

RES. 1353A.:
é o tomo VIII e não VI
como vem na lombada

18/3/88

Hic Liber est Bibliothecæ hujus Monasterii Ordinis S. Pauli Primi Eremitæ

De mandato N. R.mi P. Magistri, ac Doctoris Fr. Dionysii de Deo Rectoris Generalis emptus anno 1779

RES. 1353A.:
é o tomo VIII e não VI
como vem na lombada
18/3/88

Hic Liber est Bibliothecæ hujus Monasterii Ordinis S. Pauli Primi Eremitæ

De mandato N. R.mi P. Magistri, ac Doctoris Fr. Dionysii de Deo Rectoris Generalis emptus anno 1779

LIBER IOSEPH, SIVE, DE ARCANO SERMONE,

AD SACRI APPARATVS INSTRVCTIONEM, A BENEDICTO ARIA MONTANO HISPALENSI CONCINNATVS.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

Habes in hoc opere, studiose Lector, præter plenam totius argumenti suscepti disputationem, vltra vndecim mille sacræ scripturæ loca apertè explicata, ad quæ cætera quæcunque eiusdem generis fuerint, referre certissimè possis. quod si hoc volumen cum proximo de Actione coniungas, perpetuum sacrorum librorum commentarium tibi parateris.

ANTVERPIÆ

Excudebat Christophorus Plantinus

Prototypographus Regius.

Anno M. D. LXXI.

BENEDICTVS ARIAS MONTANVS SACRARVM LITERARVM STVDIOSO LECTORI S.

EMO est qui ignoret ad sacræ Scripturæ intelligentiam non parum lucis & adiumenti allatum esse ab iis, à quibus tum Grammaticæ præcepta, quibus linguæ Hebraicæ peritia cõparari potest, exactissimè tradita sunt, tum etiam eius idiomatis proprietas diligentissimè est obseruata: vt qua in re illa à cæteris linguis differat, à quouis facilè dignosci possit. Eorum quippe labores iis qui Latinè sciunt, ad cõparandam sibi Hebraici idiomatis proprietatem plurimùm conferre constat. Verùm enimuero cùm in omni linguarum genere, tum verò maximè in Hebraico, atque illo quidem, quo sacri libri sunt conscripti, non solùm verba ipsa ex ipsius sententiæ ratione enunciantur; verùm etiam ex diligenti atque accurata naturæ obseruatione nomina rebus ipsis imposita esse constet: cumque hic posterior significationis modus priore illo multò præstantior, atque excellentior sit, meritò eius quoque ratio inter cætera haberi debuit: vt hoc modo non tam iis qui simplicium vocabulorum interpretationes quæritant, quàm iis qui germanam diuinorum oraculorum sententiam, quæ in significantissimis iis verbis continetur, assequi cupiunt, consultum sit: iis enim res ipsæ, rerumque naturæ, ac proprietates quàm significantissimè indicantur, & quasi ob oculos repræsentantur. Atque huius quidem generis opera ad infinitorum locorum alioqui difficilium explicationem, tum à veteribus, tum à recentioribus, in cæteris antiquis linguis edita sunt. Scripsit enim ex Græcis, præter Plutarchum, & alios qui Pythagorea symbola explicarunt, auctor quidam sub Ori Apolli nomine opus non ineruditum, quod de Ægyptiorum imaginibus inscripsit. Multa quoque in hoc genere ab iis tradita sunt, qui de somniorum interpretatione disseruerunt &: paucis ab hinc annis prodiit HENRICI GLAREANI amplum volumen, cuius inscriptio est HIEROGLYPHICA; opus certè non indoctum, & multiplici, eaque non vulgari doctrina refertum, atque ex diuersorum auctorum, studiorum, plurimarumque artium obseruatione conflatum: ex cuius prudenti, & cum delectu instituta lectione non paruam vtilitatem capient ij, qui administram quodammodo materiam ex variis locis collectam, ad sacræ Scripturæ explicationem comportant. Sed cùm iis, quos recensuimus auctoribus id propositum non fuerit, vt sacrarum scripturarum interpretationi potissimùm inseruirent, in eorum scriptis nulla, aut certè pauca admodum loca ab ipsis adnotata reperiuntur, quæ ex vtili aliqua ipsorum obseruatione, ad sacrorum librorum interpretationem conferre possint. Qua de causa cùm nos maius quoddam opus aggrediamur, in quo de vniuersa rerum natura (siquidem nostris conatibus fauebit Deus) ex sacris literis disseremus; quæ ad eam rem, viam munire possunt, vt ea Regiis Bibliis adderentur, maturare coacti fuimus. Liber itaque à nobis est conscriptus, in quo non tam verborum interpretationes, quàm rerum ipsarum proprietates, naturam ac vim, qua potuimus & breuitate, & facilitate indicauimus. Earundem verò rerum arcanam & latentem significationem, aptis & opportunis exemplis comprobatam explicauimus. Quo quidem in opere, nullius priuati auctoris opinionem & sententiam secuti sumus, sed solùm ex diligenti sacrorum librorum lectione, atque attenta rerum obseruatione, omnium ferè nominum, & verborum significationem, quæ ad huiusmodi rerum, & actionum obseruationem pertinet, apertissimis locorum collationibus, & clara & manifesta sententiæ demonstratione comprobatã, naturæ ordine obseruato, in suas classes distribuimus. Quamplures etiam adnotationes ex singularium rerum obseruatione collectas suo ordine distinximus, ad quas quidquid ferè de huiusmodi rerum significatione in sacris literis obseruari potest, à docto Lectore referri poterit: exempli gratia, Si leonis nomen occurrat, neque loci, sententiæque ratio ferat, vt de leone animali intelligatur, illicò ad aliud significationis genus recurrendum est: quod cùm ex nostris obseruationibus multiplex esse constet, id Lector, pro suo iudicio eligere debet, quod loci de quo agitur, sententiæ maximè conueniat: quod quidem si tum præcedentia, tum ea quæ sequuntur, attentè considerentur, facilè cognosci poterit. Atque hac ratione non solùm eorum, quæ in nostro hoc opere continentur, verùm etiam omnium quæ iis similia sunt, explicatio facilè haberi potest. Ita vt communis ac perpetui cuiusdam in sacros libros commentarij vice omnibus esse possit. Hunc autem librum inscripsimus IOSEPH, ex eo quòd sanctus ille vir in eiusmodi rerum tractatione omniũ celeberrimus ac propè diuinus habitus est, tum ob ea somnia quæ in patris ac fratrum cœtu iam inde à puero explicauit, tum etiam propter singularem ac diuinam eorum interpretationem, quam exteris etiam patefecit. Prius quàm verò interpretationis opus aggredimur, rei ipsius paulò altiùs repetitæ summam quandam exponendam esse duximus. Vale, & ad sacrarum literarum studia promouenda nostris hisce laboribus fruere. ANTVERPIAE. iij Non. Octob. 1571.

DE DIVISIONE RERVM, EX QVIBVS ARCANVS INSTITVITVR SERMO, AC SYMBOLA PETVNTVR.

VICQVID in toto orbe aut est, aut esse potest, duobus in vniuersum generibus consideratur, atque humanæ mentis ingenio, quoad contingere id potest, concipitur. Vnum genus res; alterum verò actiones appellamus. Atque ei parti nomen indidimus rerum, quarum natura siue sua sponte, & nullo auctore, per se existit & constat; siue ab alio effecta vel producta editaque est; tamen suum nomen, suamque rationem ac definitionem tuetur. Prioris formæ vnica tantùm natura est diuina: Posterioris verò cætera omnia, quæcunque vel intra vel extra mundum sunt, aut esse possunt. Quidquid enim ea omnia sunt secundùm naturam, id totum à Deo habent conditore. Ex hac posteriori forma altera nascitur distinctio. Quædam enim res sunt; quædam verò insunt. Ea esse dicimus, quæcunque propriam definitionem sortita fuerint, siue per se existere possint, siue vt existant, alia re, quasi subiecto & sede egeant. Alterius partis exempla sunt, mundus, spiritus, animal, homo. Alterius verò, lux, magnitudo, rotunditas, cognitio, sensus, ratiocinatio & loquendi facultas. hæc enim omnia, & quæ his similia sunt, proprias definitiones habent, propriasq. sui descriptiones indicant: hoc tamen existunt discrimine, quòd alia per se & sibi sunt: alia verò non per se nec sibi existunt; sed aliis sunt, in quibus existunt, quorumque informandorum aut ornandorum causa producta sunt. Per se enim & sibi sunt, mundus, spiritus, homo; At verò magnitudo & rotunditas, non per se nec sibi, sed mundo & mundi partibus inest & est: cognitio non per se & sibi, sed spiritui est & inest; loquendi facultas homini est & inest. Atque esse sibi vel esse alij, hoc loco non vt in finem quam ob rem condita omnia sunt, sed in vsum, cui condita sunt, exponimus. Namque vt in finem omnia ad Deum referuntur, vt verò in vsum & commodum, nulla ad Deum referuntur; vtpote nullius extra se indigentem rei. Verùm hoc modo alias res in alias referimus. Alia enim aliis & commodo sunt & vsui, scilicet ea, quæ insunt iis, quibus insunt, si secundùm naturam rectè insint. Alias autem, si præter aut contra naturam insint, non propriè inesse, sed inferri dicuntur: vt violentia, morbus, imminutio, mors, & quæcunque ad deformationem vel corruptionem tendunt.

Est etiam altera eorum quæ insunt partitio: quædam enim ei, cui insunt, efficacitatem addunt; quædam verò affectum afferunt, non ad agendum, sed ad excipiendum vel subeundum aliarum rerum efficientias: vt scientia, fortitudo, audacia, efficacitatem adhibent ei rei cui inest. Ignoratio verò, imbecillitas, & metus excipiendis aliarũ rerum efficientiis & viribus molliores & magis peruios reddunt.

Itaque quidquid ad rei, cui inest, informationem & ornamentum, incrementum, perfectionemque facit, id ad efficacitatem referendum est, siue ea perfectio agendo, siue patiendo addatur. Quanquam enim sentire & intelligere pati sit; quia tamen perfectius est sentire & intelligere, quàm sensus & intellectus esse expertem, efficacitatis potius quàm affectus rationem & definitionem hæc merentur.

Voluntas autem & dilectio, atque huiusmodi alia, propriè efficacitates sunt, officijque potius quàm affectus nomen & rationem sibi vendicant. Ex harum igitur tum quæ sibi, tum quæ aliis sunt rerum & existentia & coniunctione, alterum illud summum genus oritur; quod in principio actiones diximus. Namque ex spiritu cognoscendi facultate prædito, oritur cognitio: atque ex homine ad ratiocinandum idoneo & ad eloquendum apto nascitur ratiocinatio & sermo: ex igne etiam calefaciendi viribus præstanti nascitur calefactio, vstio & diuersarum rerum separatio, vt humoris à terra, & scoriarum ab auro. Igitur quidquid est, vel res est, vel actio rei.

Porrò actionem & passionem in vnam naturam referimus. idem enim est actio & passio natura sua; differt autem termino, vnde proficiscitur & in quem incumbit. Namque ex eo, vnde prodit actio, ex eo verò cui incumbit, passio appellatur.

At verò quidquid in mundo est, atque etiam quidquid agitur, in loco est, & in loco agitur; vno Deo excepto, qui quanquam in loco agat, non tamen in loco propriè est, cùm omnis loci ambitum infinito superet excessu: neque etiam vt agat loco indiget; potest enim & optimè & commodissimè in loco, vltra, præterque & extra locum agere.

Præter Deum verò cætera omnia in loco sunt & fiunt: vt Qui fecit prodigia magna in Ægypto, & mirabilia in campo Taneos. Et sanctis qui sunt in terra eius, mirificaui omnes voluntates meas in eis. Et probauit eos apud aquas contradictionis. Et adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius. Et memor ero tui de terra Iordanis & Hermonij, à monte modico. Præter locum autẽ tempus & duratio sunt, quæ vniuersa rerum genera comitantur. Atq. tempus dicimus spatium illud, quod ab orbis initio, ad finem vsque pertinet. Habet autem certos limites tum totum, tum eius partes. Duratio autem est rerum omnium quæcunque sunt vita & existentia, secundùm propria genera. Hæc secundùm totum, & principio & fine caret: pertinet enim & ad Deum, & ad futuri sæculi æternitatem. At verò secundùm partes, & initium & finem habet; sed non variatur. Eodem enim modo est duratio, quamdiu est. Rerum autem variationes tempori asscribuntur mutationis opifici, quod & ipsum mutatione constat.

Psal. 15. Psalm. 131. Psal. 41.

Ex his autem quinque generibus sacrorum sermonum rationes significationesque ducuntur, atque omnium eiusmodi interpretationum sumuntur argumenta. Quorum generum partitiones ad faciliorem inuentionis vsum substituere commodum opportunumque duximus.

DIVISIO EARVM RERVM, QVÆ SVNT.

EA, quæ sunt, aut spiritus aut corpus sunt. Et spiritus aut supremus est & infinitus, definitioneque carens, qui Deus dicitur: aut post supremum, supremo tamen nulla proportione comparandus. Variæ verò naturæ inter se compara-

comparabiles duæ sunt in spirituum horum genere: alteri angeli, alteri animæ humanæ nomen est inditum: quæ nomina, non tam naturam quàm efficacitatem officiúmue significant; penuria enim definitionum in naturis cognoscendis verborum penuriam in appellandis efficit.

Corpus verò aut cæleste est, aut aquaticum, aut expansio, aut terrestre, aut medium. Cælestia corpora sunt, cælum ipsum, luminaria & stellæ. Aquaticum corpus, sunt aquæ, quæ super cælos sunt, & aquæ quæ sub cælis sunt. Corpus.

Expansio est aër, & quidquid inter terram, aquam, & stellarum locum extenditur. Et quæ in hac expansione fiunt, ignis, grando, nix, glacies & spiritus procellarum, partim ex aquæ natura, partim ex expansionis ipsius leui agilique constant materia. Atque hæc expansio cælum quoque dicitur; hinc enim volucres cæli appellantur. Expansio.

Terrestre autem corpus multiplex est natura, & definitione, perfectioneque distinctum varia. Corpus terrestre.

Infimum in terrestrium corporum natura gradum terra obtinet ea ratione, qua יבשה *Hebraicè, Latinè arida dicitur, quæ eius nomen simplicissimum est. Aliis autem rationibus vocatur* ADAMAH *&* ARETS, *hoc est, humus & terra; non quatenus corpus est, sed quatenus virtus gignendo excipiendoque apta prædita est.* Terra.

Ex terræ corpore alia corpora varia gignuntur; partim inanimata, partim verò anima & vita aucta.

Inanimatorum varia etiam genera & naturæ & perfectionis gradibus distincta; in quibus postrema sunt, quæ tertio die sunt condita, atque vnà cum ipsa terra, ARETZ *appellata, exstitere: cuiusmodi sunt, arena, puluis, lapides, gemmæ, atque fossilium metallorumque formæ omnes.* Inanimata.

Toto hoc genere, maiora, digniora atque specie ipsa pulchriora sunt, quæcunque quarta die sunt edita, duplici etiam naturæ gradu distincta: quorum altera pars duobus etiam terminis distinguitur; herbam enim virentem & herbam facientem semen exhibuit illa dies.

Altera verò pars, in tres formas abijt: quarum illæ descriptiones habentur; Lignum pomiferum, & lignum faciens fructum iuxta genus suum: & lignum, cuius semen in semetipso, super terram est.

Deinde verò alia corpora multo superioribus digniora sunt, vt quæ animam vitamque habeant; variis tamen inter se naturæ & excellentiæ gradibus distincta; magis adeò ex agendi ratione atque vsu, quàm ex materia, ex qua constant: facta enim sunt omnia, partim ex aqua, partim ex terra. In quibusdam autem maior aquæ ratio, in aliis terræ maior habetur. Viuentia.

Alterum genus eorum, quæ ex aquis prodiere, fuit reptile animæ viuentis, in quo sunt cete grandia & omnis anima viuens atque motabilis, quam produxerunt aquæ in species suas: habet enim varias species hoc genus, & forma & magnitudine differentes: Animalia pusilla cum magnis, & reptilia, quorum non est numerus. Aquatica.

Alterum verò genus volatilium est, non minori ferè naturæ discrimine quàm reptilia. Pennatorum enim, ab insectis ad supremam aquilæ speciem, multæ formæ sunt, variisque distinctæ ingeniis. Volatilia.

Sunt præterea alia animatorum corpora, quæ sexta creationis die è terra prodiere. Vno nomine anima viuens dicuntur; eaque in tres formas diuisa iumentorum & reptilium, & bestiarum terræ secundùm species suas, numero quidem definitas, sed à paucissimis hominum definitione & notitia comprehensas. Anima viuens.

Horum trium generum primum mitissimum est, videlicet iumenta; siue bruta potius dicere velimus, ea quæ sacra lingua בהמה BEHEMAH *appellantur.* Brutum.

Secundum verò magis ferum & immitius, tardius tamen & corporis magnitudine tertio inferius. Bestia enim terræ, siue viuax terræ id dicatur, quod Hebraicè חית ארץ *dicitur, acrioris naturæ ac celerioris sunt, acutioris quoque ingenij, quàm* בהמה. *Mediam quandam tum stupiditatis, tum feritatis partem sortiuntur reptilia, ex vtriusque generis materiæ recrementis, vt videntur producta.* Fera. Reptile.

Postremum optimum ac præstantissimum denique in animatorum corporū genere locum homo habet, & vt optima ex elementi parte, maiorique quàm cætera artificio, maiori dignitate & sublimiori consilio effectum, anima quoque præditum sublimi & immortali: constat enim ex limo terræ, siue puluere subtilissimo, singularique Dei voluntate & verbo effectum est hoc corpus animatum; factum enim dicitur in animam viuentem, spiritum vitæ Dei insufflantis virtute obtinens. Atque hactenus ea quæ sunt in genere, partiti sumus. Homo.

EORVM, QVÆ INSVNT VEL ADSVNT, SVMMA PARTITIO.

EORVM *quæ insunt, quædam insunt vt partes; quædam vt instrumenta: alia vt ornamenta. Atque hæ partes vel naturæ sunt, vt anima & corpus in animali; vel integritatis & perfectionis, vt membra in animali, tres, & quatuor in numero septenario.* Partes.

Instrumenta insunt vel ex natura, vt dentes ori, vngues & cornua quibusdam animantibus ad vitæ & salutis vsum vel tutelam; vel ex studio & necessitate, vt baculus seni, gladius magistratui. Instrumēta.

Quæ verò vt ornamenta insunt, triplici in genere sunt; aut enim ad magnitudinem, aut ad formam, aut ad habitudinem faciunt. In magnitudinis genere numerantur breuitas, longitudo, altitudo & profunditas. Et quæ ad hæc referuntur, mensuræ & numeri, ac proportiones, grauitas & leuitas. Ornamēta.

Formæ definitiones ad corporis terminū referuntur, & in hoc genere sunt figuræ, trigona, tetragona, rotūda, &c. Forma.

Habitudinis autem rationes ad corpus partim, partim verò ad spiritum pertinent. In corpore insunt habitudines, vel ad temperamentum, vt calor, frigiditas, humiditas, sanitas, ætas; durities, mollities, leuitas, asperitas, dulcedo, acerbitas. Vel ad formæ ornatum, vt pulchritudo, color. Habitudo.

Et quæcunque de iis rebus dicuntur, quæ ad perfectionem & ornamentum faciunt, eadem opposito rationis vsu ac modo, intelliguntur de iis, quæ ad contrarium finem tendunt: Morbus enim modo opposito quàm sanitas & inest & agit. Item deformitas & turpitudo aliter quàm forma & decor.

DE LOCO.

LOCORVM *differentia vel ſumitur ex natura rei ipſius, vel ex menſura & proportione. Menſura & ratio huiuſmodi gignunt ſpecies, amplum, capax, latum, ſpacioſum, commodum, opportunum, anguſtum, breue, ſtrictum, iniquum, incommodum, importunum, excelſum, humile: primum, medium, extremum, patentē, planum, ſalebroſum.*

Locus autem ex natura rerum obſeruatus, in plura genera diducitur; aut enim publicus eſt, aut priuatus. Publicus aut communis omnium eſt, ceu aër, aqua. Aut communis quorundam, vt cælum, infernus. Aut cuidam generi communis, vt regnum, vrbs, ciuitas.

Priuatus autem dicitur locus, vt domus, hortus, vinea, ſepulchrum, turris, puteus.

Sunt autem ex his quædam ita communia, vt propria eſſe etiam poſſint; vel contrà, ita propria, vt communia quorundam eſſe aliàs in eodem genere poſſint, vt ciuitas, fluuius, pons, fons, platea.

Atque locorum etiam quorundam partes inter loca recenſentur, vt murus, tectum, cubiculum, ſolarium, columna, porta, feneſtra, faſtigium, pinnaculum.

Sunt præterea alia loca ſingulari aliqua ratione illuſtria; vt inter mōtes, Gilghad & Libanus; inter agros, Baſſan: & in fluuiis Iordanis; in vrbibus Ieruſalem, & Sion ciuitas Dauid; quæ à nobis certa loca dicuntur.

DE TEMPORE ET DVRATIONE.

TEMPORIS *duplex eſt obſeruatio: aut enim opportunitas aut tempeſtiuitas adnotatur, aut vtraque ſimul obſeruantur. Tempeſtiuitatis exempla ſunt, nox, dies, ſummo mane, meridies, veſper, prima vigilia, ſecunda vigilia, gallicantus: & illa etiam; ver, æſtas, autumnus, hyems, pluuium tempus, ſerenum, obſcurum, turbidum.*

Opportunitatis verò eiuſmodi ſunt exempla, in prandio, in cœna, inter agendum iter, in ſomniis, inter colloquendum, in ſalutatione, in dimiſſione, in diſceſſu, in præſentia, in abſentia, in colloquio, eundo, redeundo. Quorum omnium ſingularis & elegans, atque ad ſententias explicandas diligenter conſideranda ratio eſt.

Durationis autem non tam genera ſunt, quàm partes, vt hora, dies, ſeptimana ſiue ſabbathum, menſis, annus, ſæculum, ſæculum ſæculi, & ſæcula ſæculorum, quæ eadem æternitas dicitur, ſed non propriè: eſt enim in ſæculis mutatio & varietas, qua æternitas caret: ſæculorum præterea finis aliquis habetur, etiam multorū, æternitatis verò nullus.

DE SYMBOLORVM SIVE ARCANI SERMONIS
TRACTATIONE ET VSV, BREVIS OBSERVATIO.

IN *arcani ſermonis vſu, genus eſt prius conſiderandum, deinde ſpecies. Natura enim rerum, ex genere, primùm cognoſcitur; earum verò differentias ſpecies indicat & exponit; vt leonum natura omnis & fera & fortis eſt: At verò כְּפִיר & לְבִיא & fortitudine & induſtria quadam atque etiam generoſitate differunt. Similiter montes omnes alti ſunt: differunt tamen multis partibus, collis, iugum, & is, qui propriè* הַר *dicitur.*

A Genere. Pſalm. 103. Pſal. 67. Pſalm 113. A Specie. Ierem. 22. — *Ducuntur enim argumenta & ſignificationes interdū à genere ipſo. vt, Aſcendunt montes, & deſcendunt campi. Interdum à ſpecie. vt, Dominus in Sinai in ſancto. Nonnunquam à duabus ſpeciebus. vt, Montes exultauerunt vt arietes, & colles ſicut agni ouium. A ſpecie ad genus etiā refertur ſermo: vt cùm Libanus pro quocunq. monte excelſo & inſigni appellatur. vt, Aſcende libanū, & clama: & in Baſſan da vocem tuam, & clama ad tranſeuntes.*

1. Cor. 9. — *Ab vna ſpecie minore ad aliam digniorem, ita Paulus interpretatur. Non alligabis os boui trituranti.*

Ab Efficiente. Ierem. 41. — *Ab efficiente non rarò petitur argumentum & ſignificatio: vt, Aqua pro fœcunditate & commoditate magnarum facultatum. vt, Quæ habitas ſuper aquas multas locuples in theſauris.*

Ab Effectu. Pſal. 17. — *Ab effectu cauſa & efficiens indicatur. vt, Commota eſt, & contremuit terra; & fundamenta montium conturbata ſunt, quoniam iratus eſt eis.*

Ex Conſequentibus. Iſai. 17. — *Ex conſequentibus & euentis etiam antecedentium ſignificatio petitur: vt Ouium paſtus vrbium deſolationem arguit. vt, Derelictæ ciuitates Aroer gregibus erunt, & requieſcent ibi, & non erit qui exterreat.*

Ex Antecedentibus & coniunctis. Matth. 16. — *Sunt etiam rerum ſigna, antecedentia, coniuncta & conſequentia, ex quibus etiam res ipſæ indicantur. Ex antecedente. vt, Facto veſpere dicitis, ſerenum erit, rubicundum enim eſt cælum.*

Ezech. 23. Cantic. 2. — *Ex coniuncto autem ſigno. vt Vbera integra virginitatem ſignificant; eadem verò compreſſa, virginitatis amiſſionem arguunt. vt, Et fornicatæ ſunt in Ægypto, in adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt, ibi ſubacta ſunt vbera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum. Et flores apparuerunt in terra noſtra, ſignum eſt veris aduentum ex conſequenti indicans.*

Ex Inſtrumento. Iudic. 2. — *Inſtrumenta autem cauſam rei, remque ipſam, effectúmue indicant. vt, Gladius Domini & gladius Gedeonis.*

Ab inſigni. Rom. 13. — *Sumimus etiam argumentum ab inſigni & notatione; ita enim gladius magiſtratum ſignificat.*

A Loco. Iſai. 48. Amos. 5. — *Locus præterea notatur, & quæ circa locum ſunt aut fiunt, ſignificat; vt frons verecundiam, quia ea pars præcipuè afficitur, vbi verecundiæ rubor extat. vt, Frons tua ærea, hoc eſt, pudoris & ruboris expers. Et porta pro iudicio aut conſeſſu iudicum. vt, Non confundetur, cùm loquetur inimicis ſuis in porta. &, Pauperes deprimentes in porta.*

A Situ. Ezech. 25. — *Ex ſitus etiam notatione interpretatio inſtituitur: Sic enim littus maris Palæſtinam, & Septentrio Babylonem indicat.*

A Comparatione. — *Figuræ etiam bonam, in arcano ſermone, partem ſibi vendicant: maximè autem omnium comparationes, ſimilitudines & exempla, & quæ in hoc genere locupletiſſimæ ſunt Metaphora & Allegoria.*

Amos. 3. — *Comparationis illa exempla ſunt: Leo rugiet, & quis non timebit? Dominus locutus eſt, & quis non prophetabit?*

Et quæ

Et quæ innumeræ parabolæ in Euangelicis scriptis sunt, vt de iudice iniquo vlciscente vicem viduæ iniuria affectæ. Et de patre bona data dante filio suo petenti.

Similitudinum verò illa. Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. A Similitudine. Psal. 77.

Exemplorum etiam, frequentissimus vsus: vt, Fac illis sicut Madian, & Sisaræ, sicut Iabin in torrente Cyson. Pone principes eorum sicut Oreb & Salmana. Ab Exemplo. Psalm. 82.

Atque in exemplorum genere locum habet Typus, hoc est supremum in re proposita exemplum. Sic Salomon humanæ gloriæ & regij splendoris typus est. atque ita scriptum est: Neque Salomon in omni gloria sua coopertus fuit, vt vnum ex his. A Typo. Matth. 6.

Translationis siue Metaphoræ, quæ vno verbo ex alia in aliam naturam per similitudinem translato fit, frequentissimus est etiam vsus. vt, Dura ceruice & incircuncíso corde. Et fiant viæ illorum tenebræ & lubricum. &, Nisi arassetis in vitula mea, nesciretis ænigma meum. A Translatione. Actor. 7. Psalm. 34. Iudic. 14.

Allegoriarum ferè infinitus est numerus; dicimus autẽ Allegoriam perpetuã Metaphoram. vt, Dominus regit me, & nihil mihi deerit; in loco pascuæ me collocauit. Super aquam refectionis educauit me, & animam meam conuertit. Deduxit me super semitas iustitiæ, propter nomen suum. Nam si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Parasti in conspectu meo mensam, aduersus omnes, qui tribulant me, &c. &, Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, ne fortè satiatus euomas illud. Ex Allegoria. Psal. 22. Prouerb. 25.

Ex Metonymia quoque interpretationes petimus, vt Plagam pro lepra aut pro peste. Palatium pro rege. & Græcia pro omni gente idolorum cultibus dedita. Ex Metonymia. Amos. 3. Zach. 10.

Similiter ex Synecdoche aliam pro alia exponimus rem: vt Tentoria pro pascuis. &, Turbabuntur pelles Madian. Ex Synecdoche. Habac. 3.

Per Periphrasim multa indicantur. Sic, Vir Dalilæ, Samson dicitur. & Cis filius Iemini, Saul. Et Isai filius, Dauid. & Bartholomæus, id est filius Tolomæi, qui idem Nathanael propriè dictus est. Et Ciuitas palmarum, Iericho. Ex Periphrasi.

ANIMADVERSIONES QVÆDAM, AD ARCANI SERMONIS RATIONEM TRACTANDAM, OPPORTVNÆ.

PRINCIPIO *naturam ipsam rerum, quarum verba in arcano sermone interpretationem postulant, explorare cognoscereque oportuerit, vt ad naturæ siue partes, siue virtutem & efficientiam, siue actiones ipsas singula verba opportunè in loco referantur, apteque explicentur: aliàs enim vel contraria veræ sententiæ, vel omnino inepta proferetur explicatio.*

Naturæ autem rerum cognitio ex Philosophicis libris & ex vsu experimentoque petitur, sed multò certius ex sacra scriptura, in qua nihil desideratur, quod ad ipsius exponenda argumenta facere possit, modò diligens & assiduum studium cum animi modestia accedat, diuinumque ad eam rem numen constanter & piè inuocetur.

Certam autem significationem certis rebus secundùm naturam reddere adscribereque conueniet; neque à naturæ ratione atque vsu discedere; constans enim, in hac parte, scriptura est & certa, abhorretque ab omni ingenij humani temeritate, aut incertitudine, aut etiam in cognoscendo ac iudicando priuatæ cognitionis abusu, S. S. E. *Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* Isai. 5.

Quædam res in vnam partem perpetuò accipiũtur, vt Lac in bonum semper vsurpatur argumẽtũ. Quædam verò in alterutram partem pro vario effectu proponuntur. vt Vinum nunc in bonam, interdum verò in malam sumitur partem. Item leo & plurima alia. legimus enim, Meliores sunt amores tui vino. &, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. &, Vinum lætificat cor hominis. &, Qui amat vinum & pinguia, non ditabitur. Cantic. 1. Ephes. 5. Psal. 103. Prouerb. 21.

Quædam symbola apud omnes significant, quæcunque videlicet natura, non institutione constant. vt, Vox gaudij & vox lætitiæ: vox sponsi & vox sponsæ. Quæ verò ex institutione sunt, illis tantùm significant, quibus in vsu sunt, siue publicè siue priuatè; vt gladius Magistratum indicat quibusdam in regionibus. Et osculum Iudæ Christum indicauit priuatè tantùm iis, quibus tesseræ nomine constitutum erat. Ierem. 33.

Sæpè autem contingit, vt duo vel plura verba, ex symbolorum genere, iungantur, atque ex omnibus sententiæ significatio sit explicanda: vt senex baculum gestans, longæuam vitam significat. Atque huiusmodi coniunctio sententiam eandem, amplificatam tamen, habet. Et arborum incrementa, aquarum copia, & affluentia, fructuum quoque amplificatio, hæc simul omnia, magnam significant abundantiam.

Est & alia plurium symbolorum coniunctio, quæ vltra amplificationem distinctionem quoque habet obseruandam, atque ex singulis partibus cognoscendam: vt Vincula captiuitatem, obscuritatem peccatum interpretamur; ex quo fit, vt vincula & obscuritatem simul peccati captiuitatem exponamus.

BENEDICTI ARIAE MONTANI HISPALENSIS IN LIB. IOSEPH, SIVE DE ARCANI SERMONIS INTERPRETATIONE PRÆFATIO.

RERVM omnium, quæ sub cælo factæ sunt quæque fiunt, naturas, causas, efficientiam, motus, actiones, fines denique ipsos, vni, præter cætera animantia, homini cognoscenda, & ad suum vsum vtilitatémque transferenda, singulari quadam Dei benignitate & prouidentiæ beneficio concessa fuisse, sacrorum oraculorum vsu & experimento cognouimus. Namque homo ea causa conditus est, vt ad conditoris sui perpetuum cum assiduis laudibus cultum, præesset piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis, vniuersæque terræ. Atque hoc idem beneficium ad omnes primi illius hominum parentis posteros ex diuino etiam decreto pertinebat: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram. Ad hæc: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, &c. Genes. 1.
Qua in re & diuinam erga homines benignitatem satis prædicare, & hominis tot tantarúmque rerum domini, moderatoris, ac principis dignitatem admirari, atque eiusdem de gradu illo deturbati casum & iacturam dolere ac deplorare satis nemo queat: quem hoc sibi diuinitus delato munere verè & re ipsa functum fuisse, cognitionis ac destinationis rerum periculum factum cum primis declarat. Namque formatis Dominus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuersis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, vt videret, quid vocaret ea. Omne enim, quod vocauit Adam animæ viuẽtis, ipsum est nomẽ eius. Appellauitque Adam nominibus suis cuncta animantia & vniuersa volatilia cæli & omnes bestias terræ. Neque verò hoc antiquo tantùm argumento, sed perpetuo etiam succedẽtis ætatis vsu, rerum omniũ cognitionem, quamuis non ita apertam & facilem, tamen ad suam vtilitatem satis opportunam hominum generi concessam, quasdámque illius antiqui, & primi splendoris, non obscuras scintillas relictas fuisse, tum aliis multis, tum illo præcipuè illustrissimo exemplo docemur. Ex cunctis animantibus vniuersæ carnis, bina induces in arcam, vt viuant tecum, masculini sexus & feminini; de volucribus iuxta genus suum, & de iumentis in genere suo. Ex omni reptili suo iuxta genus suum, bina de omnibus ingredientur tecum, vt possint viuere. His etiam & illud accedit: Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quæ mandi possunt, & comparabis apud te: & erunt tam tibi, quàm illis in escam. Nullius verò naturæ cognitionem & contemplationem fugisse eum oportuit, qui singularum animantium genera notare, appetitus obseruare, opportuna tempora & loca animaduertere, escas, cibos, cæteráque commoda distinguere atque suppeditare deberet. Fecit autem Noe omnia, quæ mandauerat Dominus. Ex quibus rebus illud effectum intelligimus, vt omnia, quæ in mundo sunt naturæ rerum genera, hominem, si non perpetua ad vsum copia, at ipsa tamen sui contemplatione, ad sapientiæ, prudentiæ, sermonísque rationes consolidandas, iuuent. sicut scriptum est: Omnia opera Domini bona, & omne opus hora sua subministrauit. Non est dicere, hoc illo nequius est; omnia enim in tempore suo comprobabuntur. Homini verò post primum illud & maximum ex hostili defraudatione acceptum detrimentum ac damnum, nullus aut melior vsus, aut commodior & iucundior fructus ex rerum omnium natura optari haberique potest, quàm vt harum genera, ingeniaque omnia cognita & perspecta ad componendas vitæ suæ rationes, virtutisque studia celebranda, vehementiusque exercenda, proponantur: cui omnium generum (quibus natura omnino præstantior ipse est) vel virtutis cognitæ imitatio ad officium, vel vitij declinatio ad continentiam temperantiamque, plurimum exempli & momenti afferre valet, sicut scriptum est: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, &c. & illud, Vade ad formicam o piger, & considera vias eius, & disce sapientiam. Hinc illæ tam frequentes de rerum natura, & vsu in omni opportuno discendi argumento vel exactè descriptæ, vel sapienter & propriè adumbratæ imagines, non in diuinis modò spectantur chartis, sed in aliis antiquissimorum scriptorum libris, non sine magna admiratione, & cognoscentium voluptate notantur. Namque ea grauissima dicendi ratio illis ætatibus & viris præcipuè placebat, quibus rerum & cognitionis, & sententiarum, quàm linguæ expolitæ, & fluentis verborum lenocinio orationis, cura potior ac maior fuerat; primoque mundi initio magis propinquis vel paterna disciplina, vel propria obseruatione auctior cognitionis & exploratarum rerum contingebat facultas. Hoc verò languente & remittente studio, orationis & verborum luxuries quædam suborta, maiori cum voluptate, quàm vtilitate hominum, coli, augerique mirum in modum cœpta est: eaque nimium excrescens rarissimas rerũ notitias & obscurissimè internascentes pene vsque ad cæcam quandã inscientiam obruerat & suffocauerat; nisi illa antiqua sacrorum & aliorum voluminum rariora etiam monumenta, sapientiæ huius reliquias aliquot conseruassent: quæ tamen non mediocre studium, neque vulgarem attendentium operam, diligentiamque ad cognoscendum exigant. Vt autem in aliorum auctorum de hac re locis obseruandis honestum vtilemque laborem à quibusdam eruditis & antiquis, & nostri sæculi viris susceptum, vehementer probamus; ita cuiuspiam docti & pij scriptoris, quò huiusmodi argumentum diuinis libris tractetur, opus extare maximè cupimus; vnde omnis hæc ratio confecta, atque ad quadrantem consolidata, subducatur. Quoad verò id contingat, nos interim ea, quæ ad nostram vtilitatem, posito in sacris voluminibus studio, obiter obseruauimus; breuius fortassis, quàm rei magnitudo ferat; tamen ad Christianæ Ecclesiæ (cui nostram sedulitatem probari perpetuò optamus) publicum vsum sacrarum disciplinarum studiosis non ingratè communicando, operæ pretium facturi videmur.

Genes. 6. — Eccles. 39. — Psal. 31. Prouer. 6

IGITVR perfecti sunt cæli & terra, & omnis militia eorum: temporisque rationes constitutæ omnes, certisque numeris & terminis definitæ sunt. Compleuit enim Dominus die septimo opus suum, quod fecerat; & requieuit die septimo Gen. 2.

A ptimo

ptimo ab vniuerso opere, quod patrarat; benedixitque diei septimo, & sanctificauit illum, omniumque temporum atque numerorum rationis præcipua dignitate illustrem voluit: Quia in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit, vt faceret. Atque conditarum multarum rerum ratio & ordo sic habet. Istæ sunt generationes cæli & terræ quando creatæ sunt. His namque creatis dixit Dominus, Fiat Lux. Lucis verò vsum expansio in medium aquarum, diuisio, atque interualla subiere. Interuallum autem termini definitionesque consecutæ sunt, locorum rationibus præscriptis: Fecit enim Dominus firmamentum; diuisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab ijs, quæ erant super firmamentum; atque aquæ quidem, quæ sub cælo sunt, in vnum locum congregatæ Maris nomen obtinuerunt; cætera verò sub firmamento relicta, à marique libera, sed contigua; arida primò, deinde verò eadem varijs viribus & naturis à se prædita atque distincta, Terra siue Aresz, à Deo dicta est. Hæc rursus earum, quibus aucta iam erat, virium efficientia & partu ornata, omnium generum herbis primùm vestita, arboribus deinde innumeris ac varijs tum pomiferis, tum sterilibus, pulchris tamen & vtilibus, alijsque plantis, vt arbustis, instructa est. Idque vno die paratum atque præstitum adeò eleganter est, vt conditori suo gratum probatumque fuerit. Vidit enim Deus, quòd esset bonum. atque integri operis dignitate illustrauit: Et factum est vesperè & manè dies tertius. At verò quòd hæc omnia ad eam, quam obtinebant, naturam conseruandam, & ad eorum, quibus parabantur, opportunum vsum, vtilitatemque certo & cõmodo lumine atque calore illustrari fouerique conueniret: Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa & tempora & dies & annos, vt luceant in firmamento cæli & illuminent terram. id quod perinde ac cætera factum perfectumque diei vnius integra ascriptione probatur. Vidit enim Deus, quòd esset bonum: & factum est vesperè & manè dies quartus. Denique rerum harum omnium vsus aliquis haberi quinto die cœptus est, addita aquis sterilibus atque importunis ad multorum maximorumque monstrorum, & piscium auiumque omnia genera procreanda, eximia ac præstantissima virtute. dixit namque Deus etiam: Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram sub firmamento cæli. Porrò autem noua fœcunditate auctior terra, præter plantas atque herbas, quas antea protulerat, animantium tria genera multiplici specie distincta, quibus & mater & nutrix altrixque ipsa esset, effudit. Cuius admirabiles partus vnum tantùm Dei imperium sine vllo alio seminis conceptu, neque grauiditatis tædio fecit: Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta & reptilia, & bestias terræ. Vltimus tandem omnium homo admirando Dei beneficio effictus prodijt, tantò cæteris sanctius præstantiusque animal, quantò maiori studio, sublimiori consilio, digniori exemplari, diligentiori opificio, præstantioribus naturæ partibus ornatus præditusque est. Faciamus, ait Deus, hominem ad imaginem & similitudinem nostram, qui præsit piscibus maris & volatilibus cæli & bestijs vniuersæque terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra. Huic autem idem ipse, de tenuißimo terræ limo formato, vitæ spiraculum inspirauit, & factus est homo in animam viuentem; non, vt aliæ animantes, terrenam, sed præcipua quadam sorte principem, vitæque conseruandæ idoneam. Atque adeò hæc rerum ratio, hic ordo atque generum series omnibus numeris absoluta, diuino conditoris iudicio probata, perfectiique operis definito tempore confirmata est. Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona: & factum est vesperè & manè dies sextus. Cui septimus successit, nulli operi, sed Dei quieti ascriptus, diuinarumque rerum contemplationi ob eam rem dedicatus: quia in ipso cessauerat ab omni opere, quod patrauerat Deus, vt faceret. Ab ipso igitur septimo die, in quo sese nobis Deus, non vt condentem aut creantem, sed quietum, suaque ipsius natura felicißimum, imò felicitatis & quietis omnis fontem cogitandum præbet, primùm inchoantes cæterorum dierum rationes, eundem principio precati repetemus.

Summe Deus, qui semper eras æternus & vsque
Maximus immensa simplicitate boni;
Qui notus satis ipse tibi, felixque, nec vlla,
Quæ sit ab immenso numine, parte minor;
Idem etiam, rebus mundi iam extantibus isto
Dispositis nutu, qui Deus antè manes:
Da facilem nobis ô te propiusque colendum,
Quaque est fas, de te dicere certa, sine.

DE

DE DEO.

CAPVT I.

DEI notitiam tantam homini mor-
tali haberi posse, quantam ex illius
vel dictis vel factis aperiri contigerit,
neque vlterius certa animi cogita-
tione percurrere aut per naturam
fas esse, aut per religionis leges lice-
re, ipsius de hac re docemur ora-
Exod. 33. culis. Non poteris,inquit,videre faciem meam; nō enim
videbit me homo, & viuet. Ecce est locus apud me, &
stabis supra petram. cumque trāsibit gloria mea,ponam
te in foramine petræ, & protegam dextera mea, donec
transeam; tollamque manum meam & videbis posterio-
ra mea; faciem autem meam videre non poteris. Poste-
riora itaque obseruantibus illa immensæ æternæque bo
nitatis atque benignitatis gloria prima occurrit, quæ or-
bem atque res eas,quæ apparent,quæque non videntur,
condendi voluntatem cōsiliumque declarat. In princi-
Genes. 1. pio enim Deus creasse cælum & terram dicitur, cuius
maximum in creatione atque nunquam satis admiran-
dum artificium, præter summam sapientiam,summam
etiam virtutem probat & commendat; sicut scriptum
est: Domine Deus meus magnificatus es vehementer;
Psal. 103 confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut
vestimento,&c. Iam deinde quędam, in eis, quæ condi-
tæ fuerint,rebus conseruādis,maxima prouidentia,sum-
mè verò obseruanda in dictis promissisq; præstandis con
stantia & veritas,primorum hominum exitu demon-
stratur: qui, quantum diuina dicta decretaque valeant,
suo grauissimo periculo didicerunt. In quacunque, in-
Genes. 2. quit, die ex ea comederis, morte morieris. comedentes
Genes. 3. enim certissimam & constantissimam Dei sententiam
experti sunt: Et aperti sunt oculi eorum. cumq; cogno-
uissent se esse nudos, &c. Quis autem indicauit illis,
quòd nudi essent, nisi quod ex ligno, de quo præceperat
Deus ne comederet,comederunt? Cum hac autem di-
ctorum conuentorumque diuina constantia propensam
quandam ad salutem atque beneficium vltro conferen-
dum naturam atque volūtatem, illa decreta perditi ho-
minis restitutio, rerumque per diluuium penè abolita-
rum instauratio manifestat. Inimicitias,inquit, ponam
Genes. 3. inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius; &
Genes. 6. ipsum conteret caput tuum. & illud: Ponamque fœ-
dus meum tecum, & ingredieris arcam tu & filij tui,
& vxor tua,& vxores filiorum tuorum tecum; & ex cun
ctis animantibus vniuersæ carnis bina induces tecum in
arcam, vt viuant tecum. sed iustitiæ etiam & iudicij se-
ueri certam exercitationem Deo esse,non ita,vt miseri-
cordiæ voluntatem,atque beneficentiæ studium, anti-
quum, certum tamē, & magis ab iis,qui pœnas tulerint,
irritatum atque solicitatum, quàm ab ipso vltro procu-
ratum, illud præter multa alia testimonium apertè do-
cet. Videns autem Deus quòd multa malitia hominum
esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad
malum omni tempore; pænituit eum, quòd hominem
fecisset in terra: & præcauens in futurum, & tactus do-
lore cordis intrinsecus sententiam illam pronuntiauit:
Delebo hominem, quem creaui, à facie terræ,&c. Ta-
ctum dolore ait, quòd nō vltro cupientem,sed scelerum
importunitate prouocatum, iudicem agere seuerum
oportuerit: quem, quo minus dignitatem,sententiam,
auctoritatem suam tueatur, nulla hominum potentia,
nulla consilia, nulli conatus retinere retardareq; valent.
Genes. 11. Ecce,inquit,vnus est populus,& vnum est labium omni-
bus: cœperuntque hoc facere,nec desistent à cogitatio-
nibus suis,donec eas opere compleant. Venite igitur,&
descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, vt
non audiat vnusquisque vocem proximi sui. atque ita
diuisit eos Dominus ex illo loco in vniuersas terras, &
cessauerunt ædificare ciuitatem. At verò Deus quan-
quam dispersis gentibus, & in varias factiones, linguas,
partes, studiaque diuisis,proprio nomine atque magni-
tudinis suæ descriptione ignotus fuerit; tamen supremi
rerum principis & mundi gubernatoris titulo non ijs
tantùm, quibus responsa relata sunt, sed ijs etiam, quo-
rum naturæ rerum facilè exposita contemplatio oculos
ad se conuerterit, notissimus esse potuit: vt Salemi regi
sacerdotique Melchisedech & notus & prędicatus fuit.
Benedictus Abraham Deo excelso, qui creauit cælum Genes. 14.
& terram,& benedictus Deus excelsus &c. Idem etiam
sese colentibus omnipotētem atque ad beneficium con-
ferendum propensum professus, Ego,inquit, Dominus Genes. 17.
omnipotens; ambula coram me, & esto perfectus; po-
namq. fœdus meum inter me & te. Quin & opportu-
nè ac purè exoratus plus etiam, quàm petatur aut opte- Genes. 17.
tur, concedere, immò donare etiam consueuit. Dixit
enim Abraham ad Deum, Vtinam Ismael viuat coram
te. & ait Deus ad Abraham, Sara vxor tua pariet tibi fi-
lium, & vocabis nomen eius Isaac, & constituam pactū
meum illi in fœdus sempiternum, & semini eius post
eum. Super Ismael quoque exaudiui te: Ecce benedi-
cam eum,& augebo, & multiplicabo eum valdè, &c.
Illum præterea neque humana facta, neque cogitata
etiam fugere valent, vtpote quem neque ridentis occul-
tè Saræ mens oratioque latuerit: adeò benignum atque
familiarem sese cultoribus exhibere suis accepimus, vt
consilia sua altissima,summęque sapientiæ & prouiden-
tiæ plena, omnem aliàs humanam intelligētiam longè
superātia, cum ipsis vltrò libenterque communicans,ad
admirandæ æquitatis vel clementiæ potius misericor-
diæque rationes accommodet. Neque enim suam de Genes. 17.
Sodomorum & Ghomorræorum supplicio sententiam
prius pronuntiat, quàm Abrahamo cultori suo exposi-
tam omnibus integritatis nominibus affirmet & probet.
Et abijt Dominus, postquā cessauit loqui ad Abraham:
& ille reuersus est ad locum suum. Neque verò quic-
quam eorum,quæ sub cælo accidant,ab illius voluntate
vel prouidentia,vel cognitione,vel demum permissu,ad
casum aliquem,vel communem,vel singularem cursum
rerum reuocari debere, animantium omnium & homi-
num, perpaucis,quibus suffici soboles posset, superstiti-
bus,communis illa clades extinctioq; manifestat. Ecce,
inquit, ego pluam super terram quadraginta diebus & Gen. 7.
quadraginta noctibus; & delebo omnem substantiam
quam feci, de superficie terræ. Idem autem maiestatem
auctoritatemque illam suam, qua habitare in altis dici-
tur, tamen ita temperat, vt pijs atque modestis homini-
bus facilem, benignum, amicumq; sese, amicitiæ atque
familiaritatis cognomento etiam delectatus, vltrò præ-
beat. Ego,inquit,sum Deus patris tui, Deus Abraham Exod. 3. d.
& Deus Isaac, & Deus Iacob, sed qui tamen impijs,
impuris atque prophanis grauissimus horrendusque sit,
vltraque præscriptum mortalibus terminum in sui sua-
rumq; rerum tractatione vel temerarijs vel curiosis im-
punè progredi licere nolit; modestis verò atque pijs, vt
est captus hominum, se cernendum exhibeat. Cauete Exod. 19.
ne ascendatis montem, nec tangatis finem illius. omnis,
qui tetigerit montem, morte morietur; siue iumentum
fuerit, siue homo. Ascendesque tu & Aaron tecum, sa-
cerdotes autem & populus ne transeant terminos, neq;
ascendant ad Dominum, ne fortè interficiam illos. ille
etiam nominis numinisque sui auctoritatem atque ma-
iestatem, commentitiorum vanorumque deorum acces-
sione aut opinione ab ijs, quibus notus fuerit, imminu-
tam indignè ferens, grauiter tandem vlcisci solet. Noli, Exod. 34.
inquit, adorare Deum alienum: Dominus zelotes no-
men eius, Deus est æmulator. Idem omnium morta-
lium, maximè verò eorum, à quibus purè sanctèque co-
litur, rebus sapientissimè commodissimeque prouidet.
Noluit Dominus tuus audire Balaam, vertitq; maledi- Deut. 23.
ctionem eius in benedictionem tuam, eò quòd diligeret
te. Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribi-
lis, & ipse consumet nationes has in conspectu tuo pau- Deut. 7.

latim atque per partes. non poteris eas delere pariter, ne forte multiplicentur contra te bestiæ terræ. Neque verò mortalis vitæ huius rebus modò, sed multo etiam magis alterius æternæ atque feliciſſimæ, cuius auctor idem
Deut.30. etiam eſt, proſpicit. Teſtes hodie, inquit, inuoco cælum & terram, quòd propoſuerim vobis vitam & bonum, benedictionem & maledictionem: elige ergo vitam, vt & tu viuas & ſemen tuum, & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci eius, & illi adhæreas; ipſe enim vita tua & longitudo dierum tuorum. cuius cùm infinita & ſumma in homines beneficia conſtent, aliquod aut obliuione & negligentia conteri, aut ingrato animo accipi, nefas eſt. Memento quòd ſerùieris in Ægypto, & eruerit te Dominus Deus tuus inde: iccirco præcipio tibi, vt facias hanc rem. Quando meſſueris ſegetem in agro tuo &c. Denique huius tanti numinis non modò rationis particeps natura, vt angelus atque homo, ſed omnia etiam muta atque inanima, & virtutem experiuntur, & verba audiunt, præceptaque ſingulis data
Iosue 24. atque accepta fideliſſimè tenent. En lapis iſte erit vobis in teſtimonium, quòd audieritis omnia verba Domini, quæ locutus eſt vobis, ne fortè poſtea negare velitis & mentiri Domino Deo veſtro.

ARCANORVM NOMINVM INTERPRETATIO.

CAPVT II.

PLuribus Dei nominibus, vel cognominibus potius, ſacri ſcriptores vtuntur, ex illius efficientia magis, quàm ex naturæ cognitione inuentis: in quibus ſi quod ad nominis rationem accedere dicendum ſit, id maximè dici poſſe videtur, quod ab eodem ipſo ſingulariter appellatum frequentiſſimè in ſacris libris auditur, quo ſeſe à cæteris naturis rerum, vel quæ pro diis falſo colerentur, vel quæ ab ipſo conditæ ſunt, ſeparat. Namque alia cognomina ipſe cum angelis hominibuſque communicat: vnum verò illud præſtantiſſimum ſibi vendicat, quatuor elementis conſtans; cuius hactenus ex librorum lectione ignota pronuntiatio fuit, quòd propriis vocalibus ſiue punctis, quibus proferendum ſit, ſcriptum nõ extet. Eſt autem illud יהוה ſublime atq; ſanctiſſimum nomen, magna hominibus religione obſeruandum, pro quo ſæpe ADONAI, interdum ELOHIM dicimus, quòd vel alterius horũ nominum punctis aſcriptis legatur יְהֹוָה יֱהֹוִה Nam quum ſolum eſt, vocales ſcheua, cholem, & kametz habet: cùm verò cum prænomine Adonai coniungitur, vocales ∵, cholem, & hirik admittit. Noſtri huius rationis ignari IEHOVAH pronuntiant, cùm tamen neque hæc propria pronuntiatio, neque etiam ex alienis vocalibus perpetua ſit; nonnunquam enim IEHOVIH pronuntiare oportuerit. Si verò certam quandam ex aliorum ſimilium nominum ratione indicare pronuntiationem fas eſt, IEHVEH dicendum eſt, atque ita exiſtimo veteres illos pronuntiaſſe, tum Iſraelitas, tum ex aliis gẽtibus homines, ad quos nominis huius & Dei ipſius notitia pertinuit. cuius pronuntiationis certam rationem nos loco ſuo aliâs, ipſo Deo annuente, reddemus. Huius autem nominis ædificatio, quamquam maxima, arcana & veneranda magis, quàm explicanda ſit; tamen, quantum nobis aſſidua obſeruatione cognoſcere contigit, ad conſtantiam firmitudinemque naturæ, & miſericordiæ promittendæ atque tribuendæ notationem ſpectat, ita vt Deum eius naturæ eſſe indicet, quæ æterna, conſtantiſſima, omniſque mutationis & varietatis expers ſit; eademque perpetuò miſericors, atque ad miſericordiam tribuendam, ſalutemque afferendam voluntate atque actione inexhauſta, infinitaque. Quam rem Moſes, experimento, obſeruatione, & Dei ipſius indicatione edoctus, perpetuò cogitandam poſteritati reliquit; cui nominis huius rationem indicatam, atque prout humanus captus ferebat, expoſitam fuiſſe
Exod.3. legimus. Ecce ego vadam ad filios Iſrael, & dicam eis; Deus patrum veſtrorum miſit me ad vos. Si dixerint mihi, quod eſt nomen eius? quid dicam eis? Dixit Dominus ad Moſem, אהיה אשר אהיה: & dixit, Sic dices filiis Iſrael, ERO miſit me ad vos. & aliâs, Ego, inquit, Domi- Exod.6. nus, qui apparui Abraham, I[redacted] in Deo omnipotente, & nomen meũ יהוה non indicaui eis. Indicauit autem Moſi ipſi non ipſam nominis atque ſignificationis plenam definitionem ac faciem, ſed conſequentes ex efficientia notationes, quas rei magnitudine incitatus vates prædicauit: יהוה יהוה, Deus miſericors & cle- Exod.34. mens, patiens, multæ miſerationis ac verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia; qui aufers iniquitatem & ſcelera atque peccata; nulluſque apud te per ſe innocens eſt: qui reddis iniquitatem patrum in filiis ac nepotibus, in tertiam & quartam progeniem. Hæc omnis myſteriorum amplitudo illo nomine יהוה continetur. cuius cùm vim explicare neque conſilij neque facultatis noſtræ modò ſit; vſum tamen obſeruandum ad virtutis & miſericordiæ rationem perpetuam & conſtantem referimus. Namque hoc nomen cùm ſine adiuncto in oratione vſurpatur, Deum, Iſraeli reſponſis, oraculis, promiſſis atque beneficiis ad ſalutem, felicitatemque præcipuè ſpectantibus cognitum, interpretari conueniet. vt, Dominus illuminatio mea & ſalus mea, quem timebo? Do- Psalm.26. minus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Dominus Psalm.15. pars hæreditatis meæ & calicis mei. Quoniam tu Do- Psalm.4. mine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. & innu- Psalm.51. mera alia loca, quæ ad hanc rationem relata certam habent interpretationem.

אֵל

IDEM verò, qui propter naturæ miſericordiæq; conſtantiam יהוה dicitur, propter infinitæ etiam fortitudinis atque efficacitatis excellentiam אֵל appellatur: id quod ad multorum locorum explicationem ex quibuſdam certiſſimis atque notiſſimis obſeruaſſe operæ pretium fuerit; atque, vt res ipſa cõparatione melius explicetur, hoc nomine אֵל eam vim fortitudinemque Deo ſacri auctores tribuunt, quam homini Adam appellando ineſſe negant. ſic Iſaias cùm de humana fortitudine diuinæ collata ageret, Et Ægyptus, inquit, homo eſt, & non Isaie.31. Deus; Adam, & non EL. & apud Oſeam, Deus ipſe, non faciam, ait, furorem iræ meæ: nõ conuertar, vt diſper- Osee.11. dam Ephraim: Quoniam Deus ego, & non homo, in medio tui ſanctus, & non ingrediar ciuitatem. Hunc eundem Deum, cognomento Excelſum, appellabat Abraham. Leuo manum meam ad EL excelſum poſſeſſorem cæli & terræ &c. Ex qua re in Hebraici ſermonis vſu & conſuetudine poſitum eſt, vt cùm integra ad aliquid efficiendum facultas & vis cuipiam ineſſe ſignificetur, hoc nomen etiam cum manu coniunctum vſurpetur. vt Laban apud Iacob generum plenam ſibi ad nocendum poteſtatem, niſi aliâs à Deo prohibitus fuiſſet, Genes.31. iactabat. Eſt, inquit, manus mea לאל, vt tibi reddam malum &c. Huic autem nomini conſecratam aram, ob partam ſibi ex multis & maximis periculis ſalutem Iacob dicaſſe ſcribitur. Et erecto ibi altari, inuocauit ſuper illud לאל Iſrael; pro quo Interpres noſter Fortiſſimũ Deũ Genes.33. Iſrael reddidit. Veram autem Dei naturam à vanorum numinum mendaci & falſo genere hoc nomen, vt fortitudinem, potentiam, & efficacitatem ab imbecillitate, inopia, defectu re ipſa diſtinguit: Ipſi, inquit, me prouocauerunt in eo, qui non erat EL, & irritauerunt in vani- Deut.32. tatibus ſuis.

שדי

HVIC, quod iam interpretati ſumus, nomini אל aliud frequenter adiunctum legimus שדי ad diuinam potentiam & facultatem ad res agendas ſignificandam, quod adiectiui cognomenti rationem formamque obtinet. Eſt autem, vt ſignificationis obſeruatio indicat, ex duabus partibus cõpoſitum nomẽ, relatiua voce ש & די, pro qua ſufficientiam, copiam, facultatẽ atque abundantiã reddimus. namque hæc omnia hoc verbo nominantur. Illa igitur integri nominis explicatio eſt: Qui ſufficientia,

tia; siue qui copia, abundantia, & plenitudo. Itaq; superiori nomini adiunctū prēter fortitudinem & efficacitatem, quam Deus, vt Dominus, auctorque, sibi vendicat, rerum omnium copiam, & facultatem in se ipso constantem, certam, affluentemque confirmat. Namque naturalis ad efficiendum vis cogitatione quidem & ratione à facultate & copia separatur; cùm hæc materiæ & instrumentorum vim quandam; illa formæ virtutem adnotet: vt in artifice potentia quidem ex artis peritia sine facultate agendi esse nonnunquam potest; quòd facultas materiam, circa quam ars versetur, exigere videatur; & instrumenta etiam alia, quæ ad opus idonea sunt, postulet. Cùm igitur hęc ratione & notatione seiuncta esse videantur, alteraque pars ipsi artifici adiuncta, altera exterius petenda existimetur; in Dei tamen simplicissima atque immensa natura re ipsa coniuncta inseparataque sunt. Etenim Deus, vt ad agendum virtutem, efficacitatem in se ipso integerrimam, sic & facultatem plenissimam semper habet, neque materia vlla præcedenti in rebus recenter edendis indiget, neque instrumento aliquo ad perficiendum adiuuari postulat: sed ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt. Et verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Distat itaque hoc etiam præter cætera ab omni alia naturæ vel artis efficacitate & virtute, quòd vltra infinitam perfectionem ad quascumq; efficiendas & perficiendas res, summam etiam, nulliusque adiumenti indigentem virtutem in se habeat; siue, vt rectiùs eloquamur, ipse summa virtus & fortitudo, summaque facultas & sufficientia sit. Summum autem, cùm de Deo loquimur, idem esse volumus, quod alijs verbis immensum, inexhaustum, infinitumque dicitur. Quamquam autem ad efficiendi facultatem diuinam hoc nomen semper referatur; rarò tamen in alia, quàm fausta felicique significatione à sacris scriptoribus est vsurpatum. Neq; enim tam ad vlciscendi animaduertendique vim & facultatem, quàm ad prospiciendi atq; iuuandi copiam huiusmodi orationis exempla ponuntur.
Genes. 17. Ego Dominus omnipotens: ambula coram me & esto perfectus; & multiplicabo te vehementer nimis. &:
Genes. 27. Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat atque multiplicet, vt sis in turbas populorum. & illud: Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan,
Genes. 47. benedixitque mihi, & ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum. Illud autem Balaami responsum, hoc nomen SADAI, ad felicitatē spectare, manifestè docet: siquidem omnia, quæ ille fausta & felicia de Israelitico populo futura caperet, à Deo SADAI sibi suggeri professus est. Dixit auditor sermonum Dei, qui visionem OMNIPOTENTIS intuitus
Nume. 24. est: Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel! &c.

אלהים

EST etiam aliud Deo cum alijs naturis officij causa commune, quod primò in sacris libris appellatum & cognitum est: grauissimum profectò magnæque auctoritatis cognomen ab Hebraicis Elohim dictum: sub qua voce efficiendi, gubernandi, regendi, ducendi & iudicandi ratio & sententia perpetuò subijcitur. Namque in prima; quam de mundi rerumque omnium origine expositam habemus; ratione, Dei conditoris notitia hoc cognomento primùm aperta est. In principio creauit Elohim cęlum & terram: atque in omni deinde conditæ & constitutę rerum naturæ demonstratione idem cognomen est perpetuò appellatum. Et vidit Elohim quòd esset bonum. & fecit Elohim, &c. Cùm autem diluuium, terras hominum scelere contaminatas expiaturum, ex diuino decreto inducendum esset, huius auctoritate cognominis sententia lata est.
Genes. 7. Et dixit Elohim Noe, Finis omnis carnis venit coram me, quia repleta est terra iniquitate à facie eorum; & ecce ego perdam eos cum terra, &c. Deinde etiam terrarum hominumque rebus restituendis eiusdem cognomenti auspicio salus allata est. Et recordatus est Elohim Noah cunctorumque animantium & omnium iumentorum, quæ erant cum eo in arca, &c. Quibus ex locis omnibus obseruatur, cognomentum hoc Elohim eam vim, auctoritatem, atque efficientiam significare, quam nobis Latina illa nomina, *Conditor, Rector, Gubernator, Iudex, Princeps*, & quæcunque huius generis verba sunt, significant; quas omnes ad publicam vtilitatem spectantes munerum rationes, cum certis ex angelorum hominumque natura personis communicatas, tamen Deus proprias & æternas atque perfectissimas continet: sicut scriptum est, *El-Elohim* Dominus locutus est, & vocauit terram, id est, fortissimus Psal. 50.
eorum, qui Elohim cognominantur. Et alibi etiam. Elohim stetit in Synagoga El: in medio autem Elohim iudicat. Psal. 81.
atque huius cognominis auctoritate & virtute non solùm Israelitis, & ijs, qui peculiari beneficio diuinarum rerum notitiam edocti sunt, sed cunctis vniuersi terrarū orbis partibus Deus non præesse modò, verùm cognosci etiam dicitur. Quoniam rex omnis terræ Elohim: psal- Psal. 96.
lite sapienter, regnauit Elohim super gentes, Elohim sedet super sedem sanctam suam. Atque Deum hoc cognomento notum esse & ijs, qui singulari disciplinæ munere præditi essent, & ijs, qui ex naturæ tantùm contemplatione, & rerum conditarum spectaculo, atque obseruatione, vitæ religionisque rationem instituerent, vtriusque partis testimonijs confirmatur. Namque Abimelech Geraræ rex de Saræ Abrahami vxoris causa ab Genes. 20.
Elohim correptus fuisse scribitur. Et de Abraham Deus ipse prædicauit: Cognoui quòd times Deum tu. Genes. 22.
Illud etiā & Hethæi, huius orationis nō ignari, de Abrahamo testati sunt. Audi nos domine, princeps Elohim Genes. 23.
es apud nos: ita vt quamquam non omnibus gentibus Deum olim illius maximi & singularis nominis notum fuisse fortasse concedamus, huius tamen cognomenti auctoritate & maiestate nullis incognitū esse oportuisse asseueramus. Namque scriptum est: Secundùm nomen Psal. 47.
tuum Elohim, sic & laus tua in fines terræ: iustitia plena est dextera tua. adeò vt quisquis huiusmodi cognomento significatam naturam mundo præesse negauerit, is ob deprauatam atque monstrosam, & brutis persimilem cogitationem, impius stultissimusque dicatur. Dixit stultus Psal. 14.
in corde suo, Non est Elohim. Plusquam bis mille & quadringenta in veteri testamento loca enumerauimus, quorum sententia sine huius cognomenti expositione commodè teneri nō possit; quorum nos partem in Commentarijs nostris indicamus.

צבאות

ILLVD præterea restat ad indicandam de diuinis rebus sermonis rationem, quòd nomini illi maximo יהוה ab Hanna Samuelis matre primùm adiunctum, ab omnibus ferè prophetis fuit deinde sæpissimè vsurpatum. idque est, צבאות, quod diuinam potentiam significat, copiasque indicat maximas, per quas quæcunq; res gerenda decernatur, expediri facillimè possit. Atque huiusmodi cognomine appellando auditores admonentur, neminem esse, qui diuinam potentiam aut impedire, aut fugere valeat. Neque enim vno tantùm exercitu, sed pluribus ijsdemque fortissimis, atque ad rem gerendam promptissimis, Deus ad nutum vti potest. Atque adeò huius dictionis figura tunc vates alijque sacri auctores vtuntur, cùm de diuino iudicio, de supplicio sumendo, de sceleribus iniurijsque vlciscendis agitur; & quod ad certam rationem propiùs accedit, hac exercituum adiunctione sese Deus appellat, vbi cum principibus, cum tyrannis, cum potentia elatis hominibus, cum superbis denique, & contumacibus populis illi sermo est: vt apud Isaiam. Hæc dicit Dominus Deus exer- Isai. 1.
cituum fortis Israel. Heu ego consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Habet autē Deus varia & instructissima exercituum genera. Nam præter Angelorum & spirituum acies, de quibus frequentissima in sacris mentio est, militiam quoque cæli, astrorum, syderumque virtutes, & ad publicas & ad priuatas res

Exercitus Dei. gerendas mouere excitareque solet,sicut scriptum est: Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis
Psal.146. nomina vocat. Illi verò tres exercitus plærunque in expeditionem ad vlciscenda publica scelera ducuntur,gla-
Ezech. 12. dius, fames & pestis,sicut scriptum est: Et relinquam ex eis viros paucos à gladio, fame & pestilentia. Atque gla-
Gladius. dium quidem hominibus armatis exercere solet Deus.
Fames. Famis verò afferendæ complures acies sunt, in quibus
Ioel. 2. vnum genus locusta est, cuius ducem se ipsum Deus appellat,sicut scriptum est:Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui, quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius,&c. De quo genere nos aliàs commodè suo loco scripsimus. Sunt & alij etiam innumeri inuisibiles exercitus, exercituumq; duces,diuino dicto ad eam,quam diximus,rem audientes;inter quos spiritus,hoc est,venti & vanitatis ad reges & principes turbandos populosque perdendos efficacissimam atque præsentissimam naturam Micheas vates
2.Paral.17. sibi visam testatur: Vidi Dominum sedentem in solio suo,& omnem exercitum eius assidentem ei à dextris & à sinistris. Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Israel, vt ascendat & corruat in Ramath Galaad? Cumque diceret vnus hoc modo & alter alio: processit spiritus & stetit coram Domino,& ait,Ego decipiam eũ. Cui dixit Dominus, In quo decipies? At ille respondit, Egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius, &c. Igitur huius coniunctionis, Deus exercituum,figura diuina, fortitudo, potentia,& summa ad res gerendas, maximè ad iniurias & scelera vlciscenda facultas,significatur. Neque hoc in vatum veterumque scriptorum sermonibus tantùm,sed in Euãgelicis etiam & Apostolicis libris obseruatur. Siquidem in hanc sententiam D. Iacobus diuitibus & potentibus iniuriarum accusatis minatur. Ecce merces operariorum, qui messuerũt regiones vestras,quæ fraudata est à vobis, clamat; & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.

יה

EXTAT & in sacris carminibus nomen יה celeberrimis laudum gratiarum que actionibus frequentissimè decantatum. Cuius ea, quæ à nobis obseruata ratio est, essentiæ, veritatis, firmitudinisque verbis est explicanda. Ferè enim hoc nomen in ijs locis & argumentis appellatur,quæ vel admirandæ naturæ rerum, vel manifesti & accepti iam hominibus beneficij adnotationem habent. Itaque nomen illud arcanum יהוה cuius primo loco rationes indicauimus, tum ad promissum,tum ad præstitam & præstandam misericordiam præcipuè pertinet; atque hominum generi, vt tessera quædam salutis & felicitatis à Deo obtinendæ, traditum est, ijs præcipuè, qui sacræ religionis & diuinorum mysteriorum arcanique verbi conscij participesque sunt. At verò יה præcipuè ad res iam ipso euentu spectatas & confirmatas, atque ad exhibita diuinitus beneficia ostendenda, est vsurpatum; neque hominibus modò ipsis vel certæ religionis & sacrarum scripturarum cognitione præditis,sed omni,quæ vel super cælos, vel sub cælis est, naturæ,omnique virtuti ad cognoscendum,pronuntiandum,celebrandumque proponitur: vt, Laudate Domi-
Psal. 102. num omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius,& veritas Domini manet in æternum. Et illud. Quoniá ædificabit Dominus Sion & videbitur in gloria sua. Respexit ad orationẽ humilium, & non spreuit preces eorũ. Scri-
Psal. 106. bentur hæc in generationem posteram,& populus creatus laudabit יה. Item *Halelu-iah*. Confitemini Domino quoniam bonus,quoniam in sęculum misericordia eius. Quis loquetur potentias Domini, auditam faciet omnem laudem eius? &c. Atque idem psalmus post enarrata diuina beneficia huiusmodi versu clauditur. Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo & vsque in sęculum: & dicat omnis populus, amen, *halelu-iah*. Item etiã. *Hale-*
Psal. 111. *lu-iah*. Confitebor Domino in toto corde,in consilio iustorum & congregatione. Magna opera Domini,exquisita in omnes volũtates eius &c. Illud quoque *Halelu-iah*.
Beatus vir, qui timet Dominum; in mandatis eius volet Psal. 112.
nimis. Potens in terra erit semen eius &c. Nec non illud *Halelu-iah*. Laudate serui Dominum, laudate nomẽ Do- Psal. 113.
mini. Cuius psalmi ille epilo[redacted]ui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem, *halelu-iah*. Nec non & illa grauissima & mysteriis refertissima sententia huius nominis rationibus explicanda est. Non mortui laudabunt IAH; neque omnes, qui descendunt Psal. 115.
in infernum. Sed nos, qui viuimus, benedicimus IAH ex hoc & vsque in sæculum. *Halelu-iah*. Ad hæc etiam illud refertur *Halelu-iah*: Laudate nomẽ Domini,lauda- Psal. 135.
te serui Domini,qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri. Laudate IAH quoniam bonus Dominus;psallite nomen eius,quoniam suaue;quoniam Iacob elegit sibi IAH, Israel in possessionem sibi. Quia ego cognoui, quòd magnus Dominus, & Dominus noster præ omnibus diis. Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Educens nubes ab extremo terræ,fulgura in pluuiam fecit. Qui producit ventos de thesauris suis. & cætera omnia,quæ vel hoc,vel aliis in psalmis,hymnis,laudibusque celebrantur; quibus magna ad explicandũ lux ex huius nominis adnotatione afferri potest. Huius autem nominis יה Latinam significationẽ cùm reddere omnino nequeamus, quadam tamen velut nota delineabimus, ENS à verbo Latino ESSE interpretemur; de qua significatione plura & exactiùs aliàs eodem donante dis-
קדוש seremus. Vnum nobis præterea adiunctum siue cognomẽtum superest; cuius, quòd latissima pateat, ratio cum explicari modò non possit, breuiter tamen indicanda est. Atq; id est quod Hebraicè קדוש. Græcè ἅγιος. Latinè verò SANCTVS dicitur. Sed de verbis Græco & Latino,an cum Hebraico קדוש quadrent, aliàs disputandi lo- Sanctus
cus à Deo nobis dabitur. Nunc verò ipsum Hebræum verbum indicabimus. Igitur id propriè apud Hebræos KADOS dicitur, quod à vulgari vsu & cõsuetudine propter singularem aliquam vel virtutis vel vitij notationem semotum & seiunctum est, ita vt naturæ vel muneris, vel officij vel exercitij vel vsus insigni quadam obseruatione atque nota distinguatur. Atq; adeo naturam vel rationem ipsam considerare prius oportuerit, eamdemque adiuncto verbo KADAS vel KADOS in eo genere præexcellere, cæterisque eiusdem generis partibus anteire atque maiestate quadam preponi existimandum est. Atque ita cùm Deus sanctus appellatur, ab illa communi & vulgari, qua dij falsò dicuntur, ratione sepositus esse putandus est: vt cùm Dei nomen virtutem perfectionemque maximam significet, adiunctum KADOS ipsi præcipuam eminentemque ascribat, atque ab omni alia imperfectione separet, quæ vel creatis aliqua ex parte insit, vel ijs etiam, qui falsò pro dijs habentur, humana attribuerit cogitatio; cuiusmodi multa monstrosa vitia dijs suis delusa olim antiquitas effinxit. Atq; adeò hanc maiestatem præstantiamque suam certis & manifestis exemplis in priuata aliqua gente vel persona, aut beneficijs collocandis, aut iudicijs edendis Deus ostendit. Ex quo fit, vt hoc nomen Sanctus cum adiuncto alio personæ vel populi nomine appellari plerumque soleat; vt Sanctus Israel, hoc est, qui manifestis in Israele amplificando editis exemplis sese verum, optimum & maximum, atque incomparabilem Deum orbi probauerit, atque id tum hostibus vlciscendis, iudicijsque in illos illorumque deos exercendis, tum Israele liberando, ornando & amplificando effecerit. Atque huius sententiæ illud est: In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de Psal. 114.
populo barbaro. Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas eius,&c. & illud. Non est sanctus, vt est Domi-
nus; & non est Deus, sicut Deus noster. Illud etiam: Et 1. Sam. 2.
dixerunt viri Bethsamitæ, Quis poterit stare in conspe- 1. Sam. 6.
ctu Dei sancti huius? Illud quoque, Cui exprobrasti? &
quem blasphemasti? contra quem leuasti oculos tuos? 2. Reg. 19.
contra sanctum Israel? Et apud Psaltem. Confitemini

memoriç

Psal. 30. memoriæ sanctificationis eius. & illud apertissimè de hac ratione: Deus in sancto vita tua, quis Deus magnus sicut
Psal. 77. Deus noster? tu es Deus qui facis mirabilia. Notam fecisti in populis virtutem tuam; redemisti in brachio tuo populum tuũ, filios Iacob & Ioseph. Plura etiam, quàm sexcenta in sacris libris loca sunt, quæ ad huiusmodi sententiam relata faciliores habebunt explicatus. Sed de ipsa sanctitate Dei, deque hominum etiam aliarumq; naturarum sanctitudine, atque de contraria huic rationi significatione, qua meretrices atque aliæ vitiosæ, & diræ personæ & res sanctæ etiam vocantur, explicandi commodior sese nobis, Deo auspice, dabitur occasio. Neque enim hoc in loco tam de rebus ipsis, quàm de sermonibus arcanis agere consilium fuit. Igitur huius verbi KADOS adiunctio singularem ac præcipuam quandam maiestatis notationem significat, cuicunque rerum rationúmue generi ea addatur. Latini autem huius verbi vim illis præcipuè *sacer, & sacrare*, vtcunque expresserunt. Atque hactenus frequentissima & celeberrima, quæ ad Deum spectant, verba & nomina sunt à nobis breuiter indicata. Neque verò de sacris & arcanis Trinitatis rationibus, neque de cæteris diuinæ naturæ considerationibus hoc loco differere cogitauimus; quoniam id huius loci & instituti non fuerat.

DE SPIRITV.

CAP. III.

PRoximum Deo locum non tam natura & dignitate, quàm appellandi & differẽdi ordine Spiritus nanciscitur. Spiritum autem hoc loco dicimus, non ventum aut huiusmodi aliquid tenuissimum, qualia sub cælo multa fiunt & gignuntur, quoniam & hæc corporea sunt, de quibus opportuno loco differemus: sed naturam cognitione & intellectione valentem, virtutis aut vitij ex vi & origine sua capacem, incorpoream autem & quę neque corpus animalibus simile, neque crassius etiam duriúsue habeat, neque imitatione aut simulatione admittat, quanquam specie quidem eiusmodi figuram &
Luc. 22. formam obijcere possit. sicut scriptũ est. Palpate, quoniam spiritus carnem & ossa non habet. Itaque huius breuissima descriptio illa erit, vt naturam corporis expertem, intellectus participem, actionisque compotem definiamus: huius autem naturæ cùm vnum genus sit, varij tamen sunt ordines ac distinctiones. Atque prima ordinum discrimina cognoscendi atque efficiendi viri-
Thomas lib. de ente & essentia. bus diuersis ponuntur, eademque ministeriorum & munerũ, aut dignitatum nominibus obseruari solent, quòd alij Seraphim, alij Cherubim, alij principatus, quidam potestates dicantur, & sit inter eos aliquis, cui ex obtẽta olim amplitudine & gloria Luciferi nomen inditum fuerit, quanquàm nomine tantùm ad æternum infamiæ & doloris monimẽtum relicto, dignitatis possessio grauissimæ culpæ meritò fuerit adempta. Atque huiusmodi ordinum ratio est, quam alias fusiùs & exactiùs, Deo nobis annuente, indicabimus. Distinctionum verò nomina non ex ipsorum spirituum natura, neque ex præscriptis muneribus & officiis, sed ex proprio singulorum consilio & studio facta sunt, vt alij boni, alij mali spiritus cognominentur, & ex iis rationibus, quæ in bonorum & malorum diuisionem veniunt, alij atque alij alias sibi vendicent, ita vt hi lucidi, illi obscuri, hi fortitudinis, illi infirmitatis, quidam veritatis & virtutis, quidam verò erroris & mendacij; atque ob varia militię & infestationis genera multi spiritus immundi cognominentur. Omnium tamen ea parte qua spiritus & sunt & dicuntur, eadem omnino ratio est, atque vna & consimilis ad sacrorum sermonum vsum appellatio, qua agendi vis, promptitudo & celeritas annotatur: atque vt eius rei summam vno exemplo subducamus, id spiritui diuina philosophia tribuit, quòd carni ob imbecillem, infirmam, mollem, fatigabilem atque corruptibilem naturam detrahit. atque vt nomen Dei EL, hoc est, fortis, nomini Adam propter infirmitatem, sic etiã spiritus celeritatis & efficacitatis comparatione carni opponi solet, vt apud Isaiam: Et Aegyptij homo, & non Isai. 31.
Deus: & equi eorum caro, & non spiritus.

VERBORVM VSVS.

ITAQVE celeritatem atq; efficiendi promptissimã expeditissimamque vim spiritus nomen indicat, vt ex eo, quod modò protulimus, exemplo obseruatur. quam etiam rationẽ illud spectat: Qui facis angelos tuos spiri- Psal. 103.
tus. Et apud Ezechielem: Et spiritus leuauit me, addu- Ezech. 11.
xitque in Chaldæam ad transmigrationem &c.

SPIRITVS AD HOMINEM RELATVS.

SPIRITVS aliquando pro diuina iustificatione & Iustificatio. Gal. 3.
sanctificatione ponitur: vt, Ex operibus legis spiritũ accepistis, an ex auditu fidei? Spiritualia dicũtur omnia ministeria ad pietatem spectantia: vt, Si nos vobis spiritua- 1. cor. 9.
lia seminamus, magnum si nos carnalia metamus? Vsur- Ministeria sacra.
patur etiam non rarò hoc nomen spiritus ad præsentem humani animi motum significandum, siue ea vis naturalis insitaque hominibus, siue extrinsecus à Deo aut ab Angelo vel Dæmone, vel aliunde oblata fuerit. quocumque modo id accidat, præsentem atque efficacem vim id nomen significat, siue bonum siue malum
sit, quod efficitur: id autem ex adiuncto nomine vel ver- Impulsus animi.
bo dignosci planè poterit; vt spiritus tristis, vehementem tristitiæ affectionem; spiritus lætitiæ, lætitiam iucunditatemque maximam; spiritus fortitudinis, magnum robur; spiritus labiorum, efficacem orationem; spiritus iræ, terribilem indignationem; atque hoc modo alias & alias mentium impulsiones huiusmodi adiuncta significent. quæ quoniam multa ac varia sunt, hîc recensere longum & superuacaneum foret: hac annotatione summatim annotare sit satis: vno tantùm exemplo addito, quod nonnihil variare ab hac ratione videtur, cùm tamen re ipsa non longè distet, sed eleganti tropo deductum videatur. Atq; id est illud, quod in prouerbiis Hebraicè le-
gimus. Qui patiens est, multa gubernatur prudẽtia: qui Prouerb. 14.
autem spiritu angusto est, exaltat stultitiam suam. Spiritus autem angustus iracundiam, hoc est, impotentem irascendi vim acerbamque rabiem significat. Huiusmodi animorum affectiones variæ à Latinis dicuntur; nunc motus, nunc perturbatio, interdum impulsiones; sed & ipsum Latinum nomen spiritus in eadem significatione aliquando vsurpatur, vt aliàs docebimus. Hebræi expositores vulgari occidentalium linguarum vocabulo *Talante* interpretari solent.

DE ANGELIS.

CAP. IIII.

ANgeli Gręcum nomen, quod Hebraico מלאך respõdet, muneris & officij potius, quàm naturæ rationibus definitur. quamquam interdum apud nonnullos auctores Angelus pro spiritu vsurpatur. Sed tamen in veteris testamenti libris atque in euangelica lectione etiam perpetua nominis huius obseruatio muneris potius, quàm substantię, rationem adnotandam esse docet. Euenit autem, vt, quoniam primi & nobilissimi Dei ministri ex spirituum genere esse cognoscuntur, angeli mentione facta spiritus ab auditoribus cogitaretur. Verùm non omnes, qui à Deo missi aut præfecti alicui negotio vacãt, ex spirituum simplicium natura sunt. Nonnunquã enim & hominibus hic titulus ascribitur: vt, Ecce ego mitto
angelum meum ante faciem meã, qui præparabit viam Malach. 3.
tuam ante te. Item & Haggæus Angelus Domini de
nuntiis Domini appellatus est. Itaque non omnes Ange- Haggæi. 1.
li spiritus esse dicuntur; tamen omnis ea spiritualis natura, quæ neque Deus, neque homo est, ad angelorum cognomen ac ministerium pertinet. Nullus namque ex illo est genere quin Dei minister dictus fuerit, quamquam non exigua illius generis pars, vitio, superbia & insolentia sua, excellenti illo ministerio fuerit abdicata, sicut scri-

ptum est: Nonne omnes administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis? Omnes ait Paulus administratorios spiritus esse. Heb. 1.
Neque ab hoc cognomento quemquam ex illa natura excipit, cùm de tribus naturarum rationibus disserat; de diuina prorsus in patre Deo, de diuina & humana in Christo, deque spirituali natura, cui Christus, vt Deus, dignitate longè præstare; vt homo verò, qui pati moriq; posset, nonnihil inferior fuisse dicitur. Neque verò illi etiam spiritus, qui sese à Deo sua ipsorum arrogantia abalienarunt, nomine & munere angelorum caruere, sicut scriptum est: Angelos verò, qui non seruauerunt suum principatum, sed reliquerunt suum domiciliũ, &c. Iude
Illud itaque hoc nomine angeli appellando semper cogitare conueniet, non naturam ipsam, sed ministerium & ministrationem significari, atque ad hanc significationem orationis ac sententiæ rationem esse referendam. In hoc autem munerum genere discrimina primùm sunt, quæ vel personarum vel euētuum annotatione dignoscuntur: quidam enim angeli boni, alij verò mali angeli dicuntur. boni, quorum certa semper & constans in diuinis mandatis mens & cura fidesque fuit, ipsaq; muneris & officij ratio ad hominum vtilitatem & salutem omnino relata est; de quibus scriptum est; In ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Mali verò, quorum perfidia & improbitas iam olim cognita, damnataque à Deo est; opera verò vel ad piorum exercitationem, vel ad nocentum & improborum castigationem est dicata. de aliis quidē canebat Asaph: Psal. 77.
Panem angelorum manducauit homo. de aliis verò in eodem psalmo, Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, iram & tribulationem, immissiones per angelos malos. Est & aliud discriminis genus, quo angeli vt sic appellantur, discerni solent. Idque munerum ratione spectatur, quam variam multiplicemque esse, per omnes ferè sacros libros obseruauimus. Neque enim angelicum officium legatione obeunda tantùm consumitur, vt Græcum nomen sonare & indicare videtur; sed multa in vtroque & bonorum & malorum collegio munia sunt, multæ partes; ex quibus vel singula singulis, vel plura vni, vel pluribus etiam plura communiter pro imperantis Dei consilio & arbitrio sustinentur. Angelum 1.Paral. 21.
percutientem Dauid videt. huic etiam alius simili operæ intentus ab Arnon Iebusæo visus est. alius Israelis dux viæ & itinerum præscriptor est. alius etiam Gedeoni Iudic. 6.
præsidio fore pollicetur. quidam verò vrbis ædificandæ situm metatur & describit. nonnulli vatibus difficilium visionum interpretes adsunt. Micheas quoque Deum cum exercitibus suis cælestibus deliberantem prospicit: & innumera alia varij generis munera inuenimus, quæ nunc recensere nimis longum foret. Itaque angelus non modò nuntium in sacris, sed omnis in vniuersum muneris & officij ministrum significat, idque apertè Hebraicum verbum MALACH docet, pro quo operantem & industrium simul reddere possumus; cuius verbi vim Latinũ, ministri, vel administratoris; & Græcũ ὑπηρέτης nomen refert. Quam rem sapientissimè Paulus cognitam expressit; administratorios enim spiritus vocauit. Omnibus autem angelis, maximè autē spiritibus, commune ac perpetuum est, atque ad ministeriorum ipsorum cogitandum successum pertinet, quicquid ad industriam, celeritatem, curam, studium, sedulitatem; denique ad rem fideliter, diligenter, expediteque gerendam Psal. 103.
spectat: sicut scriptum est. Benedicite Domino omnes angeli eius, potentes virtute, qui facitis voluntatem eius ad audiendam vocem verbi eius. Atque de angelis quidem, quatenus ad sermonum interpretationem nobis institutam spectat, hæc dixisse satis fuerit: plura verò aliâs & exactius, quæ ad illorum, tum naturam, tum officia pertineant, Deo annuente dicemus.

SERAPHIM.

SERAPHIM puritatem ab omni labe, sorde & grauitate alienam significant, qualis purissimus ignis est, ideoque illi Dei ministri, quos Isaias vidit, purgatoriam & purificatricem vim, ad Dei ministerium, ad hominũ vtilitatem obtinent, s. s. E. Et, Seraphim stabant super illud &c. Et paulo pòst, Et volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calcul[redacted]forcipe tulerat de altari. &c. Puritas Purificatio Isai. 6.

SPIRITVS MALVS DÆMON.

CAPVT V.

NAturæ ratio & communitas ipsa monet, vt ea etiam indicemus; quæ illam alteram perfidorum spirituum partem spectant. Quos variis nominibus pro varia rerum ratione sacer sermo appellat. Atque de ipsis ipsorumque differentiis & ordinibus (si tamen hoc modo loqui possumus de tam inordinato & incomposito regno) de variis munerum & studiorum gradibus & differentiis, de multiplici genere nocendi, opportuno & idoneo magis loco ex diuinæ prouidentiæ beneficio disseremus. Nunc autem ea tantùm breuiter exponimus, quæ ad arcani sermonis vsum interpretationemque faciunt. Atque ita quæ hoc loco de vnoquouis ex illis exponentur, ad singulos, atq; adeò ad totum genus, referri nihil prohibebit. Nam tametsi variis inter se gradibus gens illa discernatur, omnium tamen in his nominibus communis ratio est. Ac primùm quidem dicitur malus spiritus, non tam naturæ quàm efficientiæ ostendendæ significatione & vsu. Etenim spiritui efficacitatem, celeritatem & vehementiam in præcedentibus capitibus adscripsimus. cui si malitiæ adnotatio accedat, efficacem & vehementem nocendi indicat vim; siue ea exteriùs vel rem vel personā aliquam petat & infestet; siue cominus angat; siue etiam præsens occupet & agat. Huiusmodi nequam spiritum recedenti à Saule Dei spiritui successisse legimus. Spiritus autem Domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam à Domino. & spiritus mendax decepit omnes prophetas Achab regis. Hoc genus spiritus malos & spiritus immundos diuina scripta dicunt. sed hac differētia, vt malus spiritus eum, cui ascribitur, ad agendum & aliis etiam nocendum impellat: vt in Saulis & Achabi prophetas decipiente spiritu, & in aliis, obseruauimus; atque in illo etiam dæmonio pessimo, quod cùm filij Scæuæ Judæorũ sacerdotis apud Ephesum adiurarēt, nocentissimum & grauissimum in se experti fuere. Huiusmodi spiritũ bestiæ illius mōstrosæ imagini dandum esse Iohannes præuidebat. Vt loquatur imago bestiæ, & faciat, inquit, vt quicunq; nō adorauerit imaginem bestiæ, occidatur. At verò spiritus immundus eum, quem obsidet, non tam agere, quàm pati cogit, & vel videndi vel audiendi, vel omnino sensus vel mentis facultate & vsu priuat, vel aliâs graui morbo aut infirmitate impotentissima afficit, atque denique ab illa naturæ puritate alienat, & cum animi cogitatione & contaminatione corpus ipsum quoque inficit. Huiusmodi homo in spiritu immundo Christo in Gerasenorum regionem transmisso ex monumentis occurrit; qui domicilium habebat in monumentis; & neque catenis iam quisquam poterat eum ligare, quoniam sæpè compedibus & catenis vinctus, dirupisset catenas, & compedes comminuisset, & nemo poterat eum domare: & semper die ac nocte in montibus & in monumētis erat clamans & concidens se lapidibus. Illi autem ijdem immūdi spiritus ex illo homine eiecti, porcos à se, Christi permissu, occupatos, in præcipitium egerunt. Huius generis immundum spiritum filio suo infestissimum pater ille Christo medico vero & potentissimo describebat. Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum; qui vbicunque illum apprehenderit, allidit eum & spumat, & stridet dentibus & arescit: & frequenter eum in ignem & in aquas misit, vt eum perderet. & cùm videret Iesus concurrentem turbam, cōminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, &c. Hanc immundi spiritus annotationem apertè significat verbum vexare, quod

Marginal references: 1.Samu. 16. — 3.Reg.c. 22. — Actor. 19. — Apocal. 13. — Marc. 5. Luc. 7. — Luc. 9.

quod cum immundis spiritibus frequenter vsurpatur. *Luc. 6.* vt: Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur. Ad Apostolos etiam concurrebat multitudo vi- *Actor. 5.* cinarum ciuitatum [redacted]em afferentes ægros, & vexatos à spiritibus immundis. qui curabantur omnes. etiam curatio ipsa morbum arguit.

DÆMONIVM.

EADEM ferè significatione, qua spiritus immundus, Dæmonium etiam dicitur, cui & immundi adiunctum ascribi solet: nisi quantum Dæmonium naturam ipsam ac genus propriè & apertè indicat, distinctam à bonis spiritibus, & à naturalibus morbis, atque à vehementi aliqua affectione & perturbatione vel corporis vel animi, quæ spiritus etiam aliquando dicitur. itaque dæmonium nequissimi spiritus naturam ipsam expressius ostendit; cum quadam tamen principatus & potestatis atque possessionis, vt ita explicemus, annotatione; quæ non solùm actionem & passionem vt spiritus, sed auctoritatem nescio quam vsurpatam sibi in hominũ opinionibus ostẽdat. Itaque Spiritus naturam ipsam cum efficacitate & vi; Dæmonium verò factionẽ illam Luciferi à Deo abalienatã, & à cæteris spiritibus diuisam significat; quæ quà ratione dæmoniũ est, eadẽ Deo aduersari & hominibus nocere studeat. prius ergo ratione & cogitatione est dæmonium, quàm malus spiritus; quamquã spiritus naturã priùs dicitur, quàm dæmonium. Sed malus aut immundus spiritus actionem ipsam & exercitationem; dæmonium auctoritatem atque principium actionis adnotat. Atque ita propriè dæmonij nomen diuinis nominibus *Deut. 3.* opponitur. Immolauerunt dæmoniis & non Deo; diis, quos ignorabant. Quoniam omnes dij gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit. ita adeò si propriè, quãquam non adeò Latinè, loquamur, illam factionem & principatum infernum, quæ aduersus diuinam gloriam & maiestatem rebellauit, Dæmonitatem dicemus. iuxta *Luc. 11.* quam rationem scriptum est: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Atque hanc potestatis & execrandæ auctoritatis rationem obtinet dæmonij nomen, cùm ad certas etiam personas refertur: vt in iis, qui à Christo & Apostolis Christi virtute sanati liberatique fuerint, facilè & apertè obseruatur. quibus omnibus verbum *habere* additur; & cùm sanantur, *eijcere* verbum vsurpatur. Et eos, qui dæmonia habebant, adducebant *Matth. 4. Marc. 1.* ad eum, & dæmonia multa eiiciebat. Itaque auctoritatem, & occupationem, ac tyrannicam quandam possessionem, adnotat hoc nomen: Spiritus autem actionem agitationemq; ipsam; quamquam hæc distinctio obscurior aliquando sit. Atque adeo hæc nominum & verborum annotata obseruatio magnam lucem afferet iis, qui disputationem illam celeberrimam & sapientissimam explicare velint, quam Christus cum aduersariis instituit de sua & Beelzebub omnino aduersa & dissentiente auctoritate.

SATAN ET DIABOLVS.

IDEM verò spiritus alia certa quadam ratione Satan, alia verò Diabolus dicitur. Vtrumque autem nomen actionis & studij, non naturæ est. Nam quatenus dæmon apertum Dei & diuinarum partium aduersarium agit, & sese consiliumque suum palàm aperit, ac manifestis rationibus exequitur, ac denique Deum diuinaque consilia, vel piorum hominum studia palàm oppugnat, Satan dicitur. Vt verò idem agens quidem, tamen calliditate, dolo, fraude, & astutia vtitur, Diabolus appellatur: cuius cognomenti ratio consilij & calliditatis rationibus explicatur. Ita illud à Christo eiusq; Apostolis plerumq; obseruatur: vt cùm de dolo, fraude, mẽdacio, persuasione, astuta & callida inductione sermo est, Diabolus: cùm verò de aperta & manifesta aduersus Deum, aut Dei gẽtem professione & pugna aut aggressione oratio instituitur, Satan appellatur. sic enim in celeberrima illa tentatione, quam hostis ille aduersus Christum molitus est, dum res callida & excogitata disputatione, dissimulataque oratione agitur, diaboli cognomento ascribitur. Du- *Matth. 4.* ctus est Iesus à spiritu in desertum, vt tentaretur à Diabolo. & dixit illi, Si filius Dei es &c. & iterum: Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculũ templi; & dixit illi, Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim &c. Hactenus disputationes, calliditas, consilia, dissimulationes & cætera machinamenta, quæ ad ipsius Christi vtilitatem vel gloriam pertinere mẽtita & dissimulata specie videbantur. Cùm verò sese apertè prodidit, suamque rem aduersus diuinam gloriam agere impudenter cœpit, Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me. audiit continuò, Vade Satana. atq; adeò hęc obseruatio, ferè sacris omnibus scriptoribus perpetua, faciliores multorum locorum explicatus reddet. Sic Iobi patientia, quòd nõ calliditate & astu, sed aperta vi & impetu facto tentaretur, à Satan tẽtata sæpè dicitur. Sic Iudas Iscariotes, in cuius cor diabolus iam diu se immiserat, vt præceptorem suum traderet, ipse etiam ob auaritiam & fraudem, malitiosamque cogitationem, diabolus à Christo fuerat appellatus. Vbi apertè iam tradere statuit, remque ipsam impuden- *Iohan. 6.* ter & palàm exequi cœpit, à satana actus fuisse dicitur. Et post buccellam, tũc introiuit in eum Satanas. & dicit *Iohan. 13.* ei Iesus, Quod facis, fac citiùs. & illud: Satanas expetiuit *Luc. 22.* vos, vt cribraret sicut triticũ. Et datus est mihi stimulus *2.Cor. 12.* carnis angelus Satanæ, qui me colaphizet. &, Voluimus venire ad vos, ego quidẽ Paulus, & semel & iterum; sed *1.Thess. 2.* impediuit nos Satanas. Quæ verò eundem, vt diabolus dicitur, spectant, huiusmodi multa exempla sunt. Inui- *Sapient. 2.* dia diaboli mors introiuit in mundum. &, Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: ille *Iohan. 7.* homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. cùm loquitur, mendacium ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius. illud etiam. O *Actor. 13.* plene omni dolo & omni fallacia fili diaboli! Et, Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias dia- *Ephes. 6.* boli. & innumera alia vtriusque nominis exempla, quorum distinctam significationem Iohannes apertè indicauit: Et apprehendit draconem serpentem antiquum, *Apocal. 20.* qui est Diabolus & Satanas, & ligauit eum &c.

DE MVNDO.

CAP. VI.

POST spiritualem naturam corporeæ ratio explicanda subsequitur, quam vniuersam mundus hic continet, quamque cælum ambit supremum. Quod enim diuina sapientia nobis primum cognoscendum proponit, principium & Deus est, à quo & in quo rerum generationes, & secula creata aptataque fuisse docet. In primis autem, quæ creatæ sunt, rebus, Angelos etiam extitisse, hoc est, ante cæli creationem ipsis temporis primis initiis: vt scriptum est. Quomodo cecidisti Lucifer, qui ma- *Isai. 14* ne oriebaris? Deinde cælum & terra prima omnium corpora verbo Domini constitere. horum creationem lux secuta est, quæ primum orbis effecit diem. cælum autem ipsum primum emicuit, corpus natura sua cęteris purius & elegantius; cui postea luminaria & stellæ additæ sunt, clariora & lucidiora corpora, maiorisque adeò ad res alias quæ in orbe sunt, conseruandas, ornandas & distinguendas efficacitatis. Cælum autem ipsum Deus, qui nullo loco aut indiget, aut circumscribitur, tamen in præcipuam sibi maiestatis sedem delegit; vt ab iis, quos ex terra producturus erat, hominibus tantæ etiam sedis & loci dignitate & excellentia cognita, commodius & diligentius obseruaretur, sicut scriptum est: Benedicti vos a Do- *Psal. 113.* mino, qui fecit cælum & terram: Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. &, Domine Deus *Psal. 103.* meus magnificatus es vehementer; confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento. Qui tendis cælum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius, &c. Et Dominus in cælo parauit sedem suam, & re- *Psal. 102.* gnum ipsius omnibus dominabitur. Sed de cælo cæliq; partibus, natura & vsu aliàs nobis agere auctor ipse dabit, spe-

bit,spero. Nunc verò quæ sermonis rationem spectant,
exponamus. Igitur,quæ ad cælum referuntur, orationes
vel ipsam corporis illius naturam,vt certis quibusdam
modis perfectam, vel loci rationem certam significant.
Prioris generis duplex etiam ratio est: altera ad cælum
ipsum, altera verò ad conditorem Deum refertur. Cæli
naturam simplicem,puram,cōstantem,diuturnam, per-
petuis & cōcinnis motibus ad orbis vtilitatem exercita-
tam,atque eandem omnibus in rebus conditoris sui nu-
tui parentem,ac denique omni ex parte admirandam,
Iob.37. huiusmodi multa loca ostendunt. Nunquid nosti ordi-
nem cæli, & pones rationes eius in terra? Quis enarra-
bit cælorum rationem;& concentum cæli quis dormire
faciet? Firmitudinem verò illa significant. Dominus sta-
Prouerb.3. biliuit cælos prudentia. & illud ad cōtentionem ab Isaia
pronuntiatum. Leuate in cælum oculos vestros, & vide-
te sub terra deorsum. Quia cæli sicut fumus liquescent;
Isai.51. & terra sicut vestimentum atteretur: salus autem mea
in sempiternum erit. quo loco firmissima res cum firmis
Puritas. etiam confertur,quas tamen firmitudine vincit. Purita-
tem autem,& naturæ cęlorum elegantiam, illud Christi
Matth.7. dictum indicat. Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona
data dare filijs vestris;quanto magis pater vester, qui in
cęlis est, dabit bona petentibus se? Ipsam cęlorum na-
turam mali expertem, atque ideò à Deo sedem dele-
Efficientia. ctam significat: vnde quidquid à Deo detur,purum,bo-
num & suaue sit. Atque huic rationi addita etiam effi-
cientia,beneficentia,benignitas & prouidentia nomine
Isai.55. cælorum adnotari solet. Vt apud Isaiam. Quomodo de-
scendit imber & ros de cęlo, & illuc vltrà non reuerti-
tur,sed dat semen serenti & panem comedenti. Et apud
eundem. Attende de cęlo,& vide de habitaculo sancto
Isai.63. tuo & de solio gloriæ tuæ: vbi est zelus tuus, & fortitu-
do tua, multitudo viscerum tuorum, & miserationum
Psal.19. tuarum?& apud Psaltem: Exaudiet illum de cęlo sancto
suo. Vt verò cæli nomen ad Dei cognitionem contem-
plationemque in sacris sermonibus vsurpatur; primùm
sapientiam,virtutem & efficientiam diuinam agnoscen-
Genes.1. Iob.9. dam cōmendat: vt, In principio creauit Deus cęlum &
Iob.26. terram. & apud Iob: Qui extendit cælos solus, & spiri-
tus eius ornauit cælos. Et ego cognoui quòd magnus est
Psal.95. Dominus, & Deus noster, prę omnibus dijs. Quia om-
Psal.101. nes dij gentium,dæmonia: Dominus autem cælos fecit.
Isai.42. & opera manuum tuarum sunt cæli. Hæc dicit Domi-
nus creans cælos & extendens eos. atque huius capitis
Psal.18. breuem, sed arcanam & grauem,summam illud carmen
subducit: Cæli enarrant gloriam Dei, &c. SED vt
cælum in locorum genere ponitur,altissimam imprimis,
& editissimā sedem,atq. totius orbis regi summo iudici,
& gubernatori prę cęteris locis opportunā,intelligimus:
vnde omnia, quę inferius posita sunt,prospici & cogno-
sci, regi, moueri, agiq. pro nutu possint: vbi etiam ipse
Deus gubernator, auxiliator, tutor, testis, iudex ac vin-
dex ab omnibus qui in terra sunt,cognosci,queri,orariq;
possit. Nulla enim orbis terræ, nulla maris pars est,vnde
cælū non videatur,ipsaq; diuinæ maiestatis clarissima &
Maiestas. notissima, præcipuaque in corporeo mundo aula non
ostendatur. His etiam illud accedit; quòd nullus ex ijs,
qui in terra sunt, mortalibus, eius, qui in cælis,principis,
iudicis,aut vindicis vim effugere,aut vitare, aut impedi-
Facultas. re potest: neque etiam vllo consilio,vllo studio,conatu &
opera lædere, aut alio modo impugnare valet. Nulla
namque deorsum tanta profunditas est, quò ea, quæ ex
alto demittuntur, non perueniant. Est autem certa sur-
sum celsitudo & distantia,quò nihil ex inferiore loco ia-
ctum, quantouis ingenio, quantauis machina & mole
iaciatur,tamen contendere possit. Vnde in mutuis con-
Præstantia. tentionibus & pugnis, superioris, quàm inferioris loci,
melior secundum naturam conditio est. Omnium au-
tem locorum supremus est cælum, atque ideò ab omni
mortalium etiam Giganteo conatu longè liberrimus.
Multa autē sacrorum librorū loca hanc à nobis descriptā
rationem sequuntur, atque ad sui explicationem ani-
maduerti postulant:vt,De cælo prospexit Dominus, vi- Psal.32.
dit omnes filios hominum, de præparato habitaculo suo
respexit super omnes, qui habitant terram. & illud,
Qui habitat in adiutorio al[redacted]protectione Dei Psal.90.
cæli commorabitur. Et misit de cælo, & liberauit Psal.5.
me; assumpsit me de aquis multis. Et intonuit de Psal.17.
cælo Dominus, & altissimus dedit vocem suam. Et,
Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat? Psal.112.
&, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Psal.122.
Et apud Danielem: Sed est Deus in cælo reuelans my- Daniel.28. & 30.
steria. Quod verò ad humanorum conatuum aduersus
Deum contemptionem attinet,multis quoque locis de-
claratur. vt, Qui habitat in cælis,irridebit eos.&,Posue- Psal.2.
runt in cælum os suum.& quod Daniel inquit, Tu quo-
que filius eius Balsasar non humiliasti cor tuum,cùm sci- Daniel.5.
res hæc omnia, sed aduersum dominatorem cæli eleua- Distantia
tus es. Alio etiam modo cæli nomen ad longissimam
mensuram vel remotissimam distantiam indicandam
affertur. vt,Celum sursum & terra deorsum: &, Secun- Prouerb.25.
dùm altitudinem cæli à terra, corroborauit misericor- Psal.102.
diam suam super timentes se. item, Quia sicut exaltan- Isai.55.
tur cæli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à vijs vestris,&
cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Porrò quæ de
cælis dicuntur,eorumque affectionem aliquam siue fau-
stam, siue grauem,& infaustam significant; ad eiusmodi
euentus hominibus expectandos referenda sunt: vt cæ- Affectiones cælorū.
lorum & terræ motus pressuram & turbationem ma-
gnam hominibus portendunt. vt, quod de hostili manu
Ioël concinebat: A facie eius contremuit terra, & moti
sunt cæli. Cæli etiam aliquando testes à Deo appellari Ioel.2.
solent, auctoritatis, integritatis & certitudinis causa.
Nulla enim ex iis, quæ in terra fiunt, rebus, cæli conspe- Auctoritas.
ctum latere possit, quod motu suo omnia quotidie per-
lustrat. viuit autem cælum,sentit,audit & videt Deo,cui
omnia viuunt. Ex hoc genere illa sunt: Audite cæli, quæ
loquor. & apud Esaiam: Audite cæli. & apud psaltem, Deut.32.
Aduocabit cælum desursum, & terram,discernere po- Isai.1.
pulum suum. & annuntiabunt cæli iustitiam eius, quo- Psal.69.
niam Dominus iudex est. Quoniam autem cælum Dei
sedes illustrissima est, atque diuinæ in homines proui-
dentiæ & animaduersionis atque iudicij index certissi-
mus; solet hominū in cęlos aspectus,vel Dei misericor-
diam inuocare,vel fidem & iudiciū implorare: vt, Atte-
nuati sunt oculi mei suspicientes in cęlum. Susanna flens Inuocatio.
suspexit in cælum. erat enim cor eius fiduciam habens
in Domino. Contrà vero qui cæli aspectum refugiunt; Daniel.13.
diuinum iudicium aduersari sese hoc habitu ostēdunt:
vt in eodem libro. Et declinauerunt oculos suos, ne vi- Ibidem.
derent cælum, neque recordarentur iudiciorum iusto-
rum. Porro illisione aut demissione de cælo, grauissimus Casus grauissimus.
casus describi solet. vt, Proiecit è cælo in terram incly- Thren.2.
tam Israel.&, Videbam satanam tanquam fulgur de cæ- Luc.10.
lo cadentem.

CÆLI PARTES.

CÆLI partes quatuor præcipuè numerantur,qua-
tuor ventis distinctæ;de quibus aliàs disseremus. Deinde
vniuersus orbis cælorum ambitu contentus,summi &
vltimi nominibus significatur. vt: A summo cælo egres- Psal.18.
sio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. &
illud, Et congregabit electos eius à quatuor ventis, à
summis cælorum vsque ad terminos eorum. Matth.24.

SEPTENTRIO.

SEPTENTRIO Assyriam Chaldęam regionē signi-
ficat,& ipsam regiam vrbem Babylonem, quòd ea pars Chaldæa.
Israelitis Septentrionē versus ad ortum sita est. S. S. E. Le- Ierem.13.
uate oculos vestros,qui venitis ab Aquilone, vbi est grex, Ierem.47.
qui datus est tibi. &, Ecce aquę ascendunt ab Aquilone; Sophon.2.
& erunt quasi torrens inundans, &c. Et, Extendet ma-
num suam super Aquilonem & perdet Assur. Septentrio
Mediam etiam significat, ratione ad Babel relata. S. S. E. Media. Ierem.50.
Quoniam ascendet contra eam gens ab Aquilone, quæ
ponet terram eius in solitudinem.

DE TERRA.

CAP. VII.

TErra cum aquis secundo loco à Deo creata, tertia in ordine apparuit. Nam cùm primùm fieret, aquis cum ipsa simul creatis operiebatur, sicut scriptum est: Abyssus sicut vestimentum amictus eius, super montes stabunt aquæ; ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt &c. Hæc mundi infima & solidissima pars cùm primùm ab aquis illis libera Dei dicto extitit, atque multiplicem gignendarum alendarumque rerum vim & aptitudinem ex Dei efficientia obtinuit, ארץ nomen Deo auctore accepit. Est autem ארץ terræ natura montibus & vallibus, campis littoribusque distincta & firmata, fontibus fluuiisque ornata, lapidibus, arenis, puluerum, argillarum, mineraliumq; multiplici genere aucta, calore & frigiditate variè aliis atq; aliis in locis affecta, multo & vario succorum numero abũdans, perpetua fouendi & agendi atque mutandi vi, & occulto ac permeabili spiritu prædita, magna cum cælorum efficacitate consonantia & societate conueniens. Ex quibus omnibus partibus ac viribus ad gignendas, producendas, alendasque res, commoda & idonea euasit, sicut scriptum est. Ascendunt montes & descendunt campi
Psal. 103. in locum, quem fundasti eis. Qui emittis fontes in conuallibus; inter medium montium pertransibunt aquæ; super ea volucres cæli habitabunt, de medio petrarum dabunt voces. Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra: producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum. Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis; vt exhilaret faciem in oleo & panis cor hominis confirmet. Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plãtauit: illic passeres nidificabunt. Herodij domus dux est eorum, mõtes excelsi ceruis, petra refugium erinaciis. Huius autem situs & habitationis commoditas à mari vsque ad mare, & à flumine vsq; ad terminos ter-
Zach. 9. ræ à Zacharia indicantur. quæ vt simul cum aquis creata dicitur, sic etiam harum vsu & societate ad habitationis suæ commoditatem, rerumq; à se gignendarum
Prouerb. 30. & alẽdarum vtilitatẽ indiget; nũquam enim, vt Sapiens tradit, terra satiatur aqua. Quam ob rem ipse super
Psal. 24. maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum, terrarum orbem. Hæc autẽ vnum cum mari ambiente & subeunte corpus constituit, siue globum dicere maluerimus. Vnde aliquando pro omni animantium loco, siue humido, siue arido, terræ nomen vsurpatur. vt: Lau-
Psal. 147. date Dominum de terra dracones & omnes abyssi. Terræ autem totius dominium, ius & gubernatio Dei creatoris propriè est; vsus verò hominum; maximè autem
Psal. 24. piorum & iustorum, iniustorum autem atque improborum vsurpatio & abusus, sicut scriptum est: Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi, qui habitant in eo. Cælum cæli Domino, terram autem de-
Isai. 45. dit filiis hominum. Et apud Isaiam. Ipse Dominus formans terram & faciens eam, ipse plastes eius, non in vanum creauit eam: vt habitaretur, formauit eam. & apud Psaltem: Iniusti punientur, & semen impiorum
Psal. 36. peribit: iusti autem hæreditabũt terram, & habitabunt in seculum seculi super eam. Retinet autem in ea Deus perpetuò ius suum & potestatem: nam quanquã in cælo sedeat, terram tamen omnem pedibus vt subsellium
Isai. 66. occupat. Cælum, inquit, est sedes mea, & terra scabellum pedum meorum. atque hoc nomine sancta est, neque cuiquam temerè aut prophanè, vel verbo vsurpanda. Neque per terram iurabitis, inquit Christus: quia
Matth. 5. scabellum pedum Dei est. Hanc autem plurimarum rerum genitricem, & sua natura fæcundissimam, habitatorum malitia & sceleribus effœtari, sterilemque reddi
Psal. 106. accepimus. Posuit flumina in desertum, exitus aquarum in sitim; terram fructiferam in salsuginem à malitia inhabitantium in ea. Eandem verò ab innato fortasse aut contracto sterilitatis vitio ad summam fertilitatem piorum hominum causa restitui, idem Psaltes confirmat. Posuit desertum in stagna aquarum, terram sine Psal. 106.
aqua in exitus aquarum: & collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis. Porrò hæc, non solùm quòd omnes alat & foueat, sed quòd extinctos tandem recipiat, omnium mater dicitur. Iugum gra- Eccles. 40.
ue super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsq; ad diem sepulturæ in matrem omnium. Atq; hæc de terra ipsa ad omnem habitationis commoditatem ארץ dicta; quæ eadem, cùm ad culturam agrique exercendi rationem refertur, אדמה dicitur, atque ita ADAMA.
KAIN & NOE ab ea exercitatione Viri terræ dicti sunt. cùm verò elementum ipsum purum omnique fæcundo succo semoto consideratur, cuius rationes tantùm ex pondere, & grauitate atque inertia petuntur, appellari solet עפר puluis. Nunc verò deinceps sermonum ratio breuiter nobis indicanda est, ac primò terram, vt mundi GHAPHAR
pars est, hoc est, iuxta naturã suam, deinde iuxta situm considerabimus. Terra ob naturæ suæ soliditatem atq; ob innatam situs immobiliter obseruandi vim, ad firmi- Firmitudo.
tudinis & constantiæ significandas rationes appellatur: vt, Generatio præterit, & generatio aduenit; terra autẽ Eccles. 1.
in æternum stat. Quam ob rem & firmitatis in contentionibus & comparationibus, terræ etiam nomen vsurpari solet: vt, Quia cæli sicut fumus liquescent, & terra Isai. 51.
sicut vestimentũ atteretur, & habitatores eius sicut hæc interibunt. salus autem mea in sempiternum erit. Terra etiam ex metonymia figura, hominum genus in ipsa ortos & nutritos significat: vt, Benedicat nos Deus, & Psal. 107.
metuant eum omnes fines terræ. Et, Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob. Etenim Humana natura.
Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Significat autem antonomasticè hominem, vtpote quem ex limo siue puluere terræ fabricatum sacræ literæ docent, idque per similitudinem frequenter vsurpatur. vt, Terra enim sæpè venientem super se bi- Hebr. 6.
bens imbrem, & generans herbam, &c. Maximè autẽ hac ratione cor ipsum humanũ totius corporis cẽtrum, Cor hominis.
atque sapientum vel stultarum cogitationum affectionumque officina arcano sermone indicatur: vt, Aliud cecidit in terram bonam, aliud inter spinas, aliud secus Matth. 12.
viam, &c. Illud autem longè reconditioris mysterij est, quòd Christus sese in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus futurum, atque ex ea re magnum & extremum generationi peruersæ auctoritatis & efficacitatis signum daturum dixerat. quod cùm admirabiles explicatus habeat, proprium locum & tempus ad exponendum postulat; sed tamen illo loco terræ nomine naturam humanam arcanè significari admonemus.
Terra igni cõbusta & cremata, quòd omnem iam suc- Inutilitas.
cum amiserit, inutilis ad omne opus est, vt scriptum est: Nunquid ædificare poterunt lapides de aceruis pulue- Num. 4.
ris qui combusti sunt? Per terram maledictam facere iter, fugientium est & eorum, qui obseruari sua vesti- Fuga.
gia, seque deprehendi nolint. Sic Iob Maledicta sit pars Iob. 24.
eius in terra, ne ambulet per viam vinearum. Terra autem, vt idem cum habitabili orbe est, partibus distinguitur & plagis, Oriente, Occidente, Meridie siue Au- Terræ partes.
stro, & Septentrione. Septentrionalis & Australis partes, in sermonem inductæ, tribulationem aliquando si- Tribulatio.
gnificant, propter frigidum & vehemẽtem alterius partis ventum, alterius verò calorem nimium. Sic Isaias Deum spem à Septentrione, vmbraculum à Meridie vocat, & subiungit: Spiritus enim robustorum quasi Isai. 25.
turbo impellens parietem, & sicut æstus in siti. Vtrobiq; Septentrionem & Meridem Vates nominat. Præterea Terra Iuda
Meridies terram Iuda in loco indicat, vt apud Ieremiam: Ciuitates Austri clausæ sunt, & non est qui ape- Ierem. 13.
riat: translata est omnis Iuda transmigratione perfecta. Aquilo autem, siue Aquilonaris plaga, Babylonem apud Babylon.
eundem significat. Leuate oculos vestros & videte omnes qui venitis ab Aquilone. Ezechiel etiam cladem Iu- Ezech. 21.
dæis futuram Austri nomine indicauit. Idcircò egredietur gladius meus de vagina ad omnem carnem ab

Austro

Austro vsque ad Aquilonem. Erat enim vati Babylone commoranti Iudæa regio Australis. Littus autem maris Palæstinam significat. vt: Et perdam reliquias maritimæ regionis, faciamque in eis vltionem magnam. Porrò quatuor terræ alæ siue plagæ omnem terminum atque inferiores etiam regiones eius terræ, de qua sermo est, continent & indicant. vt: Et tu fili hominis, hæc dicit Dominus terræ Israel, Venit finis, finis venit super quatuor plagas terræ. Quæ verò accidunt terræ extrinsecus, huiusmodi sunt; tremor, motus, cultura: atque hæc significationem habent certissimam. Terræ namque tremor prædictus terrorem, afflictionem, pressuram & calamitatem obnuntiat: sicut scriptum est. Et commouebitur terra & conturbabitur, quia euigilabit contra Babylonem cogitatio Domini. Terra autem culta pacis & tranquillitatis est index. Sic in Machabæorum libris legitur. Et vnusquisque colebat terram suam cum pace; & terra Iuda dabat fructus suos, & ligna camporum fructum suum. Demùm terra, quæ fructifera non est, sed pulueris tantùm rationibus definitur, rem vilem & contemptibilem significat; vt apud Sapientem: Cinis est enim cor eius, & terra superuacua spes illius.

(Marg.: Palæstina. Ezech. 25. — Ezech. 7. — Terræ accidentia. — Terror. — Ierem. 51. — 1. Mach. 14. — Puluis. Vilitas. — Sapient. 15)

PVLVIS.

Pvlvis minutissima & vilissima terræ pars, in sermonum ratione infimam hominum sortem & conditionem significat s. s. e. Pro eo, quòd exaltaui te de puluere; & posui te ducem super populum meum Israel. Extremam internecionem & vastationem hac similitudine indicant sacra scripta, s. s. e. Interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat quasi puluerem in tritura areæ. Et comminuam eos vt puluerem ante faciē venti. Belli impetum, & cursus equestris celeritatem & frequentiam maximam, puluis indicat: vt, Inundatione equorum eius operiet te puluis eorum. Hominis mortui & cadaueris consumpti symbolum etiam est: vt. Nunquid confitebitur tibi puluis? Innumerabilem & mensura carentem rem etiam indicat puluis: vt, Pluit super eos, sicut puluerem, carnes.

(Marg.: Infima conditio. 3. Reg. 16. — Extrema clades. 4. Reg. 13. — Psal. 17. — Belli impetus & equitatus. Ezech. 26. — Homo mortuus. Psal. 29. — Innumerabilitas. Psal. 77.)

LVTVM.

Lvtvm vilissimæ rei, aliàs autem molestæ, ideoque sine clementia de medio tollendæ, significationem in similitudinibus ostendit, s. s. e. Tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Et Memoria vestra comparabitur cineri. &, redigentur in lutum cineres vestri. Subiectio, subplantatio & pœnarum repetitio, sine clementia, hac etiam similitudine indicatur; vt, Ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. Et oculi mei videbunt in eam: nunc erit in conculcationem quasi lutum platearum. &, Vt lutum platearum delebo eos. Aliquando molestiam non facilè expuendam & incommoditatem animo grauem significat: vt, Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum: &, Eripe me de luto, vt non infigar: &, Eduxit me de lacu miseriæ & de luto fecis.

(Marg.: Vilitas cōtemptus. Molestia. Sapient. 7. Iob. 13. — Abiectio. Pœnæ sine clementia vastatio. Isai. 10. Mich. 7. Psal. 17. — Molestia. Importunitas. Habac 3. Psal. 68. Psal 39.)

ARENA.

Arena cùm absolutè ad quantitatem refertur, & maris nomini coniungitur, immensitatem significat: vt, Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli: & velut arenam, quæ est in littore maris: &, Tanta fuit abundantia tritici, vt arenæ maris coæquaretur, & copia mensuram excederet: &, Dinumerabo, & super arenā multiplicabūtur. Ponderis & molestiæ significationē indicat arenæ nomē, ad similitudinē inductū: vt, Graue est saxum & ponderosa arena: sed ira stulti vtroque grauior. Infirmitudinem & virium tenuitatem arena aliquando significat: vt, Similis est homini stulto qui ædificauit domum suam super arenam, &c. Huc illud pertinet: Qui posui arenam terminum maris, præceptum sempiternum. ad admirationem prouidentiæ hoc spectat exemplum.

(Marg.: Immēsitas. Genes. 22. — Genes. 41. Psal. 138. — Pondus. Molestia. Prouerb. 27. — Infirmitudo. Matth. 7. Ierem. 5.)

DE AQVA.

CAP. VIII.

Aqva post cælum creata est, sed distinctione & loco tertia, materiam terræ dedit, sicut scriptū est. Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant priùs, & terra de aqua, & per aquam consistens Dei verbo. ea quoque admirabili ad res gerendas & alendas virtute, tum seorsum, tum etiam cum terra commixta, diuinitus prædita fuit: priùs enim tenebris obtecta abyssi tantùm nomen obtinebat, obscurum & humidum, ac frigidum corpus terram contegens & premens, nulla alia quàm profunditatis & oppressionis potestate valens, atque terram etiam à se pressam & obductam informem inutilemque efficiens. Terra enim erat inanis & vacua, & tenebræ super faciem abyssi, donec Dei spiritu & virtute fota, gignendi vim, verbo autem iussa, locum proprium obtinuit. Et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixit autem Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, & congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida. Hinc iam quæ priùs abyssus fuerant, spiritu Domini fotæ, aquæ dicūtur: vbi verò locum suum sortitæ sunt, maria appellantur; vnum locum tantùm in toto orbe obtinentes, quanquam variis terræ sinubus & promontorijs intermissum, non tamen interruptum aut diuisum, vt in sacra Geographia docebimus. Ex eadem autem natura aquæ omnes siue maris, siue fontium, siue fluuiorum, vel pluuiarum sint, fœcunditatem gignendi alendique vim ab illo Domini spiritu obtinent: variam & colorum & saporum atque efficientiarum virtutem ex locis atque temporibus sortitæ; vt aqua Bethlehemitis & gustu suauis, & salubris habebatur; cuius desyderio Dauid actum legimus. Aquæ verò Iericho insalubres & pueris nimium infensæ fuisse dictæ sunt. Est autem hæc natura frigiditati & calori excipiendo idonea: frigiditatem tamen aptiùs, quàm calorem excipit atque diutiùs conseruat. & quia ea potestate vna cum humiditate valet; igni, qui calidus natura & siccus est, aduersatur, atque vt contrarium contrario opponitur: sicut scriptum est; Transiuimus per ignem & aquam. Præterea aquæ ex illius, à quo primùm motæ sunt, spiritus virtute & efficientia hoc etiā habēt, vt res alias ab alijs separando & secernēdo mundent, abluant, atque purgent: sicut scriptum est, Dedit aquam ad lauandos pedes camelorum & virorum, qui venerant cum eo. Eodem etiam spiritu efficiente & sitim sedant, & commodum ac facilem potum animantibus præbent, & ad lassitudinees aliasque corporis affectiones curandas adhibentur: vt scriptum est, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Harum igitur trium constitutionum rationes illa natura semper & re ipsa & in sermone arcano obtinet, videlicet, Abyssi, aquarum & maris: quas cognoscere, & pro inductæ orationis opportunitate in promptu habere, operæpretium fuerit. Nam quæ grauiora & molesta de aquis dicuntur, ad abyssi; quæ verò vel mitiora vel vtilia & prospera, ad aquarum rationem, sunt referenda. Atque hæc de aqua in vtroque hoc genere. de mari autem suo loco agemus. Iam verò arcani sermonis proferamus exempla. Aquam ministrare, familiaris ministri officio fungi, est. vt, Est hic Eliseus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Eliæ. Aquæ etiam regnū significant, hoc est ipsum regum munus & ministerium, quod aquarum similitudine rerum publicarum cultum præstat: vt si legitimum temperatumque sit, foueat & felicitet; si verò tyrannicum & immoderatum, perdat: sicut scriptum est, Vt riui aquarum cor regis in manu Domini, &c. Ex hac similitudine illud ab Isaia dictum interpretamur. Pro eo quòd abiecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silētio. Aquę ex bonis fontibus & venis, pacis & felicitatis vsum copiamque inscribunt: vt, Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Chaldæi sapientiam

(Marg.: 2. Pet. 3. — Gen. 1. — Genes. 24. — Psal. 41. — 4. Reg. 3. Ministeriū. — Pro. 21. — Isai. 7. — Isai. 12.)

ſapientiam, hoc loco nos omnem felicitatem intelligimus. Nimia aquarum inundatio magnum exercitū, cuius impetum & vim nemo cohibere poſſit, exponi-
Iſai.17. tur: vt, Sonabunt populi, ſicut ſonitus aquarum inun-
dantium. & apud Ieremiam, Ecce aquæ aſcendunt ab
Ierem.47. Aquilone, & erunt quaſi torrens inundans; & operient terram & plenitudinē eius, vrbem & habitatores eius. Ex eadem ratione aquæ multæ validiſſimarum calamitatum oppreſſionē referunt, quæ, velut vnda ſuperuenit
Ezech.27. vndam, ſeſe perpetuo contingant: vt, In aquis multis adduxerunt te remiges tui. & paulò inferius. Nunc contrita es mari, & in profundis aquarum opes tuæ. Ex
Pſalm.41. quo genere illud etiam eſt: Abyſſus abyſſum aduocat à voce cataractarū tuarū. omnia excelſa tua & fluctus tui
Ezech.26. ſuper me tranſierunt. Et, Cùm dedero te deſolatam, & adduxero ſuper te abyſſum, & operuerint te aquæ multæ. Itaque abyſſus naturæ ſuæ ratione, magnitudinem & copiam hominibus inſuperabilem, & impenetrabilem ſignificat; ſiue eam rem fauſtam, ſiue infauſtam, ad-
Ezech.31. iunctorum & ſententiæ ratio exponat: vt, Aquæ nutrierūt illum, abyſſus exaltauit illum: flumina eius manabant in circuitu eius, & riuos ſuos emiſit ad vniuerſa
Pſalm.36. ligna regionis. & apud Pſaltem, Iudicia tua abyſſus multa. Ad hoc genus quoque aquarum vox pertinet, quæ
Apocal.1. fragorem, minas, & inſtans periculum oſtendit. vt, Vox illius tanquam vox aquarum multarum, & habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem; & de ore eius gladius vtraq; parte acutus exibat. Aliquando autem, vt exercitus & turmæ, ſic populi, aquarum nomine, vel angelo inter-
Apocal.17. prete, ſignificantur. Aquæ, inquit, quas vidiſti, vbi meretrix ſedet, populi ſunt, & gentes, & linguæ. Porrò aqua igni coniuncta, anceps & graue diſcrimen, vehe-
Pſal.65. mentemque preſſuram efficit: vt, Tranſiuimus per
Iſai.42. ignem & aquam. & illud, Cùm tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Multa in Lege, Prophetis & Pſalmis, atque in nouo Teſtamento loca, ex huius generis adnotatione explicantur. Ad hoc genus aquæ currentes pertinent, quæ gentem aut perſonam ſignificant, à quo nulla ſtabilis vtilitas expectanda putetur, quæ tamen aliquando contin-
Eccl.11. gat: vt, Mitte panem tuum ſuper trāſeuntes aquas, quia poſt tempora multa inuenies illum. His proxima eſt debilitatio & membrorum corporis ex timore & imbecillitate labefactatio, qualem Ezechiel aquarum ſimilitu-
Ezech.7. dine indicabat: Omnes manus diſſoluentur, & omnia genua fluent aquis. Porrò aquarum vſu ex diuini ſpiritus efficientia, felicia quædam & ſalutaria ſignificantur; vt refrigeratio & recreatio feſſorum atque
Iſai.32. afflictorum. Et erit vir ſicut qui abſconditur à vento, ſicut riui aquarum in ſiti. Adde his puram, ſuauem & efficacem doctrinam, quæ ſimul animos erudiat, & re-
Iſai.55. creet ſpiritus ſancti virtute: vt, Omnes ſitientes venite ad aquas. de quibus aquis Chriſtus etiam. Qui autem
Iohan.7. bibet ex aqua, quam ego dabo, non ſitiet iterum, ſed fiet in eo fons aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam. Et qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. hoc autem dicebat (ſubiungit Euangeliſta) de ſpiritu ſancto, quem erant accepturi credentes in eum. Huc etiam illud pertinet, quòd
Eccleſ.15. vſum & vtilitatem aquę nomine, vt ignis nocumētum, ſacri auctores depingunt: vt, Appoſuit tibi aquam & ignem; ad quod volueris, porrige manum. Ex eadem etiam ratione aqua viua certam atque perpetuam feli-
Ierem.2. citatem ſignificat: vt, Me dereliquerunt fontem aquæ viuę. Significat etiam auxiliū & ſubſidium: quod quale ſit, an commodum an incommodum, ex adiunctis
Ierem.2. epithetis explicatur. Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, vt bibas aquam turbidam? & quid tibi cum via Aſſyriorum, vt bibas aquam fluminis? Simplicem præterea victum, facilem atque parabilem & certum, aquæ pani coniunctæ præbent. Sic apud Iſaiam: Iſte in excelſis ha-
Iſai.33. bitabit; munimenta ſaxorum ſublimitas eius: panis ei datus eſt, aquæ eius fideles ſunt. Aquarum deniq; tum natura, tum abundātia & perpetua vbertas, ſobolem, prolem ac poſteritatem indicat: vt, Audite hæc domus Iſai.47.
Iacob, qui vocamini nomine Iſrael, & de aquis Iuda exiſtitis. Ac de aquis in vniuerſum hactenus diximus; de quibus aliàs ex varia locorum notatione per certa genera dicturi ſumus.

INVNDATIO.

Vaſtatio. INVNDATIO vel diluuium vaſtationem ſignifi-
cat, quam efficere ſolet, S.S.E. vt, In diluuio prætereun- Nahum.1.
te conſummationem faciet loci eius, & inimicos eius perſequentur tenebræ.

DE LVCE.

CAP. IX.

CÆLORVM, terræ, & aquarum naturam obſcuram penitus & latentem, inertemq. fore, niſi proxima Lux Dei iuſſu exiſtens conſequeretur, ipſa ratio atque ſacræ philoſophiæ contemplatio aperte docet. Quam ob rem in eodem principio, quo cælum & terra antè etiam, quàm vel dies, vel vllum aliud tempus eſſet, Lux orta eſt prima omnium, quæ Dei dicto effecta eſſe dicantur. Cætera enim ante lucem creata; lux verò Deo Geneſ.1.
dicente fuiſſe ſcribitur. Et dixit Deus, Sit lux, & fuit lux. Eſt autem creatio obſcurior & ignotior hominibus; quippe quam quemadmodum Deus expedierit, neque ſacri libri exponant, neque eorum, qui cognoſcere voluerunt, quiſquam ſatis apertè indicarit: nam de ea, præterquam quòd præcedens materia excluditur, nihil explicatius à Theologis ſtatuitur. Primum autem creationis fundamentum ſapientiam & voluntatem diuinam fuiſſe arbitramur & tenemus. Id enim vox, in
principio, arcanè ſignificat, quam Hieroſolymitana Pa- בראשית
raphraſis, in ſapientia, interpretatur ſapientiſſimè. ſed quomodo quáue ratione id effectum ſit, non planè indicatur. Verùm enimuerò lucis ratio eò cæteris ante ipſam rebus præſtat, quò diuini dicti annotatione, & diuini etiam iudicij probatione, prima gaudet. Et vidit Deus lucem, quòd eſſet bona. Atqui cæli quidem locum, ſitum, officiumque ſuum ex diuino dicto poſtea obtinuere, ſed naturam ex creatione habuerunt. Idque
Vates aliquando ſignificans canebat. Verbo Domini Pſal.32.
cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Lux igitur prima diuinum verbum in mundo exiſtens audit, exiſtereque iuſſa firmat, prima ſeſe videndam, iudicandam & probandam præbet; prima diſtinctioni & ſeparationi rerum initium & opportunitatem affert: prima partium, numerorum, temporum, ordinum, & rationum vſum præbet; prima nomen certum & proprium in rerum natura ſortitur: prima aptandis ſæculis accommodatur; denique cognoſcendis, diſtinguendis, appellandisque rebus omnibus prima fundamenta ſubſternit. Eſt autem duplex in ſacris libris nominata Lux: altera diuina omnino & inacceſſibilis, quam Deus habitat, quæ & ſpiritualis Lux dicitur; in qua nullæ nec ſocietate, nec ſucceſſione aut viciſſitudine tenebræ
ſunt. Namque apud Deum nulla eſt tranſmutatio, ne- Iacob.1.
que viciſſitudinis obumbratio. de qua ſcriptum eſt.
Quoniam Deus Lux eſt, & in eo tenebræ non ſunt vllę. Iohan.1.
Ex hac autem Luce omnia, quę ad beatorum ſpirituum & humanarum mentium illuſtrationem pertinēt, ema-
nant; ſicut ſcriptum eſt. Omne datum bonum, & omne Iacob.1.
donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum. qua de re nos aliàs plura & exactiùs, eodem lumen adhibente, indicabimus. Altera verò Lux ea eſt, qua naturæ rerum varietas, pulchritudo, & ſpecies omnis conſpicienda præbetur. Hæc verò ex illa priori diuina Luce, non naturæ & dignitatis æqualitate, ſed efficacitatis & commoditatis certa quadam ſimilitudine, & arcana repræſentatione producta eſt. Prior illa ſemper fuit; poſterior hæc temporum & ſæculorū omnium initio, magnum rebus omnibus, atque vniuerſo mundo commodum, magnum decus, & vſum magnum

afferens extitit: de qua etiam nos aliàs plenius ex diui-
no beneficio philosophari cogitamus. Nunc verò ser-
monum rationem vsumque docebimus: ad cuius expli-
cationem operæpretium fuerit ea adnotare, quæ exi-
stentem in mundo lucem consecuta fuere, videlicet
existentiam primùm ipsam, hoc est, singularem existen-
di modum & à creatione diuersum, inspectionem, pro-
bationem, distinctionem, separationem, partitionem,
numerum, ordinem, tempus, rationem, & denique no-
men. Namque ex hac rerum obseruatione omnis de
luce & lumine sermo ducitur, qui vel publicas vel pri-
uatas res, vtriusque autem partis ratio vel animum vel
corpus respicit. Animaduertendum est, aliam ratio-
nem lucis, aliam luminis in Hebraica lingua esse. quam
tamen quia Latinę versiones non perpetuò obseruant;
nos ita, vt inueniemus, explicabimus. Lux Israel apud
Isaiam Deum significat, à quo Israel ex illa Iacobi hu-
militate & obscuritate ad admirabilem illam & arcanã
dignitatem atque gloriam, quæ Israelis nomine indica-
Isai. 10. tur, eductus fuit. Et erit lumen Israel in igne, & sanctus
eius in flamma. Apud eundem autem vatem lux Dei
legem & veram doctrinam verbo Dei propositam si-
Isai. 2. gnificat. Domus Iacob, venite & ambulemus in lumine
Psalm. 117. Domini. Et, Lucerna pedibus meis, verbum tuum; & lu-
men semitis meis. Lux facierum vel illuminatio vultus
Dei, curam, prouidentiam, & gratiam diuinam indicat.
Psal. 43. Dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus
tui, quoniam complacuisti in eis. De eadem quoq; gra-
tia & prouidentia, præterea etiam misericordia, illud
Psalm. 42. scriptum est. Emitte lucem tuam & veritatem tuam.
Sapientia vera & doctrinæ ac scientiæ veritas Lux dici-
Eccles. 2. tur. Et vidi quòd tantùm præcederet sapientia stulti-
tiam, quantùm differt lux à tenebris. &, Dulce lumen
Eccles. 11. & delectabile est oculis videre Solem. Et, Illuminare o-
Ephes. 3. mnes, quæ sit dispensatio sacramenti, &c. Veritas quoq;
& virtus lucis nomine celebratur; vt contrà falsitas &
Isai. 5. vanitas, tenebrarum appellatione notatur. Ponentes te-
Iohan. 12. nebras lucem, & lucem tenebras. Adhuc modicum lu-
men in vobis est, ambulate dum lucem habetis, vt non
Luc. 16. vos tenebræ comprehendant. Qui ambulat in tene-
bris, nescit quò vadat; dum lucem habetis, credite in
lucem, vt filij lucis sitis. & filij huius seculi prudentiores
sunt filijs lucis in generatione sua. Felicitas, beatitudo,
beatio ipsa & prosperitas, siue vt accepta, siue vt effecta
Isai. 30. & præstita, frequenti lucis imagine ostenditur. Et erit
lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis erit septempliciter,
sicut lux septem dierum, in die qua alligauerit Domi-
Isai. 59. nus vulnus populi sui. & apud eundem Isaiam. Expe-
ctauimus lucem, & ecce tenebræ: splendorem, & in te-
Michæ. 7. nebris ambulauimus. Et Dominus lux mea est. Et edu-
Psalm. 36. cit quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum sicut
meridiem. & lux orta est iusto, & rectis corde lætitia. &
Esther. 7. apud Esther Iudæis noua lux oriri visa est, gaudium, ho-
Prouer. 13. nor & tripudium. Et Sapiēs ait, Lux iustorum lætificat;
lucerna autem impiorum extinguetur. Ad hoc etiam
Iob. 17. genus euentus boni successusq. referuntur: vt, Nónne
lux impij extinguetur, nec splendebit flamma eius? Et
Iob. 29. illud, Quando splendebat lucerna eius super caput
Thren. 3. meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris. Iere-
mias etiam lamētatus ait: Me minauit & adduxit in te-
Iob 17. nebras & non in lucem. & Iob post tenebras lucem spe-
rare se ait. Iustorum autem semita quasi lux splendens
procedit vsque ad perfectum diem, quo loco prosperi-
tatis commodum successum significat lux. Iis autem,
qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, & lucis desi-
derium maximum, & vsus, cùm contigerit, gratissimus
Isai. 9. est, sicut scriptum est. Populus, qui ambulabat in tene-
bris, vidit lucem magnam. Quamobrem lux lætitiam
gaudiumque significat præcipuum: vt illud. Lux orta
Psalm. 36. est iusto, & lux iustorum lætificat; lucerna autem im-
piorum extinguetur. Et apud Ieremiam. Perdam, in-
Ierem. 25. quit Deus, ex eis vocem gaudij & vocem lætitiæ, vocem
sponsi & vocem sponsæ, vocem molæ & lumen lucer-
næ. quo in loco lumen siue lux, tranquillitatis, & pacis
comes lætitia est. & Amos: Nunquid non tenebræ dies Amos 5.
Domini & non lux? vbi quietem & securitatem signi-
ficat lux. Deus etiam apertè pacem significari lucis no-
mine indicauit. Ego Domi[redacted]ans lucem & creans Isai. 45.
tenebras, faciens pacem & creans malum. Liberatio
autem à periculis & difficillimis miserrimisque rebus
lucis verbis explicatur. vt, Illustra faciem tuam supra Psalm. 30.
seruum tuum: saluum me fac in misericordia tua. Et Psalm. 111.
exortum est in tenebris lumen rectis; misericors, mise-
rator & iustus Præterea admiranda illa nouatio & sub-
limitas, atque illustrissima conditio, quæ diuini verbi
Iesu Christi filij Dei virtute & efficientia hominum re-
bus allata fuit, lucis nomine celebratur: vt contrà locus
ille secundus, in quem homines ex primo originalis iu-
stitiæ & gratiæ statu migrauerant, noctis, caliginis tene-
brarumque verbis notatur. Surge, illuminare Ierusa- Isai 60.
lem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te
orta est. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo
populos; super te autem orietur Dominus, & gloria eius
in te videbitur: & ambulabunt gentes in lumine tuo, &
reges in splendore oris tui. Et quod Iohannes exponit, Iohan. 1.
In ipso vita erat, & vita erat lux hominum; & lux in te-
nebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.
Et apud eundem Christus. Ego sum lux mundi. qui Iohan. 7.
sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lu-
men vitæ. Hæc autem admiranda & arcana ratio, quæ
plurimis aliàs nominibus exponi solet, vt iustitiæ, sancti-
tatis, virtutis & veritatis, sæpissimè vno lucis verbo indi-
catur: vt, Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem Ephes. 5.
lux in Domino, vt filij lucis ambulate. Ad hæc etiam
illud consequitur, quòd felicitas illa mortalibus optan-
da & expetenda magis, quàm disputanda, inaccessibilis
atque immensæ cuiusdam lucis nomine & imagine de-
pingitur. cuius non integram formam, sed breue quod-
dam specimen in virtute Apostolis ostensum est, Chri-
sto in mōte Thabor transfigurato, cuius facies resplen-
duit, sicut Sol, & vestimenta facta sunt alba, sicut nix. Matth. 17.
Lucis filij, veritatis gnari & pietatis studiosi dicūtur: vt, Veritatis gnari.
Omnes enim vos filij lucis estis & filij diei, non sumus Thessal. 4.
noctis neque tenebrarum. Lux admirabilis Christiana Sanctificatio.
sanctificatio est, s. s. E. Vt virtutes annuntietis eius, qui 1. Pet. 2.
vocauit vos de tenebris, in admirabile lumē suum. Lux
veritatem, rationem, æquitatem iusque omne significat, Ius, veritas virtus, ratio.
s. s. E. Quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo non
sunt vllæ. Si dixerimus, Quoniam societatem habe- Aequitas. 1. Ioan. 1.
mus cum eo, & in tenebris ambulamus; mentimur &
veritatem non facimus.

LUMEN, LUX.

LUX doctrinæ & veritatis copia dicitur, & optimū Doctrina.
exemplum: vt, Vos estis lux mundi. &, Vt conuertan- Matth. 5. Veritas.
tur à tenebris ad lucem. Euangelij illuminatio lux ap- Acto. 26.
pellatur, s. s. E. Quòd si etiam opertum est Euange- Euangelij illumina-
lium nostrum, in ijs, qui pereunt: est opertum, in quibus tio.
Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, vt non 2. Cor. 4.
fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Christi. Lu-
men super candelabrum, virtutis & doctrinæ commu- Communicatio doctrinæ.
nicationem significat s. s. E. Neque accendunt lucer- Math. 5.
nam, & ponunt eam sub modio, sed super cādelabrum;
& sic luceat lux vestra coram hominibus.

COLOR.

CANDOR puritatem & integritatem simplicita- Puritas.
temque significat: vt, Antiquus dierum sedit; vestimen- Integritas: Daniel. 7.
tum eius candidum quasi nix. Albedo gloriam & iu-
cunditatem atque lætitiam summam cum summa vir- Gloria.
tute & puritate. hoc indicabant Christi vestimenta fa- Puritas. Math. 7.
cta, sicut nix alba. Color purpureus terrorem admira-
tionemque incutit, s. s. E. Aspectus eorum quasi lam- Terror. Nahum. 2.
pades; quasi fulgura discurrentia. ad colorem vestium
& armorum hæc referuntur. Ruffi equi Babylonio-
rum, nigri verò Persarum regnum significabant, s. s. E. Babylonij.
In quadriga prima equi ruffi. In quadriga secunda equi Persæ.
nigri. In quadriga tertia, equi albi. Græci.

ALBE-

ALBEDO.

Natio. ALBEDO albúsue color nonnunquam certarum gentium symbolum est, quæ eiusmodi coloris vestibus
Zach. 1. vtuntur. Sic Græcorum regnum alborum equorũ imagine significauit. Nonnunquam lepram significat, &
Lepra. Leuit. 13. arguit in cute albor: vt in Leuitici libro frequenter legimus, Si color albus in cute fuerit, &c. In capillis se-
Antiquitas Apocal. 1. nectutem & antiquitatem significat albedo. vt: Caput autem eius, & capilli erant cani tanquam lana alba.
Puritas. Frequenter verò albus vestium color puritatem & simplicitatem, candoremque mentis significat, atque ab omni labe & nota semotam vitæ conditionem, quali cælestes spiritus vtuntur: vt; Si fuerint peccata vestra ru-
Isai. 1. bra sicut coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fue-
Luc. 9. rint vt vermiculus, quasi lana alba erunt. Et Christi vesti-
tus albus & refulgens factus fuisse dicitur. Sic etiam an-
Iohan. 20. geli in vestibus albis visi sunt. Et habes pauca nomina
Apocal. 3. in Sardis, quæ non inquinauerunt vestiméta sua, & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.

TENEBRÆ.

CAP. X.

QVANQVAM tenebræ in mundi huius creatione & fabrica lucem antecesserint, à nobis tamen post lucem collocantur; quòd certam sui cognoscendi rationem non ex se (vtpote quæ obscuræ, horribiles, & inuisibiles atque sensibus importunæ sunt) sed ex lucis cõtentione conficiant. Quidquid enim de luce dicitur, idem de tenebris opponitur, quas diuina philosophia non formatas vt lucem, sed aut seorsum, aut simul cum cælo & terra atque abyssis creatas docet; sicut scri-
Isai. 45. ptum est: Ego Dominus formans lucem & creans tenebras. Earum verò natura & vis ea est, vt omnium rerum pulchritudinem & nitorem cælent, distinctionem & separationem, terminum atque definitionem confundant, permisceant & perturbent. quæ res ad mali potius quàm boni rationem pertinet, sicut scriptum est. Et tenebræ erant super facies abyssi. Et dixit Deus, Fiat
Genes. 1. lux: & vidit Deus lucem, quòd esset bona. Id quod de tenebris non dicitur. Nam tenebræ obscuritate sua neque videri, neque in bonorum numero seponi sese patiuntur: quatenus enim priuatio sunt, nihil habent laudabile: quatenus verò luci opponũtur & obsistunt, mali magis, quàm boni rationem sequuntur: sicut scriptum est. Formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum. Quanquam autem nulla rerum natura, vt natura est, mala sit; nonnullæ tamen sunt res, quæ, vt bonis aliis opponuntur, malæ esse dicuntur. Ex quo genere tenebræ sunt, quæ hoc vtilitatis habere videntur, vt his, quos aliquando oppresserint, lucis vsuram commendabiliorem, gratioremque reddant; quanquam ne id ipsum tenebræ, sed animi attendentis & cognoscentis ratio, & cogitatio efficiat. sicut scriptum est: Si
Eccles. 11. annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, &c. Vt verò, quæ de tenebrarum natura dici possunt, nulla apparent, nisi lucis naturam & virtutem cognoscentibus; ita etiam, quæ de tenebris ad sermonis vsum proferuntur, ex lucis contentione examinari debent. contraria enim sibique opposita vtriusque rei exempla sunt. Tenebrarum igitur offensio & ad intellectiuam animi partem, & ad eam, in qua appetitus & voluntas est, pertinet, atque illi errorem, huic horrorem doloremque affert. Ex quo fit, vt, quæ de tenebris efferuntur, orationes ad alterutrum genus pertineant. Prioris auté multa exempla afferri cùm possent, illustria quædam tantùm exponere placuit. Mendacium & falsitas, & id, quod veritati ac sapientiæ opponitur, tenebrarum nomine significatur; vt contrà, veritas & simplicitas lucis appellatione indicatur. Væ qui dicitis bonum malum,
Isai. 5. & malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem
Matth. 6. tenebras. Et illud: Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Et vidi (inquit Sa-
piens) quòd tantùm præcederet sapientia stultitiam, Eccl. 2.
quantùm differt lux à tenebris. Stultitiam hoc loco veritatis ignorationem & carentiam definimus, quam tenebris simillimam Sapiens esse ait. Quidquid autem vitiorum ex errore & veritatis ignorantia proficiscitur, tenebræ à spiritu diuino dicitur: cuiusmodi est superbia, ambitio, inuidia, ira, contentio, cupiditas & auaritia, & reliquæ eiusdem notæ artes; quibus homines aduersus veritatem, virtutem & sanctitudinem con-
tendunt: sicut scriptum est, Non est nobis colluctatio Ephes. 6.
aduersus carnem & sanguinem; sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Interdum etiam ipsam religionis & veritatis ab hominibus affectatam negligentiam, & sæculi huius sapientiam, tenebras luci oppositas interpreta-
mur. Vt, Filij huius sæculi prudentiores sunt in genera- Luc. 16.
tione sua, quàm filij lucis. Ignorantiam etiam veræ atque vtilis doctrinæ apud Paulum tenebræ significant.
vt: Quæ societas luci ad tenebras? Atqui ex inscitia & 2. Cor. 6.
ignorantia perturbatio quoque non minùs, quàm cete-
ra, tenebris affinis oritur: sicut scriptum est, Per diem Iob. 5.
incurrent tenebras, & quasi in nocte, sic palpabunt in meridie. Postremum autem ignorationis locum ij tenent, qui Christum Dei filium, orbisq. redemptorem, vel non audierint, vel auditum agnoscere noluerint. Eum autem locum tenebræ omnino occupant, & suo
nomine significant: de quibus Christus ait, Adhuc mo- Iohan. 12.
dicum lumen in vobis est, ambulate dum lucem habetis, & non vos tenebræ comprehendant. Et quia dum hæc ignoratio manet, peccati regnum à Dei luce alienũ viget & perseuerat: ob eam rem is status tenebrarũ nomine fuit etiam à Christo Saulo Tharsensi descriptus.
Eripiens te de populis & gentibus, in quas nunc ego Actor. 26.
mitto te, aperire oculos eorum; vt conuertantur de tenebris ad lucem; & de potestate Satanæ ad Deum: qui
(vt idem Apostolus affirmat) eripuit nos de potestate Coloss. 1.
tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ.
De hac autem re sæpè Iohannes disserit. Quia tenebræ 1. Iohan. 2.
transierunt, & verum lumen iam lucet: Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est adhuc. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est; & in tenebris ambulat, & nescit quò vadat; quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Alterius verò generis, hoc est, mali & damni, quo appetitiua animi portio offendi solet, quædã nos exempla adnotauimus: plura, quòd ad hæc referri possent, prætermisimus. Igitur malum in genere tenebras significare Isaias docuit.
Ego Dominus creans tenebras & formans lucem, faciẽs Isai. 45.
pacem & creans malum. In specie verò metum & tribulationem, præsentemque angustiam, apud eundem
Isaiam significari docemur. Aspiciemus in terram; & Isai. 5.
ecce tenebræ tribulationis, & lux obtenebrata est in ca-
ligine eius. & rursum: Et ad terram intuebitur, & ecce Isai. 7.
tribulatio & tenebræ, dissolutio & angustia, & caligo persequens, & non poterit auolare de angustia sua. Et
apud Micheam, Nõ læteris inimica mea super me, quia Miche. 7.
cecidi; consurgam cùm sedero in tenebris: Dominus
lux mea est. & Diem tenebrarum & caliginis calami- Ioel. 2.
tosum tempus appellat Ioel: quem etiam secuti Amos
& Nahum, angustiam & pressuram eodem modo enun- Amos. 5.
tiant. Nunquid non tenebræ dies Domini & non lux?
& caligo, & non splendor in ea? Et inimicos Domini Nahum. 1.
persequentur tenebræ. Me minauit & adduxit in tene- Thren. 3.
bras, & non in lucem. Periculum grauissimum & formidandũ tenebrarũ nomine indicatur, præcipuè verò cùm ignoratio & consilij incertitudo accedit: sicut scriptum
est, Via impiorum tenebrosa: nesciunt vbi corruant. Et, Prouer. 4.
Fiat via illorum tenebræ & lubricum, & angelus Domi- Psal. 34.
ni persequens eos. Illud autem; Date Domino Deo ve- Ierem. 13.
stro gloriam antequam contenebrescat, & antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos. Expectabitis lucem, & ponet eam in vmbram mortis & in caliginem.

ginem, & quæ ad hanc rationem pertinent orationes aliæ miserrimum & grauissimum statum significant eorum, qui ob propriá culpam reprobati & reiecti à Deo, suisque erroribus permissi, obcæcati induratique euadunt.
Isaie. 59. Ad quam rationem illa spectant. Expectauimus lucem, & ecce tenebræ; splendorem, & in tenebris ambulauimus. Palpauimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectauimus: impegimus meridie quasi in tenebris, & in caliginosis quasi mortui. Et apud Iob
Iob. 18. Baldad Suites aiebat Nonne lux impij extinguetur, neque splendebit flamma ignis eius? Lux obtenebrescet in tabernaculo illius; & lucerna, quæ super eum est, extinguetur. vnde in tenebris labi, grauissimi periculi functionem significat, cuius euitandi vel depellendi incer-
Ierem. 23. titudo magna consequatur: sicut scriptum est. Icicircò via illorum erit quasi lubricum in tenebris; impellentur enim & corruent in ea. Et quia lucis vsuram omnem mors adimit, eandemque sepulchrum impedit, solet interdum mors tenebrarum nomen occupare: vt apud
Thren. 3. Ieremiam. In tenebris collocauit me quasi mortuos sempiternos. Obseruauimus etiam nonnunquá vtramque partem, hoc est, veritatis ignorationem & periculorum consequentiam atque experientiam simul tene-
Isai. 9. brarum nomine indicari: vt, Populus qui habitabat in tenebris, vidit lucem magnam; & sedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Tenebræ autem exteriores dictæ, conditionem eorum significant, qui regni cælestis cómunione atque vsu indigni iudicati, & reiecti
Matth. 7. sunt; apud quos nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, perpetuusque fletus & stridor dentium auditur. Huius autem conditionis initium ab illo induratorum loco & statu duci arbitramur. Illa verò minus arcana quidem, sed adnotanda tamen, obseruatio est, vt tenebræ secretum & cum paucis communicatum, aut non omnibus pernoscendum, vel negotium, vel consi-
Matth. 10. lium significent: vt, Quod dico vobis in tenebris, prædicate in tectis. Et illud, quo diuinitatis ratio mortali-
Psal. 17. bus incognita esse indicatur. Et posuit tenebras latibulum suum, tabernaculum eius in circuitu eius: tenebrosa aqua in nubibus aëris. Tenebrarum quoque vsus ijs optari solet, qui nocendi aut aliàs peccandi commoditatem quærunt; ijs maximè hominibus, quorum vel audaciæ metus, vel simulationi pudor obstare potest.
Psal. 10. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro re-
Eccles. 23. ctos corde. & illud: Quis me videt? tenebræ circundant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circunspi-
Ephes. 5. cit me: quem vereor? Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis auté redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

OBSCVRITAS.

Humilitas Ignobilitas. OBSCVRITAS ignobilitatem significat & conditionem humillimam vel seruilem, s. s. E. Sede tacens
Isai. 47. & intra in tenebras filia Chaldæorum, quia non voca-
Peccatum. beris vltrà domina regnorum. Peccatum etiam & peccati captiuitas huiusmodi translatione significa-
Isai. 49. tur, s. s. E. Vt suscitares terram, & possideres hæreditates dissipatas; & diceres his qui in tenebris sunt, exite.
Ephes. 5. Eadem translatione D. Paulus ait, Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis enim redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

VESPER.

Quies. VESPER tempus est, quo diurni labores operæque
Psal. 103. soluuntur, in rusticatione præcipuè, s. s. E. Exibit homo ad opus suum & operationem suam vsque ad ve-
Genes. 30. speram. Et redeunti ad vesperam Iacob de agro, egressa
Leuit. 11. est in occursum Lia. & allegoricos, diurnę immunditiæ
Psal. 29. periodus est, vsque ad vesperam: vt sæpe in Leuitico
Impuritatis terminus. legimus. Et, Ad vesperum durabit fletus, & ad matutinum lætitia. Est etiam ferarum tempus, ad rapinam
Intempestiuitas. commodum. s. s. E. Lupus ad vesperam vastauit eos:
Ierem. 5. Sophon. 3. & iudices eius lupi vespere. Intempestiuum tempus quoque vesperi nomine significatur: vt, Mane semina Eccles. 11.
semen tuum: & vespere ne cesset manus tua; hoc est, opportunè & importunè.

MANE.

MANE & diluculum accuratum studium & rem Studium. Diligétia.
diligenter maturatam significat, s. s. E. Hæc dicit Dominus, Iudicate manè iudicium, & eruite vi oppressum Ierem. 21.
&c. &, Auditam fac mihi manè misericordiam tuam, Psal. 144.
quia in te speraui.

NOX.

NOX periculum & metum & tristia omnia signifi- Pericula.
cat, s. s. E. Vbi pernoctaueris, pernoctabo, id est, omniú Ruth. 1.
periculorum tuorum sociam me præbebo. Est & nox Tribulatio luctus.
tempus luctibus & fletibus aptum, afflictionisque in- Thren. 1.
dex s. s. E. Plorans plorauit in nocte. Furibus & nocturnis etiam opportunum tempus, sicut s. E. Ipsi enim Furibus tempus.
diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte. &, Thessal. 3.
Surgite & ascendamus in nocte, & dissipemus domos Ierem. 6.
eius. Vsurpatur etiam noctis nomen pro statu & condi- Status iræ.
tione gratiæ diuinæ contraria, qualis est peccatorum & impiorum, s. s. E. Vos autem fratres non estis in tene- 1. Thes. 5.
bris; vt vos dies illa, tanquam fur, comprehendat: omnes enim vos filij lucis estis & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Ebrietatis & vitiorum studio- Vitia.
sa vita, nox quoque dicitur, s. s. E. Qui enim dormiunt, 1. Thes. 5.
nocte dormiunt; qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. &,
Abijciamus ergo opera tenebrarum; & induamur ar- Rom. 13.
ma lucis; sicut in die, honestè ambulemus. Nox cogi- Cogitationes secretę.
tationum mater, opportunaque occasio, propter silentium; & secretorum consiliorum tempus, s. s. E. Insuper & vsque ad noctem increpuerunt mihi renes mei. Psal. 15.
&, Probasti cor meum & visitasti nocte. &, In lectulo Psalm. 16. Cantic. 3.
meo quæsiui per noctem, quem diligit anima mea. Va- Calamitas
nitatis, calamitatis & consilij inopiam huiusmodi verba consilij inopia.
significant, s. s. E. Propterea nox vobis pro visione erit; Mich. 3.
& tenebræ pro diuinatione.

DE DIE.

CAP. XI.

APPELLAVIT autem Dominus lucem diem, quo temporum, ætatum & sæculorum rationem constare & continuari voluit: sicut scriptum est. Et factum Genes. 1.
est vesperè & manè dies vnus; & factum est vesperè & manè dies secundus, &c. Atque dierú ratio omnis sic à Deo nó solùm cognosci, sed requiri & examinari sigillatim dicitur, singulorumque dierum officia ad Dei laudem præstari decernit: Dies diei eructat verbum. Præ- Psal. 19.
tereà & Iob cum diem, in qua natus fuerat, à Deo non requiri optauerit, omnes dies requiri solere ostendit. Iob. 3.
Dierum autem & noctium ratio in rerum cóceptibus, genituris atq. productionibus spectari, argumento sunt animantes, atque in his homo præcipuè, qui certum & conceptus & natalis sui diem habet: sicut scriptum est. Pereat dies in qua natus sum, & nox, in qua dictú est, cóceptus est vir. Constat auté dies totus nocte & luce: sicut scriptum est, Et factum est vesperè & manè dies vnus. sed dies propriè illa est, quam lucis vsus occupat ab ascensu auroræ vsque ad vespertinum stellarum ortum, quam mercenariorum diem sacer sermo appellat: sicut scriptum est: Et nos ipsi faciamus opus, & media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu auroræ, donec egre- Nehem. 4.
diantur astra. Dicitur autem hoc totum tempus diei pondus: atque huiusmodi diei vesper à Solis occasu in- Matth. 20.
cipit: sicut scriptum est, Vesperè autem facto cùm oc- Marc. 1.
cidisset Sol. Est autem vtrique diei parti auroræ & vesperi magna ad temporum & cæli mutationes indicandas opportunitas & commoditas, hominibus diuinitus concessa. quam qui rectè tenuerint, de proxima cæli aërisque temperie & constitutione secundùm naturæ obseruationé differere possint: sicut scriptum est. Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum enim est cæ- Matth. 16.
lum: & manè, Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum: faciem ergo cæli diiudicare nostis, &c. Dierum diuersita-

uerſitatem & ſucceſſionem Sol efficit Deo auctore, à
quo non ſolùm luce & magnitudine, ſed celebritate
quoq; varij inſtituti ſunt dies: qua de re ſic Sapiens diſ-
Eccleſ. 35. ſerebat. Quare dies diem ſuperat, & iterum lux lucem,
& annus annũ à Sole? A Domini ſcientia ſeparati ſunt,
facto Sole, & præceptũ cuſtodiente. Et immutauit tem
pora & dies feſtos ipſorum, & in illis dies feſtos celebra-
uerùnt ad horam. Ex ipſis exaltauit & magnificauit Do-
minus. Et ex ipſis poſuit in numero dierum. Conſtat
autem dies artificialis, qualis in Scriptura accipi ſolet, ſi-
ue breuis, ſiue longa fuerit, duodecim diurnis horis,
quibus res omnes ſuum ſecundùm naturã munus exer-
cere poſſunt. Nónne duodecim ſunt horæ diei? &, Si
Ioan. 11. quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem diei
videt. Atque hæc de diei natura & partibus à nobis de-
ſcripta ſermonis ratio indicata conſequetur. Solet au-
tem diei nomen, vel abſolutum, vel adiuncto notatum
in orationem induci. Prioris formulæ exempla illa ſunt,
quibus dies vel virtutem, vel opportunum tempus ad
virtutis exercitationem ſignificat: vt, Sicut in die hone-
Rom. 13. ſtè ambulemus, non in comeſſationibus & ebrietatibus,
&c. Item etiam illa, quibus gratiæ tempus atque ipſe
vſus hominibus diuinitus conceſſus, diei nomine indi-
catur. Sic apud Paulum pientiſſimi & probatiſſimi qui-
que ex Chriſtianis, filij diei dicuntur. Omnes enim vos
Theſ. 1. filij lucis eſtis, & filij diei. & paulo inferiùs. Nos autem
qui diei ſumus, ſobrij ſumus, induti lorica fidei & cha-
ritate. Poſterioris verò formulæ huiuſmodi multa ex-
empla habemus. Dies pauoris, pauorem ipſum, metum,
Ezech. 7. perturbationemq; ſignificat. Propè eſt dies occiſionis,
& non gloriæ montium. Et ecce dies, ecce venit: egreſſa
eſt contritio, floruit virga. Sic dies nubis, triſte, obſcurũ
& calamitoſum tempus apud vates & ſacros auctores
Ezech. 30. alios ſignificat. Væ diei, quia iuxtà eſt dies, & appropin-
quat dies Domini, dies nubis, tempus gentium erit. Et
veniet gladius in Ægyptum, & erit pauor in Æthiopia.
& paulo inferiùs eadem figura. Et in Taphnis nigreſcet
dies, cùm contriuero ibi ſceptra Aegypti, & defecerit
in ea ſuperbia potentiæ eius, ipſam nubes operiet. Ex
eodem autem genere eſt alicui cuipiam adſcriptus dies,
quem calamitatis & pænarum atque adeò vltionis erga
illum ipſum rectè interpretabimur: vt, Dominus autem
Pſal. 37. irridebit eum; quoniam proſpicit, quòd veniet dies eius.
Verùm enimuerò dies Domini vltionis & iudicij exer-
cendi dies eſt. Quia dies Domini exercituum ſuper
Iſai. 2. omnem ſuperbum & excelſum, & ſuper omnem
arrogantem, & humiliabitur. Eiuſdem ferè argu-
menti eſt dies aduentus Chriſti: extremi enim iudicij
1. Cor. 1. tempus indicat. Expectantibus reuelationem Domini
noſtri Ieſu Chriſti (qui & cõfirmabit vos vſque in finem
ſine crimine) in die aduentus Domini noſtri Ieſu Chri-
ſti. Atque diei illuſtriſſima & potentiſſima pars eſt Me-
Meridies. ridies, qui & luce pollet clariori, & grauiori æſtus vi fer-
uet. Ex altera autem parte iucunditatis & proſperitatis
gradum ſummum. ex altera verò preſſuræ & afflictio-
nis vehementiam ſacri auctores arcano ſermone deſcri-
Iob. 11. bunt. Alterius partis huiuſmodi exempla ſunt. Et quaſi
Meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperam: & cùm
te cõſumptum putaueris, orieris vt lucifer. & illud, De-
Pſal. 37. ducet quaſi lumen iuſtitiam tuam, iudicium tuum tan-
quam Meridiem. Alterius verò illud partis eſt exem-
Cantic. 1. plum. Indica mihi vbi paſcas, vbi cubes in Meridie.
Porrò dies nocti in oratione cõiunctus, continuationis,
Thren. 2. atque perpetuitatis rationem obtinet. Deduc quaſi tor-
rentem lachrymas per diem & noctem, & non des re-
Pſal. 1. quiem tibi. Et in Lege Domini voluntas eius, & in Le-
ge eius meditabitur die ac nocte. Die & nocte circun-
dabit eam ſuper muros eius iniquitas & dolus.

HORA.

CERTE etiam dierum partes horæ ſunt, admirabi-
li & illuſtri diuinæ ſapientiæ ordine conſtitutæ, quibus
tum lucis, tum tenebrarum ratio diſtinguitur, tum re-
rum omnium duratio, ſucceſſus & opportunitas adno-
tatur & arguitur. Sic enim Petrus obiectam ſibi & con-
diſcipulis ab aduerſariis Chriſti malitioſa quadam in-
terpretatione ebrietatem horarum adnotatione redar-
guit. Non enim (ſicut vos æſtimatis) hi ebrij ſunt, cùm Actor. 2.
ſit hora diei tertia. ſic à mane ſummo vſque ad ſacrifi-
cij horam, opportunum & idoneum tempus ad vatici- 3. Reg. 17.
nandum exiſtimabatur ſacrificulis illis, & populo ſpe-
ctanti, dum, quid miraculi falſa numina facere poſſent,
obſeruaretur. Sic etiam certæ in ſacris libris horæ indi-
catæ ſunt, quibus vel angeli vatibus & ſanctis viris viſi,
vel miracula alia edita fuerint. Hora MINHHAH Ga- Daniel. 9.
briel Danieli. idemque Zachariæ THYMIAMATIS Luc. 1.
hora apparet. Et Petrus ſexta hora eſurit, atque admi- Actor. 10.
rando illo ſpectro diuinum de gentium vocatione con-
ſilium docetur. Nona etiam eiuſdem diei hora Cor-
nelius angelum de gratia ac ſalute diuina ſibi conferen-
da lætiſſimum nuntium accipit. Magnum verò ad mi-
raculorum examinandam certitudinem momentũ ho-
rarum obſeruatio habet. Atque horarum ratio vel tem-
poris decurſu, vel agendarũ rerum adnotationibus pu-
tatur. Temporis decurſu horæ duodecim numeran-
tur. ſicut ſcriptũ eſt: Nónne duodecim horæ ſunt diei?
quæ numerorum nominibus ordinantur hoc modo.
Prima hora vel primum manè à Solis ortu dicitur, qua Matth. 20.
familiæ pater operarios primùm conduxit, & egreſſus
eſt circa horam tertiam. iterum autem exiuit circa ſe-
xtam & nonam horam: circa vndecimam verò exijt, &
inuenit alios ſtantes, & dixit, Quid ſtatis hic tota die
otioſi? tota die dixit, quòd proximus eſſet veſper diei
finis dictus, qui vndecima hora conſpicitur: vt illi primi
operarij indicabant: Hi nouiſſimi vna hora fecerunt. Ea
autem hora Veſpera dicitur: vt ſcriptum eſt. Cùm iam Marc. 11.
veſpera eſſet hora, exijt in Bethaniam cum duodecim.
Clauditur autem dies altera ex parte manè, altera verò
veſpera. Exitus matutini & veſperæ delectaberis. Ex his
autem, quæ commemorauimus, ceterarum horarum
nomina ordinis ratione arguuntur, vt ſecunda, quarta,
quinta, ſeptima, octaua, decima. Sic enim hora ſeptima Iohan. 4.
filium ſuum melius habuiſſe, à ſeruis cognouit. & hora
quaſi decima Andreas & alij Ioannis diſcipuli ad Ieſum Iohan. 1.
venerunt. Horas autem noctis iiſdem ordinis nomini-
bus dici, manifeſto ſcripturarum loco docemur. Nam
Paulus à tertia hora noctis Ieroſolymis Cæſaream tra- Acto. 23.
duci iuſſus eſt. Atque hoc modo per horas dies partiri
ſolet. Idem etiam ex initij, medij & finis notatione, in
manè, veſperam & meridiem diuiditur: vt, Veſpere & Pſal. 55.
manè, & meridie narrabo & annuntiabo. Eſt autem al-
tera horarum (vt diximus) adnotatio ex agendarum re-
rum opportunitatibus obſeruata: ſicut ſcriptũ eſt. Om- Eccli. 39.
ne opus hora ſua ſubminiſtrauit. Atque hæc ratio tum
in ſacris, tum in aliis rebus agendis initur. Sic Baalim ſa-
crificuli vſque ad horã Minhha, quæ ZZAHHARAIM 3. Reg. 17.
erat, prophetaſſe ſcribuntur, & manè etiam cùm offer- 4. Reg. 3.
retur Minhha. & Zacharias erat orans hora incenſi. &
Petrus horam orationis nonam indicat. ſic hora pran- Acto. 3.
dij inter ZZAHHARAIM Ioſeph cum fratribus cœ- Geneſ. 43.
naſſe dicitur. & in Suſannæ hiſtoria hora prandij duo Daniel. 13.
ſenes domum repetunt. Et diſcipuli ad Chriſtum, De- Matth. 14.
ſertus eſt, inquiunt, locus, & hora iam præterijt. &, Ho- Eccl. 32.
ra ſurgendi non te trices, dicebat Sapiens. Quæ verò ar-
canum ſermonem ſpectant, illa ſunt. Hora cùm ex
Hebraico verbo עת Latinè redditur, opportunũ & ido-
neum ſecundum naturam alicui rei tempus ſignificat;
vt in conceptibus & partubus feminarum ſæpè obſer-
uatur; & in arborum & aliarum rerũ fructibus opportu-
nis etiam Hebraicè adnotauimus: vt, In tempore iſto in
hora habebis in vtero filium. Poſterius nomen, in hora, 4 Reg. 4.
filium ſuo tempore maturè pariendum indicat; vt tan-
dem factum Scriptura narrat. Et concepit mulier & pe-
perit filium in tempore, & in hora eadem qua dixerat
Heliſæus. Prætereà ſingularem quandam, & decretam
rei alicuius agendæ opportunitatem, horæ nomine in-
dicat ſacer ſermo. De die illa & hora nemo ſcit. Neſcitis Matth. 24.
qua hora

qua hora Dominus venturus eſt. Huic illa ratio proxima eſt, vt hora grauiſſimum aliquod diſcrimen, & duriſſimum periculum, imò etiam certiſſimum laborem ſignificet. De hac autem hora Chriſtus Dominus Patrem orabat, vt tranſiret ab eo hora, quam tandem ſubiturus diſcipulis indicauit: Sufficit, venit hora: Ecce filius hominis tradetur in manus peccatorũ. &, Mulier cùm parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius: &, Venit hora iudicij eius, & hora, vt timeat. Opportunitatem quoque vel ſtudiorum, vel optatæ rei agendæ aut adipiſcendæ pro vario perſonarum genere, horæ nomine interpretamur. in bonum quidem hoc modo. Quid mihi & tibi mulier? nondum venit hora mea. &, Venit hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate: &, Pater, venit hora, clarifica me. in malum verò ſic. Hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum. Præterea breue ſpacium & facilè ſuperabile tempus; cuius vel ſenſus, ſi durum ac difficile; vel vſus, ſi gratum ac iucundum fuerit, exiguæ durationis futurus ſit, horæ vel abſoluto, vel cum vnitate coniuncto nomine ſignificatur: vt, Vos autem voluiſtis ad horam exultare in luce eius: & illud, Non potuiſtis vna hora vigilare mecum? &, Si ad horam vos contriſtauit, nunc gaudeo. &, Forſitan ideò receſſit ad horam à te, vt æternum illum reciperes. In miraculorum autem ratione examinanda plurimum momenti ad faciendam fidem habet horarum obſeruatio exacta, maximè in eo rerum genere, quæ aliàs ſecundùm naturam edi ſpectarique ſolent; vt in pluuiis, tonitruis, grandine, ventis, morborum curationibus: quæ ſi cum prædicto antè temporis articulo conueniant, miraculorum & ſignorum vim habere probantur: vt, Pluam cras hac ipſa hora grandinem. &, Hac ipſa hora, quæ nunc eſt, cras mittam ad te virum de terra Beniamin. Vnde in cognoſcendis Chriſti miraculis diligentem horarum examinationem adhibitam legimus: Et ſanatus eſt puer in illa hora. &, Salua facta eſt mulier in illa hora. Et regulus ille cùm interrogata hora, in qua filius melius habuiſſet, audiret, quòd heri hora tertia reliquiſſet eum febris, cognouit, quia illa hora erat, in qua dixit ei Ieſus, Filius tuus viuit. Porrò nouiſſima hora teſtamenti noui tempus ad extremum vſque mundi huius diem ſignificat. Filioli, nouiſſima hora eſt, & ſicut audiſtis, quòd antè Chriſtus venit, &c. In illis etiã partibus & horis, quibus dies vtrimque clauditur manè & veſpere, arcani etiam ſermonis ratio ſpectatur. Namque manè opportunum & commodum tempus ac maturitatem præcipuam ad aliquid agendum; veſper autem minus opportunum, non tamen prætermittendum, tempus ſignificat. & præterea eadem ferè ratione humanæ vitæ ſpectandæ & obſeruandæ initium, vt adoleſcentiã, itemque eiuſdem finem, manè & veſper indicat. Vtriuſque autem ſignificationis exemplum illud ſatis illuſtre eſt. Manè ſemina ſemen tuum, & veſperè ne ceſſet manus tua, quia neſcis, quid magis oriatur, hoc aut illud; & ſi vtrumque ſimul, melius erit. Ad hanc autem rationem illud pertinet, Lucifer, qui manè oriebaris. Illud autem poſterioris generis exemplum eſt. Manè floreat & tranſeat, veſperè autem induret & areſcat. In quibus verò orationibus manè abſolutè vſurpatur, diligentiæ, ſedulitatis, ſollicitudinis interpretatio commodè adhibetur: vt, Domine manè exaudies vocem meam, manè aſtabo tibi & videbo, manè oratio mea præueniet te. Et quod à Sapientia dictum eſt: Ego diligentes me diligo; & qui manè vigilant ad me, inuenient me. Et in tribulatione ſua manè conſurgent ad me. Proſperi etiam ſtatus initium manè primùm lucenti adſimilari in ſacro ſermone ſolet: vt, Erumpet quaſi manè lumen tuum. Sed quoniam breuiſſimè matutinum tempus tranſit, ſolet etiam breuem & inconſtantem proſperitatem indicare. Sicut manè tranſit, pertranſijt rex Iſrael. Vim præterea ſubitam & vndequaque diffuſam, atque ob ipſum, quòd vndequaque diffuſa eſt, ineuitabilem atque inſuperabilem manè in loco ſignificat: vt, Propè eſt dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis, quaſi manè expanſum ſuper montes, populus multus & fortis. Ad hæc manè tenebris oppoſitum felicioris conditionis imaginem exprimit: Conuertentem in manè tenebras, & noctem in diem mutantem. Veſper, veſperum & veſpera (namque omnibus generibus eadem res à Latinis ex Hebraico redditur) poſtrema diei pars eſt, & cuiuſcunque diurni negotij finem ſignificat: quidquid enim per diem agi, exerceri, aut obſeruari debet, veſpertini temporis terminum non excedit. Hinc illa frequens in ritibus & ceremoniis Veſperi adnotatio: vt, Et erit immundus vſque ad veſperum, & polluetur vſque ad veſperum. &, Suſpenſi fuerunt vſque ad veſperum. Diurnæ etiam operæ finem Veſperus imponit: vt, Redeunti ad veſperam Iacob. &, Collegit ergo in agro vſque ad veſperam. Illa verò rarior, ſed exquiſitior adnotatio eſt, quòd veſpera vt diei terminum alteriuſque temporis initium & mutationem habet, ſic laborum præſentium finem ægris animis allatura eſſe videtur: id quod aliquando vſu venire ſolet, non tamen perpetuò. Sic Iob lamentabatur: Si dormiero, dicam, quando conſurgam? & rurſum expectabo veſperam, & replebor doloribus vſque ad tenebras. Et in prædictionibus Moyſes, Manè, inquit, dices, Quis mihi det veſperum? & veſperè, quis mihi det manè? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & propter ea, quæ tuis videbis oculis. Ad hanc rationem illud pertinet, Ad veſperũ demorabitur fletus, & ad matutinũ lætitia. & illud, Exitus matutini & veſperæ delectabis. & Sapiens, A manè, inquit, vſque ad veſperam immutabitur tempus. Præterea veſperè & manè, quæ diem vnum conficiunt, integram operam & penſum diurnum ſæpè indicant: vt, Commiſſum eſt prælium à manè vſque ad veſperum. &, Suadenſque eis de Ieſu ex Lege Moſi & prophetis à manè vſque ad veſperam: & illud, Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam. Accidit autem non raró, vt hæc eadem oratio anguſtos breuiſſimi temporis terminos adnotet: vt, De manè vſque ad veſperam ſuccidetur. &, De manè vſque ad veſperam finies me. Illa verò ſimul coniuncta, veſperè, manè, & Meridies, aſſiduam curam, perpetuumque ſtudium atque indeficientem operam ſignificat: vt, Veſperè & manè, & meridie clamabo. Porrò quarundam rerum natura fit; vt veſper commodiſſimum ad nocendum tempus eſſe videatur; id quod lupis & rapacibus feris vſu venit: ſicut ſcriptum eſt. Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox: in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſiluæ. Catuli leonũ rugientes vt rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi. Hinc illæ orationes apud vates: Lupus ad veſperam vaſtauit eam: &, Iudices eius lupi veſperè non relinquebant in manè.

Marc. 14. Iohan. 16. Apocal. 14. Iohan. 2. Iohan. 4. Ioan. 17. Luc. 22. Ioan. 5. Matth. 26. 2. Cor. 7. Philemon. Exod. 9. 1. Reg. 9. Matth. 7. Ioan. 4. 1. Iohan. 2. Eccl. 11. Iſai. 14 Pſal. 79. Pſal. 5. Prouer. 7. Oſe. 6. Iſai. 57. Oſe. 11. Iohel. 2. Amos. 5. Leuit. 11. Ioſue 10. Gen. 30. Ruth. 2. Iob. 7. Deut. 27. Pſalm. 29. Pſal. 64. Eccleſ. 17. 1. Mach. 9. Actor. 27. Pſal. 103. Iob. 4. Iſai. 37. Pſalm. 54. Pſal. 103. Ierem. 5. Sopho. 3.

TEMPESTATES.

VINDEMIA meſſis & æſtas lætitiæ tempora, commoditatum opportunitatumque bonarum ſymbola continent, S. S. E. Tranſijt meſſis, finita eſt æſtas, & nos ſaluati non ſumus. Subitò aduerbium temporis repentini, improuiſam rem ſignificat, & ideò grauiorem: vt, Miſi ſuper ciuitates repentè terrorem. Diluculum manè negotium accuratum & maturatum indicat: vt, Iudicate manè iudicium, &c. Neque heri neque nudiuſtertius, rem omnino ante actam negat. Sic apud Ruth, Quòd reliqueris parentes & terram, in qua nata es: & veneris ad populum, quem nec heri neque nudiuſtertius noueras. Temporis mutationem optare, anguſtiam magnam, & miſerrimum ſtatum arguit, S. S. E. Manè dices, Quis mihi det veſperum? & veſperè, Quis mihi det manè, propter cordis tui formidinem.

Lætitia. Ierem. 9. Res grauis & moleſta. Ierem. 15. Maturitas. Ierem. 21. Nunquam antea. Ruth. 2. Anguſtia. Afflictio. Deut. 28.

HIEMS.

HIEMS tempus durum & vitæ conditionem miſeram & laboribus implicitam, allegoricẽs interpretamur: vt, Iam enim hiems tranſijt. Simplici ſignificatione

Miſera conditio. Cant. 2.

tione hiems tempus impeditum atque ad iter faciendum, & ad fugam maximè importunum habetur, s. s. E. Festina ante hiemem venire: &, Orate vt non fiat fuga vestra in hieme.

Tempus importunũ. 2. Timoth. 4. Matth. 24.

DE TEMPORE.

CAP. XII.

PRIMAM mundi diem tempori initium fecisse legimus. Et fuit vesperè & fuit manè dies primus. (Genes. 1.) Antè enim, quàm mundus fieret, nullum tempus fuerat; sed angusta quædam Dei comes æternitas, atque sibi constans, eademque permanentia: sicut scriptum est. Quis hæc operatus est & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus primus & nouissimus ego sum. (Isaia. 41.) &, Initio tu Domine terrã fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. (Psal. 101.) Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos & mutabũtur; tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Est itaque tempus mundo congenita, & comes durationis ratio: quæ cùm perpetua & partibus omnibus æquabilis atque sui similis per se sit; magnas tamen rebus aliis multiplicesque varietates, opportunitates, atque importunitates adfert, sicut scriptum est: Tempus posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse consyderat, lapidem quoque caliginis & vmbram mortis. (Iob. 28.) Diuidit torrens à populo peregrinante, eos, quos oblitus est pes egentis hominis, & inuios. Terra, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est. Omnia autem, quæ mundi ambitu continentur, atque adeò cælum ipsum, quod cetera continet, temporis rationem sequi, atque vim mutatione experiri, legimus. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & mutabuntur; tu autem idem ipse es. (Psal. 101.) Nulla itaque sui parte temporis vis Deum attingere potest, cùm tamen alias res nunc longitudine, nunc breuitate & semper varietate maxima vel iuuet, vel angat, vel premat, vel liberet, vel denique multis modis afficiat. Nam & tempus quoddã ad humanæ vitę breuitatem relatum, longum dicitur; vt mille anni. quoddam verò breue, vt dies vnus. aliud breuissimum & irrecuperabile hominibus, vt dies hesterna. aliud verò ferè nullius momenti atque æstimationis habetur, vt hora, nocturna custodia. quarum omnium rationum vel vsu & sensu, vel expectatione & metu, vel denique cogitatione eueniᵗ, vt homines vehementer moueantur & solicitentur: vt, Nolite solliciti esse de crastino. (Matth. 6.) &, cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. (Iob. 14.) &, Complebuntur dies luctus tui. (Isai. 60.) &, Expectauit Noe vltrà septem diebus aliis. (Genes. 7.) &, Impleti sunt omnes dies eius nongentorũ & quinquaginta annorum; & mortuus est. (Genes. 9.) Quàm verò libera, quàm ab his sollicitudinibus & angustiis aliena, diuina natura felicissima sit, cum multis aliâs, tum illo illustri carmine apertè indicatur. Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præteriit, & custodia in nocte: (Psal. 89.) Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. &, Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te, in momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui. (Isai. 54.) Breuissima igitur apud Deum, ea etiam longissima apud homines temporis ratio est: cùm tamen quæ lõgissima hominibus vita est, exiguo tempore eoq. multis incommoditatibus pleno subducatur: sicut scriptum est, Dies annorum nostrorũ in ipsis, septuaginta anni. (Psal. 89.) si autem in robustis, octoginta; & amplius eorũ, labor & dolor. Affert autem, vt diximus, tempus varias & multiplices rebus mutationes & commoditates atq. incõmoditates, etiam, vt in ætatibus cum aliarũ rerum, tum animalium est manifestum, conceptum, natiuitatem, incrementum, decrementum, senectam & finem, exitum atque euentus alios. Ex qua ratione illa præceptoris nostri sententia est; Sufficit diei malitia sua: (Matth. 6.) & illud etiam quod à Sapiente obseruatum, atque ad nostram eruditionem est adnotatum. Omnia tempus habent, & suis spaciis transeunt vniuersa sub cælo: (Eccles. 3.) Tempus nascendi & tempus moriendi, tempus plantandi & tempus euellendi, quod plantatum est. Tempus occidendi & tempus sanandi, tempus destruendi & tempus ædificandi, tempus flendi & tempus ridendi, tempus plangendi & tempus saltandi, tempus spargendi lapides & tempus colligendi, tempus amplexandi & tempus longè fieri ab amplexibus, tempus acquirendi & tempus perdendi, tempus custodiendi & tempus abijciendi, tempus scindendi & tempus consuendi, tempus tacendi & tempus loquendi, tempus dilectionis & tempus odij, tempus belli & tempus pacis. Quid amplius habet homo de labore suo? vidi afflictionem, quã dedit Deus filiis hominum vt distendantur in ea. Constat autem tempus præcipuè diebus & noctibus. dies verò & noctes horis, vt iam dictum fuerat, metiri solemus. atque horæ non partes, sed articuli potius temporis sunt. Ex his autem temporis rationibus omnis orationum explicatio petenda est: vt tempus dicere vel vocare, est opportunitatem ad aliquid exequendum statutam vrgere: vt, Vocauit aduersum me tempus, vt contereret electos meos. (Thren. 1.) Et fructum suum dabit in tempore suo: (Psal. 1.) &, Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. (Psal. 31.) Quia tempus miserendi eius, quia venit tempus. (Psal. 101.) Et tempus faciendi Domine. (Psal. 117.) Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. (Prouer. 25.) Miluus in cælo cognouit tempus suum: turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui. (Ierem. 7.) Et vidi te, & ecce tempus tuum. (Ezech. 6.) Illa verò manifesta per se sunt, ita vt expositionis nostræ diligentiã minimè desiderent, quæ longi aut breuis, vel magni aut exigui, vel totius, vel nullius temporis rationem indicant: vt Iacob filium suum multo tempore luxisse, (Genes. 37.) & inter primum & secundum filiorum eius in Ægyptum iter, aliquantum temporis fluxisse scribitur. (Genes. 40.) At verò obseruatione dignum videtur, quòd quæ breui & certo temporis articulo fiant, longiori spatio facta esse, idque non impropriè, pronuntiantur. Vt Ionæ KIKAION herba vna nocte nata esse, & vna nocte periisse dicitur, quæ tamen exiguo momento ascensu diluculi à verme corrosa interierat. (Iona 4.) Porrò breuis temporis mẽtio vsum consuetudinemque breuem, atque ideo rem ignotam; contrà verò longioris temporis adnotatio, familiaritatem & consuetudinem diuturniorem significat, vt apud Ruth. (Ruth. 2.) Quòd reliqueris parentes tuos & terram, in qua nata es; & veneris ad populum; quem nesciebas ab heri & nudiustertius.

SECVLVM.

SECVLVM, & mundum significat propter eius instabilitatem, & fluxum perpetuum atque rerum mutationem omnium, quæ sub cælo sunt. (Mundus.) Estq; verbum cælorum & diuinarum rerum æternitati, maiestati & dignitati oppositum, humanamque sapientiam & carnis arguit prudentiam, à diuini spiritus sapientia alienam. (Res humanæ & terrenæ.) Atque hæc obseruatio magnam adfert lucem ad multa sacrorum librorum loca cognoscenda; vt, Filij huius seculi prudentiores sunt in generatione sua, quàm filij lucis. (Luc. 16.) Et sollicitudo seculi istius, &c. suffocat verbum. (Marc. 4.) Hinc seculare adiectiuum, & secularia in eadem significatione à Paulo vsurpantur. (1. Cor. 6.) Seculum etiam, quanquam certum temporis spacium sit, nempe quinquaginta annorum & maius cẽtum annorum, s. s. E. (Longum tempus certum.) Et erit illi seruus in seculum. (Exod. 21.) tamen frequenter pro longissimo tempore vsurpatur. Et si duo secula vel plura coniunguntur, perpetuitatem omnis humani ingenij mensura maiorem significant, proximeque æternitatem indicant; (Longissimum tempus. Perpetuitas.) eamque aliquando indicant: vt ex variorum exemplorum sentẽtia & diligenti obseruatione constabit. (Aeternitas.) vt, Sedes tua Deus in seculũ seculi: (Psal. 44.) &, Beati, qui habitãt in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. (Psal. 83.) &, Sit gloria Domini in secula. (Psal. 103.) &, Sicut locutus est ad patres nostros Abraham & semini eius in secula. (Luc. 1.)

DE MENSVRA.

CAP. XIII.

EX lucis ac tenebrarum distinctione tempus, ex tempore mensuram, ex mensura verò numerorum rationem ortam fuisse legimus. Et fuit vesperè & fuit mane dies primus. Est autem mensura singularum rerum magnitudo & quantitas certis atque continentibus terminis notabilis. Id enim oratio illa significat: Et fuit mane & fuit vesperè dies vnus. His duobus limitibus vesperè & manè certis & constitutis, prima rerum omniũ diei mensuratio adnotata est, dies vnus; mox verò mensuratio proportionem peperisse scribitur. Namque interea, quæ vesperè & manè continentur, hoc est, inter lucem & tenebras, proportio spectatur insignis, altera parte interdum crescente, altera eadem proportione decrescente; vtpote cùm vtraque simul certis terminis & perpetuis cohibeatur; alterutra verò alteram varijs, sed notabilibus & certa ratione deductis mometis, nonnunquam vincat, aut sese vincere sinat. Iisdem namque spatiis nunc tenebræ lucem, nunc lux tenebras certis anni cursibus superat. Quanquam verò id nunc in diebus & noctibus Sol & Luna exactè efficiant: sicut scriptum est, Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa & tempora, dies & annos: tamen ex lucis ac tenebrarum, ex vesperæ & manè ratione proportio ipsa verè extiterat. Non enim vesper & manè esse poterant, nisi lucis & tenebrarum incremento ac decremento: atque hoc ipsum sine proportione non est. Igitur mensura vna ex mundi ac rerum partibus ac ornamentis est, eaque nõ solùm hominibus, & iis, quæ ratione aut mente vtuntur, naturis; sed brutis quoque animantibus notabilis. Rerum namque magnitudines, & temporum locorumque spatia, aliæ etiam præter hominem animantes obseruant & cognoscunt, ac sese actionesque suas ad eiusmodi obseruationem & notitiam diuidunt atque componunt: sicut scriptum est. Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ siluæ. Catuli leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi: ortus est Sol, & congregabuntur; & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam. Quàm magnificata sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti. Mensuræ autem rationem pondus quoque consequitur. Etenim vt mensura magnitudinis, sic pondus grauitatis rationem & proportionem obtinet. Ex quo fit, vt iisdem ferè verbis de vtraque re orationes fiant: vt, Pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus. Est autem quædam secundùm naturam mensurarum ac ponderum ratio: quædam verò ex hominum & legum institutione præscripta. Alterum genus modum omnibus rebus certum adhibet, quanquam hominibus aliquando ignotum, auctori tamen ipsi & exploratum & perspectum: sicut scriptum est. Quis mensus est pugillo aquas, & cælũ palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in statera? quis adiuuit spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? Neque verò in his maximis rebus tãtùm naturæ certa mensura & pondus, quanta esse oportuerit, cognosci & cogitari ab hominibus posse, sed neque arborum, animalium atque adeò sui ipsorum statura & mensura, quemnam ad modum peruentura sit, antequam tandem ad iustam ætatem perueniat, adnotari, neque cuiusque vitæ certus terminus à quoquam sibi ipsi statui & præfiniri posse dicitur: sicut scriptum est. Quis vestrum cogitans poterit ad staturam suam vnum cubitum addere? Et illud. Stulte hac nocte repetent animam tuam à te. Quanquã enim breues sint hominis dies; numerum tamen mensium eius apud Deum esse Iob confirmat. idque sibi vt arcanam rationem à diuina sapientia indicari, vates postulabat. Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum quis est, vt sciam, quid desit mihi. Cæterùm aliud mensuræ & ponderis genus, quod certis legibus ad humanæ societatis & vitæ vsum traditum est, quanquam ad huius alterius imitationem fuerit institutum, non tamen huic disputationi est opportunum. Dabitur autem aliàs de illo differendi locus, quatenus certis nominibus & notis obseruari & cognosci id genus contigerit. Quæ verò ad sacri sermonis interpretationem attinent, mensuræ genere ipso magis, quam certis quibusdam partibus & speciebus spectantur; vt quòd aliud magnum, aliud paruum, aliud exactè, aliud negligenter, aliud æquè, aliud iniquè mensuratum dicatur. In ijs enim generibus & generum accidentibus omnis arcanæ orationis obseruatio versatur. Ex hac igitur adnotatione mensura & pondus certam & exactam rerum naturam significat: vt apud Sapientem. Sed omnia in pondere, numero & mensura disposuisti. Iustitiam verò & æquitatem mensura & proportio indicat: In mensura contra mensuram, cùm abiecta fuerit, iudicabis eam: &, Virum vidit Ezechiel, & funiculus lineus in manu eius. & illud, Ponam in pondere iudicium, & iustitiam in mensura. Certi quoque & decreti iudicij exercitatio mensuræ nomine indicatur. vt, Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura. Varietas autem mensurarum iniquitatis & malè obseruatæ fidei signum esse solet: vt apud Micheam. Nunquid iustificabo stateram impiam, & saccelli pondera dolosa? in quibus diuites eius repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea loquuntur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum. & quod Sapiens ait, Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrumq; abominabile est apud Dominum. Certum autem pondus aliquando inducitur ad certam & exactam atque perpensam, non autem temerariam & inconsideratam iudicij indicandam rationem: vt, Et ecce talentum plumbi portabatur: &, Ecce mulier vna sedens in medio amphoræ: & dixit, Hæc est impietas. & proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os eius.

Mensuræ definitio. Psal. 103. Matth. 20. Matth. 6. Luc. 12. Iob. 14. Psal. 37. Sapient. 11. Isaia. 27. Ezech. 40. Psal. 79. Mich. 6. Prouer. 20. Zach. 5.

DE NVMERO.

CAP. XIIII.

EADEM die, qua cælum, terra, lucis & tenebrarum vices, atque tempus & quantitas extiterunt, numeris initium factum legimus. Et factum est vesperè & manè dies vnus. atque ita Deus cùm primùm sese rebus productis manifestauit, simplicitatem suam indicasse visus est, eodem temporibus dato initio, atque mundo mundique rebus fuerat præstitum. Duo enim in vniuersum coæua sibi & consona sunt, mũdus & tempus, ab ijsdem principiis profecta, eundem porrò finem habitura. Mundo initium vnus Deus, tempori verò vna lux initium dedit: ab vno Deo deinde omnia & producta & conseruata sunt. Ex vna luce omnis temporis ratio deriuata est. Refert igitur lux Deum imagine quadam naturæ: sicut scriptum est, Deus lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ. Refert etiam & simplicitate sua. namque vna eademque lux à mundi initio ad finem vsque perpetua est, præsentia absentiaque diem à nocte distinguens. Vnus igitur Deus vnum mundum vna luce extare iussit, & factum est. Est igitur numerus lucis filius, alias ab aliis rebus, vt lux noctem à die, distinguens. Ex quo fit, vt solùm iis naturis, quæ mente vel ratione vtuntur, numerus percipi possit, cùm, quòd lucis filius est, qua brutorum animæ carent; tum quòd lucis officium præstat, hoc est, res à rebus distinguit. Neque verò homini numerandi facultas antè constat, quàm ratione vti incipiat: sicut scriptum est. Et reliquiæ ligni saltus eius præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eos. Atque vt numerus lucis filius, sic & veritatis index est: primùm enim ad inuestigandam, probandam & conseruandam rerum ac temporum rationẽ numerus valet; ex quo fit, vt perpetuò à sacris auctoribus vsurpetur:

Isai. 10.

Geneſ. 2. vſurpetur: vt, Hic liber generationis Adam in die qua
creauit Deus hominem, ad ſimilitudinem Dei fecit il-
lũm. Maſculum & feminam creauit eos, & benedixit
illis, & vocauit nomen eorum Adam in die quo creati
Geneſ. 5. ſunt. Vixit autem Adam centum triginta annis, & ge-
nuit filium ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, voca-
uitque nomen eius Seth. Et facti ſunt dies Adam, poſt-
quam genuit Seth, octingenti anni: & genuit filios & fi-
lias: & fuit omne tempus, quod vixit Adam, anni non-
genti triginta, &c. Ex quo apparet temporum & nume-
rorum rationem ad hominem propriè pertinere: cuius
tam exacta ratio iam inde à principio in ſacris libris ha-
betur, eademque perpetuò deinde obſeruatur. In mi-
raculis quoque deſcribendis & examinandis diligens
numerorum notatio eſt, quòd ad veritatem ſtatuen-
dam conferre plurimùm cognoſcatur. Quanquàm ve-
rò numerus ſine vnitate conſtare non poteſt; vnitas ta-
men ipſa ſimplex cùm ſit & indiuidua, numerus nõ eſt.
ſicut & res omnes, quæ ſine Deo aut conſtare aut eſſe
nequeunt, tamen Deus non ſunt: eſt quidem in rebus
Pſal. 103. omnibus Deus: ſicut ſcriptum eſt. Emitte ſpiritum tuũ
Sapient. 1. & creabũtur, & renouabis faciem terræ. &, Spiritus Do-
mini repleuit orbem terrarum, & hoc, quod continet
omnia. tamen res ipſæ Deus non ſunt. Sic vnitas in nu-
meris eſt, numerus tamen vnitas propriè non eſt, nec
vnitas numerus. Eſt autem propriè humanæ rationis nu
merare. Namque Deus, & quæ mente valent naturæ,
numeris nec vtuntur, nec indigent, quippe quibus om-
nis rerum ſumma ſimul comprehenſa apertè conſtet:
ſicut ſcriptum eſt. Vnum verò hoc non lateat vos cha-
2. Petr. 3. riſſimi, quòd vnus dies apud Dominum, ſicut mille an-
ni: & anni mille, ſicut dies vnus. vbi non ſolùm nullum
tempus, ſed nullum etiam numerandi vſum Deo eſſe
Apoſtolus confirmat. Hæc enim omnis ratio homini-
bus tantùm ad cognitionem, & vſum opportuna eſt.
Quam ob rem, quæcunque numerari ab hominibus
nequeunt, humani ingenij captum ſuperare dicuntur,
eademque diuinæ ſapientiæ vt proprium opus tribui ſo-
Geneſ. 13. lent: ſicut ſcriptum eſt, Si quis poteſt hominum nume-
Pſal. 146. rare puluerem terrę: & alibi de Deo, Qui numerat mul-
titudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat. Ita-
que æternarum & innumerabilium rerum ratio Deo vt
notiſſima aſſeritur. Ex numerorum quoque rationibus
& comparationibus agendarum rerum facultas æſtima-
ri aliquando ſolet, maximè in his, quæ ad humanam po
3. Reg. 20. tentiam ſpectant: vt, Inſtaura numerum militum, qui
2. Paral. 17. ceciderunt de tuis. &, Conſtituit militum numeros.
Atque hactenus de numeri natura & vſu breuiter dixi-
mus. Nunc deinceps de ſermonis interpretatione non
nihil dicemus. ILLVD primum ex numeri natura
eſt, vt terminis contineatur, atque ideo infinitũ non ſit.
Ex quo fit, vt quæ numerari poſſunt, cum infinitudine
collata, pauca eſſe arguantur. quantoque facilius ea nu-
merentur, tantò pauciora & breuioribus terminis cohi-
bita ſunt; vnde numerus paucitatem, contra verò quæ
numerari non poſſunt, maximam copiam ſignificant.
Alterius exemplum eſt. Illic reptilia, quorum non eſt
Pſal. 103. numerus. &, Multiplicati ſunt ſuper numerũ, qui ode-
Pſal. 39. runt me gratis. Et qui facit magna & incomprehenſi-
Iob. 9. bilia, & mirabilia, quorum non eſt numerus. Secundi
Pſal. 104. verò exemplum eſt. Cùm eſſent numero breui, pauciſ-
Deut. 26. ſimi & incolæ eius. Vtriuſque autem. Syrus perſequeba-
tur patrem meum qui deſcendit in Ægyptum, & ibi
peregrinatus eſt in pauciſſimo numero: creuitque in
gentem magnam ac robuſtam infinitæ multitudinis.
Deut. 27. &, Remanebitis pauci numero, qui priùs eratis ſicut
aſtra cæli præ multitudine.

Numerus etiam diſtinctionis & notæ ſignificatio-
nem habet, ac veluti ordinem & claſſem rebus aut per-
Eſther 4. ſonis cognoſcendis indicat: vt, Erat autem de eo nume-
ro captiuorum, quos tranſtulerat rex Babylonis Nabu-
chodonoſor, cum Iechonia rege Iuda. Comparationes
Iohan. 6. etiam ex numeris perſæpè cõſtruuntur: vt, Diſcubuerũt
ergo viri numero quaſi quinque millia. Ex huius nu-
meri comparatione cum quinque panibus miraculi ma
gnitudo oſtenditur. Atque hæc de numero in genere
ad ſermonis rationem indicandam, dixiſſe ſat fuerit.
Nunc verò quoſdam celebres numeros perſtringemus,
quorum frequens in ſacro ſermone vſurpatio eſt. Signi-
ficatione autem indicanda contenti, rationem ipſam in
aliud tempus exponenda differemus. VNVM quan-
quam numerus non ſit; tamen ſignificationem habet
arcanam ſingularis & præſtantiſſimæ naturę cuiuſpiam.
quam ob rem & Deum ipſum vnicum, omniumque
excellentiſſimum arcanè ſignificat. Sic apud Ezechie-
lem: Et facta eſt aquila vna grãdis, magnis alis, multisq; Ezech. 17.
plumis. Et ecce quaſi ſtatua vna grandis. &, Vna ſapien- Daniel. 2.
tior ceteris vxoribus eius. Reconditiori etiam myſterio Iudic. 6.
corpus Chriſti myſticum, cuius caput Chriſtus eſt, Chri-
ſti autem caput Deus, vnius appellatione ſignificatur: Iſai. 51
Vnum vocaui eum, & benedixi ei. Significat etiam con-
cordiam, & commune ſtudium multorum: vt, Hume- Sopho. 3.
ro vno ſeruient ei. Vnus etiam propter ſimplicitatem,
rem facilem & leuiter tolerandam indicat: vt, Nónne Iudic. 9.
melius eſt, vt dominetur vobis vnus vir? &, Petitionem 1. Reg. 26.
vnam precor à te. &, Vt quærat pulicem vnum. Rari- 1. Sam. 21.
tatem quoque: vt, Euadens vnus de filiis Achimelech, 3. Reg. 2.
&c. & qui vnum negat, omnia tollit: vt, Non eſt qui Pſalm. 15.
faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.

Ternarius numerus præter ſublime Trinitatis myſte-
rium, quod ſæpè indicat, rebus etiam conſultò, diligen-
ter, & perſeueranter agendis adhibetur. Sic enim Elias 3. Reg. 17.
puero à ſe diuina virtute ſuſcitando ter incubans ora-
bat, fidem ſuam illa repetitione teſtatus. Seraphim ter Iſai. 7.
clamãtes, Sanctus, ſanctus, ſanctus, trinitatem indicant,
& perfectionem ſummam, quæ tribus gradibus poſiti-
uo, comparatiuo, ſuperlatiuo conſtat. Atque ex hac ra-
tione in Salomonis parabolis ternarius numerus ad com
parationes perſæpe vſurpatur. Tribus autem diebus
Eſdras ex Babylone reuerſus cũ comitatu Ieroſolymis 1. Eſdr. 7.
quieſcit, antequam opus aggrediatur. Tribus etiam
Nehemias & Petrus, viſione ſibi ter oſtenſa, rem certam Nehem. 2.
eſſe cognouit & docuit. Hoc autem factum eſt per ter. Actor. 10.

Septenarius, numeri propriè finis eſt, & repetitione
ſui numerum auget. Omnes enim mundi dies ſeptena-
riis abſoluuntur; quam ob rem pro pleno & abſoluto
numero, hoc eſt pro pluribus vſurpatur. atque ita no- 1. Sam. 2.
ſter Interpres locum illum vertit, Donec ſterilis peperit
plurimos. quod Hebraicè ſeptem legimus. Et apud Ie- Ierem. 15.
remiam, Infirmata eſt, quæ peperit ſeptem. & Pſaltes.
Septies in die laudem dixi tibi. &, Sapiens eſt piger in Pſal. 119.
oculis ſuis, pluſquam ſeptem reſpondentes rationem. Prouer. 26.
Eſt autem nomen Hebraicum שבע Sebagh, quod ſaturi-
tatem ſufficientiamque ſignificat. Septenarius nume-
rus Deo vero ſacer a mundi principio eiuſdem nomine
& virtute edendis miraculis adhibetur; & quia certiſſi-
mus eſt, rem non caſu, ſed conſultò euenire confirmat.
Atque hæc ratio eſt, quam ob rem Elias puerum ſuum
ad obſeruandam pluuiam ſepties mittat. Eliſeus etiam 3. Reg. 17.
Naaman Syrum ſepties in Iordane lauari iubeat. Eſt 4. Reg. 5.
autem vt in ſimplici numero, ſic etiam in multiplici ſe-
ptenarius adnotatus. Namque ſeptem vitulos, arietes 2. Paral. 27.
ſeptem, bidentes ſeptem, hædos caprarum ſeptem, ſa-
crificaſſe Ezechias dicitur. Eccleſia autem Ezechię tem-
pore poſt templi expiationem ſeptuaginta boues ma-
ctauit. Aſa verò ſeptingentos boues, & pecudum ſeptem 2. Paral. 15.
millia vno feſto aliquando immolauit. Ex quo illud fit;
vt ſepties, numerus magnus; ſeptuageſies ſepties, nume-
rus ſit maximus, & quem numerare non oporteat: vt,
Non dico tibi ſepties, ſed ſeptuageſies ſepties. In exem- Matth. 17.
plis autem & negotiis narrandis ad ſeptenarium vſque
numerum progreſſio eſt: in ipſo verò quieſcit narratio.
vt, Primus vxore ducta defunctus eſt, & non habens Matth. 22.
ſemen reliquit vxorem ſuam fratri ſuo. ſimiliter ſecun-
dus & tertius vſque ad ſeptimum. Septem octo nume- Eccl. 11.
rum non incertum & indefinitum ſignificat: vt, Da
partes

partes septem, necnon & octo, quia ignoras, quid futurum sit mali super terram.

Decimus numerus, nimium aliquid, & ad fastidium
Iob. 19. vsque abundans aliquando notare solet: vt, En decies confunditis me, & non erubescitis opprimentes me.

Duodenarius, vel verbis vel rebus adnotatus, filios Iacob significat singulari prouidentiæ diuinæ beneficio editos, ornatos & amplificatos. Huius adnotationis ex-
3. Reg. 17. emplum est. Et tulit duodecim lapides iuxta numerum filiorum Iacob; ad quem dictum erat, Israel erit nomen tuum.

Centum, numerum plenum & integrum, vtpote ex decem denariis constantem, atque ad rationum cognitionem satis commodum, significat. Ex hac autem adnotatione fructus centesimus agro perceptus, & pastoris peculium centum oues continens indicata sunt. Atque centesimi ad mille vsque repetitio amplificationem habet obseruandam: vt de Ezechia, qui centum
2. Paral. 17. arietes & ducentos agnos mactasse refertur. Iam verò millesimus magnitudinem ac terminum conspicuum habet. Neque tamen supremus apud Hebræos numerus est, sed is decies repetitus supremum gradum in numerorum nominibus obtinet, diciturque Ribabah. vt,
Psal. 91. Cadent à latere tuo mille; Ribabah à dexteris tuis. Neq. vlterius in numeris nomẽ aliud est. Atque numerorum termini illi obseruantur, tria, septem, decem, triginta, septuaginta, centum, mille Ribabah, tria Ribaboth, decem Ribaboth, centum Ribaboth, mille Ribaboth, qui summus numerandi finis est: sicut scriptum est,
Daniel. 7. Millia millium ministrabant ei. Atque hoc, quem modò notauimus, termino, nullus vlterior in sacris libris obseruatus est. Sed quæ hanc rationẽ sequuntur omnia, rei alicuius hominibus innumeratæ appellato nomine dicuntur. huius generis, cæli stellæ, maris arenæ, vel flu-
Ierem. 15. ctus potius, humani capitis capilli. vt, Multiplicatę sunt viduæ eius super arenam maris: & sicut numerari stellæ cæli non possunt, & metiri arena maris. & propterea
Eze h. 26. hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego super te Tyre, & ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit
Ose. 1. mare fluctuans. Et erit numerus filiorum Israel, quasi arena maris, quæ sine mensura est, & non numerabitur.
Psalm. 69. Et multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Illud præterea ad multorum locorum explicationem adnotari commodum fuerit, numerum maiorem & integrum vnius rei singularis detractione non corrumpi, neque sententiæ veritatem ea causa labefactari. proximum enim est integro & absoluto id, quod minima parte tantùm abest: cuius obseruationis
Actor. 7. illud exemplũ est; Et Iacob genuit duodecim patriarchas, & patriarchæ æmulantes Ioseph vendiderunt in
2. Cor. 11. Ægypto. Ex hoc genere illud apud D. Paulum est, A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi.

TERMINVS.

CAP. XV.

Definitio Termini. EX diuisione & separatione rerum terminus quoq. est consecutus. Est autem Terminus vniuscuiusque rei siue loci certus finis: sicut scriptum est: Dixitq. Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas
Gen. 1. ab aquis. & fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum. Ex quo duplex mundi terminus constitutus est, inferior & superior, atque etiam medium est factum firmamentum, & locus præterea certus certisq. distinctus partibus extitit simul. Ad hæc rerum inter se distantiæ & propinquitates, quæ omnia ad cognitionem & ad orationem plurimum adiumenti afferunt, si rectè percipiantur. Ex hac enim ratione rerum cohærentiæ, dissidentiæ, proportiones & circunstantiæ oriuntur.

In sermonis ratione terminus certam & finitam iurisdictionẽ significat. vt, Abstuli terminos populorum,
Isai. 10. & principes eorum deprædatus sum. Aliquando etiam terminus non ad eandem rem, cuius terminus est: sed ad aliam certò indicandam adnotatur. vt, Sunt quidam de hìc stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo. Neque Luc. 9.
enim hæc sententia ob id est confirmata; vt, postquam Filius hominis visus esset in regno venire, illi statim mortem gustarent: sed id significatur, non euenturum, vt illi gustarent mortem, antequam id, quod promittebatur, esset confectum. Item ex illo, Non cognouit illam, Matth. 16.
donec peperit: non sequitur illam post partum fuisse cognitam, sed illam peperisse antequam ille eam cognosceret; atque ideò nullo pacto quod ex ea natũ esset, ab illo genitum fuisse dici posse, sed à Deo. neque ideò arguitur, eam postea fuisse cognitam. sicut etiam ex illo: Et Michol filia Saulis non peperit vsque ad diem mortis suæ. argui non potest, Michol post diem mortis 2. Reg. 6.
suæ peperisse.

DE LOCO.

CAP. XVI.

LOCVM præterea diuisio ac separatio cum termino constituunt: sicut scriptum est, Dixitque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas Genes. 1.
quæ erant sub firmamento, ab iis, quæ erant super firmamentum. & fuit ita. Est autem huius orationis, Factum est ita, magna & illustris in Hebraica lingua approbationis significatio. Indicat namque vates, illam diuisionem ac rerum constitutionem rectè & sapienter factam fuisse, eamque vnam ex iis rebus esse, quæ luci & diei attribuantur, vtpote ratione & consilio magno constantem, atque ob eam causam diei vnius tempus lucem & commoditatem sibi vendicantem. Et factum est, inquit, vesperè & manè dies secundus. Ex ea autẽ re consequitur ad rerũ rationes tum cõponendas & confirmandas, tum cognoscendas ac differendas magnam esse locorum notationis commoditatem: multa enim quibusdam locis fiunt, quæ in aliis vel non omnino fieri, vel non commode fieri possunt. Ex quo euenit, vt gestarum quoque rerum veritatem inuestigandam & inueniendam, locorum quoque non minus, quàm temporum, rationes expẽdantur. Atque ita videmus Eliam non sine certo consilio vltra Iordanem pergere iussum, inde è conspectu hominum igneo curru eripiendum. Christum nunc in campestribus locis, nunc in templo, & in porticu de diuinis rebus differentem, populos docuisse, idque ab eo iudicibus de doctrina inquirentibus fuisse responsum. Ex locorum præterea ratione, magnam rebus aut actionibus vel honestatem & dignitatem, vel contrà infamiam & notam accedere solere, multis testimoniis est obseruatum. Sic enim Christus munus ab altari, non altare à munere sanctificari, ait. sic Zacharia inter templum & altare occiso, grauius ex loci sanctitudine facinus commissum fuisse confirmat. Sic Cathedrę Mosis auctoritatem populo commendat, sanctamque esse vult. neque eam ministrorum malitia eleuari aut imminui sinit. His accedit, quòd multæ res esse soleant, quarum vel ratio vel vsus ex loci tantùm vel descriptione vel annotatione cognoscatur: vt ΒΗΜΑ & prætorium, Iudicum consessum; Golgotha, supplicij locum indicant. Atque adeò tantum in huiusmodi annotationibus momenti ad cognoscendum est, vt vel ex sola locorum differentia, partes, studia, consilia & ordines tum rerum, tum personarum cognoscãtur. Etenim D. Paulus Christianæ Ecclesiæ societatem & sacrum collegium à prophanis Gentium cœtibus sola locorum intus & extra distinctione indicauit. Quid enim mihi 1. Cor. 5.
de iis, qui foris sunt, iudicare? nonne de iis, qui intus sunt, vos iudicatis? Multum igitur ad iudicium, atque adeò ad omnem cognitionis partem locorum explorata ratio lucis affert. Cum primis autem locorum discrimina cognosci operæ pretium fuerit, & quatenus vnaquæque res ad loci definitionem, quatenus rursum ad propriam

priam naturam spectet, peruidere. Namque loca vel in rebus, vel circa res, vel saltem non sine rebus ipsis esse solent. Prima igitur locorum partitio in rerum naturam certam & in solam loci definitionem fit. Loca enim, quę naturam certam indicant, præter loci rationem, aliud quippiam naturæ ipsi proprium, & ad eam sententiam, de qua sermo est, accommodatum connotare solent. Prioris generis sunt; mundus, cælum, terra, aër, aqua, nebulæ, nubes, ignis, mare, littus, insula, fluuius, ager, fons, puteus, cisterna, lacus, fouea, spelunca, desertum, mons, collis, planum, decliue, vallis, area, via, semita, petra, vrbs, platea, domus, & pleraque alia. Posterioris verò sunt, locus altus, excelsus, humilis, profundus, latus, angustus, primus, medius, extremus: & qui inter hos esse possunt plures ordine, vt primus, secundus. atque horum differentiæ, vt intra, supra, vltra, citra, circum, ante, retro. & quæ relationem inter se habent, vt dextrorsum, sinistrorsum, anterior, posterior, vlterior, citerior, inferior & superior. quæque locis accidere possunt, vt frequentia, infrequentia, occultatio, apertio, conclusio. Est & alia quoq. locorum diuisio ex rerum aut personarum proprietate vel vsu petita. Alia namque loca publica, priuata alia sunt. Publicorum exempla sunt: Mundus, cælum, terra, aër, ignis, infernus, aqua, nebulæ, nubes, mare, littus, insula, fluuius, fons, puteus, cisterna, fouea, spelunca, lacus, desertum, ager, mons, collis, campus, decliue, vallis, area, via, semita, strata, petra, vrbs, oppidum, vicus, platea, prætorium, forum, piscina, templum, synagoga, murus, suburbanum. Priuatorum verò: Tentorium, domus, conclaue, cubiculum, lectus, harea, turris, solarium, tectum, pinnaculum. quæ partes domus, atque harum etiam partium certæ partes: vt, porta, ostium, fenestra, limen, murus, maceries, sepes, horti quoque, piscinæ, vineæ, villæ, prædia, naues: cathedra atque adeò mensa ad locorum rationem pertinent. Accidit autem non rarò, vt idem locus & publicus & priuatus sit: vt vrbs, ager, domus & villa, atque huiusmodi non pauca. Ex priuatis autem quædam incerta sua natura sunt, atque indicatione egent aliqua, vt cognoscantur: sicut vrbs, domus, cubiculum, angulus, fastigium, pinnaculum, lectus, sub arbore, sub ficu, sub vite. Quædam verò & priuata & certa sunt: vt, Ciuitas Dauid, Sion, Melo, Moriah, Bethel, Carmel, Basan, Gilghad, Libanus; & multa alia propriis nominibus iisdemque simplicibus appellata. Atqui sermonis, qui locorum indicationibus adnotatur, varia ex locorū vel situ, vel descriptione, vel definitione, vel relatione, vel denique natura, obseruatio & explicatio est. Imprimis enim locorum differentiæ huiusmodi sunt, ante & retrò, superiùs & inferiùs, &c. quorum altera pars alteram ex opposita notatione exponit: vt Ante, prosperitatem, profectum & promotionem bonis vel rebus, vel studiis; contrà verò Retro, infelicitatem, degenerationem & decrementum significat. Et non audierunt, neque incli-
Ierem. 7. nauerunt aurē suam, sed abierunt in voluntatibus & in prauitatibus cordis sui mali, factique sunt retrorsum &
1.Tim. 5. non antè. Et illud, Iam enim quædam conuersæ sunt retro. Item, Redire retro, inconstantiam, fugam & de-
Psalm. 9. bilitationem interpretamur. In conuertendo inimicum meum retrorsum, infirmabuntur & peribunt à facie tua. Huic proximum est reuerti, quod discedentium,
2.Paral. 9. & valedicētium motum indicat: vt, Reuersa abijt in terram suam cum seruis suis. Longè stare, humilitatis modestiæque signum aliquando esse Christus indicauit: vt,
Luc. 17. Publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum eleuare. Aliquando etiam, Longè, obliuionem & despe-
Psal. 10. ctionē significat: vt, Quid Domine discessisti longè, despicis in tribulationibus? Illud autē oppositā huic signifi-
Psal. 144. cationē habet. Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum: &, Veruntamen prope timentes eum salutare
Psal. 74. ipsius. Extra autem esse dicuntur, qui à regni cælestis communione sunt alieni: vt, Et calcatus est la-
Apocal. 14. Matth. 7. cus extra ciuitatem. Inde tenebræ exteriores dictæ. Est enim extra, separationis atque excommunicationis index pars; atque ita, extra synagogam fieri, est synagogæ societate & iure abdicari. Intra verò, proximam atque *Ioan. 9.*
præsentem omnino rem significat: vt, Regnum Dei in- *Luc. 17.*
tra vos est. Præterea communicationem vel ciuitatis vel societatis, & negotiorum: vt, Peregrinus, qui est in- *Deut. 5.*
tra portas tuas. Svperior locus, maiestatem, auctoritatem, efficacitatemque indicat: vt, Vidi Dominū *Amos. 9.*
stantem super altare. Latvs locus siue latitudo, captiuitatis & migrationis atque dispersionis est signum. Quoniam sicut vacca lasciuiens declinauit Israel: nunc *Ose. 4.*
pascet eos Dominus quasi agnam in latitudine. Quanquam verò hæc omnia relationis notam sequantur; tamen eadem relatio sine locorum definitione explicari non potest. Locorum præterea communia alia accidentia sunt, quæ propriis adnotationibus explicantur: vt locus non frequentatus, vastitatem & desolationem ostendit. sic apud Isaiam. Pro eo quòd fuisti derelicta *Isai. 60.*
& odio habita, & non erat, qui pertransiret. &, Viæ Sion *Thren. 1.*
lugent, eo quòd non sit, qui veniat ad sollennitatem. Locus angustus, quo quis concluditur, pressuræ & consilij inopiæ notam habet. Effunde frameam, & conclude ad- *Psalm. 34.*
uersus eos, qui tribulant me. Contra verò spaciosum occupare locum, calamitatem & difficultatem euasisse est. Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco *Psal. 31.*
spatioso pedes meos. Aliquando locus amplior & latior gentium conuentum frequentissimum significat: vt, Et *Apocal. 20.*
ascenderunt super latitudinem terræ. sic etiā Habacuk copiosum exercitum describens, dixit Ambulantem in *Habac. 1.*
latitudine terræ. Porrò abditus obscurusque locus, liberiorem commoditatem ad aliquid vel non probatum vel mæstum & triste agendū afferre solet: vt, Ego in oc- *Iohan. 18.*
culto locutus sum nihil: &, Sedet in insidiis in occultis, *Psalm. 10.*
vt interficiat innocentem. &, Quod si hoc non audieri- *Ierem. 13.*
tis, in abscondito plorabit anima mea à facie superbiæ. Excelsus autem locus, tutum & periculorum contemnentem eum, qui inhabitet, indicat: vt, Qui ambu- *Isai. 33.*
lat in iustitiis, & loquitur veritatem: qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere; qui obturat aures suas & claudit oculos suos ne videat malum. Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius. Significat etiam præter tutam habitationem, potentiā & maiestatem, atque eximiam quādam & manifestam αὐτάρκειαν: qua qui prǽditus est, nullius indiget rei: vt, Quis sicut Dominus Deus no- *Psalm. 112.*
ster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra? Nunc verò quarundam rerum situs perlustrabimus, quatenus ad locorum rationem pertinere cognouerimus. Namque eorum vel propriam naturam, vel aliàs quampiam definitionem etiam in hoc opere indicaturi sumus. Mvndvs arcana loci significatione quoddam quasi theatrum est humanarum actionum, tum malis, tum bonis hominibus refertum; in quo vnusquisque suam personam agit; frequentioribus tamen mali & improbi, quàm boni argumenti spectaculis celebris. Huic theatro non iure aut natura, sed tyrannide, & fraude Lucifer præest: qui princeps huius mundi dictus, quantùm potest, conatur, ne qua bonis & piis personam suam agendi facultas & copia sit: aut si minus id efficere possit, hoc saltem studet, vt rarior bonarum personarum numerus in scenam prodeat, isq. strepitu & negotio facto impediatur, vel sibilis & irrisionibus explodatur, vel grauibus periculis & incommodis afficiatur. Atque ita mundus, hoc nomine ad hominum mores relatus, improborum magis, quàm bonorum generum locus est. Cuius rectores tenebrarum *Ephes. 6.*
harum dicuntur rectores. Sic diuus Iohannes definit: *1.Iohan. 2.*
Omne, quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: &, *1.Iohan. 5.*
Mundus totus in maligno est constitutus. Quàm verò leues huiusmodi fabulæ, quàm inconstans & versatile theatrum hoc sit, in quo boni vt peregrini, improbi verò, vt theatri possessores & domini sese efferunt, idem

Apostolus

Apoſtolus cùm aliis perſæpè declarant. &, Mundus
1. Iohan. 3. tranſit,& cõcupiſcentia eius. Nolite diligere mundum,
neque ea, quæ in mundo ſunt. & alibi: Chariſſimi, pro-
pter hoc mundus non nouit vos, quia non nouit Deum;
1. Iohan. 4. &, Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi
ex Deo ſunt: quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt
in mundum, & hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis,
quoniam venit, & nunc iam in mundo eſt: & ipſi de
mundo ſunt, ideò de mundo loquuntur, ideò mundus
eos audit. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quo-
niam filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mũdum,
Iohan. 1. vt viuamus per eum. Et illuminat omnem hominem
Luc. 12. venientem in hunc mundum. Et illud: Oſtendit ei om-
nia regna mundi, & gloriam eorum. Et vos nolite quæ-
rere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in ſub-
Iohan. 7. lime tolli: hæc omnia agentes mundi quærunt. &, Ma-
Ibidem. nifeſta te ipſum mundo. &, Tempus meum nõdum ad-
uenit: tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum. Nõ
poteſt mundus odiſſe vos, me autem odit; quia ego te-
ſtimonium perhibeo de illo, quòd opera eius mala ſunt.
Et vos deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum: vos de mun-
Iohan. 7. do hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo. Ego quæ au-
diui ab eo, hæc loquor in mundo. & quamdiu ſum in
Iohan. 9. mundo, lux ſum mundi. Et in iudicium ego in hunc
mundum veni, vt qui non vident videant, & qui vi-
Iohan. 12. dent cæci fiant. Qui odit animam ſuam in mundo,
Iohan. 13. in vitam æternam cuſtodit eam. &, Cùm dilexiſſet
ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Complu-
ra alia exempla in ſacris libris legũtur, quæ huius thea-
tri definitione & perſonarum differentia explicari poſ-
Iacob. 2. ſunt. Ex quibus illud: Nónne Deus elegit pauperes in
hoc mundo, diuites in fide & hæredes regni? & Petrus
2. Pet. 1. inquit, Fugientes eius, quæ in mundo eſt, concupiſcen-
tiæ corruptionem. Et miſit Deus diluuium mundo im-
piorum. &, Si enim refugientes inquinationes mundi
2. Petr. 2. in cognitione Domini noſtri & Saluatoris Ieſu Chriſti,
2. Cor. 1. his rurſus implicati ſuperantur. & Paulus, Gloria, inquit,
noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quòd in
ſimplicitate & ſinceritate Dei, & nõ in ſapiẽtia carnali,
ſed in gratia Dei cõuerſati ſumus in hoc mundo; abun-
1. Cor. 4. dantius autem ad vos. &, Spectaculum facti ſumus
1. Cor. 5. mundo. Et ſcripſi vobis in epiſtola: Ne commiſcea-
mini fornicariis, non vtique fornicariis huius mun-
di, alioqui debueratis de hoc mundo exiiſſe. Huc ea
quoque pertinent, quæ Apoſtoli de mundi ſapientia at-
que ſtultitia diſſerunt, & de elementis mundi etiam.
ſatis abundeque exemplorum in hanc ſententiam pro-
duximus. Observavimus etiam ſæpiſſimè
mundum ex metonymia homines, hoc eſt, ipſos theatri
atque fabularum huiuſmodi non boni argumenti acto-
Iohan. 1. res ſignificare: vt, Mundus eum non cognouit. &, Væ
Luc. 7. mundo à ſcandalis. &, Ecce qui tollit peccata mundi:
Iohan. 1.
Iohan. 3. &, Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigeni-
tum daret. &, Non miſit filium ſuum Deus in mun-
Rom. 3. dum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per
Rom. 11. ipſum. &, Quomodo Deus iudicabit hunc mundum?
Et amiſſio eorum reconciliatio eſt mundi. &, Neque
Iohan. 21. ipſum arbitror mundum capere eos, qui ſcribendi ſunt,
libros. Eſt vbi mundus diuitias, opes, potentiam & glo-
Matth. 16. riam humanam ſignificet: vt, Quid prodeſt homini, ſi
vniuerſum mundum lucretur? Est etiam vbi mun-
di nomen habitabilem terræ orbem interpretemur: vt,
Marc. 16. Ite in vniuerſum mundum, & prædicate euangelium.
Matth. 26. &, Vbicunque prædicabitur euangelium hoc in toto
1. Cor. 14. mundo, dicetur & quòd hæc fecit. &, Tam multa vtpu-
ta genera linguarum ſunt in mundo.

Mvndi partes certam quoque ſignificandi ratio-
nem ſignificant, tum ex loco & ſitu, tum ex accidẽti ali-
quo. Situs partes, quæ cardines vel venti dicuntur, qua-
tuor ſunt; Oriens, Occidens, Meridies & Septentrio:
ſicut ſcriptum eſt. Noli timere, quia ego tecum ſum:
Iſaia. 43. ab Oriente adducam ſemen tuum; & ab Occidente
congregabo te: dicam Aquiloni, Da; & Auſtro, Noli
prohibere. Affer filios meos de longinquo, & filias meas
ab extremis terræ. Aliis etiam verbis mundi partes in-
dicantur. Nam Orientem Longè Iſaias appellauit: Ecce Iſai. 49.
hi de longè venient. Dextrum præterea & læuum idem
pro Meridie & Septentri[redacted]xit. Ad dexteram enim Iſai. 54.
& ad læuam penetrabis, & ſemen tuum gentes hæredi-
tabit. Amos etiam Mari duplici & Septentrione atque Amos. 7.
Ortu mundum concluſit. Tota autem orbis habitatio
ab ortu Solis vſque ad occaſum ſignificatur: ſicut ſcri-
ptum eſt. Ecce ego ſaluabo populum meum de terra Zach. 7.
Orientis, & de terra occaſus Solis. &, Ab ortu Solis vſq. Malach. 1.
ad occaſum, magnum nomen meum in gentibus. Præ-
tereà deſertis montibus Septentrionalis plaga termina-
tur. Quia nec ab Oriente neque ab Occidente, neque Pſal. 75.
à deſertis montibus. Porrò antè, retrò, dextrorſum, &
ſiniſtrorſum quatuor mundi partes apud Iob dicuntur. Iob. 23.
Eſt & harum partium ſignificatio alia, quæ ad rerum fe-
licitatem & euentum refertur. Meridies enim, vt cla-
rior & illuſtrior natura eſt, ita proſperum euentum ſi-
gnificat: Septentrio autem calamitoſum, & minus feli-
cem exitum arguit: vt, Si ceciderit lignum ad Auſtrum, Eccleſ. 11.
aut ad Aquilonem; in quocunq. loco ceciderit, ibi erit.

Altitvdo.

Altitvdo è locorum differentiis eſt; quæ ta- Copia.
men ad arcanum ſermonem tranſlata, copiam, magni-
tudinem & immenſitatem atque perfectionem etiam
ſignificat; & rem aliquam vel perſonam in ſummo de-
finitionis ſuæ gradu conſtitutam. Namque tranſlatio
ſumitur à mari vel à cælo; vtrumque enim altum dici-
tur. Atque ita ſicut eſt, Veni in altitudinem maris. Et, Pſalm. 68.
Secundùm altitudinem tuam multiplicaſti filios homi- Pſal. 11.
num. &, Secundùm altitudinem cæli à terra multipli- Pſal. 102.
cauit miſericordiam ſuam, ſuper timentes ſe. &, O al- Rom. 11.
titudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Summus Superbia.
ſuperbiæ & ambitionis gradus altitudo dicitur: vt, In- Ambitio.
curuabitur altitudo virorum. &, Viſitabo ſuper fructus Iſai. 2. Iſai. 10.
magnifici cordis regis Aſſur: & ſuper gloriam altitudi-
nis oculorum eius. &, Viſitabo ſuperbiam Moab, & al- Ierem. 48.
titudinem cordis eius. &, Pro eo, quòd ſublimatus eſt Ezech. 31.
in altitudine: & eleuatum eſt cor eius, in altitudine ſua. Amos. 2.
&, Altitudo cedrorũ altitudo eius. &, Deſtruentẽ om- 2. Cor. 10.
nem altitudinem extollentẽ ſe aduerſus ſciẽtiam Dei.

Cælvm.

Editissimvs & ſupremus totius mundi lo-
cus, cælum eſt, atque ab omni calamitate & pertur-
batione alienus. Quam ob rem præter cætera loca
omnia, Dei ſedes illa eſſe dicitur: ſicut ſcriptum eſt,
Cælum ſedes mea eſt. Ex eo autem conſequitur, maie-
ſtatem, auctoritatem, dignitatem atque efficientiam Iſai. 66.
omnem, in cælo tanquam in primo & præcipuo omniũ
loco eſſe, indeque ad inferiora vſu atque efficacitate
permanare: ſicut ſcriptum eſt, Et mandauit nubibus Pſal. 77.
deſuper, & ianuas cæli aperuit, & pluit illis manna ad
manducandum, & panem cæli dedit eis. &, Catara- Geneſ. 7.
ctæ cæli apertæ ſunt, & facta eſt pluuia ſuper terram. Eſt
prætereà hic locus omnium pulcherrimus & elegantiſ-
ſimus, quique Dei maieſtatem & gloriam apertiſſimè
omnium indicet: ſicut ſcriptum eſt, Altitudinis firma- Eccleſ. 43.
mentum pulchritudo eius eſt: ſpecies cæli in viſione glo
riæ. & rurſus, Cæli enarrant gloriam Dei, & opera ma- Pſalm. 18.
nuum eius annuntiat firmamentum. Quæ verò ad ſer-
monis arcani interpretationem de cæleſti loco ſpectant,
eiuſmodi ſunt. Imprimis locus ipſe, vt ſublimis & excel-
ſus habitatorem ſuum maximum, ſupremum ac poten-
tiſſimum, necnon ab hominum infima conditione lon-
giſſimè ſemotum indicat, neque cum vlla alia ex infe-
rioribus rebus naturæ ſuæ dignitate comparabilem. Ex
qua ratione illud eſt: Cælum cæli Domino, terrã autem Pſal. 113.
dedit filiis hominum. & illud: Hæc dices filiis Iſrael, Vos Exod. 20.
vidiſtis, quòd de cælo locutus ſum vobis. Non facietis
Deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis. Illius
etiam loci adnotatione potentia, virtus, atque efficien-
tia habitantis oſtenditur: vt, Deus autẽ noſter in cælis, Pſal. 113.
omnia

omnia,quæcunque voluit, fecit. Summam etiam erga
Prouidẽtia. mundum vniuersum prouidentiam cæli sedes vt altissi-
ma, ita prospiciendis rebus & summo consilio ac iudi-
ciò gubernandis opportunissima probat. Ex quo gene-
Psalm. 13. re illa sunt. Dominus de cælo prospexit super filios ho-
Psalm. 10. minum, vt videat, si est intelligens,aut requirẽs Deum.
&, Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo se-
des eius: oculi eius in pauperem respiciunt, palpebræ
eius interrogant filios hominum. Dominus interrogat
iustum & impium:qui autem diligit iniquitatem, odit
animam suam. Pluet super peccatores laqueos ignis,
& sulphur & spiritus procellarum. &, De cælo respexit
Psal. 32. Dominus super omnes,qui habitant terram. &, Domi-
Psal. 35. nus in cælo misericordia eius. &, Misit de cælo & libe-
Psalm. 56. rauit me, & eripuit me de aquis multis.&, Rorate cæli
Isai. 45. desuper, & nubes pluant iustum. &, Iustitia de cælo
Psalm. 84. Ose. 2. prospexit.&, Exaudiam cælos,&illi exaudient terram;
& terra exaudiet triticum & vinum & oleum. Hanc o-
mnem rationem Christus vno sermone est complexus.
Matth. 6. Respicite volatilia cæli, quoniam nõ serunt, neque me-
tunt,neque congregant in horrea, & Pater vester cæle-
Potentia. stis pascit illa. Præterea etiam locus ipse cælestis appel-
latus summam potentiam & integram ad agendum vir-
tutem omnino tutam, & certam,nullique impedimen-
to expositam, nullis aliis viribus aut conatibus accessi-
bilem indicat:vt,Dirumpamus vincula eorum,& proij-
Psal. 2. ciamus à nobis iugum ipsorum. Qui habitat in cælis,
irridebit eos,& Dominus subsannabit eos. Porrò cælum
cùm purum, simplex,incorruptum atque lucidum sit,
possessorem habitatoremque suum eiusmodi moribus,
Puritas. consiliis, studiis, actionibusque delectari ostendit, eaq.
ab iis exigere, qui cæli ciues adscribi cupiant.Huius ar-
gumenti illa sententia est. Non omnis, qui dicit mihi,
Matth. 7. Domine, Domine,intrabit in regnum cælorum,sed qui
facit volũtatẽ patris mei,qui in cælis est, ipse intrabit in
regnũ cælorũ. Ex his autẽ quæ indicata breuiter sunt,
quale regnum cælorum sit, & quali conditione, quibus
moribus, quibus rebus vtantur ij, qui eius regni com-
municatione fruuntur, existimare licebit. Est enim san-
ctissimorum ciuium illustrissima frequentia Deo regi
& Christo filio eius per Spiritum sanctum in regnum
adscripta, qualis illum locum,hoc est, cælũ deceat. De
quo nobis aliàs commodè, Rege ipso fauẽte,exactior in-
stituetur sermo. Illa denique dicendi forma ex meto-
Deus. nymia Deus ipse indicatur.Sicut autẽ fuerit voluntas in
cælo,sic fiat,& clamauerunt voce magna in cælũ,dicen-
1.Macha. 3. tes: Quid faciemus istis, & quò eos ducemus? Et sancta
1.Mach. 4. tua cõculcata sunt & cõtaminata sunt, & sacerdotes tui
facti sunt in luctum, &c.

TERRA.

TERRÆ locus qualis & qualium rerum sit,opposita
cæli dignitati cõsideratio indicabit. Etenim infimo situ
constituta, & crassissimis atq. grauissimis totius mundi
retrimentis cõstans,persimiles amatores atq. possessores
habitatoresq. cõtinet,eos videlicet, qui nihil pręter ter-
rena sapiunt, maximè verò postquàm à Deo hominum
Genes. 1. culpa maledicta fuit:sicut scriptũ est. Maledicta terra in
opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Nam an-
teà felicior multo fuerat, quæ post peccatũ reddita est
infelix,si cum illo priori rerum statu cõparetur. Ea verò
duplex hominum cõditio est. Alterum genus est eorũ,
qui filij Adam dicuntur, qui huius mundi & terræ vsu
vehementer delectantur & afficiuntur. Alterum verò
eorum qui filij Dei nominantur, qui non magis huius
terræ amore tenentur, quàm hospites & peregrini eius
loci,quem nec sibi proprium, neque commodum, nec
idoneum arbitrantur: de quibus scriptum est. Charissi-
1.Pet. 2. mi, obsecro vos, tanquam aduenas & peregrinos absti-
nere vos à vitiis & concupiscentiis,quæ militant aduer-
sus animam. Sermonis autem ratio ex hac ratione fue-
rit facilè definienda, cuius multa exempla sunt: vt, Iste
cõsolabitur nos à labore manuum nostrarum in terra,
Genes. 5. cui maledixit Dominus. &, Gigantes erant super ter-
Genes. 6. ram in diebus illis. Postquàm enim ingressi sunt filij Dei
ad filias hominum, illæque genuerunt, isti potentes à
sæculo viri famosi. Vidẽs autem Dominus,quòd multa
malitia hominum esset in terra, &c. Huius etiam loci Psal. 2.
illud est. Astiterunt reges terræ.&, Omnis caro corru- Apocal. 6.
perat viam suam super terra, & repleta est terra iniqui- Genes. 6.
tate. &,Ecce reges terræ congregati sunt:conuenerunt Psal. 47.
in vnum. Et iniquitatem operamini in terra. &, Periit Psal. 57.
sanctus de terra, & rectus in hominibus non est. &, No- Mich. 7. Matth. 6.
lite thesaurizare vobis thesauros in terra. &, Non ap- Psalm. 9.
ponat vltrà magnificare se homo super terram.&, Ocu- Psal. 16.
los suos statuerunt declinare in terram. Et qui de terra
est, de terra loquitur,& primus homo de terra terrenus. 1.Cor. 15. Coloss. 3.
&, Quæ sursum sunt, sapite, & non quæ super terram. Psal. 9. Iohan. 3.
&, Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram.
Et epulati estis super terram. Iohannes etiam genus ho- Apocal. 17.
minũ prædicat,qui empti sunt de terra, hisq. opponit
negotiatores terræ & abominationes terræ. Huius sen-
tentiæ est: Reliquerunt nomina sua in terris suis,& ocu- Psalm. 16.
los suos statuerunt declinare in terram.

EST aliquando cùm terra sacer locus dicatur,ad
Deum videlicet rerum omnium dominum, possesso-
rem gubernatoremque relata: vt,Cælum est sedes mea, Isai. 66.
& terra scabellum pedum meorũ. &, Nolite iurare per Sacrum.
terram, quia scabellum est pedum eius.

Nonnunquam etiam terra,adiuncto viuentium no-
mine,vitæ & auræ huius vitalis vsum significat; recon-
ditiorique significatione ad alterius vitæ felicem sta-
tum refertur. Credo videre bona Domini in terra vi- Vita beata. Psal. 27.
uentium. &, Beati pacifici, quoniam ipsi possidebunt Matth. 5.
terram. Manifestè etiam huiusmodi status tum bono-
rum, tum improborum hominum illis orationibus in-
dicatur. Quodcunque ligaueris super terram, & quod- Matth. 16.
cunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Matth. 17.
&, Si consenserint super terram duo ex vobis de omni
re, &c. &, Nolite vocare patrem vobis, nec magistrum Math. 23.
super terram. &, In terra pax, hominibus bona volun- Luc. 2.
tas. &, Nolite putare, quia pacem veni dare in terram,
sed ignem veni mittere in terram. &, Ego te clarificaui Luc. 12. Iohan. 17.
super terram. Illud ad hoc genus refertur. Vniuersi ho-
mines & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est, in terra Genes. 7.
mortua sunt. Et deleuit omnem substantiam,quæ erat
super terram. Hæc enim animantium terræ genus om-
ne significat. Est enim terra omnium animãtium locus
communis, præterquam piscium: sicut scriptum est. Deut. 5.
Nec similitudinem omnium,quæ in cælo sunt desuper,
& quæ in terra deorsum,& quæ versantur in aquis sub
terra. OMNIS autem orbis, quacunque habita- Orbis.
tur, terræ nomine nonnunquam dicitur: vt, Confite- Psal. 137.
mini Domino omnes reges terræ. &, Qui emittit elo- Psal. 146.
quium suum terræ. Plerunque autem hæc sententia
vniuersalem vocem sui indicem affert: vt, In omnem Psalm. 19.
terram exiuit sonus eorum. Accidit autem non rarò
Israeliticam regionem solam terræ nomine appellari: Israelitica regio.
vt, Fornicans fornicabitur terra à Domino. &, Iudi- Ose. 1.
cium Domino est cum habitatoribus terræ. &, Nun- Ose. 4.
quid super isto non commouebitur terra, & lugebit Amos. 7.
omnis habitator eius?

TERRA etiam pro regione & loco certo, cuius an- Regio certa.
tea mentio facta sit: vt, Adorauit populum terræ. &, Genes. 27.
Negotiẽtur in terra & exerceant eam, quia spatiosa & Genes. 34.
lata cultoribus indiget. Præterea certo nomine adiun-
cto prouinciam, regionem vel locum aliquem describi- Amos. 1.
mus: vt, Terra Canaan, terra Babylonis, terra Ægy- Matth. 4.
pti, terra Zabulon, & terra Nepthali.

PORRÒ terræ fines siue termini vniuersum ter- Orbis.
rarum orbem definiunt: vt, Conuertimini ad me om-
nes fines terræ. Et in omnem terram exiuit sonus eo- Psalm. 19.
rum, & in fines orbis terræ verba eorum. &, Spes om- Psalm. 69.
nium finium terræ & in mari longè. & Metuant eum Psalm. 64.
omnes fines terræ. ILLVD autem,quod apud pro-
phetas cum possessiuo adiuncto legi solet, affectum si-
gnificationemque habet suis locis adnotãdam vel com-
miserationis,vel laudis,vel horroris & terroris.vt, Terra Isai. 1.

Leuit. 25. vestra desolata. Et propitiationis tempore in vniuersa
Iocl. 2. terra vestra. &, Zelatus est Dominus terram suam. &,
Leuit. 25. Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti.
Leuit. 26. & disperdam terram vestram. &, Peribitis inter gentes,
Deut. 2. & hostilis vos terra consumet. &, Terra Gigantum re-
putata est, & in ipsa habitauerunt gigantes.

Miseria. QVÆ verò huiusmodi exempli sunt, extremam
Psal. 7. miseriam calamitatemque indicant. Humiliauit in pul-
Psal. 43. uere vitã meam: cõglutinatus est in terra venter noster.

Habitatores. DEMVM metonymiæ genus non infrequens est;
vt Terra vel pro habitatoribus ipsis, vel pro hominum
Genes. 11. natura accipiatur: vt, Erat autem terra labij vnius &
Genes. 17. verborum eorundem. &, Non est hoc tuum qui iudi-
Genes. 19. cas omnem terram. &, Iuxta morem vniuersæ terræ.
Psalm. 65 &, Omnis terra adoret te & psallat tibi. &, Cantate
Psalm. 95. Domino omnis terra. & Dominus regnauit, exultet ter-
Psalm. 96. ra. Atque ad hæc præcipua capita omnis de terræ loco
sermo refertur.

AER.
CAP. XVII.

MEDIVS inter cælum & terram aquasque locus,
Aër est, siue hunc expansionem, siue firmamen-
tum, siue cælum appellare libeat. Namque ob situs, na-
turę, atque figuræ firmitudinisque vim his omnibus no-
minibus dici in sacra philosophia obseruatur: sicut scri-
Genes. 1. ptum est, Et fecit Deus firmamentum, diuisitq. aquas,
quæ erant sub firmamento, ab ijs quæ erant super fir-
mamentum: & factum est ita. vocauitque Deus firma-
mentum cælum. Est autem ille locus omnium, quæ à
terra spectantur, aut percipiuntur ex alto, rerum thea-
trum, estque auibus ad frequentandum peragrandum-
que concessus: sicut scriptum est. Dixit etiam Deus,
Genes. 1. Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile su-
per terram sub firmamento cæli. Et qui præsit piscibus
maris, volatilibus cæli, &c. Quæcunque verò ex illo lo-
co vel prospici, vel in terras demitti solent, ea siue vtili-
tatem & commodum, siue detrimentum incommo-
dumque adferant, diuinæ prouidentiæ semper, inter-
dum etiam iudicij & animaduersionis aperta argumen-
ta secum afferunt. Eorum autem genera hoc loco indi-
care operæ pretium fuerit. Primùm varij lucis aspectus
& colores non sine tempestatum significatione in aëre
Matth. 16. fiunt: sicut scriptum est, Facto vespere dicitis, Serenum
erit, rubicũdum est enim cælum. & manè: Hodie tem
pestas, rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli diiu-
dicare nostis. Deinde etiam nubes fiunt, quæ & lucis
vsum imminuere, & pluuias persępè afferre solent: sicut
Genes. 9. scriptum est. Cum obduxero cælum nubibus. &, Qui
Psalm. 146. operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam. &, Te-
Psalm. 17. nebrosa aqua in nubibus aëris. Cataractæ cæli apertæ
Genes. 7. sunt, & facta est pluuia super terram quadraginta die-
Genes. 7. bus & quadraginta noctibus. Et clausæ sunt cataractæ
Deut. 11. cæli, & prohibitæ sunt pluuiæ de cælo. Et illud, Iratusq.
Dominus claudat cælum, & pluuia non descendat. Et
terra montuosa & campestris de cælo expectans plu-
Deut. 28. uias. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum,
cælum, vt pluuiam tribuat terræ tuæ in tempore suo. Et,
Iudic. 5. Domine cùm exires de Seir, & transires per regiones
Edom: terra mota est, cælique ac nubes distillauerunt
2. Paral. 6. aquis. &, Si clauso cælo pluuia non fluxerit propter pec-
cata populi, &c. Ad vocem suam dat multitudinem
Ierem. 10. aquarum in cælo, & eleuat nebulas ab extremitatibus
Ierem. 14. terræ. Nunquid sunt in sculptilibus gentiũ, qui pluant,
aut cæli possint dare imbres? Nónne tu es Dominus
Deus noster, quem expectauimus? Tu enim fecisti om-
nia hæc. EX eodem etiam loco rorem descendere
Ros. manifestis testimonijs docemur. Est autem roris duplex
ratio: altera, qua agri plantarumque superficies vdæ
redduntur: altera verò, qua virtus & fœcunditas, & ma-
ximè ad fructus alendos commoditates, terris, cùm op-
portunè contigerit, afferuntur. Prioris generis exempla

sunt. Fœnum, vt bos, comedes, & rore cæli infundêris. Daniel 4.
&, Nabuchodonosor ex hominibus abiectus est, fœnum
vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum est.
Posterioris verò illa. Det tibi Deus de rore cæli. &, In Genes. 27.
pinguedine terræ & in ro[illegible] desuper erit benedictio
tua. Et Deus patris tui erit adiutor tuus, & benedicet ti- Exod. 17.
bi benedictionibus cæli desuper. Et Moses de Ioseph Gelu.
quoq; ait. De benedictione Domini terra eius, de pomis Deut. 33.
cæli & rore. Gelu propterea in aëre concrescere docent
sacra scripta. De cuius vtero egressa est glacies, & gelu Iob. 37.
de cælo quis genuit? & ignis, grando, nix, glacies, &
spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Psalm. 147.

VENTOS præterea tum cardinales quatuor, tum Venti.
cæteros omnes his interiectos, aëris occupare atque fre
quentare locum cognouimus. Videbam, inquit Balsa- Daniel. 7.
sar, in visione mea, & ecce quatuor venti cęli pugnabant
in mari. Et transtulit Austrum de cælo, & induxit in Psalm. 77.
virtute sua Aphricum. Si quid etiam iucundum & com
modum in terras hominum vsibus aptum demissum
fuerit, id diuina virtute effectum, tamen in aëre factum Manna panis.
esse, inde etiam descendere dicitur. Cuiusmodi man- Exod. 16.
na fuit, quem panem siue cibum dixit Dominus
ad Moysen, Ecce ego pluam vobis panes de cælo. &, Psalm. 77.
Panem cæli dedit eis. &, Pane cæli saturauit eos. Neq. Psalm. 104.
verò hæc solùm, quæ vtilia iucundaque sunt, sed quæ
incommoditatem calamitatemque afferre putantur,
Dei consilio in hominum siue admirationem, siue ter-
rorem, siue animaduersionem, siue vltionem & pœnam
missa, in aëre fiunt. Cuius generis sunt densæ atque hor- Plagæ.
ridæ nubes, tonitrua, fulgura, ignis, sulphur, lapides, Calamitates.
corruptiones ac morbi & pestilentiæ: de quibus scriptũ
est. Super hoc cælum turbabo, & mouebitur terra de
loco suo propter indignationẽ Domini exercituum. &, Isai. 13.
Induam cælos tenebris, & saccum ponam operimen- Isai. 50.
tum eorum. &, Dabo prodigia in cælo & in terra, san-
guinem, & ignem, & vaporem fumi. &, Dominus pluit Ioel. 2. Genes. 19.
super Sodomam & Ghomorram sulphur & ignem à
Domino de cælo. Et cùm fugerent filios Israel & essent Iosue. 10.
in deserto Bethoron, Dominus misit super eos lapides
magnos de cælo. Et Elias quinquagenario respondens 4. Reg. 1.
dixit, Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & de-
uoret te, & quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis 1. Paralip. 21
de cælo, & à Dauid inuocatus Dominus exaudiuit in
igne de cælo super altare holocausti. Et Iob nuntiatum Iob. 1.
est, Ignis descendit de cælo, & tactas oues puerosque
consumpsit. Et in imprecationibus scriptum est: Percu- Deut. 27.
tiat te Dominus frigore, ardore & æstu, aëre corrupto
ac rubigine, & persequatur te, donec pereas. Sit cælum,
quod supra te est, æneum. &, Fames si oborta fuerit in 3. Reg. 9.
terra aut pestilentia, aut corruptus aër.

DIXIMVS etiam aërem regionem esse auibus ad Volatus.
volandum peragrandumque destinatam. sicut de co-
turnicibus scriptum est. Volabantque in aëre duobus Numer. 11.
cubitis altitudine super terram. Et viam aquilæ in cæ-
lo ignorasse Sapiens dicitur. Et miluus in cælo cogno- Prouerb. 30. Ierem. 7.
uit tempus suum; turtur & hirundo, & ciconia custo-
dierunt tempus aduentus sui. EST autem & illud
adnotandum spiritibus illis, qui hominum generi insi-
diari, & piis maximè hominibus negotiũ facessere con-
sueuere, hunc aërem vt tenuem, ita spirituali, sed tamen Dæmoniorum regio.
deteriori naturæ magis aptum locum interim occupa-
tum esse, dum illa sententia iudicis omni huic malo ge-
neri communis de æternæ pœnæ cruciatu proferatur.
Quam ob rem multa, quæ bonis viris incommoda dif-
ficiliaque obijci videntur: multa etiam quæ ad impie-
tatem & scelus admittendum improbos commouere
possunt, ex hac regione istis auctoribus accedunt: sicut
scriptum est. Et vos cùm essetis mortui delictis, & pec- Ephes. 2.
catis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundùm
sæculum mundi huius, secundùm principem potesta-
tis aëris huius spiritus, qui nunc operatur in filios diffi-
dentiæ &c. Huc etiam & illud pertinet: Non est no- Ephes. 6.
bis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed ad-
uersus

uersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Illa demùm, quæ à D. Paulo figurata oratione Studium inane. dicta sunt, inane & vanum studium, atque frustra impensum tempus & opus, nulloque consilio fultum, significant: in aëre loqui, & aërem verberare. Ita, inquit, 1.Cor.4. & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in 1.Cor.9. aëra loquentes. &, Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans.

AQVA LOCVS.
CAP. XVIII.

INFIMAM mundi totius partem aquæ occuparunt, & supremam quoque; atque ita vtrumque extremũ Genes.1. obtinere dicuntur: sicut scriptum est, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab ijs, quæ erant super firmamentum. superiores illæ aquæ cæli tantùm conuexa concameratæ complectuntur: quid prætereà contineant vel Psal.103. alant, incertum nobis est. Sic Psaltes canit: Extendens cælum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius. Inferiores verò extremum locum occupantes terræ Psal.103. prominenti concessere: sicut scriptum est, Abyssus super vestimentum eius: super montes stabunt aquæ. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabũt. Ascendunt montes, & descendunt campi in locum, quem fundasti eis. Terminum posuisti, quem non præteribunt, neque conuertentur operire terram. Et in Psal.136. Psalmo, Qui firmauit terram super aquas. Similitudi- Deut.4. nem omnium iumentorum, quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volantium, vel piscium, qui sub terra Deut.8. mouentur in aquis. Et iterum, Et quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Terra igitur sublimis aquæ eminet ea parte, qua habitabilis est. Aquæ verò inferiorem terræ locum occupant, & semper eiusmodi situm appetunt.

EST autem aqua locus multo ac vario animantium Fœcunditas. generi alendo atque fouendo idoneus, quorum omnium commune nomen reptile est. Idque duobus diuiditur amplissimis generibus, animæ viuentis solùm, Genes.1. atq. etiam viuentis & motabilis. Dixit enim Deus, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & motabile super terram sub firmamento cæli. Creauitque Deus cete grandia, & omnem animam viuentem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas. Et vidit Deus, quòd esset bonum: benedixitque eis dicens, Copia. Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris. Quam ob rem multiplicitatis & copiæ locus his generibus in Psal.103. aqua est: sicut scriptum est, Hoc mare magnum & spatiosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus, animalia pusilla cum magnis. Et de vtroque genere viuenti & motabili scriptum etiam est, Et quæ gignun- Leuit.11. tur in aquis, & quæ in aquis mouentur. Et apud Danielem. Benedicite cete & omnia quæ mouentur in aquis, Domino. His generibus itaque commodissimus, & ad vitam cùm conseruandam, tum propagandam vnicus Isai.50. locus, aqua est: sic enim legimus, Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum. computrescent pisces sine aqua, & morientur siti.

PRÆTER piscium autem & reptilium genus cæteris animantibus omnibus ad habitandum & manendum inutilis adeò aqua est, vt interitum etiam afferat, Incommoditas. ac maximè quidem hominibus, deinde aliis omnibus, quæcunque aëris respiratione vitam fouent: sicut scri- Genes.6. ptum est, Ego adducam aquas diluuij super terram, vt interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cælum; & vniuersa quæ in terra sunt, consumentur. Et quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, Genes.7. quos operuerat. Consumptaque est omnis caro, quæ mouebantur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ reptant super terram: vniuersi homines & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt. Est autem non modò ad viuendum, sed ad cõmeandum importunus homini locus in aqua, præsertim ea, quæ pedibus vadari non possit. Etenim vtriusque generis natura ad eam rem idonea non est. Quòd si homini ea parte iter faciendum ex diuino imperio fuerit, aut aquas cedere & refluere, aut maiori etiã miraculo substerni, & velut pauimẽti instar durari, aut corpus ipsum hominis diuina virtute sustẽtatũ ab immersione defendi necesse sit: sicut scriptũ est. Cumque extendisset Moyses manum super mare, ab- Deambulatio importuna. stulit illud Dominus; diuisaque est aqua, & ingressi sunt filij Israel per medium sicci maris. Cumque extendisset Moyses manum contra mare, reuersum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & inuoluit illos Dominus in mediis fluctibus. Quid est tibi mare, quod fugisti? aut tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum? A facie, inquiunt, Domini. Nam præter illa genera, quæ natando mouentur, nulli animanti aquæ campum substerni ad ingrediendum Deus voluit. Eum autem sibi ipse cum ceteris locis, cælo, terra & aëre, deambulãdum quoque vendicat: sicut scriptum est, In mari via tua, & semitæ tuæ Psal.76. in aquis multis. Quam ob rem diuinæ virtutis argumentum Christus præbuit discipulis, in aqua ambulare visus, id etiam facultatis solo verbo iussuque Petro miraculi & signi nomine optanti cõcedens: sicut scriptum est: Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans Matth.14. super mare. Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes, Quia phantasma est: & præ timore clamauerunt. statimque Iesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam, ego sum, nolite timere. Respondens autem Petrus, dixit, Domine si tu es, iube me ad te venire super aquas. & ipse ait, Veni. Et descendens Petrus de nauicula, ambulabat super aquam vt veniret ad Iesum, &c. Qui autem in nauicula erant, venerunt & adorauerunt, dicentes: Verè filius Dei es.

EST enim aqua grauiorum & densiorum corporum impatiẽs: facilè enim eiusmodi naturis diffisa cedit, nisi arte aut industria aliqua ad eum vsum res aptentur: sicut scriptum est, Abyssi operuerunt eos: descenderunt Exod.15. in profundum quasi lapis. Et operuit eos mare, & submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. Miraculi autem loco habendum, cùm eiusmodi corpora solida ac densa, quæ parum caloris & raritatis in se ha- Miracula. beant, in aquis iniecta supernatauerint, vt in securis ferro, quod Heliseus comiti restituit, ostensum est. 4.Reg.6. Creat autem aliàs hic locus magnas ad hominum vsum commoditates, quas diligentia, arte & indu- Commoditates. stria percipere licet: primùm, quòd piscium multiplicia genera cibis idonea vario sapore ad delitias vsque, nullo sumptu, nulla cultura, nullo præterquàm capiendi labore suppeditat: sicut scriptum est. Omnes pisces Genes.9. maris manui vestræ traditi sunt. &, Omne, quod mo- Deut.19. uetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis in cibum. Et hæc comedetis ex omnibus, quæ mouentur in aquis.

EST etiam ad nauigationis vsum opportunissimus Nauigatio. locus aqua. Ex quo, præter admirandam industriæ, cognitionis & artis exercitationem, multa commoda ad mortalis vitæ cùm vtilitatem, tum suauitatem percipiuntur. Et quæ inhabitantem hominem pati non possunt aquæ, gubernantem & insidentem atque percurrentem ferunt: sicut scriptum est, Et multiplicatæ sunt Genes.7. aquæ, & leuauerunt arcam in sublime à terra, & arca ferebatur super aquas. Et deleuerunt aquæ omnem substantiam, quæ erat super terram ab homine vsque ad pecus, tam reptile, quàm volucres cæli, & deleta sunt de terra. Remansit autem solus Noe; & qui cum eo erant in arca. &, Qui descendunt mare in nauibus, fa- Psal.106. cientes operationem in aquis multis. Ipsi viderũt opera

Domini, & mirabilia eius in profundo. Neque verò leuis hæc Dei operum contemplatio hominibus esse debet, neque cõmerciis & regionum peragrationibus tantùm, sed piscationi etiam copiosæ nauigatio opportuna est. Quæ mittit in mari legatos, & in vasis papyri super aquas. Et expandẽtes rete super faciem aquarum. In ea autem re diuinæ erga homines prouidentiæ argumentum quoque spectatur: sicut scriptum est, In verbo tuo laxabo rete. Iam verò sui ipsorum prospectũ & cognitionem aqua hominibus refert, atque naturalis speculi vicem præbet: sicut scriptum est, Quomodo in aquis resplendet vultus prospicientium, &c. Multa porrò cum plantarum, tum rerum etiam aliarum genera aquas propterea amant, quòd ad suæ naturæ elegantiam & copiam eum locum commodissimum sortiri possint. vt, Nunquid virere potest scirpus absque humore? aut crescere carectum sine aquis? & Tulit de semine terræ, & posuit illud in terra pro semine, vt firmaret radices super aquas multas. Et mater tua quasi vinea in sanguine tuo, super aquam plantata est, & eleuati sunt rami eius præ aquis multis.

(Piscatio. Isai. 18. Isai. 19. Luc. 5. Prouerb. 17. Speculum. Oportunitas. Iob. 7. Ezech. 17. Ezech. 19.)

EST etiam illa quoque illustris aquarum significatio, quæ ad expiationem & puritatem pertinet, propterea quòd viuentis aquæ natura locum ipsum, vbi continetur, purum conseruat: sicut scriptum est, Congregatio aquarum omnis munda est. &, Purificabit eam tam in sanguine passerũ, quàm in aquis viuentibus. Quam ob rem ad expiationem vel significãdam vel procurandam arcano sermone aquarum locus notari solet: vt, Erat autem Iohannes baptizans in Ænon iuxta Selim, quia aquæ multæ erant ibi; & venientes baptizabantur. Et dum irent per viam, venerũt ad quandã aquam: & ait Eunuchus, Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?

(Expiatio. Leuit. 11. Leuit. 14. Iohan. 3. Actor. 8.)

EST demùm eximia illa huius loci laus, quòd summum illum antiquorum vatum principem Mosen aquæ non solùm continuerint, sed mortis discrimine tutum incolumemque reddiderint, nomineq́ suo omnibus postea sæculis celeberrimo auxerint. Et vocauit illum Mosen, dicens: Quia de aqua tuli eum. Contingit autem non rarò eundem locum, qui cum arte & industria, tum Dei beneficio ad vtilitatem hominum, vt docuimus, refertur, & natura sua & copia non modò inutilem, sed perniciosum & calamitosum censeri, maximique periculi nomine horreri, atq. ad diuinam misericordiam & salutem in difficillimis rebus allatam notari. Ad hanc rationem illa spectant. Misit de cælo, & assumpsit me, & extraxit me de aquis multis. &, Transiuimus per ignem & aquam, & deduxisti nos in refrigerium. Et circunderunt me aquæ. Et libera me de profundis aquarum. &, Salua me Domine, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Et torrentem pertransibit anima nostra, forsitan pertrãsisset anima nostra aquam intolerabilem. Contribulasti capita draconum in aquis, tu siccasti fluuios Ethan. Et trãstulit illos per mare rubrum, & transuexit illos per aquam nimiam; inimicos autem eorum demersit in mare. Et cùm transieris per aquas, tecum ero. Illud autem manifesti discriminis causa significatum est. Et crebrò in aquam conijcit illum. Denique desolationem & internecionem illa indicant. In medio aquarum ponent eos. Et in aquis multis adduxerunt te remiges tui. Cæterùm quædam sunt, quæ cùm aquis vt loco ascribantur, vel instabilitatem & inconstantiam, vel citò decrescentem ac pereuntem prosperitatem adnotant. vt, Et percutiet Dominus Deus Israel, sicut moueri solet arundo in aqua. Et transire fecit Samaria regem suum, quasi spuma super faciem aquæ.

(Moses. Exod. 2. Periculum. 2. Reg. 22. Psalm. 65. Ion. 2. Psalm. 68. Psal. 123. Psalm. 73. Sapien. 10. Isai. 43. Matth. 17. Ezech. 26. Ezech. 27. Instabilitas. 3. Reg. 14. Ose. 10.)

NVBES LOCVS.

CAP. XIX.

NVBIS natura & vis quæ sit, quisue eius vsus, & qui hanc rationem spectent, sermones alias docebimus. Nunc verò de nube, vt ad loci definitionem pertinet, breuiter est disserendum. Principio autem diuinæ clementiæ certissimum monumentũ, quoad mundi huius machina duratura est, in nubibus collocatum spectatur, quòd spem hominibus faciat, terrã post antiquum illud diluuium non esse amplius aquis vastandam. Dixit enim Deus, Hoc est signum fœderis, quod do inter me & vos, & ad omnem animam viuentem, quæ est vobiscum in generationes sempiternas. Arcum meum ponam in nubibus cæli, & erit signum fœderis inter me & inter terram: cumque obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus; & recordabor fœderis mei vobiscum, & cum omni anima viuente, quæ carnem vegetat, &c. Sunt igitur nubes perpetuum diuinæ clementiæ theatrum.

(Clementia Dei. Genes. 9.)

PRÆTEREA Dei cum mortalibus aliquando propiùs & familiariùs agentis & colloquentis, vel suam erga res hominum curam & gubernationem apertiùs etiam ostensuri, sedes esse solent nubes medius inter cælum atque terram locus, quo sese ille hactenus cognoscendum demittit, vt maiestatem suam etiam editiori, & quò mortalis contendere nequeat, situ suspiciendam adorandamque exhibeat. Cumque loqueretur Aaron ad omnem cœtum filiorum Israel, respexerunt ad solitudinem: & Ecce gloria Domini apparuit in nube. Cumque retulisset Moses verba populi ad Dominum, ait Dominus: Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. &, Loquere ad fratrem tuum Aaron, ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca, vt non moriatur; quia in nube apparebo super oraculum. Atq. ita post cælum, quæ summa inhabitantis Dei sedes est, secundo loco nubes vel currus, vel alio nomine censeri solet. Atque ex hac definitione nubes Domini appellatur. Nubes quoque Domini super eos erat per diem, cùm incederent. Et nubes quoque Domini incubabat per diẽ tabernaculo, & ignis in nocte: Et descẽdit Dominus per nubem, & locutus est ad eum. Est autem huiusmodi locus Deo cum mortalibus agenti, quòd imbecillitatis humanæ captus & intuitus maioris lucis & splendidioris gloriæ vim ferre aliâs nequeat, nec ferendam tentare permittatur: sicut scriptum est, Nubes latibulũ eius. Et nubes & caligo in circuitu eius. Et, Qui ponis nubes ascensum tuum. Et, Thronus meus in columna nubis. &, Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum. Neque verò præsentiæ solùm Dei, sed efficientiæ, virtutis, & gloriæ spectaculum in nubibus esse solet. Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, tenebrosa aqua in nubibus aëris. Ecce dabit voci suæ vocem virtutis. Date gloriam Deo super Israel, magnificentia eius & virtus eius in nubibus. Ex eo namque loco fulgura, fulmina, rores, pluuiæ & imbres Dei iussu & voluntate in terras demittuntur: sicut scriptum est, Si voluerit extendere nubes tentorium suum, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet. Et posuit tenebras in circuitu suo latibulum, cribrans aquas de nubibus cælorum. Et qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum. Et qui aufert stillas pluuiæ, & effundit imbres ad instar gurgitum. Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.

(Dei currus. Exod. 16. Exod. 19. Leuit. 16. Numer. 10. Exod. 40. Numer. 11. Iob. 21. Psalm. 96. Psal. 103. Ecclesi. 24. Isai. 19. Dei efficientia. Psal. 17. Psal. 67. Iob. 36. 2. Reg. 22. Iob. 26. Iob. 36.)

QVAM quidem ob rem locus hic cum dignitatis, tum efficientiæ causa vni Deo propriè ascribitur, nulli alij naturæ aut communis, aut sine ambitionis & superbiæ vitio appetendus, sicut de Luciferi prophano & præcipiti ambitionis ausu scriptum est. Ascendam super multitudinem nubium, & similis ero Altissimo. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? similis erit Deo, &c. Obtinuit autem hæc ratio apud antiquos & rerum sacrarum peritos vsque adeò, vt huiusmodi quoque argumentis Christi Iesu

(Isai. 14. Psal. 77.)

Iesu diuinitas & ab Euangelistis, & ab alijs auctoribus ostendi soleat. Ecce nubes lucida obumbrauit eos: & Matth. 17. ecce vox de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui; ipsum audite. Et Apo- Luc. 9. stoli, intrantibus Christo, Moyse & Elia in nubem, timuisse dicuntur, appellatumque filium, (dum fieret vox) inuentum esse Iesum solum. Deinde ad Patrem Actor. 1. in cælum Apostolis spectantibus sublatum, & nube tandem ab eorum oculis susceptum legimus. Eundem etiam munus sibi à patre mandatum iudicandi viuos & mortuos ita prædicantem discipuli audierunt. Et vi- Matth. 24. debunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Atque hoc argumento sacerdotum princeps cum ceteris eiusdem collegij, sacri sermonis non ignaris, eum filium hominis sese appellantem, tamen Dei filium & hominum iudicem Matth. 26. professum, intellexerunt. Amodò videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei & venientem in nubibus cæli. Tunc princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemauit: quid adhuc nunc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam. Et Luc. 22. Lucas inquit: Dixerunt autem omnes, Tu ergo es fi- Apocal. 14. lius Dei? & Iohannes, Vidi, inquit, & ecce nubem candidam & super nubem sedentem similem filio hominis. Et alius angelus exiuit de templo clamans voce magna ad sedentem super nubem. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra. Atque ex hac ratione magnũ mysterium Paulus enuntiabat eorum, qui viua Christi membra facti sunt, diuinitatem ex suprema gratia communicatam significans. 1. Thess. 4. Hoc enim vobis dico in verbo Domini: Quòd nos, qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de cælo; & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

Præstãtia. ILLVD porrò vulgatum magis & linguis ferè omnibus commune est; Quòd propter naturam & situm rei ipsius, nubes excellentiæ cuiusdam signum, atque in commemorata ratione supremi gradus formam præbent. Quoniam peruenit vsque ad cælum iudicium Ierem. 51. eius, & eleuatum est vsque ad nubes. &, Domine in cæ- Psalm. 35. lo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. &, Si Iob 20. ascenderit vsque ad cælum superbia eius, & caput eius tetigerit nubes.

IGNIS LOCVS.
CAP. XX.

ET IGNIS quoque, quatenus quidem loci definitio esse etiam potest, ad hanc rationem pertinet. Erit autem alia de eius natura atque efficientia disputatio. Neque verò certum aliquem igni locum notamus, sed ipsum vt locum definimus: cuius vt varia & vehemens vis semper, sic varia etiam ad rerum personarumque vsum opportunitas est.

Thronus Dei. AC primum quidem ignis purissima eorum, quæ sub cælo sunt, corporum natura, Deo sese hominibus colendum timendumque ostendenti, Thronus ac locus est opportunus, vtpote purissimæ & efficacissimæ illius virtutis index. Sic Mosi Deus apparuit in flamma Exod. 3. ignis de medio rubi; & videbat, quòd ignis arderet, & non combureretur. Et Dominus præcedebat eos ad Exod. 13. ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. Et respiciens Dominus super Exod. 14. castra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis interfecit exercitum eorum. Et totus mons Sinai fumabat, Exod. 19. eò quòd descendisset Dominus Deus super eum in igne. Et nubes Domini incubabat per diem tabernaculo, & ignis in nocte videntibus cunctis populis Israel Exod. 40. per cunctas mansiones suas. Ezechieli etiam diuinæ maiestatis spectrum huiusmodi theatro ostẽsum est. Et vidi Ezech. 1. & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone, & nubes magna & ignis inuoluens, & splendor in circuitu eius, & de medio eius quasi species electri, id est, de medio ignis. Et Daniel aspiciebat, donec throni positi sunt; & antiquus dierum sedit; vestimentum eius candidum Daniel. 7. quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda. Thronus eius flammæ ignis, rotæ eius ignis accẽsus. Et Moses Deum orans aiebat, vt audiant Ægyptij, de quorum Num. 14. medio eduxisti populũ istum, & habitatores terræ huius qui audierunt, quòd tu Domine in populo isto sis, & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas illos per diem, & in columna ignis per noctem. Et aliàs idem: Accessistis, inquit, ad radices montis, qui ardebat vsque ad cælum, erantq. in eo tenebræ & nubes & caligo. Locutusq. est Dominus ad vos de medio ignis. Et quid est omnis caro, vt audiat Deut. 5. vocẽ Dei viuẽtis, qui de medio ignis loquitur, sicut nos audiuimus? vocẽ enim eius audiuimus de medio ignis. Huius rei causa ignis altaribus est additus, qui diuinam præsentiã significare posset: sicut scriptũ est, Et offere- Leuit. 23. tis sacrificium in igne Domino. Igitur die, qua erectum Num. 9. est tabernaculum, operuit illud nubes, à vesperi autem super tentorium erat quasi species ignis vsque manè, sic fiebat iugiter. Per diem operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis.

PRÆTER diuinæ maiestatis dignitatem, quæ vt purissima est, sic puram ignis regionem illæsa omnino atque integra occupare potest, aliis etiam rebus & personis cum malis, tum bonis locus ignis esse definitur; eo tamen discrimine, vt bonis probationem & purificationem, malis verò interitum & consumptionem affe- Probatio. rat: cuius exemplum ab auro, argento & aliis rebus ad homines etiam, hominumq. consilia, studia atque facta trãsfertur, ita vt aliis periculo & internecioni, aliis verò labori quidem & difficultati primum, veruntamen splendori & gloriæ tandem ignis fuisse intelligatur. Vtriusq. generis exempla aliquot a nobis proposita multorũ, quæ in sacris libris legũtur, ad sententiæ cognoscendam rationẽ instar erunt. Ipse verò sciuit viam meã, & probauit Iob. 23. me quasi aurũ, quod per ignem transit. &, Eloquia Do- Psal. 11. mini, eloquia casta, argẽtum igne examinatũ, probatum terræ purgatum septuplum. Quoniam in igne proba- Eccles. 2. tur aurum & argentum; homines verò receptibiles in camino humiliationis. & apud Zachariam: Ducam ter- Zacha. 13. tiam partem per ignem; & vram eos, sicut vritur argentum; & probabo eos, sicut probatur aurum. Huc illud pertinet: Ille vos baptizabit in Spiritu sancto & Matth. 3. igni. Et illud satis arcanè & grauissimè admodum. Si 1. Cor. 3. quis tamen superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam; vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Itaque probis rebus, actionibus atque personis ignis probationem potiùs & gloriam, quàm interitum, ob eam causam affert, quòd probitas & virtus diuini luminis & perfectionis radius quidam est. Atque vnum ex Dei locis ignem esse ostẽdimus. Non igitur virtuti malè cum igni cõuenit ea parte, qua ignis probare & purificare dicitur. Aliàs autem cæteris rebus inutilibus ac sordidis ad interitum Exitium. atque absumptionem ignis locus est natura atque Dei consilio adaptatus. Vt enim Paulus in Melite insula vi- Actor. 27. peram venenosam bestiam, neque sibi commodam, atque aliis fortasse nocituram, in ignem coniecit; sic quæcunq. inutilia & praua sunt, igni consumptionis, ut pœnæ causa mãdantur. Ex quo consilio ignis etiã ille æternus, cuius frequens in sacris mentio fit, à constitutione mundi, diabolo & angelis eius ac maledictis hominibus Matth. 25. paratus est. Hinc verò euenit, vt ignis, siue ille æternus,

siue hic, qui mortalibus aliâs vsui est, pœnæ & supplicij
significationē obtineat: sicut scriptum est. In ignem de-
Psal. 139. ijcies eos, in miseriis non subsistent. &, Quia ecce Do-
Isai. 66. minus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius, red-
dere in indignatione furorē suum, quia in igne Domi-
nus iudicabit. &, Iam securis ad radicem arborum posi-
Luc. 3. ta est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum,
excidetur, & in ignem mittetur. His etiam accedit, vt
manifestum discrimen atque laborem, difficultatem-
que ignis significet: quæ, nisi diuino auxilio, vinci ab ho-
minibus non possit. vt, Domine miserere filio meo, quia
Matth. 17. lunaticus est, & malè patitur; nam sæpè cadit in ignem.
&, Transiuimus per ignem & aquam, & deduxisti nos
Psal. 65. in refrigerium. &, Cum ambulaueris in igne, non com-
Isai. 43. bureris, & flamma non ardebit in te: Quia ego Domi-
nus Deus tuus, sanctus Israel Saluator tuus. &, A pressu-
Eccles. 51. ra flammæ, quæ circundedit me, & in medio ignis non
sum æstuatus. Illud autem rei huius & diuini auxilij in
præsenti periculo exemplum est manifestissimum apud
Danielem. Respondit rex & ait: Ecce ego video qua-
Daniel. 3. tuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil
corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei.

DENIQVE ignis locus aliquando certam & firmā
eandemque diuinam tutelam significat, qualem popu-
lo suo Deus per Vatem promittebat. Et ego ero eis, ait
Zachar. 2. Dominus, murus igneus in circuitu eius, & in gloria ero
in medio eius.

INFERNVS LOCVS.

CAP. XXI.

INFERNVS loci nomen significationem sortitum
est variam, pro varia situs vel vsus ratione. Quicquid
enim terræ superficie inferius iacet, Infernus dicitur,
vna tamen adnotatione absumendi & excipiendi om-
Interitus. nia, quæ viua antea fuerint. atque ita interitum infernus
spectat, quantum ex illius natura est. Quam ob rem
Hebraicè שאול dicitur, quòd semper petere & accipere
Status defunctorum soleat; sponte autem edere quicquam, aut excepta red-
dere non cupiat. Ex quo fit, vt omnis hominum de vita
hac mortali excedētium status, inferni nomine sæpè in
sacris libris indicetur, præsertim vbi sermo antiqua ante
Euangelium promulgatum tempora spectet. Omnium
enim illis ætatibus morientium communis locus infer-
nus erat, regione & nomine idem, definitione verò &
vsu aliis alius. Quoniam verò homo duplici parte, ani-
ma permanente, & corpore cōstat mortali atque corru-
Genes. 2. ptibili: sicut scriptum est, Cinis es & in cinerem reuer-
teris (vnico Christo sancto Domini ab hac corruptio-
Actor. 2. nis conditione excepto) vtrique parti ab altera per mor-
tem separatæ suus fuit olim attributus locus, inferni no-
mine diuerso tamen & situ. Namque corpori ea terræ
pars assignatur, quæ illustratę à Sole superficiei proxima
est; obscura tamen ipsa & lucis vsu priuata; cuiusmodi
Sepulchrū. sunt, sepulchra, foueæ, cisternæ, speluncæ, specus, lacus
& petrarum cauitates, & cætera, quibus cadauera vel
sepeliuntur vel reconduntur: denique vbi vel detrita
vel corrupta absumuntur. Namque his etiam nomini-
bus appellatur sepulchrum. Huic enim generi omnī
commune nomen infernus est; cuius multa exempla le-
guntur ijs, quæ nobis modò proferentur, simillima. De-
Genes. 37. scendam, inquit Iacob, ad filium meum lugens in infer-
Numer. 16. num. &, Dathan atq. Abiron viui in infernum descen-
disse, hoc est antè sepulti, quàm mortui fuisse, dicuntur:
Descēderuntque viui in infernum operti humo, & pe-
2. Reg. 22. rierunt de medio multitudinis. Et Dauid canebat, Fu-
nes inferni circundederunt me, præoccupauerunt me
Iob. 17. laquei mortis. Et Iob, Si sustinuero, infernus domus
Psalm. 6. mea est, & in tenebris straui lectulum meum. &, Quo-
niam non est in morte qui memor sit tui, in inferno au-
Psalm. 47. tem quis confitebitur tibi? Et, Sicut oues in inferno po-
Psalm. 54. siti sunt, mors depascet eos. &, Veniat mors super illos,
Psal. 77. & descendant in infernum viuentes. &, Quia repleta
est malis anima mea, & vita mea inferno appropinqua-
uit. &, Fortis vt mors dilectio, dura sicut infernus æmu- Cant. 7.
latio. &, Quia non infernus confitebitur tibi, neque Isai. 37.
mors laudabit te; non expectabunt qui descendunt in
lacum, veritatem tuam. Et Petrus Christum à Deo, so- Actor. 2.
lutis doloribus inferni, suscitatum prædicat. Est autem
& alter locus omnibus olim eorum, qui vita decederēt,
tam piorum, quàm impiorum & prauorum animabus
communis, diuisus tamē & longo spacio interiecto, aliis
& aliis, pro diuini iudicij ratione, definitus & ascriptus.
Namque bonis & piis, quanquam nondum æternæ fe-
licitatis vsus ante Christi mortem & resurrectionem
fuerit, quies tamen & consolatio illo in loco erat, contrà
verò impiis ac prauis tormenti ac miseriarum sensus
erat grauissimus. Alteri parti nomen Christus fecit si-
num Abrahę; alteri propriè inferni nomē reliquit; cùm Sinus Abrahæ.
tamen aliâs inferus & infernus vterq. locus dicatur: si-
cut scriptum est. Factum est autem, vt moreretur men-
dicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mor- Luc. 16.
tuus est autem & diues, & sepultus est. Et in inferno ele-
uans oculos suos, vidit Abraham à longè & Lazarum in
sinu eius. Et ipse clamans dixit, Pater Abraham mi-
serere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum
digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam; quia
crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham, Fili recor-
dare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter
mala; nunc autem hic consolatur, & tu cruciaris: & in
his omnibus inter nos & vos chasma magnum firma-
tum est, vt hi, qui volunt hinc transire ad vos, non pos-
sint, neque inde huc transmeare. Atque loci quidem
adnotatio hæc est. Quæ verò ad hunc locum spectant,
exempla illa sunt. In profundissimum infernum de-
scendent omnia mea, putásne saltem ibi requies erit Iob. 17.
mihi? Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad infer- Iob. 21.
na descendunt. &, Nudus est infernus coram illo, &
nullum est operimentum perditioni. &, Conuertantur Iob. 26.
peccatores in infernum, omnes gentes, quæ obliuiscun- Psalm. 9.
tur Deum. &, Quoniam non derelinques animam Psalm. 15.
meam in inferno. Et in loco illo de vtroque inferno ani-
mæ, & corporis dictum est: Deduxisti ab inferno ani-
mam meam: saluasti me à descendentibus in lacum. &, Psalm. 29.
Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti
animam meam ex inferno inferiori. &, Nisi quia Do- Psal. 75.
minus adiuuit me, paulo minùs habitasset in inferno Psal. 93.
anima mea. &, Si ascēdero in cælum, tu illic es; & si de-
scendero in infernum, ades. quanquam hic profundissi- Psal. 137.
mus atque abditissimus reconditissimúsque omnium Locus profundus.
locorum significatur; vt & apud Iob. Excelsior cælo est,
& quid facies? & profundior inferno, & vnde cogno- Iob. 11.
sces? Et, Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profun- Isai. 7.
dum inferni, siue in excelsum suprà. Sed illa ad simpli-
cem inferni significationem referuntur. Ero mors tua Ose. 13.
o mors, & morsus tuus o inferne. Prouidēs Dauid locu- Actor. 2.
tus est de Christo; quia neque derelictus est in inferno,
neque caro eius vidit corruptionē. &, In nomine IESV Philip. 2.
omne genu flectatur cælestium, terrestrium & inferno-
rum. Quæ autem ad improborum regionem referun-
tur, huiusmodi multa sunt. Percussimus fœdus cum Isai. 28.
morte, & cum inferno fecimus pactum. &, Aquæ inun- Ibidem.
dabunt, & delebitur fœdus vestrum cum morte, & pa-
ctum vestrum cum inferno non stabit. Si enim Deus 2. Pet. 4.
angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus infer-
ni retractos in tartarum tradidit cruciandos. &, Ego
sum primus & nouissimus, & habeo claues mortis & in- Apocal. 1.
ferni. &, Ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, Apocal. 6.
nomen illi mors, & infernus sequebatur eum. &, Dedit
mare mortuos, qui erant in eo: & mors & infernus de- Apocal. 20.
derunt mortuos, qui in ipsis erant. Et infernus & mors Prouerb. 15.
missi sunt in stagnum ignis. Et quod in Prouerbiis can-
tatur: Semita vitæ super eruditum, vt declinet de in-
ferno nouissimo. Huc pertinet Gehennæ nomen, quod
à valle olim detestandis sacrificiis, & horribili deinde
adiecto

adiecto sterquilinio infami, ad infernum inferiorem, cruciandorumque sedem translatum,& perpetuò vsurpatum est, siue gehenna solùm, siue gehenna ignis dicatur. vt, Timete eum, qui postquam occiderit, habet
Luc.12. potestatem mittendi in gehennam. Est etiam, vbi infernus pro ipso mortuorum hominum statu & concilio
Isai.14. vsurpetur: vt, Infernus subter conseruatus est, in occursum aduentus tui suscitauit tibi gigantes. &, A sonitu
Ezech.31. ruinæ eius commoui gentes, cùm deducerem eum ad infernum cum iis, qui descendebant in lacum. Nam & ipsi cum eo descendent ad infernum ad interfectos gladio.&, Loquentur ei potentissimi robustorum de me-
Ezech.32. dio inferni, qui dormierunt incircuncisi cum interfectis gladio. Non rarò autem inferni nomine non tam sepulchrum aut animarum sedem, quàm extremam miseriæ & calamitatis conditionem exponimus. Benedicite Anania,& Asaria, & Misael Domino, quia eruit
Daniel.3. nos de inferno, & saluos nos fecit de manu mortis, & liberauit nos de medio ardentis flammæ, & de manu ignis eruit nos. &, Tu Capharnaum, nunquid vsque in
Matth.11. cælum exaltaberis? vsque in infernum descedes. Quoniam verò neque sepulchrum, neque infernum inferiorem hunc animabus, illum cadaueribus excipiendis vnquam satiari, res ipsa à mundi principio obseruata arguit: fit, vt inferni nomen inexhaustæ cuiusdam aui-
Prouerb.1. ditatis rationem indicet: vt, Deglutiamus eum, sicut infernus, viuentem & integrum quasi descendentem
Prouerb.27. in lacum. &, Infernus & perditio nunquam implentur:
Prouerb.30. similiter & oculi hominis insatiabiles. &, Tria sunt insaturabilia,& quartum nunquam dicit, sufficit. &, Pro-
Isai.5. pterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os
Habac.2. suum absque vllo termino. Et apud Habacuk. Qui dilatauit quasi infernus animam suam, & quasi mors, & non adimpletur. Ne autem (id quod in omni argumento cauere instituimus) hoc in immensum crescat opus, cætera locorum genera certis quibusdam & ad rationem sermonis docendam idoneis exemplis breuiter percurremus.

LITTVS LOCVS.

CAP. XXII.

NON incômodam habitationẽ hominibus secundùm maris littus esse, sacra scripta docent. Ex ea quippe ob nauigationis vsum multas vitæ cômoditates afferri constat. Idq. Iacob significabat eiusmodi regionẽ Zabuloni filio ascribens. Zabulon in littore maris ha-
Genes.49. bitabit, in statione nauium pertingens vsque ad Sydo-
Iudic.5. nem. &, Asser habitabat in littore maris & in portubus morabatur. Magni maris littus Occidentalem terræ sanctæ plagam significat. Siquidem maris nomen pro Occidente sæpissimè vsurpatur: sicut scriptum est. Ibit-
Numer.34. que per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Ægypti, & magni maris littore finietur. Et illud, Humiliora loca, campestria & montana contra Meri-
Deut.1. diem & littus maris. &, Cuncti reges, qui versabantur
Iosue.9. in campestribus & in montanis, & contra Meridiem, & in maritimis, & in littore magni maris. Est etiam commodus locus ad ea, quæ in mari propè aguntur, spectanda, orantemque ex aduerso constitutum audiendum, quòd & spaciosa intercapedo, & aquæ strata atque complanata superficies dicentis vocem liberius permeare sinat. Huiusmodi locum Christus, de diuinis rebus dicturus, aliquando sibi & populo parasse fertur. &, Con-
Matth.13. gregatæ sunt ad eum turbæ multæ ita, vt in nauiculam ascendens sederet: & turba stabat in littore. Est præterea littus nauigantibus, & in marino labore exercitatis hominibus vehemẽter desideratus & gratissimus cùm contigerit, vtpote qui periculis laboribusque modum ponere putetur; sicut scriptum est. Cùm autem dies
Actor.27. factus esset, terram non agnoscebant; sinum verò quendam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, eijcere nauem: & leuato artemone secundùm auræ flatum tendebant ad littus. Et piscatores sagena educta secus littus sedentes, pisces bonos in vasa sua elegerunt, malos autem foras miserunt. Illud etiam obseruare expediet, opportunum esse littoris locum, vt nauem conscensuri preces Deo ac vota fundant, eiusq. rei illustre Pauli & sociorum extare exemplum. Et positis genibus in littore orauimus: & cùm Actor.21.
vale fecissemus inuicem, ascendimus in nauem. Porrò littus eiectorum à mari locus est communis; vbi insepulta corpora putrescunt. &, Viderunt Ægyptios mor- Exod.14.
tuos super littus maris, & manum validam, quam exercuerat Dominus contra eos.

INSVLA LOCVS.

CAP. XXIII.

INSVLÆ nomen commune est non solùm iis terræ partibus, quæ vndique mari alluuntur, sed omnibus etiam regionibus iis, ad quas ex Syria, nisi per mare veniri commodè non potest; vt Græciæ & Italiæ, & Hispaniæ: sicut scriptum est. Filij Iauan, Elisa, Tharsis, Chetim & Dodanim: ab his diuisæ sunt insulæ gen- Genes.10.
tium, in regionibus suis vnusquisq. secũdùm linguam suam, & familias suas in nationibus suis. Fuit autem Tharsis illa, quam postera sęcula Aphricam appellarunt. Ea quoniam continentibus terræ itineribus peragrari à Palestina non potest, Insula non dicitur, quanquam nauibus etiam possit adiri: sicut scriptum est. Reges Tharsis & insulæ munera offerent. Atque ita terræ nomine Orientalem cõtinentem omnem, quam Asiam dicunt, & Aphricam etiam: Insularum verò mentione cæteras, quæ ab illis mari interiecto distinguuntur, partes definimus. Rex verò Assuerus omnem terram & cunctas maris insulas fecit tributarias. &, In die illa adijciet Domi- Esther.10.
nus secundo manum suam ad possidendum residuum Isai.11.
populi sui, quod relinquetur ab Assyriis & ab Aegypto, & à Phethros & ab Æthiopia, & ab Elam, & à Senaar, & ab Emath, & ab insulis maris: & taceant ad me insulæ, & gentes mutent fortitudinem. Et, Viderunt insulæ & timuerunt: extrema terræ obstupuerunt, appropinqua- Isai.41.
uerunt & accesserunt. Et legem eius insulæ expectabunt. &, Cantate Domino canticum nouum, laus eius ab extremis terræ, qui descenditis in mare, & plenitudo Isai.42.
eius, insulæ & habitatores earum. &, Ponam in eis signum; & mittam ex eis, qui saluati fuerint, ad gentes in Isai.66.
mare, in Aphricam & Lydiam, tenentes sagittam in Italiam & Græciam ad insulas longè. Aperte autem Iere- Ierem.25.
mias nomen Insulæ quid significet, indicauit. Et regibus, inquit, insularum, qui sunt trans mare.

FLVMEN LOCVS.

CAP. XXIIII.

FLVVIORVM quoque siue fluminum (namque eandem rem vtrumq. significat nomen) certæ quoque ad loci rationem relatæ adnotationes obseruantur. Imprimis enim flumina commodam loci sedem hominibus ad habitandum parant, cùm propter alia multa, tum propter amœnitatem, vbertatem fructuum & arborum copiam, atque etiam piscium fœcunditatem, & piscandi facultatem: sicut scriptum est, Ne memine- Isai.43.
ritis priorum, & antiqua ne intueamini: Ecce ego facio noua, & nunc orientur: vbique cognoscetis ea. ponam in deserto viam, & in inuio flumina. Glorificabit me bestia agri, & dracones & struthiones, quia dedi in deserto aquas, flumina in inuio, vt darem potum populo meo, electo meo. & illud, Quid tibi cum via Assyrio- Ierem.12.
rum, vt bibas aquam fluminis? &, Nunquid melior es Sophon.2.
Alexandria populorum, quæ habitat in fluminibus, aquæ in circuitu eius, cuius diuitiæ mare, aquæ muri eius. Et apud Isaiam. Quia solummodo ibi magnifi- Isai.33.
catus est Dominus noster, locus fluuiorum, riui latissimi & patentes. Ille quoque ex his rationibus inter-

Apocal. 22. pretandus arcanus tamen & magni ſacramenti locus apud D. Iohannem eſt. Et oſtendit mihi fluuium aquæ viuæ ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem de ſede Dei & agni. In medio plateæ eius & ex vtraq. parte fluminis lignũ vitæ afferẽs fructus duodecim &c.

Ex contrario etiam argumento fluminis commoditas ad habitandum confirmatur. Etenim fluminum defectus ex aquarum inopia ſterilem incultũque locum efficit: ſicut ſcriptum eſt, Qui dico Ieruſalem, habitaberis, & ciuitatibus Iudæ, ædificamini, & deſerta eius ſuſcitabo. Qui dico profundo, deſolare, & flumina tua arefaciam. Et ponam flumina in ſiccum: computreſcẽt piſces ſine aqua, & morientur in ſiti. &, Faciam alueos fluminum aridos, & tradam terram in manus peſſimorum, & diſſipabo terram & plenitudinem eius. (Iſaia. 44. Iſai. 50. Ezech. 30.)

Amænitas. Bonam autem rationis huius in fluminibus commendandis partem ſibi vendicat amœnitas: ſicut ſcriptum eſt, Vt vallis nemoroſa & horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula, quæ fixit Dominus, quaſi cedri prope aquas. Quod autem ad piſcandi facultatem ſpectat (quæ pars ad vitã alendam vtilis etiam putatur) huiuſmodi exemplis comprobatur. Et piſces, qui erant in flumine, mortui ſunt, computruitque fluuius &c. Et hæc ſunt, quæ gignũtur in aquis, & veſci licitum eſt: Omne quod habet pinnulas & ſquamas tam in mari, quàm in fluminibus & ſtagnis comedetis. &, Mærebunt piſcatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, & expandentes rete ſuper faciem aquarum emarceſcent. &, Proijciam te in deſertum, & omnes piſces fluminis tui, ſuper faciẽ terræ. Iam illud notiſſimũ eſt magnam ad veſtimenta & corpora lauanda commoditatem fluminis copia creare. Ecce enim deſcendebat filia Pharaonis, vt lauaretur in flumine; & puellæ eius gradiebantur per crepidinem aluei. Ideo verò flumen commodus Iohanni ad baptizandum locus apud flumen Iordanem fuit delectus. Et egrediebatur ad Deũ omnis Iudæa regio & Ieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine. (Num. 24. Piſcatio. Exod. 7. Leuit. 11. Iſai. 19. Ezech. 29. Lotio. Exod. 2. Matth. 3.)

Illvd verò ſilentio prætermittendum nõ eſt, fuiſſe olim moris, vt ij, qui ex ſuis ſedibus belli iure & victoris arbitrio extracti aliò commigrare cogerẽtur, ſecundum victoris populi flumina conſiderent & habitarent, ſicut ſcriptum eſt: Cùm eſſem in medio captiuorum iuxta fluuium Chobar. Et illud: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. Fluminũ autem tractus idoneus ſatis meditantibus locus eſſe videtur, quòd aquarum proſpectus ipſe, ſolitudo etiam & amænitas ſenſus detineat, cogitationemq; cum in ipſius naturæ, tum in Dei contemplatione defigi cogat; ex qua re interdum euenit, vt vatibus & ſanctis viris maximas & arcano myſterio notabiliſſimas res viſere in eiuſmodi locis detur. Sic Ezechiel, Et factum eſt, inquit, in triceſimo anno, in quarto, in quinta menſis, cùm eſſem in medio captiuorum iuxta flumen Chobar, aperti ſunt cæli, & vidi viſiones Dei. Et Daniel ait. Die autem viceſima & quarta menſis primi, eram iuxta fluuium magnum, qui eſt Tigris, & leuaui oculos meos, & ecce vir, &c. Et Pharaonis celebratiſſimum ſomnium illud, quanquam in lecto & per quietem contigiſſet, tamen non ſine fluminis adnotatione fuit, vt ipſa fluminis & deambulationis ratio ad cogitãdum illi curam inijceret: ſicut ſcriptum eſt. Poſt duos annos vidit Pharao ſomnium, putabat ſe ſtare ſuper fluuiũ &c. (Ezech. 1. Pſalm. 136. Meditatio. Viſio. Ezech. 1. Daniel. 10. Geneſ. 41.)

Loca in bonam & malam partẽ. Praeter cælum & infernum omnes aliæ locorum naturæ ſecundi atque aduerſi vſus rationẽ ſequuntur. Vidimus enim cæli locum feliciſſimum, inferni autem ſiue gehennæ infelicem omnino. Cetera autem, quæ hactenus commemorauimus, nunc vtilitatis, nunc verò incommodi rationibus explicata ſunt. quod etiam in omni rerum inferiorum natura obſeruandum eſt. nihil enim tam ſimplex eſt & vtile, quin vel hominum vitio & culpa, vel alia importunitate detrimentum aliquando attuliſſe videatur, vt ſingulis tractandis docebimus. Ab hac igitur incommodi & detrimenti definitione fluuiorũ locus alienus non eſt, quippe vt conſeruãdis & alendis aliis rebus, ita etiam & alijs perdendis deſtinari fluuij ſolent, ſicut ſcriptum eſt. Præcepit ergo Pharao omni populo ſuo, dicens: Quicquid maſculini ſexus natũ fuerit, in flumẽ proijcite. & illud. Et aperuit terra os ſuum & abſorbuit flumẽ, quod miſit draco de ore ſuo. Et ſextus angelus effudit phialam ſuam in flumen illud magnum Euphratem. Ex eadem autem ratione euenit, vt fluminis mentio in magni & vehementis periculi narratione fiat. vt, Flumen circundedit me, omnes gurgites tui & fluctus tui ſuper me trãſierunt. Et deſcendit pluuia, & venerunt flumina. Et Paulus inter cætera ſuperatu difficillima pericula, fluminum quoque diſcrimina commemorat. (Perditio. Exod. 1. Apocal. 12. Ion. 2. Periculum. Matth. 7. 2. Cor. 11.)

Svnt aliæ præterea priuatę quorundam fluuiorum obſeruationes, quarum exempla nonnulla addere magis, quàm omnia perſequi, conſilium fuit. neque enim artis eſt ſingula tradere, ſed ea ad generum rationem reuocare fuerit iis, qui eruditi ſunt, facillimum. Vt verò quæ hoc loco volumus, indicata breuiter percurramus: Flumẽ Euphrates, ſiue nominatim appelletur, ſiue antonomaſticos fluminis vel fluuij nomine tantũ dicatur, locum ſignificare ſolet, quo Iſraelitica regio à cæteris terris Orientem verſus diſtinguitur. Eſt enim promiſſæ terræ ab illa plaga terminus Euphrates, vt ſcriptum eſt. Reuertimini & venite ad montem Amorrhæorum, & ad cætera, quæ ei proxima ſunt campeſtria loca & c. Iuxta littus maris terram Cananęorum & Libani vſque ad flumẽ magnum Euphratem. Et omnis locus quem calcauerit pes veſter, veſter erit, à deſerto & à Libano & à flumine magno Euphrate. Et ipſe enim obtinebat omnem regionem, quæ erat trans flumen à Tapſa vſque ad Gazam. Et extẽdit palmites ſuos vſque ad mare, & vſq. ad flumen propagines eius. Atqui plurima ſacrorum librorum loca hac Euphratis annotatione exponuntur. (Euphrates fluuiorum præcipuus. Terminus terræ. Deut. 1. Deut. 11. 3. Reg. 4. Pſalm. 79.)

At verò Aegypti flumen annonæ & fructuum arcanam quidem, tamen ex illius regionis natura petitam ſignificationem, aliquando obtinere, & ſomnij regij interpres Ioſephus & euentus ipſe docuit. Putabat ille ſe ſtare ſuper fluuium, de quo aſcendebant ſeptem boues pulchræ & craſſæ nimis, & paſcebantur in locis paluſtribus. Aliæ quoque ſeptem emergebant de flumine fœdæ confectæque macie, & paſcebantur in ipſa amnis ripa in locis virentibus. Et, In aquis multis ſemen Nili, & meſſis fluminis fruges eius. Eſt vbi Aegypti flumina omnem regionis illius tractum ad Æthiopiam vſque indicẽt. vt, Et ſibilabit Dominus muſcæ, quæ eſt in extremo fluminum Aegypti. Flumina verò Aethiopiæ oriẽtalem terræ plagam, quam Indiam antiqui dixerunt, perfluunt: cuius rei ratio à nobis in Sophonię commentariis reddita eſt. Vltra flumina Aethiopiæ inde ſupplices mei, filij diſperſorum meorum munus offerẽt mihi. (Nilus copia. Geneſ. 41. Iſai. 23. Iſai. 7. Aethiopiæ flum. Orientem. Soph. 3.)

FONS LOCVS.

CAP. XXV.

Fontes ferè omnes ea, in quibus oriuntur, loca amæna & læta reddũt. Ex quo fit, vt ad amænitatis & iucunditatis ſenſum in ſermone commemorẽtur, ſicut ſcriptum eſt. Venerunt autem in Elim vbi erant duodecim fontes aquarũ & ſeptuaginta palmæ, & caſtrametati ſunt iuxta aquas. Et Deus tuus introducet te in terram riuorum aquarumque & fontium. Et, Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium mõtium pertranſibunt aquæ. Et, Qui conuertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. Et fons hortorum puteus aquarũ viuẽtium, quæ erumpũt cum impetu de Libano. Aperiam in ſupinis collibus flumina, & in medio camporum fontes. Et quæ erat arida, erit in ſtagnũ; & ſitiens in fontes aquarum. Atqui apud fontes certa herbæ perpetuò virentis loca, ſicubi maximè ſunt, ſicut ſcriptũ eſt: Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad vniuerſos fontes aquarum, & in cunctas valles, ſi for- (Amænitas. Exod. 15. Num. 33. Deut. 7. Pſal. 103. Pſal. 113. Cantic. 4. Iſai. 41. Iſai. 35. 3. Reg. 17.)

si fortè possimus inuenire herbam, &c. Hanc autem fontium naturam & amœnitatem atque loci commoditatem, Recreatio lassorum & fatigatorum ex itinere, vel alio importuno æstus desiderijsque sensu refrigeratio consequitur & recreatio, sicut scriptum est: Genes. 24. Cumque camelos fecisset accumbere extra oppidum iuxta puteum aquæ vespere, &c. dixit, Domine Deus meus, &c. Ecce ego sto iuxta fontem aquæ, &c. Genes. 16. Cumque inuenisset eam Angelus Domini iuxta fontem aquæ in solitudine, quæ est in via Sur in deserto. Psalm. 41. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Et, Isai. 12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. quanquam hoc arcanæ etiam interpretationis exemplum sit. Spectat enim noui Testamenti hominibus Gratia gratiam illam & beneficia à Deo per Christum allata; quorũ explicatio neque loci huius nec instituti est: ad quam illa etiam Zachariæ refertur Zach. 13. sententia. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem, ad ablutionem peccatoris & menstruatæ. Fons signatus sinceritatem, integritatem atque ab externa labe & vitio semotam puritatem significat. Canti. 4. Hortus conclusus & fons signatus amica mea.

Terminus Est aliquando fontium locus regionum vel agrorum terminis definiendis insignis & perpetua notatio, tanto cæteris notior & firmior notis, quanto naturæ constantia & sui vsu spectabilior hominibus est. Neq. enim huiusmodi terminorum signum, mutari aut corrumpi sine manifesta deprehensione potest. Quam ob rem huiusmodi loca commodè in finibus describẽdis vsurpantur: vt, Iosue. 15. Transit aquas, quæ vocantur fons Solis: & erunt exitus eius ad fontẽ Rogel. Iosue 17. Et fuit terminus Manasse ab Asser, Machmathat, quæ respicit Sichem: & egreditur ad dextram iuxta habitatores fontis Thaphuæ. &, A Meridie autem ex parte Chiriathiagharim egreditur terminus contra Mare, & peruenit vsque ad fontem aquarum Nephthoah.

Monumentum Præterea gestæ rei, vel beneficij accepti collatiue monumentum perpetuum aliquando fontes præbent: Iudic. 15. sicut scriptum est. Aperuit itaque Dominus molarem in maxilla asini, & egressæ sunt ex eo aquæ, quibus haustis refocillauit spiritũ, & vires recepit. Idcircò appellatum est nomẽ loci illius Fons inuocantis de maxilla, vsque in præsentẽ diem. Quibusdam rursus locis Incommoditas. fontiũ vel vitium vel defectus & inopinata penuria incommoditatẽ habitandi afferunt, siue valetudinẽ animantibus aduersam, siue sterilitatem aliudue quippiam inopiæ detrimentique efficiant, sicut scriptum est. 4. Reg. 2. Ecce habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse domine perspicis, sed aquæ pessimæ sunt & terra sterilis. At Heliseus ait: Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud sal. Quod cùm attulissent, egressus est ad fontem aquarum, & misit in illum sal, & ait: Hæc dicit Dominus, Sanaui aquas has, & non erit vltrà in eis mors, neque sterilitas. Et illud. 4. Reg. 3. Et percutietis omnem ciuitatem munitam, & omnem vrbem electam, & omne lignum fructiferum succidetis, cũctosque fontes aquarum obturabitis. Et mittentes singuli lapides repleuerunt: & omnes 2. Paral. 32. fontes aquarum obturauerunt. Et inito cum principibus consilio virisque fortissimis, vt obturarent capita fontium, qui erant extra vrbem, & hoc omnium decernente sentẽtia congregauit plurimam multitudinem, & obturauerunt omnes fontes. Et apud Prophetas. Ioel. 1. Sed & bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te, quoniam exiccati sunt fontes aquarum. Ex huiusmodi incommoditatis atque sterilitatis imagine eos, qui 2. Petr. 2. vera pietatis virtute effæti destitutique sunt, fontes sine aqua D. Petrus appellat.

PVTEVS LOCVS.

CAP. XXVI.

Habitatio Pvtevs propter aquarum dulcium copiam commodum ad habitandum locum efficit & significat. Quam ob rem in calidioribus regionibus, vbi minor fontium & fluuiorum vsus est, putei non solùm expetũtur, sed etiam ad lites et rixas vsque appeti solent, sicut scriptum est. Genes. 21. Et increpuit Abimelech propter puteum aquæ, quem abstulerant serui eius. Et septem, inquit, agnas accipies de manu mea in testimonium, quòd ego Genes. 26. foderim puteum istum. Et Isaac rursum fodit alios puteos, quos foderant serui patris sui Abrahã, & quos illo mortuo olim obstruxerant Philistijm: appellauitq. eos ijsdem nominibus, quibus antè pater vocauerat. Foderuntque in torrente, & repererunt aquam viuam, sed & ibi fuit iurgium pastorum Geraræ aduersus pastores Isaac dicentium: Nostra est aqua. Quam ob rem nomen putei ex eo, quod acciderat, vocauit Calumniam. Foderunt autem & alium, & pro illo quoque rixati sunt, appellauitque illum Inimicitias. Profectus inde fodit alium puteũ, pro quo nõ contẽderunt: itaque vocauit nomẽ eius Latitudo. huiusmodi autem commoditas perpetua beneficij memoria apud posteros commendatur: vt, Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, Iohan. 4. qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius & pecora eius? Ob huiusmodi cõmoditatis & salubris vsus commẽdationem sponsa à spõso Puteus aquarum Recreatio viuentium appellabatur. Huic rationi proximum est, vt puteus iter agentibus iucundam respirationi & recreationi sedem paret: sicut scriptum est. Cumque ca- Genes. 24. melos fecisset accumbere extra oppidũ iuxta puteum aquæ. Et de Agar. Cumq. inuenisset eam angelus Domini iuxta fontem aquæ in solitudine, quæ est in via Sur in deserto, &c. Erat autem puteus ille, qui fons etiam dicitur, vt paulò pòst: proptereà appellauit puteum illum, &c. Non raro autem puteus loci cuiuspiam Index index est omnibus notissimus, idemque diuturnus. Quam ob rem ad eiusmodi locorum certam descriptionem, puteorum nomen cõmodè affertur: vt, Quoniam Isai. 15. circuibit clamor terminum Moab, vsque ad Gallim vlulatus eius, & vsque ad puteum Elim clamor eius.

Contigit autem nonnunquam commodas latebras euadendi causa quibusdam in puteo præberi: 2. Reg. 17. sicut scriptum est, Vidit autem eos quidam puer, & indicauit Absalon. illi verò concito gradu ingressi sunt domum cuiusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo. Tulit autẽ mulier, & expandit velamen super os putei, quasi siccans ptisanas; & sic latuit res. Mvlta quoq. puteorũ loca & nomina rei gestæ vel beneficij accepti monumentũ testata conseruant. Genes. 16. Proptereà enim Agar appellauit puteum illum, Puteum viuentis & videntis me: ipse est inter Cades & Genes. 26. Barad. Et post obitum Abraham benedixit Dominus Isaac filio eius, qui habitabat iuxta puteum nomine Viuentis & videntis. Et idem vocauit puteum Latitudo: dicens, Nunc dilatauit nos Dominus, & crescere fecit super terram. Genes. 46. Et profectus Israel venit ad Puteum iuramenti, & mactatis ibi victimis Deo patris sui, audiuit eum per visionem nocte.

Pernicies Habet etiam rursum eiusmodi locus minùs faustam & lætam significationem, vel adiuncto aliquo expressam, vel sententiæ ratione cognoscendam. Namq. ad perniciem corporum vel animorum indicandam putei nomen vsurpatur interdum: vt, Psal. 54. Tu verò Deus deduces eos in puteum interitus. Psal. 67. &, Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. 1. Machab. 7. &, Mouit Bacchides castra ab Ierusalem, & applicuit in Bethzecha, & misit & comprehendit multos ex ijs, qui ad se refugerant, & quosdam de puteo mactauit, & in puteum magnum proiecit. Et in grauiori interitus significatione à Sapiente & ab Apostolo nomen putei est appellatum. Prouer. 23. Puteus angustus aliena. Apocal. 9. Et quintus angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clauis putei Abyssi, & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ, & obscuratus est Sol, & aër de fumo putei: & de fumo putei exierunt locustæ in terram. Atque adeò ad hanc adnotationem pertinet;

quòd

quòd puteus tametsi non certum interitum, tamen manifestum periculum indicet: vt, Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die sabbathi?

Luc. 14. Periculum.

CISTERNA LOCVS.

CAP. XXVII.

PROXIMAM post puteos rationem in commoda habitationis vsum cisternæ locus obtinet. Namque viuētis aquæ inopiam pluuialium collectio supplet: vt, Domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti; cisternas, quas nō fodisti. &, Hæc dicit rex Assyriorum, Facite mecum quod vobis est vtile, & egredimini ad me, & comedet vnusquisque de vinea sua, & de ficu sua; & bibetis aquam de cisternis vestris. Et Ozias Rex extruxit multas turres in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eò quòd haberet multa pecora. Et in Iudith historia. Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternæ & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam. Et sicut frigidam fecit cisterna aquam suam, &c. Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militum in terra Iuda, & dedit illis vineas & cisternas in die illa. Et Dauid aquam de cisterna, quæ est in Bethlehem, desiderasse dicitur. Illud verò arcanam magis significationem obtinet, & legitimum matrimonij vsum honestè indicat: Bibe aquas de cisterna tua. Atque in puritatis & munditiæ definitionibus cisternæ, perinde atque puteus, aquæ viuentis censentur: sicut scriptum est. Fontes verò & cisternæ & omnis aquarum congregatio munda erit. Neque verò in turbatis & calamitosis rebus cisternæ minus commoda latibula quàm foueæ, antra & specus hominibus præbent. Namque filij Israel in arcto positi (afflictus enim erat populus) absconderunt se in speluncis & inabditis, in petris quoque & in antris & in cisternis.

Aquæ commoditas. Deut. 6. 4. Reg. 17. 2. Paral. 26. Iudith. 7. Ierem. 6. Ierem. 39. 2. Reg. 23. Thorus. Prouerb. 5. Puritas. Leuit. 11. Latibulum. 1. Reg. 13.

CERTAM præterea & communem pluribus locis adnotationem cisternæ conseruant: vt, Et Saul etiam ipse abijt in Ramatha, & venit vsque ad cisternam magnam, quæ est in Socho. Et egressus Ioab à Dauid, misit nuntios ad Abner, & reduxit eum à cisterna Syra. Et illud: Quos cùm comprehendissent viuos, iugulauerunt in cisterna iuxta camerā quadraginta duos viros.

Nota signū. 1. Reg. 19. 2. Reg. 3. 4. Reg. 10.

APVD Ieremiam cisternæ pertusæ vanum laborem & studium significant in re inutili & in disciplina stulta insumptum. Duo enim mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.

Labor cassus. Ierem. 2.

LACVS LOCVS.

CAP. XXVIII.

EANDEM ferè cum cisterna & vsus & sermonis rationem lacus nomen spectat. Est enim vbi aquarum ad vsum mortalium congregatio, siue natura, siue industria constet, lacus dicatur: vt, Extende manum tuam super aquas Aegypti, & super fluuios eorum & riuos ac paludes & omnes lacus aquarum. Et illud. Qui in vrbibus Ceni, & qui in Harama, & qui in lacu Asan. Et desiderauit Dauid aquam de lacu; & dixit, O si quis daret mihi potum aquæ de cisterna, &c. Et lacum fecistis inter duos muros, & aquam piscinæ veteris. Illud autem apud Isaiam, ex translatione, & ædificandi opere petitum, suo loco exactiùs exponendum est, quòd maternum vterum, vnde prima cuiuspiam origo extiterit, qualis Saræ Israelitarum matris fuit, lacus significat. Attendite ad petram, vnde excisi estis, & ad cauernam lacus de qua præcisi estis. At verò in alterius vsus ratione, hoc est, in duriori significatione, lacus nomen pro carcere horrido, obscuro atq. asperrimo vsurpatur, & nonnunquam pro horrendo illo infernorum loco, vbi & piorum animæ olim detentæ fuerunt, & improborum perpetuò detinentur. sic Ieremias in domum laci ingressus dicitur. Et tulerunt Ieremiam, & proiecerunt eum in lacum Melchiæ filij Amelech, qui erat in vestibulo carceris; & submiserunt Ieremiam in funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum. Ad illum verò alterum carcerem horrendum illa referuntur: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Et congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere.

Exod. 7. 1. Reg. 30. 2. Reg. 23. Mater. Isai. 51. Carcer. Infernus. Ierem. 37. Zach. 9. Isai. 24.

NEQVE verò minus frequentia exempla sunt, in quibus creatum alicui periculum laci nomine significatur: vt, Lacū aperuit, & effodit eum. Et eduxit me de lacu miseriæ & de luto fecis. Et posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis & in vmbra mortis. Et Danielis in lacum leonum detrusi frequens mentio est. Et lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me. Et inuocaui nomen Domini de lacu nouissimo. Et eduxit me de lacu miseriæ. Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis & in vmbra mortis. Torcularis prætereà significationem Lacus aliquando obtinet, atque ex ea translatione vindictam quoque vel vltionem diuinā significat: vt, Vineam pastinauit homo, & circundedit sepem, & effodit lacum. Et misit angelus falcem acutam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum, & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsque ad frenum equorum. Ad extremam porrò miseriam, atque adeò ad sepulchri, nonnunquam etiam ad inferni conditionem significandam, nomen hoc accommodatur. vt, Nequando taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum. &, Eduxisti Domine ab inferno animam meam, saluasti me à descendentibus in lacum. Et æstimatus sum cum descendentibus in lacum, factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Nō auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum. Deglutiamus eum sicut infernus viuentem & integrum quasi descendentē in lacum. &, Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci. &, Tu autem proiectus es in sepulchro tuo, quasi stirps inutilis, pollutus & obuolutus cum ijs, qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadauer putridum. Et cùm detraxero te cum ijs, qui descendunt in lacum ad populum sempiternum. & multa alia significationis huius exempla.

Psal. 39. Psalm. 77. Periculum. Daniel. 16. Thren. 3. Psal. 39. Psal. 77. Torcular. Marc. 12. Apocal. 14. Psal. 27. Psal. 77. Psal. 14. Prouerb. 1. Isai. 14. Ezech. 26.

FOVEA LOCVS.

EADEM ferè de fouearum loco obseruauimus, quæ nonnunquam aquæ vsus præbent: sicut scriptum est: Et non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea.

Aquæ vsus. Isai. 30.

INTERDVM verò latebras foueæ dant: vt, Forsitan nunc latitant in foueis, aut in vno, quo voluerunt, loco. Et ibi habuit foueam ericius, & enutriuit catulos suos. &, Vulpes foueas habent. Verùm enimuerò nominis huius vsurpatio in periculorum significationibus frequentior est; atque non minus etiam, quàm lacus, horrendam periculi speciem ostentat: vt, Iam nunc scitote, quòd Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed erunt vobis in foueam & laqueum & offendiculum. Et incidet in foueam, quam fecit. &, Foderunt ante faciem meam foueam. &, Donec fodiatur peccatori fouea. Item, Fouea profunda os alienæ. Et, Cui væ? cui rixæ? cui foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne ijs, qui commorantur in vino? Et absconde super in puluere simul, & facies eorum demerge in foueam. Et formido & fouea & laqueus super te, qui habitator es terræ. &, Si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadent.

2. Reg. 17. Latibulum. Isai. 34. Matth. 7. Periculum. Iosue. 23. Psal. 7. Psalm. 56. Psal. 93. Prouerb. 22. Iob. 40. Isai. 24. Matth. 15.

SPELVNCA LOCVS.

CAPVT XXIX.

SPELVNCA, siue ea hominum labore & industria parata, siue naturæ ipsa sponte oblata sit, eosdem & re ipsa, & nominis adnotatione vsus præbet sui. Fuit

enim

Habitatio. enim aliquando non incommodus ad habitandum
locus maximè ijs, qui à periculo tutiores esse cupe-
Genes. 19. rent: vt Lot, qui cùm in Segor manere timuisset,
Iud. 15. in spelunca cum duabus filiabus mansisse dicitur. Sam-
son etiam descendens habitauit in spelunca petræ
3. Reg. 19. Etam. Elias quoque cùm venisset in montem Horeb,
mansit in spelunca.

Loci nota. 2. Paralip. 2. INTERDVM autem spelunca certam loco notam
ad indicandum præbet. vt: Porro Iuda cùm venisset
ad speluncam, quæ respicit solitudinem.

Sepulchrū. SEPVLCHRIS quoque parandis nonnunquam
speluncæ opportunæ habentur, & ad eam etiam sig-
Genes. 23. nificandam rem nomen ipsum vsurpatur. vt: Det mi-
hi speluncam duplicem, quam habet in extrema par-
te agri sui. Confirmatusque est ager quondam Ephro-
nis, in quo erat spelunca duplex, atque ita sepeliuit
Abraham Saram vxorem suam in spelunca duplici.
Confirmatusque est ager & antrum, quod erat in eo,
Genes. 49. Abrahæ in possessionem monumenti. &, Ecce ego
congregor cum patribus meis. sepelite me cū patribus
meis in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Ethæi.
Iohan. 11. &, Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei.

VERVM nulla magis, quàm fugæ & latebrarum
Latebræ. atque periculi declinandi causa, speluncæ peti solent,
vnde ipsa speluncarum habitatio metum & præsidium
Iosue. 10. eorum, qui lateant, arguit: sicut scriptum est, Fuge-
rant enim quinque reges, & se absconderant in spelun-
ca Maceda. Et filij Israel fecerunt sibi antra & spelun-
Iudic. 6. cas in mōtibus, & munitissima ad repugnandum loca.
Et cùm vidissent filij Israël se in arcto positos (afflictus
1. Reg. 13. enim erat populus) absconderunt se in speluncis &c.
Et, Abiit ergo Dauid inde, & fugit in speluncā Odol-
1. Reg. 22. 3. Reg. 17. lam. Abdias etiam centum prophetas sibi in spelun-
cis custoditos narrat. Et Psalmi indicatio est, quem
Psal. 56. condiderit Dauid, cùm fugeret à facie Saul in spe-
luncam. Et Isaias, Introibunt, inquit, in speluncas
Isai. 2. petrarum & in voragines terræ à facie formidinis Do-
mini. Sanctos quoque viros quosdam, persecutionis
Heb. 11. declinandæ causa, in speluncis egisse, Paulus refert.

DESERTVM LOCVS.
CAP. XXX.

AD locorum quoque definitiones desertum per-
tinet, cuius & in iucundo nonnunquam, sæpiùs
autem in tristi vsu mētio fit. Ac primo quidem Deser-
Ager. tum idem in sacro sermone, quod Ager apud Latinos
Iohel. 1. significat. vt, Ad te Domine clamabo, quia ignis co-
medit speciosa deserti: sed & bestiæ agri, quasi area si-
tiens imbrem, suspexerunt ad te, quoniam exiccati
sunt fontes aquarum, & ignis deuorauit speciosa de-
Iohel. 2. serti. &, Nolite timere animalia regionis, quia germi-
nauerunt speciosa deserti. Quanquam verò hæc loca
allegoricam interpretationem postulent, & hominum
in melius mutationem per Spiritum sanctum facien-
dam significent, plurima alia in sacris libris sunt, in qui-
bus agri rationem simplicem nomen deserti indicat, &
ad pastus pecudum & armentorum significandos vsur-
Exod. 3. patur. vt, Cumque minasset gregem ad interiora de-
serti. Et, Cōsurgens Dauid descendit in desertum Pha-
1. Reg. 25. ran. Cùm ergo audisset Dauid in deserto, quòd tonde-
ret Nabal gregem suum. Et audiui, quòd tonderent
Luc. 15. pastores tui; qui erant nobiscum in deserto. &, Nōnne
relinquit nonaginta nouem oues in deserto, & vadit,
&c. Verùm frequentior huius nominis vsurpatio in lo-
Solitudo. cis ab hominum consuetudine & vsu remotis adno-
tandis obseruatur, quos Græci ἐρήμους, Latini solitudi-
nes dicunt. qui locus ad contemplandum, orandum
atque de diuinis rebus agendum commodus aliquan-
Genes. 16. do habetur: vt, Cumque inuenisset eam angelus Do-
mini iuxta fontem, qui est in solitudine in via Sur in
deserto, dixit ad illam. Et Moses cùm minasset gregem
Exod. 3. ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb: ap-
paruitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi.
&, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Dimitte populum Exod. 5.
meum, vt sacrificet mihi in deserto. &, Dominus Deus Exod. 7.
Hebræorum misit me ad te, dicens: Dimitte populum
meum, vt sacrificet mihi in deserto. &, Ecce elongaui Psal. 54.
fugiens & mãsi in solitudine. &, Ipse autem secedebat Luc. 5.
in desertum, & orabat. Obseruauimus præterea deser-
tum habitationi adscriptū, pauperum tamen & extre- Habitatio humilis.
mæ sortis hominum, atque ferinam propè vitam tradu-
centium: vt, In desertis habitabant torrentium, & in Iob. 30.
cauernis terræ, vel super glaream.

ALIAS autem omnium commodorum carentem, Incommoditas.
& hominum habitationi importunum, difficulta-
tibus præterea & periculorum plenum locum deserti
nomen significat, idque sacris libris est frequentissi-
mum. vt, Dicturus est Pharao super filiis Israël, Coar-
ctati sunt in deserto, conclusit eos desertum. Et cur Exod. 14.
induxisti nos in desertum istum, vt occideretis om- Exod. 16.
nem multitudinem fame? &, Nunquid parum est, Numer. 16.
quòd eduxisti nos de terra, quæ lacte & melle mana-
bat, vt occideres in deserto? Et conteram carnes ve- Iudic. 7.
stras cum spinis tribulisque deserti. &, Quare venisti
& quare dereliquisti pauculas illas oues in deserto. &, 1. Sam. 17.
Panes & palathæ ad vescendum pueris tuis; vinum 2. Reg. 16.
autem, vt bibat si quis defecerit in deserto. &, Suspi- 2. Reg. 29.
cati enim sunt populum siti & fame fatigari in deserto.
Illa verò exempla ad periculum latronum vel aliàs dif-
ficile discrimen spectant. Alij quasi onagri in deserto Iob. 24.
egrediuntur ad opus suum, vigilantes ad prædam. Et Luc. 8.
multis temporibus arripiebat (hominem) illum dæ-
mon, & vinciebatur catenis & compedibus custoditus,
& ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserta. Et Psal. 77.
malè locuti sunt de Deo, Nunquid poterit Deus para-
re mensam in deserto? Et posuit flumina in desertum, Psal. 106.
exitus aquarum in sitim. Et rursus, Posuit desertum
in stagna aquarum. &, Erit desertum in Charmelo. &, Isai. 32.
Dabo te in desertum & in opprobrium gentibus, quæ Ezech. 5.
in circuitu tuo sunt. &, Vnde ergo nobis panes in de- Matth. 15.
serto, vt saturemus turbam tantam? Et illa ex inopina-
to deducta similitudo, quam apud Hossæam vatem ex-
posuimus: Quasi vuas in deserto inueni Israël. Hosse. 9.

EX hac autem loci incommoditate & nominis in-
uidia factum est, vt pro inaccesso, & ab humana con-
suetudine alieno atque horrendo & fugiendo loco, qua-
lis execrandis rebus adscribitur, nomen deserti in riti-
bus & cæremoniis vsurpetur. vt, Posita vtraque manu Leuit. 16.
super caput hirci, confiteatur omnes iniquitates filio-
rum Israël, & omnia delicta atque peccata eorum: quæ Execratio.
imprecatus capiti eius, emittet illum per hominem pa-
ratum in desertum. Cumque portauerit hircus omnes
iniquitates eorum in terram solitariam, & dimissus fue-
rit in deserto, &c.

FVGÆ etiam & latebris quærendis desertum op-
portunum putatur. vt, Morabatur autem Dauid in de-
serto. &, Ecce Dauid in deserto est in Engaddi. Sed & 1. Reg. 23.
de Gaddi transfugerunt ad Dauid, cùm lateret in de- 1. Reg. 24.
serto, bellatores viri robustissimi. Atque ex huiusmodi
rerum & commoditatum difficultate à Deo in homi-
num gratiam sublata contemplatione euenit, vt deserti
nomen aliquando in diuinæ prouidentiæ argumen-
tum appelletur. vt, Profectique sunt filij Israël per tur- Numer. 10.
mas suas de deserto Sinai, & recubuit nubes in solitu-
dine Pharan. &, Profectus est populus de Haseroth, Numer. 13.
fixis tentoriis in deserto Pharan. Et iratus Dominus ad- Numer. 32.
uersum Israël, circunduxit eum per desertum quadra-
ginta annis, donec consumeretur vniuersa generatio,
quæ fecerat malum in conspectu eius. Et illud apertissi- Deut. 29.
mè: Adduxit vos quadraginta annis per desertum, nō
sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum
vestrorum vetustate cōsumpta sunt. Panem non come-
distis, vinum & siceram non bibistis, vt sciretis, quia
ipse est Dominus Deus vester. &, Qui traduxit popu- Psal. 35.
lum suum per desertum. &, Non sitierunt in deserto Isai. 47.
cùm

cùm educeret eos, aquam de petra produxit eis. Illud præterea addendum hisce videtur, quòd desertum aliquando in Geographiæ rationibus, maximè autem in promissa Israelitis regione termini certi Libano oppositi significationem obtinet. vt, Ponam autem terminos tuos à mari rubro vsque ad mare Palæstimorũ, & à deserto vsque ad fluuium, tradam in manibus vestris habitatores terræ. Et omnis locus, quem calcauerit pes vester, vester erit à deserto vsque ad Libanum; à flumine magno Euphrate vsque ad mare occidentale erũt termini vestri; & à deserto & Libano vsque ad fluuium magnum Euphratem. Ferè autem omnia, quæ de deserto annotauimus, de solitudinis nomine accipi rectè possunt, quòd ex eodem Hebraico verbo ferè semper vertitur.

Terminus Israel. Exod. 23. Deut. 11.

DESERTVM.

Inutilis res. Ieren. 2. Ezech. 19.

DESERTVM rem inutilem & sine fructu aliquo interdum significat. vt: Nunquid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina &c. locum etiam commodis vacuum & miserijs plenum significat. vt: Nunc transplantata est in desertum: in terra inuia & sitienti.

AGER LOCVS.
CAP. XXXI.

Commoditas. Genes. 2. Exod. 9. Exod. 10. Deut. 11. Deut. 32. Genes. 27. Leuit. 26. Iob. 39. Psal. 43. Psal. 103. Regio. Iosue 5. Iosue. 21.

AGER, quatenus ad loci definitionem pertinet, varias in oratione indicat res. Atque primum quidem ipsum Agri Hebraicũ nomẽ, locum ab vrbibus distinctum, vel naturæ sponte vel hominum cultu variarum plantarum feracem, alendisque tum hominibus, tum feris idoneum significat. Hebraicè dictum שָׂדֶה voce deducta à verbo abundãtiam & fertilitatẽ significante. Huius annotationis plurima exempla sunt. vt: Omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret. Et percussit grando in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine vsque ad iumentum. Et Moses locustam omnia ligna, quæ erant in agris, corrosuram aiebat. Et illud egregium satis. Dabit pluuiam terræ vestræ temporaneam & serotinam, vt colligatis frumentum & vinum & oleum, fœnumque ex agris ad pascenda iumenta. &, Vt ipsi comedatis & saturemini. &, Vt comederet fructus agrorum. &, Odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Et immittam in vos bestias agri, quæ consument vos & pecora vestra. Et obliuiscetur, quòd pes conculcet ea, aut bestia agri conterat. &, Cognoui omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum est. &, Potabunt omnes bestiæ agri. Interdum etiam ager, idem quod apud Latinos, significat certam regionis vel terræ partem, vrbibus vel oppidis adscriptam, limitibusque contentam suis. vt, Cum autem Iosue esset in agro vrbis Iericho. &, Chariath-Arbe, quæ vocatur Hebron in monte Iudah, & suburbana eius per circuitum. Agros verò & villas eius dederat Caleb.

Prædium. Genes. 23. Exod. 22. Exod 23.

NEQVE solùm communẽ pluribus, sed priuatam singulorum possessionem, quam prædium dicunt, agri nomine intelligimus. vt, Det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui. Et confirmatus est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex respiciens Mambre, tam ipse, quàm spelũca, & omnes arbores eius in cunctis terminis per circuitum, Abrahæ in possessionem, videntibus filiis Heth. Et si læserit quispiam agrum vel vineam alicuius. Et sex annis seres agrum tuum: septimo autem anno sabbathum erit terræ requietionis Domini: agrum non seres & vineam non putabis.

Cultura. Labor. Genes. 47. Genes. 37. Luc. 15. Luc. 17.

EX his rationibus atque vsibus agri nomen ad laborem & opus indicandum vsurpatur. vt, En, vt cernitis, terram vestram Pharao possidet, accipite semina, & serite agros. &, Putabam nos ligare manipulos in agro. &, Erat autem filius eius senior in agro. &, Quis autem vestrum habet seruum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi statim, Transi, recumbe? Præterea & locum vastum vel solum, atque à frequentia hominum alienum, agri nomen significat. vt: Hæc dicit Dominus, Sion quasi ager arabitur. Et proijciam te in terram super faciem agri. Et super faciem agri cades, quia ego locutus sum, ait Dominus. Aliquando incultior & neglectior terræ pars, quæque nihil humanæ industriæ acceptum referat, sed sponte sese ipsam ornet, ager dicitur. vt: Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant, neque nent.

Vastitas. Ierem. 26. Ezech. 32. Ezech. 39. Matth. 6.

Fuga latebræ. Ezech. 7. Secretum. Genes. 31. Cantic. 7. Genes. 2. Deut. 22. Iudic. 9. Ibidem. 2. Reg. 11. 4. Reg. 7.

QVATENVS verò ad humanarum actionum opportunitatem spectat, ager fugam aut latebras vel periculi declinationem significat. Gladius foris, & pestis & fames intrinsecus: qui in agro est, gladio morietur; & qui in ciuitate est, peste & fame deuorabitur. Petitur aũtem interdũ ager ad secreta vel cõsilia capienda, vel facinora remotis arbitris obeunda. Sic Iacob misit & vocauit Rachel & Liam in agrum, vbi pascebat greges: dixitq; eis &c. Et veni dilecte mi, egrediamur in agrũ, commoremur in villis. Et cùm essent in agro Cain & Abel, insurrexit Cain aduersus Abel fratrẽ suũ, & interfecit eũ. &, Sin autem in agro repererit vir puellã, quæ desponsata est, & apprehendens cõcubuerit cũ ea, ipse morietur solus, puella nihil patietur, nec est rea mortis: quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, & occidit animam eius; ita & puella perpessa est, sola erat in agro, clamauit & nullus affuit, qui liberaret eam. &, Surge itaque nocte cum populo, qui tecum est, & latita in agro, & primo manè oriente sole irrue super ciuitatem. &, Quod cùm nuntiatum esset Abimelech, tulit exercitũ suum, & diuisit in tres turmas, tendens insidias in agris. &, Præualuerunt aduersum nos viri, & egressi sunt ad nos in agrum. Et dico vobis, quid fecerint nobis Syri. sciũt quòd fame laboramus, & idcirco egressi sunt de castris, & latitant in agris, dicentes: Cùm egressi fuerint de ciuitate, capiemus eos viuos.

Mundus. Euangelium. Matth. 13.

MAGIS verò arcanæ significationis exempla sunt, in quibus ager, aut mundum hunc vario hominum & rerum atque studiorum genere confertum, aut euangelij rationem admirandam, vel Christianæ disciplinæ studiũ, Christo Iesu interprete, indicat. vt, Simile factum est regnũ cælorum homini, qui seminauit bonũ semen in agro. Et accedentes serui patrisfamilias dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminauit in agro suo. Et accedentes discipuli dixerunt ei, Edissere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens ait illis, Ager autem est mundus. Et simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem cùm inuenerit homo, vadit, & præ gaudio illius vendit omnia quæ possidet, & emit agrum illum.

CAMPVS LOCVS.
CAP. XXXII.

Ager. Psalm. 64. Psal. 103. Psal. 31. Psal. 7. Psalm. 95. Canti. 2. Situs commodus. Planities. Deut. 34. Iudic. 9. Psal. 103. Cant. 7.

CAMPI eadem ferè, quæ & agri, significatio & vsurpatio est. vt, Pinguescent speciosa deserti, & campi tui replebuntur vbertate. Et saturabuntur ligna campi. Et inuenimus eam in campis syluæ. &, Insuper & pecora campi. Et gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt. Et campi tui replebuntur vbertate. Et ego flos campi. Aliquando autem hominum habitationi locum opportunum campi nomẽ indicat. vt, Cumque proficiscerentur de Oriente, inuenerunt campum in terra Sennaar, & habitauerunt in eo. Nonnunquam verò latus ac planus terræ tractus campi obtinet nomẽ. vt, Vsque ad mare nouissimum & australem plagam & latitudinem campi Iericho. Et, Duæ autem turmæ palantes per campum aduersarios persequebantur. Et ascendunt montes & descendunt campi. Et adiuro vos per hinnulos ceruosque camporum. Aciebus præterea instruendis & ineundis prӕliis opportunum, & spa-

Bellum. & spaciosum locū capus præbet. Itaq; egressus est popu-
2.Reg. 17. 2.Paral. 30. lus in campum contra Israël. &, Nec acquieuit Iosias
sermonibus Nechao ex ore Dei, verùm perrexit, vt
Iosue.12. dimicaret in campo Magedo. &, Hi sunt reges terræ,
quos percussit Iosue & filij Israël trans Iordanem ad
Occidentalem plagam à Baghalgad in campo Libani.

MONS LOCVS.
CAP. XXXIII.

MONTES editissima terrarum loca sunt, multis
rebus tum gignendis, tum conseruandis oppor-
הרים tuna; Hebraicè Harim dicuntur, quòd lapidibus mine-
ralibus, aquis, & alijs quamplurimis succorum & vir-
tutum generibus grauidi sint. Quam quidem ratio-
nem ad multa scripturarum explicanda loca tenere
operæ pretiū fuerit. Esse autē montes terrarum edi-
Psalm. 103. tissimā partē, Scriptura docet. Ascendunt mōtes, & de-
scendūt cāpi in locum quē dedisti eis. Diluuij etiā aquæ
Genes. 7. vt vniuersam terram inundasse arguantur, excelsos
montes operuisse referuntur. Horum igitur, quatenus
fecunda natura est, alio loco à nobis ratio differetur.
Nunc verò quatenus altior situs, vsum hominibus,
alijsque animantibus præbet, exempla explicanda
sunt. EMINENTES montium situs rebus vel si-
Indicatio. gno vel voce indicandis commodissimum locum præ-
bent, quòd liberior aëris tractus vocis sonum latiùs
deferat, & prospiciendarum imagines rerum nullo im-
pedite obice longius spacium permeare possint. hinc
fit, vt vel bellica vel alia signa in montibus tollantur,
vel indicandarum rerum clamores & præconia ex
Isai. 30. ijsdem locis edantur. vt, Donec relinquamini quasi
malus in vertice montis, & quasi signum super collem.
Isai. 40. Et super montē excelsum ascende tu, qui euangelizas
Sion: exalta in fortitudine vocem tuam. Et quàm pul-
chri super mōtes pedes euangelizantis & annuntiantis
pacem. Leuate signū in terra, clangite buccina in mon-
tibus. &, Quia erit dies, in qua clamabunt custodes in
monte Ephraim, surgite &c. Eandē ob causam aliqui in
montibus plorare & lamentari dicuntur quorum lon-
Matth.2. ge lateque permanet clamor. vt, Vox in Rama audita
est. quòd Rama idem sit Hebraicis, quod Latinis est
editus locus. Ascende Libanum & clama, & in Basan
da vocem tuam, & clama ad transeuntes, quia contriti
sunt omnes amatores tui.

SOLENT etiam montes, quòd editi & cælo pro-
Maiestas. pinquiores esse videantur, maiestatis cuiusdam spe-
ciem præbere; quam ob rem diuinis spectris & admi-
randis cælestium mysteriorum exemplis exhibendis
montes deliguntur; vt Synai & Pharan, & Thabor.
Exod.19. vt, Moyses autem ascendit ad Deum, vocauitque eum
Dominus de monte. &, Deus ab austro veniet, & San-
Habac. 3. ctus de monte Pharan. Et facie ad faciem locutus est
Deut.5. nobis in monte de medio ignis. &, Christus in Tha-
Luc.9. bor gloriæ suæ specimen tribus discipulis conspicien-
dum præbuit. Hanc vocem (inquit Petrus) nos au-
2. Pet.1. diuimus de cælo allatam, cùm essemus cum ipso in
monte sancto. Huius autem rei obseruatio ansam
hominibus dedit, vt errorum suorum & vani cultus
templa in montibus augustiora, sanctioraque putaren-
tur, quę Græcis pariter & Latinis Phana appellabantur;
במות Hebraicis Bamoth, pro quibus interpretes reddunt
Excelsa. Itaque montes etiam idololatriæ studium sæ-
Isai.65. pe significant. vt, Qui sacrificauerunt super montes, &
Ierem. 3. super colles exprobrauerunt mihi. &, Nunquid vidisti,
quid fecerit aduersatrix Israel? Abijt sibi super omnem
mōtem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & forni-
Ezech. 6. cata est ibi. Et cùm fuerint interfecti vestri in medio
idolorum vestrorum, & in circuitu ararum vestrarum
in omni colle excelso & in cunctis summitatibus mon-
tium. Ex hac autē adnotatione plura loca aliàs obscura
Isai. 2. explicātur. vt, Et erit in nouissimis diebus, præparatus
erit mons domus Domini in vertice montium.

MONTI autem impositam ciuitatem, conspiciam Communicatio.
& illustrem, multisque expositam, vtilitatis communio-
nem, qualis euangelij est, significat: sicut scriptum est, Matth.5.
Non potest ciuitas abscondi super montem posita.
Mons Domini & mons Sion & mons sanctus, Ecclesiā
Christianam sanctam sæpe interpretamur ex arcana
significatione. vt, Quis ascendet in montem Domini, Psalm.14.
aut quis requiescet in loco sancto eius? Et mons Sion Psalm.47.
latera Aquilonis, ciuitas regis magni. Et mons, in quo Psalm.67.
beneplacitum est Domino habitare in eo. Etenim
Dominus habitabit in finem. & plura alia huius ra- Mich.4.
tionis exempla. vt apud Micheam, Præparatus erit mōs
domus Domini in vertice montium, &c.

MONTES etiam ad habitandum securitatis causa
petuntur, atque naturæ firmitudine & ascensus diffi- Securitas.
cultate tutiores efficiunt vrbes: habitatores autem vt
exercitatiores, ita bello aptiores habere existimātur.
vt, Habitauitque Esau in montibus Seir, ipse est Edom. Genes.36.
&, Iosue data est Thamnath-sara in monte Ephraim. Iosue 19.
Et ædificauit ciuitatē, habitauitq; in ea. Et noli respice- Genes. 19.
re post te, nec stes in omni circūregione, sed in monte
saluū te fac. BELLI quoq; metu & periculi vel de-
pellēdi vel sustinēdi spe, mōtana loca à quibusdā occu- Præsidium.
pari solent. vt, A voce equitis & mittentis sagittas fugit Ierem. 4.
omnis ciuitas: ingressi sunt ardua, & ascenderūt rupes.
&, Israëlitæ Madianitarū metu fecerunt sibi speluncas Iudic. 6.
& antra in montibus, & munitissima ad repugnandum
loca. MONTES inculti ad vastationis & solitudinis Vastitas.
argumentū indicantur. Et desolabūtur montes Israel, Ezech. 33.
eo quòd nullus sit, qui per eos transeat. Illa autem po-
strema, sed frequentissima adnotatio est, vt certæ iti-
nerum vel agrorum vel terminorum definitiones mō-
tium nominibus certis describantur. vt, Et facta est ha- Genes. 10.
bitatio eorum à Mesa pergentibus vsque ad Sephar Notatio. Num.20.
montem Orientalem. Et cùm castra mouissent de Ca-
des, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ
Edom. Et sufficit vobis, quòd in hoc monte mansistis: Deut.1.
reuertimini & venite ad montem Amorrhæorum.

COLLIS LOCVS.
CAP. XXXIIII.

INTER montem & collem hoc distat, quòd colles
& minus, quàm montes, editi, & magis intus solidi
minusque fecundi sunt. Vtque illi à gignendi virtute, גבעות
HARIM: sic rursus hi à situ tatū sublimi, GIBGHOTH
dicuntur. Hæc differentia sæpe in sacris obseruatur ser-
monibus. vt, De monte in collem transierunt; obliti Ierem.50.
sunt cubilis sui. Ita fit, vt omnis mons collis dici possit,
non autem omnis collis mons dicatur. Nam omnes ex-
celsæ terrarum partes, antequam fecunditate illa di-
stinguerentur, colles fuerunt, qui primi ex circunfuso
olim humore extitere. Quam ob rem antiquissima
terrarum pars colles habentur, sicut scriptum est. Nun- Iob. 15.
quid prius homo tu natus es, & ante colles formatus?
itē, Ante omnes colles ego parturiebar. Huius autem Prouerb. 8.
nominis vsurpatio, fecūditatis excepta significatione,
eadē ferè cum montibus in omni annotationis genere
est. namque excelsum & longè conspicuum locum, si- Conspicuitas.
gnisque ostendendis & rebus indicandis idoneū, signi-
ficat. vt, Quasi malus in vertice montis, & quasi signū Isai.30.
super collem. Ad prospectum etiam longissimum peti Numer.23.
solet mons. vt, De summis silicibus videbo eum, & de
collibus considerabo illum. VANVM quoque falso- Idololatria
rum Deorum cultum in collibus, vt in montibus, cele-
bratum legimus. Immolabat quoque victimas, & ado- 4.Reg. 16.
lebat incensum in excelsis & in collibus & sub omni li-
gno frondoso. Et fecerunt sibi statuas & lucos in omni 4.Reg.17.
colle. &, In omni colle sublimi & sub omni ligno
frondoso tu prosternebaris meretrix. Et scietis quòd Ierem. 2.
ego Dominus, cùm fuerint interfecti vestri in medio Ezech.6.
idolorum vestrorum, in circuitu ararum vestrarum, in
omni colle excelso & in cunctis summitatibus mōtium.

Felicitas. Colles autem vel lacte fluentes, vel alia vtilitatis adnotatione insignes, felicem rerum statum & magnam renouationem significant quando colles natura sua minus fecundi sunt. Quam ob rem summa illa per Christum efficienda prosperitas, his imaginibus descripta olim à vatibus fuit: vt, Et erit in die illa, stillabunt mõ-
Ioel. 3. tes dulcedinẽ, & colles fluẽt lacte &, Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & comprehendet arator messem, & cal-
Amos. 9. cator vuæ mittentẽ semen, & stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt. Sed hæc, vt diximus,
Isai. 41. mus, arcanam significationem adhuc habent. Et aperiam in sublimibus collibus flumina. Illa etiam ad mysterium spectant, quæ de collibus apud sacros scripto-
Patres. res prædicantur, quo nomine præcipuos illos patres, quibus diuinarum ratio rerum credita fuit, indicari solet, vt Adam, Seth, Enoch, Noe, Abraham, & cæteri, quos patriarchas appellant. vt, Benedictiones patris tui
Genes. 49. confortatæ sunt benedictionibus patrum eius, donec veniat desiderium collium æternorum. &, Suscipiant
Psalm. 71. montes pacem populo, & colles iustitiam. &, Quia in
Isai. 55. lætitia egrediemini, & in pace deducemini. Montes & colles cantabunt coram vobis laudem. Et illud, quod superius recitauimus, arcana etiam significatione ad hoc genus est referendum. De collibus considerabo il-
Nume. 23. lum. Non rara autem exempla existunt, in quibus fa-
Superbia. stum superbiamq. humanam & ambitionem, quæque ex his in orbe proficiscuntur studia, collium nomine in-
Isai. 41. dicantur. vt, Triturabis montes & comminues, & col-
Isai. 40. les quasi puluerem pones. Et omnis mons & collis humiliabitur. Et vidi montes, & ecce mouebantur, &
Ierem. 4. omnes colles conturbati sunt.

Iosue. 5. PRÆTEREA colles certum cuiusdam gestæ rei monumentum conseruandum referunt. vt, Fecit quoque
Monumentum. quod iusserat Dominus, & circuncidit Iosue in colle
Terminus. præputiorum. Ad terminorum quoque definitiones
1. Reg. 23. colles certis nominibus inducuntur. vt, Nónne Dauid latitat apud nos in munitissimis locis in colle Hekila?
2. Reg. 2. Et venerunt vsque ad collem aquæ-ductus, qui est ex
Zacha. 14. aduerso vallis itineris deserti in Gabaon. &, Reuertetur omnis terra vsque ad desertum de colle Remon ad Au-
Notatio. strum Ierusalem. Pertinet etiam ad certam Topographiæ partem describendam. Et erit in die illa, dicit Do-
Sophon. 1. minus, vox clamoris à porta piscium, & vlulatus à se-
Ager. cunda, & contritio magna à collibus. Colles porrò vallibus adiuncti omnem regionis agrum complectuntur.
Ezech. 35. vt, Et implebo montes eius occisorum in collibus tuis
Ezech. 36. atque in vallibus tuis. &, Hæc dicit Dominus montibus & collibus, torrentibus vallibusque desertis.

VALLIS LOCVS.

CAP. XXXV.

VALLES & montibus adiacent, & diuersum longè situm obtinent. Sunt enim vt illi alti, sic & hæ
Amœnitas. Fertilitas. contra depressæ ac profundæ, atque ideò diuersis ac ferè oppositis vsibus opportunæ. Plerumque autem inter montes iacentes amænæ valles visuntur, nomina à præcipuis plantarum, quas proferunt, generibus sortitæ. vt,
Num. 24. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua
Num. 13. Iosue. 16. Israel vt valles nemorosæ. &, Cumque venissent vsque ad vallem botri. &, De Taphuah pertransit contra ma-
1. Reg. 17. re in vallem arundineti. &, Porrò Saul & filij Israel con-
3. Reg. 17. gregati venerũt in vallem Terebinthi. Et dixit Achab ad Abdiam, Vade in terram ad vniuersos fontes aquarum & in cunctas valles, si fortè possimus inuenire herbam. His etiam accedit natiua quædam vallium fertilitas, segeribus & frumentis colendis opportuna. vt, Por-
1. Reg. 6. rò Bethsamitæ metebant triticum in valle. Et induti
Psal. 64. Isai. 17. sunt arietes ouium, & valles abundabunt frumento. Et
Isai. 27. erit sicut colligens spicas in valle Rephaim. Et erit flos decidens gloriæ exaltationis eius, qui est super verti-
Calamitas. cem vallis pinguium. Vt autem in vallibus amæna & commoda pacis tempore, ita durioribus belli temporibus, neque tuta neque commoda habitatio est. vt, Isti 1. Paral. 12.
sunt qui transierunt Iordanem mense primo, quando inundare consueuit super ripas suas, & omnes fugauerunt qui morabantur in vallibus ad Orientalem pla- Tranquillitas.
gam & Occidentalem. A contrario autem argumento valles habitatæ & cultæ pacem tranquillitatemque indicant. Et erunt campestria in caulas gregum, & vallis Isai. 65.
Achor in cubile armentorum populo meo, qui requisierunt me. Præterea pugnæ etiam & prælia commodiùs in vallibus, quàm aliàs, committuntur, castrametationesque fiunt. vt, Omnes hi venerunt in vallem sil- Genes. 14.
uestrem, quæ nunc est mare salis. Egressique sunt Rex Prælia.
Sodomorum & rex Gomorræ, &c. Et direxerunt aciem contra eos in valle siluestri. Et Sol contra Gabaon ne Iosu. 10.
mouearis, & Luna contra vallem Aialon. &, Igitur om- Iudic. 6.
nis Madiam & Amaleh orientalesque populi congregati sunt simul, & transeuntes Iordanem castrametati sunt in valle Iesrael. &, Ipse percussit Edom in valle Sa- 4. Reg. 14.
linarum. Atque ex hac ratione ad spiritualem victo- Victoria
riam translatum quoque & appellatum est vallis no- spiritualis.
men. vt, Consurgant & ascendant gentes in vallem Io- Ioel. 3.
saphat, quia ibi sedebo, vt iudicem gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit messis. Valles etiam vt montes, fontes aliaque loca, certo cognomine adiuncto, rei gestæ monumentum posteritati conseruatum Nume. 32.
produnt. vt, Cumque venissem vsque ad vallem Botri Iosue. 7.
lustrata omni regione, &c. &, Vocatúq; est nomen loci 2. Reg. 17.
illius vallis Achor vsque hodie. &, Porrò Absalon ere- Monumentum.
xerat sibi, cùm adhuc viueret, titulum qui est in valle 2. Reg. 23.
Regis. &, Necnon & ante ascenderant tres, qui erant principes inter triginta, & venerunt tempore messis ad Dauid in speluncam Odollam: castra autem Philistinorum posita erant in valle Gigantum. &, Ipse est qui Ierem. 7.
adoleuit incensum in valle Benennom. Ideò, Ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur amplius Tophet Genes. 14.
& vallis Benennom. &, Egressus est autem rex Sodomorum in occursum eius, postquam reuersus est à cæde Chodorlahomor & regum, qui erant cum eo in valle Saue, quæ est in valle Regis. Ex eadem nota est, vt vallis certi itineris terminum vel signum referat. vt, Mansi- Deut. 3.
mus in valle contra phanum Phogor. In agrorum quo- Terminus.
que finibus describendis vallium nomina commodè indicantur. vt, Descenditque terminus vallis arundi- Iosue. 17.
neti, in Meridiem torrentis ciuitatum Ephraim. Et Chananæi, qui habitant in terra campestri, in qua sitæ Ibidem.
sunt Bethsan cum viculis suis, & Iezrael medium possi- Iosue. 18.
dens vallem. & Iericho & Bethhagla & vallis Casis: & & 19.
Circuit ad Aquilonem Anathon, suntque egressus eius vallis Iephthael. &, Fecit quoque Dauid nomen, cùm 2. Reg. 7.
reuerteretur capta Syria in valle Salinarum cæsis decem & octo millibus. Valles & montes simul appellati totum regionis vel ciuitatis agrum complectuntur. vt, Hæc dicit Dominus montibus & collibus, rupibus & Ezech. 6.
vallibus. Et irrigabo terram fætore sanguinis tui super Ezech. 32.
montes, & valles implebuntur ex te. &, Implebo montes eius occisorum suorum in collibus tuis, & in vallibus Ezech. 35.
tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent. Sed magis arcana significatione vallis hypocriticam humi- Hypocrisis.
litatis & modestiæ imitationem & simulatam virtutum profunditatem aliquando significat. vt Omnis vallis implebitur, omnis mons & collis humiliabitur, & Isai. 40.
erunt praua in directa, & aspera in vias planas.

AREA LOCVS.

CAP. XXXVI.

AREA certo cognomento adnotata locum signifi- Locus notus.
cat rei gestæ indicandæ idoneum, eundemque pluribus notum. vt Venerunt ad aream Atad, quæ sita Genes. 50.
est trans Iordanem, vbi celebrantes exequias planctu magno, &c. &, Erat autem Angelus Domini iuxta 2. Reg. 24.
aream Areuna Iesubæi. &, Emam à te aream, & ædificem altare Domino. &, Cùm autem peruenissent ad aream Ghidon, tetendit Oza manũ suam vt sustentaret 1. Paral. 13.
arcam. Plurima autem loca sunt, in quibus area metonymicè

Fruges nymicè fruges & frumentorũ præsentem copiam significat. vt, Separabitis primitias Domino de cibis vestris, Num. 15. sicut de areis primitias separabitis, ita de pulmentis. &, Numer. 17. Vt reputetur vobis in obligationem primitiuorum, tam de areis, quàm de torcularibus. &, Sed dabis viaticum Deut. 15. de gregibus, de area & torculari tuo. &, Annuntiauerũt 1. Reg. 23. Dauid dicẽtes: Ecce Philistijm oppugnãt Ceilá, & diripiũt areas. &, Te saluet Dominus. vnde possim te sal- 4 Reg. 6. uare? de area, an de torculari? &, Nunquid credes illi, Iob. 39. quoniam sementem reddat tibi, & aream tuam congre- Ose. 9. get? &, Area & torcular non pascet eos. &, Implebun- Ioel. 2. tur areæ frumento, & redundabunt torcularia vino. Cubile Messis etiam & trituræ tempore area messoribus & Ruth 3. agricolis cubile præbet. vt, Lauare igitur, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream; non te videat homo, donec esum potumque finierit. Descenditque in aream, & fecit omnia, quæ sibi imperauerat socrus. Præterea area ex trituræ vsu Puluis puluerem continet & comminutissimum, & maioris aquæ copiæ ad cohærendum egentem; sicut scriptum est: Interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat 4. Reg. 13. quasi puluerem in tritura areæ. Et illud: Sed & bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te. Ioel. 1. Ex hoc autem euenit, vt fœnum in area conculcatum deterius habeatur, quàm id, quod ad aream allatum non sit, sicut scriptum est. Ipsi autem non cognoue- Mich. 4. runt cogitationes Domini, & non cognouerunt consilium eius, quia congregauit eum quasi fœnum areæ.

Ecclesia ARCANA autem ratione area Ecclesiam significat Christianam, omnium hominum genere plenam; quorum pars vtiles & probati; pars verò improbiores & inutiles esse censentur. Altera autem pars triticum, altera paleę dicuntur, sicut scriptum est. Cuius venti- Matth. 3. labrum in manu sua; & permundabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Est etiam vbi area idẽ, Plantarium quod Latinis plantarium arborum, sit. vt, Nonne cùm Ezech. 17. tetigerit eam ventus vrens, siccabitur, & in areis germinis sui arescet?

VIA LOCVS.
CAP. XXXVII.

Publicus locus VIA publicus, apertus, & omnibus patens, neque vlli, nisi per iniuriam aut vim aut culpam, præclusus vel negatus locus est. Ex qua ratione frequens viæ mentio in sacris inuenitur. vt, Amasa autem consper- 2. Reg. 20. sus sanguine iacebat in media via. Vidit hoc quidam vir, quòd subsisteret omnis populus ad videndum eum, & amouit illum de via in agrum, ne subsisterent transeuntes propter eum. Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Ioab, &c. &, Qui cùm abiisset, inue- 3. Reg. 13. nit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectum in via. Et ecce viri transeuntes viderunt cadauer proiectum in via, & leonem stantem iuxta cadauer. &, In vijs sedebas expectans eos, quasi latro in solitudine. Ierem. 3. &, Vox in vijs audita est, ploratus & vlulatus filiorum Ezech. 11. Israël &, Plurimos occidisti in via hac, & implestis vias Nahum. 3. eius interfectis. &, Paruuli eius elisi sunt in capite omnium viarum. Et ecce duo cæci sedẽtes secus viam au- Matth. 20. dierunt, quòd Iesus transiret. &, Plurima autem turba Matth. 21. strauerant vestimenta sua in via. &, Die media in via, Actor. 26. vidi, Rex, de cælo supra splendorem solis circunfulsisse lumen.

Certus locus EST etiam via aliquando loci alicuius certus index & plurimis cognitus. vt: Cumque inuenisset eam an- Genes. 16. gelus Domini in solitudine, quæ est in via Sur. &, Mor- Genes. 35. tua est ergo Rachel, & sepulta in via, quæ ducit Ephrata. Et non eos duxit Dominus per viam terræ Philisti- Exod. 13. norum, quæ vicina est. &, Cras mouete castra & reuer- Numer. 14. timini in solitudinem per viam maris rubri. Et cunctus 2. Reg. 15. populus incedebat contra viam oliuæ quæ respicit ad desertum. Solet præterea via varijs casibus &, laboribus patere: ex quo fit, vt inter periculorum loca connu- Casus meretur, solicitudinemque quibusdam cogitatione sui moueat. vt, Si tuleritis & istum, & aliquid ei in via cõ- Genes. 44. tigerit, deducetis canos meos cum mærore ad inferos. &, Dimisit ergo fratres suos, & proficiscentibus ait, Ne Genes. 45. irascamini in via. &, Dan coluber in via, cerastes in se- Genes. 49. mita. &, Dominus autem præcedebat eos ad ostenden- Exod. 13. dam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. &, Ecce ego mittam angelũ meum, qui Exod. 23. præcedat te, & custodiat te in via. &, Non enim ascẽ- Exod. 33. dam tecum, quia populus duræ ceruicis es, ne fortè disperdam te in via. Et stetit angelus Domini in via con- Num. 22. tra Balaam. Et cernens asina angelum stantem in via, euaginato gladio, auertit se ab itinere. &, Erubui enim 1. Esd. 7. petere auxilium; & equites qui defenderent nos ab inimico in via. Et manus Dei nostri fuit super nos, & liberauit nos de manu inimici & insidiatoris in via. &, Mi- Matth. 15. sereor turbæ, quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent quod manducent. & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Ex his rationibus fit, vt grauissimo crimini detur, si quis alterum in via vel læserit, vel iniustè impedierit. vt, Memento quid fece- Deut. 25. rit tibi in via Amalech, quando egrediebaris ex Ægypto; quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi residebant, occiderit, quando tu eras fame & labore confectus, & non timuerit Deum.

Commoditas ELECTIO autem viæ commoditatem & opportunitatem ad negotium vel rem gerendam significat. vt, Per quam viam ascendemus? Viam nõ inuenire, peri- 4. Reg. 3. Periculum culum & animi perturbationem significat; vt contrà, viæ inuentio spem efficiendi negotij facit. vt, Viro cuius Iob. 3. abscondita est via, & circundedit eum Deus tenebris. &, Errauerunt in solitudine in inaquoso, viam ciuitatis Psalm. 106. habitaculi non inuenerunt. Et deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis.

Securitas PER viam suam ire, securitatem metus aut curæ expertem interpretamur. vt, Ad montana conscendite, Iosu. 2. ibique latitate tribus diebus, donec redeant: & sic ibitis per viam vestram. Et abijt mulier in viam suam, & 1. Reg. 1. comedit; vultusque illius non sunt amplius in diuersum mutati. &, Abijt Dauid in viam suam, & Saul re- 1. Reg. 26. uersus est ad locum suum.

Infectares PER eandem viam reuerti, rem infectam esse significat. vt, Per viam, qua venit, reuertetur, & ciuitatem 4. Reg. 19. hanc non ingredietur, dicit Dominus. Viam currere, munus & officium suũ exercere est. Exultauit vt gigas Psal. 18. ad currendá viam. Vna via certum consilium & ordinẽ gerendæ rei, plures verò viæ perturbationẽ significant. Functio vt, Per vnam viam venient contra te, & per septẽ fu- Deut. 24. gient à facie tua. Et ibidẽ. Per vná ingrediaris cõtra eos, & per septẽ fugias, & dispergaris per omnia regna terrę. Consilium His affine est, quòd variæ vię à diuersis petitæ diligentiá Perturbatio & curam in negotio præstádo in re quapiá quęrenda indicant. vt, Achab ibat per vná viam, & Abdias per viam 3. Reg. 17. alteram seorsum. &, Circuite vias Ierusalem & aspicite, Ierem. 5. & considerate & quęrite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium. At verò aliá viá redire, est alterius consilium fallere, & insidias vitare, aut consuetu- Declinatio dinem declinare. vt, Non comedas panem, neque bi- 3. Reg. 13. bas aquam, nec reuertaris per viam qua venisti. Abiit ergo per aliam viam, & non est reuersus pariter quá venerat in Bethel. &, Magi responso accepto in somnis, Matth. 2. ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. &, Rahab ex operibus iustificata Iacob. 2. est, suscipiens nuntios & alia via dimittẽs. Via regionem Regio vel terræ tractum aliquando significat. vt, Via maris trãs Isai. 9. Matth. 10. Iordanem. Et in viam gentium ne abieritis. Per viam transeuntes, periphrasis omnium hominum, nationum Communitas. & conditionum est. vt, O vos omnes, qui transitis per Thren. 1. viam, attendite. &, Ite ergo ad exitus viarum, & quoscũque inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias, cõgregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos. Viam etiá cogitationem negotijq. inchoatio-

nem aliquando interpretamur. vt, Quia dereliquisti *Ierem. 2.* Dominum Deum tuum in eo tempore, quo ducebat te per viam, & nunc quid tibi vis in via Ægypti, vt bibas aquam turbidam? *Amos. 7.* &, Viuit via tua Bersabee. &, *Matth. 5.* Esto consentiẽs aduersario tuo citò dum es in via cũ eo. *Confabulatio.* Præterea via ipsa varia argumenta iter agentibus, quæ *Marc. 7.* tractentur, suppeditare solet. Et in via interrogabat discipulos suos, dicens: Quem me dicunt esse homines? *Marc. 9.* Et interrogabat eos, dicens: Quid in via tractabatis? At illi tacebant, si quidem in via inter se disputauerant, quis eorum maior esset. *Luc. 24.* &, Nónne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? *Actor. 8.* Et Angelus Philippo, Surge, inquit, & vade contra Meridianum, ad viam quæ descendit ab Ierusalem in Gazam, hæc est deserta: & quę deinde sequuntur de via. *Pax.* Iam verò viæ adnotatione aliqua adiuncta varias significationes ostendunt, vt Via publica & trita & recta ingredi, pacem & innocentiam profiteri est. vt, *Deut. 2.* Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via; non declinabimus nec ad dextram, nec ad sinistram. *Psalm. 34.* Via obscura & lubrica periculum continet. vt, Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum. *Leuit. 26.* Viæ desertæ vastationem & solitudinem. vt, Immittamque in vos bestias agri, quæ consumant vos & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæq; fiant viæ vestræ. Huius etiam sententiæ est: *Thren. 1.* Viæ Sion lugent, eò quòd non sit qui veniat ad solemnitatem. His oppositum significant in deserto apertæ & frequentes. vt, *Isai. 43.* Ecce ego facio noua, &c Ponam in deserto viam. &, *Isai. 49.* Ponam omnes montes meos in viam, & semitæ meæ exaltabuntur. Vt verò nihil magis peruium & commune omnibus, quàm via est; sic nihil vilius, abiectius, & omnium cõtemptui magis expositum est, quàm viarum lutum: quod eandem hominum conditionem significat, cùm ad similitudinem in oratione vsurpatur: hoc est, conditionem abiectissimam, & omnium direptioni & conculcationi expositam. *Zach. 10.* Et erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum in prælio. *Matth. 13.* &, Dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, & venerũt volucres cæli, & comederunt ea.

SEMITA LOCVS.

CAP. XXXVIII.

SEMITA eandem ferè cum via definitionem obtinet, nisi quòd angustior, atque ad obseruandum difficilior est; *Singularitas.* refertúrque ad singularem quandam alicuius vestigij adnotationem & obseruationem, sicut scriptum est. *Psalm. 24.* Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Quanquam autem via vna sit, semitæ ad eam viam referendæ numero plures esse solent, quòd semitæ singularum personarum vestigijs fiant, sicut scriptum est. *Iob. 6.* Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, & *Iob 27.* semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus vulturis. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leæna. *Psal. 7.* Et volucres cæli & pisces maris, qui perambulant semitas maris. *Psalm. 16.* &, Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea. *Prouerb. 12.* &, In semita iustitiæ vita: iter autem deuium ducit ad mortem. Est autem semita, quo certior, eo aptior insidiis parandis locus, sicut scriptum est: *Genes. 49.* Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. *Iob. 17.* &, Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam. *Iob. 19.* Et semitam meam circumsepsit, vt transire non possim, & in calle meo tenebras posuit. *Prouerb. 1.* &, Sic semitæ omnis auari, animas possidentium rapiunt. Variæ autem semitæ ab eodem initæ, turbationem ac metum & fugam arguunt, vt scriptum est: *Iudic. 20.* Et caderent per duas semitas vertentes terga, quarum vna ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa. & paulò pòst. Qui fugam arte simulantes inierunt consilium, vt abstraherent eos de ciuitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent.

IAM verò semitę cum adiunctis arcanam magis habere videtur significationem, vt semitæ rectę iustitiam, innocentiam & simplicem probatamque virtutis rationem; curuæ verò his aduersa indicent. Sic apud Isaiam, *Isai. 26.* Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulãdum. *Matth. 3.* &, Parate viam Domini rectas facite semitas eius. *Isai. 59.* Et contrà, Semitæ eorum incuruatæ sunt: omnis qui calcat in eis, ignorat pacem. *Prouer. 17.* Et munera de sinu impius accepit, vt peruertat semitas iustitiæ. Semitæ infrequentes loci vastitatem, & commerciorum atque cõsuetudinis raritatem ostendunt; metum etiam & terrorem periculique formidinem significant. *Iudic. 5.* vt, In diebus Sangar quieuerunt semitæ; & qui ingrediebantur per eas, ambulauerunt per calles deuios. At verò semitæ in aquis factæ, felicitatis & boni consequendi facilitatem, diuinique beneficij præsentem copiam, atq. adeò magnam rerum obsecundationem interpretari possumus. *Isai. 43.* vt, Hęc dicit Dominus, qui dedit in mari viam, & in aquis torrentibus semitam.

PETRA LOCVS.

CAP. XXXIX.

PETRÆ quoque nomen ad locorum naturam & rationem aliquando appellatur, & quibusdam interdum rebus commodum vsum præbet, quibusdam verò incommoditatis affert significationem. In primis verò petræ, quæ mole sua maiores, pondere grauiores, & duratione diuturniores sint, in itinerum, terminorum, locorumque notis censentur. *Nota.* *Exod. 17.* vt, Ego stabo coram te ibi super petram Horeb. *Iudic. 1.* &, Fuit autem terminus Amorrhæi ab ascensu Scorpionis Petra & superiora loca. *Iudic. 6.* Et tolle carnes & azymos panes, & pone super petram illam. *1. Reg. 23.* &, Reuersus est ergo Saul desistens persequi Dauid, & perrexit in occursum Philistinorum: propter hoc vocauerunt locũ illum Petram diuidentem. Atque in tutorum & munitorum natura locorum petra præter cætera genera appellatur. *Exod. 33.* *Munitio.* vt, Ecce est locus apud me, & stabis supra petram: cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petræ. *Num. 24.* &, Si in petra posueris nidum tuum. *Iudic. 15.* Et Samson descendens, habitauit in spelunca petræ Ethan. *Iudic. 20.* Et qui remanserunt de Beniamin, fugerunt in solitudinem, & pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon. *2. Reg. 22.* &, Dominus petra mea & robur meum & saluator meus; & in petra exaltauit me. *Prouer. 36.* Et lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum. Ex eadem ratione fit, vt fugæ atque latibulis aptus locus, petra habeatur. *Isai. 2.* vt: Ingredere in petram, & abscondere in defossa humo. &, Ingredientur in scissuras petrarum, & in cauernas saxorum a facie Domini. Atque nonnullis animantium generibus aptus ad manendum commorandumq. locus, petra est, aliis autem ineptus & inutilis æstimatur. vt: Nunquid nosti partus ibicum in petris? *Iob. 39.* & Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suũ? In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus. *Psalm. 103.* Et super ea volucres cæli habitabunt, de medio petrarum dabunt voces. Et montes excelsi ceruis, petra refugium erinaceis. contra verò, *Amos. 6.* Nunquid currere queunt in petris equi? aut arari potest in bubalis? *Ezech. 26.* *Firmitudo.* Porrò ædificiorum fundamenta firmissima viuæ & natiuæ petræ substernunt. sicut scriptum est. Fundamenta æterna supra petram solidam. *Matth. 7.* Et omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domũ suam super petram.

Viuæ etiam & natiuæ petrę sepulchris perpetuis maximam commoditatem præbent excisæ. *Matth 27.* Sic enim Ioseph sepulchrum, quod corpori Christi commodauit, in petra sibi excidisse scribitur. *Sepulchrũ.* His non dissimile est, quòd petra generis principium & primum aliquem ex maioribus arcanè significat. *Isai. 51.* vt: Attendite ad petram, vnde excisi estis; & ad cauernam, &c.

RVRSVS autem petra sterilis & infecundus natura locus, ad fertilitatem aliquando redactus, miraculum singu-

Deut. 8. singularemque prouidentiam probat. vt: Qui eduxit Petra. Deut. 32. riuos de terra durissima. &, Vt sugeret mel de petra, Iob. 28. oleumque de saxo durissimo. &, In petris riuos excidit, & omne pretiosum vidit oculus eius. &, Quando laua- Iob. 29. bam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos Psal. 77. olei. Et interrupit petrã in eremo, & adaquauit eos velut in abysso multa. Luc. 8. &, Aliud cecidit super petram, & natum aruit, quia non habebat humorem. Periculi autem Offensio. & offensionis notationem petræ nomen aliquãdo affert. Psal. 136. vt, Beatus, qui tenebit & allidet paruulos suos ad pe- Psalm. 140. trã. &, Absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum. &, In Isai. 8. lapidem offensionis, & in petram scandali duabus domibus Israel. His accedit difficillimi transitus aut præ- Difficultas. cipitij significatio prominentis petræ nomine inducto: 1. Reg. 14. vt, Erant autem inter ascẽsus, per quos nitebatur Ionathas transire ad stationem Philistinorum, eminentes petræ ex vtraque parte.

VRBS LOCVS.

CAP. XL.

PRIMVS in locis hominum industria comparatis Vrbs est, quæ & alio nomine Ciuitas à Latino interprete dicitur. Neq; enim Latinæ linguæ discrimen perpetuò in nostris versionibus obseruatur, vt vrbs muros & ædificia, ciuitas verò ciues significet, sed vrbs & ciuitas interpretum arbitrio pro eadẽ Hebraica voce עיר redduntur. Primus autem huiusmodi loci inuentor & Genes. 5. auctor Cain sibi vndique metuens fuisse dicitur, qui ædificauit ciuitatem, & appellauit eam de nomine filij sui Hanoch. Huius igitur loci inuentionem metus & suspicio prima excogitauit, quòd ædificiorum & frequentiæ atque communis societatis vsu securiorem sibi vitam promitteret. Primùm igitur ciuitas siue vrbs murorum ædificiorumque structuram significat. Ex quo genere multa in sacris leguntur. vt, Ædificauerunt Exod. 1. vrbes tabernaculorum Pharaoni Pithon & Ramesses. Numer. 32. &, Ædificate ergo vrbes paruulis vestris & caulas ac stabula ouibus & iumentis. &, Da ergo mihi montem Iosue. 14. istum, quem pollicitus est Dominus te quoq; audiente: in quo Enacim sunt & vrbes magnæ atq; muratæ. Et Ierem. 47. aquæ operient terram & plenitudinem eius, vrbem & habitatores eius. Et conclamabit omnis populus voci- Iosue 6. feratione magna, & muri funditus corruent ciuitatis. Monumentum. Vrbium & ciuitatũ certa nomina rei gestæ monumentum conseruare solent. vt, Idcirco vocatum est nomen Genes. 19. vrbis illius Segor. &, Vnde appellauit eam Abundan- Genes. 26. tiam, & nomen vrbi impositum est Bersabe. & appellauit nomẽ vrbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur. Solent etiam vrbium nomina certorum locorum vel terminorum notis animaduertẽdis adscribi, sicut scriptum est. Ecce solemnitas Domini est in Silo anniuersaria, Iudic. 21. quæ sita est ad septentrionem vrbis Bethel ad orientalem plagam viæ quæ de Bethel tendit in Sichimam.

VRBES vitæ, iuris, commoditatum & incom- Cõmunitas moditatum communionem & continere & signi- Deut. 28. ficare obseruauimus. vt, Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Et rursus, Maledictus eris in ciuitate, & maledictus in agro. &, Florebunt de ci- Psalm. 71. uitate sicut fænum terræ. Propter loci etiam firmitudinem & habitatorum frequentiam, conseruandis & tuendis quoque tum vitæ, tum vsui opportunis rebus, Genes. 41. vrbes petuntur. vt, Omne frumentum sub Pharaonis Iudic. 19. potestate condatur, serueturque in vrbibus. &, Dixitque puer, Veni, obsecro, declinemus ad vrbem Iebusæo- Num. 32. rum. &, Paruulos nostros & mulieres & pecora atque iumẽta relinquentes in vrbibus Galaad. &, Deduxit eos Psal. 106. in viam rectam vt irent in ciuitatem habitationis. Et constituerunt locum habitationis. Quòd si vrbibus diripi accidat, frequentia magnaque spolia inueniri & ca- Deut. 3. Opulentia. lamitosam edi stragem consequitur, sicut scriptum est. Iumenta autem & spolia vrbium diripuimus. &, Fie- 1. Reg. 5. bat enim pauor mortis in singulis vrbibus & grauissi- 1. Paral. 20. ma manus Dei. &, Dauid manubias vrbis plurimas tulit. &, Abundantes & vberes vrbes ingredietur, & Daniel. 11. faciet, quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum eius, rapinas & prædam & diuitias eorum dissipabit. Ciues. Vrbis etiam & ciuitatis nomen ciues ipsos habitatoresque significat. vt, Percusseruntque vrbem in ore gla- Iosue. 10. dij. &, Vir autem ille, postquam egressus est, nuntiauit Iudic. 1. vrbi. &, Percusserũt ciuitates omnes per circuitum Ge- 1. Reg. 4. 2. Paral. 4. raræ. &, Scies, quòd vrbs illa vrbs rebellis est & nocens Esdr. 4. regibus & prouincijs. &, Quid sibi vult clamor ciuita- 3. Reg. 1. Isai. 1. tis tumultuantis? &, Quomodo facta est in meretricem ciuitas fidelis! Vrbes vel naturæ situ, vel operum structura munitæ, securiorem vitam & firmius præsidium promittere videntur. vt, Ipsa terra bona an mala, vrbes Numer. 13. quales, munitæ an absque muris. &, Terra cultores Deut. 2. fortissimos habet, & vrbes grandes atque muratas. Et cunctis, quæ adiacent torrenti Ieboc & vrbibus mon- Vniuersitas tanis. Vrbes & viculi & castella omnem in vniuersum populum complectuntur. vt, Quidquid habere po- Numer. 31. tuerunt depopulati sunt, tam vrbes, quàm viculos & castella flamma consumpsit. Vrbs patens & aper- Periculum. ta periculis & calamitatibus obnoxiam peruiamque significat rem, sicut scriptum est, Vt vrbs patens & abs- Prouerb. 25. que murorum ambitu; ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. Iam verò vrbs, quòd Miseria. ad frequentiam & habitationem inuenta sit, si contrà in solitudinem redigatur, miserum rerum statum indicat, sicut scriptum est. Relicta est in vrbe solitudo, & Isai. 24. calamitas opprimet portas. &, Quia posuisti ciuita- Isai. 25. tem in tumulum, vrbem fortem in ruinam. &, Domus Isai. 32. dimissa est, multitudo vrbis relicta est. Ex hoc aũt genere petuntur argumẽta à contẽtione ad minorum lo- Ierem. 4. corũ calamitatem affirmandã & ostẽdendã. vt, Aspexi, & ecce Carmelus desertus, & omnes vrbes eius destructæ sunt à facie Domini. A voce equitis & mitten- Ierem. 5. tis sagittam fugit omnis ciuitas. Et conteret vrbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio. Et Ierem. 48. veniet prædo ad omnem vrbem, & vrbs nulla saluabi- Ezech. 6. tur: & peribunt valles & campestria, & vrbes desertæ erunt. &, Vbi est Rex tuus? maximè nunc saluet te in Ose. 13. omnibus vrbibus tuis. Et erit terra vestra deserta, & Leuit. 26. ciuitates vestræ dirutæ. &, Quia dicitis in cogitatione, Psalm. 138. accipient in vanitate ciuitates suas. Huc illud apud Isai. 17. prophetam pertinet: Ecce Damascus desinet esse ciuitas. OPPIDI Latinum nomen vulgatæ ver- Oppidum. sionis auctori plerumque idem quod vrbs est, ex eodem Hebraico verbo עיר redditum. Sed quod propriè oppidum verti possit, id est quod apud Hebræos est עיר הפרז ad verbumque sonat vrbem irruptionis, hoc est, in quam facilè irrumpi possit: cuius generis rara mentio, atque in ijs tantùm narrationibus est, vbi de expugnationibus vrbium agitur, vt, Præter op- Deut. 3. pida multa valde. Et alibi, A ciuitate munita vsque 1. Sam. 6. ad villam irruptionis.

VICVS LOCVS.

CAP. XLI.

VICI nomẽ Latinũ nõ perpetuò ex eadẽ Hebraica voce ab Interprete redditur. Namq; aliquãdo pro Hebraico טירה quod propriè palatium significare videtur, interpretes vertunt vicum, vt, Per vicos atque cõfinia. 1. Paral. 6. Nonnunquam vicum dicunt, quod Hebræis עיר, hoc est vrbs. vt, Et peruenit vsque ad vicos mõtis Ephron. Iosue. 15. 1. Reg. 9. & Omnes vicos, qui ad se pertinebant, & erant absque numero. Interdum quoque ex חוה, quod Latinis villæ sonat, vici à nostris redduntur. vt, Iair autem filius Num. 32. Manassæ abiit, & occupauit vicos eius, quos appellauit Iosue. 13. Hauoth-Iair, & omnes vicos Iair, qui sunt in Basan. Inuenimus etiam vici nomẽ, ex קריה, quod oppidum vertere possis, translatum. vt: Non fuit vicus & ciuitas, Deut. 2. quæ nostras effugeret manus. Sed propria significatio vici est, quæ vel pagum extra vrbem, vel in ipsa vrbe partem aliquam indicat, qualem etiam Romani descripserunt. Vicus Martius & Cobiamachus, qui vicus inter

Tolosam & Narbonam est. Vtraque autem significatione vocabulo Hebræo פֶּלֶךְ respondet. Cuius mentio, *Publicum* quæ in sacris libris fit, cùm ad locum spectat, rem publicè palamque gestam plerunque indicat. vt, Iuxta *2.Esdr.3.* illum ædificauit Raphaia filius Hur princeps vici Ierusalem. Et iuxta illum ædificauit Sellum filius Alohes *Cantic.3.* princeps mediæ partis vici Ierusalem. &, Surgam & circuibo ciuitatē, & per vicos & plateas quæram quem *Matth.9.* diligit anima mea. &, Nolite tuba canere sicut hypo- *Luc.14.* critæ faciunt in synagogis & vicis. &, Exi citò in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, debiles, cæcos & claudos *Actor.9.* introduc. &, Surge vade in vicum, qui vocatur Rectus; *Actor.12.* & quære in domo Iudæ Saulum. Et exeuntes processerunt vicum vnum. &, Eamus in proximos vicos & ciui- *Marc.1.* tates, vt ibi prædicem. &, Quocunq. introibat in vicos *Marc.6.* vel in villas, aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos. *Marc.8.* &, Vade in domum tuam; & si in vicum introieris, nemini dixeris. Qui verò ab interpretibus diminutiuo *Viculi* nomine viculi appellantur, pagi Latinè dici possunt, quales circa magnas vrbes esse solent, eiusdem ferè gentis familiarumq. ciuibus aut illorum cognatis frequentes. Hi Hebraicè בְּנוֹת dicuntur, quòd a ciuitatibus *Iosf.15.* ipsis oriundi sint: vt, Azotum & viculos eius. Et Made- *Iosf.13* ba & Hesebon, cunctosque viculos earum, qui sunt in *Numer.21.* campestribus. &, Et habitauerunt in vrbibus Amorrhei & in Hesebon & in viculis eius. &, Tam vrbes, quàm *Nume.31.* viculos & castella flamma consumpsit.

PLATEA LOCVS.

CAP. XLII.

Hospitium commune PLATEA, quòd maximè omnium in vrbe publicus & peruius locus, hominumque concursu & transitu sit celeberrimus, ab insidiis tutus esse putatur, atque post priuatas vniuscuiusque ædes ad hospitum pernoctationem idoneus, sicut scriptum est: Qui dixerunt, *Genes.19.* Minimè, sed in platea manebimus. &, Quò cùm in- *Iudic.19.* trassent, sedebant in platea ciuitatis. &, Vidit senex sedētem hominem cum sarcinulis suis in platea ciuitatis. &, Quæso ne in platea maneas. Quam ob rem facinoris magni loco ducitur, si quid è platea publica petatur *2.Reg.21.* & detrahatur, cuiusmodi gloriam viri Iabes Galaad nacti sunt: qui furati fuerant corpora Saulis, & Iona- *Psal.143.* thæ de platea Bethsan, in qua suspenderant eos Philistijm. Ad hanc sententiam illud refertur. Non est rui- *Prouerb.7.* na maceriæ neque transitus, neque clamor in plateis eorum. &, Nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta an- *Prouerb.22.* gulos insidians. Et illud, Dicit piger, Leo est in via, in *Fraus* medio platearum occidendus sum. Item illud publicam fraudem incredibilemque iustitiæ violationem si- *Psal.54.* gnificat. Et conuersum est retrorsum iudicium, & iustitia longè stetit, quia corruit in platea veritas. Iam verò *Publicum* cædes in plateis factæ magnam & publicam calamitatem, atque labefactatum & conuulsum ciuitatis statum indicat, idemque significant planctus & vlulatus in pla- *Isai.15.* tea editi. vt, In triuiis eius accincti sunt sacco, super tecta eius, & in plateis eius omnis vlulatus descendit in *Isai.24.* fletum. Et clamor erit super vino in plateis, deserta est *Ierem.48.* omnis lætitia, translatum est gaudium terræ. Et super *Ierem.49.* omnia tecta Moab, & in plateis eius omnis planctus, quia contriui Moab sicut vas inutile. &, Ideò cadent iuue- *Ezech.28.* nes eius in plateis eius. Et immittam pestilētiam & sanguinem in plateis eius. Et corpora eorum iacebunt in *Apocal.11.* plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Ægyptus. *Contēptio* Quoniam autem platea peruius locus, & transeuntium frequentia celeberrimus est; ideò *Despectio* lutum minus diu continet, vtpote vel quòd redempto- *Detrimentum.* rum diligentia vel transeuntium frequentia citissimè aut aboleatur, aut abradatur. Quam ob rem huiusmodi similitudo detrimētum magnum, & contemptæ *2.Reg.22.* rei vel personæ abolitionem significat, sicut scriptum est. Delebo eos vt puluerem terræ, quasi lutum platea- *Isai.5.* rum comminuam eos atque confringam. Et facta sunt morticina eorum quasi stercus in medio platearum. Et *Isai.10.* ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. &, Oculi mei videbunt in eam: nunc erit in *Miche.7.* conculcationem quasi lutum platearum. Ædificauit *Zachar.9.* Tyrus munitionem suam, coaceruauit argentum quasi humum & aurum platearum. Prætereà quo capacissi- *Celebritas* mus in vrbe locus platea sit, rebus, quas celeberrimas & notissimas esse oporteat, agendis exponendisque petitur. vt: Et conuocauit vniuersos in platea portæ ciuita- *2.Paral.32.* tis, & locutus est ad cor eorum. Et legit in eo apertè in *2.Esd.8.* platea, quæ erat ante portam aquarum, de manè vsque ad mediam diem, in conspectu virorum & mulierum & sapientium. &, Mardochæus indutus sacco, & spar- *Esth.4.* gens cinerem capiti, & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui. Et egressus Athach iuit ad Mardochæum stantem in *Esth.6.* platea ciuitatis ante ostium palatij. &, Primus de regis principibus ac tyrannis teneat equum eius, & per plateas ciuitatis incedens clamet & dicat: Sic honorabitur quemcunque voluerit rex honorare. &, Deriuentur *Prouerb.5.* fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. &, Surgam, & circuibo ciuitatem, & per vicos & plateas quæ- *Cant.2.* ram quem diligit anima mea. &, Circuite vias Ierusa- *Ierem.5.* lem, & aspicite & considerate, & quærite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium & quærentem fidem. &, Nónne vides quæ isti faciunt in ciuitatibus *Ierem.7.* Iuda & in plateis Ierusalem? Et ædificasti tibi lupanar, *Ezech.16.* & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis. &, Quo- *Marc.6.* cunque introibat Iesus in vicos vel villas aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos. &, Exi citò in plateas & *Luc.14.* vicos ciuitatis, & pauperes, debiles ac cæcos & claudos introduc huc. Illud quoque ad capacitatem frequentiamque pertinet. Et plateæ ciuitatis complebuntur in- *Zach.8.* fantibus & puellis ludentibus in plateis eius. Non absimili quoque ratione platearum locus ad nominis, personæ vel rei celebritatem gloriamq; vsurpatur. vt, Me- *Iob.18.* moria illius pereat de vita, & non celebretur nomen eius in plateis. &, Quando accedebam ad portam ciui- *Iob.29.* tatis, & in platea parabant cathedram mihi. &, Cùm *Matth.6.* oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus. &, Non contendet, neque clamabit, nec *Matth.12.* audiet aliquis in plateis vocem eius. &, Manducaui- *Luc.13.* mus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Allegoricos autem plateæ nomen pro patenti & aperto *Amplitudo* loco vsurpatur, qualis in humano capite aurium situs est: vt, Et claudent ostia in platea, in humilitate *Eccles.12.* vocis molentis.

PRÆTORIVM LOCVS.

CAPVT XLIII.

INTER publica & communia loca Prætoris domus siue Palatium propriè Prætorium dicitur & cēsetur, in quo reorum causæ examinari & iudicari solent magna adstantium frequentia, quibus facilè cognosci possit quinam & quonam modo agatur. Est itaque locus communis accusatori & reo, atque iudici & testibus, quatenus ad causas agendas pertinet: quatenus verò ad spectandas, omnibus aliis communis est. Quam ob rem præter communionem & societatem, exactam & legi- *Iudicium* timam causarum & rerum cognitionem significare videtur Prætorii frequentatio & vsus; atque eandem omnibus notam apertamque esse posse, vtpote publici & præcipui in ciuitate magistratus à Romanis dicundi iuris & publicam rem gubernandi causa constituti. Est autem animaduertendum, eos, qui in prætorium inducuntur, vt causam dicant, à proprio ciuitatis iure & priuilegio alienos, & in Romanorum potestatem omnino traditos censeri, sicut scriptum est. Adducunt ergo Ie- *Iohan.18.* sum à Caipha in prætorium. &, Introiuit ergo iterum *Ibidem.* in præto-

in prætorium Pilatus, & vocauit Iesum, & dixit ei, Tu
Iohan. 19. es rex Iudæorum? Et ingressus est ad prætorium iterum,
Act. 23. & dicit Iesu: Vnde es tu? Et Paulus in prætorium He-
Matth. 21. rodis Felicis præsidis iussu custoditur. Et milites præsi-
dis suscipientes Iesum in prætorium congregauerunt
vniuersam cohortem, & exuentes eum chlamydé coc-
cineam circundederunt ei, &c. Hæc omnia potestatem
factam iudici, traditumque gentibus reum significant.
Id quod sera nimium Iudæ pœnitentia confirmatur, si-
cut scriptum est. Adduxerunt eum, & tradiderunt Pon-
Ibidem. tio Pilato præsidi. Tunc videns Iudas, qui eum tradi-
dit, quòd damnatus esset. Quòd verò publicam & mul
tis cognitam ac testatam esse causam in prætorio actam
necesse sit, D. Paulus docet: Ita, vt vincula mea mani-
Philip. 1. festa fierent in Christo in omni prętorio. Illud verò non
Priuatæ ædes. prætorij ipsius, sed ædium alienarum nomine interpre-
tandum est, quòd Iudæi non introierunt in prætorium,
Iohan. 18. vt non cõtaminarentur gentium consuetudine & com
municatione tecti vnius, sed vt manducarent pascha,
cuius nondum præterierat dies.

FORVM LOCVS.
CAP. XLIIII.

FORVM publicus locus, peruius atque apertus, in
Publicum quo omnia palam fiunt; otiosorum præterea & cessan-
Cessatio tium hominum conuentus ostentationis atque gloriæ
causa à quibusdam exquisitus. Est etiam vendendis re-
Mercatus bus propter populi frequentiam, atque operis condu-
cendis opportunus, quarũ rerum exempla illa sunt: De
Ezech. 27. domo Thogormę equos & equites, & mulos adduxerũt
Matth. 20. ad forum tuum. Et vidit alios stantes in foro otiosos. &,
Matth. 11. Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coæ-
qualibus suis dicunt &c. Publicam rem & contestatam
spectatamque actionem hoc significat: vt illud etiam.
Act. 16. Videntes quia exiuit spes quæstus eorum, apprehéden-
tes Paulum & Sylam perduxerunt in forum ad princi-
Matth. 23. pes; & offerentes eos magistratibus dixerũt &c. Et Scri-
bæ & Pharisæi salutationes in foro amare dicuntur. &
Act. 17. Paulus Christi notitiam propagare studens disputabat
in synagoga cum Iudæis & colentibus, & in foro per
omnes dies, ad eos qui aderant. Fori præterea vsus &
commercium & consuetudinem significat, quanquam
non admodum certè definita sit, nisi ijs, qui religionis
studium ad superstitionem vsque profitentur. vt, Pha-
Marc. 7. risæis, qui tenentes traditionem seniorum, à foro nisi
baptizentur, non comedunt.

PISCINA LOCVS.
CAP. XLV.

PISCINÆ locus nõ tam natura quàm hominum
opere constat, & priuati interdum, sæpe autem pub-
lici iuris atque vsus est. Nihil verò illustris significatio-
nis habet, quatenus piscina est, nisi quòd locorum vel
terminorum ad actionum gestarúmue rerum monu-
menta vel indicia certas ostendit notas. vt, Ioab filius
2. Reg. 2. Saruiæ, & pueri Dauid egressi sunt, & occurrerunt eis
iuxta piscinam Gabaon: & cùm in vnum conuenis-
sent, è regione sederunt, hi in vna parte piscinæ, & hi
in altera. Et suspenderunt eos super piscinam in He-
2. Reg. 4. bron. Et lauerunt currum eius in piscina Samariæ. &,
3. Reg. 22. Tharthan, Rabsaris & Rabsaces cùm ascendissent, ve-
nerunt in Ierusalem, & steterunt iuxta aquæ-ductum
piscinæ superioris, quæ est in via agri fullonis. Et Sel-
2. Esd. 3. lum filius Chol ædificauit muros piscinæ Siloe in hor-
tum regis &c. vsque ad piscinam, quæ gradi opere con-
Iohan. 5. structa est. Piscinæ autem, quod in euangelica historia
celebratur mysterium, non ex loci ratione, sed ex di-
uina virtute definitur.

TEMPLVM LOCVS.
CAP. XLVI.

DE templi maiestate, sanctitate & vsu aliàs pluri-
bus dicturi, nunc de eius loci rationem spectantibus
significationibus breuiter agemus: illud imprimis
præfati, Templum inter omnia mundi inferioris loca
tum propter arcanam significationem, tum propter
vsum præcipuè religiosum haberi: quanquam aliàs
mundus omnis templum esse censeatur, & humanus Religio
animus commodissimum omnium Deo templũ opte-
tur. Tamen quòd certa loca esse oporteat quoque, in
quæ homines religionis tũ cognoscendæ, tũ colendæ
causa publicè conueniant; sacrata ad eam rem templa
instituũtur, sanctitudine & cultu venerabilia, tam apud
eos, qui veræ & probatæ religionis expertes fuerint,
quàm apud eos, qui veræ pietatis notitiam habent; hoc
tamen discrimine, quòd illi falsam, hi verò verã & cer-
tam pietatis rationem sequantur: sicut scriptum est,
Replebimur in bonitate domus tuæ: sanctũ est tem- Psal. 64.
plum tuum, mirabile in æquitate. Principio autẽ com-
munis religionis profitẽdę, orationis & supplicationum,
precum quoque atque gratulationum causa templum
peti solet, quorum vsuum exempla illa sunt. Et ascende- 1. Reg. 1.
bat vir de ciuitate sua statutis diebus, vt oraret & sacri-
ficaret Domino exercituum in Silo; sicque faciebat per
singulos annos, cùm redeunte tempore ascenderet
ad templum Domini. Ascenditque rex templum Do- 4. Reg. 23.
mini, & omnes viri Iuda vniuersi, qui habitabant in
Ierusalem cum eo, sacerdotes & prophetæ & omnis
populus à paruo vsque ad magnum: legitque cunctis
audiẽtibus omnia verba libri fœderis, qui inuẽtus est in
domo Domini &c. quæ de publica professione in illo lo-
co narrantur. Et vniuersi sub manu patris sui ad can- 1. Paralip. 25
tandum in domo Domini distributi erant. &, Ego au- Psal. 5.
tem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in do-
mum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in ti- Psal. 28.
more tuo. &, In templo eius omnes dicent gloriam. &,
In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad tem- Psal. 137.
plum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo. &, Cùm Ion. 2.
angustiaretur in me anima mea, Domine, recordatus
sum, vt veniat ad te oratio mea ad templum sanctum
tuum. &, Domus mea domus orationis vocabitur om- Esai. 56.
nibus gẽtibus. & Christi discipuli fuisse dicuntur quo- Act. 2.
tidie perdurantes vnanimiter in templo. Idem autem
locus sacerdotibus ad proprium sacrorum munus cu-
randum præscriptus propriè & constitutus est. An Matth. 12.
non legistis in lege, quòd sabbathis sacerdotes in tem-
plo sabbatum violant & sine crimine sunt? Sacris etiam
rebus & donarijs conseruandis commodus locus tem- 4. Reg. 12.
plum esse censetur. Et tulit Ioiada Pontifex gazophyla-
cium vnum, aperuitque foramen desuper; & posuit il-
lud iuxta altare ad dexteram ingredientium domum
Domini, mittebantque in eo sacerdotes, qui custodie-
bant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad
templum Domini. &, Omnes reliqui in cunctis locis, 1. Esd. 1.
vbicunque habitant, adiuuent eum viri de loco suo ar-
gento & auro & substantia & pecoribus, excepto, quod
voluntariè offerunt in templo, quod est in Ierusalem.
&, De bellis & manubiis præliorum, quæ consecraue- 1. Paral. 26.
rãt ad instaurationem & supellectilem templi Domini.
PIETATIS doctrinæ exercitandæ, atque in- Doctrina
struendis ad fidem probitatemque hominibus, &
publicus, & maximè idoneus locus templum est. Marc. 12.
Et respondens Iesus dicebat docens in templo, &c. Et Matth. 26.
quotidie apud vos sedebam, docens in templo & non Act. 5.
me tenuistis. &, Ite, & stantes loquimini plebi om
nia verba vitæ huius. Lectissimus autem locus hic est
ad perpetuam, & publicam accepti beneficij recorda-
tionem statuendis rerum gestarum monumentis,
idque mos apud omnes adeò gentes obtinuit. Tule-
runtque Philistijm arcam Dei, & intulerunt eam in 1. Reg. 5.
templum Dagon, & statuerunt eam iuxta Dagon. Et Monumenta.
miserunt in terram Philistinorum in circuitu vt annun- 1. Reg. 3.
tiaretur in templo idolorum & populis. Et Goliath gla- 1. Reg. 21.
dium sacrauerat Dauid in tabernaculo Silo. Et tulit 2. Reg. 8.
Dauid arma aurea, quæ habebant serui Adarezer; & de-
tulit ea in Ierusalem, & de Bere & de Beroth ciuitati-

bus Adarezer tulit rex Dauid æs multum nimis, de quo 4.Reg.2. fecit Salomon omnia vasa in templo. Propter loci autem religionem atque vsus etiam sanctitudinem, & Dei reuerentiam præcipuam sanguinis humani, effusio etiam legitima, aliena à templo esse debet, quanquam aliquando Salomon raro exemplo optatam in eo potius Prophanatio. loco mortem Ioab inferri non sine causa permiserit; aliàs autem nefas est cædem in templo fieri, quod & idem Salomon hac etiam in causa vitandum curabat. 2.Paral. 23. Sed egressus Ioiada Pontifex ad centuriones & principes exercitus dixit illis, Sacrilegiū. Educite illam extra septa templi, & interficiatur foris gladio. præcepitque Sacerdos, ne occideretur in domo Domini. Eorum, quæ templo consecrata sunt, ablatio sacrilegij notam subit: vt 1.Esd. 5. Vasa templi, quæ tulerat Nabuchodonosor.

SYNAGOGA LOCVS.
CAP. XLVII.

SYNAGOGA propriè non tam locus, quàm ipse hominum conuentus est, qui tamen loco illi, in quo de sacris præcipuè rebus agi solet, nomen communicauit Luc. 7. suum. vt illud: Et synagogam ipse ædificauit nobis. & Religio. Matt. 12. Amant primas cathedras in synagogis. Est autem locus Doctrina. cum precibus & supplicationibus frequentandis, tum disciplinæ publicæ & sacris rebus docendis commodus. Matth. 4. Ideoque Christus frequentissimè in synagogis Iudæo- Pænitentia publica. rum docuisse dicitur. Paulus etiam in multis disputa- Acto. 17. 22 bat synagogis. Publica etiam & solennis alicui indicta 24. correctionis pœna in synagoga subiri consueuit: cuius Marc. 13. illud est sententiæ. Et in synagogis vapulabitis. &, Domine ipsi sciunt, quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagogas eos, qui credebant in te. Notatur etiam in eo loco præcipuè, vt in alijs publicis, hypocritarum hominum ostentatio omni conuentui apertè exposita. Namque eiusmodi amant in synago- Matth. 6. gis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur Excommunicatio. ab hominibus. Eiectio autem è synagoga communicationis abnegatio est, & abalienatio à religiosa consuetudine, quæ à nostris recepto iam verbo Excommunicatio dicitur. Ad hanc rationem illa pertinent. Iam Iohan. 9. enim conspirauerant Iudæi, vt si quis confiteretur eum Iohan. 12. esse Christum, extra synagogam fieret. Et propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eijceren- Iohan. 16. tur. &, Absque synagogis facient vos.

MVRVS LOCVS.
CAP. XLVIII.

QVANQVAM omnis paries murus dici Latinis possit, ferè tamen omnis murus in sacris libris ex Hebraico שור redditus vrbium mænia & circuitum significat. cuius multæ ad vsum commoditates obser- Securitas tutela. uantur. Namque ad vrbium & locorum securitatem & præsidium firmius significandum aptè hoc nomen Exod. 14. appellari solet. vt: Et ingressi sunt filij Israel per mediū sicci maris, erat enim aqua quasi murus ad dexteram eorū & ad læuam. Et exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare, nec vnus quidem superfuit ex eis. Filij autem Israel perrexerunt per medium sicci maris, & aquæ eis erant quasi pro muro à dextris & à Leuit. 13. sinistris. &, Explorate (inquit Moses) vrbes quales, Deut. 28. muratæ an absque muris. &, Cunctæ vrbes erant muratæ muris altissimis. Illud etiam murorum præsidium quantum esse putetur, apertè indicat, quod Iosue. 6. in diris prædictionibus est conscriptum. Et destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Et illud, Conclamabit omnis populus vociferatione magna; & muri funditus corruent ciuitatis. Igitur omni populo vociferante & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitus increpuit, muri illico corruerunt. Et ascendit Ierem. 50. vnusquisque per locum, qui contra se erat, ceperunt- Ibidem. que ciuitatem. Et apud prophetas. Clamate aduersus eam: vbique dedit manum, ceciderunt fundamenta eius, destructi sunt muri eius, quoniam vltio Domini est. &, Cogitauit Dominus dissipare murum filiæ Sion. Amos. 1. &, Mittam ignem in murum Gazæ & deuorabit fines eius. &, Ruent in itineribus suis, velociter ascendent Nah. 2. muros eius. &, Dies Domini exercituum super om- Isai. 2. nem turrim excelsam, & super omnem murum mu- Zach. 2. nitum. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu. Multa præterea alia rationis huius exempla Propugnaculum. sunt. Huic verò proxima est propugnaculi significatio, cuius non parua commoditas in muro esse existimatur. vt, Quare accessistis ad murum, vt præliaremini? an 2.Reg. 11. ignorabatis, quòd multa desuper ex muro tela mittantur? &, Orauimus Deum nostrum; & posuimus custo- 2.Esd. 4. dem super murum die ac nocte contra eos. &, Ego murus, & vbera mea sicut turris. &, Ego quippe hodie de- Cantic. 8. 10 Ierem. 1. di te in ciuitatem munitam & in columnam ferream, & in murum æneum super omnem terram. &, Dabo Ierem. 15. te populo huic in murum ferreum fortem, & bellabunt aduersum te, & non præualebunt. Murorum præ- Ciuitas. terea ambitus ciuitatem non solùm mænibus, sed rerum agendarum & iuris ratione definit. Ex quo genere illa sunt. Qui vendiderit domum, intra vrbis mu- Leuit. 25. ros habebit licentiam redimendi, donec vnus impleatur annus. Si autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum iure vendetur. Et Leuitis vrbes ad Numer. 35. habitandum datas ita definiebat Deus, vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus & iumentis: quæ à muris sunt ciuitatum forinsecus per circuitum, mille passuum spacio vendentur. Et illud, Ciuitas in Apocal. 21. quadro posita est, &c. & paulo post. Et mensus est murum eius centum quadraginta quatuor cubitorum. Est etiam murus ad eorum, quæ & exterius & interius aguntur, prospectum opportunus locus. vt, Ne loqua- Isai. 36. ris ad nos Iudaicè in auribus populi, qui est super murum. &, Filij populi tui, qui loquuntur de te Ezech. 33. iuxta muros, & in ostijs domorum. Habet autem ad dubias res vel vitandas vel effugiendas, euadendaque ciuitatis pericula, commoditates interdum idoneas Commoditas. murus: quas qui sapienter agunt, obseruare solent. Ideoque exploratores à Iosue missi ad tabernam muro vrbis adstructam diuertisse dicuntur, vnde & sibi & officio suo consulere commodius potuere, demissique Iosu. 2. sunt per funem de fenestra Rahab, cuius domus muro Actor. 9. hærebat. Et Paulum accipientes discipuli nocte per murum, demiserunt submittentes in sporta. Quæ 2.Cor. 2. super murum geruntur aut collocantur, exposita vndi- Conspicuitas. que ad spectandum sunt, & ita manifesta, vt neque eos qui in agro, nec eos etiam, qui intra vrbem agunt, la- 1.Sam. 31. tere possint. Quam ob rem Saulis & filiorum cadauera in muro Bethsan posita ab hostibus fuisse narrantur. Et 4.Reg. 3. Moabitarum rex Idumæorum regis filium in prælio 4.Reg. 6. arreptum super murum accenso igni combussit. Et Israelitarum rex cùm per murum Samariæ ingressus, vestimenta sua dolens indignatusque disciderat, celatum cilicium populo omni prodidit. Ad hoc etiam publicæ Psalm. 54. & expositæ rationis genus illa pertinent exempla. Die ac nocte circundabit eam super muros eius iniquitas. Ezech. 27. &, Pygmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per circuitum. Illud porrò Securitas. magnæ atque ab omni metu alienæ securitatis signum Ezech. 38. est, vrbes absque muris esse & coli. vt, Ascendam ad terram sine muro, veniam ad quiescentes habitantesq; securè: hi omnes habitant sine muro, vectes & portæ Zach. 2. non sunt eis. &, Curre & loquere ad puerum istum dicens: Absque muro habitabitur Ierusalem præ multitudine hominum & iumentorum in medio eius.

SVBVRBANVS LOCVS.
CAP. XLIX.

POSTREMVS ex publicis locis suburbanus est Hebraicè מגרש dictus, quo nomine aliquando significatur ager vrbi proximus, idemque certis limitibus de- Ager. finitus

finitus, iumentis domesticis ad pascua destinatus, cuius
exemplum est. Præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de
possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana
earum per circuitum, vt ipsi in oppidis maneant, & sub-
urbana sint pecoribus ac iumentis, quæ à muris ciuita-
tum forinsecus per circuitum mille passuum spacio ten
1.Paral.6. dantur. &, Gaathitis dederunt Hebron in terra Iuda, &
Ezech.45. suburbana eius per circuitũ. Et apud prophetã: Et erit
omni ex parte sanctificatum quingentos per quingentos
quadrifariam per circuitum quinquaginta cubitis in
Ezech.8. suburbana eius per gyrum. Non rarò etiam suburba-
na dicuntur vici & oppidula vrbi viciniora, quibus ea-
dem iuris, & iudiciorum communicatio est, vt:
1.Paral.5. Habitauerunt in Galaad, & in Basan, & in viculis eius,
in cunctis suburbanis Saron vsque ad terminos.
1.Paral.13. &, Mittamus ad fratres nostros reliquos in vniuersas
regiones Israel, & ad Sacerdotes & Leuitas, qui habitãt
in suburbanis vrbium. Atque turbatis bello aut belli
Periculum suspicione temporibus, suburbanorum vt non tuta ha-
2.Paral.11. bitatio, ita minus frequens esse solet. Sic Roboami &
Ieroboami regum ætatibus, cùm omnia dissidiis & ini-
micitiis flagrarent, Sacerdotes & Leuitæ, qui erant in
vniuerso Israel, venerunt ad Roboam de cunctis sedi-
bus suis, relinquentes suburbana & possessiones suas, &
transeuntes ad Iudam & Ierusalem. Pomœriis, hortis,
& vinetis, animi & vtilitatis causa comparatis, idoneus
in suburbanis locus est. vt, De vinea Sodomorum vi-
Deut.32. nea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ. &, Quo-
Isai.16. niam suburbana Hesebon deserta sunt, & vineam Sa-
bama, &c. Atque hactenus publica loca ad significa-
tionum variam rationem obseruandam peragrauimus:
nũc deinceps priuata velociter indicaturi percurremus.

DE PRIVATIS LOCIS.

CAP. L.

PRIVATORVM locorum simplicissimus tẽtorium
est, isque mobilis & nulli certo loco perpetuus.
Genes.4. Cuius primus vsus Iabelo Mathusalemi filio adscribi-
tur, qui fuit pater habitantium in tentorijs atque pa-
Vagatio. storum. Itaque in tentorijs habitare, vaga & instabili
sede vti, significat: id quod pastorum nomen satis de-
clarat, quorum plaustra vagas ritè trahunt domos, vt
Mansio. Poëta inquit. Tentorium autem figere, commoratio-
nis & mansionis signum est quantocumque tempore
Genes.31. ea fiat. Cuius exempla sunt. Iamque Iacob extende-
rat in monte tabernaculum. cumque ille consecutus
fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Ga-
Exod.19. laad fixit tentorium. Et profecti de Raphidim, & per-
mouentes vsque in desertum Sinai, castrametati sunt
in eodem loco, ibique Israel fixit tentoria è regione
Numer.21. montis. &, Egressi de Oboth fixerunt tentoria in Iea-
Nume.31. barim. Et egressi de Elim fixerunt tentoria super mare
rubrum. Atque à pastorum olim consuetudine, ad
peregrinationes deinde, demũm verò ad militarem
Ierem.6. vsum tentoria quoque culta fuere. Vnde, & figere ten-
toria super ciuitatem aliquam, obsidentium & bel-
Ezech.25. la mouentium est. vt, Ad eam venient pastores, &
greges eorum, fixerunt in ea tentoria in circuitu. Et id-
circo ego tradam te filijs orientalibus in hæreditatem,
& collocabunt caulas suas in te, & ponent in te tento-
ria sua. Nocturno tempore reges, & principes in castris
tẽtoria quietis causa petunt: Ita cùm vidisset Dauid lo-
1.Reg.26. cum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner prin-
ceps militiæ eius; & Saulem dormientem in tentorio:
venerunt Dauid, & Abisai ad populum nocte, & inue-
nerunt Saul iacentem, & dormientem in tẽtorio, &
hastam fixam in terra ad caput eius; Abner autem, &
populum dormientes in circuitu eius. Atque tentoria
Metus. belli tempore deserere, ingentis metus, & maximæ tre-
4.Reg.7. pidationis indicium est manifestum. Sic enim Syro-
rum exercitus surgentes fugerunt in tenebris, & dere-
liquerunt tentoria sua. Et leprosi duo fugam hostium
vehementissimam hoc argumẽto confirmarunt. Veni-
mus ad castra Syriæ, & nullum ibidem reperimus ho-
minem, nisi equos, & asinos alligatos, & fixa tentoria.
Significatur etiam tentorij nomine locus Deo im- Templum
peratori sacer, cunctis in eius exercitum & imperium
adscriptis cõmunis, ad religionis cultum & ad supplica-
tiones expositus, ac nonnunquam pro ipsis cortinis siue
velis & aulæis, quibus extensis locus circundari solet, Exod.26.
vsurpatur. vt, Faciesque tentorium in introitu taber-
naculi de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto. In Simplicitas
tentorijs manere & agere, de ijs dicitur, qui sine mag-
no sumptu & apparatu facilem consuetudinem, &
familiaritatem, omni superbia & fastu alienam, profi- 1.Paral.17.
tentur & præstant. sic Deus aiebat. Nec enim man-
si in domo ex eo tempore, quo eduxi Israel vsque ad
diem hanc, sed fui semper mutans loca tabernaculi, &
in tentorio manens cum omni Israel.
PRIVATAM quoque cuiuscunque domum, & Domus.
familiam tentorij nomine significamus. vt, Cumque Genes.31.
intrasset tentorium Rachelis, &c. Ex hac significatione
efficitur, vt tentorij dilatatione idem esse interprete-
mur quod familiæ & generis propagationem. vt, Dila- Isai.54.
ta locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorũ
extende. Vt communicationem & consuetudinem
tentorij alicuius frequẽtatio, sic etiam abalienationem Excom-
eiusdem detestatio & fuga arguit; idemque est cum ea, municatio
quam excomunicationem dicunt. vt, Cumque reces- Numer.16.
sissent à tentoriis eorum per circuitum, Dathan & Abi-
ron stabant in introitu papilionum suorum. Et ista Num.19.
est lex hominis, qui moritur in tabernaculo: omnes
qui ingrediuntur in tentorio illius, & vniuersa vasa pol-
luta erunt septem diebus. Nonnunquam verò certæ
gentis notam nomen tentorij appellatum indicat, quæ
vel semper vel frequentissimè tentorijs pro domicilijs
vtitur. vt, Pro iniquitate vidi tentoria Aethiopiæ. Habac.3.

TABERNACVLVM LOCVS.

CAPVT LI.

PEREGRINVM & hospitem, incertique loci cul- Hospes.
torẽ, tabernaculũ arguit. vt, Sed in tabernaculis ha Ierem.35.
bitabitis cunctis diebus vestris. Et adhuc te sedere fa- Ose.12.
ciam in tabernaculis. &, Quandiu sumus in hoc ta- 2.Cor.5.
bernaculo, ingemiscimus.
TABERNACVLI eadem cum tentorio ferè ra- Tẽtorium.
tionum & significationum obseruatio, sed huius nomi-
nis apud Latinos interpretes vsurpatio est frequentior:
& pro vrbibus, domibus atque oppidis non rarò acci-
pitur. vt: Corruitque Iudas coram Israel, & fugit in ta- 2.Petr.1.
bernacula sua. Priuatas etiam ædes in primis significat, Priuatæ ædes.
& rem priuatè actam arguit. vt: Iacuit Noe in taberna- Genes.9.
culo suo, & apparuerunt angeli Abrahæ sedenti in ta-
bernaculo suo. &, Festinauit Abraham in tabernacu- Genes.18.
lum suum. Et Isaac duxit Rachel in tabernaculum ma- Genes.24.
tris suæ. Et murmurastis in tabernaculis vestris atque Deut.1. Deut.16.
dixistis, Odit nos Dominus, &c. &, Acham furtum in Iosue.7.
tabernaculo suo condidit. Atque in tabernaculũ suum Suas res agere.
quemque ire, est suas res agere. vt, Manè consurgens Iudic.21.
vades in tabernacula tua. &, Non recedamus in taber- Genes.33.
nacula nostra, nec aliquis nostrum suam intrabit do-
mum, sed hæc contra Gabaa in commune faciemus. Exod.1.
Gentem etiam quandam in tabernaculis degentem Gentis nom.
Sochot, i. tabernacula, & vrbem Sochot, siue taberna- Iudic.8.
culorum, legimus Et ascendens Gedeon per viam eo-
rum, qui in tabernaculis morabantur. Cognationes 1.Paral.2.
quoque Scribarum habitantium in Iabes canentes at-
que resonantes, & in tabernaculis commorantes. Et 1.Paral.4.
percusserunt tabernacula eorum, & habitatores qui in-
uenti fuerant ibi. Templum etiam illud antiquum in Exod.26.
solitudine erectum, & per multa sæcula etiam in Silo, Templum.
& alibi conseruatũ, tabernaculum fuit, & antonoma-
sticos appellatum est tabernaculum. vt, Tabernaculum Exod.29.
verò ita facies. Et paulò inferiùs, Vt vnum tabernacu- Exod.33.
lum fiat. Idem tabernaculũ Domini & tabernaculum
testimo-

Cōsuetudo testimonij & fœderis dicitur. Perinde quoque vt ten-
torij, tabernaculi frequentatio cuiuspiam societatem, &
consuetudinem; desertio verò & fuga, abalienationem
Numer. 16. & detestationem indicat. vt, Præcipe vniuerso populo,
vt separetur à tabernaculis Chore, Dathan & Abiron.
Surrexitque Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron, &
sequentibus se senioribus, dixit ad turbam: Recedite à
tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere
Psal. 83. quæ ad eos pertinent. Huc illud pertinet, Elegi abie-
ctus esse in domo Dei mei magis, quam habitare in ta-
Psal. 112. bernaculis peccatorum. Vox exultationis & salutis in
tabernaculis iustorum. Et audiui vocem magnam de
Apocal. 21. throno, dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum homi-
Prouerb. 14. nibus. Et tabernacula iustorum germinabūt. Auxilium,
Præsidium præsidium & tutelam in alicuius virtute sitam, taberna-
Psal. 26. culi nomen inductum significat aliquando. vt, Quo-
niam abscondit me in tabernaculo suo, in die malo-
rum protexit me in abscondito tabernaculi sui. &, Ta-
Isai. 4. bernaculum erit in vmbraculum diei ab æstu, & in se-
curitatem & absconsionem à turbine & pluuia; & pro-
teges eos in tabernaculo tuo à contradictione lingua-
rum. Familiam quoque & sobolē tabernaculi vox ap-
Psal. 48. pellata significat. vt, Tabernacula eorum in progenie &
Psal. 51. progeniem. &, Propterea Deus destruet te in finem, &
Psalm. 68. euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo. Et in ta-
Ierem. 51. bernaculis eorū non sit, qui inhabitet. Incensa sunt ta-
bernacula eius. Et suscitabo tabernaculū Dauid, quod
cecidit. TABERNACVLVM in petra collocatum
Monumētum vel fixum, perpetuum monimentū indicare videtur, &
perpetui nominis arguit cogitationem. vt, Excidisti in
Isai. 22. excelso memoriale diligenter, & in petra tabernaculum
Luc. 16. tibi. &, Cùm defeceritis, recipiant vos in æterna taber-
nacula. AT verò tabernaculum vnius noctis, breuem
& instabilē mansionē, periturumq. domicilium, nomen
Isai. 24. genusque extinguedum significat vt, Agitatione agita-
bitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum
Ierem. 4. vnius noctis. Huius etiam generis illa sunt. Repente va-
Ierem. 9. stata sunt tabernacula mea, subitò pelles meæ. &, Quo-
Thren. 2. niam dereliquimus terram, quoniam deiecta sunt ta-
bernacula nostra. &, Dissipauit quasi hortum tentorium
Ose. 9. suum, demolitus est tabernaculum suum. Lappa in ta-
2. Petr. 1. bernaculis idem significat. Et depositionem taberna-
Daniel. 11. culi sui instare, Petrus aiebat. Tabernaculū figere, bellū
& obsidionem parare, & castrametari est. vt, Et figet
tabernaculum suum à Padno inter maria.

DOMVS LOCVS.

CAP. LII.

TABERNACVLIS Domus successerunt, quæ vt ad
plura agenda commodiores sunt, ita etiā vberiorē
sermonum & sententiarum suppeditant materiam.
Mansio Mansionem enim vel hominis vel animalis cuiuscun-
1. Reg. 7. que, vel aliarum etiam rerum, Domum vocamus. vt, Re-
uertebaturq. in Ramatha, ibi enim erat domus eius, &
ibi iudicabat Israelem. &, Quis dimisit onagrum li-
Iob 39. berum, & vincula eius quis soluit? cui dedi in solitu-
Psal. 84. dine domum. &, Etenim passer inuenit sibi domum. &,
Psalm 103. 4. Reg. 20. Herodij domus dux est eorum. Et etiam Ezechias læ-
tatus in aduentu eorū, ostendit eis Domum aromatum
& domum vasorum suorum. &, Laada pater Maresa,
1. Paral. 4. & cognationes domus operātium byssum in domo iu-
Esth. 2. ramēti. Et fœminarum regiarum domum apud Susam
fuisse legimus. His proxima illa sunt, domus seruitutis,
Deut. 5. pro ergastulo seruorum. vt, Ego Dominus Deus tuus,
qui eduxi te de terra Ægypti de domo seruitutis.
Eduxique vos in manu forti, & redemi de domo ser-
Deut. 7. uitutis. &, Vt educeres de carcere vinctum, & de do-
Isai. 42. mo carceris sedentes in tenebris. Et domus hyemalis
commoda frigori arcendo habitatio est. vt, Rex autem
Ierem. 36. sedebat in domo hyemali in mēse nono. &, Percutiam
Amos. 3. domum hyemalem cū domo æstiua. Et mulieres populi
Michæ. 2. mei eiecistis de domo deliciarū suarum. &, Esto mihi
Psal. 30. in Deum protectorē, & in domum refugij. &, Hæc est
Ezech. 49. domus culinarū in qua coquent ministri domus Domi-
ni victimas populi. &, Melius est ire ad domum luctus Prouerb.
quàm ad domū conuiuij. &, Quid peccaui tibi, quia mi- Ierem. 37.
sisti me in domum carceris? Domus etiam sepulchrum,
eademque Domus æternitatis dicitur, sicut scriptū est.
Et sepulchra eorum domus illorum. Quoniam ibi ho- Quies Psal. 48.
mo in domum æternitatis suæ. Domus etiam, quietem, Prouerb. 12.
otium, idoneumque meditationi significat locum. vt,
Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & Daniel. 4.
florens in palatio meo. &, Erunt verba hæc, quæ ego Deut. 6.
præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs
tuis, & meditaberis sedens in domo tua. Et docete Deut. 11.
filios vestros, vt ea meditentur, quando sederis in do-
mo tua. Rursus illa oratio inquietum & perturbatum
vitæ vsum indicat. Nec in domo manebat, sed in mo- Luc. 8.
numentis. DOMVS quoque vrbanam vitam, &
rem, vt ager, etiam rusticam significat. vt, Cunctaque Genes. 34.
vastantes, quæ in domibus & in agris erant. Est autem Vrbana vita
inter vrbanam & ruralem domum vario actionum
iure distinctum discrimen, quod ad multorum locorum
expendendam rationem obseruari expediat. nam, Qui Leuit. 25.
vendiderit domum intra vrbis muros, habebit licentiā
redimendi, donec vnus impleatur annus: si autem in
villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorū iure
vendetur. Domus viri vxori ascribitur, ac viri arbi- Viri domus
trio gubernatur, sicut scriptum est. Vxor in domo viri
cùm se voto constrinxerit & iuramento, si audierit vir, Num. 30.
& tacuerit, &c. Et si dilexeris eā, volueris[q]; habere vxo- Deut. 21.
rem, introduces eam in domum tuam, &c.
CVSTODIÆ etiam rerum & rationi habendæ do- Custodia
mus apta est, idque aliquando nomen ipsum indicat.
vt, Si videris bouem fratris tui, aut ouē errantem, &c.
duces in domum tuā, eruntque apud te quandiu quæ- Deut. 22.
rat frater tuus, & recipiat. Paterna etiam domus puel-
lis & virginibus ante nuptias & filiabus etiam viduis,
quibus liberi non supersint, destinatur. vt, Sede in do- Genes. 38.
mo patris tui, & esto vidua. Et istæ sunt leges, quas
constituit Dominus Moysi inter virum & vxorem, & Numer. 30.
inter patrem, & filiam, quæ in puellari adhuc ætate est,
vel quæ manet in patris domo. &, Mulier si quippiam
vouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo Deut. 22.
patris sui. &, Quod si verum dixerit, & non est inuen-
ta in ea virginitas, eijciet eam extra fores domus patris
sui. &, Ite in domum matris vestræ, & faciat Domi- Ruth. 1.
nus vobiscum misericordiam, sicut fecistis cum mor-
tuis & mecum. Et nemo est, qui reliquerit domum
aut parētes aut fratres &c. Præterea domus patris vel Luc. 18.
propria alicuius cùm appellatur, iucundiorem condi- Suauitas
tionem, ac suauiorem vitæ vsum peregrinationi & hos- Genes. 12.
pitio oppositum significat. vt, Egredere de terra tua, &
de cognatione tuā, & de domo patris tui. &, Postquam Genes. 20.
eduxit me Deus de domo patris mei. &, Esto, ad
tuos ire cupiebas, & desiderio erat tibi domus patris Genes. 31.
tui. &, Obliuisci me fecit Deus omnium laborum meo-
rum, & domus patris mei. &, Ite in domum matris Genes. 41. Ruth. 1.
vestræ. &, Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam
& obliuiscere domum patris tui. Nonnunquam, & Psalm. 44.
domus nomen melius, & commodius hospitium in-
dicat, quàm aut in taberna, aut in publico loco haberi Hospitium
possit. vt, Obsecro Domini, declinate in domum pue- Genes. 19.
ri vestri, & manete ibi. Et fecit sicut illi fuerat impera- Genes. 47.
tum, & introduxit viros in domum. Et eduxit ad eos
Simeon, & introductis domum attulit aquā. &, Fran- Isai. 58.
ge esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in
domum tuam. &, Scio quid faciam, vt cum amotus Luc. 16.
fuero à villicatione, recipiant me in domos suas. Atque Genes. 24.
officij huius argumentum domus ipsius præparatio est,
sicut legimus. Ingredere benedicte Domini: cur foris
stas? præparaui domum, & locum camelis. Domus 2. Reg. 7.
constructio, materies, & opificium, vitæ conditionem
siue tenuem siue opulentam indicat. vt, Videsne, 3. Reg. 12.
quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei sit
posita in medio pellium? Et vniuersa, quæ fecit Achab,
& domus eburnea, quam ædificauit. &, Myrrha, gutta Psalm. 44.
& casia

& casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis. &, Domos quadro latere ædificabitis, & non habitabitis in eis. Ex hac ratione ille locus allegoricôs est ponendus. Quanto magis qui habitant domos luteas. Sepulchra regum & principum in domibus ipsorum aliquando constructa & parata legimus. Nam Ioab sepultus est in domo sua in deserto. & dormiuit Manasses cum patribus suis, & sepelierunt eum in domo sua. Domus plena rei cuiuspiam magnam copiam & affluentiam manifestat. vt, Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero mutare, &c. &, Dederit tibi Dominus plenas domus cunctarum opum, quas non struxisti. &, Cœperunt itaque vrbes munitas & humum pinguem, & possederunt domos plenas cunctis bonis. Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis. &, Requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus. Habet autem domus certos, quibus definiatur, limites in omni iuris ratione obseruandos, vltra quos publicus aut cōmunis aut certè alienus locus cēsetur, atque illis terminis familia, cōsuetudo, familiaritas & necessitudo cōtinetur. Ex hoc genere illa sunt, Decima die tollat vnusquisque agnū per familias & domos suas. &, Assumet vicinū qui cōiūctus est domui suę. Et in die primo nō erit fermentū in domibus vestris. &, Nullus vestrum egrediatur ostium domus, suæ vsque manè. &, Transcendet Dominus domus, & non finet percussionem ingredi in domos vestras. &, In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras. &, Ille præcipiet, vt efferant vniuersa de domo, priusquam ingrediantur in eam. &, Patrem tuum & matrem, fratresque & omnem cognationē tuam cōgregaueris in domum tuam. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit super caput eius. &, Sola Raab meretrix viuat cum vniuersis, qui cum ea in domo sunt. Locorum quoque certis notationibus domus certo nomine indicata deseruit. vt, Post eum ædificauit Melchias filius aurificis vsque ad domum Nathinæorum. Rerum autē & actionum argumentis & rationibus amplificandis circumstantiæ grauissimæ à domus loco adduntur, siue ad probandum, siue ad improbandum adferri debeant. vt, Quomodo consequens est, vt furati simus de domo Domini tui aurum vel argentum? &, Ebulliet flumen ranas, quæ ascendent & ingredientur domum tuam, & cubiculum lecti tui. Et si effringens fur domum siue suffodiens fuerit inuentus. Et venerunt filij Belial, & circundantes domum senis fores pulsare cœperunt. &, Quid est, quòd dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Et posuerunt idola sua in domo, in qua inuocatum est nomen meum. Et vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solenni. &, In domo Israel vidi horrendum, ibi fornicationes Ephraim. Et in Bethel non adijcies vltrà, vt prophetes, quia sanctificatio regis est, & domus regni est. &, Intulistis in domum, & exsufflaui illud. &, His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. Illud autem, Rapina pauperum in domibus vestris est, manifesti argumenti vim habet.

Amos. 5. | Iob. 4. | Sepulchrū. | 3. Reg. 2. | 2. Paral. 3. | Copia. | Numer. 22. & 24. | Deut. 6. | 2. Esd. 9. | Prouerb. 1. | Isai. 13. | Familiaritas. | Exod. 4. | Leuit. 14. | Iosue. 2. | Ios. 6. | Notatio. | Nehem. 3. | Circunstantia. | Genes. 44. | Exod. 8. | Exod. 22. | Iudic. 19. | Ierem. 11. | Ierem. 32. | Thren. 2. | Ose. 6. | Amos. 7. | Hagg. 1. | Zachar. 13. | Manifestatio. | Isai. 3.

DOMVS Dei pro templo & publico loco religionis causa celeberrimo sæpissimè in sacris vsurpatur libris. vt, Nunc vadimus ad domum Dei. Et factum est verbum Domini ad Salomonem, dicens: Domus hæc, quam ædificas, &c.

Templum. | Iudic. 19. | 3. Reg. 6.

Ex his autem, quas adnotauimus, obseruationibus efficitur, vt domus etiam communionis & consuetudinis mutuæ rationem subeat: qui enim eadem domo vtuntur, communicare & consuescere inter se, qui verò abstinent, abalienari putantur. vt, Locutus est rex ad virum Dei, Veni mecum domum, vt prandeas, & dabo tibi munera. Et paulò inferiùs alius, Veni, inquit, mecum domum, vt comedas panem. &, Longè fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. &, Nec dimittam eum, donec introducam eum in domum matris meæ. &, Ne ingrediaris domum conuiuij, & paulò pòst, Domum conuiuij ne ingrediaris, vt sedeas cum eis, & comedas & bibas. Et de domo mea eijciam eos, non addam vltrà vt diligam eos. Et de domo Dei interficiā sculptile & conflatile. &, Intrantes in domum salutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et quicunque non receperit vos, nec audierit, exeuntes foras de domo vel ciuitate excutite puluerem de pedibus vestris. &, Ecce, qui in pretiosa veste sunt & delitiis, in domibus regum sunt. &, In quācunque domum intraueritis, ibi manete, nec inde exeatis. Hinc autem illæ orationes obseruantur, quæ & frequentes occurrunt, & certa significatione minimè carent, domi esse priuatè & secretò agere. Et cùm introijsset domum à turba, & ingressus domum, neminem voluit scire. Et in domo iterum discipuli eius interrogauerunt eum. &, Nunquid domos nō habetis ad manducandū & bibendum? Et si quis esurit, domi manducet, & non in iudicium conueniatis. Domos penetrare, est familiaritatem magnam aucupari, & secretorum consiliorum arcanorumque conscium esse velle. vt, Ex his sunt, qui penetrant domos viduarum, &c. Domum scrutari, diligentem perquisitionem significat. vt, Cras hac eadem hora mittam seruos meos ad te, & scrutabuntur domum tuam & domum seruorum tuorum. &, Mulier vna drachma perdita, accēdit lucernam & euerrit domum, & quærit diligenter. Venire domum, grauem de re aliqua curam significat in loco. vt, Venit ergo Achab in domum suam indignans & frendens super verbo, &c. &, Reuersus est rex Israel in domum suam audire contemnens. Redire siue ire in domum, rem sibi iam compositam ducentis, & confidentis est, curaque deposita quiescere cogitantis. vt, Reuersa est in domum suam concepto fœtu. Et dixit Dauid ad Vriam, Vade in domum tuam, & laua pedes tuos. Nuntiatumque est Dauid à dicentibus, Non iuit Vrias in domum suam. Et ait Vrias ad Dauid, Dominus meus Ioab & serui domini mei super faciem terræ manent, & ego ingrediar in domum meam? Et ait rex ad mulierem, Vade in domum tuam, & ego iubebo pro te. Et dixit rex, Reuertatur in domum suam. Et Adoniæ dixit Salomon, Vade in domum tuam. Et dixit Dominus: Non habent isti Dominum. Reuertatur vnusquisque in domum suam in pace. Et reuersus est Iosaphat rex Iuda in domum suam pacificè in Ierusalem. &, Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. &, Reuertar in domum meam vnde exiui. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam. &, Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam. Domum alicuius conscendere dicuntur, qui impetu facto expugnare & diripere cogitant. vt: Domos conscendent, per fenestras intrabunt. &, Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem? Idem ferè est domos percutere. vt, Quia ecce Dominus mandabit, & percutiet domum maiorem ruinis, & domum minorem fissionibus. &, Si sciret paterfamiliās, qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique & nō fineret perfodi domum suam. Ædificare, est certam sedem parare, & negotiorum finem, quietemque sibi proponere. vt: Sapientia ædificauit sibi domum. &, Sapiens mulier ædificat domum suam, insipiens constructam quoque manibus destruit. & Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam. &, Subleuetur desertum ciuitatis, in domibus habitauit Gedar. &, Ædificate domos & habitate. &, Quia super hoc misit in Babylonem ad nos, dicens: Longum est, ædificate domos & habitate. Illa verò huic cogitationi contraria sunt. Hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostra ad extraneos. &, Aedificabunt domos, & non habitabunt. Domum supra petram ædificare, consilij firmitudinem, & bonum euentum significat: contrà verò, super arenam construere. vt, Similis est viro sapienti, qui ædificauit domum suam super

Consuetudo. | 3. Reg. 13. | Prouerb. 5. | Canti. 3. | Ierem. 16. | Osea. 9. | Nahum. 1. | Matth. 10. | Luc. 7. | Luc. 9. | Priuatum. | Marc. 7. | Marc. 10. | 1. Cor. 11. | Familiaritas. | 2. Tim. 3. | 3. Reg. 20. | Inquisitio. | Luc. 15. | 3. Reg. 21. | 3. Reg. 20. | 2. Reg. 11. | Securitas quies. | 2. Reg. 14. | 3. Reg. 1. | 3. Reg. 22. | 2. Paral. 19. | Matth. 9. | Matth. 12. | Marc. 7. | Luc. 1. | Impetus. | Ioel. 2. | Matth. 12. | Amos. 6. | Quies. | Prouerb. 9. | Prouer. 14. | Prouerb. 24. | Isai. 42. | Ierem. 29. | Thren. 5. | Sophon. 1. | Matth. 7.

supra petrã. & paulo inferius de alio. Similis est homi-
ni, qui ædificauit domum suam super arenam. Illa por-
ro manifesto & frequenti sermone vsurpata translatio
Genes. 7. est, vt domus pro familia, sobole & omni posteritate ap-
pelletur. vt, Ingredere tu, & omnis domus tua in arcam.
Genes. 24. &, Recto itinere perduxit me Dominus in domum fra-
Ibidem. tris domini mei. &, Accipies vxorem filio meo de co-
Genes. 46. gnatione mea, & de domo patris mei. Et omnes ani-
mæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum. Et
Exod. 1. qui ingressi sunt in Ægyptũ cum Iacob, singuli cũ do-
Iudic. 11. mibus suis introierunt. &, Nonne vos estis, qui odistis
Psal. 112. me, & eiecistis de domo patris mei? &, Qui habitare
Prouerb. 19. facit sterilem in domo. &, Domus, & diuitiæ dantur à
Genes. 44. parentibus. &, Tu eris super domum meam. &, Non
Prouerb. 31. timebit domui suæ à frigoribus niuis.

Natio. PRO gente & natione aliqua domus vsurpatur. vt,
Ezech. 27. De domo Togormæ equos, & equites, & mulos addu-
xerunt ad forum tuum. &, Domus Togorma latera
Ezech. 37. Aquilonis. Domus quoque in possessiuo casu vsurpa-
tum nomen, familiæ vel gentis partem indicat. vt, Tu-
Genes. 17. lit Abraham Ismael filium suum, & omnes vernaculos
Ibidem. domus suæ. Et omnes viri domus illius circũcisi sunt.
Genes. 24. Et dixit ad seruum seniorem domus suæ. & Ipse erat
Psalm. 54. inclytus in omni domo patris sui. Et illud, In domo Dei
ambulauimus cũ consensu. Ad hanc quoque definitio-
Psal. 73. nem pertinet: Et elegi abiectus esse in domo Dei ma-
gis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum.

Familiaris res. POSTREMO familiaris rei, & vitæ totius insti-
Genes. 30. tuendæ ratio, domus nomine significatur. vt, Iustum
Genes. 31. est, vt aliquando prouideam domui meæ. &, Quid in-
uenisti de cuncta substantia domus tuæ? &, Benedixit
Genes. 39. Dominus domui Ægyptij propter Ioseph. Et non acci-
piam de domo tua vitulos. &, Nisi Dominus ædificaue-
Psal. 126. rit domum. &, Deprehensus quoque reddet septuplũ.
Prouerb. 6. Et omnem substantiam domus suæ tradet. &, Væ vobis
Math. 26. Scribæ, & Pharisæi, quia comeditis domos viduarum.

CONCLAVE LOCVS.

CAP. LIII.

EX priuatis locis Conclaue est domus pars semota
Secretum. quidem, verùm & familiaribus, & exteris magis
exposita, quàm cubiculum; in qua, & cubare per tem-
poris commoditatem, & prandere ac cænare, & consi-
lia cum amicis vel familiaribus inire principes solent.
2. Reg. 4. quarum rerum exempla illa sunt. Cùm autem ingressi
fuissent in domum, ille dormiebat super lectum suum
2. Reg. 13. in conclaui. &, Dixit Amon ad Thamar, Infer cibum
in conclaue, vt vescar de manu tua. Et tulit ad Amon
4. Reg. 6. fratrem suum in conclaue. &, Elisæus propheta, qui est
in Israel, indicat regi Israel omnia verba, quæcunque
locutus fueris in conclaui tuo.

CVBICVLVM LOCVS.

CAP. LIIII.

Secretum. CVBICVLVM secretior cæteris domus partibus
locus est; cuius vsus ad cubandũ, & dormiendum
3. Reg. 3. præcipuè expetitur. vt, Obsecro Domine mi, Ego &
Iudic. 15. mulier hæc habitabamus in domo vna, & peperi apud
3. Reg. 1. eam in cubiculo. &, Samson in cubiculum vxoris in-
trare volebat. &, Bethsabee in cubiculo Dauidem Re-
Esth. 2. gem allocuta est. &, Ducta est itaque ad cubiculum re-
Exod. 7. gis Assueri. &, Ascendent ranæ in cubiculũ lectuli tui.
Secretum Idem autem locus ijs rebus idoneus putatur, quibus
Genes. 43. conscios nullos esse cupimus. Sic enim Ioseph à fratri-
bus & familia semotus, introiens in cubiculum fleuit.
Iudic. 16. &, Samsoni in cubiculo insidiæ positæ sunt. Et in cogi-
Eccles. 11. tatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi ne
maledixeris regi. &, Introduces Iosaphat filium Nansi
4. Reg. 9. in interius cubiculum. Et quod locuti estis in cubicu-
Luc. 12. lis, prædicabitur in tectis. &, Iosabet Ioas infantem in
2. Paral. 22. cubiculo lectulorum abscondit. Secretò orantibus locus
commodus cubiculum est. Esdras enim abijt ad cu- Oratio.
biculum Iohannan filij Eliasib, & ingressus illuc pa- 1. Esd. 10.
nem non comedit, & aquam non bibit; lugebat enim
trãsgressionem eorũ qui venerant de captiuitate. &, Tu Math. 6.
autem cùm oraueris, intra cubiculum tuum, & clauso
ostio ora patrem tuum in abscondito. Latêre ob me-
tum vel animi inopiam cupientibus opportunum pu- Latebræ.
tatur cubiculum; & cubiculi cubiculũ maiorem etiam
trepidationem arguit, sicut scriptum est. Vade popule Isai. 26.
meus, intra in cubicula tua, claude ostia super te, ab- 3. Reg. 20.
sconde te modicum. &, Porrò Bennadab fugiens, in-
gressus ciuitatem, in cubiculum, quod erat intra cubi-
culum. Et visurus es in die illa, quãdo ingressurus es in 3. Reg. 22.
cubiculum intra cubiculum, vt abscondaris. Magnam
quoque necessitudinem amoremque maximum cubi-
culi communicatio indicat. vt, Inueni quem diligit Cantic. 7.
anima mea; tenui eum, nec dimittam donec introdu-
cam illum in domum matris meæ, & in cubiculum
genitricis meæ.

CVBILE SIVE LECTVS,

LOCVS, CAP. LV.

CVBILE quoque, siue lectus, quieti, & somno ca- Somnus.
piendo paratur. vt, Lepusculus plebs inualida, qui Prouer. 30.
collocat in petra cubile suum. Et de cubilibus leonum, Cant. 7.
& erit cubile draconum. & Veniat pax, requiescat in Isai. 34.
cubili suo, qui ambulauit in directione sua. Et leo im- Isai. 57.
pleuit cubile suum rapina. Et pueri mei sunt in cubili Nahum. 2.
mecũ. Thorus etiã maritalis, & meretricius lectulus cu- Luc. 11.
bilis nomine in loco significatur. vt, Super mõtẽ excel- Thorus.
sum, & sublimem posuisti cubile tuum. Dilatasti cubile Isai. 57.
tuum, & pepigisti cum eis fœdus. &, Egrediatur spon- Ibidem.
sus de cubili suo. &, Non in cubilibus & impudicitijs. Ioel. 2.
&, Quia ascendisti cubile patris tui. &, Nosti Domi- Rom. 13.
ne, quod detester cubile incircuncisorum. Cumque Genes. 49.
venissent ad eam filij Babylonis ad cubile mammarũ. Esther. 14.
Illud apud Ezechielem pro secreto loco vsurpatur. Vides Ezech. 23.
fili hominis, quid filij Israel faciunt in tenebris vnus- Ezech. 7.
quisque in abscondito cubilis sui? Idem etiam propter
silentium, & secretam stationem, cogitationũ officina, Cogitationibus.
& deliberationum opportunus locus esse censetur. vt,
Iniquitatem meditatus est in cubili suo. &, Quæ dicitis Psal. 35.
in cordibus vestris, & in cubilibus vestris. &, Væ qui Psal. 4.
cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus ve- Mich. 2.
stris. Somniorum quoque locus. vt, Visiones capitis tui Dani. 2. 4.
in cubili tuo. Pro sepulchro aut mortui lectulo vsurpa- Somnia.
tur etiam cubile. vt, In medio interfectorum posue- Feretrum.
runt cubile eius. His contrarium euentum illa signifi- Ezech. 35.
cant, quæ ideo grauiorẽ sensum adferre putantur. Si di-
xero, cõsolabitur me lectulus meus, & releuabor loquẽs Iob. 7.
mecum in stratu meo. Quę de cubili dicta sunt, eadẽ &
lecto, & lectulo cõueniunt omnia, videlicet somnus &
quies. vt, Ille dormiebat super lectũ suũ. &, Si ascẽdero 2. Reg. 4.
in lectum strati mei. &, Ponamus lectulum in cubiculo. Psalm. 131.
Quando irruit somniũ super homines, & dormiunt in 4. Reg. 4.
lecto. Adulteriorũ locus. Ecce mittã eã in lecto & qui Iob. 33.
mæchantur cum ea, &c. &, Maledictus, qui dormit Apocal. 2.
cum vxore patris sui, & reuelat operimentum lectuli Deut. 27.
eius. Adnotationem etiam securitatis habet lectus, au-
getque orationis sententiam. vt, Quanto magis nunc,
cùm homines impij interfecerunt virum innoxium in 2. Reg. 4.
domo sua super lectum suum.

SECRETVM, & maximè conseruatum domus lo- Secretus locus.
cum, minimeque penetrabilem, & peruium. vt, As- Exod. 7.
cendent ranæ in cubiculum lectuli tui. Ægrotantium
quoque locus lectus est, morbumque aliquando arguit.
vt, Afferte eum ad me in lecto vt occidatur. &, Do- 1. Reg. 19.
minus opem ferat illi super lectum doloris eius. &, La- Psal. 40.
uabo per singulas noctes lectum meum. &, Adduxe- Psal. 6.
runt paralyticum iacentem in lecto. Et conuersus ad Math. 9.
lectuli caput. &, Cuba super lectulum tuum & lan- 4. Reg. 1.
guorem simula. &, De lectulo, super quem ascendisti, 2. Reg. 13.
non Luc. 17.

Luc. 17. non surges. Societatem, & communem vitæ consuetudinem lecti communicatio indicat. vt, Erunt duo in
Societas lecto vno. Ad hanc rationem illud spectat, filium Sunamitidis in lectulo hominis Dei fuisse collocatum.
Apparatus

A d splendoris, & apparatus argumentū lecti quoque materies facit. vt, Mala aurea in lectis argenteis. &,
Prouerb. 25.
Qui dormitis in lectis eburneis . &, Sedisti in lecto
Amos. 5. Ezech. 23. pulcherrimo. Sub lecto esse, est abscondi. vt, Nunquid
Abscōdere accenditur lucerna, vt sub modio ponatur aut sub le-
Marc. 4. Sepulchrū. cto? Sepulchrum aliquando dicitur lectulus. vt, In te-
Iob. 17. nebris straui lectulum meum. Lectū etiam in signum,
Monumētum. & monumentum personæ cuiuspiam aut rei gestæ, cōseruari solere, ex illo discimus testimonio: Solus quip-
Deut. 11. pe Og Rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus eius ferreus, qui est in Rabath filiorum Ammon, nouem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis, ad mensuram cubiti virilis manus.

TVRRIS LOCVS.

CAP. LVI.

TVRRIS tum securitatis, & præsidij, tum pro-
Presidium spectus, & ornamenti causa construitur, sicut scri-
Genes. 11. ptum est: Faciamus nobis ciuitatem, & turrim, cuius culmen pertingat cælum, & celebremus nomen nostrū antequā diuidamur in vniuersa terra. &, Cùm reuer-
Iudic. 7. Iudic. 9. sus fuero victor in pace, destruā turrē hanc. &, Ædificauit turrim in medio eius. & Abimelech audiens viros
Isai. 5. turris Sichimorum pariter conglobatos. Erat autē tur-
2. Paral. 14. ris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerant viri,
Psalm. 121. Genes. 35. & mulieres. Et ædificemus ciuitates istas, & vallemus muris, & roboremus turribus. &, Turris fortitudinis à
Prouerb. 17. facie inimici. &, Turris fortissima nomen Domini. &
Notatio. Cantic. 7. Hubera mea sunt turres. Est etiam certa locorum nota-
Nehem. 3. Ierem. 31. tio in turribus constituta. vt, Fixit tabernaculum trans turrim gregis. Et vsque ad turrim centum cubitorum sanctificauerunt eam, & vsq. ad turrim Hananeel vsq. ad portam anguli. Et à turre Syenes vsque ad terminos
Custodia Specula. Æthiopiæ. Custodiæ, præsidio, speculæ, & prçconijs atq. denuntiationibus opportuna turris esse solet etiam extra vrbes constructa. vt, Ædificauerunt filij Israel excel-
4. Reg. 17. sa in cunctis vrbibus suis à turre custodum vsque ad ciuitatem munitam. Et ipse percussit Philistæos vsque
2. Paral. 27. ad Gazam, & omnes terminos eorum à turre custodum vsque ad ciuitatem munitam. &, Ioathan ædificauit in saltubus castella, & turres. &, Narrate in turribus eius.
Thesaurus THESAVRORVM repositorium, sicut scriptum est. Iis autem thesauris, qui erant in vicis & in turribus,
1. Paral. 27. & in vrbibus, præerat Ionathan filius Oziæ. Et fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.
Psalm. 121.

AREA LOCVS.

CAP. LVII.

AREA ad frumentum congregandum, & trituran-
Frumentū. dum paratur: ex quo fit, vt pro fructuum copia vel inopia hoc nomen vsurpetur. vt, Sicut de areis primitias separabis: &, Reputetur vobis in oblationē primitiuo-
Numer. 15. Numer. 17. rum tam de areis, quàm de torcularibus. &, Quando
Deut. 16. Deut. 15. collegeris de area fruges tuas. Et nō ligabis os bouis triturantis in area fruges tuas. &, Nocte areā hordei ven-
Ruth. 3. 1. Reg. 23. tilabunt. &, Annuntiauerunt Dauid: Ecce Philistijm oppugnant Ceilam, & diripiunt areas. &, Nunquid cre-
Iob. 39. des illi quoniam sementem reddat tibi, & aream tuam
Ose. 9. congreget? &, Area, & torcular nō pascent eos. &, Per-
Dormitur. In area. mundabit aream suam. In area dormiunt agricolæ trituræ tempore, sicut scriptum est. Descende in aream,
Ruth. 3. non videat te homo, donec esum potumque finierit: quando autem ierit ad dormiendum, &c.

CERTORVM locorum annotationi quoque areæ
2. Reg. 6. Notatio. nomina deseruiunt. Postquam autem venerunt ad areā
2. Reg. 2. Nachor. &, Erat autem Angelus domini iuxta aream
2. Reg. 24. 1. Paral. 13. Areuna Iebusæi. &, Cùm peruenissent ad aream Chidon. Aliquando area idem quod plantarium est. vt,
Nonne cùm tetigerit eam ventus, siccabitur, & in areis Ezech. 17.
germinis sui arescet? AREA propter conculcationis frequentiam, & calorem concipit, & humorē om- Siccitas.
nem remittit, & sterili ac tenui puluere abundat, sicciorque, quàm cæteræ soli partes, efficitur, sicut scriptum est. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, Daniel. 2.
argentum, & aurum: & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ. &, Erunt sicut puluis raptus ex area. & Ose. 13. Ioel. 1.
Sed & bestię agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te. Ex hac obseruatione signum Gedeoni factum Iudic. 6.
explicatur de vellere, & area.

TORCVLAR LOCVS.

CAPVT LVIII.

TORCVLAR locus easdem sermonum obseruationes suppeditat, annuosque vini, & olei prouen- Vinum mustum.
tus persæpe indicat, sicut scriptum est. vt, Reputetur Numer. 17.
vobis in oblationem tam de areis, quā de torcularibus. &, Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis tor- Iob. 24.
cularibus sitiunt. Et vino torcularia tua redundabunt. Prouerb. 3.
Illud autem temporum perturbationem, & hostium metum indicabat, quòd Gedeon excuteret, & purga- Iudic. 6.
ret frumēta in torculari. Prçterea vltionem grauissimā, Perturbatio.
magnam & copiosam cædem torcular ex translatione siue allegoria significat. vt, Torcular calcaui solus, & de Isai. 63. Vltio.
gentibus nō est vir mecum. Huius loci allegoria nobis in commentarijs, Deo dictante, explicabitur. &, Torcu- Ioel. 3.
lar calcauit Dominus virgini filiæ Iudæ. &, Venite & Thren. 1.
descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia, quia multiplicata est malitia eorum. &, Ipse Apocal. 15.
calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. Quæ verò in psalmorum inscriptionibus Latinis leguntur sępe Pro torcularibus, non huius argumenti est explicare.

SOLARIVM LOCVS.

CAPVT LIX.

SOLARIVM altissimus in domo locus, tecti vicē obtinet, & ipse apertus Soli, & nocturnæ auræ expositus, vbi quæ exiccari parantur, extendi solent, ob eamq. rem non inter secreta, sed inter aperta censetur loca, ideoque minorem suspitionem facit occultandarum Apertus locus.
ibidem rerum; eaque res prudenter à Rahab ad exploratores liberandos fuit excogitata: quæ fecit viros Iosue. 2.
ascēdere in solarium domus suæ, operuitque eos stipula lini, quæ ibi erat. Ad spectacula etiam commodus locus est, vtpote altus, & liber, vt in templo Dagonis de Iudic. 16. Prospectus
templo, & solario circiter tria milia Samsonē spectasse commemorātur. Dauid quoque ex solario Vriæ vxorē 2. Reg. 11.
lauātem prospexit. Et quoniam altissimus est locus, ad Liber locus
secreta colloquia commodus est, quippe quem nulli arbitri latere, aut obseruare possint. Ideoq. Samuel de 1. Reg. 8.
diuino consilio cum Saule in solario locutus est. Æstiuo tempore in calida regione, quietis & pernoctationis Quies nocturna.
causa, noctu petitur, etiam deambulationi, & auræ excipiendæ, & apertissimē agēdis rebus interdiu idoneus Refrigeratio. Aricatio.
est; hyeme autem solem accipit, & calidiorem, & liberiorem. Sic Saul in solario Samuelis dormijsse fertur. 1. Reg. 9.
Dauid in solario deambulabat cùm Bathsaba prospiceret. &, Absaloni tetenderunt tabernaculum in so- 2. Reg. 11.
lario, & ingressus est ad concubinas patris sui coram vniuerso Israel. 2. Reg. 16.

TECTVM LOCVS.

CAP. LX.

TECTVM ædificij postrema, & altissima atq. apertissima pars periculosis tēporibus ad propugnandū petitur, sicut scriptū est. Erat autē turris excelsa in me- Iudic. 9.
dia ciuitate, ad quā cōfugerant viri, & mulieres, & omnes principes ciuitatis, &c. Vnde tectorum expugnatio omne præsidium superatum, & amissum significat. vt,

 Quid.

Iſai.22. Quidnam quoque tibi eſt, quia aſcendiſti & tu omnis
Iſai.15. in tecta? Huc & illud pertinet. Super tecta eius, & in
plateis eius omnis vlulatus.&: Super omnia tecta Moab
Ierem.47. Luc.17. & in plateis omnis planctus. Et in illa hora qui fuerit
in tecto, & vaſa eius in domo, ne deſcendat tollere ea.
Eſt etiam locus patentiſſimus, in quo nihil fiat vel al-
Apertum. tius dicatur, quin audiri viderique poſſit; ſicut ſcriptum
4.Reg.23. eſt. Altaria quoque, quæ erant ſuper tecta cænaculi
Pſal.101. Achaz, quæ fecerant reges Iuda.&, Vigilaui & factus
ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto. Et eos, qui adorant
Sopho.1. Matth.10. ſuper tecta militiam cæli.&, Quod in aure auditis, præ-
dicate in tecto. TECTORVM fænum, quod & ter-
ræ altitudine careat, & ſoli ventoque expoſitum maxi-
Breuitas. mè tentetur, neque inferius, vnde exugat, humorem
Fluxum. Pſal.127. habeat, & citò areſcit, & rerum breuem durationem
ſignificat; ſicut ſcriptū eſt. Fiant ſicut fænum tectorum,
Iſai.37. quod priuſquam euellatur exaruit. Et facti ſunt, vt her-
ba tectorum, quæ exaruit antequam matureſceret.
Peregrinus. Paſſer in tecto, peregrinum hoſpitio, & ope carentem,
Pſal.101. atque temporum iniurijs expoſitum refert. Factus
ſum tanquam paſſer ſolitarius in tecto.

LOCORVM PARTES.

CAP. LXI.

CONSEQVENS eſſe videtur, vt quorundam locorum partes, quæ & ipſæ loca ſunt, adeamus; quidq. ex eiuſmodi locis ad ſermonum ſignificationes explicandas peti poſſit, indicemus.

PARIES LOCVS.

PARIES domus pars eſt, quæ & diſtinguendis par-
tibus & tectis, contignationibuſque ſuſtinendis, portis,
feneſtris, apertionibuſque faciendis, ornamētiſque ad-
3.Reg.6. dendis paratur. Salomon enim ædificaſſe dicitur tabu-
2.Paral.3. lata per gyrum in parietibus domus, & oſtium lateris
medij in pariete erat domus dextræ. & omnes parietes
Eccleſ.14. templi per gyrum inſculpſit variis celaturis & torno. Et
cælauit Cherubim in parietibus. Et in parietibus illius
Ezech.7.& 23.& 41. figens palum ſtatuet caſulam. Et ecce omnis ſimilitudo
reptilium & animalium abominatio & vniuerſa idola
domus Iſrael depicta erant in pariete. Paries mingenti-
bus commodus eſt viris ad turpitudinem occultandam.
Aetas idonea. Quā ob rem velut prouerbiali oratione Hebræis vſur-
patum eſt, mingere ad parietem, ad eam ætatem ſigni-
ficandam, qua turpis & honeſti cognoſcēdi homo com-
pos iam factus eſt. vt, Non reliquit ex ea mingentem
3.Reg.14. 16. ad parietem. Erat etiam locus lepræ in domibus tactis
4.Reg.4. examinandæ & cognoſcendæ, ſicut ſcriptum eſt, Et
Lepræ indicium. cùm viderit in parietibus eius quaſi valliculas pallore
Leuit.14. Ibidem. ſiue rubore deformes. Et ingreſſus Sacerdos viderit re-
uerſam lepram & parietes reſperſos maculis, &c. Ad
Indignatio parietem proſpicere, indignantium, & conſilium, con-
Aegritudo animi ſpectum, ſermonem, colloquiumque alterius auer-
ſantium, demùm cura maxima affectorū eſt. Sic enim
3.Reg.21. Achab proijciens ſe in lectum, auertit faciem ſuam ad
parietem, & non comedit panem. Sic etiam Ezechias
conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit Domi-
num. Poſt parietem ſtare, non longè abeſſe ſignificat. vt,
Canti.2. Ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens poſt cancel-
los, &c. In pariete etiam delubra à gentibus aperiri &
Sapient.13. ſimulachra collocari ſolebant: ſicut ſcriptum eſt, Et fa-
ciet ei dignam habitationem, & in pariete ponens il-
lud. Intra priuatos parietes quicquam agere, arbitris re-
Turbatio Eccleſ.23. motis occultam rem patrantis eſt. vt, Quis me videt?
tenebræ cooperiunt me, & parietes circundant me. Pa-
rietum palpatio aut tactio, cæcum aut luce carentem
Iſai.59. aut perturbato animo arguit: ſicut ſcriptum eſt, Palpa-
Amos.5. uimus ſicut cæci parietē, & quomodo ſi quis innitatur
manu ſua in parietem. Sunt etiam plantæ quædam, qui-
Herbarum locus. bus opportunus ad naſcendū & creſcendū locus in pa-
3.Reg.4. rietibus eſt. Cuiuſmodi eſt hyſſopus, quæ egreditur de
pariete, de qua etiā Salomon diſputaſſe cōmemoratur.

MACERIES.

PROPRIE nomen hoc murum breuem, vel inter
duo prædia interiectum, vel vni prædio aut vineæ
vel horto circundatum, ſignificat; cuius tamen altitudo
breuior & ſtructura leuius confecta ſit. ea vel ſeiungen-
dorum prediorum, vel infeſta bruta arcendi cauſa com-
paratur, in qua ſolent aues nōnunquam cauernis obla-
tis conquieſcentes ventumque aut ſolem nimium fu-
gere, ſicut ſcriptum eſt: Columba mea in foramini- Cantic.2.
bus petræ, & in cauernis maceriæ oſtende mihi faciem
tuam. Ex tranſlationis autem figura hoc nomen pro
munimento, defenſione, tutela, nonnunquam etiam
pro diſtinctione & variarum partium diſſidio, vſurpatur.
vt, Diruam maceriem eius, & erit in conculcationem.
&, Dies, vt ædificentur maceriæ tuæ. Et Chriſtus eſt Iſai.5. Mich.7.
pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parie- Epheſ.2.
tem maceriæ ſoluens, &c. fecit pacem.

SEPES LOCVS.

SEPES etiam ad eoſdem cum maceriæ vſus para-
tur; textilis tamen eſt, vel variis duriorum arbuſtorum
& ſpinarum plantis complicata: ſicut ſcriptum eſt, Iter Prouerb.15.
impiorum quaſi ſepes ſpinarum; & vbi non eſt ſepes, di-
ripietur poſſeſſio. Et auferam ſepem eius, & erit in di- Eccleſ.36. Iſai.5.
reptionem. Et qui optimus eſt in eis quaſi paliurus, & Mich.7.
qui rectus quaſi ſpina de ſepe. Eo in loco locuſtæ aliæq.
beſtiolæ commorari ſolent, & venenoſa etiam ſerpen-
tium genera deliteſcere deprehenduntur: ſicut ſcri-
ptum eſt. Qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber. Eccleſ.10.
Paruuli tui quaſi locuſtæ locuſtarum, quæ conſidunt in Nahum.3.
ſepibus in die frigoris. Vagorum & diſperſorum atque
inopum commorationes aliquando apud ſepes fiunt, Inopia.
ſicut ſcriptum eſt: Plangite & circuite per ſepes, quo- Ierem.49.
niam Melchom in tranſmigrationem ducetur. &, Exi
in vias & in ſepes, & compelle intrare. Luc.14.

HORTVS LOCVS.

VVLGATISSIMVS horti vſus ad arborum her-
barumque plantationes eſt, quæ tum victus, tum etiam
voluptatis animique cauſa comparantur, ſicut ſcriptum 3.Reg.21.
eſt. Locutus eſt ergo Achab ad Naboth dicens; Da mi-
hi vineam tuam, vt faciam mihi hortum olerum.&, Rex Eſther.7.
autem iratus ſurrexit, & de loco cōuiuij intrauit in hor-
tum arboribus conſitum. &, Feci hortos, & pomaria, & Eccleſ.2.
conſeui ea cunctigenis arboribus.&, Regnum cælorum Luc.13.
ſimile eſt grano ſinapis, quod acceptum homo miſit
in hortum ſuum. Et terra illa inculta facta eſt, vt hor- Ezech.36.
tus voluptatis.&, Quaſi hortus voluptatis terra co- Ioel.2.
ram eo, & poſt eum ſolitudo deſerti. Propter amæni-
tatem, & ſeceſſum, atque etiam propter colloquij com- Seceſſus. Amor
moditatem hortus opportunus amatoribus locus puta-
tur. Id quod myſtico illo, & ſententiarum pleno carmi-
ne Salomon indicabat. Surge Aquilo, & veni Auſter; Cant.4.
perfla hortum meum, & fluant aromata illius. Et veniat
dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum Cantic.5.
pomorum ſuorum. &, Veni in hortum meum ſponſa
mea, &c. Eiuſdem ſeceſſus commoditas orationi, Oratio.
& contemplationi idoneum locum in hortis efficit. Sic Contemplatio.
enim Ieſum Chriſtum ſæpe in hortum orandi, & pro Iohan.17.
nobis ſupplicandi cauſa ſeceſſiſſe legimus. Sciebat au-
tem Iudas, qui tradebat eum, locum, quia frequenter
Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Olim ſimu-
lachrorum, & vanorum deorum cultibus horti etiam Idololatria
conſecrati frequentabantur, vnde ex locorum notatio-
ne cultus, ſiue ſuperſtitio potius, à prophetis arguitur. vt, Iſai.1.
Erubeſcitis ſuper hortis, quos elegeratis. & Qui im- Iſai.65.
molant in hortis, & ſacrificant ſuper lateres. &, Qui Iſai.66.
ſanctificantur, & mundos ſe putant in hortis. Sepulchra Sepulchra
præterea quorundam principū virorum, & regū in pri-
uatis hortis conſtructa obſeruauimus. vt, Dormiuit ita- 4.Reg.21.
que Manaſſes cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in horto
domus

domus ſuæ in horto Oſa. Et Amon ſepultus eſt in hor-
Ibidem. to ſuo in horto Oſa. Et in loco, vbi Chriſtus crucifi-
Iohan.19. xus eſt, erat hortus, & in horto monumentũ nouum; in
quo nondum quiſquã poſitus fuerat. Hortus concluſus
Integritas. integritatem, & ſinceritatem omni peregrino vitio libe-
Cantic. ram myſticè ſignificat. Hortus concluſus ſoror mea, &
Manſio. ſponſa mea hortus concluſus. Hortorũ plantatio, & cul
tura longioris commorationis diuturnæq. manſionis co
Ierem.29. gitationem indicat. vt, Ædificate domos, & habitate;
Amos.9. plantate hortos, & comedite fructum eorum. Et illud;
Conuertam captiuitatem populi mei Iſrael, & ædifica-
bunt, &c. & facient hortos, & comedẽt fructus eorum.

VINEA LOCVS.

VINEA locus eſt vitibus conſitus, nõ tam volupta-
tis, quàm fructus, & vtilitatis cauſa comparatus,
Hæreditas qui in fundi & hæreditatis parte cenſetur. cuiuſque
primus poſt diluuiũ ſator & cultor Noe fuit, ſicut ſcrip-
Geneſ.9. tum eſt. Cœpitque Noe vir agricola exercere terrã; &
plantauit vineam, bibenſque vinum inebriatus eſt. &,
Deut 7. Terram frumenti, hordei & vinearum. &, Conſide-
Prouerb.31. rauit agrum, & emit eum: de fructu manuum ſuarum
Eccleſ.2. plantauit vineam. &, Magnificaui opera mea, ædifica-
1.Cor.9. ui mihi domos, & plantaui vineas. &, Quis plantat vi-
neam, & de fructu eius non edit? Et vinea erat Naboth
3.Reg.21. Ieſraelitæ, quæ erat in Ieſrael. Et dixit Achab ad Na-
both, Da mihi vineam tuam, vt faciam hortum ole-
rum &c. Cui reſpondit Naboth, Propitius ſit mihi
Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi.
Illud autem exhęredationem, & miſeram conditionem
2.Eſd.25. ſignificat: Agros noſtros, & vineas noſtras alij poſſident.
VINEÆ oppidis propinquæ eſſe ſolent. Quam ob
Inſidiæ. rem ad inſidias aliquando parandas exteris opportunæ,
Iudic.14. oppidaniſque inutiles fuere, ſicut ſcriptum eſt. Cumque
veniſſet ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis ſæ-
Iudic.21. uus, & rugiens, & occurrit ei. &, Ite latitate in vineis:
cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex mo-
re procedere, exite repente de vineis, & rapite ſingulis
vxores ſingulas. Pullum ad vineam ligare, fructuum co-
Geneſ.49. piam ſignificat. vt, Ligans ad vineam pullum ſuum, &
ad vitem, ô fili mi, aſinam ſuam. Lauabit in vino ſtolam
ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. Vinea florens
Ver. veris index eſt, atque futuri fructus prænuntiat ſpem,
Cant.2. Spes. ſicut ſcriptum eſt. Vineæ florentes dederũt odorem. &,
Cantic.6. Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas;
nam vinea noſtra floruit. &, Deſcendi in hortũ meum,
vt viderem poma conuallium, & aſpicerem, ſi floruiſ-
ſet vinea. Hæc autem ad myſterium etiam reconditum
ſpectant. Vineas non ferens locus, infecundiorẽ, & mi-
Importunitas. nus commodam ad habitãdum regionem arguit; quip-
pe, vt aliâs docuimus, maxima cum ad diuitum, tum
verò ad pauperiorum victum facilem, commoditas in
vinearum, & ficuum fructibus eſt. Ex hoc genere illa
Numer.20. & alia plurima exempla ſunt: Adduxiſtis nos in locum
iſtum peſſimum, qui ſeri nõ poteſt, neque ficum gignit,
4.Reg.17. nec vineas. &, Donec veniam & transferam vos in ter-
Iſai.36. ram ſimilem terræ veſtræ, in terram fructiferam, &
fertilem vini, terramque panis, & vinearum. Vinearum
Manſio. plantationes, & culturæ, ſtabilitatis, & diuturnæ man-
4.Reg.19. ſionis cogitationem indicant. vt, Tertio anno ſeminate
Pſal.106. & metite; plantate vineas, & comedite fructum earũ.
&, Seminauerunt agros, & plantauerũt vineas, & fece-
Prouerb.31. runt fructum natiuitatis. &, Conſiderauit agrum, &
emit illum, & de fructu manuum ſuarum plantauit
vineam. Pacem etiam, & ſecuritatem indicat vinearum
Iſai.36. cultura, & vſus: vt, Comedite vnuſquiſque vineam ſuã.
Iſai.65. &, Ædificabunt domos, & plantabunt vineas; & come-
Damnum. dent fructus earum. In agros aut vineas declinare, dam-
num dare aut nocumentum inferre eſt, ſicut ſcriptum
Numer.20. eſt, Non ibimus per agros, nec per vineas. & rurſus,
Non declinauimus per agros nec per vineas. Vinearum
Num.21. demolitio aut percuſſio, bellum, depopulationem, &
Vaſtatio. vaſtationem arguit: vt, Percuſſit vineas eorum & fi-
Pſalm.104. Canti.2. culneas eorum, &. Capite nobis vulpes paruulas, quæ
demoliuntur vineas. &, Vos enim depaſti eſtis vineam. Iſai.3. Iſai.6.
Et vineam Sabama domini gentium exciderunt flagel-
la eius. Et ſuper hoc plorabo in fletu Iazer vineam Sa- Ierem.5.
bama. & vineam tuam & ficum tuam conteret. Et cor- Oſe.2.
rumpam vineam eius, & ficum eius. & Vinea confuſa
eſt, & ficus elanguit: & in omnibus vineis erit plan- Ioel.1.
ctus. In vinea germen deficiens, anni ſterilitatem, & Sterilitas.
penuriam magnam portendit, ſicut ſcriptum eſt. Ficus Habac.3.
enim non florebit, & nõ erit germẽ in vineis. &, Incre- Malach.3.
pabo vobis deuorantẽ, & non corrumpet fructũ terræ
veſtræ: nec erit ſterilis vinea in agro. Illa demum
illuſtris, & celebris, multiſque locis frequens vineæ ſi-
gnificatio eſt, qua vineæ nomen pro Iſraelitico populo Iſrael.
vſurpatur: vt, Vineam de Ægypto trãſtuliſti, eieciſti gẽ- Pſalm.79. Eccleſia.
tes, & plantaſti eam. &, Cantabo nunc dilecto meo Iſai.5.
canticum patruelis mei ſuper vineam ſuam. &, Cùm Ezech.17.
germinaſſet, creuit in vineam latiorem, humili ſtatura,
reſpicientibus ramis eius ad eam, & radices eius ſub illa
erant: facta eſt ergo vinea. &, Paſtores multi demo- Ierem.12.
liti ſunt vineam meam.

ILLVD verò quod apud Iohannem Theologum
legimus de vinea terræ, mundum mundique homines Mundus.
interpretamur, ea ratione, qua mundus ab eodem Io-
hanne eſt definitus. Mitte falcem tuam, & vindemia Apocal.14.
botros vineæ terræ, quoniam maturæ ſunt vineæ eius.
& miſit angelus falcem ſuam acutam in terram, &
vindemiauit vineam terræ.

PISCINA LOCVS.

PLVVIARVM aquarum confluentium receptacu-
lum piſcina eſt, arte plerunque parata in ijs locis, quæ
viuentis aquæ penuria laborant: ſicut ſcriptum eſt. Et Eccleſ.2.
extruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſyluam li-
gnorum germinantium. &, Reliqua ſermonum Eze- 4.Reg.20.
chiæ, & quomodo fecerit piſcinam & aquæductum.
&, Congregaſtis aquas piſcinæ inferioris. &, Niniue Iſai.22.
quaſi piſcina aquarum aquæ eius. Præter eum vſum,
quem aqua præbet, piſcinæ nullus alius obſeruatur, niſi Notatio.
quantum certorum locorum manifeſtæ notationi indi-
candæ piſcinarum nomina appellantur. vt, Ioab filius 2.Reg.2.
Saruiæ, & pueri Dauid occurrerunt eis iuxta piſcinam
Gabaon. &, Suſpenderunt eum ſuper piſcinam in He- 3.Reg.22.
bron: ſepelieruntque regem in Samaria, & lauerunt
currum eius in piſcina Samariæ. Piſcina verò illa, in qua Iohan.5.
languentes aliqui curabantur, non ex naturæ vſu, ſed ex Piſcina ad probaticã.
Dei ſingulari beneficio eam vim obtinebat.

VILLA LOCVS.

VILLA propriè domus in fundo ſita eſt, agrorum,
non ciuitatis iure definita: ſicut ſcriptum eſt. Angaria-
uerunt Simonem Cyrenæum, venientem de villa. &, Marc.15.
Mortuæ ſunt ranæ de domibus & de villis, & de agris. Exod.7.
Sæpè autem pro toto prædio nomẽ vſurpatur. vt, Abie- Matth.22. Prædium.
runt, alius in villam ſuam. &, Venit Ieſus in villam, quę
dicitur Gethſemani. Plerunque verò idem villa in ſa- Matth.26.
cris libris, quod Latinè pagus, dicitur. vt, Si in villa fue- Leuit.25.
rit domus, quæ muros non habeat. Et Auoth. i villas Numer.32. Pagus.
Iair, & ciuitates, & villæ earum. Et Aroer & villæ eius. Ioſue.15.
&, Vſque ad villam, quæ erat abſque muro. Solitudini Iudic.11.26 1.Reg.5.
& ſeceſſibus commodæ villæ ſunt. vt, Veni dilecte mi, Seceſſus.
egrediamur in agrum, commoremur in villis, &c. Cantic.7.

PRÆDIVM LOCVS.

PRÆDIVM fundus eſt fructibus ex re ruſtica per- Iohan.4.
cipiendis aptus & comparatus: ſicut ſcriptum eſt, Iuxta
prædium, quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. &, In locis Actor.27.
illis erant prædia principis inſulæ nomine Publij.

NAVIS LOCVS.

NAVIS ad nauigandum merceſque aſportandum Mercatura
ædificatur: ſicut ſcriptum eſt, Qui deſcendunt mare in Pſal.106.
nauibus, facientes operationem in aquis multis. &, Fa- Prouer.31.
cta eſt quaſi nauis inſtitoris de longè portans panem
ſuum. Ad nauale etiam bellum gerendum, poſtea na- Bellum.
ues in vſu eſſe cœpere: ſicut ſcriptum eſt, Et feci naues 1.Mach.15.

Piscatio. Psal. 116. bellicas. Piscationi etiam commodæ sunt: sicut scriptũ
est, Facientes operationem in aquis multis. Et Iesus vi-
Matt. 1. dit Iacobum & Iohannem fratrem eius componentes
retia in naui, erant enim piscatores. Locus ipse, hoc est,
Mercatura nauis, per Metonymiam figuram aliquando vsurpatur
pro mercatoribus mercibusque, atque pro ijs, qui naui-
bus vel cõmeatus, vel piscationis, vel belli causa vtun-
Isai. 2. tur. vt, Dies Domino exercituum super omnes naues
Isai. 23. Ezech. 26. Tharsis. &, Vlulate naues maris. &, Nunc stupebunt
Apocal. 7. naues in die pauoris tui. Et tertia pars nauium interiit.

CATHEDRA LOCVS.

CATHEDRA ad sedendum extructa, muneri &
dignitati adscribitur. Namque & regibus & præcepto-
Dignitas. ribus atque iudicibus cathedra apponitur, & ijs etiam,
quibus honor exhibetur aut obseruatio, vt suis exem-
1.Reg. 20. plis ordine docebimus. Cùm sedisset rex super cathe-
Ezech. 27. dram suam secundùm cõsuetudinem. &, Dixisti, Deus
ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris. &,
2.Reg. 23. Dauid sedens in cathedra sapientissimus princeps. Et
Psal 106. in cathedra seniorum laudent te. Et in cathedra pesti-
Psal. 1. lentiæ non sedit. Et super cathedram Moysi sederunt
Scribæ. Honoris autem illa sunt. Quando procedebam
Iob 29. ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram
Matth. 23. mihi. &, Amant autem primos recubitus in cœnis, &
primas cathedras in synagogis. Sunt etiam vendentium
Matth. 21. abaci, quæ cathedræ dicuntur, quales Iesus Christus
in templo euertit.

SOLIVM LOCVS.

SOLIVM propriè regum est, munusque ipsum, hoc
Regia auctoritas. est regiam auctoritatem, & dignitatem significat. sicut
scriptum est. Tu eris super domum meam, & ad tui oris
Genes. 41. imperium cunctus populus obediet, vno tantùm solio
regni præcedam te. &, A primogenito Pharaonis, qui
Exod 7. sedet in solio eius. &, Postquam rex sederit in solio re-
Deut 17. Iob 36. gni sui. &, Reges in solio collocat in perpetuum. Et iu-
Prouerb. 16. stitia firmatur solium. Dei etiã thronus vt regis magni,
solium Latinè à nostro Interprete dicitur. vt, Quis mihi
Iob. 23. tribuat, vt inueniam illum, & veniam vsque ad solium
Iob. 26. eius? &, Qui timet vultum solij sui. &, Vidi Dominum
Isai. 6. sedentem super solium excelsum & eleuatum. &, Non
Isai. 47. est solium filiæ Chaldæorum.

THRONVS LOCVS.

THRONVS eiusdem cum solio vsus, regiam quo-
Regia auctoritas. que dignitatem, maiestatem atque munus signifi-
cat. Sic Eglõ de throno surrexisse dicitur. &, sicut scrip-
Iudic. 3. tum est, vt transferatur regnum de domo Saul, & eleue-
2.Reg 3. tur Thronus Dauid super Iudam & super Israel à Dan
vsque ad Beersebagh. &, Rex autem & thronus eius sit
2 Reg. 14. Honor. innocens. Illud verò exemplum honoris & ornamenti
3.Reg. 2. est. Positusque thronus matri regis quæ sedit ad dex-
teram eius. Ad munus autem illa spectant. Sedisti su-
Psalm. 9. Munus regium. per thronum, qui iudicas iustitiam. Et ad honorem &
munus illa: Vt sedeatis super thronos duodecim iudi-
Luc. 22. cantes duodecim tribus Israel. Siue Throni siue domi-
Coloss. 1. nationes. &, Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ
eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inue-
niamus. Regiam autem dignitatẽ, munerisque aucto-
ritatem, & ornamenti honorisque obseruantiam, simul
omnia ferè exempla, quæ apud Iohannem theologum
Apocal. 4. de throno leguntur, ostendunt. vt, Cùm darent illa ani-
malia gloriam & honorem, & benedictionem sedenti
Ibidem. super thronum. &, De throno procedebant fulgura &
voces, & tonitrua, & septem lampades ardentes ante
thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

SEDES LOCVS.

SEDES Latinum nomẽ commune magis, latumq;
est, quod & ad regum, iudicum & principum virorum
thronum, solium & cathedram etiã refertur: sæpe autẽ
habitationem & ciuitatem, siue patriam vniuscuiusque
significat: omnibus tamẽ communem significationem
addit stabilitatis & firmitudinis cuiusdam. Horum ex-
empla bina ordine subijciemus. Iustitia & iudicium Stabilitas Psalm. 77.
præparatio sedis tuæ. Illic sederunt sedes in iudicio, se-
des super domum Dauid. De posuit potentes de sede, Psalm. 121.
& exaltauit humiles. Cùm sederit Filius hominis in Luc. 1.
sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim Matth. 19.
sedes iudicantes Israel. &, Reuertimini ad sedes ve- Iosue. 2.
stras. &, Cælum est sedes mea, & terra scabellum pe-
dum meorum. Isai. 66.

MENSA LOCVS.

MENSA communi consuetudine cibi capiendi, &
refectionis causa paratur, sicut scriptum est. Nec non & Cibus. 2.Paral. 9.
cibaria mensæ eius. &, Requies autem mensæ tuæ Iob. 36.
erit plena pinguedine. &, Parasti in conspectu meo
mensam aduersus eos, qui tribulant me. &, Nun- Psal. 77.
quid poterit Deus parare mensam in deserto, aut Cõuiuium
parare mensam populo suo? Est etiam conuiuijs signifi-
candis mensæ nomen idoneum. vt, Iudæi quoque, & Nehem. 5.
magistratus centum quinquaginta viri, & qui veniebãt
ad nos de gentibus, quæ in circuitu nostro sunt, in men-
sa mea erant. &, Præponens mensis singulos, &c. &, Esther. 1.
Sapientia proposuit mensam suam. &, Mensæ tuæ Prouerb. 9.
repletæ sunt vomitu, quod ebrietatem significat. Men- Isai. 27.
sæ quoque communicatio & familiarissimam consue-
tudinem & vitæ societatem, & eius, cuius mensa est, Consuetudo.
curam erga illos, quibus communicatur, significat. vt,
Tu comedes panem in mensa mea semper. &, Me- 2.Reg. 9.
phiboseth filius domini tui comedet semper panem
super mensam meam. &, Porrò Mephiboseth habita- Ibidem.
bat in Ierusalem, quia iugiter de mensa regis vesceba-
tur. &, Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu Psal. 127.
mensæ tuæ. Huiusmodi consuetudinis detestationem
aut fugam siue abalienationem illa indicant. Surrexit 1.Reg. 20.
ergo Ionathas à mensa in ira furoris, & non comedit
in die calendarum secunda panem. &, Quòd non co- Esther 14.
mederim in mensa Aman, nec mihi placuerit con-
uiuium regis. &, Proposuit Daniel in corde suo, ne Daniel. 1.
pollueretur de mensa regis. Illud ex hac eadem ratio- Improbitas.
ne magnam indignitatem improbitatemque prodito-
ris Iudæ arguit. Veruntamen ecce manus tradentis Luc. 22.
me mecum est in mensa. Sub mensa alicuius come-
dere, canum propriè est: & si ad homines referatur, ab- Despectio.
iectionem, & contemptum significat maximum. vt,
Catelli comedunt de micis, quæ cadunt de mensa Matth. 15.
dominorum suorum. Septuaginta reges, amputatis
manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub
mensa mea ciborum reliquias. In sacris etiam mensæ
vsus numeratur, qua legitimo ritu ornata Deus ad
consuetudinem hominum inuitatus accedere digna-
tur Huc spectabat illa mensa panibus propositionis in- Exod. 25. 26 30.
structa; cuius præterea alia arcana magis significatio 3.Reg. 7.
fuit suo loco, nobis Deo dictante, aperienda. Et illud.
Ipsi accedent ad mensam meam, vt ministrent mihi. Ezech. 44.
Huius sacri prophanationem, & superstitiosam ac Sacrum.
peruersam imitationem, illæ sententiæ significauere.
Qui ponitis fortunæ mensam, & libatis super eam. & Isai. 65.
quæ de Beli mensa apud Danielem narrantur. &, D. Daniel. 14. 1. Cor. 10.
Paulus, Non potestis, inquit, mensæ Domini seruire &
mensæ dæmoniorum. Mensæ etiam in plurali com- Communicatio.
municationem illam victus significant, quę Christiano-
rum primorum cura & erogatione pauperibus donaba-
tur: sicut scriptum est, Non est æquum nos derelinque- Actor. 6.
re verbum Dei, & ministrare mensis. Nummulariorum Negotiatio.
publicanorum, & eorum, qui fœnus exercent, mensa
quoque dicitur. Oportebat, inquit, te dare pecuniam Luc. 19.
meam ad mensam, vt ego veniens cum fœnore exige-
rem illam. &, Christus mensas nummulariorũ euertit. Matth. 21.

ARCA LOCVS.

PRIMAM, quam legimus, arcam à Noe fabrefa-
ctam nouimus humanarum rerum, & animalium gene- Genes. 7.
ra omnia à diluuij aquis cõseruandi causa, eamque ca-
pacissi-

pacissimam domus instar habentem, quam suis parti-
Genes. 7. bus aliâs describemus. Hæc, quòd omnium animantiú
generi vitam, restitutionem, atque instaurationem ex
diuino beneficio effectura esset, nomen תיבה obtinuisse
videtur. Itaque conseruationis locus arca illa fuit ar-
cana Christi significatione, in quo salus & vita omni or-
bi promissa & allata fuit. Cuius rei maior & sublimior
nobis est sermo, quàm vt huius argumenti angustijs
capi possit. Fuit etiam alterum arcæ genus diuino iussu
factæ, quæ magnam quoque significationem habet hu-
mani cordis, in quo diuinę legis fœdus cõseruari debet.
hæc Hebraico vocabulo ארון dicitur, ad tabularum &
libri legis, atque aliorum diuinorú beneficiorum mo-
numenta conseruanda, comparatus locus: quæ ob eam
rem Arca fœderis appellata est. Scriptum est enim, Et
Exod. 40. posuit testimonium in arca. &, Arca fœderis Domini
Numer. 10. præcedet vos. Illud autem non ex rei ipsius natura &
ingenio, sed ex diuino beneplacito & consilio factum
est: vt arca hæc, quam dicimus, singularis quidam, &
insignis diuini numinis & prouidentię locus haberetur,
isque ob eam causam sacer & obseruandus esset, ideo-
Iosue. 4. que arca fęderis Domini, & arca Domini, & arca sancti-
ficationis diuinæ dicta esset: sicut scriptum est. Cumque
Iosue 6. transissent omnes, transijt & arca Domini. &, Ite & cir-
Repositorium. cuite ciuitatem armati, præcedentes arcam Domini.
&, Cùm sacerdotes septem buccinis clangerent ante
Psalm. 131. arcam fœderis Domini. &, Exurge Domine in requiem
tuam tu & arca sanctificationis tuæ. Arca etiã nummis
aut vasis, rebusque alijs pretiosis reponendis & custo-
diendis, tam in sacrum, quàm in prophanum vsum
paratur, vnde pro pecunia ipsa & tributis vsurpatur.
1. Esdr. 1. sicut scriptum est. Et vt ædificetur domus Dei scili-
cet de arca regis, id est, de tributis, quæ dantur in
2. Mach. 4. regione trans flumen. Et cùm exactionem faceret So-
stratus, qui arcæ erat præpositus.

MOLA.

MOLA ad frumenta molenda paratur, in eoque
loco, vbi mola est, molitorem esse oportet, qui
Num. 11. molam voluat antiquo more: sicut scriptum est, Cir-
Ministeriũ infimum. cuibat populus, & colligens illud frangebat in mola.
Vnde pro infimo ministerio accipitur, & ad conditio-
Exod. 11. nem seruilem indicandam nomen vsurpatur. vt, A pri-
mogenito Regis vsque ad primogenitum ancillæ, quæ
Isai. 47. erat in mola. &, Tolle molam & mole farinam, denu-
Matth. 24. da turpitudinem tuam, &c. &, Erunt duæ molentes
in mola; vna assumetur, & vna relinquetur. Illud etiam
otium, lætitiam & rerum vsum significat, quód legi-
Ierem. 25. Apocal. 18. mus. Perdam ex eis vocem molæ, & lumen lucernæ.
Et vox molæ non audietur in te amplius.

ALTARE LOCVS.

ALTARIS prima institutio, diuini cultus, & sacri-
ficij faciendi causa cœpta est, velut mensa quædam,
ad quam Deus supplicibus hominibus propitius futu-
Genes. 7. rus inuitaretur, sicut scriptum est. Ædificauit autem
Noë altare Domino; & tollens de cunctis pecoribus, &
volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. Est
autem altare sacer locus & diuinæ maiestatis index, si-
Genes. 12. cut scriptum est. Et ædificauit ibi altare Domino, qui
Genes. 22. apparuerat ei. &, Venerunt ad locum quem ostenderat
Genes. 35. ei Deus, in quo ædificauit altare. &, Ædificauit ibi al-
tare, & appellauit nomen loci illius Domus Dei. Præ-
ter victimarum & hostiarum vsum, adorationi, & sup-
plicationi altare destinatur. Id enim sacrificij etiam ge-
2. Paral. 6. nus, atque adeò gratissimum Deo esse censetur. Nam-
que Salomon stetit coram altari ex aduerso vniuersæ
multitudinis Israel, & extendit manus suas, &c. &, Hoc
rursum fecistis, operiebatis lachrymis altare Domini
& fletu & mugitu. Erat autem altare duplex: alterum
æneum hostijs cæsis incendendis constructum; alterum
verò aureum thuri suffiendo comparatum. vtrumque
magnam futurarum rerum significationem obtinebat. Exod. 27.
De altero scriptú est: Facies & altare de lignis Sethim,
quod habebit quinque cubitos in longitudine, & toti-
dem in latitudine, &c. De altero verò: Facies quoque Exod. 30.
altare ad adolendum thymiama de lignis Sethim ha-
bens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis &c.
Alterum antiqui testamenti, alterum noui conditionẽ
significabat. Et fecit altare holocausti de lignis Sethim Exod. 37.
quinque cubitorum per quadrum. &c. Posuit & altare Exod. 40.
aureũ sub tecto testimonij cõtra velum, & adoleuit su-
per eo incẽsum aromatũ, sicut iusserat Dominus Moysi.
Altare miseris & reis, periculi declinandi causa, vt
asylum, petitur: sicut scriptum est. Adonias autem ti- 3. Reg. 1.
mens Salomonem, tenuit cornu altaris. Asylum.
Altari appropinquare, familiaritatem cum Deo si- Familiaritas cũ Deo.
gnificat, ideoque reuerentiæ, & obseruantiæ exhibi-
tionem ea res postulat. sicut scriptum est. Facies femi- Exod. 27.
nalia linea, vt operiant carnem turpitudinis suæ à reni-
bus vsque ad femora, & vtentur eis Aaron & filij eius
quando ingredientur tabernaculú testimonij, vel quá-
do appropinquant ad altare vt ministrent. Ad altare
ascendere, sacerdotalis dignitatis est, munusque ipsum
sacerdotum significat: sicut scriptum est. Et elegi eum 1. Reg. 2.
ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotẽ, vt ascen-
deret ad altare meũ. Apud altare sacerdotes quarundã
hostiarum partes certis temporibus comedebant; idq;
etiam sacerdotale ius declarabat: sicut scriptum est. Lo- Leuit. 10.
cutusque est Moses ad Aaron & ad Eleazar & Ithamar
filios eius, qui erant residui: Tollite sacrificium, quod Ius Sacerdotale.
remansit de oblatione Domini, & comedite illud abs-
que fermento iuxta altare. &, Nescitis, quia, qui in sa- 1. Cor. 9.
crario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui
altari deseruiunt, cum altari participant. Altare circũ- Preces.
dabatur vel à choreas ducentibus sacras, vel preces fun-
dentibus. vt, Lauabo inter innocentes manus meas, & Psal. 25.
circundabo altare tuum, vt audiam vocem laudis tuæ.
Altare quoque ad celeberrima pacta ineunda statui Pacta.
solebat; vt nõ modò verbis, sed rebus etiam ipsis rei ge-
stæ memoria excitata & conseruata duraret. Sic Iosue Ios. 7.
ex Mosis præcepto & instituto altare in monte Hebal
ædificauit; & mactatis victimis & sacrificatis, Deute- Monumentum.
ronomium legis super lapides conscripsit. Porrò au-
tem altaria monumenti perpetui causa statuuntur, quæ
religionis communionem, sacrorumque participationẽ
referant. Nam quibus altaris adeundi ius aliquo in lo-
co est, iisdem eadem religionis professio esse ostenditur.
Ideoque Rubenitę & Gaditæ & dimidia tribus Manas- Iosue. 22.
se, cùm venissent ad tumulos Iordanis in terram Cha-
naan, ædificauerunt iuxta ordinem altare infinitæ ma-
gnitudinis. Extruamus, inquiunt, nobis altare, non in
holocausta, neque ad victimas offerendas, sed in testi-
moniũ inter nos & vos, & sobolẽ nostrã vestramq; pro-
geniem, vt seruiamus Domino, & iuris nostri sit offer- Sanctitas.
re, &c. Et nonne qui edunt hostias, participes sunt alta-
ris? Inter vestibulũ & altare locus sanctior est: & quem
orãtes maiori cũ religione occupabant, quemque pro-
phanare magnum nefas esset: sicut scriptum est. In- Ioel. 2.
ter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri
Domini, & dicent, &c. &, Ecce in ostio templi Domini Ezech. 7.
inter vestibulum & altare, quasi viginti quinque viri,
dorsa habentes contra templum Domini, &c. & Za- Luc. 11.
chariam inter altare & ædem occisum fuisse Christus
Iudęis exprobrabat. Ex rei autẽ ipsius abusu effectum
est, vt altaris nomen idololatriã aliquando significet. vt,
Altare, Altare, hæc dicit Dominus, Ecce filius nascetur
domui Dauid, Iosias nomen eius; & immolabit super te 3. Reg. 13.
Sacerdotes excelsorum qui nunc in te thura succen-
dunt. Et cùm vidisset Achaz rex altare Damasci, misit 4. Reg. 16.
ad Vriam sacerdotem exemplar eius. &, Nonne iste est, 4 Reg. 17.
cuius abstulit Ezechias excelsa & altaria? &, Quia
multiplicauit Ephraim altaria ad peccandum. Osea. 7.

ARA LOCVS.

ARAS perpetuò Latinus noster interpres eas esse vo
Idololatria luit, quæ non ex diuino instituto aut consilio, sed ex
corrupto & damnando vani cultus studio structæ es-
Exod. 34. sent. vt, Aras eorum destrue, confringe statuas lucos-
Iudic. 6. que succide. &, Destrues aram Baal patris tui, & ne-
mus, quod circa aram est succide. &, Posuit aram
3. Reg. 16. Baal in templo Baal quod ædificauerat in Samaria. &,
Ierem. 11. Secundum numerum viarum Ierusalem posuisti aras
Ezech. 6. confusionis, aras ad libandum Baalim. &, Demoliar
Num. 23. aras vestras. &, Ædifica mihi septem aras, & para toti-
dem vitulos.

PORTA LOCVS.

PORTA quamuis aliorum locorum pars quædam
sit, ipsa tamen in publicis censetur locis. sunt autem
& domus priuatæ & templorum & publicarum ædium
Aditus. Exitus. & vrbium portæ, omnesque id commune habent, vt
aditus & exitus copiam faciant. Quamobrem in por-
tarum mentione huiusmodi verborum, ingredi & egre-
di, vsurpatio est frequentissima. Sunt præterea & aliæ
Iurisdictio rationes, quæ in portarum nomine obseruando appel-
lantur; quarum illa subijciemus exempla. Portæ iuris-
dictionem & dominium indicant possidentis & occu-
Genes. 22. pantis vel affectantis. Possidebit semen tuum portas i-
Genes. 24. nimicorum suorum. &, Crescas in mille millia, & possi-
Deut. 20. deat semen tuum portas inimicorum suorum. &, Si
receperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui
3. Reg. 37. in ea est, saluabitur, & seruiet tibi sub tributo. &, Si af-
Psal. 76. flixerit eum inimicus eius portas obsidens. Et diligit
Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.
Isai 22. &, Equites ponent sedes suas in porta. &, Quia despe-
Mich. 1. rata est plaga eius, tetigit portam populi mei vsque ad
Ierusalem. Quia descendit malum à Domino in por-
Zach. 11. tam Ierusalem. &, Aperi Libane portas tuas, & come-
dat ignis cedros tuas. Ad huiusmodi dominium illa spe-
1. Reg. 17. ctant: Israel & Iuda vociferati sunt, & persecuti sunt
Philistæos vsque dum venirent in vallem & vsque ad
portas Accharon. &, Neque ingrediaris portam popu-
Abd. li mei in die ruinæ eorum. Præsidij etiam causa portæ
2. Paral. 6. extruuntur & instruuntur: quam cùm hostis obsidet,
oppidanos in angustias conijcit: sicut scriptum est. Et
Consuetudo. hostes vastis regionibus portas obsederint ciuitatis,
&c. Significat etiam portarum vsus communionem,
Psal. 117. consuetudinem & societatem. vt: Aperite mihi portas
iustitiæ; & ingressus in ea, confitebor Domino. Hæc
Cõmunio. porta Domini; & iusti intrabunt in eam. Intra portas
vel domus vel vrbis eiusdem esse, ad iuris cõmodorum,
& incommodorum communionem & societatem fa-
Exod. 20. cit: sicut scriptum est. Non facies omne opus tu,
Deut. 25. 14 &c. &, Aduena, qui est intra portas tuas. Et omne iu-
mentum tuum & peregrinus, qui est intra portas
tuas. &, Peregrino qui est intra portas tuas da, vt
Ruth 3. comedat, aut vende ei. &, Scit enim omnis popu-
Excõmunicatio. lus, qui habitat intra portas vrbis meæ, te mulierem
esse virtutis. Contrà verò extra portam constitui, ex-
Heb. 13. communicationem & detestationem significat. Sic au-
tem Christus factus pro nobis maledictio, extra por-
tam, vt D. Paulus adnotat, passus est. Adnotatur præte-
rea porta vt publicus locus ob ingredientiũ & egredien-
tiũ frequentiã; in quo quicquid geritur, manifestũ esse
Genes. 23. oportet, sicut scriptum est. Respondítque Ephron
ad Abraham cunctis audientibus, qui ingrediebantur
portas ciuitatis illius. & Confirmatus est ager Abrahæ
Cõuentus. in possessionem, videntibus filijs Heth, & cunctis qui
intrabant portas ciuitatis illius. Conuentus olim com-
munis & incolarum & hospitum in portis vrbium fie-
bat, idemque locus celeberrimus habebatur, & mer-
catui & concionibus etiam deputatus erat, sicut
Iob. 29. scriptum est. Quando procedebam ad portam ciui-
tatis, & in platea parabant cathedram mihi. &, Vt an-
nuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Psal. 9.
&, Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta. Psalm. 67.
&, Nobilis in portis vir eius. &, Laudent eam in portis Prouerb. 31.
opera eius. &, Odio habuerunt corripientem in porta. Amos. 5.
&, Duo modij hordei statere vno, & modius similæ
statere vno cras hoc eodem tempore in porta Samariæ.
Iudicia etiam in portis olim exercebantur, loco & Iudicia.
ciuibus & hospitibus cõmodissimo. Si iudicum inter Deut. 17.
portas tuas videris verba variare. &, Ferent secum si- Deut. 22.
gna virginitatis eius ad seniores vrbis, qui in porta
sunt. &, Non confundetur, cùm loquetur inimicis Psal. 126.
suis in porta. &, Ne conteras egenum in porta, quia iu- Prouerb. 22.
dicabit Dominus causam eius.
In porta aut super portam sedere solent prospicien- Prospectus
tes, & expectatione solliciti, aut qui hospites curiosè Expectatio
obseruant. Sic enim Absalon mane consurgens stabat 2. Reg. 22.
iuxta introitum portæ in via: & omnem virum qui ha-
bebat negotium, vt veniret ad regis iudicium, vocabat
Absalon ad se, &c. Et stetit rex iuxta portam, & egre- 2. Reg. 17.
diebatur populus, &c. &, Dauid sedebat inter duas Ibidem.
portas; speculator verò erat in fastigio portæ super mu-
rum. &, Surrexit rex, & sedit in porta, & omni populo 2. Reg. 19.
nuntiatum est, quòd sederet in porta. Portarum quo-
que nomina ad certas locorum notas indicandas ap- Notatio.
pellatur. vt, Persecuti sunt eos aduersarij de porta vsq. Iof. 7.
ad Sabarim. &, Hauserunt aquam de cisterna Beth- 4 Reg 11.
lehem, quæ erat in porta. &, A porta Sabarim vsque 4 Reg. 14.
ad portam anguli. &, Rex Israel & rex Iuda sedebant 2. Paral. 7.
in area iuxta portam Samariæ.
Illud etiam obseruatum est, aras falsis numinibus Idololatria
in portis quoque consecratas fuisse gentium ritu. vt,
Iosias destruxit aras portarum in introitu ostij Iosue 4. Reg. 23.
principis ciuitatis, quod erat ad sinistram portæ ciui-
tatis. Portas ponere solent, qui ædificiũ absoluunt, idq.
huiusmodi oratio significat: In primogenito suo funda- Iosue 6.
mentũ illius iaciat, & in nouissimo liberorum suorum Absolutio
portas ponat eius. Sed portæ in hoc loco valuas ipsas si- ædificij.
gnificare possunt. Portarum frequentia vel solitudo vr-
bis aut loci celebritatem vel incelebritatem arguit. vt, Celebritas. Solitudo.
Mærebunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in Isai. 3.
terra sedebit. Luxit Iudæa, & portæ eius corruerunt, Ierem. 14.
& obscuratæ sunt in terra. & Senes defecerunt de Thren. 5.
portis.
Illa verò, quæ subijciemus, obseruationum genera,
allegoricam magis obtinent significationem; vt portæ
facultatem, cognitionem, compotemque vsum aliquã- Facultas.
do, facilitatemque adeundi aut cognoscendi significet.
vt, Verè non est nisi Domus Dei ista, & porta cæli. &, Genes. 27.
Nunquid apertę sunt tibi portę mortis, & ostia tenebro- Iob. 37.
sa vidisti? &, Portas vultus eius quis aperiet? &, Portæ flu Iob. 41.
uiorum apertæ sunt, & templum ad solum dirutum. &, Nahum. 2.
Aperi Libane portas tuas. Portę verò mortis, & ius mor- Zach. 11.
tis, hoc est, quod in homines mors habet, dicitur, & pro-
ximum morti discrimen. vt, Qui exaltas me de por- Psal. 9.
tis mortis. &, Omnem escam abominata est anima eo-
rum, & appropinquauerunt vsque ad portas mortis.
Porta angusta, cõtinens, religiosum atq. planè pium Virtus.
vitæ institutum significat; atque, vt vno verbo dicamus,
idem est, quod pænitentiæ consilium certum & fir-
mum: cõtrà verò lata porta, dissolutam vitæ rationem
& à religionis puritate alienam indicat. Intrate per Matth. 7.
angustam portam, quia lata porta & spatiosa via est,
quæ ducit ad perditionem. Quàm angusta porta &
arcta via est, quæ ducit ad vitam!

OSTIVM LOCVS.

OSTIVM ex eodem Hebraico nomine vertitur,
easdemque significandi rationes subit. Nam iurisdi-
ctionem, præsidium, communionem, excommunica-
tionem, conuentum, celebritatem, expectationem,
obser-

Custodia. obseruationemque pro variorum verborum adiunctione significat. Custodiæ quoque locus est, siue regiæ,
4.Reg.12. siue aliâs publicæ, siue priuatæ: sicut scriptum est. Mittebantque in eo Sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur in templum Domini.
2.Esd.11. Et Ianitores Achub & Telmon & fratres eorum, qui
Psalm.140. custodiebant ostia centum septuaginta duo. &, Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis.

Familiaritas. Ostium quoq. alicuius petere, idem, quod gratiam, amicitiam, familiaritatemque illius expetere, est. vt,
Prouerb.7. Beatus homo, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat fores ostij mei. Huc spectat illa tam frequens mentio de ostio tabernaculi testimonij.
Leuit.1. vt, Offeret ad ostium tabernaculi, adducet ad ostium
Leuit.4. tabernaculi, applicabis ad ostium tabernaculi, &c. & Cùm cœperitis stare foris, & pulsare ostium, dicentes:
Apocal.5. Domine, aperi nobis. &, Qui non intrat per ostium, fur est. &, Ego sto ad ostium. Et Ostium claudere, est
Daniel.14. adeundi facultatem alicui negare. vt, Claude ostium
Luc.13. & signa annulo tuo. sed illud multò clariùs. Cumque intrauerit Paterfamiliàs, & clauserit ostium, &c.
Malach.1. Quis est in vobis, qui claudat ostia? & incendat altare
1.cor.16. meum gratuito? non est mihi voluntas in vobis. Con-
Exclusio. 2.Cor.2. trà verò illa exempla sunt, Ostium meum viatori patuit. &, Aperuisset hostibus ostium fidei. Cumque ve-
Actor.14. nissem Troadem propter Euangelium, & ostium mihi
Apocal.4. apertum esset in Domino. &, Ostium apertum est in cælo. Item clauditur ostium ei, qui secretò, arbitris-
Secretum. Matth.5. que semotis, agere quicquam cogitat. vt, Intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum.

LIMEN LOCVS.

LIMEN pars portæ est inferior, duobus postibus contenta, quæ viarum excrementa, & pluuias aquas à domo arcet. Est autem notissima, omnibusque exposita & peruia pars, quæ ingredientium pedibus prima occurrit: ideoque frequentiæ, recordationis, atque manifestationis obtinet significationem. Quam ob rem
Manifestatio. in orationibus illis vsurpatur hoc nomen, quæ manifestam, & frequentem, patentemque loci notam osten-
Deut.6. dunt: sicut scriptum est, Eruntque verba hæc inter
1.Reg.5. oculos tuos, scribesque ea in limine & ostiis domus tuæ. &, Manus Dagô abscisæ erant super limen in Azoto. Fa-
Exod.12. sciculumq. hyssopi tingite in saguine, qui est in limine.
Ezech.10. Et egressa est gloria Domini à limine templi, & adora-
Ezech.46. bitur super limen portæ. &, Ericius super limen eius.
Aditus, notatio. Primùm aditum, & certam loci, & rei constitutę no-
3.Reg.14. tationem significat huiusmodi oratio. Cumque ingrederetur illa limen domus, puer mortuus est. Liminis
Capacitas. mensura, loci capacitatem & proportionem indicat: si-
Ezech.40 cut scriptum est. Et mensus est limen portæ calamo vno latitudinem. & quæ huiusmodi plurima apud Ezechielem sunt.

FENESTRA LOCVS.

Lux. LVCIS admittendæ causa præcipuè fenestra pa-
Prospectus ratur, & huic proximus vsus est prospectus cæli & loco-
Genes.6. rum si altior fenestra sit. Ideoque Noë iussus est fene-
Genes.7. stram in arca facere: qui aperiens fenestrā arcæ quam fecerat, emisit coruum, qui egrediebatur & reuerteba-
Genes.26. tur. &, Abimelech aspiciens per fenestram, vidit Isaac
Ierem.22. iocantem cum Rebecca vxore sua. &, Qui aperit sibi
1.Paral.16. fenestras, & facit laquearia cedrina, &c. Et Michol Saulis filia prospiciens per fenestram, vidit Dauid saltantem.

IN rebus perturbatis, & magnis periculis, fenestræ
Exitus. ostiorum vsum præbent: sed perpetuò in ijs, qui per fenestras egrediuntur, metum; qui verò ingrediuntur, impetum, audaciam & vim vehementem atque subi-
Iosu.2. tam arguere licet. Alterius generis exempla sunt, quòd Rahhab demiserit exploratores per funem de fenestra. & Michol Dauid virum suum per fenestram deposue- 1.Reg.19.
rit. & Paulus Damasco per fenestram demissus effu- 2.Cor.11.
git. Et illud maximi & constantibus viribus animi Trepidatio
argumentum est, quod Ioel ait. Per fenestras cadent, Ioel.2.
& non demolientur. Hoc enim ad alterum genus ex- Ibidem.
emplorum spectat. vt, Per fenestras intrabunt quasi
fur. Quia ingressa est mors per fenestras nostras, & in- Ierem.9.
gressa est domos nostras. In fenestris cantare aues di- Solitudo.
cuntur: quod vbi acciderit, solitudinem loci arguit: si-
cut scriptum est. Vox cantantis in fenestra, coruus in Soph.2.
superliminari. Columbæ quoque in fenestris gemunt magis, quàm canunt.

Obliquæ fenestræ eò parantur, vt lucem cùm admittant, exterioribus tamen periculis aditum negent; atque, quo minus, qui extra fuerint, inspicere possint,
impediant: Ideoque Salomon obliquas in templo 3.Reg.6.
fenestras fecit. Et Ezechiel fenestras obliquas in thala- Ezech.40.
mis vidit, & in frontibus eorum, qui erant supra por- 41.
tam vndique per circuitum.

GAZOPHYLACIVM LOCVS.

IN templi fabrica mansiones quædam fuere, quibus præfectæ certæ personæ, conseruatam ibidem auri, argenti cælati, ac rudis omnisque æris generis, lignorum quoque materiam copiosam, plurimam denique supellectilem, templi vsibus idoneam, custodiebant, rectè & pro rerum natura, & ratione compositam. huiusmodi ædium partes Hebraicè לשכות Græcè γαζοφυλάκια dicuntur: quæ & ipsarum rerum, quibus instructa, aut personarum, quibus commendata erant, nominibus
distincta appellantur, vt Gazophylacium vestium, Ga- 2.Esd.12.
zophylacium thesaurorum, & Gazophylacia etiam re-
gia, & gazophylacia cantorum. Et introduxi eos in do- 3.Esd.7 Ezech.40.
mum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan filij
Iegedelię hominis Dei, quod erat iuxta gazophylacium Ierem.35.
principum. In his autem gazophylaciis hominum con- Conuentus.
uentus, consuetudinis, disputationis, doctrinæ & deli-
berationis causa, agebantur: sicut scriptum est Legitque Ierem.36.
Baruch ex volumine sermones Domini in domo Ieremiæ in gazophylacio Gamariæ filij Saphan scribæ. Porrò volumen commendauerunt in gazophylacio Elisamæ scribæ. Et Iesus multa & grauissima verba locutus
est in gazophylacio, docens in templo: & nemo appre- Iohan.7.
hendit eum, quia nondum venerat hora eius.

In hunc locum mitti solebant, quæ à cultoribus pietatis ergò ad templi sumptus erogabantur: sicut scri-
ptum est. Sedens Iesus contra gazophylacium, aspicie- Marc.12.
bat, quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, & Munera
dixit, Amen dico vobis, Quòd vidua hæc pauper plus donaria.
omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium. Porrò Corbonan idem ferè, quod gazophylacium, vt locus est, significat: at verò non tam loci quàm rationis definitione explicatur. Est enim idem Corbonan, quod oblationum siue donariorum ratio certa, hoc est, Ea thesauri pars, quæ ex donariis & oblationibus ad sacrificiorum sumptus faciendos separata est.

ALIORVM LOCORVM PRIVATORVM CONSIDERATIO.

CAP. LXII.

HACTENVS de communibus, publicis, & priuatis disseruimus locis: nunc quædā alia ratio indicanda est, quæ locorum priuatorum obseruationem spectat. Ea autē vel ex loci natura, vel consuetudine, vel ex diuino beneficio & singulari aliqua prouidentia, vel ex hominum consilio, & institutione petenda est; vt cùm in vrbibus, Ierusalem; in montibus, Carmel aut Libanus; in fluuiis, Euphrates aut Iordanis appellatur. Huiusmodi autem quòd latè diffusa pateat ratio, ex historiis exacta petenda est, aut ex geographicis narrationibus, quarum pars nobis, diuino suggerente numine, opportuno loco

exponetur, contentis modò quædam tantùm exempla indicandæ rei causa proposuisse.

IERVSALEM LOCVS.

IERVSALEM olim dicta Iebus,& Salem, Iebusæorum regia primùm fuit: sicut scriptum est. (*Iudic. 19.*) Statim perrexit,& venit contra Iebus, quæ altero nomine vocatur (Regia Iebus.) Ierusalem. &, Iebus, quæ est Ierusalem. (*Iosue. 19.*) &, Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere: (*Iosue. 15.*) habitauitque Iebusæus cum filiis Iuda in Ierusalem, vsq. ad præsentem diem. Eadem tandem à Iudæis victoribus occupata, in regni Iudaici solum destinata fuit: (Regia Iudæ.) sicut scriptū est. (*Iudic. 1.*) Oppugnantes ergo filij Iuda Ierusalem, ceperunt eam,& percusserunt in ore gladij, tradentes cunctam incendio ciuitatem. &, Porrò cùm reuerteretur, (*1. Reg. 17.*) percusso Philistæo, Dauid, & ferret caput eius in Ierusalem. Et in Ierusalem regnauit Dauid triginta tribus annis super omnem Israel & Iudam. (*2. Reg. 6.*) &, Abiam super Iudam tribus annis regnauit in Ierusalem. (*3. Reg. 15.*) Et Ioram triginta duorum erat cùm regnare cœpisset, & octo annis regnauit in Ierusalem.

Deinde etiam religionis & totius antiquæ Ecclesiæ (Ecclesiæ caput antiquæ.) caput esse & appellari cœpta est, idque vsque ad noui Testamenti, & Christianæ Ecclesiæ institutionis initia, obtinuit: sicut scriptum est: (*2. Reg. 12.*) Reportauerunt ergo Sadoc & Abiathar arcam Dei in Ierusalem. Et congregati (*3. Reg. 7.*) sunt omnes maiores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum filiorum Israel ad regem Salomonem in Ierusalem, vt deferrent arcam fœderis Domini à ciuitate Dauid, id est de Sion. (*3. Reg. 11.*) Et tribum vnā dabo filio tuo, propter Dauid seruum meum,& Ierusalem quam elegi. Hanc sanctitatem & gloriam obscurare conatus Roboā edicto vetabat: (*3. Reg. 12.*) Nolite vltrà ascendere in Ierusalem. (*4. Reg. 17.*) At verò Ezechias præcepit Iudæ & Ierusalem: Ante altare hoc adorabitis in Ierusalem. Hanc autem maiestatem & religionem profanarunt vniuersi principes Sacerdotum: (*2. Paral. 36.*) & populus præuaricati sunt iniquè iuxta vniuersas abominationes gentium, & polluerunt domum Domini, quam sanctificauerat sibi in Ierusalem. (*2. Paral. 30.*) Quam ob rem congregati in Ierusalem populi multi, vt facerent solemnitatē azymorum mense secundo, & surgentes destruxerunt altaria, quæ erant in Ierusalem, atque vniuersa, in quibus idolis adolebatur incensum, subuerterunt. (*Ezech. 7.*) Et Ezechielem spiritus inter terram & cælum eleuans adduxit in Ierusalem in visione Dei iuxta ostium interius, quod respiciebat Aquilonem, vbi erat statutum idolum Zeli ad prouocandam æmulationem. (*Michæ. 1.*) &, Quod scelus Iacob? nónne Samaria? & quæ excelsa Iudææ? nónne Ierusalem? Ob hunc autem in religione principatum, atq. ob expectatæ salutis futurum theatrum, (Sanctitas.) Ierusalem ciuitas sancta est appellata: sicut scriptum est. (*Matth. 4.*) Et assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem. (*Matth. 27.*) Et multa corpora sanctorum resurrexerunt, & venerunt in sanctam ciuitatem.

Ex consequenti religionis exercitatione & vsu, maximis festis celebrandis idoneus locus definiebatur esse (Festiuitas.) Ierusalem: sicut scriptum est de Phase celeberrimo (*4. Reg. 23.*) octauo decimo anno regni Iosiæ Ierosolymis facto. Sæpissimè in Euangelio legimus Iesum & alios Ierosolymam ad festa ascendisse.

Erat etiam Ierusalem vt regni caput, ita totius Iudææ præsidium & firmitudo ac propugnaculum: quam ob rem illa præcipuè vrbs ab hostibus expugnandi causa petebatur. sicut scriptum est. (*4. Reg. 17.*) Misit autem rex Assyriorum Tharthan, & Rabsaris, & Rapsacen de Lachis ad regem Ezechiam cum manu valida in Ierusalem. (*2. Paral. 32.*) &, Hæc dicit rex Assyriorum, In quo habetis fiduciam? (*1. Esd. 4.*) Sedetis obsessi in Ierusalem. &, Nam & reges fortissimi fuerunt in Ierusalem. &, Deus, venerunt Gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam. Fuit etiam magna regni gloria Ierusalem ciuitas. (*Eccles. 1.*) (Dignitas.) id quod Ecclesiastes prædicat. Verba Ecclesiastes filij Dauid regis Ierusalem. (*Eccles. 1.*) Et ego Ecclesiastes fui rex in Ierusalem. Et supergressus sum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Ierusalem.

Ex hac annotatione illa exempla amplificantur ex antitheto & insperato. (*Ierem. 9.*) Et dabo Ierusalem in aceruos arenæ, & cubilia draconum.

Aliquando vltra Iudæ nomen, Ierusalem quoq. mentio fit ad significandam etiam tribum Beniamin, (Iuda & Beniamin.) quæ mediam ferè vrbis partem tenebat. vt, (*Ierem. 11.*) Audite verba pacti huius, & loquimini ad viros Iuda, & ad habitatores Ierusalem. Et, Ascenditq. rex templum Domini, & omnes viri Iuda, vniuersique qui habitabant in Ierusalem. Est vbi Ierusalem reliquias omnium tribuum (Israel.) Israël continere indicetur. vt, (*1. Esdr. 8.*) Vigilate & custodite, donec appendatis coram principibus Sacerdotum, & Leuitarum, & ducibus familiarum Israel in Ierusalem.

Ex his rationibus obtinuit, vt omnium Israelitarum communis & celeberrimus conuentus haberetur. vt, Vade & clama in auribus Ierusalem: dicens, (*Ierem. 2.*) Hæc dicit Dominus, recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, (Conuentus.) & charitatem desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto. &, Erudire Ierusalem, (*Ierem. 6.*) ne fortè recedat anima mea à te. &, Non capit prophetam perire (*Luc. 13.*) extra Ierusalem. &, Tu solus peregrinus in Ierusalem, & hæc ignoras? (*Luc. 24.*) &, Erant in Ierusalem habitantes Iudæi, viri religiosi ex omni natione, quæ sub cælo est. (*Acto. 2.*) Et stans Petrus, dixit, (*Ibidem.*) Viri Iudæi & qui habitatis Ierusalem vniuersi. &, Præcipiendo præcepimus vobis, (*Actor. 5.*) ne doceretis in nomine isto, & ecce repleßtis Ierusalem doctrina ista. &, Multa quoque prodigia & signa per (*Actor. 2.*) Apostolos in Ierusalem fiebant. Idem hic prophetarum præcipuus locus fuit: sicut scriptum est. (*Ierem. 23.*) Et in prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulterantium. (*Ezech. 13.*) &, Prophetæ Israel, qui prophetant ad Ierusalem.

Nonnunquam autem ex tantæ dignitatis & sanctitatis comparatione euenit, vt res crudeliter aut iniquè facta criminis amplificationem habeat: sicut scriptum est. Et propter sanguinem innoxium, quem effudit, (*4. Reg. 24.*) & impleuit Ierusalem cruore innocentum, & ob hanc rem noluit Dominus propitiari. &, Qui postquam re- (*2. Paral. 25.*) cessit à Domino, tetenderunt ei insidias in Ierusalem.

Illud autem maximè clarum & illustre habet nomen Ierusalem, quòd is locus destinatus ad eam rem fuerat, vt salutis toto orbi afferendæ atque parandæ, & tandem efficiendæ, (Redemptionis locus.) theatrum publicum & patentissimum esset. Atque ad hanc rationem multa sacrorum librorum verba pertinent, quorum illa exempla apposuisse satis fuerit. Extruxitque aras in domo Domini, de qua (*4. Reg. 21.*) dixit Dominus, In Ierusalem ponam nomen meum. Et in templo hoc & in Ierusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israel, ponam nomen meum in sempiternum. &, Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion, (*Psalm. 50.*) vt ædificentur muri Ierusalem. &, Ierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. (*Psal. 121.*) &, Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem, & abundantia diligentibus te. &, Benedicat tibi Dominus ex Sion, vt (*Psal. 146.*) videas bona Ierusalem omnibus diebus vitæ tuæ. &, Ædificans Ierusalem Dominus dispersiones Israelis cōgregabit. &, Lauda Ierusalem Dominum, lauda Deum (*Psal. 147.*) tuum Sion. &, Pulchra es amica mea, suauis & decora (*Cantic. 6.*) sicut Ierusalem. &, De Sion exibit Lex, & verbum Do- (*Isai. 2.*) mini de Ierusalem. &, Erit omnis, qui relictus fuerit in (*Isai. 4.*) Sion, & residuus in Ierusalem, Sanctus Domini vocabitur. (*Isai. 40.*) &, Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Ierusalem. (*Isai. 41.*) &, Primus ad Sion dicet: Ecce adsum, & Ierusalem Euangelistam dabo. &, Dominus de Sion (*Ioel. 3.*) rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam. &, Zelatus (*Zacha. 1.*) sum Ierusalem & Sion zelo magno. Illa quoque ad hoc pertinent genus: Multa quoque prodigia & signa per (*Actor. 2.*) Apostolos in Ierusalem fiebant.

Illud

prodigia & signa per Apostolos in Ierusalem fiebant.

Cælestis ciuitas. ILLVD verò magis arcanum, quòd Ierusalem nomine altera etiam ciuitas regni cælorum regia dicitur, de qua frequens in antiquis & nouis libris mentio facta
Zacha. 2. est. vt, Absq. muris habitabitur Ierusalem. &, Illa autẽ quæ sursum est, Ierusalem, libera est, quæ est mater no-
Galat. 4. Heb. 12. stra. &, Accessistis ad Sion montẽ sanctum & ciuitatem Dei viuentis Ierusalem cælestem. &, Dabo illi nomen
Apocal. 3. ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem. &, Ego Iohannes vidi sanctam ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de cælo.

CIVITAS DAVID LOCVS CERTVS.

HVIVS generis est illa Ierosolymorum pars, quæ olim Sionis arx, postea à Dauide expugnatę Ciuitas Dauid dicta fuit, sita in supremo Ierosolymorum monte inter Septentrionem & Occasum. Hæc Iudæorum regũ curia aulaque fuit, regiæ familiæ domibus frequẽs, totiusq; loci munitissima & firmissima pars, sicut scriptũ
2. Reg. 5. est. Cepit autẽ Dauid arcẽ Sion, hæc est Ciuitas Dauid. Habitauit autem Dauid in arce, & vocauit eam Ciuitatem Dauid, & ædificauit per gyrum à Mello & intrin-
2. Esdr. 3. secus. &, Selum filius Chol præter alia ædificauit gra-
2. Esd. 12. dus, qui descendunt de ciuitate Dauid. Et contra eos ascenderunt in gradibus ciuitatis in ascensu muri super domum Dauid. Huc primùm non ausus est Dauid ob religionem & timorem Dei arcam inducere; ne ci-
2. Reg. 6. 1. Paral. 11. uitati suæ periculum ob aliquam audaciæ suspicionem crearet: sicut scriptum est, Et noluit ad se diuertere arcam Domini in ciuitatem Dauid. Sed postea certus diuinæ tutelæ, & benignitatis, & maioris obseruantiæ, & custodiæ causa, ad ciuitatem suam transferens honesto loco constituit, quem arca, quoad templum à Salomone ædificatum est, obtinuit: sicut scriptum est,
2. Reg. 6. Abiit ergo Dauid, & abduxit arcam de domo Obed-Edom in ciuitatem Dauid cum gaudio. Fecit quoque
1. Paral. 13. Ibidem. sibi domos in ciuitate Dauid, & ædificauit locum arcæ Dei, tetenditque ibi tabernaculum. &, Cùm venisset arca fœderis Domini ad ciuitatem Dauid, &c. Posteà
2. Paral. 5. autem Salomon congregauit maiores natu Israel & cunctos principes tribuum, & capita familiarum de fi-
Regiũ sepulchrum. lijs Israel in Ierusalem, vt adducerent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid, quæ est Sion. Est autem in hac eadem ciuitate omnis regiæ posteritatis proprium sepulchrum. In ea namque Dauid & Salomon cum
3. Reg. 2. 11 14. 15. primis, & Roboam, Abiam, Asa, Iosaphat, Ioram,
4. Reg. 7. 9. 12. 15. 16. Ochosias, Ioas, Amasias, Ioathan, Azarias Achaz, Eze-
2. Paral. 21. chias, iacent. Ioiada etiam summus Sacerdos, & de re-
25. 27. 32. & 34. gia domo, & de omni Israel bene meritus, in ciuitate Dauid honoris causa sepultus est.

Notatio. Est præterea certa locorum describendorum notatio, quemadmodum in multis aliis vidimus. vt, Ezechias
2. Paral. 32. auertit aquas subter ad Occidentem vrbis Dauid. &, Manasses ædificauit murum extra ciuitatem Dauid ad
2. Paral. 33. Occidentem Gihon. Aliquando legimus omnem Ie-
Hierusalẽ. rusalem vrbẽ, honoris & regiæ dignitatis causa, Dauid Ciuitatem appellari. vt, Et renuntiatum est viris regis &
1. Mach. 2. exercitui, qui erant in Ierusalem ciuitate Dauid. Et ce-
1. Mach. 7. ciderunt de Nicanoris exercitu ferè quinque milia viri; & fugerunt in ciuitatem Dauid. Et qui in ciuitate Da-
2. Mach. 14. uid erant in Ierusalem in arce.

Est & alia ciuitas, Dauid olim antiqui & postea noui Dauidis Christi Iesu, natalibus & nomine illustris, eadẽ
Bethleem. quondam Ephrata & Bethleem dicta: sicut scriptum est. Ascendit autem Ioseph de Galilæa de ciuitate Na-
Luc. 2. zareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem. &, Quia natus est vobis hodie Saluator,
Ibidem. qui est Christus, in ciuitate Dauid.

SION LOCVS CERTVS.

SION in Iebusæorum regione mons erat Ierusalem proximus, Hermonis montis ramentum, ipsius Ierusalem vrbis arcem continens, conspicuus locus, & qui certam notationem indicare posset. Idem posteà à Dauid occupatus, & ædificiis auctus, Ciuitas Dauid appellari quoque cœpit. Hæc omnia multis ex locis obseruātur. vt, Ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Ar- Deut. 4.
non vsque ad montem Sion, qui est Hermon. &, Tunc 3. Reg. 7.
congregati sunt omnes principes familiarum ad regem Salomonem in Ierusalem, vt deferrent arcam Domini de Ciuitate Dauid, id est de Sion. Locus munitissimus Præsidium
& præsidium totius vrbis habitus est Sion: sicut scriptũ est. Cepit autem Dauid arcem Sion, hæc est Ciuitas 2. Reg. 5.
Dauid, & habitauit in arce, & vocauit eam ciuitatem Dauid, & ædificauit per gyrum à Mello & intrinsecus. &, Congregamini, & ingrediamur ciuitates munitas: Ierem. 4.
Leuate signum in Sion. &, Quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim, Surgite & ascendamus in Sion.

Princeps etiam totius ciuitatis pars & habita, & appellata, & Ierusalem mater dicta est. vt, Spreuit te, & 4. Reg. 9.
subsannauit te virgo filia Sion. &, Vt annuntiem om- Psal. 9. Vrbis pars princeps
nes laudes tuas in portis filiæ Sion. &, Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ. &, Te decet hymnus Psal. 47.
Deus in Sion. &, Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. &, Pro eo, quod eleuatæ Isai. 3.
sunt filiæ Sion. Obtinet præterea Sion regiæ sedis dignitatem & auctoritatem cum religionis annotatione quadam, in eaque ratione venturi Christi Regia.
mysterium indicabatur. vt, Ego autem constitutus sum Psal. 2.
rex ab eo super Sion montem eius. &, Quis dabit ex Psal. 13.
Sion salutare Israel? &, Mittat tibi auxilium de sancto, Psalm. 47.
& de Sion tueatur te. &, Fundatur exultatione vniuersæ terræ mons Sion. &, A solis ortu vsque ad occasum Psalm. 49.
ex Sion species decoris eius.

Ex tantæ dignitatis & obseruantiæ comparatione grauior fit adnotatio rei indignè gestæ. vt, Mulieres Thren. 5.
in Sion humiliauerunt, & virgines in ciuitatibus Iuda.

ILLA demum recondita magis significatio est; vt Sion pacis & tranquillitatis noui testamenti hominibus afferendæ rationem contineat: atque hæc obseruatio Fœlicitas
multorum veteris testamenti locorum arcanam explicationẽ indicat. Hoc apertè ostendit D. Paulus. Accessistis ad Sion montem & ciuitatem Dei viuentis. Et vi- Hebr. 12.
di & ecce agnus stabat super montem Sion, & cum eo Apocal. 14.
centum quadraginta quatuor milia.

BETHEL LOCVS.

LVZA olim vrbs ad montem sita, regni caput fuit; cui Iacob postea nomen Bethel fecit, idque temporum progressu publicè appellatum est: sicut scriptum est. Appellauitque nomen vrbis Bethel, quæ prius Luza Genes. 27.
vocabatur. &, Venit ergo Iacob Luzam, quæ est in ter- Genes. 35.
ra Canaan, cognomento Bethel. &, Rex Bethel vnus. Iosue. 11.
&, Solitudo, quæ ascendit de Iericho ad montem Be- Iosue. 16.
thel. &, Possessio autem eorum, & habitatio Bethel 1. Paral. 7.
cum filiabus suis.

Vsurpatur autem nomen Bethel ad certam locorum descriptionem. vt, Et inde transgrediens ad montem, Genes. 12.
qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum. &, Reuersus per iter, quò venerat, à meridie Genes. 13.
in Bethel. Et eodem tempore mortua est Debora nu- Genes. 35.
trix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel. Cumque mitteret Iosue de Iericho viros contra Hai, quæ Ios. 7.
est iuxta Bethauen ad orientalem plagam oppidi Bethel. &. Sedebat sub palma, quæ nomine illius voca- Iudic. 4.
batur inter Rama, & Bethel. FVIT etiam religiosus locus ex monumento beneficij diuini, & oraculorum ac promissorum, quibus Iacob visus fuerat: sicut scriptum est. Appellauitque nomen vrbis Bethel, Genes. 27.
quæ prius Luza vocabatur: vouit etiam votum dicens, &c. &, Ego sum Deus Bethel vbi vnxisti lapidem, & Genes. 31.
vouisti votum mihi. &, Inuenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel. Posteà verò superstitione 1. Reg. 10.
à Ieroboa-

à Ieroboamo inducta, locus infamis & execrandus eua-
3. Reg. 12. sit. Namque Ieroboam posuit vnum vitulum in Be-
thel, & alterum in Dan; & factum est verbum hoc in
peccatum. &, Ascẽdens altare, similiter fecit in Bethel,
vt immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat. &, Ascen-
dit super altare, quod extruxerat in Bethel, quinta de-
3. Reg. 13. cima die mensis octaui, quem finxerat de corde suo.
Cumq. audijsset rex sermonẽ hominis Dei, quẽ incla-
mauerat contra altare Bethel. Hanc superstitionẽ cre-
bra & vehementi execratione prophetæ exagitant. vt,
Ierem. 47. Et confundetur Moab à Chamos, sicut confusa est do-
Ose. 10. mus Israel à Bethel. &, Sic fecit vobis Bethel à facie ma-
Amos. 3. litiæ nequitiarum vestrarum. &, Cùm cœpero visitare
super præuaricationes Israel, super eum visitabo & su-
per altaria Bethel. &, Venite ad Bethel, & impiè agite.
Amos. 4. & Nolite quærere Bethel, & in Galgala nolite intrare.

Galaad locus certus.

In Cananæorum finibus Orientem versus mons est
longus & magnus, à septentrione in meridiem procur-
rens, qui Ismaelitarũ regionẽ à Cananæis dirimit. Huic
nomen à Iacob & Laban socero, fœdus amicitiæ confir-
Genes. 31. mantibus, factũ est Hebraicè גלעד & Syriacè יגר שהדותא,
hoc est, cumulus testis, siue testimonij, vt in primo
Mosis narratur libro.

Vsus nominis ad certam locorũ & finium descri-
Notatio. ptionem adnotandam frequentior est, & ad itineris etiã
Iter. rationem constituendam appellatur. Nam cùm mons
altus sit & conspicuus, facilè ab iter agẽtibus vtrimque
Genes. 31. prospicitur: sicut scriptum est. Cumque abijsset tam
ipse quàm omnia quæ iuris sui erant, & amne trans-
Genes. 37. misso pergeret contra montẽ Galaad. &, Laban assum-
ptis fratribus comprehendit eum in monte Galaad. Et
sedentes vt comederent panem, viderunt viatores Is-
Iudic. 7. maelitas venire de Galaad. Et Recesserunt de monte
Galaad, & reuersi sunt ex populo viginti duo millia vi-
Terminus Orientalis. rorum. In Israelitica terra Orientalem terminum con-
4. Reg. 10. tinet Galaad: sicut scriptũ est, Percussitque Hazael om-
nes terminos Israel à Iordane contra oriẽtalem plagam
Ezech. 47. omnem terram Galaad, &c. &, Porro plaga orientalis
de medio Aram, & de medio Damasci, & de medio
Pastiones. Galaad. Est locus pastionibus abundans, sicut scriptum
Numer. 32. est. Filij autem Ruben & Gad habebant pecora multa,
& erat illis in iumentis infinita substantia. Cumque vi-
dissent Iazer & Galad aptas animalibus alendis, &c.

Ex ea re effectum est, vt Rubenitis & Gaaditis Ma-
nasse filijs ad habitãdum concessa fuerit, sicut scriptum
est: Si transierint filij Ruben & filij Gad vobiscum Ior-
danem omnes armati coram Domino, & vobis fuerit
terra subiecta, date eis Galaad in possessionem. Porrò
filij Machir filij Manasse perrexerunt in Galaad, & va-
stauerunt eam interfecto Amorrhæo habitatore eius.
Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Ma-
nasse, qui habitauit in ea. Et terram possedimus tem-
pore illo ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon,
Tribus due cum dimidia. vsque ad mediam partem montis Galaad: & ciuitates
illius dedimus Ruben & Gad. Reliquam partem Ga-
laad & omnem Basan regni Og tradidi mediæ tribui
Iudic. 5. Manasse. Hinc adeò euenit, vt Galaad pro ipsis habi-
tatoribus vsurpetur. vt, Galaad trans Iordanem quie-
Iudic. 10. scebat. &, Dixerunt principes Galaad singuli ad pro-
ximos suos, Qui primus ex nobis cõtra filios Amon cœ-
Psal. 59. perit dimicare, erit dux populi Galaad. &, Meus est Ga
laad, & meus est Manasse. Fuit etiam illustris locus,
Iudic. 10. ob natales Iair Galaaditæ, qui post Tholam Israeli vi-
ginti duobus annis præfuit, habens triginta filios seden-
tes super triginta pullos asinarum, & principes triginta
ciuitatum, quæ ex nomine eius sunt appellatæ Auoth-
Iair vsque ad præsentem diem in terra Galaad.

Medicamenta. In illo loco arbores & plantæ crescunt, ex quibus re-
sinæ & alij fructus ad medicam materiam leguntur: vt
Genes. 37. scriptum est, Viderũt Ismaelitas viatores venientes de
Galaad, & camelos eorum portantes aromata, & resi-
nam & stacten in Aegyptum. &, Nunquid resina non Ierem. 7.
est in Galaad, aut medicus non est ibi? &, Galaad, tu Ierem. 22.
mihi caput Libani. &, Ascende in Galaad, & tolle resi-
nam virgo filia Aegypti: frustra multiplicabis medica- Ierem. 46.
mina, sanitas non erit tibi.

Galaad mystice.

Galaad pulcherrimus mons, qui Libani caput Regnum Iuda.
dicitur; regnumque opulentum significat & prospe-
rum: cuiusmodi fuit regnum Iudæ, inter duodecim
tribus, s. s. e. Hæc dicit Dominus, Galaad tu mihi Li- Ierem. 22.
bani caput, si non posuero te in solitudinem, vrbes in-
habitabiles.

Charmel locus.

Charmel regio montana est, & Libani ramen-
tum, quæ habitatoribus suis nomẽ communicat, regno
olim integro illustris: sicut scriptum est, Rex Iachanan Iosue. 12.
Charmeli vnus. hæc posteà in sortem cessit tribui Iuda. Iosu. 15.
Maon & Charmel & Ziph, &c. &, Ascendite in Char- 1. Reg. 15.
melum.

Locus est nemoribus, syluis, pascuis atq; vallibus
frequens, in quo maxima pecorum armentorumque
copia alebatur, alijsque huiusmodi plantarum & agro-
rum commoditatibus illustris. Quam ob rem in his ge- Pastio.
neribus rerum indicandis nomen Charmeli vsurpatur. Fertilitas.
vt, Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, & pos-
sessio eius in Charmelo, & homo ille magnus nimis; 1. Reg. 25.
erantque ei oũes tria milia. &, Caput tuum, vt Char-
melus. &, Pascetur Charmelus & Basan. &, Ablata est Cantic. 7. Ierem. 50.
lætitia, & exultatio de Charmelo, & de terra Moab. &, Amos. 1.
Exiccatus est vertex Charmeli: & infirmatus est Basan Nahum. 1.
& Charmelus. Hic locus illustris redditus est rebus ab
Helia pro religione expianda gestis, qui electus esse ab
illo ob eam rem censetur, quòd propter lucorum &
syluarum copiam multis templis in vanorum deorum
cultum frequens esset: sicut scriptum est. Veruntamen
mittite & congregate ad me vniuersum Israel in mon- 3. Reg. 17.
tem Charmeli, & prophetas Baal quadringentos quin-
quaginta, prophetasque lucorum quadringentos. Hoc
etiam loco idem Helias aliquandiu hæsit, ibidem à Su- 4. Reg. 2.
namitide repertus: cuius filium à morte excitauit. 4. Reg. 14.

Idem Charmeli nomẽ commune est earum regio-
nũ, quæ vineis hortisq. frequentes sunt. vt, Gloria saltus Isaie. 10.
eius, & Charmeli eius ab anima vsque ad carnẽ consu-
metur. &, Cõuertetur Libanus in Charmel, & Charmel Isai. 29. & 32.
in saltum reputabitur. &, Erit desertum in Charmel, &
Charmel in saltum. &, Vineas quoque habuit & vinito-
res in montibus & in Charmelo. Est enim nomen à כרם 2. Paral. 26.
deductum, idem quod Latinis vinetum, significans.
Namque כרם vinea Hebraice est.

Basan locus certus.

In Moabitarum parte regio fuit Basan dicta, regno
nomen dare satis idonea, pastionum commoditate &
rusticarum plantarum magnitudine, copia & laude ce-
lebris. quam ab Ogho rege bello expugnatam Rubeni- Numer. 32.
tæ & Gaditæ pecuariæ rei deditissimi occuparũt. Eam
olim terram Gigantum appellatam fuisse Moyses testa- Deut. 31.
tur. Appellatur autem nomen ad certam locorum in- Num. 21.
dicationem. vt, Verteruntque se, & ascenderunt per Notatio. Iosu. 13.
viam Basan. &, A Mahhanaim vniuersam Basan: &
A Saphat in Basan. &, Possederunt terram à finibus 1. Paral. 51.
Basan. Aliquando verò & arborum rusticarum com- Arbores.
mendatione, & pastionum illustri mentione in sermo-
nem inducitur. vt, Cum adipe arietum & agnorum fi- Deut. 32. Pastiones.
liorum Basan. &, Dan catulus leonis fluet largiter de Ibidem.
Basan. &, Super omnes quercus Basan. &, Factus est Isai. 2.
Saron sicut desertũ. &, Concussa est Basan & Charme- Isai. 33. Ierem. 50.
lus. &, Pascetur Charmelus & Basan in mõte Ephraim.
&, Quercus de Basan dolauerunt in remos tuos. &, Ezech. 27.
Vlulate quercus Basan, quia succisus est saltus munitus. Ezech. 11

BAS-

BASSAN.

Copia. Fœcunditas Ierem. 50. BASSAN rerum abundantiam, fœcunditatem & copiam, in loco, certam significat, ex Metonymia: vt, Reducam Israel ad habitaculum suum. Et pascetur Char- Mich. 7. melus & Bassan. Et in medio Charmeli pascentur Bas- Malach. 1. san & Galaad iuxta dies antiquos. Et infirmatus est Bassan.

LIBANVS LOCVS CERTVS.

LIBANVS mons in Syria est altissimus, longeque conspicuus, à vertice perpetuis niuibus cādenti nomen habens, ab Occasu in Ortū procurrit, Israelisque regionem à Syria Damasci diuidit. Ostiū habet apud Emath vrbem, quo à Syria in Palestinam venitur, perpetuò virentum arborum & odoratissimarum plantarum laude Deut. 1. insignis, sicut scriptum est. Et iuxta littus maris terram Chananæorum, & Libani vsque ad fluuium magnum Deut. 3. Euphratem. &, Transibo igitur, & videbo terram hanc optimam trans Iordanem, & montem istum egregium & Libanum. &, Nunquid deficere potest petra agri Ierem. 17. Terminus nix Libani? Quod verò ad loci attinet rationes, Libanus certis terminis adnotandis & describendis appel- Deut. 11. Iosue. 1. latur. vt, A deserto & à Libano & à flumine magno Euphrate. &, Per planitiem Libani subter montem Iosue 11. Hermon. &, Omnium qui habitabant in monte Liba- Iosu. 13. no vsque ad aquas Maserephoth.

Cedri. CEDRORVM optimarum aliarumque arborū copiam plurimam ad ædificiorum materias & aliarum rerum vsus suppeditat, ideoque his nominibus insignis locus est: sicut scriptum est. Et disputauit Salomon su- 3. Reg. 4. per lignis à cedro, quæ est in Libano, vsque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete. &, Carduus Libani mi- 4. Reg. 14. sit ad cedrum, quæ est in Libano, dicens. Et transierunt 2. Paral. 7. bestiæ saltus quæ sunt in Libano, & cōculcauerunt carduum. Sed & ligna cedrina mittite mihi, & arceutina Psal. 71. & pinea de Libano. &, Superextolletur super Libanum Psal. 103. fructus eius. &, Saturabūtur ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit. &, Iustus vt palma florebit, & sicut Psalm. 91. cedrus Libani multiplicabitur. Fistula & cinamonum Cantic. 4. cum vniuersis lignis Libani. &, Contristatus est super Ezech. 31. eum Libanus, & omnia ligna agri cōcussa sunt. Et odor Ose. 14. eius vt Libani. &, Charmelus & flos Libani elanguit. Nahum. 1.

Amœnitas LOCVS etiam hic propter amœnitatem ad secessus expetitus fuit. Namque Salomon ædificauit domum 3. Reg. 4. 3. Reg. 9. saltus Libani. Et hanc ob causam scriptum est in simi- Cantic. 5. litudinibus arcanis, species eius vt Libani.

AD hanc autē rationem cætera loca ex geographicis descriptionibus peti, atque obseruari operæ pretium fuerit.

DE RERVM COMPOSITARVM PRIMA RATIONE ET SERMONIS obseruatione, CAP. LXIII.

LOCORVM distinctionem rerum ipsarum definitio & natura proximè consequitur; in quo genere primas terra obtinet, plurimarum rerū antiquissima parēs, varijs & multiplicibus aucta succis, quibus plurimorum mixtiones generum efficiūtur, quamobrem à Deo ארץ appellata est, quod nomen ex fœcunditate & vtilitate inditum videtur. Nam perpetuo ארץ vocabulum in ea significatione vsurpatur, quæ ad commodam hominum animaliumque aliorum habitationem referri possit, quando ante huius virtutis & efficacitatis facultatem יבשה hoc est, arens siue arida vo- Genes. 1. cabatur, sicut scriptum est: Appareat arida. & factum est ita & vocauit Deus aridam ארץ pro quo verbo Latini Interpretes terram vertunt nomine etiam iisdem literis inuersis tamē constāte. Idē enim est ARETZ ex pūcto z ex duplici litera ץ quod TERA inuerso modo pronūtiatū. Ad terræ igitur naturā definiēdā, atque ab aridæ sterilitate distinguendam, prima lapidum mineralium metallorumque genera adhibita sunt, quorum naturas & rationes aliàs, Deo docente, explicabimus: nunc susceptum propositum tenentes comparationū similitudinumque vsus ad sermonem inductos ostendere pergemus.

PETRA. CAP. LXIIII.

PETRA pars in terra est durissima, quæ velut in corpore toto ossis vicem obtinet, cuius etiam partes ad vsum aliquem excisæ, aut sua sponte decidētes, aut aliàs separatæ non propriè petræ, sed lapides dicuntur. Petra namque ea dicitur, quæ corpore terræ hæret, aut quæ maxima, & firmissima cū sit, partes aliquot sui ad alios vsus communicare potest. Itaque Petra totus aliquis locus saxosus, aut rupibus firmissimis frequens, & rupes ipsæ scopulique in mari siti dicuntur. vt, En ego stabo Exod. 17. tibi super petram Horeb; & percuties petram, & exibit ex ea aqua. &, Ponam te in foramine petræ, & prote- Exod. 33. gam dextera mea, donec transeam. &, In spelunca pe- Iudic. 15. træ Ethan. Et sedebant in Petra Remon. &, Abscon- Iudic. 20. derunt se in speluncis, & in abditis, & in petris quoque, 1. Reg. 13. & in antris.

PROPTER loci firmitudinem & difficilem acces- Præsidium sum significare solet præsidium, & perfugium tutissimum maximè expositione aliqua nomini adiuncta. vt, Psalm. 26. In petra exaltauit me. Et statuit supra petram pedes meos. &, Lepustulus plebs inualida, qui collocat in Psalm. 39. Prouerb. 30. petra cubile suum. &, Ingredere petram, & abscondere. &, Fige in petra tabernaculum tibi. Isai. 2. Isai. 22.

DVRVM & crudele mortis genus ad petram allisis Crudelitas infertur. vt, Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos Psalm. 116. ad petram. &, Absorpti sunt iūcti petræ iudices eorum. Pater etiam, & primus familiæ cuiuspiam parens, au- Pater. ctorque, petræ nomine significatur. Namque ex eodem cæteri domus lapides, hoc est, filij & posteritas omnis deducitur. Appellatur autem familia ipsa, & genus Hebraico nomine בית Domus; filij verò BANIM dicuntur, quasi Abnim lapides. Igitur rectè etiam primus familiæ parens Petra vocatur. vt, Attendite ad petram, vnde excisi estis. Attendite, inquit, ad Abra- Psal. 51. ham patrem vestrum. Durities cordis aut motum difficultas ex petræ & lapidis adducta similitudine aptè arguitur. vt, Indurauerunt facies suas supra petram. Et Ierem. 5. Luc. 7. aliud cecidit supra petram, &c.

Firmitudinem quoque constantiamque nullis ho- Firmitas minum viribus, aut hostis artibus vincendam, petrę nomen multis locis significat. vt, Similis est viro prudē- Matth. 7. ti, qui ædificauit domum suam supra petram. &, Ecce 1. Pet. 2. pono in Sion lapidem offensionis & petram scandali. &, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Eccle- Matth. 16. siam meam.

LAPIS.

LAPIS aut ex naturæ nobilitate & pulchritudine, aut ex magnitudine & breuitate spectatus, variam in sermonibus obtinet significationem. Namque vilissimi in eo genere sunt, qui fundæ aptantur, atque ita Despectus rem vel personam nullius vel pretij vel momenti significant. vt, Et deuorabunt & subijcient lapidibus fun- Zach. 9. dæ. &, In stipulam versi sunt ei lapides fundæ. hîc teli genus aliàs nocentissimum significat. Iob. 49.

Contrà verò lapides sancti, vel lapides coronæ, vel Preciosū separationis, vtilem, charam, & cuius rationem haberi oporteat, significant rem. vt, Quia lapides sancti ele- Zach. 9. uabuntur super terram eius. &, Quia placuerunt ser- Psal. 101. uis tuis lapides eius. & Dispersi sunt lapides sanctuarij. Thren. 4.

Lapis angularis vel anguli vel fundamenti est, cui omnis ædificij structura innititur, vel compages ligatur. Huiusmodi autem imagine Christus Ecclesiæ caput, & vtriusque populi pontifex, & conciliator indicatur. vt, Et non tollent de te lapidem in angulum, Ierem. 51. nec lapidem in fundamenta. &, Ecce lapis, quem Zach. 3.

dedi

Christus dedi coram Iesu, super lapidem vnum septem oculi sunt. &, Ecce mittam in fundamentis Sion lapidem, *Isai. 27.* lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum. &, *Psalm. 117.* Lapidem quem reprobauerunt ædificantes; hic factus est in caput anguli. Idem Christus lapis de mõte abscissus est, *Dani. 2.* qui statuam Nabuchodonosori visam percussit: *1. Pet. 2.* qui idem à Petro lapis viuus dicitur. Pro materiæ parte ad ædificationem firmissima & necessaria vsurpatur. *Ezech. 26.* Et domos tuas præclaras subuertent, & lapides tuos, & ligna tua. *Amos. 5.* Et domos quadro lapide ædificabimus.

Simulacra. Nonnunquam vana illa & nullius vsus falsorum deorum simulachra, quæ à Gentibus colebantur, per irrisionem lapides dicuntur. vt, *Isai. 37.* Non enim erant dij, sed lignum, & lapis, & comminuerunt eos. & dicentes lapidi, Tu me genuisti. &, *Ierem. 2.* *Ierem. 3.* Mæchata est cum lapide & ligno. &, *Ezech. 20.* Erimus sicut gentes & sicut cognationes terræ, vt colamus ligna & lapides.

Vastatio. Lapidum cumulus, vel aceruus, vastationem & solitudinem, neglectamque significat habitationem: vt, *Mich. 1.* Et ponam Samariam quasi aceruum lapidum in agro cùm plantatur vinea, & detraham in valle lapides eius. Huc illud pertinet: *Marc. 13.* Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur. Durities. Ex similitudine verò quadam quorundam hominũ difficillima, & improbissima ingenia, contumaxque proteruitas, lapidi duritie comparari solet: vt, *Iob. 41.* Cor eius indurabitur tanquam lapis. &, *Ezech. 11.* Auferam cor lapideum de carne vestra. Valde autem arcana hæc ratio est. Non absimilem rationem illud exemplum obtinet. *Luc. 11.* Si petierit panem filius, nunquid lapidem dabit illi? Inutile. Vbi lapidis nomen inutile aut etiam importunum & difficillimum negotium beneficij loco exhibitum significat. Negotium. Lapis etiam ponderosus negotium maximum & insuperabile suscipientibus indicat: *Zachar. 12.* vt, Et erit in die illa, ponam Ierusalem lapidem oneris cunctis populis. Hic etiam illud spectat, quod à Ieremia scriptum est, *Thren. 3.* Cõclusit vias meas lapidibus quadris.

Innumerabile. Lapilli numerum innumerabilem & copiam indicant maximam: *Isai. 47.* Et fuisset stirps vteri tui vt lapilli maris.

Lapillus etiam rem aut personam solidiorem, cuiusq. ratio habenda sit, significat. vt, *Amos. 9.* Concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur in cribro, & non cadet lapillus super terram.

Porrò lapides in quodam supplicij genere sumendo vsurpati, Detestatio detestationem & excommunicationem eius, qui pœnas luit, significant, vehementemque & publicam indignationem totius populi studio & opera vlciscẽdam. vt, *Deut. 17.* Educes virum aut mulierem, quę scelus perpetrarũt, ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruetur. *Deut. 22.* &, Eijcient eum extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent eam viri ciuitatis illius, & morietur; quoniam fecit nefas in Israel: & auferes, inquit, malum de medio tui.

SAXVM duræ, grauis & difficilis rei symbolum est, *Prouerb. 27.* Molesti. S. S. E. Graue est saxum & onerosa arena; sed ira stulti vtroque grauior.

LAPIS PRETIOSVS GEMMA.

IN lapidum natura illud quoque genus est, quod colore, splendore, perspicuitate & firmitudine, deinde etiam raritate commendatur: cuius variæ species pro colorum & splendoris atque duritiæ rationibus enumerantur, Præstantia omnes tamen in vniuersum præstantiam quandam virtutis animorum, eamque illustrem, conspicuam, nitidam & perpetuam significant. vt, *Isai. 54.* Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te sapphiris, & ponam Iaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles vniuersos filios tuos doctos à Domino. *1. Cor. 3.* *Apocal. 21.* Si quis autẽ superædificat super fundamentum, hoc, aurum & lapidem pretiosum. Et fundamẽta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. &, Gemma gratissima expectatio præstolantis. *Prouerb. 17.*

Rem quoque pretiosam magnæque æstimationis his nominibus sæpissimè sacri auctores indicant. Aestimatio vt, *Prouer. 20.* Dignit. Et aurum & multitudo gemmarum: vas autem pretiosum labia scientiæ. Sicut qui mittit lapidem in aceruũ Mercurij; ita qui tribuit insipienti honorem. *Prouer. 26.* &, Merces auri & argenti & lapidis pretiosi & margaritæ. *Apocal. 17.*

MARGARITÆ.

MARGARITÆ arcana & pretiosa atque sapientiæ plena consilia & documẽta significant, Consilium sapiens. S. S. E. Nec mittatis margaritas ante porcos, ne fortè conculcent eas. *Matth. 7.*

FONS, SCATVRIGO.
CAP. LXV.

FONTES etiam, flumina & lacus, quamuis è mari producantur, ad terræ tamen vsum & efficientiam propiùs pertinent. Neque verò de ijs generibus, vt loca sunt, sed vt naturam virtutemque propriam habent, iam agimus, quemadmodum similitudines & allegoriæ translationesque petantur. Fontis enim nomen ad virtutis magnæ initium, & caput certum significandum Virtutis caput. vsurpatur. vt, Me reliquerunt fontem aquæ viuæ. *Ierem. 2.* &, Rupti sunt fontes abyssi. *Genes. 7.* Quãquam & hoc simplici etiã significatione dicitur, tamẽ capita & scaturigines aquarum indicat maximas. Illud autem elegantissimè dicitur, Apud te est fons vitæ. *Psal. 36.* &, Benedicite Deo Domino de fontibus Israel. *Psalm. 67.* Hîc parentes familiarum significantur. &, Lex sapientiæ fons vitæ. *Prouerb. 13.* &, Timor Domini fons vitæ. *Prouerb. 14.* Et haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. *Isai. 12.* & quæcunque ferè in hanc sententiam ab Isaia proferuntur, in quibus Christiani Euangelij virtus indicatur. Et illud, Fons de domo Domini egrediebatur. *Ioel. 3.* Et in die illa erit fons patens. *Zach. 13.* &, Siccatus est fons sanguinis eius. Abundantia. Abundantiam copiamque perpetuam fons quoq. significat. vt: Deriuentur fontes tui foras. *Prouerb. 5.* &, Veniet vt fons messis tua. *Prouerb. 6.* &, Torrens redundans fons sapientiæ. *Prouerb. 17.* &, Fons hortorum. *Cantic. 4.* &, Quis dabit oculis meis fontem lachrymarum? *Ierem. 9.* &, Fiet in eo fons aquæ viuæ salientis in vitã æternam. *Ioan. 4.* &, Dabo ei de fonte aquæ vitæ. *Apocal. 21.*

Fons aqua carens inutilis hominis imaginem refert: Inutile. sicut scriptum est, *1. Pet. 2.* Hi sunt fontes sine aqua. Sic etiam fons turbatus iuris & æquitatis peruersitatem significat: sicut scriptum est, Fõs turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadens coram impio. *Prouerb. 25.* Eadem & fontis & scaturiginis ratio atq. obseruatio est. Fontem paruum Esther neptem suam Mardochæus interpretatus est. *Esth. 10.*

FLVVIVS, FLVMEN.

PERPETVA obseruatione fluuijs & fluminibus abundantia & copia indeficiens adscribitur, Copia. in quamcunque rationem siue commodi siue incommodi sermo dirigatur. Namque Isaias aquas fluminis fortes ipse magnum exercitum interpretatus est. *Isai. 7.* Et ad gentem expectantem & conculcatam, cuius diripuerunt flumina terram eius. *Isai. 17.* &, Fluuius subuertit fundamentum eius. *Iob. 22.* Et flumina non operient te. *Isai. 43.* Et flumen circundedit me. *Iona. 2.* &, Illisum est flumen domui illi. Commodorum autem rationem illa exempla habent. Cõmoditas. Ponam in inuio flumina. *Iosue. 6.* *Isaia. 43.* Et flumina tua arefaciam. &, Facta fuisset sicut flumen pax tua. *Isai. 44.* *Isai. 47.* Et faciam alueos fluminum aluæos. Namque hæc commodorum subductionem minantur. vt, Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. *Ezech. 30.*

Fluminum profunda arcanas & hominũ mentibus ignotas rationes significant: sicut scriptum est, Profunda quoque fluuiorum scrutatus est: & abscondita in lucem produxit. *Iob. 27.*

METALLA.
CAP. LXVI.

TERRÆ etiam partes metalla sunt in mõtibus plerumque concepta & inuenta: sicut scriptum est. Et de montibus eius æris metalla fodiuntur. *Deut. 7.*

Meta-

METALLA.

METALLA impuros & improbos homines : ar-
gentum puros : aurum verò puriſſimos : atque con-
Varij hominum mores flatorium vas calamitates & afflictiones ſignificat, qui-
bus huiuſmodi varij examinantur homines, s. s. E. Fili
Ezech. 22. hominis, verſa eſt mihi domus Iſraël in ſcoriam; omnes
iſti æs, & ſtanum, & ferrum, & plumbum in medio for-
nacis; & ſcoria argenti facti ſunt &c.

AVRVM.

PRIMVM in metallis locum aurum obtinet, vt na-
turæ puritate, ſplendore & duratione præſtantiſſimum,
ſimulque ignis & mallei atque artis omnis in ipſo exer-
cendæ patientiſſimum, in quo genere aliud alij etiam
Geneſ. 2. præſtat. Namque Hauilæ aurum vt optimum celebra-
Daniel. 2. Præſtantia. tur, & præcipuam quamque rem ſignificat. vt, Huius
ſtatuæ caput ex auro.

Habet autem ſignificationes cùm ex vſu, tum ex
naturę præſtantia petitas. Ex vſu enim auri nomen pre-
Diuitiæ. tioſam pecuniæ & diuitiarum partem ſignificat, & pro
Geneſ. 13. diuitijs omnibus præcipuè vſurpatur. vt, Erat autem di-
ues valde in poſſeſſione auri & argenti. &, Dominus
Geneſ. 24. Numer. 24. benedixit domino meo valde, magnificatuſque eſt, &
dedit illi boues & argentum & aurum. &, Si dederit
Iob. 3. mihi Balac plenam domum ſuam argenti & auri. &,
Cum principibus, qui poſſident aurum. &, In multa
ſubſtantia reuertimini ad ſedes veſtras cum argento, &
auro, &c. Summa autem & pretioſiſſima diuitiarum
ratio auro cum gemis coniuncto definitur: ſicut ſcriptũ
Prouerb. 20. eſt. Eſt aurum & multitudo gemmarum. &, Deſidera-
Pſalm. 18. bilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum.

Animorum autem ſpectatam, & multis periculis ex-
Virtus. Iob. 23. aminatam virtutem, aurum ſignificat. vt, Probauit me
Prouerb. 17. quaſi aurum. &, Sicut igne probatur argentum & au-
rum. &, Quomodo probatur in fornace aurũ, ſic pro-
batur homo ore laudantis. Huc illa magis etiam arca-
Cantic. 5. na pertinent. Caput eius aurum optimum. &, Pro ære
Iſai. 60. Eccleſ. 50. afferam aurum. &, Quaſi vas auri ſolidum. Et quod
ad virtutem diuina gratia adiutam referendum eſt ex-
emplum. Quomodo obſcuratum eſt aurum. &, Cola-
Thren. 4. Malach. 3. bit eos quaſi aurum. Noui verò teſtamẽti rationes om-
nes, multo illis veteris legis rebus perfectiores, nomine
Exod. 25. & appellatione auri, in Exodo, Leuiticoque indicantur.
Apocal. 3. vt, Facies propitiatoriũ de auro puriſſimo, & thuribu-
Apocal. 21. la & Cherubim. &, Suadebo tibi emere à me aurũ. &,
Imperfectio. Ciuitas erat aurum, & platea ciuitatis aurum mundiſ-
ſimum. Aliquando naturam terream, imperfectam,
Pſal. 113. omni anima & ſpiritu carentem, ſignificat aurum. vt,
Iſai. 12. Iſai. 30. Simulachra gentium argentũ & aurum. &, Simulachra
Oſe. 2. auri ſui. &, Veſtimentum conflatilis auri tui. & Aurum
quæ fecerunt ſibi Baal.

Pretium terrenum. Nonnunquam pro maximo quidem pretio, ſed ter-
reno tamen, & corruptibili, atque hominum facultati-
1. Pet. 1. bus non denegato, aurum accipitur: vt, Nõ corruptibi-
libus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra
conuerſatione, &c.

ARGENTVM.

EANDEM ferè cum auro & vſus & ſignificationis
rationem argentum obtinet, niſi quantum & materia
Diuitiæ. copioſius & pretio vilius eſt, tamen in diuitiarum defi-
nitionem cum primis vocatur. vt, Qui replent domos
Iob. 3. Felicitas. ſuas argento. Et negotiatio auri & argenti aliquando
Prouerb. 3. omnem felicitatis cumulum indicat. vt, Erit omnipo-
Iob. 22. tens contra hoſtes tuos, & argentum coaceruabit tibi.

Probitatis etiam & laudabilis virtutis imaginem ar-
Prouerb. 10. Probitas. gentum refert. vt, Argentum electum lingua iuſti. &,
Prouerb. 25. Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas puriſſi-
mũ. Expectatamque virtutem & probatam ſignificat.
Prouerb. 17. Virtus probata. vt, Sicut igne probatur argentum, &c. ita corda pro-
bat Dominus.

ÆS AVRICALCHVM.

Æs vilius argento metallum, multis tamen vaſorum
inſtrumentorum vſibus aptiſſimum, & ſplendoris ac
munditiæ facultate commendabile: ſi enim coletur, &
purgetur diligenter, nõ ingratè ſplendet. Harũ rerum Vſus. Geneſ. 4.
ſumma illo loco indicatur. Tubal-Caim fuit malleator
& faber in cuncta opera æris & ferri. &, De montibus Deut. 7.
eius æris metalla fodiuntur. Habet autem ſuam in ma-
teria præſtantiam & ad vſus tum elegantiam, tum
etiam durationem, ſicut ſcriptum eſt. Pro lignis æs, Iſai. 60.
& pro lapidibus ferrum afferam. Præterea in
omni metallorum genere ærea inſtrumenta vel flatu Sonus.
vel pulſatione optimum ſonum & clariſſimum conten-
tiſſimumque reddunt: ſicut ſcriptum eſt, Vox eius qua- Ierem. 46.
ſi æris ſonabit. &, Propterea cor meum ad Moab, qua-
ſi tibia æris reſonabit. Morum præterea duritiem & dif- Ierem. 47. Moroſitas.
ficultatem maximam æris nomen in comparationibus
vel ſimilitudinibus appellatũ arguit. vt, Frons tua ærea. Iſai. 47.

Firmitudinem quoque, ſoliditatem & conſtantiam Firmitudo.
ſignificat æs, eoque nomine in ſermones inducitur. vt,
Dedi te in murum æreum ſuper omnem terram. Sic Ierem. 1.
etiam in Apocalypſi: Et pedes eius ſimiles aurichalco. Apoc. 1.

Æs pro pecunia vel moneta minori vſurpari tandẽ
cœptum eſt Græci & Latini ſermonis imitatione. vt, Moneta.
Neque in zona tuleritis æs. &, Vidit Chriſtus viduã Marc. 6.
pauperem in gazophylacium mittentem æra minuta Luc. 21.
duo. &, Idem in templo nummulariorum euerſis Iohan. 2.
menſis effudit æs.

Æs ſonãs, vanam mentem, & à virtutis ſtudio & ex-
ercitatione alienã, ſermonis tantùm honeſti ambitioſe Inanitas.
iactantem, apud Paulum ſignificat. vt, Factus ſum velut 1. Cor. 13.
æs ſonans aut cymbalum tinniens.

FERRVM.

AT verò in hoc genere commodiſſimum, & ad
multos vſus idoneum, ferrum eſſe cenſetur, ad iuuan-
das vitæ neceſſarias artes præcipuè commendatum, niſi
ab vſu illo feriendi & occidendi ad perniciẽ etiam fuiſ-
ſet tranſlatum. Huius emolliendi & ad vſus comparan-
di auctor primus Tubal-Caim fuit: ita fit, vt interdum Geneſ. 4.
in commendatis, nonnunquam in improbatis rationi-
bus ferri mentio inducatur. Mitte, inquit Salomon, 2. Paral. 2.
mihi virum eruditum, qui ſciat operari in argẽto, ære,
& ferro. Arma autem & gladij, aliaque incidendi Inſtrumẽta Arma.
inſtrumenta, quòd ex ferro conficiantur, à materia fer-
rum dicuntur. vt, Si quis ferro percuſſerit. &, Ferrum Num. 35. Iudic. 16.
nunquam aſcendit in caput meum. &, Armabitur fer- Iob. 41.
ro & ligno. Et reputabit quaſi paleas ferrum. Ferrum Pſalm. 104.
pertranſijt animam eius. &, Vinctos in mendicitate Pſalm. 106.
& ferro.

Duriſſimum verò & inſuperabile rei alicuius, aut per- Difficultas.
ſonæ ingenium, ferri ſimilitudine exprimitur. vt, Dabo Leuit. 26.
cælũ deſuper ſicut ferrũ; hoc eſt, non blandũ, nec be-
nignum, aut ad opportunorũ commodorum vſum ef- Deut. 27.
ficax. &, Ponet iugum ferreum ſuper ceruicem tuã, 3. Reg. 22.
donec te conterat. &, Fecitque quoque ſibi Sedecias
filius Chanaana cornua ferrea, & ait, Hæc dicit Domi- Iſai. 47.
nus, His ventilabis Syriã donec deleas eã. &, Neruus Ezech. 4. Mich. 11.
ferreus ceruix tua. &, Sumes tibi ſartaginem ferream, Pſal. 2.
& pones eam in murum ferreum. &, Cornu tuum po-
nam ferreum. Et reges eos in virga ferrea.

CHALYBS.

CHALYBS fortitudinẽ & robur maximum, indi- Fortitudo.
cat. vt, Ecce quatuor quadrigæ egredientes è medio Zach. 6.
duorum montium, & montes ærei. Hebraicum no-
men chalybem ſignificat.

PLVMBVM.

EX grauiſſimarum pulueris partium cõcretione alia
etiã terræ fætura gignitur, Latinis plumbum, Hebræis
verò עפרת dicta, quo nomine & materia ipſa & graui-
tas indicatur atque vilitas: ſignificat enim nomen pul-
uerem puluerizantem ſiue puluerem pulureſcentem;
idque in fœminino genere; propterea quòd ea natura

vilis sit & fœminea, nullis vsibus habilis, præterquam ad ponderandum, implendum, & obstruẽdum, quod proprie pulueris est: sicut scriptũ est. *Eccl. 22.* Super plumbum quid grauabitur? Quibus ex rationibus sermones induci solent, qui vel pondus & grauitatẽ maximã vel obstructionem, & cõgestionem significant. *Grauitas. Obstructio* vt, Submersi sunt quasi plumbũ in aquis vehementibus. *Exod. 15.* &, Plumbi lamina vel celte sculpantur in silice. *Iob. 19.* Hoc in loco obstructio & tenacitas indicatur. Et plumbum in medio fornacis, scoria argenti facti sunt. *Ezech. 22.* namque hoc genus maximè ex metallis omnibus in cineres tandem & pulueres redigitur, si nimium igni excoquatur.

Solet etiam significare plumbum diuinarum correctionum grauitatem, quæ hominibus ad expurgandas scelerum sordes inferuntur. *Correptio diuina.* Namque argento repurgando plumbum additur: sicut scriptum est. In igne cõsumptum est plumbum. *Ierem. 6.* Grauitatis autem maximæ & immobilitatis argumentum fuit Zachariæ, *Immobilitas.* quòd mulieri in amphora sedenti plumbi talentũ in os iniici ostenderetur, atque ita interpretatus est angelus. *Zach. 5.* vt, Ædificetur ei domus in terra Sanaar, & stabiliatur & ponatur super basim suam.

Scoria.

Sordidissima in omni metallorum natura, & ad omnem vsum ineptissima pars, sunt scoriæ, quæ recrementa cæterorum esse videntur, nec verè in terrã, sed in sterilem quamdam & ineptam materiam referuntur. *Vilitas. Sordes.* Quam ob rem vilissimum, inutile & sordidissimum ingenium, vitæque rationem impurissimam, & Deo penitus improbandam, significat nomen ad arcani sermonis rationem vsurpatum. vt, Argentum tuum versum est in scoriã. *Isai. 1.* Et fili hominis, versa est mihi domus Israel in scoriam. *Ezech. 22.* & Excoquã ad purũ scoriã tuam. *Isai. 1.*

Svlphvr.

Calidissimvm omnium terræ excrementorum est sulphur ex pinguioribus pulueris sudoribus & ignea vi concretum, quod à calore facillimum incendium, à materia verò grauissimum teterrimũque odorem sortitur, neque verò semel incẽsum extingui facilè potest. *Pœnæ graues.* Igitur in grauissimis & præsentissimis atque celerrimis magnorũ & detestandorum scelerũ pœnis repetendis sulphur adhibetur: vt in Sodomæ & vicinarũ vrbiũ exemplo videmus, in quo pluit sulphur & ignem à Domino. *Genes. 19.* &, Videntes plagas terræ illius & infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus sulphure & Solis ardore comburens, ita vt non seratur neque virens aliquid germinet. *Deut. 29.* & dicent omnes gentes, Quare sic fecit Dominus terræ huic? quæ hæc est ira furoris eius immensa? *Perpetua punitio.* Igitur sulphuris vis nõ modò præsentem animaduersionem, sed perpetuam & nunquam restituẽdam perditionem affert & significat. vt, Aspergatur in tabernaculo eius sulphur. *Iob. 17.* &, Ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. *Psalm. 10.* Et humus eius erit sulphur. Atque ad damnatorum in inferno pœnas grauissimas & æternas indicandas D. Iohãnes Sulphur quoq. adnotauit. Bibet de vino iræ Dei, quod mixtum est mero in calice iræ ipsius. *Apocal. 14.* &, Cruciabitur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum ante conspectum agni; & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum.

Sal.

In hoc verò terræ succorum genere bonum est sal, quandiu nec nimis additũ, nec infatuatum est. *Marc. 9.* Namq. vtrumq. extremum vitiositatẽ arguit & infert magnã. Etenim quæ olim fertilissima & amænissima fuerat terra, nunc mare salis facta omnium regionũ sterilissima & infelicissima est, æternumque diuinæ vltionis monumentum perpetuo & crassissimo sale conseruat. *Genes. 14.* Idẽ verò sal si euanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet vltrà nisi vt mittatur foras & conculcetur. Igitur sal immodicè additum, sterilitatem & vastationem perpetuam significat. *Vastatio.* Sic Abimelech Sichimam à se debellatam demolitus, sale conspersit, *Iudic. 9.* & scriptum etiã est; Filij Amon quasi Ghomorrha erunt, siccitas spinarum & aceruus salis. *Soph. 2.* Contrà verò sal opportunè inductum, suauitatem, iucunditatem & pacem significat, *Suauitas.* eamque conseruatam, & nulla iniuriæ aut malitiæ fraudisq. corruptione admixtam; præterea facilem ac placidã, & commodam officiosamque vitæ consuetudinem & communionem: *Placidi mores.* sicut scriptum est. Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. *Marc. 9.* &, Sermo vester sit sale conditus. *Coloss. 4.* Hinc illa frequens mentio de pacto salis. *Num. 19. 2. Paral. 13.*

Virtutem etiam quandam eximiã significat sal, *Virtus.* qua rebus condiendis sapor & iucunditas, præterea etiam firmitudo quædam & à corruptione defendens vis, & gratia affertur. vt, Aut poterit comedi insulsum, quod nõ est sale conditum? *Iob. 6.* Ex hac similitudine illi admirandæ atque arcanæ euangelici mysterij virtuti nomẽ salis inditum est. vt, Vos estis sal terræ. Et omnis victima sale salietur. *Matth. 5.*

Sal aliquando desolationem, vastitatem, locique sterilitatem significat. *Sterilitas.* vt, Omnes hi conuenerunt in vallẽ siluestrem, quæ nunc est mare salis. *Genes. 14.* &, Abimelech cepit vrbẽ, interfectis habitatoribus eius, ipsaque destructa ita vt sal in ea dispergeret. *Iudic. 9.* &, Siccitas & spinæ, & aceruus salis. *Sophon. 2.* Aliquando gustum, gratiam, commoditatemque significat. *Gloria. Probatio.* vt, Quidquid obtuleris, sale condiatur: & non auferas sal fœderis Domini tui. *Leuit. 2.* &, Vos estis sal terræ, &c. *Matth. 5.*

Significat etiam incorruptibilitatem, condimentum & conseruationem à corruptione alienam. *Incorruptio. Perpetuitas.* vt, Pactum salis est sempiternum. *Num. 18.* &, Num ignoratis, quòd Dominus Deus Israel dederit Dauid regnum super Israel in sempiternum ipsi & filijs eius pactum salis? *2. Paral. 13.*

IGNIS.

CAP. LXVII.

Ex terræ quoque visceribus naturæ quædam oriuntur; quæ si non ex ipsius terrę substãtia esse, tamen in ea fieri, gigni, conseruari, & ad eandem redire conspiciũtur: cuiusmodi sunt ignis, fumus, spiritus siue exhalatio, quæ nec aquis adeo familiaria neque natiua sunt. Ignem enim mare nec concipit, nec continet; calorem verò à subiecta & vicina terra & à solis virtute accipit. Spiritus quanquam mari superuolitet, tamen in ipso aquarum corpore non continetur. In terra autem varij & multiplices abundantesque spiritus sentiuntur. Quam ob rem omnia hæc genera ad terram referenda esse in præsenti sermone censuimus, aliàs commodius & plenius naturarum huiusmodi rationes disserturi, studia nostra probante Deo.

Neque verò hoc loco de elementali igni agimus, quem antiqui sub Lunæ orbe collocabant, sed de eo tantum, qui vel in terra concipitur, vel ex terræ halitibus conceptus in aëre medio incenditur, quem ignem de cælo sacræ literæ dicunt. Est autem ignis natura quædam calidissima, efficaciaque celerrima, & præstantissima, humoris expers, & inimica; cuius vis in omnem naturam penetrat corporeã præsentissima efficacitate, vltraq. omne aliud naturalium rerum genus certissimẽ, & vehementissimẽ afficit & mutat: sicut scriptũ est, Oculi eius tanquam flamma ignis. *Apocal. 1.* Ex penetrãdi autem & efficiendi vi id consequens habet, vt quæ varia sunt, seiungat, & quæ sunt similia, coniungat & conflet.

Iam verò cuiusmodi rationes ex ignis naturæ obseruatione ad sermonem sacrum petantur, videamus.

Ignis auxilium præsentissimum, & efficacissimum significat: *Auxilium.* sicut scriptum est. Et ecce mons plenus equorum & curruum igneorum in circuitu Elisei. *4 Reg. 6.* Significat etiam liberationem diuinam piorum, & punitionem impiorum. *Liberatio diuina.* Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius, &c. *Isai. 66.* &, Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit, sic radix eorum quasi fauilla erit, &c. *Vitio. Isai 5.* &, Spiritus vester, vt ignis, vorabit vos. *Isai 33.* sic igneum murum tutissimum præsidium dixit Zacharias. *Zach. 2.*

Hostis

Hostis. Hostis vastator,& populator gladius,& bellum, ignis nomine, etiam Deo ipso interprete, dicitur. Quia ignis egressus est de Hesebon, & flamma de medio Sion, & deuorabit partem Moab. &, Igni eris cibus, sanguis tuus erit in medio terræ. & Cùm dedero ignem in Ægypto, & attriti fuerint omnes auxiliatores eius. &, Mittam ignem in ciuitates eius, deuorabit ædes illius. &, Mittam ignem in murum Gazæ,& deuorabit ædes eius. Consumptionem & vastationem extremam ignem vates nominarunt. Quia ignis comedit speciosa deserti.&, Ne forte comburatur,vt igni,domus Ioseph; & deuorabit, & non erit qui extinguat. Eadem sententia Habacuc dixit: Laborabunt populi in multo igne. Virtutem insuperabilem omnia penetrantem &vastantem significat ignis à Nahum appellatus: Deuorabit ignis vectes tuos. &, Indignatio eius effusa est vt ignis. & Petræ dissolutæ sunt ab eo. &, Erit domus Iacob ignis, & domus Ioseph flamma. &, Iuuenes eorum comedit ignis. &, Omnis arbor, quæ non facit fructum, excidetur,& in ignem mittetur. &, De excelso misit Dominus ignem in ossibus meis. &, Succendit Iacob quasi ignis flammæ deuorantis in gyro. Et in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non nouerunt Deum. Huiusmodi exempla omnia diuinū iudicium & vltionem, pœnasque iustè irrogatas, atque certissimas indicant: & illud etiam. Deus noster ignis consumens est.

Iere. 47. Ezech. 21. Ezech. 30. Ose. 7. Amos 1. Vastatio. Ioel. Amos. 5. Habac. 2. Vis fortis. Nahum. 3. Nahum. 1. Abd. Psalm. 77. Matth. 7. Thren. 1. Thren. 2. 2 Thessal. 1. Vltio. Deut 4.

Periculi etiam, probationis,& examinationis rerum, aut personarum significandæ caussa, ignis appellatur. vt, Omnis enim igne salietur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. &, Ducam tertiam partem per ignem: & vram eos sicut vritur argentum, & probabo eos, sicut probatur aurum. &, Igne me examinasti.

Examen. Marc. 9. 1 Corinth. 3. Zach. 13. Psalm. 16.

Ignis etiam periculum & animaduersionem discrimenque magnum, aqua verò succedens refrigerium significat. vt, Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ignis & aqua simul varius & multiplex labor. &, Transiuimus per ignem & aquam,& eduxisti nos in refrigerium. &, Cum transieris per aquam, tecum ero, & flumina non operient te: & cum ambulaueris in igne, non combureris.

Animaduersio. Eccles. 15. Psalm. 65. Isai. 43.

Pudorem & perturbationem magnam, & feram ac propterea stultam pœnitudinem, ignis aliquando mysticè significat. vt, Videant & confundantur zelantes populi, & ignis hostes tuos deuoret. Scelerata quoque iniquitas, quæ suum secum auctorem consumit, ignis etiam dicitur. Producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te. Et ardens cupiditas immodicaque libido ignis appellatur. vt, Anima calida quasi ignis ardens, non extinguetur, donec aliquid glutiat. &, Homo nequam in ore carnis suæ non desinet, donec incendat ignem, &c. Hac ratione à D. Paulo dictum est, Melius est nubere, quàm vri.

Pudor. Malitia. Isaia. 26. Cupiditas. Ezech. 27. Eccles. 23. 1. corinth. 7.

FVMVS.

FVMVS ignis excrementum, eiusdemque argumentum est: sicut scriptum est, Viri ciuitatis respicientes, & videntes fumum vrbis ad cælū vsque ascendere &c. Vidensque Iosue & omnis Israel, quòd capta esset ciuitas, & fumus vrbis ascenderet. &, Totus mons Sinai fumabat, eò quòd descendisset Dominus Deus super eum in igne. &, Viderunt quasi columnam fumi de ciuitate ascendere: Beniamin quoque respiciens retrò cùm captam cerneret ciuitatem. &, Ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magnæ. Et isti fumus erunt in furore meo.

Iosue. 7. Exod. 19. Iudic. 20. Apocal. 9. Isai. 65.

Fumus autem iram incensam significat, & vehementem. vt, De naribus eius ascendit fumus sicut ollæ succensæ atque feruentis. &, Ascendit fumus in ira eius. &, Conuoluetur superbia fumi. &, Ab aquilone fumus venit, & non est qui effugiat agmen eius. &, Sanguinem & ignem & vaporem fumi. Fumus nonnunquam Dei maiestatem mortalibus incognitam, & indefinitā, tamen vt certū diuinitatis argumentum & indicem, significat. vt, Et domus repleta est fumo. &, Impletum est templum fumo à maiestate Dei & de virtute eius.

Ira. Iob. 41. Psalm. 17. Isai. 9. Isai. 14. Acto. 2. Maiestas. Isai. 6. Apoca. 5.

Molestæ rei, citò tamen euanescentis, & perituræ adnotatio, fumi imagine refertur aptissimè. vt, Idcirco erunt sicut nubes matutina, &c. &, Sicut fumus de fumario. &, Inimici Domini deficientes, quemadmodum fumus, deficient. &, Sicut deficit fumus, deficiant. Non alienum ab hac significatione illud est. Quia cæli sicut fumus liquescent.

Euanescens molestia. Ose. 13. Psal. 36. Psalm. 67. Isai. 51.

FAVILLA.

FAVILLA quoque materiæ ab igne exustæ & cōminutæ residua pars est, nullius aut ponderis aut vsus, quæ facillimè dissipata euanescit & perit: sicut scriptū est. Viditque ascendentem fauillam de terra, quasi fornacis fumum. &, Vsque ad fauillam consumi faciet. Atque adeò ad huiusmodi res omnino consumptas, & penitus nullo negotio delendas significandum, in sermonibus aptatur. vt, Erunt sicut paleæ ante faciem venti, & sicut fauilla, quam turbo dispergit. &, Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillæ & cineri. &, Erit fortitudo vestra vt fauilla stupæ. &, Radix eorum, quasi fauilla erit. &, Sicut fauilla pertransiens multitudo eorum. &, Medietas eius redacta est in fauillam. nunquid vtile erit ad opus? Fauillam æstiuæ areæ Interpres pro gluma vertit.

Genes. 19. Leuit. 6. Iob. 21. Vanitas. Consumptio. Iob. 30. Isai. 1. Isai. 5. Isai. 20. Ezech. 15. Daniel. 2.

Hactenus terræ vim & naturam vario rerum genere prægnantem, nōdum tamen cultam & habitatam percurrimus: nūc verò sociam eius partē mare subeamus.

MARE.

CAP. LXVII.

CONGREGATIONES aquarum maria appellauit Deus, alio nomine ferè ab illa priore infecunditate & mole transposito. Namque מים, aqua; ימים maria, iisdem elementis vtrumque nomen constat variata significatione & voce permutata. Sed de ipsa maris natura, aliâs nostra studia probante Deo, dissertur; nunc de sermonis interpretatione agemus.

In orbis descriptione vniuersi mare dextrū locū occupat, terra sinistrum; ideoq. mare meridianam mundi significat partē: sicut scriptum est, Ab aquilone & mari. &, Aquilonē & mare tu creasti. Maris littus vel mare in Cananæa regione describenda Palæstinam & plagam occidentalem ostendit. vt, Perdam reliquias maritimæ regionis. &, A mari magno termini incipient. & formidabunt filij maris. Mare etiam copiam maximā & inexhaustam indicat. vt, Quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gētium. &, Væ multitudo populorū multorū, vt multitudo maris sonantis.

Dextera. Meridies. Psal. 106. Psalm. 77. Palæstinæ occasus. Ezech. 25. Numer. 34. Ose. 11. Copia. Isai. 60. Isai. 17.

Simul etiam plenitudinem, & rerum instabilitatem atq. impetum maximum, tamen efficientia carentem, maris descriptio ostendit. vt, Commouebuntur & non poterunt; & intumescent fluctus eius, & non transibunt illud. &, Impij autem quasi mare feruens.

Ierem. 5. Isai. 57.

Mare cum fluctibus, cùm sententia ad nauigantes refertur, terrorem, periculum, perturbationem & vastationem ostentat. vt, Ascendit super Babylonem mare, multitudine fluctuum eius operta est. &, Veni in altitudinem maris.

Periculum. Ierem. 51. Psalm. 67.

Sæpe etiam ad diuinæ potentiæ & prouidentiæ argumentum appellatur mare. vt, Congregans sicut in vtre aquas maris. &, Mirabiles elationes maris. &, Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud. &, Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. &, Qui conturbas profundum maris. &, Nunquid ego mare sum aut cetus, quia circumdedisti me carcere? &, Hoc mare magnum & spaciosum manibus.

Prouidentia. Potestas. Psal 32. Psalm 92. Psal 106. Psal. 64. Iob 7. Psalm. 103.

Terror. Maris fremitus magni terroris significationem & de-
Isai. 5. scriptionem habent. vt, Sonabit super eum in die illa si-
Ierem. 49. cut sonitus maris. &, Turbati sunt in mari, præ solici-
tudine quiescere non possunt.

Assiduitas. Marini fluctus copiam & assiduitatem maximam
maximo cum impetu indicant. vt, Ecce ego super te
Ezech. 26. Tyre, & ascendere faciam ad te gentes multas, sicut
ascendit mare fluctuans. &, Qui conturbas profundum
Psalm. 65. maris, summum autem fluctuum eius tu mitigas.

In vniuersum copia omnis inexhausta, & hominum
Copia. viribus insuperabilis, mari appellando significatur. vt,
Habac. 2. Implebitur omnis terra, vt cognoscat gloriam Domi-
ni, quasi aquæ operientes mare. &, Magna est velut ma-
Thren. 2. re contritio tua, quis medebitur tibi? Illa verò exempla
Admirabile admirabilitatem huic adnotationi oppositam docent.
Et arescet aqua de mari, & fluuius desolabitur atque
Isai. 19. siccabitur. Profunditatem imperscrutabilem & in-
Profunditas. accessibilem maris profundum significat. vt, Proijciet
Mich. 7. in profundum maris omnia peccata nostra. &, Nun-
Iob. 37. quid agnosces profundum maris?

Remotissimum. Maris extrema locum remotissimum & à frequen-
tia hominum alienum adnotant. vt, Si sumpsero pen-
Psal. 137. nas meas diluculo, & habitauero in extremis maris.
Aqua profunda. Maris cor ipsam aquam altiorem & profundiorem, at-
que nauigijs magnis ferendis idoneam, Prophetæ di-
cunt. vt, Glorificata es nimis in corde maris. &, Cadet
Ezech. 27. in corde maris in die ruinæ tuæ. &, Propterea non ti-
Psal. 45. mebimus, dum turbabitur terra, & trásferentur mon-
tes in cor maris. Mari verò propria profunditas est,
minus propria, tamen nō aliena breuitas. accidūt autē
tēpestas & serenitas, nihilque horum significatione ca-
Cognitio difficilis. ret. Namque profunditas inaccessibilem vel cognitio-
nem vel facultatem penitusque latentem rem; breuitas
verò contra significat. vt, Qui reuelat profunda de
Iob 12. tenebris &, Nunquid ingressus es profunda maris? &,
Iob. 37. Feruescere faciet quasi ollam profundum mare. Et
Iob. 41. Prouerb. 17. aqua profunda verba ex ore viri. &, Qui posuisti pro-
Isai. 51. fundum maris. &, Qui dico profundo, desolare. &,
Isai. 44. Daniel. 2. Ipse reuelat profunda. &, Latitudo, sublimitas & pro-
Ephes. 3. Extremum fundum. Extremus etiam & infimus rei cuiusque
gradus, maximè autē periculosæ, profundum dicitur.
Psalm. 67. vt, Infixus sum in limo profundi, & libera me de pro-
Prouerb. 17. fundis aquarum. &, Impius, cùm in profundū malo-
Psalm. 129. rum venerit, contemnit. &, De profundis clamaui
ad te Domine. &, Detraheris in profundum laci. &, Vi-
Isai. 14. ctimas declinauerunt in profundum. &, Profundè pec-
Ose. 5. Ose. 9. cauerunt.

Tempestas.

Valida vis. Validam, metuendam, nonnunquam etiam
insuperabilem vim tempestas significat. vt, Nocte op-
Iob. 27. primet eum tempestas. & Ab interioribus egredietur
Iob. 37. Psal. 49. tempestas. &, In circuitu eius tempestas valida. &, Ve-
Psal. 67. ni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. &,
Isai. 5. Ierem. 4. Rotæ eius quasi impetus tempestatis. &, Quasi tēpesta-
Thren. 5. tis currus. &, Pellis nostra quasi clibanus exusta à facie
tempestatum famis. Tranquillitas etiam mari accidēs,
Pax. pacis & honestæ vitæ actionisque conditionem in ser-
Iob. 3. 1. Tim. 2. mone significat. vt, Post tempestatem tranquillum fa-
Sapient. 12. cis. &, Tranquillam vitam agamus. &, Tu autem do-
minator virtutis cum tranquillitate iudicas.

Abyssus.

Abyssus profunditas ipsa maris infima est, mari
etiam ipso occultior & difficilior: namque ante mare
Genes. 1. abyssus erat rudior & turbatior natura: sicut scriptum
est. Et tenebræ erant super faciem abyssi. Est autem ipsa
aquarum veluti mater fecunda & inexhausta, omnis-
Genes. 7. que humoris fons. sic enim legimus, Rupti sunt om-
nes fontes abyssi magnæ. &, Benedictionibus cæli de-
Genes. 49. super: & benedictionibus abyssi iacentis deorsum.
Ratio profunda. Significat autem abyssus maximam & imperscru-
Iob. 37. tabilem hominibus rerum rationem. vt, Nunquid in

nouissimis abyssi ambulasti? &, Iudicia tua abyssus Psal. 35.
multa. &, Consilium illius in abysso. &, Benedictus es, Perditio.
qui intueris abyssos. &, Clauis putei abyssi. & operuit Daniel. 3.
puteum abyssi. atque his postremis in locis perditio & Apocal. 9. 11. 16.
impiorum in futuro sæculo status indicatur. Vtramq;
notarum maris & terræ suis fecunditatis & efficientiæ
muneribus & facultatibus auctam, Deo probatā & co-
gnitu dignam esse docemur: sicut scriptum est. Et vi- Genes. 1.
dit Deus, quod esset bonum.

DE PLANTIS.

CAP. LXVIII.

Primi & antiquissimi naturæ & elementorum par-
tus plantæ sunt, generibus, specie & vsu distinctæ,
quæ terram decore ornant, & vtilitate commendant
sua, animantium generi futuro ad cibum atque iucun-
ditatem verbo Dei præparatæ: sicut scriptum est. Et ait
Deus, Germinet terra herbam virentem facientem se- Genes. 1.
men, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta ge-
nus suum, cuius semen in semetipso super terram. &
factum est ita. Ipsum autem totius naturæ huius genus
amplissimum, germen vocatur. dicitur autem germen Germen.
tum quòd terræ matris fætus sit, tum etiam quòd pro-
pagatione & vsu sui iuuare possit: sicut scriptum est.
Et terra gignet germen suum, & pomis arbores reple- Leuit. 26.
buntur. &, Deuorabit terram cum germine suo. &, Deut. 32.
Palmites germinis eius, & non erit germen in vineis. &,
Semē in germine est. Ex huius naturæ obseruatione Ezech. 17.
verba hæc vel ad generis & familiæ, vel ad rerum & ne- Habac. 3.
gotiorū consiliorumq. propagationem & prosperitatē Familia. Propagatio
significandam vsurpari solent. vt, In ortu suo germen Iob. 7.
eius egredietur. &, Apertum erit germen domus illius. Iob. 20.
&, Vir Iehuda germen delectationum eius. &, Siccabit
omnes palmites germinis eius. &, In areis germinis sui Ezech. 17.
arescet. &, Non inueniatur in te radix germinans fel & Deut. 29.
amaritudinē. &, In stillicidijs eius lætabitur germinans. Psal. 64.
Christum Ecclesiæ principē, sanctissimæque genera- Christus.
tionis spiritualis auctorē, summa cum prosperitate, &
gratia regnum Dei propagaturum, his verbis antiqui
vates appellabant: sicut scriptum est. In die illa erit
germē Domini. & Suscitabo Dauid germen iustum. &, Isai. 4.
Faciam Dauid germen iustitiæ. &, Suscitabo eis ger- Ierem. 23.
men nominatum. &, Hortus germen suum germina- Ierem. 33. Ezech. 34.
bit: & Deus germinabit iustitiam. Isai. 61.

Festuca.

Festuca vitium morum molestum quidem, sed
exiguum, cuiusmodi sunt peccata, quæ venialia dicun- Vitium exiguum.
tur, s. s. e. Vides festucam in oculo fratris tui, trabem Matth. 7.
autem in oculo tuo non vides.

Herba, fenum, gramen.

Naturæ seriem obseruantibus primum herba-
rum genus obijcitur, quam virentem primum terra
protulit, hominibus animantibusque alijs in cibum
vsumque paratam: sicut scriptum est, Ecce dedi vobis
omnem herbam afferentem semen super terrā. & pau- Genes. 1.
lo post, Vt sint vobis in escam. Hic proprius secundum
naturam cibus datus homini fuerat cum arborū etiam
fructibus, sed minoris multo dignitatis cibus hic est,
vtpote homini cum alijs animantibus cōmunis, & mi-
nus etiam iucundi succi, minorisque virtutis, & volup-
tatis nullo modo cum illis paradisi fructibus compa-
randæ; quibus priuatus cùm fuisset homo, audijt: Spi-
nas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. Genes. 3.
Herbæ parabilem victum ac facilem suppeditant, Victus facilis.
& significant: sicut scriptum est. Qui producit fœnum
& herbam seruituti hominum. &, Mandebant herbas Psalm. 103. Iob. 30.
terræ. Propagationibus etiam significandis herbarum
similitudo adhibetur. vt, Sic quoque quoniam multi- Iob. 5.
plex erit germen tuum, & progenies tua, quasi herba Isai. 66.
terræ. &, Ossa vestra quasi herba germinabunt. Apud Isai. 41.
Isaiam populi graminis nomine significati sunt: Omne Populi.
gramen eorum exiccabo.
Herbarum defectus magnā annonæ totius & victus Penuria.
penu-

Genes.47. penuriam arguit. vt, Ad peregrinandum in terrá tuam
venimus, quoniam non est herba gregibus seruorum
Exod.10. tuorum inualescente fame in terra Chanaan. &, Exten-
dam manum meam super terram Ægypti ad locustam,
vt ascendat super terram, & deuoret omnem herbam
Ierem.12. quæ residua fuerit grandini. &, Vsque quo lugebit ter-
Res fluxa. ra, & herba omnis siccabitur? Herba quoque res faci-
lè pereuntes refert, caducas & inualidas, quæ calcari &
4.Reg.19. perdi minimo negotio possunt. vt, Contremuerunt &
confusi sunt, & facti sunt velut fœnum agri, & virens
herba tectorum, quæ arefacta est antequam veniret ad
Isai.51. maturitatem. &, Quis tu, vt timeres ab homine mor-
tali, & à filio hominis qui quasi fœnum ita arescet? &,
Psalm.101. Percussus sum sicut fœnum, & aruit cor meũ. &, Om-
nis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœ-
1.Pet.1. ni. Atque de toto herbarũ genere in vniuersum hęc in-
dicare satis fuit: quarundam verò specierum rationem
perstringemus, aliarum plurium naturam aliquando, si
Deus nostra studia promoueat, expositur.

FOENVM.

Prosperitas breuis. FOENVM prosperitatis & properè crescentis, & ci-
tò nimium pereũtis breuissimæq. iucunditatis signifi-
Psal.36. cationem, S. S. E. Et tanquam fœnum velociter. Et
Psalm.91. cùm exorti fuerint peccatores sicut fœnũ. Et percussus
Psalm.101. sum vt fœnum, & aruit cor meum. Et Omnis caro
Isai.40. fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri.

IVNCVS ET CALAMVS.

HOC genus, quòd aquas amet, & fluuios ac riuos
Humor. frequentet, cùm viret, humoris copiã; cùm verò arescit,
aquarum penuriam magnam arguit. vt, In cubilibus,
Isai.35. in quibus dracones prius habitabant, orietur viror ca-
lami & iunci. &, Calamus & iuncus marcescet, & nu-
Isai.19. dabitur alueus riui à fonte suo.

CARDVVS.

Asperitas. CARDVVS tenuiorem principem, asperum tamen
& ferum, atque nocẽdi exemplis notabilem, significat.
4.Reg.14. Carduus Libani misit ad cedrũ, quæ est in Libano, di-
cens, Da filiam tuam filio meo vxorem. &, Bestiæ, quæ
2.Paral.25. erant in sylua, transierunt, & conculcauerũt Carduũ.

VRTICA ET SPINÆ OMNES.

VRTICA infesta herba, & passim crescens, incultis
Negligentia. locis præcipuè delectatur; quæ vbi frequens conspecta
fuerit, vel hominum negligentiam vel cultorum defe-
Prouerb.24. ctum arguit. vt, Per agrum hominis pigri transiui, &
per vineam viri stulti. &, Ecce totum repleuerant vrti-
Isai.34. cæ, & operuerant superficiem eius spinæ. &, Orientur
in domibus eius spinæ & vrticę, & paliurus in mœnibus
Ose.9. eius. &, Argentum eorum vrtica hæreditabit. Illud
autem cõtrarium his, hoc est, prosperum rerum statum
Isai.55. vsumque significat. Pro vrtica crescet myrtus. Eandem
ferè rationem in omni spinarum natura obseruare est.
Infelicitas. infelicitatem enim quandam agris, & laborem cultori-
bus hæc genera afferunt: sicut scriptum est, Maledicta
Genes.3. terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. &,
Iob.31. Pro hordeo spina. &, Ascendit super eas vepres & spi-
Isai.5. Ierem.12. næ. Seminauerunt triticum & spinas messuerunt. &,
Matth.7. Nunquid colligunt de spinis vuas?
Improborum quoque nocentemque malorum
Consuetudo mala. consuetudinem spinarum cõtrectatio significat. vt, Iter
Prouerb.15. impiorum quasi sepes spinarum. &, Nolite serere super
Ierem.4 spinas. &, Non erit vltrà domui Israel offendiculum
Ezech.27. amaritudinis, & spina dolorem inferens vndique per
Prouer.26. circuitũ eorum, qui aduersantur eis. Quomodo si spina
nascatur in manu temulenti, sic parabola in ore stulto-
Extremum periculum malorum. rum. Præterea horrendũ peccatorum statũ & diuinæ
iræ incendio expositum, repentinisque pœnis ferendis
aptũ & maturum spinæ significat, vtpote, quæ igne faci-
Psal.117. lè solent cõcipere ad motũ. vt, Exarserunt sicut ignis in
Isai.10. spinis. Et deuorabitur spina eius, & vepres eius in die
vna. Atq. hoc in loco spina plebeiũ ordinẽ quoque signi- Plebeius.
ficat. &, Quia spinæ se inuicem complectuntur, sic con- Nahum.1.
uiuium eorum pariter potantium consumetur quasi sti- Opiniones stultæ.
pula ariditate plena. Stultas in mentibus exortas opi-
niones, & vanas, inutiles atque negotiosas curas & cupi-
ditates animorum, Christus ipse summus doctor, spina-
rũ nomine significatas, est interpretatus. Aliud, inquit, Marc.4.
cecidit in spinas. &, quod autem in spinis cecidit, hi
sunt, qui verbum audiunt, & ærumna sæculi & decep-
tio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ intro-
euntes suffocant verbum. Ad hanc rationem propriè il- Ierem.4.
la Ieremiæ verba pertinent. Nolite serere super spinas.
& Christi illa: Nunquid colligunt de spinis vuas?
Spinæ & tribuli, loci, vbi nascuntur, indicant vasta- Vastatio.
tionem. vt, Lappa & tribulus ascẽdit super aras eorum. Ose.10.
Spinæ quoque, viarum impedimenta & studiorum Impedimentum.
molestias retardationes apud Ieremiam significant: Se- Thren.3.
mitas meas spinis sepiuit. sic Hebraica lectio sonat.

FRVMENTVM.

In omni herbarum, quæ semen proferunt, genere
frumentum vtilitatis & laudis primas obtinet, homini-
bus alendis præcipuè expetitum, & viribus etiam refi-
ciendis, corporibusque nutriendis maximè commen-
datum: sicut scriptum est. Et panis cor hominis con- Psal.103.
firmat. Vnde pro omni ciborum necessaria & vtili cõ- Cibi commoditas.
moditate vsurpatur. vt, Det tibi Deus de rore cæli, & Genes.27.
de pinguedine terrę, & abundantia frumenti & vini. &, Ibidem.
Frumento & vino & oleo stabiliui eum. &, A fructu fru Psalm.4.
menti, vini & olei sui multiplicati sunt. &, Valles abun- Psalm.64.
dabunt frumento. &, Adipe frumenti satiat te. & Ter- Psal.147.
ram vini & frumenti dixit Isaias. Isaie.6.
Ille etiã celeberrimus Man vsus, qui filijs Israel ex di- Man.
uino beneficio in solitudine multa cum vtilitate cõti-
git, frumenti quoque ratione indicatus est. Cibauit eos Psalm.70.
ex adipe frumenti.
Omnium præterea commodorum, cum quæ ad cor- Commoda.
poris, tum maximè quę ad animi vtilitatem referuntur,
significationem frumenti nomen obtinet. Ecce ego
mittam vobis frumentum, vinum & oleum; & replebi- Ioel.2.
mini eis, & non dabo vos vltrà opprobrium in gẽtibus.
&, Replebuntur areæ frumento, & redundabunt torcu- Ibidem.
laria vino, &c. &, Quid enim bonum eius est, & quid Zach.9.
pulchrum, nisi frumentum electorum & vinum germi-
nans virgines? Frumentum bonæ disciplinæ bonum Bonus fructus.
& commodum fructum interpretamur apud Marcum.
Vltrò enim terra fructificat primùm herbam, deinde
spicam, deinde plenum frumentum in spica. Atque in Marc.4.
arcana magis ratione Christus sese frumenti granum
dixit. Nisi granum frumenti cadens in terrá mortuum
fuerit, ipsum solum manet. Iohan.12.

TRITICVM.

FRVMENTORVM primum triticum est, & vsu &
specie laudatissimum genus: sicut scriptum est. Et hir-
cos cum medulla tritici. &, Venter tuus sicut aceruus Deut.32. Cantic.7.
tritici. In omni autem rerum genere egregiam & ma-
ximè probandam partem triticum significat, siue de Præstantia.
doctrina sermo fiat: vt, Quid paleis ad triticũ? &, Ne Ierem.23.
eradicetis simul & triticum. &, Vt det illis in tempore Thren.2.
tritici mensuram. &, Vbi est triticum & vinum? siue Matth.13. Luc.12.
de alijs hominum studijs agatur. vt, Seminauerunt tri- Ose.2.
ticum, & collegerunt spinas. siue de felicitate & vsu re-
rum spiritualium arcano atque optatissimo. vt, Terra
exaudiet triticum. &, Quoniam deuastatum est triti- Ioel.1.
cum. &, Bilibris tritici denario. siue etiam homines Apocal.6.
probatæ disciplinæ studiosos & frugi, Deoque gratos, &
ad regnum deligendos. vt, Congregat triticum suum in Matth.3.
horreum.

HORDEVM.

HORDEVM & pani conficiendo idoneum est, mi-
noris tamen notæ, quàm triticum: sicut scriptum est. Deut.7.
Terram frumenti, hordei ac vini. &, Triticum ergo & 2.Paral.2.
hordeum & quæ promisisti, &c.

Eius vſus etſi deterior eſt, tamen certis temporibus & hominibus commendatur, eſtque vt prius & maturius prouenienſ, ita & vilius & paratu facilius hordeum habetur: quod ſi deficiat, annonæ caritatem facit: ſicut
Gedeon. ſcriptum eſt. Pro fruméto oriatur mihi tribulus, & pro hordeo ſpina. Apud onirocritam illum hordeum, ſiue hordeaceus panis, Gedeonem ducem Iſraelitarum in anguſtia & preſſura rerum prius agentem, euentu ipſo etiam comprobante, ſignificauit. Videbatur mihi quaſi
Iudic. 7. ſubcineritius panis deuolui, & in caſtra Madiam deſcendere. Non eſt aliud hoc, niſi gladius Gedeonis filij Ioas Iſraelitæ.

LINVM.

LINVM veſtibus ad plures vſus cõficiendis aptum, & vſus iucunditate, & facilitate repurgationis & lotionis commendatur; candorem enim accipit egregium:
Apoc. 15. ſicut ſcriptum eſt. Veſtiti lino mundo & candidiſſimo.
Materiam exercitationi & opificio mulierum præ-
Prouerb. 31. bet: ſicut ſcriptum eſt. Quæſiuit lanam & linum, & operata eſt conſilio manuum ſuarum.
Veſtimentum. Lana & linum omnem veſtium & ornatus rationem
Ornatus. indicant. vt, Qui dant panes mihi & aquas meas, la-
Oſee. 2. nam meam, & linum meum. &, Liberabo lanã meam & linum meum.
Imbecillitas. Linum fumigans, exiguas vires, moleſtas tamen ali-
Iſai. 42. quo modo, & infeſtas, ſignificat. vt, Calamum quaſſatũ non cõfringet, & linum fumigans nõ extinguet. Animi
Apoc. 15. morumque puritatem & candorem linea veſtis refert.
Exod. 27. vt, Veſtiti lino mundo & candido. &, Denique filijs
Exod. 29. Aaron tunicas lineas parabis. &, Veſties Aaron veſtimentis ſuis, id eſt, linea, &c. Et veſtibus lineis induen-
Ezech. 44. tur, nec aſcẽdet ſuper eos quicquã laneum quando miniſtrant in portis atrij interioris intrinſecus.

FLOS.

MAXIMVS terræ & agrorum, gratiſſimuſque decor, flores ſunt ſpecie, figura, varietate & coloribus iucũdi, & propter fructus etiam vel ſeminis ſpem obſeruati:
Cantic. 2. ſicut ſcriptum eſt. Flores apparuerunt in terra noſtra.
Cant. 7. Videamus ſi flores fructus parturiunt. Atque in arcano ſermone flos elegantiã & decus ſpecioſũque rerum ſta-
Iob. 7. tum ſignificat. vt, Cùm adhuc ſit in flore, nec carpatur
Breuitas caduca. manu. Imaginem etiam fragilis & citò pereuntis proſperitatis refert flos, qualem vitæ huius breuitatem aut iuuentæ fugam, aut humanæ & ambitioſæ gloriæ vſurã
Iob. 14. eſſe videmus: ſicut ſcriptum eſt. Qui quaſi flos egredi-
Pſal. 102. tur & cõteritur. &, Tanquam flos agri ſic efflorebit. &,
Sapient. 2. Non prætereat nos flos temporis. &, Gloria eius quaſi
Iſai. 40. Iacob. 1. 1. Pet. 1. flos agri. &, Exiccatum eſt fænum & cecidit flos. &,
Ierem. 47. Date florem Moab, quia florens egredietur. &, Ciuitates eius deſertæ erunt & inhabitabiles.

LILIVM.

INTER flores omnes Lilium primas obtinet, ſpecie, magnitudine, forma, colore, atque odore præſtantiſſimum: hoc autem præcipuè habet, quòd ex inodora radice atque multiplici, ſectili & fragili partium compactura conſtanti, vnicum caulẽ multis, eiuſdem tamen coloris, odoriſque ornatum floribus producit. Id quod magno myſterio in ſacri candelabri deſcriptione expreſſum eſt. Habet oleoſum & pinguẽ ſuccum. Quam ob rem ex omnibus floribus vnum lilium Deo electum in exoticis Eſdræ libris legitur.
Matth. 6. Et Chriſtus lilia agri ad diuinam prouidentiam præcipuè omnium florum conſiderari iubebat.
Decus. Ideo autem præcipuum & ſpecioſiſſimum rerum decus lilij ſimilitudine indicatur, Chriſtique admiranda imago eodẽ proponitur nomine: Labia eius lilia di-
Cant. 5. ſtillantia. Eccleſiæ ſancti ſpiritus virtute auctæ & exornatæ ſignificationem lilium apud prophetas elegantiſ-
Iſai. 35. ſimè refert. vt, Lętabitur deſerta & inuia, & florebit qua-
Oſe. 14. ſi lilium. Ero quaſi ros Iſrael, germinabit ſicut lilium.

ZIZANIA.

ZIZANIA agros vrit, atque optimo frumento impedimẽto eſt ad creſcendũ, nec non & eius ſemen tritico immixtum panis corrumpit ſaporẽ, ideoque ad prauæ Euangelijque ſynceritatem & virtutem contami- Praua doctrina.
nantis doctrinæ ſignificationem, à Chriſto vſurpatur.
Cùm autem dormirẽt homines, venit inimicus eius, & Matth. 13.
ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abijt: cùm autem creuiſſet herba & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania.

ABSYNTHIVM, ſiue לַעֲנָה quæ propriè eſt rhododendron.

AMARIORVM atque ingratarum herbarum habenda etiam ratio eſt, quo in genere abſynthium excellit ingratiſſimi ſaporis herba; quæ tamen purgando corpori & malis humoribus corrigendis adhibeatur; ſed ſi nimium copioſè propinetur, pernitiẽ afferre poſ- Moleſtia.
ſit. ex qua obſeruatione pro difficillimo, moleſtiſſimo, Nocumẽtum.
& ingratiſſimo negotio vſurpatur. vt, Fauus enim di- Prouer. 5.
ſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius; nouiſſima autẽ illius amara quaſi abſynthiũ. &, Qui con- Amos. 5.
uertitis in abſynthium iudicium. Punitionẽ etiam grauiſſimam & certiſſimam ſignificat, quæ magnam moleſtiam animo pariat, ipſiſque hominis viſceribus penitus inhæreat. Ecce ego cibabo populum iſtum abſyn- Ierem. 9.
thio. &, Repleuit me amaritudinibus; inebriauit me Thren. 3.
abſynthio. &, Recordare paupertatis & tranſgreſſionis Ibidem.
meæ, abſynthij & fellis. &, Nomen ſtellæ dicitur Abſynthium. &, Facta eſt tertia pars aquarum in abſyn- Apoc. 7.
thium, & multi hominum mortui ſunt de aquis, quia amaræ factæ ſunt. Sed לַעֲנָה Hebraicum, rhododendron Græcorum eſt.

SEMEN.

HERBARVM & aliarum plantarum proprium ſemen eſt, quibus genera propagantur omnia: ſicut ſcriptum eſt. Producat terra herbam virentem & facien- Geneſ. 1.
tem ſemen, & lignum pomiferum, & facientẽ fructũ iuxta genus ſuũ, cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terrã. Soboles.
Ad animantium verò, maximè autem hominum poſteritatem, familiam atque ſobolem ſignificandam, nomen ſeminis frequentiſſimis exemplis tranſlatum eſt. vt, Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen Geneſ. 3.
tuum & ſemen illius. &, Poſuit mihi Deus ſemen aliud Geneſ. 4.
pro Abel. Atque vt herbarum & plantarum, ſic etiam familiarum diſtinctionem ſeminis nomine obſerua- Diſtinctio.
mus. Nam quamuis eadem humana in omnibus natu- Familiaritas.
ra ſit, mille tamen hominum ſpecies & rerum diſcolor vſus: nec verò hæc diſtinctio tam naturam ipſam, quàm domeſticam diſciplinam, & culturam, atque paternam imitationẽ indicat. Idẽ namque ſemen aliter atque aliter cultum, aliam atque aliam in herba ipſa vel nitoris & iucunditatis, vel contrà horriditatis & ruſticitatis præbet ſpeciem. Hinc illæ ſententię: Semen Abraham Pſal. 104.
ſerui eius. & Potens in terra erit ſemen eius: generatio Pſal. 111.
rectorum benedicetur. &, Non vidi iuſtum dereli- Pſalm. 36.
ctum, nec ſemen eius quærens panem. &, Semen im- Ibidem.
piorum peribit. &, Semen iuſtorum ſaluabitur. Prouerb. 11.
Pro ſtudijs, actionibus, negotijs & operibus, euentus Studia.
cauſa & ſpe ſuſceptis, vſurpatur ſemen. vt, Euntes ibant Pſal. 125.
& flebant, mittentes ſemina ſua.
Verbum Dei ſemen eſſe, Chriſtus ipſe docuit. Exijt Luc. 7. Verbũ Dei
qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum.

SPICA.

SPICAM herba ſecundo loco, ſemen verò tertio generat: ſicut ſcriptũ eſt. Vltrò enim ex ſe terra produ- Marc. 4.
cit primùm herbã, deinde ſpicam, deinde plenũ frumentum in ſpica. Atque inter fructus numeratur ſeminis cauſa. vt, Si ignis inuenerit ſpicas. Ex metonymia au- Exod. 22.
tem pro cibo vſurpatur ſpica. vt, Eſurientibus tulerũt Iob. 24.
ſpicas: & Diſcipuli Chriſti cœperũt vellere ſpicas, &c. Cibus.

Arcano

Annus Genes. 41. Arcano aūt sermone spica annum significat: vt, Septem spicæ pullulabant in culmo vno, &c. Spicarum collectio
Vastatio. Isai. 17. extremam vastationem & reliquiarum ex bello abductionem apud Isaiam significat. vt, Brachium eius spicas leget. Et erit sicut quęrens spicas in valle Raphidim.

Palea.

Paleæ in iumentorum escam tempestiuè collectæ adseruantur, eique vsui tantùm opportunæ sunt; præterea igni & furnis incendendis adhibentur: sicut
Genes. 14. scriptum est. Palearum quoque & fœni plurimum apud
Iudic. 19. nos est. &, Habentes paleas & fœnum in domo. Atque
Mansuetudo. ipsarum vsus animal mansuetum & domesticum feritatisque expers indicat; quam ob rem propheta dice-
Isai. 11. 65 bat. Leo quasi bos comedet paleas. Illud autem ad al-
Exod. 5. terum vsum spectat. Nec vltrà dabitis paleas populo.
Linimentum. Solent etiam palearum festucæ luto ad parietes linien-
Ezech. 13. dos parato adhiberi, quibus fragilis & friabilis materia continceatur: sicut scriptum est, Linebant luto absque
Leuitas Contemptio. paleis. Pro re autem leuissima, & quæ nullo negotio superari & propelli disijcique possit, nomen paleæ
Iob 21. vsurpatur. vt, Erunt sicut paleæ ante faciem venti. &,
Iob. 41. Reputabit quasi paleas ferrum.

Hypocrisis Hypocrisim quoque veræ pietatis virtute, & grauitate destitutam, palearum nomine Iohannes depinge-
Luc. 3. bat. Paleas autem comburet igni inextinguibili.

Stipvla.

Stipvla rem superatu & perditu facilem, nullis ad resistendū viribus præditam significat, s. s. e. Sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit,
Isai. 5. &c. Sic radix eorum quasi fauilla erit. &, Ecce facti sunt
Isai. 47. quasi stipula; ignis combussit eos. Et erit domus Iacob
Leuitas. ignis, & domus Ioseph flamma, & domus Esau stipula:
Imbecillitas. Leuitatis & imbecillitatis significationem illud habet.
Psal. 82. Deus meus, pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante
Iob. 13. faciem venti. Et contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiā tuam, & stipulam siccam persequeris.

ARBOR, LIGNVM.

CAP. LXIX.

Arborvm natura, & specie, & vmbra, & fructu, & materia ad multos vsus apta, ignique idonea, homines & animalia iuuare potest: sicut scriptum est, Et
Genes. 17. requiescite sub arbore. &, Abiecit Agar puerum sub
Genes. 21. vnam arborum. &, Omne lignum pulchrum visu. &,
Genes. 2. Pomis arbores replebuntur. &, Fac tibi arcam de lignis
Genes. 6. Homo leuigatis. Arcana verò significatione arbor hominem
Matth. 7. significat. vt, Omnis arbor bona bonos fructus facit. &,
Matth. 12. Non potest arbor mala bonos fructus facere. &, Ex fructu arbor cognoscitur. Sed arboris radix humanum cor
Matth. 3. significat. vt, Iam securis ad radicem arborum posita
Cor. Prosperitas est. Arbor crescens, hominem prosperitate & secundis rebus vtentem; contrà verò deficiens arbor, homi-
Iob. 15. nem ad miseriam prolabentem significat. vt, Non ditabitur, nec perseuerabit substantia eius, nec mittet in terra radicem suam, non recedet de tenebris, ramos eius arefaciet flamma, & auferetur spiritus oris sui. &,
Iob. 19. Quasi euulsæ arbori abstulit spem meam.

Arbores agri, siue ligna regionis, populi sunt; inter quas, quæ sublimiores sunt, superborum & potentum; quæ verò humiliores, modestiorum hominum imagi-
Ezech. 19. nem referunt. vt, Et scient omnia ligna regionis, quoniam ego Dominus humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignum humile, & siccaui lignum viride, & fron-
Apocal. 3. dere feci lignum aridum. &, Tertia pars arborum concremata est. Est autem varia & multiplex arborum natura, quæ ex specie, fructu & materia atque efficientia obseruatur. Namq. ligna Sethim, & cedri, & buxi
Exod. 25. operibus faciendis, & domibus ac tabernaculis fabri-
3. Reg. 5. candis cùm aptas, tum æternas suppeditant materias.
Genes. 3. & Arbor scientiæ boni & mali in medio paradisi fuisse dicitur. Et arbor vitæ etiam fuit, quæ certa significatio- Christus
ne Christum indicauit veram vitæ arborem, ipsamque
hominum vitam & lucem. & Lignum cedrinum in Iohan. 1.
certis sacris adhiberi Deus iusserat, non sine arcana si- Leuit. 14.
gnificatione. Et ligna Thyina commendata sunt: vnde & Salomon disputasse dicitur super lignis à cedro, 3. Reg. 10.
quæ est in Libano, vsque ad hyssopum, qui nascitur in 3. Reg. 4.
pariete. Aliquando lignum pro cruce scribitur, aut alio Crux.
ex ea materia statuto patibulo. vt, Maledictus, qui pen- Deut. 21.
det in ligno. Ex varia igitur arborum natura, varia etiam nominum significatio obseruatur. Cuius rei nos nonnulla proferemus exempla.

Arbores.

Arbores autumnales caducam, fluxam & exi- Inutilis res Inda.
gui vsus rem significant; s. s. e. Arbores autumnales infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ.

Arbvsta, frvteta.

Arbvsta populos & oppida præcipuè signifi- Oppida.
cant arcana translatione. vt, Requiescent omnes in tor- Isai. 7.
rentibus vallium, & in cauernis petrarum; & in omnibus frutetis.

Cedrvs.

Arborvm omnium maximè procera Cedrus in Psal. 36.
Libano monte præcipuè cōmendatur. vt, Vidi impium
eleuatū & exaltatum sicut cedros Libani. Et quasi ce- Numer. 24.
dri super aquas. &, Cedri non fuerunt altiores. Estque Ezech. 31.
natura sua robustissimum & firmissimum hoc plantæ
genus: sicut scriptum est. Vox Domini confringentis Psalm. 27.
cedros: & confringet Dominus cedros Libani.

Arcano autem sensu Cedrus robur & sublimitatem Sublimitas
magnam, atque potentiam quandam præstantem significat, qualis magnis regibus aut esse, aut arrogari solet.
vt, Nunquid regnabis, quoniam confers te cedro? &, Ierem. 22.
Carduus Libani misit ad cedrum, quæ est in Libano. &, 4. Reg. 14.
Super omnes cedros Libani. Et succidit cedros, tulit Isai. 2. Isai. 1.
ilicem. Euangelij Christi magnitudinem, sublimem- Euangeliū
que virtutem apud Ezechielem significat. In monte Ezech. 17.
sublimi Israel plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam.

Pinvs.

Ad eandem rationem refertur Pinus, quæ & ipsa bonam, & secatu facilem, & duratione perpetuam, exhibet materiam, arbor proceræ altitudinis, pingui succo abundans, & igni fouendo ac nutriendo aptissi-
ma: sicut scriptum est. Plantauit pinum, quam pluuia Isai. 44.
nutriuit, & facta est hominibus in focum. Pro sublimi Sublimitas
autem hominum conditione vsurpatur. vt, Gloria Li- Isai. 60.
bani ad te veniet, vt abies, & buxus, & pinus simul.

Palma.

Palma arbor, stipite recto multis velut gradibus circūuallato, altissimè & rectissimè crescit in ramos simplices multis & longis foliis ornatos lentis & flexibilibus, quæ non facilè rumpantur: radix & truncus ex multis seminibus meliùs, quàm ex simplici, coalescit: viret semper, interque perpetuò virentes arbores nitidissima est, & iucundissima: ætatem longissimam agit, fructum proferens in racemis multiplicem & suauissimum; qui cibum suppeditat satis corpori iucundum & commodum, duratque vltra omnium aliorum mollium & dulcium fructuum tempus. Arboris ipsius lignum nullo, quamuis grauissimo, pondere premi aut frangi fertur. Quibus ex rebus omnibus effectum est, vt palmarum rami in festis & celebritatibus gestentur,
& imagines ipsæ insculptæ in templi ornamenta refe- Prosperitas.
rantur. Atque ex palma similitudines afferuntur ad Psal. 91.
prosperitatis incrementum significandum. vt, Iustus vt palma florebit. Namque ipsa palmæ species, à longè prospecta, caulem florentem, atque adeò lilium
referre videtur: Et comæ eius sicut elatæ palmarum. Cantic. 5.
Et statura tua similata est palmæ, vbera tua botris. Et

Cantic.7. dixi, Ascendam in palmam,& apprehendam fructus
eius. Diuturnæ quoque ætatis imaginem palma repræ-
Iob. 29. sentat. vt, Sicut palma multiplicabo dies.

Victoria. Victoriæ quoq., & veræ,nullisque aduersis rebus im
minutæ, aut deiectæ virtutis signum palma est. Quam
ob rem rebus præclarè gestis in principum pompa à po
pulo ob virtutis testimonium gestabatur, vel ab ipsis
1.Mach. 13 etiam, qui rei bene gestæ participes fuerant. vt, Cum
laude & ramis palmarum, & cinnyris, & cymbalis, &
Iohan. 12. nablis, & hymnis. Et turba multa, quæ venerat ad diem
festum, cùm audissent, quòd venit Iesus Ierosolymam,
acceperunt ramos palmarum,& exierunt obuiam ei.&,
Apocal.7. Iohannes vidit turbam magnam stātes ante thronum
in conspectu agni amicti stolis albis; & palmæ in mani-
bus eorum. Illud autē obiter obseruare operæpretium
Deut.34. Iudic. 1. duximus, Ciuitatem palmarum eandem esse, quæ alio
Iudic. 3. nomine Iericho dicitur.

QVERCVS.

QVERCVS, quā Hebræi אלה dicunt, quibusdā vl-
mus est,aliis & melius ilex, inter proceras & duras, æta-
téque ferentes arbores censetur. Folia decidua habet,
expoliaturque per hyemem frondibus,ramos extendit
quàm latissimè. Vnde & similitudines ducūtur ad pro-
speritatem & amplificationem familiæ vel populi signi-
Isai.6. ficandam. vt, Et erit in ostēsionem sicut terebinthus,
& sicut quercus, quæ expandit ramos suos.

Vires. Magnas etiam vires & robur atque potentiam refert
Amos .2. quercus. vt, Ego autem exterminaui Amorrhæum à
facie eorum, cuius altitudo cedrorum altitudo eius, &
fortis ipse quasi quercus.

Potentes. Quercus Basan potentiores & opulentiores homi-
Isai.2. nes significant. Namque nomen ipsum אלה vel אלון
potentiam & extensionem indicat. sic Isaias,Super om-
Zacha.11. nes quercus Basan. & Zacharias, Vlulate,inquit, quer-
cus Basan. Quercus defluentibus foliis populum reipu-
blicæ facie, & vitæ ornamentis atque commodis, &
magis etiam arcanè,diuina gratia destitutum,significat.
Isai. 1. vt, Cùm fueritis velut quercus defluentibus foliis.

OLIVA, OLEASTER.

OLIVA arbor, solido ligno,& non minùs pulchro
stipite, pingui tamen, ramos habet perpetuò viren-
tes, & qui tempestatem, præter cæteras arbores, diu-
tissimè ferant; & aquis immersi, nec tam citò cor-
rumpātur, nec virorem amittant. Quam ob rem prima
Genes. 7. hæc arbos restituti orbis argumentum Noë fecit. Fru-
ctus eius gustu acris, sed conditus iucundior redditur,
& expressus optimum liquorem remittit ad multos ho
minum vsus commodissimum; quod præter cætera
ignem quoque alat lucentissimum & purissimum, lu-
cemque in mediis tenebris effundat iucundam;præter-
ea inuncta corporum membra recreet & reficiat, atque
ad multorum morborum paranda remedia adhibea-
Iudic. 9. tur,sicut scriptum est. Nunquid possum deserere pin-
guedinem meam, qua dij vtuntur & homines? &, Vt
exhilaret faciem in oleo.

Duratio. Perpetuitatem,durationem,soliditatem & virtutem
egregiam significat oliua. Quam ob rem Salomonem
3.Reg. 6. duos Cherubim de lignis oliuarum templo indidisse le-
gimus, ex eademque materia ostia & postes interioris
adyti construxisse. Habet autem hoc proprium præter
cæteras arbores oliua, quod æstate floret,& fructum per
autumnum ad mediam vsque hyemem perfert, om-
nemque illam temporis iniquitatem naturæ suæ pin-
guedine & virtute sustinens compensat, maturitatemq;
Disciplina. in radicibus & stipite concepto efficit magis, quàm ex
ambientis aëris commoditate. Quam ob rem internæ
Virtus. animorum disciplinæ,atque virtutis veræ & solidæ,ab
omnique communi & vulgari vsu longè remotæ,om-
niaque pericula & incommoda sustinentis,speciem re-
Psal. 51. fert: sicut scriptum est. Ego autem sicut oliua fructifera
in domo Dei,speraui in misericordia Dei in æternum,
& in sæculum sæculi.

Homines eos, qui & religionis virtutem præstare de- Religio.
bent, oliuas vocat Scriptura. vt, Dabo in solitudinē ce- Isai.41.
drum, & spinam, & myrtum, & lignum oliuæ. De
duabus oliuis vel oliuarum spicis,quibus sacerdos & rex
indicabantur, abundè in commentariis Zachariæ scri- Zachar. 4.
psimus, & ad eundem modum exponere licet duas oli- Apocal.11.
uas in Apocalypsi.

Oliuam populum Israeliticum cælestis doctrinæ mu Israel.
neribus auctum,& fidei virtute, vt decuit, valentem,
non vno tantùm loco Paulus Apostolus appellauit:olea- Gentes.
strum verò populū gentilem. vt, Tu cùm oleaster esses, Rom. 11.
insertus es in oliuam bonam. Porrò nouellæ oliuarum,
filios paternæ pietatis ac virtutis discipulos, & imitato- Filij pij.
res repræsentant. vt, Filij tui sicut nouellæ oliuarum in Psalm. 127.
circuitu mensæ tuæ.

Oliua fructu defecta, anni sterilitatem & rerum ino- Iob. 15.
piam arguit. vt, Quasi oliua proijciens fructū. &, Men Habac. 3.
tietur opus oliuæ. & Lignum oliuæ non floruit. Agge. 2.

AMYGDALVS.

AMYGDALVS festinationem & præcocem rei ge- Festinatio.
rendæ maturitatem significat: quia amygdalus florem
prima omnium arborum profert. Atque hanc pœna-
rum inferendarum festinationem intellexit Ieremias; Ierem. 1.
cùm virgam amygdalinam à Deo ostēsam vidit: quam
Interpres noster Virgam vigilantem vertit. Est enim
שקד Hebraicum amygdali nomen, à verbo deductum,
quod præuenire, & summo manè surgere significat. hæc
ratio facilè docebit significationem virgæ Aaronis; quæ Num.17.
florens, atque proferens amygdalas, indicauit Leuiticæ
tribus electionem ad sacerdotium, cum qua nulla tri-
bus comparari in ea re posset: quando hæc præelecta
cæteris fuerat, vt amygdalus prima florem & fructum
prolatura, cæteris arboribus anteuenit.

VITIS.

OMNIVM lignorum humillima & infirmissima
vitis est, arborisque speciem vix refert, fructus tamen
copia atque vsu arboribus cæteris longè præstat: sicut
scriptum est. Locuta sunt ligna ad vitem, Veni & im- Iudic.9.
pera nobis. quæ respondit eis, Nunquid possum dese-
rere vinum meum, quod lætificat Deum & homines? Eccles. 24.
&, Ego quasi vitis fructificaui. Expetit autem culturam
vitis præter cæteras arbores, eamque curam fructus co-
pia & elegantia persoluit. Ad hanc rationem illa perti-
net Iacobi sententia: Ligans ad vineam pullum suum,& Genes. 49.
ad vitem, ô fili mi, asinam suam. Lauabit in vino stolam
suam, & in sanguine vuæ pallium suum. Ex vite multæ
rationes ad sermonum arcanorum vsum petuntur, vt
fecunditatis & fructus atque sobolis & rei familiaris Soboles.
prosperitatem. vt, Vxor tua sicut vitis abundans in la- Psalm. 127.
teribus domus tuæ. Et prosperum etiam rerum succes- Prosperitas
sum vitis cum fructu onirocritis significat. vt, Vide- Genes. 40.
bam coram me vitem, &c.

Significat etiam vitis populum religiosum & pium, Pietas.
cuius commendatio ex fructu, hoc est, ex pietatis studio
& exercitatione petitur; dignitas autem & honor atque
securitas ex diuinæ tutelæ præsidio contingit: aliàs verò
si hæc desint, miserum & instabilem atque perditu
facillimum significat populum. Hanc omnem rem di-
sertissimè Deus apud Ezechielem est persecutus. Fili Ezech. 15.
hominis, quid fiet de ligno vitis, &c. Atque ob huius- 17.& 19.
modi virtutis defectum Israel ab Hossea vitis frondosa
siue stulta est appellatus. Vitis frondosa Israel, fructus Ose. 10.
adæquatus est ei.

Magis autem arcano & maxima significatione pleno
modo vitis Christum significat Ecclesiæ caput Catho- Christus
licæ. cuius virtus in membra dimanans, optimorum
fructuum fecunditatem suggerit. Ego sum vitis vera, Iohan. 15.
& pater meus agricola est. &, Sicut palmes non potest
ferre

ferre fructum, nisi manserit in vite. &, Ego sum vitis
vera, & vos palmites.
Vitis fructu defecta, sterilitatem & inopiam arguit.
Isai. 24. vt, Infirmata est vitis, ingemuerunt omnes, qui læta-
bantur corde.

FICVS SIVE FICVLNEA.

Ficvs inter vtilissimas arbores locum habet non
postremum, quòd fructum ferat suauem, & non solùm
maturitatis tempore vtilem, sed ad hyemis quoque &
bonam anni partem asseruatu facilem ac perpetuò iu-
cundum, eundem prætereà ad saturitatem vsque
sine nocumento edulem. Aliàs verò arbor ipsa excisa
non satis idoneas ad opus materias suppeditat, vtpote
infirmioris ac minus densi ligni. Iam verò generositatẽ
Genes. 3. ficus paradisus ille voluptatis probat, in quo hanc plan-
tam fuisse Moses indicat.
Fecunda regio. Fecundæ regionis ac temperati cæli signum est ficus
Deut. 7. arboris opportuna copia, sicut scriptum est. Terram
frumenti & hordeorum, in qua ficus & malogranata
Num. 13. nascuntur &, De ficubus loci illius tulerunt. &, Addu-
Num. 20. xistis nos in locum istum, qui seri non potest · qui nec
ficum gignit. Inter cæteras arbores certissima veris
Aestas. & æstatis index ficus est. Vere enim ineunte grossos,
æstate autem aduentante ramos progerminatos, & in-
Cantic. 2. tegra folia ostendit: sicut scriptum est. Ficus protulit
grossos suos. &, A ficu discite parabolam: cùm iam ra-
Matt. 13. mus eius tener fuerit, & folia enata, scitis quia propè
Ierusalem. est æstas. Ficus etiam Ierosolymam ciuitatẽ, & eum,
qui ad illam pertinebat, Iudaicum populum paraboli-
Luc. 13. cõs significat. vt, Arborem fici habebat quidam, &c.
Idque non modò nomine, sed ipsa planta etiam repræ-
Matt. 11. sentatũ est, quam Christus petitam, quòd sine fructu in-
ueniret, execratus est. Et apud Ieremiam, Non sunt fi-
Ierem. 7. cus in ficulnea.
Sterilitas. Extremæ autem sterilitatis signum est ficuum desi-
Habac. 3. deratus fructus. vt, Ficus enim non florebit, & non erit
Ioel. 1. germen in vineis. &, Vinea confusa est, & ficus elanguit.
Cætera exempla omnia ad hæc, quæ commemoraui-
mus, genera referuntur. Iam verò de fructibus nonni-
hil dicamus.

FRVCTVS.

CAP. LXX.

Frvctvvm genera omnia ad animantium, præci-
puè verò ad hominum vsum producta sunt: sicut
Genes. 1. scriptum est. Ecce dedi vobis omnem herbam afferen-
tem semen super terram & vniuersa ligna, quæ habent
in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in
escam & cunctis animantibus terræ, omnique volucri
cæli, & vniuersis, quæ mouentur in terra, in quibus est
anima viuens, vt habeant ad vescendum. Sunt autem
Fertilitas. fructus, terræ, & regionis fertilitatis, & commoditatis ad
Numer. 13. habitandum indices: sicut scriptum est. Et ostende-
runt fructus terræ, & narrauerunt, dicentes, Venimus
in terram ad quam misisti nos, quæ reuera fluit lacte &
melle, vt ex his fructibus cognosci potest.
Est autem nomen fructus Hebraicè פרי à verbo פרה
deductum, quod significat propagare, generare & de-
mum amplificare, virtutemque suam proferre.
Ex qua re effectum est, vt nomen fructus pro omni
Soboles. sobole & propagatione tam hominum & aliarum ani-
mantium, quàm arborum etiam vsurpetur. vt, Sume-
Leuit. 23. tis vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ. &, Be-
Deut. 27. nedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructus-
4. Reg. 19. que iumentorum tuorum. Et quodcunque reliquum
erit de domo Iuda, mittet radicem deorsum, & faciet
fructum sursum.
Officium. Officium humanum cuiuscunque personæ aut con-
Psal. 1. ditionis aut muneris, fructus dicitur. Et erit tanquam
lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum,
quod fructum suum dabit in tempore suo. &, De fru-
Ose. 10. ctu manuum suarum plantauit vineam. &, Vitis fron-
dosa Israel, fructus adæquatus est ei. &, Facite fructum
dignum pœnitentia. &, Aut facite arborem bonam, Matth. 3.
& fructum eius bonum; aut arborem malam, & fru- Matth. 12.
ctum eius malum. &, Ex fructibus eorum cognoscetis Matth. 7.
eos. &, Terra dedit fructum suum. &, Fructus impij ad Psalm. 66. Prouerb. 10.
peccatum. Non raro autem fructus pro ipso humano-
rum studiorum & operum præmio consequenti, siue
commodum id, siue incommodum sit, pro meritorum Præmium.
ratione vsurpatur. Etenim vt arborum plantationis, sic
etiam humanarũ actionum fructum esse, Deus voluit,
qui malã plantauerit arborem, malos; qui bonam, bo-
nos fructus percipiet. vt, Acquiesce igitur ei, & habeto Iob. 22.
pacem; per hæc habebis fructus optimos. &, Dicet ho- Psal. 57.
mo, si vtique est fructus iusto, vtique est Deus iudicans
eos. &, Fructus iusti lignum vitæ. &, De fructu oris sui Prouerb. 12.
vnusquisque replebitur bonis. Et dicite iusto, quoniam Isai. 3.
bene, quoniam fructum adinuentionum suarum co-
medet. &, Visitabo super vos iuxta fructum studiorum Ierem. 21.
vestrorum, dicit Dominus. &, Quod si viuere in carne, Philip. 1.
hoc mihi fructus operis est.
Frvctvs etiã pro liberis vsurpatur. vt, Comede-
runt mulieres fructum suum.
Operum etiam præmia fructus dicuntur. vt, Quem Operum præmia.
ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erube- Rom. 6.
scitis? Fructus etiam doctrinæ efficientiam vsumque Doctrinæ
significat, s. s. e. Vt aliquem fructum habeam in vo- efficientia. Rom. 1.
bis, sicut in cæteris gentibus.
Fructuum collectio pacem & securitatem significat,
s. s. e. Vos autem colligite vindemiam & messem, & Pax.
oleum, & condite in vasis vestris, & manete in vrbibus Ierem. 40.
vestris. Fructus æstiui breuissimæ durationis sunt, & Breuis
omnes, nullo relicto, colliguntur; aut pereũt sponte de- duratio.
cidentes s. s. e. Hæc ostendit mihi Deus: Et ecce vn-
cinus pomorum. Hebraicè, calathum æstiuorum legi- Amos. 8.
mus. Fructuum autumnalium racematio laboriosa Raritas.
est, & exigui emolumenti s. s. e. Væ mihi, quia factus Mich. 7.
sum, sicut qui colligit in autumno racemos; non est
botrus ad comedendum.

VVÆ.

Vva fructuũ omnium præstantissima & vsus & as-
seruationis causa habetur. Namque & matura come-
ditur ad saturitatem vsque minimo nocumento: sicut
scriptũ est. Ingressus vineam proximi tui, comede vuas
quantum tibi placuerit. Vinum etiam remittit optimũ
& suauissimum potum, si quis modicè sumat (aliàs verò Deut. 23.
nocentissimum.) vt, Vinum, quod lætificat cor homi-
nis. Deinde etiam pensilis & passa per totum fermè
annum vtiliter asseruatur, atque ad viarum & bellorum Psal. 103.
viaticum opportuna est. Ita Abigail centum ligaturas
vuæ passæ cum aliis muneribus Dauidi obtulit. &, Ægy-
ptio iuueni defatigato panem & aquam, & carycarum 1. Reg. 25.
partem, & duas ligaturas vuæ passæ Dauid dare iussit. 1. Reg. 30.
Vuarum etiam in arcanis sermonibus mentio est, & gra-
tum officium atque obsequium iucundum eo nomine
somniorum coniectoribus significat. vt, Videbam co- Officium gratum.
ram me vitem, in qua erant tres propagines, crescere
paulatim in gemmas, & post flores vuas maturescere. Genes. 40.
Tuli ergo vuas, & expressi in calicem, quem tenebam,
& tradidi poculum Pharaoni. &, Expectaui, vt faceret
vuas, & fecit labruscas. &, Non est vua in vitibus. &, Isai. 5.
Quasi vuas in deserto inueni Israel. &, Nunquid colli- Ierem. 7.
gunt de spinis vuas? &, Neque de rubo vindemiant Ose. 9.
vuam. Huic rei contrarium illud est. Vua eorum vua
fellis, & botrus amarissimus. Vua acerba diuinam offen- Matth. 7. Luc. 6.
sionem humana culpa concitatam significat. vt, In die- Offensio. Deut. 32.
bus illis non dicent vltrà, Patres comederunt vuam
acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt, sed vnus- Ierem. 31.
quisque in iniquitate sua morietur. Omnis homo qui
comederit vuam acerbam, obstupescent dentes eius.
Vuæ maturæ vineæ terræ decoctã iam & ad summum
malitiæ gradum perductam hominum culpam & ini-
quitatem proximamque punitioni significat. vt, Mitte Apocal. 14.
falcem tuam acutam &, vindemia botros vineæ terræ,
quoniam maturæ sunt vuæ eius.

Botrvs.

Fructus bonus. Officium. *Mich.* 7. Botrvs bonum fructum significat & vtilem, & officium. vt, Non est botrus ad comedendum.

Mvstvm.

Vehementia. *Iob.* 32. Mvstvm vehementem vim atque efficacitatem, animique impetum magnum, aliquádo interpretamur, s. s. e. Et venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas disrumpit.

Vinvm.

Vinvm ex vuis optimum fit, ex aliis autem rebus potus quoque, non tamen adeò suauis, nec gratus aut efficax paratur: sed quod ex genimine vitis remittitur, id propriè vinum dicitur, ventriculo vtilis, & cordi iucundus potus, si modestè sumatur: sicut scriptum est. Non possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines. Et in risum faciũt panem & vinum. Et lætabitur cor eorum quasi à vino. &, Modico vino vtere propter assiduas tuas infirmitates stomachi. *Iudic.* 9. *Ecclef.* 10. *Zacha.* 10. 7 1. *Timo.* 3.

Idem si copiosius hauriatur, magnum corpori ac menti nocumentum affert. Nam præterquam quod membra nimio calore & humore penetrans debilitat, mentem quoque abalienatam ad omne flagitium admittendum impellit: sicut scriptum est. Veni, inebriemus vino patrem nostrum, dormiamusque cum eo, &c. &, Ne intuearis vinum quando flauescit: cùm splenduerit in vitro color eius, ingreditur blandè; sed in nouissimo mordebit, vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. *Genes.* 19. *Prouerb.* 24.

Conuiuiũ. Vinum bibere, si addatur hæc oratio ciborum mentioni, epulare & iucundum conuiuium significat. vt, Filiis tuis & filiabus vescentibus, & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti. Et comedere carnem & bibere vinum. *Iob.* 1. *Isai.* 22.

Ebriosi. Bibentes vinum, epitheton est ebriosorum, & voluptati deditorum hominum corruptioris vitæ. In me psallebant, qui bibebant vinum. &, Venite sumamus vinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras. *Psal.* 67. *Isai.* 56.

Continẽtia. A vino abstinere, vitam parcam & continentem agere est: sicut scriptum est. Caro & vinum nõ introierunt in os meum. &, Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad sapientiam, deuitaremque stultitiam. *Amos.* 6. *Ecclef.* 2.

Iucunditas. Vinum pro omni iucũditatis extremæ vsu in comparationibus adhibetur. vt, Meliora sunt vbera tua vino. Ex huius autem rationis similitudine diuini spiritus efficientia in iis, quibus illabitur, vini & lactis nominibus indicatur. vt, Venite, emite absque vlla commutatione vinum & lac. &, Bibi vinum meum cum lacte meo. Ad hanc rationem refertur illud. Et vinum germinans virgines. Vinum & oleum delitiarum omnium summam in sermonibus referunt. vt, Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & oleum, non ditabitur. *Cantic.* 1. Mysteriũ. *Isai.* 55. *Cantic.* 5. *Zach.* 9. *Prouerb.* 21.

Vltio. Diuinam quoque vltionem, penitus ad intimas vsq. hominum mentes penetrantem, vinum significat. vt, Quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto. &, Potasti nos vino compunctionis. &, Sume calicem vini furoris. Et calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram. *Psal.* 74. *Psal.* 59. *Ierem.* 25. *Ierem.* 51.

Doctrina efficax. Doctrinam animos ad rem gerẽdam, atque ad actionum exercitationes informantem, vini nomine sacer sermo exprimit. vt, Vinum tuũ mixtum est aqua. Hinc illa Christi sententia. Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres, &c. sed vinum nouum in vtres nouos mitti debet. quo in loco vtres ijdem ex eadem translatione animi sunt, quibus doctrinę ratio communicatur. *Isai.* 1. *Matt.* 2.

Prosperitas. Vinum in primo permanens vase, rerum statum florentem, & nondum mutatum, apud Ieremiam significat. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requieuit in fæcibus suis, nec transgressus est de vase in vas. *Ierem.* 47.

Olevm.

Olevm in vtilissimorum fructuum numero est: sicut scriptum est. Et abundantiam frumenti, vini & olei. &, Deus tuus introducet te in terram bonam, terram frumenti, olei ac mellis. Eius vsus varius, & per omnia probatissimus in cibis condiendis, in lucernis incendendis, in medicamentorum compositione, atque in vnguentorum deliciis, & in antiquis sacrificiis spectatur: sicut scriptum est. Et similam frixam oleo. Et fabam & lentem & frixum oleo cicer. &, Non habeo panem, nisi quantum pugillus potest capere farinæ, & parum olei in lecytho. En colligo duo ligna, vt faciam illud mihi & filio meo: &, Oleũ ad luminaria cõcinnãda. & oleum ad nutrimenta ignium. &, Non sunt curata medicamine, neque fota oleo. &, Laui te aqua, sanguinem tuum mundaui ex te, & vnxi te oleo. Et Samaritanum vulnera hominis à latronibus sauciati, infundẽs oleum & vinum, curasse Christus ait. &, Cùm ieiunas, vnge oleo caput tuum, ne videaris ieiunans. &, Omni tempore sint vestimenta tua candida: & oleum de capite tuo non deficiat. Et in sacris factitandis crustulam conspersam oleo, & similam conspersam oleo tuso adhibitam legimus. Est autẽ olei vis lenis & blanda, sed quæ leuiter ad internas vsque corporum partes penetret, & latè permanet: sicut scriptum est. Et intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius. &, Nitidius oleo guttur eius. &, Oleum effusum nomen tuum. *Genes.* 27. *Deut.* 7. 2. *Reg.* 6. 3. *Reg.* 17. *Exod.* 25. *Exod.* 35. *Isai.* 1. *Ezech.* 16. *Luc.* 10. *Ecclef.* 9. *Exod.* 29. *Ibidem.* *Psalm.* 107. *Prouerb.* 5.

Lætitia. Ex his rationibus aut res ipsa, aut nomen eleganti significationis genere vsurpatur. Namq. oleum iucunditatem & lætitiam ostendit: sicut scriptum est. Vt exhilaret faciem in oleo. &, Oleum autem peccatoris nõ impinguet caput meum. &, Oleum in habitaculo iusti. Et propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ, præ consortibus tuis. *Psalm.* 103. *Psal.* 140. *Psal.* 44.

Gratia. Facultas. Diuini quoque spiritus efficacitatem & gratiam ad munus rectè & alacriter obeundum additam, oleum in sacerdotibus, regibus, prophetisque inungendis & initiandis adhibitum, idque fragrantissimo odore gratum, & commendatum significabat. vt, Assumpto vnctionis oleo vnges tabernaculum cum vasis suis, vt sanctificetur. & applicabis Aaron & filios eius ad fores, &c. vt vnctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat. Et Dauid à Samuele vnctus est. & hoc significabant duo filij olei splendidi apud Zachariam. *Exod.* 40. 1. *Reg.* 16. *Zach.* 4.

Animi pręparatio. Significat etiam animi pręparationem ex fidei, & virtutis, actionumq. bonarum exercitatione, ad diuinum spiritus sancti accipiendum donum. hoc est, quod dicitur de prudentibus & imprudentibus virginibus. *Matth.* 25.

Spiritus sancti vnctio. Denique vnctio spiritus sancti, gratiam noui Testamenti, hominibus confirmatis præsentem, recondita significatione indicat. vt, Sed vos vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia. &, Vos vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis: & non necesse habetis, vt doceat vos aliquis, sed vnctio eius docebit vos de omnibus. *Iohan.* 2.

Ficvs, frvctvs.

Ficvs ex optimorum fructuum genere sunt & recentes, vbi maturuerint, comeduntur, & ad totum annum Sole passæ adseruantur, ac præter omnes fructus cæteros citissimè & copiosissimè proueniunt. Quam ob rem maximæ sterilitatis argumẽtum est ficuum desideratio: sicut scriptum est. Non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit. Significant autem ficus homines, quorum aliquem vsum esse oportet: quæ si probentur, homines probos; si verò improbentur, prauos indicant. vt, Ostendit mihi Dominus, & ecce duo calathi pleni ficis positi ante templum Domini. & paulò pòst. Calathus vnus ficus bonas habebat nimis, vt solent esse ficus primi temporis: & calathus vnus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterãt, eò quòd essent malæ, &c. quæ in illo loco Propheta refert. Ex eadem ratione improbandos & reijciendos homines significant ficus malæ. vt, Ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non possunt, *Ierem.* 7. Conditio varia. *Ierem.* 12. *Ierem.* 29.

possunt, eò quòd pessimæ sunt. Et de viris bonis dixit Mich. 7. Michæas, Præcoquas ficus desiderauit anima mea.

Opera honesta. Ficus autem sine adiuncto boni vel mali, opera honesta & probanda significat, eò quòd sua natura ficus in bonorum fructuum recenseatur numero: sicut scriptum est. Luc. 6. Neque de spinis colligunt ficus. Certum studium. Apud D. verò Iacobum ficus vt certum fructus, & notissimum genus est, sic quoque certa hominum studia & explorata Iacob. 3. significat. vt, Nunquid potest, fratres mei, ficus vuas facere, aut vitis ficus?

FRVTEX, ARVNDO, CALAMVS. CAP. LXXI.

FRVTICVM genus arundo maximè distinguit, quę nunquam in arborem excrescit, humido solo præcipuè proueniens, caua interius, longioribus foliis & facilè friabilis atq. agitabilis: sicut scriptum est. 3. Reg. 14. Et percutiet Dominus Deus Israel, sicut moueri solet arũdo in aqua. Est aũt leuitatis & vanæ atq. inanis rei vel personæ Vanitas. Leuitas. symbolum arundo, siue ipsa ad repræsentandam rem vsurpetur, siue in orationem tantùm nomine appellato producatur. Matth. 27. Quam ob rem qui Christi irridebant regnum, arundinem in dextera eius posuerunt. Marc. 15. Et percutiebant caput eius arundine. Et Christus Iohannis auctoritatem confirmans aiebat: Quid existis videre in desertum? arundinem vento agitatam?

Arundineus baculus leue subsidium & persæpè incommodum Incommodum. significat. vt, An speras in baculo arundineo atque confracto Aegypto? &c. 4. Reg. 17. Et scient omnes Ezech. 29. habitatores terræ, quia ego Dominus, pro eo, quòd fuisti baculus arundineus domui Israel.

Arundo etiam mensuræ nomen est apud Iohannem Mensura. Apocal. 21. Theologum. Et qui loquebatur mecũ, habebat mensuram arundineam auream. Ezech. 40. &, Mensus est ciuitatem de arundine per stadia, &c. &, Calamus mensuræ in Apocal. 11. manu eius. Et datus est mihi calamus similis virgæ.

Humidioris etiam loci signum calamus est: sicut Humiditas Ariditas. scriptum est. Sub vmbra dormit in secreto calami in locis humentibus. Et orietur viror calami & iunci. Iob. 40. Isai. 19. Quamobrem huius generis defectus aquarum penuriam arguit. vt Calamus & iuncus marcescent, &c. Calamus quassatus rem vel personam nullis viribus valentem Isai. 42. significat. vt, Calamũ quassatum non confringet.

Scribẽdi instrumentũ. Calamus etiam ex materia instrumentum ad scribendum significat. Psal. 44. vt, Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. 3. Iohan. &, Multa habeo tibi scribere, sed nolui per atramentum & calamum. Aroma. Est etiam calamus aromatis genus ex arbusti humilitate fortasse dictus. Ierem. 6. vt, Calamum suaue olentem de terra longinqua. Ezech. 27. &, Stacte & calamus in negotiatione tua.

PLANTARVM PARTES.

CAP. LXXII.

RADIX prima plantarum pars & velut caput est, ex cuius incolumitate & virtute reliquis partibus salus & vita communicatur integris, abscisis verò restitutio contingit. Ex eiusdem autem pernicie vel incommoditate interitus toti plantæ affertur: sicut scriptum Psalm. 79. est. Plantasti radices eius, & impleuit terram. &, Egre- Isai. 11. dietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascen- Ose 14. det. Et erumpet radix eius vt Libani. &, Radices eius Iob. 7. densabuntur. Marc. 4. Et quod non habebat radicem, exaruit. Matth. 3. &, Iam securis ad radicem arborum posita est. Primum autem radix cuiuscunque rei imum & firmissimum Fundamẽtum. fundamentum, initiumque significat, vnde & radices montium dicuntur. Exod. 24. vt, Et ædificauit altare ad radices montium. Ezech. 16. &, Accessistis ad radices montis. Radix tua & generatio tua de terra longinqua. Iob. 19. Et radicem verbi inueniamus.

Deinde etiam personarum, familiarum, generis re- Firmitudo. rumque aliarum, de quibus sermo fit, firmitudinem & prosperitatis atque propagationis spem, radix in orationem inducta ostendit. vt, Radix iustorum non commouebitur. Prouerb. 12. Et ibid. Radix iustorum proficiet. &, Plantasti eos, & radicem miserunt. Ierem. 12. Et erit quasi lignum, quod plantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas. Rom. 11. Et si radix sancta, & rami. Igitur radicum extirpatio aut excisio, aut aliàs læsio, absolutam calamitatem & internecionem arguit. Calamitas. vt, Si senuerit radix Iob. 14. eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius. Isai. 14. &, Interire faciam in fame radicem tuam. Amos. 2. &, Contriui fructus eius desuper, & radices eius subter.

Cogitationum & affectuum etiam, actionum & studiorum Cogitatio. Affectus. humanorum initium, & fontem, radix significat. Deut. 29. vt, Ne sit inter vos radix germinans fel & amaritudinem. Timoth. 6. &, Radix omnium malorum est cupiditas. &, Ne qua radix amaritudinis sursum germinans im- Hebr. 12. pediat, & per illam inquinentur multi.

LIGNVM.

LIGNA homines significant multis in locis apud Homines. Prophetas. At verò lignũ humidũ, virtutibus præditũ Probitas Improbitas hominem: contrà aridũ, virtute carentem significat. vt, Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus Ezech. 17. humiliaui lignum sublime; & exaltaui humile: & siccaui lignum viride, & frondere feci lignum aridum.

Lignum putridum infirmam rem significat, s. s. E. Infirmitas. Reputabit enim quasi paleas ferrum; & quasi lignum Iob. 41. putridum æs. Lignum viride virtute magna præditum virum. Virtus. aridum verò lignum inutilem hominem Improbitas interpretamur, s. s. E. Luc. 23. Si in viridi ligno hoc fit; in arido quid fiet?

Lignum tribum Israeliticam significare, ex illo con- Israelis tribus. silio Moysis didicimus, quod de coniungendis virgis singularum tribuum, auctore Deo, præbuit: atque ex hac ratione scriptum est apud Prophetam. Et tu fili Ezech. 37. hominis, sume tibi lignum vnum, & scribe in eo Iudæ & filiorum Israel sociorum eius.

Lignum vitæ Christum significat: Et dabo ei edere Christus. de ligno vitæ. Apocal. 2. Et ex vtraque parte fluminis lignum vitæ efferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatẽ gentium.

TRVNCVS.

RADICIBVS truncus innititur, earumque virtute viuit, & ramos ipse sustinens alit: sicut scriptum est. Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursum reui- Iob 14. rescit, & rami eius pullulant; si senuerit in terra radix eius, & in puluere mortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam, quasi cùm primùm plantatum est. Significat autem consilium, & rem aut personam vel negotium, quibus prosperitas Prosperitatis spes. futura speratur. vt, Equidem neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum: repente Isai. 40. flauit in eos, & aruerunt.

RAMVS.

RAMI plantam ornant, fructuique ferendo in fructiferorum genere aptantur, & auiculis iucundas mansiones aut nidis ponendis commoditates habent: sicut scriptum est: Et relinquetur in ea sicut racemus, & si- Isai. 17. cut excussio oleæ duarum vel trium oliuarum in sum- Matth. 13. mitate rami. Et fit arbor ita, vt volucres cæli veniant & habitent in ramis eius. &, Aut inter spissos arborum Sapient. 17. ramos auium sonus suauis. Arcano autem sermone rami speciem ipsam rerum significant, quæ conspicitur Species rerum. quidem & adnotatur, veruntamẽ minor est dignitate, quàm fundamentum & radix. Itaque in familiis rami frequentiam filiorum; in negotiis ostentationem rerum Filij. ipsarum; in diuitiarum definitione pecuniam & possessionis externã faciem; atq. vt summatim dicamus, nõ tam res ipsas, quàm rerum partes indicant: sicut scriptum est. Et erit in ostẽsionẽ sicut terebinthus, & sicut Isai. 6. quercus,

Familiæ. quercus, quæ expandit ramos ſuos. Generis & populi
Ezech.17. alicuius partes & familiæ apud Ezechielem rami dicũ-
tur. Cumque germinaſſet, creuit in vineam latiorem,
Ezech. 31. humili ſtatura, reſpicientibus ramis eius ad eam.&, Aſ-
Rom. 11. ſur quaſi cedrus in Libano, pulcher ramis. &, Si radix
ſancta, & rami ſancti.

Propagatio Propagationis ſpem ramus quoque apud eundem ſi-
Ezech. 17. gnificat. vt, De vertice ramorum eius tenerum diſtrin-
gã; & plantabo ſuper montẽ excelſum & eminentẽ, &c.

Negotiatio Negotiorum & rerum frequentiã, proſperitatiſque
Ezech. 31. ſpeciem, ramorum nomine auctores deſcribũt. vt, Ele-
uati ſunt rami eius præ aquis multis. Totius porrò re-
Proſperitas rum ſtatus proſperi imaginem Daniel eleganter ex-
Daniel 4. preſſit. Magna arbor, & fortis, & proceritas eius contin-
gẽs cælũ, aſpectus illius erat vſque ad terminos vniuer-
ſæ terræ, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius.
Et eſca vniuerſorum in ea, ſubter eam habitabũt ani-
malia, & beſtiæ. in ramis eius conuerſabuntur volucres
Oſe. 14. cæli. & Oſeas, Erumpet radix eius vt Libani: ibunt ra-
mi eius, & erit quaſi oliua gloria eius.

FRONDES.

RAMIS decus frondes ſunt, & nimium æſtum ar-
Leuit. 23. cent. Ramos ligni denſarum frondium antonomaticω̃s
Poſteritas. Deus ad feſtum tabernaculorũ celebrãdum ſumi iuſſit.

Significant autem frondes nepotes ad familias pro-
Ezech. 17. pagandas idoneos. vt, Summitatem frõdium eius auul-
ſit, & tranſportauit in terram Chanaan &, In terra bo-
Ibidem. na ſuper aquas multas plantata eſt, vt faciat frondes. Et
fructus eius, & frondes eius creuerunt ex aquis multis.
Ezech. 31 &, Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano, pulcher ramis, &
frondibus nemoroſus.

FOLIVM.

FOLIVM arborum, & herbarum dicitur, idemque
præſtat atque de frondibus diximus. Eſt autem minimę
in partibus plantæ dignitatis folium, & facilè corrumpi-
tur, ſingulis annis deponitur; & vbi exciderit, nullius
ponderis aut momenti eſſe cenſetur, niſi ex ſingulari
naturæ facultate ad medicinam ſit vtile; idque dum ra-
Leuitas. mis hæret, vel leuiſſima venti mouetur vi, & poſtquam
Vilitas. decidit, citò perit vel impellitur. Quam ob rem pro re
Leuit. 26. leuiſſima ac nullis viribus valente vſurpatur. vt, Terre-
Iob. 13. bit eos ſonitus folij volantis. &, Cõtra folium quod vẽ-
Iſai. 64. to rapitur, oſtendis potentiam tuam. &, Cecidimus
Dignitas. quaſi folium vniuerſi. Species etiam, & forma dignitas-
que perſonarum ſingularum folij nomine ſignificatur,
quantum exterius decoris oſtendi poteſt. quod ſi ex ve-
ra virtute oriatur, gratum perpetuumque eſt: ſin verò
inanem tantùm oſtentationem præferat, deciduum, &
Pſal. 1. ingratum habetur. Hinc illæ ſententiæ. Et folium eius
Ierem. 17. non deflueт. Et erit folium eius viride. &, Folia eius
Daniel 4.
Iſai. 1. pulcherrima. Et illæ rurſus, Et eritis velut quercus de-
Iſai. 34. fluentibus folijs. &, Defluit folium de vinea. &, Nihil
Matt. 11. inuenit in ea præter folia.

SILVÆ SIVE SALTVS.

Magnates. SILVA, aut præſtantiſſimæ in ſilua vel ſaltu arbores,
Iſai. 10. magnates ſignificat. vt, Gloria ſaltus eius & carmeli
eius ab anima vſque ad carnem conſumetur.

DE LVMINARIBVS EORVMQVE EFFICIENTIA.

CAP. LXXIII.

ATQVE adeo vt ea, quæ condita fuerant, omnia,
quæque deinceps condenda erant, lucis, & noctis
viciſſitudine, & commoditate vterentur, propriaſque
naturæ virtutes aptiùs, & commodiùs oſtenderent, &
producerent ſingula, cæleſtibuſque efficientijs terreſtria
Geneſ. 1. iuuari poſſent, dixit Deus, Fiant luminaria in firmamẽ-
to cæli, & diuidant diem ac noctem, vt ſint in ſigna, &
tẽpora, & dies & annos. Fecitque Deus duo luminaria,
luminare maius, vt præeſſet diei; & luminare minus, vt
præeſſet nocti, Et ſtellas: & poſuit eas in firmamento cę-
li, vt præeſſent diei ac nocti, & lucerent ſuper terram.
Ex hac autem præfectura diei ac noctis, vices, & variæ
efficientiæ, pro ſtellarum & luminarium varia ratione,
oriuntur. Hinc ſigna accipiuntur tempeſtatum, hinc
tempora conſtituuntur menſium duodena, atq. anno-
rum quaterna. Atque de luminaribus, quatenus ad lu-
cis, & luminis definitionem attinet, abundè iam diſſe-
ruimus: nunc verò alia ratione eſt agendum. Lumi-
naria mærentia miſerrimorum & calamitoſorum tẽ-
porũ indicia ſunt: ſicut ſcriptum eſt, Omnia luminaria Ezech. 34.
cæli mærere faciam ſuper te. Significant autem lumi-
naria, ſumma ac plane diuina virtute præditos homi- Calamitas.
nes; quales ij ſunt, qui diuini ſpiritus efficiẽtia renouati,
nouas & admirabiles Dei creaturas inter cæteros Præſtantia.
mortales agunt: ſicut ſcriptum eſt. Inter quos lucetis, ſi-
cut luminaria in mundo. Philip. 1.

SOL.

SOL maius luminare ſplendore caloreque ſuo cæte-
ra omnia vincit, atque effectu ipſo ſuperat: ſicut ſcriptũ
eſt. In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam Pſalm. 17.
ſponſus procedens de thalamo ſuo. Exultauit, vt gigas,
ad currendam viam; à ſummo calo egreſſio eius. Et
occurſus eius vſque ad ſummum eius, neque eſt qui ſe
abſcondat à calore eius. &, Solem in poteſtatem diei, & Pſalm. 135.
lunam, & ſtellas in poteſtatem noctis. Atque in ſignifi-
cationum generibus diei partes ſol cumprimis indicat
iuxta cõſtitutũ ſibi à Deo præceptũ. vt, Erũt in ſigna
& tẽpora. Quam ob rem prima, vltima, media diei, & Diei partes.
ſimiliter noctis partes huiuſmodi orationibus adnotan-
tur. Sol egreſſus eſt ſuper terram. ortuſque eſt ſtatim Geneſ. 19.
ſol: &, Cùm incaluiſſet ſol. &, Reddes ei ante ſolis Geneſ. 32. Exod. 16.
occaſum. &, Antequam ſol occũberet. &, Mortuus eſt Deut. 24.
occidente ſole. &, Cùm ſol occumberet, ſopor irruit 3. Reg. 22. 2. Paral. 17.
ſuper Abraham. Neque verò temporum tantum, ſed Geneſ. 15. Deut. 4.
terrarum etiam, & locorum index ſol eſt. vt, Trans Ior- Notatio.
danem ad ſolis ortum &, Qui vergit ad ſolis occubi- Deut. 11. Pſal. 106.
tum. &, A ſolis ortu vſque ad occaſum, omnis terra ſi-
gnificatur. & apud Sapientem, Sub ſole vniuerſus orbis Eccleſ. 1. Pulchritu-
eſt. Sol eximiam virtutis, & dignitatis pulchritudinem do.
atque diuinum quoddam ſignificat decus. vt, Lux ſolis Iſai. 30. Pſalm. 77.
erit ſeptempliciter. Et non occidet vltrà ſol tuus. &, Matth. 13.
Thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo. &, Fulgebunt 1. Cor. 15.
iuſti tanquam ſol in regno patris mei. & illud, Alia cla-
ritas Solis, alia Lunæ.

Sol iuſtitiæ Chriſtus eſt· ſicut ſcriptũ eſt, Et orietur Malach. 4. Chriſtus.
vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ, & ſanitas in Matth. 17.
pennis eius. &, Facies eius erat vt ſol. Apocal. 10.

Solem & Lunam patrem, & matrem interpretatus Geneſ. 37.
eſt Iacob. Eadem ſimul proſperitatem ſignificant. vt, Pater. Iſai. 30.
Lux Lunæ ſicut lux Solis, & lux Solis erit ſeptẽpliciter. Mater. Proſperitas

Eadem etiam naturalem hominum intellectum, &
illius opus ratiocinationem, arcanè indicant. vt, Nõ erit Intellectus
tibi amplius ſol ad lucendum per diem, nec ſplendor Iſaiæ. 60.
lunæ illuminabit te, ſed erit tibi Dominus in lucẽ ſem-
piternam. &, Occumbet ſol ſuper prophetas, & obte- Michę. 3.
nebrabitur ſuper eos dies.

Solis obſcuratio, & cæterorum luminarium obtene-
bratio, calamitoſa, & miſerrima tempora ſignificat. vt, Calamitas.
Erit in die illa, occidet ſol in meridie. &, Sol, & Luna ob-
tenebrati ſunt. Amos. 7. Ioel. 2.

LVNA.

LVNA ſecũdum à Sole luminare, eſt menſium ſpa-
cia curſu proprio definiens: ſicut ſcriptum eſt, Fecit lu- Pſal. 103.
nam in tempora. Eadem noctis tempus ad efficientiam
præcipue occupat: ſicut ſcriptum eſt, Per diem ſol non Pſal. 120.
vret te; neque luna per noctem. &, Lunam, & ſtellas Pſalm. 135.
in poteſtatem noctis. &, De pomis fructuum ſolis ac Deut. 33.
lunæ.

Apud onirocritas luna matrem significat. vt, Quid
Matet. Genes. 37. sibi vult hoc somnium quod vidisti, num ego & mater
tua & fratres tui adorabimus te?

Luna in comparationibus perfectam quandam na-
Perfectio. turam, & suo in genere absolutam significat: sicut
Psalm. 77. scriptũ est, Sicut Luna perfecta in æternum, & testis in
cælo fidelis. Ex qua ratione illud apud Iob explicãdum
Iob. 25. est: Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt
mundæ in conspectu eius.

Felicitas. Luna felicitatis & secundarum rerum præcipuè
Isai. 30. spiritualium vsum significat. vt, Et erit lux lunæ sicut
lux solis.

Luna & sol mentium lucem, & naturalem cognos-
Lux mẽtis. Isai. 60. cendi facultatem. vt, Non erit tibi amplius sol ad lu-
cendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te,
Pulchritudo. &c. Pulchritudinis quoque exemplum luna est. vt,
Cantic. 6. Pulchra vt luna, electa vt sol. Luna plena gratiæ diui-
Gratia. næ vsum commodissimum significat. Quasi luna plena
Eccles. 50. in diebus suis lucet.

Inconstantia. Luna leuitatem & inconstantiam animorum quo-
Eccl. 27. rũdã refert: sicut scriptũ est, Stultus sicut luna mutatur.

STELLA.

Noctis imperium cum Luna stellæ obtinent lu-
centes, & pulchritudinem efficientiamque suam mun-
Genes. 1. do ostendentes: sicut scriptum est. Et luminare minus
Psal. 135. vt præesset nocti, & stellas. Et Lunam & stellas in pote-
statem noctis. Earum numerus & vsus omnium homi-
Psalm. 146. nibus ignotus, Deo autem conditori notus est. Qui nu-
merat multitudinẽ stellarum, & omnibus eis nomina
vocat. Ex his autem rationibus stellarum nomen in ser-
Copia. Multitudo monem inducitur. namq. aut innumerabilem multi-
tudinem significat. vt, Multiplicabo semen tuum sicut
Genes. 22. Deut. 1. stellas cæli. Et estis hodie sicut stellæ cæli. &, Plures fe-
cisti negotiationes tuas, quàm stellę sunt cæli. Aut etiam
Nahum. 3. Ingenia varia. significat varia ingenia hominum, eademque præstan-
tia, virtutesque diuersas. vt, Et stellæ non sunt mundæ
Iob. 25. 1. Cor. 15. in conspectu eius. &, Stella à stella differt.

Ecclesiæ. Arcanè etiam stellæ & Ecclesias & Ecclesiarum mi-
Apocal. 1. nistros indicant. vt, Septem stellæ, angeli sunt septem
Prosperitas. Ecclesiarum. Aliquando prosperitatem, & secunda-
rum rerum vsum & facultatem, nomine stellarum in-
Isai. 13. terpretamur. vt, Quoniam stellæ cæli, & splendor ea-
Ierem. 31. rum, non expandent lumen suum. &, Hæc dicit Do-
minus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ,
Ezech. 32. & stellarũ in lumine noctis. &, Nigrescere faciam stel-
Ioel. 2. las eius. &, Stellæ retraxerunt splendorem suum.

Genes. 37. Iacob in Iosephi somnio stellarum nomine fratres
Fratres. definiuit. Denique stella ex Iacob orta, Iesum Chri-
Numer. 24. stum Dei filium, & ministrum, orbisque lucem, & salu-
tem in Balaam responsis indicat. Eundem autem ipsa
Iesus. stella Magis indicauit: Qui viderunt stellã in Orien-
Matth. 2. te, & venerunt adorare eum. De quo scriptum est, Ego
sum stella splendida & matutina.

Apocal. 22. Stella matutina in medio nebulæ gratiam & decus
Eccles. 49. Gratia. refert apud Ecclesiasticum. Ex cæli luminarium & stel-
larum ordine & habitu vario varię etiam in firmamen-
to rerum constitutiones efficiuntur, vt serenum, nubi-
lum, pluuiæ, imbres, fulgura, tonitrua, fulmina, ignes,
grando, nix, glacies, & spiritus procellarum: quæ om-
Signa varia nia & verbum Dei faciunt, & significatione nõ carent,
Genes. 1. atque ita scriptum est de luminaribus. Vt sint in signa
& tempora.

SERENVM.

Deus benignus. Sereni cæli similitudo Deum propitium, fauen-
Exod. 24. temque significat; sicut scriptum est. Et viderunt Deũ
Israel, & sub pedibus eius quasi opus lapidis saphirini,
& quasi cælum, cùm serenum est.

NVBES.

Nubium prima secundum naturam significatio
Humor. humoris est, ex quo ipsæ concrescunt; quæ si densæ, &
Genes. 9. cõmunes fuerint, pluuiam indicat proximam. vt, Cum-
que obduxero nubibus cælum, &c. &, Nubes distil- Iudic. 5.
lauerunt aquis. &, Qui ligat aquam in nubibus. &, Te- Iob. 26.
nebrosa aqua in nubibus aëris. Psal. 17.

Aliquando pro cælo ipso, & cæli in terras efficientia Cælum.
vsurpatur. vt, Veritas tua vsque ad nubes: & quis in Psal. 35.
nubibus æquabitur Domino?

Persæpe etiam nubes Dei latentem præsentiam, sed Dei efficientia.
manifestam efficientiam significat. vt, Nunquam de- Exod. 13.
fuit columna nubis. Et cum eo pariter columna nu- Exod. 14.
bis. &, Gloria Domini apparuit in nube. &, Veniam Exod. 16. Exod. 19.
ad te in caligine nubis. &, Impletur domus Dei nube, 2. Paral. 5.
&c. Compleuerat enim gloria Dõmini domum Dei.
Nubes illa lucida & illuminans noctem, quę filios Israe-
lis in mari præcedens ducebat, Christi corpus verũ, & Exod. 14.
mysticum significabat. Cuius arcanæ rationes ex eius- Christi corpus.
dem benignitate nobis opportuno explicabuntur loco.

Nubes celerrimi & altissimi volatus speciẽ referunt. Celeritas.
vt, Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi columbæ Isai. 60.
ad fenestras suas? Et ita præsentem & citissimam orbis Psalm. 103.
gubernationem & prouidentiam. vt, Qui ponis nubem Prouidentia.
ascensum tuum. &, Ecce quasi nubes ascendet, & qua- Ierem. 4.
si tempestas currus eius.

Nubis dies, tristia, obscura, & calamitosa tempora in-
terpretamur. vt, Dies nubis tempus gentium erunt. &, Ezech. 30. Ezech. 32.
Solem nube tegã. &, In die nubis & caliginis. Copiam Ezech. 34. Copia.
& densitatem atque communionem virtutis apud eun-
dem vatem nubes indicat. vt, Ascendens super popu- Ezech. 37.
lum Israel quasi nubes.

Postremò rem quæ deficere & disijci, dissiparique Fluxibilitas
potest, nubes significat. vt, Deleui quasi nubem iniqui- Isai. 44.
tates tuas.

VENTVS.

CAP. LXXIIII.

Ventvs, nubes cogit, pluuiamque efficit. Vnde
miraculi indicandi causa dictum est. Non videbis 4. Reg. 3.
ventum neque pluuiam, & alueus iste replebitur aquis.
Aliquãdo idem exiccat & exugit aquas. vt, Vidit spicas Genes. 41.
Pharao vento vrente percussas. & Deus in mare indu- Exod. 14.
xit ventum vrentem tota nocte, qui desiccauit paui-
mentum maris. hic est subsolanus ventus. Aliquando
nubes disijcit, & serenum cælum reddit, vt aquilo: si-
cut scriptum est, Ventus Aquilo dissipat pluuias. Prouerb. 25.

Omnium autem ventorũ communis est vehemen- Vehementia.
tia, celeritas, & libera vagatio: sicut scriptum est, Spiri- Iohan. 7.
tus vbi vult spirat, & audis vocem eius! Ex his autem
rebus significationes, & comparationes ac similitudi-
nes sumuntur. Celeritatis. vt, Elapsus est super pen- Celeritas. 2. Reg. 22.
nas venti. &, Qui ambulas super pennas ventorum. Psal. 103.
Impulsionis. vt, Sicut puluis, quem proijcit ventus à Psal. 1. Iob. 13.
facie terrę. &, Contra folium quod vento rapitur, osten- Impulsio.
dis potentiam tuam. &, Mouebuntur ligna syluarum Isai. 7.
à facie venti. &, Ventus transiens fugabit eos. Iob. 37.

Fluxæ ac fugacis & incertæ rei. vt, Memento quia Fugacitas. Iob. 7.
ventus est vita mea. &, Qui conturbat domum suam, Prouerb. 11.
possidebit ventos. &, Qui retinet eam, quasi ventum Prouerb. 27. Isai. 40.
teneat. &, Ventus & inane simulachra eorum.

Popularis auræ vel inconstantis sententiæ. vt, Arun- Inconstantia.
dinem à vento agitatam. Et circunferri omni vento do- Luc. 7.
ctrinæ dixit Paulus. Ephes. 4.

Ventorum quatuor nominibus vel omnibus vel sin-
gulis appellatis, quatuor mundi plagæ indicantur. vt, Orbis cardines.
Congregabit electos à quatuor ventis. &, A quatuor Matth. 24.
ventis veni spiritus. Ezech. 37.

MERIDIES.

Meridies rẽ publicè, & magna cũ animi deli- Aperta & deliberata actio.
beratione atque constãtia gerendã significat. vt, Induxi
super matrem adolescentis pastorem meridie. Ierem. 15.

Significat etiam terram Israeliticam ijs, qui Babylone Israelis terra.
sunt. Sic apud Ezechielẽ Hebraicè est, Fili hominis, po-
ne faciem tuam ad meridiem, & stilla ad sanctuaria. Ezech. 21.

Rem etiam clarissimã & maximè conspicuã indicat Res manifesta.

meridies s.s.E. Et educet quasi lumen iustitiam tuam,
Psal. 36. & iudicium tuum tanquam meridiem.

SVBSOLANVS.

SVBSOLANVS idem est, qui Hebræis קדים, nostris
Interpretibus ventus vrens dicitur. Is stragem, vasta-
Amos 4. Calamitas. tionem, & desolationem significat. vt, Percussi vos ven-
Habac. 1. to vrente. &, Facies eorum ventus vrens.

AQVILO.

Sinistra pars AQVILO sinistram mundi partem occupat, & si-
Genes. 13. gnificat. vt, Vide terram ab eo loco, in quo nunc es, ad
Aquilonem & meridiem, ad orientē, & occidentem. &,
Deut. 3. Isai. 43. Ad Aquilonem, & austrum. &, Dicam Aquiloni, Da.
Habitabilis Significat etiam orbis partem in habitationem ho-
Psal. 77. minibus concessam. vt, Aquilonem & mare tu creasti.
Namque maxima terræ pars aquilonem spectat.
Chaldæa. Aliquando Chaldæam regionem significat. vt, Ol-
Ierem. 1. lam succensam video, & facies eius ad Aquilonem. &,
Ioel. 2. Eum qui ab Aquilone est, procul faciam à vobis.
Nonnunquam diuini verbi impetum, vim & effica-
Verbū Dei. citatem nubes omnes vanitatis disijcientem, Aquilo si-
Ierem. 1. gnificat. vt. Ab Aquilone pandetur omne malum.
Sion. In Ierosolymæ vrbis descriptione Aquilonis latera
Psal. 47. Sion montem indicant. vt, Latera Aquilonis, ciuitas
regis magni.

AVSTER.

Dextera mundi. AVSTER dexteræ orbis plagæ index est. vt, Ad
Deut. 3. Ezech. 47. Aquilonem & ad Austrum. &, Plagam Austri in meri-
diem. Indicat etiam solitudinem ea, in qua filij Israel
Desertum. Habac. 3. commorati aliquando sunt. vt, Deus ab Austro veniet,
& sanctus de monte Pharan.
Calida regio. Et propter plagæ calorem Auster terram calidam, &
Iosue 15. arentem significat. vt, Terram australem & arentem
dedisti mihi. &, Conuerte Domine captiuitatem no-
stram, sicut torrens in austro.
Auster etiam apud Danielem Ægypti regnum signi-
Aegyptus. Daniel. 11. ficat. Et confortabitur rex Austri, &c.

OCCIDENS.

VENTVS ab Occidente nomen proprium non ha-
bet in sacris libris, sed ventus tantum dicitur, parte, vn-
Exod. 10. de flat, indicata, quo vsus Deus locustas ex Ægypto in
rubrum mare expulit. Sed Occidens pro ipso vento aut
Luc. 13. pro regione & plaga mundi vsurpatur. vt, Venient ab
Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro.

PLVVIA, IMBER.

CAP. LXXV.

PLVVIAM ex nubibus concretam venti demit-
Prouerb. 25. tunt: sicut scriptum est, Nubes & ventus, & pluuia non
superueniens, &c. Habet autem & genus hoc arcanam
Recreatio. Ose. 6. significationem vt viuificationis & recreationis. Veniet
nobis quasi imber temporaneus, & serotinus terræ. &,
Ezech. 34. Deducam imbrem in tempore suo, & pluuiæ benedi-
ctionis erunt. Et dabitur pluuia semini tuo, vbicumque
Copia. seminaueris in terra. Pluere abundantiam & copiam
Psal. 77. Deut. 32. maximam significat. vt, Pluit super eos sicut puluerem
carnes. & Concrescat in pluuiam doctrina mea.
Hyems. Pluuiam hyemē synecdochicōs interpretamur. vt,
Cantic. 2. Imber abijt, & recessit. Pluuia & ros beneficium
Beneficium magnum soli Deo acceptum referendum significat. vt,
Mich. 5. Et erunt reliquiæ Iacob in medio populorum quasi
ros à Domino, & quasi stillæ super herbam, quæ non
expectat virum, & præstolatur filios hominum.
Lachrymæ. Pluuia lachrymas apud Ecclesiastem. Et reuertan-
Ecclesi. 12. tur nubes post pluuiam. Pluuia & grando tribula-
Calamitas. tionem, & bellum, impetumque potentiæ vehementis,
sicut impetus grandinis, sicut turbo confringens, sicut
Isai. 26. impetus aquarum multarum. Et subuertet grando spē
mendacij, & protectionem aquæ inundabunt. Quan-
quam & hoc arcanam magis habet significationem,
quam suo loco exponere spes est.

ROS.

ROS copiam multitudinemque significat maximā. Copia. Multitudo
s.s.E. Et operiemus eum, sicut cadere solet ros super 2. Reg. 17.
terram.
Ros & pluuia, beneficia à solo Deo exspectanda, & Beneficia Dei.
conferri solita significat. vt, Erunt reliquiæ Iacob in Mich. 5.
medio populorum multorum quasi ros à Domino.
Benignitas & gratia, secundarumq. rerū vsus, roris Gratia. Benignitas.
nomine & similitudine significantur. s. s. E. Sicut fre- Prouerb. 19.
mitus leonis, ita & regis ira. Et sicut ros super herbam,
sic & hilaritas eius.
Ros matutinus, res fluxa, instabilis, & quæ citò perit, Instabilitas
s. s. E. Idcirco erunt quasi ros matutinus præteriens. Ose. 13.

FVLGVR ET FVLMEN EX EADEM CAVSA.

FVLGVR incenso aëre fit, ignemque refert velocis-
simum, qui non antè caueri aut præuideri possit, quàm Celeritas. Velocitas.
editus fuerit. Quam ob rem velocitatis & in expe-
dienda re improuisæ festinationis, atque diuinæ cuius-
dam, eiusdemq. præstātissimæ, & omnino irrefragabilis
virtutis significationes ex fulgurum imagine sumūtur.
Hinc est, quod diuinæ præsentiæ & virtutis argumen-
to legimus, Dominus dedit tonitrua, & grandinem, & Exod. 9.
discurrentia fulgura super terram. &, Ecce cœperunt Exod. 19.
audiri tonitrua, & micare fulgura. Vltio præsentissi-
ma, acerrima & insuperabilis fulguris mētione indica- Vltio.
tur. vt, Si acuero vt fulgur gladium meum. &, Splendor Deut. 23.
ignis. &, De igne fulgur. &, Facies eius velut species Ezech. 1. Daniel. 10.
fulguris. &, Exibit vt fulgur iaculum. &, Facta sunt ful- Zach. 9.
gura & voces. &, In splendore fulgurantis hastæ tuæ. Apocal. 16. Habac. 3.
Propter celeritatem nimiam dictum est: Videbam Luc. 10.
satanam sicut fulgur de cælo cadentem. Aliquando rei
efficacitatem manifestam, & omnibus cōspicuam ma- Efficacitas.
ximè arcana ratione indicat fulgur. vt, Sicut fulgur exit Matth. 24.
ab Oriente, & apparet vsque in Occidentem. &, Sicut Luc. 17.
fulgur coruscans de sub cælo in ea, quæ sub cælo sunt
fulget, &c.

GRANDO.

GRANDO nulli rei commoda, sed omnibus incom-
moda tantum diuinæ in improbos animaduersioni in-
seruire videtur, quandoquidem satis, plantis, pecudi-
bus, & hominibus ipsis nocere deprehenditur. Quam Ira.
ob rem Dei aduersus peccatores iram testatur. vt, Ad- Exod. 9.
huc retines populum meum, & non vis dimittere eum.
En pluam cras in ipsa hora grandinem multam nimis,
&c. &, Intonuit de cælo Dominus, grando & carbo- Psal. 17.
nes ignis. &, Ecce validus & fortis Dominus sicut im-
petus grandinis. &, Subuertet grando spem mendacij. Isai. 27.
&, Grando magna sicut talentum descendit de cælo Apocal. 16.
in homines. Hæc omnia calamitatem hominibus ob Calamitas.
culpas illatam significant.

NIX.

EX eadem materia, qua & aqua, nix efficitur, frigi-
da omnino natura & cādidissima, terris etiam, si oppor-
tunè immittatur, vtilis: sicut scriptum est, Quomodo Isai 55.
descendit imber & nix de cælo, & illuc vltrà nō reuer-
titur, sed inebriat terrā, & germinare eam facit. Cuius
nominis ex his rationibus certa vsurpatio est. nam dies Hyems.
niuis hyemem significant. vt, Ipse descendit, & inter- 1 Paral. 11.
fecit leonem in media cisterna in tempore niuis. Candor.
Candoris similitudinē extremam & puritatis signi- Puritas.
ficationem habet. vt, Si lotus fuero quasi aquis niuis. Iob. 9. Psal. 50.
&, Super niuem dealbabor. &, Candidiores Nazaræi Thren. 4.
eius niue.
Lepræ etiam manifestæ albedinem & notam indi- Lepra.
cat. vt, Moses protulit manum leprosam instar niuis. Exod 4.
&, Maria conspecta est candenti lepra vt nix. &, Giezi Num 12.
regressus est quasi nix leprosus. Niuis vsus in 4 Reg. 15.
æstu refrigerium magnum, & consolationem affert: Refrigeratio.
sicut

sicut scriptum est, Sicut frigus niuis in die messis, ita legatus adueniens ei, qui misit eum. Prouerb. 25.

Importunitas. At verò nix in æstate demissa importunã rem significat. vt, Quomodo nix in æstate, & pluuiæ in messe, sic indecens est stulto gloria.

Glacies.

In frigidarum naturarum genere glacies est, durior quàm nix, minus candens, ex eadem tamen materia: sicut scriptum est, De cuius vtero egressa est glacies, & niuis quis est pater? (Iob. 37.) In antithesim caloris, & ignis affertur. vt, Ignis, grando, nix, glacies. (Psal. 147.) sed ad euanescentis (Euanescentia.) prosperitatis, negotij, rei aut consilij imaginem describendam appellatur. vt, Ingrati enim fides tãquam hybernalis glacies tabescit. (Sapient. 16.) & , Sicut in sereno glacies dissoluentur peccata. (Eccl. 3.)

Nebvla.

Nebvla minoribus & tenuioribus partibus, quàm aqua, nix, & glacies, cõstat, atq. ita magis diffunditur & citius dissoluitur: sicut scriptum est, Qui dat niuem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit. (Psalm. 147.)

Maiestas. Propter extensionem, & aëris impedimentum, diuinam maiestatem, efficientia quidem manifestam, mortalibus autem oculis inaccessibilem, indicat nebula; quã ob rem Deus in nebula sæpe descendisse, & venisse dicitur. vt, Nebula impleuit domum, & non poterant sacerdotes stare, & ministrare propter nebulam: (3. Reg. 7.) Impleuerat enim domum gloria Domini. & Dominus dixit, vt habitaret in nebula. (Ibidem.)

Euanescentia. Res, quæ omnino disijci dissiparique potest, & euanescere, nebulæ similitudine notatur. vt, Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua. (Isai. 44.)

Cælum. Cælorum supernorũ species, & prospectus nebulæ similis esse dicitur. vt, Sicut nebula texi omnem terram. (Eccles. 24.)

Inconstans. Nebula turbinibus agitata, inutilem, & inconstantem hominem apud D. Petrum significat. (2. Pet. 2.)

Tempestas.

Persecutio. Calamitas. Tempestas persecutionis & calamitatis, vltionis, atque omnis infestæ, & difficilis rei sensum significat: qua in definitione pœnas etiam ferendas intelligimus. vt, Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas. (Iob. 27.) &, Morietur in tempestate anima eorum. (Iob. 36.) &, Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens super caput impiorum veniet. (Ierem. 23.) Hoc loco vltionem significat vehementem, sicut & in illo: Et dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & ventum procellæ dissipantem. (Ezech. 13.)

Vis magna. Vim & potentiam insuperabilem aliquando tempestas exprimit. vt, Dominus in tempestate, & turbine viæ eius. (Nahum. 1.) & Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine austri.

Tvrbo.

Vltio. Tvrbo, iudicio diuino allatam vltionem aduersus improbos, & ad proborum liberationem, significat in arcanis definitionibus. vt, Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorem suum: & increpationem suam in flamma ignis. (Isai. 66.) Et Dominus, in tempestate, & turbine viæ eius, & nebulæ puluis pedum eius. (Nahum. 1.)

Exercitus impetuosus. Exercitus impetuosissimus, & insuperabilis, his verbis turbinis, & tempestatis, describitur: Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus eius. (Ierem. 4.)

DE ANIMALIBVS.

CAP. LXXVI.

Prima omnium animantiũ genera, pisces & aquatilium monstrorum formæ, atque illis digniores etiam natura proximæ aues, & volatilia extitere, quæ liquidiores mũdi huius partes occupare, ornare, frequẽtareque possent: quorũ natura omnis & humidior est, & aëris parte cũ humiditate obtinet: caloris verò nõ multũ habet, ideoque frigus difficilius, quàm æstũ perfert, de quibus scriptũ est: Dixitque Deus, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram sub firmamento cæli. (Genes. 1.) Horum autem genera omnia non est nunc animus persequi ad definiendum, sed quædam tantùm adnotare ad sacrorum sermonum vsum opportuna.

Pisces in genere.

Piscivm omniũ natura muta est: nã cùm in aëre non respiret, vocem emittere non potest: estque hoc genus præter cætera animalia fecundissimum. Ex quo fit, vt sacris libris copiosissima soboles *piscescendi* verbò, vt ita reddam וידגו Hebraicè indicetur. vt, Et crescant in multitudinem super terram. (Genes. 47.) Hebraicè est, *Et piscescant*. Horũ natura in aquis tantùm viuit, vnde aliquando petuntur descriptiones ad aquarum penuriam, vel temporum sterilitatem indicandam. (Tempora.) vt, Computrescent pisces sine aqua. (Isai. 50.) &, Sed & pisces maris congregati sunt. (Ose. 4.) Ad manifestam Dei prouidentiam, & virtutem probandam, pisces etiam appellantur. (Prouidẽtia. Iob. 12.) vt, Narrabunt tibi pisces maris. &, Volucres cæli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. (Psalm. 7.)

Populus frequens. Metaphoricè, & ex quodam metonymiæ vsu pisces pro populo frequenti Ægypti dixit Ezechiel. Et agglutinabo pisces fluminum tuorũ squamis tuis: & proijciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui. (Ezech. 29.)

Postremũ genus. Extremum in omni animalium natura genus, & postremi sensus in comparationibus haberi pisces obseruauimus. vt, Et commouebo à facie mea pisces maris, & volucres cæli, &c. (Ezech. 37.) &, Congregans volatilia cæli, & pisces maris. (Sopho. 1.) Hominum quoque copiam multam Deo probandam significant pisces. (Hominum copia bona.) vt, Erunt quoque pisces multi satis, postquam venerint illuc aquæ istæ. (Ezech. 47.) Ad hãc autem rationem alludens Christus dicebat: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. (Marc. 1.) &, Sagenæ missæ in mari, & ex omni genere piscium congreganti. (Matth. 13.)

Reptile. Pro reptilium genere vsurpatur etiã piscis. vt, Si petierit patrẽ filius piscem, nũquid dabit ei scorpionem? (Matth. 7.)

Temeritas. Atque vt hæc natura ex omnibus generibus animãtium maximè bruta, & vocis expers est, ita etiam ad pertubatum, & politia carentem viuendi statum significandum adducitur. vt, Et facies homines velut pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem? (Habac. 1.)

Cete sive dracones.

Maximvm, & vastissimum in mari genus Dracones sunt, quos Scriptura cete quoque appellat: qua in natura Leuiathan excellit, animans ad diuinam prouidentiam ostendendam cumprimis creata, cui maxima in mari libertas & licentia est vagandi, & cæteros pisces deuorandi: sicut scriptum est, Hoc mare magnũ, & spaciosum manibus, illic reptilia, quorum nõ est numerus: animalia pusilla cum magnis: illic naues pertransibunt, Draco iste, quẽ formasti ad illudendum ei. (Psal. 103.)

Tyrannis potentia. Maximam potentiam, & vim, tyrannidemq. immodicam nomen ceti appellatum significat. vt, Nunquid ego mare sum aut cetus? (Iob. 7.) &, Tu cõtribulasti capita draconum in aquis. (Psal. 77.) &, Conculcabis leonem & draconem. (Psal. 90.) &, Rex Ægypti draco magne. &, Leoni gentium assimilatus es, & draconi, qui est in mari. (Ezech. 29. & 32.) Significat etiam allegoricos Luciferum mundi tyrãnum, & omnes eius tyrannidis præcipuos principes. vt, In die illa visitabit Dominus in gladio suo super Leuiathan serpentem vectem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est. (Isai. 27.) &, Ecce draco magnus, ruffus, &c. (Apocal. 12. 13. 16. & 20.)

Dracones autem terrestres aquaticorum naturę affines sunt, immite genus, & ferum; consortium hominum fugiens; veruntamen in vrbium ruinis libenter

Vastitas. commoratur. Quam ob rem euersionis, desolationis
Isai. 13. & solitudinis argumento est. vt, Replebuntur domus
Ierem. 49. eorum draconibus. &, Aser erit in habitaculum draconum. &, Babylon in habitaculum draconum. Hor-
Lamentatio. ribilis autem Draconum vox miseram & calamitiosam
Miche. 1. lamentationem refert. vt, Faciam planctum velut draconum.

SERPENS.

INVISA hominibus, & infesta serpentium natura est, animalium, præter cætera omnia terrestria, & marina genera viuacissimorum, & callidissimorum : sicut
Genes. 1. scriptum est. Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus. Et estote
Matth. 10. prudentes sicut serpentes.
Malamens Malam mẽtem, & malum animum, & rem aut personam nocentem serpens significat. vt, Serpentes, & ge-
Matth. 23. nimina viperarum. &, Nunquid pro pisce serpentem
Luc. 11. Periculum dabit? Summum periculum ab hostibus, idque per insidias allatum, serpentium nomen indicat: sicut scri-
Ierem. 7. ptum est. Quia ecce ego mittam vobis serpentes regu-
Amos. 9. los, quibus non est incantatio. &, Mandabo ibi serpen-
Eccl. 10. ti, & mordebit eos. &, Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occultè detrahit.
Diabolus Porro serpens diabolum humani generis acerrimum & nocentissimum hostem illum significat, qui explica-
Genes. 2. tionis causa antiquus serpẽs dicitur. vt, Serpens erat callidior, &c. &, Sicut serpens Heuam seduxit. Et serpẽs
2. Cor. 11. antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas.

COLVBER.

Insidiæ Nocumentum. COLVBER, insidiatorem, & nocentem, oppressoréque significat: vt, Fiat Dan coluber in via. &, Ingre-
Genes. 49. Prouerb. 23. ditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber. &,
Eccles. 10. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. &, Si ingre-
Amos. 5. diatur domum, & admoueat manum suam super parietem, & mordeat eum coluber.

SCORPIO.

Negocia laboriosa SCORPIONVM oua, negotia laboriosa, & inutilia,
Inutilia. ipsisq. auctoribus nocentia indicant. vt, Oua aspidũ siue
Isaia. 59. scorpionũ ruperunt. Sunt enim scorpiones venenatæ ac
Ezech. 2. malignæ naturæ, eiusmodiq. ingenia indicant hominũ,
Malignum negotium. atque adeo dęmonum malorum studia artesque signi-
Luc. 11. ficant, s. s. e. Quoniam increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. &, Si petierit ouũ,
Luc. 10. nunquid illi porriget scorpionem? &, Dedi vobis potẽ-
Apocal. 9. statem calcandi super scorpiones, & serpentes. &, Data est illis potestas, sicut habent potestatẽ scorpiones terrę.

RANÆ.

Pseudoprophetæ. RANÆ immunda animalia, & loquacia pseudoprophetas significant. s. s. e. Et vidi de ore draconis, & de
Apocal. 16. ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos, in modum ranarum.

AVES VOLVCRES.
CAP. LXXVII.

MVLTIPLEX auium genus est & cæterarum animantium, quæ pennis vtuntur; omnibus autem communis est sobolis numerositas. Nam quæ infecundissimæ habentur, singulis tamen annis nec minus quàm geminos pullos procreant : sicut scriptum est.
Genes. 1. Auesque multiplicentur super terram. Sunt autem in auium genere quædã feræ, rapaces, & carniuoræ; quædam verò mitiores, moribus omnino dissimiles. Quam ob rem varios hominum mores vtraque pars refert. Atque ex hac re factum est, vt mitiores ad sacrificia peterentur, alijs reiectis, idq. non sine arcana significatione, quod in esu ipsarum etiam est obseruãdum. Ex hoc genere comparationes ac similitudines sumuntur, & aliæ etiam petuntur ad sermonem rationes.
Dexteritas Ex celeritate motus, & volatus, qua hoc genus præter cæteras omnes animantium naturas valet : sicut scriptum est, Homo natus ad laborem, & auis ad Iob. 5.
volatũ: fit vt ministerij celeritas huiusmodi imaginibus indicetur. vt, Vocans ab Oriente auem, & de terra Isai. 46.
longinquą virum voluntatis meæ.
Instabilitas, & sedis ac mansionis incertitudo, atque Instabiles.
paupertas, auium similitudine ostenditur. vt, Sicut auis Isai. 16.
fugiens, & pulli de nido auolantes, sic erunt filię Moab Matth. 7.
in transcensu Arnon. &, Vulpes habent foueas, & volu- Ezech. 17.
cres cæli nidos. &, Ephraim quasi auis auolabit.
Vagos, aduenas, & ignotos etiam significat auis. vt, Aduena.
Ita & volucres cæli veniant & habitent in ramis eius. &, Ose. 9.
In ramis eius conuersabũtur omnes volucres cæli. Quia Matth. 13.
& aues cæli portabunt vocem tuã : & qui habent pen- Daniel. 4. Eccl. 10.
nas, annuntiabunt sententiam.
Volucres cæli diabolum aliquãdo significare docuit Diabolus. Matth. 13.
Christus Dominus. Charitatis, & affectus, & curæ Charitas.
erga suos imaginem imitantur aues. vt, Quoties volui
congregare filios tuos, quemadmodum congregat auis Luc. 13.
nidum suum! &, Sicut aues volãtes, sic proteget Domi- Isai. 31.
nus filios Israel, &c.
Sæpe autem auium rapacium commemoratio magnam stragem, & sepulturæ defectum portẽdit. vt, La- Strages. Genes. 40.
cerabunt volucres carnes tuas. &, Qui mortuus ex Basa fuerit in regione, comedent eum volucres. &, Feris 3. Reg. 16.
auibus, omniq. volatili, & bestijs terræ dedi te ad deuorandum. &, Clamaui voce magna dicens omnibus aui- Ezech. 39.
bus, quæ volabant per medium cæli, Venite, & come- Apoc. 19.
dite. Auium defectus loci vastationem significat. vt, Ierem. 9.
A volucre cæli vsque ad pecora transmigrauerunt.
Porro quarundam auium naturam indicantes, quæ Solitudo.
ex his sumuntur comparationes, adnotabimus.

AQVILA.

FORTISSIMA, & robustissima in auium genere, & velut regina, Aquila est in rapacium natura enumerata: sicut scriptũ est, Aquilam scilicet, & gryphen, &c. Deut. 14.
Estque in eo genere cæterarum omnium velocissima, & quæ volatu in superna omnium altissimè contendat: sicut scriptum est. Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum? Iob. 39.
Præsidij, & tutelæ significationem habet Aquila. vt, Tutela.
Quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & Exod. 19.
assumpserim mihi. &, Sicut aquila prouocans ad vo- Deut. 32.
landum filios suos, & super eos volitans.
Celeritatem in conficienda re, & dexteritatem Celeritas.
etiam significat aquilæ volatus. vt, Adducet super te Deut. 27.
Dominus gentem de longinquo, & de extremis terræ in similitudinem aquilæ volantis cum impetu. &, 2. Reg. 1.
Saul & Ionathan aquilis velociores canebat Dauid. &, Ierem. 4.
Velociores aquilis equi eius. &, Quasi aquila super Ose. 7.
domum Domini.
Propter singularem mutandæ plumę naturam symbolum est Aquila magnæ tristitiæ primùm, deinde instaurationis rerum secundarum. vt, Dilata caluitium Mich. 1. Mæstitia.
tuum vt aquila. &, Renouabitur vt aquilæ iuuentus Psal. 102.
tua.
Rapaces & auidi atque lucro inhiantes, & prædæ, aquilarum nomine, significantur. In ea enim re cæte- Rapacitas.
ras aues aquilæ antecellunt : sicut scriptum est, Per- Iob. 9.
transierunt, quasi naues poma portantes, & sicut aquila volans ad escam. &, Comedant eum filij aquilæ. Prouerb. 30.
&, Volabunt quasi aquila festinans ad comedendum. Habac. 1.
&, Vbicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & Matth. 24.
aquilæ. Huius vitij vitandi causa, aquila in esu carnium prohibetur: sicut scriptum est. Aquilam scilicet Deut. 14.
& gryphen.
Aquila regium symbolũ est, vnde & Babylonicũ re- Regnum.
gnũ aliquando Aquilæ nomine significatũ est. vt, Aqui- Ezech. 17.
la grandis magnarũ alarum, longo membrorum ductu.
&, Leęna illa, quæ alas habebat aquilæ, Danieli visa, hoc Daniel. 7.
significabat: atq. ita interpretatus est Esdras: Aquilam, quam vidisti ascendentem de mari, hoc est regnum, 4. Esd. 11.
quod visum est in visione Danieli fratri tuo.

Aegypti regnum. Ezech. 17. Apocal. 7.12 & 4. Aliquando regnum Aegypti, vt apud Ezechielem. Et facta est aquila altera grādis magnis multisque plumis. In Apocalypsi duobus locis aquila regnum, tertio autem magis arcanam rem significat.

ACCIPITER.

Ex rapacibus auibus accipiter quoque est: singulis annis mutat plumas: sicut scriptum est. Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandēs pennas suas ad austrum? In feritatis igitur detestationem in ciborum vsibus repudiabatur: sicut scriptum est, Accipitrem iuxta genus suum. (Iob. 39. Feritas. Leuit. 11.)

PASSER.

Vtilis auis ex mansuetiori genere passer est, certa sede carens, & loca mutans, inter munda genera computatus, imbellis omnino, & qui nullum aliud genus lædat. Quam ob rem non sine magna significatione humanæ naturæ ad sacrificia expetebatur. Est autem vtilis, & esui aptus. (Leuit. 14.)

Significat autem in comparationibus humilitatem à potentia & superbia alienam, deinde paupertatem, & solitudinem, atque diuinæ prouidentiæ & præsidij expectationem. vt, Multi dicunt animæ meæ, transmigra in montem sicut passer. Et factus sum sicut passer solitarius in tecto. &, Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. (Humilitas. Paupertas. Psal. 10. Psal. 101.)

Vagationem, & loci incertitudinē. vt, Sicut auis ad alta transuolans, & passer quolibet vadens. Res vtilis, tamen vilis pretij, passeris nomine dicitur. vt, Nonne duo passeres asse veneunt, &c. (Vagatio. Prouerb. 26. Matth. 10. Vilitas.)

STRVTHIONES.

QVÆDAM auium genera sunt, quæ in desertis, & desolatis atque aridis, & incultis locis agunt, suoque cantu vastitatem ipsam indicantes horridiorem reddunt. In his connumerantur quædam, quibus Hebraicum nomen est ציים à siccitate deductum, & qui appellantur בְּנֵי יַעֲנָה, quos nō incubare ouis excludēdis aiunt. Latini filios struthionis interpretantur. Hoc genus, & vastitatem & tristitiam, horrorem & suorum etiam negligentiam significat, & ideo inter vetitos cibos enumeratur. Horum rationum exempla sunt. Frater fui draconum, & socius struthionum. &, Habitabunt ibi struthiones. &, Filia populi mei crudelis quasi struthio in deserto. (Vastitas. Mœstitia. Deut. 14. Iob. 30. Isai. 13. Thren. 4.)

COLVMBA.

COLVMBA domestica ac familiaris auis, omnium generum simplicissima est, facillimeque seducitur, metu maximè omnium terretur, & tamen aucupem ad proximum spatium expectat, neque ferè periculum cauere nouit, antequam sentiat. Vnde ab Hossea dictum est. Ephraim quasi columba seducta, non habens cor. magna in volando contentione valet, ita vt quamlongissimè auolet, & reuolet. Quam ob rem à Noe emissa est ex arca post coruum, causa cognoscendi num aliqua terræ pars à diluuio iam libera esset. Cantu querelā, & gemitum imitatur, vbi quiescit, cogitabundorum habitum præfert: est in simplicium, & innocentum atque mūdarum auium definitione, ideoque & sacrificijs, & cibis apta non sine arcana significatione: sed geminæ perpetuò ad sacrificia petūtur mas, & fœmina, ea ratione, qua homo interior & exterior Deo simul sacrificari debent; quoniā hoc genus maris & fœminę societatem præcipuè obseruat. Volatū celerem, & fugam lōgissimā in comparatione indicat columba. vt, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Ecce elongaui fugiens, &c. &, Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas? (Hose. 7. Genes. 7. Leuit. 1. Celeritas. Psalm. 54. Isai. 60.)

Amoris fideiq. cōmunis ac reciprocæ symbolum est columba in Cāticis. Oculi tui columbarum. Et columba mea, formosa mea. &, Vna est columba mea. Estque Ecclesiæ imago eadem: Soror mea columba mea. ita Esdras exposuit: Ex omnibus auibus nominasti tibi columbam vnam. (Amor. Fides. Cantic. 1. Cantic. 2. Ecclesia. Cant. 5. 4. Esd. 1.)

Mæstitiæ & cogitationis atque metus descriptionem ostendunt columbæ. namque in fenestris meditabundæ videntur. Nidificant autem in rupium foraminibus sobolis conseruandæ causa, & metu omnium auium rapacium & aucupum; quibus expositæ ad prædam sunt. Quæ verò in locis apertioribus & liberioribus agunt, certius expectant periculum. Ob has res illa exempla leguntur. Estote quasi colūba nidificans in summo ore foraminis. Et erunt in montibus quasi columbæ conuallium, omnes trepidi. Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor vt columba. Quasi columbæ meditantes gememus. Simplicitatem & innocentiam hæc auis præter cæteras refert. Quam ob rem à Christo præceptum nobis est: Estote simplices sicut columbæ. Hoc autem expressit Spiritus sanctus in columbæ specie super Christo in aëre visus. (Mæstitudo. Ierem. 47. Ezech. 7. Psal. 37. Isai. 57. Matth. 10. Simplicitas. Iohan. 1.)

TVRTVR.

TVRTVR proximum, & affine columbis genus, societatis maritalis fidem colit, & perpetuò seruat; gemit potius, quàm cantet. Eiusdem in sacrificijs, & in cibis vsus. Peregrina auis est, & peregrinum hominē significat. vt, Turtur inuenit nidum, vbi reponat pullos suos. Est etiam prouidentiæ & cognitionis symbolū. vt, Turtur & hirundo, & ciconia cognouerunt tempus suum. Verisque signum aduenientis. vt, Vox turturis audita est in terra nostra. (Leuit. 1. 5. Psal. 73. Peregrinus. Prouidentia. Ierem. 7. Cantic. 2. Ver.)

GALLINA, GALLVS.

DOMESTICA, & familiaris auis gallina est, atque adeo vtilis, quæ simul cum gallo familiam aliquam refert non malè curatam, sed gallus arrogantiam quamdam præ se fert: sicut scriptum est. Tria sunt, quæ bene gradiuntur: Gallus succinctus lumbos suos. Hic diei, & noctis partes cognoscit & voce indicat. Namque meridiem & noctis medium denuntiat: sicut scriptum est, Quis dedit gallo intelligentiam? Quam ob rem ab iter facientibus, & nauigantibus temporis indicandi causa asportari solet: sicut scriptum est. Quemadmodum asportatur gallus gallinaceus. Vnde, & peregrinationis imaginem exprimit. Galli cantus certam temporis horam notat. vt, An galli cantu, an mane. &, Priusquam gallus bis vocem dederit, ter me negabis. &, Statim gallus cantauit. Gallina autem curæ, & affectus & solicitudinis erga suos symbolum est. vt, Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos, sub alis. &, Sub vmbra alarum tuarum protege nos. Et ita vos collegi, vt gallina pullos suos sub alas suas. (Prouerb. 30. Iob. 37. Isai. 22. Peregrinatio. Marc. 13. Luc. 22. Tempus certum. Iohan. 17. Matth. 23. Cura. 4. Esd. 1.)

PERDIX.

PERDIX cibi causa expetitur, ideoque aucupem timet maximè, quem non nimium fugere potest, propterea quòd nec volatu valet lōgo, nec pedibus ad currendum sit velocissimis; quam ob rem latibula quærit. In similitudinem autem affertur hominis afflicti, & exagitati à potentioribus magna contentione: sicut scriptum est, Sicut persequitur perdix in montibus. Nonnunquam diuitiarum alienarum malesuadam appetentiam, & iniustam possessionem perdix significat. vt, Perdix fouit quæ non peperit. (Afflictio. Pressura. 1. Reg. 26. Auaritia. Ierem. 17.)

HIRVNDO.

HIRVNDO peregrina auis est, quæ certa tempora anni ad migrandum obseruat. Vnde ad certam muneris cuiusque & officij obseruationem ostendendam appellatur, vt ciconia etiam. vt, Turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus suum. Expectationis, & desiderij symbolum hirundinum pulli sunt. vt, Sicut pullus hirundinis, sic clamabo. (Prouidētia. Ierem. 7. Expectatio. Isai. 37.)

CICONIA.

CICONIA peregrina auis temporis opportuni prouidentiam imitatur, & docet: sicut scriptum est. Turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus suum. (Prouidētia. Ierem. 7.)

VOLARE.

Celeritas. Psal. 17. Psal. 54. Prouerb. 33. Isai. 60.

VOLANDI verbũ celeritatẽ humanã maiorẽ, vltra omnem comparationem significat, s. s. E. Et ascendit super Cherubim, & volauit super pennas ventorum. &, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? &, Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere. Quia facient sibi pénas quasi aquilæ, & volabunt in cælum. &, Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?

OVVM.

Diuitiæ. Isai. 10.

OVA diuitias & fortunas populorũ significãt, s. s. E. Et sicut colligunt oua, quæ relicta sunt: sic ego vniuersam terrã congregaui, & non fuit, qui moueret pennã.

Cogitatio. Cura. Isai. 59.

Curæ, cogitationis, & intenti studij significationem indicãt oua ex similitudine auium aut reptilium à quibus fiunt & fouentur, s. s. E. Oua aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt. hoc loco magnum studium, & auctoribus ipsis inutile, alijs verò perniciosum significatur, vt inferiùs explicat Propheta: Qui comederit ex ouis eorum, morietur: & quod confotum est, erumpet in regulum.

Vtilis res. Luc. 11.

Aliquando rem vtilem & salubrem significat ouum. vt, Si filius patrem petierit ouum, nunquid porriget ei scorpionem?

ALÆ, PENNÆ.

Volatus. Psal. 54. Zach. 5.

ALÆ & pennæ, ad volandum datæ sunt volucribus, s. s. E. Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ, & volabo? Celeritatem autem significat: vt, Habebat alas, velut alas miluij. Et spiritus in alis earum.

Tutela. Deut. 32. Psalm. 16. Matth. 23.

Significat etiam protectionem efficacem, & tutelã, pro rerum necessitate, & temporum vsu opportunam. Namque fortiores aues vt aquilæ, pullos suos, quos alis fouent & tuentur, mutare possunt in loca commoda, & tuta, s. s. E. Expandit alias suas, & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis. &, Sub vmbra alarum tuarum protege me. &, Quoties volui congregare filios tuos, vt congregat gallina pullos suos sub alis.

Vela. Nauigatio Orbis partes. Isai. 18. Ezech. 7.

Alæ per metonymiam velorum nauis imaginem, & nauigationis significationem habent; vt, Væ terræ cymbalo alarum, quæ est trãs flumina Æthiopiæ. &, Quatuor orbis plagas, terræ alas dixit Ezechiel.

PENNÆ.

Fuga. Prouerb. 23. Psal. 54. Psalm. 138.

PENNÆ ad velocissimam fugam significandam inducuntur, s. s. E. Quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & volabunt in cælum. &, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? & ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. &, Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris.

Protectio, tutela. Isai. 10. Psalm. 90.

Protectionem, & tutelam aliquando pennarum nomine interpretamur. vt, Si ego vniuersam terram congregaui, & non fuit, qui moueret pennam. &, Sub pennis eius sperabis.

INSECTORVM GENERA QVÆDAM.

CAP. LXXVIII.

Eccles. 11.

APES insectorum omnium generosissimum est, & efficiẽtia vtilissimum, exiguo corpore, tamen prudentissimo, & admirabili sensu politicæ vitæ, & ciuitatis instar habet, & in commune laborat; mel conficit omnis dulcedinis extremum: sicut scriptum est, Breuis in volatilibus est apes, & initium dulcoris fructus eius.

Cõspiratio frequens. Deut. 1. Psal. 117. Isai. 7.

In sermonum similitudinibus apes, magnam, & contentiosam multorum hominum vim, & conspirationem ad aliquem alium exagitandum, & molestandum indicat: sicut scriptum est. Egressus Amorrhæus, qui habitabat in montibus, obuiam veniens persecutus est vos sicut solent apes persequi. &, Circundederunt me sicut apes. &, In die illa sibilabit Dominus api, quæ est in terra Assur. hic frequentem quoque exercitum significat.

MVSCA.

Plaga. Exod. 7. Eccles. 10. Exercitus. Isai. 7.

MVSCA infestum insectum est, & detrimentum, calamitatem & corruptionem affert, & significat; sordidosque homines imagine refert, inter plagas numeratur: sicut scriptum est. Et venit musca grauissima in omnem terram Ægypti, corruptaque est terra ab huiusmodi muscis. &, Muscę morientes perdunt suauitatem vnguenti. Et exercitum innumerabilem atque infestissimum illo loco significat. Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti.

CVLEX.

Vitium exiguum. Matth. 23.

CVLICEM pro exiguo & leui vitio, & minus infesto animi morbo, protulit Christus. Excolãtes culicem, & deglutientes camelum.

LOCVSTA.

Psalm. 107. Leuit. 11. Matth. 3.

LOCVSTA inter plagas recensetur infestissimas, & nimiũ nocentes; breuis tamen est vitæ animal, & quod contento itinere in exitium tendat: sicut scriptum est. Sicut vmbra cùm declinat, ablatus sum, & excussus sum sicut locustæ. Ex hac natura quædam genera comeduntur, cuiusmodi victum tenuem, & facilè parabilem Iohanni Baptistæ Euangelistæ ascribunt.

Calamitas. Exod. 10. Deut. 27. Apocal. 9. Ioel. 1.

Est autem locusta signum calamitatis magnæ Dei consilio ad correptionem hominum allatæ. vt, Ego inducam cras locustam. &, Sementem multam iacies in terram, & pauca congregabis, quia locustæ deuorabunt omnia. &, De fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas, &c. &, Residuum locustæ comedit bruchus.

Frequentia Ierem. 46. Iudic. 6. Nahum. 3. Societas. Prouerb. 30.

Multitudinem hominum nimiam, & nocentem significat locusta. vt, Multiplicati sunt super locustas, & non est eis numerus. &, Veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum vniuersa complebant. &, Custodes tui quasi locustæ. Et paruuli tui quasi locustæ locustarum. Significat etiam officiorum, & actionum societatem cõstantem sibi ipsi & certam. vt, Regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas.

ARANEA.

Vita laboriosa. Psal. 37. Spes inanis Psal. 79. Iob. 7. Isai. 59. Ose. 8.

ARANEA perpetuo labore consumitur raro & exiguo fructu potita; eosque significat, qui in leuissimis rebus, & curis vitam impendunt aliàs breuem & ærumnis plenam. vt, Tabescere fecisti, sicut araneã, animam meam. &, Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Aranearum telę magnum laborem in rebus inutilibus magna spe, sed frustra positũ significant. vt, Nõ placebit ei vecordia sua, & sicut tela araneæ spes eius. &, Oua aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt. &, Quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ.

CARIES.

Calamitas. Internecio. Ose. 5.

CARIES calamitatem, & internecionem paulatim afferendam significat. vt, Ego ero quasi tinea Ephaim, & quasi putredo domui Iuda. Illud *putredo* Hebraicè *caries* est.

AMIMALIA QVADRVPEDIA.

CAP. LXXIX.

OMNIVM animantium naturæ in quatuor genera summa à sacris auctoribus diuidũtur. Ea sunt בהמה, quod animal dicunt Latini: עוף, quod volatile dicimus: רמש, quod calcatile: & שרץ, quod motabile vertere possumus. Ad primum genus omnes quadrupedes referuntur: Ad secundum pennatarum omnes species: Ad tertium verò minorum animantium & humilium, quæ quatuor quidem pedibus mouentur, & terram calcant, sed eam proximè contingunt, vt mures, ranæ, bufones, rubetæ. Quarti verò generis illa sunt, quæ vel quaternis vel pluribus etiam pedibus procurrunt, rependo tamen magis quàm calcãdo.

In qua

In qua definitione serpentes, viperę, lacerti, stelliones, & omnes in vniuersum bestiolarum, & vermium formæ continentur; quorũ omnium ferè natura in arcanis ceremoniis & ritibus immunda censetur. Ac de tribus quidẽ postremis generibus non nihil disseruimus: nunc deinceps primum genus tractabimus, quod duabus etiam partibus distinguitur. Altera propriè est mansuetioris naturæ animantium, quæ pastu & terræ fructibus aluntur, siue illa hominibus familiaria, siue syluestria sint: cuiusmodi sunt Armenta, pecora, cerui, capreæ, vri & alia. Altera verò ferarum, & earum, quæ raptu & sanguine viuunt, aut carnibus vescuntur; qualia leones, tygrides, pardi, lupi, vulpes, canes & feles commemorare possumus. Illa prior pars totius generis nomen commune בהמה sibi vsurpare solet. hæc posterior חיה propriè, hoc est viuens siue animans dicitur: nostri Interpretes interdum bestiam, nonnunquam etiam feram vertunt.

ANIMAL. בהמה

PRINCIPIO Behema omne animal à rationis vsu alienum significat. Quam ob rem serpens ex Deo audiuit: Maledictus tu inter omnia animantia & bestias
Genes. 3. terræ. &, Deleuit omnem substantiam, quæ erat super
Genes. 7. terram, ab homine vsque ad pecus. & perpetua est hæc distinctio hominis & בהמה in sacris libris. In hoc genere duæ adhuc definitiones obseruantur: altera animalium mundorum; cuiusmodi sunt, bos, ouis, capra & ceruus: altera immundorum, vt equi, asini, muli, suis, & leporis, quorum omnium rationes & naturas
Genes. 7. Noacho exploratas fuisse constat. Vtrumque genus af-
Stultitia. Fatuitas. fertur ad similitudines & comparationes hominum peruersi iudicij, & qui de rebus ex opinione magis & sensu, quàm ex ratione ac veritate statuunt. vt, Quid
Iob. 17. reputati sumus vt iumenta, & sorduimus coram vobis?
Iob. 35. &, Qui docet nos super iumenta terræ, & super volu-
Psalm. 47. cres cæli erudit nos. &, Comparatus est iumentis insi-
Psalm. 72. pientibus, & similis factus est illis. &, Vt iumentum factus sum apud te.

Vastatio. Huius generis animalium defectus extremam vastatione significat: vt, Adhuc audietur in loco isto, quem
Ierem. 33. vos dicitis esse desertum, eò quòd non sit in eo, nec homo nec iumentum in ciuitatibus Iuda & foris Ierusalem, quæ desolatæ sunt absque homine, & absque ha-
Ierem. 36. bitatore & absque pecore. &, Vastabit terram hanc, & cessare faciet ex ea hominem & iumentum. Gentes à
Exlex. Lege & certo notitiæ Dei vsu alienas significat allegoricos nomen hoc, addito agri nomine. vt, Sed & be-
Ioel. 1. Ioel. 2. stiæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te. &, Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa deserti. Et vastitas animalium deterrebit eos.

ANIMANTES.

Felicitas. ANIMANTIVM natura inimicarum mutua pax, temporum felicitatem & tranquillitatem maximã si-
Isai. 65. gnificat. vt, Lupus & agnus pascentur simul: sic leo & bos comedent paleas.

Desolatio. Vastatio. Isai. 34. Animantia siluestria, in vrbibus habitantia, loci vastationem arguunt: vt, Ibi habuit foueam ericius. Et enutriuit catulos, & circumfodit, & fouit in vmbra eius: Illuc congregati sunt milui.

Imperia. Daniel. 7. Animalia fera quatuor, regna quatuor siue orbis imperia apud Danielem significant. Animalia varia varias
Nationes. Acto. 10. gentes & orbis terræ nationes interpretatus est D. Petrus. Et animalia immũda gentes idolorum cultrices.

BOS.

IN hoc autem animalium genere primas tenet bos, hominibus ad multa vtilis; siquidem & agris colendis, & curribus, oneribusque trahendis iuuare, & horum femellæ lacte pascere possessorem possunt: & occisum etiam hoc animal, mundum, esuique aptum habetur. Constat autem minori sumptu & negligentiorem custodiam sui fert: sicut scriptum est. Et leo quasi bos Isai. 11.
comedet paleas. Et fœnum vt bos comedet. Quas ob Daniel. 4.
res omnes inter præcipuas diuitias in re rustica hoc ge- Diuitiæ
nus habetur: sicut scriptum est. Habeo boues & asinos, Genes. 32.
& seruos, & ancillas. &, Fuere ei boues & oues & asini. Genes. 12.
Et boues eorum crassæ. Est autem bos certa alicuius Psal. 143.
res & possessio propria, nimirũ eius, à quo alitur, cuius vsus ad ipsum tantùm spectat, neque vsurpari ab alio Bos.
sine iniuria potest. vnde Samuel aiebat, Vtrum bouem 1. Sam. 12.
cuiusquam tulerim aut asinũ. &, Nõ concupisces, &c. Deut. 5.
Non bouem, non asinum. Boues siue vaccę, eò quòd semel per annum pariant, & anni etiam labores atque Annus.
agri culturæ opus adiuuẽt, annorum symbola sunt apud Genes. 41.
somniorũ coniectores, vt ex Pharaonis somnio constat.

Bos cornupeta nocens animal significat, non tamen Nocumentum.
ad nocendum natum, sed ex propria prauitate ad id adductum, atque allegoricos hominem nocentem, cùm tamen nocere ab hominis natura sit alienum. Vn- Exod. 21.
de illa præcepta sunt de boue cornupeta vitando & custodiendo, atque inhibendo, ac nonnunquã puniendo.

Argumento ex contentione ducto significat bos rem Alienum.
alienam, quam opportunè adiuuare debeamus. vt, Nõ Deut. 5.
videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem; & præteribis. &, Si videris asinum fratris tui, aut bouem cecidisse in via, non despicies; sed subleuabis cum eo. &, Cuius vestrum asinus aut bos cadet in foueam. Luc. 14.

Bos triturans hominem ad alterius commoda laborantẽ & intentum. vt, Non ligabis os bouis triturantis. Deut. 25. 1. Cor. 9.

Illud etiam ex comparatione dictum est: Cognouit Seruitus.
bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Isai. 1.
Israel non cognouit, &c. Ad hanc comparationis etiã rationem illud pertinet. Boues & pecora non gustent Ionæ. 3.
quicquam, & iumenta clament ad Dominum in fortitudine.

VITVLVS.

VITVLVS saginatus populum opulentum, excidio- Populus damnatus.
ni tamen iudicio diuino destinatum interpretamur. Ierem. 46.
S. S. E. Mercenarij quoque eius, qui versabantur in medio eius, quasi vituli saginati versi sunt: & fugerunt, nec stare potuerunt, quia dies interfectionis eorum venit. Vituli & tauri, principes & potentes, & Principes.
superbi dicuntur. vt, Quoniam effusi estis sicut vitulus Ierem. 50.
super herbam, & mugistis sicut tauri. Et hostes fortes Inimici.
& feri vituli dicuntur. vt, Circundederunt me vituli Psal. 21.
multi: tauri pingues obsederunt me.

OVIS.

OVIS animal natura sua vtile, omni ex parte inno- Homines.
cens, prætereà & mite, quod cura indiget pastoris, aliàs Matth. 10.
periturũ facilè; & erroribus ac periculis obnoxium; significat autem homines quales esse oporteret, quos libenter Deus in suam custodiam tutelamque recipiat, S. S. E. Ite potius ad oues, quæ perierunt domus Israel. Matth. 7.
Et attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et si fuerint alicui centum oues, & errauerit vna Matth. 18.
ex illis, nonne relinquet nonaginta nouem in deserto, & quæret illam, &c. Hoc loco & multis aliis peculiaris Populus peculiaris.
& delectus populus oues dicuntur. vt, Et statuet oues Matth. 25.
quidem à dexteris suis. Oues etiam simili tropo discipulos interpretamur. vt, Ego sum pastor bonus, bonus Discipuli. Iohan. 10.
pastor ponit animam suam pro ouibus. Oues sine pastore homines recto consilio destitutos, & rectore com- Consilij inopia.
modo carentes, exponimus. vt, Vidi vniuersum Israel Paral. 18.
dispersum in montibus, sicut oues absque pastore.

Oues etiam ex mũdorũ animaliũ genere sunt, lana, lacte & carne hominibus vtiles, atque in optimarum Diuitiæ
diuitiarum, & simplicissimi, atque innocentissimi quę- simplices.
stus censu scribuntur. Quam ob rem Abel ouium pa- Genes. 4.
stor fuisse dicitur. Idque obseruarunt Abraham, Isaac Genes. 12. Genes. 29.
& Iacob cum filiis omnibus, qui sese pastores ouium Genes. 47.
profitebantur. Est autem simplicissimum animal & innocentissimum, ideoque inter mundas & innocentes

Isai. 53. pecudes primum obtinet gradum. vt, Tanquam ouis
Innocentia ad occisionem ductus est. Significat igitur hominem
Officium. Exod. 34. simplicem atque vtilem, & officiosum erga alios, innocentem pariter & purum. Quam ob rem primogenitus asini oue redimitur in ceremoniis antiquis.

Populus. Hoc genus maximè omnium cura diligentiaque indiget hominum, ideoque populum significat: cui si diligens & sedulus desideretur rector, perit prorsus, & in vitia dilabitur, atque in exitium tendit. Est autem hæc translatio in sacris libris illustris & multis exemplis no-
Numer. 27. ta. vt, Ne sit populus Domini sicut oues absque pasto-
Ierem. 13. re. &, Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? &, Grex perditus factus est populus meus, pasto-
Psal. 117. res eorum seduxerunt eos. &, Erraui sicut ouis quæ periit. Quære seruum tuum Domine. Et omnes nos qua-
Isai. 53. si oues errauimus.

Diuites. Oues pingues ditissimi in populo homines dicuntur.
Ezech. 24. vt, Pinguissimum pecus assume, compone quoq. strues
Psal. 143. ossium sub ea. Et oues eorum fœtosæ, abundantes in
Damnati. egressibus suis. Oues occisionis, homines ad pœnas fe-
Psal. 43. rendas ex diuini iudicij sententia iustissima traditi. vt, Dedisti nos tanquam oues escarum. & Æstimati sumus sicut oues occisionis. Cùm de ouibus mentio fit, Deus pastorem & custodem refert, qui suæ curæ mercedem exigit, virtutum, pietatisq. exercitationem
Zach. 11. & bonorum operum cumulum. vt, Et dixi ad eos, si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam; & si non, quiescite. Ouium pastus in loco desolatio-
Vastitas. Isai. 17. nem & vastitatem significat. vt, Derelictæ ciuitates Aroer gregibus erunt, & requiescent ibi, & non erit qui exterreat.

ARIES.

ARIES in ouium grege masculus stupida natura, sed petulantiori, quàm fœmina, est capitosum animal, & erga debiliores sui gregis violentum, salax quoque & contentiosum. Ideoque non sine significatione ad sa-
Leuit. 4. cra adhibetur, in quibus adeps præcipuè incenditur & armi: atque in sacrificiis pro peccato duo arietes offerebantur; sed discrimen est inter immaculatum arie-
Deut. 32. tem, & maculis notatum, de quibus aliquando opportunè dicere dabit Deus. Sunt arietes in Basan optimi.

Principes. Solet autem arietum nomen pro principibus & po-
Ezech. 39. tentibus atque tyrannis vsurpari. vt, Carnes fortium comedetis, & sanguinem principum terræ bibetis.

Persarum regnum. Arietem cornu omnia petentem & ventilantem, quem Daniel vidit, regnum Persarum est interpreta-
Daniel. Persæ & Mædi. tus. Arietem verò bicornem, Persarum & Medorum exposuit.

AGNVS.

AGNVS, vltra naturæ simplicitatem, ætatis etiam imperitiam habet. Quam ob rem simplicissimus & innocentissimus est. Id quod tum lusu & saltu, tum etiam errore declarat. Namque intrepidè cum coæqualibus colludit; nihil nocens cuiquam, sed quadam quasi sal-
Simplicitas. Error. tatione gestiens. Cùm verò errat, perturbatus omnino, atque ducis desiderio maximè affectus esse videtur. Vagatur autem nimium, & quò cursum intendat nescit. Ex quo fit, vt in innocentis & miseri, atque errantis vel populi, vel hominis cuiuspiam similitudinem vo-
Psal. 113. Lætitia. cetur. Magnæ lætitiæ & gesticulationis similitudinem explicuit Vates. Montes exultastis, vt arietes, &
Ignorantia colles sicut agni ouium. Simplicitatis verò & igno-
Prouerb. 7. rantiæ imaginē optimè Sapiens expressit. Quasi agnus
Ose. 4. lasciuiens & ignorans, quòd ad vincula stultus traha-
Innocens. tur. &, Nunc pascet eos Dominus quasi agnum in lati-
Isai. 5. tudine. Simplices & puri, innocentes ac iusti homines,
Isai. 11. agni dicuntur. Et pascentur agni iuxta ordinem suum. Et habitabit lupus cum agno. Pascetur in possessione
Isai. 30. Luc. 10. tua in die illo agnus spaciosè. &, Ego mitto vos sicut agnos in medio luporum. Populum quoque pium &
Iohan. 21. nouam Ecclesiæ sobolem referunt agni: sicut scriptum est. Pasce agnos meos.
Iesus Christus. Iesum Christum Dei Filium ad totius humanæ naturæ expianda peccata à patre destinatum & missum Isai. 53.
Agnum Dei sacri auctores appellarunt: qui quasi agnus coram tondente se obmutuit. &, Ecce agnus Apocal. 5.
Dei, qui tollit peccata mundi. & qui occisus est, & aperit librum & soluit septem signacula eius. Apocal. 6.

CAPRA, CAPER, HIRCVS.

CAPRA inter munda pecora censetur, insolentius Prouerb. 27.
animal, quàm ouis, lacte carneque vtilis, & pilis etiam,
ex quibus telæ fiunt, quas pluuia minimè omnium Exod. 25.
penetrat. Quam ob rem ex huiusmodi pilis vela tabernaculo parata sunt. Num. 15.

Ad sacrificia ducitur quoque capra cum humanæ Petulantia.
stultitiæ, & petulantiæ significatione. Et in his hircus Stultitia. 1. Esd. 6.
caprarum frequentior est, quòd is sexus insolentior sit Ezech. 43.
& audacior. Hircus ille emissarius solenni ritu execra- Leuit. 16.
bilis, & in desertum relegatus, Christum factum pro nobis maledictum significabat. Hirci quoque poten- Christus.
tiores homines & principes significant. vt, Super hircos visitabo, quia visitabit Dominus exercituum gre- Zach. 10.
gem suum domum Iuda. Hircus verò caprarum, monoceros, quem vidit Daniel, Græcorum imperium si- Daniel. 7. Græcorum imperium.
gnificare ipse indicauit.

HOEDVS.

HOEDVS propter ætatem & temperatioribus affectibus est, & meliori ac suauiori carne commendabilior, quàm capra aut hircus. Vnde & splendidioribus conuiuiis adhibetur: sicut scriptum est. Et faciam tibi Iudic. 15.
hœdum de capris. Significat autem Hœdus man- Mansuetudo.
suetioris ingenij homines, minusque importunos. vt, Pardus cum hœdo accubabit. Hœdi in agmine pri- Isai. 11.
mi incedunt, ideoque fugam præripientium symbo- Fuga.
lum sunt. vt, Estote quasi hœdi ante gregem. Ierem. 50.

Populum ob noxam & peccata puniendum significat in loco. vt, Deducam eos quasi agnos ad victimam, Ierem. 51. Pœnis
quasi arietes cum hœdis. addicti.

Hominum partem illam, quæ vel à religione aliena est, vel cùm religionem veram profiteatur, tamen eiusdem religionis, virtutem & simplicitatem moribus non refert, atque ad sanctitatis veræ gradum non peruenit, Hœdos appellauit Christus. Et statuet oues qui- Matth. 25. Mali ho-
dem à dextris; hœdos autem à sinistris. mines.

CERVVS.

CERVVS pedum pernicitate & cursu valet velocissimo, atque habitu corporis eleganti gratus est, siti affectus vehementer expetit aquam. Significat autem Dexteritas.
dexteritatem in rebus agendis & promptitudinem maximam. vt, Nephtali ceruus emissus dans eloquia pul- Genes. 49.
chritudinis. Similis esto dilecte mi capreæ hinnuloque Cantic. 2.
ceruorum. Magnam liberationem & expeditam euasionem periculi indicat cerui similitudo inducta. Liberatio.
vt, Qui posuit pedes meos tanquam ceruorum. Psal. 17.

Integram sanitatem significauit Isaias, dicens: Tunc Isai. 35.
saliet sicut ceruus claudus. Vehemens desiderium Sanitas. Auiditas.
cerua sitiens refert: sicut scriptum est. Quemadmodum desiderat cerua ad fontes aquarum, ita desiderat Psal. 41.
anima mea ad te Deus. Illud verò maximam sterilitatem & communē significat, quod apud Ieremiam Ierem. 14.
legimus. Nam & cerua in agro peperit & reliquit, quia Sterilitas.
non erat herba. Personam amabilem & gratam, qualem sponsam & vxorem viro oportet esse, Ceruam cha- Prouer. 5.
rissimam dixit Sapiens. Hinnulus in hoc genere gra- Gratia
tissimus & iucundissimus & aspectu & habitu putatur. Decor.
Quam ob rem frequens in Cāticis huius comparatio- Cant. 4. 7. 8
nis mentio est.

BVBALVS.

STVPIDIVS, quàm boui, bubalo ingenium est & indocilius, idque significauit Amos. Nunquid currere Amos. 6. Stupiditas.
queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis?

CORNV.

CORNVA regnorum imaginem exprimere non Regna.
vno loco videmus. Cornu simplex vnicum imperium
Alexan-

[Alexandri regnum. Daniel. 8.] Alexandri; quod deinde in quatuor regna diuisum est, apud Danielem exponimus. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cumque creuisset, factum est cornu magnum: & orta sunt quatuor cornua subter illud. [Superbia. Arrogantia] Aliquando superbiam, arrogantiamque significat cornu; vt, Nolite exaltare cornu. Nolite tollere in altum cornu vestrum. Cornu & vngulæ robur & arma ad impellendum & propugnandum, atque vincendum significant. [Psalm. 74. Mich. 4.] vt, Quia cornu tuũ ponam ferreum, & vngulas tuas ponam æreas.

[Virtus. Fortitudo. Psal. 88. Psalm. 91. Decus. Honor. Psal. 111.] Cornu virtutis, fortitudinis & victoriæ symbolum est, s. s. e. In beneplacito tuo, exaltabitur cornu nostrum. &, Exaltabitur sicut vnicornis cornu meũ. Decus etiam & honorem significat. vt, Cornu eius exaltabitur in gloria.

EQVVS.

EQVVS animal bello gerendo idoneum est. Nam & equitem dorso gerit, & currus trahit commodissimè & expeditissimè; frenis enim paret, & facillimè ducitur: sicut scriptum est. [Prouerb. 21.] Equus paratur ad diem belli. [Iacob. 3. Ierem. 5. Ezech. 23.] Solent autem impotentiori libidine in fœminas exardescere, copiosissimoque abundant semine.

Ex equis etiam rationes petuntur ad arcani sermonis structuram. [Apparatus bellicus. Exod. 15.] Magnum enim & magnis viribus & apparatu instructum bellum esse putatur, in quo equi sunt, cuius rei multa exempla sunt. Equum & ascensorem deiecit in mare. Fortitudo mea & laus mea Dominus. [4. Reg. 6.] Et montem plenum equorum cùm vidit Elisæi puer, magnum sibi ac præceptori præsidium aduersus inimicos missum intellexit. Et humanorum apparatuum ad bellum maximus esse censetur currus & equi. [Psalm. 19.] vt, Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri sperauimus. Et à fortitudine tua Domine dormitauerunt, qui ascenderunt equos.

[Honor.] Est etiã honoris insigne, equo vehi, maximè à rege, vel principe donato. [Esther. 6.] Huius rei causa Mardocheusequo vectus spectãdus & honorandus per vrbem ductus est. [Eccles. 10.] & scriptum etiam est. Vidi seruos in equis, & principes ambulantes super terram. [Libido. Nequitia. Idololatria] Libidinosum & impotenti nequitia hominem, vel gẽtem aliquam, equus significat: idque ad arcanam libidinem, hoc est idololatriã quoque refertur. [Ierem. 5.] vt, Equi amatores & emissarij facti sunt; vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniunt. [Ezech. 23.] Et insaniuit libidine super concubitum eorum.

[Zacha. 1.] Equus velocitatem significat. vt, Vir ascendens equũ rufum. [Regna orbis.] Regnum Babylonicum equi rufi, nigri verò Persicum, at albi Græcorum, varij verò Romanorum imperium Zachariæ significabant.

[Homo nequam.] Hominem à rationis vsu alienum, & appetitu magis, quàm iudicio actum, equus aliquando in similitudinibus refert. [Psalm. 31.] vt, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

MVLVS.

MVLI etiam ad bellum, sed ineptiores, ad onera verò accipienda & portanda aptiores sunt. horum vsus [3. Reg. 1.] regibus & regum etiam filiis ad vehendum erat. Salomonem enim super mulam regis Dauid circũductum, omni populo regio nomine salutandum legimus.

[Stupiditas] Est autem mulus equo stupidior & ineptior, cui homines à rationis vsu alieni, & vitio corrupti, similes esse [Psalm. 31. Tob. 6.] dicuntur. vt, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

ASINVS.

ASINVS, domesticum & familiare animal, sed in immũdorum generibus connumeratum est, stupidum & tardum ingenio, verùm laboris & oneris patientissimum, & ad longam etiam viam tolerandam non ineptum. [Genes. 42.] His enim filios Iacob frumẽta ex Ægypto asportasse legimus. [Diuitiæ.] Hoc genus etiam inter armenta & diuitiarum partes censetur. [Genes. 32.] vt, Habeo boues & asinos, &c. [Possessio.] Est asinus certi domini, quam ob rem in legibus officij erga proximum curari, & custodiri pręcipitur, argumentoque est à minori ad maiores etiam proximorum res curandas. Si ceciderit bos aut asinus in cisternam, [Exod. 21.] &c. Si occurreris boui amici tui, aut asino erranti, re- [Exod. 23.] duc eum. &, Asinum pupillorum abegerunt. [Iob. 24.] Non arabis in boue simul & asino. [Deut. 22.] Varij ingenij & disparis conditionis personas significat. Asinum osseum dixit [Genes. 49.] Iacob filium fortem, & laborum tolerãtem, atque agro [Fortis.] exercendo idoneum significans.

Disciplinam perperam institutam illud significat: Flagellum equo, & chamus asino. [Prouerb. 26. Mala disciplina.] Illud ad ingrati animi vitium maxima cum contẽtione amplificandum apud Isaiam exprobratum populo est. Bos cognouit possessorem suum: [Isai. 1.] & asinus præsepe domini sui: Israel me [Gratitudo] non cognouit. Sepultura asini ignominiosam sepulturam, dedecus etiam post mortem obeundum significat. [Ierem. 22.] Est enim sepultura asini sterquilinium. [Dedecus.]

Carnes asinorum dixit Ezechiel, vt impuram & impotentem libidinem, [Ezech. 23. Libido.] & mõstrosam stupri appetentiam significaret. Modestiam summam & profundam humilitatem Christi regis indicauit Zacharias illo oraculo. [Humilitas Zach. 9.] Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, & sedens super [Iohan. 12.] asinam & super pullum filium asinæ.

ONAGER.

ONAGER consiliorum & actionum temeritatem [Temeritas] & insolentiam significat, s. s. e. Onager assuetus in solitudine; in desiderio animæ suæ attraxit ventum. [Ierem. 2.]

CAMELVS, DROMEDARIVS.

MAGNVM animal camelus est, & ad onera ferenda commodissimus, diuitiarum non ignobilis pars in ea regione, vbi ali commodè potest: propter vastitatem autem corporis pro re maxima & conspicua vsurpatur, [Conspicuũ] siue in bonam, siue in malam partem. vt, Deglutientes [Matth. 24.] camelum, & culicem excolantes. &, Facilius est camelum per foramen acus transire, &c. [Luc. 17.]

Aliquando cameli pro regione ipsa, vbi frequentissimi sunt, appellantur. [Regio. Isai. 60.] vt, Inundatio camelorum operiet te, Dromedarij Madian, & Epha.

SVS SIVE PORCVS.

SVS in animalium vetitorũ numero erat, eò quòd ferarum genus partim referat, & studiosè immunditiam affectet, atque in illis regionibus minus sanus cibus esse perhibetur: cuius caro frequenter lepra inficitur, in aliis regionibus meliori carne constat.

Stultitiæ & indisciplinati animi, atque inanibus & [Indisciplinatus.] mundanis rebus intenti imaginem refert porcus: sicut [Matth. 7.] scriptũ est. Nolite mittere margaritas vestras ante porcos. Deinde etiam vitium studiosè cõceptum, & vltro aditum, atq. admissum, significat illud Prouerbiũ: [Vitij studiũ 2. Petr. 2.] Sus lota in volutabro luti.

DE FERIS.

CAP. LXXX.

FERARVM duo genera sunt; alterum domesticum magis, vt canis; alterum siluestre & immansuetum, vt lupus, vrsus, leo, pardus. Hæc posteriora animalia regionis, siue bestiæ agri dicũtur. Præter hæc media quædam natura est, vt onagrorum & rhinocerotũ, quæ nec feræ prorsus, nec mansuetæ dicuntur. Atque de his etiam nunc deinceps ordine dicendum est.

Ferarum locus desolationem & vastam solitudinem [Solitudo. Isai. 32.] arguit: vt, Gaudium onagrorum pascua gregum, &c.

Feræ corpora comedentes, cruentæ & maximæ victoriæ argumento sunt. [Strages. Isai. 56.] vt, Omnes bestiæ agri venite ad deuorandum.

CANIS.

CANIS ingenio & sensu valet acutissimo, & tamen affectibus est immodicis præditus amoris, libidinis, odij & inimicitiarum atque crudelitatis & sæuitiæ; prætereà immundus est, omnia comedens etiam putrida & immunda, atque salacissimus etiam, turpissimoque libi-

dinis

dinis ſpectaculo notatus, inter homines educatus, nec
ab humana carne abſtinet, ſanguinis etiam lingendi
auidiſſimus, ſæpiſſimè mingit & vbique. Hæc adeò na-
Crudelitas. turæ obſeruatio effecit, vt in contemptibilium vel cru-
Prophanitas. delium, vel prophanarum, vel aliàs abominandarum
perſonarum ſignificatione oſtendenda, Canis nomen
vſurpetur. Neque verò homines tantùm, ſed res quo-
que reijciendæ canibus deſtinantur, vt execrabiles.
Namque canis nec ad ſancta admittitur in ſacrifi-
cium, nec ipſe partem aliquam ſacrificij comedere
permittitur. Ingratum, importunum, & moleſtum
Ingratus. Moleſtus. aliquando ſignificat canis; cuius officium tametſi con-
2.Reg. 3. ſtet, tamen ingratum ſit. vt, Nunquid caput canis ego
ſum aduerſus Iudam hodie?

Execrabilis Execrabilem & deſpectum quoque ſignificat. vt,
2.Reg. 16. Quare maledixit canis hic moriturus domino meo re-
4.Reg. 7. gi?&, Quid enim ſum ſeruus tuus canis, vt faciam rem
Eccleſ. 9. iſtam magnã?&, Melior eſt canis viuus leone mortuo.

Inuidens Inimicum & inuidentem detractoremque refert.
detractor. Pſal. 21. vt, Circundederunt me canes multi. &, Erue de ma-
nu canis vnicam meam.

Prophetæ Canes aliquando pro Prophetis, & iis, qui paſtori-
cuſtodes. Iſai. 56. bus populi ad cuſtodiam & conſilium addũtur: vt, Ca-
nes muti non valentes latrare. Periculum impru-
Prouerb. 26. denter aditum ſignificat illud prouerbium, Sicut qui
Periculum. apprehendit auribus canem, ſic qui tranſit impatiens,
Gentiles & commiſcetur rixæ alterius. Pro gentilibus & pro-
prophani. phanis hominibus, ac vitio deditis, & diſciplinæ con-
Eccleſ. 13. temptoribus, impuriſque animis. Quid ſancto homini
Matth. 7. ad canem? &, Nolite ſanctum dare canibus. &, Non
Marc. 7. Philip. 3. eſt bonum ſumere panem filiorum & dare canibus. &,
2.Pet. 2. Videte canes, videte malos operarios. &, Canis reuer-
Apocal. 22. ſus ad ſuum vomitum. Et foris canes venefici & impu-
dici & homicidæ.

LVPVS.

LVPVS infeſtum animal eſt celeri ad nocendum
ingenio & motu, neque tantùm famis explendæ auidi-
tate, quantùm natiua malitia & crudelitate nocens:
Iohan. 10. ſicut ſcriptum eſt. Lupus rapit & diſpergit oues. vnde
4.Eſdr. 5. lupis epitheton malignis apud Eſdram eſt.

Ferocitas. Ferox & immite ingenium hominis ſignificat lupus.
Eccleſ. 13. vt, Si communicabit lupus agno. Quam ob rem mira-
culi, & magnæ rerum mutationis in melius prædicen-
Iſai. 11. dę cauſa, dixit Propheta: Et habitabit lupus cum agno.
Rapacitas. Iſai. 65. &, Lupus & agnus paſcentur ſimul. Animum prædæ
auidum & inhiantem diripiendis rebus deſcripſit Ia-
Geneſ 49. cob: dicens, Beniamin lupus rapax: manè comedet
prædam, & veſpere diuidet ſpolia. Auaros & aliena-
Auaritia. rum appetentes rerum ſignificat etiam lupi nomẽ, eos,
qui fraude, dolo & iniuria alios ſpoliant. vt, Iudices
Soph. 3. eius lupi veſperę: & principes eius in medio illius quaſi
Matth. 7. lupi rapiẽtes prædam. &, Veniunt ad vos in veſtimen-
tis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.

Hoſtes. Hoſtes etiam infeſtiſſimi & crudeliſſimi hoc indi-
Ierem. 5. cantur nomine. vt, Lupus ad veſperam vaſtauit eos.
Habac. 1. &, Velociores lupis veſpertinis. Hoſtem illum com-
Satan Hypocritæ munem humani generis Satanam, ciuſque membra
hypocritas, & falſorum dogmatum miniſtros, lupos
Euangelij hoſtes. dixit Chriſtus, atque omnes homines veritatis Euan-
Matth. 10. gelicæ inimicos. vt, Ecce ego mitto vos ſicut oues in
medio luporum. &, Mercenarius videt lupum venien-
Actor. 20. tem, & fugit. &, Ego ſcio, quòd intrabunt poſt diſceſ-
ſionem meam lupi rapaces.

VVLPES.

VVLPES viribus quidem exiguis, calliditate verò
& aſtu prædita eſt, atque his artibus prædas ſibi parat,
canes & cuſtodes fallit ſæpè. Eſt autem non modò aui-
bus & hædis, agniſque & minoribus pecudibus infeſta,
ſed & vineis & ſatis nocet quandoque. Eius mentio in
argumentis calliditatis, doli & nocumenti eſt. omnino
Hoſtis doloſus. iniquum genus & infeſtum eſt inter feras prioris defi-
nitionis computatum. Pro hoſte exiguis viribus,
conſilio autem ſagaci, vſurpatur. vt, Si aſcenderit vul- 2.Eſdr. 4.
pes, tranſiliet murum eorum lapideum: & propter Thren. 5.
Sion montem, quia diſperiit. Vulpes ambulauerunt in
eo. Pro nocenti, callido, & fraudulento miniſtro. vt, Ezech. 13. Fraudulentus.
Quaſi vulpes in deſerto, Prophetæ tui Iſrael erant. &,
Capite nobis vulpes paruulas, quę demoliuntur vineas. Cantic. 2.
Tyrannum audacem & ignobilem, callidum, & frau-
de atque arte populari ſibi proſpicientem, Herodem, Herodes.
vulpem appellauit Chriſtus. Luc. 13.

LEO.

LEO fera eſt generoſiſſima, tamen quæ prædas eſcæ
tantùm cauſa proſequitur. ea ferociſſima & fortiſſima
habetur, omnibus pecoribus & armentis terribilis; ani-
mi magnitudinem & imperium quoddam in cæteras
animantes imitatur; pectore intrepido & imperterrito
conſtat. Multa de hoc genere alio in loco dicere, Deo
volente, continget: nunc quæ ad ſermonem ſpectant, Fortitudo
attendamus. Fortitudinem intrepidam, & terroris Terror. Iudic. 14.
erga alios imaginem refert leo. vt, Quid fortius leone?
&, Qui eripuit me de manu leonis. &, Rugitus eius vt 1. Reg. 17.
leonis. &, Clamauit leo ſuper ſpeculam domini, ego Iſai. 5.
ſum. Leonum catuli, hoſtes rabidi ſunt & fortiſſimi. Hoſtes rabidi.
Et ſuper eum rugierunt leones. Et dentes eius vt leo- Ierem. 2.
nis; & molares eius, vt catuli leonum. Ioel. 1.

Prædatorem & tyrannum violentum. vt, Aſcendit Prædator.
leo de cubili ſuo, & prædo gentium ſe leuauit. Eduxit Ierem. 4. Ezech. 19.
vnum de leunculis ſuis: leo factus eſt. &, Cõiuratio pro- Ezech. 22.
phetarum in medio eius, ſicut leo rugiens, rapienſque Ezech. 32.
prædam. &, Leoni gentium aſſimilatus es.

Regem alio fortiorem, vel Deum regum omnium Rex fortis Deus.
potentiſſimum. vt, Ecce quaſi leo aſcendet de ſuperbia Ierem. 49.
Iordanis. Leæna regnum vel populum potentem. Ezech. 19. Regnum
Quare mater tua leæna inter leones cubauit? &c. potens.

Leo fortem, impauidum, & victorem ſignificat. vt, Victor.
Ego ſum quaſi leæna Ephraim, & quaſi catulus leonis Oſe. 5.
domui Iuda. &, Conſumam eos ibi quaſi leo. &, Iuit Oſe. 13.
leo, vt ingrederetur, & catulus leonis; & non eſt qui Nahum. 2.
eripiat. & Leo cepit ſufficienter catulis ſuis. &, Iuſtus Prouer. 27.
autem quaſi leo confidens.

Leo rugiens vltionis certæ cõminationem. vt, Nun- Vltio
quid leo rugiet in ſaltu, niſi habuerit prædam? Nun- inſtans.
quid dabit catulus leonis vocem de cubili ſuo, niſi ali- Amos. 3.
quid apprehenderit? &, Leo rugiet, quis non timebit? Zachar. 11.
&, Vox rugitus leonum, quoniam vaſtata eſt ſuperbia
Iordanis. &, Sicut leo rapiens & rugiens. Pſal. 21.

Leonis catuli, principes & tyranni rapaces. vt, Prin- Tyranni rapaces.
cipes eius in medio eius quaſi leones rugientes. &, Sal- Soph 3.
ua me ex ore leonis. &, Molas leonum confringet Do- Pſal. 21.
minus. &, Conculcabis leonem & draconem. Pſalm. 57.

Fortitudinem inſuperabilem & principatum inter Pſalm. 90.
cæteros. vt, Catulus leonis Iuda ad prædam aſcendiſti, Principatus Geneſ. 49.
fili mi; requieſcens accubuiſti vt leo. & Gad quaſi
leo requieuit. & Dan catulus leonis. &, Erunt reliquiæ Mich. 5.
Iacob in medio populorum multorum, quaſi leo in iu-
mentis ſyluarum. &, Facies eorum quaſi facies leonis. 1. Paral. 12.

Leonum genera omnia ſimul potentes tyrannos, Tyranni nocentes.
nocenteſque homines referunt. vt, Rugitus leonum & Iob. 4.
vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti ſunt.

Leo in abſcondito prædam ineuitabilem & cædem,
quam cauere effugereque non ſit. vt, Vrſus inſidians Cædes. Thren. 5.
factus eſt mihi, leo in abſconditis.

PARDVS.

AD leonum naturam proximè accedit illa fera,
quam Pardum Latini interpretantur, maculoſa pelle
& non minori, quàm leo, ſæuitia, longè autem maiori Habitatio
celeritate prædita. Pardorum cubilia difficilem & hor horribilis.
ribilem habitationem ſignificant. vt, De cubilibus leo- Cant. 4.
num, de montibus pardorum.

Vis maxima, & ad pręadas faciendas ſtrageſque eden- Vis maxima.
das fortiſſima, & celerrima, pardi ſimilitudine ſignifi-
catur: quã ob rem & ad fortiſſimos hoſtes, & ad Deum Deus.
ipſum refertur hoc nomen. vt, Pardus vigilans ſuper Ierem. 5.
ciuitates eorum. Et ero eis ſicut leæna, & ſicut pardus Oſe. 13.

Habac. 1. in via Assyriorum. Et leuiores pardis equi eius.

Mores duri Mores duros & contumaces, ac penè in naturam alteram conuersos, maculosa pardi pellis refert. Vnde Ierem. 13. apud Ieremiã dicebat Deus. Si mutare potest æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas; & vos poteritis benefacere cùm didiceritis malum. Græcorum imperium ab Alexandro inchoatum, & in quatuor re- Daniel. 7. gna diuisum, Pardi imagine visa indicauit Daniel.

TYGRIS.

Rapacitas. Ex præda & raptu viuit hoc animal, & similes ho- Iob. 4. minum potentum significat mores. vt, Tygris perijt, eò quòd non habet prædam.

VRSVS.

VRSVS non tantùm ingenio & celeritate, quantùm virium robore valet: incenditur autem & irritatur maximè vbi læsus fuerit; aut aliquo impulsus affectu. insidiatur pecori: sed aliis etiam rebus, præter car- 1. Reg. 17. nes, pascitur. Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, &c. Sunt aliquando diuini iudicij ministri & satellites: sicut scriptum est. Egressique sunt duo vrsi de 4. Reg. 2. saltu, & lacerauerunt quadraginta & duos pueros.

Tyrannis. Tyrannidem, rapinam, & prædæ cupiditatem impo- Prouerb. 27. tentem refert vrsus esuriens. vt, Leo rugiens & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem.

Perturbatio Vehementem affectum & animi perturbationem Isai. 59. vrsi rugitus significat. vt, Rugiemus quasi vrsi omnes. 2. Reg. 17. &, Tu nosti patrem tuum, & eos, qui cum eo sunt, esse Prouerb. 17. fortissimos & amaro animo velut vrsi raptis catulis. Et expedit magis vrsæ occurrere, &c. Vim magnam & va- Vis magna lidam, efficacemque admodum ad deprimendum, & superandum, vrsus insidiator ostendit. vt, Vrsus insi- Thren. 3. dians. Et quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occur- Amos. 5. rat ei vrsus. Quam ob rem Persarum regnum vrsus ex- Persarum regnum. pressit apud Danielem. Cætera exempla ad hæc refe- Daniel. 7. renda sunt.

APER.

APER ferox animal est, non tamen carniuorum, sed quod naturali sæuitia etiam homines ipsos adortus Hostes. lædat; arboribus, satis & vineis nocens: vnde & hostes 4. Esd. 15. feroces & diabolum Ecclesiæ inimicum significat. vt, Diabolus. Et exient vt apri de sylua, & aduenient in virtute ma- Psal. 79. gna, & constabunt in pugnam cum illis. &, Exterminauit eam aper de sylua.

HOMO.

CAP. LXXXI.

VLTIMVS omniũ & præstantissimus animãtium creatus homo est, diuini imperij instar in terris erga cætera animalia habiturus; sensu, mente & cogita- Genes. 1. tione valens, industriaque præditus, vt dominari in cætera posset, vtpote qui ad imaginem & similitudinem Dei creatus erat; ad imaginẽ אֱלֹהִים hoc est Dei iudicis & gubernatoris atque imperatoris. Masculus & fœmina creatus est. crescendi & procurandi facultate auctus: neque verò animantium modò, sed arborum, herbarumque omnium vsu & fructu donatus: sicut scriptum est. Ecce dedi vobis omnem herbam, &c. Atque hactenus illa prima hominum perfecta constitutio fuerat, ex qua omnium artium & scientiarum facultas, atque omnis humani boni adipiscendi copia diuino beneficio manauit: sicut scriptum est. Quid habes quod non accepisti? Sed hostis antiqui calliditate & opera effectum est, vt homo in culpam delapsus, alterius etiam partis rerum compos & conscius fieret, videlicet malorum sensu & experimento auctus. Vnde etiam aduersarum rerum, animique perturbationum & corporis molestiarum multa genera defluxêre. Inde partæ molestiæ, inde morbi, inde pericula initium habuere; hinc inimicitiæ, odia, rixæ, simultates, bella, neces & mors vtraque, spiritualis & corporalis, consecuta sunt.

Ex his autem definitionibus variæ rerum, sermonumque rationes proficiscuntur ad varias artes & partes relatæ: quæ nonnũquam humanam perfectionem, interdum etiam miseriam, & fragilitatem humanam spectant; quorum omnium distinctio obseruanda est. Quædam enim quamuis mente & animo atque cognitione hominum effecta sint, tamen imperfectionis & inopiæ magis, quàm perfectionis & beatitatis initia habent: cuiusmodi sunt, nauigatio, medicina, belli exercitationes, vestimentorum ars & vsus; quibus omnibus carere & non indigere melius fuerat, quàm vti. Illud enim integro hominum statui contingere potuit, hoc autem rebus lapsis & perturbatis inuectum est. Oportet igitur huius discriminis non immemorem esse eum, qui rerum & sermonum peritiam legendis nostris quærit.

SERMONIS VSVS DE HOMINE.

VARIE & multipliciter in sermonem hominis nomen inducitur iuxta argumenti & sententiæ rationem, quam vel ex antecedentium & subsequentium orationum obseruatione, vel ex adiunctorum exposi- tione cognoscere est. Nam pro tota ipsa natura huma- Humana natura. na hominis nomen vsurpatur: vt, Factus est homo in Genes. 2. animam viuentem. & in die, qua creauit Deus homi- Genes. 5. nem. &, Quis fecit os hominis. Aut pro quouis ex ipsa Exod. 4. Genes. 9. natura indiuiduo: vt, De manu hominis requirã eum. Indiuiduũ. Aut etiam in distinctionem cæterarum animãtium, ve- Distinctum Genes. 6. lut genus quoddam diuersum effertur. vt, Delebo ab homine vsque ad pecus. Et erunt in hominibus & in Exod. 9. iumentis vlcera, vesicæ, &c. Prætereà inter ipsos homines distinctio fit. vt, Homo iustus vel improbus, mun- Num. 16. Hominum dus vel immundus. &, Recedite à tabernaculo homi- distinctio. num impiorum. &, Donec consumeretur congregatio Deut. 2. hominum bellatorum de castris. Et Moyses homo Dei, Deut. 33. & multi etiam ex prophetis hoc cognomentum meruere. Et Booz homo potens est appellatus. Huiusmo- Ruth. 2. di autem orationes ipsæ sese attendẽtibus explicabunt.

Est & alia nominis distinctio huius ab ipsis Hebraicis fontibus petenda. Namque varia tum voce, tum significatione nomina Latini Interpretes vno hominis verbo transferunt. Imprimis enim Adam Hebræum propriè, si vllum aliud homo verti potest, vt illis fidem habeamus, qui hominem ab humo dictum tradunt: vt ADAM cui nomen ex terra, ex qua assumptus fuit, est factum. Atque hoc nomen hominis naturam ipsam indicat in eo loco constitutam, in quem post peccatum deuenit. Namque de prima illa naturæ integritate iam amissa, nulla potuit post ruinam oratio propriè institui: donec publica salute per Christum allata, & innouatis rebus ille primus homo, & homo vetus, & terrenus Adam, dici cœpit: & alter, qui illi extincto succedit, nouus homo, secundus homo & cælestis homo, dicitur. Adam. de quo mysterio aliàs plura. Itaque Adam in prioris testamenti libris hominum statum illum, qui illis temporibus obtinebatur, significat. In nouis autem voluminibus hæc ratio optimè distinguitur & differitur. Huius nominis antiqua exempla ferè innumera sunt. vt, Cùm cœpissent homines multiplicari super terram. Genes. 6. &, Non permanebit spiritus meus in homine, quia Genes. 7. caro est. &, Videns Dominus, quòd multa malitia ho- Isai. 31. minum esset. &, Nequaquam maledicam terræ propter homines. &, Verè scio, quòd ita sit, quòd non iustificetur homo compositus Deo. atque adeò hominis Imperfe- nomen illam imperfectionem & tenuitatem significat, ctio. quæ maximæ Dei virtuti ex defectu opponitur. vt, Ægyptus homo, & non Deus. Denique hominis appellatione apud Paulum eum intelligimus plærunque qui 1. Cor. 3. diuini spiritus nondum est particeps. Deinde verò אנוש ENOS hominem quoque vertunt Interpretes, atque ENOS. verbum ipsum infirmum, miserum & fragilem significat: quod imitari conati Latini MORTALIS dixerũt. Infirmitas. Huius quoque significationis multa exempla sunt. vt, Iob. 7. Militia est vita hominis super terram. &, Quid est ho- Ibidem. mo, quia magnificas eum? &, Nunquid sicut videt Iob. 10. homo

Iob. 25. homo & tu vides? &, Numquid vt dies hominis, dies
Psalm. 9. tui? Et quanto magis homo putredo, & filius hominis
Ibidem. vermis? &, Exurge Domine, non confortetur homo. &,
Sciant gentes, quoniam homines sunt.

Vir. Præterea & homo ex Hebraico nomine איש reddi solet, quod propriè hominem ea parte, qua præstat, significat. Virilitatem enim & efficacitatem hæc vox indicat, vnde pro masculo in omni animantium genere vsurpatur, vt vir apud Latinos. quam quidem rationem cùm sæpè interpretes obseruent, persæpè tamen prætermittunt. Fuerit autem magni semper momenti huiusmodi distinctiones obseruare in Hebraicis libris, aut ab iis, qui Hebraicè norunt, obseruatas petere, alioqui magno sententiæ & argumenti detrimento negligendas. Igitur homo ex hac voce איש translatus, marem
Genes. 3. hominem significat. vt, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ.

Significat etiam homo ex hac voce conuersus, vel ex
Potens. voce גבר, potentem aliquem & præstantem virum, quacunque in re ille valeat, siue diuitiis & opibus, siue vir-
Genes. 9. tute & facultate, siue arte aliqua. vt, Cœpit Noe vir
4. Reg. 4. agricola: & Homo simplex, rectus & timens Deum.
Psal. 4. Et imposuit puerum super lectum hominis Dei. &, Fili hominis, vsquequo graui corde? &, Etenim homo pa-
Psal. 40. cis meæ, in quo speraui. &, Quique terrigenæ & filij
Psalm. 47. hominum. Et virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus. Est etiam homo ex eodem Hebraico verbo redditum nomen commune distributiuum,
Vnusquisque. eiusdem significationis cum quisque, vnusquisque, qui-
Leuit. 1. cunque & quispiam. vt, Homo, qui obtulerit ex vobis,
Numer. 27. &c. Et homo de filiis Israel. &, Homo, qui mortuus
Mich. 7. fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas.
Psal. 104. Et inimici hominis, domestici eius. Et non reliquit hominem nocere eis.

DE PARTIBVS HOMINIS, ANIMA ET CORPORE.

CAP. LXXXII.

PRÆCIPVA in homine pars anima est, quæ reipsa atque natura vnica cùm sit; sicut scriptum est; Et à leonibus vnicam meam: tamē agendi patiendique facultate multiplex est, ideoque variis nominibus dicitur Hebraicè, & variis etiam verbis à Latinis interpretibus indicatur. Qua enim vitæ, motus & sensus compos est, anima dicitur; & qua ea quæ ad vitam alendam spectant, vel efficere vel appetere, vel accipere potest, vt esurire, comedere, sitire, bibere, dormire & quiescere, ac vigilare, moueri, profutura persequi, & nocitura fugere: omnis hæc ratio atque vsus ferè cum aliis animantibus cōmunis ad eam animæ pertinet vim, quæ
Genes. 1. Hebraicè נפש dicitur, apud Latinos Interpretes animā sonat. vt, Producant aquæ reptile animæ viuētis. Creauitque Deus cete grandia & omnem animam viuentem atq. motabilem, quam produxerunt aquæ in spe-
Genes. 7. cies suas. &, Vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli & vniuersis, quæ mouentur in terra, & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum. Et factus est homo in animam viuentem. Et omne, quod vocauit Adam animæ viuentis, ipsum est nomen eius. Itaque animæ viuentis nomen commune homini cum cæteris animantibus
Homo. est, quatenus ex Hebraico verbo נפש vertitur.

Atque hoc nomen ex ea, quam indicauimus, ratione sæpè pro homine, siue singulari indiuiduo hominis
Exod. 1. vsurpatur. vt, Omnes animæ eorum, qui egressi sunt
Genes. 49. de femore Iacob, septuaginta. Et Ioseph nati sunt in
Exod. 12. terra Ægypti animæ duæ. Et iuxta numerum animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni. Et anima, quę
Leuit. 12. tetigerit aliquid immundum, siue quod occisum à bestia est, &c.

Vita. Non rarò anima vitam ipsam, qua homo viuit, re-
Exod. 4. spirat, sentit & mouetur, significat: vt, Mortui sunt omnes, qui quærebant animam tuam. Et salua animam Genes. 19.
tuam, noli respicere post tergum. Et anima nostra sicut Psalm. 127.
passer erepta est de laqueo venantium. &, Qui perdi- Marc. 7.
derit animam suam propter me, inueniet eam.

Interdum etiam pro iis affectionibus & appetitioni- Passiones.
bus, quæ ad vitam ipsam animātem tuendam vel cor- Appetitus.
rumpendam spectant, vt fame, siti, auiditate, saturitate & tædio, voluptate, dolore. vt, Anima nostra arida
est. Nihil aliud vident oculi nostri, nisi man. &, Affli- Num. 11.
getis animas vestras. qua oratione ieiunium significa- Numer. 19.
tur. Et vinum quoque & sicera & omne quod deside- Deut. 14.
rat anima tua. &, Quare misero data est lex, & vita
his, qui in amaritudine animæ sunt? Et tuam ipsius ani- Iob. 3.
mam pertransibit gladius. &, Tristis est anima mea Luc. 12.
vsque ad mortem. Matth. 26.

Nonnunquam anima cogitationem & desiderium,
consilium, arbitrium, & denique propositum aliquid Cogitatio. Mens.
agendi seriò susceptum, atque adeò ipsam mentem
significat. vt, Affer mihi, vt comedam: & benedi-
cāt tibi anima mea antequam moriar. &, In consi- Genes. 27.
lium eorum non veniat anima mea. &, Benedic anima Genes. 49.
mea Dominum. &, Magnificat anima mea Dominum. Psal. 103. Mens. Luc. 1.

Sæpè etiam ipsa anima, quatenus immortalis est,
suum nomē obtinet. vt, Custodiat animam tuam Do- Psalm. 120.
minus. &, In patientia vestra possidebitis animas ve- Luc. 21.
stras. &, Quam sicut ancoram habemus animæ tu- Hebr. 6.
tam. &, Suscipite insitum verbum, quod potest salua- Iacob. 1.
re animas vestras. &, Abstinete à carnalibus concupi- 1. Pet. 2.
scentiis, quæ militant aduersus animam. Alterum animæ munus est cogitatio, & quæ ex cogitatione consequitur, voluntatis inclinatio in aliquam partem, quod Latini animum dicunt; in quo amoris & odij atque
studij & negligentiæ vis effectusque est. Multa autem Animus.
ad hoc genus pertinentia, animi nomine appellato. Interpretes significāt. vt, Iudith filia Beeri, & Basmath fi- Genes. 27.
lia Elon, ambæ offenderunt animum Isaac & Rebeccæ. Exod. 35.
Et omnis voluntarius & prono animo offerat eas Do-
mino. Et congregati sunt pariter, vt pugnarent contra Iosue. 9.
Israel vno animo eademque sententia. &, Cùm esset
Anna amaro animo. &, Æquo animo esto. &, Videns 1. Reg. 1. 3. Reg. 21.
Noemi, quòd obstinato animo Ruth decreuisset secum
pergere. &, Qui dominatur animo suo, melior est ex- Ruth. 1.
pugnatore vrbium. &, Vt quemadmodum promptus Prouerb. 16.
est animus voluntatis, ita fit & perficiendi ex eo quod 2. Cor. 7.
habetis. Eadem anima vt deliberata ratione aliquid
intendit, & cupit, atque incitato studio agit, mens dici- Mens.
tur à Latinis Interpretibus. vt, Obtulerunt mente
promptissima. Hinc etiam incircuncisam mentem di- Exod. 35. Leuit. 26.
xit Deus. &, Quare subuertitis mentem filiorum Is- Num. 32.
rael? &, Secura mens quasi iuge conuiuium. Hoc con- Prouerb. 15.
scientiam Latini dicunt. Et non rectè cogitant in men- Cōscientia. Isai. 44.
te sua. &, Propter quod succincti lumbos mentis. 1. Petr. 1.

Aliquando pro reminiscentia siue memoria vsurpa- Reminiscentia.
tur. vt, Annos æternos in mente habui. &, In mente ha- Psalm. 76.
be, qualiter acceperis, & audieris, & serua. Apoca. 3.

SPIRITVS.

EADEM etiam animæ natura immortalis, agilis, quæ efficacitate & vi magna prædita est, quæque summam dignitatis definitionem obtinet, Spiritus dicitur; qua voce vicinum aliquid & affine cælestibus animis habere anima hominis indicatur. Namque illæ, quę supra naturam humanam, & infra naturam diuinam immortales & efficaces virtutes ad ministerium creatæ
sunt, spiritus dicuntur. vt, Qui facis angelos tuos spi- Psalm. 103.
ritus. De hominis autem anima scriptum est. Exibit Psal 145.
spiritus eius, & reuertetur in terram suam. &, Spiritus
redeat ad eum, qui dedit illum. &, Benedicite omnes Eccl. 12. Daniel. 3.
spiritus, & animæ iustorum Domino.

Sed magis impropriè aliarum quoque animantium Anima.
viuificans anima spiritus dicitur. vt, Auferes spiritum Psalm. 103.
eorum, & deficient, & reuertentur in terram suam. &, Psalm. 150.
Omnis spiritus laudet Dominum. Illa verò frequen-
tissima

tissima, plurimisque exemplis obseruata ratio est, qua
Præstans virtus. spiritus pro facultate & virtute ad aliquid agendum, in
eaque actione præstandum vsurpatur. Et pro vehemen
ti aliqua affectione siue perturbatione. Namque ipsum
nomen spiritus vehementem efficacitatem aut motum
significat; ab illa natura sumpto vocabulo, quæ quòd
quiescere nesciat, sed moueri & mouere agitareque
alia consueuit, à Latinis ventus, à Græcis ἄνεμος est ap-
pellata. Atque hanc efficacitatem hominibus à Deo
datam esse, & non raro augeri, apertè testantur Scriptu-
ræ: sicut scriptũ est. Sed, vt video, spiritus est in homini-
Iob. 32. bus, & inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. At-
que omnis prudentiæ, sapientiæ & intelligentiæ, omnis
denique artis singularis virtus in aliquo spectata, spiri-
tus nomine indicatur. vt, Num inuenire poterimus ta-
Genes. 41. Exod. 28. lem virum, qui spiritu Dei plenus sit? Et loqueris cum
sapientibus corde, quos repleui spiritu prudentiæ. Et
Deut. 34. Prouerb. 1. Iosue filius Nun repletus est spiritu sapientiæ. &, En
proferam vobis spiritum meum. &, Deus spirituum
Numer. 27. omnis carnis.

Animus. Spiritus etiam pro animo & consilio. vt, Non reman
Iosue. 5. sit in eis spiritus. Et à pusillanimitate spiritus & tempe-
Psal. 54. Iob. 7. state. Et loquar in tribulatione spiritus mei. Et spiri-
Prouerb. 16. tuum ponderator est Deus.

Indignatio Et pro ira & indignatione nimia. vt, Et requieuit spi-
Iudic. 8. ritus eorum, quo tumebant contra eum. Ad hunc mo-
Numer. 5. dum spiritus zelotypiæ dicitur. Et exacerbauerunt spi-
Psalm. 105. ritum eius. Et vanitas & afflictio spiritus. Et anxiatus est
Eccles. 1. Efficacitas super me spiritus meus. Pro efficacitate & virtute abso-
Psalm. 138. Iob. 17. lutè sine adiuncto. vt, Quò ibo à spiritu tuo? Et spiri-
tus meus attenuabitur.

CORPVS.

ALTERA hominis pars, eaque inferior corpus est,
sensibus magis exposita, crassaque constans natura, ni-
mirum terrea, quamobrem grauis, caduca & corrupti-
bilis est, nisi animæ virtute ex Dei efficientia continea-
tur: multis membris constat, ideoque minus firma, nisi
capitis virtute & facultate artus omnes foueatur. huius
vitia animam quoque tentant, eiusque actiones læ-
Sapien. 9. dunt & impediunt: sicut scriptum est. Corpus, quod
corrumpitur, aggrauat animam.

Aliquando autem corpus pro tota inferiori hominis
Inferior hominis pars. parte, hoc est, pro homine exteriori vsurpatur, qui con-
stat non carne & ossibus tantùm, sed sensu atque appe-
titu reluctante & aduersante mentis imperiis. vt, Infe-
Rom. 7. lix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hu-
Rom. 6. ius? &, Mortuus est Christus, vt destruatur corpus pec-
Rom. 8. cati. &, Si Christus in vobis est, corpus quidem mor-
Ecclesia. tuum est. Sæpissimè verò Ecclesia multiplici & vario
Rom. 12. hominum ordine constans, corpus appellatur. vt, Mul-
1. Cor. 12. ti vnum corpus sumus. &, Non sit schisma in corpore,
sed pro inuicem sollicita sint membra.

Corpus etiam rem solidam, veram & perfectam si-
gnificat, vmbrę aut vanitati, inanitatiq́. contrariam. vt,
Coloss. 2. In Christo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis cor-
poraliter.

CORPORIS PARTES.

CORPORIS autem multæ partes sunt, quæ pri-
mum naturæ varietate in duo diuiduntur homogenea
dicta, videlicet carnem & ossa; quanquam vtraque
pars carnis nomine interdum indicatur. vt, Equi eorum
Isai. 31. caro, & non spiritus. Verùm varia vtriusque partis na-
tura, varia etiam nominum exactè examinata significa-
tio est. Ossa namque duriora & diuturniora sunt, caro
mollis est, & citiùs lædi, corrumpique potest: sicut scri-
Iob. 6. ptum est. Nec caro mea ænea est. Atque ex ea naturæ
contemplatione varia ad orationũ significationes exem
Fragilis res. pla petuntur. Caro enim naturam teneram, mollem,
Iob. 10. fragilemq́ue significat. vt, Pelle & carnibus vestisti me.
Iob. 19. &, Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum.
Psal. 55. Psalm. 77. &, Non timebo quid faciat mihi caro. &, Recordatus
Iob. 10. est, quia caro sunt. &, Nunquid oculi carnei tibi sunt?

&, Cum illo est brachium carneum, nobiscum Deus 2. Paral. 32.
noster. Mollitudinem etiam & facilitatem duritiæ con Facilitas.
trariam. vt, Auferam cor lapideum de carne eorum, & Ezech. 11. Ezech. 36.
dabo eis cor carneum. Et dabo vobis cor carneum.

Pudenda etiam caro dicuntur, & ex consequenti pec Pudenda confusio.
cati confusio caro appellatur. Et fornicata es cum filiis Ezech. 16.
Ægypti vicinis tuis magnarum carnium. Et quorũ car- Ezech. 23.
nes sunt vt carnes asinorum. & Incircuncisos carne di- Ezech. 44.
xit Ezechiel.

Carnes etiam pro hominibus dixerunt Vates, vt car- Homines.
nes in olla, habitatores vrbis intelligamus. vt, Cõsumen- Ezech. 24.
tur carnes, & coquetur vniuersa compositio. &, Nisi ab-
breuiasset Dominus dies illos; non fieret salua omnis Matth. 24. Marc. 10. 8.
caro. Et erunt duo in carne vna. & non sunt duo, sed
vna caro. Et videbit omnis caro salutare Dei. Luc. 3.

Caro humana audacia corruptelaque, omnis spiritus Adam
puritati & legis diuinæ integritati repugnans: atque vt
vna complectamur definitione, hominem Adami vete-
ris filium paternæque nequitiæ hæredem. vt, Non mul 1. Cor. 1.
ti sapientes secundùm carnem. &, Vt non glorietur o- Gal. 6.
mnis caro in conspectu eius. &, Qui seminat in carne
sua, de carne & metet corruptionem. &, Conuersati Ephes. 2.
sumus in desideriis carnis nostræ: facientes voluntatem
carnis. Caro & sanguis homo dicitur, vel humanæ Humanum
prudentiæ vel sapientiæ consilium non illustratum di- ingenium. Galat. 1.
uino spiritu. vt, Continuò non acquieui carni & sangui- Matth. 16.
ni. &, Caro & sanguis non reuelauit tibi. Huc pertinet
illud: Nunquid quæ cogito, secundùm carnem cogito? 2. Cor. 1. Ibidem.
Hinc dicta est sapientia carnis.

Carnales homines dicuntur, qui nondum immutati Carnales.
sunt diuini spiritus efficientia & virtute. vt, Ego autem 1. Cor. 3.
carnalis sum, venundatus sub peccato. Ego fratres non 1. Petr. 2.
potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnali-
bus: Adhuc enim carnales estis. &, Abstinete à carna-
libus desideriis, quæ militant aduersus animam. Et Iude.
odientes eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.

Carnalis etiam aliquando simpliciter dicitur, idem-
que significat, quod humanus & corporeus; non vt vi- Humanus.
tium, sed vt fragilitatem ipsam naturæ humanæ sonet,
quatenus natura humana quibusdam rebus indiget,
dum in hac vita est, vt ali regique possit. vt, Si nos spiri- 1. Cor. 9.
tualia vobis seminauimus, magnum est si nos carnalia Ephes. 6.
vestra metamus? &, Serui obedite dominis carnalibus. Esth. 14.
Et carnalem regem dixit Esther.

SANGVIS.

SANGVIS animalis corporis pars est, & in cæteris
animantibus præter hominẽ vel animæ ipsius sedes ha-
betur: sicut scriptum est. Quia anima omnis carnis in
sanguine est. Ex quo factum est, vt sanguis animæ, hoc Leuit. 16. Anima.
est, vitæ humanæ loco & in sacrificiis vsurpetur, & in
sermonibus appelletur: sicut scriptum est. Quia anima Leuit. 17.
carnis in sanguine est: & ego dedi illum vobis, vt super
altare in eo expietis pro animabus vestris.

Sanguis igitur animam, siue vitam significat hanc Vita.
mortalem; quam qui alicui eripit, sanguinis reus dici-
tur: vnde & homicidium sanguinis nomine dicitur. vt, Homicidiũ
Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Et quicunque Genes. 4.
effuderit sanguinem hominis, fundetur sanguis illius Genes. 9.
per hominem. Et sanguis sanguinem tetigit. Et si esse- Hos. 4.
mus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij Matth. 23.
eorum in sanguine prophetarum. Calumnia & quæ- Maleficiũ.
cunque fraus aut vis, & maleficium. vt, Manus vestræ Isai. 1.
sanguine plenæ sunt. &, Qui obturat aures suas, ne Isai. 33.
audiat sanguinem. &, Auferam sanguinem eius de ore Zach. 9.
eius. Sanguis etiam pro animi humani ingenio & Ingenium
consilio, vt iam superiùs diximus, vsurpatur. vt, Caro humanum. Matth. 16.
& sanguis non reuelauit tibi.

ADEPS.

ADEPS & pinguedo abundantiam, saturitatem & Saturitas.
suauitatem atque prosperum rerum vsum significat, Iucunditas.
s.s.e. Cum adipe agnorum & arietum filiorũ Basan. &, Deut. 32.
De quorum victimis comedebãt adipes. Et sicut adipe,
& pinguedine repleatur anima mea. &, Adipe frumẽti Psalm. 62.

Exuberãtia natiua. Psal. 16. Psal. 72.

ſatiat te. Natiua quædam exuberantia tam in malam quàm in bonam partem adeps dicitur, vt, Adipem ſuum concluſerunt, os eorum locutum eſt ſuperbiam. &, Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum; tranſierunt in affectum cordis.

PINGVEDO.

Fertilitas. Gloria. Diuitiæ. Geneſ. 41. Iſai. 17. Pſal. 77.

PINGVEDO hubertatem & fertilitatem ſignificat, vt magnus ille onirocrita interpretari nos docuit. Septem boues pulchræ, & ſeptem ſpicæ plenæ, ſeptem hubertatis anni ſunt. Diuitias & gloriam. Et erit in die illa, attenuabitur gloria Iacob; & pinguedo carnis eius marceſcet. &, Occidit pingues eorum.

OSSA.

Geneſ. 50.

FIRMISSIMA in corpore pars oſſa ſunt, quibus cætera caro membraque omnia fulciuntur: ea poſt conſumptam carnem diu durant, & quandam veluti corporis conſeruant ſubſtantiam. Quam ob rem ſua oſſa vt ex Ægypto in terram promiſſam aſportarentur, teſtamento mandauit Ioſeph. Et quoniam detracta caro creſcere rurſus & reſtitui poteſt etiam in ſenioribus corporibus, vt curandis vulneribus accidere videmus; oſſa verò detracta non reſtituuntur: ex eo efficitur, vt rem ipſam vel perſonam oſſa magis, quàm caro referant, vtpote quæ non mutentur, ſed eadem maneant, certamque naturam contineant. Ex his naturæ obſeruationibus ad ſermonis arcani vſum exempla ex oſſibus ſumuntur. Nam conſanguinitatis & generis communionem ſignificat. vt, Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. &, Os meum es, & caro mea. Et os tuum ſumus & caro tua. Adeò autem hæc ratio valet, vt lingua Hebraica hoc nomine עֶצֶם, quod os vertimus, pro Latino pronomine IPSE, IPSEMET, IDIPSVM, vſurpet.

Geneſ. 2. Geneſ. 29.

Labor, Quies. Pſal. 34. Iſai. 66. Ierem. 23. Thren. 1.

Oſſa laboris & quietis ſubiectum ſunt. vt, Omnia oſſa mea dicent, Domine quis ſimilis tibi? &, Oſſa veſtra quaſi herba germinabunt. Et contremuerunt omnia oſſa mea. &, Miſit ignem in oſſibus meis.

Robur. Pſal. 37. Iob 33. Pſal. 6. Iob. 40. Virtus, Sanitas. Prouerb. 3. Prouerb. 15. Prouerb. 14. Prouerb. 17. Thren. 3. Calamitas. Impuritas. Matth. 23.

Robur & integritas viriū, harumq. defectus oſſium nomine appellato in vtramque partem indicatur. vt, Non eſt pax oſſibus meis. Et omnia oſſa eius marceſcēt. Et conturbata ſunt oſſa mea. Et oſſa eius velut fiſtulæ æris. Oſſa plena medullæ, virtutis & ſanitatis conſiſtentiam ſignificant; contrà verò vacua. vt, Medullis oſſa illius irrigantur. &, Sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrigatio oſſium tuorum. &, Fama bona impinguat oſſa. &, Putredo oſſium inuidia. Et ſpiritus triſtis exiccat oſſa. Atque oſſa confracta extremam calamitatem ſignificant. Oſſa mortuorum immunditiam & corruptionem: vt ſimiles eſſe dixit Chriſtus hypocritas ſepulchris dealbatis, quæ exterius apparent ſpecioſa hominibus, intrinſecus autem ſunt plena oſſibus mortuorum.

Penitiſſima in rebus. Habac. 4. Principes. Ezech. 24.

Compages & medullæ penitiſſima quæque rerum ſignificant, S. S. E. Pertingens eſt verbum Dei, vſque ad diuiſionem animi ac ſpiritus, compagum quoque ac medullarum. Oſſa etiam ciuitatū vel regni & reipublicæ principes appellauit propheta. Congere, inquit, fruſta eius in eam, omnem partem bonam, femur & armum electa & oſſibus plena. Pinguiſſimum pecus aſſume, compone quoque ſtrues oſſium ſub ea.

NERVI.

Geneſ. 32. Opificium. Iob 10. Motus, Vita. Ezech. 37.

NERVI in corpore membris colligandis & motibus exercendis aptantur. Signum autem eſt neruí læſio, quæ motum vitiat: ſicut ſcriptum eſt. Tetigit neruum femoris eius, & ſtatim emarcuit: ipſe verò claudicauit pede. Admirandum Dei in homine opificium neruorum aptatio indicat: ſicut ſcriptum eſt. Oſſibus & neruis compegiſti me. Significat autem neruorum vſus vitam & vitæ exercitationem. vt, Dabo ſuper vos neruos. Et vidi & ecce ſuper ea nerui.

CVTIS.

CVTIS membra omnia veſtit, atque ab iniuriis temporum & cæli defendit: durioris, quàm caro, & tolerantioris naturæ eſt; ſpeciem & venuſtatē membrorum præcipuè continet & oſtendit, aut amiſſam arguit. Impuritatem omnem prodit, vt in ſcabie & lepra manifeſte deprehēditur. vt, Cùm viderit lepram in cute. Leuit. 13.
Et ſi color albus in cute fuerit: & cutis, quam ignis exuſſerit. Atque toto illo capite de lepra, cutis vitia Vitium contagioſum.
conſuetudinem vitioſam & ſua contage alios corrumpentem ſignificant. Maciem & debilitationem maximam vel famem illa oratio indicat. Cutis mea aruit, & contracta eſt. &, Deuoret pulchritudinem cutis illius. Et cutis mea denigrata eſt. Et adhæſit cutis eorum oſſibus. hoc famis indicium eſt.

Macies. Iob. 7. Iob. 18. Thren. 4.

Rerum ſtatus integer. Daniel. 2.

Rerum integrum ſtatum cutis integritas & decus; contra verò cutis imminutio ſignificat. vt, Comminuet cutem, & conſumet vniuerſa regna. Atque hactenus de partibus, quas homogeneas philoſophi vocant. Nunc porrò deinceps partes illas perſtringemus, quæ ex iis, quas ſuperiùs commemorauimus, conſtant, & animæ ac vitæ inſtrumenta ſunt, & communi verbo membra vocantur.

CAPVT.

PRIMA in animalis corpore pars caput eſt, ex quo in cætera membra vis diſtribuitur, idque velut arx quędam eſt, in qua precipua animæ virtus & efficientia gubernatioque obſeruatur. In illa enim parte ſenſuum integra & plena communicatio, & cogitationum conuentus, & deliberationum, conſiliorumque poſtrema abſolutio eſt. Quam ob rem vt ſitu ſummum, ſic natura primum & præcipuum membrum habetur. Ideoq. frequentes in ſacrificiis manuum ſuper hoſtiarum capita impoſitiones ſunt, & in miniſtrorum initiationibus & conſecrationibus frequens etiam huius rei, nec ſignificatione carens mentio eſt. vt, Et fundens oleum ſuper caput eius. &, Pones tiaram in caput. Et imponet manum ſuper caput victimæ.

Exod. 29.

Principium. Pſal. 39. Pſal. 117. Prouerb. 5. Geneſ. 47. Iſai. 7. Iſai. 9. Deut. 28. Pſal. 17.

Omnium rerum principium & præcipua quæq. pars caput eleganter appellatur. vt, In capite libri ſcriptum eſt de me. Et lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Et caput circuitus eorum. Et in capite turbarum clamitat. Et conuerſus ad lectuli caput. Princeps in negotio vel regno, vel conſilio, vel alia quacunque ratione caput dicitur. vt, Caput Syriæ Damaſcus, caput Damaſci Raſin. &, Diſperdet Dominus de Iſrael caput & caudam, incuruantem & refrenantem. Longæuus & honorabilis ipſe eſt caput. Et conſtituet te Dominus in caput & non in caudam. Et conſtituiſti me caput gentium.

Perſona. Geneſ. 49. Pſal. 7. Pſalm. 3. Prouerb. 1. Prouerb. 10.

Caput pro perſona ipſa vſurpatur ſæpiſſimè. vt, Fiant in capite Ioſeph, & in vertice Nazarei inter fratres ſuos. &, Dolor ipſius in caput eius. &, Gloria mea & exaltans caput meum. &, Addatur gratia capiti tuo. &, Benedictio Domini ſuper caput iuſti.

Princeps. Ierem. 48. Conſilia. Geneſ. 3.

Principes etiam abſolutè capita appellantur aut vertices. vt, Deuorabit partem Moab & verticem filiorum tumultus. Conſilium, ſtudium & cogitationem ſtudioſè initam, caput etiam dicimus. vt, Ipſum conteret caput tuum.

FRONS.

Probitas. Improbitas. Ezech. 3. Profeſſio. Apocal. 9. Apoc. 7. Apocal. 9.

FRONS pudoris, verecundiæ & modeſtiæ theatrum præcipuum eſt: vnde ſi hæc abſint, impudentiæ atq. improbitatis maximæ argumētum ſumitur, S. S. E. Domus Iſrael attrita fronte eſt. Aliquando autem in vitio, aliquando verò in virtute & conſtantia frontis duritiès ponitur. vt, Ecce dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum. Perpetuus locus profeſſionis & ſtudij indicandi in fronte eſt. S. S. E. frequentiſſimè. Donec ſignemus ſeruos Dei noſtri in frontibus eorum. &, Ne læderent, &c. niſi tantùm homines, qui non habebant ſignum Dei in frontibus ſuis.

COLLVM, CERVIX.

COLLVM proxima capiti pars cæterarum membra cum capite coniungit, libertatem vel ſeruitutē indicat, ideoque vario rerum genere vel ornatur vel impeditur: vt torque

vt torque vel iugo.atq. ornamentis appendendis decet.
Amplexibus etiã necessariissimorum aptatur: sicut scri-
ptum est. Et amplexatus est eum, & stringens collum
Genes. 33. eius. Et collo torquem auream circumposuit. Et supel-
Iudic. 5. lex varia ad ornanda colla contigerit. Igitur in seruitu-
Libertas. Seruitus. tis & libertatis sermonibus mentio colli fit. vt, Nega-
Deut. 33. bunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis. &, Poni-
Iosue. 10. te pedes vestros super colla regum istorum.
Proteruitas Superbiæ & arrogantiæ atque proteruitatis signum
Isai. 3. est collum extentum, id quod Israëlis filiabus Isaias ex-
Vrbs præcipua. probrat. Vrbem aliquam regiam & præstantiorem
Isai. 8. cæteris collum significat. vt, Et ibit per Iudã inundans,
& transiens vsque ad collum veniet. Et spiritus eius
vsque ad collum eius. Idem de ceruice obseruauimus
in libertatis & seruitutis atque etiam contumaciæ si-
gnificationibus.

PECTVS.

PECTVS cogitationum officina est, quam ob rem
in sacrificiis mysticè postulatur. Et Aaron iubetur insi-
Cogitationes. gne iudicij supra pectus gestare. In arcanis autem ser-
monibus pectus cogitationes & consiliorum inceptio-
Genes. 3. nes. vt, Supra pectus tuum gradieris. Et cùm eleuasset
Esther. 15. faciem & ardẽtibus oculis furorem pectoris indicasset.

VISCERA.

Affectus. VISCERA affectibus plurimum commouentur
Genes. 41. s. s. E. Cõmota sunt viscera eius. Pro corde aliquando
Iob. 38. nomen hoc vsurpatur. vt, Quis posuit in visceribus ho-
Psal. 51. minis sapientiam? Et spiritum rectum innoua in visce-
Cor. ribus meis. Sæpissimè affectum, cogitationem & amo-
Isai. 16. rem atque commiserationem significat. vt, Viscera mea
ad murum cocti lateris. Et multitudo viscerum tuo-
rum & miserationum tuarum super me continuit se.
2. Corint. 7. Et viscera eius abundantiùs in vobis sunt.

COR.

Affectus. COR cogitationum & affectuum omnium fons est,
Studium. & significationem obtinet studiorum. s. s. E. Vbi enim
Matth. 6. est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. Mentem & in-
Mens. Intellectus. tellectum quoq. significat: vt, Obcæcatum est insipiens
Rom. 1. cor eorum. Et ipse autem non sic arbitratur: & cor eius
Isai. 10. Fortitudo. non sic existimabit. Cor fortitudinis sedes est, fortitu-
Isai. 7. dinemque significat. vt, Et cor tuum non formidet.
Ierem. 48. &, Erit cor fortium Moab, in medio eorum sicut cor
Superbia. mulieris. Demùm sapientiæ, intellectus, prudentiæ
& existimationis significationem cor obtinet. atque ita
Ierem. 10. cor magnum pro superbia ponitur; vt, Visitabo super
fructum magnifici cordis regis Assur. Cor durum per-
Obstinatio. tinaciam & obstinationem in malum significat sæpè
apud Prophetas. item, incircuncisum cor. vt, Abierunt
Ierem. 9. post prauitatem cordis sui. &, Omnis autem domus Is-
raël incircuncisi sunt corde. Denique cor & ossa tristi-
Labor. tiæ, laboris, lætitiæ & quietis subiectum sunt, s. s. E. Vi-
Quies. debitis & gaudebit cor vestrum: & ossa vestra quasi
Isai. 66. herba germinabunt.

INTESTINA.

Vis & Debilitas. EX intestinorum recta habitudine multum ro-
Thren. 2. boris; contrà verò ex aduersa, multum debilitatis cor-
pori accedit, s. s. E. Defecerunt præ lachrymis oculi
mei. Conturbata sunt viscera mea. Et multis aliis in lo-
cis, vbi quæ Latinè viscera legimus, intestina propriè
dicuntur Hebraicè.

BRACHIA.

BRACHIA in ministris membris vim & vsum ha-
bent præcipuum; à pectore enim robur nanciscuntur,
& motum à cerebro per collum, spiritus autem à vici-
no sibi corde excipiunt: ex quibus rebus sermones pro-
Robur. feruntur arcani. Brachium enim vim & robur for-
Fortitudo. Exod. 6. titudinemque significat. vt, Redimam eos in brachio
Deut. 5. excelso. &, Deduxit te Dominus ex Ægypto in manu
Psalm. 70. forti & brachio extento. &, Donec annuntiem bra-
Isai. 52. chium tuum generationi omni, quæ futura est. &, Tuũ
brachium cũ potentia. Et saluauit sibi brachium suum.

Duo brachia magnum robur. vt, Brachia mea popu- Robur magnum.
los iudicabunt. Brachium auxilium & societatem. Isai. 51.
vt, Brachium vniuscuiusque sedebit sub vmbraculo Auxilium. Ezech. 31.
eius in medio nationum.

MANVS.

MANVS omniũ humani corporis membrorum ad
multos variosque vsus, atque adeò ad multarum rerum
exercitationem habilissima est, & vni homini præcipuè
data, quæ rationis & mentis variæ cognitioni ad vsus
inseruiat. Est autem varius de manibus sermo, quate-
nus varium earum habitum obseruamus: de quo nobis
aliàs proprio loco dicendum est. nunc verò de earum
arcana aut symbolica significatione agimus.
Ministerium cordis manus significat, & omnem vim Ministeriũ cordis.
& virtutem, aut efficacitatem humanam. vt, Omnis Isai. 13.
manus dissoluetur, & omne cor contabescet.
Amicitiæ & societatis habet symbolum. vt, Ecce de- Amicitia.
dit manum suam. Potentiæ & violentiæ significa- Ezech. 17. Potentia.
tionem habet. vt, A pauperis iniuria auerterit manum Ezech. 18.
suam. Manus etiam opera actionesque significant, vn- Opera.
de manus innocentes & nocentes dicuntur. vt, Laua- Psalm. 72.
bo inter innocentes manus meas. Et secundùm puri- Psal. 17.
tatem manuum mearum, quæ est in me. &, Innocens Psal. 24.
manibus & mundo corde. Imperium quoque ma- Imperium.
nus dicitur. vt, Et ponam in mari manum eius, & in flu Psal. 89.
minibus dextram eius. Manus Domini bona, auxi- Gratia.
lium & gratiam. vt, Et dedit ei rex secundùm manum Auxilium.
bonam Domini super eum. Et venit in Ierusalẽ iuxta Esdr. 7.
manum Domini bonam super se.
Aliàs, manus Domini, tribulationem vel pœnam, vel
afflictionem significat. vt, Extende paululum manum Afflictio. Iob. 1.
tuam. Et alioqui mitte manum tuam. Et quia manus Iob. 2.
Domini tetigit me. Denique omnem efficientiam Iob. 19.
manus significat. vt, Tradentur in manus gladij.
Manus multæ rapiendi facultatem. vt, Vbi manus Rapina.
multæ sunt, claude. Eccles. 42.

DEXTERA.

MANVS dextera agẽtem, & qui præcipuus in ope-
re est, indicat; contrà sinistra, eum, cuius nihil in opere
efficiundo interest. vt, Nesciat sinistra tua id quod facit Matth. 6.
dextera tua. Significat etiam opus, actionem & effi- Efficientia.
cientiam. vt, Nec dicet, Fortè mendacium est in de- Isai. 44.
xtera mea. Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, Isai. 63.
cuius apprehendi dexteram, vt subijciam ante faciem
eius gentes. &, Qui eduxit ad dexteram Moysen. Et Psal. 17.
dextera tua suscepit me. Et à resistentibus dexteræ tuæ. Psal. 118.
Et dextera tua inueniat omnes inimicos tuos. Et hæc Psal. 16. Psal. 20.
mutatio dexteræ excelsi. &, Dextera Domini fecit vir- Isai. 54. Psal. 76.
tutem. Dextera etiam Meridiem, & læua Septentrio- Meridies.
nem. vt, Ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis. Isai. 54.
Potentiam & imperium. vt, Ponam in mari manum Potentia. Imperium.
eius, & in fluminibus dexteram eius. &, Dixit Domi- Psal. 86.
nus Domino meo, sede à dextris meis. Gratiam Psal. 109. Gratia.
quoque diuinamque tutelam significat dextera; & si-
nistra improbationem, & repudiationem. vt, Statuet Matth. 25.
oues quidem à dextris, hædos autem à sinistris. Au-
xilij vim habet. vt, Auertit retrorsùm dexteram suam Thren. 2.
à facie inimici. Rectitudo & consilium rectum dex-
træ nomine indicatur; contrà verò sinistræ. vt, Cor sa- Consilium. Eccles. 10.
pientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius.
Iuramenti symbolum dextera est: sicut scriptum est. Iuramentũ
Iurauit Dominus in dextera sua. Et apud Ezechielem Isai. 62.
charissimæ rei symbolum habet dexterum latus: sicut Chara res. Ezech. 4.
scriptum est. Et cùm compleueris hæc, dormies super
latus tuum dexterum secundò.

SINISTRA.

SINISTRA manus ad res agendas minus habilis,
quàm dextera est; ad ferenda verò onera, atque ad res
fortiter comprehendendas aptior. Sisaram enim manu Iudic. 5.
dextera malleum, sinistra verò clauum arripuisse legi-
mus. & Gedeonis milites tenuerunt sinistris manibus Iudic. 7.
lampades: & dextris sonantes tubis. Est autem sinistra

inferioris conditionis in quocunque argumento.

Quam ob rem Iacob manum dexteram poſuit ſu-
per caput Ephraim minoris fratris; ſiniſtram verò ſuper
Geneſ. 49. caput Manaſſe, dicens: Iſte quidem erit in populos &
multiplicabitur ; ſed frater eius minor maior erit illo.
Vnde pro inferiori nota vſurpatur. vt, Non declines
ab ea ad dextram vel ad ſiniſtram. Dextera &
ſiniſtra vel claram vel minus perſpicuam rationem ſi-
Deut. 17. gnificant. vt, Nec declinet in partem dexteram, nec
Error. Eccleſ. 10. ad ſiniſtram. Significat etiam errorem ſiniſtra. vt, Cor
ſtulti in ſiniſtra eius. Vt dextra Meridiem, ſic etiam
Septentrio Iob. 23. ſiniſtra Septentrionem ſignificat. Si ad ſiniſtram quid
Iſai. 54. agam : non apprehendam eum. &, Ad dextram enim
& ad læuam penetrabis. A dextris & à ſiniſtris pro
1. Corinth. 6 ſecundis & aduerſis rebus dixit Paulus.

VENTER.

VENTER in omni animali ea pars dicitur, quæ ali-
mento recipiendo, concoquendoque apta eſt: in qua &
ventriculus, & animalia membra cætera continentur:
Alimẽtum & victus. vt inteſtina, iecur, ſplen. atque ad hanc rationem per-
tinent multæ orationes, quæ de victu alimoniaque pro-
Iob. 20. feruntur. vt, Nec eſt ſatiatus venter eius. &, Vtinam
Pſalm. 16. adimpleatur venter eius. &, De abſconditis tuis adim-
Prouerb. 13. pletus eſt venter eorum. &, Iuſtus comedit & replet ani
mam ſuam: venter autem impiorum inſaturabilis.

Venter etiam tam in viris quàm in fœminis ad gene-
Proles. rationem & prolem ſignificandam appellatur. vt, Duo
Geneſ. 25. populi ex ventre tuo diuidẽtur. &, Nunquid ego Deus
Geneſ. 30. Deut. 28. ſum, qui priuaui te fructu ventris tui? Et benedictus
Iob. 3. Pſalm. 131. fructus ventris tui. &, Quia non concluſit oſtia ventris,
qui portauit me. Et de fructu ventris tui ponam ſuper
ſedem tuam. Nonnunquam venter viſcera ſignifi-
Affectus. cat, & affectuum ac perturbationum ſedem indicat. vt,
Prouer. 20. Liuor vulneris abſtergit mala, & plagæ in interioribus
Cantic. 5. ventris. Et venter meus intremuit ad tactum eius. Et
Iſai. 16. venter meus ad Moab quaſi cithara ſonabit. Et viſcera
Thren. 4. mea ad murum cocti lateris. Et conturbatus eſt venter
Pſal. 30. meus. &, Cõturbatus eſt in ira oculus meus, anima mea
& venter meus. Et illud myſteriis plenum Chriſti pro-
Iohan. 7. miſſum, Qui credit in me, flumina de vẽtre eius fluent
aquæ viuæ. Ad hanc ſignificationem arcanè pertinet:
Apoca. 10. Et amaricatus eſt venter meus.
Voluptas. Libido. Aliquando & voluptatum concupiſcentiam, libidi-
Philip. 3. nemque ſignificat venter. vt, Quorum Deus venter
Rom. 16. eſt. &, Huiuſcemodi Chriſto Domino non ſeruiunt,
ſed ſuo ventri.

VMBILICVS.

Situs optimus. VMBILICVM pro optimo, firmiſſimo & vberri-
Ezech. 38. mo loco, ſacer ſermo vſurpat, s. s. E. Et ſuper populum,
qui eſt congregatus ex gentibus, qui poſſidere cœpit &
eſſe habitator vmbilici terrarum.

TERGVM.

Obliuio. TERGVM obliuioni, negligentiæ, fraudi & peruer-
Neglectio. ſitati ſignificandæ ſeruit. vt, Proiecisti poſt tergum tuũ
Iſai. 38. omnia peccata mea. Et verterunt ad me tergum & nõ
Fuga. faciem. Fugam etiam ſignificat tergum verſum
Geneſ. 14. s. s. E. Itaque rex Sodomorum & rex Gomorræ terga
Ioſu. 7. verterunt, cecideruntque ibi. Et aſcenderunt tria mil-
lia pugnatorum, qui terga ſtatim vertẽtes percuſſi ſunt.
Tergum alicuius ſequi, vel poſt tergum ire, idem eſt
Diſciplina. quod ducem eundem proponere & ſequi, s. s. E. Et
Profeſſio. Iſai. 59. auerſi ſumus, ne iremus poſt tergum Dei. &, Qui
Sophon. 1. auerterunt de poſt tergum Domini, & qui non quæ-
ſierunt.

DORSVM, SCAPVLA.

DORSVM ferendis oneribus aptum conſtantiam
habet, roboriſque ſedes eſt: ſed quia cognoſcendi ſen-
ſibus præter tactum deſtituitur, nullam propriam actio-
nem aut miniſterium ſortitur, vno tantum ferendi &
patiendi vſu excepto. Quam ob rem in patientiæ, to-
lerantiæ, laborum & moleſtiarum ferendarum ſermo-
nibus dorſi nomen vſurpatur. Namque eorum, qui vi-
cti, ſeruitioque addicti ſunt, & grauem ſeruitutem vel Seruitus victoriæ perpeſſio.
moleſtiſſimam victoriam pati coguntur, dorſi mentio
fit. vt, Percute dorſa inimicorum eius. Et inimicos meos Deut. 33.
dediſti mihi dorſum. &, Quoniam pones eos dorſum 2. Reg. 12.
in reliquiis tuis. Et poſuiſti tribulationes in dorſo no- Pſal. 20. Pſal. 65.
ſtro. Et diuertit ab oneribus dorſum eius. Et ſuper om- Pſal. 80.
ne dorſum ciliciũ. Caſtigationis etiã. vt, Virga in dorſo Ierem. 48.
eius, qui indiget corde. Et flagellum & camus aſino: Caſtigatio.
& virga in dorſo imprudentum. &, Conteram virgam Prouerb. 20. Prouerb. 26.
eius in dorſo eius. Scapula etiam, ſiue poſterior pars Nah. 1.
corporis, negligentiam & obliuionem ſignificat. vt, Neglĩgẽtia
Proiecisti poſt tergum tuum. 3. Reg. 14.

VBERA.

VBERA terræ fertilitatem & etiã pecorum copiam Fertilitas.
interpretamur, eò quòd vbera aſſiduam lactis copiã la-
ctentibus & nutriendis ſufficiunt. vt, Super vbera plan- Iſai. 32.
gite; ſuper regione deſiderabili, ſuper vinea fertili.

Vbera integra virginitatem, integritatem morum: Integritas.
& contrà vbera compreſſa, corruptionem, officij viola-
tionem, religioniſq. contaminationẽ ſignificant, s. s. E. Corruptio.
Ibi ſubacta ſunt vbera earum, & fractæ ſunt mammæ
pubertatis earum. Inter vbera collocari, maximi Ezech. 23.
amoris ſignum eſt.

IECVR.

IECVR amoris & impotentium affectuum ſedes Affectus.
eſt, s. s. E. Donec tranſeat ſagitta iecur eius. &, Effu- Prouerb. 7.
ſum eſt in terra iecur meum, ſuper contritione filiæ po- Thren. 2.
puli mei. Hinc adeò eſt, quod in ſacrificiorum ritibus, Leuit. 1. 2.
frequẽs de iecoris reticulo flãmis inurendo, mentio eſt. & 3.

RENES.

RENES cogitationum ſedes dicuntur, earum præ- Cogitatio
cipuè, quæ ab animali natura hominis proficiſcun- animalis.
tur: atque ideò, pro cogitationibus ipſis & cõſiliis eiuſ-
modi nomen vſurpatur. vt, Propè es tu ori eorum, & Ierem. 12.
longè à renibus eorũ. &, Ego Dominus ſcrutans cor & Ierem. 17.
probans renes. Et inſuper vſque ad veſperam increpue- Pſal. 15.
runt me renes mei. &, Quia tu poſſediſti renes meos. Pſal. 138.

Eſt etiã roboris vis & pręcipua pars in renibus & lum
bis; ſed renes lumbis communicant alimentum, & ro- Fortitudo. Virilitas.
bur, vnde robori & firmitudini ſignificandæ aptantur,
s. s. E. Et erit cinctorium renum eius fides, & diſſolu- Iſai. 11.
tio geniculorum. &, Defectio in cunctis renibus. &, Cõ- Nahum. 2.
pages renum eius ſoluebantur. Daniel. 5.

CRVRA.

CRVRA columnæ ſunt quibus corpus fulcitur; &
vehicula quibus mouetur: atq. ita motus miniſterium Motus.
& ſignificationẽ ſortiuntur. ſed reuelata crura diligen- Migratio.
tiam in motu, inceſſuque ſignificant, & præparationem
ad longum iter. vt, Reuela crura, tranſi flumina. Iſai. 47.

PEDES.

PEDES extrema pars eſt: ſicut ſcriptum eſt: A plan-
ta pedis vſque ad caput: qua corpus continetur, mo- Iſai. 1.
uetur & quieſcit: Et fundamenti vicem in omni alia re
obtinet, s. s. E. Non inuenit, vbi requieſceret pes eius. Geneſ. 7.
Et pedes ligati ambulandi libertatem amittunt, donec
ſoluantur. Itaque captiuitatem ſignificant ligati pe- Captiuitas.
des. vt, Pedes tui non ſunt compedibus aggrauati. Et
in laqueo iſto, quem abſconderunt, comprehenſus eſt 2 Reg. 3.
pes eorum. Contrà verò libertatem & ſalutem il- Pſalm. 9.
la ſignificant: Qui perfecit pedes meos tanquam cer- Libertas. Pſal. 17.
uorum. Et ipſe euellet de laqueo pedes meos. Et pes Pſal. 25.
meus ſtetit in directo. Et ſtatuiſti in loco ſpacioſo pedes Pſal. 30.
meos.

PEDES impoſiti alicui ſubiectionem, oppreſſio- Subiectio.
nemque indicant, s. s. E. Ite & ponite pedes ſuper col- Ioſue. 10.
la regum iſtorum. Et paulò pòſt, Sic enim faciet Do-
minus omnibus hoſtibus veſtris, aduerſum quos di-
micatis. Illa verò conſtantiam & firmitudinem ſuæ Conſtantia
mentis compotem: Statuit ſupra petram pedes meos. Pſalm. 39.
Et eripuit animam meam de morte, & pedes meos de Pſal. 55.
lapſu.

Ezech. 2. Ezech. 3. lapsu. Et fili hominis stà supra pedes tuos. & statuit me supra pedes meos. Actio vitæque consuetudo pedum nomine indicatur. vt, Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. &, Prohibe pedem tuum à semitis eorum. Et veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Et pes tuus non impinget. &, Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei. Et lucerna pedibus meis verbum tuum.

[Margin: Actio. Consuetudo. Psal. 72. Prouerb. 1. Psal. 13. Prouerb. 3. Psalm. 117.]

Sub pedibus Dei mundus & hæc inferiora esse dicuntur. Namque cælo insidens, & pedibus terræ innixus, à prophetis pingitur Deus. vt, Cælum sedes mea, & terra scabellum pedum meorum. Huc illud pertinet. Et caligo sub pedibus eius.

[Margin: Mundus. Isai. 66. Psal. 17.]

Sub pedibus hominis esse, subiectionis & potentiæ, dominijque est. vt, Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris. &, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

[Margin: Dominiũ. Psalm. 46. Psal. 110.]

Pes etiam commoditatem ad aliquid agendum & oportunitatem significat. vt, Si manus tua, vel pes tuus, scandalizat te. Et non veniat mihi pes superbiæ.

[Margin: Cõmoditas. Matth. 18. Psal. 35.]

Est etiam rerum omnium postrema pars, pes, idemque significat: vt pes lecti. ideoque pro extremo orbis imperio, hoc est, Romano, Daniel pedes interpretatus est. Pedes alterius apprehendere, vel ad pedes procidere, sese submittentis, & misericordiam salutemque implorantis est. vt, Cumque venisset ad virum Dei, apprehendit pedes eius. &, Procidit ad pedes eius.

[Margin: Extremitas. Daniel. 2. 4 Reg. 4. Matth. 28.]

Pes etiam mensuræ nomen est, vt aliàs docebimus.

[Margin: Mensura.]

ARMVS.

ARMVS & pectus sacerdotem & principem significat, s. s. e. Congere frusta eius, in eam omnem partem bonam pectus & armum.

[Margin: Sacerdos. Princeps. Ezech. 24.]

Ossa primarios viros interpretamur, s. s. e. Omnem partem eius armum & pectus electa & ossibus plena.

CALCANEVS.

CALCANEVS postrema pedis pars, rerum, negotiorum & totius vitæ finem significat. vt, Iniquitas calcanei mei circundabit me. Infirmitatem humanæ naturæ. vt, Ipsi calcaneum meum obseruarunt. Et mysticè magis, Tu insidiaberis calcaneo eius.

[Margin: Finis. Psalm. 49. Infirmitas. Psal. 55. Genes. 3.]

DIGITVS.

DIGITVS in manibus & in pedibus articulatissimus vltra cætera membra est: ideoq. ad mouẽdas, tractandas, efficiendasque res maximè idoneus. Quam ob rem, pro virtute & efficiendi facultate digitus vsurpatur. vt, Digitus Dei est hic. &, Si ego in digito Dei eijcio dæmonia. &, Tabulæ scriptæ digito Dei. &, Opera digitorum tuorum, Lunam & stellas quæ tu fundasti. Et qui docet manus meas ad bellum, & digitos meos ad prœlium. Digitus vnus opera exigua adhibita: vt, Alligant onera importabilia, quæ nec ipsi digito attingunt. &, Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam. Est etiam mensura digitus in sacris rationibus frequens.

[Margin: Efficacitas. Exod 8. Luc 11. Deut. 9. Psal. 8. Psal. 143. Opera exigua. Matth. 23. Luc. 16. Mensura.]

LINGVA.

LINGVA membrum animantibus, ad vocis vsum, atque ad gustandi facultatem datum est; homini ad sermonem plurimum seruit: quare pro sermone ipso, & vario verborum atq; orationis vsu accipitur. vt, Vnusquisque secundùm linguam suam. Et confundamus linguas eorum. Vsurpatur etiam pro oratione ipsa, siue probanda, siue improbanda. vt, A flagello linguæ absconderis. &, Occidet eum lingua viperæ. &, Sub lingua eius labor & dolor. &, Linguam nostram magnificabimus. Linguæ peregrinæ mentione inducta, maximum terrorem & miseræ seruitutis expectationem aut vsum prophetæ denuntiarunt. vt, Ecce ego adducam super vos gentẽ longinquam, gentem, cuius ignorabis linguam. Et linguam quã non nouerat, audiuit.

[Margin: Loquendi facultas. Genes. 10. Genes. 11. Oratio. Iob. 5. Iob. 20. Psal. 10. Psal. 11. Terror. Ierem. 5. Psalm. 77.]

Aliquando per translationem, lingua idem quod ora siue littus, vel margo, significat. Et initium eius à summitate maris salsissimi & à lingua eius.

[Margin: Ora. Iosue. 15.]

DENTES.

DENTES ad cibum conterendum, ad orisque ornamentum dati sunt animantibus: sicut scriptum est. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, &c. Et dens putridus & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiæ. Namque ex contrario sensu arguitur dens elegans & candidus decori esse oris & vsui. &, Risum dentium, dixit Sapiens.

[Margin: Num. 11. Prouer. 25. Eccles. 19.]

Ex translatione autẽ dentes pro nocendi & crudeliter agendi facultate & exercitatione vsurpantur, tum in cæterarum animantium, tum in hominum etiam mentione facta: Nam est (vt Salomon ait) generatio, quæ pro dentibus gladios habet: & commandit molaribus suis. Vt comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus. Iuxta hanc rationem scriptum est; Frenduerunt super me dentibus suis. Dentes eorum arma & sagittæ. Et infremuerunt contra me dentibus suis.

[Margin: Nocendi facultas. Crudelitas. Prouer. 30. Psalm. 34. Psalm 35. Iob. 16.]

SPVTVM.

CONTVMELIÆ genus factum in ignominiã alicuius, qui conspuitur, qui eo modo infamis & execrabilis indicatur, s. s. e. Abominantur me, & longè fugiunt à me: & faciem meam conspuere non verentur. &, Flagellabunt eum, & conspuent eum. Et faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus.

[Margin: Iob. 30. Marc. 10. Isai. 50.]

CAPILLVS.

CAPILLI ad ornatum capitis faciunt, & fœminis decoris & honestatis causa, copiosi magis crescũt, s. s. e. de Absalonis elegantissima cæsarie. Et D. Paulus, Mulier, inquit, si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli ei ad velamen dati sunt.

[Margin: Contumelia. 2. Reg. 14. 1. Cor. 11.]

In sermonis autem vsum, capillorum mentio fit, ad copiosissimam & innumerabilem multitudinem indicandam: vt, Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. &, Capilli capitis vestri omnes numerati sunt, à Deo videlicet. Significat etiam capillus, in comparationibus, rem vilem & nullius ferè momenti, & cuius ratio non habenda videatur, quæ tamen à Deo habetur, s. s. e. Si fuerit vir bonus, non cadet ne vnus quidem capillus eius in terram. &, Capillus de capite vestro non peribit.

[Margin: Multitudo. Psalm. 39. Matth. 10. Res minimi momẽti. 3 Reg. 1. Luc. 21.]

Capillorum nutritio, vel etiam abscisio, pro vario ritu, ad religionis ceremonias pertinet. Sic gentilis mulier ad religionem veram traducta, capillos abscindere iubetur. Ætatem etiam significat capillus. vt, Non potestis facere vnum capillum album aut nigrum.

[Margin: Religio. Num. 6. Ætas. Matth. 5.]

NARES.

NARES præter oris ornamentum totius vsui respirationis & aspirationis seruiunt, sicut scriptum est. Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus eius est. Præterea olfactus sensus instrumenta sunt: sicut scriptum est. Applicant ramum ad nares suas. Et putredinem castrorum vestrorum in nares vestras ascendere feci. Et è contrario, Nares habent, & non odorabunt.

[Margin: Isai. 2. Ezech. 8. Amos. 4. Psalm. 113.]

In naribus autem indignationis & iræ indicatio est. vt, Ascendit fumus de naribus eius. Et de naribus eius procedit fumus. In naribus circulus alligatus seruitutem significat; qualem bruta & iumenta ab hominibus domita, patiuntur, omni iuris sui facultate alienam. vt, Nunquid pones circulum in naribus eius? &, Ponam ergo circulũ in naribus tuis. Nares amplæ longanimitatem & patientiam magnã indicant, sic Deus Hebraicè ארך אפים hoc est, latis naribus, appellatur. Et perpetuò naris nomine, ira apud Hebræos describitur. Qui patiens est, multa gubernatur prudentia. contrà verò qui impatiens est, ille latis naribus, hic angustis, Hebraicè dicitur.

[Margin: 2. Reg. 22. Iob. 41. Seruitus summa. Iob. 40. Isai. 37. Ioel. 2. Prouer. 14.]

LABIA.

LABIA præterquàm quod ori gratiam & decus addunt, ad orationis vsum & verborum prolationem plurimùm conferũt; rectè enim composita labia, rectè loqui & pronuntiare possunt: contrà verò indecora &

Exod. 6. malè ſita, s. s. E. Non ſcio loqui, quia incircunciſus la-
biis ſum. Vſurpatur labium pro lingua linguæque
Lingua. prolatione ſiue dialecto. vt, Erat terra labij vnius & ver-
Geneſ. 11. borum eorundem. Et vnus eſt populus, & vnum eſt la-
bium. &, Ibi confuſum eſt labium vniuerſæ terræ.

Labium etiam vel labia, verba ipſa, orationemque ſi-
Oratio. gnificant à mentis conſilio profectam. vt, Anima, quæ
Leuit. 5. iurauerit & protulerit labiis ſuis, vt vel malè quid fa-
Iob. 1. ceret vel benè. Et in omnibus his non peccauit Iob la-
Iob. 27. biis ſuis. Et non loquentur labia mea iniquitatem. Et
labia doloſa in corde, & corde locuti ſunt. Et labia no-
Pſal. 11. ſtra à nobis ſunt. Et venenum aſpidum ſub labiis eo-
rum. huius generis plurima exempla ſunt.

Imperium. Frenum in labiis imperium, quod detractare quiſ-
Iſai. 35. piam nequeat. vt, Ponam frenum in labiis tuis.

Fabula publica. Labium linguæ & verbum populi, fabula publica
Ezech. 36. eſt, quam populus de miſeris vſurpat. vt, Et aſcendiſtis
ſuper labium linguæ & opprobrium populi.

Suauiloquentia. Labia dulcia ſuauiloquentiam; contrà verò amara.
Cant. 4. quorum multa exempla ſunt.

FACIES, VVLTVS.

TOTIVS corporis ſummum & digniſſimum lo-
cũ facies obtinet, animi vltra cęteras partes index per-
ſæpè probatus, non tamen perpetuò certus. laudantur
Geneſ. 29. igitur, & indicantur multorũ mores & ingenia ex fa-
1. Reg. 6. cie: vt Rachelis, Dauidis, & aliorum. Eſt autem per-
turbati animi argumentum in facie frequentiſſimum.
Geneſ. 6. vt, Quare concidit facies tua? Faciei verò nomen ad
multiplicis ſententiæ orationes vſurpatur: ex quibus
bona pars ad habitus refertur. de quo argumento, al-
Naſus. tero libro nobis eſt agendum: partem verò ſimplicio-
Geneſ. 2. rem hoc loco exponemus. Faciem pro naſo vertit
Animi mutatio. Interpres: Inſpirauit in faciem eius ſpiritum vitæ. Fa-
cies animi mutationem indicat. vt, Video faciem pa-
Geneſ. 31. tris veſtri, quòd non ſit erga me, ſicut heri & nudius-
Præſentia. tertius. Præſentiam & aſpectum vel reſpectum.
Geneſ. 3. vt, Abſcondit ſe Adam & vxor eius à facie Domini, in
Auctoritas medio ligni paradiſi. Efficacitatem & auctoritatem.
Geneſ. 6. vt, Repleta eſt terra iniquitate à facie eorum.

Gratia. Gratiam & beneuolentiam actiuè. vt, Niſi venerit
Geneſ. 44. frater veſter minimus vobiſcum, non videbitis am-
Exod. 10. pliùs faciem meam. &, Recede à me, & caue ne vltrà
Numer. 6. videas faciem meam. Et oſtendat Dominus faciem
Deut. 31. ſuam tibi, & miſereatur tui. &, Abſcondam faciem
Prouer. 29. meam ab eo, & erit in deuorationem. &, Multi requi-
Pſalm. 66. runt faciem principis. &, Illuminet vultum ſuum ſu-
per nos. Gratiam quoque & ſtudium alterius, paſ-
Gratia. 1. Reg. 25. ſiua ſignificatione, facies indicat. vt, Ecce, audiui vo-
3. Reg. 2. cem tuam. &, Honoraui faciem tuam. &, Ne confun-
2. Cor. 1. das faciem meam. &, Ex multarũ perſonis facierum.

Indignatio Nonnunquam indignatio & ira faciei nomine indi-
Leuit. 20. catur. vt, Ponam faciem meam contra eam. &, Ponam
faciem meam ſuper hominem illum, & cognationem
2. Reg. 21. eius ſuccidam. Achab etiam indignabundus faciem
diuertiſſe ſcribitur.

Notitia. Notitiam & cognitionem facies ſignificat. vt, Ab-
ſcondit eum à facie Athaliæ, vt non interficeretur.

Apertè. In faciem aliquid fieri, apertè, palàm. vt, Niſi in fa-
Iob. 1. Pſalm. 49. ciem benedixerit tibi. &, Arguam te & ſtatuam contra
Pſal. 56. 57. faciem tuam. Et foderunt ante faciem meam foueam.

Improbitas Improbè, publicè & apertè, ac ſine reſpectu, quod
Actor. 3. fit in faciem, vel ante faciem, fieri dicitur. vt, Quem
2. Cor. 11. vos quidem tradidiſtis, & negaſtis ante faciem Pilati.
Et ſuſtinetis, ſi quis in faciem vos cædit.

Proteruitas Facies dura in partem malam proteruiæ & contu-
Ezech. 2. maciæ indicium eſt. vt, Filij dura facie, & indomabili
Conſtantia corde. In bonam quoque partem facies dura con-
Fortitudo. ſtantiam & fortitudinem ſignificat. vt, Ecce dedi fa-
Ezech. 3. ciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem
tuam duriorem frontibus eorum.

OCVLI, PALPEBRÆ, CILIA.

OCVLI, pulcherrima & vtiliſſima, chariſſimaque
in tota facie pars, quæ præter ornamẽtum, vſum etiam Prouerb. 20.
affert optimi ſenſus, ſicut ſcriptum eſt. Aurem audien-
tem & oculum videntem Deus fecit vtrumque. Actio-
nibus etiam & indicationibus illa pars deſeruit, vt ex
nutibus obſeruatur. in quo varia genera ſunt, quædam
probata, improbata alia: ſicut ſcriptum eſt. Annuit Prouerb. 6.
oculis, terit pede. Et oculũ qui ſubſannat patrẽ. Quiete Prouerb. 30.
& vigiliis præcipuè vel occupantur, vel exercẽtur ocu-
li: ſicut ſcriptum eſt. Ne dederis ſomnum oculis tuis,
ne dormitent palpebræ tuæ. Oculorum verò nomen, Prouerb. 6.
varia ſignificatione in ſermonibus vſurpatur: id quod
in libro De habitu & geſtu docebimus: nunc ſimpli-
ciora tantùm genera indicare contenti.

Oculi mentem, iudicium, cognitionem, opinionem Iudicium, cognitio, fides, opinio.
& fidem ſignificãt. vt, Viſi ſunt oculis inſipientium mo- Sap. 3.
ri. Et lucerna corporis tui eſt oculus tuus. &, Non in- Matth. 6.
telligit, quoniam omnia videt oculus eius, & qui finxit Eccleſ. 23.
oculum, non conſiderat?

Curam & prouidẽtiam, tutelam, gratiam, fauorem, Cura, gratia, cuſtodia
cuſtodiam. Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum. Pſal. 32.
&, Oculi Domini ſuper iuſtos, & oculi eius in paupe-
rem reſpiciunt. &, Firmabo ſuper te oculos meos. &, Pſal. 31.
Super lapidem vnum ſeptem oculi ſunt. Zach. 11.

Præſentiam, facultatẽ & poteſtatem. vt, Mille an- Præſentia.
ni ante oculos tuos, tanquã dies heſterna quę præteriit. Pſalm. 89.

Cogitationem & conſilium atque attẽtionem: item Cogitatio.
appetitum. vt, Illumina oculos meos, ne vnquam ob- Appetitio. Pſal. 12.
dormiant in morte. Et oculos ſuos ſtatuerunt declina- Pſal. 16.
re in terram. Et oculi mei ſemper ad Dominum. Vnuſ- Pſal. 24.
quiſque offenſionem oculorum ſuorum abijciat. Ezech. 20.

Oculi, prophetas & præpoſitos miniſtros arcanè ſi- Prophetæ.
gnificant. vt, Claudet oculos veſtros, prophetas & Miniſtri. Iſai. 29.
principes veſtros.

Oculus dexter, prudentiam & rectum conſilium, & Prudentia.
rem chariſſimam. vt, Gladius ſuper oculum dextrum Zach. 11.
eius. & Oculus dexter eius tenebreſcens obſcurabi-
tur. &, Si oculus tuus dexter ſcandalizat te. Matth. 5.

Oculi etiam impudentiæ & nequitiæ indices ha- Impudentia.
bentur. vt, Fornicatio mulieris in oculis eius: & ab o- Eccleſ. 26.
mni irreuerentia oculorũ eius caue. Oculi & oculorũ
pupillæ rem amabilem, charam & obſeruandam. vt, Res chara. Prouerb. 7.
Serua legem meam, quaſi pupillam oculi tui. &, Cu-
ſtodi me Domine vt pupillam oculi. &, Qui tetigerit Pſalm. 16.
vos, tanget pupillam oculi mei. Zacha. 2.

Oculus malus inuidiam, auaritiam. vt, An oculus Inuidia.
tuus nequam eſt. Et nequam eſt oculus liuidi. &, Ocu- Auaritia. Matth. 20.
lus malus, blaſphemiæ, &c. Oculi elati ſuperbiæ Eccleſ. 14.
indices. vt, Eleuaſti oculos tuos in excelſum contra ſan- Marc. 7. Superbia.
ctum Iſrael. Et oculi ſublimes hominis humiliabuntur. Ambitio. 4. Reg. 19.
Et oculi ſublimes deprimentur. Oculi ictus breuiſſi- Iſai. 2.
mum tempus, & quaſi momẽtum ſignificat. vt, In mo- Iſai. 5.
mento, in ictu oculi. Tẽpus breuiſſimum. 1. Cor. 15.

PALPEBRÆ.

PALPEBRÆ oculis ad cuſtodiã & recreationem,
ſomnique capiendi viciſſitudinem additę ſunt. Quam-
ob rem apertæ attentionem; remiſſæ & occluſæ, negli-
gentiam vel ſecuritatem ſignificant. vt, Palpebræ meæ Iob. 16.
caligauerunt. Et ſi dedero ſomnum oculis meis, & pal- Pſalm. 7.
pebris meis dormitationem. Et oculi eius vt palpebræ Iob. 41.
diluculi. Et palpebræ eius interrogant filios hominum. Pſal. 10.

AVRES.

AVRES obedientiam & veritatis cognoſcendæ ſtu- Obedientia
dium ſignificant. vt, Qui habet aures audiendi audiat. Matth. 13.

BARBA.

BARBA viris, & ad humoris, in capite, excretionẽ,
& ad oris decus, dignitatemque data eſt, vnde ludibrij
loco habetur incõcinna barbæ præciſio, ſicut ſcriptum Ludibrium.
eſt. Tulit itaque Hanon ſeruos Dauid, raſitque dimi- 2. Reg. 10.
diam partem barbæ eorum, &c. Et impexa horrenſque Mœſtitia.
barba mœſtitiam & ſordidatum hominem indicat. Sic 2. Reg. 19.
enim Mephiboſeth filius Saul deſcendit in occurſum
regis

regis illotis pedibus & intonsa barba. Contrà verò decoris & lætitiæ causa, barba pexa, suaui vnguento inungitur. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Barba rasa mœstitiæ signum erat, & doloris. Vt in cunctis capitibus eius caluitium, & omnis barba radetur. &, Octoginta viri rasi barba, & scissis vestibus, & squallentes.

Lætitia. Psalm. 132. Dolor. Mœstitia. Isai. 15. Ierem. 41.

DE NATVRALIBVS QVIBVSDAM ACTIONIBVS SIVE AFFECTIONIBVS.

CAP. LXXXIII.

ATQVE de corporis humani partibus, ad quas etiam aliorum animantium membra referuntur, satis ad indicandum sermonem dixisse, nobis videmur. Nunc verò quædã actiones, quę ad vitam & vitæ vsum pertinent, obseruandæ sunt. Illarum autem duplici modo distincta ratio est. Nam quædam homini cum cæteris animantibus communes, etiam in ipsis naturæ initiis fuere, quarum vsus & post peccatum perseuerauit: nec tamen vitio vel culpa vel defectu aliquo omnino alienus, vt comedendi & gignendi, pariendique consuetudo: quæ cùm integra olim & sine molestia cõtigisset, humana culpa corruptionẽ admiserũt. Sicut scriptum est. In dolore paries filios tuos. Quædam verò sunt, quæ sui ortus occasionem à culpa habuere, quanquam non semper aut omnibus cùm accidunt, culpam arguant, vt morbi, lassitudines, labores, curæ, necessitates, inopiæ, diuitiæ, paupertas, cæteræque animorum & corporum affectiones, ac tandem mors. Vtrumque genus, quam commodissimo potuerimus ordine, & quàm breuissima oratione tractabimus.

Genes. 3.

PVRITAS.

PVRITATIS verbo nitor, decus & cultus significatur. vt, Destruxisti eum ab emundatione: & sedem eius in terram collisisti.

Cultus. Decus. Psal. 88.

ODOR.

ODOR aut suauis est aut ingratus; ille gratiam & amabilitatem, præterea etiam bonam famam: hic verò contra significat. vtriusque exempla sunt. Fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & seruis eius. &, Curremus in odorem vnguentorum tuorum. Et quæ de odore suauitatis, in sacrificiis, sæpè dicuntur. Et odor eius vt libani. Odor etiam pro argumento certissimo cognoscẽdæ rei vsurpatur. Vt odorem notitiæ suæ manifestat per nos, in omni loco. Quia Christi bonus odor sumus, in iis qui salui fiunt, & in iis, qui pereunt: aliis quidem odor mortis in mortem, & aliis odor vitæ in vitam. Odoratæ res secundum successum & optabilem euentum significant. vt, Manus meæ distillauerunt myrrham, id est, grata omnia mihi euenerunt. &, Quasi rosa plantata super riuos aquarum fructificate, quasi libanus odorem suauitatis habete; florete flores quasi lilium, & date odorem, & frondete in gratiam.

Gratia. Odium. Exod. 5. Cantic. 1. Genes. 8. Ose. 14. Notitia. 2. Corinth. 2 Successus. Canti. 5. Eccl. 39.

CIBVS, COMEDERE.

CIBVS solidus arcanam sapientiam, quam perfecti tantùm capere possint, significat; de qua nos aliàs plura. vt, Facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo. perfectorum autem est solidus cibus.

Sapientia arcana. Hebr. 5.

Communicatio in cibo & pane amicitiam, societatem, consuetudinemque significat. vt, Qui comederunt tecum, ponent insidias subter te. &, Qui comedebat panem meum, magnificauit super me supplantationem. &, Qui simul dulces capiebas cibos. Et fuerunt ibi apud Dauid tribus diebus, comedentes & bibentes. &, Ne desideres cibos eius. &, Cibos lugentium non comedetis. Omne obsonium cibi nomine indicatur. vt, Fac cibos vt comedas. Et collegerunt cibos duplices. Et cibos emetis ab eis.

Consuetudo. Abd. Psal. 13. Psal. 54. 1. Paral. 12. Prouerb. 23 Ezech. 24. Obsonia. Genes. 27. Exod. 16. Deut. 2. Victus.

Omnem præterea victus rationem atq. prospectum, & certum rei familiaris vsum, hoc nomen annotat. vt, Erat cibus Salomonis per diem triginta cori similæ, &c. &, Parasti cibum illorum, quoniam ita est præparatio eius. Cibare pane & potu lachrymarum est, in perpetuo mœrore aliquem tenere; contrà verò, suauibus & salubribus cibis cibare. vt, Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in mensura. &, Cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos. &, Cibabo eos absynthio. Et cibauit me cinere.

Familiaris res. 3. Reg. 4. Psal. 64. Iucunditas. Mœstitia. Psalm. 79. Psalm. 8. Ierem. 23. Thren. 3.

Cibare aliquem est commoditatibus illius prospicere. vt, Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. &, Cibabo te hęreditate Iacob patris tui. Comedere idem quod vastare & perdere. vt, Esuriet & comedet ad sinistram, & non saturabitur. Non comedere, indignantis & perturbati est. vt, Achab auertit faciem suam ad parietem, & non comedit panem.

Officium. Prouer. 25. Rom. 12. Perdere. Isai. 9. Indignãtis. 3. Reg. 21.

MORDERE carpere acerbissimè & reprehendere aut accusare vehementer & iniquè, s. s. E. Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum; qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem. sed huius loci interpretationem commodiorem in Commentariis nostris conscripsimus: Verè enim mordere pro comedere hic ponitur, quamuis ad accusationem transferri verbum possit.

Michæ. 3.

DVLCE.

IVCVNDVM & gratum auditui, visui aut existimationi iucundum, translato verbo, dulce dicitur. vt, Animæ enim esurienti etiam amara dulcia esse videntur. &, Dulcis & rectus Dominus. &, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua! Et pro pulchro, bono & honesto vsurpatur etiam. vt, Ponentes amarum in dulce, & dulce amarum.

Iucundum. Gratum. Iob. 6. Psal. 24. Psal. 118. Isai. 5.

AMARVM.

AMARVM insuaue est, & ad animum, ingenium, moresque transfertur; & significat difficile & importunum aut triste. vt, Cùm esset Anna amaro animo. &, Quia amara erat anima vniuscuiusque viri, super filiis suis & filiabus. Et irritationem etiam hoc modo significatam legimus. vt, Tu nosti patrem tuum & viros, qui cum eo sunt, esse fortissimos, & amaro animo. Et gentem amaram & velocem.

Triste. 1. Reg. 1. 1. Reg. 30. Irritatio. 2. Reg. 17. Habac. 1.

Difficultatem & molestiam illa significant exempla: Intenderunt arcum rem amaram. &, Nouissima autem illius amara quasi absynthium. Malum & importunum amarum dicimus. vt, Ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. &, Amarum est, reliquisse te, Domine. Difficultas morum. vt, Diligite vxores, & nolite amari esse ad illas. &, Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sunt in cordibus vestris.

Molestia. Psal 63. Prouerb. 5. Importunũ malum. Isai. 5. Ierem 2. Difficiles mores. Colos. 3. Iacob. 3.

PANIS.

PANIS præcipuam in hominum victu laudem obtinet. vt, Qui solus vitam alere possit, s. s. E. Sufficientia vitæ hominis in pane & aqua. Vnde panis pro omni victus ratione vsurpatur. vt, Sic comedent filij Israel panem pollutum. Panis verò & aqua victum simplicem describit. vt, Panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Et repleti prius pro panibus, se locauerunt. Et non satiabitur pane indigens. Et in domo mea non est panis.

Cibus omnis. Eccles. 29. Ezech. 4. Simplex victus. Isai. 33. 1. Reg 2. Isai. 3. Eccl. 14.

Panem alterius comedere, est vitæ partem illi debere. vt, Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Panis rem vtilem & necessariam significat. vt, Si quem petierit filius eius panem, nunquid lapidem dabit illi? Panis donum & beneficium significat. vt, Non est bonũ sumere panem filiorum, & dare canibus. Et cibauit illum pane vitæ & intellectus.

Vitæ debitum. Psal 41. Res vtilis. Matth. 7. Beneficium. Matth. 15. Eccles. 15.

Comedere panem cum aliquo, conuiuium celebrare est. vt, Comederunt cum eo panem.

Conuiuiũ. Iob. 42.

Panis etiam doctrinam significat arcanè. vt, Paruuli petierunt panem. Panis fractio, communicatio corporis Christi est, interprete Paulo.

Doctrina. Thren. 4. Eucharistia. 1. Corint. 10.

MEL.

MELLIS nomen suauitatem & iucunditatem significat.

Iucunditas

Prosperitas. gnificat. Adiuncto autem lactis vel butyri nomine, abundantiam, prosperitatemque perfectam indicat. vt,
Ezech. 20. In die illa leuaui manum meam pro eis, vt educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam prouideram eis,
Iob. 20. Cant. 4. fluentẽ lacte & melle. &, Non videat riuulos fluminis, torrentes mellis & butyri. Et mel & lac sub lingua tua.
Sapientia. Prouerb. 24. Mel & fauus sapientia & scientia. vt, Comede, fili mi, mel, quia bonum est, & fauum dulcissimũ gutturi tuo.
Voluptas. Delitiæ. Mel etiam rem optabilem iucundamque significat: cuius modi sunt voluptates & delitiæ, quibus modum
Prouerb. 25. adhibere oportet, s. s. e. Mel inuenisti, comede quod satis est tibi, ne fortè satiatus euomas illud.

FAVVS.

Suauitas. FAVVS dulcedinis, suauitatis atq. iucunditatis primas tenet, remque tum suauem, tum salubrem si-
Psal. 18. Salubritas. Cantic. 4. gnificat, s. s. e. Dulciora super mel & fauum. Et fauus distillans labia tua. &, Comede fili mi mel, quia bonũ est, & fauum dulcissimum gutturi tuo.

CONVIVIVM.

Amicitia. CONVIVIVM amicitiæ & hilaritatis causa instituitur, atque ad rei alicuius initiatæ monumentum; vt
Genes. 21. Genes. 43. Iudic. 14. 2. Reg. 13. Esther. 1. in natalibus ablactationibusq. liberorum: & in nuptiis & magnorum consiliorum aut munerum initiis, sicut de Abraham, Ioseph, Samson, Absalon, Assueroque
Lætitia. scriptum est. Significat autem conuiuium lætitiam &
Prouerb. 15. iucundũ vitæ vsum. vt, Secura mens quasi iuge conui-
Isai. 65. uium. &, Ecce serui mei comedent, & vos esurietis.
Voluptas. Eccl. 7. Ierem. 16. Voluptatem & delitias quoque significat. vt, Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. &, Ne ingrediaris domum conuiuij, neque vadas ad plan-
Consuetudo. gendum. Consuetudinem & familiaritatem. vt,
Prouerb. 23. Iob. 1. Noli esse in conuiuijs peccatorum. Et filij Iob singulis diebus faciebant conuiuia per domos. &, Nunquam
Actor. 10. manducaui omne commune & immundum. Arcanè consuetudinem & cõmunicationem significat. Et fece-
Genes. 31. runt tumulum, & comederunt super eum. &, Veniat
Cantic. 5. dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum.

FERMENTVM.

Doctrina pestilens. Matth. 16. DOCTRINÆ malæ & pestilentis, quæ & veritatem & honestatem contaminet, fermenti nomen significationem indicat. vt, Cauete à fermento Pharisæorum,
Galat. 5. & à fermento Herodis. Et modicum fermentum to-
Peccatum commune. 1. Cor. 5. tam massam corrumpit. Significat etiam originalis peccati contagem illam, quæ humanum genus omne & infecit, & cõtaminauit. de qua scriptum est, Expurgate vetus fermentum, & non in fermento veteri, nec in fer-
Vis penetrans & crescens. mento malitiæ. Præterea & secretæ ac latentis vis, atque ab exiguis initiis ad magnam & manifestam efficaciam pertinentis significationem habet fermentum,
Matth. 13. s. s. e. Simile est regnum cælorum fermento, quod accipiens mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentetur totum.

AZYMVM.

AZYMVM arcanæ significationis est, & mentem
Synceritas. ab omni malitia remotam, omniq. dolo alienam, atque
1. Cor. 5. omnino simplicem & candidam significat. vt, Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Itaque epulemur non in fermento veteri, nec in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis.

MASSA.

MASSA totum negotium simplex & bene institu-
Rom. 11. 1. Cor. 5. tum, à priuata ratione & inuidia alienũ, significat, s. s. e. Si delibatio sancta, & massa sancta. Et modicum fermentum totam massam corrumpit.

BVTYRVM.

Fertilitas. Prosperitas. BVTYRVM & lac victus abundantiam, & ex consequenti, fertilitatem & optimum rerum vsum. vt, Præ
Isai. 7 vbertate lactis comedent butyrum. Butyri & mellis flu-
Iucunda vita. Iob. 20. mina summas delitias & iucundissimã vitæ facultatem interpretamur. vt, Non videat riuulos fluminis; tor-

rentes mellis & butyri. Butyrum & oleum prosperitatem & rerum copiam. vt, Quãdo lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei. Prosperitas. Iob. 29.

POTVS.

POTVS altera alimenti pars est, qua & nimius calor temperatur, & membrorum lassitudo reficitur. eius enim natura vt liquida magis, ita citiùs in venas penetrat. Sunt autem varii potus, in quibus simplicissimus aquæ est, & commodo tempore gratissimus. Ita 2. Reg. 23.
Dauid potum aquæ de puteo Bethlehem desiderasse scribitur. Inter officia humana commoda & grata potus oportunè exhibitus numeratur, s. s. e. Bibe do- Genes. 24.
mine mi: & camelis tuis dabo potum. Et esuriui, & Matth. 25.
dedistis mihi potum. &, Quisquis potum dederit vni Matth. 10.
ex istis minimis meis.

Contrà etiam miseriam vehementem atque efficacem potus significat, addita annotatione fellis, amaritu- Miseria vehemens.
dinis, vel lachrymarum. vt, Potum dedit nobis Domi- Ierem. 8.
nus aquam fellis. &, Potum dabis nobis in lachrymis, Psalm. 79.
in mensura. &, Væ qui potum dat amico suo, mittens Habac. 2.
fel suum & inebrians.

LAC.

LAC cibum simplicem, suauem tamen atque vtilem interpretamur, quod eius doctrinæ symbolum est, Simplicitas doctrinæ.
qua homines ante adeptam sanctificationem imbutos esse oportet. hanc doctrinam pœnitentiæ vocamus, quæ & recta in Deum fide & bonorum operum exercitatione & consuetudine definitur: de qua scriptum est. Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum de- 1. Cor. 3. Hebr. 5.
di, non escam: nõdum enim poteratis. Et facti estis qui- 1. Petr. 2.
bus lacte opus sit, nõ solido cibo. Sicut modò geniti infantes rationabiles, sine dolo, lac concupiscite. Huius lactis significationem indicabat sponsus mysticè locutus, Bibi vinum meum cum lacte meo. Cantic. 5.

Lactis copia felicitatem & secũdarum rerum vsum: Prosperitas.
atque ad spiritualem prosperitatem spectat hæc ratio, s. s. e. Et erit in die illa, nutriet homo vaccam boum & duas oues: & præ hubertate lactis comedet buty- Isai. 7.
rum. Lac & vinum affluentiam suauitatis & tran- Suauitas. Tranquillitas.
quillæ iucunditatis. vt, Venite, emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum & lac. Isai. 55.

Lac & mel omnis saturitatis & iucunditatis fructũ Abundantia integra & affluens.
indicant; quibus aquarum copia addita perpetuas delitias affluentesque ostendit, s. s. e. In die illa leuaui Ezech. 20.
manum manum pro iis, vt educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam prouideram eis, fluentem lacte & melle, quæ est egregia inter omnes terras. Et erit Ioel. 3.
in die illa, stillabunt montes dulcedine: & colles fluent lacte: & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ.

DORMIRE.

DORMIRE ad naturæ animalis recreationẽ spe- Securitas.
ctat; significat autem absolutè quietem & tranquillitatem atque securitatem: vt, Dormietis, & non erit qui Leuit. 26.
exterreat. &, Ego dormiui, & soporatus sum. Et in pace Psalm. 3. Psal. 4.
in idipsum dormiam & requiescam.

Nonnunquam verò negligere vel negligẽtiam dor- Negligẽtia.
miendi verbo indicamus. vt, Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel. &, Vsque quo piger Psalm. 120. Prouerb. 6.
dormies? &, Igitur non dormiamus sicut & cæteri. 1. Thess. 5.

Dormire, iacere, & vitæ quasi vsu expertem esse, in- Cessare, carere vsu vitæ
terpretamur aliquando. vt, Et tu dormies super latus Ezech. 4.
tuum sinistrum, & pones iniquitatem domus Israel super numero dierum, quibus dormies super illud.

Dormire etiam cum aliquo, honestè dicitur, pro con Coire.
cumbere. vt, Inebriemus patrem nostrum vino, dor- Genes. 19.
miemusque cum eo. &, Qui dormierit cum nouerca Leuit. 20.
&c. Dormire etiam idem quod mori est in sacris li- Mori.
bris. vt, Dormiam cum patribus meis. Et erit cùm dor- Genes. 47.
mierit dominus meus rex cum patribus suis, &c. 3. Reg. 1.

SOMNVS.

QVIETEM somnus significat. vt, Si dedero somnũ Quies.
oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Et sua- Psalm. 131. Prouerb. 3.

uis erit

Eccles. 5. uis erit somnus tuus. &, Dulcis est somnus operanti.

Fallacia. Psal. 75. Somnus fallaciam & deceptionẽ, atque ementitam felicitatem significat. vt, Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Laborum finis. Mors. Iob. 3. Iob. 14. Ierem. 51. Iohan. 11. Quietem etiam indicat, & laborum finem, qualem afferre mors solet. vt, Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem. &, Donec atteratur cælum, non vigilabit nec consurget de somno suo. &, Dormiat somnum sempiternum. &, Vado, vt à somno excitem Lazarum.

Negligentia & Cessatio. Prouerb. 20. Prouerb. 24. Negligentia & socordia somnus appellatur. vt, Noli diligere somnum. &, Vsque quo de somno consurges? Cõcubitus. Sapient. 7. Somnum etiam pro concubitu Sapiens dixit, Ex delectamento somni conuenientis.

CVBARE.

Indignatio INDIGNANTIS hominis, & præ animi impotentia stare non valentis, est cubandi habitus aliquando, 3. Reg. 21. s. s. E. Venit ergo Achab in domum suam indignans & frendens, super verbo, quod locutus fuerat ad eum Naboth Israelites, dicens, &c. Et proijciens se in lectulum suum, auertit faciem suam ad parietem, &c.

SOMNIVM.

Vaticinium Genes. 28. Genes. 20. Gene. 37. 40 Num. 12. SOMNIVM pro vaticinio aut vaticinij quodam genere, qui dormientibus offertur. vt, Iacob vidit in somniis scalam stantem. &, Abimelech per somnium Deus est visus & locutus. Et de Iosephi, Pharaonis, & aliorũ somniis multa. Incertum visum. Leuit. 19. Significat etiam somniũ incertum spectrũ dormienti visum. vt, Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Vana res & instabilis. Isai. 29. Iob. 20. Psal. 72. Vanũ & instabile consilium hoc nomine dicitur. vt, Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo omnium gentium. &, Velut somnium auolans, non inuenietur, transiet sicut visio nocturna. &, Velut somnium surgẽtium, Domine, in ciuitate tua, imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

VIGILARE, & VIGILIA.

VIGILIA propriũ animãtium vitæ opus est, quando somnus mortis magis, quàm vitæ, obtinet imaginẽ, Iob. 21. s. s. E. à contrario sensu. Ipse ad sepulchra ducetur: & in congerie mortuorum vigilabit.

Studium. Expectatio. Psal. 62. Prouerb. 8. Significat autem hoc verbum acre & incensum studium, & euẽtus optati exspectationem. vt, Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo, sitiuit in te anima mea. Et, Beatus qui custodit vias meas, & qui vigilat ad fores meas quotidie. Diligentia. Psal. 126. Matt. 13. Luc. 12. Diligentem quoque custodiam, operamque alicui rei gerendæ adhibitam, & consiliorum frequentiam hoc verbo interpretamur. vt, Nisi Dominus custodierit ciuitatẽ, frustrà vigilat qui custodit eã. &, Ianitori præcepit vt vigilet. &, Vigilate & orate. &, Beati serui illi, quos cùm venerit dominus, inuenerit vigilantes. Insidiæ. Iob. 24. Insidiis etiam & ineundæ prædæ, ac perdendi ac nocendi intentum animum hoc verbum indicat. vt, Vigilantes ad prædã præparant panẽ liberis.

VIGILIA.

Solicitudo. 2. Cor. 6. 2. Cor. 11. VIGILIA solicitudinem & animi attentionem ad virtutem, atque ad preces fundendas, nocturnum tempus vltra consuetudinem vsurpatum significat. vt, In vigiliis, in ieiuniis, in castitate, &c. Et in labore & ærumna, & in vigiliis multis.

Horæ noctis. Est etiam certa nocturnarum horarum nota. Namq. olim ciuitatum & castrorum excubiæ, pastorumque contubernia noctis obseruationem quatuor vigiliis partiebantur; atque ex hac ratione prima, secunda, tertia & quarta vigilia dicuntur. Exod. 14. Psal. 76. vt, Iam aduenerat vigilia matutina. &, Anticipauerunt vigilias oculi mei.

ESVRIRE, FAMES.

Iob. 22. ESVRIRE secundùm naturam necessarij alimenti indigentiam subleuandam indicat, s. s. E. ex Antitheto: Esurienti subtraxisti panem.

Appetitus. Desiderium Iob. 6. Significat autem hoc verbum vehemẽs desiderium rei vel omnino necessariæ & vtilis, vel maximè saltem appetitæ. vt, Animæ esurienti etiam amara dulcia esse videntur. Psal. 106. Matth. 5. Et animam esurientem satiauit bonis. &, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.

Inopia. Psal. 33. Prouerb. 6. Prouer. 19. Præterea inopiam maximam & grauissimam hoc verbũ significat. vt, Diuites eguerunt, & esurierunt. &, Furatur enim, vt esurientem impleat animam. &, Anima dissoluta esuriet. Inopia. Psal. 58. Psal. 58. Iob. 17. IDEM autem & fames significat, inopiã, videlicet, vel spiritualiũ, vel temporalium bonorum. vt, Famem patientur vt canes. &, Attenuetur fame robur eius. &, Non affliget fame animam iusti. Iustitiæ desiderium. Ezech. 36. Matth. 5. Psal. 36. At verò fames magis arcana descriptione iustificationis defectum & desiderium significat. vt, Nõ portetis vltrà opprobrium famis in gentibus. Hinc à Seruatore nostro dictum legimus: Beati, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Et in diebus famis saturabuntur.

SITIRE, SITIS.

Exod. 17. SITIS importuna affectio animantibus, non tamen præter naturam accidit: ea enim necessarii potus afferre desiderium solet, s. s. E. Sitiuit ergo ibi populus præ aquæ penuria. Desiderium Psal. 41. Psal. 62. Prouerb. 25. Significat autem sitis nomen, siue sitire verbum, vehemens desiderium, atque ingentem appetitæ rei cupiditatem. vt, Sitiuit anima mea ad Deum. &, Sitiuit in te anima mea. Et aqua frigida animæ sitienti. Inopia. Psal. 106. Ioel. 1. Psal. 61. Inopiam quoque indicat maximam. vt, Esurientes & sitientes anima eorum in ipsis deficit. Et quasi area sitiens imbrem. &, Cucurri in siti, ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.

Iustitiæ expetitio. Isai. 55. Isai. 44. Iohan. 7. Sæpissimè etiam à vatibus hoc verbum ad illud maximum diuinæ iustificationis indicandum desiderium vsurpatur. vt, Omnes sitientes venite ad aquas. &, Effundam aquam super sitientem, & fluenta super aridam. Sic etiam apud Euangelistas non rarò. Qui sitit, veniat ad me, &c.

ADMIRATIO, STVPOR.

Grauissimæ res. ADMIRATIO, stupor & huiusmodi animorum affectiones, ex grauissima & insperata re cognita iam & spectata, proficiscuntur. cuiusmodi sunt miracula & beneficia maxima. Item iudicia seuerissima, & punitiones prætereà grauissimæ, s. s. E. Psal. 47. Omnes videntes admirati sunt, conturbati sunt, tremor apprehẽdit eos. Isai. 29. &, Obstupescite & admiramini; fluctuate & vacillate. Inebriamini, & non à vino: mouemini, & nõ ab ebrietate. Ezech. 5. Et eris opprobrium & blasphemia, & exemplum in omnibus gentibus. &, Luc. 2. Stupebant autem omnes, qui illum audiebant, super prudentia & responsis eius, & videntes admirati sunt. Apocal. 13. Et admirata est vniuersa terra post bestiam.

CONFVSIO.

Frustratio sententiæ. Psal. 70. Psal. 13. Psal. 24. Rom. 5. CONFVSIO eorum est, qui sententia, voto & exspectatione frustrantur, s. s. E. In te, Domine speraui, non confundar in æternum. Consilium inopis confudistis. Confundantur omnes iniqua agentes. &, Spes autem non confundit.

VOX, SONVS, CLAMOR, VLVLATVS, FREMITVS.

ANIMANTIVM ferè omnium communis vox est: Sermo verò homini vni datus est ad societatem humanam celebrandam & conseruandam præcipuè institutus: deinde ad omnem animi motum explicandum productus. Sed de voce & sonitu, qui instrumento aliquo editus vocis vicem subit, prius agendum est. Lætitia. Ierem. 25. Ierem. 33. Vox sponsi & sponsæ, molarumque sonus lætitiæ argumentum edunt: vt, Perdamque ex eis vocem gaudij & vocem lætitiæ, vocem sponsi & vocem sponsæ, vocem molæ, & lumen lucernæ. &, Vox gaudij & vox lætitiæ, vox sponsi & vox sponsæ, vox dicentium, Confitemini Domino exercituum.

Admonitio Ierem. 4. Vox admonitionis custodiæ & concursus causa editur. vt, Vox enim annuntiantis à Dan, & notum facientis idõlum de monte Ephraim, concitate gentes, &c. Exercitus. Isai. 13. Vox turbæ exercitum arguit. vt, Vox multitudinis in montibus quasi populorum frequentium, vox sonitus

sonitus regum & gentium congregatarum. Tuba-
Denuntiationes. rum & buccinæ sonus vel clangor denuntiat vel bel-
lum, vel miseros aliàs, & calamitosos dies, vel pœni-
tentiam indicit, & orationis ieiuniique tempora; &
cùm sonatur præter consuetum tempus, horror incu-
titur audientibus. Harum obseruationum illa suo ordi-
Ezech. 7. ne exempla sunt. Canite tuba, præparentur omnes,
Sopho. 1. & nō est qui vadat ad bellum. &, Dies tubæ & clango-
ris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos.
Ioel. 2. &, Canite tuba in Sion, iubilate in monte sancto meo.
Amos. 3. &, Si clanget tuba in ciuitate, & populus non expaue-
Superbia. 4. Reg. 19. scet? Vocis & oculorum eleuatio superbiæ & arro-
gantiæ signum est, s.s.e. Contra quem exaltasti vocem
tuam, & eleuasti in cælum oculos tuos?

Indignatio Clamor indignationem in aduersarium indicat: vt,
Mich. 6. Vox Domini ad ciuitatem clamat. Clamor etiam
Vis, Iniuria Iob. 19. qui Hebraicè צעקה dicitur, vim, iniuriamque perpesso-
rum est, eamque indicat. vt, Ecce clamabo vim patiēs;
Isai. 5. & nemo audiet. &, Spectaui vt faceret iustitiā, & ecce
Libertas. Constantia clamor. Vox magna, & intrepida, liberam & constan-
tem animi propositi confessionem & professionem si-
1. Mach. 2. gnificat. vt, Et respondit Matthathias, & dixit magna
voce: Et si omnes gentes regi Antiocho obedient, &c.

LACHRYMÆ.

Dolor ex iniuria. LACHRYMÆ dolorem & mœstitiam doloris &
Eccles. 4. mœstitiæ causam significant. vt, Verti me ad alia, &
vidi calumnias, quæ sub Sole geruntur; & lachrymas
innocentium, & neminem consolatorem.

VLVLATVS.

Desiderium VLVLATVS rerum oportunissimarum vel charissi
Isaia. 15. marum desiderium arguit. vt, Super Nabo & super
Medaba, Moab vlulabit. &, Anima eius vlulabit sibi. &,
Isai. 23. Vlulate naues maris, quia vastata est domus vnde veni-
Ierem. 25. re cōsueuerant. &, Vlulate pastores, & clamate: & con-
spergite vos cinere optimates gregis. Et vox clamoris
pastorum, & vlulatus optimatum gregis, quia vastauit
Dominus pascua eorum.

Calamitas. Salutis etiam desperationē & certam calamitatem
Isai. 13. vlulatus indicat. vt, Vlulate, quia propè est dies Domi-
Iacob. 5. ni, quasi vastitas à Domino veniet. &, Agite nunc di-
uites plorate, vlulantes in miseriis vestris, quæ adue-
Exercitus. nient vobis. Fremitus frequentissimum exercitum,
Ose. 10. translato à fluctibus verbo. vt, Consurget tumultus in
populo tuo, siue fremitus ex Hebraico.

RISVS, RIDERE.

Iucunditas. Felicitas. RISVS iucundam & lætam rem significat. vt, Ri-
Genes. 21. Iob. 8. sum fecit mihi Dominus. &, Donec impleatur risu os
Luc. 6. tuum. &, Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.
Voluptas. Voluptatem & delitias quoq. risus nomine dici ob-
Eccles. 3. seruamus. vt, Tempus flendi, & tempus ridēdi. &, Væ
Luc. 6. Eccl. 2. vobis qui ridetis nunc. &, Risum reputaui errorem. &,
Iacob. 4. Eccl. 10. Risus vester in luctum conuertetur. &, In risum fa-
Plausus. ciunt panem & vinum. Plausus etiam Latinis di-
Eccles. 7. ctus, in sacris libris risus dicitur. vt, Melior est ira risu,
quia per tristitiā vultus corrigitur animus delinquentis.
Ibidem. &, Sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus
Prouerb. 29. stulti. &, Vir sapiens cum stulto contendens, siue ira-
scatur, siue rideat, non inueniet requiem.

Irrisio. Sæpè etiam risus idem cum irrisione est. vt, Qui ha-
Psal. 2. Iob. 9. bitat in cælis, ridebit eos. &, Non de pœnis innocen-
Iob. 19. tium rideat. &, Sustinete me, vt ego loquar, & post
mea (si videbitur) verba, ridete.

GAVDIVM.

GAVDIVM, præterquàm, quod animorum iucun
Thren. 5. Iucunditas ditatem significat, s.s.e. Defecit gaudium cordis nostri;
sæpè etiam externam exultationem, siue risum, siue
Gratulatio. canticum, siue gratulationem & bonum nuntium in-
Psal. 29. terpretamur. vt, Conuertisti planctum in gaudiū mihi.
Psal. 51. &, Auditui meo dabis gaudium & lætitiam. &, Tunc
Psalm. 125. repletum est gaudio os nostrum. &, Haurietis aquas
in gaudio de fontibus saluatoris. &, Vocem gaudij & Ierem. 16.
vocem lætitiæ. Voluptatem quoque, gaudij verbo Voluptas.
exponimus. vt, Extrema gaudij luctus occupat. &, Stul- Prouerb. 14.
titia gaudium est stulto. &, Gaudio dixi, quid frustrà Prouerb. 15. Eccl. 2.
deciperis? Magis autem recondito sensu illam ani-
morum pacem & tranquillitatem significat, quam Pax
Christus per spiritum sanctum illis donat, quos ex ve- Spiritus.
teri homine in nouum transmutat. vt, Intra in gau- Matth. 25.
dium Domini tui. &, Euangelizo vobis gaudium ma- Luc. 2.
gnum, quod erit omni populo. &, Hæc locutus sum Iohan. 15.
vobis, vt gaudium meum in vobis sit: & gaudium ve-
strum impleatur. Et gaudium vestrum nemo tollet à Iohan. 22. Rom. 15.
vobis. &, Deus autem spei repleat vos omni gaudio &
pace in credendo, &c. &, Fructus autem spiritus, cha- Gal. 5.
ritas, gaudium, pax.

CANTVS, CANERE, CANTICVM, CANTATIO, PSALLERE.

CANTVS vel lætitiæ publicæ vel priuatæ, vel gra- Lætitia.
tulationis, vel plausus causa suscipitur. harum obserua- Gratulatio. Plausus.
tionum illa exempla sunt. vt, In te cantatio mea sem- Psalm. 70.
per, & tu adiutor fortis. &, Quomodo cantabimus Psalm. 136.
canticum Domino, in terra aliena? &, Vocem cantan- Exod. 33.
tium ego audio. & dixerunt, Cantemus Domino, glo- Exod. 15.
riosè enim magnificatus est. &, Cantabo Domino, qui Psal. 12.
bona tribuit mihi; psallam nomini Domini altissimi. Psal. 20.
Et cantabimus & psallemus virtutes tuas. &, Cantate Psal. 95.
Domino canticum nouum, cantate Domino omnis Isai. 59.
terra. &, Nónne huic cantabant per choros, dicentes,
Percussit Dauid mille, &c. &, Ego autem cantabo for- 1. Reg. 21.
titudinem tuam.

PARABOLA.

IN parabolam dari aliquem, ad extremam abiectio- Abiectio miseria.
nem & vltionem pertinet. vt, Et dabo eos in oppro- Ierem. 24.
brium & in parabolam, & in maledictionem vniuersis
locis, ad quæ eieci eos. &, Ego sum psalmus eorum. Thren. 3.

CONIVNCTIO ET SOCIETAS HOMINVM.

CAP. LXXXIIII.

ET ædificauit Dominus costam, quam tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam. hoc initium omnis humanæ societatis & necessitudinis in multas partes, variasq. rationes est propagatum. Quarum præcipuas hoc opere indicabimus.

MASCVLVS.

MASCVLVS in omnium animantium genere no-
bilior & dignior est; naturamque sortitur tum fortio-
rem, tum habiliorem. Ideoque prior semper appella-
tur, s.s.e. Masculum & fœminam creauit eos. Præter- Genes. 1.
ea ad publicorum munerum ministeria masculus præ-
cipuè deligitur. vt, Omnis masculus de genere Sacer- Leuit. 6.
dotali, vescetur de carnibus eius, quia sanctum sancto-
rum est. Atque in sermonis arcani vsu, masculus rem Perfectio.
perfectam, firmam & efficacem, atque ex animi sen- Isai. 66.
tentia succedentem significat. vt, Antequam veniret
partus eius, peperit masculum. &, Maledictus dolosus, Malach. 1.
qui habet in grege suo masculum; & votum faciens
immolat debile. Et peperit filium masculum, qui
recturus erat omnes gentes in virga ferrea. Apocal. 12.

FOEMINA.

FOEMINA minoris roboris & fortitudinis est, at-
que rebus magnis in bello, paceúe gerendis minus ha-
bilis, ad minora tamen ministeria, & ad familiarem
vsum idonea, s.s.e. Si masculus fuerit, interficite eum; Exod. 1.
& si fœmina, reseruate. &, Percute me, ne fortè dica- Iudic. 9.
tur, quòd à fœmina interfectus sim.
Significat autem in sermone hoc genus, imbellem & Imperfectio. Imbecillitas.
deterioris notæ rem. vt, Mulieres venientes & docen-
tes eam: non est enim populus sapiens. &, Gladius ad Isai. 27. Ierem. 50.
omne vulgus, quod est in medio eius, & erunt quasi
mulieres. Et deuoratum est robur eorum, & facti sunt Ierem. 51.
quasi mulieres.

VIR-

VIRGO, VIRGINITAS.

VIRGINITATIS reuerentiam & sanctitudinem ex sacris libris nos aliàs Deo dictante indicaturi, eos, qui ex huius conditionis similitudine sumuntur sermones, nunc breuibus exponemus.

[Indomita Gens. Isai. 23. Isai. 37. Ierem. 14. Amos. 5. Apocal. 14. 1. Mach. 3.] Virgo gentem nunquam antea domitam sub iugúmue missam significat. vt, Calumniã sustinens virgo filia Sidonis in Chetim consurgens transfreta. Et subsannauit te virgo filia Sion. Et contrita est virgo filia populi mei. Et integritatem & decorem aliquando indicat. vt, Reuertere virgo Israel, reuertere. Et virgo Israel proiecta est in terrã suam; non est qui suscitet eam. &, Virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocunque ierit. Virgines è domibus prodeuntes, & perturbatæ, magnam populi trepidationem, & ciuitatis afflictionem indicant, s. s. e. Sed & virgines quæ conclusæ erant, præcurrebant ad Oniam: aliæ autem ad muros: quædam verò per fenestras aspiciebant, &c.

NVPTIÆ, SPONSI.

[Lætitia. Apocal. 18.] NVPTIÆ & vox sponsi lætitiam significant. vt, Vox sponsi & sponsæ non audietur adhuc in te.

[Tranquillitas. Ierem. 25. Matth. 9. Christus Ecclesia. Iohan. 3.] Idem etiam pacem & tranquillitatem, & iucundum rerum vsum. vt, Perdamque ex eis vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi & vocem sponsæ. &, Nun quid possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum illis sponsus est, &c. Per sponsum Christum, per sponsam Ecclesiam Christi interpretamur. vt, Qui habet sponsam, sponsus est.

VIR, MARITVS.

[Rom. 7.] VIR allegoricè legem significat, cuius conditionibus humana natura tenetur ante iustificationem, s. s. e. Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est Legi.

VXOR.

[Ezech. 24.] VXOREM allegoricos templum significare, quò populus conuenit domestica consuetudine, Deus ipse docuit Ezechielem, s. s. e. Locutus sum ad populum manè, & mortua est vxor mea vesperè, &c.

PATER.

[Genes. 9. Genes. 17. Auctor. Princeps. Magister. Genes. 4. Ibidem.] PATER generis initium est, & primus familiæ institutor. vt, Cham ipse est pater Chanaan. Et eris pater multarum gentium. Ex qua re effectum est, vt pro cuiuscunque rei, vel artis, vel negotij auctore, principe, atque excellenti antistite, hoc nomen vsurpatum sit. Sic Iabel fuit pater habitantium in tentoriis atque pastorum. vt, Iubal fuit pater canẽtium cithara & organo.

MATER.

[Genes. 3.] MATER alterum principium generis, quæ sobolis futuræ semẽ fouet & viuificat, s. s. e. Et vocauit Adam nomen vxoris suæ Eua, quòd esset mater cunctorum viuentium. [Amor. Indulgẽtia. Isai. 66.] Est autem mater pietatis & amoris, solicitudinis & indulgentiæ symbolum. vt, Quomodo, si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos.

[Vrbs. Isai. 23.] Vrbes etiam matrum nomine & imagine significantur. vt, Erubesce Sidon. ait enim marefortitudo maris, dicens, Non parturiui & non peperi, & non enutriui iuuenes.

CONCIPERE.

[Cogitare. Iob 4. Psal. 7. Isai. 33.] CONCIPERE matribus propriè conuenit, sed per translationem ad eas cogitationes refertur, quæ magno studio suscipiuntur. vt, Sed conceptum sermonẽ tenere quis poterit? &, Ecce concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Et concipietis ardorem, & parietis stipulam. & concupiscentia cùm conceperit.

PARERE, PARTVS.

[Gen. 3.] CONCEPTIONEM partus sequitur, nisi abortu sit perturbatus. est autem grauissimus parturientibus dolor fœminis post peccatum indictus. vt, In dolore paries filios tuos. [Euentus. Iob. 15. Isai. 33. Isai. 26.] Significat autem partus negotiorum euentum siue bonum, siue malum. vt, Concepit laborem, & peperit iniquitatem. Et concipietis ardorẽ & parietis stipulam. Et peperimus spiritum salutis.

[Liberatio. Isai. 66.] Liberationem quoq. partus significat. vt, Antequam parturiret, peperit. [Difficultas. Ose 13. Mich. 4.] Parturientium autẽ cùm magna anxietas & dolor grauis esse dicatur, cuiuscunq. rei aut negotij difficultas horrenda, huiusmodi significatur orationibus. Dolores parturientis veniẽt ei. Et filia Sion quasi parturiẽs. &, Mulier cùm parit, tristitiã habet, &c.

FILIVS.

[Amatus. Ierem. 31.] FILIVS primogenitus charum amatumque caput. vt, Quia factus sum Israeli pater, Ephraim primogenitus meus est. [Gens, Natio. Ezech. 16.] Filia gentem aut nationem addito aliquo explicante. vt, Sicut mater, ita & filia eius.

[Præstantia. Iob. 17. Apocal. 1.] Præstantissimam & fortissimam in vnoquoque genere rem, primogenitam dicimus. vt, Consumat brachia illius primogenita mors. Atque ita Christus primogenitus mortuorum, siue primogenitus ex mortuis appellatur.

PVER, INFANS.

[Simplicitas Innocentia. 1. Pet. 2. Psal. 8. Imperitia. Isai. 11.] PVER, infans, simplicitatem & innocentiam moribus præstat, & nomine repræsentat suo. vt, Sicut modò geniti infantes rationabiles, sine dolo. &, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Et delectabitur infans ab vbere matris suæ. Et magistrũ infantium habentem formam scientiæ. [Minister. Num. 11. Iudic. 7. Hebr. 2.] Puer familiarem famulum & ministrum significat. vt, Cùm prophetarent in castris, cucurrit puer, & nuntiauit Moysi. Et descendat tecum Phura puer tuus. &, Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi Dominus. [Imperfectio. 1. Cor. 14. Isai. 10. Isai. 11.] Puer paruulus insipientiam, imperfectionem & imbecillitatem significat. vt, Nolite pueri effici sensibus. Et puer scribet eos. &, Puer paruulus minabit eos.

IVVENIS.

[Iob. 32. Prouerb. 20.] IVVENVM florens ætas plus virium quàm consilij habet. ad voluptates & lusus procliuior est, s. s. e. Iunior sum tempore, vos autẽ antiquiores: proptereà veritus sum vobis indicare meã sententiam. &, Exultatio iuuenum fortitudo eorum. Et iuuenes defecerunt de choro psallentium. [Imperitia. Psal. 36. Ioel. 2.] Iuuenis nomen rerum imperitiam & inexperientiam aliquando indicat. vt, Iunior fui, etenim senui, id est, à primis imperitiæ annis, vsque ad senectam, quæ multis exemplis edocta est. Et miraculi argumento scriptum est: Iuuenes vestri visiones videbunt. [Robur. Isai. 40. Isai. 42. Thren. 1.] Iuuenis etiam fortitudinem roburque significat, vt à contrario scriptum est, Iuuenes in infirmitate cadent. &, Laqueus iuuenum omnes. Et iuuenes mei abierunt in captiuitatem.

VIR.

[Genes. 2. Genes. 3. Psalm. 146.] VIR principatum, robur, fortitudinem, animique constantiã natura sortitur. at his partibus fœmina præstat, s. s. e. Hæc vocabitur virago, quoniam de viro est assumpta. Et sub viri potestate eris. &, Neque in tibiis viri beneplacitum erit ei.

[Præstantia. Genes. 6. Genes. 25. Genes. 41. Psal. 5. Psal. 75. Princeps. Genes. 43. Genes. 44. Exod. 32.] Significat autem vir præstantiã in ea facultate, arte vel virtute, vel vitio, cuius mentio fit. vt, Noe vir iustus atque perfectus. Et erat Esau vir gnarus venandi. Iacob autem vir simplex & habitans domi. &, Prouideat rex virum sapiẽtem. & Virum sanguinũ & dolosum, dixit Psaltes. &, Viri diuitiarum. Principem quoque & magnatem aliquem indicat. vt, Deferte viro munera. &, Non audebant videre faciem viri. &, Moysi enim huic viro nescimus quid acciderit.

SENEX.

[Genes. 21. Exod. 6. Leuit. 19. Prudentes. Vita longa. Genes. 25. Psal. 91.] SENIBVS virium minus, prudentiæ verò plus, secundùm naturam est: illud ex effeto, per ætatem, corpore; hoc ex longo rerum vsu accidit. vnde miraculi loco scribitur, seni iam emortuo natum filium Abrahæ. Et consilio ineundo senes adhiberi solent. vt, Vade & congrega seniores Israel, & dices illis. &, Honora personam senis. In publicarum rerum administratione senes. Et senes eius prudentiam doceret. Ostendunt autem senum, aut senectutis verba, longæuam vitam, maximè verò adiuncto epitheto. vt, Mortuus est in senectute bona. Et senectus mea in misericordia vberi. & non erit

non erit amplius infans dierum: & senex, qui nõ compleat dies suos. [*Isai. 65.*] Huc pertinet: Et viri baculus in manu eius, præ multitudine dierum. [*Zach. 7.*] [*Prudentia. Auctoritas. Prouerb. 16. Psal. 106. Psalm. 118. Debilitas. Genes. 19. Ruth. 4.*] Prudentiæ quoque sapientiæ & auctoritatis significationem obtinent nomina hæc. vt, Corona dignitatis senectus. Et in cathedra seniorum laudabũt te. Et dignitas senum canicies. Et super senes intellexi. Debilitas, & imbecillitas, his etiam nominibus indicatur, vt Pater noster senex. &, Erat autem Abraham senex. Et habeas qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem tuam.

SOCIETATES ET RELATIONES.

CAP. LXXXV.

EX iis, quas superius indicauimus, ætatibus & personis hominum inter consuetudines ac societates oriuntur. Quarum variæ species sunt.

Socius, Societas.

[*Mutua opera. Genes. 3. Genes. 33. Exod. 31.*] SOCIETATIS ratio mutuam operam & auxilium postulat & significat. vt, Mulier, quam dedisti mihi sociam, ipsa dedit mihi, & comedi. &, Gradiamur simul, eroque socius itineris tui. Et dedi ei socium Ooliab.

[*Consuetudo. Similitudo Iob. 30. Communicatio. Isai. 1. 1. Cor. 10. Philip. 1. Hebr. 10. 1. Cor. 1.*] Vitæ quoque & conditionis similitudinem, vox hæc significat. vt, Frater fui draconum & socius struthionũ. Et principes tui socij furum. &, Nolo vos socios fieri dæmoniorum. Et socios gaudij mei omnes vos. Et in altero socij taliter conuersantium effecti. &, Vos estis in societate filij eius.

Concursus.

[*Cognoscendi auiditas. 2. Reg. 15. Ezech. 39. Admiratio. Tumultus. Actor. 5. Actor. 19.*] CONCVRSVS plerumque cognoscendi causa fit, & in rebus repentinis, admirationemque efficit: & ferè tumultibus & turbis affinis est, s. s. E. Populus concurrens augebatur cum Absalon. &, Concurrite vndique ad victimam. Admirationis & commodi proprii causa etiam fieri solet. Sic enim concurrebant multitudo vicinarum ciuitatum Ierusalem, adferentes ægros, &c. &, Cùm nullus obnoxius sit, de quo possimus reddere rationem concursus istius.

Conventus.

[*Idem studium. Genes. 14. Num. 20. Psal. 2. Psalm. 101. Facultas.*] CONVENTVS idem multorum studium arguit, & significat, communionemque consiliorum aut rerum: à cõcursu, hoc differt, quòd qui cõueniunt, quam ob rem conueniatur sciunt: qui verò concurrunt, plerumque ignorant, antequam conuenerint. Itaque affinis est concursus tumultibus quã conuentus, s. s. E. Omnes hi conuenerunt in vallem siluestrem, quæ nunc est mare salis. Cumque indigeret aqua populus, conuenerunt aduersum Moysen & Aaron. &, Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. &, In conueniendo populos in vnũ, & reges, vt seruiant Domino. Et protexisti me à conuentu malignantium. Hæc omnia præter eam, quam indicauimus, rationem, facultatem quoque ad agendum significant. Nam coniunctis viribus facilius expeditur negotium.

Populus.

[*Factio. Religio. Genes. 25. Gene. 35. Status. Defunctorum vita. Genes. 49. Ecclesia. Communitas. Vita. Exod. 30. Leuit. 7. Mortui. Ezech. 26.*] POPVLVS non solùm gentem & numerum capitum, sed religionis & studiorum quoque partes ab aliis discretas significat. vt, Duo populi ex ventre tuo diuidentur: populusque populum superabit. Significat etiam genus & partes certas notissimas, quas quisque imitetur & sequatur. vt, Et appositus est populo suo. &, Ego congregor ad populum meum. Quibus in locis & aliis eiusmodi, status eorum, qui ex hac vita decessere, significatur. Et in illis etiam locis populus Ecclesiam, & vitæ, dignitatisque communionem significat. Exterminabitur de populo. Et peribit de populis suis. Populus sempiternus illi dicuntur, qui iam diu perierunt: vt, Detraxero te, cum his, qui descendunt in lacum sempiternum.

Civitas.

[*Vrbs. Genes. 4. Genes. 10. Ciues. Iudic. 9. Iudic. 10. Prosperitas. Zacha. 8. Matth. 5. Munerum communitas. Numer. 15. Leuit. 19. Ephes. 2.*] APVD Latinos Interpretes, Ciuitas plerumque idem est, quod Romano sermone vrbs dicitur: continet autem vrbs muros & ædificia, propriè verò ciuitas ciues: sed vtcunque sit, præter pauca loca ciuitas in sacris, & ædificia & ciues complectitur. Prioris significationis multa sunt exempla. vt, Cain ædificauit ciuitatem. Et Ninus ædificauit Niniuen & plateas ciuitatis. &, Cale, hæc est ciuitas magna. Posterioris verò illa. Zebul enim princeps ciuitatis. Et principe striginta ciuitatum. Ciuitas frequens felicitatem significat. vt, Plateæ ciuitatis complebuntur pueris & infantibus. Ciuitas supra montem posita, Apostolos & discipulos suos Euangelij præcones & testes, dixit Christus. Ciuis est, qui ciuitatis legibus, moribus & ornamentis, atque commoditatibus vtitur. vt, Anima, quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis ille fuerit, siue peregrinus. &, Ne quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. &, Non estis hospites & aduenæ: sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei.

Viduitas, & Orbitas.

[*Desolatio. Isai. 47. Isai. 62.*] VIDVITAS humilitatem, priuationem, & splendoris dignitatisque abdicationem significat illo loco, apud Isaiam. Sede vidua tacens: & intra in tenebras filia Chaldæorum. Et in illo, Non vocaberis vltrà derelicta, &c.

Pædagogus.

[*Institutor. Gal. 3.*] PÆDAGOGVS institutorem eorum, qui minori intellectu & facultate sunt: qualem Legem fuisse, Paulus affirmat.

Hæres, Hæreditas.

[*Participatio & possessio bonorum. Genes. 15. Hebr. 1. Iacob. 2.*] HÆRES est, ad quem alterius bona, vel naturæ vel adoptionis iure possidenda pertinent. Itaque participationem in vita, & proprietatem post vitam, hæredis nomen indicat. vt, Ecce vernaculus meus hæres meus erit. Et non erit hic hæres tuus, sed qui egredietur de vtero tuo, ipsum habebis hæredem. Ad hanc autem rationem illud spectat, quòd Christus, quà Deus est, hæres est vniuersorum secundùm naturam, vtpote patris filius; & qua homo est, hæres quoque dicitur, quippe qui Dei filius & meritò etiam obedictiæ perpetua hæreditate dignissimus, s. s. E. Hic est hæres. Et Quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula. Ex cuius plenitudine, cùm omnes acceperint homines. Hæredes etiam dicuntur, quicunque hæreditatem capiunt salutis. Nam Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide & hæredes regni, quod repromisit diligentibus se.

Hospes.

[*Humanitas. Rom. 16. Exod. 3. 1. Pet. 4. Hebr. 13. Genes. 24. Alienatio. Indigentia. Sapient. 5. Matth. 25. Ephes. 2. Hebr. 11.*] HOSPES, & is, qui alium hospitio excipit, & is, qui exceptus fuerit, dici solet. Prior ratio humanitatis & officij significationem habet. Posterior verò alienationem à ciuitatis vsu, & dignitate, atque adeò humilitatem quandam & indigentiam significat, fereque eadem cum peregrino est. Prioris exempla sunt. Caius hospes meus. &, Petat vnusquisque à vicinis suis, & ab hospita sua. &, Hospitales inuicẽ sine murmuratione. &, Hospilitatem nolite obliuisci. Et introduxit eum in hospitium suum. Posterioris verò significationis huiusmodi exempla sunt. Tanquam memoria hospitis vnius diei. Hospes eram, & collegistis me. &, Alienati à conuersatione Israel: & hospites testamentorum. Et defuncti sunt, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram.

Peregrinus.

[*Inopia. Genes. 12. Genes. 35.*] PEREGRINI nomen, & peregrinandi verbũ idem ferè quod hospes, significat. Sed hospes certum quoddam hospitiũ habere videtur, peregrinus incertum: & ignotior peregrinus quàm hospes est. Itaq. inopię & indigentiæ rationibus, hæc verba explicantur: vt, Descendit Abraham in Ægyptũ vt peregrinaretur ibi. Et hæc est Hebron, in qua peregrinatus est Abraham & Isaac.

Et

Et peregrino molestus non eris; scitis enim aduenarum animas, quia peregrini fuistis in terra Ægypti. (Exod. 23.) Et agri in sepulturam peregrinorum empti mentio in Euangelio facta est. (Matth. 27.) Et ædificabunt filij peregrinorum muros tuos &c. (Isai. 60.) Peregrini quoque nomen adiectiuum idem significat quod rarum & egregium, vel alienum à communi consuetudine, vt altaris peregrini cultus. (2. Paral. 14.) Et peregrinum est opus eius, ab eo. (Isai. 28.) Et induti sunt veste peregrina. (Sopho. 1.) Illud etiam animaduertendum est, res vrbium & terrarum peregrinationis suæ tanquam ad se parum pertinentes, à peregrinis negligi, maximè verò ab iis, qui breui tempore commorantur. (Neglectio.) Ex qua ratione huiusmodi loca explicari possunt. Quare quasi colonus futurus es, & quasi viator declinans ad manendum? (Ierem. 14.) &, Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere à carnalibus concupiscentiis. (1. Pet. 2.) Et idem Petrus, ob eam causam peregrinationem vitam hanc dixit, (1. Pet. 1.) & tabernaculum Interpres vertit. (Genes. 47.) Humanitatis autem testimonium illud est, quòd Paulus Lucam peregrinationis suæ comitem appellat. (Officium. 2. Cor. 8.)

ADVENA.

ADVENA idem quod hospes est, sed qui diutius commoratur, & publicis commodis non tam fungitur, quàm vtitur, vtpote quia & ratione & rerũ vsu distinguitur; atque ita illum significat, cui ciuitatis & populi dignitas tribuitur. (Alienus.) vt, Ingressus es vt aduena, numquid vt iudices? (Genes. 19.) &, Aduena sum & peregrinus, vos date mihi sepulchrum vobiscum. (Genes. 23.) Inopiæ quoque significationem habet aduenæ nomen. (Inops.) vt, Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui: siue aduenæ qui tecum commoratur in terra, & intra portas tuas est. (Deut. 24.) &, Non peruertes iudicium aduenæ. Et non reuerteris vt colligas reliquias, sed relinques aduenæ, pupillo ac viduæ. Et iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei. (Ephes. 2.)

VIATOR.

VIATOR vel peregrinus animum sui tantum itineris conficiendi studiosum, & obuias in itinere res, aut oblata quæque sine cura vel sollicitudine spectantem, ac propterea res omnes alias negligentẽ tanquam ad se nõ pertinẽtes indicat, S. S. E. (Negligẽtia.) Quare futurus es quasi colonus, & quasi viator, declinans ad manendum. (Ierem. 14.) Huc etiã illa D. Petri oratio spectat: Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere à vitiis. Significat etiam hominem hospitem ignotum, & breuissima consuetudine exceptum, cum quo minimum negotij, aut amicitiæ antea fuerit initum, nec futurum exspectetur. (Ignotus.) Estque in ratione humanæ societatis extremus gradus. vt, Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori aperui. (Iob. 31.) Prætereà vulgarem, aut quemlibet sine conditionis delectu hominem significat viator in loco. (Incerta conditio.) vt, Interrogate quemlibet de viatoribus: & hæc eadem illum intelligere cognoscetis. (Iob. 21.) Et terra deserta erit, exculta quæ quondã fuerat desolata in oculis omnis viatoris, id est, publicè. (Ezech. 36.) Improuisum & imparatum negotium, tamen certum viatoris similitudine indicamus. (Imparata res & certa.) vt, Veniet tibi quasi viator egestas. (Prouerb. 6.)

ALIENIGENA.

ALIENIGENA illum significat, qui quanquam eodem ciuitatis & religionis iure vtatur, tamẽ in tribubus Israelis non connumeratur, sed aliunde oriundus censetur. (Ciue minor.) Quam ob rem, à sacrorum ministerio excluditur & functione, S. S. E. Tam vernaculi quàm emptitij, & alienigenæ circuncisi sunt. (Genes. 17.) Et hæc est religio Phase: Omnis alienigena non comedet ex eo. (Exod. 12.) Et alienigena non comedet ex eis, quia sancti sunt. (Exod. 29.) Et insuper, Et alienigena, qui non est de populo tuo Israel, cùm venerit de lõginquo &c. (3. Reg. 8.) Et mihi alienigenæ amici facti sunt. Sæpè etiam eum significat, qui non solùm à genere, sed ab Israelitarum religione alienus est. (Paganus.) vt, Detester cubile incircunciſorum, & omnis alienigenæ. (Esther. 14.) &, Non est inuentus, qui daret gloriam Deo, (Luc. 17.) nisi hic alienigena. Et vos scitis, quomodo abominatio sit viro Iudæo accedere ad alienigenam. (Actor. 10.) Interdum aũt hospitis, aduenæ, peregrini, alienigenæque significationes permisceri solent: id quod sententiæ ratio suis in locis indicabit.

Alienigenæ vel peregrini nomen, in sermonibus de bello, terrorem auget, S. S. E. (Terror.) Et dissipabo terram & plenitudinem eius, in manus alienorum. (Ezech. 30.) Significat etiã hominem à sacrorum communione, atque ex consequenti; à morum consuetudine alienum & profanum quempiam. (Profanus.) vt, Omnis alienigena non comedet ex eo. (Exod. 12.) &, Nè quis accedat alienigena & qui non est de stirpe Aaron. (Num. 16.) Et duximus vxores alienigenas. (1. Esdr. 10.) &, Mihi alienigenæ subditi facti sunt. (Psal. 59.) &, Non est inuentus, qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. (Luc. 17.)

GENS.

GENTIVM nomine plerumque eæ appellantur, quæ à vero Dei cultu alienæ sunt; distinguunturq́. hoc nomine ab Ecclesia olim Israelitica. Nunc verò Ecclesia & à Synagoga, & à Gentibus, & ab hæreticis & schismaticis distinguitur. Igitur gentium nomen alienationem significat, S. S. E. (Alienatio.) Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt. (Psal. 78.) Et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessiones tuas terminos terræ. (Psal. 2.) Aliquando nomen gentium pro posteritate Chanaan vsurpatur. (Chananæi.) vt, Manus tua gentes disperdidit. (Psalm. 43.)

BARBARVS.

BARBARI vel alienigenæ vel alieni nomen appellatum, terrori est & horrori maximo: ideoque in hunc modum frequenter apud prophetas legimus. vt, Dissipabo terrã & plenitudinẽ eius in manus alienorũ. (Terror. Ezech. 30.)

GENTES PRIVATÆ.

SCHYTHÆ immanes ac barbari habentur, S. S. E. Miseros autem, qui, etiam si apud Scythas causam dixissent, innocentes iudicarentur. (1. Mach. 4.) Græci, Israelitarum, propter religionis odium, inimici habẽtur. Eiusq́. nominis appellatio amplificationem inimicitiæ indicat. (Gentilitas inimicitia.) vt, Filios Iuda & filios Ierusalem vendidistis filiis Græcorum. (Ioel. 3.) Gentilitatis etiam, & alienæ à vero Dei cultu religionis symbolum est. vt, Et suscitabo filios tuos Sion, super filios tuos Græcia. (Zach. 9.) Et Iudæo primùm & Græco. (Rom. 1.) &, Non est apud Deum distinctio Iudæi & Græci. (Rom. 10.)

GRÆCIA.

GRÆCIAM pro vniuersa gentilitate, dixit Zacharias: Suscitabo filios tuos Sion, super filios tuos Græcia. (Gentilitas. Zach. 9.) Aliquando cultissimam inter gentes nationem nomen Græcorum significat. vt, Græcis ac Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum. (Rom. 1.)

ARABS.

ARABEM pro pastore prophetę dixerunt, per Synecdochen. (Pastor.) vt, Non fundabitur vsque ad generationem: nec ponet ibi tentoria Arabs. (Isai. 13.)

REX.

REGIS nomen aliquando sacræ literæ vsurpant, vt præstantissimam & fortissimam in vnoquoque genere rem significent. Sic enim apud Iob regem interituum legimus, siue vt Hebraicè ad verbũ est, Regem conturbationum. (Iob. 18.)

SALOMON.

EX personarũ & nominũ exemplis artes, vel studia vel facultates significantur, quibus illi maximè excelluere; vt ex persona Salomonis humana gloria, fastus & secundarum rerum vsus elegantissimus indicatur, S. S. E. (Gloria. Splendor. Nitor.) Amen dico vobis, Neque Salomon in tota gloria sua, non fuit vestitus, sicut vnum ex his. (Matth. 6.)

DE REBVS HVMANO VSVI INVENTIS.

CAP. LXXXVI.

CÆTERARVM verò rerum, quæ post humanæ naturæ ruinam vel ad correctionem & commodiorem vitæ vsum quæ sitæ & inuentæ, vel ad miseriam augen-

augendam adiectæ sunt, seriem oportunā subiiciemus. Animorum enim instructiones, refectiones & communicationes variis rebus & actionibus efficiūtur, quarum pars verbis & sermone, pars etiam rebus constat.

NOMEN.

NOMEN ad res significandas impositum esse, idq. in propria & communia diuidi, nemo est, qui nesciat. Quædam autem nominum obseruationes sunt ad sacrum & arcanum sermonem pertinentes. Namq. persæpe nomina induntur ad futuræ vel præteritæ rei significationem & cōmemorationem. vt, Dixit Dominus ad me, Voca nomē eius, accelera spolia detrahere, festina prædari. Nonnunquam nomen ipsum personæ locum vicemque refert. vt, Tu fili hominis, sume tibi lignum vnum, & scribe super illud Iudæ & filiorum Israel, sociorum eius. Et tolle lignum alterum, & scribe super illud, Ioseph, lignum Ephraim & cunctæ domus Israel sociorumq. eius. Nomina certa personarū & locorum dignitatis confirmandæ causa appellantur. vt, Num ignoratis quòd Dominus Deus Israel dederit regnum Dauid super omnem Israel? & paulò inferiùs, Præualuerunt, inquit, contra Roboam filium Salomonis. inferius etiam: Et eiecistis Sacerdotes Domini filios Aaron, atque Leuitas. Aliquando nomen aliquod appellatum professionis cuiuspiam & studij symbolum est. vt, Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.

Nomen idem quod virtus, facultas, efficientia, auctoritas, valet frequentissimè. vt, Vidimus quendam eijcientē dæmonia in nomine tuo. &, Iis qui credunt in nomine eius. Et in nomine eius gentes sperabunt. Et in nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula.

Nomen pro fama vsurpatur. vt, Oleum effusum nomen tuum. &, Melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ. Negato nomine, res etiam esse negatur. vt, Nomen impiorum putrescet. Et quod nomen eius, & quod nomē filij eius si nosti? Nomen pro munere & ministerio ponitur cū verbo Vocare. vt, Qui numerat multitudinē stellarum, & omnibus illis nomina vocat. &, Ego vocaui ex nomine Bezeleel. Et omne, quod vocauit Adam animam viuentem, hoc est nomen eius. Et de ventre matris meæ, recordatus est nominis mei.

Nomina dantur, explicantur & scribuntur ad studium & consilium asseuerandum, & professione quadam confirmandum. vt, Porrò de Zabulon, qui egrediebantur ad prælium, &c. Et de Nephtali, & de Dan, & de Aser, &c. Nonnunquam contemptus & humilitatis exprobrandæ causa nomen alicuius aut patris aut fratrum eius profertur. vt, Non est nobis pars in Dauid, nec hæreditas in filio Isai. &, Nónne hic est faber, & fabri filius & mater eius dicitur Maria; & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas?

Marginalia: Rerum futurarum vel præteritarū recordatio. — Isai. 8. — Nomē pro persona. Ezech. 37. — Dignitas. 2. Paral. 13. — Professio. Matth. 7. Matth. 19. — Virtus. Luc. 9. Iohan. 1. Matth. 12. Actor. 3. — Fama. Cant. 1. Prouer. 22. — Nomen negatum. Prouer. 10. Prouer. 30. — Ministeriū. Psalm. 146. Exod. 31. — Isai. 49. — Consilij professio. 1. Paral. 12. — Ignobilitas. 2. Paral. 10. — Marc. 6.

VERBVM.

VERBVM idem significat, quod mente cogitatum oreque pronuntiatum est: habet tamen in natura certam definitionem, atque rebus ipsis, & rerum efficientiis actionibusque conuenit. Ex hac autem ratione ad multa significanda traducitur. Namque res ipsas veras & certa definitione notabiles indicat. vt, Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Et eo quòd fecisti verbum istud. Negotium quoque aut consilium significat, & omnem rei cuiuspiam vel personæ rationem. vt, Gloria Dei est cælare verbum. &, Quia reprobastis verbum hoc. Et palàm factum est verbum istud.

Aliquando idem valet quod argumentum, vel sententia orationis actionisue alicuius. vt, Si non crediderint tibi, nec audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis. Et munera subuertunt verba iustorum. Et non potero immutare verbū Domini.

Mandatum, quod Latinis dicitur, verbum quoque in sacris vocatur, s. s. E. Cumque retulisset Moyses verba populi ad Dominum. Et misi nuntios ad Sehon regem Hesebon verbis pacificis. &, Non addetis ad verbum, quod ego vobis loquor.

Marginalia: Res. Luc. 1. 2. Reg. 2. — Negotium Consilium. Prouer. 25. Isai. 30. Exod. 2. — Argumentum. Sententia. Exod. 4. Exod. 23. — Mandatum. Exod. 19. Deut. 2. Deut. 4.

Illud autem maximi mysterij est, quod secundā in diuinis persona Verbum dicitur, s. s. E. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & verbum caro factum est.

Euāgelium quoque verbum dicitur. vt, Loquebatur eis verbum. Et orta persecutione propter verbum: & qui audiunt verbum & suscipiunt, &c. Et vt cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

Verbum populi est fabula publica, quæ de miseris & afflictis circunfertur. Sic apud Ezechielem; Ascendistis super labium linguæ & verbum populi. vbi noster Interpres rectè vertit, *opprobrium.*

Marginalia: Dei Filius. Iohan. 1. — Euangelium. Marc. 2. Matth. 13. Luc. 1. — Fabula. Ezech. 36.

ORATIO.

ORATIO quid communiter significet, omnes norunt. sed in religionis argumento petitionem, postulationem, supplicationem & deprecationem significat. vt, Respice ad orationem serui tui. &, Audi hymnum & orationem. &, Intende voci orationis meæ. &, Orationes iustorum exaudiuntur. &, Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

Marginalia: Petitio. Supplicatio. 3. Reg. 8. Psal. 5. Prouerb. 15. Prouer. 28.

VERITAS.

VERITATEM ita definimus, vt editis orationi aut similitudini aut exemplo rem conformem, & consentaneam esse dicamus. Opponitur autem in oratione veritas mendacio. Exemplo vel parabolæ veritas ita opponitur, vt vmbra corpori, imago rei ipsi ex qua efficta est. Itaque veritatem ipsam rem certam & constantem esse dicimus. Veritas igitur ad promissum relata, promissorum præstitum effectum; ad conuenta verò & dicta, constantiam significat. vt, Non est enim veritas, nō est misericordia, & non est scientia Dei in terra. &, Loquimini veritatem vnusquisque ad proximum suum.

Veritas etiam cum misericordiæ nomine coniuncta, beneficium præstitum, aut præstandum significat. vt, Si facitis misericordiam & veritatē cum domino meo. Et misericordia & veritas te non deserant.

Sæpè etiam veritas iusti & æqui cognitionem studiumque significat. vt, Prouide autem de omni plebe viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas. &, Tu fecisti cum patre meo Dauid misericordiam, sicut ambulauit in cōspectu tuo, in veritate & iustitia. &, Quia in veritate & in iudicio induxisti omnia hæc, propter peccata nostra. Christi autem veritas, diuinum Spiritus sancti beneficium in homines collocatum, & nouorum hominum regeneratio est, s. s. E. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre. Et lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum. &, Quem ego mittam vobis spiritum veritatis. Et sicut est veritas in Iesu, deponere veterem hominem, &c. Ipse etiam Iesus Christus, qui summam rerum omnium, quæ ad vitam & salutem pertinent, in se completissimam perfectissimamque continet, veritas appellatur. vt, Ego sum via, veritas & vita. Et veritas liberabit vos.

Marginalia: Effectus. Constantia. Ose. 4. — Zach. 8. — Beneficium. Genes. 24. — Prouer. 3. — Aequitatis studium. Exod. 18. 3. Reg. 3. — Daniel. 3. — Christi veritas. Ioh. 1. — Iohan. 15. — Ephes. 4. — Christus. — Iohan. 14. Iohan. 8.

IVDICIVM. משפט

IVDICIVM in sacris litteris idem quod æquitatem significat frequenter. vt, Scio quòd præcepturus sit filiis suis, vt faciant iudicium & iustitiam. Et non timeatis à facie viri, quia Dei iudicium est. Pœnam quoque ex sententia lata repetitam, iudicium sacri auctores dicunt. vt, Ego redimam vos in brachio excelso, & in iudiciis magnis. Et in diis Ægyptiorum faciam iudicia.

Leges quoq. ad publicarum rerū & hominum inter se societatem conseruandā, latæ, iudicia propriè vocantur. vt, Ibi constituit ei præcepta atque iudicia. &, Hæc sunt iudicia, quæ propones eis. Si emeris seruum Hebræum &c. Et custodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo, viuet in eis. Diuinæ prouidentiæ & humanarum rerum curæ significationem illustrem iudicij & iudicare verbum habet. vt, Et ipse iudicabit orbem in æquitate; parauit in iudicio thronum suum. Et aufe-

Marginalia: Aequitas. Genes. 18. Deut. 1. — Pœna. Exod. 6. — Politicæ leges. Exod. 15. — Exod. 21. — Prouidētia. Psal. 9.

Psal. 10. Et Auferuntur iudicia tua à facie eius Et diriget mansuetos in iudicio. Judicatio. Aliquando iudiciū, iudicum munus officiumq. significat, quam iudicationē dicere possumus. quæ significatio, alij verbo Hebraico דין respon- Exod. 23. det. vt, Nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies: pauperis quoque non misereberis Causa iudicata. in iudicio. Iudicium quoque iustam cuiusquā damnationem dicimus, causamque iudicatam interpre- Iohan. 3. tamur. vt, Hoc est autem iudicium, quia lux venit in Iohan. 5. Iohan. 12. mūdum, &c. Et neque enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. &, Nunc iudicium est Rom. 2. mūdi. &, Quoniā iudiciū Dei est in eos, qui talia agūt. Rom. 5. Nam iudiciū quidem ex vno in cōdemnationem, &c.

LAVS.

Argumentum magnæ rei. LAVDARI solent ea, quæ probantur, aut quæ magna vtiliaq. putantur. Est igitur laus magnitudinis, vtilitatis aut beneficij accepti argumentum, idque signi- Exod. 15. Deut. 10. 1. Paral. 29. ficat. vt, Fortitudo mea, & laus mea Dominus. &, Ipse est laus tua, & Deus tuus. Et tibi laus; cuncta enim, quę Testimonium. in cælo, & quæ in terra, tua sunt. Agnitionem & testimonium magnitudinis atque dignitatis quoque si- Psal. 8. Psal. 21. gnificat. vt, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. &, Tu autem in sancto habitas laus Israel. Et semper laus eius in ore meo. Carmen. Carmen etiam gratu- Psalm. 65. Psal. 68. Isaia. 35. latorium laus appellatur. vt, Auditam facite vocem laudis eius. &, Magnificate eum in laude. Et venient in Sion cum laude.

SALVTATIO.

Pax. Amicitia. Exod. 18. SALVTATIO, mutuæ pacis & charitatis signum est. vt, Egressus Moyses in occursum cognati, adorauit, & osculatus est eum: salutaueruntque se mutuo. Et 1. Reg. 13. egressus est Saul obuiam Samueli, vt salutaret eum.

Dignitatis testimonium. Est etiam salutatio honoris exhibitio, & dignitatis testimonium. vt, Descendimus ad salutandos filios re- 4. Reg. 10. Matth. 23. gis & filios reginæ. Et Pharisæi & Scribæ salutationes in foro amare arguuntur.

Negotij studium. 4. Reg. 4. Salutationem prætermittere aut eius est, qui consuetudinem alterius aspernatur, aut qui negotio suo intentus, intermissionem vitat. vt, Si occurrerit tibi ho- Luc. 10. mo, non salutes eum: & si salutauerit te quispiam, non respondeas illi. Et neminem per viam salutaueritis.

PARABOLA.

Carmen sublime. PARABOLA propriè carmen dicitur, notabili sententiæ argumēto, & dicendi genere sublimi ac figurato cōpositum. cuiusmodi in oraculis & vatum respōsis Num. 23. plurima exempla sunt, s. s. e. Assumptaq. parabola sua, Iob. 27. dixit Balaam. Et addidit quoq. Iob, assumens parabolā Prouerbiū. suam, & dixit. Prætereà etiam parabola sententiā significat breuem, ad institutionem vitæ ac morum concin- 3. Reg. 4. natam s. s. e. Locutusque est Salomon tria millia para- Prouerb. 1. bolas. Et animaduertet parabolam & interpretationem Exemplum eius. Significat quoque parabola rei gestæ vel gerendæ exemplum, siue rei ipsius, siue doctrinæ causa editum. perinde enim ad disciplinam vtrumuis valet: plerumque autem ex exemplo edito, parabola Isai. 14. sumitur. vt, Sume tibi parabolam istam contra regem Ezech. 17. Matth. 13. Babyloniæ. &, Narra parabolam ad domum Israel. &, Christus Dominus in parabolis locutus est multa.

Fabula vulgi. Parabola etiam pro vulgi fabula, de cuiuspiam probroso aut infami exemplo suscepta vsurpatur: & extremæ abiectionis argumentum est. vt, Factus sum illis Psal. 48. 2. Paral. 7. in parabolam. &, Tradam eam in parabolam. &, Po- Iob. 17. suit me quasi prouerbium vulgi; & exemplum sum coram eis. &, Dabo eos in vexationem, afflictionem- Ierem. 24. que omnibus regnis terræ, in opprobrium & in para- Ezech. 5. bolam, & in prouerbium, & in maledictionem. Et eris opprobrium, & blasphemia, & exemplum, & stupor omnibus gentibus.

IMAGO.

Simulacrū. Deut. 4. IMAGO pro simulacro aliquando vsurpatur. vt, Ne forte decepti faciatis vobis similitudinem, sculpturam aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinem omnium iumentorum, quæ sunt super terram. &, In- 4. Reg. 11. gressusque est omnis populus terræ templum Baal, & destruxerunt aras eius, & imagines contriuerunt valide. Significat quoque imago idem quod exem- Exemplum plum virtutis & efficientiæ, ab aliquo exemplari, pro naturæ cuiusque modo, deductum. vt, Faciamus ho- Genes. 1. minem ad imaginem & similitudinē nostram. &, Nam Rom. 8. quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Aliquando rem leuem exiguæ subsisten- Leuis res. tiæ in specie quidem æstimatam, reuera autem caducam & parui ponderis. vt, Veruntamen in imagine Psal. 38. pertransibit homo.

Quandoque etiā imago substantiā & definitionē Substantia. ipsam rerum significat. vt, Vmbram habens lex futuro- Hebr. 10. rum bonorum, non ipsam imaginem rerum.

Imago rem tenuem & ferè spiritualem, aut saltem à Species spiritualis. materiæ crassitie alienam aliquando significat. vt, Ste- Iob. 4. tit quidam, cuius non agnoscēbam vultum, imago coram oculis meis. Significat etiam, cùm ad res diuinas refertur, virtutis diuinæ veram & certam repræ- Repræsentatio. sentationem, ita vt repræsentatio Latina significatione Oratorū, & Iurisc͡osultorū, modò à nobis vsurpetur. vt, Hebr. 10. Vmbrā habens lex futurorum bonorū, non ipsam imaginem rerum. &, Quos præsciuit conformes fieri ima- Rom. 1. gini filij eius. &, Sicut portauimus imaginem terreni, 1. Corint. 15. portemus imaginem cælestis. Nonnunquam imago pro re leuissima, fluxa & euanescente, atque adeò Fluxa res. pro adumbrata felicitate, nec vera, nec constanti vsurpatur. vt, Veruntamē in imagine pertransibit homo. &, Psalm. 38. In ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Psalm. 72.

SPECTACVLVM.

SPECTACVLVM semel pro admirabili re vsur- Admirabile patur in Latinis Bibliis: Ipse quoque interfecit virum 2. Reg. 23. Ægyptium, virum dignum spectaculo. Præter hoc autem exemplum cætera spectacula & horrenda & grauissima sunt; probrosaque existimantur, qualia eorum qui supplicio afficiuntur ignominioso. vt, Omnis tur- Ignominia. ba eorum, quæ aderat ad spectaculum istud. &, Spe Luc. 23. 1. Cor. 4. ctaculum facti sumus omnibus hominibus. &, In altero quidē opprobriis & tribulationibus spectaculo facti. Heb. 10.

SCRIBERE, SCRIPTVRA.

SCRIBENDI vsus maximus est ad communicandam rerum actionumque notitiam: quandoquidem verba ore prolata cum præsentibus tantùm communicari possunt, eaque semel emissa non constant, atque auditorum mēte sæpè excidunt. Scriptura verò eadem multis constansque est; & commissam sibi sententiam fideliter refert, atque ad absentes & ad posteros quoq. transmittit, s. s. e. Scribe hoc ad monumentum filiis Exod. 17. Israel. Igitur memoriæ conseruandæ significatio- Memoria. nem scripturæ vsus habet. vt, Scribes ea super posteis, Deut. 11. &c. &, Ecce scriptum est coràm me; non tacebo. Isai. 65.

Testimonij quoque exhibendi & contestandæ rei Testimonij causa res scribuntur. vt, Scribite vobis canticum istud: Deut. 31. & scripsit Iosue super lapides, &c. & legem regni scri- Habac. 2. psit in libro. &, Scribe visum, & explana sermonem.

Rem prætereà maximam, & scitu dignissimam, ac Res scitu dignissima. vtilissimam scribendi cura alicui imposita significat. vt, Apocal. 14. Audiui vocem de cælo dicentem mihi, Scribe; Beati mortui qui in Domino moriuntur, &c.

Scribitur aliquid in palmis ad recordationē. vt, Ecce Recordatio in manibus meis scripsi te. Isai. 49.

LITERA.

LITERARVM eadem, quæ scribendi, ratio, ac significatio est. quædam autem singulariter orationes obseruantur, quæ priuatum aliquid significant. vt, Sci- Eruditio. re, literas eruditionis; nescire verò, vulgaris ingenij notam refert, s. s. e. Quum dederint scienti literas, dicet, Isai. 29. Ruditas. Non possum legere, quia signatus est: & dabitur ne- Iohan. 7. scienti literas, & dicet, Non possum legere, quia nescio literas. &, Quomodo hic literas scit? &, Videntes autem Petri constantiam, & Iohannis, cognito quòd ho- Actor. 4. mines essent sine literis & idiotæ, admirabantur.

I 2 Literæ.

[Verbum scriptum. 2. Timoth. 3.] Literæ sacræ diuinorum librorum studium significant. vt, Memento, quòd ab infantia sacras literas nosti. [Testatio. Gal. 6. Actor. 28.] Testimonium etiam & affirmationem, certamque sententiam literæ significant. vt, Videte qualibus literis scripsi vobis. &, Nos neque literas accepimus de te à Iudæa. [Lex sine spiritu.] Litera autem in singulari numero ipsam simplicem sacræ legis obseruationem à mysterio & spiritu seiunctam interpretamur. vt, [Rom. 2.] Qui per literam & circuncisionem præuaricator legis es. Et circuncisio cordis in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. [2. Cor. 3.] Et idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ, sed spiritus; litera enim occidit, spiritus autem viuificat.

[Ezech. 9.] [Vitæ signũ.] Thau litera apud Ezechielem tessera erat & signũ eorum qui à communi damnatorum sententia ad vitam excepti essent.

[Minimæ res. Matth. 5.] Iota & apex, minimæ notæ sunt, resque aliarum comparatione minimas, & minimè æstimatas significant, vt, Amen dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

NVMERVS.

[Certa res.] NVMERVS ad certam rem indicandam refertur. [Exod. 12.] vt, Sin autem minor est numerus, quàm vt sufficere [Leuit. 25.] possit ad comedendum agnum. &, Quinquaginta & quinquaginta duo, iuxta numerum annorum.

[Ordo. Exod. 30. 1. Reg. 6. Matth. 8. Isai. 40.] Ordinem etiam certum numerus significat. vt, Qui habetur in numero à viginti annis, &c. Et iuxta numerum prouinciarum. &, Qui educit in numero militiam cæli. Et alius de numero discipulorum.

[Terminus finitus.] Numerus præterea, numeratio, & numerabile, res certas, & ab infinito omnino distantes indicat. Vnde [1. Paral. 5. 2. Paral. 5. Psal. 39.] negatio numeri, multitudinem & penè infinitudinem arguit. vt, Ingens quippe numerus erat. Et absque vllo numero. Neque erat numerus vulgi. &, Multiplicati sunt super numerum, qui persequuntur me. &, [Eccl. 1.] Stultorum infinitus est numerus.

VNITAS.

[Concordia.] VNITAS concordiam & pacem, ac mutuam omnino animorum & rerum conformitatem significat, cui pluralitas aduersatur. vt, Solliciti seruare vnitatem spi[Ephes. 4.]ritus in vinculo pacis. Et donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei. Et multitudinis [Actor. 4.] credentium erat cor vnum & anima vna.

LVDVS.

LVDERE aliquando idem est quod suauiter agere [Suauiter agere. Prouerb. 8.] vitam, & gratissimis exercitationibus operam dare. vt, Delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum. Significat etiam [Saltatio. Iudic. 16. 1. Reg. 18.] canere & saltare. Sic enim Samson ante Palestinos lusisse dicitur. Et præcinebant mulieres ludentes Dauidi, &c. [Idololatria. 1. Cor. 10.] Idolorum cultus exercitatio etiam ludus dicitur. vt, Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.

MVSICA.

DE Musicæ vsu & exercitatione, nos aliàs plura & exactiùs Deo propitio disseremus: nunc verò de eius artis & nominum significatione pauca indicabimus. [Lætitia.] Musicæ exercitatio lætitiæ vsum fructumque indicat apud Prophetas, s. s. E. Et erit transitus virgæ fundatus quam requiescere faciet Dominus super eum in [Isai. 30. Isai. 65.] tympanis & citharis. Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis. [Pax. Otium. Ezech. 26. Apocal. 18.] Pacem, quietem & otium Musica quoque significat. vt, Quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, & sonus cithararum tuarum nõ audietur amplius. & vox citharædorum & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius.

[Deliciæ. Isai. 23.] Est aliquando corruptorum delitiis hominum abusus musicæ. vt, Sume citharam, circui ciuitatem, meretrix obliuioni tradita, bene cane, frequenta canticum, vt memoria sit tui. &, Qui canitis ad vocem psalterij, sicut Dauid putauerũt se habere vasa cantici. [Amos. 6.]

VITIA ANIMI ET CORPORIS.

CAP. LXXXVII.

ANIMI ac corporis post peccati labem, multa vitia sunt, ex quibus quædam culpam semper arguunt. Quædam verò naturæ solùm infirmitatem sæpissimè ostendunt, ex quibus non semper culpa notari potest, vt sunt morbi, afflictiones, & id genus alia, quæ & sine scelere esse possunt, & cum scelere quandoque sunt. Quædam autem animo & corpori communes sunt. vt, Lætitia, pudor, & erubescentia. Quædam alterius partis propriæ: vt æstus, frigus, morbus coporis, dementia, peccatum, superbia, & cætera peccata omnia, quæ animorum censentur vitia: de quorum significatione, quàm commodissima serie dicturi sumus.

TVRPITVDO.

TVRPITVDO, siue ignominia, calamitosa tempora significat, in quibus decus & splendor omnis amouetur, s. s. E. Omnes, qui glorificabant eam, spreuerunt illam, quia viderunt ignominiam eius. [Calamitas temporum. Thren. 1.]

ÆSTVS.

ÆSTVS afflictionem vehemẽtem aliunde allatam significat, quam iis, qui patiuntur, euitare aut declinare, & effugere difficillimum sit. vt, Percutiat te Dominus ardore, & æstu, & aëre corrupto, & rubigine, & persequatur donec pereas. &, Tabernaculum erit in vmbraculum diei ab æstu. Et quia factus es spes à turbine, & vmbraculum ab æstu. Et non percutiet eos æstus & Sol, quia miserator eorum teget eos. &, Non cadet super illos Sol, neque vllus æstus, quia agnus, qui in medio throni est, teget illos. [Afflictio. Miseria. Deut. 28. Isai. 4. Isai. 25. Isai. 49. Apocal. 7.]

FRIGVS.

FRIGVS etiam afflictionis genus significat, quæ animos non tam exagitet, quàm premat & deiiciat, s. s. E. Percutiat te Dominus febri, & frigore. Et non erit lux, sed frigus & gelu. [Afflictio animi. Deut. 28. Zacha. 14.]

INFIRMITAS.

INFIRMITAS nonnunquam idem est, quod Latinis, morbus. vt, Infirmitas hæc non est ad mortem. [Morbus. Afflictio. Iohan. 11. 2. Cor. 11.] Aliquando pro omni miseria, passione & afflictione vsurpatur. vt, Libẽter gloriabor in infirmitatibus meis. Transfertur autem ad animi vitia, atque ad consequentes culpam pœnas significandas. vt, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum. &, Qui sanat omnes infirmitates tuas. Et est alia infirmitas pessima, quam vidi sub Sole, diuitiæ conseruatæ in malum domini. [Vitium. Pœna. Psal. 15. Psalm. 102. Eccles. 5.]

Significat etiam humanæ & mortalis naturæ doloribus & afflictionibus obnoxiam sortem, à diuinæ naturæ fortitudine & præstantia longè diuersam, s. s. E. Virũ dolorum & scientem infirmitatẽ, & quasi absconditus vultus eius. & Dominus voluit conterere eum in infirmitate. &, Ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes portauit. &, Christus crucifixus est ex infirmitate. &, Similiter autem & spiritus adiuuat infirmitatem nostram. &, Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor. [Conditio humana. Isai. 53. 2. Cor. 13. 2. Cor. 11.]

EBRIETAS.

EBRIETAS omne luxuriæ studium aut complectitur, aut significat aliquando. vt, Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam. &, Videte ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & non in comessationibus & ebrietatibus. [Luxuria. Isai. 5. Luc. 21. Gal. 5.] Animorum etiam perturbationem, & mentis impotentiam sapientiæ contrariã ad ruinam pronam ebrietas significat. vt, Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est. &, Ecce ego implebo omnes habitatores terræ huius, & reges, qui sedent de stirpe Dauid super thronum eius, & Sacerdotes & Prophetas, & omnes habitatores Ierusalem ebrietate. [Insipientia. Damnatio. Ierem. 48. Ierem. 13.]

CÆCI-

CÆCITAS.

Iſraelitarū reprobatio. SIGNIFICAT autem cæcitas illam reprobationis punitionem, quæ Iudæis ob Chriſtum repulſum, accidit, s. s. E. Cæcitas ex parte contigit in Iſrael;& excæcauit Dominus mentes incredulorum. Rom. 11.

Cecitatem corporis vitium, ſenſusque defectum eſſe omnes norunt: ad animum autem relatum, ignorantiam & inſcitiam arguit, eamque vel ex ſupina negligentia, vel ex affectato ſtudio admiſſam. vt, Indignatus eſt Chriſtus ſuper cæcitate cordis eorum. Sic etiam Paulus gentes alienatas fuiſſe ait à via Dei, per ignorantiam, quæ eſt in illis, propter cæcitatē cordis ipſorum. Et illud etiam huius ſignificationis eſt: Cæci ſunt, & duces cæcorum. Ignorantia. Marc. 3. Ephes. 4. Matth. 15.

MACREDO.

MACREDINEM ſterilitatis ſignificatione explicare docuit nos Ioſeph in ſomniorum interpretatione. Sterilitas. Geneſ. 41.

CLAVDVS.

CLAVDVS miſerum & calamitoſum, & à perfectione & integritate alienum ſignificat. vt; In die illa congregabo claudicantem. Miſer. Mich. 4.

CONFVSIO.

CONFVSIO erubeſcentiam ſignificat; quæ vel vitium ipſa ſit, vel ex vitij opprobrio natam. plerumque enim arguit, vel conſilij, vel ſententiæ mutationē, non à ratione, ſed à propoſiti fruſtratione profectam. vt, Nunquid ignoro quia diligis filium Iſai, in cōfuſionem tuam, & in confuſionem ignominioſæ matris tuæ?&; Qui oderunt te, induentur confuſione. Et ferant con feſtim confuſionem ſuam, qui maligna loquuntur ſuper me. &, Qui ſtertit æſtate, filius confuſionis eſt. Et non appareat confuſio nuditatis tuæ. Opprobriū. 1.Reg. 20. Iob. 8. Pſal. 34. Prouerb. 10. Apocal. 3.

CONFRACTIO.

CONFRACTIO calamitatem magnam, vel allatam, vel acceptam ſignificat. vt, Tanquam vas figuli confringes eos. &, Confringam eos, nec poterunt ſtare. Et in ira populos confringes. &, Confregit me, po ſuit me deſolatam. &, Confractione confringentur. Calamitas. Pſal. 2. Pſal. 17. Pſal. 55. Thren. 3. Iſai. 24.

Aliquando confractio ſignificat diruptionē aliquam in muro vel macerie factam, qua ſubiri poſſit locus. Ex tranſlatione vſurpatur pro irruptione in gentem vel turmam aliquā facta. vt, Edixit, vt diſperderet eos, ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione, in conſpectu eius. hanc confractionē Hiſpanicè *portillo* dicimus. Irruptio. Pſalm. 105.

DOLOR.

DOLOR parientium impotentem afflictionem & grauiſſimā miſeriam ſignificat, s. s. E. Antequam parturiret, peperit. Antequam veniret partus eius, peperit maſculum. Priora duo verba, parturire & venire partum, Hebraicè, dolores parturientium ſignificant. Et diſſoluta eſt Damaſcus: verſa eſt Damaſcus. tremor apprehendit eam. anguſtia & dolores tenuerunt eam quaſi parturientem. Afflictionem quoque repentinam & ineuitabilem, hoc modo deſcribunt ſacri auctores: Tunc repētinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habenti: & non effugient. Afflictio. Iſai. 66. Ierem. 49. Afflictio ineuitabilis 1.Theſſ. 5.

MORS.

MORS corporis quanquam omnibus timeatur & vulgatiſſima ſit; tamen quid ea ſit, nemo viuentium nouit, neq. indicare poteſt, niſi ex priuatione vel negatione, vt carentia vitæ eſſe dicatur. Atq. hæc omnis ſenſus expers eſt, vulgariq. nomine à cunctis cognoſcitur, hoc modo: nam aliās ſcriptum eſt, Nunquid apertæ ſunt tibi portæ mortis, & oſtia tenebroſa vidiſti? Iob. 38.

At verò eſt aliud maximum malum, quod tranſlato à morte nomine, mors dicitur. Id autem eſt illa miſerrima conditio, ad quam hominum genus primorum parentum culpa primùm deducta eſt, atq. ſingulorum etiam vitio auctam, quam peccatū ipſum, vel peccati effectum dicere poſſumus. Dicitur eadem mors animi vel mors ſpiritus, vel corpus mortis & corpus peccati, & multis aliis eiuſmodi infauſtis nominibus indicatur. Omne autem grauiſſimum nomē miſeriæ ſuperat ſenſu, de qua ſcriptum eſt, In quacunque die comederis, ex eo morte morieris. Et mors peccatorū peſſima. &, Inclinata eſt ad mortem via eius. &, Pedes eius deſcendunt in mortem. &, Qui ſedebant in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Et percuſſimus fœdus cum morte. &, Qui credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium nō venit, ſed tranſit à morte in vitam. Et per peccatum mors. Peccatum. Peccati effectus. Geneſ. 2. Pſal. 33. Numer. 2. Prouerb. 5. Iſai. 9. Iſai. 28. Iohan. 5. Rom. 5.

Mors peccatum ſignificat, quod à domo Domini alienum eſſe oportet, s. s. E. Nunc ergo repellant procul fornicationem ſuam, & ruinas regum ſuorum à me, & habitabo in medio eorum ſemper. Cadauera regum hoc loco ſignificant ruinæ. Mortuus peccatorem aut peccatum ipſum ſignificat, s. s. E. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lauatio illius? Peccatum. Ezech. 43. Peccator. Peccatum. Eccleſ. 34.

Et quis me liberabit à corpore mortis huius? Et qui deſtruxit quidem mortem. Aliquando etiam mortis nomine dicitur reprobatio eorum qui non credunt Euangelio. vt, Aliis ſumus odor mortis in mortem, & aliis odor vitæ in vitam. De morte ſecunda plura & maiora ſunt dicenda, quàm quæ hic locus capiat. Reprobatio Induratio. 2.Cor. 3. Mors ſecunda.

CADAVER.

CADAVER prædam apud Matthæum ſignificat: Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Græcè propriè πτῶμα eſt. Significat etiam cadauer arcanè, opera mortua, hoc eſt, peccata hominem contaminantia, s. s. E. Nec cadauera contigeritis. &, Qui tetigerit cadauer hominis mortui, & immundus fuerit ſeptem diebus, &c. Cadauer inſepultum relinquere, ignominiæ genus habebatur grauiſſimum, s. s. E. Non ſepelientur, in ſterquilinium ſuper faciem terræ erunt; & gladio & fame conſumentur, & erit cadauer eorum in eſcas volatilibus cæli & beſtiis terræ. Præda. Matth. 24. Opera mortua. Peccata. Leuit. 11. Numer. 19. Ignominia. Ierem. 16.

VITA.

VITA, præter id, quod ad animalē definitionem & perfectionem refertur, qua vnumquodq. animal ſuum genus propriè tuetur, actioneſque exercet ſuas: aliud ſublimius ſignificandi argumentum ſpectat; quo conditio illa beatiſſima indicatur, quæ propria Deo eſt, & per gratiam ſpiritibus & hominibus communicatur, s. s. E. Sanctus vocabitur omnis, qui ſcriptus eſt in vita in Ieruſalem. &, Quoniam apud te eſt fons vitæ. &, Lignum vitæ eſt iis, qui apprehendunt eam. &, In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum. &, Sicut pater habet vitam in ſemetipſo, ita dedit & filio habere vitam in ſemetipſo. &, Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, pro mūdi vita. &, Vita manifeſtata eſt. Et Chriſtus ipſe vita verè dicitur, s. s. E. Ego ſum via, veritas & vita. Conditio beatiſſima. Iſai. 4. Pſalm. 35. Prouerb. 3. Ioh. 1. Ioh. 5. Ioh. 6. 1. Ioh. 1. Ioh. 14.

SALVS.

SALVS apud Interpretem noſtrum vitæ vſum iucundum nonnunquam ſignificat. vt, Per ſalutem Pharaonis. Aliquando liberationis & auxilij, vel ſubſidij allati ſignificationem obtinet. vt, Pro ſalute enim veſtra miſit me Dominus. &, Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem. &, Cras erit vobis ſalus cùm incaluerit Sol. Et Domini eſt ſalus: & ſuper populum tuum benedictio tua. Iucunda vita. Geneſ. 42. Liberatio. Subſidium. Geneſ. 45. 1. Reg. 11. Pſal. 3.

Præterea diuinum beneficium vitæ æternæ, in hominibus per Chriſtum collocandum, ſalus indicat, multis in locis. vt, Et ſalus mea non morabitur: dabo in Sion ſalutem, & Iſraeli gloriam meam. Et poſui te in lucem gentium, vt ſit ſalus mea, vſque ad extremum terræ. Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid, & ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius in remiſſionem peccatorum eorū. & Euangeliū virtus Dei eſt, ad ſalutem omni credenti. Cùm à ſalutantibus ſalutis nomen vſurpatur, omnem bonæ valetudinis & vitæ, veræque proſperitatis vſum ſignificat. vt, Iis, qui in diſperſione ſunt, Vita æterna. Iſai. 46. Iſai. 49. Luc. 1. Rom. 1. Iucūditas vitæ. Proſperitas. Iacob. 1.

2. Mach. 1. sunt, fratribus salutem. &, Salutem dicunt fratres, qui sunt in Ierosolymis Iudæi.

PAX.

Concordia. Matth. 10. PAX concordiam & quietem significat. vt, Nolite arbitrari, quia pacem veni mittere in terram. Non veni pacem mittere, sed gladium.

LÆTITIA, GAVDIVM, EXVLTATIO.

Iucunditatis vsus. Deut. 28. 1. Esdr. 6. LÆTITIA, gaudium & exultatio animi, affectiones & indicationes etiam sunt in corpore, ex iucundæ rei sensu vel opinione profectæ. vt, In gaudio cordisq. lætitia, propter rerum omnium abundantiam. &, Fecerunt solemnitates azymorum septem diebus in lætitia, quoniam lætificauerat eos Dominus, &c.

Euangelij effectus. Isaiæ. 35. Isai. 51. Isai. 66. 1. Pet. 1. Iohan. 16. Gal. 5. Significat etiam mysticè felicem illam sortem, quæ noui Testamenti fidelibus & obedientibus hominibus obtigit, vt sint filij Dei, liberi à miseria illa grauissima seruitutis peccati, S. S. E. Et lætitia sempiterna veniet super caput eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. &, Gaudium & lætitia inuenietur in ea. &, Videbimus in lætitia vestra. Et credentes exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata. Et tristitia vestra cõuertetur in gaudium, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. &, Fructus autem spiritus, est charitas, gaudium & pax.

VITIA ANIMI.

ANIMI vitia suas etiam habẽt significationes arcanas, præter id, quod frequenti vsu significant. vt

IMPVRITAS.

Improbitas Abominatio. Thren. 1. IMPVRITAS omnis turpitudinem morum, improbitatemque significat, allegoricos accepta; maximam verò abominationẽ muliebris impuritas indicat: vt, Facta est Ierusalem quasi polluta mẽstruis inter eos.

PECCATVM.

Concupiscentia Originale. Rom. 3. Rom. 5. Rom. 6. Rom. 7. PECCATVM non modò singularia acta & culpas, aduersus diuinam legem, vel rectam rationem admissas significat, vt plerumque solet; sed ipsum omnium malorum fontem, concupiscentiam, & quod originale peccatum dicitur. vt, Causati enim sumus Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse, &c. Et sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. &, Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. &, Peccatum occasione accepta, per mandatum seduxit me.

Oblatio. Rom. 8. Error. Rom. 14. Peccatum etiam pro oblatione facta ad expiandum peccatum sępissimè in sacra lingua vsurpatur: & in Testamenti noui libris. vt, De peccato damnauit peccatum in carne. Et eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. Errorem etiam à veritate & certitudine diuersum, & consilium incertum, peccati vocabula significant. vt, Omne quod non est ex fide, peccatum est.

Impudẽtia Ierem. 11. In peccato lætitia & gratulatio, extremæ impudentiæ & peruersitatis est. vt, Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias, in quibus gloriata es?

SVPERBIA.

Tyrannus. Ezech. 7. SVPERBIÆ vocabulum regis potentis & tyranni significatione vsurpatum obseruatur apud Ezechielem. vt, Egressa est contritio, floruit virga, germinauit superbia.

MENTIRI, MENDACIVM.

Fallere. Genes. 26. Genes. 7. Psal. 16. Testimonium falsum. Calumnia. Matth. 5. MENTIRI idem est quod fallere, vel fraudem facere simulata oratione vel actione aliqua. vt, Cur mentitus es, eam sororem tuam dicens? Et Israelitæ tulerunt de anathemate, & furati sunt atque mentiti. Et mentita est iniquitas sibi. Aliquando falsum testimonium dicere. vt, Beati eritis, &c. cùm dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me.

Ex consuetudine & vitio mentiri est timoris & seruitutis argumentũ, quòd serui multa mẽtiantur dominis conturbati metu. vt, In multitudine virtutis tuæ, mentientur tibi inimici tui. Psalm. 65.

VANVM & VANITAS.

VANITATEM sacræ literæ dicunt, quidquid contra diuinum consilium est, vel à dæmone inuentum, vel ab hominibus initum. Cuius generis sunt idololatriæ, superstitiones, propriæ singulorum cogitationes, à recta ratione alienæ. Deinde incepta & facta hominum diuino proposito obsistentium, quorum multa exempla cùm sint, singula, aut bina in singulis generibus indicabimus. vt, Ipsi me irritauerunt in vanitatibus suis. &, Sequuti sunt vanitates, vanè egerunt, &c. &, Ipse videt hominum vanitatem. &, Non sedi cum consilio vanitatis. &, Loquuntur vanitates. &, Cor eorum vanum est. Præterea quod fructus atque vtilitatis expers est, vanum dicitur. Sic leges populi vanas, & auxilium vanum, Ieremias dixit; & Ezechiel visiones vanas. & Paulus, Ne fortè in vanum currerem. & Iacobus vanam religionem appellauit eam, quæ rectè non est instituta. Idololatria. Consilium prauum. Deut. 32. 4. Reg. 17. Iob. 11. Psal. 25. Isai. 59. Psal. 5. Inutile. Ierem. 10. Ezech. 4. Galat. 2. Iacob. 1.

MERETRIX.

COMMVNIS significatio nominis, meretrix, notissima est, cuius exemplum vnũ satis erit. Quã cùm vidisset Iudas, suspicatus est esse meretricẽ. Sed sunt quædam illustria loca, in quibus id nomen non vitium, sed quæstum tantùm significat. Ita enim Rahah meretricem interpretamur, & matrẽ Iephte mulierem meretricem dictam. Et duas illas fœminas, quæ Salomonem iudicij causa adiere. Accidit etiam aliquando, vt meretrix pro publico emporio & mercatorum conuentu, metaphoricôs vsurpetur, vt de Tyro ait Isaias, Sume citharam, circui ciuitatem, meretrix obliuioni tradita. Illud autem grauioris significationis est, cùm meretrix dicitur populus vel congregatio, vano deorum cultui addicta. vt, Sub omni ligno frondoso, tu prosternebaris meretrix. Et propterea meretrix, audi verbum Domini. Genes. 38. Caupona. Iosue. 2. Iudic. 11. 3. Reg. 3. Emporium Isai. 23. Idololatra. Ierem. 2. Ezech. 16.

FVR.

FVR per Metonymiam, hominẽ callidũ & res suas quærẽtem, tantumque sibi studentem significat, S. S. E. Fur non venit, nisi vt furetur. Significat etiam artem & rationem acutam & aliis ignotam; ideoque facilè opprimentẽ imparatos, S. S. E. Sicut fur in nocte, ita veniet. Iohan. 10. 1. Thess. 5.

ADVLTERIVM.

ADVLTERII verbo omnis corruptela officiique præuaricatio, in rebus & muneribus magnis, significatur: cuiusmodi est veri Dei cultus prophanatio, & idololatriæ admissio: Et ita scriptũ est, Generatio mala & adultera signum quærit, &c. Et dixi, Quæ attrita est in adulteriis, nunc fornicabitur in fornicationibus suis. &, Adulteri nescitis; quia amicitia huius mundi inimica est Dei? &, Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei. Corruptela Præuaricatio. Matth. 12. Ezech. 23. Iacob. 4.

ARTES.

CAP. LXXXVIII.

POST hæc artium siue vtilium siue inutilium verba nobis exponenda sunt, quatenus nostrum institutum spectare videbuntur: primamque omnium agriculturam recensebimus, vt omnium humanarum exercitationum & artium antiquissimam, S. S. E. Et misit eum Dominus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua assumptus est. Gen. 3.

ARATIO.

ARARE quid simpliciter significet, nemo ignorat. Translationem autem admittit, ad actionem aliquam consulto initam significandam. vt, Non arabis in boue & asino. &, Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis propositionem meam. &, Nũquid tota die arabit arans? Et arastis impietatem. Vsurpatur etiam pro omni actione & opere, per Metonymiam siue Synecdochen. vt, Propter frigus piger arare noluit. &, Quis autem vestum Actio. Deut. 22. Iudic. 14. Isai. 28. Ose. 10. Opus. Prouerb. 20.

ſtrum habens ſeruum arantem, &c. Ex conſequenti etiam loci vaſtationem, ſolitudinemque ſignificat. vt, Sion quaſi ager arabitur. Curam & culturam animorum, quæ per verbum & prædicationem fit, atque per Euangelij annuntiationem. vt, Conuertar ad vos, & arabimini, & accipietis ſementem. Negotium ſtudioſè ſuſceptum, vt neceſſarium, huiuſmodi imagine ſignificauit Chriſtus, S. S. E. Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrorſum, aptus eſt regno Dei. Et præparationem animi atque propoſitum initum ex eadem ratione ſignificat. vt, Arate vobis nouale. Sic Hebraicè apud Ieremiam.

(Vaſtatio. Ierem. 26. Michæ. 3. Cultura animi. Ezech. 36. Negotium ſuſceptum. Luc. 9. Propoſitũ. Ierem. 4.)

SERERE, SEMINARE.

SEMINARE & ſerere idem ſunt in agriculturæ vſu, idemque ſignificat vtrumque verbum, in arcano ſermone. Namque doctrinam vitæ & morum, & actionum inſtitutionem eiuſmodi tranſlationibus exponimus. vt, Agrum tuum non ſeres diuerſo ſemine. &, Nõ ſeres vineam altero ſemine. &, Nolite ſerere ſuper ſpinas. &, Seminauerunt triticũ, & ſpinas meſſuerunt. &, Exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. Seminare etiam negotium inſtituere grauiſſimum, cuiuſmodi eſt pœnitetiæ ſtudium, religionis promouendæ cura, S. S. E. Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua. Et ventum ſeminabũt, & turbinem metent. &, Seminate vobis in iuſtitia, & metite in ore miſericordiæ.

(Doctrina. Leuit. Ierem. 4. Ierem. 12. Matth. 13. Negotium graue. Pſalm. 125. Oſee. 8. Oſe. 10.)

Significat etiam mortalis huius vitæ finẽ, mortemq. corporis, ex qua reſurgent incorrupti, qui digni habebuntur vita æterna. vt, Seminatur enim in corruptione, ſurget in incorruptione: ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Adhæc beneficij faciendi ſtudium, & omnium humanorum operum exercitationem ſeminãdi verbo intelligimus. vt, Qui parcè ſeminat, parcè & metet. &, Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. & quæ ſeminauerit homo, hæc & metet: quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem. Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu & metet vitam æternam.

(Corporis mors. 1. Cor. 15. Beneficia. Opera. 2. Cor. 9. Gal. 6.)

MESSIS.

IN lætiſſimarum, & rurſus in grauiſſimarum comparatione rerum, illuſtrem mentionem ſortitur meſſis, atque ſummæ iucunditatis & lætitiæ ſignificationem illa exempla indicant. Lætabuntur & exultabunt coram te, ſicut qui lætantur in meſſe multa. &, Tranſit meſſis, & finita eſt æſtas, & nos ſaluati non ſumus. &, Inebriabo te lachryma mea Heſebon, quoniam ſuper vindemiam tuam, & ſuper meſſem tuam vox calcantium irruit. hæc enim duo exempla interruptam & ablatam lætitiam ſignificant.

(Lætitia. Iſai. 9. Ierem. 8. Iſai. 19.)

Illa verò exempla grauem calamitatem & magnam cladem indicant diuino iudicio, opportuno allatam tempore. Sed et Iuda, pone meſſem tibi. Et tempus trituræ eius. Adhuc modicum, & veniet tempus meſſionis eius. &, Mitte falcem & mete, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit meſſis terræ.

(Calamitas. Oſe. 6. Ierem. 51. Apocal. 14.)

Meſſis etiam oportunitatem conficiendi negotij ſignificat. vt, Meſſis quidem multa eſt, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. &, Sinite vtraq. creſcere vſque ad meſſem: & in tempore meſſis dicam meſſoribus, &c.

(Oportunitas. Matth. 9. Matth. 13.)

Illud autem ex naturæ obſeruatione vſurpatum eſt, vt meſſis pro æſtatis fine, atque adeò pro æſtate tota accipiatur. vt, Cunctis diebus terræ ſementis & meſſis, &c. Iordanis autem ripas aluei ſui tempore meſſis impleuerat. &, Sicut frigus niuis in die meſſis.

(Aeſtas. Geneſ. 9. Ioſu. 3. Prouerb. 25.)

Metere etiam, fructum vſumque capere ſignificat, vt, Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent. &, De quo non impleuit manum ſuam, qui metit. &, qui ſeminat iniquitatem, metet mala. &, Qui conſiderat nubes, nunquam metet. &, Alius eſt qui ſeminat, alius eſt qui metit. Et ſcio, quòd homo auſterus ſis, metens, quod non ſeminaſti.

(Fructus. Vſus. Pſalm. 125. Pſal. 128. Eccl. 11. Iohan. 4. Luc. 19.)

TRITVRA.

TRITVRA laborem & calamitatem alicui allatam ſignificat. vt, Triturabitur Moab ſub eo, ſicut atteruntur paleæ in plauſtro. &, Ego poſui te quaſi plauſtrum triturans nouum, & triturabis montes. Et filia Babylonis quaſi area tempus trituræ eius.

(Calamitas. Iſai. 25. Iſai. 41. Ierem. 51.)

Significat etiam laborem & opus, fructus gratia adhibitum. vt, Non alligabis os bouis terentis. &, Qui triturat, debet in ſpe fructus triturare.

(Opus. Deut. 24. 1. Cor. 9.)

PRIMITIÆ.

PRIMITIÆ rem ſacram non violandam, ſed cuſtodia & conſeruatione dignam interpretamur. vt, Sanctus Iſrael Domino primitiæ frugum eius.

(Sacra res. Ierem. 2.)

PLANTARE, PLANTATIO.

PLANTATIO ſecuritatis & habitationis diuturnæ opinionem arguit. vt, Dedi locum populo meo Iſraeli: plantabitur & habitabit in eo, & vltrà non commouebitur. &, Seminauerunt agros, & plantauerunt vineas. Et in anno autem tertio ſeminate, & metite, & plantate vineas. &, In diebus Lot plantabant & ædificabant.

(Securitas. 1. Paral. 17. Pſal. 106. Iſai. 37. Luc. 17.)

Plantare etiam ad animum tranſlatum, inſtitutionem & doctrinam morum ac religionis diſciplinam ſignificat, atq. etiam publicarum rerum confirmationẽ. vt, Ego conſtitui te hodie ſuper gentes & ſuper regna, vt euellas & deſtruas, & diſperdas, & ædifices, & plantes. &, Vineam de Ægypto tranſtuliſti, eiecisti gentes & plantaſti eam. &, Ego autem plantaui te vineam electam. &, Omnis plantatio, quam non plantauerit Pater meus, eradicabitur. &, Ego plantaui, & Apollo rigauit.

(Doctrina. Ierem. 1. Pſal. 79. Ierem. 2. Matth. 15. 1. Cor. 3.)

Plantare & ædificare, longam & perpetuam pacem ſignificat. vt, Et ædificabunt domos, & habitabunt; & plantabunt vineas, & comedent fructus earum. &, Plantaſti eos, & radicem miſerunt; proficiunt & faciunt fructum. Plantare & rigare, curare rem, miniſtrumque ſeſe præbere ſignificat. vt, Ego plantaui, Apollo rigauit.

(Pax longa. Iſai. 65. Ierem. 12. Curare. 1. Cor. 3.)

RIGARE.

RIGANDI verbum inſtitutæ doctrinæ fouendæ, & procurandæ curam ſignificat. Atque etiam myſticè baptiſmatis ſacramẽti exercitationem; vt, Ego plantaui, & Apollo rigauit. & itaque non qui plantat, eſt aliquid, nec qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Qui autem plantat & qui rigat, vnum ſunt.

(Cura. Baptiſmus. 1. Cor. 3.)

ERADICARE, EVELLERE.

ERADICATIO plantationi, & re ipſa & ſignificatione opponitur: arguit enim rei improbationẽ & ſublationem abſolutam, cuiuſcunque generis ea ſint, de quibus agitur, ſiue ad corpus illa, ſiue ad animum pertineant. vt, Quando eradicauerit Dominus inimicos Dauid vnumquemque de terra. &, Progenies mea eradicetur. &, Cogitationes impiorum eradicabuntur. &, Omnis plantatio quam non plantauerit Pater meus, eradicabitur. Eradicatas arbores Iudas appellat nullius frugis, & improbatos homines. Et euellet te, & emigrabit te, & radicem tuam de terra viuentium. Et tempus euellendi quod plantatum eſt.

(Improbatio. 1. Reg. 20. Iob. 31. Prouerb. 25. Matth. 15. Iudæ. Pſal. 51. Eccleſ. 3.)

PASCERE, PASTOR, PASTVS.

PASCERE per tranſlationem, regere, gubernare & præeſſe ſignificat. vt, Tu paſces populum meum Iſrael. &, Paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſrael hæreditatem ſuam. Et ad doctrinæ etiam adminiſtrationem paſcere verbum, elegantiſſimè transfertur. vt, Dabo vobis paſtores iuxta cor meum, qui paſcent vos ſcientia & doctrina. &, Nónne greges à paſtoribus paſcuntur? &, Paſcebant ſemetipſos, & gregem meum non paſcebant. Et Ieſus Petro, Paſce (inquit) agnos meos, & paſce oues meas. Et paſcite qui in vobis eſt, gregem, prouidentes, non coactè ſed ſpontaneè. Atq. vtraque ſignificatio ferè in omnibus locis confunditur;

(Regere. 1. Paral. 11. Pſalm. 77. Docere. Doctrina. Ierem. 3. Ezech. 34. Iohan. 21. 1. Pet. 5.)

I 4 vt paſcere

vt Pascere idem sit quod docere & recta disciplina gu-
Rex. bernare. Pastor autem regem significat potentem
Minister. Isai. 44. & auctoritate præditum ministrum. vt, Qui dico Cyro,
pastor meus es, & omnem voluntatem meam comple-
Ierem. 2. bis. Et pastores præuaricati sunt in me. &, Quia stultè
Ierem. 10. Ezech. 34. egerunt pastores. &, Propheta de pastoribus Israel. &
Nahum. 3. Dormitauerũt pastores tui, rex Assur, sepelientur prin-
Doctrinæ minister. cipes tui. Doctrinæ veræ legitimus minister, cuius
Matth. 26. summum exemplum Christus est, pastor dicitur. vt,
Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. &,
Iohan. 10. Qui intrat per ostium, pastor est ouium. &, Ego sum
Iohan. 11. Ephes. 4. pastor bonus. Et alios dedit pastores & doctores. &
1. Petr. 1. Cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis im-
marcescibilem gloriæ coronam.

Doctrina. Pastus & pascua, disciplinã & spirituale alimentum
Thren. 1. significat. vt, Facti sunt principes eius velut arietes, non
habentes pascua. Et super vias pascentur. Et in omni-
Isai. 49. bus planis pascua eorum.

Prosperitas. Pastus copiam, secundas res & prosperũ populi re-
Isai. 17. rũ statum interpretamur. vt, Super vias pascentur, & in
Vastitas. omnibus mõtibus pascua eorum. Vastitas & desola-
tio pascendi verbis nonnunquam significatur. vt, Dere-
Isai. 17. lictæ sunt ciuitates Aroer, gregibus erunt, & requie-
scent, & non erit qui exterreat. &, Accubabunt in me-
Sophon. 2. dio eius greges, omnes bestiæ gentium.

SILVA.

SILVA siue natura sua constet, siue ex cura & di-
Rusticæ arbores. ligentia rusticæ rei alatur, ad incultiores arbores & ma-
teriæ cõparandæ, aut lignis scindendis idoneas experi-
Psal. 73. tur, isque eius vsus & significatio est. vt, Quasi in silua
Psal. 82. lignorum in securibus exciderunt ianuas eius. &, Sicut
ignis qui comburit siluam.

Gentes feri animi. Transfertur autem ad gentes alienas, à vero Dei cul-
tu, & ad ferociores & barbaros animos hominũ signifi-
Psal. 95. candos. vt, Tunc exultabunt omnia ligna siluarum. Et
Psal. 79. Ierem. 5. exterminauit eam aper de silua. Et percussit eos leo de
silua.

VINEA, VINITOR.

Synagoga. Ecclesia. VINEA Synagogam & Ecclesiam significat, s. s. E.
Isai. 5. Vinea Domini exercituum domus Israel est. &, Vineã
Psal. 79. ex Ægypto transtulisti. &, Posuerunt me custodem in
Cant. 1. vineis, & vineam meam non custodiui. &, Quomodo
Ierem. 2. versa est mihi in prauam vinea aliena? &, Simile est re-
Matth. 20. gnum cælorum homini patrifamilias, qui exijt summo
manè conducere operarios in vineam suam.

Gubernator, Custos. Vinitor, gubernator & custos, cultorque exponitur.
Ose. 2. vt, Dabo ei vinitores eius ex eodem loco.

VINDEMIARE, VINDEMIA.

Vastatio. VINDEMIA excisionem vastationemque signi-
Psal. 79. ficat, maturam & diuino iudicio allatam. vt, Vinde-
miant eã omnes, qui prætergrediuntur viam. &, Quo-
Thren. 1. niam vindemiauit me, vt locutus est Dominus in die
iræ furoris sui. &, Mitte falcem tuam acutam, & vin-
Apoc. 14. demia botros vineæ terræ; quoniam maturæ sunt vuæ
eius. Et misit angelus falcem suam acutam in terram,
& vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ
Hostes. Prædones. Dei magnum. Vindemiatores dicuntur hostes vl-
Ierem. 49. Abd. tionis ac prædæ causa inuadentes. vt, Si vindemiatores
venissent super te; non reliquissent racemum. Idem
exemplum apud Abdiam legimus.

VENATIO, VENATOR.

Bellum. VENATIO, bellum arte & consilio ac dili-
Thren. 3. gentia gestum, significat. vt, Venatione ceperunt
1. Machab. 3. me quasi auem inimici mei gratis. &, Iudas Macha-
bæus factus est sicut catulus leonis rugiens in venatio-
Bellator. ne. Venator autem imperatorem dominandi bello-
Tyrannus. Genes. 10. que domãdi auidissimum significat, sicut Nimrod, qui
Eccles. 7. venator fuit robustus coram Deo. Et mulierem la-
queum venatorum dixit Salomon, quòd multorum
Ierem. 16. bellorum & malorũ causam esse nouisset. &, Post hæc
mittam in eos multos venatores, & venabuntur eos de
monte, ibi principes Aquilonis omnes & vniuersi ve-
natores. Laqueus, fouea, rete & pedica, dolos,
captionẽ & insidias periculumque indicant: vt, In la-
queo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes Psal. 9. 10.
eorum. Et pluit super peccatores laqueos. &, Quo- Psal. 35.
niam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui.
&, Frustrà enim iacitur rete ante oculos pennatorum. Prouerb. 1.
Lacum aperuit, & fodit eum.

PISCATIO, PISCATOR.

PISCATIO bellum etiam significat, paruo peri- Bellum sine periculo
culo, summo quæstu, & capiendi studio susceptum, gra- Captiuatio.
uius etiam quàm venatio. vt, Ecce ego mittam pisca- Ierem. 16.
tores multos (dicit Dominus) & piscabuntur eos. &, Habac. 1.
Totum in hamo suo subleuauit, traxit illud in sa-
gena sua: & congregauit illud in rete suum. Mysterio Matth. 4.
autem magno non caret, quòd Apostolos hominum Apostoli.
piscatores appellauit & fecit Christus.

RETE, LAQVEVS.

RETE exercitum militum significat. vt, Extendam Exercitus.
rete meum super eum, & capietur in sagena mea. Et Ezech. 12. & 17.
expandam super te rete meum, in multitudine popu- Ezech. 32.
lorum multorum. &, Totum in rete subleuauit, & in Habac. 1.
sagena sua congregauit illud.

HAMVS.

HAMVM ex allegoria arma ad committendum Arma bellica.
prœlium, vincendumque apta interpretamur. vt, Et Ezech. 29.
ponam frenum (Hebraicè hamum) in maxillis tuis, &
extraham te de medio fluuiorum. &, Totum in hamo Hab. 1.
subleuauit.

DE ARCHITECTVRA EIVSQVE VSV.

CAP. LXXXIX.

RVSTICAS artes architecturæ vsus sequitur, &
priuatas domos & publica ædificia tractans, atque
ad vitã tum priuatè, tum etiam cõmuniter tuẽdam ex-
cogitata, s. s. e. Cognouit autem Cain vxorem suam, Genes. 4.
quæ concepit & peperit Henoch: ædificauitque ciui-
tatem, vocauitque nomen ex nomine filij sui Henoch.
Itaque de architecturæ partibus nobis dicendum est:
quanquam de eius effectis, iam aliàs in capite De loco,
est abunde dictum.

ÆDIFICATOR, ARCHITECTVS, ÆDIFICATIO, DIRVTIO, ÆDIFICIVM.

ÆDIFICARE commune verbum est, omnem Construere
constructionis formam complectens. vt, Aedificauit Genes. 2.
Dominus costam in mulierem. Cain ædificauit ciui- Genes. 4. Genes. 8.
tatem. Ædificauit Noe altare Domino. Pulcherrima Procreatio.
translatione ad generis & familiæ posteritatem vsurpa-
tur. vt, Sic fiet homini, qui non ædificat domum fra- Deut. 25.
tris sui. &, Quia tu Domine exercituum Deus Israel, 1. Reg. 7.
reuelasti aurem serui tui, dicens; Domum ædificabo
tibi. Et ædificabo in generatione & generationem se- Psal. 88.
men tuum. Prosperitatis & optimæ vitæ vsus sym- Prosperitas
bolum est ædificatio. vt, Aedificauit quoque vrbes mu 2. Paral. 14.
nitas in Iuda, quia quietus erat, & nulla temporibus
eius bella surrexerant, pacem Domino largiente. &, Sa- Prouerb. 14.
piens mulier ædificat domum suam, insipiens extru-
ctam quoque manibus destruet.

Stabilire & statuere negotium vel rem, ædificare di- Stabilire.
cimus. vt, Destrues illos, non ædificabis eos. Et in æter- Psal. 27.
num misericordia ædificabitur in cælis. Et Ierusalem, Psal. 88.
quæ ædificatur vt ciuitas. &, Tempus destruendi & Psalm. 121. Eccl. 3.
tempus ædificandi. &, Ecce constitui te hodie super
gentes, & super regna, &c. vt ædifices & plantes. Et Ierem. 1.
agam secundum potestatem, quam Dominus dedit 2. Cor. 13.
mihi in ædificationem & non in destructionem. Et si Gal. 2.
enim, quæ destruxi, iterum ædifico, præuaricatorem
me constituo. Aedificator & architectus idem quod Procurator
studiosus & efficax procurator dicitur ex translatione. Isai. 58.
vt, Voca-

1.Cor. 3. vt, Vocaberis ædificator sepium.&, Secundum gra-
tiam Dei, quæ data est mihi, vt sapiens architectus fun
Negotium damentum posui, alius autem superædificat. Totum
præterea negotium ædificij nomine & imagine indica-
Ezech. 40. 41. 42. tur: id quod Paulus hoc loco, & Ezechiel pluribus ca-
pitibus docet.

VMBRA, VMBRACVLVM.

PRIMA hominum latibula, vmbras fuisse credi-
mus, siue ex arborum virentium ramis natura constan-
Genes. 3. Profectio. Latibulum tes, siue industria paratas, s.s.e. Abscondit se Adam &
vxor eius à facie Dei in medio ligni paradisi. hinc effe-
ctum est, vt vmbræ & vmbraculi nomen protectionem
Genes. 19. significet. vt, Dummodo viris istis nihil mali feceritis,
Iudic. 9. quia ingressi sunt sub vmbra culminis mei.&, Venite
sub vmbra mea, & requiescite. Et Elias obdormiuit in
3.Reg. 19. vmbra iuniperi.&, Sub vmbra dormit in secreto cala-
Iob 40. mi, & in locis humentibus. Protegunt vmbræ vmbram
Psal. 16. eius. Et sub vmbra alarum tuarum protege me.&, Sub
Cantic. 2. vmbra illius, quam desideraueram, sedi. Et in vmbra
Isai. 49. manus suæ protexit me.&, Vt veniente Petro, saltem
Acto. 5. vmbra illius obumbraret quenquam illorum, & libe-
Isai. 4. Isai. 16. rarentur.&, Tabernaculum erit in vmbraculum diei
Ezech. 31. ab æstu.&, Sub vmbraculo eius habitabat cœtus gen-
tium plurimarum. Et pone quasi noctē vmbram tuam
Mansio breuis. in meridie. Vmbraculum obseruatorum & custo-
dum locus est & commoratio, s.s.e. Et sicut custos
Iob. 37. facit vmbraculum. Et relinquetur filia Sion vt vmbra-
culum in vinea. Et in priori vmbræ significatione, scri-
Isai. 1. ptum est. Sub vmbraculo eius habitabat cœtus multi-
Ezech. 31. tudinis gentium plurimarum. Et brachiū vniuscuius-
que sedebit sub vmbraculo eius, in medio nationum.

VMBRA AD CORPORA RELATA VEL LVCI CONTRARIA.

Vmbra. SVNT & aliæ vmbræ significationes, quæ vel ad
corpus referuntur, atque imaginis cuiusdam imper-
fectæ rationem habent, vel etiam luci oppositæ sunt.
Figura lucis. Aliæ verò imaginem & significationem, non verò
substantiam significant, aut virtutem eius, cuius vmbra
dicitur. Sic antiqua sacrificia & mysteria exemplari &
Hebr. 8. vmbræ cælestium rerum deseruire dicta sunt. & ite-
Hebr. 10. rum Paulus inquit, Vmbram enim habens lex futuro-
rum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Huius-
modi vmbra corporis, quòd nunquam vna eademque
constans sit, sed interdum maior, minor interdum, non-
Instabilitas. nunquam nulla extet, rei fluxæ & instabilis ac facilè
corruptibilis imaginem habet, s.s.e. Dies nostri quasi
1.Paral. 29. vmbra super terram, & nulla est mora. Et dies mei sicut
Psal. 101. Psalm. 108. vmbra declinauerunt. Et sicut vmbra cùm declinat, ab-
latus sum.&, Tempus, quod velut vmbra præterit.
Eccl. 7. Quæ verò luci opponitur vmbra, metum, errorem,
Metus. Pauor. Error. periculumque significat. Dicitur autem & in hac si-
gnificatione, vmbra mortis. vt, Obscurent eum tene-
Periculum. Iob. 3. bræ & vmbra mortis. Et qui producit in lucem vm-
Iob. 12. bram mortis.&, Cooperuit nos vmbra mortis.&, Illu-
Psal. 43. Luc. 1. minare iis, qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.

TABERNACVLVM, TENTORIVM.

TABERNACVLORVM vsus ante domos fuit, qui
postea in bello & castris retentus est, & ab iis, qui pere-
grinam & instabilem vitam agitant, cultus, vt à pastori-
bus & nationibus quibusdam, quales filij Kedar & Re-
cabitæ dicuntur esse. Vnde Abraham in tabernaculis
Peregrinatio. habitans cum Isaac & Iacob cohæredibus repromissio-
nis peregrinationem profitebatur.&, Generatio mea
Hebr. 11. Isai. 38. ablata est, & conuoluta est à me, quasi tabernaculum
pastorum. Vsurpatur etiam tabernaculum pro iu-
Regio. risdictione & communicatione ciuitatis aut regionis.
Genes. 9. vt, Dilatet Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis
Sem.&, Ecce ego suscitabo Chaldæos gentem ama-
Habac. 1. ram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ,
Iob. 21. vt possideat tabernacula non sua.&, Vbi tabernacu-
Psal. 48. lum impiorum. Et tabernacula eorum in progenie &
in progeniem. Omne etiam habitationis genus si- Habitatio
gnificat. vt, Scies quòd pacem habeat tabernaculum Iob. 5.
tuum.&, Tabernaculum impiorum non subsistet. Et Iob. 8. Iob. 18.
habitent in tabernaculo illius socij eius, qui non est.&, Matth. 17.
Faciamus hîc tria tabernacula.

Tabernaculum etiam pro omni vitæ commoditate, Vitæ commoditas.
& secundo vsu accipitur. vt, Tabernacula iustorum ger Præsidium.
minabunt. Pro familiaritate, præsidio, & tutela ma Prouerb. 14. Præsidium.
ximi alicuius & salutaris principis, maximè autem Dei Familiaritas.
protectoris. vt, Qui creauit me, requieuit in taberna- Sapien. 9.
culo meo.&, Domine quis habitabit in tabernaculo Psal. 14.
tuo?&, Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, Psal. 26.
in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi
sui.&, Tabernaculum erit in vmbraculum diei ab æstu, Isai. 4.
& in securitatem & absconsionem à turbine & à pluuia.

Templū Dei veri cultibus consecratū, ex antiqua in- Templum.
stitutione vsus obtinuit, vt Tabernaculum appellare-
tur. vt, Sanctificauit tabernaculum suum in sæcula. & Psal. 45. Psalm. 73.
Polluerunt tabernaculum nominis tui.&, Donec inue- Psalm. 131.
niam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Et in-
troibimus in tabernaculum eius. Et demolitus est Do- Thren. 2.
minus tabernaculum suum.

Ecclesia etiam mysticè nomine tabernaculi indica- Ecclesia.
tur. vt, Suscitabo tabernaculum Dauid, quod cecidit, Amos. 9.
& reædificabo aperturas murorum eius. Atque ad
Ecclesiæ ædificationem, illa longa disputatio de ta-
bernaculo non manu facto, referenda est, quam D. Hebr. 9.
Paulus ad Hebræos scribens suscepit. Humanum Corpus
quoque corpus, in quo anima ipsa à patria sua peregri- humanum.
nata, commoratur, nomine tabernaculi ostenditur.
Nam qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus 2.Cor. 5.
grauati.&, Iustum esse arbitror, quamdiu sum in hoc 2.Pet. 1.
tabernaculo, suscitare vos in commonitione.&, Cer-
tus sum quòd velox est depositio tabernaculi mei.

TABERNACVLA KEDAR.

TABERNACVLA Kedar externam humilita- Humilitas.
tem & afflictionem significant. vt, Nigra sum, sed for- Cantic. 1.
mosa, sicut tabernacula Kedar.

Tentoria, domus & palatia regiamq. per Tapinosin, Aedes. Palatia.
interpretamur. vt, Repente vastata sunt tabernacula Iere. 4.
mea.&, Tabernaculū meum vastatum est, omnes funi- Ierem. 10.
culi mei dirupti sunt. Pascua & pastionis vsum signifi- Pascua.
cat. vt, Nec ponet ibi tētoria Arabs. Sed aliquando pro Isai. 13. Castra.
castrametatione & obsessione contra vrbem aliquam
vsurpatur. vt, Ad eam venient pastores, & greges eorum Ierem. 3.
fixerunt super eam tentorium in circuitu. Et colloca- Ezech. 25.
bunt caulas suas in te, & ponent in te tentoria sua.

DOMVS.

DOMVS quid sit, & quam ob rem instituta, cuncti Familia.
norunt, & nos, dum de locis disseruimus, latè docui-
mus. In significationibus magis arcanis ad totam fami-
liam & posteritatem significandam domus transfertur:
idque maiori elegantia Hebraicè, quàm aut Græcè
aut Latinè. Namque idem verbum apud Hebræos
est, ex quo lapidum ad ædificationem commodorum,
& filij ad posteritatem propagandam procreati nomen
deducitur. Quam ob rem perpetua atque elegās in illa
lingua trāslatio est. vt, Egressus est vir de domo Leui.&, Exod. 2.
Omnis domus Israel plangant incendium, quod Domi- Leuit. 10.
nus suscitauit. In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob Psalm. 113.
de populo barbaro.&, Cùm multiplicata fuerit gloria Psal. 48.
domus eius. Significat etiam Domus variam dignitatū, Munera.
munerum atque studiorum distinctionem. vt, Domus Factiones. Studia.
Israel sperauit in Domino: Domus Aaron sperauit in Psal. 113.
Domino. Benedixit Dominus domui Israel, benedixit
domui Aaron. Illud enim Laicum, hoc Sacerdotalem
ordinem indicat. Hoc modo dicuntur domus regis fa-
milia omnis regia cum ministris etiam & magistrati-
bus, à populo reliquo distincta. Atque ad hanc signi-
ficationem illud spectat: Qui facit vnius moris in do- Isai. 7.
mo.&, Audite ergo domus Dauid. Psalm. 67.

Præterea

[Repositorium.] Præterea domus cuiuſcunq. rei cõſeruandæ repoſitorium dicitur, vt theca, armarium vel armamentarium. vt, [Pſal. 44.] Myrrha & gutta & caſia à veſtimentis tuis, à domibus eburneis. [Pſal. 83.] Et ſepulchra illorum, domus eorum. Et paſſer inuenit ſibi domum.

[Templum.] Domus Dei templum ſignificat. vt, [Pſal. 5.] Introibo in domum tuam. &, [Pſal. 68.] Zelus domus tuæ comedit me. & hoc frequentis exempli eſt. [Diſciplina. Studium.] Illud verò ſignificantius multo: vt domus abſolutè vel domus Domini, inſtitutum vitæ & religionis, atque morum diſciplinam oſtendat. vt, [Prouerb. 31.] Conſiderauit ſemitas domus ſuæ. [Pſal. 22.] Et inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ. &, [Pſal. 25.] Domine dilexi decorem domus tuæ. &, In domo Dei ambulauimus cum conſenſu. [Pſal. 54.] Et plantati in domo Domini in atriis Dei noſtri florebunt.

[Homines.] Pij quoque homines Dei domus myſticè dicuntur, s. s. E. [Hebr. 3.] Chriſtus verò tanquam fidelis in domo ſua, quæ domus ſumus nos. [1. Pet. 2.] Et vos tanquam lapides viui, ſuperædificamini domus ſpiritualis. [1. Pet. 4.] Et tempus eſt, vt incipiat iudicium à domo Dei.

TEMPLVM.

TEMPLVM, ſacrum locum eſſe, Deoque dicatum, vel vanis diis conſecratum, templum quoque dici nemo ignorat. [Cælum.] ſed pro cælo ac mundo vſurpatur nomen. vt, [Pſal. 10.] Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cælo ſedes eius. [Pſalm. 17.] Et exaudiuit de templo ſancto ſuo. &, [Iſai. 6.] Quæ ſub ipſo erant, replebant templum. [Corpus.] Corpus etiam humanum animæ templum eſt, & Chriſti corpus animæ ac diuinitatis ipſius templum quoque dicitur. vt, [Iohan. 2.] Soluitè templum hoc, & in tribus diebus reædificabo illud. ille autem dicebat de templo corporis ſui. [Animi.] Hominum quoque animi, vbi diuina gratia aucti & perfecti fuerint, templum Domini dicuntur & ſunt. vt, [1. Cor. 3.] Neſcitis, quia templum Dei eſtis, & ſpiritus ſanctus habitat in vobis? &, [2. Cor. 5.] Vos eſtis templum Dei viui, ſicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis.

[Humana natura. Eccleſia.] Templum Dei, natura humana omnis vel etiam Eccleſia dicitur. vt, [Epheſ. 2.] In quo omnis ædificatio conſtructa, creſcit in templum ſanctum in Domino. [2. Theſſ. 2.] Et filius perditionis, qui aduerſatur & extollitur, ſupra omne quod dicitur Deus, ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus.

TVRRIS.

[Præſidium.] TVRRIS quid ſit, & quam ob rem parata, iam diximus: transfertur autẽ hoc nomẽ ad præſidium ſignificandum. vt, [Pſalm. 60.] Eſto mihi turris fortitudinis à facie inimici. &, [Prouerb. 18.] Turris fortiſſima nomen Domini. &, [Cantic. 4.] Naſus tuus ſicut turris Libani. Et vbera mea ſicut turris. & [Iſai. 5.] ædificauit turrim in medio eius.

VILLA.

[Negotium Res.] VILLA negotium atque curam rei augendæ ſignificat. vt, [Luc. 14.] Villam emi, & neceſſe habeo exire, & videre illam. [Luc. 15.] Et miſit illum in villam ſuam, vt paſceret porcos. Et abierunt, alius in villam ſuam, alius verò ad negotiationem ſuam.

TORCVLAR.

[Muſtum.] TORCVLAR ex Metonymia ſignificat muſtum. vt, [Oſe. 9.] Area & torcular nõ paſcet eos. &, [Agga. 2.] Intraretis ad torcular, vt exprimeretis quinquaginta lagenas.

[Calamitas. Caſtigatio.] Significat etiam per tranſlationem iudicium conſtitutum calamitatis certæ alicui populo inferendæ, eiuſdemque grauiſſimæ. vt, [Thren. 1.] Torcular calcauit Dominus virgini filiæ Iuda. &, [Iſai. 63.] Torcular calcaui ſolus. &, [Ioel. 3.] Venite & deſcendite, quia plenum eſt torcular. exuberant torcularia, quia multiplicata eſt malitia eorum. &, [Apocal. 19.] Torcular vini furoris iræ Dei.

[Lex.] Apud Iſaiam legis exactio & præceptorum exercitatio, torcular dicitur. idemque apud Matthæum, s. s. E. [Matth. 8.] [Iſai. 5.] Torcular extruxit in ea. Quod verò in Pſalmorũ inſcriptionibus Pro torcularibus legimus, [Carminis genus.] genus carminis interpretamur, ad cuius normam Pſalmorum illorum [Pſalm. 8. 80 83.] pedes ac verſus concinnati cantatique ſunt.

TERMINVS.

POTENTIAM, ditionem, & dominationem terminus ſignificat, certam tamen, & limite certo præſcriptam. [Ditio.] vt, [Geneſ. 10.] Factique ſunt termini Chanaan venientibus à Sidone Geraram vſque, &c. [Exod. 34.] Et cùm tulero Gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos. [Iſai. 10.] Et abſtuli terminos populorũ, & principes eorũ deprædatus ſum. [Ierem. 31.] Et reuertentur filij ad terminos ſuos. &, [Daniel. 4.] Aſpectus illius erat vſque ad terminos vniuerſæ terræ.

SEPVLCHRVM.

[Finis vitæ] SEPVLCHRVM pro morte ipſa, & vitæ exitu vſurpatur. vt, [Iob. 3.] Gaudent vehementer cùm inuenerint ſepulchrum. [Iob. 17.] Et ſolum mihi ſupereſt ſepulchrum.

[Pernities.] Significat etiam mortem inſatiabilem, & nocendi auiditatem nimiam. vt, [Pſal. 5.] Sepulchrum patens guttur eorum. & [Ierem. 5.] Pharetra eius quaſi ſepulchrum patens. [Habac. 2.] Et dilatauit quaſi infernus animam ſuam.

VACVITAS.

VACVITAS plenitudini contraria, inopiam & calamitatem ſignificat, [Inopia.] ex illa antiqua priuationis imagine, [Geneſ. 1.] qua terra inanis & vacua fuiſſe dicitur. Itaque ſcriptum eſt, [Exod. 3.] Cùm egrediemini, non exibitis vacui, id eſt, inopes. [Ruth. 1.] Et vacuam reduxit me Dominus. &, [Ruth. 3.] Nolo te vacuam reuerti. &, [Iob. 22.] Viduas dimiſiſti vacuas. &, [Iſai. 29.] Vacua eſt anima eius. Anima eius vacua eſt. [Otioſum.] Id etiam, quod otioſum vel ſine vſu eſt, vacuum dicitur. vt, [Iſai. 55.] Verbum quod egreditur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum. &. [Habac. 2.] Laborabunt gentes in vacuum, & deficient. &, [1. Cor. 6.] Gratia eius in me vacua non fuit. &, Ne fortè in vacuum currerem. &, [Galat. 2.] Hæc enim ſi vobiſcum adſint & ſuperent, non vacuos, [2. Pet. 1.] nec ſine fructu conſtituent vos. Hinc vacuitas & euacuare verbum, pro fruſtrari, & ſuperuacaneum eſſe, ſæpè vſurpantur.

PLENITVDO.

[Vniuerſitas] PLENITVDO, vacuitati contrarium verbum, vniuerſitatem rerum ſignificat eleganter. vt, [Deut. 33.] De frugibus terræ & de plenitudine eius. &, [1. Paral. 16.] Tonet mare & plenitudo eius. &, [Pſal. 23.] Domini eſt terra & plenitudo eius. &, Orbem terræ & plenitudinem eius tu fundaſti.

[Perfectio. Integritas.] Perfectionis etiam magnæ integritatiſque imaginem refert hoc nomen. vt, Timor Domini ad vitam, & in plenitudine commorabitur abſque viſitatione [Prouerb. 19.] peſſimi. &, [Iohan. 1.] De plenitudine eius omnes accepimus. &, In Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis [Coloſſ. 2.] corporaliter. &, Quia Euangelium noſtrum non fuit ad vos, in ſermone tantùm, ſed in virtute & in ſpiritu ſancto, & in plenitudine multa. Et plenam mercedẽ recipies. &, [Pſal. 71.] Dies pleni inuenientur in eis. [Marc. 4.] Et deinde plenum frumentum in ſpica.

[Proſperitas.] Abundantiam & proſperitatem his verbis indicamus. vt, [Geneſ. 25.] Odor filij mei, ſicut odor agri pleni. &, [Geneſ. 41.] Septẽ ſpicæ plenæ atque formoſæ in culmo vno. &, [Ruth. 1.] Egreſſa ſum plena, & vacuam reduxit me Dominus. [Iohan. 1.] Et vidimus gloriam eius, gloriã quaſi vnigeniti à patre, plenũ gratiæ & veritatis. &, [Iohan. 16.] Vt gaudium veſtrum ſit plenum.

PVTEVS.

[Periculum.] PVTEVS ſiue lacus ſine aqua, periculum inextricabile & horrendum, quale apud inferos eſt, refert. vt, [Iſai. 9.] Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos, de lacu in quo non eſt aqua. [Miſeria.] Puteus vel lacus cum aquis miſerias & calamitates importuniſſimas ſignificat. vt, [Thren. 3.] Lapſa eſt in lacum vita mea: poſuerunt lapidem ſuper me, inundauerunt aquæ ſuper caput meũ. [Apocal. 9.] Dixi, perij. & data eſt ei clauis putei abyſſi.

[Inſidiæ, periculum.] Præterea puteus à venatorum arte trãſlatus inſidias, periculumque ſignificat. vt, [Pſal. 54.] Deduces eos in puteum interitus. [Prouerb. 23.] Et puteus anguſtus aliena. [Periculum.] Pro quocunque periculo etiam vſurpatur. vt, [Luc. 14.] Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet? &, [Ezech. 26.] Deſcendentes in puteum, hoc eſt percuntes, dixit Ezechiel. [Coniugij vſus.] Puteum etiam pro legitimi coniugij vſu dixit Salomon. vt, [Prouerb. 5.] Bibe aquam de ciſter-

de cisterna tua, & fluenta de puteo tuo.

LACVS.

IISDEM etiam modis lacum interpretamur, siue aquarum plenum, siue aquis carentem, venatorum more effossum cogitemus: periculum enim, insidias & perditionem exponimus. vt, Lacum aperuit, & effodit eum. Et eduxit me de lacu miseriæ. &, Lapsa est in lacū vita mea. Et inuocaui Dominum de lacis nouissimis.

Pericula Insidiæ. Psal. 7. Psal. 39. Thren. 3.

Est etiam laqueus grauissimum & teterrimum carceris genus quod vel seruis, vel odiosis hominibus ad pœnam paratur, S. S. E. Itaque ingressus est Ieremias in domum laci & in ergastulum. &, Tulerūt Ieremiam & proiecerūt in lacum Melchiæ filij Amelech, qui erat in vestibulo carceris.

Carcer. Ierem. 37. Ierem. 38.

Est etiam illa frequēs significatio, vt lacus pro sepulchro, communique pereuntium receptaculo, vsurpetur. vt, Saluasti me à descendentibus in lacum. &, Non auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum. &, Deglutiamus eum sicut infernus viuentem & integrum, quasi descendentē in lacum. &, Non exspectabunt, qui descendunt in lacum, veritatem tuam. Illud autem rarum, sed egregiæ significationis est; vt Lacus maternam generis originem interpretemur. vt, Respicite ad petram, ex qua excisi estis; & ad cauernam laci, de qua defossi estis.

Sepulchrū perditio. Psal. 29. Psalm. 142. Prouerb. 1. Isai. 38. Mater familias. Isai. 51.

FOVEA, FOSSA.

FOVEAM quoque insidias & periculum imprudēti obiectū exponimus. vt, Sed erunt vobis in foueam ac laqueum & offendiculum ex latere vestro. Et fouea profunda os alienæ. &, Cui foueæ, cui sine causa vulnera? nonne ijs, qui in vino commorantur? &, Qui fodit foueam, incidet in eam. &, Donec fodiatur peccatori fouea. Latibulum etiam siue hominum, siue ferarum, fouea significat. vt, Habet foueam ericius. &, Vulpes foueas habent. &, Forsitan nunc latitat in foueis. &, Non in fossis inueni eos, sed in omnibus, quæ suprà memoraui.

Periculum. Iosue. 23. Prouerb. 22. Prouerb. 23. Eccles. 10. Psal. 93. Latibulum. Isai. 34. Matth. 8. Ierem. 2.

NAVIS.

NAVIS marinum aut maritimum locum arguit. vt, Zabulon in littore maris habitabit, & in statione nauium. Nauis etiam piscationem, sed frequentiùs mercaturę negotia significat. vt, Dan vacabat nauibus. &, In spiritu vehementi conteres naues Tharsis. &, Illic naues pertransibunt. &, Dies Domino exercituū super omnes naues Tharsis. &, Vlulate naues maris. &, Nunc stupebunt naues maris, in die pauoris tui. Et naues maris principes tui, in negotiatione tua. Et tertia pars nauium interijt.

Maritima. Genes. 49. Mercatura. Negotiatio Iudic. 5. Psalm. 47. Psal. 103. Piscatio. Isai. 2. Mercatores Isai. 23. Ezech. 26. Apoc. 8.

ANCHORA.

ANCHORÆ nomine & similitudine firmam spem indicat Paulus: Quam sicut anchorā habemus animæ tutā, & firmā & incedentē vsque ad intima velaminis.

Spes. Hebr. 6.

SOLIVM.

SOLIVM ex Metonymia vel Synecdoche, regiam potestatem auctoritatemque significat. vt, Vno tantum regni solio te præcedam. &, Iustitia firmat solium. &, Supra astra Dei exaltabo solium meum. &, Non est solium filiæ Chaldæorum. Et solium tuum in generatione, & generationem. Est etiam Sacerdotalis dignitatis locus. vt, Erit sacerdos super solium suum.

Regia auctoritas. Genes. 41. Prouerb. 16. Isai. 14. Thren. 5. Sacerdotalis dignitas. Zachar. 6.

VIA.

VIA doctrinam, institutum, viuendique rationem significat, & negotij exequendi formam. vt, Beati immaculati in via. &, Frustra libantes & impingentes in viis suis in semitis sæculi. &, Vias tuas Domine demonstra mihi. &, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te.

Disciplina Institutum. Psal. 118. Ierem. 18. Psal. 25. Matth. 1.

Via etiam pro communi & vulgari prophanaque vitæ consuetudine vsurpatur. vt, Vide vbi non prostrata sis. In viis sedebas, exspectans eos, quasi latro. Atque huc etiam illud spectat, vt via pro duri & vulgaris ingenij moribus ponatur. vt quod de semine secus viam cadente, dixit Christus. Via locus publicus est, in quo id, quod desideres cognoscere ex viatoribus possis, vt, In via sta, & prospice habitatio Aroer. Via spinosa, difficultatis periphrasis est; contrà verò, inoffensa via. vt, Iter pigrorum quasi sepes spinarum, via iustorū absque offendiculo. Porrò via maximo mysterio Christum significat, per quem aditus accessusque patet ad vitæ lignum reperiendum, S. S. E. Ego sum via. &, Ego vado, & scitis viam.

Vulgaris Mos. Ierem. 3. Matt. 4. Ierem. 48. Difficultas Facilitas. Prouerb. 15. Christus. Iohan. 14.

SEMITA.

SEMITA angustior est quàm via, neque omnibus nota aut sine errore permeabilis, sed iis tantùm quibus vel disciplinæ ratione, vel consuetudine etiam frequentata est: atque singularitatem quandam semita indicare videtur, ab illa viæ publicitate distinctam. Sic dicuntur semitæ venatorum & aucupum. Quorundam quoque animalium semitæ sunt ad ingressum frequentem, S. S. E. Abscondita est in terra pedica eius. &, Decipula illius super semitam. Atque ita dicuntur semitas maris pisces perambulare.

Iob. 18. Psal. 8.

Quam ob rem pro priuato & singulari alicuius consilio nomen hoc vsurpatur, ex translatione. vt, Semitam meam circumsepsit: & custodiuit omnes semitas meas. &, Intelligas semitas domus tuæ. &, Semitam meam & funiculum meum inuestigasti. &, Sic semitæ omnis auari animas possidentium rapiunt.

Consilium priuatum Iob. 19. Iob. 33. Psal. 138. Prouerb. 1.

Singularem etiam & egregiam, atque maiori studio cognoscendam doctrinæ partem, hoc nomine dicimus. vt, Deduxit me super semitas iustitiæ. Et vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. &, Dirige me in semita recta. Priuatæ & variæ hominum erga diuina atque humana cognoscenda, opiniones & traditiones, atque instituta, semitæ dicuntur. vt, State super vias, & videte. Et interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea. &, Quia oblitus est mei populus meus, frustrà libantes & impingentes in viis suis, & in semitis sæculi, vt ambularent per eas, in itinere non trito.

Disciplina subtilior. Psal. 22. Psal. 24. Psal. 26. Variæ opiniones & doctrinæ. Ierem. 6. Ierem. 18.

DE HIS, QVÆ AD ARCHITECTVRAM REFERVNTVR.

CAP. XC.

QVÆDAM etiam verba sunt ex architecturæ tractatione deprompta, quæ ad arcani & figurati sermonis transferuntur vsum, cuiusmodi sunt, quæ vel materiam, vel ædificiorum partes, vel modos vel instrumenta indicant: ea nos breuiter, oblato vtcunque ordine, indicabimus.

MACERIES.

MACERIES hortis vineisque additur ad munimentum & custodiam: significat autem asscriptum & oportunum cuiuscunque rei terminum, certa cura & custodia atque prouidentia conseruatum; qui interim, dum constat, rem ipsam integram illæsamque tuetur. vt, Non est ruina maceria. &, Ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam macerie. &, Dies vt ædificentur maceriæ tuæ. Huic sententiæ illa opponuntur. Interficitis vniuersi vos tanquam parieti inclinato & maceriæ depulsæ. &, Destruxisti maceriem eius. Et diruam maceriem eius, & erit in conculcationem.

Terminus. Munitio. Psalm. 143. Ose. 2. Mich. 7. Psal. 61. Psal. 79. Isai. 5.

Illud autem arcanam magis rem indicat, quod Paulus docet, Medium parietem maceriæ à Christo dirutum, in quo distinctionem populorum & inimicitias ac separationes, variaque studia ad summam pacem & gratiam, concordiamque fuisse traducta significat.

Distinctio populorum Ephes. 2.

PARIES.

PARIES negotium commoditatis cogitatæ causa susceptum significat; cuiusmodi opus facere solent, qui vel remp. capessunt, vel nouum aliquid ambitionis, vel auaritiæ causa moliuntur. Sic de populo Deus dixit, quòd

Negotium Ezech. 13.

quòd ædificaret parietem, quem Pſeudoprophetæ luto illinirent. & illud etiam ad hanc ſignificationem *Habac. 2.* refertur, quia lapis de pariete clamabit: ſignificat enim *Res caſui proxima.* iniuria partas res ſtare nō poſſe. Parietem inclinatū, *Pſal. 61.* rem inſtabilem & labefactatā ruinæque proximā, faciliqueque negotio ſuperabilem, apud Pſaltem interpretamur.

Vitioſus & hypocrita. Parietem aūt dealbatum hominē appellauit Paulus, qui æquitatis & virtutis habitum & ſpeciem præ ſe ferret; *Act. 23.* duris autem & ab officio alienis moribus eſſet: neque firmitudinem illam, & ſolidam pietatem præſtaret, ſed muneris tantùm auctoritate mentiretur, plenuſque eſſet intus vitio & rimis, ſola perſona exteriori contectis.

MVRVS.

Præſidium. MVRVS, qui extremus in vrbe ædificatur, præſi- *1. Reg. 25.* dium & munimentum ſignificat. vt, Pro muro erant nobis, tam nocte quàm die. Et ſubſtantia diuitis, vrbs *Prouerb. 18.* *Prouerb. 25.* roboris eius. Et quaſi murus validus circundans eum. Et ſicut vrbs patens abſque murorum ambitu.

Vrbs. Iſai. 2. Vrbem ipſam munitam & inſtructam Metonymicè murum dicimus. vt, Super omnem murum munitum. *Iſai. 56.* Et dabo eis in muris meis locum. Vt ædificentur muri *Pſal. 50.* Ieruſalem. Et tranſgredi murum, eſt vrbem capere. *Pſal. 17.* vt, In Deo meo tranſgrediar murum. Et nocte vaſtatus *Thren. 2.* eſt murus Moab. Et cogitauit Dominus diſſipare murum filiæ Sion. *Cuſtodia.* Illud verò tutelam & cuſtodiam di- *Iſai. 49.* uinam indicat: Muri tui coram oculis meis. Et occu- *Iſai. 60.* pabit ſalus muros tuos. *Amplificata ſignificatio.* Adiunctis verò certis muri ſignificatio augeri ſolet: vt Murus ferreus firmiſſimum; murus igneus inacceſſum præſidium; murus ma- *Ezech. 4.* gnus locum capaciſſimū indicet. vt, Tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & inter ciuitatē. &, Ego ero ei (ait Dominus) murus *Zach. 2.* igneus in circuitu. Et habebat murū magnum & altū. *Apocal. 21.*

Securitas frequentia. Sine muris habitare, vel ſecuri, vel frequentiſſimi lateque extenſi populi eſt. vt, Aſcēdam ad terram abſq. *Ezech. 38.* muro, veniam ad quieſcentes habitanteſque ſecurè. Et abſque muro habitabitur Ieruſalem præ multitudine *Locus explicatus.* hominum & iumentorum in medio eius.

Pſal. 54. Illud autem, quod Pſaltes accuſat, Tota die circundabit eam ſuper muros eius iniquitas, ciuitatem vi & exactione iniuſta cuſtoditam ſignificat, qua cuſtodia nulla eſt deterior.

FVNDAMENTA.

Firmitudo. FVNDAMENTVM ædificij totius robur & firmitudo eſt, atque idipſum in omni negotio nomē fundamenti ſignificat. vt, Iuſtus autem quaſi fundamentum *Prouerb. 10.* ſempiternū. &, Exinanite exinanite vſq. ad fundamen- *Pſalm. 136.* tum in ea. omnem vrbis firmitudinē penitus conuelli ſignificat. Et fundamenta montium conturbata ſunt. *Pſal. 17.* Et reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum.

Conſilium. Hinc quoque transfertur ad ſignificandam actionem rectè inſtitutam, & conſilio optimo initam. vt, *Luc. 6.* Similis eſt homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & poſuit fundamentum ſuum ſupra petram. &, *2. Tim. 2.* Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc, &c. *Principes.* Pro principibus & magiſtris, ac ſummis in repub. viris, vſurpatur nomen fundamenti. vt, *Ierem. 51.* Vbique dedit manum, ceciderunt fundamenta eius.

Chriſtus. Chriſtus, cui omnis veritas, omniſque ſalutis hu- *Epheſ. 2.* manę virtus innititur, fundamentū appellatur. vt, Ædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum. *1. Cor. 3.* Et fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.

ANGVLVS.

Vita priuata. ANGVLVS anguſtum locum & non ſatis commodum ſignificat, & vitam priuatam. vt, Melius eſt ſe- *Prouerb. 21.* dere in angulo domus, quàm cum muliere litigioſa, & *Loca exquiſita.* in domo cōmuni. In angulis platearum, dixit Sapiens, vt ſecretiora & exquiſita loca indicaret.

Fundamentum. Firmitudo. Anguli ad ædificia relatum nomen ſignificat fundamentum & firmitudinem totius rei. vt, Lapidem *Pſal. 117.* quem reprobauerunt ædificantes, factus eſt in caput anguli. &, Ex ipſo angulus, & ex ipſo paxillus. *Zach. 10.*

COLVMNA.

COLVMNÆ ſuperiorum partium domus fulci- *Recta inſtructio & fulcimen.* men ſunt, atque eam vel perſonam vel rem ſignificant, cui tota reſpub. vel negotij ſumma innititur. vt, Qui *Iob. 9.* cōmouet terram de loco ſuo, & columnæ eius concutiuntur. hoc loco montes indicantur. &, Ego confir- *Pſal. 74.* maui columnas eius. Illa autem exempla ſunt ex tranſlatione ad rectam & probatam rei inſtructionem *Recta inſtructio.* ſignificandam. Sapientia ædificauit ſibi domum; exci- *Prouer. 9.* dit columnas ſeptem. Et Salomon columnas domus ſuæ fecit argenteas.

Munimentum & ſtabilitatem conſtantiamque ſi- *Conſtantia* gnificat columnæ nomen. vt, Quippe dedi te in ciui- *Ierem. 1.* tatem munitam, & in columnam ferream. & Colum- *1. Timoth. 3.* nam & firmamentum veritatis vocauit Eccleſiam D. Paulus. &, Faciam illum columnā in templo Dei mei. *Apoca. 3.*

PORTA, OSTIVM.

PORTA aditum cuiuſcunque rei, & negotij ſigni- *Aditus.* ficat. vt, Non eſt hic niſi domus Dei & porta cæli. Sic *Geneſ. 28.* portæ mortis dicuntur vel morbi grauiſſimi, vel pericu- *Pſal. 9.* la ſumma. vt, Qui exaltas me de portis mortis. &, Ape- *Pſalm. 117.* rite mihi portas iuſtitiæ: id eſt, aditum ad iuſtitiam, & iuſti atque æqui cognitionem. Et hæc porta Domini & iuſti intrabunt in eam. Et oſtium mihi apertum eſt magnum & euidens, & aduerſarij multi.

Portæ pro tota ciuitate vſurpantur Metonymicè. *Vrbs Frequentia & infrequentia.* vt, Lugebunt portæ eius. quæ oratio infrequentiam ſignificat. Et aliquando etiam frequētiam. vt, Vlula por- *Iſai. 3.* ta, clama ciuitas. Et occupabit portas tuas. Et ſcit *Iſai. 14.* omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ. *Ruth. 3.*

Portam vrbis locum eſſe iudiciorum & conuentus *Iudicium conuentus.* publici in diſputatione de loco docuimus.

Vitæ inſtitutio porta dicitur. vt, Intrate per anguſtam *Inſtitutio vitæ.* portam; quia lata porta & ſpatioſa via eſt, quæ ducit *Matth. 7.* ad perditionem. quàm anguſta porta & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam! Portas, valuas, oſtia, labra oris *Labra.* interpretamur apud Eccleſiaſten. vt, Et claudent oſtia *Eccleſ. 12.* in platea. Porta etiam ſiue oſtium Chriſtus eſt, per *Chriſtus.* quem ad æterni patris familiaritatem, atq. ad Eccleſiæ munera legitimè obeunda intratur, s. s. E. Amen dico vobis, Qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed *Iohan. 10.* aſcendit aliunde, ille fur eſt, & latro. Portæ inferi pec- *Peccatum* catum eſt, & peccati regnum, ex quo aditus eſt ad inferos. Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & *Matth. 16.* portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

Duodecim portas ciuitatis nouas, Euangelium duo- *Apoſtolorū officium.* decim miniſtrorum opera annuntiatum exponimus. *Apocal. 21.*

MEDIVM.

MEDIVM ſiue ad locum & ſitum, ſiue ad magni- *Optima pars.* tudinem vel rem aliquam referatur, optimā & ſelectiſſimam partem ſignificat. vt, Hæc dicit Dominus, Iſta eſt *Ezech. 5.* Ieruſalem; in medio gentium poſui eam. Et legem tuā *Pſal. 39.* in medio cordis mei. Et in medio autem deos iudicat. *Pſal. 81.*

RECTVM, CVRVVM.

RECTVM, & obliquum ſiue curuum, opponuntur; alterum quidem ex tranſlatione bene inſtitutam, iuſtā & irreprehenſibilem rem: alterum verò contrarium ſignificat; ſuntque verba his reſpondentia, Hebraicè ישר & עוק. Hoc poſterius iniquitatem ferè ſemper Latini Interpretes vertunt: illud rectum aut rectitudinem. *Iuſtum. Aequum.* vt, Docebo vos viam bonam & rectam. &, Viuit Do- *1. Reg. 12.* minus, quia rectus es tu. &, Fecit Aſa rectū coram Do- *1. Reg. 29.* *3. Reg. 15.* mino. &, Qui ſaluos facit rectos corde. Et quia rectum *Pſal. 7.* eſt verbum Domini, & omnia opera eius iudicia. *Pſalm. 32.*

Et ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Et ſolummodo hoc inueni, quod Deus fecerit hominem *Pſalm. 51.* *Eccleſ. 7.* rectum,

rectum, & ipse se infinitis miscuit quæstionibus. An-
Fundamentum. Principium. gulus fundamentum & caput significat. vt, Ex ipso
Zachar. 10. angulus, & ex ipso paxillus, &c.

MATERIA.

RERVM arte constantium materia nonnunquam
Præstantia. ad præstantiam & dignitatem indicandam ostenditur.
Cant. 1. vt, Tigna domorum nostrarum cedrina. Interdum autem materia & artificium simul exponuntur, vt rei ele
Cant. 1. gantia demonstretur. vt, Murenulas aureas faciemus tibi, cum punctis argenteis. Atque in hoc genere, ne in immensum crescat opus singularum rerum naturas & significationes iam à nobis indicatas obseruare, ad oblatorum locorum illustrationem operæpretium fuerit.

PETRA.

Auxilium. Præsidium. PRÆTER ea quæ alibi dicta à nobis sunt, petra refugium & auxilium significare obseruatur. Sic Dauid,
Psal. 71. Deum petram suam, auxiliumque suum appellat.
Petram etiam firmissimam illam Christi notitiam
Notitia Christi optima. exponimus, quam habent ij, qui diuini spiritus virtute illustrati sunt, super quam ædificatur ecclesia Christi,
Matth. 16. firmissimam, cuiusmodi notitia quia Simō auctus fuit, Petrus à Christo est appellatus. Christus etiam dictus
Rom. 9. est lapis offensionis, & petra scandali; idem etiam lapis angularis & probatus.
Christus. Petram fluentem Christum esse magno mysterio D.
1. Cor. 10. Paulus inrerpretatur; Bibebant autem de spirituali, consequente eos petra, petra autem erat Christus.
Calamitas grauissima. Petram vel lapidem imponere alicui, extremam calamitatem & humano modo insuperabilem significat.
Thren. 3. vt, Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt super me lapidem.

PERPENDICVLVM SIVE TRVLLA.

Iudicium rectum. PERPENDICVLVM iudicium iustum, & examinationem rectam ad pœnas exigendas adhibitam significat. vt, Extendetur super eam mensura, vt rediga-
Isai. 34. tur ad nihilum, & perpendiculum in desolationem.
Amos. 7. &, Ecce Dominus stans super murum, & in manu eius
Zach. 1. trulla cæmentarij. Apud Zachariam autem perpendiculum pro linea ad ædificandum admota, interpres vertit.

VECTES.

Coërcens firmitudo. Custodia. VECTES firmitudinem & obstaculum alicui obiectum, atque coercendi causa propositum significat.
Iob. 38. vt de mari Deus ait, Circundedi illum terminis meis,
Psalm. 106. & posui vectem & ostia. Et qui contriuit portas æreas,
Isai. 43. & vectes ferreos confregit. &, Propter vos emisi Baby-
Thren. 2. Amos. 1. lonem, & detraxi vectes vniuersos. &, Perdidit & con-
Ierem. 49. triuit vectes eius. Et conteram vectem Damasci.
Illud autem metum, & suspicionem ademptam, securitatemque existimatam significat. Non ostia nec ve-
Ezech. 38. ctes eis.

TRABS.

Spectabilis & conspicua res. TRABS in lignorum materia maxima omniū ædificio adaptatorum est: ideò & rem conspicuam & notabilem maximè significat. vt, Vides festucam, quæ est
Matth. 7. in oculo fratris tui, & trabem quæ in oculo tuo est, non consideras?

CLAVIS.

Facultas. Auctoritas. CLAVIS quòd claudat & aperiat, atque aperiens admittat; claudens verò coerceat vel excludat, facultatis auctoritatisque significationem habet. vt, Dabo
Isai. 22. clauem domus Dauid super humerum eius. & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui
Luc. 11. Matth. 16. aperiat. &, Quia tulistis clauem scientiæ; & nec ipsi introitis, nec alios sinitis intrare. &, Tibi dabo claues re-
Apoc. 1. gni cælorum &c. Et habeo claues mortis & inferni.

LINEA.

Lenta actio. Aedificatio. LINEA repetita rem paulatim & lentè faciendam
Isai. 28. significat. vt, Et erit eis verbum Domini, Exspecta reexspecta; Hebraicè est linea ad lineam. Linea funiculus
Zach. 1. ædificantium ædificationē significat. vt, Linea siue perpendiculū extendetur super Ierusalem. Et quis extēdit Iob. 38.
super eam lineam? Aliquando dirutionē parare. vt, Te- Thren. 2.
tendit funiculum suum, & non auertit manum suam.

DE IIS QVÆ AD BELLI VSVM REFERVNTVR.

CAP. XCI.

DVX.

DVX rectorem & gubernatorem, quocunque re- Rector.
rum in genere significat. vt, Faciès homines quasi Habac. 1.
pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem. &, Ierem. 3.
Voca me, Pater meus dux virginitatis meæ. &, Offer Malach. 1.
duci tuo, si placuerit illi. &, Ex te exiet dux, qui regat Matth. 2. Actor. 14.
populum meum Israel. Et ducem verbi Interpretem Interpres.
dicebant Lydij. Pro magistro & præceptore ele- Præceptor.
ganter vsurpatur hoc nomen. vt, Cæci sunt duces cæ- Matth. 15.
corum. &, Væ vobis duces cæci. Et confidis teipsum Matth. 23.
esse ducem. Duces apud D. Petrum eosdem expo- Rom. 2. Magistratus.
nimus, quos Latini magistratus dicunt. Siue regi quasi
præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis, &c. 1. Pet. 2.

EXERCITVS.

CASTRORVM aciem terribilem esse indicauit Sa- Terror.
lomon; atque informidabilium rerum cōparationem Cant. 6.
induxit, s. s. E. Pulchra vt Luna: electa vt Sol: terribilis sicut castrorum acies ordinata.

SPECVLATOR.

PROPHETAM, admonitorem & bonæ doctrinæ ministrum significat nomen speculatoris, s. s. E. Filij Ezech. 36.
hominis, speculatorem dedi te domui Israel. & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis, &c. &, Con Ierem. 6.
stituam super vos speculatores.

ARMA.

ARMA absolutè bellum & pugnam significant, ad Bellum.
quam parantur. vt, Præparate scutum & clypeum; & Ierem. 41.
procedite ad bellum. sed quibusdam adnotationibus adiunctis, significatio augetur vel minuitur, aut mutatur: vt rustica instrumenta in arma bellica conflari, magnum & frequens bellum interpretamur portendi.
vt, Concidite aratra vestra in gladios, & ligones vestros Ioel. 3.
in lanceas. Rursus arma conflata in rustica instrumenta, belli cessationem, pacisque vsum exponimus. Pax.
vt, Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas
in falces. Et concident gladios suos in vomeres, & ha- Isai. 2. Mich. 4.
stas suas in ligones.

ARMORVM NITOR.

ARMORVM nitor & rutilatio terrorem incutit, Terror.
s. s. E. Aspectus eorum quasi lampades, quasi fulgura Nahum. 2.
discurrentia. Armatura Dei siue πανοπλία, virtutem fortitudinemque verbi Dei & spiritus eius robur Fortitudo.
significat, sicut s. s. E. Propterea accipite amaturā Dei. Ephes. 6.

HASTA, LANCEA.

HASTA extenta apud Iosue victoriam diuinæ sententiæ auctoritate partam indicabat. Leua (inquit Deus) Sententia. Iosue 8.
כידון qui est in manu tua, contra vrbem Hai: Interpretamur autem כידון hastam militarem à ducibus gestatam. Hasta & clypeus aliquando certæ gentis Gētis nota.
notæ sunt. Hac enim descriptione Septentrionales ho- Ezech. 38.
mines Ezechiel indicabat, Multitudinem magnam hastam & clypeum arripientium.
Hasta fulgurans & studium hostis arguit, & terrorem Facultas.
iis incutit, quibus bellum intenditur. vt, Micantis gla- Terror.
dij & fulgurantis hastæ. Et in luce sagittarum tuarum Nahum. 3.
ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ. Quo loco Habac. 3.
fulgura & fulmina describuntur.

ARCVS, SAGITTA.

ARCVS certæ cuiusdam gentis propria & peculia- Gentis nota.
ria arma sunt, quibus demptis bellum aliis facere non possint. vt Elamitarum, s. s. E. Ecce ego confringam Ierem. 49.
arcum Elam & summam fortitudinem eorum. Et filij Ephrem intendentes & mittētes arcum. &, Percutiam Psal. 77.
arcum tuum in manu sinistra tua.

Fortitudo. Interdum pro robore, fortitudine & facultate vsurpatur. vt, In illa die conteram arcum Israel in valle Iezrahel &, Non enim in arcu meo sperabo. &, Tenens arcum non stabit. Ex ipso angulus, & ex ipso paxillus, & ex ipso arcus prælij. Ose. 1. Amos. 2. Zach. 10.

Certum vulnus. Minus periculū, &c. Arcui hæc adscribuntur, percussio cita, & cum minori iaculatoris periculo, & minori eius qui petitur, cautela & prouidētia aut defensione. Deinde certitudo feriendi, atque feriendorum copia, iuxta sagittarum numerum ferè: quas res significandi causa frequens arcus mentio est. vt, Et ait Eliseus, Affer arcum & sagittas. &, Pone manum tuam super arcum, &c. Et omnes arcus eius extenti. &, Tetendit arcum suum quasi inimicus. &, Suscitans suscitabis arcum tuum. quod allegoricè de Christo dictum est. 4 Reg. 13. Isai. 5. Thren. 2. Habac. 3.

Periculum nō cautum. Periculum etiam, quod minus præcaueri potest, & plerunque dolo magis quàm virtute allatum, aliquando sacri auctores arcus nomine indicant. vt, Ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde. &, Intenderunt arcum rem amaram, vt sagittent in occultis immaculatum. Psal. 10. Psal. 63. Incrementum significationis. Arcus adiuncta materiæ notatione vsus & facultatis significationem auget. vt, Posuisti vt arcum æreum brachia mea. Et fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum. Psal. 17. Iob. 20. Officium desertum. Arcus dolosus personæ alicuius, quæ officium deseruerit & peruerterit, imaginem describit: Namque arcus dolosus sæpius fallit, quàm feriat. vt, Reuersi sunt vt essent absq. iugo; facti sunt, quasi arcus dolosus. Et auerterunt se & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum, conuersi sunt in arcum prauum. Ose. 7. Psalm. 77. Consilium puniendi. Arcum tendere, est certo consilio & data opera malum alicui moliri. vt, Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. Thren. 3.

ENSIS, GLADIVS.

Dimicandi propositū. ENSIS accinctus belli aut dimicationis studium & propositum significat. vt, Vnusquisque ensis super femur eius. Et accinctus erat ense nouo. Cant. 3. 2 Reg. 21.

Pernicies manifesta. Gladius pernitiem publicè & cominus adductam, (vt Arcus eminus) & occultā significat. vt, Gladiū euaginauerūt peccatores: intenderunt arcū suum: vtrumque, certo consilio initum significat nocumentum. &, Numerabo vos gladio, & omnes in cæde corruetis. Et à gladio maligno eripe me. Psal. 36. Isai. 65. Psalm. 143. Efficacitas. Efficacitatem magnam, promptam & præsentem gladij nomine & comparatione exponimus. vt, Posuit os meum quasi gladium acutum. atque ita Dei sermo efficax dicitur, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Et de eodē scriptū est. De ore eius gladius vtraq. parte acutus exibat. Et visitabit Dominus in gladio suo duro, grādi & forti super Leuiathā. Isai. 49. Hebr. 4. Apoc. 1. Isai. 27.

Efficacitas. Terror. Gladius acutus, efficacitatis; politus verò, terroris significationem habet, s. s. E. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladij acuti & limati ad fulgendum. Ezech. 21. Bellum. Gladius idem quod bellum. vt, Gladius deuorabit vos, &, Viri tui gladio cadent. &, Cōtritio & fames & gladius. Gladium & famem non videbimus. Et gladium euaginabo post eos. Isai. 1. Isai. 3. Isai. 51. Ierem. 5. Ezech. 5. Separatio. Separationē & discordiam eorum, qui varia studia sequuntur. Et non veni pacem mittere, sed gladium. Matth. 10. Dolor. Gladius dolorem & mœstitiam. vt, Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Luc. 2. Magistratus. Gladius magistratum indicat ex signo & munere, s. s. E. Non enim sine causa gladium portat. Rom. 13.

SECVRIS.

SECVRIS inter arma rustica & ad vsum domesticum necessaria computatur, neque bello faciendo apta adeò censetur, s. s. E. Descendebat ergo omnis Israel ad Philistim, vt exacueret vnusquisque vomerem suum & ligonem, & securim, & sarculum. 1. Reg. 13.

Demolitio. Vastatio. Vsurpatur autem in bello securis, iam peracta ferè & confecta re ad demolitionem & vastationem citam, & vehementer, idque significat hoc nomen aliquando vsurpatum. vt, Securibus exciderūt ianuas eius & in securi, & ascia deiecerunt eū. &, Cū securibus venient ei. & pro vastatore rege vel duce positum est in illo loco. Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? Psal. 73. Ierem. 46. Isai. 10. Euangelij Christi. Christum omne mendacium, omnem humanam superbiam, arrogantiam & impudentiam, omnem quoque hypocrisim demoliturum & vastaturum, D. Iohannes securim appellabat. Iam securis ad radicem arborum posita est. Matth. 3. Luc. 3.

NOVACVLA.

Nocumentum inopinatum. NOVACVLA acutissimum instrumentum est, & nocumenti improuisi significationem habet, s. s. E. Sicut nouacula acuta, fecisti dolum. Psal. 51. Vastatio maxima. Significat etiam exercitum omnia vastantem, neminique parcentem; vt, In illa die radet Dominus in nouacula conducta, in iis, qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum caput & pilos pedum & barbam vniuersam. Isai. 7.

FVNDÆ LAPIS.

Pernities repentina & improuisa. TELVM est citissimum & horrendum quod eminus iactum terrorem, & nocumentum, sine magno iacientis periculo significat, s. s. E. Deuorabunt & subijcient lapidibus fundæ. Zacha. 9.

SCVTVM.

Auxilium Tutela. SCVTVM non tam lædendi quàm protegendi causa paratur, ideoque auxilium, & tutelam, protectionemque significat. vt, Qui saluaris in Domino scuto auxilij tui. Et scutum meum & cornu salutis meæ. &, Apprehende arma & scutum; & exurge in adiutorium mihi. Et scuto circundabit te veritas eius. Et in omnibus sumentes scutum fidei. Hinc est quod Iudæi Romanis scutum miserunt, quo illorum protectionem sibi expeti indicarent. Deut. 33. 2. Reg. 22. Psalm. 34. Ephes. 6. 1. Math. 5.

SERRA.

Vltio. SERRA fabrorum instrumentum, vltionem aliquando & pœnarum illationem, vel ipsum, per quem pœnæ inferuntur, significat. vt, Nunquid exaltabitur serra, contra eum, qui secat in ipsa? Isai. 10. Serrati currus, vel plaustra agricolarum sunt ad triturandum concinnata, & ad grauissimam stragem faciendam. Huiusmodi currus & plaustra belli, victoria iam parta, adhibebantur aliquando. vt, Populum quoque eius adducens serrauit, & induxit super eos ferrata carpenta. Et ego posui te quasi plaustrum triturans nouum, & habens rostra serrantia. 2. Reg. 12. Isai. 41.

CVRRVS, EQVITATVS.

Potestas. CVRRVS auctoritatis & potestatis principatusq. apud Ægyptios index est, s. s. E. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum. Genes. 41.

Fortitudo. Potentiam verò & fortitudinem bellicamque virtutem significat. vt, In multitudine curruum meorum ascendi excelsa montium. &, Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine Domini sperabimus. Et quasi tempestas currus eius. Et vox curruum equorum multorum currentium in bellum. 4. Reg. 19. Psal. 19. Ierem. 4. Apocal. 9. Regna. Currus regna & imperia significant, eorum, qui bello rem gesserunt. De quatuor curribus à Zacharia visis, satis copiosè in illis commentariis disputauimus. Zach. 6. Robur. Strenuitas. Equitatus fortitudinem & robur bellicamq. strenuitatem significat. vt, Pater mi currus Israel & equitatus eius. 4. Reg. 13.

TVBA.

Euangelium. TVBA Euangelium aliquando significat, vtpote vocē Dei longè auditā. vt, Dominus in tuba canet &c. Zach. 9.

DE INSTRVMENTIS ET REBVS MOLESTIÆ INFERENDÆ CAVSA INSTITVTIS.

CAPVT XCVII.

SVNT prætereà quædam res hoc in statu hominum institutæ quæ molestiā & seruitutem aut insinuent, aut arguant: quarum genera singillatim percurremus.

MVNVS.

Honor. Amicitia. 3. Reg. 10. Genes. 24.

MVNVS amicitiæ & honoris causa datum honestissimum & danti suauissimum est, idque significat in primis. vt, Rex autem Salomon dedit reginæ omnia quæ voluit, & petiuit ab eo, exceptis iis, quæ vltrò obtulerat ei munere regio. Et prolatis vasis argenteis & aureis, & vestibus dedit ea Rebeccæ pro munere.

Cultus diuinus. Genes. 4. Leuit. 2.

Prætereà etiam munera cultus erga Deum & debitæ seruitutis argumenta sunt. Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autem & ad munera eius non respexit. Et primitias tantùm offeretis ac munera.

Seruitus. Iudic. 3. Psal. 67. Psalm. 71.

Significant etiam seruitutem & obedientiam principi victori exhibitam. vt, Miserunt filij Israel per Aod munera Eglon regi Moab. Et tibi offerent reges munera. Et reges Tharsis & insulæ munera offerent.

Iniuria. Corruptio iudicum. Deut. 10. Psal. 14. Isai. 1.

Demùm illa grauissima munera sunt, & iudiciorum vel iudicum corruptionem apertè significant, quæ iudicibus accipiuntur; idque in hoc genere nomine munerum appellato sacri sermones arguunt, S. S. E. Personam non accipies, nec munera. Et munera super innocentem non accepit. &, Omnes diligunt munera.

ONVS.

Seruitus. Tributum. Exod 1. Deut. 26. Ose. 8.

ONVS à iumentis atque adeò à seruis transfertur ad seruitutem, pensionem & tributum significandum. vt, Præposuit itaque eis magistros operum vt affligeret eos oneribus. Et afflixerunt nos Ægyptij, & persecuti sunt imponentes onera grauissima. Et quiescent paulisper ab onere regio.

Epistola grauis. Ierem. 23. Nahum. Malach. 1.

Onus verbi Domini, idem quod epistolam significat missam argumenti grauissimi ex diuina sententia producti. vt, Quod est onus Domini. Et onus Niniue liber visionis. Et onus verbi Domini ad Israel.

Obedientia Matth. 11.

Legis diuinæ obedientia onus dicitur; quæ si per spiritum Christi præstetur, leuissimum onus reddit, S. S. E. Onus enim meum suaue est.

Doctrinæ præcepta. Matth. 23. Actor. 15

Doctrinæ & præceptorum quoque onus dicitur. vt, Alligant onera grauia & importabilia. Et visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria.

Indigentia. Defectus. Ephes. 6.

Indigentiam etiam hoc nomine interpretamur, & molestiam atque defectum, S. S. E. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Et vnusquisque onus suum portabit.

Molestia. 2. Cor. 2.

Molestiam quoque significat exhibitam. vt, Non me contristauit, sed ex parte, vt non onerem vos.

STIMVLVS.

Impulsus. Ierem. 45. Eccles. 12. Actor. 9. 1. Cor. 15.

STIMVLVS impulsum & necessitatē magis adeò ex alterius auctoritate profectā, quàm ex proprio ipsius qui fert consilio. vt, Stimulator ab Aquilone veniet. Et verba sapientum sicut stimuli. &, Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Vt stimulus mortis peccatum.

Molestia. 2. Cor. 12.

Molestiam exhibitā illo loco interpretamur: Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ.

IVGVM.

Seruitus. Genes. 27. 3. Reg. 12. Psal. 2. Deut. 28. Matth. 11. Ierem. 5.

IVGVM ex armentorum imagine ad imperium significandum vsurpatum verbum est. vt, Tempus veniet cùm excutias & soluas iugum eius de ceruicibus tuis. &, Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis: tu ergo imminue de durissimo imperio. &, Proiiciamus à nobis iugum ipsorum. &, Ponam iugum ferreū super ceruices tuas. &, Bonum est viro, qui portauerit iugum ab adolescentia sua. &, Tollite iugum meum super vos. Et confregerunt iugum. Hæc omnia iuxta subiecti argumenti rationes, imperium, siue diuinum siue humanum significant, legem & disciplinam sæpè interpretari possumus.

VIRGA.

Virtus. Potestas. Auctoritas Exod. 4. Numer. 17. Psal. 109. Psal. 2. Psal. 44. Isai. 11.

VIRGA virtutem, auctoritatem & potestatem indicat; ideoque frequens huius verbi, in hac significatione, vsus est, atq. illud mysticè dictū est. Reuersusq. est Moyses in Ægyptum, portans virgam Dei in manu sua: hoc, virga Moysis, hoc Aaronis virga perpetuò significat. &, Virgam virtutis tuæ mittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum. &, Reges eos in virga ferrea. Et virga directionis, virga regni tui. Et percutiet terram virga oris sui: Euangelij virtute.

Rex. Esther. 5. Ezech. 7. Ezech. 19.

Virga aurea regis gestamen est. Et extendit cōtra eam virgam auream, quam tenebat in manu. ideoq. regem significat virga & iudicem. vt, Egressa est contritio, floruit virga. Et egressus est ignis de virga ramorum eius.

Christus. Isai. 11. Imperium. Animaduersio. Isai. 9. Isai. 10. Prouerb. 16. 1. Cor. 4.

Christum regem, & iudicem magna auctoritate præditum, virgam appellarunt Prophetæ. vt, Egredietur virga de radice Iessæ. Imperium, pœnam, animaduersionem & correctionem virgam quoque dici obseruamus. vt, Virgam humeri eius confregisti. &, Væ Assur virga furoris mei. Et virga in dorso eius, qui indiget corde. &, Vultis ne vt in virga veniam ad vos?

Auctoritatis vsus. Ezech. 7. Numer. 17.

Virga florens potestatis vsus & efficientiæ explicatur: Floruit virga, germinauit superbia. sic etiam auctoritatis vsum significauit virga florens Aaronis.

VINCVLA.

Præcepta. Leges. Psal. 2. Ezech. 20.

VINCVLA leges & obseruationes atque præcepta arcanè intelligimus. vt, Dirumpamus vincula eorum. Et subiiciam vos sceptro meo, & inducam vos in vinculis fœderis.

Carcer. Philip. 1. Actor. 26. Iudæ.

Carceris etiam signum sunt, S. S. E. Et in vinculis meis socios habeo vos. &, Ita vt vincula mea manifesta fierent in omni prætorio. &, Vellem vos omnes esse sicut ego, exceptis vinculis his. &, Nihil morte aut vinculis dignum fecit homo iste. Et vinculis æternis malos angelos reseruatos, Iudas ait.

Molestia. Oppressio. Psalm. 115. Prouerb. 7.

Laborem, molestiam, difficultatem & oppressionem vincula dicimus. vt, Dirupisti vincula mea. Et ignorans quòd ad vincula stultus trahatur, donec transfigat sagitta iecur eius.

Concordia. Coniunctio. Coloss. 3. Ephes. 4.

Coniunctionem, societatem, concordiamque rerum vel personarum decentem & opportunam. Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. Et solliciti seruare vnitatem spiritus, in vinculo pacis.

LAQVEVS.

Periculum. Dolus. Ierem. 18. Ose. 5. Psalm. 140. Prouerb. 11.

LAQVEI nomen, & illaqueare verbum, ex venatione desumptum, occultum periculum intentatum aut etiā allatum, & dolos quoq. significat. vt, Laqueos absconderunt pedibus meis. &, Quoniam laqueus facti estis speculationi & rete expansum super Thabor. &, Custodi me à laqueo, quem absconderunt mihi. &, Qui cauet laqueos, securus erit.

Difficillimum discrimen. Isai. 24. Psal. 34. 1. Timo. 3.

Magnum etiam periculum, quod euitari facilè nequeat. vt, Formido & fouea, & laqueus super te, qui habitator es terræ. Et fiat mensa eorum coram ipsis, in laqueum. &, Veniat illi laqueus, quem ignorat. &, Vt non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Sæpè autem cum aliis coniunctum hoc verbum, maximam indicat difficultatem. vt, Laqueus & ruina, laqueus & scandalum.

CATENA.

Captiuitas. Seruitus. Leuit. 26.

CATENA captiuitatis & miseræ seruitutis indicium est. Idemque nomen aliquando inductum significat, ex loco à destinatis dicto. vt, Ego Dominus, qui confregi catenas ceruicum vestrarum, vt incederetis recti.

Carcer. Iob. 36. Eccles. 4. Ierem. 40.

Aliquando carceris obligatio & vincula catenæ nomine significatur. vt, Et si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera eorum, &c. &, Quod de carcere catenisque quis egrediatur ad regnum. &, Ecce solui te hodie de catenis.

Oppressio. Isai. 58.

Fraude, dolo, & iniuria, oppressionem aliis paratam, apud Isaiam interpretamur. Si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum & loqui, quod non prodest.

COMPES.

Detentio Ierem. 52. Thren. 3. 2. Reg. 3.

COMPES impeditius vinculum, quàm catena, adhiberi solet, ne quis effugere possit, aut declinare pœnam aut alias iniunctam molestiam. vt, Et oculos Sedechiæ eruit, & vinxit eum in compedibus. &, Circumædificauit aduersum me, vt non egrediar, & aggrauauit in compedibus pedem meum. &, Pedes tui

Carcer arctus. Psalm. 104. Psalm. 149.

non ſunt compedibus aggrauati. Carcerem quoque & vinctorum conditionem ſignificat. vt, Humiliauerunt in compedibus pedes eius. &, Ad alligandos reges eorum in compedibus. &, Omnes optimates eorum, confixi ſunt in compedibus.

FLAGELLVM.

Seruitium. Exactio. Exod. 5. 3. Reg. 12. Cõtumelia Marc. 15.

FLAGELLVM ſeruis adhibetur ad contumeliam, & moleſtiam ſeruitiique exactionem, s. s. e. En famuli tui, flagellis cædimur, & iniuſte agitur contra populum iſtum. &, Pater meus cecidit vos flagellis: ego autem cædam vos ſcorpionibus. In ſuppliciis, more Romano, flagellum ad contumeliam & ignobilitatem adhibetur producendis. Sic Pilatus tradidit Ieſum flagellis cæſum, vt crucifigeretur.

Punitio. Caſtigatio. Tentatio. Pſal. 31. Pſal. 37. Pſal. 34. Iob. 41.

Flagella etiam punitionis, calamitatis, caſtigationis vel animaduerſionis & tentationis etiam ſignificationibus interpretamur. vt, Multa flagella peccatoris. &, Ego in flagella paratus ſum. &, Congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui. &, Vixit autem Iob poſt flagella hæc, centum quadraginta annis.

CRVX.

Eſth. 8.

CRVX grauiſſimum & ignominioſiſſimum ſupplicij & mortis inferendæ genus eſſe, ſacris lectionibus didicimus; quam ob rem Mardochæo ab inimiciſſimo homine Aman excelſa crux parari iubebatur. Atque hanc amplificationem adnotauit Paulus.

Moleſtia. Afflictio. Difficultas. Math. 10. 16. & 24.

Sed pro omni vitæ incommoditate & moleſtia, hominibus piis à mundo & à diabolo collata, vſurpatur crux, cum ſignificatione etiam ignominiæ. vt, Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. &, Qui non baiulat crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus.

Paſſionis Chriſti virtus. 1. Cor. 1. Gal. 5.

Illud verò magnum myſterium eſt, & quod breui oratione explicari nõ poteſt, ſenſumque exigit à diuino ſpiritu illuſtratum ad ſui contemplationem exactam: quòd Chriſti mortis & paſſionis efficientiam illamque commortificationem arcano modo ad pientiſſimos cultores pertinentem, crucem Chriſti Apoſtoli appellant. Euangelizare miſit me Dominus non in ſapientia verbi, vt non euacuetur crux Chriſti. Verbum enim crucis pereuntibus ſtultitia eſt: iis autem, qui ſalui fiunt, id eſt nobis, Dei virtus eſt. Ego autem, fratres, ſi circuncisionem adhuc prædico, quid adhuc perſecutionẽ patior? Ergo euacuatum eſt ſcandalũ crucis.

VENENVM.

Fraus. Fallacia. Pſal. 13. Iacob. 3.

VENENVM tecti nocumenti & diſſimulati, ideoque periculoſiſſimi & certiſſimi ſignificationem habet, fraudemq. factam aut dolum artificioſè excogitatum arguit. vt, Venenum aſpidum ſub labiis eorum. Et linguam, inquietum malum, plenã veneno, dixit Iacobus.

CALCATIO.

Clades. Deut. 33. Iſai. 63. Malach. 4.

CALCATIO magnum bellum & atrox cum calcantis partis victoria ſumma, & maxima calcatorum calamitate & clade. vt, Tu eorum colla calcabis. &, Calcaui eos in furore meo. &, Calcabitis impios, cùm fuerint cinis ſub planta pedum veſtrorum.

RADERE.

Delere. Ezech. 5.

RADERE omnino delere & vaſtare ſignificat. vt, Sume tibi gladium acutum radentem pilos, & aſſumes eum, & deduces per caput tuum.

INSTRVMENTA DOMESTICA ET ARTIVM.

CAP. XCIII.

Vaſa eorum com-... Geneſ. 49. Exod. Num. 31. Pſal. 7.

OMNIA in vniuerſum ſupellectilis & inſtrumentorum, quorum in ſingulas artes vſus eſt, genera, Hebraicus ſermo כְּלִי vocat, Latinus Interpres vaſa vertit. Sic vaſa iniquitatis bellantia pro armis dicuntur. Et poſtulabit vnuſquiſque à vicino ſuo, &c. vaſa aurea & argentea. Et tabernaculum & cuncta vaſa eius. Et in eo parauit vaſa mortis, hoc eſt iacula. Et cõfitebor tibi in vaſis pſalmi. Et in vaſis papyri ſuper aquas pro nauigiis dixit Iſaias. Ex hac definitione plura genera diuiduntur, quædam ad familiaris rei vſum, quædam ad artium expeditionem relata, quorum nonnulla ſubijciemus exempla, à domeſticis incipientes.

Pſal. 70. Iſai. 18.

CLAVIS.

Conſilium Auctoritas Iſai. 22. Math. 17. Luc. 11. Apocal. 1.

CLAVIS conſilium certum, ad gerendamque rem idoneum, & auctoritatem ſignificat: ideoque pro virtute Euangelij ponitur. vt, Et dabo clauem domus Dauid, ſuper humerum eius; & aperiet, & non erit qui claudat. &, Tibi dabo claues regni cælorum, &c. Væ vobis Phariſæi & Scribæ, quia tuliſtis clauem ſcientiæ. &, Habeo clauem mortis & inferni. &, Data eſt ei clauis putei abyſſi.

MENSA.

Relaxatio. Iob. 36. Pſalm. 22.

MENSA reficiẽdæ vitæ cauſâ paratur & inſtruitur, atque laborũ laxationi aptatur, s. s. e. Requies autẽ menſæ tuæ erit plena pinguedine. Et paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus omnes, qui tribulant me.

Copia victus. Pſal. 77. Prouerb. 9. Familiaritas. 2. Reg. 9. Iſai. 65. Luc. 22. 1. Cor. 10.

Significat autem menſæ paratio victus neceſſarij copiam ſatis idoneam. vt, Nunquid poterit parare menſam in deſerto, aut parare menſam populo ſuo? Et immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum ſuum, & propoſuit menſam ſuam. Menſæ communicatio magnam vitæ familiaritatem, & communem ſtudiorum, & conſiliorum vſum: denique neceſſitudinem ſignificat animorumq. concordiam. vt, Tu comedes panẽ in menſa mea ſemper. &, Qui ponitis fortunæ menſam, & libatis ſuper eam. Namque hoc, fortunam ſibi propitiam, familiaremque reddere velle ſignificabat. &, Ego diſpoſui vobis, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam. &, Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & menſæ dæmoniorum.

LAMPAS.

Efficacitas. Exod. 20. Iob. 40. Iſai. 62. Zachar. 4. Matth. 25. Apocal. 4.

IGNIS efficaciſſimus eſt, vt aliâs docuimus, ex qua notatione effectum eſt, vt lampadis nomen vim, efficientiam & virtutem ſignificet; id quod alio nomine ſpiritus dicitur. vt, Cunctus autem populus videbat voces & lampades, & ſonitum tubæ. &, De ore eius lampades procedunt, ſicut faces ignis accenſæ. &, Donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, & Saluator eius vt lampas accendatur. &, Ecce candelabrũ aureum totum, & lampas eius ſuper caput eius. Quinque virgines prudentes ornauerunt lampades ſuas. Et ſeptem lampades ardentes, ſeptem ſpiritus ſunt.

LVCERNA.

Conſilium Inſtructio. 2. Reg. 22. Iob. 18. Pſalm. 118. Prouer. 6. Iohan. 5.

LVCERNA ad actionum & operum commoditatem optimam paratur, minorẽ tamẽ quàm Solis; ideoque conſilium atque directionem & indicationem ſignificat ad aliquid bene agendum & opportunè expediendum, s. s. e. Quia tu lucerna mea Domine, tu Domine illuminabis tenebras meas. &, Lux obtenebreſcet in tabernaculo illius. Et lucerna, quæ ſuper eum eſt, extinguetur. Et lucerna pedibus meis verbum tuum. Et quia mandatum lucerna eſt. Et ille erat lucerna ardens.

Cura. Rex. 2. Reg. 21. 3. Reg. 11. Apocal. 21.

Curam, vigilantiam & adminiſtrationem, ſtudiumque publicæ rei ſignificat. ideoque regum ſymbolum eſt. vt, Iam non egredieris nobiſcum in bellum, ne extinguas lucernam Iſrael. &, Vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo, cunctis diebus coram me, in Ieruſalem ciuitate, quam elegi, vt eſſet nomen meum ibi. & Lucerna eius eſt agnus.

Mens. Matth. 6.

Significat etiam mentem rationis compotem: quam aliâs oculum Chriſtus appellat. vt, Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Et non egebunt lumine lucernæ.

Verbi Dei vſus. Marc. 4. Luc. 12. 2. Pet. 1.

Lucerna eſt verbi diuini cognitio & vſus atque communicatio. vt, Nunquid venit lucerna, vt ſub modio ponatur; ac non potius ſuper candelabrum? &, Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris. Et habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui

nem, cui benefacitis, attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. Lætitia. Lætitiæ & oblectationis indicium est lucerna. vt, Perdamque ex iis vocem molæ & lumen lucernæ. Iere. 25. Apocal. 18. Et lux lucernæ non lucebit in te amplius. Diligens inquisitio. Lucerna accensa ad inquirendum diligentem & accuratam inquisitionem indicat. vt, Nonne accendit lucernam, & euerrit domum, & quærit diligenter? Luc. 15. &, Scrutabor Ierusalem in lucernis. Soph. 1.

CANDELABRVM.

Spiritus Dei. CANDELABRVM cum lucerna interpretamur, diuinam virtutem, custodiam & tutelam, spiritumque Dei rerum omnium euentum opportunum efficientis, S. S. E. de candelabro à Zacharia viso, Zach. 4. Hoc est verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu neque in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituũ. Ecclesia. Ecclesia etiam nomine & imagine candelabri significatur. vt, Apoc. 1. Conuersus vidi septem candelabra aurea, &c. Populus diuino spiritu auctus. Populus etiam diuini spiritus virtute & efficientia auctus, candelabri imagine à Zacharia est indicatus. Zachar. 4. vt, Vidi & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius super caput eius.

CANISTRVM, COPHINVS.

Dies. CANISTRVM diem significare ex horarum & momentorum serie constantem, maximus ille somniorum Interpres docuit, S. S. E. Genes. 40. Tria canistra tres adhuc dies sunt. Seruitus. Cophini vsus seruitutem & ministerium significat. Est enim sporta, quibus ædificatorum operæ ministrant, cõmodam materiam suppeditantes, S. S. E. Psal. 80. Manus eius in cophino seruierunt.

DE VASIS.

CAP. XCIIII.

Res contemptibilis. VAS vetus & tritum, rem contemptibilem & spernendam significat. vt, Iere. 22. Nunquid vas fictile atq. contritũ vir iste Iechonias? Nunquid vas absq. omni voluptate? Quare abiecti sunt, ipse & semen eius? &, Ose. 8. Deuoratus est Israel, nunc factus est in nationibus quasi vas immundum. Pœna. Animaduersio. Vas conflatorium, pœnæ, animaduersiones & tentationes dicuntur. vt, Ezech. 22. Sicut conflatur argentum in medio fornacis; sic eritis in medio Ierusalem. & scietis, quia ego Dominus, cùm effudero indignationem meam super vos. hoc loco, de conflatorio vase agitur.

Vinum. Vasa vinaria pro vino Synecdochicôs. vt, Cant. 2. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo: hoc in loco mala, vasa vinaria interpretamur.

Homo. Vas hominem interiorem & exteriorem significat: vt concauum vasis, animam; conuexum verò, corpus contineat, S. S. E. Matth. 23. Væ vobis Scribæ & Pharisæi, quia mundatis, quod deforis est calicis & paropsidis; intus autem pleni estis rapina & immunditia. &, Luc. 11. Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam quod intus est, fecit?

Ministri. Hominum conditiones. Vasa instrumenta sunt, quorum nomen pro ministris vsurpatur, & pro hominibus aliis variarum conditionum. vt, 2. Tim. 2. In magna autem domo, non solùm sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia; & quædam quidem in honorem, quædam autem in cõtumeliam. Si quis autẽ emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum. Coniuges. Vas coniugum vterque dicitur, in quo coniugalis potestas alteri est, S. S. E. 1. Thes. 4. Vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione & in honore, & non sicut gentes, quæ ignorant Deum, & 1. Pet. 3. quasi infirmiori vasculo muliebri, impartientes honorem tanquam & cohæredibus gratiæ vitæ.

CALIX.

Sors. CALIX vas est ad bibendum comparatus. id autem nomen eiusque vasis vsus ad sortem alicui paratam, siue iucundam, siue molestam, eam tamen non sine certo consilio & modo oblatam interpretamur. vt, Psal. 10. Pluet super peccatores ignis: sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum. &, Psal. 74. Hunc humiliat, & hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto. &, Psal. 15. Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. &, Psalm. 115. Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. &, Isai. 51. Sume de manu Domini calicem iræ eius. &, Thren. 4. Ad te quoque perueniet calix; inebriaberis atque nudaberis. &, Luc. 22. Transfer calicem istum à me.

Cõmunio. Participationem & communionem vitę & consiliorum, atque consuetudinem significat calix. vt, 1. Cor. 10. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?

Corpus humanum. Calicem & vas etiam allegoricôs humanũ corpus in quo animi cogitationes, consilia, studia, actionesq. continentur, exponimus, Christo docente, S. S. E. Luc. 11. Nunc vos Pharisæi, quod deforis est calicis & catini mundatis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate, &c.

OLLA.

Saturitas. OLLA prandium & cœnam plenam, & non tenuem victum, sed ad saturitatem suppeditatum significat. vt, Exod. 16. Quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate. Et Moab olla spei meæ. Iudicium maturatum. Executio. Olla & caro iudicium factum & maturatum, executionique quàm primùm mandandũ. vt, Ezech. 24. Hęc dicit Dominus Deus, Pone ollam, pone inquam, & mitte in eam aquã, congere frusta eius in eam, &c. &, Ierem. 1. Ollam succensam ego video, & faciem eius à facie Aquilonis.

SACCVS.

Longus vsus. Vanus labor. SACCVS vas ex lino, vel lana potius ad aridas res continendas paratur. Et saccus vetus longum vsum significat apud Iosue, & apud Haggæum. Iosue. 9. Hag. 1. ℣. 9. Saccus pertusus laborem frustra consumptum significat.

VTER.

Animus doctrinæ capax. VTER animum doctrinæ capiendæ idoneum: nouus autem vter nulla adhuc priuata disciplina imbutum animum significat, contrà verò vetus vter, S. S. E. Matth. 9. Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres, sed vinum nouum in vtres nouos mitti debet.

MOLA.

Seruitus. MOLA ancillari seruituti destinata, quòd adeò laboriosum opus sit, vt non nisi ancillis committatur, S. S. E. Exod. 11. A primogenito regis ad primogenitum ancillæ, quæ est ad molã: Quam ob rem fœmineã seruitutem indicat huiusmodi mẽtio. vt, Isai. 47. Tolle molam, & mole farinam. &, Matth. 24. Duæ erunt molẽtes in mola, vna assumetur, & altera relinquetur. Lætitia. Lætitiæ & conuiuiorum atque iucunditatis vsum vox molæ significat, S. S. E. Ierem. 25. Perdamque ex eis vocem gaudij & vocem lætitiæ, vocem molæ & lumen lucernæ. &, Apocal. 18. Vox molæ non audietur in ea. Asinaria mola. Mola asinaria dicta, altera ex duabus, hoc est, inferior mola est, quæ quòd & iniecti frumenti pondus & superioris molæ velut insidentis vim sustineat, Hebraicè pariter, & Græcè asinus dicitur; siue asinaria: ea autem quòd crassissima sit, grauissima etiam habetur; atque ad immobilitatem & depressionem significandam appellatur. vt, Matth. 18. Expedit ei, vt suspẽdatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.

CLIBANVS.

Consumptio vehemens. CLIBANVS præter cætera loca, in quibus ignis accenditur, illud habet, quòd quæ accipit, consumit confusè omnia & quàm citissimè propter coactæ flammæ vim. ex quo fit, vt vehementem feruorem atque citam consumptionem significet, S. S. E. Psal. 20. Pones eos vt clibanum ignis, in tẽpore vultus tui. &, Ose. 7. Omnes adulterantes quasi clibanus succensus à coquente. Et omnes calefacti sunt quasi clibanus, & deuorauerunt iudices suos. Despecta rerum signum. Est autem clibanus receptaculum rerum omnium inutilium etiam & vilium, quas consumi, sine vlla clementia, facilè quis patiatur. Huc illud spectat: Si enim fœnum, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, &c.

VENTILABRVM.

VENTILABRVM instrumentum, quo triticum à paleis separatur, ad dispergendas paleas & quisquilias præcipuè aptatum est, atque ita separationem & dispersionem indicat, s. s. e. Et dispergam eos ventilabro in portis terræ. Mysticè verò ex hac ratione Euangelij virtutem illam discretiuam per spiritum sanctum Christi Apostolis etiam communicatam ventilabrum Iohannes dixit, de qua nos aliàs plura & exactiùs, Deo monstrante, referemus: cuius ventilabrum in manu eius, & permundabit aream suam, &c.

Dispersio. Ierem. 55. Euangelij virtus. Matth. 3.

MALLEVS.

MALLEVS inter domestica instrumenta est ad ædificandum, diruendum, & committendum ac dissoluendum, s. s. e. Et malleus & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo cùm ædificaretur. Significat autem durum impulsum, s. s. e. Quasi stipitem æstimabit malleum. &, Parati sunt mallei percutientes corporibus stultorum. &, Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petras? Et Babylonem malleum vniuersæ terræ, dixit Ieremias, quòd eo vsus esset Deus, ad superbiam aliarum gentium contundendam.

3. Reg. 6. Impulsus grauis. Iob 41. Prouer. 19. Ierem. 23. Babylon. Ierem. 50.

PAXILLVS.

PAXILLVS à tabernaculorum vsu, ad sermonem translatus, firmitudinem & consistentiam significat. vt, Figam illum paxillum in loco fideli. Et auferetur paxillus, qui fixus erat in loco fideli, & frangetur, & cadet, & peribit, &c. Minimum ex vtensili supellectile significat etiam paxillus. vt, Nunquid tolletur de ea lignum, vt fiat opus, aut fabricabitur ex ea paxillus, vt depédeat in eo quodcunq. vas? Itaque in collationibus instrumentorum & rerum vtensilium, paxillus postremum locum obtinet, s. s. e. Ex ipso angulus, & ex ipso paxillus.

Firmitudo. Securitas. Isai. 22. Minimum vtensile. Ezech. 15. Zachar. 10.

ROTA.

ROTA motum, turbationem & instabilitatem indicare solet. vt, Deus, pone illos vt rotam.

Rota pro toto curru & pro bello & tumultu metonymicôs non vno loco legimus. vt, Et vlulabunt omnes habitatores terræ, &c. &, A multitudine rotarum illius. &, Vox impetus rotæ & equi frementis. Caput humani corporis allegoricôs rotam appellauit Ecclesiastes, s. s. e. Antequam confringatur rota super cisternam.

Instabilitas Psal. 82. Currus. Tumultus. Ierem. 47. Caput. Eccles. 12.

FILVM.

FILVM minimum in operibus est, & initium cæterorum velut primum & tenuissimum, s. s. e. Extenuauit in fila, vt possent torqueri, &c. Vnde pro minima re, ad vsum commoda, ponitur. vt, A filo subtegminis vsque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt. Et rem fragilem. vt, Rupit vincula quasi fila telæ.

Tenuissimũ & minimũ. Exod. 39. Genes. 14. Fragilitas. Iudic. 16.

FVNIS, FVNICVLVS.

FVNES alligandi & continendi causa contorqueri solent, ideoque ligatum aliquem, & in potestatem alterius deductum, neque suo integro iure aut facultate vtentem significant. vt, Funes inferni circundederunt me. quod significat mortis discrimen, & periculum proximum. Et si vinciatur funiculus paupertatis. Et funes peccatorum circumplexi sunt me. Obligationem interpretamur: Et iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.

Significat etiam funis proprium alicuius fundum, certis limitibus definitum, id quod alio nomine hæreditatem vocamus, quòd finibus mẽsurari solerent prædia, s. s. e. Funes ceciderũt mihi in præclaris. &, Ceciderunt funiculi Manasse decem. &, Quare dedisti mihi possessionem sortis & funiculi vnius? &, Sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.

In vestium vsu sordidæ & miserabilis sortis signum est Funiculus pro cinctorio adhibitus, quasi vtuntur captiui, s. s. e. Et erit pro zona funiculus. Funiculum tendere aduersus vrbẽ aliquam, est parare illam diruere: id quod funibus, quàm ligonibus citius & melius fit; vt nos experti sumus. Atque ita hyperbolicè dicebat ille: Circundabit omnis Israel ciuitati illi funes, & trahemus eam ad torrentẽ. Et apud Ieremiam, Cogitauit Dominus dissipare murum filiæ Sion, tetendit funiculum suum & non auertit manũ suam à perditione.

Impedimentum. Captiuitas. Obligatio. 2. Reg. 22. Iob. 36. Hæreditas. Psal. 15. Iosue 17 Psal. 77. Misera conditio. Isai. 3. Dirutio. 2. Reg. 17. Thren. 2.

CAMVS VEL CAPISTRVM.

CAMVS, qui iumentis adhibetur ducẽdis & agendis ad arbitrium sessoris vel ductoris, s. s. e. Flagellum equo & camus asino; ad coactionem & castigationem significandam transfertur. Ponam itaque circulum in naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam per quam venisti. Et in camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

Coactio, punitio & Repressio. Prouer. 26. 4. Reg. 19. Psal. 31.

FRENVM.

FRENVM adhibitum alicui, modestiam & cohibitionem, atque in officio faciendo aliquem contineri interpretamur. vt, Pharetram suam aperuit, & afflixit me, & frenum posuit in os meum.

Continẽtia in officio. Iob. 30.

MENSVRA.

MENSVRA rei alicuius definitionem & certum terminum significat, aliàs nondum absolutæ, aut exactæ. Sic dictum à Christo est, de Iudæis, qui patientiam Dei & expectationem ad pœnitentiam suis sceleribus tentabant. Et vos adimplete mensuram patrum vestrorum. Et aquas appendit in mensuram: certam, definitam, Deoque notam aquarum quantitatem significat. &, Quis posuit mensuras eius, si nosti? Et potum dabis nobis in lachrymis, in mẽsura. Et aquam in mensura bibes sextam partem hin: quibus in locis tenuem & angustum victus & vitæ vsum interpretamur.

Mensura etiam officium factum vel redditum significat, prætereà & officiorum atque etiam maleficiorum præmium certum. vt, In mensura contra mensuram, cùm abiecta fuerit, iudicabis eam. &, Qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Illud verò quod Christus ait, lucernam sub modio non ponendam, priuatum non debere esse vsum publici boni, aut mercatorum more non debere exhiberi, significat.

Terminus. Matth. 23. Iob. 28. Definitio. Iob. 38. Psal. 79. Ezech. 4. Tenuitas victus. Officium. Retributio. Isai. 27. Matth. 7. Matth. 5.

DE VESTIBVS.

CAP. XCV.

VESTIVM formas, genera, & vsus aliàs describemus: quædam verò nunc de illis ad significantis sermonis rationem indicandam percurremus: plurimum enim significationis variæ in vestibus esse voluere antiqui. Vestium modus & forma variam vel morum, vel animorum, vel etiam officiorum & munerum rationem significant. Namque non iisdem vestibus omnia aut agi aut indicari ab hominibus possunt facilè: quædam enim à nudis, quædam à minus impeditis meliùs expediuntur. Atque multa ex vestium forma, modo, & habitu argumenta ducuntur. Sic enim Saulem diuino prophetiæ impetu, & spiritu actum illa communis cum cæteris expoliatio probabat, s. s. e. Et expoliauit etiam ipse se vestimentis suis, & prophetauit cum cæteris coram Samuele, & cecinit nudus tota die illa & nocte, vnde exiuit prouerbium, Num Saul inter Prophetas?

1. Reg. 19.

Significant etiam dignitatem & potestatem certam vel regiam, vel sacerdotalem, vel magistratuum. Regiæ potestatis illud exemplũ est: Induam eum tunica tua, & cingulo tuo; & confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu eius. Vestes pulchræ & nitidæ lætitiã & iucunditatem. vt, Consurge, consurge, indue re fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ Ierusalem. Vestiri & vestimentum, affectum animi atque habitum & consuetudinem significant hæc verba;

Dignitas. Auctoritas. Isai. 22. Lætitia. Iucunditas. Affectus interior.

verba; contrà verò expoliari. Atque huc illud spectat:
Coloss.3. Expoliantes vos veterem hominem, cum actibus suis;
& induentes nouum eum, qui renouatur in agnitio-
Iuda. nem, &c. Huc etiam illud spectat, Odientes & eam,
quæ carnalis est, maculatam tunicam. Et habes pauca
Apocal.3. nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta
sua, & ambulant mecum in albis.

Vestimentum vetus mores inueteratos, consuetudi-
Matth.9. nemque antiquam, in loco interpretamur. vt, Nemo
mittit assumentum nouum in vestimentum vetus.

Vestes Sacerdotales honestatem, virtutem & mini-
sterij auctoritatem significare Zacharias docuit: vt Sor-
dida vestimenta indecorum habitū, & non conueniens
Zach.3. dignitati officium significant, s.s.E. Auferte vestimen-
ta sordida ab eo. Et dixit ad eum, Ecce abstuli à te ini-
quitatem tuam, & indui te mutatoriis.

CORONA.

CORONARVM multa genera sunt, quæ materia
& forma etiā distinguntur, vt in libro De vestibus, indi-
Regia. ce Deo, exponemus. Est autē regia corona & sacerdo-
Sacerdotalis. talis. Regiæ עֲטָרָה & מִצְנֶפֶת dicuntur. Sacerdotalis, *Ci-
daris* vocatur. illa populi curam & studium: hæc eius-
dem populi disciplinam, ex sacerdotum scientia profe-
ctam, significat. De vtrisque Christo aptandis scriptum
Christus. est. Et sumes aurum & argentum, & facies coronas, &
Zach.6. pones in capite Iesu filij Iosedeq sacerdotis magni:
ibi enim regnum & sacerdotium Christi significatur.

Honor. Corona honorem & dignitatem conspicuam signi-
Iob.19. ficat etiam, s. s. E. Spoliauit me gloria, & abstulit
Philip.4. coronam de capite meo. Et fratres mei charissimi &
desideratissimi, gaudium meum & corona mea.

Laudem virtutisque præmium emeritum, coronam
2.Timo.2. interpretamur, s. s. E. Non coronabitur, nisi qui legi-
Hebr.2. timè certauerit. Et gloria & honore coronasti eum. Et
1.Corint.9. hi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos
Gaudium. autem incorruptam. Pacis & lætitiæ signum coro-
Pax. na est, præter dignitatis etiam significationem. vt, Hu-
miliamini & sedete, quoniā descendit de capite vestro
Ierem.13. 1.Thess.2. corona gloriæ vestræ. Et, quæ enim est nostra spes aut
Isai.61. gaudium, aut corona gloriæ. Et darem eis coronam
Prou.12.16 & 17. pro cinere. &, Mulier diligens corona est viri. Et coro-
na dignitatis senectus. &, Corona senum filij filiorum.

DIADEMA.

Regia dignitas. DIADEMA regis est, & regiam dignitatē auctori-
Isai.62. tatemque indicat. vt, Et eris corona gloriæ in manu
Apoc.12. Domini, & diadema regni in manu Dei. &, Ecce dra-
co ruffus habens capita septem & cornua decem, & in
capitibus eius diademata septem.

LINTEVM, LINTEAMEN.

Mortuorū vestis. LINTEVM & linteamen mortuorum & sepulto-
Luc.24. rum vestis erat. Iohannes enim procumbens vidit lin-
Iohan.13. teamina posita, in quibus alligatus fuerat Christus à
Orbis. Iosepho, cum aromatibus. Linteum magnum qua-
Act.10. tuor angulis insigne, orbis terræ speciem Petro Apo-
stolo præbuit.

PVRPVRA.

Regia dignitas. PVRPVRA regium vestimentum significat: reges
Cant.7. enim eum colorē olim sibi vēdicauere, s.s.E. Sicut pur
pura regis iuncta canalibus. Deinde & aliis ex priuile-
Insigne honoris. gio & insignis alicuius meriti & honoris causa, purpu-
ra dabatur publicè, s. s. E. Tunc iubente rege indutus
Daniel.5. est Daniel purpura, & circundatus torque aurea.

Diuitiæ. Deinde & diuitum splendore insignium indumen-
Prouerb.31. tum etiam fuit purpura, s. s. E. Stragulatam vestem
Luc.16. fecit sibi: purpura & byssus indumentum eius. Et di-
uitem illum delitiosum purpura & bysso indui solitum
Christus narrabat. Magnarum ergo delitiarum ac
Delitiæ. Splendor. splendoris humani significationem habet hoc vesti-
Apocal.17. menti genus aliquando. vt, Mulier erat circundata
purpura & coccino.

SACCVS.

LVGENTIVM & mœstorum habitus saccus est, Luctus.
atq. luctum, mœstitiam & miseriam arguit, s.s.E. Sac- Miseria. Iob.16.
cum consui super cutem. &, Concidisti saccum meum, Psal.29.
& circundedisti me lætitia. Et quasi virgo accincta sac- Amos.8.
co. Et inducam super omne dorsum vestrum saccum.

VELAMEN.

VELAMEN tegendis & occultandis rebus addi-
tur, s. s. E. Et velamen super omnia hyacinthinum. Et Numer.4.
expandit velamen super os putei. Habet mysticam 2.Reg.17. Diuinarum
significationem diuinarum rerum, quæ animalibus ho- rerum occultatio.
minibus occulta sunt, s. s. E. Quam sicut anchoram Heb.6.
habemus animæ tutam ac firmam & incedentem vsq.
ad interiora velaminis. Et habentes fiduciam in introi- Hebr.10.
tu sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit no-
bis viam nouam & viuentem per velamen, id est, car-
nem suam. Honestatis etiam & modestiæ signifi- Modestia.
cationem habet. Sic mulieri capillos pro velamine da- Decorum. 1.Cor.11.
tos, docet Paulus. Prætextum, quem Latini dicunt,
velamen D. Petrus dixit: Non quasi velamen ha- 1.Pet.2.
bentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei.

SINVS.

SINVS familiaritatem & potestatem, qualis viro Coniugalis
in vxorem, & vxori in virum est, amoris, & æqualitatis amor.
cōiugalis. vt, Si tibi voluerit persuadere frater tuus, &c.
Aut vxor quæ cubat in sinu tuo. Et inuidebit viro, qui Deut.13. Deut.28.
cubat in sinu eius. &, Dedi ancillā meam in sinū tuum. Genes.16.

Curæ & studii amorisque maximi significationem Amor.
habet sinus: vt, Nunquid ego concepi omnem hanc Cura.
multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi, Porta eos Numer.11.
in sinu tuo? &, Susceptumque Noemi puerum posuit Ruth.4.
in sinu suo. &, In sinu suo leuauit fœtas. Et vnigenitus Isai.40. Iohan.1.
filius, qui est in sinu Patris.

Familiaritatem etiam maximam & protectionem, Familiaritas
atque communis conditionis vsum significat sinus. Cōmunio.
Sic Lazarus in sinu Abrahæ collocatus dicitur. &, Luc.16.
Erat ergo recubens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, Iohan.13.
quem diligebat Iesus. Potestatem, vsumque atq. Potestas.
facultatem integram, adhærentemque personæ, hoc Vsus.
modo sacræ literæ indicant: Hæc spes mea in sinu meo, Psalm.34.
id est certa mihi. Et oratio mea in sinu meo conuerte- Psal.78.
tur. &, Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum.
&, Non implebit sinum suum, qui manipulos colligit. Psalm.128.
&, Mensuram confertam dabunt in sinum vestrum. Luc.6.
Et munera de sinu impius accipit: quamuis hoc lo-
co occultam prædam, & ex alterius potestate per frau- Prouerb.17. Præda.
dem ab impiis iudicibus agi solitam interpretemur.

ANNVLVS.

ANNVLVS propriam & certam fidem significat. Fides.
vt, Da mihi annulum tuum & baculum tuum, &c. Promissum
Genes.38.
Prætereà auctoritatem & potestatem annulus indi- Auctoritas.
cat, s. s. E. Tulitque annulum de manu sua, & dedit Genes.41.
eum in manu eius. &, Scribite ergo Iudæis, sicut vobis Esth.8.
placet, ex regis nomine signantes literas annulo aureo.

BACVLVS.

BACVLVS solus aliquando paupertatem & solitu- Solitudo. Paupertas.
dinem significat. vt, In baculo meo transiui Iordanem Genes.32.
istum. Aliquando iter facientium aut parantium si- Iter. Exod.12.
gnum est. vt, Calciamenta habebitis in pedibus, tenen-
tes baculos in manibus. Baculum panis pro cibo Cibus.
ad alendam vitam necessario positum legimus. vt,
Postquam confregero baculum panis vestri. Leuit.26.

Auxilium etiam & munimentum atque subsidium Auxilium.
significat, idque vel commodum vel incommodum, Subsidium.
pro materiæ ratione. vt, An speratis in baculo arundi- 4.Reg.18.
neo? Et baculum senectutis suæ appellabat filium suum
Tobias. Gubernatio, imperium, doctrina & discipli- Gubernatio
na baculi nomine significatur. vt, Virga tua & baculus Disciplina.
tuus ipsa me consolata sunt. Psalm.22.

Aliquando castigationis symbolum est baculus. vt, Castigatio.
Assur virga furoris mei. Et baculus ipse est in manu eo- Punitio. Isai.10.

rum indignatio mea. Et baculum suum leuabit super *Ierem. 48.* te, in via Ægypti. &, Quomodo confracta est virga fortis, & baculus gloriosus!

Longa senectus. Zach. 8. Baculum gestantem senem, ad longæuam vitam indicandam, descripsit Zacharias, s. s. E. Viri baculus in manu eius, præ multitudine dierum. *Cæcitas. Ose. 4.* Baculum suum interrogare, cæcorum descriptio est apud Hoseam, s.s.E. Populus meus in ligno suo interrogauit: & baculus eius annuntiauit ei.

SCEPTRVM.

Potestas. Ius. SCEPTRVM, ditionem, & potestatē atque iuris dicendi facultatem aut ministerij ius interpretamur, à signo. *Genes. 49.* vt, Non auferetur sceptrum de Iuda, &c. &, Sce- *Numer. 18.* ptrum patris tui sume tecum. & Sceptrum hæredita- *Ierem. 51.* tis Domini Israel dictus est. Et tenentem sceptrum de domo voluptatis. *Seruitus. Isai. 9.* Seruitutem & tributum impositum sceptrum dicitur etiam. vt, Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti. Et humiliabitur superbia Assur, & sceptrum *Nahum. 1.* Ægypti recedet. Et illud apud Nahum, Conteram virgam eius de dorso tuo. sceptrum hoc modo graue significat. Sceptrum aureum, regium gestamen est, magnamque potentiam & supremam auctoritatem apud *Esther 5.* Persas & Medos, atque adeò apud omnes Gentes olim significabat.

SPECVLVM.

Exigua notitia & inconstans. SPECVLVM ad hunc præcipuè vsum adhibetur, vt seipsum vnusquisque intueatur, corrigendi indecori causa. Est autem speculo impressa notitia sui debilissima, & quæ facilè ac repentè elabitur: quam ob rem, in exiguæ cognitionis & animaduersionis comparatio- *1. Cor. 13.* nibus speculi mentio fit. vt, Videmus per speculum in *Iacob. 1.* ænigmate. & Auditorem verbi & non factorem viro consideranti vultum natiuitatis suæ, in speculo persimilem esse, dixit Iacobus.

VNGVENTVM.

VNGVENTA, quòd ad delitias comparentur, in *4. Reg. 20.* preciosissimis etiam rebus numerata sunt, s.s.E. Ostendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia & vnguenta. Erant autem quædam vnguenta sacra, & sacris vsibus tantùm destinata, s. s. E. *1. Paral. 9.* Filij autem Sacerdotum vnguenta ex aromatibus conficiebant. Quædam verò fuere prophana & ad volu- *2. Paral. 16.* ptates & delitias inducta, s. s. E. Posuerunt eum super lectum suum plenum aromatibus & vnguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta.

Gratia. Cant. 1. Quam ob rem vnguentum pro summa gratia, & honesta, decoraque iucunditate ponitur. vt, Oleum effu- *Psalm. 132.* sum est nomen tuum. &, Sicut vnguentum in capite, *Cantic. 2.* quod descendit in barbam barbam Aaron. &, In odorem vnguentorum tuorum curremus.

Delitiæ. Aliquando etiam nimias delitias vnguenta arguunt: *Esther. 14.* Et pro vnguētis variis, cinere & stercore impleuit caput. *Isai. 57.* Et ornasti te regio vnguento, & multiplicasti pigmenta *Daniel. 10.* tua. &, Sed neque vnguento vnctus sum.

CALCEAMENTVM.

CALCEAMENTORVM par vilissimum pretiū & *Vilitas.* rem nullius ferè æstimationis indicat. vt, Possideamus pro argento egenos, & pauperes pro calceamentis.

DE REBVS INSTITVTIONE MAGIS QVAM NATVRA CONSTANTIBVS.

CAP. XCVI.

QVÆDAM rerum genera vsus inuenit ad commodiorem tum personarum, tum negotiorum, actionumque definitionem & tractationem. Ex quibus nonnulla indicabimus.

SIGNVM, SIGILLVM, SIGNACVLVM.

Sequēdum exemplum. SIGNVM aliquādo à Latinis pro vexillo vsurpatur, atque hac eadem significatione ab Interprete redditur nostro. Estque certa conuocationis nota, quā certarum *Isai. 5.* partium homines intueri & sequi debeant, s. s. E. Et eleuabit signum in nationibus, & sibilabit ad eum de *Ierem. 4.* finibus terræ. &, Leuate signum in Sion. ita signum & vox buccinæ, bellum instans, apud Ieremiam significat. Nonnunquā significat notam & indicationem, siue obseruationem; vt dicimus Signa temporum, *Obseruatio* s. s. E. A signis cæli nolite metuere. Et vt sint in signa *Genes. 1.* & tempora.

Sed certi argumēti ad veritatem rei faciendā certæ *Argumentum.* vel actioni, vel ad auctoritatem personæ conciliandam *Exod. 3.* significatio huic nomini frequens est. vt, Hoc habebis *Psal. 85.* signum, quod miserim te. Et fac mecum signum in bonum. Et posuit in eis verba signorum suorum.

In signum poni aliquem, est materiam pœnæ repe- *Pœna. Vltio.* tendæ, & calamitatis inferendæ sibi proposuisse, s. s. E. *Iob. 16.* Cōfregit me, & posuit me sibi quasi signum. &, Teten- *Thren. 3.* dit arcum suum, & posuit me quasi signū ad sagittam.

Certa etiam nota, ad cognoscendas partes, quæ tes- *Tessera.* sera à Latinis dicitur: Sic Abraham circuncisionis si- *Rom. 4.* gnum accepisse dicitur. Et vidi alterum angelum ascen- *Apoc. 7.* dentem ab ortu Solis, habentem signum Dei viui. Et *Apocal. 9.* iussi sunt, ne læderent, nisi tantùm homines, qui non habent signum Dei.

SIGILLVM.

SIGILLVM autem rem integram, fixam, stabilem, *Integritas, custodia.* custoditam & intactam significat. vt, Hæc dicit Domi- *Arcanum.* nus, Signaculum similitudinis plenus sapientia & per- *Ezech. 28.* fectus decore. &, Ponam te quasi signaculum, quia ele- *Agg. 2.* gi te. Et fons signatus. Et vidi librum scriptum intus *Cant. 4.* & foris, signatum sigillis septem. *Apocal. 5.*

Approbationem & auctoritatem significat signi vel *Approbatio* sigilli impressio, s. s. E. Signatores autem fuerunt, *Nehem. 10.* Nehemias, Athersatha, &c.

TABVLA AD SCRIBENDVM.

TABVLÆ scriptura hoc differt ab eo, quod in li- *Perpetua recordatio.* bro scribitur, quòd hoc ad absentes, vel ad posteriora etiam tempora pertineat: illud præsens esse oporteat, & omnibus patens assiduaque meditatione & lectione repetendum, s. s. E. Misericordia & veritas te non de- *Prouer. 3.* serant, describe eas in tabulis cordis tui. Et explana *Habac. 2.* eum super tabulas, vt percurrat, qui legerit eum.

SACRVM, SANCTVM, SANCTITAS.

SANCTITAS propriè separationem à communi vsu, & sepositionem significat, vt sacrum apud Latinos; tamque in malam quàm in bonam partem dicitur. Namque meretrix, quæ, ne alias fœminas corrumpat, seposita esse iubetur, nomine ab hoc verbo deriuato dicitur קדשה. Sed præter hoc genus, frequentissimus huius verbi vsus est, in rebus diuinis significandis, quæ omnem vulgarem & prophanam comparationem superant, atque differentiam maximam aliarum rerum indicant, s. s. E. In exitu Israel de Ægypto, domus Ia- *Psal. 113.* cob de populo barbaro: facta est Iudæa sanctificatio eius. &, Exurge Domine in requiem tuam, tu & arca *Psalm. 131.* sanctificationis tuæ: hoc est, in qua te, præter omnes falso appellatos deos, mirabilem efficacemque probas. Atque hoc modo sanctificatio hominum separatio & excellentia ipsorum, est à Deo collata, qua extra cæterorum hominū aleam perfectione augentur. Sic Chri- *Isai. 8.* stus in sanctificationem credentibus & obedientibus *Ezech. 11.* sibi futurus esse præcinebatur. Ex hac significatione illa sunt, Sancti eritis mihi, quoniam ego sanctus sum. *Leuit. 10.*

Mysteria omnia, quæ significationem aut vim habent arcanam, sancta dicuntur. vt, Nolite sanctum dare *Math. 7.* canibus.

SABBATHVM.

SABBATHVM ex vsu (quoniam ad requiem labo- *Impedimentum.* rum seruilium institutum est) impeditum aliquod tempus & non satis liberum significat. vt, Rogate, ne fuga vestra sit in hyeme aut sabbatho.

Significat autē arcanē quietem illam & pacem, qua *Spiritualis requies.* fruuntur ij, quos diuinus sanctificationis spiritus imbuit, & virtute cōpleuit sua, iuxta illud, quod scriptum est, Qui

Hebr. 4 est, Qui enim ingressus est in requiem eius, requieuit ab operibus suis, sicut & a suis Deus.

CIRCVNCISIO.

Iudæi. CIRCVNCISIO, quoniam signaculum erat promissionum & iis imponebatur obseruanda, qui futurarum rerum promissis crederent, ipsos, qui circuncisione vtuntur, significat Iudæos siue Israelitas. vt, Obstupuerunt ex circuncisione fideles, qui venerant cum Petro, quia in nationes gratia spiritus sancti effusa est. &, Cùm autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersus illum, qui erant ex circuncisione. (Actor. 10. Actor. 11.)

Renouatio. Significat autem mysticè illam cordis renouationem, quam Deus Christi opera & spiritus sancti virtute in suis efficit, de qua scriptum est: Circuncidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui. Et circuncisio cordis in spiritu, nō in litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. (Deut. 30. Rom. 2.)

Prophanus. Incircuncisos appellabant antiqui eos, quos prophanos, vel à veri Dei cultu alienos significare volebant. vt, En siti morior, incidamque in manus incircuncisorum. Et incircuncisus & immūdus. Et morte incircuncisorū morieris. Inepti etiam & rei alicuius gerendæ vel obtinendæ indigni, incircuncisi aliqua parte dicuntur. vt, Quomodo audiet Pharao, præsertim cùm incircuncisus sim labiis? Et dura ceruice & incircuncisi cordibus & auribus. (Iudic. 15. Isai. 52. Ineptus. Exod. 6. Acto. 7.)

PRÆPVTIVM.

Gentes. PRÆPVTIVM gentilium nationes significat, quę circuncisione non vtebantur, S. S. E. In præputio aliquis vocatus est? non circuncidatur. &, Creditum est mihi euangelium præputij. Mysticè autem peccatum cordis & illā duritiem humanam, quæ aduersatur diuinæ legi, atque adeò corpus ipsum peccati, præputij nomine audito, explicare possumus. vt, Circuncidimini Domino, auferte præputium cordium vestrorum, viri Iuda. Et cùm essetis mortui in deliciis, & præputio carnis vestræ. (1. Cor. 7. Gal. 2. Peccatum cordis. Ierem. 4. Colos. 2.)

SORS.

Societas. SORS aliquando communicationem & societatem significat. vt, Sortem mitte nobiscum. Et inter sanctos sors illorum est. Nonnunquam sors pro expectatione euentus, & pro euentu ipso vsurpatur. vt, In manibus tuis sortes meæ. &, Hæc est sors tua parsq. mensuræ tuæ à me, dicit Dominus. (Prouerb. 1. Sapien. 5. Euentus. Psal. 30. Ierem. 13.)

Beneficium Dei. Diuinum beneficium liberaliter & gratis collatum, sors etiam dicitur. vt, In quo etiam nos sorte vocati sumus, prædestinati secundùm propositum gratiæ eius. &, Gratias agentes Deo patri, qui nos dignos fecit in partem sortis sanctorum. (Ephes. 1. Coloss. 1.)

THESAVRVS.

Virtus. Opulentia. THESAVRVS opulentiam magnam, & facultatem, & virtutem, atque efficacitatem significat. vt, Domine aperi eis thesaurum tuum. Et aperiet Dominus thesaurum suum optimum cælum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ, tempore suo, benedicetque cunctis operibus manuum tuarum. Et producens ventos de thesauris suis. &, Timor Domini ipse est thesaurus eius. Et bonus homo de bono thesauro cordis profert bonum. & in Christo omnes thesauros sapientiæ & scientiæ Dei esse, prædicat Apostolus. Rem etiā pretiosam & charam, thesauri nomine indicamus. vt, Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. &, Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, sed in cælis. &, Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. (Num. 20. Deut. 28. Psal. 134. Luc. 6. Coloss. 2. Matth. 6. 1. Cor. 4.)

Expetēdum. Pretiosissimam autē & nimis expetendam rem significare nobis voluit magister, cùm diceret, Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, &c. (Matth. 13.)

COMMERCIORVM VERBA, VENDERE, EMERE.

CAP. XCVII.

Alienatio. VENDERE & venditio alienationem rei à se significat, S. S. E. Vende mihi primogenita tua. Et iurauit ei Esau, & vendidit primogenita. Et vendidisti populum tuum sine pretio. &, Quis est iste creditor, cui vendidi vos? Et veritatem eme, & noli vendere. (Genes. 25. Psalm. 43. Isai. 52.)

Abundātia. Aliquando vendere, abundantiam eius, qui vendit, indicat. vt, Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Cananæo. Nonnunquam verò paupertatem & egestatem atque miseriam venditio arguit. vt, Venit tempus, appropinquauit dies; qui emit, non lætetur; & qui vendit, non lugeat; quia ira super omnem populum eius. Huc illud spectat, Vendes, & non erit qui emat. Emere & vendere, cupiditatis, & terrenarum rerum studia arguit. vt, Emebant & vendebant. Et neque possunt emere aut vendere. (Prouerb. 31. Egestas. Ezech. 7. Deut. 28. Cupiditas. Luc. 17.)

Proprietas. Possessio. Emere, sibi asscribere suiq. iuris facere est. Sic Abraham agrū speluncæ duplicis in Cananæa regione possessionis acquirendæ causa emit. Et veritatem eme, & noli vendere. &, Properate, emite & comedite. & venite emite absque argento. Est etiam emptio facultatis argumentū; & lætitiam adferre solet, ideò à contrario euentu dixit Ezechiel: Et qui emit, non lætetur. &, Illud vendes, & nōn erit qui emat. & illud facultatem & industriam significat. Considerauit agrum, & emit eum. (Genes. 25. Prouer. 23. Isai. 55. Facultas. Res secūdæ. Ezech. 7. Deut. 28. Prouerb. 31.)

PECVNIA.

Possessio. Res. PECVNIAM, tum monetam, tum omnem possessionem dicimus, & rem quæ vendi possit, vt seruos, ancillas, agros & domos, & precia rerum, S. S. E. Inuenerunt pecuniam in ore sacci. &, Si seruus percussus vno vel duobus diebus superuixerit, non subiacebit pœnæ, quia pecunia illius est. Et si commendauerit amico pecuniam, &c. Et cibos emes ab eis pecunia. &, Egredietur gratis absque pecunia. Et si quæsieris eam quasi pecuniam. &, Auarus non implebitur pecunia. Et pro pretio & mercede, S. S. E. In pecunia diuinabant. Et pro omnibus diuitiis vsurpatur. vt, Quàm difficile est, confidentes in pecuniis introire in regnum cælorum. (Genes. 42. Exod. 21. Exod. 22. Deut. 2. Prouer. 2. Ecclef. 5. Precium. Merces. Mich. 3. Diuitiæ. Marc. 10.)

ASSIS.

Vilitas. MINIMVM precium est assis, idq. significat rem videlicet vilissimæ æstimationis. vt, Nonne duo passeres asse veneunt? (Matth. 10.)

BILANX, STATERA.

Ratio. Iudicium. REM certa ratione & constituto iudicio initam significat bilanx aut statera. vt, Assumes gladium & reduces per caput tuum, & per barbam tuam. & Assumes tibi stateram ponderis, & diuides eos. (Ezech. 5.)

NEGOTIARI.

Pax. Securitas. Studium omne. NEGOTIARI in vniuersum omnis artis exercitationē, cōmercia & curam studiumq. significat. Estque pacis & concordiæ signū negotiatio. vt, Et negotiamini in terra, & exercete eam. &, Negotiamini dum venio, rem strenuè agere significat. Et commoda priuata sibi ipsi vnumquemque quærere, negotiādi verbo apud D. Petrum interpretamur. Et in auaritia fictis verbis de nobis negotiabuntur. Denique omne rerum comparandarum studium significatur hoc verbo. vt, Syrus negotiator tuus. Damascenus negotiator tuus, &c. (Genes. 34. Luc. 19. Cōmodum priuatum. 2. Pet. 2. Ezech. 25.)

NEGOTIVM.

Actio. Omnis lis. NEGOTIVM omnis actio studiosè suscepta dicitur & lis omnis. vt, Vltra vires tuas est negotiū. Non valeo solus negotia vestra portare. &, A negotio perambulante in tenebris. &, Audet ne aliquis vestrum, habens negotiū, iudicari apud iniquos, & nō apud sanctos? (Exod. 18. Deut. 1. Psal. 90. 1. Cor. 6.)

DE ALIIS ACTIONIBVS ET FACTIS PERMIXTIM.

CAP. XCVIII.

CLAVDERE.

Coërcere. CLAVDERE idem quod prohibere vel cohibere, & coercere est. vt, Et salsissimo clauditur mari. &, Dominus claudat cælum. Captiuum teneri: Tradiditque Ioseph in carcerem, vbi vincti regis custodiebantur, eratque ibi clausus. &, Clausi quoque defecerunt. Significat etiam reprobare, improbare, & ita ligare, (Genes. 8. Leuit. 34. Captiua. Deut. 11.)

Arcana abalienatio. *Isai. 22.* *Apocal. 3.* ita ligare, vt inutilis sit, qui clausus fuerit, ad opus probandum. Denique à gratia abalienari aliquem, idque suo merito malo, s. s. E. Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius. Et claudet, & nemo aperiet: & aperiet, & nemo claudet. Et clauis Dauid aperit, & nemo claudit, &c. Hæc autem res nimis arcana est, & longiorem postulat explicationem; ad quam etiam illud pertinet: *Matth. 23.* Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.

CRIBRARE & CRIBRVM.

Dispergere. Dissipare. *Amos. 9.* *Luc. 22.* *Ierem. 15.* QVÆ dissipantur & perduntur, cribrari dicuntur. vt, Concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur in cribro. &, Ecce sathanas expetiuit vos, vt cribraret, sicut triticum. Huius quoque sententiæ est id, quod apud Ieremiam Hebraicè legimus: Et dispergam eos ventilabro in portis terræ.

MALEDICERE, MALEDICTIO, MALEDICTVM.

Omen. *Genes. 24.* *Genes. 27.* MALEDICTIO omen & imprecationem apertè significat. vt, Immunis eris à maledictione mea. &, Ne inducat super me maledictionem pro benedictione.

Infelicitas. *Deut. 11.* Infelicitatem quoque Latinè interpretari possumus. vt, Ecce proposui hodie in conspectu vestro benedictionem & maledictionem; benedictionem si obedieritis mandatis Domini Dei vestri: & maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri. &, *Iosue. 9.* Itaque sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens. & Maledictio vorabit terram. & maledictionis filios dixit Petrus. *2. Pet. 2.* Maledicentia. *Psal 10.* *Psalm. 13.* *Iacob. 3.* Contumelia & maledicentia quoq. maledictio dicitur. vt, Cuius maledictione os plenũ est. &, Quorũ os maledictione & amaritudine plenum est. &, Ex eodem ore procedit maledictio & benedictio. Detestatio. Exemplũ. *Ierem. 26.* *Zach. 8.* Aliquando detestabile exemplum. vt, Vrbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ. &, Erit, sicut eratis maledictio omnibus gentibus domus Iuda, & domus Israel: sic saluabo vos, & eritis benedictio. Sterilitas. *Malach. 4.* *Genes. 3.* *Genes. 5.* Sterilitatem quoque significat hoc verbum, vt contra benedictio fertilitatem ac fœcunditatem. vt, Maledicam benedictionibus vestris. Et maledicta terra in opere tuo. &, Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuũ nostrarum, super terra, cui maledixit Dominus.

Damnatio. *2. Paral. 6.* *Galat. 3.* Reatus & damnationes etiam quibus aliquis tenetur, maledicta & maledictiones vocantur. vt, Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit. &, Si peccauerit quis contra proximum, & iurare contra illum paratus venerit, seque maledicto constrinxerit coram altari, in domo ista. &. Quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. &, Christus nos redemit de maledicto Legis, factus pro nobis maledictum.

BENEDICTIO.

QVIDQVID de maledictione indicauimus, idem contraria omnino significatione, de benedicendi verbo & benedictione obseruare licet.

OSCVLVM.

Necessitudo. *Genes. 29.* *Genes. 33.* OSCVLVM amicitiæ & salutationis atque necessitudinis, iucundæq. & honestæ cõuentionis indicatione peti solebat, amoris etiam pij excitandi. vt, Adaquatoq. grege osculatus est eã; & eleuata voce, fleuit & indicauit ei, quòd frater esset patris sui, & filius Rebeccæ.

Currens itaque Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eum, & stringensque collum eius, & osculans fleuit.

Discedentium salutatio. *Genes. 31.* Erat autem discedentium amoris amicitiæque mutuæ signum & pignus, s. s. E. Quare non es passus, vt oscularer filios & filias meas? & ibidem, Osculatus est filios & filias. &, Noëmi discedere volens, osculata est nurus suas. Et Orpha osculata est socrum, ac reuersa est. *Ruth. 1.*

Pax, Concordia, Charitas. *Psal. 84.* *1. Cor. 16.* Denique osculum pacis, charitatis, amorisque symbolum fuit: idq. propriè osculũ sanctum dictum. Nam de libidinosis suauiis aut basiis, nulla mentio hîc fit. Sic enim scriptum est, Iustitia & pax osculatæ sunt. &, Salutate inuicem in osculo sancto.

Obseruantia. *Esther 5.* *Luc. 7.* Est etiam reuerentiæ & obseruantiæ osculum. Sic Esther accedens, osculata est summitatem sceptri regij. Et mulier illa peccatrix Christi pedes est osculata.

Gratia. *Cant. 1.* Gratiam diuinam arcanè interpretamur osculandi verba aliquando. vt, Osculetur me ex osculis oris sui.

BAPTIZARE, BAPTISMA.

Lotio. *Marc. 7.* BAPTISMA lotionem simpliciter significat, & expurgationem. vt, Alia multa sunt, quæ tradita sunt seruare eis, sicut baptismata calicum & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. Purgatio. *Matth. 3.* Deinde etiam omnem ablutionem & intinctionem significat, vt baptismũ pœnitentiæ, pœnitentiam ipsam susceptam, & professione quadam aquæ exceptæ indicatam, in remissionem peccatorum, cuiusmodi baptismatis Iohannes minister exstitit. Christi baptisma. *Marc. 1.* *1. Pet. 2.* Baptisma Christi sublimius quidem est, & Iohãnis baptismati plurimum præstans: habet enim adiunctam purgationem & renouationem, per Spiritum sanctum factam, s. s. E. Ego vos baptizo aqua, in pœnitẽtiam; ille vos baptizabit spiritu sancto. Et vnum baptisma, vnus Deus. Et quòd & vos nunc similis formæ, saluos fecit baptisma, non carnis depositio sordiũ, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.

Mors cruenta. *Marc. 10.* Mortem cruentam significat quoque baptisma, de qua scriptum est, Potestis bibere calicem, quẽ ego bibiturus sum; & baptismo, quo ego baptizor, baptizari?

IEIVNARE, IEIVNIVM.

Oratio. *2. Reg. 12.* *Psalm. 34.* IEIVNIVM orationem aut pœnitentiam aut calamitatis expectationem vel sensum significat. harum enim trium rerum causa suscipitur, s. s. E. Deprecatus est Dauid pro paruulo; & ieiunauit ieiunio. Et humiliaui in ieiunio animam meam: & oratio mea in sinu meo conuertetur. Pœnitentia. *Isai. 58.* *Ierem. 36.* *Ioel. 2.* Et, Ecce in die ieiunij vestri inuenitis animas vestras. &, Nunquid tale est ieiunium quod elegi? &, In domo Domini in die ieiunij. &, Conuertimini ad me in ieiunio, & in fletu, & in planctu.

Miseriæ tempus. *3 Reg. 21.* *Ierem. 36.* *Ioel. 1.* Prædicate ieiunium, & sedere facite Naboth inter primos populi. Et prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem. &, Sanctificate ieiunium, vocate cœtum.

Mali deprecatio. *Esdr. 8.* *Esther. 4.* Aliquando mali auertendi & deprecandi causa ieiunatur. vt, Et prædicaui ieiunium iuxta fluuium Ahaba, vt affligeremur coram Domino Deo nostro; & peteremus ab eo viam rectam nobis, & filiis nostris, vniuersæque substantiæ nostræ. Erubui enim petere regem auxilium & equites, qui defenderent nos in via. Et non comedatis, & non bibatis tribus diebus: ego etiam cum ancillis meis ieiunabo, & tũc ingrediar ad regem, contra legem faciens, &c.

OPERARIVS.

Minister officiosus. *Matth. 9.* OPERARIVM ministrum interpretamur, cui ex proprio & legitimo munere officium facere conueniat, idque sedulò. vt, Messis quidem multa est, operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

Luc. 13. *Philip. 3.* Huius adnotationis contrariam sententiam indicat nomen operarij, adiuncta aliqua criminis aut deserti vel proditi officij nota. vt, Discedite à me operarij iniquitatis. Et videte malos operarios.

FINIS.

RERVM QVAE IN HOC LIBRO EXPLICANTVR INDEX PRIOR.

Prior numerus paginam, poſterior columnam indicat.

Continet Index omnem ferè naturam rerum.

Menſa.

INDEX ALTER EXPLICATIONVM

EARVM QVÆ IN HOC LIBRO DISSERVNTVR.

Prior numerus paginam, posterior columnam indicat.

Ino-

Vani-

IVDICIVM SEBASTIANI BAER

ex Collegio Censorum, Antuerpiæ, Regia & Episcopali auctoritate instituto; cum Reuerendissimi Episcopi Antuerpiensis confirmatione.

Liber hic inscriptus *Ioseph*, siue, *de Arcani Sermonis interpretatione*, dignus est qui typis excudatur, & non solùm vtilis omnibus studiosis sacræ Scripturæ, verùm pernecessarius: quod attestor

Sebastianus Baer Delphius, insign. Cathedr. Ecclesiæ S. Mariæ Antuerpiensis Plebanus & Canonicus.

Et nos probamus iudicium antedicti Domini visitatoris Baer, qui est vnus Collegii nostri censorii.

Franc. Sonnivs.

LIBER IEREMIAE,

SIVE, DE ACTIONE,

AD SACRI APPARATVS INSTRVCTIONEM, BENEDICTO ARIA MONTANO HISPALENSI AVCTORE EDITVS.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

NOVI *argumenti librum tibi studiose Lector edimus, non modò ad sacrarum scripturarum interpretationem, sed ad omnium ferè aliorum auctorum expositionem utilissimum; & multorum in sacra scriptura difficillimorum locorum Indicem expeditissimum.*

ANTVERPIÆ

Excudebat Christophorus Plantinus Prototypographus Regius.

Anno M. D. LXXI.

BENEDICTI ARIAE MONTANI HISPALENSIS IN LIB. DE ACTIONE, PRÆFATIO.

MAGNAM olim antiquis ſcriptoribus, res omnes, quæcunque ad doctrinam amplificandam pertinere poſſent, quàm explicatiſſimas cum poſteritate cōmunicandi curam fuiſſe, multis & variis ad noſtra vſque tempora perdurantibus monumentis exemplisque agnoſcimus & probamus. Nullum enim ferè vel earum, quæ ſecundùm naturam conſtant, rerum, vel humanarum etiam actionum & cogitationum genus eſt, quod ab antiquis auctoribus vel ſtudioſè & copioſè tractatum, vel, quantum ad res ipſas cognoſcendas aliorumque auctorum de illis explicandas rationes ſatis eſſe videretur, apertè indicatum non ſit. Ex hoc enim ſtudio & conſilio, non ſolùm artium omnium præcepta & inſtituta profecta ſunt, ſed rerum ac verborum obſeruationes, & explicationes opportuniſſimæ plurimis & variis voluminibus, aut ex profeſſo ad eam rationem conſcriptis, aut ex aliorum argumentorū tractatione deductis emanarunt, cùm ſumma legentium vtilitate, & ipſorum ſcriptorum laude iuſtiſſima. Neque verò ab antiquis tātùm, ſed à noſtrę etiā ætatis eruditis, & de literarū ſtudiis benemereri cupientibus viris, vehementer magnoq. cum fructu in huiuſmodi etiam eruditionis rationibus conſolidandis elaboratū eſt: aliis quidem antiquas diſciplinarum artes explicatiores aut etiam auctiores reddentibus; aliis verò magnam ex omni veterū & iuniorum auctorum lectione ſupellectilis, & apparatus copiā ad multorum librorum difficilia loca explicanda ad antiquitatem ipſam iam ferè collapſam, & reſarciendam & inſtaurandam ſuppeditantibus. quibus de rebus omnibus multa tum antiquorum, tum noſtri ſæculi doctorū circunferuntur ſcripta, quæ rerum & verborum cognitione dulciſsima, pretium operæ legentium abundè gratum ſoluunt. Fuere namque multi, qui cum, quē Ori nomine dignētur, auctorē imitati, de ſymbolis & Hieroglyphicis luculenter ſcripſerunt. quidā etiam de nominibus propriis hominum, deorū, quamuis vanorū, heroum, prouinciarum, montium, vrbium, fluuiorum, fontium & cæterarum huiuſmodi rerum; deque horum omnium naturis & propriis ſingulorum ingeniis diſſeruerunt. Rurſus multi de terræ ſitu, terrarumque omnium partibus & naturis: alij de gentium & perſonarum moribus & ritibus; alij de ædificiis; alij de veſtibus, vaſis, nauibus; alij de ludis & certaminibus; denique multi multa de variis rerum generibus memoriæ prodidere; quæ vel vſu ſui, vel ab aliis auctoribus conſcripta intelligendi cauſa, ſcitu digniſsima erant. Nullius autem horum ſcriptorum in omni genere labor extat, qui non probetur perquàm meritiſsimè, vtpote ad iuuanda & promouenda diſcere cupientium ſtudia inſtitutus, & ſuſceptus. Atque id cùm in omnibus aliorum auctorum claſsibus, in omnium artium & linguarum, in omnium denique librorum ſcriptis explicandis, optimo iure commendatur; tum maximè in ſacrorum Bibliorum rationibus omnibus exponendis, nunquam non commodum, opportunum, officioſum, laudabileque habetur: vtpote quibus infinitus diuinarum & humanarum theſaurus rerum, hominum generi vtiliſsimus, & cognitione vſuque digniſsimus contineatur, cum ſumma verborum omnium proprietate, elegantia, grauitate, exquiſitiſsimaque ſingulorum opportunitate, ita, vt ne vnius Iothæ, immò nullius etiam apicis vel defectus vel redundantia notari à ſapientibus poſsit; nihilque vel ſpecie adeò minimum ſit, vt vel negligendum, vel non attentè conſiderandum, & quàm fieri poſsit certiſsimè, & clariſsimè cognoſcendum eſſe cenſeatur. Quidquid enim in diuinis eloquiis verborum eſt, diuino conſilio cogitatum, iudicio delectum, ſpiritu Dei pronuntiatum; denique totum ſolidum, totum plenum, totum vtile, totum ſuaue, totum maximæ & certiſsimæ ſententiæ ſolidiſsimis fundamentis firmatum eſſe, ipſa diuinæ naturæ conſideratio apertè docet. Atque ij, qui in illius ſapientiæ ſacraria admiſsi aliquando ſunt, manifeſtè probauere: ſicut ſcriptum eſt, Principium verborum tuorum veritas. &, Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Et quàm dulcia faucibus meis, eloquia tua ſuper mel ori meo. Quam quidem ob rem nihil à bonis & piis viris ad ſacrorum ſcriptorum rationem explicandam, nihil, inquam, quocunque argumento, ſiue id in Grammatica tantùm, ac ſimplici verborum, & linguarum cognitione, ſiue in rerum etiam ipſarum notitia verſetur; vnquam ſcriptum eſſe arbitror, quod non vel ex ſtudio ipſo & animo ſcribētium, vel ex vſu etiam & commoditate magna cum gratulatione ſuſcipiendum ſit. Nihil præterea tam accuratum, aut tam plenum, & integrum exſtitiſſe arbitramur, quod ipſorum librorum, quorum cauſa ſcriptum eſt, magnitudinem, dignitatem, amplitudinem, auctoritatemq. æquare valeat. atque ita nunquā in ſacrarum ſcripturarū explicanda atq. expendenda ſententia ſatis ab vllo mortalium fuiſſe factum. Verùm enimuerò inter varia argumenta, quæ cùm ad prophanorum, tum verò præcipuè ad ſacrorum librorum rationes explicandas feliciter à multis tractata ſunt, vnum illud cum primis ad eam rem opportunum ab omnibus viris doctis prætermiſſum fuiſſe miramur; quod partem illam inter homines ſignificantiſsimam & efficaciſsimam continet, quam antiqui auctores actionem dixerunt; in qua habitus, geſtus, ſitus & affectiones etiam corporum animorumq.

Pſal. 118.

 ſunt.

ſunt. Et quidem actionem ipſam maximi eſſe ad hominum animos pulſandos, percellendos & immutandos momenti, Rhetores antiqui omnes docuerunt; & plurimum in ea commēdanda oratoriæ artis parte ſtudij & eloquentiæ poſuerunt; atque in regulis ac præceptis, ad eam moderandam, recteque ineundam rem tradendis, ſedulam, & magno cum iudicio adhibitam nauauerunt operam. Verùm in ipſis actionis generibus & formis indicandis, nullius, quod ad noſtram notitiam hactenus peruenerit, opus extat; cuius ad exponendos ſacros, vel prophanos libros vſus aliquis ſit. Id quod iis qui omnia, quæ conferant ad diuinorum ſcriptorum explicationem, quærunt, deeſſe incommodè poteſt. Etenim non ſine magno multorum locorum cognitu digniſſimorum apud omnes auctores detrimento, hoc argumenti, & tractationis genus deſiderari poſsit, quando multa apud antiquos loca ſunt, quorum exacta ſententia & ſignificatio, niſi perſpecta actionis ratione, haberi non poteſt: atque eiuſmodi loca non ſatis apertè cognita, non noſtris modò hominibus, ſed antiquis etiam, immò & doctis, aut aliâs rerum, de quibus ageretur, non omnino inſciis, magnam iniecerit difficultatem, duraturam etiam ad poſteros vſque, niſi à ſcriptoribus ipſis interpretatio fuiſſet etiam appoſita; cui rei docendæ vnum & alterum exemplum adferre modò ſatis fuerit. Quid Chriſtus
Iohan.12. Ieſus ſignificaret illa, apud Iudæos, oratione; Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum: difficillimum, & multis olim, & nunc ferè omnibus cognitu, atque in varias fortaſſe expoſitorum commentationes, vt multa alia, detortum fuiſſet; niſi ſacer ipſe Euangeliſta præſenti expoſitione ſubiunxiſſet: Hoc autem dicebat, ſignificans qua morte eſſet moriturus. Illud etiam ab eodem Domino & magiſtro Chriſto Ieſu pronuntiatum, interpretem etiam ad noſtram cognitionem poſtulabat, eamque
Iohan.21. perſonam ipſe quoque Euangeliſta egit: Amen, amen dico tibi, cùm eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cùm autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet te quò non vis; hoc autem dixit, inquit Iohannes, ſignificans qua morte eſſet clarificaturus Deum.

Atque hæc, aut horum ſaltem alterum cognoſci illa ætate etiam citra interpretis operam à multis potuit; facilè enim auditorum turba, quid Chriſtus indicare vellet, intellexiſſe videtur; quippe Iohannes ipſe narrat, turbam reſpondiſſe: Nos audiuimus ex Lege, quòd Chriſtus manet in æternum, & quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis? Et tamen eiuſmodi exempla illa eſſe iudicauit Euangeliſta, quibus interpretatione opus eſſet, aliâs poſteritati minùs apertè explicanda. Sed præter illa pluſquam tria millia in ſacris libris obſeruari poſſunt: quæ cùm nullam expoſitionem adiunctam habeant, aut magno cum ſententiæ diſpendio ignorantur, aut ſaltem magnam elegantiæ partem ſecum latentem abſcondunt. Neque verò in noſtris tantùm, vt diximus, libris hoc accidit, ſed in exterorum auctorum lectionibus etiam plurima ſunt, quæ ſenſus habent in primis elegantes, ſi rectè percipiantur, plurimumque ſubducunt de lectionis fructu & iucunditate, ſi ignorentur: cuiuſmodi vel illud vnum, apud Horat. indicare libet, idque lectoribus exponēdum ſiue diuinandū potiùs relinquere.

Imperat aut ſeruit collecta pecunia cuique,
Tortum digna ſequi potiùs, quàm ducere funem.

Sunt autem huiuſmodi à nobis obſeruata apud exteros auctores innumera ferè exempla, de quibus aliquādo, ſi Deus tantū otij & cōmoditatis concedat, noſtra ſtudioſis non ingrata (vt arbitramur) extabit diligentia. Sed antè ſacrorum librorum lectioni & explicationi inſeruire cupimus, quorū cum primis ſtudio nos dedicauimus. Atque huius rationis totius, quam actionem vocamus, cùm notitiam, tum vſum non leuem eſſe, aut inefficacem ipſa primùm natura docet, quæ huiuſmodi ferè omnium habituum & geſtuum artifex eſt. adeò vt quæ linguis & ſermonibus aliâs inter ſe plurimum differant nationes, tamen geſtibus, & habitibus adeò conueniant, vt ipſis tanquam opportuniſſimis & certiſſimis interpretibus ad motus animi mutuò indicandos vtantur. Nam etiam inter hoſtes animis, moribuſque diſſidentes, ſtudio & lingua diſſimiles habitus communes ſunt, quorum etiam citra ſermonem vſus eſt vtrique parti notiſſimus; inde eſt, quòd apud Hiſtoriographos habitus pacificatoris, & vltoris habitus, & minantis geſtus, atque ſupplicum habituum frequens mentio eſt.

His etiam rebus illud non exiguæ commoditatis accedit, quòd habituum & geſtuum ſignificatio, ad maius loci ſpacium, & maiorem attendentium coronam, ad quam vox vlla vel contentiſſima pertinet, atque adeò non ſolùm attendentibus & auſcultantibus, ſed maximo etiam ſtrepitu tumultuantibus turbis ſeſe inſinuat, ad quas vllius orationis integrum ſenſum peruenire, impoſſibile ſit. Quam ob rem Pilatus nullo alio modo, ſuum, de Ieſu Chriſti innocentia, iudicium & teſtimonium declarare ac proteſtari meliùs, apertiùs & communiùs potuit, quàm vt poſtulata aqua, manus coram ſpectante populo & inſano, proclamanteque vulgo, lauaret; ille enim geſtus omnibus pariter conſpicuus maius & apertius indicium, quàm vox ipſa oratioque fuit: præterea etiam & diutiùs mentibus inhęrere debuit. Verborum enim omnium, quæ audita ſunt, parùm fidelis cuſtos memoria: rerum verò oculis conſpectarum imaginis tenaciſſima eſt, & à pueritia ad vltimam vſque ſenectam certiſſima conſeruatrix. Adeò verò magna, certa, efficax & communis huius generis actionū ſignificatio eſt, vt ex his tantùm olim genus quoddam ſcenicum conſtiterit, quod mimicum dicebatur, paucis aut nullis ſermonibus adiunctis, tantum geſtu, habitu & motu referens, quantùm comicus verborum copia & apparatu explicare ſua in arte poſſet. Legimus enim apud eos auctores, qui harum rerum teſtes eſſe potuerunt, fuiſſe artificem mimicum, qui profiteretur, ſe tantùm in theatro aut ſenatu ſola actione ſignificaturum & expreſſurum, quantum diſertiſſimus Orator eloqui dicendo poſſet. Quin ex Oratori-

bus ipſis

bus ipsis quorum summũ studium in eloquentiæ partibus cognoscendis, expendendis, & exercitatione ipsa periculoq. facto probandis fuit; quidam primas, secundas, & tertias in eloquendo actioni tribuerunt: cæteri verò, si non tantum concesserunt, eam tamen vnam in dicendo dominari confessi sunt.

Atque adeò duarum artium, post literarum studia, nobilissimarũ, picturæ & sculpturæ, non elegantiam modò, sed & significationem omnem ex hac vna actionis cognitione, peti, qui nõ agnoscit, is omnino rudes oculos habet; neq. magis eiusmodi artificiorũ vsu affici aut moueri, aut doceri potest, quàm brutum. Nam neque pictor nec sculptor habetur peritus, qui vel signum simplex, nulloq. habitu notabile fingit, vel naturæ habitum & gestum, adeò expresè non imitatur, vt nullis verbis ad indicandum sit opus. Quanquam aũt hanc omnem gestuũ, & actionis totius rationem, antiquis non modò notam & exploratam, sed etiam in artem, & præcepta redactam fuisse putamus; tamen nullũ vnquam ea de re librum, ab aliquo perito auctore editum fuisse, legere meminimus; quare existimamus artem illam, vt palæstritem, saltatoriam, cæterasq. gymnicas imitatione & exercitatione magis, quàm vllis descriptis documentis traditam fuisse: legimus enim Demosthenem celeberrimum Græcorum omnium Oratorem actionis perdiscendæ causa operam Satyro hypocritæ, hoc est mimo vel histrioni dedisse. Tamen opus de ea re ab aliquo descriptum nusquam legimus. Magnam itaque esse intelligimus optimis auctoribus omnibus cognitam, obseruatam & opportunè vsurpatam illam partem, quam vno verbo actionem dicimus, eandémque quasi corporis sermonem vniuerso ferè hominum generi communem, & natura ipsa docente, cum magna vtilitate & efficientia vsurpatum.

Quanquam verò in omnibus libris, quicunque hactenus vel soluta oratione, vel carmine bonorum auctorum opera prodiere, illa, quam actionem vocamus, ratio multis in locis sparsa obseruatur, atque diligentem sui cognitorem requirit; nullis tamen in scriptis aut maior, & frequentior, aut certior, & significantior, aut etiã opportunior, & in omnem partem aptior huiusmodi exemplorum copia est, quàm in sacris Bibliorum voluminibus, in quibus nulla totius veræ sapientiæ, hoc est, diuinarum & humanarũ rerum cognitionis, quæ contingere hominibus potest, desideratur pars. Namque in illis libris, vt nullum prorsus verbum mysterio & significatione ad propositum argumentum aptissima caret, & vt nulla omnino oratio aut vana aut ficta, aut simulata est, sed omnia in vniuersum locis, temporibus, rationibusque suis disposita, & cohærentia constant; ita etiam nulla non indicantur actionum genera, quæcunque dicentis affectus (quorum maxima & frequentissima in illis libris explicatio est,) consequi solent. Neque id in hominum rationibus describendis tantùm, sed in aliarum etiam animantium, atque adeò in cæteris naturæ generibus, quæ sensu, cognitioneque carent, adnotatum obseruatur. Quorum quidem generum, quanquam pars aliqua adeò aperta claraque sit, vt indice atque interprete non indigeat: plurima tamen exempla sunt, quæ citra diligentem obseruationem intelligi rectè non posint, si tamen eam diligentiam sacrorum librorum lectioni deberi arbitramur, quam diuinum auctoris ipsius postulat nomen.

Verùm enim verò, inter tam multa piorum & eruditorum virorum, ad sacrorum voluminum explicationem vtiliter tractata argumenta, illud vnum à nobis hactenus desideratum omnino est, quod hanc eloquutionis rationem spectat. Neminem enim doctum virum, aut ex antiquis accepimus, aut ex nostro sæculo cognouimus, quidquam de hac omni re in lucem edidisse, quam tamen tractatione & explicatione dignisimam esse, nullus, vt arbitror, qui rectè attentèque considerauerit, inficias ibit. Fuere multi, qui de linguarum antiquarum, in quibus sacri libri conscripti primùm sunt, Grammatica ratione, multa & diligenter obseruata scriberent. fuere, qui Dictionaria & verborum significationes, studiosè & magno cum iudicio exponerent, qui de phrasibus, idiotismis, tropis, figuris, qui de temporum ratione & annorum serie accuratè agerent. Non rari etiam qui symbola allegoriarumque materiam colligerent. Qui verò habituum, gestuum, affectionum, situumque figuras, modos, & significationes docerent, certisque libris exponerent, non sunt hactenus cõperti. Atque ea quidem res, & sacrorum studiorum promouendorum cupiditas, qua mirum in modum tenemur, in causa fuit, vt dum commentationibus in sacros libros conscribendis (quod nostrum præcipuè studium est) materiam & farraginem omnem, ex assidua & diligenti lectione comparatam, & comportatam in aduersariorum nostrorum penu reponeremus, quorundam etiam argumentorum rationem habendam duximus, quæ vel ab aliis ante nos tradita, cumulari à nobis, aut expediri faciliori modo possent: vel quæ cæteris prætermissa essent, à nobis inchoata, & pro ingenij & virium facultate ac temporis angustiis informata, & in medium prolata, aliis post nos pertractanda relinquerentur; vt ita in vineam Domini Dei nostri omnes in commune, non quæ nostra, sed quæ proximorum, quæ Ecclesiæ matris omnium, quæ charitatis, quæ vtilitatis publicæ, denique quæ Dei voluntatis sunt, quærentes, vnusquisque pro crediti sibi, aut diuinitus concessi talenti ratione, operas conferamus.

Igitur post expeditam Arcani sermonis interpretationem, quam IOSEPH inscripsimus, hunc sacri apparatus thesaurum, ea etiam parte augeri voluimus; quã ad actionum præcipua & cõmunia genera explicanda conferre posse intelleximus: cui HIEREMIAE nomen propterea indidimus, quòd sacer ille Vates, si quisquam alius maximè, huiusmodi habituum & gestuum figuris spectabilis est, ob variam & multiplicem affectuum naturam, quibus ex varia, quam iniit, conditione, & legationis suæ persona multiplici permotus est. Neque verò nos omnia in vniuersum exempla, hoc in libro recensuimus, sed summa tãtùm genera, naturæ ordinem secuti, in habituum, gestuum, & situum ratione perstrinximus,

additis in vnoquoque genere ternis aut quaternis variorum locorum exemplis, quæ & sui explicandi lectoribus copiam facere possint, & iis, qui idem argumentum persequi voluerint, viam munire, vt existimamus non importunam. Dum verò de humani corporis & membrorum habitu, gestu, situ & affectu nobis differendum proponeremus, cæterarum etiam rerum variam affectionem, quòd & ipsa significationis expers non sit, obiter indicandam duximus. Neque tamen eo modo aut actum agere, aut huius libri rationes cum alterius, qui de Arcano sermone appellatur, confundere videbamur, aliud enim est agrum naturæ suæ definitione aut loci significatione, aut adiuncti cuiuspiam adnotatione considerare, aliud eundem lugentem, vel arentem, vel ridentem obseruare. Illud enim naturæ ipsius ingenium; hoc habitum vel affectionem spectat. Quod vt inter se distinctum est, ita etiam iudicio facilè internosci potest. Quod superest, pium lectorem oratum volumus, vt nostrorum laborum rationem, non tam ex re ipsa, quàm ex propenso erga sacras literas, earumque cultores probos animi nostri studio definiat. Antvverpiæ Idibus Martiis. Anno CIↃ. IↃ. LXXI.

DE RATIONE HABITVS ET GESTVS, EORVMQVE COGNITIONE ET VSV BREVIS QVÆDAM PRÆCEPTIO.

x habitibus & gestibus quidam simplices sunt, vt iacere & stare: quidam compositi, vt sedere, equo vehi, atque vt simplicium simplex, ita compositorum composita etiam, & variis rationibus constans est significatio: id quod in exemplis obseruatum ad eiusmodi rationes aliàs cognoscendas vsui erit. Rursus ex vtroque superiori indicato genere, alij naturæ vi cogente ex affectionibus proficiscuntur; atque hi cõmunes omnibus nationibus cùm sint, perpetuam quoque ac certam apud omnes significationem habent, vt sedere aut iacere miserorum & mœrentium, sublimes oculi superborum, demissi modestorum aut pudibundorum. Alij verò ex voluntate, studio & cogitatione atq; imitatione oriuntur, atque hi non omnibus communes, neque vbique idem sunt, vt stare orantium & spectatorum. Sunt & habitus ex consuetudine initi & frequentati, vt vnguentorum & cineris vsus; ille ex hilaritate & iucunditate, hic ex mœstitudine cœptus. Ex iis etiam, qui consuetudine constant, quidam solennes sunt, vt capitis velatio damnatorum. Est rursus aliud habituum genus, cuius formæ, non vno apud omnes eodemque modo spectantur, sed pro vario singularum personarum animo & studio aliter atq. aliter fiunt, quorum singulares seorsum significationes reddere, difficillimum est; si formæ ipsæ tantum respiciantur, quæ exemplo simili plerunque carent, vt caput inter genua ab Helia coniectum; Helisæi in puerum vita functum procubitus. Si verò genus ipsum consideretur, facilè in formarum significationes penetrabitur. Sumuntur etiam habitus ex muneris atque officij ratione, vt sedere docentium, & stare discentium, præcedere ductorum, sequi militum & discipulorum. Sunt præterea habitus quidam in signum, testimonium, & diuturnum rei gestæ monumentum, vt lotio manuum à Pilato, coram populo inita: & excussio pulueris pedum, ab Apostolis aliquando facta. Atque ad hanc rationem multi Prophetarum habitus referuntur. Porrò quidam gestus & habitus virtutum aut vitiorum sunt indices, vt irrisorum, labra mordere, pede terere; amicorum arridere, gratulari. Nonnulli etiam aliquando virtutem indicant, nonnunquam verò vitium arguunt; cùm tamen ijdem sint habitus. quoniam vitium virtutes non rarò imitatur, vt extentum collum libertatis nonnunquam, interdum verò insolentiæ signum est. Atque ad hoc genus pertinent notæ omnes. quorum frequens in Sapientialibus vocatis libris vsus est. Accidit autem aliquando, vt habitus non propriam formæ suæ significationem ex vsu habeat, sed eam, quæ propriè contraria est, idque ex abusu, vt purpura Christo à militibus, non ad confessionem regni, sed ad irrisionem & sarcasmon inducta est.

DE PORTENTOSIS ACTIONIBVS.

PORRO *genus illud apud Prophetas, insigni quadam nota obseruatum, propriam certamque exigit, ad co-*
gnoscendam animi attentionem, quod rara aliqua & illustri actione spectatur, ac singularem aliquam & diuturna
Exod. 9. 9. *mentione recolendam, maiorique animi motu excipiendam significationem habet. Huius autem formæ multæ ac va-*
Iosue. 8. *riæ sunt variis exemplis indicatæ: vt quòd Moyses puluerem pugillo comprehensum, in aëra iactauerit, aduer-*
Iosue 10. *sus omnem terram Ægypti. Iosuas hastam contra Hai, expugnationis significandæ causa, tetenderit: eodemque*
Isai. 7. 3. *iubente, principes Israëlitæ pedes captorum regum ceruicibus imposuerint. Isaias liberos certos ex diuino decreto*
2. Cor. 3. *genuerit, nominibusque appellauerit portentosis. Moyses velatus prodierit, cordis Iudæorum cæcitatem, & vete-*
Matth. 18. *ris Testamenti obscuritatem indicans: Ezechiel vasa captiui iussu Dei parauerit, in signum Israëliticæ transmigra-*
Apocal. 18. *tionis. Iesus Christus puero ostenso, simplicitatem præceperit: Angelus fortis molarem lapidem in mare proijciens,*
dixerit, Simili impetu proijcictur Babylon. Et huiusmodi plurima, quorum rationem satis vt arbitramur idoneam,
ex nostris in Hoseam Prophetam commentariis petere, propriam autem singulorum expositionem, aut ex horum
librorum, de Arcano sermone & Actione, diligenti lectione obseruare, aut à nobis certo opere, ad eam rem compo-
2. Paral. 18. *sito, si Deus vota probet, expectare licebit. Hoc autem genus omne portentosarum actionum appellamus; quod*
Gell. lib. 2. cap. 5. *ad res certas, diuini consilij decreto portendendas, est institutum. Quæ ratio non modò à veris Prophetis fre-*
Achilles Bochius *quentata, sed à pseudoprophetis etiam est vsurpata; nec rarò apud gentium auctores obseruatur. Sedechiam enim*
libro symbol. 117. *mendacem Vatem veri portenti ementita imitatione cornua sibi aptasse legimus. Aristotelem præterea iam fermè mo-*
Diodor. Siculus, Iusti. *rientem vinum Lesbium Rhodio prætulisse, vt Theophrastum Menedemo anteponeret. Alexandrum è naui Asiam*
Curtius. *iaculo petiisse. Eundem Hephæstioni amico os annulo obsignasse, ad taciturnitatis commendatæ significationem.*

DE HABITV ET GESTV.

HABITVS & gestus vel animantium, vel inanima carentium rerum sunt: vt Cæli & Terræ habitus siue habitudo; quam faciem rectè dicere possumus. Agrorum & aquarum facies, quoque obseruamus & notamus. Sed inter cunctas animantes nullum genus est, quod pluribus & significantioribus habitibus afficiatur, quàm homo, cuius rationes hoc in opere explicabimus. Spectantur autem habitus vel in toto corpore, vel in corporis partibus, singulisque membris, vt in capite, manibus, cruribus & pedibus. Porrò ex habitibus, alij ad affectum eius, qui ita habet: alij verò ad effectum, & ad efficacitatem referuntur, ita vt quosdam passiuos, actiuos quosdam dicere possimus. Atque huiusmodi obseruata distinctio vtilis valdè erit, ad sententiarum & locorum explicationem vestigandam.

Naturæ autem ordinem sequuti, de singularum humani corporis partium primùm, deinde verò de totius corporis habitu atque situ differemus.

DE CAPITIS HABITV ET GESTV.

Damnatio. CAPITE operto esse aliquem, damnationis ad supplicium, & explosi hominis, atque à ciuitatis & vitæ communione abalienati signũ fuisse, apud quosdam
Esth. 7. populos intelligimus. vt ex historia Hester, Amani faciem prolata à rege setẽtia cõtinuò fuisse velatam obseruamus. Solent etiã homines ipsi summa mœstitia,
Pudor. Mœstitia. simul etiam maximo pudore affecti sibi caput velare, cæterorum occursum & colloquium, consolationemque declinantes; quod idem Aman Syrus fecisse dicitur,
Esth. 6. 11. S. S. E. Reuersusque est Mardochæus ad ianuam palatij, & Aman festinauit ire in domum suam, lugens
Iere. 14. 31 operto capite. Et confusi sunt, & afflicti, & cooperuerunt capita sua.

Luctus. Mœstitia. Capitis demissio mœstitiam, luctum, dolorem & humiliationem consequitur; estque is habitus solennis, iis, qui diuinæ iræ deprecandæ causa ieiunant:
Humiliatio. Ieiunium. quamquam id nonnunquam vitio hominũ, simulatione magis & imitatione veritatis, quàm certo & constanti animi proposito fiat. Additur autem huic affe-
Cinis. Puluis. Isai. 58. 5. ctioni, cinis & puluis; & sacco induitur totum corpus, S. S. E. Nunquid tale ieiunium elegi, per diem affligere hominẽ animam suam? Nunquid cõtorquere quasi circulum caput suum, & saccum, & cinerem sternere?

Lætitia. Vnctum & coronatum caput lætitiam ostendens
Isai. 61. 3. habitus est, S. S. E. Vt ponerem lugentibus Sion, & darem iis coronam pro cinere, oleum gaudij pro
Luctus. luctu. Caput caluum, barba rasa, saccus in lumbis,
Iere. 48. 37 luctum arguunt magnum, S. S. E. Omne enim caput caluitium, & omnis barba rasa erit; in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

Seruitus. Labor. Caput depilatum & humerus leuis, magni & assidui
Eze. 29. 18 laboris argumentum, S. S. E. Nabuc-Donosor rex Babylonis seruire fecit exercitum suum, seruitute magna aduersus Tyrum, omne caput decaluatum est, & omnis humerus depilatus.

Superbia. Psal. 82. 2. Caput attollere, superbientium & arrogantium gestus est. vt, Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.

Caput altum & erectum victores ferunt, estque læ-
Isai. 35. 10. Isai. 51. 11. titiæ, ouationis & victoriæ signũ, S. S. E. Et lætitia sempi-
Pudor. terna super caput eorũ. gaudium, & lætitiã obtinebũt.
Consternatio. Contrà verò caput in terram demissum, mœstitiã, pu-
Miseria. dorem, & animi consternationem arguit, S. S. E. Abie-
Thren. 2. 10. cerunt in terram capita sua virgines Ierusalem. & ad miserrimam rerum conditionem indicandam illud fa-
Thren. 2. 10. cit. Abiecerũt in terram capita sua virgines Ierusalem.

Luctus. Caput terra inspergebant, suam vel alienam calami-
Iob. 2. 2. tatem lugentes. Sic enim amici Iob cùm eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum, & exclamantes plorauerunt, scissisque vestibus, sparserunt puluerem super caput suum in cælum. Et cùm audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sac- Esth. 4. 1.
co, & spargens cinerem capiti suo, in platea ciuitatis voce magna clamauit.

Caput mouere, alienam calamitatem vel admiran- Admiratio. Irrisio. Insultatio.
tes, vel irridentes solent, S. S. E. Omnis, qui præterierit per eam, obstupescet & mouebit caput suum. Et Iere. 18. 15
posuisti nos in similitudinem gentibus, & commotio- Psal. 43. 14
nem capitis in populis. Sic qui Christo crucifixo insul- Matth. 27.
tabant, mouebant capita sua, dicentes, &c. Et spreuit 4. Reg. 19. 21.
te, & subsannauit te virgo filia Sion; post tergum tuum caput mouit, filia Ierusalem.

Manus super caput habens fœmina, anxij nimis, do- Luctus & Anxietas.
lentisque animi perturbationem prodit, S. S. E. Et ma- Ierem. 2. 37.
nus tuæ erunt super caput tuum, quoniam obtriuit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum. Illud verò singularis cuiusdam studij & magnæ fidei atque efficacis intentionis argumentum est, Orationis ardentissimæ & efficacissimæ habitus in Helia.
quod Helias egit, dum Deum reuocandæ in terras pluuiæ causa oraret. Solent enim qui plurimùm confidunt in amicitia eius; quem de re graui aliqua appellare, orareque parant, laboriosum aliquem atque difficilem sibi habitum aptare. quem non aliâs, nisi re impetrata, mutandum profiteantur; ita, vt is, apud quem agitur, vel personæ charæ ratione habita, vel laboris constanter suscepti auertendi causa, id, quod postulatur, tandem cõcedat. neque enim graue amici propositum perrumpere possunt, neque laboris illius suscepti spectaculum ferre diutiùs. Sunt, qui iurent, se neq. esuros neque bibituros. Sunt, qui se ex vno loco & situ discessuros negent, antequam impetrent. Efficientissima igitur fide, & maxima spe instructus Helias, difficillimũ omniũ, quos ferre humani corporis membra possunt, habitum situmq. induxit. qui Deum prophetæ amantem, & fidem maximam probantem ad concedendam, imò ad festinandam pluuiam, permouit, S. S. E. Elias 3. Reg. 18. 42.
autem ascendit in Carmel, & pronus in terram posuit faciem suam, inter genua sua; & dixit ad puerũ suum, Ascende, & prospice contra mare. Qui cùm ascendisset, & contemplatus esset, ait, non est quidquam. Et rursum ait illi, Reuertere septem vicibus. Et in septima vice, ecce nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. qui ait, Ascende, & dic Achab, Iunge currum tuum & descende, ne occupet te pluuia. Totus hic locus quanquam orandi & precandi verbis non explicatis, tamen feruentissimam, attentissimam viri sancti, & postulata instanter, summaque cum contentione vrgentis orationem describit. Fuit enim illa actio omnis oratio mera & vehemens, verbis efficacissimis & gestibus ad diuinam misericordiam conciliandam studiosè adaptatis constans. Sic enim ipse idem dixerat, Viuit Dominus Deus Israel, in 3. Reg. 17.
cuius conspectu sto; Si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Et Iacobus apertè hunc locum Iacob. 5.
exponit: Elias homo erat similis nobis passibilis; & oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex; & rursum orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.

Capite aperto orare viros decet, ad ingenuitatis si- Ingenuitas. Obedientia
gnificationem; fœminas verò velato capite, ad subie- Pudor.
ctionis professionem & pudoris commendationem. 1. Cor. 11.

FRONS.

FRONS dura ad obstinationis & contumaciæ, per- Contumacia.
fidiæ impudentiæque notas refertur: Omnis quippe Impudentia.
domus Israel attrita fronte est, & duro corde. Et ner- Ezech. 3. 8.
uus ferreus, ceruix tua, & frons tua ærea. Isai. 48. 4.

CERVIX.

CERVIX inclinata & supposita, laboris & serui- Laboris susceptio.
tutis atque negotii susceptionem significat. Ita Paulus, Rom. 16.
Salutate, inquit, Priscam & Aquilam adiutores meos

in Christo Iesu, qui pro anima mea ceruices suas supposuerunt.

CORNV.

CORNV ad homines figuratè translatum poten-
Victoria. tiam significat, idque exaltatum præstantiæ & victo-
Thren. 2.17 riæ signum est, s. s. E. Lætificauit super te inimicum,
& exaltauit cornu hostium tuorum.

CAPILLVS.

CAPILLVS capitis ornamentum est, alio tamen
modo viris quàm fœminis, vt Paulus in epistola ad Co
rinthios missa, differit. Capillorum euulsio & la-
Indignatio Dolor. ceratio, indignationem & dolorem, aliqua ex causa vel
publica, vel priuata, acceptum arguit, s. s. E. Cum-
Esdr. 9. que audissem verbum istud, scidi pallium meum, &
Ierem. 16. euulsi capillos capitis mei, & barbæ, & sedi mœrens.
Et non sepelientur in terra ista, & non se incident, neq.
Ierem. 47. caluitium fiet pro eis. Et venit caluitium super Gazam.
Mich. 1. Et decaluare & tōdere super filios delitiarum tuarum.
Ierem. 7. 29 Dilata caluitium tuum sicut aquila. &, Tonde capil-
lum tuum, & proijce, & sume in directum planctum.
Capillorum tonsio Nazareni votum significat. Sic
Nazareni votum. enim Paulus, qui votum nuncupauerat Cenchris, ca-
Actor. 18. put Ierosolymis totondit.
Capillorum & pilorum omnium horror & asperi-
Timor. Perturbatio tas, timorem, subitamq. perturbationis inuasionē indi-
cant, s. s. E. Et cùm spiritus me præsente transiret, in-
Iob. 4. horruerunt pili carnis meæ. More etiam gentium re-
Conditio misera. ceptum est, vt qui vincti, capti, aut aliàs durissima con-
ditione oppressi sunt, comam crescere sinant, vitæque
Genes. 41. suæ statum miserum illa negligentia sui testentur. Sic
enim legimus, Iosepho de carcere educto tonsum
fuisse capillum.

AVRIS.

Attentio. AVREM inclinare, attendentis, & rem libenter co-
gnoscere cupientis est, idque ad optimum iudicem &
gubernatorem, atque etiam ad probatum propositæ
Psalm. 101. doctrinæ discipulum pertinet, s. s. E. In quacunque
die tribulor, inclina ad me aurem tuam. &, Inclina ad
Psalm. 30. Prouerb. 4. me aurem tuam, accelera vt eruas me. &, Fili mi, au-
sculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina au-
rem tuam. Est etiam idem habitus obedientium,
Ierem. 7. 24. s. s. E. Et non audierunt, neque inclinauerunt aurem
Corripere. suam. Aurem reuelare, est aliquem corripere & mo
Monere. Iob. 36. nere, s. s. E. Reuelauit quoque aurem eorū, vt corripiat,
Isai. 50. 4. & loquetur vt reuertantur ab iniquitate. Et eripiet de
angustia pauperem, & reuelabit in tribulatione aurem
eius. Et manè erigit mihi aurem vt audiam quasi ma-
gistrum.
Arcanum. Dicere in aurem alicui quidquam, rem arcanam &
non euulgandum consilium indicat: Cuius contrarium
Luc. 12. est, In tectis dicere aut propalare. vt, Quod in aurem
loquuti estis in cubiculis, prędicabitur in tectis. Aures
Impersuasibilitas. Auersatio. obthurant vel alio modo continent, quicunque propo-
sito consilio sese impersuasibiles reddunt, s. s. E. Sicut
Psal. 57. 5. aspidis surdæ, & obturantis aures suas quæ non exau-
diet vocem incantantis, & venefici incantantis sapien-
Prou. 21. 13 ter. &, Qui obthurat aurem suam ad clamorem paupe-
ris, ipse clamabit & non exaudietur. &, Qui obthurat
Isai. 33. 15. aures suas, ne audiat sanguinem. Hoc habitu Iudæi
quondam sese à Christi doctrina abalienatos ostende-
Actor. 7. 57. runt, s. s. E. Exclamantes autem voce magna, conti-
nuerunt aures suas. Aures tinnientes terrorem &
4. Reg. 21. 12. pauorem significant maximum, s. s. E. Ecce ego indu-
cam mala super Ierusalem & Iudam, vt quicunque au-
Mich. 7. 16. dierit, tinniant ambæ aures eius. &, Ponēt manus suas
super os suum; aures eorum tinnient. sic Hebraicè.

OCVLI.

OCVLI in sublime ex consuetudine & proposito
Superbia. elati, arrogantiæ atque superbiæ indicium faciunt,
Prouer. 21. 4 s. s. E. Exaltatio oculorum, est dilatatio cordis. Et
Isai. 2. 11. Oculi sublimes hominum humiliabuntur. Contra
verò oculi humiles modestiæ habitum preferunt, s. s. E. Modestia. Iob 22. 29.
Qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Sic pu- Luc. 18. 13.
blicanus orans, nec oculos ad cælum eleuare volebat.
Oculos attollunt orantes & petentes aliquid à Deo, Oratio.
s. s. E. Iesus autem eleuatis sursum oculis, dixit, Pa Ioh. 11. 41.
ter, gratias ago tibi, &c. Et in cœna, eleuatis oculis in Ioh. 17. 1.
cælum gratias egit, & fregit. Et hæc loquutus Iesus, ele-
uatis oculis in cælum, dixit, Pater venit hora, &c. &,
Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum. Isai. 38. 14
Oculos Iesus ad discipulos suos attentionis peten- Attentionis paratio.
dæ & intentionis suæ indicandæ causa conuertit. Intentio. Luc. 6. 20.
Oculi auersi, negantis aut fastidientis vel dissimu- Abnuere. Fastidire. Dissimulare.
lantis, aut negligentis gestum ostendunt, s. s. E. Fili
eleemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne
auertas à paupere. &, Non auferet à iusto oculos suos. Eccles. 4. 1. Deut. 15. 9.
&, Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Iob. 36. 7. Psalm. 118, 37.
Oculi igniti, aciem acutam visus, nihil impurum dis-
simulantem aut consentientem, s. s. E. Hæc dicit fi- Acutum iudicium & purum.
lius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis. Apoca. 2. 18
Oculi nictantes malitiosos mores arguunt, cogita- Malitia.
tionesque indicant peruersas & noxias, s. s. E. Ni- Nequitia.
ctans oculo fabricat iniqua, & nemo eum abijciet: in Eccl. 27. 25
conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum, &c.
Et homo apostata vir inutilis, graditur ore peruerso, Prouer. 6. 13
annuit oculis, terit pede, digito loquitur. &, Qui ode- Psal. 33. 19
runt me gratis, & annuunt oculis. &, Qui annuit ocu- Prouer. 10.
lo, dabit dolorem.
Oculi lachrymis deficientes, vehementissimum & Dolor vehementissimus
durissimum dolorem indicant, qui leuari vel flendo
nequeat. vt, Defecerunt lachrymis oculi mei; tur- Thren. 2. 11
bata sunt viscera mea.
Oculi deficientes, intentum obtutum, attentionem- Attentio maxima & Expectatio
que maximam spectandi aut exspectandi demōstrant.
vt, Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes: Psalm. 118, 82.
Quando consolaberis me? &, Defecerūt oculi eorum, Ierem. 14.
quia non erat herba. Et defecerunt oculi mei dum spe- Psal. 68. 4.
ro in Deum meum.
Oculos attollere in rem aliquam, est ei attendere, Attentio, voluntas & studium.
cupideque animum aduertere, promptamque volun-
tatem erga rem illam significat, s. s. E. Qui in sangui- Ezec. 33. 25
ne comeditis, & oculos vestros eleuatis ad immundi-
tias vestras. Et oculi Domini super iustos. Psal. 33. 16
Oculi clausi meditantem & cogitantem animum Meditatio.
produnt, idque non rarò in malam partem interpreta-
mur, s. s. E. Qui attonitis oculis cogitat praua, mor- Prou. 16. 30
dens labia sua, perficit malum. Hebraicè, oculis clausis,
ad verbum est.
Oculos aperire, vigilantium & attendentium est, Vigilantia.
s. s. E. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat. Attentio. Prou. 20. 13
Aperi oculos tuos & saturare panibus. &, Diues cùm Iob. 27. 19.
dormiet, nihil secum auferet, aperiet oculos suos, &
nihil inueniet.
Leuare oculos, gestus est eius, qui nouo aliquo nun- Noua & subita lætitia.
tio vel spectaculo nouam lætitiam & aduersarum re-
rum mutationem in melius excipit. Sic Isaias, Leua in Isai. 60. 4.
circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt,
filij tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent.
Ad oculos omnis transeuntis aliquid facere, est rem Manifestatio.
manifestare: publica enim & manifesta esse necesse est,
quæ viatoribus patent, s. s. E. Et dabo te in desertum Ezech. 5. 14
& in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo sunt,
ante oculos omnis prætereuntis.
Porrò oculi & animi affectionem, & morbi in cor- Affectio animi & corporis morbus.
pore significationem exhibent, s. s. E. Et oculi mei lan-
guerunt præ inopia. Oculos habendo non videre est, Psal. 87. 10
non obseruare res, neque ex rebus conspectis aliquid Stultè agere.
cognoscendo intelligere. Itaque penè est in brutum de- Ignorantia crassa.
generare, atq. adeò inanimatis statuis similē reddi ali-
quem, s. s. E. Nondum cognoscitis neque intelligitis,
adhuc excæcatum habetis cor vestrum, oculos haben- Marc. 8.
tes non videtis.

LACHRYMÆ.

LACHRYMÆ in maxillis, luctum miserabilem Luctus miserabilis.
& incon-

& inconsolabilem, ex causa cognita & iudicata, & gra-
Thren. 1. 2. ui arguunt, s. s. e. Plorans plorauit in nocte, & lachry-
mæ eius in maxillis eius: non est, qui cōsoletur eam, &c.
Affectus in oratione. In oratione lachrymæ affectum arguunt maximum,
4. Reg. 20. 5 s. s. e. Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam
Lætitia. tuam; ecce sanaui te. Lachrymæ aliquando lætitiæ ob
Gen. 43. 30 tenere dilectam personam acceptæ argumentum sunt,
s. s. e. Festinauitque, quia commota fuerant viscera
eius, super fratre suo; & erumpebant lachrymæ, & in-
troiens in cubiculum, fleuit.

NARES.

Ira. Lenitas. In naribus magna vel iræ vel lenitatis significatio
est: Nares enim vento vel fumo incensæ, iram grauissi-
2. Reg. 22. 9 mam & præsentis vltionis auidam significant, s. s. e.
Ascendit fumus de naribus eius, & ignis ex ore eius vo-
Iob. 39. 23. rabit, carbones succensi sunt ab eo. & gloria narium
eius terror. Contrà verò summæ lenitatis indicium est
narium latitudo, & facilitas respirationis. Atque leni-
tas & patientia Dei hac imagine indicatur, qui per-
petuò à Prophetis אֶרֶךְ אַפַּיִם, id est, latis naribus est
appellatus, pro quo Interpres noster, longanimis, vertit.
Ceremonia Applicabant ramum ad nares, certa vani cultus ce-
remonia ad ortum Solis adorantes, quasi odoris suaui-
Ezech. 8. 17 tatem Soli tribuentes & ascribentes, s. s. e. Quia re-
plentes terram iniquitate, conuersi sunt ad irritandum
me. Et ecce applicant ramum ad nares suas.
Circulus in naribus quibusdam iumentis inseritur
Domatio. domandi & ad ministerij vsum ducendi causa, s. s. e.
Iob. 40. 19. In sudibus perforabit nares eius. &, Ponam circulum
Isai. 37. 29. in naribus tuis, & hamum in labiis tuis.
Inquietudo. Anxietas. Ventum naribus colligens animal, irrequietum, in-
constansque esse arguitur, s. s. e. Et onagri steterunt
Ierem. 14. in rupibus: traxerunt ventum quasi dracones. defece-
runt oculi eorum, quia non erat herba.

OS.

Eloquutio. Os apertum interdum consultò & grauiter oran-
Psal. 77. 1. tem aut docentem significat. vt, Aperiam in parabolis
Matth. 5. 2. os meum. &, Aperiens os suum, docebat eos. &, Ape-
Actor. 8. 35 riens Philippus os suum. Et in illa die aperietur os tuū,
cum eo, qui fugit; & loqueris, & non silebis vltrà.
Gratiarum actio. Et tibi dabo apertum os in medio eorum, & scient
Ezec. 29. 21 quod ego Dominus. Huiusmodi multa exempla ad gra
tiarum actionē referuntur. Et tibi dabitur os apertum
in medio eorum; & scient quòd ego Dominus.
Irrisio. Insultatio. Os in aliquem apertum vel dilatatum irrisionem &
Thren. 2. 16. insultationem significat. vt, Aperuerunt super te os
suum, omnes inimici tui sibilauerunt & fremduerūt. &,
Thren. 3. 46. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici. Ali-
Inimicitia. quando etiam inimicitiam & rabidam nocendi auidi-
Psal. 21. 14 tatem. vt, Aperuerunt super me os suum sicut leo ra-
piens & rugiens. &, Dilatauerunt super me os suum,
Psal. 34. 21 dicentes: Euge, euge, viderunt oculi nostri. &, Non
Abd. 1. 13. magnificabis os tuum in die angustiæ.
Os obserare vel obseruare, silentium & arcani consi-
Secretum. Arcanum. lij custodiam significat, vt ne quid temere vel impru-
denter effutiatur, s. s. e. Ab ea, quæ dormit in sinu
tuo, custodi claustra oris tui.
Redargutorum habitus. Manus super os imposita eorum habitum describit,
qui veritate redarguti, aut potestate, auctoritateque
conuicti obmutescunt, pudefactique tacent, s. s. e.
Mich. 7. 36. Videbunt gentes, & confundentur super omni fortitu-
Psal. 38. 10 dine sua; ponent manum super os, aures eorum surdæ
erunt. Huc pertinet illud, Obmutui, & non aperui os
meum, quoniam tu fecisti.
Detractio. Irrisio & Inuidentia. Os vertere, aut peruertere, eorum est, qui aliud præ-
sentes, aliud absentes dicunt, duplicium videlicet &
Eccle. 27. 25 inuidentium hominum, s. s. e. Annuens oculo, fabri-
cans iniqua, & nemo eum abijciet, & in conspectu ocu-
lorum tuorum condulcabit os suum, & super sermo-
nes tuos admirabitur. Nouissimè autem peruertet os
suum, & in verbis tuis dabit scandalum. Os in pul-
uere depositum ad illum habitum refertur homi-
nis orationi & deprecationi intenti, miseriamque suam
ostendentis, & misericordiam humiliter implorantis,
constitutione totius corporis & oris, laboriosa & mise- Deprecatio
rabili, atque omnino demissa, & ad diuinam placan-
dam iram, magno animi studio, magnoque suæ indi-
gnitatis ostentu accommodata, s. s. e. Bonum est vi- Thren. 3. 26
ro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua: sedebit
solitarius, & tacebit, quia leuabit super se. Ponet in pul-
uere os suum, si forte sit spes. Huiusmodi miserabilem
habitum illa significant, Abiecerunt in terram capita
sua virgines Ierusalem.
Os Paulo percussum, quamuis malignitate & iniu- Detestatio.
ria, tamen blasphemiæ auditæ & iudicatæ, accusatio- Actor. 23.
nem præferebat atq. detestationē significabat.

LABIA.

Labia contrahere, oculis innuere ad irrisorum & Irrisio.
duplicium aut maleuolorum gestum indicandum per- Iactatio. Detractio,
tinet. Idem etiam labia scindere aut retorquere signi- & Malignitas.
ficat. vt, Remoue à te os prauum, & detrahentia labia Prouer. 4. 14
sint procul à te. &, Qui attonitis oculis cogitat praua, Prou. 16. 30
mordens labia sua perficit malum. Et melior est pau-
per qui ambulat in simplicitate sua, quàm torquens la-
bia sua, & insipiens. &, Ei, qui reuelat mysteria & ambu Prou. 20. 19
lat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscearis. Luctus.
Amicire super labiū, habitus est lugentiū, & opinio- Pudefactio Mich. 3. 9.
ne exspectationeque sua frustratorum hominum. Sic
Hebraicè legimus, id quod Latinè versum est. Et con-
fundentur diuini, & operient omnes vultus suos.

OSCVLVM.

Osculum honestum, siue, vt Paulus appellat, san Charitas.
ctum, amicitiæ & charitatis mutuæ signum est: atque Salutatio.
in salutationibus adhibetur, s. s. e. Salutate fratres o- 1. Thessal. 5. 26.
mnes in osculo sancto. &, Osculum mihi non dedisti;
hæc autem, ex quo intraui, non cessauit osculari pedes Luc. 7. 45.
meos. Est etiam mutuæ pacis & consuetudinis signum, Pax.
quanquam ab improbis malè aliquando vsurpatum, Consuetudo.
s. s. e. Et tenuit manu dextera mentum eius quasi oscu- 2. Reg. 20. 8
lans eum. Indicat etiam osculum ex præterita consue Amor.
tudine & amore vehementi desiderium, recenti absen- Consuetudo.
tia renouandum; quam ob rem discessuri sese mutuò Desideriū.
exosculantur, s. s. e. Osculatusq. est Ioseph fratres suos, Discessio.
& fleuit super singulos. &, Magnus autem fletus factus Gen. 45. 15
est omniū, & procumbentes super collum Pauli oscu- Actio. 20. 37
labantur eum, &c.

LINGVA.

Lingva palato inhærens, silentium vel sponta- Silentium
neum, vel etiam coactum significat, s. s. e. Vocem Iob. 29. 10.
suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo
adhærebat. &, Linguam tuam adhærere faciam pala- Ezech. 3. 25
to tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans. Et lin- Psal. 21. 16
gua mea adhæsit faucibus meis.
Linguam qui mordet propriam, doloris & laboris Impatientia.
impatientiam prodit, s. s. e. Et commanducabant lin Apocal. 16.
guas suas præ dolore. Et blasphemauerunt Deum cæli,
præ doloribus & vulneribus suis.

DENTES.

Dentibvs frendere, hoc est, dentes diductis la-
biis ostendere, irridentium & insultantium est habitus, Insultatio. Inuidentia.
s. s. e. Aperuerunt super te os suum, omnes inimici Thren. 2. 16
tui sibilauerunt, & fremuerunt dentibus suis, & dixe- Psal. 34. 16
runt, Deuorabimus. Et frenduerunt super me denti-
bus suis. Aliquando dentibus fremere, grauissimi Impatientia.
doloris ex inuidia vel alio modo, siue in corpore, siue in
animo accepti signum est. vt, Peccator videbit, & ira- Impotentia animi.
scetur, dentibus suis fremet & tabescet. &, Ibi erit fle- Psalm. 111. 10.
tus & stridor dentium. Matt. 13. 42
Indignabundi etiam hominis gestus est, aduersus al- Indignatio
terum grauiter affecti, dentibus stridere. Sic in Ste- Actio. 7. 54
phanum dentibus stridebant illi, ex synagogis priuatis
aduersarij.

BARBA.

Barbæ & capillorum canities, dignitatem, au-
ctorita-

Auctoritas. Reuerētia. ctoritatem ac reuerentiam præfert & probat, s. s. e. Caput autem eius & capilli erant candidi tanquam
Apocal. 14. lana & tanquam nix. Vnum ex humani corporis ornamentis barba est, oris videlicet decus, & virilitatis argu-
Psal. 132. mentū, quæ cōposita dignitatem indicat, s. s. e. Sicut vnguentum in capite, quod descēdit in barbam barbam
Luctus. Aaron: contra verò aliquo modo corrupta, luctum vel contumeliam præfert; quam ob rem in luctibus grauissimis barba diuulsa, inter magni doloris habitus,
Isai. 15. 3. numeratur, s. s. e. Moab vlulabit, in cunctis capitibus
Leuit. 21. 5. eius caluitium, & omnis barba radetur. &, Nec ra-
Ierem. 41. 5. dent caput neque barbam, &c Et venerunt viri de Sichem & de Silo, & de Samaria, octoginta viri rasi barba
Iere. 48. 37. & scissis vestibus. &, Omne caput caluitium & omnis
Contumelia. barba rasa erit. Aliquando contumeliæ spectaculum præbet barba, per iniuriam rasa; maximè verò, si inæqua-
2. Reg. 10. li tonsore id fiat, s. s. e. Tulit itaque Hanon seruos Dauid, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, &c.

Facies tota.

Mvltiplices gestus & habitus facies admittit, quoscunque interior animi vis, siue sponte affectibus susceptis, siue coacta perturbationibus induit,
Eccle. 13. 31 s. s. e. Cor hominis mutat faciem ipsius, siue in bona, siue in mala.

Studium. Intentio. Faciem in rem aliquam ponere, intentionem, studium, attentionem, operamque præstantis gestus est.
Ezech. 25. 2 vt, Si alienatus fuerit à me, & posuerit idola sua in cor-
Ezech. 14. 7 de suo. Et scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam. Et, Fili hominis, pone faciem tuam con-
Ezech. 29. 2 tra filios Amon. &, Pone faciem tuam contra Pharao-
Ierem. 3. 12 nem regem Ægypti. &, Non auertam faciem meam à vobis, quia sanctus ego sum, dicit Dominus.

Gratia. Prouidentia. Huc pertinet faciei illuminatio, quod ad gratiam, fauorem & prouidentiam refertur. vt, Faciem tuam
Psalm. 118. illumina super seruum tuum.

Negatio. Detestatio. Abalienatio. Contrà verò faciem auertere vel abscondere, negligentis, renuentis, auersantis atque detestantis habitus est: Quia non despexit deprecationem pauperis; nec
Psal. 21. 24 auertit faciem suam a me. & cùm clamarem ad eum, exaudiuit me. &, Quare faciem tuam auertis, & ob-
Psal. 43. 24 liuisceris inopiæ nostræ? &, Auertente autem te faciem tuam, turbabuntur, &c.

Cōscientiæ oppressio. Cōscientia bona. pietas Faciem demittere, eorum est, quos conscientia accusat, & Deo ingratos arguit, & causa sua premit. Contrà verò, faciem tollere, eorum est, quos bona conscientia, & spes, fidesq. erigunt, charitas quoque animat, s. s. e.
Genes. 4. 6. Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nónne si bene egeris, tolles? scilicet faciem. Sic enim Hebrai-
Iob. 22. 26. cum verbum נשא interpretamur. Et tunc super omni potentem delitiis afflues: & eleuabis ad Deum fa-
Psal. 81. 2. ciem tuam. &, Vsque quo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum tollitis?

Adoratio. Tremor. Reuerentia Facies etiam in terram demittere, adorantis & trementis diuinam maiestatem habitus est, s. s. e. Sed &
2. Paral. 7. 3 omnes filij Israel videbant descendentem ignem & gloriam Domini super domum, & corruentes proni in terram, super pauimentum stratum lapide, adorauerunt.
Matth. 26. Sic in faciem procubuit Christus, dum nostrorum debitorum pondere pressus oraret.

Gratitudo. Idem habitus grati & gratias agentis animi signum
Ruth. 2. 9. est. Sic Ruth cadens super faciem suam, & adorans super terram, dixit, Vnde mihi hoc? &c.

Superbia. Ose. 7. 10. Est etiam facies superbiæ atque arrogantiæ index, s. s. e. Et humiliabitur superbia Israel in facie eius.
Pudor. Pudor ac verecundia in facie visitur, & summæ mi-
Verecundia seriæ species quædam indigna visu. quam ob rem quibusdam vel vltro, vel ab aliis facies velantur, in eiusmodi perturbationibus, vt in damnatis publica auctoritate olim factitatum legimus.

Ezech. 12. 4 Esther. 7. 8 Ad hoc genus illa referuntur: In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine efferreris, faciem tuā velabis. &, Necdum verbum de ore regis exierat: & statim operuerunt faciem Aman. Et huc illud pertinet apud Isaiam: Facies combustæ vultus eorum. Sic & Isai. 13. 8.
Susanna os velatum habuisse dicitur, ob pudorem, cùm Dan. 13. 32
ad calumniam publicè à iudicibus raperetur.

Facies lota lætitiam atque sedatum, compositumque animū indicat. Sic Ioseph lota facie cōtinuit se. & s. s. e. Gen. 44. 31 Matth. 6. 17
Et cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

Sordida verò facies lugentis & mœrētis habitus est; Mœror Hypocrisis
quæ si ex animo & affectu sit, miseriam arguit: sin verò ex studio & simulatione, hypocrisim prodit, s. s. e. Iob. 16. 16.
Facies mea intumuit à fletu. &, Nolite fieri sicut hypo- Matt. 6. 16.
critæ tristes; exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes.

Facies aliquando conuertitur in aliquem locū men- Intentio.
tis intendendæ causa, ne sensus præsentibus vel rebus, vel personis diuertatur à proposito. Sic Ezechias Deum Isai. 38. 2
deprecaturus faciem ad murum conuertit.

Ante faciem alicuius aliquid facere publicè, palàm Publicitas.
& cum contemptu agentium est, s. s. e. Populus, qui Contēptus. Isai. 65. 3
ad iracundiam prouocat me, ante faciem meam semper. &, Respondebit arrogantia Israel in facie eius. Ose. 5. 5.

Faciem alicuius conspurcare, abominationem & con Detestatio.
temptum, detestationemque significat. vt, Ecce ego Despectio.
proijciam vobis brachium, & dispergam super vultum Malac. 2. 3.
vestrum, stercus solemnitatum vestrarum. Huc pertinent illa sputa in Christi faciem ab improbissimis hominibus coniecta.

Faciem alicuius rogare siue deprecari, reuerentium Obseruātia
obseruantiumque gestus est, & plurimum ei, quem ro- Dignitas.
gant, tribuentium, vt scriptum est: Requiesces, & non Iob. 11.
erit, qui exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi. Faciem alicuius videre, gratiam, familia- Familiaritas.
ritatem, consuetudinemque indicat, & facilitatem Cōsuetudo
agendi & impetrandi apud eundem, s. s. e. Videte ne Gratia.
contemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, Matt. 18. 10
quòd angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. &, Interrogauit sapientes, qui Esther. 1. 14
ex more regio, semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges & iura maiorum, Char sena & Sethar, &c. septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem regis.

Facie ad faciem aliquid agi, publicè, sine vllo inter- Publicè, sine impedimento.
medio, aut impedimento agi interpretamur. vt, Adducam vos in desertum populorum, & iudicabor ibi vo Ezec. 20. 34
biscum facie ad faciem.

Vvltvs.

Varia etiam & multiplici forma vultus mutatur, quod & Latinum ipsum indicat nomen. Estque variarū Mœstitia.
animi affectionum index plerumq. certissimus; palli- Timor.
dus enim vultus mœstitiam, timorem & dolorem pro- Dolor.
dit, s. s. e. Quare vidi omnis viri manum super lum- Ierem. 30. 6
bum suum, quasi parturientis, & conuersæ sunt vniuersæ facies in auruginem.

Vultus obscurus & niger, miseriæ & laboris, ve- Miseria.
hementisque animi turbationis index est, s. s. e. Labor. Psalm. 37. 8
Afflictus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei; Hebraicus sermo nigrum vultum
describit. &, A facie eius cruciabuntur populi, omnes Ioel. 2. 6.
vultus redigentur in ollam. &, Facies eorum omnium Nah. 2. 10.
sicut nigredo ollæ.

Vultum erubescentia, & pudor, rubore tingit, s. s. e. Pudor. Erubescentia.
Et in omni facie, confusio, Hebraicè rubor est.

Mœrens vultus, siue, vt Hebraicè legimus, malus Ezech. 7. 18
vultus, animi nonnunquā etiam & corporis ægritudi- Aegritudo.
nem prodit, s. s. e. Quare vultus tuus tristis est, cùm Nehem. 2. 2
te ægrotum non videam? non est hoc frustrà, sed malum nescio quod, in corde tuo est. &, Timui valdè ac nimis, & dixi regi, Rex in æternum viue, quare non mœreat vultus meus, quia ciuitas domus sepulchrorum patrum meorum deserta est? Atque ita vultum
summi Sacerdotis ex animi dolore cōmutatum fuisse, 2. Mach. 3.
in libro Machabæorum legimus. Vultus turbatio ani- Turbatio.
mi quoque perturbationem significat, s. s. e. Tunc fa- Daniel 5. 6.

cies

cies eius commutata est, & cogitationes eius conturbabant eum.

Vultu etiam iram, indignationemque significamus. Luc. 6. 10. Sic Christus circunspectis veritatis aduersariis, indignationem ex illorum malitia ostendit.

Collvm.

Libertas. Ingenuitas. Gen. 41. 42. Iudic. 5. 30. Prouer. 1. 9. Daniel. 5. 7. Collvm ornatum auro, vel alio monili, ingenuitatem, libertatem atque placidum vitæ vsum indicat. Sic Iosephi collo torques aurea circumposita est. &, Supellex varia ad ornanda colla congeritur. &, Vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. &, Quicunque scripturam hanc manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torquem auream habebit in collo suo.

Libertas. Iob. 15. 26. Iob. 41. 12. Fortitudo. Isai. 3. 16. Insolentia. Arrogantia. Collum erectum aut extentum, libertatem nonnunquam, interdum arrogantiam & insolentiam libertatis, & ingenuitatis æmulam significat. vt, Cucurrit aduersus eum collo erecto. Et pingui ceruice armatus est: & in collo eius morabitur fortitudo. Et pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerūt extento collo.

Seruitus. Obedientia. Iere. 27. 8. Iere. 28. 10. Thren. 1. 14. Isai. 52. 2. Ex superiori autem ratione colli depressi aut subiecti significatio petitur, quæ seruitutem, oppressionem, fractique animi obedientiam indicat, à iugalibus animantibus siue translata figura, siue sumpto more, s. s. E. Quicunque non curuauerit collum suum regi Babylonis, &c. &, Iugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum. &, Iugum iniquitatum mearum in manu eius; conuolutæ sunt, & impositæ collo meo. &, Solue vincula colli tui captiua filia Sion.

Isai. 10. 27. Mich. 2. 3. Hoc autem perpetuò significant catenæ, vincula, iugaque collo imposita. vt, In illa die auferetur onus eius de humero tuo, & iugum eius de collo tuo. &, Ecce ego cogito super familiam istam malum, vnde non auferetis colla vestra.

Amor. Charitas. Gen. 33. 4. Gen. 45. 14. Act. 20. 37. In collum alicui procumbere ad exosculandum, teneră & feruentem charitatem significat, habitusque est vel nimij, ex amatæ personæ desiderio doloris; vel gaudij magni ex eadem recepti, s. s. E. Currens itaque Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eū, stringensq. collum eius exosculás, fleuit. Et cùm amplexatus recidisset in collum Biniamin fratris sui, fleuit. &, Magnus autem fletus factus est omnium: Et procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum.

Hvmervs.

Labor. Seruitus. Ezec. 29. 18. Onus. 2. Paral. 2. Luc. 5. 5. Hvmervs læuis siue attritus, & caput caluum, magnum assiduumque laboris subeundi onus arguit, s. s. E. Nabuchodonosor rex Babylonis fecit seruire exercitum suum seruitute magna: omne caput decaluatum est, & omnis humerus depilatus. Humeris enim onera accipiuntur ab hominibus, s. s. E. Et numerauit septuaginta millia virorum portantium humeris. Et humero imponimus ea, quæ chara nobis sunt, & nostra cura ferenda suscipimus, vt bonus ille pastor ouem.

Iob. 31. 36. Soph. 3. 8. Detrectatio imperij. Nehe. 9. 29. Zach. 11. Significat autem obedietiam, & imperij obsequium, humerus onus baiulans aut personam. vt, In humero meo portem illum, &c. Et seruient ei omnes humero vno. Humerus recedens detrectantis imperium, onusque auersantis habitus est, s. s. E. Et dederunt humerum recedentē, & ceruicem suam indurauerūt.

Ezec. 34. 21. Humero quoque inniti obnitiq. solemus, idq. significat humeri mentio in sacris, s. s. E. Pro eo, quòd humeris impingebatis, &c. Sic etiam apud Zachariam Hebraicè legimus. Et dederunt humerum recedētem. Et Ezech. 29. 7. victoriam, debellationem atque dissipationem eiusmodi orationes significant, Aperiam humerum Moab. & confractus es, & lacerasti omnem humerum eorum.

Brachia.

Potentia. Triumphus. Exod. 6. 6. Deut. 4. 34. Brachivm extensum vel eleuatum potentiam & facultatem ad rem gerendam conficiendamque significat: estque victorum & triumphantium habitus, s. s. E. Redimam vos in brachio excelso. &, Per pugnam & robustam manum, extentumque brachium. Et in signis & in portentis & in manu robusta, & brachio extento. Iere. 32. 21. Brachium roborare vel confortare, est sese strenuum præbere ad opus faciendum, s. s. E. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachiū suum. Strenuitas. Promptitudo. Prou. 31. 17.

Brachium sigillatum memoriam, recordationemq. indelebilem indicat, s. s. E. Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum. Memoria. Cant. 8. 6.

Cvbitvs.

In cubitum recumbere, est immorantium, & familiariter secureque agentium, s. s. E. Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum. Immoratio. Cōsuetudo. Eccles. 9. 12.

Pectvs.

Pectvs ciliciis indutum in muliere, luctum significat & miseriam arguit. est enim calamitosarum habitus eiusmodi, s. s. E. Accinctæque mulieres ciliciis pectus, per plateas confluebant. Luctus. 2. Mach. 3. 19.

Pectoris percussio lamentantium gestus est, & miseriam profitentium, aut calamitatem, vel propriam, vel alienam dolentium, s. s. E. Et omnis turba eorum, qui simul aderant, ad spectaculum istud, & videbant, quæ fiebant, percutientes capita sua reuertebantur. Lamētatio. Luc. 23. 48.

Supplicum etiam gestus est, pectoris percussio. Sic enim Publicanus à longè stans, percutiebat pectus suum. Supplicatio. Luc. 18. 13.

Manvs.

Membrorvm omnium totius humani corporis manus vt habilissima & in omnem partem motu facillima; ita etiam & multiplicis habitus artifex, & variæ significationis est index. Sunt autem binæ manus dextra & sinistra, interdum altera, interdum etiam vtraque, & motum & habitum efficit, quorum præcipuas formas indicabimus.

Manus altera sublata & erecta, vel extenta, vim & robur potentiamq. indicat. vt, Exurge Domine Deus, & exaltetur manus tua. &, Extendisti manum tuam, & deuorauit eos terra. Et extendam manum meam super Iudam, & super omnes habitantes Ierusalem, & disperdam homines à facie terræ, dicit Dominus Deus. Et in his omnibus, non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Et tantùm in me vertit, & conuertit manum suam tota die. Vis. Robur. Punitio. Psal. 9. 23. Exod. 15. 12. Sopho. 1. 4. Isai. 5. 25. Thren. 3. 2.

Manus etiā altera, videlicet dextra, eleuatur, ad iuramentum, s. s. E. Leuo manum meam ad Dominum Deum cæli & terræ. &, Idcircò hæc dicit Dominus, Ego leuaui manum meam ad gentes, quæ in circuitu vestro sunt, vt ipsæ confusionem suam portent. &, Audiui virū, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum eleuasset dextram & sinistram suam in cælum, & iurasset per viuentem in æternum. Iusiurandum. Gen. 14. 21. Ezech. 36. 7. Dani. 12. 7.

Manus arcu impleta, certam iaculandi facultatem & peritiam indicat, s. s. E. Quoniam extendi mihi Iudam, quasi arcum impleui Ephraim. Iaculatio. Zach. 9. 13.

Manum in aliquem extendere vel mittere, ad ferientis habitum refertur & ad res diripiendas, s. s. E. Sed extende paulùm manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet. Et manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius. Percussio. Direptio. Iob. 1. 11. Thren. 1. 10.

Manus extenta pacificatoris & silentium indicentis habitus est. Sic Alexander manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. Et Paulus stans in gradibus annuit manu ad plebem, & magno silentio facto allocutus est lingua Hebræa, dicens, &c. Et idem extenta manu defensionem suam, coram Agrippa rege exorsus est. &, Vocaui & non audistis; & extendi manum meam, & non erat qui aspiceret. &, Supra montem exaltate vocem; & leuate manum, & ingrediantur portas duces. Manus ori admota habitus est tacētis, & modestè agētis, admirantis etiā, secumq. reputantis, Pacificatio. Acto. 19. 33. Acto. 21. 40. Vocatio. Attentio. Actor. 26. 1. Prouer. 1. 24. Isai. 13. 2. Admiratio. Cogitatio.

S. S. E.

Prou.30.33 s.s.E. Si enim intellexisset ori suo imposuisset manum.
Ioh.21.3. &, Attendite me, & obstupescite, & superponite digi-
Iob.29.9. tum ori vestro, Hebraicè, manum. &, Principes cessa-
bant loqui.

Obseruantia. Cultus. Est etiam obseruantiæ erga alium, habitus & cultus
signum, s.s.E. Et lætatum est in abscondito cor meum,
Iob.31.27. & osculatus sum manum meam ore meo.

Indicatio. Asseueratio. Manum extendere ad indicandam & probandam,
confirmandamque sententiam aut personam, s. s. E.
Matt.12.40 Et extendens manum in discipulos suos dixit, Ecce
mater mea, & fratres mei.

Fœdus. Societas. Deditio. Manum dare, habitus est fœdus & societatem fir-
mantis cum alio, aut sese in alterius potestatem de-
Thren.5.6. dentis, s. s. E. Ægypto dedimus manum, & Assyriis,
Ezec.17.18 vt saturaremur pane. &, Spreuerat enim iuramentum,
Ierem.50.15 vt solueret fœdus &, Ecce dedit manum. &, Clamate
aduersus eam, vbique dedit manum suam.

Exhortatio Animatio. Manum alterius apprehendere, admonentis, hor-
Isai.8.11. tantis, & robur addentis est, s. s. E. Hæc enim ait Do-
minus ad me, Sicut in manu forti erudiuit me.

Auxilium. Aliquando habitus est auxilium ferentis. vt, Non
Isai.51.18. est qui apprehendat manũ eius, ex omnibus filiis, quos
Deductio. nutriuit. Est etiam deducentium habitus. In quo
Isai.41.9. apprehendi te ab extremis terræ.

Renuere. Manum dextram retrò vertere, eius est, qui implo-
Thren.2.3. ratum auxilium negat, s. s. E. Auertit retrorsum dex-
tram suam a facie inimici.

Auxilium. Opitulatio Manus porrectio auxilium, opemque significat.
Actor.9. Sic Petrus, vt Tabitam erigat, manum porrigit. & Ie-
Matt.14.31 sus in mari manum extendens, apprehendit Petrum.

Oratio. Manus in altum sublatæ, orantis & miseriam suam
Psalm.27.2 profitentis habitus est, s. s. E. Dum oro ad te, dum ex-
tollo manus meas ad templum sanctum tuum. &, In
Psal.76.2 die tribulationis meæ, Deum exquisiui manibus meis
Psal.87.10 nocte, contra eum, & non sum deceptus. &, Clamaui
Thren.1.17 ad te Domine tota die, expandi ad te manus meas. &,
Expandit Sion manus suas; non est qui cõsoletur eam.

Munerum oblatio. Manus porrigere, munera offerentiũ habitum adno-
Psal.67.31 tauimus esse. vt, Æthiopia præueniet manus eius Deo.

Oblatio. Manus implere, est initiari ad munera & sacrificia
1.Par.29.5 offerenda. vt, Si quis sponte offert, impleat manum
suam hodie.

Innocẽtia. Manus sibi lauare, innocentiam & puritatem atque
alienationem à malo vel opere, vel consilio profitentis
Psal.72.13 habitus est, s. s. E. Ergo sine causa iustificaui cor meũ;
& laui inter innocentes manus meas. Et Pilatus postu-
lata aqua, lauit manus coram populo.

Gratulatio Manus tolluntur etiam ad publicam gratulationem
Nehe.8.6. Deo præstandam, atque ad laudem, s. s. E. Et respon-
dit omnis populus, Amen, amen, eleuans manus suas.

Neglectio. Otium. Remissio. Manus in sinu tenere, otiosi, negligentisque habitus
Psal.73.11 est, s. s. E. Vt quid auertis manum tuam & dextram
tuam de medio sinu tuo in finem?

Negligentia. Præterea manus remissæ, negligentiam aut mœsti-
Eccles.2.14. tiam magnam arguũt. Sic Græcè apud Ecclesiasticum,
manus remissæ dicuntur .i. negligentes sancta opera. &,
Hebr.12.12 Propter quod remissas manus & soluta genua erigite.

Gratulatio. Explosio. Manibus plaudere, irridentium, insultantium, ex-
Nah.3. plodentiumque est. vt, Omnes, qui audierunt auditio-
nem tuam, compresserunt manum suam super te,
Thren.2.15 quia super quem non transiuit malitia tua? &, Plause-
runt super te manibus, omnes transeuntes per viam.

Iusiurandũ Manum sub femore Abrahæ posuit famulus, anti-
Genes.24. quo & arcano iurisiurandi ritu. sed erat iuramentum
cum execratione & imprecatione violantis.

Spes. Animatio. Manuum fortificatio, animum, spem certique au-
Zach. 8. 9. xilij & salutis exspectationem significat, s. s. E. Con-
fortentur manus vestræ, qui auditis in his diebus ser-
mones Prophetarum.

Studium. Voluntas. Manu tangere rem vel personam, studium & volun-
Matt.20.34 tatem ad rem efficiendam indicat, s. s. E. Et misertus
Iesus, tetigit oculos eorum, & confestim viderunt. Et
extendens Iesus manũ, tetigit eũ, dicens, Volo, mũdare.

Manus impositæ aliis potestatem superiorem signifi- Potestas, auctoritas.
cat communicatam ei, cui manus imponuntur; & offi-
cij, muneris ac vicis traditionẽ atque auctoritatis etiam
dignitatisque concessionem. Sic Christus eleuatis siue Matth.8.3.
extentis manibus benedixit Apostolis. Sic ministerij Luc.26.50
concessio Paulo, & Barnabæ ostensa est; namque ieiu- Actor.13.3.
nantes & orantes imponẽtesque eis manus, dimiserunt 2.Timo.1.6
illos. Et moneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in
te, per impositionem manuum mearum. Quod de
manuum impositione ab Apostolis facta, ad confirma- Actor.8.16.
tionis sacramentũ, in Actis legimus, aliàs explicabimus,
nam maioris est operis, & ad Sacramenta pertinet.

Victimis mactandis manus, ij qui sacrificabant, im- Sacrificantes.
ponere solebant, eo habitu suorum ipsorum reatuum Leuit.4.15
professi, & debiti exsolutionem, atq. vices victimis ipsis
expiationis causa tradentes, magna arcani mysterij de Leuit.8.14.
Christo significatione.

Manus etiam imponũtur alicui vel sanãdo, vel libe- Intentio. Efficacitas.
rando, ad indicandã voluntatem & intentionem certã,
efficacitatemque cum ipso exitu conuenientem, s. s. E. Actor.28.8.
Contigit autem patrem Publij febribus & dysenteria
vexatum iacere; ad quem Paulus intrauit: & cùm oras-
set, & imposuisset ei manus, saluauit eum.

Præterea, in benedictione atque felici imprecatio-
ne manus imponebantur: estque intentionis & atten-
tionis habitus. Sic Christus manus pueris imponebat. Matth.3.
Et Apostolis manus imponentibus, descendit Spiritus Actor.8.
sanctus in Samaritanos.

Manus sublatæ habitum eius, qui rem aliquam vo- Susceptio.
lens suscipit, indicant, s. s. E. Et leuaui manus meas Psal.118.
ad mandata tua, quæ dilexi. Et tota die expandi manus Isai.65.2.
meas ad populũ incredulũ, qui graditur in via nõ bona.

Manus expansæ petentis & rogantis habitum indi- Petitio.
cant, s. s. E. Expandi manus meas ad te: anima mea Psal.142.6
sicut terra sine aqua tibi. Et cùm extenderitis manus Isai.1.15
vestras, auertam oculos meos à vobis. Nonnunquam
miseri auxilium implorantis. vt, Vox filiæ Sion inter Miseria. Ierem.4.31
morientes expandentesque manus suas.

Manuum concussio, complosio miserorum & plan-
gentium est. Manuum plausus, approbationis & laudis Plausus.
significationem fert, s. s. E. Feceruntque eum regem, 4.Reg.11.
& vnxerunt; & plaudentes manibus, dixerunt, Viuat 12.
rex. &, Omnia ligna regionis plaudent manu. Isai.55.12.

Manus remissæ timorem, consternationem, & ani- Timor. Pauor.
mi deiectionem significant, s.s.E. Propter hoc omnes Isai.13.6
manus dissoluentur, & omne cor hominis contabescet.
Et omnes manus dissoluentur, & omnia genua fluent Ezech.7.16
aquis. &, Dissoluta est Damascus, versa est in fugam. &, Iere.49.24
Noli timere filia Sion, non dissoluantur manus tuæ. Sophon.3.17 Iere.50.43.

Manus super lumbis dolorem arguunt impoten Dolor vehemens.
tem, qualem parturientes ferunt. vt, Quare ergo vidi Ierem.30.6.
omnis viri manũ, super lumbos suos, quasi parturientis.

Idem etiam manus super caput, significant, dolorem Dolor grauissimus animi.
videlicet, & mœrorem animique impatientiam, s. s. E.
Manus tuæ erunt super caput tuum, quoniam obtriuit Ierem.2.37.
Dominus confidentiam tuam.

Manuum propriarum commissio & complicatio, aut Pigritia.
complexus brachiorum ad pigrorum, desidum, & stul- Desidia.
torum notas indicandas facit, s. s. E. Stultus compli- Eccles.4.5.
cat manus suas, & comedit carnes suas, dicens, &c.

Manus concisæ & insculptæ, vnguibusque laceratæ, Calamitas. Luctus.
luctus & calamitatis planctum produnt, s. s. E. Omnis Iere.48.37
barba rasa erit, & in cunctis manibus colligatio (He-
braice, incisio.) Illud verò, quod scriptum est, Læua Amoris auxilium.
eius sub capite meo, & dextera eius amplexabitur me, Cant.2.6.
amãtis & charę personæ lãguori succurrẽtis habitus est.

Palmam alterius tangere, habitus est fidem mutuam Conuentus Pactio.
sibi dantium, fœdere, aut alio pacto conuenientium, Fidei iussio
s. s. E. Noli esse cum iis, qui defigunt manus suas (He- Prou.22.26
braicè, palmas tangunt.)

Palmarum in sublime expansio, habitus est eorum, Oratio. Petitio.
qui petentes orant Deum, s. s. E. Cùm egressus fuero, Exod.9.29.
extendam manus meas ad Dominum, & cessabunt to-
nitrua,

nitrua, & grando non erit. Multa exempla Hebraicè sunt, in quibus palmarum mentio fit, ab interpretibus Latinis manuum nomine reddita.

Porrectio. Subleuatio. Prou. 31. 20. Palmas etiam extēdere, eorum est, qui alienam inopiam subleuant, s. s. E. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperes.

DIGITVS.

Silentium. Iud. 18. 19. Iob. 29. 9. DIGITVS ori admotus, silentium, taciturnitatemque significat, s. s. E. Tace, pone digitum super os tuū. &, Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo.

Malitia. Stultitia. Prou. 6. 13. Isai. 58. 9. Digito loqui aut meditari, malitiosorum & stultorum nota est, s. s. E. Homo apostata vir inutilis est, terit pede & digito loquitur. Et, Si delieris exerere digitum & loqui, quod non prodest.

Opera. Auxilium. Matt. 23. 4. Luc. 16. 24. Digito rem aliquam attingere, vel operam quamuis minimam adhibentium habitus est, s. s. E. Alligant enim onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea mouere. &, Vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam.

Attentio. Intentio. Matth. 7. 33. Ioh. 8. 6. Est etiā attendentis & vltrò volentis rem facere: Sic Christus digitos suos in auriculam eius immisit, quem sanari volebat. Idem digito scribebat in terram, veluti intentus ad aliud agendum; & à proposita sibi quæstione animum auertens illorum furoris sedandi causa.

Probatio. Examen. Ioh. 20. 25. Est etiam digitorum immissio in rem aliquam, examinationis & argumenti genus aperti, quasi manuum contrectatione res probetur, S. S. E. Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, non credam. &, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas.

DEXTRA.

Societas. Communicatio. Gal. 2. 9. 1. Mach. 6. 58. DEXTRAM dare eorum est, qui amicitiam societatemque simul ineunt, & munerum communionem profitentur, S. S. E. Iacobus & Cephas & Iohannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi, & Barnabæ societatis. Et, Nunc itaque demus dexteras hominibus istis, & faciamns cum illis pacem.

Victoria. Potentia. Psal. 88. 14. Dexteræ exaltatio, habitus est præualentis & victoris, s. s. E. Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua.

Deditio. 2. Mach. 13. 50. Dexteras accipere victorum est, salutem cum victis vel deditis paciscentium, s. s. E. Et clamauerunt ad Simonem, vt dexteras acciperet.

Proxima summi dignitas. Luc. 22. 20. Coloss. 3. 1. Ad dexteram Dei Christus sedēs, & proximū patri ipsi secundum auctoritatis locum tenet qua homo est: nam qua Deus, aliam disputationem hic locus postulat sublimiorem.

Dignitas secunda. Matt. 20. 21. Ad dexteram & ad sinistram sedere alicui, proximos dignitatis & auctoritatis gradus obtinentium situs est, s. s. E. Dic vt duo filij mei sedeant, vnus ad dexteram tuam, & alter ad sinistram tuam, in regno tuo.

SINISTRA.

Firmitudo. Iud. 5. 25. Iud. 7. 20. Prou. 3. 16. Eccles. 10. 2. Ezech. 4. 4. SINISTRA firmitudinem significat, ideoque eius vsus ad firmandum retinendumque est aptior, s. s. E. Sinistram suam misit ad clauum, & dexteram ad fabrorum malleos. &, Tenuerunt sinistris manibus lampades, & dexteris sonantes, &c. Et longitudo dierum in dextera eius, & sinistra eius diuitiæ & gloria. &, Cor stulti in sinistra illius. Et dormire super latus sinistrum iubetur Ezechiel, ad durationem & cordis immobilitatem significandam. Denique arcus & clypeus & eiusmodi, quæ firmitudine magis quàm dexteritate & agilitate indigent, ad vsum sui, sinistra tenentur manu, Ezec. 39. 3. Apoc. 10. 2. s. s. E. Percutiam arcum tuum in manu sinistra tua. Et huc pertinet illud, quod in Apocalypsi legimus, Angelum habuisse dexterum pedem in mari, & sinistrum in terra.

TERGVM.

Fuga. TERGA vertere in bello, fugam arguit, eamque turpem, s. s. E. Itaque rex Sodomorum & rex Gomorrhæ terga verterunt. Et cunctorum inimicorum tuorum contra te terga vertam. Gen. 14. 10. Exod. 14. 27.

Post tergum alicuius ire, obsequij periphrasis est; eū enim ordinem famuli dominum, vel ducti ductorem ponè sequentes obseruant, s.s. E. Nolite recedere à tergo Domini. &, Præcedite me, ecce post tergum sequar vos. Et auersi fuimus ne iremus post tergum Dei nostri. &, Qui auertunt depost tergum Domini. &, Auris tua audiet verbum post tergum monentis. Obsequiū. 1. Reg. 12. 20. 1. Reg. 25. 19. Isai. 59. 13. Soph. 1. 6. Isai. 30. 21.

Post tergum alicuius clamare, ipsum recedentem sequi & reuocare est. vt, Surrexit autem Dauid post eum, & egressus de spelunca clamauit post tergum Saul. &, Cumque illa pergeret, vt adferret, clamauit post tergum eius. Reuocatio. 1. Reg. 24. 9. 3. Reg. 17. 11.

Post tergum aliquid proijcere, negligentiæ, contemptus aut minoris æstimationis indicium & consilium arguit, s. s. E. Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. &, Verterunt ad me tergum, & non faciem. Negligētia. Obliuio. Contēptus. Isai. 38. 17. Iere. 2. 27. Iere. 32. 33.

DORSVM.

DORSO onera accipiuntur, ideò calamitatum, seruitutis & grauissimæ conditionis vsus huiusmodi orationibus indicantur; Posuisti tribulationes in dorso nostro. Et dorsum eorum semper incurua. &, Diuertit ab oneribus dorsum eius. &, Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. &, Virga in dorso eius, qui indiget corde. &, Virga in dorso imprudentium. &, Conteram virgam eius de dorso tuo. Ad hanc rationem illud pertinet; Super dorsum cilicium: hic enim habitus mœstorum & calamitosorum est. Grauis conditio. Seruitus. Psal. 67. 24. Psal. 80. 7. Prou. 10. 13. Prouer. 26. 3. Nah. 1. 13. Iere. 48. 37.

Dorsum etiam præbere, idem quod terga vertere, aut cedere victori plagas inferenti est, s. s. E. Percute dorsa inimicorum eius. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum. &, Quoniam pones eos dorsum in reliquiis tuis. Fuga. Cessio. Deut. 33. 11. Psal. 17. 41. Psal. 20. 17.

Est autem in dorso maxima totius corporis roboris pars, s. s. E. Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. Vis. Robur. 3. Reg. 12. 10.

LVMBI.

IN lumbis virtus virilitasq. est, quæ omnibus membris totius corporis communicata efficacitatem addit, s. s. E. Fortitudo eius in lumbis eius. Igitur lumbi accincti vel succincti, habitum præferunt strenui, ad rem gerendam parati & prompti, s. s. E. Accinge lumbos tuos, & tolle baculum in manu tua, & vade. &, Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulam hanc olei in manu tua, & vade in Ramoth Galaad. &, Accinge sicut vir lumbos tuos, & interrogabo te, & responde mihi. &, Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, loquere ad eos omnia quæ præcipio tibi. Et erit iustitia cingulum lumborum eius. &, Sint lumbi vestri præcincti. Et multa alia huius significationis exempla. Strenuitas. Promptitudo. Iob. 40. 11. 4. Reg. 4. 29. 4. Reg. 9. 1. Iob. 38. 3. Ierem. 1. 17. Isai. 11. 5. Luc. 12. 35.

Contrà verò lumbi dissoluti, dolentes, confracti, curuati, infirmitudinem, doloris impotentiam, debilitatemque magnam arguunt, s. s. E. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, non est sanitas in carne mea. &, Repleti sunt lumbi mei doloribus. &, Quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum? Et conuulnerauit lumbos meos. Infirmitudo. Dolor. Languor. Psal. 37. 8. Isai. 21. 3. Ierem. 30. 6. Iob. 16. 15.

Saccus circa lumbos, ad mœstorum, calamitosorum, dolentium aut pœnitentium, & supplicum habitum refertur, s. s. E. Ponamus itaque saccos in lumbis nostris; & funiculus in capitibus nostris, & egrediamur ad regem Israel. &, Accingite lumbos vestros. Atque eiusmodi illi erant, qui apud prophanos historicos habitus supplices dicuntur. Mœstitia. Calamitas. Supplicatio. 3. Reg. 20. 31. Isai. 32. 11.

CRVRA.

CRVRA fœminarum vestibus diductis altiusque præcinctis nuda, migrandi longiusque peregrinandi cogitationem indicant, s. s. E. Reuela crura tua, transi flumina virgo filia Babylon. Migratio. Isai. 47. 2.

FOEMVR.

FOEMVR siue coxam ferire, eorum est, qui sese deceptos, aut aliàs errantes agnoscunt, s. s. E. Postquam
Iere.31.19. enim conuertisti me, egi pœnitentiam; & postquam ostendisti mihi, percussi fœmur meum. Sic & apud
Eze. 21.19 Ezechielem.

GENVA.

Reuerentia. Subiectio. Rom.14.11. GENVVM curuatio siue flexio, obedientiæ, obsequij & reuerentiæ habitus est, s. s. E. Viuo ego, dicit Dominus, quod mihi flectetur omne genu. &, In nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, &c. Est etiã orantium, supplicantium & adorantium habitus; siue eiusmodi actiones ad diuinum cultum, siue ad exhibi-
Adoratio. Supplicatio Oratio. tam homini alicui præstanti reuerentiam referantur, s. s. E. Surrexit Salomon à conspectu altaris Domini.
3.Reg.8.54 vtrumque enim genu in terram fixerat. Et cùm ve-
4.Reg.1.13 nisset, curuauit genua cõtra Eliam, & precatus est eum,
2.Esd.9.5. & ait, &c. Et curuaui genua mea ad Dominum Deum meum. &, Relinquam mihi septem millia, quorum ge-
3.Reg.19.18. nua non sunt curuata ante Baal.

Deprecatio Est & alius habitus eorum, qui supplices, aut aliàs precabundi ad aliquem accedunt, qui misericordiæ concitandæ causa, genua eius quem adeunt, comple-
Luc.5.12. ctuntur, s. s. E. Quod cùm vidisset Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: &c. Et illud, Super genua blan-
Isai.66.12. dientur vobis.

Vis. Robur. Genua autem robur crurum, & ad cursum atque incessum habilitatem maximam continent, atque ad erectionem iacentis corporis, s. s. E. Et erexit me super
Dani.10.10 genua mea. Quam ob rem genuum dissolutio aut tre-
Infirmitudo. Debilitas. mor debilitatis & infirmitatis indicium est, s. s. E. Genua mea infirmata sunt à ieiunio. Et omnia genua
Psal.108.24. fluent aquis. Et per cuncta genua fluent aquę. Et genua
Ezec.7.17. eius ad inuicem collidebantur. Et confortate manus
Dan.5.6. Isai.35.3. dissolutas, & genua debilia roborate. &, Vacillantes con
Iob.4.4. firmauerunt sermones tui, & genua trementia confortasti.

PEDES.

Recreatio. PEDVM lotio ad recreationem & mũditiam atq. laboris remissionem facit, ideoque inter honestas delitias atque inter hospitalia officia ponitur, s. s. E. Afferam
Gen.18.4. pauxillum aquæ, & lauentur pedes vestri, & re-
Gen.43.24. quiescite sub arbore. Et introductis domum, attulit aquam, & lauerunt pedes suos.

Horridus cultus. Contrà verò pedes illoti, horrorem & asperitatem cultus & vitæ, ex mœrore aliquo arguit, s. s. E. Mephi-
2.Reg.19.25. bosethque filius Saul descendit in occursum regis illotis pedibus, & intonsa barba. &, Sordes eius in pedi-
Thren.1.9. bus eius. Pes nudus longum iter indicat factum,
Iter lõgum quo calcei detriti sunt: estque vna, ex incommoditatibus, quæ peregrè proficiscentibus accidunt, s. s. E.
Iere.2.24. Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti.

Insultatio Irrisio. Ezec.25.6. Pede percutiunt irrisores & insultantes alienis calamitatibus, s. s. E. Pro eo quòd plausisti manu, & percussisti pede, & gauisa es ex toto affectu super terram
Prou.6.12. Israel. &, Homo apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, terit pede, &c.

Constantia Pes constans vel rectus, certum, constans & rectum
Psal.25.12 studium propositumque indicat, s. s. E. Pes meus stetit in directo. &, Eripuit oculos meos à lachrymis, &
Psal.55.14 Ecclesi.4.17 pedes meos à lapsu. &, Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei.

Inconstantia. Titubatio. Contrà verò, pedes moti, inconstantis & titubantis habitus cùm sint, sententiæ mutationem aut dubitationem metumue arguunt, in arcana significatione, s. s. E.
Psal.72.2. Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gres-
Psal.37.17 sus mei. &, Dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt. &, Non det in commotionem pe-
Psal.93.18. dem tuum. Et si dicebam, motus est pes meus, miseri-
Iere.14.10 cordia tua adiuuabit me. &, Hæc dixit Dominus populo huic, Qui dilexit mouere pedes suos, & non quie-
Temeritas. uit. Pedum festinatio temeritatem arguit, & inconsultam actionem eorum, qui affectus suos impoten-
ter sequuntur, s. s. E. Veloces pedes eorum ad effun- Psal.13.3
dendum sanguinem. &, Cor machinans cogitationes
pessimas, pedes veloces ad currendũ in malum. &, Qui Prou.6.18. Prou.19.2.
festinus est pedibus, offendet. &, Garrula & vaga quietis Prou.7.11.
impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis.
&, Vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur. Heb.12.13

Pedes in compedibus illigati, captiuitatem, seruitu- Obediẽtia.
temq. atque integram subiectionem significant, s. s. E. Seruitus. Eccle.6.25.
Iniice pedem tuum in compedes illius, & in torquem illius collum tuum.

Aliquando compes in pedibus, impedimentum & Impedimentum.
laborem durum difficultatemque significat, s. s. E. Difficultas.
Compes in pedibus stulto doctrina. Eccl.21.22

Ad pedes alterius prouolui, adorantis & supplicantis habitus est, s. s. E. Nec his contenta procidit ad pe- Supplicatio.
des regis, fleuitque, &c. Et venit quidam de Archisy- Adoratio. Esth.8.3.
nagogis nomine Iairus; & videns eum, procidit ad pe- Marc.5.22
des eius. &, Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes Matt.28.9.
eius, & adorauerunt eum.

Calcaneum magnificare, est insolenter aduersus al- Insultatio
terum agere, vel insultare. vt, Qui edebat panes meos, Psal.40.10
magnificauit super me supplantationem.

COR.

COR durum pertinaces, audaces, impudentesque Pertinacia.
efficit, s. s. E. Domus Israel nolunt audire te, quia no- Impudẽtia. Audacia.
lunt audire me; omnis quippe domus Israel attrita Ezech.7.3.
fronte est & duro corde.

Cor latum vel dilatatum, patientiam, tolerantiam, Patientia.
& magnanimitatem indicat, s. s. E. Exaltatio oculo- Magnitudo animi.
rum est dilatatio cordis. Cor verò conquassatum Prou.21.4.
vel languens, timoris subiti aut inexspectati, & impro- Timor. Pauor.
uisi periculi est index, s. s. E. Et hæc audientes pertimui- Iosu.2.11.
mus, & elanguit cor nostrum, nec remansit spiritus in nobis, ad introitum vestrum.

Cor ardens, vel incitatum, conscientiam, cogitatio- Conscĩetia.
nem intentam, & quandam velut diuinationem, & Suspicio. Cognitio.
agnitionem spontaneam significat. vt, Nónne cor no- Luc.24.
strum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via, &c.

CARO, PELLIS.

CARO & pellis consumpta aut attenuata, infirmi- Afflictio.
tudinem atq. imbecillitatem maximã significat, s. s. E. Miseria.
Vetustam fecit pellem meam & carnem meam, con- Thren.3.4
triuit ossa mea.

Carnem propriam comedere, & sanguinem suum Oppressio.
bibere, extremæ oppressionis & egestatis, atque affli- Angustia.
ctissimarum rerum est argumentum, s. s. E. Et cibabo Isai.49.26.
hostes tuos carnibus suis, & quasi musto sanguine suo
inebriabuntur. Carnibus alienis vesci, extremæ Inuidia.
& crudelissimæ vltionis aut etiam inuidiæ est, s. s. E. Vltio.
Si non dixerunt viri tabernaculi mei, quis det de car- Iob.31.31.
nibus eius, vt saturemur?

PRÆCORDIA, VISCERA.

VISCERA magna, eademque commota, miseri- Misericordia.
cordiæ maximæ significationem ostendunt, s. s. E. Vbi
est zelus tuus, & fortitudo tua? multitudo viscerum Isai.63.14.
tuorum, & miserationum tuarum super me continuerunt se. Præcordiorum commotio & tentatio gra-
uis, dolorem, perturbationemque arguit, s. s. E. Ven- Perturbatio.
trem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei Iere.4.19.
turbati sunt in me. &, Interiora mea efferbuerunt,
absque vlla requie, præuenerunt me dies afflictionis. Iob.30.27.

OSSA.

OSSIVM tremor, & cordis comminutio animi do- Indignatio
lorem, indignationemque vehementem prodit, s. s. E. Dolor.
Contritum est cor meum, contremuerunt omnia ossa Perturbatio.
mea, factus sum quasi vir ebrius; & quasi homo ma- Iere.23.9.
didus à vino, &c.

COLOR.

IN colore etiam totius corporis, maximè autem Affectus animi.
vultus varia, nec obscura significatio est. Pallor enim
timorem

timorem, albedo perturbationem, subitamque pudefactionem; rubor verecundiam indicat, s.s.E. Non modò cõfundetur Iacob, nec modò vultus eius erubescet. De hoc autem genere multa in capite de Vultu & facie indicata sunt.

SANGVIS.

Homicidium impunitum. Isai.6.21. SANGVIS occultus homicidium inultum ac impunitum significat, s.s.E. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, vt visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum, & reuelabit terra sanguinem suum, & non operiet vltrà interfectos suos.

Strages. Isai.34.3 Sanguis inundans stragem magnam, s.s.E. Tabescent montes à sanguine eorum.

Victoria. Isai.63.1. Sanguine perfusus vir stragem à se editam, victoriamque sibi partam indicat, s.s.E. Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? &c.

TOTIVS CORPORIS HABITVS ET SITVS.

HACTENVS corporis partiũ habitus & gestus indicati sunt, nunc deinceps corpus ipsum, quot modis habere contingat, quidque singuli habitus atque situs significent, docebimus.

Arrogantia Impudentia. Iob.15.27. Crassitudo & obesitas, arrogantiam & stultitiam efficit, quarum impudentia comes est, s.s.E. Operuit faciẽ eius crassitudo, & de lateribus eius aruina dependet.

IACERE, PROCVMBERE, PROCIDERE.

Mœror grauis. Thren 2.11 Ierem.3.25. IACERE in terra super dextrum præsertim latus, mœrorem impotentem atque animi grauem deiectionem significat, s.s.E. Effusum est in terra iecur meum, super contritionem filiæ populi mei. &, Iacebimus in cõfusione nostra: & accipiet nos ignominia nostra, quoniam Domino peccauimus.

Imbecillitas. Lassitudo. Isai.51.20 Est etiam imbellium, lassorum, victorumque situs, s.s.E. Filij tui proiecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum. Ita etiam illud, Posuisti vt terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.

Desolatio. Subiectio. Isai.52.2. Iacere in puluere, desolatum esse & deiectum significat, s.s.E. Excutere de puluere, consurge, sede Ierusalem.

Supplicatio Pœnitentia 1.Par.21.16 Iacere super faciem in sacco, pœnitentium & supplicum habitus est, s.s.E. Et ceciderunt tam ipsi, quàm maiores natu proni in terram vestiti ciliciis.

Reuerentia Adoratio. Postulatio. Gratiarum actio. Matt.20.20 Procubitus in terram, magnæ reuerentiæ adorationisque habitus est: item studiosissimi & magna cum propositi pertinacia postulantis, præterea gratias agentis acceptumque beneficium agnoscentis, s.s.E. Tunc accessit mater filiorum Zebedæi, adorans & petens aliquid ab eo. &, Christus procidit in faciem suam orans. Matth.26. Marc.18. 2.Paral.20.18. Et mulieres procumbẽtes Christique pedes complexæ adorabant. Et Iosaphat & Iuda, & omnes habitatores Ierusalem ceciderunt in terram coram Domino; & adorauerunt. 2.Par.29.28. Matt.2. Et cùm finita esset oblatio, incuruatus est rex Ezechias, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt. Et Magi procumbentes adorauerunt Iesum. Luc.17. &, Leprosus sanatus gratias agens, cecidit ad pedes Iesu. Actor.10.24 Et Cornelius procidens ad pedes Petri adorauit.

Reuerentia Metus. Psal.71.9 Act.16.29 Isai.49.23. Est etiam procubitus non solùm reuerentiæ, sed religiosi timoris index, s.s.E. Coram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent. &, Cùm petiisset lumen, tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes. Et vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.

Deprecatio 1.Esd.10.1 1.Mach.4.39. Huiusmodi etiam habitus est dolentium, calamitatemque deprecantium, s.s.E. Sic ergo orante Esdra, & implorante Deum, & flente & iacente ante templum Dei, &c. Et sciderunt vestimenta sua, & planxerunt planctu magno, & imposuerunt cinerem super caput suum: & ceciderunt in faciem super terram. 1.Mach.3.51. Et Sacerdotes ante altare, cum stolis sacerdotalibus lustrauerunt se, & inuocabant de cælo eum, qui de depositis legem posuit. Paulus in iuuenem præcipitem datum procidit habitu orantis, studiosissimeque contendentis apud Deum, de restitutione illius. Oratio vehemens & affectuosa. Actor.19.

Aliquando cubare indignationem impotentem arguit: Sic enim Achab indignatus cubuit auersa facie. Indignatio. 3.Reg.21.3

Recumbere conuiuarum situs est; olim enim lectis ad mensam stratis, recumbebant, s.s.E. Et super vestimentis pignoratis accubuerunt iuxta omne altare. Cõuiuium Amos.2.8

INCLINARI.

INCLINATIO erga aliquem ministerij humillimi & obsequiosi valde significationem habet, s.s.E. Cuius ego non sum dignus, vt procumbens soluam corrigiam calceamentorum eius. Ministeriũ. Seruitus. Marc.1.7

Caput etiam in terram demittebant mulieres visis angelis, pauore videlicet consternatæ. Pauor. Luc.24.5

GENV FLEXIO.

GENIBVS flexis & palmis ad cælum sublatis orat Salomon, & petit. Et Daniel tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat. Oratio. Petitio. 2.Par.6.13 Daniel.6.9

Curuare genua, & facies in terram demittere, adorantium, & trementium diuinam maiestatem habitus esse obseruatur, populo adorante Deum, cuius præsentiam ignis descendens indicabat. 2.Paral.7.3

STARE.

STARE in templis aut aliàs ante Deum, habitus est orantium & postulantium oratione: Sic enim & Sacerdotes stãtes orabant, & populus Sacerdotibus adstabat eodem orandi studio affectus. Est etiam laudes diuinas celebrantium. horum generum exempla illa sunt; Sacerdotes autem stabant in officiis suis, & Leuitæ in organis carminum Domini, quæ fecit Dauid rex ad laudandum Dominum, cunctusque Israel stabat. Et omnis Iuda stabat coram Domino cum paruulis, vxoribus & liberis suis. Et Reges videbunt, & consurgent principes, & adorabunt. Oratio. Postulatio. Laudatio. 2.Paral.7.6 Isai.49.7

Atque idem habitus erat eorum, qui vel exponendæ legi vel concionibus audiendis intererant. Sic Petrus verba facturus, in medio fratrum stetit. Et dixerunt Leuitæ, Surgite & benedicite Domino Deo vestro. Et conuertit rex faciem suam, & benedixit vniuersæ multitudini Israel; nam omnis turba stabat intenta. Auditio. Actor.1. 2.Paral.6.2

Est etiam habitus curantis rem aliquam agendam, operisq. instantis, s.s.E. Vidi Dominum stantem super altare, & dixit, Percute cardinem, &c. &, Tu ergo surge, loquere ad eos omnia, quæ præcipio tibi. &, Surgens princeps Sacerdotum, ait illi, Nihil respondes? &c. Instantia. Studium. Amos.9. Ierem.1.18. Matt.26.62

Assurgere alicui, honoris causa contingit, s.s.E. Videbant me iuuenes, & abscondebantur, & senes assurgentes stabant. Stare ante Deum in consilio, ministrorum habitus est, cuiusmodi prophetæ sunt, s.s.E. Si stetissent in cõsilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo. Et de his, qui nunc hic assistunt, id est, ministrant. Honor. Reuerentia Iob 29.8. Ministeriũ. Consilium Ierem.23.22 Zacha.3.7.

Illud verò, quod apud Habacuq legimus; Super custodiam meam stabo, & figam gradum super munitionem meam, &c. ad id habituum genus refertur, qui magno studio, non sine difficili labore, magna demùm animi contentione, & graui proposito suscipiũtur, à sanctis viris rei postulatæ impetrandæ causa. Ait enim Propheta sibi loco & difficili habitu non moueri decretum fuisse, quoad de grauissima quæstione certum diuinitus redderetur responsum. Studium. Contentio. Hab.2.1.

Præterea stare coram aliquo, habitus est verba facientis, s.s.E. Illaque consurgens stetit coram eo, & ait, &c. Verba facere. Esth.8.4.

SEDERE.

SEDENTIVM habitus varia indicat: quorum interpretatio tum ex locis, vbi sedetur; tum ex aliis adiunctis petitur. Sedere enim in excelso, quietẽ & securitatem Securitas. Isai.33.16.

Isai.33.16. tatem significat, s. s. E. Iste in excelsis sedebit, munimenta saxorum sublimitas eius.

Mœror. Calamitas. Rursum verò, sedere in terra vel puluere, situs est mœrentium, calamitosorum & lugentium, s. s. E. Et Isai.3.26. mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in Iere.13.18. terra sedebit. Et humiliamini, sedete, quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ. Et de- Ezec.26.16 scendent de sedibus suis omnes principes maris, & in Isai.47.2 terra sedebunt, &c. &, Sede in terra, non est solium filiæ Chaldæorum, quia vltrà nō vocaberis mollis & tenera.

Luctus. Mœror. Ad eundem affectum mœroris & luctus pertinent illa, Quomodo sedet sola ciuitas. Sederunt in terra, Thren.1.1. Thren.2.10 conticuerunt senes filiæ Sion. Et super flumina Baby- Psal.136.1 lonis illic sedimus & fleuimus.

Pœnitētia. Supplicatio. Est & pœnitentium, diuinamque misericordiam mouere studentium supplicum habitus, in sacco & cinere sedere, s. s. E. Et surrexit de solio suo, & abiecit vesti- Ion..3.6. mentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Pax. Tranquillitas. Sedere autem in agris, vineis & hortis, pacem, quietem & tranquillitatem indicat, s. s. E. Et se- Mich.4.4. debit vir subtus vineam suam, & subtus ficum suam, & 1.Mach.14.12. non erit qui deterreat. Et sedit vnusquisque sub vinea sua, & sub ficulnea sua, & non erat, qui eos deterreret.

Docens. Sedere etiam habitus docentiū est, maximè autem Matth.23.2 si in cathedra sedere dicantur, s. s. E. Super cathedra Matt.26.55 Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. &, Quotidie apud vos sedebam docens in templo.

Auditores. Auditores etiam sedere solent, vt maiori quiete di- Marc.3.32. sciplinam excipiant, s. s. E. Et sedebat circa eum turba. Et circumspiciens eos qui in circuitu sedebant. &, Luc..10.39 Maria sedens secus pedes Iesu, audiebat verbum, &c.

Quies. Animi sedatio. Est etiam sessio habitus quieti & sui compotis hominis, contrarius inquieto & turbulēto ingenio, cuius- Luc.8.35. modi situ & habitu ille, qui à dæmonio vexabatur, probatus est liberatus. Et inuenerunt hominem sedētem, à quo dæmonia exierant.

Dignitas. Honor. Vices. Sedere ad dextram alicuius principis, proximam illi auctoritatem sortiri est, s. s. E. Et Dominus quidem Ie- Marc 16.19 sus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, Psal.109.1. & sedet a dextris Dei. &, Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Denique regum, principum, iudicum, consulum, Psal.79.2. & senatorum situs est sessio. vt, Qui sedes super Che- Psal.46.9 Psal.20 8 rubim. &, Deus sedet super sedem sanctam suam. Et Prouerb.28. rex, qui sedet in solio iudicij. &, Etenim sederunt prin- Psalm.118.23. cipes, & aduersum me loquebantur.

RESPICERE.

Cura. RESPICERE habitus est curantis eam rem vel personam, in quam respicitur, s. s. E. Respexit Domi- Genes.4.4 nus ad Abel, & ad munera eius; ad Cain autem, & ad munera eius non respexit. Et salua animam tuam, Gene.19.17 noli respicere post tergum tuum. Et respexit Dominus Exod.2.25. filios Israel, & liberauit eos. Et audierunt quòd visitas- Exod.4.31. set Dominus filios Israel, & quòd respexisset afflictionē Deut.26.15 eorū. &, Respice de sanctuario tuo, & de excelso cælo- Psal.9.28. rum habitaculo. &, Benedic populo tuo Israel. Et oculi eius in pauperes respiciūt. Et Deus meus respice in me; Psal.21.2. quare dereliquisti me? &, Domine quando respicies? Psal.34.17.

ASCENDERE.

ASCENDERE verbum est iis adscriptum, qui Via ad Israelis regionem. terram Israelis, maximè autem Iudæam & Hierosolymam petunt, s. s. E. Vide terrā, quam Dominus Deus Deut.1.21. tuus dabit tibi: ascende & posside eam; & qui ascēdere Amos.2.10. vos feci de terra Ægypti, & eduxi vos in deserto quadraginta annis, vt possideretis terram Amorrhæi. &, Luc.2.42. Ascendentibus illis in Hierosolymam, secundùm consuetudinem diei festi. Ascendit malitia Niniuitarum Ion.1.2. coram me: id est, nimium aucta excreuit atque superauit omnem modum & hominum opinionem.

EQVO SEDERE.

Honor. Dignitas. HONORIS causa equo aliquis vectus incedit, vt cōspicuus sit, dignitatemq. suam probet spectatoribus, s. s. E. Homo, quem rex honorare cupit, debet indui Esth.6.8. vestibus regiis, & imponi super equum, qui de sella regis est. &, Vidi seruos in equis & principes ambulantes Eccles.10.7. super terram quasi seruos.

Christus Dominus asello vectus conspicuum se populo exspectanti exhibuit; magno tamen modestiæ & Modestia Zach.9.9 humanitatis exemplo. Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalem, ecce rex tuus venit tibi iustus & Salua- Matth.21.5 tor, ipse pauper, & ascendens super asinum & super pullum filium asinæ.

Vt equo vel aliâs iumento insidere, præter vehiculi Obseruātia cōmoditatem, etiam honoris & dignitatis est signum: ita reuerentiæ & obseruantiæ argumentum est, si quis coram alio ex equo vel iumento descendat, s. s. E. Re- Gen.24.65. becca quoque conspecto Isaac descendit de camelo, & ait ad puerum, &c.

MOTVS.

CORPORIS varij sunt motus, tum partibus ipsis, tum locis; tum etiam tarditate & celeritate differentes; omnes autem cogitationem sequuntur aliquam. idemque motus varias & cogitationes subit, & significationes indicat.

Ambulare enim studium, curam, & muneris pro- Cura. Studium. Solicitudo. positi gerendi cogitationem, exercitationemque significat, s. s. E. Hæc dicit Dominus Deus, Si in viis Zach.3.7. meis ambulaueritis, & custodiam meam custodieritis. Et Elisæus magnam curam & solicitudinem hoc modo 2.Reg.4.35 indicabat, s. s. E. At ille reuersus deambulabat in domo semel, huc atq. illuc. Et Iesus discipulos suos in via Mar.10.32. precedens, magnum studium negotij salutis nostræ indicabat, cuius causa Ierosolymam petebat; ita vt illi stupescerent & admirarentur.

Est alius motus inquietus & varius eorum, qui aliquem ex accepto dolore mœstum & plangentem con- Consolatio solatur: Hic motus verbo Hebraico נוד indicatur; cuius significatio ad solicitudinem, curam, sedulitatem & inquietudinem refertur; huius exempla multa sunt, ex quibus illa: Quis enim miserebitur tui Ierusalem? aut quis contristabitur pro te? Quis ibit ad rogandum pro Ierem.15.5 pace tua? &, Ne ingrediaris domum conuiuij: neque Iere.16.5. vadas ad plangendū, neque consoleris eos, &c. Et sustinui qui simul contristaretur; & non fuit, qui consola- Psal.69.21. retur, & non inueni. &, Vastata es Niniue, quis com- Nahum.3.7 mouebit super te caput? Vnde quæram consolatorem tibi? &, Audientes tres amici Iob omne malum, quod Iob.2.11. accidisset ei, venerunt singuli de loco suo. Omnibus in his locis verbum est נוד quod satagere significat.

Mare & aridam circuire, est omnia tentare & expe- Diligentia riri, s. s. E. Væ vobis Scribæ & Pharisæi, qui circuitis Matth.23.15 mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum, &c.

Claudicare in motu, translatione à pecudibus sumpta, est misera & calamitosa vitæ conditione vti, s. s. E. In illa die congregabo claudicantem, & eam quam Miche.4.6. eieceram, colligam, & quam afflixeram consolabor. Et ponam claudicantem in reliquias.

Recedere ab aliquo, est consuetudinem illius vitare, Vitatio. Declinatio. tanquam pestilentis & contage sua alios inficientis, s. s. E. Qui videbant me, foras fugerunt à me.

Non egredi ostium, metuentis sibique cauentis Metus. est. vt, Si expaui ad multitudinem nimiam. &, Despectio propinquorum terruit me. Et non magis tacui, Iob.31.34 nec egressus sum ostium.

CVRRERE.

CVRSVS studium, diligentiam, & magnam rei Studium. Diligentia. agendę curam significat, s. s. E. Quos cùm vidisset, cu- Gen.18.2. currit in occursum eorum, de ostio tabernaculi sui, & Gen.24.28. adorauit in terram. &, Cucurrit puella, & nuntiauit in 3 Reg.19.20. domum matris suæ, omnia quæ audierat. Et Elisæus, relictis bobus, cucurrit post Eliam. &, Si videbas fu- Psal.49.18 rem currebas cum eo. &, Sine iniquitate cucurri & di- Psal.118. rexi. Et viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.

LABI.

LABI.

Periculum. LABI ferè semper periculum arguit, s. s. E. Ego
Deut.32.35 retribuam eis in tempore, vt labatur pes eorum. &,Ne
desperaueris lapsus in die angustiæ. Et lapsa est in la-
Prou.24.10 Thren.3.15 cum vita mea. Illud verò grauissimum discrimen, &
cui remedium inueniri facilè nequit, significat. Idcircò
Iere.23.12 via eorum erit quasi lubricum in tenebris; impellentur
enim & corruent in ea.

CADERE.

Vinci. Occidi. CADERE, de victis & occisis in prœlio dicitur,
s. s. E. Ne cadamus gladio. Et rex Sodomorum & rex
Num.14.3. Gen.14.10. Gomorrhæ terga verterunt, cecideruntq. ibi. &, Quo-
2.Reg.1.19 modo ceciderunt fortes? Et ipsi infirmati sunt, & ceci-
Psalm.26.2 derunt. Et cadent à latere tuo mille, & decem millia à
Psalm.90.7 Psal.117.13 dextris tuis. &, Impulsus euersus sum vt caderem. Ca-
Bellum in vrbe. dere in plateis, bellū intra vrbem ipsam gestum signifi-
Iere.50.30. cat, s. s. E. Idcircò cadent iuuenes eius in plateis eius.

DORMIRE.

Securitas. Negligentia. DORMIRE habitus securi & negligētis est: con
trà verò expergisci, s.s. E. Exurge, quare obdormis Do-
Psal.43.23. Iob.11.18. mine? exurge, & ne repellas in finem. &, Et habebis fi-
duciam proposita tibi spe. Et defessus securus dormies.
Psal.3.6. Actor.12.6. Ego dormiui & soporatus sum, & surrexi, quia Domi-
nus suscepit me. Et erat in ipsa nocte Petrus dormiens.
Psal.120.4 Et ecce non dormitabit neque dormiet, qui custodit
Marc.13.33 Israel. Quo loco negligentiā significat verbū dormire,
sicut in illo: Ne cum Dominus venerit, inueniat vos
1.Cor.11. 13. dormientes. Et inter vos multi imbecilles, & dormiunt
Studium. Cura. multi. Vigilare sibi consulentiū resq. suas curantium,
Sap.6.15.& magni studij etiam est, s.s.E. Qui de luce vigilauerit, ad
Matt.25.13 Marc.13.34 illam non laborabit. &, Vigilate itaque, quia nescitis
1.Cor.16. 13. diem neq. horam. Et ianitori præcepit vt vigilet. &, Vi-
Psal.126.1 gilate & state in fide. &, Frustrà vigilat, qui custodit eā.

VOX.

VOCIS etiam vt variæ formæ, ita multiplex signi-
ficatio est: format enim natura prius nos intus, ad om-
nem fortunarum habitum, iuuat aut impellit ad iram,
aut ad humum, mœrore graui, deducit & angit: Post
effert animi motus interprete lingua; namque huma-
nam vocem lingua moderatur, & ad animi motus ac-
Miseria. Dolor. Misericordia. commodat. Vox afflicta & tenera dolorem & com
miserationem arguit, s.s.E. Appropinquansque rex la-
Pœnitudo. cui, Danielem voce lachrymabili inclamauit. Et, quia
Dan.6.22. luxit super eum populus eius.
Ose.10.5. Supplicatio Eccles.29.5. Vox humilis supplicantium, petentiumque gratiam
aliquam, s. s. E. Donec accipiant, osculantur manus
dantis: & in promissionibus humiliant vocem suam.
Vox etiam alta vt clamor, aut vnius, aut plurium est;
Bellicus clamor. & pro varietate sonitus vel monitionem, vel lætitiam
& victoriam, luctum & lamentationem arguit. Illa
enim clamorem bellicum significant, & hostilem tu-
Thren.2.7. Isai.42. multum, Vocem dederunt in domo Domini, sicut in
die solemni. Et non clamabit, neq. accipiet personam,
neque audietur vox eius foris.
Productio vocis. Vox etiam in locis altioribus editur, vt latiùs lon-
giusque audiatur, siue ea monitionis & consilij, siue læ-
Iere.3.21. titiæ & boni nuncij, siue planctus & luctus vox sit in-
dex. vt, Vox in viis audita est, ploratus & vlulatus filio-
Iere.4.5. rum Israel. Annuntiate in Iuda & in Ierusalem audi-
Isai.40.9. tum facite. Et vox in rama audita est, ploratus & vlu-
latus multus. &, Super montem excelsum ascende tu,
qui euāgelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam,
qui euangelizas Ierusalem.
Exhortatio Gratulatio. Triturantes & vindemiantes lætitiæ & gratulationis
causa vocem extollunt, vt sese inuicem ad opus inci-
Iere.25.30. tent, s.s. E. Dominus de excelso rugiet, & de habita-
culo sancto suo dabit vocem suam. Dominus rugiet
super decorem suum celeusma quasi calcantium, &c.
Lætitia Publica. Vox hamon siue turbæ exultantis, qualem Iosue de
monte cum Mose descendens audiuit, lætitiam publi-
Exod.32.18 cam significat: de huiusmodi voce veræ tamen & incul-
Psal.117.15 patæ lætitiæ indice scriptum est, Vox exultationis & sa-
lutis in tabernaculis iustorum.

Cum voce autem tubæ aut cornu sonitus auditus, Belli indicium.
siue clangor, siue alio nomine Latinè dicatur, vel belli, Exhortatio
aut alterius periculi aduentum significat. vt, Canite tu- Ezech.7.14
ba, præparentur omnes, & non est qui vadat ad prœ-
lium. &, Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, vlu- Ose.5.8.
late in Bethauen, post tergum tuum Beniamin. Et in Osea.8.1.
gutture tuo sit tuba quasi aquila super domū Domini.
Vlulatus plerumq. plangētium & magno desiderio Lamētatio
velut insanientium est. vt, Vlulate naues maris, quia va- Desideriū.
stata est domus vnde venire consueuerant. Et præ con- Isai.23.1. Isai.65.14.
tritione spiritus vlulabitis. Et vlulate væ væ diei. &, Ezec.30.2. Sopho.1.
Vlulate habitatores Pilæ.

SIBILARE.

SIBILARE conuocantes solent; aut irridentes & Cōuocatio
insultantes, s. s. E. Et leuabit signum in nationibus Insultatio
procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ. &, Sibilabit Isai.5.26. Isai.7.18
Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminū Ægypti.
Et sibilauerunt & mouerūt caput suum super filiam Ie Thren.2.15 Ezec.27.37
rusalem. Et negotiatores populorū sibilauerūt super te.

SILERE.

Tacere. Silere.
SILENTIUM nō minus aliquādo quàm vox inter-
nos animi affectus, motus & perturbationes indicat. Est
enim ea doloris vis, vt clamare, gemere, lugereq. homi Dolor vehemens.
nes cogat: sed cùm dolor vehementior, auctiorque est,
animiq. mœstitiæ coniūctus, & profunda mœroris co-
gitatione pressus, neq. lachrymis neque voci erumpen-
dæ locum concedit. Atque ita grauius afficitur & la-
borat animus, quàm si per luctus & lamenta respirare Thren.2.10
aliquantulum sineretur, s.s.E. Sederunt in terra, & con Psal.31.3
ticuerunt senes filiæ Sion. &, Quoniam silui, inuete-
rauerunt ossa mea. &, Tacui semper, silui. &, Ingemi- Eze.24.17
sce tacens, mortuorum luctum non facies. &, Sede- Iob.2.12.
runt cum eo in terra septem diebus & septem nocti-
bus, & nemo loquebatur ei verbum; videbāt enim do- Esd.9.3.
lorem esse vehementem. Et cùm audissem sermonem
istum, scidi pallium meum & tunicam, & euelli capil-
los capitis mei, & sedi mœrens. Hebr. tacens. Ali- Patientia. Tolerantia.
quando silentium victi & captiui iugumque sine detre-
ctatione ferentis, seseq; dignè pati agnoscentis, s. s. E. Ierem.8.
Quare sedemus, conuenite & ingrediamur ciuitatem
munitā, & sileamus ibi, quia Dominus Deus noster si- Amos.6.11.
lere nos fecit. Et dicet ei, Tace, & non recorderis nomi- Psal.38.3
nis Domini. Et obmutui, & humiliatus sum, & silui à Thr.3.26.
bonis, & dolor meus renouatus est. &, Bonum est præ-
stolari cum silentio salutare Dei. Metus.
Tacent etiam qui verentur & metuunt, s.s.E. Si ex- Verecūdia. Iob.31.34.
pandi ad multitudinem nimiam. &, Despectio propin-
quorum terruit me, & non magis tacui.
Tacet Christus falsis testimoniis delatus, simul vt pa
tri obediret, cuius consilio se in mortem traditum co- Matth.27.
gnoscebat; & vt criminum falsitatem indignam respon
sione & defensione argueret.

RIDERE.

RISUS vel gaudij signum est plerumque. vt, Ce- Gaudium. Gen.17.17.
cidit Abraham in faciem suam & risit. &, Risum fecit Gen.21.6.
mihi Dominus. &, Risus dolore miscebitur. Vel etiam Prou.14.13
irrisionis & insultationis in alterius calamitatem, vel Irrisio.
contemptionis etiam. vt, Ne tradas Domine sce- Insultatio.
ptrum tuū iis, qui non sunt, ne rideant ad ruinam no- Cōtemptio Esth.14.11.
stram. Et super eum ridebūt, & dicent, &c. Et ego in in- Psal.51.8.
teritu vestro ridebo. Et super omnē munitionē ridebit. Habac.1.

LUGERE.

LUCTUS desiderium persæpè arguit rei vel vtilis, Desideriū.
vel alio nomine charæ, s.s.E. Et mœrebūt piscatores & Isai.19.7.
lugebunt omnes mittentes in flumē hamum. &, Periit
sacrificium & libatio de domo Domini, luxerunt sacer- Ioel.1.9.
dotes & ministri Domini. Et luxerunt speciosa pasto- Amos.1.2.
rum, & exsiccatus est vertex carmeli. &, Qui vēdit, non Ezech.1.2.
lugeat, quia ira super omnem populum eius.

RAUCEDO.

VEHEMENTIS, nimij ac contenti clamoris si- Clamor intentus & vehemens.
gnum est raucedo, s. s. E. Laboraui clamans, raucæ fa- Psal.68.3.
ctæ sunt

ctæ ſunt fauces meæ; defecerunt oculi mei, dum ſpe-
ro in Deum meum.

AFFECTVS CORPORIS ET ANIMI.

AFFECTVVM pars quædã corpus, pars animum
agit, vtrumq. etiam pars alia tentat; dicimus autem af-
fectum ſiue affectionem aliquam grauem paſſionem,
vt dolorem, ſitim, famem, deſiderium: horum præci-
pua genera, quorum ſignificatio & vſus in ſacris obſer-
uatur libris, breuiter percurremus.

SVDARE.

Labor. Opera. SVDOR intentum laborem multamque operam
in re aliqua poſitam arguit. Cumq. me cõuertiſſem ad
Eccle. 2.11. vniuerſa opera, quæ fecerant manus meæ; & ad labo-
Ezec. 24.12 res, in quibus fruſtrà ſudaueram. Et multo labore fru-
ſtrà ſudatum eſt, & non exiuit de ea nimia rubigo.
Anxietas. Difficultas. Fatigationem, anxietatem & difficultatem aliquam
Gene. 3.19 ſubitam indicat ſudor, s. s. E. In ſudore vultus tui ve-
Luc. 22.44. ſceris pane tuo. Ille autẽ Chriſti ſeruatoris ſanguineus
ſudor arcanam quandam & vehementiſſimam luctam
indicauit, quam nos in ſacris carminibus & aliàs deſcri-
Impuritas. pſimus. Eſt etiam aliquando ſudor immunditiæ
Ezec. 24.13 ſignificatione notatus, s. s. E. Et non es mundata à
ſudoribus tuis, neque mundaberis priùs, donec quie-
Ezec. 44.18 ſcere faciam indignationem meam à te. &, Vittæ lineæ
erunt in capitibus eorum, & fœminalia linea in lum-
bis eorum, & non accingentur in ſudore.

ESVRIRE.

Defectus. Deſideriũ. ESVRITIO magnum defectum, vehemenſque
Iob. 6. 6. deſiderium ſignificat, s. s. E. Animæ eſurienti etiam
Iob. 24. 10. amara dulcia videntur. &, Eſurientibus tulerunt ſpi-
Prou. 18. 8. cas. Et animæ effœminatorum eſurient. &, Si eſurierit
inimicus tuus, ciba illum. &, Sicut ſomniat eſuriens &
Prou. 25.21 Iſai. 29.8. comedit: cùm autẽ fuerit expergefactus, vacua eſt ani-
Ierem. 31.12 ma eius. Et erit anima eorum quaſi hortus irriguus, &
Luc. 1. 53. vltrà non eſurient. &, Eſurientes impleuit bonis, & di-
uites dimiſit inanes.

SITIRE.

Deſideriũ. SITIS deſiderium vel neceſſariæ rei vel eius, ſi-
ne qua eſſe non poſſis, ex longa conſuetudine antece-
Iere. 48. 28. dentis copiæ atque vſus, s. s. E. Deſcende de gloria, &
Pſal. 62. 1. ſede in ſiti habitatio filiæ Dibon. &, Sitiuit in te anima
mea, quàm multipliciter tibi caro mea.
Fatigatio. Iter lõgum Interdum fatigationem & longum iter arguit ſitis:
Pſal. 106. 5. vt, Eſurientes & ſitientes, anima eorum in ipſis defe-
Ierem. 2. 25. cit. &, Prohibe pedem tuũ à nuditate, & guttur tuum
à ſiti. Nonnunquam ſitis inſatiabilitatem rei ade-
ptæ ſine vllo faſtidio vlteriùs etiam expetitæ ſignificat.
Eccl. 24.29 vt, Qui bibunt me, adhuc ſitient.

OBSTVPESCERE.

Res inopinata & magna. OBSTVPESCIMVS ex nouæ rei & improuiſæ
admiratione; vel ex inopinati conſilij noua notitia: vel
etiam ex caſu aut ruina inopinata: eſt enim non vulgare
1. Reg. 14.15 aut cõmune ſtuporis argumentum, s. s. E. Et factum eſt
miraculum in caſtris, ſed & omnis populus ſtationis eo-
1. Reg. 21.1 rum, qui ierant ad prædandũ, obſtupuit. &, Venit Da-
uid in Nobe ad Achimelech ſacerdotem. Et obſtupuit
Achimelech, eò quòd veniſſet Dauid, & dixit ei, Qua-
Iſai. 10.29. Ezec. 28. 19 re tu ſolus? Et obſtupuit Rama, Gabaa Saulis fugit. Et
omnes qui viderunt te in gentibus, obſtupeſcent ſu-
per te. Nihili factus es, & non eris in perpetuum.

TREMOR.

Metus. TREMOR affectus eſt metuentium, grauique ti-
Deut. 2. 25. more perturbatorum, s. s. E. Hodie incipiam immit-
tere terrorem, atque formidinem tuam in populos, qui
habitant ſub omni cælo.
Perturbatio Dolor. Magnam etiam perturbationem, ſiue ex timore, ſi-
ue ex præſenti dolore tremor arguit, s. s. E. Diſſoluta
Iere. 49. 24. eſt Damaſcus, verſa eſt in fugam, tremor apprehendit
Exod. 15. 15 eam. Et tunc conturbati ſunt principes Edom, robu-
ſtos Moab obtinuit tremor. &, Timor & tremor vene- Pſal. 54.6.
runt ſuper me, & contexerunt me tenebræ.

HORRERE.

CORPORIS horror animi dolorem, mœſtitiam- Mœſtitia.
que prodit, s. s. E. Circunfuſa enim erat mœſtitia quæ- 2. Mach. 3. 17.
dam viro, & horror corporis. per quæ manifeſtus aſpi-
cientibus dolor cordis eius aſpiciebatur.

PVDEFIERI, CONFVNDI.

PVDOR qui & confuſio atq. erubeſcentia dicitur, Irritum cõſilium vel votum.
affectum animiq. perturbationem eius arguit, qui vel
conſilij conſtanter initi, vel concepti voti impos eua-
ſerit, s. s. E. Qui perſequuntur me, cadent, & infirmi Iere. 20. 11.
erunt; confundentur vehementer, quia non intellexe-
runt opprobrium ſempiternum, quod nunquam dele-
bitur. &, Ad te Domine leuaui animam meam, Deus Pſal. 24. 1.
meus in te confido, non erubeſcam. &, Nõ erubeſcant Pſal. 89.9.
in me, qui exſpectant te Domine virtutum. Et confun- Pſal. 70. 13
dantur & deficiant detrahentes animæ meæ. Et con- Ioel. 1. 11.
fuſi ſunt agricolæ, vlulauerunt vinitores, &c.
Arguit etiam huiuſmodi affectus malefactorum pœ- Pœnitentia
nitentiam, nonnunquam quidem ſeram, ſemper au-
tem extortam, s. s. E. Confundantur omnes, qui ado- Pſalm. 96.7
rant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulachris ſuis. &,
In die illa non confunderis ſuper cunctis adinuentio- Sopho. 3.
nibus tuis, quibus præuaricata es in me.
Pudefit etiam accuſator, qui non docet crimen aut Redargutio.
calumniam in eo, cuius nomen detulerit, s. s. E. Sed 1. Pet. 3.16
cum modeſtia & timore, conſcientiam habentes bo-
nam, vt in eo quod detractant, de vobis confundantur,
qui calumniantur veſtram bonam in Chriſto conuer-
ſationem.

PARTVRIRE, PARERE.

PARTVRIENTIS habitus ingentem dolorem, Dolor.
diſcrimenque magnum arguit, s. s. E. Ecce parturit Diſcrimen. Pſal. 7.
iniuſtitiam, concepit dolorem. &, Ibi dolores, vt par- Pſal. 47.7.
turientis. &, Propterea impleti ſunt lumbi mei dolo-
re: & anguſtia poſſedit me, ſicut anguſtia parturien-
tis. &, Quare ergo vidi omnis viri manum ſuper lum- Iſai. 21.3.
bum ſuum, quaſi parturientis. &, Nunc quare mœro- Iere. 30.6.
rem contraheris? Nunquid rex non eſt tibi, aut conſi-
liarius tuus periit? Quia comprehendit te dolor ſicut Miche. 4.
parturientis. Et filij venerunt vſque ad partum, & vi- 4. Reg. 19.3
res non habet parturiens.
Parere filios abſque dolore ſubitam & inſperatam Felicitas. Salus.
ſalutem indicat, s. s. E. Antequam parturiret, peperit; Iſai. 56.7.
antequam veniret tempus eius, peperit maſculum.

CIRCA ÆTATES OBSERVATIONES QVÆDAM.

PVERI.

PVERI in plateis proiecti & neglecti calamitoſiſſi- Calamitas.
mum arguunt ciuitatis ſtatum, s. s. E. Effuſum eſt Thren. 2.11. Ibidem. 19.
in terra iecur meum, ſuper contritionem filiæ populi
mei, cùm deficeret paruulus & lactens, in plateis oppi-
di. Et leua ad Deum manus pro anima paruulorum
tuorum, qui perierunt in fame, in capite omnium com-
pitorum.
Puerorum ludentium frequentia ſalubritatem & ſe- Salubritas.
curitatem magnam ſignificat, s. s. E. Et plateæ ciuita- Securitas. Zach. 8.5.
tis complebuntur infantibus, & puellis ludentibus in
plateis eius.

SENES.

SENECTVS facilis & iucunda reip. felicitatem Felicitas reip.
arguit, s. s. E. Tunc lætabitur virgo in choro, iuuenes Iere. 31. 13
& ſenes ſimul, & conuertam luctum eorum in gau-
dium. Illud etiam longæuam vitam & rerum ſecuri- Tranquillitas longæua vita.
tatem indicat, quod ſcriptum eſt. Adhuc habitabunt
ſenes, & anus in plateis Ieruſalem, & viri baculus in Zach. 8.
manu eius, præ multitudine dierum.

DE VESTITV.

VESTITVS variæ formæ conſpiciuntur, & diſtin-
ctam ac diuerſam ſignificationem habent. Sunt au-
tem in vniuerſum duo præcipua genera, ex materia de-
finita,

finita, interq. se ferè opposita; nam quæ ex crassiori horridiorique materia constant, conditionem duriorem vel vitæ vel temporis indicant. Contrà verò, quæ ex tenui, molli & nitida materia sunt, statum & habitudinem indicant iucundiorem: sicut de vtroque genere

Hebr.11.37 scriptum est, In melotis & in pellibus caprinis egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. &,

Matt.11.8. Ecce, qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

SACCVS.

SACCVS vestitus erat pœnitentium, atque præsentem calamitatem deprecantium, vel maxima aliqua miseria, vel ærumna, vel pressura affectorum: præ-

Mœstitia. tereà publicam pœnitentiam vel sponte, vel Ecclesia-

Luctus. stico iudicio professorum. Quorum omnium illa exem-

Ezech.7.17 pla sunt. Et accingent se ciliciis, & operiet eos formido. & in omni facie confusio, & in vniuersis capitibus

Psal.29.11 eorum caluitium. &, Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, concidisti saccum meum, & circunde-

Thren.2.10. disti me lætitia. &, Consperserunt cinere capita sua,

Iob.16.15. accincti sunt ciliciis. Et saccum consui super cutem

Psal.34.13. Ion.3.6. meam, & operui cinere carnem meam. Ego autē cùm

Pœnitētia. mihi molesti essent, induebar cilicio. Et peruenit ver-

Supplicatio bum ad regem Niniuæ, & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, &

Deprecatio sedit in cinere. Exspectatæ calamitatis deprecatio-

Esth.4.2. nes huiusmodi horrido vestitu fiebant, s. s. E. Quæ cùm audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti, & in platea

Publica pœnitentia. mediæ ciuitatis voce magna clamauit, ostendens amaritudinem animæ suæ. Est etiam eorum, qui publicè

Neh.9.1. pœnitentiam ineunt, saccos induere, s. s. E. In die autem vigesima quarta huius mensis conuenerunt filij Israel in ieiunio & in saccis. Et leuans Dauid oculos suos

1.Par.21.5 vidit angelum Domini stātem, inter cælum & terram, & euaginatum gladium in manu eius, & versum cōtra Ierusalem, & ceciderunt tam ipse, quàm maiores natu

Matt.11.21 vestiti ciliciis, proni in terram. &, Si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere, pœnitentiam egissent.

Seruitus. Est etiam captiuorum vestitus, s. s. E. Et inducam

Amos.8.10. Ezech.12.3 super omne dorsum vestrum saccum, & super omne caput caluitium. Ad hoc genus pertinet illud: Et tu fili hominis fac tibi vasa transmigrationis, & transmigrabis

Gen.41.15 per diem coram eis, &c. Et huiusmodi vestes Ioseph mutasse dicitur, ad Pharaonem Ægypti gratiam, collo-

Iere.52.33. quiumque admissus. & Euilmerodach rex Babylonis mutauit vestimenta carceris Ioachim regis Iudæ.

Dolor. Pullatis vestibus vtebantur lugentes & afflicti, s. s. E.

Mœstitia. Psal.34.14 Quasi lugens & contristatus (Heb. pullatus) sic humi-

Psal.41.10 liabar. &, Quare contristatus incedo, dum affligit me

Impuritas inimicus? Vestibus immundis indutum esse, immunditiam significat, & externam impuritatem, s. s. E.

Zacha.3.3. Et Iesus erat indutus vestibus sordidis, & stabat ante fa

Egestas. Paupertas. ciem angeli. Pannorum vsus pauperum & egestate

Prou.23.21 oppressorum est, s. s. E. Quia vacantes potibus, & dan-

Iacob.2.2. Matth.11. tes symbola consumentur, & vestietur pannis dormitatio. Et si introierit vir pauper in sordido habitu.

Delitiæ. Diuitiæ. Molles vestes aulicorum & delicatorum hominum

Iacob.2.2. sunt, s. s. E. Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Etenim si introierit in conuentū vestrum vir annulum aureum habens in veste candida.

Maiestas. Gloria. Candidæ vestes ad gloriam, maiestatem, puritatem-

Puritas. Innocentia que significandam ostenduntur. Sic enim Christi trans-

Mat.17.2 figurati vestimenta facta sunt alba, sicut nix. &, Maria

Ioan.20.12 vidit duos angelos in albis sedētes. &, Ambulabunt me-

Apoc.3.4.5 cum in albis, quia digni sunt. &, Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de li-

Apocal.19. bro vitæ. Et vt ipse spiritus interpretatur, vestes, inquit, byssinæ iustificationes sanctorum sunt.

Conditio suprema & postrema. Vestes purpureæ siue hyacinthinæ supremæ & opti-

Eccles.40. mæ conditionis signum: contrà verò linum crudum, extremam significat conditionem, s. s. E. Ab eo, qui vtitur hyacintho, & portat coronam, vsque ad eum, qui operitur lino crudo. Et in omnibus istis, nemo portabat 1.Mach.10. 14.

diadema, nec induebatur purpura, vt magnificaretur Dan.5.16.

in ea. &, Si vales scripturam legere, & interpretationem eius indicare mihi, purpura vestieris.

Vestes sordidæ & non lotæ, miserorum sunt suique Miseria.

negligentium & vitæ pertæsorum, s. s. E. Mephiboseth Negligētia

quoque filius Saul descendit in occursum regis, illotis 2.Reg.19. 24.

pedibus & intonsa barba, vestesque suas non lauerat, à die qua egressus est rex, vsque ad reuersionem eius in pace. Ornatus fœminei descriptio ciuitatum de- Delitiæ.

litias & opulentiam indicat, s. s. E. Tu autem vastata Opulentia. Iere.4.30.

quid facies? cum vestieris te coccino, cùm ornata fueris monili aureo; & pinxeris stibio oculos tuos, &c.

NVDITAS.

INFANTILIS nuditas inopiam significat magnā, Inopia.

& necessariarum rerum defectum, s. s. E. Ne forte expo- Ose.2.3.

liem eam nudam, & statuam eam secundùm diem natiuitatis suæ. Nuditas & vestimentorum neglectio

magnam arguit mœstitudinem ex grauissima pertur- Mœstitudo Desiderium

batione doloris. Arguit etiam rei charissimæ desiderium, s. s. E. Super hoc plangam & vlulabo, vadam Mich.1.8.

spoliatus & nudus, faciam planctum quasi draconum, & luctum quasi struthionum.

Nudi etiam aut maxima ex parte spoliati captiui du Captiuitas.

cuntur, s. s. E. Denuda turpitudinem tuā, reuela crura, Isai.47.3

transi flumina, reuelabitur ignominia tua; & videbitur opprobrium tuum. Et transite vobis habitatio pulchra

confusa ignominia. Mich.1.11.

Nuditas etiam mentis commotionem: vt vestitus Insania.

contrà sanitatem ostendit; vtroque enim argumento Sanitas. Marc.5.

illius hominis, à dæmonio prius vexati, & deinde à Christo liberati conditiones Euangelista descripsit.

Nuditas in fuga & vestium desertio, fugā vehemen- Fuga impotens.

tem atque impotentem significat, s. s. E. Et robustus Amos.2.15

corde nudus fugiet in die illa. &, Adolescens quidam

sequutus est eum, amictus sindone super nudo, & te- Marc.14.51

nuerunt eum. At ille relicta sindone nudus profugit ab eis. Nuditas capitis, & pedum, & labiorū velatio, Desideriū.

panis sordidi vsus, hæc omnia luctum grauem comitan- Luctus.

tur, ob desiderium charissimi capitis, s. s. E. Fili homi- Ezec.24.16

nis, Ecce ego tollo à te desiderabile oculorum tuorum in plaga, & non planges neque plorabis, neque fluent lachrymæ tuæ, ingemisce tacens. Mortuorum luctum non facies, corona tua circumligata sit tibi. Et calciamenta tua erunt in pedibus tuis. Nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes. Calciamenta Afflictio.

detrahi, vestium finibus collectis crura nudari, afflicta- Calamitas.

rum rerum aut omnino pessundatarū signum est, s. s. E.

Propter multitudinem iniquitatis tuæ, reuelata sunt Iere.13.23

verecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ.

Nuditas etiam ignominiosa & pudenda res est, ideo- Reip. & religionis euersio.

que veræ religionis & bene institutæ reip. priuationē & carentiam significat, necnon & peccatoris conditionē

turpissimā oculisq. Dei exosam, s. s. E. Ecce ego congre- Ezec.16.37

gabo omnes amatores tuos, quibus commixta es: & omnes quos dilexisti, cum vniuersis quos oderas; & congregabo eos super te vndique. Et nudabo ignominiam tuam coram eis, & videbunt omnem turpitudinem tuam. &, Vt vestimentis albis induaris, vt non Apocal.3.18

appareat confusio nuditatis tuæ. &, Beatus qui vigilat

& custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & vi- Apoc.16.15

deant turpitudinem eius.

DE IIS, QVI CIRCA VESTES OBSERVANTVR, HABITIBVS.

VESTIVM laceratio siue conscissio vel publica vel priuata, ingētem animi dolorem; vel ob cōmunem, vel ob priuatam calamitatem vel calamitatis exspectationem, vel ob aliam indignitatem acceptum indicabat. Nam in chari capitis obitu & desiderio, in publicæ miseriæ sensu, in diuinæ maiestatis contemptione audita vel cognita, in maximi denique sceleris alicuius admissi detestatione vestes lacerare antiqui consueuere.

Indignatio Dolor, animi impatientia. Hic enim gestus & ipsos, qui subirent grauiter, perturbatos significabat; & spectatores vehementer mouebat. Sic Athalia conspirationis aduersum se pro regia 2.Par.23.13 familia initæ certior facta, scidit vestimenta sua, & ait, 2.Pa.34.10 Insidiæ, insidiæ. &, Iosias audita lectione libri Legis, in templo reperti, scidit vestimenta sua, & præcepit Helciæ & Ahicham filio Saphan & Achobor filio Micha; Saphan quoque scribæ & Asaiæ seruo regis, dicens, Ite & orate Dominum pro me, & pro reliquiis Israel & Iuda, super vniuersis sermonibus libri istius, qui repertus est: magnus enim furor Dominini stillauit super nos, Gen.44.12. &c. Sic & filij Israel perturbati propter dedecus, & notam generi suo inustam, scypho Iosephi in Biniamin fratris sarcinis inuento, sciderunt vestimenta sua. Act.14.13 Vestes etiam scindunt suas Barnabas & Paulus ex perturbatione, quòd se præter fas pro diis coli animaduerterent. Act.22.23 Sic turba Iudæorum vestibus scissis & proiectis, puluerem in aëra iactabant; blasphemiæ damnantes Paulum, & detestati. quanquam iniquè tamen ex more gestus inibatur. Est etiam vestium scissio aliquando Ioel.2.14. pœnitentiæ signum exterius, s. s. E. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.

Fuga præceps. Amos.2.16. Vestem deserere, signum est præcipitis atque impotentis fugæ, animumque vehementi turbatum metu arguit, s. s. E. Et robustus corde, &c. &, Qui in agro Marc.13.16 est, non reuertatur retrò tollere vestimentum suum. Mar.14.52 &, Iuuenis ille qui sequebatur Iesum amictus sindone, super nudum, cùm teneretur, reiecta sindone, nudus profugit.

Expeditio. Præcinctæ vestes, promptum, paratum, expeditumq; Daniel.10.5 ad agendum significant hominem, s. s. E. Et vidi, & ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro Psal.17.33. Luc.12. obrizo. Et Deus, qui præcinxit me virtute. &, Sint lum-Acto.12.8. bi vestri præcincti. &, Præcingere, & calcia te caligas Vigilantia. Studium. tuas. Vestes non exuere, vigilantiam & studium, atque curam erga susceptum negotium indicat, s. s. E. Nehe.4.23. Ego autem & fratres mei, & pueri mei, & custodes, qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra, vnusquisque tantùm nudabatur ad baptismum.

Consuetudo. Dissuetudo. Vestiri & nudari symbolicôs consuetudinem dissuetudinemq; significat, & variorum morum vsum, s. s. E. Abijciamus opera tenebrarum, & induamur arma lu-Rom.13.12 cis. &, Induimini Dominũ nostrum Iesum Christum; satagite per bonam cõuersationem vt induamini eum.

Munus. Persona. 1.Mach.10 21. Nonnunquam ex forma & genere vestium munus & officium personæ cognoscitur, s. s. E. Et induit se Ionathas stola sancta septimo mense anno 160. quo vestitu Sacerdos indicatur.

Ignominia 1.Paral.19. 24. Vestes præscindere alicui, genus fuit contumeliæ & ignominiæ grauissimum, s. s. E. Igitur Hanon pueros Dauid derasit & decaluauit. Et præscidit tunicas eorũ à natibus vsque ad pedes. Ad hoc genus illud spectat: Acto.16.22 Et magistratus scissis tunicis eorum, iusserunt eos virgis cædi.

Vulnera. Thren.4. Vestes cruentatæ vulnera arguunt eorum ipsorum, à quibus gestantur, s. s. E. Errauerunt cæci in plateis, polluti sunt sanguine; cumque non possent, tenuerunt lacinias suas.

Plausus. Obseruatio maxima. Matth.21. Marc.11. Vestes proprias alicui prætereunti sternere, summi honoris ac maximæ obseruationis argumentum est. Id quod Christo regi suscepto à Ierosolymitana gẽte præstitum Euangelistæ describunt.

Sanitas mentis. Marc.5. Vestitum esse & compositum, sanam mentem indicat, in eo, qui antea insaniebat, & dæmoniis actus nudus agebat. Huiusmodi argumento furiosissimus ille dæmoniacus anteà, liberatus probabatur iis, quibus notus erat.

Indignatio Tumultus. Vestitum & calciatum aliquem arripi, furiosum indignationis impetum in eo arguit, à quo iubetur ar-Daniel.3.22 ripi, s. s. E. Et confestim viri illi vincti cum braccis suis, & tiaris, & calciamentis, & vestibus missi sunt in medio fornacis ignis ardentis.

Ignoratio. Velatum esse facie, cæcitatem, & cognitionis, ac mentis turbationem significat, ex D. Pauli interpreta-2.Cor.3.12 tione & longa expositione, in Epistola ad Corinth.

Prostitutio Nah.3.5. Sinus vestis super faciem mulieris impositæ, habitus est prostitutæ & impudicæ fœminæ, s. s. E. Ecce ego ad te, dicit Dominus, & reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam Gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam.

GESTAMINA VT ARMA, &c.

VNCTIO.

Paupertas. Gen.32.10. BACVLVS à iuuene gestatus paupertatem & conditionem tenuem arguit, s. s. E. In baculo meo transiui Iordanem istum; & nunc regredior cum duabus turmis. Vita longa. Zach.8.4 Senex verò baculum gestans, longam vitam & placidam senectam significat, s. s. E. Adhuc habitabunt senes, & anus in plateis Ierusalem, & viri baculus in manu eius, præ multitudine dierum.

Expeditio. 1.Paral.12. Armatum esse ex verbo חלץ Hebraico expeditionẽ ad rem gerendam significat, s. s. E. Filij Iuda portantes clypeum & hastam sex millia octingenti expediti ad prœlium.

Sacerdotalis dignitas. Regia dignitas. Leuit.4.3. Numer.3.3. 1.Reg.9. Psal.88.21 Isai.61.1. Vnctum esse, eorum est, qui in dignitate vel regia, vel sacerdotali constituti sunt, s. s. E. Si Sacerdos qui vnctus est peccauerit. Et filij Aaron, & qui vncti sunt. &, Cras mittam ad te virum, de tribu Beniamin; vnges eum ducem super populum meum Israel. &, Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo vnxi eum. Et spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit me.

Lætitia. Cultus. Voluptas. Ruth 3.4. Matth.6.17 Ezec.16.9. Est & alia priuatorum hominum vnctio, quæ lætitiam, delitias, voluptatemque significat & indicat, s. s. E. Lauare igitur & vngere & induere cultioribus vestimentis. &, Laui te, & vnxi te oleo. &, Tu autem cùm ieiunas, vnge oleo caput tuum. &, Oliuas plantabis, & non vngeris oleo.

Medicamentum. Marc.6.13. Iacob.5. Medicamentorum genus etiam est olei vnctio, magis à Deo ex ritu, cæremonia & significatione, quàm ex natura efficax, s. s. E. Et vngebant oleo multos ægros, & sanabantur. Quod apud Iacobum legimus de sacramento vnctionis, aliâs explicabimus.

CORONA.

Gloria. Dignitas. Iob.19.9. Iob.31.36. Psal.20.4. CORONA gloriæ plerumque index est eorum, qui propter dignitatem aut res præclarè gestas insigniuntur, s. s. E. Spoliauit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo. &, In humero meo portem illum, & circundem illum quasi coronam mihi? Et posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.

Ebrietas. Voluptas. Isai.28.1. Sed aliquando vitiosam & voluptatibus deditam vitam corona arguit. Solebant enim in conuiuiis coronis & vnguentis vti antiqui, s. s. E. Væ coronæ superbiæ, ebriis Ephraim.

SCEPTRVM.

Annuere. Esth.8.5. SCEPTRVM extendere, annuentis regis habitus est, s. s. E. At ille ex more sceptrum aureum prætendit manu. quo signum clementiæ monstrabatur.

GLADIVS.

Vltio. Terror. Exod.15. Psalm.7.13. Ezec.32.11 GLADII euaginatio aut etiam vibratio, vltionis & vindictæ minas significat, atque etiam terrorem illis, in quos vibratur, incutiendum, s. s. E. Euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. Et gladium suum vibrabit. &, Cùm volare cœperit gladius meus super facies eorum: & obstupescent repentè singuli pro anima sua, in die ruinæ suæ.

VEXILLVM vel SIGNVM.

Cõuocatio Ierem.4.6. Iere.51.12 VEXILLVM vel signum in altum sublatum, conuocationem significat, s. s. E. Congregamini, & ingrediamur ciuitates munitas, leuate signum in Sion. &, Leuate signum in terra, clangite buccina in montibus.

Victoria. Vexillum super muros statutũ victoriæ signum est, s. s. E.

Iere. 51. 12. s. s. e. Super muros Babylonis leuate signum, augete custodiam, leuate custodes, præparate insidias, &c.

TVBA.

Pax. Securitas. Iere. 42. 14. TVBÆ sonitum vel clangorem non audire, à bello procul esse significat. vt, Ad terram Ægypti pergemus, vbi bellum non videbimus, & clangorem tubæ non audiemus.

CRVX.

Deliberatū periculum. CRVCEM baiulare aliquem, ignominiæ & periculi subeundi signum est: isque dicitur crucem suam tollere, qui deliberato animo sese mortis etiam ignominiosæ periculo, propter aliquam causam, constanter Matt. 8. 14. obiicit. vt, Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

TENTORIVM.

Bellum deliberatum. TENTORIVM fixum, ducem aut imperatorem bellum deliberato animo suscipientem & inferentem loco alicui indicat. vt, Ecce ego mittam & assumam Na- Iere. 43. 11. buchodonosor regem Babylonis seruum meum, & ponam thronum, Hebraicè tentorium eius, super lapides istos, quos abscondi. Et statuet solium suum super eos, veniensque percutiet terram, &c.

CLAMOR.

Longior auditio. CLAMOR in montibus editus, longiùs auditur, atque ad hanc significationē illud spectat: Quàm pul- Isai. 52. 7. chri super montes pedes annuntiantis & prædicantis Iere. 31. 15. pacem. Sic etiam apud Ieremiam: Hæc dicit Dominus, Vox in excelso audita est lamentationis, luctus & fletus Rachel.

Coactio. Cōuocatio. Aliquando congregandi populi causa, in montibus clamatur, s. s. e. Annuntiate in Iudah, & in Ierusalem auditum facite, loquimini & canite tuba in terra.

Calamitas. Miseria. Ierem. 4. 21. Clamor in domibus ipsis turbationem subitam ex repentina calamitate & miseria ortam arguit, s. s. e. Audiatur clamor de domibus eorum; adduces enim super eos latronem repentè.

FREMITVS.

Alacritas. Isai. 42. 13. FREMITVS & vox vehemens atque magna, alacrem fortemque in bello animum indicat, s. s. e. Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelum: vociferabitur & clamabit, super inimicos suos confortabitur. Indignationem præterea & zelum atque vltionis cupiditatem ostendit fremitus in eo à Iere. 25. 30. quo editur, s. s. e. Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo suo dabit vocem suam, rugiens rugiet super decorem suum.

GEMITVS.

Oppressio. Prou. 29. 2. Ezec. 24. 23. GEMITVS oppressorum est, s. s. e. Cùm impij sumpserint principatum, gemet populus. &, Non plangetis neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris, & vnusquisque gemet ad fratrem suum. &, Vt Psal. 101. 6. audiret gemitus compeditorum, vt solueret filios interemptorum. &, Miles captiuus abductus est, & ancillæ Nahum. 2. 7. eius minabantur, gementes vt columbæ.

Pœnitentia sera. Prouer. 5. 11. Est etiam pœnitentiæ comes gemitus, sed aliquando nimium seræ, s. s. e. Ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & gemas in nouissimis, quando consumpseris carnes tuas & corpus tuum.

Inuitus. Coactio. Hebr. 13. 17. Gemunt etiam ij, qui inuiti aliquid agunt, s. s. e. Vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes, hoc enim non expedit vobis.

Interfectio. Ezec. 26. 15. Ezec. 30. 24. Præterea gemitus in bello necem & stragem arguūt occisorum, s. s. e. Nunquid non à sonitu ruinę tuæ & gemitu interfectorum tuorum cōmouebuntur insulæ? Et gement gemitibus interfecti, coram facie eius.

FLERE, FLETVS, PLANCTVS.

Mœstitia. Desideriū. Psal. 136. Isai. 22. 4. FLETVS mœstitiæ & desiderij magni erga rem charam index est, s. s. e. Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus dum recordaremur tui Sion. &, Recedite à me, amarè flebo, nolite incumbere vt consolemini me, super vastitatem filiæ populi mei. Atque ita in filiorum, aut aliàs charissimorum capitum desiderio fletus mentio fit.

Sed etiam ex lætitia subita impotētiq. animi gaudio fletus erumpit, s. s. e. In diebus illis & in tempore illo venient filii Israel, & filij Iuda simul ambulantes & flentes properabunt, & Dominum Deum suum quærent. Hoc modo Ioseph ex subita & magna lætitia agnitis fratribus, fratres autem ex lætitia simul & pœnitentia simul fleuisse accepimus, s. s. e. Cumque amplexatus recidisset super collum Beniamin fleuit, illo quoque flente super collum eius, &c. Lætitia. Ierem. 50. 4 Gen. 45. 14

Planctus calamitatem vel priuatam vel publicam arguit, aut desiderium personæ charissimæ vel benemerentis, s. s. e. Celebrauerunt exequias planctu magno atque vehemente. Et completi sunt dies planctus lugentium Mosen. &, Conuertisti planctum meum in gaudium mihi. illud verò ad publicæ calamitatis planctum indicandum facit. Vox clamoris de Horonaim, vastitas & contritio magna. Desideriū. Genes. 50. 4 Deut. 34. 8. Iere. 48. 3.

LÆTITIA, EXVLTATIO.

LÆTITIA, cùm ad cælum & terram, atque ad inanimatas res refertur, roris, & fructuum felicitatem, vbertatemque maximam indicat, atque allegoricōs diuini spiritus gratiam abundanter hominibus communicatam, s. s. e. Laudate cæli, quoniam misericordiam fecit Dominus, iubilate extrema terræ, resonate montes laudationem saltus, & omne lignum eius, quoniam redemit Dominus Iacob, & Israel gloriabitur. &, Lætentur cæli, & exultet terra, commoueatur mare & plenitudo eius, gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt. Nam de hominum lætitia, satis, abundeque in libro de Arcano sermone est explicatum. Felicitas. Gratia diuina. Isai. 44. 23. Psal. 95. 12.

Lætificare aliquem, est voti cōpotem efficere, s. s. e. Exaltasti dexteram deprimentium eum, lætificasti omnes inimicos eius. Psal. 88. 43.

Exultare eorum est, quibus magnum aliquod beneficium diuinitus contigit, vel votum ex animi sententia cessit, s. s. e. Exultauit cor meum in Domino: & exaltatum est cor meum in Deo meo. &, Lætabor & exultabo in te. &, Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. 1. Reg. 2. 1. Psal 9. 3. Psalm. 106. 22.

LAVDARE, LAVS, BEATIFICATIO.

LAVDATIO aut ab aliquo beneficiis affecto proficiscitur, atque ita vox est, & oratio mentis gratulantis, s. s. e. In medio Ecclesiæ laudabo te. Qui timetis Dominum, laudate eum. Vniuersum semen Iacob glorificate eum. Laudabunt Dominū, qui requirunt eum: viuent corda eorum in sæculum. &, Lauda habitatio Sion. Aut etiam alienæ virtutis, probitatis vel felicitatis testimonium ac prædicatio laus est, s. s. e. Et nuntiauerunt principes Pharaoni, & laudauerunt eum. &, Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suę. Et laudet te alienus, & non os tuum. &, Laudaui magis mortuos quàm viuentes. &, Beatos vos dicent omnes Gentes, eritis enim vos terra desiderabilis. &, Beatam me dicent omnes generationes. Gratulatio. Supplicatio. Psal. 21. 23. Isai. 12. 6. Prædicatio. Commendatio. Gen. 12. 15. Psal. 10. 3. Prouer. 17. 2. Mal. 21. 12. Luc. 1.

CANTVS, CANERE,

CANTVS lætum affectum plerumque significat, & ad laudationem non rarò refertur: est enim eorum, qui vel beneficio affecti sunt, vel aliàs voti compotes euasere, s. s. e. Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi. Et misericordias Domini in æternum cantabo. Et psalmos nostros cantabimus in domo Domini. Laus. Gratulatio. Commendatio. Psalm. 12. 6. Psalm. 88. 2. Isai. 38. 20.

Solet etiam mœstitiæ depulsæ, gaudiique succedentis cantus esse testis, s. s. e. Et nunc qui redempti sunt à Domino, reuertentur & venient in Sion laudantes, Hebraicè canentes, & lætitia sempiterna super capita eorum. Et canet ibi iuxta dies iuuentutis suæ, & iuxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti. Tristitiæ expulsio. Isai. 51. 11. Ose. 2. 15.

Diffamatio Nonnunquam verò cantus in alicuius opprobrium, ignominiam, vituperationemque initur, & idem est, quod fabula aut libellus infamiæ apud Latinos, s. s. E.
Psal. 68. 13 Thren. 3. 63. In me psallebant qui bibebant vinum, s. s. E. Sessionem eorum & resurrectionem eorum vide, ego sum psalmus eorum.

CORNV SONARE.

Belli indicatio. CORNV vel buccina sonans excitationem & hominum conuocationem ad bellum præsertim significat; quanquam & aliis etiam nominibus cornu sonatur: veruntamen semper monendi causa, s. s. E. Leuate
Ierem. 51. 27 signum in terra, clangite buccina in montibus, sanctificate super eam gentes: annuntiate contra illam regibus. Et ille viderit gladium venientem super terram,
Ezech. 33. 3 & cecinerit buccina, & annuntiauerit populo, &c.

LABORARE.

Oppressio. Difficultas. LABORANDI verbo & similitudine magnam oppressionem aut difficillimum opus & onus aliquando significant sacræ literæ, s. s. E. Dico vobis, quid fecerint
4 Reg. 7. 12 Psal. 6. 7. nobis Syri, sciunt quòd fame laboremus. Et laboraui in gemitu meo. Et frustrà laborauit, nullo timore co-
Iob. 39. 19. gente. Et facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens.
Isai. 1. 14. Molestia. Peccata. Illud autem magno mysterio à Christo Domino pronuntiatum grauissimum peccatorum pondus significat, quo filij Adæ miserè vrgentur. Venite ad me om-
Matt. 11. 28 nes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.

DOLERE.

Affectus grauissimus DOLET aliquis vel suam vel alienam vicem; estq. grauissimus affectus dolor à corpore ad animum similitudine translata, s. s. E. Non est qui vicem meam doleat,
1. Reg. 22. 8 2. Reg. 1. 26 hoc est, qui res meas curet bono studio. &, Doleo super te frater mi Ionathan.

Animi demissio. Est autem dolor parturientis magnus, & periculo proximus, isque affectus in similitudinem adductus, animi demissionem & consilij inopiam ferè significat,
Isai. 13. 8 Psal. 47. 7. s. s. E. Quasi parturiens dolebunt. &, Ibi dolores vt parturientis. In vniuersum autem dolor magnum & difficilem laborem arguit.

MORS.

Insania. Perturbatio. MORTIS significationes in libro de Arcano sermone docuimus: ad hanc verò quam nunc sequimur rationem, illud obseruari operæpretium fuerit, mortis similitudine insaniæ affectum & animi pertur-
Isai. 59. 10. bationem vehementem significari, s. s. E. Impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.

DE ACTIONIBVS.

ACTIONES etiam ad exteriorem vel personam, vel rem transeuntes sua significatione non carent, quarum genera quædam breuiter exponemus, quibus aliorum etiam rationes cognosci possint.

LIGARE, INVOLVERE.

Difficultas. Impedimentum. LIGATIO impedimentum arguit; non enim si quis ligetur, procedere potest, aut ex animi sententia
Ezech. 3. 25 ambulare, s. s. E. Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula; & ligabunt te in eis, & non egredieris in
Absconsio. Custodia. medio eorum. Res etiam ligantur ad conseruationem & absconsionem, siue custodiam; in chartis enim aut aliàs in tela vel alio inuolucro colligari solent, quæ chara sunt, & ad custodiam seponuntur, s. s. E. Colli-
Ose. 13. 12. gata est iniquitas Ephraim, & absconditũ est peccatum eius. Inuolui autem solent res, quæ aliò asportandæ
Spoliatio. sunt, atque eiusmodi similitudine actionis spoliatio-
Iere. 43. 12. nem & prædam actam interpretamur, s. s. E. Et amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo, & egredietur inde in pace.

MOLERE.

MOLERE captiuorum & seruorum est, eamque
Isai. 47. 2. vitæ conditionem arguit, s. s. E. Tolle molam & mole farinam. Sic etiam Samson in carcere molebat. Et duæ Iud. 16. 21.
erunt molentes in mola, vna assumetur & altera relinquetur. Matth. 24.

EFFVNDERE vel DIFFVNDERE.

COPIÆ abundantiæq. signũ est effusio siue diffusio, eandemq. rem significat, siue in bonum siue in malum, s. s. E. Effundam spiritum meum super omnem Ioel. 2. 28.
carnem. &, Diffusa est gratia in labiis tuis. &, Charitas Psal. 44.
Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctũ, Rom. 5. 5.
qui datus est nobis. &, Effuderunt sanguinem eorum Psal. 78. 3
in circuitu Ierusalem. &, Effunde super eos iram tuam. Psal. 68. 25.

INSVFFLARE.

INSVFFLARE in alium virtutis communicatæ signum est: Sic enim naturæ humanæ mentem cogni- Virtutis cõmunicatio.
tionis & virtutis compotem à Deo donatam fuisse legimus. vt, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Et Genes. 2. 7.
Christus virtutẽ, facultatem & auctoritatem magnam, Spiritus etiam sancti communicationem ad ministerium obeundum opportunam tradidisse dicitur huiusmodi actione, s. s. E. Hoc cùm dixisset, insufflauit, & Iohan. 20.
dixit eis, Accipite Spiritum sanctum. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.

CONCVLCARE.

CONCVLCANTVR ea, quæ vel subiguntur & Humiliatio.
domantur, vel contemnuntur, atque damnantur, vt Deiectio.
inutilia, s. s. E. Pedibus conculcabitur corona superbiæ Neglectio.
ebriorum Ephraim. Et nolite mittere margaritas ante Contemptio.
porcos, ne forte conculcent eas, & conuersi dirum- Isai. 28. 3.
pant vos. Matth. 5. 8.

QVÆRERE.

QVÆRI aliquam rem, nec reperiri tamen, idem Desideratio
significat quod non extare ac periisse, s. s. E. In nihilum redigam te, & non eris, & requisita non inuenieris. Eze. 26. 21

TENERE siue APPREHENDERE.

TENERE siue apprehendere ex verbo Græco Vis.
κρατεῖν, propriè ad vim allatam significandam dicitur,
s. s. E. Egressus autem seruus ille, inuenit vnum de con Matt. 18. 27
seruis suis, qui debebat ei centum denarios, & tenens suffocabat eum, &c.

TANGERE.

TANGERE aliquem ad animationem & metus Animatio.
ac pauoris ademptionem, denique ad virtutis instaura- Restitutio.
tionem pertinet, s. s. E. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde, & accessit Iesus, & tetigit eos, dicens: Surgite, & nolite timere. Matt. 17. 6.

FERIRE.

FERIRE alapis aliquem, grauissimæ contumeliæ Contumelia grauis.
genus est, s. s. E. Ideo etiam bis à Iohanne Euangeli- Ioh. 18. 22.
sta in historia passionis Domini notatur. 19. 3.

CVRATIO & SANATIO.

PECCATORVM remissionem & condonationem Remissio.
sanandi verbis & curandi, sacer sermo significat. Est Venia.
enim grauissima animorum ægritudo peccatum, & quæ ad interitum deducat. Imò quod magis formidandum sit, est interitus ipse, s. s. E. Conuertimini fi- Ierem. 3. 22.
lij reuertentes, & sanabo auersiones vestras.

ABSCONDERE, ABSCONDI, LATERE.

ABSCONDERE se, aut latere, fallendi studiũ ani- Fallere.
mumque significat, s. s. E. Et abscondit se Adam & Gen. 3. 9.
vxor eius à facie Domini, in medio ligni paradisi. &, Vocem tuam audiui in paradiso, & timui eò quòd nudus essem, & abscondi me. Et panis absconditus sua- Prouer. 9. 17
uior. &, Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Prou. 28. 1.
Est etiam insidias parantium abscondere & abscon- Insidiæ.
di, s. s. E. Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscon- Prou. 1. 11.
damus tendiculas contra insontem frustrà. Et captio Psal. 34. 7.
quam abscondit, apprehendat eum. Et absconderunt superbi laqueum mihi.
Est etiam abscondere rem aliquam vel charam vel Sepositio.
sanctam,

Res chara. ſanctam vel ſecretam nec omnibus communem, ſed
Pſal.30.20 quibuſdam paratam ſeruare, s.s.E. Quàm magna mul
titudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti ti-
Pſal.30.39 mentibus te! Et non abſcondi miſericordiam tuam, &
veritatem tuam à conſilio multo. Atque ad hanc ſen-
tentiam omnis ferè ratio theſaurorum, & aliarum re-
Iſai.45.3. rum abſconditarum refertur, s.s.E. Dabo tibi theſau-
ros abſconditos & arcana ſecretorum, &c.

Obſeruantia. Iuuenes præſentibus ſenibus abſcondi, honoris ac
obſeruantiæ & reuerentiæ ſignificationē exhibet. s.s.E.
Iob.29.8. Videbant me iuuenes, & abſcondebantur: & ſenes aſ-
ſurgentes ſtabant mihi.

RELINQVERE.

Studium. RELINQVERE rem aliquam aliâs non negli-
gendam, ſiue opus inceptum, cogitationem aliò tra-
ductam indicat, magno ſtudio adiuncto & celerita-
Ioan.4.28 tis cura. Sic enim Samaritis illa fœmina, relicta hydria,
in vrbem cucurriſſe deſcribitur, magna cupiditate nun
tiandæ Chriſti magnitudinis.

DVCERE.

Doctrina. Diſciplina. Luc.6. DVCERE propriè ducum eſt, ſed transfertur ad
præceptores & magiſtros, s.s.E. Nunquid poteſt cæ-
cus cæcum ducere?

Capi. Vinci. Mar.14.44 Matt.10.18 Ioh.21.18. Eſt etiam captorum, vinctorum, & damnatorū du-
ci, s.s.E. Tenete eum, & ducite cautè. Et ad reges du-
cemini propter me. Et alius te cinget, & ducet quò
volet.

SCRIBERE.

Affirmatio. Comprobatio. Iſai.44.5. Phil.19. 2.Theſſ.3.17. SCRIBERE manu propria, affirmantium & com
probantium eſt, s.s.E. Iſte dicet, Domini ego ſum. Et
ille vocabit in nomine Iacob, & hic ſcribet manu ſua
Domino. &, Ego Paulus ſcripſi manu mea. &, Saluta-
tio mea manu Pauli.

ÆDIFICARE.

Securitas. Ezec.28.26 ÆDIFICARE & plantare pacis, ſecuritatis &
quietis cogitationem indicat, s.s.E. Et habitabunt in
ea ſecuri, & ædificabunt domos, & plantabunt vineas,
& habitabunt confidenter.

CONDITIONVM HABITVS.

SVNT etiam & in hominum conditionibus habi-
tuum obſeruationes quædam illuſtres, magnæque ſi-
gnificationis, ad ſcripturarum cognoſcendam ſenten-
tiam, quas ſuis in locis obſeruare, fuerit oportunum. vt
ſi rex ſedens deſcribatur, regia auctoritate, atque mu-
nere ſuo fungi cognoſcitur. Sic etiam præceptor ſe-
dens aut ſtans; magiſter os aperiens. Quorum pluri-
ma & varia exempla cùm ſint, nos quædam certa ge-
nera tantùm ſubiiciemus; ex quibus aliorum in ſuis
ordinibus ratio, per ſimilitudinem aut collationem
explicetur.

IVVENTVS.

Tranquillitas. Iere.31.13. VT iuuentus læta, quæ publicæ rei tranquillitatē &
felicitatem indicat, s.s.E. Tūc lætabitur virgo in choro,
iuuenes & ſenes ſimul. Et cōuertam luctum eorum in
Pſal.67.26 gaudium, & conſolabor eos, & lætificabo à dolore ſuo.
Et præuenerunt principes cōiuncti pſallentibus in me-
Turbatio Reipub. Thren.5.14 dio iuuēcularum tympaniſtriarum. Contra verò iuue-
nes lętitia carentes rerum perturbationem, & miſerum
ſtatum indicant, s.s.E. Senes defecerunt de portis, &
iuuenes de choro pſallentium.

SACERDOS.

Felicitas. Iere.31.14. SACERDOS bene habens & lætus, felicem rerum
cōſtitutionem ſecurumq. tempus & gratia Dei abun-
dantem Eccleſiam myſticè indicat, s.s.E. Et inebriabo
animam ſacerdotum pinguedine, & populus meus bo-
nis meis adimplebitur.

CAPTIVI.

Migratio. Abductio. Iere.46.18. CAPTIVI & migrantes ſiue abducti à victoribus
in aliam regionem certos habitus & veſtes, & ſupelle-
ctilem habent, s.s.E. Vaſa tranſmigrationis fac tibi ha-
bitatrix filia Ægypti.

ANIMANTIVM HABITVS.

IN cæteris etiam, præter hominem, animantibus,
ſuos habitus variarum affectionum indices, notari ob-
ſeruarique ſolent: quos eadem quoque ratione cogni-
tu dignos arbitramur. Nihil enim eſt in ſacris libris vel
minimum deſcriptum, quod vel ſignificatione careat
certa, vel diligentem cognitionem à lectoribus ſtudio-
ſis non requirat. Huius igitur generis quædam à nobis
obſeruata capita breuibus exponemus exemplis.

AVIS.

AVES volantes celeritatem, diligentiam & atten- Celeritas. Diligentia.
tionem docent, ex qua ſimilitudine illud ſcriptum eſt: Iſai.31.5
Sicut aues volantes, ſic proteget Dominus exercituum
Ieruſalem, protegens & liberans, tranſiens & ſaluans.
Aues liberè vagantes, & temerè prouolantes, vaſtatio- Vaſtatio.
nem locorum arguunt, s.s.E. Intuitus ſum, & non erat Ierem.4.20.
homo, & omne volatile cæli receſſit.

Aues & feræ cadauera lacerantes, hoſtium grauiſſi- Hoſtes.
morum, & nocentiſſimorum imaginem præbent, s.s.E.
Nunquid auis diſcolor hæreditas mea mihi? Nunquid Iere.12.10
auis tincta, per totum? Venite & congregamini omnes
beſtiæ terræ, properate ad deuorandum.

BOS, ASINVS.

BOS & aſinus in ſegetem immiſſus, agrorum luxu- Fertilitas.
riem & anni felicitatem, terræque fertilitatem ſigni-
ficat, s.s.E. Beati, qui ſeminatis ſuper omnes aquas, im- Iſai.32.20
mittentes pedem bouis & aſini.

CANIS.

CANIS vigiliam & cuſtodiam ſignificat, vt in Ar- Speculator improbus.
cano ſermone docuimus. Quam ob rem canis mutus
Prophetā & Sacerdotē cū qui officio ſuo deeſt, deſcri-
ptione appoſita, indicat, s.s.E. Speculatores eius cęci om Iſai.56.10.
nes neſcierūt vniuerſi, canes muti non valentes latrare.

FERÆ.

FERÆ cadauera lacerantes, hoſtes crudeliſſimos Hoſtis cruentus.
bello infeſtos indicant, s.s.E. Venite, congregamini Iere.4.10.
omnes beſtiæ terræ, properate ad deuorandum.

COLVBER, DRACO, &c. eius generis.

COLVBRI quieſcētes loci ipſius tum vaſtitatem, Ariditas. Vaſtatio.
tum etiam ariditatem & ſiccitatem intemperatam ar-
guunt. Etenim hoc genus arida & inhoſpita loca amat, Iſai.35.7.
s.s.E. In cubilibus, in quibus prius habitabant dra-
cones, orietur viror calami ac iunci. Et erit Aſor in ha- Iere.49.33.
bitaculum draconum deſerta vſque in æternum, non
manebit in ea vir, &c.

Coluber innocens, ſecuritatem & felicitatem indi- Securitas.
cat, s.s.E. Serpenti puluis panis eius, non nocebunt, Iſai.65.25.
neque occident in omni monte ſancto meo.

DE RERVM ALIARVM HABITV.

MVLTI etiam in rebus iis, quæ ſecundùm natu-
ram exiſtunt & fiunt, habitus ſpectantur, ſiue id
genus habitudines dicere malumus, quarum diligens
obſeruatio plurimum ad ſcripturarum ſententiam ex-
pendendā atque explicandam afferre poteſt adiumen-
ti. Earum autem nos ſumma quædam capita certis ex-
emplis illuſtrata indicabimus, ſatis vt arbitramur, ad
eiuſmodi genus omne ex noſtrarum collatione obſer-
uationum cognoſcendum, lucis allatura.

CÆLVM.

CÆLI commotio & turbatio timorem & ter- Timor. Terror.
rorem, dolorem, calamitatem etiam, & animorum Perturbatio.
perturbationem affert, idque eiuſmodi deſcriptiones
ſignificant, s.s.E. Quoniam ſtellæ cæli, & ſplendor ea- Iſai.13.10
rum non expandent lumen ſuum. Obtenebratus eſt
Sol in

Sol in ortu suo, & Luna non splendebit in lumine suo.
Isai. 50. 3. &, Induam cælos tenebris, & saccum ponam vestimen-
Ierem. 4. 20 tum eorum. Et aspexi terram, & ecce vacua erat, & ni-
Ibidem. 8. hili; & cælos, & non erat lux in eis. Et lugebit omnis
terra, & mœrebunt cæli desuper, eò quòd locutus sum;
Ezech. 32. 7 cogitaui & non pænituit me, & operiam cùm extinctus
fueris, cælos, & nigrescere faciam stellas eius: Solem
nube tegam, & Luna non dabit lumen suum, omnia
luminaria cæli mœrere faciam super te, & dabo tene-
Ioel. 2. 9 bras super terram tuam, dicit Dominus Deus. Et à fa-
cie eius contremuit terra, & cæli moti sunt; Sol & Lu-
na obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem
suum.

Cælorum concitatio & perturbatio, atque, vt ita in-
Indignatio Dei. terpretemur, desolatio, magnam Dei indignationem
significat, ob improborum hominum stultissima con-
Iere. 2. 12. silia & opera, s. s. E. Obstupescite cæli super hoc, &
portæ eius desolamini vehementer, dicit Dominus.
Duo enim mala fecit populus meus, me dereliquerunt
fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas cisternas
dissipatas, quæ continere non valent aquas.

Lætitia. Maxima felicitas. Cæli & terræ cantus lætitiam summam significat,
s. s. E. Laudate cæli, & exulta terra, iubilate montes
Isai. 49. 13. laudem, quia consolatus est Dominus populum suum.
Iere. 51. 48. Et laudabunt super Babylonem cæli & terra, & omnia
quæ in eis sunt, quia ab Aquilone venient ei prædones,
ait Dominus.

Sol.

Calamitas. Solis obtenebratio, obscuratio vel denigratio,
Indignatio. maximam miseriam, calamitatem, atque etiam Dei
Vltio. iram, indignationemque aut vltionem etiam prodit,
idque perpetuum multis exemplis obseruatur, s. s. E.
Isai. 24. 23. Erubescet Luna, & confundetur Sol cùm regnauerit
Dominus exercituum in monte Sion, & in Ierusalem.
Calamitas festina. Sol ante tempus occidens, festinam & præmaturam ca-
Iere. 15. 9. lamitatem significat & portendit, s. s. E. Defecit ani-
ma eius, occidit ei Sol, cùm adhuc esset dies, confusa
est, & erubuit: eodem modo de Lunæ & stellarum ob-
tenebratione est exponendum.

Terra.

Terror. Terræ motus terrorem, perturbationem & cala-
Calamitas. Ezec. 38. 19 mitatem grauissimam ostendit. Quia in die illa erit
commotio magna super terram Israel, & cõmouebun-
tur à facie mea pisces maris, & volucres cæli & bestiæ
agri, &c.

Inutilis res. Terra tenebrosa, quam interpres vetus serotinam
vocat, inutilem rem & abiectione dignam significat,
Iere. 2. 31. s. s. E. Nunquid solitudo factus sum Israeli aut terra
Aerumna. serotina? Terra lugens ærumnam, pressuram &
Pressura. Iere. 4. 28. afflictionem ostendit, s. s. E. Lugebit terra, & mœre-
bunt cæli desuper.

Vastatio. Sic etiam terra exinanita vastatione & desolationem
Iere. 12. 4. arguit, s. s. E. Vsque quo lugebit terra, & herba omnis
regionis siccabitur, propter malitiã habitantium in ea?
Pax. Terra culta & exercitata pacem & securitatem in-
Securitas. Iere. 31. 5. dicat, s. s. E. Adhuc plantabis vineas in monte Sama-
riæ, plantabunt plantantes.

Lætitia publica. Terræ cantus vel laudatio vel iubilatio, lætitiam ma
gnam, publicamque indicat, s. s. E. Laudate cæli &
Isai. 49. 13. Iere. 51. 48. exulta terra, iubilate montes, & laudabunt super Ba-
bylonem cæli & terra, & omnia, quæ in eis sunt.

Altitudo.

Conspicuitas. Altitudo maximè conspicua est hominum ocu
lis longiusque prospicitur. Quam ob rem Aman gra-
uissimæ ignominiæ causa crucem quinquaginta cubi-
tis altam Mardochæo vehementer inuiso parasse di-
Esther. 7. 9. ctus est. En lignum quod parauerat Mardochæo, qui
locutus est pro rege, stat in domo Aman habens altitu-
dinis quinquaginta cubitos.

Mane, Dies, Meridies, Vesper.

Temporis aut horarum obseruatio in rebus Manè.
agendis, certam etiam significationem indicat, nec à
doctrinæ sacræ studiosis negligendam. Namque res Studium.
aut actiones summo manè initæ diligentiam, curam Cura.
& animi propensionem studiosam arguunt, s. s. E. Ve- Soph. 3. 7.
rùm tamen diluculo surgentes corruperunt omnes co-
gitationes suas.

In die aliquid fieri, est manifestè & sine occultatio- Dies.
ne, atque etiam sine vllo metu fieri, s. s. E. Et in Mem- Ezec. 30. 16
phis angustiæ quotidianæ, Hebraicè legimus, in die.

Sic etiam Meridies claram lucem & maximam si- Lux magna
gnificat, qua videlicet nulla maior secundùm natu-
ram, contingere potest; vnde magnæ perturbationis & Iob. 5. 14.
cæcitatis argumentũ est, si quis in meridie lucem desi- Isai. 59. 10
deret, s. s. E. Per diem incurrent in tenebras, & quasi
in nocte, sic palpabunt in meridie. Et impegimus Isai. 16. 3
meridie quasi in tenebris. &, Pone quasi noctem vm-
bram tuam in meridie.

Est etiam meridies æstus diurni medium & feruen- Aestus.
tissimum tempus, quod tamen spacium habet in hac
ratione obseruatum: namque ante & post meridiem
ipsum meridianus æstus est, s. s. E. Indica mihi ò quem Canti. 1. 7.
diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie.

Meridie etiam res acta apertissimè, palam, & sine
vllis insidiis aut stratagematis acta cognoscitur, s. s. E.
Induxi eis super matrem adolescentis vastatorem me- Iere. 15. 8.
ridie. Vesper hominibus & animãtibus mitioribus Quies.
finis diurni laboris, & exercitationis, initiumque quie- Recreatio. Exercitatio
tis & recreationis est: sæuioribus autem feris cursus & feritatis.
prædæ quærendæ initium affert, s. s. E. Exibit homo ad Psal. 103. 23
opus suum, & ad operationẽ suam vsque ad vesperam. Ierem. 5. 6.
Et lupus ad vesperam vastauit eos. Et conuertentur ad Psal. 58. 7.
vesperam, & famem patientur vt canes. Est etiam 15.
vespertina hora ægrotantibus & vulneratis maximè in-
commoda, quam ob rem multi eo tempore moriũtur,
aut etiam noctu, s. s. E. Rex Israel stabat in curru suo, & 3. Reg. 22. 35.
mortuus est vesperi. Et mortua est vxor mea vesperi. Ezec. 24. 18

Nox.

Noctu nihil geri potest commodè: est enim nox Casus.
ad offendicula, casus & ruinas, & ad furta, adulteria, Offendiculum.
eiusmodique vitiosas & criminosas actiones, quæ Vitia.
opera tenebrarum dicuntur, oportuna, s. s. E. Et cor- Crimina. Ose. 4. 5.
rues hodie, & corruet etiam Propheta tecum nocte. &,
Dixi, Forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox illu-
minatio mea in delitiis meis.

Ad animorũ verò cogitationes, ad cõtemplationes & Contemplatio.
sacras precationes ac gratiarũ actiones priuatè ineun- Preces.
das oportunum tempus nox est à diurnis curis mente Meditatio.
semota. Ideò frequens in huiusmodi actionibus, no-
ctis mentio est. vt, In die mandabit Dominus miseri- Psal. 41. 9
cordiam suam, & nocte canticum eius. &, Memor fui Psal. 118. 55
nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam.

Aqua.

Aquæ amaræ calamitatem significant, & ærum- Aerumna.
nam maximam, s. s. E. Dominus Deus noster silere Miseria. Iere. 8. 14.
nos fecit, & potum dedit nobis aquam fellis.

Aquæ mentientes auxilij expectati defectum, s. s. E. Frustratio.
Et plaga mea desperabilis renuit curari, facta est mihi Iere. 15. 18.
quasi mendacium aquarum infidelium.

Aquæ super ariditatem effusæ, exspectatum, opta-
tum, oportunumque auxilium significant, s. s. E. Ef- Isai. 44. 3.
fundam aquas super sitientem, & fluenta super ari-
dam. atque hæc ratio altiorem etiam interpretationem
requirit.

Fluuius.

Fluuiorum & montium mutatio, magnam Mutatio.
rerum mutationem & renouationem ostendit & signi- Innouatio.
ficat, s. s. E. Desertos faciã colles, & omne gramẽ eorum Isai. 42. 15
exsicca-

exsiccabo,& ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam. Fluuius inundans copiam & celeritatem, aliquando etiam impetum vehementissimum significat, s.s.E. Ecce ego declinabo super eam quasi fluuium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugetis. Et cùm venerit quasi fluuius violentus, quem spiritus Domini cogit.

Abundãtia. Celeritas. Isai. 66.11 Isai. 59.19

Fluminum arefactio vastationem & excisionem refert, s.s.E. Qui dico profundo, Desolare, & flumina tua arefaciam. Vastatio. Isai. 44.26.

MONS.

MONTIVM mutatio, aut aliâs alteratiò, magnam rerum turbationem, mutationem siue renouationem ostendit, s. s. E. Desertos faciam montes & colles, & omne gramen eorum exsiccabo, & ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam. De montibus clamor auditur longiùs, s. s. E. Quàm pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis salutem. & Hæc dicit Dominus, Vox in excelso audita est lamentationis luctus & fletus, Rahel plorantis filios suos.

Mutatio rerum. Isai. 42.15. Isai. 52.7. Iere. 31.15.

NVBES.

NVBES inter cælum & terram medium locum sortitæ, mobiles sunt, & variarum in orbe efficientiarũ administræ, sunt Dei currus, sunt aquarum grandinis & nebularum, aliarumque rerum receptacula, & velut armaria. Quam ob rem plurima in nubibus acta diuinæ & præsentiæ & prouidẽtiæ argumento sunt, s.s.E. Date gloriam Deo super Israel: magnificentia eius & virtus eius in nubibus. Ex hac autem ratione Christus Iesus diuinitatem & potestatem suam doctis in scripturarum lectione hominibus, quamuis maleuolis latenter insinuabat. Et videbitis Filium hominis venientem in nubibus cæli. Eadem etiam diuinitas & dignitas Christi, tribus illis testibus est confirmata, in quorum conspectu est facta nubes lucida obumbrans eum, & vox de nube audita est, dicens: Hic est filius meus dilectus. Prætereà etiam idem apud omnes vndecim probatum est Christo in cælos ascendente, & illis videntibus nube suscepto.

Diuinitas. Psal. 67.35 Matt. 14.62 Luc. 9.34 Act. 1.9.

VENTVS.

VENTVS validus vim magnam, insuperabilem, & vndequaque plenam ostendit, s. s. E. In tempore illo dicetur populo huic Ierusalem, Ventus vrens in viis, quæ sunt in deserto, viæ filiæ populi mei, non ad ventilandum, & ad purgandum spiritus plenus ex his veniet mihi, &c.

Vis magna. Iere. 4.11.

IGNIS.

IGNEM excitare & scintillas, hac imagine actionis, irritatio & excitatio iræ, atque offensio maxima erga aliquem, indicatur, s. s. E. Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis, quas succendistis. &, In igne furoris mei sufflabo in te.

Offensio. Irritatio. Isai. 50.11 Ezec. 21.30

Ignis in spinis celerrima vis est, & citissimam consumptionem efficit, atque idem in translatione significatur, s. s. E. Et exarserunt sicut ignis in spinis.

Celeritas conficiendi. Psal. 117.12

MARE.

MARE rugiens & sonans, terrorem incutit audientibus, maximè iis, quibus vel tempestatem vel inundationem minatur, s. s. E. Et sonabit super eum in die illa, sicut sonitus maris: aspiciemus in terram, & ecce tenebræ tribulationis.

Terror. Isai. 5.30.

METALLA.

METALLORVM immutatio in melius, magnæ felicitatis tempora significat, s. s. E. Pro ære adferam aurum; & pro ferro, adferam argentum; & pro lignis, æs; & pro lapidibus, ferrum.

Felicitas. Isai. 60.17.

Argentum, æs, cuprum impura perditos mores similitudine indicant, s.s.E. Omnes principes declinantes, ambulantes, fraudulenter, vt æs & ferrum vniuersi corrupti sunt: Defecit sufflatorium in igne, consumptum est plumbum, frustrà conflauit conflator; malitiæ enim eorum non sunt consumptæ.

Peruersitas. Corruptio. Ierem. 6.28

Ferrei vectes confracti expugnationem absolutam ostendunt, s.s.E. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo: portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.

Expugnatio. Isai. 45.1.

DE HABITV EORVM, QVÆ AD REM RVSTICAM PERTINENT.

AGRI neglecti & inculti bellum graue & importunum, assiduum, perpetuumque arguunt, s. s. E. Nolite exire ad agros, & in via ne ambuletis, quoniam gladius inimici, pauor in circuitu.

Bellum. Iere. 6.25.

SEMINARE, SERERE, PLANTARE.

SATIO secundùm flumina fertilitatis & vbertatis magnam spem facit, s. s. E. Beati, qui seminatis, super omnes aquas immittentes pedem bouis & asini.

Fertilitas. Isai. 32.19

Seminare etiam ex translatione & allegoria, verbũm Dei docere est, s. s. E. Exiit, qui seminat seminare semen suum.

Euangelizare. Docere. Matth. 13.

Est etiam largiri & benignitate vti operibus bonis exercendis, s. s. E. Qui parcè seminat, parcè & metet. Et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.

2. Cor. 9.6.

Plantare vineam & ædificare, pacis & quietis tempus arguit, s. s. E. Et habitabunt in ea securè, & ædificabunt domos, & plantabunt vineas, & habitabunt confidenter.

Securitas. Ezec. 28.26

ARBOR.

ARBORVM incrementa & augmenta, pacem, securitatem & felicia tempora significant, s. s. E. Dabo in solitudinem cedrum, & spinam, & myrthum & lignum oliuæ: ponam in deserto abietem, vlmum & buxum simul, vt videant & sciant, & recogitent & intelligant pariter, quia manus Domini fecit hoc.

Pax. Felicitas. Isai. 41.19.

Arborum verò sectio exterminationem excisionemque refert, s. s. E. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Excisio. Exterminatio. Matth. 7.19

RAMVS.

RAMIS pauimentum domus siue solum viarum stratum, diem festũ, lætum & faustum significat; isque mos ab antiquis vsque temporibus institutus perdurat. Hinc illa magnæ lætitiæ, & plausus publici plena Christi regis Ierosolymam ingressi susceptio, ramis arborum in via stratis, celebrata describitur.

Festum. Lætitia. Matth. 21.9

Palmarum etiam ramos manibus circumlatos in pompa vel supplicatione, victoriæ significationem exhibuisse, antiqua etiam lectione docemur, s. s. E. Et intrauerunt in arcem tertia & vigesima die secundi mensis, anno centesimo & septuagesimo primo, cum laude & ramis palmarum, & citharis, & cinnyris, & cymbalis, & nablis, & hymnis, & canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israel.

Victoria. 1. Mach. 13 51.

FLOS.

FLORES apparentes, vernum & serenum tempus indicant, s. s. E. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit.

Ver. Iucundum tempus. Cant. 2. 12

Flores etiam producti felicitatis & prosperitatis magnæ initia similitudine quadam referunt, s. s. E. Iustus vt palma florebit. Et florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ. Et in atriis domus Dei nostri florebunt. Et florebit & germinabit Israel.

Psal. 91.13 Psal. 71.16. Isai. 27. 6.

FRVCTVS.

FRVCTVVM amplificatio felicitatem & prosperitatem; sic enim Deus, lignum oliuæ in solitudine à se dandum promittit.

Prosperitas. Isai. 41.19.

Libera verò & exacta fructuum collectio, pacem & securitatem. vt, Ecce ego habito in Masphat, vt respondeam

Pax. Securitas. Iere. 40.10.

spondeam præcepto Chaldæorum, qui mittunt ad nos. Vos autem colligite vindemiam, & messem, & oleum, & condite in vasis vestris.

Vastatio. Penuria. Fructuum negatio & desiderium, vastationem, sterilitatem & penuriam commodorum omnium refert, *Iere. 8.13.* s. s. E. Congregans congregabo eos, ait Dominus: non est vua in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea: folium defluxit, & dedi iis, quæ prætergressa sunt.

ARVNDO.

Imbecillitas. ARVNDO quassata debilitatis & imbecillitatis speciem refert, *Isai. 42. 3.* s. s. E. Calamum quassatum non confringet, & linum fumigans non extinguet.

SPINÆ.

Aerumna. SPINÆ pro tritico, calamitatem, infelicitatem & ærumnam maximam arguunt, s. s. E. *Iere. 12. 13.* Seminauerunt triticum, & spinas messuerunt, hæreditatem acceperunt, & non eis proderit. Confundemini à fructibus vestris, propter iram furoris Domini.

Celeritas. Vehemētia. In spinis ignis celerrimus est, atque eiusmodi affectio vehementiam & celeritatem magnam significat, *Psal. 117. 12.* s. s. E. Exarserunt sicut ignis in spinis.

VINEA.

Religio. VINEÆ plantatio religionem & rempublicam à *Iere. 2. 20.* Deo institutam allegoricôs indicat, s. s. E. Ego autem plantaui te vineam electam, omne semen verum. &c, *Psal. 79. 9.* Vineam de Ægypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam.

STIPVLA.

STIPVLA ante ventum, impetum vehementem *Iere. 13. 24.* refert, quo quis à maxima aliqua virtute impellitur, s. s. E. Et disseminabo eos quasi stipulam quæ vento raptatur in deserto.

LAC.

Fructus optimus. LAC sugere, optimis rebus frui significat. Est enim *Iere. 60. 16.* lac ex tenuissimo corporis succo confectum, quod animantes pascere, alereque potest optimè. Cuius rei similitudine scriptum est, Et suges lac gentium & mamilla regum lactaberis.

NIDVS.

NIDVM construere, auium est soboli prospicientium. Consulere rebus suis. Atque ex translatione vitæ & rebus familiaribus ac publicis, ex cogitatione posteritatis consulere est, *Ezec. 31. 6.* s. s. E. Cumque extendisset vmbram in ramis eius, fecerunt vmbram omnia volatilia cæli.

VIA.

Vastatio. VIÆ infrequentes vel dissipatæ, & corruptæ, loci vastationem & desolationem, aut ingens bellum ar- *Isai. 33. 8. Iere. 6. 25.* guunt, s. s. E. Dissipatæ sunt viæ, cessauit transiens per semitam. Et nolite exire in agros, & in via ne ambuletis, quoniam gladius inimici pauor in circuitu.

Lætitia. Aduentus celebris. Viæ stratæ solemnem & celebrem aduentum indicant, atque læti temporis indicium sunt, s. s. E. Transite, *Isai. 62. 10.* transite per portas, præparate viam populo.

Suauitas vitæ. Viæ planæ suauem & iucundum vitæ vsum difficultatibus carentem ostendunt & parant: vt contrà viæ asperæ duram vitæ conditionem, difficilesque actiones *Isai. 49. 11.* significant, s. s. E. Et ponam omnes montes meos in viam, & semitæ meæ exaltabuntur.

PORTA.

Metus. Suspicio. Securitas. VRBIS portæ clausæ suspicionem metumque ab hoste indicant: contrà verò portæ semper patentes, magnæ securitatis argumento sunt, *Isai. 60. 11.* s. s. E. Aperientur portæ tuæ iugiter, die ac nocte non claudentur.

Desolatio. Solitudo. Prætereà portarum perpetua clausura & obseratio, loci vastationem & solitudinem ostendit, s. s. E. Ciuitates Austri clausæ sunt, & non est qui aperiat. *Iere. 13. 19.*

MVRVS.

Migratio. Fuga. MVRI effossio aut pertusio migrationem & fugam indicat, qualis bello victorum aut captiuorum est, s. s. E. Ante oculos eorum perfode tibi parietem, & *Ezec. 13. 3.* egredieris per eum, in humeris portaberis.

HABITVS ANIMANTIVM ERGA TERRAM.

Seruitus. TERRAM lingere, humillimæ atque infimæ conditionis, & fracti animi ac seruitutis extremæ est, s. s. E. Et erunt reges nutritij tui & reginæ nutrices tuæ; vul- *Isai. 49. 23.* tu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. *Psal. 71. 9.* Et coram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent.

Deiectio. Vastatio. Conditio miserrima. In terram proijcere, diruere & vastare maxima ruina edita interpretamur, s. s. E. Proiecit Dominus in terram inclytam Israel: & non est recordatus scabelli pedum suorum, in die furoris sui. *Thren. 2. 1. Isai. 52. 2.* Et excutere de puluere, consurge, sede Ierusalem, solue vincula colli tui captiua filia Sion.

Ignominiosus exitus. In terram inferiorem, siue, vt noster interpres vertit, in lacum descendere, est vitam simul cum splendore & honore amittere, s. s. E. *Ezec. 32. 18.* Fili hominis cane lugubre super multitudinem Ægypti, & detrahe eam ipsam & filias gentium robustarum ad terram vltimam, cum iis, qui descendunt in lacum.

PVLVIS, ET QVÆ CIRCA PVLVEREM AGVNTVR.

Demissio. IN puluerem dare os, est seipsum demittere, & fracto animo humillimum præbere, s. s. E. *Thren. 3. 29.* Ponet in puluere os suum, si fortè sit spes.

Miseria. In puluere esse aut iacere, calamitosam & ærumnosam vitæ conditionem significat: Quoniam humiliata est in terra anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster. *Psal. 43. 25.*

Luctus. Indignatio. Puluerem in capita conijcere, mœrentium & lugentium est: puluerem in cælum iactare, dolentium & indignè ferentium, s. s. E. *Apoc. 18. 19. Acto. 22. 23.* Et miserunt puluerem super capita sua, & clamauerunt flentes & lugentes. Et vociferantibus eis, & proijcientibus vestimenta sua, & puluerem iactantibus in aërem.

Excommunicatio. Puluerem è pedibus excutere, gestus est eorum, qui communionem cum aliis detestantur, & societatem omnem sibi recisam indicant, s. s. E. In quamcunq. autē *Luc. 10. 11.* ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas eius dicite: Etiam puluerem, qui adhæsit nobis de ciuitate vestra, extergimus in vos. &c, Paulus & *Acto. 13. 51.* Barnabas excusso puluere pedum suorum in Iudæos Antiochenos venerunt Iconium.

HABITVS ERGA ALIVM.

Amor. AMPLEXVS aut amoris & mutuæ charitatis signum est, si modò rectè ineatur, s. s. E. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. *Cantic. 2. 6.* Et currens Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eum. *Gen. 33. 4.*

Gratia. Aut etiam gratiam acceptationemque indicat, s. s. E. Et complexans eos, & imponens manus super eos, benedicebat eis. *Marc. 10. 16.*

FINIS.

INDEX CAPITVM IN HOC LIBRO EXPOSITORVM.

INDEX ALTER SIGNIFICATIONVM IN HOC LIBRO EXPLICATARVM.

Dignitas

Liber inscriptus *Ieremias siue de Actione*, à doctissimo D. Doctore Benedicto Aria Montano conscriptus, nihil continet quod bonos mores, aut sanam doctrinam offendat: sed vtilis, & multorum manibus ferendus erit. Ita attestor *Reinerus Brakel* S. Theolog. Licentiatus, Cathedralis Ecclesiæ D. Mariæ virginis Antvverpiæ Canonicus, & inter Censores librorum Ecclesiastica, & Regia auctoritate Antvverpiæ constitutos infimus.

THV.BAL-CAIN,

SIVE, DE MENSVRIS SACRIS LIBER,

Tribus voluminibus diſtinctus.

DE CVBITO.
DE SATHO.
DE SICLO.

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSI AVCTORE.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

EXHIBEMVS *tibi, ſtudioſe Lector, non ſolum menſurarum, ponderum, ac nummorum, quæ in ſacris indicantur libris, certam expenſamq; rationem, ſed earundem rerum elementa vera, quibus aliorum etiam auctorum, qui aliquid in hoc genere ſcripſere, ſententiam vera æſtimatione tenere poſsis.*

ANTVERPIÆ
Excudebat Chriſtophorus Plantinus Prototypographus
Regius: ad ſacrorum Bibliorum Apparatum.
Anno M. D. LXXII.

AVCTOR LECTORI.

FREQVENS *à nobis in hoc libro mentio ſit quorundam voluminum, ex quibus bona pars rerum, quæ hic diſſeruntur, collecta eſt: quorum quia non ita magna copia apud noſtros reperiri poteſt, accidere forſan poſsit, vt non etiam certa notitia Latinis hominibus conſtet: quam ob rem operæ precium facturi videbamur, ſi eorum nomina, quæ hic paſsim citantur, Hebraicis & Latinis conſcripta literis, hoc in loco proponeremus; argumentis etiam indicatis, de quibus in vnoquoque diſſeritur volumine. Pertinent autem hæc omnia præter ſeptem poſtrema nomina ad librum traditionum antiquarum, cuius præceptis & inſtitutis, atque explicationibus Scribæ olim ad Synagogam gubernandam vtebantur. Hunc nos Venetiis repertum, perlegimus, non ſine magna vtilitate ad multorum in ſacris libris locorum explicationem, vt in hoc & aliis noſtris legendis ſcriptis non pænitendo exemplo comperies.*

כִּלְאַיִם	CHELAIM	Significat Mixtiones. agitur in hoc volumine de mixturis rerum: vt vini cum aqua, olei cum melle.
שְׁבוּעָה	SEBVGHAH	De iuramento & iuriſiurandi ratione omni.
עֵרוּבִים	GHARVBIM	De Heterogeneis, alio genere rerum quæ non rectè ac legitimè commiſceri poſſunt.
בְּרוּרוֹת	BERVROTH	De munditiis: de rebus mundis & immundis, vel ex natura, vel ex contactu.
שְׁבִיעִית	SEBIGHITH	De ſeptimo anno quietis agrorum.
נְזִיקִים	NEZIKIM	De nocumentis, damnis, detrimentis, factis & acceptis.
עָרְלָה	GHARLAH	De præputio, id eſt, de rebus & perſonis prophanis.
יוֹמָה	IOMA	De diebus ac dierum obſeruatione.
תָּמִיד	THAMID	De iugi & quotidiano ſacrificio ac munere.
פֵּיאָה	PEAH	De angulo, id eſt, de agri parte à meſſoribus prætermiſſa, & de ſpicis, &c.
חַלִּי	HHOLI ſiue HHALI	De placenta, id eſt, de libis ſacris & eorum ratione.
סַנְהֶדְרִין	ZZANHHEDRIN	συνέδριον, de collegiis iudicum & magiſtratibus religionis cauſa conſtitutis.
תְּרוּמָה	THERVMAH	De ſeparatione, id eſt, primitiarum ratione.
קְדוֹשִׁים	KEDOSSIM	De ſanctis, id eſt, obligatis Deo, vel damnatis vel ſegregatis.
נְדִיבִים	NEDIBIM	De Spontaneis, id eſt, vltrò & ſponte oblatis.
עֵדִיוֹת	GHEDIVTH	De teſtimoniis & teſtibus.
נָזִיר	NEZIR	De Nazaræo, ſiue votis Nazaræorum.
עַשְׂרִית	GHASRITH	De decima.
עַשְׂרִית הַשֵּׁנִי	GHASRITH HASENI	De decima ſecunda.
יָדַיִם	IADAIIM	De manibus, vbi multa de purificatione.
כִּכָּר	CHICHAR	De talento, vbi etiam multa de ponderibus.
שְׁקָלִים	SEKALIM	De Siclis, vbi latè diſſeritur de ponderum ac monetarum vſu.
אֳהָלוֹת	AHOLOTH	De Tabernaculis, id eſt, de obſeruatione feſti tabernaculorum.
חֲגִיגָה	HHAGIGAH	De feſtis & feſtorum obſeruatione.
כְּתוּבוֹת	CHETHVBOTH	De nuptiis & matrimoniorum ratione.
בְּכוֹרוֹת	BECHOROTH	De primogenitis.
עֲרָיוֹת	GHERVAIOTH	De turpitudine, hoc eſt, de illicitis & criminoſis.

SVNT *præterea libri alij, in quibus præter diſputationes in libros Legis inſtitutas, continentur etiam multa omnium generum argumenta, quos hoc in opere præcipuè citamus: ex his ſunt.*

בְּרֵאשִׁית רַבָּה	BERESSITH RABBAH	Geneſis magna.
שְׁמוֹת רַבָּה	SEMOTH RABBAH	Exodus magna.
וַיִּקְרָא רַבָּה	VAIIKRA RABBAH	Leuiticus magna.
בַּמִּדְבָּר רַבָּה	BAMIDBAR RABBAH	Numeri magnus liber.
דְּבָרִים רַבָּה	DEBARIM RABBAH	Deuteronomion magnum.
מִדְרַשׁ רַבָּה	MIDRAS RABBAH	Homeliarium magnum.
גְּמָרָא	GAMRA	Liber Reſolutionum.

BENEDICTI ARIAE MONTANI
HISPALENSIS IN LIBRVM THVBAL-CAIN, SIVE DE MENSVRIS, PRAEFATIO.

OPTIMA *sanè iam hominum eßet conditio, si ex primo & integerrimo illo naturæ statu, in quo à Deo collocati erant, ij nunquam decidissent. Neq. enim infinitas animi curas quibus conficiuntur, perferrent: sed omnes pari conditione viuerent, ac veluti necessitudine coniuncti non tam sibi se, quàm cæteris natos esse putarent, atque ideò in perpetua quadam vitæ societate permanentes, amplissima, & iucundissima orbis terrarum habitatione æqualiter fruerentur. Agnoscerent quippe eam à summo illo rerum omnium opifice sibi, ea lege, concessam esse, vt in ea singuli, vt par est, viuerent, & omnia ad publicum vsum referrent. atque ex iis nullus omnino eßet qui aliquid proprium, aut peculiare sibi vendicaret, iuxta illud: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ, omniq́ue volucri cæli, & vniuersis quæ mouentur in terra, & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum. & factum est ita.* Genes. 1. *Ea demùm beata hominum vita in hisce terris dici poßet, nullisq́ue laboribus, curis, solicitudinibus, suspicionibus, ac cæteris huiusmodi malis obnoxia esset. Natura enim optima ad viuendum dux, nulli vltra modum, & vltrà quàm ratio postularet, aliquid concederet, atque eadem multiplicem rerum omnium copiam omnibus sua sponte suppeditaret; ac nemo esset, cui illa beneficia sua denegaret. Verùm enimuerò ex quo homines nefaria quadam audacia & temeritate eo fructus genere quod ne extremis quidem digitis attingere fas ipsis erat, & quod eos etiam in perpetua, ac debita obedientia retinere debuerat, nulla diuini præcepti habita ratione, vesci non dubitarunt, ac proinde, per summum scelus diuinum etiam honorem affectarunt; illicò ardens illa rerum omnium occupandarum cupiditas in ipsorum mentibus insedit, atque adeò excreuit, vt communem illum terrarum vsum æquali portione hominibus concessum, impotenti, & insatiabili quodam animi ardore in priuatos vsus conuerterit; ac vi etiam adhibita, humiliores & imbecilliores oppresserit, & quæ iure primæuo illo ac naturali omnium erant, ad nefarios homines, qui omnia per vim sibi licere putant, detorserit. Hinc manarunt immanissima illa & fœdissima vitiorum omnium monstra, quæ deinceps per totum terrarũ orbem (heu malum) graßata sunt. de eo genere sunt: Fraudes, calumniæ, oppressiones, inimicitiæ, rapinæ, & cætera huiusmodi mala, quæ non solùm ipsis hominibus; verùm etiam cæteris rebus creatis, atque hominum causa productis, exitium sunt molita: sicut scriptum est, Dixit Dominus ad Noe, Finis vniuersæ carnis venit coram me, repleta est terra iniquitate à facie eorum, ego disperdam eos cum terra.* Genes. 6. *Etenim Hebraico verbo* HHAMAZZ, *pro quo Latini iniquitatem reddunt, omnia iniuriarum & fraudum genera, atque adeò quidquid cum iustitia atque æquitate pugnat, significatur. Vsqueadeo verò immanis hæc cupiditas inualuit, & ita altas in hominum mentibus radices egit, vt non nisi insigni quodam aliis benefaciendi desiderio, & charitate, ab hominum animis euelli poßit. Atque ideò inter cætera vitæ Christianæ testimonia hoc, vel omnium luculentissimum fuit, vt sobriè, iustè, piè & castè omnes vitam degerent, ac nemo priuati commodi cupiditate ductus suis rebus priuatim studeret, sed publicæ omnium vtilitatis studio omnes tenerentur, & fraterno quodam amore communiter viuerent: sicut scriptum est, Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat, dicebat aliquid esse suum: sed erant illis omnia communia: diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat.* Act. 4.

At verò inter eam primi illius & integerrimi humanæ vitæ status corruptionem, & spectatam hanc vitæ Christianæ in Dei Ecclesia perfectionem, medius quidam rerum status à diuino consilio decretus, & institutus est, cuius ratione ad diuinæ voluntatis præscriptum diligenter obseruata, hominum societas, atque adeò ipsum hominum genus conseruaretur; sine ipsa verò omnino dirimeretur & periret: qui quidem status rerum à diuina illa lege ortum habuit, qua videlicet, cautum est, ne dominia rerum sibi quisque plura adscriberet, quàm quæ proprio labore, industria, & studio, citra cuiuspiam iniuriam, assequi posset. Ita vt si de rerum vsu & possessione agendum sit, labor, hoc est, industria, studium & opera ius vnicuique statuat ad earum rerum consecutionem quæ sibi aut suis necessaria esse vnusquisque animaduerteret. Nemo verò ex desidia, otio, & segnitie, aliquid consequatur, ac multò etiam minùs ex fraude & iniuria quidquam sibi adscribat: sicut scriptum est, In laboribus comedes ex terra cunctis diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et emisit Dominus Deus Adam de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua assumptus est. Genes. 3. *Ex hoc autem Dei instituto tum agricultura omnium artium tutissima & innocentissima, si rectè exerceatur, tum reliquæ omnes artes, quæ ad fouendam hominum vitam excogitatæ sunt, prodierunt. Atque hinc nata sunt commercia, ne homines in otio ac desidia hebescerent & languerent, vtq. ipsi non tantùm sibi, verùm etiam aliis consulere, ac sua ope & auxilio, inseruire cogerentur. atque ita mutuis subsidiis earum omniũ rerum, quæ in terra gignuntur, vsus faciliùs comparari posset. Igitur ex illa diuini consilij sententia, qua Adam ex amœnissimo illo delitiarum horto, in quo sine labore omnibus rebus creatis fruebatur, eiectus est, omnes artes, quas industria, diligentia, ac studio consequi quilibet potest, effluxerunt. hinc rerum & operarum communicatio emanauit: perpetuò enim vigebat summi legislatoris edictũ, quo decernebatur, ne quis ijs rebus quas terra sponte sua producebat, illegitimè frueretur, sed vt ex iis vnusquisque vt decebat, tantum sibi sumeret, quantum necessitas ipsius postularet. Hinc pendet etiam omnis illa iustitiæ pars, quæ commutatiua dicitur: hinc illud frequens sacræ scripturæ dictum, vt qui ad nullam rem laborat, is*

neque etiam comedat. hinc illud: dignum esse operarium mercede sua, ac beatum esse eum, & bene cum eo actum iri qui manuum suarum labores comederit.

Cùm verò illa, quam iam diximus, cupiditas ita hominum præcordiis inhæreret, vt ad malum ij semper procliues essent, & iucundissima illa vitæ societas priuati commodi ardore & immoderata concupiscentia dirimi cœpisset; necesse tandem fuit eam certis legibus, ac statutis coërceri: & quærendus fuit modus, quando homines ad beneficentiam & liberalitatem incitari nequirent, quo saltem à damno dando, iniuria inferenda, & planè ab omni maleficij genere deterrerentur & auerterentur; ac malorum omnium occasio ipsis eriperetur. Itaque non solùm de singularum rerum naturis, functionibus, & proprietatibus, ne rerum multitudine & varietate homines deciperentur, agi cœpit; verùm etiam ne quis re iure sibi debita fraudaretur, atque ita læderetur. Hinc igitur mensurarum & ponderum, atque omnis accipiendæ, reddendæque pecuniæ modus ac ratio emanauit; quæ quidem omnia ad eum vsum sunt comparata, vt sanctum & inuiolabile, ac omnino indissolubile humanæ societatis & fidei vinculum permaneret. Mensurarum verò & ponderum vsum antiquissimum esse, vel ipsius arcæ à Noë salutis causa fabrefactæ monumenta declarant. Illius enim non solùm ipsa structura, certis modis & formis ex diuino præcepto constitit: verùm etiam certas ac præscriptas quasdam portiones rerum necessariarũ tot animantium generibus, quot in ea conclusa erant, admirabili quadam dispositione, pro loci ratione continuit. Ex his colligere ac certum habere possumus iam tunc temporis quo Thubal musicæ rationem, & Cain fabrilem artem tradebant, mensurarum, ponderumque rationes in vsu fuisse. Neque enim illæ artes, quæ certis formis ac figuris, & quibusdam præscriptis modis constant, imò quæ modos, mensuras, atque omnia instrumenta cæteris artibus parant, citra modorum, & ponderum præcognitam rationem ab ipsis, qui summi appellati sunt, earum magistris, tradi potuerunt. Est igitur extra controuersiam, ponderum, ac mensurarum inuentionem in corrupto, ac deprauato humanæ naturæ statu prorsus necessariam, & commutatiuæ (quam vocant) iustitiæ administram, atque omnium commerciorum arbitram æquissimam, à diuino consilio manare. At verò horum obseruationem sanctam, ac religiosam esse oportere, vel ex eo patet, quòd inter præcipua ac perpetua præcepta enumeratam, & summè commendatam videmus: imposita videlicet huius functionis veluti sacræ, cura ipsis Sacerdotibus, quibus post diuinos ritus, & cultum, hoc etiam munus delatum est. sicut scriptum est, Sacerdotes autem super panes propositionis, & ad similæ sacrificium, & ad lagana & azyma, & sartaginem, & ad torrendum, & ad omne pondus atque mensuram. Iam verò quàm graue, quàm atrox, & Deo, & hominibus inuisum scelus sit ponderum & mensurarum deprauatio, vtpote quæ fidem labefactet, humanam societatem dirimat, atque sanctissimum illud ius naturæ violet, cuiuis patet. idque hæc diuinæ scripturæ verba declarant: Statera iusta, & ephi iustum, & batus iustus erit vobis. Pondus & pondus, mensura, & mensura, vtrumque abominabile est apud Deum. His accedit & illud, ponderum ac mensurarum vsum non solùm ad hominum commercia & consuetudinem, sed etiam ad pleraque alia omnino esse necessarium. eius enim cognitio si desit, non parua afferentur hominibus incommoda & detrimenta. In medicina enim nisi certus constituatur medicamentorum exhibendorum vsus, ac præfinitus aliquis pro ratione corporis infirmi & temporum anni modus, ex præscriptę huius obseruationis defectu tota recuperandæ sanitatis ratio corruit, iuxta illud: Vtere modico vino propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Certum autem modum in huiusmodi rebus adhibendum esse vox illa, modico, apertè docet. At in ædificiis & structuris certam normam, mensuram, & proportionem requiri illud certo argumento est, quòd nihil quod ad eam rem pertineat, in sacris libris, siue à Principibus & Legumlatoribus, siue à Prophetis institutum est, quin simul etiam ponderum, mensurarumque ratio sit diligenter præscripta. Agriculturæ etiam & rei rusticæ ratio, sementis item & plantarum proportiones ex tota hac ponderum & mensurarum cognitione necessariò petuntur. Neque enim aut omnia locis omnibus, aut maiora minoribus conueniunt. Sed certam quandam terræ, seminum, ac plantarum rationem constitui oportet. Id quod ab antiquis fuit diligenter obseruatum: sicut scriptum est, Iuxta mensuram seminis æstimabitur pretium agri. Præterea viribus æstimandis, oneribusque imponendis atque omnibus certa quadam, nec fallaci ratione cognoscendis, modus & mensura tanquam certissimus testis adhibetur. Sic enim vires Goliath ex armorum pondere sacræ scripturæ libri pensitandas proponunt. Sic & Dauid viribus illi longè impar ex eo ostenditur, quòd ferendo Saulis thoraci sufficere non posset, atque ideò victoria non corporis viribus, sed eximiæ animi fortitudini, fidei & pietati eius tribuenda sit. Nulla denique in toto orbe terrarum res est quæ finem habeat, ad cuius exactam cognitionem ponderum ac mensurarum ratio tanquam necessaria non afferatur. In itineribus quæ mari, terraque conficiuntur, in spatiis omnibus exactè dimetiendis hoc vnum indicium spectatur. Ac tandem in rerum omnium perfectione certò statuenda nihil aptiùs aut commodiùs, quàm mensuræ definitio adhibetur. Vsqueadeo autem elegans ac necessaria est mensurandi ratio & vsus, vt qualibet in re is adhibeatur, nihil ad eius rei perfectionem amplius requiri posse existimetur. Qua de causa cùm sapientissimè constitutam vniuersi orbis structuram, & iudiciorum Dei admirabilem æquitatem suis omnibus constantem numeris Deo gratularetur Sapiens, hæc canebat: Omnia in mensura, numeroque & pondere disposuisti. Igitur cùm tantum, ac tam necessarium in omni rerum genere æstimando mensurarum, ponderum, & nummorum vsum, atque horum omnium exactam definitionem quidam nostræ ætatis viri doctissimi esse intellexissent; longo studio, nec vulgari diligentia & sedulitate, necnon consultis veterum monumentis, ac rebus ipsis diligenter conquisitis, atque vt par est, æstimatis; ea quæ ad legum explicationem, atque ad medicinæ tractationem pertinere ipsi existimabant, ad ponderum, mensurarum, & numismatum genera disertis ac subtilibus disputationibus retulerunt. Qua quidem in re quantùm omnes elaborarint, nemo, qui eorum libros euoluit, ignorat. Quid autem in hac parte præstiterint, & quantum suis laboribus & industria sint assecuti, non est nostrum iudicare. Illud quidem constat, & communi omnium consensu illis hoc tribuitur, eos scilicet, huiusce cognitionis plurimas ac cognitu dignissimas

1.Paral. 23. Ezec. 45. Prou. 20. 1.Tim. 5. Leuit. 27. Sapient. 11.

gnißimas partes esse assequutos, & sua diligentia aliis ad plura & exactiora inuestiganda viam strauisse.

At verò quæ de ponderum & mensurarum ratione in sacris libris traduntur, quanquam non sunt minoris ponderis, & auctoritatis quàm cætera quæ ab aliis tradita sunt, imò verò eò maioris momenti apud quemlibet esse debeant, & maiori etiã sint cognitione digna, quò augustiora & sanctiora sunt, idq. non solùm ob eorũ simplicitatem, verùm, quod maius est, quòd sacra arcana sæpius significent, ac demonstrent: Attamen ab iis qui ante nos in hoc quoque genere scripserunt, aut propter rerum ipsarum vetustatem, aut etiam ob linguarum Orientis imperitiam, aut ob locorum quorundam, qui in sacris literis inter se pugnare videntur, minus accuratam examinationem, neque exactè tractata, aut certè, nostro quidem iudicio, non satis, pro rei dignitate, ac maiestate grauiter conscripta sunt. præsertim verò cùm tota hæc sacra tractatio ad Græcorum & Italicorum generum rationem ab iis sit relata; atque ideò non tam ab ipsis explicata, quàm perturbata videri possit. Neque enim vnius alicuius nationis mensurarum genera cum aliis cæterarum nationum generibus connecti ac componi debent, nisi planè in omnibus, nullis partibus exceptis, conueniant. hoc autem rarò admodum contingit. Sed singularum nationum genera ex principio & fundamento aliquo, ab aliqua rerum natura petito, constituenda, aut ex nudato & aperto aliquo resoluenda sunt. singulis autem generibus, vt par est, diligenter examinatis & cognitis, facile est deinceps, quid conueniat, & qua etiã in re alia ab aliis discrepẽt, dignoscere. Quamobrem cùm præter cætera multa quæ à nobis ad sacrum Bibliorũ Apparatum vndique comportata sunt, hanc quoque partem non solùm iucundam, verùm etiam vtilem ac prorsus necessariam sacræ Scripturæ studiosis esse animaduerteremus, quippe quæ ex attenta sacrorum librorum lectione sæpius à sacris auctoribus distincta & obseruata deprehendatur, ac præsertim ex antiquissimo illo libro qui ab Hebræis Misnaioth, à D. autem Hieronymo δευτερώσεις dicitur, Latinè autem Repetitiones Legis appellari potest: dignã certè eam esse existimauimus cui suus etiam in Regio hoc opere locus daretur, vt sacrorum librorum studiosi, atque adeò tota Catholica Ecclesia, cui nosmetipsos ac nostra omnia nos debere agnoscimus, ex nobilissima hac arte, ac nostris hisce laboribus aliquam perciperent vtilitatem. Breuis illa quidem, & propter assiduas occupationes, quibus distinemur, verborum copia & amplificatione denudata Christianæ Reip. exhibetur: attamen ea est quæ ad sanctæ Scripturæ lectionem satis esse potest. Quod si Lectores aliquam hac etiam in parte diligentiam adhibere non grauabuntur; non solùm ad sacrorum librorum intelligentiam, sed etiam ad ea cognoscenda ponderum & mensurarum genera, quæ apud quaslibet nationes obtinent, certissimum sibi aditum patefacient. Vale Lector, & pios hosce labores, quibus nihil omnino efficere conamur, quàm vt homines ad Dei notitiam perducamus, tuis ad Deum precibus adiuua.

THVBAL-CAIN, SIVE
DE MENSVRIS SACRIS.

RIMAM menſuræ originem, in naturæ communibus generibus antiqui ſtatuere; quæ minimè omnium incerta variis locis ac ſeculis fore exiſtimarunt. In omnibus generibus, quod maximè ſibi conſtans eſſe videtur: hordeum eſt commune, cuius grana temerè, nec ſecundùm eximium delectum compoſita non adeò imparia ſunt, vt ſena ſimul cõiuncta ſenis excellant. Ex hac ergo obſeruatione effectum eſſe arbitramur, vt hordeo nomen SIGHVR imponeretur. שְׁעוֹר Idem autem SIGHVR Hebræis, quod Latinè putatio, cogitatio & quantitas ſignificat; fuitq. & ponderis & menſuræ prima æſtimatio, ex hordei granis; ſex enim hordei grana ſimul coniuncta, ea parte, qua craſſiora ſunt, digitum vnum pollicem conſtituunt. Digitus verò pollex prima notabilis menſura eſt, quæ nomen formamque certam ſortitur, appellaturque Hebraicè ETSBAGH. אצבע Huius ratio deſcribitur in libro Deuteroſeωn, à D. Hieronymo appellato, quem nos frequenter citantes Hebraico verbo Miſnaioth dicemus, in illo libro tractatu de Chelaim cap. 7. in Paragrapho א, latè de digito diſputatur.

Eſt & alia menſura minor, quàm digitus hic à nobis modò definitus, eam Hebræi vocant ZIITH, זות minimi in manu digiti craſſitudinem continens. De hac autem Camhius in libr. 1. Samuel. cap. 21, pag. 318. facie 2. in exemplari Veneto Bombergiano.

Poſt digitum eſt TAPHAHH, quatuor digitorum טפח continens menſuram, vt nobis Simon de Caſis Mantuanus eruditiſſimus in Hebraicis diſciplinis, Hebræus, re ipſa oſtendit: eius mentio eſt in coronis altaris. Exod. 25, 24. & in menſæ cedrinæ fabrica Exod. 37, 12. vbi noſter Interpres quatuor digitos vertit: ſed in labri magni deſcriptione, tres vncias expoſuit. 2. Reg. 7, 26. In libris verò Paral. de eadem re agens, palmum reddidit 2. Paralip. 4, 5. Et apud Ezechielem palmum etiam dixit cap. 40, 5. In omnibus his locis definitur à Camhio quatuor digitorum menſura. Hæc dicitur eſſe medietas. differitur autem de TAPHAHH in li. Miſnaioth in tractatu de angulo cap. 3. parag. ג. cap. גֶּדֶר Vbi definitur vallum, quo prædium à prædio diſtinguitur altum decem TEPHAHHIM. Vſurpatur aliquando TEPHAHH pro breui & exiguo alicuius rei modulo, vt Pſal. 39, 6. Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos, Hebraicè eſt, ecce palmares, hoc eſt, breuiſſimos & præciſos. ſed quod in Threnis legimus: Ergóne comedent mulieres paruulos ſuos, ad menſurã palmæ? aliam interpretationem deſiderat, quæ non refertur ad menſuram: namque Hebraicè, paruulos ſuos palmatos, eſt.

כּוּט Eſt & aliud eiuſdem menſuræ nomen ZZIT, quæ paulò plus, quàm quatuor digiti, cõtinet, hoc eſt, quantum vola manus inter carpum & digitos extenditur: cuius mentio fit in Aruch. Definitio autem eſt in Miſnaioth de עָרְלָה GHARLAH cap. 3. paragr. ב. & in eodem libro tractat. de Sabbatho. cap. 13. parag. ח.

Alia quoque inter Hebræos auctores eiuſdem menſuræ nomina reperimus, ſed non Hebraica, vt ROZ- רוסנים ZENIM & ROSNIKEMA. quæ quatuor digito- רוסניקמא rum menſuram Auctor Aruch exponit; à quo etiam בטרי BATRI eadem menſura dicitur. Huius menſuræ nomen apud Chaldæos paraphraſtas inuenitur.

זֶרֶת Eſt etiam ZERETH menſura, quæ digitis expanſis notatur, ab extremo pollicis vſque ad minimi extremum: hæc conſtat præciſis tribus TEPHAHHIM, hoc eſt digitis duodecim. huiuſmodi omnino quadrati erat illud ornamentum in ſacerdotis pectore geſtatum, quod noſtra Biblia Latina Rationale iudicij vocant. Cæterùm nomen ipſum ZERETH Interpres noſter palmum reddit; atque ita extenſum palmum digitiſque expanſis intelligit. Aliud enim eſt ZERETH à TAPHAHH ſuperiori: hoc etiam Hiſpani vulgari lingua palmum vocant, Itali ſpanna. Et Palæſtinus ille impius ſex cubitis & palmo procerus fuiſſe ſcribitur, 1. Sam. 17. Illum palmũ intelligimus extẽſum ex nomine ZERETH Hebraic. Exod. 28, 17. & 39, 9. Et apud Iſaiam, Quis menſus eſt in pugillo aquas, & cælos palmo compoſuit? Iſai. 40, 12. & apud Ezechielem palmus Latinè dictus idem ſignificat, hoc eſt ZERETH, quæ dimidia pars cubiti eſt. Ezech. 43, 13. De huius menſuræ definitione differitur ab Helia grammatico in Thesbite in radice זרת. & à Camhio in Dictionario in Radicibus זרת & טפח. Hanc eandem menſuram TEPHAHH SOHHEK, id eſt, palmum ludẽtem dici ſolitã ex Miſnaioth didicimus tract. de Gherubim cap. 1. parag. א. in Commenta. vbi alter palmus TEPHAHH GHASTIB, id eſt palmus laborans, vel formatus, dicitur.

Zereth dimidium cubiti.

טְפַח שׂוֹחֵק

LEBANA & ARIAHH.

טְפַח עָצֵיב

ARIAHH & LEBANA ædificatoribus nota & vulgata menſura erat, & ad murorum craſſitudines, & ad materias etiam notandas. Erant enim lateres coctiles, quorum modus deſcribitur LABANA trium palmorum, hoc eſt duodecim digitorũ longitudine, menſura videlicet ZERETH, & dimidium longitudinis in latum, videlicet palmi cum dimidio, ſiue digitorum ſex. Huius ratio deſcribitur in Miſnaioth libr. tract. de GHARVBIM, ſiue mixtis cap. 1. paragr. א. ARIAHH verò laterem definiebant quadratum palmi cum dimidio, ſcilicet longum, & tantũdem latum: de qua in Miſnaioth tract. de mixtis cap. 1. parag. ב.

AMA, אַמָּה.

Continet AMA ſex TEPHAHHIM, hoc eſt, digitos quatuor & viginti, frequentiſſima in omni menſuræ rerum mentione vox, antiquiſſimaque menſura, ante diluuium etiam ſolemnis: hac ſiquidẽ arcæ Noæ modus à Deo præſcriptus eſt. Gen. 6. Hac vniuerſum opus tabernaculi in deſerto eſt definitum. Exod. cap. 23. & 26. & 27. & 30. & 36. & 38. Coturnices in deſertum coactæ, non altiores duabus EMATHAIM hoc eſt, vt noſter vertit Interpres, duobus cubitis volaſſe dicuntur. Num. 11. Sacerdotalium vrbium ſuburbana millenos in ambitu cubitos ex his continebant. Num. 35, 4. Bis mille cubitorum ſpacium inter Iſraelitas, & arcam viarum ductricem erat præfinitum. Ioſ. 3, 4. Frænum illud, quod ſubiectionis & deditionis cauſa victoribus offerebatur, huius menſuræ erat, quale Dauid de manu Palæſtinorum accepit. id ab Interprete noſtro Frænum tributi eſt redditum. 2. Samu. 3, 4. Tota etiam templi, atque aliorum, quæ à Salomone perfecta ſunt, ædificiorum fabrica, huius menſuræ rationibus commenſurata fuit. 1. Reg. 16. & cæteris. Neque verò Hebræis ſolùm, ſed aliis etiam nationibus communis hęc mẽſura fuit. Namque lignum ad Mardochæi necem paratum, ab Aman quinquaginta cubitis altum fuiſſe bis cõmemoratur Eſth. 5, 14. & 7, 9. Ezechielis templum ſibi oſtenſum, huiuſmodi cubito metiebatur ca. 40. 41, & 42. vſque ad 47. Et Zacharias volumen volans viginti cubitorum longum, & decem latum viſum ſibi refert cap. 5, 2. Huic rationi inter recentiores cum primis ſubſcribunt Moſes Gerundenſis in Gen. cap. 6. & in Num. 3, 5. Et Camhius 1. Reg. 5, 28. & Zachar. 5. & 2. Eſd. 6, 3. Et ex antiquioribus Ioſeph Gorionides auctor Hebraicæ hiſtoriæ li. 1. c. 10.

In Miſ-

In Misnaioth autem frequens mentio & ratio atque modus huius mensuræ est. Assignant namque veteres aruum quadraginta cubitis quadratum ad sementem סאה, id est, Sathi faciendam tracta. de Chelaim cap. 2. paragr. ב. in Commentariis; eodemque loco paragr. ו. docemur tres sulcos facere duos cubitos: Præterea in tract. de Sebugha cap. 1. parag. ה. scribitur 4. EMAH occupare loci spacium, quod capere possit par boum cum iugo. Idemque legimus in tractat. de Gharubim cap. 1. paragr. א. in Comment.

At verò duplicem cubitum fuisse, alterum legalem, alterum verò communem ex antiquis obseruationibus intelleximus, cubitumq. Legis certũ fuisse, sex videlicet Tepahim siue palmorum, idque indicauit Moses Gerundensis in Gen. ca. 6. qua de re constans omnium scribentium ratio est. Alterum verò cubitum communem quinque tantùm palmos continuisse, quantus est vniuscuiusque hominis modus, à cubito ad extremos vsque digitos: atque hunc non certum æqualémue esse posse res ipsa indicat, neque enim eadem omniũ hominum mensura est. Vnumquemque verò proprium cubitũ suo ipsius modulo & palmo metiri verum est, vt Poeta ait: atque ad eiusmodi cubitum referendum videtur id, quod Moses narrat; Og regis Basam lectum in Rabbath filiorum Amon extare, nouem cubitos habentem longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus: distinguit enim à cubito legali. Cõtinuisse autem videtur lectus ille palmos fermè quinq. & quadraginta communes in longum, & in latum viginti. existimo autem lectum illum fuisse sepulchrum ferreum, cuiusmodi ex ære aut marmore principibus olim cõdendis parabantur. Atque ad hanc distinctionem pertinere arbitramur illud, quod in Misnaioth scriptum legimus: nempe fuisse duplicem cubitum in Susan Habira, Susis, inquam, regia Medorum vrbe. Misnaioth de Chelaim ca. 17. parag. ט. & י. quo loco multa de cubitis vasorum & ædificiorum differuntur. Atque illi solemni cubito sex Tephahhim continenti nomen à quibusdam fuisse factum ATSILA, siue axillam Latinè dicere velimus, docet Camhius in Ezechiel. cap. 41, 8. vbi huius cubiti mentio fit. Porrò similes cubitos fuisse in antiquo tabernaculo, & in templo affirmatum legimus in Misnaioth tract. de Beruroth cap. 8. paragr. ז. idque ex illo loco indicatur, vbi legimus: Et hæc sunt fundamenta, quæ fecit Salomon, vt ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mẽsura prima sexaginta. Mensuram primam, antiquã tabernaculi interpretamur mensuram.

[margin: אציל׳ה; Mensura prima.; Gladius Eglon.; גומד; Gomito.; גרמידה]

Huiusmodi gladium illum fuisse accepimus, quem in Eglon perniciem sibi parauit Aod longitudine Gomed, quem Chaldæus paraphrastes Gerima, hoc est cubitum, siue brachij membrum. Et Interpretes omnes AMAH exponunt: atque eam mensuram quidam esse affirmãt, quæ Germanicè Dumelna vocatur; nos autem ex ea voce, Gomed nomen Gomito, quod Italicę mensurę est, factum putamus: locus hic est Iud. 3, 16. quo loco vulgata editio Capulum longitudine palmæ manus habet.

Vocatur & hic cubitus GARMIDA ab expositoribus Psalmo 70. in Midras, hoc est in homeliis, & in Haruc etiam Kal vocatur.

DE CANE. קָנֶה.

Continet Cane longitudine sex EMOTH cum ZERETH, hoc est, sex cubitorum legalium cum dimidio. Atque hic est calamus mensuræ ab Ezechiele indicatus. In manu viri calamus mensuræ sex cubitorum & palmi. Ezech. 40, 3. & cap. 41. & 42. identidem. Idem adnotatur à Camhio in hunc locum, & in Ierem. 31, 4. Hanc mensuram ZZALIL etiam fuisse dictam, auctor Aruc docet.

[margin: קליל]

KUMAH קוֹמָה.

KUMAH humani corporis erecti statura, eaque incerta, certis tamen modulis definitur in singulis hominibus; continet enim circiter tres EMOTH à pedibus ad caput. quòd si erectis pedibus brachia quoque superne sublata tollantur, vnam amplius AMAH adiunget sibi, continebitque quatuor EMOTH. hæc ratio disertè adnotatur in lib. Misnaioth tractat. de Garubim cap. 4. ה. in Comment.

DE MENSURIS INCERTIS.

Fuere & aliæ mensuræ illis temporibus certæ, non tamen communes, sed certis quibusdam artibus vsurpatæ, atque ideò nobis non omnino exploratæ, vtpote quarum ratio nullis obseruationibus excepta tradatur. ad hoc genus referuntur in primis lapides GAZITH, quorum mensura architectis & murorum artificibus nota erat: id enim verbo ipso indicatum à Camhi & Leui Gersonis filio affirmatur, 1. Reg. 5, 28. & cap. 7, 70. GUIRUI etiam in Haruch nomen est incertæ nobis mensuræ.

[margin: אבני גזית; גירוי]

Porrò ad hæc continuæ mensuræ genera referri potest illud, quod HHABILAH ab Hebræis dicitur, nos manipulum reddere possimus. erat enim earum rerum, quæ in fasciculos colligi, colligarique possunt. eius autem definitionem illam assignant, vt non minus contineat HHABILAH quàm viginti quatuor ZITHIM. ostendimus autem ZITH minimi digiti quantitatem obtinere. huius ratio exponitur in lib. Misn. de GARLAH cap. 3. paragr. ו.

[margin: חבילה]

PIZZLA quoque in eodem genere lapis columnæ forma rotundus & teres est, digitis altus quadraginta & sedecim longus, in Haruch.

[margin: פִּסְלָה]

MORBIA corpus est, ex quacunque materia quadratum, tribus EMOTH longum, totidem latum, totidem etiam altum, quod cubicum Mathematici dicunt, excepto modo. huius ratio indicatur in lib. Misn. tract. de SEBIGHITH cap. 3. parag. ה.

[margin: מוּרְבִּיָא]

GEOMETRICA RATIO.

Est & alia Geometrica ratio, qua terram ipsam plerumq. demetiri solebãt antiqui, siue ambulationibus, siue prædiis & agris metandis operã darent. Huius simplicissima pars PAGHAM dicitur, quam Camhius idem significare cum REGEL, hoc est, pede affirmat, eamq. duobus TEPHAHHIM definit apud Ezech. in Comm. cap. 41, 6. vbi nos legimus: Latera autem, latus ad latus bis triginta: Hebraicè ad verbum est, Et latera latus ad latus tres & triginta PAGHAMIM. quo in loco Chaldæus Paraphrastes singula ex tribus lateribus vndecim PAGHAMIM fuisse exponit. ex multorum autem locorum collatione PAGHAM pedis vestigium significare obseruauimus.

[margin: פַּעַם]

Huic proximum nomen est TSAGHAD, quod interpretes PEZZIGHA, hoc est passum siue gressum exponunt. Est autẽ communis passus nulla certa mensura nobis compertus, quod alij longiores, breuiores alij gressus faciant, neque iidem etiam semper æquales: motus enim animaliũ varij sunt, & plerumq. inæquales, tum aliorũ ad alia, tum singulorũ ad se ipsa relata, iuxta concepti impetus, membrorumque vim. Huius mensuræ obseruatio in lib. Samuelis fit, s. s. E. Cumque transcendissent, qui portabant arcam Domini, sex passus, immolabant bouem & ouem, & arietem. 2. Samuel. cap. 6, 13.

[margin: צַעַד; פְּסִיעָה]

In longioribus autem mensuris prima est BERATH, quam interpretes miliare vnum esse dicunt, tribus in Scriptura locis notatam, in lib. Gen. 35, 16. Et soluerunt ex BETHEL, & fuerunt adhuc quasi BERATH terræ, ad intrandum Ephrata. & Genes. 48, 7. Et ego cùm venirem ex Padã, mortua est super me Rahhel in terra Chenaan in via, in adhuc quasi BERATH terræ ad intrandum Ephrata. Et in li. 2. Reg. 5, 19. Et abiit ab eo quasi BERATH terræ. sic ad verbum, in illis locis legimus. in quibus expositores Hebræi omnes miliare

[margin: כִּבְרַת]

interpretantur, præcipuè Moses Gerundensis Genes. 35. & 47. Et Camhius in illo 2. Reg. 15. Milliare verò vnum mille EMOTH terræ cõtinere testatur Camhius in Ezech. ca. 48, 2. sed in lib. Misn. vnumquodque miliare partibus, quæ DIZZIIM vocantur, mille EMOTH & septem cum dimidia definitur, in tractat. de IOMA cap. 6. parag. ד. Hoc miliare in lib. Haruch CHERVB dictum legimus.

מִיל

ריסין

כְּרוּב

Dimidium miliare in lib. Samuel. 1. ca. 14, 16. significari docent expositores, vbi nos legimus, in media parte iugeris quam par boum vno die arare consueuit: Hebraicè ad verbum est, In dimidio sulco paris boum agri. Camhius sic, vt diximus, exponit. Et Chaldæus paraphrastes ait dimidium ambulationis paris boum in agro.

מַעֲנָה

צֶמֶד שָׂדֶה

Est etiam RVZZ dictum spacium terræ 70. KANIM longum: continet autem KANA 6. EMOTH cum ZZERETH, vt docuimus, hoc est 6. cubitos cum dimidio. Erunt igitur RVZZ vel RIZZ (vtroque enim modo scriptum legimus) cubiti quadringenti & quinquaginta quinque. dicitur etiam continere alio mensurandi modo passus ducentos sexaginta & sex, Camhi in Ierem. cap. 31, 4. & Misnaioth de IOMA cap. 6. parag. ד. & tractat. de NEZIKIM. Eodem etiam loco scribitur miliare vnum, septem RIZZIM cum dimidio continere: ex quo consequitur singula ex RVZZIM constare debere, cubitis cętum triginta tribus, & tertia cubiti parte, hoc est palmis duobus. Nam aliàs prior ratio cum posteriore minimè conueniret: vnde nos suspicamur mendum esse in libr. Haruch, quando in Misnaioth duobus locis apertè dicitur septem RVZZIM cum dimidio cõficere miliare vnum: aut si RVZZ eum cubitorum numerum capit, nempe quadringentorum & viginti, hoc pertinere ad magnum miliare, quod alio nomine PARAZZA dicitur, quatuorque ferè miliaribus constare fertur ab Helia, in Thesbithe, & à Mose Gerundense in Comm. Deuter. pag. 137. col. 1. Cuius etiam nominis & rei ratio exponitur in Misnaioth, tractatu de Tham. cap. 3. paragr. ה. & apud illius loci Commentatorem.

רוס

ריס

פַּרְסָה

Quædam præterea mensuræ certis modulis notatæ, in rusticæ rei rationibus describendis obseruantur, vt illa, quam vocant SORAH, Latini porcam in aruo atq. hortis dicunt, quam 4. EMOTH latam esse ex antiquis descriptionibus accepimus, in Misnaioth, tract. de CHELAIM cap. 3. paragr. ו.

שׂוֹרָה

Est quoq. aliqua metiendi ratio in arui sulcis: nam qui vult varia in eodem agro semina serere, iubetur inter singula genera spacium trium sulcorum relinquere, quæ ferè iugi in terra collocati quantitas est: Dicuntur autē sulci Hebraicè תלמים Misnaioth de Chelaim. cap. 2. parag. 7.

תְּלָמִין

Illud porrò in mensuræ sermonibus est animaduertendum, duarum magnitudinum mentione facta, significari longitudinem cum latitudine simul, vt docet Camhius de altari æneo à Salomone facto viginti & viginti cubitorum. 1. Reg. 8, 63.

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI SARAH, SIVE DE SATO.

סְאָה

PRIMVM cauæ mensuræ nomen ZZEAH, id est, satū, sacras scripturas legentibus occurrit, antiquissimumque sui vsum indicat: quippe Sara tria sata similæ hospitibus exceptis parare ab Abrahamo viro iussa est. Gen. 18, 6. Solet verò ZZEAH in partes minores diuisum, nomina etiam minoribus mensuris facere Atque idem quoque multiplicatum mensurarum genera efficit.

Initium autem omnium harum mensurarum, quibus liquida & arida expediuntur, gallinæ ouum est, idque commune; quod diuiditur in quinque partes, tanquam vnciolas. Atque ouum, cum quinta parte eius quod capit, mensura efficit, à quibusdam GHACHAL dictam, cuius mentio in Midras Raba. cap. 9. & in fine Gemara in cap. De eo, qui nauem vendit. De oui autem communis ratione obseruanda traditur in li. Misnaioth, his verbis: Quantitatum & mensurarum fundamenta sunt ouum commune, malogranatum commune, oliua communis, carica siue palma communis, faba communis, lens Ægyptia communis, & hordei granum commune, item pugillus communis: certissimus autem pugillus, qui in publicis mensuris constat, fuit pugillus Ben Betiahh, id est, viri cuiusdam sua ætate noti, cognomento filij Betiahh: hæc docemur tract. de Chelaim. cap. 17. parag. ה. & parag. ז. & paragr. ח. & parag. יא. & יב.

ביצ

Ouum.

עכל

Malogranata.

Oliua.

Carica.

Lens Aegyptia.

Hordeum.

Pugillus.

DE KAB. קב

KAB continet seminis & aridorū portionem, quantam oua XXIIII. capere possunt. Misn. de Chelaim. c. 2. parag. ב. & ט. & quarta pars huius mensuræ, hoc est quantum 6. oua ceperint, dicitur Hebraicè ROBEAGH, Latinè quartum neutro genere dici potest. namque fœminino genere REBIGHITH, hoc est, quarta, LOG, id est lagenæ, partes spectat; quæ mensura in liquidis est. Seminatur autē tritici KABVS vnus in arui cubitis decem cum dimidio quadratis, vt definitur in Misnaioth de angulo. cap. 3. paragr. ו. & 8. paragr. ה. Huiusmodi autem panis & ciborum quantitatem satis ad pastum hominis diurnum esse tradiderunt antiqui, quandoquidem duodena oua satis sunt ad binos pastus singulis diebus, Misnaioth de angulo cap 8. par. ה. & de Chelaim ca. 2. parag. ט. & י. Diuidebatur autem Kabus in partes IIII. singulæ aūt partes VI. continebāt oua. Atque in lib. Reg. 2. ca. 6, 25. legimus quartā partem stercoris columbarum quinque argenteis venisse, aliquando in Samaria, ciuibus fame ac bello oppressis: hæc eadem confirmantur in Misnaioth, tractat. de Therumoth. cap. 3. parag. ז. & de Gharubim cap. 5. parag. ב. in Comment.

רוֹבַע

ZZEAH SATVM. סאה

Sex KABIM, vnum ZZEAH efficiunt, hoc est, oua CXLIIII. vt docemur in lib. Misn. de PEAH, siue de angulo. ca. 3. parag. א. in Comm. Ibidem etiam in contextu ipso duo ZZEIM XII. KAB. continere dicūtur parag. ו. & eodem tract. cap. 6. parag. ז. vbi fascem tritici continentem ZZEAH cum culmis ipsis tantū esse docemur, quantum quispiam sibiipsi humero deferendum tollere potest. Deinde, pro tribus hospitibus Abraham vxorem iubet tria ZZEIM similæ parare. Gen. 18, 6. quo in loco Gerundensis Moses eadem omnino indicat. Idem in Leuit. 22, 14. ZZEAH in quinque partes diuidi solere ait; quarum quintæ mentio, in eodem loco, facta est. Abigail quinque polentæ sata inter alia munera, Dauidi obtulisse commemoratur. Helias dum de vero Dei numine, aduersus superstitiosorum collegia contenderet, canales effodisse dicitur, quantum soli caperent duo sata seminis, id quod noster Interpres quasi duas aratiunculas vertit. est autem illud spacium L. cubitorum in quadro, vt exponit in eum locum Camhius, atque idem etiam in Comment. Ezechiel. cap. 45, 11. Idemque asseritur in Misnaioth in tract. de Chelaim cap. 2. parag. ב. in Comment. & para. ט. in Comm. & in tract. de SEBIGHITH cap 2. paragr. ב. in Comment. Et Misnaioth tract. de Gherubim scribitur centum arui cubitos in longitudinem, & L. in latitudinem facere seminis duo ZZEIM, cap. 1. parag. ו. & cap. 5. parag. ב. & ו. in Comment.

Hæc etiam illa mensura est, quam Helisæus propheta indicabat, cùm prædiceret futurū, vt postero die modius similæ vno statere & duo modij hordei tantidem venirent in foro Samariæ 2. Reg. 7, 1. & vers. 16. & 18.

Erat autem hæc mensura certa vasis forma satis vulgò nota-

gò notabilis, in cuius medio signū erat expressum, quo dimidium mensuræ ipsius dignoscebatur; vt legimus Misnaioth tract. de Theruma cap. 1. parag. 1.

Rursus etiam in eodem tractatu scribitur, certam etiam mensuram fuisse dimidium ZZEAH. hoc est, tres Kabos continentem, eodem cap. parag. 1. Hanc verò mensuram tempore secundi templi in vsu etiam fuisse declarat Euangelium Matth. 13, 33. Sed antequam Israelitæ terram promissam tenerent, in desertoque agerent, minori vtebantur ZZEAH, quàm post captam regionem Ierosolymamque habitatam, vt traditur in lib. Misnaioth, tractatu de Minhha cap. 7. paragr. א. quo loco VI. ZZEIM deserti v. Ierosolymitana ZZEIM efficere memorantur.

DE EPHAH אֵיפָה siue אֵפִי

Epha siue ephi tria cōtinet ZZEIM, hoc est sata tria: quæ si in Kabos diuidantur, XVIII. conficient Kabos: Eius autem partes apertè significatas in sacra obseruauimus historia; namque Ruth Moabitis, spicis collectis & excussis, quasi Ephi, id est tria ZZEIM inuenisse commemoratur. quod Interpres noster tres modios vertit. Ruth 2, 16. Quòd si ad primas mēsuræ rationes procedat diuisio, reperiemus in Epha oua CCCCXXXII. contineri. Hæc est autē mensura in Euangelio significata trium satorum nomine, Matth. 13, 33. quo in loco interpretatione rem Christus expressit. hanc etiam mensuram intelligimus illam fuisse hordeorum, quam Gedeon in panes coxit angelo se alloquuto proponendos, quamuis Latinè modium legamus, Iudic. 6, 19. Latini enim interpretes Latinis verbis & notis vti studuerunt. In libr. autem Samuelis primo ca. 1. hac eadem mensura farinam Anna Samuelis mater tēplo obtulisse dicitur, quam in Latinis vulgatæ versionis exemplaribus quibusdam, sic legimus indicatam. Et adduxit eum secum, postquam ablactauerat, in vitulis tribus, & tribus modiis farinæ. tres modios cùm legimus, tria sata, vt superius obseruatum est, intelligimus. hæc enim faciunt vnum Epha. In aliis verò etiam vetustis exemplaribus Latinis legitur: In tribus vitulis & vno modio farinæ. atque hæc lectio modium idem esse vult quod Epha. Namq. Hebraicè ita scriptum est, VE EPHAH EHHAD KEMAHH, Et Epha vnū farinæ. Tantundem polentæ Dauid fratribus in militia agentibus, à Iesse patre ad tribunum deferre iussus est. 1. Samuel. cap. 17, 18. Hanc quoque mensuram Isaias 5, 10. nominat, in illa à se prædicta terræ sterilitate: Et triginta modij sementis facient modios tres. Hebraicè est, Et semen HHOMER faciet EPHAH. Quæ sit HHOMER ratio inferius exponetur. Et hæc etiam mensura sæpius ab Ezechiele duobus capitibus repetita, cap. 45. & 46. Et quam mensuram minorem, iræ plenam dixit Michæas cap. 6, 10. hanc ipsam Ephah Hebraicè nominat. Zacharias autem arcana illa visione, per totum quintum caput enarranda, Epha sæpè repetit. De hac etiam mēsura inter Hebræos auctores agunt Camhius, & Salomon Iarchi. Ezech. 46. in Comment. Chaldaicum autem huius mensuræ nomen est CHAILA, vt in Thargum obseruatur, Prouerb. 20, 10. כילא

Atque hanc regiam & maximè communem ac celebrem mensuram fuisse, cæterarumque mensurarum omnium rationes continentem, ad publica etiam commercia maximè omnium vsurpatam, tum frequentissima illius mentio in sacris & prophanis rebus mensurandis, tum illud cum primis ostendit: quòd cùm de mensuris, vel æquis, vel iniquis agitur, huius tantum generis tanquā cæterorū exēplaris mentio fit. vt Deut. 25, 14. Nec erit in domo tua modius maior & minor, verùm modius æqualis, &c. Hebraicè est, Neque erit in domo tua EPHAH & EPHAH, verùm Epha integra & iusta erit tibi, &c. Et illud Prou. 20, 10. Pondus & pondus, mensura & mensura, abominatio apud Dominum. Hebraicè est, Lapis & lapis, Epha & Epha. Et apud Amosum cap. 8, 5. Quando transibit messis, & venundabimus merces, & aperiemus frumentum vt minuamus mensuram: Hebraica lectio habet, vt minuamus Ephah. Diuiditur autem Ephah in certas partes sui tantùm ratione habita, non satorum, ex quibus componitur.

DE GOMER. עֹמֶר

Gomer decimam partem Epha esse ipse nobis legislator præscriptum reliquit. Sic enim legimus: Dixitque Moses ad Aaron, Sume vas vnum, & mitte ibi Man quantum potest capere Gomor, & repone coram Domino ad seruandum in generationes vestras, &c. Et subiunxit: Gomor autē decima pars est Ephi. Exo. 16, 36. Cùm verò Ephah XVIII. Kabis definita superiùs sit, consequitur Gomer vnum Kabum cum dimidio, & quintam Kabi partem capere. Fuit hæc in deserto celebris, ac sæpè repetita mensura, quòd singulis diebus plena Man, in singula capita distribueretur. Exod. 16. sæpè repetitur. Nomen autem accepit à ministerio, quod in singulos dies victum suppeditari, huius mensuræ ministerio contingeret. Inde etiam frumenti manipulo accessit, quod tantum tritici aut hordei contineat, quantum Gomer capiat. de quo scriptum est Leuit. 23, 10. Feretis manipulum spicarum primitias vestras ad Sacerdotem, qui eleuabit fasciculum coram Domino; atque eodem die quo manipulus consecratur: & numerabis ab altero die Sabbathi, in quo obtulistis manipulum. In illo toto loco manipulum vel fasciculum ex nomine Gomer Interpres transtulit. &, Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris, vt tollas illum, &c. Frequens mentio de manipulo, hoc est, de Gomer in sacris libris est. Dicitur autē Gomer interpretibus Chaldæis HALAH siue HALTHA. ratio huius mensuræ etiam exponitur in lib. Misnaioth tract. de Halah cap. 2. parag. 1. in Comment. חלה הלתא

DE CORO ET HHOMER. כר חֹמֶר

In liquidorum & aridorum mensura recensenda Chor nomen inuenitur eodem sacræ Scripturæ libro 1. Reg. 4, 22. Erat autē cibus Salomonis per dies singulos XXX. Cori similæ, & LX. Cori farinæ. & proximè sequenti ca. vers. 11. Salomon autem præbebat Hiram viginti millia Coros tritici in cibum domui eius, & XX. Coros purissimi olei. Continet autem Corus ZZEIM, hoc est Sata triginta, sicut docemur in lib. Misnaioth tract. de angulo cap. 5. parag. א. in Comm. & tractatu de Chelaim cap. 2. parag. ט. & tractat. de KEDOSSIM. cap. 3. parag. 1. in Comment. & tract. de votis, cap. 8. parag. 1. & Camhius in 2. Paral. 4, 5. asserit duos Coros continere LX. Sata.

Est itaque Corus capax decem EPHAH: siquidem Ephah tria sata continet, vt iam disseruimus. In Geometricis autem rationibus adnotatum est, Agrum coro tritici serēdum, non minorē esse oportere, quàm cubitorum septingentorum & triginta millium. quæ ratio in lib. Misnaioth subducta est tract. de NEZIKIN ca. 3. parag. 1. in Comment.

Camhius diligens rerum obseruator idem esse Cor & HHOMER scripsit, & in Comment. Isai. 5, 10. & Ezech. 45, 10. & 2. Paral. 27, 4. & Ose. 3, 1. Propriè verò vim vocis expendentibus HHOMER cumulum nobis significat. Atque in Lege, Si quis voueret agrum, pretio constituto redimere poterat, partitus videlicet in partes capaces singulorum Hhomer, atq. in singularum partium redemptionem L. siclis expensis. Quod verò Hebraicè dicitur Hhomer in illo loco Leuit. 27, 16. Interpres noster vertit triginta modios, quod tantundem est atque Hhomer: nam Hhomer eadem est cum Coro mensura; Corum autem triginta Sata facere docuimus, atque ita triginta modios apud Interpretem nostrum definire conuenit. Idem Interpres alio loco pro Hhomer Corum vertit, quòd idē omnino vtriusq. modus sit. Num. 1, 32. sic nostra versio: Surgens ergo populus toto die illo & nocte, ac die altero congregauit cotur-

uit coturnicum multitudinem; qui parum, decem Coros, Hebraicè decem Hhomerim. Apud Isaiam quoq. triginta modios, hoc est Sata triginta, pro Hhomer versum legimus: Et triginta modij sementis facient modios tres, Isai. 5, 10. Hebraice, Et Hhomer sementis faciet Epha. Iam verò ostendimus Epha esse tria Sata, quos Modios tres noster dicit Interpres. Apud Ezech. etiã pro Hhomer sępè Corũ noster Interpres reddidit. cap. 45, 11. Vulgata versio habet: Ephi & Batus, æqualia & vnius mensuræ erunt, vt capiat decimã Cori partem Batus, & decimam partem Cori Ephi, iuxta mensuram Cori erit æqua libratio eorum: Hebraicè sic ad verbum Ephah & Bath ratio vna erit, vt ferat decimum Hhomer Bath, & decimam Hhomer Ephah, ad Hhomer erit proportio eius, videlicet Ephah. Et paulò pòst, vbi nostra versio habet: Et hæc sunt primitiæ, quas tolletis, sextam partem Ephi de Coro frumenti, & sextam partem Ephi de Coro hordei, mẽsura quoq. olei, Batus olei decima pars Cori est, decẽ Bati Corum faciunt; quia decẽ Bati implent Corum: Hebraicè sic legimus, Hæc sublatio, quã sustolletis sextã Epha ex Hhomer triticorum, & sextam Epha ex Hhomer hordeorũ: Et statutũ olei Bath olei, decimum est Bath ex Coro; decem Bathi sunt Hhomer. Ex quo etiã loco docemur, Hhomer quoq. liquidorum & aridorum fuisse mensuram. Idem etiã nomen Hhomer Hebraicè apud Hos. est. vbi Latinè legimus: Et fodi eam mihi XV. argenteis, & Coro hordei & dimidio Coro hordei. sic enim Hebraica habent: Et emi eam mihi in Hhomer hordeorum & LETHECH hordeorum. Aramæa lingua Hhomer Chiph dicitur, & apud auctorẽ Aruch Ghora, Arabica vt videtur, pronuntiatione vocatur. כיף גורא

De Lethech. לֶתֶךְ

Superiori capite postremùm citatus locus monuit, vt LETHECH etiam rationem expenderemus. Est igitur LETHECH mensura dimidium Cori continens, hoc est quindecim Sata, vt traditur in Misnaioth lib. tract. de Iuramento iudicum cap. 3. parag. ג. Idem etiã indicatur ab auctore Haruch & in Midbar Rabba. & Exod 27. & 37. In eodem lib. Camhius etiam & Salomo Iarchius & Ioseph Hispanus in Comment. Hoseæ 3, 2. eandem omnes rationem confirmant. Et in Misnaioth tract. de Sebughoth cap. 6. parag. ג. idem explicatur. Dicitur autem in loco Misnaioth superius citato, de Sebighith cap. 3. parag. ג. LETHECH esse iustum asini onus. huius etiam mensuræ dimidiam partem certo vase fuisse æstimatam conijcimus ex nomine ARDAB, in lib. Haruch explicato, quod dimidium Lethech significare dicitur: quanquam satis apertè videtur nomẽ non Hebræum, sed Aramæũ esse. אַרְדַּב

Erat etiam CHILCHAL mensura qua fructus decimantur, ter in anno taxanda, Misnaioth tractat. de primitiis, cap. 4. parag. ז. כלכל

Est itaque hæc aridorum mensuræ summa ratio.

Ouum diuiditur in quinque partes.

Ghachal	ouum & quintum eius continens.
Kab	quantum viginti quatuor oua, facit.
Quartum Kab	sex ouorum mensura.
Zzeah siue *Satum*	facit sex Kabos.
Ephah siue *Ephi*	tria Sata continet.
Ghomer	decima pars est Epha.
Corus	decẽ Epha capit. hoc est, *Sata* triginta.
Hhomer	idem cum Coro est mensura.
Lethech	dimidium Cori siue Hhomer est.

De quibusdam aliis vasorum & mensurarum minùs celebri ratione nominibus.

סל ZZAL, Canistrum vertit Latinus, esse poterat certæ & incertæ mensuræ, vt traditur in libr. Misnaioth, tract. de Theruma cap. 1. paragr. ז. huius mentio fit Matth. 14. de reliquiis fragmentorum, quæ duodecim cophinos implerunt: Namque Syricè dicitur CHVPHA idem quod Hebraicè ZZAL, vnde Cophinum dictum arbitramur. כוּפָּא

MISPAL vas est ex palmarum foliis, vel ex sparto vel alia huiusmodi plicatili materia contextum, quod asinis, ad aridorum onera ferenda imponitur. In eoque deferri possunt fructuum genera omnia, vt pomorum, frumentorum, nucum & baccarum, terra item, arena, & calx, pix, & cætera: capiebat integrum LETECH, vt definitur lib. Misnaioth, de Sebighith, cap. 2. parag. א. מִשְׁפַּל

KALZZATRA vas coriaceum quatuor Cabos continet, ad vsus vulgares ministerij: cuius rationem in Haruch legimus. קַלְצַטְרָא

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI EZECHIEL SIVE DE BATO.

CONSEQVENS est, vt de liquidorum mensuris disseramus; quæ quanquam ad aridorum rationes referri possunt, habent tamen suam priuatam & vasorum materiam, & nominum interdum etiam obseruationem. Atque huius inuentionem altera vsu ipso priorem fuisse non arbitramur; quippe cùm vini & olei vsum multò quàm tritici & hordeorum posteriorem fuisse existimemus. A prima enim, post Adam hominibus, memoria frugum culturam fuisse constat, hoc est à Caini temporibus. Vini verò & olei ante diluuij tempora, nulla nobis mentio est in sacris libris obseruata. Est autem liquidorum mensura non minùs quàm aridorum sacra, quippe, quæ ad commerciorum rectum vsum instituta sit; & in sacrificiorum & templi ministeriis, ad olei & vini portiones adnotandas adhibita.

Primùm in hoc, sicut in aridorum genere locum tenet gallinæ ouum commune; cuius de partibus, in superiori volumine disseruimus. בֵּיר

De LOG, LOGIO, siue LAGENA, לוג

Vas in primis effictum est, quantum sex ouorũ gallinę cõmunium testis capi posset, excipiens, cui nomẽ est inditum Log: ex qua voce lagenam dictam existimamus, quanquam nõ omnino cum Log conuenientem, si mensuras conferamus. Huius autem ratio & quantitas traditur in libris antiquis Misn. tractatu de angulo, cap. 8. parag. ה. Vbi etiam adnotatur ex ZZEAH oliuarum immaturarum exprimi quartam partem Log: & ex maturarum eadem mensura medium Log olei exprimi. Idem etiam docemur tract. de Sebighith cap. 4. parag. ט. Atque in eodem lib. tract. de HHALI, cap. 2. parag. ז. dicitur Log continere vigesimam quartam partem ZZEAH. Atqui ZZEAH centum quadraginta & quatuor oua cõtinet, cuius vigesima quarta pars sunt sex. Idem etiam explicatur eodem lib. tract. de Sanhhedrin, cap. 8. parag. ט. & apud auctorem quoque Haruch idem legimus.

Apparet autem Log olim in partes octo, veluti vncias fuisse diuisum. Namque in illo eodem lib. mentio fit dimidij Log, & quartæ & octauæ partis Log. Adnotatur præterea in mensuris liquidorum nomen REBIGHITH, id est quartæ, semper debere ad Log referri. Misnaioth, in tractatu de primitiis cap. 8. parag. ט. & cap. 11. parag. ה. Huius mensuræ mentio fit Leuit. ca. 14, 10. pro qua Latinus Interpres sextarium reddidit, atque etiam 12, 16, 21, 24. versibus.

De HIN. הִין

HIN celebris & maximè vulgaris mensura fuit, in vini &

vini & olei rationibus exponendis, quam Interpres noster, eodem nomine Latinis auribus reddidit. Continuit auté HIN duodecim Logim, hoc est oua septuaginta duo, vt docemur in lib. Misnaioth tract. de Ghedioth. cap. 5. parag. ג. Atque in sacrificiis huius mensuræ frequens fit mentio, vt Exod. cap.29,40.& ca.30, 24. vbi, quemadmodum iam indicauimus, idem nomen Hin, ab Interprete Latino antiquo est expressum. sed in Leuit. 19,36. Latinè sextarium, pro Hin est positum; ita vt Latinis harum mensurarum nominibus non semper standum sit, sed res ipsa, ex Hebraica veritate petenda: in cap. verò 23,13. Hin quartam partem Latinè legimus, Hebraico verbo retento: itidem & Leui. 15,4. vertitur quarta pars Hin:& eodem cap. ver. 5. Tertiam Hin partem etiam Latinè explicatam habemus. & vers.7. eiusdem ca.& vers. 9.& 10. Medium Hin vini & olei est: & cap. 28. vers. 5. & 7. Quartam etiá Hin partem,& vers.14. Mediam Hin & tertiá Hin, & quartam Hin præscriptas videmus. Ezechieli etiam aquæ potus ad sextam partem Hin concessus est. Ezechiel. ca.4. ver.11. & c.45. ver.4.& c.46. ver. 5.& 6.& 11. integri Hin mentio fit. & vers.14. tertia pars Hin commemoratur. Quibus ex locis duo obseruauimus: alterum, Hin diuisionem, vsque ad sex partes, vnde consequitur fuisse mensuram totius Hin & dimidiæ partis,& tertiæ & quartæ & sextæ. Erat autem sexta pars vnum Log, quarta vnum cum dimidio, tertia duo Log, dimidia tria Logim; oportet igitur dimidij Log mensuram etiam exstitisse. Alterum verò quod obseruamus, illud est, partes Hin nunquam in sacris libris notari, etiá ipsius Hin non appellato nomine: id quod omnibus exemplis fit manifestum. nam si quando quarta absolutè dicitur; id de quarta parte Log esse accipiendum, ex antiquorum doctrina, in superiori cap. docuimus.

Hin partes.

De bath siue batho.

Bath siue Bathus in vino & oleo eiusdem omnino mensuræ rationem sequitur, quam Epha, in aridis demetiendis habere obseruauimus, hoc est quantum tria satha; quæ si ad log referantur, singuli Bathi capient logim LXXII. hoc apud Ioseph Hispanum cognomento Abarbenel expositum legimus, lib. 1. Reg. 7,27. & eodem etiam loco apud Camhium, id quod ab illis ex Ezechiele acceptum existimamus, qui eiusdem vtramque mensuram capacitatis esse, disertis exponit verbis: Statera (inquit) iusta & Ephi iustum, & Bathus iustus erit vobis. Ephi & Bathus æqualia,& vnius mensuræ erunt, vt capiat decimam partem cori bathus, & decimam partem Cori Ephi; iuxta mensuram Cori erit æqua libratio eorum, Ezech. 45, 10. & paulò inferius, Mensura quoque olei Bathus olei, decima pars Cori est, & decem Bathi Corum faciunt, quia decem Bathi implent Corum. Mare illud à Salomone in templo consecratum, bis mille bathos capiebat, vt explicatur apertè 1. Reg. 7, 27. Quod verò in codicibus vulgatis nostræ versionis additum est, & tria millia metretas, in Hebraica lectione id non est, in illo loco. atque in quibusdam manuscriptis exemplaribus omnino abest. Legimus verò apud Camhium, vas quod capit bis mille bathos liquidorum, posse tenere ter mille aridorum bathos, eò quòd cumulus ex aridis additus mediæ parti totius excepti, æqualis sit. Cuius rei fortasse significandæ causa, illud, tria millia metretas, ab aliquo est adiunctum. Salomonem quoque Tyriis ad lignorum cæsionem destinatis, viginti mille bathos vini totidemque olei dedisse legimus. Animaduertendum tamen est, in vulgatæ nostræ editionis nonnullis exemplaribus satha scriptum esse pro bathis, decepto fortasse librario, ex affinitate vocum. 2. Paralip. 2, 10. Apud Isaiam, vbi Latinè legimus, Decem iugera vinearum facient lagunculam vnam; lagunculæ nomen bathum significare, ex Hebraica lectione, interpretamur, Isai. 5, 10. In libro etiam 1. Reg. 7, 38. legimus singulos ex decem luteribus æneis, à Salomone in templo dicatis, continuisse quadragenos bathos, fuisseque quatuor cubitorum diametri videlicet. Namque vas rotundum quatuor cubitos in diametro habens, quod medium circulum constituit, nouies nouem, in vniuersum, cubitos continet; vt ostendunt ij, qui de cubitorum proportione ad satha disputant. In quibus est præcipuus Leui Gersonides in eundem locum scribens. Atque quadraginta bathi nouies nouem cubitis excipiuntur.

De cor siue hhomer. כּוֹר חוֹמֶר

De Coro & Hhomer iam in superiori volumine est à nobis disputatum; sed illud hoc loco indicare operæprecium visum est, Cori & Hhomer mensurá quæ decem Epha continet, ad liquida etiam expendenda, pertinere. Nam lib. 3. Reg. 5, 11. viginti coros purissimi olei Hyrano regi Salomonis dono obtigisse legimus. Idem etiam affirmat Camhius, in illo loco, & apud Isa. 5, 10. & Ezech. 45, 10.

De cado. כַּד

Cadus vulgaris olim fuit, sed non certæ ac præcisæ mensuræ, quæ ad commercia expedienda vsurparetur; non erat tamen nimis magnæ, neque exiguæ etiam capacitatis, nimirum quantum aquæ virguncula humeris imponere posset ferendum, sicut scriptum est, Ecce Rebecca egrediebatur filia Bathuel filij Melchæ vxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua. Hebraicè est: Et cadus eius in humero eius. Et Gedeonis milites cados huiusmodi inclusis torribus noctu Madianitas aggressi ferebant, quas lagenas noster vertit Interpres, Iud. 7, 16. Atque illa vasa fictilia erant, vt ex eodem cap. liquet. singuli enim repentè suos cados fregere. In eiusmodi cadis farina etiam conseruabatur, vt apud illam viduam Sareptanam obseruauimus. 3. Reg. 17, 12. Viuit Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ, in hydria, Hebr. in cado. Denique ministeriis domesticis vulgare atque frequens vas cadus erat; ideoque ad portandum habilis. Implete (inquit Elias) quatuor hydrias aqua, Hebr. quatuor cados. 1. Reg. 18, 34. Et Salomon, Antè, inquit, quàm conteratur hydria super fontem. Eccles. 12, 6. Huius nominis & vasis meminit Iosephus Gorionides Hebræus scriptor, libr. 1. pagin. 10. col. 1. Est etiam in lib. Misnaioth huius rei mentio facta tractat. de Sebighith, cap. 5. vers. parag. ז. De vase quinque cadorum olei, & quindecim vini, quæ figulis vendere liceret in septimo anno.

מְשׂוּרָה Est & alia breuis mensura Hebr. MESVRAH dicta, quam singulis vicibus bibere iubebatur Ezechiel ca. 4, 11. ea trigesimam partem Log capere traditur à Camhio in eum locum.

תַּרְוָד Fuit & THARVVAD apud antiquos, cochlear magnum duos pugillos capiens, de quo in lib. Misnaioth, tract. de Nezir, cap. 7. parag. ב

קִיס Fuit in vsu & aliud cochlear ligneum, quod ZZIZZ dicebatur, vnciæ ferè capax, vt describitur in Haruch.

קוֹרְטוֹב KORTOB mensuræ genus fuit, tres oui partes, ex quinque continens; quod in Haruch indicatur.

קְפִיזָא KEPHIZA in lib. etiam Haruch describitur, Aramæum nomen, & centesima pars Cori esse dicitur quadraginta trium ouorum & quintæ oui partis.

קַנְטַר KANTAR Canthari nomé refert; vas erat portatu facile, vbi plenum esset, ideoque non nimis magnæ, at nobis incertæ mensuræ: cuius mentio fit in Beresith Rabba cap. 6. & Semoth Rabba cap. 31.

קַנְקַן Fuit etiam eiusdem aut similis cum superiori vasis vsus quod KANKAN veteres dixerunt. Sæpè est citatum in lib. Misnaioth, tract. de decima secunda, & in tract. de primitiis cap. 4. parag. ז. & cap. 11. parag. ה. & tract. de Hhalah cap. 2. parag. ו. Et de Ghediuth cap. 5. parag. ב. in Comment.

אַנְבַג Inuenimus & in Elucidario Santis Pagnini, Anbag liquidorú mensurá nomine Latino quartarij redditam.

In Ha-

טני In Haruch etiam legimus nomen TENI mensuræ esse oua LX. continentis.

שליש Mensuræ nomen commune est, tertiam partem cuiuslibet mensuræ significans, quod nõnullis certæ mensuræ putatur esse, Psal. 8, 6. Potum dabis in lachrymis, in mensura. Et apud Isaiam, vbi noster Interpres vertit: Et colles in statera, Hebraica habent, in Selis.

שלחת SELAHHATH mensuræ cuiusdam liquidorum nomen esse auctor Haruch dicit, cuius tamen definitionem non indicat.

טומן THVMAN siue THAMNETHA mensuræ genus
תמנתא esse dicitur in Midras Rabba cap. 9. quartarium Latinè quidam dicunt; cuius & in Haruch mentio fit: Aramæum nomen est.

תרקב THARKAB duos cabos continere, ex ipso nominis etymo indicatur. Legitur nomen in Midras Rabba cap. 9. & Psal. 81. in Midras. nomen ex Chaldæo & Hebræo compositum est.

שרגש SARGAS etiam mensuræ nomen est in Haruch, nomen barbarum.

גרבא GARBA dolium Latinè verti possit, liquidorum certa mensura lignea portatu non difficilis, qualis apud Italos BRENTA; Ezech. cap. 45, 20. Camhius. nomen Aramæum est.

חביה HHABIAHH vas notæ olim mensuræ quo liquida, ad certam mẽsuram, capi poterant, Misnaioth de votis cap. 8. parag. 1.

ברזינא In Haruch prætereà nomen BARZINA legimus, indicata mensuræ, incertæ tamen, significatione. Nobis autem Hispani agrorum cultores, & nomẽ, & rem ipsam ab Harabibus, quorum hæc vox est, accepisse videntur. est autem BARZINA, apud Hispanos, saccus ex funibus sparteis in casses retis modo connexus, qui ad fruges, paleas, culmosque transferendos commodus est. Capit autem tantum, quantũ vel manipulorum vel palearum, vel culmi iumentum dorso portare potest. Interdum vna magna iumento transuersa imponitur. Nonnunquam ad deportationis commoditatem, duæ breuiores vtrimque in onus aptantur.

פזקטר PAZZKETAR lebetẽ esse dicunt integri Lethech capacem. Exod. 26, 27. in Thargum. & Midras Rabba cap. 4. Atque hæc de mensuris obscurioribus.

Summa celebrium mensurarum in liquidis ratio.

	Ouum gallinaceum.
Log siue *Lagena*	sex oua continet. diuiditur in partes octo.
Hin	duodecim Login capit. diuiditur in partes sex.
Bath siue *Bathus*	septuaginta duo Login excipit.
Cor siue *Hhomer.*	Corus decem Bathis completur.
Cad siue *Cadus*	vas fictile, quod humero impositum fœmina portare potest.

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI EPHRON SIVE DE SICLO,

Volumen tertium.

ANTIQVISSIMA omnium, quas diuina scripta commemorant, monetarum SEKEL est: quæ & nomine suo præcipuam sibi vendicat commerciorum fidei rationem & consuetudinem. Siquidem
שקל nomen trahit à verbo SAKAL, quod ponderare Latinè dicere possumus; & SEKEL ipsum pondus etiam non inconcinnè interpretari: fuit enim antiquissima & æquissima etiam monetæ expensio, in qua nihil fraudis aut detrimenti accipi poterat: quandoquidem statera certissima defectus & incrementi est indicatrix. Atque ita legimus Genes. 23, 16. Quod cùm audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulauerat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ. Atque hoc modo appensum argentum, tametsi non signatũ fuerit neque cusum, nullam omnino fraudẽ admittit. Sed an olim cùm primùm hoc nummi genus extitit, signatum fuerit, incertum adhuc nobis est; nihilque ad cõmunem commerciorum consuetudinem certam statuendam desiderare posse putamus, si id ignoretur, dum de certo ponderis modo constet. Illud autem scimus, non tantùm olim in ipso primo monetæ inuentæ tempore; sed posterioribus etiam longè porrò sæculis, cùm numorum cusorum frequens vbiq. vsus esset, argentum etiam & aurum non cusum in commerciis fuisse receptum, quod vel ex Græco nomine ἄσημον ab Hebræis etiam vsurpatum, manifestè arguitur: de quo legimus in lib. Misnaioth, tract. de decima secunda cap. 1. parag. ב. & tractat. de Ghediuth. 3. parag. ב. Quoniam verò SIKLVS non ad monetas alias cognoscendas modò, sed ad ponderum sacrorum explorandas rationes, nobis aditum aperire potest; quòd horum omnium ipse primus index & tanquam sator quidam sit; ideò primus omnium vt expendatur postulat: se enim rectè cognito, cætera facilè percipienda pollicetur.

Fuit autem iam diu & nostro etiam sæculo, à compluribus de Sicli valore & pondere quæsitum; quorum sententias varias nos, non sine negotio diu examinabamus, donec quemadmodum discernere dijudicareque possemus, maximam cõmoditatem adepti sumus: vbi ipsum verum ac certum Israelitarum Siclum, non casu, sed diuino beneficio & consilio, vt credimus, nacti sumus. Accidit enim dum Tridenti publicæ pietatis causa in Concilio essemus, vt inter alios libros, quos mihi euoluendos proposuissem, doctissimum quendam Pentatheuci expositorem perlegerem, Mosem Nehemani filium Hebræum Gerundensem, qui ante annos quadringentos (nisi me supputatio fallit) in Catalonia floruit. Ille autem in Comment. Exod. 39. multis verbis differens significabat, se non facilè ad Salomonis Iarhhæi, qui ante illum in Gallia scripserat, sententiam, de Siclo accedere; cùm Salomoh affirmasset, Siclum esse dimidiam argenti vnciam. Posteà tamen absoluto iam in omnem legem Commentariorum opere idem Moses Gerundensis capite ad eam rem propriè addito, Sicli æstimationem à Salomone illo indicatam re ipsa doctus ingenuè & apertè, vt viros doctos & veri inueniendi atque docendi cupidos decet, comprobauit. Narrat autem se eo anno, quo illa scriberet, in Palæstinam ex Hispania sacrorum locorum visendi causa naui delatum Acconum, quam nunc Iachan vocant, deuenisse; ibidemque sibi ab incolis ostensum fuisse nummum argenteum antiquissimum, expressis tamen signis & literis conspicuum; in cuius altero latere forma esset vasculi illius, quod Manna plenum in sacra arca ad sæculorum monumentum, Dei iussu & Moysis procuratione fuerat repositum: & in altero ramus ille admirabilis, quem in fasciculum virgularum plurimarum Aaronis nomine illatum (cùm illius Sacerdotali dignitati ab æmulis quibusdam obtrectaretur) postera die populus omnis florẽtem, amygdalaque explicantem vidit, inscriptiones etiam fuisse in eodem nummo Samaritanis characteribus, quę olim communes totius Israelis literæ fuerant, ante discessionem decem tribuum à duabus, lingua planè Hebraica, quarum exemplum ex altera parte erat SEKEL ISRAEL, quod Latinè sonat Siclus Israelis: ex altera verò IERVSALAIM KEDESSAH, hoc est Ierusalem sancta: qui nummus antiquitatem cum primis magnam probabat, vtpote cusus nomine Israelis, eo tempore, quo omnes duodecim tribus communi concordia Israelis nomen obtinebant; quoque Hierosolyma ipsis

ma ipsis omnibus regia vrbs ſanctaque erat; eademque cõmunis omnibus & religionis & publicę rei & monetæ atque literarũ ratio; quæ poſteà diſceſſione facta, alia atque alia vtrique parti fuit. Namque Iudæi, vt omnes ferè ſcriptores aſſerunt, ne cum ſchiſmaticis Iſraelitis vllo ſacrorum vſu communicarent, eam literarum formam, quæ nunc etiam in vſu eſt, hoc eſt quadratam, mutatis valdè alterius prioris figuris, adinuenere. Affirmat prætereà idem Gerundenſis, nummum illum, qui Siclus inſcribebatur, ſibi in ſtatera penſum dimidiæ argenti vnciæ pondus reddidiſſe, oſtenſam quoque alteram monetam dimidiato pondere minorem, iiſdem omnino vaſis & rami figuris, quæ tamen non SEKEL ſed HHASZI SEKEL, hoc eſt, dimidius ſiclus diceretur. probari itaque ſibi vel maximè Salomonis Iarhhæi, de Sicli pondere & valore, ſententiam. Eadẽ verò nocte, qua ipſe illius auctoris commentariis perlectis, ad illam poſtremam, de Siclo in peregrinatione reperto & agnito, narrationem perueniebam, tredecim aurea antiqua Imperatorum numiſmata, ad amicum quendam doctiſſimum, ab Archiepiſcopo Leſtrigoniæ miſſa, vt interpretarer, accepi, quòd eiuſmodi antiquitatum ſtudioſus aliquando fuiſſe dicerer, ea liberali cõditione propoſita, vt ſi quæ ex illis optarem, apud me retinerem lubenti animo donata. Pręter illa autem tredecim aurea, vnum etiam erat duplo quàm ſingula ex aureis craſſius, maioris etiam formæ, puriſſimo argento conſtans; iis denique omnino figuris & characteribus cuſum, quæ à Moſe illo Gerundenſi deſcripta, ſuperius breuiter à nobis ſunt indicata. Quod vbi vidimus, diuinum beneficium manifeſtiſſimum interpretati, vnum tantùm nobis retinuimus, cæteris omnibus domino ſuo, vnà cum explicatione redditis, cui oblati beneficij gratias egimus; non tamen eo tempore numiſmatis à nobis delecti dignitatem cæteris omnibus in multis aliorum nummorũ millibus præferendam ſignificabamus, quam tandem poſteà noſtræ optionis ratione expoſita indicauimus; id autem numiſma plurimis & doctiſſimis & antiquarũ rerum ſtudioſiſſimis viris oſtẽdimus: idque adhuc ceu pretioſiſſimũ & amici munus, & certiſſimum veritatis antiquæ teſtem magni theſauri loco ſeruamus; cuius vnius cognitio omnem nobis in ponderum & monetarũ ratione conſolidanda veri diſquirendi laborem ademit. Namque ad ſtateram examinatum quatuor integras argẽti drachmas, hoc eſt, dimidiam vnciam reddit, non vulgaris vnciæ dimidium, ſed eius, cuius pharmacopœis, in medica materia expendenda, vſus eſt: quam ſemunciam Atticam antiqui dixere; atq. ita veriſſimum eſſe comprobatur, quod Ioſephus in libro antiquitatum docet, Siclum Atticè tetradrachmi pondus fuiſſe. Eſt igitur huius nummi pondus quantus ferè quatuor Hiſpanorum regalium nummorum, aut quatuor Iuliorum Romanorum ferè, aut Venetorum Mocenigorum duorum, aut Flandrici nummi, qui quatuordecim ſtuferis, quos vocant, permutatur. Denique hoc nobis antiquiſſimæ ſemũciæ, & ad noſtra vſque tempora durantis exemplũ eſt. Appellabatur autem Siclus ſanctus, vel ſanctuarij Siclus, idem ille, qui in hoc numiſmate dicitur Siclus Iſrael: namque Iſrael ſanctificatio Domini factus eſt, & poteſtas eius, ex quo ex Ægypto redemptus in populi reique publicæ nomẽ eſt redactus.

Porrò Sicli illius ſancti viginti granorum pondus eſſe ab ipſo legiſlatore Moſe definitur, Exod. 30, 13. Siclus, inquit, viginti obolos habet: & Ezech. 45, 12. eodem modo ait: Siclus viginti obolos habet. quod noſter Interpres vertit obolos, Hebraica lingua dicitur GERAH, quod nomẽ ab AGAR verbo, quod cõgregare ſignificat, deductũ volunt Grammatici: alii à GERAR, quod eſt miſcere deducunt, quòd multæ ſimul eiuſmodi argenti portiunculæ inter ſe mixtæ, exiguã ſpeciem ſingulæ nec ſatis notabilem præberent. Fuit autem GERAH illud portiuncula eiuſdem ferè ponderis גרה cum ſiliquæ communis ſemine; id quod nos, periculo facto, deprehendimus, granis ſiliquæ viginti in altera ſtateræ lance, & ſiclo noſtro in altera appẽſis, ferè enim pondus vtrimque conuenit. Atque ita apud quoſdam ex Hebræis doctos legimus, illa quæ vocatur GERAH grana eſſe HHARVB; quod verò illis HHARVB Arabibus ALHAROB, Hiſpanis ALGARROVA, & Latinis dicitur ſiliqua. Itaque GERAH vigeſima ſicli pars eſt, quam Chaldæi paraphraſtæ perpetuò MEGHA exponunt, hoc eſt minutum argentum, eiuſdem ferè ponderis cum minuta Turcarum moneta ex argento, quæ vulgò GHAZPAR ſiue ASPRO dicitur. ex Chaldaico nomine MEGHA vocabulum Meaja Hiſpanicum factum arbitramur, quod minuti argentei nummi olim apud nos genus fuit. Atque illud nomẽ quod medicis in vſu eſt Cheratum dictum, ab illo Hebraico GERAH factum arbitramur; nam medici ab Arabibus acceperunt CHERATH: Arabes verò ab Hebræis vocis vicinitate G in C conuerſâ.

Siliquæ ſemen. מעא Cheratum medicorũ.

Iam verò quibus in locis præcipuè Sicli mentio fiat, oſtendamus. Abraham ab Ephron Hethæo agrum ſepulchri cauſa emit quadringentis ſiclis argenti, hoc eſt vnciis ducentis, drachmis mille & ſexcentis. Gen. 23, 15. Argenti triginta ſiclis præſcripta mulcta eſt Domino, cuius bos, ſeruum alterius occiderit, Exod. 21, 32. Siclis etiam redimebatur mulcta præuaricationis & damni dati in ſacris rebus; Siclis inquam ſanctis, ad arbitrium Sacerdotis numerandis, quanquam in Latina interpretatione legimus duobus ſiclis. Leuit. 5, 15. Siclis ſanctis quinquaginta æſtimabatur redemptio voti perſonalis in viris: triginta verò in fœminis à vigeſimo anno vſque ad ſexageſimum. A quinto autem anno vſque ad vigeſimum maris æſtimatio viginti ſiclorum erat, fœminæ decem. Ab vno menſe vſque ad annum quintum, pro maſculo dabantur ſicli quinque, pro fœmina tres. Sexagenarius & vltrà dabat quindecim ſiclos, fœmina verò decem. Ager triginta Homer hordeorum capax æſtimatus eſt ad voti redemptionem quinquaginta ſiclis argenteis. Denique omnis ſacra æſtimatio ſiclis ſanctis fiebat, ſicut ſcriptum eſt: Omnis æſtimatio tua ſiclo ſanctuarij põderabitur. Siclus viginti obolos habet, Leuit. 27, 3. vſque ad 25.

Pro ſingulis capitibus, quibus primogeniti Iſrael Leuitarum numerum ſuperabant, iuſſi ſunt exſoluere, quinos ſiclos ſanctos vicenorũ Gerah ſiue obolorum. Num. 7, 47. Singula acceptabula argentea à tribubus Iſraelis oblata centenos & tricenos ſiclos, hoc eſt vncias quinas & ſexagenas ponderabant. Phialæ verò ſingulæ ſeptuagenos ſiclos, id eſt vncias argenti tricenas & quinas continebat. Num. 7, 12. & deinceps. Atque ita omnium ſiclorum ſumma, bis mille, & quadringenti erant in ſiclo ſancto, mille inquam, & ducentæ vnciæ. Primogenitorum ſumma redemptio erant quini ſicli in ſiclo ſancto vicenorum Gerah, qui tamen pro Sacerdotis arbitrio, pauciores eſſe poterant, ex offerentium facultate æſtimata. Num. 18, 16.

Ducentos argenti ſiclos ſacrilegio à ſe ſubreptos Ghacam confeſſus eſt, Ioſuæ 7, 21. Dauid ab Arauna Iebuſæo aream altari ædificando oportunam cum bobus argẽto ſiclorum quinquaginta emit. 2. Sam. 24, 24. Eliſæus prædixit ſatum ſimilæ, poſtero die emendum ſiclo, & duo Satha hordeorum tantidem. 2. Reg. 7, 1. Menahhem muneris Aſſyrio regi dandi cauſa populo Iſraelitico quinquagenos ſiclos viritim imperauit. 2. Reg. 15, 20. Nehemias refert panem, vinum & quadragenos, per ſingulos dies, ſiclos fuiſſe populo à principibus exactos. Nehem. 5, 14. Septem & decem ſiclis Ieremias agellum in Hanathoth ab Hanamel cognato emit; quod Latinus Interpres vertit ſeptem ſtateres, & decem argenteos; Hebraicè ad verbum eſt, ſeptem ſicli & decem argentei. Hoc etiam modo æſtimamus Ægyptiam quadrigam ſexcentis argenteis conſtituiſſe non ſiclis, ſed drachmis, hoc eſt, quarta ſicli parte; nam

argenti nomine drachmam non rarò intelligimus; Siclum verò, vbi intelligi oporteat, ipſum nomen appoſitum indicat.

Sicli variatio. Atque ſicli pondus hoc fuit præciſum frequenterq. in ſacris libris indicatum: quod ſi aliquãdo in profanis vſibus maioris ponderis deprehendatur Siclus, id non ex lege, ſed ex hominum quorundam principum & diuitum cupiditate ortum exiſtimare oportet, qui duris & difficilibus temporibus, vt pauperiores citiùs exſpoliarent, ſiclum augebant, accepturi ab iis, quibus frumentum venderét, eiuſmodi pecuniam exſoluere coactis, aliàs ipſi talibus ſiclis cõmuniter in ſoluẽdo, ſi quid emerent, non vſuri. Cuiuſmodi nefaria fraus ab Amoſo vate apertè reprehẽdẽte improbatur. Audite hoc, qui conteritis pauperem & deficere facitis egenos terræ, dicentes, Quando tranſibit menſis; & venundabimus merces; Sabbathum, & aperiemus frumentum vt imminuamus menſurã, & augeamus ſiclum, & ſupponamus ſtateras doloſas. At verò huiuſmod illegitimorũ ſiclorum, ſi quis certam rationem quærat, nullam planè ſibi conſtantem reperiet, quanquam ſunt, qui inter ſanctuarij & prophanum & regium ſiclos, neſcio an tam certè, quàm curioſè, diſtinguant.

Atque nummum illum argenteum, quem Siclum vocamus, primæ domus monetam celeberrimam & Iſraelitis propriam fuiſſe, docent antiqui auctores, in lib. Miſnaioth de Chelaim, cap. 2. parag. ה. In eodem etiam libro deſcribitur Siclus ille, qui literis Samaritanis inuenitur tract. de Iadaim. cap. 4. ח.

DE SICLI PARTIBVS.

Pręter Sicli nummũ integrum tetradrachmon, quod iam deſcripſimus, alias etiam monetas fuiſſe ex Sicli ipſius diuiſione nomen ſortitas (ſiue ſignatæ illæ, ſiue ſigno carentes fuerint, nihil refert) in ſacris libris obſeruauimus: Namque dimidij Sicli mentio fit Exod.

Dimidius Siclus. 30, 13. & 15. Hoc autem dabit omnis, qui tranſit ad numerum, dimidiũ Sicli, iuxta menſuram templi: Siclus viginti obolos habet, media pars Sicli offeretur Domino. diues non addet ad dimidium Sicli, & pauper non diminuet. Huius ponderis monetam vnà cum Siclo ipſo ſibi viſam in Ghaco vrbe, iiſdem cum Siclo imaginibus ſignatam, Gerundenſis affirmat.

Triens. Fuit etiam tertia Sicli pars, quæ ſex Gherah cum dimidio & ſexto vnius Gherah ponderaret, vt ex libro Nehemiæ cognouimus, vbi ſcribitur, decernẽdum eſſe tributum, in ſingulos annos ſoluendum, tertiæ partis Sicli ad domum Domini, Nehem. 10, 32.

Quadrans. Quartæ etiam partis Sicli moneta fuit in vſu, hoc eſt drachma integra, quãtus noſter regalis dictus nummus eſt. Sic enim ſcriptum legimus in lib. 1. Samuelis, cap. 9, 8. Rurſum puer reſpondit Sauli, & ait: Ecce inuenta eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti: demus homini Dei; Hebraicè eſt Sicli argenti.

Porrò, ſiue auro ſiue argento, ſiue etiam ære pecunia exſolueretur, omnis ratio ad Sicli valorem referebatur, vt viginti Sicli in auro, tantum auri eſſet, quantum viginti Sicli in argento valerent. cõſtat autem ex drachmis & didrachmis antiquis duplex ferè eſſe auri pondus ad argentũ; nam quæ denarij valore apud nos extãt numiſmata argentea, ſingula drachmam ponderant. Eiuſdem verò magnitudinis aurea, quæ nobis ſunt ſatis multa expenſa, binarum drachmarum põdus habent. Valor autem auri cum argenti valore collatus, non ſemper idem eſt, ſed pro principum arbitrio & temporum vſu mutatur frequenter. Tamen vt ex multis temporum exemplis obſeruauimus, auri valor ſuper argentum, nunquam ferè minor fuit, quàm decuplus; ita vt pro ſingulis auri drachmis, argenti, ad minimum, denæ ſint reddendæ.

Stater. Iam nunc facilè ex his cognoſci poteſt, ſtaterem Grę corum, qui æqualis cum Siclo ponderis eſt; & didrachmon cum ſemiſiclo, & drachmã cum quarta Sicli parte, ex Hebræorum nummorum & ponderum imitatione fuiſſe accepta.

DE SICLO PONDERE.

Non modò nummorum & monetarum, ſed ponderum etiam primum exemplum Siclum ſtatuimus. Etenim cùm de pretio rei alicuius exſoluendo agitur, quacunque materia nummi conſtent, dummodò Sicli mentio fiat, ad argentei Sicli valorem ratio referenda eſt, vt paulò ſuperiùs adnotauimus. Cùm verò de pondere mentio fit, ipſum Sicli pondus, hoc eſt tetradrachmon ſiue ſemuncia, repetendũm. Aliàs multa abſurda, ſi res aliter æſtimata fuerit, conſequentur. Neque enim putamus auream monetam aliquam fuiſſe, quæ Siclus diceretur, neque æream etiam; quanquam non inficias ibimus, fuiſſe aureas & æreas monetas, verùm aliis nominibus dictitatas; vt de nonnullis poſtea explicabimus. Quoſdam etiam aureos nummos vicenũm ſiclorum, quoſdam vicenũm quinorum, alios quindenorum in vſu fuiſſe, quę Minæ partes dicerentur, vt exponit Camhius in Ezechiel. 45, 12. ſed certum auri vel æris Siclum eodem nomine dictum, non facilè in antiquorum libris agnoſcimus: ſed cùm de Siclo auri aut argenti Scripturæ meminerint, pondus ipſum, non valorem eſſe æſtimandũ arbitramur; cuius rei exẽpla aliquot ſatis aperta ſubiicimus in lib. Num. 7, 87. Cochlearium aureorum pondus fuiſſe denũm Siclorum in ſingula cochlearia, quę noſter Interpres mortariola vertit. Quo loco non de valore auri, ſed de pondere omni ex Sicli ratione cognoſcendum indicatur. Nam ſi (vt quidam volunt) Siclus auri eſſet, & tantum valeret Siclus aureus, quantum argenteus, hoc eſt minus auri pondus, quantum videlicet Sicli valorẽ æquaret; Siclus aureus valeret quatuor drachmas argẽteas, & ponderaret ad ſummum duo Gerah, hoc eſt grana ſiliquæ duo. Totum igitur cochlear eſſet viginti granorum argenti, hoc eſt ponderis quatuor drachmarum. Quantum autem poterat eſſe coclear huius materiæ, quãtúmue thuris caperet eiuſmodi cochlear, cùm ſcriptum ſit, & mortariolum aureum appendens decem Siclos plenum incenſi, quatuor vel etiam duo thuris grana cochlearis dimidię vnciæ acceptabulum implere abundè poſſent. Quam ob rem ſingulorũ cochlearium materiam auream denos Siclos, hoc eſt quinas vncias ponderaſſe interpretamur. Ex quinis autem auri vnciis vix ſatis commoda cochlearia fieri poſſunt: quandoquidem non magna ſunt, quæ nobis in vſu ſunt argentea cochlearia, binarum vnciarum cum dimidia, quantum argenteæ materiæ cum quinque auri vnciis collatum, conuenit. Atque ita apertis verbis Scriptura ipſa ſignificat, non de valore cochlearium, ſed de pondere auri, illo in loco agi; ſic enim ex verbo legimus, in deſcriptione ſingulorũ cochlearium: Et cochleare aureũ appendens decem Siclos. & in fine capitis, cùm ſumma omnium ſubducitur. Cochlearia aurea duodecim plena thure, id eſt ſimul auri Sicli centum viginti pondere ſanctuarij. vt præcedenti verſu eſt annotatum in eodem cap. Illud etiam ſummum auri pondus, quod ex diuerſis munerum ſpeciebus collatum eſt, ad ſedecim milia ſeptingentos & quinquaginta Siclos; ſic eſt intelligendum de pondere, non de valore auri; nam aliàs ſi valor auri tantùm in illo loco indicaretur; non ſatis magna præda eſſet, mille ſexcenti & ſeptuaginta quinque Sicli, ex numero pugnatorum, quos tribuni & Centuriones habuerant, ſub manu ſua, nullo excepto, à quibus recepta fuerant monilia omnia aurea, hoc eſt, periſcelides, armillæ, annuli, dextralia, murenulæ, ex tanto fœminarum & virorum numero capta, in quo inuentæ ſunt virgines triginta duo mille. locus eſt in lib. Num. 31, 5. Illam etiam laminam auream, quam Ghacham ſibi ex anathemate ſubreptam confeſſus eſt, quinquaginta Siclorum ponderis, non æſtimationis rationibus interpretamur. Nam ſi æſtimatione Siclorum argenti exponamus, vix laminã inueniemus dici poſſe,

quæ quin-

quæ quinque Siclis, hoc est duabus vnciis cum dimidia æqualis pondere sit; satis enim parua auri portio duas vncias cum dimidia ponderat. Et illę inaures Gedeoni ex spoliis Ismaelitarum oblatæ ad hanc rationem sunt referendæ; vt omnium simul iunctarum pondus fuerit mille & septingenti sicli, hoc est, vnciæ octingentæ & quinquaginta auri, quæ summa est ferè sex mille octingentorum aureorum communium, quos nostro tempore coronatos vocant. Iud. 8, 25. Aurum etiam quo candelabra facta sunt, in pondere expensum scribitur. 1. Paral. 28, 15. Atque hoc modo siclorum, hoc est, semunciarum ratione omnia auri & argenti pondera exponenda videntur, nisi aliter expressè indicatum fuerit. Eodem quoque modo quinquagenûm siclorum fuisse intelligimus, vncinos ex auro ad valuas tẽpli continẽdas factos. Neque enim minores ferre pondus valuarum vertendarum possent. locus est 2. Paral. 3, 10.

Illa porrò, quæ de ferri, chalybis & æris ponderibus aliquando in scripturis leguntur sacris, vbi siclorum nomine significantur; ad hanc etiam rationem sunt à nobis omnino referenda. Quanquam sunt, qui dicãt singula metalla, suos certos habuisse, quibus expenderentur, siclos. Nullum tamen exemplum hactenus obseruauimus, cuius argumento in hanc sententiam concederemus. Quod verò à Salomone Iarchio in Comment. 1. Samuel. 17, 7. scriptum est, qua ratione nobis probari possit, non planè constat; dum ille absolutè pronuntiat omnes siclos, qui apud prophetas referuntur, minarum ponderibus exponendos esse, deceptus fortaſsè illa re quòd ferrum hastæ Goliath sexcentorum siclorum ponderis in sacra historia descriptum, non satis magnum putauerit tam vasti corporis bellatori viro, cùm tamen nobis nimis etiam magnum videatur ferrum hastæ trecentarum vnciarum; si modò ad lancearum vsum, hoc est, cõfodiendum & transfigendum habile, comparatum sit, nimirùm viginti & quinque librarum: quæ additæ hastæ ad instar liciatorij textorum crassę lanceam efficient, nulli nunc vsuro habilem. Nedum si, vt ille docet, trecentas minas ferro adscriberemus. Illud præterea quis non modò homo, quantumuis procerus gigas, sed vel elephas portare posset loricæ pondus, quod eodem loco significatur fuisse quinque mille siclorum, si pro siclis minas exponere deberemus? Namque sicli quinque mille, iuxta ponderis à nobis explicati rationem, bis mille & quingentas vncias efficiunt, hoc est, libras ducentas & octo, atque vncias quatuor: quod quantum thoracis pondus sit, nemo est, qui non satis intelligat. Igitur nostra siclorum ratio & satis clara, & omni ex parte communis, cuilibetque materiæ eadem est. Neque verò à proposita re alienum videbitur, vt locorum duorum in sacris libris sententias, quæ pugnare inter se videntur, explicatione adhibita conciliemus: quandoquidem ea non exiguum negotium quibusdam fecisse videmus, adeò vt illa difficultatis euadendæ via fuerit visa commodissima, si quædam siclorum excogitaretur varietas. Est autem, vt quibusdam videtur, locorum pugnantia illa primo Samuelis lib. cap. 24. Dicitur Dauid emisse aream, & boues ab Arauna Iebusæo siclis quinquaginta. & 1. Paral. 21. cùm de eadem re mentio fiat, sexcentis siclis auri iustissimi emisse dicitur. Ergo necesse est quinquaginta siclos illos apud Samuelẽ conscriptos magnos fuisse, qui sexcentos facerent minores; qua tamen nouos siclos cudendi molestia facilè carere possumus, & eodem omnino monetæ genere vtriusque loci exsoluendæ rationi satisfacere, si rem ipsam, quam Dauid est mercatus, omnẽ dimetiamur. Est autem illorum locorum summa explicatio eiusmodi: Dauid primùm de publica salute sollicitus, locum areæ, ad diuinam indignationem hostiis cæsis placandam sibi optatum, ab Araunaque volente oblatum, vnà cum bobus ipsis emit quinquaginta siclis. Viginti enim, aut ad summum viginti quinque æstimari potuit

Explicatio duorum locorum difficilium.

situs areæ, in qua Arauna vnum tantum par boum triтura exercebat; qui locus aræ ad præsentem sacrificiorum procurationem construendæ satis erat. totidem etiam siclis par boum ad sacrificium est æstimatum. Quam rem, vbi Dauid Deo probari cognosceret, impetrata misericordia & clementia, ex sacrificio facto iam edoctus, totum locũ illum, ad Araunam pertinentem, hoc est, totum montem Moriah, ad decreti templi ædificationem, sibi comparandum duxit; cumque sexcentorum siclorum pretio, aurum appendens, emit; atque templo ædificando destinauit. Itaque historia lib. 2. Samuelis, quod de peste immissa per sacrificiorum procurationem celerẽ auertenda ageret, areæ tantùm, in qua ara constructa est, & boum, qui e uestigio ad victimam parandam commodè reperti sunt, precium diligẽter à Dauide solutum indicat. Paralipomenωn verò historia, quæ de templi per Salomonẽ ex paterno testamento ac pecunia ædificandi rationibus, in vniuersum agit, non areæ ad aram opportunæ tantùm, sed totius loci precium significat. Id quod ipsorum verborum obseruata ratione, apertè explicari potest. Nam prior locus sic habet: Quid causæ est vt veniat dominus meus rex ad seruum suum? cui ait Dauid, Vt emam à te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo. Cui cùm gratis obtulisset Arauna aream, & boues, & iuga: respondit, Nequaquam, sed emam precio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo Dauid aream & boues argenti siclis quinquaginta; & ædificauit Dauid altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica, & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel. sic in li. Samuelis. In lib. autem Paralip. non de area solùm, sed de loco areæ & de ara in area constructa, deque periculo facto diuinæ probationis, & de consilio inito ædificandi templi, & apparato opere ac penè cœpto, mentio fit, ita vt manifestè intelligatur maiorem rationem illic haberi templi ædificandi, quàm altaris ad præsentis calamitatis deprecationem positi. Sic enim legimus: Dixit Dauid ad Araunan, Da mihi locum areæ tuæ, vt ædificem in ea altare Domino, ita vt quantum valet, accipias, & cesset plaga à populo. & paulò pòst, Dedit ergo Dauid Araunæ, pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos. pro loco, inquit: &, vt Hebraica ad verbum habent: Et dedit Dauid Ornan pro loco siclos auri, in pondere sexcentorum, hoc est, aurum in pondere sexcentorum siclorum. Illud etiam de toto loco, de toto, inquam, monte, hæc exponenda esse confirmat quod in 2. lib. Paralip. cap. 3. scriptum est. Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ierusalem, in monte Moriah, qui demõstratus fuerat Dauid patri eius, in loco, quem parauerat Dauid in area Ornan Iebusæi. hic nomen loci illi alteri respondet, quod in superiori libro bis indicatum est. illum autem locum parauerat Dauid, cùm esset in area Ornan Iebusæi sacrificans, & euentu ipso cognosceret, Deo locum placere, sicut illic scriptũ est. Protinus ergo Dauid videns, quòd exaudisset eum Dominus in area Ornan Iebusæi, immolauit ibi victimas. Et paulò pòst, dixit Dauid, Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israel: distinxit videlicet inter domum & altare. Et præcepit vt congregarentur omnes proselyti de terra Israel, & constituit ex iis lapicidas ad cædendos lapides, & poliendos, vt ædificaretur domus Dei, &c.

Hanc nostram expositionem præterquàm quod lectio ipsa indicat apertè, non obscuris verbis Camhius indicat, atque ex antiquorum doctorum sententia comprobat, in 1. lib. Samuel. 24, 24. Atque hactenus de Siclo, quæ satis videbantur, sunt nobis exposita.

ZZELAGH צֶלַע

Antiquissimi & certissimi Israelitarum nummi siclus & sicli partes sunt; cæteri omnes, ex aliarum gentium

commercio cum nominibus etiam inuecti videntur, namque nomina ipsa aliam linguam produnt, & ponderum ratio varia alias institutiones sui arguit. Quam ob rem in libris Misnaioth tract. de Beruroth. cap. 8. parag. ז. in hanc sententiam legimus: Omnis moneta, in sacris, & extra præter siclos, ad pondus Tyri refertur, & argento aut argenti valore exsoluitur.

Prima autem cæterarum monetarũ, quæ ad Siclum referri potest, dicta fuit ZZELAGH, quod nomen Latinè petram vel saxum sonat: cuius signa quæ fuerint, non memini me vsquam legere; æstimationem verò legimus fuisse duorum siclorum; namque in lib. Misn. tract. de votis, ca. 43. parag. א. scribitur, siclum esse dimidium ZZELAGH. & in tractatu de Sebughoth, cap. 6. par. ז. dicitur; ZZELAGH est duplex SEKEL. Idem dicitur valere quatuor denarios, hoc est quatuor didrachmas; namque hac æstimatione denarium accipiendum esse, res ipsa nos docet, Misnaioth de angulo, cap. 8. par. ב. & de decima secunda, cap. 2. parag. ו. & parag. ט. in cuius loci Commentariis dicitur valere duos siclos: & tract. de CHICHAR ca. 8. par. ז. & de GHERVBIM cap. 5. par ב. in Comm. Atque hæc ratio est vsitatissimi ZZELAGH, hoc est Tyrii, quod vnciæ integræ argenti pondus habebat. Fuisse autem nec perpetuam, nec vbique constantem hanc ZZELAGH rationem ex varia etiam lectione docemur. Namque in primis paraphrastæ Chaldæi, quẽ siclum Hebraicè vocamus, ZZELAGH reddidere, vt Gen. 23. Exod. 31. & 38. in Thargum. Et in Haruch idem traditur. Et Helias Leuites in Thesbith scribit ZZELAGH, siclum esse argenteum quatuorque valere ZVZIM. de qua moneta inferius dicemus. Et in lib. Misnaioth, tract. de primitiis cap. 10. parag. ז. & ח. legimus quinque ZZELAGHIM in Galilæa pondus esse decem ZVZZIM in Iudæa: fit etiam mentio de ZZELAGH Neronith, hoc est de ZZELAGH Neronico à Nerone cuso, Misnaioth de Ahaloth, cap. 13. parag. א. & tract. de Chelaim, cap. 17. parag. יב. Inuenimus & factam mentionem ZZELAGH æreì in lib. Misnaioth, de decima secunda cap. 2. parag. ט.

MEGHA. מעא

MEGHAH monetæ argenteæ nomen satis vulgare fuit; quanquam in sacris libris nusquam quod sciamus vsurpatum. Eius autem põdus sedecim granorum hordei erat, vt definitum legimus in lib. Misn. tractat. de angulo, cap. 8. parag. ח. & ז. & tract. de Sebighith, cap. 1. parag. ב in Comm. & in tract. de HHAGIGHA, cap. 2. parag. ב. & de Ghediuth, ca. 3. parag. ג. dicuntur duo MEGHOTH grana facere hordei triginta duo communia: & ibid. cap. 1. parag. ו.

Nec verò eandem apud omnes aut semper æstimationẽ idemq. pondus MEGHA fuisse legimus, sed variũ omnino. Nam quanquam frequentissima MEGHA sedecim grana hordei ponderasse dicatur; aliæ etiam eodẽ nomine fuerunt varij ponderis. Inuenimus enim aliquando idem quod GERAH, quam vigesimam sicli partem diximus, à quibusdã æstimari, vt à Camhio 1. Samuel. 2, vers. vltimo. Et ferè semper Chaldæus pro Hebraico GERAH reddit MEGHAH. Et legimus esse in ZZELAGH MEGHOTH sedecim: ex alio autem genere viginti in Misnaioth de decima secunda, cap. 2. parag. ט. & in tract. de Ghediuth, cap. 1. par. ו. legimus MEGHAH esse vnã ex partibus viginti quatuor ZZELAGH. In eodem autem loco scribitur Meghah continere sedecim granorũ hordei pondus. Possemus autem dicere varietatem esse in ZZELAGH magis quàm in MEGHAH ipsa, vt superiùs docuimus, nisi in libris Misnaioth, tract. de decima secunda, cap. 4. parag. יב. legeremus Meghah pondere decem granorum hordei communis; nisi mendosus eo in loco sit codex, & pro יו legatur ו.

Appellatur igitur idem monetæ pondus aliàs MEGHAH, aliàs AGVR, vt docet Camhius lib. 1. Samuel. cap. 2. vers. vltimo in Commentariis, atque etiam GERAH, sed huius perpetua, vt diximus, & constans ratio est, nempe vigesima sicli pars.

KESCITAH קְשִׂיטָה

Kescitah nomen ter, in sacris libris, reperitur. Gen. 33, 19. dicitur Iacob emisse partem agri, in qua fixerat tentoria, à filiis Hemor centum KESSITAH. & eiusdem loci ac pretij mentio fit apud Ios. 24, 32. & Iob à singulis cognatis & amicis singulas KESCITOTH accepisse memoratur. quanquam autem oues aut agnas noster Interpres vertit, & quidã pecudes ipsas fuisse putant, ratio tamen ipsa & doctorũ sententia docet nummorum genus fuisse, cui fortassis agnæ signum impressum erat, vnde & nomen accepisse potuit, sicut à pecude Latini pecuniã dicunt. Illi verò, qui in monetarũ genere hanc partem ponunt, non pluris quàm MEGHA æstimant. videtur autem nomen Arabicum esse, vt inter antiquissimos doctores nomine Ghakibæ scriptũ legitur in hanc sententiam: Cùm in Arabiã venissem, audiui, id quod nos MEGHAH dicimus, KESCITAH ab illa gẽte vocari. Noster Interpres, si modò ouem aut agnam pro pecude ipsa dixit, secutus videtur Onkelosum Paraphrasten, qui in eadem significatione Chaldaicè interpretatus est HHORPHAN.

ZVZA זוזא

Quandoquidem non rara in his nostris Commentariis, & frequens in veterum libris mẽtio fit ZVZIM; operæpretium facturi videmur, si de eo etiam genere, ea quæ magis probari possunt, dicamus: Atque nomẽ ipsum nobis nihil suppetiarum ad explicandum affert; quippe Chaldaicum, & nihil cum thematis Hebræi significatione commune, vt arbitramur, habens. fuisse autem argenteam monetam auctor est Helias in Thesbithe radice רבר, & in radice זוז, eumque quartam partem sicli esse dicit. idemq. Camhius affirmat. Apertè autẽ hanc rem indicat Chaldęus paraphrastes, qui 1. Samuelis lib. cap. 9. pro quarta sicli parte ZVZA reddit: Camhius etiam in Ezechiel 45, 12. pondus drachmæ ait esse ZVZA; in lib. autem Misnaioth tract. de angulo cap. 8. parag. ח. definitur, victus annuus honestus homini pauperi ducentûm ZVZIM; quæ qui habeat, mendicare non possit, aliàs excommunicationis pœnam ipso iure subiturus. Et in tractatu de primitiis, cap. 10. parag. ח. legimus decem ZVZIM ponderis Iudaici facere quinque ZZELAGHIM Galilæos in pondere, vnde ZZELAGH Galilæum didrachmum fuisse argumentamur. præthereà tract. de Nezichim, cap. 4. parag. א. quinquaginta & quinque ZVZIM facere dimidium MENAH.

DE MINAH מָנֶה siue מָנֶה

Minarum etsi antiquum fuisse nomen, & vsum acceperimus, rationem tamen variam pro temporum & locorum oportunitatibus adnotauimus. Antiquitatem quidem omnino cõcedunt auctores, in lib. Misnaioth, tract. de Sebighith, cap. 1. parag. ב. in Comment. asserentes Mosis tempore minarum vsum fuisse. Sunt qui inter sacram & vulgarem distinguant, sacramque vulgari duplo maiorem constituant, vt Camhius in Ezech. 45, 12. Est autem dicta MINAH vel MENAH vel MANEH (his enim modis pronuntiatur) à numerando, quòd numeris certis conficeretur, non solùm pondere, quanquam & pondus certum habuerit, atque in aurificum vsu ponderis magis quàm numeri habebatur ratio. Idque ex eo probatur, quod scriptum est, Salomonem fecisse trecentas peltas ex auro probato, trecentasque auri minas vnã peltam vestiisse. 1. Reg. 10, 17. Dicta ergo videtur mina ex eo, quòd certum nummorum numerum continens, facilem ad numerandum rationem statueret, in magna summa. Quanta autem fuerit minarum æstimatio, productis ex antiqua lectione definitionibus, docebimus. In lib. Misnaioth tract. de angu-

de angulo, cap. 8. parag. ח. & ו. legimus minæ pondus denariorum centum fuisse, & denarios singulos sex MEGHOTH continere, & singula Meghoth sedecim granorũ hordei communis pōdus habere Idem etiam scribitur in tract. de Sebighith cap. 1. parag. ב. & tract. de decima secunda, cap. 4. par. יב. & tract. ca. 1. par. ד. ג. ב. & ca. 5. par. א. dicitur valere centum ZVZIM, & tractatu de Nezichim cap. 4. parag. א. atque in tractatu de Chethuboth, modò citato dicitur, Arras vxoribus, quæ viduæ vel aliâs non virgines ducuntur, minæ valore taxari: Virginum verò arras ducentorum esse, videlicet ZVZIM, hoc est duas minas. De æstimatione quoque minę eodem modo, quo diximus, agitur in lib. Misnaioth, tractatu de Hagigah, cap. 1. parag. ב. & de Ghediuth cap. 3. parag. ג. Comment.

Atque hoc pondere expensum fuisse, non solùm argentum, sed aurum etiam, ex sacris libris docemur. Namque illæ peltæ Salomonis tricenis minis auri munitæ sunt. Et Esdras narrat à ciuibus ad templi opus fuisse oblatas argẽti minas quinquies mille. Esdræ cap. 2. vers. 69. Et à principibus familiarum argenti minas bis mille in thesaurũ datas, legimus apud Nehemiam 7, 71. Fuisse etiam minam æream, legimus in lib. Misnaioth, de decima secunda, ca. 2. parag. ו. Verùm apud Ezechielem magnæ cuiusdam minæ descriptionem reperimus, illis verbis: Viginti Gerah siclum faciunt: Porrò viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli minam faciunt. ex quo colligitur, minam illam sexaginta siclis constitisse, hoc est drachmis ducẽtis & quadraginta. Illá verò diuisam fuisse in partes, quartam quæ quindecim siclos contineret, & tertiam, quæ viginti, & tertiam cũ duodecima portione quæ viginti quinque siclis expenderetur. Ex harum autem partiũ collatione & oppositione variæ proportiones in addendo & detrahendo pondere vel pretio confici poterant. Nam si viginti quinque ex altera stateræ parte quindecim opponantur, efficietur in altera sexta pars minæ, hoc est decem. Si opponantur viginti, efficietur duodecima pars minæ, videlicet quinque; si viginti quindecim opponamus, idem fiet. Rursus etiam in collationibus, hoc modo fit; Additis viginti quinque quindecim emergunt quadraginta, hoc est duæ tertiæ ex mina; coniunctis verò viginti & viginti quinque, fiunt duæ tertiæ & duodecima. Deinde viginti & quindecim efficiunt medium cum duodecima; quindecim verò repetita efficiunt mediam minam; viginti quinque repetita mediam cum sexta efficiunt. Atque hanc ab Ezechiele descriptam cum partibus suis, minam vulgarem fuisse, Camhius docet Ezech. cap. 45, 12. hanc verò duplam sacram appellari minam, ait. Idem etiam agnoscit antiquorum traditionem, qui dicunt minam communem fuisse viginti quinque siclorum, hoc est centum ZVZIM. Quod si illorum auctorum perpetua ratio est, Ezechielis locum interpretari hoc modo rectè possumus: Siclus erit obolorum viginti; mina erit viginti sicli, hoc est drachmæ centum & viginti, & quindecim pertinebunt ad minam: nam viginti erunt quatuor quintæ, & quindecim erunt tres quintæ partes ex mina vel media cum decima parte; atque ita compositis rationibus, vt superiùs docuimus, poterit partitio vsque ad decimas procurrere.

Minæ dimidium. פרס

Fuit etiam pondus dimidium minæ, hoc est quinquaginta drachmarum pondere, quod PEREZZ vocabatur, Misnaioth de angulo, cap. 8. parag. ח. & tract. de Gharubim cap. 5. parag. ב. Comment.

ליטרא

Chaldæus nonnunquam pro mina vertit suo idiomate LITRA. sic enim scriptum reliquit 1. Samuelis. lib. facit LITRA vna aureos cẽtum Hebraicis. Idem 1. Reg. 1, 17. & in Ierem. 3, 9.

Nonnunquam Chaldæi expositores nomen SEKEL, id est Siclum interpretantur minam; vt Esd. 2, 69. & Nehem. 7, 70. Et idem annotat Camhius 2. Paralip. 9, 16. Refertur quoque ratio hæc in Misnaioth tract. de Nezichim cap. 4. parag. א. Atque hactenus de antiquioribus nummis & monetis: Iam verò deinceps de alio nummorum vel minùs antiquo, vel minus constanti genere, breuiter differemus.

ARGENTVM. כֶּסֶף

ARGENTI nomen nulla certa definitione positum pecuniam, vt apud Græcos olim, & apud Gallos hodie significat; vnde fit vt incertæ notationis sit, nisi numeralem aliquã adiunctam rationem habeat, vt tres vel quatuor, &c. Gen. 23, 9. vbi Latinè legimus, Pecunia digna tradat eam mihi coram vobis; Hebraicè est, argento completo. Et paulò inferiùs, Dabo, inquit, pecuniam pro agro; Hebraicè dicitur, dabo argentum. Et appendit pecuniam, quam Ephron postulabat; appendit argentum. Et eodem libro cap. 43. vers. 22. Latinè legimus: Sed & aliud attulimus argentum, vt emamus quæ nobis necessaria sunt. Verumenimuerò, cùm argento certus numerus adnotatur, varia etiam adhibetur æstimatio. Nam quæ 2. Samuelis 18, 11. scriptum est, Et dedissem tibi decem argenteos: quo loco Interpres Latinus Chaldæum paraphrasten secutus exposuit siclos. Et Camhius lib. Reg. 2. cap. 12. vers. 4. & 5. nomen argenti ita interpretatur, vt tres argenteos dimidium sicli faciat. Idem affirmat Comment. in Ierem. 32, 9. Sed communis & vulgata magis argenti ratio illa est, quam antiqui auctores in lib. Misnaioth describunt. ab illis enim traditum accepimus eam monetam, quæ argentum vocatur, quæque certum numerũ admittit, tempore Mosis pōdus habuisse trecentorũ & viginti granorum hordei. In templi verò secundi tempore, auctam fuisse vsque ad pondus trecentorum & octoginta quatuor granorum, atque eandẽ cum siclo rationem obtinuisse. hæc legimus in lib. Misnaioth, tract. de Bechoroth cap. 8. parag. ז.

DENARIVS דינר

Denarium argẽteum & aureũ in vsu fuisse apud Iudæos, Helias in Thesbithe docet, radice דנר. Et Moses Gerundensis in Exodũ pag. 72. col. 4. & Chaldæus paraphrastes 2. Reg. 5, 5. & Misnaioth de angulo cap. 8. parag. ז. & tract. de decima secunda cap. 2. parag. ו. & ט. & cap. 14. parag. ט. Valuit autem denarius sex MEGHOTH, hoc est grana hordei nonaginta sex, vt exponitur in lib. Misnaioth, tractatu de Sebughoth cap. 6. parag. א. in Commentariis.

Deinde alium etiam denarium maiorem indicatum obseruauimus in lib. Misnaioth de decima secunda, cap. 2. parag. ט. & tractatu de Chethuboth cap. 5. parag. ז. vbi dicitur denarius argenteus esse quarta pars ZZELAGH, atque idem denarius diuidi solere in quatuor partes certis numismatis argenteis notatas. Idem describitur in iisdem libris tract. de Ghedioth, cap. 1. parag. ו. & de votis cap. 3. parag. א. & de Nezichim cap. 4. parag. א. & posteriori tract. de Nezichim, tract. 2. ca. 4. parag. ג. & de Gheruaioth cap. 4. parag. ז. Comment. Denarii partes quatuor.

Hunc autem existimamus esse denarium diurnum, qui æqua rusticæ operæ merces fuisse, in Euangelio indicatur, Matth. 18. Ex iisdem verò tractatibus & locis, accepimus denariũ aureum valuisse viginti quinque argenteos. Aureus numerus.

DRAKMON. דַרְכְּמוֹן

Drakmon solidus nummus argenteus fuit sedecim granorum hordei, vnde Drakmon apud Græcos nomen accepisse arbitramur; quanquam non idem pondus sit vtriusque. Huius nomen Arabicum est Darhaam: describitur autem eius ratio in lib. Misnaioth, tract. de Chethuboth cap. 5. parag. ז.

Eiusdem ferè nominis vna tantùm litera CH, in vicinam K est mutata, DARAKMON aureus nummus Esdræ & Nehemiæ tempore, ad templi sarta tecta paranda viritim oblatus, Esd. 2, 69. & Nehem. 7, 69.

IZZAR אִסְּתְּרָא אִסָר ASSARION, ASSIS.

Peregrinum etiam & nominis & nummi genus fuit IZZAR æreum vt putamus, quod fuit valoris nonagesimæ sextæ partis ZZELAGH. vt docemur in lib. Misn. tract. de decima secunda cap.3. parag. ג. & ca. 4. parag. ג. & ח. & tract. de Gittim. cap. 1. parag. א. & tract. de Nezichim cap.8. parag. ו. Et in posteriori tract. de Nezichim cap.4. parag. ה. Et de GHERVAIOTH. cap. 4. parag. ז. Scribitur etiam duo IZZARIM facere pondium vnum. In eodem libro tract. de decima secunda cap.4. parag. ח. & hoc pretio dicitur emi solere malogranata vndecim, vel ficus centum, vt legimus in Misnaioth de angulo cap. 8. parag. א. in libro Midras VAIKRAH RABBA fit mentio huius IZZAR, sub æstimatione minoris monetæ, qualẽ grossum nunc vulgò dicimus; & in lib. Haruch. Atque hanc monetam in Euangelio significatam arbitramur, Matth. 10, 29. Nónne duo passeres asse veneunt? Græcè legimus ἀσσαρίου eadem ferè voce cum IZZAR, cùm ס litera aliis per duplex s s, aliis per zz pronuntietur, dum ad aliarum linguarum scripturam refertur.

PONDIVM ITALICVM. פּוּנְדִּיוֹן אִיטַלְקִי

Inter externos nummos Pondium quoque Italicum in vsus receptum est, quod duobus AZZIRIM. hoc est assariis constabat: cuius mentio fit in lib. Misnaioth tract. de Chelaim ca.17. parag. י. Et de Nezicim tract. 2. cap. 4. parag. ח. & in Comment. de Ahaloth cap. 3. parag. א. & tract. de angulo. cap. 8. parag. א. in Comm. & in eodem capite, parag. ז. legimus duo vulgaria pauperiorum prandia emi solere pondio vno. Idque etiam exponitur in tract. de decima secunda cap. 4. parag. ח. & tract. de Gharubim cap. 5. parag. ב. in Comment. Et tract. tertio de Nezicim cap. 5. parag. ט.

AZZPER אִסְפַּר MAZZPARIM מִסְפָּרִים

Asper monetæ iam diu apud Orientales in vsu nomen, est vnius denarij valore, vt docemur lib. Misnaioth de decima secunda cap. 2. parag. ט. & in tract. de Ghediuth ca.1. para.ו. dicitur esse nummus Græcus.

Est & aliud argenteæ monetæ genus MAZZPERIM olim dictum in plurali numero, quæ verè erat vigesima pars ZZELAGH: estque idem illud, cuius hactenus apud Turcas extat pondus, & nomen AZZPAR. Indicatur in lib. Misnaioth, tractatu de decima secunda cap. 2. parag. ט.

ADARCON. אֲדַרְכּוֹן

Medi nummi genus fuisse videtur quod apud Esdram legimus nomine ADARCONIM, ab interprete Latino Solidos redditum; Esd. 8,27. cuius etiam mentio fit in lib. 2. Paralipom. cap. 29. vers.7. In lib. Misnaioth, tractatu de Siclis cap. 2. parag. ד. definitur eius æstimatio duobus ZZELAGHIM. quæ fuisse etiam dicitur antiqua.

AVRVM siue AVREVS. זָהָב זָהוּב

Auri nomen, cùm ad nummorum rationem significandam, addito numero vsurpatur; Siclorum pondere explicandum esse iam superiùs docuimus. Atque ita interpretati sumus locum Iud. 8, 26. Et fuit pondus eorũ septingẽti auri (vt noster Interpres rectè addidit) sicli. Idem etiã sentit Leui Gersonis filius, in illo loco, & 2. Reg. 5, 5. & 2. Paral. 9, 16. Quanquam Chaldæus paraphrastes denarios aureos vertit: idque non inconcinnè fortassis in lib. 2. Reg. 5. Vbi ratio ex Damascenis monetis petẽda videtur. In Hebraicis historiis, quæ Iosephi Gorionidis nomine inscriptæ sunt, legimus nomen ZAHVB, quod Latinè aureum dicimus, definitum Philipporum siue Philippicorum nomine, quod regale numisma & celeberrimum fuisse etiam Horatius testatur; fit autem mentio huius, lib. 2. Historiarum Iosephi cap. 7.

Sunt præterea alia nomina minùs celebria, in antiquis libris, sed quorum vsus vulgaris fuisse, & ex aliarum gentium linguis acceptus videri possit; cuius generis exempla sunt;

TEBAGH, quod dimidium siclum valebat, vt exponitur Misnaioth de Chelaim cap. 2. parag. ד. טֶבַע

HHVRZZA, quod paraphrastes Chaldæus, apud Iof. cap. 24. KESSITA reddit. חוּרְצָא

TARPAGHITH, ab auctore Haruch dictus nummus cum dimidio, cuius põdus erat septuaginta & octo granorum hordei, vt habetur in lib. Misnaioth de Chethuboth, cap. 5. parag. ז. טַרְפָּעִית

TRIANA, nummus Traianicus in Haruc. טְרִיָנא

TARZZIT, cuius etiam in Haruch mentio fit. טרסיט

LATER monetæ genus, quod Stater nonnulli dicunt, Haruch. לֵטֵר

LVMI in eodem Haruch sine æstimatione tamen certa legitur. לוּמִי

CHINAH est etiam nummi genus in Haruch.

CHVZAB moneta, quam Chozba cudendam curauit, ille fortassis, cuius mentio in Actis Apost. fit. כוּזָב

PESSVT solidus nummus in Haruch. Et apud Heliam Leuit. in radice פשט פְּשׁוּט

PELEZZ monetæ genus non cusæ in Haruch: sed Chaldæo paraphrastæ in Ezechiel cap.4. & 37. Siclus est. פֶּלֶס

PVLAR nummus est quidam in Beresith Rabba. cap. 22. 49. 71. פולר

PARADIGMA vox Græca est, quæ exemplar significat: fuisse autem monetæ probatissimæ genus hoc nomine appellatum legimus in Haruch. פַּרְדִיגְמָא

NIKA נִקָא
MELVHHA } duo monetarũ nomina in Har. scripta. מְלוּחָא

GARMAN גַּרְמָן
HANITS } monetarum nomina in Haruch. חָנִיץ
ZZAIENAK צַיְנַק

SAPHAN siue SIPHNA Hadriani monetam fuisse tradit auctor Haruch. שָׁפָן שִׁפְנָא

KANTAR Iacorum lingua valet quãtum DINAR: vt docet Gerundensis in Comment. legis pag.156. col.1. קַנְטַר

KONTRINAK Quatrinus est in Haruch. קוֹנְטְרִינַק

DE CHICHAR. כִּכָּר

Maximi inter Hebræos ponderis nomen idemque antiquissimum est CHICHAR; pro quo Latini & Græci talentum plerumque verterunt. Sed quoniam Græcorum talẽtorum non vnam rationem, æstimationemq. fuisse, ex eorum, qui de asse cõscripserunt, libris constat; nos nomen ipsum Hebraicum ita vt pronuntiatur reddentes, rem ipsam ex auctorum lectione expendemus. Atque ex verbi quidem etymo nihil magnæ significationis ad interpretandũ afferre possumus, nisi dicamus Chichar fuisse ponderis speciem planam, & extensam placentæ instar. quippe in naturalium rerum nominibus Chichar planiciem significat, qualis in agro Sodomorum, inter montes erat: sæpè enim hoc nomen ad eam rem indicandam vsurpatur.

Inuenimus autem in antiquis libris Chichar, pro põdere absolutè positum, vt in li. Misn. tract. de angulo, cap. 8. para.ז. Misnaioth de CHELAIM cap.2. para.ט. Neque fuit ratio habita numeri, sed ponderis in Chichar, cuius pondus fuisse videtur ferè mille & octingentorum siclorum, hoc est nongentarum vnciarum: Namque Camhius & Leui Gersonides lib. 1. Samuelis ca. 17. affirmant tertiam partem Chichar fuisse ferè siclos sexcentos, siue id ferrum esset, siue aurum, siue quæcunque alia materia. Præterea Camhius in lib. 2. Sam. 5, 8. & 1. Reg. cap. 9. & ca. 10. & c. 16. ait: Chichar auri esse sexcentum aureos, hoc est, vt exponere placet, tantã auri massam, quantam sexcenti sicli conficiunt: namq. hæc in pondere ferè triplo vincent sexcẽtos argenti siclos, qui faciunt tertiam partẽ Chichar. hoc põdere fuit aureum candelabrũ in deserto, Mose procurante factum. Exo. 25,28. & 37,24. Omne aurum, quod expensum est in opere sanctuarij, & quod oblatum est

in donariis viginti nouem Chichar fuit, & septingentorum & triginta siclorum, ad mensuram sanctuarij. Ex quo loco manifestum est, verum pondus Chichar siue auri, siue æris illud sit, ad siclos sanctos, hoc est, argenteos iam explicatos referri debere. Namque septingenti & triginta siclorum pondus, etiam in auro pars Chichar esse indicatur. Bases sanctuarij ex centum argenti Chichar factæ sunt, singulis Chichar per bases singulas supputatis. Æris ad opus sanctuarij oblata sunt Chichar septuaginta duo millia & quadringenti amplius sicli. Et Hiram rex Tyri ad regem Salomonem in templi structuram misisse scribitur cẽtum & viginti talenta auri. 1. Reg. 9, 14. Ex Ophir verò quadringentorum viginti Chichar pondus auri allatum Salomoni legimus. 1. Reg. 9, 28. Regina Saba centum & viginti Chichar auri Salomoni munus dedit, 1. Reg. 10, 10. & multa alia, quæ in libris Regum de talento dicuntur aureo, ad hanc rationem sunt reuocanda. Similiter & quæ de argenti talẽto, in Latinis versionibus commemorantur, vt 1. Reg. 20, 39. Et Naaman Syrus decem Chicharim argenti & sex mille aureos, ad regem Israelis afferebat, dono daturus prophetæ, qui se curaret; ex qua pecunia Chichar Giezi per fraudem sibi postulauit, & duo accepit. Quanquam autem ponderis esset nomen Chichar, tamen in argenti siclis numeratis exsoluebatur; quia sicli certo pondere erant, & ex illis poterat certum Chichar constare: quam ob rem in illo loco dicitur Hebraicè, Numera eis Chichar argenti. Et paulò pòst, Et ligauit duo Chichar argenti in sudario. 2. Reg. 5, 21. Et Menahem dabat Phul mille Chichar argenti, vt esset ei auxilium, & firmaret regnum eius. 2. Reg. 15, 19. Et rex Assyriorum imperabat Ezechiæ regi Iudæ trecenta Chichar argenti, & triginta Chichar auri. 2. Reg. 18, 14. Et Pharaonem Nechao centum Chichar argenti & Chichar auri mulctam terræ imposuisse legimus 2. Reg. 23, 33. Coronam auream Dauid in Rabba inuenit, cuius pondus erat Chichar auri. 1. Paralip. 20, 2. Dauid ad domum Domini ædificandam filio Salomoni ex testamento reliquit auri Chichar centum millia & argenti mille millia. 2. Paral. 22, 14. Et inducendis auro parietibus adscripsit idem tria millia Chicharim auri, & septem millia argenti. Principes verò, & diuites viri Israel ex spontaneis donariis, ad idem opus obtulerunt auri quinque mille Chichar, & Adarchonim (de quibus iam diximus) Ribbo, hoc est decem millia & argenti Chichar decem millia, & æris Ribbo. & octo millia Chichar ibidem cap. 29. Amasias Iudæ rex, centum millia robustorum ex Israel centum talentis argenti conduxit. Esdras sacerdotibus, quibus templi sarta tecta curanda commiserat, argenti Chichar sexcenta & quinquaginta, & auri centum Chichar appendit. Esdr. 8, 24. Aman Assuero regi decies mille Chichar argenti proponebat causa perdendorum Iudæorum. Esth. 3, 9.

Et quantum ex attenta verborum atque rerum consideratione coniicere possumus, arbitramur olim in vsu fuisse apud Israelitas & fortassis apud alias Orientis nationes, aurum & argentum rude incertæ formæ ac magnitudinis in tortæ siue placentæ panis speciem conflatum, ad opera deinde facienda, vel ad cudendas monetas in thesauris adseruari; vt & illa omnia eiusdem ferè ponderis fuisse, quantum videlicet à nobis est indicatum; ita metallum ipsum melius in opportunos vsus conseruabatur, & minori molestia asportari poterat, & commodiùs enumerari aut expendi. Itaque ex hac forma nomen esse acceptũ existimamus: namque huiusmodi ex aliis rerum naturis vel forma translatis verbis, artificiorum verba etiam vsurpari solent. sic enim Latini auri argentique massam dicunt, & æris etiam. Hispani cẽram expressis fauis in certa vasa infusam, certaque forma duratã, panem ceræ vocant. Sic etiam Hebræi metalla in panis pressioris formam conflata, Chichar vocabant: atq; ita legimus in Zachariæ visionibus, plumbi Chichar in os mulieris sedentis in medio amphoræ fuisse coniectum Zach. 5, 7. Namque, vt diximus, Chichar præterquàm quòd loca plana & depressa significat, nomen etiam est panis in tortæ formam subacti & cocti, pro quo Interpres noster propè semper tortam Latinè reddit, vt lib. 1. Samuel. 2, 36. Futurum est autem, vt quicunque remanserit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum & tortam panis. Et Samuel Sauli prædicit obuiam fore tres viros, ex quibus vnus tortas panis tres ferret. 1. Samuel. 10, 4. Et Gedeon à viris Sochoth tortas in bellatorum victum postulabat. Et Salomon in templi dedicatione populo viritim distribuit singulas tortas panis & partes carnis bubulæ. 1. Paralip. 16, 3. Et Ieremiæ in carcere detento iussu regis, in singulos dies dabatur torta panis. Ierem. 37, 20. Ex quibus locis etiam magnitudo Chichar cognosci potest: erat enim tantum panis, quantum satis esset viro aut mulieri ad cibum diurnum, præter obsonia & pulmenta. Ad hanc etiam formam tortæ caricę aut ficus olim simul coactæ Chichar ficuum vel caricarum dicebatur, vt habemus in lib. Misnaioth tract. de Chelaim cap. 2. parg. ט. Et de rationibus & põdere Chichar etiam legimus in iisdem libris, tract. de Gharubim cap. 5. parag. ב. in Comm.

Atque hæc certa nobis de pondere illo Hebræis solemni dici possunt. Cætera autem nomina, quæ nobis obseruare cõtigit, peregrina sunt, vnà cum rebus ipsis, parumque illustria, ex quibus nonnulla subijciemus.

Est DARHAM Ægyptium pondus granorum hordei sexaginta vnius ex definitione Misnaioth de Gheduth cap. 1. parag. ב. Comment. דַּרְהַם

TARTIMAR erat dimidiæ minæ pondus, quo carnes in macello appendebantur, vt traditur lib. Mis. de Sanhedrin cap. 8. parag. ב. טַרְטִימַר

LITRA libram interpretatur Helias Leuita in radice סלע Et in libro inscripto Verba dierum Israel pag. 47. col. 4. & pag. 51. col. 1. Et eadem dicitur Mina in lib. Beressith Rabba, cap. 10, 23. 65. Et apud Camhiũ. 1. Samuel. 25. Et in eodem loco ita vocatur à Chaldæo paraphraste. לטרא

KANTORIN sunt talenta in lib. Heliæ Thesbithe in radice קַנְטַר & סֶלַע. קַנְטוֹרִין

KAMILIA vnciam vocãt auctores Beressith Rabba cap. 8. in fine. קמיליא

Hæc de omni ponderum & mensurarum ratione in vniuersum exponenda obseruabamus Antvverpiæ 4. Cal. Augusti. 1571.

Libros de Ponderibus & Mensuris, ac Nummis sacris, à doctissimo Doctore Benedicto Aria Montano conscriptos, legi & perspexi, dignissimosque impressione & lectu iudicaui; vtpote nihil habentes, quod vel pietatem, vel bonos mores offendat. Ita ego Reynerus Brakel *S. Theologiæ Licentiatus & Canonicus Cathedralis Ecclesiæ AntVVerpiensis.*

Et nos probamus iudicium antedicti Domini Visitatoris BRAKEL qui est vnus collegij nostri Censorij, FRANC. SONNIVS.

Vera sicli figura
Prior facies
Posterior facies
Crassitudo sicli
שקל ישראל ;א
ירושלם קדשה
siclus israel
ierusalem sancta
Philipp. Gal.
incideb.

PHALEG,

SIVE,

DE GENTIVM SEDIBVS PRIMIS, ORBISQVE TERRAE SITV, LIBER,

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSI AVCTORE.

ANTVERPIÆ
Excudebat Chriſtophorus Plantinus Prototypographus
Regius, ad ſacri Apparatus inſtructionem.
Anno M. D. LXXII.

BENEDICTI ARIAE MONTANI HISPALENSIS IN LIBRVM PHALEG, SIVE DE GENTIVM SEDIBVS PRIMIS, ORBISQVE TERRÆ SITV, AD LECTORES PRÆFATIO.

In qua de ea vtilitate, quæ ex sacrorum librorum lectione percipitur, deque Geographiæ ratione, atque vsu differitur.

VM in eo studiorum genere, quibus studiis ætas puerilis ad humanitatem informari solet, ab initio versatus ætatis essem; tantum ipse, tum mea, tum magistrorum diligentia, laboris, operæque ea in re posui, vt, breui, planeque adhuc adolescens (tunc enim vigesimum ætatis annum agebam: ex eoque tempore ad hanc vsque diem quinque ac viginti effluxerunt anni) hominum doctissimorum iudicio, ad grauiora me studia conferre possem. Cùm autem ad eam, quam mihi natura tribuit, animi, ad Sacræ Theologiæ studia propensionem, accederent illa quoque, quæ quidem de eius scientiæ præstantia, tum de meis parentibus, ac propinquis, non vulgari doctrina, ac pietate viris continuò audiebam; tum de iis etiam hominibus, quos ego homines studiorum magistros, temporibus illis, longè doctissimos habui: mirificè me quædam eius scientiæ cupiditas incendit. Quocirca, cùm eius discendæ causa, totum me ad scholasticam (quam vocant) Theologiæ palæstram contulissem, ita eius scientiæ præceptis decurso studiorũ spacio auctus sum, vt, eorum, quos dixi, doctissimorũ, pientissimorumq. hominũ sententia, libros sacros, adhibito iudicio, legere, peruolutareq. possem. Cumq. in illis ipsis Academiis versarer, in quibus (vt dixi) in humaniorũ (quas vocant) literarum studiis ætatem consumpseram, ex sacra Theologia, ad cuius studia animum applicueram, voluptatem capiebam propè singularem. Et quemadmodum ij facere solent, qui, quod semel adamarunt, ad id, quàm proximè possunt, accedunt: ita quoque ego, iis omnibus libris, qui quidem ad eam, quam dixi, scientiam necessarij erant, conquisitis, à cœtu hominum atque frequentia, tanquam in portum me in solitudinem recepi. id, nimirum, mihi ipse persuaseram: quæ ars me, quonam pacto ætatem inter homines innocentissimam agere, & ad Dei voluntatem, eamque, quam is in suis oraculis viuendi normam hominibus præscripsit, vitæ meæ actiones conformare deberem, doceret; eam vt artem adipiscerer, summo studio, maxima cura, tota animi contentione enitendum esse. Itaque in ea solitudine, ac rura tantum peragrans, vixi aliquot annos, id est, dum id mihi per propinquos licuit ac necessarios. Hi enim cùm meo congressu, & colloquiis (vt dicebant) diutiùs carere non possent, eosque incredibile teneret desiderium mei; tandem ex iis me locis, suis precibus, obtestationibusque eruerunt. Eam autem quæ illud tempus consecuta est, ætatis meæ partem, partim in nouis peregrinationibus (quarum ab ineunte ætate fui studiosus) partim in ministerio, familiaque regis mei; pro eius muneris ratione, quo ego munere, quæ ipsius in me liberalitas est, ac beneuolentia, apud eum fungor, consumpsi. Ita tamen, vt, quas horas, quósque dies, occupationibus meis detrahere poteram, eos, iis, ad quæ me referebam, Theologiæ studiis, quibus quidem nihil vnquam mihi fuit optatius, integros transigerem. Equidem in ea sum sententia, vt, totum illud tempus, quod quidem à me eo in studij genere non ponitur, perire mihi existimem. Sacratissima enim hac scientia nihil iucundius, nihil præstantius, nihil denique optabilius esse potest, ac debet. hæc enim eos omnes homines, qui, quo numine ac spiritu Apostoli, eodem ipsi nondum sunt afflati, erudit, & ad veram æternæ beatitudinis cognitionem conducit: hæc quo modo vita humana ad præscriptum diuinæ voluntatis sit conformanda, sola homines docere potest: hæc vna sacris suis libris omnes omnium, quotquot sunt, artium ac scietiarum thesauros complectitur: nullumque animum discendi cupidum cibis suis explere, abundeque delectare non potest: summus enim ille opifex, ædificatorque mundi Deus, qua ratione hunc terrarum orbem ab se, hominum causa, conditum esse, iis in libris, testatus est, eadem quoque omnes thesauros eius scientiæ, ac sapientiæ, quæ quidem ab hominibus percipi potest, tam eius, quæ ad naturæ cognitionem, quàm quæ ad artium hominum generi necessariarum inuestigationem pertinet, in iis explicuit. Quæ verò argumenta à summis, grauissimisque Philosophis, in diuersis artium, scientiarumque generibus, acutè, subtiliterque tractata sunt, ea, hisce in libris eò traduntur illustrius, quò is qui ea dictauit, id est, Deus ipse maiore est auctoritate: quàm quiuis alius. Equidem, ipse pro exiguis ingenij mei viribus; ex longa, attentaque sacrorum librorum lectione; infinita propè, & animaduerti, & collegi; quæ si mihi cum iis, quos in Hispaniis, Italia, Gallia, atque in hac regione, doctrina, pietateque præstantes amicos habeo, omni alia cura exsolutis, communicare liceret; mihi non est dubium; quin septem aut octo annorum spacio ea in omni artium, ac disciplinarum genere volumina, è sacris tantum ducta fontibus, conscribi possint, quæ illis ipsis, quæ à Græcis, Latinisque olim conscripta fuerunt, æquare se aut etiam anteponere possent. Atque huius quidem rei breuia aliquot exempla in iis, quos superiori anno, in duodecim Prophetas conscripsimus, Commentariis; tum in eo libro, quem Ioseph, siue de Arcano sermone inscripsimus, à nobis allata sunt, ac plura etiam posthac, fauente Deo, adducentur. Quarum in rerum numero vnum genus est eorum, quæ ad sacram pertinent Geographiam: (atque hæc fortassis, expectari minus poterant) quo quidem in argumento, quantum nos lucis, iis qui illius artis studiis sunt dediti, ex sacræ scripturæ thesauro attulerimus, aliorum sit iudicium. Equidem plus mihi hisce in libris, quàm apud quemuis alium ex antiquis Scriptoribus, profecisse videor. Quis enim vnquam antea de vera terræ, marisque forma, eaque

 qua se

quâ se mutuò contingunt, connexione, adeò certa, quæque ita cum illis, quæ quidem à recentioribus obseruata sunt nauigantibus, conueniant, literarum commendauit monumentis, atque ea quæ in sacris traduntur libris? Quæ verò de cælo ipso, cælorum, ac syderum motu, de toto illo, quod inter cælum atque terram est, spacio, (quod Hebraicè רקיע dicitur) ventis, pluuia, grandine; de omni denique, earum rerum natura, quæ res, tum in sublimi, atque excelsa aëris parte, tum in terra procreantur, quis vnquam ita subtiliter disseruit, vt, quæ ab eo sunt tradita, cum iis quæ ex sacris possunt depromi libris, conferri aliqua ex parte queant? Enimuerò nullam philosophandi rationem tutiorem, iucundioremque homines sequi possunt, illa, quæ ab eius petitur auctoritate, qui earum omnium artium, ac scientiarum, de quibus agitur, est auctor. Sed vt hæc missa faciamus, & in aliud tempus differamus, illud non est prætereundum, amplissimam illam orbis terrarum partem, quæ quidem auro, argento, gemmis, aliisque multis, quæ ab hominibus maximi fiunt, quæque ad vitam sunt necessariæ, mirandum in modum abundat, quæ nuper ab Hispanis nauigantibus primùm inuenta esse creditur, nouúsque orbis appellatur, ex ea, quæ in sacris traditur libris, terrarum orbis descriptione, apertissimè cognosci posse. Quinimo & illud ex sacra Scriptura docere possumus, eam terram Israëlitis fuisse notissimam: illos enim ad eam sæpius nauigatione contendisse constat. Sanè neq. Strabo, aut Mela, Stephanus, Solinus, Ptolemæus, & alij, aut Plato & Aristoteles, qui quidem obscurè, ac veluti per ænigmata, de iis, quæ sibi ignota erant, disseruerunt: aut poëtæ illi, qui, ne quid ignorare viderentur, nihil fabulis non aspergebant suis: nullus denique ex Græcis, Latinísue Scriptoribus, quorum scripta ad nostram vsque peruenerunt ætatem, aliquid edidit, quod si, quale tandem id sit, diligenter examinetur, comparari possit cum iis, quæ Moses de terra Ophir apertissimè scripsit; vel quæ Ionathan Propheta, eius, quæ est de Regibus Iudæ, scriptor historiæ, copiosè & exactè tradidit: aut cum iis, quæ ab eo qui Paralipomena Spiritu sancto dictante scripsit, disertis sunt descripta verbis. Is enim non solùm de classe à Salomone apud Tyrũ ædificata, atque in eo maris rubri portu, qui Ghassion Gaber dicitur, instructa, Orientémque versus deducta; déque nauigationis tempore & mora, de rebus inde atque ex illis insulis, continente, eiusque terræ littoribus, quæ nauigantes præterlegebant, in alias regiones allatis, mentionem exactam facit: verùm etiam terram illam, ex qua tanta optimi auri copia eliceretur, & ad alias gentes asportaretur, eam, inquam, terram, iam tum פַּרְוָיִם Paruaim appellatam esse, apertè docet. quæ quidem dictio, iis qui vel tantùm Hebraicè sciunt legere, duas regiones, olim Peru dictas, clarè demonstrat: vnam quidem, quæ eodem vocabulo, hodierno etiam die Peru dicitur: alteram verò, quæ noua Hispania à nauigantibus est appellata. Eius autem regionis aurum purissimum, atque in maximo pretio apud omnes gentes fuisse constat. Atque Interpres quidem, vel ob ignotam sibi regionem, vel potius in eius, quod illa regio exhibebat, auri laudem, cùm in Hebræo ita scriptum legatur, וְהַזָּהָב זְהַב פַּרְוָיִם .i. Et aurũ illud, aurum PERV, & PERV, nam פרו in numero duali פַּרְוָיִם dicitur: ille, inquam, conuertit; Et aurũ erat probatissimũ. Quocirca quicquid auri inter alias Gentes, priscis illis seculis in vsu fuit, id ferè totũ ex illius terræ cauernis elicitũ esse existimamus. Neq. enim aut Tagus, aut Pactolus, et Hermus, aut alia olim celeberrima flumina, quorũ vndæ aurũ secum simul trahere dicũtur, tantã eius copiam hominibus suppeditare potuerunt, quantã olim ab iis qui hostes debellarãt, nouásque Romano imperio prouincias adiecerant, & illorũ quæstoribus Romã aduectam fuisse legimus. quippe quæ olim illorum fluuiorum natura fuit, eandem hodierno die esse constat. exiguam sanè suorum laborũ mercedem, eámque, quæ interdum intermittitur, recipere solent ij, qui auro ijs in fluuiis quæritãdo, & ab iis, quibus annexum est, sordibus secernẽdo, multum temporis operæq. consumunt. Quã quidem ex re fit, vt maximam illam auri copiam, ex terra Ophir ad Indos Orientales, ad Synarũ Gentem, ad Aethiopas, & ad alias regiones, quæ illis magis sunt propinquæ, eósque populos, qui sunt ad Occidentem, & armorum vi, longáque commerciorum consuetudine perlatam esse constanter asseramus. At verò, ne quisquam temerè nos in ea sententia esse putet: apud sacros Scriptores, quotiescunque de rerum pretiosissimarum comparatione agitur, frequens illius auri, quod ea ex terra allatum est, mentio fit: quæ sanè, nisi illud aurum temporibus illis in vsu apud omnes homines maximè fuisset, facta non esset. Neque enim solùm à Dauide, Salomone, Isaia, & eius libri, qui Ecclesiasticus dicitur, Scriptore, qui quidem omnes fuerunt Israëlitæ: sed ante illorum secula, à Iob quoque Armenio homine, aurum Ophir commemoratur. Sinarum quoque regionis meminit Ieremias. Atque hanc quidem veteres, cùm multò magis sibi esset vicina, quàm terra Ophir, vix tamen nominauerunt. Etsi verò ad eam nostri homines nauigatione contenderunt, ab iis tamen perlustrata non est. eam ob earum rerum, quæ ibi magno fiunt artificio, admirabilem elegantiam, quæque inde ad nos afferuntur, non satis omnes mirari, ac laudibus celebrare possunt. Denique cæteras omnes orbis terrarum partes, quæ quidem ab vno mari, ad alterum vsque protenduntur, nulli vnquam Scriptores tam apertè atque distinctè, neque tam certa serie, ac singulorum nominum diligenti annotatione demonstrarunt, atque vnus Moses, qui ea disertè, ac verè, literarum consecrauit monumentis. Erat nuper apud me vir longè doctissimus, AVGVSTINVS HVNNAEVS, qui regis stipendiis in celeberrimo Louaniensi Gymnasio Theologiam docet, is, inquam, cùm hosce de sacra Geographia Commentarios conscriberem, ea quæ de terræ, marísque situ iam scripseram, legeret, eas res adeò disertè ac manifestè sacris contineri libris summoperè mirabatur: ac potissimum eo in argumento, de quo antiqui Geographi cùm scripserunt, atque ea quæ aut ipsi viderant, aut ab aliis audiuerant, memoriæ prodiderunt, omnia fabulis, ac falsis descriptionibus corruperunt, atque hac ratione veritatem tenebris obuoluerunt. Atque is quidem præclarissimus vir, hoc, quod ei fuit valdè gratum, à nobis responsum tulit: Eandem, scilicet huiusce rei, atque amplissimæ, magnificentissimæque domus esse rationem. qui enim eam in domum, bis, terue introierit, aut etiam qui continuò in ea habitet, non ita totius eius ædificij formam perspectam habere potest, atque Architectus ipse, qui omnem eius ædificationis rationem, eiúsque partes singillatim ab imis fundamentis vsque ad tectum probè tenet. Itaque cùm Deus mundi huius sit ædificator, suóque verbo admirabilem hanc naturæ, rerúmque omnium fabricam condiderit, quæ cæli ambitu complexa, mundus appellatur, cuius quidem in suprema parte ipse habitat, infimam verò hominibus incolendam concessit; is, inquam, omnes illius partes, quæ incoluntur, quæq.

PERV regio.

non exactè

non exactè describere atque demonstrare solus potest. id quod ab eo sacris in libris abundè est præstitum. Inter ea autem omnia, quæ quidem sciri, cognoscíque ab hominibus possunt, orbis terrarum, eiúsque partium descriptio, quam vocant Geographiam, ob singularem ipsius vtilitatem, eámque, quam obtinet, dignitatem non in postremis haberi debet: præsertim verò cùm ad eam animus per se quodammodo alliciatur. Id quod ex eo, quod, quamplures excellenti homines ingenio, singulari quodam eius artis studio, nullis parcentes laboribus, maximam orbis terrarum partem peragrarunt, intelligi potest. Accedit etiam, quòd cùm hæc terra à Deo immortali eam potissimùm ob causam sit condita, vt ea hominum sit domicilium: eam, si propter vitæ breuitatem, aut humanam imbecillitatem corpore peragrare non possumus; saltem propter eius pulchritudinem, admirabilem elegantiam, creatorísque dignitatem, animo, ментéque inuisamus & complectamur. Pleraque sunt alia ob quæ, huius orbis descriptionem necessariò ab hominibus cognosci oportere existimemus. Illud enim in primis maxima est admiratione dignum; ex tribus tātùm familiis hominum genus adeò esse propagatum, eásq. familias in tantam hominū multitudinem excreuisse, vt nullus in terris locus, qui modò labore & industria coli possit, hominibus vacuus reperiatur. Videmus præterea singulorum commoda locorum non illorum tantùm contineri finibus: sed ea ad omnes alias nationes rerum permutatione, emanare. adeò vt hæc, quæ auri ferax est, regio, illud cæteris, quæ quidē illo carent, impertiat: illa, vestes, eásque, ex quibus eæ conficiuntur, res aliis abundè suppeditet: alia verò earum rerum, quæ res ad hominum vitam sunt necessariæ, quæq. ideò à Deo sunt conditæ, vt iis homines, grato erga ipsum animo vtantur, quibus abundat, cum aliis cōmunicet. Quid quod illa humani generis societas, vel vnica ea ex re demonstrari potest, quòd homines ab vno rerum omniū conditore creatos, ex vno omnium hominum parente Adamo, ex vnóque Seth, atque adeò ex vno Noe, tribúsq. eius viri familiis simul cum ipso ab immensa illa aquarum multitudine in arca seruatis, quæque in tot populos, ac gentes, maximo locorum, regionúmq. interuallo inter se distantes, diductæ sunt, eos, inquam, homines vna generis cōmunitas coniungit, vna omnium natura eos inter se facilè conciliat? Etsi verò singularum nationū diuersa fuerunt instituta, diuersa linguarum genera, diuersi antea religionis cultus; attamen vno omnes animo esse debere, atque adeò in vnum corpus coire posse videntur. Neque verò maiori cum difficultate, quinimò multò aptius, ac promptius ij qui per Christum regenerati fuerint, in vnius Catholicæ Ecclesiæ communionem conuenire possunt, quàm olim hominum genus ex vno cōmuni omnium terreno parente procreatum in vnam societatem copulari poterat. Nullum verò iam impedimentum, nulláue tanta potest esse difficultas, quæ, quominus Euangelium (cuius propagatione hæc, de qua loquimur, concordia, atque societas iniri debet) ad exteras, longinquásque nationes perferatur, efficere possit: idque potissimùm cùm nulla penitus in toto terrarum orbe regio sit, quam eius incolæ quondam occuparunt; ad quam quidem ij, qui ad eam rem legati fuerint, contendere, ac peruenire non possint: præsertim cùm id eò maiore animorum coniunctione, rerúmque omnium commoditate, ac maiore facilitate fiat, quò ij qui diuino spiritu ducuntur, iis antecellunt, qui, quòd mutuis inter se discordiis, linguarum dissimilitudine, animorúmque dissensionibus laborabant, in diuersa atque inculta loca, alij ab aliis recedere coacti sunt. Huiusmodi enim homines ipsa discordia diuersos agebat, eos itinerum, atque locorum pericula anxios, solicitósque habebat, ac sæpius ab incepto retardabat opere; eos rerum necessariarum, quas sibi nondum comparauerant, inopia premebat; eos humana fragilitas, ac labor defatigabat. Quibus vero Deus salutis nuntium, vel ad eos homines, qui remotissimas orbis terrarum partes incolunt, perferendum credidit; iis quid potest esse impedimento, quominus commissum sibi munus, alacri, promptóque curent animo? quid est, quominus ad vltimas gentes ac terras, quæ non solùm ex nouis orbis terrarum descriptionibus, verùm etiam ex sacris literis multò luculentius cognosci possunt, peruadant, impedire eos possit? num pericula? at, cùm spiritu Dei sint repleti, ea nullo modo pertimescunt. Marc. 15. *num serpentes? at eos ipsi pede comprimunt, ac manibus illæsi tractant. num leones? at hos in fugam conuertunt. num venena? at si venenatas potiones biberint, nihil tamen grauius patiuntur. num linguarum sermonísque diuersitas? at linguis, cùm opus est, loquuntur omnibus. Morbos verò tantùm abest vt timeant, vt potius ij qui aduersa valetudine afficiuntur, simulatque sibi à sanctis hisce viris manus impositæ sunt, conualescant. à quibus nec bellū iis gentibus quas adierint inferendum, sed diuina pax afferenda est, & summa prosperitas: adeò vt quas tandem ad terras proficiscantur, illud audiant: Quàm pulchri sunt super montes pedes annuntiantis, & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, & prædicantis salutem!* Ysai. 52. 7. *Neque verò iis qui antiquitatis certa ratione cognoscendæ studio tenentur, Geographiæ cognitio gratissima ac iucundissima esse non potest: ex ea etenim coniici facilè potest, quænam olim natio, cuius in amicitia, societatéque permanserit: contrà verò quænam & cuinam infensa fuerit & inimica: quos inter populos eadem iura, eadem fœdera, eademque viuendi ratio communis fuerit. hinc etiam simultatum, iniuriarum, bellorúmque causæ minore certè labore, maiore verò fide, multóque certiùs, quàm ex quouis alio scriptore cognosci possunt. Quædam enim gentes quodam veluti hæreditario odio, atque discordiis inter se laborarunt: aliæ verò perpetuò veluti quodam societatis iure semper fuerunt coniunctæ. Atque hæc quidem seu odia, & inimicitias, siue fœdera, ac societates, verisimile est ex graui aliqua causa originem duxisse; quæ posteà temporis progressu, non paruis de causis inter illas ipsas gentes, ac populos conseruata sunt, quorum ipsi initia demonstrare non potuerunt. Quæ tamen necessariò ex iis principiis atque causis, quas nos ex sacrorum librorum lectione obseruauimus, emanasse fatendum est. Legimus enim Cananæos, Ægyptios, Æthiopas, Libyos, & Afros raro inter se bellum gessisse: sæpéque suas copias, vel ad aggrediendos, vel hostes è finibus arcendos coniunxisse. Neque etiam nos præterit, Assyrios hisce gentibus hostes fuisse infensissimos: atque Hebræos tum Assyriis, tum iis, quas commemorauimus, nationibus perpetuò vel inuisos, aut saltem suspectos fuisse. annon hæc omnia, Cham atque Sem, qui primi illarum gentium fuerunt auctores, diuersum indicant ingenium, quod quidem in eorum altum familiis postea ad posteros emanauit? Illam verò Scytharum & Ægyptiorum veterem de antiquitate contentionem, quibus nam ex causis emanasse credendum est, præterquam ex illa inimicitia, quæ in tabernaculo Noe est orta, post impium illud flagitium Cham, qui, quas corporis partes patris sui tegere debuit, eas, per summum scelus, prodidit? Porrò*

quod Græci, atque Latini à Iapheth pio in patrem filio genus ducunt, id est in causa, quamobrem ij & in rerum omnium natura cognoscenda, & philosophiæ studiis excolendis, atque, id quod maximum est, in eloquentia excelluerint, multóque præclarior ipsorum quàm aliarum gentium conditio in hoc genere fuerit. illi enim pater, vtpote pientissimo filio pulchritudinem, elegantiam, atque decus in benedictione promisit. In nostris iis, quos in Prophetas edidimus, commentariis, ex antiquarum historiarū cum libris sacris collatione, ostendebamus Ægyptios, Chananæos, & Æthiopas inter cæteras omnes nationes iam inde à priscis illis seculis ad nostram vsq. ætatē seruituti apud alias Gentes maximè fuisse obnoxios. Id quod sine dubio, ex illa patris sententia manat: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Infinita propè alia sunt quæ ad mores, ritus, religionesque Gentium, ad publicarum, ac priuatarū rerum administrationē, ad belli, pacisque rationes, ad commerciorum vsum, ad omnem denique vitæ consuetudinē, mores, atq. adeò ad ipsam vestimentorū rationem referuntur; quorū cognitio si ex sacra petatur Geographia, non est dubium quin illa perfectam quandam atque absolutam harum omnium rerum scientiam sit exhibitura. ex eaque non parum accedet lucis ad eorum omnium intelligentiam, quæ tum in sacris, tum in prophanis leguntur libris. at verò absque ea non pauca, alioqui difficillima & obscurissima, etiam diligentissimum Lectorem retardabunt. Nullum denique vel disciplinæ, vel artis genus est, quod non Geographiæ cognitione iuuetur, atque excolatur. hanc inprimis Philosophi omnes, qui quidem rerum naturas inquirunt, rerumque causas indagant, ac perscrutantur, adhibeant, necesse est; cùm infinita propè rerum multitudo, atque varietas tum in ipsis terris, tum etiam in mari contineatur. Eos etiam qui in ea Philosophiæ parte versantur, quæ de moribus est, Geographia opus habere constat, vt varia ac diuersa hominum ingenia ac studia, & quid cuique genti, pro locorum ratione conueniat, statuere possint. Hac medici, quàm qui maximè, tum ad medicamentorum, tum ad corporum varietatem ex locorum diuersitate obseruandam, hac mercatores, hac nautæ indigent. Hanc si è re militari demas, tota illius disciplinæ peritia constare nullo pacto poterit. Porrò qui studiis sacrarum literarum sunt dediti, quique in sacris libris nullum Dei verbum otiosum esse credunt, nullum non scitu dignissimum in iis agnoscunt; ij, inquam, si terrarum situs, maris ambitus, fluuiorum cursus, gentium mores, atque hominum ingenia, qualia sint, ignorent; multa quoque eos in sacrorum librorum lectione latere necesse erit. Frequens enim sacris in literis harum mundi partium mentio fit, quæ ei, quo de agitur, argumento est accommodatissima. Id quod cùm Moses diuino spiritu afflatus animaduerteret, omnem hanc, quam dicimus, Geographiæ tractationem, breuissima illa quidem, attamen certissima descriptione complexus est. Is enim eos homines, qui primi terram coluerunt, quorum nomina atque seriem posteriora secula, rerúmque vicissitudines, ac mutationes vel perturbarunt, vel corruperunt, suismet, ac propriis adscripsit locis. Cuius descriptionem Prophetæ omnes, ac reliqui sacri Scriptores, qui post illum extiterunt, sunt secuti, eamque sanctam conseruarunt & integram. adeò vt, quamuis ipsi regionum, vel incolarum nomina post multa secula immutata inuenerint, eadem tamen illa antiquissima vsurpauerint. quod quidem nisi ab ipsis obseruatum fuisset, quod de gentium origine, ex aliis Scriptoribus cognoscere possemus, esset planè nihil. Quare quicquid tum in hoc argumento, tum in cæteris etiam omnibus, veri atque certi sciri à nobis potest, id, inquam, omne sacris potissimùm literis, ceu fonti cuidam perenni, à quo omnia hæc hauriuntur, atque adeò ipsi Deo acceptum referri debet. Itaque nos, qui, quicquid otij nobis conceditur, id omne in sacræ Scripturæ studiis libenter consumimus; non putauimus committendum, quominus hac quoque in re, pro exiguis ingenij nostri viribus, operæ aliquid poneremus. Illa quidem, fateor, breuis est, sed tamen vt speramus, ea quæ Lectoribus nec inutilis erit, neque iniucunda: etsi propter ea, quæ in sese continet, Gentium, locorumque nomina, quæ à Latina lingua abhorrent, neque magnū dicendi artificium, neq. verborum ornatū admittit. Pro eo autem, hoc Lectoribus satis esse debebit, siquidem veritas, (id quod in omnibus disciplinis obtinere debet) sermonis elegantiæ est anteponenda, ea, quæ hic traduntur, eo, quo scribuntur, modo, neque omnino alio esse intelligenda. Porrò in huius argumenti tractatione, ipsum potius scriptorem, quàm commentatorem (quem vocant) egimus, perindeque ac si ipsi omnium mortalium primi, terrarum orbe peragrato, eiúsque situ, atque forma diligenter obseruata, quæ vidissemus, & obseruassemus, ea literarum monimentis mandaremus. Eorum sanè omnium, quæ hic à nobis afferuntur, nihil ex sacræ Scripturæ fontibus non est ductum: eius rei sacræ Scripturæ loca, in libri margine descripta, fidem cuiuis facient. quibus quidem ex locis ea poterunt depromi, quæ si tantùm adnotata scribantur (si cui ei rei operam dare non pigebit) integer in nostrum hunc libellum Commentarius, absque magno negotio, cōficietur. Nobis autem Deus tantum aliquando temporis, facultatísque concedet, (id quod speramus, eúmque supplices oramus) vt hæc quæ nunc primùm in conspectum damus hominum, & polire, amplificaréque possimus. Interim verò nostris hisce laboribus, quos ad sacrorum librorum explicationem non parum adiumenti allaturos esse confidimus, Christianus Lector, cui, quonam in communem omnium studiosorum vtilitatem simus animo, exploratum esse cupimus, nobiscum fruetur. Præterea doctos, ac pios quosque homines obtestamur, atque obsecramus, vt, quo tandem in argumento, ex iis omnibus, quæ à nobis sunt tractata, nostram operam, vel adiuuare, ac promouere, vel etiam superare ingenio poterunt & industria, communis omnium studiosorum vtilitatis, vineæque Domini excolendæ gratia, id, quidquid erit, oneris suscipiant, neque ea in re labori vnquam parcant. Omnes enim absque vlla contentione, pro ratione talenti vnicuique crediti, in communem causam ea afferre debemus, quæ Christianæ sint profutura Ecclesiæ. Vtinam verè omnes prophetent; vtinam omnes non sua, sed quæ sunt Christi, quæque ad Ecclesiæ ædificationem pertinent, quærant. Gratia & pax omnibus in Spiritu sancto. Datum Antuerpiæ Cal. Martij. Anno M. D. LXXII.

BENEDICTI ARIAE MONTANI HISPALENSIS PHALEGH, SIVE, DE GENTIVM REGIONIBVS, LIBER VNICVS.

RINCIPIO locum esse accepimus rerum omnium quę vspiam extant capacem, eundem verò duabus naturis constantem duplici describi etiam ratione, alterum immensum infinitum, ab omni corporali societate aut occupatione distinctum, sui ipsius compotem, seque ipso plenum, & cætera omnia nulla occupatione sui continentem, atque virtute, efficacitateque permeantem, rotundũ ac simplicem, omni tamen circumferentia carentem, centro autem vbique notabili, quem æternum neque factum neque auctum, neque minuendum vnquam sua ipsius natura vtpote infinita docet. eundem intrà, idemq. extrà, totum ante, totũ retro, totum sursum, totũ deorsum, qui cùm nullo propter naturæ ac virtutis infinitam magnitudinem certo nomine dici à nobis possit, ex oportuno magis sermonis vsu virtus diuina, siue facies, siue præsentia, & manus, efficacitasque Dei appellatur. S. S. E. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es; & si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris; etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Atque ex hac ratione effectum est, vt inter alia plurima nomina, quibus Deus Hebraicè appellatur, מקום MAKOM etiam, id est locus, recenseatur.

Est alter præterea ex superioris virtute & efficacitate constans locus, certis magnitudinis terminis cohibitus, qui sese cunctaque intra se posita vno ambitu continens amplectitur, quod Græco nomine πᾶν, Latino TOTVM dicimus, sicut scriptum est: Hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Atque hic locus nec æternus, nec immēsus est, nec auctore caret, nec fine etiã est cariturus, in cuius superficie extrema quidquid continetur, mundus siue cælum & terra appella-
Genes. 1. 1. tur, S. S. E. In principio creauit Deus cælum & terram. vnà enim cum cælo, & terra horum etiam continens locus extitit. Hic autem quanquam vnus est, partibus tamen differt præcipuè duabus, quarum altera *super cælos*, altera verò, *intra cælos*, dicitur: aliis verbis
Daniel. 3. *in excelsis, & de cælis* vocantur, S. S. E. Benedicite aquæ
Psal. 108. omnes quæ super cælos sunt Domino. &, Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelsis. In hoc autem loco, id quod mundum dicimus, est duobus præcipuæ naturæ generibus constans, cælo & terra, S. S. E.
Genes. 1. In principio creauit Deus cælum & terram.

At verò vt terræ nomine, maria etiam, flumina, fontes & quidquid inferius est, indicatur, ita cælorum etiam vocabulo, leuiora queque corpora aut sublimio-
Isaie. 66. 1 rem sortita locum demonstrantur, S. S. E. Cælum ego impleo, & terra scabellum pedum meorum est. &, San-
Isa. 6. 3. ctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius. Ad hoc superior pars cælum & cæli cælorum, inferior verò omnis in vniuer-
Eccl. 16. 18 sum abyssus & terra dicitur, S. S. E. Ecce cælum & cæli cælorum, abyssus & vniuersa terra, & quæ in eis sunt, in conspectu eius commouebuntur.

Constat autem vniuersus hic mundus, Deo auctore in tempore factus, ita vt simul cum tempore ipse extiterit nulla antè materia, sed solo verbo Dei omnia producente, inani prius in aquas formato & ex aquis cælo effecto, deinde terra crassiorum partium coagmenta-
2. Petri. 3. 5 tione coacta, ac tandem ab aquis discreta & producta, eiusdem verbi virtute in se ipsa residens, nullo alio præterea fundamento innixa, S. S. E. Latet enim eos Iob. 26. 7
hoc volentes quod cæli erant prius, & terra, de aqua & per aquam consistens Dei verbo. &, Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.

Itaque ex superiore atque inferiore corporum, partiumque natura, eademque generibus, & nominibus varia mundus constat, magnam aliis atque aliis partibus pugnam, varietatem atque discrepãtiam cum summa totius concordia, pulchritudine, atque producendarum commoditate rerum continens, summum & sapientissimum conditorem testatus, eundemque pru-
dentissimum gubernatorem professus, S. S. E. Et erit in Ose. 2. 21.
die illa, exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cælos, & illi exaudient terram, & terra exaudiet triticum, & vi-
num, & oleum, & hæc exaudient Iezraghel. Et rur- Amos. 5. 8
sum, Facientem Arcturum & Orionem, & conuertentem in mane tenebras, & diem in noctem mutantem: qui vocat aquas maris, & effudit eas super faciem terræ. &, Qui facit terram in fortitudine sua, præparat
orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cæ- Iere. 10. 12
los: ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cæ-
lo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ: Fulgura Amos. 9. 6.
in pluuiam facit, & educit ventos de thesauris suis. Qui ædificat in cælo ascensionem suam, & fasciculum suum super terrã fundauit: Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ.

Est autem mundi totius rotunda & sphærica com- Mundus rotundus.
municatione virtutis erga terram, atque inferiores par-
tes oportuna figura, S. S. E. Qui sedet super gyrum Isai. 40. 22.
terræ, & habitatores eius sunt quasi locustæ. Qui extendit velut nihilum cælos, & expandit eos sicut taber-
naculum ad habitandum. Quod enim Latinè verti- מחוגה
mus Gyrum, Hebraicè HOG est: quod propriè circu- חוג
lum vel sphæram interpretamur; quippe à HOG, nomen MEHOGA deducitur, quod Latinè circinum significat.

Neque verò æternus mundus est, sed temporis ini- Mundus
tio vnà cum tempore ipso conditus, & pro Dei ipsius factus.
consilio & voluntate mutandus, S. S. E. Hæc dicit Do- Isai. 42. 5
minus creans cælos & formans terram, & quæ germi-
nant ex ea. &, Initio tu Domine terram fundasti, & Psalm. 101.
opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu au- 25.
tem permanes; & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabun-
tur. &, Qui fecit cælos in intellectu, & firmauit ter- Psalm. 135.
ram super aqua, & fecit luminaria magna, Solem in potestatem diei, & Lunam & stellas in potestatem noctis.

Altissimæ autem mundi partes cæli sunt, vltra quas aquæ inesse creduntur his quæ intra orbem sunt aquis raritate, perspicuitate & omni naturæ parte, magno
discrimine excellentes, S. S. E. Quia magna est super Psal. 107.
cælos misericordia tua: Hoc enim cælum altissimum 5.
esse ostẽditur, quo diuinæ misericordię infinitudine superatur. Et dixit Deus, Fiat firmamentum in medio Genes. 1.
aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Est autem firmamentum quidquid à terræ & aquæ superficie vsque ad supremi cæli summa cõstant. quod aliis nominibus cæli & cæli cælorum dicitur. Et rursum scriptũ est, Benedicite aquæ omnes quæ super cælos sunt Domino.

Neque verò semel conditus mundus casu agi permissus est, sed præsenti ac perpetuo Dei consilio gubernatus, iisdem quibus incepit, legibus perseuerat, nunquam vel omnino hactenus perturbato ordine, nisi semel tantùm diluuij tempestate, idque ex diuini con-

filij & iudicij sententia, deinde rursus continuata serie vsque ad finem ipsum temporum rerumque omnium rationem integram obseruaturus, nunquam hactenus vel motu deficiens, aut lassus, vel vsu detritus, quanquam quasdam partium vicissitudines passus; tamen totus ipse sine sui detrimento conseruatus, idque Deo perpetuò agente & gubernante, obtinet, sicut de his omnibus rationibus diuersis in locis scriptum legimus. Etenim firmauit orbem terræ qui non commouebitur.
Psal. 92.3. Parata sedes tua ex tunc, à sæculo tu es. Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina vocem suam: Eleuauerunt flumina fluctus suos à vocibus aquarum multarum. Mirabiles elationes maris, mirabilis in al-
Iob 26.8. tis Dominus. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. &, Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum. Qui tenet vultum solij sui,& expandit super illum nebulam suam. Terminum circundedit aquis vsque dum finiantur lux & tenebræ: Columnæ cæli contremiscunt & pauent ad nutum eius.
2.Paral.6.27. &, Si clauso cælo pluuia non fluxerit propter peccata populi, & deprecati fuerint te in loco isto, & confessi nomini tuo,& conuersi à peccatis suis,&c. subiungitur tandem, Da pluuiam terræ quam dedisti populo tuo
Isai.66.22. ad possidendum. Et rursum etiam scriptum est. Quia sicut cæli noui & terra noua, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus; sic stabit semen vestrum & nomen
Gen. 8.22. vestrum. &, Non igitur percutiam omnem animam viuentem sicut feci, cunctis diebus terræ sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hiems, nox & dies
Iere.33.20. non requiescent. &, Hæc dicit Dominus, Si irritum fieri potest pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, vt non sit dies & nox in tempore suo. &,
Iob.25.2. Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. Quanquam verò mundus omnis integer, incorruptus, immutatusque permaneat; iustis tamen de causis nonnullæ in eo partes miraculo à Deo
Psal. 106.33. edito mutantur, s. s. e. Posuit flumina in deserto, exitus aquarum in sitim: terram fructiferam in salsuginem à malitia habitantium in ea. Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarū.
Iob. 12.15. &, Si continuerit aquas, omnia siccabuntur; & si emiserit eas, subuertet terram.

Mundi verò condendi duplicem causam fuisse legimus: alteram vsus, alteram verò euentus definit. Vsus enim fuit homini vt orbis principi gratis constituto destinatus: Euentus verò Dei ipsius conditoris laus,
Zach.12.1. gloria, & honor summo iure consecuta. s. s. e. Dicit Dominus Deus exercituum, extendens cælum & formans terram, & ponens spiritum hominis in eo. &, Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. Horum enim hominum felicitas & beatitas omnis in Dei laudem & honorem euadat oportet, s. s. e.
Isai.43.7. Et omnem qui inuocat nomen meū, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, & feci eum. Atque mundus omnis (vt diximus) perpetuis legibus ad finem vsque ipsius à Deo conseruatur & fouetur, Qui custodit veritatem in sæculum.

Sunt verò tres in vniuersum maximæ mundi partes, cælum atque id omne cui expansionis firmamentique nomen indidimus, terra & mare; in quibus cælum pulchritudine, & altitudine hominibus ignota præstat,
Iob 35.5. s. s. e. Suspice cælum & intuere, & cōtemplare æthera quòd altior te sit. Et forsitan vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum omnipotentem repe-
Iob 26.14. ries. Excelsior cælo est, & quid facies ei? &, Spiritus eius ornauit cælos.

DE TERRA.
CAP. II.

MVNDI totius infimum ac medium locum ex diuini verbi decreto terra simul cum mari sortita est, ita vt ex vtroque globus integer sit constitutus, atque in ipsa orbis conditione primùm terra aquis obuoluta iussu Dei repente extitit, sedemque immotam
occupauit, s. s. e. Qui fundasti terram super stabilita- Psalm. 103.
tem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi. abyssus sicut vestimentum, amictus eius; super montes stabant aquæ. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt. Ascendunt montes & descendunt cam-
pi in locum quē fundasti eis. &, Quoniam secundùm Psalm. 102. 11.
altitudinem cæli à terra, corroborauit misericordiam
suam super timentes se. Hæc vt contineatur, velut cor- Mich. 6. 2.
poris ossa fulcimentum, montes firmissimam totius orbis & immobilissimam partem habet, s. s. e. Audient Psal.17.7.
montes iudicium Domini,& fortia fundamenta terræ. &, Cōmota est & contremuit terra, fundamenta mon
tium conturbata sunt, & commota sunt. &, Quia in Psal.104.4
manu eius sunt fines terræ, & altitudines montium 1.Paral. 16.30.
ipsius sunt. &, Commoueatur è facie eius omnis terra;
ipse enim fundauit orbem immobilem: ipse super ma- Psal. 22.2
ria fundauit eam, & super flumina præparauit eam. &,
Tui sunt cæli, & tua est terra, orbem terræ & plenitu- Psal.88.12
dinem eius tu fundasti.

Atque terra ipsa à Deo ad hominum vsus, suamque ipsius gloriam formata ex prima ruditate, & incommoda, atque inutili natura magnam multarum rerum gignēdarum & conseruandarū vim, multiplicemq; tum habilitatem, tum efficientiam ex diuini verbi beneficio cōtinet: quam rem differendo persequi, nec huius loci nec instituti, modò autem indicare satis fuerit. Scriptū
est autem, Germinet terra herbam virentem, & fa- Genes.1.11
cientem semen iuxta genus suum, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum. & factum est ita. &, Producat terra animam viuentem iuxta genus suum, iumenta & reptilia, & bestias terræ secundùm species suas: factumque est ita,&c.

Eadem verò terra iis quas educat animantibus omnibus, atque adeò hominibus alendis, satis abundè quod suppeditet, & in se habet, & opportunè producit magna cum humani & sapientis animi admiratione.
S. s. e. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem Genes.1.29
semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli,& vniuersis quæ mouentur in terra, in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum: & factum est ita. &,
Quàm magnificata sunt opera tua Domine: omnia in Psalm.103.24.
sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua. &,
Qui emittit eloquium suum terræ, velociter currit ser- Psalm. 146.15.
mo eius. &, Misericordia tua Domine plena est terra. Isai. 45.18
&, Hæc dicit Dominus, creans, & ipse Deus formans terram, & faciens eam; ipse plastes eius, non in vanum
creauit eam; vt habitaretur formauit eam. &, Tui sunt Psal.88.12
cæli, & tua est terra; orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundasti.

Huius porrò generis natura omnis vnà cum virtute, habilitate, opportunitate, atque omni denique sibi diuina liberalitate indito ingenio, Hebraico nomine ARETS propriè appellatur, quæ ante perfectam sui naturam IABASSA, id est arida, dicta est. Idem verò nomen Latina lingua transpositis literis, & sibilationis peregrinæ difficultate vitata, TERRA accepit. atque de eius perfectione & virtute à Deo accepta &
conseruata. Scriptum est igitur, Perfecti sunt cæli & Gen. 2.1
terra, & omnis ornatus eorum.

At verò prima illa & antiqua terræ fertilitas ipsorum cultorum culpa & noxa nōnihil vitij accepit, ipsorum crimen antiquum exercitatione sui necessaria aliquo modo vltura, atque adeò etiam ne otio & segnitie scelus augeretur, sed occupatione potiùs aliquantulum impediretur, nécnon cultura ipsi adhibita humani animi virtus exercitaretur, aut in officio contine-
retur, opportunitatem allatura, s. s. e. Maledicta terra Genes.3.17
in opere tuo. in laboribus comedes ex ea cunctis die- Ibid. 23.
bus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. &, Emisit Dominus Deus hominem de

nem de Paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est.

DE MARI.
CAP. III.

ANTE explicatas mundi totius partes, aquæ omnia aut erant, aut confusis rerum elementis tur-
2.Pet.3. bantes celabant, S. S. E. Latet enim eos hoc volentes quod cæli erant prius, & terra de aqua, & per aquam
Genes.1.6 consistens Dei verbo. Et dixit Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: & fecit Deus firmamentum, & diuisit aquas quæ erant sub firmamento, ab iis, quæ erant super firmamentum. aquas autem quæ sub firmamento erant, in vnum locum congregatas, nouo indito nomine, & transmutata vt natura, ita etiã appellatione ex MAIIM, IAMIM, hoc est Maria vocauit. eam autem naturam tum mobilitate, & liquido fluxu, atque peruia grauioribus, vel durioribus corporibus secabilitate, necnon & opportunum locum facilè occupandi continua quadam eademque diuisibili magnitudine aptauit: additaque admiranda virtute, multarum animantium generibus variis, ac numero ferè carentibus, educandis, alendis, idoneum verbi iussu effecit suo.

DE TERRÆ ATQVE MARIS ORBE.
CAP. IIII.

Vnum. EX vtraque autem maris & terræ natura, vnum veluti corpus, Deus esse voluit, generis quidem formis dispar & distinctum, rectæ verò ad animantium omnium, atque hominum præcipuè habitationem & vsum efficientiæ, & commoditatis communicatione &
Efficientia societate penè idem. Namque terra primùm ex diuini verbi decreto extitit, aquarũ verò abyssus illa, terra ad sinistram relicta in vnum locum, hoc ex se ad dexteram partem secessit, vnamque continuam regionem occupauit, variis sinubus & anfractibus terras aliquãdo aperiens atque intrans, qua continentem habitabilis tractum alluit, non nusquam verò interrumpens & ambiens, qua insulas constituit, atque ita qua vnum est, & vastum abyssi magnæ; qua verò terras aperit atque intrat, aut circumluit, marium nomen obtinuit. ita tamen maria multa dicitur vt vnum tantùm locum quacunque permeabilem, continuato aquarum elemento occupet; terminum, quem à principio Dei definitione accepit, perpetua obseruantia custodiat, nunquam amplius terram vt occultet, quamuis assiduis fluctibus impetat occupatura vniuersam, ac tantũ aliquando inundatura, quantùm diuini consilij permissu concessum acceperit. Habet autem plerumque pro muro & vallo arenam mollem, hoc est, æternum diuinæ prouidentiæ
Genes.1. & custodiæ argumentum, S. S. E. Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida: & factum est ita, & vocauit Deus aridam terram, & congregationem aquarum maria; & vidit Deus quòd
למקום esset bonum. Animãtium generi omnium educando, & hominis constituendo in orbe principatui commodam, hanc constitutionem indicasse Deus dicitur. Et
Iere.5.22. scriptum est, Qui posui arenam terminum mari, præ-
Iob.7.12. ceptum sempiternum quod non præteribit. Et commouebuntur & non poterunt, & intumescent fluctus
Iob.38.11. eius, & non transibit illud. &, Nunquid mare ego sum aut cetus, quia circundedisti me carcere? Et iterum scriptum est. Abyssus dicit, Non est in me: & mare loqui-
Psal.27.9. tur, Non est mecum. &, Iudicia tua abyssus magna. Totius autem maris aquæ suis in locis congregatæ, in rotundam formam coguntur, ita vt media sui parte altiores, ad terræ verò littora humiliores depressioresque sint. ideoque ex terra in mare nauigaturi descendunt, ipsa etiam abyssus hanc rationem obseruat suo (vt diximus) loco conclusa atque contenta, S. S. E.
Psal.32.7 Congregans sicut in vtre aquas maris, ponens in thesauris abyssos. &, Qui descendunt mare in nauibus, fa- Psalm.106.
cientes operationem in aquis multis: ipsi viderunt ope- 22.
ra Domini, mirabilia eius in profundo. &, Surrexit Io- Ion.1.3.
nas vt fugeret in Tharsis à facie Domini, & descendit in Ioppem, & inuenit nauem euntem in Tharsis, & descendit in eam. Ioppem in alto sitam legimus, & tamen ad littus maris, ideoque in eam descenditur, & inde in nauem quæ etiam mari in ipso eminet. Est autem mare ad hominum nauigationes, & terrarũ communicationes commodum, vt quæ pro varia locorum terræ natura, alias atque alias diuersa gignuntur, & fiunt, in humanos vsus commodiùs conferantur, atque etiam piscium ipsorum, & rerum, quæ in aquis, nõ vna aut forma, aut vtilitate continentur, commoditas hominibus ipsis nauigationis opportunitate contingat,
S. S. E. Quid est homo quòd memor es eius, aut filius Psal.8.
hominis quoniam visitas eum? minuisti eum paulò minùs ab angelis; gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuũ tuarũ. Omnia subiecisti sub pedibus eius; oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi; volucres cæli & pisces maris, qui per-
ambulant semitas maris. &, Faciamus hominem ad Genes.1.26
imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis vniuersæque terræ. Hanc vniuersæ terræ adeundæ & dominãdæ hominibus facultatem mare ad nauigãdum commodum præbet: neque verò huic rei obstant maris tempestates & turbationes, quippe quæ non, nisi Deo volente, accidunt, & eodem iubente repentè sedantur. Scriptum
est enim, Tu dominaris potestati maris, motum au- Psal.88.10.
tem fluctuum eius tu mitigas. &, Spes omnium finium
terræ, & in mari longè: præparans montes in virtute Psal.64.6.
tua, accinctus potentia. Qui conturbas profundum Psalm.106.
maris, sonum fluctuum eius. Et statuit procellam eius 22.
in auram, & siluerunt fluctus eius, & lætati sunt quia
siluerunt, & eduxit eos in portũ voluntatis eorum. &, Psal.92.5.
Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.

Hoc igitur mare ambitione atq; alluuione sua duas habitabiles partes relinquit, alteram terram omnem siue continentem, alteram terram insularum, siue ma-
ris insulas dicimus, S. S. E. Rex verò Assuerus omnem Esth.10.1.
terrã & cunctas maris insulas fecit tributarias. Et cun- Iere.25.22.
ctis regibus Tyri & vniuersis regibus Sidonis, & regi-
bus terræ insularum qui sunt trans mare. &, Reges Psal.71.10.
Tharsis & insularum munera offerent.

Præterea mare latissimam totius orbis partem occupat, extenditur enim vltra medium, ad dexteram Orientis Solis & terræ, vel omni vel insulis comparatum amplitudine excellit: altera verò ipsa secundum longitudinem superatur: longitudinem autem dicimus spacium ab Ortu Solis vsque ad Occasum, siue (vt Gentes metiuntur) ab Occasu ad Ortum iacens, S. S. E.
Longior terra mensura eius, & latior mari. quamobrẽ Iob.11.9
non malè dixit quisquis ille auctor extitit, Mare posi-
tum est in spacioso loco vt esset altum & immensum. 4.Esd.7.3.

DE TERRA, MARIBVS ET FLVMINIBVS.
CAP. V.

TERRA omnis quæ Hebraico nomine THEBEL תבל vocata, Latinè habitabilis dici potest, nec continentiæ nec naturæ viribus vna est. Variè enim aquis maribusque diuisa variam ad habitandum commoditatem aliis atque aliis Gentibus præstat, ita tamen vna est, vt quæ ob soli & cæli disparitatem dissimilia profert, cõmerciorum, & peregrinationum opportunitati in communes vsus exponat; atque ita Dei beneficium
probet suis, S. S. E. Misericordia tua Domine plena est Psalm.118.
terra. Ea autem, vt mundus omnis, angulis differt qua- 64.
tuor, quorum nomina à cæli regionibus, vel à ventis, vel ab aliis insignibus rebus imposita sunt, S. S. E. Post
hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angu- Apoc.7.1.
los terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent su-

per terram. & illud, Omnes qui circa eum sunt, præ-
Eze. 12.14. sidium eius & agmina eius dispergam in omnem
ventum, vnde Sol oritur, Oriens nominatur aut Or-
tus; vbi occidit, Occidens vel Occasus, vel mare: qua
decurrit dextra, vel Theman & Meridies, ad sini-
stram Aquilo siue Septentrio: Hebraicè autem, KE-
Gen. 28.14 DEM, IAM, NEGEB, siue IEMIN, & ZZA-
Psalm. 49.1 PHON, S. S. E. Dilataberis ad Occidétem & Orien-
Psal. 88.13. tem, & Septentrionem, & Meridiem. &, Ab ortu So-
lis vsque ad Occasum laudabile nomen Domini. &,
Tui sunt cæli, & tua est terra, orbem terræ & plenitu-
dinem eius tu fundasti; Aquilonem & dexteram tu
creasti. Terræ autem omnis habitabilis locus duplici
Zach. 9.10 mari & Orientis flumine magno, & Occidentis termi-
nis definitur, S. S. E. Et potestas eius à mari vsque ad
Psal. 65.6. mare, & à flumine vsque ad fines terræ. Atque terra
omnis quacunque iacet, mari terminatur, S. S. E. Spes
omnium finium terræ, & maris remotorum. Habita-
tur autem terra magis secundùm longitudinem quàm
secundùm latitudinem. Multæ enim partes à Septen-
trione & à Meridie, vel propter æstus vim, vel propter
frigoris importunitatem cultore carent, interpolatisq.
habitatoribus coluntur. Ab Oriente verò in Occiden-
Mala. 1.11 tem omnis continuatis hominum sedibus frequenta-
tur, S. S. E. A Solis Ortu vsque ad Occasum magnum
est nomen meum in Gentibus. Atque terra omnis suis
Genes. 2.1. rationibus absoluta, & efficacitatibus instructa, ornata-
que constat, ad vsus hominum comparata, S. S. E. Igi-
tur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum.
Psal. 113.16 &, Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis ho-
minum. Porrò maria & fontes, & flumina maximas
terræ opportunitates afferunt, & ad animantium po-
tus, & ad agrorum culturas commerciorumque vsus,
Psal. 24.1. & piscium aliarumque rerum copiam suppeditant,
S. S. E. Domini est terra & plenitudo eius, orbis terra-
rum & vniuersi qui habitant in eo: quia ipse super ma-
Genes. 8.2. ria fundauit eam, & super flumina præparauit eam.
Eccles. 1.7. Omnia autem flumina exeunt à mari, & in mare re-
currunt, multis nominibus locisque distincta. sed quæ
terram præcipuè instruunt, quatuor maxima sunt ex
Gen. 2.10. eodem fonte, in varias partes diducta, S. S. E. Et fluuius
egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum para-
disum, qui inde diuiditur in quatuor capita: nomé vni
Pison; ipse est qui circuit omnem terram Hauilah,
vbi nascitur aurum; & aurum terræ illius optimum
est, ibique inuenitur Bdellium & lapis onychinus. Et
nomen secundi Gehon; ipse est qui circuit omnem
terram Æthiopiæ. Nomen verò tertij fluminis Tygris,
Eccl. 24.34 ipse vadit contra Assyrios. Fluuius verò quartus ipse
est Euphrates. Atque Pison pleno alueo, eodemque
magno fluit perpetuo: Gehon verò per vindemiam,
Euphrates semper plenus. Tygris autem sub primæ
æstatis tempora exundat. Terræ autem aquarumque
globus ita compactus est, vt ab Ortu in Occasum per
Aquilonem longior terra quàm mare sit. Latitudinem
verò ab Aquilone terra, à Meridie mare occupet, quod
Mich. 7.12. ab Orientis regionibus in Occidétem deflexum terrá
duplicis maris nomine alluit, S. S. E. Et à ciuitatibus
munitis vsque ad flumen, & à mari de mari. &, Do-
Psal. 71.8 minabitur à mari vsque ad mare. &, Tui sunt cæli &
Eccl. 44.23. tua est terra, orbem terrarum & plenitudinem eius tu
Psal. 88.12 Psal. 106.3 fundasti; Aquilonem & mare tu creasti: Et à Solis ortu
Amos. 8.12. & Occasu, ab Aquilone & mari. &, Commouebuntur
à mari vsq. ad mare, & ab Aquilone vsq. ad Orientem.
At verò mare illud magnum nisi qua terras subiens,
promontoriorum aut tractuum finibus admissum ex-
cipitur, vnum ac perpetuum continuumque est, mul-
Amos. 7.3 taque abyssus in vniuersum dicitur, S. S. E. Ecce voca-
bat iudicium ad ignem Dominus, & deuorauit abys-
Num. 34.5. sum multam, & comedit simul partem. &, Iustitia tua
& 35.5. Deu. 33.23 sicut montes Dei, & iudicia tua abyssus multa. Ex hoc
& 34.2. autem mari duo celeberrima in terras insinuantur, à

Meridie alterū, ab Occasu verò alterum. hoc magnum Iosue. 1.4. & 15.11.
& Occidentale, & nouissimum mare, & mare indefini- Psal. 79.12
to nomine. Illud verò mare deserti & mare solitudinis
dicitur. Atque magnū m hoc mare piscium aliarumq. Deut. 3.17. & 4.49.
animantiū copia refertissimum insignem draconé ha- Ios. 3.16. & 12.3.
bet, siue cete siue alio nomine Latine dictum; qui cùm 4. Reg. 14.25
in mari natat, semitam repleuit aquis: nauibus etiam
excipiendis & ferendis, atque nauigationibus exercen-
dis apprime idoneum est, S. S. E. Hoc mare magnum Psal. 103. 22.
& spatiosum manibus, illic reptilia quorum non est nu-
merus: animalia pusilla cum magnis, illic naues per-
transibunt. & qui descendunt mare in nauibus facien- Psal. 107. 22.
tes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera
Dei, & mirabilia eius in profundo. Illud verò alterum
iunci siue papyri illius, & carecti quæ ad scribendum
instruméta suppeditant, est feracissimum. vnde ZZVPH סוף
cognomen accepit. Sunt præterea & alia loca quæ flu-
minum defluxionibus exceptis magnā aquæ vim con-
tinent, atque maris etiam nomé sortiuntur omnia hæc
vnà cum ipsis fluminibus, S. S. E. Creauitque Deus Gen. 1.21.
cete grandia & omnem animam viuentem atque mo-
tabilem, quam produxerant aquæ in species suas, &
omne volatile iuxta genus suum. Et vidit Deus quòd
esset bonum, benedixitque eis dicens, Crescite & mul
tiplicamini, & replete aquas maris. Ex his auté quæ no- Ioel. 2.2.
biliores in sacra geographia habentur, sunt mare anti- Zach. 14.8 Iohan. 21.1.
quius siue Orientale, quod posteriora secula Geneza- Gen. 21.17
reth, Galilææ, atque Tyberiadis appellarunt: Et quod Ezech. 47. 18.
subuersis quondam magnis vrbibus extitit, Salis mare
dictum, & apud Ezechielem Orientale appellatum.

DE TERRÆ DIVISIONE.

CAP. VI.

TERRAM filiis Adam omnibus colendam com-
muniterque habitandam concesserat Deus, S. S. E. Gen. 1.27.
Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudi-
nem suam, ad imaginem Dei creauit illum, benedi-
xitque illi Deus, & ait, Crescite & multiplicamini, &
replete terram, & subijcite eam, & dominamini pisci-
bus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus
quæ mouentur super terram. Et rursus: Ingredimini su Genes. 8.17
per terram, & crescite & multiplicamini super eam.
Eam autem omnem vt communem, ita communi stu-
dio coli, habitari, atq. vnius Dei cultui addici oportuit:
sed hominum malitia factum est, vt primùm linguis,
opinionibusque diuisis, cultus etiam per varios errores
turbati diducerentur, S. S. E. Et eiecistis Sacerdotes Do 1. Paral. 9.
mini filios Aaron, atque Leuitas: & fecistis vobis Sacer-
dotes sicut omnes populi terrarum: quicunque vene-
rit & initiauerit manus suas in tauro, de bobus, & in
arietibus septem, fit Sacerdos eorum qui non sunt Dij:
Noster autem Dominus est quem non dereliquimus.
Sed cùm hominū in malum consensio pertinax, di-
uinum de orbe terrarum colendo consilium retardare
moliretur, linguarum confusione inducta, euenit, vt
vel diffidétibus iam animis & studiis singulæ quæ tunc
extabant familiæ suas vsurparent, occuparentq. sedes,
retentis vel generis, & nominis societatibus, vel anti-
quis etiam maiorum suorum simultatibus. Namque
trium filiorum Noe, Sem, Cham, & Iaphet, varia in- Genes. 10 & 11.
genia & studia, varia etiam sortis diuino iudicio editæ
exempla relata sunt. Diuisa autem est terra in diebus
Phaleg, circa annum mundi millesimum septingente-
simum & nonagesimum.

GOMRI, siue COMARI & CYMRI.

CAP. VII.

FILIORVM Iapheth prima familia Gomer loca Ezech. 38.6
prima ad Septentrionem obtinuit, cui altiori etiam re-
gione assedit Magog, inferiori verò ad ortum nonni- Massagetæ
hil semotiori Madai loca à Meridie montibus Ararat; Mædi. Taurus
à Septentrione mari, postea Caspio dicto conclusa oc- mons.
cupauit: litora autem ad sinistrum latus terræ in mari
penitus

penitus procurrêtis Iauan tenuit. vnde & in aduersam maris oram facilè traijciens, non modò continentem tractum, sed interiectas mari insulas & oppositarum etiam terrarum portus familiis repleuit suis. Harum prima Elisa gentis nomine Elis vocata, oppositi littoris oram, qua mare Ortum aspicit, incoluit. Secunda verò nauigationem longius producens, vnà cum nauigandi peritia cōmerciorum, & mercaturæ facultatem sortita, in Meridianæ terræ littus opportunū copias traduxit, atque emporium totius terræ celeberrimum, Tharsis nomine instituit; quam postera secula deductis ex Tyro coloniis Carthaginē dixere. Porrò Kithim & Dodanim postremi Iauan filij magnarū insularum earundemque fertilissimarum cultura delectati sunt. Deinde Kithim angustię iam locorum pertęsi, primam oppositam procurrentis in mare terræ oram colonis deductis tenuerunt, suo ipsorum indito nomine vocantes, vnde & vrbi illius regionis antiquissimæ nomen Caietæ factum arbitramur, quidquid fabulosa poëtarum ingenia secus finxerint. Corruptis aut mutatis vocibus, postea Kithim Cretenses, Dodanim Rhodij appellati sunt. Post vicina Iauan loca Thubal tenuit, vt genere, ita etiā lingua coniunctus; ille enim Ionicum, hic Latinum propagauit sermonem. Sed ex eodem Iapheth postremò nati, Mosech superiores, & Septentrioni magis subiectas sedes: Thirax verò inferiores, & Ortum Meridiemque spectantes, secundùm maris littora optarunt: nominaque terris à se indita vsque ad multa secula produxerunt, atque aliis gentibus nonni-
Eze. 38. 3. hil immutata prodiderunt. Alteri enim Thracia, alter Moschouia nomen perdurauit. Sed inter Mosech populos Gog & Magog præcipuè illustres habentur. Hos inter duos frequens Ascaniorum familia patre Aschenaz interiora ferè omnia loca, & maritimorum non exiguam partem habuere, gemino mari conclusi, altero ex magno mari, à Meridie in Septentrionē procurrente, altero autem ex abysso multa ab Occidente inducto, atque Aquilonis tractus altius etiam quàm illud subeunte. Inter Magog & Mosech Riphath longè protensam regionem & Aquilonaribus frigoribus obnoxiam incertis finibus penetrauit, Ripheamque gentem de nomine dixit suo. Huic vicinus Thogarma concessit; montosis partim, partim campestribus extentus regionibus, atque ad Ortum magis quàm Riphath accedens. In hoc omni terrarum tractu postremas & remotas Occasum versus terras, duo posterioribus seculis cultores adiere, vt quibusdam videtur, Thubal, vel, vt nos arbitramur, Tharsis nepotes; alteri Sepharad, alteri verò Sarphath, nomen fuit: ille Hespe[r]iam, hic superiorem Hesperidi, latamque prouinciam tenuit, quæ pòst longo tempore Gallia dicta est. Omnium autem horum filiorum Gomeri regiones mari à quatuor ferè ventis, vel inducto, vel ambiente, coactæ, angustiores multò quàm cæteræ duę terræ partes esse deprehenduntur. ac nisi quibusdam nō ita magnis spaciis aliæ aliis adiungerentur, insulas ferè efficerent singulæ; atque adeò integra ipsa pars, quæ cæteras regiones continet; omnes mari vndique multis locis
Ge. 10. admisso, atque ab Occasu accepto, nisi qua Riphath & Magog habitant, ferè insula tota est. Quamobrem & propter portuosas multis in partibus, nauigationumque commercio commodas oras; insulæ gentium omnes illæ partes appellatæ sunt. Atque terra ipsa omnis quidem habitabilis, cultoribusque frequens est: ideoq. opportunis ad vitam rebus, vel sua ipsius natura, vel commerciorum causa abundè instructa: sed quædam tamen partes quibusdam rerum commoditatibus præ-
Eze. 27. 15 cipuè celebrantur. Namque Thogarma equis & mulis abundare dicitur. Iauan, Thubal & Mosoch, homines mercedibus venales, operisque locandis habiles procreant. atque ob metallorū copiam æreis vasis, instrumentoque omni ferreo, armorumque generibus variis, tum cudendis, tum fundendis, & idoneam materiam & apta artificum ingenia continent. Elisa molliori hominum cultui & ornatui aptam purpuram, hyacinthinoque colore probatas lanas suppeditat. Cultores ad Eze. 27. 7.
multa habiles, vt familiis, ita linguis quoque distincti, quæ tamen omnes vnius primæ originis vestigia hactenus retineant: illam Gomeriam, siue Cymram, vel Cymbricam fuisse existimamus, quæ prolatione nonnihil varia, maximæ adhuc incolarum parti hactenus retinetur. Bello ferè omnes idonei & apti, nec parùm etiam exercitati, sed in his præcipuè Mosoch & Thubal equis Eze. 38.
in bello vtuntur: loricis induti, gladiis & hastis pugnāt, vulnera scutis vitant. Thogarma frequens populus belloque ferus, & multis aliarum gentium nationibus pertinaciter infestus, Turcarum gentis origo. At verò cultores Kithim, & belli vsu, & classes per mare deducen- Num. 24. 24
di peritia insignes Assyriis, atque Hebræis præcipuè infensi habiti sunt. Atque hactenus primæ orbis terræ partis, spacio quidem breuissimæ, cultoribus verò frequentissimę situm, formam, atq. ingeniū descripsimus.

DE SECVNDA TERRÆ PARTE. CAP. VIII.

MAGNAM terræ partem Cham multiplici sobole occupauit, tum primis deducendis coloniis, tum impetu in alienas regiones facto, bellorumque hostili aduersus rudes & inermes populos exercitatione. Atque primus omnium Chus penitiores versus Theman sedes tenuit, lato satis tractu, sed tribus è partibus maris ambiente incluso ab Ortu & Occasu, & quæ in acutum desinit Meridie. Huic & tempore & loco proximus Misraim continuam à dextra, atque mari magno à sinistra finitam regionem tenuit. tertius Phut extremam ferè eiusdem continentis oram, adiit duobus maribus definitam, ab Occasu abysso multa, ab Aquilone mari magno qua alteri coniungitur angusto: deinde finibus ad Sarphath, & Thubalis partem ad dextram, atque ad ipsam Phut oram à sinistra reductis lōgè omnium aliàs, qua diffunditur, locorum latissimo. Atque ita omnis illa pars, quæ interiecto mari Gomeri ditioni opposita est, tribus Cham filiis cessit; cui cùm vnus adhuc esset filius Canaan, mediam inter vtriusque partis terminos, latam magis quàm longam regionem, secundùm magni maris littora optauit, quæ ab Ortu flumine Iarden dicto à dextra fluuio Misraim siue Ægypti, à sinistra reducti maris sinu atque Gomeri finibus clauditur. Sed filij Chus, à patre obtentis non contenti sedibus, secundum Suph maris sinum, ad Ortum & Occasum, atq. ad dextrā & Aquilonē quæ producuntur, littora coluere, variaque variis locis nomina ab ipsis ducibus indidere. Zzeba vlteriorem sinus oram ad Ortum & Aquilonem. Zzabtha citeriorem delegit: Raghma magis etiam quàm Zzeba ad Aquilonem & Ortum, qua magni fluminis Euphratis aquas sinus ex abysso multa angustè inductus, excipit littoribus, consedit. inter Zzabah & Ragma, interiecta loca tres populi tenuere. Zzabthecha, Seba, & Dedan, ille Chus, hi Ragma filij. sed Dedan superior cæteris Euphratis confinia habitans, Canaan ab Occasu longo interiecto solitudinum tractu habebat. Secundus autem filius Cham à patre ad Occasum profectus, loca sibi primùm optata, à dextrā & Occasu abysso multa, ab Aquilone verò Phut sedibus definiuit. Vltimus autem ex filiis Chus Nimrod, qui angustiores fratrum sibi, & sedes & leges arbitratus, quæ iure partitionis obtinere non poterat, inuento bellorum latrocinio adortus cepit; primusque post diluuium non terras modò, sed terrarum cultores ipsos, nomine regni inducto subegit. & quæ populorum antea communia fuerant, singulari dominationi arrogauit. Is autem regni arcem in Babel primùm linguarum, & studiorum diductione nobili loco struxit, idque dominationis caput constituit, quod fuerat confusionis initium. ea autem fuit in Senaar campe-

campestri regione, vbi munitissimæ & florentissimę vr-
bes ab eodem occupatæ & constructæ sunt, ab ampli-
tudine dicta Erech, & Achad, & Chalneh. Non multo
autem pòst tempore Assur, ex illis dominationis angu-
stiis profectus, noua etiam regnandi cupiditate actus, à
rege suo deficiens, proximam regionem occupauit,
eámque nomine suo appellatam, armorum imperij in
omnem ferè terrarum orbem dilatandi principem fa-
cere inchoauit. Nobilissimis & frequentissimis vrbi-
bus structis, Niniueh prima, deinde, ab amplitudine vo
cata Rahoboth ciuitate, & Calahh, & Rezzem, quæ in-
ter Nineueh & Calahh, sita, non tamen aut exigua, aut
infrequens, sed magna etiam & populo plena fuit.

Porrò Mesraim progenitis à se filiis vicina sibi Oc-
casum versus loca adeunda habitandaque concessit in-
ter se ac Phut fratrem, proximos autem sibi Ghana-
mim populos à filij nomine dictos constituit: deinde
Lehabim, qua mare in terras lato sinu recipitur, qua rur
sus terræ cedit, Ludim vicina Tharsis habuere: sed in-
teriora sub Tharsis tenuere Nephthuchim. Hinc rur-
sus per Misraim tendétibus primi Chasluhim visebam-
tur inter Misraim, & Seba super oram maris Suph, in-
teriora etiam terrarũ tenentes: His autẽ proximi Aqui-
lonẽ versus, Petruzzim Mediterranea loca obtinuere;
quos cõsecuti Philistim, magni maris vsurpauere funi-
Sopho. 5. culum, & cõtinẽtia littora: Vrbibus olim præcipue insi-
gnibus Gaza, Ascalone, Accarone, & Gath habitauere;
in has sedes, vt vera tradit fama, à Caphthorim, deducti
Iere. 47. 4. ex Pelesseth regione. Nam Caphthorim longũ terræ in
mare procurrẽtis possedere tractũ (à Prophetis Insulæ
nomine appellatũ) habitarũt Ararat mõtibus ad Ortũ
relictis, ipsi inter duos magni maris penitissimos proie-
cti sinus, eosdemque latissimos: vicinos habuere, à Me-
ridie Canaan, ab Aquilone Mesios. Regionũ atque ho
minũ varia ingenia sunt, illæ autem singulis magis illu-
stres res, Chus Topazios sui generis optimos fert: ater
Iob 27. 10. cultoribus cutis color: inter armorum vsus scuta ad
defensionem apprime fabrefacta gestant. Saba auro
ac thure abundat: homines ipsi vicinæ Huts regioni
infesti perniciosique fuere. Saba & Ragma auro & gem
Iere. 46 9. Isai. 60. 5 mis diuites, aromatum mercatores illustres sunt. De-
Ezec. 27. 24 dan aulæorum & tapetum artificio insignes. Ex filiis
Iob. 1. 4. Ezec. 2. 21 Misraim, Ludim arcu dexterrimi habentur: Lehabim
parmis muniuntur. In eodẽ tractu alia ex gente Thar-
sis mercatura nobilis Orientis prouinciis ferrum, ar-
Ezec. 27. 14 gẽtum, stannum, & plumbum, ex Sepharad compor-
Ezec. 38. 13 tatum, frequenti commercio suppeditabat. Terra ipsa
præter cætera leonum præcipuè generosorũ nutrix est.

TERTIA TERRÆ PARS.

CAP. IX.

Filij Sem. CONTINENTIS terræ longissimam partem, at-
que à mari magno penitus semotam, nec valde
etiam abysso magnæ propinquã, familiæ ex Sem pro-
pagatæ sibi in sedes acceperunt, negotiationis marinæ
non vsque adeò, atque cæteræ gentes, studiosi, rebusq.
intra regiones suas natis, non minus beati, quàm con-
tenti. Fuere autem numero duæ ac viginti, omnesque
vna dempta terminos sibi ab Occasu præscripsere ma-
ris magni oram, qua sinus super Caphthorim in redu-
ctas terras contendens excipitur, ab Ortu verò nullos,
nisi quos ipsum peragratæ habitabilis terræ spacium ab
initio constitutos teneret. Itaque prima vltra Euphra-
tis fluminis ripas ab Ortu fixa sede, secundùm flumen
ipsum extensi, atque vltra montes Ararat siue Aram,
supremos tractus maximi illius intra terras contenti
lacus oram ambiere, atque vlterius etiam ad Ortum
procurrentes continuatis aliorum aliis regionibus ad
plurima milliaria, nullo ex aliis gentibus interiecto po-
pulo producti sunt. Fuit autem illa eorum habitandi
series. Elam primus non longè ab Euphrate consedit
super magnæ abyssi sinum Achad proximus. Assur se-
cundus fluuio assedit ad Ortum inter Arach & Chal-
neh. Arphaxad verò his superior ad Aquilonem secess-
sit, citraque montes Ararat sedes optauit sibi. Lud
traiecto amne, qua Tygris & Euphrates vno iam alueo
contenti in mare procurrunt, ab Aquilone Elam ha-
buit, ab Ortu amnem, & maris sinum, & Raghmah cõ-
finia; ab Occasu Seba prioris montana loca. Quintus Genes. 10.
demùm Sem filius Aram, vicinos Babel regno occu-
pauit campos, & mõtes, longissimo tractu ab Occasu in
Ortum procurrentes, quos Ararat antiqui, posteriora
tempora Taurum dixerunt. Sed hi præterquàm quod
in duas alias regiones genus, nomenque integrum pro-
pagarunt suum, quæ Aram Naharaim, & Aram Da-
maschi dictæ sunt (namque ipsa Aram Soba, prima se-
des appellata est) familias quoq. ex se produxere, quæ
in vlteriora loca culturæ habitationisque causa mi-
grarunt. Primæ nomen fuit Hus; secundæ Hul, quæ
vltra montes ad lacum consedentes maximũ, vicinam
sibi ab Ortu reliquerunt Madai. Tertia verò Ge-
ther dicta, ad Occasum inter montes & lacum fines
constituit suos. Quarta Mes post Gether ad magni ma-
ris sinum perducta est. Sed ex Arphaxad, quem ter-
tium Sem filium recensebamus, ortus est Saleh. ex
Sale verò Heber; qui duobus à se susceptis filiis, alteri
Palegh; alteri verò Iectan nomen impoluit: hic nume-
rosa tredecim filiorum sobole ad vltimos vsque terra-
rum orbis tractus sedibus dilatatis penetrauit. Primùm
enim ex procreatis à se filiis ac populis Elmodad vltra
Mes, cõtinente solo ad Aquilonem locauit; super hunc
verò Saleph secũdum vlterius Hassar-maueth ad Aqui-
lonem quoq. iuxta maximũ lacum atq; fluuium in la-
cum decurrentẽ: fluuio verò traiecto atque ad Ortum
conuerso tractu, Iarahh consedit quartus Iectan filius;
super quem quintus Hadoram, inferior autẽ aliquan-
to, sed magis ad Ortum progressus est Vzal. Septimus
Obal fines protulit suos ab Aquilone. Deinde Abimael
octauus, & Seba ab illis duobus filiis Chus, & nominis
sono & generis alius; quanquam Latinis & Græcis eo-
dem fere modo omnes appellari videantur. Post hunc
porrò longè processit Ophir, latissimeque patentes ter-
ras, secundùm abyssi magnæ littora ad Ortum exten-
tus, solus obtinuit. Hauilah verò decimus tertius Iectan
filius, totum terræ spacium tenuit, quod à Seba & Abi-
mael ad magnę vsque abyssi littora iacet; atque Gehon
maximo amne, vnoque ex quatuor totius terræ cele-
berrimo alluitur. Vltra Ophir Iobab consedit decimus
tertius Iectan filius, qui procreatas à se gentes ad Se-
pher longissimi montis subiectos tractus emisit. Porrò
Ophir, quem anteà diximus, secundùm abyssi magnæ
littora genus nomenque produxit suum, ad duas re-
giones angusto terrarum, sed longo isthmo interiecto
distinctas, quæ ad Salomonis vsque atque vlteriora etiá
tempora integrum retinuere vocabulum Ophir; quod
paulò pòst inuersum vtrique etiam parti seorsum ad- פרוים
scriptum est, atque alterutra pars Peru; vtraque autem
simul dualis numeri pronuntiatione Peruaim siue Par- 2. Par. 3. 6
uaim dicta est.

Quæ in regionibus, incolarumque moribus memo-
randa obseruauimus, illa sunt. Elam arcu plurimùm in
prælius valet; sagittas enim & dexterrimè & celerri-
mè simul intendit & iacit. Hinc cum Saba & Chaldæis Isai. 52.
antiqua simultate bellum gerebat. Aram omnis, gem- Iere. 49.
marum, purpuræ, pictarũ vestium, byssi & serici merca- Iob. 1. 17.
turã exercet maximam. Ophir omnis, siue vtraque Pe-
ru regio, auro abundat plurimo: inde etiam ligna Al- Iere. 10. 9.
mugim miræ in ædificiorum ornamentis pulchritudi- 3. Reg. 10.
nis, & pretiosi lapidis magna affertur copia. Aurum 11.
quoque Hauila terra gignit, idque optimum, & eadem Genes. 2. 18
Bedelah & Sohan; quos Assyrij Berillos vocant; præ-
stãtis naturæ eximiæque pulchritudinis lapides habet.

MISRAIM. CAP. X.

PRIMOGENITVS Cham Misraim terminos sibi Exod. 13. 17
& filiis ab Ortu Mare-Suph iuxta Pihahiroth & Ba- Isai. 11. 15.
ghal

Ezec.29.10 ghal Saphon; à Septentrione linguam maris magni &
Gen.45.25 Pelistiim cõfinia, à Meridie Chus terminos; ab Occasu
Amos. Phut confinẽ posuit. habet autem ab Aquilone turrem
Syenes ditionis initium: situs illi multò quàm Phili-
stiim depressior. Eam amnis olim Physon dictus, à per-
petuo diuinæ prouidentiæ & seueritatis argumento, à
Isai.19.5 terrę Chus montibus erũpens, totam à Meridie perua-
Isai.23.2. dit; atque in canales diductus, quoad in linguam maris
Deu.31.10 magni effluxerit, hortorum instar irrigat, aquarumq́.
vi multiplicis seminis altrici fœcundam adeo efficit,
Num.16.3. vt copiosissima messe ferè perpetuò augeat: atq. ideò
Exod.7.21. propter annonæ vbertatem lacte & melle manare re-
Exod.9.31 gio dicatur. Ipse calamorum & papyri mirè ferax lon-
go tractu ad mare vsque nauigatur: piscibus abundat
Exod.10.12 & variis & magnis. Aqua potui aptissima, si conseruata
Iudith 1.9. resederit; turbidior enim in alueo ipso est: vnde & Si-
hhor etiam nomen accepit. Præter multa, quæ terra
ipsa sponte procreat, vel aliunde allata feliciter alit,
triticum, hordeum, far, ac linum & optimum & plu-
rimum profert, pomiferasque varij generis arbores nu-
Gen.46.34 trit. Pascuorum copia abundat, sed in ea re Goessen
Isai.19.13 ager pręcipuè commendatur, ad terminos vsque Chus
Num.13.23 pertinens. In ea antiquissimæ vrbes fuere; Thanis re-
Gen.47.43 gia ac maxima, & flumini adiacens, septem annis post
Iere.44.1. & 46.25. Hebron in terra Canaan condita: & On, & Soghan, &
Ezech.29.2 Ezec.20.25 Noph. Pathros lato satis agro, Thahhphanezz, Migdol,
Exod.1.2. & populo, ac militibus frequentissima No, totius terræ
præsidium habita: & Zzeuene, alijs Syene dicta. Poste-
Exod.1.20. rioribus autem seculis illustres fuere Python & Ragha-
mezzez ex regio decreto, Israelitarum opprimendo-
rum causa, magnis & frequentibus operis constructæ
& munitæ. Regio omnis cultorum variorum olim pro-
pria; sed fame aliquandò grassante in regiam possessio-
nem Iosephi præfecti consilio empta, cultoribus resti-
tuta, quintam fructuum partem regibus quotannis pen
Exod.14.17. dere iussa est. Homines ingenio ad omnem artem ido-
Iere.46.9. neo, bellandi periti, curruum copia maxima in bello
Isai.20.4. vtuntur. socios sibi in bello Chus, Phut, & Lehabim ex
viciniæ, & generis necessitudine cõiunctos adsciscunt.
Nah.3.9. in rustica, familiarique comportanda re, plaustra, atq.
Gen.41.21 asinos agunt, bobus terram colunt: lini artifices, texto-
Isai.19.9. resque elegantissimi habentur; byssum enim variam, at-
que optimam texunt. Piscatores in illis plurimi, retia
& hamos ad capturam parant, lintribus ex papyro con-
textis vehuntur. Regi omnes & parebant, & tributa
Isai.18.1. Isai.19. pendebant, præter Sacerdotes, quos rex consiliorum &
auspiciorum causa sumptuosè alebat. vafrum & versu-
Gen.42.11 tum hominum genus, & ad populos non modò suos,
sed alienos etiam fallendum maximè instructum, ac
promptum. hi, cæli tempora, rerumque omnium na-
turas scire professi, obscuris verborum ambagibus, quæ
ipsi arcana vocabant, atque incantamentorum varia &
mira specie, cæteros in varios errores pertraxere. Deo-
Gen.46.34 rum tot formas, quot animatium, ex quibus vsus cape-
Exod.8.25. retur, finxere, in quibus pecora & armenta præcipuè
Iere.43.13. culta. Quamobrem & ab horum carnibus abstine-
Isai.19.1 bant, & pastores tanquam sacrilegos, ac deorum ho-
stes auersabantur. Simulachra diis suis statuebant fre-
quentissima. Incantationum & auguriorum his varia
Isai.23.2 genera, variique sacrorum ritus. Magna sapientiæ con
Isai.19.11 genitæ iactatio, incredibilisque antiquitatis arrogantia.
Ezec.29.9 se enim primos hominum, nullius in terra familiæ, sed
fluuij sui semen esse prædicabant. mortuos suos nõ se-
peliebant, cæterarum gentium more; verùm arte me-
dicatos in antris, vel constructis ad eam rem ædificio-
rum, & tumulorum molibus adseruabant. Ei artificio,
& omni medicæ rei parandæ materiam ex Galaad com
portabant.

ASSVR. CAP. XI.

Ezec.27.24 Iudith 1.6. ASSVR regionem ab Ortu Chelmaad, ab Occa-
su Aram, inter duos fluuios sita, ab Aquilone Cha-
lahh, vel, vt nostri vocant, Cyliciæ montes definiunt.
Ea regio, quà Septentrionem spectat, motibus non ste-
rilibus munita, cætera omnino plana, & campestris
duorum præcipuè fluminum maximorum multis an-
fractibus, & perpetuo decursu irrigatur: quorum no-
mina prima fuere HHIDEKEL & Parath, deinde ab aliis
gentibus Tygris & Euphrates dicta. Præcipuæ in ea vr-
bes: Niniue, Assyrij olim imperij caput, & Imperatorũ
omnium, ab Assur primo conditore vsque ad Sardana-
palum regia, situ adeò extenta, vt per omnes vicos, &
plateas lustrari non breuiori, quàm trium dierum spa-
cio posset, populo frequentissima, & multis præcipuis Iona 3.
operibus, principumque Assyriorum insignibus ædibus
ornata; muris omni arte, nisi fluminis diuinitus im- Nahum.1.
missi irruptione, expugnatu difficillimis. Est & Rahha-
both ab amplitudine, vt superius commemorauimus, Genes.10.
dicta, & illa vnde Cylicia initium & nomen duxit Cha- Ezec.31.3.
lahh. inter quam & Niniuẽ, Rezzem maxima etiã olim
sita erat vrbs. Hæc totius terræ imperium olim magna
pompa, maximisq́. opibus, nulli postea regioni æquan-
dum tenuit. sed ob superbiã atque iniuriarũ admissa
scelera, à Babyloniis victa, illud summa cum ignominia
amisit. Præter agrorum fertilitatem, quæ præcipuè in
regione commendantur, sunt equi. virorum & mulie- Ezec.33.5.
rum ornatus, cultus & victus omnino luxum arguit. In- Ezec.37.23
colæ hyacintho & purpura plerumque vestiuntur: viri
fœminarum amoribus impensè dediti; sed qui à fœmi- Iud.10.18.
nis seduci aut superari, turpe existiment, idque iniquo & 12.11
ferant animo. bella equitatu plerumque gerunt.

BABYLON. CAP. XII.

CHALDIM siue Chasdim regionis caput Babylon
illa maxima fuit, totius quondã terrarũ orbis post Isai.48.14 Isai.14.4
Assur, domina, ad flumẽ Parath sita, instar magni mon- & 13.11.
tis ædificiorum magnitudinẽ habens: à Prophetis cali-
ginosus, & pestifer mons dicta. in ea Chaldæorum re- Iere.51.25
gum arx fuit maximis sumptibus extructum opus, atq. Hab.2.
à Nabuchodonosor ex deuictarum gẽtium spoliis per-
petui imperij opinione & spe, munitum & ornatum.
Breuem horum dominationem iniuria fecit, Deo iu- Iere.50.21
dice & vindice ad Madai & Parazz imperium transfe- & 51.13.
rente, locumque æterna solitudine & vastitate dam-
nante. Regio aquis omnis abundat, flumine in magnos Psal.136.1
canales diducto, frumenti apprimè ferax, fluminum
ripæ salicibus frequentes. Homines, quo tempore im-
perium & propagabant, & tenebant, bello ferocissimi, Hab.1.6.
pugnæ dexteritate, & cursus celeritate præstãtes. equis Isai.48.11.
& curribus in prœlio vtebantur; incantationum, augu-
riorum in primis studiosi: syderum rationes ac motus
diligentissimè obseruabant: atque ex illis aliena fata,
suorum prorsus ignari, sibi cognita esse iactabant. Deos
præcipuè coluerunt, Bel antiquissimum Assur patrem, Isai.46.
atque etiam Merodach & Nabo. Deorum ac princi- Isai.21.9. Iere.51.13.
pum statuis instructissima Babylon fuit, eiusque artis
opifices habuit, & plurimos, & egregiè peritos.

SVMMA CHALAHH DESCRIPTIO. CAP. XIII.

CYLICIA ab Ortu & sinistra magnis montibus Iudith.2.
Ange Assur vicinis clauditur: à dextra verò regio
illa est, quam filij Ismael primùm tenuere. ab Occasu
autem filiis Iaphet, quos commemorauimus, præcipuè
autem mari Elisa & Dodam adiacet. In ea vrbs est an-
tiquissima Tharsis ex filiis Iaphet, illius alterius, quam
diximus, Tharsis mater: & celeberrima quondam Me
lothi à Babyloniorum exercitu aliquando expoliata.

MESOPOTAMIA, ARAM, DAMESECH & ARAM SOBAL. CAP. XIIII.

INDE ad filiorum Iaphet fines, qui Austrum spe- Iudith.7.
ctant, Aram Naharaim est sic dicta, quòd inter duos Iudith.1.6. Iob.5.
fluuios

fluuios Hhidekel & Parath iaceat. Illustris in regione illa est Ragau, campus inter Parath & Hhidekel. Tygris salutares pisces alit, & Nahor vrbs, ab Abrahami fratre, vt creditur, condita & appellata. In ea etiam
Ezec. 27.23 Mamre fluuius est memorabilis. & vrbs insignis Padan;
Gen. 24.9. Thare & filiorum, atque Iacob fratrem fugientis hospitio olim nobilitata. Huius regionis gentes vestibus vtuntur optimis, colore hyacinthino, & polymito; quas & in alias prouincias transmittunt. Est deinde Aram alia mirè fertilis, atq. amœna regio, duobus mõtibus ab Aquilone, dexteraque vallata; quorum alteri Libano nomen est, cedrorum generosissimarũ feracissimo, variarũmque plantarũ multis & elegantibus generibus instructo, gratissimo perpetuo odore, ceruis etiam, capris, & aliis animantibus frequenti. Ex his mõtibus duo præcipui amnes Abana, & Pharphar de- 4.Reg. 5.12
missi interiectum campum rigãtes, maximorũ hortorũ Isai. 28.
speciem præbent. Totius regionis caput est Damesseck, Amos. 1.5
antiquissima vrbs, & Israelitarum regum æmula. Ager
ipse, frugum, fructuumque optimorum copiam sup- Iudith. 2.17
peditat. Vino inprimis abundat nobili. Lanæ & na- Iudith. 3.14
turæ ipsius vi, & artificum industria optimum colorem
referunt. In agro desertum est, vbi Hazael ab Helia va- Iudith. 2.17
te in Aram regem oraculo est inunctus. Inter Aram, Ezec. 27.18
Damesech & Aram Nahharaim duæ prouinciæ sunt. Alteri antiquissimum nomen Aram-Sobal; Damascenæ Aram, proximæ: alteram posteriora secula Apa- 3.Reg. 19. 15.
meam dixêre.

QVANQVAM nostri instituti tantùm fuerat Gentium situm, per antiqua nomina, quæ perpetuò in sacris libris Hebraicè obseruantur, solùm indicare, & laborẽ conferendi illa nomina cum ijs, quæ postea in ijsdẽ locis vel corrupta, vel immutata deprehenduntur, aliis relinquere, qui geographiæ expertes non essent, & vel sibi ea solis vel aliis etiam communicanda adnotare; tamen suasu quorundam amicorum, qui omnia quàm explicatißima à nobis, ad publicam vtilitatem, edi volebant, inducti, illorum locorum sedibus adnotatis, & non certo fine tamen non omnino incerto præscriptis, nomina etiam reddidimus, quæ à Ptolemæo, Mela atque aliis auctoribus sunt indicata, ex quibus nonnulla eandem omnino literarum consonantium vim, sed non eandem in vocalibus formam retinent, iuxta rationem à nobis sæpè alias expositam de nominum & verborum deprauatione, vel ex aliis linguis in alias deflexione: quam qui obseruarit, magnum profectò operæprecium faciet, non solùm ad verba eiusmodi cognoscenda, sed etiam ad alias linguas ex aliis exiguo negotio perdiscẽdas. Nunc igitur, vt id breuiter agamus quod intendimus, animaduertendum est, à nobis totum orbem in tres partes diuidi, vnam ad Ortum perpetuò extensam post æquatorem Septentrionem versus latam; huic coniunctæ sunt duæ ad dextram & læuam magnæ abyßi aquis per fretum admißis & interiectis, quas aquas Magnum mare appellari ostensum fuerat. dexteram partem Africam Geographi nostri dixerunt: sinistram Europam: longißimam, & his obiectam Asiam. Neque verò præter rationẽ accidisse olim videmus, vt orbis ab omnibus, qui de eius situ scripserunt, in tres tantùm partes distingueretur: sed hoc perpetuum vestigium, & monumentum mansisse trium Noe filiorum, quorum familiis omnis olim orbis ita dissеminatus est & cultus, vt semper tamen vniuscuiusque pars vt nominibus, ita etiam sedibus distingueretur: Septentrionalis enim & Occidentalis terra, quæ è Babylone, vnde diuisorum discessio facta est, continuatis itineribus oblata est, filiis Iapheth, quem Græci Iapetum dixerunt, cesßit omnis. Meridionalis verò ad Occasum vsque ferè ab ijsdem initiis, hoc est, à Babylonis confiniis cœpta secundo fratri Cham nomine, Græcis Cambisis dicto, est occupata, ab iis, quod reliquum fuit inter Aquilonem & Ortum filiorum Sem, fuit: ad oram enim maritimam Meridiem versus Chami nepotes Chus filij longum tractum vsque ad terram Hauila, quam Ganges rigat, obtinuerunt. Horum partes gentium & familiarum serie proposita nos distinguimus; & quoniam tabulam pro libri videlicet magnitudine pinxiramus angustiorem, quàm vt capere posset singulorum nominum satis expeditas inscriptiones, eam rationem commodiorem existimauimus, si notis quibusdam secundum loca appositis in spacio extra tabulam relicto, earundem notarum obseruata serie, nomina adscriberemus antiqua. Est autẽ illa ratio, vt filios Iapheth numerorum Latinæ notæ indicent, I. II. III. IIII. V. &c. Sem verò familiæ numeris Græcis, quas cifras vocant, notentur: 1. 2. 3. 4. 5. &c. Cham autem Gentes Romanarũ literarum figuræ demonstrent, A. B. C. D. E. singularum igitur notarum series obseruata in tabula loca habitationum, in indice verò nomina ipsa demonstrabit Gentium. Nunc verò eadem seruata ratione posteriorum seculorum nomina apponemus.

PARS ORBIS IAPHETH ADSCRIPTA.

Filiorum Japheth sedes.

I.	גומר	*Gomer.*	Comari ita dicti Melæ: aliis Cymerij vel Cymbri, namque ex Gomer Comari,& ex Gomaris Cymbri procreati sunt.
II.	מגוג	*Magog.*	Massagetæ & Getæ Ptolemæo, Pomponio, & Straboni.
III.	מדי	*Madai.*	Mœdi Geographis omnibus nomen retinent.
IIII.	יון	*Iauan.*	Ion, vnde IONES & IONIA, nomē integrū Hebraicè tenet.
V.	תובל	*Thubal.*	Iberi Aquilonares iuxta Mœotidem Pomponio, nomine paulum mutato, aspirata detracta, & L. in R. affinem: ab his Hiberis deductæ coloniæ Hispaniā occupauere, eamq. Hiberiam, seque Hiberos appellarunt: vnde constans Hispanis fama est, Thubal fuisse primum illius regionis cultorē. sed nos aliàs de hac re disseruimus.
VI.	מֶשֶׁךְ	*Mesech.*	Moschi Pomponio hactenus tuentur nomen Moschouitarū.

Filiorum Gomer sedes.

VII.	תירש	*Thirax*	Thrax. vnde Thraces & Thracia nomen retinent.
VIII.	אַשְׁכְּנַז	*Aschenaz.*	Ascanij quondam dicti, postea Germani.
IX.	רפת	*Riphath.*	Riphaces siue Riphathes Melæ, aliis Riphæi.
X.	תוגרמה	*Thogar.*	Thurcę Melæ, corrupto aliquantum vocabulo, tribus literis præcipuis conseruatis, TH. R. G.

Filiorum Iauan sedes.

XI.	אֱלִישָׁה	*Elisa*	Elis. vnde Græci omnes Ἕλληνες dicti.
XII.	תַּרְשִׁישׁ	*Tharsis.*	Carthago in Aphrica, quā postea Pœni occuparūt. sunt qui Venetos ad Tharsis etiam referāt,& ad Phœnices quoq.
XIII.	כִּתִּים	*Chetim.*	Cretēses olim dicti, ab aliis Cortini; à quibus ea Italiæ ora, quæ quondam magna Græcia dicebatur, habitata fuit, & vrbs constructa, quæ antiquum nomen retulit, CAIETA, quidquid alij fabulentur.
XIIII.	חדנים	*Dodanim.*	In libro Paralip. רודנים Rodanim Rhodij fuerūt, nomē & significationem retinētes: nam דוד DOD idem significat Hebræis quod ῥόδος Græcis.

DVORVM, QVI OCCIDVAS PARTES INCOLVERVNT, NOMINA & sedes incertis parentibus.

XV.	סְפָרַד	*Sepharad.*	SPERIDES Hispaniam hi occupātes, Sperida vocauerūt; quo nomine à Græcis perpetuò illa regio dicitur.
XVI.	צרפת	*Sarphath.*	Eam partem Europæ obtinuere quæ Gallia dicta est. nam Galli primi ex Asię parte Bithynię vicina venerunt; indeque nomen Galliæ secum detulere. ita perpetua cognatio fuit Gallorum & Galatarum. erat autem Sarphath in illa Asiæ Gallia, à qua ex adiuncto distinguebatur Sarepta, siue Sarphath Sidoniorum. Iuuenalis;

Quanquam & Cappadoces faciant equitésque Bithyni,
Altera quos nudo traducit Gallia talo.

Alteram Galliam vocat illam Asiaticam.

Filiorum Cham sedes.

A.	כוש	*Chus.*	Nomen adhuc sua lingua retinent. sunt Æthiopes, gentibus & populis varij. Lusitani vocant Cussios.
B.	מִצְרַיִם	*Misraim.*	Ægyptij. hactenus etiam Ægyptus, Arabibus ac Turcis dicitur Masra.
C.	פוט	*Phut.*	Africa Mauritania, Ptol.
D.	כנען	*Chanaan.*	Nomen retinuit ad multa secula.

Filiorum Chus, nomina & sedes.

E.	סְבָא	*Seba.*	Sabæa regio thurifera.
F.	סַבְתָּה	*Sabtha*	Stabæi Ptolemæo super sinum Persicum, & Messabathę ex Stabæis oriundi. Pomponius à sinu Persico quidquid in Africam vsque est, Æthiopibus adscribit.
G.	רַעְמָה	*Raghma.*	Charmania Ptolemæo sic hactenus dicta.
H.	שְׁבָא	*Seba.*	Arabia felix interior Ptolem. regio thurifera & myrrhifera.
I.	דְּדָן	*Dedan.*	Palmyrina regio Ptolemæo, in qua Alsadanus vel Aldadanus mons magnus.
L.	בָּבֶל	*Babel*	Babylonia regio cum vrbe metropoli eiusdē nominis.
M.	אֶרֶךְ	*Arach.*	Cyrrhestica regio, in qua Edessa vrbs, quam D. Hieronymus vocat Arach.
N.	אַכַּד	*Achad.*	Achabene, siue Achadene Ptolemæo, in qua Nisibis vrbs D. Hieronymo dicta Achad.
O.	כַּלְנֵה	*Chalne.*	Chalcitis regio super Edessam, Ptolem.
P.	לודים	*Ludim.*	Libyj propriè dicti postea, à quibus Libya reg.
R.	ענמים	*Ghanamim.*	Troglodītæ sunt Pomponio & Ptolemæo.
S.	להבים	*Lehabim.*	Libyj Cyrenaici, siue Libyes Ægyptij, Ptolem.
T.	נַפְתֻּחִים	*Naphthuhim.*	Africa minor: & huic regioni subiacentes Numidæ.
V.	פַּתְרֻסִים	*Pethrosim.*	Petrosi, vnde Arabiæ Petrææ nomen; cuius metropolis Petras dicta est.
X.	כַּסְלֻחִים	*Chasluhim.*	Sarracenos gentem multo pòst appellatā eo loco ponit Ptolemæus, & Mela Arabes.

Y.

Y.	פְּלִשְׁתִּים	*Pelisthim.*	Palestini nomen diu tenuere.
Z.	כַּפְתֹּרִים	*Capthorim.*	Cappadoces: sic Chaldęus Paraphrastes Onkelos,& Hierosolymitanus קפודקיא

Filiorum Sem sedes.

1.	עילם	*Elam.*	Elamitæ
2.	אשור	*Assur.*	Assyrij.
3.	אַרְפַּכְשַׁד	*Arphassad.*	Susij : & Susiana regio.
4,	לוד	*Lud.*	Lydi, & Lydia regio.
5.	ארם	*Aram.*	Armenia maior.

Filiorum Aram sedes.

[illegible]	עוץ	*Vs*	Armenia minor: sic Chaldæus paraphrastes in Iob.
6.	חול	*Hul.*	Æolis.
7.	גֶּתֶר	*Gether.*	Aetholios Mela circa hæc loca constituit, in quibus Asson & Gargara.
8.	מַשׁ	*Mes.*	Misij & Misia regio. Iuuenalis meliùs appellat Mesos. de grege Mesorum.
9.	אַלְמוֹדָד	*Elmodad.*	Themeothæ sunt Pomponio & Ptolemæo: quorum pars est Seleph.
10.	שָׁלֶף	*Seleph.*	Selebij.
11.	חֲצַרְמָוֶת	*Hassarmaueth.*	Sarmathę & Sauromathę, Sarmatia regio.
12.	יָרַח	*Iarahh.*	Aria,& Arachosia, hoc loco sunt Melæ. Ptolemæo etiam Zarathæ.
13.	הֲדוֹרָם	*Hadoram.*	Hircania.
14.	אוּזָל	*Vzal.*	Oxia Bactriana, cuius cultores Oxij Ptolem.
15.	דִּקְלָה	*Dicla.*	Scythia intra Imaum.
16.	עֵיבָל	*Ebal.*	Bolitæ siue Obolitæ intra Caucasum & Paropanysum montes.
17.	אֲבִימָאֵל	*Abimael.*	Imaenses siue Imai insignem montem eodem nomine habent Imaum.
18.	שְׁבָא	*Seba.*	Sacæ sunt Pomponio & Ptolem.
19.	אוֹפִיר	*Ophir.*	Ophire siue Opire, & [illegible] τὴν μετάθεσιν. Peru sic etiam dicta, quo tempore Paralipomenon historia cōscripta est.
20.	חֲוִילָה	*Hauila.*	India omnis & Gangeticæ regiones.

Duo ex filiis Jectan Gentes.

21.	יוֹבָב	*Iobab.*	Noui orbis dicti pars vocata regio PARIAS, àuro margaritisque abundans.
21.	סְפָר	*Sepher mons*	Longissimus omniū montium, qui hactenus in orbe visi sunt, à nostris ANDES dictus; in illa orbis parte adhuc manet vrbs antiquissima IVKTAN, quæ nomen auctoris illius Gentis retinet.

ORBIS TABVLA.

BEN. ARIA MONTANO.

AVCTORE.

BENEDICT. ARIAS MONTANUS SACRAE GEOGRAPHIAE TABULAM EX ANTIQUISSIMORUM CULTOR. FAMILIIS A MOSE RECENSITIS: AD SACRORUM LIBROR. EXPLICANDOR. COMMODITATEM ANTUUERPIAE IN PHILIPPI REGIS CATHOLICI GRATIAM DESCRIBEBAT. 1571.

צפון
Βορέας
Cyrcius

Pars
IAPHETH FILIOR.
גומר i Gomer
מגוג ij Magog
מדי iij Madai
יון iiij Iauan
תבל v Thubal
משך vi Mesech.
IAPHETH SEDES.
FILIOR GOMER SEDES.
תירש vij Thirax
Duorum qui occidu
nomina & sedes in
ספרד
צרפת

ים
Ζέφυρος
Fauonius

קדים
Εὖρος
Subsolanus

.19.
.19.
.21.
.22.

Fi
CH
SE
כוש
מצרים
פוט
כנען
Filior
mina &
סבא
סבתה
רעמה
שבה
דדן
נמרוד
Loca a NIMROD occu
בבל
ארך
אכד
כלנה
אשור
Filior. Mis
לודים
ענמים
להבים
נפתחים
פתרסים
כסלחים
פלשתים
כפתורים

אבימאל	17	Abimael
שבא	18	Seba
אופיר	19	Ophir
חוילה	20	Hauilah
Duo ex	filiis	IEKTAN.
יובב	21	Iobab
ספר	22	Sephermos

תימן
Νότος
Auster

ORBIS
FILIOR. GOMER SEDES.
אַשְׁכְּנַז viij Aſchenaz
רִיפַת ix Riphath
תּוֹגַרְמָה x Thogarma
FILIOR IAVAN SEDES
אֱלִישָׁה xi Eliſa
תַּרְשִׁישׁ xij Tharſis
כִּתִּים xiij Kithim
דֹדָנִים xiiij Dodanim
as partes incoluerunt
ncertis parentibus
xv Sepharad
xvi Sarphat
צפון
Βορέας
Cyrcius
SEDES FILIOR. SEM.
עֵילָם 1 Elam
אַשּׁוּר 2 Aſſur
אַרְפַּכְשַׁד 3 Arphachſad
לוּד 4 Lud
אֲרָם 5 Aram
SEDES FILIOR. ARAM.
חוּל 6 Hul
גֶּתֶר 7 Gether
מַשׁ 8 Mes
קדים
Εὖρος
Subſolanus
ים
Ζέφυρος
Fauonius
LIOR
AM
DES
A Chus.
B Miſraī
C Phut
D Chanaan
Chus no-
ſedes.
E Seba
F Sabthah
G Raghmah
H Seba
I Dedan
Nimrod
pata cum filiis Chus.
L Babel
M Arach
N Achad
O Chalne
P Aſſur
RAIM SEDES
Ludim
Ghanamin
Lehabim
Naphthuthim
Petruſim
Chaſluhim
Peliſthim
Caphthorim
תימן
Νότος
Auster
FILIOR. IEKTAN SEDES.
אַלְמוֹדָד 9 Almodad
שָׁלֶף 10 Seleph
חֲצַרְמָוֶת 11 Haſſarmaueth
יָרַח 12 Iarahh
הֲדוֹרָם 13 Hadoram
אוּזָל 14 Vzal
דִּקְלָה 15 Dikla
עוֹבָל 16 Obal

BENEDICTI ARIAE MONTANI HISPALENSIS IN LIBRVM CHANAAN, SIVE DE DVODECIM GENTIBVS

PRÆFATIO.

CHANANAEI, *post insignem illam linguarum diuisionem, eam occuparūt regionem, quæ quidem inter eas omnes, quæ sub cælo sunt, ob soli vbertatem, aëris salubritatē, cæli temperiem, frugum omnis generis abundantiam, atque aliarum omnium rerum copiā, quæ res tum ad hominum vitam sunt necessariæ, tum etiam earum, quæ hominibus solent esse in delicijs, apud omnes homines maximis erat celebrata laudibus. Tantaque erat agrorum illius regionis bonitas, non modò suos vt incolas omnium redderet ditissimos, ac potentissimos; verùm etiam eos, qui cæteris omnibus populis formidinem inijcerent. Vix enim quisquam cogitatione, nedum verbis consequi potest, quantam aleret hominum multitudinem, quot vrbibus, locisque suapte natura munitissimis referta esset illa regio exiguis circumscripta finibus: neque enim (vt eius dimensionis rationem ad geographiæ normam ducamus) habet plura quàm sexaginta millia passuum in longitudine; in latitudine verò quadraginta millia: regna, regesque habebat triginta & vnum, præter Sydonios, & Palæstinos maritimos. Porrò incredibilem hanc rerum penè omnium opportunitatem ipsa soli vbique fertilis natura effecerat; & quia regio illa quàm plurimis, ijsque maximis, altissimisque montibus frequens erat, vltra quadruplum, maiorem sui vsum exhibebat, quàm superioris cæli, aut inferioris areæ spacia definiebant. Scimus enim montes altos, quaternis superficiebus, quadruplum ferè subiectæ areæ magnitudinem continere; depressas quoque, atque decliues valles, planiciei eodem modo describendæ modum longè superare. Quantum verò emolumenti ad homines redeat ex inæqualibus huiusmodi locis, nemo est qui ignoret: quippe varius, ac multiformis ille cæli, solique aspectus ad omnis generis res procreandas mirificè est aptus, atque efficax. Præterea calor ille natiuus, quo quidem cuncta gignuntur atque fouentur, intra mōtium cauernas ac viscera varijs inclusus anfractibus, ac, pro loci ratione, variè affectus, multiplicia rerum genera procreat; ac simul cum humore variè mixtus, ac temperatus, terram multo, optimoque succo ab se imbutam mirificè fertilem reddit, ac fœcundam. Hinc, nimirum, metallorum, & lapidum; hinc mineralium (quæ vocant;) hinc bituminis quamplurima, diuersaque genera; hinc tanta arborum, atque plantarū; hinc infinita propè animalium, quæ terra sponte quodāmodo sua procreat, & gignit, multitudo ac varietas, quæ in montibus conspicitur. Feræ præterea, armenta, ac pecora nullibi commodius viuunt, nullisque adeò delectantur locis, æquè ac montosis & siluestribus. His accedit omnibus aquarum copia, quam montes, qui propriè* הרים*, id est, montes dicuntur, tum frequentibus fontium scaturiginibus, tum etiā quia imbres, atque pluuias ex cælo decidentes excipiunt, eæque à summo monte vsque ad imum defluunt, rebus omnibus vtilem, atque opportunam suppeditant. Atque hæc quidem omnia sacer ille Propheta, ac vates omnium præstantissimus diuino planè hoc carmine significauit:*

Qui emittis, inquit, fontes in conuallibus, inter medium montium pertransibunt aquæ:
Potabunt omnes bestiæ agri: exspectabunt onagri in siti sua:
Super ea volucres cæli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.
Rigans montes de superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra:
Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum:
Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis:
Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet.
Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit:
Illic passeres nidificabunt, herodij domus dux eorum:
Montes excelsi ceruis, & petra refugium herinacijs.

Atque his quidem omnibus ex rebus efficitur, vt minimè mirum sit, in tam exigua regione tantam fuisse rerum omnium commoditatem, tot vt regnis, tam multis vrbibus, pagisque propè innumerabilibus alendis sufficeret: idque potissimum cùm montium niuibus, ijsque quæ ex vallibus spirabant, auris nimium quorundam locorū & climatis calorem temperaret. Tota deinde regio inter duo maria, & Iordanem flumen sita, lacus non paucos habebat, eosque qui nauigabiles erant, & optimis abundabant piscibus. Præterea continuo hominum labore & industria maximè erat culta, ac denique ea, quam Deus singulari quodā fauore ac beneficio præ cæteris omnibus regionibus prosequebatur, sicut scriptū legimus: Terra enim ad quā ingrederis possidendā, non est sicut terra Aegypti, de qua existi, vbi iacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ; sed montosa est, & campestris, de cælo expectans pluuias: quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi eius super eam sunt à principio anni vsque ad finem eius. Deut. 1. *Porrò illud imprimis adnotare, atque ad nostram vtilitatem referre debemus: ex huiusmodi, videlicet rerum omnium abundantia, ob quam homines & suauiter, iucundeque vitam agere, ac in honesto quodam otio versari commodè possent. quod quidem otium in Dei cultu, perpetuoque erga ipsum amore & obseruantia consumere deberent, post primi illius & communis omnium parentis Adami lapsum euenire plerumque, vt non modò eo, vt decet, non vtātur; verùm etiam vt propter illud ad libidinem, atq. ad quandam morum peruersitatem dilabantur. Qui enim omnibus vitæ cōmodis ita abundant, ij tandem mihi*

eos imitari videntur, qui cùm in eo sint flumine, cuius vndæ extra ripas effunduntur, ipsique tanquam siticulosi aquam plus satis hauriunt, tandem vi fluminis, nimiaque aquarũ abũdantia prostrati atque deiecti, in profundissimis voraginibus submerguntur; multoque satius ipsis fuisset, ex limpido aliquo fonte aquam haurire, quàm ad maximum illum aquarum impetum accedere. Constat enim Chananæos, qui omnium terrarum optimam, rebusque omnibus ad vitam necessarijs abundantissimam sortiti fuerant, dum paternæ nequitiæ & hæredes, & imitatores essent, ob maxima illa vitæ commoda, atque ideo quia otio diffluebant, nullo sese peccati, scelerisque genere non contaminasse: adeò vt cùm Deum suis flagitijs atque impietate irritassent, homines maximis affecissent iniurijs, terramque ipsam scelere nefario polluissent; tandem ipsi sibi exitium sint moliti. Nam intra quadriennium reges illi, qui quidem numero erant triginta & vnus, vnà cum suis gentibus ac regnis planè extincti sunt, ac deleti: ac præter mortem æternam, qua digni fuerant, ipsorum nomina perpetua quadam ignominia, & infamiæ turpitudinisque nota, Dei sentẽtia, ac decreto, inusta sunt. Adeò excellentibus Dei beneficijs, ac præclaris naturæ donis, aliisq. rebus ad virtutẽ colendã opportunis abuti solent ij homines, qui cùm terram fertilem, atque omnibus rebus ad vitam necessariis abundantem incolant, ipsi tamen omnium sunt nequissimi. Id quod Spiritus sanctus disertis expressit verbis, cùm Mosi de Sodomorum, ac Gomorræorum agro scribenti illa dictauit: Eleuatis itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ vniuersa irrigabatur, antequam subuerteret Dominus Sodomam & Gomorram, sicut Paradisus, sicut Aegyptus. Et paulò post additur: Homines autem Sodomitæ pessimi erãt, & peccatores coram Domino nimis. Videmus etiam Israëlitas, qui quidem, licet à Deo sæpius admoniti, tamen quia ab ijs, quibus se contaminarant, peccatis ad bonam frugem redire noluerunt, simul cum libertate & republica, omnia etiam huiusce vitæ commoda amisisse, atque, cuius rei ipsi hodierno etiam die oculati testes sumus, in maximas miserias & calamitates, in quibus etiam num versantur, incidisse, sicut scriptum est: Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, & dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Cùm verò non eos modò, qui peruersis imbuti moribus, deprauataque consuetudine educati, sed eos etiam qui probis orti sunt parentibus, optimisque instituti præceptis videamus nimia rerum omnium abundantia corrumpi, ideoque, Dei fauore & auxilio destitutos, tandem in horrendas incidere miserias: pij certè homines eam rerum abundantiam, vitæque commoda non optare, sed illis paupertatem & laborem anteponere debent: aut si illa sibi à Deo concedantur, caueant potissimùm, ne ijs abutantur; sed ea ad optimos vsus, & diuinæ voluntatis præscriptum referant: atque ideo precibus à Deo contendant, eam vt mentem sibi iniiciat, quæ eos homines, qui illa conditione viuunt, maximè deceat; neque semper non veniat ipsis in mentem illius sententiæ, quam Christus ipse pronuntiauit: Quàm difficile (inquit) est eos, qui diuitias habent, in regnũ Dei introire! Quoniam verò terra Chananæorũ tribubus Israelis iam olim à Deo destinata ac decreta, posteaque etiam requietis terrenæ nomine, illustrique titulo insignita fuerat; quibus accedunt eorum, quæ ea in regione Deus gessit, præclara monimenta, quibus terra illa nobilitata fuit: neque eam solùm Israelitæ coluerunt, atque habitarunt; verùm etiam patres ipsorum ad eam sæpius accesserunt, in eaque fuerunt hospites: propterea sæpissime, sacris in literis, tum huiusce totius regionis, tum singularum eius partium mentio fit. Ea verò nomina, quæ in sacris reperiuntur libris, nisi adhibita eorundem locorum descriptione, certaque notatione, intelligi nullo pacto possunt. Atque hanc quidem ob causam, quantum fieri potuit, nos nostram hac etiam in re operam libenter consumpsimus. Eorum enim locorum omnium eam attulimus explicationem, quæ quidem sacræ scripturæ studiosis ad intelligenda ea loca, quæ in sacris recensentur libris, vt mea fert opinio, satis esse poterit: est enim tum ex sacrorum librorum descriptionibus, tum ex situ ipso petita. Ad eamque adhibuimus totius regionis tabulam, Mantuani cuiusdam viri doctissimi, & Hebraicæ linguæ peritissimi sumptibus, liberalitateque in ipsa Syria Palæstina confectam; quam cùm nos Tridenti omnium exactissimam nacti essemus, eius exemplum cum sacris libris collatum, nostro huic, quem ea de re conscripsimus, libro addidimus, atque in ea omnia loca Hebraicis litteris & nominibus descripta adnotauimus. Atque his quidem omnibus in rebus si quæ forsan desiderabuntur, quæ aut ob vetustatem, temporumque iniuriam, aut quia, qui hisce de rebus exactius tractarẽt, defuerunt, ad nostram notitiam non peruenerunt: vestrum est, lectores, nobis ignoscere, nostrumque studium boni consulere, qui incerta pro certis habere, eaque aliis tradere noluimus. Deum porrò omnis scientiæ ac sapientiæ fontem supplices orare debemus, vt Spiritu suo sancto in corda nostra immisso, sua sapientia nostros animos repleat. Ei sit honor & gloria. Datum Antuerpiæ Nonis Martij. 1572.

Genes. 13.

BENEDICTI ARIAE MONTANI HISPALENSIS FAMILIÆ, SIVE DE CHOROGRAPHIA LIBER.

DE FILIIS ORIENTIS.

CAP. I.

[Genes.19.] EX CHALDÆORVM natione duæ gentes oriundæ mediterranea loca occupauere post diluuium multis annis, Abrahamo adhuc inter viuos agente. harum principes duo fuere Moab & Amon, Lot patre ex duabus filiabus suscepti. Atq. Moab sedes sibi optauit his cõclusas finibus; ab Ortu magnis & perpetuis mõtibus Horri; ab Occasu ingẽti lacu, quod Mare salis dicitur, & Iordanis parte; à dextera verò illu- [Num.21.13.] stri flumine Arnon, qui Amorrhæos à regione diuidit; [Deut.2.13.] ab Aquilone autem funiculo à Iaboc fluuio, vsque ad montes Pitsga, siue Phasga. in his amnes sunt, Iazer torrens, Nimrim ex montibus Phasga deductus, item Dibon, & ille totius regionis terminus Arnon, ab extremis montis Horræorum, ex rupe sui nominis defluens. Lacus ipse, quo ab occasus parte regio ambitur, terra olim fuit amœna & fertilis, multis bituminis mineralibus frequens, Iordanis fluminis deriuationibus tota irrigata, quæ paulò ante Moab & Amonis ortũ, ob nefaria incolarum scelera cælo tacta, atque omnis euersa, & perpetuæ detestationis monumento aquis submersa, vna, seruãdi Lot gratia, excepta vrbe, cui ex breuitate nomen est factũ Tsoghar, siue Segor. [Genes.13.] Cæterũ quatuor magnæ vrbes cũ vicis & villis in ipsa euersione periere, [Genes.14.] Sedõ, Ghamora, Adamah, & Tseboim. Locus omnis ante subuersionẽ, vallis Hasidim dictus; postea verò Mare salis, & Mare mortuũ, & Oriẽtale, & Sodomiticum mare. Lacui ab ortu montes imminent, in quos Moab termini desinunt. [Isai.15.5.] Mõtes regio habet præcipuè insignes, [Ierem.48.4.] ab ortu Phegor, ab Aquilone Luith, ab occasu Abarim, [Num.33.] qui idem Nabo montes, & Hermõ, & Senyr secundum Iordanis fluenta. Sed in his Abarim præcipuè insignis [Deut.32.49.] propter Cananææ regionis subiacentis prospectum, & [Deut.34.1.] Mosis ibidem vita defuncti memoriam, qui nõ procul [Deut.34.6.] in valle, sepulchro nunquã amplius ab hominibus notato, diuina prouidẽtia cõditus est. Est & alia illustris vallis in regione Moab in capite Phasgha mõtis, qui desertum spectat, [Num.21.20.] Bamoth dicta, clara statione quondam Is- [Num.22.1.] raelitarum, & victoria de Amorrhæis parta transitum in promissam terram prohibẽtibus rege Balaac. Cæterũ regio ferè omnis campestris, multis & frequentibus vrbibus olim per Moabitas culta; quarum illæ præcipuè [Num.24.] commemorantur: Arnon secundum flumen sui nomi- [Isa.12.] nis sita, Moab latericio opere constructa, & paulò à flu- [Num.33.] mine distantior, Gallim, Ar regia, gigãtum olim Emim [Isai.15.1.] sedes, robustorum hominum de stirpe Enachim; [Deut.2.9.] Dibõ, [Iere.48.4.8.] Nophe, Medabah, & Nabo, Aroer, Araroth, & Roth, [Num.21.30.] Sophan, Iaghazer, Iebghaah, Bethnemrah, & Beth- [Num.32.32.] [Ierem.48.32.] Aram, & Geminæ Horõ; superior in monte, inferior in [Ierem.48.3.] valle sitæ; [Am.1.2.] vtraque simul Horonaim dicta à Luith montibus non ita longè distantes; Hesebon, & Elghale, Kiriathaim, Bagdal, Meghon & Sabana, Heloniasa, ab aquarũ horrore dicta, Meipahhadh duobus insignis palmetis, Diblathaim, Bethgamul, & Bethmaõ, Kirith & extrema Bossor siue Bosrah, & Nimrim iuxta fluenta: Sithim locus & oppidum, æternum Israelitarũ incestus, [Num.25.1.] & vltionis diuinæ monumentum à Phinea sacerdote [Deut.4.46.] iram deprecante diuinam consecratum; ibidem etiam [Ierem.48.11.] turpissimi nominis, & falsi dei fanum Baghal Peghor. [Ierem.48.32.] Terra omnis ab initio fertilis est, sed quæ Iaghazer pars est versus Galaad, pastionibus abũdat optimis: & peco- [Num.32.2.] ri, armentisque alendis opportunissima habetur. Huius [Ierem.43.32.] partes insignia oppida, Dibon, Iazer, Atharoth, Nemra, quam Beth-Nemra diximus, Hesebon, Elghale, Sabain, Nebo & Beon: sed Sabama, Elghale, Kiriathaim, Baghal Meghon, & Sabama vineis generosis instructæ. Viri ipsi robusti, qui gigãtes de stirpe Enachim partim occisos, partim loco pulsos eiecerunt, Deo iudice & [Deut.2.] vindice. Circumcisi omnes ex imitatione filiorũ Abra- [Ierem.9.25.] hæ. Veruntamen Deum Abraham non colebant; sed [Num.21.29.] alia ementita numina, quorũ præcipuum Chamos fuit. [Ierem.48.7.] [Iud.3.28.] Atque hæc olim Moabitæ loca tenuerunt. Sed ab A- [Num.21.24.] morrhæis postea Iordanẽ prætergressis, Sehõ rege oppugnati & victi, magna & fertili agrorũ & vrbiũ parte cedere coacti sunt: inter quas fuit Hesebã, cum omni perpetua occidẽtali plaga vsque ad Arnon. Sed is non multò pòst Israelitis in Iasam cum exercitu infesto occurrens, & vita & regno fuit priuatus.

AMON. CAP. II.

PROXIMVS fratri Moab consedit minor natu Amon, terrãq; occupauit à mõtibus Luith vsque ad mõtes Bassan; ab ortu mõtes perpetuos, Acrabim dictos, cõtra terrã Emim; ab occasu verò Amorrhæum habuit. [Ierem.49.1.] Ager ipse vallis inter montes sitæ vsum præbet amœ- [Deut.2.15.] nissimæ & fertilissimæ: olim cultus fuit à ferocibus, & proceræ staturæ hominibus, quos Ammonitæ Zomzomim vocabant. Sed inductis Amonitis, illa natio ex diuini iudicii sententia periit. Fluuium habent insignẽ Iaboc, qui ab ortu ex montium inflexu exortus, & communem cum Moabitis terminum Aroer vrbem præterfluens, ab occasu in Iordanem influit. Vrbibus fre- [Deut.3.11.] quens regio in plano, & in monte constructis. In his antiquissimæ commemorantur, Rabath à populi & loci magnitudine dicta, in qua miræ magnitudinis lectus ferreus mõstrabatur, quo Og rex Basan magnæ staturæ [Ierem.49.2.] vir iacuisse perhibetur, & Hesebon in monte sita in [Iud.11.33.] Moabitarũ confiniis, & Hai, & Mennith, inter quam & Aroer viginti vrbes fuere, quarum nomina ad nos non peruenerunt, præter vnam Abel, vinearũ copia insignẽ. [Amos.1.15.] Hi etiam, vt Moabitæ, circũcidebantur: sed Deum ve- [Ierem.9.25.] [Iud.11.24.] rum non colebant. Melcho enim deorum nuntium, & Chamos sibi præcipuos consecrauerant.

DE FILIIS ORIENTIS.

CAP. III. FILII CETVRÆ.

DVÆ præter Saram ex Abraham populorum ma- [Genes.25.] tres fuerunt, Hagar Aegyptia, quæ viuente Sara filium Ismael suscepit, & Cetura vxor, quæ defunctæ vita Saræ successit in familiarem curam. Harum filiis à promissa sibi Cananæorum terra exceptis, orientalem plagam pastionibus opportunissimam occupandam & frequentandã ostendit pater, muneribus ad vitæ vsum, atque ad pecuariam comparandam rem abundè satis distributis. Fuere autem Abrahæ ex Cetura filii, Zamram, Iechsam, Madan, & Madiam, Iesboc, & Sue. Hi deserta loca inter se diuisa, inter Moabitas, Amonitas, [Exod.3.1.] & Chaldæos, ac Persas pastionibus peragrarunt, occu- [Exod.18.1.] paruntque suis, Ortum versus; vnde Orientales, & filii Orientis perpetuò dicti ab Aram Naharaim ad Persicum vsque sinum, & mare Suph. Sed Madian ea quæ versus Austrum sunt, occupauit vsque ad Horeb montem, atque occupatos agros inter filiorum familias sex partitus est, Epha primum, & Henoc, Epher, Henoch, Abida, & Eldaa, vt ætatis, ita etiam locorum ordine constituto, aquam ex puteis hauriunt. Huic pro- [Exod.3.] xima Aquilonem versus loca tenuit Iecsan cum Saba, & Dadan duabus filiorum familiis. quarum altera tribus liberis proseminata sobole latissimè locis propa-

gata est. Inde enim Assurim orti, patre, vt iam commemorauimus, Assur, qui ex occupata per Nimroth prouincia, in Euphratis amnis agris magnas vrbes, & Assyriorum regnum condidit. [Isai.21.12. Iud.6.6. Genes.25. Isai.60.6. Iud.8.22.] Secundus Dadan filius fuit Latus, à quo Latussim nomen & locum obtinuerunt Assyrijs proximi; deinde Laũ, vnde Laumin dicti duo. Atque hi duo præcipuè Arabes sunt, incertas sedes, pascuorum causâ, peruagantes. Tentoria pro domibus habent: dromedarios, & camelos ad oneris ferendi, & vecturæ commoditatem alunt: eosdem phaleris, & bullis ornant, præcipuè eos, quibus principes, atque homines ipsi perforatis auribus aureas inaures appendunt: [Ierem.25.23. Isai.21.12. Ezech.27.23.] regibus purpureæ vestes in primis gratæ: comas tondent: arcu & sagittis in bello vtuntur. Saba multis rebus abũdat elegantibus, comprimisque hyacinthino coloris artificio. Mercatores etiam fuere ad Tyrũ, multam & variam delicatarum mercium copiam ferentes.

DE ISMAEL.

CAP. IIII.

[Genes.17.20.] MAIOR ætate Ismael fuit ex Aegyptia ancilla natus, minor tamen ordine ob legitimarum nuptiarum ius Ceturæ filijs adscriptum. Sed diuini oraculi promisso, Ismael in duodecim velut tribus creuit, [Genes.25.] duodecim progenitis principibus filijs, Nabaioth, Cedar, Adbeel, Mabsam, Masmah, Dumah, Massah, Hadad, Themad, Iethur, Naphis, Cedma. Qui omnes paternum nomen Ismaelitarum perpetuò tenuerunt, aliquando ex Nabaioth, plerumque verò ex Cedar secun[Gen.21.21.]do filio cognominati. Cœpit autem eorum habitatio à deserto Pharam, vbi Ismael Aegyptiam vxorem horum matrem duxit; atque inde propagatus, nonnunquam pulsis alijs, nonnunquam ab ipsis pulsus, interdum oppressus, aliquando inducijs factis inter Ceturæ filios, quemadmodum oraculo fuerat declaratum, commo[Genes.16.12.]ratus est, sicut scriptum est: Duodecim duces generabit, & faciam illum in gentem magnam. Et hic erit ferus homo; manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum, & è regione vniuersorum fratrum suorum figet tabernacula. Horum autem prima habitatio ab ortu meridiem versus in Heuilah cœpta, ad oc[Ierem.25.23.]casum in Sur tendit vrbem antiquam, atque Misraim terminis finitimam, non longè à Kades, monte ac solitudine: Ab Aquilone verò ad Assurim vsque producta. Inter quos non procul à Dedan Ceturæ filio Thema diuturniores, & magis notas habuit sedes, & proximas [Ierem.49.28.] vrbi, cui nomen fuit Buz; vnde Buzithę dicti, qui postea Essitæ ab alijs appellati sunt. Terra omnis pecoribus, armentisque alendis optima, atque homines ipsi ei arti præcipuè dediti, tentoria subeunt, quæ supellectili eleganti instruunt. Pellibus ad omnem vsum rectè paratis [Isai.21.16. Isai.60.7. Ezech.27.21. Ierem.25.23. Gene.29.25.] abundant; camelos, & armenta alia plurima alunt. Pecudumque genus omne præter cæteros pastores numerosum possident. Agnos, arietesq., & hœdos ad emporia, vendendi causa, asportant: comam, vt vicini Arabes, attondent. sagittarum, missiliumque conijciendorum peritissimi habentur. Quidam ex illis mercaturã exercent, maximè qui Galaaditidi regioni viciniores sunt; vnde resinam, stacten, aliaque aromata in Aegyptum camelis asportant.

DE HORRAEO ET EDOM.

CAP. V.

[Genes.36.] EX ANTIQVO gigantum genere Seghir superiores Moabitis, Nabatheis verò inferiores montes adiacentes, atque Moabitis finitimos campos tenuit. [Genes.14.7.] Fuit autem eius prima sedes in monte Hor non longum à salis mari distante, qui ab occasu Cades despicit: à dextera verò Arabiam & maris Suph littus prospicit. Hinc sobole per continuatos montes ad ortum, atque ad Aquilonem procurrentes propagata, regiones certis nominibus ex filiorũ monumẽto appellatis, in heptarchias diuisit, cũque posteritate sua habitauit. Atq. heptarchiarũ nomina & series huiusmodi est: prima Lothã, in duas familias diuisa; Hori, qui mõtẽ ipsum possessionis initiũ incoluit; & Hemã, qui proxima loca tenuit. Secunda Sobal, in regiones diuisa quinque, Aluan, Manabath, Ghebal, Sapho, Onam, quorum nomina regiones ipsæ acceperunt. Tertia Sebeon, quæ & in duabus partibus cessit, altera Aia filio, altera eius fratri Ana, qui primus, equis cum asinis, quas pascebat, commixtis, mulorum genus, & vsum mortalibus ostendisse dicitur. Hic duplici etiam prole clarus fuit, Dison filio, & Oholibama filia. Quarta hexarchia obtigit Ana, alteri ab illo mulorum inuentore, cuius nulli commemorantur liberi. Quintam verò obtinuit Dison, quam filijs quatuor impertitus est, Amdam, Esebam, Iethron, & Charam. Sextam Eser habuit, filijsque Balaan, & Zauan, & Acan concessit. Porrò septimam atque vltimam Nabathæis, atque Amonitis finitimam tenuit Dison, cuius partibus nomina à filijs indidit Hus: vnde insignis ille sapiẽtiæ & virtutis omnis laudibus celebratus Iob fuit, [Deut.22.] & Achan. Verùm Esau Isaac filius, qui propter familiarum & rei pecuariæ frequentiam, pastionumque, vtrisque simul angustum locum ab Iacob fratris consuetudine discessit, Seghir montes paulatim bello occupatos, tandem omnes ex diuino iudicio vsque ad Cades obtinuit, atque antiquis abolitis, ex filiorũ suorũ nominibus appellauit, imposito tamen omni terræ & gẽti nomine à fratre sibi indito Edom, in perpetuæ cum fratre simultatis signum. Atque tetrarchis initio constitutis, ditionem omnem trium vxorum filijs diuisit obtinendam. Primas enim sedes secundum Hor montem Eliphaz ex Ada Hethæa matre natus sortitus est, cum filijs ex legitima vxore quinque, Theman, Omar, Sopho, Gathan, & Chenez; atque ex Thamna concubina Amalech & Core. Secundam tetrarchiam obtinuit Rahziel, susceptis Nabath, & Zarah, Sama & Meza quatuor liberis. Tertiæ tetrarchiæ domini fuerunt filij tres ex Oholibama, Anæ Cananæi filia, Sabeonisque nepte suscepti Iehus, & Ihelon, & Coreh. Singulæ autem tetrarchiæ in tot myriadas (siue ducatus, siue marchionatus dicere velimus) diuisæ sunt, quot filiorũ & nepotũ nomina fuerunt: fuit enim illorum distributio, gentis more, in myriadas facta, atque ita singulis vel filijs, vel nepotibus cum præfectura myriadis nomen quoque Aluph est concessum, quod Millenarium, siue Milliatũ interpretari possumus. Fuitque huiusmodi myriadis nominum & locorum series cum nominibus ipsis præfectorum distributa: Aluph Theman, Aluph Omar, Aluph Sepho, Aluph Ghathan, Aluph Chenez, atque ex Thãna cõcubina Eliphaz, Aluph Amalec, & Aluph Coreh. Secũdæ tetrarchiæ myriades cum primorũ præfectorum nominibus sunt: Aluph Nahath, Aluph Zarah, Aluph Sama, Aluph Meza, ex Basemath progeniti omnes. Tertiã tetrarchiã inter se diuisam rexere Oholibamah filij: Aluph Iehus, Aluph Iethon, & Aluph Coreh. Atq. his olim omnis Edõ terra gubernabatur millenarijs, quo primùm tempore ab Esau occupata est; deinde regione in regni formã redacta, myriadũ facta mutatio est, minori numero, & nominibus variatis. Hoc modo Aluph Thamna, Aluph Alua, Aluph Ietheth, Aluph Oolibama, Aluph Elah, Aluph Phinen, & antiqua nomina retẽta, Aluph Cenez, & Aluph Theman, & nouis nominibus Aluph Mapsar, & Aluph Magdiel, & Aluph Hirã. Hi omnes regi vni cuipiã, qui cæteris imperaret, delecto parebant. Erant autẽ Edom termini idem [Num.20.17.] qui olim Seir, perpetuis Horræi montibus, tractu ex Theman, Cades finitimo in Aquilonem procurrente, atque ad occasum contra Luit montes deflectente. Valles quæ præcipuè insignes habentur, Rohoboth di[Genes.36.36.]ctæ, ab amplitudine nomen accepere. Regioni in montibus fontes, in campestribus verò putei aquas suppeditant. Antiquæ vrbes, Denaba, Bosra, Hauith, Masrecha, Phaur, omnes hæ regũ patriæ, & Dedan. Gens ipsa bel[Ierem.49.]lorũ studijs aspera, prudẽtiæ ac sapiẽtiæ miræ iactatrix.

SVM-

SVMMA TERRÆ CANAAN DESCRIPTIO. CAP. VI.

Num.35.14. COMMVNIS discessionis necessitate pulsus Ca-
Gen.15.14. naan regionem tenuit vario & multiplici situ no-
tabilem, finesque constituit ab Ortu flumen insigne ex
fontis nomine, atque decliui descensu IARDEN di-
ctum; ab occasu verò magnum mare; dexteram autem
partem Misraim, & Arabum tractus fluuio non ita ma-
gno interiecto; sinistram insignis ille mōs Libanus clau-
sere. Iarden flumen non longè à Libano duplici capite,
sed altero vberiore exortus dexteram versus aliquandiu
procurrens, ad ortum paulatim, quoad in obiectos mon
tes offenderit, deflectit; indeque rursus ad dexteram re-
cepto cursu, lacum in ipso primo flexu efficit, cui accolæ
nomē מֵי מְרוֹם, id est, aquas supremas, fecere. Excipitq; eo-
dem in loco fontis illustris aquam, quem fontem poste-
riora tempora Daphnin dixerunt: deinde vbi alueo ri-
pis angustioribus contracto, fluuij nomen, formamque
receperit, atque aliquantum produxerit, rursus propul-
sa ad Ortum, & Occasum margine, lacum efficit, atque
implet, superiore maiorem, piscibus optimis, & plurimis
abundantem, aquis etiam dulcissimis; qui ob occupati
spacij, pro regionis angustijs, magnitudinem, atque ob
admissas ex ventorum vi tempestates maris nomen ob-
tinuit, atque à citharæ fortassis forma, quā refert, CHI-
NERETH mare dictum est. Exteris verò nationibus,
quæ regionem postea vel inuaserunt, vel viserunt, mu-
tata paululum voce, Genezareth appellabatur. Ex eo la-
cu rursus in angustum coactus Iordanis fluuius fit, re-
ctà in Austrum tendens, auctusque ab Occasu defluen-
tibus ex monte Thabor; ab Ortu verò Iaboc fluminis
aquis in Ortum insigni flexu vertitur, atque decurrit;
deinde ad dexteram contento fluxu procurrens, amœ-
nissimos quondam campos, & quinque magnis vrbibus
continendis, atque alendis opportunos, & vallem mirè
Gen.13.10. fertilem, canalibus deductis, irrigabat. Sed locis postea
ob incolarum scelera cælitus incensis, spatium omne
maximo lacu est occupatum, aquis fluminis crassissima,
& grauiter olenti salsugine infectis, quæ nec nauigia fe-
runt, nec animantē vllam alunt; nec tempestatibus etiā
tolluntur; vnde à quibusdam Mortuum mare illud di-
Gen.14.3. ctum est: Accolis mare salis, Græcis autem, cùm postea
est cognitum, ἀσφαλτίτης lacus, à bituminis copia fuit
appellatus. Vallis illa, antequam lacus esset vallis, שִׂדִּים,
id est, copiarium dicebatur. Hoc mare, siue hic lacus ex
Moabitarum agris, quos ab Occasu terminabat, tria nō
magna flumina excipit. Iordanis quoque ostio proxi-
mas aquas NIMRIM, longè vlterius versus Austrum,
Arnon fluuium, qui Moabitas ab Horræis dirimebat.
medium verò alium, cuius antiquum nomen ad nostrā
vsque memoriam non peruenit. Iordanis ipse tempore
Eccl.24.34. messis exundans, vtramque aluei ripam superat. Hoc
igitur mari, & Iordanis continentibus vel marginibus,
vel ripis, Libano monte, & mari magno, atque fluuio
Ægypti dicto, tota Canaan regio contenta fuit; cui ab
Ortu vicinæ gentes adiacebant, Gessuræi, Mahhathæi,
& deinde Bassani celeberrimi montis accolæ Amoni-
tæ, & Raphaim vsque ad Moabitas, quibus inter Ama-
lech & mare salis sedes erant. A dextera verò Horræo-
rum pars ad Arabas vsque, & ditionis Ægyptiæ non ma
gnus tractus. Ab Aquilone autem Aram Damasci ad Sy
donis vsque terminos Regio montibus frequens, iisque
perpetuis; vallibus etiam & campis, quà depressior terra
est, & situ, & natura optimis. Parua flumina, raraque e-
mittit, partim in Iordanem ad Ortum, partim etiam in
magnum mare influentia. Ex montibus citra Iordanem
præcipua nomina obtinuere: Thabor, media ferè ipsius
regionis loca ab Aquilone percurrens; & Carmel ma-
gno vicinior mari, & super hunc Saronne montes: vlte-
rius etiam ad ortum Garizim, ad dexteram etiam pro-
Genes.42.3. ducti Cananæorum, superioresque his Iebusæorū mon
Deut.32.13. tes, & Cananæis inferior Sanir. Regio ipsa omnis, si cū
alijs conferatur, excelsa est: vndique enim ad eā adeun-
tes ascendunt. Quamobrem & puriori, nobilioríque so
lo prædita, & cæli aërisq. temperie præcipuè felix, præ-
terquam quòd olim Dei prouidentia singulari foueba-
tur, fontibus, ac torrentibus abundat, atque vbi his de-
ficitur, puteos habet aquæ dulcis, riuos etiam ex fonti-
bus deductos, quibus irrigari prædia possunt. Frumen- Deut.8.8.
ti, hordei, vini, atque olei ferax: vuarum botri admiran- Num.13.25.
dæ magnitudinis in vitibus crescunt: fructibus & pomis
omnium generum fertilis: ficus, olíueta, & punica mala
sponte etiam sua profert. In montibus ferrum, atque
æris metalla effodiuntur. melle adeò abundat, vt ma- Deut.32.13.
nare etiā dicatur, quemadmodum & lacte, propter in-
numerabilē ouium, caprarum, armētorum, & totius pe-
cuariæ rei copiam. Ex his quæ ad vitæ delitias, vel medi-
cinæ vsum faciunt, præcipuè commēdatur balsamum,
vni tūc orbis parti generosissimū à Deo cōcessum. mel, Genes.43.11.
aromata, mastix, & duo nucum genera, alterum ami-
gdala Latinis dictum; alterum verò, quod optimum in
ea regione est, patria lingua, בָּטְנִים, Græcis, & Latinis pi-
stacea dictum. Hominum genus illud antiquum, ferox, Num.24.2.
corpore procero, & ad gigantum speciem proximè ac-
cedens; ingenio ad delitias, voluptates, atque ad omnē
turpitudinem procliue, moribus corruptis, vt Cham pa
tris antiqui improbitatem studiosè imitati fuisse existi-
mentur. Vrbes grandes, & natura, opereque munitissi- Num.13.23.
mas habuerunt; in quibus antiquissimæ fuere, Hebron, Gen.23.19. Deut.1.19.
quæ alio nomine Kiriath Arbagh dicta est, septē annis Genes.12.
ante Tanim Aegypti condita, patria quondam filiorum Genes.35.8. 48.2.
Enach; & Bethel, quæ antea ob nucum copiam Luza vo Genes.34.
cabatur, Deboræ, Rebeccæ nutricis sepulchro insignis;
Hai & Hoba ad læuam Damasci; Sichem, siluestris ar-
boris sui nominis copia notabilis; & Ephratha, iuxta quā
Rachel vxor Iacob est sepulta. Illæ etiam vrbes antiquę
fuerunt, quas postea perpetua demersione damnatas
Deus euertit, Sodoma, Ghomorrha, Adama, Seboim, &
Bala. Ab illa autem clade paruum oppidum est exce-
ptum, cui ex breuitate nomen Soghar, siue Seghor est Genes.14.2.
factum, insigne singularis erga Lot beneficij monu- 9.23.
mentum.

DE DVODECIM GENTIBVS. CAP. VII.

QVANDO diuidebat Altissimus gentes, quando Deut.32.
separabat filios Adam, constituit terminos po-
pulorum iuxta numerum filiorum Israel. Igitur duo-
decim oportuit gentes esse, à quibus terra illa habita-
ta, culta, apparataque fuit, in quam duodecim Israelis
filij sedes obtenturi deducendi erant. cum autem nu-
merum Chanaan ipse cum vndecim filijs compleuit.
Nam Sidon primogenitus Chanaan maritimam oram
ab Aquilone ad dexteram, vsque ad Palestinam occu-
pauit; ab Ortu Aram Damasci, & quosdam alios ex fra-
ternis agris finitimos constituit. Huic proximus versus
Ortum superior consedit Hheth, à quo tota regio, &
gens Hhethæi nomen accepit, vsque ad montis magni
vicina loca, quem accolæ Gelboe dixerunt. Tertius in
dexteram Iebus processit, gentique suæ nomen reliquit
Iebusæi. Emor quartus, vnde Emorrhæi orti, mediterra-
nea magis loca tenēs, Iebusæis ad Occasum adiacebat.
Girgasæorum autem familia supra Hhethæos Iordani
fluuio vltrà citraque assedit, qua parte Aquæ Maron, &
lacus magnus Chineret est. Heuæorum genus inter E-
morræum & Palestinum habitarunt. Arac posteritas à
patre suo obtenta loca coluit, Libani montis radices, &
partem quà mons in dexteram respicit partem, gens A-
racæa dicta est. Sinæus Hhethæo vlterior versus Or-
tum fuit ad Iordanem ferè propagatus, nisi quantum
Heuæorum gens primarū sedium angustijs exclusa, ad
illi flumini proximos agros colonias deduxit. Arad no-
nus ex Canaan filijs vltra Hheuæum, & Emorrhæum
vastæ solitudini Cades vicinam regionem coluit. Deci-
mus etiā Sanir montes conscendit geminos inter Gir-

gasæos, Sinæos, Hhethæos; iisdemq. nomine indito suo,
Iosu.18. gētem à se ortam colonias dedit: mōtes ipsi Semaraim,
gens autem Semaritis dicta, siue Semareus populus. Porrò vndecimus ex his Hhamath ea loca optauit, quæ diuiso Libano monte ad Aram Damasci facilē accessum præbēt: ditionē verò secundū primos Iordanis meatus
Deut.11.30. ad aquas MARON dictas vsq. ferè produxit. His annu
Iudic.1.9. meramus ipsum patrem Chanaã, qui diuisæ inter filios regioni omni suum cōmune nomē reliquit, & quà ipse degeret, partem sibi retinuit inter Palæstinos, & Emorrhæos longis & continuis ferè montibus, ac depressis vtrinque, magnisque vallibus præ cæteris insignem. Atque ita duodecim populorum gentibus & nominibus tota regio cessit colenda; quorum illa series est, Sidon, Hhetæus, Iebusæus, Emorrhæus, Gergasæus, Heuæus, Aracæus, Senæus, Aradius, Samaræus, & Hhamathæus; horumque omnium pater Chanaan.

DVODECIM GENTIVM INSIGNES MONTES, ET VRBES. CAP. VIII.

PRIMOGENITVS Chanaan Sydon vrbem sui nominis condidit omnium primam, secundum maris littus, fluuio ex Libani montis finibus deducto proximam. Ab eius autem posteris TSOR, nostris Tyrus condita est in maris exigua insula, vrbis tantùm, ædificiorūque capaci, exiguo interuallo à continente diuisa:
Isai.23. dextera, læuaque portubus instructa, quæ totius terrarū orbis emporium celeberrimum fuit. Nomen ab angustia, fortitudineque loci habuit, vnde & à vatibus Fortitudo maris est appellata: sed cùm semel à Babylonijs capta, ac diruta fuisset, iterumque valere, ac pristinæ superbiæ insolentiã tueri perrexisset, aggere per Græcorū exercitus comportato, iterum capta, atque diruta fuit, continensque cum vicina terra permansit, à qua antea septingentis passibus, præalto, ac portuoso mari diuisa erat. Interiora regionis loca & oppida, quæ videntur antiqua, fuere Helim, secundum Libani radices, Beth Enath, Cedes, & Orez: regio omnis ab elegantia Græcis φοινίκη, Latinis Punica, & Phœnicia dicta est. Hoc enim incolarū lingua פנק significat. In HHETHÆORVM tractu præcipuus mons est Thabor, ab vmbilici forma, quã referre videtur, dictus. Vrbes antiquę Chul, & Cophec, & Rimon, & insigniter illustris, ac regia Achsaph. IEBVSÆIS maxima vrbs regia, quæ ciuitas fuit IEBVS à cōditore Chanaan filio dicta, in mōtibus cōdita; eadem etiam Salem appellata, quam posteriora tempora ob editiorem situm IERVSALAIM dixerunt, quòd altera eiusdem nominis apud Chananæos esset Salem. Ad hanc regionem pertinet Maspha mons cum vrbe & turri eiusdem nominis ab specula obtenti, cuius vsum locus ille dabat. Ex monte Almon fluuius ortus in Iordanem non lōgè ab ostio, quo Mare salsum aperitur, defluit: ab Occasu campus magnus monti adiacet, qui gentis vocabulo ELON MOREH, à nostris conuallis illustris dicta est, inter illum quem diximus, & alterum Amorræorum montem, cui Garizim nomen fuit. Maximus enim Amorræis mons est Garizim, in quo Luza olim ex nucum copia dicta fuit, cui posteà Iacob nomen fecit Bethel: secundum verò alios mōtes ad Austrum Eglon & Kiriath Arbagh, eademque Hebron appellata, regiæ vrbes. GIRGASÆI insignem ac regiam habuere vrbem & ædes; & his vicini Aracæi Hassor maximam, Hesram aliàs dictam, & Samanan, & Cartha, & Accadim, & Iebnael, & Eseb. HEVÆIS inter montes Sanir & Palæstinum Gazæ regnum sitis vrbes fuerunt primæ, Makedah, Adullam, Gader, Taphuah, Harmah, & Hered; his finitimæ Palæstinæ vrbis Gaza & Gath, earumque regna fuerant. Ex Heuæis deductæ coloniæ secundum Iordanem consedere, quà Iaboc fluuius ab Ortu excipitur, vrbemque insignem tenuere, à Faustitatis numine, quod in ea præcipuè colebatur, Baghal Gad nuncupatam: idem Aroer Gentium dictã possidebant. SINÆI inter duos ab Ortu, Occasuque mōtes, & fluminis ex Thabor decurrentis aquas vsque ad cōuallem illustrem siti, Thirsam cum Amorræis ferè communē habitauere. sed præcipuã tenuere Beth Hhorō, à nimio æstu, sicuti arbitramur, appellatã. SAMARÆI Semir montem; vrbes verò Nahhalon, Dothaim, Dabereth, Salim, & Iasiæ tenuere. HHAMATHÆIS Hhamath magna appellata nomen conseruauit, quibus etiam Riblatha obtenta est, & totus tractus vsque ad Cedes. Porrò CHANANÆI & montes Bethel, quæ eadem Luza ab Ortu, & Sarone ab Occasu insignes possedere; horumque ramenta multis partibus interiecta campestribus, planisque locis, mireque fertilibus agris, qui plures atque magnas alebant vrbes, Megido, Salem alteram ab illa Iebusæorum, Gazer, Sichē, Apheca, Bethel cum Emorræis communem. In ARADÆORVM ditione Arada fuit, & citra Sannir montes Debir ciuitas, & cui ex siluarum densitate nomen est factum, Kiriath-Iegharim. Ex Emorræis orti PHEREZÆI. hi mari Salis finitimum spacium occuparunt, illustri inter cæteros accolas sibi parto nomine, Geth regiam vrbem, & Beth Gharaba ædificarunt & coluerūt. Horum ditio secundum mare per Aphecam vsque ad Iericho producta est. Fuit autem Iericho regia, situ, & opere apprimè munita; vrbs palmetis frequens, vnde & Palmarū ciuitas dicta. Sed præter omnes terrarum tractus, ob balsami nobilissimę arboris copiam, illi vni agro singulariter à Deo concessam illustris, ac celebris; ex cuius odoris vi atque præstantia nomen est sortita, IERICHO. Nãque Aegyptiū balsamum, quàm regionis huius, lōgè minus est generosum. Aquas olim habuit insalubres, quas postea Eliseus propheta salubritate correxit.

DE TRIBVS GENTIVM PRAECIPVIS NOMINIBVS AC DE HEBRÆIS. CAP. IX.

CHANANÆORVM nomē commune omnibus alijs vndecim gentibus, fuit à patre acceptum, & cognationis retinendæ, atque societatis, mutuique auxilij præstandi causa conseruatum; vniuersaque regio ter- Gene.40.15.
ra Chanaan dicta fuit; & communis omnium incolarū 41.3.
lingua, quam Hebræam alij vocant, Chanaan lingua appellata fuit. Sed præter Chanaan præcipua alia nomina fuerunt, Emorrhæi, Pherezæi, qui populorum, gentisq. frequentia, atque rerum etiam copia, locorumque præstantia cæteras excellebant familias, diuisisque tractibus, in suam societatem, seu municipiorum iure cōscri-
ptas sortiebantur. Emorræis enim loca mōtana, & pro- Deut.1.5.
xima campestria citra Iordanem adscribebantur. Cha- Iosu.5.1.
nanæis verò quod ab Emorræis ad mare vsque magnū Num.13.29.
producebatur regionis. Media inter hos pars, secūdum Genes.13.7.
appellatum Salis mare Pherezæorum erat. Atque inter Gene.32.30. Iosu.10.4.
Emorræorum partes Ierusalem recēsebatur vrbs; Iebusæorum, vt diximus, regia, & Hebron Ierimoth, & La-
chis, quæ regum etiam sedes fuere. Chananæorum cā- Deut.11.30.
pestria loca, in quibus & Galgal vrbs ad eos pertinuisse commemoratur. Hebræorum autem nomen non certæ cuiusdam familiæ fuit; sed commune omniū, qui cùm Euphratem flumen traiecissent, inter flumen ipsum, & mare magnum sedes sibi optauere, atque tabernacula fixere. Significat enim verbum ipsum עבר idem quod Latinis transiens, vel transmittens. atque hac significatione ad eos dignoscendos vsurpabatur, qui post primã illam gentium diuisionem è loco, vbi maiores ipsorum consederant, migrantes, flumine traiecto, in proximas regiones certis iam cultoribus & nominibus adscriptas deuenientes, aduenarum potius, quàm indigenarum iure vtebantur. Huiusmodi commigrationis primus om-
nium viam iniuit Heber, viuendi commoditatem no- Genes.10.
mini suo consentaneam quærens. Cuius exēplum imi-
tatus Thare, sextus iam familiæ nepos cum Abraham Gene.14.11.
filio in eandem regionem migrauit. deinde Abraham Gene.39.14.
ipse in Chananæorum agris hospitem agēs, duplici cau- Gene.40.15. 4.1.43.32.
sa

ſa Hebræi nomē obtinuit;& quòd è patria in Haran, & quòd ex Harā in Chanaā pertrāſiſſet. Illius etiam filij & nepotes interim dum nullas proprias obtinuerūt ſedes, Hebræi ab Aegyptijs, alijsq. nationibus appellati ſunt.

DE HEBRAEORVM PEREGRINATIONIBVS. CAP. X.

VAGI inſtabilesque diu Hebræi illi, quos diximus, varia regionum, vrbium, atque agrorum hoſpitia mutauere; neque tamen vſquam promiſſorum immemores, incertiue ſediū, neq. diutius expectatæ promiſ-
Gen.11.30 ſionis tædio affecti. Horum namque pater Abrahā primus Thare patris ſui cōſilium ſecutus, ex Vr Chaldæorum profectus, amneque traiecto in Haram Naharaim, hoc eſt, interamni conſedit; defuncto autem vita patre,
Geneſ.12.6. promiſſione, imperioque Dei ductus, in Emorræorum regiæ Sichem migrauit agros, eamque conuallē hoſpes tenuit, quæ accolis Moreh, Latino interpreti illuſtris dicta eſt. Ibidem cùm eſſet Dei nomen, & cultum palàm profeſſus prædicauit: inde verò profectus inter Bethel & Hai ſecundum montem cum familia omni ſua con-
Geneſ.13.3 ſedit. Orta autem in regionibus illis fame, in Ægyptum commigrauit; vnde poſtea reuerſus in Bethel agros, eò loci, quo antea fuerat, deuenit. ex illo etiā loco à nepo-
Gen.16.16. te Lot dimiſſus in conuallem Mamre ſecundùm He-
Gen.17.13. bron, tabernaculum, familiamque traduxit, vbi Iſmaelē ſuſcepit, & ſanctum à Deo fœdus profeſſus, circunci-
Geneſ.18.1. ſionis ſignum acceptum iniuit. Ibidē quoq. Sara Iſaac concepit, filium futuræ ſobolis, ac ſacræ poſteritatis pri-
Gen.20.1. mum ſemen. Ex Mamre profectus, ad Auſtralem plagā itinere ſuſcepto, aliquanto pòſt tempore inter Cades, & Sur habitauit, atque Geraræ ciuitatis hoſpitem illa
Geneſ.21. tempeſtate egit. In Geraræ agris Iſaac natus eſt. Hinc Iſmaele filio cum matre emiſſis, ipſe etiā in certo eiuſdem regionis optato loco, puteum ſibi legitimo pretio emptum, Bearſebagh, in perpetuum poſſeſſionis monumentum nominauit, fœdusque cum incolis, amicitiæ cauſa, percuſſit. Ex illo loco ad Moriah montem in Iebuſæorum agris ire iuſſus, fidem ſuam, periculo à Deo facto, egregia pietate probauit. atq. promiſſorū cōfirma-
Gen.23.1. tione auctior, in Bearſebagh ſeſe rurſum contulit. Vnde & poſt aliquot annos profectus in Arbagh vrbem, quæ & Hebron dicta eſt, ſeceſſit; ibidemque defunctæ vita vxori Saræ, agrum in ſepulchri ius, atque vſum ſibi, at-
Geneſ.15. que hæredibus ſuis proprium futurum publica, legiti-
10. maque tranſactione mercatus eſt. Ab Hhethæorum rege Ephron contra Mamre, vbi idem etiam è viuis cùm deceſſiſſet, ab Iſaac, atque Iſmaele filijs eſt conditus.

ISAAC poſt Abrahæ patris obitum, tabernaculum fixit iuxta fontem aquæ, in ſolitudine, quæ eſt in via Sur,
Gene.16.7. cui ab Agar nomen factum fuerat, Puteus viuentis, &
Gen.25.11. videntis; ibique duos ſuſcepit filios, Eſau & Iacob. eo in loco tandiu manſit, quoad ob grauiſſimam famem in illa regione exortam, à Deo monitus, dum in Ægyptum cogitaret, in Palæſtinam migrauit, hoſpitemque Gera-
Gen.26.1. ris egit ſub Abimelech Rege; inde à loci incolis propter formidatam diuitiarum amplitudinem, quæ magis indies homini augebatur, vt diſcederet, rogatus, atque inuidia etiam ruſticorum, & continuis ſuorum, aliorūq. rixis motus, in loca fluuio Geraræ vicina ſeſe cōtulit, puteosq. ab Abraham patre apertos inſtaurauit. Inde poſt annos aliquot profectus in Bearſebagh, tādem cōſedit, atque vicino Palæſtinorum regi, eiusque principibus rogatus amicitiæ dexteram dedit, ibidemque reliquam ætatem ad mortem vſque peregit. IACOB à Bearſe- Gen.28.10
bagh, fratris metu, matrisque iuſſu cùm fugeret, in Haran contendens, Luzam venit; cuius in agro cùm pernoctaret, diuinorum promiſſorum arcanam rationem per quietem vidit; in cuius rei monumentum, loco nomen dedit Bethel. Illinc vbi ſurrexit, cōtinuis itineribus Gen.27.45
in terram Orientalem, ideſt, in Meſopotamiam Syriā, quæ Hebraicè HARAM NAHHARAIM dicitur, Geneſ.28.2
peruenit, vbi à Laban hoſpitio ſuſceptus, viginti totos annos verſatus eſt; quibus elapſis, familia cōſtituta, ac familiari coacta re omni, in terram Chanaan reditum inſtituit, traiectoque amne, ad magni vſque montis vicina loca inoffenſus peruenit. Ibi autem à Laban ſocero ſe Gen.31.19
aſſecuto, breui tempore detentus eſt: compoſitoq. neceſſitudinis fœdere cum ipſo, ipſiusque familia, monti nomen fecit, Gilghad, ſiue Galghad. Inde ſocero vale- Gen.31.30
dicens, ad Iaboc fluuium recta via peruenit, non longè à Iordane, vbi per noctem integram luctatione grauiſſima cum angelo contendens, victoriæque compos, & ipſe Iſrael nomen diuinitus accepit, & locū Phanuel appellauit. Poſtridie vado tranſmiſſo, ab Eſau fratre obuiam veniente exceptus, & depoſito odio, firmata profeſſione dimiſſus etiam eſt. atque familiæ ex longa iam via reficiendæ cauſa, inter Iaboc, & Iordanem tentorijs fixis aliquandiu hæſit, nomenque loco à tabernaculis ipſis impoſuit Zzuchoth. Illinc ſoluens, Iordane tranſ- Gen.33.16
miſſo, in Salē deuenit, illam alteram inferiorem, quam in Chananæorum ditione recēſebamus, atque agri partem à ciuibus Sichem certa pecunia ſibi comparauit, ſuoq. iam in fundo tabernacula poſuit. Poſtea commo- Gen.34.31
tus clade Sichimorū à filijs ſuis facta, atq. Dei oraculū Gen.35.1.
ſequutus, in Bethel commigrauit; vbi ara conſtructa, religionis colendæ formam, ac rationem filijs præſcripſit ſuis, familiamque ac populum ſui nominis inſtruxit. Ex Bethel cum tota familia diſcedens, Ephratam verſus iter agebat, cùm accepto filio Biniamin, vxorem Rachel ex partu amiſit, quam eò loci ſepultā inſigni monumēto donauit. Atque aliquanto itineris ſpatio progreſſus, Gen.35.17
in Iebuſæorū agro, trans Turrim gregis tabernaculum collocauit, ibique integram nominis ſui domum conſtituit, duodecim recenſitis filijs; Ruben, Simeon, Leui, Iudah, Iſſachar, Zebulon, Ioſeph, Biniamin, Dan, Nephtali, Gad, & Aſſer; qui omnes cum patre ipſo Iſrael poſtea perpetuò ſunt appellati. Cum quibus in Hebron regionem ad agrum Mamre profectus, Iſaac patri ſuo grandæuo ad mortem vſque pietatis officia exhibuit. Ibidemq. tandiu habitauit, quoad à Ioſeph filio, Aegypti publicam rem curante, euocatus, cum tota familia, hoc eſt, animabus ſeptuaginta, Bearſebagh de illo itinere, conſulendi Deum cauſa, petiuit. Ibidē autem reſponſo accepto, monitus, ac iuſſus, in Aegyptum deſcendit, in agroque Goſſen, dum à filio exciperetur, hæſit; cum filio Thanim Pharaonē ſalutaturus adiuit. Inde reuerſus in regionem Goſſen, cum omni domo ſua ad poſtremum vſque vitæ diem egit. Mortuus ibidem, ſepulturæ cauſa, in terram Chanaan eſt relatus, promiſſiei à Deo facti hæredibus relictis duodecim filijs, quos ſuprà commemorauimus.

Libellus hic nihil habet S. Romanæ Ecclesiæ fidei contrarium, aut Reipubl. offensiuum; immò multum vtilitatis conferet studiosis sacrarum literarum, tum vt memoriam confirment, cùm quòd faciliùs intelligent quæ in hac materia sacræ scripturæ proponunt: quod attestor

Sebastianus Baer Delphius, insignis Cathedr. Ecclesiæ S. Mariæ Antuerpiensis plebanus, & Canonicus.

TABVLA TERRÆ CANAAN ABRAHÆ TEMPORE ET ANTEADVENTVM FILIOR. ISRAEL CVM VICINIS ET FINITIMIS REGIONIB. ex Descriptione Benedicti Ariæ Montani.

Babel turris
TERRA SENAAR.
Herculis ara
C A S S
Sittacena
Apollonia.
Characharta
Garamæi.
Ziguita.
Babel turris
Arbalis
Orda
Cantara.
Caricano
Bariana.
Arculepe.
Apamiao
Didigua
Chumana
Purida
Sipaiera
Babi
Collanchana.
ANCHANITIS. R.
Barsita
Dabarsa
Padan.
Chupuca
CHALDAEA.
MESOPOTAMIA.
Sinira
Maroa.
Bimatra.
Darcena.
Abana.
Barna.
Orsaca.
Arabena
ANCOBARITIS. R.
Burgara
Ediala.
Aluarus.
Bethaine.
Arbera.
Heszab.
Orsaca.
Cesana.
Telda
Zitha
Terminus terræ Isra
Colarina.
Basinaca
Regama
Niubes
Tengubis.
INGENA R
Maguda
Pharda exod. 23.
Ecbatanis
Elma.
Therata.
Deraba
Palmira.
Aueria.
CANCHABENI
NABA
GAVZANITIS.
Charras
Reg.
Niaca
Atera flu.
BATHANEA.
TRACHONITÆ. ARABES.
Chaboras. flu.
Artis
Apalmiatris
Atera.
Danama.
SACHARA
Nobe
Amaca ante Hipsia
Olibara
Barbarissus
Meluenia
Coara.
Maroma.
Casarna.
Soaria.
Astharoth
Rhyssina
Balatha
Acoraba
Gessur.
Edreghi
Ansadis
Thema.
Colibum.
Elenam.
REPHAIM.
Ombraca
Mabe
CHALCIDICA.
Riblatha.
Aram.
GESSVRI regio.
Borsana
Geza
Boghalgad.
Auoth iair
Edram.
Porsica
Amana
Barsamis
CHALIBONIAS
SYRIA DAMAS
Gilgad
Carosilla.
Ladomaria
Tolmidossa.
Ermonum
Asor
Thesbi
Aramæ Reg.
CIRRESTICA
Chalus.
Emisa
Hermon Mons
Machath.
KEDAR
Buba.
Mara
Asaphadama.
ADAMEA.
Chrona.
MACHATHI.
GIRGASÆVS.
Pieria Mons
Telbenissus.
Epiphenia.
Mamuga
CENNA
Pharphar
Sedada.
Sephama.
Stringas flu.
Beroea
Larissa.
Arphad
Fons Daphnis
Aquæ Maron
Pons Tiberiadis.
Genereth
Singa.
Heraclea
SELEVCIS.
Raphare.
Emath.
Damascus.
Reblatha.
GIRGASÆVS.
Apisoria
Orontes flu.
CASSIOTIS
Seleucus.
HETHÆVS HAMATÆVS
Cedes.
Carthe
Runa idia
Balano
Abana flu.
Abila.
Azanot
Thabor
Semro
Antiheiina.
Prima regia
Ismael.
Nabal
Aroer.
Rimon
Libanus Mons
Cophec
Antiochia
Eliopolis.
Hasor.
Cbul.
HETHÆVS
Cilicia.
ABACÆVS.
Acadim
Mallus.
Rhomus
Gabala.
Samana
Eseb.
Thabor
Pyramus fl.
Sarus fl.
Seleucia pieria
Ronsel.
Golbala.
Cedes
Cydnus flu.
Thirses.
Lamus fl.
Cyprus insula.
Helim
Orez
Bethenath
SIDONII
Calidnus fl.
Sapidon.
Dus fl.
Pons Tyri
Tyrus
Lalassida.
Anemurium.
Sidon

Caracena regio.
Toßei.
Aracena
Asia.
Teredon
Rhaon
Tigris flu.
Taxiana
Tharo
Aphana
Ichara
Batrabartha.
Blana.
halatha.
Altha.
STROLADES
ASSAPENI
Chiripha.
Rhagia.
Aminxa.
Idicara.
Iucana.
Charada.
Sacra solis
Orchoa
Iamba.
Thedum
BOCHINI.
LÆMITÆ.
CORA BANI.
Pharata.
Luma
Odargea
Sabna.
Mon tes
SOPHA NITÆ.
Didimus mons
Masanytæ.
D E S
Calana.
RAHA BENI.
Solitudo Arabiæ.
ABVCHÆI.
Libano tophiros
Balimon
Temna
Zalanis.
RA
Tebnagros
ARGEI
Beth Heßimoth
ESSITÆ
BI A
Iassa
E R T I A.
ARA
Tapana.
Ethson
Gesa
desertum unum exterminis israel.
Dapha.
B
THEA
Kariathaim
Phasgh
Maphabeth
Elmondi blathaim.
BIA.
AMALECITA.
Beth phagor
Montes Edom.
GERZI.
Aßeroth
VS
Amalek.
Sapho.
Korè.
Zepho.
Aluan.
Ebal.
Onan
Omar
Iazer.
Zaghauan.
Aholibama.
Ghatha
Manahath
Tubal.
Abana.
Rabah
Astaroth
AMON
BASSAN
Hesebon regia
Bethan.
Assar
Desan.
Taghla
Kara.
Petra deserti
Ana
Bosra
Damdan
Nahath
Dimon.
Mons Edom.
FOE THAMIDENI.
LI
Osthama.
Aran
Sabam
Sona
Quirioth.
Rehoboth
Iaghus.
Phasga mons
Zerah.
Ithran
Dedan
Edorghi
Aroer
Cophà
Horo
Betham
Beth Gamul.
Gallim.
Aroer.
Cheran.
C
Mahanaim.
Betharan
Iabok flu.
AMORRHEI.
Nebo.
Nophe.
Sarathaßai
Arnon.
IS PARS.
Heßebon.
Meidcho
Eleel
Debon.
Moab
Asedoth
Mons Hor.
Seghir.
Dabir.
Boßor.
Setim.
Cedimoth.
Abano
Nimrim
Curum.
Astharoth Karna
Seghor.
Sodoma.
Mephaath
Hermon.
Hermonim.
Iasta
Senor
mons
Gomorha.
Adama.
Seboim.
Arad.
HE Baolgad VE
Apheca
Iericho.
Arorgentium.
Maspha.
Beth araba.
Geth.
PHEREZÆI.
Vnus ex terminis exod. 21.
Has.
Almon.
SINÆVS.
Beth horon superior
Thirsa.
Conuallis illustris
IEBVSÆVS.
Ierusalem.
Eglon regia
Kariath Arbagh.
Hebron.
ים סוף
ΗΡΥΘΡΑΙΟΣ
Rubrum.
Arabicus.
sinus.
Gelboe Mont.
CANANÆI.
EMORR
Montani.
Arad
Gos zei
Achsaph
Mons Garizim
Bethel
AMORREVS.
ARADÆVS.
Apha
Ierimoth.
Sanir mons.
Carmel.
Kades Barnea.
Regia Pharam.
Cariathiarim.
Debir.
Sichem.
Gabaon.
HEVÆVS.
Magido.
Salem.
Gazer.
CANA
NÆVS.
Harma.
Hered.
Maon Mons.
Saronne montes.
Makeda.
Adullam
Gader.
Taphna.
Rimon Phares.
Lachis regia.
Accaro regnu.
Lebna.
Acchare
Gath regnum.
Gath.
Tamnatha.
Gaze regnum.
Geraris.
Rinocura Fluuius Aegypti
Pharan.
Geblan.
Beth Scon
PALESTINA
Achzib
Azothus.
Azothi regnum.
Ascalon.
Regnum ascalon.
Gaza.
Siorbanath
Baalsaphon.
מצרים
ÆGYPTI. PARS.

BENEDICTI ARIAE MONTANI

HISPALENSIS IN LIBRVM CHALEB, SIVE DE TERRÆ PROMISSÆ PARTITIONE, AD CHRISTIANOS LECTORES, PRÆFATIO.

ESCRIPTIONEM *terræ Chananæorum, quæ terra, postea, veteribus incolis ex ea expulsis, atque Israëlitis in locum illorum substitutis, ad nostram vsque ætatem Terra sancta appellata est, in suas partes, hoc est, in proprias singularũ Israëlis tribuum regiones diuisam, & ex sacris petitam historiis, atque adeo ad ipsius regionis exemplar in ipsa Syria accuratè descriptum, expressam vobis exhibemus. Quo quidem labore nostro, sacræ scripturæ studiosis neque paruum adiumentum, minimeq. vt spero, iniucundum attulimus: quæ enim sparsim, diuersisque in locis relata, atque obscuris peregrinarum linguarum idiotismis obuoluta erant, ea ipso describendi ordine ac methodo faciliora reddidimus. Vtque facilius ab omnibus intelligi possint, ea ipsius tabulæ descriptione ac pictura ante oculos vniuscuiusque sunt posita. Hoc verò tum à nobis, tum à doctissimis iis viris, qui quidem nos doctrina & ingenio longè antecedunt, qui in sacro hoc apparatu egregiam posuerunt operam, præstitum esse arbitramur; vt, videlicet, sublata, aut saltem emollita asperitate ac difficultate illa, quæ lectores, quominus simplicem sententiæ, quæ sacris in libris prima spectanda est, intelligentiã consequantur, impedire posset, ad arcanam illam, quæ iisdem sacris continetur libris, æternæ beatitudinis doctrinam facilius perueniant. Neque enim satis commodè, atque ea qua decet integritate, saluberrimus illius doctrinæ nucleus erui potest, nisi prius cortices, quibus ille contegitur, secentur. Atque is quidem labor, qui positus est in commissuris illis disiungendis ei, qui modò vtilitatẽ quæ ea, ex re prouenit, cognoscat, non gratus atq. iucundus esse non potest. eo siquidẽ omnis ea quæ est de natura rerũ, omniumq. liberalium artium ac disciplinarum cognitio continetur. Porrò eam rem præclarissimi, atque acerrimo philosophi ingenio, in summi boni definitionibus posuerunt: atque ex iis nonnulli tanti eam fecerunt, vt, non vlterius progrediendũ, sed in ea acquiescendum esse existimarint. Cùm itaque tanta librorum sacrorum sit dignitas, vt summorum hominum iudicio, non vulgaris sit eruditionis ea cognoscere, quæ ad abditam illam & penitiorem doctrinæ partem aditum patefaciunt: sine dubio constat illam alteram per se summopere esse expetendam, & hanc, sine qua ad illã peruenire nõ possumus, nullo pacto esse negligendam. Quàm verò necessaria sit locorum cognitio, quæ in diuersis sacræ scripturæ locis commemorantur, nulla historia apertè non docet. Si enim absque locorum obseruatione res gestæ narrentur, aut sine topographiæ cognitione historiæ legantur; adeò confusa atque perturbata erunt omnia, vt ex iis nihil non obscurum, nihil non difficile elici possit. Iam verò quanta terræ Israëliticæ dignitas fuerit, & quamobrem inter celeberrimas omnes orbis terrarum partes, digna semper sit habita, quæ, qualis, quantaq. sit ab omnibus cognoscatur, tantùm abest, vt breui, qualis hæc est, præfatione explicari, vt ne longa quidem oratione consequi quis possit. Illa enim in primis diuinorum promissorum cõstantiam & veritatem hominibus testatam facit: vtpote quæ promissa olim patribus Abraham, Isaac, & Iacob, qui quidem etsi in ea erant peregrini, & hospites, ac numero perpauci; tamen ad diem dictam ipsorum nepotibus est tradita: adeoque exiguo temporis spatio ab ipsis est expugnata & occupata, vt temporis ipsius breuitas non ad expugnandam, sed ne ad totam quidem illam peragrandam satis esse potuisse videatur: cùm tamen in illa vrbes ipsa loci natura, atque hominum industria munitissimæ frequentes essent. Gens præterea ipsa ferocissima, bellisq. maximè assueta, & exercita erat. opibus, diuitiisq. maximis, ac rebus denique omnibus ita abundabat, vt facilè bellũ, quod sibi ab exteris illatum esset, ad multos annos sustinere potuerit. Montibus, ac fluminibus ita erat vndique munita, vt, per quàm difficiles aditus ad eam essent: ac eã potissimùm ob causam vim hostiũ à suis finibus arcere, eorumq. conatus comprimere facilè poterat. Quid quod vnius ac triginta regũ consiliis & copiis vnà coniunctis defendebatur? quorum omniũ regum repentina atq. inopinata mors, cum ingenti populorum clade coniuncta illud apertè significauit, omnes quantumuis maximos hominum conatus, maximas opes, maxima imperia quæ sceleribus vi atque iniuria nituntur, repentino aliquo casu, iustissimo Dei iudicio imminui, dissipari, & ad nihilum redigi: & quominus id eueniat, nulla hominum prudentia, nullis consiliis, nullis opibus prouideri posse. docetque illud præterea, nullam omnino tantam esse difficultatem, quæ, quominus Deus, ne minima quidem ex parte suis stet promissis, efficere possit. His & illud accedit, tanti illam regionem olim factam esse, quòd vna ex omnibus orbis terrarum partibus diuinæ requietis nomen obtinuerat, atque inter terrena Dei promissa, erat singulare quoddam eius quietis exemplum, qua quiete pii homines, post absolutam hisce in terris peregrinationem, in regno Dei fruentur. Atque vt illa eos qui & vocati fuerunt, & vocanti Deo crediderunt, ac eius voluntati obtemperarunt, excepit; ita quoque hæc, quam intentis intuemur oculis, in qua Christus morte & inferno debellatis, regnat, eos omnes qui & labores patienter tulerint, & inuicta animi fortitudine atque constantia ad propositum sibi præmium recto contenderint cursu, lætos tandem ac felices excipiet. Sed inter tot illius regionis præclaras laudes, ac testimonia, vel hoc vnicum sua præstantia reliqua omnia longè superat: primos, videlicet, euangelii nuntios, quod euangelium per totum terrarum orbem dispergi, disseminarique debebat, in ea primùm esse auditos. In ea summus ille hominũ seruator Christus est natus, in ea creuit, in ea ipse verus Deus hominibus se quoque verum hominem conspiciendum dedit: in ea admirabilis, atque diuinæ suæ

virtutis signa edidit propè innumerabilia: in ea munus à patre sibi datum, cuius conficiendi gratia ipse in mundum venerat, vt scilicet, communi omniũ hominum saluti sua morte consuleret, expleuit. In ea denique ea omnia præstitit, quibus mundo se verum esse Dei filium, atque illum, cuius frequens sacris in literis fit mentio, patefecit, idque certissimis signis atq. argumẽtis comprobauit. Ex eaq. adeò terra sacri præcones euangelij in omnes terras distributi sunt, atque has quidem omnes ob causas, quamplurimi homines Christiani operæ se pretium facturos esse sunt arbitrati, si, omnibus viæ periculis spretis, ac laboribus, ad eam adirent: cùm ipsa nimirum, maximum miraculum & perpetuum quoddam sit monumentum omnibus miraculis abundantissimum. Eorum autem qui pietatis causa illò sunt profecti, nemo (vt opinor) adhuc est inuẽtus quem laboris, temporis, ac sumptus eam in rem facti adhuc pœnituerit: quinimo, quamplures ipse & vidi & noui qui, cùm eorum locorum sibi in mentem veniebat, eaque quæ ipsi viderant, commemorabant: mirifica quadam delectatione afficiebantur. Vidi præterea quosdam alios, eosque viros eruditissimos, qui non bis aut iterum, sed sæpius eò contenderunt, atque hi quidem quò frequẽtius eò proficiscebantur, hoc maiorem se suis ex peregrinationibus fructum capere suis mihi verbis sunt testati. Sed quoniam omnes, diuersas ob causas illuc proficiscendi facultatem non habent; tamen nihilominus, quia non parum refert eos qui sacræ scripturæ studijs sunt dediti, illam & singulas eius partes pernoscere; pro nostra, quantulacunque ea est, industria, ex accurata sacrorum librorum lectione, eam, demptis locorum periculis, ac laboribus, lectori conspiciendam exhibemus, indéque sumpsimus initium, vbi Israëlitæ ab Ægypto profecti primùm per annos quadraginta mansiones suas collocarunt, interim dum in promissam sibi terram perducerentur. Quarum mansionum descriptiones, cùm non ita vt par est, accuratè tabulis repræsentatas esse animaduerteremus; operæ pretium nos facturos esse existimauimus, si veram ac germanam eius tabulam, ad illam ipsam, quæ in ipsa Palæstina, vt diximus, depicta est, expressam, & ex sacræ scripturæ descriptionibus petitam, atque adeò eam, cuius aspectu primum caput Deuteronomii, alioqui subobscurum, ac subdifficile intelligi poterit, vobis exhiberemus. Vale Christiane Lector: tuisque apud Deum precibus nostris hisce faue conatibus. Dat. Cal. Martii. M. D. LXXII. *Antuerpiæ.*

BENEDICTI ARIAE MONTANI

HISPALENSIS CHALEB, SIVE DE TERRÆ

PROMISSÆ PARTITIONE, LIBER VNICVS.

מסעות *Siue de itineribus*, CAP. I.

ANNIS ferè ducentis viginti postquam Israël descenderat in Ægyptum, diuinæ prouidentiæ singulari beneficio amplificatus, ad eũ sobolis numerum deductus est, qui expugnandis, occupandis, colendisq; promissis sibi agris esset idoneus: ita vt illa populi frequentia, ex octoginta duabus animabus, ad virorum plusquam sexcenta & tria millia, & quingentos quinquaginta sex, præter fœminas & pueros, & præter tribum Leui aucta, ijs qui de diuinis promissis rectè sentirent, spem facere posset futuræ propediẽ migrationis, in paratas iam olim à Deo sedes: id quod
Act.7.34. Moyses intellexisse visus est, cùm, relicta aula, in qua educatus magnificè fuerat, fratres suos filios Israël (proximæ iam salutis significatione) animaturus inui-
Exod.2.16. sit. Sed suorum ingrata stultitia repulsus, atque regiæ irę declinandę causa ex Ægypto profectus, in Madian sese contulit; ibique per quadraginta annos exul, ministri publici filia in vxorem ducta, soceri sui pastorem
Exod.4.26. egit: quoad Dei mandato legatus Ægyptum repetiit, fratremque suum Aaron in monte Dei sibi obuiam factum, allocutus, communicato consilio, commissam sibi legationem multis actionibus & grauissimis peregit. Tum verò victo Ægyptiorũ rege, populoq; ad extremũ periculum vsq. vexato, & ex diuina inspiratione iure belli præda capta, & spoliis collectis Israëlem liberum & incolumẽ eduxit decimaquinta mensis primi anni ferè bis millesimi quadringẽtesimi quadragesimi
Exod.12.37. octaui ab orbe condito. Fuerat aũt Israëlitarũ hospitiũ toto hoc tempore in terra Gossen, cuius præcipua vrbs Rahamesses dicebatur. Vnde primùm profecti, contẽ-
סכות ti itineris recta via venerunt in Soccoth Ægypti partẽ, cuius cultores antra & casas pro domibus subeũtes nomẽ loco fecere: eos Græci Τρωγλοδύτας dicunt. Ex So-
Exod.13.21. איתם choth in ETHAN venerunt, qui Arabum solitudini proximus locus est, neque idem à Chananæorũ terminis lõgè distãs, quos breui pertingere possent, nisi Deus decretæ in Ægyptios vltionis expediẽdæ causa, iter ad ortum flectere, atque ad Mare iuncosum contendere iussos, in angustum deduceret locum, cui PIHAHIROTH nomen postea factum videtur ex vtriusque populi indignatione, nempe Ægyptiorum in Israëlitas,
Exod.14.1. & Israëlitarum in Moysen, à quo se in necem traditos existimabant, conclusi nimirum inter mare & montem Aquiloni dicatum, cui Baghal-saphon erat nomẽ, & arcem Migdol, atque hostem ipsum, quem à tergo habebant. Ex PIHAHIROTH mari transmisso, hostibusque omnibus, qui in aquis perierant, liberati, trium dierum itinere per solitudinem SVR iter fece-
Exod.15.23. מרה runt, aquarum inopia affecti, quas tandem in MARAH nacti, cũ amaras esse deprehendissent, ligno per Mosen ex Deo monitum iniecto, dulces hauserunt. Ex Marah in Elim processere amœnum locum, aquarum fontibus duodecim, & palmis septuaginta insignẽ. Inde in
סין desertum SIN, quod à rubis, arbustorũ genere, ibidem frequẽti dictum videtur. vbi cõmeatu defecti, quẽ ex
Exod.16. Ægypto exiguũ detulerãt, nouo genere cœlitus demissi cibi, quod MAN ipsi ex admiratione vocabant, pasci cœpere: eoque victu quadraginta integris annis vsi
דפקה sunt cõmodissimo. Illa autẽ solitudine relicta, per Da-
אלוש phca & Elus, in quibus aliquandiu hæserant, tentoria
רפידים fixere in Raphidim. illic importunè efflagitatam aquã
Exod.17. diuina liberalitate obtinuerunt, ex rupe à Mose percussa repentè erumpentem; cuius copia, consecutis ipsorum itinera perpetuis riuis, nunquam amplius caruerũt. tractui omni nomẽ Horeb mons dederat, ab ariditate ita vocitatus, in Amalec Gentis ditione situs. loco verò ipsi rupis stagnantis nomen à Mose est inditum, Mazzah & Meribah, à iurgio populi aduersum se inito, atque à tentatione in Deum impiè cœpta. Eodem loco Iosue cum Amalec aduersum bellum mouente, pugnans, victoria potitus est per Mosis in monte adorantis preces, Dei instructus auxilio. Eius victoriæ auctoritatem & perpetuas contra Amalec inimicitias, ara ibidem à Moyse extructa posteritati etiam testata est. Ex *Raphidim* profecti initio tertij רפידים
iam mensis postquam exijssent ex Ægypto, in Sinai Exod.19.
desertum deuenere: ibique diu hærentes, leges à Deo acceperunt. Ex *Sinai* tribus itineribus in locum deue- סיני
nere, qui ob cladẽ è cælo acceptam, propter funestas Num.10. & 11.
carnium quas concupierant epulas; *Sepulchra concupiscentiæ* dictus est. Atque hæc prima migratio fuit חצרות
Arcę & tabernaculi. Ex hoc loco in *Haszaroth* profecti sunt, vbi dissidium à Maria aduersus Mosen excitabatur, quam lepra immissa Deus est vltus. Ex illis Sepulchris in *Rithmah* solitudinis partem genistis innatis רתמה
refertam, quod ipso indicatur nomine: Ex Rithmah in Num.33.
Remon Phares, vbi maligranati aperto fructu copia inuenta fuisse videtur. Ex Remon-phares profecti, castra רמון פרץ
metati sunt in *Lebnah*, Albionem Latinè dicere possimus: terræ namque faciem albam fuisse nomen ar- לבנה
guit. Inde soluentes, in *Rezzah*, solo ex roribus assiduis רסה
vdo, tabernacula fixẽre. Ex Rezzah egressi, venerunt in *Kehelathah*, quod coactionem interpretamur: ibi enim קהלתה
angustiori loci spatio coacti in breuius fuisse videntur, arctèque coniunctis tentoriis consedisse. Proximam post Kehelathah, prospectus pulchri mons, illis mansionem dedit, qui ab elegantia *Mons Sepher* appella- הר שפר
batur: inde verò in locum, qui à tremore *Haradah* vo- חרדה
catur, deuenere. ex Harada profectos *Macheloth* ex- מקהלות
cepere, iniqua, vt interpretari possumus, loca, neque totius simul populi capacia: quam ob rem in plures turmas segregatos considere opus erat. id enim vel nomẽ ipsum significat. Post hoc verò in depressam & profundam vallem deducti sunt, cui *Thahath* nomen, situs תחת
ipse fecerat. hinc soluentes, in *Thare* venerunt, locum תרח
à fragrantia sic dictum. vnde etiã & alio excepti sunt, cui suauitas nomen *Methca* conciliauit. inde verò in מתקה
Hesmona reducti, qui locus Ægyptum à Chanaan re- חשמונה
gionibus diuidebat. illinc profecti ad montes deuenẽre *Moseroth* dictos, ex quibus vnus Aaronis obitu præ- מסרות
cipuè memorabilis est: vidẽtur autem ibi eruditi etiã fuisse Israëlitæ, exemplo illius Pontificis, qui, antequã promissam iniret terram, sublatus è viuis fuit, nimirum offensæ veteris reus. Ex his montibus profecti, *Bene-* בני יעקן
Iachan appellatum ex possessorum nomine, agrum petierunt. ex illo autem in montem deducti sunt, cui ex naturæ felicitate nomen inditum fuit *Gidgad*. inde חר הגדגד
profecti *Ietebatha*, locum, vt vox indicat, palustrosum, יטבתה
& inundãtem tenuerunt. Vlterior illis *Hebrona* fuit à עברונה
transitu superioris, vt conijcere ex verbo possumus, dicta, Illinc vbi soluissent, mare ipsum, vnde iam olim exierant, reuisere coacti sunt itinere vsque ad *Asiongaber*, qui maris portus erat, producto: ex eoque loco ite- עציון גבר
rum ad Aquilonẽ contendentes, in desertum *Sin* dedu מדבר צן
cti, ad *Cades* manserunt. Ex Cades profecti, montem קדש
Hor tetigere in extrema Edom ditione, in eoq; mon- הור ההר
te Aaron vita defunctus est, quadragesimo anno post exitum ex Ægypto, quinti mensis die prima. Ex monte Hor

צלמונה te Hor, post Aaronis curatas exequias profecti, venerũt in *Salmona* vmbrosum locum: ex quo in *Phunon* per- פונון
rexêre, cui loco prospectus nomen dedit. atque ex
אובות Phunon soluentes castrametati sunt in *Oboth*, quod
nomen ex loci specie inditum, vtres significat. Inde in
עיהעברים Moab fines deuentum ad colles qui *Ieabarim* ex eo
dicti videntur, quòd illis transmissis Moabitarum di-
דבון גד tio concluderetur. Collibus illis profectos *Dibongad*
excepit, quod prosperam fortunam Gentis vocabulo
עלמון sonat. Inde porrò in *Helmondeblathaim*, quod duarum
דבלתים caricarum absconsionem significat, castra mouere: at-
הריעברים que ex illo loco montes petiere, *Abarim* à transitu di-
ערבתמואב ctos è regione Nebo. Ex Abarim spatiosos tenuere cã-
pos, quos à gente, cui addicti fuerant, *Planities Moab* di-
ctitatos legimus. ibidem nullo certo loco commorati
sunt, sed breuibus itineribus nunc hanc, nunc illã par-
בית tem occupabant, à loco *Beth-haiesimoth* dicto, vsque ad
הישימות tractum Sitim, ab earum arborum copia vocatũ. His
planicribus locis sese interim continuêre, dum Iorda-
nem ex Dei oraculo traiicerent.

SVMMA TERRÆ DESCRIPTIO. CAP. II.

Gen 27. & 28. Ios 3.4 Deut. 1.1. 23. OMnis ex antiquis promissis adscripta Israëlitis regio quatuor insignibus terminis definita est, ab ortu fluuio Euphrate per montes Galaad ad Iordanem vsque, qua flumen in mare Salis influit, & ipso mari, quod Salis appellatum esse docuimus; per Ascensum scorpionum vsque ad Cades barneah communia cum Edom confinia habuit. inde verò flexo termino per Adar & Hasemona ad vsque fluuium Ægypti dictum, meridiani regionis fines statuebantur cum ipsa fluuij ripa, vsque ad magnum mare producti. Occidentale latus maris littus continuum clausit vsque ad Sydonẽ. inde verò ad ortum conuerso cursu ad mõtem altissimum, cui nomen Libano fuit, terminus Aquilonem spectabat, qua mons ipse longè producitur per Emath ad terminos Sedada, & deinde ad Sephona & Ennom vrbem. Quanquam verò ad Euphraten flumen promissæ olim ditionis locus proferebatur; tamẽ ad Dauidis vsque regis ætatem nullus ex Israëlitis eas regiones expugnauit, quæ à Iordane per Libanum ad Euphraten pertinent. Nam postea Dauid Arã Soba rege Adar-ezer superato, sub iugũ misit, & Aram Damasci regem quoque cùm vicisset, in ipsa Damasco milites præsidiarios constituit: antea verò quã loca illa vltra Iordanem in Israëlitarum ditione essent, terminus orientalis ab Enan ad Sepham, ad Ribla, atque ad fontem vsque, quem Græci Daphnim dixêre: inde verò flumẽ Iordanis decursu suo terminos ab Ortu in mare Salis finiebat. Omnis itaque regio, quæ inter Iordanem & mare, atq. inter Libanũ & Ægypti fluuium iacet, Chanaan olim dicta, in possessionem filiis Israël concessa fuit, & occupata atque obtenta maxima antiquorum cultorum parte Iosue duce, vel interfecta vel depulsa, paucis exceptis, qui postea negotium nec leue nec breue Israëlitis fecerunt. Aliàs etiam Israelitarum termini paulò latiùs, sed ferè in idem recidente ratione definiuntur à mari rubro vsque ad mare Palæsthinorum, & à deserto ad fluuium vsque Euphraten. Regio ipsa latior est vltra triplum, quàm vbi longissima est. Namque à mari ad Iordanem trium dierum iter, ad summũ constat, atque in summa à Ioppe portu ad Traionos montes sexaginta millia passuũ cõnumerantur: mediũ autem ferè hoc spatiũ Iordanis interfluit. A Libano autem ad fluuiũ Ægypti compositis itineribus octo, vix pertransiri spatium est. Ideoq. cùm de magnitudine regionis integrè agitur, ab Aquilone ad Meridiem mensura ducitur, siue à Dan vsq. ad Bearsebagh, centum & sexaginta passuum millibus, à se inuicem distante vtroque loco. Montes habet præcipuos Hermõ ad Orientem, & Thabor ad Occidentem, eosque maximos & editissimos, quorum alij vel brachia, vel partes, vel ramenta sunt. Nam Ebal, Beth-horon, & Mispa siue Masspha, & Bethel ad Hermon, Gelboe, Gerizim, Sarona, & postremus, ac mari proximus Carmel, ad Thabor referuntur. In maximis illis montibus leones, lupi, cerui, vrsi, aliæque feræ cubilia, latibulaq; habent.

1 Par 18 3. Num. 24. Ezech 37. & 38. Exod 23.30. Psal. 89.15.

Terra omnis, quamuis non ita magna, tamen quia fre- Exod. 38.
quentibus montibus, vallibusque referta, ijsque omnibus summa fertilitate nulli terrarum angulo cedentibus, multis alendis vrbibus, & oppidis, ac pagis ferè innumeris, satis cõmoda oportunaque adeò est, vt gentili ipsorum cultorum dicendi more, lacte ac melle fluere dicta fuerit. Vicinos habuêre ab ortu Madian & Amalec, & cæteros Ismaëlis filios, qui Oriẽtis populi ab incolis huius regionis vocabantur; ab occasu Palæsthinos infensos perpetuo hostes; à meridie Arabes & Ægyptiorum vltimas terras, ab Aquilone Sydonios & Emathæos atque Aram Damasci.

DE DVABVS TRIBVBVS REVBEN, Gad & dimidia tribu Menasse.

SEON Amorrhæus genere vltra Iordanem ditionem occupabat, sub rege Amon victo expugnatam: Is enim ex familia Rephaim, montana loca secundum Iordanem tenebat, qua Hermon tenditur, vrbesque Astaroth & Edrai regias in illo montium tractu, vnde
productis finibus ab Aroër vrbe secundum Arnon flu- Num. 21.
minis ripam sita, multas atque magnas vrbes obtinuit, regiam postea sibi constituit Hesebon. Huic proximus cõsidebat Og, cui omnis terra Bassan regnum erat. fertilissima autem vtraque regio fuit, & armentis pecoribusque alendis apprimè opportuna. Hi autẽ duo reges ab Israëlitis, quorum iter impedire magnis in expeditionem productis copijs tentauerant, victi, occisi, regno atque opibus omnibus expoliati sunt. Illorum verò regionem omnem duæ Israëlitarum tribus Reuben & Gad, cum dimidia Manasse sibi propter pascuorum commoditatem exoptatas, Dei beneficio obtinuerunt. Etenim Reuben totum regnum Seon; Gad
verò & Manasses parti, id quod præterea erat Seon re- Ios. 2.3
gis vsque ad Bassan ad habitandũ est concessum. Igitur Reuben tribui, Aroër prima vrbs, sortisque suæ terminus à meridie contigit, ad Arnon fluuij ripam sita. Ab Aquilone verò extremam magni nominis vrbs Hesebon regia fuit, ab occasu Hermon montes, qui Iordani adiacẽt flumini, atque ab Ortu Edom regiones atque Arabum solitudines. Hi etiam latam at-
que fertilem vallem inter Hesebon & flumen sortiti Ios. 13.14.
sunt. vrbes habuêre prçcipuas, Aroër, Iahassa, Medeba, Num. 32.
Misor, & Bagal-meghon, non procul à torrente, qui ex Edom montibus erumpens in mare Salis defluit. Præterea Chiriathaim, Mephaath, & Beth-iesimoth, Cedimoth, Iethson, Lassa, & sitam in campo Bosor, Sarath, Asar, Sebama & Phasga, Bethphegor, Asedoth & Hesebon regiam, & quæ inter torrentem atque Edom montem campestres vrbes appellabantur; ab illis autem illæ vrbes partim instauratæ, partim conditæ fuêre, aut alijs nominibus appellatæ, Hesebõ, Eleale, Chiriathaim, Nabo & Bagal-Meghon. Tribus autem Gad communes cum Reuben terminos à Meridie habuit, ab occasu montis Hermon partẽ, qua Iordanis defluit, perpetuã vsque ad terminum maris Chinereth, ab Aquilone dimidiam Manasse tribum, ab Ortu verò eos montes, quibus Edom atque Arnon regiones ab Arabũ vasto tractu dirimuntur. Vrbes præcipuas habitauit in ipsis propè finibus Debir, Aroër alteram ab illa Reubenitarum, & huic oppositam Rabba, Iazer, Mahhanaim, Esebon, & Mispha, Ramoth & Aram & Socoth, in media autem regione, atque in vallibus ipsis Saphõ, Phanuel, Bethanim, & in mõtano loco sitam Ramoth Betharam & Beth Meurah. Quæ verò ab his extructæ memorãtur, illæ sunt; Dibõ, Ataroth, Aroër, & Roth, & Sophan, & Iazer, & Iibga, & Bethmeura, & Betharan,

Filiis

Filiis Machir, hoc est, dimidiæ tribui Manasses, cæteri
Iof.13.29. omnia loca adscripta, inter Basan & Ará Damasci iacét, initio à Mahanaim sumpto, quibus postremæ secú dú terminos vrbes fuerunt, Ephron, Iassan, & Astaroth, Iabes Galaad, Edreghi & Bosra, Bagal Gad, & Hermonim. Horum ditionis erat omnis ille ager saltusq; Basan celeberrimus, & ad rem pecuariá exercendam maximè opportunus & cómodus, & dimidia pars mon-
Num.32.39. tium Galaad, quæ in occasum prospectat. Ex filijs etiam Manasse vnus Iair, victam à se bello atque occupatam Basan agri partem, quam diximus, septuaginta oppidis captis, atque instauratis frequentem reliquit, quas de suo nomine Hauoth-iair appellauit. Alius autem ex Manasse liberis Noba dictus, expugnatæ à se vrbi Canath, nomé etiá indidit suú Nobab siue Noba.

TERRÆ DIVISIO IN OCTO TRIBVS ET DIMIDIAM, ATQVE TRIbuum singularum descriptiones.

IVDÆ SORS. CAP. III.

CITRA Iordanem fluuium quidquid terræ ad magnum vsque mare iacet, octo tribubus & dimidiæ per sortes diuino oraculo adscriptú, atque Eleazaro sacerdote & Iosue duce ministris distributú est. Prima autem omnium Iudæ sors educta est, cuius, in descripta terra, fines hoc modo constituti fuére. Ab ortu mare quod Salis appellatur, qua littus porrigit ab ipso Iordanis influentis ostio ad extremum vsque finé, possessionem illam à Moab atque Edom dirimebat. hos enim vicinos illa ex parte Iudas habuit. deinde verò a maris extremo littore paululum producebatur tractus ad vicinam vsque Hor montis solitudinem, non longe ab Arad vrbe, inde ad meridiem versus, atque ab ortu ad occasum procurrens, omnibus illis montibus, quos vno nomine Hor dictos, plura deinceps distinguebát nomina opponebatur. Sunt auté præcipua nomina, Cades Barnea, mótis & vrbis in eo sitæ, & Maon mós, & Pharan atq. Sinai, tandé cum decursu fluuij Ægypti, siue Sihor in mare magnum descendit: terminus hic à meridie est. Ab occasu verò maris magni littus vltra portú cui postea ex vrbe iuxtà condita Ioppe portus nomé fuit. Ab Aquilone tractus omnis, qui inter mare magnum & Iordanis ostium est, sed obliquo & fere tortuoso fune definitus. Primùm nanque per Iaphiæ montes translatus, penè rectè ad Saronæ montes procedit: deinde Ypsilon literæ modo ad dexteram diductus rectus etiam procurrit vsque ad obiectos etiam montes, qui cultoribus Ephron montes dicti sunt, ab hisq; deflexus aliquandiu ad Austrum tendit ad lacum vsque Nephthoah dictum. à quo rursus ad Ortum contendens, per obiectos montes traductus, ad Iordanis vsque ostia perferebatur. Precipuas in finibus ipsis vrbes habuit; in orientali Bethagla, & post torrentem Agallim, Apheca & Engaddi, quæ alio nomine Hasasonthamar
Cant.1. à palmarum præstantia & copia dicebatur, eratq; locus copher & balsami fertilis; deinde ea quæ ciuitas Solis appellabatur, & Acrabin à montiú nomine dicta. à meridie verò postremas habuit vrbes, Cabseel, Eder, Iagur, Cina, Dimona, Adadah, Cedes ab Amorrhæis quó dam conditam & inhabitatam, Assor, Iethnan & citra Gozeos montes Ziph, Telem, Beatol, Asor noua, Carioth, Gesron, Amat, Sama, Molada, Asergada, Hassemon, Bethpheleth, Hasar-sual, Bersabee, Baziotha, & Baala, & Im, & Essen, Eltholad, Cesil, & Harma, & Siceleg, Medemena, Sensena, Lebaoth, Selim, Enrimon. Ab occasu secúdum maris littus, vrbes Iudæ sorte obtigerant, postremæ Palæsthinorum præcipuæ, quas aliquando expugnauére, iterumq; amisere, Gath, Gaza, Ascalon, Aczib, Azotus, Iebneel, Iesan, & post longum tempus condita in portu Ioppe. Aquilonari in termino sitæ fuerunt; Iebneel inter mare & Bagalæ montes, qui alio nomine Iaphrah montes dicti sunt, Tamna ante montes Iarim, Bethsemes, à solis vi sic appellata, Cheslon & Bagala, alias ob syluarum magnitudinem Chiriathiearim dicta, Zachariæ prophetę filii Ioiada sacerdotis patria. & iuxta eam vrbem Gigath, in qua arca fœderis aliquandiu fuit: qua verò terminus ad Ephron mótem flectitur, Sonan, post quam lacus Nephthoah erat: deinde iuxta montes amœnissimis hortis illustris vrbs, cui nomen fons innatus fecit Enganim, pòst Ciriathsepher Debir appellata, postquam ab Othoniele Calebi nepote capta fuit: vlterius Iebus, quæ & Salem & Ierusalem dicta, in montibus sita, ab ortuque monte oliuis consito ornata. inter vrbem & montem Cedron torrens decurrit. deinde est conuallis filiorum Enó, & fons Rogel, & fons Solis, & vallis Achor, & rupes Bohen à filio Reuben dicta, & Betharaba, & Bethagla vrbes. At verò interiores vrbes habuit Iudæ tribus, peragratione ab Ortu cœpta, Bethlehé, paruú oppidum, sed clarissimorum virorum natalibus insigne, Abesan Iud.12.9.
iudicis, Booz, Isai & Dauidis regis; maximè verò Iesu Ruth
Christi; & Turrem gregis, Betharaba, Betharath, Ziph, cui desertum vastú adiacebat, Modin, Sior, Nephsan, Izraël, Bethsura, Thecua, saltubus & syluis, pastorumq; frequentia celebris; magis autem clara Amosi vatis natali solo, Hebron, Egron, Lucdar, Ianoa, Acaim, Esan, Memra siue Menra, Thamna, Gaba in Gozen monte sita, Othan ad radices Carmel, quæ pars Gozen montis vinetis consita fuit. Nephsan, & ciuitas quæ Solis dicebatur, Harama in monte posita, vnde & nomé accepit, & superius etiam Hasargad non longè à specu magno, quæ Odollam spelunca est appellata, & Hassenum, Adulam, Socho, Bethul, Dan, Anab, Beth-pheleg, Gilo, Iether, Cesil, Dabir, Ciriath-senna, Elthola, Hasarsusal, Bagala, Hasar Soghal, Aman, Magdalgad, Hadassa, Adelasa, Bethharama, Bethiephiboth, Cheboc, Sama, Baloth, Siselec, Leheman, Masseph, Iectel, Chaim, Bethmarchaboth, Ain, Molada, Delean, Zecho, Thaman, Saraim, Adithain, Saroen, Gederoth, Bala, Iagor, Maceda, Gethremmon, Bane, Baala, Iethla, Remmon, Bethlebaoth, Labana, Ether, Gericon iuxta lacum, Elon ab vlmorum copia sic dicta, & Aialon, Athar, & Sersena, Tamna, Ieptho, Elon, Aeron, Themna, Baschat, Maama, Bethdagon, Gethela, Lachis, Asan, Esna. Chebon, Gederothaim, Salabim, Zanoab, Arna, Gera, Sabag, Secron, Aracon, Lebna, Nesib, Aczib, Maresa, Asthaoth, Asen, Cesil, Gerara, Sur, Iehud iuxta Baala montem, Acharon, Aczib, Ascalon, Baala in extremo termino, Iania supra Ioppen, Enrimon, non procul à fluuio Ægypti malogranatis nobilis & Setim. Fuerunt preterea aliæ vrbes & oppida plura in hac tribu vel olim condita, & posteà amplificata, vel à nouis incolis constructa. Atque hactenus Iudæ tribus sors, quæ ad Austrum omnis erat, peragrata à nobis est. Latissimam omnium partem hæc tribus sortita est, Australem, vt diximus,
totam: vinetis & pascuis locis frequenté; ideoq; iuxta Gen.49.10. Iosue 15.
oraculi sortem vino ac lacte abundanté, munitá multis Iudic.1.
in locis naturæ opera. fuerat olim Chananæorum, Pherezæorum, & Iebusæorum ditionis. Quanquam verò prima & antiqua Iudæ tribus ratio, hoc quem descripsimus modo habuerit; tamen populi crescentis cultura, & temporum decursu multis partibus & locis mutationem & incrementum aut ornamentum accepit, vnde in alijs auctorum scriptis, præter Iosue, qui distributionem primam definitam reliquit, multa obseruauimus, quæ operæ pretium facturi videmur, si lectoribus breuiter indicaremus, vt aspici, cognosciq; dignissima. Illud autem præfari principio placuit, auctores omnes, qui post discessionem Iudæorum & Israëlitarum scripsere, maximè qui ex alia gente fuerint, aut qui postremis temporibus post Babylonicam transmigrationem de his regionibus aliquid disseruére, ferè toti regioni, in nouem quondam tribus diuisæ, Iudææ nomen vel Palæsthinæ vel Syriæ Palæsthinæ adscripsisse, aut diligentiori partitione in tres tantùm prouincias

diduxisse Iudæam, Samariam, & Galilæam. Deinde non omnibus locis suum sitũ exactè à veteribus fuisse adnotatum. Igitur quæ post mortem Iosue varijs tẽporibus commemorata adnotantur, sunt; Medemena, eademq; Memnonis proxima Hazzab, & Bethdagon non procul à Iamia, & Gabaath, Ceilæ adeò vicina, vt Habbacuc vatis sepulchrum, vtraque sibi vendicet; Halul villa Hebron proxima, & Eschol vallis cum torrente; Theorah oppidum, de quo iam diximus, & saltus vasti inter Ierusalem & Engaddi, in eoq; agro Asphar lacus, & super Thecuá ad Ortũ Ieruël vallis, Beth-anabal, & Aorabi in terminis Iudęæ ad Orientẽ & Arath non longè à Cades agro, cuius regem infestum Israël aliquãdo sensit, ibidemq; Barath, Arith in Daroma locus Dauid præsidio insignis, & iuxta eum Asthemech, & in agro Ierusalem Bethsam siue Asam vicus. Puteus siue fons videntis me inter Cades & Arath, Bare siue Bera siue Beroëa vrbs inter Ascalonem, Azotum, & Ierusalem, quæ Ioathan filio Ierubaal latebras dedit, Abimelech fratris sæuitiam fugienti, & in eodem tractu Baaldezel vicus iuxta Bethsemes siue ciuitatẽ Solis, Berat Bethur, & Bezech Palæsthinorum siue Bezedim & Challis vrbs, & rupes Ethan, vnde Samson ad Philisthæos demissus est, & prope rupem Ebezinthia locus, & Phatura villa nõ longè à Gaza & Sephir prope Ascalonem, Besseron, quæ posteà Bethsura, Ierosolymorum præsidium ad vallem Rephaim in montibus situm. Bethacaris, Syriacè vinearum domũ significans, inter Besseron & Ierusalem, eadem corruptè Bedus Carith & Bergazura, & Dessan castellum ad Aquilonem vrbis, & Carnea vicus decem millibus passuum longè ab Ierosolymis. In Gerara agro Beer Dan, ibidem Gerara metropolis dicta, & Gurbaal, & vallis ipsa magna Gerar, & putei Iacob multi in ea valle. Inter Ierusalẽ & Iericho, Bethagan qua fugam in desertũ Sedechias petebat, & Lacabus vicus in agro Ierusalem, & Salem contra ortum Ierusalem in tractu ipso atque vicinia Ierusalem, Bethania villa ad Austrum montis oliuarum duobus passuum millibus ab vrbe distans, & secus villam Bethphage, inter quam & vrbs collis est montis, & Turris gregis siue Geder nõ longè à Bethlehem Ephratha, monimẽtum olim sceleris Reuben aduersus paternæ domus pudicitiam admissi. Hîc pastoribus angelus Christum nuntiabat natum, in eadem regione Rama locus inter Techoá & Hebronem Gabrata sepulchrum Rachelis sortitus locus. In agro verò Hebronis Luza & Ogysoi regio Cananæorum olim vbi Agar Abrahę locata dicitur. Et Malatha vrbs & Maseroth, vbi aliquando Dauid in speluncis latuit, ibidẽque Siphemoth locus: & Abel Misraim, id est luctus Ægyptiorum. Et Asedoth siue Asdoth locus: in ea regione Enacim fuerunt, quorũ reliquiæ in Gad & Asdod mansere. Ad fines Australes, Petra vrbs antiqua, alia ab Arabum Petra in Ægypti confinio. Param desertum in ambitu Maon & Carmel montium ad Austrum spectabat. Sunt & alia minoris notæ loca, tamen vel cõmemoratione, vel rei in illis gestæ monumento celebrata, vt Bethsalisa in Tamnitica regione, & Bozor torrens ad Austrum Siceleg. Post Chiriathiarim sunt castra Dan versus Ierusalem, quorum etiam nomen est Bethmaacha. Nobe etiam vrbs fuit sacerdotibus adscripta, inter Ramath Beniamin & Ioppen, quæ Saulis in sacerdotes crudelitatem testata est. In agro Maresa vallis fuit Zaphatha; alijs Sephala dicta à depressione; eadem etiam Rephaim vallis dicta; in eadem valle Adiada vrbs. Apud Bethsemes locus castrorum Philisthijm indicabatur Aphech nomine. Ebenhazer lapis adiutorij dictus prope Bethur. Circa Mare Salis Sohar est, siue Sehor, quam Lot Sodomiticum incendium fugiens, petiuit. Iuxta eam ad Aquilonem fuit Nimrim siue Benamrim, & in Iudæ montibus, qui ad Seir ascendunt, ad vsque Baalgad erat mons Lenæus dictus, Casphim vrbs munitissima super Iabniam ad ortum in Dan tribu, atque in eiusdem tribus termino occidentali, Eleutheropolis, quam Elthola quondam dictam putamus, itinerarij Hieronymiani notatione insignis: in eadem tribu Dan ad Ortum versus Ierosolymam M[illegible]atha fuit.

SIMEONIS TRIBVS SORS.

SIMEON & Leui nullam certam hæreditatem pater Israël assignauit: Sed diuidam, inquit, eos in Iacob, & dispergã eos in Israël: igitur à Iudæ tribu, cui latissima præter cæteros contigerat sors in, hæreditatis partem admissi Simeonis filij, terminum à meridie occasum versus habuerunt Beersheba & Seba, qui per Molada in Hasersual ascendebat vsque ad Hassem, & Bethul, & Eltholad, & descendebat ab Aquilone per Siceleg, & Bethmarchaboth, & Barohen vsque ad Sabaa, Baala & Bethrama contra Australem plagam. interiores illis vrbes fuêre; Bala, Harama, siue Betharama, Ain & Rhẽnon & Athar & Asan; omnes hæ vrbęs cum vicis, oppidis pagisque suis. Cæteræ verò omnes, quæcunque his intermixtæ fuere, Iudæ tribus ditionis erant.

DAN TRIBVS SORS.

DAN etiã ita Iudæ confinis habitabat, vt tribus partibus ab Ortu, Occasu & Austro terminos cum illa tribu communes haberet, ab Aquilone verò partim, hoc est, Ortum versus cum Biniamin, partim verò cum Ephraim limites iungeret, atque ex ea parte non magnis tamen spatijs mare contingeret ad Ioppen. Habuêre autẽ vrbes limitares, ab Ortu Sorah siue Saraa, deinde versus Aquilonem, Esthaol & Girsemes, ad Austrum Selabim & Aialõ, & Iethla: interiores vrbes memorantur inter primas, Elõ, Themna & Acron, Elthe-che, & Gebethõ, & Balaad, & Lud, & Bane, & Barac, & Iud. 5. 17.
Gethrimon, & Giarcon, siue Ghericon sita ad lacum, Iud. 13. 1.
& Arecon tractu vsque ad mare, cuius vicinia effectum est, vt nauigandi studio teneretur illa postrema regio. Habuit insignem virum tribus hæc Manue patrẽ Samson de stirpe Dan. Quæ verò posteriorum temporũ loca obseruata, prætereà apud hãc tribum accepimus, fuêre Iabnia ciuitas, quæ & ipsa Iebnaël, vel non procul à Iebnel fuit, & Sored torrens qui vrbem Esthaol præterfluebat, & Capharzarid vicus, & Sarea vrbs, & Gederoth siue Gedrus oppidum postremis seculis Cedro, vt videtur, dicta, & Sechrona, & Modin oppidum Hasmonæorũ, qui & Machabæi dicti sunt, patria; quorum sepulchra illustribus septem pyramidum monumentis, eodem loci visuntur. Sed non contenta his terminis, quos primùm sortita fuerat Dan tribus, ad Libani vicina loca procurrit, atque in Aser. & Nephthali sortibus eam partem inuasit, quæ Lais siue Lesem ditionem definiebat, & à Chananæis diu occupatam expugnauit; in eaque populi sui partem, tanquam coloniam, constituit, cui mutato nomine Lesem suæ tribus auctoris nomen indidit, Dan, terminosq; sibi constituit, ab agro Emath vrbis magnæ ad Libani ostia vsque ad Sydoniorũ terminos, agros. in ea regione postea commemoratas inuenimus Samanam ad Libani radices & Cades, & Acadin, Helim & Orez, ipsa autẽ Dan ad Iordanis fluuij caput sita fuit. Huiusmodi autem inuasionem à filijs Dan efficiendam antiquus omnium tribuum pater in prædictionibus significauerat. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita mordens vngu- Gen. 49.
las equi, vt cadat ascensor eius retrò Fuerunt autẽ duæ extremæ totius terræ Israël vrbes, Dan ab Aquilone & Beersebag ab Austro, atque ideo cùm de vniuersitate Israëlitarum, vel de terra ipsa omni, mentio fit; harum duarum vrbium nomina & regiones commemorantur.

BENIA-

BENIAMIN SORS.

BENIAMIN à meridie eosdem sortis terminos habuit, quos Iuda ab Aquilone vsque ad Tamna, quæ vltra montem Saronæ si[illegible] erat, namque ea parte finiebatur omnino terminus Australis Biniamin, & cum Aquilonari termino in acutum angulum coibat, ita vt alterum Ypsilon cornu Australis, alterum verò Aquilonaris efficeret; ipse verò angulus terminum, à mari, hoc est, occiduum constitueret, ab Aquilone verò filiorum Biniamin ferè rectus ad Iordanem vsque procurrebat, nisi quantum in montibus Bethel & Ephráim, nonnihil flectebatur, vbi in Iordanem deductus esset, Occidentalem fluminis ripam vsque ad ostium secutus, Orientale claudebat latus. Transibat autem terminus per montes Saronæ, & Atharoth Adar, & Bethel, & vallem Bethauen, & Anathoth, & Maspah, & Ebal. Vrbes & loca celebriora in terminis fuère ad Austrum, Betharaba, & conuallis Enon, & pars Ierusalem, & Ensemes, & Eleph, & En-rogel, & vallis Hinon, & Nobe, & Beeroth. Ad Aquilonem verò versus Ortum tendentibus visebátur, Baamoth & Ierephel, Recem & Amosa, Bethauen, Bethel, Anathoth Ieremiæ prophetæ natale solum, Maspha siue Mispa, iuxta torrentem Cherith. Interiores verò vrbes ab Ortu recenseri cœptæ fuerunt; Iericho, Bethagla & Hai, Chasis, non longè à conualle Hinom, Gebgath, Samaraim, & Kiriath Sela, Almon, Gabba Saulis, id est, collis Saulis, iuxta quem lapis siue rupes fuit notabilis, sub qua Dauid, antequam postremùm à Ionathâ digrederetur, latuit. est & in eodem agro lacus clade Palæsthinorum, quos Dauid superauit, memorabilis. fuit & altera Gabba Biniamin toti ferè tribui aliquando funesta vrbs, ob violatam Leuitæ vxorem. Fuere præterea aliæ mediterraneę vrbes, vt Auin, Ceila, Aphera, Ophra, & Gabaon in Silo monte sita, Caphra, siue Cephira, & in monte Ephráim, Rama, quæ Saulis ciuitas appellata est. Et Misspha Samuelis domicilio illustris in eodem monte Silo, Irpheel, Tharela, & Segla. Quæ præcipuè in huius tribus locis præter ea quæ iam recensuimus memorāda occurrūt, sunt duæ rupes in agro Gibgah, quarum alteri nomen Boses, alteri verò ab acumine ac dentis similitudine Sennah, quas Ionathan cum famulo aliquando difficillimo labore conscendit, admirando tamen cædis in hostes fugatos factæ exitu. Est & Rimon petra inter Ierusalem & Iericho, & Baalthamar, quo loco Israëlitæ in Biniamin tribum vlciscendi sceleris causa, vbi conspirassent, castrametati sunt. Sors hæc angustior ac breuior cæteris ferè omnibus fuit, sed quæ soli vbertate breuitatem compensaret, sicut scriptum est: Biniamin lupus rapax, manè comedet prædam, vesperè autem diuidet spolia: quod & ad illud etiam Gabaitarum facinus referendum est. ad Iebusæos antea pertinebat huius regionis pars quæ Ierosolymam respicit.

Iof. 18. 1. Reg. Gen 49. 27. Iudic. 1. 21.

FILIORVM IOSEPH SORTES.

DVOBVS filijs Ioseph, Ephráim & dimidiæ tribui Manasses sors tertia obtigit, vltra Iudã & Biniamin ad Aquilonem: sed Ephráim longior & maior omnino terræ pars est tributa quàm Manasse, cuius dimidiæ tribui vltra Iordanem sors ampla contigerat. Fuerunt igitur Ephráim termini meridionales à Iordane ad mare, idem qui Biniamin Aquilonares à fonte celeberrimo & vnico, quo Hiericho agri fertilissima pars irrigatur per extrema Ebal montis, transibatq; per montem Canehadema, & per ramenta montis Silo ad Archiatharod montis partem eius, quem Ataroth-adar appellari in Biniamin tribu exponebamus, & per Iephlethi, & per terminum Bethoron inferioris, & per agrum Gazer, quæ Cananæorum vrbs fuit insignis; quos non illo tempore expulerunt Ephráim filij. Deinde terminus ad mare pertinebat, angusto satis tractu: à mari terminus Aquilonaris per Bala montem trãsibat ad vrbem, cui ex fonte nomen factũ fuit, Enthaphua, hoc est, Pomorum fons; cuius aquæ regionem irrigabant in Manasses agro pomorum mirè fertilem traiecto torrente, qui antiquo nomine Arundineti torrens, & postea Torrens Ephraim dicebatur, cum ipsa Arundineti valle post En-Thaphuah, ad Garizim montes & Bethhoron superioris terminos, atque inde ad Thanach Silo, ac tandem ad Iordanem perueniebat. Orientalem terminum Iordanis constituebat, a Thanach Silo vsque ad Ianoah non longè à mari Salis. Vrbes in ea præcipuæ fuerunt; Tanach Silo, Ianoah, Ephráim, Baal, Assor, Bethauen, Bethoron inferior, in Orientali & Australi limitibus, En-Thaphua, Bethoron superior, quæ conualli illustri dictæ imminebat. Interiores vrbes ab ortu legentibus erant, Iebsam, & illa postea Ierosolymorum & Iudæ regni, ac totius nominis & rerum summæ æmula Samaria; Silo, tabernaculi sacri olim locus; Sichem, hospitio Abrahæ primùm nobilis, sed insigni cultorum clade per Iacobi filios accepta memorabilis, duodecim filiorum Israëlis sepulchro vicino insignis, cui Selmon mons imminebat, & Salem altera, ab illa Ierusalem, clara olim Melchisedech rege ac sacerdote Dei superni. Regio montuosa est, sed eximiæ, tam in vallibus & campestribus, quàm in montanis locis, feracitatis. culturam admittit facillimè, & summa cum colẽtium vtilitate. arboribus plena fuit, tum syluestribus, tum etiam fructiferis. aquis dulcibus abundat, & amœnis pascuis, vndepecoribus, armentisque frequens, lactis copia, & bonitate nulli ex alijs concedens: viris passim referta, & in vrbibus, & in agris conspiciebatur, vnde & paternæ ad precationis atque promissionis ex diuino oraculo hæres illa gens fuit, dum suam illam sortem non irritato Deo obtinebat.

Iof. 16.

MANASSE SORS.

DIMIDIVM ferè eius tractus, qui est inter Iordanem & mare magnum dimidia Manasses tribus obtinuit, eam, videlicet, partem, quæ ad mare attinet: ad læuam enim Aser tribus, ad dexteram Ephráim pars, ad ortum Issachar, ad occasum autem ipsum mare, habebat; nempè terminis hoc pacto ductis: ad læuam qua Aser adiacebat, Machmathath recta per traiectum Cison fluuij brachium ad Thenach vsque: deinde ad mare per Carmel montis partem. erat autem ad dexteram idem Manasse terminus, qui Ephráim ad læuam fuerat, à mari iuxta Sihorbanath, & traiecto torrente Ephráim, qui ex Silo in mare sub montibus Carmeli decurrit, & per vallem Arundineti, & agrũ Thaphua, ac donec in confinia Issachar deueniretur, iuxta Thaboram oppidum, vnde recto ductu terminus ad Thabor montis partem, iuxta Machmethath tẽdebatur. Vrbes præcipuæ & antiquissimę in hac tribu fuerunt; Bethsan, Machmatha, quę eadem Michmas, Endor, Ieblagham, Magedo, Nopheth, & Thanac, & Gethrimon, Bethsan, Dor, & Sior, ac Siorbanath. Posteriorum verò temporũ vrbes & nomina in hac sorte fuerunt; Dothaim, & Galgul; & Bethulia, Iudith insignis formæ, pudicitiæ, fidei ac fortitudinis fœminæ patria, in monte sita, qua mons occasum respicit, ibiq. fons insignis; Helma, Helmõ, & Esdrelon, in cãpo Magedo, Abelmeholach sita in Aulone mõte, vbi Elisæũ prophetam natum legimus, & Hebath & Bethsecha, & fontes torrentis Cherith, latibulum aliquando Eliæ: Lebona & Luz altera ab illa Bethel, Armathaim siue eadem Ramatha Samuelis patria, quam Arimathæam Syri dixerunt, & Capharsalama Machabæorum tempore notissima, cui postea Antipatrida nomen fuit. Aruir villa & Gebarimon, & Cuphne vrbs magna triginta quinque stadijs à Bethoron seposita, & Ammua villa, & Bezech, & Hammorch collis Hermonis minoris, vbi castra Madianitarum fuère, & Baazor,

Iudith 1. Machab.

zor,in cuius agro Absalonis greges erant. Et Baal Ierasim Dauidi ad castra delectus contra Palæsthinos & Bamah locus tabernaculi in Silo,aliàs Bamah Gibgoa dictus. Multa etiam in hac regione, postremis Iudæorum fere temporibus habitata seruauimus, vt Thebe oppidum, non procul à monte Silo,& Phaselum oppidum in Aulone, Iordanus vicus non procul à Iericho, Eduma,Magdal, Sina, Amathus vicus ab aquis calidis dictus. Sed hæc nomina & oppida antiquæ sortis Ephraim & Manasse limites excedebant, atque ad ea secula referuntur, in quibus tribus omnes in tres regiones confusæ erant,Iudæam,Samariam, & Galilæas. Namque hæc omnia Samariæ ditioni adscribebantur, quæ ab Herode restituta, Sebaste dicta est. Ex hac ratione fuere, Bethahad vicus Samariæ in angusto loco situs,vnde & nomen accepit, & Thebath & Bethseca huic proxima, Chelma & Chelmon prope Bethuliam, Esdrelon etiam sub Dothan in campo magno sita,vrbs & campus ipse eodem dictus nomine Esdrelon. In mōte etiam Ghebal olim Baghal-berith templum fuerat, quod Alexandri tempore restitutum, sacerdotes quidam seditiosi, Ioui Olympio hospitali consecrauere, qui & Bethel-berith quondā dictus est. Huc etiam per ea quæ diximus tempora,pertinebat Ierichus,non iam vrbs,sed castellum,& Trax castellum,non longè à Ierichonte,& huic proximum Tyrus castellum, & Socoth à tabernaculis Iacob prope Sichem dicta, & Gaas mōs iuxta Tamnam, Iosue sepulchro illustris; & Arima locus ex Abimelec insidiis nobilis, inde enim impetum fecit dux ille in Sichem;Phasso, Ptolemairus,Sanim vici in agro Samariæ,Ierosolymam versus, Laba paruum castrum, Aphec vrbs Palæsthinorum olim castrametatione occupata,Gilim, Achabi oppidula & Aiolim dicta, olim Aialon in monte Cheres, & iuxta aquas Merom,Araba,Aser, & Berothi,& Bethabara, Bethasitha, & Seredath, Seroratha iuxta Aulonem, Deiersa ad aquas Meron in Issachar olim agro. Ephraim,mons in qua Sechem oppidum, Ephra, & Ophra in montibus Ephraim,Gur,pars montis Ieblagam. Rooba oppidum in tribu Manasse,Salumnias vicus & Samir in termino Issachar,Thirsa regia & Adarsa, vicina Bethoron inferiori,Adaser oppidum, Bethel etiam huic parti adscripta est, dicta etiam Excelsum Silo, Gittah vicus inter Antipatridam,& Ramah, Hai,& mons illi ab Aquilone oppositus, in quo Iosue castrametatus est; Sebarim etiam,ad quem vsque locum viri Hai persecuti sunt Israelitas in descensu viæ ad Iericho. Atque soli agrorumque vbertas,cælique temperies vtrique Ioseph filio obtigit, admirabilis,testamentique legationi olim à patre Israele designatæ,apprime conueniens, non modò situ ipso, & regione,sed prosperitate,rerum copia, populique frequentia, sicut scriptum fuerat. Filius accrescens Ioseph,filius accrescens, & decórus aspectu, Deus patris tui erit adiutor tuus, & omnipotens benedicet tibi benedictionibus cæli desuper, benedictionibus abyssi, iacentis deorsum, benedictionibus vberum & vuluæ. Gens ipsa reliquas tribus Israel sibi familię splendore & dignitate cōparatas despiciebat, propter summum in auctore suo Iosephū,omnis animi magnitudinis rerum gestarum gloriæ ac dignitatis exemplum. Adeòque valuit gratia & dexteritate atque consilio humano, vt ex duodecim tribubus,nouem sibi deuinxerit Ephraim.

Iud. Iosephus Iosue Iud. 4 Reg. Machab.

Gen 49.23. Iud. 1.22.

ISSACHAR NONÆ TRIBVS SORS.

Gen. 49.

ISSACHAR asinus fortis accubās inter terminos,vidit requiem,quòd esset bona;& terrā quòd esset optima, & supposuit humerum suum ad portādum. Huic quarta sors obtigit inter Ephraim à meridie, & Zebulon ab Aquilone,Gad ab ortu,& Menasse ab occasu;cuius terminus ab Austro,ex Iezragel amœnissimo & eximiæ fertilitatis loco per montem Garizim, & Samariæ atque Bethoron vsq. ad Iordanem productus est, idem qui Ephraim Aquilonaris erat, ab ortu verò limitem Iordanis constituebat,ad mare vsque Cinereth siue Genezareth: indeque per montem Thabor ad Ieramoth vrbem siue Iarmuth, Aquilonaris terminus fuit: ab ea aūt ad Iezreel occiduus. In illa vrbes commemorantur ab Ortu recensentibus, Enharada,Bethpasses, Engannim,Haemes,Rabboth,Ramoth,Ahes,Cesion,& Ephraim, Aroer gentium, & Subam; non longè à Gelboe montibus,Salim iuxta torrentem,Chosaloth, Daberet duo oppida ex vicina in Zabulon tribu, vrbe olim extructa,Bethsemes,Hapharaim, Anacharath, Chision, Zunam, Sehesima. Montium in ea nomina præcipua, Thabor & Gelboe partes & Ramoth cum vrbe iam commemorata, & in occidentali termino Carmeli partem. Quæ verò præter commemorata in distributionibus loca ad Issachar sortem relata, aliàs obseruauimus illa fuere;Enabris vicus,& Naim oppidū, & Bethsaida parua vrbs cum eiusdem nominis saltu vasto, Iotapata,non procul à Chinereth lacu. Regiones præterea duæ in huius tribus agro notatæ sunt, Chinereth iuxta lacum,Dalmanutha inter lacum & Thabor,eam interfluit Chison Sisaræ cladis monumentum perpetuum, mira fluuij natura: namque ab Ortu, ex montibus Gerizim,Samariæ, & Gelboe, vnde concipitur,in occasum tendens, post longum decursum diuisis aquis, alterum cornu sui nominis in mare magnum tendit,alterum verò Chedumim appellatum,ad Ortū directè reflectens, Chinereth lacum petit. Apud hoc autem Elias Baalim sacrificulos interfecit. Terra, vt Israel sortes filiis nuntiando prædixerat, fertilissima fuit: sed præ cæteris tributo soluendo impense addicta. S. S. E. Factusque est tributis seruiens. Gen. 49.15.

ZEBVLVN TRIBVS SORS.

ZEBVLVN in littore maris habitaturum esse pater prædixerat, atque ita educta sorte vtriusque maris littus obtinuisse legimus, magni ab occasu, Chinereth ab ortu. Habuit autem à meridie communes terminos cum Manasse & Issachar, præcipuamque in illo latere vrbem Sarith;à qua, pars limitis ad mare magnum decurrebat;pars verò superior secundum Chasaloth Thabor per Medalaa & Dabereth, iuxta torrentem Chedumim, & Iaphia magna oppida pertinebat. Deinde aduerso flumine per Geth-hepher & Thachasim,vsque ad Remon, inde Aquilonaris terminus procedit: Amthar,& Noa, & Hannathon, quam ad Austrum relinquit, tandemque egreditur in vallem magnam,quæ à latitudine & longitudine Iephthael dicta est. Primæ habitationis in hac regione vrbes præter eas,quæ in limitibus erant,memorantur Careth & Nahalol,& Simeron & Iedala, & Bethlehem, altera ab illa Ephratha quæ in Iudæ tribu fuit;montes in hac præcipui nominis, Charmel ad occasum secundum mare magnum, & Thabor in medio, & quæ partes Hermon minoris citra lacum sunt. Quæ verò post primam descriptionem commemorata reperimus,ea sunt, Ecbathana oppidum in mōte Carmelo situm, quod ab ipso postea monte nomen mutuauit, Carmelumq. dictum est. Et Capernaū vrbs Iud.
in regione Genesar,non longè à lacu Genesareth,& fons iuxta Capernaum, qui agros irrigatos à se fœcundat,& Githron quæ antiquos habitatores diu retinuit. Malon suæ olim gentis regia, Georgia,Ruina, & Chaynoth castella,& oppida,Cana minor quæ Galilææ Canah dicta est,atq. illa Iesu Christi humilis, sed nobilissima patria Nazareth in media ferè tribus huius regione sita. Habuit regio hæc prẹter communē omnibus fertilitatem in aquis Capernaum coracē piscem quem nisi in Ægypti Nilo nullibi aliàs reperire est. Hæc tribus insignem Iud. 12.11.
in omni Israel iudicem dedit Ahialō. Antiquissimi cul- Iud. 1.30. Deut. 33.18.
tores Chananæi dicebātur. Ab occasu Aquilonem versus Sydonis regnum contingebat.

NEPHTHA-

NEPTHALI TRIBVS SORS.

QVOD reliquum est à termino Zebulun Aquilonari ad Iordanis vsque flexum magnum, Nepthali tribus sorte obtinuit: eiusque terminus ab Aquilone fuit Halibath siue Haleph, in angulo sita, qua se tres tribus Nepthali, Asser & Dan contingunt, & per Nehelon & Adami, & Saananim ad Iebnael & Amonider, indeque ad locum sub lacu Iordanis primo, ac tandem ad Iordanem; ab Austro verò, vt diximus, terminus cum Zebulon communis deducebatur iuxta Azanoth Thabor vsque ad Hucboch, & peruenit ad Asser confinia iuxta Chul: deinde terminus in arcus formam declinabat, ab Occasu ad Helaph vsque, habebatque ad dexteram conterminos Zebulun agros ad sinistrã Dan; ad Occasum verò Asser, ab Ortu autem Iordanis partem cum lacu minori, ita vt Iordanis decursu cum Iuda coniuncta esset hæc tribus; ipsaque fluminis initio, Iuda verò fine cæteras omnes tribus ab Ortu cohiberet. hoc enim à Iosue significatum arbitramur, sic scribente. Et pertransit in Zebulun contra Meridiem, & in Asser contra Occidentem, & in Iuda ad Iordanẽ contra Ortum Solis. Præter eas vrbes, quas in limitibus sitas diximus, illas quoq. munitissimas habuisse hanc tribũ accepimus: Hassdimser, Emath, magnã ciuitatẽ & regionis suæ caput. Rachath, Chenerct, quæ magno lacui nomen, vel ipsa dedit, vel ab eodem accepit; & Edemah, & Arama; Asor & Cedes, & Edrai, & En-Assor, & Iabin olim regiã vrbem, & Ieron, & Magdael, Horẽ, & Beth-Annath, & Beth-Sames, & Carthã, balneis salubribus insignẽ. Quæ verò posterioris memoriæ loca in illa tribu fuisse obseruauimus, illa sunt, Sedad, Siphrõ & Charoseth ciuitas Sisaræ, Bethmahacha, Sebath filij Bochri in Dauidẽ rebellis furiarũ terminus, Abel Mahacha in lato campo sita, munitissima pacisq. cultrix vrbs, Beth-Achad, Gabe Hippeõ, nouissimis tẽporibus Legio dicta. Velene Ampelosa Gabacha, vrbes: Berothi & Iamia, parua oppida: Ghalgal, Masaloth, Nephthalis siue Nephthalim, vrbes: Nahson & Acrabim, in qua diu permansere Emorrhæi; Sephoris ciuitas, quæ & Harabih, eadem postea Anthocratorida & Vbama siue Sephama, & Thariach, & Thessalus vicus. Mõtium præcipui Thabor, alius ab illo maximo apud Isachar: huic & nomen Itabirim fuit, qui mons sanctus à Petro Apostolo est appellatus; & Asamon qui & Asachron dictus est mons. Locus etiam illustris est introitus Hammath, qua Libanus à Damasco in Hamath portas aperit. Regio ipsa inter Libanum & Hamath vrbis ipsius nomen obtinuit, quæ postea Yturea appellata est.

ASER TRIBVS SORS

ASER tribus spaciosam regionem sorte obtinuit, finitimosque habuit ab Ortu Nepthalim; ab Occasu Tyri, ac Sydonis regnum; à Meridie Zebulũ, ab Aquilone verò Dan: vrbesque in finibus Helchath iuxta Dan, & Chali inferiorem, & Bethren, & ad mare Achsaph, & Elmelech, & Amaad, & Mesal; Ramah in ramento Charmeli montis, & ipsum Charmelum, qua parte Siorbanah sita fuit, deinde Ghosa & Aczib vltimam sub Achior quæ ad Zebulun pertinebat. Atque ad Orientem conuerso termino, qui Zebulun Aquilonaris erat, sitæ fuerunt Achsaph, & Beth-Dagon. inde autem tractus producitur vsq. ad eam partem agri Zebulun, quæ Iiphthahel vallis dicebatur, relicta ad Austrum Bethemech, & per Nahiel & Chabul, & Abram. Fuere præterea illo tempore vrbes & oppida
Cana fœmina illustriora, Rohhob & Amon, & Chana maior appellata, è cuius finibus postremis temporibus, illa insigni fide fœmina egressa Christum de filiæ à dæmonio oppressæ liberatione appellabat. Post verò primam illam
Iudic. sortis descriptionẽ, & diuisionem commemorãda legimus, Giscalam municipiũ Galilææ, vnde Paulus Apostolus oriundus fuit, & mons fortis, & Thoron castella, Sareptam Sidoniorum, & Asor, & Ludin, & Regium & Sepheth castella, sed hoc postremum inexpugnabile. & Hecco, & Lais siue Lesem, vel Dan vrbs, quæ à filiis Dan possessa est, quamquã ad Aser pertinuisse dicatur. Valles præcipuas Sennim & Aser, & Crocodilum oppidum, & aliud Bubulcorum dictum, vtrunque in agro Ptolemaidos, cui nomen quondam Acron siue Acri fuerat. Regio ipsa præter maritimorum commerciorũ opportunitatem frumenti fertiles agros habuit, atq. omnibus rebus ad victum commodis vsque ad delitias abundauit. ex montibus ferrum & æs effodiebatur. olei etiam copia præcipuè commendati expressit. Iudic. 5. 17. Gen. 49. 20.

DE TRIBVVM SERIE.

TRIBVVM seriem eam teneri oportebat, quam pater Israel moriturus, dum filiis sortes prædiceret, instituit. 1. Reuben primogenitus meus, tu fortitudo mea, &c. 2. Simeon &c. 3. Leui, Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel. 4. Iuda, te laudabunt fratres tui, manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabũt te filij fratris tui. 5. Zebulun in littore maris habitabit, & in statione nauium pertingens vsque ad Sidonem. 6. Issachar asinus fortis accubans inter terminos. 7. Dan iudicabit populum suum, sicut & alia tribus in Israel: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita. 8. Gad accinctus præliabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsum. 9. Aser pinguis panis eius, & præbebit delitias regibus. 10. Nephthali ceruus emissus dans eloquia pulchritudinis. 11. Filius accrescens Ioseph, filius accrescens & decorus aspectu. 12. Biniamin lupus rapax, manè comedet prædam, & vesperè diuidet spolia. Hæc series tribuum iuxta benedictionis rationem, & nascendi ordinẽ fuit. Verùm in partitione terræ, ac sortiũ iactu, aliam seriem obseruauimus. Namque expugnata vltra Iordanem regna, & duabus tribubus, ac dimidiæ optata terra illa, in causa fuit, quamobrem alius ordo in sortibus iniretur distribuendis; quem hoc modo sacri libri designant. Reubẽ, Gad, & dimidia tribus Menasses, vltra Iordanem fuere; citra Iordanem verò primam sortem obtinuit Iudas ad Austrũ, cui ad Aquilonẽ iunctus fuit Ephraim. Et post eũ reliquæ dimidiæ tribui Menasse ad mare sua pars fuit adscripta: secundam Simeon in Iudæ finibus, tertiam Zebulun, quartam Isachar, quintã Aser, sextam Nephthali, septimam Dan. Atque ita ex partitione terrarum hæc series colligitur: Reuben, Gad, Menasses, Iudas, Ephraim, Simeon, Zebulun, Isachar, Asser, Nephthali, Dan. Nobis verò in hoc libro series seruata est, quam situs ipse peragrantibus offerebat, ita vt ex vicino in vicinum limitem transeuntibus, quæ proxima occurreret sors, eam describeremus, initio à Meridie facto. hoc modo: Reuben vltra Iordanem suos agros assignauerimus, in regno Seõ regis Amorrhæorũ; & Gad, & Menasse in regno Og & Bassan regione. Deinde traiecto flumine Iordane primùm constituerimus Iudam, cuius describeremus sortem, secũdum Simeonem, tertiũ Dan, quartũ Biniamin, qui cum Ephraim; sextum Menasse dimidiam tribum, septimum Isachar, octauum Zebulun, nonum Nephthali, decimum Asser, eam demum partẽ agri quam Dan filij sibi bello cepere ad Libanũ, cùm de Dã ageremus, recẽsebamus. Gen. 49.

DE SACERDOTVM ET LEVITARVM CIVITATIBVS.

DE Leui & Simeone dictum fuerat à patre: Diuidam eos in Iaacob, & dispergam eos in Israel. Omnem hanc familiam ad sacrorum ministeria Deus delegit, vice omnium primogenitorum Israel, quos sibi exceptos esse voluerat; quam quia sacræ lectioni, religionis obseruationi, ritibus, ceremoniis, custodiisque sacris pro omni populo intentam esse voluit, ab omni alio negotiorum & operum secularium studio vacuam, & suis tantùm muniis vacantem, perseuerare, atque ideò solis vrbibus ad habitandum idoneis contentam manere iussit. Earum verò ciuitatum distributio, hoc pacto facta est: Fuerunt ex Leui tribu familiæ. Prima Gen. 49. Ios. 21.

Chaath

Chaath filiorum Aaron ſacerdotis: ſecunda filiorum Gerſon; tertia Merari.

Primæ igitur Caath familię ciuitates adſcriptæ ſunt tredecim in ſortibus Iuda, Simeon, & Biniamin. Cariath Arbe in montibus Iuda cum ſuburbanis ſuis, eandem Debron dictam ſcripſimus. & Lobna, & Iether, & Eſthemo, & Holon, & Dabir, & Ain, & Iera, & Bethſemes. Hę nouem ex tribu Iuda & Simeon fuere. Ex tribu verò Biniamin, quatuor illæ; Gabaon, & Gabae, & Anathoth, & Almon. His autem, qui reliqui ex eadem familia fuerant, vrbes aſſignatæ ſunt in ſorte Ephraim, Sechem cum ſuburbanis ſuis, Gazer, & Libſaim, & Bethhoron cum ſuburbanis ſuis: atque dē tribu Dan, Elthecho, Gabathon, & Ayalon, & Geth-rimon, de vtraque tribu quaternæ, ex dimidia tribu Menaſſe duæ, Thanech, & altera Gath Rimon. Decem his vrbibus habitarunt filij Caath, Leuitici ordinis.

Gerſonis verò familia vltra Iordanem obtinuit vrbes duas; Gaulon in Baſan, & Boſrah, ſiue Heſtherach. Et in tribu Iſſachar quatuor, Cheſion, & Dabereth, & Ieramoth, & Enganim; ac totidem ex tribu Aſer, Maſal & Abdon, & Helchath & Rohob. tres etiam ex Nephthali tribu, Cedes in Galilæa, & Hhamoth ſiue Hhamath, Dor, & Chartan: ita vt huic familiæ tredecim obtigerint.

Merari autem familiæ, quæ in Leuitis cenſebantur, vrbes conceſſæ ſunt in tribubus Zebulun, Reuben & Gad duodecim, hoc pacto: Ex tribu Zabulun, Lechnan & Chartha, & Danna, & Nahalol. Ex tribu verò Gad, Ramoth in Gilghad, & Mahanaim, & Hesbon, & Iaſer: atque de tribu Ruben, vltra Iordanem etiam Boſor in vaſto campo, cui Miſor nomen à planitie factum eſt; & Iaſer, & Iethſoon, & Mephaath. Harum omnium ſumma, octo & quadraginta cum ſuburbanis ſuis per familias, vt explicuimus, diſtributarum.

Præſidiales autem vrbes, iis qui per imprudentiam, vel repentinum animi motum, doloque carentem rixam, vel contentionem ſimultatis expertem homicidium admiſiſſent, conſtitutæ ſunt: Cedes in termino montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraim, & Hebron in monte Iuda: & vltra Iordanem apud duas & dimidiam tribus Boſor, in tribu Reuben in campo illo Miſor dicto, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Baſſan, quæ ad dimidiæ tribus Manaſſes partem pertinebat.

FINIS.

TERRÆ ISRAEL OMNIS ANTE CANAAN DICTÆ IN TRIBVS VNDECIM DISTRIBVTÆ ACCVRATISSIMA ET AD SACRAS HISTORIAS INTELLIGENDAS OPPORTVNISS. CVM VICINARVM GENTIVM ADSCRIPTIONE TABVLA ET EXACTISSIMO MANSIONVM XLIII SITV.

Ad sacri apparatus instructionem A BENED. ARIA MONTANO descripta.

Luma.
Mas Jany.
Themna.
Zalanis.
Rahabeni.
Baghalimon.
Ethson.
Gesa.
Dapha.
Ablibeni.
E S E R T A.
Nebo.
Abarim. 42.
41.
40.
Abarim.
Beth Phegor.
Dibon gad.
Ieabarim. 39.
Arabiæ solitudo.
Abuchæi.
ARABIÆ FOELICIS PARS.
Thraconi Montes.
AMALEK.
Zaghuan.
Core.
Sepho.
Zapho.
Ebal.
Onam.
Oboth.
38.
37.
Phino.
Athan.
Omar.
Sibon.
Asan.
Mons Edom.
36.
Campestres urbes.
Campestria.
Aholibama.
Nahath.
Petra deserti.
Salmona.
Dison.
Ana.
Bilhan.
Esser.
MONS HOR.
Hor.
Heman.
R V B E N
Medaba.
Kiriathaim.
Iaghlam.
Reboboth.
SEIR
SIME ON
Gallim.
Ithran.
Bofra.
22.
Misr.
Iahasa.
Aroer.
Mizi.
TRIB.
Sarathassar.
Amon.
Zerah.
Cheran.
Bilhan.
35.
Thahath.
Hamoth baghal.
Moab.
Segor.
Mons Hor.
23.
Cedimoth.
Sabama.
Bossor.
Gomorha.
Adamo.
21.
Thare.
Sarathasar.
Sodoma.
Seboim.
Arad.
24.
Mackeloth.
Taphua.
Cariath.
Bethagle.
Cadseel.
Edo.
Putrus Viuentis.
Hai.
Ierichø.
Betha.
Aphera.
Soar.
Engidi.
Bala.
Ziph.
Iagur.
25.
Ebal mons.
Masepha.
Galgad.
Olivetí mons.
Enim.
Medin.
Nephsa.
Codes.
Asor.
AMALEK.
Mathkah.
Bethlehem.
Thacoa.
Hebron.
Lethna.
34.
Betharaba.
Semarai.
Ierusalem.
Bethsura.
Egron.
Mamre.
Lucadar.
Cades.
Ennispat.
20.
BINIAMIN.
Harada.
Anathoth.
Almon.
Eleph.
Carmel.
Othan.
Midbar Saue.
Montes Bethel.
Vallis Hinon.
Nebsan.
Adulam.
Baloth.
26.
Gabaath.
Cariath.
Hafsenu.
Sur.
19.
Hasmona.
Bethel.
Tabernacu.
Ierimoth.
Gerar.
Mos Sepher.
27.
Ophra.
Bala.
Cades Barnea.
Moseroth.
Montes Bethel.
Gabaon.
Caphara.
Beeroth.
Elthola.
Cariath Sema.
Gerar.
18.
Zehelatha.
28.
Rama.
Sona.
Cheboc.
Hedena.
Benelachan.
Adelesa.
Beth harama.
Beth iephiboth.
17.
Madalgad.
Hadassa.
Sisolec.
Leheman.
Sama.
Rane.
Ressa.
Baloth.
Kariath Iearim.
Sana.
Masephbethel.
Chaim.
Bethmarcaboth Am.
Molada.
Esron.
Mons Maon.
Lare phel.
Cheston.
Delean.
Cethlis.
Lera.
16.
14.
29.
Beamoth.
Bethsemes.
Zecho.
Thaman.
Saraim.
Saroen.
Lebna.
15.
Gederoth.
Bola.
Iagor.
Ritmah.
Giddad.
Sorha.
Gethrimon.
Remon.
Beth lebaoth.
Pharan Mons.
Remonphares.
Seyr mons.
Makeda.
Baala.
Ayalon.
S Athar.
HOREB.
13.
Esthaol.
Labana.
Ether.
Gericon.
Elon.
Esan.
Naamo.
Bethdagon.
Gethela.
Hasseroth.
30.
Basecha.
Iephtho.
Areton.
Aeron.
Temna.
Pharan.
Sinai.
Iotebatha.
Lachis.
Asan.
Gederathaim.
Selachmab.
Arna.
Gera.
Raphidin.
31.
TRIB DAN CONCESSA.
Lehema.
Sabagh.
10.
Elus.
9.
Hebrona.
Serro.
Aracon.
Athson.
Elthaha.
Cethlis.
Gederoth.
Asen.
Cesil.
Dophca.
8.
32.
Nesebe.
Bazioth.
Pharan.
Mide barsin.
Asjugaber.
Lebna.
Ceila.
Maresa.
Gerara.
Ceila.
Iehud.
Acharon.
Geth.
Baala.
7.
6.
33.
Sur.
Baala mons.
Aczib.
Ascalon.
Gaza.
Enrimo.
Desertu Sin.
Ioppe.
Iania.
Iebneel.
Iesan.
Portus Ianetorum.
Azothus.
Selim.
Zeboeth.
Mara.
Elim.
Baal Saphon.
4.
Phihahiroth.
Migdol.
3.
2.
Ethan.
Socoth.
Thanin regia.
1.
Raamesses.
ÆGYPTI
PARS.

EXEMPLAR,

SIVE, DE SACRIS FABRICIS LIBER,

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSI AVCTORE.

ANTVERPIÆ
Excudebat Christophorus Plantinus Prototypographus
Regius, ad ſacri Apparatus inſtructionem.
Anno M. D. LXXII.

BENEDICTI ARIAE MONTANI HISPALENSIS IN VOLVMEN QVOD EXEMPLAR, SIVE DE SACRIS FABRICIS

inscribitur, ad diuinorum librorum studiosos Lectores Præfatio.

VM animus sit præcipua pars hominis, meritò plerique in natura eius inuestiganda plurimum posuerunt operæ. Quibus, videlicet, fuit propositum, vt cuius cognitionem adhibito se studio consequi posse putarent, eam toto deinceps vitæ curriculo exornarent, atque excolerent. Atque illi quidem omnes ferè, vt est diligenter obseruatum, in ea fuerunt sententia, vt nulla re alia animum æquè, ac sciendi desiderio teneri, affirmauerint: quippe quo, quòd ipsi gratius, aut iucundius posit accidere, sit omnino nihil. Porrò is partibus constat ex duabus: Quarum vna, ac præcipua illa quidem, totiusque dux vitæ, mens, ratióque appellatur. Altera verò, etsi priore illa inferior, ac minor, tamen & magna est & nobilis; eámque appetitum, siue voluntatem nuncupamus. At verò ad perfectionem animi, non solùm cognitio naturæ & efficientiæ vtriusque partis requiritur, sed ipsa etiam exercitatio adhiberi necessariò debet. Atque hanc quidem ob causam, quid cuiusque partis sit proprium, & cuique quid conueniat, à viris sapientibus cognosci, demonstraríque oportuit. Itaque cùm in hac illi inquisitione, atque inuestigatione diu multúmque essent versati, in eáque non parum & laboris & operæ consumpsissent; tandem animaduerterunt, in tota rerum natura nullam esse rem priore illa animi parte digniorem scientia ipsa & cognitione: quippe quæ cum eo perpetuò sit duratura, cuiúsque vsu ipse animus mirificè delectetur, atque adeò totus ea pascatur. Alterius verò partis proprietates, actionésque omnes ad illius normam prioris direxerunt. Quocirca cognoscendarum rerum studio nihil homini vtilius, nihilque natura ipsius esse dignius sapientissimus quisque sensit semper ac docuit: iuxta illud, nimirùm, Spiritus sancti dictum; Cor prudens possidebit scientiam, & auris sapientum quæret doctrinam. Huic autem vni rei tantùm ab iis, quos dixi, sapientibus est tributum, eíque tantum & splendoris, & dignitatis putarunt inesse, vt plerique ex illis, nec vulgares illi quidem, posthabita altera illa animi parte, ad cognitionis sese, & scientiæ studia totos contulerint: & in ea excolenda & exercenda curam posuerint & diligentiam quàm potuerunt maximam: Existimarunt quippe, planéque fuit ipsis persuasum, summum hominis bonum, bonorúmque finem omnium hac contineri vnica. Hanc ipsi vitam appellarunt contemplatiuam, illustrium olim virorum ingeniis concelebratam. Quorum in numero ij sunt, qui, quòd contemplarentur, Contemplatiui sunt dicti. Hanc porrò sententiam vno ferè omnium testimonio comprobatam maximi olim ingenio Philosophi mirificè sunt amplexati. Neque verò ipsi solùm, verùm etiam Christiani homines summo eam studio sunt prosecuti. Statuerunt, nimirùm, acerrimo viri ingenio, atque eximia vitæ probitate conspicui, suos ipsorum animos in eius, quam speramus, futuræ beatitudinis spem esse erigendos, totámque ætatem in iucundissima ea cogitatione, & studiis esse traducendam. Illam verò alteram partem, quæ quidem est posita in exercitatione earum rerum quæ ab hominibus expetuntur, interim planè omiserunt: cùm tamen magni olim viri eam superiori illi anteferre non dubitarint. Cuius dissensionis partes vt iam à nobis examinentur, nec locus postulat, nec etiam nostri est instituti. Neque enim alia de causa huiusce rei à nobis facta est mentio, nisi vt ostenderemus, à doctissimis quibusque, peritissimísque viris rerum cognitioni & scientiæ primas semper tributas esse partes: atque adeò neminem sensus modò & rationis compotem esse, qui quidem inscientiæ scientiam non prætulerit, quique in summa rerum omnium ignoratione versari turpe esse non duxerit. Omnes enim homines ab ineunte ætate, diuino quodam afflatu, naturæque instinctu, sciendi desiderio tenentur, & suapte natura eos corporis sensus conseruant, ac fouent, quibus ad plurimarum se rerum cognitionem peruenire posse credunt. Etsi verò an inscientiæ anteponi scientia debeat, nulla apud veteres fuit vnquam dubitatio: attamen in statuendo earum rerum genere; quæ cognosci ac sciri debent, alij ab aliis vehementer dissenserunt. Quidam enim ex iis omnia vniuersè rerum genera, nullo prorsus excepto, nulláque adhibita distinctione, bonáne sint an mala, cognitu, scitúque digna esse crediderunt: vt hac, scilicet, ratione, bonum quod est, expeti, mala autem deuitari possint. Cùm enim facultas illa qua bonum dignoscitur à malo, in hominibus post primum illum communem totius nostri casum generis sita sit; eam certè in otio torpescere non debere existimarunt. Id quod à Deo ipso hominibus propositum esse constat. Testes (inquit) inuocò hodie cælum & terram, quòd proposuerim vobis vitam & bonum, benedictionem & maledictionem: elige ergo vitam, &, vt tu viuas, & semen tuum. quæ quidem electio, nisi adhibita vtriusque partis cognitione constare non potest. Alij aliter senserunt. Existimarunt enim omnino esse abstinendum à cognitione mali; nempe, propter humanæ fragilitatem, corruptionémque naturæ; atque ob ea pericula quæ quidem hominibus à teterrimo illo humani generis hoste continuò impendent. In ea etenim fuerunt sententia, vt existimarint, bonarum omnium rerum scientiã summis laboribus, summo adhibito studio, & tota contentione animi esse comparandam: hominíque permiserunt, quantum vellet, atque adeò vsq. ad saturitatem, id si fieri posset, in earũ rerum inquisitione, inuestigationeq́. versari. id enim inter eas omnes res quæ expeti debent, potissimum esse iudicarũt. id quod in illo omnium hominũ sapientissimo Salomone maximis laudibus est celebratũ. Siquidem ei cordis latitudinem à Deo datam esse legimus: quam quidẽ omnium bonarũ artium cognitionẽ pleriq. interpretantur. Ex hoc autem

doctorum hominum iudicio quædam est nata curiositas, quæ multorum solicitauit ingenia: eaque non modò in præsentium, verùm etiam in præteritarum, futurarumque rerum cognitione exercuit, atque ad omnium rerum causas, rationesq. inuestigandas impulit. Illi enim cùm ea quæ aut extitissent, aut extarent, ignorare turpe ducerent, nullis neque laboribus, neq. vigiliis pepercerunt, vt omnium, quotquot possent, rerum, præcipuè illarum, quarum cognitio nihil nocet, scientiam adipiscerentur. Hinc tot, & tam diuersa hominum studia sunt profecta. Alij enim cùm res ab ipsarum sensu, & experientia vellent cognoscere, quo loci eas esse arbitrabantur, illò proficiscebantur. Alij verò, ac minore hi quidem sumptu & labore, ex aliorum scriptis & narrationibus, quæ concupiuerant, didicerunt, eaque posteà literarum monumentis mandarunt. Hinc illa de rerum omnium natura solers, & exquisita disputatio: hinc rerum gestarum narrationes, hinc descriptiones morum, ac studiorum vniuscuiusque gentis, nationumque singularum. Hinc historiæ quibus illustrium virorum memorabilia recensentur dicta, & præclara prædicantur facinora; quæ quidem non literarum tantummodo sunt celebrata monumentis; verùm etiam à pictoribus, sculptoribus, variisque artificum operibus ante oculos vniuscuiusque sunt posita. Neque verò res gestæ, atque ea quæ in communi hominum vsu, commerciisque versantur, itemque concordia, & societas, dissidia & discordiæ, & cætera huiuscemodi quæ sæpiùs euenire solent; sed etiam tum publica, tum priuata vniuscuiusque opera, scribendi argumenta plerisque fuerunt, siue illa communis vtilitatis, siue etiam pompæ, & ostentationis gratia confecta fuerint. De quo genere sunt: moles, ædes, ædificia, templa, portæ, arcus, porticus, atria, plateæ, mœnia, vrbes, muri, turres, suburbana, vineæ, horti, villæ, ædificationes, gymnasia, palæstræ, circi, theatra, amphitheatra, pontes, fontes, pyramides, obelisci, currus, carpenta, esseda, sedes, tripodes, mensæ, scamna, atque alia penè innumerabilia, quæ vel ab humano sunt profecta ingenio, vel industria, & artificio perpolita sunt & exornata. Quibus accedunt & illa: gestamina, vestimentorum diuersitates, diuersæ ac variæ insignium formæ, quibus & Gentes & familiæ dignosci possent, collegia publicorum & priuatorum functiones munerum. Quæ quidem omnia, quoniam ad aliquem vsum spectare possunt, ab antiquis digna sunt habita, quorum formæ, rationésque omnes vel literis consignarentur, vel picturis & imaginibus exprimerentur: vt hac illæ ratione, aut absentibus innotescerent, aut per manus veluti traditæ ad posteros peruenirent. Intelligebant quippe viri & ingeniosi & docti nullam adeò esse rem ex iis omnibus quæ aliquod sunt sortitæ nomen, quæ quidem sui cognoscendi desideriũ subtilibus præstantibúsq. ingeniis non iniecerit: quibus ingeniis consulere, & ea, quantùm in se esset, adiuuare, ad suum ipsorum officium pertinere sunt arbitrati. Quod quidem consilium, ad eum, quẽ ipsi sperauerant, exitum perductum est. Inter eas enim omnes optimas ingenij exercitationes, quas à veteribus inuentas recentiores exornarunt, historia suo quodam veluti iure nõ postremum obtinet locum. Ea etenim rerum gestarum seriem, & narrationem perpetuò conseruat. Atque ex eius lectione, quantum prudentiæ in rerũ administratione hominibus accedat, cuiuis patet. Porrò in historiis sæpiùs fit mentio earum rerum quas iam enumerauimus, eæque vix possunt intelligi, nisi in ordinem redactæ alicuius opera explicentur. Quod nisi fiat, sæpiùs Lector retardabitur, & incepta lectione, ob earum rerum difficultatem cogetur absistere. Eoque magis hoc accidet, quò illæ in grauioribus, magnæque auctoritatis scriptoribus occurrent. Nostra autẽ hac ætate, qua ea quam ingenuæ artes ac disciplinæ contraxerant, rubigo detersa est, pleriq. docti, & præstantes viri summo studio, maximaque adhibita diligentia multarum illiuscemodi rerum notitiam crassa quadam tenebrarum caligine obductam in lucem reuocarunt, & libros illis ipsis de rebus conscripserunt. Alij verò dum in aliarum rerum tractatione versarentur, hæc etiam, si quando occurrerent, attigerunt, & multa quæ ad antiquitatis rationem pertinebant, alioqui obscura explicauerunt. Atque hac de causa antiquarij meritò sunt appellati, cùm, scilicet, antiquitatis studiosi ea prodiderint, sine quibus antiquitatis nomina intelligi nullo pacto poterant. Quorum hominum labores à doctissimis quibusque viris commendantur: cùm ex iis non solùm præsentia, verùm etiam futura apertè cognosci possint. Pleraque verò ex iis, quorum aut exiguus, aut omnino nullus est vsus, vel ob id solum quòd aliquando extiterunt, digna sunt habita, quæ è tenebris vindicata in conspectum darentur hominum: vel priusquam vetustate consumpta obliuione delerentur sempiterna, tum descriptionibus, tum etiam historiis renouarentur, & posteritati conseruanda traderentur. Quocirca, ea quæ non sine singulari Dei voluntate sunt edita, & quorum adhuc summæ auctoritatis remanent monumenta aspectu pulcherrima, scitu dignissima, atque adeò hominibus ipsis vtilissima; dubium non est, quin ab hominibus & diligenter conseruari, & continuo studio excoli debeant. Nihil enim eorum omnium, quæ Deus instituit, non est eximia ornatum pulchritudine, atque adeò id, in quo tota vis naturæ adhibita esse videatur. Vt verò ea omnia perfectè tenere, diuini potius quàm humani est ingenij: sic etiam, velle ea omnino ignorare, aut negligere, turpis otij ac desidiæ, ignauiæque vitio vertendum est, præsertim iis qui iam accesserunt ad studia ingenuarum artium, ac disciplinarum. Qua verò ratione Deus, veræ scientiæ, sapientiæque mysteria, non aliunde quàm ex sacris verbi sui libris peti iussit, eadem quoque ea omnia, quæ non tam argumenta, quàm suæ sunt ornamenta sapientiæ, ex iisdem hauriri voluit. Ac reuera ea omnia quæ hisce de rebus à reliquis sunt tradita scriptoribus, nec tractandi subtilitate, neque rerum ipsarum elegantia, & vtilitate cum iis quæ in sacris habentur libris, aliqua ex parte conferri possunt. Quod si præter hanc quæ ex minimis sacræ Scripturæ non tantummodo rebus, sed etiam verbis ingens capitur vtilitas, nulla ad homines alia perueniret: hac tamen vnica omnes ad earum rerum studia incitari deberent & impelli. Nullum enim adeò in tota illa sacra lectione, vel minimum est vocabulum quod à Spiritu sancto non sit profectum. Quocirca ea, quòd talem, tantúmque habent auctorem quin scitu sint dignissima, dubitandum non est. Ad quam auctoris ipsius summam dignitatem & auctoritatem & illud accedit: in nullo sanctæ Scripturæ verbo, id modò si attentè, atque ex sui ipsius natura consideretur, summam non elucere excellentiam. Si verò ab ea quæ iis

ex rebus

ex rebus & verbis ad homines redit, vtilitate, sacræ paginæ ratio ducatur: comperiemus profectò inde ad homines maximum peruenire compendium. Ea enim omnia quæ à spiritu sancto sunt profecta, ad nostram referri vtilitatem, atque eam ob caussam ab eo esse conscripta, testis est Apostolus ille sanctus. Quamobrem quamplures viri doctrina & pietate singulari, atque in primis rerum studiosi diuinarum, in illis etiam quæ in sacræ Scripturæ tractatione minima esse videbantur, pro ea quam iis inesse crediderunt, dignitate nullos licet maximos labores vnquam recusarunt. Etsi enim multa in vnoquoque earum rerum genere sunt explicata: plura tamen adhuc latere ac desiderari putarunt. Existimarunt itaque, operæ se pretium facturos si hoc laboris non solùm in iis quæ in nouo, verùm etiam in veteri Testamento describuntur, susciperent, & ad eas se figuras & mysteria quæ in sacris leguntur libris explicanda conferrent: Censuerunt quippe huiusmodi ea esse, quorum explicatio ab optimo quoque expeti debeat: Animaduerterunt etiam imaginibus illis, ac delineamentis veteres illos vt plurimùm esse vsos, atque illis ipsis ad lucis & veritatis cognitionem perduci solitos fuisse. Hæc itaque si nesciantur, veterum illorum patrum sapientiam, & ea quorum collatio ad aureæ huius ætatis commendationem necessaria est, planè ignorari necesse erit. Equidem ea nosse in genere quæ ab Ecclesia nobis ex verbo Dei, & credenda & agenda proponuntur, ad salutem satis esse non negamus. Veruntamen cùm sacri libri ideò sint editi, vt in eorum lectione & obedientia piorum exerceantur animi: id certè per vnumquemque sacræ Scripturæ studiosum præstari debet, vt nulla eorum pars summo studio, maximaque adhibita diligentia ab se non euoluatur. hoc enim non est absimile iis, quæ à summo illo omnium hominum magistro Christo in hanc sententiam his sunt pronuntiata verbis: Omnem enim scribam (inquit is) doctum in regno cælorũ similem esse decet homini patri familiâs, qui profert de thesauro suo noua & vetera. At verò inter ea omnia rerum genera quæ ad eius quæ in sacris continetur libris sapientiæ apparatum pertinent, sacrarum structura fabricarum non minus sua ipsius natura, & arte, quàm ea quam in se continet, significatione est admirabilis: Si enim vniuersa illa mensurarum, figurarum, totiusque structuræ, & artificij ratio, quæ sacris continetur libris, diligenter, & attentè consideretur, sine dubio omnem illam ædificationum rationem, quæ apud Græcos & Latinos fuit, aut hinc ad ipsos effluxisse, aut certè ob eam potissimùm caussam, quòd huic non sit absimilis, laudatam celebratamque esse fatendum erit. Si etiam eorum significatio mysteriorum, quæ sub ijsdem latent operibus diligenter attendatur, cætera omnia, quæ summa cura, maximo studio, maxima hominum industria & laboribus constructa fuerunt, à sacris operibus longè superari videbimus. Pleraque ex antiquis illis monumentis atque operibus suam in sese (fateor) significationem continuerunt: sed eam profectò, quæ hominum fuit ingenio, iudicióque constituta. quæ etiam neque adeò est exacta, quin eam plerisque in locis ineptam esse deprehenderimus. Atque his quidem plerique doctrina & pietate viri præstantes rationibus adducti, ad sacrarum se fabricarum inuestigandam, cognoscendámque rationem contulerunt. Quorum nonnulli (vt quod sentio liberè dicam) adeò egregiam hac in re posuerunt operam, vt ab ipsis nihil non sit præstitum. Verùm enimuerò cùm illorum exemplo, id quoque studij genus à nobis non sit prætermissum: qua maxima potuimus diligentia, quid ab vnoquoque illorum rectè sit adnotatum, & quid etiam minus sit animaduersum, obseruauimus. Et quidem nonnulla scitu maximè digna, vel ob sacræ linguæ, vel etiam Architecturæ ignorationem, aut prætermissa, aut certè eo quo debuerunt modo, neque intellecta, neque tradita esse comperimus. Eum enim qui vtraque non sit præditus facultate, multorum tum verborum, tum rerum significationem ad rerum illarum cognitionem necessariam ignorare necesse est. In illis enim diuinis operibus, hic est constitutus ordo, vt ea, scilicet primùm ex eo quod in se habent mysterio, mox ab arte (quæ in iis est præstantissima) ac postremò ex verborum, quibus describuntur, vi & vsu cognoscantur. Quocirca nobis, quibus summo Deus beneficio, tum arcanæ illius significationis, tum etiam linguæ Hebraicæ atque architecturæ artis cognitionem impertiit (ea quàm sit exigua ingenuè agnoscimus) nihil non enitendum duximus, quod modò hac in parte ad regiorum apparatum Bibliorum, & in communem omnium vtilitatem conferre possemus. Vobis itaque, pij ac studiosi in Christo fratres, tum arcæ illius à Noë ædificatæ, tum tabernaculi à Mose erecti, atque etiam eorum ædificiorum, quæ à Salomone sunt instituta, rationes omnes qua potuimus, & sedulitate & breuitate expositas, elegantique imaginum structura repræsentatas exhibemus. Hic quoque nonnullas eorum mysteriorum, quæ iis in rebus continentur, & quorum caussa tot, tantæque operum moles olim à Deo sunt instituta, veras explicuimus significationes: ex quibus quidem arcana illa tum admirabilia, tum cognitu dignissima intelligi poterunt & cognosci. In eorum verò gratiam, quibus nostra hac opera nondum satisfacere potuimus, atque adeò eorum omnium qui sacris dant operam literis, aliud, vt speramus, opus in quo omnia hæc latiùs explicabuntur aut à nobis, aut à quopiam alio proficiscetur. Interim verò nostros hosce labores, quos eò lubentiùs susceperimus, quo eos vobis gratiores fore intelligemus, æquo animo accipite. Vestrum est, Lectores, vestris studiis ac votis ita nostris fauere conatibus, vt ad alia vestra omnium vtilitatis gratia & suscipienda & absoluenda, currenti (vt aiunt) calcar addatis. Datum Antvverpiæ pridie eius diei, quo die festum in omnium honorem Sanctorum à Catholica celebratur Ecclesia.

NOAH, SIVE, DE ARCAE FABRICA, ET FORMA, VOLVMEN I.

PERVM omnium quæ arte constant, initium vsus est, qui quemadmodum rectè fabrica parari debeat, præcipuè docet, s. s. e. Fecit quoq. Dominus Deus Adæ & vxori eius zonas pelliceas, & induit eos. Fuit primus artium doctor Deus hominibus; qui cùm nudi essent, non satis rectè sese velauerant, ex ficuum foliis perizomata parantes: commodum oportuit esse vestimentum, quod non solùm pudori, sed iniuriis etiam temporis obsisteret. Ideoque & apta materies vsurpata; & commoda atque habilis tegendo, ac mouendo corpori forma inducta est. Vsus fuit indumentū & velamen: Materies pelles, ad æstum arcendū inuerso, ad frigus pellēdum admoto ad corpus vellere: forma verò tunica fuit, quæ totum corpus velaret, brachiisque inserendis, & mouendis manicas haberet oportunas.

Gen.2.21

Ita etiam arcæ fabricandæ prima causa & ratio, hoc est, vsus ipse primus est Noacho per Deum indicatus; ipso videlicet rei parandæ & construendæ nomine expresso. Non enim absolutè quamlibet arcam sine discrimine, quam faceret, sibi propositam accepit Noe. Sed singulare quoddam genus, quod Hebraicè THEBAH dicitur. Sunt enim duo Hebræis nomina, quorum vt vox, ita significatio ex ipso vsu varia est: alterum est ARON; alterum THEBAH: pro quibus Latini Interpretes arcam reddunt. Sed ARON ad res anima carentes custodiendas, asseruandasque paratur. Cuius generis fuit illa celeberrima veteris Testamenti Deo sacra arca, ad eum vsum concinnata, vt diuinę Legis tabulas, & Moysis volumina cum vase mannæ atq. Aaronis virga contineret. Fuit etiam altera Ioas regis iussu facta, atque ante templi fores collocata, in quam oblatum ad sarta tecta curanda argentum inferretur. At verò THEBAH animantium, præcipuè verò hominum, qui in aquis exponi aliqua de causa iubentur, conseruandorum causa paratur. Neque in alia significatione, neque ad alium vsum vsurpari hoc nomen in Hebraicis obseruauimus. Hoc enim verbo diuina Scriptura perpetuò vtitur in ea structura appellanda, quæ salutis causa à Noe parata est: de qua nobis hoc loco sermo habetur. Et in ea etiam, quæ Moysi infanti, ad flumen exponendo, à matre est parata; quam vetus Latinus Interpres ex materia definiens Fiscellam bis dixit. Itaque ARON ad quamlibet aliam rem & vbique seruandam; THEBAH verò ad homines in aqua expositos conseruandos tantùm, non ad nauigandum, aut ad aliud transigendum negotium, sed tantùm ad vitam tuendam comparatur. Et quoniam non modò rem illam, cuius causa parata est arca, hoc est expositorum hominum salutem ex aquis, præstabat; sed significationem quoque referebat arcanam, à nobis aut alio cui Deus aperuerit, aliquando explicandam. Idcircò arcæ formam quam exprimere oporteret, ipso nomine audito satis apertè nouit Noe: Nimirum oblongam, quatuor angulis constantem, quæ iacentis hominis in ea conclusi significationem indicaret. quandoquidem humanum genus ad octo animarū numerum relatum illa arca exponebatur. Manifestum autem est, Moysis expositi arcam eam formam tenuisse: alioqui infanti iacenti minùs aptam fore, si vel quadra omnino, vel fastigio terminata, vel angusta, vel laxa plus iusto esset. Vsus & formæ cognitionem materiæ cōparatio sequitur. Eam verò Deus ipse aptam operi faciendo indicauit ex lignis גֹּפֶר GOPHER, quam quidam pinum, quæ Germanicè KVFER dicitur, fuisse volunt. Alij TEREBINTHVM resinosum lignū & sulphurosas baccas ferens: quam in Syria procerā crescere aiunt. Chaldæi omnes KEDRON exponunt, siue Cedrum, vnam ex multis cedrorum generibus, quæ fideles ad vetustatem materiæ sunt, & aquis non cedunt. Hanc vocem GOPHER Latinus Interpres Leuigatis vertit. Est autem Hebraicè singularis numeri, substantiuum nomen, in obliquo positum. Græcus Interpres quadratis vertit.

תיבה

ארון

Exod.25.

2.Par.24.8

Exod.2.3. & V.5.

Postulat autem vsus cognitio, commoditatis dispositionem etiam, vt singulæ res locis aptentur suis, ne quid in alieno loco, aut importuno sit. Eam verò rationem Deus Noe satis apertam præscripsit: Mansiunculas in arca facies. Hebraicè est: Nidos facies eam. Varias enim & situ, & forma mansiones esse oportuit, quibus varia animantium genera concluderentur. quorū naturam Noe patri sigillatim cognitam esse credimus, & quod genus cui socium, quódue infensum inuisumque foret. Quanquam in illa tempestatis angustia, atque vitæ priuatæ singulorum conseruandæ necessitate, magnum omnium consensum generum, magnam concordiam arbitramur eo auctore immissam, à quo primùm condita, initio crescendi & multiplicandi pacem inter se custodire iussa, à quo etiam paulò ante diluuij tempora ex cunctis orbis terræ partibus confluere, & in arcam congregari iussa sunt: quæ tamen concordia non prohibuit quin certa genera certis veluti carceribus essent conclusa, aliis quidem cancellatis, aliis contigua materia coniunctis, aliis superiùs, aliis inferiùs, aliis etiam in domuncularum, aliis in fouearum vel antrorum modum effectis. Namque id Hebraicum verbum KINIM, hoc est, nidos, apertè indicat. Constat autem nidos variis formis, variis etiam formarum concinnitatibus strui, pro vario auium & animantium, quæ nidis gaudent, ingenio. Nidos itaque interpretamur mansiunculas nidorum instar, varias & singulis animantium generibus accommodandas. Hoc autem loco de bitumine admonitus est Noe, illa nimirum significatione debere bitumen addi non modò absoluto operi; sed singulis partibus & mansionibus, singulis inquam nidis: ne quid vel interiùs, vel exteriùs humore, aut malo halitu lædi, ne quid vitij admitti posset. Erat enim in eo genere bitumen inter apparandas materiæ partes ad commodiorem vsum oportunius. Commodiùs autem singulæ partes in tam vasta fabrica bitumen, cùm primùm constructæ essent, recipere, & diuturnitate temporis combibere poterant; quàm postquam omnia simul fuissent constructa: tunc enim superinductum bitumen, & siquid rimarum factum esset, opplere; & iam penitus hęrenti prioris bituminis incrustationi agglutinari potuit.

Triplicem autem contignationem in arca constitui voluit Deus, & singulas contignationes nidis illis, mansionibusq. oportunis distingui. Itaque vniuersum opus tribus partibus interiùs constabat, æquali stante solo in vniuersum extēsis: & in singulis solis variæ erigebantur cellulæ, suis portis cōmodæ, & cancellis clausæ. Atque ita ad verbum scriptum est, Infimos secundos & tertios facies eam; hoc est, arca omnis erit nidis referta; ita tamen dispositis, vt alij inferiores, alij superiores, & alij supremi essent. In omni enim contignatione suos nidos aptari, in nidis ipsis animalia commodè claudi, & in eadem contignatione; commodissimum erat: vt cellaria & promptuaria singulis generibus in sua, vt ita vocemus, regione appararentur. sic etiam satis negotij datura

gotij daturа octo hominibus in eadem arca conclusis, vt sibi, & aliis alimenta, & pabula ministrarent. Existimamus autem singulas regiones instar habuisse faui ab apibus constructi varias & multiplices cellas, non tamen æquales, atque ita dispositas, vt tum ipsis ad ingressum & exitum, tum hominibus ad cibos ministrandos aditus esset facilis. Atque hæc de totius arcæ forma breuiter dicta sunt. Magnitudo deinceps paucis explicabitur verbis.

Arcæ lõgitudo ex diuino præscripto cubitorum fuit trecentorum. Quantus verò cubitus esset, cuius frequens in sacris libris mentio inuenitur, iam in libro Thubal-cain, siue de mẽsuris docuimus. Latitudo fuit quinquaginta cubitorum. Altitudo ad rectos angulos quadrata fuit cubitorũ triginta: ita vt sextuplo longior esset quàm pro latitudinis modo; decuplum autem longitudo altitudinem superaret. Hæc autem hominis in terra iacentis & mortui secundùm longum, latum, & altum obseruata mensurarum ratio est.

Primùm igitur ex trabibus artificiosè connexis parata est basis, cubitis trecentis longa, & quinquaginta lata: cuius crassissimæ trabes postremę erant, exceptuгæ arrectarios angulares ad angulum rectum insertos, cardinibus quadratis, inque incastraturas subiectarum trabium infixis. Deinde consequentes arrectariorum ordines, vt columnarum trigenûm etiam, cubitorum quatuor costas laterũ constituebant, super quos epistylia imponebãtur ex trabibus ad cardinis excipiendi formam excauatis. Anteriùs verò certi etiã trabiũ ordines, rectè in columnarum cõstituti modũ, transuersè interpositas trabes sustinebant, vt epistylia columnis sustineri solent. Deinde transuersis trabibus, siue epistyliis affixi ligni asseres excipiebãt, itaq. pauimentũ excipiebatur.

Oportuit autem sub infimo cœnaculo vacuum locum esse, qui nauium sentinæ instar, sordes ex superioribus contignationibus deuolutas exciperet, saburræque commodam partem ad arcæ in aquis libramentum contineret. Hoc tribus aut quatuor cubitis altum parari satis fuit. Deinde primum cœnaculum in quo maxima animalia, cum mediocribus esse possent. Hoc potuit duodecim cubitorum mensuram in altum continere, quæ maximis elephãtis satis capax mansio esset. Media verò contignatio, in qua minora & leuiora genera conclusa sunt, sex aut ad summum septem cubitis alta fuit. Suprema verò omnium homini, & domesticis animantibus, vt canibus, felibus & auibus multis, aut omnibus fortasse excipiendis, octo altitudinis cubitos obtinuit: atque ita triplex cœnaculum est concinnatum. Deinde verò tectum additum est, curuum in arcus formam, vt feretrum, siue corpus hominis iacens referret; atque ea figura, vt ventis impellentibus meliùs obsisteret, & imbres illapsos effunderet commodiùs. Fuit autem arcus ille, qua parte altissimus, hoc est in medio non altior quàm cubitus. Sic enim in præscriptis acceperat Noe: *In cubito consummabis summitatem eius*. Hebraicè legimus: *Et ad cubitum consummabis eam supernè*.

Habuit autem fenestram luci aliquando excipiendæ oportunam, in altero ex minoribus lateribus, quam puppim aut frontem dicere possumus, eo in cœnaculo, in quo hominum mansio fuit. Hanc duplici nomine Hebraica lingua vocat SZOHAR, quod à maximo diei splendore, hoc est meridiano deductum est. Idque semel tantùm in sacræ scripturæ libris vsurpatur. In præscriptione diuina: Fenestram in arca facies. Hebraicè est: SZOHAR facies arcæ ipsi. Eadem & altero nomine HALON vocatur, magis communi, quod ad vsus prospiciendi, & ingrediendi, atque exeundi pertinet. Itaque lucem in arcam illa ex fenestra acceptam intelligimus, neque id perpetuò; sed cùm diei splendor esset in Meridie, quo argumento dies cognosci poterat. Tamen alium illius fenestræ vsum nullum fuisse obseruauimus ad finem vsque diluuij. Tunc enim aperuit Noe fenestram arcæ, quam fecerat; antea enim nunquam aperta fuerat. Oportuit igitur aut ceratam telam, aut vitrum, aut aliquid aliud pellucidum fenestræ portæ addi, vt in clausam arcam lumen aliquod penetraret, quantùm ad cognoscendum diem in carcere detentis satis fuerat. Existimamus etiam & foricam in arca fuisse, qua sordes illæ, quæ tetro odore aut aliàs pestifera exhalatione nocere poterant, in aquam deijcerentur: nihil tamen admitteretur aquæ. Atque hæc etiam pars inter nidorum nomina recẽseri potest.

צהר חלון Genes. 8.

Portam etiam arca habuit commodo loco, in infimæ cõtignationis regione, ad alterum latus ex longioribus, cuius ostium ad inferius limen ferratis cardinibus adnexum terram versus demissum aperiebatur, & pontem siue scalam animantibus arcam subituris præbebat. Itaque aperiebatur ad exteriorem partem, atq. ab iis qui extrà essent, claudebatur; cùm fenestra ab iis aperiri claudique posset qui interiùs commorabantur. Vtramque autem rationem illis verbis indicatam legimus: *Et inclusit eum Dominus de foris*: siue vt Hebraicè legimus non sine mysterio, *Et clausit Dominus aduersus ipsum*. Et de fenestra scriptum legimus: Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noe fenestram, quam fecerat, dimisit coruum, &c. Genes. 7. 16

Erat autem satis capax arcæ locus, ad omnium animalium genera continenda, selectis ex mundarum natura septenis; cæterarum verò vnaquaque specie binis. Neque enim infinita animantium genera sunt, sed quę certis generibus comprehenduntur: vt in Leuitici lectionibus obseruabimus. Namque terrestria animalia, præter serpentes, quæ vel antiquorum diligentia, vel nostrorum experientia temporum inuenit, vix centesimum quinquagesimum generum numerum excedũt. In quibus boue, aut equo maiora pauca sunt; nec plura quàm sex: æqualia non multa: Minora verò cætera omnia, quæ omnia in secundo cœnaculo vnà cum oportuno cibo contineri commodè potuerunt. Auium verò species omnes in tertio cum hominibus octo.

Namque arcæ basis cubitos in longum continuit trecẽtos; in latum verò quinquaginta, qui ex arte multiplicati faciunt cubitos quadratos quindecim mille. Hoc tantùm in area siue embado basis ipsius: qui rursus ducti in triginta altitudinis cubitos, constituunt cubos cubitales quadratos quadringẽtos quinquaginta mille: quod est spacium integrum arcæ ab infimo pauimento ad suggrundas vsque. Deinde verò arcus ille tecti supremi qui in dimidio vno cubito erat altus plusquam parallelipedi sui dimidium continuit: hoc est plusquam septem mille quingentos cubitos.

BEN. ARIÆ MONTANI HISPALENSIS BESELEEL, SIVE DE TABERNACVLO.

PRINCIPIO tabernaculi statuẽdi vsum cognosci oportuerit. Cuius ratio materiæ naturam, & oportunam copiam, deinde formam, & commoditatem indicabit. Atque propositæ fabricæ vsus ille erat, vt populus Deum singulari prouidentia, & præsentia assistentem tanquam regem, imperatoremque suum adiret, atque de rerum suarum rationibus peteret, & consuleret. Atqui vagantibus, & mobilibus non permanentem ædem, sed mobilem ad illum vsum parari conueniebat. Paratum ergo est tabernaculum; quod ædis regiæ, siue prætorij in castris vsum daret: conuentumque populo ad orandum, consulendum, adorandumque Deum appareret. Sic enim scriptum legimus: Facientque mihi sanctuarium; & habitabo in medio eorum.

Igitur ad regiam optimi maximi, & purissimi Dei

ædem quanquam mobilem, tamen eam materiam parari,aſportarique oportuit; quæ & conditoris omnium maieſtatem referret (quatenus cæleſtia referri terrenis poſſunt) atque cultores ipſos, domuſque frequentatores in admirationem, cōtemplationem, atque ſui ipſorum cognitionem, & probationem adduceret. Apertè enim admoneri poſſet, ædificium eleganti forma, ac pretioſa materia conſtructum non decere à ſordidis, impuris, & contaminatis adiri. Paratur ergo materia varia ac multiplex, ad tabernaculi mobilis ſtructuram, à filiis Iſrael ſpontaneis donariis allata,eo etiam & elegantiorem, & Deo regi gratiorem, quò libentiùs oblatam eſſe conſtaret: qua de re ſic Deus agebat: Loquere filiis Iſrael,vt tollant mihi primitias:ab omni homine,qui offert vltroneus, accipietis eas. Exod. 25.

Primùm autem pretioſiſſima quæque indicari oportuit,vt ea oblatio & animum offerentis probaret ſpontaneum, & maiorem in ſuppeditatione diligētiam exigeret. Eſt enim facile ad ſtructuras viliora parare; conſultiſſimum verò fuerit cariſſima, & pretioſiſſima quæque primùm colligere; & collecta æſtimare: ne quid operi faciendo deeſſe poſſit eorum, quæ oportuniſſima, maximeque neceſſaria ſunt. Ad ædificium ergo, materia, & arte præſtantiſſimum; quale tabernaculum Dei eſſe decebat, optimam in primis materiam, nempe aurum,argentum,& deinde cætera,obſeruato naturæ & æſtimationis ordine,comparari oportuit: Cuius ille index eſt:

Hæc autem ſunt quæ accipere debetis:

Aurum, Argentum, Æs,

Hyacinthum,	Ex lanea materia filum colore hyacinthorum Orientalium.
Purpura,	Colore purpureo, hoc eſt, puniceo, ſeu grani maligranati.
Coccus bis tinctus,	Ruber dibaptus color, cuius nomen vulgare cremeſinum eſt.
Byſſus, —	Linum Ægyptium tenuiſſimum,& fortiſſimum; quod præſtantiſſimum candorem accipit.
Pili caprarū;	Ex quibus telæ fiunt,chamelotæ dictæ, imbribus ferendis oportunæ: neque enim citò aquam ebibunt: ideoque illa materia ad ferēdas ſub dio agentibus cæli iniurias veſtibus apparandis vſurpatur. Sic Poeta cecinit:

Nec minus intereà barbas incanaq́ menta
Cinyphij tondent hirci,ſetaſq́ comantes
Vſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.

Pelles arietū rubricatæ,	Colore rubro imbutæ, ex quibus aulæa cōſuuntur, quæ vulgò ab Arabibus, & Hiſpanis Guadamecis vocantur.
Pelles janthinæ,	Taxorum pelles,horrido pilo, & æſtui, aquiſque arcēdis oportuno. Id enim animal in aquis, & in ſicco degit, aërem pariter, & aquam perferens.
Ligna Sitim,	Cedri genus eſt præſtātiſſimum, quod ædificiis conſtruendis æternas materias præbet. Sunt autem plura Cedrorum genera: quæ ab illa præſtantia Sitim ad vicinam vſque pineis & piceis naturam gradatim decedunt. Fuit verò huius ligni ſatis magna copia in deſerto: ferax enim illa regio huiuſmodi arborum eſt. Namque & in deſertis Moab, non nimiū procul à Pharan,vbi tabernaculum conſtructum eſt, locus fuit ab harum arborum copia, dictus Setim.

Materiæ comportationem formæ deſcriptio conſequitur quàm rectiſſimè: ſed nulla deſcriptio aut melior aut clarior, quàm exemplaris ipſius propoſita forma; quam artificio imitari cōtingat. Fuit autem exemplar admirandum Moyſi in monte à Deo oſtenſum, ſpirituale illud quidem, & inuiſibili materia, diuino plane artificio conſtructum, Deoque habitatori gratiſſimum, & præter omnes terrenas fabricas oportuniſſimum: cuius aliquam etiam ſpiritualem deſcriptionem nos indicaturos ſperamus,artifice ſummo demonſtrante ipſo Deo. Sed illam viſibilem formam, quam illius exemplaris velut rudem imaginem in terris exprimere licuit, nunc explicare contenti ſumus. Oſtenſum eſt igitur verum ipſum exemplar prophetæ admiranti & diſcenti, s. s. e. Iuxta omnem ſimilitudinem tabernaculi, quod oſtendam tibi, & omnium vaſorum, & cultuum eius ſic facietis illud. Appellatur autē exemplar illud integrum cum omnibus partibus, & idonea ad vſum ſupellectile,cuius membra,atque ornamenta, & apparatum omnem ſingillatim deſcribemus.

ARCA.

ARCAM primam confici iuſſit Deus, quam ſibi ille ſolij loco deligebat in penetralibus tabernaculi collocandam. Huius enim arcæ cōtinendæ cauſa vniuerſum tabernaculi parabatur opus. Vbi enim arca eſſet, ibidem ſuam præſentiam ſingulari modo certam præbere rex ipſe Deus dignabatur. Erat autem arca eius formæ, cuius eſſe ſolent, quæ ad res conſeruandas parantur, maximè verò ad pecuniam, vel alia pretioſa rerum genera. Hac enim ſignificatione, hiſque vſibus nomen ARON nonnunquam in ſcripturis repetitum ארון obſeruauimus. Ioſeph namque corpus in promiſſam regionem tandem aſportandum, aromatibus conditum in Ægypto in ARON fuiſſe aſſeruatum legimus. Gene. 50.26 Et Iehoiadagh Sacerdotem ARON feciſſe legimus, 4.Reg. 12. quam donariorum pecunia inferretur. In hanc autem 10. arcam legis à ſe latæ, & conſcriptæ tabulas inferri iuſſit Deus ibidem aſſeruandas, in perpetuum teſtimonium fœderis inter ſe, ac populum ſanciti: cuius fœderis conditionibus, & populus Deo pietatem præſtaret, & Deus populo tutelam, curamque regiam, atque gubernationis commoditatem præcipuam præter cæteras gentes exhiberet. Sic enim Moyſes hac de re ſcriptum reliquit: Deut. 10. 1. In tempore illo dixit Dominus ad me, Dola tibi duas tabulas lapideas, ſicut priores fuerunt; & aſcende ad me in montem: facieſque arcam ligneam; & ſcribam in tabulis verba, quæ fuerunt in iis, quas antè confregiſti, poneſque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis Setim: cumque dolaſſem duas tabulas lapideas inſtar priorum, aſcendi in montem, habens eas in manibus: ſcripſitque tabulas iuxta id quod priùs ſcripſerat, Verba decem, quæ locutus eſt Dominus ad vos in monte de medio ignis,quando populus congregatus eſt, & dedit eas mihi. Reuerſuſque de monte deſcendi, & poſui tabulas in arcam quam feceram,quę hucuſque ibi ſunt, ſicut præcepit mihi Dominus. Vſus itaque arcæ fuit fœderis conditionum conſeruatio, perpetuis conteſtandi ſæculis. Quam ob rem huiuſmodi adiūctis arca appellatur in ſacris libris, Arca teſtimonij, ſiue conteſtationis, quòd initum inter Deum, ac populum fœdus conteſtaretur: Arca fœderis, quòd fœderis contineret verba, Legis præcepta decem:

Arca Dei ſiue ELOHIM, quod Deum gubernatorem præſentem teſtaretur: Et arca Domini,ſiue nominis illius arcani, cuius ſacramenta Iſraëlitico populo credita erant,miſericordiæque vſibus illuſtria, interim, dum legis cura integra, puraque permaneret: ideoque etiam Arca fœderis Domini dicebatur.

Conſtabat autem arca ex aſſerum materia cedrinorum, illa præcipuè commendabili nomine Sitim: incorruptibili natura ſua, atque ad libros, ac monumenta conſeruanda apprimè commoda; commiſſis lignis fabrili iunctura, ita vt vnum quadrangulare opus fieret, longum cubitis duobus & dimidio ex duobus lateribus; latum verò vno cubito cū dimidio; altum autem tantundem

tantundem: ita vt longitudo latitudinem, atque altitudinem vno cubito superaret.

Præter lignorum diuturnitatem, elegantiam, & soliditatem, addita est etiam auri puritas arcæ, laminis aureis interiùs, exteriusque obductæ: ita vt ipsa interior, exteriorque materia integritatem, pariter ac simplicitatem præ se ferret. Ipsi prætereà superiori arcæ limbo aurea spira coronæ instar adiuncta est; ad eum ferè modum, quo antiquis operibus cornices addebantur. Ita autem corona collocabatur, vt operculum postea inducendum, contineret. In quatuor longiorum laterum angulis quatuor armillæ, siue annuli aurei affixi fuere grandiori orbe; qui possent vectes inductos, ad asportandi, & ferendi commoditatem excipere. His annulis duo vectes lignei, aureis laminis omnino obducti, inducti sunt: qui Sacerdotibus (quorum curæ arcæ onus ferendũ committebatur) tenendi, tollendi, atque portandi commoditatem præstarent. Cauit autem Deus, ne vectes vnquam armillis extraherentur, ne vnquam Sacerdotes se arcæ ferendæ cura liberatos putarent.

PROPITIATORII DESCRIPTIO.

SVPERIOREM arcæ partem operculum velabat totum aureum: eadem longitudine, ac latitudine qua os arcæ erat; videlicet cubitis duobus cum dimidio longum; & cubito ac dimidio latum: ita vt intra coronam arcæ inductum totam clauderet arcam. Erant igitur arcæ latera cedrina, auro obducta; operculum verò ipsum solido auro ductum: dictum Hebraicè CHAPHORETH, à verbo CHAPHAR: cui Latinè operiendi & propitiandi significationes aptè respondent. Quamobrem à Latinis Interpretibus Propitiatorium & oraculum, interdum opertoriũ vocatur. Neq. præter significationem, vt aliàs exponere dabit Deus. כפורת

Propitiatorium siue operculum duas puerorum imagines, auro solido factas vtroque ex latere continebat stantes, pedibusque ita cõstitutis, vt continere sese possent, brachiorum loco alis præditas, quas altera imago contra alteram ita tendebat, vt operculum superius obtegentes sedilis formam pararent: veluti si quis pedibus in operculo cõstitutis vt in scabello, ipse super obtentis Cherubim alis sederet. Namque hæc sedes Dei erat. Sicut sæpissimè scriptum legimus: Qui sedes super Cherubim. Erant autem maris & fœminæ specie varij; cætera sibi omnino æquales, inuicemque similes, seseque mutuo aspicientes, facie ad propitiatorij spacium conuersa: ita vt insidentem alis suis Deum, ac propitiatorium pedibus prementem conspicerent. s.s.E. Et loquar ad te super propitiatorium, ac de medio duorũ Cherubim, qui erunt super arcam testimonij, cuncta, quæ mandabo per te filiis Israel.

Psal. 79. Psalm. 98.

MENSA PANVM.

POST constructam arcam cum operculo & Cherub iubetur Moses facere mensam de lignis Sitim asserè vndique ductilis auri laminis operto: ita vt mensæ corpus, vt sic vocemus, cedrinum; pellis ipsa aurea esset, duobus longa cubitis; lata vno cubito, & alta pedibus adiunctis quantùm cubitus cum dimidio tollitur. Circundabatur autem superiùs mensæ limbus clausura aurea, hoc est, ornamento lato, quod epistyli formam referebat: Ea verò palmi vnius mensuram latitudine continebat: crassa quantùm coronam, siue coromdem su perductam ferre posset. Quatuor autem pedibus fulciebatur mensa; quibus quatuor annuli additi locum vectibus inserendis ad tollendum ferendumque commodis præbebant. Erant autem annuli sub clausura illa non magis etiam quàm clausura cum coronide prominentes. Vectes ex cedrino ligno, auro obducti, eoque ductili: qui tamen tunc inferrentur in armillas, cùm mensa mouenda, asportandaque esset. Huius mensæ vsus erat ad panes perpetuò continendos, iugis conuiuij significatione, & forma; cui ministerio scutellæ, cochlearia, & semifistulæ ad libamen, & expurgatoria instrumenta, quibus mensa abstergeretur, omnia hæc aurea fuere.

CANDELABRVM.

CANDELABRI nomen Hebraicum à luce, qua semper præditum erat, siue à lucernis, quas continebat, factum est MENORAH. Est enim NIR lucerna ardens, quales candelabrum illud septem habuit perpetuò lucentes. Possemus ex vocis pondere Latinè vertere lucernatum: idque nomen ad arcanam significationem faceret: Sed ad rem ipsam indicandam, candelabri nomen satis est idoneum. Fuit autem candelabrum nõ minùs etiam quàm cæteræ sacræ domus partes exemplari proposito præscriptum: ideoque reconditæ significationis habitum monumentum. מְנֹרָה

In primis enim materia solida purissimo auro constabat; totum ductile integro opere, & continuum præter lucernas, quæ imponi & deponi poterant, & præter protractoria & emunctoria. Omnium tamen simul candelabri videlicet, & instrumentorum aliorum pondus non maius aut minus quàm KIKAR fuit. In quo artificum dexteritatem admirari est.

Forma verò Candelabri huiusmodi fuit.

PES ipse humani femoris figuram habuisse videtur ex nomine Hebraico יָרֵךְ quod femur significat. Est enim femur sedentis hominis basis. Igitur pedem inferiùs latum & superiùs angustiore obelisci ferè forma pingimus, quod oportuna mensura, quãta videlicet femoris ad tibiam ratio est, hastile subtilius produceret, vt tibia ex femore connexa producitur. Hoc hastile Hebraicè KANE dicitur: Latinè Cannam sonat. Hæc, vt tibia femori, pedi æqualis erat. Deinde pomi siue mali figura erat, quod velut nodus tres ramos productos emittebat: medium vnum rectum, duos vtrimque paulò altiùs. Duo etiam alij rami diducebantur, recto perpetuò crescente, & pomo similiter deductionem proferente. Duo item alij eodem ordine prodibant ex pomi figura. Erat igitur ipsum medium hastile, quod singulariter Candelabrum vocatur, rectum ad summũ vsque. Et sex rami ex duobus lateribus, vtrimque tres prodeuntes, cum tribus nodis ad pomorum instar fabrefactis. Rami singuli ternis patulis scyphis ornati erant, oblongis, bina latera æqualia habentibus, ac binos angulos efficientia, alterum acutiorem, obtusiorem alterum, vt amygdalæ apertæ dimidium cauum referrent singuli scyphi. Legimus enim Hebraicè tres scyphi MESVKADIM: Latinè amygdalati vertere possumus. Quod vetus Interpres intellexit cùm reddidit, in nucis modum. Amygdalum enim nucis etiam genus est. Præterea singuli rami pomum habebant, & ex pomo prodeuntem florem, quo imponenda lucerna exciperetur. Erant autem in recto hastili quatuor scyphi amygdalati, tres in superiori parte vltra postremum nodum cum pomo & flore, & vnum infra nodos omnes, ea parte qua crus siue hastile femori iungebatur. Deinde erat pomum & flos. Seorsum autem septem lucernæ factæ mallei artificio. namque in alio opere omni candelabri hoc perpetuò præcipitur. Erat autem antiquarum lucernarum figura oculo ferè similis humano, nisi quòd altera ex parte ansam auriculæ modo habebat; altera prominentiam oculi angulo non dissimilem continebat, in qua filum incensum eminebat. קנה

Ad candelabri ministerium, hoc est, ad lucernas duo instrumenta aurea addita sunt, aut plura etiam paria binarum formarum: Alterum Latinè emunctorium vertit Interpres noster; alterum, vbi quæ emũcta sunt, extinguuntur, periphrasi exposuit. Sed quid propriè essent quamque formam obtinerent; nomina & descriptio Hebraica declarant, MALKAHHAIM, & MAHHTHOTHAIM. Quæ ex verbo, quamquam non valdè eleganter, explicãdi causa verti possunt, comprehensoria, & præcisoria. Alterum instrumẽtum erat parua מלקחים מחתותים

parua forceps acutis ad extremum brachiolis, quibus lucernæ filum trahi, dispensari, & temperari poterat. Altera etiam forceps maior erat, qua exusta iam & fungosa fili pars, ignisque lucem obscurans, magis, quàm iuuans, præcidi, extinguique poterat.

TABERNACVLI FABRICA.

TABERNACVLVM propriè vela siue cortinæ faciunt, vt cætera tentoria castrorum. Velorum verò continendorum causa cætera parantur omnia, vt mali, funes, paxilli, fibulæ, & alia. Quamobrem cùm tabernaculi fabricam describeret Deus, cortinas proposuit; tanquam supremum tabernaculi opus, & quod multo plus operæ & temporis exigebat ad absoluẽdum, quàm cæteræ partes, vt asseres, paxilli, cardines, & columnæ. Diuisum est autem tabernaculum in partes duas; clausam, quæ propriè tabernaculum vocatur; & apertam, quæ velut area siue atrium regium erat, quò populus conueniebat. Ipsum autem tectum tabernaculum, suá etiam diuisionem habebat, quę Sancta sanctorum dicebantur. Fuit autem tabernaculi, hoc est velorum materia linum, siue byssus duplici filo & retorto, hyacinthus, & purpura, & coccum dibaptum. Ex quibus contextæ sunt cortinæ coloribus commixtis, pro operis ratione, non textura simplici, sed quali vtuntur, qui aulæa conficiunt, aut acu potiùs: namque Latinè opere plumario legimus; Hebraicè verò opere HOSSEB inuentoris, siue artificis, vel acu pictoris. Erant autem omnium cortinarum communis figuræ Cherubim, quorum faciem, & carneam omnem partem candidam rubramque esse oportuit; plumas hyacinthinas rubras, ac nonnihil albo variegatas.

Erant cortinæ decem, singulæ vicenis & octonis cubitis longæ, quaternis latæ. atque ex his cortinis quinæ consutæ simul sunt secundùm latitudinem, ita vt quinque fieret dimidiũ velum viginti cubitis latũ; & octodecim cubitis longum. Eadem ratio obseruata est in alteris quinque, atque in extrema ora vnius quinarij, hoc est, in quintæ cortinæ limbo extremo quinquaginta laqueoli confecti sunt hyacinthino filo contexti: Hispani ojales siue alamares, Galli *Aneaus* vocant. Et totidem etiam eodem modo in alterius quinterni extremo limbo. Vtrique simul velo connectendo apparati sunt vncini duplices quinquaginta aurei, siue fibulam Latini nominent, quam Hispani prendedero dicunt.

Laqueolos illos Interpres noster vocat ansas, & vncinos annulos dicit.

Deinde verò vndecim aliæ cortinæ paratæ sunt ex tela caprinis pilis cõfecta, quam Cambelotum vocant.

Singulis autem cortinis longitudo fuit cubitorum trigenorum; latitudo verò quaternorum, ex quibus quinq. seorsum consutæ sunt secũdùm longitudinem, vt ex illis efficeretur velum viginti cubitis latum, triginta longum. Et sex aliæ simul etiam consutæ conficiebant velum viginti quatuor cubitis latum, & triginta longum. In vtroque autem velo quinquagenæ ansulæ paratæ sunt, ex eodem, vt existimamus, filo caprino: quandoquidem nihil singulare sacra descriptio indicat. Et his connectendis æreí vncini parati etiam sunt quinquaginta.

Præterea duplex quoque velum concinnatum est, quod ex altera parte arietinis pellibus rubris simul consutis, ex altera verò taxorum pellibus cũ pilis suis constabat: ita vt interiùs leuem & rubram faciem; exteriùs pilosam taxicolorem haberet. Atque hactenus tria vela indicauimus: duo simplicia, & vnum duplex. Atque horum velorum præcipua ratio in tabernaculo erat: quibus commodè continendis subiunctæ descriptionis structura opus fuit.

Quadraginta sex asseres ex ligno cedri Sitim dictæ parati sunt. oportuit autem ex arbore quàm rectissima illos præcidi. Namque ita locum interpretamur, Et facies tabulas stantes: quod Hebraicè sic legimus; Et facies asseres tabernaculo ligna Sitim stãtium; quod rectorum interpretamur. Singuli autem asseres cubitis denis longi, & sesqui cubito lati erant; crassi verò, vt Iosephus describit, quaternis digitis, sed crassiores fuisse, res ipsa indicabit. Singulis autem asseribus, bini cardines quadrata forma velut incastraturæ incisi fuere.

Ex his viginti murum alterius lateris secundùm longitudinem tabernaculi faciebant, & totidem alterius. Longitudinem autem statuimus ab Oriente in Occasum. Sex verò postremum tabernaculi murum secundùm latitudinem constituebant. Sed tamen his coniungendis duo alij angulares additi sunt asseres binorũ laterum asseribus vtrimque æquales crassitudine, quibus etiam sui cardines accisi fuere.

Cardinibus infigendis & omni sustinendæ fabricæ bases ex argento fusæ sunt numero nonaginta sex: singulæ mortariorum modo cauum habẽtes locum quadratum, cui cardo immitteretur: atque singulis asseribus binæ bases adscriptæ, ita, vt asser velut humanam staturam longa veste indutam; & cardines crura, siue crurum ossa; bases verò pedes referrent humani corporis. Singuli laterum singulorum asseres quaternas armillas habuere, binas superiùs; inferiùs binas, vt vectibus immissis per totum latus pertinentibus connexi continerentur: Et ne quis ab alio discreparet, foramen medium per omnes æquali spatio pertusum adactumq. vectem admittens efficiebat: ita, vt quatuor vectes exteriùs per armillas conspicerentur transmissi; vnus intra asserum crassitudinem iniectus, medius lateret.

Angulares autem asseres ab inferiori parte considerati, aliis æquales similesque erant; superiùs autem annulum aureum sibi affixum habebant, quo vtriusque lateris extremi compagum asseres coniungerentur, atque ipsi medij ex binis muris vnum tabernaculum facerent. Erat autem materia asserum, vt diximus, cedrina; sed singuli asseres aureis laminis artificiosè obducti, & armillas aureas habebãt, & vectes cedrini auro etiam obducebantur. Atque ita basibus constitutis, & asseribus erectis, atque coniunctis & concatenatis, angularibusque asseribus admotis, tabernaculum statuebatur tribus muris, duobus æqualibus ab Ortu in Occasum protensis; tertio autem, eoq. minori à Meridie in Aquilonem Occasum spectante. Ab Oriente verò apertus locus erat, hoc est absque muro, nisi quantum velis, vt statim describemus, obtentis claudebatur.

VELVM ANTERIVS.

AB ortu Solis locus asseribus vacabat apertus ac patens mansurus, nisi obtento velo exteriùs existentium hominũ intuitum arceret. Erat autẽ velum eadem materia contextum qua prima illa iam descripta: videlicet hyacintho, purpura, & cocco bis tincto, ac bysso retorta, eleganti artificio; cui suspendendo aptatæ sunt columnæ ex eodem ligno, quinque aureis obductæ laminis, basibus totidem subiectis ex ære fusis. Vnicuique autem ex columnis affixus erat ex superiori parte vncinus, ex quo velum extensum suspendebatur. Hoc autem velum Hebraicè MAZZAK dictum: Latinè Opertorium, siue tentorium, vt Interpres noster vertit, dici potest. מסך

VELVM INTERIVS.

SIMILE etiam ex eadem materia velum paratum est ad sanctissimi appellati loci distinctionem, opere tamen elegantiori, videlicet, Cherubim figuris contextis; cui sustinendo, quatuor columnæ quadræ ex ligno Setim dolatæ, atque aureis laminis obductæ fuere, vncinis etiam aureis superiùs infixis, & singulis columnis singulæ argenteæ bases subditæ.

Hoc tanquam murus quidam diuidens intra tabernaculum ipsum interiectum fuit decem cubitorum intercepto spatio inter ipsum & postremum tabernaculi parietem: ita vt quadratus relictus locus fuerit,

quantum ex ratione è Salomonis templo obſeruata definire poſſumus: id quod etiam Ioſephus affirmat.

Igitur areæ loco aſſeribus erectis & per vectes angulareſque aſſeres coniunctis circumcluſo, atque illa murorum forma coërcito ſpatio, velum illud primum hyacinthinum, atque purpurea byſſinaque materia contextum, bis quinis cortinis conſtans imponebatur, quod quadrati ſuperiùs tecti formam referebat. Cuius vtrimque in muros ipſos octeni cubiti pendebant ad Meridiem, & Aquilonem; ad Ortum verò & Occaſum quaterni. Erat enim velum latum cubitis octo & viginti, longum verò quadraginta. Locus aſſerum muris occupatus, cum ipſa aſſerum craſſitudine longus erat cubitis duobus & triginta; latus verò duodecim. Namque interior area cubitis triginta, ad exteriores vſque columnas longa erat; & decem cubitis lata. Huic velo ſecundum ex caprinæ lanæ telis conſutum, & deinde tertium illud duplex ſuperiùs villoſum; inferiùs læue, ac rubrum inducebantur. His enim exterioribus venti, pulueris, atque aliarum ex aëre & terra incommoditatum excipiebatur vis; & interiùs velum purum atq. ab his labibus alienum conſeruabatur.

ATRIVM TABERNACVLI.

TABERNACVLI atrium eandem longitudinis & latitudinis formam cum tabernaculo obſeruabat ab Ortu ad Occaſum longitudinem; latitudinem verò à Meridie in Aquilonem definiendo: Erat autem area centum cubitis longa; lata verò in ſubduplum, hoc eſt, quinquaginta cubitis. Hoc ſpatium cõcludebatur erectis columnis vigenis ſecundùm longitudinem ex eodem ligno argento obductis: ſed baſi ænea, & ſuperiori circulo capitelloq. argenteis; quibus argentei etiã claui capitibus curuatis, Vau literæ inſtar, infixi erant. In latum verò ab Occaſu decem columnæ aliis omnino perſimiles ſtatuebatur: Atque ab Oriente totidem; hac tamen ratione, vt quatuor mediæ columnæ ab Ortu, aditum, ſiue oſtium populo pararent. Diſtabat autem columna vna ab alia cubitis quinque. Igitur à medio puncto ex Orientis parte fixo, numerabantur cubiti decem ad Meridiem, & totidem ad Aquilonem. Atque columnis ibidem conſtitutis, vela ex lino torto opere artificioſo; eoque inæquali contexta, perinde ac ſi variis laqueis, & concatenationibus in fundæ textilis modum ſculpta eſſent, per omnes columnas ſuſpenſa extendebantur quindenorum cubitorum. In medio autem latitudinis ſpatio ad Ortum, qua porta erat viginti patens cubitis, prçter quatuor columnarum interſtitia, velum eodem nomine dictum, quo illud tabernaculi exterius, eadem etiam materia confectum; ſed artificio acu pictoris ornatum tendebatur. Alia autem vela præter id quod oſtio obtendebatur ſuperiùs ex columnis dependebant; inferiùs verò cuneis ſiue paxillis æneis in terra fixis continebantur; paxillis autem alligabantur funiculi cortinis aſſuti. Altitudinem verò ſingularum columnarum, quanquam Moyſis deſcriptio non exprimat, nouem aut decem cubitorum fuiſſe exiſtimamus, quòd ad humanæ ſtaturæ (quã totum opus refert) rationem, hæc ratio ac menſura commodè referatur.

ALTARE HOLOCAVSTI.

SACRAS hoſtias faciendi cauſa Ara diuino iuſſu conſtructa eſt ex materia Sitim, quinque cubitis longa, ac totidem lata, hoc eſt, quadrata ſuperiori & inferiori ex parte; alta tamen tribus cubitis, quo Sacerdos miniſtrans pertingere commodè poſſet. In ſuperiori autem parte ad quatuor angulos totidem prominebant, veluti cornua obeliſci inſtar habentia ex ipſa eadem materia, non adiuncta, ſed continuata. Totum autem opus hoc æreis laminis erat obductum interiùs & exteriùs. namque cauum opus erat, & ſuperiùs atque inferiùs etiam apertum. Huic operi additum eſt cribrum reticulatum æneum quatuor pedibus fulcitũ, quod inferri in aram ipſam poſſet, quatuor annulis ſiue armillis ad quatuor angulos conſtitutis ad commoditatem inferendi & efferendi. Erat autem ea longitudine ac latitudine, quam locus ipſe excipiens poſtulabat; altitudine verò ſeſquicubitali: ita vt illatum ad medium vſque aræ pertingeret. In illo cribro compoſita ligna & hoſtia ardebant, carbones autem ac cineres in terram decidebant, qui facilè verri, abſtergique poterant. Aræ lateribus duobus anſæ binæ affixæ vectes excipiebant, ex eadem materia factos, æreque obductos, ad aſportandi vſum.

Huius aræ miniſterio apta inſtrumenta erant cacabi ſiue ollæ, quibus cinis aſportaretur; & palæ ad auferendum cinerem habiles, & diſperſoria, & vnci, & forcipes. Hæc enim Hebraicis nominibus ; סירות ויעים מזלגות מחתות מזרקות pro quibus Latini Interpretes reddunt lebetes; forcipes; fuſcinulas; & ignium receptacula: fuere autem omnia hæc.

ALTARE INCENSI.

ARA thymiamatis ſiue incenſi, ex lignis Sitim cubito longa & lata; duobus cubitis alta, auro omnino obducta, prominentibus etiam amiculis & linteis, circumornata in coronæ modum, anſis adiunctis aureis, per quas vectes inferrentur cedrini auro obducti.

Diſpoſitio tabernaculi & rerum quæ in ipſo erant.

Primùm omnium erigebatur atrium ab Ortu ad Occaſum ſecundum lõgitudinem. Deinde etiam aſſerum ſeptum ſtatuebatur ea parte Occaſum reſpiciens, qua altero ex minoribus lateribus clauſum erat: cui primæ illæ Cherubim contextæ cortinæ tecti modo imponebantur extenſæ, deinde caprinæ; poſtremùm duplices ex taxinis & arietinis pellibus. Deinde velum illud inferebatur; quod ſanctum à ſancto ſanctorum, ſiue ab adyto ſeparabat. Tum verò anterius illud velum quinque columnis pendens conſtituebatur, quod primi oſtij haberet inſtar. Intra adytum arca illa fœderis media collocabatur, & altare dictum Thymiamatis ſiue incenſi ante arcam ipſam. In priori autem tabernaculi parte ad Meridianum latus candelabrum; ad Aquilonare verò menſa collocabatur: quæ panes contineret perpetuò. propoſitos; quos in arcæ apertæ formam confectos fuiſſe, in lib. Miſnaioth legimus. Extra tabernaculum verò, intra atrium ipſum ad Aquilonem aliquantulum admota ara illa magna conſtituebatur; in qua hoſtiæ ſacrificarentur. In eodem autem atrio inter aram magnam & tabernaculum erat Concha magna ænea, columnæ æneæ impoſita, oportunis ſiphonibus diſtincta, quibus aqua ad miniſtrorum lotiones effunderetur. Illa autem ceu fons ſemper erat plena aqua. Atque hæc de tabernaculi opere omni. Miſn. de יומא c.3.

ARIEL, SIVE, DE TEMPLI FABRICA ET STRVCTVRA,

Volumen tertium.

ANTIQVIS fas non fuit, templum priuato conſilio aut voto ædificare, ne ea re religionis cõmunio diſcinderetur; dum ſinguli ſuis, ac ſuorum inuentis ſtudentes ſimultatem excitarent ac fouerent. Erat præterea magnum periculum, ne pro vero cultu alienus iniretur, orbe terrarum variorũ deorum vaniſſimis cultibus diſtracto. Templum igitur hominibus ad vnius Dei cultum vnum eſſe tunc oportuit, in quo eandem ſacrorum, & doctrinæ rationem omnes tenerent, quicunque in Dei populi numero conſcribi ſtuderent. His accedit templi ſignificatio, quæ cùm ſimplex perpetuò fuerit, vnius Eccleſiæ exemplar habuiſſe debuit, quam poſtea vnam, ſanctam, catholicam ex

omnibus

omnibus terræ familiis sibi constructurus erat Deus. Huius rei decretum eiusmodi scriptum legimus: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt Gentes (quas possessuri estis) deos suos, super montes excelsos & col-
Deut. 12. les, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas. Lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite omnia nomina earum de locis illis. Non facietis ita Domino Deo vestro, sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocausta, & victimas vestras, decimas, & primitias manuum vestrarum, & vota atque donaria, primogenita boum & ouium. Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri: ac lætabimini in cunctis ad quę miseritis manum vos, & domus vestræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester. Non facietis ibi, quæ nos hic facimus hodię, singuli quod sibi rectum videtur. Et paulò inferiùs: Caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris: sed in eo quem elegerit Dominus in vna tribuum tuarum offeres hostias, & facies quæcunque præcipio tibi. Interim autē dum Israelitica regio bellis partim vexata ab incolis & finitimis; partim aduersus eos exercita est, nullum tēplum est constructum; sed templi loco tabernaculum illud mobile à Mose in solitudine erectum] frequentabatur: quod paulò pòst primam regionis expugnationem publico totius Ecclesiæ consensu ex diuina voluntate in Silo fixum fuerat, s. s. E. Congregatusque est omnis Israel in Silo, ibiq. fixerunt tabernaculū testimonij, & fuit eis terra subiecta. Mansit autem illic sacri loci nomen & religio, vsque ad Heli Sacerdotis extrema tempora, cùm Deus proditi à Sacerdotibus officij pertæsus, & locum illum, & Sacerdotalem omnē Heli familiam abdicauit; Ephraimique tribum, quam ad eam delegerat rem, ob neglectam pietatis rationem dignitate illa priuauit. Atque interim Dei arca hospitiis vsa est, quoad Dauidi regno iam firmato, Iudæ tribus, in eaq. mons Sion, & Hierosolymorum vrbs delecta est, vbi arcæ sedes, & Deo locus ad populi sacrum conuentum
Psal. 77. dicaretur, s. s. E. Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum, conuersi sunt in arcum prauum. In iram concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt. Audiuit Deus & spreuit, & ad nihilum redegit valdè Israel. Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, vbi habitauit in hominibus. Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephraim non elegit; Sed elegit tribum Iuda montem Sion quem dilexit. Et ædificauit sicut vnicornium sanctificium suum in terra, quam fundauit in sæcula. Intellexerat enim Dauid Hierosolymam vrbem à Deo iam præ cæteris electam, in qua sacrum sanctumque templum construeretur. Eius autem rei argumentum publicè
2. Reg. 6. fecerat prosperitas domui Obed Edom Gethæi allata postquam arca ibidem fuisset deposita. Quamobrem in montem Sion, ac Dauid ciuitatem deducta fuit: vbi cùm Dauid de templo cōstruendo cogitans cum Nathan propheta deliberaret, certo Dei oraculo per eundem vatem est admonitus, ędem illam sacram Hie-
2. Reg. 7. rosolymis quidem esse statuendam, sed auctore filio eius, regnique hærede: cuius tranquilla tempora futura ædificandi commoditatem ac facultatem allatura essent.

Igitur magnam auri, argenti atque æris copiam Dauid comparare cœpit, quam filio ad sacrum opus faciendum ex testamento legaret. Sed quinam totius vrbis potissimus locus ædificādo templo idoneus esset, in incerto fuit; donec diuinæ misericordiæ & clementiæ manifestis exemplis est ostensus, Gad propheta huiusmodi primùm indicante, ac deinde optimo rerum exitu spectato, s. s. E. Venit autem Gad ad Dauid in
2. Reg. 24. die illa, & dixit ei, Ascende, & constitue altare Domino in area Areuna Iebusæi. Et ascendit Dauid iuxta sermonem Gad quem præceperat ei Dominus. Conspiciensque Areuna animaduertit regem & seruos eius transire ad se: & egressus adorauit regem prono vultu in terram, & ait: Quid causæ est, vt veniat dominus meus rex ad seruum suum? cui Dauid ait: Vt emam à te aream; & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo. Et ait Areuna ad Dauid: Accipiat & offerat dominus meus rex sicut placet ei. Habes boues in holocaustum, & plaustrum, & iuga boum in vsum lignorum. Omnia dedit Areuna regi; dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum. Cui respondens rex ait, Nequaquam vt vis, sed emam pretio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo Dauid aream & boues siclis quinquaginta, & ædificauit ibi Dauid altare Domino, & obtulit holocausta, & pacifica; & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel. Atque ita loci delectus manifestis signis est ostensus. Nam vltra prophetæ indicationem ignis de cælo delapsus victimas corripiens, & sublata continuò plaga, qua populus publicè afficiebatur, manifesta diuinæ probationis argumenta dedere, s. s. E. Et ædificauit ibi altare Domino, obtulit holocausta & pa- 1. Paral. 21.
cifica, & inuocauit Dominū, & exaudiuit eum in igne de cælo super altare holocausti. Præcepitque Dominus angelo, & conuertit gladium suum in vaginam. Protinus ergo Dauid videns, quòd exaudisset eum Dominus in area Ornam Iebusæi, immolauit ibi victimas, vt in loco iam diuinitus probato. Atque ita locum to- Moria
tum, hoc est, montem ipsum sexcentis argenti siclis mons
ab Areuna emit: cùm antea aræ statuendæ locum, & מריה
boum par tantùm quinquaginta siclis emisset. Erat autem ille idē mons Moria olim ab Abrahamo appella- Ralbag 2. Samuel. 24
tus, in quo Isaac iussu Dei sacrificādus fuerat alligatus. 16. 2. Paral. 3.

PECVNIA FABRICÆ.

POST certum iam & diuino numine probatum loci delectum ac situm pecunia parata est ad operis impensas innocentissimis modis, hoc est, regiis imprimis & populi inuitati atque regis exemplo prouocati donariis. Namque rex ipse præter magnam auri, argenti, æris ac ferri, lignorum, marmoris, gemmarumque variarum, præcipuè onychum, carbunculorum, & vestium auro intertextarum ex hostium præda compor- 1. Paral. 29.
tatam, atque in id opus antea sibi sepositam vim; ex sua ipsius familiari ac propria pecunia auri ex Ophyre allati, ac rudis adhuc tria millia Chichar; argenti verò fusi ac puri septem millia Chichar. His autem addita sunt donaria populi ex consulto totius senatus, & omnium ordinum, auri rudis Chichar quinque millia; & cusæ monetæ decem millia Adarconim notissimæ tūc monetæ; & argenti decem millia Chichar; æris autem octodecim millia Chicharim; chalybis verò siue ferri, centum millia Chicharim. Continebat autem Chichar vulgare sexaginta libras; & sanctum centum & viginti, vt in libro de Siclo docuimus. Varij præterea lapides à plurimis donati sunt. Atque in thesauros com portata res omnis Iehhieli Gersonitæ credita est. Neq. enim tantum opus sine magna pecunia, eaque iam seposita debebat incipi: id enim architecturæ rectæ instituta ratio non patitur, s. s. E. Quis enim ex vobis Luc. 14.
volens turrim ædificare, non priùs sedens computat sumptus, qui necessarij sunt, si habeat ad perficiendū: ne posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui viderint, incipiant illudere ei, dicentes, Quia hic homo cœpit ædificare, & nōn po- Auri K. 8000.
tuit consummare. Fuit itaque præter aurum, argen- Adarc. 10000.
tum, atque æs ad vasa omnia sepositum; Votiui auri à Argenti K. 17000.
rege & populo donati Chichar octo millia, & Adarco- Aeris K. 18000.
nim decem millia: argenti decem & septem millia Ferri K. 100000
Chichar; æris octodecim millia Chichar; & ferri centum millia. Hæc autem summa ad opus ipsum à Dauid parata

uid parata filio Salomoni tradita est cum exemplari totius operis: vt multi ex auctoribus scribunt.

Proxima est artificum & operarum cura, & distributio: quam sapienter Salomon instituit, accersitis è Tyro architectis regiis; quibus vnà cum suis collato consilio & addita opera ædificium omne feliciùs expediretur, & citiùs. Sed quia magnum opus longi temporis spatio indiget, id tædium operarum frequentia est redemptum, quæ ad cædendam, aptandam, comportandamque materiam comparatæ sunt, regij decreti auctoritate interposita, & idoneis operarum præfectis creatis. Ex Israëliticis igitur proselytis ad lapidicinas addicti sunt octoginta millia hominum & septuaginta millia qui lapides & ligna ad locum oportunum asportarent. quibus industrij & ingeniosi viri præfecti sunt
2.Paral.2. tres mille ac sexcenti. Inuenti enim fuere illo tempore inter Israëlitas proselyti centum & quinquaginta mille, qui operas suas prestare possent, & tres mille & sexcenti, qui illos alios exercerent. Præter hos etiam ex Israëlitis destinati sunt ad Libanum montē triginta mille viri, qui Tyriis lignorum cæsoribus adiumento essent. Ex his in tres partes distributis deni milleni singulis mensibus in Libano monte lignorum cæsoribus operas ad ministerium nauabant. Erat autem multa artificum optimorum copia, partim eorum quos Dauid instructos ad id operis regiis stipendiis optauerat, partim ex Tyriis Phœniciæ architecturę peritissimis, &
2.Paral.1. Græcæ non ignaris. Inter quos celeberrimus in omni metallico opere Hyram patre Tyrio, & matre Israëlitide ex tribu Dan.

ÆDIFICII PARTES.

IGITVR materia omni comparata, & operis distributis atque instructis, artificibusque edoctis, templi area primùm delecta est ad eam totius ædificij partem quæ diuini palatij significationē propiùs relatura erat. Fuit igitur area descripta cubitis longa nō minùs quàm sexaginta ab Ortu Occasum versus; lata verò viginti cubitis ab Aquilone ad Meridiem, complanato omnino, adæquatoque solo: quam etiam rationem sculptores obseruant, cùm ad humani simulachri staturam oblatum saxum præcidunt; quadrangulare namque parant, cui subtripla longitudini latitudo sit. Cubitorum autem quantitas eadem fuit, quæ in priori taber-
2.Par.3.3 naculi structura à Mose est tradita. Hoc enim illa oratio significat, longitudinis cubitos in mensura prima
Lapidis. sexaginta. Atque ita fundamenta magnis lapidibus iacta sunt. Erant autem lapides omnes marmorei, quos
שיש Hebraica lingua שיש vocamus. Ex quo genere pistrinorum etiam molæ fiunt optimæ; quamobrem alio no-
גלל mine lapides גלל dictos esse obseruauimus. Fuit autem sub terra fundamentum iactum pro ratione magnitudinis operis ipsius secundum artem. Ea ratio constat circulo facto, cuius diameter muri super terram ducendi crassitudinem contineat, cui circulo quadratum admouetur, super cuius quatuor angulos circulus ducatur alter: deinde circulo maiori quadratum additum inferioris fundamenti commodissimam crassitudinem reddit. Atque in anteriori huius ædificij facie, vestibu-
Radhag. lum etiam constructum est Hebraicè אולם à Latinis
3.Reg.6. interpretibus porticus dictum: cuius latitudo decem, longitudo viginti cubitos continebat in area; sed latitudo porticus respiciebat longitudinem domus; ita vt totum ædificium longum esset septuaginta cubitis, & latum viginti. Murus autem crassus cœptus est ad quintum vsque cubitum eadem crassitudine ductus; à quinto autem cubito reductus est vno cubito tenuior, ita vt gradum in scala sectum referret. Atque ea crassitudine vsque ad quintum etiam cubitum productus, eoque loco iterum sectus cubitoque integro reductus est: atque ea crassitudine denuò surgens ad quintum cubitum denuò fuit reductus, ac deindead summum vsque rectus processit inter quindecimū, ac vigesimum cubitum fenestræ apertæ sunt ex vtroque latere Meridionali & Aquilonari introrsum angustiores; extrorsum verò latiores. Tum demùm ex interiori parte, muri omnes vestiebantur asseribus cedrinis, siue larignis, quod Cedri genus est, ad vigesimum vsque altitudinis cubitum: quibus asseribus alij impositi secundum latitudinem contigui primam cōtignationem efficiebant, spatio intercepto viginti cubitis lato, totidem alto, & sexaginta longo. Deinde paries nudus in altum processit ad trigesimum cubitum à pauimento infimo. Tota enim domus præter vestibulum longa erat sexaginta cubitis, lata viginti, alta triginta. Itaque duplex erat longitudo ad altitudinem collata; ad latitudinem verò triplex. Superior contignatio, quæ tectum omni domui faciebat, cedrinis trabibus cōstabat. Sed vestibulum in turris formam ædificatum centum viginti cubitis altum erat; videlicet duplum longitudini ædis totius interioris. Dicimus autem interiorem ædem, quidquid intra vestibulum est: id enim ita nominat Scriptura. Sed vt ad ædem absoluendam redeamus, ædis pauimentum buxea materia stratum erat, quam Interpres noster Abiegnam dixit. Habet enim buxus præter coloris elegantiam, soliditatem ossium ferè æmulam, & poliendi nitorem admittit, vt lapides durissimi. Verùm asseres qua parte contignationi priori coniungebantur ornamento coronali finiti sculpturis distincti erant elegantibus instar pomorū, quæ à nōnullis herbariæ rei peritis Amoris poma vocantur; Arabicè Berengenetum; Itali non satis apta vocis imitatione *Malensane*; Hispani aptiori multo Berengenas dicunt, sicut ex genere solatrorum. Erant etiā figuræ florum non omnino explicatorū, sed erumpētium inferiùs ac superiùs procurrente fascia in fundæ modum contexta. Intra ædem ab Occasu intercepto cubitorum viginti spatio paries cedrinis asseribus est interiectus à pauimento ad priorem contignationem; atq. ita quadratus omnino locus relictus est viginti cubitis altus, totidem latus, ac longus totidem: cui nomen simplex Hebraicè fuit DEBIR; Latini penetrale, oraculi domum, & adytum dicere solent· appellabatur etiam Sanctum sanctorū, aut vno vocabulo Sancta, vt à D. Paulo, aut secundum tabernaculum.

Porrò omnia cedrina ligna, quibus vel muri vestiti, vel prior contignatio constructa, vel interiectio adyti composita fuerat, aureis laminis artificiosè obducebantur, omnibus sculptarum figurarum cōseruatis formis, atque adeò pauimentum ipsum tam interioris quàm exterioris ædis aureis laminis fuit obductum. In ipsis autem aureis laminis, quibus muri obtegebantur, incisæ erant figuræ palmarum, & Cherubim, tam ex interiori, quàm exteriori ædis parte, quæ DEBIR vocata est.

Præterea in DEBIR porta erat quatuor cubitis lata, & octo alta: namque duplex esse solet portarum altitudo longitudini in rectè instituta ædificandi arte, quam rationem Salomon est perpetuò secutus. Sumitur autem in portis priùs latitudo quàm longitudo.

Hanc descriptionem nostra communis versio sic reddit: Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis oliuarum, postesque angulorum quinque. Hebraicè ad verbum sic legimus: Et ostium DEBIR fecit valuas lignorum olei, superliminare & postes, quintam. Ligna olei vocantur resinosa ligna, cuiusmodi Larices sunt, ex quibus oleum larignū, & abiegnæ ex quibus oleum abiegnum defluit: nos huic posteriori simile genus interpretamur. nam de larice iam fecimus mentionem. Quòd verò ait quintam, illud significat totam portæ latitudinem valuas continentem tribus membris constitisse, superliminari & duobus postibus, cuius apertura subquintupla esset muri latitudini, quam viginti cubitis definitam ostendimus. Huius portæ valuæ ex eadem materia erant cum postibus ac superliminari, limbo in fundæ modum ornatæ, & palmis ac Cherubim sculptis & florum etiam nondum satis explicatorum figuris: Atque hæc omnia auro obducta inte-

gram artis elegantiam referebant. Priori ædis parti intra veſtibulum quam HEICHAL Hebraicè vocant; Latina verſio ſanctum vel templum vertit, porta etiam eſt conſtituta in medio loco è regione interioris duobus poſtibus & ſuperliminari ex lignis olei quinque cubitis lata; decem alta. Quam ita vetus Interpres reddidit: Fecitque in introitu templi poſtes de lignis oliuarum quadrangulatos. Hebraicè ſic legimus: Et hic fecit ad portam HEICHAL poſtes ligni olei ex quarta. Illud hæc oratio ſignificat portæ illius latitudinē, quartam partem totius muri occupaſſe. Erat autem murus viginti cubitis latus à Meridie ad Aquilonem. Hanc portam duæ valuæ claudebant, ex buxo, laqueis binis fundæ inſtar implexis ornatæ, iiſque rotundis. Intra laqueos ſculpturæ erant Cherubim, & palmarum, & florum ferè apertorum. Latinus Interpres ita hæc deſcripſit: Et duo oſtia de lignis abiegnis altrinſecus, & vtrumque oſtium duplex erat, & ſeinuicem tenens aperiebatur. Hebraicè ita legitur: Et duo oſtia lignorum buxorum, duæ fundæ oſtij vnius rotundæ, & duæ fundæ oſtij ſecundi rotundæ.

Intra templum, in muro ipſo interiecto, quod DEBIR ab HEICHAL diuidebat, catenæ aureæ affixæ erant; quibus velum penderet; quo ſanctum à ſancto ſanctorum etiam occultiùs ſeparabat. Atque hactenus templi ipſius interior ſtructura ac fabrica omnis deſcripta nobis eſt, cum veſtibulo ſiue porticu ante templi portam conſtituta.

Exteriùs verò tria totius templi latera, meridionale, Septentrionale, & occiduum triplici tabulatorum contignatione muniebantur ex cedrinis aſſeribus, hoc modo. In ipſo ſoli circumiacentis plano trabes arrectariæ conſtitutæ ſunt, cubitis quindenis altæ ab imo muro quinque cubitis diſtantes; in illis ad quinum quemque cubitum fulcra lignea affixa erant: quibus aliarum trabium tranſuerſa nitebantur, vt contignatio fieret. Tranſuerſæ autem trabes inferioris tabulati ſex cubitis longæ, quarum cubitus vnus in templi murum vno vt diximus cubito reducto incumbebat: Medij autem tabulati trabes tranſuerſæ ſeptenis cubitis longæ poſtremo cubito in muri etiam reducto gradu hærebant. Tertij verò, atque vltimi tabulati longæ trabes octonis cubitis erant eodem modo in tertia reductione hærentes, quantus extremus cubitus erat. Deinde verò vltima cōtignatio erat tecti eodem modo conſtructa trabibus longioribus, vt altero capite in muro quieſcentes, & altero in arrectariorum ſumma parte connecterentur. Deinde his alij aſſeres fabrili opere compacti, & concatenati coſtarum inſtar, tabulata conſtituebant; quorum infimum quinque, ſecundum ſex, tertium ſeptem cubitorum ſpatio latum totam domum tribus lateribus ambiebant. Denique aſſeres illi omnes tabulis ex eadem materie admotis coniunctiſſimis inſtrati tabulata conficiebant; atque ita feneſtris etiam oportunè apertis, hæc velut deambulatoria conſtructa ſunt: quorum porta in infimo tabulato, ſiue deambulatorio ad dextrum, hoc eſt, Meridionale latus, erat; in quo etiam cochlea, qua ad tertium vſque aſcendebatur.

ATRII FABRICA.

ATRIA multa in templo fuiſſe accepimus; quorum præcipuum Sacerdotum fuit. Quod interius atriū dicitur, à Salomone continuato opere ædificatum. Dicimus verò atrium aperto cælo muris cōcluſam aream. Continuit autem interioris atrij area cubitos centum & quinquaginta latitudinis ab Occaſu; & totidem lon
gitudinis ab Ortu Occaſum verſus: Sed latitudo qua
Ortum reſpiciebat, maior fuit, quàm illa quæ ab Occa-
Miſna. ſu erat. Apertius enim ac latius ſpatium atriorum om-
tractat. nium ab Ortu, quàm ab Occaſu fuit; ita vt tota fabri-
de נזיקים ca leonis formam referret, qui pectore quàm tergo
vol.5.c. multò eſt latior. Vnde toti loco à Prophetis nomen
7.par.א. ARIEL factum eſſe dicitur. Significat autem ARIEL leonem fortis, ſiue leonem Dei. Erat igitur latus Orientale atrij tredecim ferè cubitis longius quàm Occidentale. Tantum enim Geometrica ratio reddit, ſi figuræ quadrangulæ tribus lateribus æqualibus quartum addatur longiùs. Huius autem atrij muri tribus lapidum ordinibus exteriùs conſtabant, quos trabium ordo vnus interiùs additus veſtiebat.

Atque hactenus contento ſtudio, continuatoq. opere Salomon fecit. Neque anteà templum aut ornauit, aut nominauit, aut initiauit quàm omnes hæ partes eſſent abſolutæ: videlicet ſancta, ædes, & atrium quod interius dictum eſt. In hoc atrio multa fuere cœnacula, & cubicula ſecundùm muros continuato opere ſtructa, cùm ad theſauros, vaſa, atque ſupellectilem aliam ſeruandum, tum ad Sacerdotum Leuitarum cuſtodiam, & commorationem. Erant autem omnia, vt diximus, atrij nomine comprehenſa muris exteriùs lapideis firmiſſimis; interiùs verò ligneo aſſere conueſtitis. Nam quamquam nulla mentio cœnaculorum & cubiculorum ſit in Salomonis hiſtoria; tamen vſus ipſe indicat eiuſmodi manſiones & domicilia fuiſſe, atque etiam ipſa breuis atrij deſcriptio ſignificat, illis verbis: Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & vno ordine lignorum Cedri.
Erant enim veluti connexa atrio Sacerdotum cœna-
cula illa quæ Hebraicè LISCHOTH, Latinè Exe- לְשָׁכוֹת
dræ vocantur, ad ipſorum miniſtrorum vſus parata: ita
vt atrium illud ſine eiuſmodi exedris intelligi non poſ-
ſit: vt neq. miniſteriū ſine miniſtris. Legimus enim à
Dauide & Samuele quatuor Leuitis concreditā cuſto- 2.Par.19.
diam exedrarum, & theſaurorum. & Leuitas com- 26.
moratos fuiſſe in exedris. Et de iiſdem Leuitis ſic ſta- Ibidem.
tuit Dauid: Et erunt, inquit, ſub manum filiorū Dauid, in cultum domus Domini, in veſtibulis, & in exedris, & in loco purificationis, & in ſanctuario, & in vniuerſis operibus miniſterij templi. Quin & illud manifeſtè probatur ex exemplari totius operis à Dauide depicto, ac tradito, quod acceptum Salomon ſecutus eſt.
Legimus namque: Dedit autem Dauid Salomoni filio 1.Paral.28.
ſuo deſcriptionem porticus, & templi, & cellariorum, 12.
& cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis, nec non & omnium, quæ cogitauerat, atriorum, & exedrarum per circuitum in theſauros domus Domini, & in theſauros ſanctorum, diuiſionumq́ue Sacerdotalium & Leuiticarum in omnia opera domus
Domini, & in vniuerſa vaſa miniſterij templi Domini. Camh. in
Has igitur omnes exedras vnà cum ædificatione atrij Ezec.8.16.
interioris abſolutas fuiſſe intelligimus. Erat verò exe- Nehem. 10.
drarum vſus, quem ipſa ſacra hiſtoria indicat; ad mini- 37.
ſteria, ad miniſtros, ad theſauros, & ſupellectilem com
modè excipienda. Quædam autem priuata quarun- Miſ. de
dam exedrarum nomina, & monumenta inuenimus שבת c.1
tum in ſacris libris, tum in illis antiquis traditionibus, para.א.
quas MISNAIOTH Hebræi vocant: vt exedram ſe- Miſ. de
paratorum, id eſt, cantorum. פסח c.ד

Exedram etiā foci legimus, quæ Hebraicè בית המוקד & de
dicebatur, in illo atrio fuiſſe, vt Sacerdotes nudis pe- כלים ca.
dibus in atrio incedere ſoliti, calefierent. 15. pa.ד.

Exedram etiam aliam legimus iugulationis domum Camh.
dictam, in qua certi columnarum quadratarum ordi- in Ezec.
nes erant vncinis infixis, quibus ſacrificiorum carnes 4.
ſuſpendebantur. Miſ. de

Exedra alia fuit, in qua ſeruabantur ligna, ſacrificio- עדיות c.8
rum ignibus ſtruendis adparata. Fuiſſe quoque Exe- para.ה.
dram, ſeu aulam magnam Hebraicè לשכת עזות di- Miſ. de
ctam, in quam de rebus ſacris iudicandis conuenire- מדות c.1
tur, maximo Sacerdote præſidente. Huius collegij iu- par.ד. &
dices poſt Babylonicam captiuitatem dicti ſunt collegę סנהדרין
סנהדרי הגדולה
ca.11. &

Erat etiam Exedra iuxta בירה vbi Sacerdotes ante עדיות c.
expiationis diem reducti verſabantur. 2. par.ד.

Legimus fuiſſe Exedram dictam חתלאים in qua con- Miſ. de
tinerentur quędam quæ ſancta communia dicebantur, כלים c.3.
ſiue parag.א

Mis. de תמיד c.3 parag. ב
siue sancta dubia. Sed hæc fortasse cum quatuor aliis ad exterius atrium referēda sunt, vt posteà docebimus.

Supellectilis etiam votiuæ Exedra in atrio fuit.

Mis. de שקלים c. 5. par. ו.
Ærarium oblatæ pecuniæ, suam quoque occupabat exedram.

Exedra eleemosynæ pauperibus probis reponendæ cum cæteris etiam commemoratur.

Mis. de שקלים c.3. pa. א
Fuit & locus, in quo sancta sanctorum comedebantur, dictus postea עזרה בסרם atriolum erat cum cellis.

Mis. de שקלים c. 5. par. ו. Camhius. Ezec. 4.21 PORTÆ Camhius Ezech. 4.3 4.Reg.15. Ierem. 20. Camh.4. Reg.11.16 Idem in Ezech.7.2
Fuere præterea in atrio interiori portæ quatuor ad quatuor mundi plagas constitutæ; sed in iis celeberrima fuit Orientalis, quam postea magnificentissimo ædificio ornauit Ioathan: cui deinde nomen portæ nouæ fuit, & antonomaticôs portæ templi: eidemque septem nomina fuisse legimus עליון חדש תוך האיתון כרכית יסוד כור Alij existimant portam nouam dictam quòd apud eam innouata fuerit הלכה id est, consuetudo obseruandæ legis; sed nos à nouo opere sic appellatam existimamus.

Camhius Ier. 26. 10
Meridionalis porta שער הספים id est, porta postium dicta est à postiū magnitudine spectabili vt arbitramur.

Camh. 2. Paral. 23.4 Mis. de יומא c.3. par. ו. & de סוכה ca. 4. ט. Mis. de עירובים cap. 10. para. יד Mis. de פסח c. 5 parag. ח
Septem portas fuisse in templo quidam asserunt: Tres à Meridie, ac totidem à Septentrione, vnam ab Ortu. Sed nos in aliis atriis facilè concedemus tot portas. In Sacerdotum atrio quatuor tantùm ponimus: ex iis autem vnam aquarum dictam, antiqui tradunt. In eodem Sacerdotum atrio duos posterioribus temporibus puteos fuisse legimus artificio confectos: in quos aquæ aliunde haustæ conseruabantur ad sacrorū vsus. Alteri nomen fuit הגדול: alteri verò הגולה. An verò hi à Salomonis temporibus effossi ibi fuerint, & constructi, incertum nobis est; tamen existimamus nihil à Salomone fuisse prætermissum. Fuit etiam puteus pertuso canali per montem vsque ad torrentem pertinenti lapide imposito cum ansa, in quem sanguis cum aqua infusus ad torrentem defluebat.

Fuit & aliud atrium Israëlis nomine appellatum; quod à Salomone ædificatum credimus: non tamen tantis operibus tunc primùm ornatum, atque postea fuit. In hoc populus conueniebat religionis, atque cultus causa; dicebaturque Atrium exterius, & atrium Israel. Illud verò capacissimum esse oportuit, tanti populi & conuentus ter in anno frequentissimi. In hoc Meridiem versus pulpitū erat lapideum, siue subsellium Israelis regi paratum cum sede ad sedendū commoda. Nulli enim Israelitarum in templo sedere licebat, præterquam regi, & pontifici. Ex illo etiam velut suggesto rex populum despiciebat, curabatque auctoritate, exemploque suo in cultus dignitate ac decore continere. interdum etiam cùm opus esset alloquebatur. In hoc atrio ad sinistram porta fuit, dicta Beniamin porta, cuius mentio apud Ieremiam est.

Ierem. 20. Camh. 4. Reg. 11.6. Camhius Ezec. 8. 14 3.Reg 7. 12 PORTICVS
Altera autē porta eregione huius fuit dicta צרע יציע חתא. Hoc atrium postea Exedris ad Meridiem & Septentrionem constructis, & porticibus exædificatis ornatum est. In hoc atrio porticus constructa est à Salomone postquam ille domum suam ædificasset: vt ex 3. Reg. lib. cap. 7. annotauimus.

ATRIVM FOEMINARVM.

EXTERIVS atrium à Salomone constructum vnū simplexque fuisse intelleximus viris ac fœminis commune: ea tamen, sicuti decuit, distinctione, vt altera parte viri; altera fœminæ continerentur: viri Sacerdotum atrio propinquiores; fœminæ remotiores essent. Sed crescente forsan hominum numero, vel paulatim turbari cœpto ordine, opus fuit interstitio murorum, eoque non nimis alto, vt alter sexus ab altero seiunctus commodè consistere posset. Ita ex vno duo atria facta sunt, virorum ac fœminarum: vtrumque autem in sacro loco. Atque hoc illud existimamus atrium

2.Paral. 20.
fuisse, de quo scriptum est: Cumque stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ & Ierusalem in domo Domini ante atrium nouum. Hoc atrium porticibus nonnullis ornatum fuit secundùm ea loca quæ minimum impedimenti, commoditatis plurimum afferre poterant: hoc est, ad latera Meridiem & Septētrionem versus.

Habetur Misnaioth de decima 2. c. parag. ח. Mis. de שקלים c.6. p. א
Idem etiam atrium auctum postea fuit exedris varia ad portas respectione. Namque aliæ ad sanctum ipsum, aliæ ad profanum, aliæ etiam ad vtrumque respiciebant. In eodem atrio ad portam ipsam geminæ arcæ erant constitutæ operculis perforatis, in quas votiua pecūnia à singulis pro arbitrio conijciebatur. Ea autem ad templi sarta tecta curanda expendebatur. Atque huiusmodi arcas indicat locus ex Euangelio de Iesu Christo viduæ pauperis minutulum nummum cæterorum erogationibus præferente.

Camhius Ezec. 4. 19
Legimus ab atrio fœminarum ad Israelis atrium septem gradus fuisse, quibus ascenderetur.

PROFANVM.

Misn. de decima secunda ca. 3 parag. ח Camh. in Eze. 42.18 Mis. de סוכה ca. 5. par. ח
POSTERIORIBVS temporibus extra Israelis ac fœminarum atrium aliud constructum fuit, cui חול hoc est, profano est nomen factum: in quod exteri, id est, Gentes, quæ Israelis nomen non profiterentur, conuenire ad orandum possent: & Israelitæ etiam qui cæremoniali ritu puri non essent. Ad hoc atrium illæ pertinebāt exedræ, quarum situm paulò antè descripsimus, partim in sacro, partim in profano constitutæ. Habuit etiam suas porticus atrium hoc, quibus vel imber, vel æstus nimius vitari posset. Huius atrij porta; quæ Ortum respiciebat, infima dicebatur.

MONS DOMVS.

Misn. de Sanhedrin cap. 11.
EXTREMVS omnium, cæterosque ambitu suo concludens murus, fuit Hebraicè סורג ZZOREG dictus: à quo totum spatium vsque ad atria contentum mons domus dicebatur. Atque huic muro ab interiori parte scamna vndique adhærebant, quibus sedere populus posset, imbrice superiùs pluuias, atque Solis vim arcendi causa ædificato. Ad Orientalem huius portam duo iudicum collegia fuere vtrimq. ædificata.

Camhius Ezec. 4. 14.
Atque hic murus montis in secundo templo quinque portas habuisse scribitur. Ex quibus vna populis proximè plantatis ornabatur.

Camhius Isaiæ. 6. 13 Camhius Ezec. 4. 21.
Quindecim gradus, quos quidam in templo constituunt, ad quos psalmi canerentur, ab Israelis ad Sacerdotum atrium pertinuisse videntur.

Mis. de פסח c. 1. para. ח.
Erat etiam in monte domus scamnum profani atrij muro admotū in quo placentæ laudum apponebantur.

DE ARIS, APPARATVQVE TEMPLI, *déque horum vsu.*

TEMPLI apparatus partim ex antiqui præcepti, & ritus forma instauratus est, partim verò ex nouo consilio institutus. Fuere namque olim in antiquo tabernaculo, arca Testamēti, altare thymiamatis, mensa panis propositi, & candelabrum. Omnia autem hæc præter arcam imitatus Salomon maiora atque augustiora

3.Reg.7.
fecit, Hyram artifice summo ex Tyro euocato, qui patre Tyrio, & matre Israelitide natus paternæ artis hæreditariā laudem amplificauit. Itaque Altare thymiamatis factū est cedrina materia, aureis laminis, iisdemq. crassioribus obductum. Id altare in Sancto sanctorum, siue adyto appellato collocatum est: in medio autem adyto arca antiqua sita fuit cum propitiatorio, tabulis, & libro legis intus inclusis.

Gemina etiam puerorum simulachra ex cedrina materia sculpi, auroque purissimo obtegi iussit, miræ proceritatis: quindenos enim cubitos vtrumq. altum erat. vtrumque stabat pedibus in pauimento constitutis, alisque expansis; adeò vt alterius alæ extremæ pennæ ab extremis alterius pennis, decem cubitis distarent; atq. ita vtrumque simulachrum Cherubim altera ala alterū contingebat; altera verò ad murum vsq. pertingebat; illud ad dextram, hoc verò ad sinistram constitutum erat. Eorum situs erat rectus, vt stantium, faciesque ad exteriorem templi partem, hoc est, ad HEICHAL spectabant.

In exteriori domo antiquo illi candelabro persimilia decem posuit solido auro facta; quinque ad Meridiem; totidem ad Aquilonem. ibidemque decem mensas eiusdem cum antiquis operis collocauit, ad dextram & ad sinistram quinas.

1.Reg.7. 2.Par. 4.

Atque ita interioribus ædis partibus instructis exteriora quoque magnificentissimis ornamentis non absque significatione auxit. Nam præter altare illud æneũ antiquum quotidianis sacrificiis consecratum, alterum etiam æneum Salomon consecrauit viginti cubitis longum, totidem latum, decem verò altum, miræ magnitudinis & artis opus, angulis omnibus artificiosè compactis, iisdemque rectis.

Illud autem amplissimum vas paratum est, quod ob capacitatem mare appellabatur; Latini huiusmodi lacus dicunt, totum fusile ex ære, cuius diameter decem cubitis constabat; ambitus verò triginta cubitorum erat. non enim omnino erat sphæricum: atque ideò ferè semicubito angustius, quàm sphæræ ratio postulat. Referebat autem calicem, cuiusmodi in floribus spectantur, longiori superiùs diametro quã inferiùs. Huius fusio palmi crassitudinem habuit; profunditas verò vasis quinque cubitorum fuit. Sub labio ipso geminus mandragorarum ordo fusus erat, hoc est, ex pomis illis, quæ amoris poma superiùs vocata descripsimus, ea regione qua diameter decem cubitos præcisè continebat. Namque inde paulatim ad fundum vsque decrescebat diameter, vt totum vas calicis formam referret interiùs, caperetque bis mille batos. Dicitur autem in-

Camh. 3. Reg. 7.23.

feriùs quadratum fuisse exteriori parte. Atque inter rotundam & quadratam figuram ouorum & capitum bouinorum figuras distinctas quadratæ figuræ ambitus quadraginta continebat cubitos; rotundæ, triginta.

Huius vasis fulcrum, erant boues duodecim, fusi ænei, hoc situ, vt posterioribus cruribus ad centrum locatis, terna capita, singulas ex quatuor orbis plagis spectarent.

2.Paral. 4.6

Decem præterea bases æneæ factæ sunt quadrati operis, secundùm longitudinem ac latitudinem quaternis cubitis; ternis verò secundùm altitudinẽ: Artificium autẽ basium præter formã ipsam fasciis siue processibus ambiebatur binis perpetuis parallelogrammis; altera ad medium altitudinis, altera ad summum iuxta ipsum arcæ superioris limbum. Inter eas autem tori procurrentes, à seque inuicem æquè distantes, quibus additæ per quadrum tæniæ rectæ quadratas areolas relinquebant, in singulis lateribus quaternas. Singulas autem areolas figuræ prominentes primã palmæ arboris, secundam Cherub, tertiã bouis, quartam leonis ornabant: hæc omnia prominenti opere nõ fusili, sed ductili. In superioribus basium angulis Humeruli erant quaterni conflati continuo opere, quibus lauacra singula continerentur, figuris etiam palmarum, leonum, & Cherubim circundatis toris.

In media platea, siue area, basis capitulum prominebat rotundum, dimidij cubiti altitudine conuexum, quo lauacrum in fundo ad eandem formam reductum firmè collocatum hæreret.

Sub basibus singulis quaternæ rotæ binis axibus inductæ erant, æneæ totæ ac fusiles, canthis, modiolis, radiisque constantes circa axes mobiles.

Axes enim basibus immoti hærebant. erant autem rotæ singulæ altitudine sesquicubitali.

His basibus imposita sunt lutra decem, singulis singula, rotunda, veluti dimidium sphæræ, alta sesquicubito, adiuncta crassitudine ac repandi labij quantitate. Quarum diameter cubitos habebat quaternos cum inferiùs reducto sinu; ita vt basium gibbo, siue capiti superiùs descripto insidere commodè possent. Eratque sinus ille cubiti dimidij, à quo id quod ad centrum vsq. supererat, hoc est, ad æquidistantem marginibus superficiem, vnius cubiti spatium erat. Atque ita conuenit à summitate sinus in lutro non fuisse plus quàm vnum cubitum; & tamen totum diametrum quatuor cubitos continuisse. Lutra sub labio floribus & aliis ornamentis ambiebantur.

Capacitas singulis lutris quadragenorum batorum erat. Ex his autem quinque ad dexteram, hoc est, ad Meridiem; altera verò quinque ad sinistram, id est, Septentrionem versus constituti sibi e regione respondebant. Illud autem quod mare dicebatur ad Meridionale latus Orientẽ versus statutũ cæteris præminebat.

Ante templi vestibulum duæ columnæ Salomonis auctoritate statutæ sunt eiusdem Hyrami opus fusile æreum admirandi ac significantissimi artificij proportione ferè doricis respondẽtes. Erat enim vtriusuis columnæ diameter quaternorum cubitorum; scapus verò octonum denum. Atque ita ambitus vtriusuis duodecim cubitos cõtinebat mensuram. In superiori parte capitula imposita sunt quinis cubitis alta, quæ lilij speciem præbebant rotunda videlicet, inferiusque columnarum capitibus æqualia; ampliora superiùs ad lilij, vt diximus, aperti & repandi formam. In ipsius autem capituli infima parte duos malorum punicorum ordines in reticuli cancellis inclusorum fecit ducentena mala singulorum capitulorum, binis ordinibus erant inclusa. Reticulatis autem fasciis totum capitulum ferè ambiebatur ternis; ipsæ verò fasciæ catenato etiam opere concludebantur. Atque ita columnæ erectæ capitibus impositis lilij speciem spectantibus præbebant vnà cum ipsius lilij hastili, siue caule. Porrò has columnas erectas felicis ominis nominibus consecrauit. Dexteram enim יָכִין quod perpetuam constitutionem, firmitudinemque significat. Sinistram verò בועז nominauit quod ad verbum significat, in eo fortitudo. Quid hoc significaret aliâs vt explicemus, Deus concedet.

Fuit prætereà locus iuxta montem domus in quo Mis. de
מנחה coquebatur. מנחה c.

Absoluto autem templi opere, superest vt quædam 11.par.3
indicemus quę vel ipsi in sacra lectione obseruauimus, vel ex doctorum quorũdam expositionibus selegimus.

Templo locum tribuum omnium largitione em- Camh. 1.
ptum fuisse auctores quidam tradunt. Re.24.23.

Camh. in Ezec.40.3. Leui Gerson.1.Re.7 Camh. in Ier. 22.

De nominibus templi illa indicanda videntur; Inprimis montem ipsum templi omnem, alio nomine Moriah appellatum, dici domum Dei. Idem templum appellatur Lebanõ, siue Libanus; eam ob rem, vt quidam exponunt, quòd non nimis distaret à saltu Libani. Sed quoniam Lebanon album Latinè significat, siue candidum, alij nomen inde factum templo putant; quòd in eo expiatis peccatis per sacrificia & preces homines lauarentur. Nos verò exspectabili, longissimeque conspicuo candore, illud nomen impositum fuisse arbitramur. Constabat namque opus totum murorum ac tecti candidissimis marmoris lapidibus, ita vt apud exteros auctores montis niue obducti specimen longè aspicientibus præbuisse legerimus. Atqui Libano mon- Libanus.
ti ipsi niues in culminibus toto anno conspectæ nomen candoris fecere. Legimus etiam templum appellari solitum גאון יעקוב Decus Iaacob.

Camh. in Hag. 1, 8. & Ioseph Hisp. ibid. Aben-Ezra Thren. 1.4. Mis. de תמיד c. 3. par. 9.

Idem tabernaculum testimonij ex eo, vt quidam interpretantur, dictum; quòd testaretur ibidem Deum Israel habitare. Nos vocabulum מועד conuentum interpretamur, quòd eo loci ad diuinum cultum publicè conueniretur, testarenturq. omnes se Israelis Deum colere.

Ioseph Hispan. in Isaiæ 6.6. Mis. de כלים ca. 1. par. 1 Saadias 10. Dan. 9. 24. cui Gerson. 1. Samuel. cap. 25.

Prætereà templum à Iacob dictum ביתאל ab Isaac שיח ab Abrahã יראה non ignobiles auctores indicarunt.

Domus sæculorum nomẽ templum obtinuit; quod nonnulli ad distinctionem Gilgal & Silo datum putant: quòd illo locorũ tabernacula mobilia; hoc fixum firmumque fuerit.

Sed nos id nomẽ ex vaticinio factum existimamus, quòd futuris temporibus vsque ad Christum sæculorum rationes à templi ædificatione, & destructione, ac

restitutione ducendæ erant. Atque veterum antiquationes rerum, & nouarum ortus, quæ propriè עילמים dicuntur templo exstante, atque vtriusque ætatis teste expectari deberent.

Dictum etiam fuisse Salomonis templum, vt probati Deo nominis auctoritate sanctius populo haberetur. nihil enim sinistri in ædificante fuit illo tẽpore. Deinde etiam ob eam causam, vt cùm postea destrueretur populus sua, nõ auctoris culpa, id accidisse intelligeret.

Totum etiam templum appellatum בירה, hoc est, Solarium in lib. Misnaioth legimus.

Mis. de פסח ca. 7.pa. ח. Templi sanctitatem ita antiqui distinxere, vt à mõte tẽpli, qui cõmunis omnibus locus erat, proximũ esset, חול siue profanum, quem gentibus frequentare licebat ab omni penitiori loco arcendis: Deinde atrium fœminarum sacrũ, intra quod Israelis atrium, post hoc Sacerdotum. hæc sancta omnia erant. Sed inter vestibulum & altare sanctior habebatur locus. Augustior adhuc ea tectæ ædis pars, quæ היכל dicebatur. Demùm verò דביר sanctissimus locus erat; idque propriè quod Sancta sanctorum appellabatur. Atque harum distinctionum exacta ratio explicatur in libris Misnaioth; vbi etiam hominum ordines indicantur, & quibus interdictum fuerit ab ingressu templi, & quos auctores huiusmodi distinctio & interdictio habuerit, exponitur.

Li. יחוס הצריקים pag. 43. facie 1. Quanquam Solymorum vrbs partim Iudæorũ, partim Biniaminitarum familiis habitaretur; tamen ad Biniaminitas magis quàm ad Iudæos tẽplum spectasse accepimus. Linea enim inter Iudæos & Biniaminitas ducta aram sacrã, quæ medio in loco surgebat, ad Biniaminitarum partem relinquebatur. Sunt qui hanc dignitatem Biniaminitis ob eam rem contigisse dicant: quòd vnus ex omnibus tribuum principibus Biniamin in terra sancta natus fuerit. Alij quòd minimum natu filium hac parte augeri Deus voluerit, exponunt; quòd parentes delectari soleant minimis liberis, iisdemque domi apud se manentibus familiarissimè vti.

Mis. de שקלים c. 6.par. ר. Camh. 2. Reg. 5.8. Tredecim mensas lapideas in atriis exterioribus fuisse, memoriæ proditum est, quibus adstantes homines orarent. Fuere verò illæ partim ad occasum, partim ad Meridiem & Septentrionem sitæ, ad Ortum nulla.

Mis. de מנחת c. 1.par. ו. Duas etiam intra sanctum mẽsas antiqui describũt, marmoream & auream: hanc ad inducendos panes recentiores; illam ad antiquiores efferendos.

Camh. 2. Par. 4.6. Sunt qui affirment omnium candelabrorum lucernas ardere solitas, atque in omnibus mensis à Salomone consecratis panes fuisse propositos.

Templi cellas, quas exedras diximus, non Sacerdotibus tantùm, sed Scribis etiam Legis interpretibus ad vsum fuisse destinatas ex Ieremiæ lectione docemur, s. s. E. Legitque Baruch ex volumine sermones Ieremiæ in domo Domini in gazophylacio Gamariæ filij Saphan Scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ nouæ domus Domini.

Camh. 3. Reg. 10.6. A domo Salomonis regia ad templum scalam artificiosissimè constructam fuisse egregio lapide, lignisque elegantibus ornatam, ex sacris historiis accepimus.

Mis. de סוכה ca. 7.par. ר. Sancta sanctorum in atrio ad Septentrionalem partem iugulabantur, quemadmodum ex antiquis traditionum libris cognouimus.

3. Reg. 9. Mis. de שקלים c. 6.par. ז. In adyto quod דביר siue Sancta sanctorum dicitur, antiquam illam à Mose constructam arcam Salomon collocauit, in eaque legis tabulas tantùm conclusit: virgæ autem Aaronis, & vasi manna, atque oleo vnctionis sacro auream arcam ipse fecit seorsum reponendis.

Mis. de יומא c. 5. parag. ר In exteriori æde, cui Hebraicum nomen היכל, duæ bases fuisse traduntur, in quibus phialæ victimarũ sanguine plenæ collocabantur certis sacrificiorum ritibus.

Velum. Mis. de יומא ca. 5.par. א. In primo illo templo, inter sanctum & adytum, vnũ velum tantùm extensum fuisse, & sacrorum librorum lectione, & veterum traditione constat.

At verò in secundo templo duo fuisse quidam volunt auctores; Euangelij verò lectio vnum tantùm indicat cui καταπέτασμα Græcum nomen facit, atque huic rei veterum traditio astipulatur.

Portae. Mis. de סוכה ca. 5.par. ח. De portis illa etiam adnotanda videtur, superiorem portam eam dictam fuisse quæ Occasum; inferiorem verò quæ Ortum respiceret.

Porta. Aruch. Portæ Aquilonaris nomen Chaldaicum, siue Syriacum posterioribus temporibus appellatum inuenimus טרי alij etiam nomen קפנוס factum.

Canalis. Mis. de פסח c. 5. pa. ח cõmẽt. & de יומא c. 5. pa. ו. Puteum in atrio templi operculo mobili obturatum indicauimus, in quem ministrantes aquam & sanguinem oblationum effundebant, quæ per subductum canalem ad torrentem vsque ipsum Cedron defluebant: ij verò, quibus horti secundùm torrentem erant, tributum certa ratione in templi sarta tecta pendebant.

3. Reg. 6. Esdr. 5.18. Lapides templi omnes marmoreos, siue molitoriæ materiæ cãdidos fuisse, interiùs exteriusque politos, ita affabrè in ipsa lapidicina sectos, vt malleo postea in ædificio committere non fuerit opus, non absque arcana significatione scriptum legimus.

צות העתים Saad. Dan. c. 13. pag. 874. facie 2. in exempl. Bombergi. In templo loca erant, quæ Daniel vocat צות. העתים Atria & loca Sacerdotum.

Eze. 42.13. Fuit in templo suggestum inter Sacerdotum & Israelis atrium constitutum: in quo Leuitæ musicis instrumentis solemnium & quotidianorũ sacrificiorum tempore canerent.

Misn. de decima secunda ca. 5 par. ט in comm. 2. Reg. 12. Templum illud antiquum per Athaliam penè dirutum, Ioas rex sartum tectum curauit. Quidquid autem offerebatur pro votis, & votorũ redemptionibus, Sacerdotum vsui antè destinatum fuit, ea lege, vt sarta tecta à Sacerdotibus curarentur.

Constituta autem fuit à Iehoiada rege arca in templo foramine facto, in quam spontè à populo oblata pecunia immitteretur; quæ etiam in sarta tecta curanda expendebatur. Cura templi sarciendi ad probos viros architecturæ peritos regis decreto, & Sacerdotũ consilio translata fuit.

In templi sarta tecta curanda non ponebantur pretia redundantiæ peccatorum; sed tantùm votiua, & spontanea: quia non paratur sedes Deo in culpa, sed in virtute; illud enim mulctæ ac pœnæ; hoc virtutis est.

Templi ærarium Ezechias exhausit, & portarum ac liminum aureas laminas remouit, eamque pecuniæ summam regi Assyriorum dedit. Fuerat autem magnus in templo thesaurus.

Templum secundum.

Esdr. 6. 3. Mis. de פרה c. 3. parag. ז. Secundum templum à Zorobabel ædificatum omnes primi partes habuit; Montem domus, Profanum, Fœminarum, & Israelis, ac Sacerdotum atria; Sanctum, & Sanctũ sanctorum: sed omnia minori situ, & opere, ac sumptu, quàm illud antiquius, mensurarum ac totius operis ratione per Cyrum Persarum regem præscripta.

Exedra. Mis. de כלאים c. 17.pa. ט. In hoc templo vltra antiquarum partium vsum legimus iuxta Orientalem portã exedram fuisse, in qua Medorum Metropolis vrbis Susæ exemplũ depictum erat, & mensurarum omnium exemplaria præscripta.

Mis. de ערלה ca. 2.par. יג In porta etiam Orientali locus fuisse commemoratur; in quo summi Legis magistri, & Interpretes docebant: atque vnus ex illis præcipuus Gamaliel.

Camh. in Hag. 6. 6. Marc. 13. Idem templum, quod secũdum appellatum est, ab Herode denuò constructum fuit lapidum magnitudine, atque ædificiorum structura longè, vt ab ipsis Hebræis scriptoribus affirmatur, maius, & præstantius quàm illud prius Salomonis, cuius operis magnificentiam Christi discipulis admirationem attulisse Euangelistæ scribunt, respondente Domino. Vides omnes magnas has ædificationes; amen dico tibi, non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

Mis. de יומא ca. 1.par. א. Eodem sæculo cùm Pontificatus nõ perpetuus iam, sed annuus esset, atque arbitrio Cæsaris deferretur; Exedram factam fuisse legimus cui nomen fuit לשכת פלהררין in quam sese recipiebant summi Pontifices, postquam munere suo fuerant defuncti.

Camhius in Hag. 2. 9 Durauit primum templum annis decem ſupra quadringentos; Secundum verò quadringenteſimum ac vigeſimum annum ferè peregit.

Camh. in Hag. 2. 6. & Ioſeph. Hiſp. Ibid. In ſecundo templo perpetuò deſiderata ſunt; duæ Arcæ, altera Legis à Moſe conſtructa, altera ſacrorum monumentorum, quam Salomon fecerat, Vrim, & thummim, ignis ſupernus, maieſtas, & Spiritus ſanctus Prophetiæ.

Porrò templi ſecundi ſtructuram omnem ſi quis tenere cupiat, legat librum Miſnaioth in tractatu de Menſuris.

De cæteris Salomonis ædificiis.

3. Reg. 3. Pvblica à ſe inſtituta ædificia Salomon hoc ordine partitus eſt, vt primum omnium templum, vtpote cæteris ſanctius; Deinde verò domum ſuam; Tertio loco æſtiuam regiam domum; Quarto autē vrbis totius Ieroſolymorum muros conſtrueret; ſatis manifeſto perpetuæ pacis ac tranquillitatis argumento: ſatiſque expectato exemplo fidei diuinis promiſſis præſtitæ de publica ætatis ſuæ ſecuritate.

Atque de domo ſibi ipſi conſtructa non multa in ſacris libris deſcribuntur: quam tamen magnificentiſſimam, planeque regiam, ac tanto, tam ſapiente ac diuite rege dignam fuiſſe, tempus in ædificatione poſitum declarat. tredecim namq. annis abſolutam ſacra hiſtoria docet. Fuit autem duplex domus regis ipſius Regia, & reginę Pharaonis filiæ à ſe ductæ. Tres tamen in vniuerſum partes ſummas regia illa aula habuiſſe commemoratur: Porticum iudicij cum regio ſolio; Atrium regium, atq. ædes ipſas, quas pro miniſteriorū atq. miniſtrorū ratione capaciſſimas, multiſque partibus diſtinctas eſſe oportuit, vtpote quibus regina etiam Sabba cum aulæ ſuæ familiaribus excipi potuit.

Atque illius aulæ ædificium, non materia modò, ſed opere etiam ipſo, magnificentiſſimum fuiſſe, ſacri ſcriptores apertè indicant. Conſtabant enim muri lapide optimo, triplici ordine coniuncto. Deinde cedrinis aſſeribus conueſtiebantur omnia. contignationes præterea, contignationumque trabes omnes cedrinæ fuere: cuiuſmodi materies ad pulchritudinem, durationem, atq. ad ſanitatem tuendam valet;. ſalubres namque ſpirat odores, à carie, putredine, aliiſque impuris rebus aliena.

Sed quod atrium magnum rotundum videtur noſtra verſio interpretari, ita exponendum eſt, vt non aream rotundam atrij exiſtimemus, ſed triplici lapidum ordine ambitam. Nam quod in veteri verſione legimus: Et atrium maius rotundum trium ordinum de lapidibus ſectis, & vnius ordinis de dolata Cedro, nec non & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus: Hebraica ſic ad verbum habet, וְחָצֵר הַגְּדוֹלָה סָבִיב שְׁלֹשָׁה טוּרִים גָּזִית וְטוּר כְּרֻתֹת אֲרָזִים וְלַחֲצַר בֵּית יְהוָה הַפְּנִימִית וּלְאֻלָם הַבָּיִת Et atrium illud magnum in ambitu, tres ordines quadrati lapidis, & ordo trabium cedrinarum; & atrio domus Domini interiori, & porticui domus.

Fuiſſe verò plura atria minora in regiis ædibus nomen magni appellatum oſtendit. Erant itaque muri omnes exteriùs lapidei; interiùs cedrini. Reginæ domus ex altera parte veſtibuli, ſeu porticus iudicialis conſtructa fuit, materia, atque opere elegantiſſima.

Domvs Saltvs Libani.

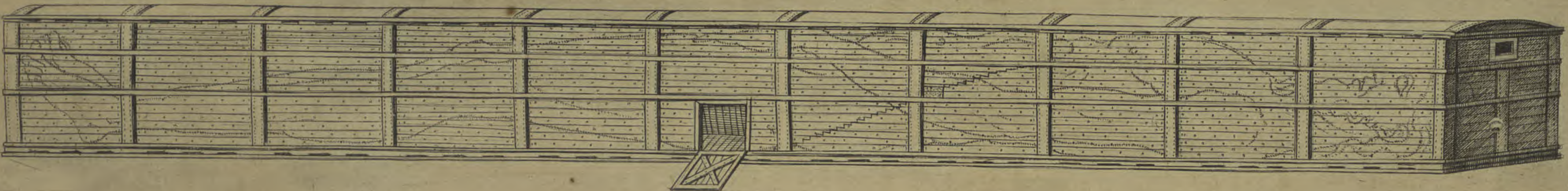
Extra vrbem, in regio nemore, vnde Libanus mons proſpici, atque illius regionis in æſtate frigens ac ſalubris aura excipi poterat, palatium Salomon conſtruxit, deambulationi, atque proſpectui magis, quàm habitationi oportunum, centū cubitis longum ab Ortu ad Occaſum; quinquaginta verò latum ab Aquilone Meridiem verſus: quam proportionem ſeſquialteram artifices vocant; eleganti vſu ad pulchritudinem & commoditatem, ſatiſque natura ſua firmam. Eiuſdem ædificij altitudo ſexaginta cubitorum erat. Diuiſa eſt igitur area ſecundùm latitudinem in partes tres, cubitis denis ac ſeptenis cum tertia cubiti parte latas. Deinde verò ſecundùm longitudinem in quindenas partes diuiſio eſt facta, in cubitos ſenos cum dimidio ac palmo addito: atque in ſingulis huius partitionis ſectionibus columnæ ſingulæ cedrinæ erectæ fixæque ſunt: conſtitutiq. ſunt quatuor ordines quindenis columnis. Deinde verò trabes epiſtyliorum modo impoſitæ quaternis columnis ternæ ſecundùm latitudinem totius operis trāſuerſæ, ita vt ſexaginta columnæ quadraginta quinque tenerent epiſtylia cubitis denis ſeptenis cum tertia cubiti parte longa. His trabibus impoſiti aſſeres contignationem faciebant primam, cui ſecunda & tertia contignatio eodem omnino modo additæ totum complebant opus muris ex eadem aſſerū materia conſtructis, atque feneſtris multis ad quatuor cæli regiones ſibi ex diametro reſpondentibus, binis quibuſque in oppoſitorum murorum parallelogrammis lateribus. Erant enim in omni latere terni feneſtrarum ordines, ex quibus in cœnationem illam lux ac vētus admittebatur, deambulantibusque in eadem hominibus proſpectus in quatuor cæli partes conſtabat amœniſſimus. Erat totius operis altitudo cubitorum triginta, vt denis cubitis ſingulæ contignationes altæ eſſent.

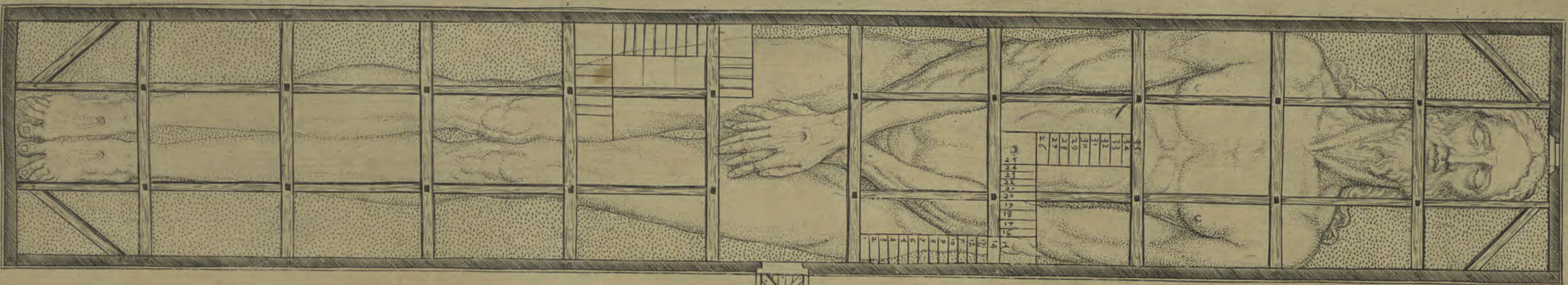
Huic autem palatio ex vno latere qua portæ ad intrandum erant, adiuncta fuit porticus duplex, altera poſt alteram duplici columnarum ordine, & ſimplici ſuperiùs contignatione. Singuli verò ordines ſeptenas columnas habuere: erat enim duplex illa porticus quinquaginta cubitis lōga, lata verò triginta, vt vtrumuis ſpatium quindecim cubitos contineret.

FINIS.

Librum de sacris Fabricis legi, nihilq́ contra fidem Catholicam Romanam, aut bonos mores in eo reperi: sed vt à doctissimo D. Doctore Benedicto Aria Montano compositus est, ita & dignum impressione iudicaui. Ita ego Reinerus Brakel *sacræ Theologiæ Licentiatus, Cathedralis Ecclesiæ D. Mariæ virginis Antuerpiæ Canonicus, & inter librorum Censores Ecclesiastica, & Regia auctoritate Antuerpiæ constitutos infimus.*

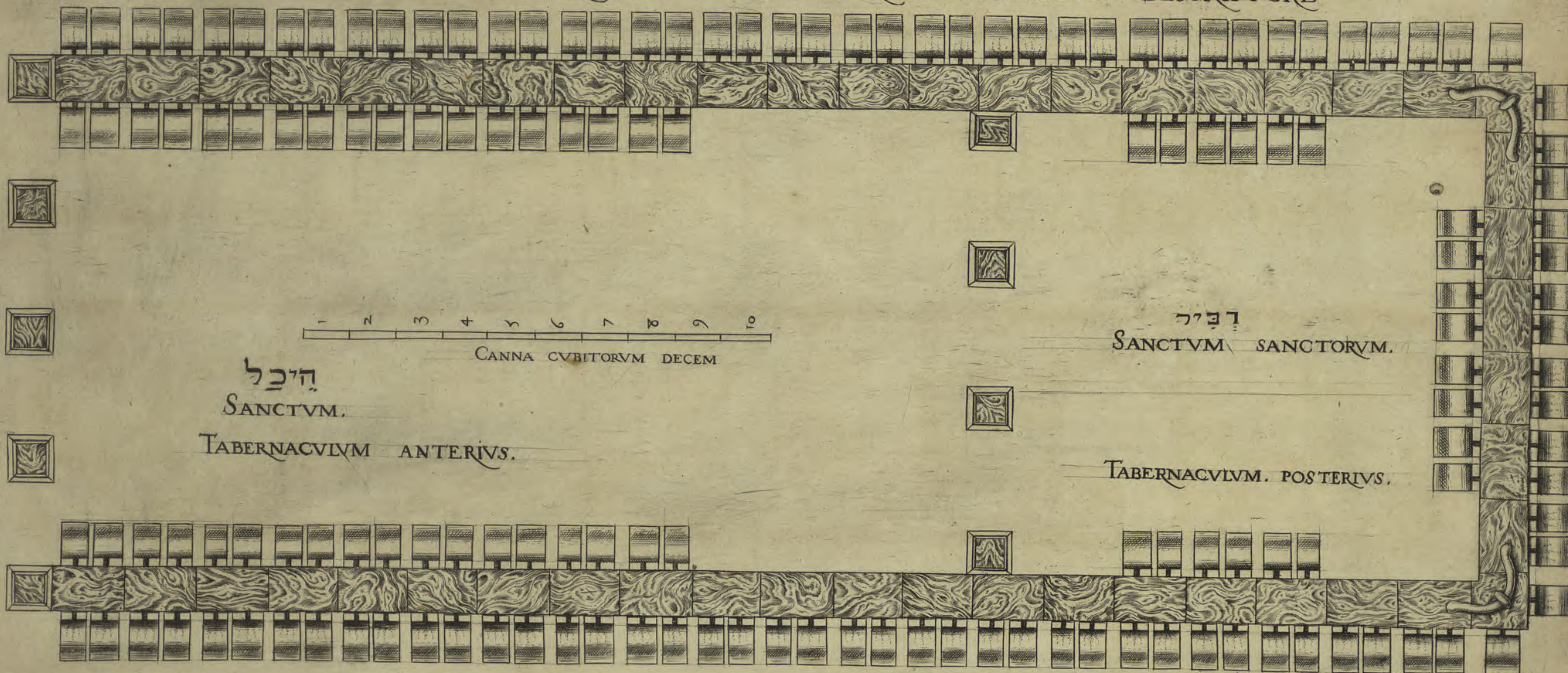
Forma exterior arcæ Noë ex descriptione Mosis.

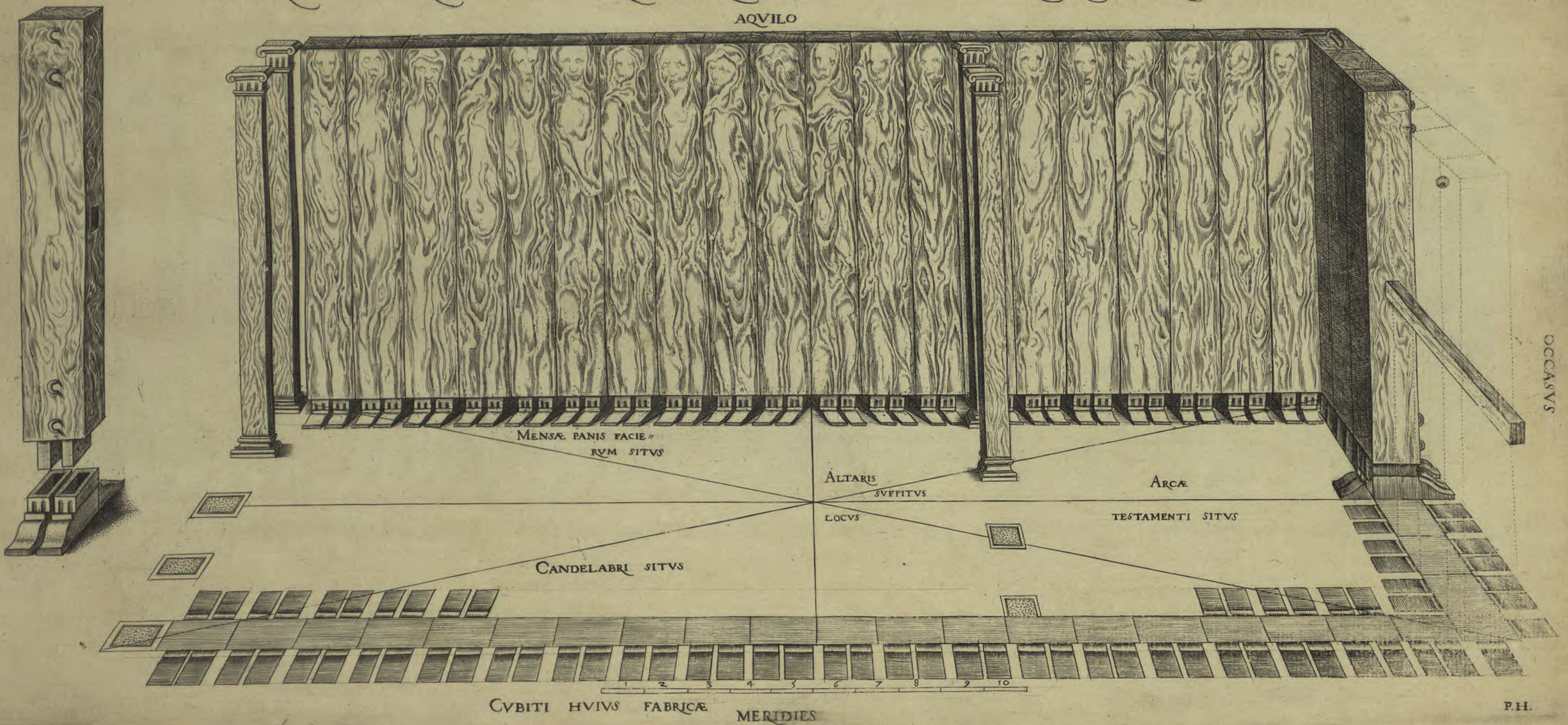

Canna cubitorum trecentum.

Ichnographia et basis arcæ, ex descriptione Mosis: Bened. Ariæ Montano expositor.

SACRI TABERNACVLI ICNOGRAPHIA BENED. ARIA MONTANO DESCRIPTORE
דְּבִיר
SANCTVM SANCTORVM.
TABERNACVLVM. POSTERIVS.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
CANNA CVBITORVM DECEM
הֵיכָל
SANCTVM.
TABERNACVLVM ANTERIVS.

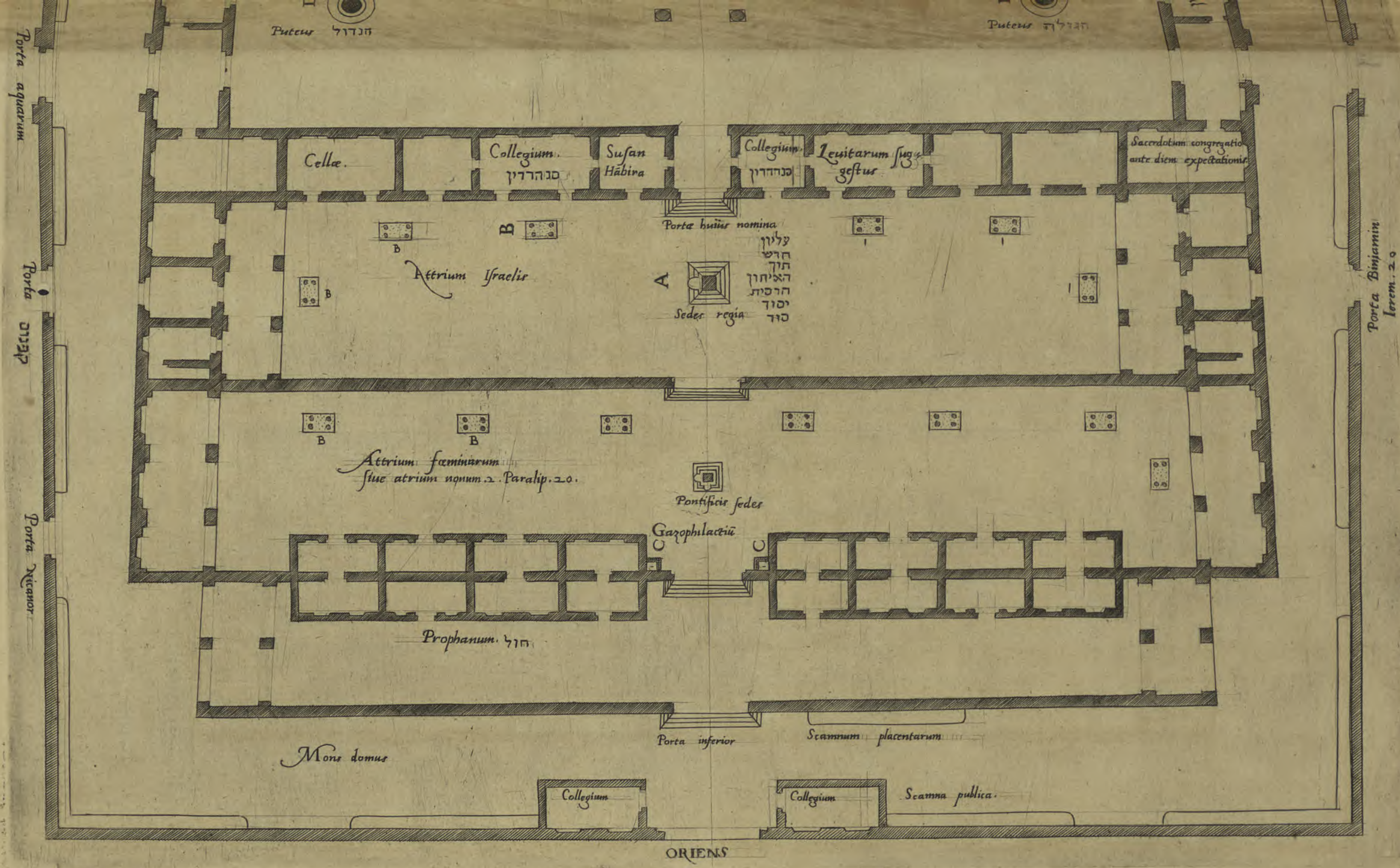

SACRI TABERNACVLI ORTHOGRAPHIA EX INTERIORI PROSPECTV. B. A. M. descriptore
AQVILO
ORIENS
OCCASVS
MENSÆ PANIS FACIE-
RVM SITVS
ALTARIS
SVFFITVS
LOCVS
ARCÆ
TESTAMENTI SITVS
CANDELABRI SITVS
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
CVBITI HVIVS FABRICÆ
MERIDIES
P.H.

SACRI TABERNACVLI ORTHOGRAPHIA EXPROSPECTV EXTERIORI SECVNDVM ARTEM. B.A.M

Pendebat infimum Velum ex anteriori parte certa mensura: sed à nobis in hoc exemplo, ut liberiorem relinqueremus inspectionem, reductis sinubus illam partem a porta retraximus.
TABERNACVLI ABSOLVTI AC TRIPLICI VELO TECTI EXEMPLVM
P·H·

B Ara thymiam.
C Candelabrum.
D Arca fœderis.
E Propitiatorium
F Cherubim mas, et fœmina.
G Mensa panum.
H Lances.
I Panes.
L Opercula.
A
B
C
D
E
F
F
G
H
H
I
I
L
L
M
M. Hoc reta ornatus tantum causa est a nobis adpictus

Porta aquarum
Porta
Porta Nicanor
Puteus הגדול
Puteus הגולה
Cellæ.
Collegium. סנהדרין
Susan Häbira
Collegium סנהדרין
Leuitarum suggestus
Sacerdotum congregatio ante diem expectationis
Porta huius nomina
עליון
חדש
תוך
האיתון
הרסית
יסוד
סוד
A
Sedes regia
B
Attrium Israelis
Attrium fœminarum siue atrium nouum 2. Paralip. 20.
Pontificis sedes
Gazophilaciū
C
Prophanum. חול
Porta inferior
Scamnum placentarum
Mons domus
Collegium
Collegium
Scamna publica.
ORIENS
Porta Binjamin Ierem. 20

MERIDIES

Scamna publica

Mons domus

D

Putei forma

A

Seder regis altera sacerdotum

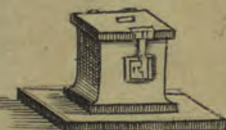
OCCASVS

B

Mensa ad preces

C

Arca oblationum

TEMPLI Ierosolymitani antiqui cum atriis cellis, et porticibus aliisque locis ad usum vel ornamentum constitutis icnographia. Ben. Aria Montano Hispalensi descriptore.

Atrium templi, sive Magnum, sive sacerdotum

Vestibulum אולם

Sanctum Palatium Exterior domus היכל

Sanctum sanctorum. דביר

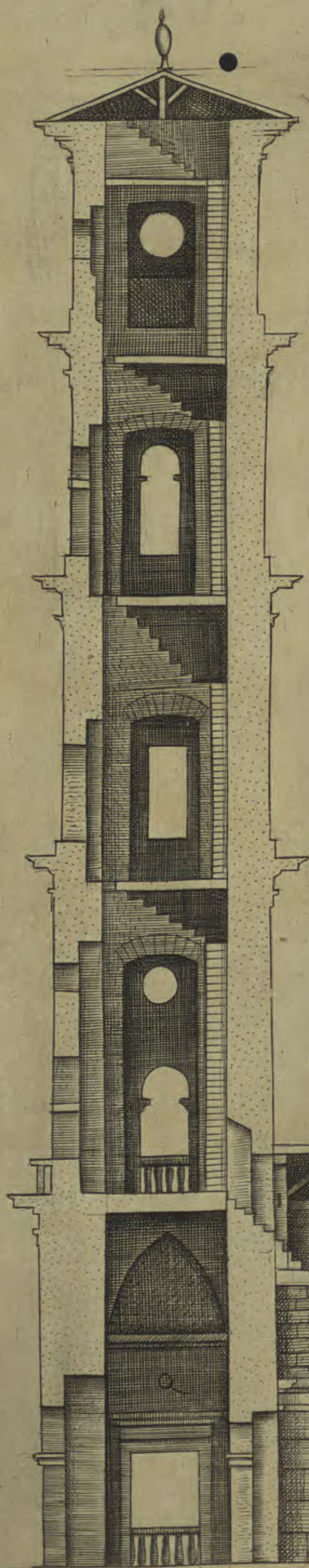
Forica

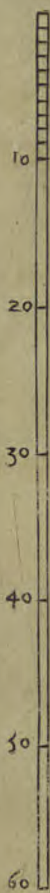
Mons domus

Mons Domus

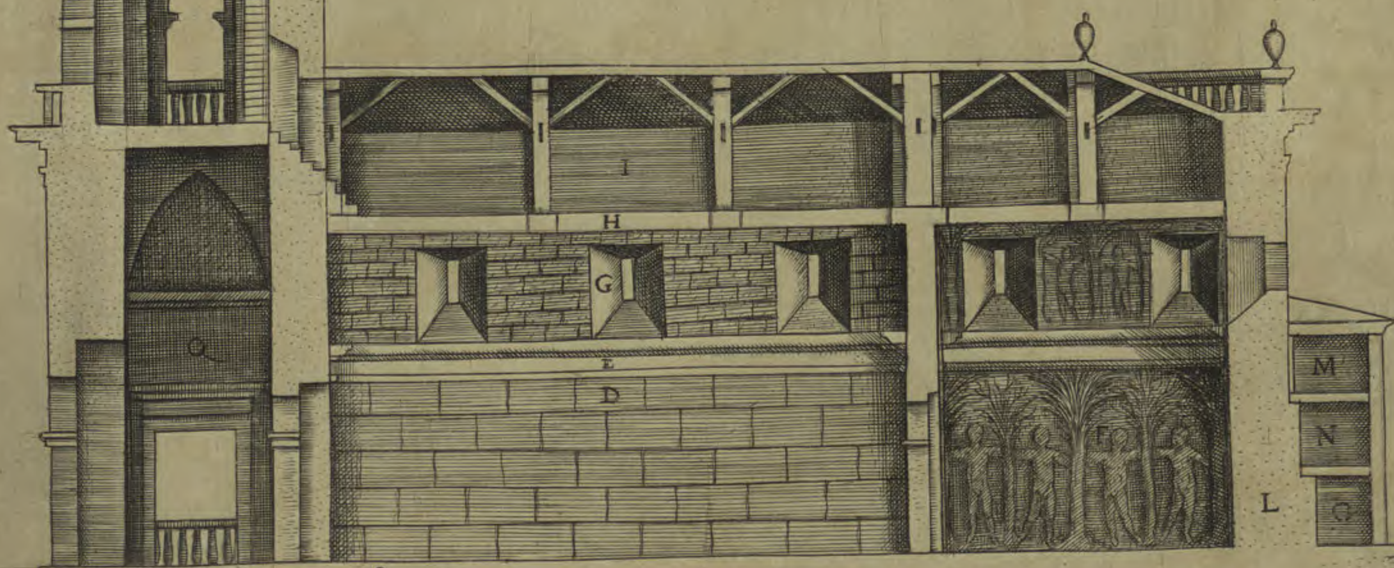
SEPTENTRIO. Murus appellatus סורג

A. Porticus Vel aVLAM
B. Sanctum
C. Sanctum sanctorum
D. Murus inferior nudus
E. Coronis trimembris
F. Ornamentum muri ex ligno auro obducto.
G. Fenestræ
H. Prioris contignationis locus
I. Locus vacuus et obscurus inter contignationem et tectum.
L. Muri crassitudo et reductus.
M N O. Tres contignationes cellarum.
P. Coronidis trimembris specimen
Q. Portici sciographia
R. Ornamenti interioris specimen.

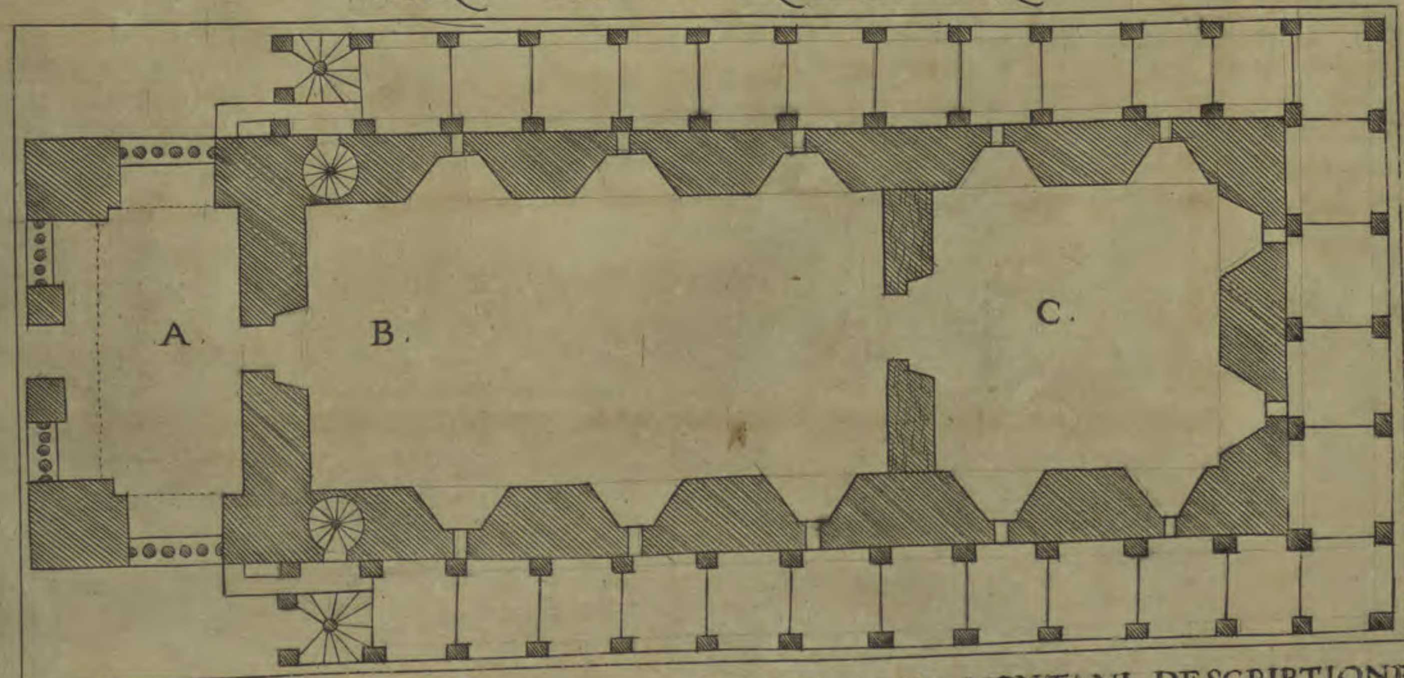

SACRÆ ÆDIS SCIOGRAPHIÆ PARS.

SACRÆ ÆDIS ICNOGRAPHIA EX BENEDICTI ARIÆ MONTANI DESCRIPTIONE.

TEMPLI CVM PORTICV ET CELLIS ABSOLVTA ORTHOGRAPHIA *ex descriptione Bened. Ariæ Montani.*

Conuenit orthographia cum Icnographiæ mensuris ad Vnguem. Membra omnia respondent Architecturæ Israelitarum

AARON,

SIVE,

SANCTORVM VESTIMENTORVM ORNAMENTORVMQVE SVMMA DESCRIPTIO: AD SACRI APPARATVS INSTRVCTIONEM:

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSI, EXPOSITORE.

ANTVERPIAE
Excudebat Chriſtophorus Plantinus
Regius Prototypographus.
M. D. LXXII.

BENEDICTI ARIAE MONTANI HISPALENSIS PRÆFATIO.

SACERDOTII *antiqui, quod umbra fuit admirandæ illius lucis, quæ per Iesu Christi sacerdotium atque sacrificium emicuit; arcanam significationem rectè agnosci intelligiq́ non posse, nisi partes omnes cognoscantur, quibus illud ministerium instructum ornatumq́ fuerat, apertè satis sanctissimus ille vir Paulus indicauit in illa mysterijs ac profundæ doctrinæ plenissima Epistola, quam ad Hebræos conscripsit: in ea enim multas huius generis ac ministerij partes exactissimè explicando persecutus, plures alias significationes tantùm attigit. Idem etiã Iohannes Apostolus in libro quem Apocalypsin inscripsit, non uno tantùm loco egit, quinimo totum illud argumentum, quod omnino diuinum, diuinæq́ sapientiæ rationibus refertum est, multis allusionibus & significationibus ex antiqui sacerdotij obseruatione petitis, instruxit & amplificauit. Cùm verò inter cæteras illius ministerij partes, vestimentorum ornatusq́ omnis rationem à Deo præscriptam, diligenterq́ à Mose, atque deinceps dum illa sæcula durauere, non sine magno arcanæ significationis testimonio obseruatam perpetuò fuisse sciamus, & officio nostro satisfacturi, & sacrarum rerum studiosis operæprecium facturi esse videbamur, si partes ipsas, uti habuisse cognouimus, breuiter ac dilucidè describeremus, ut ex obseruata atque inspecta prius imagine illa visibili et corporea spiritualis illius ornamenti ac decoris, quo summus ille sacerdos, quem hæc omnia significabant, æterno Patri pro mundo omni litaturus placuit, contemplatio certius & expeditius iniri possit. Cupimus verò nos ad publicam utilitatem de his reconditioribus rebus ac mysterijs aliquando disserere, aut aliquos sapientiæ spiritu præditos extare, qui melius etiam, quàm nos possumus, disserant. Nec verò dubitamus, quin Deus omnia hæc, atque his etiam plura & maiora aperiri & communicari hominibus velit, si modò tantum in eis studium, tantusq́ harum rerum amor, quantum ipsarum dignitas postulat, reperiatur. Datum Antuerpiæ* VII. *Cal. Aprilis.* CIↃ. IↃ. LXXII.

AARON,

SIVE,

SANCTORVM VESTIMENTORVM ET ORNATVS DESCRIPTIO.

SANCTAS vestes eo ordine, quo indui solebant, describimus: namque in sacris libris alia ratio initur, ordinis nimirum eius, qui in opere faciendo obseruatus, atque in sacerdote induto spectatus est.

Atque totius huius ornatus materia eadem fuit, quæ in cortinis tabernaculi penitioribus, addito tamen auro, & gemmarum vario genere. Illi (inquit) accipient aurum & hyacinthum, & purpuram, coccumq.
Exod.28. bis tinctum, & byssum. Est autem hyacinthus qui Hebraicè dicitur תְּכֵלֶת, color inter rubrum & cælestem, quem Hispani *Cardeno* vocant. huius interpretationis auctor est Iosephus, quem Græci Latinique postea secuti sunt. Purpuram verò, quam אַרְגָּמָן Hebræi, Chaldæi verò אַרְגְּוָן, siue proprio ipsorum, siue alieno pronuntiant nomine, color omnino rubeus est, quem Arabes ארגואן vocant. pictoribus hic color Taca vocatur: Cremesinum siue carminum multi vocant. Coccum verò bis tinctum, quem Hebraicè תּוֹלַעַת שָׁנִי dici nouimus; quod ex verbo vermiculum iteratum siue vermiculatum iterum reddere possumus; idem est nobis, qui sæpè ab antiquis commemoratur, murex, & murex iteratus siue δίβαφος, & ostrum dicitur. scimus enim conchyliorum siue cochlearũ genus esse, qui murices Latinis dicuntur, quorum animalculorum sanguine cum aliis rebus commixto, vestes tingebantur, eæque splendore maximo præter cæteros colores nitebant: erant autem graui odore, quem corrigi opus esset.
Persius Sat.1 *Hæc Calabrum coxit vitiato murice vellus*, dixit Satyricus. erant verò bis tinctæ lanæ, omnium primæ & pretiosissimæ. Hanc vocem Chaldæus interpretatur צְבַע זְהוֹרִי Colorem splendentem. Byssus qui Hebraicè שֵׁשׁ, ab eximio candore marmori æmulo dicitur, perpetuò à Chaldæis בוץ Bus appellatur, vnde byssus Græcis ac Latinis y in u ex more mutata pronũtiatur. Est autem optimi & albissimi lini genus: cuiusmodi Aegyptiũ sæpe vidimus. illius enim regionis laudatissimum esse, in sacra Geographia docebamus. Atque ex hac materia vestimenta & ornamenta numero & forma distincta, comparata sunt. : חֹשֶׁן : אֵפוֹד : מְעִיל : כְּתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ : מִצְנֶפֶת : אַבְנֵט Latinè, vt nostra versio habet, Rationale, superhumerale, tunica, linea stricta, cidaris & baltheus. Horum ratio ex descriptione ipsa commodiùs, quàm ex nominibus, cognosci potest.

Præter feminalia, quæ communia Pontifici maximo ac minoribus sacerdotibus erant ad vsum operiendi carnem turpitudinis suæ, illorum ornamentorum, quæ in gloriam & decorem facta fuerunt, prima omnium fuit, quam interpres noster Lineam strictam, & tunicam, & tunicam byssinam vertit, Hebraicè כְּתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ vocatur, Chaldaicè verò כִּתּוּנָא מְרַמְּצָא exponitur. eiusmodi forma fuit, qua talaris Romanorum stola.
Exod.28.& 39. atque ita perpetuò Ioannes docet, cùm de huius vestis arcana significatione in Apocalypsi verba facit: erat autem vestis longa, manicata, qua totum corpus, capite & collo excepto, induebatur. hæc Aaroni sacerdoti ex simplici byssi materia confecta fuit; ita tamen texta, vt oculorum figuras continuis contiguisque ordinibus referret; eo modo quo apud Romanos scutulatas vestes aliquando in vsu fuisse legimus. Nam è CHETHONETH THASBETS, tunicam occellatam ex verbo vertere possumus, atq. ita in Arabica versione עין legimus, pro תַּשְׁבֵּץ, in Chaldaica verò Paraphrasi מְרַמְּצָא quã Polymitam antiquo vocabulo, & nostris vulgaribus linguis Listatam vertimus: erat enim certis ordinibus quas Listas vocant, insignis; illiq. ordines occellati oẽs, cuiusmodi mappas in hoc Belgio contextas vidimus, quæ perdicis oculi, à figurarum illarũ frequentia, vulgò vocantur. Hoc autem vt singulare neq. arcana significatione carens, in hac prima veste annotatu visum est dignissimum.

Descriptæ iam à nobis Tunicæ lineæ, superinduebatur aliud vestimenti genus, quod Hebraicè מְעִיל dicitur, pro quo nostra versio Tunicam reddit, ad verbum verò Supparum dicere possumus: cuius vsus semper fuit, vt super alias vestes honoris ac decoris gratia indueeretur. Fuit autem eodem nomine duplex vestis forma; altera Meghil simpliciter, altera verò Meghil Ephod appellata. atque prior quidem communis erat tum sacerdotum tum principum, virorũ ac fœminarũ vestis, eaque soluta ac sine manicis, qua totum corpus amiciebatur; cuius vsus vestis Romanis, Toga; Græcis Pallium, fuit; altera verò vndique clausa, præter capitiũ quo inducebatur caput, & foramina iuxta humeros per quæ brachia exerebantur: hanc Scriptura vocat Meghil Ephod, hoc est supparum cinctorium vel strictum vel scapulare. de quo nobis sermo est. Erat autem hæc vestis Romanæ prætextæ forma ferè similis, quam tunica illa linea siue stola breuiorẽ ex lana hyacinthini coloris parari iussit Deus, hac forma integra videlicet, nulloque latere aperta, nisi quantum brachia caputque admitteret, orificio superius facto, totaque inconsutilis, opere, inquam, textoris, quæ in orificio limbum haberet (Labium Hebraica lingua vocatum) ad instar collaris ac limbi loricæ antiquæ: sic enim Hebraicè legimus, כְּפִי תַחְרָא Sicut os loricæ, vt Chaldæus paraphrastes exposuit. oportuit autem limbum illũ siue labium, quo orificium muniebatur, firmum esse, neque id tamen assutum erat, sed textoris opere cum ipsa veste simul contextum: idque integrum omninoque rotundum, non apertum aut fissum aliqua ex parte, vt collaria in vestibus habere solent, quæ nonnihil aperiuntur, vt faciliùs caput admittant. at verò in hac veste præcepti legisque formula cauetur לֹא יִקָּרֵעַ Non findetur, siue non scindetur. neque enim ob id limbus addendus videtur, vt non scindatur, sed limbus integer describitur illa oratione. Huius vestis inferioribus fimbriis siue laciniꝗ malogranatorum figuræ appensæ sunt, quæ ex hyacintho, purpura & ostro constructæ erant miro artificio; triplex enim color malogranatorum est, quippe grana eximio candentiq. rubore lucẽt, aut pellucent potius: cortex hyacinthũ refert plerumque, sed qua parte Solem accepit, purpureus omnino conspicitur. igitur grana mali punici fissi ex ostro siue murice imitatus est artifex. cætera verò ex duobus aliis coloribus hyacintho & purpura. Inter bina quæque malogranata singula etiam tintinnabula ex auro conflata appendebantur ad formam (vt vox Hebræa significare videtur) mespilorũ, cuiusmodi tintinnabula ex ære in vsu etiam hodie sunt: nullumque tintinnabulorum genus est, quorum alia aliis similiorem sonum edant, quàm hoc quod mespili refert fructum. Sunt qui tradant duo & septuaginta mala granata totidemque tintinnabula fuisse. *Auctor* שרשים

אפוד Tertium atque vltimum indumentum fuit Ephod, à præcingendo, siue rectiùs ab ambiendo dictum; ambibat enim humeros, tergum, & pectus: Latinus interpres noster Superhumerale transtulit, alij antiqui scapulare dixerunt. materia constabat varia ac multicolore, auro imprimis ductili, hyacintho ac purpura, & ostro siue cocco bis tincto, opere Phrygionico commissis: Opere, inquit, חשב Cogitantis, hoc est, ingeniosi artificis. Eius duæ partes fuere, anterior & posterior ad humeros coniunctæ, cætera verò solutæ. quæ vt corpori hererent, balteo, vt inferius dicemus, cingebantur. Atque in vtroque humero singulæ gemmæ auro inclusæ, eædemque magnæ alligatæ sunt ex annulo in ipsa inclusione fixo; in altera quidem gemma sex nomina filiorum Israel, in altera verò altera sex incisa fuere magno artificio, ita vt ea nomina sacerdotis induti humeris sustinerentur. Fuere autem gemmæ ex eo genere quod Hebræis שהם dicitur, Latini fere omnes Onychem vertunt. Chaldaica verò & Arabica interpretatio manifestè docent fuisse Beryllos. vocatur enim perpetuò à Chaldæis בורלה, ab Arabibus verò בלור, ita vt in vtraque lingua tres radicales consonantes berylli agnoscantur. illę verò picturę, quibus vestis hęc variabatur, nullam certam ac perpetuam rerum naturam referebant, non humanam, non animantis cuiusquã, neque arboris aut plantæ alicuius, sed ingenio arteque inuenta constabant: cuiusmodi, quæ vocantur Maurica siue Arabica, siue Phrygionica excogitare acu pictores solẽt. ideo enim dictũ est, Opus cogitatis, siue, vt nostra Versio habet, opus polymirũ. Atque huic indumento siue pectorali quatuor annuli firmissimè assuti erant, duo in humeris sub illis gemmis, quas auro inclusas iam descripsimus, & duo inferius ea parte qua balteus accingitur, ad vtrumque latus.

חשן משפט Ex eadem omnino materia, hoc est, ex auro, hyacintho, purpura, & murice dibapho ornamentũ summi sacerdotis pectori imponendum factum est, quod Hebraice חשן משפט dicebatur, Latine Contemplationem siue obseruationem iudicij, ex verbo reddere possemus, quod mysticum valde ornamentum atque instrumentum erat a Deo institutũ, cuius vsu fortes diuinæ ducerentur, certumque oraculorum petendorum redderetur ius. Græci interpretes λογίον vertere, vnde Rationale in nostram editionem est deductum, significatione satis appositè ad rem ipsam quæsita. Fuit autem illud ornamentum quadratæ figuræ, hoc est, quatuor lateribus æqualibus ad angulos rectos coniunctis. singulorumque laterum mensura fuit ZERETH, quam palmos tres siue dimidium cubiti continere in lib. De mensuris docebamus. eratque eiusdem operis & artificij cum Ephod, nec tamen simplex, sed duplex, id est, geminum, vt ex tribus lateribus altera pars alteri commissa esset; ex vno autem laterum dextro, videlicet apertum, qua aliquid in illo ornamento asseruandũ inferri posset, vt inferiùs dicemus.

Huic autem ornamento gemmæ duodecim auro inclusæ artificiosè hærebant, in quibus duodecim filiorum Israel nomina incisa fuere, incisione qualem sigillis antiquis gemmarum inditam videmus; quæ longè tamen omne aliorum artificum exemplum vinceret. erat verò gemmarum quadruplex ordo, ternæque in singulis ordinibus gemmæ, quarum Hebraica nomina fuere.

Primi ordinis, אדם פטדה ברקת Odem, Pitdah, Bareketh.

Secundi ordinis, נפך ספיר יהלם Nophech, Zzaphyr, Iahalom.

Tertij ordinis, לשם שבו אחלמה Lesem, Sebo, Ahlamah.

Quarti ordinis, תרשיש שהם ישפה Tharsis, Soham, Iaspeh.

Senes autem nominum incisorum ex nascendi ordine, atque ex Ierosolymitano Thargum illam fuisse obseruauimus.

I Reuben, Simeon, Leui,

II Iehudah, Isachar, Zebulun,

III Dan, Nephthali, Gad,

IIII Aser, Ioseph, Biniamin.

Illarum verò gemmarum certissimam rationem nõ omnium exactè definire possumus; quantum verò studio ac diligentia hactenus reperire potuimus, breuiter exponemus.

אדם Odem nomen accepit à sanguine, cuius colorem omnino refert: quidam Sardium vel Sardonychen esse dicunt; nos verò cum Helia Rubinum apud nos dictum esse arbitramur; maximè cùm Chaldaice vocari sciamus סמקן zzamchan, id est, rubrum. affine autem est nostrum nomen Rubin nomini Reuben, quod in illa gemma incisum erat. Ierosolymitanum Thargum etiam סמקתא vocat, eadem rubedinis significatione. 1.

פטדה Pitdah, literas habet radicales tres cum Topazio conuenientes P. T. D. quanquam transpositas cum T. P. Z. nam Z. & D. eiusdem sunt soni. ideo topazij genus esse videtur, viridis tamen & prassini coloris, atque smaragdo æmuli. Namque Chaldæus Paraphrastes tã Onkelos quàm Ierosolymitanus, alter ירקן, alter ירקתא exponunt. hunc in Aethiopia nasci Ezechiel indicat generosissimum. ita nostra editio rectè habet Topazium. Prassoiden smaragdum sunt qui appellet, quod genus gemmę apud Aethiopas nascentis, auctore Iuba, acriter viride est, maximeque à Plinio laudatum. 2.

ברקת Bereketh. à fulguris vel fulgetri, quod colore ac splendore imitatur, similitudine, nomen accepisse videtur, atque apud Babylonios & Ierosolymitanos nomen idem tuetur ברקתא & ברקן. Quamobrem Chrysolithũ, vel illam Chrysolithi speciem esse existimamus, quam Topazium aureum vocant, Straboque in Ophiade insula reperiri, ex Arthemidoro narrat; pellucidam, & splendore auri refulgentem: quanquam quæ propriè Chrysolithos est, fulgur verius referat. 3. Chrysolithos.

נפך peregrinum nomen est, nisi à conuersione ac mutatione, ex verbo הפך deriuetur: subobscurum ideo lapidem esse nonnulli dicunt. sed Chaldæus Paraphrastes aperte אזמרגדין Smaragdum nominat. Ierosolymitanum verò Thargum כדכדנה vertit, quod nomen à memoria iuuanda natum videtur. estque fortassis eiusmodi smaragdi virtus. 4. Smaragdus.

ספיר Zzaphir nomen apud nos retinet Saphyri, quam gemmam eiusdem cum nostro Saphyro generis esse, hoc est, cælestis coloris, Moses aperte docet. Et sub pedibus (inquit) eius candor Saphyri, & veluti cælum in claritate. Sed distinguunt Hebræi Saphyrorum species per colores: aiunt enim quosdam esse albos, eosdemque Adamantes vocari; quosdam verò cælestem omnino referentes colorem inter album & cæruleum. Et Saadias Saphyros inter Chrystallorum genera collocat. In homeliariis Hebræorum narratur, quidam qui Saphyrum emeret Romæ, constituisse de precio, si modò periculũ fieret: factumque fuisse periculum gemmæ in incude malleo percussæ, quæ malleo incudeque læsis, tamen illæsa permanserit, vnde consequitur Adamantem, qui huiusmodi ferri vim superet, Saphyri genus esse. vocatur autem hæc gemma ab Onkelos שבזן Sabzan: in Ierosolymitana verò Paraphrasi סימפורינה Sympoliana dicitur. itaque Saphyrum hoc loco interpretamur, non hoc fortissimum genus, sed illud alterum quod colore & firmitudine ab hoc differt, cælique speciem refert. 5. Exod. 24. Saphyrus. Adamas.

יהלם Iahalom. à contundendo & percutiendo nomen habet in forma futuri, quæ naturam ac perpetuitatem, vt sæpe iam aliàs docuimus, indicat. Estque à firmitudine & vi alias gemmas, atque adeò ferrum rumpendi, ita dictus hic lapis. Quare hic verus Adamas 6. Adamas

mas videtur esse, atque ita ab Arabibus vocari dicitur אלמס Almas, pro Adamas: auctores Sahadias & Abraham Hispani. Hunc Onkelos vocat סַבְהֲרוֹם eadē significatione cum Hebræo nomine: nam significat idem quod Capiens vel ferens percussionem. atq. hunc eundem Ierosolymitanus עֵין עֶגְלָא Oculum vituli nominat.

7. Lyncurius. לֶשֶׁם Lessem Lygurium vel Lyncurium nostri verterunt. quem ex Lyncis vrina coagmentari Plinius scribit, indeque dictum affirmat nomen לשם, iisdem consonantibus, quibus Lynx constat. nam Græci & Latini propter suas inflexiones & pronuntiationes peregrina verba facilè deformabant. (Plinius lib. 37 cap. 4.) Onkelos hunc lapidem קַנְכִּירֵי Kanchyri vocat, proxima etiam Lyncuri pronuntiatione. Ierosolymitanus זִירְיָן nominauit. eundem Arabicè vocari גַזַע, Ionas doctor affirmat. Porrò Iosephus Lygurium nominauit, idque Versio nostra habet.

8. Turquesa. שבו Achaten Græci ac Latini verterunt; sed Chaldæus paraphrastes טַרְקְיָא reddidit, Tarkaia. estque apud nos Turquesa dicta. Ierosolymitana paraphrasis בְּרָזְלִין vocat: ferrugineū vel ferreum vertere possumus. Antiqui Hispani Iudæi Turquesam quoque dixere hanc gemmam.

9. Amethystos. אַחְלָמָה Ahlamah. à somnio nomen habet; quare valere aduersus insomnia quibusdam videtur: atque ita Arabicè vocatur עַל חֶלְמָא Ad somnia. hanc gemmam עין עיגלה Onkelos vocat, hoc est, Vituli oculum. Ierosolymitanus verò interpres זְמַרְגְדִין Zemargadin. Nostri Latini, Græci, & Hispani interpretes Amethyston vertere. cui affine aliquid habere videtur Ierosolymitanum nomen.

10. תַּרְשִׁישׁ Tharsis. siue ex inuentore, siue ex loco vnde afferebatur, hoc est, ex Aphricæ parte Carthagine postea dicta, siue ex maris colore, quem refert, quod Mediterraneum mare, Tharsis per metonymiam dicatur. Lapis ille est qui ab Italis Aqua marina dicitur, cuiusmodi nos elegantissimum aliquando habuimus & magnum. sic enim hunc lapidem Ierosolymitanus paraphrastes & Onkelos vocant כְּרוּם יַמָּא Sicut mare, vel simile mari. θαλάσσιος Tharsis, vel hoc ab illo nomine deductum videtur, est autem θαλάσσιος. de quo Poëta: (Martial. li. 1.)
Duasq. similes fluctibus maris gemmas. &c. Latini Interpretes Chrysolithum esse dixerunt. sed de Chrysolitho iam disseruimus.

11. שֹׁהַם Beryllum esse, superius diximus, ex perpetua Chaldæorum paraphrastῶn interpretatione, qui reddunt, בּוּרְלָא Burla. nostri Onychem vertunt: sed Onychis multa genera sunt, nobis vltra decem videre contigit: decem & octo ostensurum se Iacobus Trezzius Mediolanensis amicus noster pollicebatur: inter quæ Berylli fortassis enumerantur: nam & Beryllorum non vnum genus esse ex antiquis accepimus; inæquales enim Beryllos appellat Satyricus. (Iuuen. Sat. 1.) accepimus ab eodem Iacobo Beryllum pallentem chrystallinum; qui etiam lacteum se nobis quærere aiebat. hanc gemmam שֹׁהַם Ierosolymitanus בורדלא Bedolha vocat, affini vocabulo Beryllo. namque R. in D. mutari, vt Rodanim, Dodanim, iam aliàs docuimus; Arabicè etiam vocari אל בלור Belor, diximus.

12. Iaspis. יָשְׁפֵה IASPEH. Iaspidis nomen apud Latinos retinet, quanquam & Græcè & Latinè legamus alicubi βήρυλλος. Arabicè autem in huius loci & lapidis interpretatione יַשְׁף IASP scribūt. Quid verò causæ fuerit, quamobrem à Ierosolymitano interprete gemma hæc מַרְגָלִיתָא appelletur, diuinare satis rectè nequeo, nisi fortassis margaritæ nomen etiam Iaspidi illo sæculo vulgariter fuerit tributum. Certè Onkelos hanc פַּנְטֵירִי Panteren vocat, nomine omnino Iaspidi conueniente; Pantheram enim animal, pictam esse nouimus, atque macularum elegantia cæteras feras illicientem, (Ouidius lib. 3. Metam.)
Pictarúmque iacent fera corpora pantherarum.
color totius pellis, præter maculas, fuluus est. eiusmodi maculosas & fuluas Iaspides vidimus;
——*atque illi stellatus Iaspide fulua Ensis erat.*—— (Virg. lib. 4. Aeneid.)
sunt autem Orientales omnium optimæ ac pulcherrimæ. *Electro potens & Iaspide clarus eôa.* (Statius lib. 4. Theb.) Est & viridis Iaspis, sed fuluam in pectorali fuisse, satis indicat nomen Pantheræ, à Chaldæo expressum. Atque hæc de gemmis breuiter indicasse satis fuerit. iam cæteras huius ornamenti partes absoluamus. Hoc rationale, siue pectorale, seu contemplatio iudicij explicationis causa dicatur, quatuor armillis, siue annulis, (Annuli.) ad quatuor angulos affixis, auctum erat: ex duobus superioribus ligabatur catenis duabus aureis, in spintris (Catenæ.) formam contortis, quæ singulis vncinis adnectebantur duobus illis annulis, quos in humeris Ephod sub lapidibus magnis auro inclusis, depinximus; inferius verò vittis siue funiculis duobus ad vtrunque annulum in Ephod, iuxta cingulum ad dexteram læuamque assutum alligabatur, (Vittæ.) ita vt quocunque modo atque habitu sacerdos esset, tamen pectori semper hærens ornamentum hoc haberet. atque ita nostra Versio habet: A se inuicem rationale & superhumerale nequeant separari: vel ex Hebraico verbo, Et non attollatur rationale desuper Ephod.

Fuit præterea Balteus ex eadem materia, eodemq; artificio cum Ephod, & rationali factus, qui Ephod cū inferioribus vestibus omnibus continebat.

Postremum verò capitis indumentum atque ornamentum fuit, quod מִצְנֶפֶת Hebraicè dicitur, nomine à (Cidaris.) צָנַף, quod Ambire & operire significat, deducto. ambiebat enim operiebatque caput, eo ferè modo, quo Orientalium incolarum Tiara, quam Turcico vocabulo *Torbant* dicimus. nostri interpretes Cidarim & Tiaram vertunt. ea linea siue byssina omnis erat simplicissimæ candidissimæque albedinis, cui ad frontem alligabatur aurea lamina, hoc elogio inciso קדש ליהוה (Lamina.) hoc est, Sanctus Domino. Atque hæc vestimenta ornamentaque omnia summorum illorum artificum opera & industria ex diuino consilio facta sunt.

Vnum illud mysteriis plenum genus restat indicandum, (Vrim & Thumim.) quod ex natura vsuque sui הָאוּרִים וְהַתֻּמִּים Havrim & Hathumim vocabatur, quod ex verbo Inflammationes illuminationesque, & perfectiones atq. simplicitates reddere possumus, cū adiuncta notatione insigni, videlicet illas illuminationes, & illas perfectiones. Noster interpres Doctrinam & veritatem vertit. omnia enim hæc & plura etiam in illis Hebraicis nominibus continentur. Hanc autem rem, cuiuscunque naturæ illa fuerit, hominum artificio factam, aut comparatam non fuisse, sed diuinitus datam Mosi, vel eo tempore quo lex & tabulæ, vel eo quo perfectum opus fuit, arbitramur, eamque fuisse multiplici figura distinctam, simuletiam claram, lucidam, speculique instar tersam, ex nominum figura & numero etiam multitudinis intelligimus. In omnibus aliis, quæ hactenus commemorata descriptaque sunt, ornamentis & vestibus, hoc modo scriptum legimus, Et facies, & facient, & scribent. Atque in ipsa curatione eorum sic etiam legimus, Et fecerunt, & scripserunt, vel inciderunt. &c. in huius verò arcanæ rei commemoratione, Et pones. siue ex Hebraico verbo, Et dabis in rationale iudicij Vrim & Thumim. Et in Leuitici libro scriptū (Leuit. 8.) est, Et dedit ad rationale Havrim & Hatthumim. id est, Indidit in Rationale: diximus autem Rationale fuisse duplex, tribus lateribus commissum; ex vno autem latere apertum, inter vtramque autē partem Vrim & Thumim inferebantur, ibidemque seruata, sacerdotis hærebant pectori. inde verò proferebantur, quoties diuinum responsum petendum erat. Quòd si quis nimis curiosè quærat, quanam materia illa Vrim & Thumim secundum naturam constarent, facilè à nobis responsum accipiet, dummodo idem nos certissimè doceat, quodnam lapidis genus illud fuerit, quo

lex digito Dei incisa, primùm Mosi in Sina monte tradita est; namque illi lapides non vt posteriores à Mose comparati sunt, sed à Deo ipso dati. Deinde etiam doceat cuiusmodi materia constaret ignis ille cælitus immissus, qui prima Aaronis procurantis sacra corripuit, quem etiam per totos septuaginta annos à Ieremia absconditum perdurasse auctores tradunr. Quali etiam materia manna illud celeberrimum confectum fuerit; quod cùm simplicissimum esset & suauissimum, tamē intra quatuor & viginti horas corrumpebatur, & sexto quoque die ad quadraginta horas vlteriusque conseruari poterat: eiusdemque exigua portio, quanta in Gomer capi poterat, per multos annos in arca vase aperto, & facilè perflabili, in perpetuum monumentum conseruata est. Quòd si quis respondeat tria hæc genera vltra communem naturæ rationem arcano miraculo constitisse, is à nobis de hoc etiam quarto non minùs consonum expectabit responsum. Iam verò si vltra inquiratur, vbinam, quando, & quomodo illa Vrim & Thumim perierint, & an sublata fuerint diuinitus, hominumque vsibus negata; id de hac re nos referemus, quod de illis aliis tribus generibus legimus: quæ in primi templi excidio à Ieremia recondita sunt, nec vlterius reperta, præter ignem sanctum, de quo nonnulli affirmant: id agente Deo, vt hominum genus sanctiorum etiam rerum, quæ noui testamenti tempore oblatæ sunt, desiderio & expectatione afficerentur.

Minoribus sacerdotibus vna vestis linea tunica siue stola simplex præscripta fuit, cum ornamentis duobus cingulo & cidari ex lino etiam candidissimo confecta. Harum omnium à nobis descriptarum rerum tabulam addidimus, summi, inquam, Pontificis imaginem suis vestibus ornamentisque instructi, cum ministrorum etiam indumentis. Atque emblematis loco vtrinque suspendimus totum illum apparatum, quem ad sacrificiorum & antiqui cultus vsum (qui propriè ac verè עֲבוֹדָה id est, Seruitium dicebatur) in promptu esse oportuit, cuiusque nomina & partes in sacris libris sparsim leguntur.

FINIS.

כְּתֹנֶת	A	*Linea stricta vel Tunica stola*	אַבְנֵט	D	*Baltheus*	חֹשֶׁן מִשְׁפָּט	I	*Rationale.*
מְעִיל	B	*Tunica superior.*	מִצְנֶפֶת	E	*Cidaris, vel Tiara.*	טַבָּעוֹת	L L	*Annuli superiores.*
פַּעֲמֹנִים	q	*Tintinnabula.*	אַבְנֵי שֹׁהַם	F F	*Lapides onychini.*	טבעות התחתונים	M M	*Annuli inferiores.*
רִמּוֹנִים	d	*Malogranata.*	מִשְׁבְּצוֹת	G G	*Vncini.*	פְּתִילִים	N N	*Vittæ, funiculi.*
אֵפֹד	C	*Superhumerale.*	שַׁרְשְׁרוֹת	H H	*Catenulæ.*	טבעות אחורנים	O O	*Annuli posteriores.*

NEHEMIAS,

SIVE,

DE ANTIQVAE IERVSALEM SITV, VOLVMEN: A BENEDICTO ARIA MONTANO HISPALENSI DESCRIPTVM.

BENEDICTI ARIAE MONTANI IN IEROSOLYMORVM DESCRIPTIONEM PRÆFATIO.

VM PVER *in ea extremæ Bethicæ parte, quæ hoc tempore Extrema-dura dicitur, educarer, præter alios bonos viros quos in literis ac religione rudimentorum magistros habui, vsus etiam sum consuetudine, cura, atque disciplina Iacobi Vasquij cognomento Matamori, viri, qui rerum omnium peritia, ac summa vitæ integritate sanctissimorum recentis quondam Ecclesiæ sacerdotum exemplum multis testimoniis comprobatum, nostro sæculo retulit memorandũ: cuius egregias laudes adhuc recenti memoria omni illa in regione constantes nos aliquando (vt eximiæ virtutis ius, ratioq́ postulat) referemus. Is cùm iuuentutem suam varijs peregrinationibus diu exercuisset, magno animi studio impulsus, ac dolore etiam affectus, quòd omnium optimam & potissimam illam vnam prætermisisset, quæ in Syriam Palæstinam pietatis ergò suscipi à compluribus Christianis solet, post annum ætatis quadragesimum quartum, è patria denuo profectus, Ierosolymam petijt atq́; adijt, in qua biennio cõmoratus est, ijs exercitationibus intentus, quæ pios homines in illis locis occupare solent, id est, monumentis omnibus rerum à patribus quondam antiquis, & à Christo Domino, atque ab Apostolis tum gestarum, tum perlatarum, visendis, salutandis & obseruandis. Potuit sibi optimus vir in ea re abundè satisfacere, quòd temporis commoditatem satis opportunam nactus esset; magna gratia apud illius regionis præfectum Turcam inita (erat enim ille ingenio, eloquio, morum & vitæ honestate ac decore omnibus etiam hostibus amabilis) & pecuniarum, quas secum detulerat, facultate abundè instructus, linguarum non inscius, & picturæ artis peritissimus: id quod multæ tabulæ & alia sacrorum monimentorum exempla in sancti sepulchri & Bethlehemi templis ab eo dicata, multa etiam, apud nostrates Bethicos magno in pretio habita, testantur. Idem mihi primas in pictura lineas ducendi auctor magisterq́; fuit. itaque cùm eleganti adeò ingenio, totq́; artibus præditus et instructus esset, omnemq́; illam regionem, quæ à Ioppe in Iordanem, & à Damasco vsque in Beersebagh iacet, diligenter attenteq́; peragrasset, atque ad antiquas cognoscendas res, à fabulisq́; recentiorum, qui in illis locis degunt, dignoscendas acri præditus esset iudicio, quæcunque vidit, omnia exactè notauit, & tum literis, quarum autographum mihi amicitiæ pignus gratissimum dono dedit; tum etiam tabulis à se depictis, expressit. Demonstrabat sæpè ille mihi puero, & ex ore narrantis pendenti omnia ferè illius regionis loca, quo singula modò essent, vt quondam habuisse viderentur, vt nunc haberent: ita vt ego ipse iam adolescens simulachra illa locorum ab eodem demonstrata ac depicta referre expeditissimè alijs possem, à quo etiam magnum & elegantissimum totius Ierosolymæ vrbis, & suburbium exemplum suis coloribus in tela depictum accepi. Quantum autem illa per hunc virum menti meæ impressa, sacrorum locorum imago mihi vtriusque Testamenti libros postea legenti ad multa, quæ in illis libris continentur, cognoscenda contulerit, non est quod hìc referam; satis quippe res ratioq́; ipsa docere hoc confirmareq́; potest. Cùm verò posteaquam sacrarum literarum lectione imbutus essem, auctoresq́; aliquos qui in illo descriptionũ genere laborauerãt, legissem; sæpè cum viro illo multa contuli, qui maius mihi lumen ad minutiores etiã res cognoscendas adhibuit. (produxit quippe ille vltra annum septuagesimum ætatem, quam sancto admirandoq́; absoluit exitu) quo tempore quintum ac vigesimum ipse agebam. Igitur illius optimi viri demonstrationibus primùm instructus, cùm multa deinde ex sacrorum librorum lectione obseruauerim, quædam etiam apud alios scriptores adnotauerim, quæ ad topographiæ rationem expediendam conducere possent, antiquum Ierosolymorum demonstratum situm, cuius cognitionem non minus vtilem quàm iucundam sacrarum disciplinarum studiosis futuram censebam, breui descriptione inita, & tabula etiam depicta in sacro Bibliorum apparatu, opportunè collocandũ curauimus, additis iis quæ in celebriorũ locorum partiumq́; notis obseruatu videbantur dignissima. Præter alios autem auctores, quos de hoc argumento consuluimus, Petri Lacksteyn, diligentis etiam illorum locorum obseruatoris tabula, non ita pridem in lucem edita, vsi sumus. Dabitur porrò nobis à Deo, vti speramus, aliquando opportunitas plura ac pleniora in hoc etiam argumento describendi: nunc verò ea tantùm quæ ad sacræ lectionis expeditionem commodissima videbantur, quambreuissimè & clarissimè potuimus, exhibemus, quæ vnà cum studio animoq́; nostro ad publicam vtilitatem promptissimo, pijs & candidis lectoribus, Christianæq́; simplicitatis amatoribus probari cupimus. Datum Antuerpiæ Atuaticorum, XVI. Cal. April. cIↄ. Iↄ. LXXII.

HIEROSOLYMÆ VETERIS SITVS.

IERVSALEM antiquæ vrbis fundamenta in montibus sanctis iacta fuere, iisque tribus, nec omnia eodem tempore tamen. primum enim à Iebusæis solum non magnæ ciuitati construendæ optatum fuit, non vsque magnum in monte Sion dicto. Est autem mons Sion ex tribus in illa regione maximè eminentibus, ab Austro ad Aquilonem productissimis; idem etiam ab Occasu ad Ortū cæteris latior. in eo colles consurgunt tres, sese mutuò prospicientes: vnus ad Meridiem Ortum versus, qui totius illius regionis extremū finē terminat, vnde subiectę vallis planities despicitur, qua fons erumpit, Siloë
2.Sam.5. dictus. huic nomen Mello fuisse, antiquæ nobis historiæ tradunt; alter verò collis interiori montis loco ad Occasum surgit, quatuor ferè stadiis ab illo primo dissitus, qui propriè Sion dictus fuit, antiqua Iebusæorū arce instructus, inter vtrunque ferè tertius eminet magis quàm primus ad Aquilonem,& quàm secundus ad Ortum situs, quem Dauid Iebusæos oppugnaturus occupauit, ac perpetuā deinde sibi exædificata domo instruxit: ex illo autem Iebusæorū expugnauit arcem, totumque Mello deinde cepit, constructoq. per montis extrema, muro muniuit. Est autem mons ex illo latere inter Occasum & Austrū ferè præruptus, ascensuque valde difficilis. Ab illa verò Iebusæorum arce Sion dicta; reliqua montis illius pars quæ ad Aquilonē per stadia ferè octo extenditur, Dauid tempore à Iudæis ædificata, nomen obtinuit Ciuitatis Dauid. Ab eadem Iebusæorum arce colles illi, quos Mello appellari diximus, à monticulo domus Dauid angusta valle dirimuntur, quæ & exiguum humorem ex vtraque parte emanantem, & pluuiarum etiam defluxus excipiens, torrentis celeberrimi, cui Kedron nomen est, initium facit. Atque antiquissima Iebus, eademque Salem,& Ierusalē dicta, sic habuit, ab illo extremo siue promontorio, quod Mello finis est, Ortumque à Meridie respicit per Occasum, qua montis area superior porrigitur, ad Aquilonem ferè medium circulum faciens, nisi quantum montis obliquitas variat, perpetuo muro & turribus frequentibus, iisdemque impari magnitudine, vt vestigia atque antiquæ descriptiones ostendunt, munita, ab Aquilone verò ad Austrum obliquo item muro, sed breuiori decursu spacio vallata.

Moriah mõs Sioni monti alter aliquanto depressior adiacet ab Occasu ad Ortum obliquè in arcus formam per Aquilonem excurrens, cui nomen quondam Moriah factū est, Abrahami fide atque obedientia illustris, qui ibidem loci filium suum Isaac, cùm tentaretur, sacrificaturus alligauerat. In eo monte Arauna Iebusæi area fuit, quam ad templum ædificandum Dauid olim destinatam, appenso argento sibi comparauit. hæc totius montis pars media ferè est, Austrumque spectat, quæ muro olim circumsepta, vt in sacris Fabricis ostendimus, Mons domus appellabatur, atq. à monte domus totus descensus ad Aquilonem, vsque in vallem non nimis latam, quodque reliquum est ad Ortum magna olim frequentia fuit, muroq. à Salomone vndique ambitus. Crescente verò deinde populo, atque religionis causa in eam vrbem conueniente, magnum aliud spacium tertij montis occupatum est, quod suburbium dicebatur, inde ab Occasu incipiens, vbi ab Aquilone ciuitas Dauid desinebat, nomen monti Acra superior fuit, ab illo altero vbi Moriam esse diximus, Acra inferiori appellato, decliui vtrinque descensu & valle angusta in semicirculi formam obliqua diremptus. atque ita tribus montibus extrà abrutis, continuato muro munitis, Ierusalem ciuitas Orientaliū omniū longè clarissima constitit, tribus magnis partibus interius distincta, ciuitate Dauid & Acra inferiori, quæ Bezetha nouaque ciuitas dicebatur; atque Acra superiori, cui suburbij nomen fuit. Murus autem exterior ita continuatus fuit, vt ex præcipitio Mello incipiens, ab Austro totum montem Sion ad Occasum percurreret, angulumque efficeret magnum, qua iam Aquilonem locus prospicit; deinde verò coniuncto Acræ superioris colle ad Ortum in acutum angulum desineret, vnde Ortum per stadia ferè sex prospectās, deduceretur, ac molliter deinde flexus ad Meridiem, qua Moriah mons lato sinu reducitur, quaque rursus contra Mello extremitatem producitur, extenderetur: totus ambitus passuum milliaquinq; fuit, sed propter montium, vallium ac descensuum varium situm plurimarum domuum capax locus erat.

Interius verò triplici muro vrbs tota diuidebatur eo qui Sionem siue Dauid ciuitatem à Moriah & Bezetha & Acra superiori, & eo qui superiorem ab inferiori Acra dirimebat. Valles intercedebant, altera profunda ac longa, quæ à ciuitate Dauid incipiens, inter vtrāque Acram, vt diximus, permeabat; altera verò & breuior & minùs profunda ab Occasu per Meridiem exitus ad Ortum aperiebat inter Mello & Moriah.

Portas in toto muri ambitu nouem tantùm fuisse Portæ.
legimus antiquas, quarū primam illā Nehemias refert, N em.3.
quæ templo proxima olim fuerat, inter Meridiem & Ortum dictam Gregis portam, quam προβατικὴν Euangelista Græcè appellauit. שער הצאן Secunda porta illa fuit, quæ in patentem vallem deducebat, ideo dicta VALLIS porta, postea Aurea. Deinde verò ea parte qua Moriah montis murus cum Mello coniungebatur porta fuit FONTIS dicta, quòd non longè à Siloe שער העין fonte distaret. Quarta ad Occasum fuit DAVID porta, versus magnum mare, vnde etiam PISCIVM porta à Nehemia dicta est. Quinta fuit Porta VETVS, שער הישנה sic dicta, quòd non, vt cæteræ, ab Assyriis diruta fuerit. Hanc posteriora sæcula portam Iudicij dixerūt, nimirum quæ proxima esset Caluariæ loco, ad quem vltimo supplicio afficiendi homines producebantur.

Sexta verò porta contra Aquilonem, Porta EQVO- 4.Reg.14.
RVM à Nehemia dicta, quam EPHRAIM portā aliàs שער הסוסים dictam legimus. In ipso montis auctο angulo porta אפרים erat ANGVLI dicta, aliàs verò Biniamin porta appellata; 4.Reg.14. cuius mentionem non fecit Nehemias, quòd fortassis suo tempore conclusa fuerit, habebat enim difficilem descensum. Octaua porta AQVARVM שער המים dicta, interiacentis vallis exitum excipiebat, qua torrens in valle conceptus, ad Ortum effluens educebatur. Huic proxima etiam porta RVDERVM, siue שער האשפות STERQVILINII erat, in ipso muri ab Ortu in Meridiem flexu: hac autem vt nomē & situs commoditas indicat, fimus & rudera in torrentem deiicienda, vel in hortorum, qui secundum torrentem consiti erant, vsus efferebantur. Ex his portis in omnes terræ Israelis partes exitus patebat, hac ratione: Ex Gregis, Vallis, ac Fontis, in totam Australem regionem vsque ad desertum Sinai. Ex porta Piscium in Emaunta castellum, in Bethlehem, Ioppen, in omnem Palæstinam, ad magnum vsque mare. Ex Porta veteri ad Tyrum, & Sydonem, atque posterioribus sæculis ad Cæsaream. Ex ea verò quam Equorum appellatam diximus, ad Dan, & Emath, atque Damascum. Ex Biniamin porta in syluas

ANTIQVÆ IERVSALEM VERA ICNOG-
RAPHIA AD SACRÆ LECTIONIS PRÆ
CIPVE ET ALIARVM DE ILLA VRBE
HISTORIAR. EXPLICATIONEM Ex
collatione auctorū cū ruinarū uestigijs ac situ ip-
so.

in syluas Biniaminitidis tribus, vnde lignorum ingens copia in vrbem asportabatur. Ex aquarum & sterquilinij portis in Oliuarum montem vrbi proximum, atq. in Iordanem & mare Salis, demumq. in omnes Orientis tractus viæ patebant.

Ex iis verò locis quæ præcipua antiquissimis ac recentioribus temporibus in vrbe fuisse commemorantur, primus & celeberrimus fuit mons domus, cuius descriptio à nobis in sacris Fabricis exposita fuit: & Iebusæorum arx, ad quam iam dirutam arca Domini à Dauid rege asportata fuit, in eoque loco mansit, quoad templum à Salomone constructū consecratumq. fuit: cuius loci vestigia nunc extant, vbi & Christus Pascha cænasse perhibetur. ibidem Dauid regumque Iudæ sepulchrorum monumenta visuntur. Fuit etiam Domus Dauid inter collem illum, quem modò adnotabamus, & montem Moriah: hactenusque turris Dauid nomine appellata conseruatur. Mello etiam reliquiæ sunt certis ruinis ad montis extrema cōspicuæ. Secundum ambitum montis templi Salomonis domus insignis erat, ad montis prærupta, quæ subiectam vallem magnā despiciebant versus Austrum. Atque in eodem montis ambitu duæ piscinæ non longè inter se distitæ; altera ad Ortum maior, quæ inferior piscina dicta est; altera verò secundum murum exteriorem ad Portam gregis appellatam, quinque porticibus instructa, cui ob singulare singulis annis sanitatis beneficium grauissima infirmitudine oppressis hominibus diuinitus exhibitū, בית BETH HHESDA nomen inditum erat: hæc eadem חסדא illo illustri miraculo à Iesu edito celeberrima semper mansit. Fuit & tertia Piscina, quam Nehemias FACTAM appellat, in ciuitate Dauid, inter Occasum & Aquilonem, quam historici altam pedibus quadraginta, latam verò ducentis & quinquaginta describūt.

Atquæ hæc ex antiquissimis operibus præcipua adnotantur.

Illa verò recentiora fuere, sed suis temporibus illustria. Monobazi regis Adiabenæ palatium in Bezetha, secundum montis domus murum Ortum versus, & Antiochi castrum iuxta eundem murum in colle eminenti situm ad Aquilonem, iuxta quem arcus duplex erat, Lithostrotos Græcè, Hebraicè verò Gabatha dictus, vnde præsides populum alloquebantur. huic autem loco contiguum erat Amphitheatrum, & Xistus à gentibus constructa, atque in proximo colle non longè à muro montis Domus ad Occasum Asamanæorū, siue Hasmonæorum, quos Machabæos appellamus, regia, in qua postea Agrippa rex palatium construxit insigne. huic non longè adiacebat Annaniæ Pontificis domus, quam Annas Caiaphę socer olim tenuisse dicitur. In ciuitatis Dauid Aquilonari extremo versus Ortum, Herodis regis magnificentissimum palatium fuit, inferius autem versus Occasum Turris octangula Psephina dicta fuit, ex qua in Arabiam vsque prospectus longissimè patebat. Ad Orientem verò in superiori Acra, siue in suburbio, Castrum Assyriorum dictū fuit, cuius ruinæ hactenus manent, primum Titi vrbem expugnantis præsidium.

[Margin: 1.Mach.1. Ioseph.lib. 10.cap.13. — Ioseph. libr. 20. Antiq. cap.13. — Ioseph.lib.1. de bello Iud. cap.17. — Ioseph.lib.6. de bello Iud. cap.6. — Ioseph.lib.6. de bello Iud. cap.4.]

Extra vrbis autem ambitum, quæ celeberrima commemoratuque dignissima obseruauimus, illa sunt: Oliuarum mons, ab eius arboris copia sic appellatus, ad Ortum situs, tantumque intercedente valle, neque ea nimis ampla, diremptus. Vallis autem à Mello montis extremo incipiens, à Meridie in Ortum excurrit, molliterque deflexa, ad Aquilonem vergit: eam mediam Kedron torrens interfluit, cui ex aquis intra vrbem tū manantibus, tum defluentibus origo est. suppeditant verò continuum fluxum Gihon fons, qui ad Occasum vrbis non longè à Piscium porta erumpit, atque perpetuo riuo per vallem sui nominis etiam Gihon deducto, piscinam superiorem dictam implet, indeque in natatoriam שׁלח suis, Siloë nostris dictam, influit: vnde egressi aquæ, ac breue post spacium cum aliis riuulis commixtæ, torrentem efficiunt. Natatoriæ nomen Fonticulus proximus fecit. ea autem non tantùm his aquis, sed etiam canali olim ex Salomonis hortis deducto, alebatur. Sunt prope riuulos hos monticuli non procul à Mello, in quibus Salomonis horti fuisse commemorantur. extat eodem loci fons Rogel, quo illi irrigari poterant: hortis autem vicina petra Zoheleth surgit, Adoniæ regnum citra patris consilium ambientis testis. Atque inter hos montes & riuulos eos quos commemorauimus, quæ intercedunt valles, non ita magnæ ab Occasu & ab Austro in Ortum proiectæ, vallis filiorum Hinnom, aliâs Gehenna dicuntur, Saturni quondam nefariis sacris infamis locus, & postea equorum, mulorū, aliarumque animantium immundis cadaueribus proiiciendis damnatus. Iisdem illis in collibus Isaiæ sepulchrum visebatur, non longè ab hortis regiis & fonte Rogel. vnde etiam in valle illa ampliori, quæ ad Austrum porrigitur, Iosaphat monumētum erat, à quo toti valli nomen est factum.

[Margin: 3.Reg.1.]

Atque hæc de veteris Ierusalem situ, & partibus commemoratu dignissimis ad sacrorum Bibliorum lectionem nunc breuiter exposuisse satis fuerit; dicemus autem aliâs plura & exactiùs, Deo nostra studia promouente, cùm etiam eiusdem vrbis instaurationē postremam, quam ab Aelio Adriano factam legimus, nomenque Aeliæ impositum referemus.

FINIS.

DANIEL,

SIVE,

DE SAECVLIS CODEX INTEGER,

A

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSI RATIONEM EX SACRIS
nominibus ſubducente, conſcriptus.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

OMNIA *ferè quæ de temporum ratione ſignificata maioribus ſummis in ſacra Bibliorum hiſtoria nobis credenda proponebantur, minutis numeris è propriis locis ſigillatim in hunc codicem relata, iam velut demonſtrata tenere licebit. Expectabis verò ab auctore ipſo (tantùm Deus illius vota ſecundet) maius opus, in quo hiſtoriarum in ſpeciem circa tempora repugnantiæ apertiſſima explicatione dirimantur. Interim his fruere laboribus tibi magno ad lucem ſacræ lectioni admouendam vſui futuris.*

ANTVERPIÆ
Excudebat Chriſtophorus Plantinus Prototypographus Regius, ad ſacri Apparatus inſtructionem.
Anno M. D. LXXII.

BENEDICTI ARIAE MONTANI HISPALENSIS IN DANIELEM, SIVE SAECVLORVM INDICEM DE TEMPORVM VSV, PRAEFATIO.

ARVM *omnium rerum quæ in hac vniuersitate conspiciuntur, natura, proprietas, & efficacia nullo certiore indice, quàm tempore demonstrari & cognosci potest. Eius quippe vim nulla res creata non sentit & experitur. Deus enim hanc rebus omnibus legem imposuit, vt nihil omnino, cuius tandem generis illud sit, certis quibusdam temporis rationibus non distinguatur. Ideoque fit, vt non tantùm homines, cæterorumque animantiũ ætates, & earum partes; verùm etiam plantæ, lapides, metalla, elementa, atque adeò tota hæc rerũ machina, quam Mundum appellamus, ob hanc diuturnitatẽ certis ac præfinitis quibusdam temporis æstimationibus addicta sit. At verò ante conditũ cælum, tempus etiam fuisse constat; siue id breuissimum, siue notabili aliquo spatio longius fuerit. neque dubium est quin maximæ ac potissimæ mundi partes in certo temporis puncto à Deo fuerint conditæ, sicut scriptum est: In principio creauit Deus cælum & terram. Principium autem sanctus Propheta id esse adnotat, quod anteriorem temporis partem definiuit; Hebraica dictione* RESITH, *quod capitale, hoc est, capitis vicem gerens, significat. Chaldaica verò* KADMIN, *quod, licet minus Latinè, commodè tamen & significanter anterioritatem, siue antecapedinem dicere possumus. Est autem Tempus continua quædam perpetuitas, ac series partibus sibi omninò similibus constans, rerum omniũ dissimilitudines, varietatesque efficiens; ipsa verò in iisdem talem se præbens, vt semper obseruari, annotariq; possit. Illa enim totius orbis, eiusq; partiũ maxima distinctio, quæ discrimen ponit inter esse & non esse, ex temporis obseruatione prouenit. Sic enim legimus: Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Ex quo patet illud, Iam, quo se sapientia conceptã dicit, temporis notam esse, & ante abyssos, hoc est, ante mundi elementa fuisse. Lux etiam ipsa tempore à tenebris distincta effulsit, & nocte à die separauit: siquidem ea post aquas, cælum, ac terras condita est. Dies verò & noctes, lucis ac tenebrarũ terminis sunt constitutæ. dixit enim Deus: Fiat lux; & facta est lux. & vidit Deus lucem quòd esset bona, & diuisit lucem à tenebris, appellauitque diem, Lucem; & tenebras, Noctem: factumque est vespere & mane dies vnus. Porrò cæterarum omnium rerũ genera, atq; adeò ipsam humanam naturã in certo tempore conditam fuisse, cùm id ex sacræ Scripturæ libris manifestè appareat, constanter credimus: quandoquidem vnicuique ex rerum naturis; simulac à Deo editæ fuerunt, certi dies sunt assignati, qui quidem, temporis ipsius indices sunt certissimi. Sic ergo statuendum est: Tempus virtutis ac potentiæ diuinæ primum fuisse testem, idemq; vsque ad finem mundi, Dei sapientiæ ac prouidentiæ perpetuum fore indicem: quippe quod omnia, iisdem, quibus ea accepit, legibus, vel in lucem emittit, vel deterit & consumit, aut tenebris iterũ obuoluit: sicut scriptum est: Tempus posuit tenebris, & vniuersorũ finem ipse considerat. Est igitur tempus, rerum omnium, atque adeò ipsius mundi, Dei auctoritate constitutus exactor, diuinæ voluntatis obseruantissimus, ac eiusdem minister fidelissimus: qui earum omnium rerũ, quæ iam conditæ sunt, & earũ etiam quæ iam fiunt, initia, accretiones, diminutiones, exitus explicat, nullũq; omnino genus se prius, aut superius agnoscit, excepta vnica diuina natura, cui se obsequentissimum præbet. Illa enim cum suis effectionibus semper est eadem, sui similis, constans, æterna, viuens, quinimo vita ipsa: cuius quidem perpetuitatẽ & infinitatẽ non aliundè quàm à semetipsa petitam, atq; à nullo principio ductam, aut fine aliquo terminatam, nulla temporis circũscriptio metitur. Huius autẽ naturæ perpetuitas ex altera temporis parte æternitatis notationẽ habet, cui diuina sapientia מִן & קוֹדֶם nomen imposuit. Ex altera verò post tempus ipsum in æternũ productã durationẽ, quam sacra Scriptura עַד appellat. Nos verò priorem illam* A, *vel* EX, & ANTE, *posteriorem verò* VLTERIVS *interpretamur. Vtramq; verò sacer ille vates ita exposuit: Parata sedes tua Deus ex tunc, à sæculo tu es. &, Exaudiet Deus, & humiliabit illos qui est ante sæcula. & nomen eorum delesti in æternum, & in sæculum & עַד. Qua de causa diuina illa natura à sacris vatibus omni tempore prior, & principij, ac finis expers celebratur. Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarũ sunt cæli; ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentũ veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui nõ deficient. Etsi verò Deus nullo tempore circumscriptus, sed æternus, perpetuus, ac semper vnus, & idem est: attamen eorum omnium, quæ extra se fecit, genera, quandoquidem singularum rerum natura id postulare videbatur, ad temporis rationem accommodauit. Idemq; ab ipsa mundi creatione ad finem vsque, certam quandam voluit extare mensuram, ad cuius normam singulæ res creatæ dirigerentur. Quæ res summæ ipsius sapientiæ, ac prouidentiæ consiliis ita est definita, vt temporis mutationes, rerumq. omniũ vicissitudines, ac tot denique admirabilia spectacula, infinitã illam sapientiam, potentiam, iustitiam, & misericordiam vtrique intelligentia prædito naturæ generi, spiritibus scilicet corporis expertibus, & hominibus ipsis patefaciant. Earum enim virtutũ effecta, si omnia simul & cõfusè explicentur, tantum abest vt ab infirmo & imbecillo hominũ ingenio percipiantur; vt ne ab ipsis quidem spiritibus comprehẽdi possint. Ea verò omnia Deus suis temporibus distinxit, altera enim ad ius hominibus reddendũ, & eos, prout meriti sunt, iudicandos; altera verò ad suæ misericordiæ thesauros explicandos pertinent. Vt enim se summè misericordẽ ostenderet, infinita illa ipsius beneficia, non ad eius, quam speramus, posterioris & æternæ vitæ tempora distulit, sed vel ab ipso mundi initio summam liberalitatem, ac munificentiam in probos, ac pios quosque homines exercuit. Atque vt pientissimum, eundemque iustissimum sese ostenderet, iudiciorum suorum seueritatem & grauitatem clementia & misericordia ita compensauit, vt nunquã nisi eos quos diu, multumque tulit, & ad bonam frugem prouocauit, dignis pœnis suppliciisque afficiat. Siquidem ipse cùm sit æternus, sibi ipse præsens, & omnia semper sibi præsentia agat, nulla temporis mora & longitudine aliquo modo detineri aut affici potest: sicut scriptum est: Vnum verbum hoc non lateat, vos charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & anni mille sicut dies vnus. Non tardat Deus promissionem suam, sicut quidã existimant, sed patienter agit propter vos,*

Margin notes: Tempus quid. — Iam. — Lux. — Dies. Nox. — Iob 25. — Psal. 92. — Psal. 54. — Psal. 9. — Psal. 101. — 2. Petr.

Exod. 20. nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. &, Ego Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniqui-
tatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia
ijs qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Tempus etiam constituit Deus testem aduersus insaniam Luciferi, qui
quidem per dementissimam temeritatem, de sapientia cum Deo ipso contendere ausus est, adeò vt se victorem euasurum
putarit, si modò eam posset euertere rationem, quam Deus de extollenda, & infinitis beneficijs cumulanda humana na-
tura apud se inierat. sperabatque fore vt astutia calliditasque sua ætatis progressu confirmata, altiores indies ageret
radices: atque ipse quò magis senesceret, eò maiorem ex longo vsu & experientia, rerum omnium cognitionem caperet.
quippe cùm in comperto sit, ijs qui suapte natura, rerum omnium cognitionem nō habent, ex multarū rerum experimento
plurimum doctrinæ accedere. Itaque sat longum temporis spacium à diuina prouidentia constitutum est, quo exacto, in-
signis Luciferi astutia, calliditas, impotentes illi conatus & furores compressi, & infracti deprehendantur. Siquidem
demens ille sapiens, tam longa seculorum serie, neque quid Deus agere proposuisset, neque qua ipse ratione suam fraudem
ac nequitiam tueretur, vnquam dispicere potuerit; quinimo maledictionis illius à Dei ipsius ore profectæ vim in sese
Genes. 3. continuò expertus sit: Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Porrò futurum est
vt diuinæ sapientiæ victoria eò clarior & illustrior appareat, hostis verò nequitia, & prauitas eò magis victa & debel-
lata deprehendatur, quò maiori eam tarditate & mora Deus produxit. quibus omnibus illud quoque accedit, ex hac,
scilicet, longitudine temporum, quibus homines tot labores sustinent, & tot curis, doloribusque conficiuntur, primæuæ
illius conditionis & status integritatem ac præstantiam, humani verò generis imbecillitatem & miseriam, ac tandem
promissæ & tamdiu iam expectatæ salutis excellentiam apertè cognosci. Si enim optatissima illa laborum requies, maxi-
musque ille gloriæ splendor cum miserrima hac, in qua detinemur, seruitute conferatur, videbimus profectò nos è summa
calamitate in maximam felicitatem esse commigraturos. Quam quidem omnium rerum esse præstantissimam his verbis
apertè demonstratur: Neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, quanta præparauit Deus
diligentibus se. Neque verò prætereundum est oportuisse infinitam illam Dei misericordiam patefieri erga eos qui ad
felicissimam illam conditionem inuitati, inæstimabili illo cælestis regni præmio primi omnium donandi erant; cùm alij qui
æquè ac ipsi ad eam vocati erant, & diutius expectauerant, maioremque laborem quàm ipsi susceperant, seriùs tamen
ad denariū pro mercede accipiendū admitterentur: neq. id quidem sine magna ipsorum admiratione, cùm ij qui ad opus
seriùs venerant, nihilominus æqualem, quinimo etiam prius quàm ipsi, mercedem acciperent. Itaque hæc temporum pro-
ductio hominum expectationem, spemque probabat: præterea Dei veritatem & iustitiam iis qui amplissimo proposito
præmio certabant, confirmabat: eratque singulare quoddam pignus summi illius Dei amoris erga eos qui tempore Noui
Testamenti futuri erant. Atque hæc quidem omnia quæ hoc loco à nobis allata sunt, Apostolorū testimoniis comprobātur.
Col. primo. Mysterium (inquit Paulus) quod absconditum fuit à sæculis & generationibus, nunc autem manifestatū est Sanctis
eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias sacramenti huius in gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriæ. &,
1. Petr. 1. De qua salute (ait Petrus) exquisierunt, atque scrutati sunt prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt,
scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi prænuntians eas, quæ in Christo sunt, passiones,
& posteriores glorias, quibus reuelatū est, quod non sibimet ipsis, vobis autem ministrabant ea quæ nunc nunciata sunt
vobis per eos qui euangelizauerūt vobis. Omnis autē hæc temporis ratio, ab ipso mundi initio ad ea vsq. tempora, quibus
hominum salus in Christo perfecta est à sanctis vatibus, atque ab ipsis Apostolis sæculorum nomine significatur. In qua
quidem, diuinæ sapientiæ, misericordiæ, ac παντοδυναμίας maxima argumenta sunt explicata. Fluxerunt enim totis illis
sæculis à promissione primis parentibus facta, quam nos apud Euangelistas τὴν τοῦ κόσμου καταβολὴν interpretamur, vsque
ad Christi aduentum, qui fuit temporum plenitudo, sæcula sex quæ propriè עולמים GHOLAMIM vocantur. quorum
primum ab Adam vsque ad diluuium recensetur: secundum à diluuio (cùm salutis fœdus cum Noë fuit instauratum)
vsque ad Abraham iuxta diuisas victimas dormientem: tertium ab Abraham vsque ad Iacob, cui apud Luzam perno-
ctanti sacrosanctum mysterium sub imagine scalæ fuit ostensum: quartum à Iacob vsque ad Legem in Sina monte promul-
gatam, & fœdus cum omni populo sancitum: quintum à Lege vsque ad regnum Dauidis, cui singulari oraculo signifi-
catum est, fore vt mundi redemptor ab ipso genus duceret. Hinc verò vsque ad Christum sextum sæculum definimus.
Is enim rerum omnium plenitudo fuit; & ea quidem lux quæ superiores illas vmbras consecuta est. Atque vltra hanc
ætatem sunt sæculorum fines, ac noui mundi apparatio, & adquisitio regni illius cælestis, quod quidem per Christi mor-
tem, atque eiusdem resurrectionem, ascensum in cælos, & promissionis suæ confirmationem Spiritus sancti immissione
Matth. 2. insignitam, nobis comparatum est: quod testantur sacræ literæ his verbis: A diebus Ioannis Baptistæ vsque nunc,
regnum cælorum vim patitur: omnes enim Prophetæ & Lex vsque ad Ioannem prophetauerūt. Veteribus enim omnia
sub specie & imagine quadam ostensa fuisse affirmat Paulus: scripta verò esse ad correptionem nostram, eamque ob cau-
sam ad sæculorum fines deuenisse. Hac porrò de causa tam exactam, & exquisitam temporum ac sæculorum rationem
à sacris auctoribus traditam esse, sacræ literæ luculenter demonstrant. Nimirum, vt non solùm diuinæ promissionis, &
consilij constantia appareret: verùm etiam vt ex temporum obseruatione, & editarum rerum serie, diuinæ illius sapien-
tiæ à qua tantum opus apparabatur, perpetua hominibus argumenta patefierent. Atque adeò nulla olim in toto terrarū
orbe natio fuit, excepta vna Israelitica, diuinis, nempe, oraculis edocta, quæ veras antiquorum temporum rationes
tenuerit, easque in medium protulerit. Nam etsi à nonnullis ex ethnicis auctoribus, qui rerum suarum narrationes lite-
ris mandarunt, in adnotanda, ac demonstranda temporis ratione, nihil non præstitum esse concedimus: attamen quic-
quid ab illis hac de re traditum legimus, non ita planè exactum, nec sibi semper constans est: nihil enim penes ipsos fuit,
ex quo certam, ac definitam aliquam temporum ac sæculorum constitutionem colligerent. Ex quo fit, vt rei veritas ab
ipsis cognosci non potuerit, eaque multò minùs ex ipsorum monumentis intelligi possit. Quanta verò sit sacrorum monu-
mentorum vtilitas, in quibus tota illa, quam diximus, temporum ratio verissimè traditur, quantumque illa ad veræ
philosophiæ, cæterarumque omnium humaniorum disciplinarum intelligentiam conferat, & quid ex ea lucis ad historiarū
cognitionem

cognitionem accedat, nulla, licet longa oratione æquè potest demonstrari, ac si eius à studioso lectore periculum fiat. De mundi autem initio, aut nihil omnino humana mens suspicata est; aut saltem, si quid ea de re, interdum ab ea inuentum esse concedamus, ex eo nihil quod firmum, certum, ac verum sit, tutò elici potest. Hanc verò ignorationem maxima rerum omnium ambiguitas consecuta est. Proinde, si rerum origo non intelligatur, consequens est, ea quæ finem spectant, atque adeò finem ipsum planè ignorari. At nullus est Christianorum hodierno die, qui ex iis quæ de mundi initiis, eiusq; ortu & causis cognoscenda sunt, non multo plura teneat, quàm quisquam eorum Philosophorum, qui magni olim sunt habiti. Nempe ad cætera emolumenta, quæ ex Christiana religione percipiuntur, hoc etiam non minimi certè momenti accessit: sicut scriptū est: Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Sed quid tandem est quod ad cognitionem rerum humanarum, quas plerique tantopere expetunt, viam magis aperiat, quàm temporum exacta obseruatio? quid propriam vniuscuiusque rei æstimationem diligentiùs expendit? quid denique hominum animos magis reddit sapientes, & rerum caducarum contemptores? quid nimias illas appetitiones, quid cupiditates, quid impotentes libidines magis coërcet? siquidem tempore continuo admonemur, ne quam spem in hisce rebus ponamus, neq. diuturnam aut perfectam felicitatem nobis in hac vita polliceamur: cùm nulla ciuitas, nulla Resp. nulla regio, nullum regnum, nihil denique in tota rerum natura sit, quod tandem aliquando temporis vetustate exesum, & consumptum non conspiciatur? Cui quidem rei nullum sanè remedium ab humana prudentia potest adhiberi: quandoquidem homines ipsi, hoc est, tota illa Adami progenies fluxa est & fragilis; nullaque omnino in tempore est perpetuitas, sed omnia quæ in hoc mundi theatro conspiciuntur, instabilia & momentanea sunt, & nunc in hanc, mox verò in illam formam transeunt, sicut scriptum est: Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem in æternum stat. Nihil sub Sole nouum, nec valet quisquam dicere, Ecce hoc recens est. Iam enim præcessit in sæculis quæ fuerunt ante nos. Sed neque eorum quidem, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in nouissimo. Neque enim solùm priuatæ singulorum res, ac præclarissimæ familiæ, quæ ita firmæ ac stabiles censebantur, vt nunquam ex florentissimo statu in quo erant, dimoueri posse viderentur: verùm etiam prouinciæ, regna, & maxima imperia quæ nunquā ruitura, sed perpetua fore credebantur, breuissimo temporis spatio corruerunt, ac stirpitus extracta, funditusq. euersa sunt, idq. iisdem illis rationibus quibus constituta fuerant, & quibus perpetuò foueri, ac sustentari posse credebantur. Quinetiam apertissimis exemplis docemur, nihil esse diuturnū, neque quidquā prospero rerum successu ad maximam amplitudinē peruenire posse, eo excepto, quod à Deo omnium bonorum auctore manat, ac iisdemmet, quas ipse præscripsit, rationibus, instituitur; sicut scriptum est: Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam: nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Neque verò regna tantùm & imperia, sed ipse totus terrarū orbis, cum vno hominum consensu ad eum, qui sperari poterat, florentissimum statum perductus esset; nullusque in terris locus hominibus vacuus consiceretur; nónne quadraginta dierum spatio ab ingenti illa aquarum multitudine submersus, planéque extinctus est? Nihil denique diuturnum in hac mortali vita sperari posse, vel hinc licet intelligere, quòd subducta temporum ratione ab orbe condito ad hanc vsque diem, mundus hic, in quo tam varia rerum genera orta extinctáque sunt, non plures quàm sex annos & triginta & trecentos supra quinquies mille durauit. Quod quidem tempus, si cum æternitate conferatur, ne nomen quidem rationis sortietur. Cùm igitur temporum, & ætatum obseruationem in omni disciplinarum genere vtilissimam; ad sacræ verò Scripturæ narrationes intelligēdas planè necessariā esse videremus, hanc quoq. partem sacrorū Bibliorū apparatui annectendam duximus. In qua, quicquid ad sæculorum, de quibus suprà mentionem fecimus, demonstrationem satis est, facta ex sacris libris temporum subductione, perquàm breuiter attigimus, pluribus aliàs (fauente Deo) de hoc argumento acturi. Nobis enim non fuit propositum latissimas earum materiarum, de quibus hoc loco agimus, disputationes in sacro hoc Apparatu persequi, sed ea tātùm perstringere, quæ studiosos homines in sacrorum librorū lectione adiuuare poterunt. Nostros autem hosce conatus, qui ex quàm syncero animo proueniant, Deus nobis est testis, candidis & eruditis omnibus probari cupimus, à quibus hoc vnum postulamus, vt nostrum hoc studium consulendi iis, qui Catholicæ Ecclesiæ nomen dederunt, suis apud Deum precibus adiuuent.

Hebr. 1.

Eccl. 1.

Datum Antuerpiæ. Calendis Ianuarijs. CIↃ. IↃ. LXXII.

VNDI conditi initium autumni tempore fuiſſe, ex obſeruata ſacrorum librorum ſententia accepimus, quòd DEVS animantium omnium generibus mox exstituris, atque etiam homini fingendo omnium fructuum ad vſum ac vitam oportunorum copiam proſpexerit, quam in calidioribus regionibus herbæ tunc recentes, & fructus arborũ maturi, atque adeò ad hyemem proximam vlteriuſque durabiles ſuppeditare poſſent: Veris enim fructus fugaces ſunt, nec ſatis ad alendũ commodi; fructus æſtiui & commodiores & diuturniores ſunt: atque ita ſcriptũ
Gen. 1.11. eſt, Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram. & factum eſt ita: & protulit terra herbam virentem & facientem ſemen, & lignum pomiferũ faciens fructũ, & habens vnumquodque ſementem ſecundũ ſpeciem ſuam. Ita enim producta dicuntur ſingula genera, vt herba virens. hoc eſt olus, quod Hebraicè ירק vocatur, iam adultum extaret. ſimiliter, & herba faciens ſemen, cuius vſus non in viriditate, ſed in ſemine eſt: ita cum ſemine ſuo prodiit, & lignũ faciens fructum, & habens vnumquodque ſementem ſecundum ſpeciem ſuam, atque ita initium anni vberes fructus ſecũ attulit, qui & animantibus alendis, & ſuis ipſorum generibus propagandis eſſent idonei. Quòd verò quidam opinantur initium anni æſtiuo tempore fuiſſe, adducti argumento columbæ, quæ ramum oliuæ virentis in arcam ad Noe detulit, facilè mutare poterũt, vbi certam illius loci ſententiam tenuerint, quam nos, Deo volente, aliquando exponemus, aut alij, quibus cum noſtram interpretationem communicauimus, in ſuis ſcriptis doctiſſimè explicabunt.

ANNVM autem quanquam multiplicem & varium aliis atque aliis gentibus fuiſſe fateamur, tamen eum qui rebus mundi conſtituendis comparatus eſt, duodecim menſibus conſtitiſſe, manifeſtũ ex ſacris literis eſt. Etenim ante diluuium, vt vna omniũ hominũ lingua, vna Dei conditoris notitia, vna creationis memoria penè recens omnibus erat, ita etiam annorum vna erat communis ratio, quam omnes tenerent, atq; ita ætates hominũ annis mundi, & mundi anni hominum illuſtrium ætatibus computabantur. neque varia annorum ratio, niſi cum varia linguarũ, & morum atque regnorum & religionum inuentione extitit. Eſt autem manifeſtum anni integri ſolaris argumẽtum in Sacris libris expreſſum. legimus enim Noe anno vitæ ſuæ ſexcenteſimo, menſe ſecundo, die menſis decima & ſeptima ingreſſum fuiſſe in arcam, eademque die cataractas cæli & abyſſi ſcaturigines fuiſſe ruptas, atq; pluuiam vſque ad quadraginta dies duraſſe, deinde aquas obtinuiſſe terram centum quinquaginta diebus; poſt hos autem indies decreſcere cœpiſſe, vſque ad decimũ menſem; nam decimo menſe prima die menſis montium cacumina extare cœperunt. Sunt autem omnes dies huius anni ab initio eius vſque ad primam aquarum decretionem ducenti quadraginta ſeptem, hoc modo: Primus menſis cum decima ſeptima ſecundi faciunt quadraginta & ſeptem dies: deinde ſunt quadraginta, quibus imbres durarunt: atque etiam centum & quinquaginta, quibus aquæ inualuerunt ſuper terram, quindecim cubitis altiſſimum totius orbis montem ſuperãtes. Hi omnes in ſumma efficiunt ducentos & quadraginta ſeptem; nondum tamen eſt decimus menſis: namq; ab hoc tempore vſque ad primam decimi menſis diem aquæ decreuerunt. Habemus iam decem menſes, qui plures quàm ducentos & quadraginta ſeptem dies cõtinent, ſaltem quãtum decem lunationes. A primi autem menſis die prima Noe quadraginta dies expectauit, quibus peractis coruum emiſit, & eadem die columbam; rurſusque poſt ſeptem dies columbam emiſſam veſperi recepit, oliuæ folium referentem. atque tertiò poſt ſeptem alios dies emiſſam, non ampliùs recepit. Igitur poſt nouem menſes habemus quinquaginta & quatuor dies, qui cum nouem mẽſibus prioribus efficiunt ter centum & viginti quatuor (ſingulis ferè menſibus tricenos dies tribuimus.) Hinc vſque ad primam diem primi menſis anni ſexcenteſimi primi, quo terræ ſuperficies omnis aquis eſt inundata, numerantur dies quadraginta ſex; qui cum ſuperioribus coniuncti faciunt tercentum & ſeptuaginta; quibus ſi demantur eæ horæ, quibus lunationes à Solis curſu integro deficiunt, reliqui fient dies, quot in anno ſolari nũc moueramus, idque exiguo diſcrimine, quod ex Calendariis facilè cognoſci poſſet. Fit igitur ſubducta ratione perſpicuum, annum duodecim menſium iam inde ab initio fuiſſe, quando poſt nonum menſem quadraginta ſeptem dies numeramus, qui ad dimidium vndecimi menſis pertinent, cùm terræ ſuperficies nondum aquis liberata eſſet. Præterea annũ tot menſibus ab initio inſtitutum, & poſt diluuium etiam reſtitutũ eſt, quot temporibus quatuor, hyemi, veri, æſtati, & autumno conſtituendis ſatis eſſe poſſunt; nam his temporibus terra ſuum cõcipiendis & gignendis fructibus munus præſtat; atque hi omnes dies terræ Hebraico dicendi modo appellantur, vt fœminarũ etiam grauidarum dies dicuntur à conceptu ipſo vſque ad partum; cuius rationis multa exempla ſunt, vt illud; Factum eſt Luc. 2.6.
autẽ cùm eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret. ſimili autem tropo Deus Noe poſt aquarũ ſalutem allocutus, futuræ perpetuò terræ atque temporum conſtitutionis quatuor oportunis partibus diſtinctæ, rationem inſtaurandam docuit, vt quòd proximè per totum annum nihil aliud quàm hyems aquarumque inũdatio fuerat, iam deinceps in poſterum quatuor portionibus diſtinctum, integrum annum abſolueret. atque ita ſcriptum eſt, Odoratuſque eſt Dominus odorẽ ſuauitatis: & ait Gen. 8.21.
ad Noe, Nequaquam vltrà maledicam terræ propter homines: ſenſus enim & cogitatio humani cordis in malũ prona ſunt ab adoleſcentia ſua: non igitur vltrà percutiam omnem animam viuentem, ſicut feci cũctis diebus terræ ſementis & meſſis: frigus & æſtus, æſtas & hyems, nox & dies non requieſcent. Cunctos dies terrę omnibus his partibus diſtinctos, idem quod cunctos annos terræ interpretamur: namque hæ partes ſemẽtis & meſſis, frigus & æſtus, æſtas & hyems anno includũtur, atque ita non modò dies pro tempore conceptus, & partus terræ, ſed in vniuerſum pro anno vſurpantur. idque pluribus exemplis in Hebraica lectione obſeruatur. Etenim cùm conſtituto iam matrimonij fœdere cũ Rebecca & Iſaaci procuratore fratres cuperent puellam apud ſe diutius neceſſitudinis gratia retinere, ſic agebant: Maneat puella nobiſcum, ſaltem dies aut Gen. 24.55
decem. ſic ex Hebraico ad verbum. hoc eſt, anni dies integros, aut decem menſes. Illud etiam noſtram de anni initio ſententiam comprobat, quod Deus de diebus, id eſt, de annis terræ dixit, quorum principium ſementis nomine adnotauit: eſt autem ſementis tempus Autumnus.

Menſium autem antiqua nomina nulla niſi ex numerorum ſerie obſeruauimus. vt, Primus, ſecundus, tertius, quartus, ſextus, ſeptimus, octauus, nonus, decimus, vndecimus, & duodecimus, quorum frequentiſſima exempla leguntur. alia enim nomina, vt ſuo loco exponemus, Chaldaica ſunt. Atque temporum quidem rationes ſic explicamus:

Ab

Ab Adam vſque ad diluuium anni fuerunt mille ſexcenti quinquaginta ſex, quorũ illa enumeratio eſt.

130 Adam cùm centum & triginta eſſet annorum, genuit Seth. Geneſ.5.

105 Seth centum & quinque annos natus, genuit Enos. Geneſ.5.

90 Enos nonaginta annorum genuit Cainan. Geneſ.5.

70 Cainan ſeptuaginta annorum genuit Mahalaleel. Geneſ.5.

65 Mahalaleel ſexageſimum quintum agens annum, genuit Iared. Geneſ.5.

162 Iared centum & ſexaginta & duos annos natus, genuit Henoch. Geneſ.5.

65 Hanoch cùm eſſet annorum 65. genuit Methuſalah. Geneſ.5.

187 Methuſalah anno vitæ ſuæ centeſimo octuageſimo ſeptimo, genuit Lamech.

182 Lamech centum & octoginta duos natus annos, genuit Noah. Geneſ.5.

600 Anno ſexcenteſimo vitæ Noah, menſe ſecundo, ſeptimo die mẽſis, rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnę, & fuit diluuium aquæ ſuper terram. Hi omnes anni

1656 ſummã conficiunt mille ſexcentorum quinquaginta & ſex. Atque hactenus prima mundi ætas.

SECVNDA ÆTAS MVNDI, A DILVVIO VSQVE AD ABRAHAM.

A reſtituto orbe ex aquis vſque ad Abraham, anni fluxerunt ducenti nonaginta duo, quorum illa enumeratio eſt.

2 Sem duobus annis poſt diluuium genuit Arphacſad. Geneſ.11. ỳ.10.

35 Arphacſad cùm eſſet annorum triginta quinque, genuit Selah. Gen.11.

30 Selah annos natus triginta, genuit Heber. Geneſ.11. ỳ.12.

34 Heber annorũ triginta quatuor, genuit Paleg. Gen.11.

30 Paleg anno trigeſimo vitæ ſuæ genuit Reghu. Gen.11.

32 Reghu annorum triginta duorum, genuit Sarugh. Geneſ.11.

30 Sarugh triginta annorũ genuit Nachor. Gen.11.ỳ.20.

29 Nachor viginti nouem natus annos, genuit Thareh. Geneſ.11.

70 Thareh ſeptuaginta annorum, genuit Abraham. Gen.11.ỳ.26.

292 Hi omnes anni ſummam reddunt ducentorum nonaginta duorum.

Ab Abrahami ortu ad Iſaac anni centum numerantur, hoc modo:

75 Septuaginta quinque annorum erat Abraham, cùm Dei iuſſu egrederetur de Haran. Gen.12.

11 Vndecimo anno pòſt Hagar concepit & peperit Iſmaelem, poſt decem annos quàm habitare cœperat in terra Chanaan, hoc eſt, expletis iam decem annis. grauida autẽ fuit vno ferè anno: ſunt vndecim anni ferè.

13 Tredecim annis iam nato Iſmaele, Abraham mutato nomine, circumciſionis fœdus iniit. Erat autem Abraham nonaginta nouem annorum, quando circuncidit carnem præputij ſui. Gen.17. ỳ.26.

1 Vno anno pòſt Iſaac naſcitur, cùm Abraham centum

100 tum eſſet annorum. Gen.21.ỳ.5.

Hactenus centum anni vitæ Abrahæ.

A nato Iſaac ad Iacob anni numerantur ſexaginta, quorum illæ notationes ſunt:

30 Sara moritur triginta annis poſt natum Iſaac, hoc eſt, centeſimum vigeſimum ſeptimum agens annum.

10 Decem annis pòſt Iſaac vxorem duxit, cùm eſſet annorum quadraginta. Gen.25. ỳ.20.

20 Vigeſimo anno pòſt natus eſt Iacob cum Eſau. s.s.E. Sexagenarius erat Iſaac quando nati ſunt ei paruuli.

60 Gen.25.ỳ.26. Hi numeri conficiunt annos ſexaginta.

A Iacobi ortu vſque ad Ioſeph natum, anni fluxere 90

90. quos hoc modo obſeruamus: Iacob vbi primùm ingreſſus in Aegyptum, à Pharaone ætatem rogatur, reſpondit, Dies peregrinationis vitæ meæ, centum triginta annorum ſunt. Gen. 47. ỳ.9. Atqui Iſrael venit in Ægyptum tertio famis anno. s. s. E. Biennium eſt enim quòd cœpit fames in terra, & adhuc quinq; anni reſtant. Ingreſſus eſt igitur initio tertij anni iam duobus tranſactis. Gen.45.ỳ.6. Tranſierant etiam ſeptem anni fertiles ante illud biennium, prædicti à Ioſeph in ipſo fertilitatis initio. Gen.41. ỳ.28. Ille autem trigeſimum agebat annum, cùm Pharaoni ſiſteretur. Geneſ. 41.ỳ.46. Omnes hi anni conficiunt quadraginta, quibus à centum & triginta demptis, reliqui ſunt nonaginta. Rurſus verò ſic numeramus poſt annum vitæ Iacob nonageſimum, Ioſeph triginta annorum ſtetit coram Pharaone, deinde elapſi ſunt anni ſeptem fertiles, & duo ſteriles, tertio ſterilitatis anno Iſrael deſcẽdit in Aegyptum. hi ſunt centum & triginta. 130

Atque hactenus deſcenſus in Aegyptum eſt.

INITIVM NOVÆ RATIONIS.

Mortuus eſt Iacob anno decimo ſeptimo poſtquam 17

deſcenderat in Aegyptum. s.s.E. Et vixit in terra Goſſen decem & ſeptem annis, factique ſunt dies vitæ illius centum quadraginta ſeptem annorum. Gen.47. ỳ.28.

Ioſeph mortuum eſſe quinquageſimo tertio anno 53

poſt Iacob, ſic colligimus. Ille cùm pater obiret, quinquaginta ſeptem annorum erat. dicitur autem mortuus cùm annum compleret centeſimum & decimum quinquaginta ſeptem & quinquaginta tres, centum & decem ſunt.

Leui mortuus eſt quarto & vigeſimo anno poſt Io- 24

ſeph, vt ex obſeruatione colligitur, hoc modo: Legimus Leui annum agentem centeſimum trigeſimum ſeptimum è viuis deceſſiſſe. ſed ille natus eſt tribus annis ante Ioſeph: namq; ſeptem annis poſterioribus, quibus ſeruiuit Iacob pro Rachel, nati ſunt ex Lea quatuor filij, hoc ordine: Ruben, Simeon, Leui, Iuda. Deinde Lea ceſſauit parere vſque ad initium ſexti anni, quo genitus Iſachar, & ſeptimi, quo Zabulun eſt natus. omnes enim hi nati ſunt intra ſeptennium in Meſopotamia Syriæ. Gen.46. ỳ.15. Septimo autem anno ad initium recordatus eſt Dominus Rachelis, & audiuit eam, & aperuit vuluã eius; quæ cõcepit, & peperit filiũ, & vocauit illum Ioſeph, dicens, Addat mihi Dominus filium alterum. Nato autem Ioſeph, dixit Iacob ſocero ſuo, Dimitte me, vt reuertar in patriam meã. hoc fuit anno decimo quarto antequam de mercede cõueniret inter Iacob & Laban. Igitur Leui tribus annis ante Ioſeph natus eſt, ſaltem non integris quatuor. Ioſeph mortuus eſt ætate centum & decem annorum, Leui centũ & triginta ſeptem: quibus ſi tres demas & centũ & decem, ſupererunt quatuor & viginti anni, quibus Leui fratri Ioſeph ſuperuixit. Scriptum eſt enim, Anni autem Leui fuerunt centũ triginta ſeptem. Exo. 6, 16.

A morte Leui ad Moſen natum, anni numerantur triginta ſex, hoc modo: A nato Iſaac vſque ad egreſſum ex Aegypto, ſunt generationes quatuor, ſicut ſcriptum eſt, Generatione quarta reuertentur huc. Eſt autem prima generatio Iſaac, ſecunda Iacob, tertia Ioſeph & fratres eius, ſicut ſcriptum eſt. Ioſeph autem in Aegypto erat; quo mortuo, & omnibus fratribus eius, omnique generatione illa: filij Iſrael creuerunt & multiplicati ſunt, ac roborati nimis in terra. &c. hæc eſt quarta generatio. Numerantur præterea quadringenti anni peregrinationis ſeminis Abrahæ, hoc eſt, ab Iſaac nato hoſpite in terra Chanaan, vſque ad exitum Iſrael ex Aegypto, s. s. E. Scito prænoſcens quòd peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua: & ſubiicient eos ſeruituti, & affligent quadringentos annos: ita quadringenti anni variæ & multiformis peregrinationis prædicuntur. Igitur ex his quadringentis annis illæ

partes sunt manifestæ. Isaac sexaginta annos natus Iacob genuit. Iacob mortuus est annorum centum quadraginta septem: post quinquagesimum tertium mortuus est Ioseph, deinde Leui vigesimo quarto pòst anno: Moses octoginta annorum erat cùm Dei legationem apud Pharaonem egit. Hi omnes tercentū sexaginta quatuor annorum summam conficiunt, desunt triginta sex ad quadringentesimum numerum explendum. Hi interfuerunt inter mortem Leui & Mosis ortum. Scimus autem Mosem natum ipsa tempestate Aegyptij furoris & consilij aduersus Israelitas initi: quãdoquidem ille, ne periret, magna cura ad menses aliquot est occultatus, vt legimus Exod. 2. id quod non acciderat tribus annis antè cùm Aaron natus est: erat enim Aaron tribus annis Mose antiquior, siquidem octoginta trium annorum cùm esset, vnà cum fratre Pharaonem adiit. Exod. 7. ỷ. 10. Hæc etiam triginta sex annorum ratio alio modo subduci potest. Moses filius fuit Amram, atque Amram ex Caath genitus. Natus est autem Amram in Aegypto: namq. ille inter eos qui in Aegyptum descenderant, non recensetur. numeratur autem in tertia generatione; namque ex filiis descendentium in Aegyptum, non ex nepotibus est; natusque fuit viuentibus iis qui descenderant: neq. cum iis qui liberati sunt ex Aegypto, numeratur, quòd mortuus esset inter cæteros tertiæ generationis. Natus itaque est, & obiit in Aegypto. Obiit autem annorum centum & triginta septem: his si addamus sexaginta Isaaci, & centum & quadraginta septem Iacobi, atque octoginta Mosis, efficietur summa quadringentorum viginti quatuor: quibus addũtur duodecim ante mortem Leui, qui fuit tertiæ generationis, cuius diebus natus est Amram; erunt quadringenti triginta & sex. atque ita duodecim annis ferè ante exitum obiisse Amram reperietur: idemq. annorũ ferè sexaginta nouem genuisse Mosen, cùm tribus annis antè natus esset Aaron, temporibus adhuc tranquillis, & inter vtrumque orta etiam esset Miriam, rebus iam turbari cœptis, quod nomen ipsius declarat. namque Miriam amaritudinem significat. Itaque à morte Leui ad Mosen na-
36 rum, anni numerantur triginta sex. Deinde octoginta
80 vixit antequam Pharaonem de populo dimittendo alloqueretur. S. S. E. Erat autem Moses octoginta annorum, & Aaron octoginta trium, quando locuti sunt
Exod. 6, 7. ad Pharaonem: sunt igitur ab ingressu Israelis in Aegy-
210 ptum ad vsque Mosis legationem ducenti & decem anni. Vno anno pòst egressi sunt ex Aegypto. Nam postquam Moses regem adiit, paleas populus impensis regiis non accepit, sed coactus est per agros quærere: paleæ nullæ in Aegypto idoneæ relinquuntur post Nili inundationem quæ Iulio mense accidit. Maij ergo tempore iussi sunt paleas colligere: priùs verò quàm hoc edictum vulgaretur, iam Moses cum Pharaone de dimissione egerat. Deinde profecti sunt exactores populo regis decretū denũtiaturi. Interea Aegypto plagę illatæ sunt vsque ad mensem Nisan anni sequentis, cuius decima quinta egressus est populus liber. Igitur à nato Isaac ad legationem Mosis anni fluxerunt quadringenti, vt iam superiùs exposuimus.

Exod. 12, 1. Anno octogesimo secundo vitæ Mosis mense pri-
1 mo, populus ex Aegypto prodiit liber. Atque hinc
Anni sacri initium. cœpta est anni sacri obseruatio, cuius initium à Nisan, hoc est, septimo mense annorum mundi sumptum est. S. S. E. Dixit quoque Dominus ad Mosen & Aaron in terra Aegypti: Mensis iste vobis principiũ mensium primus erit in mensibus anni.

2 Deinde vno anno integro in deserto fuerunt antequam respublica legibus acceptis, & sacerdotibus consecratis, cæterisque ministris publicis constitutis, componeretur. Hoc enim anno secundo ab egressu ex Aegypto factum est, nam primo anni secundi mense pri-
Exo. 40, 17. ma die mensis tabernaculum est erectum, & die prima secundi mensis filij Israel recensiti, & principes in de-
serto constituti. Atque à promissionibus factis Abra- Num. 1, 1.
hamo ad legem latam, anni numerantur quadringenti & triginta ferè, hoc modo: A nato Isaac vsque ad Mosis legationem, anni sunt quadringenti. Legatio Mosis in Aegypto vno anno completa est, deinde post duos annos Lex in deserto est constituta, sunt tres anni: Abrahæ dictę sunt promissiones viginti sex annis ante natum Isaac; siquidem Isaac natus est cùm Abraham centum esset annorum, cui promissio facta est eo anno quo exiit ex Haran, atqui ille tunc quintum supra septuagesimũ agebat annum, sicut scriptum est: In te benedicentur Gen. 12, 3.
vniuersæ cognationes terræ. Egressus est itaque Abraham sicut præceperat ei Dominus, & iuit cum eo Lot. filius quinque & septuaginta annorum erat Abraham cùm egrederetur ex Haran: agebat igitur annum quintum supra septuagesimum, deerantque sex & viginti ad centesimum: his addīti tres anni à legatione Mosis ad legem latam, & rempublicam constitutam, conficiunt viginti nouem annos, quorum vltimus ad trigesimum vsque ducitur: atque ita verè dictum est ab Apostolo, Legem acceptam fuisse in deserto, post quadringentos & triginta annos à promissionibus factis.

Moses & Aaron obiere anno quadragesimo post-
quam egressi sunt ex Aegypto, hoc est, trigesimo & 38
octauo anno post legem latam. atque ita quadraginta
anni vagationis in deserto enumerantur. 40

Iosue, & qui cum illo terram expugnarunt maiores natu qui viderant mirabilia quæ fecerat Dominus in deserto, præfuerunt Israelitis in terra ferè decem & septem annis, Iosue septem aut nouem, quibus terra expugnata & distributa est: namque annum octogesimũ quintum agens, Caleb huiusmodi apud Iosue orationem habuit. Quadraginta annorum eram quando Iosu. 14, 7.
misit me Moses famulus Domini in Cades Barne, vt considerarem terram. &c. Quadraginta quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbũ istud ad Mosen, quando ambulabat Israel per solitudinem, hodie octoginta quinq. annorũ sum, sic valens vt eo valebam tẽpore quando ad explorandũ missus sum. &c. annus ille quo missus est Caleb ad explorandũ, secundus erat ab exitu ex Aegypto. igitur septimus ab ingressu iñ terram Canaan. quibus elapsis, omnis ferè terra expugnata atque in sortes diuisa est. idem verò confirmatur ex oratione D. Pauli in synagoga Antiochiæ Pisidiæ ha- Act. 13, 5.
bita. Deus plebis Israel elegit patres nostros & plebem exaltauit cùm essent incolæ in terra Aegypti, & in brachio excelso eduxit eos ex ea: & per quadraginta annorum tempus sustinuit mores eorum in deserto: & destruens septem gentes in terra Canaan, sorte distribuit eis terram eorũ, quasi post quadringentos & quinquaginta annos. post hæc dedit Iudices vsque ad Samuelem prophetam. A quadringentis & quinquaginta si demamus quadringentos ab electione patrum vsq. ad exaltationem plebis in terra Aegypti, & quadraginta deserti; reliqui sunt ferè decem ad illum numerum, quo distributa est terra, atque septem deinde ad mortem Iosuæ & seniorum qui viderant mirabilia Domini in deserto: videturque Iosue ingressus terram cùm esset Iosu. 24, 29
centum annorum, namque centesimum & decimum agens annũ, vita defunctus est, & deinde vsque ad octo annos mortui sunt cæteri; ac paulatim deficientibus illis, morum & religionis puritas obscurabatur, sicut scriptum est: Seruierunt Domino cunctis diebus eius, & Iud. 2, 17.
seniorum, qui longo post eum tempore vixerunt. Hebraicè ita legimus: Et seniorum qui protulerunt dies suos post eum. hoc est, eorum qui superstites illi fuerũt. hoc autem ferè octo annis transactum est, quibus ser-
uierũt Chusam-rasathaim regi Mesopotamiæ. sunt igi- Iud. 3, 8.
tur hi decem & septem anni, aut decem & octo ferè. 18

Deinde primus Iudex Othoniel nomine, nepos Ca- Iud. 3, 11.
lebi, ex tribu Iuda, præfuit annis quadraginta. 40

Aod Iudex, qui, Eglon occiso, Moabitarum excussit Iud. 3, 30.
iugum ad octoginta annos, terræ quietem præstitit. 80

Barac

Iud.5,31. Barac & Debora annis quadraginta iudicauerunt
40 Iſrael.
Iud.8,28. Gedeon quadraginta annorum ſpacio iudicis mu-
40 nus exercuit.
Iud.9,23. Abimelech filius Ierubaghal Iſraelitarum præfectu-
3 ram occupauit annis tribus.
Iud.10,2. Thola filius Phuah de tribu Iſachar tribus & viginti
23 præfuit annis.
Iud.10,3. Iair Galaadites iudicauit Iſraelem per annos viginti
22 & duos.
Iud.11,6. Huic ſucceſſit Iephthe, qui præfuit annos ſex.
6
Iud.12,9. Abſam Bethlehemites ſeptem annis præfectura eſt
7 functus.
Iud.12,11. Elon Zebulonites iudicauit Iſrael decem annis.
10
Iud.12,14. Abdon filius Elel Pharathonites præfuit annis octo.
8
Iud.16,21. Samſon filius Manue ex Sara defendit & iudicauit
20 Iſrael annis viginti.
1.Reg.4,18 Heli ſacerdos ex familia Ithamar, ſacerdotio & præ-
40 fectura functus eſt annis quadraginta.
38 Samuel propheta Leuita ex Ephrata, triginta octo annis præfuit Iſraelitis.
1.Reg.13,1 Saul ex tribu Biniamin vnctus in Regem à Samuele;
2 regnauit duobus annis: ita ipſius regnum cum præfe-
ctura Samuelis quadraginta complet annos, explicatos
à D. Paulo, ſicut ſcriptum eſt: Poſt hæc dedit Iudices
Act.13,21. vſque ad Samuel prophetam: & exinde poſtulauerunt Regem, & dedit illis Saul filium Cis, virum de tribu Biniamin, annis quadraginta; & amoto illo, ſuſcitauit illis Dauid regem. &c. Itaque quadraginta anni numerantur à Iudicibus finitis, vſque ad Dauid regem: Saul autem ad tempora Samuelis pertinet; nam paulo poſt mortẽ Samuelis, Saul eſt interfectus. Erat autẽ Samuel ſenex cùm populus præfecturam illius faſtidire cœpiſſet; itaque ab ingreſſu Iſraelitarum in terram Canaan
397 ad vnctum regem Dauid, fluxere anni trecenti nonaginta ſeptem.
1.Reg.1,12. Dauid in Hebron regnauit ſeptem annis & menſi-
bus ſex: & in Ieruſalem regnauit triginta tribus, ita vt
3.Reg.2,11 ſex menſes in Hebron enumerentur ad triginta tres,
iam totidem in Ieruſalem, & ſic fient anni quadraginta,
1.Pa.29,11 quibus regno functus eſt.
Salomon vnctus eſt in regem viuente patre. ratio
3 autem regni eius ſumitur à morte Dauid: tertio autem anno tranſacto regni Salomonis ſecundo menſe quarti anni eius templũ inchoatum eſt. Atque ita in ſacra hiſtoria integram ſummam annorum habemus, quorum ſingulares rationes hactenus attulimus, ſicut ſcriptum
3.Reg.6,1. eſt: Factum eſt ergo quadringenteſimo & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de terra Aegypti, in anno quarto menſe Zio, ipſe eſt menſis ſecundus regni Salomonis ſuper Iſrael, ædificare cœpit domum Domino. &c. nam ſi proximæ ſummæ trecentorum nonaginta ſeptem annorum, quàm ſubduximus ex ſingularibus rationibus, ab egreſſione vſque ad vnctũ Dauid, addamus quadraginta Dauidis, & tres Salomonis, fiunt quadringenti & octoginta. Atq. hæc eſt ſumma temporum ad templi vſque ædificationem.
A templi ædificatione ad Salomonis mortem, anni
3.Re.11,41 numerantur ſeptem & triginta; nam dies quos regnauit
37 Salomon in Ieruſalem ſuper omnem Iſrael, quadraginta anni ſunt.

REGVM IVDÆ ÆTATES.

3.Re.14,21 III. Roboam Salomonis filius ex Naama Amaniti-
2.Pa.12.13
17 tide, regnauit annis decem & ſeptem.
3.Reg.15,1 IIII Abiam filius Roboam regnare cœpit ſuper Ie-
2.Par.13,1.
3 ruſalem octauo & decimo anno patris ſui incipiente,
regnauitque annis tribus.
3.Reg.15,9 V. Aſſa rex Iuda Abiæ filius ex Maacha filia Abſalon,
41 regnauit annis quadraginta & vno.
3.Re 22,41 VI. Ioſaphat filius Aſa ex Azuba filia Salai, regnauit
2.Pa.25.31
25 annis quinque & viginti.

VII. Ioram primogenitus Ioſaphat regnare cœpit duo- 4.Reg.8,16. 1.Par.21.6
bus annis ante mortem patris ſui, quinto anno Ioram
regis Iſrael: regnauit autem octo annis, ex quibus dem- 6
pti duo, relinquunt ſex.
VIII. Ochozias qui idem Ioacham dictus, filius Io- 4.Reg 8,25; 2.Par.22.1.
ram & Athaliæ, regnauit in Ieruſalem anno vno. 1
IX. Athalia mater Ochoziæ, regnauit annis ſex, & 4.Reg.11,3. 6
parte ſeptimi. 4.Re 11,21
X. Ioas Ochoziæ minimus filius, regnauit quadragin- 4.Reg.12,1.
ta annis: matrem habuit Sebia ex Berſabee. 2.Par.24.1 40
XI. Amaſias filius Ioas, & Ioadam Ieroſolymitanæ 4.Reg.14,1
regnare cœpit vno anno ante patris obitum; inciderat 2.Par.21.1 & 24.25.
enim pater in grauem morbũ, ex clade à Syris accepta:
regnauit autem annis viginti nouem ferè. 28
XII. Azarias, alio nomine Ozias, Amaſiæ ex Ieche- 4.Reg.15,1
lia Ieroſolymitana filius, regnauit in Ieruſalem annis 2.Pa.26,21 52
quinquaginta duobus.
XIII. Ioatham filius Oziæ matre Ieruſa filia Sa- 4.Re.15,32
doch, regnauit in Ieruſalem annis ſedecim. 2.Par.27,1. 16
XIIII. Achaz filius Ioatham regnauit in Ieruſalem 4.Reg 16,1
annis ſedecim. 2.Par.28.1 16
XV. Ezechias filius Achaz & Abiæ filiæ Zachariæ, 4.Reg.18,1.
regnauit in Ieruſalem annis viginti nouem. 2.Par.29,3. 29
XVI. Manaſſes filius Ezechiæ matre Hachſibah; re- 4.Reg.22,1.
gnauit in Ieruſalem quinquaginta quinque annis. 2.Par.33,1. 55
XVII. Amon filius Manaſſes, cuius mater fuit Me- 4.Re 21,19
ſalemeth filia Harus de Iatheba, regnauit in Ieruſalem 2.Pa.33,21 2
annis duobus.
XVIII. Ioſias filius Amon & Ididæ ex Beſecha, re- 4.Reg.22.1.
gnum Ieroſolymis obtinuit annis triginta & vno. 2.Par.34,1 31
XIX. Ioachaz Ioſiæ filius, matre Amital de Lebna, 4.Re 23,29
rex à populo conſtitutus, menſes tres regnauit. 2.Pa.25.20 & 36,2.
XX. Eliacim, alio nomine Ioacim Ioſiæ filius, à Pha- 4 Re.33,37
raone conſtitutus rex Ieruſalem, matrem habuit Zebi- 2.Par.36,4
dam filiam Phadaia de Reuma, vndecim annis regna- 11.
uit in Ieruſalem; tertio anno abductus eſt.
XXI. Ioachim filius Eliachim matre Nohheſta Iero- 4.Reg.24,1.
ſolymitana, regnauit menſibus tribus, & diebus decẽ. 2.Par.36,9.
XXII. Mathanaia, cui Nabuchodonoſor nomen fe- 4.Re.24,18
cit Sedeciam, conſtituto in regem Iuda, erat filius 2.Pa.36.1. 11
Amital Ieroſolymitanæ, annis regnauit vndecim. Vndecimo Sedeciæ regni anno templũ dirutũ & incẽſum eſt: hi anni omnes, demptis mediis, quibus rex regi
ſuccedebat, ad quadringentos & decem proximè acce- 410
dunt, ex quo templum conſtructum conſecratumque fuerat. fuit igitur templum incenſum & vrbs diruta
anno ferè mundi ter milleſimo treceteſimo octauo. 3308
Babylonica tranſmigratio durauit annos ſeptuagin- 70
ta, iuxta prædicta Prophetarum.
Anno primo imperij Cyri regis Perſarum & impe- 1.Eſd.1,1.
ratoris Babylonici, decreta eſt Iudæorum libertas, & & 6,3. 1
templi Ieroſolymitani reſtitutio: hic regnauit annis ſeptem.
Anno ſecundo aduentus Iudæorum in Ieruſalem 1.Eſd.3,8.
menſe ſecundo, cœptum eſt ædificari templum: in 3.Eſd.5,56
eoque fuerunt & vrbis ædificatione totos ſex annos. 6
Ceſſatum eſt ab ædificatione templi per totum im- 1.Eſd.4.7.
perium Artaxerxis, qui & Cambyſes dictus, qui impe- & 17. Ioſeph.li.11.
rauit annis ſeptem: ceſſatum eſt autem nouem annis, cap.2.
hoc eſt, vſque ad ſecundum Darij Hiſtaſpis annum. 9
Anno ſexto Darij completum eſt templum. 1.Eſd.6,15
Darius bellum ſuſcepit aduerſus Arphacſad regem 4 Iudith 1,5.
Medorum, anno duodecimo regni ſui. idem Nabu- 6
chodonoſor in hiſtoria Iudith dicitur.
Anno decimo octauo (vt in altera editione Iudith Iud.2,1.
legitur) in altera verò legitur decimo tertio, Darius 12
bellum parat nationibus, à quibus fuerat contemptus;
hic eſt annus trigeſimus octauus à libertate Babylonica.
Anno autem trigeſimo ſeptimo Ieſus ſacerdos pro- Philo Antiq.
fectus eſt ad Darium. interim autem Ioachim eius fi- 7
lius ſacerdotio fungitur annis octo.
Ille poſtea reuerſus, annis viginti pontificatum gerit, 20
vſque

vſque ad annum ſeptimum Reſamen Sulam filij Zorobabelis ducis.

Nehem. 3. Ioſeph. lib. 11. cap. 5. Philo. 28 Ioacim iterum poſt mortem patris annis viginti octo functus eſt ſacerdotio. quòd ſi numerentur anni viginti, quibus cũ patre miniſtrauit, concordabit Philo cum Nehemia & Ioſepho.

Ioſephus libr. 11. ca. 5. 41 Ioachimum ſecutus eſt Eliaſib ſacerdos, annis quadraginta vno ſacerdotium gerens, cuius anno decimo quarto Nehemias ad Perſarum regem rediit, completa vrbis inſtauratione.

Philo. Ioſephus. 25 Ioiada Pontifex poſt Ioachimum annis viginti quinque ſacerdotio præfuit.

Ioſep. lib. 11. Nehem. 12. 24 Ionathan, alio nomine Iohanan, ſacerdos, annis viginti quatuor.

Nehem. 12. Ioſeph. li. 11. cap. 4. 27 Ieddoa Ionathæ filius pontificatum geſſit annis ſeptem & viginti, vſque ad Alexandri monarchiam.

Philo. 27 Onias pontifex maximus annos viginti ſeptem Philoni, ſed Euſebio viginti tres.

Philo. 13 Simon Iuſtus pontificatum geſſit annis tredecim.

Philo. Euſeb. 20 Eleazarus frater Simonis ſacerdos ſummus, annis viginti Philoni, Euſebio viginti tribus.

Philo. 27 Manaſſes ſacerdos maximus annis viginti & ſeptem.

Philo. 28 Simon Iuſtus annis viginti & octo ſacerdotio præfuit.

Philo. 39 Onias Simonis filius, functus ſacerdotio annis triginta nouem.

Hactenus ſacerdotum ſucceſſio, Græcorum etiam temporibus obſeruata: nam poſterior ætas Pontifices à Syriæ regibus conſtitutos habuit, hac ſerie.

2. Mach. 4. 3 Iaſon ſummus ſacerdos pontificatum geſſit annis tribus.

2. Machab. 4 7 Menelaus poſt Iaſonem expulſum annis duodecim, cuius ſeptimo anno Iudas Aſmonæus, agnomine Machabæus dux cœpit rempublicam adminiſtrare, annos

1. Machab. 2 & 3. 6 autem ſex rem geſſit.

1. Mach 9, 3 18 Ionathas Iudæ frater dux Iudæorum annis decem & octo.

Ioſephus libr. 13. cap. 13. 8 Simon frater Ionathæ annis octo præfuit, dux & pontifex.

Ioſeph. lib. 13. cap. 17. 31 Ioannes Hircanus filius Simonis rempubl. ſacerdotiumque geſſit annis triginta & vno.

Ioſephus lib. 13. cap. 18. 1 Ariſtobulus filius Ioannis Hircani, primus poſt tráſmigrationem Babylonicam rex appellatus, anno vno rem geſſit publicam.

Ioſeph. li. 13. cap. 21. 27 Iannes Alexander idem Iamnai frater Ariſtobuli rex, annis ſeptem & viginti.

Egeſ. lib. 2. cap. 13. 9 Alexandra Alexandri pontificis vidua annis nouem regnauit in Iudæa.

Ioſeph. Heb. lib. 5. cap. 14 Hircanus Alexandræ filius menſibus tribus regnat.

3 Ariſtobulus Hircani frater annis tribus pontificatũ regnumque geſſit.

Ioſeph. li. 14. c. 8. & c. 16. 22 Ieroſolyma à Pompeio capta, Hircanus reſtituitur in ſacerdotium, quod geſſit annis viginti duobus.

Egeſ. li. 1, 45 5 Antigonus Ariſtobuli filius Parthorum auxilio Iudęam occupat annis quinque: huius anno ſecundo Herodes rex appellatus eſt à ſenatu Romano: cœpit vrbem anno quinto Antigoni: regnum occupauit annis

Egeſ. lib. 1. cap. 2. Ioſeph. Heb. pag. 349. 34 triginta quatuor.

Paulus Oroſ. lib. 7. cap. 2. Chriſtus Ieſus natus anno quadrageſimo ſecundo imperij Auguſti.

Luc. 2. 12 Cùm eſſet Ieſus annorum duodecim, in templo reperitur differens.

Luc. 3. 18 Anno decimo quinto elapſo, decimo ſexto incipiente, imperij Tiberij Cæſaris, Chriſtus eſt baptizatus; erat tunc incipiens annorum triginta.

Suetonius. 4 Annis tribus & amplius elapſis, Chriſtus crucifixus eſt, anno ſeptimo præfecturæ Pilati, qui fuit decimus octauus Tiberij.

Sueton. 5 Quinto pòſt anno Tiberius mortuus eſt.

Dion lib. 59. pag. 830. 4 C. Cæſar Caligula regnauit annos tres, menſes decem & dies octo.

Tiberius Claudius Druſus Cæſar annis tredecim, menſibus octo, diebus viginti. Suetonius. 14

Claudius Domitius Nero, annos tredecim, menſes octo regnauit. Sueto. cap. 40 14

Flauij Veſpaſiani anno ſecundo Ieroſolyma capta eſt, anno à natiuitate Chriſti ſeptuageſimo ferè. Euſeb. 2

Atq. hactenus ſæculorum ordo & ſumma ratio deducta eſt, ab initio mundi, vſque ad Euangelium prædicatum: conſtat autem numerus vſque ad templi incendium, & Babylonicam tranſmigrationem, tribus annorum millibus, & trecentis triginta octo annis. hoc modo: Ab initio mundi ad diluuium, mille ſexcenti quinquaginta ſex. 1656

A diluuio ad Abraham natũ ducẽti nonaginta duo. 292

Ab Abrahamo ad ortum Iſaac centum anni 100

Peregrinationis ſeminis Abrahæ anni quadringenti. 400

Ab exitu ex Aegypto vſq. ad templũ ædificatũ anni 480

quadringenti octoginta. Templi duratio fuit annorũ 410

quadringentorum ac decem. His numeris ſumma conficitur trium millium ter centum & triginta octo: his additi ſeptuaginta captiuitatis Babylonicæ, faciunt annos ter mille, quadringentos & octo. 3408

Cæterùm in reliquis numeris vſque ad templi ſecũdi, & Ieroſolymorum vaſtationem, nõ ſatis noſtræ cum aliorum rationibus conuenit ſupputationi: namque in iis temporibus adnotandis, quæ poſt tranſmigrationem Babylonicam ad Machabæorum regnum vſque fluxerunt, nonnihil variant auctores. ſunt qui per ſacerdotũ & præfectorum tempora enumerantes, trecentos & ſeptuaginta quatuor faciunt annos. Deinde addunt 374

centum Machabæorum regni: & centum & ſeptem 100

Herodum vſque ad Hieroſolymitanum excidium; 107

qui ſuperiori ſummæ additi, notant annos ter mille nongentos octoginta nouem, à mundi initio vſque ad 3989

excidium.

Auctor ille, qui breuiora Chronica Hebræis conſcripſit, aliam rationem ſecutus, ter mille, octingentos, quadraginta vnum annos à mundi initio, vſque ad templum, à Tito vaſtatum, ponit, illis nominibus: A mundi initio vſque ad Babylonicam captiuitatem

annos nobiſcum numerat, ter mille, trecentos, triginta 3338

octo: exilij Babylonici ſeptuaginta: regni Medorum 70

quinquaginta duos: Græcorum regni centum ſeptua- 52

ginta quinque. Machabæis tribuit annos centum & 175

tres. Herodibus totidem. horum ſumma eſt tria mil- 103

lia, octingenti, quadraginta vnum. 103

3841

VVLGARIS HEBRÆORVM NVMERATIO A MVNDI INITIO.

Hebræorum vulgus annorum enumerandorum eadem nobiſcum & cum Chronicorum auctoribus via, ingreſſus & progreſſus, vbi ad ſecundi templi deuenitur rationes, deflectit, aliamque conficiendæ ſummæ rationem ſequitur: nam illi hunc annum Chriſti milleſimum, quingenteſimum, ſeptuageſimum primum notant, quinque milleſimum, ter centeſimum, trigeſimum primum, ad proximum vſque Septembrem, quo incipiet trigeſimus ſecũdus. quorum rationes illæ ſunt:

A mundi initio ad egreſſum ex Aegypto, bis mille, 2448

quadringentos, & quadraginta octo faciunt annos: qua in re manifeſta eſt ex Scripturis ratio.

Ab exitu ex Aegypto, vſque ad templi ędificationem

obſeruantur anni quadringenti & octoginta, in ſacris 480

etiam hiſtoriis indicati.

Ad templi vaſtationem ſumma annorum eſt qua- 410

dringentorũ & decem: tranſmigrationis annos addunt

ſeptuaginta. A reſtitutione Iudæorũ ex Babylone, ad 70

Titum vſque, illi ponunt quadringentos & viginti, 420

nullam ſingularem exponentes rationem. Inde vſque

ad quater milleſimum, centum & ſeptuaginta duos 172

addunt; quibus accedunt mille, trecenti, triginta v- 131

nus, qui à quatermilleſimo, ad hunc vſque fluxere.

Omnis

Omnis autem varietas, vt diximus, in Medorum & Græcorum annis numerandis & constituendis versatur.

Atque hæc vulgaris Hebræorum ratio, nobiscum ab initio mundi, vsque ad Babylonicam restitutionem, omnino conuenit: & à Tito etiam ad nostrum vsque tempus; ab illis namque subducta ratio à Ierosolymitano excidio per Titum facto, ad hunc vsque annum, mille, quingentos & tres in summa continet. ex historiis Cæsarum verò obseruauimus, Titum anno Christi septuagesimo secundo ferè Hierosolymam vastasse: nunc autem annus nobis currit à Christo nato, millesimus, quingentesimus, septuagesimus primus.

NOMINA CHALDAICA
MENSIVM ANNI.

ANNVS duplex est; Vulgaris & sacer. Vulgaris annus incipit ab Autumno; Sacer ab æquinoctio verno ferè, hoc est, à Luna, quæ Martio mense Latinorum præcurrit.

Constat annus mensibus duodecim: menses autem aut sunt præcisi, aut communes. Præcisi lunationibus integris definiuntur; Communes verò singuli tricenis diebus. hi in sacro sermone Menses dierum dicuntur. Mensis dierum.

Lunares menses duodecim annum conficiunt, Solari anno inæqualem, quem septendecim dierum intercalatio æquat.

Mensium antiqua nomina ex numero erant: Primus, Secundus, Tertius, Quartus, Quintus, Sextus, Septimus, Octauus, Nonus, Decimus, Vndecimus, Duodecimus.

Postea ex Chaldæis nomina accepta videntur hac serie:

NISSAN	נִסָּן	1	Martij lunationi re-
IAR	אִיָּר	2	Aprilis. (spondet.
SIVAN	סִיוָן	3	Maij.
THAMVZ	תַּמּוּז	4	Iunij.
AB, siue, ABIB	אַב	5	Iulij.
ELVL	אֱלוּל	6	Augusti.
THISRI	תִּשְׁרֵי	7	Septẽbris, anni vulga-
MARCHESVAN	מַרְחֶשְׁוָן	8	Octobris. (ris initiũ.
CHISLEV	כִּסְלֵו	9	Nouembris.
TEBETH	טֵבֵת	10	Decembris.
SEBET	שְׁבָט	11	Ianuarij.
ADAR.	אֲדָר	12	Februarij.

FINIS.

IVDICIVM HENRICI DVNGHEI CANONICI ANTVERPIENSIS, EX COLLEGIO CENSORVM ANTVERPIAE INSTITVTORVM.

HAEC annorum & sæculorum computatio optimè quidem ordinata est, & ad Bibliorum & historiarum cognitionem valde vtilis, & digna vt imprimatur & legatur.

Ita ego D. Henricus Dunghen Canonicus, Reuerendissimi D. nostri Antuerpiensis Episcopi in hac re Commissarius, S. T. Doctor, attestor.

INDEX BIBLICVS,

QVI RES EAS, DE QVIBVS IN SACRIS BIBLIIS AGITVR, AD CERTA CAPITA, ALPHABETI ORDINE DIGESTA, REVOCATAS, SVMMA BREVITATE COMPLECTITVR.

IOHANNES HARLEMIVS LECTORI S.

N hoc Bibliorum indice, Candide Lector, primus numerus, libri caput denotat: proximè deinde sequētes vsque ad hoc signum †, vel (si hoc signum non adsit) ad proximam vsque sequentis libri citationem, sunt versuum in eodem capite signatorū notæ. Exempli gratia in voce AARON, *Exo.4,14,16,30 †5,1. †6,13 †7,1,2. legendum est: Exodi capite 4. versu 14, versu 16, & versu 30. Item cap.5, versu 1. cap.6, vers. 13. capite 7, versu 1, & 2. Cùm autem asteriscus seu stella in hunc modum (Leuit.8*.) numero apponitur, indicium est, rem de qua agitur, per plures versus in eo capite tractari: vel significat locum illum esse inter reliqua diligentiùs notandum. Porro si quod quæris, in versu hic notato contingat non adeò perspicuè inueniri, tum aliquot ex propinquis versibus antecedentibus, vel sequentibus tibi erunt perlustrandi. In librorum nominibus ad faciliorem, & certiorem distinctionem id obseruatum est, vt Eccle. Ecclesiasten, Eccli. verò Ecclesiasticum notet. Vale.*

13,16,35 †5,39 †6,69 †7,40 †9,35 †10,7, 24, 36†11,27,41†12,17†14*.†15,25†17,1†20,28. Rom.1,2†8,3†9,5.2 Corinth.5,19. Gal.4,4. philip.2,6.Col.2,9.1Timo.3,13.Tit.2,11.Heb. 1*.†5*.1 Ioan.5,20.

Christus est agnus Dei,Esaiæ 53,7.Ioann.1, 29.Act.8,31.1 Cor.5,7.Apoc. 5,6,12†7, 9, 17 †14,1†13,8†17,14.

Christus est dominus dominantium & rex regum,Ezech.37,24. Psalm.2,6 †24,7. Coloss. 2,10.1 Timoth.6,15. Apocalyp.1,5†17, 14 †19,16.

Christus est imago Dei,Sapient.7,26.2 Corinth.4,4.Hebr.1,3.

Christus est lux gentium & totius mundi, Esaiæ 2,5†9,2†42,6†49,6†60,1,19. Matth.4, 16.Luc. 2, 32. Ioan.1,4 †3,19 †8, 12 †9,5 †12,35,46. Act.13,47.1 Ioan.1,5†2,8.Apoc. 21,23.

Christus verus pastor,Esaiæ 40, 11. Ezech. 34*.†37,24.Mich.5,3.Zach.13,7.Matt.26, 30. Mar.14,27.Ioan.10,11.Hebr.13,20.1 Pet.2, 25 †5,4.

Christus docuit & prædicauit,Matth.4, 17 †5*.6*.7*.Marc.1,14. Luc.4,15†6, 20*. curauit omnem infirmitatem Mat.4,23 †8*.†9,2,20, 28.Marc.8,23.Lucæ 17,12.

Christus est transfiguratus,Mat.17,2.Mar.9, 1.Luc.9,29.

Christus per proditorem traditur. quære Iudas.

Christus passus est,Psal.21*.Esaiæ 53*. Dan. 9,26.Matth.16,21†17,12,22†20,18,22†26, 37,66†27*. Marc.8,31 †9,31.Lucę 17,25 †18, 31 †23*.Ioann.18,28 †19*.Actor.3, 18 †8, 32 †17,3.Roman.8,32.1 Petr.2,21 †4,1.Heb. 2,18†13,12.

Christus est crucifixus,Matth.27,35. Marc. 15,24. Lucæ 23,33.Ioan.19,18.Actor.2, 23 †4, 10.1 Corinth.2,2.2 Corinth.13,4.

Christi passio prædicta & præfigurata est,Geneseos 22, 2. Numer 21, 8. Psalm.21*. Esaiæ 53*.Dan.9,26.Matth.20,22.Ioan.3, 14, 16†8, 28 †12,32.

Christus mortuus est & sepultus propter peccata nostra,Matt.27,49,58.Marc.15,37,42. Lucæ 23,45,49.Ioann.19,30,40.Actor.13,29.Roman.5,6†6,10†8,34†14,9. 1 Corinth.15, 3. 2Cor.5,15.1 Thess.5,10. vt prędixerat futurum Matt.16,21 †20,22.

Christus tertia die resurrexit à mortuis,Psalmo 15,19.Matth.28,6. Marc,16,6.Luc.24,5. Ioan.20,9.Actor.2,24,31 †10,40 †13,30 †17, 31.Romanor.4,25†8,34 †14,9.1 Cor.15,4,12. 2Tim.2,8. idque prædictum & præfiguratum est,Psalm.15,10.Ionæ 2,1.Matt.12,40†16, 21 †17,22†20,22.Marc.8,31 †9,31†10,34. Lucæ 11,30 †18,33.Ioan.2,19.

Christus ascendit in cælum, Marc. 16, 19. Luc.24,51.Ioan.3,13†6,62.Act.1,9. Ephes.1, 20 †4,8.1 Petr.3,22.Hebr.4,14. Psalm.67,19.

Christus est Deus & Dei filius à principio & ab æterno, Ioan.1,1 †8,58†17, 5, 24. Miche. 5,2.Prouerb.8, 22. Coloss.1, 16. Hebræ.1,2.

Christus mediator, reconciliator & aduocatus,Ioann.6,44,65†10,7 †14,6.Act.4,12.Rom. 3,25†5,2†8,34.Gal.3,20.Ephes.2,14,17. Coloss.1,19.1 Timo.2,5. Hebr.7,24†8,6 †9, 15 †12,24.1 Ioan.2,1 †4,10.

Christus sedet ad dexteram Dei patris, Psalm.109,1.Matth.22, 44. Marc.16,19. Lucæ 22,69.Actorum 7,56.Rom.8, 34. Ephes. 1, 20.Coloss.3,1.1Pet.3,22.Heb. 1, 13†10, 12 †12,2.

Christus venturus est iudicare viuos & mortuos,Psalm.95,13. Matth. 16,27 †24,30 †25, 31.Lucæ 17,24,30 †21, 25.Ioann.5,22. Actor. 1,11 †10,42 †17,31.Roman.2, 16.2 Corinth. 5.10.1 Thess.4,16. 2 Thess. 1, 7. 2 Timoth. 4,1.1 Petr.4, 5. Hebr.9, 28. Iudæ 14. Apoc. 1,7 †20,11.

Christo omnia tradita sunt à Patre, & subiecta Matth.11,27 †28,18.Luc.10,22. Ioan. 3, 35†17,2.Ephes.1,22.

Per Christum cuncta sunt creata, Psalm.32, 6.Ioan.1,3.Ephes.3,9. Coloss.1,15.Hebr.1,2.

Christus manet in æternum, Psalmo 109, 4. Esaiæ 9,7.Daniel.7,14. Mich.5, 1. Ioann. 12,34.

Christus est Leo, Apoc.5,5.

Christus est stella matutina,2 Pet.1, 19. Apoc.22,16.

Christus nouit omnia,Ioan.16, 30†21, 17. Apoc.2,23.

Christus est vnum cum patre,Ioann. 10, 30 †14,10,20†17,21.

Christus sibi reputat fieri quod Christianis fit,Zach.2,8.Prou.14, 31 †17,5. Matth. 10,42 †18,5†25,35.Marc.9,40.Luc.10,16.Act. 9, 4. 1 Thess.4,8.

CHRISTIANI appellantur fideles, Acto. 11,26†26,28.2 Corinth.10,7.

Christiani dicuntur sancti, quia sanctitatem profitentur,Act.9,41.Roman.1,7†12, 13†15, 26 †16,2,15.1 Cor.1,2†6,1 †14,33.2 Cor.1,1 †9,1,12†13,12.Ephe.1,1, 15 †5,8,18 †4, 12 †6,18.Phil.1,1†4, 21. Coloss.1*. 1 Thess.5, 27. 1Tim.5,10.Hebr.6,10 †13,24.

Christianis viuendum sicut Christus vixit, Galat.2,19.1 Ioan.1,7 †2,6 †3,3.

Christiani erunt cum Christo, Ioann.12,26 †14,3 †17,24.

CHVS filius Cham,Gen.10, 6.1 Paral.1,8.

CHVSAI amicus Dauidis, nuntiat Dauidi quid in eum meditetur Absalon, 2 Reg.15, 32 †17,15,16.

CHVSAN Rasathaim rex Syriæ regnat super Israel octo annos,Iudicum 3,8.

CIBVS qui Iudęis vetitus Exod.21,28†22, 31.Leuitic.3,17†7,23†11,4†17,10,13†19,26. Deut.12,16,23†14,7,10.1 Reg.14,32.

CIBORVM & potus in conuiuiis luxus, Esaiæ 5,11.Eze.16,49. Lucæ 21,34†16, 19. Rom.13,13.Gal.5,21.1 Pet.4,3.2 Pet.2,13. vide Ebrietas.

Cibare esurientes seu fame laborantes,Deut. 23,4.Iudi.8,5.1 Reg. 21,3†35,8,23. 2 Regum 16,1.Esaiæ 58,7.Matth.25,35.

Cibus sumendus cum gratiarum actione.vide Gratia.

CIBI delectus habendus. vide Abstinentia.

CIRCVNCISIO carnalis & spiritualis, Gene.17,10 †21,4 †34,24.Exod.4,25 †12,44. Leuit.12,3.Deut. 10, 16 †30,6.Iol.5,2,7. Iudith 14,6.Iere.4,4 †6,10†9,25.1 Mach.1, 16, 51,63.2 Macha.6,10. Lucæ 1, 59 †2,21. Ioan. 7,22. Act.7,8 †15,1,24 †16, 3. Roman. 2, 25, 29 †3,1 †4,10.1 Corinthior.7,19. Galat. 2,3 †5,2 †6,12.Ephes.2,11.Phil.3,2.Coloss.2, 11 †3,11.

CLAVDIVS Cæsar Romanus, præcipit omnes Iudęos exire Roma, Act. 18, 2. huius tempore magna erat in orbe annonæ caritas, Acto.11, 28.

CLAVDIVS Lysias mittit Paulum ad Felicem præfectum Cæsareæ, Act.23,22,30.

CLEOPATRA filia Ptolemæi traditur Alexandro,1 Mach.10,58. tunc adimitur, & traditur Demetrio,11,12.

CLEOPHAS ibat cum altero discipulo in Emaus,Lucæ 24,13. cognouit Christum in fractione panis,24,30.

COGITATIONES prauæ quas odit Dominus, Zach.8,17. Prou.6,14.Matth.15,19. Marc.7,21.

Cogitationes cordis Deus nouit, 3Reg. 8, 39.2 Paral.6,30. Ioann.2, 25. & nulla latet eum, Iob.42,2. Eccli.42, 19. Esaiæ 29, 15. Matth.9,4. Heb.4,12. nouerunt eas & alij,quibus Deus voluerit reuelare,4 Reg.5, 26 †6,12.Dan.2,29*.

COGNOSCERE licet subinde homines ex verbis & factis,Eccli.19, 27 †27,9. Matth. 7,16 †12,33.Luc.6,44.

Cognosci Deus humana sapientia non potest, nisi ipse reuelet paruulis & humilibus, Matth.11,25 †16,17.Luc. 10,21. Ioann.7,28 †8,19,27 †10,14 †14,4 †15,15 †17,6.Acto. 17, 23.1 Corinth.1,17,18 †2,6,10 †3, 19. Coloss.1,26.

CONCIONATORVM, pastorum, & prophetarum officium, 1 Reg.12,23.Esaiæ 58,1 †61,1.Ierem.1,5. Ezech. 3,1,9, 12 †33, 2,7. Act.3,18, 24. vide Episcoporum electio & officium.

CONCORDIA fratrum commendatur, Psalm.132,1.Eccli.25,2.Roman.12,16. idem sapere,idemque sentire iubemur, Roma.12,16 †15,6.1 Corinth.1,10. Ephes.4,3.Phil.2,2 †3, 17 †4,2.1 Petr.3,8.

CONCVPISCENTIA prohibetur,& punitur,Exod.20,17. Num. 11,33 †21,5,6. Iosue 7,21,24.Eccli.19,1 †42,11.Iob 31,1. Prou. 6,25.Matth.5,28. Mar.4,19. Roma.6,12 †7,8 †13,14. Gal.5,16. Coloss.3,5.1 Thessal.4,5. 1 Tim.6,11.2 Tim.2,22.1 Cor.10,6.1 Pet.1,15 †2,11 †4,3.2 Pet.1,4.1 Ioan.2,16.Iac.1, 14†4, 1.Iudæ 23.

Concupiscentias carnis crucifigere, refrenare & mortificare iubemur, Eccli.18,30. Roman.6,12 †8,8,12 †13,14.Galat.5,16.Ephes. 4,22 †5.3. Col.3,5. Tit.2,12. 1 Pet.2,1 †4,3. 6.Hebr.12,1.

CONDONANDVM fratri in nos peccanti, Eccli.28,8.Mat.5,23 †6,14†18,22,35.Luc.17, 3.Ephes.4,32.Col.3,13.

CONFESSIO peccatorum in scripturis varia,& multiplex, Gen 41, 9. Leuit.16,21,39 †26 40.Nume.5,6.Iosue 7,19.2 Regum 24,17. 1.Esd.9,6.2 Esd.9,2.Psal.17,7 †31,5 †37,19 †73,19 †94,2. Prouer.16,3 †18,17†28,13. Eccli.4,25,31 †7,34 †17,27. Esa.38,15. Daniel.9,5.Matth.3,6 †16,19 Lucæ 11, 4 †18, 13.Ioann.20,23.Iaco.5,16.1.Ioan.1,8,9.

CONFIRMATIONIS sacramentum, Actor.8,17.Hebr.6,2.

CONFITERI Christum & eius doctrinã, Matth.10,32.Luc.12,8. Rom.10,9.1 Pet.13, 15.vide Erubescere Euangelium.

CONIVRATIO & seditio, eiusque punitio,Numer.16*.†20,2. Iudicum 9, 23, 31, 34 †12,1,4.2 Regum 20*.3 Reg.1, 5. Hest.2,21. Acto.5,36,37 †19,23 †23,13,20.

CONNVBIVM, vide Matrimonium.

Connubium spiritale inter Deum, & animam,Cantic.*.Esaiæ 50,1 †54,5 †62,4.Iere.31, 22. Ezech. 16, 7, 8. Hose.2, 20. Matth. 9, 15 †22,2 †25,5.Marc.2,19.2 Cor.11, 2.Apoc.19, 7 †21, 2,9.

CONSCIENTIÆ bonæ trãquillitas Prou. 15,15.Eccli.13,30.1 Ioann.3, 21.2 Corinth.1, 12. conscientiæ malæ perturbatio Sap. 17, 10, 11.

CONSECRATIO sacerdotum,dierum, altarium,vestium,cæterarumque rerum, quarum est vsus in sacris,Exod.28,41 †29,1,7,21,29,35 †32,29 †40, 11. Leuit.7,36, 37 †8,9,22,31,33 †18,21 †21,7,10 †22,2,3 †23, 12 †27,10, 16, 21,28.Num.3,3 †6,5,9,13 †7,1*.†8,12 †18,10. Iosue 6,24. Iudic.16,17 †17,3.3Reg. 15, 13. 1 Paral. 10, 10 †18,11 †22, 19.2 Par.2, 4 †17, 16 †23,9 †26, 18.1 Esd. 3, 5 †8, 25. Eccli.49,9.

CONSILIA mala dissipat Deus,Gene. 11, 7 †37,18 †50,19.Num.22*.2 Reg. 15*.†17, 14.2 Esd.4,8,15.Hest.7,5*.Iob.5,13. Psalm.2, 4 †20,12 †32,10. Esai.7,8 †19,3. Matt.27, 62. Act.5,19 †9,24 †23,12,19 †27,42.

CONSOLATIO pauperum, vide Eleemosyna.

CONSORTIVM bonorum & malorum, vide Societas.

CONSTANTIA fidelium,1 Regum 13,13 †17, 26*.3 Regum 18,4,13.4 Regum 3, 13. Sapient. 5, 1. Iudith 13,3, 10.1.Machabęor. 1.65 †2,16,24,24,42. 2 Machab.6.10.19.* †7*.Daniel.13*. Matth.14,3. Act.4, 8, 13. 1 Thess.1,6.

CONSTITVTIONES superiorum potestatem constituendi habentium, seruandæ sunt vt ipsius Dei, Exod. 16, 8. Lucæ 10, 16. Actor. 16, 4.1 Thess.4,2,8. Roman. 13,1.Tit.3,1.

2 Para.

8,14.Matthæi 18, 17.

Ecclesia est vna & visibilis præfigurata per vnam & visibilem arcam Noë, Gene.6, 14. 1 Pet.3, 20. per ciuitatem sanctam Ierusalem, Apocal.21,2. per hortum conclusum, & fontem signatum, Cant.4, 12. per vnam columbam,6,8. per vineam,Psalm.79, 9. Cant.2,15. Esaiæ 5,2*.Iere.2,21 †12,10.Mat.20,1*. Marc. 12,1.Luc.20,9.Apocal.14,15. per nauem,Luc. 5,3. per sagenam comprehendentem bonos & malos pisces Matth.13,47. per agrum,Matt.13, 24. per regnum cælorum,Matthæi 13* †25*.

Ecclesia firmamentum veritatis errare non potest,Esaiæ 59,21.Matt.16,18 †28,20.Luc.22, 32.Ioan.14,16 †16,13 †17,11,20.1 Tim.3,15*. 1 Ioan.2,27.

Ecclesia est corpus Christi,Cant.4, 7,9, 11, 12. Ephes.1,22 †4,4 †5,23.1 Cor.12,27.

Ecclesia fidelium nascitur & propagatur per sanam doctrinam,Ioan.1,12 †3, 3. Rom.8,13 †9,8. Galat.3, 26 †4,19. Ephes.1,5.Tit.1,1. 1 Cor.4,15.Philem.10.1 Pet.1, 23.1 Ioan.3,9 †5,1,18.Iacob 1,18.

Ecclesia seu fidelium cœtus,tenetur sacerdotibus pastoribusque suis quæ ad vitam sunt tuendam necessaria, suppeditare,Deut.12,19 †14, 27 †16,11 †25,4.1 Esdr.7,23.Matth.10,10.Lucæ 10,7.Rom.15,27.1 Corinth.9,7,11.Gala.6, 8.Phil.2,29 †4,10,16.1 Thess.5,12.Hebr.13,7. Tenetur etiam pro suis præfectis orare, Actor. 4,29 †12,5.Rom.15,30.Ephes.6,18. Phil.1,19 Coloss.4,2.2 Thess.3,1.Hebr.13,18.

Ecclesia est sponsa Christi, Psalmo 44,11. Ezech.16,9.2 Cor.11,2.Ephes.5,26.Apoc.19, 8 †21,10.

Ecclesiæ caput est Christus,Hose.2,2.1 Corinth.12,27.Ephes. 1,22 †4,15 †5,23.Col. 1, 18 †2,10.

Ecclesiæ quasi membra quædam sunt veri fideles,eidem capiti Christo eiusq; vicario subiecti, cuiuscunque nationis fuerint, siue Iudæi siue Gentiles,Esaiæ 43,9.Ioan.10,16.1 Cor.12, 12.Ephes.3,6.

Ecclesiæ claues promittuntur, & potestas, Matth.16,19. traduntur, Ioann.20,23. exercentur,Matth.18,17. vide Excommunicatio & Confessio.

Ecclesiam sibi Christus comparauit, & emit sanguine suo,Act.20,28.1 Cor.6,20 †7,23. Ephes.2,13.Coloss.1,14.1 Pet.1,18.Heb.9, 12. 1 Ioan.1,7 Apoc.1,5 †5,9 †14,4.

Ecclesiam suam Deus protegit & custodit, Exod.13,21 †29,45.Leuitic.26,12. Deutero.7, 20 †23,14 †31,3.3 Reg.6,13.Psal.90,1,11 †131, 13.Esaiæ 43,2.Ier.46,28. Matth.18,20 †28,20. Ioan.14,23.2 Cor.6,16.

EDOM frater Iacob filius Isaac, appellatur Esau,Genes.25,25.

Edumæi negant Israëlitis transitum per suam regionem,Numer. 20,14. cæduntur, & fiunt serui domui Israel, 2 Regum 8,14. deficiunt ab Israel,& creãt sibi regẽ,4 Reg. 8,20. superantur à Iuda,14,7.2 Paralip.25,12.

Contra Edumæos prophetia, Num.24,18. Psalm.136,7. Esaiæ 21,11 †34,5. Ierem.49,7. Threno 4,22.Ezech.25, 13,14 †32, 29 †35.* †36,5.Amos 1,11.Abdiæ 1,1.* vide Esau.

ELEAZAR filius Aaron,Exod.6,23 †28,4. partitur cum Iosue terram Chanaan, Ios.14,1. iuxta præceptum Domini,Num.34, 17. consecratur Sacerdos Leuit.8,24*. fit post mortem patris summus Sacerdos,Numer.20,26. Deut. 10,6. moritur & sepelitur,Iosue 24,33. filiũ habet cui Phinees nomen erat Exodi.6,25.quẽ in demortui patris locũ sufficiũt.Num.25,7,12.

ELEASAR filius Saura occidit elephãtẽ, quo in vulnere procũbente, ipse oppressus suffocatur.1 Machab.6,43.

ELEASARI senis martyrium.2 Machab. 6,18.24.

ELEEMOSYNA pauperibus eroganda,Exod.22,25 †23,11.Leuit.19,10 †23, 22 †25,34. Deuter.15,7,10 †24,19.3 Reg.17,10.2 Esdr.8, 11.Hest.9,22.Psalm.40,1 †81,4 †111,9. Prouerb.3,9,28 †11,18,25 †14,21,31 †19,17 †21, 13,21 †22,9 †28,27 †31, 20. Eccle.11,1.Esaiæ 58,7.Ezech.16,49 †18,7.Dan.4,24. Eccli. 4,2 †7,35 †12,3 †14,11 †29,12 †35,4.Tob.1,4 †4,7 17 †12,9 †14,12.Matth.6,3 †10,42 †19,21 †25, 35,42. Lucæ 3,11 †6,35 †11,41 †12,33 †14, 13 †16,9,21 †19,8 †21,1.Act.2,42 †6,2 †9,39 †10, 2 †11,29 †20,35.Rom.12,8 †15,26.1 Cor.16, 1*.2 Cor.8,4,15 †9*.Ephes.4,28.Hebr.13, 16. 1 Ioann.3,17.Iacobi 2,15. quęre Misericordia.

ELI sacerdos in Silo,1 Reg.1,3. filij eius reprehenduntur. 2,12,22. è solio lapsus fractis ceruicibus moritur. 4,18.

ELIAS vide Helias.

ELISEVS vngitur propheta,3 Reg.19, 19. iuxta præscriptum Domini, 19,16. transit Iordanem,4 Regum 2,14. sanat aquam,2,20. reuocat puerum ad vitam,4, 32. mundat Naaman à lepra,5,14. percutit Syrios cæcitate,6, 18. prædicit rerum abundantiam,7,1. ægrotat, & moritur,13,14,20. mortuum eius corpus excitat mortuum, 13, 21. commendatur, Eccli.48,13.

ELYMAS magus fit cæcus,Act.13,8.

EMERE & vendere quomodo oporteat, Genes.23,9,14 †25,31 †33,19 †41,57 †42*.Leuitic.19,13,35 †25,14,46.Deuter.15,1 †25,13. 2 Regum 24,21.Eccli.27,3 †42,25.Prou. 11,1, 26 †16,11 †20,10,23.Esaiæ 23,18.Ierem.32, 6. Ezech.45,10.Mich.6,10.Matth.7,2.Luc.14,18. 1 Cor.7,30.1 Thess.4,6.

EPHRON, quia negabat Iudæ transitum, funditus perdita est,1 Mach.5,46.2 Mac.12,27.

EPISCOPI, eorum electio, & officium, Matt.20,23,26.Luc.4,16 †22,26.Ioann. 10,4, 14 †21,15.Act.1,24 †6,3 †11,22 †14,20 †20, 28.Rom.15,16,25.1 Corint.3,5 †4,1 †16, 1,9. 2 Corinth. 3,6 †4,5 †10,8 †6.4. Ephes.1,15 †3, 2.Col.1,23 1 Tim.3,1 †4,6.2 Tim.2,1,15, 24. Tit.1,5.1 Pet.5,2. vide Concionator.

ERVBESCERE nullus debet Euangelium, Psalm.39,11.Eccli.42,9,21.Marc.8,38. Luc.9, 26.Roman.1,16.2 Timoth.1,8.

Erubescendum propter peccata,Ezec.16, 52. Eccli.42,11.

ESAIAS filius Amos,Esaię 1,1. vocatur,& mittitur,6,8 †49,1.

ESAV filius Isaac nascitur, Genes. 25, 24. vendit sua primogenita,25,31.Hebr.12,16. supplantatur à fratre suo Iacob,Genes.27*. ducit filiam Ismaelis,28,9 †36,3. procedit contra Iacob cum 400.viris,32,6. osculatur suum fratrem Iacob,33,4. In Esau pugnare prohibetur Israel,Deut.2,4. vide Edom.

ESDRAS Scriba proficiscitur ex Babylone, 1 Esd.7,6.separat mulieres Gentiles ex Israel,9*. †10*. legit coram multitudine librum Legis, 2 Esdr.8,2.3 Esdr.9, 39. appellatur Iosedec, 1 Para.6,15.

ESVRIRE iustitiam,Esaiæ 55,1. Psal.106, 9.Mat.5,6.Luc.1,53 †6,21. Apoc.21,6 †22,17.

EVA formatur ex costa Adæ,Gen.2,21. comedit fructum vetitum,3,6.

EVANGELIVM Christi, eiusque prædicatio,Gen.3,15.Esaiæ 53,1 †55,5 †61,1.Mat.1,21 †11,28 †28,19.Marc.16,15.Luc.2,10 †24, 46. Ioann.3,16 †6,35 †8,12 †10,9 †12,46.Rom.1, 16 †3,21,24 †8,3.1 Corint.1,15,29 †4, 15 †15, 1.2 Corinth.5,18.Galat.1, 6, 11. Ephes.1,13. 1 Tim.1,15.2 Tim.1,8 †2,8.1 Petr.4,17.

Euangelium adfert fiduciam,simul & timorem,consolationem, & terrorem, Matth.3, 7* †5,20,23 †7,13,19,23 †8,12 †9,15 †10,33 †11, 12 †12,37,41 †13,29,40,50 †15,13 †16,27 †18, 6,7 †20,16 †22,13,14 †24,12,24* †25,12,13,30, 41* Mar.10,25,31 †13*.Luc.3,17 †6,24,25 †9, 62 †12,20,40,48 †13,5,26,30 †16,22 †17, 30, 34 †19,22* †20,47 †21*.Ioan.5,28 †15,16.Act. 5,5,6*.Rom.1,18 †2,5,6* †6,23 †9,18* †11,20, 22 †13,2,3,4 †14,12.1 Corinth.3, 13,17 †5, 5 †10,8 †11,29* †15,51 †16,21.2 Cor.7,1, 8,10 †13.5.Galat.5,21,24. Ephes.5,5. Philipp.2,12. 1 Timoth.5,24.Hebr.9,27 †10,26, 27*. Iacob. 4,9 †5,1.1 Petr.4,18 †5,8.2 Petr.1, 10 †2, 4* †3, 10*.Iudæ 15.

Euangelizanti debetur necessaria vitæ sustẽtatio.Mat.10,9.Marc.6,8.Luc.9,4 †10,7.Rom 15,26.1 Cor.9,7,11,13.Gala.6,6.1 Timo.5, 17 2 Timo.2,6.

EVCHARISTIA,Matth.26,26.Marc.14, 22.Luc.22,19.1 Cor.11,24* †10, 16. frequenter sumenda,Act.2, 42 † 20,7. præfiguratur, Exod.16,15*.

Eucharistia sub altera tantùm,nimirum panis specie,Ioan.6,58. data à Christo,Luc. 24, 30, 31. ab Apostolis .Act.2,42 †20,7. in quorũ vtroq. loco Syri vocẽ ἄρτον panẽ reddũt nomine ܐܘܟܪܝܣܛܝܐ. EVCHARISTIA.

in Eucharistia nõ remanet substãtia panis post cõsecrationẽ, sed est verũ Christi corpus & sanguis,Mat.26,26.Mar.14,22.Luc.22,19. Ioann. 6, 51.

Eucharistiam in publicis supplicationibus circumferendam esse,præfiguratum Iosue 6, 6,7, 11*.20.1 Reg.4,3.2 Reg.6,4,5,6.

Eucharistia adoranda,Psal.21,28,30 †98,5. Ioan.9,38.

EXACTIO, census, & tributum debetur principibus,Matth.17,24 †22,17. Mar.12,16. Luc.20,22.Rom.13,7.

EXCOMMVNICATIO à Christo instituta & præcepta,Mat.5,29 †16,19 †18,8,18. Marc. 9,42.Ioan.20,23.

Excommunicatio in vsu fuit Apostolis,1 Corinth.5,3,10.2 Thess.3,6,14.1 Timoth.1, 20. Tit.3,10.

Excommunicatio exercenda ad ædificationẽ & emundationem ecclesiæ, & ad correctionem eius qui excommunicatur,1 Cor.5,4. 1 Tim.1, 20.2 Thess.3, 14. vt spiritus eius saluus fiat, 1 Cor.5*.

Excommunicatio Pharisæorum,Ioan.9, 22, 34 †12,42 †16,2.

Excommunicandi qui in moribus aut doctrina grauiter errantes admoniti, nolunt resipiscere, Prouer.22,10. Matth.18, 17.Rom. 16, 16. 1 Cor.5*.2 Cor.2,8.2 Thes.3*.1 Tim. 1, 20 †6, 5.2 Timo.2,17,21 †3,5.Tit.3,10.Ioan.ep.2,10.

Excommunicati vitandi,Mat. 18, 17.1 Cor. 5*.Tit.3,10.

EXEQVIAE celebrãtur,Gen.23,2,3 †50,10. Deut.34,8.2 Reg.3,31*.

EZECHIAS filius impij Achab cũ esset rex, tamen pius fuit,4 Regum 16,20. frangit serpẽtem æneum,18, 4. deficit ab Assyriis,18,7. mittit nuncium ad Esaiam prophetam,19,2.Esa. 37,2. decumbit ex graui morbo,4 Reg.20,1. Esaiæ 38,1. ostendit Babyloniis suum thesaurum,& reprehenditur,4 Reg.20,12,14.Esa. 39, 1,5. commendatur,Eccli.48,19.

EZECHIEL cum aliis captiuis vehitur in Babylonem,Ezech.1,1. vocatur, & mittitur, 2,3. commendatur,Eccli.49,10.

F.

FACERE pro Sacrificare in Scripturis, Leuit. 15,15, 30 Numer.6,11,16 †8,12 †9,2,4,10, 14.Iudic.13,16.Luc 22,19.

FAMA bona præstantior diuitiis,Prouerb.22, 1.Eccle.7,2.Eccli.41,15,16.

FAMES & annonæ caritas,Gen.12,10 †26,1 †41*.42*.43*.44*.45*.47*.Exod.16,3.Deut.28, 53 †32,24.Ruth.1,1. 2 Reg.21,1 †24,13.3 Reg. 8,37 †18,2.4 Reg.4,38 †6,25 †8,1 †25,3.2 Par.6, 28 †20,9. 2 Esd.5*.Psalm.36,19.Esaiæ 5,13.Iere. 14,1,12,15 †15,2 †29,17 †34,17.Ezech.5, 12, 16 †6,11.Ioel.1*.Amos 4,6. Hagg.1,6, 10 †2, 17.Matth.24,7. Luc.4,25 †15,14. Actor.7,11 †11,28 Rom.8,35.2 Cor.8,14 †11,27.Apoc.6, 8 †18,8.

Fames verbi Dei, 1 Reg.3, 1. 2 Paral. 15,3. Oseæ 3,4 †4,1.Amos 8,11.

FAMVLORVM famularumque officium, Gen.16,4,6 †24*.†30,25 †31,4 †39,1,6.Exod. 21,2,20.4 Reg.5,20,25.Prou.14,35 †17,2 †19, 10 †29,19.Eccle.2,7.Eccli.7,22 †10,28. Ierem. 34,8. Ioel.2,29. Luc.12,37,45. Actor.12,13. 1 Corinth.7,21.Ephes.6,5.Coloss.3,22.1 Timoth.6,1.Tit.2,9.1 Pet.2,18.

FELIX præfectus Iudææ,Act.23,24 †24*.

FER-

FERMENTVM, mala doctrina, Leuitic.2,11 †6,16. Deut.16,3. Matt.16,6. Marc.8,15. Luc. 12,1. 1 Corin.5,5. Galat.5,9.

FESTA Iudæorum, & in primis feſtum Paſchæ. vide Paſcha.

Feſtum Pentecoſtes, Exod. 23, 16 †34, 22. Numer. 28,26. Deut.16,9. Ioan.5,1. Act.2,1. †20, 16.

Feſtum tubarum, Leuit.23,24. Num. 29,1. 2 Paral. 5,3.

Feſtum expiationum. Leuit. 16,30. †23, 27. Num. 29,7,8.

Feſtum tabernaculorũ, Exod.23,16. Leuit. 23,34. Num.22,12. Deut.16,13 †31,10. 1 Eſdr. 3,4. 2 Eſdr.8,15,17. 2 Mach.1,9 †10, 6. Ioan. 7,2.

Feſtum Sabbati, vide Sabbatum.

Feſtum neomeniæ, Num. 28,11. 1 Reg.20, 5. Ezech. 45,18.

Feſtorum violatio quàm grauiter puniatur, Num. 15,32.

FESTVS præfectus Iudææ, Act.24,27.

FIDES in Scripturis variè accipitur, videlicet pro fidelitate & veritate Dei in ſeruandis promiſſis, Pſal.32,4. Eſai. 11,5. Thren. 3, 23. Oſe. 2,20 †5,9. Rom.3,3. pro veritate & conſtantia verborum inter homines, Geneſ. 39,16. †44,32. Leuit.6,2. Eccli.22,28. Iere.42,5. 1 Machab.10,27. 1 Tim.2, 7. pro virtute Theologica, Sap.1,2 †3,14. Abacuc 2,4. Matth.8,13 †9, 22 †17,20. Marc.5,34. Luc.5,20. Rom.3,21 †4, 3 †5,1. pro fide viua & formata per charitatẽ, Abac.2,4. Matth.9,22 †15,28. Marc.5,34 †10, 52. Luc.7,50. Rom.3,22. Galat.5,6. Hebr.11*. pro fide mortua abſque charitate, Matth.7, 21, 22. 1 Cor. 13,2 †15,2. Iacob.2,26. pro ſponſione ſeu voto, 1 Tim. 5,12. pro fiducia. Iacob. 1, 6.

Fides charitate inferior. vide Charitas.

Fides viua quę per charitatem operatur, magnæ virtutis eſt, Matth.9,2,22,29 †21,22. Marc. 16,16. Lucæ 18,42. Ioann.1,12 †3,15,16,36 †6, 35 †7,38 †11,25 †14,12 †20,29. Act.3,16 †10, 43 †15,9 †16, 31. Rom.1,16 † 3,22. Galat.3,8. Epheſ. 2, 7. Hebr. 11,6*.

Fides non facit nos certos aut ſecuros de accepta peccatorum remiſſione, aut conſequenda vita æterna. vide Certi.

Fides ſine operibus non iuſtificat, 1 Cor.13, 2. Galat.5,6. Iacobi 2, 24.

Fides ipſa etiam appellatur opus bonum, Philip. 1,6.

Fides eſt vna, Epheſ. 4,5.

Fidei viuæ & operanti tribuitur iuſtitia & ſalus, Geneſ.15,6. Marc. 16,16. Luc. 1,45 †8,48 †23,41. Ioan. 5,24 †17,3. Act.13,38 †16,31. Rom. 3, 22 †4,3, 22 †5* †10, 1,10. Philip. 3,9. 1 Petr. 2, 6. Hebr. 4, 3.

Fidei prædicatio ad eorũ qui præſunt in eccleſia, iudicium referenda eſt, Gal.2,2.

Fidem Gentilium etiam reſpicit Deus, Iere. 39,18. Matth. 8, 5, 13 †15,28. Luc. 7,9 †10,33 †17,16. Ioañ.4,47. Act.10,3 †8,26.

Fideles Deus liberat à communi perditione & internecione impiorum, Gen.6*.7*.8*.19*. Exod.8,22 †9,4,6,26 †10,23 †11,7. Numer.16, 20,26,31. Ierem.39,18. Dan.6,22. 2 Pet.2,7.

Infidelitas ſeu incredulitas punitur, Gen.19, 11,17,26. Num.11,21 †14,2,11 †20,12. Deut. 9,20. 4 Reg.7,2,17. 4 Eſdr.15,4. Pſalm.77,32. Eccli.2,15. Matth.8,28 †14,30 †17,17. Marc. 16,16. Luc. 1,16 †24,24. Ioann. 3,18, 36 †6,7 †8,24 †12,48 †20,27. Rom. 11,20. Hebr.3,18 †4,2 †11,6. Apoc.21,8.

FILIORVM officium erga parentes, Gen. 9,23 †22,2,7 †27,1 †28,7 †37,14*. Exod.20,12 †21,17. Leuit.19,3,32 †20,9 †21,9. Deut.5,16 †21,15,18 †27,16. Iudic. 14,1. 1 Reg.2,11,18, 22 †3,1,7 †8,1 †18,5. 3 Reg. 2,19. 4 Reg. 2,23 †12,2 †22,1. 2 Par.34,3. Eccli.3,1,8 †6,18 †7, 29 †8,7,11 †22,3 †23,18 †25,10 †32,24. Tob. 4,1 †14,5. Iob 1,4 †8,4 †32,4,6. Prouerb. 1, 8 †4,1 †6,20 †10,1 †13,1 †15,20 †19,26 †20, 11, 20 †22,15 †23,19,25 †28,24 †30,17. Ier.35,16. Ezech.22,7. Matth.4,20 †10,35 †15,4 †19,19. Marc.10,19. Luc.2,48 †18,20. Act.7,14 †22,3. Epheſ. 6,1. Col. 3,20. 1 Tim.5,1. 1 Petr.5,5.

FOENVM & herba citò tranſiens omnis homo, Pſalm.89,6 †128,6. Eſaiæ 40,6. Eccli.14, 15. 1 Petri 1, 24. Iacobi 1, 10.

FOENVS, vide Vſura.

FORNICATIO iram Dei prouocat. Deut. 22,21. Prou.23,27. Eccli.19,3. Ierem.5,7. Oſe. 4,14. 1 Corint.6,9,13,15. Coloſſ.3,5. Heb.13, 4. corpus eneruat, & facultates abſumit. Iob.31, 12. Prouer.23,27 †29,3 †31,3. Eccli.9.6. infamiam adfert, Eccli. 9,10 †41,21. fornicationis occaſiones vitandæ, Eccli.9,4,12 †42,12. fornicatio non ſolùm in opere externo, ſed & in affectu prohibetur, Exod.20,17. Matth.5,28.

Fornicatio ſpiritalis, quæ eſt hæreſis & idololatria, Deuter.31,16. Iudic.2.17 †27,33. Eſai. 1,21 †57,3. Ierem.3,1. Ezech.6,9 †16*. Oſee 1, 2 †2,4 †4,15. Apocal.18,3.

FRATRES & ſorores Christi qui ſint. Matt. 12,49 †28,10. Marc.3,33. Luc.8,21. Ioan. 20, 17. Heb. 2,12. Pſalm. 21, 23.

FRAVS, quęre Dolus.

FRVCTVS boni operis, quære Opus.

FVNDAMENTVM eſt Chriſtus, 1 Cor.3, 11. Epheſ. 2,20. 1 Pet. 2,6. fundamentũ etiam Apoſtoli, Epheſ.2,20. Apoc.21,14. & peculiariter Petrus, Matt.16,18*. Ioan. 21,15, 17. cuius fides nunquàm deficiet, Luc. 22, 31.

FVRTVM prohibetur, committitur, & punitur, Exod.20,15 †21,17 †22,1. Leuit.19,11. Deuter. 5,19 †24,7. Ioſue 7,1,19. Tob. 2,21. Prou. 6, 30. Oſe. 4,2. 2 Mach. 12, 40. Matth. 19, 18. Ioan.12,6. 1 Cor. 6,10. Apoc 9,21.

Fures dicuntur, verbum Dei & doctrinã veram adulterantes, Ierem.23,30. Ioan. 10,1.

G

GAAL opponit ſe Abimelech, Iudic. 9,26, 35,39.

GABAONITÆ redimunt vitam aſtu quodam, Ioſue 9*. obſidentur, & obſidione liberantur, 10,5*. propter ipſos iniuſtè à Saule occiſos ſuſpenduntur filij Saulis, 2 Reg.21,1,6,9.

GABELVS venit cum Raphael ad nuptias Tobiæ, Tob.9,7.

GABRIEL apparet prophetæ Danieli, Dan.8,16 †9,21. Zachariæ ſacerdoti, Luc.1,11. virgini Mariæ, 1, 26.

GAD filius Iacob ex Lia, Gen. 30,11 †25, 26.

Gadditæ recipiunt ſuam hæreditatem, Num. 32*. Deut. 3,12. Ioſue 13, 24.

Gad propheta admonet Dauid, vt non maneat in terra Moabitarum, 1 Reg 22,5. nunciat Dauidi iram Dei, 2 Reg. 24,11,18.

GAIVS, 1 Cor.1,14. capitur, Act.19,29. deducit Paulum in Aſiam, 20,4. hoſpitio cum ſuſcipit, Rom. 16, 23.

GALGAL, ſiue Galgala, ciuitas Iſrael, Ioſ.4, 19. in Galgal circunciditur populus, & celebrat Paſcha, 5,2, 7,10. egreditur inde ad liberandos Gabaonitas, 10,7. reuertitur, 10,43.

GALILAEA recipit Chriſtum, Ioan. 4,45. in Galilæa incipit Chriſtus prædicare, Matth.4, 12. Act. 10,37.

GAMALIEL vir peritus Legis, Act. 5, 34 †22, 3.

Gamaliel dux Manaſſitarum, Num.1,10.

GAVDERE & lætari honeſtè licet, 1 Paral. 29, 9*. 2 Eſdr.12,42. Pſalm. 67,4. Lucæ 1,14. 1 Theſſ. 1,6 †5,16.

Gaudendum non eſt more Gentilium, Eccle.2,2 †7,3. Hoſ. 9,1. Amos 6,8. Prouer. 2,14. Iacob. 4,9.

Gaudium in perſecutione, Matth.5,12. Act. 5,41 †20,24. Rom.5,3. Coloſſ.1,24. Hebr.10, 34 †11,25.

Gaudium ſpiritus, Luc. 10,21. Rom.12,12 †14,17. Gal.5,22. Phil.4,4. 1 Theſſ.5,16.

Gaudium ſalutis æternę, Eſaiæ 25, 18 †26,1 †33,20 †65, 12. Sap.3,1,7. vide Beatitudo.

GEDEON dux & iudex in Iſrael, Iudic. 6*. †7*. †8*.

GEMITVS quis probandus, quis improbandus, Exod.2,24. Ezech.9,4. Tob.3,1. 2 Machab.6,30. Rom.8,22. Iacobi 5,9.

GENTIVM vocatio, Gen.49,10. Num.24, 17. Deut. 32,43. 2 Reg.22,44,50. 3 Reg.8, 41. Pſalm.2,8 †21,28 †67,32 †71,8,17 †85,9 †86,4. Eſai. 2,2 †11,10 †19,18 †25,7 †27,13 †29, 17 †35*. †41,25 †43,5 †45,14 †49*. †51,5 †54*. †55*. †56,3,6 †60,3,9 †65,1 †66,19,20. Ierem. 9,24 †12,16 †16,19. Hoſe.2,1,24. Ioel 2,28. Mich. 4,2. Soph.3,9. Zach.2,11 †8,20 †9,10. Matth. 2,2,7 †8,11 †21,31,43 †22,9. Ioan.10,16. Act. 8,26,30 †10*. 1 Cor.12,13. Eph.2,10.

Gentilium mores non ſunt nobis imitandi, Leuit.18,3 †20,23. Ier. 10,2.

GENV omne flectendum Domino, Pſalm. 21,30. Eſaiæ 45,23. Rom.14,11. Philip.2,10.

GERSON filius Leui, Num.3,17. Gerſonitarum miniſterium, 3,25 †4,22.

GIESI miniſter Eliſei, 4 Reg.4,25. fit leproſus, 5,26.

GLADIVS non cuiuis permittẽdus, Matt. 26, 51. Marc. 14,47. Lucæ 22,49. Ioan.18,10.

Gladius ſpiritus eſt verbum Dei, 4 Eſdr.13, 9, 27. Eſaiæ, 11,4 †27,1 †31,8 †49,2 †66, 16. Epheſ.6,17. Heb.4,12. Apocal.1,16 †2,16 †19, 15. 2 Theſſ.2,8.

GLORIA Dei in omnibus quærenda, Ioſ. 7,19. Pſalm. 115,1. Matth.6,9. Ioan.9,24 †17, 4. Act.3,12 †12,23. 1 Cor.6,20 †10,31. Philip. 1,20. Coloſſ.3,17. Tit.2,10. quære Honor.

Gloria beatorum, vide Beatitudo.

GODOLIA filius Ahicam gladio interimitur, 4 Reg.25,25. Ierem.41,2.

GRATIA in Scripturis accipitur pro beneficio, Ruth 2,20. 2 Reg.2,6 †15,20. Prouer. 4,9. Eccli.7,37 †29,20. pro fauore, Geneſ. 6,8 †18,3 †19,19 †39,21. Exod.12,36. Tob.1,13. Heſth.2,17. Prouer. 13,15. Eccli.4,25. Dan.1, 9. Act.2,47 †24,27 †25,9. pro præmio quod à Deo expectatur, Prouer.1,9 †12,2. 2 Machab. 12,46. Luc.6,33. 1 Pet.2,19. pro dono aliquo gratis dato, Heſth.15,17. Pſalm.44,3. Prouerb. 3,22 †16,23 †22,11. 1 Corinth.12.*. Epheſ.4,7. 1 Pet.4,10. pro dono ſupernaturali Deo gratum faciente, Pſalm. 83, 12. Lucæ 1,28 †2, 40. Ioan.1,15. Roman.1,7. 1 Cor.16,23. 2 Corin. 1,12. Galat.5,5. Hebr.13,9. Iacobi 4,6. pro re grata, pulchra, accepta, & amabili, Prou. 31,30. Eccle.10,12. Eccli.7,21 †21,19 †26,16,19 †40, 22. Luc.4,22. Epheſ.4,29.

Gratiæ donum quàm ſit occultum, & reconditum, quodque nemo facilè illud ſibi arrogare debeat, Iob 9,20,21. Pſalm.2,11 †18,13 †142, 2. Prou.14,12 †20,9. Eccle.9,1,2,12. Eccli.5,5. Ierem. 17,9. 1 Cor.4,4. 2 Corinth.10,14 †13,5. Galat.6,3. Philipp.2,12. 1 Petr.4,18. 2 Petr. 1, 10. 1 Ioann. 4, 1.

Gratia qua quis hominibus gratus eſt, etiam illa à Deo eſt, Exod. 3,21 †11,3 †12.36. 4 Reg. 25,27. 2 Eſdr.2,5. Pſalm.105,46. Ierem. 40,2, 3,4. Dan.1,9. Tobiæ 1,13. Act.24,23 †27, 3 †28, 16.

Gratus animus erga Deum & homines commendatur, Geneſ. 4,3 †8,20 †14,21 †23*. †24, 48 †26,25. Exod.15,1. Leuit.25,6. Numer.15, 17 †31,48. Deuter.4,9 †6,5. Iudic.5,1. 1 Reg. 2,1 †14,35 †31,11. 2 Reg.10,2 †19,37. 3 Reg.2, 7. 1 Paralip. 29,10,20. 2 Paralip.15,11 †20,26. Heſth.6*. Tob.9,1 †12,1,7. Eccli.7,22 †32,28 †35, 13. 1 Mach.4,24 †5,54. 2 Machab. 3, 33. Matth.11,25. Marc.5.19. Luc.18,43. Ioann.11, 41. Actor.4, 21 †27,35. Roman. 6, 17. 2 Cor. 6,1. Epheſ. 5,19. Philip.4,6. Coloſſ.2,7 †3,15. 1 Theſſ.5,18. 2 Theſſ.1,3. 1 Tim.4,3.

Gratię agendæ ante & poſt cibum ſumptũ, Deut.8,10. 1 Reg.9,13. Eſaiæ 62,9. Matth.14, 19 †15,36 †26,25. Marc.6,41 †8,6 †14,22. Lucæ 9,16. Ioann.6,11,23. Act.27,35. Roman.14,6. 1 Cor.10,30. 1 Tim.4,3.

GVLA, vide Ebrietas, & Ciborum luxus.

H

HAERETICOS & infideles relinquit Deus ad iuſtorum probationem, Iudic.3, 1. 1 Cor. 11,19.

I

IMMI-

laus,

laus,& vtilitas,Deut.4,6†29,9.Iob 28,20†32,7. Eccle.7,12†9,13.Sap.6,13,16†7*.8*.9*.10*.Eccli. 1*.†3,1,31†4,12,28,29†21,12†24*.†39,14. Luc. 21,15.Rom.11,33.1 Cor.1,17†2,6,10†3,19. Col.2,3.Iac.1,5†3,15.

SAPPHIRA mentitur Spiritui sancto, & cadit in terram mortua, Act.5,1,8.

SARA filia Raguelis, Tobiæ in vxorem traditur, Tob.7,10,15.

SARVIA: vide Zaruia.

SATISFACTIO: vide Pœnitentia.

SAVL de tribu Beniamin quærit asinas, 1 Reg.9,3. vngitur in regem à Samuele, 10,1†11,14.Act.13,21. iuxta mandatum,1 Reg.9,15. percussit Ammon,11,11. obtulit holocaustum,13,9. à regno reiicitur,13,13†15,22,26,28†16*. exagitat eum spiritus nequam, 16,14†18,10†19,9. nititur Dauid configere, 18,10†19,10. persequitur eum,23*. trucidat sacerdotes Domini,22,18. mulierem habentem pythonem cõsulit,28,7. seipsum interficit, 31,4. sepelitur,31,13. filij eius in crucem tolluntur, 2 Reg.21,9.

SCANDALVM seu offendiculum proximo nec in vita nec in doctrina ponẽdum, Leuit.4, 3. Num.31,16.2 Reg.12,14.1 Esd.8,22. Prouer. 28,10.2 Mach.6,24. Matth.17,27†18,6. Marc. 9,42. Luc.17,1. Rom. 14,1,15. 1 Cor. 8*. †10,32. 2 Cor.6,3. 1 Thess.5,22.

quicunque nobis Scandalo esse possent, vitabimus,Exod.34,12. Deut.7,2,16 †13*. Matth. 5,29†16,22.Marc.9,42.Rom.16,17.

SCIENTIA Dei: vide Dei.

SCRIPTVRA sacra vnde sit, & quis eius vsus,Exod.17,14†34,27.Deut.4,1†17,18†31,9. Ios.1,8.Esa.8,9†30,8†34,16. Ier.30,2†36,2,10†45,1.Baruch 1,3,14†4,1.2 Esd.8,2.3 Esd.9,39. 4 Esd.15,1.Dan.10,21.Matth.4,4†22,29.Lucæ 4,4†16,29.Ioan.5,39†10,44†20,30. Act.15,21†17,11.Rom.1,2†4,23†15,4. 1 Corin.9,9†10,11†15,3. 2 Timoth.3,15. 2 Pet.1,20†3,1.Apocal.1,19.

Scriptura difficilis intellectu,2 Pet.3,16. nec omnia scriptis Apostoli mandarunt, Ioan.20, 30 †21,25. 1 Cor.11,34. 2 Thes.2,15. Ioan. epist. 2,12.†epist.3,18.

Scriptura nec Lex est iudex, sed Sacerdos, Deut.17,18.Ezech.44,24*.Malach.2,7. quære Sacerdotum officium.

SEB & Oreb interficiuntur,Iudic.7,25.

SEBÆ, quia regnum affectarat, caput præciditur, 2 Reg.20,22.

SECVRITAS perfecta de peccatorum remissione aut salute consequenda non habetur in hac vita, Eccle.9,1,2. vide Certi.

SEDECIAS pseudopropheta,3 Reg.22,11. 2 Par.18,10. comburitur, Ierem. 29,22.

Sedecias: vide Zedecias.

SEDITIOSI puniuntur, Numer.16, 31*. vide Murmuratores.

SELEVCVS Asiæ rex, 2 Machab.3,3.

SEMAIA mittitur ad Roboam, 3 Reg.12, 22. 2 Paral.11,2†12,5,7.

SEMEI maledicit Dauidi, 2 Reg.16,5,13. veniam impetrat à Dauid,2 Reg.19,23. occiditur ex præcepto Dauid, 3 Reg.2,9.42,46.

SENNACHERIB oppugnat vniuersas ciuitates Iuda munitas,4 Reg.18,13. 2 Paral.32,1. blasphemat Deum, Esai. 36*. interimitur à filiis,4 Reg. 19, 37. Esa. 37,37. secundum verba Esaiæ 10,33†31,8†33,1.

SEPELIRE mortuos, opus misericordiæ, Gen.23,19†25,9†35,19,29†50,5,13,25. Num. 20,1. Deut. 10,6 †21,23. Iosue 24,30.Iudic.12, 7. 1 Reg. 25,1†31,13. 2 Reg.2,32†3,32. 3 Reg. 2,10,31,34†11,43†13,29†14,31.4 Reg. 13, 20. 2 Par.16,14†24,16†35,24. Tob.1,20†2,3,7 †4,3,18†8,14†12,12†14,13,16. 4 Esd.2,23. Eccli. 7,37†38,16. Matth. 14,12†27,58. Ioan. 19, 39. Act.13,29. 1 Corinth.15,4.

SEPHORA: vide Ziphora.

SERMO Christianorum: vide Loquenda.

SERPENS æneus erigitur.Num.21,8. tollitur,& appellatur Nehustan,4 Reg.18,4. cuius typum gesserit, Ioan.3,14.

SIBA: vide Ziba.

SICELEG: vide Ziceleg.

SICHEM filius Hemor Dinam rapit, & cõcumbit cum illa,Gen.34,2. necatur,34, 26.

SIGNA futurorũ,Gen.9,12.Exod.31,13. Ios.2,18. 1 Reg.2,34†10,2.2 Reg.5,24. 4 Reg. 19,29. Esa.38,7. Tob.5,3. Luc. 2,12.

Signa in memoriam præteritorum,Exod.12, 5,8. Num.15,38†16,38,40†17,10. Ios.4,6*.

Signa & miracula fiunt,vt per ea omnipotentia, veritas, iustitia, & bonitas Dei innotescat, Exod. 4,2.6†7,17 †16,12. Ios.3,10,14. 3 Reg. 13,4†17,14†18,38†20,13,28.4 Reg.5,14†20,9. Matth. 8,26 †9,2†14,28.

SIHON rex Amorrhæorum concedere noluit vt Israel transiret per fines suos,Num.21,23. Deut. 2, 30. percussus est in ore gladij, Num. 21,24.

SILAS cum Paulo mittitur Antiochiam, Act.15,27. profectus est cum Paulo, 15,40. remansit Beroeæ, 17,14.

SILERE est vtile, Prou.17,26. Eccle. 3,7. Eccli.20,6†32,12.

SILO locus in quo fuit domus Dei,Ios.18, 1. Iudic.18,31 †20 18.1 Reg. 1,3. conuenerũt omnes in Silo propter Rubenitas,Ios.22,12. de Silo affertur arca, 1 Reg.4,4. Ier.7,12†26,6.

SIMEON nascitur,Gen.29,33. interficit cum Leui Sichemitas, 34, 25. eam ob rem arguuntur à patre, 49, 5. in vinculis tenetur in Aegypto, 42, 25.

SIMON in Bethania excipit Dominum, Matth.26,6. Marc.14,3. Ioan.12,1.

SIMONIA: vide Vendi dona Dei.

SIMPLICIBVS & humilibus reuelat subinde Deus quod abscondit iis qui sibi videntur sapientes, Esai. 29,18,24†32,4. Eccle. 9, 15. Matth.11,25. Lucæ 2,9,5†5, 8†10,21. Actor.4, 13. 1 Cor.1,24†2,1.

Simplex & rectus,Gen.20,6.Iob 1,8.Matt. 10,16. Act.2,46.Rom.16,18. Eph.6,5.Coloss. 3, 22.

SIMVLATIO & hypocrisis cauenda, Eccli.1,36.Esa.32,6.Ier.9,6.Iob 15,34.2 Mach.6, 24. Matth.23*.

SOBRIETAS: vide Temperantia.

SOCIETAS bonorum quærenda, malorũ vitanda,Gen.19,15.Leuit.7,19.Num.16,25†25, 4. Ios.23,12. 2 Par.19,2. Iob 31,1.Psalm.25,4, 8†36,1. Prouer.1,10†4,14†6,25†13,20†20,19 †22,10,24†23,6,17†24,1,21 †29, 27. Ier. 16,8. Eccli.6,35†8,1,18†9,21†12,10†13,1,20. Tob. 1, 5. Matth.7,15. Act.19,9. 2 Cor.6,14. Ephes. 5,11. 2 Tim.4,14. Apoc.18,4.

SODOMA & Gomorrha amœnissimo loco sita,Gen.13,10. spoliantur,Gen.14,11. subuertuntur à Domino, Gen.19,25. Deut. 29,23. Sap.10,6,7. secundum verba Domini,18,20. causa, Ezech. 16,49.

SOL & Luna creantur,Gen.1,16. steterunt ad imperium Iosue, Ios. 10, 12. retrocessit Sol decem gradibus ad petitionem Ezechiæ, & preces Esaiæ, 4 Reg.20,11. amittet lumen, Matt. 27,44. Marc.15,33. Luc.23,44.

SOLICITVDO nimia,Exod.34,21.Leuit. 25,20.Deuter.8,3. Iob 7,18. Psalm.54,23†144, 15,16. Prou.10,3†13,25. Matth.6,25†10,9,23 †13,22†16,7. Lucæ 8,14†12,22†14,18†21,31. 1 Cor.7,32. Phil.4,6.Hebr.13,5. 1 Pet.5,7.

SOMNIA & visiones in quibus olim Deus suam voluntatem aperiebat, Genes.20,3 †28,12 †31,24†37,5,9†40,8†41,1†46,2. Numer.12,6. Iudic.7,13,15. 1 Reg 3,4.8,11†28,6. 2 Reg.7, 4. 3 Reg.3,5,15.Iob 7,13†33,15. Dan.2,1†7,1. 2 Mach.15,11,14.Matth.1,20†2,12,13. Actor. 16,9†18.9†23,11†27,23.

Somnia & visiones quæ non conueniunt cũ doctrina Christi & Ecclesiæ, sunt contemnenda, Deut.13,1. Eccle. 5,2.Eccli. 34,1*.Ierem.23,16, 25†27,9†29,8.

SOROBABEL filius Salathiel,2 Esd.12,1. Matth.1,13.Luc.3,27. instaurat templum Domini Ierosolymis,1 Esd.3,3. 3 Esd. 5,70. Eccli. 49,13. genuit Abiud, Matth.1,13.

SORORES Christi: vide Fratres.

SORS, Leuit.16,8. Num. 17*.†26,55†33, 54. Iosue 7,14†18,10. 1 Reg.10,20†14,17,42. 1 Paralip. 25,5. 2 Esd.11,1. Prou.16,33†18,18. Ezech.21,19. Ionę 1,7. Act.1,17.

SOSIPATER comes Pauli, Act. 20, 4.

SOSTHENES princeps Synagogæ percutitur, Act.18,17.

SPES iustorum non in temporalibus rebus, sed in Deo eiusque promissionibus fundatur, Gen.26,5.Iudic.7,2,4. 1 Reg. 4,3†17,45 †22,1. 3 Reg.20,28. 1 Paral.19,13. 2 Paral. 25,7†32,7 †16,7†20,15,20. Iudith 9,13. Psalm.9,11†13,6 †21,5,10†24,2†30,2 †39,5†61*. †70,1 †90,2 †113,9, 10,11†141,6†145,5. Prou.3,5†22,19 †28,25†30,5. Sap.3,4,9. Eccli.2,6,12†13,9†33, 9†34,14.Esaiæ 26,4†29,19†30,1,15†31,1†36,7 †40,30.Ier.2,33†7,4†9,22†17,7†39,18.Thren. 3,24. Ezech. 29,6. Hos. 12,6. Mich.7,5,7. Nahum 1,7. 1 Machab.3,18. Matth. 10,37†12,21. Rom.5,2†8,24.2 Cor.5,2. Col. 1,27. 1 Thess. 1,3. 1 Tim. 1,1†6,17. Heb.3,6. 1 Pet.1,13.

Spes nõ facit nos securos, nec excludit timorem: vide Timor.

Spes impiorum euanescet, & in quibus confidunt, vana sunt omnia, 4 Reg.18,21. Iob 8,13 †11,20†14,19†20,4. Prou.10,28†11,7,23†25, 19. Sap.5,15. Eccli.5,1,10. Esa.28,15,18†30,2, 12†57,11.Ier. 9,12†17,7. 1 Mach.2,62.

SPINAE appellantur solicitudines huius mundi, diuitiæ, & voluptates vitæ, Matt.13,7,22 †19,22. Marc.4,7,18†10,22.Luc.8,7,14†18,22.

SPIRITVS sanctus promittitur, Esa.44,3. Ezech.11,19†36,26†39,29. Ioel 2,28. Matth.3, 11. Ioan.7,39†14,16,26†15,26†16,7. mittitur, Act. 2,1.

Spiritus Dei edocet mentes, Exod.4, 12. Psalm.31,8. Esaiæ 54,13. Matth. 10, 20. Marc. 13,11. Luc.12,11 †21,14. Ioan.6,45 †14,16,26 †15,26†16,13. Rom. 8,16,26.2 Cor.1,22†5,5. Ephes.1,13†4,20,21.1 Ioan.2,27.

Spiritus probandi sunt vtrũm à Deo sint, Iudith 8,28.1 Cor.14,29.1 Thes.5,21.1 Ioan.4,1.

SPONSVS spiritualis est Christus, Esa.54,5 †62,4. Ier.31,22. Ezech.16, 8. Matt.9,15†25,1. Marc.2,19. Luc.5,34. Ioan.3,29.2 Corint.11,2. Ephes.5,24. Apoc.19,7 †21,2.

Sponsa Christi: vide Ecclesia.

STEPHANVS eligitur, Act.6,5. accusatur, 6,11. respondet ad accusationem,7*. lapidatur, 7, 57.

STVLTITIA, Prou.14,29†20,3†26,1†27, 22. Baruch 3,23. Eccle.10,2. Eccli.33,5. Matth. 7,26†25,2. Marc.7,22. Ephes.5,4.

Stultitia est apud Deum sapientia huius mundi, 1 Cor.1,18*.†3,19.

Stultorum corda in eorum sunt ore, & contrà sapientum os in corde est, Eccli. 21, 23.

SVBDITORVM officium, Exod.10,28†22, 28. Num.16*. Ios.1,16.2 Esd.5,16. Baruch 1,11. Prou.13,13†20,2†24,21 †25,6. Eccle. 8,2†10, 16. Ier.29,7. Matth.17,24 †22,16,21. Luc.20, 22. Rom.13,1,7. 1 Thes.5,12. 1 Tim.2,1. Heb. 13,17. Tit. 3,1. 1 Petri 2, 13.

SVPERIORVM, iudicum, & rectorum officium & potestas in subditos, Gen.9,6. Exod.1, 8*.†5*.†18,13,17†22,8. Leuit.24,10,23. Num. 11,16,24†25,4†27,15,18. Deut.1,13,17†17,1 †19,17. Iosue 1,10. Iudic.2,7,16.1 Reg. 10,24. 2 Reg.3,7.2 Par.19,5,8. Iob 29*.†34,30. Psalm. 81*. Prou.8,15†11,14†12,24†16,10†20,8†28, 15†29,4,14†31,4. Eccle.10,1,12. Sap. 1,1†6*. Eccli.7,4†10,1,24†17,18. Esa.1,23,26†3,2†10, 1†32,1. Ierem.5,26†22,2†27*. Ezech. 22,6,12 †45, 9. Dan. 2, 21. Hose.13, 10. Mich. 3,1,9. Matth.22,17,21†26,51. Luc.10,22. Ioann.3,31 †19,11.1 Corin.15,24. Rom.12,8†13,1.2 Tim. 2,1. Tit.3,1. Hebr.13,17.1 Pet.2,13. vide Rex, Iudex.

SVPERBIA prohibetur, committitur, & punitur, Genes.3,17†11,2,7. Exod. 5,2†14,26. 1 Reg 17.4 Reg.18,19*.†19,35. Tob.4,14. Iudith 9,16†13*. Prou. 6,17 †11,2†13,10†15,25 †16,5,18†18,12†25,6†29,23. Eccli.10,9,11,16 †25,4. Esaię 3,15,17†9,8†10,8†14,9 †36*. †37, 10, 24†39,2,5†47,8. Ierem.48,29†49,16. Ezech. 16,49.

FINIS.

CATALOGVS LIBRORVM CANONICORVM VETERIS ET NOVI TESTAMENTI, EX CAP. XLVII. CONCILII TERTII CARTHAGINENSIS,

CELEBRATI CIRCA ANNVM DOMINI CCCC.

ITEM placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur, sub nomine diuinarum Scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturæ, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesus Naue, Iudicũ, Ruth, Regum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Dauidicum, Salomonis libri quinque, libri duodecim Prophetarum, Esaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hester, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo: Noui autem Testamenti Euangeliorum libri quatuor, Actuum Apostolorũ liber vnus, Pauli Apostoli epistolæ tredecim, eiusdẽ ad Hebræos vna, Petri Apostoli duæ, Ioãnis Apostoli tres, Iudæ Apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioãnis liber vnus.

Eundem catalogum recensent concil. Laodicenũ cap. vltimo, concil. Romanũ sub Gelasio primo, concil. Florentinũ in instruct. Armenorum, concil. Tridentinũ sess. 4. Cyrillus Ierosolymitanus, catechesi 4 Illuminatorum. B. Athanasius in synopsi, D. Hieronymus in Prologo galeato, & in ep. ad Paulinum de studio S. Scrip. B. Innocentius 1. epi. 3. ad Exuperiũ cap. 7. B. Augustinus lib. 2. de doct. Christ. ca. 8. B. Isidorus lib. 6. Etymolog. D. Ioannes Damascenus de fide ortho. lib. 4. cap. 18.

Eosdem quoq; libros sub nomine canonicæ, sacræ & diuinæ Scripturæ, citant reliqui scriptores Ecclesiastici: ac vt ex multis pauca quædã exempla ponamus, in iis libris quos nõnulli olim de catalogo sacrorũ librorũ tollendos esse putauerũt:

Librum Baruch tanquam sacrũ citant Clemens Alexand. lib. 2. pædagog. cap. 3. B. Cyprianus lib. 2. contra Iudæos cap. 5. Eusebius Cæsariensis lib. 6 demõst. Euãg. cap. 19. B. Chrysost. hom. 2. in Matth. & hom. quòd Christus sit Deus. B. Ambrosius lib. 1. de fide, cap. 2. B Augustinus lib. 18. de ciuit. cap. 33.

Librum Tobiæ agnoscunt concil. Carthag. 3, Rom. Florent. Trident. Innocent. August. Isidorus locis suprà notatis, & Cyprianus in serm. de eleem.

Librũ Iudith recipiunt iidem, & synodus Nicena prima general. teste B. Hieron. in præfatione super Iudith.

Librum Sapientiæ iidem ibidem, & Dion. Areopagita c. 4. de diuinis nomin. Cyprianus lib. 4. ep. 1. & sermone de mortalitate, & lib. de exhort. martyr. cap. 12.

Librum Ecclesiastici pro sacra Scriptura agnoscunt iidem, & B. Cyprian. in sermone de eleem.

Libros Machabæorũ recipiunt suprascripti locis notatis, & D. Cypr. de exhort. mart. ca. 11. B. Ambrosius lib. de Iacob, & vita beata, c. 11. & 12. D. Aug. lib. 2. cõtra ep. Gaudentij cap. 23. lib. 18. de ciuit. cap. 36. B. Leo in serm. de S. Machabæis.

Epistolam Pauli ad Hebræos agnoscũt omnes qui texunt Indicem librorũ canonicorum, quos suprà citauimus, & præter illos conc. Nicenum 1. teste D. Thoma in comment. super hanc Epistolam. concil. Ephesinum 1. can. 10. Origenes apud Euseb. lib. 6 histor. c. 18. eandemque tanquã Pauli semper receperũt omnes ecclesiæ Oriẽtis, & omnes Græci teste B. Hieron. in ep. ad Dardanũ: nec vllus ferè est Latinorum qui eam nomine Pauli non citet.

Epistolam Iacobi pro canonica & diuina Scriptura habent conc. Laodicenũ, Carthaginense 3. Romanũ sub Gelasio 1. Florentinũ, Tridentinum. Athanasius in synopsi, Hiero. Innocẽtius 1. Augustinus, Isidorus, Damascenus locis suprà notatis, & prætetea conc. Mileuitanũ c. 7. B Hieron. de viris illustribus. D. Ambrosius in Psalmo 118. serm. 7. Augustinus, & alij passim, qui ex ea tãquam diuina Scriptura testimonia adducunt.

Epistolã Iudæ agnoscũt supradicti locis citatis, nec nõ D. Hieron. de viris illustrib. B. August. lib. 18. de ciuit. cap. 38.

Epistolã 2. Petri iidẽ suprà citati locis notatis recipiunt, & præterea B. Hier. in epist. ad Cyprian. & quæst. 1. ad Hedibiã. item B. August. lib. 11. de ciuit. Dei ca. 33. & lib. de fide & oper. cap. 14, & 15.

Epistolas 2, & 3. Ioannis omnes suprascripti in suis catalogis librorum canonicorum ponunt, & præterea B. Hieron. in ep. ad Euagrium.

Apocalypsim præter supradicta cõcilia Carthaginense 3. Romanũ, Florẽtinum, Tridentinũ, & patres Athanasiũ, Hieronymũ, Innocentiũ, Augustinũ, Isidorum, Damascenum locis suprà adductis recipi ab omnibus in Ecclesia tanquã Ioannis Euangelistæ, mãdat conc. Toletanum 4. canone 16. & sæpius sub nomine Ioannis Apostoli citat Iustinus Martyr in Dialogo cũ Triphone, & passim Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, &c. Philastrius inter hæreticos recenset eos, qui Apocalypsim sub nomine Ioannis Apostoli & Euangelistæ non recipiunt. Idem censet Epiphanius hæresi 51.

PRAETER SCRIPTVRAM *habuit semper Ecclesia traditiones non scriptas.*

Ex Basilio cap. 27. de Spiritu sancto.

Τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως, διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα, ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντιρεῖ, ὅστις γε κἂν κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπείραται. εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν ὡς οὐ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι. λάθομεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιϊστῶντες τὸ κήρυγμα.

Eorũ quæ in Ecclesia cõseruata, & prædicata sunt, dogmatum, quædã ex scripta habemus doctrina, alia ex Apostolorum traditione, nobis quasi per manus in mysterio atque arcanè tradita suscepimus; quæ vtraque ad religionẽ Christianã eandem vim habẽt; & his nemo cõtradicet, quisquis vel tenuiter Ecclesiasticorũ rituum peritus fuerit. Si enim cõsuetudines Scriptura non cõprehensas quasi exiguã vim habentes reiicere aggrediamur, imprudentes Euangelium ipsum suis potissimis mutilabimus partibus, imò verò ipsam Euangelij prædicationem ad nudum nomen contrahemus.

Consentit D. Chrysost. hom. 4. in 2. ad Thess. scribẽs in hunc modũ: Hinc patet quòd nõ omnia per epistolã tradiderint (Apostoli,) sed multa etiã sine literis, eadem verò fide digna sunt tam illa, quàm ista, etc.

Idem docet Synodus 7. actione 7. his verbis: Fatemur nos Ecclesiasticas traditiones siue scripto, siue consuetudine valentes retinere velle, quarum de numero est Imaginũ effiguratio. Et infrà: Si quis traditiones Ecclesiasticas siue scripto, siue consuetudine valẽtes non curauerit, anathema sit.

Concil. Trident. sess. 4. *Doctores Græci*, Dionys. Areop. lib. 1. de Eccle. hier. cap. 1. B. Ignatius in epist. ad Heronem. B. Irenæus lib. 3. contra Valent. cap. 4. Clemens Alexand. lib. de Paschate, teste Eusebio lib. 6. hist. cap. 11. Origenes hom. 5. in lib. Numerorũ, Epiphanius lib. 2. hær. 61. D. Ioannes Damasc. lib. 4. de fide c. 13 & 17. *Doctores Latini*, Tertull. l. de corona militis, B. Cyprian. lib. 2. epist. 3. B. Hieron. in dialogo aduersus Luciferianos, & ep. 54. quæ est ad Marcellũ aduersus Montanũ, B. August. lib. 2. de Baptism. cõtra Donatistas c. 7. & lib. 5. c. 23, & 26. & ep. 118. ad Ianuar. B. Leo sermone 2. de Ieiunio Pẽtecostes, & reliqui.

TRADITIONES ECCLESIASTI*cas semper exhorruerũt hæretici, ad solam Scripturam appellantes.*

De Valentino & Marcione hoc affirmant Irenæus lib. 3. aduersus Vale. ca. 2. & Tertull. lib. de Præscriptionibus hæreticorum. Arrianos in concil. Seleuciano palàm affirmasse se nihil præter Scripturã recipere, testis est Epiphan. hær. 73. Idẽ Eunomio tribuit Basilius, & in 7. Synodo in confessione Basilij Ancyrani Anathematismo 7. eadem opinio asscribitur Nestorio, Eutychi, Dioscoro, & Iconomachis. De hæreticis sui temporis idẽ scribit D. Bernardus hom. 66. in Cantica. & de Ioãne Vvicleffo hoc ipsum testatur Tho-

mas Vvaldēſis lib.2.doctrinæ fidei antiq. c.19. Hos imitatur noſtræ ætatis ſectarij.

IPSAM ETIAM SCRIPTVRAM *hæretici nō recipiunt integram; & ſi quam partem recipiunt, eam quoque deprauant, & variis modis corrumpunt.*

Ex Clemente *Alexandrino* lib.7. *Stromatωn.*

Κἂν τολμήσωσι προφητικαῖς χρήσασθαι γραφαῖς καὶ οἱ τὰς αἱρέσεις μετιόντες, πρῶτον μὲν οὐ πάσαις, ἔπειτα οὐ τελείαις, οὐδὲ ὡς τὸ σῶμα καὶ τὸ ὕφος τῆς προφητείας ὑπαγορεύει, ἀλλ' ἐκλεγόμενοι τὰ ἀμφιβόλως εἰρημένα εἰς τὰς ἰδίας μετάγουσι δόξας, ὀλίγας ἀποσπάδην ἀπανθιζόμενοι τῇ λέξει, σχεδὸν γὰρ ἐν πᾶσιν οἷς προσφέρονται ῥητοῖς, εὕροις ἂν αὐτοὺς ὡς τοῖς ὀνόμασι μόνοις προσανέχουσι, τὰ σημαινόμενα ὑπαλλάττοντας.

Quanquam audeant Propheticis vti Scripturis & hi qui hereſes colunt: primū quidē neque omnibus, deinde neque integris, neque quemadmodum corpus & contextus prophetiæ dictat, *vtuntur.* Sed eligentes ea quæ ambiguè dicta ſunt, in proprias transferunt opiniones, paucas ſparſim decerpētes dictiones. Propemodū enim in omnibus dictis quę adducūt, inuenies ipſos vocibus ſolis mordicus adhærere, ipſa ſignificata inuertentes.

Vetus Teſtamentū vel totum, vel magna ex parte reiecerūt Cerdoniani, Manichæi, Ptolomeitæ, Nicolaitæ, de quibus lege Epiphan. D. Auguſtinū, & Philaſtriū de hæreſib. & Irenæum aduerſus hæreſes Valent. In nouo Teſtamento multa falſa affirmabat eſſe Fauſtus apud Auguſt. lib. 33. contra Fauſtum c.3. Ex Euangeliis ſolūm Euangelium Matthæi recipiebant Ebionitæ, teſte Iren. lib.1.c.26. Solo Euāgelio Lucæ vtebantur Marcionitæ, quod ipſum quoque nō niſi mutilum recipiebant, teſte Epipha. hæreſi 42. Actus Apoſtolorū, & D. Pauli epiſtolas non recipiebāt Tatiani, & Seueriani, vt eſt apud Euſeb. li.4. hiſt. Eccleſ. c. 29. Vtramque epiſtolam ad Timotheum, vnam ad Titum, & ad Hebræos reiiciebant Marcion & Baſilides, teſte D. Hieron. in præfatione epiſt. ad Titum, & eas quoque Pauli epiſtolas, quas Marcion recepit, corroſit & deprauauit, vt eſt apud Epiphan. hær. 42. & apud Tertullianū per totum librum quintum aduerſus Marcionē. De Arrianis quòd ex Euangelio Ioannis eraſerint illa verba, Quoniam Spiritus eſt Deus, teſtatur D. Ambroſius libro 3. de Spiritu ſancto, cap.11.

Apocalypſim reiiciūt Alogi, vt teſtātur Epiphan. hær. 51, & Auguſtin. hær. 30. Epiſtolā D. Iacobi, & quoſdam alios libros repudiant noſtri temporis ſectarij.

Ex Tertulliano de præſcript. hæreticorum.

NIHIL proficit cōgreſſio Scripturarū, niſi planè vt aut ſtomachi quis ineat euerſionem, aut cerebri. Iſta hæreſis nō recipit quaſdā Scripturas: & ſi quas recipit, adiectionibus aut detractionibus ad diſpoſitionē inſtituti ſui interuertit: & ſi recipit, nō recipit integras: & ſi aliquatenus integras præſtat, nihilominus diuerſas expoſitiones commentata cōuertit. Tantū veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus. Variæ præſumptiones neceſſariò nolunt agnoſcere ea per quæ reuincuntur; his nitūtur quæ ex falſo cōpoſuerunt, & quæ de ambiguitate ceperunt. Quid promouebis exercitatiſſime Scripturarū, cùm ſi quid defenderis, negetur; ex diuerſo, ſi quid negaueris, defendatur? Et tu quidē nihil perdes, niſi vocem in contentionē: nihil conſequeris, niſi vilem de blaſphematione laudem. Ille verò ſi quis eſt, cuius cauſa in congreſſum deſcendis Scripturarū, vt eum dubitantem confirmes, ad veritatem, an magis ad hæreſes deuerget? Hoc ipſo motus, quòd te videat nihil promouiſſe æquo gradu negandi & defendendi, diuerſa parte ſtatutum: certè & de pari altercatione incertior diſcedet, neſciens quam hæreſim iudicet.

Ex D. Auguſtino cap. 5. contra epiſt. Manichæi, quam vocant Fundamenti.

Ego verò Euangelio non crederē, niſi me catholicæ Eccleſiæ commoueret auctoritas. Quibus obtemperaui dicentibus, Credite Euangelio, cur eis non obtēperem dicētibus mihi, Noli credere Manichæo. Elige quid velis; Si dixeris, Crede catholicis, ipſi me monent vt nullam fidem accommodem vobis: quapropter non poſſum illis credens niſi tibi nō credere. Si dixeris, Noli catholicis credere, non rectè facies per Euangelium me cogere ad Manichæi fidem, quia ipſe Euāgelio catholicis prædicantibus credidi.

Ex eodem, lib.1. cap. 33. contra Creſconium.

Quamuis huius rei (non rebaptizādos eſſe hæreticos) certè de ſcripturis canonicis non proferatur exemplum, earundē tamen Scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quā ipſarum ſcripturarū commendat auctoritas; vt quoniam ſancta Scriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiā de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat.

Ex eodem lib.1. de Gene. ad lit. cap.18.

Et in rebus obſcuris atque à noſtris oculis remotiſſimis, ſi qua inde ſcripta etiā diuina legerimus, quæ poſſint ſalua fide qua imbuimur, aliis atq; aliis parere ſententiis, in nullam earum nos præcipiti affirmatione ita proiiciamus, vt ſi fortè diligentius diſcuſſa veritas eam rectè labefactauerit, corruamus: non pro ſententia diuinarum ſcripturarum, ſed pro noſtra ita dimicantes, vt eam velimus ſcripturarum eſſe, quæ noſtra eſt, cùm potius eā, quæ ſcripturarum eſt, noſtram eſſe velle debeamus.

Ex eodem lib. 7. de Gen. ad lit. cap.9.

Neque enim nō omnes hæretici ſcripturas catholicas legunt, nec ob aliud ſunt hæretici, niſi quòd eas non rectè intelligentes, ſuas falſas opiniones contra earum veritatem peruicaciter aſſerunt.

Ex D. Hieronymo aduerſus Luciferianos.

Breuem apertamque tibi animi mei ſententiam proferam: In illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata vſque ad hanc diem durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Chriſti, non à Domino IESV Chriſto, ſed à quoquam alio nuncupari, vtpote Marcionitas, Valentinianos, Montenſes ſiue Campates, ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe ſynagogam. Ex hoc enim ipſo quòd poſtea inſtituti ſunt, eos ſe eſſe indicant, quos futuros Apoſtolus prænuntiauit. Nec ſibi blandiantur, ſi de ſcripturarum capitulis videntur ſibi affirmare quod dicunt, cùm & diabolus aliquid de ſcripturis ſit loquutus, & ſcripturæ non in legendo conſiſtant, ſed in intelligendo.

Ex Vincentio Lirinenſi, in libello aduerſus prophanas hæreſeωn nouationes.

Sed dicet aliquis, Si diuinis eloquiis, ſententiis, promiſſionibus, & diabolus, & diſcipuli eius vtuntur, quorum alij ſunt pſeudoapoſtoli, & pſeudoprophetæ, & pſeudomagiſtri, & omnes ex toto hæretici, quid facient catholici homines & matris Eccleſiæ filij? quonam modo in ſcripturis ſanctis veritatem à falſitate diſcernent? Hoc ſcilicet facere magnopere curabūt, quod in principio Commonitorij iſtius ſanctos & doctos viros nobis tradidiſſe ſcripſimus; vt diuinum canonem ſecūdum vniuerſalis Eccleſiæ traditiones, & iuxta catholici dogmatis regulas interpretentur; in qua itē Catholicæ, Apoſtolicæque Eccleſiæ ſequātur neceſſe eſt vniuerſitatē, antiquitatē, conſenſionem.

FINIS.

APPROBATIO.

HVNC INDICEM BLBLICVM à Iohanne Harlemio Societatis IESV Theologo nuper in lucem emissum, & nunc denuò ab eodem quàm diligētissimè perlustratum, plurimisque locis auctum, nos infrascripti dignum censemus qui typis rursum mandetur.

AVGVSTINVS HVNNAEVS, *Regius sacræ Theologiæ Louanij professor.*

CORNELIVS REYNERI *Goudanus, sacræ Theologiæ professor ordinarius apud Louanienses.*

EXCVDEBAT ANTVERPIÆ CHRISTOPHORVS PLANTINVS, POSTRIDIE CALENDARVM IANVARII, ANNO M. D. LXXII.

HEBRAEA, CHALDAEA, GRAECA ET LATINA NOMINA VIRORVM, MVLIERVM, POPVLORVM, idolorum, vrbium, fluuiorum, montium, cæterorumque locorum quæ in Bibliis vtriusque Testamenti leguntur in veteri interprete, cum aliquot appellatiuis Hebraicis, Chaldaicis, & Græcis vocibus: adiecta eorum expositione & explicatione. Locorũ præterea descriptio ex Cosmographis.

Typographus Christiano lectori S.

NE quid tibi deesset, Christiane lector, quod sacra tua studia iuuare queat, libellum hunc de interpretatione nominum propriorum quæ passim in scripturis sacris leguntur, prout in editione vulgata Latina à vetere interprete scripta sunt, emendatiorem multo quàm antea tibi impressum damus. in quo præter diligentem locorum descriptionem ex optimis quibusque auctoribus, Ptolemæo, Plinio, Pomponio Mela, Strabone, Iosepho, Volaterrano, & quibusdã recentioribus viris in hac re diligentissimis, singula nomina literis Hebraicis cum suis apicibus, & punctis adscripsimus ex suis locis: quos si quando conferre libeat, vt ij promptiùs occurrant, & velut digito commonstrentur, vltra libri & capitis indicationem adiectus est & versuum numerus. Quoniam autem vetus interpres in scriptura istorum propriorum nominum vt plurimùm LXX. *interpretes sequutus est, etiam Græcis characteribus ipsa nomina ex* LXX *adiecimus. Ne autem mireris quædam appellatiua nomina, tanquam propria interseri, hoc ideò factum esse scito, quòd vetus interpres, etiam* LXX *nonnunquam, propria quædam nomina vertit vt appellatiua: cuiusmodi, Murus cocti lateris, pro Cir-heres; Tentatio pro Massa. Ad hæc, nomina quorum characteres proprij ignorabantur, quibus dictiones fuerunt conscriptæ, vt Abaron, D literã adiunctam habent, quæ dubiam esse interpretationẽ indicaret: sicut Græca nomina, vt ἄβρα, G literã, quæ petitã esse à Græcis interpretationẽ significat. Feliciter vtere hoc libello, ac vale.*

A A

אַהֲרֹן Ἀαρών AAron, Mons siue Montanus: aut docens, vel concipiens. Filius Amran, Exod.4.c.14.& 1.Par.6.a.2.

אַהֲרֹנִי Aaronitæ, Idem, pluralis numeri, 1.Par.27.c.17.

Ἀσαβαί Aasbai, Confidens in me, vel frater circundans: aut ex Hebræo & Syro, frater senectutis. Filius Machati, 2.Reg.23.d.34.

אֲבַדּוֹן Ἀβαδδών Abadón, Exterminans, vel perditio. Abyssus, Apo.9.b.11.

אֲבָנָה Ἀβανά Abaná, Lapideus, vel ædificatio: siue pater obsecro nunc. Nomen fluuij Damasci, 4.Reg.5.d.12. Varia est lectio in Hebraico codice, nam legitur & אמנה

עֲבָרִים Ἀβαρίμ Abarím, Transitus, pluralis numeri, siue transeuntes: aut furores, vel prægnantes: aut Syriacè, frumenta. Mons est Moabitarum contra Iericho, supra Iordanem, idem ille cum montanis Arabiæ, in quorum vertice est mons Nebo in summitate Phasga, vbi Israëlitæ castra fixerant XLI. mansionẽ Eremi, Numer.21.c.11. vbi legitur Ieabarim: & 33.f.48. morte Mosis notus, Nu.27.c.12. Deut.32.g.49. Testatur Hieronymus in locis Hebr. ostendi Abarim, ascendentibus de Libyade in Hesebon antiquo vocabulo iuxta montem Phogor, nomen pristinum retinentẽ, à quo circa eum regio vsq; nunc appellatur Phasga.

Ἀβαρών Abaron, Idem, singularis numeri: vel robur, aut fortitudo. D. Filius Mathathiæ filij Iohannis, 1.Mach.2.a.5.

Abacuc, Vide Habacuc.

אַבָּא Ἀββᾶ Abbá, Pater, Syrum est, Mar.14.d.36. Ro.8.c.15. Gal.4.a.6

עַבְדָּא Ἀβδὰ Abda, Seruus, aut seruitus: vel ex Hebræo & Syro, nubes ista. Pater Adoniram, 3.Reg.4.a.6. & 2.Esd.11.c.16.

עַבְדִּי Ἀβδί Abdai, Seruus aut seruitus: vel nubes abundans. Pater Cis Leuitæ, 2.Paral.29.c.12.

עַבְדְּאֵל Ἀβδιήλ Abdeél, Seruus Dei, vel nubes abundantiæ Dei. Pater Selemiæ, Ierem.36.f.26.

עֶבֶד־מֶלֶךְ Ἀβδεμέλεχ Abde-mélech, Seruus regis, vel seruus consilij. Nomen Æthiopis cuiusdam eunuchi, Ierem.38.b.8.

עֲבֵד נְגוֹ Ἀβδεναγώ Abdenagó, Seruus claritatis, vel seruus anxius, aut faciens splendorem. Nomen viri qui & Azarias dicitur, Dan.1.b.44.

עַבְדִּי Ἀβδί Abdi, Seruus meus, aut seruitus, vel nubes abundans. Filius Maloch filij Azabiæ, 1.Par.6.a.7.

עֹבַדְיָה Ἀβδίας Abdiás, Seruus Domini. Dispensator domus regis Achab, 3.Reg.18.a.3. & 2.Par.34.c.12. Propheta item, Abd.1.a.1.

עַבְדִּיאֵל Ἀβδιήλ Abdiél, Seruus Dei, aut nubes abundantiæ Dei. Filius Guni, è tribu Gad, 1.Par.5.b.15.

עַבְדּוֹן Ἀβδών Abdón, Seruus aut nubes iudicij. Filius Michai siue Micha, 2.Par.34.b.19. qui 4.Reg.22.c.12. Achobor dicitur. Nomen item ciuitatis in tribu Aser, Iosu.21.c.30. & 1.Pa.6.g.47. Fuit & nomen iudicis in Israël, Iudic.12.d.12.

עֶבֶד Ἀβέδ Abed, Seruus vel operarius. Nomen viri, 1.Esd.8.a.6.

אָבֵל Ἀβέλ Abél per א, Luctus. Ciuitas quæ (vt Hieronymus inquit) duodecim à Gadaris miliaria, Orientem versus, distat, 1.Regum 6.d.18. & 3.Re.15.d.20. & 4.Reg.15.f.29. Est & villa in septimo Philadelphiæ lapide, vbi Iephte cum Ammonitis manum conseruit.

הֶבֶל Ἄβελ Abel per ה in principio, Vanitas, siue anhelitus: aut Syriacè, vapor. Filius Adam, Gen.4.a.2.

אָבֵלָה Ἀβελά Abéla, Luctus. Nomen vrbis, 2.Reg.20.c.15. quæ & Abel. Vide paulò antè: tantum ה est additum ad motum.

אָבֵל מַיִם Ἀβελμαΐν Abel-máim, Luctus aquarum, Ciuitas, quam (vt narrat historia Paralipomenon, 2.Pa.16.a.4.) rex Asa per Benadab Syrum expugnauit, 3.Reg.15.d.20.

אָבֵל מְחוֹלָה Ἀβελμαουλά Abél-mehulá, Luctus infirmitatis, aut luctus chori, vel tympani: siue ex Hebræo & Syro, luctus veniæ. Nomen loci, Iudic.7.f.22. & 3.Reg.4.b.10. & 19.c.16. Hieronymus in locis Hebraicis ait vicum esse in Aulone.

אָבֵל הַשִּׁטִּים Ἀβελσαττίμ Abel-satim, Luctus spinarum, siue declinationum, aut præuaricationum. Non procul à Iordane locus in deserto ad Meridiem Moabitarum, Num.33.f.49. Illic fuit XLII. mansio Iudæorum. Dicitur & Sitim siue Setim, Num.25.a.1.

אֶבֶן בֹּהַן λίθος Βαάν Aben-bóen, Lapis pollicis, aut pollex, vel lapis in eis. Nomen loci, Iosu.18.c.17.

אֶבֶץ Ἀβές Abes, Ouum siue cœnosus, aut lineus. Nomen ciuitatis in tribu Issachar. Iosu.19.b.20.

אִבְצָן Ἀβεσσάν Abesán, Pater scuti, aut patris scutum vel arma, aut pater frigiditatis. Nomen iudicis in Israël de Beth-léhẽ, Iud.12.c.8.

אַבְשָׁלוֹם Ἀβεσσαλώμ Abessalóm, Pater pacis, siue pater consummationis, siue pater retributionis, aut patris pax, siue patris consummatio, siue patris retributio. Pater Maacha, siue Michai matris Abiam, 3.Reg.15.a.2. qui 2.Par.13.a.2. dicitur Vriel.

אֲבַגְתָא Ἀβαγαθά Abgathá, Pater torcularis, vel patris torcular. Eunuchus Assueri regis Persarum, Esth.1.b.10.

אֲבִי Ἀβί Abi, Pater meus. Mater Ezechiæ regis Iudæ, 4.Reg.18.a.2. quæ 2.Par.29.a.1. dicitur Abia.

אֲבִיָּה Ἀβιά Abiá, Pater Domini, aut voluntas Domini. Mater Ezechiæ regis Iudæ. 2.Par.29.a.1. quæ 4.Reg.18.a.2. dicitur Abi. Filius Samuelis prophetæ, 1.Reg.8.a.2. & 1.Par.6.b.29. Filius item Roboam, 1.Par.3.b.10. qui 3.Reg.14.g.31. dicitur Abiam iuxta quædam exemplaria Hebræa. Vxor Esron filij Phares, 1.Par.2.c.24. Filius item Ieroboam, 3.Reg.14.a.1.

אֲבִי־עַלְבוֹן Ἀβιαλβών Abi-albon, Pater superintelligens, aut pater superædificans: aut ex Hebræo & Syro, pater iniuriæ. Nomen viri. 2.Reg.23.d.30. 1.Par.11.f.32. dicitur Abiel.

אֲבִיָּם Ἀβιά Abiám, Pater maris. Filius Roboam, 3.Reg.14.g.31. & 15.a.1. qui Abia, 1.Par.3.b.10. dicitur.

אֲבִיָסָף vel אֶבְיָסָף Ἀβιασάφ Abiasaph, siue Abisaph. Pater congregans, siue pater consummans vel finiens. Filius Core, 1.Paralip.6.c.33. & 9.c.19. Exod.6.d.24. Filius Elcanæ, 1.Par.6.b.23. & 9.c.19.

אֶבְיָתָר Ἀβιάθαρ Abiathar, Pater excellens, aut pater residui vel remanentis: siue pater explorationis vel contemplationis, aut pater funiculi. Filius Achimélech sacerdotis, 1.Reg.22.d.21. & ipse Achimélech, Marc.2.d.26.

אֲבִידָע Ἀβιδά Abida, Pater scientiæ, vel scientia patris. Filius Madian filij Abrahæ, Gen.25.a.4.

אֲבִידָן Ἀβιδάν Abidán, Pater iudicij: aut ex Hebræo & Syro, pater meus iste. Filius Gedeonis, Num.1.b.11.

אביאל ἀβιήλ Abiél, Pater meus Deus. Filius Serot, 1.Re.9.a.1. Pater Ner. 1.Re.14.g.50. Nomen item cuiusdam alterius. 1.Par.11.f.32. qui 2.Reg.23.d.30. dicitur Abi-albon.

אביעזר ἀβιέζερ Abiézer, Pater adiutorij, siue patris adiutorium, vel pater atrij, aut patris atrium. Filius Manasse, Iosue 17.a.2. Vnus ex fortibus Dauid, 2.Reg.23.d.27.& 1.Paral.7.d.19. Alius item Iudic.6.g.34.

Abiezerita, Vide Ezer.

אבי גבעון πατὴρ γαβαών Abi-gabaón, Pater collis, siue pater calicis, vel scyphi, aut pater dorsi peccati. Vertendum ex Hebræo, princeps Gabaon, cuius nomen erat Iahiel, & vxor eius Maacha, 1.Paral.8.c.29. & 9.c.35.

אביגיל ἀβιγαία Abigáil, Pater exultationis, vel patris exultatio. Nomen vxoris Nabal, 1.Re.25.a.3.& 30.a.5. Vxor Dauid mortuo Nabal, 1.Par.3.a.1. Est & filia Naas, soror Saruiæ, mater Ioab, 1.Par. 2.b.16. quæ 2.Reg.17.g.25. Abigal dicitur Hebraicè. B. Ambrosius epistola 13. paternæ gratiæ rorem Abigail interpretatur.

אביגל

אביחיל ἀβιχαία Abiháil, per ח in penultima, Pater fortitudinis, aut pater exercitus, siue pater diuitiarum, aut pater antemuralis, vel pater doloris. Pater Suriel principis Moholitarum, Num.3.e.35. vbi corruptè legitur Abihaiel. Vxor item Roboam filij Salomon, 2.Par.11.d.18.

אביהיל ἀβιήλ Abiháil, per ה in penultima, Pater luminis, vel laudis. Vxor Abisur filij Semei, filij Onam, 1.Par.2.d.29.

ἀβιλίνη Abilina, Lugens vel plorans, siue pater mansionis, vel murmurationis. D. Nomen regionis, cui præerat Lysania à Romanis constitutus, Luc.3.a.1.

אבימאל ἀβιμαήλ Abimaél, Pater à Deo, vel de Deo. Filius Iectã, Ge.10.d.25

אבימלך ἀβιμέλεχ Abi-mélech, Pater regis, siue regum summus, rex dignitate reliquos reges antecellens. Generale nomen est Palæsthinorũ regum: perinde atque Cæsar Romanorum imperatorum. Rex igitur fuit Geraræ, Gen.20.a.3. Filius item Gedeonis, Iudic.8. g.32. Filius etiam Ierobéseth, 2.Reg.11.c.20.

אבינדב ἀμιναδάβ Abi-nadáb, Pater spontaneus, aut pater vouentis, vel voti, siue pater principis. Filius Isai patris Dauid, 1.Re.16.b.8. Filius Saul, 1.Par.8.d.32. Vide etiam 1.Reg.7.a.1.& 2.Reg.6.a.3.& 1.Par.2.b.13.& 9.g.39.& 10.a.2.& 13.c.7.

אבינעם ἀβινεέμ Abinóem, Pater pulchritudinis, vel iucunditatis, aut pater motionis eorum. Pater Barac ducis exercitus populi Iudæorũ, Iudic.4.a.6.

אבירם ἀβιρών Abirám, Pater celsitudinis, vel electionis, aut pater fraudis, vel proiectionis. Primogenitus Hiel reædificatoris Iericho, 3. Reg.16.g.34.

אבירם ἀβειρών Abiróm, Idem. Heb. Abiram. Filius Eliab, Nume.16.a.1. Deut.11.a.6.

אבישג ἀβισάγ Abisag, Patris ignorantia, vel patris error, siue pater apprehendens vel attingens: aut pater multiplicans. Virgo adolescẽtula quæ calefaciebat regem Dauid senio confectũ, 3.reg 1.a.3

אבישי ἀβεσσαί Abisai, Patris munus, vel pater muneris. Filius Saruiæ sororis Abigail, frater Ioab, 1.Reg.26.a.6.& 2.Re.10.c.14.& 1. Par.2.b.16.& 11.e.20.

אבי שוע ἀβισού Abi-sue, Pater salutis, vel exclamationis: aut pater respiciens, siue pater magnificus vel potens. Filius Phinees filij Eleazar filij Aaron, 1.Par.6.a.4. Filius item Bela filij Beniamin filij Iacob, 1.Par.8.a.4.

אבישור ἀβισούρ Abisur, Pater muri, aut pater bouis, siue pater cantantis, vel pater aspicientis, aut pater rectitudinis. Filius Semei filij Onam filij Ierameel, 1.Par.2.d.29.

אביטל ἀβιτάλ Abitál, Pater roris: vel ex Hebræo & Syro, pater vmbræ. Mater Saphatiæ filij Dauid, 2.Reg.3.a.4.& 1.Par.3.a.3.

אבי טוב ἀβιτώβ Abitób. Pater bonitatis. Filius Mehusim, 1.Par.8.b.11.

אבי הוא ἀβιούδ Abiú, Pater ipse, vel pater est. Filius Aaron, filij Amram, filij Caath, filij Leui, Exod.6.d.23.& 1.Par.6.a.3.

אביהוד ἀβιούδ Abiúd, Pater laudis vel confessionis. Filius Bela filij Beniamin filij Iacob, 1.Par.8.a.3.

אבינר ἀβεννήρ Abnér, Patris lucerna, vel patris nouale. Nomen principis militiæ Saul, filius Ner patruelis Saul, 1.Reg.14.g.49.

ἀβουβος Abobi, Pater incantationis, vel absconsionis. D. Nomen viri, 1.Mach.16.c.15.

ἄβρα Abra, Ancilla vel famula. G. Iudith 8.d.32.

אברהם ἀβραάμ Abrahám, Pater multitudinis. Filius Thare, sic nominatus à Deo, cùm prius Abram diceretur, Gen.17.a.5.

אברם ἀβραμ Abrám, Pater excelsus. Filius Thare Chaldæus, Ge.11.d.31

עברון ἀχεάν Abrán, Transitus, aut ira, siue imprægnatio, vel nubes cantici: aut Syriacè, frumentum. Nomen ciuitatis, Iosue 19.c.28. Heb. Ebron.

אבשלום ἀβεσσαλὸν ἀβεσσαλώμ ἀψάλωμος Absálóm, Pater pacis, siue pater consummationis, siue pater retributionis, aut patris pax, siue patris cõsummatio, aut patris retributio. Filius Dauid de Maacha, 2.Re.3.a.3.& 1.Par.3.a.2.

Absolomi, Pater pacis, siue pater consummationis, vel retributionis. D. Nomen viri, 1.Mach.15.g.72.

A C

עקן ἰουκάμ Acán, Tribulatio, vel stridor, aut antemurale. Filius Eser filij Seir Horræi, Gen.36.c.28.

עקר Acár, Sterilis, siue eneruans, aut euellens, vel truncus. Filius Ram primogeniti Ierameel, 1.Par.2.d.27.

חקקן Accám, Possessio, siue emptio. aut nidus. Nomen ciuitatis, Iosue 15.g.56.

עקרון ἀκκαρών Accarón, Sterilitas, siue eneruatio, aut euulsio, vel truncus. Nomen vrbis in tribu Dan, Ier.25.e.20. Iosue 13.a.3.& 15.f.44. & 1.Reg.17.g.51.

עקרנים ἀκκαρωνῖται Accaronitæ, Steriles, siue eneruati, aut euulsi vel trunci. Populi, 1.Reg.5.d.10.

עקש Acces, Peruersus aut prauus. Pater Hira, 2.reg.23.d.26. & 1.Par.11.f.28.

עכו ἀκχώ Acchó, Compressus, vel confractus. Nomen vrbis, Iudi.1. f.31.

הקוץ ἀκκώς Accós, Spina, vel æstas, aut tædium, seu vigilia, vel finis. Nomen viri, 1.Par.24.b.9.& 1.Esd.2.c.59.

עקוב ἀκούβ Accúb, Vestigium vel supplantatio: aut prauitas, vel calcaneum, siue retributio. Filius Elioenai filij Naariæ, 1.Pa.3.d.24 & 9.c.17. & 2.Esd.8.b.7.

Aceldema, Vide Haceldema.

אחאב ἀχαάβ Acháb, Frater patris, vel fratris pater, siue arula patris. Filius Amri regis Israël, 3.Reg.16.f.29.

אכד ἀχάδ Achad, Amphora, vel hydria, aut scintilla. Ciuitas in qua regnauit Nemrod, Gen.10.b.11. quæ nunc dicitur Nisibis.

ἀχαΐα Achaia, interpretatur dolor vel tristitia. G. Græciæ regio & peninsula, ipsa enim Ægæo & Ionio cingitur æquore, ab Isthmo incipit. de qua lege Plinium lib.4.cap.5. Strabonem in 8. Ptolemæum, lib.3.cap.15. Rom.15.f.26.& 1.Cor.16.c.15.

ἀχαϊκός Achaicus, Dolens siue tristis. G. Nomen viri, 1.Co.16.c.17

עכן ἄχαρ Achan, Conterens, siue conturbans. Filius Charmi filij Zabdi filij Zaræ, Iosue 7.a.1.& 22.d.20. qui 1.Par.2.a.7. dicitur Achar.

עכר ἄχαρ Achar, Conturbans. Filius Charmi filij Zabdi filij Zaræ filij Iudæ, 1.Par.2.a.7. qui Iosue 7.a.1. dicitur Achan.

אחז ἀχάζ Achás, Apprehendens, siue possidens, aut videns. Filius Ioatham regis Iuda, 4.Reg.16.a.1.& 1.Par.3.c.13. Qui aliás Eliezer, Luc.3.f.29. dicitur.

אכזיב ἀσχαζίβ Achazib, Mendax, mendacium, aut cessans, siue fluens vtique. Nomen vrbis tribus Aser, Iudi.1.f.13. quæ Achzib, Iosue 19.c.29. dicitur.

אחיה ἀχιά Achiá, siue Achiás, Frater Domini. Filius Achitob fratris Ichabod, 1.Reg.14.a.3. Filius item Ierameel filij Esron, 1.Par. 2.d.26.

אחימעץ ἀχιμαάς Achimáas, Frater consilij, vel frater consiliarius, aut frater ex ligno. Pater Achinoam vxoris regis Saul, 1.reg.14.g.49. Filius item Sadoc sacerdotis, 2.Reg.15.f.36.& 1.Par.6.a.8.

אחימן ἀχιμάν Achimán, Frater præparatus, vel frater dexteræ, aut frater quis? Filius Enac, Num.13.d.23.

אחימלך ἀχιμέλεχ Achimélech, Frater meus rex, aut frater regis vel consilij. Nomen viri sacerdotis, 1.Reg.21.a.1. Item filius Abiathar, 2. Reg.8.d.17. qui 1.Par.18.d.16. Abimélech dicitur. Achimelech dicitur Abiathar, Mar.2.d.26.

אחימות ἀχιμώθ Achimoth, Frater mortis, vel frater mortuus, vel frater dierum. Filius Elcana, 1.Par.6.b.25.

ἀχείμ Achin, Parabo, siue præparabo, vel firmabo. D. Filius Sadoc, Matt.1.b.14.

אחינעם ἀχινάαμ Achinoam, Fratris pulchritudo vel iucunditas, aut frater motionis. Nomen vxoris regis Saul, 1.Re.14.g.49. Vxor item Dauid Iezrahelitis, 1.Reg.25.g.43.& 1.Par.3.a.1.

ἀχιώρ Achior, Fratris lumen, aut frater ignis. D. Dux filiorum Ammon, Iudith 5.a.5.

אחירם ἀχιράμ Achirám, Fratris celsitudo vel elatio, aut fratris dolus vel proiectio. Filius Beniamin, Num.26.c.38.

האחירמי δῆμος ἀχιραμί Achiramitæ, Idem. p.n. Num.26.c.38.

אכיש ἀχίς Achis, Vtique est, vel sic est. Rex Geth, 1.Reg.21.c.11. Filius Maoch, 1.Reg.27.a.2.

אחיסמך ἀχισαμάχ Achisámech, Frater sustentationis vel firmitatis: aut frater coniungens. Pater Ooliab de tribu Dan, Exod.31.a.6.

אחיטוב ἀχιτώβ Achitob, Frater bonitatis. Pater Achias, 1.Reg.14.a.3. Pater Achimélech sacerdotis, 1.Reg.22.b.9. Pater item Sadoc, 2. Reg.8.d.17.& 1.Par.6.a.7.& 9.b.11.

אחיתפל ἀχιτόφελ Achitophel, Frater ruinæ, vel frater defectus, aut frater insipiditatis, id est rei insulsæ. Consiliarius regis Dauid, 2.Reg.15. b.12. Pater Eliam, 2.Reg.23.d.33.& 1.Par.27.d.33.

עכבור ἀχοβώρ Achobór, Mus, vel conterens siue comprimens puteum. Filius Michai, 4.Reg.22.c.12. Pater item Balanan septimi regis in Edom, Gen.36.d.39.

עכור ἀχώρ Achor, Turbatio. Vallis in tribu Iuda, Iosue 15.b.7. ad Septentrionem Iericho haud procul à Galgal: à tumultu & turbatione Israëlitici populi appellationem habens, & non ab Achan sacrilego qui illic lapidatus est propter anathematis furtum, Iosue 7.d.26.

עכסה ἀσχά Achsa, composita vel adornata, aut lasciuiens: siue confractio vel diruptio velaminis. Filia Caleb, 1.Par.2.f.49. quæ Iosue 15.d.16.& Iudic.1.c.12. Axa scribitur.

אכשף χασάφ Achsaph, Veneficus, siue conterens vtique, aut labiſt vtique.

No-

Nomen vrbis in tribu Aser, Iosue 11. a 1. quæ cap. 19. b. 26. scribitur Axaph. Hæc Hieronymo Chasalus dicitur in octauo lapide Diocæsariæ, ad radicem montis Thabor in campestribus sita.

אכזיב ἀχζίβ Achzib, siue Achziba, Mendax, siue cessans, aut fluens vtique. Nomen ciuitatis in tribu Iudæ, Ios. 15. f. 43. & 19. b. 29 In primo capite Michææ d. 14. legitur. Domos mendacij in deceptionem regibus Israël. Vbi legendum, Domos Achzib in deceptionem, siue in mẽdacium regibus Israël. Vide Achazib.

עקרון ἀκκαρών Acrón, Sterilitas, siue eneruatio, aut euulsio, vel truncus. Nomen ciuitatis in tribu Dan, quæ & Accaron appellatur, Ios. 19. d. 28.

A D

עדה ἀδά Adá, Cœtus, vel congregatio, siue ornata, vel testificans, aut transiens, vel præda: aut Syriacè, ablata. Altera vxor Lamech, Gen. 4. d. 20. Vxor etiam Esau, filia Elon, Gen. 36. a. 2.

אדד ἀδάδ Adad per א, Interitus, aut nubes, vel vapor, seu fons. Nomen viri Idumæi, 3. Reg. 11. c. 17. qui ibidem paulò antè, versu 14. & paulò pòst versu 19. scribitur per ה.

הדד ἀδάδ Adad per ה, Sonitus, aut clamor, siue celeusma: seu mamilla, vel dilectio. Filius Badad, rex Edom quartus, Gen. 36. d. 36. Vide 3. Reg. 11. c. 14. & d. 19.

ערעדה ἀδαδά Adada, Testimonium cœtus vel congregationis, aut testimonio ornata: vel testis transitus, siue prædæ eius, genere fœminino: aut præda suæ prædæ, vel æternitas sui testimonij. Nomen ciuitatis in tribu Iudæ, Ios. 15. d. 21.

Adadézer, Vide Adarézer.

הדדרמון ῥόα Adadremmō, Celeusma mali granati, siue altitudinis. Vrbs iuxta Iezrahelem, quæ hodie vocatur Maximianopolis, Zach. 12. d. 12.

עדיה ἀδία Adaiá siue Adaiás, Testis Domini, siue ornatus vel præda Domini, aut transitus vel æternitas Domini. Filius Ethan filij Zamma, 1. Par. 6. c. 41. & 8. b. 20. & 1. Esd. 10. d. 29. vbi quædã exemplaria Hebraica legunt, עדיה. Filius item Ieroham, 1. Par. 9. d. 12. Pater Idida matris Iosiæ, 4. Reg. 22. a. 1.

אדליא ἀδαλία Adaliá, Hauriens, siue paupertas: aut nubes, vel interitus laboris. Filius Aman filij Amadatha, Esth. 9. b. 8.

אדם ἀδάμ Adám, Homo, siue terrenus, aut rufus, vel sanguineus. Nomen primi hominis creati à Deo, Gen 2. d. 15. Luc. 3. d. 38. Nomen etiam commune quo vocauit Deus hominem & mulierem, Gen. 1. c. 26. Est & nomen vrbis, Ios. 3. d. 16.

אדמה ἀδαμά Adamá, Terra, aut rufa, aut sanguinea. Vrbs Pentapoleos, Gen. 10. c. 18.

אדמי ἀδαμμί Adamí, Homo, vel humanus, siue terrenus, aut rufus, vel sanguineus, aut nubes, vel vapor, siue interitus aquarum. Nomen ciuitatis quæ & Neceb dicitur, Ios. 19. c. 33.

Adan, Vide Adin.

הדר ἀδάθ Adar, Pulchritudo, siue habitaculum, aut generatio. Octauus rex in Edom, Ge. 36. d. 39. qui 1. Par. 1. d. 46. dicitur Adad.

הדרעזר ἀδραάζερ Adarézer, Decor aut pulchritudo auxilij, siue habitaculum aut generatio auxilij: aut atrium pulchritudinis siue habitaculi, vel generationis. Filius Rohob, rex Soba, 2. Reg. 8. a. 3. & 3. Reg. 11. d. 23. quibus in locis quædam exemplaria legunt Adadézer, at 1. Par. 18. a. 3. vbique legitur Adarézer.

ἀδασά Adarsa, Testificans solem vel surdum, aut testimonium arantis. D. Nomen loci, 1. Mac. 7. f. 40.

ἀδαζά Adázer, Testis, vel testimonium auxilij. D. Nomen vrbis, 1. Mach. 7. g. 45.

אדבאל ἀδβεήλ Adbeél, Vapor vel nubes apud Deum vel cum Deo, siue contristari faciens Deus. Filius Ismahelis, Gen. 25. b. 13. & 1. Par. 1. b. 29.

אדרה vel אדר אדר ἀδδαρά Addár, siue Addára, Pallium, siue potentia, aut magnitudo. Nomen ciuitatis, Ios. 15. a. 3. Nomen item mensis, siue lunationis duodecimæ: quandoque integrè, & aliquando pro parte nostro respondentis Februario, 1. Esd. 6. c. 15. Postremò filius Balæ filij Beniamin, 1. Par. 8. a. 2.

ἀδδί Addi, Testis, vel testimonium, siue ornatus, vel transitus, aut præda. Pater Melchi patris Neri, Luc. 3. f. 28.

עדו ἀδδώ Addó, Testis, siue ornatus, aut transitus, vel præda. Filius Ioha, 1. Par 6. b. 21. Pater item Barachiæ patris Zachariæ, Zac. 1. a. 1. Nomen prophetæ, יעדו, 2. Par. 9. g. 29. Vide Nehe. 12. a. 4. עדוא.

אדון vel אדן ἀδών ἀδδὸς Addón, Dominus, aut basis, vel Syriacè, auris. Nomen loci, 1. Esd. 7. e. 6. qui Adon, 1. Esd. 2. c. 57. scribitur.

Addus, Nouitas, vel mensis, aut trituratio. D. Nomen loci, 1. Mac. 13. b. 13.

אלחנן ἐλλανάν Adeodatus, Latinum est, quod in Hebræo dicitur Elhanan: & interpretatur à Deo datus, siue gratia Dei, aut misericordia vel donum Dei. Filius Saltus, 2. Reg. 21. d. 19. & 1. Par. 20. c. 5

ἀδιδά Adiada, Testimonium manus, siue testimonium testimonij, aut præda manus. D. 1. Mac. 12. e. 38.

עדיאל ἀδιήλ Adiél, Testimonium Dei, siue ornatus, vel transitus Dei, aut præda vel æternitas Dei. Nomen principis, 1. Par. 4. f. 36. Filius Iezra, 1. Par. 9. b. 12. & 27. c. 24.

עדין ἀδδίν Adin, Deliciosus, siue voluptuosus, aut ornatus: vel Syriacè, temporalis. Nomen viri, 1. Esd. 2. a. 15. & 8. a. 6.

עדינא ἀδινά Adiná, Idem. Filius iz Sa, 1. Par. 11. g. 42.

עדיתים Adithaim, Cœtus siue congregationes, aut testimonia. Nomen vrbis, Ios. 15. e. 36.

עדלי ἀδιθαΐμ ἀδλαΐ Adli, Testis mihi, siue ornatus mihi, aut transitus, vel præda, vel æternitas mihi. Nomen viri, 1. Par. 27. d. 28.

אדמתא ἀδμαθά Admathá, Nubes, vel vapor mortis, siue interitus mortis, vel terrestris, aut rubens. Principis nomen, Esth. 1. c. 14.

אדמים ἀδαμμίμ Adommim, Terreni, vel rufi, aut sanguinei. Nomen loci, Iosue 15. b. 7. & 18. c. 17.

אדן ἠδάν Adon, Dominus, aut basis: vel Syriacè, auris. Nomen loci, 1. Esd. 2. c. 59. qui Addon, 2. Esd. 7. e. 60. scribitur.

יהוה κύριος Adonai, Beatus Hieronymus, Exod. 6. a. 1. pro nomine Dei tetragrammaton, id est quatuor literarum, Adonai transtulit: in aliis autem locis semper interpretatus est Dominus. Chaldæus paraphrastes pro hoc posuit triplex י hoc modo יי.

אדניה ἀδωνία Adoniá, siue Adoniás, Dominator Dominus, aut basis Domini: vel ex Syro & Hebræo, auris Domini. Filius Dauid ex Aggith, 2. Reg. 3. a. 4. & 1. Par. 3. a. 2.

אדני בזק ἀδωνιβέζεκ Adoni-bézec, Domini fulgur, siue Dominus fulguris, aut Dominus in compedibus. Nomen viri, Iudic. 1. a. 5.

אדניקם Adonicam, Dominus surrexit. Nomen viri, 1. Esd. 2. a. 13.

אדנירם ἀδωνικάμ ἀδωνιράμ Adonirám, Dominus excelsus, siue Dominus celsitudinis, vel elationis. Filius Abda qui erat super tributa Salomonis, 3. Reg. 4. a. 6.

תמוז Adonis, In Hebræo est Thamúz, id est consumptus, siue incendium: Syrum est. Nomen idoli, Ezec. 8. f. 14.

אדני צדק θαμμούζ ἀδωνισεδὲκ Adoni-sédec, Domini iustitia, siue Dominus iustitiæ. Rex Ierusalem, Ios. 10. a. 1.

ἀδωρά Ador, Generatio, vel habitatio, aut testimonium lucis vel ignis. D. Nomen loci, 1. Mac. 13. c. 20.

הדורם ἀδωράμ Adoram, Decor eorum, aut laus, vel confessio sublimis, siue clamor excelsus. Filius Iectan, Gen. 10. d. 25. & 1. Paral. 18. c. 10. & 2. Par. 10 d. 18.

אדר מלך ἀδραμέλεχ Adramélec, Pallium regis, siue magnitudo vel potentia regis vel consilij. Filius Sennacherib regis, 4. Reg. 19. g. 36. Esa. 37. g. 38. Deus item Sepharuáim, 4. Reg. 17. f. 31.

ἀδρία Adria, Nomen maris contra Rauennam, quod per ostia Padi fluuij intratur, sumpto vocabulo ab Adria proxima ciuitate quæ idem nomen mari Adriatico dedit Straboni in 5. Hoc pelagus Paulus emensus est, Act. 27. e. 27.

ἀδραμυττηνή Adrumetina, In Græco, Adramytena: & interpretatur soliditas munda vel tersa. Adrumetum siue Adrumetium ciuitas est Mysiæ. Est & Adramitis insula Lyciæ, & Adrumes Adrumetis, ciuitas Aphricæ. Hieronymus autẽ aut si quis alius fuit auctor, in Catalogo locorum Actorum Apostolicorum indicat Adrumetum esse ciuitatem in Bazatio regione Aphricæ. Plinius Adrumetum vocat neutro genere, Act. 27. a. 2.

עדלם ὀδολλάμ Adullám, Ciuitas, Ios. 12. d. 15. & 15. e. 35. quæ & Odollã. Vide Odollam.

אדרם ἀδωράμ Adurám, Pallium eorum, siue potentia vel magnitudo eorum: aut vapor excelsus, siue nubes excelsa: aut dolor siue interitus sublimitatis. Nomen viri qui erat super tributa regis Dauid, 2. Reg. 20. g. 24. & 3. Reg. 12. c. 18.

אדורים ἀδωραΐμ Aduram, In Hebræo Adoráim, Fortitudo vel potentia maris, aut vapor, siue interitus eleuatus, vel nubes eleuata. Nomẽ ciuitatis ædificatæ à Roboam, 2. Par. 11. b. 9.

A E

מצרית αἰγυπτία Ægyptia, Anguſtians, siue tribulans, Gen. 16. a. 1.

מצרים Ægyptij, Anguſtiantes, siue tribulantes, Num. 14. b. 13.

Ægyptius, Idem. In Exod. 2. b. 11. מצרי αἰγύπτιος.

מצרים αἴγυπτος Ægyptus, Anguſtiæ, siue tribulationes. Ægyptus ad Occidentem Iudææ sita, Aphricæ regio est. Plinius tamen li. 5. ca. 9. naturalis historiæ, & Pomponius Mela in primo, Asiæ attribuunt proximè Aphricam. hæc ab Oriente iungitur Assyriæ & Mari rubro: ab Occidente habet Libyam atque Cyrenẽ: à Meridie limitem qui Syenen ab Æthiopia dirimit, atque Oceanũ à Septentrione, mare magnum, sinumque Arabicum & terrã ad Syriam vsque. irrigatur Nilo. auctores sunt Iosephus lib. 5. cap. 11. de bel. Iudaico. Egesippus lib. 4. Inferiorem eius partẽ Nilus dextra læuaque diuisus, amplexu suo determinat. Ideoq; insulam quidam dixerunt Ægyptum, ita se findente Nilo, vt triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multæ Græcæ literæ vocabulo Δ, deltam appellauere Ægyptum. ita Plinius li. 5. ca. 9. & Strabo lib. 17. Ptolemæus lib. 4. cap. 6. Ammia. Marcel. lib. 22. Oppida insignia, Saiis, Memphis, Siene, Bubastis, Elephantis, Thebæ, Alexandria, Pelusium: testis Mela in 1. Canopus, Bolbis, Sebennis, Pathmis, Mendes, Tanis. Vide Raph. Volaterr. lib. 12. Geographiæ. Non est autem negligendum, Ægyptum prophetis appellatam Misráim à Mesráim filio Chã, eiusdem appellationis. Iosephus lib. 1. cap. 12. antiq. Iudaicarum Mesrim & Mesraim nominatam refert. Hæc quondam Aëria dicta est, veluti Eusebius in Chronicis annotauit. Adde quòd Psal. 77. e. 51. & 104. c. 23. Ægyptus dicitur Cham, quòd eius filius Mesráim occupauerit Ægyptum.

עֵילָם ἠλάμ αἰλάμ Ælam, Adolescens vel virgo masculini generis, siue occultus, aut sæculum. Filius Sem, Gen. 10. c. 21. Filius item Sesac, 1. Par. 8. c. 24. & 1. Esd. 2. a. 7. Est & nomen regionis Persici regni, in qua sita sunt Susa: de qua Dan. 8. a. 2. Esa. 11. c. 11. à qua Ælamitæ dicuntur Iudæi incolæ Elam, aut Persæ regionem illam habitantes. Ælamitæ videntur poni Act. 2. b. 9. pro ipsis Persis, quòd Medis vicinis coniunguntur Persæ. Scribendum Elam & Elamitæ.

עַיִן αἴν Aen, Oculus, siue fons. Nomen ciuitatis, Iosu. 15. e. 32. 1. Paral. 4. f. 32. eadem ciuitas quæ & Ain dicitur Iosu. 9. a. 7.

αἰνέας Æneas, Laudatus. G. Nomen viri, Act. 9. f. 33.

Ænon, Vide Enon.

כּוּשׁ Æthiopia, In Hebræo dicitur Chus: & interpretatur nigra, vel nigredo. αἰθιοπία autem, Græcè ardorem siue incendium significat. Æthiopum regio ab Indo flumine consurgens, iuxta Ægyptum, inter Nilum & Oceanum, & in Meridie sub ipso solis vicinitate iacet. Gens ipsa vniuersa primum Ætheria appellata est: deinde Atlantia: mox à Vulcani filio Æthiope, Æthiopia: auctor est Plinius historiæ mundi, lib. 6. cap. 30. Multa de hac congessit Raphael Volaterran. lib. 12. Geographiæ, quem consule: similiter Ptolemæum lib. 4. cap. 7. Plinium in 5. ca. 8. vbi quoque de duabus Æthiopiis clarissimè legis, Ezech. 29. c. 10. & 30. a. 4. Nah. 3. b. 9. Esa. 11. c. 11.

כּוּשִׁי Æthiops, Hebraicè Chusi, id est niger. αἰθίοψ ardens, siue incensus, Act. 8. e. 27. & 2. Par. 14. c. 9.

vel כּוּשִׁים Æthiopes, Idē. p. n. 2. Pa. 12. a. 3. Soph. 2. d. 13. Amos 9. b. 7

כֻּשִׁים χουσιείμ צִיִּים Æthiopes, Psal. 71. b. 9. & 73. b. 15. In Hebræo est Siim, & interpretatur siccitates, aut naues, siue trieres, siue dæmones.

כֻּשִׁית Æthiopissa, In Hebræo dicitur Cusith, & interpretatur nigra. αἰθιοπίσση verò, ardentem vel incensum significat, Num. 12. a. 1.

A F

Africa, Vide Aphrica.

A G

ἄγαβος Agabus, Locusta vel festiuitas patris. D. Nomen prophetæ, Act. 11. d. 28. & 21. b. 10.

אֲגָג ἀγάγ Agág, Tectum, vel solarium, quod scilicet est in superiori parte domus. Nomen regis Amalec, 1. Reg. 15. b. 9.

οὐγαῖος אֲגָגִי Agagites, Idem, de stirpe Agag, Esth. 3. a. 1.

ἄγαρ הָגָר Agar, Aduena, siue peregrina, aut ruminans, vel timens. Ancilla Abraham, Gen. 16. a. 1.

ἀγαρί הַגְרִי Agarái, Aduena, siue peregrinus, aut ruminans, vel timens. Nomen viri, 1. Par. 11. g. 39.

הַגְרִאִים ἀγαρηνοι Agareni, Idem. Nomen populi, 1. Par. 5. b. 10. Agarenus, Idem, 1. Par. 27. d. 31.

ἀγά אָגֵא Agé, Vallis siue profunditas. Pater Semma, 2. Reg. 23. b. 11

ἀγγαῖος חַגַּי Aggæus, Festiuus, siue solennis, vel gyrans. Nomen prophetæ, Agg. 1. a. 1.

ἀγγίς חַגִּי Aggí, Idem. Filius Gad filij Iacob, Gen. 46. b. 16.

ἀγγί חַגִּי Aggitæ, Festiuitates vel solennitates, vel gyrantes, Nu. 26. b. 15. Familiæ nomen, ab Aggi filio Gad.

חַגִּית ἀγγίθ Aggith, Festiua, vel solennis, vel gyrans. Mater Adoniæ filij Dauid, 2. Reg. 3. a. 4. & 1. Par. 3. a. 2. Vide Haggith.

ἀγρίππας Agrippa, Latinum est, dictum ab eo quòd ægros, id est difficiles partus faciat: vel dicitur ille qui in nascendo prius emittit pedes. Filius Herodis Agrippæ illius inter Herodes tertij qui occidit Iacobū, & in carcerem coniecit Petrū, Act. 25. d. 13

A H

אַחְלָב ἀχαλάβ Ahalab, Frater cordis, siue lacteus, vel lactans, aut adeps. Nomen vrbis, Iudic. 1. f. 31.

אַחְרַח ἀαρά Ahará, Frater redolens, aut pratum odoris. Filius Beniamin 1. Par. 8. a. 1. qui Gen. 46. c. 14. Gera dicitur.

אֲחַרְחֵל ἀδελφός Aharehel, Alter exercitus, siue nouissimus exercitus: aut alter dolor, siue nouissimus dolor, aut ouis fratris. Filius Arum, 1. Par. 4. b. 8.

ῥηχάλ Ahaiath, Corruptè scriptum, 4. Reg. 17. d. 24. de Cutha & de Ahaiathu, pro Aua.

Ahasel, Frater Ioab, Vide Asael.

אֲחַשְׁתָּרִי ἀσθαρεί Ahasthari, Cursor, vel veredarius, siue festinatio turturis, aut festinatio exploratoris, siue frater qui explorat: vel ex Syro & Hebræo, princeps turturis, vel princeps explorationis. Filius Ashur ex Maara, 1. Par. 4. a. 6.

אַהֲוָא ἀχουά Ahauá, Essentia, siue generatio. Fluuij nomen, 1. Esd. 8. f. 31

ἀχάζ אָחָז Aház, Apprehendens siue possidens, aut videns. Filius Micha filij Meribaal, 1. Par. 8. d. 35.

ἀκχίος אַחְזַי Ahazi, Vidēs, siue apprehendens. Nomen viri, Neh. 11. b. 13

ἀχέρ אַחֵר Ahér, Alter, siue posterior, aut nouissimus. Nomen viri, 1. Par. 7. c. 12

אֲחִי ἀχί Ahí, Frater meus, vel fratres mei. Filius Somer filij Heber filij Bariæ, 1. Par. 7. g. 35.

אֲחִיָּה ἀχία Ahiá, siue Ahiás, Frater Domini. Filius Sisa, princeps exercitus Salomonis, 3. Reg. 4. a. 3. & 1. Par. 11. g. 29. Pater Baasa, 4. Reg. 9. b. 9. Fuit & propheta quidam Silonites, 3. Reg. 12. c. 15

אֲחִיאָם ἀχιάμ Ahiám, Frater matris, aut frater gentis: Filius Sarar, 2. Reg. 23. d. 33. qui 1. Par. 11. g. 35. dicitur filius Sachar.

Ahicám, Frater resurgens, vel frater vindicans. Filius Saphan, 4. Reg. 22. c. 12. אֲחִיקָם ἀχικάμ

Ahiézer, Frater adiutorij, vel fratris adiutorium, aut fratris atrium. Filius Ammisaddai, Princeps tribus suæ Dan, Num. 1. a. 12. & 2. d. 26. & 7. e. 66. & 10. [illegible] 5. & 1. Par. 12. a. 3. אֲחִיעֶזֶר ἀχιέζερ

Ahihúd, Frater vnitatis, siue frater acuminis, aut frater ænigmatis vel gaudij. Nomen viri, 1. Par. 8. a. 7. אֲחִיחֻד ἀχιχώδ

Ahilúd, Frater natus, vel frater genitus. Pater Iosaphat illius qui erat à commentariis Dauidi, 2. Re. 8. d. 16. & 3. Re. 4. b. 12 אֲחִילוּד ἀχιλούδ

Ahimán, Frater præparatus, siue frater dexteræ, aut frater meus quid? Nomen viri, 1. Par. 9. c. 17. Filius Enac, Iosu. 15. c. 14. Iudic. 1. b. 10. אֲחִימַן ἀχιμάν

Ahimélech, Frater meus rex, vel frater regis siue consilij. Nomen viri de filijs Ithamar, 1. Par. 24. a. 3. אֲחִימֶלֶךְ ἀχιμέλεχ

Ahin, Frater vini, vel fratres. Filius Semidæ filij Galaad, 1. Par. 7. d. 19. אַחְיָן ἀείμ

Ahinadáb, Frater spontaneus, aut frater vouentis vel voti, siue frater principis. Filius Addo, 3. Reg. 4. b. 14. אֲחִינָדָב ἀχιναδάβ

Ahió, Frater eius, vel fratres eius. Filius Abigabaon, 1. Par. 8. c. 30. Filius item Iehiel, 1. Paralip. 9. f. 37. Filius Abinadab, 2. Reg. 6. a. 3. Filius Beriha, 1. Par. 8. b. 14. אַחְיוֹ ἀδελφοὶ αὐτῆς

Ahión, Intuitus, aut fons, vel oculus. Nomen vrbis, 3. Reg. 15. d. 20. & 4. Reg. 15. f. 29. & 2. Par. 16. b. 4. עִיּוֹן αἰν

Ahirá, Frater iniquitatis, siue frater socii, aut frater pastoris, vel fratrem confringens. Filius Enan, princeps tribus suæ Nephthali, Num. 1. b. 15. אֲחִירַע ἀχιρέ

Ahisar, Frater principis, siue frater directionis vel cātici, aut frater insidians. Præpositus domus Salomonis, 3. Reg. 4. a. 6. אֲחִישָׁר ἀχισά

Ahisahar, Frater auroræ, siue frater matutinus, aut frater niger vel nigredinis. Filius Balan filij Iadihel filij Beniamin, 1. Par. 7. c. 10. אֲחִישָׁחַר ἀσαέρ

Ahiúd, Frater laudis vel confessionis. Filius Salomi, princeps tribus Aser, Num. 34. d. 27. אֲחִיהוּד ἀχιώρ

Ahobán, Frater filij, vel fratris filius, siue frater intelligentiæ, aut frater ædificans, vel absconditus. Filius Abisur filii Semei filii Onam, 1. Par. 2. d. 29. אַחְבָּן ἀβάν

Ahod, Laudans, siue confitens. Filius Simeonis filii Iacob, Gen. 46. b. 10. Heb. Ohad, qui 1. Par. 4. c. 24. dicitur Iarib. אֹהַד ἀώδ

Ahód, Idem. Filius Balan filii Iadihel filii Beniamin, 1. Paral. 7. c. 11. אֵהוּד ἀώδ

Ahód, Vnitas, siue gaudium, aut ænigma, vel acumen. Nomen viri, 1. Par. 8. a. 7. אֵחוּד ἀώδ

Ahóe, Tribulus vel spina, siue fraternitas, aut hamus. Filius Bela filii Beniamin filii Iacob, 1. Par. 8. a. 4. אֲחוֹחַ ἀώδ

Ahohimám, 1. Par. 1. c. 39. legendum Homam.

Ahohites, Frater viuus, aut tribulus vel spina mea, 2. Reg. 23. b. 9. & 1. Par. 27. a. 4. אֲחוֹחִי ἀχωχεί

Ahumái, Pratum aquilarum, vel frater aquarum. Filius Iahath filii Subal, 1. Par. 4. a. 2. אֲחוּמַי ἀχιμαί

A I

Ai, Vrbs Ammonitarum, Vide Hai.

Aiá, per א, Vultur, vel heu, siue vbi est? aut insula eius. Filius Sebeon filii Seir Horræi, Gen. 36. c. 24. & 1. Par. 1. c. 41. Item pater Respha concubinæ Saulis, 2. Reg. 3. b. 7. & 21. b. 11. Est & ciuitas, 1. Par. 7. f. 28. vbi legitur אִיה & אוה אַיָּה αἰά

Aiá, per ע, Aceruus, Neh. 11. d. 31. עַיָּה αἰά

Aialón, Ilex vel quercus, aut fortitudo, siue ceruus. Nomen ciuitatis constructæ à Roboam, 2. Par. 8. b. 13. & 11. b. 10. & 28. c. 18. Vallis item nomen, Iosu. 10. c. 13. Iudic. 1. g. 35. quod LXX. reddiderunt tanquam appellatiuum, ἄρκτοι. Ciuitas de tribu Dan data Leuitis, Iosu. 21. c. 24. Ciuitas refugii, 1. Par. 6. f. 69 vbi pro Aialon corruptè legitur Helon. Fuit & altera ciuitas in tribu Zabulon, vt Iudic. 12. d. 11. legimus iuxta Hebræū, Mortuusque est ac sepultus in Aialon in terra Zabulon. אַיָּלוֹן αἰλών

Aiath, Hora siue coaceruatio. Est ea vrbs Iuda aut Beniamin cuius meminit Esaias cap. 10. g. 28. per quam Sennacherib transiit oppugnaturus Ierusalem. עַיַּת ἀγγαί

Ailá, Vrbs quæ & Ailáth, 4. Reg. 14. f. 22. & 16. a. 6. quam ædificauit Azarias, qui & Ozias dictus est. אֵילַת ἐλώθ

Ailam, 1. Par. 8. c. 24. Scribe Ælam. Vide Ælam.

Ailáth, Ilices, vel quercus, aut ceruæ, vel fortitudines. Nomen ciuitatis regni Edom, ad mare rubrum, vnde ex Aegypto Indiam versus, & inde ad Ægyptum nauigatur. Hæc & Aila dicitur, quam ædificauit Ozias qui & Azarias dictus est, 3. Reg. 9. d. 26. & 2. Par. 8. d. 17. & 26. a. 2. אֵילוֹת αἰλάθ

Ain, Oculus, siue fons. Ciuitas est in termino Iudæ ad Orientem, Num. 34. c. 11. quam tribus Iuda, atque Simeonis sorte accepit, Iosu. 19. a. 7. & 1. Par. 4. f. 32. quæ deinceps Leuitis est tradita, Iosu. 21. b. 16. Eadem vrbs dicitur Aen, iisdem consonantibus & pūctis, Hieronymo Bed-hen-nim dicta. Vide Ae. עַיִן αἴν

A L

Alám, Occultatio, seu contemptus. Nomē viri 1. Esd. 8. a. 7. עֵילָם ἐλάμ

Alámath, siue Alámeth, Occultatio, siue iuuentus, aut secula, vel super mortem. Filius Ioada, 1. Par. 8. d. 35. & 9. g. 42. Vide Almáth. עָלֶמֶת ἀλαμώθ

Alcimus,

ἄλκιμος Alcimus, Fortis. G. Nomen sacerdotis impij, 1. Mac. 7. a. 5.

ἀλέξανδρος Alexander, Adiutor virorum, vel auxiliator virilis, vel fortissimus. G. Nomen regis Macedonum, 1. Mac. 1. a. 1. Mar. 15. b. 21. Fuit & vir quidam qui recessit à fide, quem Paulus Satanæ tradidit, 1. Tim. 1. d. 20.

נא ἀλεξανδρία Alexandria, Hebraicè dicitur No, & interpretatur crudum siue irritatio, aut prohibitio. At Alexandria Græcè, Latinè dicitur adiutorium virorum, siue auxilium virile vel fortissimû. Chaldæus paraph. pro No, vertit Alexandriã, Iere. 46. f. 25. Inter Aegyptũ, Aphricã, & mare quasi claustrũ posita, ab Alexandro magno condita in parte Aphricæ, teste Plinio, lib. 5. ca. 10.

ἀλεξανδρεῖς Alexandrini, Adiutores virorum, siue auxiliatores viriles, vel fortissimi. G. Act. 6. c. 9.

ἀλεξανδρεύς Alexandrinus, Idem. G. Act. 18. f. 24.

עלין ἀλουάν Alián, Folia, vel excelsus. Filius Sobal, 1. Paral. 1. c. 40. qui Gen. 36. c. 23. Aluan dicitur.

Alicarnassum, Vide Halicarnassum.

ἀλίμοις Alimis, Vestibulum, vel porticus, aut fortitudo. D. Nomen ciuitatis, 1. Mac. 5. c. 26

אלון σπλών Allón, Quercus vel fortis. Pater Sephei patris Ziza, 1. Par. 4. f. 37.

עלמת ἀλαμώθ Almath, Occultatio, siue iuuentus, aut secula, vel super mortem. Nomen ciuitatis in tribu Beniamin, 1. Par. 6. c. 60. Eadem vrbs quæ & Almon. Filius item Bechor filii Beniamin, 1. Paral. 7. b. 8. Vide Alamath.

עלמון ἐλμών Almón, Occultum, aut iuuentus, vel seculum ipsius. Ciuitas tribus Beniamin, Ios. 21. b. 18. Eadem vrbs quæ & Almath.

הלוחש σαλώης Alohés, Incantator, aut tacens. Nomen viri, 2. Esd. 3. c. 12.

ἀλφαῖος Alphæus, Millesimus, vel doctus, aut dux. D. Pater Iacobi apostoli, Matt. 10. a. 3. Marc. 2. b. 14. Luc. 6. c. 15.

עלוה γωλά Aluá, Ascensus eius, siue præuaricatio ipsius. Ciuitas Idumæorum, Gen. 36. d. 40.

עלון τωλάμ Aluán, Superior, vel excelsus: aut Syriacè, peruersus. Filius Sobal, Gen. 36. c. 23, qui 1. Par. 1. c. 40. dicitur Alián.

אלוש αἰλοὺς Alus, Commistio siue conspersio. Nomen loci ad quem descenderunt filij Israël à Daphca ascendentes in terram Chanáan, Num. 33. b. 13.

A M

עמעד ἀμαάδ Amaád, Populus testimonii, aut populi transitus, vel præda, siue populus æternitatis. Ciuitas tribus Aser, Ios. 19. d. 26.

המדתא ἀμαδάθος Amadáthi, Conturbans legem, vel mensura. Heb. Ammadátha. Pater Aman, Esth. 3. a. 1.

עמל ἀμάλ Amal, Labor, aut iniquitas. Filius Helem, 1. Par. 7. g. 35.

עמלק Amalec, Populus lambens: vel ex Hebræo & Syro, populus percutiens. Filius Eliphez ex Thamna concubina, Ge. 36. b. 21. A quo Amalecitæ.

עמלקי ἀμαλὴκ Amalecitæ, Populi lambentes, vel ex Hebræo & Syro, populi percutientes. Nomen populi, Gen. 14. a. 7. & 1. Reg. 30. a. 1

Amalecites, Idem. f. n. 1. Reg. 27. c. 8.

ἀμάμ אמם Amám, Mater siue timor eorum, aut vlna siue cubitus eorum. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios. 15. d. 25.

המן ἀμάν Amán, Conturbans, aut tumultuans, siue præparans. Nomen principis, Esth. 3. a. 1.

vel אמנה אבנה ἀμανά Amaná, Fides, siue veritas, aut credulitas, vel nutrix. Fluuius Damasci, qui & Abaná dicitur, 4. Reg. 5. d. 12. Est & mons Ciliciæ, qui & Amanus dicitur, in quo oppidum Bonite est. hic à Syris (vt Plinius inquit lib. 5. cap. 22.) Ciliciam separat. Huius mentio fit Cantic. 4. c. 8.

vel אמריה אמריהו ἀμαρία Amariá siue Amariás, Dicit Dominus, aut celsitudo Domini: vel ex Syro & Hebræo, agnus Domini. Pater Godoliæ patris Chusi patris Sophoniæ prophetæ, Sopho. 1. a. 1. Filius item Meraioth filii Zaraiæ, 1. Par. 6. a. 7. & 2. Par. 31. c. 15.

עמשא ἀμεσσά Amasa, Populus parcens, siue populum tollens, vel populum eleuans. Filius Abigail sororis Saruiæ, cuius Amasæ pater Iether dicebatur, 2. Reg. 17. f. 25. & 1. Par. 2. b. 17. Filius item Hadali, 2. Par. 28. b. 12.

אמצי ἀμασί Amasai, per א in prima, Fortis vel robustus. Filius Bani filii Somer, 1. Par. 6. d. 46.

עמשי ἀμασαί Amasai, per ע in prima, Populi munus, vel cum munere. Filius Elcana filii Ioel filii Azariæ, 1. Par. 6. c. 24. 12. c. 18. & 15. c. 23. Pater item Mahath, 2. Par. 29. d. 11.

אמציה ἀμασίας Amasiá siue Amasias, Fortitudo Domini. Pater Iosa principis, 1. Par. 4. f. 34. Filius Elciæ filii Amasai, 1. Paral. 6. d. 45. Nomen item sacerdotis, Amos 7. c. 12. Denique rex Iuda filius Ioas filii Ochoziæ filii Ioram filii Achab, 4. Reg. 14. a. 1. & 1. Par. 3. c. 12.

עמסיה ἀμασίας Amasias, Onus Domini. Filius Zechri, 2. Par. 17. d. 15.

עמשסי ἀμασαί Amasai, Populi conculcatio. Nomen viri, 2. Esd. 11. b. 12.

אמתי ἀμαθί Amathi, Verax siue timens: aut cubitus, vel famulatus. Pater Ionæ prophetæ, 4. Reg. 14. f. 25.

Amathitis, Idem. D.

המלך βασιλεύς Amélech, Rex, siue consiliarius, 3. Reg. 22. d. 26. & 2. Paral. 18. f. 25. & Ier. 36. f. 26. & 38. b. 6. in his locis est appellatiuum, non proprium.

אמן ἀμήν Amen, Fiat, efficiatur, vel firmum fit, aut potius veritas, Deut. 27. c. 15. & 1. Corinth. 14. c. 16.

Ami, Mater, aut timor, siue cubitus, vel Syriacè, gens. Nomen viri, 1. Esd. 2. c. 55. אמי ἠμεί

Aminadab, Populus spontaneus, siue populus vouens, aut populi princeps. Filius Ram filii Esron filii Phares, 1. Paral. 2. b. 10. Pater item Nahasson principis tribus Iuda, Num. 1. a. 7. Ruth 4. d. 20. עמינדב ἀμιναδάβ

Amitál, Calor roris, aut indignatio roris: vel ex Hebræo & Syro, caloris sui vmbra. Mater Ioachaz filii Iosiæ, 4. Re. 23. f. 31 Mater item Sedeciæ fratris Ioachaz, 4. Reg. 24. d. 18. vel חמיטל חמיטל ἀμιτάλ

Amizabád, Populi dos vel dotatio. Nomẽ viri, 1. Pa. 27. a. 6 עמיזבד

Ammá, Obscurata, siue cooperta: aut populus eius, siue cum ea. Ciuitas in tribu Aser, Ios. 19. c. 30. ἀμιζαβάδ עמה ἀμμά

Ammanites, Popularis. f. n. 2. Esd. 2. b. 19. ἀμμωνί עמוני

Ammanitis, Popularis. f. g. 3. Reg. 14. f. 31. ἀμμανῖτις עמנית

Ammaum, Populus abiectus, siue populus obscuratus. D. Nomen ciuitatis, 1. Mac. 9. e. 50. ἐμμαούμ

Ammiel, Populus Dei, siue mecum Deus. Pater Bethsua matris Salomonis, 1. Par. 3. b. 5. quæ & Bethsabee dicta est. Filius item Gemalli, Num. 13. a. 13. Pater Machir de Lodabar, 2. Reg. 9. a. 4. Filius Obed Edom, 1. Par. 26. a. 5. עמיאל ἀμιήλ

Ammisaddai, Populus Omnipotentis, siue mecum Omnipotens, aut mecum deuastator. Pater Ahi-ézer principis tribus Dan, Num. 1. a. 12. עמישדי ἀμισαδαΐ

Ammiúd, Populus laudis vel confessionis, siue mecum laus vel confessio. Pater Elisama principis tribus Ephraim, Num. 1. a. 10. Pater item Samuel principis tribus Simeon, Num. 34. d. 21. Pater Hutai, 1. Par. 9. a. 4. עמיהוד σεμιούδ καὶ σεμιούδ

Ammiúr, Populus libertatis vel foraminis, siue populus albedinis. Pater Tholmai, 2. Reg. 13. g. 37. עמיחור ἀμιούδ

Ammón, Populus eius. Viri nomen, 1. Reg. 11. c. 11. & 14. g. 47. Esa. 11. d. 14. עמון ἀμμών

Ammón, Gen. 19. g. 35. vbi primo loco legitur Ammon, legendum Ben-ammi, quod interpretatur filius populi mei, qui mox Ammon Hebraicè dicitur. Filius Lot ex filia sua minore. בן עמי ἀμμών

Ammoni siue Ammonites, Popularis, 2. Reg. 23. d. 36. עמוני

Ammonitæ, Idem. p. n. ἀμωνίτης

Ammonitæ, 2. Par. 26. a. 8. vbi dicitur. Et contra Ammonitas: interpretatur habitacula, siue afflicti, aut delinquentes, vel respondentes. Heb. Meonitæ. מעונים μιναίοι

Ammonitides, Populares. f. g. 3. Reg. 11. a. 1. ἀμμανίτιδες עמניות

Ammonitis, Popularis. f. g. 2. Par. 24. g. 26. ἀμμανῖτις עמונית

Ammón, Fidelis, aut verax, siue nutritius, vel pædagogus, aut matris filius. Primogenitus Dauid, ex Achinoam vxore, 2. Reg. 3. a. 2. & 1. Par. 3. a. 1. Iste diminutiuè per contemptum dicitur Hebraicè אמינון, 2. Reg. 13. d. 20. Nunquid Aminon frater tuus concubuit tecum? quo loco passim legitur Amnõ. Filius Simonis, 1. Par. 4. c. 20. אמנון ἀμνών

Amoc, Vallis, aut profunditas. Nomen viri, 2. Esd. 2. a. 7. ἀμούκ עמוק

Amón, Fidelis, aut verax, seu artifex, vel nutritius, aut pædagogus. Filius Manasse, Rex Iuda, 4. Reg. 21. d. 18. & 1. Paral. 3. c. 14. & 2. Par. 33. d. 28. Pater Iosiæ, Ier. 1. a. 2. & 25. a. 3. Sop. 1. a. 1. Matt. 1. b. 19. Princeps item Samariæ ciuitatis, 3. Reg. 22. d. 28. & 2. Paral. 18. f. 25. Tertius quidam, de quo Neh. 7. f. 58. אמון ἀμών

Amoná, Numerans, siue præparans, aut multitudo eius, siue tumultus eius: vel Syriacè, veritas. Vrbs in terra Israël versus mare mortuum quod est in parte Orientali Iudææ, iuxta quam Gog sepultus iacet, Ezec. 39. d. 16. המונה πολυάνδριον

Amorrhæus, Amarus, aut rebellis, aut loquax. Filius Chanaan, Gen. 10. c. 15. אמרי ἀμοῤῥαῖος

Amorrhæi, Idem. p. n. Populus qui Libanum montem à tergo Phœnicis tenet. Alius est populus qui Galaad montem, inter flumina Iaboc & Arnonem habitat. Alius quoque qui mõtana Pharan inter Sina & Cades-barne, Gen. 15. d. 20. ἀμοῤῥαῖοι

Amos per א in principio, Fortis vel robustus. Pater Esaiæ prophetæ, Esa. 1. a. 1. אמוץ ἀμώς

Amos per ע in principio, Oneratus, vel onerans. Propheta vnus ex duodecim, Amos 1. a. 1. עמוס ἀμώς

Amosa, Iurgium, vel adinuētio, siue azymum, aut compressio. Nomen ciuitatis tribus Beniamin, Ios. 18. d. 26. המצה μασσά

Amphipolis, Vallata vel circundata ciuitas. G. Ciuitas Macedoniæ, per quam etiam Paulus profectus est, de qua Volaterr. lib. 8. Geograph. primùm Nouem viæ appellata. Stephanus Cradennam & Ariadraomum antiquitus vocatam dicit. Alia eiusdem nominis in Syria apud Euphratẽ à Seleuco condita, quam Turmedam Syri vocant. Hæc Raphael Volater. lib. 8. titulo de Macedonia, Act. 17. a. 1. ἀμφίπολις

Ampliatus, Latinum est, à verbo Amplio, amplias. Paulo amicissimus hic fuit, Rom. 16. b. 8. ἀμπλίαν

Amrám, Populus excelsus, vel manipulus eorum, aut cu excelso. Filius Caath filii Leui, Ex. 6. c. 18. 1. Pa. 6. a. 3. & 23. b. 12 עמרם ἀμβράμ

Amramites, Idem. f. n. 1. Par. 26. c. 22. ἀμβραμὶ עמרמי

Amraphél, Loquens ruinam, aut loquens occultum, vel loquens iudicium. Rex Sennaar, Gen. 14. a. 1. אמרפל ἀμαρφάλ

Amri per א, Amarus, vel loquens, siue exaltatio: aut Syriacè, aries. אמרי

ἀμαρὶ ce,aries.Pater Zacchur,Nehem.3.a.2.

עמרי ἀμβρί Amri per y,Manipulus,vel dominium,siue populus rebellis vel amarus.Princeps militiæ super Israël, rex tandem constitutus, 3.Reg.16.d.16. Mich.6.d.15. Pater Athaliæ matris Ochoziæ filii Ioram,4.Reg.8.g.26. Filius Bechor filii Beniamin filii Iacob,1.Par.7.b.9.

ἀμασί אמצי Amsi,Fortis,vel robustus.Nomen viri,2.Esd.11.b.11.

המתאר ἀμαθάρ Amthár,Species,siue forma,vel figuratus,vel depictus,siue morte maledicens.Nomē loci in tribu Zabulō,Iosf.19.b.13

A N

ענה ἀνάν Aná,Respondens,vel cantans,siue affligens,vel pauper.Pater Oolibama vxoris Esau,Gen.36.a.2.Filius item Sebeon filii Seir Horræi,Gen.36.c.24.& 1.Par.1.c.38.

הנע ἀνά Aná,Commotio,vel motus.Nomen idôli, vel potius regionis,4.Reg.18.g.34.& 19.c.13.Esa.37.c.13.

ענב ἀνώβ Anáb,Vua,aut Syriacè,nodus. Nomen ciuitatis siue montis,Iosf.11.d.21.& 15.f.49.

אנחרת ἀνερέθ Anaharáth,Ariditas,aut incensio,vel ira, siue hinnitus, aut raucedo,vel Syriacè,suffocatio.Ciuitas in tribu Issachar, Iosue 19.b.19.

ענמלך Anamélech,Responsio,aut canticum regis,siue afflictio,vel paupertas regis vel consiliarii. Vnum ex idôlis Sepharuaim, 4.Reg. 17.f.31. quo loco LXX. non legerunt nomen istud, ideo non transtulerunt.

ענמים ἀινεμαμείμ Anamím,Fons,siue oculus aquarum:aut responsio,vel afflictio,seu canticum aquarum.Filius Mesráim,Gen.10.b.13.

ענן ἀνάν Anán,Nubes, siue augurium, aut diuinatio. Nomen viri, Nehem.10.b.26.

עני ἀνανίας Anáni,Nubes,siue auguratio,aut diuinatio.Filius Elioenai filii Naariæ,1.Par.3.d.24.

ענניה ἀνανίας Ananiá,siue Ananiás,Nubes Domini,aut diuinatio Domini.Ciuitas in qua filii Beniamin habitarunt post Babylonicam captiuitatem, 2.Esdr.11.d.32. Nomen item viri cuiusdam de quo Act.5.a.1.Vide Hanania.

ענת ἀνάθ Anáth,Responsio,siue canticum,aut afflictio,siue paupertas.Pater Samgar iudicis Israël,Iudic.3.d.31.

ענתות ἀναθώθ Anathoth,Idem.p.n.Vrbs tribus Beniamin, tribus milliaribus distans à Ierusalem,patria Ieremiæ prophetæ, vna ex illis vrbibus per quas transiit Sennacherib, cùm iret oppugnatum Ierusalem, Esa.10.g.30.Iere.1.a.1. Iosf.21.b.18.Item filius Bechor filii Beniamin filii Iacob,1.Par.7.c.9.

ענתתיה ἀναθωθιά Anathothiá, Responsiones, vel cantica Domini, aut afflictiones,vel inopiæ Domini.Filius Sesac,1.Par.8.c.24.

ענתתי ἐξ ἀναθώθ Anathothítes,Responsio, siue canticum: aut afflictio, siue paupertas,Ier.29.f.27.

ἀνδρέας Andréas,Virilis,vel fortissimus.G. Nomen Apostoli,Mat. 4.c.18. & 10.a.2. qui ante vocationem suam discipulus erat Ioannis Baptistæ,Ioan.1.f.40.

ἀνδρόνικος Andronicus,Vir victoriosus.G.Nomen viri,2.Mac.4.e.34 & Rom.16.a.7

ענם ἐνάμ Aném,Responsio, aut canticum eorum, siue afflictio, vel paupertas eorum:aut Syriacè, ouis eorum. Nomen ciuitatis, 1.Par.6.g.73.

ענר αὐνάν ἀνήρ Anér,Responsio,aut canticum lucernæ,siue affligens lucernam.Frater Membre, Gen.14.c.13. Nomen item ciuitatis in tribu Manasse,1.Par.6.f.70.

עני ἀνί Aní,Responsio,siue canticum,siue afflictus,vel pauper.Nomen ianitoris & cantoris,1.Par.15.b.18.c.20.

עניה ἀνανίας Aniá, Responsio, aut canticum Domini, siue afflictus vel pauper Domini.Nomen viri,2.Esd.8.a.4.

אניעם ἀνιάμ Aniám,Ego populi,siue nauis populi, aut dolor, siue fortitudo populi. Filius Samidæ filii Galaad filii Machir filii Manasse, 1.Par.7.d.19.

ענים ἀνίμ Aním,Respondentes,siue cantantes,aut afflicti,siue pauperes.Nomen ciuitatis,Iosf.15.f.49.

חנה ἄννα Anná,Gratiosa,siue misericors,aut requiescens,vel donās. Altera vxor Elcanæ, 1.Reg.1.a.2.Heb.Hanna. Nomen item prophetissæ cuiusdam filiæ Phanuel,de qua Luc.2.c.36.

ἄννας Annas,Affligens,vel humilians,aut respondens.D.Nomen pontificis Iudæorum,soceri Caiphæ etiam pontificis,Ioan.18 c.13.Luc.3.a.2.& Act.4.a.6.

ענוב ἀνώβ Anób,Vua,aut Syriacè,nodus.Filius Cos,1.Par.4.b.8.

ἀντιλίβανος Antilibanus, Excelsus mons ad Septentrionem Iudææ ex aduerso Libani.de quo Plinius lib.5. cap.20. à quo omnis regio supra Libanum ad Orientalem plagam respiciens, Antilibanus appellatur, citra regionem Damasci quæ cecidit in sortem tribus Manasse. Quibusdam videtur non esse mons proprius à Libano, sed iugum, aut cornu in occasum Brumalem protensum, iunctum huic circa Cæsaream Philippi:tanta verò magnitudine,vt mons proprius iustè dici possit.

ἀντιοχεία Antiochia,Pro vehiculo,vel curru,id est loco currus: siue contra vehiculum vel currum.G. Antiochiæ duæ sunt clarissimæ ciuitates:altera Syriæ Cœles,aliàs Emath dicta, Zach.9.

חמת ἐμάθ a.2.in hac discipuli primùm cœperunt dici Christiani,Act.11 d.26.in qua Barnabas & Paulus sunt ordinati, Act.13.a.3.De hac multa Procopius lib.1.de bello Persico.Strabo in 15.Altera Pisidiæ prouinciæ,de qua Plinius li. 5.cap.27. Strabo lib. 12.In hac Paulus & Barnabas prædicarunt, Act.13.c.14.& Gal.2.c.14.

Antiocheni,Idem.p.n.G.2.Mach.4.b.9. ἀντιοχεῖς

Antiochenus,Idem.f.n.G.Act.6.b.5. ἀντιοχεύς

Antiochus,Idem quod Antiochia.G.1.Mac.1.b.11. ἀντίοχος

Antipas,Pro omnibus,vel contra omnes.G.Apoc.2.d.13. ἀντίπας

Antipater,Pro patre, vel contra patrem. G. Filius Iasonis, 1.Mach.12.c.16. ἀντίπατρος

Antipatris,Palæsthinæ ciuitas nunc diruta,quam Herodes rex Iudææ ex patris sui Antipatris nomine vocauerat. de hac Raphael Volaterr. lib.11. Geographiæ. Ad hanc Paulus ductus est captiuus,Act.23.g.31. ἀντίπατρις

A O

Aód,Laudans,siue confitens. Filius Gera filii Iemini, Iudic.3.b.15. אהוד ἀώδ

A P

Apadnó,Ornamentum eius, siue ira iudicii eius. Nomen loci, Dan.11.g.46. Quo loco pro Apadnó eruditiores interpretes legunt Palatii sui. אפדנו ἀφαδανῶ

Apamea siue Apamia,Expellens vel abigens.G.Iud.3.d.14. ἀπάμεια

Apelles,Expellens vel abigens.G.Vir commendatus à Paulo,Rom.16.b.10. ἀπελλῆς

Aphadnó,Vide Apadnó.

Apharà,Vacca,siue frugifera:aut accrescens, siue irritans. Vrbs tribus Beniamin,Iosf.18.d.23. הפרה ἀφαρά

Apharsathachæi, Diuidentes, siue dilacerantes pauones. Populi nomen,1.Esd.4 b.9. אפרסתכיא ἀρφασαθαχαῖοι

Apharsachæi,Diuidentes, siue dilacerantes, 1.Esdr.5.b.6. & 6.b.6. אפרסכיא

Apharsæi,Idem.Populi, 1.Esd.4.b.9. ἀφαρσαῖοι ἀφαρσαχαῖοι

Aphéc,siue Aphéca, Pelagus vel fortitudo, aut vigor: vel Syriacè,exitus. Vrbs in tribu Manasse,Iosf.12.d.18.& 13.a.4. Est & vrbs in tribu Iudæ,Iosf.15.f.53. Hieronymo in locis Hebraicis vsque ad suam ætatem castellum grande Apheca nomine,iuxta oppidum Palæsthinæ.Vrbs præterea in tribu Aser, Iosf.19.b.30. quæ אפיק Hebraicè dicitur, Iud.1.f.31. iuxta vicum Esron ciuitatis Iezrael,vbi dimicauit Saul in sorte Aser:& vbi Philisthiim contra Israël posuerunt castra, 1.Reg.4.a.1 & 29.a.1.ibi Benadad rex Syriæ vincitur,3.Reg.20.d.30. אפקה אפק vel אפקה ἀφεκά

Aphia,Flans,vel exufflans, siue loquens, aut illaqueans.Filius viri Iemini,1.Reg.9.a.1. אפיח ἀφίχ

Aphrica,iuxta Geographos,maximè Pliniū in prologo tertii,tertia orbis pars est inter Asiam & Europam ad Austrum sita,incipiens ab Ægypto,& in Gaditano freto desinens, in qua populi habitant Mauri,Getuli,Numidæ,Garamantes,& Carthago vrbs. Mare quo cingitur Aphrica, à Septentrione Libycum, à Meridie Æthiopicum, ab Occidente Atlanticum dicimus:testis Pompo.Mela libro 2. Vide Plinium libro 5. cap.4. historiæ mundi. Strabo.libro 2. Geographiæ. Hæc Aphrica eadem quoque Libya dicitur, Plinio teste in prologo quinti. Cuius regionis Nahum 3.b.9.fit mentio,& alibi sæpe in Scripturis. λιβύη

Aphrica,Esa.66.f.19.in Hebræo dicitur Pul, & interpretatur Casus vel ruina,aut faba. פול

Aphrica,Nahum 3.b.9.in Hebræo est Put:& interpretatur crassa,vel pinguis,Syrum est. LXX. tanquam appellatiuum esset,transtulerunt hoc nomē,& præcedentibus iunxerunt, ἦ οὐκ ἔσι πέρας τῆς φυγῆς σου, & non est finis fugæ tuæ. פוט

Aphses, Comminuens, vel eripiens, aut aperiens, aut destruens.Nomen viri,1.Par.24.b.15. הפצץ ἀφεσσῆ

Aphuthæi,Vide Phuthæi.

Apocalypsis,Reuelatio.G.Apoc.1.a.1. ἀποκάλυψις

Apollo,Perdens,vel destruens. G. Vir quidam Alexandrinus,Act.18.f.24. ἀπολλώς

Apollophanes,Perditionem vel destructionem ostendens. G.Nomen viri,2.Mach.10.g.37. ἀπολλοφάνης

Apollonia,Perditio vel destructio.G.Ciuitas Macedoniæ, per quam Paulus profectus est,Act.17.a.1.Achedoro tantùm fluuio à Thessalonica diuisa. Volater.libr.8.Geograph. Est & altera in prouincia Aphrica quæ dicitur Pentapolis. ἀπολλωνία

Apollonius, Perdens, vel destruens. G. Nomen viri quem occidit Iudas Machabæus,1.Mach.3.b.10. ἀπολλώνιος

Apollyon,Exterminans,vel perdens,vel destruens.G.Apocal.9.b.11. ἀπολλύων

Apostolus, Missus, legatus. G. Sic vocauit Christus quos misit ad prædicandum Euangelium suum, Luc.6.b.13. ἀπόστολος

Appháim,Vultus vel facies,aut furores, siue nares, vel pistores.Filius Nadab filii Semei filii Onan,1.Par.2.d.30. אפים ἀφφίμ

Apphia,Producens, vel pullulans. G. Nomen fœminæ, ad Philem.a.2. ἀπφία

Apphus, Indignationis consilium, aut volans consilium, vel scrutator. D. Filius Mathathiæ filii Iohannis, 1. Machab. 2.a.5. σαπφοῦς

Appij

Appij forum, Hieronymus de locis Hebr. in Actis Apostolorum, (si tamen illius sit) putat fuisse nomen fori Romani ab Appio quondam Consule appellatum: à quo & via Appia cognominata fuerit. Verum Appii forum oppidum fuit, longius à Roma quàm Aricia distans. quod Horatius lib. 1. Serm. Satyra 5. ostendit his verbis.

Egressum magna me excepit Aricia Roma
Hospitio modico, rhetor comes Heliodorus,
Græcorum linguæ doctissimus, inde forum Appi
Differtum nautis, cauponibus atque malignis.

Ad hanc vrbem Paulus venit cùm duceretur Romam, Act. 28. d. 15.

A Q

Aquæ contradictionis, Num. 20. b. 13. d. 24. Psalm. 95. b. 8. Ezec. 47. d. 19. Vide Meribath.

Aquæ ductus, Heb. Amma. Collis in tribu Beniamin, iuxta Giah, & Gabaon, vbi Asaël frater Ioab confossus fuit ab Abner, 2. Reg. 2. f. 23.

Aquila, Latinum est. Vir Iudæus ex Ponto, Act. 18. a. 2.

A R

Ar, Suscitatio siue vigilia: aut euacuatio, vel denudatio, seu ciuitas, aut æmulus. Præcipua vrbs Moabitarum, ad Arnon sita, Deut. 2. b. 10. d. 18. f. 29. Num 21. d. 15. f. 27. In Esaia verò, 15. a. 1. Ar-Moab dicitur, non Ar simpliciter.

Ará, Mons, aut prægnans, siue demonstratio. Vrbs Assyriorum, cuius recordatur liber primus Para. 5. d. 26. Hieronymus in quæst. Heb. ipsam Rages esse scribit Medorum ciuitatem, de qua Tob. 1. c. 16.

Ará, Maledicens, aut videns. Filius Iether, 1. Par. 7. g. 38.

Araás, Ira, vel calor confidentiæ siue protectionis. Pater Thecuæ patris Sellum mariti Oldæ prophetidis, 4. Reg. 22. c. 14. qui 2. Par. 34. c. 21. dicitur Hasra.

Arab, Insidians, vel multiplicans, aut fenestra, siue locusta. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu. 15. f. 51.

Araba, Idem. D. Nomen viri, 1. Mach. 15. d. 22.

Arabathàne, Insidiatio fortis, aut fenestræ vel locustæ fortitudo vel donum: aut multiplicatio fortitudinis vel doni. D. Nomen ciuitatis, 1. Mach. 5. a. 3.

Arabes, Vespertini, aut fideiussores, siue suaues, aut campestres, vel corui, aut salices, vel mistiones, 2. Par. 26. a. 7.

Arabes, Psal. 71. d. 10. In Hebræo est Saba, id est conuersio siue captiuitas, aut canities, vel sessio, Act. 2. b. 11.

Arabia, Vespera, aut vespertina, vel fideiussio, siue suauitas: aut coruus, siue coruina, seu desertum, vel salix, aut commista. Regio Asiæ maioris inter Iudæam & Ægyptum, Cassio monte nobilis, quem Sinam esse affirmant. De hac plura Plinius lib. 5. cap. 11. & lib. 6. cap. 28. Ptolemæus lib. 5. cap. 17. Strabo lib. 16. Pompo. Mela in 2. Hæc (vt scribit auctor de locis Heb. in Actis Apostolorum in Tom. D. Hieronymi) gentes habet multas, Moabitas, Ammonitas, Idumæos, Saracenos aliosque quamplurimos. Ezech. 27. d. 21. huius fit mentio. Arabum regionem triplicem fecit Ptolemæus: Petræam, Arabiam eã nominat quæ supra Palæsthinam ad Cassium montẽ & Mare rubrum excurrit. Nomen habet à Petra vetustissimo oppido. Hanc Arabiam Strabo in 16. Nabatheam vocat. Altera, Arabia deserta quæ Felici à Meridie, à Septentrione Syria & Mesopotamiæ parte finitur, vt Ptolemæus libr. 5. cap. 19. scribit. hanc Sceniten, & Arabas illic Scenitas, id est vagos Nomades, & in tabernaculis habitantes nominant Plinius lib. 5. cap. 11. & 24. & Strabo li. 16. Tertiam Ptolemæus lib. 6. cap. 8. Felicem nominat, diuitem & Beatæ cognomine inclytam, quæ peninsulæ forma, inter Persicum & Arabicum sinum in Meridiem tenditur, de qua plura Pompo. Mela libr. 3. Geograph. Græcis (vt habet ille) εὐδαίμων appellatur, id est felix, quòd sit thurifera, odores creans: hæc alias Sabea dicta est, Iob 1. c. 15. Psalm. 72. b. 10. In hac Paulus prædicauit, Gal. 1. d. 17.

Arábia, Psal. 71. c. 15. in Hebræo est Saba, id est Conuersio, siue captiuitas, aut canities, vel sessio.

Arabs, Vespertinus, aut fideiussor, vel suauis, siue cãpestris, aut coruus, vel salix, seu mistio, 2. Esd. 2. d. 19.

Aracæus, Neruus, aut Syriacè, fugitiuus. Filius Chanáan, Gene. 10. c. 16. qui Arcas oppidum condidit contra Tripolim in radicibus Libani situm.

Arach, Longitudo, siue medicina, vel sanitas. Ciuitas in qua regnauit Nemrod, Gene. 10. b. 10. Hanc & Edessam vocari testatur Hieronymus in quæst. Heb. super Genesim.

Arachítes, Longus, vel procerus, siue sanans, aut medicina, 2. Reg. 15. g. 32.

Arad, Onager, aut Syriacè, draco. Ciuitas Amorrhæorum ad sortem Iuda pertinens, ad Austrum solitudini Cades vicina, in qua habitauerunt filii Obab soceri Moysis in medio Israëlis. Refert Hieronymus in locis Hebraicis vsque ad suam ætatem ostendi villam ab oppido Malatis quarto lapide, ab Hebron vicesimo, Num. 21. a. 1. Iudic. 1. d. 16.

Aradius, Maledictionis abundantia, aut descendens, vel imperans. Filius Chanáan, Gen. 10. c. 17.

Aradius, Ezech. 27. b. 8. Imperans, aut descendens.

Arado, Stupor, aut tremor, siue descensio, vel dominium. D. Nomen loci, 1. Mach. 15. d. 23.

Arám, Celsitudo, aut sublimitas, seu decipiens, aut maledictio eorum. Filius Sem, Gen. 10. c. 23. à quo Armenii, siue Syri Græcis, Genes. 22. d. 21. Num. 23. a. 6. & 1. Par. 2. c. 23. Vide Syria. Filius item Somer filii Heber, 1. Par. 6. g. 37.

Aram, In Hebræo, Ram. Filius Esron filii Phares, Ruth 4. d. 19. Matt. 1. a. 3. Luc. 3. g. 33. interpretatur excelsus, vel sublimis, aut proiiciens.

Aramá, Excelsa, siue sublimis, aut vermis, siue proiiciens. Ciuitas tribus Nephthali, Iosu. 19. c. 36.

Aran, Mons, siue montanus, aut prægnans, siue concipiens, vel cantans, aut præco. Filius Thare patris Abraham, Gen. 11. d. 26. & 1. Par. 23. a. 9.

Aran, Arca, siue exultans, aut maledictio eorũ. Filius Dison filii Seir, Gen. 36. c. 28. 1. Par. 1. c. 42. Filius itẽ Ierameel, 2. Par. 2. c. 25. vbi legimus, Et Buna, & Aran: Hebraicè legitur Oran.

Arapha, Medicina, siue relaxatio, aut gigantissa, vel montis os, ab ore scilicet: aut mons hic, id est, in hoc loco. Nomẽ quorundam gigantum, qui sic dicebãtur quòd animos videntium se, dissoluerent, 2. Reg. 21. c. 16.

Ararát, Maledictio tremoris: aut ex Hebræo & Syro, maledictio, siue lux currentis. Est regio Armeniæ, aut ipsa Armenia, 4. Reg. 19. g. 36. Esa. 37. g. 38. Iuxta Bocatium, mons est maioris Armeniæ.

Arari, siue Ararites, Montanus, 1. Paral. 11. g. 35. & 2. Reg. 23. d. 31.

Arbáttis, Fideiussor, vel suauis, aut mistus, vel vespertinus, siue planities. Nomen loci. D. 1. Mach. 5. c. 23.

Arbathites, Idem, 2. Reg. 23. d. 30.

Arbée, Quatuor, siue accubatio. Nomen ciuitatis, quæ & Hebron & Mambre dicitur. ea est Cariath-arbe, sed hîc nomẽ Cariath, appellatiuum fecit, Gen. 23. a. 2. & 35. d. 27.

Arbella, Suscitatio vetustatis, siue insidians ei, vel multiplicans eam, siue locusta eius. D. Terminus Iudæ ortum solis aspiciens, de quo Hieronymus in locis Hebraicis. Est vsque hodie vicus Arbel trans Iordanem in finibus Pellæ ciuitatis Palæsthinæ. Et alius hoc vocabulo in campo prægrandi, distans ab oppido Legionis millibus nouem. Hęc Hieronymus. Strabo lib. 16. huius etiam meminit, 1. Mach. 9. a. 2.

Arbi, Locusta, vel fenestra: siue insidiator, aut multiplicans. Nomen loci, 2. Reg. 23. d. 35.

Archélaus, Princeps populi. G. Filius Herodis illius qui innocentes occidit: Rex Iudææ, Matt. 2. d. 22.

Archi, Longitudo, aut sanitas, vel cicatrix. Nomen populi in sorte filiorum Ioseph, Iosu. 16. a. 2.

Archippus, Princeps, vel præfectus equorum. G. Nomen viri, Coloss. 4. d. 17. ad Philem. a. 2.

Architriclinus, Princeps triclinij, id est, trium mensarum. G. Ioan. 2. a. 8.

Ardón, Imperans, siue descendens, aut maledictionis iudicium. Filius Caleb ex Azuba vxore, 1. Par. 2. c. 18.

Aréa, Via, seu semita, aut viator: vel odorans, siue annona, id est, diurna portio. Nomen viri, 1. Esd. 2. a. 5. & Neh. 6. d. 18.

Arebbá, Magna, siue multa, aut proiiciens, vel litigiosa, siue mons in ea. Nomen ciuitatis, Iosu. 15. g. 60.

Arecón, Vacuus, siue mons lamentationis: vel mons possessionis. Nomen ciuitatis, Iosu. 19. d. 46.

Ared, Imperãs, siue descẽdens. Filius Beniamin, Ge. 46. c. 21.

Arée, Via, siue semita, aut viator, vel odorans, siue annona. i. diurna portio. Filius Olla, 1. Par. 7. g. 39.

Areli, Altare, siue lux Dei, aut visio Dei. Filius Gad filii Iacob, Gen. 46. b. 16. qui & Ariel dicitur.

Aren, Vide Harim.

Areopagita, De colle Martis. G. Act. 17. g. 34.

Areopagus, Collis Martis. G. auctore Stephano de vrbibus, promontorium Athenis clarissima Græciæ vrbe fuit, in quo iudicia necis ferro factæ exercebantur: sic appellatũ quasi dicas vicum Martis. Nam & Iuuenalis Curiam Martis appellat: qua de re Augustin. lib. 8. de Ciuitate Dei, cap. 10. Valerius Max. lib. 2. cap. 1. de institutis antiquis. Vnde & Areopagitæ, iudices seuerissimi ac innocentissimi dicti sunt.

Aretas, Virtuosus, aut placidus. G. Socer Herodis Tetrarchæ, Arabiæ Petreæ & Damascenæ ciuitatis dominus, 2. Mac. 5. b. 8. & 2. Cor. 11. g. 32.

Areuna, Arca, vel canticum, siue exultatio: aut lux nostra, siue maledictio nunc. Viri nomen, 2. Reg. 24. c. 16. qui 1. Paral. 21. c. 15. dicitur Ornan.

Argób, Gleba, vel glarea, aut maledictio putei vel dorsi, siue lux altitudinis. Nomen regionis Basanitidis, Deuter. 3. b. 13. & 3. Reg. 4. b. 13. & 4. Reg. 15. e. 25. quæ in sortẽ dimidiæ tribus Manasse cecidit, vocata terra Raphaim, Trachonitis & Basan.

Aridái, Leo abundans, aut maledictionis abundantia. Filius Aman filii Amadatha, Esth. 9. b. 9.

ארידתא ἀριδαθά Aridátha, Leonis lex, ſiue maledictionis lex, vel ritus. Filius Aman filii Amadatha, Eſth.9.b.8.

אריה ἀρ'ιὲ Arié, Leo, ſiue lux Dñi. Nomen loci vel viri, 4.Re.15.e.25.

אריאל ἀριὴλ Ariél, Altare, ſiue leo Dei, aut lux Dei. Leonem ſignificat, 1.Par.11.e.22. At Eſa.29.a.1. accipitur pro ciuitate Ieruſalẽ, in qua altare holocauſti. In 43.e.16. verò Ezechielis, altare ſignificat. Eſt & nomen viri, Num.26.b.17. & 1.Eſd.8.c.16.

אראלי ἀρ'ιὴλ Ariél, Altare, ſiue lux Dei, aut viſio Dei. Nomen viri, Num. 26.b.17. Heb. Areli.

אראלי Arielitæ, Idem.p.n.Num.26.b.17. δῆμος ὁ ἀριὴλ

ἀριμαθαία Arimathæa, Leo mortuus Domino, vel lux mortis Domini. D. Nomen ciuitatis, Matt.27.g.57. Vide Ruma.

אריוך ἀριὼχ Arióch, Longus, vel procerus, ſiue ſatietas, vel ebrietas tua, aut leo tuus. Rex Ponti, Gen.14.a.1.

אריסי ἀρισαί Ariſai, Sponſus: aut Syriacè colonus, ſiue venenum. Filius Aman, filii Amadatha, Eſth.9.b.9.

ἀρίσαρχος Ariſtarchus, Optimus princeps. G. Nomen viri Macedonis Theſſalonicenſis, Act.19.f.29. & 27.a.2. Coloſſ.4.b,10.

ἀριςόβουλος Ariſtobolus, Optimus conſultor, vel optimum conſilium. Magiſter Ptolemæi, 2.Mac.1.b.10. Rom.16.b.10.

ἀρμαγεδδών Armageddon, Mons Euangelii, vel euangelizationis, aut mons pomorum, vel fructuum.ſ. electorum. D. Nomen loci, Apoc.16.c.16.

אררט ἀραράτ Armenia, Hebraicè dicitur Ararat, ſiue potius terra Ararat, vt Ararat ſit nomen viri: & interpretatur maledictio tremoris: aut ex Hebræo & Syro, maledictio, ſiue lux currentis. Nomen regionis Orientalis, (nam nomine Orientis, intelligitur Armenia, Geneſ. 11.a.2.) ſuper cuius montes requieuit arca Noë, Gen.8.a.4. Dicitur & Aram, ab Aram filio Sem. Sunt qui opinantur eſſe nomen montis, Eſa.37.g.38.

Armenii, Idem.

הרמון τὸ ὄρος τὸ ῥεμμάν Armón, Malum granatum, vel mons numerationis, aut mons præparationis, ſiue mons doni ſiue muneris. Nomen loci, Amos 4.a.3. iuxta veterem interpr. Alii legentes ארמון, ſic transferunt locum. Et deiicietis palatium, dicit Dominus.

ארמני ἀρμωνί Armóni, Aula, ſiue palatium, aut maledictio numerationis, vel præparationis, aut luminis munus. Filius Saul ex Reſpha, 2.Reg.21.b.9.

ארנן ἀρνών Arnán, Exultans, ſiue arca eorum, aut lux filii: vel lux, aut maledictio permanens vel æterna. Filius Raphaiæ filii Ieſeiæ filii Phaltiæ, 1.Par.3.d.21.

ארנון ἀρνών Arnón, Idem. Fluuius eſt Moabitarum, qui Ioſepho lib.4. Antiquit. Iudaic. cap.4. de montibus Arabiæ fluit, ac per totam ſolitudinem labens, in Aſphaltiten lacum erumpit, ſeiungens Moabitiden & Ammonitida. Hieronymo verò in epiſt. ad Fabiolam de XLII. manſionibus, man. 39. eſt rupes excelſa in limite Amorrhæorũ & Moabitarum, Num.21.c.14. Deut. 2.e.36. Ioſ.12.a.1. & 13.c.9. Iudic.11.c.13. Eſt etiam Arnón ciuitas Moabitarum & deinceps Sehon regis Amorrhæorum Num.21.c.23. Ioſ.12.a.1.

ארוד ἀορὰδ Aród, Imperans, ſiue deſcendens. Filius Gad, filii Iacob, Num.26.d.17.

ערד ἀρὰδ Aród, Onager, aut Syriacè, draco. Filius Beriæ, 1.Pa.8.b.15

ארודי ἀροηδής Arodi, Imperantes, ſiue deſcendentes. Filius Gad filii Iacob Gen.46.b.16.

ἀορεδί Aroditæ, Idem, Num.26.b.17.

הארדי ἀροδί Arodites, Idem, 2.Reg.23.d.33. vbi nunc Ararites legimus iuxta quorundam exemplarium Hebraicorum lectionem.

ערער ἀροὴρ ערוער Aroér, Myrica, ſiue ſuſcitatio vigiliæ, aut vigilia vigiliæ, vel denudatio pellis, aut denudatio æmuli. Vrbs Moabitarum ſita ſuper ripam torrentis Arnon, extructa à filiis Gad, Ioſ.12.a.2. & 13.c.25. Eſt contra Rabbath, Ioſ.13.c.25. ceſſit tribui Gad, Iudic.11.f.33. fit eius mentio, 1.Reg.30.g.28. & 2.Re.24.a.5. Num.32.g.34. & 4.Reg.10.g.33. Eſt & regio circa Damaſcũ, vel (vt alij volunt) Arnonis, cuius meminit Eſaias cap.17.a.1.

ערערי ἀραεί Arorites, ab Aroér, Myrica mea, vanitas vel humilitas, aut ſuffoſſio mea, 1.Par.11.g.44.

ἀρωρεί הררי Arorites, ab Arari, Montanus, 1.Par.11.f.28.

ארפד ἀρφάδ Arphád, Lux redemptionis, aut ſternens, ſcilicet aliquid ad reclinandum. Nomen inſulæ in Phœnicia ſitæ non longè à Damaſco. Plinius lib.5.cap.31. Pomp.Mela.lib.1. Eſa.10.b.9 & 4.Reg.18.g.34. Ier 49.e.23.

ארפכשד ἀρφαξάδ Arphaxad, Sanans, vel laxans quaſi deprædationẽ, aut quaſi mammillam: vel laxans aut ſanans ſicut dæmon. Filius Sem, Gen.10.c.21. Luc.3.g.36. à quo Chaldæi.

ארצא ὠσά Arſa, Terra, ſiue voluntas, aut curſus, ſiue maledictionis exitus. Nomen præfecti ciuitatis Therſæ, 3.Reg.16.c.9.

ἀρσάκης Arſaces, Eleuans ſcutum, aut eleuatio ſcuti. G. Nomen viri, 1.Mach 15.d.22.

ἀρταβαί Artaba, Genus eſt menſuræ, Dan.14.a.2.D.

ארתחששתא ἀρθασασθά Artaxerxes, Lumen, ſiue maledictio, ſilentiũ vel feſtinationem ponens, aut feruor lætitiæ. Generale nomẽ eſt (vt Lyrano in 1.Eſd.cap.4. & Metaſtheni Perſæ placet) regum Perſarum, quemadmodũ Cæſar, Romanorum imperatorũ, 1.Eſd.4.b.7.

ארתחשסתא ἀρθασασθά Artaxerxes, Luminis ſiue maledictionis ſilentium, vel feſtinationem perſuadens, aut feruor direptionis, 1.Eſd.7.c.21. & 8.a.1. Neh.2.a.1. & 5.c.14. & 13.a.6.

Arteman, Integer, vel incolumis, aut venuſtus. G. Nomen viri, Tit.3.d.12. ἀρτεμᾶς

Arubóth, Cataractæ, ſiue feneſtræ, aut inſidiæ, vel locuſtæ. Nomen ciuitatis, 3.Reg.4.a.10. ארבות ἀραβώθ

Arúm, Excelſus, ſiue ſublimis, aut ſeparans, ſiue proiiciens. Pater Aharehel, 1.Par.4.b.8. הרום ἀρίμ

A S

Aſa, Medicus, aut ſanans, Syrũ eſt. Filius Abian regis, 3.Re. 15.b.8. & 1.Par.3.b.10. Filius item Helcana, 1.Par.9.c.16. אסא ἀσά

Aſaa, Vide Aſaia.

Aſaél, Fecit Deus, ſiue factura Dei. Filius Saruiæ, 2.Reg.2. d.18. Frater item Ioab, 2.Reg.23.d.24. & 1.Par.2.b.16. & 2. Par.31.c.13. Corruptè in quibuſdam codicibus ſcribitur Aſahel, vt 1.Par.11 f.26. & 27.a.7. & 2.Par.17.b.8. עשהאל ἀσαήλ

Aſaiá, Fecit Dominus, ſiue factura Domini. Seruus Ioſiæ regis, 4.Reg.22.c.14. Nomen item principis, 1.Par.4.f.36. & 6.c.30. & 9.a.5. & 15.a.6. In 2.Paral.34.d.20. corruptè legitur Aſaæ pro Aſaiæ. עשיה ἀσαΐα

Aſalelphúni, Vmbra vel ſubmerſio vultus, aut ſonitus vel tinnitus vultus. Filia Etam, 1.Par.4.a.3. הצללפוני ἀσηλαφωνι

Aſaliá, Prope Dominũ, ſiue ablatio vel ſeparatio Domini. Pater Saphã ſcribæ, 4.Reg.22.a.3. vbi corruptè legitur Aſſia. אצליהו ἐσελίας

Aſan, Fumus, aut fumigans. Nomen ciuitatis in tribu Iudæ, Ioſ.15.f.42. & 19.a.7. & 1.Reg.30.g.30. & 1.Paral.4.f.32. & 6.e.62. עשן ἀσά

Aſaná, Rubus, aut Syriacè, inimicus. Pater Oduia, 1.Paral. 9.b.7. הסנאה σαναά

Aſaph, Congregans, ſiue colligens, aut finiens. Filius Barachiæ filii Samua, 1.Par.6.c.39. Pater item Zechri, 1.Pa.9.c.15 אסף ἀσάφ

Aſar-haddón, Ligans acumen, vel lætitiam: aut Syriacè, prohibens nouitatem vel vnitatem. Filius Sennacherib, qui poſt eum regnauit, 4.Reg.19.g.37. Eſa.37.g.38. אסרחדן ἀσορδάν

Aſaramel, Beatitudo populi Dei, aut veſtigium circunciſionis. D. Nomen loci, 1.Mach.14.d.28. σαραμέλ

Aſaréla, Beatitudo Dei, aut intuens fortem vel quercum, ſiue greſſus Dei. Nomen viri, 1.Par.25.a.2. אשראלה ἀσεριλά

Aſarmoth, Vide Haſarmoth.

Aſaſon-thamar, Vide Haſaſon-thamar.

Asbaím, Damulæ, vel pulchritudines, ſiue militiæ. Nomen viri, 2.Eſd.7.e.59. הצביים σαβαΐν

Asbel, Ignis vetuſtatis, aut ignis defluens vel decidens. Filius Beniamin, Gen.46.c.21. qui 1.Par.7.b.11. Iadiel dicitur. אשבל ἀσβήλ

Asbelitæ, Idem.p.n.Num.36.e.38. ἀσυβηλί אשבלי

Aſcalón, Appenſio vel ſtatera, ſiue ignis infamiæ. Ciuitas ampla Palæſthinæ, ſiue vt Ioſephus habet libr. 5. cap.3. Iud. Antiqui. ſuperioris Idumææ quam Iudas expugnauit, Iudic.1. d.18. Vbi Samſon triginta viros percuſſit, Iudic.14.d.19. quæ à conditore Aſcalo Hymenæi filio id nominis, Stephano teſte, inuenit. Hæc ſecundum Egeſippum lib. 3. cap. 4. ſeptingentis viginti ſtadiis ab Hieroſolyma diſtat. De qua Volaterr. lib.11. Geograph. Ier.25.d.20. Amos 1.b.8. Soph.2.a.4. Zach.9.a.5. Ab hac reguli Philiſthinorum, Aſcalonitæ appellantur, Ioſue 13.a.3. אשקלון ἀσκαλών

Aſcalona, Idem. D. 1.Mach.10.g.86. ἀσκάλωνα

Aſcalonitæ, Idem.p.n. Populi nomen, Ioſ.13.a.3. אשקלוני ἀσκαλωνίτῃ

Aſcenéz, Ignis quaſi diſtillans, vel quaſi aſpergens. Filius Gomer, Gen.10.a.3. Populi item quos Græci Rheginos vocant, Ier.51.c.26. ſecundum Ioſephum. Euſebio autem, gentes ſunt Gothicæ. אשכנז ἀσχανάζ

Aſcenſus ſcorpionis. Heb. Maale-acerabbim. Locus tribus Iudæ, in parte Auſtrali terræ ſanctæ, Ioſ.15.a.3. Iudic.1.g.36. de quo Hieronymus in locis Hebraicis, qui cõfinium Amorrhæorum Acrabitenen dictum refert. מעלה עקרבים προσαναβάσις ἀκραβίν

Aſebaim, Damulæ, ſiue pulchritudines, aut militiæ. Nomen viri, 1.Eſd.2.c.57. הצביים ἀσεβωείμ

Aſedóth, Effuſiones, ſiue decliuia, aut campeſtria, vel deprædationes. Nomen regionis & ciuitatis in tribu Ruben, vrbs Amorrhæorum, Ioſ.10.g.40. & 12.b.3. & 13.c.20. אשדות ἀσιδώθ

Aſel, Prope, aut iuxta, ſiue ablatio vel ſeparatio. Filius Elaſa filii Rapha, 1.Par.8.d.37.9.g.43.44. אצל ἀσήλ

Aſem, Os ab oſſe, aut fortitudo, aut clauſura, ſcilicet oculorum, vel lignum eorum. Ciuitas in tribu Simeon, Ioſ.19.a.3. Appellatur & Aſom, 1.Para.4.e.29. iiſdem conſonantibus & punctis. עצם ἀσόμ

Aſemoná, Os nunc, ab oſſe: ſiue fortitudo noſtra, vel clauſura noſtra, ſiue lignum vel conſilium numerantis vel præparantis. Vrbs tribus Iudæ, Ioſ.15.a.4. עצמונה ἀσεμωνά

Aſená, Periculum, ſiue infortunium, vel rubus. Nomen viri, 1.Eſd.2.c.50. אסנה ἀσενά

Aſená, Mutatio, vel duplicitas, aut dormitatio, ſiue ignis nunc. Nomen vrbis in tribu Iuda, Ioſ.15.c.33. אשנה ἀσνά

Aſenaphár, Periculum, ſiue infortunium tauri, aut periculi incrementum. Nomen viri, 1.Eſd.4.b.10. אסנפר ἀσενναφάρ

Aſenéth,

אסנת ἀσενέθ Asenéth, Periculum, siue infortunium. Filia Phutipharis vxor Ioseph, Gen. 41. f. 44. & 46. c. 20.

אסיר ἀσείρ Aser, Vinctus, siue incarceratus: aut Syriacè, prohibitus. Heb. Asir. Filius Caath filii Leui, 1. Par. 6. b. 22. siue filius Core filii Isaar filij Caath, Exod. 6. d. 24.

אשר ἀσήρ Aser, Beatitudo siue felicitas. Octauus filius Iacob ex Zelpha ancilla Liæ vxoris suæ, Genes. 30. b. 13. Nomen item loci, Ios. 17. b. 11. & 3. Reg. 4. b. 14. Aser consequutus est sortem ad Occidentem & ad Australem partem, id est ad Austrum vergentem, Ios. 19. c. 34. In chartis malè collocatur hæc tribus.

אשרות ἄλσος Aseróth, Nemora, siue luci, aut beatitudines, vel insidiæ, siue gressus. Nomen idoli, Iudic. 3. a. 7.

אשחור ἀσχώρ Ashúr, Denigratus, siue ignis libertatis, vel albedinis, aut foraminis. Filius Esron filii Phares, ex Abia vxore, 1. Par. 2. c. 24. Pater item Thecuæ, 1. Par. 4. a. 5.

ἀσία Asia, Limosa, vel cœnosa. Minor pars Asiæ quæ tertia pars orbis censetur: ista continet prouincias, Phrygiam, Pamphyliam, Ciliciam, Lycaoniam, Galatiam, Coriam, & alias, Ephesum quoque specialiter. Hæc præter Orientalem partem qua ad Cappadociam Syriamque progreditur, vndique mari est circunflua. Hanc suspicantur hodie Turciam dici. Auctor Hieronym. huius multa fit mentio in Actis Apostolorum & epistolis Pauli.

ἀσιανοί Asiani, Limosi, vel cœnosi. G. Act. 20. a. 4.

עשיאל ἀσιήλ Asiél, Fecit Deus, siue factura Dei. Filius Saraiæ filii Iosabiæ, 1. Par. 4. f. 35.

אשימא ἀσιμά Asima, Delictum, siue positio, aut ignis maris. Nomen idôli virorum Emath, 4. Reg. 17. f. 30.

עציון גבר ἀσιωνγαβὲρ Asion-gáber, Lignum viri vel robusti, aut consilium viri vel robusti. Vrbs maritima sita in litore Maris rubri, id est, in ea litoris parte quæ pertinet ad sinum Elamiticum, sic dictum ab Elam. Asion-gáber pertinet ad Idumæam, 3. Reg. 9. d. 26. & 2. Par. 8. d. 17. In Asion-gáber castrametati sunt filij Israël egressi de Hebrona, Num. 33. d. 35. Deut. 2. b. 8.

אסיר ἀσίρ Asir, Vinctus, siue incarceratus: aut Syriacè, prohibitus. Filius Iechoniæ, filij Ioacim filij Iosiæ, 1. Par. 3. c. 17. Filius item Core, 1. Par. 6. b. 22.

ἀσμοδαῖος Asmodæus, Destructor vel dissipator, aut delicti abundantia, vel peccatum abundans, siue ignem mensurans. D. Nomen dæmonii, Tob. 3. b. 8.

הסנאה ἀσνάα Asnaá, Rubus: aut Syriacè inimicus. Nomẽ viri, 2. Es. 3. a. 3.

אצם ἀσὰμ Asom, Festinatio eorum, siue ieiunans. Sextus filius Isai, 1. Par. 2. b. 15. Filius item Ierameel primogeniti Esron, 1. Paralip. 2. d. 26.

עצם ἀσὸμ Asom, Os ab osse, vel fortitudo: siue clausura, scilicet oculorum, aut lignum eorum. Ciuitas in tribu Simeon, 1. Par. 4. c. 29. quæ dicitur Asem, Ios. 19. a. 3. iisdem consonantibus & punctis.

חצור ἀσώρ Asor, Nomen vrbis aut regionis sitæ in Arabia, Ier. 49. e. 28. Iudic. 4. a. 2. Vide Hasor.

אסרחדן ἀσαραδὰν Asor-haddán, Ligans acumen vel lætitiam: aut Syriacè, prohibens vnitatem vel nouitatem. Rex Assur, 1. Esd. 4. a. 2.

עשות ἀσουώθ Asoth, Faciens, vel factura, aut tineæ, s. vestimentorum. Filius Iephlat filij Heber, 1. Par. 7. g. 34.

ἀσφάρ Asphar, Plasmatio onagri, aut festinatio tauri. D. Nomen lacus in agro Thecuæ, 1. Mach. 9. d. 33.

אשפנז ἀσφανὲζ Asphenéz, Pharetra aspersionis vel distillationis, siue magus aspersus. Præpositus eunuchorum regis Nabuchodonosor, Dan. 1. a. 3.

אשראל ἀσιήλ Asraél, Beatitudo Dei, vel intuitus fortis, aut gressus Dei. Filius Ialeleel, 1. Par. 4. c. 16.

אשריאל Asriél, Idem. Filius Galaad filii Machir filii Manasse, Nu. 26. d. 31. qui Ios. 17. a. 2. Esriel dicitur. ἐσριήλ.

האשראלי Asrielitæ, Idem. p. n. Num. 26. d. 31. ἐσριηλί.

חצדים Assedim, Venationes, aut insidiæ, vel latera: aut Syriacè, destructiones. Ciuitas in tribu Nephthali, Ios. 19. c. 35.

הסם ἀσὰμ Assem, Nomen, vel nominatus, siue positio, vel positus. No men viri, 1. Par. 11. g. 34.

Assia, Vide Asalia.

ἀσιδαῖοι Assidæi, Milui, vel herodij, aut venantes, vel insidiantes. D. Genus hominum inter Iudæos, 1. Mac. 7. b. 13. 2. Mac. 14. a. 6.

ἄσσος Asson, Appropinquatio, vel approximatio. G. Complures sunt huius nominis vrbes, vna Lyciæ ciuitas maritima in edito sita promontorio, adeò vt parum tutum sit accedere. Vnde iocus Nicostrati citharœdi, Asson eas, vt citius ad exitij terminos peruenias. Altera in Æolide. Tertia in Mysia. Quarta in Lydia. Quinta in Epiro minore, Cleantis philosophi patria, quæ eadem & Apollonia fuit dicta, suffragante & Plinio in 5. lib. cap. 36. Hanc postremam Paulus adnauigauit, Act. 20. c. 13. & 27. c. 13.

אחשורוש ἀσσουήρος Assuerus, Princeps & caput. Pater Darii regis Medorum, Dan. 9. a. 1. & 1. Esd. 4. b. 5. Hic à Metasthene Persa Artaxerxes Assuerus vocatur.

אשור ἀσσούρ Assur, Insidians, siue beatus, aut aspiciens, vel gradiens. Filius Sem, Ge. 10. c. 21. de terra Sennaar egressus, Ge. 10. b. 11.

Assuri, Beatitudo, aut intuitus, vel gressus. Nomen loci, 2. Reg. 2. b. 8. אשורי ἀσσουρί

Assurim, Insidiantes, siue beati: aut aspicientes, vel gradientes. Filius Dedan filii Iecsan, Gen. 25. a. 3. אשורים ἀσσουριείμ

Assyrii, Idem. Heb. Assurim. Assyrii post Euphratem loca tenent, amne tantùm à Babyloniis diuisi. Herodotus eosdem populos cum Syris esse dicit: sed à Græcis Syros, à Barbaris Assyrios vocari. In Assyria autem fuerunt XVIII. regna: tam ampla & potens regio fuit. Lege Raphaelem Volaterr. lib. 11. Geograph. Strabonem lib. 16. Geograph. Assyria est ad Orientem Terræ sanctæ.

Assyrius, Idem. s. n. Esa. 7. c. 17. אשור

Astaroth, Greges, siue diuitiæ, aut faciens explorationem, seu tinea legis. Vrbs in campestribus Moab in dimidia tribu Manasse, Og regis Basan regia, Deut. 1. a. 3. Ios. 9. b. 10. & 12. b. 4. & 13. d. 12. gigantum terra quos Codorlahomor interfecit, Gen. 14. a. 5 quo loco dicitur Astaroth Carnaim, in supercilio Sodomorum sita, postremò Leuitis concessa, 1. Par. 7. f. 71. Fuit & deus Palæsthinorum. Iosephus lib. 6. cap. 14. Iudaic. Antiqui. testis: quem sustulerunt Iudæi Samuelis iussu, 1. Reg. 7. a. 3. Est & alius quem adorauit Salomon, 3. Reg. 11. a. 5. vbi עשתורת legitur: à Græcis ἀστάρτη dictum. Vide Astarte. Astaroth, idôla formam ouium præ se ferentia. עשתרת ἀσταρώθ עשתרות קרנים

Astaroth-addar, Ios. 18. b. 11. legendum Ataroth-adar.

Astarothites, Greges, siue diuitiæ, aut faciens exploratione, siue tinea legis, 1. Par. 11. g. 44. עשתרתי ἐσθαρωθί

Astárthen, Idem. Idôlum Sidoniorum, quod colebat Salomon, 3. Reg. 11. a. 5. idem quod Astaroth præcedens. De quo & 4. Reg. 23. c. 13 fit mentio: quo in loco Astoreth legendum esset pro Astaroth. עשתרת ἀστάρτης

Astyages, Ciuitatis ductor, vel dux. G. Rex Persarum, Dan. 13. g. 64. ἀστυάγης

Asyncritus, Incomparabilis. G. Viri nomen, Rom. 16. b. 14. ἀσύγκριτος

A T

Atád, Rhamnus, siue spinetum. Locus trans Iordanem, vbi exequias atque planctus peregerunt filij Israël super morte Iacob, tertio ab Iericho lapide, duobus milibus à Iordane: qui locus dictus est postea Planctus Ægypti, Gen. 50. b. 10. Nunc Beth-agla, quod interpretatur locus gyri, eò quòd ibi more plangentium circuierunt in funere Iacob. Hieronymus in locis Hebraicis. Hebraicè legitur Goren Atad. i. Area Atad. אטד ἀτάδ

Atará, Corona. Altera vxor Ierameel primogeniti Esron filii Phares filii Iudæ, 1. Par. 2. d. 26. עטרה ἀταρά

Ataróth, Coronæ, siue calamus inebriationis, vel saturitatis: aut ex Syro & Hebræo, consilium inebriationis vel saturitatis. Ciuitas in tribu Gad, Num. 32. a. 3. g. 34. Est & nomen regionis in sorte filiorum Ioseph, Ios. 16. c. 7. עטרות ἀταρώθ

Ataróth-addár, Coronæ siue calamus inebriationis, vel saturitatis pallii siue potentiæ aut magnitudinis. Ciuitas in tribu Ephráim, Ios. 16. b. 5. & 18. b. 11. עטרות אדר ἀταρὼθ ἀδάρ

Atér, Sinister, vel clausus. Nomen viri, 1. Esd. 2. a. 16. אטר ἀτήρ

Athach per ע, Hora tua, siue tempus tuum. Nomen ciuitatis, 1. Reg. 30. g. 30. עתך ἀθάχ

Athách per ה, Percutiens, vel humilians, aut subiiciens. Nomen Eunuchi, Esth. 4. b. 5. התך ἀθάχ

Athaiás, Hora vel tẽpus Domini. Nomen viri, 2. Esd. 11. a. 4. עתיה ἀθαΐα

Athalái, Hora mea, siue tempus meum vel mihi. Nomen viri, 1. Esd. 10. d. 28. עתלי θαλί

Athaliá, Hora, vel tempus Domino. Mater Ochoziæ filii Ioram regis Iudæ, filia Amri regis Israël, 4. Reg. 8. g. 26. עתליהו γοθολία

Athanái, Fortis, siue asininus, aut donans. Filius Zara filii Adaia, 1. Par. 6. c. 41. אתני ἠθανί

Athar, Oratio, aut deprecatio. Nomen ciuitatis in tribu Simeon, Ios. 19. a. 7. עתר ἰθέρ

Athenæ, Sine cumulo, vel ab Athena, id est, Minerua, Mineruales. G. Ciuitas Achaiæ, philosophiæ dicata, studiis & idolorum cultui, vbi Paulus etiam Christum prædicauit, Act. 17. d. 16. huius vrbis Piræus portus (cuius Terentius in Eunucho meminit) septemplici muro quondam communitus fuisse describitur. Athenæ hodie sub Turcæ imperio sunt, à Barbaris corrupto vocabulo Sethniæ vocantur, Raphaele Volater. lib. 38. Paralipomenon auctore. ἀθῆναι

Athenienses, Idem. G. Act. 17. c. 21. ἀθηναῖοι

Athenobius, Mineruæ arcus. G. Nomẽ viri, 1. Ma. 15. f. 32. ἀθηνόβιος

Athersatha, Dissoluens fundamentum, vel cõtemplans fundamentum vel potum, siue turturis fundamentum: aut ex Hebræo & Syro, contemplans annum vel tempus. Filius Achelai, 2. Esd. 10. a. 1. de quo & 1. Esd. 2. d. 61. Sic dicebatur & Nehemias, Neh. 7. f. 65. & 8. c. 10. התרשתא ἀρτασασθά

Athmathá, Lacerta vel stellio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios. 15. f. 53. Heb. Humeta. חמטה ἀμματά

Attalia, Augens, vel nutriens. G. Ciuitas Pamphyliæ maritima, à Ptolemæo Philadelpho ædificata, iuxta Raphaelem Volaterr. lib. 10. Geographiæ, quam Paulus & Barnabas pertransierunt, Act. 14. d. 25. ἀττάλεια

Attalus,

ἄτταλος Attalus, Auctus siue nutritus. G. Nomen viri, 1. Macha. 15. d. 22.

עַוָּה ἀυά Auá, Iniquitas. Nomen idoli, 4. Reg. 17. d. 24. & 18. g. 34. & 19. c. 13. Esa. 37. c. 13.

αὐγοῦστος Augustus, Latinum est, vel ab augurio dictus, vel (vt alij volunt) ab augendo. Romanorum Imperator secundus, patre Octauio senatore genitus, Cæsaris nepos, Imperauit annos 56. Hic cùm quadragesimo secundo anno imperij sui firmissimam verissimamque pacem composuisset, Christus Dominus in Bethlehem natus est; cuius aduentui pax ista famulata est, quemadmodum scribit Eutropius rerum Romanarum lib. 7. cap. 2. Et Lucas Euangelista cap. 2. a. 1. refert ab hoc edictum exiisse vt censeretur orbis vniuersus.

עַוִּים ἀυίμ Auím, Iniqui siue peruersi. Nomen ciuitatis tribus Beniamin, Iosf. 18. d. 23.

עֲוִית γεθθίμ Auith, Iniqua siue peruersa, aut temporalis. Nomen ciuitatis in qua regnauit Adad quartus rex in Edom, Gen. 36. d. 35.

Aulon, Vide Vallis syluestris.

חַוְרָן ἀυρανίτις Auran, Foramen, siue libertas, aut albedo. Locus in vicinia Damasci, Ezec. 47. c. 17. Heb. Hauran.

עוּץ ὔς Ausitis, Hebraicè dicitur Hus, & interpretatur consilium aut lignum: aut Syriacè, affixus aut affixio. Nomen loci, Ierem. 25. c. 20.

A X

עַכְסָה ἄχσα Axá, Composita vel adornata, aut lasciuiens, siue confractio vel diruptio velaminis. Filia Caleb, Iosf. 15. d. 16. Iudic. 1. c. 12. quæ 1. Par. 2. f. 49. Achsa scribitur.

אַכְשָׁף ἀχασάφ Axáph, Veneficus, siue vtique conterens. Nomen ciuitatis in tribu Aser, Iosf. 19. b. 25. quæ cap. 11. a. 1. scribitur Achsaph.

A Z

Aza, Vide Gaza.

עַזָּא ἀζά Azá, Fortitudo, aut capra. Nomen viri, 1. Esd. 2. c. 47.

Azael, Vide Hazael.

אַזַנְיָה ἀζανίας Azanias, Auris Domini, siue auscultatio Domini, vel arma Domini. Nomen viri, 2. Esd. 10. a. 9.

אַזְנוֹת־תָּבוֹר ἀζνὼθ θαβώρ Azanoth-thabor, Aures electionis, siue puritatis: aut ex Hebræo & Syro, aures contritionis vel confractionis. Ciuitas, terminus tribus Nephthali, Iosf. 19. c. 34.

עֲזַרְאֵל ἀζαρὴλ Azareél, Adiutorium Dei, siue atrium Dei. Nomen viri, 1. Par. 12. a. 6. & 25. c. 18.

עֲזַרְיָה ἀζαρίας Azarias, Auxilium Domini, siue atrium Domini. Filius Amasiæ regis Iudæ, 4. Reg. 14. e. 21. qui 2. Par. 26. a. 1. Ozias dicitur. Est & nomen sacerdotis, 2. Par. 26. c. 17. Filius Iohanan, 2. Par. 28. b. 12. Filius item Ethan filij Zaræ filij Iuda, 1. Par. 2. b. 8. Vide & 1. Par. 6. a. 9. & b. 13.

עַזְרִיקָם ἐζρικάμ Azaricám, siue Azricam, Auxilium resurgentis vel vindicantis, aut fortitudo vacua. Nomen viri, 2. Esd. 11. c. 14.

חֲזוֹ ἀζαῦ Azaú, Videns aut prophetans. Filius Nachor ex Melcha, Gen. 22. d. 22. Heb. Hazo.

עָזָז ἀζάζ Azáz, Fortis. Pater Bala, 1. Par. 5. a. 8.

עֲזַזְיָהוּ ἀζίας Azazias, Fortitudo Domini. Nomen viri, 2. Par. 31. c. 13.

אֶזְבַּי ἀσβαΐ Azbái, Hyssopus mea. Nomen viri, 1. Par. 11. g. 37.

עַזְבּוּק ἐζβὼχ Azbóc, Hircus vel fortitudo vacuitatis, aut fortis dissipatio. Nomen viri, 2. Esd. 3. d. 16.

עֲזֵקָה ἀζηκά Azecá, Fortitudo siue murata, vel septa: aut Syriacè, anulus. Ciuitas Amorrhæorum, quæ forte cessit tribui Iuda, Iosf. 15. e. 35. Neh. 11. d. 30. Hieronymo inter Eleutheropolin & Æliam sita: quo loci Deus grandine & lapidibus gentes perdidit, Iosf. 10. c. 11. Philisthiim illic castra contra Israël fixerunt, 1. Reg. 17. a. 1. Hanc reparauit Roboam rex Iuda, 2. Paral. 11. b. 9. & rex Babylonis eandem debellauit, Ier. 34. b. 7.

עַזּוּר ἀζούρ Azer, Adiutorium, siue atrium. Nomen viri, 2. Esd. 3. c. 19.

עַזְגָּד ἀζγάδ Azgád, Fortis exercitus, aut fortitudo felicitatis: vel ex Hebræo & Syro, fortis scissura. Viri nomē, 1. Esd. 2. a. 1. & 8. b. 12

עֻזִּיָּה ὀζία Azia, Fortitudo Domini, siue hircus Domini. Nomen viri, 2. Esd. 11. a. 3.

עֲזִיזָא ὀζιζά Aziza, Fortitudo, aut fortis. Nomen viri, 1. Esd. 10. d. 27.

עַזְמָוֶת ἀζμώθ Azmaueth, Fortis mors, siue hircus, aut fortitudo mortis. Nomen viri cuiusdam, 2. Reg. 23. d. 30. qui 1. Par. 11. f. 33. dicitur Azmoth, iisdem consonantibus & punctis, 1. Esd. 2. b. 22

עַזְמָוֶת ἀσμὼθ Azmóth, Idem. Filius Ioada filij Achaz, 1. Paral. 8. d. 36. & 12. a. 3. & 27. c. 24. Filius item Iore, 1. Par. 9. f. 42. Nomen præterea cuiusdam alterius, 1. Par. 11. f. 33. qui 2. Reg. 23. d. 30. dicitur Azmáueth iisdem consonantibus & punctis.

ἀζώρ Azor, Adiutor, vel accinctus: aut Syriacè, conuersus. D. Filius Eliacim filij Abiud, Matt. 1. b. 14.

אַשְׁדּוֹדִיּוֹת ἀζωτίαι Azotidæ, Hebraicè dicitur Asdodioth, & interpretatur deprædatrices, siue ignis dilectionum, 2. Esd. 13. d. 23.

אַשְׁדּוֹדִי ἀζώτιοι Azotij, In Hebræo dicitur Asdodi, id est, ignis dilecti vel patrui. Genus populi in terra Chanáan contra Aquilonem.

Azotius, Ignis dilecti vel patrui mei, Iosue 13. a. 3. & 1. Regum 5. a. 3.

אַשְׁדּוֹד ἄζωτος Azotus, Hebraicè dicitur Asdod, id est deprædatio, siue ignis dilecti, aut ignis patrui. Insignis Palæsthinæ vrbs inter Ascalonem & Ioppen in tribu Dan, in qua gigantes habitarūt, capta à Iosue duce, Iosf. 11. d. 22. Sorte cessit tribui Iudæ, Iosf. 15. f. 46. Hæc vna è quinque ciuitatibus Allophylorum, templo Dagon idóli nobilitata, 1. Reg. 6. c. 17. Quam, vt ait Stephanus, condidit quidam è Mari rubro profugus, ex nomine vxoris suæ Azes. Volater. lib. 11. Geograph. Cuius in Scripturis multa est mentio, Iere. 25. d. 20. Amos 1. b. 8. Soph. 2. a. 4. Zach. 9. a. 6. Esa. 20. a. 1. & 2. Pa. 26. a. 6. In hac Philippus prædicauit Christum, Act. 8. g. 40.

Aziél, Vide Azareél.

עֲזוּבָה ἀζουβά Azuba, Derelicta, siue deserta, aut fortitudo eius in ea. Mater Iosaphat filia Salai, 3. Reg. 22. f. 43. & 2. Par. 20. g. 31. Vxor item Caleb filij Esron filij Iuda, 1. Par. 2. b. 18.

עַזּוּר ἀζώρ Azúr, Adiutus siue adiutor. Pater Ananiæ prophetæ, Iere. 28. a. 1. Pater item Iezoniæ, Ezech. 11. a. 1.

ἄζυμος Azymus, Infermentatus. Act. 12. a. 4. & 1. Cor. 5. c. 7.

עֻזִּי ὀζί Azzí, Fortitudo mea, siue hircus meus. Nomen viri, 2. Esdræ 11. c. 22.

B

בַּעַל βάαλ Baal, Idôlum, aut dominans, vel subiiciens, aut possidēs. Baal est propriè idôlum Sidoniorum, 3. Reg. 16. g. 31. quod idôlum aliter dicitur Astoreth. Accipitur etiam pro quocunque idôlo, Ier. 2. b. 8. Græci Martē putant, Nu. 22. g. 40. quod destruxit Gedeon, Iudic. 6. e. 25. Est & nomen loci, 1. Par. 5. d. 23. Filius item Ioel, 1. Par. 5. a. 5. Filius Abigabaō, siue Iahiel, 1. Par. 8. c. 29. & 9. f. 35.

אַרְבֵּאל Baal, In Osee 10. d. 15. legitur, vindicauit Báal: quum legendum sit, vindicauit Arbel: & interpretatur Pugnauit Deus, siue vindicauit Deus, aut vltus est pro Deo.

בַּעֲלָה βαάλ Baalá, Idôlum eius, aut dominans ei, vel subiecta, aut possessa, siue in ascensione, vel in eleuatione. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosue 15. b. 9. quæ & Cariath-iarim & Cariath-báal dicitur.

בַּעֲלָת βααλὼθ Baaláth, Subiecta siue possessa: aut in exaltatione, vel ascensione. Nomen ciuitatis in tribu Dan, Iosf. 19. a. 8. d. 44. Ciuitas à Salomone condita, 3. Reg. 9. c. 18.

בַּעַל בְּרִית βαὰλ βερίθ Baal-berith, Idôlum fœderis vel pacti, aut subiiciens vel possidens fœdus vel pactum. Nomen idôli, Iudic. 9. a. 4.

בַּעַל גָּד βααλγάδ Baal-gad, Idôlum fortunæ vel felicitatis, seu exercitus: aut subiiciens siue possidens felicitatem vel exercitum: aut ex Hebræo & Syro, idôlum scissuræ. Nomen montis sub monte Hermon, Iosf. 11. c. 17. & 13. a. 5.

בַּעַל הָמוֹן βεελαμών Baal-hamon, Idôlum populi, aut dominans populo, aut possidens populum. Nomen loci. Cant. 8. c. 11.

בַּעַל חָצוֹר βααλασώρ Baal-hasór, Idôli atrium vel fœnum, aut possessor gratiæ vel doni. Locus est infra Ephráim vrbem Ben-iamin, 2. Reg. 13. d. 23.

בַּעַל חֶרְמוֹן βαὰλ ἑρμών Baal-hermon, Idôlum aut auctor siue possessor destructionis, siue anathematis, vel retis, siue retiaculi, aut dedicati vel consecrati, Deo scilicet. Mons circa Libanum in Palæsthinæ finibus, Iudic. 3. a. 3.

בַּעְלִי βααλίμ Baali, Idôlum meum, siue dominans mihi, aut subiiciens vel possidens me, Osee 2. c. 17.

בְּעַלְיָה βααλία Baaliá, Idôli dominus, id est deus idôli, vel subiiciens aut possidens dominus, siue in ascensu vel in cœnaculo. Nomen viri, 1. Par. 12. a. 5.

בְּעֶלְיָדָע βααλιαδά Baaliada, Idôlum apertum vel manifestatum, siue possessor scientiæ, Filius Dauid, 1. Par. 14. b. 7.

בְּעָלִים βααλίμ Baalim, Idôla, siue dominantes, aut subiicientes vel possidētes. Nomen idôli, 1. Reg. 7. a. 4. & 2. Par. 28. a. 2. Ierem. 2. e. 23. Corruptè 2. Reg. 6. a. 2. de viris Iuda legitur: pro de Baale Iuda, id est de Cariath-ieharim: vt vides, Iosf. 15. c. 9.

בַּעַל מְעוֹן βεελμεών Baal-meón, Idolum habitaculi, vel idolum ex peccato, aut subiiciens siue possidens habitaculum, siue dominium ex peccato. Ciuitas Amorrhæorum, quæ forte obtigit filiis Ruben, Num. 32. g. 38. Iosf. 13. c. 17. Hæc eadem dicitur Beel-meon.

בַּעַל פְּרָצִים βααλφαρασίν Baal-pharasim, Idôlum diuisionum, aut subiiciens siue possidens diuisiones. Nomen loci in terra Chanáan, 2. Re. 5. d. 20 & 1. Par. 14 b. 11.

בַּעַל תָּמָר βααλθαμάρ Baal-thamar, Idôlum palmæ, aut subiiciens, vel possidens palmam arborem, aut idôlum commutationis, siue subiiciens aut possidens commutationem. Vicus iuxta Gabaa, in tribu Beniamin, Iudic. 20. e. 33.

בַּעֲנָה βαανά Baaná, In responsione, siue in afflictione, aut in cantico: vel Syriacè, deprecatio. Filius Rēmon Berothitę, 2. Re. 4. a. 2. Pater item Heleb, 2. Re. 23. d. 29. Filius itē Ahilud, 3. Re. 4. b. 12. Filius etiā Husi, 3. Re. 4. b. 14. In his duobus locis scribitur בַּעֲנָא בענא

בַּעְשָׁא βαασά Baasa, In factura, siue in tinea, aut in compressione, vel scrutationem tollens. Nomen regis Israël, 3. Reg. 15. c. 17, & 2. Para. 16. a. 1. Filius Ahia, 4. Reg. 9. b. 9.

בָּבֶל σύγχυσις Babél, Confusio siue commistio. Nomen ciuitatis, Gen. 11. b. 9. quæ Stephano Seleucia quoque dicta est.

βαβυλών Babylonem esse duplicem Cosmographorum cōsensus est: vna in Assyria, de qua 4. Reg. 17. d. 24. altera verò in Chaldæa, de qua 4. Reg. 25. a. 1. in campo Senaar, caput regni Chaldæorum, regia Nemrod, sita ad Orientē terræ Iuda, quæ à confusis

labiis

labiis nomen habet, testes Moses, Gen.10.b.10. & 11.b.9. Iosephus lib.1.cap.9.Antiq.Iudaic.Augustinus lib. 16.cap.4. de ciuitate Dei. Plura de hac Babylone lege apud Plinium lib. 6. naturalis hist.cap.26.Strabonem lib.15.& 16. Herodotum libro 1.Pompo.Melam lib.1.Ptolem.lib.5.cap.20. & 6.ca.26. Ab hac & regio circumposita, Babylonia vocatur. In hac populus Iudæorum LXX.annis captiuus detentus fuit,iuxta prophetiam Ieremiæ, cap.25.c.12. per Nabuchodonosor regem Babyloniorum transmigrare coactus,4.Reg.25.c.11.& 2. Paral.36.b.10.Nunc Seleucia vocata Straboni lib.16. Geograp. & Stephano de vrbibus. Ipsa Babylonia Mesopotamiæ coniuncta est inter Euphratis ipsius conuersiones: Australior est: Syriam tamen Ptolemæo Plinioque non excedit: auctor Raphael Volaterr.lib.11.Geograp.Plinius lib.6.cap.26. naturalis hist.Strabo in 6.refert eam Tigri & Euphrate irrigari. Hanc Babylonem Darius rex Medorum primus omnium euertit & solo æquauit ita vt postea habitata non fuerit, Esaiæ 13.a.1. lege Hieronymum in eo loco. Quidam tertiam faciunt Babylonem ipsam vrbem Romam,ex qua B. Petrum primam suam scripsisse epistolam ait Papias Ierosolymitanus, & ex eo Eusebius libr.2.ecclesiast.hist.cap.14.Hieronymus de ecclesiasticis script.& Beda in 1.Petri 5.eamque per μετάφοραν ab ipso Petro Babylonem vocatam esse, dum ait:Salutat vos ecclesia quæ est in Babylone collecta.

Babylonia,Idem.

Βαβυλώνιοι Babylonij,Confusi,siue commisti,1.Esd.4.b.9.

בַּקְבַּקַּר Βακβακάρ Bacbacár, Vacua,vel inanis visitatio,aut matutinatio,vel vapulatio,aut inanis vacca. Viri nomen,1.Par.9.c.15.

Βακχήνορ Bacchenor,Ebrius,vel vinosus.G.

Βακχίδης Bacchides,Idem.G.Nomen viri,1 Mach.7.b.8.

Βακήνωρ Bacenor, Puto idem esse nomen cum Bacchenor, & istud esse corruptum.Nomen viri,2.Mac.12.f.35.

בִּדְקַר Βαδεκάρ Badacér,In compunctione,siue in transfixione, aut in confossione,siue vectis frigiditatis,vel sola frigiditas.Nomen ducis exercitus Iehu,4 Reg.9.e.25.

בְּדַד Βαδάδ Badád, Solitarius,siue in mamilla, vel in dilectione. Pater Adad regis quarti in Edom,Gen.36.d.35.

בֵּדְיָה Βαδαΐας Badaias,Solus Dominus, vel vectis Domini. Nomen viri, 1.Esd.10.d.31.

בְּדָן Βαδάν Badan,Vectis,vel solus,aut in iudicio.Nomen viri, 1.Reg. 12.b.11.Filius Vlam filij Sares,1.Par.7.d.17.

בִּגְתָא Βαγαθά Bagathá,In torculari.Nomen eunuchi,Esth.1.b.10.

בִּגְתָן Bagathán,In torculari, aut cibum tribuens. Nomen eunuchi,Esth.2.d.21.Hoc nomen LXX.non transtulerunt.

בַּעֲלִיס Βαελιασα Bahalis,In lætitia,siue in arrogantia. Rex filiorum Ammō, Ierem.40.d.14.

Βαίμ Bahem,In eis,vel cum eis.D.1.Mac.13.e.37.

בַּחֻרִים Βαχουρίμ Bahurim,Electi,siue iuuenes,aut in foraminibus, siue in libertatibus. Nomen ciuitatis in tribu Beniamin, 2.Regum 3. c 16.

vel בִּלְהָה בַּלָּה Βάλλα Βαλά Bala,Inueterata,siue turbata,aut defluens. Nomen ciuitatis in tribu Simeon,Iosu.19.a.3.& 1. Paral.4.c.29.Ancilla item Rachel vxoris Iacob, Genes.29.f.29. vxor item Nephthali, 1. Par.7.c.14.

בֶּלַע Βαλά Βαλαά Bála,Deglutiens, siue destruens. Nomen vrbis quæ Segor, item Salissa, siue vitula conternans in sacris literis dicitur,Genes.14.b.9. Est & filius Azaz filij Semma filij Ioël, 1. Paralipom.5.a.7.

בִּלְעָם Βαλαάμ Balaám,Vetustas populi,vel absque populo,siue deuoratio, aut destructio eorum.Filius Beor ariolus, Nu.22.a.5. Iosu.13. c.22.Est & nomen ciuitatis,1.Par.6.f.70.

בִּלְהָן Βαλαάμ Balaán,Inueteratus,siue turbatus. Filius Eser filij Seir Horræi,Gen.36.c.27.

בָּלָק Βαλάκ Balac,Inuoluens,aut destruens,vel cum lambente, aut Syriacè,cum percutiente.Filius Sephor,Num.22.a.1.

בַּלְאֲדָן Βαλαδάν Baladán,Absque imperio, vel absque iudicio, aut vetustas imperantis,vel iudicij.Nomen viri,4. Regum 20. c. 12.Esaiæ 39.a.1.

בִּלְהָן Βαλαάν Balan.Inueteratus, siue turbatus. Filius Iadihel filij Beniamin,1.Par.7.c.11.

בַּעַל חָנָן Βαλαενών Balanán,Idoli gratia vel donum,aut possessor gratiæ vel domini.Filius Achobor,septimus rex Edom,Gen.36.d.39.& 1.Paral.27.d.27.Heb.Baal-hanan.

בִּלְדַּד Βαλδάδ Baldad, Vetusta dilectio,vel mamilla, siue inueteratus motus,aut absque motu,siue absque dilectione vel mamilla. Nomen viri,Iob.8.a.1.

בְּעָלוֹת Βαλώθ Baloth,Subiectæ siue possessæ,aut in ascensione.Nomen ciuitatis in tribu Iuda,Iosu.15,e.24.

בַּעַל שָׁלִשָׁה Βαιθσαλισά Balsalisa,Idolum tertium,aut idolum ducis,vel principis,siue possessor trium, aut possessio ducatus vel principatus. Nomen loci,4.Reg.4.g.42.

בֵּלְשַׁאצַּר Βαλτάσαρ Balsasar,Non portans angustiam,vel non thesaurizans: aut ex Syro & Hebræo,scrutator thesauri. Filius Nabuchodonosor,Daniel.5.a.1 f.22.g.30.& 7.a.1. & 8.a.1. Secundum Iosephum filius fuit Euilmerodach.

Baltassar,Abscondite thesaurizans, siue in malleatore thesaurizans, vel occulte portans angustiam. Nomen prophetæ, qui & Daniel dicebatur,Dan.1.b.7.& 5.c.12. בֵּלְטְשַׁאצַּר Βαλτάσαρ

Bamaál,In circuncisione,aut in mistione. Filius Iephlat filij Heber filij Bariæ, 1.Paralip.7.g.34. vbi corrupte legitur Chamaál. בְּמָהָל Βαμαάλ

Bamoth,Altaria vel excelsa, siue in morte. Nomen vallis, Num.21.c.19. בָּמוֹת Βαμώθ

Bamothbáal,Altaria, siue excelsa idoli, aut in morte idoli. Ciuitas in tribu Dan,Iosu.13,c.17. בָּמוֹת בַּעַל Βαμώθ Βαάλ

Banaá,In motu. Filius Mosa filij Zamri,1.Par.8.d.36. & 9. f.43. בַּעְנָה vel בִּנְעָא Βαανά

Banaiá,siue Banaiás,Filius Domini, aut intelligentia Domini,siue ædificatio Domini.Nomen viri,2.Reg.23.d.20.Nomē principis cuiusdam,1.Par.4.f.36.& 15.b.20.& 2. Paralip.31. c.13.Pater item Pheltiæ,Ezechiel.11.a.1.Filius Ioiadæ,2.Regum 8.d.18. בְּנָיָהוּ vel בְּנָיָה Βαναίας

Bane,Filij, aut ædificantes, siue intelligentes. Nomen ciuitatis in tribu Dan,Iosu.19.d.45. Quanuis putem legendum Bane-berac, vt vnius ciuitatis nomen sit,non duarum, cùm Hebræis iungantur hæ duæ voces. בְּנֵי בְרַק Βανή

Baneá,siue Baneás,Filius Domini,aut intelligentia,vel ædificatio Domini.Nomen viri,1.Esd.10.d.25. בְּנָיָה Βαναί

Baní,Filius meus,aut ædificatio,vel intelligentia mea.Nomen viri,1.Esd.10.d.33.& 2.Esd.9.a.4. בָּנִי Βανί

Banínu,Filij nostri, aut ædificatores nostri, siue intelligentes nos.Nomen viri,2.Esd.10 a.13. בְּנִינוּ Βανία

Banni,Idem quod Bani.Nomen viri,2.Reg.23.d.36.Filius Somer filij Moholi,1.Par.6.d.44. בָּנִי Βανί

Bará,Incendium,siue expurgatio,aut pastus,vel iumentum siue insipientia,vel in vigilia.Nomen alterius vxoris Saharaim 1.Par.8.a.8. בַּעֲרָא Βααρά

Bára,In malo,siue in socio,aut in clamore,vel in pastu,siue in constructione.Rex Sodomæ,Gen.14.a.2. בֶּרַע Βαλλά

Barabbas,Filius patris vel magistri, aut filius confusionis, vel ignominiæ. D. Nomen insignis cuiusdam latronis, Matt. 27.b.16.Ioan.18.g.40. Βαραββᾶς

Barác,Fulgur,siue in vanum,vel in vacuum. Nomen ciuitatis in tribu Dan,Iosu.19.d.45.Vide Bane.Filius Abinoëm,Iudic.4.a.6. בָּרָק Βαράκ

Baracha,Benedictio,aut genuflexio.Nomen viri, 1. Paralip.12.a.3. בְּרָכָה Βαραχία

Barachel, Benedicens Deum, aut genu flectens Deo.Nomen viri,Iob 32.a.2. בַּרַכְאֵל Βαραχιήλ

Barachiá,siue Barachiás,Benedicens Domino,aut genu flectens Domino.Pater Zachariæ prophetæ,Zachar.1.a.1.Filius Mosollamoth,2.Par.28.b.12.Filius Zorobabel filij Phadaiæ, 1.Par.3.d.20. בֶּרֶכְיָה Βαραχίας

Barad,Grando,siue in descensu,aut in imperio.Nomen loci in deserto Sur,Gen.16.d.14. בֶּרֶד Βαράδ

Baraia,Creatura Domini,siue impinguatio aut electio Domini,siue in visione.Filius Semei,1.Par.8.b.20. בְּרָאיָה Βαραία

Barasa,In egestate,aut filij plasmatio,siue in cursu,vel in beneplacito.D.Nomen ciuitatis Galaad,1.Mac.5.c.26. Βοσορρά

Bared,Grando,siue in descensu:aut in imperio. Filius Suthalæ filij Ephráim,1,Par.7.d.21. בֶּרֶד Βαράδ

Bariá,In societate, siue in malitia, aut in vlulatione, aut in pastu.Nomen viri,1.Par.8.b.13. בְּרִיעָה Βαρία

Baria,Sera,vel vectis,siue fugitiuus,aut in odore.Filius Semeiæ filij Secheniæ,1.Par.3.d.22. בָּרִיחַ Βαρία

Bariá,In malo,siue in clamore,aut in vlulatione, vel in pastu.Filius Aser filij Iacob, 1.Paralipo. 7.f.30. & 8.b.13. & 23. b.10.qui Beria Gen.46.b.17.dicitur,iisdem consonantibus & punctis. בְּרִיעָה Βαρία

Barieu,Maleficus,vel magus,siue in nequitia. D. Cognomen pseudoprophetæ,Act.13.a.6. Βαριησοῦς

Bar-iona,Filius columbæ,ex Syro & Hebræo. D. Matthæi 16.c.17. Βαριωνᾶ

Barnabas, Filius prophetæ, vel filius consolationis, id est, plenus consolatione, aut ad consolandum valde idoneus. D. Nomen viri,Act.4.g.36. Βαρνάβας

Barsabas,Filius reuersionis,vel conuersionis,aut filius quietis,vel filius iuramenti.D.Nomen viri,Act.1.d.23.& 4.g.36. Βαρσαβᾶς

Barsaith,Vide Barzaith.

Bartholomæus,Filius suspendentis aquas.D.Nomen Apostoli,Matt.10.a.3.& Luc.6.c.14. Βαρθολομαῖος

Bartimæus, Beatus Hieronymus dicit corruptè legi, scribi autem debere Barsemæus: quod Syriacè interpretatur filius cæcus,vel filius cæcitatis.D.Nomen cæci cuiusdam à natiuitate,quem Iesus sanauit,Marc.10.g.46. Βαρτιμαῖος

Baruch.Benedictus,vel genuflexus. Filius Neriæ, Ierem. 32.c.10. בָּרוּךְ Βαρούχ

Barzáith,Filius anguli, aut puritas anguli, siue frumentum anguli. Filius Melchiel filij Baree filij Aser, filij Iacob,1.Paralip.7.f.31. בִּרְזָיִת Βαρζαΐθ

בַּעֲשֵׂיָה Βασία Basaiá, In factura Domini. Filius Melchiæ filij Athanai, 1. Par.6.c.4.

בָּשָׁן Βασάν Basán, In dente, siue in ebore: aut in mutatione, vel in somno, seu in dormitatione: aut confusio vel ignominia. Regio Og regis, quæ pascuis ac nemoribus abundans, cecidit in sortem dimidiæ tribus Manasse, Esa.2.c.13. & Nu.21.g 32. quæ & Hauoth-air, Deut.3.c.14. dicitur, & Terra Rapham. חַוֺּת יָאִיר

Βασεμαθά Bascama, Confusio, vel erubescentia iræ vel caloris. D. Nomen loci, 1. Mach.13.c.23.

בָּצְקַת Βασηχάθ Bascáth, Massa, siue inflatio, aut in angustia, vel in effusione. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosue 15.e.39. appellatur & Besecath.

בָּשְׂמַת Βασεμάθ Basemáth, Aromata, vel confusio mortis, aut in desolatione, siue in positione, aut in nominibus. Altera vxor Esau, Gen. 26.g.33. Filia item Salomonis, 3.Re.4.b.13.

בְּתוּאֵל Βαθουήλ Bathuel, Filiatio Dei, aut mensura Dei, vel desertum Dei. Filius Nachor ex Melcha, Genes.22.d.22. Nomen ciuitatis tribus Simeon, 1.Par.4.c.30.

בַּת χοῖνιξ Batus, Genus mensuræ liquidorum, Ezec.45.d.14.

בַּוַּי Βαβαί Bauái, In væ, id est in luctu, vel in miseria. Syrum est. Nomen viri, 2.Esd.3.d.18.

בַּחֲרוּמִי Βαχαρουμί Bauramites, Eligens aquas, aut eligens quis? Vir, 1. Par.11. f.33. qui 2.Reg.23.d.30. dicitur Beromi. Heb. Barhumi. בַּרְחֻמִי

בִּזְּתָא Βαζαθά Bazatá, Contemptus vel despectus, siue deprædatio, aut in oliua. Nomen eunuchi cuiuspiam, Esth.1.b.10.

בִּזְיוֹתְיָה Βαζιωθία Baziothia, Contemptus vel despectiones eius, siue prædæ eius: aut in oliua Domini. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iof. 15.d.27.

B E

Bean, Vide Beon.

בֵּבַי Βαβαί Bebai, Pupilla, siue concauus aut vacuus. Nomen viri, 1. Esd.2.a.11.

בַּקְבֻּקְיָה Βοκχείας Becbecia, Euacuatio vel dissipatio Domini, siue laguncula Domini. Nomen viri, Neh.11.c.17.

בַּקְבּוּק Βακβούκ Bacbúc, Vacuitas, aut euacuatio, vel dissipatio, siue laguncula. Nomen viri, 1. Esd.2.c.49.

בֶּכֶר Βεχέρ Becher, Primogenitus, aut primitiæ, siue in ariete. Filius Ephráim, Num.26.d.35.

Becheritæ, Idem.p.n. Num.26.d.35.

בְּכֹרִי Βεχωρί Bechor, Idem quod Becher, iisdem consonantibus & punctis scriptum. Filius Beniamin, Gen.46.c.21. Βοχώρ

בְּכוֹרַת Βεχωράθ Bechoráth, Primogenitura, vel primitiæ. Filius Aphia, 1. Reg.9.a.1.

Bedan, Vide Badan.

בַּעַל פְּעוֹר Βεελφεγώρ Béel-phegor, Idolum hiatus vel aperturæ. Nomen idóli Moabitarum, Osee 9.c.10. Num.25.a.3. Deut.4.a.3.

פְּעוֹר Φογώρ Beelphegor, Apertura siue hiatus. Nomen idoli, Iosue 22. d.17. Heb. Phegor.

בַּעַל מְעוֹן Βεελμεών Béelmeón, siue Baal-meón, Idoli habitaculum, vel idolum de peccato, aut possessio habitaculi, vel possessio ex peccato. Nomen ciuitatis, Ezech.25.b.9. & 1. Par.5.a.8. Idem oppidum quod Baal-meon dicitur.

בַּעַל צְפוֹן Βεελσεπφών Béel-sephon, Idolum Aquilonis, vel idolum occultum speculæ, vel possessor Aquilonis vel speculationis aut secreti. Nomen loci, siue vrbis in Aegypto, Exod.14.a.2. Num.33.a.7. Iosephus libro 2.cap.13.

בְּעֵל טְעֵם Βεελτεέμ Beelteém, Idolum, siue possessor saporis vel gustus aut rationis, vel eloquij. Nomen viri, 1.Esd.4.b.8. & 9.c.17.d.23.

בַּעַל זְבוּב Βεελζεβούλ Béel-zebúb, Idolum muscæ, vel possessor muscæ. Nomen idoli Accaronitarum, 4.Re.1.a.2. & Luc.11.b.15. Aliàs Beelphegor appellabatur: à Gentibus Priapus. Dicebatur idolum muscæ à copia muscarum sectantium sanguinem immolatitiũ.

בְּאֵרָה Βαρά Beerá, Puteus, siue explanatio vel declaratio: aut in luce eius. Filius Ioël, 1. Par.5.a.6.

בְּאֵרִי Βεώρ Beeri, Puteus, siue explanans, aut declarans: vel in luce, siue in leone. Pater Iudith vxoris Esau, Gene.26.g.33. Pater item Oseę prophetæ, Osee 1.a.1.

בְּאֵר רָאמַת Βηρραθμώθ Beer-rámath, Puteus vel declaratio celsitudinis, aut iaculationis, siue in luce excelsa. Vrbs tribus Simeon, Iof.19.a.8.

Beer-seba, Vide Bersabee.

בְּגוַי Βογουαί Begoái, In corpore meo, siue in gente: aut Syriacè intrinsecus. Nomen loci, 2.Esd.7.b.7.

Βαγουαί Beguai, Idem. Nomen viri, 1.Esd.2.a.2.

Βαγουαί Begui, Idem. Nomen viri, 1.Esd.8.b.14.

בְּהֵמוֹת Θηρία Behemoth, Multitudinem animalium terrestrium significat. Vnde plerunq; pro Satanæ potentia accipitur, Iob 40.a.10.

בֵּל Βήλ Bel, Vetustus, aut nihil, siue defluens. Nomen idoli Babyloniorum, Esa.46.a.1.

בֶּלַע Βαλά Béla, Degluties, siue destruens. Filius Beniamin, Gen.46. c.21. & 1.Par.7.b.7. & 8.a.1. Nu.26.e.38. Nomen item vrbis quæ aliàs Segor, Gen.14.a.2. dicitur: & Soar, & Salissa, teste Hieronymo. Filius item Beor rex Edom, Gen.36.c.32.

בַּלְעִי Βαλεί Belaitæ, Idem.p.n. Num.26.e.38.

בִּלְגָּה Βελγά Belgá, Refrigerium, vel confortatio, aut vetustas vultus. Nomen viri, 1.Par.24.b.13. & 2.Esd.12.a.4.

בִּלְגַּי Βελγαί Belgái, Refrigerium, siue confortatio, aut vetus vallis. Nomen viri, Nehem, 10.a.8.

בְּלִיַּעַל παράνομος Belial, Peruersus, vel absque iugo: siue non ascendens. Pro diabolo sumitur, Iud.19.f.22. & 1.Reg.10.d.27. Nah.1.d.14. & 2.Cor.6.c.15.

Βελμά Βελμαί Belma, Nihilum aut vetustas nimia. D. Nomen loci, Iudith 7.a.3.

בִּלְשָׁן Βαλασάν Belsan, In lingua, aut in detractione, siue vetustas dentis, aut vetus ebur: aut Syriacè, scrutans. Nomen viri, 1.Esd.2.a.2.

בֵּן υἱός Ben, Filius, vel ædificans, aut intelligens. Vir de familia Merari, 1.Par.15.b.18.

בֶּן אֲבִינָדָב υἱὸς Ἀμιναδάβ Ben-abinadab, Filius patris spontanei, aut filius patris vouentis vel principis. Vnus præfectorum annonæ Salomonis, 3.Reg.4.b.9.

בֶּן הֲדַד υἱὸς Ἀδέρ Ben-adád, Filius sonitus vel clamoris, aut filius dilecti aut patrui, siue mamillæ. Rex Syriæ filius Tabremõ, 3.Reg.15.d.8 Ier.49.e.27. & 2.Par.16.a.4.

בֶּן דֶּקֶר υἱὸς Δακάρ Ben-décar, Filius compunctionis, vel transfixionis. Præfectus annonæ domus Salomonis in Macces, 3.Reg.4.a.8.

בְּנֵי יַעֲקָן Μαναχάν Bene-iaacán, Filij tribulationis vel laboris, aut ædificatores tribulationis vel laboris, aut intelligentes laborem vel tribulationem. Nomen loci in quo castrametati sunt filij Israël profecti de Moseroth, Num.33.d.31.

בֶּן הִנֹּם Γεέννομ Ben-ennom, Filius diuitiarum suarum, aut filius decipientis vel contristantis eos. Nomen vallis in tribu Beniamin, quæ aliàs Tophet dicitur, 2.Par.28.a 3. & 33.a.6.

בֶּן גֶּבֶר υἱὸς Γαβέρ Ben-gáber, Filius viri, aut filius robusti vel potentis. Nomen præfecti annonæ Salomonis in Ramoth-galaad, 3. Reg. 4.b.11.

בֶּן חַיִל υἱὸς δυνατῶν Ben-háil, siue Ben-cháil, Filius fortitudinis vel exercitus, aut filius diuitiarum, vel antemuralis siue doloris. Nomen viri, 2.Par.17.b.6.

בֶּן חֶסֶד Βενεσέδ Ben-hésed, siue Ben-chesed, Filius misericordiæ, vel opprobrij. Nomen præfecti annonæ Salomonis in Aruboth, 3.Reg. 4.a.10.

בֶּן חוּר Βαιώρ Ben-hur, Filius libertatis vel foraminis, aut albedinis. Præfectus annonæ regis Salomonis in mõte Ephráim, 3.Re.4.a.8

בָּנִי Beni, Filius meus, aut intelligentia, siue ædificatio mea. Vide Bani.

בִּנְיָמִין Βενιαμίν Beniamin, Filius dexteræ. Filius duodecimus Iacob ex Rachel vxore, ab ipsa matre Ben-oni nominatus, Ge.35.c.18. Est & nomen tribus, 3.Reg.4.b.18.

מִנְיָמִין Βενιαμίν Beniamin, 2.Par.31.c.15. vbi dicitur, Eden & Beniamin: legendum ex Hebræo Miniamin, & interpretatur de dextera, siue præparatio dexteræ. Nomen viri.

Βανί Benni, Idem quod Beni. Nomen viri, 2.Esd.3.d.17.

בְּנוֹ υἱὸς αὐτοῦ Bennó, Filius eius, aut ædificatio, vel intelligentia eius. Nomen viri, 1.Par.24.d.26.

בִּנּוּי Βαανία Bennói, Aedificatio, aut filiatio: siue in habitaculo meo, aut in pulchritudine. Nomen viri, 1.Esd.8.g.33.

בִּנּוּי Βανουί Bennui, Aedificatio, vel filiatio: siue in habitaculo meo, aut in pulchritudine. Nomen viri, 1.Esd.10.d.30.

בֶּן אוֹנִי υἱὸς ὀδύνης μου Ben-oni, Filius doloris mei. Filius duodecimus Iacob ex Rachel, qui & Beniamin, Gen.35.c.18. dicitur.

בְּנוֹת Βανώθ Benoth, Filiæ, siue intelligentiæ, vel ædificationes. Nomen idóli Babyloniorum, 4.Reg.17.f.30.

בֶּן זוֹחֵת υἱὸς Ζωχάθ Ben-zoheth, Filius separationis, aut filius istius formidinis vel contritionis. Filius Iesi frater Zoheth, 1.Par.4.d.20.

בְּעֹן Βαιάμ Beón, In afflictione, vel in responsione, aut in cantico, vel scrutatio earum: aut Syriacè, deprecatio. Ciuitas Amorrhæorum vltra Iordanem, Num.32.a.3.

בְּעוֹר Βεώρ Beór, Incendium, vel expurgatio, aut insipiens siue iumentum, vel pastus. Pater Bela regis Edom, Ge.36.c.32. Pater item Balaam arioli, Num.22.a.4.

בְּאֵרָה Βηρά Béra, Puteus, siue explanatio, vel declaratio, aut in luce eius. Nomen loci, Iudic.9.c.21. Filius Supha filij Helem, 1.Paralip. 7.g.38.

בַּרְקוֹס Βαρκώς Bercos, Filius concisionis vel separationis. Nomen viri, 1. Esd.2.c.53.

Βερέα Berea, Puteus eius, vel filia eius, aut declaratio eius, D. Nomen vrbis, 1.Mach.9.a.4.

בְּרֵאשִׁית γένεσις Beresith, Primus liber Legis sic vocatur, id est, in principio: more Hebræorum qui libros ab eorum principiis vt plurimũ denominare solent. Græcè verò vocatur γένεσις, id est, generatio, quòd ibi generationes cæli & terræ continentur.

בֵּרִי Βηρί Beri, Filius meus, siue purus, vel electus, aut frumentum meum. Filius Supha filij Helem, 1.Par.7.g.37.

בְּרִיעָה Βαριά Bería, In malo, siue in clamore, aut in vlulatione, vel in pastu. Filius Aser filij Iacob, Ge.46.b.17. qui 1.Par.7.f.31. Baria dicitur. Filius item Ephráim, 1.Par.7.e.24.

בְּרִית Βερίθ Berith, Pactum, siue fœdus. Nomen idóli Sichimorum, Iudic.9.f.46.

Βερνίκη Bernice, Grauis victoria, vel pondus victoriæ. G. Nomen viri, Act.25.d.13.

בְּרֹאדַךְ Βαρωδάχ Berodach, Creans contritionem, vel electio interitus, aut

interitus,vel vaporis tui,siue frumentum vel puritas nubis,vel vaporis tui.Rex Babyloniorum,4.Reg.2.c.12.qui Esa.39.a.1. dicitur Merodach.

בְּרֹמִי Beromi, Filius caloris, vel indignationis, aut puritas, siue frumentum indignationis,vel fugiens aquam.Heb.Barhumi. Nomen patrium Barhumites,2.Reg.23.d.31.quod 1.Par.11 f.33.scribitur Baharumi siue Baharumites.

בְּאֵרוֹת Beróth,siue Beeróth,Putei,siue explanationes,vel declarationes,aut in luminibus. Vna mãsionum filiorum Israël in deserto,Deut.10.b.6. Item ciuitas Heuæorum , Iosf.9.c.17.non longè ab Hai,spatio trium dierum,in tribu Beniamin, Iosf.18. d.22.& 2.Reg.4.a.2.Inde Berothites,2.Reg.23.d.37.

Beróth,Putei,siue pacta,vel puritas,aut cupressus.Nomen vrbis,2.Reg.4.b.8.Heb.Berothai.

Berotha,Idem.f.n.Terminus terræ Israëliticæ, Ezech.47. c.16.

Berothitæ,Putei,siue explanationes,vel declarationes, aut in luminibus,2.Reg.4.a.3.

Berothites,Idem,f.n.2.Reg.4.a.2.

Berothites, 1.Paral.11.g.40. interpretatur puteus siue pactum,vel puritas,aut cupressus.

Berrhœa,Grauis,vel ponderosa.G. Ciuitas Macedoniæ ad Citorum montem,Act.17.b.10.

Berrhœensis,Grauis,vel ponderosus.G.Act.20.a.4.

Bersa,In malo,vel in iniquitate, siue in condemnatione,aut filius respiciens.Rex Gomorrhæ,Gen.14.a.2.

Ber-sabee,Puteus fonsue iuramenti,siue puteus saturitatis, aut puteus septem, nempe aquarum, quas Abraham dederat regi Abimelech pro puteo. Finis atque terminus terræ Israëlis ab Austro,Iosephus lib.8.cap.13. Iud. Antiq. 1.Reg.3.d.20. & 8.a.2.Item 2.Regum 24.a.2.& 3.Regum 19.a.3. & 4.Regum 23.b.8. Hæc & in sortem filiorum Simeonis cecidit, Iosue 19.a.2.& 1. Paralipom. 4. c.28. A iuramento & percusso fœdere Abrahæ cum Abimelech rege Gerar, Genes.21.d.29. similiter Isaac cum eodem Abimelech , Gen.26.g.32. nomen habens. Beer enim fontem significat: Saba iusiurandum,vel septem , quòd septem agnas Abimelech de manu Abrahæ acceperit,Genes.21.b.13.d.29.Illic iudicabant Ioël & Abia filij Samuelis sinistrè,1.Reg.8.a.2.Hanc nunc Barbari Gibelinam nominant, auctore Volaterrano lib.11. Eodem loci habitauit aliquandiu Isaac,Genes.28.b.10. Hanc Ptolemæus Bersanam appellat.Vide Hieronymum in locis Heb.Est in finibus Iudęæ & Ægypti,Amos 5.b.5.Neh.11.d.26.

Berzelái,Ferreus:aut ex Syro & Hebræo,filius contemptus vel despectus. Vir,2. Reg.17.g.27. qui regem Dauid traduxit Iordanem, 2. Reg. 19.f.31. Pater item Hadrielis generi Saul sic vocabatur,2 Reg.21.b.9. Est & alius Galaadites, de quo 1.Esd.2.d.61. & Neh.7.f.63.

Besai,Neh.7.a.1.Conculcatio,siue contemptio,vel despectus.Nomen viri.

Besai,Oua,siue cœnosus,vel humidus,aut in naui.Nomen viri,1.Esd.2.b.17.& 2.Esd.7.c.23.

Besecáth,Massa,siue inflatio,aut in angustia, vel in effusione.Nomen ciuitatis tribus Iudæ,4.Reg.22.a.1. Eadem & Bascath dicitur.

Besee,Conculcatio,siue contemptio,vel despectus.Nomen viri,1.Esd 2.c.49.

Beselám,In pace,vel in retributione, siue decoctio eorum. Nomen viri,1.Esd.4.b.7.

Beseleél, In vmbra Dei . Filius Vri filij Hur filij Caleb ex Ephrata vxore,Exod.31 a.2.& 1.Par.2.c.20.

Besiúth,siue Besloth,In vmbris,aut in assatione : vel Syriacè,in oratione.Nomen viri,1.Esd.2.c.52.Neh.7.e.54.

Besodiá,In secreto Domini, siue in consilio Domini . Nomen viri,2.Esd.3.b.6.

Besor,Euangelizatio,siue incarnatio,aut in boue vel in muro.Nomen torrentis in regione Palæsthinorum,1.Re.30.b 9.

Béte,Fiducia,vel confidentia,aut in limitione.Ciuitatis nomen,2.Reg.8.b.8.

Béten,Venter,siue terebinthus . Nomen ciuitatis in tribu Aser,Iosf.19 b.25.

Bethabara,Domus transitus aut iræ:vel Syriacè, frumenti. D. Nomen loci trans Iordanem, Ioan.1.d.28. vbi malè Bethania legitur.

Beth-acharem,Domus vineæ, siue domus cognitionis eorum.Nomen loci,Ier.6.a.1.& 2.Esd.3.c.14.

Beth-anáth,Domus cantici,vel responsionis,aut domus afflictionis.Nomen ciuitatis in tribu Nephthali,Iosf 19.c.38.Iudic.1.g.33.

Bethaniá , Domus obedientiæ vel afflictionis , aut domus cantici , siue domus gratiæ Domini.D. Villa in latere montis Oliueti,Matth.21.b.17.Luc.19.d.29. vbi Saluator noster Lazarum suscitauit,Iohan. 11.a.1. distans ab Ierosolymis stadiis quasi quindecim,Ioan.11.b.18.

Beth-anithæ,Hebraicè legitur,Habitatores Beth-anath, id est habitatores domus cantici,vel responsionis, aut domus afflictionis. Dicebantur populi qui habitabant in Beth-anath, Iudic.1.g.33.

Bethanim,Vide Ethanim.

Beth-anoth,Idem. Ciuitas in tribu Iuda,Iosf.15.g.59.

Beth-arabá , Domus planitiei , siue domus suauitatis , aut domus fideiussionis,vel domus vespertina , aut domus salicis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda , Iosf.15.b.6. g.60. Ciuitas item tribus Beniamin,Iosf.18.d.22.

Beth-aram,Domus celsitudinis , aut domus prægnantium, vel montium eorum . Ciuitas in tribu Gad , quam ipsi Gaditæ ædificauerunt,Iosf.13.d.27.Eadem dicitur Beth-aran , Nume. 32.g.36.

Beth-arán,Domus montis vel prægnantis,siue domus cantantis,vel præconizantis.Vrbs in tribu Gad , Numer.32.g.36. quæ & Beth-arám,Iosf.13.d.27.dicitur . Antea ciuitas Amorrhæorum.

Beth-auen,Domus vanitatis vel doloris, aut domus fortitudinis vel iniquitatis.Vrbs Chananææ terræ tribus Ephraim, in tribu Beniamin collocata,Osee 4.d.15.& 1.Reg 13.a.5.

Beth-azmóth,Domus fortitudinis mortis.Nomen ciuitatis,2.Esd.7.c.27.

Beth-bera,Domus filii eius,siue domus electa,aut domus puritatis vel frumenti eius.Nomen ciuitatis à Gedeone expugnatæ,Iudic.7.g.24.

Beth-beraí,Domus creatoris mei, aut domus sanitatis , vel pinguedinis,vel electionis meæ. Ciuitas, 1.Par.4.e.31. quam inhabitauerunt posteri Simeonis.

Beth-besse,Domus confusionis , vel domus erubescentiæ. D.Nomen vrbis in deserto,1.Mach.9 f.42.

Beth-chár, Domus agni, siue domus cognitionis , aut domus fodiens . Vrbs iuxta quam filii Israël percusserunt Philisthæos,1.Reg.7.c.11.

Beth-dagón,Domus frumenti, vel domus piscis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosf.15.e.41. & 1. Mach.10.g.83. Item ciuitas in tribu Aser,Iosf.19.b.27.

Beth-el,Domus Dei . Nomen vrbis in tribu Beniamin , sic primùm cognominatæ à Iacob,Gen.12.b.8. & 1. Par.7.f.29. Iudic.4.a.5.Eadem & Luza dicta,Gen.28.d.19.Iudic.1.e.23. Est & nomen montis,1.Regum 13.a.2. Alia est Beth-el,3 Regum 13.a.1.

Beth-émec , Domus vallis vel profunditatis . Nomen ciuitatis in tribu Aser,Iosf.19.b.27.

Bether,Diuisio,siue in turture,aut in exploratione,vel contemplatione:aut Syriacè,posterior.Nomen montis , Cantic.2. d.16.vbi legitur,Montes Bether.

Beth-esda , Domus effusionis .i. locus ad quem aquæ pluuiales confluebant:D.Nomen piscinæ,Ioan.5.a.2.

Beth-gadér,Domus muri vel maceriæ.Nomen loci,1.Par. 2.g.52.

Beth-gamúl,Domus retributionis,siue domus ablactationis,aut domus cameli. Nomen ciuitatis in terra Moab,Ier.48. d.23.

Beth-haglá,Domus festiuitatis,vel reuolutionis eius.Nomen ciuitatis in tribu Iuda , Iosf. 15. a.6. & in tribu Beniamin, Iosf.18.d.19.

Beth-hanan,Domus gratiæ siue misericordiæ,vel doni.Nomen ciuitatis,3.Reg.4.a.9.

Beth-azmaneth, Vide Beth-azmoth.

Beth-horón,Domus iræ,siue domus libertatis,aut foraminis,vel albedinis. Ciuitas est terræ Chanáan quæ ducta sorte, tribui Ephraim obtigit, quemadmodum legis , Iosf.16.a.3. & & 1.Par.7.e.25.Hæc Leuitis concessa est, Iosf. 21.c.22. A Sara filia Ephraim ædificata,1 Par.7.e.25.Ipsam Salomon reparauit,3.Reg.9.c.17.& 2.Paral.8.a.5.Fit superioris simul & inferioris Beth-horon passim in Scripturis mentio, Iosf.16.b.5. & 18.b.13.& c.14.& aliàs non rarò.

Bethiá,Filia Domini , vel mensura Domini . Filia Pharaonis vxor Mered,1.Par.4.c.18.

Beth-iesimoth,Domus desolationum , aut domus repositionum,vel nominationum . Vrbs in campestribus Moabitarum,quæ sorte cessit filiis Ruben,Iosf.13.c.20.Ezec.25.a.9.

Beth-lebaoth,Domus leænarum,aut domus cordis,literæ, vel signi,siue domus venientibus.Nomen ciuitatis in tribu Simeonis,Iosf.19.a.6.

Beth-léhem,Domus panis,siue domus belli. Beth-lehem duæ sunt:vna in tribu filiorum Zabulon, de qua Iosf.19.b.15. Ex hac erat Abessan Iudex populi Israëlitici,Iudic.12.c.8. Alia est tribus Iudæ,ciuitas Dauid, è qua fuit Leuita cuius vxorem illicito concubitu necarunt Gabaonitæ , Iudic. 19.a.1. vbi rex Dauid habitabat,1.Reg.16.d.18.Hæc fuit patria IESV CHRISTO,Mich.5.a.2.Mat.2.a.6. Olim dicta Ephratha , Gen.35. c.19.& 48.a.2.Hanc Roboam ædificiis muniuit,2.Par.11.a.6 Vide multa de hac apud Hieron.in locis Heb.2.Esd.2.a.2.Vocatur & ciuitas Dauid,Luc.2.a.4.Ioan.7.f.42.

בֵּיתהַלַּחְמִי Beth-lehemites, Idem, 1. Reg. 16. a. 1. Βηθλεέμ

בֵּיתמַעֲכָה Beth-maachá, Domus compressa vel contrita, aut domus fixa. Ciuitas est Chananææ regionis, ad quam vsque persequutus est Ioab perduellem Seba, 2. Reg. 20. e. 14. Βαιθμαακά

בֵּיתמְעוֹן Beth-maón, Domus habitaculi, vel domus ex peccato. Nomen ciuitatis in terra Moab, Ier. 48. d. 23. οἶκος μαών

בֵּיתמַרְכָּבוֹת Beth-marchabóth, Domus quadrigarum, siue domus amaritudinis extinctæ. Nomen ciuitatis in tribu Simeonis, Iosu. 19. a. 3. & 1. Par. 4. e. 31. Βηθαμαρχαβώθ

בֵּיתנִמְרָה Beth-nemrá, Domus pardi, siue domus rebellionis vel amaritudinis, aut domus commutationis. Nomen ciuitatis quam ædificauerunt filii Gad, Num. 32. g. 36. quæ aliàs fuerat Amorrhæorum. Βηθαμρά

בִּתְרוֹן Bethorón, Diuisio, siue in exploratione ipsius, aut filia cantici: vel Syriacè, posterius. Nomen ciuitatis, 2. Reg. 2. g. 29. παρατείνουσα

Βηθφαγή Beth-phage, Domus oris vallium, vel domus buccæ vallis, siue domus ficuum præcoquarum. D. Villula in monte Oliueti, vicina Bethaniæ: ad quam venit IESVS saluator noster, Matt 21. a. 1. Luc. 19. d. 29.

בֵּיתפָּלֶט Beth-phálet, siue Beth-phelet, Domus liberationis siue expulsionis: aut ex Hebræo & Syro, domus vomitus. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu. 15. e. 26. & 2. Esd. 11. d. 26. Βηθφαλέθ

בֵּיתפַּצֵּץ Beth-phesés, Domus diuisionis, vel confractionis. Nomen ciuitatis in tribu Issachar, Iosu. 19. b. 21. Βηθφασής

בֵּיתפְּעוֹר Beth-phogor, Domus hiatus, siue domus aperturæ. Ciuitatis nomen in tribu Ruben, Iosu. 13. c. 20. Βαιθφογώρ

בֵּיתרָפָא Beth-raphá, Domus sanitatis, vel medicinæ, aut domus laxationis. Filius Esthon, 1. Par. 4. b. 12. Βηθραφά

בַּתשֶׁבַע Beth-sabée, Filia iuramenti, vel saturitatis, aut filia septima. Filia Eliam, vxor Vriæ, 2. Reg. 11. a. 3. & 12. f. 24. mater Salomonis, 3. Reg. 1. b. 11. & 2. c. 13. Psal. 50. a. 2. Βηρσαβεέ

Βηθσαϊδά Beth-saida, Domus frugum vel cibariorum, aut domus venatorum, vel insidiantium. D. Ciuitas Galilææ, ex qua Petrus & Andreas, & Philippus Apostoli, Ioan. 1. f. 44. Matt. 11. c. 21 Luc. 10. c. 13.

בֵּיתשֶׁמֶשׁ Beth-sames, siue Beth-semes, Domus solis: vel ex Hebræo & Syro, domus seruitii vel ministerii. Antè Abel dicta, Hieronymo teste in quæst. Heb. 2. Par. 28. c. 18. Iosephus lib. 6. ca. 1. Vrbs ad tribum Iuda pertinens, Iosu. 15. c. 10. quæ postea filiis Aaronis Leuitis est assignata, Iosu. 21. b. 16. & 1. Reg. 6. b. 9. & 1. Par. 6. e. 59. & 4. Reg. 14. c. 11. Est alia in tribu Nephthali, Iosu. 19. c. 38. è qua pristinos habitatores non potuit expellere tribus Nephthali, Iudic. 1. g. 33. Numeratur præterea & alia Beth-semes in sorte filiorum Issachar, Iosu. 19. b. 22. Est præterea vrbs Ægypti quæ Græcis Heliopolis dicitur, Ier. 43. d. 13. Βαιθσαμύς Βεθσαμές πόλις ἡλίου

בֵּיתהַשִּׁמְשִׁי Beth-samitæ, Idem, 1. Reg. 6. c. 14. ἐκ Βαιθσαμύς

Beth-samites, Idem.

vel בֵּיתשְׁאָן בֵּיתשָׁן Beth-san, Domus dentis vel eboris, aut domus mutationis vel dormitionis, vel Beth sean, id est, domus tumultus, aut domus opulentiæ. Vrbs tribus Manasse in Issachar & Aser, Iosue 17. c. 11. Iudic. 1. f. 27. cuius situm habes, 3. Regum 4. b. 12. & 1. Paral. 7. f. 30. quæ Stephano & Iosepho libr. 5. cap. 14. Antiq. Scythopolis appellatur. In hac corpus Saulis suspenderunt Philisthini, 1. Reg. 31. d. 12. & 2. Reg. 21. c. 12. Hieronymus in quæst. Heb. duas Beth-san fuisse scribit. Βηθσάν

Βαιθσαμύς Beth-semes, Vide Beth-sames.

Beth-semitæ, Idem, Iudic. 1. g. 33.

בֵּיתהַשִּׁטָּה Beth setá, Domus deuiationis, aut domus extensionis, siue domus spinæ. Locus Palæsthinæ, Iudic. 7. f. 22. Βαιθασεττά

בֵּיתהַיְשִׁימוֹת Beth-simoth, Domus desolationum, siue domus repositionum, vel nominationum. Eadem ciuitas quæ & Beth-iesimoth dicitur, Iosu. 12. a. 3. Num. 33. f. 49. Βηθσιμώθ

בֵּיתצוּר Beth-sor, siue Beth-sur, iisdem literis & punctis, Domus rupis vel fortitudinis, siue domus plasmationis, aut domus obsidionis vel vinculi. Nomen ciuitatis in montanis locis sitę in tribu Iuda, Iosu. 15. g. 57. constructæ à Roboam, 2. Par. 11. b. 7. Βεθσούρ

בַּתשׁוּעַ Beth-sua, Filia saluationis vel exclamationis. Mater Salomonis, 1. Par. 3. b. 5. quæ 3. Reg. 1. b. 11. dicitur Beth-sabee, siue corruptè Bersabee. Βηρσαβεέ

Beth-sura, Idem quod Beth-sor. D. Eadem ciuitas quæ & Beth-sor, siue Beth-sur, 1. Mach. 4. g. 61.

בֵּיתתַּפּוּחַ Beth-thaphua, Domus pomi, vel inflationis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu. 15. f. 53. Βαιθαχου

בְּתוּל Bethúl, Virgo. Ciuitas tribus Simeonis, Iosu. 19. a. 4. Βατουλ

Bethulia, Virgo Domini, aut domus parturiens Dominũ. D. Nomen vrbis, Iudith. 6. b. 7. Βετυλουά

Beth-zachara, Domus memoriæ vel recordationis. D. Nomen ciuitatis, 1. Mach. 6. d. 33. Βεθζαχαρία

Beth-zecha, Domus tribulationis, siue domus compedum, aut domus conflationis: vel ex Hebræo & Syro, domus vtris. D. 1. Mach. 7. c. 19. Βηζεθ

בְּטֹנִים Betoním, Ventres, vel terebinthi. Ciuitas in tribu Gad, Iosu. 13. c. 26. Βοτανίμ

בֶּזֶק Bézec, Fulgur, siue in compedibus. Chananææ vrbs regia, Iudic. 1. a. 4. Βεζέκ

B I

Bithynia, Violenta properatio. G. Prouincia Asiæ minoris, quæ & quondam Bebrycia Solino, & deinde Mygdonia dicta est, & maior Phrygia, Iera flumine à Galatia disterminata: habet ciuitatem eiusdem nominis. Hæc ab Heraclea Ponti vsque ad os protenditur, quo ex Occidentis parte terminatur, ex Oriente Sangario flumine, ab Austro Epicteto, Ponto verò ab Aquilone. Hæc Raphael Volaterr. lib. 10. Geograph. Vide Plinium lib. 5. cap. 32. Ptolemæum lib. 5. cap. 1. Strabonem libr. 12 Huius mentio fit, 1. Pet. 1. a. 1. Βιθυνία

B L

Blastus, Germinans, vel producens. G. Nomen viri, Act. 12. d. 20. Βλάστος

B O

Boanerges, Beatus Hieronymus docet debere scribi Banereem, quod interpretatur filii tonitrui. Sic à Christo cognominati fuerunt Iacobus & Iohannes filii Zebedæi, Marc. 3. c. 17. Heb. Bene-reges. Aliquando autem Græci verterũt Seua in a, vt in hac dictione Manasse: aliquando in o, vt in Salomon, vt sit corruptũ Boane, pro bene, vel o pronuntiatũ fuerit per oa. Βοανεργές

Bocci, Vacuus, aut dissipatio, siue in vomitu. Filius Iogli, princeps tribus filiorum Dan, Num. 34. d. 22. Filius Abisue filii Phinees, 1. Par. 6 a. 5. בֻּקִּי Βοκκί

Bocciáu, Euacuatio vel dissipatio Domini. Nomen viri, 1. Par. 25. a. 4. בֻּקִּיָּהוּ Βοκχίας

Bochri, Primogenitus, vel primitiæ, siue in ariete. Pater Sebe, 2. Reg. 20. a. 2. בִּכְרִי Βοχορί בִּכְרִי

Bochru, Idẽ. Filius Asel filii Elasa, 1. Par. 8. d. 37. & 9. g. 44. πρωτότοκος

Bóen, Pollex, siue in eis. Lapis in tribu Iuda à filio Ruben sic appellatus, Iosu. 15. b. 6. Hebræis dicitur Aben-bóen, id est, lapis Bóen, Iosu. 18. c. 17. בֹּהַן Βαιών

Boni, Filius meus, aut ædificans, siue intelligens. Filius Somer, 1. Par. 6. d. 46. בָּנִי Βανί

Boni portus, p. n. Latinæ dictiones sunt. Ciuitas, opinor, Cretensium, cui nomen καλοὶ λιμένες, id est, pulchrum litus: cuius meminit B. Stephanus, Act. 27. b. καλοὶ λιμένες

Bonni, Ædificans me, siue adoptans, aut intelligens me. Pater Omrai, 1. Par. 9. a. 4. & 2. Esd. 9. a. 4. בָּנִי Βοννίας

Bóoz, In fortitudine, aut in hirco. Filius Salmõ filii Nahasson, consanguineus Elimelech Bethlehemitæ, Ruth 2. a. 2. & 4. d. 13. & 1. Par. 2. b. 11. Nomen item secundæ columnæ lateris sinistri in porticu Salomonis, 3. Reg. 7. c. 21. & 2. Paral. 3. d. 17. tanquam dicat Salomon, in eo fortitudo, in ea domo perennitas, id est, templum quod tibi ædificaui ô Domine, nunquam corruet, neque vnquam euertetur. בֹּעַז Βοόζ

Borith, Herba acrimoniæ saporis, Ier. 2. e. 22. בֹּרִית πόα

Boses, Cœnum, aut in ipso flos, siue in ipso respiciens. Nomen scopuli, 1. Reg. 14. a. 4. בּוֹצֵץ Βοζής

Bosphorus, Hebraicè dicitur Sepharad, & interpretatur liber siue codex descendens vel imperans: aut finis vel consummatio descensionis vel imperii. Regionis nomen, Abd. 1. g. 20. סְפָרַד Εὐφραθά

Bosor, Munitio, vel vindemia, siue ablatio, vel prohibitio: aut in angustia, vel in tribulatione. Filius Supha filii Helem, 1. Par. 7. g. 38. Nomen item ciuitatis Moabitarum trans Iordanem, Orientem versus, ad solitudinem nonnihil vergentis, 1. Mach. 5. c. 26. Deut. 4. g. 43. Iosu. 20. c. 8. & 1. Para. 6. g. 78. de tribu Ruben Leuitis data. בֶּצֶר Βοσόρ

Bosra, Idem. Ciuitas in Edom, Gen. 36. d. 33. Esa. 34. b. 6. בָּצְרָה

Bosra, In grege eius, aut in diuitiis, siue in tinea legis, vel in tinea explorationis. Hebr. Beesthara. Ciuitas de media tribu Manasse data Leuitis, Iosu. 21. c. 27. Βοσορρά בְּעֶשְׁתְּרָה Βοσθερά

B R

Brié, In malitia, vel in societate, aut in clamore, siue in vlulatione, vel in pastu. Filius Aser filii Iacob, Num. 26. e. 44. בְּרִיעָה Βαριουά

Brieitæ, Idem. p. n. Num. 26. e. 44. בְּרִיעִי δῆμος Βαριαί

B V

Bugæus, Iactator. G. Esth. 12. c. 26. Βουγαῖος

Bul, Germen, siue vetustas, aut defluens. Nomen mensis octaui, nostro Octobri respondentis, 3. Reg. 6. d. 37. בּוּל Βούλ

Buná, Ædificans, siue intelligens, aut adoptans. Filius Ierameel, primogeniti Esron filii Phares, 1. Par. 2. d. 25. בּוּנָה Βουνά

Buz, Contemptus, siue deprædatus. Nomen loci in terra Cedar, Ier. 25. e. 23. Filius item Nachor ex Melcha, Genes. 22. d. 21. Pater Ieddo, 1. Par. 5. b. 14. בּוּז Βούζ

Buzi, Idem. Pater Ezechielis prophetæ, Ezech. 1. a. 3. בּוּזִי Βουζί

Buzites, Idem, Iob. 32. a. 2. בּוּזִי Βουζίτης

C

CAáth, Congregatio, siue ruga, aut obtusio. Filius Leui filii Iacob, Gen. 46. b. 11. & 1. Par. 6. a. 1. קְהָת Καάθ

Caathitæ, Congregationes, siue rugæ, aut obtusiones, Num. 26. f. 57. & 1. Par. 6. d. 54. קְהָתִי δῆμος Καάθ

Cabseél, Congregatio Dei. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu. 15. d. 21. & 2. Reg. 23. c. 20. & 1. Par. 11. e. 22. קַבְצְאֵל Καβσεήλ

Cabúl, Compeditus, vel quasi germinans, aut quasi defluẽs, vel quasi veterascens. Regio Galilææ est, quæ Iosepho libr. 8. כָּבוּל Χαβώλ

cap.

cap.5. Antiq. Iudaic. lingua Phœnicum à displicendo: aliis, à terra tenaci, ob copiam argillæ qua figuli vtuntur, nomen accepit. Hanc Salomon Hiram regi Tyri dedit, 3. Reg.9.c.13. Est quoque ciuitas tribus Aser, Iosu.29.b.27.

קדמות καδιμὼθ Cademoth, Antiquiores, vel priores, siue Orientales; aut incendium, vel incuruatio mortis. Nomen solitudinis, Deut.2.e.26. siue nomen oppidi in possessione tribus Ruben, quod Iosu.13.c.18. Cedimoth dicitur.

קדש κάδης Cades, Sanctitas. Nomen vrbis in deserto Sin, in finibus Idumæorum, Numer.20.d.22.& 33.e.36. Appellatur & fons Misphat. Quod autem legitur in fine primi capitis Deuteronomij g.46. Sedistis ergo in Cadesbarne, &c. legendum tantum in Cades.

קדשברנע κάδης βαρνὴ Cades-barne, Sanctitas filii instabilis, aut sanctitas frumenti, vel puritatis commotæ vel instabilis. Est locus in deserto Paran vnde exploratores missi sunt à Mose in Terrã sanctam, Deuter.1.a.2.Iosu.14.a,6.Hic locus dicitur simpliciter Cades, Numer.13.e.27.Cades-barnea, Iosu.10.g.41.& 15.a.3.est nomen loci in terra sancta potius quàm vrbis, quòd in catalogo vrbium singulis tribubus assignatarum, nulla sit vrbs hoc nomine.

קדשה

קדומים καδυμίμ Cadumim, Antiqui, vel priores, siue Orientales, aut antiquum, siue Orientale mare, aut incendiũ, vel humiliatio aquarum. Nomen torrentis, Iudic.5.c.21.

καῖσαρ Cæsar, A cæso matris vtero dictus est: vel à Cæsarie, id est, coma vel capillatura, cum qua ortus est: vel quòd cæsios, id est, glaucos habuerit oculos, vt quidam volunt, Latinum est, Mat. 22.b.17.

καισαρεία Cæsarea, Idem. Vrbs maritima Palæsthinæ, in litore Magni maris sita, quam Herodes Ascalonita pater Herodis tetrarchæ Trachonitidis instaurauit in honorẽ Augusti Cęsaris, quę prius πύργος Turris Stratonis vocabatur: de qua Iosephus lib. 1. bel. Iudaici, cap.3.& cap.16. Plinius lib.1.cap.13. Egesippus libr. 1.capit.18. de excidio Ierosolymorum: & libr. 3.capit.19. Similiter lib.15.cap.10. Antiq. Iudaic. Huius fit mentio, Act.9.e.30.& 10.a.1.quòd in ea Cornelius Centurio baptizatus sit: & 21.b.6.quòd Philippus Euangelista domum in ea habuerit. In hac Cæsarea Herodes etiam templum albo marmore extruxit Augusto Cæsari. auctor Iosephus lib.15. cap.12. Antiquit. in qua nepos eius Herodes Agrippa ab angelo percussus est, Act.12.d.23. de hac Raphael Volaterra. libr.11. Geographiæ. Alia Cæsarea, ciuitas ad radices Libani sita, iuxta Iordanis fontem, à Philippo tetrarcha Ituræ & Trachonitidis, Luc 3.a.1. filio Herodis maioris, & fratre tetrarchæ, qui Ioannem decollauit, ampliata, & in Tiberij Cæsaris honorem Cæsarea appellata: quæ mutato deinceps nomine, Paneas dicta est, in prouincia Phœnices, vbi Iordanis è duobus oritur fontibus, Ior & Dan. auctor Hieronymus. Quam magis postea exornans Agrippa in honorem Neronis, Neroniam appellauit, veluti scribit Iosephus libro 18. cap.3. Antiquit. Iudaic. & libro 20. cap.16. eiusdem. Huius fit mentio Matth.16.b.13. Marc.8.c.27. Raphael Volaterra. libro 12. hanc primùm Leser, deinde Dan, postremò Cæsaream, nunc Belinam vocitatam scribit. Est etiam tertia Cæsarea Cappadociæ Metropolis, cuius similiter in Actis Apostolorum cap.18.f.22. fit mentio: Profectus ab Ephesо, & descendens Cæsaream, ascendit, & salutauit Ecclesiam. Hebraicè dicitur דאר. Vide Dor.

καϊαφᾶς Caiphas, Inuestigator, vel sagax, seu vomens ore, aut vomitus oris. D. Princeps quidam sacerdotum inter Iudęos qui fuit tempore Christi, Matt.26.f.57. Ioan.11.f.49.

קין κάϊν Cain, Possessio, vel possessus. Filius Adam, Gen.4.a.1.

קינן καϊνάν Cainan, Possessor, vel emptor, aut lamentator, vel nidus. Filius Enos, Gen.5.b.9. Luc.3 g.37.

γαῖος Caius, Lingua latina prisca interpretatur Dominus. Latinum est. Nomen viri Macedoniensis, Actor.19.f.29. Hospes Pauli, Rom.16.d.23.

כלנו χαλανὴς Calano, Consummatio eius, vel totus ipse. Ciuitas Babyloniæ, Esa.10.b.8.

כלב χαλέβ Caleb, Quasi cor, aut canis, siue canistrum. Filius Iephone, Num.13.a.6. Iosu.14.a.13. Hinc כלבי qui est de genere Caleb, 1.Reg.25.a.3. ἄνθρωπος κυνικός.

כלבי καλισθένης Calisthenes, Pulchrum robur, siue pulchra potentia. G. 2.Mach.8.g.33.

קליטה κωλίτας Calita, Refugium, siue contractio, aut vox declinans. Nomen viri, 1.Esd.10.c.23.

Calor, Heb. חמת. Populi, 1.Par.2.g.55. Vide Emath.

χαλφί Calphi, Vox oris, vel consummatum aut perfectum os. D. Nomen viri, 1.Mach.11.g.72.

כלובי χελοῦβαι Calubai, Caninus, aut canistrum meum, siue totus ipse in me. Filius Esron filij Phares, 1.Par.2.a.9. qui ibidem f.47. dicitur Caleb, vt in aliis locis.

קמון καμὼν Camon, Resurrectio, siue confirmatio eius. Nomen loci, Iudic.10.b.5.

בית עקד βαιθακάθ Camera, Nomen loci, 4. Reg.10.c.12. & 14. Hebraicè legitur בית עקד domus alligationis siue tonsionis, id est, in qua pastores tondebant oues suas. Et domum alligationis vocat, quòd tempore tonsionis pedes ouium alligantur.

Camuel, Surrexit Deus, vel suscitauit aut confirmauit eum Deus. Filius Nachor ex Melcha, pater Syrorum, Ge.22.d.21. & 1.Par.27.c.17. Filius item Sephtan, Num.34.d.24. קמואל καμουήλ

Cana, Zelus vel æmulatio, siue possessio, aut lamentatio, vel nidus eius, aut canna, id est, arundo. Est Cana maior ciuitas in tribu Aser, Iosu. 19.c.28. Est & Cana minor in tribu Zabulon, Ioan.2.a.1.& 4.f.46. קנה κανά

Cananæus, Sic vocabatur Simon qui fuit vnus ex duodecim Apostolis, & interpretatur zelotes, aut æmulator, vt habetur Matt.10.a.4. Non enim erat ex Chanáan, sed ex Cana vico Galilææ, quæ in zelum, vel æmulationem conuertitur. D. κανανίτης

Canath, Emptio, siue possessio, aut lamentatio. Vrbs in tribu Manasse, quæ & Nobe, Num.32.g.42. קנת καάθ

Candace, Possidens contritionem: aut ex Hebræo & Syro, possessio munda vel purissima. D. Nomen commune omnibus reginis Æthiopum, Act.8.e.27. κανδάκη

Caphara, Leuncula, aut propitiatio, siue linitio, vel villa, aut oppidum, siue glacies: aut Syriacè, negatio. Nomen ciuitatis in tribu Beniamin, Iosu.18.d.26. Videtur eadem quæ & Caphira dicitur. כפירה κεφίρα

Capharnaum, Ager pœnitentiæ, vel villa consolationis, aut propitiatio pœnitentis. D. Iuxta stagnum Genezareth vsque hodie oppidum in Galilæa gentium, situm in finibus Zabulon & Nephthali, Matt.4.b.13. Luc.4.d.23. in quo Christus Centurionis filium sanum fecit, Matt.8.a.3. In hac Christus versatus est multum, & plurima miracula edidit, vnde & eius ciuitas appellata est, Matt 9.a.1.& 11.c.23. Egesippo lib.3.cap.26. est fons in regione Genezaris, Capharnaum nomine. καπερναούμ

Capharsalama, Ager, vel villa pacis vel retributionis. D. Nomen vrbis quæ & Antipatris, 1.Mach.7.e.31. χαφαρσαλαμά

Caphetetha, Manus doni, aut Syriacè, vinculum vel colligatio. D. Nomen muri, 1.Mach.12.c.37. χαφεναθά

Caphira, Leuncula, aut propitiatio, siue linitio, vel villa, aut oppidum, siue glacies: aut Syriacè, negatio. Nomen ciuitatis, Iosu.9.c.17. Eadem videtur esse quæ & Caphara dicitur. כפירה κεφίρα

Caphtorim, Sphærulæ vel poma, aut vola vel palma turturum vel exploratorum. Nomen populorum qui Cappadoces dicuntur, Gen.10.b.14. כפתרים καφθοριίμ

Cappadoces, In Hebræo est Caphthorim, & interpretatur Sphærulæ, siue poma, aut vola, vel palma turturum vel exploratorum, Deut.2.e.24. כפתרים καππαδόκες

Cappadocia, Idem. f.n. Asiæ regio Pontica est, Armeniæ confinis, quam ab Oriente claudit, ab Septentrione longo litore in Euxinum expanditur, sicut angusto excursu à Meridie Ciliciam attingit, ab Occasu Galatia & Paphlagonia reliqua terminata, vt ait Ptolemæus lib.5.cap.6. Nomen habet à Cappadoce amne: eius populi, Cappadoces, antea Leucosyri dicti: auctor Plinius lib.6. cap.3. Strabo libr. 12. à principio. Plura Pomponius Mela lib.1. כפתר καππαδοκία

Carcaa, Pauimentum siue frigiditatem dissoluens. Vrbs in tribu Iuda, Iosu.15.a.3. LXX. πῦκῃ δυσμᾶς κάδης. קרקעה

Carée, Caluus, siue glacies. Pater Iohanan, 4. Regum 25. f.23. קרח καρήέ

Carehim, Idem. p.n. Nomen loci, 1.Par.12.a.6. קרחים κορῖται

Caria, Capitalis. G. Nomen loci, 1.Mach.15.d.23. καρία

Cariath, Ciuitas, vel vocatio: aut lectio, vel occursus. Nomen ciuitatis in tribu Beniamin, Iosu.18.d.28. קרית πόλις

Cariathaa corruptum, pro Carcaa. Vide Carcaa.

Cariathaim, Ciuitates, aut vocationes, siue lectiones, vel occursus. Vrbs Moabitarum in tribu Ruben, Iosu.13.c.19. Nu.32.g.37. Iere.48.a.1. Ezech. 25.b.9. vbi olim Emim gigantes habitarunt, Genes.14.a.5. Inter vrbes Nephthali Leuitis concessas censetur, 1.Paralipo.6.g.36. Hieronymus in ecloga describit eam iuxta Medabam vrbem Arabiæ, & appellari Coraiatha. קריתים καριαθάιμ

Cariath-arbe, Ciuitas quatuor. Ciuitas in tribu Iuda, sic dicta ab Arbea siue Arba qui illam condidit, aut illi præfuit: non autem à quatuor Patriarcharum, Adam, Abraham, Isaac & Iacob, qui ibi sepulti sunt, sepulchris, vt quidam interpretantur, Iosu.15.c.13. quæ & Hebron dicitur, Iosu. 20. c.7. Hoc autem nomen sortitus est gigas qui quatuor viris robore præstaret, Iosue 14.d.15. קרית ארבע πόλις ἀρβὸκ חברון

Cariath-arim, Ciuitas ciuitatum vel oppidorum, aut ciuitas vigilantium: vel ex Hebræo & Syro, ciuitas inimicorum. Nomen viri, 1.Esd.2.b.24. קרית עדים καριαθιαρείμ

Cariath-baal, Ciuitas idoli, vel imperantis aut possidentis. Ciuitas in tribu Iuda, quæ Carith-iarim dicitur Iosu.15.g 59. & 18.c.14. Ier.26.f.20. Dicitur & Baala. קרית בעל καριαθβαάλ

Cariath-iarim, Ciuitas syluarum. Ciuitas Heuæorum in tribu Iuda, Iosu.15.b.9. Ier.26.f.20. quæ & Cariath-baal, & Baala dicitur Iosu.15.g 59.& 18.c.14. Vno tantùm miliario ab Ælia, qua pergimus Diospolim, distat. קרית יערים πόλις ἰαρίμ קרית ספר

Cariath-sepher, Ciuitas literarum. Nomen ciuitatis in tribu Iu- πόλις γραμμάτων

bu Iuda,quæ & Dabir dicitur, Iosue 15.c.15. & Cariath-sennna,Iosf.15.f.48.In hac ciuitate floruerunt literæ, vnde nomen accepit.

קִרְיַת סַנָּה πόλις γραμμάτων Cariath-senna,Ciuitas rubi:vel ex Hebræo & Syro,ciuitas inimicitiæ.Ciuitas in tribu Iuda,quæ & Dabir, Iosf.15.f.48.& Cariath-sepher,Iosf.15.c.15.

קְרִיּוֹת πόλεις Carioth,Ciuitates,aut vocationes,siue lectiones, vel occursus.Ciuitas tribus Iudæ,Iosf.15.d.24.Ier.48.f.41.

כְּרִית χερίθ Carith,Concisio,siue confossio,aut exterminatio.Nomen torrentis qui est contra Iordanem,3.Reg.17.a.4.

כַּרְמֶל Carmél,Cognitio circuncisionis,vel agnus circuncisus,aut teneritudo illa segetum,vel coccinus. Ciuitas. Vide Charmel.

כַּרְמְלִית καρμηλῖτις Carmelites,Idem.1.Par.11.g.37.

Carmelitis,Idem.fœm.gen.1.Par.3.a.1.

כַּרְמֶל κάρμηλος Carmelus, Idem. Carmelus mons est excurrens in mare Mediterraneum vnde Latinè dici potest promontorium, Iere. 46.c.17.Carmeli duo sunt montes:vnus Tyriorum Ptolemaidi ad mare imminet.Inde cognomen Carmelus maris accepit, versus Ortum extensus tantum vt campum magnum, quem Esdrelon vocant,ab vno latere claudat.Ideoque à Iosepho tribui Issachar adscriptus:finisque Zabulonitarum ad mare Galilææ,sicut Asseritarum ad mare magnum,traditur Ferax est admodum vini,Iosf.19.b.26.In hoc Elias videns frequenter versabatur,3.Reg.18.c.19.In hoc etiam Nabal habitauit, 1.Reg. 25.a.2.Huius plurima fit mentio sparsim in Prophetis,1.Reg. 15.c.12. Esaiæ 35.b.9. Ierem. 24.f.26. Amos 1.a.2. & 9.a.3. Michææ 7.c.14. Nahum 1.b.4. Cant.7.b.5. Vide quoque Iosephum lib.3.cap.2. de bello Iudaico. Alius in Iudæa qua itur in Ægyptū ad Meridionalem plagam, de quo Esa.29.f.27.& Iosf.25.g.25.in quo ciuitas eiusdem nominis extructa videtur. in his duobus locis posterioribus legitur Charmel.

קַרְנַיִם καρναίν Carnáim,Cornua.Populi ciuitatis Astaroth, Gene.14.a.5. Est & ciuitas,1.Mach.5.c.26.Vide Astaroth.

καρνίον Carnion,Cornu.G.Nomen præsidii,2.Mach.12.d.21.

καρπός Carpus,Fructus,vel fructuosus.G.Nomen viri,2.Timoth. 4.c.13.

קַרְתָּה καρθά Carthá,Ciuitas,siue vocatio,aut lectio, vel occursus. Ciuitas Leuitarum in Zabulonia tribu,Iosf.21.d.34.

תַּרְשִׁישׁ καρχηδόνιοι Carthaginenses,In Hebræo est Tharsis,& interpretatur contemplatio gaudii,vel exploratio marmoris, aut turtur gaudii, siue chrysolithus lapis.s.pretiosus,aut mare. Nomen populi, Ezech.27.c.25.

קַרְתָּן καρθάν Carthan,Ciuitas, vel vocatio, aut lectio, vel occursus, siue frigiditatem dans. Ciuitas refugii atque Sacerdotum in tribu Nephthali,Iosf.21.c.32.

קוּשָׁיָהוּ κασαίας Casaiá,Duritia,aut grauitas eius,siue scandalum ipsius. Pater Ethan, 1.Par.15.b.17.

כְּסֻלּוֹת ἀχασαλώθ Casalóth,,Temeritates,siue fiduciæ,aut ilia. Nomen ciuitatis,Iosf.19.b.12.

χασφών Casbon,Numeratio, vel cogitatio, aut festinans filius.D. Nomen ciuitatis, 1.Mach.5,d.36.

כֶּשֶׂד χαζάδ Cásed,Quasi dæmon,aut quasi deprædator, vel quasi mamilla,aut quasi ager.Filius Nachor ex Melcha, Gen.22.d.22. à quo Chasdim,id est,Chaldæi.

קְצִיץ κασίς Casis,Concisio,aut finis. Nomen vallis,Iosf.18.d.21.

כִּסְלֵו χασλεύ Casleu, Spes, aut temeritas eius, siue thronus vel calix illius,aut ilia eius. Decimus mensis nostro Decembri quandoque respondens, Zach.7.a.1.

κάσπιν Casphin,Argentaria, siue cupiditas:aut Syriacè, verecundia.D.Nomen ciuitatis,2.Mach.12.b.13.

χασφώρ Casphor,Argenteus, aut desiderabilis mons. D. Nomen ciuitatis,1.Mach.5.c.26.

קְצִיעָה κασσία Cassia,Speciei genus.Secunda filia Iob,Iob 42.d.14.

מַחֲנַיִם παρεμβολαί Castra, Nomen proprium loci trans Iordanem non procul à monte Galaad,qui aliter dicitur Mahanaim,Gen.32.a.2. & 2.Reg.2.b.8.c.12.g.29.& 17.g.27.& 19.f.32. & 3.Reg.2. b.8.Vide Mahanaim. Hæc vox perperam scribitur in quibusdam excusis codicibus per c minusculum,in locis citatis.

קַטָּת κατάθ Catéth,Tædium siue contentio. Terminus Zabuloniæ tribus,Iosf.19.b.15.

C E

קֵדָר κηδάρ Cedar,Nigredo,aut tristitia.Filius Ismahelis,Gen.25.b.13 & 1.Par.1.b.29. Arabiæ item regio est Hieronymo in Agarenorum,i. Saracenorum solitudine, à Cedar filio Ismahelis ita cognominata.Ferunt quidam Cedar esse ciuitatem quæ Iosepho Camala vocatur.Meminit Esaias cap.60.b.7. Ezech.27. d.21.Psal.120.b.5. Ier.2.c.10.

קֵדֶם κέδεμ Cedem,Oriens.Filius Ismahelis,frater Cedar,Ier.49.e.26 qui Cedimoth,Gen.25.b.14.vide Orientis filii.

קֶדֶשׁ κέδες Cedes,Sanctitas. Vrbs est in tribu Iudæ, vt Iosf.15.d.23. Alia vrbs Galilææ in montanis Nephthali, Iosf.10.g 41. deputata fugitiuis, qui nescii homicidium perpetrauerant, Iosf.20. c.22.& Leuitis quoque attributa,Iosf.21.c.32.& 1.Par.6.g.72

קְדֵמוֹת κεδιμώθ Cedimoth. Antiquiores, vel priores, aut Orientales: siue incendium vel incuruatio mortis. Nomen oppidi in possessione tribus Ruben, Iosue 13.c.18.quod solitudo Cademoth in Deut.2.e.26. dicitur.

קֵדְמָה κέδμα Cédma,Antiquus,vel prior,aut Orientalis. Filius Ismahelis,Gen.25.b.15.Idem dicitur Cedem,Ier.49.e.28.

קַדְמִיאֵל κεδμιήλ Cedmiel, Antiquitatis vel prioritatis Deus, aut Orientis Deus.Nomen viri,1.Esd.3.c.9.

קַדְמֹנִי κεδμωναῖοι Cedmonæi,Antiquiores,vel priores, aut Orientales. Nomen populi, Gen.15.d.16.

קִדְרוֹן κεδρών Cedrón torrens,id est, Torrens obscuritatis. Torrens erat non longè à Ierusalem,situs in valle profunda & obscura,quę inter Ierosolymam & montem Oliuarum est, 2.Reg.15.c.23. & 4.Reg.23.a.4.Ioan.18.a.1.Ier.31.g.40.

קְהֵלָתָה μακελλάθ Ceelatha,Cœtus vel congregatio,siue ecclesia. Nomen loci ad quem venerunt filii Israël profecti de Ressa,Nu.33.c.22.

קְעִילָה κεϊλά Ceilá,Dissoluens eam,siue diuidens, aut scindens eam, vel fixio eius.Nomen ciuitatis in tribu Iuda,Iosf.15.f.44.& 1.Regum 23.a.1.& 1.Par 4.c.19.& 2.Esd.3.d.17.

קֵלָי καλλαΐ Celai,Leuis siue torrefactus,aut vox mea.Nomen viri,Nehem.12.a.19.

קְלָיָה καλίας Celaiá, Vox Domini, aut alleuiatio Domini, siue torrefactio.Nomen viri, 1.Esd.10.d.23.

קְלִיטָא καλιτάς Celitá,Refugium vel contractio,aut vocis declinatio. Nomen viri,2.Esd.8.b.7.

κεγχρεαί Cenchreæ,Milium,legumen.G.Portus Corinthiorum, ab Vrbe stadia ad LXX. longinquus,Straboni libro 8.Rom.16. a.1.

κενδεβαῖος Cendebæus, Zelus, vel possessio doloris, aut zeli emanatio.D.Nomen ducis,1.Mach.15.g.38.

כִּנֶּרֶת χενέρεθ Cenéreth,Cithara,vel quasi lucerna. Vrbs in tribu Nephthali,Iosf.19.c 25 Est & ad Orientem Iudææ mare, Num.34. b.11.Deut.3.c.17.Iosf.13.d 27 Aliàs mare Tiberiadis,& lacus Genezarethicus, seu Galilææ dicitur, XL. stadiis in latitudine diffunditur,centumque in longitudine extenditur, teste Iosepho libro 3.bell.Iudaic.capit.18. per huius medium Iordanis Iudææ amnis profluit. Porrò Ptolemæus ex hoc duos facit. Oncelus Chaldæus Paraphrastes vocat, Numer.34.b.11.lacum istum siue mare ים-גינוסר, id est lacum Ginnosar. vnde manifestum est Matthæum & Lucam sequutos fuisse nomen Chaldæum potius quàm Hebræum.

כִּנְּרוֹת χενερώθ Ceneróth,Idem. p. n. Vrbs iuxta lacum Genezareth, Iosf. 12.a. 3.quam Herodes magnificis ornauit ædificiis, atque in honorem Tiberii Cæsaris, Tiberiaden nominauit, à qua & lacus & regio circumiacens nomen inuenerunt, vt ait Iosephus lib.18.cap.4.Antiq.Ben-adad rex Syriæ hanc cepit, 3.Reg.15. d.20. At Iosf.11.a.2. Ceneroth plurale, est lacus, non nomen vrbis:est autem plurale pro singulari, vel pluratiuè vsurpatur propter loca ipsi lacui adiacentia.

כִּנְּרוֹת

קְנַז κενέζ Cenez, Nidus iste, aut lamentatio hæc, siue possessio vel emptio hæc.Filius Eliphaz, filii Esau ex Ada vxore, Genes.36. b.11.Ciuitas principum Idumæorum,Gen.36.d.42.

Cenezæi,Idem.p.n.Nomen populi,Gen.15,d.18.

קְנִזִּי κενεζαῖος Cenezæus,Idem,Num.32.b.12.Hoc LXX. non habet,sed pro eo verterunt διακεχωρισμένος, nescio quā lectionem secuti.

קֵינִי κενεζί Ceni,Possessio,vel emptio,siue nidus,aut lamentatio. Regio Philisthinorum, 1.Reg.27.d.10.

κηφᾶς Cephas,Petrus,à Petra. Syrum est. Sic dictus fuit Simon Petrus frater Andreæ,Ioan.1.f.42.& 1. Cor.15.a.5.

כְּפִירָה κεφιρά Cephira,Leuncula,aut propitiatio,siue lenitio,aut villa vel oppidum,siue glacies:aut Syriacè,negatio.Nomen viri,1.Esd. 2.b.28.Est & nomen vrbis, 2.Esd.7.c.29. Eadem Caphara & Caphira dicitur.

כְּרֵתִי χερεθί Cerethi,Concisio,siue transfossio,vel exterminatio.Populi qui & Philisthiim,vt Lyranus ait in libro differentiarum: siue nomen legionum aut bellatorum Dauidis,1.Reg.30.d.14. & 2.Reg.8.d.18.& 15.d.18.& 20.g.23. & 1.Pa.18.d.17.Alij dicunt gentem fuisse Palæsthinæ nobilem, quæ incolebat maritimam eius partem,de qua Ezec.25.d.16. pro quo vetus interpr.vertit,interfectores pacis.

כָּרִי χορρί Cerethi,4.Reg.11.d.19.Milites,siue cursores,aut arietes. Heb.Cari.

קֵרֹס κηρός Cerós,Vncinus aut incuruatio.Nomen viri,1.Esd.2.c.43.

כְּסִיל χασίλ Cesil,Arcturus,nomen stellæ,siue stultitia,aut ilia. Nomē ciuitatis in tribu Iuda,Iosf.15.e.30.

קִשְׁיוֹן κισιών Cesion,Duritia, siue stipula,aut cucumerarium.Ciuitas Leuitarum in tribu Issachar,Iosf.19.b.19.

כִּתִּים κίτιοι Cethim,Conterentes,siue contritio maris,aut diadema,siue aurum,vel tinctura:aut ex Syro & Hebræo,coaceruatio maris.Filius Iauan, Gen.10.a.4.Ab hoc Berosus dicit Italos esse appellatos. Interpres noster, Daniel. 11.c.31. transtulit Romanos. Vide Italia & Romani. Sunt & Græcorum insulani, Macedones, Esaiæ 23. a. 1 Cyprus quæ & Citium dicitur.

כִּתְלִישׁ καθλώς Cethlis,Paries est,aut ex Syro & Hebræo, caterua leænæ: vel Syriacè,quasi euulsus.Nomen ciuitatis in tribu Iudæ, Iosf. 15.e.40.

Ceturá,

קְטוּרָה Cetura, Aromatizans, vel fumigans, siue ligata. Altera vxor Abrahæ, Gen.25.a.1.

χαβρίν Chabri, Socius vel particeps, siue incantator, aut liuor. D. Nomen ciuitatis, Iudith 8.a.9.

Chabul, Vide Cabul.

χαιρέας Chæreas, Gaudens, vel lætus. G. Nomen viri, 2. Macha. 10. f.32.

כָּלָל χαλάλ Chalál, Consummatio, vel totalitas, aut quasi nox: vel Syriacè, corona. Nomen viri, 1. Esd. 10. d. 30.

כַּלְנֵה χαλάννη Chalanné, Omnes nos, siue omnia hæc: aut consummatio nostra, vel sicut manens, aut quasi murmurans. Ciuitas in qua regnauit Nemrod, Gen. 10. b. 10. quæ nunc Seleucia à Seleuco rege, & Ctesiphon dicitur, Amos 6.a.2.

Chalannus, Idem.

כַּלְכֹּל χαλχάλ Chalcól, Nutriens, siue consummans omnia, aut sustinens omnia. Filius Maol, 3. Reg. 4. d. 31. Filius item Zaræ filii Iudæ, 1. Par. 2. a 6.

כַּשְׂדִּים χαλδαία Chaldæa, Quasi dæmones, aut quasi deprædatores, vel quasi mamillæ, aut quasi agri. Regio ad Orientem Iudææ inter Babyloniam & Arabiam, Tigrin & Euphratem: de qua Plin. libr. 6. cap. 28. Strabo lib. 16. Volater. lib. 11. Geograph. Ier. 50. b. 8 & 51. d. 24. Heb. Chasdim.

χαλδαῖοι Chaldæi, Idem. Populi, Esa. 13. d. 19. Heb. Chasdim. In 2. Paral. 36. a. 6. pro Chaldæorum, lege Babylonis siue Babel.

Chaldæus, Idem. f. n.

כָּלֵח χαλάχ Chale, Opportunitas, vel quasi viriditas, vel quasi humiditas, aut quasi tabula. Ciuitas quam ædificauit Assur, Genes. 10. b. 12.

חֲלִי ἀλί Chali, Infirmitas, siue deprecatio, aut expectatio, vel principium, aut gemma, vel monile. Ciuitas quæ terminus Aser est, Iosu. 19. b. 25.

חָם χάμ Chám, Calidus, vel calor, aut niger. Filius Noë, Genes. 5. d. 32. Ab hoc sæpe in sacris literis Ægyptus, Terra Cham dicitur, vt Psal. 105. a. 2. testis est Hieronymus in quæstionibus Hebraicis.

כִּמְהָם ἀχιμαάμ Chamaám, Sicut illi, aut similes eis, vel quasi turbatio. Nomen vrbis iuxta Beth-lehem, Ier. 41. d. 17. Proprium item nomen viri, 2. Reg. 19. g. 37.

כְּמוֹשׁ χαμώς Chamós, Quasi palpans, aut quasi recedens, vel quasi auferens. Nomen idoli Moabitarum, Num. 21. f. 28. & 3. Reg. 11. b. 7. & 4. Reg. 23. c. 13. & Ier. 48. g. 46.

כְּנַעַן χαναάν Chanáan, Mercator, vel negotiator, siue contritus, vel confractus, aut rectè respondens, vel rectè affligens. Filius Cham, Gen. 9. c. 18. & 10. a. 6. In libro Iudicum 10. b. 12. legitur Amalec & Chanáan: quum legendum sit Amalec & Maon, quod significat habitaculum, siue delictum, aut ex peccato. Chanáan etiam pro terra Chananæorum accipitur, vt Gen. 11. d. 31. Vt irent in terram Chanáan. Et 13. c. 12. Habitauit in terra Chanáan, & aliis innumeris locis. Terræ autem Chanáan siue Terræ sanctæ limites sunt: Ad Orientem, est Iordanis fluuius & magnus Euphrates: Ad Occidentem, est Ægyptus & Mare magnum, quod Mediterraneum dicitur: Ad Austrum, hoc est Meridiem, iacet desertum Arabiæ: Ad Aquilonem siue Septentrionem mons Libanus eminet.

כְּנַעֲנָה χαναάν Chanaaná, Mercatrix, vel negotiatrix, siue contrita, vel confracta, aut rectè respondens, vel rectè affligens. Pater Sedeciæ prophetæ, 3. Reg. 22. d. 24. Filius Balan filii Iahiel filii Beniamin, 1. Par. 7. c. 11.

χαναναία Chananæa, Idem, Matt. 15. c. 22.

כְּנַעֲנִים χαναναῖοι Chananæi, Mercatores, siue negotiatores, aut contriti, vel confracti, siue rectè respondentes, vel rectè affligentes. Nomen populi, quod omnes gentes Palæsthinæ complectitur, quæ inter Iordanem sunt & mare Syriæ, Syriamque & Arabiam Petræam, Gen. 15. d. 28.

χαναναῖος Chananæus, Idem. f. n. Num. 21. a.

כְּנַעֲנִית Chananitis, Idem. f. g. Gen. 46. b. 10. χαναnῖτις

כְּנָנִי χανανί Chanáni, Præparatio vel basis mea. Nomen viri, 2. Esdr. 9. a. 4.

χάραχα Characa, Inuolutio aut indumentum, siue pallium. D. Nomen loci, 2. Mach. 12. c. 17.

כָּרָן χαῤῥάν χαῤῥάν Charan, Quasi cantans, aut quasi clamans, siue agnus vel cognitio eorum. Filius Dison filii Seir Horræi, Gen. 36. c. 26.

חָרָן Charán, Ira, siue irascens: vel Syriacè, libertas. Mesopotamiæ ciuitas, ad quam Abraham concessit, vbi & Thare pater eius mortuus est, Genes. 11. d. 31. Haran Hebraicè. A Charra Syriæ fluuio nomen inuenit Stephano. Ibi Romanus cæsus est exercitus, & Crassus dux captus. Lucan.

Assyrias Latio maculauit sanguine Charras. Eadem est Charra & Charan, Act. 7. a. 2.

כַּרְכְּמִישׁ χαρχαμίς Charchamis, Agnus quasi ablatus, aut agnus quasi palpans; vel ex Syro & Hebræo, ciuitas ablata. Vrbs Syriæ sita in ripa Euphratis, Esa. 10. b. 9. Ierem. 46. a. 2. & 2. Par. 35. e. 20.

כַּרְכַּס χαρχάς Charchas, Agni cooperimentum, aut agni thronus vel calix, vel quasi tortuosum, non planum. Nomen Eunuchi, Esth. 1. c. 10.

Charmél, Cognitio circuncisionis, vel agnus circuncisus, כַּרְמֶל aut teneritudo illa segetum, vel coccinus. Nomen ciuitatis tri- χαρμήλ bus Iudæ, Iosue 15. g. 54. Item locus in Moab in deserto, in sexto lapide Chebronis contra Orientalem plagam, Esaiæ 29. f. 17.

Charmi, Vinea, siue cognitio aquarum, vel agnus aqua- כַּרְמִי rum, aut quasi celsitudo. Filius Ruben, Genes. 46. a. 9. & 1. Pa- χαρμί ralip. 5. a. 3. Filius item Iuda, 1. Paralipom. 4. a. 1. qui Gen. 46. b. 12. dicitur Her. Filius præterea Zabdi filii Zaræ filii Iuda, pater Achar siue Achan, Iosu. 7. a. 1. Item nomen ciuitatis, Iudith 8. b. 9.

Charmitæ, Idem, Num. 26. a. 6. χαρμί

Charran, Vide Charan.

Chaselon, Fiducia, vel temeritas eius, siue ilia eius, aut thro- כִּסְלוֹן nus mansionis, vel calix siue tegumentum mansionis. Pater χασλών Elidad principis, Num. 34. d. 21.

Charsena, Agnus anniculus, siue agnus dormiens vel mu- כַּרְשְׁנָא tatus. Nomen viri, Esth. 1. c. 14. χαρσενά

Chasluim, Tegumentum tabularum, vel sedes tabularum, כַּסְלֻחִים aut sepes vel temeritas vitæ. Filius Mesraim, Genes. 10. b. 14. χασλωνιείμ Heb. Chasluhim. Populi nomen, qui & Philisthiim, siue corruptè Palæsthini.

Chasphia, Argentaria, siue cupiditas, aut Syriacè verecun- כָּסִפְיָא dia. Nomen regionis quæ à Caspio mari vocabulum sumpsit, χασφιά vt quidam putant. Nicolaus Lyranus in Babylonis regione locum esse putat, vbi plures Leuitarum post captiuitatem manserint, 1. Esd 8. c. 17.

Chebbón, Extinguens vel extinctus, aut quasi intelligens, כַּבּוֹן vel quasi ædificans. Ciuitas tribus Iuda, Iosu 15. e. 40. χαββών

Chebron, Societas, siue participatio, aut adhæsio, siue in- χεβρών cantatio, vel liuor. D. 1. Mach. 5. g. 65.

Chellón, Consummatio, vel perfectio, aut alleuians dolo- χελλών rem vel tristitiam. D. Nomen terræ, Iudith 2. c. 13.

Cheleab, Totus vel omnis pater, siue cōsummatio vel pro- כִּלְאָב hibitio patris. Secundus filius Dauid de Abigail vxore Nabal χαλεάβ Carmeli, 2. Reg. 3. a. 3.

Cheliáu, Omnis vel totus ipse, aut consummatio eius, siue כְּלוּהוּ prohibens eum. Nomen viri, 1. Esd. 10. d. 34. χελίας

Chelion, Consummatus, siue perfectus, aut totus colum- כִּלְיוֹן binus. Filius Elimelech Bethlemitæ, Ruth 1. a. 2. χελεών

Chelmád, Quasi docens, aut totus mensurans, siue omne in- כִּלְמַד dumentum, consummatio vel cessatio mensuræ vel indumen- χαλμάδ ti. Nomen vrbis, Ezec. 27. e. 23.

Chelmon, Exercitus præparatio vel numeratio, aut som- κυάμωνος nium eius. D. Nomen loci inter Belma & Bethuliam, Iudith 7. a. 3.

Chelub, Canistrum, vel caninus. Nomen viri, 1. Parali. 27. כְּלוּב d. 26. χελούβ

Chenné, Basis, aut rectitudo, siue præparatio. Nomen vrbis, כַּנֵּה Ezech. 27. e. 23. χαναάν

Cherúb, Quasi puer, vel quasi multiplicans, aut quasi pu- כְּרוּב gnans, vel cognitionis, aut scientiæ multitudo. Nomen viri, χερούβ 1. Esd. 2. c. 57. In 2. Regum 22. b. 11. legendum Cherub, non Cherubim.

Cherubim, Idem. p. n. Gen. 3. d. 24. χερουβὶμ כְּרוּבִים

Cheseleth-thabor, Temeritates, siue fiduciæ, aut ilia ele- כִּסְלֹת תָּבוֹר ctionis, vel puritatis. Nomen ciuitatis in tribu Zabulon, Iosue χασελλαθθαβώρ 19. a. 12.

Cheslón, Fiducia aut temeritas eius, siue ilia eius, aut thro- כְּסָלוֹן nus mansionis, vel calix, seu tegumentum mansionis. Nomen χασλών villæ in Hierosolymæ finibus, Ios. 15. c. 10.

Chetæa, Confracta, siue formidolosa: aut Syriacè, descen- חִתִּית dens, Ezech. 16. a. 2. χετταία

Chetææ, Idem. p. n. 3. Reg. 11. a. 1. χετταῖαι חִתִּית

Chidon, Iaculum, vel infortunium, siue quasi iudicans. No- כִּידֹן men loci, 1. Par. 13. c. 9. χαιδών

Chimham, Vide Chamaam.

Chium, Aperta, vel apertura. G. Insula inter Cycladas atque χίος Bithyniam: cuius nomen Syra lingua masticen designat, eò quòd ibi mastix gignatur. hanc aliqui Chiam appellauere, à Chione Nympha Coos, Act. 20. c. 15.

Chloe, Familiæ Corinthiorum nomen, 1. Cor. 1. b. 11. χλόη

Chobar, Fortitudo vel potentia, aut quasi filius, siue quasi כְּבָר puritas, vel quasi frumentum, aut iam, id est quod iam præte- χοβάρ riit. Flumen est in terra Chaldæorum, apud quod Ezechiel visionem vidit, Ezechiel. 1. a. 3. Hoc quidam Euphratem interpretantur, alij Aborram putant, de quo Ptolemæus & Strabo.

Chodchód, Iaspis, aut hydria hydriæ, Ezec. 27. c. 16. כַּדְכֹּד χόδχοδ

Chodorlahómor, Quasi generatio seruitutis, aut quasi ha- כְּדָרְלָעֹמֶר bitatio seruitutis, siue sphærula vel rotunditas manipuli. Rex χοδολλογομόρ Ælamitarum, Gen. 14. a. 4.

Chol-hoza, Omnis propheta, siue omnis videns, aut om- כָּל־חֹזֶה ne pectus. Pater Sellom, 2. Esd. 3. c. 15. & 11. a. 5. χαλεζέ

Chonenias, Præparatio, aut firmitas, vel rectitudo Domi- כּוֹנַנְיָהוּ ni. Fra- χωνενίας

ﬁi, Frater Semei, 2.Par.31.c.13.

חֹרִי χορραῖοι Chorrhæi, Furores, aut libertates, siue foramina. Populi gigantes, expulsi à filiis Edom ex monte Seir, Gen.14.a.6. qui & Horrhæi Deut.2.c.12. dicuntur.

χριστός CHRISTVS, Vnctus. G.

כּוּב χοῦβ Chub, Extinguens. Nomen gentis, Ezec.30.a.5.

כּוּן Chun, Præparatio, siue placenta: aut Syriacè, fenestra. Nomen vrbis, 1.Paral. 18.b.8. LXX. ex nomine proprio fecerunt appellatiuum, καὶ ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν πόλεων.

כּוּשׁ χοῦς Chus, Æthiops aut niger. Filius Cham, Genes.10.a.6.b.8. à quo descenderunt Æthiopes. Vide Chusi.

חוּשַׁי χουσί Chusai, Sensus, aut festinans vel silens. Amicus Dauid, 2.Reg.15.g.32.37.& 17.a.5.c.15.& 1.Par.27.d.33.

כּוּשַׁן־רִשְׁעָתַיִם χουσαρσαθαΐμ Chusan-rasathaim, Æthiops, vel nigredo iniquitatum. Nomen regis Mesopotamiæ, Iudic.3.a.8.

כּוּשִׁי χουσί Chusi, Æthiops, aut niger. Pater Selemiæ patris Nathaniæ patris Iudi, filius Iemini, 2.Reg.18.e.21.& Ier.36.d.14. Legitur Psal.7.a.1. Chusi, quum legendum sit Chus.

χουζᾶ Chuza, Videns, aut prophetans, vel visio, Luc.8.a.3.D.

C I

קִבְצַיִם καβσαΐμ Cibsaim, Congregationes. Ciuitas ex tribu Ephraim data Leuitis, Ios.21.b.22.

κιλικία Cilicia, Voluens, vel reuoluta. G. Regio maritima Asiæ in sinu Issico, vbi porticus in Tharso celebris ad Septentrionem Iudææ, de qua multa Strabo lib.14. Mela in 1. Plinius libro 5. cap.27. Ptolemæus in 5.cap.8. quam Cydnus amnis interfecat, & mons Amanus (ita Hieronymus) à Syria Cœle separat. Vide Volaterran. libr.11. Geograph. Ex hac Paulus Apostolus fuit oriundus, Act.23.g.34.& Christum in ea prædicauit, Galat.1.d.21.

קַיִן νοασία Cin, Possessio, vel emptio, siue nidus, aut lamentatio. Nomen viri, à quo Cinæi, Num.24.d.22.

קִינָה κινά Cina, Idem. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu.15.d.22.

קֵינִי κεναῖοι Cinæi, Idem. p.n. Nomen populi, Gen.15.d.18.

κιναῖος Cinæus, Idem. Num.24 d.20.& 1.Reg.15.a.6.

קִינוֹת θρῆνοι Cinoth, Lamentationes, quæ Græcè θρῆνοι.

קִיר־חֲרֶשֶׂת קִיר־חֶרֶשׂ Cir-haresesh, & Cir-hares, id est, murus lateris. Vrbs Moab, præclaris cincta muris, Esaiæ 16.b.7.d.11. vbi legitur, Muros cocti lateris.

קִישׁ κίς Cis, Durus, aut stipula, vel cucumerarium. Filius Abiel, pater Saul regis, 1.Reg.9.a.1. Filius Moholim, 1.Paral.23.c.21. Filius item Abigabaon, 1.Par.8.c.29. sic vocabatur filius Abdai Leuitæ, 2.Par.29.c.11.

קִישׁוֹן κισών Cison, Idem. Torrens Galilææ iuxta montem Thabor. Hic à monte Thabirio in mare cadit, Iudi.4.a.7.& 3.Reg.18 g.39.& Psal.82.c.10.

קִטְרוֹן κιτρών Citron, Aromatizans, vel fumigans, aut colligatio, vel vinculum, siue attediati canticum: aut Syriacè, nodus. Ciuitas in tribu Zabulon, Iudic.1.f.30. vbi corruptè legitur Tethron.

עִיר דָּוִד πόλις Δαυίδ Ciuitas Dauid, 2.Reg.5.b.7.& 9.

Ciuitas palmarum. Vide Vrbs palmarum.

בּוֹר הַסִּרָה φρέατος σειρά Cisterna sira, Nomen loci, 2.Reg.3.e.26.

C L

κλαύδη Clauda, Vox fracta, vox flebilis. G. Insula spectans Cretam inter Meridiem & Occidentem, Act.27.a.16.

κλαυδία Claudia, Latinum est. 2.Tim.4.d.21.

κλαύδιος Claudius, Idem. Nomen Imperatoris Romanorum, Act.11.d.28.& 18.a.2.

κλήμης Clemens, Latinum est, significatq; mitem, vel modestum. Nomen viri, Phil.4.a.3.

κλεοπάτρα Cleopatra, Gloria patriæ vel patris. G. Filia Ptolemæi, vxor Alexandri, 1.Mach.10.e.57.

κλεόπας Cleophas, In Græco Cleopas, & interpretatur gloria omnis, vel omnimoda gloria. G. Nomen alterius viri qui proficiscens in Emaunta, Christum alloquebatur in itinere, Luc.24.c.18. Ioan.19.c.20.

C N

κνίδος Cnidus, Atriplex, genus herbæ purgatiuæ vel laxatiuæ. Insula opposita Asiæ, 1.Mach.15.d.23. Act.27.b.7.

C O

מִקְוֵא vel מִקְוֵה ἐκ θεκουέ Coa, Spes vel congregatio, siue linea, aut regula, 3.Reg.10.d.28.& 2.Par.1 d.15. Iuxta veterem interpr. videtur fuisse insula. Alii autem interpretes, inter quos Sanctes & Vatablus, vertunt locum illum, Ex Ægypto: & congregatio mercatorum regiorum capiebant congregationem equorum, &c.

Cocti lateris murus, Ciuitas. Vide Cir-hareseth.

κοιλὴ συρία Cœlesyria, siue Cœles Syria. Curua siue depressa Syria. G. 2.Mach.3.a.5.& 10.f.69.

קֹהֶלֶת ἐκκλησιαστής Coheleth, Ecclesiastes, vel concionator, Eccles.1.a.1.

קוֹלָיָה κωλαΐα Colaia, Vox Domini, aut alleuiatio Domini, siue torrefactio. Nomen viri. 2.Esd.11.b.6.

κωλία Colia, Idem. Pater Achab. Ier.29.e.21.

κολωνία Colonia, Latinum est à colendo, id est habitando dicta, Act.16.b.12.

κολασσαεῖς Colossenses, puniti, vel supplicio affecti. G.

Colossæ, Punitio vel supplicium. G. Ciuitas Phrygiæ quæ est in Asia minore, Coloss.1.a.2. κολάσσαι

Coo, Vertex vel summitas. Nomen insulæ, 1.Mach.15.d.23 κῶς Dicitur & Græcè κῶς, & κῶος quondam, vnde & Plinius admonet dictam fuisse Ceam & κῶον.

Corban, vel Corbana, Donum vel oblatio, Mar.7.b.11. קָרְבָּן

Core, Caluus vel caluitium, siue glacies vel gelu. Filius Isaar filii Caath filii Leui, Exod.6.c.21.& 1.Paral.6.c.37. in eodem cap.b.22. dicitur filius Caath. Filius itē Hebron sic vocabatur, 1. Pa.2.f.43. Sic & filius Esau ex Oolibama vxore, Gen.36.a.5 κορέ קֹרַח

Core, 1.Par.9.c.19 vbi dicitur, Sellum verò filius Core, & 26.a.1.& 2.Par.31.c.14. interpretatur vocans, vel legens, aut perdix. Filius Iemna. קוֹרֵא κορέ

Corinthus, Saturitas, vel satietas, aut ornamentum. G. Ciuitas Achaiæ maritima, quæ & Ephyra dicebatur, Act.18.a.1. κόρινθος

Corinthi, Saturati, vel satiati, aut ornati. G. Act.18.c.8. κορίνθιοι

Coritæ, Idem significat quod קֹרַח p.n. 1.Par.9.c.19. Heb. Corhim. קָרְחִים κορεῖται

Corites, Idem.s.n. 1.Par.9.c.19.

Cornelius, Latinum est, à cornu. Nomen viri, Act.10.a.1. κορνήλιος

Cornu stibii, Hebraicè, Ceren-hapuch. Nomen tertiæ filiæ Iob, Iob 42.d.14. קֶרֶן הַפּוּךְ ἀμαλθείας κέρας

Corozaim, Hoc secretum, vel hîc est mysterium. D. Galilææ oppidum est nunc desertum, inquit Hieronymus in ecloga, in secundo lapide à Capharnao, Luc.10.b.13. Mat.11.c.21. χοραζίν

Cos, Spina, aut æstas, siue tædium, vel vigilia, aut finis. Pater Anob & Soboba, 1.Par.4.b.8. קוֹץ κώς

Cosam, Diuinans. D. Pater Addi, patris Melchi, Luc.3.f.28 κωσάμ

Cozbi, Mendax, aut cessans, siue quasi fluens, aut quasi fluxus. Filia Suri, illa quæ cum Zamri occisa est, Madianitis, Nume.25.d.18. כָּזְבִּי χασβί

C R

Crescens, Latinum est, à crescendo. Nomen viri, 2.Timot. 4.b.10. κρήσκης

Creta, Carnea vel carnalis. G. Græciæ insula inter Cyrenen & Græciam: ab Septentrione, Ægæo perfunditur pelago, simul & Cretico: ab Austro autem, Aphricano alluitur, Ægyptium attingente pelagus. Hæc dicta est ἑκατόμπολις, id est, centum vrbibus instructa: hodie Candia vocatur: ditionis Venetorum est. de hac lege Strabonem lib. 10. Ptolemæum libr.3. cap.19. Plinium in 4.cap.12. Virgilium 3.Æneid. Pomp. Melam libr.2. Meminit Lucas Act.2.b.11. Paulus ad Titum 1.b.5. Hieronymus refert hanc famigeratam diuitiis, maximè æris, quòd prima illic eius metalli inuentio & vtilitas fuerit, 1.Mach.10.f.67. Act.27.b.7. κρήτη

Cretenses, Idem. p.n. G. Tit.1.d.12. κρῆτες

Cretes, Idem. G. Populi, Act.2.b.11. κρῆτες

Crispus, Latinum est. Princeps synagogæ Iudæorum, Act.18.b.8.& 1.Cor.1.b.14. κρίσπος

Cusi, Durus, siue stipula, aut cucumerarium. Filius Abdi filii Maloch, 1.Par.6.d.44. קִישִׁי κουσί

Cutha, Combustio, siue contusio. Regio est Persidis, à flumine Cutha (sicuti Iosephus libr.9.cap.15. Antiq. Iud. scriptū reliquit) vocata. Inde Cuthæi, de quibus idem libr.11.cap.2. Antiq. in hunc modum scribit, Salmanasar etenim transmigrans Israëlitas in eorum regione constituit Cuthæorum gentem quæ prius in interiore parte Persidis & Mediæ morabatur, 4.Reg.17.f.30. כּוּת χούθ

C Y

Cypriarches, Princeps Cypri, vel princeps pulchritudinis. G. 2.Mach.12.a.2. κυπριάρχης

Cyprii, Pulchri. G. Act.11.c.20. κύπριοι

Cyprius, Idem.s.n. G. Act.4.g.36. κύπριος

Cyprus, Pulchra, vel pulchritudo. G. Nomen insulæ, 1.Machab.15.d.23. Act.11.c.19 & 27.a.4. κύπρος

Cyprus, Cantic.1.c.14.& 4.d.13. Camphora interpretantur nonnulli, aroma quoddam sic vocatum. כֹּפֶר כְּפָרִים κύπρος

Cyrene, Paries, siue trabes, aut frigiditas, vel occursus. Nomen vrbis aut regionis in Assyria, 4.Reg.16.b.9. quæ & Pentapolis dicitur à quinque vrbibus quibus fulget: hæ sunt, Hesperia, aliàs Berenice dicta, Plinio auctore lib.5.ca.5. Apollonia: Ptolemais, antiquo nomine Barce appellata: Arcinoe, aliquando Teuchira vocitata: atque vnde terris nomen est, ipsa Cyrene, omnium harum clarissima. Vide plura in Pomp. Mela lib.1. Plinio lib.5. cap.5. Strabone in 17. Ammiano Marcellino lib.22. Huius mentio fit, Act.2.b.10. קִיר κυρήνη

Cyrenæi, Idem. p.n. κυρηναῖοι

Cyrenenses, Idem. Act.6.c.9. E synagoga Iudæorum priuatæ sectæ homines.

Cyrenensis, Idem.s.n. Act.13.a.1. κυρηναῖος

Cyrenæus, Idem, 2.Mach.2.c.24. Matt.27.d.32.

Cyrinus, In Græco Cyrinius, quod interpretatur dominãs. Præses Syriæ, Luc.2.a.2. κυρήνιος

Cyrus, Quasi miser, vel quasi hæres, aut venter. Rex Persarum, 1.Esd.1.a.1. Act.13.a.1. כּוֹרֶשׁ κῦρος

Dabereth,

D

דברת Δαβρὰθ Abéreth, Verbum, siue res, aut apes, vel subiectio: aut Syriacè, ductrix. Ciuitas quę de tribu Issachar data fuit Leuitis, Ios. 19.a.12. & 21.c.28. Ciuitas item refugii, 1. Par. 6.g.72.

דביר Δαβὶρ Dabir, Oratorium, siue verbum, aut res, vel subiectio: aut Syriacè, ductor. Rex Eglon, Iosue 10.a.3. Nomen vrbis in tribu Iuda & Simeonis, Iosue 11.d.21. & 21.b.15. quæ & Cariath-sepher dicitur, Ios 15.c.15. Iudic. 1.b.11. & Cariath-senna, Ios. 15.f.49. In quam confugiebant qui homicidium imprudentes perpetrarant, 1. Paralip. 6.e.58. Est & altera in tribu Gad, Ios. 13.c.26.

דברי Δαβρὶ Dabri, Oratorium, siue verbum meum: aut res vel apes, siue subiectio mea: aut Syriacè, ductor meus, Leuit. 24. b. 11. Scribe Dibri.

דדן Δαδὰν Dadan, Mamilla, vel dilectio, aut patruus, vel iudicans. Filius Regma, Gen. 10.a.7. Filius Iecsan, Gen. 25.a.2. Gens Æthiopiæ in Occidente.

דגון Δαγὼν Dagón, Frumentum vel piscis. Nomen idoli Philisthinorum, Iudic. 16.f.23. & 1. Mach. 10.g.84.

דליה דליהו Δαλαία Dalaiá, siue Dalaias, Pauper Domini siue exhaustio aut ramus Domini, vel macilentus. Filius Elioenai filii Naariæ, 1. Paral. 3.d.24. Filius Semeiæ, Ier. 36.c.12.

דלילה Δαλιδὰ Dalila, Paupertas, vel situla eius, aut ramus eius, siue exhauriens, aut macilenta. Nomen mulieris quam amauit Samson, Iudic. 16.a.4.

Δαλμανουθὰ Dalmanutha, Situla præparata, vel exhaustio numerata, siue macies, vel ramus præparatus vel numeratus. D. Nomen regionis, Marc. 8.b.10.

Δαλματία Dalmatia, Lampas frustratoria, aut fulgur vanitatis. G. Pannoniæ ad Hadriaticum mare regio. De qua plura Plinius libr. 3. naturalis hist. cap. 22. & 25. in quam Titus ad prædicandum Euangelium profectus est, 2. Tim. 4.b.10.

Δάμαρις Damaris, Vxercula, siue parua vxor. G. Mulier quæ Paulo prædicante Christo credidit, Act. 17.g.34.

Damasceni, Sanguinis sacci, vel sanguinis pocula, aut sanguis femorũ vel incendiorũ vel procuratoris. Populi à Damascene sic dicti, quę est regio Syriæ inter Libanũ & Antilibanũ mõtes ad Septentrionem Iudææ, vnde describitur terra à Dan vsque Bersabee, 1. Reg. 3.d.19. & 2. Reg. 24.a.2. in ea est Damascus: à qua tota regio appellationẽ sumpsit. De hac Mela lib. 1. Plin. libr. 5. cap. 12.

דמשק Δαμασκὸς Damascus, Idem. Filius procuratoris domus Abraham, Gen. 15.a.2. Est & Damascus potens & insignis Phœnices ciuitas, quæ quondam in omni Syria tenuit principatum, terminus Iudææ ad Septentrionem, Ezec. 47.c.16. Esa. 7.b.8. & 10. b.9. & 2. Reg. 8.a.6. & 3. Reg. 11.e.24. quæ Stephano à conditore Damasco Mercurii & Alimedes filio: Iustino lib. 36. à Damasco rege: Hieronymo verò in Heb. quęst. à Damasec Eliezer, cuius in libro 1. Mosis fit mentio, nomen accepit, Gen. 15. a.2. de hac & Ezec. 27.d.18. Amos 1.a.5. Cant. 7.a.4. Iere. 49. f.24. nunc Saracenorum metropolis. Tertullianus lib. 3. aduersus Marcionem, Damascum ciuitatem Syrophœnices scribit, quæ quondam Arabiæ deputabatur inter Libanũ & Antilibanum sita, è qua Paulus per murum demissus fuit, Act. 9.d.25.

דומשק Δαμασκὸς Damascus, 4. Reg. 16.b.10. Similitudo incendii, aut osculi, vel poculi, siue sacci, aut similis femori, vel tacitum osculum, aut poculum. Heb. Duméséc. Licet exemplaria quædam Hebraica legant דמשק.

דמשק דמנה Δαμνὰ Damna, Sterquilinium, aut cruentatio, vel taciturnitas, aut similitudo nostra. Ciuitas in terra Zabulon data Leuitis, Ios. 21.c.35.

דן Δὰν Dan, Iudicans, siue iudicium. Nomen loci, Gen. 14.c.15. Filius item quintus Iacob ex Bala, ancilla Rachel vxoris suæ, Gene. 30.a.6. Est & ciuitas in valle Bethrohob procul à Ptolemaide M. P. XIIII. contra Boreales partes, nõ procul ab vrbibus Galgalis & Masaloth, regionis quidem tribus Aser, possessionis autem Dan, vnde & nomen impositum: ante hac Lesem appellata, Ios. 19.d.47. & Lais, Iudic. 18.c.29 siue Laisa, Esa. 10. g.30. Ipsa fuit terminus terræ Israël ab Aquilone, 1. Re. 3.d.20 Ezec. 27.d.19. Vnde dicitur à Dan vsque Bersabee, id est, ab Aquilone Terræ sanctæ ad Austrum. In qua Ieroboam rex Israël vitulum adorandum erexit, 3. Reg. 12.g.29. Amos 8.d.14. Hieronymus in Heb. traditionibus Paneas vocatam putat, quę aliàs Cæsarea Philippi.

דניאל Δανιὴλ Daniel, Iudicium Dei. Nomen prophetæ quem prępositus eunuchorum Nabuchodonosor, vocauit Baltassar, Dan. 1.b.6 Filius itẽ secundus Dauid ex Abigaïl Carmelitide, 1. Pa. 3.a.1

דנה Δαννὰ Danná, Iudicium, vel iudicans: aut Syriacè, ista. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios. 15.f.49.

דפקה Ραφακὰ Daphcá, Pulsatio, siue impulsio. Nomen loci in quem venerunt filii Israël à deserto Sin, Num. 33.b.12.

Δάφνη Daphne, Laurus. G. 2. Mach. 4.e.33.

Daphnim, Num. 34.b.11. vbi dicitur, fontem Daphnim, non est in Hebræo.

דרע Δαραὰ Dára, Generatio siue habitatio pastoris aut societatis, siue iniquitatis: vel Syriacè, brachium. Filius Zaræ filii Iudæ, 1. Par. 2.a.6.

דרכון Δερκὼν Darcón, Generationis vel habitationis possessio vel emptio: aut Syriacè, draco. Nomen viri, 1. Esd. 2.c.54.

דריוש Δαρεῖος Darius, Requirens, aut inquirens. Rex Medorum, Dan. 5. g.31. & 1. Esd. 4.b.5.

דרמשק Δαμασκὸς Darmascus, Generationis aut habitationis procuratio, aut generatio: vel habitatio incendii vel procuratoris. Videtur eadem ciuitas quæ Damascus, 1. Par. 18.b.6. & 2. Par. 16.a.2. & 24.f.23. & 28.a.5.

דתן Δαθὰν Dathan, Ritus, aut lex. Filius Eliab, Nu. 16.a.1. Deu. 11.a.6

Διαθεμὰ Dathema, Legis præparatio, vel legis munus. D. Nomen vrbis, 1. Mach. 5.a.9.

דוד vel דויד Δαυὶδ Dauid, Dilectus. Filius Isai, 1. Re. 17.b.12. & 1. Pa. 2.b.15

D E

דבשת Δαβασθὲ Debbáseth, Mellíflua, aut infamiam apponens. Nomen ciuitatis, terminus Zabuloniæ tribus, Ios. 19.a.11.

דבלים Δεβηλαΐμ Debelaim, Palathę, id est, massæ ex ficubus compactæ, massæ ficuum siccarum, caricæ. Nomen viri, Osee 1.a.2.

דברה Debera, Oratorium, siue verbum, aut res, vel apes, aut subiectio: vel Syriacè, ductrix. Nomen loci, Ios. 15.b.7.

דבלתה Δεβλαθὰ Deblatha, Palatha, id est, massa ficuum siccarum, aut massa de ficubus compacta. Ciuitas est apud Ezechielem 6.d.14. quã ego planè רבלתה esse credo. nã similitudo literarum ר & ד sæpenumero multis imponit, propterea quòd hæc paruo admodum apice inter se differant.

דבלתים Δεβλαθαΐμ Deblathaim, Idem. p. n. Nomen ciuitatis in terra Moab, Ier. 48.d.22. Eadem videtur quæ & Helmon-deblathaim.

דבורה Δεββωρὰ Debora, Apes, vel verbum, aut res, siue subiectio: vel Syriacè, ductrix. Nutrix Rebeccæ, Gen. 35.b.8. Vxor item Lapidoth prophetæ, Iudic. 4.a.4.

Δεκάπολις Decapolis, Decem ciuitatum, sub. regio. G. Regio decem vrbium vltra Iordanem ad Orientem Iudææ sita, cuius fit mẽtio, Matt. 4.d.25. Marc. 5.d.20. & 7.d.31. de qua Plinius lib. 5 cap. 18. nat. historiæ, & Hieronymus in ecloga.

דקלה Δεκλὰ Declá, Comminutio eius: vel Syriacè, palma arbor. Filius Iectan, Gen. 10.d.25.

דדן Δαιδὰν Dedán, Mammilla, vel dilectio earum: aut patruus, vel iudicans. Nomen vrbis, Ier. 25.e.23.

דדנים Δαιδὰν Dedanim, Idem. p. n. Filii Dedan, Esa. 21.d.13.

דלען Δαλὰν Deleán, Pauper, afflictus, siue pauperis responsio, vel canticum: aut exhausta siue macilenta afflictio vel responsio: vel ex Hebræo & Syro, pauper ouis. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios. 15.e.38.

דלפון Δελφὼν Delphón, Stillicidium, aut pauperem respiciens, siue exhaustum vel macilentum respiciens. Filius Aman filii Amadatha, Esth. 9.b.7.

Δῆλος Delos, Manifestata, vel ostensa. G. Nomen insulæ, 1. Mac. 15.d.23.

Δημᾶς Demas, Popularis vel plebeus, aut pinguis. G. Nomen viri, Coloss. 4.d.14. & 2. Tim. 4.b.10.

Δημήτριος Demetrius, Cerealis, à Cerere, quam Gentiles deam frumenti putabant. Seleuci filius, 1. Macha. 7.a.1. Nomen etiam argentarii cuiusdam, Act. 19.e.24.

Δημοφῶν Demophon, Populi interfector, aut populi cædes. G. Nomen viri, 2. Mach. 12.a.2.

דנהבה Δενναβὰ Denába, Iudicium eius in ea, aut iudicium præbens. Vrbs est in Edom, in qua regnauit Bela, Gen. 36.d.32.

Δέρβη Derbe, Circunsepta, vel vallata. G. Nomẽ ciuitatis Lycaoniæ, siue Isauriæ, vt Strabo ait lib. 12. Act. 14.a.6.

Δερβαῖος Derbeus, Circunseptus, vel vallatus. G. Act. 20.a.4.

Δεσσαοὺ Dessau, Pinguedo, aut cinis. D. Nomen castelli, 2. Mac. 14. c.16.

D I

Διάβολος Diabolus, Criminator siue calumniator, aut accusator. G. 1. Mach. 1.e.38. Luc. 8.b.12. Ioan. 6 g.70.

רשף Diabolus, Habacuc 3.a.5. in Hebræo, Reseph, & interpretatur volucris, siue flamma, vel lampas, vel sagitta.

Ἀρτεμις Diana, Latinum est: & dicta est à die, eo quòd habeat lucem æmulam diei. Nam luna hoc nomine appellatur. Nomen deæ quam colebant Ephesii, Act. 19.e.24. & g.35.

דיבון Δεβὼν Dibón, Abundans filius, aut abundantia intelligentiæ vel ædificationis: aut Syriacè fluxus. Nomen excelsi Moabitarum vbi colebantur idola, Esa. 15.a.2. Num. 21.f.29. Ier. 48.d.18. Est & vrbs Moabitarum primo, & postea Sehon regis Amorrhæorum, in tribu Ruben, vltra Iordanem ad Orientem posita, Ios. 13.c.17.

דימון Δεβὼν Dibon, Esa. 15.d.9. vbi legitur, Quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine. Ponam enim super Dibon, &c. in Hebræo habetur Dimon, & interpretatur sanguinolenta, siue sterquilinium. Ciuitas in tribu Gad sita. Eadem quæ & in tribu Ruben recensetur, sed limitaneam esse vrbem ex hoc facilè colligitur.

דיבן גד Δαιβὼν γὰδ Dibón-gad, Abundantia filii felicis, aut abundantia intel-

 lectus

lectus vel ædificationis felicis, siue abundantia filii accincti. Nomen loci, in quo filii Israël fixere tentoria, profecti de Oboth, Num.33.f.45.

דִּבְרֵי־הַיָּמִים Dibre-haiamim, Verba dierum. Sic vocatur quintus liber Mosis, Græcè autem παραλειπομένων, id est, relictorum, quòd in eo libro ea maximè tractentur quæ in libris Regum relicta sunt.

Δίδυμος Didymus, Geminus, vel gemellus, qui cum alio vno & eodem partu nascitur. G. Sic dicebatur Thomas Apostolus, Iohan.11.b.16.& 20.f.24.

יְמִימָה Ἡμέρα Dies, Heb. Iemina. Prima filia Iob, Iob 42.d.14.

דִּינָיֵא Διναῖοι Dieuí, De generatione, aut existentes, 1.Esd.4.b.9. Syrū est.

דְּלָיָהוּ Δαλαία Dilaiáu, Pauper Domini, siue exhaustio, vel ramus Domini, aut macilentus. Nomen viri, 1.Par.24.c.17.

דִּימוֹנָה Διμωνά Dimona, Sterquilinium, siue coaceruatio, aut abundans numerus vel munus. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu.15.d.22.

דִּינָה Δῖνα Dina, Iudicium, vel iudicans: aut Syriacè, ista. Filia Iacob ex Lia vxore, Gen.30.c.21.

דִּינָיֵא Δειναῖοι Dinæi, Iudices, siue iudicia. Nomen populi, 1.Esd.4.b,9.

Διονύσιος Dionysius, Diuinitus stimulatus vel compunctus. G. Vir Atheniensis, prædicante Paulo ad fidem CHRISTI conuersus, Act.17.g.34.

Διόσκορος Dioscorus, Diuina saturitas, vel diuinum ornamentum. G. Nomen mensis, 2. Mach.11.d.21.

Διοτρεφής Diotrephes, A Ioue nutritus. G. Vir pessimus, vt testatur Ioannes in tertia sua epistola.

דִּישָׁן Ῥισών Disan, Trituratio, siue pinguedo, vel cinis, aut abundans dens vel ebur. Filius Seir Horræi, Gen.36.c.21.

דִּישׁוֹן Δησών Dison, Trituratio, siue pinguedo, vel cinis. Filius Seir Horræi, Gen.36.c.21. Filius Anæ filii Sebeon, ibidem, 25.

Διθάλασσον Dithalassum, Duo maria, siue bimaris, qui vtrinque mari alluitur, quod in nauigatione vix sine periculo euenire solet. G. Act.27.g.45.

D O

Doch, Commotus, siue impulsus, aut comminutus. D. Munitiunculæ nomen, 1.Mach.16.c.15.

דּוֹדָוָהוּ Δωδία Dodau, Dilectio, aut mammilla eius, vel patruus eius. Nomen viri, 2.Par.20.g.37.

דֹּדָנִים Ῥόδιοι Dodanim, Dilecti vel patruelis somnus, aut mammilla dormientis. Filius Iauan, Gen.10.a.4. à quo Rhodii.

רוֹדָנִים vel דּוֹדָנִים Δωδανείμ Dodanim, 1.Par.1.a.7. Imperantes, siue descendentes, aut imperantis vel descendentis somnus. Heb. Rodanim & Dodanim. Filius Iauan, qui Gen.10.a.4. dicitur Dodanim.

דֹּאֵג Δωήκ Doég, Solicitus, siue anxius, aut piscator. Vnus ex pastoribus Saulis, 1.Reg.21.b.7.

דַּמִּים Δομμίμ Dommim, Sanguinei, aut silentes, vel similes, vel Syriacè, pecuniæ. Nomen regionis, 1.Reg.17.a.1.

Domus solis, Græcè Heliopolis, vrbs Ægypti in qua sol adorabatur. Vide Beth-semes, Ier.43.d.13.

דּוֹר vel דֹּאר Δώρ Dor, Generatio, vel habitatio. Nomen ciuitatis maritimæ in tribu Manasse, Iosu.11.a.2.& 17 c.11. Iudic.1.f.27.& 1.Par.7.f.30. & 1. Mach.15.d.25. Quidam falsò Stratonis Cæsaream appellatam existimant.

Δορκάς Dorcas, Caprea, vel damula. G. Nomen mulieris quæ & Tabitha Syriacè dicebatur, Act.9.g.39.

דַּרְדַּע Δαρδαέ Dorda, Habitaculum scientiæ, vel generatio scientiæ. Filius Maol, 3. Reg.4.d.31.

Δόρυξ Doryx, Rapidus, aut velox. D. Ecclesi.24.d.41.

Δοσίθεος Dositheus, Deodatus. G. Nomen ducis, 2.Mac.12.c.19.

דֹּתָן Δωθαείμ Dothán, siue Dothain, Ritus aut lex. Locus est vbi Ioseph reperit fratres suos pecora pascentes, Gen.37.d.16. qui etiam temporibus Hieronymi supererat in duodecimo à Sebaste miliario contra Aquilonis plagam, 4.Reg.6.c.13.

D R

Δρουσίλλα Drusilla, Rore conspersa. G. Vxor Felicis præsidis Iudææ, Act.24.f.25.

D V

דּוֹדַי Δωδαί Dudia, Dilectus, aut patruus meus. Nomen viri, 1.Paral.27.a.4.

דְּעוּאֵל Ῥαγουήλ Duel, Cognoscite Deum, aut scientia Dei. Pater Eliasaph principis tribus Gad, Num.1.b.14.

דּוּמָה Duma, Silentium, vel similitudo. Regio quædam Idumeæ, ad Austrum vergens, quæ hodie dicitur Eleutheropolis, viginti distans millibus, iuxta quā sunt montes Seir, auctor Hieronymus in comment. in Esaiam. De hac lege Esa.21.c.11. Filius Ismahelis, Gen.25.b.14. Est & ciuitas in tribu Iuda, iuxta veterem interpretē & LXX. quos secutus est, ῥεμμὰ Iosu.15.f.52.

דּוּרָא Δεειρᾶ Durá, Generatio, vel habitatio, aut pyra ignis. Vallis prouinciæ Babylonis, Dan.3.a.1.

E

עֵיבָל Γαιβάλ EBál, Aceruus vetustatis, aut aceruus defluens. Filius Sobal filii Seir, Gen.36.c.23.

E C

הַקָּטָן Ἀκατάν Eccetan, Paruus, siue minimus. Nomen viri, 1.Esd.8.b.12.

Ἐκκλησιαστής Ecclesiastes, Concionator, vel congregans. Hebraicè Coheleth, id est, concionator, Ecclesiastes 1.a.1. קֹהֶלֶת

Ἐκβάτανα Ecbathana, Frater mortis. D. Nomen regionis, 2. Machab. 9.a.3.

אַחְמְתָא Ἀμαθά Ecbathanis, Idem. Chaldaicè, Ahmathá. Metropolis maioris Mediæ à Seleuco, vt inquit Volaterranus libr.12. seu vt Iudith 1.a.3. dicitur, ab Arphaxato Medo condita, vbi reges, eò quòd frigida sit, æstiuare solent. Hęc Ptolemęo lib.6. ἀγβάτανα: Stephano verò interdum ἀγβάτανα, interdum ἐκβάτανα dicitur, 1.Esd.6.a.2. quo loco, quidam vertūt, scrinium in quo schedæ reponebantur & authentica.

אַחְיָה Ἀχιά Echaia, Frater Domini. Nomen viri, 2.Esd.10.b.26.

אֵחִי Ἀγχίς Echi, Frater meus. Filius Beniamin, Gen.46.c.21. qui 1.Paral.8.a.2. Rapha dicitur.

E D

אִדּוֹ Ἀδδαΐ Eddó, Vapor, aut nubes, vel interitus eius. Nomen viri, 1.Esd.8.c.17.

אֲדָמָה Ἀδαμί Edemá, Terra, aut rufa, siue sanguinea. Ciuitas in tribu Nephthali, Iosu.19.c.36.

עֵדֶן Ἐδέν Eden, Voluptas, siue deliciæ: aut Syriacè, tempus. Propriū viri, Esa.37.c.12.& 4.Reg.19.c.12.& 2.Par.29.c.11. Cuius filii incoluerunt regionem Syriæ quæ dicitur Thalassar.

עֵדֶר Ἐδέρ Eder, Grex, siue defectio, vel priuatio. Filius Musi, filii Merari, 1.Par.23.e.23. Vrbs item in tribu Iuda, Iosu.15.e.21. Est quoque turris nomen vbi filii Iacob tabernaculum fixerunt, Gen.35.d.21. vbi legitur, Fixit tabernaculum trans turrē gregis: Hebraicè, turrem Eder. Idem, Mich.4.c.8. Et tu turris gregis: Hebraicè. Et tu turris Eder.

הֲדַסָּה Edissa, Myrtus: aut Syriacè, lætitia. Nomen mulieris, quæ & Esther, Esth.2.b.7.

עַדְנָא Ἐδνά Edna siue Ednás, Voluptas: aut Syriacè, tempus. Nomen viri, 1.Esd.10.d.30.

עַדְנָה Ἐδνάς Ednás, 1.Par.12.d.20. Æterna requies, siue testimonium quietis. Princeps militum in Manasse.

אֱדוֹם Ἐδώμ Edóm, Rufus, siue terrenus, aut sanguineus. Sic cognominatus fuit Esau, Gen.25.d.30.& 36.a.1. Nomen regionis, quæ & Idumæa, 3.Reg.11.c.14. Esa.34.b.6. Hæc in Syria ad Meridiem Iudææ sita, habet Arabiam ab Austro, Phœniciam à Borea. Aliàs porrò Gabalene, item & Amalechitis ab Amalech vocitatur: vt Iosephus lib.2.cap.1. indicat. Veruntamen idem Iosephus lib.5.cap.3.antiq. duplicem Idumæam ponit, superiorem & inferiorem. Superiorem elegit tribus Iudæ, quæ in longum quidem extenditur vsque ad Hierosolymam: latitudine verò vsque ad paludē Sodomæ constituta est. In hac autem sorte ciuitates erant Ascalon & Gaza: istam, Palæsthinam aliàs dicunt. Inferior Idumæa sorte cessit Simeonis tribui: hæc circa Ægyptum est, & Arabiæ montem. Hæc ille. Edomitæ noluerunt filiis Israël transitum permittere per terram ipsorum, Numer.20.g.18. Saul istos expugnauit, 1. Reg.14.g.47. Dauid ipsos sibi seruire fecit, 2. Reg.8.e.14.& 1.Par.19.d.19.

אָדָם Ἀδάμ Edom, Iosu.3.d.16. Homo, siue rufus, aut terrenus, vel sanguineus. Heb. Adam, & est nomen vrbis.

אֶדְרֶעִי Ἐδράει Edrái, Fortitudinis vel magnitudinis aceruus, aut nubes, siue interitus iniqui aut socii vel pastoris siue confractionis. In regione Amorrhæorum vrbs regis Og, vbi ipse contra Israël pugnauit & cæsus est, Deut.1.a.3. & 3.a.1. Num.21.g.23. Iosu.12.d.12. Est & alia in tribu Nephthali, Iosu.19.c.37.

E G

הֵגָא Γαΐ Egéus, Meditatio, siue loquela, vel gemitus, aut ablatio. Eunuchus Persarum regis, Esth.2.a.3.

עֶגְלָה Αἰγλά Egla, Vitula, aut currus, siue rotunda. Vxor Dauid, 2.Reg.3.a.5.& 1.Par.3.a.3.

עֶגְלוֹן Ἐγλώμ Eglon, Vitulus, aut currus, siue rotundus. Nomen vrbis in tribu Iudæ, cuius rex fuit Dabir, Iosu.10.a.3.& 15.e.39. Nomen regis Moab, Iudic.3.b.12.

E L

אֵלָה vel אֵלָא Ἠλάς Ἠλά Ela, Ilex vel quercus, siue fortitudo: aut maledictio, vel iuramentū, scilicet imprecationis: aut Syriacè, Deus. Ciuitas Idumæorum, Gen.36.d.41. Pater Osee prophetæ, 4.Reg.15.f.30. Filius Caleb filii Iephone, 1.Par.4.c.15. Pater Semei præfecti in Beniamin, 3.Reg.4.b.18. Filius Ozi, 1.Par.9.b.8. Filius Baasa regis Israël, 3.Reg.16.b.6.& c.8.

אֶלְעָד Ἐλαάδ Elád, Dei æternitas, vel Dei testimonium, aut Dei præda. Filius Suthalæ filii Zabad, 1.Par.7.d.22.

אֶלְעָדָה Ἐλαδά Elada, Dei cœtus vel congregatio, aut Dei æternitas siue testimonium, vel Dei præda. Filius Tahath, filii Bared filii Suthalæ filii Ephraim, 1.Par.7.d.21.

Ἠλιοὺ Elai, Fortis, vel Deus meus. D. Iudith 8.a.1.

עֵילָם Αἰλάμ Elám, Regio Persidis in qua erat Susa regio regum Persarum, à qua Elamitæ dicuntur, Act.2.b.9. Esa.21.a.2. in Ier.49.g.35. Elam scribe, non Ælam. Vide Ælam.

אֶלְעָשָׂה Ἐλασά Elasa, Dei factura. Filius Helles filii Azariæ filii Iehu, 1.Paral.2.e.39. Filius Rapha filii Banaa, 1.Par.8.d.36. Filius Saphā, Ier.29.a.1. Filius Phesthur, 1.Esd.10.c.22.

אֵילַת Αἰλάθ Eláth, Cerua, siue fortitudo, aut ilex, vel quercus. Nomen ciuitatis regni Edom, ad quam profecti sunt filii Israël,

egressi

egressi de Hesiongaber, Deuter.2.b.8.

אֶלְקָנָה ἐλκανά Elcana, Deus zelotes, aut Dei professio, vel Dei calamus, siue Deus nidus eius. Filius Core filii Isaar, filii Caath, Exod.6.d.24. Maritus Annæ matris Samuelis, 1.Reg.1.a.4. Alius de quo 1.Par.12.a.6. Filius Asir, 1.Par.6.b.24.& 2.Par.28.a.7.

אֶלְקֹשִׁי ἐλκεσαῖος Elcesæus, Dei duritiés, vel ferotinus. Viculi nomen in Galilæa, vnde Nahum propheta, Nahum 1.a.1.

אֶלְדָּעָה Eldaá, Dei scientia, aut Dei cognitio. Filius Madian filij Abrahæ, Gen.25.a.4.

אֶלְדָּד ἐλδάδ Eldád, Dei dilectio aut dilectus. Nomen viri, super quem requieuit Spiritus Domini in castris, Num.11.f.26.

אֶלְעָלֵה ἐλεαλή Elealé, Dei ascensio, siue Dei holocaustum. Ciuitas Amorrhæorum in Galaaditide regione, tribui Iudæ adscripta, Esaiæ 15.b.4. quam ædificauerunt filii Ruben, Num.32.g.37.

אֶלְעָזָר ἐλεάζαρ Eleazár, Dei adiutorium, siue Dei atrium. Filius Aaron filii Amram filii Caath filii Leui, Exod.6.d.22.& 1.Par.6.a.3.

ἐλεάζαρ Eleazarus, Idem. Filius Mathathiæ, filii Ioannis, 1.Mac.2.a.5. Pater item Phinees, filius Mosollamiæ, 1.Par.9.d.20.

ἐκλεκτή Electa, Latinum est, & Græcè idem significat. Mulier ad quam scribit Ioannes, 2.Ioan.1.a.1.

אֶלְחָנָן ἐλεανάν Elehanán, Dei gratia, siue Dei misericordia, aut Dei donū. Nomen viri, 2.Reg.23.d.24.& 1.Par.11.f.26.

אֶלֶף Eleph, Mille, siue doctrina, aut bos, vel dux. Vrbs in tribu Beniamin, Iosu.18.d.28.

ἐλεύθερος Eleutherus, Liber, vel ingenuus. G. Nomen fluuii, 1.Mac.11.a.7.

אֵלִי ἠλί Eli, Deus meus, Matt.27.e.46. Psal.22.a.1.

אֱלִיאֵל Eliá, Deus Dominus, aut fortis Dominus. Filius Ieroham, 1.Par.8.c.26.& 1.Esd.10.d.21.

אֱלִיאָב ἐλιάβ Eliab, Deus meus pater, siue Deus patris. Filius Phallu filii Ruben, Num.26.a.8. Primogenitus filiorum Isai patris Dauid, 1.Reg.16.b.6.& 1.Par.2.b.13. Filius etiam Helon, princeps tribus suæ Zabulon, Num.1.a.9.

אֶלְיַחְבָּא ἐλιαβά Eliabá, Deus aut fortis abscondet. Nomen viri, 2.Reg.23.d.32.& 1.Par.11.f.33.

אֶלְיָקִים ἐλιακείμ Eliacim, Dei resurrectio aut affirmatio, siue Deus resurrectionis vel firmitatis, aut Deus vindicans. Filius Helciæ, Esaiæ 22.f.20.& 4.Reg.18.d.18. præpositus domus regis Ezechiæ. Filius item Iosiæ regis, à Pharaone Nechao Ioacim appellatus, 4.Reg.23.g.34. Pater etiam Iona, Luc.3.f.

אֶלְיָדָע ἐλιαδά Eliadá, Dei scientia, vel Dei cognitio. Pater Razon, 3.Reg.11.d.23. Filius Dauid, 2.Reg.5.c.16.& 1.Par.3.b.8.

אֱלִיעָם ἐλιάμ Eliâm, Dei populus, aut Deus populi. Filius Achitophel, 2.Reg.23.d.34.

אֵלִיָּהוּ ἠλίας Eliás, Deus Dominus, aut fortis Dominus. Nomen prophetæ, 3.Reg.17.a.1.

אֶלְיָסָף ἐλισάφ Eliasaph, Deus augens, vel Deus augmentationis, aut Deus finiens. Filius Duel princeps tribus suæ Gad, Num.1.b.14.

אֶלְיָשִׁיב ἐλιασούβ Eliasib, Deus conuersionis, aut Dei sessio vel habitatio, siue Dei insufflatio. Filius Elioenai filii Naariæ, 1.Paral.3.d.24.& 24.b.11.& 1.Esd.10.a.7.

אֱלִיאָתָה Eliátha, Deus meus tu, aut Deus meus venit. Nomen viri, 1.Par.25.b.4.

אֱלִיקָא Elicá, Dei pelicanus, aut fortis vomitus. Nomen viri, 2.Reg.23.d.25.

Elici, Nigri, aut circunuoluti, vel retorti. G. Populi, Iudith 1.b.6.

אֱלִידָד ἐλδάδ Elidád, Dei dilectus, vel Dei dilectio. Filius Chaselon, princeps tribus Beniamin, Num.34.d.21.

אֱלִיאֵל Eliel, Deus meus Deus, vel Dei fortitudo, siue Dei potentia. Filius Thohu, 1.Par.6.c.34.& 8.b.19. Mahumites, 1.Par.11.g.46.& 2.Par.31.c.13.

אֱלִיעֶזֶר ἐλιέζερ Eliezer, Dei adiutorium, siue Dei atrium. Nomen filii procuratoris domus Abraham, Gene.15.a.2. Filius item Moysis, Exod.18.a.4.& 1.Par.23.b.15. Filius etiam Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1.Par.7.b.9. Filius Iorim, Luc.3.f.29.

אֱלִיחֹרֶף Elihoreph, Dei hyems, aut Deus iuuentutis, siue forte opprobrium: aut ex Hebræo & Syro, Deus acuminis. Filius Sisa princeps exercitus Salomonis, 3.Reg.4.a.4.

אֵילִם αἰλίμ Elim, Arietes, aut fortes, vel cerui, siue valles. Nomen ciuitatis Moabitarum, non procul à limite, ad quam peruenerunt filii Israël profecti de Mara, Exod.15.d.27.& 16.a.1. Numer.33.b.9. Est & nomen putei, Esa.15.b.8. aut nomen ciuitatis, vbi legendum Beer-elim.

אֱלִימֶלֶךְ ἐλιμέλεχ Elimélech, Deus meus rex, aut Dei consilium. Nomē Bethlehemitæ cuiusdam mariti Noemi, Ruth.1.a.2.

עֶלְיוֹעֵינַי Elioenai, Ad ipsum oculi mei, siue ad ipsum fontes mei, aut ad ipsum afflictio vel paupertas. Filius Naariæ filii Semeiæ filii Secheniæ, 1.Par.3.d.23.& 4.f.36. Filius item Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1.Par.7.b.9.& 8.b.19.

אֶלְיְהוֹעֵינַי Elioenai, 1.Par.26.a.3.& 1.Esd.8.a.4. Ad Dominum oculi mei, aut Deus ipse oculorum meorum.

אֱלִיפַל Eliphál, Dei miraculum, vel Dei iudicium. Filius Vr, 1.Par.11.g.36.

אֱלִיפֶלֶט Eliphalet, Deus liberationis, siue Deus expellens. Filius Dauid, 2.Reg.5.c.16.& 1.Par.3.b.6.& 14.b.7. Idem 1.Par.14.b.5. Hebraicè scribitur אֶלְפָּלֶט Elphalet. Est & filius Esec, 1.Paral.8.d.38.

אֱלִיפְלֵהוּ Eliphalú, Deus mirabilis, siue Deus iudicii. Nomen sacerdotis, 1.Par.15.b.18.

אֱלִיפַז ἐλιφάζ Eliphaz, Dei nisus vel conatus, aut Dei obrizum. Filius Esau ex Ada vxore, Gen.36.a.4.

אֱלִיפֶלֶט ἐλιφαλέτ Eliphélet, Deus liberationis, siue Deus meus expellens. Filius Aasbai, 2.Reg.23.d.34. Filius item Dauid, 1.Par.3.b.8.

אֱלִישָׁה ἐλισαί Elisa, Deus est, aut Dei agnus, siue Deus commodans. Filius Iauan, Gene.10.a.4. Ab hoc Æoles siue Insulæ Ionii maris, Ezech.27.a.7.

אֱלִישֶׁבַע ἐλισάβετ Elisabeth, Deus iuramenti, vel saturitatis, siue Dei septenarium. Vxor Aaron filia Aminadab, Exo.6.d.23. Vxor item Zachariæ, mater Ioannis Baptistæ, Luc.1.a.5.

אֱלִיצָפָן vel אֶלְצָפָן ἐλισαφάν Elisaphā, Deus Aquilonis, siue Deus absconditus, aut Deus speculator. Filius Oziel filii Caath filii Leui, Exod.6.c.22. Filius Pharnach, Num.34.d.25.

אֱלִישָׁפָט Elisaphat, Deus iudicans. Filius Zechri, 2.Par.23.a.1.

אֱלִישָׁמָע ἐλισαμά Elisama, Deus exauditionis, siue Dei exauditio. Filius Amiud princeps tribus suæ Ephraim, Num.1.a.10.& 1.Par.7.f.27. Filius item Dauid, 2.Reg.5.c.16.& 1.Para.3.b.6.& 14.b.6. Pater Nathaniæ, 4.Reg.25.g.25. Sic nominabatur filius Icania filii Sellum filii Sisamoi, 1.Par.2.e.41.

אֱלִישָׁע ἐλισαῖος Eliseus, Dei salus, vel Deus saluans. Nomen prophetæ filii Saphat, 3.Reg.19.c.16.& 4.Reg.3.b.11. Luc.4.e.27. Græcè ἐλισσαῖος apud Lucam 4.e.27. scribitur: at in Libris Regum vbique scribitur ἐλισαιέ.

אֱלִישׁוּעַ Elisua, Idem. Filius Dauid, 2.Reg.5.c.15.& 1.Par.3.b.6.

אֱלִיצוּר ἐλισούρ Elisur, Dei fortitudo, siue Dei petra, aut Dei plasmatio vel colligatio. Filius Sedeur princeps tribus suæ Ruben, Nu.1.a.5.

אֱלִיהוּא ἐλιούς Eliú, Deus meus ipse, aut fortitudo ipsius. Filius Ieroham patris Elcana, 1.Reg.1.a.1. Nomen principis militiæ, 1.Paral.12.d.20.& 16.a.7.& 27.c.18.

ἐλιούδ Eliud, Deus laudis, siue Deus confessionis, aut Dei laus vel confessio. D. Filius Achim filii Sadoc, Matt.1.b.14.

ἑλλάς Ellas, Vide Hellas.

אֵלֶּה הַדְּבָרִים Elle-haddebarim, Hæc sunt verba. sic incipit quintus liber legis, qui à Septuaginta δευτερονόμιον, id est, secundaria lex dicitur, Deut.17.d.18. non quòd alia sit quàm ea quæ in monte Sinai data est, sed quòd denuò repetita sit nouo pacto per ministerium Mosis coram iis qui priorem in monte Sinai non audierant.

הֵילֵל ἑλλήλ Ellél, Laudans, siue lucifer, aut stultitia. Pater Abdon iudicis in Israël, Iudic.12.d.12.

ἐλμωδάμ Elmadan, Deus mensuræ eorum, vel Deus indumenti eorum. D. Luc.3.d.28. In quodam veteri Græco codice legitur Elmadad.

אַלַּמֶּלֶךְ ἐλμέλεχ Elméléch, Dei regnum, vel Dei consilium. Nomen ciuitatis in tribu Aser, Iosu.19.b.26.

אַלְמוֹדָד ἐλμωδάδ Elmodád, Dei mensura, aut atrium dilecti. Filius Iectan, Gen.10.d.24.

אֶלְנַעַם ἐλνεάμ Elnáam, Dei pulchritudo, siue Deus monens eos. Pater Iosaia & Ieribai, 1.Par.11.g.46.

אֶלְנָתָן ἐλναθάν Elnathán, Deus dedit, siue Dei donum. Filius Achobor, Ier.26.g.22. Pater Noesta matris Ioachin filii Ioacim, 4.Reg.24.b.8.

אֵלוֹן ἐλλώμ Elón, Ilex, vel quercus, aut fortis. Filius Zabulon, Gen.46.b.14. Iudex Israëlitici populi, Iudic.12.d.11. Nomen ciuitatis in tribu Nephthali, Iosu.19.c.33. In 3.Reg.4.a.9. Hebraicè scribitur אֵילוֹן. Tale fuit nomen patri Basemath & Ada vxorum Esau, Gen.26.g.34.& 36.a.2.

אֵלֹנִי ἀλλωνεί Elonitæ, Idem. p.n. Num.26.c.26.

אֶלְפַּעַל ἐλφαάλ Elphaal, Dei opus, vel Dei operatio. Filius Mehusim, 1.Paral.8.b.11.

אֶלְתְּקֵה ἐλθεκώ Eltheçé, Ex Hebræo & Syro, Dei theca vel capsa. Nomen ciuitatis in tribu Dan, Iosu.19.d.44. quæ Iosu.21.b.23. Eltheco dicitur ab interprete, cùm in Hebræo eadem sit lectio cum sequente per א in fine.

אֶלְתְּקֵא ἐλτεκώ Eltheco, Idem. Nomen ciuitatis, Iosu.21.b.23. quæ Iosu.19.d.44. dicitur Elthece per ה in fine.

אֶלְתְּקֹן Elthecon, Dei correctio, siue Dei præparatio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu.15.g.59.

אֶלְתּוֹלַד ἐλθουλάδ Eltholád, Dei generatio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu.15.e.30. in tribu Simeon, Iosu.19.a.3.

אֱלוּל ἐλούλ Elúl, Vlulatus, siue pernoctatio. Nomen sextæ lunationis, partim Augusto nostro, partim Septembri respondentis, 2.Esdræ 6.d.15.& 1.Mach.14.d.27.

אֶלְעוּזַי Eluzái, Dei fortitudo. Nomen viri, 1.Par.12.a.5.

ἐλυμαΐς Elymais, Panicea, à panico, quod est genus seminis. G. Nomen ciuitatis in Perside, 1.Mach.6.a.1.

ἐλύμας Elymas, Magus, siue corruptor, vel perniciosus. G. Nomen magi, Act.13.b.8.

אֶלְזָבָד ἐλζαβάδ Elzabád, Dei dotatio. Nomen principis, 1.Par.12.b.12.& 26.a.7.

Emal-

E M

σιμαλχουὰι Emalchuel,Rex Deus, aut regnum Dei, vel nuntius Dei. D.Nomen viri,1.Mach.11.d.39.

הימן ἑμάν Emān,Multus,aut tumultuans: vel Syriacè, fidelis. Filius Zaræ filii Iuda,1.Par.2.a.6.

חמת ἀμάθ Emath,Ira vel indignatio, aut calor, siue murus, aut vter, vel lagena. Vrbs sita in finibus Syriæ non procul à Damasco, 4.Reg.14.f.25. Ier.49.f.23. Etiam colligi potest hanc vrbem esse Syriæ. Est etiam nomen regionis quæ ab vrbe nomen habet,4.Reg.23.g.33.In 1.Paralip.18.a.3. & c.9. rectè scribitur Hemath. Vide Hieronymum in locis Hebr. Ipsa est terminus Chananæorum à Sidone,Iosf.13.a.5. cuius mentionem habes 4.Reg.14.g.28. & 25.e.21. Esa.10.b.9. & 11.c.11. Zach.9. a.2.Heb.Hemath.

מאה μεά Emath,Nehem.12.c.37.interpretatur cētum.Heb.Meah. Nomen turris.

אמר ἐμμήρ Emēr,Dicens,vel loquēs,siue exaltatio:aut Syriacè,agnus. Nomen loci,1.Esd.2.c.36.& 57.

אמים σομμίμ Emīm,Timores,aut terribiles,vel populi, siue insula aquarum. Gigantes quos expulerunt Moabitæ à terra ipsorum, Deut.2.c.11.In Gene.14.a.5.non est proprium nomen, sed vertendum Terribiles vel horrendos, quod fecit Chaldæus paraphrastes:sic etiam transferendum esse dicit Hieronymus in quæstionibus suis Hebraicis in Genesin: licet LXX. ἐμμαίους transtulerint. Puto tamen populos esse Raphaim, à Moabitis, Emim dictos: ab Ammonitis verò, Zomzommim, Deuter.2. c.11.& d.20.

עמנואל ἐμμανουὴλ Emmānuel,Nobiscum Deus,Esa.7.c.14. Matt.1.d.23.

ἐμμαοὺς Emmaus, Timens consilium, vel matris aut gentis consilium,seu populus abiectus.D.Nomen castelli distantis ab Ierusalem stadiis 60.Luc.24.b.13.

אמר ἐμμήρ Emmer, Dicens, siue loquens, vel exaltatio: aut Syriacè, agnus.Pater Phashur sacerdotis, Ier.20.a.1.& 1.Esdr.2.b.36. Pater item Mosollamith,1.Par.9.b.12. & 24.b.12.

E N

ענק ἐνάχ Enāc,Gigas,aut torques,vel monile, siue oneratus:Gigantes,Num.13.d.22.quos expulerunt Chananæi,Deut.2.b.21.

ענקים Enacim,Idem.p.n.Deut.2.c.11. ἐνακίμ

עין עגלים ἐνάγαλείμ En-agallim,Fons siue oculus vitulorum,vel curruum, aut rotunditatum.Nomen vici in principio maris Mortui,Ezech. 47.b.10.

עינם ἠναΐμ Enāim,Fons vel oculus eorum.Villa in tribu Iuda,Iosf.15. e.34. Hodieque villa est Bethemin circa Terebinthum.Hieronymus in locis Hebraicis.Heb.Enam.

עינן ἐνάν Enān, Nubes, vel augurium, siue fons, aut oculus earum. Nomen villæ siue viculi, Num.34.b.9.Ezech.48.a.1. Pater itē Ahira principis tribus Nephthali, Num.1.b.15.

ἐγκαίνια Encænia,Renouatio,vel dedicatio,id est, festum pro renouatione vel dedicatione templi.G.Ioan.10.d.22.

עין דור vel עין דאר ἐνδώρ En-dor, Fons, siue oculus generationis vel habitationis. Vrbs tribus Manasse in Iezrahel iuxta Naim vrbem sita, Iosue 17.c.11.& 1.Reg.28.a.7.Psal.82.c.11.

עין גדי ἐγγαδδί En-gaddi,Fons siue oculus hœdi vel felicitatis: aut ex Hebræo & Syro,fons siue oculus incisionis,vel scissuræ. Vrbs in tribu Iuda iuxta mare Mortuum contra Occidentem. Dicitur & Hasason-thamar, 1.Reg.24.a.1. Ezech.47.b.10. Cantic.1. d.14.

עין גנים ἐγγαννίμ En-gannim,Fons hortorum siue oculus protectionum.Locus tribus Iudæ,Iosf.15.e.34. Et Hieronymo in locis Hebr. est vicus iuxta Beth-el. Alia ciuitas sacerdotum in tribu Issachar, Iosf.19.b.21.

עין חדה ἀνναδά En-haddá, Oculus acutus vel lætus: aut fons acuminis vel lætitiæ:siue ex Syro & Hebræo,fons vel oculus vnus siue nouus.Nomen ciuitatis in tribu Issachar,Iosf.19.b.21.

עין חצור πηγὴ ἀσώρ En-hasor,Fons siue oculus atrii vel vestibuli,aut fontis fœnum vel herba.Ciuitas tribus Nephthali,Iosf.19.c.37.

הנם ἐννόμ Ennóm,Ecce illi,siue diuitiæ eorum:aut decipiens vel contristans eos.Nomen viri,Iosf.15.b.8. Ier.7.g.31. & 4.Reg.23. c.10.

עינון αἰνών Enón,Nubes,vel obnubilatio,siue fons aut oculus eius,vel augurium.Terminus Damasci,Ezech.47.d.17.Est & Enon iuxta Salim oppidum haud longè à Iordane, vbi baptizabat Iohannes,sicut Iohan.3.c.23. scriptum est. Hieronymus in locis Hebraicis ad suam ætatem locum in octauo lapide Scythopoleos ad Meridiem iuxta Salim & Iordanem esse memorat.

אנוש ἐνώς Enos,Homo vel vir,siue oblitus aut desperatus.Filius Seth Gen.4.d.27.Luc.3.g.38.

עין שמש πηγὴ ἡλίου En-semes,Fons siue oculus Solis, aut ex Hebræo & Syro, fons siue oculus ministerii vel famulatus. Nomen loci, Iosue 18.c.17.

E P

ἐπαίνετος Epænetus,Laudabilis.G.Amicus Pauli, Rom.16.a.5.

ἐπαφρᾶς Epaphras,Spumans.G.Viri fidelis nomen,Col.4.c.12.

ἐπαφρόδιτος Epaphroditus,Venustus,siue iucundus.G.Phil.2.d.25.

עיפה γεφάρ Ephá,Lassus,aut volans; vel Syriacè, plicatus vel complicatus.Filius Madian filii Abraæ,Gen.25.a.4. Ab eo Arabia Felix,Deserta siue Petræa dicta est Epha,Esai.60.a.6. Fuit & nomen concubinæ Caleb,1.Par.2.f.46.Filius Iahaddai, 1.Paral. 2.f.47.

עפר ἀφείρ Epher,Puluis siue hinnulus, aut plumbum. Filius Madian filii Abrahæ,Gen.25.a.4.& 1.Par.1.c.33.Filius Ezra, 1.Paral. 4.c.17.& 5.d.24.

ἐφέσιοι Ephesii,Desiderabiles.G.Act.19.g.35.

ἔφεσος Ephesus,Idem.f.n.G.Minoris Asiæ metropolis,& emporium celeberrimum,Amazonum opus,Ionicarum clarissima, à nomine & ipsa Amazonis appellata, pluribus antè nominibus dicta,Vrychia,Ortygia,Ptelea, Arsinoë ab vxore Lysimachi. In hac templum Dianæ celeberrimum, à tota Asia annis cc.ædificatum.Hæc Raphael Volaterr. libr.10. Geograph.In Epheso etiam Paulus prædicauit, Act.18.e.19. Huius meminit Apostolus, 1.Cor.16.b.8. Apoc.1.c.11. & 2.a.1. Extat & Pauli epistola ad Ephesios.

איפה μέτρον Ephi,Genus est mensuræ,Ezech.45.d.34.

אפוד ἐφώδ Ephód,Superhumerale,aut ornamentum,Iudic.8.f.27.& 17.b.5.& 1.Reg.2.d.17 & 1.Par.15.d.26. Sic vocabatur pater Hamiel,Num.34.d.23.

עפרה ἐφρά Ephrá, Puluerulenta, siue plumbea, aut damula. Ciuitas Ioas patris Gedeonis,sita in tribu Manasse,Iudic.6.b.11.& 8. f.32.Est & alia עפרון in tribu Beniamin,quæ Iosf.18.d.23. dicitur Ophera, licet eadem sit orthographia huius cum præcedenti in Hebræo, 1.Reg.13.d.17.

אפרים ἐφραΐμ Ephráim, Frugifer, aut crescens. Filius secundus Ioseph, Gen.41.g.52.& 1.Par.6.f.66. Ab hoc tribus Ephráim nomēclaturam habet,quæ à Iordane flumine vsque ad Gazer longitudinem habuit:latitudinem verò,quæcunque à Bethel vsque ad campum maximum terminatur, Iosepho libr.5.cap.3.Iud. antiq.Vide Ezechielem cap. 48. a.5. Est etiam mons qui inter Ierichontem & Ierosolyma extenditur,& ab hoc fine ascendit contra Septentriones per tractum maris vsque Gazeram vrbem, quem posséderunt filii Ioseph, Iosf.16.b.4. & 17.b.10. Dictæ sunt quoque decem tribus Israël, siue regnum Israël, Ephráim, ob Ieroboam Ephrathæum, quem primum regem subierunt decem illæ tribus quę defecerunt à Iuda, 3.Reg. 11. e.26.Esa.7.a.2.& 9.c.9. Osee 5.a.5. Legimus & Psal. 59.a.9. Heb.60.Ephráim fortitudo capitis mei: & Psal.77.g.67.Heb. 78.Tribū Ephráim non elegit.Similiter Psa.107.b.9.Heb.108

אפרת אפרתה ἐφραθ Ephrátha, Vbertas, siue frugifera, vel crescens, aut incinerata. Vxor fuit Caleb filii Esron post defunctam priorem vxorem Azubam, 1.Par.4.a.4. Ipsa peperit ipsi Caleb Hur filium, 1.Par.2.c.19. Ab hac Calebis vxore Ephrata vrbs nomenclaturam accepit,quæ est in tribu Iudæ,Gen.35.c.16.Aliàs Bethlehem dicta, Genes. 48. b. 7. Videtur eadem esse quæ Caleb Ephratha appellatur, 1.Paralipo.2.c.24. vbi mortuus est Hesron.Vide de hac re etiam Hieronymum in traditionibus Hebraicis.

אפרתי ἐφραθί Ephratæus,Idem.f.n.Qui est de tribu Ephráim,Iudic.12. b.5.& 3.Reg.11.e.26.vel de Ephratha, id est de Beth-lehem, 1.Reg.17.b.12.

חפרע οὐαφρῆ Ephrée,Coopertimentum iniqui vel socii aut confracti,siue portus iniqui vel socii aut confracti.Rex Ægypti,Ierem.44. g.30.Heb.Hophra.

אפרים ἐφραΐμ Ephrém,Frugifer,aut crescens. Nomen ciuitatis, Psal.77. g.67.Heb.78.Heb.Ephráim.Ioan.11.g.54.

עפרון עפרן Ephrón,Puluis,siue hinnulus, aut plumbeus. Filius Seor, Genes.23.b.8. à quo ciuitas in tribu Iuda, quæ עפרין dicitur, 2.Par.13.d.19.& 1.Mach.5.e.6.

ἐφρών Epicurei,Adiutores,siue auxiliatores.G.Act.17.d.18. ἐπικούρειοι

Epinicium,Canticum victoriæ.G.2.Mach.8.g.33. ἐπινίκιον

E R

ἔραστος Erastus,Amabilis.G.Minister Pauli,Act.19.d.22.Rom.16 d.23.& 2.Tim.4.d.20.

ארכוא ἀρχουαῖοι Erchuæi, Longi, aut sanantes, siue maledictio combustionis.Populi,1.Esd.4.b.9.

ἀριώχ Erióch,Longus,aut procerus,siue satietas vel ebrietas tua: aut leo tuus.D.Rex Elicorum,Iudith 1.c.6.

E S

אשען ἐσάν Esān,Innixus,vel sustentatus,siue ignis afflictionis vel responsionis.Nomen ciuitatis in tribu Iuda,Iosf.15.f.51.& 52.

ישעיהו ἡσαΐας Esaias,Salus Domini,Esa.1.a.1.

עשו Esau,Faciens,vel operans,aut tinea eius.Filius Isaac, Gen 25.c.25.qui & Edom Gen.36.a.1.dicitur.

אשבעל Esbáal, Ignis idóli, siue ignis dominantis aut subiicientis, vel possidentis.Filius Saul,1.Par 8.d.32.& 9.f.39. ἰσβαάλ

אשבן ἐσεβών Esbon,Festinans intelligere,siue festinans ædificare. Filius Bale filii Beniamin,1.Par.7.b.7.

אשכל ἐσχώλ Eschól,Botrus,siue orbatio,aut ignis omnis. Frater Mambre,Gen. 14.b.14.Est & vallis & torrens terræ Chanaán in vicinia Hebronis,Num.13.c.23.& 24.

עזרא ἔσδρας Esdras,Adiutor,siue atrium.Nomen prophetæ sacerdotis, 1.Esd.7.a.5.

Esdrelon,

Esdrelon, Adiutorium fortitudinis, vel quercus auxilij. D. Ciuitas in campo magno Esdrelon sub Dothan, Iudith 1. c.8.

Esdrin, Adiutorium. D. Nomen viri, 2. Mach. 12. f. 36.

Esebán, Ignis filii, vel ædificantis aut intelligentis. Filius Dison Horræi, Gen. 36. c. 26.

Esebón, Festinatio filii, aut festinatio intelligentis vel ædificantis. Filius Gad filii Iacob, Gene. 46. b. 16. Filius item Bela filii Beniamin filii Iacob, 1. Par. 7. b. 7.

Esec, Violentia, siue calumnia. Frater Aser filii Elasa, 1. Paral. 8. d. 38.

Eselias, Liberans vel reseruans Dominus, aut prope Dominum. Pater Saphan, 2. Para. 34. b. 7. qui 4. Reg. 22. a. 3. Asalias dicitur ab interprete.

Esem, Os ab osse, siue fortitudo aut lignum eorum, vel cõsilium eorum, aut clausura. f. oculorum. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu. 15. e. 29.

Eser, Cellarium, siue thesaurus, aut angustians. Filius Seir Horræi, Gen. 36. c. 21.

Esna, Mutatio, vel dormitatio, aut iteratio, vel secundatio. Nomen ciuitatis, Iosu. 15. f. 43.

Esphátha, Congregatio, siue collectio, aut consummans vel finiens. Filius Aman filii Amadátha, Esth. 9. b. 7.

Esriel, Beatitudo Dei, aut intuitus fortis, vel gressus Dei. Filius Galaad filii Machir, Iosu. 17. a. 2. & 1. Para. 7. c 15. qui Nume. 26. d. 31. dicitur Asriel.

Esron, Sagitta exultationis, siue diuisio cantici: aut atrium vel fœnum. Filius Ruben, Gen. 46. b. 9. Filius item Iuda, 1. Paral 4. a. 1. Filius item Phares filii Iudæ, Gen. 46. b. 12. Nomen præterea loci, Iosu. 15 a. 3. Heb. Hesron.

Esronitæ, Idem, Num. 26 c. 21.

Esthaol, Postulans, aut mulier fortis, vel mulier stulta, siue ignis laboris. Vrbs tribus Iudæ siue Dan, inter Azotum & Ascalonem in Palæsthina, Iosu. 15. c. 33. & 19. c. 41. vbi filii Israël posuerant castra contra Philisthiim, Iudi. 13. d. 25. iuxta quam sepultus erat Samson, Iudic. 16. g. 31. Hieronymo villula Ascodicta.

Esthaolitæ, Idem. p. n. 1. Par. 2. g. 54.

Esthamo, Exauditio, vel mulieris vterus. Nomen ciuitatis, 1. Reg. 30. g. 28. & 1. Pa. 4. c. 17. quę (vt videtur) dicitur Esthemo & Esthemoa.

Esthemo, siue Esthemoa, Idem. Ciuitas quæ Aaronis nepotibus è tribu Iudæ est assignata, Iosu. 21. b. 14. & 1. Par. 6. e. 50. eadem quæ & Esthamo iisdem literis & punctis vocalibus.

Esther, Occulta, siue abscondita, vel demoliens: aut ex Syro & Hebræo, medicinæ exploratio, vel contemplatio, aut medicina turturis. Nomen mulieris quæ & Edissa filia Abihail dicta est, Esth. 2. b. 7.

Esthon, Vxor eius, aut ignis donum. Filius Mahir, 1. Paral. 4. b. 11.

E T

Etam, Auis eorum, siue inuolutio eorum, vel calamus eorum: aut Syriacè, consilium eorum. Nomen viri, 1. Par. 4. a. 3. Est & petra munita quę in tribu Iuda erat, vbi Samson aliquãdo habitauerat, iuxta torrentem, Iudic. 15. b. 8. Iosephus lib. 5. antiq. cap. 13. Est quoque ciuitas Iudæ, 1. Par. 4. f. 32. à Roboã ædificiis munita, 2. Par. 11. b. 6.

Ethái, Robustus, siue signum meum, aut vomer, siue aduentus. Nomen viri, 2. Reg. 15. d. 19. qui & Ithai, 2. Reg. 23. d. 29.

Ethái, Hora, vel tempus, siue paratus. Filius Roboam ex Maacha, 2. Par. 11. d. 20.

Ethám, Fortitudo eorum, aut vomer vel aduentus eorum, siue signum eorum. Nomen solitudinis, ad quam venerunt filii Israël profecti de Socoth. Eadem dicitur & Sur per ש, Exo. 13. d. 20. Num. 33. a. 6.

Ethán, Fortitudo siue vomer earum, aut insulæ donum. Vir quidam sapiẽs, filius Maol, 3. Reg. 4. d. 31. Filius Zaræ filii Iuda, 1. Par. 2. a. 6. Filius Cazaiæ, 1. Para. 15. b. 17. Filius Zamma filii Semei, 1. Paral. 6. c. 43. Filius Chusi filii Abdi, 1. Paral. 6. d. 44.

Ethaním, Robusti, vel fortes, aut munera, siue fortitudo maris. Nomen mensis septimi, qui nostro Septembri respondet, 3. Reg. 8. a. 2. Corrupta exemplaria legunt Bethanim.

Ethbáal, Ad idôlum, siue ad dominantem, vel ad subiicientem, siue ad possidentem: aut signum idôli vel dominantis aut subiicientis vel possidentis. Nomen regis Sidoniorum, 3. Reg. 16. g. 31.

Ethecæ, p. n. Ezech. 41. c. 15. Ædificia quædam in atrio templi fundata, seu muro templi iuncta. Iudæi angulos vocant & statuas. Beatus Hieronymus in 42. cap. Ezech. versu 5. transtulit porticus. Rabbi Dauid Kimhi dicit esse generale vocabulum ad cameram & gazophylacium. LXX. pro eo habent ὑποφαῦσιν.

Etheél, Mecum Deus, siue signum Dei, aut aduentus vel vomer Dei. Nomen viri, 2. Esd. 11. b. 6.

Ethæi, Hora mea, vel tempus meum. Filius filiæ Sesan ex seruo Ægyptio, 1. Par. 2. e. 36.

Ether, Oratio siue deprecatio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu. 15. f. 42.

Ethi, Hora vel tempus meum. Nomen viri, 1. Paralip. 12. b. 11.

Ethnán, Donum, aut merces vel signum filii, aut aduentus filii. Filius Ashur ex vxore Halaa, 1. Par. 4. b. 7.

E V

Eubulus, Prudens, aut bene consulens. G. Nomen viri, 2. Tim. 4. d. 21.

Euæi, Vide Heuæi.

Euergetes, Benefactor, siue beneficus. G.

Eui, Væ, aut desiderans, vel desiderium meum. Rex Madianitarum, Num. 31. a. 8.

Euil-merodách, Stulti amaritudinem conterens, aut stultus amarè contritus. Rex Babylonis, 4. Reg. 25. g. 27.

Eumenis, Mitis, siue beneuolus. G. 1. Mach. 8. b. 8.

Eunice, Bona victoria. G. Mater Timothei, 2. Tim. 1. b. 5.

Euodia, Bonus odor, siue bene olens. G. Phil. 4. a. 2. Mulieris nomen.

Eupater, Bonus pater. G.

Eupator, Idem. G. Filius Antiochi, 1. Mach. 6. b. 6.

Euphrátes, Frugifer, siue fructificans, aut crescẽs. Magnus fluuius Syriæ Mesopotamiæ è paradiso promanans Mosi, Genes. 2. c. 14. Ptolemæo verò, in Armenia maiore oritur in mõte Periardæ ad Orientem, in Septentrionem flexus, terræ Chananææ terminus, Deut. 1. b. 7. Iosu. 1. a. 4. Iosephus lib. 1. cap. 2. Iudaic. antiq. Vide Plinium libr. 5. cap. 24. Strabonem lib. 16. Volaterranum lib. 11. Geograph. in fine. Vltra hunc, Assyriorum sita est terra. Euphrates dicitur quasi הוא פרת. Hic ferè semper in Scriptura dicitur הנהר & נהר id est, fluuius, & ille fluuius, siue illud flumen, Esa. 7. c. 20. & 8. b. 7.

Eupolemus, Bene pugnans, vel bonus pugnator. G. Nomẽ viri, 1. Mach. 8. c. 27.

Eutychus, Felix, aut bene fortunatus. G. Nomen adolescentis quem suscitauit Paulus, Act. 20. b. 9.

E Z

Ezechias, Fortitudo Domini, siue apprehensio Domini. Rex Iuda filius Achaz, 4. Reg. 18. a. 1. & 1. Par. 3. c. 23.

Ezechiel, Fortitudo Dei, siue apprehensio Dei. Nomen prophetæ, 1. Par. 24. c. 15. Ezech. 1. a. 3.

Ezechiel, 1. Esd. 8. a. 5. Videns Deum. Nomen viri, Heb. Iahaziel.

Ezel, Ambulatio, siue vilificatio, aut stillatio. Nomen lapidis viatorii in agro vrbis Saul, sub quo latuit Dauid in supremo digressu à Ionatha, 1. Reg. 20. d. 19. LXX. non habent.

Ezer, Adiutorium, siue atrium. Filius Hur primogeniti Ephrátha, 1. Par. 4. a. 4. Filius item Suthalæ filii Zabad, 1. Par. 7. d. 22. & 12. b. 9.

Eziél, Fortitudo Dei, siue hircus Dei. Filius Haraia, 2. Esdr. 3. b. 8.

Ezrá, Adiutorium, siue atrium. Nomen viri, 1. Para. 4. c. 17.

Ezrahites, Indigena, siue Orientalis, 3. Reg. 4. d. 21.

Ezrél, Adiutorium Dei, siue atrium Dei. Nomen viri, 1. Esdræ 10. d. 4.

Ezri, Adiutorium siue atrium meum. Nomen viri, 1. Paral. 27. d. 26. At Iudic. 6. b. 11. vbi legitur, Ad Ioas patrem familiæ Ezri: legendum Ad Ioas Abiyezeritam, nam vbi nomen generale componitur ex duobus, aliquando ה, secundo præponitur אבי העזרי.

Ezricam, Auxilium resurgentis vel vindicantis, siue atrium resurgentis vel vindicantis. Dux domus Achaz, 1. Par. 3. d. 23. & 28. a. 7. Filius Naariæ filii Semeiæ, 1. Par. 3. d. 23. Filius Hasel filii Elasa, 1. Par. 8. d. 37.

Ezriel, Auxilium Dei, siue atrium Dei. Pater Saraiæ, Iere. 36. f. 26. & 1. Par. 5. d. 24.

F

FElix, Latinum est. Præses fuit Iudææ, Act. 24. f. 23.

Festus, Latinum est. Nomen Portii præsidis Palæsthinæ & Iudææ, Act. 24. g. 28. & 25. a. 1.

Fortunatus, Latinum est. Nomen viri, 1. Cor. 16. c. 17.

G

GAal, Abiectio, siue abominatio. Filius Obed, Iudic. 9. c. 35.

Gáas, Tempestas, vel commotio. Nomen montis iuxta Thamnath-sare, in cuius Septentrionali parte Iosue sepultus est, Iosu. 24. g. 30. Iudic. 2. b. 9. & 2. Reg. 23. d. 30.

Gabá, Collis, siue calix. Ciuitas tribus Iudæ, Esa. 10. g. 29. quæ & Gabaa dicitur, Iosu. 15. g. 57.

Gabaá, Idem. Nomen eiusdem ciuitatis tribus Iudæ, Iosue 15. g. 57. & 4. Reg. 23. b. 8. & 1. Par. 1. a. 6.

Gabaá, siue Gabaath filiorũ Beniamin, & Gabaa Beniamin, & Gabaa Saul, sunt nomina eiusdẽ vrbis sitę in tribu Bẽiamin, 1. Re. 13. b. 4. & 10. d. 26. & 13. c. 16. & 2. Reg. 23. d. 29. quam

ædificauit

ædificauit Afa rex Iuda, 3. Reg. 15. c. 22. & 2. Par. 16. b. 6. Eadē eſt ciuitas quæ Geba, Iudic. 20. a. 5. collis vrbis Cariath-iarim in quo erat arca Domini. Eſt & alia ab ea quæ eſt in tribu Iuda, 1. Par. 2. f. 49.

גִּבְעָא מִגְרוֹן Γέβος Gabaa, 1. Reg. 14. a. 2. vbi dicitur, Sub malo granato quæ erat in agro Gabaa. In Hebræo eſt Migron, pro in agro Gabaa & interpretatur, De gutture, aut timor, ſiue horreum eius.

גִּבְעַת Γέβος Gabaath, Collis, aut calix, ſiue excelſa hora. Nomen oppidi in tribu Beniamin, Ioſue 18. d. 28. & 2. Reg. 23. d. 29. quod Eſa. 10. g. 29. dicitur Gabaath-Saulis, quòd illic domicilium haberet Saul. Vide 1. Reg. 10. d. 26. & 15. g. 34.

גִּבְעָתִי Gabaathites, Idem, 1. Par. 12. a. 3. γαβααθί

גֶּבַע γαβαά Gabaë, Collis, aut calix. Ciuitas tribus Beniamin, Ioſ. 21. b. 17. quæ Gabee dicitur, Ioſ. 18. d. 24. Eadem dicitur & Gabaa, ſiue Gabaath Beniamin, ſiue Gabaath Saulis. Vide Gabaa filiorum Beniamin.

גִּבְעוֹן γαβαών Gabaon, Collis, vel calix, aut deorſum, vel eleuatio iniquitatis. Metropolis Heuæorum, ab Ieroſolymis 50. ſtadiis diſtās, Ioſ. 18. d. 25. Ier. 28. a. 1. Hæc è tribu Beniamin, filiis Aaron eſt adſcripta, Ioſ. 21. b. 17.

גִּבְעֹנִים Gabaonitæ, Idem. p. n. 2. Reg 21. a. 2. γαβαωνῖται

גִּבְעוֹנִי γαβαωνίτης Gabaonites, Idem. ſ. n. 1. Par. 12. a. 4. Collis meus.

γαββαθᾶ Gabbatha, Eminēs, vel excelſum. Græcè dicitur λιθόστρωτος, id eſt, lapidibus ſtratus, & erat locus editior, vel ſtratum lapideū eminens Ieroſolymis, vbi Iudicū erat ſedes, Ioan. 19. c. 13

גִּבְּתוֹן γαβαθών Gabathón, Dorſum, vel eleuatio eius, aut palpebræ eius, ſiue excelſum donum. Ciuitas in tribu Dan, Ioſ. 21. b. 23. quæ in 19. d. 44. dicitur Gebbethon, iiſdē conſonantibus & punctis.

Gabee, Vide Gabae.

γαβαῆλος Gabelus, Terminus, vel limes, aut confinium. D. Nomen viri, Tob. 1. c. 17.

גֶּבֶר γαβέρ Gaber, Vir, aut virilis, vel fortis, aut Syriacè, gallus gallinaceus. Filius Vri, 3. Reg. 4. b. 19.

גֵּבִים γαβίμ Gabim, Ciſternæ, aut locuſtæ, ſiue altitudines. Nomen vrbis ſitæ in Iuda aut Beniamin quæ eſt vna ex illis per quas tranſiit Sennacherib cùm iret oppugnatum Ieruſalē, Eſa. 10. g. 31.

גַּבְרִיאֵל γαβριήλ Gabriel, Vir Deus vel Dei, aut fortitudo Dei, vel fortis meus Deus. Nomen angeli, Dan. 8. c. 16. Luc. 1. b. 26.

גָּד γάδ Gad, Felix, vel accinctus. Filius Iacob ſeptimus, ex Zelpha ancilla Liæ vxoris eius, Gen. 30. b. 11. qui 1. Par. 5. c. 18. dicitur גד Hebraicè. Nomen item prophetæ, 1. Reg. 22. a. 5.

גַּדֵּל γαδδήλ Gaddél, Magnus, ſiue magnitudo, aut fimbria. Nomen viri, 1. Eſd. 2. c. 46.

גַּדִּי γαδδί Gaddi, Hœdus, ſiue felix, aut accinctus, vel Syriacè, inciſus. Filius Suſi, princeps tribus Ioſeph, Num. 13. b. 12. Nomen loci, גדי 1. Paral. 12. b. 8. qui & Gadi dici videtur, cùm Hebræis, iiſdem conſonantibus & punctis ſcribatur.

גַּדִּי γαδδίς Gaddis, Aceruus, vel congeries, ſiue felix, vel accinctus vir. D. Filius Mathathiæ, 1. Mach. 2. a. 2.

גָּדִי γάδ Gaditæ, De Gad, quod interpretatur hœdus ſiue felix vel accinctus, Ioſ. 1. c. 12.

גֶּדֶר γαδέρ Gader, Murus, ſiue maceria, vel ſepes. Ciuitas in tribu Iuda, Ioſ. 12. d. 13. quæ Ioſ. 15. e. 36. dicitur Gedera, & à Stephano Antiochia, item & Seleucia.

גְּדֵרוֹת γαδηρώθ Gaderoth, Idem. p. n. Nomen vrbis in tribu Iuda, 2. Paralipom. 28. c. 18.

גְּדֵרָתִי Gaderothites, Idem. ſ. n. 1. Par. 12. a. 4. γαδηρωθί

גִּדְגָּד γαδγάδ Gadgad, Felicitas felicitatis, aut accinctus exercitus. Nomen loci in quo aliquando caſtrametati ſunt filii Iſraël, Num. 33. d. 32. Quæ dicitur Deutero. 10. b. 7. Hebraicè ſcribitur גדגדה, eademque eſt interpretatio.

גָּדִי γαδί Gadi, Hœdus, ſiue felix, aut accinctus: vel Syriacè, inciſus. Pater Manahem, 4. Reg. 15. c. 14. Eſt & nomen loci, 2. Reg. 23. d. 36. qui & Gaddi dici videtur, cùm Hebræis iiſdem conſonātibus & punctis ſcribatur.

גְּדֹר γεδώρ Gador, Murus, ſiue maceria, aut ſepes. Nomen loci, 1. Par. 4. f. 39. Eadem videtur eſſe vrbs quæ & Gedor, cùm Hebræis, iiſdem conſonantibus & punctis ſcribatur.

גַּחַם γαάμ Gáham, Educens eos, ſiue exitus eorum, aut exitus caloris. Filius Nachor ex Roma concubina, Gen. 22. d. 24.

גַּחַר γαάρ Gaher, Exitus caloris vel iræ. Nomen viri, 1. Eſd. 2. c. 47.

גִּלְעָד γαλαάδ Galaád, Aceruus teſtimonii. Filius Machir filii Manaſſe filii Ioſeph, Num. 26. d. 29. Pater Iara patris Hari, 1. Par. 5. b. 14. Regio item Galilææ ad Orientē vltra Iordanem, Ge. 31. c. 21. vbi & dimidia tribus Manaſſes accepit poſſeſſionem cum tribubus Ruben & Gad, Num. 32. g. 39. & Deute. 3. c. 15. & Ioſ. 13. b. 11. Eſt autem ad tergum Phœnices & Arabiæ, collibus Libani copulatus: extenditur per deſertum ad Amorrhæos, vbi Sehon regnauit, Pſal. 59. b. 9. Heb. 60 & 107. b. 92.

גִּלְעָדִים γαλααδῖται Galaaditæ, Idem. p. n. 4. Reg. 15. d. 25.

גִּלְעָדִי γαλααδίτης Galaadites, Idem. ſ. n. Qui eſt ex Galaad regione, vel ex familia Galaad, Num. 26. d. 29. Iudic. 12. c. 7.

γαλααδῖτις Galaaditis, Idem. Nomen loci, 1. Mach. 5. b. 17.

גָּלָל γαλάλ Galál, Rota, ſiue reuolutio, aut confiniū, vel marmor. Nomen viri, 1. Par. 9. c. 15.

Galalai, Idem, 2. Eſd. 12. c. 35. גִּלֲלַי

Galatæ, Lactantes, vel lactei. G. Gal. 3. a. 1. γαλάται

Galatia, Lactans, vel lactea. G. Aliàs Gallogræcia Aſiæ minoris prouincia, Bithyniæ conterminа, à Gallis vocabulum trahens, qui in auxilium à rege Bithyniæ euocati, regnum cum eo, parta victoria, diuiſerunt: ſicq; deinde Græcis admixti, Gallogræci, deinde Galatæ appellati ſunt. Vide Plinium lib. 5. ca. 32. Ptolem. in 5. cap. 4. & Strabonem in 4. γαλάτια γαλατία

Galgál, ſiue Galgala, Rota, ſiue reuolutio, vel ablatio, aut aceruus acerui, vel reuolutio acerui. Nomen ciuitatis vltra Iordanem, non procul ab Iericho, Oſee 9. d. 15. & 2. Eſd. 12. b. 28. Ioſ. 4. d. 20. & 5. c. 8. & 1. Reg. 10. b. 8. גִּלְגָּל γαλγάλ

Galilæa, Volubilis, ſiue volutabilis, aut rota. Syriæ regio ad Septentrionem Iudææ ſita, quæ ab ſolis occaſu Ptolemaide ciuitate & Carmelo monte diſterminatur. Ab Oriente eam Hippene ſiue Ioppe & Gadara ſuis finibus reſecant. A Meridiano latere Scythopolis & Samaria ſuis vtraque excipiuntur regionibus, nec vltra fluenta Iordanis patiuntur extendi. Septētrionalia eius à dextro latere Tyrus claudit, ſicut ſcribit Egeſippus libro 3. cap. 6. de Ieroſolymorum excidio, & Ioſephus cap. 2. libro 3. belli Iudaici. Tradunt verò hiſtorici duplicem eſſe Galilæam, ſuperiorem ſcilicet & inferiorem. Superior iuxta Tyrum, Sidonem & Cæſaream Philippi ſita eſt, qua gentes attingit ad Aquilonem. Iſta Galilæa Gentium, Eſaiæ 9. a. 1. Matth. 4. c. 18. appellatur: vel quia illic Gentes vſque ad Salomonis tempora habitarint, vel quòd Hiram regi Tyriorum oblata ſit, 3. Regum 9. b. 11. Hæc in tribu Nephthali ſita eſt. Inferior Galilæa circa Tiberiaden & ſtagnum Geneſareth in tribu Zabulon poſita eſt, de qua Matth. 3. c. 13. & 4. c. 18. Chriſtus frequenter verſatus eſt in Galilæa, Iohan. 4. a. 3. Vnde etiam Galilæus vocatus eſt, Matth. 26. g. 69. aut propter Nazareth & Capharnaum, in quibus illi domicilium, Luc. 2. g. 51. & 4. c. 16. Quapropter etiam Iulianus Imperator Chriſtianos ſolebat Galilæos nuncupare, quod Euſebius libro 10. cap. 35. eccleſiaſticæ hiſtoriæ, & aliàs ſæpe memorat. Galilæi verò dicti ſunt quòd vicini ſint Gentibus: & Galilæa interpretatur confinium, ſicut Ioſue 13. a. 2. in Hebræo כל גלילות הפלשתים omnes limites Philiſthiim: pro quo vetus interpres habet, Galilæa Philiſthiim. Vide Ioſephum libr. 3. cap. 2. de bello Iudaico, & Egeſippum lib. 3. cap. 6. גָּלִיל γαλιλαία

Galilæa, Ioſ. 13. a. 2. plurale Heb. Geliloth, ſignificat confinia & limites, vide paulò antè. גְּלִילוֹת ὅρια

Galilæi, Volubiles, ſiue volutabiles, aut rotantes, Luc. 13. a. 1. γαλιλαῖοι

Galilæus, Idem. ſ. n. Marc. 14. g. 70. γαλιλαῖος

Gallim, Coaceruantes, ſiue transmigrantes, vel reuoluentes, aut diſcooperientes. Nomen vici Accaronis, vnde dicitur fuiſſe Phalti, qui Michol duxerat vxorem poſt fugam Dauid, 1. Reg. 25. g. 44. At Eſa. 10. g. 30. Filia-gallim, vel Bath-gallim, eſt nomen vrbis ſitæ in tribu Beniamin aut Iuda, per quam tranſiit Sennacherib quum iret oppugnatum Hieruſalem. In eo autem Eſaiæ loco, Filia Gallim ſcribitur, non Gallim ſimpliciter. גַּלִּים γαλλίμ

Gallim, Eſa. 15. b. 8. Guttæ, aut gutta maris, ſiue coaceruantes, vel tranſmigrantes, aut reuoluentes. Heb. Eglaim. Ciuitas non procul à limite Moabitarum. אֶגְלַיִם γαλλίμ

Gallion, Lactans, vel lacteus. G. proconſul Achaiæ, Act. 18. c. 12. γαλλίων

Gamaliél, Retributiō Dei, aut camelus Dei, ſiue ablactatus Dei. Filius Phadaſſur, princeps tribus ſuæ Manaſſe, Numer. 1. a. 10. quidam item Phariſæus, Actor. 5. f. 34. Præceptor Pauli, Act. 22. a. 3. גַּמְלִיאֵל γαμαλιήλ

Gamariás, Conſummatio Domini, ſiue conſumptio Domini. Filius Helciæ, Ier. 29. a. 3. Filius item Saphan ſcribæ, Ier. 36. c. 11. גְּמַרְיָה γαμαρίας

Gamúl, Retributio, ſiue ablactatio. Nomen viri, 1. Par. 24. c. 16. גָּמוּל γαμούλ

Gamzó, Etiam iſte, aut ſcirpus vel iuncus iſte. Nomen vrbis, 2. Par. 28. c. 18. גִּמְזוֹ γαμζώ

Garéb, Scabies, aut Syriacè, hydria. Nomen collis, Ier. 31. g. 39. Nomen item viri, 2. Reg. 23. d. 38. & 1. Par. 11. g. 40. גָּרֵב γαρέβ

Garizim, Secures, vel ſciſſores. Mons Samariæ iuxta Galgal vltra Iordanem, Sichimorum imminens ciuitati, Iudic. 9. a. 7. & Deut. 11. d. 29. & 2. Mach. 6. a. 2. גְּרִזִים γαριζίν

Garmi, Oſſeus, vel oſſa, aut peregrinationis aqua: vel Syriacè, cauſa mea, 1. Par. 4. d. 19. גַּרְמִי γαρμί

Gaſpha, Appropinquatio oris, ſiue accedens huc. Nomen loci, 2. Eſd. 11. c. 21. גִּשְׁפָּא γεσφάς

Gathám, Tactus eorum, vel mugitus eorum, aut mugitus perfecti vel ſimplicis. Filius Eliphaz filii Eſau, ex Ada vxore, Gen. 36. b. 11. גַּעְתָּם γοθάμ

Gaulón, Tranſmigratio eorum, vel reſolutio eorum: aut ex Syro & Hebræo, intus manens. Nomen ciuitatis refugii in Baſan, Ioſ. 20. c. 8. & 1. Par. 6. f. 71. גּוֹלָן γωλάν

Gazá, Fortis aut capra. Nomen vrbis Palæſthinæ, Gen. 10. c. 18. עַזָּה γάζη

c.18. & 1. Reg. 6.d.17. Act.8.e.26. Hæc vrbs respectu tribus Iuda magis vergebat ad Meridiem quàm ad Occidentem, Iosu. 10.g.41. & 4.Reg.18.b.8.

גִּזְבָּר γαζαβαῖος Gazabár, Thesaurarius, 1.Esd.1.d.8. In Hebræo est appellatiuum, per manum Mithridatis thesaurarij.

גַּזָּם γαζάμ Gazam, Æruca, vel vellus eorum, aut transitus eorum, siue tondens eos. Nomen viri, 1.Esd.2.c.48.

עַזָּתִים γαζαῖοι Gazæi, Fortes, aut capræ, vel hirci. Nomen populi, Iosue 13.a.3.

Gazaris, Vide post Gázer.

οἱ ἀπὸ τῆς γάζης Gazenses, Fortes, aut capræ, vel hirci. D.1.Mac.11.f.26.

גֶּזֶר γαζηρά Gazer, siue Gazera, Præscissio, aut diuisio, vel sententia. Nomen ciuitatis à Salomone ædificatæ, 3.Reg.9.c.15. Iosu. 10.f.33 & 16.a.3. quæ ex tribu Ephraim data fuit Leuitis, Iosue 21.b.21. & 1.Par.6.f.67. & 7.f.29. & 14.d.16. in quarto miliario Nicopolis.

γαζάρος Gazaris, Idem. D.1.Mach.13.g.54.

γαζοφυλακίον Gazophylacium, Vbi gaza, id est, thesauri templi seruabantur, ex Persico & Græco, Luc.21.a.1.

G E

גֶּבַע γαβαά Géba, Collis, aut calix, siue vas. Nomen ciuitatis de tribu Beniamin, posteris Aaron datæ, 2.Esd.11.d.31. quæ & Gaba, Gabaa, Gabaa Beniamin, & Gabaath dicitur. Vide Gabaa.

גְּבָל γεβάλ Gebál, Terminus vel limes. Nomen ciuitatis Syriæ, Psalm. 82.b.8. quæ nunc Gibel dicitur teste Volaterrano: appellatur & Biblus.

גַּבַּי γεβέες Gebbai, Dorsum, siue eleuatio, aut cisterna, vel locusta: aut Syriacè, exactor. Nomen viri, 2.Esd.11.b.8.

גִּבָּר γαβέρ Gebbar, Vir, aut virilis, siue fortis: vel Syriacè, gallus gallinaceus. Nomen viri, 1.Esd.2.b.20.

גִּבְּתוֹן γαβαθών Gebbethon, Dorsum siue eleuatio eius, aut palpebræ eius, siue excelsum donum. Nomen ciuitatis Leuitis datæ in tribu Dan in terra Philisthinorum, Iosue 19.d.44. quæ cap.21.c.23. dicitur Gabathon. Vide & 3.Reg.15.f.27.

גִּדֵּל γεδδήλ Geddel, Magnus, siue magnitudo, aut fimbria. Nomen viri, 1.Esd.2.c.56.

גִּדַּלְתִּי γοδολλαθί Geddelthi, Magnitudo, aut fimbria. Nomen viri, 1.Paral. 25.b.4.

גַּדִּיאֵל γουδιήλ Geddiél, Hœdus Dei; siue felicitatis Deus, aut accinctionis vel expeditionis Deus. Filius Sodi, Num.13.b.11.

גְּדַלְיָהוּ γοδολίας Gedelias, Magnitudo Domini, aut fimbria Domini. Filius Phassur, Ier.38.a.1.

גִּדְעוֹן γεδεών Gedeon, Conterens vel confringens: aut ex Syro & Hebræo, abscissio iniquitatis. Filius Ioas, iudex in Israël, Iudic.6.b.13. qui Ioas & Ierobaal dictus est, Iudic.6.f.32. Heb. גִּדְעֹנִי. Pater Abidan principis tribus Beniamin, Num.1.a.11.

גְּדֵרָה γαδηρά Gederá, Murus, siue maceria, aut sepes. Nomen ciuitatis tribus Iudæ, Ios.15.e.36. quæ à Stephano Antiochia, item & Seleucia vocatur. vetus interpres vertit sepes, 1.Par.4.d.23.

גְּדֵרִי Gederites, Idem. 1.Par.27.d.28. γεδδωρίτης

גְּדֵרֹתַיִם γαδηρά Gederotháim, Idem. p.n. Nomen vrbis in tribu Iuda, Ios. 15.e.36.

גְּדוֹר γεδώρ Gedor, Murus, siue maceria, aut sepes. Nomen ciuitatis tribus Iudæ, Ios.15.g.58. & 1. Par.4.c.18. & 12.a.7. Eadem videtur esse vrbs quæ & Gador, quum Hebræis iisdem consonantibus & punctis scribatur. Filius Phanuel, 1.Par.4.a.4. Filius Abigabaon, 1.Par.8.c.30.

γέεννα Gehenna. Vallis deceptionis vel tristitiæ siue diuitiarum: aut Syriacè, infernus. D. Nomen loci, Matt.18.b.9.

גֵּיהִנֹּם φάραγξ ἐννόμ Ge-hennóm. Vallis decipiens vel contristans eos, siue vallis diuitiarum suarum: aut Syriacè, infernus. Nomen vallis, Ios.15.b.8. tribui Beniamin datæ, 18.c.16. Interdum scriptum reperias Ge-ennom.

גִּיחוֹן γηών Gehón, Pectus, siue eductio, aut exitus, siue vallis gratiæ vel mansionis. Fluuius qui è paradiso terrestri labitur, Gen.2.b.13 Iosephus Nilum vocat.

גִּלְבֹּעַ γελβουέ Gelboe, Reuolutio inuestigationis, vel scrutationis, aut aceruus tumoris vel inflationis: aut ex Hebræo & Syro, reuoluens deprecationem. Montis nomen, 1.Regum 28.a.4. & 31.a.1. & 1.Par.10.a.1.

גִּילֹנִי γελωνίτης Gelonites, Exultans, siue reuoluens, aut transmigrans, aut reuelans vel detegens. 2.Reg.23.d.34.

גְּמַלִּי γαμαλί Gemallí, Retributio vel merces, aut ablactatus, vel camelus. Pater Amiel, Num.13.b.13.

גֵּיא מֶלַח γεμελέχ Gemélli, Vallis salinarum, aut nautarum, sic interpretatur Hieronymus, 2.Reg.8.d.13. Nomen vallis.

γεννησαρέτ Genesar, siue Genezareth, Hortus principis, vel protectio principis. D. Stagnum Galilææ, iuxta quod Christus Apostolos vocauit, Luc.5.a.1. aliàs mare Galilææ & Cinnereth appellatum. Habes elegantissimam huius lacus, simul etiam regionis vicinæ descriptionem in Egesippo lib.3.cap.26. de excidio Ierosolymorum, Marc.6.g.53. & 1. Mach.11.g.67. Vide Cenereth & Ceneroth.

γεννησαρέτ Genesar, Matt.14.d.34. in Græco Gennesaret: & Hebraicè interpretatur hortus vel protectio principis, siue hortus vel protectio ministrantis. D.

γενναῖος Gennæus, Generosus. G. Nomen viri, 2.Mach.12.a.2.

גִּנְּתוֹן Genthon, Hortus, vel viridarium, aut protectio eius. Nomen viri, 2.Esd.10.a.6.

גְּנֻבַת γανναβάθ Genubáth, Furtiua, vel furtū, aut protectio, vel hortus filię. Filius Addad Idumęi aduersarii Salomonis, 3.Reg.11.d.20.

גֵּרָא γηρά Gerá, Ruminatio, siue peregrinatio, aut certatio, vel conflictus. Filius Beniamin, Gen.46.c.21. qui 1.Par.8.a.2. Ahara dicitur: quo loco dicitur filius Bela filii Beniamin. Pater item Aod, Iudic.3.b.15. Pater item Semei viri de cognatione domus Saul, 2.Reg.16.b.5.

גְּרָר γεραρά Gerara, Peregrinatio, vel certatio, aut conflictus. Metropolis terræ Palæsthinæ, in qua natus est Isaac, Gen.10.c.19. & 20.a.1 & 26.a.1. Ab hac Geraritica regio nomenclaturam sumpsit, 2.Paral.14.d.13. quæ olim terminus Chananæorum fuit ad Australem plagam.

γεργεσηνοί Geraseni, In Græco Gergeseni: & Hebraicè interpretatur peregrinationi siue conflictui, aut ruminationi appropinquantes. D. Nomen ciuitatis quæ est vltra Galilæam, Matth. 8. d.28.

γαδαρηνοί Geraseni, Marc.5.a.1. & Luc.8.d.26. in Græco Gadareni: & Hebraicè interpretatur septi vel murati. D.

גִּרְגָּשִׁי γεργεσαῖοι Gergesæi, Peregrinationi, vel conflictui, aut ruminationi appropinquantes. Populi, Gen.15.g.20.

γεργεσαῖος Gergesæus, Idem. f. n. Filius Chanaan, Gen.10.c.16.

γέρρηνοι Gerreni, Incolæ, siue peregrini, aut certantes, vel confligentes. D. Populi, 2.Mach.13.g.24.

גֵּרְשֹׁם γηρσάμ Gersan, Aduena ibi, siue peregrinus nominatus. Filius Mosis, Exod.2.d.21. Heb. Gersom.

גֵּרְשׁוֹם γηρσώμ Gersom, Idem. Filius Mosis, 1.Par.6.e.61.f.71. & 15.a.7. qui Exod.2.d.21. Iudic.18.g.30. Hebraicè dicitur Gersom, licet ibi & aliis aliquot locis corruptè impressum sit Gersam. Est & alius Gersom de filiis Phinees, 1.Esd.8.a.2.

גֵּרְשׁוֹן γηρσών Gerson, Exilium eius, vel peregrini mutatio. Filius Leui filii Iacob, Gen.46.b.11. & 1.Par.6.a.1. & 23.b.6.

גֵּרְשֻׁנִּי γηρσών Gersonni, Exul, vel peregrini mutatio, pro Gersonite, 1.Paral.26.c.21.

γηρσωνοί Gersonitæ, Idem, Num.26.f.57.

גֵּרוּת γαβώθ Geruth, Peregrinatio. Nomen loci pro quo vetus interpres vertit peregrinantes, Ier.41.d.17.

גִּרְזִי γεζραῖος Gerzi, Securis, siue scissor. Nomen pagi, 1.Reg.27.c.8.

גֵּישָׁן γησών Gesan, Appropinquans, aut vallis mutationis siue eboris vel somni. Filius Iehaddai, 1.Par.2.f.47.

גֹּשֶׁן γεσέμ Gessen, Appropinquatio, vel approximatio. Regio Ægypti, vbi Iacobus Patriarcha cum suis habitauit liberis, quam nonnulli (vt Hieronymus in Hebraicis quæstionibus auctor est) Thebaidem vocant, Gen.46.c.28. πόλις ἡρώων

גְּשׁוּר γεσσούρ Gessur, Vallis aspectus, aut vallis bouis, siue vallis murus, aut pons. Nomē regionis Syriæ, 2.Reg.3.a.3. & 1.Par.2.c.23 & 3.a.2.

גְּשׁוּרִי γεσουρί Gessuri, Idem. Regio Syriæ, quæ & Gessur, Deut.3.b.14. Ios.13.a.2. & 1.Reg.27.c.8.

גַּת γάθ Geth, Torcular. Nomen ciuitatis Palæsthinæ à Roboam cōstructę, 2.Par.11.b.8. Vnde Ionas propheta, 1.Reg.6.d.17. & 17.g.51. & 4.Reg.14.f.25. Quæ aliàs & Anthedon, item & Agrippa, auctore Volaterrano libr.11. dicitur.

גִּתַּיִם γεθαίμ Gethaim, Idem. p. n. Nomen ciuitatis ad quam fugerunt Berothitæ interfectores Isboseth, 2.Reg.4.a.3. & 2.Esd.11.d.33.

גִּתִּי γεθαῖος Gethæus, Torcular, 2.Reg.6.b.11.

גִּתִּים γεθαῖοι Gethæi, Torcularia. Nomen populi, Ios.13.a.3. & 2.Reg. 15.d.19.

יֶתֶר ἰεθήρ Géther, 1.Reg.30.g.27. scribe Iether, & vide יֶתֶר.

גֶּתֶר γαθέρ Gether, Vallis explorationis vel contemplationis, siue torcular explorationis, aut vallis turturis. Filius Aram, Gen. 10. d. 22. Ab hoc Acarnanii siue Carii (vt refert Hieronymus in quæst. Heb.) originem traxere.

גַּת הַחֵפֶר γεθαχοφέρ Geth-hepher, Torcular fodiens, vel explorans, siue torcular confundens aut exprobrans. Nomen ciuitatis in tribu Zabulon, Ios.19.a.13.

גַּת־רִמּוֹן γεθρεμμών Geth-remmón, Torcular mali punici, aut torcular excelsum. Nomen ciuitatis. Duæ autem fuerunt: altera data tribui Dan in possessionem, Ios.19.d.45. altera tribui Manasse. Ambæ autem Leuitis postea assignatæ, Ios.21.c.25.

גַּת שְׁמָנִים γεθσημανή Gethsemani, Vallis pinguedinum, siue vallis olei, aut vallis pinguissimus. Esa. 28.a.1. pro Gethsemani, vetus interpres vertit, Vallis pinguium. Scribi debet Ge-semani. D. Nomen vallis quæ est ad radices montis olīueti, Mat.26.d.36. Mar.14. d.32.

גֶּזֶר γαζηρά Gézer, Præscissio, siue diuisio, aut sententia. Nomen ciuitatis, 2.Reg.5.d.25. Eadem ciuitas quæ & Gazer dicitur.

Gezem, qui & Gazam, 2.Esd.7.e.51. Vide Gazam.

ἀσαρημώθ Gezeron, Præscissio doloris, siue fortitudinis, aut diuisio, vel sententia doloris siue fortitudinis. D. Nomen ciuitatis, 1.Mach.4.b.15.

γεζωνί גזוני Gezonites, Tondens, siue transiens, 1.Par.11.f.34.

גזז γεζὲζ Gezéz, Tondens, aut vellus, siue transitus. Filius Caleb, 1.Par.2.f.46.

G I

גיח γιὰ Giáh, Eductio, extractio, deriuatio, eruptio, aut gemitus, siue suspirium. Nomen loci, 2.Reg.2.f.23. in tribu Beniamin: pro quo interpres vertit vallis.

גבלים γιβλιοι Giblii, Termini vel confinia, aut terminus maris. Populi ciuitatis Gebal, in Syria habitantes: de qua Psal.82.b.8.Heb.83. Ezec.27.b.9.& 3.Reg.5.d.18.aut simpliciter Lapicidæ.

גדרות γαδηρώθ Gideróth, Muri, siue maceriæ, aut sepes. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iof.15.f.41.

גיחזי γιεζὶ Giezi, Vallis visionis, aut vallis pectoris. Famulus Elisei, 4.Reg.4.b.12.

גחון vel גיחון γιών Gihón, Pectus aut eductio, vel exitus, siue vallis gratiæ vel mansionis. Fons in ciuitate Dauid, qui aliter dicitur Siloe, Ioan.9.a.7.& 3.Reg.1.e.33.& 2.Par.32.f.30. & Esa.8.c.6. & apud paraphrasten Chaldæum. Iussit Dauid filium suum Salomonem vngi in regem iuxta fontem Gihon, qui optaret regnū filii sui perpetuum & perenne esse, sicuti aquæ Gihon perennes erant. Hæc Hebræi.

גלה γιλὼ Giló, Exultatio, siue reuolutio, vel transmigratio, aut reuelatio vel detectio. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iof.15.f.51. & 2.Reg.15.b.12.

גילוני γιλωνιαῖος Gilonites, Exultans, siue reuoluens, vel transmigrans, aut reuelans, vel detegens, 2.Reg.15.c.12.

גינת γινὼθ Ginéth, Hortus, vel protectio. Pater Thebni, 3.Re.16.e.21

Gnidus, Vide Cnidus.

G O.

געתה ἐξ ἐκλεκτῶν λίθων Goátha, Tactus eius, aut mugitus eius. Nomen loci non procul à Ierosolyma distantis, Ier.31.g.39. Hūc Lyranus Golgotha esse putat.

גוב γώβ Gob, Cisterna vel locusta, aut altitudo. Nomen loci, 2.Regum 21.d.18.

גדליהו γοδολίας Godolias, Magnitudo Domini, aut fimbria Domini. Filius Ahicam filii Saphan, 4.Reg.25.e.22. Filius item Amariæ, Sophon. 1.a.1.

גוג γὼγ Gog, Tectum vel solarium, siue tegulatum. Nomen regis Magorum siue Gogitarum, Ezech.38.a.2.& 39.c.11. Apocal. 20.c.8. Filius Ioél, 1.Par.5.a.4.

גולן γαυλὼν Golán, Transmigratio, siue reuolutio: aut ex Syro & Hebræo, intus manens. Nomen ciuitatis in Basan, Deut.4.g.43. quæ Iof.20.c.8. dicitur Gaulon, licet Hebraicè Golan legatur, sicut & hîc.

γολγοθᾶ Golgotha, Caluaria, vbi scilicet sunt caluariæ mortuorum. Syrum siue Chaldaicum vocabulum, quantum ad terminationem attinet. Mons craniorum est in parte Aquilonari vrbis Ierusalem, in quo crucifixus fuit Christus Dominus noster, Ioann.19.d.17.

גלית γολιὰθ Goliáth, Transmigratio, aut accumulatio, siue reuolutio, vel detectio. Nomen gigantis quem expugnauit Dauid, 1.Regum 17.a.4.

גמר γομὲρ Gomer, Consummans, vel consumens, aut deficiens. Filius Iapheth, Gen.10.a.2.à quo Gomeritæ, qui nunc Galatæ dicuntur. Secundum Hebræos, dedit nomen Africæ. Hoc nomen habuit & filia Debelaim vxor Osee, Osee 1.a.3.

עמר γόμορ Gomor, Genus mensuræ, id est, decima pars ephi, Exod.16. g.36.

עמרה γομόρρα Gomorrhá, Populus rebellis, aut populus timens, siue manipulus, vel seruitus: aut Syriacè, lana. Ciuitas Pentapoleos, ad Orientalem plagam terræ Iudæ sita in vicinia Sedom, Gen.19. e.23.

Gomorrhæi, Idem. Gen.18.c.20.

γοργίας Gorgias, Terribilis, vel velox. G. Nomen viri, 1.Mach.3. e.38.

γορτύνα Gortyna, Pharetra. G. Nomen loci, 1.Mach.15.d.23.

גשן γοσόμ Gosém, Appropinquatio, vel approximatio. Nomen duarum regionum, quarum altera est in Ægypto, de qua Gen.46. c.28.& 47.a.1. Altera verò in Terra sancta, in tribu Iuda, Iof. 10.g.41.& 11.c.16. & 15.f.51. Pro Gosem legitur Gessen in Latinis & Græcis codicibus, Gen.46.c.28.d 34.& 47.a.1.

גשם γησάμ Gossem, Pluuia, aut appropinquatio eorum: vel Syriacè, corporalis. Nomen viri, 2.Esd.2.d.29.

עתניאל γοθονιήλ Gothoniel, Hora, siue tempus meum Deus. Nomen viri, 2.Par.27.b.15.

גוזן γωζὰν Gozan, Tonsio, aut vellus, siue transitus, vel corpus nutriēs: aut ex Syro & Hebræo, intus nutriens. Nomen fluuii in Mesopotamia, 4.Reg.17.a.6.& 19.c.12.& 1.Paral.5.d.26. Esa.37. c.12.

G R

יונים ἕλληνες Græci, Hebraicè dicitur Ieuanim, id est, deceptores vel contristantes, siue cœnosi, aut columbini. Græcè verò, robusti vel fortes interpretatur, Ioel.3.b.6.

יון ἑλλὰς Græcia, Esa.66.f.19.Ezech.27.d.19. In Hebræo est Iauan, qui fuit filius Iapheth, à quo denominata est Græcia vel Ionia, & interpretatur decipiens, vel contristans, siue cœnosa, aut columbina. Græcè verò robusta vel fortis, Act.20.a.2.

ἕλλην Græcus, Idem.m.g.Galat.3.d.28.

G V

גאואל γουδιὴλ Guél, Redemptio Dei, siue exaltatio Dei. Filius Machi, princeps tribus Gad, Num.13.b.15.

גוני γουνὶ Guni, Hortus, siue protegens. Filius Nephthali, Gen.46. c.24.& 1.Par.7.c.14.

γουνὶ Gunitæ, Idem. Num.26.f.48.

גור γοὺρ Gur, Catulus, siue habitatio, aut collectio, vel timor. Cliuus montium Ieblaam, 4.Reg.9.f.27.

גור בעל γοὺρ Gur-báal, Catulus idoli vel dominantis, aut subiicientis vel possidentis: aut peregrinatio, siue timor, aut habitatio idoli vel dominantis aut subiicientis vel possidentis. Nomen loci, 2.Paralip.26.a.7. in quo Arabes habitauerunt. Eadem quæ Gerara.

H A

יחבה ἰαβὰ HAba, Absconsio, vel dilectio, aut Syriacè, peccatum, vel obligatio. Filius Somer, 1.Par.7.g.34.

חבקוק ἀμβακοὺμ Habaccúc, Luctator, vel amplexans. Nomen prophetæ, Habac.1.a.1.

חבר χάβερ Haber, Socius, aut particeps, siue incantator, aut liuor. Filius Baria filii Aser filii Iacob, 1.Paral.7.f.32. Iudic.4.b.11. vir Cinæus.

Haberitæ, Idem. p.n.

חביה ἰαβιὰ Habiá, Absconsio Domini, aut dilectio Domini: vel ex Syro & Hebræo, debitum, vel obligatio Domini. Nomen viri, 2.Esd.7.f.63. qui 2.Esdræ 2.c.61. dicitur Hobia.

חבור ἀβώρ Habór, Socius, aut particeps, siue incantatio, aut liuor. Nomen fluuij, 4.Reg.17.a.6.& 18.c.11.& 1.Par.5.d.26.

חבצניה χαβασινία Habsanias, Debitum clypei Domini, siue dilectio, vel absconsio clypei Domini. Pater Ieremiæ filii Iezoniæ, Ieremiæ 35.a.3.

Hacathan, Vide Eccetan.

חקל דמא ἀγρὸς αἵματος Hacel-dema, Ager sanguinis. Syrum est. Nomen agri pecuniis illis quibus Christum vendiderat Iudas proditor, empti in sepulturam peregrinorum: qui hodie monstratur in Ælia ad Australem plagam montis Sion, teste Hieronymo in locis Hebraicis, Matt.27.a.8. Act.1.c.19.

חכמוני ἀχαμανί Hachamoni, Sapiens, vel sapientissimus, aut hamus numerationis vel muneris, siue expectatio muneris. Pater Iesbaam, 1.Par.11.c.11. Pater Iahiel, 1.Par.27.d.32.

חכליה ἀχαλία Hachelái, Expectans Dominum, siue hamus Domini. Pater Athersatha, 2.Esd.10.a.1.

חכילה ἐχελὰ Hachilá, Spes in ipsa, aut hamus in ipsa, siue palatum, vel dulcedo in ipsa. Collis est in sorte tribus Iudæ, ad desertum Ziph, in quo latuit Dauid, 1.Reg.23.c.19.& 26.a.1. arcem habens natura munitissimam, olim ab Herode extructam Mesida nomine, id est, munitionem.

חוקק vel חקקה ἰκὰκ Hacóc, Sculptor, aut scriba, siue legislator. Ciuitas, 1. Par. 6.g.75. hæc eadem esse videtur, quæ aliâs Hucuca dicitur in tribu Nephthali, Iof.19.c.34.

חקופא ἀκουφὰ Hacuphá, Præceptum oris, aut sculptura oris. Nomen viri, 1.Esd.2.c.52.

Hacces, Vide Acces.

הקוץ ἀκκὼς Hacus, Spina, siue æstas, aut tædium, siue vigilia, vel finis. Nomen viri, 2.Esd.3.e.21.

חדד ἀδὰδ Hadad, Acutus, vel gaudens; aut Syriacè, nouus vel vnitas. Filius Ismahelis, 1.Par.1.b.30. qui Gen.25.b.15. dicitur חדר Hadar.

חדלי ἀδαλί Hadalí, Cessatio, vel vetatio, aut defectus. Pater Amasa, 2.Par.28.b.12.

חדשה ἀδασά Hadassa, Nouitas, aut mensis: vel ex Syro & Hebræo, vnus aries. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iof.15.e.37.

חדיד ἀδίδ Hadíd, Acutus, siue gaudens: aut Syriacè, nouitas: vel ex Syro & Hebræo, vna manus. Ciuitas, de qua 2.Esd.11.d.34.

חדרך σεδράχ Hadrach, Acumen, siue gaudium teneritudinis, vel cubiculum tuum: aut ex Syro & Hebræo, vnitas, vel nouitas teneritudinis. Ciuitatis nomen, Zach.9.a.1. Quidam Syriam fuisse putant. Hieronymus in locis Heb. terram Damasci credidit.

עדריאל ἐσριήλ Hadriél, Grex Dei, aut ablatio Dei, siue priuatio Dei. Gener Saulis, maritus Merob, 1.Reg.18.e.19.

חדשי χαδασί Hadsi, Nouitas, aut mensis, aut ex Syro & Hebræo, vnius munus, aut nouum munus. Nomen loci, 2.Reg.24.a.6.

חגב ἀγὰβ Hagab, Locusta. Nomen viri, 1.Esd.2.c.46.

חגבה ἀγαβά Hagabá, Idem. Nomen etiam viri, 1.Esd.2.c.45.

חגיה Haggiá, Festiuitas Domini, vel solennitas Domini, aut gyrus Domini. Filius Merari, 1.Par.6.c.29.

ἀγγία Haggith scribendum, non Aggith, cùm per ח scribatur Hebraicè. Vide Aggith.

העי γαὶ Hái, Aceruus, vel coaceruatio. Ciuitas Amorrhæorum trās Iordanem supra Iericho sita, iuxta Beth-auen, ad Orientalem plagam oppidi Bethel, non longè ab eo distans, Iosue 7.a.2.& 12.c.9. Cuius regem suspenderunt filii Israël, Iof.8.f.23. Hæc Esa.10.f.28. Aiath appellatur. Hieronymus in locis Hebraicis Agai quoque appellat. Huius mentio habetur etiam Gen.12. b.8.

b.8.Iosue 12.b.9.& 1.Esdræ 2.b.28.Hai autem, cuius mentio fit Ier.49.a.3.est Ammonitarum, & scribitur Hebraicè עי sine ה emphatico.

עַיָּת Hai, Cumulus. Eadem vrbs quæ & עַיָּה, Nehem.11. d.30. Legendum per ע Aiah, LXX non habent.

חֲלָה Ἀλαά Halá, Dolor siue infirmitas maxillæ, siue principium humilitatis vel teneritudinis. Nomen fluuii, 4. Regum 17.a.6. & 18.c.11.

חֶלְאָה Ἐλαά Halaa, Infirmitas, siue rubigo. Altera vxor Ashur, 1.Paral. 4.a.5.

חֶלְקַת Ἐλκάθ Halcáth, Portio, siue diuisio, aut lenitas, vel lubricatio. Ciuitas in tribu Aser, data Leuitis, Ios.19.b.25. Quæ & Helcath dicitur, Ios.21.c.30.

חַלְחוּל Ἀλοὺλ Halhúl, Dolor, siue principium doloris vel immunditiæ: aut expectatio doloris vel prophanationis, siue obstetricatio doloris. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios.15.g.58.

Ἀλικάρνασσος Halicarnassus, Caput maritimæ habitationis, vel maritima Cariæ insula. G. Vrbs Cariæ, principum regia circa initium Tauri sita, 1.Mach.15.d.23.

הַלְלוּיָהּ Ἀλληλούϊα Hallelu-ia, Laudate Dominum, Psal.146.a.1.Heb.147.

חֲמָתִי Ἀμαθί Hamathæus, Indignatio, siue calor: aut murus, siue vter vel lagena. Filius Chanaán, Gen.10.c.17.& 1.Paral.1.b.16.à quo Hamath vrbs quam Macedones Epiphaniam nuncupauerũt, alii Antiochiam, vt nonnullis placet. Videtur quibusdam esse vrbs tribus Nephthali, quæ Emath dicitur: à qua circuniacens regio sic dicta est.

חֶמְדָּן Ἀμαδά Hamdán, Cupiditas, aut calor iudicii. Filius Disan filii Seir Horræi, Genes.36.c.26: qui 1.Paralipom.1.c.41. dicitur חמרן Hamran.

חַמֹּת־דֹּאר Ἀμαθδὼρ Hammóth-dor, Indignatio vel calor generationis, aut pilæ vel sphæræ siue habitationis. Ciuitas, Ios.21.c.32. quæ de tribu Nephthali non solum Leuitis, imò etiam profugis homicidis pro tutissimo asylo est assignata.

חַמּוֹן Ἀμών Hamón, Calor, aut sol, siue ira eius. Nomen ciuitatis, Iosue 19.b.28.& 1.Par.6.g.76. in tribu Nephthali.

חַמְרָן Ἀμαδάν Hamrán, Asinus, vel lutum, aut vinosus. Filius Disan filii Seir Horræi, 1.Par.1.c.41. qui Gen.36.c.26. dicitur Hamdan.

חַמּוּאֵל Ἀμουὴλ Hamuél, Calor, siue ira Dei: aut ex Syro & Hebræo, viderunt Deum. Filius Masma, 1.Par.4.d.26.

חָמוּל Ἰεμουὴλ Ἀμουλί Hamúl, Pius, siue misericors. Filius Phares filii Iudæ, Gen. 46.b.12.& 1.Par.2.a.5.

Hamulitæ, Idem.p.n.Num.26.c.21.

חֲנַמְאֵל Ἀναμεὴλ Hanameél, Gratia ex Deo, siue misericordia vel donum à Deo. Filius Sellum patruelis Ieremiæ prophetæ, Ier.32.a.7.

חָנָן Ἀνάν Hanán, Gratiosus, vel pius siue misericors, aut donans. Filius Maacha, 1.Par.11.g.43. Filius Sizac, 1.Paral.8.c.22. Filius Asel filii Elasa, 1.Par.8.d.37.& 9.g.44.& 2. Esd.7.c.48.& 8.b.7. Filius Iegedeliæ, Ier.35.a.4.& 1.Par.4.c.20.

חֲנַנְאֵל Ἀνανεὴλ Hananeél, Gratia Dei, siue misericordia Dei, aut donum Dei. Nomen turris Ierosolymæ, 2.Esd.3.a.1.Ier.31.g.38.

חֲנָנִי Ἀνανί Hanani, Gratiosus, aut donans, vel pius, siue misericors. Pater Iehu prophetæ, 3.Reg.16.a.7.& 2.Par.16.c.7.Nehem 12. c.35.

חֲנַנְיָה Ἀνανίας Hananiá, siue Hananias, Gratia Domini, siue misericordia Domini, aut donum Domini. Pater Selemiæ patris Ieriæ, Ier. 37.c.12. Pater item Sedeciæ principis, Ier.36.c.12. Filius Zorobabel filii Phadaia, 1.Par.3.d.19.& 8.c.23. Nomen prophetæ, Ier.28.a.1. Vnus item è ducibus regis Oziæ, 2.Paral.26.b.11. vbi scribitur Hebraicè חנניהו. Etiam hoc nomine vocabatur ille qui cum Daniele propheta à Nabuchodonosor in captiuitate enutritus fuit, cui præpositus eunuchorum, Sidrach nomen imposuit, Dan.1.b.7.

חַנָּתֹן Ἀναθὼν Hanathon, Gratiæ, vel misericordiæ donum. Ciuitas in terra Zabulon, Ios.19.b.14. Scribendum Nathon, id est, dando, aut dare.

חָנֵס Ἀνέως Hanés, Gratiæ vexillum, siue gratiæ tentatio, vel fuga: aut ex Hebræo & Syro, gratiæ miraculum. Ciuitas Ægypti, Esaiæ 30.a.4.

חַנִּיאֵל Ἀνιήλ Haniel, Gratia, siue misericordia Dei, aut requies vel donum Dei. Filius Ola, 1.Par.7.g.39. Filius Ephod, princeps tribus Manasse, Num.34.d.23.

עָנִי Ἀναΐ Hanní, Afflictus, vel pauper, siue respondens. Nomen viri, 2.Esd.12.a.9.

חָנוּן Ἀνών Hanón, Gratiosus, siue misericors, vel donans, siue requiescens. Filius Naas regis filiorum Ammon, 2.Regum 10.a.1.& 1.Par.19.a.2.

Ἀνούμ Hanun, Idem. Nomen viri, 2.Esd.3.c.30.

חֻפָּם Ὀφάμ Hapham, Thalamus eorum, siue coopertura eorum, aut litus eorum. Filius Hir, 1.Par.7.c.13.

חֲפָרַיִם Ἀφεραΐμ Hapharaim, Fodientes, aut explorantes, siue confundentes, aut explorans siue confundens mare. Ciuitas in tribu Issachar, Ios.19.b.19.

חֶפְצִי־בָהּ Ἐψιβά Haphsi-ba, Voluntas mea in ea. Mater Manasse, 4.Re.21.a.1

חֻפִּים Ὀφίμ Happhim, Thalami, siue cooperti, aut litus maris. Filius Machir, 1.Par.7.c.15.

Harád, Stupor, aut tremor. Nomen fontis, Iudic.7.a.1. חֲרֹד vel

Harada, Idem. Locus in quo castrametati sunt filii Israel profecti de Sepher, Num.33.c.24. חֲרָדָה

Haraiá, Calor, aut ira Domini. Pater Eziel, 2.Esd.3.b.8. Χαραδαΐ חַרְהֲיָה

Harám, Vide Harim.

Harama, Vide Harma, 1.Reg.30.g.30. Ἀραχὰ חָרְמָה

Harán, Ira, siue irascens: aut Syriacè, libertas. Charræ, ciuitas Mesopotamiæ, à Charra Syriæ fluuio, in qua habitauit Thare, Gen.11.d.32.& 12.a.5.& 27.g.44.& 28.b.10.& 29.b.4. De qua & 4.Reg.19.c.12. Esa.37.c.12. Ezech.27.c.23. Dicitur & Charán à Græcis, Act.7.a.2. Est & nomen viri, 1.Par.2. f.46. vbi dicitur, Peperit Haran. חָרָן Ἀράν

Harboná, Destructio, siue gladius eius nunc, aut siccitas eius nunc, siue ira ædificantis vel intelligentis. Nomen eunuchi, Esth.1.b.10. חַרְבוֹנָא Χαρβωνά

Harem, 2.Esd.6.d.35. Vide Harim. חָרִים

Hareph, Hyems, siue opprobrium, vel adolescentia: aut Syriacè, acutus. Nomen viri, 2.Esd.7.c.24.& 10.a.19. חָרִיף Ἀρίφ

Hares, Sol, aut testa. Nomen montis in quo sita est Aialon, Iudic.1.g.35. חֶרֶס Ἄρες

Háreth, Sculptura, aut libertas. Nomen villæ ad Occidentem, 1.Reg.22.a.5. חֶרֶת Χαρίθ

Harhúr, Calefactus, siue arefactus: aut ira, siue calor albedinis vel foraminis, aut libertatis. Nomen viri, 1.Esd.2.c.51. חַרְחוּר Ἀσύρ

Harim, Destructus, siue anathematizatus, aut rete, vel retiaculum: siue dedicatum vel consecratum, scilicet Deo. Nomen sacerdotis, 1.Par.24.b.8.& 1.Esd.2.b.32.& 10.c.21.& 2.Esdræ 7.d.35.g.42.& 10.a.5.b.27. חָרִם vel חָרִים Χαρίμ

Hariph, Hyems, siue opprobrium, vel adolescentia, aut Syriacè, acutus. Filius Hur, 1.Par.2.g.51. חָרֵף Ἀρίφ

Harma, siue Harama, Destructio, siue anathema, aut rete, vel retiaculum, siue dedicatum vel consecratum, scilicet Deo. Ciuitas in tribu Iuda & Simeon, Iosue 15.e.30.& 1.Reg.30. g.30. Iosue 19.a.4. quo loco vetus interpres habet Horma, Iudic.1.d.17. dicitur Sephath. חָרְמָה Ἑρμά

Harnapher, Ira tauri, siue ira crescens: aut ex Syro & Hebræo, libertas tauri, siue ira crescens. Filius Supha filii Helem, 1.Par.7.g.37. חַרְנֶפֶר Ἀρναφάρ

Harodi, Tremefactus, siue stupefactus, vel caloris aut iræ abundantia. Nomen ciuitatis, 2.Reg.23.b.2. חֲרֹדִי Ἀρωδί

Haromáph, Destructio, siue anathema oris: aut ex Hebræo & Syro, ira cooperimenti. Filius Iedaia, 2.Esd.3.c.10. חֲרוּמַף Ἀρωμάφ

Haroseth, Artificium, vel aratura, siue testa, aut silentium, vel surditas: aut Syriacè, sylua. Ciuitas quæ iuxta Iosephum lib.5. Antiq. Iudaic. super paludem Samachonitidem sita est, quam incoluit Sisara dux exercitus Iabin regis Chananæorum Iudic. 4.a.2. חֲרֹשֶׁת Ἀρισώθ

Harsa, Artificium, vel aratura, siue testa, aut silentium, vel surditas: aut Syriacè, sylua. Nomen viri, 1.Esd.2.c.52. חַרְשָׁא Ἀρσά

Haruphites, Opprobrium, aut hyems, vel iuuentus, aut Syriacè, acutus, 1.Par.12.a.5. חֲרוּפִי Χαρεφί

Harús, Incisus, siue aureus, aut solicitus, siue trituratus. Pater Messalemeth matris Amon regis Iuda, 4.Reg.21.d.19. חָרוּץ Ἀρούς

Hasaba, Numeratio, siue æstimatio, vel cogitatio aut artificium, vel festinatio, aut silentium in ea. Filius Zorobabel filii Phadaiæ, 1.Par.3.d.20. חֲשֻׁבָה Ἀσαβά

Hasabiá, siue Hasabias, Numeratio, vel æstimatio, aut cogitatio Domini, siue artificium Domini, aut festinatio, vel silentium in Domino. Filius Amasiæ, 1.Par.6.d.45. Princeps Leuitarum, 1.Par.25.a.3.& 2.Par.35.b.9. חֲשַׁבְיָה Ἀσαβία

Hasadias, Misericordia Domini. Filius Zorobabel filii Phadaiæ, 1.Par.3.d.20. חֲסַדְיָה Ἀσαδία

Hasar-moth, Atrium mortis, vel fœnum mortis. Filius Iectan, Gen.10 d.25.& 1.Par.1.b.20. חֲצַרְמָוֶת Ἀσαρμώθ

Hasar-suhal, Atrium, vel fœnũ vulpis, aut fœnum semitæ. Nomen ciuitatis, 1.Paral.4.e.28. Hæc & Haser-suhal appellatur, Ios. 19.a.3. חֲצַר־שׁוּעָל Ἀσερσουάλ

Hasar-susim, Atrium equorum, aut fœnum equorum. Nomen ciuitatis. 1.Par.4.e.31. quæ & Haser-susa. חֲצַר־סוּסִים Ἀσερσουσίμ

Hasason-thamár, Glarea, vel lapillus cõmutationis, aut diuisio siue sagitta palmæ, id est, dactyli. Nomen oppidi, quod & En-gaddi dicitur, Gen.14.b.7.& 2.Par.20.a.2. חַצְצוֹן־תָּמָר Ἀσασονθαμάρ

Hasbadána, Festinans, aut cogitans iudicium suum, siue silens aut computans iudicium suum. Nomen viri, 2.Esd.8.a.4. חַשְׁבַּדָּנָה Ἀσαβαδανά

Hasebia, Numeratio vel æstimatio Domini, aut cogitatio Domini, siue artificium Domini, aut festinatio vel silentium in Domino. Filius Merari, 1.Par.9.c.14. חֲשַׁבְיָה Ἀσαβία

Hasebná, Numeratio, siue festinatio intelligentis aut ædificantis. Nomen viri, 1.Esd.10.a.15. חֲשַׁבְנָה Ἀσαβανά

Hasebnia, Numeratio Domini, siue silentium, vel festinatio filii Domini. Nomen viri, Nehem.9.a.5. חֲשַׁבְנְיָה Σεβονίας

Hasebonias, Idem. Nomen viri, 2.Esd.3.b.20.

Hasem, Silentium eorum, siue festinatio eorum. Nomen viri, 2.Esd.7.c.22. חָשֻׁם Ἀσήν

Haser-gadda, Atrium hœdi eius, vel felicitatis eius: aut ex Hebræo חֲצַר־גַּדָּה Ἀσεργαδδά

Hebræo & Syro, atrium incisionis vel scissuræ. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Iosu.15.e.27.

חֲצֵרִים ἀσηρώθ Haserim, Atria, siue vestibula, aut sagitta excelsa. Ciuitas in dorso montis Seir inter Ægyptum & Chananæam, in qua Hauim, id est, Heuæi gigantes habitarunt, ad Caphthorim expulsi, Deut.2.e.23. alias Haseroth, vt quibusdã videtur, appellata.

חֲצֵרוֹת αὐλὼν Haseroth, Atria, siue vestibula. Nomen eremi, per quam transierunt Israëlitæ ascendentes in terram Chanaan ex Ægypto, Deut.1.a.1. Num.13.a.1.& 33.c.18.

חֲצַר־שׁוּעָל ἀσερσουὰλ Haser-sual, Atrium vulpis, vel fœnum vulpis, aut semitæ vel pugilli. Ciuitas in tribu Iudæ & Simeonis, Iosu.19.a.3. quæ 1.Par.4.e.28. Hasar-suhal dicitur.

חֲצַר־סוּסָה ἀσερσουσίμ Haser-sua, Atrium equi, aut fœnum equi. Ciuitas in tribu Simeonis, Iosu.19.a.5. quæ & Hasar-susim.

חֻשִׁים ἀσίμ Hasim, Tacentes, siue festinantes, aut silentium vel festinatio maris. Nomen viri, 1.Par.7.c.12.

חָשֻׁם ἀσίμ Hasom, Silentium, vel festinatio eorum. Nomen viri, 1.Esdræ 10.d.33.

חָצוֹר ἀσὼρ Hasor, Atrium, aut fœnum. Ciuitas regni Iabin Chananæorum regis, quæ & Hesron dicitur, in tribu Nephthali, Iosu.19.c.36. Iudic.4.a.2. quam solam Iosue incendit, Iosu.11.a.11. & 1.Reg.12.b.9. & 4.Reg.15.f.29 quæ principatum tenuerat inter omnia regna Amorrhæorum, Iosue 11.b.10.& 12.d.19. Fuit & altera in tribu Iuda, Iosu.15.d.23. Fuit in eadem tribu altera, quæ Hasor-haddatha dicitur, siue Hasor noua, Iosue 15.d.25.

חַסְרָה ἀσὲρ Hasrá, Defectus, siue deficiens. Pater Thecuæ patris Sellum mariti Oldæ prophetidis, 2.Paral.34.e.22. qui 4.Reg.22.c.14. dicitur Araas.

חֶשְׁמוֹן ἀσεμὼν Hassemón, Legatio, siue acceleratus numerus, vel festinata portio, aut silentium numeri vel portionis. Ciuitas tribus Iudæ, Iosu.15.e.27.

חָשׁוּב ἀσοὺβ Hassub, Æstimatus aut numeratus: siue cogitatio vel artificium. Filius Ezricam, 1.Par.9.c.14.

חָשׁוּב ἀσοὺβ Hasub, Æstimatus, aut numeratus, siue cogitatio vel artificium. Nomen viri, 2.Esd.11.c.11.

חָשֻׁם ἀσοὺμ Hasum, Silentium, aut festinatio eorum. Nomen viri, 1.Esdræ 2.b.19.& 2.Esd.8.b.4.

חֲשׂוּפָא ἀσουφὰθ Hasuphá, Discooperta, aut exhausta, vel nudata. Nomen viri, 1.Esd.2.c.43.

חֲתַת ἀθὰθ Hathath, Contritio, aut timor. Filius Othoniel, 1. Paral.4.c.13.

חַטִּיל Hatil, Peccati vlulatio. Nomen viri, 1.Esd.2.c.57. ἀτὴλ

חֲטִיפָא ἀτιφὰ Hatipha, Rapina, siue peccati coma, aut reliquiæ. Nomen viri, 1.Esd.2.c.54.

Hatitá, Peccati declinatio. Nomen viri, 1.Esd.2.c.42.

חֲטִיטָא ἀττὰ חַטּוּשׁ ἀττοὺς Hattus, Peccatum derelinquens. Filius Semeiæ filii Sechenia, 1.Par.3.d.22.& 1.Esd.8.a.2. Nehem.10.a.4.& 12.a.2.

חַוֹּת־יָאִיר πόλεις ἰαὶρ ἀὐθὼθ ἰαὶρ Hauoth-iair, Oppida illuminationis, vel annuntiationes luminis. Hauoth-iair sunt oppida LX. in regione Basanitide, quæ & expugnauit, & de nomine suo ita appellauit Iair filius Segub nepos Manasse. Hæc LX. oppida dicuntur esse in regione Galaad ob vicinitatem Galaad & Basan, Deut.3.c.14.& 3.Reg.4.b.13. Num.32.g.41. Sunt & alia XXX. oppida eiusdem nominis in regione Galaad quæ nomen acceperunt à Iair qui fuit vnus è Iudicibus Israël, Iudic.10.a.4.

חֲזָאֵל vel חֲזָהאֵל ἀζαὴλ Hazaël, Videns Deum. Nomen viri, 3.Reg.19.c.17.& 2.Paral.22.b.6. Successor Ben-adad in regnum Syriæ, 4.Regum 8.d.12. Amos 1.a.4.

חֲזָיָה ὀζίας Hazaia, Videns Dominum. Nomen viri, 2.Esd.11.a.5.

חֵזִיר ἠζὶρ Hazir, Porcus: aut Syriacè, conuersus vel reuersus. Nomen viri, 2.Esd.10.a.20.

עוֹבָל γεβὰλ עֵיבָל Hebál, Aceruus vetustatis, siue aceruus defluens. Filius Iectan, Gen.10.d.28. Est & mons vltra Iordanem in terra Chanaán, non longè ab Ierichonte, in quo altari constructo posuit Moyses maledictiones & benedictiones. Iosephus lib.4.cap.6 Antiq.Iud. Scribitur & עֵיבָל, Deut.11.d.29.& 27.a.4.

חֶבֶר vel חֵבֶר χοβὼρ Héber, Gen.46.b.17.& 1.Par.4.c.18.& 7.f.32. & 8.b.17. vbi dicitur, Et Hezeci & Heber: interpretatur socius, aut particeps, vel adhærens, siue incantator, aut liuor. Item Num.26.e.45. filius Brie.

עֵבֶר ἑβὲρ Héber, Transiens, vel transitus, aut ira, seu prægnans: vel Syriacè frumentum. Filius Sale, Genes.10.d.23. Luc.3.g.35. à quo Hebræi dicti sunt, vt doctioribus placet, 1.Par.5.b.13. Filius item Elphaal filii Mehusim, 1.Par.8.b.12.

עִבְרִית Hebræa, Transiens, vel irata, aut prægnans, Ier.34.b.9.

עִבְרִים ἑβραῖοι Hebræi, Transeuntes, siue irati, aut prægnantes, vel Syriacè, frumenta, 1.Reg.4.b.6.

עִבְרִי Hebræus, Idem. s.n. Gen.41.b.12. Ier.34.b.9. ἑβραῖος

עִבְרִי Hebri, Idem. Nomen viri, 1.Par.24.d.27. ἀβαρί

חֶבְרוֹן χεβρὼν Hebrón, Societas, siue participatio, vel adhæsio, aut incantatio, vel liuor. Ciuitas in terra Chanaán in montanis Iudææ, ciuitas Amorrhæorum, quondam Philisthinorum metropolis. Hæc dicta est & Conuallis Mambre quæ est in Hebron, Genes.13.d.19. Numer.13.b.23.& 1.Paralip.3.a.4.& Arbee, Gen.23.a.2. & Cariath-arbe, Iosu.15.c.13. Filius item Caath filii Leui, Exod 6 c.18.& 1.Paral.2.f.42.& 6.b.18. De hac sic Hebræi, Hebron significat metropolim agri Hebronitici, Iosu.21.b.11. & agrum ipsum cum vrbibus illi metropoli subiectis, Iosu.14.d.13.& 15.d.13.

Hebrona, Transiens, aut irascens. Nomen loci in quo castrametati sunt filii Israël, Num.33.d.34. עַבְרֹנָה ἐβρωνὰ

Hebroni, Societas, siue participatio, vel adhæsio, aut incantatio, vel liuor. Sunt Hebronitæ, Num.26.g.58. חֶבְרֹנִי χεβρωνί

Hebronites, Idem. s.n.1.Par.26.d.21.

Hechelias, Expectans Dominum, siue hamus Domini. Pater Nehemiæ, 2.Esd.1.a.1. חֲכַלְיָה χαλκίας

Heddai, Laudatio, siue confessio, aut clamor. Nomen viri, 2.Reg.23.d.30. qui Huri, 1.Par.11.f.32. dicitur. הִדַּי ἠδαὶ

Héder, Grex, siue defectio, aut priuatio. Filius Beriæ, 1.Paralip.8.b.15. עֵדֶר ἀδὲρ

Heglá, Festiuitas aut gyratio eius. Filia Salphaad filii Hepher filii Galaad, Num.26.d.33. חָגְלָה ἐγλὰ

Helám, Exercitus matris vel gentis siue ancillæ: aut dolor siue expectatio matris vel ancillæ aut gentis, vel somnium. Ciuitas, 2.Reg.10.d.16.& 17. haud procul à Iordane. חֵילָם vel חֵילָאם

Helbá, Lac, siue adeps, aut mansit in ea, siue principium vel dolor in ea. Nomen ciuitatis quæ sorte tribui Aser euenit, Iudic.1.f.31. χεββαλαμὰ חֶלְבָּה ἐλβὰ

Helcáth, Portio siue pars, aut lenitas. Ciuitas quæ de tribu Aser data fuit Leuitis, Iosu.21.c.31. Hæc etiam Halcath dicitur, Iosu.19.b.25. חֶלְקַת χελκὰθ

Helci, Portio siue pars, aut lenis. Nomen viri, 2.Esd.12.a.15 חֶלְקִי ἐλκὶ

Helciá, siue Helcias, Portio siue pars Domini, aut lenitas Domini. Pater Eliacim, 4.Reg.18.d.18. Esa.22.f.20. Est & nomen sacerdotis, 4.Reg.22.a.4. Pater item Ieremiæ prophetæ, Ier.1.a.1.& 1.Par.6.a.13.& 2.Esd.12.a.6. חִלְקִיָּה vel חִלְקִיָּהוּ χελκίας

Héleb, Mundus, id est, orbis, vel mustela: aut Syriacè, rubigo. Filius Baana, 2.Reg.23.d.28. חֵלֶב

Hélec, Portio, siue pars, aut leuitas. Filius Galaad filii Machir filii Manasse filii Ioseph, Num.26.d.30. Iosu.17.a.2. ἐλεὲβ חֵלֶק

Helecitæ, Idem. p.n. Num.26.d.30. χελκεὶ χελὲγ

Hélem, Somnians, aut sanans, siue expectatio eorum, aut dolor eorum. Nomen viri, Zach.6.d.14. חֶלְקִי חֵלֶם ἐλὲμ

Hélem, per ה, Percussio. Nomen viri, 1.Par.7.g.35. הֵלֶם

Heléph, Mutatio, siue transitus, aut perforatio. Nomen ciuitatis, Iosu.19.c.33. Terminus Nephthali. חֵלֶף μεελέφ

Heles, Armatus, siue liberatus, aut nudatus. Nomen viri, 2.Reg.23.d.26. חֶלֶץ χάλλης

Heli, Eleuatio, siue oblatio, aut eleuans, vel offerens, seu pila. Nomen sacerdotis illius qui Samuelem vnxit in prophetam, 1.Reg.1.a.3. Pater item Ioseph mariti Mariæ virginis, Luc.3.e.6. qui Matt.1.c.13. dicitur Iacob. עֵלִי ἠλὶ

Heliadh, Vide Eleasaph.

Heliodorus, Solis donum. G. Nomen viri, 2.Mach.3.b.7. ἡλιόδωρος

Heliopolis, Hebraicè dicitur On, & interpretatur dolor, siue tristitia, aut fortitudo. Græcè verò Heliopolis, Solis ciuitas interpretatur. Vrbs Ægypti, Gen.41.f.50. quæ Ezec.30.c.17. Hebraicè dicitur Auen. Hæc vrbs vocatur etiam Thebæ. אוֹן ἡλιόπολις אָוֶן

Hellas, Græcia, 1.Mach.8.b.9. ἑλλάς

Helles, Idem quod Heles. Filius Azariæ filii Iehu filii Obed, 1.Par.2.e.39.& 11.f.26. & 27.b.10. חֶלֶץ

Helmon-deblataim, Duo nomina sunt, Helmon quod interpretatur occultatio, siue adolescentia, aut seculum vel contemptus: Deblathaim, palatæ, id est, massæ de ficibus compactæ. Nomen loci in quo castrametati sunt filii Israël profecti de Dibon-gad, Num.33.f.47. ἀλλὰς עַלְמֹן דִּבְלָתַיִם עַלְמֹן־דִּבְלָתָיְמָה γελμὼν δεβλαθαὶμ

Helón, Fenestra, vel prophanatio, siue dolor, vel infirmitas, Pater Eliab principis tribus Zabulon, Num.1.a.9.& 2.a.7.& 10.b.16. Est & nomen vrbis in terra Moab, quæ Hebraicè dicitur, חוֹלוֹן Ier.48.d.21. חֵלֹן χαιλών חֹלוֹן

Hemám, Turbatio eorum, aut tumultus eorum. Filius Lotan filii Horræi, Gen.36.c.22. qui 1.Par.1.c.39. dicitur Homá. Vide Homam. הֵימָם ἡμὰν

Hemán, Multus, aut tumultuans: vel Syriacè, fidelis. Filius Maol, 3.Reg.4.d.31. Filius Ioel, 1.Paral.6.c.33.& 15.b.17.& 16.d.41. הֵימָן αἱμάν

Hemath, Vide Emath.

Hemona, Popularis, siue populus noster. Nomen ciuitatis in tribu Beniamin, Iosu.18.d.24. עַמּוֹנִי καφαρεμμωνά

Hemor, Asinus, siue lutum, aut vinosus: vel Syriacè, grauis aut ponderosus. Pater Sichem, Gen.33.d.19.& 34.a.2. Act.7.b.16. חֲמוֹר ἐμὼρ

Hen, Gratia, siue misericordia, aut mansio, vel requies. Nomen viri, Zach.6.d.14. LXX. non habent. חֵן

Henadád, Gratia vel misericordia dilecti. Nomen viri, 2.Esd.3.c.18. חֵנָדָד ἠναδὰδ

Henoch, Dedicatus, vel disciplinatus, aut morigeratus. Filius Cain, Gen.4.c.18. Filius præterea Iared, Gen.5.c.18. Luc.3.g.12. Filius etiam Madian filii Abrahæ, Genes.25.a.4. Filius חֲנוֹךְ ἐνὼχ

item

item Ruben, Gen.46.a.9.& 2.Paral.5.a.3. Ciuitas item quam Cain extruxit, illique filii nomen indidit. Gen.4.c.18.

חֲנֹכִי Henochitæ, Idem.p.n.Num.26 a.5.

חֵפֶר Hepher, Fodiens, aut explorans, siue opprobrium, vel confusio. Filius Ashur ex Naara vxore, 1.Par.4.a.6. Portio regni terræque Chanaan, quam Iosue expugnauit, Ios.12.d.17.& 4.Reg.14.f.25.

חֶפְרִי Hepherita, Idem.p.n.Num.26.d.32.

Hephethach, Adaperire, imperatiui modi passiuæ vocis, Marc.7.d.34.

עֵר Her, Vigil, aut denudans, vel effundens, siue æmulus, vel ciuitas. Filius Iudæ ex Sue vxore sua, Gen.38.a.3.& 1.Paral.4.c.21. Pater Elmadan, Luc.3.f.28.

עֵרָן Heran, Vigilia aut magister earum. Filius Suthala filii Ephraim, Num.26.d.36.

הָעֵרָנִי Heranitæ, Idem.p.n.Num.26.d.36.

Hercules, Iunonis vel dominatricis gloria. G. 2. Machab. 4.c.19.

אַרְדְּ Héred, Imperans, siue descendens. Filius Balæ filii Beniamin, Num.26.c.40. Heb. Ared.

עֲרָד Hered, Ios.12.d.14. Onager: aut Syriacè, draco. Nomen ciuitatis.

אַרְדִּי Hereditæ, Imperantes, siue descendentes, Num.26.c.40.

חֵרֶם Herém, Destructio, siue anathema, aut rete vel retiaculum, siue dedicatum aut consecratum.s.Deo. Nomen viri, 1.Esdræ 10.d.31.

עֵרִי Heri, Vigil, seu denudans, aut effundens, vel ciuitas mea: aut Syriacè, inimicus. Filius Gad filii Iacob, Gen.46.b.16.

עֵרִי Heritæ, Idem.p.n.Num.26.b.16.

חָרְמָה Hermá, Destructio, siue anathema, aut rete vel retiaculum, siue dedicatum vel consecratum.s.Deo. Ciuitas in tribu Iuda, Ios.12.d.14. Vide Harma.

Herman, Sustentaculum, vel inauris. G. Vir quidam, Rom. 16.b.14.

Hermes, Mercurius, aut lucrum, vel refugium. G. Viri nomen, Rom.16.b.14.

Hermogenes, Mercurio genitus, aut lucri generatio, vel refugium generationis G. Vir quidam, 2.Tim.1.d.15.

חֶרְמוֹן Hermón, Destructio siue anathema, vel rete siue retiaculum: aut dedicatum vel consecratum, scilicet Deo. Nomē montis quem Sidonii Sarion, Amorrhæi Sanir vocant, Deut.3.b.8. Ios.13.a.5. Psal.88.b.13. Hebr.89. Vide item 1.Paral.5.d.23. Aliàs dicitur & שִׂיאֹן Sion, Deuter.4.g.48. Hic mons quia ad Orientem Terræ sanctæ situs erat, pro Oriente aliquando ponitur, Psal.88.b.13. Hebr.89. A nonnullis traditur, duos esse חרמון nomine montes, vnum non procul à Gelboa iuxta Iordanem, alterum verò multò altiorem supra Trachonitidē regionem. Quod equidem haud obscurè etiam Dauid Psal.41. b.7. Heb.42. innuere videtur dum inquit, De terra Iordanis & Hermoniim à monte modico. Doctiores tradunt hoc loco nō esse nomen proprium montium, sed Hermoniim, significare Hermonitas, id est, accolas siue incolas montis Hermon.

חֶרְמוֹנִים Hermonii, Idem. p.n. Psal.41.b.7. Heb.42.

Herodes, Pellis gloria, vel pellibus glorians, aut mons gloriæ vel arrogantiæ: aut Syriacè, draco ignitus. D. Præses siue procurator Galilææ constitutus à Romanis, Luc.3.a.1. rex Iudææ, Luc.1.a.5.

Herodiani, Idem.p.n.D.Matt.22.b.16.

Herodias, Idem.fœm.gen.D.Matth.14.a.3.

Herodion, Iunonis vel dominatricis cantilena. G. Cognatus Pauli, Rom.16.b.11.

חֶשְׁבּוֹן Hesebón, Numerus, siue cogitatio, aut festinans intelligere vel ædificare. Nomen ciuitatis in Galaad Moabitarum, in qua habitauit Sehon rex Amorrhæorum, Esa.15.b.4. Numer 21. f.33. quam ædificauerunt filii Ruben, Num.32.g.37. & 1.Par. 6.g.81.

חָצֵר Heser, Atrium, aut fœnum. Nomen ciuitatis à Salomone ædificatæ, 3.Reg.9.c.15.

Hesli, Propè me, vel iuxta me, siue auferens vel separans. D. Pater Nahum patris Amos, Luc.3.e.25.

חַשְׁמֹנָה Hesmoná, Festinatio numerationis vel muneris, aut festinatio præparationis, vel legatio. Locus in quo castrametati sunt filii Israël profecti de Methca, diuidens Ægyptum & fortem tribus Iudæ ad mare vsque tendentem, Num.33.d.29.

חֶצְרַי Hesrái, Atrium, siue fœnum. Nomen viri, 2.Reg.23. d.35. qui Hesro, 1.Par.11.g.37. dicitur.

חֶצְרוֹ Hesró, Atrium aut fœnum eius. Nomen viri, 1.Par.11.g.37 qui 2. Reg.23.d.35. dicitur Hesrai.

חֶצְרוֹן Hesrón, Sagitta exultationis, siue diuisio cantici, aut atrium vel fœnum. Nomen ciuitatis, quæ & Hasor in tribu Iuda, Ios. 15.a.3. Filius Ruben, Gen.46.b.9. Item filius Iuda, siue potius filius Phares filii Iuda, Gen.46.b.12.& 1.Par.4.a.1.

חֶצְרוֹנִי Hesronitæ, Idem.p.n. Num.26.a.8.

חֵת Heth, Confractio, vel formido, aut stupor: vel Syriacè, descensus. Nomen viri, Gen. 23.a.3.& b.10.

Hethalón, Contritio mansionis, aut formidabilis mansio, siue inuolutio eius. Nomen vrbis, terminus Iudææ ad Septentrionem, Ezec.47.c.15. חֶתְלֹן

Hethæus, Confractus, vel formidans, aut stupens: vel Syriacè, descendens. Filius Chanaan, Gen.10.c.15. à quo Hethæi. חֵת

Hethæi, Idem.p.n. Nomen populi, Gen.15.d.20. & 4.Regum 7.b.6. Cyprum Hieronymus esse dicit. חִתִּי

Hethim, Idem.p.n. Nomen loci, Iudic.1.f.26. חִתִּים

Heua, Viua, vel viuens. Prima mulier creata à Deo, Genes. 3.d.20. חַוָּה

Heuæi, Iniqui, peruersi, vel iniquitates, peruersitates, subuersiones. Populi habitantes ad Meridiem, quos expulerunt Cappadoces, Deut.2.e.23. Ios.13.a.3.& 4.Reg.17.f.31. עַוִּים

Heuæus, Vita mea.s.n. Filius Chanaan, Gen.10.c.17. חִוִּי

Heuilá, siue Heuilath, Dolens siue parturiens, aut loquens illi, siue annuntians illi. Filius Chus, Genes.10.a.7. Filius item Iectan, Gen.10.d.29. Nomen item regionis, Genes.2.b.11.& 25.b.18.& 1.Reg.15.b.7. Getuli à Iosepho dicuntur. חֲוִילָה

Hezeci, Fortis, siue apprehendens. Filius Elphaál, 1.Paral. 8.b.17. חִזְקִי

Hezecias, 2.Esd.7.c.21. Vide Ezechias. חִזְקִיָּה

Hezión, Visio vel prophetia. Pater Tabremon patris Benadad regis Syriæ, 3.Reg.15.d.18. חֶזְיוֹן

Hezir, Porcus: aut Syriacè, conuersus, vel reuersus. Nomen viri, 1.Par.24.c.15. חֵזִיר

H I

Hiél, Viuit Deus, siue vita Dei. Nomen viri illius qui reædificauit Iericho, 3.Reg.16.g.34. חִיאֵל

Hierapolis, Sacra ciuitas. G. Ciuitas Phrygiæ haud procul à Colossis & Laodicea, Coloss.4.d.13.

Hieronymus, Sacrum nomen. G. Nomen viri, 2. Machab. 12.a.2.

Hiim, Vide Iim.

Hierosolyma, Vide Ierusalem.

Hillel, Vide Ellel.

Hin, Mensura erat liquidorum, Ezech.4.c.11. הִין

Hir, Ciuitas, aut vigil, siue effundens, aut denudans, aut pullus, scilicet asini. Filius Caleb filii Iephone, 1.Par.4.c.15. Sunt qui dicant hoc loco legendum esse Hiruéla, nomine composito, non autem Hir & Ela. tunc lege interpretationem dictionis Ela, & huius dictionis Hir. עִירוּאֵלָה

Hira, Ciuitas, aut vigil, siue denudatio, aut effusio, vel aceruus visionis. Filius Acces, 2.Reg.23.d.26. & 38. & 1.Par.27. b.9. Vide Ira. עִירָא

Hirám, Vitæ celsitudo. Rex Tyri, 2.Reg.5.b.11. qui 2.Par. 2.a.3.c.11.& 4.c.11.& 8.a.2. dicitur Huram Hebraicè. חִירָם

Hirám, 2.Pa.2.a.3.c.11.& 4.c.11.& 8.a.2. Albedo eorum, siue foramen vel libertas eorum, aut destruens, vel anathematizans. Heb. Huram. Rex Tyri, qui 2.Reg.5.b.11. dicitur Hirā. חוּרָם

Hiram, Gen.36.d.43. & 1. Par. 1.d.45. Ciuitas eorum, siue vigilia eorum, aut denudatio, vel effusio eorum, siue aceruus excelsus. Ciuitas Idumæorum. עִירָם

Hirás, Libertas, aut ira. Nomen viri Odolamitis, Genes.38. a.1.c.12. חִירָה

Hircanus, Ciuitatis possessor, seu vigilans æmulator. D. Nomen viri, 2. Mach.3.b.11.

Hir-semes, Ciuitas solis: aut ex Hebræo & Syro, ciuitas seruitii vel ministerii. Ciuitas in tribu Dan, Ios.19.d.41. עִיר שֶׁמֶשׁ

Hispania, Rara, id est pretiosa. G. Europæ regio latissima, Rom.15.f.24.

H O

Hobá, Dilectio, vel absconsio: aut Syriacè, obligatio vel peccatum. Regio Syriæ ad dextram Damasci, id est, Euphratem versus, dicta etiam Soba & Sophene, Gen.14.c.15. חוֹבָה

Hobab, Dilectus. Filius Raguel soceri Moysi, Nu.10.d.29. Iudic.4.b.11. חֹבָב

Hobia, Vide Habia.

Hod, Laus, siue confessio. Filius Supha filii Helem, 1.Par. 7.g.37. הוֹד

Hodes, Mensis, aut nouitas. Vxor Saharáim, 1.Par.8.a.9. חֹדֶשׁ

Holdá, vel Holdái, Mundus vel orbis, aut mustela: vel Syriacè, rubigo. Nomen viri, 1.Par.27.b.15. Zach.6.b.10. Item prophetis vxor Sellum filii Thecue, 4.Reg.22.c.14. חֶלְדַּי חֻלְדָּה

Holofernes, Fortis dux, ex Hebræo & Syro. D. Princeps militiæ regis Nabuchodonosor, Iudith 2.a.5.

Holón, Fenestra, siue prophanatio, aut dolor. Ciuitas quæ de tribu Iuda seu Simeonis, Leuitis data est, Iosue 15.f.51.& 21.b.15. חֹלֹן

Homám, Tumultus, siue turbatio eorum. Filius Lotan filii Seir, 1.Par.1.c.39. qui Gen.36.c.22. dicitur Heman. הוֹמָם

Homri, Vide Amri.

Hon, Dolor, siue fortitudo, aut iniquitas. Filius Pheleth, Num.16.a.1. אוֹן

Hopphá, Thalamus siue coopertorium, aut litus vel ripa eius. Nomen viri, 1.Par.24.b.13. חֻפָּה

Hor,Mons,ſiue concipiens , aut demonſtrans , ſiue oſtendens.Nomen montis,Num.20.d.22.& 33.e.38.in finibus terræ Idumææ ad Meridiem ſitæ prope Petram ciuitatem.

Horám,Mons eorum,ſiue manifeſtans eos, aut concipiens eos.Rex Gazer,Ioſ.10.f.33.

Horéb,Deſertum vel ſolitudo,ſiue deſtructio , aut ſiccitas vel gladius.Nomen montis in regione Madianitarum, Exo.3.a.1.Pſal.105.c.19. Heb.106.Qui סיני aliàs dicitur,in quo data fuit lex Moyſi. Eſt & nomen petræ,Exod.17.b.6.

Horrhæi,Principes, vel liberi, aut ingenui , vel iraſcentes. Gigantes quos expulerunt filii Edom à monte Seir,Deuter.2.c.12.d.22. qui Gen.14.a.6. Chorræi dicuntur , iiſdem conſonantibus & punctis.

Horrhæus,Idem.ſ.n.Gen.36.c.20.

Horem,Deſtructio,ſiue anathema,aut rete,vel retiaculum ſiue dedicatum aut conſecratum. ſ. Deo . Ciuitas in tribu Nephthali,Ioſ.19.c.38.

Hori,Princeps, vel liber, aut ingenuus , vel iraſcens . Filius Lotan filii Seir,Gen.36.c.22.

Horma,Ioſ.19.c.29.Excelſa ſiue proiecta,aut vermis.Ciuitas in tribu Aſer.

Horma,Deſtructio,ſiue anathema,aut rete vel retiaculum, ſiue dedicatum aut conſecratum.ſ.Deo. Nomē loci iuxta Hor montem,in quo Iſraëlitæ occiderunt Chananæos, Nu.21.a.3. Vrbs item in tribu Simeon,quæ & Sephath dicebatur, Iud.1.d.17.& 1.Par.4.e.30.In Ioſ.15.e.30.ſcribitur Harma:in Ioſue verò 19.a.3.Bethul-arma,vbi vnica dictio eſt,quum ſeparatim legendæ ſint,duæ enim ſunt ciuitates.

Horonítes,Ira,vel furor:aut Syriacè,libertas,2.Eſd.2.b.10

Horrím,Vide Horrhæi,Deut.2.c.12.

Hoſa,Confidens,vel protegens.Nomen viri,1.Par.26.b.10 Nomen item cuiuſdam ianitoris, 1.Par.16.d.38. Ciuitas item quæ tribus Aſer terminus eſt,non procul à mari, inter Tyrum & Axaph,Ioſ.19.c.29.

Hoſa,1.Par.4.a.4.Feſtinans,ſiue tacens, aut ſenſualis. Nomen viri.

Hoſanna,Salua obſecro,vel ſalua nunc, Matt.21.a.9.Heb. Hoſiah-na.

Hothám , Sigillum , aut ſignaculum , ſiue clauſura . Filius Heber filii Bariæ filii Aſer filii Iacob , 1. Paralip.7.f.32. & 11:g.44.

Hozái,Videns.Nomen prophetæ,2.Par.33.d.19.

Hoziél,Videns Deum. Filius Semei filii Gerſon , 1. Paral. 23.a.9.

Hozriél,Vide Ozriél & Ezriél.

H V

Hucucá,Sculptura,vel præceptum , aut legiſlatio . Nomen ciuitatis in tribu Nephthali,Ioſ.19.c.34.

Húl , Dolor , vel infirmitas, ſiue arena, vel præſtolatio, aut obſtetricatio.Filius Aram,Gen.10.d.23. Hic à Ioſepho lib.1. Antiquit.Iud. traditur Armeniam inſtituiſſe, quam alii verius arbitrantur ab eius patre nomen inueniſſe.

Huphám,Thalamus eorum,aut operimentum eorum,ſiue litus vel ripa eorum.Filius Beniamin,Num.26.e.39.

Huphamitæ,Idem.p.n.Num.26.e.39.

Hur,Libertas,ſiue albedo,aut foramen.Filius Iuda filii Iacob,1.Par.4.a.1.qui Gen.46.b.12.dicitur Onan. Filius Caleb ex Ephratha vxore , 1.Paral.2.c.19. Rex item Madianitarum, Num.31.a.8.

Hurái,Idem.Nomen viri,1.Par.11.f.32.qui 2.Reg.2.d.30 dicitur Heddai.

Hurám , Libertas eorum, ſiue albedo eorum , aut foramen eorum.Filius Bela filii Beniamin,1.Par.8.a.5.

Hurí,Iraſcens,vel libertas,ſiue albedo, aut foramen . Pater Saphat,Num.13.b.6.Pater Abiháil,1.Par.5.b.14.

Hus,Conſilium,aut lignum:vel Syriacè,fixus.Filius Aram Gen.10.d.23. Is iuxta Ioſephum atque Hieronymum Trachonitidis & Damaſci conditor extitit . Nam principatum tenuit inter Palæſthinam & Cœleſyriam . Huius regionis fit mentio in Iob 1.a.1.præterea Thren.4.d.21.Sic vocabatur etiam primogenitus Nachor, Ge.22.d.21. Filius etiam Diſon filii Seir, Gen.36.c.28.& 1.Par.1.c.42.

Huſam,Feſtinatio eorum, aut ſilentium eorum , vel ſenſualitas eorum.Rex tertius qui regnauit in Edom,Gen.36.d.34.

Huſathi,Feſtinans, vel tacens, aut ſenſualitas. Ciuitatis nomen,2.Reg.21.d.18.

Huſathites, Idem,1.Par.27.b.11.

Huſi,Feſtinans,vel tacens,aut ſenſualitas.Pater Baana,3.Regum 4.b.16.

Huſim,Idem.p.n.Altera vxor Saharaim,1.Par.8.a.8. Filius Dan filii Iacob,Gen.46.c.23.

H Y

Hymenæus, Carmen nuptiale . G . Nomen viri qui à fide Chriſti excidit,2.Tim.2.c.17.

I

IAbel,Defluens, ſiue apportans,vel inueteraſcens , aut germinans, ſiue iubilous , aut buccina . Filius Lamech ex Ada vxore,Gen.4.c.20.

Iabes,Siccitas,vel confuſio.Pater Sellum, 4.Reg.15.b 10. A quo Iabes Galaad ciuitas,Iudic.21.b.8.& 1.Reg.11.a.1.

Iabes,Triſtitia,ſiue dolor.Nomen loci,1.Paral.2.g.55.Eſt & nomen viri,1.Par.4.b.9.

Iabes-galaad,Siccitas, vel confuſio acerui teſtimonii . Nomen ciuitatis,Iudic.21.b.8.& 1.Reg.11.a.1. procul v 1. M. à Pella pergentibus Gadaram.

Iabin,Intelligens,ſiue ædificans.Rex Aſor, Ioſ.11.a.1. Iudic.4.a.2.Pſal.82.c.10.Heb.83.

Iabniá,Ædificans,aut intelligens.Nomen ciuitatis , 2.Par. 26.a.6.

Iabóc,Euacuatio, vel diſſipatio , aut lucta . Nomen vadi in Iordanem profluentis,Gen.32.f.22.Ieboc etiam appellatur.

Iacán,Tribulatio,vel labor, aut ablatio poſſeſſionis vel nidi.Filius Eſer filii Seir,1.Par.1.c.42. qui in Gen.36.c.28. dicitur Acan, Deut.10.b 6.

Iacanám, Poſſidens populum, ſiue nidificatio populi . Nomen loci in Carmelo,Ioſ.12.d.22.

Iachán,Conterens,vel comprimens,ſiue ablatio baſis. Nomen viri,1.Par.5.b.13.

Iachin,Confirmet,ſtabiliat,aut ſtabile reddat. Filius Simeonis filii Iacob,Gen.46.b.10.Nomen item columnæ lateris dextri in porticu Salomonis,3.Reg.7.c.21.& 2.Par.3.d.17.quaſi dicat,ſtabile reddat ipſum templum . Nomen item ſacerdotis,1.Par.9.b.10.

Iachinitæ,Idem.p.n.Num.26.b.12.

Iachur,1.Par.1.b.31.legendum Ietur. Vide Ietur.

Iacím,Surgens,aut confirmans.Filius Semei,1.Par.8.b.19 & 24.b.12.

Iacob,Supplantator,vel calcaneus, aut planta, id eſt, veſtigium.Filius Iſaac,Gen.25.c.26.& 27.f.36.

Iacoba,Idem.Nomen principis, 1.Par.4.f.36.

Iacobus,Idem.Apoſtolus filius Zebedæi, Matt.4.c.20.

Iaddó , Manus eius , aut poteſtas eius , ſiue confeſſio eius. Nomen viri,1.Par.27.c.21.

Iadá,Sciens,vel cognoſcens . Filius Onan filii Ierameel ex Atara vxore,1.Par.2.d.28.

Iadaia,Scientia Domini,vel cognitio Domini.Nomen viri,1.Eſd.2.b.36.

Iadaſon,Cognitio ouis,vel cognitio mutationis.D. Iudith 1.c.6.

Iadaias,Simul, vel ſolus Dominus, aut gaudium , ſiue acumen Domini:vel ex Syro & Hebræo,vnus Dominus.Nomen viri,1.Par.27.d.30.

Iadihél , Scientia Dei , vel cognitio Dei . Filius Beniamin, 1.Par.7.b.6.& 11.g.45.qui Gen.46.c.21.dicitur Aſbel.

Iadón,Iudicans,aut litigans, vel manus eius . Nomen viri, 2.Eſd,3.b.7.

Iagúr, Colonus, vel aduena , aut timens , ſiue congregans. Nomen ciuitatis in tribu Iuda,Ioſ.15.e.21.

Iahaddái, Simul vel ſolus ego, aut acutus, vel gaudens: aut Syriacè,vnitas mea.Nomen viri,1.Par.2.f.47.

Iahalá,Aſcendens,aut damula,vel caprea.Nomen viri,2.Eſdræ 7.e.57.

Iahas,In Eſaia.Vide Iaſa.

Iahath,Confractus,aut formidans,vel ſtupens: aut Syriacè, deſcendēs.Filius Lobni filii Gerſon, 1.Par.6.b.20. Filius Raia filii Subal,1.Par.4.a.1. & 24.c.22. Præpoſitus inſtaurantibus templum,de filiis Merari,2.Par.34.c.12.

Iahazia,Viſio Domini,1.Eſd.10.c.15.

Iahaziél,Videns Deum, vel viſio Dei . Nomen Sacerdotis, 1.Paral.16.a.6.Filius Hebron,1.Paral.23.c.19. Filius Iahath, 1.Par.24.c.23.& 2 Par.20.c.14.

Iahél,Aſcendens, aut damula, vel caprea . Vxor Haber Cinæi, Iudic.4.c.16.

Iahelel,Cœpit Deus,vel inchoatio Dei , aut ſpes Dei , vel viuat Deo.Filius Zabulon,Gen.46 b.14.

Iahiel,Viuit Deus.Nomen viri, 1.Par.15.b.18. & 16.a.5. & 23.a.8.& 29.c.8.& 2.Par.21.a.2.& 29.c.14.& 31.c.13.& 35.b.8.& 1.Eſd.8.b.9.& 10.a.3.

Iair,Illuminans , vel illuminatus . Filius Segub filii Eſron è filia Machir filii primogeniti Manaſſe:vnde filius,id eſt, nepos Manaſſe ſæpe dicitur,1.Par.2.c.22.Deut.3.b.14. & 3.Reg.4.b.13. Num.32.g.41. Ioſ.13.d.30. Fuit & nomen iudicis in Iſraël, Iudic.10.a.3.

Iairi,Lux mea,ſiue illuminans, aut illuminatus , Eſther 11. b.2.non eſt Hebraicum.

Iairites,Illuminatus,aut flumē,aut fluuialis,2.Reg.20.g.26

Iairus,Idem.D.Nomen viri,Mar,5.b.22.Luc.8.f.41.

Ialá,Aſcendens,aut damula,vel caprea. Nomen viri , 1.Eſdræ 2.c.56.

Ialaleél,

יַהְלֶלְאֵל Ιαλελεήλ Ialaleél, siue Ialeleel, Laudans Deum, aut claritas, siue illuminatio Dei. Nomen viri, 1. Par. 4. c. 16.

יַחְלְאֵל ἀχιήλ Ialél, expectans Deum, aut orans Deum, siue incepit Deus. Filius Zabulon, Gen. 46. b. 14. Heb. Iahelel.

יַחְלְאֵלִי Ialelitæ, Idem, Num. 26. c. 26. ἀλληλί

יָלוֹן Ιαλών Ialón, Manens, siue murmurans. Filius Ezra, 1. Par. 4. c. 17.

Ιαμβρί Iambri, Amaricans, siue rebellans, aut commutans. D. Nomen viri, 1. Mach. 9. d. 37.

יָמִין Ιαμίν Iamín, Dextera, vel dexter, aut Auster vel Australis. Filius Simeonis filii Iacob, Gen. 46. b. 10. & 1. Par. 4. c. 24. Filius Ram primogeniti Ierameel, 1. Par. 2. d. 27.

יְמִינִי Ιαμεινί Iaminitæ, Idem. p. n. Num. 26. b. 12.

Ιαμνεία Iamnia, Ædificans, aut intelligens. Nomen ciuitatis, 1. Machab. 4. b. 15.

Ιαμνεῖται Iamnitæ, Idem. p. n. D. 2. Mach. 12. b. 9.

ἀνανίας Iamnor, Maris lucerna, aut dextera lucis, vel dexteræ lumé. D. Nomen viri, Iudith 8. a. 1.

יִמְרָה Ιεμβρά Iamrá, Rebellis aut amaricans, siue commutatio. Filius Supha filii Helem, 1. Par. 7. g. 37.

יְמוּאֵל Ιεμουήλ Iamuél, Dies eius Deus, aut mare Dei. Filius Simeonis filii Iacob, Gen. 46. b. 10. qui 1. Par. 4. d. 24. dicitur Namuel.

יַעְנַי Ιανί Ianái, Respondens, siue affligens, aut depauperans. Filius Gad. 1. Par. 5. b. 12.

Ιαννά Ianne, Respondens, vel incipiens loqui, aut afflictus siue humiliatus, vel pauper. D. Pater Melchi patris Leui, Lu. 3. c. 24

Ιαννῆς Iannes, Idem. D. Nomen viri qui Legis Mosaicæ acerrimus hostis fuit. Sunt qui putent hunc fuisse vnum è Magis qui restiterunt Moysi: quod Paulus confirmare videtur in sua epistola secunda, ad Tim. 3. b. 8.

יָנוֹחָה Ιανώχα Ianoé, Requiescens, aut manens, siue deducens. Ciuitas in tribu Ephráim, Iosu. 16. c. 6. & 4. Reg. 15. f. 29.

יָנוּם Ιανούμ Ianum, Dormiens. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu. 15. f. 53.

יֶפֶת Ιαφέθ Iapheth, Dilatatus, aut pulcher, vel persuadens. Filius Noë Gen. 5. d. 32. Hic Aphricam tenuit secundùm Berosum, à quo Gentiles, Iudith 2. d. 15.

יָפִיעַ Ιαφίε Iaphia, Illuminans, siue apparens, aut gemens. Filius Dauid, 2. Reg. 5. c. 16. & 1. Par. 3. b. 7. & 14. b. 6. Rex item Lachis, Iosu. 10. a. 3.

Ιαφίε Iaphíe, Idem. Nomen oppidi in tribu Zabulon, Iosu. 19. a. 12

Iaphó, Vide Ioppe.

יָרוֹחַ Ιαρουέ Iara, Odorans, siue aspirans, aut luna, vel mensis. Pater Huri, 1. Par. 5. b. 14.

יַעְרָה Ιαδά Iara, Sylua, aut fauus, siue denudans, vel effundens, aut euigilans. Filius Achaz, 1. Paralip. 9. f. 42. qui cap. 8. d. 36. dicitur Ioada.

יַרְמוּת Ιερμώθ Iaramóth, Altitudines, siue timens mortem, aut proiectio mortis. Nomen ciuitatis in tribu Issachar, data Leuitis, Iosu. 21. c. 29.

יֶרַח Ιαράχ Iaré, Luna, vel mensis, siue odorans. Filius Iectan, Gen. 10. d. 26.

יֶרֶד Ιαρέδ Iáred, Imperans, vel descendens. Filius Maalaleel, Gene. 5. b. 15. Filius item Ezra, 1. Par. 4. c. 18.

יִרְפְּאֵל Ιερφαήλ Iarephel, Sanitas Dei, aut medicina Dei, siue relaxās Deus. Ciuitas in tribu Beniamin, Iosu. 18. d. 27.

יָרִיב Ιαρίβ Iaríb, Pugnans, vel obiurgans, siue multiplicans. Filius Simeonis filii Iacob, 1. Paral. 4. c. 24. qui Genes. 46. b. 10. dicitur Ahod.

יְעָרִים Ιαρείμ Iarím, Saltus, vel syluæ. Pars montis, Iosu. 15. c. 10.

יַהְצָה Ιασσά Iasa, Rixa vel contentio, aut exitus Domini. Nomen ciuitatis quæ de tribu Ruben, Merari nepotibus data est iuxta Iosuam ex Hebræo, Num. 21. c. 23. Deut. 2. f. 32. Iudic. 11. d. 20. & 1. Par. 6. g. 78. Eadem Iosu. 13. c. 18. Iassa dicitur.

יַהַץ vel יַהְצָה Ιασσά Iasa, Esa. 15. b. 4. Rixa vel contentio. Heb. Iahas. Vrbs sita in finibus Moabitarum.

יֵצֶר Iaser, Figmentum, siue plasmatio, aut tribulans, vel angustians. Vide Ieser.

יִצְרִי Iaseritæ, Idem. p. n. Num. 26. f. 49.

יָשֵׁר Ιασάρ Iaser, Rectus aut cantans, siue respiciens, aut dominans, vel præualens. Filius Caleb ex Azuba prima vxore, 1. Par. 2. c. 18. Iosu. 21. d. 39. Esa. 16. c. 8. & 9. Loci nomen.

יַעֲשַׂי Ιασίνους Iasi, Faciens, vel factor meus. Nomen viri, 1. Esd. 10. d. 37.

יַחְצְאֵל Ιασιήλ Iasiél, Diuidens Deus, vel dimidians Deus, aut festinatio Dei. Filius Nephthali, Gen. 46. c. 24. quod 1. Pa. 7. c. 13. יחציאל scribitur.

יַעֲשִׂיאֵל Ιασιήλ Iasiel, 1. Paralip. 11. g. 47. & 27. c. 21. Opus Dei, vel factura Dei. Vir de Masobia.

Ιάσων Iason, Sanans, vel medicans. G. 1. Mach. 8. c. 17. & 12. c. 16 Nomen viri, Act. 17. b. 7. Rom. 16. d. 21.

Μνάσων Iason, Act. 21. c. 16. Græcè Mnasón, id est, indagator, aut spondens, vel reminiscens. G.

יָשׁוּב Ιασούβ Iasub, Conuersio, aut habitatio, aut sessio. Filius Esaiæ prophetæ, Esa. 7. a. 3. Filius item Issachár, 1. Par. 7. a. 1. qui Gen. 46. b. 13. dicitur Iob.

יָשֻׁבִי Ιασουβί Iasubitæ, Idem. p. n. Num. 26. c. 24.

Iassa, Iosu. 13. c. 18. Vide infra.

יָשֵׁן Ιασσήν Iassen, Antiquus, siue dormiens. Nomē viri, 2. Re. 23. d. 32

יָטְבָה Ιτεβά Iateba, Benefaciens, vel bonitas eius, aut diuertens vel declinans in ea. Nomen loci, 4 Reg. 21. d. 19.

יַתְנִיאֵל Ιαθανιήλ Iathaneel, Donum Dei. Nomen viri, 1. Par. 26. a. 2.

יָוָן Iauan, Decipiens, vel contristans, aut cœnosus, vel columbus. Filius Iapheth, Gen. 10. a. 1. A quo Iones, siue Græci, Ezechiel. 27. c. 19.

יְעוּשׁ Ιαούς Iaús, Tinea corrosus, aut compressus, vel congregatus. Nomen viri, 1. Par. 23. b. 10.

יַעְזֵר Ιαζήρ Iazer, Auxiliator, siue adiutor. Vrbs Amorrhæorum, siue Moab, Esa. 16. c. 9. Numer. 21. g. 32. quam construxerunt filii Gad, Num. 32. g. 35. Iosu. 13. c. 25.

יְזִיאֵל Ιεζιήλ Iaziél, Aspersio Dei, vel distillatio Dei. Filius Azmoth, 1. Par. 12. a. 3.

יַעֲזִיאֵל Iaziél, Fortitudo Dei. Nomen sacerdotis, 1. Par. 15. b. 18.

יָזִיז Ιαζίζ Iaziz, Splendor: aut Syriacè, discessio. Nomen proprium viri, 1. Par. 27. d. 31.

I C

יְקַמְיָה Ιεκεμίας Icamiá, Resurrectio Domini, aut confirmatio Domini, vel vindicans Dominus. Filius Sellum filii Samoi filii Elasa, 1. Paral. 2. c. 41.

Icces, Vide Acces.

אִי־כָבוֹד Ιχαβώδ Ichabód, Vbi gloria, aut væ gloriæ. Filius Phinees filii Heli Sacerdotis, 1. Reg. 4. d. 21.

Ἰκόνιον Iconium, Veniens. G. Celeberrima vrbs Lycaoniæ est, de qua Plinius lib. 5. cap. 27. Strabo lib. 12. Volater. libr. 10. Geograph. Est aliud Iconium Ciliciæ ciuitas, cuius Lucas meminit, Acto. 14. a. 1. In hac Paulus & Barnabas prædicarunt. Huius etiam fit mentio in secunda ad Tim. 3. c. 11.

יְקוּתִיאֵל Ιεχουθιήλ Icutiel, siue Iecutiel, Spes Dei, aut congregatio Dei. Nomen viri, 1. Par. 4. c. 18.

I D

יְדָיָה Ιεδδία Idaia, Manus Domini, vel confessio Domini. Pater Allon patris Sephei, 1. Par. 4. f. 37.

יְדַעְיָה Ιωιαδά. Ιεδεία Idaia, Nehem. 7. d. 38. & 11. b. 9. Zach. 6. d. 14. Scientia Domini. Nomen viri.

יְדִידָה Ιεδιδά Idida, Dilecta, siue amabilis, vel manus manus eius: aut per translationem, potestas manus eius. Mater Iosiæ, 4. Reg. 22. a. 1.

יְדוּתוּן Ιδουθούν Idithún, Lex eius, vel legalis, siue laudem vel confessionem dans. Pater Galal, 1. Par. 9. c. 16. Psal. 38. a. 1.

Idox, Iucundus, vel lætus, aut triturans. D. Iudith 8. a. 1.

אֱדוֹם Ιδουμαία Idumæa, Ruffa, vel terrena, aut sanguinea. Regio Syriæ, sic dicta ab Edom filio Esau, Esa. 11. d. 14. & 2. Reg. 8. d. 14. Heb. Edom. Vide Edom.

אֲרַמִּית Idumææ, Idem. p. n. f. g. 3. Reg. 11. a. 1.

Ιδουμαῖαι Idumæi, Ruffi, siue terreni, aut sanguinei, 4. Regum 8. f. 21.

אֱדוֹם Ιδουμ Idumæi, inquit, Volaterranus lib. 11. Geographiæ, in litore Palæsthinæ versus Ægyptum & Arabiam siti sunt. Gens ex Nabathæis vicinis Arabiæ populis profecta. Inter hos sunt oppida Philisthinorum ab Hebræis appellatorum, qui iidem cum Palæsthinis sunt, mutatis literis. Idumæa sita est ad Meridiem respectu Terræ sanctæ.

אֲדֹמִי Ιδουμαῖος Idumæus, Idem. f. n. 1. Reg. 21. b 7.

I E

עִיֵּי הָעֲבָרִים Αιεβαρίμ Ie-abarim, Aceruí Hebræorum vel transeuntium, aut aceruí irascentium vel prægnantium: aut ex Hebræo & Syro, aceruí frumenti. Tricesima octaua Israëlitarum mansio in Moabitarum finibus, Num. 21. c. 11. & 33. f. 44.

יִבְחָר Ιεβαάρ Iebahár, Electio siue electus. Filius Dauid, 2. Reg. 5. c. 15. & 1. Par. 3. b. 6. & 14. b. 5.

יִבְנִיָּה Ιεχονίας Iebanias, Ædificatio Domini, siue filiatio Domini, vel intellectus Domini. Pater Rahuel, 1. Par. 9. b. 8.

יִבְלְעָם Ιεβλαάμ Ieblaám, Inueteratio populi, vel defluens populus, aut germinatio populi, siue deglutiens eos. Nomen vrbis in tribu Manasse, Iosu. 17. c. 11. Iudic. 1. f. 27. & 4. Reg. 9. f. 27.

יַבְנְאֵל Ιεβνιήλ Iebnaél, Ædificatio Dei, siue intellectus Dei. Nomen ciuitatis, terminus tribus Nephthali, Iosu. 19. c. 33.

Iebneel, Idem. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu. 15. c. 11. Dicitur aliàs Iamnetorum portus.

יַבֹּק Ιαβόκ Iebóc, Euacuatio, vel dissipatio, aut lucta. Nomen torrentis terminus filiorum Ammon, Num. 21. c. 24. Deut. 2. g. 37. Iosu. 12. a. 2. Dicitur & Iaboc, Gen. 32. f. 22.

יִבְשָׂם Ιαβώχ Ιεβσάν Iebsem, Aromatizans, vel siccitas eorum, aut confusio, vel erubescentia eorum. Filius Thola filii Issachar filii Iacob, 1. Paral. 7. a. 1.

יְבוּס Ιεβούς Iebus, Conculcatio, aut volutatio, vel præsepium. Nomen ciuitatis quæ & Ierusalem dicitur, Iosu. 18 d. 28. Iudic. 19. c. 10. In Iosu. 18. d. 28. scribitur יבוסי pro יבוס per metonymiam.

יְבוּסִי Ιεβουσαῖοι Iebusæi, Conculcati, vel volutati, aut præsepia, Ge. 15. d. 20.

Ιεβουσαῖος Iebusæus, Idem. f. n. Filius Chanáan, Gen. 10. c. 16. & 2. Regum 5. a. 8. à quo primùm Ierusalem, Iebus: & Ierosolymitæ, Iebusæi vocati sunt.

יְקַמְיָה Ιεκεμία Iecemia, Resurrectio Domini, siue cōfirmatio Domini, aut vindicta Domini. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1. Par. 3. c. 18.

יְכָלְיָהוּ Ιεχελία Iechelia, Consummatio Domini, vel potestas Domini. Mater Azariæ regis Iuda, 4.Reg.15.a.2.

יְכָנְיָה Ιεχονίας Iechonias, Præparatio Domini, aut firmitas Domini. Filius Ioacim filii Iosiæ, 1.Par.3.c.16. Rex Iuda, Esth.2.a.6. qui Ier. 22.f.28.& 37.a.1. Hebraicè dicitur Chonias. Dicitur & Ioachin, 4.Reg.24.a.6. Fuit & Iechonias filius Iosiæ, qui Matt.1. b.11.& 1.Par.3.c.16. dicitur Ioacim.

כָּנְיָהוּ Ιεχονίας Iechonias, Ierem.22.f.28.& 37.a.1. Præparatus ipse. Hebr. Chonias, qui 1.Par.3.c.16. dicitur Iechonias.

יָקְמְעָם vel יָקְמְעָם Ιεχμαάμ Iecmaám, Resurrectio populi, siue confirmatio, vel vindicta populi. Ciuitas in tribu Ephraim, 3.Reg.4.b.12. & 1.Par. 6.f.68. Item filius Hebron, 1.Par.23.c.19.

יָקְנְעָם Ιεκνάμ Iecnám, Possessio populi, siue emptio, aut nidificatio populi. Nomen ciuitatis in tribu Zabulon, Ios.21.c.34. quæ Ios. 19.a.11. dicitur Ieconam, iisdem consonantibus & punctis.

Ιεκνάμ Ieconam, Idem. Eadem ciuitas in tribu Zabulon, Iosue 19. a.11. quæ Ios.21.c.34. Iecnam.

יָקְשָׁן Ιεκτάν Iecsan, Durities, siue scandalum: aut Syriacè, collisio. Filius Abrahæ ex Cetura, Gen.25.a.2.

יָקְטָן Ιεκτάν Iectán, Paruulus, aut tædium, siue contentio. Filius Heber, Gen.10.d.25.

יָקְתְאֵל Ιεκθοήλ Iectehél, Congregatio Dei. Nomen ciuitatis tribus Iudæ, Iosue 15.c.38. Item rupis, 4.Reg.14.b.7. Eusebio Pe verò רקם dicitur.

Ιεκταήλ יְדַעְיָה Ιωδαέ Iedaiá siue Iedei, Scientia Domini, vel cognitio Domini. Nomen sacerdotis, 1.Par.9.b.10. & 24.b.7.

יְדָיָה Ιεδίας Iedaiá, Manus Domini, siue confessio Domini. Filius Haromaph, 2.Esd.3.c.10.

יִדְאֲלָה Ιεδαλά Iedalá, Manus iuramenti aut maledictionis siue execrationis: aut ex Hebræo & Syro, manus Dei. Ciuitas in tribu Zabulon, Ios.19.b.15 quædam exemplaria habent יראלה

יַחְדּוֹ Ιεδδώ Ieddo, Solus ipse, vel vnus ipse, aut lætitia eius, siue acumen eius: vel Syriacè, nouitas eius. Filius Buz, 1.Par.5.b.14.

יַדּוּעַ Ieddóa, Scitus vel cognitus. Nomen viri, 2.Esdr.12.a.11. b.21.

יַדִּי Ιαδδαί Ieddu, Manus eius, siue confessio eius. Nomen viri, 1.Esd. 10.d.43.& 2.Esd.12.a.10.

יָדוּעַ Ιεδδούας Ieddúa, Scitus, aut cognitus. Nomen viri, 2.Esd.10.a.21.

יִדְבָּשׁ Ιεδβώς Iedebós, Mellifluus, aut manus confusionis vel erubescentiæ. Filius Etam, 1.Par.4.a.3.

Iedidiah, Vide Idida.

Iedei, 1.Par.23.b.7. Vide Iedaia, Scientia, &c.

יַחְדִּיאֵל Ιεδιήλ Iediel, Vnitas Dei, siue lætitia Dei, aut acumen Dei: vel ex Syro & Hebræo, renouatio Dei. Nomen principis, 1. Paral.5. d.24.

יְדִיעֲאֵל Ιαδιήλ Iedihel, Scientia Dei, vel cognitio Dei Filius Samri, 1.Par. 11.g.45. Princeps militum, 1.Par.12.d.20.

יִדְלָף Ιελδάφ Iedláph, Distillatio, vel stillicidium: aut ex Hebræo & Syro, manus iuncta. Filius Nachor ex Melcha, Gen.22.d.22.

יִגְאָל Ιγαάλ Iegáal, Redemptor, vel redemptus, siue inquinatus. Filius Semeiæ filii Secheniæ, 1.Par.3.d.22.

יָגְבְּהָה Iegbaá, Exaltatio, siue altitudo. Ciuitas est, Num.32.g.35. LXX. καὶ ἐξεναντίας ναζὶ, quam ædificauerunt filii Gad, Iudic.8. c.11.

יִגְדַּלְיָהוּ Γοδολίας Iegedelia, Magnitudo Domini. Pater Hanan, Ier.35.a.4.

יֶחְדְּיָהוּ Ιαδαιά Iehedeiá, Vnus Dominus, aut lætitia Domini, siue acumen Domini: aut ex Syro & Hebræo, renouatio Domini. Nomen viri, 1.Par.24.c.20.

יַחַת Ιεθ Iehéth, Confractus vel formidans, aut stupens: vel Syriacè, descendens. Nomen viri, 1.Par.23.b.10.

יְחֶזְקֵאל Ιεζιήλ Ieheziél, Videns Deum, vel visio Dei. Nomen viri, 1. Par. 12.a.4.

יְחִיָּה Ιεχία Iehias, Viuit Dominus. Sacerdos, 1.Par.5.c.23.15.c.23.

יְעִיאֵל Ιειήλ Iehiél, Abstulit Deus, aut coaceruans Deus. Nomen scribæ, 2.Par.26.b.11. Nomen item cantoris, 1.Par.9.f.35.& 11. g.44.& 15.c.18.& 16.a.5.& 2.Par.35.b.9. & 1.Esdr.8.b.13. Ιειήλ & 10.d.43. Filius Ioel, 1.Par.5.a.7. Princeps item Gabaon, ex Hebræo, 1.Par.9.b.35.

יְחִיאֵלִי Ιεηλί Iehieli, Viuit Deus. Nomen viri, 1.Par.26.c.21.

Iehoiachin, Vide Ioachin.

Iehoiacim, Vide Ioacim.

יֵהוּא Ιού. Ιηού Iehú, Ipse, siue existens. Filius Iosaphat, 4.Reg.9.a.2. Nomen prophetæ filii Anani, 3.Reg.16.a.1. Filius Namsi, 3.Reg. 19.c.17. Filius Obed filii Ophlal, 1.Paral.2.e.38. Filius Iozabiæ, princeps, 1.Par.4.f.35.& 12.a.3.

יְעוּאֵל Ιειήλ Iehuél, Abstulit Deus, aut coaceruans Deus. Filius Zara, 1.Par.9.a.6.

יְעוּשׁ Ιεούλ. Ιεούς Iehús, Tinea corrosus, aut compressus, vel congregatus. Filius Esau ex Oolibama, Genes.36.a.5. Filius Balan filii Iadihel Ιεούς filii Beniamin, 1.Paral.1.c.25. & 7.c.11. Secundus filius Esec, 1.Par.8.d.39.

יְעִיץ Ιεούς Iehús, 1.Par.8.a.10. Consilians vel ligneus: aut Syriacè, fixus. Filius Saharaim, ex Hodes vxore sua.

יַחְמַי Ιαμαί Iemái, Calefaciens, aut calidus. Filius Thola filii Issachar filii Iacob, 1.Par.7.a.2. Heb. Iahemái.

Iemima, Filia Iob, Iob 42.d.14. Vide Dies.

יְמִינִי Ιεμιναΐ Iemini, Dextera, vel dexter. Pater Aphia, 1.Reg.9.a.1. & 2.Reg.16.c.11. Psal.7.a.1. Iudic.3.b.15.& 19.d.16.

Ιεμινί Iemineus, Idem, 2.Reg.20.a.1.

יִמְלָה Ιεμλά Iemla, Repletio, aut circuncisio. Pater Michææ prophetæ, 3.Reg.22.b.8.9.

יַמְלֵךְ Ἀμαλήκ Iemléch, Regnans, aut Syriacè, consulens. Nomen principis cuiusdam, 1.Par.4.f.14.

יִמְנָה Ιεμνά. Ιαμνά Iemná, Dextera, aut numerans, siue præparans: vel Syriacè, constituens. Filius Aser filii Iacob, Gen.46.b.17. & 1.Paral.7. f.30. Pater Core, 2.Par.31.c.14.

יִמְנָע Ιαμνά Iemna, 1.Par.7.g.35. Prohibitio, aut impedimentum, siue mare commotum. Filius Helem.

יִמְנָה Ιαμινί Iemnaitæ, Dexteræ, aut numerantes, siue præparantes, vel constituentes, Num.26.e.44.

יְעוּשׁ Ιεύς Ieús, Tinea corrosus, aut compressus siue congregatus. Filius Roboam ex Abihail, 2.Par.11.d.19.

יִפְדְיָה Iephdaiá, Redemptio Domini. Filius Sesac, 1.Par.8.c.25.

יַפְלֵט Ιεφαλήτ Iephlát, Liberatus, aut expulsus. Filius Heber filii Bariæ filii Aser filii Iacob, 1.Par.7.f.32.

יַפְלֵטִי Iephletí, Idem. Nomen populi in sorte filiorum Ioseph, Ios.16.a.2.

יְפֻנֶּה Ιεφοννή Iephoné, Aspiciens, siue intuens. Pater Caleb, Num.13.a.7.

Ιεφοννή Iephonne, Idem. Filius Iether, 1.Par.7.g.38.

יִפְתָּח Ιεφθά Iephtá, Aperiens. Ciuitas quæ in sortem tribus Iudæ cessit, Ios.15.f.43.

יִפְתַּח־אֵל Γαιεφθαήλ Iephtahél, Aperiens Deus. Nomen vallis, terminus tribus Zabulonis, Ios.19.b.14.

יִפְתָּח Ιεφθάε Iephté, Aperiens. Filius Galaad ex meretrice, Iudex in Israël, Iudic.11.a.1.

יַרְחָע Ιεραά Ieraá, Luna, aut mensis, siue odoratio. Seruus Ægyptius Sesan filii Iesi filii Apphaim, 1.Par.2.e.34.

יְרַחְמְאֵל Ιεραμαήλ Ierameél, Misericordia Dei: aut ex Syro & Hebræo, dilectio Dei. Filius Esron filii Phares, 1.Par.2.b.9.

יְרַחְמְאֵלִי Ierameelita, Idem, 1.Reg.27.c.10.

יָרְקְעָם Ιερκαάμ Iercaám, Extensio eorum, siue viriditas populi, aut sputum populi, vel armatura, vel euacuatio populi. Ciuitas est quæ forte missa, tribui Dan obtigit secundùm doctores Hebræorum, 1.Par.2.f.44.

יַרְקוֹן Ιεράκων Iercón, Ærugo, aut viriditas, siue sputum, vel armatura aut euacuatio. Ciuitas in tribu Dan, Ios.19.d.46.

יִרְמְיָה Ιερεμίας Ieremia, siue Ieremias, Celsitudo Domini, vel sublimitas Domini, aut exaltans Dominum. Nomen principis, 1.Par.5. d.24. Est & nomen prophetæ filius Helciæ, Iere.1.a.1. Fuit & יִרְמְיָהוּ pater Amital matris Sedeciæ, Ier.52.a.1.

יְרַחְמְאֵל Ιεραμεήλ Ieremiel, Misericordia Dei, aut ex Syro & Hebræo, dilectio Dei. Filius Amelech, Ier.36.f.36.

יִרְאִיָּה Ιαρουίας Ieriás, Timor Domini, vel visio Domini: aut proiectio Domini. Filius Selemiæ filii Hananiæ, Ier.37.c.12.

יְרִיָּהוּ Ιεριά Ieriau, Idem. Filius Hebron, 1.Par.23.c.19.

יְרִיבַי Ιαριβαί Ieribai, Pugnans, siue obiurgans, aut multiplicans. Filius Elnaem, 1.Par.11.g.46.

יְרֵחוֹ Ιεριχώ Ierichó, Luna vel mensis, aut odor eius. Ciuitas opulentissima in Beniamin tribu, ab Ierosolymis CL. & ab Iordane LX. distans stadiis, Num.22.a.1. Ios.2.a.1. Quam ædificauit Hiel יְרִיחוֹ de Beth-el, Heb. יריחה 3.Reg.16.34.& 2.Par.28 c.15. Matth. 20 d.29. Luc.18.f.35. & 19.a.1. Nobilis palmetis & balsami viridariis. Vnde etiam Ciuitas palmarum appellatur, Deut.34. a.3.& 2.Par.28.c.15.& Thamar, Ezec.48.d.27.

Ierichontinus, Idem, Ier.39.b.15.

יְרִיאֵל Ιαρουήλ Ieriél, Timor Dei, aut visio vel proiectio Dei. Filius Thou filii Issachar filii Iacob, 1.Par.7.a.2.

יְרֵמוֹת vel יְרִמוֹת vel יְרֵמוֹת Ιεριμώθ Ierimóth, Altitudines, siue timens mortem, aut videns mortem, seu proiectio mortis. Filius Bela filii Beniamin filii Iacob, 1.Par.7.b.7. Filius item Beciæ, 1.Par.8.b.14. & 2.Par.31.c.13 Est & nomen ciuitatis in tribu Iuda, cuius rex dicebatur Pharan, Ios.10.a. 3. & 15.c.35. In tribu item Issachar data Leuitis, Ιεριμούθ quæ Iaramoth dicitur, Ios.21.c.29.

יְרִימוֹת Ιεριμούθ Ierimuth, Idem. Nomen viri, 1.Par.12.a.5.

יְרִיעוֹת Ierióth, Cortinæ, siue linteamina, aut vlulationes siue confractiones. Filius Caleb ex Azuba vxore, 1.Paral.2.b.18.

יְרֵמַי Ιερεμαί Iermái, Altitudo mea, siue timens vel proiiciens aquas. Nomen viri, 1.Esd.10.d.33.

יְרֻבַּעַל Ιεροβάαλ Ierobaal, Id est, Vlciscatur se Baal, sub. de eo. Vel, Causam suam agat siue tueatur Baal, sub in eum. Nomen Iudicis in Israël, qui & Gedeon dicebatur, Iudic.6.f.32. vbi & ratio huius Ιεροβάαλ nominis ponitur, his verbis. Et vocauit eum in die illo Ierobaal, dicens: Vlciscatur se de eo Baal, 1.Reg.12.b.11.

יְרֻבֶּשֶׁת Ιεροβάαλ Ierobeseth, Impugnans confusionem vel ignominiam, aut impugnans idolum. Nomen viri, 2.Reg.11.c.21.

יָרָבְעָם Ιεροβοάμ Ieroboám, Impugnans vel obiurgans populum, vel multiplicans populum. Filius Ioas filii Ioachaz regis Israël, 4. Reg. 14. f. 23. Fuit item alius eiusdem & nominis & regni rex impius, 3.Reg.11.c.26.

יְרֹחָם Ιεροάμ Ierohám, Misericors: aut Syriacè, dilectus. Filius Elcana filii

filii Caath, 1.Par.6.b.27. & 12.a.7. & 27.c.22. Filius Phasfor, 1.Pa.9.b.12. Filius Eliu filii Thau, 1.Re.1.a.1.& 2.Par.23.a.1

יראון Ierón, Timor vel visio: aut proiiciens dolorem vel fortitudinem. Ciuitas in tribu Nephthali, Iosf.19.c.38.

ירושלם Ierosolyma, Visio pacis, aut visio perfecta vel consummata, siue timor perfectus vel consummatus. Vide Ierusalem.

Ierosolymæ, Idem.

Ierosolymita, Idem.

Ierosolymitæ, Idem.p.n.Mar.1.a.5. ἱεροσολυμῖται

יערשיה Iersiá, Lectulus siue stratum Domini, aut abstulit paupertatem Dominus. Filius Ierohám, 1.Par.8.c.27.

ירואל Ieruél, Timor Dei, aut visio Dei. Dicitur Vallis benedictionis inter Engaddi & Thecuam, 2.Par.20.d.16.

ירושה Ierusa, Hæreditas, vel exilium. Mater Ioathan filia Sadoc, 4.Reg.15.g.33.& 2.Par.27.a.1.

ירושלים Ierusalem, Dicitur quasi ראה-שלם, id est, videbit perfectum vel pacificum. Iudæræ metropolis à Melchisedecho, teste Iosepho, condita, aliàs Salem, Gen.14.d.18. & Psal.75.a.3. Hebr. 79. item & Iebus à Iebusæo Chananæi filio, Iosf.18.d.28. Postremò Helia (vt Volaterr.lib.11.ait) ab Helio Hadriano dicta est. Is enim imperator partem eius extruxit: montem Caluarium, Christi sepulchrum, & Golgatha, loca extra mœnia antea sita muro cinxit. Porrò hæc olim vrbs bifariã diuisa est, in superiorẽ scilicet & inferiorẽ. Superior in vertice Sionis, vnà cũ templo in eiusdẽ montis latere sita erat: quæ à conditore interdũ ciuitas Dauidis nominabatur. Templo autẽ adhærebat inferior ciuitatis pars, 1.Par.3.b.4. In fine cap.18.d.28. Iosue, traditur Ierusalẽ esse sitã in tribu Beniamin. Hebræi Ierusalaim dicunt, Chaldæi Ierusalẽ, quos imitati sunt LXX. vbique scribentes ἱερουσαλήμ, Latini conuerterũt n in e longũ. Matthæus dicere solet ἱεροσόλυμα, Lucas modò ἱεροσόλυμα, modò ἱερουσαλήμ.

יצהר Iesaár, Claritas, siue oleum, aut Meridianus. Filius Caath filii Gerson, Num.3.c.19.

Iesaaritæ, Idem.p.n.

ישעיה Iesaia, siue Iesaias, Salus Domini. Nomen viri, 1.Paral.25.c.15.& 2.Esd.11.b.6. Vide Esaias.

ישמרי Iesamari, Custos vel custodia. Filius Elphaal, 1.Par.8.b.18.

ישנה Iesaná, Dormiens, aut antiqua, vel annosa, siue mutatio. Nomen ciuitatis, 2.Par.13.d.19.

ישבה Iesbá, Laus, siue tranquillitas. Filius Ezra, 1.Par.4.c.17.

ישבעם Iesbaám, Sedens populus, aut conuersio populi, siue insufflatio, aut captiuitas populi. Filius Hachamoni, 1.Par.11.c.11. Filius Ieroam, 1.Par.12.a.6.

ישבקשה Iesbacassa, Est requirens vel deprecans, aut sessio dura, vel insufflatio siue conuersio dura. Nomen viri, 1.Par.25.b.4.

Iesbi-benób, Sedens in prophetia, vel in locutione, vel in germinatione: aut conuersio, siue insufflatio in prophetia vel in locutione, siue in germinatione: aut captiuans in prophetia, vel in loquutione, siue in germinatione. Gigas quidam de quo 2.Reg.21.c.16.

ישבעם Iesboám, Conuersio populi, siue sessio populi, aut insufflatio vel captiuitas populi. Nomen principis filii Zabdiel, 1.Paral. 27.a.2.

ישבק Iesbóc, Est vacuus, vel euacuatus: aut Syriacè, derelictus, vel derelinquens. Filius Abrahæ ex Cetura, Gen.25.a.2.

יסכה Ieschá, Vngens, siue cooperiens, aut protegens, vel obumbrans: aut Syriacè, speculans. Filia Aran filii Thare, quæ & Sarai dicebatur, Gen.11.d.29.

ישעיה Ieseias, Salus Domini. Filius Phaltiæ filii Ananiæ filii Zorobabel, 1.Par.3.d.21.

ישמא Iesemá, Appositus, vel nominatus: aut admiratio, siue desolatio. Filius Etam, 1.Par.4.a.3.

יצר Iéser, Figmentum, siue plasmatio, aut tribulatio, vel anguſtians. Filius Nephthali, Gen.46.c.24.& 1.Par.7.c.13.

Ieseritæ, Idem.p.n. Num.26.f.49. ἱεσερί

ישישי Iesesi, Antiquus, siue sexagenarius, aut exultans, vel est munus. Filius Ieddo, 1.Par.5.b.14.

ישעי Iesi, Salus, aut respiciens. Filius Appháim filii Nadab filii Semei filii Onam, 1.Par.2.d.31.& 4.d.20. Pater Phaltiæ, 1.Paral.4.g.42. & 5.d.24.

ישיה vel Iesia, siue Iesias, Est Dominus. Filius Izrahia filii Ozi filii Thola, 1.Par.7.a.3.& 24.c.21. Vide 1.Par.12.a.6.& 23.c.20.

יחציאל Iesiel, Diuidens Deus, vel dimidians Deus, aut festinatio Dei. Filius Nephthali, Num.26.f.48.

Iesielitæ, Idem.p.n.Num.26.f.48.

ישימון Iesimón, Desolatio, aut solitudo. Nomen deserti, 1.Reg.23.d.24. Pro Iesimon scribitur 1.Reg.26.a.3. solitudo.

יסמכיהו Iesmachias, Adhærens, vel innitens Domino aut iunctus Domino. Nomen viri, 2.Par.31.c.13.

ישמעיה Iesmáias, Audiens Dominum, vel obediens Domino. Nomen viri, 1.Par.27.c.19.

ישפה Iesphá, Iaspis, lapis scilicet pretiosus: aut est hic, id est in hoc loco, vel labium, siue conterens. Filius Beriæ, 1.Par.8.b.16.

ישפן Iesphán, Absconditus, siue confractus, aut cuniculus. Filius Sesac, 1.Par.8.b.22.

ישראלי Iesraeli, Idem quod Israël, quod interpretatur præualens siue dominans cum Deo, 2.Reg.17.f.25. Vbi alii interpretes legunt. Fuitque Micha filius cuiusdam viri, nomine Iithara Israëlitæ, &c. ἰεσραήλ

ישי Iessæ, Ens, siue existens, aut munus, vel oblatio. Pater Dauid Esa.11.c.10. qui & Isai dicitur. ἰεσσαί

ישוי Iessui, Planus, siue æqualis, aut ponens, siue positus. Filius Aser filii Iacob, Genes.46.b.17.& 1.Paral.7.f.30. Filius Saul, 1.Reg.14.g.49.

Iessuitæ, Idem.p.n. Num.26.e.44.

Iesu, Luc.3.f.26. in Græco est Iose: & Hebraicè potest interpretari Parcens, vel eleuatus, aut existens. D.

ישוע Iesua, Saluator. Nomen viri, 1.Par.24.b.11.

ישוה Iesuá, Gen.46.c.17.& 1.Par.7.f.30. Planities, siue æqualis, aut ponens, vel positus. Filius Aser filii Iacob.

Iesue, Saluator, 2.Par.31.c.15.& 1.Esd.2.b.36. ἰησοῦς

ישוע Iesue, 1.Esd.10.d.31. Est Dominus. Nomẽ viri, Heb. Iesia.

ישוע IESVS, Saluator. Sic vocatus fuit Christus Dominus noster, Matth.1.c.16. Luc.2.c.21.

ישוע Iesus, Agg.1.a.1. Zach.3.a.1.& 6.c.11. Dominus saluator, vel Domini salus. Sacerdotis nomen filii Iosedec. De quodam Iesu loquitur & Paulus, Coloss.4.c.11. ἰησοῦς

יהושע Iesus pro Iosue, Act.7.f.45.

יטה vel יוטה Ietá, Declinans, vel diuertens. Ciuitas quæ Leuitis è tribu Iudæ vel Simeonis est data, Iosf.21.b.16. Eadem videtur esse quæ Iota dicitur, Iosf.15.g.55. licet plerique diuerse sentiant, asserentes hanc aliàs Ietan dici: illam Iota nempe, aliàs Loche.

Ieteba, Vide Iateba.

יטבה vel יטבתה Ieteba, siue Ietebatha, Bonitas sua, siue declinans filia eius, aut declinans desertum. Nomen loci in quo castrametati sunt filii Israël profecti de Gadgad monte, 4.Reg.21.d.19. Num.33.d.33. Deut.10.b.7.

יחת Ieth, Confringens, vel formidans, aut stupens: vel Syriacè, descendẽs. Filius Gersõn filii Leui, 1.Par.6.d.43. Heb. Iohath.

יתלה Iethelá, Pendens, vel suspensio, siue coaceruatio. Nomen ciuitatis in tribu Dan, Iosf.19.d.42.

יתנן Iethnán, Merces, siue donum: aut Syriacè, fumigans. Ciuitas tribus Iudæ, Iosf.15.e.23.

יתיר Iether, Excellens vel residuus, siue remanens, vel explorãs, aut funiculus. Ciuitas de tribu Iuda, Leuitis data, Iosf.15.f.48. & 21.b.14.& 1.Par.6.e.58. Primogenitus Gedeonis, Iudic.8.d.20. Filius Ezra, 1.Par.4.c.17.

יתר Iethér, 1.Reg.30.g.27. Nomen ciuitatis, nomen item viri, 1.Par.7.g.38.& interpretatur excellens, aut residuum, siue remanens, aut explorans, siue funiculus.

יתר Iethér, Idem, 1.Par.2.b.17. Ille idem qui & Iethra, 2.Reg.17.g.25. dicitur. Filius item Iada filii Onam filii Ierameel, 1.Paral.2.e.32. Sic dicitur & Iethro socer Mosis, Exod.4.e.18. in codice Hebræo.

יתת Iethéth, Donans. Ciuitas Idumæorum, Gen.36.d.40. 1.Paral.1.d.51.

יתמה Iethma, Orphanus, siue admiratio, aut consummatio siue perfectio. Vir Moabites, 1.Par.11.g.46.

יתנן Iethnan, Narrabit, vel planget. Ciuitas, Iosf.15.e.23.

יתרא Iethrá, Excellens, siue residuus, vel remanens, aut explorãs, vel funiculus. Pater Amasa filii Abigail sororis Dauid, 2.Reg.17.g.25.& Ismaëlites erat. In 1. Paral.2.b.17. dicitur Iether Ismaelites.

יתרעם Iethrahám, Excellentia populi, aut residuus populi, siue exploratio vel funiculus populi. Filius Dauid ex Egla, 2. Reg.3.a.5.& 1.Par.3.a.3.

יאתרי Iethrái, 1.Par.6.b.21. Explorans: aut Syriacè, locus. Filius Zara.

יתרן Iethrán, Excellens, siue residuus, vel remanens, aut explorans, vel funiculus. Filius Supha filii Helem, 1.Par.7.g.37. Filius item Dison filii Seir Horrhæi, Gen.36.c.26.

יתרי Iethræus, Idem. Filius Sobal filii Hur primogeniti Caleb, 1.Par.2.g.53.& 11.g.40.

יתרו Iethró, Idem. Socer Mosis, Exod.3.a.1. qui Exod.2.c.17. dicitur Raguel. & Cini קיני, Iudic.1.d.16. Vide Raguel & Iether, Exod.4.e.18.

יתרי Iethrites, Idem. 2.Reg.23.d.38.

קדמות Iethson, Iosf.21.d.36. In Hebræo est Cedemoth: quod interpretatur antiquiores, vel priores, aut Orientales, siue incendium, vel incuruatio mortis. Nomen ciuitatis. Vide Cademoth. Non legitur apud LXX.

יטור Ietur, Custodiens, aut ordo vel series: aut Syriacè, montanus. Filius Ismahelis, Gen.25.b.15.& 1.Par.1.d.31.

יעוש Ieús, Tinea corrosus, aut compressus, siue congregatus. Filius Roboam ex Abihail, 2.Par.11.d.19.

יוזבד Iezabad, Dotatus. Vir Gaderothites, 1.Par.12.a.4.

איזבל Iezabel, Insula habitaculi, vel væ habitaculo: aut ex Hebræo & Syro, insula sterquilinii, vel væ sterquilinio. Filia regis Sidoniorum, vxor regis Achab, 3.Regum 16.g.31.& 21.b.5. ἰεζαβέλ

Iezor,

אִיעֶזֶר ἀχιέζερ Iezer, Insula adiutorii, siue insula atrii, aut væ adiutorio vel atrio. Filius Galaad filii Machir filii Manasse, Nu.26.d.30. qui Iof.17.a.2.dicitur Abi-ezer.

יַעְזֵיר ἰαζήρ Iezér, 1.Par.6.g.81. Auxiliator, siue adiutor. Ciuitas Amorrhæorum: quæ Leuitis & homicidis pro asylo è tribu Gad est attributa. Eadem esse videtur quæ & Iezer dicitur.

אִיעֶזְרִי ἀχιεζερί Iezritæ, De Iezer, quod interpretatur insula adiutorii, siue insula atrii: aut væ adiutorio vel atrio, Num.26.d.30.

יִזְרָח Iezerites, Oriens, aut clarus, 1.Par.27.b.8. ἰεσρὰ

יִזִּיָּה ἀζία Iezià, vel Ieziàh, Distillatio vel aspersio Domini. Nomen viri, 1.Esd.10.c.15.d.25.

יִזְלִיאָה ἰεζλιά Iezliá, Distillatio, vel aspersio laboriosa. Filius Elphàal, 1.Par.8.b.18.

יַאֲזַנְיָהוּ ἰεζονίας Iezonias, Auscultatio Domini, aut statera Domini, vel arma Domini. Filius Maachati, 4.Reg.25.f.23.

יַאֲזַנְיָה ἰεχονίας. ἰεζονίας Iezonias, Ier.35.a.3.& 40.c.8.& 42.a.1. Ezech.8.d.11. & 11.a.1. interpretatur Nutrimentum Domini, aut auscultatio, vel arma Domini.

יִזְרָח ἰεζερά Iezrà, Porcinus: aut Syriacè, conuersus. Filius Mosollam, 1.Par.9.b.12.

יִזְרְעֶאל ἰεζραήλ Iezraël, Semen Dei, aut distillans contritionem vel malum Deus, siue distillatio amicitiæ Dei, vel aspersio pastoris Dei. Ciuitas tribus Iudæ, Iof.15.g.56.& 17.b.16 & 19.b.18. Iudic.6.g.33.& 1.Regum 25.g.43. Filius item Osee ex Gomer vxore, Osee 1.b.3.

יִזְרְעֵאלִי Iezraelites, Idem, 3.Reg.21.a.1. ἰζραηλίτης

יִזְרְעֵאלִית Iezraelitis, Idem fœm.gen. 1.Reg.27.a.3. ἰζραηλίτις

יִזְרַחְיָה ἰεζρείας Iezraià, Oriens Dominus, aut claritas Domini. Nomen viri, 2.Esd.12.d.41.

I G

יִגְאָל ἰγαάλ Igaál, Redemptus, siue coinquinatus. Filius Nathan de Soba, 2.Reg.23.d.36.

ἰγάλ Igal, Idem. Filius Ioseph, Num.13.b.8.

I H

יַעְלָם ἰεγλόμ Ihelóm, Occultus, siue adolescens, aut caprea eorum, vel seculum. Filius Esau ex Oolibama vxore, Gen.36.a.5.

I I

עִיִּים αἰείμ Iím, Acerui, Ciuitas tribus Iudæ, Iof.15.c.29.

I L

עִילַי ἠλά Ilái, Ascendens, vel superior, aut aceruus mihi, 1. Paralip. 11.f.29.

ἰλλυρικόν Illyricum, Exhilaratio, aut lætificatio. G. Regio Epiri contermina, propinqua Italiæ, Rom.15.d.19.

I N

שָׂרָף σαράφ Incendens, Heb. Saraph. Proprium viri, 1.Par.4.d.22.

תַּבְעֵרָה ἐμπυρισμός Incensio, Heb. Thagera. Nomen loci, Num.11.a.3.

הֹדּוּ ἰνδική Indi, De India, quæ Hebraicè dicitur Hodu, id est, laudatio siue confessio, aut decora vel pulchra. Regio latissima ad Orientem sita, cuius imperium Assuerus tenuit, Esth.1.a.1. Aliàs Hodu, Heuila, & Chus appellata: cuius spatiũ ex Strabone lib.15. Geog.& Plinio lib.6.cap.16. intra Indum ab Occasu, à Septẽtrione Tauri iugis, ab Ortu Æoo pelago, à Meridie suo, hoc est Indico clauditur, spatiosissima ipsa: & non gentium tantùm & oppidorum prope innumerorum, sed omnium rerum prouentu, ære tantùm & plumbo excepto, felix: flumina cum plurima, tum maxima, præcipua tamen Ganges & Indus, quorum irriguo procursu fit vt in vdo solo proximantis solis vis nihil non magna quantitate gignat. Maximè autem si reliquas terras cogitas, Orienti supposita videtur. Vide etiam Ptolemæum lib.7.cap.1.& Pomp. Melam in 3.

אוֹפִיר India, Iob 28.c.19. dicitur Ophir, Cinis, incineratio, fructificatio.

יוֹאָב ἰωάβ Ioab, Paternitas, vel habens patrem, aut voluntarius. Frater Abisai, 1.Reg.26.a.6. Filius item Saruiæ filiæ Isai, 2.Regum 2.c.13.& 1.Par.2.b.16. Filius etiam Saraiæ, 1.Par.4.c.14.

יְהוֹאָחָז ἰωαχάζ Ioachás, Domini apprehensio, siue Domini possessio, aut Dominus videns. Filius Iosiæ regis Iudæ, 4.Reg.23.f.34. Filius item Iehu regis Israël, 4.Reg.10.g.35. Filius Ioram, 2.Par.21.d.17. Sic dicitur & pater Ioas, 2.Paral.25.f.23. qui 2.Reg.14.d.13. dicitur Ochozias. LXX. eo loco Paral. legunt Ochozias, videtur erratum in codice Hebraico.

יוֹאָחָז ἰωαχάζ Ioacház, 2.Par.34.b.8. Apprehendens, siue possidens, aut videns. Pater Ioha, qui à commentariis erat Iosiæ regi.

יְהוֹיָכִין ἰωακείμ Ioachin, Domini præparatio, siue Domini firmitas. Filius Ioacim, siue Eliacim, 4.Reg.24.b.6. quem Ieremias 29.a.2.& 37.a.1. vocat Iechoniam.

יְהוֹיָקִים ἰωακίμ Ioacim, Domini resurrectio, siue Domini confirmatio, vel Dominus vindicans. Filius Iosiæ regis, qui prius Eliacim dicebatur, 4.Reg.23.g.34.& 1.Par.3.c.15. Hic dicitur etiam Iechonias, Matth.1.b.11.

יוֹיָקִים ἰωακείμ Ioacim, Nehem.12.a.10. Resurgens, siue confirmans, aut vindicans.

יְהוֹעַדָּה ἰωδά Ioadá, Domini cœtus, vel congregatio, aut Domini transitus vel testimonium, vel Domini ornatus vel præda: aut ex Hebræo & Syro, Domini ablatio. Filius Achas filii Micha, 1.Paralip.8.d.36. qui 9.f.42. dicitur Iara.

יְהוֹעַדָּן ἰωαδάν Ioadán, Domini deliciæ, vel Domini voluptas: aut ex Hebræo & Syro, Domini tempus. Mater Amasiæ regis Iudæ, 4.Reg.14.a.2.& 2.Par.25.a.2.

יוֹאָח ἰωάχ Iohàh, Fraternitas, vel habens fratrem. Filius Zemma, 1.Paral.6.b.21.& 2.Par.29.c.12. Filius item Iochaz illius qui fuit Iosiæ regi à commentariis, 2.Par.34.b.8. ἰωάδ. ἰωάχ

Ioahe, Idem. Filius Asaph. 4.Reg.18.e.18.

Ioaha, Idem, 1.Par.26.a.4.& 2.Par.29.c.12. ἰωά

Ioarim, Domini exaltatus, vel Domini exaltatio. D. Nomen viri, 1.Mach.2.a.1. ἰωαρίβ

יוֹאָשׁ Ioas, Diffidens, vel desperans, aut ignitus vel vrens. Pater Gedeonis, Iudic.6.b.11. Filius Achab regis Israël, 3.Reg.22.d.26. Filius item Ochoziæ filii Ioram filii Achab, 4.Re.11.a.2 & 12.d.20.& 13.a.1.& 1.Paral.3.c.11. item 4.Reg.14.d.17. vbi dicitur, Vixit autem Amasias filius Ioas, vsque ad finem capitis. Filius Ioachaz filii Iehu, rex Israël, 4.Reg.13.b.9.c.13.& 14.a.1. vbi dicitur, In anno secundo Ioas. Pater Ieroboam regis Israël, 4.Reg.14.f.27. ἰωάς. ἰωάς

יְהוֹאָשׁ Ioás, Domini ignis, vel Domini oblatio. Rex Iuda, filius Ochoziæ, filii Ioram, filii Achab, 4. Reg.11.d.21.& 12.a.2. b.7.& in principio literæ d.18. vbi dicitur, Quam ob rem tulit Ioas, & 13.d.25. vbi dicitur, Porrò Ioas, Itẽ 14.b.8.c.13.d.16. ἰωάς

יוֹעָשׁ Ioás, 1.Par.7.b.8.& 27.d.28. interpretatur Tinea corrosus, siue compressus, vel congregatus. Filius Bechor filii Beniamin filii Iacob. ἰωάς

יוֹתָם Ioathám, Consummatus, siue perfectus. Filius Oziæ siue Azariæ regis Iuda, 4.Reg.15.d.23.& 2.Par.26.a.1. à LXX. ἰωαθάμ & ἰωθάμ transfertur. Filius item Ierobaal siue Gedeonis, Iudic.9.a.5. Filius item Iahaddái, 1.Par.2.f.46. Filius Azariæ filii Amasiæ, 1.Par.3.c.12.

אִיּוֹב ἰώβ Iob, Dolens, vel gemens, siue vlulans, aut exosus, vel patiẽs inimicitiam. Nomen viri, Iob 1.a.1.

יוֹב ἀσούμ Iob, Gen.46.c.13. Dolens, vel gemens, aut vlulans. Filius Issachar, qui 1.Par.7.a.1. dicitur Iasub.

יוֹבָב ἰωβάβ Iobáb, Idem. Filius Iectan, Gen.10.d.29. Filius Saharaim ex Hodes vxore, 1.Par.8.a.9. Filius item Zaræ, rex Edom, Genes.36.d.33.

יִבְנִיָּה ἰεβναά Iobania, Ædificatio Domini, siue filiatio, aut intellectus Domini. Filius Ieroham, 1.Par.9.b.8.

יוֹכֶבֶד ἰωχαβέδ Iochábed, Gloriosa, aut grauis, vel ponderosa. Filia Leui, vxor Amran filii Caath, filii Leui, Exod.6.c.20.

יוֹעֵד ἰωάδ Ioéd, Testificans, vel ornans, siue prædans, aut transiens: vel Syriacè, auferens. Nomen viri, 2.Esd.11.b.7.

יוֹאֵל ἰωήλ Ioél, Volens, siue incipiens, aut iurans. Nomen principis, 1.Par.4.f.35. Nomen prophetæ filii Phathuel, Ioël.1.a.1. Pater Sammua, 1.Paral.5.a.8. Filius item Gersom, 15.a.7. Filius præterea Azariæ, 2.Par.29.c.11. Primogenitus Samuelis prophetæ, 1.Reg.8.a.2. Filius Gad, 1.Par.5.b.12.

יוֹעֵאלָה ἰωηλά Ioelá, Eleuatio, siue proficiens, aut auferens maledictionẽ. Filius Ieroham, 1.Par.12.a.7.

יוֹעֶזֶר ἰωζάρ Ioézer, Adiuuans. Nomen viri, 1.Par.12.a.6.

יָגְלִי Iogli, Reuelatio, aut transmigratio, siue reuolutio, aut exultatio. Pater Bocci, principis tribus Dan, Num.34.d.22.

יוֹחָא ἰωάχ Iohá, Viuificans. Filius Bariæ, 1.Par.8.b.16. Vir Thosaites, 1.Par 11.g.45.

יוֹחָנָן ἰωχανάν. ἰωνᾶν Iohanan, Gratiosus, siue donans, aut pius, siue misericors. Filius Caree, 4.Reg.25.f.23. Primogenitus Iosiæ regis Iuda, 1.Par.3.c.15. Filius Azariæ, 1.Paral.6.a.9. Filius Elioenai filii Naariæ, 1.Par.3.d.24. Principis nomen, 1.Paral.12.b.12. Nehem.12.b.23. ἰωανάν. ἰωνάν

יְהוֹחָנָן ἰωνᾶν. ἰωάννης Iohanán, 1.Par.26.a.3.& 2.Par.17.d.14.& 23.a.1.& 28.b.12.& 2.Esd.10.d.28. Nehem.6.d.18.& 12.d.41. Domini gratia siue Domini donum, aut Domini misericordia.

ἰωάννα Iohanna, Domini gratia, siue Domini donum, aut Domini misericordia. D. Mulier quæ sequebatur Christum, vxor Chusæ, Luc.8.a.3.& 23.g.49.

ἰωάννης Iohannes, Idem. D. Nomen Apostoli fratris Iacobi, quorum pater Zebedæus dicebatur, Matth.4.d.21. Fuit & nomen præcursoris Christi, cognomento Baptistæ, Luc.1.f.63.

יְהוֹיָדָע ἰωαδά. ἰωδαέ Ioiadá, Domini scientia, aut Domini cognitio. Nomen sacerdotis, 4.Reg.11.b.15. Ier.29.f.26.

יוֹיָדָע ἰωδαέ Ioiadá, Scitus, aut cognitus, Nehem.3.b.6.& 12.a.10.& 13.d.28.

יוֹיָרִיב ἰωαρίβ Ioiarib, Pugnans, vel obiurgans, siue multiplicans, Nehemiæ 12.a.19.

יְהוֹיָרִיב ἰωαρείμ. ἰωιαρίβ Ioiarib, 1.Par.9.b.10.& 24.b.7. Dñi pugna, siue Domini obiurgatio, vel Domini multiplicatio. Nomen sacerdotis.

יוֹנָה ἰωνᾶς Iona, siue Ionas, Columba, siue depopulans, vel multiplicans. Nomen prophetæ filii Amathi, 4.Reg.14.f.25. Pater Ioseph patris Iudæ patris Simeon, Luc.3.f.30. Pater item Petri Apostoli, Iohan.1.f.42.& 21.c.15.

יְהוֹנָדָב ἰωναδάβ Ionadab, Spontaneus, vel vouens, siue principalis. Filius Semmaa fratris Dauid, 2.Reg.13.a.3 Filius item Rechab, Ier.35.b.8.

Ionadab,

יְהוֹנָדָב ἰωναδάβ Ionadab, 2.Reg.13.a.5.vbi dicitur, Cui respondit Ionadab, &c.& 4.Reg.10.d.15. interpretatur Domini spontaneus, aut Domini princeps, vel Domini votum. Filius Rechab.

יְהוֹנָתָן ἰωναθάν Ionathán, Domini donum. Filius Gersom filii Mosi, Iudic. 18.g.30. Filius Saul, 2.Reg.1.a.[illegible]. & 1.Paral.8.c.33. Nomen scribæ cuiusdam, Ier.37.c.14.

יוֹנָתָן ἰωνάθαν Ionathan, Filius Saulis regis, 1.Reg.13.a.2.& 14.a.1.& 21.b.7.& 1.Par.10.a.2. Filius Abiathar sacerdotis, 2.Re.15.f.27.& 17.d.17.& 3.Reg.1.f.42. Filius Iada filii Onam filii Ierameel, 1.Par.2.e.32. Filius Sage, 1.Par.11.g.34.& 1.Esd.8.a.6. Filius Asael, 1.Esdræ 10.b.16. Nehem.12.a.11. Filius Caree, Ier.40.c.8. In omnibus his locis interpretatur Columbæ donum, vel donans. Ac vbique scribi debet Ionathan per n in fine, non per s.

יָפוֹ ἰόππη Ioppe, Pulchritudo, aut decor. Oppidum in ora curuæ Syriæ in monte situm, vna cum portu, qui à Barbaris nunc Sappho appellatur, Iof.19.c.45.& 2.Par.2.d.16.& 1.Esdr.3.b.7. Ion.1.a.3.& 1.Mach.10.f.75. Act.9.f.38.

ἰοππῖται Ioppitæ, Pulchri, siue decori. D. 2.Mach.12.a.3.

יוֹרָה ἰωρά Iora, Temporaneus, aut ostendens, siue demonstrans, vel proiiciens: aut Syriacè, lebes. Nomen viri, 1.Esd.2.a.18.

יוֹרַי Iorái, Idem. Nomen viri, 1.Par.5.b.13. ἰωρεί

יוֹרָם ἰωράμ Iorám, Excelsus, siue sublimis, aut proiectus. Filius Thou regis, 2.Reg.8.c.10. Filius item Iosaphat, 1.Paralip.3.c.11. qui 3.Reg.22.g.51. dicitur Hebraicè יהורם.

יְהוֹרָם ἰωράμ Iorám, Filius Iosaphat regis Iuda, 3.Reg.22.g.51. Filius itē Achab regis Israël, frater Ochoziæ, 4.Reg.1.d.17.& 3.a.1.& 8.d.25 & 9.d.15.& 12.d.18.& 2.Par.21.a.4.& 22.a.1. Matt. 1.b.8. Est & nomen sacerdotis, 2.Par.17.c.7. In omnibus his locis interpretatur Domini celsitudo, aut Domini sublimitas, aut Domini proiectio. Præterquam in fine 4.Reg.9.f.29. vbi dicitur, Anno vndecimo Ioram.

יַרְדֵּן ἰορδάνης Iordanis, Fluuius iudicii, aut demonstratio, vel proiectio iudicii, siue descensio: aut ex Syro & Hebræo, lebes iudicii. Fluuius Iudææ, Deut.1.a.1. Iof.1.a.2. qui ab Hebræis sic dicitur quasi מדן יורד, id est, à Dan defluens, defluit enim à Dan, Gen. 13.c.10. eximiæ dulcedinis, Solino Paneadis: Egesippo verò, Iosephoque, Phiala fonte decurrens, regiones perquam amœnas præterlabitur: mox in lacum, quem multi Genezaram vocant, se fundit, deinde mare mortuum petit, natura dirum, à quo postremò absorbetur.

ἰωρείμ Iorim, Dominus exaltans, vel Domini exaltatio, aut riui. D. Nomen viri, Luc.3.f.29.

יוֹשָׁה ἰωσία Iosa, Ens, vel existens, aut obliuiscens, vel debens. Nomen principis. 1.Par.4.f.34.

יְהוֹשֶׁבַע ἰωσαβεαί Iosaba, Domini saturitas, aut Domini satietas, vel Domini iuramentum, siue Domini septenarium. Filia regis Ioram, soror Ochoziæ, 4.Reg.11.a.2.

יוּשַׁב חֶסֶד ἰωσαβ ἐσέδ Iosab-hesed, Habitaculum, vel sedes misericordiæ, aut insufflatio, vel cōuersio misericordiæ. Filius Zorobabel filii Phadaiæ, 1.Par.3.d.20.

יְהוֹשַׁבְעַת ἰωσαβεαίθ Iosabeth, Domini satietas, vel Domini iuramentum, aut Domini septuplum, siue Dominus conuertens horam. Nomē mulieris, 2.Par.22.d.11. quæ 4.Reg.11.a.11. dicitur Iosaba.

יוֹשִׁבְיָה ἰωσαβία Iosabiá, Habitaculum vel sedes Domini, siue conuersio aut insufflatio Domini, vel captiuitas Domini. Filius Saraiæ filii Asiel pater Iehu principis, 1.Par.4.f.35.

יוֹשַׁוְיָה ἰωσαΐα Iosaiá, Æquitas Domini, vel planities Domini, aut apponet Dominus. Filius Elnaem, 1.Par.11 g.46.

יְהוֹשָׁפָט ἰωσαφάτ Iosaphát, Dominus iudex, vel Domini iudicium. Filius Asa regis, 2.Reg.15.c.24.& 1.Par.3.b.10. Filius Ahilud, 2.Reg. 8.d.16. Filius item Pharuæ, 3.Reg.4.c.17. At Ioel.3.a.2. videtur esse nomen vallis.

יוֹשָׁפָט Iosaphát, Iudicatus vel iudicatio. Vir Mathanites, 1.Par.11. g.43.

יְהוֹצָדָק ἰωσεδέκ Iosedéc, Dominus iustus, vel Domini iustitia. Filius Saraiæ filii Azariæ, 1.Par.6.a.14. Pater Iesu sacerdotis, Agg.1.a.1.

יוֹצָדָק Iosedéc, 1.Esd.3.a.2.& 5.a.2.& 10.c.19. Nehem.12.c.26. interpretatur Iustificatus vel iustificatio.

יוֹסֵף ἰωσήφ Ioseph, Augmentum, vel præfectus. Vndecimus filius Iacob ex Rachel vxore, Gen.30.d.24. Pater item Igal, Num.13. a.8. Filius Asaph, 1.Par.25.a.2.

יְהוֹסֵף Ioseph, Psal.80.a.1. Heb.81. Domini augmentum vel Domini profectus.

ἰωσῆς Ioseph, Matth.13.g.55.& 27.f.56. vbi dicitur. Et Ioseph mater, Marc.6.a.3.& 15.d.40. ibi. Et Ioseph mater, & ibi, Maria & Ioseph, & Act.4.g.36. in omnibus his locis in Græco est Ioses: quod Hebraicè potest interpretari parcens, vel eleuatus aut existens. D.

ἰώσηφος Iosephus, Augmentum vel profectus. D. 1.Mach.5.b.18.

יֹאשִׁיָּהוּ ἰωσίας Iosias, Ignis Domini, aut vrens Dominus. Rex Iuda filii Amon filii Manasse. 4.Reg.22.a.3.

יוֹסִפְיָה ἰωσηφία Iosphiás, Augmentum vel profectus Domini, aut consummans, vel finiens Dominus. Filius Selomith, 1.Esd.8.b.10.

יְהוֹשֻׁעַ ἰησοῦς ἰωσῆς Iosue, Dominus saluator. Filius Nun, princeps tribus Ephráim, Osee prius nominatus, Num.13.b.17.& 1.Par.7. f.27. Post Moysen dux populi Israëlitici, Iof.1.a.1.

Iosue, 1.Esdr.2.a.6.& 3.a.2.& 4.a.3.& 5.a.2.& 8.g.33.& 10.c.18. Item Nehem.3.e.19.& 8.b.7.& 9.a.4.& 12.a.1. in omnibus his locis interpretatur Saluator. יֵשׁוּעַ ἰησουέ. ἰησοῦς

Iota, Declinans, vel diuertens. Ciuitas in tribu Iudæ, Iosue 15.g.55. Eadem videtur esse quæ Iosue 21.b.16. Ieta appellatur. Vide Ieta. יוּטָה ἰεττά

Iouis, τοῦ Διός, Obliquus à Ζεὺς Iupiter, quasi iuuans pater, Act.14.b.13.& 19.g.35.

Iozabád, Domini dos, vel Domini dotatio. Nomen serui Ioas regis, à quo occisus est ipse Ioas, 4.Reg.12.d.21.& 1.Paral.26.a.4.& 2.Par.17.d.17.& 24.g.26. יְהוֹזָבָד ἰωζαβάθ ἰωζαβάδ

Iozabád, vel Iozabed, Dotatus. Princeps militiæ, 1.Par.12 d.20. 1.Esd.10.c.21. Nehem.11.c.16.& 2.Par.31.c.13.& 35. b.9.& Nehem.8.b.7. ἰωζαβέδ יוֹזָבָד ἰωζαβάτ

Iozachar, Memorans, siue masculinus. Filius Semaar, seruus Ioas regis Iuda: qui Iozachar occidit ipsum regem Ioas, adiutus à Iozabad conseruo, 4.Reg.12.d.21. Hic 2.Par.24.g. 26. dicitur Zabad. ἰωαζαουβάδ יוֹזָכָר ἰωζάχαρ

I R

Irá, Ciuitas, aut vigil, siue denudatio, aut effusio, vel aceruus visionis. Nomen sacerdotis, 2.Reg.20.g.26. Iethræus quidam, de quo 1.Par.11.f.28. Vide Hira. עִירָא ἴρας

Irád, Onager, siue aceruus descensionis, vel acerui descensio, aut aceruus imperii: vel Syriacè, draco. Filius Enoch, Gen. 4.c.18. עִירָד γαιδάδ

Irái, Vigil, aut ciuitas, siue denudans vel euacuans: aut pullus. f. asini. Filius Bela filii Beniamin filii Iacob, 1.Paralipom.7. b.7. עִירִי οὐρί

I S

Isaac, Risus. Filius Abraham ex Sara, Gen.17.c.19.& 21.a. 3. Heb. Ishac. Scribitur & ישחק per ש sinistrum, loco צ, Ier.33. d.26.& Amos 7.b.9.d.16. יִצְחָק ἰσαάκ

Isaar, Oleum, siue claritas, aut Meridianus. Filius Caath filii Leui, Exod.6.c.18.& 1.Par.6.a.2.c.38.& 23.b.12. qui Num. 3.c.19. dicitur Isaar, iisdem tamen consonantibus & punctis. יִצְהָר ἰσαάρ. ἰσσαάρ

Isaarí, Idem. Nomen viri, 1.Par.24.c.22. יִצְהָרִי

Isaaritæ, Idem. p.n. 1.Par.26.c.23. ἰσσαάρ

Isai, Munus, aut ens, siue existens, vel debitor. Pater Dauid quem Græci Iessæ vocant. Filius Obed filii Booz, Ruth 4.d.17 & 1.Reg.16.a.3.& 1.Par.2.b.12. יִשַׁי ἰεσσαί

Isaias, Vide Esaias.

Isari, Figmentum, siue plasmatio, aut tribulans, vel angustians. Nomen viri, 1.Par.25.c.11. יִצְרִי ἰεσρί

Isbaab, Sessio vel habitatio patris, aut conuersio, vel inflatio, siue captiuitas patris. Nomen viri, 1.Par.23.b.13. יֶשֶׁבְאָב ἰσβαάβ

Is-bóseth, Vir confusionis vel ignominiæ, aut viri mora. Filius Saul regis Israël, 2.Reg.2.b.12. אִישׁ בֹּשֶׁת ἰσβόσεθ

Iscariotes, Hebraicè interpretatur, Vir occisionis, vel vir exterminationis vel mortis. Sic cognominatur Iudas ille Christi proditor, Matth.10.a.1. Sunt qui & Ischariotem dictum existiment, per ch scribentes, quòd de tribu Issachar esset: cui tale cognomen ex ipso quoque facinore optimè conueniat. nam mercede vendidit Christum, Issachar siquidem ex 30. c.18 Geneseos, à שכר, quod mercedem significat, inclinatum est. ἰσκαριώτης

Ismaél, Exauditio Dei. Filius Abraham ex Agar ancilla, Genes.16.c.11. Filius item Nathaniæ, 4.Reg.25.f.25. Filius Asel filii Elasa, 1.Par.8.d.38.& 9.g.44. יִשְׁמָעֵאל ἰσμαήλ

Ismaëlitæ, Idem. p.n. Gen.37.f.25. Populi quos Moyses (vt quidam dicunt) Madianitas vocat: Eusebius Agarenos, siue Saracenos. Alii tamen dicunt Ismaëlitas & Agarenos esse nomina duorum populorum. יִשְׁמְעֵאלִים ἰσμαηλῖται

Ismaëlitis, Idem, 1.Par.2.b.17. ἰσμαηλίτης יִשְׁמְעֵאלִי

Ismiel, Nominatio Dei, aut admiratio vel stupor Dei. Nomen principis, 1.Par.4.f.36. יְשִׂימִאֵל ἰσμιήλ

Israël, Præualens siue dominans cum Deo. Nomen Iacob, inditum ei ab angelo, Gen.35.b.10. Regnum item decem tribuum vocatum est Israël. יִשְׂרָאֵל ἰσραήλ

Israëlitæ, Idem. p.n. Populi ab Israël sic cognominati, 2.Regum 3.c.18. יִשְׂרְאֵלִי ἰσραηλίτης

Israëlites, Idem, Leuit.24.b.10.

Israëlitis, Idem. fœm. gen. Leuit.24.b.10. ἰσραηλιτίς יִשְׂרְאֵלִית

Israëli, Vide Iesraëli, & Israëli.

Isreéla, Præualens, aut dominans Deus, siue rectitudo Dei, aut canticum Dei. Nomen viri, 1.Par.25.c.14. יְשַׂרְאֵלָה ἰασαρεηλά

Issachar, Est merces, vel præmium. Nonus filius Iacob ex Lia vxore sua, Gen.30.c.18. Nomen tribus, 3.Reg.4.b.17. יִשָּׂשכָר ἰσσάχαρ. ἰσάχαρ

Isthemò, Ignis admirationis vel consummationis, siue ignis perfectionis vel simplicitatis. Ciuitas in tribu Iuda, Iosue 15. f.50. אֶשְׁתְּמֹה ἀσθεμώ

Is-tob, Vir bonus. Nomen viri, 2.Reg.10.b.8. ἰστώβ אִישׁ טוֹב

Isuhaia, Comprimens vel humilians Dominus, seu meditatio Dei. Nomen principis, 1.Par.4.f.36. יְשׁוֹחָיָה ἰσουία

Italiá,

I T

ἰταλία Italía, Ab Italo rege dicta est: vel ab Italis, id est, vitulis, eò quòd illa regio vitulis abundet. Latinum est, Act.27.a.6.

כִּתִּים κιτιαῖοι Italia, Num.24 d.24. Ezech.27.a.6. In Hebræo est Cithim: & interpretatur conterentes, vel contritio maris, siue diadema, aut aurum, vel tinctura, vel ex Syro & Hebræo, coaceruatio maris. Regio & patria Romanorum, ab Italo rege vocabulum traxit, quæ ab Aphrico & à Borea Mari magno cincta, reliqua Alpium obicibus obstructa est. Hęc quinque appellata est nominibus: Saturnia, à Saturno primo habitatore, Trogo: Italia, à rege, Plinio: Ausonia, Liuio: Oenotria, Dionysio: Hesperia, Virgilio. Vide Volater. lib.4. Geograph.

תּוּבַל θοβέλ Italia, Esa.66.f.19. Hebraicè dicitur Thubal: & interpretatur orbis, aut confusio, vel ignominia, siue portatus vel adductus. Sunt qui Iberes non Italos esse dicant.

σπεῖρη ἰταλική Italica cohors, Ab Italia dicta est, Act.10.a.1.

אִתַּי vel אִיתַי ἰεθαί Ithái, Robustus, aut signum, vel vomer: aut Syriacè, veniēs. Filius Rubai, 2.Reg.23.d.29 qui & Ethai, 1 Par.11.f.31.

אִיתָמָר ἰθάμαρ Ithamar, Insula, palmæ vel dactylorum, aut insulæ commutatio vel permutatio, seu væ palmæ aut commutationi. Filius Aaron filii Amram filii Caath filii Leui, Exod.6.d.23. & 1.Par.6.a.3.

ἰτουραία Ituræa, Custodita: vel Syriacè, montana, vel montosa. D. Trachonitidis regio iuxta desertum Arabiæ: cuius Tetrarcha fuit Philippus, Luc.3.a.1. de quo Hieronymus in locis Hebr. A Ietur filio Ismahelis.

יְטוּר ἰτουραῖοι Ituræi, Custoditi vel custodiæ, aut coordinati; vel Syriacè, montani seu montosi. Populi, 1.Par.5.c.19.

I V

יוּבָל ἰουβάλ Iubál, Defluens, siue apportans, vel inueterascens, aut germinans siue iubileus, vel buccina. Filius Lamech ex Ada vxore, Gen.4.d.21.

יוֹבֵל ἀφέσεως σημασία Iubileus, Buccina, vel defluens, siue apportans, aut germinans, siue inueterascens, Leuit.25.b.11. Num 36.b.4.

יָקְדְעָם ἰεκδαάμ Iucadam, Incuruatio populi, siue incendium populi. Ciuitas est in tribu Iuda, Ios.15.g.56.

יְהוּכַל Iuchál, Domini omnia, aut Domini perfectio, siue consummatio. Filius Selemiæ. Ier.37.a.3. ἰωαχάλ.

יוּכַל ἰωχάλ Iuchál, Ier.38.a.1. interpretatur potens, siue perfectus, vel consummatus, Filius Selemiæ.

יְהֻד οὐδ Iud, Laudās, siue confitēs. Ciuitas in tribu Dan, Ios.19.c.45

יְהוּדָה ἰούδα Iudá, Laudatio, siue confessio. Filius Iacob, Gene.29.d.35. Tribus Iuda ad Austrum, Ios.15.a.1.

ἰουδαία Iudæa, Idem. Iudæa aliquando tota terra duodecim tribuū appellatur, velut Marc.3.a.7. Psal.75.a.2. Hebr.76. Notus in Iudæa Deus. Aliquando duę tantum tribus, Iuda & Beniamin appellitantur, ad distinctionem Galilææ & Samariæ, aliarumque in terra repromissionis regionum. Obseruabis itaq; apud historicos Iudæam pertinere ad Palæsthinam: Galilæam verò atque Samariam ad Phœnicem. Neque obscurum est post Salomonis mortem, decem tribus Israël defecisse à Roboam ad Ieroboam Ephratęum, 3.Reg.12.e.10. Exinde duæ tribus, Iudæ scilicet & Beniamin, quæ semini Dauidis adhæserant, nūc domus Dauid, nunc regnum Iuda, Ierusalem, aut Beniamin in scripturis potissimum à Prophetis nuncupatæ. Sicut decem tribus quæ defecerant, regnum Israël, domus Iacob & Ioseph, Ephráim, regnum Samariæ, Iezrael, Beth-el, Beth-auen appellari notum est.

Iudæa quæ & Chananæa, & Repromissionis terra, quæ sancta in Scripturis sacris nuncupata est, Syriæ regio, in Asia maiore, ad Orientem habet Mare mortuum, quod & salsum, Num.34.a.3. vbi quondam Sodoma & Gomorrha vrbes sitæ erant. vltra quod Iordanis fluuius, qui Mare mortuum ingreditur: deinde Amorrhęi habitant. Post quos Moabitæ terram occupant: deinceps Ammonitæ & magnus Euphrates. Vltra illos Babylon atque Chaldæorum est regio. Persia deinceps inchoat. Ad Aquilonem Galilæa cubat, in cuius tergo Libanus mons terminus Iudææ eminet. Damascus deinde, & Euphrates celebre flumen: vltra quod Syria & Assyria sitæ sunt, quæ respiciunt & extenduntur ad Orientalem plagam. Vlterius Sidon & Tyrus Occidentem versus declinant & extenduntur. Occidentem versus, Philisthiim, quæ Palæsthina & Allophylorum terra dicitur, incipit: vltra quam Mare magnum, quod & Mediterraneum, horret, Exo.23.g.31. hoc, Palęsthinorum mare appellatur. Ad Meridiem Amalecitæ habitant, Num.13.f.30. post quos Seir mons, & Edomitę, vltra illos Madianitę sedent, deinde est Mare rubrum: vltra quod Ægyptus sita est ad Occidentem Iudęę extensa. Habes paucis verbis limites seu terminos terrę promissionis à Mose & Prophetis.

יְהוּדִים Iudæi, Laudantes, siue confitentes, 4.Reg.25.g.25. ἰουδαῖοι

יְהוּדִי Iudęus, Idem. s.n. Zach.8.d.23. ἰουδαῖος

יְהוּדִית ἰουδεία Iudaia, Laudatio siue confessio Domini. Vxor Ezra, 1.Par.4.c.18.

ἰουδαϊσμός Iudaismus, Laudatio, siue confessio. Religio Iudęorum, Galat.1.c.14.

Iudaicè, 4.Reg 18.e.26. יְהוּדִית

Iudas, Idem. Filius Mathathiæ filii Iohannis, 1.Mac.2.a.4. Vnus ex duodecim Apostolis, Matt.10.a.4. Est & nomen cuiusdam Galilæi, de quo Act.5.g.37. ἰούδας

Iudí, Idem. Filius Nathaniæ filii Selemiæ filii Chusi, Ier.36.c.14. יְהוּדִי ἰουδεῖν

Iudith, Laudans, siue confitens, aut Iudæa. Altera vxor Esau Gen.26.g.34. Fuit & nomen viduæ cuiusdam nobilis, Iudith 8.a.1. יְהוּדִית ἰουδίθ ἰουδείθ

Iulia, Lanuginosa. G. Rom.16.b.15. ἰουλία

Iulius, Lanuginosus, vel lanugo. G. Nomen centurionis cuiusdam, Act.27.a.1. ἰούλιος

Iunia, A Iunone, id est dominatrice. G. Nomen viri concaptiui Pauli, Rom.16.a.7. ἰουνία

Iupiter, Vide Iouis.

Iustus, Latinum est. Cognomen Ioseph qui dicebatur Barsabas, Act.1.d.23. ἰοῦστος

I Z

Izrahiá, Oriens Dominus, aut claritas Domini. Filius Ozi filii Thola filii Issachar, 1.Par.7.a.3. יִזְרַחְיָה ἰεζερία

L

LAabím, Inflammati, siue flammæ, aut gladii. Filius Mesraim, Gen.10.b.13. Ab hoc, Libya, quæ prius (vt Hieronymus refert in Hebraicis quæstionibus) Phutensis regio appellata est, nomen habet. לְהָבִים λαβιείμ

Láad, Laudans, vel ad laudandum, vel ad confitendum. Filius Iahath filii Subal filii Iuda, 1.Par.4.a.2. לַהַד λαάδ

Laadá, Pro ornatu, vel ad congregandum, siue ad testificandum, aut transiens, vel prædans: aut Syriacè auferens. Filius Sela filii Iudæ, 1.Par.4.d.21. לַעְדָה λααδά

Laadán, Pro voluptate, seu deuorans iudicium, aut pro ornatu, vel pro testimonio: aut Syriacè, ad tempus. Filius Thaan filii Thale, 1.Par.7.e.26. לַעְדָּן λααδάν

Laban, Albus, vel candidus, aut later. Frater Rebeccæ filiæ Bathuelis filii Nachor ex Melcha, Gen.24.d.29. Est & locus in deserto vbi Moses Deuteronomium prælegit filiis Israël, Deut.1.a.1. לָבָן λαβάν

Labaná, Luna, siue albedo, aut thus, vel later. Ciuitas sacerdotum in tribu Iuda, Ios.15.f.42. Eadem videtur quæ & Lebna, Ios.10.e.29. dicitur, quum Hebræis, iisdem punctis & consonantibus scribatur. לִבְנָה λεβνά

Labanath, Idem. Ciuitas, quæ tribus Aser terminus est, Ios.19.b.26. לִבְנָת λαβανάθ

Lacedæmones, Lacus dæmonum, vel puteus insanientium. G. 2.Mach.5 b.9. λακεδαίμονες

Lachis, Ambulans, vel vadens extitit, aut tibimet existens. Ciuitas tribus Iudæ, Ios.10.a.3. & 15.c.39. & 4.Reg.18.c.14. Constructa à Roboam, 2.Par.11.b.9. לָכִישׁ λαχίς λαχής

Laél, Ipsi Deo, aut ipsi forti, vel potens. Filius Eliasaph principis, Num.3.c.24. לָאֵל δαήλ

Lahelá, Humiditas humida, aut tabula humida, vel viridis, siue maxilla humida. Nomen fluuii, 1.Para.5.d.26. Scribendū est Hela, abiecto l. Vide suo loco. לַחְלַח ἀλά

Lahém, Panis, vel pugna aut bellum. Nomen loci, 1.Paral.4.d.22. לֶחֶם λεέμ

Lais, Leo. Nomen vrbis sitæ in valle quæ est in regione Rohob, vel potius ex Heb. Beth-rehob, quæ & Dan & Lesem dicta est, Iudic.18.g.27. Ios.19.d.47. vbi malè excusum est, Lesemodan, quum sit hoc modo distinguendum, Lesem Dan, id est, vocauerunt Dan ipsam Lesem, quam expugnauerunt. Pater Phaltiel mariti Michol filiæ regis Saul, 1.Reg.25.g.44. & 2.Reg.3.c.15. Vide Dan & Lesem. לַיִשׁ λαϊσά λαΐς

Laisa, Leena. Vrbs in Iuda aut Beniamin de earum numero per quas transiit Sennacherib dum iret oppugnatum Ierusalem, Esa.10.g.30. לַיְשָׁה λαϊσά

Lámech, Pauper, vel humiliatus, aut percussus. Filius Mathusaél, Gen.4.d.18. Nomen etiam filii Mathusala, Genes.5.d.25. Luc.3.g.36. לֶמֶךְ λάμεχ

Lamma, Vt quid? Mat.27.e.46. & Psal.22.a.1. לָמָה λαμά

Lamuel, Illis Deus, vel cum illis Deus, aut cum quo est Deus. Nomen regis. Prouer.31.a.1. לְמוּאֵל ὑπὸ θεοῦ

Laodicea, Populus iustus. G. Ciuitas in Asia minore, haud ita procul ab Hierapoli & Colossis, Colos.4.c.13. Apo.1.c.11 & 3.c.14. λαοδικεία

Laodicenses, Idem. p.n. G. Coloss.4.d.16. λαοδικεῖς

Laomim, Gentes, siue absque aquis. Filius Dedan filii Iecsan, Gen.25.a.3. לְאֻמִּים λαωμείμ

Lapidóth, Fulgura, vel lampades. Maritus Deboræ prophetidis, Iudic.4.a.4. לַפִּידוֹת λαφιδώθ

Lapis adiutorii, Nomen loci, 1.Reg.7.c.12. λίθος τοῦ βοηθοῦ אֶבֶן הָעֵזֶר ἀβενέζερ

Lása, Ad clamandum, vel ad saluandum, aut liniendum. Nomen ciuitatis, quæ Hieronymo in Hebraicis quæstionibus Callirhoe dicitur, Gen.10.c.19. לֶשַׁע λασά

Lasthenis, Lapidis robur. G. Nomen viri, 1.Mach.11.c.32. λασθένης

Latitudo, Nomen putei, Gen.26.e.22. εὐρυχωρία רְחֹבוֹת

Latussim,

לטושים λατουσιείμ Latussim, Malleatores, siue limatores. Filius Dedan filii Iecsan, Gen. 25.a.3.

λάζαρος Lazarus, Cui auxilio est Deus. D. Nomen viri, Luc. 16.e.20. Est & nomen cuiusdam alterius à Bethania, amici Christi, fratris Mariæ & Marthæ, Ioan. 11.a.1. quem Christus suscitauit à mortuis, ibidem, f.44.

L E

לבנה Σαλανά Lebana, Luna, siue albedo, aut thus, vel later. Nomen viri, 1. Esd. 2.c.45.

לבאות λαβαώθ Lebaoth, Leænæ, siue cordis signum, aut ad introitum. Ciuitas sortis Iudæ, Iosu. 15.e.32.

λεββαῖος Lebbæus qui cognominatus est Thaddæus, Matt. 10.a.3. Ad veniendum. D.

לבנה λεβνά Lebna, Luna, siue albedo, aut thus, vel later. Locus in deserto, vbi XVII. Israëlitarum mansio fuit, egressorum de Remmon Phares, Num. 33.c.20. Est & ciuitas sacerdotum in tribu Iuda, Iosu. 10.e.29. Dicitur & Labana, Iosu. 15.f.42. siquidem Hebræis, iisdem punctis & consonantibus scribitur.

Lebni, Vide Lobni.

לבונה Leboná, Idem. Nomen oppidi, Iudic. 21.c.19. λεβωνά

לכה λαιχά Lechá, Ambulans, vel vadens. Nomen loci, 1. Par. 4.d.21.

לחי λεχί Lechí, Maxilla. Locus, cui Samson sic nomen indidit, Iudic. 15.b.9.

לקחי λοχεί Leci, Lex, siue doctrina, aut assumptio mea. Filius Semidæ filii Galaad filii Machir filii Manasse, 1. Par. 7.d.19. Hebraicè, Lichi.

לקום λακούμ Lecúm, Resurgens, vel confirmans, siue ad resurgendum, vel confirmandum. Ciuitas quæ Nephthaliæ tribus terminus est, Iosu. 19.c.33.

לעדן λααδάν Ledán, siue Leedan, Pro voluptate, vel deuorans iudicium, siue pro ornatu vel testimonio: aut transitus vel deprædatio earum: aut Syriacè, ad tempus. Vir de cognatione Gerson filii Leui, 1. Par. 23.a.7. & 26.c.21.

לחמם λαμμάς Lehemám, Panis eorum, aut pugna vel bellum eorum. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu. 15.f.40.

לחמי λαχμί Lehemites, Panis meus, aut pugna mea, 1. Par. 20.c.5.

לשם λεσέμ Lésem, Nomen, vel ponens, aut ipsi nominato vel posito, aut lygurius lapis pretiosus, de quo Exod. 28.c.19. Nomen vrbis in tribu Aser, in possessione verò Dan, Iosu. 19.d.47. quæ & Lais dicitur, & Dan. Hæc ea putatur à plerisque quæ tandem à Philippo Tetrarcha senioris Herodis filio, in honorem Tiberii, Cæsarea Philippi appellata est. Vulgò à Barbaris nunc Belina vocitatur. Vide Dan, Iosu. 19.f.47. malè scribitur Lesem-dan, pro Lesem, Dan. Vide Lais.

לוי λευί Leuí, Copulatus. Tertius filius Iacob ex Lia, Gen. 29.g.34. Sic vocabatur & Matthæus Apostolus, Matt. 9.a.9. Luc. 5.e.27. Pater Matthat, Luc. 3.e.24.

לויתן λεβιαθάν Leuiathan, Copulatio, vel societas sua, aut sibimet traditus. Magnus piscis marinus, Iob 40.c.20. Psal. 104.c.26.

לוי λευίτης Leuita, Copulatus, Iudic. 17.c.9.

λευίται Leuitæ, Idem. p.n. Leu. 25.e.32.

λευίτης Leuites, Idem. f.n. Act. 4.g.36.

L I

לאה λεία Lia, Laboriosa, vel fatigata. Maior filia Laban, Genes. 29.d.16.

לבנון λίβανος Libanus, Albus, vel candidus, aut thus, vel cordis filiatio. Mõs altissimus teste C. Ptolemæo lib. 5. in Syria: à thure quod ibi colligitur, dictus, Deu. 1.a.1. Iudic. 3.a.3. Esa. 2.c.13. in fine Terræ promissionis versus Aquilonem, à quo denominata est terra quæ est circa montem illum, Iosu. 13.a.5. In hoc monte cedri crescunt longissimæ, 3. Reg. 5.a.6.

λιβερτῖνοι Libertini, Latinum est, filii manumissorum, Act. 6.c.9.

פוט λιβύης Libya, vel Libye. Heb. dicitur Phut, & interpretatur Aphrica: aut Syriacè, crassa vel pinguis. Regio Ægypto contermina, auctore Plinio in prologo 5. Huius pars est Libya Mareotis, de qua idem in 5. cap. 6. Hieronymus duas Libyas ponit, vnam Cyrenaicam, de qua Act. 2.b.10. Et partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen. Hæc porta Ægypti in parte Aphricæ prima est, & Mari Libyco cognomentum dedit, postquam Libya Æthiopum vsque ad Meridianum pertingens Oceanum. De hac Volater. lib. 12. Geographiæ, Ier. 46.b.9. Ezec. 27.b.10. & 30.a.5. & 38.a.5. Nahum 3.b.9.

לבים λίβυες Libya, Dan. 11.g.43. In Hebræo est Lubim, id est, cor maris: vel corda in plurali numero, Act. 2.b.10.

לובים λίβυες Libyes, 2. Paral. 12.a.3. & 16.c.8. Nahum 3.c.9. in Hebræo est Lubim, id est, Cor maris, vel corda, p.n. Populus Libyæ.

λίνος Linus, Rete, vel retiaculum. G. Nomen viri, 2. Tim. 4.d.21.

λιθόστρωτος Lithostrotos, Lapidibus stratus. G. Nomen loci in quo sedit Pilatus, Christum nostrum morti adiudicaturus, Ioan. 19.c.13.

L O

לבנה λεβνά λοβνά Lobna, Luna, siue albedo, aut thus, vel later. Ciuitas sacerdotum in tribu Iuda, Iosu. 21.b.13. & 4. Reg. 8.f.22. & 23.f.31. & 1. Paral. 6.e.57. Eadem esse videtur quæ Lebna & Labana, quæ iisdem punctis & consonantibus notatur.

Lobni, Idem. Filius Gerson filii Leui, Exod. 6.c.17. Num. 26.g.58. qui Lebni, Num. 3.c.18. 1. Par. 6.b.17. לבני λοβενί τὸ

Lobniticus, Idem. Qui est de familia filiorum Lobni, Numeri 3.c.18. λοβενί

Lod, Natiuitas, vel generatio. Nomen ciuitatis, quam ædificauit Samad filius Elphaal, 1. Par. 8.b.12. לוד λώδ

Lodabár, Ipsimet verbum, aut ipsimet pestis vel mors, seu generatio electa: vel ex Hebræo & Syro, natiuitas filii. Oppidum Galaad montis, in ambitu, vt videtur 2. Reg. 9.b.4. לודבר λοδαβάρ

Lod-hadid, Nascens gaudens, vel nascens acutus: aut ex Hebræo & Syro, generatio vel natiuitas noua. Nomen loci, 1. Esdræ 2.b.33. & 2. Esd. 7.d.37. לודחדיד λοδαδίδ

Lois, Melior. G. Auia Timothei, 2. Tim. 1.a.5. λωΐς

Lot, Inuolutus, siue colligatus, aut coopertus, vel resina pretiosa, quæ dicitur stacte. Filius Aran, Gen. 11.d.27. לוט λώτ

Lotán, Idem. Filius Seir Horræi, Gen. 36.c.20. לוטן λωτάν

L V

Lucas, Hebraicè potest interpretari, Ipsi resurrectio, vel Latinè à luce. D. Col. 4.d.14. λουκᾶς

Lucius, A luce. Latinum est. Nomen prophetæ, Act. 13.a.1. Rom. 16.d.21. λούκιος

Lud, Natiuitas, vel generatio. Filius Sem, Gen. 10.c.22. Ab hoc Lydii dicti. לוד λούδ

Ludim, Idem. p.n. Filius Mesraim, Gen. 10.b.13. λουδιείμ לודים

Luith, Tabulatum, vel tabulæ, aut viriditas. Mons est Lyrano & Hebræorum commentatori in Commentariis super Esaiam, cap. 15.c.5. Eusebio verò Pamphylo, vicus inter Areopolin & Ioaram. Aliis inter Petram & Segor. Heb. Luhith. לוחית λουείθ

Luza, Amygdalus, siue discessio, vel declinatio. Ciuitas Chananæa, quæ cecidit in sortem filiorum Ioseph iuxta Sichem, in tertio lapide ipsius Sichem, siue Neapoleos, Iosu. 16.a.2. & 18.b.13. Quæ aliàs, Gen. 28.d.19. & 35.b.6. nuncupatur Beth-el à Iacob. Est & tertia Luza in terra Hethim, à veteris Luzæ proditore condita, Iudic. 1.e.23. לוזה vel לוז λουζά

L Y

Lycaonia, Lupina. G. Prouincia Asiæ est mediterranea, Tauro à Cilicia Trachæa diuisa: à Septentrione, Cappadociæ contermina, Volaterr. lib. 10. in qua Barnabas & Paulus prædicarunt, Act. 14.a.6. λυκαονία

Lycia, Idem. G. Prouincia Asiæ, 1. Mac. 15.d.23. Act. 27.a.5. λυκία

Lyda, siue Lydda, Stagnum. f. aquarum. G. Ciuitas Palæsthinæ in littore magni maris sita, quæ Diospolis appellatur, 1. Machab. 11.d.34. Act. 9.f.35. & g.38. λύδδη

Lydi, siue Lydii, Natiuitas, vel generatio. Populi. Vide Lud, Ier. 46.b.9. לודים λυδοί

Lydia, Idem. Asiæ minoris prouincia inter Cariam & Phrygiam auctore Strabone lib. 13. cuius situm his verbis describit Plinius libro 5. cap. 29. Lydia perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus super Ioniam procedit, Phrygiæ ab exortu solis vicina, ad Septentrionem Mysiæ, Meridiana parte Cariam amplectens, Meonia antè appellata, &c. Huius mentio fit, Act. 16.c.14. Ier. 46.b.10. Ezec. 27.c.10. & 30.a.5. Esa. 66.f.19. Est & nomen mulieris purpurariæ, de qua Act. 16.c.14. λυδία

Lysanias, Dissoluens tristitiam. G. Procurator constitutus à Romanis super Abilinam regionem, Luc. 3.a.1. λυσανίας

Lysias, Dissoluens, Princeps quidam exercitus, siue tribunus, 1. Mach. 3.e.32. Act. 24.f.23. & 23.f.26. & 24.b.7. λυσίας

Lysimachus, Dissoluens pugnam. G. Frater Menelai, 2. Machab. 4.d.29. λυσίμαχος

Lystra, Dissoluens. G. Nomen ciuitatis in Lycaonia, Act. 14.a.6. λύστρα

Lystra, Act. 27.a.5. in Græco scribitur Myra, & interpretatur virgultum, siue vnguentum odoriferum. G. Ciuitas Lyciæ. Vide Plinium, lib. 5. cap. 27. Act. 27.a.5. μύρα

M

MAachá, Compressa, vel attrita, aut fixa. Filius Nachor ex Roma concubina, Genes. 22.d.24. Filia Tholmai regis Gessur, 2. Reg. 3.a.3. & 1. Par. 3.a.2. Filia Absesalom mater Abiam regis, 3. Reg. 15.a.2. quæ 2. Par. 13.a.2. dicitur Michaia. Concubina item Caleb, 1. Par. 2.f.48. Vxor Machir patris Manasse, 1. Par. 7.d.16. Vxor Iahiæ, 1. Par. 9.f.35. מעכה μααχά

Maachati, siue Machati, Compressus, vel attritus, aut fixus, seu ventris contritio. Pater Aasbai, 2. Reg. 23.d.34. Pater Iezoniæ, 4. Reg. 25.f.23. Ciuitas Amorrhæorum super Iordanem iuxta montem Hermõ, Iosu. 12.b.5. & 13.b.11. & 1. Pa. 4.d.19. מעכתי μααχαθί

Maadi, Solennis, vel festiuus, aut ornatus, seu labilis, vel testificans, aut transiens: aut Syriacè, auferens. Nomen viri, 1. Esd. 10.d.34. מעדי μοοδίας

Maai, Venter, aut coaceruatio. Nomen viri, 2. Esd. 12.c.35. מעי μαΐ

Maala, Chorus, vel cithara, siue infirmitas: aut Syriacè, venia. Filia Salphaad filii Hepher filii Galaad, Numer. 26.d.33. Iosu. 17.a.3. Heb. Mahala. מחלה μααλά

Maará, Spelunca, siue euacuatio, aut effusio, vel discooperiens, aut euigilans. Nomen loci, Iosu. 13.a.4. מערה σιδώνιοι

Maasai, Opus meum. Filius Adiel, 1. Par. 9.b.12. מעשי μαασαί

D Maa-

מַעֲשֵׂיָהוּ μαασίας μαασίας Maasia,siue Maasias,Opus Domini.Filius Achaz, 1.Paral. 15 c.18.& 2.Par.28.a.7.Nomen cuiusdam doctoris,2.Paral. 26.b.11.Pater Sophoniæ, Ier.21.a.1. Princeps ciuitatis Ierusalem,2.Par.34.b.8.

מַחְסֵיָה μαασαῖος Maasias,Ier.32.c.12.& 51.g.59.interpretatur protectio,siue confidentia Domini. Pater Neriæ patris Baruch & Saraiæ. Heb. Mahasias.

מַעַזְיָהוּ μααζίας Maaziáu,Fortitudo Domini, vel refugium Domini. Nomen viri,1.Par.24.c.18.& 2.Esd.10.a.8.

מִבְשָׂם μαβσάμ Mabsám,Aromatizans,vel confundens eos.Filius Ismahelis,Gen.25.b.13.& 1.Par.4.c.25.

מִבְצָר μαβσάρ Mabsár,Munitus,vel muratus,siue prohibens, vel auferẽs, aut vindemians. Vicus grandis Gabalene, pertinens ad vrbem Petram,Gen.36.d.42.

מַקֵּץ μακάς Maccés, Finis, vel finiens, siue tædium, aut euigilans, vel æstas,siue æstuans,aut spinans.Nomen loci,3.Reg.4.a.9.

מַקֵּדָה μακηδά Maceda,Incendium, aut adoratio, vel incuruatio. Ciuitas tribus Iudæ,Iosf.10.b.10. & 15.f.41.

μακέδων Macedo,Hebraicè,idem.Græcè verò, excelsus vel eminẽs. G.qui ex Macedonia,1.Mac.1.a.1.Act.16.b.9.

μακέδονες Macedones,Idem.p.n.G. Act.19.f.29.

μακεδονία Macedonia,Excelsa,vel eminens.G.Prouincia.Act.16.b.9

מַקְהֵלֹת μακηδών Macelóth,Ecclesiæ,vel cœtus,aut congregationes.Nomen loci ad quem profecti sunt filii Israël de Harada, Numer.33. d.25.

מִקְלוֹת μακελλώθ μακελλώθ Macelóth,1.Par.8.c.31. &9.g.37. & 27.a.4. Virgæ aut baculi, siue voces, aut leuitates, vel despectiones. Filius Abigabaon,filius Iahiel, 1.Par.9.f.35.

מִקְנֵיָהוּ μακενία Macenias, Possessio Domini, siue emptio Domini, aut pecus vel armentum Domini,siue nidificatio Domini. Sacerdos 1.Par.15.c.18.

מַעֲכָה μααχά Machá,Compressa,vel attrita,aut fixa.Nomen regis, 2.Regum 10.b.6.

μακκαβαῖος Machabæus, Percutiens.Græcè verò, pugnator. D. Filius Mathathiæ,1.Mach.2.a.4.

Machati,Vide Maachati.

מַכְבַּנַּי μαχαβαναί Machbanái,Miser, siue pauper filius meus, aut paupertas vel humiliatio filii aut intelligentiæ vel ædificationis. Nomen principis, 1.Par.12.b.13.

מַכְבֵּנָה μαχβανά Machbená,Paupertas,vel percussio filii eius,aut paupertas, siue percussio intelligentis vel ædificantis.Nomen loci, 1.Paral.2.f.49.

מָכִי μαχί Machi,Percussor,aut pauper,vel humilis.Pater Guel principis tribus Gad, Num.13.a.16.

מָכִיר μαχείρ Machir,Vendens,siue cognoscens.Filius Manasse,Gen.50 d.23.Pater Galaad,Num.26.d.29.& 1.Par.2.c.21.& 23.&7. c.14. & 15.Filius Ammihel,2. Reg.9.b.4.

מָכִירִי μαχειρί Machiritæ,Vendentes,siue cognoscentes. Familia quædã, Num.26.d.29.

מִכְמָשׂ μαχμάς Machmás,Percussor, vel pauper ablatus, aut percussor, vel pauper palpans,siue tangens vel auferens. Nomen vici magni siue oppidi in confinio Beniamin,& Ephráim, 1. Reg.13.a.2. in quo partem impedimentorum deposuit Sennacherib,vt celerius iret oppugnatum Ierusalem,Esa.10.g.28.

מִכְמָס μαχμάς Machmás, 1.Esdr.2.b.27.Nehem.7.e.31. Occultatio, vel percussoris aut pauperis tributum.

מִכְמְתָת μαχθώθ Machmetháth,siue Machmathath, Percussoris vel pauperis donum,aut percussoris vel humilis mors.Terminus tribus Manasse in sorte Ephráim,Iosf.16.b.6.& 17.b.7.

Machtes. Vide Pila.

μαδαβά Madaba,1.Mac.9.d.36.37.Vide Medaba.

מָדַי μαδαί Madái,Mensura,siue iudicans, aut indumentum. Filius Iapheth,Gen.10.a.2.Hic primus Medorum genti nomen indidit.

מְדָן μαδάν Madán,Litigium,siue iudicans,aut mensura,vel indumentum.Filius Abrahæ ex Cetura,Gen.25.a.2.

מַעַדְיָה μααδίας Madiá,Solennitas,vel festiuitas Domini,siue adornatio vel testimonium aut fœdus Domini,vel transiens Dominus. Nomen viri,2.Esd.12.a.5.

מִדְיָן μαδιάν Madián,Iudicium vel iudicans,siue litigans,aut obiurgans. Filius Abrahæ ex Cetura,Gen.25.a.2.& 36.d.35. A quo ciuitas trans Arabiam ad Meridiem Iudææ sita, in deserto Saracenorum contra Orientem Maris rubri: vnde Madianitæ. Alia vrbs est iuxta Arnonem & Ariopolin, cuius nunc ruinæ tantùm demonstrantur,vbi Hobab, siue Iethro socer Mosis sacerdos Madian habitauit,Exod.2.c.15.Act.7.d.29.

מִדְיָנִי Madianita,Madianitæ,Idem. μαδιναῖος

מִדְיָנִים Madianitæ,Idem.p.n.Gen.37.f.28. μαδιναῖοι

מִדְיָנִית Madianitis, Idem.f.n.f.g.Num.25.b.6. μαδιανῖτις

מַדְמֵנָה μαδμηνά Madmená, Mensura numeri vel muneris, aut indumenti munus, vel indumenti præparatio, aut numerus vel sterquilinium. Ciuitas tribus Iudæ,1.Paral.2.f.49. quæ & Bersabee dicitur. Sunt tamen qui sentiant non ipsam esse Bersabee, verùm in eius vicinia sitam. Dicitur & Madmen.

מָדוֹן μαδών Madon,Iurgium aut indumentum,vel mensura eius.Ciuitas regis Iobab,Iosf.11.a.1.

Magalá,Semita,vel circulus,aut rotunditas,siue currus,vel plaustrum,aut vitula.Nomen loci, 1.Reg.17.c.20. מַעְגָּלָה τρογύλωσις

Magdalena,Magnifica vel magnificata,aut exaltata,vel turris.D. Mulieris nomen,Matt.27.f.56. Luc.8.a.2. μαγδαληνή

Magdal-gád,Turris felix vel accincta, siue magnitudo felicitatis, vel magnitudo accincta.Ciuitas tribus Iudæ, Iosf.15. c.37. מִגְדַּל־גָּד μαγδαλγάδ

Magdal-él, Turris siue magnitudo Dei. Ciuitas in tribu Nephthali,Iosf.19.c.38. מִגְדַּלְאֵל μαγδαλιήλ

Magdalum,Turris vel magnitudo. Vrbs Ægypti, Iere.44. a.1.Exod.14.a.2.Num.33.b.7. מִגְדֹּל μαγδωλῶ

Magdiel,Annuntians, vel euangelizans Deum, siue pomũ Dei,id est fructus electus Dei. Ciuitas est Idumæorum principum, Gen.36.d.43.& 1. Paral.1.d.59. Est & in quibusdam exemplaribus ciuitas tribus Issachar, Iosf.19.c.38. sed illic debet legi Magdalel. מַגְדִּיאֵל μαγεδιήλ

Magedan,Matt.15.d.39.in Græco, Magdala, & Hebraicè interpretatur turris,vel magnitudo.D.Ciuitas est in litore stagni Genezareth,siue maris Galilææ.Hieronymus hanc regionem nunc Macedan contra Ierasan scribit in locis Hebraicis. A quibusdam dicitur & Dalmanutha regio,& Magdalum, sita inter lacum Genezar & Thabor. μαγδαλά

Mageddó,Annuntiatio,vel euangelizatio,aut pomum,siue fructus electus.Ciuitas in tribu Manasse, Iosf.12.d.21.& 17. c.11.quam instaurauit Salomon,3.Reg.9.c.15. & 1.Paral. 7. f.29.Locus in quo occisus est Iosias,4.Reg.23.f.29. מְגִדּוֹ μαγγεδώ

Mageddón,Idem,Zach.12.d.11.πεδίον ἐκκοπτομένου מְגִדּוֹן

Mageth,Torcular,aut liquefactio.D.Ciuitas Galaad,1.Machab.5.c.26. μακέδ

Magi,Sapientes,vel philosophi: aut qui præsunt sacris, id est,sacerdotes.Persicum est,Matt.2.a.1. μάγοι

Magóg,Tegens,vel tegulans, aut tabefactus, vel liquefactus.Filius Iapheth, Gen.10.a.2. A quo Scythæ genus ducũt, qui primùm Magogi dicti sunt, Apoc.20.c.8. מָגוֹג μαγώγ

Magrón,Timor,siue horreum,aut de gutture. Vrbs in Iuda aut Beniamin, per quam transiit Sennacherib cùm iret oppugnatum Ierusalem,Esa.10.g.28. מִגְרוֹן μαγγεδώ

Mahaláth,Chorus,siue infirmitas: aut Syriacè, venia, Psal. 52.a.1. Heb.53. & 87.a.1. Heb.88.in titulo. Vxor Roboam, 2.Par.11.d.18. מַחֲלַת μαελέθ

Mahalón,Idẽ.Filius Elimélech Beth-lehemitæ,Rut.1.a.2. מַחְלוֹן μααλών

Mahanáim,numero duali,Castra,turmæ. Nomen loci non procul à monte Galaad, in quo obuiam facti sunt angeli patri nostro Iacob,ab ipso propterea impositum,quòd duas turmas vidisset in eo loco,suam,& angelorum, Genes.32.a.2.Iosf.13. c.26.d.30.& 3.Reg.4.b.14.Iosf.21.c.38. & 1.Par.6.g.80. Vide Manaim & Castra. מַחֲנַיִם μαανάιμ

Maharái, Accelerans, siue dotatio, aut montanus, vel de monte meo.Nomen viri,2.Reg.23.d.28.& 1.Par.11.f.30. מַהֲרַי μαχαραΐ

Mahath, Abstergens,aut delens,siue confringens, aut formidans:aut Syriacè,percussio.Filius Amasai filii Elcana, 1.Paral.6.c.35.& 2.Par.29.b.12 & 31.c.13. מַחַת μαάθ

Mahazióth,Videns signum,aut videns literam.Nomen viri,1.Par.25.b.4. מַחֲזִיאוֹת μαζιώθ

Mahéleth, Chorus vel cithara, aut infirmitas: vel Syriacè, venia.Tertia vxor Esau,filia Ismahelis,Gen.28.b.9. מָחֲלַת μαελέθ

Mahidá,Ænigma,aut acumen, vel radens siue abstergens manum:aut Syriacè, percussa manus. Nomen viri, 1. Esdr.2. c.52.& 2.Esd.7.e.54. מְחִידָא μεῖδά

Mahir,Pretium.Filius Chelub fratris Sue,1.Par.4.b.11. מְחִיר μαχίρ

Mahol, Chorus,vel cithara, aut infirmitas, siue arenosus: aut Syriacè, venia. Nomen viri, qui fuit Binomius: Ezrahah enim aliter dicitur, vnde Etham Ezrahites, id est,filius Ezrah, 3.Reg.4.d.31. מָחוֹל μαχώλ

Mahumites,Nuntians, vel delens, aut radens, vel medullæ.Nomen viri,1.Par.11.g.46. מַחֲוִים μαωμ

Maiman,Dexter,aut aquas præparans.Nomen viri, 1.Par. 24.b.9. מִיָּמִן μιαμείν

Malachias,Angelus,siue nuntius meus.Heb.Malachi.Nomen prophetæ,Malach.1.a.1.ἄγγελος. מַלְאָכִי

Malachim,Regum.f.liber. Scribendum Melachim. מְלָכִים

Malalái,Circuncisio,vel locutio mea.Nomen viri.2.Esdr. 12.c.35.LXX.non transtulerunt. מִלֲלַי

Malaleél,Laudans Deum,vel illuminatio Dei. Filius Cainan,Gen.5.b.12.Luc.3.g.37.Heb.Mahalaleel. מַהֲלַלְאֵל μελελεήλ

Malasar,Circuncisio angustiæ,vel vinculi,siue dispensator. Nomen viri,Dan.1.c.11. מֶלְצַר μολσάρ

Malchus,Rex,vel regnum, aut consiliatius.D. Nomen illius cui Petrus auriculam abscidit,Ioan.18.b.10. μάλχος

Mallotæ, Adimplentes, vel adimpleti. D. Nomen populi, 2. Mach.4.c.30. μαλλῶται

Malóch,Regnans,aut consulens. Filius Azabiæ filii Amasiæ,1.Par.6.d.44. מַלּוּךְ μαλώχ

Mambré,Rebellis,aut amarus,vel commutans, vel permutans. מַמְרֵא μαμβρῆ

tans.Ciuitas,Gen.13.d.18. quæ & Hebron & Arbee dicitur, Geneſ.23.d.19.& 35.d.27. Sunt tamen qui dicunt locum eſſe in Hebron,dictum in quercubus, procul ſex ſtadiis ab Hebrone.Frater Eſchol & Aner,Gen.14.b.13.Heb.Mamre.

ἰαμβρῆς Mambres , Idem . ſed in Græcè ſcribitur Iambres : & Hebraicè poteſt interpretari mare cum egeſtate vel paupertate. D.Vnus ex illis qui Moyſi reſtiterunt,2.Tim.3.b.8.

μαμωνᾶ Mammona,Pecunia vel diuitiæ, aut cupiditas. Syrum eſt, D.Luc.16.c.9.

מְמוּכָן μαμουχάν Mamuchán,Paratus,vel certus,aut depauperatus, vel percuſſus.Dux Perſarum,Eſth.1.c.16.

מַמְזֵר Mamzer,De ſcorto natus,Deut.23.a.2. ἐκ πορνῆς

מָן μάν Man,Donum,aut munus,aut quid?Exod.16.g.31.d.15.

מָנַחַת μαναάθ Manaháth,Requies , aut munus , ſiue præparata formido, vel confractio,aut numerus ſtuporis: vel ex Hebræo & Syro, præparata deſcenſio,vel numerus deſcendens.Filius Sobal filii Seir, Gen.36.c.23. & 1.Paral.1.c.40. Eſt & regionis nomen, 1.Par.8.a.6.

מְנַחֵם μαναήμ Manahem,Conſolator,aut ductor eorum, ſiue præparatio caloris,aut munus incenſum, vel numerans calefactionem.Filius Gaddi, 4.Reg.15.c.14.

מַחֲנַיִם μαναΐμ Manáim , Caſtra. Ciuitas quæ eſt terminus tribus Gad in regione Galaaditide,Leuitis,& in vrbem refugii data , Ioſ.13. d.26. & 21.d.38. & 1.Par. 6. g.80. & 3.Reg.4.c.14. Vbique ſcribendum ex Hebræo,Mahanaim:& idem locus cum eo qui Gen.32.a.2.Mahanáim ſcribitur.

מְנַשֶּׁה μανασσῆς Manaſſe,ſiue Manaſſes,Oblitus,aut obliuio.Filius primogenitus Ioſeph,Gen.41.f.51.Pater Eſrihel,1.Paral.7.c.14.Filius Ezechiæ regis Iuda filii Achaz, 4.Reg.21 a.1. & 1.Par.3. c.13.Matt.1.b.10.

מְנֵא μανή Mané,Numeratus,vel numerans,Dan.5.g.25.

מָן הוּא Man-hu? LXX.interpretantur,τί ἐστι τοῦτο; Quid hoc? rectius, Man-hu,id eſt,donum eſt,Exod.16.c.15.

μάνλιος Manlius,Solutus,vel non ligatus.G.

μάννα Manna,Idem quod Man,Ioan.6.e.49.

מָנוֹחַ μανωέ Manué,Requies,aut munus.Pater Samſon,Iudic.13.a.2.

מָעוֹךְ μαώχ Maóch,Compreſſus,vel attritus, aut fixus . Pater Achis regis Geth, 1.Reg.27.a.2.

מָעוֹן μαών Maón,Habitaculum,ſiue delictum,vel de peccato. Ciuitas in tribu Iuda,Ioſ.15.g.55.Filius Sammai filii Recem,1.Paral. 2.f.45. Eſt & nomen ſolitudinis in campeſtribus ad dextram Ieſimon, 1.Reg.23.d.24.

מְעוֹנֹתַי μαωναθεί Maonathi,Idem.Filius Othoniel filii Cenez,1.Par.4.c.13.

מָעֻזִּים μαωζείμ Maozím,Fortificati, vel fortitudines, aut refugia . Nomen idôli,Dan.11.f.38.

מָרָה πικρία Mara,Amara, vel amaritudo . Quinta Iſraëlitarum manſio fuit:illuc enim Moyſes proiecto ligno,amaras aquas in dulces vertit,Exod.15.d.23.Num.33.a.8. μαράθ.

מַהְרַי μααρί Marái,Accelerans,ſiue dotatio,aut montanus, vel de monte meo.Nomen viri,1.Par.27.b.13.

מְרָיָה ἀμαρίας Maraiá,Amaritudo, vel myrrha Domini , aut docens , vel præceptor Dominus.Nomen viri,2.Eſd.11.a 12.

מְרָיוֹת μαραιώθ Maraióth,Amaritudines, vel rebelliones,aut commutationes,vel permutationes.Nomen viri, 2.Eſd.12.a.15.Vide Meraioth.

μαρὰν ἀθά Maran-atha,Dominus noſter venit.Syrum eſt, 1.Cor.16. d.22.

μάρκος Marcus,Limatus,vel fricatus,aut expolitus,id eſt, à rubigine abſterſus.D.Act.12.c.12.conſobrinus Barnabæ, Coloſſ.4. b.10.Marcus,cognomen cuiuſdã Ioannis,de quo Act.15.g.37

מָרְדֳּכַי μαρδοχαῖος Mardochái,Amara contritio,vel myrrha contrita,ſiue docens contritionem:aut ex Hebræo & Syro, myrrha puriſſima. Nomen viri, 1.Eſd.2.a.2.

μαρδοχαῖος Mardochæus,Idem.Filius Iair filii Semei,patruus Eſther, Eſth.2.a 5.& 2.Eſd.7.b.7.

יַם סוּף θαλάσση ἐρυθρά Mare rubrum , ad Auſtrum Iudææ , à Græcis Erythræum mare dicitur,auctore Pomp.Mela lib.3.Strabone lib.16.Aliis etiam Sinus Perſicus & Arabicus , teſte Plinio libro 6.cap.24. Hebræis dicitur Iamſuph,id eſt,Mare iunceum,vel cannoſum quòd eius in littore abundent iunci vel cannæ . Alii volunt ex fundo maris illas prodire & naſci cannas. Obſeruandum etiã, Mare Suph,aliquoties ſumi pro Mari ſalſo vel mortuo,quòd ſit carectoſum. Illic iuxta rubrum pelagus ſeptima fuit manſio Iſraëlitarum,Num.33.b.10.

מֶרֶס μέρες Mares,Irroratio, vel diſtillatio : aut Syriacè , apoſtema vel confractio.Nomen principis cuiuſdam, Eſth.1.c.14.

מְרֵאשָׁה μαρησά Mareſa,A capite,vel à principio,aut caput, vel principium, ſiue hæreditas,aut amaritudo mulieris,vel amara mulier.Ciuitas in tribu Iuda,Ioſ.15.f.44.eadem quæ & מרשה

מָרֵשָׁה μαρισά Mareſa,1.Par.4.d.21.& 2.Paral.11.b.8.& 14.c.9.& 20.g. 37.interpretatur à capite,vel à principio, aut hæreditas , vel amaritudo agri.Ciuitas in tribu Iuda , patria Michææ prophetæ,nam inde מורשתי appellatur , Mich.1.a.1. Quam muniuit ſiue inſtaurauit Roboam,2.Par.11.b.8.Nomen viri, 1.Par.2. e.42.& 4.d.21.

Maréth,Spelunca,vel euacuatio, aut effuſio,ſiue diſcooperiens,aut euigilans.Ciuitas in tribu Iuda, Ioſ.15.g.59. מַעֲרָת μααρώθ

Maria,Exaltata,vel amaritudinis mare , aut myrrha maris, ſiue doctrix,vel magiſtra maris:aut ex Syro & Hebræo, domina maris.Filia Amran filii Caath,ſoror Aaron & Moſis,Exod. 6.c.20.& 15.c.20.Numer.12 a.1.Filius Ezra,1.Paral.4.c.17. Nomen item Virginis quæ Chriſtum tulit in vtero , Matth.1. c.16.Soror item Marthæ ſororis Lazari,Luc.10.g.39.Ioan.11. c. 19.Hebr. Miriam . De quadam Maria loquitur & Paulus, Rom.16.a.6. מִרְיָם μαριάμ μαρία

Mariam,Idem.Viri proprium,1.Par.4.c.17.

Marimuth,Amaritudo,vel myrrha mortis, aut altitudines ſiue fraudulentiæ.Nomen viri,1.Eſd.10.d.35. מְרֵמוֹת μαριμώθ

Marma,Dolus,vel fraudulentia,ſiue altitudo, vel extollẽs ſe.Filius Saharaim ex Hodes vxore ſua, 1.Par.8.b.10. מִרְמָה μαρμία

Marſaná,Amaritudo,aut myrrha rubi vel inimici,aut oſtẽdens rubum vel inimicum.Nomen principis,Eſth.1.c.14. מַרְסְנָא μαρσινά

Martha, Prouocans , ſiue amaricans: vel Syriacè, domina vel doctrix.D.Soror Mariæ ſororis Lazari illius quem ſuſcitauit Chriſtus,Luc.10.g.38.Ioan.11.b.20. μάρθα

Maſaa,Corruptè legitur,Ioſ.21.c.30 De tribu autem Aſer, Maſaa & Abdon,pro Meſſal. μισαλά

Maſal,Parabola,aut imperans,vel dominans.Ciuitas in tribu Aſer,1.Par.6.f.74.quæ Ioſ.19.b.26.dicitur Meſſal. מָשָׁל μασάλ

Maſaloth,Idem.p.n.D.Vrbs,1.Mach.9.a.2. μεσαλώθ

Maſepha,Speculatio,ſiue ſpecula,aut cooperimentum,vel expectatio.Ciuitas in tribu Iuda,Ioſue 15.f 38.quæ aliàs Maſpha dicitur. מִצְפֶּה μασηφά

Maſerephóth, In Hebræo eſt Maſerephoth-maim, id eſt, aduſtiones,incendia , combuſtiones aquarum . Locus eſt vbi excoquunt aquam ad ignem,refrigerandoque , ſalem faciunt. Commẽtator Hebræorum ſuper Ioſue ſic inquit,Salinæ ſunt vbi aqua maris trahitur ad foſſas ad hunc vſum factas , & ſole ſiccatur,Ioſ.11.b.8.& 13.a.6.Regio Sidoniorum. מִשְׂרְפוֹת מַיִם μασηρεφώθ μασρεφώθ

Maſereí,Stratum,ſiue auferens,vel tangens ſocium vel amicum aut paſtorem vel malitiam.Filius Sobal filii Hur, primogenitus Caleb ex Ephratha concubina,1.Par.2.g.53. מִשְׁרָעִי μασηρεί

Maſma,Exauditio, ſiue audiens, vel obediens. Filius Iſmahelis,Gen.25.b.14.& 1.Par.4.c.25. מִשְׁמָע μασμά

Maſmaná,Pinguedo,aut oleum eius,ſiue tangens,vel auferens præparationem vel munus aut numerum . Nomen viri principis,1.Par.12.b.10. מִשְׁמַנָּה μασμανά

Maſobiá.Statio Domini,ſiue ſtans Dominus,aut damula. Nomen loci,1.Par.11.g.47. מְצֹבָיָה μασωβία

Maſphá,ſiue Maſphe,Speculatio,ſiue ſpecula , aut cooperimentum,vel expectatio. Ciuitas in tribu Iuda , quam ædificauit Aſa rex Iuda,3.Reg.15.e.22. quæ Ioſ.15.f.38. Maſepha dicitur iiſdem conſonantibus & punctis,& Maſphe,Ioſue 13. d.26.Eſt & locus Galaad,1.Reg.22.a.3.& 4.Reg.25.f.23.vbi pactum inierunt Laban & Iacob,Gen.31.g.49. מִצְפָּה σκοπία. μασηφά. μασφά

Maſphath, Speculatio, ſiue ſpecula , aut cooperimentum, vel expectatio . Ciuitas quæ & Maſpha dicitur in tribu Iuda, 1.Reg.7.b.7.Ier.40.b.6.& 41.d.14.& 16. מִצְפַּתָּה μασηφά

Maſrecá,Sibilus,vel ſibilans,aut attractio vanitatis, vel tangens vanitatem vel vacuitatem,aut vitis.Ciuitas Idumææ , regia Semlæ quinti regis in Edõ,Gen.36.d.36.& 1.Par.1.d.47. מַשְׂרֵקָה μασεκκᾶς

Maſſa,Tentatio . Nomen loci , qui & מריבה Iurgium dicitur,Exod.17.b.7.

Maſſa,Onus,ſiue aſſumptio:vel aliquando tranſlatiuè,prophetia.Filius Iſmahelis,Gen.25.b.14.& 1.Par.1.b.30. מַשָּׂא μασσή. μασσά

Matthán,Donum,vel lumbus, ſiue mors eorum : aut Syriacè,expectatio,vel ſpes.Pater Saphatiæ,Ier.38.a.1.Sacerdos Baal,2. Par.23.d.17. מַתָּן ματθάν

Mathaná,Idem.Solitudinis nomen,Num.21.d.18. מַתָּנָה

Mathanái,Idem.Nomen viri, 1.Eſd.10.d.33. ματθαναί μανθαναΐμ

Mathania, ſiue Mathanias , Donum Domini , vel lumborum Dominus,aut ex Syro & Hebræo,ſpes Domini.Filius Ioſiæ,patruus Ioachin,frater Ioacim ſiue Eliacim,à Nabuchodonoſor Sedecias nominatus,4.Reg.24.d.17.Filius item Micha 1.Par.9 c.15.& 2. Par.29.c.13. מַתְּנַי מַתַּנְיָה ματθανίας

Mathaniáu, Donum Domini, vel lumborum Dominus: aut ex Syro & Hebræo,expectatio Domini.Nomen viri, 1.Paral.25.a.4. מַתַּנְיָהוּ ματθανίας

Mathanites,Donum,aut lumbus:aut Syriacè, ſpes,vel expectans,1.Par.11.g.43. מִתְנִי ματθανί

Mathat,Donum , vel donans. D. Pater Heli patris Ioſeph viri Mariæ,Luc.3.c.24. μαθθάτ

Mathát,ſiue Mathatháth,Donum eius. Nomen viri,1.Eſdræ 10.d.33. מַתַּתָּה ματθαθά

Mathathiá,ſiue Mathathiás,Donatus à Domino , vel donum Domini.Pater Iudæ Machabæi , 1.Mach.2.a.2. Primogenitus Sellum Coritæ,1.Par.9.e.31.Sacerdos,1.Par.15.c.18 מַתִּתְיָה ματταθίας

Mathias,Donum Domini.D.Act.1.d.23. ματθίας

Mathuſaël,Mortem ſuam poſtulans,aut mors ſua infernus vel ſepulchrum.Filius Mauiael,Gen.4.c.18. מְתוּשָׁאֵל μαθουσαλά

מְתוּשָׁלַח ματθουσάλα Mathusálá, Mortem suam misit, aut mortis suæ arma: vel ex Hebræo & Syro, mortem suam spolians, vel mortis spoliũ. Filius Henoch filii Iared, Gen.5.c.21. Luc.3.g.37.

מַטְרֵד ματραίθ Matred, Virga descendens, aut virga imperantis, siue lectuli descensio vel imperium: aut Syriacè, labor. Pater Meetabel vxoris Adar regis in Edom septimi, Gen.36.d.39.

ματθαθά Mathatha, Idem quod Mathathia, Luc.3.f.31.

ματταθίας Mathathias, Idem. Luc.3.e.26.

ματθαῖος Matthæus, Donatus. D. Nomen apostoli, Matth.9.a.9. qui & Leui dictus est, Mar.2.b.14.

Matthias, 2. Mach.14.c.19.

מְחוּיָאֵל μαιὴλ Mauiaél, Annuntians Deum, aut radens vel delens Deus: vel ex Syro & Hebræo, percussus à Deo. Filius Irad, Genes.4.f.18.

מְהוּמָן ἀμάν Maumán, Turbatus, aut tumultuans, vel multitudo. Nomẽ eunuchi cuiusdam, Esth.1.b.10.

M E

מְכֵרָתִי μεχωραθί Mecherathites, Venditio, aut cognitio, 1. Par.11.g.36.

מִכְמָשׂ μαχμάς Mechmás, Percussor, vel pauper ablatus, aut percussor, vel pauper palpans vel tangens, siue auferens. Nomen oppidi in tribu Ephraim, 2. Esdræ 11.d.31. qui 1. Regum 13.a.2. dicitur Machmas, iisdem consonantibus & punctis.

מְכֻנַדְבַי μαχναδά Mechnedebai, Percussor, vel pauper vouens, siue spontaneus: aut percussio, vel paupertas vouentis vel principis aut spontanei. Nomen viri, 1. Esd.10.d.40.

מֵידְבָא μηδαβά Medabá, Aquæ doloris: vel ex Hebræo & Syro, aquæ manantes. Vrbs Arabiæ in tribu Ruben, Num.21.f.30. Iosu.13.b.9 & 1. Par.19.b.7. Esa.15.a.2.

Medalaa, Corruptum in quibusdam exemplaribus pro Medaba, Iosu.19.a.11.

מֵידָד μωδάδ Medád, Mensurans, siue aquæ dilectionis vel vberum aut patrui. Nomen viri super quem requieuit Spiritus Domini in castris, Num.11.f.26.

מִדִּין μαδδίν Meddín, Iudicium, siue litigans, aut obiurgans. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu.15.g.61. Hebraicè Middin.

מַדְמֵנָה μεδμηνά Medemená, Mensura muneris vel numeri, aut indumenti munus, vel indumenti præparatio, aut sterquilinium. Ciuitas מַדְמֵנָה tribus Iudæ, quę aliàs Bersabee dicitur, Iosu.15.e.31. Per quam transiit Sennacherib cùm iret oppugnatum Ierusalem, Esa.10 g.31. Sunt tamen qui Medemena sentiant diuersam esse à Bersabee ciuitatem, sed tamen vicinam.

Medena, Mensura, vel abundans, siue indumentum. Prouincia, de qua 1. Esd.6.a.2. Heb. Madai.

מָדַי Medi, Idem. p.n. Populi, Esa.13.c.17. Act.2.b.9.

Media, Idem. f.n. Prouincia Asiæ ab ortu habet Caspios & Parthos, à Meridie Sittacenen & Susianen & Persida, ab Occasu Adiabenen, à Septentrione Armeniam. Plinius auctor libro 6. cap.26. Hâc appellatam à Madai Iapheth filio, Iosephus lib.1. cap.14. Iudaic. antiq. refert. Strabo verò in 11. à Medo Medææ filio. De hac Ptolemæus lib.6. cap.2. Plinius libro 6. cap.14. Hieronymus ipsam inter flumina Indum & Tigrim collocat, Ier.25.c.25. Huic prouinciæ attribuit sacra Scriptura Atacusiam, Parthiam, Assyriam, Persidam, Iere.51.c.28. & 1. Mach.14.a.1.

מְהֵיטַבְאֵל μετεβεήλ Meetabél, Quàm bonus Deus, siue benefaciẽs Deus. Vxor Adar regis in Edom septimi, Gen.36.d.39.

מַגְבִּישׁ μαγβείς Megbis, Eminens, siue altitudo. Nomen viri, 1. Esd.2.b.30

מַגְפִּיעָשׁ Megphias, Corpus compressum vel congregatum, aut corporis vel vestimenti tinea. Nomen viri, 2. Esd.10.a.20.

מְחֻשִׁים Mehusim, Tacentes, aut festinantes, siue sensuales. Pater Abitob. 1. Par.8.b.11.

מִלְכָּה Melchá, Regina, vel consiliatrix. Vxor Nachor filii Thare, filia Aran fratris mariti sui Nachor, Genes.11.d.29. Filia item Salphaad filii Hepher filii Galaad, Num.26.d.33.

Melcha, Luc.3.f.31. Idem, sed in Græco scribitur Melea, & Hebraicè interpretatur adimplens, vel adimpletus. D. Pater Eliacim patris Iona.

Melchi, Rex meus, siue consilium meum. D. Pater Leui patris Matthat, Luc.3.e.24.

מַלְכִּיָּה μελχίας Melchías, Rex Dominus, aut consiliator Dominus. Pater Phassur, Ier.21.a.1. Filius Amelech, Iere.38.b.6. Filius Athanai filii Zara, 1. Par.6.c.40.

מַלְכִּיאֵל μελχιήλ Melchiel, Rex meus Deus, aut regnũ Dei, siue consiliator meus Deus. Filius Beriæ filii Aser, Ge.46.b.17. & 1. Pa.7.f.31

מַלְכִּיאֵלִי Melchielitæ, Idem, Num.26.e.45. δῆμος ὁ μελχιηλί.

מַלְכִּירָם Melchiram, Rex excelsus, aut consiliator, vel consilium excelsum. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1. Par.3.c.18.

מַלְכִּי־צֶדֶק μελχισεδέκ Melchi-sedec, Rex iustitiæ. Sacerdos & rex Solymæ, siue Ierusalem fuit, Gen.14.c.18. Heb.7.a.1.

מַלְכִּישׁוּעַ μελχισουέ Melchisua, Rex saluator, aut rex vel consilium saluatoris vel salutis, siue rex magnificus. Filius Saul, 1. Reg.14.g.49. & 31.a.2. & 1. Par.8.c.33.

מַלְכָּם μολόχ Melchóm, Rex eorum, vel consiliator eorũ. Idôlum quod colebant filii Ammon, 4. Reg.23.c.13. & 1. Par.20.a.2. Ier.49.a.1. qui Moloch, 4. Reg.23.c.10. dicitur.

Melech, Rex, aut consiliarius. Filius Micha filii Merib-baal, 1. Par.8.d.35. מֶלֶךְ μελέχ

Melite, Melliflua. G. Insula inter Epirum & Italiam, spectans Siciliam ad Septentrionem, Act.28.a.1. μελίτη

Melló, Plenitudo, vel refectio. Ambitus montis Sion interior, quem reges incluserant muro. Vel vt alii volunt, vrbs non ita procul illinc, cuius ciues Abimelech regem sibi constituerunt, Iudic.9.a.6. Ab hoc loco Dauid cœpit munire Terram, 2. Reg.5.b.9. Salomon hanc reparauit, 3. Regum 9.c.15. & 4. Reg.12.d.20. & 2. Par.32.b.5. מִלּוֹא ἄκρα. μααλώ. ἀνάλημμα

Mellóthi, Plenitudo, vel circuncisio. Nomen viri, 1. Paral.25.b.4. מַלּוֹתִי μαλλιθί

Melluch, Regnans, vel consulens. Nomẽ viri, 1. Esd.10.d.32 מַלּוּךְ

Melothi. Idem quod Mellothi. D. Ciuitas, Iudith 2.c.13. In Græco Complutensi non legitur. μαλώχ

Meltias, Liberatio Domini. Nomen viri, 2. Esd.3.b.7. מְלַטְיָה

Memmius, Maculatus, vel vituperatus. D. 2. Mac.11.g.34 μανλίος

Memphis, Hebraicè dicitur Noph, & interpretatur fauus, aut distillatio, vel eleuatio, aut cribrum. Ciuitas Ægypti, Esa.19.b.13. μέμφις נֹף μέμφις

Memphis, Osee 9.b.6. Hebraicè dicitur Moph, id est, ab ore: vel Syriacè, coopertorium. מֹף μεμφίς

Mendacium, Michææ 1.d.14. domos mendacii. Vide Achzib. vide & 1. Par.4.d.22. viri mendacii item.

Menelaus, Potentia, aut robur populi. G. Nomen viri, 2. Mach.4.d.23. μενέλαος

Menna, Numeratus, vel remuneratus, aut præparatus. D. Pater Melcha, siue (vt Græcè habetur) Melea, Luc.3.f.31. μαϊνάν

Menni, Præparatio, vel munus, aut numerus. Nomen regionis, Ier.51.c.27. מִנִּי παρ' ἐμοῦ

Mennith, Idem. Vrbs in terra Gad, Iudic.11.f.33. μεννίθ מִנִּית

Mephaath, Aquarum apparitio, siue aquarum impetus. Ciuitas Leuitarum in tribu Ruben, in terra Moab, Iosu.13.c.18. & 21.d.36. Ierem.48.c.21. מֵפַעַת μαιφάθ

Meraióth, Amaritudines, vel rebelliones, aut commutationes vel permutationes. Filius Achitob, 1. Par.9.b.11. Filius Zaraiæ filii Ozi, 1. Par.6.a.6. & 7.d.52. Vide Maraioth. מְרָיוֹת μαριώθ

Meralá, Sopor, vel inebriatio, aut amaritudo ascensionis, vel holocausti, aut myrrhæ holocaustum, siue folium, aut docens holocaustum vel ascensum. Limes est Zabuloniæ tribus, Iosu.19.a.11. מַרְעֲלָה μαραλά

Merari, Amarus, siue irritatus, aut prouocatus. Filius Leui filii Iacob, Gen.46.b.11. & 1. Par.6.a.1. b.16. מְרָרִי μεραρί

Meraritæ, Idem. p.n. Num.26.g.57. δῆμος ὁ μεραρί.

Mercurius, A mercibus dictus est: quia mercaturæ Deus putabatur à Gentibus, Latinum est, Act.14.b.12. ἑρμῆς

Mercurius, Prou.26.b.8. In Hebræo est Margema. Sunt qui dicant significare fundam qua iaciuntur lapides. Alii aceruum lapidum. Potest etiam deriuari ab אַרְגְּמָן, quod significat purpuram: vt sit sensus, Sicut qui ligat lapidem vel saxum in purpura: ita qui tribuit insipienti honorem. מַרְגֵּמָה σφενδόνη

Méred, Rebellis, vel descendens, aut imperans. Filius Bethiæ filiæ Pharaonis, 1. Par.4.c.17. מֶרֶד μαρέδ

Meremoth, Amaritudo, siue myrrha mortis, aut altitudines vel deceptiones. Nomen viri, 1. Esd.8.g.33. מְרֵמוֹת μαριμώθ

Meribá, Iurgium, contentio. Nomen loci, qui & Tentatio dicitur. Vide Iurgium, Psal.95.b.8. מְרִיבָה

Merib-baal, Rebellio, vel impugnatio idôli vel dominantis siue subiicientis aut possidentis. Filius Ionathan filii Saul, 1. Par.8.d.34. & 9.g.39. מְרִיב בַּעַל מְרִי בַעַל μεριβαάλ

Merimúth, Fraudulentia, aut amaritudo, vel myrrha mortis siue altitudines. Nomen viri, 2. Esd.3.c.21. & 10.a.5. & 12.a.3 מְרֵמוֹת μεριμώθ

Merób, Pugnans, siue obiurgans, aut multiplicans: vel Syriacè, magisterium. Primogenita regis Saul, 1. Reg.14.g.49. & 18.d.17. מֵרַב μερόβ

Merodach, Amara contritio, vel myrrha contrita: aut ex Hebræo & Syro, myrrha purissima. Rex Babyloniorum, Esaiæ 39.a.1. Ier.50.a.2. qui 4. Reg.20.c.12. dicitur Berodach. מְרֹאדַךְ βαρωδάχ μαιωδάχ

Meróm, Altitudines. Aqua seu flumen in terra Chanaan, iuxta quod Gentes conuenerant aduersus Israëlitas, Iosue 11.a.5. b.7. Hieronymus in locis Hebraicis Merrum vicum fuisse dicit in XII. milliario vrbis Sebastæ iuxta Dothaim. מֵרוֹם μερών

Merome, Altitudines, siue amaritudo aquarum. Nomen loci, Iudic.5.c.18. Vbi alii interpretes pro, in regione Merome, legunt, in excelsis campi. מְרוֹמֵי ὑψη ἀγρῦ

Meronathites, Cantatio mea, siue exultans, aut exclamans: vel Syriacè dominans, 1. Par.27.d.30. & 2. Esd.3.b.7. מֵרֹנֹתִי μεραθών

Meroz, Secretum, vel macies. Vrbs Galilææ, Iudic.5.c.23. מֵרוֹז

Mes, Auferens, vel tangens. Filius Aram, Gen.10.c.23. qui 1. Par.1.b.17. dicitur Mosoch. Ab hoc Meones traxerunt originem. מַשׁ

Mesa, Salus, vel aqua salutis, aut aquas aspiciens. Rex Moab 4. Reg.3.a.4. Filius item Caleb fratris Gerameel, 1. Par.2.c.42 μωσόχ מֵישַׁע μωσά

Meselemia, Pax Domini, vel perfectio Domini, aut retributio Domini, vel parabola Domini, aut dominium Domini. Nomen מְשֶׁלֶמְיָהוּ μεσελεμία

Nomen viri, 1. Paralipom. 26.a.1.

מְשֵׁיזַבְאֵל μασεζεβὴλ Meſezebel, Auferens fluxum Deus: vel ex Syro & Hebræo liberatio vel ſalus Dei. Pater Barachiæ, 2. Eſd. 3.a.4. & 11.d.24

μασεζεβὴλ Meſizabel, Idem. Nomen viri, 2. Eſd. 10.a.21.

Meſollám, Vide Moſollam.

μεσοποταμία Meſopotamia, Maioris Aſiæ Syriæque pars. Regio eſt inter Babyloniam & Arabiam, ad læuam Tigridis fluuii, vbi habitauerunt ſapientes Babyloniæ, auctore Strabone libr. 11. & 17. & Ammiano libr. 23. Meſopotamia eſt inter amnes Tigriden & Euphraten, à Septentrione Tauro excepta, quæ ipſo vocabulo Græco in medio fluminum eſſe poſita monſtratur. μέσος enim medius: ποταμός verò fluuius interpretatur, Act. 7.a.2. Hebraicè verò, Gen. 24.b.10. Deut. 23.a.4. Iudic. 3.a.8. & 1. אֲרַם נַהֲרַיִם Par. 19.b.6. & in titulo Pſal. 59.a.2. Heb. 60. dicitur Aram Naharaim, id eſt, Syria fluuiorum. ſ. duorum, nam dictio ipſa, dualis eſt numeri. In aliis verò locis pro Meſopotamia, in Hebræo פַּדַּן אֲרָם eſt Padan Aram, quod interpretatur redemptio ædis, vel domus: vel Syriacè, parilitas, aut coniunctio ædis. Hæc nomina ſortitur & Syria, Gen. 25.c.20. & 28.a.5.b.6.

עֵבֶר הַנָּהָר Meſopotamia, Ioſ. 24.a.3. in Hebræo eſt Eber hanáar, id eſt, trans flumen.

מִסְפָּר μάσφαρ Meſphar, Numerus, vel narratio, aut librarius vel ſcriba, ſiue tributi taurus. Nomen viri, 1. Eſd. 2.a.2.

מִסְפֶּרֶת μασφαράθ Meſpháraťh, Numerans, vel narrans, aut tributi fructificatio vel augmentatio. Nomen viri, 2. Eſd. 7.b.7.

מִצְפָּה μασσηφά Meſphé, Speculatio, vel ſpecula, aut cooperimentum, vel expectatio. Ciuitas in tribu Beniamin, Ioſ. 18.d.26.

מִצְרַיִם μισραΐμ Meſráim, Anguſtiæ, ſiue tribulationes. Filius Cham, Gen. 10.a.6.b.13. Ab hoc Ægyptus Hebræa lingua Meſráim nuncupatur: quæ & ſæpe in Sacris literis dicitur terra Cham, à Cham filio Noë, Pſal. 105.d.22. Heb. 106. vt teſtatur Hieronymus in quæſt. Hebraicis.

מַשָּׂא μασσῆ Meſſa, Onus, vel aſſumptio: & aliquando tranſlatiuè, prophetia. Regio Iudææ iuxta Hieronymum in locis Hebraicis, in qua habitauerunt filii Iectan, Gen. 10.d.30.

מַסָּח μισσά Meſſa, 4. Reg. 11.b.6. Eradicatio, ſiue conculcatio. Nomen viri.

מִשְׁאָל μασάλ Meſſal, Poſtulans, vel poſtulatus, aut commodatus, ſiue ſepulchrum, vel infernus, aut fouea, ſiue ablatio, aut tactus Dei. Ciuitas in tribu Aſer, Ioſ. 19.b.26. & 21.d.30. quæ & Maſſal, 1. Par. 6.g.74. dicitur.

מְשֻׁלֶּמֶת μεσολλάμ Meſſalemeth, Solutio, aut pacificatio, vel perfectio, aut retributio, vel parabola mortis, aut dominium mortis. Mater Amon regis Iuda, 4. Reg. 21.d.19.

מָשִׁיחַ μεσσίας MESSIAS, Vnctus. Græcè autem dicitur Chriſtus, Ioan. 1.f.41. & 4.d.25.

מְשֻׁלָּם μεσολλάμ Meſſulam, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuens, aut parabola eorum, ſiue poteſtas eorum. Pater Aſalia patris Saphan ſcribæ, 4. Reg. 22.a.3.

מְהֵיטַבְאֵל μεταβεὴλ Metabeél, Quàm bonus Deus, aut benefaciens Deus. Nomen viri, 2. Eſd. 6.c.10.

מִתְקָה μαθεκκά Methcá, Dulcedo, aut ſuauitas. Nomen loci in quo caſtrametati ſunt filii Iſraël profecti de Thare, Num. 33.d.28.

מַטְרִי ἀματταρί Metrí, Pluuia, ſiue cuſtodia, vel carcer. Nomen viri, 1 Reg. 10.c.21.

מִזָּה μοζέ Mezá, Diſtillatio, vel aſperſio, aut ex iſto: vel Syriacè, incenſio vel conſumptio. Filius Rahuel filii Eſau, Gen. 36.b.13.

מֵי זָהָב μεζοβ Mezáab, Deauratus, vel aquæ auri, ſiue quid aurum? Pater Matred patris Meetabel vxoris Adar regis in Edom ſeptimi, Gen. 36.d.39. & 1. Par. 1.d.30.

M I

מִיָּמִן μειάμ Miamín, Dexter, aut aquas præparans. Nomen viri, 1. Eſdræ 10.d.25. & 2. Eſd. 10.a.7. & 12.d.40.

מִבְחָר μαβάρ Mibahár, Electus, ſiue electio, aut iuuentus. Nomen viri, 1. Par. 11.g.38.

מִיכָה μιχαίας Michá, Pauper, vel humilis, aut percutiens vel percuſſus, ſiue quis hîc? id eſt in hoc loco: ſiue aquæ hîc. Pater Abdon, מִיכָא 2. Par. 34.d.20. qui 4. Regum 22.b.12. dicitur Michaia. Filius Ioël, 1. Paral. 5.a.5. Filius Meribbaal filii Ionathan, 1. Paral. 8.d.35. Filius Miphiboſeth, 2. Reg. 9.d.12.

מִיכָאֵל μιχαὴλ Michaël, Quis ſicut Deus? aut humilitas, ſiue paupertas Dei, vel percuſſio Dei, ſiue percutiens Deus. Filius Izrahia filii Ozi filii Thola filii Iſſachar, 1. Paralip. 7.a.3. Pater Galaad, 1. Paral. 5.b.13. Pater item Sthur principis tribus Aſer, Num. 13.b.14. Eſt & nomen Angeli, Dan. 10.c.13.

מִיכָיָה μιχαίας Michaia, Quis ſicut Dominus? aut paupertas vel humilitas Domini, ſiue percutiens Dominus, vel percuſſio Domini. Pater Achobor, 4. Reg. 22.c.12. Filius Meribbaal filii Ionathan, 1. Par. 8.d.34. Mater item Abiam regis Iuda, 2. Pa. 13.a.2. quæ 3. Reg. 15.a.2. dicitur Maacha, 2. Eſd. 12.d.40.

מִיכָיְהוּ μιχά Michas, Idem. Nomen viri de mõte Ephraim, Iudic. 17.a.1

מִיכָיָה μιχαίας Michæa, ſiue Michæas, Idem. Filius Gamariæ filii Sapham ſcribæ, Ier. 36.c.11. Filius item Iemla, 3. Reg. 22.b.8.

מִיכָה μιχαίας Michæas, Ier. 26.e.18. Michææ 1.a.1. Pauper vel humilis, aut percutiens, vel percuſſus, ſiue quis hîc? id eſt, in hoc loco, vel aquæ hîc. Nomen prophetæ qui prophetauit ſub Ioatham, Achaz, & Ezecia.

Michol, Quis omnia? q.d. tu. aut quæ perfecta vel conſummata? q.d. nulla niſi tu. ſiue aqua tota, aut aquarum perfectio vel conſummatio, ſeu prohibitio. Nomen filiæ minoris regis Saul, 1. Reg. 14.g.49. מִיכַל μελχόλ

Middin, Vide Meddin.

Mido, Cura, ſiue conſilium. G. Græca exemplaria legunt Myndus, 1. Mach. 15.d.23. μυνδός

Miletum, Rubra, vel coccinea. G. Ciuitas in Aſia maritima, decem ſtadiis ab oſtio Mæandri amnis ſecreta, Act. 20.c.15. μίλητον

Milicho, Regnum eius, vel conſilium eius. Nomen viri, 2. Eſd. 12.a.14. מַלּוּכִי ἀμαλουχ

Minnith, Vide Mennith.

Miphiboſeth, De ore ignominia, ſiue de ore confuſio, aut oris ignominia vel confuſio, aut verecundia, vel mora. Filius Ionathæ filii Saul, 2. Reg. 4.a.4. & 9.b.11. Hic dicitur & filius Saul præterito patre Ionatha, 2. Reg. 19.e.24. & 21.b.7. מְפִיבֹשֶׁת μεμφιβοσθέ

Miſaám, Saluator eorum, ſiue reſpiciens eos, aut auferens, vel tangens populum: vel Syriacè, lenitas eorum. Filius Elphaal filii Nehuſim, 1. Par. 8.b.12. מִשְׁעָם μισαάμ

Miſach, Prolongans, ſiue attrahens, aut aquas vallans vel ſepiens. Vir qui & Miſaël dicitur, Dan. 1.b.8. מֵישַׁךְ μισάχ

Miſaël, Quis poſtulatus aut commodatus? ſiue quis poſtulans aut commodans? ſiue abſtulit Deus, vel receſſit. Nomen viri quē princeps Eunuchorum regis Nabuchodonoſor vocauit Miſach, Dan. 1.b.8. Filius itē Oziel filii Caath, Exo. 6.c.22 מִישָׁאֵל μισαὴλ

Miſor, Planities, aut ſerra, ſiue murus vel muratus, aut bos, vel bouinus. Heb. legitur Iaheſa, Ioſ. 21.d.39. מִישׁוֹר

Miſphat, Iudicium. Fons Miſphát, ſiue iudicii, aliàs Cades, Gen. 14.a.7. מִשְׁפָּט κρίσις

Mitylene, Munditia, vel abſterſio torcularis. G. Inſula contra Aſiam, quæ à proximo continenti abeſt quinquaginta ſeptem milia paſſus, Act. 20.c.14. μιτυλήνη

Mithridates, Explorans, vel contemplans legem, aut ſoluens legem, ſiue mortis deſcenſus vel dominium, 1. Eſd. 1.d.8 מִתְרְדָת μιθριδάτης

M N

Mna, Libra, talentum, genus ponderis quod continet certum numerum vnciarum, Ezec. 45.c.12. & Luc. 19.b.13. מָנֶה μνᾶ

Mneſtheus, Alacritas, aut ira, vel robur Dei. Nomen viri, 2. Mach. 4.c.21. μνεσθεύς

M O

Moáb, De patre: quoniam de patre eum filia concepit. Filius Lot ex filia ſua maiore, Gen. 19.g.36. A quo vrbs Arabiæ (quæ aliàs, vt Euſebius refert, Areopolis dicitur) & regio nomen acceperunt, Eſa. 11.d.14. Eſt & regnum filiorum Lot ad Orientem Iudeæ ſitum, proximū Mari mortuo & Iordani. Eſt præterea nomen regis, 1. Re. 12.b.9. & 22.a.3. & 1. Par. 4.d.22 מוֹאָב μωάβ

Moabitæ, Idem, Deut. 2.b.9.c.11. μωαβῖται. מֹאָבִים

Moabites, Idem, Deut. 23.a.3. μωαβίτης. מוֹאָבִי

Moabitides, Idem. p.n.f.g. 3. Reg. 11.a.1. μωαβίτιδες. מוֹאֲבִיּוֹת

Moabitis, Idem. ſ.n.f.g. Ruth 1.a.1. & 5. μωαβῖτις. מוֹאֲבִית

Moadiá, Solennitas, vel feſtiuitas Domini, ſiue adornatio, vel teſtimonium, aut fœdus Domini, vel tranſitus Domini. Nomen viri, 2. Eſd. 12.a.17. מוֹעַדְיָה μααδαί

Mobonnái, Filius vel filiatio, ſiue ædificatio, aut intellectus vel intellectio. Nomen viri, 2. Reg. 23.d.27. מְבֻנַּי μεβουναί

Mochona, Baſis, vel ſuſtentaculum, aut præparatio. Ciuitas, 1. Eſd. 11.d.28. מְכֹנָה μαχνά

Mochorí, Venditio, vel cognitio. Pater Ozi, 1. Paralipo. 9. b.8. מִכְרִי μαχηρί

Modin, Iudicium, vel iudicatio, aut iurgium. D. Ciuitatis nomen in monte ſitæ vt videtur Baala, ſuper torrentem qui apud Secronam effunditur: patria Machabæorum, vbi eſt eorum memorabilis ſepultura, ſeptem pyramides ex quadrata mole ſurgentes, 1. Mac. 2.a.1. μωδεΐν

Moholá, Chorus, vel cithara, ſiue infirmitas: aut Syriacè, venia. Nomen viri, 1. Par. 7.d.18. מַחְלָה μααλά

Moholí, Idem. Filius Merari filii Leui, Exod. 6.c.19. מַחְלִי

Moladá, Natiuitas, vel generatio. Ciuitas quæ in tribu tam Iudæ quàm Simeonis reperitur, Ioſ. 15.e.26. & 19.a.2. & 1. Paral. 4.c.28. מוֹלָדָה μωλαδά

Molathi, ſiue Molathites, Chorus, vel cithara, ſiue infirmitas: aut Syriacè, venia, 1. Reg. 18.e.19. & 2. Reg. 21.b.8. מְחֹלָתִי μαουλαθί

Molchóm, Rex eorum, vel conſiliarius eorum. Filius Saharáim ex Hodes vxore, 1. Par. 8.a.9. Sic vocabatur & Moloch, Ammonitarum idólum, Ier. 49.a.1. מַלְכָּם μελχόμ

Molid. Generatio, vel natiuitas, aut circuncíſio manus. Filius Abiſur filii Semei filii Onam, 1. Par. 2.d.29. מוֹלִיד μωλίδ

Móloch, Regnans, aut conſiliarius. Idólum Ammonitarū, 4. Reg. 23.c.10. Act. 7.e.43. quod & Melchom dicitur. מֹלֶךְ μολὸχ. μολόχ

Molóch, 3 Reg 11.f.33. Rex eorum, aut conſiliarius eorū. Heb. Milchom. Idólum Ammonitarum. מִלְכֹּם μελχόμ

Moós, lignum, vel ligneus, ſiue conſiliarius. Filius Ram primogeniti Ierameel, 1. Par. 2.d.27. מַעַץ

 Mophim, μααμ

מֹפִּים μανφίμ Mophim, Ex ore: vel Syriacè, coopetimenta. Filius Beniamin, Gen.46.c.21.

מוֹרַשְׁתִּי μωρασθίτης Morasthi, Hæres, vel paupertas, aut de paupertate, vel de hæreditate. Vicus contra Orientem Eleutheropoleos, patria Michææ prophetæ, Ier.26.e.18.

Morasthites, Idem, Mich.1.a.1.

מוֹרִיָּה ἀμωρίας Moriá, Amaritudo vel myrrha Domini, aut potius doctrina, siue timor Domini, à ירה vel ירא: siue ex Syro & Hebræo, dominatio Domini. Collis, 2.Paral.3.a.1. qui Terra visionis, Gen.22.a.2. dicitur, à latere montis Sion. Moriá, inquiunt doctiores, est mons in tribu Beniamin in quo fuit ædificatum templum à Salomone. Hic mons est multiiugus: & in vno è iugis eius iussus est Abraham immolare filium suum Isaac. Non desunt qui dicant hunc montem partem esse montis Sionis. Rectius sentiunt qui affirmant montē Moriá & montem Sion esse eundem montem, quum ex Ioëlis 3.f.21. Psal.2.b.6. & aliis locis clarum sit, templum Domini fuisse constructum in Sion; & auctor Paralipomenon scribat illud fuisse constructum in monte Moriá, Gen.22.a.2. & 2.Paral.3.a.1. Est ergo Moriá & Sion idem mons, sed Moriá vetus est montis appellatio, & Sion recens.

מוֹצָא μωσά Mosá, Azymum, aut inuentus, vel exitus, siue exprimens, vel emungens. Filius Caleb ex Epha concubina, 1.Par.2.f.46. Filius Zamri filii Ioada, 1.Par.8.d.36.

מֹצָא μωσά Mosá, 1.Par.8.a.9. interpretatur Onus, siue assumptio vel prophetia aliquando translatiuè, aut aquarum eleuatio. Filius Saharáim ex Hodes vxore.

מֹסֵרָה μοσηρά Moserá, Eruditio, siue disciplina, aut vinculum: vel Syriacè datio vel traditio. Nomen montis vbi Aaron mortuus est & sepultus, Deut.10.b.6. qui Hor, Num.20.d.27. & Moseroth, Num.33.d.30. dicitur.

μασουρούθ Moseroth, Idem. p.n. Locus in quo castrametati sunt filii Israël profecti de Hesmona, Num.33.d.30. Eadem quæ Mosera dicitur.

מְשׁוֹבָב μωσωβάβ Mosobáb, Reuersus, aut auersus, vel conuersus. Nomen principis, 1.Par.4.f.34.

מֶשֶׁךְ μοσόχ Mosoch, Attrahens, vel prolongans, aut vallans, vel sepiēs. Filius Iapheth, Genes. 10.a.2. Ab hoc Cappadoces originem traxerunt, Ezec.27.c.30. Filius item Aran, 1.Paral.1.b.17. qui Gen.10.f.23. dicitur Mes.

מְשֻׁלָּם μασολλάμ Mosollám, Pacificus, siue perfectus, aut retribuens, vel parabola eorum, siue potestas eorum. Nomen viri, 1.Par.3.d.19 & 5.b.13. & 8.b.17. & 9.b.8. Præpositus instauratoribus tēpli, 2.Par.34.c.12.

מְשֶׁלֶמְיָה μασολλαμία Mosollamia, Pax Domini, siue perfectio Domini, aut retributio Domini, vel parabola, aut dominium Domini. Vide Meselemia, 1.Par.9.d.21.

מְשִׁלֵּמוֹת μασελλιμώθ Mosollamith, Pacifica, siue perfecta, aut retribuens, vel parabola mortis, aut dominiū mortis. Filius Emmer, 1.Pa.9.b.12

מְשִׁלֵּמוֹת μασσελιμώθ Mosollamoth, Pacificatio, aut perfectio, siue retributio, aut parabola mortis, vel dominium mortis. Pater Barachiæ principis, 2.Par.28.b.12.

מֹשֶׁה μωυσῆς μωσῆς Moyses, Attractus, vel assumptus, subaudi de aquis, vt Exod.2.b.10. legitur. Filius Amram filii Caath filii Leui, 1.Paral.6.c.38. & 23.b.13. Act.7.c.20. Heb. Mose.

μοζήλ Mozél, Ambulans, vel vadens. Nomen regionis, Ezec.27.d.19.

M V

מְעוּנִים μουνίμ Munim, Habitacula, siue afflicti, aut delinquentes, vel respondentes. Nomen viri, 1.Esd.2.c.50.

Murus-Moab. Vrbs Moabitarum, Esa.15.a.1.

קִיר מוֹאָב Murus cocti lateris, Vide Cir-hareseth. τεῖχος τῆς μωαβίτιδος

מוּסַךְ καθέδρα Musach, Vnctio, siue cooperimentum, aut libatio, 4.Reg. 16.d.18.

מוּשִׁי μουσί Musi, Auferens, vel tangens, aut recedens, vel ablatus. Filius Merari filii Leui, Exod.6.c.19. & 1.Par.6.b.19.

Musitæ, Num.3.e.33.

M Y

μύνδος Mydo, vel potius Myndus, Muta. G. Nomen insulæ in mari Icario, 1.Mach.15.d.23.

μυσία Mysia, Scelesta vel abominabilis. G. Prouincia Asiæ nunc Æolis dicta, quam Paulus adnauigauit, Act.16.b.7. Est & altera eiusdem nominis iuxta Danubium flumen. Suntque auctores, qui dicant trāsisse ex Europa Mesas & Brigas & Hunos, à quibus appellantur in Asia Mysi, Phryges & Bithynii.

N

נַהֲלוֹל vel נַהֲלָל ναααλώλ Naalol, Laudatus, siue lucidus, aut stolidus. Ciuitas Leuitarum in tribu Zabulon, Iosu.19.b.15. & 21.d.35. & Iudic.1.f.30.

נַעֲמָה νοεμά. νααμά Naamá, Pulchra, siue decora, aut mouens valde. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu.15.f.41. Mater item Roboam, 3.Reg.14.c.21.

נַעֲמָן νοεμάν Naaman, Pulcher, siue decorus, aut motum præparans. Filius Beniamin, Gen.46.c.21. qui 1.Par.8.a.2. dicitur Nohaa. Princeps militiæ regis Syriæ, 4.Reg.5.a.1. & Luc.4.e.27. Filius item Bela filii Beniamin, 1.Par.8.a.2.

Naamathites, Pulchritudo, vel iucunditas, siue motus mortis meæ, Iob 11.a.1. & 2.c.11. & 20.a.1. & 42.b.9. נַעֲמָתִי μιναῖος

Naara, siue Naaratha, Puella, vel iuuenis, aut excussio, vel vigilans. Terminus tribus Ephraim, Iosue 16.c.7. Altera vxor Ashur, 1.Par.4.a.5. נַעֲרָה vel נַעֲרָתָה νοερά

Naarái, Pueri mei, vel iuuenes mei, siue excutientes, aut vigilantes mei. Nomen viri, 1.Par.11.g.37. נַעֲרַי ναραί

Naariá, Puer Domini, aut excussio Domini, siue vigil Domini, vel vigilans Dominus. Filius Semeiæ filii Secheniæ, 1.Par.3.d.22. & 4.g.42. נְעַרְיָה νεαρία

Naas, Coluber, vel serpens, aut augurans, vel diuinans, siue æneus. Ciuitas, 1.Par.4.b.12. Rex Ammonitarum, 1.Reg.12.c.12. & 1.Paralip.19.a.2. Est & nomen cuiusdam viri de quo 1.Reg.11.a.1. & 2.Reg.17.g.27. נָחָשׁ ναάς

Nabaioth, Loquelæ, siue prophetiæ, aut fructus, vel germinationes. Filius Ismahelis, Gen.25.b.13. Ab hoc omnis regio ab Euphrate vsque ad mare Rubrum vsque hodie Nabathena dicitur, quæ pars Arabiæ est, Esa.60.b.7. נְבָיוֹת ναβαιώθ

Nabal, Stultus, vel insipiens. Viri nomen, cuius vxor Abigail dicebatur, 1.Reg.25.a.3. & d.19. נָבָל ναβάλ

Nabát, Aspiciens, siue intuens. Pater Ieroboam serui Salomonis, 3.Reg.11.e.26. נְבָט ναβάτ

Nabath, Idem. Consobrinus Tobiæ, Tob.11.d.20.

Nabó, Loquela, siue prophetia: aut loquens, vel prophetans, siue fructificans, vel germinans. Ciuitas in terra Moab, in tribu Ruben, Esa.15.a.2. & Ier.48.d.22. quam ædificauerunt filii Ruben, Num.32.g.38. Est & nomen montis eiusdem nominis. Dicitur & Nebo. Idoli præterea nomen, Esa.46.a.1. נְבוֹ ναβαῦ. ναβώ

Naboth, Idem. Nomen viri, 3.Reg.21.a.3. נָבוֹת ναβώθ

Nabu, Loquela, siue prophetia: aut loquens, vel prophetās siue fructificans aut germinans. Nomen vnius ex principibus regis Babylonis, Iere.39.a.3. In codicibus Hebræis, vnius est nomen proprium, Semegar nebu. vide Semegar. נְבוּ ναβοῦ

Nabuchodonosor, Gemitus siue planctus iudicii, angustiæ vel pressuræ, siue coartans iudicium angustię vel pressuræ. Rex Babyloniorum, 4.Reg.24.c.10. נְבוּכַדְנֶאצַּר ναβουχοδονόσορ

Nabuchodonosor, In toto Ieremia, excepto cap.27.a.8. & 28.c.11. & 29.a.1. & 34.a.1. & 39.a.1. Eze.26.a.7. & 29.d.18 & 30. c.10. In quibus omnibus locis in Hebræo codice scribitur Nabuchodorosor, quod interpretatur gemitus siue planctus generationis, angustiæ vel pressuræ, aut coartatio generationis, angustiæ vel pressuræ. נְבוּכַדְרֶאצַּר ναβουχοδονόσορ

Nabusezbaz, Loquela, siue prophetia, vel germinatio manans vel fluens: aut ex Hebræo & Syro, fructus vel germinatio liberationis. Nomen viri, Ier.39.c.13. נְבוּשַׁזְבָּן ναβουσαζβάν

Nabuthæi, Loquentes, siue prophetantes, aut germinantes. D.1.Mach.5.c.25. ναβαθαῖοι

Nabuzardan, Germinatio, vel prophetia extranei siue ventilati aut effusi iudicii, vel germinatio, siue prophetia extranei, siue ventilati, aut effusi dominii vel basis. Princeps exercitus regis Babyloniorum, 4.Reg.25.b.8. נְבוּזַרְאֲדָן ναβουζαρδάν

Nachór, Raucus, vel aridus, aut iratus, vel incensus: aut Syriacè, suffocatus. Filius Sarug, Gen.11.c.22. Luc.3.f.34. Filius item Thare, Gen.11.d.27. נָחוֹר ναχώρ

Nachón, Paratus, vel certus. Nomen loci, 2.Reg.6.a.6. נָכוֹן ναχών

Nadáb, Spontaneus, aut vouens, vel princeps. Filius Aaron Exod.6.d.23. Filius item Semei filii Onam filii Ierameel, 1.Paral.2.d.28. Filius Iahiel, 1.Par.9.f.36. Filius Ieroboam, 3.Regum 14.e.20. נָדָב ναδάβ

Nadabiá, Votum Domini, siue spontaneus, aut princeps Domini. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1.Par.3.c.18. נְדַבְיָה ναδαβία

Naggé, Claritas, vel splendor. D. Nomen viri, Luc.3.e.25. ναγγαί

Nahabi, Occultus, vel absconditus, siue dilectus meus, aut requiescens mecum, siue ductor mecum. Filius Vapsi, Num. 13.b.15. נַחְבִּי ναβί

Nahaliél, Torrens Dei, siue hæreditas Dei, aut vallis Dei. Locus vbi castra fixerunt Israëlitæ, Num.21.d.19. נַחֲלִיאֵל ναχαλιήλ

Naham, Consolatio, vel pœnitentia, siue ducens eos, aut requies eorum. Frater Odaiæ mulieris, 1.Par.4.d.19. נַחַם ναάμ

Naham, 1.Par.4.c.15. Filius Caleb filii Iephone, interpretatur pulcher, siue iucundus, aut mouens eos. נַעַם νοέμ

Nahamani, Consolator, siue pœnitens, aut requiei munus vel numerus, siue requiei præparatio. Nomen viri, 2.Esdræ 7.b.7. נַחֲמָנִי ναιμανί

Naharái, Naris, siue nasus, aut hinniens, vel calefactio, siue ariditas, vel raucedo: aut Syriacè, suffocatio. Armiger Ioab, 2.Reg.23.d.37. & 1.Par.11.g.39. נַחֲרַי ναραί

Nahasson, Idem. Filius Aminadab, frater Elisabeth vxoris Aaron, Exod.6.d.23. נַחְשׁוֹן ναασσών

Nahath, Requies, vel ductor: aut Syriacè, descensio. Filius Rahuel filii Esau, Gen.36.b.13. & 2.Par.31.c.13. נַחַת ναχάθ. ναάθ

Nahúm, Consolator, siue pœnitens, aut ductor eorum. Nomen prophetæ, Nahum 1.a.1. & 2.Esd.7.b.7. נַחוּם ναούμ

Nain, Pulchritudo, siue iucunditas, vel commotio aut motus eorum. D. Ciuitas in secundo miliario Thabor montis ναΐν

contra

contra Austrum ad pedem Hermon minoris montis iuxta Hendor villam, Luc.7.b.11.

נָיוֹת ναϊὼθ Naioth, Pulchritudo, siue decor, aut habitaculum. Nomen loci, 1.Reg.19.c.18.

נִמְשִׁי ναμεσσεί Namsi, Ablatus, siue auferens, aut tangens, vel dormitionis munus. Pater Iehu regis Israël, 3.Reg.19.c.16.

נְמוּאֵל ναμουὴλ Namuel, Dormiens Deus, vel dormitio, siue somnus Dei. Filius Simeonis filii Iacob, 1.Par.4.e.24. qui Genes.46.b.10. dicitur Iamuel.

נְמוּאֵלִי Namuelitæ, Idem. Num.26.b.12. ναμουηλεί

ναναία Nanea, id est, Diana, sic enim appellabatur Diana lingua Persica, 2.Mach.1.c.13.

נֶפֶג ναφέκ Napheg, Imbecillis, aut remissus, aut laxatus. Filius Isaar filii Caath filii Leui, Exod.6.c.21. Filius item Dauid, 1.Par.14.b.6.

נָפִישׁ ναφὲς Naphis, Anima, vel refrigeratus, aut requiescens: vel Syriacè, multiplicans. Filius Ismahelis, Gen.25.b.15.& 1.Par.5.c.19

νάρκισσος Narcissus, Stupefactus, vel negligens. G. Nomen viri, cuius meminit Paulus, Rom.16.b.11.

נְצִיחַ νασιά Nasia, Victor, siue æternus, aut fortis. Nomen viri, 1.Esdræ 2.c.54.

נָתָן νάθαν Nathán, Dans vel donatus. Filius Dauid, 2.Reg.5.c.14. & 1.Par.3.b.5. Nomen item prophetæ, 2.Reg.7.a.2. Filius item Ethei filii filiæ Sesan ex seruo, 1.Par.2.e.36.

נְתַנְאֵל ναθαναὴλ Nathanael, Donum Dei. Frater Semeiæ & Choneniæ, 2.Par.35.b.9. Filius Suar, princeps tribus suæ Issachar, Num.1.a.8. Quartus filius Isai, 1.Par.2.b.14.

Nathanel, Idem.

נְתַנְיָה ναθανίας Nathaniá, siue Nathaniás, Donum Domini. Pater Ismahelis, 4.Reg.25.f.23.

נְתַן מֶלֶךְ ναθάν Nathan-mélech, Donum regis, siue donum consilii. Nomen Eunuchi, 4.Reg.23.c.11.

נְתִינִים ναθινιοί Nathinæi, Dati, vel donati, 1.Par.9.a.2. & 2.Esd.7.d.46.

נָתוֹן ἀναθών Nathon, Dare, vel dando. Ciuitas in tribu Zabulon, Ios.19.b.14.

ναυή Naue, Posteritas, vel stirps, aut filius vel æternus, seu permanens, vel pulchritudo, siue habitaculum: aut Syriacè, piscis. D. Idem qui & Nun, pater Iosue, Eccl.46.a.1.

נְזִירִים Nazaræi, Separati, siue coronati, aut sanctificati, Thren.4.b.7. Amos 2.c.11.d.12. ναζηραῖοι. ἡγιασμένοι

ναζωραῖοι Nazareni, Idem. Sed si per צ scribatur, interpretatur custodientes, vel floridi, aut virgulta. D. Act.24.b.5.

נָזִיר ναζηραῖος Nazaræus, Separatus, siue coronatus, aut sanctificatus, Iudic.13.a.5.

ναζωραῖος Nazaræus, Matt.2.d.9 Idem: vel per צ literam, custos, siue flos, aut virgultum. D.

ναζωραῖος ναζαρηνός Nazarenus, Idem.s.n.D. Matth.26.g.71. & Luc.4.f.34.& Marc.1.c.24.

ναζαρέθ ναζαρέτ Nazareth, Sanctificata, aut separata, vel coronata. Si autem per צ scribatur, interpretatur Custodita, vel florida, aut virgultum. D. Viculus Galilææ iuxta montem Thabor, in quo fuit nutritus IESVS saluator noster, Mat.2.d.23. Luc.4.c.16. ædificata super montem.

N E

νεάπολις Neapolis, Noua ciuitas. G. Ciuitas Cariæ aut Thraciæ, Act.16.b.11. Hanc vocari Sichem, testis est Hieronymus in Hebraicis quæstionibus.

נִבְחַז νιβχάζ Nebahaz, Fructificans vel germinans visionem, aut loqués, vel prophetans. Idôlum Heuæorum, 4.Reg.17.f.31.

נֵיבַי νωβαί Nebái, Fructificans, vel germinans, aut loquens vel prophetans. Nomen viri, 2.Esd.10.a.19.

נְבַלָּט ναβαλλάτ Neballát, Prophetia, siue loquela inuoluta, vel abscondita, aut germinans, vel fructificans, siue prophetans inuoluté vel absconditè. Ciuitas, 2.Esd.11.d.34.

נְבוֹ ναβώ Nebó, Loquela, siue prophetia, aut loquens, vel prophetãs, siue fructificans, vel germinans. Vrbs est & mons terræ Moabitarum supra Iordanem contra Ierichuntem ciuitatem, in sorte tribus Ruben, Nu.32.a.3. Deut.32.g.49.& 34.a.1.& 1.Par.5.a.8. Nomen viri, 1.Esd.2.b.29.& 10.d.43. Vide Nabo.

נִבְשָׁן νεβσάν Nebsan, Loquela, siue prophetia, aut germinatio dormitationis vel mutationis, siue germinatio vel loquela dentis vel eboris. Nomen ciuitatis in tribu Iuda, Ios.15.g.62.

Nebuzar-adan, Vide Nabuzar-adan.

נְכֹה νεχαώ Nechaó, Claudus, vel percussus. Nomen Pharaonis regis Ægypti, illius videlicet cui Iosias rex Iuda fuit in occursum, 4.Reg.23.f.29. & 2.Par.35.c.20.

נֶקֶב ἀσενακέβ Neceb, Foramen, aut maledictio, siue vocatio, aut nominatio, vel explicatio. Ciuitas tribus Nephthali, quæ & Adami dicitur, Ios.19.c.33.

נְקוֹדָא νεκωδά Necoda, Depictus, siue varius, aut punctuatus, vel pastor, aut incuruatus, vel incensus. Nomen viri, 1.Esd.2.c.48.60.

נַחַל אֶשְׁכֹּל φάραγξ βότρυος Nehel-eschol, Torrens botri, aut vallis botri. Nomen torrentis, Num.13.e.25. Vbi apud alios interpretes legitur. Vocatus est locus ille torrens Eschol: qui torrens est in vicinia Hebronis. Eo irrigatur vallis dicta Botri. Vide Eschol.

Nehelamites, Somniator, vel somnus, siue torrens, aut vallis aquarum, vel hæreditas aquarum, Ier.29.f.24. נֶחֱלָמִי νεελαμίτης

Nehemias, Consolatio, vel requies Domini, aut pœnitens Dominus, siue directio Domini. Nomen viri, 1.Esd.2.a.2. נְחֶמְיָה νεεμίας

Nehiel, Commotio, vel motus Dei. Ciuitas quæ terminus est Aser, Ios.19.b.27. נְעִיאֵל ναιήλ

Nehustá, Ænea, vel ærea, aut augurans, vel serpens, aut serpentina. Mater Ioachin, filii Ioacim, 4.Reg.24.b.8. נְחֻשְׁתָּא νεεσθάν

Nehustan, Æneum, vel cupreum, aut augurium, siue serpentis datum, vel donum, 4.Reg.18.a.4. נְחֻשְׁתָּן νεεσθάν

Nemra, Leopardus, siue rebellio, aut amaritudo, vel commutatio. Ciuitas, Num.32.a.3. נִמְרָה ναμβράν

Nemrim, Idem. p. n. Regio irrigua, aut locus irriguus in Moabitide, Esa.15.c.6. נִמְרִים νεβρίμ

Nemrod, Rebellis, vel dormitio descensionis, aut dormiens dominans. Filius Chus, Gen.10.b.8. נִמְרֹד νεμβρώδ

Neomenia, Nouilunium. G. Col.2.d.16. νεομηνία

Nephath-dor, Fauus habitationis vel generationis, aut distillans siue eleuans, vel cribrans habitationem vel generationem. Ciuitas in tribu Manasse, eadem quæ Dor dicitur. Vide suo loco, 3.Reg.4.b.11. vbi corruptè legitur Nephad-dor. Ex Hebræo verti poterat in omni termino Dor. נָפַת דֹּאר νεφαδώρ

Népheg, Imbecillis, aut remissus, vel laxatus. Filius Dauid 2.Reg.5.c.15.& 1.Par.3.b.7. נֶפֶג ναφέγ

Nephi, Purificatio. D. 2. Mac.1.g.36. νεφθάρ

Nephthali, Comparatio, vel æquiparatio, aut retorsio, vel tortuositas. Vna è tribubus Israël sita supra tribum Aser, si Tobiæ credimus, cap.1.a.1. Nomen loci, 3.Reg.4.b.15.& 4.Regum 15.f.29. Sextus filius Iacob ex Bala ancilla Rachel vxoris ipsius Iacob, Gen.30.b.8. נַפְתָּלִי νεφθαλείμ νεφθαλί

Nephthalitæ, Idem.

Nephthar, Purificatio. D. 2.Mac.1.g.36. νέφθαρ

Nephtóa, Apertus, siue apertio, siue sculptura. Nomen fontis, Ios.15.b.9.& 18.c.15. ναφθώ. ναφτώ נֶפְתּוֹחַ

Nephtuím, Idem. p. n. Filius Mesraim, Gen.10.b.13. נַפְתֻּחִים νεφθουείμ

Nephusim, Diminuti, aut dilacerati. Nomen viri, 1.Esdræ 2.c.50. νεφουσείμ נְפוּסִים

Ner, Lucerna, siue nouale. Pater Abner, 1.Reg.14.g.51. Pater Cis patris Saul, 1.Par.8.c.33. Filius Iahiel, 1.Par.9.f.36. נֵר νὴρ

Neregél, Explorans, vel pedester, siue lucerna discooperta vel coaceruata, aut nouale discoopertum vel reuolutum. Vnus ex principibus regis Babylonis, Ier.39.a.3. נֵרְגַל νηργέλ

Nergel, Idem. Idôlum Cuthæorum, 4.Reg.17.f.30. νηργέλ

Nereus, Lucerna, vel nouale. Græcè verò magnus interpretatur. D. Nomen viri, Rom.16.b.15. νηρεύς

Neri, Lucerna, vel nouale. D. Luc.3.f.27. νηρί

Neri, Iere.32.b.12. Lucerna Domini, aut nouale Domini, Heb. Nerias. Pater Baruch, filius Maasiæ. נֵרִיָּה νήριος

Nerias, Idem, Ier.36.a.4.& 51.g.59. νηρίας

Nesib, Stans, siue statio, vel erectio, scilicet alicuius tituli: aut Syriacè, plantatio. Ciuitas in tribu Iuda, Ios.15.f.43. נְצִיב νεσίβ

Nesróch, Fuga vel tentatio tenera vel delicata, aut vexillum delicatum: vel Syriacè, tabula tua. Idôlum quod adorabat Sennacherib, 4.Reg.19.g.37.& Esa.37.g.38. נִסְרֹךְ νεσράχ ἀσεράχ

Nesteus, Ieiunus, vel ieiunans. G. νηστεύς

Netophathí, Gutta, siue distillatio, aut gummi. Nomen loci, 1.Par.2.g.54. נְטֹפָתִי νετωφαθί

Netophathites, Idem, 2.Reg.23.d.28.& 4.Reg.25.f.23.& 1.Par.11.f.30. νετωφαθίτης

Netupha, Gutta, siue distillatio, aut gummi, vel declinatio oris. Nomen loci, 1.Esd.2.b.22. נְטוֹפָה νετωφάθ

Netuphati, Idem. Nomen loci, 2.Esd.12.b.28.

Neumenius, Nouus mensis, vel nouilunium. G. Filius Antiochi, 1.Mach.12.c.16. νουμήνιος

N I

Nicanor, Victor, vel victoriosus, G. 1. Mach.3.c.38. Est & nomen diaconi, Act.6.b.5. νικάνωρ

Nicodemus, Hebraicè interpretatur innocens sanguis: Græcè verò, victoria populi. D. Nomen viri Pharisæi, Iudæorum principis, Ioan.3.a.1. νικόδημος

Nicolaitæ, Victoriæ plebis. G. Apoc.2.b.6.d.15. νικολαῖται

Nicolaus, Idem.s.n.G. Nomen diaconi, Act.6.b.5. νικόλαος

Nicopolis, Victoriæ ciuitas, vel victoriosa ciuitas. Thraciæ ciuitas, quæ Istro flumini imminet, ad Titum 3.d.12. νικόπολις

Niger, Latinum est. Cognomen prophetæ cuiusdam, Act.13.a.1. νίγερ

Nilus, Hebraicè dicitur Sihor, & interpretatur niger vel turbidus, aut matutinus. Fluuius Ægypti, Esa.23.a.3. שִׁיחוֹר μεταβόλων

Niniue, Pulchra, siue speciosa, aut habitaculum. Ciuitas quam ædificauit Assur, metropolis Assyriæ, Genes.10.b.12.& 4.Reg.19.g.36. quæ & Ninus dicitur: Nisibis autem ab Eusebio. Suidas scribit nomen Niniues fuisse mutatum in nomen Babylonis à Semiramide regina Assyriorum. נִינְוֵה νινευή

Niniuitæ, Pulchri, siue speciosi, aut habitacula, Luc.11.d.30. νινευῖται

Nisan, Vexillum, siue probatio, aut tentatio, vel fuga: aut Syriacè, נִסָּן νισάν

Syriacè, miraculum. Mensis respondens nostro Martio, 2.Esdræ 2.a.1.

N O

נֹעָה νουά Noá, Mouens, vel commota. Filia Salphaad filii Epher filii Galaad, Num. 26.d.33. Ciuitas item quæ terminus est tribus Zabulon, Iosu.19.a.13.

נוֹעַדְיָה νωαδία Noadiá, Testificatio, vel cœtus aut congregatio Domini, siue ornatus Domini, aut transiens Dominus: vel ex Syro & Hebræo, ablatio Domini. Nomen viri, 1.Esd.8.g.33.

נֹבָה νοβά Nobé, Heb. Nob. 2.Esd.11.d.32. Loquela siue prophetia, aut loquens vel prophetans, siue fructificans, vel germinans. Ciuitas Sacerdotum, sita in tribu Beniamin non procul à Ierusalem, 1.Reg.21.a.1.& 22.b.9.d.19.Esa.10.g.32.

נֹבַח ναβέ Nobé, Num.32.g.42. Iudic.8.c.11. Latrans vel latratus. Ciuitas quæ & Canath dicebatur, in tribu Manasse, 1.Reg.21.a.1

נוֹדָב ναδάβ Nodáb, Vouens, siue spontaneus, aut principalis. Nomen viri, 1.Par.5.c.19.

נֹחַ νῶε Noë, Cessatio, vel requies. Filius Lamech filii Mathusalæ, Gen.5.d.29. Luc.3.g.36.

נַעֲמָה νοεμά Noemá, Pulchra, siue decôra, aut mouens valde. Filia Lamech ex Sella vxore sua, Gen.4.d.22.

נַעֲמָן νοεμάν Noemán, Pulcher, siue decôrus, aut motum præparans. Filius Bale filii Beniamin, Num.26.e.40.

נַעֲמִי Noemanitæ, Idem.p.n. Num.26.e.40. νοεμανί

נָעֳמִי νοομί Noemí, Pulchra, siue decôra. Vxor Elimelech Bethlehemitæ, Ruth 1.a.2.

נֹגַהּ νωγέ Nóga, Claritas, siue splendor. Filius Dauid, 1.Par.14.b.6.

Nóge, Idem. Filius Dauid, 1.Par.3.b.7. νωγέ

נוֹחָה νωά Nohaa, Requiescens, aut ducens vel ductor. Filius Beniamin, 1.Par.8.a.2. qui Gen.46.c.21. dicitur Naaman.

נֹפַח Nóphe, Insufflans, aut timidus, siue illaqueans. Nomen loci, Num.21.f.30.

נֹפֶת νοφέθ Nópheth, Fauus, aut cribrum, siue distillatio. Vrbs in tribu Manasse, Iosu.17.c.11.

נַעֲרָן νοαράν Noraan, Puer, vel iuuenis, siue excutiens, aut vigilans, vel mouens canticum. Nomen loci, 1.Par.7.f.28.

N V

νουμήνιος Numenius, Nouus mensis, vel nouilunium. G. 1.Machab. 12.c.16.

נוּן vel נוּן ναυή.νούν Nun, Posteritas, vel stirps, aut filius, vel æternus, seu permanens: aut Syriacè, piscis. Pater Osee cuiusdam, Numer.13.a.9. Pater item Iosue, Iosu.1.a.1. Filius Elisama filii Ammiud, 1.Paral.7.f.27.

N Y

νύμφα Nympha, Sponsa. G. Col.4.d.15.

O

עֹבַדְיָה ὀβδίας Obadiá, Seruus Domini, vel operarius Domini. Filius Arnan filii Raphaiæ filii Iesaiæ, 1.Paral.3.d.21. Filius Iezrahia filii Ozi, 1.Par.7.a.3.

עוֹבָל Obal, Peruersitas vetustatis, aut peruersitas fluxus. Filius Iectan. Vide Hebal.

ἀβδία Obdia, siue Obdias, Idem quod Obadia. Filius Asel filii Elasa, 1.Par.8.d.38.& 9.g.44.& 12.b.9.

עֹבֵד vel עוֹבֵד ὠβήδ.ἰωβήδ Obed, Seruus, vel operarius. Pater Gaal, Iudic.9.d.26. Filius Booz, pater Isai, Ruth 4.d.17. & 1.Paralip.2.b.11. Filius Ophlal filii Zabad, 1.Par.2.e.37. & 11.g.47.

עֹבֵד אֱדֹם ὀβηδεδόμ Obed-edom, Seruus hominis, vel terreni, aut sanguinei vel rufi. Nomen viri, 2.Reg.6.b.10.

עֹבַדְיָה Obedia, Seruus, vel operarius Domini. Nomen viri, 1.Esdræ 8.b.9. ἀβαδίας.

אֹבֹת ὠβώθ Oboth, Pythones, siue vtres, aut patres, vel desideria. Nomen loci, Num. 21.c.10. tricesima sexta Israëlitarum mansio, cùm ex Ægypto proficiscerentur in terram Chanáan, Numeri 33.f.44.

O C

אֲחֻזַּת ὀχοζάθ Ochozáth, Possessio, siue apprehensio, vel collectio, aut visio, seu fratris oliua. Amicus Abimelech regis Geraræ, Genes. 26.f.26.

אֲחַזְיָהוּ ὀχοζίας Ochozias, Apprehensio, siue possessio Domini, aut visio Domini. Filius Achab regis Israël, 3.Reg.22.g.50. Filius Ioram regis Iudæ, 4.Reg.8.f.24.& 1.Par.3.c.11.

עָכְרָן ὀχοράν Ochrán, Turbidus, vel conturbans. Pater Phegiel principis tribus Aser, Num.1.b.13.

O D

הוֹדַוְיָה ὠδία.ὠδουίας Odaiá, siue Odaiás, Laus Domini, siue confessio Domini. Soror Naham, 1.Par.4.d.19.& 2.Esd.9.a.5.

ὀδομηρά Odaren, Laudis canticum, vel testimonium arcæ. D. Nomen viri, 1.Mach.9.g.66.

עוֹדֵד ὠδήδ Oded, Sustentans, vel regens, aut erigens. Nomẽ viri prophetæ, 2.Par.15.a.1.& 28.b.9.

הוֹדַוְיָה ὠδουία Odeuiá, Laus Domini, siue confessio Domini. Nomen viri. In toto cap.2. Esd.10.b.13 scribe Odaia.

הוֹדְיָה Odia, Idem. Nomen viri, 2.Esd.8.b.7. ὠδουίας

ὠδουία Odoia, Idem quod Oduia. Nomen viri, 1.Par.5.d.24.

עֲדֻלָּם ὀδολλάμ Odollám, Testimonium, siue ornamentum illis, aut testimonium siue ornamentum suæ miseriæ, vel transitus, aut præda suæ miseriæ. Ciuitas in Iuda, à Roboam constructa, 2.Par. 11.b.7. Michææ 1.d.15. Videtur esse eadem quæ Adullam dicitur Iosu.12.d.15.& 15.e.35. & 1.Esdr.2.b.40. Nomen item speluncæ, 1.Reg.22.a.1.

עֲדֻלָּמִי Odollamites, Idem, Gen.38.a.1. ὀδολλαμίτης.

הוֹדַוְיָה ὠδουία Odouia, siue Oduia, Laus Domini, siue confessio Domini. Filius Asana, 1.Par.9.b.7. Filius Elioenai filii Naariæ, 1.Paral.3.d.24.& 1.Esd.2.b.40.

O G

עוֹג ὤγ Og, Subcineritius panis vel torta, aut subsannatio: vel Syriacè, detentus, aut impeditus. Rex Basan, Num.21.g.33.

O H

הוֹהָם ἐλάμ Ohám, Væ eis, siue tumultuans, vel conturbans. Rex Hebrõ Iosu.10.a.3.

אֹהֶל ὀὰλ Ohel, Tabernaculum, siue tentorium, aut splendor. Filius Zorobabel filii Phadaia, 1.Par.3.d.20.

אַחְלַי ὀολαί Oholái, Deprecans, vel expectans, aut incipiens, vel dolẽs, siue frater mihi. Filius Sesan filii Iesi filii Apphaim, 1.Paral.2.d.31.

אַחְלַי ἀλαί Oholi, Idem, 1.Par.11.g.41. Filius Zabad.

O L

Olda, Vide Holda, 2.Par.34.e.22.

ὄρος ἐλαιῶν Olíueti mons, siue mons oliuarum, siue oliuetum. Mons ad Orientem Ierosolymæ, vt Zach.14.a.4. scribitur, torrente Cedron interfluente, sabbathi habens iter ab Ierusalem, Act. 1.b.12. Luc.19.d.29.

עֻלָּא ὀλλά Ollá, Eleuatio, vel holocaustum, aut infans, vel paruulus, aut folium. Pater Haniel, 1.Par.7.g.39.

Olon, Vide Holon.

Ólympias, Cælestis. G. ὀλυμπιάς

Olympias, Rom.16.b.15. Idem, In Græco Olympan. ὀλυμπᾶν

Olympius, Cælestis. G. 2.Mach.6.a.2. ὀλύμπιος

O M

אוֹמָר ὠμάρ Omár, Dicens, vel loquens, siue amarus vel exaltans. Filius Eliphaz filii Esau ex Ada vxore, Gen.36.b.11.

אִמְרִי ἀμβρί Omrái, Dicens, vel loquens, aut exaltans, siue amarus: aut Syriacè, agnus. Pater Amri, 1.Par.9.a.4.

O N

אוֹנָם ὠμάν.ἰωνάμ Onám, Dolor, aut fortitudo siue iniquitas eorum. Filius Soba filii Seir Horræi, Genes.36.c.23. Filius item Ierameel ex Atara vxore, 1.Par.2.d.26.

אוֹנָן αὐνάν Onán, Dolor, siue iniquitas, aut fortitudo. Filius Iudæ ex Sue vxore sua, Gen.38.a.4.

ὀνήσιμος Onesimus, Vtilis. G. Nomen viri fidelis, Coloss.4.b.9. ad Philem.b.10.

ὀνησιφόρος Onesiphorus, Vtilitatem afferens. G. Vir quidam fidelis, 2.Tim.1.d.16.

ὀνίας Onias, Fortitudo Domini, aut nauis. D. Summus sacerdos apud Iudæos, 1.Mac.12.a.7.

אוֹנוֹ ὠνώ Ono, Dolor, aut fortitudo, siue iniquitas eius. Ciuitas quã ædificauit Samad filius Elphaal, 1.Par.8.b.12 In 1.Esdr.2.b. 33.& 2.Esd.6.a.2.& 7.d.37. fit mentio, Vallis Ono.

O O

אָהֳלָה ὀολλά Oola, Tabernaculum, vel tentorium, siue splendor eius, Ezech.23.a.4.

אַחְלַי ἀλαί Ooli, Deprecans, siue expectans, aut incipiens, vel dolens, siue frater mihi. Pater Zabad, 1.Par.11.g.41. Hebr. Ahelai.

אָהֳלִיאָב ἐλιάβ Ooliab, Tabernaculum, vel tentorium patris, aut splendor patris. Filius Achisamech, Exod.31.a.6.

אָהֳלִיבָה ὀολιβά Oolibá, Tabernaculum, vel tentorium meum in ea, aut splendor meus in ea, Ezec.23.a.4.

אָהֳלִיבָמָה ἐλιβεμάς Oolibama, Tabernaculum, vel tentoriũ meum excelsum, siue splendor excelsorum. Vxor Esau filia Anæ, Gen.36.a.2. Ciuitas Idumæorum principum, Gen.36.d.41. & 1.Paralipo.1.d.52. ἐλιβεμά

אֲחֻזָּם ὠζάμ Oosam, Apprehensio eorum, siue possessio eorum, aut visio eorum. Filius Ashur ex Naara vxore ipsius, 1. Paralipo.4.a.6.

O P

אוּפָז Ophás, Aurum obrizum. Nomen loci, Ier.10.b.9. μωφάζ

עֹפֶל Ophel, Turris, aut obscuritas, vel nebula. Nomen muri, 2.Par.27.b.3. & 33.c.14. Aut potius turris Ierosolymæ, non procul à templo, 2.Esd.3.f.26. ὀφλά

Opher, Iosu.12.d.17.& 4.Reg.14.g.25. Vide Hephher. ὀφάλ

עָפְרָה ἀφαρά Ophera, Puluis, aut plumbum, vel hinnulus. Ciuitas in tribu Beniamin, Iosu.18.d.23. lege Ophra.

עֵיפַי ὠφί Ophi, Lassus, aut volans: vel Syriacè, plicatus, vel complicatus, aut folium. Nomen viri, Ier.40.c.8.

חֻפִּים ὀφίμ Ophim, Thalamus, siue coopertus, aut litus maris. Filius Beniamin, Gen.46.c.21. Heb. Huppim.

אוֹפִר ὠφείρ Ophir, Cinis, vel incineratio, aut fructificatio. Filius Iectan, Gen.10.d.29. Inde Ophira regio, 3 Reg 9.d.28. quæ (vt refert Iosephus libr. 8.) etiam aurea terra nuncupatur, vnde aurum Ophirizum, quod Obrizum vocant. σωφίρ

Ophlal,

אֶפְלָל ἀφαλὰ Ophlál, Iudicans, vel orans. Filius Zabad filii Nathan filii Ethei, 1.Par.2.c.37.

חָפְנִי ὀφνὶ Ophní, Pugnus, vel pugillus, aut cooperiens. Filius Heli sacerdotis, 1.Reg.1.a.3.Heb.Hophni.

עָפְנִי ἀφνὶ Ophní, Iosu.18.d.24. Interpretatur volans, siue lassitudo: aut Syriacè, plicatio, vel complicatio. Nomen ciuitatis.

עָפְרָה ἀφρὰ Ophrá, Puluis, aut plumbum, vel hinnulus. Filius Maonathi filii Othoniel filii Cenez, 1.Par.4.c.14.

O R

עֹרֵב ὠρὴβ Oréb, Coruus, vel suauis, aut fideiussor, vel commiscens, seu vespertinus. Vir Madianita à tribu Ephráim interfectus, Iudic.7.d.25.& 8.a.2.Psal.82.b.12.Heb.83.Esa.10.f.26.

קֶדֶם κέδεμ Orientis filii, pro filiis Cedem, siue Cedma, filii Ismaëlis, Ier.49.e.28.

אָרְנָן ὀρνάν Ornán, Exultans, siue arca earum, aut lux filii, vel lux siue maledictio permanens vel æterna. Nomen viri, 1.Par.21.c.18 qui 2.Reg.24.d.20.dicitur Areuna.

הֲרָרִי Orori, Montanus. Ciuitas, 2.Reg.23.d.33. ἀρωδί.

חֹרֹנַיִם ἀρωνιίμ Oronaím, Iræ, vel furores: aut Syriacè, libertates. Duo vici, quæ via est ad Assyrios, siue duæ vrbes Moabitarum: vna superior, altera inferior, Esa.15.c.5. Et hanc ob rem vox Hebraica est dualis numeri. Heb. Horonáim. Ciuitas Moabitarū.

עָרְפָּה ὀρφά Orphá, Ceruix, vel ceruicosa, siue suscitatio oris vel denudatio oris. Vxor Chelion filii Eliméleech Bethlehemitæ, Ruth 1.a.4.

ὀρθωσιάς Orthosias, vel potius Orthosis, idis, Recta, vel rectificata. G. Nomen loci, 1.Mach.15.g.37.

O S

הוֹשַׁעְיָה ὡσαΐας Osaías, Saluator Dominus, aut salus Domini. Nomen viri, 2.Esd.12.c.32.Ier.42.a.1.

הוֹשֵׁעַ αὐσῆ.ὡσηὲ Osee, Saluator, aut salus. Filius Ela, 4.Reg.15.f.30. Nomen item prophetæ filii Beeri, Osee 1.a.1. Filius Nun, Nu.13.a.8. qui ibidem, b.17. dicitur Iosue à Moyse, item filius Ozaziu, 1.Par.27.c.20,

עֻתַי ὠθί Othéi, Tempus, vel hora mea, aut iniquitas mea. Filius Ammiud filii Amri, 1.Par.9.a.4.

הוֹתִיר ὠθείρ Othír, Excellens, siue residuus, aut remanens. Nomen viri, 1. Par.25.a.4.

עָתְנִי ὠθνί Othni, Tempus, siue hora mea. Nomen viri, 1.Par.26.a.7.

עֲתַלְיָה ὠθολία Otholiá, Tempus Domino, siue hora Domino. Filius Ieroam, 1.Par.8.c.26.

עָתְנִיאֵל γοθονιήλ Othoniél, Tempus Dei, siue hora Dei. Filius, id est, nepos Cenez, frater Caleb, Ios.15.d.17.& 1.Par.4.c.13.

O Z

עֻזָּא ὀζὰ Oza, Fortitudo, aut capra. Horti nomen, 4.Reg.21.d.26. Nomen viri, 1.Par.6.c.29. & 8.a.7.

עֻזָּה Oza, Idem. Filius Abinadab, 2.Reg.6.a.3. ὀζὰ

עַזָּן ὀζάν Ozan, Fortitudo earum, aut capra earum. Pater Phaltiel principis tribus Issachar, Num.34.d.26.

עֲזַזְיָהוּ ὀζίου Ozaziu, Fortitudo Domini. Nomen viri, 1.Par.15.c.21. & 27.c.20.

אֻזֵּן שֶׁאֱרָה ὀζενσαρά Ozen-sara, Auricula carnis vel consanguinitatis, aut auricula fermentata vel remanens, siue statêra carnis vel consanguinitatis aut residui. Vrbs condita à Sara filia Ephráim, 1.Paral.7.c.24.

עֻזִּי ὀζί Ozi, Fortis, vel fortitudo mea, aut hircus meus. Filius Bocci filii Abisue, 1. Par.6.a.5. Filius item Thola filii Issachar, 1. Par.7.a.2.vide & 9.b.8.

אִוִּי Ozi, 2. Esd.3.f.25. Tunc, siue aut iste. Nomen viri. ὀζαί

עֻזִּיָּהוּ ὀζίας Ozia, Fortitudo Domini, siue hircus Domini. Filius Amaziæ regis Iuda, 2.Par.26.a.1.Esa.1.a.1. qui 4.Reg.15.a.1. dicitur Azairas. Filius Caath filii Leui, 1.Par.6 b.23.

עֻזִּיָּהוּ ὀζίας Oziáu, Fortitudo Domini. Nomen viri, 1 Par.24.d.26.

עֻזִּיאֵל ὀζιήλ Oziél, Fortitudo Dei, siue hircus Dei. Filius Bela filii Beniamin filii Iacob, 1.Par.7.b.7. Filius Caath filii Leui, Exod.6. c.18. Vide & 1.Par.4.g.42. & 2.Par.29.c.13.

עָזִּיאֵלִי Ozielitæ, Idem. Num.3.d.27.& 1.Par.26.c.23. ὀζιήλ

אָזְנִי ὀζνί Ozní, Auris, vel auscultatio mea, siue statêra. Filius Gad filii Iacob, Num.26.b.16.

ὀζνί Oznitæ, Idem, Num.26.b.16.

עֲזַרְאֵל ἀσεριήλ Ozriél, 1. Par.27.c.19. Adiutorium Dei, siue atrium Dei. Pater Ierimoth.

P

σαλωμών פְּלֶשֶׁת παλαιστίνη PAcificus, Heb. שׁ Selomóh, Cant.8.d.11. Vide Salomon Palæsthina, Conspersa, scilicet cinere vel puluere: siue ruina apposita, vel ruina duplex, aut ruinæ potus, vel cecidit bibens. Est ea Syriæ regio quæ Hebræis dicitur Peleseth, ad mare mediterraneum pertingens, cuius sunt vrbes illæ, Azotus, Gaza, Accaron, Geth, Ascalon. Auctor est Iosephus libro 1. Iudaicarum antiq. cap.12.1.Reg.6.d.17. de hac Pomponius Mela in 1. Plinius in 5. cap.12. & 13. Palæsthina non est eadem cum Iudæa, quamuis id scribat Ptolemæus in quarta Asiæ tabula, cum diphthongo scribitur iuxta Græcorum scripturam.

פְּלִשְׁתִּים Palæsthini, Idem. p.n.m.g. Gen.21.d.33. Populi quos interpretes ἀλλοφύλους, id est, alienigenas vocant. Hi etiam Philisthæi dicuntur à veteri interprete Latino, vt 2.Reg.21.c.12. d.18. Iudic.3.a.3.& sexcentis aliis locis.

Palmyra, Hebraicè dicitur Thamor, & interpretatur palma, vel dactylus, aut cōmutatio vel permutatio, siue amaritudo. Vrbs Syriæ nobilis, quæ & Hebraicè aliàs Thadmor dicitur. תָּמֹר

Palmyra, Hebraicè Thadmor, interpretatur confessio vel laus amaritudinis, aut confessionis vel laudis myrrha: siue ex Hebræo & Syro, laus præceptoris vel Domini. Nomen ciuitatis in Syria, quam ædificauit Salomon, 3.Reg.9.c.18. & 2.Par. 8.a.4. quæ aliàs Thamor siue Thamar dicitur Hebraicè. Hæc ab Hadriano principe, Hadrianopolis dicta fuit. תַּדְמֹר θαμώρ θεδμώρ

Pamphilia, Tota dilecta vel amabilis. G. Prouincia Asiæ ab Ortu Ciliciam habet, ab Occasu Lyciam & Asiæ minoris partem, à Septentrione Galatiā & Cappadociam, à Meridie Mediterraneum mare, quod illic Pamphilii maris nomen habet. Tota Tauri expatiantis iugis septa. De hac Ptolemæus libr. 5. Plinius lib.5.cap.27. Pom. Mela in 1. In hac sita est vrbs Perge: cuius meminit Lucas, Act.13.b.13.& Mela lib.1. Volaterranus lib.10. hanc etiam Mesopiam appellatam scribit. παμφιλία

Paphus, Cypri est ciuitas, Veneri quondam sacra, in qua ante nuptias puellæ dotem quæsituræ, in honorem Veneris in litore se prostituerunt, vt scribit Iustinus lib. 18. de hac Pomponius Mela libr.2. Strabo in 14. Plinius libr.5. cap.31. Hæc frequenti terræmotu lapsa, nunc ruinarum tantùm vestigiis, quid olim fuerit, ostendit. Hæc Hieronymus, Act.13.a.6. πάφος

Paracletus, Consolator, vel aduocatus. G. Ioan.14.b.16. παράκλητος

Parasceue, Præparatio. G. Luc.23.g.54. Ioan.19.g.43. παρασκευή

Parmena, Permanens. G. Nomen diaconi, Act.6.b.5. παρμενᾶ

Parthia, Asiæ maioris est regio circa Persas inter flumen Indum & Arios populos ab Oriente, & Tigrim atq; Mediam ab Occasu sita: à Meridie terminatur deserto Carmaniæ, ab Aquilone Hircania, teste Plinio lib.6.cap.25. Ptolemæus lib. 6.cap.5. De illis Iustinus lib.41. Strabo in 15. Habes eius mētionem, Act.2.b.9. παρθυαία

Parthi, Lingua Scythica, dicuntur fugaces vel exules. D. Nomen prouinciæ, Act.2.b.9. πάρθοι

Pascha, Transitus, vel claudicatio. Idem Phase significat, Ezech.45.f.21. Matt.26.a.2. Marc.14 b.12. Ioan.2.b.13. & 6.a.4.& 1. Cor.5.c.7. Chaldaicè dicitur פִּסְחָא vnde πάσχα, ח mutato in χ, vt in Charan pro Haran. פֶּסַח

Patara, Calcata, vel mortifera. G. Ciuitas Lyciæ prouinciæ in Asia, Act.21.a.1. πάταρα

Patmos, Lethalis, vel mortifera. G. Exigua insula in Ægæo mari, Sporadum vna, Plinio libr.4. cap.12. Straboni in 10. ad quam relegatum ferunt Iohannem apostolum à Domitiano imperatore Romano, Apocalypsinque scripsisse in ea, Apoc.1. b.9. Euseb.lib.3.cap.18. Eccl.hist. πάτμος

Patroba, Paternalis. G. Nomen viri, Rom.16.b.14. πατρόβα

Patroclus, Patris, vel patriæ gloria. G. Nomen viri, 2.Machab.8.b.9. πάτροκλος

Paulus. Hieronymus in epist. ad Philemonem scribens, admonet mirabilem sonare, ab Hebræis etymologiam mutuatus. Alii, os tubæ, nimirum ex Hebræo & Græco dictionem conflantes. Constat tamen aut Græcam esse vocem, & quietum sonare à verbo παύομαι, aut Romanam siue Latinam pusillum significantem: de qua significatione lege Augustinum cap.7. De spiri.& litera, & serm.107. in nouis sermonibus.

P E

Pelusium, Hebraicè dicitur Sin, id est, rubus, teste Strabone lib.17. Geographicorum. Ægypti est ciuitas ambitu xx. stadiorum: vnde nomen est præterfluenti ostio Pelusiaco. Huius etiam meminit Plinius lib.5.cap.9. & 10. Pomp. Mela lib.2. Iosephus lib.6.cap.8.& lib.10.cap.1. Antiq. Iud. Aliàs Libna appellata & Sin. Ezec.30.d.15. סִין σηνῆ

Pentapolis, Quinque ciuitatum, scilicet regio. G. Syriæ regio ad Orientem Iudææ, à quinque ciuitatibus, Sodoma, Gomorrha, Adama, Seboim, Segor (quibus olim fuerat inclyta) fuit appellata, igne & sulphure euersa, de qua Gen.19.e.24. πεντάπολις

Pentateuchus, Quinque volumina, à πέντε quod est quinque: τεῦχος, volumen. Sic vocantur à Græcis quinque libri Moysi, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, & Deuteronomium: & à Rabinis Hebræorum חוּמָשׁ id est, quinarius, siue תּוֹרָה, id est, Lex. πεντάτευχος

Pentecoste, Quinquagesima. G. Act.2.a.1.& 20.c.16. πεντηκοστή

Peregrinantes. Vide Geruth.

Pergamus, Altitudo, vel sublimitas. G. Clarissima Asiæ ciuitas, atque ipsius Troados, quam Silenus intermeat fluuius, præfluit Cetius profusus Pindaso monte, sicut scribit Plinius lib.5.cap.30. hist. mundi. De hac etiam Strabo lib.13. Geogr. Ad huius ecclesiam Iohannes apostolus scripsit, Apoc.1.c.11. & 2.c.12. πέργαμος

Perge, Valde terrestris. G. Pamphiliæ prouinciæ vrbs est: cuius meminit Plinius in 5.cap.27. Mela libr.1. Strabo libr.14. Lucas, Act.13.c.13. πέργη

Persa,

Persa, siue Persis, Frangens, siue diuidens, aut vngula, vel gryphus. est ad Orientem Iudææ sita, alta, cincta montibus regio, quæ à Septentrione Mediam, ab Occasu Susianum, ab Oriente duas Carmanias, ab Austro partem Persici sinus habet, auctore Volaterrano lib. 12. Ezec. 27. c. 10. & 38. a. 5.

Persæ, Idem. p. n. Populi, 2. Par. 36. d. 20. Ezec. 27. b. 10.

Persepolis, Persæ ciuitas. G. 2. Mach. 9. a. 2.

Perses, Frangens, siue diuidens, aut vngula, vel gryphus. Qui ex Persa siue Persia est.

Persia, Idem quod Persa.

Persis, Idem. Mulier Paulo charissima, Rom. 16. b. 12.

Petra, Arx, & ciuitas princeps in regno Moab, in finibus Arabiæ sita, Esa. 16. a. 1. Ab hac, Arabia Petrea dicta est, de qua Egesippus lib. 1. cap. 14.

Petrus, Saxum, vel petra. Nomen vnius ex duodecim apostolis, à Christo sic cognominati, Ioan. 1. f. 16. qui prius Simō dicebatur, Matt. 4. c. 18. Mar. 3. b. 16.

P H

Phacée, Aperiens. Filius Romeliæ, rex Israël, 4. Regum 15. c. 25. & 16. a. 1.

Phaceia, Aperiens Dominus. Filius Manahem, 4. Reg. 15. c. 22. Heb. Pecahia.

Phadaiá, Redemptio Domini. Pater Zebda matris Ioacim, 4. Reg. 22. a. 1. & 23. g. 36. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1. Par. 3. c. 18.

Phadassur, Redemptor fortis, vel redimens petra, aut redemptio plasmationis. Pater Gamaliel principis tribus Manasse, Num. 1. a. 10.

Phadón, Redemptio eius: aut Syriacè, iugum vel iuga, scilicet boum. Nomen viri, 1. Esd. 2. c. 44.

Phahath-móab, Dux Moab, vel dux ex patre, siue fouea ex patre. Nomen viri, 1. Esd. 2. a. 6.

Phái, Vlulans, aut gemens, vel apparens. Nomen vrbis Adar regis septimi in Edom, 1. Par. 1. d. 50. quæ Genes. 36. d. 39. dicitur Phahu.

Phalaiá, Miraculum Domini, siue occultum Domini. Nomen viri, 2. Esd. 8. b. 7.

Phaleg, Diuisio. Filius Heber filii Sale, Gen. 10. d. 25. Luc. 3. g. 35.

Phalehá, Fragmen, vel frustum, aut scissura: vel Syriacè, obsequium. Nomen viri, 2. Esd. 10. b. 24.

Phalel, Cogitans, siue orans, aut iudicans. Nomen viri, 2. Esd. 3. f. 25.

Phálet, Liberatio, siue expulsio. Filius Iahaddai, 1. Paral. 2. f. 27. Filius Azmoth, 1. Par. 2. f. 47. & 12. a. 3.

Phaleth, Ruina, vel iudicatio. Filius Ionathan filii Iada filii Onam, 1. Par. 2. d. 33.

Phallonites, Cadens, siue occultus, 1. Paral. 11. f. 27. & 27. b. 10.

Phallú, Mirabilis, aut occultus. Filius Ruben filii Iacob, Gen. 46. b. 19. & 1. Par. 5. a. 3.

Phalluitæ, Idem. p. n. Num. 26. a. 5.

Phalti, Liberatio, siue expulsio. Filius Raphu, Nu. 13. b. 10. Filius Lais, 1. Reg. 25. g. 44. Est & nomen vrbis, 2. Re. 23. d. 26

Phaltias, Liberatio Domini, aut expulsio Domini. Filius Ananiæ filii Zorobabel filii Phadaiæ, 1. Par. 3. d. 21. & 4. g. 42

Phaltiél, Liberatio Dei, aut expulsio Dei. Filius Ozan, Numer. 34. d. 36. princeps tribus Issachar. Filius Lais, 2. Re. 3. c. 15

Phanuél, Videns Deum, siue facies Dei. Locus iuxta torrentem Iaboc, in finibus Amorrhæorum, in Rubenia sorte: vbi Iacob qui deinceps Israël, tota nocte luctatus est cum angelo, Genes. 32. g. 30. ita appellatus quòd vidisset illic Dominum. Hæc ciuitas, Gedeonis exercitui panes negauit, cuius turrim propterea destruxit & habitatores occidit, Iudic. 8. b. 8. & 17. Hanc Strabo lib. 16. Faciem Dei appellat. Est autem continua Tripoli, apud eamque mons Libanus desinit. Ieroboam ipsam ædificiis reparauit, 3. Reg. 12. f. 25. Fuit hoc nomine pater Gedor, 1. Par. 4. a. 4. Item filius Sesac, 1. Paral. 8. c. 25. Pater item Annæ prophetissæ, Luc. 2. e. 36.

Phará, Frugifer, vel fructificans, aut crescens, siue vacca. Famulus Gedeonis, Iudic. 7. c. 10. Nomen item vrbis, 1. Machab. 9. e. 51.

Pharái, Hiatus, vel apertio. Nomen viri, 2. Reg. 23. d. 35.

Pharám, Onager eorum, vel ferocitas eorum, aut fructificatio matris, vel taurus matris. Rex Ierimoth, Iosu. 10. a. 3.

Pharan, Pulchritudo, siue laus, aut gloriatio, vel propagines. Nomen oppidi, Gen. 14. a. 6. Est item generale nomē deserti Saracenorum trans Arabiam contra Australem plagam, per quod Israël perrexit transiens ex Ægypto in terram Chanaan duce Moyse, in quo sunt multa loco terminata, XVIII. scilicet mansiones, quarum vna est Haseroth, Num. 10. b. 12. & 13. a. 1. & 4. e. 27. Accipitur Pharan pro prima parte deserti Arabiæ prope montem Sinai. At Deut. 1. a. 1. pro vltima parte versus terram promissionis. Et Asseroth est in medio, Gen. 14. a. 6. & 21. c. 21. Num. 33. d. 36. dicitur desertum Sin per ץ. Est etiam Pharan, mons Sinai contiguus, cuius meminit Abacuc 3. a. 3. Deut. 33. a. 2.

Pharaó, Dissipans, vel discooperiens, aut nudans: vel Syriacè, vindicans. Rex Ægypti, cui cognomen Nechao, 4. Reg. 23. f. 33.

Pharathón, Dissipatio, vel ruptura, aut denudatio eius: vel Syriacè, vindicta eius. Ciuitas in Ephraim in monte Amalec, Iudic. 12. d. 15.

Pharathonites, Idē, Iudic. 12. d. 13. & 15. & 2. Reg. 23. d. 30

Phâres, Diuisio. Filius Iudæ ex Thamar nuru sua, Gen. 38. g. 29. & 1. Par. 4. a. 1.

Phâres, 1. Par. 7. d. 16. Eques aut diuidens, siue exponens vel declarans. Filius Machir ex Maacha.

Pharesitæ, Diuisi, Num. 26. c. 20. δῆμος ὁ φαρεσί.

Pharida, Dispersa, diuisa, vel iumentum, vir, 2. Esd. 7. c. 57.

Pharphár, Comminutus, aut fructificatio fructus, siue taurus tauri. Nomen fluuii Damasci, 4. Reg. 5. c. 12.

Pharisæi, Diuisi. D. Sectæ nomen apud Iudæos, quæ dicebat resurrectionem esse, Act. 13. b. 6.

Pharisæus, Diuisus. D. Act. 23. b. 6.

Pharnach, Taurus percutiens, vel percussus, aut contusus, siue fructificatio aromatum. Pater Elisaphan principis tribus Zabulon, Num. 34. d. 25.

Pharós, Pulex, vel culex, siue fructus tineæ. Nomen viri, 1. Esd. 2. a. 3. & 8. a. 3.

Pharsandatha, Reuelatio menstrui, vel commotionis suæ, aut equitis commotio, siue stercus menstruorum vel commotionis eius. Filius Aman filii Amadatha, Esth. 9. b. 7.

Pharúa, Floridus: aut Syriacè, volans. Nomen viri, 3. Reg. 4. b. 17.

Pharuda, Separatio, vel dispersio. Nomen viri, 1. Esd. 2. e. 55

Pharurím, Lebetes, siue suburbana, 4. Reg. 23. c. 11. Hebr. Pharuarim.

Phase, Transitus. Vide Pascha.

Phasea, Idem. Nomen viri, 1. Esd. 2. c. 49.

Phaselis, Transitus, vel claudicatio natiuitatis vel generationis. D. Nomen loci, 1. Mach. 15. d. 23.

Phaseron, Oris canticum, siue os planum. D. 1. Mac. 9. g. 66

Phasga, Collis, siue altitudo, aut munitio. Nomen montis Moabitarum, Num 21. d. 20. Iosu. 13. c. 20.

Phashur, siue Phassur, Extendens vel multiplicans libertatem vel principatum, aut expandens foramen vel albedinem. Sacerdos, filius Emmer, Ier. 20. a. 1. Filius item Melchiæ, Ier. 21. a. 1. & 1. Par. 9. b. 12. Pater Gedeliæ, Ier. 38. a. 1. & 2. Esd. 7. d. 41.

Phasphá, Diminutio oris, vel os diminutum. Filius Iether, 1. Par. 7. g. 38.

Phathahia, siue Phathaiá, Porta Domini, siue aperiens Dominus. Nomen viri, 1. Esd. 10. c. 23. & 2. Esd. 9. a. 5.

Phathuél, Buccella Dei, siue persuasio Dei, aut dilatatio Dei. Pater Ioëlis prophetæ, Ioël. 1. a. 1.

Phathurés, Buccella roris, aut persuasio, siue dilatatio ruinæ vel distillationis. Nomen loci in Ægypto, Ier. 44. a. 1. Ezec. 29. c. 14. Idem videtur esse quod Phethros, cùm Hebræis iisdem punctis & consonantibus scribatur.

Pháu, Vlulans, aut gemens, vel apparens. Nomen vrbis Adar regis septimi in Edom, Gen. 36. d. 39. quæ 1. Par. 1. d. 49. dicitur Phai.

Phedaél, Redemptio Dei. Filius Ammiud princeps tribus Nephthali, Num. 34. d. 28.

Phegiél, Obuiatio Dei, siue deprecatio Dei. Filius Ochran princeps tribus suæ Aser, Num. 1. b. 13.

Pheldás, Ruina trituræ, aut iudicium trituræ. Filius Nachor ex Melcha, Gen. 22. d. 22.

Pheleia, Miraculum Domini, siue occultum Domini. Filius Elioenai filii Naariæ, 1. Par. 3. d. 24.

Pheleiá, Cogitans Dominum, aut orans Dominum, siue iudicium Domini. Nomen viri, Nehem. 11. b. 12.

Pheleth, Ruina, siue iudicatio. Pater Hon, Num. 16. a. 1.

Phelethi, Idem. Nomen populi siue legionum quarundam Dauid, 2. Reg. 8. d. 18. & 20. g. 23. & 1. Par. 18. d. 17.

Phelethi 4. Reg. 11. d. 19. In Hebræo est Rasim, & interpretatur cursores.

Phelonites, Cadens, siue occultus, 1. Par. 11. g. 36.

Phelthi, Liberatio, vel expulsio. Nomen viri, de quo 2. Esdræ 12. a. 17.

Phelthia, siue Pheltias, Liberatio Domini, aut expulsio Domini. Nomen viri, 1. Esd. 10. a. 22. Filius Banaiæ, Ezec. 11. a. 1.

Phenenná, Gemma, siue facies nostra. Altera vxor Elcanæ, 1. Reg. 1. a. 2.

Pherezæi, Rurales, id est, habitantes in villis absque muro. Nomen populi qui Samariam & Gabaon vrbis regionem tenet, Gen. 15. d. 20.

Pherezæus, Idem. f. n.

Phermestha, Ruptura fundamenti, vel rupturam ponens: aut

aut ex Hebræo & Syro, taurus anniculus. Filius Aman filii Amadatha, Esth.9.b.9.

פַּס דַּמִּים φασδαμμιμ Phesdomim, Portio vel diminutio sanguinum, aut diminutio tacentium vel assimilantium. Nomen loci, 1.Par.11.c.13.

פַּשְׁחוּר φασσούρ Pheshúr, Extendens vel multiplicans libertatem vel principatum, aut expandens foramen vel albedinem. Nomen viri, 1.Esd.2.b.38.

פֶּסַח φασέ Phesse, Transitus, siue claudicatio. Filius Esthon, 1.Paral.4.b.12.

פְּתַחְיָה φαθία Phethehiá, Porta Domini, siue aperuit Dominus. Nomen viri, 1.Par.24.c.16.

פַּתְרוֹס φαθουρῶν Phethros, Buccella roris, aut persuasio vel dilatatio ruinæ, vel distillationis. Nomen regionis, quæ Arabia Petræa dicitur Esa.11.c.11. Idem videtur esse quod Phathures, quum apud Hebræos iisdem punctis & consonantibus scribatur.

פַּתְרֻסִים πατροσονιειμ Phetrusim, Idem.p.n. Filius Mesraim, Gen.10.b.14.

פִּיכֹל φιχώλ Phichol, Os omnium, id est, omnis lingua, aut oris perfectio, siue consummatio. Princeps exercitus Abimélech regis Geraræ, Gen.21.c.22.

פִּי הַחִירֹת σομαειρώθ Phi-hahiroth, Os vel labium libertatis, aut os sculptum, ab ore, non ab osse. Nomen loci, in quo castrametati sunt Hebræi, reuertentes de Ægypto, Exod.14.a.2. siue quarta mansio Hebræorum, Num.33.b.8. Ibidem dicitur פני-החירות

φιλαδελφία Philadelphia, Amor fratris, vel fraternitatis. G. Ciuitas Decapolis est iuxta Plinium lib.5.cap.18. & Strabonem in 16. ad cuius ecclesiam Ioannes scripsit, Apoc.1.c.11. & 3.b.7. Dicta in Hebræo Rabbath, id est, magna. Et Ciuitas aquarum, quòd apud eam concipiantur fontes Iaboc fluuii.

φιλάρχης Philarches, Amator principis. G. 2.Mach.8.g.32.

φιλήμων Philemon, Deosculans. G.

φιλητος Philetus, Amabilis. G. Vir quidam, qui à fide Christi excidit, 2.Tim.2.c.17.

φιλιππήσιοι Philippenses, Bellicosi, siue amatores equorum. G.

φίλιπποι Philippi, Bellicosi, siue amatores equorum. G. Macedoniæ vrbs apud Stridonem fluuium à conditore Philippo Græciæ domitore sic appellata, Act.16.b.12.& 20.b.6.& 1.Thes.2.a.2

φίλιππος Philippus, Bellicosus vel amator equorum. G. Pater Alexādri regis, 1.Mac.1.a.1. Frater item Herodis, procurator Ituræ & Trachonitidis constitutus à Romanis, Luc.3.a.1. Est & nomen Apostoli, Matt.10.a.2. Iohann.1.f.43. Nomen cuiusdam diaconi, Act.6.b.5.

פְּלֶשֶׁת ἀλλόφυλοι Philisthæa, Conspersa, scilicet cinere vel puluere, siue ruina apposita, vel ruina duplex, seu ruinæ potus, vel cecidit bibens, Esa.14.g.31. Heb. Peléseth.

פְּלִשְׁתִּים ἀλλόφυλοι Philisthæi, Conspersi, scilicet cinere vel puluere, aut ruinæ appositæ, vel ruinæ duplices, siue ruinæ potus, aut ceciderunt bibentes, 2.Par.17.c.11.

פְּלִשְׁתִּי φυλιςαῖος Philisthæus, Idem.f.n.1.Reg.17.c.23.

φυλιςιείμ Philisthiim, Idem.p.n. Nomen populi, Gen.10.b.14.

Philisthini, Iudic.3.a.3.

φιλόλογος Philologus, Amator literarum, vel amator verbi. G. Nomē viri, Rom.16.b.15.

φιλομήτωρ Philometor, Amator matris. G. Ptolemæus Philometor, 2.Mach.4.c.21.

פִּינְחָס φινεές Phinees, Aspectus, vel facies confidentiæ vel protectionis. Filius Eleazari filii Aaron, Exod.6.d.25. Filius item Heli sacerdotis, 1.Reg.1.a.3. Hebraicè Pinhas.

פִּינֹן φινών Phinón, Gemma, siue aspiciens, aut os æternitatis, vel os filii: aut ex Hebræo & Syro, os piscis, ab ore, non ab osse. Ciuitas Idumæorum, Gen.36.d.41.

פִּישׁוֹן φισών Phison, Oris mutatio, siue multitudo, aut extensio. Magnum Indiæ flumen est è paradiso fluens, Gen.2.b.11. quod ab Eusebio & Hieronymo in quæst. Hebr. Ganges dicitur, siue Getha Iosepho lib.1.cap.2. Iud.antiq. Salomon commentator Nilum vocat, Gen.2.b.11.

פִּתֹם φιθώμ Phithom, Buccella eorum, aut oris consummatio, siue persuasio vel dilatatio eorum. Nomen vrbis quam ædificauerunt filii Israël Pharaoni regi Ægyptiorum, Exod.1.b.11

פִּיתוֹן φιθών Phithon, Buccella eius, aut persuasio vel dilatatio eius, vel oris donum. Filius Micha filii Meribbaal, 1.Paralip.8.d.35.& 9.g.41.

φλέγων Phlegon, Comburens. G. Viri nomen, Rom.16.b.14.

פֹּכֶרֶת φαχεράθ Phochéreth, Oris exterminatio, vel oris concisio. Nomen viri, 1.Esd.2.c.57.

φοίβη Phœbe, Lucida, vel pura. G. Mulieris nomen, Rom.16.a.1 Huius accusatiuus est Phœben.

φοινίκη Phœnix, siue Phœnicia, Rubea, vel purpurea, aut palma, scilicet, arbor. G. Syriæ pars est, in qua Sidon & Tyrus amplissimæ vrbes sitæ sunt Straboni libr.16. Geograph. De Phœnicia plura Pomponius Mela lib.1. Geograph. Plinius lib.5.ca.12. natural.hist. Hieronymus refert huius partes Samariam, Galilæam, aliasque regiones, Acto.11.c.19. Est & portus Cretæ huius nominis, Act.27.c.12.

פְּעוֹר φογώρ Phogor, Hiatus, vel apertio. Mons in terra Moab in supercilio Libyadis, respiciens solitudinem, in quē Balac rex Moab Balaam ariolum duxerat ad maledicendum Israëli, Num.23.d.28. In hoc Baal à Gentibus fuit cultus, Numer.25.a.3. Iuxta hunc in valle sepultus est Moses, Deut.34.b.6. Hic mons aliter dicitur Phegor, vt in illa voce Beel-phegor, Num.25.a.3. Est etiam idôlum Moabitarum, Nume.25.d.18. Deut.3.e.29. & 4.a.3. Ios.22.c.17.

Phollathí, Opera mea, siue opus meum. Nomen viri, 1.Paral.26.a.5 φελλαθί. פְּעֻלְּתַי

Phoratha, Fructificatio, siue multiplicatio, aut sortilegus. Filius Aman filii Amadatha, Esth.9.b.8. פּוֹרָתָא φορεδαθά

Phosech, Fragmentum tuum, siue diminutio tua. Filius Iephlat filii Heber filii Barie, 1.Par.7.f.33. פָּסַךְ φασέχ

Phrygia, Sicca, vel ardens. G. Asiæ minoris regio amplissima, à Septentrione, Galatiæ contermina: à Meridie, Lycaoniæ, Pisidiæ, Mygdoniæ: ab Oriente Cappadociam attingit. ita Plinius lib.5.cap.32.nat.hist. Hieronymus scribit duas Phrygias, quarum maior Smyrnam habet, minor verò Ilium. Phrygiam peragrauit Paulus, Act.2.b.10.& 16.b.6. φρυγία

Phryx, Siccus, vel ardens. G. 2.Mach.5.d.22. φρύξ

Phuá, Hîc, aduerbium loci, aut os oris. Filius Issachar, Genes.46.b.13. Num.26.c.23. פֻּוָּה φουά

Phuá, Gemens, vel vlulans, aut apparens. Nomen obstetricis cuiusdam Hebræorum, Exod.1.c.15. פּוּעָה φουά

Phuá, Angulus, aut coma. Pater Thola ducis in Israël, Iudic.10.a.1. Filius Issachar filii Iacob, 1.Par.7.a.1. פּוּאָה φουά

Phúl, Ruina, aut faba. Rex Assyriorum, 4.Reg.15.d.19.& 1.Par.5.d.26. פּוּל φούλ

Phuaitæ, Aspiciens, vel facies mea, Num.26.c.23. פּוּנִי φουαΐ

Phunón, Gemma, siue aspiciens. Nomen loci in quo castrametati sunt filii Israël, profecti de Salmona, Num.33.f.42. פּוּנֹן φινώ

Phur, Sors, Esth.3.b.7. κλῆρος פּוּר

Phurim, Sortes, Esth.9.f.26. φουρίμ κλῆροι פּוּרִים

Phut, Aphrica: aut Syriacè, crassa vel pinguis. Filius Cham, Gen.10.a.6. à quo Libyes. פּוּט φούδ

Phuthæi, Seducens, aut buccella, siue latitudo. Filius Sobal filii Hur primogeniti Caleb ex Ephratha concubina, 1.Par.2.g.53. פּוּתִי ἀφφυθίν

Phutiél, Aphrica Dei: vel ex Syro & Hebræo, pinguedo Dei. Nomen viri, Exod.6.d.25. פּוּטִיאֵל φουτιήλ

Phutiphar, Aphricæ taurus: aut ex Syro & Hebræo, saginatus taurus, vel pinguedinis fructificatio. Eunuchus Pharaonis, Gen.37.g.36. פּוֹטִיפַר πετεφρῆ

Phutiphar, Gen.41.f.45.& 46.c.20. ex Syro & Hebræo, pinguedinem dissipans, vel pinguedinis denudatio: aut Syriacè, pinguedinis vindicta. Nomen sacerdotis vrbis Heliopoleos, soceri Ioseph filii Iacob. פּוֹטִי פֶרַע πετεφρῆ

Phygellus, Fugitiuus. Vir quidam, de quo Paulus, 2.Tim.1.d.15. φύγελλος

P I

Pila, Hebraicè dicitur Machthes, id est, contusio, vel pila, aut mortariolum. Nomen loci, Soph.1.c.11. מַכְתֵּשׁ κατακεκομμένη

Pilatus, Consttringens vel constrictus. Nomen procuratoris Iudææ à Romanis constituti, Luc.2.a.1. qui Christum morti adiudicauit, Matt.27.a.2.c.26. πιλᾶτος

Pisidia, Picea, id est, pice denigrata. G. Minoris Asiæ prouincia est, de qua Plinius lib.5. cap.27. Hæc Antiochiam insignē vrbem habet. Strabo lib.12. meminit ipsius, & Lucas, Act.13.b.14.& 14.d.24. πισιδία

Pistica, Fidelis. G. Ioan.12.a.3. πιστική

Plantationes, Heb. נטעים. Nomen loci, 1.Par.4.d.23. נְטָעִים φυταλείμ

P O

Polonites, Cadens, aut occultus. Vide Phallonites & Phelonites. פְּלוֹנִי

Ponticus, Ex Ponto regione Asiæ, Act.18.a.2. ποντικός

Pontius, Marinus. G. Prænomen Pilati procuratoris Iudææ, Matt.27.a.2. πόντιος

Pontus, Mare. G. Lata regio Asiæ ad mare Ponticum, quod idem & Euxinum, Asiam, Europamque disterminans, appellatur, sita. Cappadociam, Armeniam, Colchidem, aliasq; prouincias complectitur. De hac Strabo libro 12. Ptolemæus in quinto, cap.1. Act.2.b.9. Hebraicè dicitur Elasar: & interpretatur auferens Deus, vel ablatio Dei, siue recedens à Deo, Genes.14.a 1. πόντος אֶלָּסָר

Portius, Vitulus, aut vitulinus. G. Præses Palæsthinæ & Iudææ, cognomento Festus, Act.24.g.28. πόρτιος

Posidonius, Potum præbens. Nomen viri, 2.Mac.14.c.19. ποσιδώνιος

P R

Priapus, In Hebræo est Miphleseth, & interpretatur simulachrum, siue tremor, vel concussio. Nomen idôli, 3.Reg.15.b.13.& 2.Par.15.d.16. מִפְלֶצֶת ἀσαεσθαι

Prisca, Latinum est.i. antiqua. Adiutor fuit Pauli, Ro.16.a.3 πρίσκιλλα

Priscilla, Idem: diminutiuum à Prisca. Vxor Aquilæ Pontici, Act.18.a.2. πρίσκιλλα

Probatica, Ouina, id est, locus vbi pecora sacrificanda retinebantur. G. Ioan.5.a.2. προβατική

Prochorus,

πρόχορος Prochorus, Expeditus, vel facilis, aut promptus vel paratus. G. Nomen diaconi, Act. 6.b.5.

προσήλυτος Proselytus, Aduena, vel peregrinus. G. Act. 2.b.11.

P T

πτολεμαΐς Ptolemais, Bellicosa. G. Ciuitas est in Iudæa, maritima prope montem Carmelum, quæ quondam à quodam Ptolemæo sic dicta est, Act. 21.b.7. & 1. Mach. 5.b.15.

πτολεμαῖοι Ptolemæi, Idem. p.n. G. Sic vocabantur reges Ægypti.

תַּלְמַי πτολεμαῖος Ptolemæus, Sulcus qui fit aratro: siue suspendens aquas, aut coadunatio aquarum, Græcè verò bellicosus. Filius Dorymini, 1. Mach. 3.e.38.

P V

פִּי־בֶסֶת Βούβαστος Pubastus, Os conculcationis, vel contemptus, ab ore. Nomen ciuitatis Ægypti, Ezech. 30.e.17. Appellatur & vicus Iudæorum.

πόπλιος Publius, Latinum est, Act. 28.b.7. Nomen viri.

πούδης Pudens, Latinum est. Nomen viri, 2. Tim. 4.d.21.

ποτίολοι Puteoli, Latinum est. Ciuitas, colonia Campaniæ, eadem Cea dicta, Act. 28.c.13.

P Y

גַּמָּדִים πυγμαῖοι Pygmæi, Hebraicè dicitur Gamadim: & interpretatur Nani, vel cubitales. Nomen populi, Ezec. 27.b.11.

πύρρος Pyrrhus, Flauus rubens. Pater Sosipatris, Act. 20.a.1.

Q

κούαρτος Quartus, Latinum est. Nomen viri, Rom. 16.d.24.

κοΐντος Quintus, Latinum est. Prænomen Memnii legati Romanorum, 2. Mac. 11.g.34.

R

רַהַב ῥαάβ Raab, Superba, aut fortis, vel tumultuans. Ægyptum esse quidam memorant, Psal. 86.a.4. Heb. 87

רְאָיָה Raaia, vel Raia, Visio Domini. Filius Sobal filii Iuda, 1. Par. 4.a.2. & 1. Esd. 2.c.47. & 2. Esd. 7.e.50. ῥεϊά

רַעַמְיָה ῥεεμαΐ · Raamias, Tonitruum Domini, siue malum à Domino, aut socius à Domino, vel pastor à Dño. Nomen viri, 2. Esd. 7.b.7.

רַבָּה ῥαββά Rabbá, Multa, siue grandis, aut iurgium, siue impugnatio. Licet diuersè à Rabbath scribatur, videtur tamen eadem esse ciuitas, Ios. 13.c.25.

רַבַּת ἄκρα ῥαββάθ Rabbáth, Idem. Ciuitas filiorum Ammon, Deut. 3.b.11. & 2. Reg. 12.f.26. Iere. 49.a.2. Quam Eusebius Philadelphiam esse credit.

ῥαββί Rabbi, Magister, Mat. 23.a.7. Marc. 9 a.5. Ioan. 1.f.38.

ῥαββονί Rabboni, Magister, Syrum est, Mar. 10.g.51. Ioan. 20.d.26

רַבִּית ῥαβώθ Rabbóth, Fœnus, vel vsura, aut multitudo, vel iurgium, siue impugnatio. Ciuitas in tribu Issachar, Ios. 19.b.20.

רַב־שָׁקֵה ῥαψάκης Rabsáces, Magister, vel præpositus bibentium, aut magistri osculum vel sacculus, siue multum bibens aut osculans, vel magnus saccus. Princeps in exercitu Nabuchodonosor, 4. Reg. 18.c.17.

רַב־סָרִיס ῥαψαρίς ναβουσαρής Rab-sarés, siue Rabsaris, Magister, vel præpositus Eunuchorum. Princeps quidam sub rege Nabuchodonosor, 4 Reg. 18. d.17. Ier. 39.a.3.

ῥακά Raca, Vacuus, vel vanus. D. Matt. 5.c.22.

רָכָל ῥαχάλ Rachál, Susurro, aut aromatarius, siue negotiator. Ciuitas quam Dauid suorum spoliorum participē fecit, 1. Re. 30.g. 29

רָחֵל ῥαχήλ Rachel, Ouis. Filia Laban, altera vxor Iacob, Gen. 29.b.9.

רַדַּי ῥεδαΐ Raddái, Descendens, vel dominans. Quintus filius Isai, 1. Par. 2.b.14.

רְעוּ ῥαγαῦ Ragaú, Socius aut pastor eius, siue malum vel confractio eius. Filius Phaleg, 1. Par. 1.b.25. qui Reu, Gen. 11.c.19. dicitur, Luc. 3.g.35. Heb. Reu.

ῥάγοι Rages, Tempestas, vel commotio. D. Ciuitas apud Medos, Tob. 1.c.16.

רְעוּאֵל ῥαγουήλ Raguél, Pastor Dei, aut amicus Dei, vel confractio Dei. Sacerdos in vrbe Madian, socer Moysi, Exodi 2.c.19. qui Exodi 3.a.1. dicitur Iethro, & קֵינִי Cinæi, Iudic. 1.c.16. Doctus inter Hebræos in Exodi 2.c. 19. & Iudic. 1.c.19. scribit Raguelem fuisse patrem Iethro soceri Mosis, aliás dicti Hoba & חֹבָב

רָחָב ῥαάβ Rahab, Lata, siue dilatata, aut platea. Mulier quæ hospitio suscepit exploratores missos à Iosue in Iericho, Ios. 2.a.1.

רְחַבְיָהוּ ῥααβία Rahabia, Latitudo siue platea Domini. Nomen viri, 1. Paralip. 26.e.25.

רַחַם ῥαάμ Raham, Vulua, siue misericordia: aut Syriacè, amicus. Filius Samma filii Hebron, 1. Par. 2.f.44.

רְעֵלָיָה ῥεελίας Rahelaiá, Sopor Domini, vel inebrians Dominus, aut socius vel pastor ipsi Domino. Nomen viri, 1. Esd. 2.a.2.

רְעוּאֵל ῥαγουήλ Rahuel, Pastor Dei, aut amicus Dei, vel confractio Dei. Filius Esau ex Basemath vxore, Gen. 36.a.4. Filius Iebaniæ, 1. Paral. 9.b.8.

רָם ἀράμ. ῥάμ Ram, Excelsus, vel sublimis, aut proiiciens. Filius Esron filii Phares, 1. Par. 2.b.9. Filius item Ierameel primogeniti Esron, 1. Par. 2.d.25.

רָמָה ῥαμά Rama, Excelsa, vel sublimis, aut proiecta. Ciuitas in tribu Beniamin, haud procul à Gabaon, Ios. 18.d.25. Iudic. 4.a.5. & 19.d.13. quam reædificauit Baasa rex Israël in Iuda, 3. Reg. 15 c.17. Ier. 40.a.1.

Ramath, Idem quod רָאמוֹת. Vrbs, Vide Ios. 19.a.8. רָמַת

Ramatha, Idē quod Rama. Vrbs Syriæ in monte Ephraim de qua 1. Reg. 1.c.19. & 15.g.24. Hieronymus in Thamnitica regione iuxta Diospolin sitam scribit. Vocatur etiam Ramathe 1. Mach. 11.d.34. רָמָתָה ἀρμαθαίμ ἀρμαθέμ

Ramathàim, Idem quod Rama, dual. nume. Per Ramathaim intelligi debent duo oppida eiusdem nominis, quorum alterum differentiæ causa dicebatur רָמָתַיִם צוֹפִים, id est, Ramath in qua habitabant viri prophetæ & Sacrarum literarum studiosi, 1. Reg. 1.a.1. dicitur & רָמַת הַמִּצְפֶּה, Ios. 13.d.26. רָמָתַיִם ἀρμαθαίμ ῥαθαμίν

Ramathites, Excelsus, vel exaltatus, aut proiiciens vel proiectus, 1. Par. 27.d.27. רָמָתִי ῥαμαθαῖος

Ramath-lechi, Eleuatio maxillæ. Locus, Iud. 15.d.17. רָמַת לֶחִי

Ramathe, Excelsa, vel sublimis, aut proiecta. D. Ciuitas, 1. Machab. 11.d.34. Eadem est quæ Ramatha & Ramathàim, ῥαθαμίν. ἀναίρεσις σιαγόνος

Ramesses, Tonitruum, vel exprobratio tineæ, aut malum delens siue dissoluens, vel confractionem dissoluens, aut confractus à tinea. Ciuitas est in extremis finibus Ægypti ab Israëlitis condita, olim (vt Hieronymus ait in Hebraicis quæstionibus) pagus Arcenoitis dicta fuit, Gen. 47.c.11. Num. 33.a.3. רַעְמְסֵס ῥαμεσσῆ

Rameth, Sublimis, vel excelsa, aut proiecta. Ciuitas in tribu Issachar, Ios. 19.b.21. Heb. Remeth. רֶמֶת ῥαμώθ

Ramoth, Idem. p.n. Ciuitas sacerdotum atque fugitiuorum in tribu Gad, non procul à monte Galaad, Ios. 13.d.26. Hebr. Ramath. At 1. Regum 30.g.27. Hebraicè legitur Ramoth-negueb, vetus interpres vertit, Ramoth ad Meridiem. רָמַת ῥαμώθ

Ramoth, Deuter. 4.g.43. Ios. 20.c.8. & 3. Reg. 22.a.3. & 1. Par. 6.g.73. Videns mortem, vel intuitus mortis, vel altitudines. Eadem ciuitas quæ & Ramoth siue Ramath in tribu Gad. רָאמֹת vel רָמוֹת ῥαμώθ

Raphá, Medicina, vel medicus, aut relaxatio, vel gigas. Filius Beniamin, 1. Par. 8.a.2. qui Gen. 46.c.21. dicitur Echi. Filius item Baana, 1. Par. 8.d.37. & 20.d.6. רָפָא ῥαφά

Rapha, 1. Par. 7.e.25. Relaxatio laquei. Nomen viri. רֶפַח ῥαφά

Raphael, Medicina Dei. Vir, 1. Par. 26.a.7. רְפָאֵל ῥαφαήλ

Raphaia, Medicina Domini, siue relaxatio Domini. Filius Iesciæ filii Phaltiæ, 1. Par. 3.d.21. & 4.g.42. Filius Thola, 1. Paral. 7.a.2. Filius Baana, 1. Par. 9.g.43. רְפָיָה ῥαφαΐα

Raphàim, Gigantes, vel medici, aut relaxati. Populi sunt quos Moabitæ, Emim: Ammonitæ, Zomzommim vocant, Deuter. 2.c.12.d.21. Vide Emim. Item nomen vallis iuxta Ierusalem, Ios. 15.b.9. Esa. 17.b.5. Eadem quæ Ephela dicitur, forsan latius patens ad Austrum. רְפָאִים ῥαφαΐμ ῥαφαγγίτα

Raphidím, Reclinatoria, siue stramenta, aut remissæ manus, vel medicina manuum. Locus in solitudine, nō procul ab Horeb monte, vbi vndecima Israëlitarum mansio fuit, Exod. 17. a.1. Num. 33.c.14. רְפִידִים ῥαφιδείμ

Raphon, Medicina, vel relaxatio, aut gigas. D. Locus trans torrentem, opinor Iaboc, 1. Mach. 5.d.37. ῥαφών

Raphú, Idem. Pater Phalti, Num. 13.b.10. רָפוּא ῥαφά

Rasias, Secretum Domini, vel mysterium Domini. D. Nomen viri, 2. Mach. 14.f.37. ῥαζίς

Rasin, Voluntas, vel voluntarius, aut cursor siue veredarius. Rex Syriæ, 4. Reg. 15.g.37. & 16.a.5. & 1. Esd. 2.c.48. רְצִין ῥασσών

Razón, Tenuis, vel macilentus, siue secretum, aut secretarius, vel princeps. Filius Eliada, 3. Reg. 11.e.23. רְזוֹן ῥεζών

R E

Rébe, Quartus vel quadratus, siue accubans, vel accubatio. Rex Madianitarum, Num. 31.a.8. Ios. 13.c.21. רֶבַע ῥοβέ

Rebeccá, Saginata, siue impinguata, aut contentio obtusa, vel contentio impedita. Filia Bathuel filii Nachor, vxor Isaac, Gen. 22.d.23. רִבְקָה ῥεβέκκα

Rebla, siue Reblatha, Rixa, vel magnitudo illi, aut iurgium inueteratum vel conturbatum, siue iurgium defluens. Ciuitas Syriæ, Num. 34.b.11. & 4. Reg. 23.g.33. & 25.b.16. Ier. 39.a.5 quæ postea (vt Hieronymus tradit) Antiochia dicta est: sunt tamen qui id negant. Postremò Iustiniani principis tempore (Volaterrano lib. 11. auctore) Theopolis dici cœpit. רִבְלָה ῥεβλά ῥεβλαθά

Rebmág, Multitudinem dissoluens, vel liquefaciens, aut magister vel princeps liquefactionis, siue magister vel princeps liquefactus vel tabefactus. Princeps quidam, cuius meminit Ieremias 39.a.3. רַב מָג ῥαβαμάγ

Reccáth, Vacuitas, siue sputum aut saliua, vel tempus, quod pars capitis est. Ciuitas in tribu Nephthali, Ios. 19.c.35. רַקַּת ῥακκάθ

Récem, Vacuus, aut vanus, vel pictura varia, aut saliua eorum. Ciuitas in tribu Beniamin, Iosue 18.d.27. Nomen ducis, Ios. 13.c.21. Filius Hebron, 1. Par. 2.f.43. Rex item Madianitarum, Num. 31.a.8. quem Iosephus lib. 4. scribit sui nominis in Arabia condidisse vrbem: à Græcis postea Petram dictam. רֶקֶם ῥεκέμ

Recha, Tenera vel delicata. Nomen viri, 1. Par. 4.c.12. רֵכָה ῥηχά

Rechab, Quadriga, aut equitatus, vel equitans. Pater Ionadab, 4. Reg. 10.c.15. Filius Remmon Berothitæ, 2. Reg. 4.a.2. & 1. Par. 2.g.55. רֵכָב ῥηχάβ

Rechabitæ, Idem. p.n. Ier. 35.a.2. רֵכָבִים ῥαχαβείν

Reema, Tonitruum, siue exprobratio, aut malum quoddā, siue רַעְמָה ῥαγμά

siue societas quædam, vel confractio quædam. Regio sic dicta à Regma filio Chus, Ezech. 27.e.22.

מַלְכֶת Regina, Hebraicè Molecheth: soror Bedan, 1. Para. 7. d. 18. μελχαθ.

רַעְמָה ῥεγμά Regma, Idem quod Reema, filius Chus, Gene. 10. a. 7, & 1. Para. 1 a. 9.

רֶגֶם ῥεγμέ Regom, Lapidans, vel lapidatus, aut purpureus. Filius Iahaddai, 1. Para. 2. f. 47.

רְחוּם ῥεούμ Rehúm, Pius, misericors: aut Syriacè, amicus. Vir, 1. Esd. 2. a. 2, & 2. Esd. 3. d. 17, & 12. a 3.

רֵעִי ῥαΐμ ὁ ἑταῖροι Rei, Socius, aut pastor, siue malum, vel cõfractio mea. Nomen viri, 3. Reg. 1. b. 8.

רְאָיָה Reiá, Visio Domini. Filius Ioël, 1. Para. 5. a. 5. ῥεία.

רְמִיָּה ῥεμία Remeia, Sublimis vel excelsus Dominus, aut proiectio Domini. Nomen viri, 1. Esd. 10. d. 25.

רִמּוֹן ῥεμμών Remmón, Malum granatum, siue altitudo. Ciuitas in tribu tam Iudæ quàm Simeonis, Iosu. 15. e. 31, & 19. a. 7. Item Petra in tribu Beniamin, Iudic. 20. g. 47. Vallis itẽ apud Zachariã, 14. b. 44, siue ciuitas secundũ Lyranũ, nõ procul à Mageddo, quæ à quibusdam nunc Maximianopolis dicitur. Sic vocabatur & pater Baana & Rechab seruorum Isboseth, 2. Reg. 4. a. 6. Nomen idôli, 4. Reg. 5. e. 18.

רִמֹּן פֶּרֶץ ῥεμμὼν φαρές Remmon-phares, Mali granati diuisio, aut malum granatum diuisionis, vel altitudinis diuisio. Decima sexta Israëlitarum mansio, Num. 33. c. 19.

רִמּוֹנוֹ ῥεμμών Remmonó, Malum granatum eius, siue altitudo eius. Ciuitas sacerdotum in tribu Zabulon, 1. Par. 6. g. 77.

כִּיּוּן ῥεμφάν Rempha, Pro hoc in Hebræo legitur Chiun, quod interpretatur placenta, id est, torta adipe conspersa, siue præparatus, aut compositus. Hebræi verò dicũt, Chiun lingua Arabica vel Punica Saturnũ significare. Idôlum, Amos 5. g. 26. Act. 7. e. 43. ῥεμφᾶ

ῥησά Resa, Luc. 3. f. 27. Caput, vel voluntas, aut cursus. D. vir.

רֶסֶן ῥεσέν Résen, Frænum. Ciuitas ab Assur ædificata inter Chale & Niniuen, Gen. 10. b. 12.

רֶשֶׁף ῥασέφ Réseph, Volucris, aut diabolus, vel sagitta, scilicet ignita. Nomen viri, 1. Para. 7. e. 25.

רֶצֶף ῥασέφ Réseph, 4. Reg. 19. c. 12. Esa. 37. c. 12, Pauimentum, vel extensio, aut pruna, id est, calculus ignitus. Vrbs Syriæ, vt ait Hieronymus. Alii dicunt fuisse Petram Arabiæ ciuitatem.

רִצְיָא ῥασία Resiá, Voluntas, aut volũtarius, siue cursor, aut veredarius, Filius Olla, 1. Para. 7. g. 39.

רִצְפָּה ῥεσφά Resphá, Extensio, siue pauimentum, aut pruna, id est, calculus ignitus. Concubina Saul, filia Aia, 2. Reg. 3. a. 7.

רִסָּה ῥεσσά Ressa, Irroratio, vel stillicidium Nomen loci in quo castrametati sunt filii Israël profecti de Lebna, Num. 33. c. 21.

רִתְמָה ῥαθαμά Rethmá, Iuniperus, siue sonitus, aut strepitus. Locus ad quem venerunt filii Israël de Aseroth, Num. 33. c. 18.

רְעוּ ῥαγαῦ Reu, Socius vel amicus, aut pastor, siue malum, aut confractio, Filius Phaleg, Gen 11. c. 18: qui Ragau 1. Para 1. b. 25. dicitur, iisdem tamen consonantibus & punctis apud Hebræos.

R H

ῥήγιον Rhegium, Ruptura vel fractura: quoniam illic terra rupta est inter regnum Neapolitanum & Siciliam. G. Siciliæ ciuitas maritima, viginti millia passuum à promontorio Peloro secreta, Act. 28. c. 13.

ῥόδη Rhode, Rosa. G. Nomen puellæ, Act. 12. c. 13.

ῥόδοχος Rhodochus, Roseus currus. G. Iudæus quidam de quo 2. Mach. 13. f. 21.

ῥόδος Rhodus, Rosa. G. Cycladum insularum nobilissima, & ab Oriente prima, quondam Ophiusa vocata, distãs à portu Asiæ nonaginta millibus passuum, Act. 21. a. 1, & 1. Mach. 15. d. 23.

R I

רִיבַי ῥιβαί Ribái, Pugnans, vel obiurgans, siue multiplicans. Pater Ithai, 2. Reg. 23. d. 29.

רִנָּה ῥινά Rinná, Cãticũ, siue exultatio. Filius Simeonis. 1. Par. 4. d. 20.

רִיפַת ῥιφάθ Ripháth, Medicina, siue relaxatio, vel bouile, hoc est, vbi boues clauduntur. Filius Gomer, Gen. 10. a. 3. Ab hoc Riphæi dicuntur, qui Paphlagones cognomentum sortiti sunt.

R O

רוֹהֲגָה ῥααγά Roagá, Saturatus, vel inebriatus meditatione vel eloquio, aut saturatus vel inebriatus abstractione vel sepatatione. Filius Somer filii Heber, 1. Paral. 7. g. 34.

רְחַבְעָם ῥοβοάμ Roboám, Dilatans populum, aut latitudo vel platea populi, siue odor vel odorãs cum populo. Filius Salomonis, 3. Reg. 11. g. 43, & 1. Para. 3. b. 10.

רֹגֵל ῥωγήλ Rogél, Pes, siue pedestris, aut explorans, vel delator siue accusator: aut Syriacè, consuetudo. Fons prope Ierusalẽ in tribu Iuda ad Septentrionẽ, Iosu. 15. b. 8, & 18. c. 16, & 3. Reg. 1. b. 9.

רֹגְלִים ῥωγελίμ Rogelim, Idem. p. n. Oppidum Galaad, videtur esse in vicinia Mahanaim, 2. Reg. 17. g. 27.

רֶגֶם מֶלֶךְ ῥογὸμ ὁ βασιλεύς Rógom-mélech, Lapidans regem vel consiliariũ, aut purpura Regis vel consiliarii. Princeps Darii regis, Zach. 7. a. 2.

רְחֹב ῥαάβ Rohób, Latitudo, siue dilatatio, aut platea. Ciuitas Leuitarum in tribu Aser, Iosu. 19. b. 28. & 1. Para. 6. g 75, Num. 13. d. 22. Rex Soba, 2. Reg. 8. a. 3.

Rohobiá, Latitudo, siue dilatatio Domini, aut platea Domini. Filius Eliezer filii Moysi, 1. Para. 23. b. 17. רְחַבְיָה ῥαβία

Rohoboth, Latitudines, siue dilatationes, aut plateæ. Ciuitas Idumææ est prope flumen, patria Saulis Idumæorum regis, Gen. 36. d. 37. Legitur Gen. 10. b. 11, Et ædificauit Niniue, & plateas ciuitatis. Pro, plateas ciuitatis, LXX trãsferunt τὴν ῥοωβὼθ πόλιν, id est, Rohoboth ciuitatem. sicque Chaldæus interpres: tunc ciuitatis nomen erit ab Assur constructæ. רְחֹבוֹת

Romá, Excelsa, siue sublimis, aut rhinoceros, vel intuens nimis. Concubina Nachor fratris Abraham, Gen. 22. d. 24. רְאוּמָה ῥεμάν

Roma, Valens, aut potens vel robusta. G. Ciuitas Italiæ, 2. Timoth. 1. d. 17. Act. 18. a. 2, & 19. d. 21. ῥώμη

Romani, Idem. p. n. G. Ioh. 11. f. 48, Act. 2. b. 10, & 22. g. 29. ῥωμαῖοι

Romani, Dan. 11. e. 30. Hebraicè legitur Chithim, & interpretatur conterentes, vel contritio maris, siue diadema, aut aurum, vel tinctura: aut ex Syro & Hebræo coaceruatio maris. Vide Cethim & Italia. כִּתִּים κίτιοι

Romanus, Valens, siue potens, aut robustus. G. Act. 2. b. 10, & 16. g. 38. ῥωμαῖος

Romelia, Excelsus Domini, siue celsitudo Domini, aut proiectus à Domino. Pater Phaceæ regis Israël, 4. Reg. 15. e. 27, & 16. a. 1. רְמַלְיָהוּ ῥομέλια

Romamthiézer, Exaltans adiutorem, vel auxiliũ, siue exaltaui atrium. Nomen viri, 1. Para. 25. a. 4. רוֹמַמְתִּי עֶזֶר ῥωμαμθιέζερ

Ros, Caput, vertex, summitas, siue principium. Filius Beniamin, Gen. 46. c. 21. רֹאשׁ ῥώς

Roth, Coronæ, siue calamus inebriationis vel saturitatis: aut ex Syro & Hebræo, consilium inebriationis vel saturitatis. Ciuitas tribui Gad data in possessionem, Num. 32. g. 35. Heb. Atroth. apud LXX. non legitur. עַטְרוֹת

R V

Ruben, Videns filium, siue videte filium, vel visio filii, aut visionis filius. Filius Iacob ex Lia, Gen. 29. f. 32. רְאוּבֵן ῥουβήν

Rubenitæ, Idem.

Rubenites, Idem. 1. Para. 11. g. 42. ῥουβινί רְאוּבֵנִי

Rufus, Latinum est, Marc. 15. b. 21. Rom. 16. b. 13. Vir. ῥοῦφος

Rumá, Excelsa, siue sublimis, aut proiecta. Ciuitas in tribu Iuda, Iudic. 9. f. 41. & 4. Reg. 23. g. 36, quæ aliàs Remphtis, itẽ & Arimathæa, teste Eusebio, vocatur. Legitur Iosu. 15. f. 52. Ruma, iuxta LXX. vbi ex Hebræo legendum Duma. רוּמָה ῥουμά

Ruth. Saturata, vel inebriata. Vxor Mahalon filii Elimélech Bethlehemitæ, Ruth. 1. a. 4. רוּת ῥούθ

S

SAál, Postulans, siue postulatus, aut commodatus, siue sepulchrum, vel infernus, aut fouea. Nomen viri, 1. Esdr. 10. d. 29. שְׁאָל σαάλ

Saananím, Motiones, vel motus dormientis. Ciuitas est, limes tribus Nephthali, Iosu. 19. c. 33. צַעֲנַנִּים σεενανίμ

Sáaph, Cogitãs, aut qui volat, vel præuolans. Filius Iahaddai, 1. Para. 2. f. 47. שָׁעַף σαάφ

Saaraím, Portæ, siue æstimationes, aut appretiationes, vel capilli, siue hordeum, aut tempestates, siue dæmones, aut pilosi, vel hirci. Ciuitas in tribu Iuda, in qua posteri Simeonis habitauerunt, 1. Para. 4. e. 31. Vide Saráim. שַׁעֲרַיִם σαρείμ

Sabá, Conuersio, siue captiuitas, aut canities, vel sessio. Filius Regma, Gen. 10. a. 7: à quo ciuitas regalis Æthiopiæ nomen accepit, 3. Reg. 10. a. 1, Esa. 60. b. 6. Hanc Iosephus lib. 2. à Cambyse rege, Meroën ex sororis vocabulo cognominatam scribit. Filius item Iectan, Gene. 10. d. 28. Postremò, sic nominabatur filius Iecsan, Gen. 25. a. 3. שְׁבָא σαβά

Saba, Gen. 10. a. 7, & 1. Paral. 1. a. 9, vbi dicitur, Saba & Euila. Psal. 71. c. 10. 15. Esa. 43 a. 3, interpretatur circuitio, aut ebrius: vel Syriacè, senex. Filius Chus. Inde Sabæi populi qui felicem Arabiam incolunt, sunt dicti. Est & Arabum metropolis nomine Saba, in monte sita. סְבָא σαβά

Sabaa, 1. Reg. 13. d. 18, vbi dicitur, In terra Sabaa. ista non sunt in Hebræo.

Sabacthani, Dereliquisti me. Chaldaicum verbum, Matth. 27. e. 46. שְׁבַקְתַּנִי σαβαχθανί

Sabæi, Captiuantes, siue conuertentes, aut cani, vel sedentes. Populi, Iob. 1. c. 15, Ioel. 3. b. 8. שְׁבָא σαβά

Sabáim, Circuitiones, aut ebrii: vel Syriacè, senes, Esa. 45. c. 14. In secundo Esdræ, cap. 7. e. 59, vbi legitur Sabaim, legendum Asbaim. Vide suo loco. שְׁבָאִים סְבָאִים σαβαείμ

Sabam, Captiuitas eorum, aut captiuans eos, Ciuitas, Numer. 32. a. 3. שְׂבָם σαβαμά

Sabama, Conuersio, siue captiuitas nimia, aut canities, vel sessio multa. Ciuitas quam ædificauerunt filii Ruben, Numer. 32. g. 38. Iosu. 13. c. 19. Locus hic vitifer in vicinia Iazer, Esa. 16. c. 8. Ierem. 48. e. 32. שִׂבְמָה σαβαμά

Sabaniás, Conuertens, vel captiuans Dominus, aut intelligens vel ædificans Dominus, siue intellectus vel filiatio Domini. Nomen viri, 2. Esd. 9. a. 4. שְׁבַנְיָה σαβανίας

Sabaoth, Exercitus, p. n. siue militiæ, aut fortitudines, Ierem. 11. d. 20. Rom. 9. f. 29. Iaco. 5. a. 4. δυνάμεις. צְבָאוֹת σαβαώθ

שְׁבָרִים ἕως συνέτριψαν αὐτούς Sabarím, Confractiones, ſiue ſpes, vel expectationes, aut frumenta. Locus eſt trans Iordanem in terra Amorrhæorum, qui à frangendo, hoc nominis inuenit, quòd ibi Iſraelitarum acies fracta fuerit, Ioſ.7.a.5.

סִבְרַיִם σαβαρίμ Sabarím, Ezech.47.c.16. Circuitus altitudinis: aut Syriacè, opiniones, vel cogitationes, aut ſperantes, vel ſpes. Nomen loci qui eſt inter terminum Damaſci & confinium Emath.

שְׁבָט σαβάτ Sabát, Sceptrum, vel virga, aut tribus. Menſis quandoque Februario noſtro reſpondens, Zach.1.b.7.

סַבְתָּה σαβαθά Sabathá, Circuitus, vel circuiens, aut cauſans: aut Syriacè, ſenectus. Filius Chus, Gen. 10.a.7. Ab hoc Sabatheni, qui à Græcis Aſtabari dicuntur, nomenclaturam ſortiti ſunt. 1. Paralip.1.a.9.

סַבְתְּכָא σαβαθακά Sabathachá, Circuiēs percuſſionem, vel cauſa percuſſionis: aut ex Syro & Hebræo, ſenectutis percuſſio. Filius Chus, Geneſ.10.a.7, & 1.Para.1.a.9.

שַׁבְּתַי σαββαθαῖος Sabbathái, Sabbathum meū, vel requies, aut ceſſatio mea. Nomen viri. 2.Eſd.11.b.16.

σαββατισμός Sabbathiſmus, Requies, vel ceſſatio. D. Heb.4.c.9.

σαββατίζω Sabbathizo, Exod.16.f.30.

שַׁבָּת Sabbathum, Requies, ſiue ceſſatio, 4.Reg.4.d.23.

שַׁבָּת σάββατον Sabée, Septē, vel ſeptimus, aut ſaturitas, ſiue iuramentum. Ciuitas in tribu Simeon, Ioſ.19.a.2. σαβέ

שֶׁבַע Saber, Confractio, aut ſpes, vel frumentum. Filius Caleb ex Maacha concubina, 1.Para.2.f.48.

שֶׁבֶר σαβάβ Sachachá, Vmbraculum, vel operimentum, ſiue protectio, aut vnctio: vel Syriacè, ſpeculatio. Ciuitas in tribu Iuda, Ioſue 15.g.61.

סְכָכָה σχαχά

שָׂכָר ζαχάρ Sachár, Merces, ſiue pretium, aut ſicera, vel ebrietas. Nomē viri, 1.Para.11.g.35. Filius Obed-edom, 1.Para.26.a.4: qui 2. Reg.23.d.33. dicitur Sárar.

ζαδδουκαῖοι Sadducæi, Iuſti, aut iuſtificati: vel Syriacè, ſciſſi, vel ſchiſmatici. D. Secta inter Iudæos, negans eſſe reſurrectionem, Act.5.d.17, & 23.b.7. Luc.20.e.27.

צָדוֹק σαδούκ σαδώκ Sadóc, Iuſtus, aut iuſtificatus. Filius Achitob, 2.Reg.8.d.17. & 1.Para.6.a.8. Eſt & nomē ſacerdotis, 2.Reg.15.e.24. Filius item Meraioth, 1.Para.9.b.11.

שָׁגֵא σαγάι Ságé, Ignorans, ſiue comprehendens, vel attingens: aut Syriacè multus, ſiue multiplicans. Nomen viri, 1.Para.11.f.34.

צֹחַר σωάρ. σαάρ Sáhar, Lucidus, aut candidus. Filius Ashur ex Halaa vxore, 1.Para.4.b.7. Filius item Simeon filii Iacob, Gen.46.b.10. Heb. Sohar.

שַׁחֲרַיִם σιωρείμ Saharáim, Nigri, vel turbidi, aut matutinantes, vel mane euntes. Nomen viri, 1.Para.8.a.8.

Salabim, Reſpiciēs corda, ſiue pugnus vel pugillus in mari, aut vulpes in mari, vel ſemita in mari. Vide Salebim.

שַׁעַלְבֹנִי σαλαβωνίτης Saboní, Vulpis intellectus, vel filius, aut vulpis ædificiū, vel pugilli, aut pugni ædificium vel intellectus, ſiue ſemita ædificii, vel intellectus, aut filii. Nomen loci, 2.Reg.23.d.32.

σαλαβωνί Salabonites, Idem. 1.Para.11.f.33.

שִׁלְחִי σαλαί Salaí, Miſsio, vel mittens: ſiue ramus, aut propagines, vel telum, aut arma, ſcilicet miſsilia: vel Syriacè, ſpolians, vel ſpoliatus. Mater Azuba, 3.Reg.22.f.42.

שְׁלֻמִיאֵל σαλαμιήλ Salamiél, Pax Dei, ſiue perfectio Dei, aut retributio Dei. Filius Suriſaddai, princeps ſuæ tribus Simeon, Num.1.a.6.

σαλαμίς Salamina, ſiue Salamis, Commota, vel conquaſſata, aut fluctuans. G. Inſula Cypri, in mari Euboico, contra Athenas, velut auctor eſt Pomponius Mela lib. 2. & Strabo lib. 14. In ea inſula, eſt eiuſdem nominis oppidum, teſte Plinio lib. 5. cap. 31: quod poſtea appellatum Conſtantia, auctore Hieronymo. Hoc Iudæi funditus demoliti ſunt, Traiani principis temporibus, extinctis omnibus accolis, velut ſcribit Euſebius in Chronicis, & Hieronymus. In Salamine Paulus & Barnabas annuntiauerunt ſermonem Dei, Act.13.a.5.

צִלְּתַי σαλαθί Salathi, Vmbra, ſiue tinnitus, aut aſſans vel torrefaciens: aut Syriacè, orans. Nomen principis militum, 1.Para 12.d.20.

שְׁאַלְתִּיאֵל σαλαθιήλ Salathiél, Poſtulatus Dei, ſiue commodatus Dei. Pater Zorobabel ducis Iuda, Agg. 1.a.1. & 1.Eſdr.3.a.2. c.8. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1.Para.3.c.17.

שֶׁלַח σαλά Sále, Miſsio, vel mittens, ſiue ramus aut propagines vel telū: aut arma, ſ. miſsilia: aut Syriacè, ſpolians vel ſpoliatus. Filius Arphaxad, Gen.10.d.24. Luc.3.g.35, dicitur filius Cainan filii Arphaxad.

שַׁעַלְבִים σάλεβιμ Salebím, Reſpiciens corda, ſiue pugnus vel pugillus in mari, aut vulpes in mari, vel ſemita in mari. Nomen loci, Iudic.1.g.35, & 3.Reg.4.a.9.

סַלְכָה σελχάς Salechá, Caniſtrum tuum, aut eleuatio, ſiue cōculcatio tua. Ciuitas eſt in Baſan, Ioſ.12.b.5. Dicitur & Selcha.

סֶלֶד σαλέδ Saled, Afflictio: vel Syriacè, calefactio, vel aduſtio. Filius Nadab filii Semei filii Onam, 1.Para. 2.d.30.

שָׁלֵם σαλήμ Salém, Conſummata, perfecta, completa. LXX interpretātur pacem. Nomen vrbis in Sichimis, quæ eſt in terra Samariæ, ciuitas Iacob, ſita in finibus Ephraim. Videtur quoque dicta Sichem. Hæc non eſt Ieruſalem, Gen.14.d.18, & 33.d.18. Alia fuit Salem, de qua vide Ieruſalem.

Salemóth, Pacificatio, ſiue perfectio, aut retributio. Nomen viri, 1.Para.24.c.22. שְׁלֹמוֹת σαλωμώθ

Sáleph, Euaginans, vel euellens, aut diſcalceans. Filius Iectan, Gen.10.d.26. שֶׁלֶף σαλέφ

Salím, Vulpes. p.n. aut pugilli, ſiue pugni, vel ſemitæ. Nomen loci, 1.Reg.9.a.4. Iohan.3.c.23. שַׁעֲלִים σαλίμ

Saliſá, Trina, aut principalis, ſiue ternaria, vel principiſſa, aut duciſſa. Regio eſt, 1.Reg.9.a.4. שָׁלִשָׁה σαλισά

Sallem, Pax ſiue perfectio, aut retributio. Filius Nephthali, Gene.46.c.24: qui Sallum, 1.Para.7.c.13. dicitur. שִׁלֵּם σελλήμ

Salmá, Pax, ſiue perfectio, aut retributio, ſiue veſtimētum. vel שַׂלְמָה Filius Nahaſſon filii Aminadab, 1. Para.2.b,11: qui Salmon & Salma in fine quarti cap. Ruth. dicitur. Filius item Hur primogeniti Caleb ex Ephráta concubina, 1.Para.2.g.51. שַׂלְמָה σαλμών

Salmaná, Vmbra prohibita, aut vmbra vel imago commotionis, vel tinnitus commotionis, vel ſubmerſio prohibitionis, aut cōmotionis. Rex Madiā, Iudi.8.b.6. Pſal.82.c.12. Heb.83. צַלְמֻנָּע σαλμανά

Salmana, Pacificus ſiue perfectus, aut retribuens. Nomen regis cuiuſdam, de quo Oſee 10.d.15. שַׁלְמַן σάλμανα

Salmanáſar, Pax ligata, ſiue perfectio ſiue retributio ligata: aut pax, vel perfectio ſiue retributio nunc ablata, vel nunc recedens. Rex Aſſyriorum, 4.Reg.17.a.3. שַׁלְמַנְאֶסֶר σαλμανασάρ

Salmías, Pax Domini, ſiue perfectio, aut retributio Domini. Nomen viri, 1.Eſd.10.d.39. שֶׁלֶמְיָה σελεμίας

Salmón, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuens. Filius Nahaſſon filii Aminadab, Ruth.4.d.21: qui & ibidem, & 1.Para. 2.b.11. dicitur Salma. שַׂלְמוֹן σαλμών

Salmon, Fluctuatio, vel commotio, aut conquaſſatio. G. Ciuitas maritima Cretæ inſulæ, Act.27.b.7. σάλμων

Salmoná, Vmbrę munus vel numerus, ſiue tinnitus numeri vel muneris, aut imago noſtra. Locus in quo caſtrametati ſunt filii Iſrael, profecti de monte Hor, Numer.33, c.41. צַלְמֹנָה σαλμωνά

Saló, Caniſtrū, vel exaltatio, ſiue conculcatio, aut æquiparatus. Filius Moſollam, 1.Para.9.b.7. סַלּוּא σαλώ

Salome, Pacifica, vel perfecta, aut retribuens. D. Mulieris nomen, Marc.15.d.40, & 16.a.1. σαλώμη

Salomí, Pacificus, ſiue perfectus, aut retribuens. Pater Ahiud principis filiorum Aſer, Nume.34.d.27. שְׁלֹמִי σελεμί

Salomíth, Idem. f. g. Filia Zorobabel filii Phadaiæ, 1. Paral. 3.d.19. Filius Semei, 1.Paral. 23.a.9. Filius Roboam, 2. Paral.11.d.20. שְׁלֹמִית σαλωμίθ

Salomon, Pacificus. Filius Dauid ex Bethſabee vxore Vrię, 2.Reg.5.c.15, & 12.f.24. Heb. Selomoh. שְׁלֹמֹה σαλομών

Salon, Manens, vel qui manet, aut pacificus, vel abundans: aut Syriacè, illudens vel decipiens. D. σολομών σάλον

Salphaád, Vmbra formidinis, ſiue tinnitus formidinis, vel aſſationis, vel ſubmerſionis formido. Filius Hepher filii Galaad filii Machir filii Manaſſe, Num.26.d.33, & 1.Para.7.c.15. Heb. Salphahad. צְלָפְחָד σαλπαάδ

Saltus polymitarius, Latina ſunt. Heb. Iaharæ Orgim, id eſt ſyluæ polymitarii. Pater Adeodati, 2. Reg.21.d.19, & 1.Para. 20.c.5. יַעְרֵי אֹרְגִים ἰαρέ. ἰαείρ

Salú, Caniſtrum, ſiue exaltatio, aut conculcatio, vel æquiparatus. Pater Zamri illius qui cum Madianitide occiſus eſt, Num.25.d.14. סָלוּא σαλώ

Salumíth, Pacifica, ſiue perfecta, aut retribuens. Filia Dabri, Leuit. 24.b.11. שְׁלֹמִית σαλωμίθ

Saluſá, Trinus, vel principalis, aut dux. Filius Supha filii Helem, 1.Paral.7.g.37. שִׁלְשָׁה σελσά

Sáma, Audiens, vel obediens. Ciuitas in tribu Iuda, Ioſ. 15. d.20. Nomen item viri, 1.Paral.8.b.13. שֶׁמַע σαμαά

Samá, Exauditus, ſiue ipſe exaudiens vel obediens. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1.Para.3.c.18. הוֹשָׁמָע ὡσαμά

Samaa, Audiens, vel obediens. Frater Dauid, 2. Reg.21.d. 21. Filius Merari, 1.Para.6.c.30.39, & 12.a.3. שִׁמְעָה σαμαά

Samaá, Nominatus, vel appoſitus, aut perditio, vel deſolatio. Filius Macelloth filii Abigabaon, 1. Para.8.c.32: qui 9.f. 38. dicitur Samaam. שִׁמְאָה σαμαά

Samaám, Nomen matris, vel gentis, aut nomen timoris, vel ponens timorem, aut appoſitus matri vel genti, aut ibi timor, vel mater, aut gens. Filius Macelloth, 1. Para. 9.g.38: qui 8.c. 32. dicitur Samaa. שִׁמְאָם σαμαάν

Samachias, Adhærens Domino, vel innitens, aut iunctus Domino. Nomen viri, 1.Para.26.a.7. סְמַכְיָהוּ σαμαχία

Sámad, Deſtruens, ſiue exterminans, aut conterens. Filius Elphaal filii Mehuſim, 1.Para.8.b.12. שֶׁמֶר σαμμήδ

Samaiá, ſiue Samaia., Audiens Dominum, vel obediens Domino. Pater Semri patris Idaiæ, 1. Para.4.f.37, Filius Ioel, 1.Para.5.a.4. Alius fuit Gabaonites, qui 1.Para 12.a.4. dicitur Hebraicè ישמעיה שְׁמַעְיָה σαμαίας יִשְׁמַעְיָה

Samaóth, Deſolatio, vel perditio, aut ſtupor, ſiue ibi iniquitas, aut nomen iniquitatis, vel deſolans, aut perdens iniquitatem. Nomen viri, 1.Para.27.b.8. שַׁמְהוּת σαμαώθ

Samaráim, Lanæ, aut medullæ, ſ. arborum, Ciuitas in tribu Beniamin, Ioſ.18.d.22. צְמָרַיִם σαμαρίμ

שמרת σαμαρὰθ Samaráth, Custodia, vel adamas, aut vepres, vel spina, seu fæx. Filius Semei, 1. Para. 8. b. 21.

צמרי σαμαραῖος Samaræus, Lana, vel medulla, scilicet arborum. Filius Chanaan, Gen. 10. c. 18. Hic Edessam incoluit.

שמרון σαμαρών Samaria, Custodia, vel adamas, aut vepres, vel spina, seu fæx eius. Nomen montis. 3. Regum 16. e. 24. Vrbs item Syriæ inter Iudæam & Galilæam media, auctore Iosepho libro 3, capite 2. ab Amri Israelitici populi rege condita. iste enim, Simeron siue Sameron, vel (vt transtulit vetus interpres) Samariam montem à quodam Semer emit: ciuitatemque quam in montis vertice extruxerat, à vendentis nomine, Simeron, siue, (vt transtulit vetus interpres, 3. Reg. 16. e. 24) Samariam appellauit. Hac deinde reges Israelitarũ pro regia vsi sunt. Alias, vt Eusebius testatur, Ecthenias est dicta. Mox post Hircani Iudæorum pontificis expugnationem, ab Herode rege iterum ædificata, atque in honorem Augusti, Græco vocabulo σεβαστὴ nominata est. Stephano, Neapolis quoque nominatur, Iosue 11. a. 1. & 4. Reg. 6. f. 24. Esa. 7. b. 9, & 10. b. 9.

שמריהו vel שמריה Samaria, siue Samarias, 1. Paral. 12. a. 5, & 1. Esd. 10. d. 32, Custodia Domini, aut adamas Domini, seu vepres vel spina Domini. Nomen viri. σαμαρείας

שמרון σαμαρεῖται Samaritani, Custodes, vel adamantini, siue spinosi, aut fæces, vel fæculenti. Populi, Luc. 9 g. 52, & 2. Esdræ 4. a. 2.

σαμαρείτης Samaritanus, Idem. f. n. Luc. 17. d. 16.

σαμαρεῖται Samaritæ, Idem quod Samaritani. 4. Reg. 17. c. 29.

Sameron, Vide Semeron meron.

שמגר σαμεγάρ Samgár, Nominatus aduena, siue ibi peregrinus, vel certas, aut nominis ruminatio, vel desolatio, siue stupor aduenæ vel ruminantis aut certantis. Filius Anath, iudex in Israel, Iudic. 3. d. 31.

שמיר σαμίρ Samir, Custodia, seu vepres, vel spina, aut adamas, vel fæx. Ciuitas in tribu Iuda, in montanis Ephraim, Ios. 15. f. 48. Iudic. 10. a. 1. Nomen viri, filius Micha, 1. Para. 24. c. 24.

שמה σαμαά σαμά Sammá, Perditio, siue desolatio, vel stupor, aut ibi, siue nomen aut nominatus, vel appositus. Filius Isai patris Dauid, 1. Reg. 16. b. 9: qui 1. Para. 2. b. 13, dicitur Simmaa. Filius Rahuel filii Esau, Genes. 36. b. 13. 17, & 1. Paralip. 1. c. 37. Filius Supha filii Helem, 1. Para. 7. g. 37.

שמע vel שמא σαμά Sámma, 1. Par. 2. f. 43, & 8. b. 13, Audiés, vel obediés. Filius Hebron. Filius item Azaz, 1. Par. 5. a. 8. Filius Hota, 11. g. 44.

שמי σαμαί Sammái, Nomen meum, aut desolatio vel perditio mea, siue stupor, aut cæli. Filius Recem filii Samma, 1. Paral. 2. f. 44. Filius Ezra, 1. Paral. 4. c. 17.

שמות σαμμώθ Sammóth, Nomina, vel desolationes, aut perditiones, siue stupefactiones. Nomen viri, 1. Paral. 11. f. 27.

שמוע σαμού Sammúa, Audiés, vel obediés. Filius Zechur, Num. 13. a. 5. Filius Dauid, 2. Reg. 5. c. 14, qui 1. Par. 3. b. 5. dicitur Simmaa.

σαμοθράκη Samothrace, Arenosa, & aspera. G. Insula in sinu Pacusiaco, eregione Thraciæ: sic dicta quòd eam insulam Samii & Thraces incoluerint, Act. 16. b. 11.

שמרי σαμβρί Samri, Custodiens, siue spina, aut fæx, vel adamas. Nomen viri, 2. Par. 29. c. 12. Pater Iedihel, 1. Par. 11. g. 45.

שמשי σαμψαί Samsái, Sol meus, aut nomen muneris, siue ibi munus: aut Syriacè minister. Nomen viri, 1. Esd. 4. b. 8.

σαμψάμη Samsame, Nomen auditum, vel famosa auditio. D. Nomen loci, 1. Mach. 15. d. 23.

שמשרי σαμψαρί Samsári, Nomen cantantis, vel dominantis, aut ibi cantor, vel ibi dominans. Filius Ieroham, 1. Par. 8. c. 26.

שמשון σαμψών Samsón, Sol eius, aut nominis iteratio vel secundatio, siue mutatio, vel nomen dormientis, aut ibi dormiens: vel Syriacè, seruitium, aut ministerium eius. Melius vertas paruus sol, vt sit diminutiuum à שמש Filius Manue, Iudic. 13. d. 24.

שמואל σαμουήλ Samuél, Positus à Deo, aut nomen eius à Deo. Filius Ammiud, Num. 34. d. 20. Filius Thola filii Issachar. 1. Para. 7. a. 2. Filius Elcanæ ex Anna vxore altera, Propheta, 1. Reg. 1. c. 20, & 1. Para. 6. c. 33.

שמוע σαμαά Samúa, Audiens, vel obediens. Filius Dauid, 2. Reg. 5. c. 14, & 1. Para. 14. b. 4: qui Sammúa 1. Par. 3. b. 5. dicitur, iisdem consonantibus & punctis apud Hebræos.

σάμος Samus, Arenosa. G. Insula in mari Ægæo, Act. 20. c. 15, & 1. Mach. 15. d. 23.

סנבלט σαναβαλλάτ Sanaballát, Rubus in abscondito, vel in inuolutione: aut ex Syro & Hebræo, inimicus in abscondito vel in inuolutione. Nomen viri, 2. Esd. 2. b. 10.

צנן σενάμ Sanán. Frigiditas, siue scutum, vel arma. Ciuitas in tribu Iuda, Ios. 15. e. 37.

שניר σανίρ σανείρ Sanir, Dormiens lucerna, vel nouale, siue iteratio vel mutatio, aut secundatio lucernæ vel noualis, aut mutatio vel iteratio, aut secundatio docentis vel ostendentis. Mons qui & Hermon, & Sarion dicitur, Deut. 3. b. 9. Ezec. 27. a. 5. Vide 1. Par. 5. d. 21. Vocatur & ש Sion, Deut. 4. g. 48. Vide Hermon.

סף ἐπισυνημένος Saph, Peluis, crater, phiala, limen, postis qui vtrinque in porta erigitur: finis vel consummatio: iuncus vel pelagus. Nomen gigantis. 2. Reg. 21. d. 18.

ספי σαφί Saphái, Limen, vel superliminare, aut hydria vel phiala, seu finis vel consummatio. Nomen gigantis, 1. Par. 20. c. 4. qui 2. Reg. 21. d. 18, dicitur Saph.

שפם σαφάν Saphám, Barba, siue labium aut ripa eorum, vel confractio aut solitudo eorum. Filius Gad, 1. Paral. 5. b. 12.

שפן σαφάν Saphán, Hericius aut cuniculus, vel chœrogryllus, siue absconditus vel reconditus, aut labium vel ripa, siue confractio earum. Scriba quidam filius Asalia, 4. Reg. 22. a. 3.

שפט σαφάτ Saphát, Iudex, vel iudicans. Filius Huri, Nume. 13. a. 6. Filius Elisei, 3. Reg. 19. c. 16. Filius Semeiæ filii Secheniæ, 1. Paral. 3. d. 22. Filius Gad, 1. Paralip. 5. b. 12.

שפטיה σαφατίας Saphatiá, siue Saphatias, Iudicans Dominus: siue iudicium Domini. Filius Dauid ex Abital, 2. Regum 3. a. 4. & 1. Para. 3. a. 3 Filius Rahuel, 1. Par. 9. b. 8. Vir Armphites, 1. Paralip. 12. a. 5. Vide Ierem. 38. a. 1, & 2. Esd. 7. e. 59.

σαπφείρη Sapphira, Narrans, vel numerans, aut libraria vel literaria: aut Syriacè, formosa. D. Vxor Ananiæ illius qui Deo mētitus, ad verbum Petri mortuus est, Act. 5, a. 1.

שפמי σαφαμί Saphomites, Labium, vel ripa aquarum, siue contritio aquarum, 1. Paral. 27. d. 27.

צפון σαφών Saphón, Aquilo, siue Absconditus, aut speculator. Nomen loci, Ios. 13. d. 27.

שרה σαῤῥά Sará, Domina, vel princeps. Vxor Abraham, Gen. 17. c. 15. Vide שרי Sarai.

שרח σαραά Sará, Gene. 46. b. 17. Nume. 26. e. 46, & 1. Paralip. 7. f. 46, Odorans vel domina odoris, aut canticum odoris Filia. Aser filii Iacob.

צרעה σαρά Sará, siue Saraa, Ios. 19. c. 41. Iudic. 13. a. 2, & 16. g. 31, & 2. Esd. 11. d. 29, Lepra, aut scabies. Ciuitas in tribu Dan. Eadem & Sarea, Ios. 15. e. 33. dicitur.

שארה σαραά Sará, 1. Paralip. 7. c. 24, Caro, vel consanguinitas, aut fermentum, siue residuum vel remanens. Filia Ephraim.

שרביה σαρά σαρβία Sarabiá, siue Sarabias, Siccitas Domini, vel prævalens cum Domino, aut psallens in Domino vel cum Domino. Nomen viri, 1. Esdr. 8. a. 4, & 18. c. 24.

שרי σάρα Sarai Domina mea, vel princeps mea. Vxor Abraham, Genes. 11. d. 29: filia Aran fratris mariti sui, quæ & Iescha ibidem dicitur, dicta est & Sara. Vide שרה Sara.

צרעי Sarai, 1. Paral. 2. g. 54. Leprosus, vel scaber. Nomen viri.

σαραααθί Saraitæ, Idem. 1. Paral. 2. g. 53.

שרי Sarái, 1. Esdr. 10. d. 40, Dominus aut princeps meus, si per ש vel canticum meum, si per ש scribatur.

שריה σαροά σαραιά Saraiá, siue Saraias, Princeps Domini, vel canticum Domini. Filius Cenez, 1. Paral. 4. c. 14, & 6. a. 14, & 2. Reg. 8. d. 17. Filius Ezriel, Iere. 36. f. 26. Vide 4. Reg. 25. d. 18.

שערים σαρὲας Saaraim, Idē quod Saraim, Ios. 15. e. 36. & in Reg. 17. g. 52.

שרר σεξαρείμ Sarár, Vmbilicus, aut cogitatio, vel insidiatio, siue cantans, vel Dominus. Pater Ahiam, 2. Reg. 23. d. 33: qui 1. Paral. 11. g. 35. dicitur Sachar.

שראצר σασάρ σαρασάρ Sarásar, Præpositus thesauri, vel cellarii, aut psallentis thesaurus vel cellarium, seu qui videt angustiam: aut ex Syro & Hebræo, castrametatio angustiantis. Filius Sennacherib, 4. Reg. 19. g. 37. Esa. 37. g. 38. Principis cuiusdam nomen, de quo Zach. 7. a. 2.

צרת השחר σαρθαγασσώρ Sarath-ásar, Plasmatio matutina, aut angustia vel colligatio matutina, siue angustia vel figura nigredinis. Ciuitas in tribu Ruben in mõte Beth-phogor, Ios. 13. c. 19. Heb. Sarath-asahar.

צרעתי Sarathi, Leprosus, vel scaber. Vir, 1. Paral. 4. a. 2. σαραθί.

צרעה σαρδεις Sardi, Sardorum, Princeps iucunditatis, aut canticum lætitiæ, vel id quod remanet vel relinquitur: aut Syriacè, cortina. D. Ciuitas, Apoc. 1. c. 11, & 3. a. 4.

שרח σαραά Sarea, Lepra, vel scabies. Vrbs tribus Iudæ siue Dan, Ios. 15. e. 33. Eadem quæ & Sara siue Saraa dicitur.

שרביה σαραίας Sareas, Princeps Domini, aut canticum Domini. Filius Thanehumeth, Ierem. 40. c. 8.

σαραβίας Sarebias, Siccitas Domini, vel prævalens cum Domino, aut psallens in Domino vel cum Domino. Nomen viri, 2. Esd. 9. b. 4.

סרד σερέδ Sared, Ablatio dominii vel descensionis: aut Syriacè, cortina. Filius Zabulon, Gene. 46. b. 14.

צרדה σαρηρά Saredá, Angustia, vel colligatio dominii vel descensionis, aut plasmatio dominii vel descensionis. Patria regis Ieroboam, 3. Reg. 11. e. 26.

צרדתה Saredátha, Idem. Nomen loci, 2. Paral. 4. d. 17. σαρηδαθά.

סרדי σαρεδί Sareditæ. Ablatio dominii, vel descensionis: aut Syriacè, cortina, Nume. 26. c. 26.

צרפתה σαρέπτα Sarephtá, Angustia buccellæ, vel panis, siue conflatio vel cõflatorium, aut angustiæ dilatatio vel persuasio. Ciuitas quasi in medio inter Tyrum & Sidonem sita, 3. Reg. 17. a. 9: quidam Franciam seu Galliam esse dicunt, Abdiæ g. 20.

שרש σαρὲς Sáres, Radix, vel catenula. Frater Phares filii Machir, 1. Paral. 7. d. 16.

Sareth, 1. Reg. 9. a. 1, non legitur in emendatioribus codicibus Latinis vt nec Hebraicè.

סרגון σαργὰ Sargón, Auferens protectionem, vel corpus aut colorem, siue auferens hortum: aut Syriacè, rete vel retiaculum. Nomen

men regis, aliàs Sennacherib dicti, Esa. 20.a.1.

שְׂרָיָה σαρία. σαραΐα Saria, Porta Domini, siue æstimatio vel appretiatio aut capillus Domini, vel hircus Domini, siue hordeum vel tempestas Domini, aut dæmonis Dominus. Filius Asel, 1.Paral.8.d.38, & 9.g.44. Heb. Saaria.

Sarias, Idem quod Sareas.

שִׂרְיוֹן σαριών Sarión, Lorica, vel planities, aut canticum columbæ. Mons à Sidoniis sic vocatus, quem Amorrhæi Sanir vocant, Deut.3.b.9. Vide Sanir & Hermon.

שָׂרִיד σαρίδ Sarid, Relictus, vel remanens aut principis manus, siue canticum manus. Terminus est Zabuloniæ tribus, Iosue 19.a.10.

שָׂרוּהֶן ἀγροὶ αὐτῶν Sarohén, Princeps gratiæ, vel principis gratia, siue canticũ gratiæ. Ciuitas in tribu Simeon, Ios.19.a.6.

שָׁרוֹן σαρών Sarón, siue Sarona, Planities, aut canticum eius. Regio est, teste Hieronymo, inter Tabirinum montem & lacum Tyberiadis, & à Cæsarea vsque ad Ioppen se vltrà extendens. Hæc pinguis & fertilissima est, 1.Paral.27.d.29. Esa.33.b.9. Act.9.f.35. Est & vrbis nomen in qua filii Gad habitauerunt, 1.Paral.5.c.16.

שָׁרוֹנִי σαρωνίτης Saronites, Planities, vel planus, siue cantans. Nomen viri, 1.Paral.27.d.29.

שַׂר סְכִים ναβουσαρσαχίμ Sar-sachím, Præpositus cooperimentorum, vel vnctionum. Vnus ex principibus regis Babylonis, Iere.39.a.3.

צָרְתָן σάρθαν Sárthan, vel Sarthana, Tribulatio siue angustia, aut colligatio, siue plasmatio, aut figuratio, vel angustiam dans. Locus nõ procul à Iezrahele, 3.Regum 4.b.12, & 7.g.46. Ios.3.d.16.

שְׂרוּג σερούχ Sarúg, Palmes, vel sarmentum, siue ramus, aut conuolutio. Filius Reu, Gen.11.c.20. Luc.3.g.36.

צְרוּיָה σαρουία Saruiá, Angustia vel tribulatio Domini, aut colligatio siue plasmatio vel figuratio Domini. Mater Abisai, filia Isai patris Dauid, 1.Reg.26.a.6, & 1.Par.2.b.16.

שֵׁשְׁבַּצַּר σασαβασάρ Sassabasar, Gaudium in tribulatione vel angustia, aut gaudii perhibitio vel munitio, siue gaudium vindemiæ, vel sexta angustia, aut linũ vel byssus angustiæ. Princeps in tribu Iudæ, 1.Esd.1.d.11.

שַׁעַשְׁגַז γαὶ Sasagazi, Qui facit transitum vel tonsionem, aut respiciens transeuntem vel tondentem, siue comprimens vellus. Eunuchus regis Assueri, Esth.2.c.14. Heb. Saasagaz.

שָׂטָן διάβολος Satan, Contrarius, vel aduersarius, 2.Reg.19.d.22. Zach.3.a.1, & Iob 1.b.6.

σατανᾶς Satanas, Idem. Matth.4.b.10, & 16.d.23. Marc.4.b.10. Luc.10.c.18.

שָׁוֵה σαυὴ Saué, Planities, vel æquitas, aut ponens vel positus. Ciuitas siue vallis, Gen.14.a.5: quæ & Vallis regis ibidē c.17. dicitur.

שָׁאוּל σαούλ Saul, Postulatus, siue commodatus, aut fouea, siue sepulchrũ, vel infernus. Sextus rex in Edom, qui fuit ex Rohoboth, Gen.36.d.37. Filius item Simeonis filii Iacob, Gene.46.b.10, & 1.Para.4.d.24, & 6.b.24. Filius postremò Cis, 1.Reg.9.a.2.

שָׁאוּלִי σαουλί Saulitæ, de Saul, quod interpretatur postulatus siue cõmodatus, aut fouea, siue sepulchrum, vel infernus. Num.26.b.13.

σαῦλος Saulus, Postulatus, siue commodatus, aut sepultus. sic dicebatur Paulus apostolus ante conuersionem, Act.8.a.1.

σαυρά Saura, Salamandra, genus lacertæ. G.1.Mac.6.e.43.

S C

σκευᾶ Sceua, Dispositus, vel præparatus. Vir Iudæus, Act.19.c.14.

Scenofactoria, scilicet ars, ex Græco τῆς σκηνῆς, & facio verbo Latino: ars faciendi tabernacula, quam artem exercebat Paulus Apostolus, Act.18.a.3.

σκηνοπηγία Scenopegia, Festum tabernaculorum. G. Iohan.7.a.5.

שִׁבֹּלֶת στάχυς Schibbóleth, Spica, aut fluctus, s. aquarum, siue alueus, Iudic.12.c.6.

σκύθαι Scythæ, Coriarii, vel cerdones. Sunt qui interpretantur poculis vacantes, quòd σκῦθος genus sit poculi. G. Coloss.3.b.11.

σκυθοπολῖται Scythopolitæ, Coriarii ciues. G.2.Mac.12.c.30.

S E

שֶׁבַע σαβαί Séba, siue Sébe, Septẽ, vel septimus, siue saturitas, vel iuramentũ. Nomen viri, 1.Par.5.b.13. Filius Bochri, 2.reg.20.a.1.

שְׁבַנְיָה σεβανίας Sebenia, siue Sebenias, Idem quod Sabanias. Nomen viri, 2.Esd.10.a.4, & 12.a.3. Sacerdos quidam, 1.Paral.15.c.24.

צִבְעוֹן σεβεγών Sebéon, Stans iniquitas, siue inflatio vel tumor peccati: aut Syriacè, tinctus vel intingens. Pater Anæ Patris Oolibama alterius vxoris Esau, de filiabus Chanáan, Gene.36.a.2.

Sebethai, Vide Sebthai.

צִבְיָה σεβιά Sebiá, Damula, vel caprea, aut pulchra vel præcipua, siue stans Dominus: aut Syriacè, voluntaria. Mater Ioas, filii Ochoziæ filii Ioran filii Achab. 4. Reg.12.a.1. Filius item Saharáim ex Hodes vxore, 1.Para.8.a.9.

Sebnia, Idem quod Sabanias. Nomen viri, 2.Esd.9.a.5.

צְבוֹיִם σεβωείμ Seboím, Damulæ, vel capreæ, siue pulchri, vel præcipui, aut inflati: vel Syriacè, voluntarii. Vrbis nomen, Gen.10.c.19.

צְבֹעִים σεβωείμ σαβαίν Seboím, 1.Reg.13.d.18, & 2.Esd.11.d.34, Intincti, aut tincturæ, vel stantes aceruі. Vallis nomen.

Seboleth, Vide Schibboleth.

שַׁבְּתַי σαββαθαῖος Sebthái, Sabbathum, siue requies, vel cessatio. Nomen viri, 2.Esd.8.b.7.

Sechem, Pars, siue portio, vel humerus, aut matutinatio, vel itio quæ fit manè. Filius Galaad filii Machir filii Manasse, Num.26.d.31. Filius Semida. 1. Par.7.d.19. Ab hoc, metropolis Samariæ in tribu Manasse, quæ Sichem dicitur. Vide Sichem. שְׁכֶם σιχέμ συχέμ

Sechemitæ, Idem. p.n. Num.26.d.31. συχεμί שִׁכְמִי

Sechen, Iosue 17.a.2. Scribe Sechem. σιχμαθεί

Sechenias, Vicinus Dominus, aut habitatio Domini. Filius Obdiæ filii Auan filii Raphaiæ, 1.Paral.3.d.21. & 24.b.11, & 2.Paral.31.c.15. שְׁכַנְיָה σεχενίας

Sechia, Protectio, vel ramus Domini, siue sepiens, aut vallans Dominus, vel cessatio Domini. Filius Saharáim ex Hodes vxore sua, 1.Paral.8.b.10. שָׂכְיָא vel שִׂכְיָה σεχιά

Sechróna, Ebrietas, aut pretium, vel merces eius. Ciuitas in tribu Dan, Ios.15.c.11. שִׁכְּרוֹנָה σαχαρωνά

Secundus, Latinum est. Nomen viri, de quo Act.20.a.4. σεκοῦνδος

Securus. Proprium viri, quod tanquam appellatiuum vertit vetus interpres, 1.Paral.4.d.22. יוֹאָשׁ ἰωάς

Sedáda, Latus eius, siue cibarium aut venatio eius, vel insidiæ eius. Terminus est tribus Iudæ, Nume.34.b.8. Ezech.47.c.16. צְדָדָה σαδαδά

Sedecias, Iustus Domini, vel iustitia Domini. Filius Iosiæ regis, sic nominatus à Nabuchodonosor, quum prius Mathanias diceretur, 4.Regum 24.d.20, & 1.Par.3.c.15. Filius item Hananiæ, Ierem.36.c.12. Hoc nomine vocabatur propheta ille blasphemus, 3.Reg.22.b.11, filius Chanaana. Fuit & filius Ioacim filii Iosiæ, 1.Par.3.c.15. צִדְקִיָּהוּ σεδεκίας

Sedei, Omnipotens, vel deuastator, aut ager, seu mamilla. D.Baruch 1.a.1. ἀσαδίας

Sedeúr, Ager luminis, vel ignis, siue vbera luminis, aut omnipotentis lumen, vel deuastatoris ignis. Pater Elisur principis tribus Ruben, Nume.1.a.5. שְׁדֵיאוּר σεδιούρ

Segór, Parua. Oppidulũ est Sodomorũ, in finibus Moabitidis, Gen.13.b.10, & 19.c.22. Esa.15.c.5: quod Gene.14.b.8, dicitur Bala. Dicitur & vitula conternans, iuxta Hieronymum. צוֹעַר ζόγορα

Segúb, Fortificatus, aut exaltatus. Filius Hiel reædificatoris Iericho, 3. Reg.16.g.34. Filius Esron filii Phares, ex filia Machir patris Galaad, 1.Paral.2.c.21. σεγούβ σεγούβ שְׂגוּב

Sehesima, Humiliatio ieiunii, aut fouea siue meditatio ieiunii, vel superbia maris. Ciuitas in tribu Issachar. Ios.19.b.22. σασὶμ שַׁחֲצִימָה

Sehón, Eradicatio, siue conclusio. Rex Amorrhæorũ, Num.21.e.21. Ios.13.b.10. σηών סִיחוֹן

Seir, Hispidus, siue pilosus, aut hœdus, vel dæmon, seu hordeaceus, vel tempestas: Mons est Idumææ, inter Asphaltiten & AEgyptum, qui ab Esau huius montis accola, eò quòd esset hirsutus, nomen accepit, 1.Paral.4.g.42. Esa.21.c.11. Est & nomen viri cuiusdam Horræi, Gen.36.c.20. σηείρ. σηείρ שֵׂעִיר

Seira, Parua, siue tribulata. Ciuitas est Idumææ, 4. Reg.8.f.21. צָעִירָה σιώρ

Seirath, Hœdus, siue pilosus, aut dæmon. siue tempestas, vel hordeum. Nomen loci, Iudic.3.d.26. שְׂעִירָתָה σειρωθά

Selá, Dissoluens, siue discalceans: vel Syriacè, illudens, siue decipiens. Filius Iudæ ex Sua vxore, Gen.38.a.5, & 1.Paral.4.d.21. שֵׁלָה σηλώμ. σηλώ

Séla, Costa, siue latus, aut claudicatio. Ciuitas in tribu Beniamin, Ios.18.d.27. צֵלַע σηλά

Selahí, Ramus, vel propagines, siue missio vel mittens, aut telum vel arma, scilicet missilia: vel Syriacè, spolians, vel spoliatus. Mater matris Iosaphat regis Iudæ, 2.Paral.20.g.31. שִׁלְחִי σελεΐ

Selaitæ, Discalceans, siue dissoluens: vel Syriacè, illudens, siue decipiens. Nomen familiæ, Nume.26.c.20. שֵׁלָנִי σηλωνί

Selchá, Canistrum tuum, vel eleuatio aut conculcatio tua. Ciuitas regis Og in Basan, Deut.3.b.10, & 1.Paral.5.b.11. Salecha eadem appellatur. סַלְכָה σελχά

Selebin, Vulpis intellectus, vel filius, aut pugnus vel pugillus intellectus, siue semita intellectus vel filii, aut respicientis intellectus. Ciuitas in tribu Dan, Ios.19.d.42. שַׁעַלְבִין σαλαβίν

Sélec, Vmbra, vel tinnitus lambentis vel percutientis, aut assans vel torrefaciens lambentem vel percutientem. Nomen viri, 2.Reg.23.d.37, & 1. Paral.11.g.39. צֶלֶק σελλήκ. σελλήκ

Selemiáu, Pax Domini, siue perfectio Domini, aut retributio Domini. Nomen viri, 1.Esdr.10.d.41. שֶׁלֶמְיָהוּ σελεμίας

Selemias, Idem. Pater Iuchal, Ierem.38.a.1. Pater etiam Ieriæ, Ierem.37.c.12. Filius Hananiæ, ibidem. Filius Abdeel, Ierem.36.f.26. שֶׁלֶמְיָה σελεμίας σελεμίας

Selemith, Pacifica, siue perfecta, aut retribuens. Nomen viri, 1.Paral.26.c.25. שְׁלֹמִית σαλαμίθ

Seléph, Vmbra, vel tinnitus concussionis: aut ex Hebræo & Syro, vmbra coniuncta. Nomen viri, 2.Esdræ 3.g.30. צָלָף σελέφ

Selethái, Vmbra, siue assatio, vel torrefactio, aut tinnitus meus: vel Syriacè, oratio mea. Filius Semei, 1. Paralip.8.b.20. צִלְּתַי σελαθί

Seleucia, Commota, vel conquassata, aut fluctuans. G. Ciuitas in promontorio Syriæ Antiochiæ sita, à Seleuco Nicanore condita, auctore Iosepho libro 18. antiquit. Iuda. 16. & σελεύκεια

Egesippo

Egesippo,lib.4.cap.1. quam Paulus peragrauit,Act.13.a.4.& 1.Mach.11.a.8.

σέλευκος Seleucus,Commotus, vel conquassatus, aut fluctuans.G. Pater Demetrii, 2.Mach.7.a.1.

שלחים σιλείμ Selim, Missi, vel propagines, aut rami, siue arma,scilicet missilia:aut Syriacè,spoliates.Ciuitas in tribu Iuda,Iosu.15.c.32

צלה σελλά Sella, Vmbra, vel afflatio, vel torrefactio, siue tinnitus: aut Syriacè, oratio. Vxor Lamech, Gen.4.c.19.

סלא Sella,4.Reg.12.d.20.Exaltatio,siue conculcatio,vel æquiparatio:aut Syriacè, canistrum.σελλά.

סלי σαλλαΐ Sellái,Idem.Nomen viri, 2.Esd.11.b.8.

שלם σελλήμ Sellém,Pacificus,siue perfectus,aut retribuens.Filius Nephthali,Num.26.f.49.qui Gen.46.c.24.Sallem, & 1.Par.7.c.13.Sallum dicitur.

שלמי σελλημί Sellemitæ,Idem.p.n.Num.26.f.49.

שלש σελλής Sélles,Trinus,aut princeps,vel dux.Filius Helem, 1.Para.7.g.35.

סלא Sellú,Canistrum,aut exaltatio,siue conculcatio, aut æquiparatio.Nomen viri, 2.Esd.11.a.7.

שלם σαλλούμ σαλλούμ Sellúm,Pacificus,siue perfectus, aut retribuens. Filius Iabes,4.Reg.15.b.10.Filius Sisamai filii Elasa, 1.Par.2.e.40.& 4.c.25.Filius Iosiæ,1.Paral.3.c.13.Ier.22.c.11. Filius Nephthali,1.Par.7.c.13. qui Gen.46.c.24.dicitur Sallem: & Num.26.f.49.Sellem.Filius Sadoc, 1.Paral.6.a.12. Pater Ezechiæ principis,2.Par.28.b.12.

שלון σελλών Sellún,Manens,vel qui manet,aut pacificus,vel abundans: aut Syriacè,illudens vel decipiens. Filius Cholhoza, 2.Esdræ 3.c.15.

שלמי σελμαΐ Selmai,Vestis mea. Pater Hagaba,2.Esd.7.c.48.

צלמון σελμών Selmon, Obscuritas, aut imago eius, siue vmbra muneris, vel numerationis, aut tinnitus numerationis vel muneris. Mons est in Ephráim vmbrosus & caliginosus,cuius meminit Iudicum liber 9.f.48.Psal 67.b.15.Heb.68.Est & nomen viri,2.Reg.23.d.28.

שלומית σαλωμώθ Selomith,Pacifica, siue perfecta, aut retribuens. Nomen viri, 1.Esd.8.b.10.

שם σήμ Sem,Nomen,vel fama, seu ponens vel positus, aut ibi. Filius Noë,Gen.5.d.32.Luc.3.g.36.

שמעת σαμαάθ Semaáth,Audiens,vel obediens.Mulier, 2.Par.24.g.26.

שמעיה Semaiá,Audiens Dominum,vel obediens Domino.Filius Secheniæ,2. Esd.3.g.29. σαμαίας.

שמרית σαμαρίθ Semarith, Custodita, vel adamantina, aut spina, vel fæx. Nomen mulieris,2.Par.24.g.26.

שמתי σαμαθί Semathei,Nominatus,vel positus,siue desolatus,aut stupefactus. Filius Sobal filii Hur primogeniti Caleb ex Ephratha concubina, 1.Par.2.g.53.

שמאבר συμόβ Semeber,Nomen, vel fama robusti vel fortis, aut nomen alæ vel pennati, seu destruens fortitudinem vel alam aut pennam,Rex Seboim, Gen.14.a.2.

סמגר σαμεγάρ Semégar,Aromata peregrini, vel aduenæ aut ruminantis, vel certantis. Vnus ex principibus regis Babyloniorum, Iere. 39. a.3. In exemplari tamen Hebraico, Semegar-nabu, vnius est nomen proprium,non duorum. Vide interpretationem in Nabu.

שמעי σεμεΐ Semeí, Audiens, vel obediens, aut nomen acerui, vel destruens aceruum.Filius Gerson filii Leui, Exod.6.c.17. Filius Gera,2.Reg.16.b.7 Filius Phadaia filii Iechoniæ,1.Pa.3.c.19 Filius Ioël,1.Par. 5.a.4.Filius Masma,1.Par.4.e.26.Filius Ieth filii Gerson,1.Par.6.c.42. Frater Choneniæ,filius Heman, 2. Par. 29.c.14. & 31.c.13.

שמי σαμαΐ Semei,1.Par.2.d.27.Nomen meum,aut desolatio siue perditio mea,vel stupefactio,aut cæli. Filius Onan filii Ierameel ex Atara vxore.

שמעיה σεμείας Semeia, siue Semeias, Audiens Dominum, vel obediens Domino.Pater Vriæ prophetæ, 3.Reg.12.f.22.Iere.26.f.20. Filius Hassub,1.Par.9.c.14. & 2.Esd.12.d.41. & 2.Paral.29. c.13.& 31.c.15.& 35.b.9.

שמעיה σεμαείας Semeias,1.Par.25.c.17.& 27.d.27.Obediens,siue nomen acerui, aut desolatio acerui.Filius Elisaphan.

Semeiticus,Idem,Num.3.c.21.

שמר σεμμήρ Semer, Custos, vel adamas, seu vepres, aut spina, vel fæx. Nomen viri,3.Reg.16.f.24.

שמריה σαμαρί Semeria, Custodia Domini, vel adamas Domini, seu vepres vel spina Domini.Nomen viri,1.Esd.10.d.41.

צמרים σομορίμ Semerón,Vide Samaria,cuius Hebræum est שמרון

שמרון σεμρών Semeron,2.Par.13.a.4. Lanæ, aut medullæ, scilicet arborum.Nomen montis,Heb. Semaraim.

שמרון Semeron,Iosu.19.b.15.Custodia, aut adamas, seu vepres, vel spina,aut fæx.Ciuitas in tribu Zabulon.

שמרון מראון σαμρών Semeron, Iosu.12.d.20. Hebraicè legitur Semeron meron, & exponitur Custos amaritudinis, vel myrrhæ fortis, vel dolorosæ,aut iniquæ:aut adamas,vel spina, siue fæx myrrhæ, doloris aut iniquitatis,vel fortitudinis.

שמידע σαμιδάε Semidá,Nomen scientiæ,vel cognitionis,aut ponens scientiam:vel desolationis,vel stupefactionis cognitio vel cælorum scientia.Filius Galaad filii Machir filii Manassé,Num.26.d.32. & 1.Par.7.d.19.

שמידעי Semidaitæ.Idem.p.n.Num.26.d.32.σαμαερί.

שמירמות Semiramóth, Cælorum altitudines, aut nominis sublimitas.Sacerdos quidam,1.Par.15.b.18. σεμιραμώθ

שמלה Semlá,Linteum,siue sinistra eius, aut nomen illi, vel stupor illi,siue appositus illi.Quintus rex in Edom,Gen.36.d.36 σεμαά

שמלי Semlái,Linteum,vel sinister,aut nomen mihi, vel stupefactio mihi,siue appositus mihi.Nomen viri,1.Esd.2.c.46.

שמה Semmá,Perditio,siue desolatio,vel stupor, aut ibi:siue nomen,aut nominatus,siue appositus.Filius Age,2.Reg.23 b.11 d.25. σαμαά σαμμαάς

שמעה Semmaá, Audiens,vel obediens. Pater Ionadab,frater Dauid,2.Reg.13.a.3. σαμαά

שמרן Semran,Custodia,aut adamas,seu vepres, vel spina,aut fæx eius.Filius Issachar filii Iacob,Num.26.c.24. σαμβράν

שמרני Semranitæ,Idem.p.n.Num.26.c.24.σαμβρανί.

שמרי Semri,Idem.s.n.Filius Samaia, 1.Par.4.f.37.Filius Merari,26.b.10. σαμαρεί

שן Sen, Dens, aut ebur,vel mutatio,aut dormiens. Nomen loci procul à Lapide adiutorii versus Austrum, quantum Lapis distat à Masphath,1.Reg.7.c.12. παλαιά

סנאה Senaá,Rubus:vel Syriacè,inimicus.Ciuitas, 1.Esd.2.d.35. σενναά

שנאב Senaáb,Dens patris,aut mutationis pater,vel dormitio patris. Rex Adamæ,Gen.14.a.2. σενναάβ

סנה Sené, Rubus: aut Syriacè, inimicus. Rupes opposita rupi Boses, 1.Reg.14.a.4. σενά

צנה Senna,Scutum, vel hasta,aut frigus. Nomen loci, Num. 34.a.4. ἐννάκ

שנער Sennaar,Dormientis vigilia, vel suscitatio, aut dentis euacuatio vel denudatio, aut excussio, vel dens æmuli,siue mutatio ciuitatis. Regio est Babylonis in qua regnauit Nemrod, Gen.10.b.10.quæ Babylonia siue Chaldæa interdum dicitur, Esa.11.c.11.Hebr.Sinar. Pro Sinar Chaldæus paraphr.vertit Babel,Gen.10.b.10.& 11.a.2. σενάαρ

סנחריב Sennacherib, Rubus destructionis, aut rubus gladii, siue rubus solitudinis,vel siccitatis:aut ex Syro & Hebræo, inimici gladius,vel destructio.Rex Assyriorum, 4.Reg.18.c.13. σενναχηρίβ

שנאצר Sennesér,Dentis,vel eboris thesaurus, aut dormientis thesaurus,vel mutationis angustia,vel thesaurus,aut inimicus angustiæ vel tribulationis. Filius Iechoniæ filii Ioacim, 1.Par. 3.c.18. σανάσαρ

סנסנה Sensenná,Ramus,vel propagines,siue rubus rubi:aut ex Hebræo & Syro,rubus inimici.Ciuitas in tribu Iuda,Iosu.15.c.31 σανσαννά

סנואה Senuá,Rubus:vel Syriacè,inimica.Nomen viri, 2.Esd.11. b.9. ἀσάμ

שיאן Seón,Sonitus,siue strepitus, aut murus fortitudinis vel doloris.Ciuitas in tribu Issachar,Iosu.19 b.19. σιών

צחר Seor, Candidus,vel lucidus.Pater Ephron,Genes.23.b.8. Heb.Sohar. σαάρ

שערים Seorim,Portæ,siue æstimationes,vel appretiationes,aut capilli,siue hordeum,vel tempestates,aut dæmones,vel pilosi,siue hirci.Nomen sacerdotis,1.Par.24.b.8. σεωρείμ

גדרה Sepes,Nomen loci,1.Par.4.d.23.γαδηρά.

שפם Sephám,Barba vel labium eorum,aut ripa vel litus eorum siue confractio eorum.Filius Hir,1.Par.7.c.12. σαφάμ

שפמה Sephama, Barba vel labium eius,aut ripa vel litus quoddã, siue conterens aut confracta valde. Terminus Iudæ ad solis Ortum,Num.34.b.10. σεπφαμά

שפמות Sephamóth, Barbæ vel labia, siue ripa vel litus mortis, aut labium mortis, vel conterens mortem. Ciuitas quam Dauid suorum spoliorum participem fecit, 1.Reg.30.g.28. σαφαμώθ

ספרה Sephar,Liber,aut scriba,siue narratio,aut numerus,vel Syriacè,portus.Mons Indiæ,Gen.11.d.30. σωφηρά

ספרוים Sepharuaim,Libri,vel scribæ, aut narrationes, vel numeri: siue liber, vel numerus maris: aut ex Syro & Hebræo, portus maris.Ciuitas Assyriorum,de qua 4.Reg.18.g.34. σεπφαρουίμ

צפת Sepháth, Specula, siue cooperimentum, aut enatatio, vel expectatio,aut fauus. Ciuitas in qua filii Iudæ Chananæos ad vnum interfecerunt, eamque Harma nominauerunt, Iudic.1. d.17.in tribu tam Iudæ quàm Simeonis,Num.21.a.3. σεφέθ

צפתה Sephátha,Idem.Nomen vallis,2.Par.14.c.10.

Sephatia,1.Esd.2.a.4. Idem quod Saphatias. σαφφατίας

שפעי Sephei, Inundatio, siue multitudo. Pater Ziza principis, 1.Par.4.f.37. σωφεΐ

Sephela,Humilis vel campestris,aut planities,1.Mach.12 e.38.D. σεφηλά

שפר Sepher,Tuba,vel pulchritudo:aut Syriacè,bonitas. Mons in quo castrametati sunt filii Israël,profecti de Ceelatha, Numer.33.c.23. ἀσαφάρ

Sephet,Ciuitas,Tob.1.a.1.

צפי Sephi,1. Par.1.c.36.Speculator,vel fauus, aut cooperimentum,vel expectatio.Filius Eliphaz filii Esau:qui Gen.36.b.11 dicitur Sephua,siue Sepho iuxta Hebræum. σεπφουΐ

שפי Sephi,1.Paralip.1.c.40.Filius Sabal filii Seir Horræi, qui Gen. σαπφεΐ

Gen.36.c.23.dicitur Sepho: & interpretatur folitudo, vel labium, aut ripa vel litus eorum, siue confractio.

שְׂפָם Sephim, Barba, vel labium eorum, aut ripa vel litus eorum, siue confractio eorum. Nomen viri, 1.Par 26.b.16.

צְפוֹ σωφὰρ σεπφουὶ Sephó, Speculator, siue cooperimentum, aut expectatio vel fauus. Filius Eliphaz, Gen.36.b.15. qui 1.Par.1.c.36. dicitur Sephi per י.

שְׁפוֹ σωφὰν σωφὶ Sephó, Solitudo, vel desertum, aut labium, seu ripa vel litus, aut confractio. Filius Sobal filii Seir Horræi, Gen.36.c.23 qui 1.Par.1.c.40. dicitur Sephi per י.

צְפִיּוֹן σαφὼν Sephon, Aquilo, vel Aquilonaris, siue absconditus, aut speculator. Filius Gad, Gen.46.b.16.

צְפוֹנִי Sephonitæ, Idem.p.n. Num.26.b.15. σαφωνί

צִפּוֹר σεπφὼρ Sephór, Auis vel passer, aut corona, vel desertum: aut Syriacè, manè, id est, matutinum tempus, vel hœdus. Pater Balac, Num. 22. a.2.

שִׁפְרָה σεφώρα Sephorá, Pulchra, aut tuba: vel Syriacè, benefaciens, vel bonitas. Nomen obstetricis cuiusdam Hebræorum, Exo.1.c.15.

צִפּוֹרָה σεπφώρα Sephora, Exod.2.d.21. & 4.f.25. & 18.a.2. interpretatur auis vel passer, aut corona vel sertum: aut Syriacè, mane, id est, matutinum tempus, vel hœdus. Filia Raguel siue Iethro sacerdotis Madian, vxor Moysis.

שִׁפְטָן σαφτὰν Sephtán, Iudex, vel iudicans. Pater Camuel principis tribus Ephraim, Num.34.d.24.

שְׁפוּפָן σεπφὰμ Sephuphán, Cerastes, serpentis genus. Nomen viri, 1.Par. 8.a.5. Filius Bela filii Beniamin.

Sepulchra concupiscentiæ. Nomen loci, cuius mentio fit, Num. 11.g.34.

צֵר τύρος Ser, Angustia, siue tribulatio, aut vinculum, vel colligatio, seu plasmatio, vel fortitudo, aut petra. Ciuitas in tribu Nephthali, Ios.19.c.35.

שְׂרָפִים Seraphim, Ardentes, vel igniti, Esa.6.a.1. σεραφείμ

שֵׁרֵבְיָה σαρεβίας Serebía, Siccitas Domini, vel præualens cum Domino, aut psallens in Domino, vel cum Domino. Nomen viri, 2.Esdr. 9.a.5.

שַׁרְאֶצֶר σαρασάρ Serésér, Princeps thesauri, vel cellarii, aut psallentis thesaurus vel cellarium, vel qui videt angustiam: aut ex Syro & Hebræo, castrametatio angustiantis. Vnus ex principibus regis Babyloniorum, Ier.39.a.3.

צֶרֶת σαρὲθ Séreth, Angustia, siue tribulatio, aut vinculum, siue colligatio, seu plasmatio. Filius Ashur ex Halaa, 1.Par.4.a.7.

σέργιος Sergius, Rete, vel retiaculum. G. Nomen proconsulis cognomento Pauli, Act.13.b.7.

σήρων Seron, Princeps mœroris, vel cantans tristitiam, aut planities. D. Princeps exercitus Syriæ, 1.Mach.3.b.13.

צְרוֹר σαρὰρ Serór, Angustians, siue vinculum, aut colligatio, vel lapillus. Filius Bechorath, 1.Reg 9.a.1.

צְרוּעָה Seruá, Leprosa, aut crabro. Mater Ieroboam serui Salomonis, 3.Reg.11.e.26. non legitur apud septuaginta.

שִׁיָא σιζὰ Siia, Sextus, vel senarius, aut marmoreus, vel iucundus, vel muneris eleuatio. Pater Ahiæ, 3.Reg.4.a.3.

שִׁישַׁק σουσὰκ Sesac, Munus sacci, aut munus osculi vel poculi, siue donũ femoris. Rex Ægypti, 3.Reg.11.g.40.

שִׁישַׁק σουσὰκ Sesac, 3.Reg.14.f.25. & 2.Par.12.a.2. vbi dicitur, Ascendit Sesac rex Ægypti: interpretatur varius, vel vacuus sacculus, aut vanitatis osculum vel poculum, siue vanitatis femur.

שָׁשָׁק σισὰχ Sesac, 1.Par.8.b.14. Lini vel byssi saccus, vel senarius, aut sextus saccus, siue lætitiæ osculum vel poculum, aut femur. Filius Bariæ.

שֵׁשַׁךְ σισὰχ. σισάκ Sesach, Linum, vel byssus tua, aut gaudium tuum, siue senarius tuus. Rex Babylonis, Iere.25.e.26. & 51.e.41. secundum commentatorem Hebræorum super Ieremiam: secundum Lyranum verò, Rex Ægypti.

שֵׁשַׁי σουσὶ. σεσὶ Sesai, Senarius, vel sextus, siue gaudens vel lætus, aut byssinus, vel lineus. Filius Enac, Iof.15.d.14. Iudic.1.b.10.

שֵׁשָׁן σισὰν Sesan, Lilium, siue rosa, vel lætitia, aut linum vel byssus. Filius Iesi filii Apphaim, 1.Par.2.e.34.

שֵׁת σὴθ Seth, Positus, vel posuit. Filius Adam, Gen.4.d.25. Num. 24.c.17. Luc.3.g.38.

שֵׁתָר ζηθὰρ Sethar, Explorans, aut putrefactus vel putrefaciens. Nomẽ ducis, Esth.1.c.14.

סְתוּרִי ζεχρὶ Sethri, Occultus, vel absconditus, aut demoliẽs, siue refugium meum. Filius Oziel filii Caath filii Leui, Exod.6.d.22.

שִׁטִּים σαττείν. σαττὶν Setim, Expansiones, aut diuertentes, siue flagella, vel spinæ. Locus in campestribus Moab, non procul à Iordane & Phogor monte, vnde Iosue misit exploratores ad inuestigandam Ierichontis terram, Nume.25.a.1. Iosue 2.a.1. Vide Sitim.

שִׁטְרַי σατρὰι Setrai, Exactor, vel præpositus: aut Syriacè, obligatio vel contractus. Nomen viri, 1.Paral.27.d.29.

S I

סִיעָא σιαὰ Sia à, Motus: aut Syriacè, adiutorium. Nomen viri, 1. Esd. 2.c.44.

צִיחָא σιαὰ Siahá, Splendor, vel candor, aut siccitas. Nomen loci, 2. Esdr.11.c.21.

צִיבָא σιβὰ Sibá, Exercitus, vel militia, aut fortitudo, vel ceruus, siue nauis veniens. Seruus Saul, 2. Regum 9.a.2. Puer item Miphiboseth, 2.Reg. 16.a.1.

Siban, vide Siuan.

שִׁבֹּלֶת Sibboleth, Onus, Iudic.12.c.6. στάχυς.

צִקְלַג σικελὰθ. σικελάγ. σικελαγ Sicelag, Effusio sextarii vel mensuræ, aut coangustans sextarium vel mensuram. Ciuitas in tribu Iuda & Simeonis, Iof. 15.e.31. & 19.a.5. & 1.Reg.27.b.6, & 1.Paralip.4.e.30.

Sicera, Heb. שֵׁכָר Sechar, significat omne id quod inebriare potest, Deut.29.a.6. Luc.1.b.5.

שֵׁכָר σίκερα σιχὰρ Sichar, Conclusio, vel clausura, aut inebriatio, vel merces. Dicit autem Hieronymus quòd corruptè ponitur pro Sichem: quod interpretatur humerus, siue portio, aut matutina itio. Sed in Græco Sichar inuenitur. D. Iohan.4.a.5.

שְׁכֶם σιχὲμ Sichém, Humerus, siue pars, aut matutina itio. Nomẽ proprium viri, Gen.33.d.19, & 34.a.2. Metropolis item Samariæ in limitibus Manasse, Ge.12.b.5. Iof.20.c.7. Act.7.b.16: quã ædificauit Ieroboam.3.Reg.12.f.25. Hãc postea dictam Neapolim Hieronymus in traditionibus Heb. refert. Dicitur & Sichar corruptè. Filius Emor. Gene.33.d.26.

σίκιμοι. σίκιμα Sichima, Idem: eadémque metropolis, Iudi.9.d.26. & 21.c.19. Psal.107.a.8. Heb.108.

σίκιμοι Sichimi, Idem. Gene. 33.d.18.

Sichimitæ, Idem. Iudic.9.g.56.

שֶׁקֶל Siclus, Genus ponderis, Ezech.45.d.12. σίκλον

σικυὼν Sicion, Effusio vel angustia. D. Nomen loci, 1. Mac. 15.d.23. Exemplaria tamen quædam habent σικυώνη Sicyone, id est Cucumerarium.

Siden, Venatio, aut insidiatio, siue viaticum vel cibarium, aut nauis iudicii. D. Nomen loci, 1.Machab.15.d.23.

צִידוֹן σιδὼν Sidón, Idem. Filius Chanáan, Gen.10.c.15, & 1.Pa.1.a.13 Est & vrbs in Phœnicia, ad mare sita in termino Iudæ, à Sidon filio Chanáan condita. Iof.11.b.8: quæ forte ducta, tribui Aser obuenit, Iof.19.c.28. Matt.11.c.21. Act.27.a.3.

σιδῶν Sidonia, Idem. Luc. 4.e.26.

צִדֹנִית σιδωνίαι Sidoniæ, Venatrices, aut insidiatrices, vel cibaria. 3. Reg. 11.a.1.

צִידֹנִים σιδώνιοι Sidonii, Idem.p.n. Iosue 13.a.4, & 3 Reg.5.b.6, & 4.Reg. 23.c.13, & 1. Esdr. 3.b.7. Act.12. d.20.

צִידֹנִי Sidonius, Idem.s.n. Iudic.3.a.3. σιδώνιος.

שַׁדְרַךְ σιδράχ Sidrách, Mamilla tenera, vel delicata, aut deprædatio tenera, siue ager delicatus: aut Syriacè, missus tuus. Nomẽ viri qui & Ananias dicebatur, Daniel.1.b.7.

צִיחָא σουαὰ Siha, Splendor, vel candor, aut siccitas. Nomen viri, 1.Esd. 2.c.43.

שִׁיחוֹר σιὼρ Sihór, Niger vel turbidus, aut matutinus. Nilus, AEgypti flumen, Iof.19.b.26. & 1. Paral.13.b.5. ὅριον αἰγύπτου

σίλας Silas, Consyderans, vel animaduertens. G. Nomen viri, Act.15.d.22. e.27. & 18.b.5.

שִׁלוֹה vel שִׁלוֹ σηλὼ Siló, Dissoluens, vel discalceans, seu pax, aut abundantia: aut Syriacè, illusus vel decipiens. Ciuitas in tribu Ephraim, Iosue 21.a.2, & 22.b.9. Ierem.7.c.12. Iudic.21.c.19.

שִׁלֹחַ σιλωὰμ Silóe, Missus, vel mittens, aut ramus, siue telum, aut arma, s. missilia: aut Syriacè, spolians vel spoliatus. Fons, piscina, aut amnis est ad radices montis Sion, perennibus aquis ebulliens, cuius fit mentio Esa.8.b.6. Dicitur & Gihon, 3.Reg.1.e.33. & 2.Para.32.g.39. Iohan.9.b.7.

שֶׁלַח σιλωὰ Siloë, Gladius, aut fenestra, 2.Esd.3.d.15.

שִׁילוֹנִי σηλωνὶ Siloni, Manens, vel qui manet, aut pacificus, vel abũdans: aut Syriacè, illudens vel decipiens, Nomen viri 1.Para.9.a.5.

σηλωνίτης Silonita, siue Silonites, Idem.3.Reg.12.d.15, & 2.Paralip. 9.g.29.

σιλουανὸς Siluanus, Latinum, à silua. Nomen viri, 2. Corinth.1.d.19. siue per y, siue per i scribas, non refert.

שִׁמְעוֹן συμεὼν Simeón, Audiens, vel exauditio. secundus filius Iacob ex Lia, Gen.29.d.33, & 1.Para.4.d.20. Fuit & nomen cuiusdam qui CHRISTVM suscepit in vlnas quum inferretur in templum. Luc.2. d.28.

שִׁמְעוֹנִי Simeonitiæ, Idem.p.n.1.Par.27.c.16. συμεὼν.

שִׁמְרוֹן Simerón, Custodia, siue adamas, vepres vel spina, seu fæx eius. Filius Issachar, Gen.56.b.13, & 1. Par.7.a.1.

שִׁמְעָא σομεὰ Simmaa, Audiens vel obediens. Filius Dauid, 1.Paralip.3. b.5, qui 2.Reg.5.c.14. dicitur Samua. Tertius filius Isai, 1.Paralip.2.b.13: qui 1.Reg.16.b.9, & 17.b.13. dicitur Samma. σαμαὰ

σίμων Simon, Audiens vel obediens. D. Filius Mathatiæ filii Iohannis, 1. Mach.2.a.3. Simon magus, Act.8.b.9. Nomen apostoli, Matth.10.a.2. Fuit & alius sic nominatus, ille qui post Christum, crucem coactus baiulauit, Matth. 27.d.32.

שִׁימוֹן συμεὼν Simon, 1.Para 4.d.20, Ponens vel positus, aut munus præparationis vel numeri, seu pinguedo aut oleum. Nomen viri.

סִין σὶν Sin, Rubus. Eremus inter Elim & Sinai, in qua octaua Israelitarum mansio fuit, Exod.16.a.1, & Num.33.b.11. Vetus interpres, pro hoc transtulit Pelusium, Ezech. 30.d.15.

צִן σὶν Sin, Num.13 d.22, & 20.a.1, & 27.c.14, & 33.c.36, & 34. a.3, & Deu.32.g.51, & Iof.15.a.1, in omnibus his locis interpretatur arma, vel scutũ, aut frigiditas. Desertũ in terra Edom, quod

quod aliàs Cades, vel desertum Pharan dicitur. Vide Cades.

Sina, Idem, Iosu.15.a.3. Mons Arabiæ, Gal.4.c.25.

Sina, Deut.33.a.2. Eccli.48.a.7. interpretatur rubus: vel Syriacè, inimicitia. Hebr. Sinai. Mons in deserto Pharan, super quem Lex data fuit Moysi, Exod.19.a.2.

Sinai, Idem, Exod.16.a.1. & 19.a.1.

Sinæus, Rubus: aut Syriacè, inimicitia. Filius Chanáan, Gen.10.c.17. & 1.Par.1.d.15.

Sion, Acervus, aut tumulus, vel specula, (σκοπευτήριον inquit Eusebius Pamph. de demonst.5.) aut siccitas. Mons Ierosolymæ (qui aliàs Mons Domini, item & mons sanctus dicitur) in cuius vertice erat arx constructa: quæ à Dauide ciuitas Dauidis est vocata, 2.Regum 5.b.7. Est in parte Aquilonari Ierusalem, Psal.47.a.3. & Esa.14.d.32.

Sión, Deut.4.g.48. Sonitus siue strepitus, aut minus fortitudinis vel doloris. Nomen montis Amorrhæorum, qui & Hermon dicitur.

Siór, Paruulus, aut nauis vigilantis vel suscitati, aut æmuli vel denudati. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu.15.f.54.

Sira, Olla, lebes, vel spina, aut rebellio, 2.Reg.3.c.26. Nomen loci.

Sirach, Sibilus, aut canticum fratris, vel munus vacuum. D. Eccl.50.d.29.

Sis, Flos, aut germen, siue cincinnus, aut aspectus: vel Syriacè, ala vel penna. Cliuus est, de quo legitur 2. Par.20.c.16.

Sisa, Vide Sesa, 3.Reg.4.a.3.

Sisai, Senarius vel sextus, siue gaudens vel lætus, aut byssinus vel lineus. Filius Enach, Num.13.d.23.

Sisamoi, Equus vel hirundo aquarum, aut tinea aquarum: vel Syriacè, cæcitas. Filius Elasa filii Helles, 1.Par.2.e.40.

Sisara, Hirundinem videns, aut tineam, vel equum videns. Vir, 1.Esd.2.c.53. Dux exercitus Iabin regis Chanáan, Iudic. 4.a.2. Magister militiæ Asor, 1.Re.12.b.9. Psa.82.c.9. Heb.83

Sitim, Expansiones, vel diuertentes seu flagella, vel spinæ. Nomen torrentis, Ioël.3.d.18. vbi legitur, Irrigabit torrentem spinarum. Vide Setim.

Siuá, Vanitas, aut eleuatio, vel tumultus. Scriba regis Dauid, 2.Reg.20.g.25.

Siuán, Rubus, vel spinosus. Nomen mensis, Esth.8.c.9. vbi corruptè legitur Siban.

Sizá, Munus hoc, aut munus aspergens. Pater Adina, 1.Paral.11.g.42.

S M

Smyrna, Myrrha, Apoc.1.c.11. & 2.b.8. Clarissima ciuitas Ioniæ, auctore Plinio in 5.lib.cap.29. & Strabone lib.14.

S O

Sóam, Onyx, lapis pretiosus: aut Syriacè, detentio vel mora eorum. Nomen viri, 1.Par.24.d.27.

Sobá, Exercitus, siue militans, aut præceptum in ea, vel inflatio, aut tumor. Nomen loci, 1.Reg.14.g.47. & 2.Reg.8.a.3. & 1.Par.18.a.3. & Psal.59.a.2.

Sobáb, Reuersus, aut auersus, vel conuersus, aut Syriacè, scintilla. Filius Dauid, 2.Reg.5.c.14. & 1.Paral.14.b.4. Filius Caleb ex Azuba, 1.Par.2.c.18.

Sobách, Rete, vel retiaculum, aut cancellus, vel captiuitas siue conuersio tua: aut Syriacè, columbarium. Magister militiæ Adar-ezer regis, 2.Reg.10.d.16.

Sobái, Conuersio, vel captiuitas, aut sessio, vel sedens. Ianitor quidam, 1.Esd.2.c.42.

Sobál, Semita, vel spica, aut crura, vel femur, seu vana vetustas. Filius Seir Horræi, Gen.36.c.20. Filius Hur primogeniti Caleb ex Ephratha concubina, 1.Par.2.f.50. Filius Iuda, 1.Paral.4.a.1. qui Gene.46.b.12. dicitur Sela. Malè scribitur Psal. 59.a.2. Sobal, cùm scribendum sit Soba.

Sobéc, Æquiparatus vanitati, vel appositus vacuitati vel dissipationi, aut vana euacuatio: vel Syriacè, derelictus. Nomē viri, 2.Esd.10.b.24.

Sobi, Conuersio, vel captiuitas, aut sessio vel sedens. Filius Naas de Rabbath filiorum Ammon, 2.Reg.17.g.27.

Sobná, Sede nunc, aut connectere nunc, siue captiua nunc, vel ædificans, aut qui intelligit. Nomen scribæ, 4.Reg.8.d.18. Esa.22.d.15.

Sobnas, Idem.

Sobobá, Exercitus, vel militia in ea, siue inflatio vel tumor in ea. Filius Cos, 1.Par.4.b.8.

Sobochai, Ramus, vel propagines, aut tugurium. Nomen viri, 2.Reg.21.d.18. & 1.Par.20.c.4.

Sochó, Protectio, vel vallatio, aut ramus, siue cessatio. Duę sunt in tribu Iuda, huius nominis ciuitates, Iosu.15.c.35. & f.48 vbi leges Socoth deprauatè, 1.Reg.17.a.1 & 19.d.22. & 3. Reg.4.b.10. & 2. Paral.28.c.18. Vrbs constructa à Roboam, 2.Par.11.b.7.

Sochoth, 3.Reg.7.g.46 Vide Socoth.

Socóth, Tabernacula vel tentoria. Tribus Gaddi ciuitas est montis Galaad in vicinia Penuel, in via fugæ Madian munitissima, inquit Iosephus, & optima ciuitas, Iosu.13.d.27. Cui Iacob patriarcha hoc nomen imposuit, Gen.33.d.17. Est & regio à Græcis τρωγλοδύτις dicta, quæ ad Rubrum mare excurrit, vbi Troglodytæ habitant, Nume.33.a.5. Prima mansio filiorum Israël, postquam reliquerunt primas sedes Ramesses.

Socóth-benóth, Tabernacula filiarum vel ædificationum, siue auscultationes, vel vnctiones filiarum, vel ædificiorum. Idolum Babyloniorum, 4.Reg.17.e.30.

Sodi, Secretum meum. Pater Geddiel, Num.13.a.11.

Sodi, Flumen, Baruch 1.a.4.

Sodoma, Secretum eorum, siue calx, aut cæmentum eorū. Ciuitas Syriæ, Gen.10.c.19. & 19.a.1.

Sodomitæ, Idem, Gen.13.c.13.

Soha, Candor, vel siccitas. Nomen viri, 2.Esd.7.d.46.

Sohar, Lucidus, vel candidus. Filius Simeon filii Iacob, Gen.46.b.10. Exod.6.c.15.

Sohoriá, Manè Domini, aut matutinatio Domini, siue matutina itio Domini, seu niger Domini. Filius Ieroam, 1.Par.8. c.26.

Somer, Custos, vel adamas, seu vepres vel spina, aut fæx. Filius Moholi filii Musi, 1.Paral.6.d.46. Filius Heber filii Bariæ filii Aser filii Iacob, 1.Par.7.f.34.

Somoria, Custodia Domini, siue adamas Domini, aut vepres vel spina Domini. Filius Roboā ex Abiháil, 2.Par.11.d.19

Sopater, Seruans patrem, aut salus patris. Viri nomen, Act. 20.a.4.

Sophach, Effundens, vel effusus, aut vanus lecythus. Princeps militiæ regis Adar-ezer, 1.Par.19.d.16.

Sophái, Speculator, aut fauus, siue natatio, vel cooperimentum, aut expectatio. Filius Elcana, 1.Par.6.b.26.

Sophán, Cuniculus, vel chœrogryllus, siue absconditus vel reconditus, aut conterens, siue confractio. Ciuitas possessa à filiis Gad, Num.32.g.35. In Hebræo hæc dictio iungitur præcedenti dictioni Ataroth, vt ambæ sint vnius ciuitatis nomen, Ataroth-sophan. In aliquibus tamen codicibus, & apud alios interpretes separatim inuenies.

Sophár, Matutinus, aut corona seu circulus, vel passer: aut Syriacè, hœdus. Nomen viri, Iob 2.c.11. & 11.a.1.

Sopher, Scriba, vel liber, aut narrans vel numerans. Appellatiuū est, non proprium: vertendū fuit scriba, 4.Reg.25.e.19

Sophereth, Numerans, vel narrans, siue narratio, aut librarius vel scriba. Nomen viri, 1.Esd.2.c.55.

Sophím, Speculæ, vel speculantes, siue cooperti, aut natantes, vel expectantes, aut fauus. Mons est in tribu Ephráim, 1. Reg.1.a.1.

Sophonias, Absconsio Domini, siue secretum Domini, aut speculator noster Dominus, vel Aquilo Domini. Sacerdos filius Maasiæ, 4.Reg.25.c.18. Ier.21.a.1. & 37.a.3. Nomē item prophetæ filii Chusi filii Godoliæ, Soph.1.a.1.

Sophtim, Iudices, & inde liber Iudicum, κρίται.

Sorec, Vinea, vel vitis, aut sibilus vel sibilans. Torrentis nomen est in tribu Dan, in terra Philisthinorum prope Esthaol, iuxta quem Samson adamauit Dalila, Iudic.16.a.4.

Sorí, Angustiator, siue vinculum, aut colligatio, vel plasmatio, aut resina vel theriaca, siue petra vel fortis. Nomen viri, 1.Par.25.a.3.

Sosipater, Saluans patrem, vel salus patris. G. Nomen ducis, 2.Macha.12.c.19. Cognatus Pauli, Rom.16.c.21. In Act. 20.a.4. Legitur Græcè Sopater.

Sosthenes, Saluator potens, vel robustus. G. Princeps synagogæ Iudæorum, Act.18.c.17. & 1.Cor.1.a.1.

Sostratus, Saluans exercitum, vel salus exercitus. G. Nomen viri, 2.Mach.4.d.27.

Sotái, Præuaricatio, siue declinatio. Nomē viri, 1.Esd.2.c.55

S P

Spartiani, Seminati, vel seminantes. G. Populi, 1.Mac.14. c.20.

Spartiatæ, Idem. G. 1.Mach.12.a.2.

Speciosa, Nomen vrbis quæ Niniue alio loco dicitur, Sopho.2.c.13.

S T

Stachys, Spica. G. Pauli amicus, Rom.16.b.9. huius accusatiuus est Stachyn.

Stephana, Corona, siue coronata. G. Nomen viri, 1.Cor.1. b.16. & 16.c.15. & 17.

Stephanus, Corona, vel coronatus. G. Nomen diaconi, Act.6.b.5.

Sthar-buzanái, Computrefaciens contemnentes me, vel qui explorat contemptores meos. Nomen viri, 1.Esd.5.a.3.

Sthur, Occultus, vel absconditus, seu destruens vel demoliens. Filius Michaël, princeps tribus Aser, Num.13.b.14.

Stoici, ἀπὸ τῆς στοᾶς, id est, porticu, in qua disputabant, sic philosophi illi dicti sunt. G. Act.17.d.18.

S V

Súa, Clamans, vel saluans, aut potens, vel magnificus, seu re-

seu respiciens. Pater vxoris Iudæ filii Iacob, Gen.38.a.2.c.12.

סוא σουά Súa,4.Reg.17.a.4. Modius, vel mensura, aut velamen. Rex Ægypti.

שוחה σωά Súa,1.Par.4.b.11. Fossa, aut natatio, siue humiliatio, aut meditatio, vel loquela, aut germinans. Frater Caleb.

שועא σωά Suáa, Clamans, vel saluans, aut potens vel magnificus, seu respiciens. Filius Heber filii Barie, 1.Par.7.f.32.

שועל σουάλ Suál, Vulpes, aut semita, siue pugnus aut pugillus. Filius Supha filii Helē, 1.Par.7.g.36. Est & nomen regionis, 1.Reg.13.d.17. vbi mendose in quibusdam codicibus legitur Saul.

צוער σωγάρ Suér, Paruulus, aut præceptum vigiliæ, vel ciuitatis aut æmuli vel denudationis vel euacuationis: vel Syriacè, angustiator. Pater Nathanael principis tribus suæ Issachar, Num.1.a.8.

שובאל σουβαὴλ Subaél, Conuersio Dei, siue captiuitas Dei, aut sedes Dei. Vir quidam 1.Par.24.c.20.

שבואל σουβιὴλ Subuél, Conuersio Dei, siue captiuitas Dei, aut sedes Dei. Filius Gerson filii Moysi, 1.Par.23.b.16.

שוח σουέ.σωέ Súe, Loquens, siue orans, aut fossa, vel humiliatio, aut natatio. Filius Abrahæ ex Cetura, Gen.25.a.2.& 1.Par.1.c.32.

שוא σωί Sué, 1.Par.2.f.49. Vanitas, aut eleuatio, vel tumultus. Filius Iahaddai.

סוח σωί Súe, 1.Par.7.g.36. Eradicatio, vel conculcatio. Filius Supha filii Sue.

שוחם σαμεί Suhám, Locutio, siue meditatio eorum, aut fouea vel humiliatio eorum, siue natatio vel germinatio eorum. Filius Dan filii Iacob, Num.26.e.42.

שוחמי Suhamitæ, Idem, Num.26.e.43. σαμεί.

שוחי σαυχίτης Suhites, Meditatio, aut fouea, vel incuruatio, aut humiliatio, siue natatio, aut natans, Iob 2.c.11.& 8.a.1.

שולמית σαλαμῖτις Sulamitis, Pacifica, siue perfecta, aut retribuens, Cantic.6.d.12.

שונם σωνάμ.σουνάμ Sunám, Mutatio, siue dormitatio eorum, aut vana dormitatio, vel iteratio, aut secundatio eorum. Ciuitas de qua 1.Regum 28.a.4.& 4.Reg.4.b.8.

שונמית σουναμῖτις Sunamitis, Dormiens, vel mutata aut vana dormitio, vel iteratio aut secūdatio dormitionis, 3.Re 1.a.3.& 4.Re.4.b.12

שונם σουνήμ Sunem, Idem quod Sunam. Ciuitas in tribu Issachar, Iosu.19.b.18. Eadem quæ Sunam.

שוני σαυνίς Suni, Mutatus, vel dormiens, aut iteratus, vel secundarius. Filius Gad filii Iacob, Gen.46.b.16. Num.26.b.15.

Sunitæ, Idem, Num.26.b.15. σουνεί.

צוף σώφ.σούφ Suph, Fauus, siue specula, aut cooperimentum vel natans, aut expectans. Filius Thau patris Eliu, 1.Reg.1.a.1. Filius Elcana filii Ioël, 1.Par.6.c.35. Nomen loci, 1.Reg.9.a 5.

צופח σωφά σουφά Suphá, Lecythus, aut præceptum illaqueans, vel præceptum flatus, siue præceptum inflationis. Filius Helem, 1.Par.7.g.35.

שפופם σωφάμ Suphán, Conterens eos, siue barba, aut labium eorum, aut ripa vel litus eorum. Filius Beniamin, Num.26.e.39. Heb. Sephupham.

שופמי Suphamitæ, Idem. Num.26.e.39. σωφανί

שור Sur, Murus, aut bos, vel aspiciens. Syria dicitur, Genes.16.b.7.& 20.a.1. Solitudinis nomen e regione Ægypti, quæ & Etham dicitur, 1.Reg.15.b.7.

צור σούρ Sur, Pater Cozbi Madianitidis illius quæ cum Zambri interfecta est in genitalibus: qui quidem Sur princeps erat Madianitarum, Num.25.d.15.& 31.a.8. Iosu.13.c.21. Fuit & nomen filii Abigabaon, 1.Paral.8.c.30.& 9.f.36.& interpretatur Petra vel fortis, aut obsidens, vel angustians, siue plasmator vel figurator, aut ligatus vel ligans.

סור σούρ Sur, 4.Reg.11.a.6. Recessio siue rebellio. Nomen portæ in templo Salomonis.

צוריאל σουριήλ Suriel, Petra Dei, siue fortitudo Dei, aut plasmatio siue figuratio Dei, siue vinculum aut colligatio dei, vel obsidio Dei. Filius Abihaiel, princeps Moholitarum, Num.3.e.35.

צורישדי σουρισαδαί Surisaddai, Petra vel fortitudo omnipotentis vel deuastantis, aut plasmatio siue figura omnipotentis vel deuastantis, aut vinculum siue obsidio omnipotentis vel deuastantis. Pater Salamiel principis tribus Simeon, Num.1.a.6.

שדשא σουσά Susa, Vanitatis eleuatio, aut exultans. Scriba quidam, de quo 1.Par.18.d.16.

שושן σουσάν Susan, Lilium vel rosa, aut lætitia. Metropolis Persici regni, Dan.8.a.2. A qua Susiana regio apud Persas nomen accepit, à Dario Hystaspis filio condita. Plinio libr.6.cap.27 Hallucinatur autem Plinius: nam condita erat Susa antequam natus esset hic Darius. Straboni verò, Titoni Patris Memnonis est ædificium, cognominata Stephano à fontibus quibus locus abundat. Hac enim dictione ait in ea regione ita fontem dici. Aurigallus vult dictam non aliter ac Florentiam aut Rhodum, à flore seu rosa, imò verò à liliis. Idem auctor legit perperam apud Stephanum κρίνων pro κρήνων, Dan.8.a.2. Nehe.1.a.1. Esth.1.a.1. Lege Iosephum lib.10.cap.14.& libr.11.cap.5. Antiq. Iudaic.

שושנכיא σουσαναχαῖοι Susanachæi, Liliavel rosæ, aut gaudium claudorum vel percutientium, 1.Esd.4.b.9.

Susanna, Lilium vel rosa, aut lætitia. D. Vxor Ioacim, Dan.13.a.2. Est & nomen alterius mulieris quæ Christum sequebatur, Luc.8.a.3. σουσαννά

Susi, Equus, vel hirūdo, aut tinea. Pater Gaddi, Nu.13.a.12 סוסי σουσί

Suthála, Plantatio viriditatis vel humiditatis, aut potus humidus, siue ponens humiditatem vel viriditatem. Filius Ephráim, Num.26.d.35. Filius item Zabad filii Tahath, 1.Par.7.d.21. שותלח σουταλά.σουθαλαά

Suthalaitæ, Idem, Num.26.d.35. שתלחי τοῦ σουταλά

S Y

Syené, Rubus: vel Syriacè, inimicitia. Vrbs in confinibus Æthiopiæ, supra Alexandriam, versus Meridiem quinquaginta milia stadiorum, Ezech.29.b.10. סונה σουήνη

Syluanus, Vide Siluanus.

Syntyche, Colloquens, vel confabulans. G. Mulieris nomen, Philip.4.a.2. Huius accusatiuus est Syntychen. συντύχη

Syrá, Spina, aut olla vel lebes, siue rebellio, aut recessio. Locus est qui secundum Iosephum viginti stadiis ab Hebrone distat, 2.Reg.3.e.26. סרה σειρά

Syra, In Hebræo est Aramiá, quæ mulierem de Aram, id est, de Syria, significat: & interpretatur Sublimis, vel excelsa, aut decipiens, 1.Par.7.b.14. ארמית σύρα

Syracusæ, Attrahens violenter. G. Vrbs Siciliæ sub Pachino monte, Act.28.c.12. συρακοῦσαι

Syria, Hebraicè dicitur Aram, & interpretatur excelsa vel sublimis, aut decipiens, vel maledictio eorum. Regio Aram dicta, ab Aram filio Sem, qui Aramęos instituit, quos Græci Syros appellant. Inde Syria quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus. Vide Mesopotamia, 2.Reg.8.b.5.& 4.Re.16.a.5. Syria est ad Orientē Terræ sanctæ, Esa.9.c.12 ארם συρία

Syria soba, In titulo Psalmi 59.a.2. Heb.60. ea est quæ Palæsthina dicitur. ארם צובה συρία

Syriacus, 2.Mach.15.g.35. συριακῆς

Syriacè, 4.Reg.18.e.26.& 1.Esd.4.b.7. συριστί. ארמית

Syrophœnissa, Attracta rubedo, vel attractio purpurea. G. Marc.7.c.26. συροφοίνισσα

Syrtis, Attrahens, vel attractio. G. Arenosa in mari magno loca, multum terribilia & metuenda, eò quòd omnia ad se diripere soleant, & appropinquantes vadoso mari hæreant. Hæ autem ad mare Ægyptium vicinæ sunt, & pariter admiscentur, Act.27.c.26. σύρτις

Syrus, Hebraicè dicitur Aram, id est, excelsa vel sublimis, aut decipiens, siue maledictio eorum, 2.Reg.10.b.6. Gen.22.d.21. Amos 9.c.7. ארם σύρος

T

TAbboth, Anuli vel circuli, aut submersi, vel bonum tempus, aut bona hora. Nomen viri, 1.Esd.2.c.43. טבעות ταβαώθ

Tabée, Iugulatio, vel occisio, aut coquus. Filius Nachor ex Roma concubina, Gen.22.d.24. טבח ταβέ

Tabeél, Bonus Deus. Nomen viri, 1.Esd.4.b.7. Esa.7.b.6. טבאל ταβεήλ

Tabelias, Intinctus à Domino, vel baptismus Domini, siue bonitas ipsi Domino. Nomen viri, 1.Par.26.b.11. טבליהו ταβελίας

Tabernæ, Vide Tres tabernæ.

Tabitha, Dorcas, id est, Damula vel caprea. Syrum est, Act.9.f.36.g.40. ταβιθά

Tabremon, Bonum malum granatum, siue bonitas excelsa vel sublimis, aut vmbilicus præparatus vel numeratus vel muneratus. Pater Benadad regis Syriæ, 3.Reg.15.d.18. טברמון ταβρεμών

Tacasim, Hora vel tempus principis, siue nunc princeps. Ciuitas tribus Zabulon, Iosu.19.b.13. Heb. Ita-casin. עתה קצין γαῖ

Tahath, Subter vel subtus, aut pauor siue formido: vel Syriacè, descensio. Filius Asir filii Abiasaph, 1.Par.6.c.37. Filius Bared filii Suthalæ, 1.Par.7.d.20. תחת θαάθ

Talitha cumi, Ex Syro & Hebræo, Puella surge, Marc.5.d.41. ταλιθὰ κοῦμι

Tanis, Hebraicè dicitur Soan, & interpretatur mouens, vel motio siue motus. Soan, maxima Ægypti ciuitas in ostio Tanitico, vt Strabo libr.17. indicat. Pro hac vbique ferè Chaldæus interpres טנס vertit, Num.13.d.23. Est etiam Tanis altera, צען Soan etiam dicta Hebraicè: distat à Memphi, auctore Iosepho, stadiis c l x x x. Hanc celebrant Sacræ literæ, vt Psal.77.b.12.e.43. Hebr.78. Esa.19.e.13. Ezec.30.a.4. vbi dicitur, Dabo ignem in Taphnis. צען τάνις

Tapheth, Distillatio, aut gutta, vel paruula. Salomonis filia 3.Reg.4.b.11. טפת ταφάθ

Taphné, Occulta tentatio vel fuga, aut coopertum vexillū: vel ex Hebræo & Syro, occultum miraculum. Vxor Pharaonis regis Ægypti, 3.Reg.11.d.19. תחפנים ταχφινής

Taphnis, Ezech.30.d.14. vbi legitur, Ignem in Taphnis, lege Tanis. צען τανί

Taphnis, Ezech.30.e.18. vbi legitur, In Taphnis nigrescet dies. Hebraicè legitur Taphnehes. Videtur eadem vrbs esse quæ & Tanis altera. תחפנחס τάφνεις

Taphnes, siue Taphnis. Operimentum confidētiæ vel protectionis, aut occulta cōfidentia vel protectio. Ciuitas Ægypti de qua תחפנחס ταφνὰς

de qua Ierem.2.d.16,& 43.c.7,& 8.b.9,& 44.a.1,& 46.d.14.

הַעְנַךְ Θαναάχ Tanach, Confringens te, vel humilians te, siue respondens tibi. Nomen vrbis in tribu Aser. Iudic.1.f.27. Vide Thanach.

טִפְסַר Σελοσάσεις Taphsar, Princeps, vel exercitus, siue paruulos auferens, aut distillationem vel guttã auferens. Nomen appellatiuum quod interpres vertit vt proprium regionis, Ierem.51.c.27.

תַּפּוּחַ Ταφφού Taphua, Pomum, vel inflatio aut insufflatio, vel illaqueatio. Villa, terminus Palæsthinę ad Ægyptum, procul XIIII.M. à Raphaim. Est & altera Taphua terræ Manasse, Iosu.12.d.17. & 15.e.34, data filiabus Salphaad, Iosu.17.b.7. Filius Hebron, 1.Par.2.f.43.

ταρσεῖς Tharsenses, Alati, vel pennati. G. 2. Mach. 4.c.20.

ταρσεὺς Tarsensis, Idem. s.n. G. Act.21.g.39.

ταρσὸς Tarsus, Alata vel pennata. G. Metropolis Ciliciæ regionis, vnde Paulus Apostolus, Act. 21.g.39,& 22.a.3. Vide Tharsis.

T E

טַבָּחַת Ταβαὰθ Tebáth, Iugulatio, vel occisio, aut coquus, seu bene formidans, vel bene confractus. Nomen vrbis, 1. Paralip. 18.b.8.

טַבַּת Ταβὰθ Tebbáth, Bona vel bonitas. Nomen loci, Iud.7.g.23.

טַבָּעוֹת Tebbaóth, Anuli, vel circuli, aut submersi, seu bonum tempus, vel bona hora. Nomen viri, 2.Esd.7.e.46. ταβαώθ

טֵבֵת Τηβὴθ Tébeth, Idem. Nomen mensis. Esth.2.c.16.

תְּחִנָּה Θεεννά Tehinná, Deprecatio, aut misericors, siue gratiosus, vel gratia. Filius Esthon, 1.Para.4.b.12.

טֶלֶם Τελὲμ Télem, Agnus, siue ros eorum: aut Syriacè, Vmbra eorum. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu.15.e.24.

טַלְמוֹן Τελμὼν Telmón, Ros præparatus, vel roris præparatio, aut roris munus, vel ros numeratus: aut ex Syro & Hebræo vmbræ præparatio vel munus. Nomen viri. 1.Paral.9.c. 17,& 1. Esd.2.c. 42,& 2.Esd.11.c. 19.

מַסָּה Tentatio, Nomen loci, quod & Iurgium dicitur, Exod.17. b.7. Vide Massa.

טַרְפְּלָיֵא Ταρφαλαῖοι Terphalæi, Raptores fatigati vel laboriosi, aut series miraculosa vel ruinosa: aut ex Syro & Hebræo, Mõs vel custos miraculi vel ruinæ aut folium arboris. Populi, 1. Esd.4.b.9.

Terra visionis, Vide Moria.

τέρτιος Tertius, Latinum est. Nomen viri, Rom.16.d.22.

τέρτυλλος Tertullus, Falsa annuntians, vel mendax, aut monstrosus. G. Nomen oratoris cuiusdam, accusatoris Pauli, Act.24.a.1.

Tethron, Vide Cithron.

T H

תַּחַשׁ Τάχος Tháas, Hyacinthinus, vel festinans, aut silens. Filius Nachor ex Roma concubina, Gen.22.d.24. Heb. Thahas.

תָּבוֹר Θαβὼρ Thabor, Electio, siue puritas: aut Syriacè, contritio vel cõfractio. Mons est altissimus in medio Galilææ campo, mira sublimis rotunditate. Nam eius altitudo (vt lib.4. Egesippus ait) xxx. est stadiorum: vertex autem ipse campestris, XXIII. stadiis iacet. Iere.46.d.18. Situs est hic mons ad Occidentem Terræ Sanctæ, vnde pro Occcidente ponitur, Psal. 88.b. 13. Heb.89. Chald. Paraphrastes. Ciuitas in tribu Zabulon Leuitis data, 1. Para.6.g.77.& 1.Reg.10.a.3.

תִּדְעָל Θαργάλ Thadál, Conterens iugum, seu scientia eleuationis vel ascẽsionis. Rex Gentium, Gen. 14.a.1.

Θαδδαῖος Thaddæus, Laudans, siue confitens. D. Vnus ex Apostolis, Matth. 10.a. 3: qui ibidem iuxta lectionem Græcam dicitur Lebbæus, Marc.3.c.13.

תֵּחָן Θαὰν Thahan, Deprecãs, aut misericors, siue gratiosus vel gratia. Filius Thale, 1.Par.7.e.25.

תַּחַת Θαὰθ Tháhath, Subter vel subtus, aut pauor siue formido: vel Syriacè, descensio. Vicesimatertia Israelitarum mansio, Num. 33.d.26. Nomen item viri, 1.Paral.6.c.37,& 7.d.20.

λασαία Thalassa, In Græco est Lasæa: & interpretatur spissa, vel prudens. G. Ciuitas est litoralis Cretæ, haud procul à loco qui Boni portus dicitur, Act.27.b.8.

תְּלַשָּׂר Θαλασσάρ Thalassar, Suspensio principis, vel tumulus principis: aut suspendens cãticum, vel tumulus canentis. Regio Syriæ quam incoluerunt filii Eden, Esa. 37.c.12. Appellatur & Thelassar, 4.Reg.19.c.12.

תְּלַאשָּׂר תֵּלַח Θαλὰ Thále, Humectatio, aut viriditas, siue humectans aut virescens. Nomen viri, 1.Par.7.e.25.

תָּמָר Θάμαρ Thamár, Palma, vel dactylus, siue commutatio vel permutatio, aut amaritudo. Vxor Her primogeniti Iudæ, Gen.38. a. 6. Est & vrbs Syriæ nobilis, quæ nunc Palmyra dicitur, olim à Salomone constructa, Ezech.48.d.28. Hæc ab Hadriano principe, Hadrianopolis. Filia item Dauid, 2.Reg.13.a.1,& 1.Par. 3.b.9. Sic vocabatur & filia Absalom, 2.Reg.14.f.27.

תִּמְנָע Θάμνα Thamná, Vetita siue prohibita, aut perfecta vel consummata commotio. Concubina Eliphaz filii Esau. Gen.36.b.12. In 1. Par.1.c.36, legitur inter filios Eliphaz. Soror Lotan filii Seir Horræi. Ciuitas Idumæorum. Gene.36.d.40.

תִּמְנָה Θάμνα Thamna, 2. Para.28.c.18. Imago vel figura, aut numeratio vel numerans: aut Syriacè, constituens. Ciuitas in tribu Iuda, Iosu.15.g.57.

Θαμναθά Thamnas, Idem. Gen.38.c.13.

Thamnatha, Idem. Iudic.14.a.1.

Thamnathæus, Idem. Iudic.15.b.6. Θαμναθαῖος תִּמְנִי

Thamnath-sara, siue Thamnath-sare, Figura vel imago extensa, vel remanens aut fœtens, siue numeratio residua, aut numeratio extensionis vel fœtoris: aut ex Syro & Hebræo, constituta extensio vel fœtor, aut statura residuitas. Ciuitas in mõtanis Ephraim, ab Israelitis Iosue duci, tanquam hæreditaria hæreditas attributa, Iosu.19. d.50. & 24.g. 30. eadem quæ & Thamnath hares, per literarum transpositionem. תִּמְנַת סֶרַח Θαμναθσαρά

Thamnath-háres, Imago vel figura solis, aut imago vel figura testea vel fictilis, aut numerus solis vel testæ: aut ex Syro & Hebræo, constitutus sol vel testa. Eadem vrbs quæ Thamnath-sara vocatur, Iudic.2.b.9. תִּמְנַת חֶרֶס Θαμναθαρὲς

Thanách, Confringens te, vel humilians te, siue respondẽs tibi. Ciuitas, 3.Reg.4.b.12. & 1.Par.7.f.29: data dimidiæ tribui Manasse, Iosu.21.c.25. Iudic.1.f.27,& 5.c.19. Vocatur & Thenach, Iosu.17.c.11, iisdem punctis & consonantibus. תַּעְנַךְ Θαανὰχ

Thanáth-seló, Ficum, vel ficulneam dissoluens vel discalceans vel decorticans, seu ficulnea errans vel mentiens, aut ficulnea abundantiæ vel pacis, seu occasio erroris vel mendacii: aut occasio (s. est) abundantia vel pax. Nomen loci, Iosu.16.b.6. תַּאֲנַת שִׁלֹה Θηναθασηλώ

Thanehúmeth, Consolatio, vel pœnitentia, aut doni laguncula vel murus, siue donum indignationis vel caloris, aut requies mortis. Pater Saraiæ, 4.Reg.25.f.23. Ierem.40.c.8. תַּנְחֻמֶת Θανεμαὰθ

Thaphsa, siue Thapsa, Transitus, vel claudicatio aut pascha, id est locus vbi pascha fit. Ciuitas, 3.Reg.4.c.24,& 4.Reg. 15. c.16. Hebraici interpretes dicunt esse nomen regionis sitæ trãs Euphratem ad Occidentem Iudææ, 3. Reg.4.c.7. תִּפְסַח Θαψὰ. Θεφσά

Thara, Vlulans, aut malefaciens, vel cubiculum malitiæ, aut cubiculum pastoris vel socii: aut Syriacè euetus, siue terrestris vel inferior. Filius Micha filii Meribbáal, 1. Paralip.8.d.35. תַּאְרֵעַ Θαραά

Thara, 1.Paral.9.g.41, Ira, vel contentio praua, aut ira vel contentio socii vel pastoris. Filius Micha. תַּחְרֵעַ Θαραά

Thara, Esth.12. a.1, Idem quod Thares, quod interpretatur hæres, aut miser vel exul. D. Θάῤῥα

Tharacá, Explorator, vel contemplator obtusus, siue legis hebetudo aut impedimentum, vel turturis obtusio vel hebetudo. Rex Æthiopiæ, 4.Reg.19.b.9. Esa.37.b.9. תִּרְהָקָה Θαρακὰ

Tharaná, Explorator, vel contemplator gratiæ vel misericordiæ: aut turtur gratiæ vel misericordiæ. Filius Caleb, ex Maacha concubina, 1.Paral.2.f.48. תִּרְחֲנָה Θαρανὰ

Tháre, Odorans, vel spirans, aut abigens. Filius Nachor, Genes.11.c.24. Nomen loci, Nume.33.d.27. תֶּרַח Θαρὰ

Tharelá, Exploratio, vel turtur maledictionis, aut turtur fortitudinis vel ilicis, aut explorans ilicem vel fortitudinem. Ciuitas in tribu filiorum Beniamin, Iosu.18. d.27. תַּרְאֲלָה Θεερὰλα

Tháres, Hæres, aut miser, vel exul. Eunuchi nomen, Esth. 2,d. 21. non legitur apud Septuaginta. תֶּרֶשׁ

Tharsæa, Vide Thrasæa.

Tharsis, Contemplatio gaudii, vel exploratio marmoris, aut turtur gaudii, siue chrysolithus lapis, s. pretiosus, aut mare. Filius Iauan, Gene. 10.a.4. Est & nomen regionis, Cilicia olim dictæ, à Tharsis filio Iauan, 3.Reg.10.d.22. Psal.71. c.10. Heb. 72. Esa.2.c.16. Ezech.10.b.9. vnde eius regionis metropolis, θ mutata in τ, Tarsus nomen obtinuit. In actis igitur apostolicis vbique scribe hanc dictionem absque aspiratione. Vide Tarsus. Quidam volunt Tharsin nonnunquam Mare mediterraneum significare apud Ionam prophetam, & Psal. 71.b. 10. Heb. 72. At Esa.23.a.1, & Ierem. 10. b.9, capitur pro Africa, teste Ionathan. Quidam capiunt pro mari, Esa. 60. b.8. Alii in Iona, cap.1. a.3. capiunt pro Tuneto aut certè Carthagine vrbibus Aphricæ. תַּרְשִׁישׁ Θαρσεὶς

Tharthác, Concatenatus, siue retrusus, vel conclusus. Idolũ Heuæorum, 4.Reg. 17.f.31. תַּרְתָּק Ταρθὰκ

Thartan, Explorans, vel contemplans donum, aut turturis donum, vel lex ipsarum. Nomen principis, Esa. 20. a.1, & 4. Reg.18.c.17. תַּרְתָּן Θαρθὰν

Thassi, Oblitus, vel obliuiscens, aut debitor. D. Filius Mathathiæ filii Iohannis, 1. Mach.2.a.3. Θασσί

Thathanái, Donans, vel donator. Nomen viri, 1.Esd.5.a.3. תַּתְּנַי Θαθθαναί

Thau, Signum, Ezech.9.b.4.c.6. תָּו σημεῖον

Thebés, Cœnosus, aut sericeus, vel ouum: aut Syriacè, lineus. Vrbs terræ Chananææ, Iudic.9.g.50. & 2.Reg.11.c.21. תֵּבֵץ Θηβὴς

Thebni, Palea, aut fœnum: vel intelligens, aut filiatio. Filius Gineth, 3.Reg.16.e.21. תִּבְנִי Θαβνὶ

Thecel, Appensio, Daniel.5.g.25. תְּקֵל Θεκὲλ

Thecua, Tuba, vel clangor, aut fixa. Ciuitas in Iuda, sex miliaribus à Beth-lehem distans, à Roboam constructa, 2. Reg. 14.a.2,& 23.d.26,& 1. Paral.4.a.5,& 2. Paral. 11.b.6, & 20. d.20. Ierem.6.a.2. תְּקוֹעַ Θεκουὲ

Thecuá, Spes, vel funiculus, aut linea, vel congregatio. Pater Sellũ mariti Holdæ prophetidis, 4.Reg. 22.c.14: qui Thecuath. 2.Par.34.e.22. dicitur. Pater itẽ Iaaziæ, 1.Esdr. 10.c.16. תִּקְוָה Θεκουὲ

Thecuáth, Signum, vel figurationem assumens. Pater Sellum mariti Holdæ prophetidis, 2.Para.34.e.22: qui 4.Reg.22. c.14, dicitur Thecua. תּוֹקְהַת Θεκωὲ

Thecueni,

תְּקוּעִים Thecueni, Tubæ, vel clangentes, aut fixi. 2. Esd. 3. b. 5, & f. 27. θεκωείμ

תְּקוֹעִי Thecuites, Idem. s. n. 1. Para. 11. f. 28, & 27. b. 9. θεκωίτης

תְּקוֹעִית Thecuitis, Idem. f. gen. 2. Reg. 14. a. 4. θεκωῖτις

תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר θεγλαθ φαλασάρ Theglath-phalásar, Captiuitatem miraculosam, vel ruinosam abstulit vel ligauit: aut ex Hebræo & Syro, captiuitatem miraculosam vel ruinosam prohibuit. Rex Assur, 4. Reg. 15. f. 29.

תַּחַן θαναί Théhen, Deprecans, aut misericors, siue gratiosus, vel castrametans. Filius Ephraim, Num. 26. d. 35.

תַּחֲנִי Thehenitæ, Idem. p. n. Num. 26. d. 35. τῦ θαναί

תְּלַאשַּׂר θαλασσάρ Thelassar, Coaceruationem, vel suspensionem auferēs, aut coaceruationis, vel suspensionis recessus. Regio Syriæ, 4. Reg. 19. c. 12. Eadem dicitur & Thalassar, Esa. 37. c. 12.

תִּלְּגַת פִּלְנְאֶסֶר Thelgath-phalnasar, Niuem cadentem prohibens: vel ligans, ex Syro & Hebræo. Rex Assyriorum, 1. Para. 5. a. 6. d. 26, & 2. Para. 28. d. 20. θεγλαθ φαλασάρ

תֵּל חַרְשָׁא θελαρησά Thel-harsa, Coaceruatio, vel suspensio aratri vel surditatis, aut silētii, siue artificii vel testæ: aut ex Hebræo & Syro, aceruata vel suspēsa sylua. Nomē loci, 1. Esd. 2. c. 59, & 2. Esd. 7. f. 61.

תֵּל מֶלַח θελμελέχ θελμαελέχ Thel-méla, Aceruus salis, vel nautæ, aut suspēsio, vel appēsio salis vel nautæ. Nomē loci, 1. Esd. 2. c. 59, & 2. Esd. 7. f. 61.

תֵּימָא θεμάν Thema, Admiratio, vel consummatio, aut Auster. Filius Ismaëlis, Gene. 25. b. 15. Est & nomen loci, de quo Iob. 6. c. 19, & Iere. 25. e. 23.

תֵּימָא θαιμάν Théma, 1. Esd. 2. c. 53, & 2. Esd. 7. e. 55. interpretatur Delēs, vel radens, aut abstergens: vel Syriacè, percutiens. Nomen viri.

תֵּימָן θεμάν Themán, Australis, vel Aphricus, aut consummatus, vel perfectus: aut Syriacè, ibi. Ciuitas principum Idumæorum, quæ à Theman filio Eliphaz ex Ada vxore nomen accepit, Genes. 36. d. 15. Ierem. 49. d. 20. Filius Eliphaz filii Esau ex Ada, Gene. 36. b. 11.

תֵּימְנִי θεμανεί Themaní, Perfectissimus, vel Australis: aut Syriacè, constitutus. Filius Ashur ex Naara vxore, 1. Para. 4. a. 6. Nomen loci, 1. Para. 1. d. 44.

תֵּימָנִי Themanites, Idem. Iob. 4. a. 1. θαιμανίτης

תִּמְנָתָה θαμνά Themná, Imago, vel figura, aut numeratio, vel numerans: aut Syriacè, constituta. Ciuitas maxima in tribu Dan, sita in monte Ephraím contra Septentrionalem plagam Liddæ, intérque Æliam & Diospolim. Inde sub imperio Romano dicta est præfectura Thamnitica, Ios. 19. d 43.

תַּעְנָךְ θανάχ Thenách, Confringens te, vel humilians te, aut respondens tibi. Ciuitas in tribu Manasse, Ios. 17. c. 11. Eadem quæ Thanach appellatur: apud Hebræos iisdem punctis & consonantibus scribuntur.

Theodas, Act. 5. f. 36, legendum Theudas.

θεοδότιος Theodotius, Dei datio, vel Deo datus. G. Nomen viri, 2. Machab. 14. c. 19.

θεόφιλος Theophilus, Amicus Dei, vel Deo dilectus. G. Vir ad quē scribit Lucas, Luc. 1. a. 3.

תְּרָפִים θεραφίν Theraphim, Simulachra, speciem humanam referentia, Iudic. 17. b. 5: vel statuæ, aut figuræ, vel imagines, Osee 3. b. 4.

תִּרְצָה θερσά Thersa, Complacens, vel volens, aut suauis, vel currens. Ciuitas est in alto sita monte, qua Israëlitarum reges ante conditam Samariam, pro regia vsi sunt, 3. Reg. 14. e. 17, & 4. Reg. 15. c. 14 Fuit & Salphaad filia eiusdem nominis, Num. 26. d. 33.

תִּשְׁבִּי θεσβίτης Thesbites, Captiuans, vel conuertens, aut sedens, vel habitans. Qui est ex Thesba, siue Thisba, 3. Reg 17. a. 1.

θεσσαλονίκη Thessalonica, Dei altera victoria, aut situs siue positio alterius victoriæ. G. Ciuitas Macedoniæ, prius Halia nuncupata, Act. 17. a. 1.

θεσσαλονικεῖς Thessalonicenses, Idem. p. n. G. Act. 2. a. 4.

θεσσαλονικεύς Thessalonicensis, Idem. s. n. G. Act. 27. a. 2.

θευδᾶς Theudas, Fluens aqua. G. Nomen viri, Act. 5. f. 36. is Iudæos seduxit.

תִּיכוֹן τιχών Thichón, Medius, vel intermedius, aut præparatio. Nomē pagi, Ezech. 47. c. 16.

תִּילוֹן θιλών Thilón, Murmuratio, siue aceruus eius, aut suspensio eius. Filius Simon, 1. Para. 4. d. 20.

Thirsa, vide Thersa.

תִּירָס θειράς Thirás, Demolitor, siue destructor, aut irrorans vel irroratus. Filius Iapheth, Gen. 10. a, 2. A quo Thirenses, quos Græci Thraces vocant.

תִּירְיָא θιριά Thiriá, Exploratio, vel contemplatio. Filius Ialeleel, 1. Paral. 4. c. 16.

תֹּכֶן ἐθεκέν Thóchen, Medium, vel intermedius, aut præparatus. Ciuitas, 1. Par. 4. f. 32.

תֹּגַרְמָה θεργαμά Thogormá, Osseus, vel robustus, siue incolatus nimius, aut peregrinus valde, vel timens valde, seu anxiosa celsitudo. Filius Gomer, Gene. 10. a. 3, & 1. Paral. 1. a. 6. Ab hoc Tygranæi, qui à Græcis Phryges dicuntur, denominati sunt. Vnde Hebræis Turcæ nominantur, Ezech. 27. c. 13. Quidam Germanos interpretantur.

תֹּחוּ θωκέ Thóhu, Viuens, vel nuntians. Filius Eliu patris Ieroham, 1. Reg. 1. a. 1.

Thóhu, Telum, vel iaculum. Filius Suph filii Elcanæ, 1. Paral. 6. c. 34. Heb. Thoah. תּוֹחַ θοῦ

Tholá, Vermis, aut vermiculus, vel coccus aut coccineus. Filius Issachar, Gene. 46. b. 13. Nume. 26. c. 23, & 1. Para. 7. a. 2. Filius item Phua, dux in Israel, Iud. 10. a. 1. תּוֹלָע θωλά

Tholád, Natiuitas, vel generatio. Ciuitas Simeonis, 1. Paral. 4. e. 29. תּוֹלָד θωλάδ

Tholaitæ, Vermes, aut vermiculi, vel coccus, aut coccinei. Nume. 26. c. 23. תּוֹלָעִי θωλαΐ

Tholmái, Sulcus est qui fit cū aratro: aut suspendens aquas, vel coadunatio aquarum. Filius Enac, Ios. 15. d. 14. Iudi. 1. b. 10. Nume. 13. c. 23. Rex Gessur, 2. Reg. 3. a. 3, & 1. Para. 3. a. 2. תַּלְמַי θολμί θαλμαΐ

Tholomai, Idē. Filius Ammiud rex Gessur, 2. Reg. 13. g. 37. θολμί

Thomas, Geminus, à תאם geminauit: & Græcè didymus appellatur, quod interpretatur gemellus, id est ille qui cum alio, vno & eodem partu nascitur. D. vnus ex Apostolis, Matth. 10. a. 3. Iohan. 11. b. 16. θωμᾶς δίδυμος

Thóphel, Ruina, aut stultitia, siue insulsitas, aut insipiditas. Locus est in deserto trans Iordanem eregione Iericho, vbi Moyses quintum librum edidit, Deut. 1. a. 1. תֹּפֶל τοφέλ

Thópheth, Tympanum, vel seductio, aut dilatatio. Locus est in valle filii Ennon, 4. Re. 23. c. 10. qui cernitur in Ierosolymæ suburbanis, vbi quondam parentes filios igni exustos deuouebant, & immolabant dæmonio Moloch, Esa. 30. g. 33. Iere. 7. g. 31, & 19. b. 6, c. 11, & 12. d. 13. 14. תֹּפֶת τοφέθ

Thopo, Locus. G. Nomen loci, 1. Mach. 9. e. 50. Scribe Topo, vel Tepho. τεφώ

Thosaites, Dissipatio, vel dissipatus, aut exiens, 1. Paralip. 11. g. 45. תּוֹצִי θωσί

Thóu, Errans. Rex Emath, 2. Reg. 8. c. 9, & 1. Paral. 18. c. 9. תֹּעִי vel תֹּעוּ θοῦ

Thraces, Asperi, vel saxosi. G. Populi, 2. Mac. 12. f. 35. θρᾷκες

Thrasea, Audax, vel temerarius. G. 2. Mach. 3. a. 5. vbi malè legitur Tharsææ. θρασέα

Thubal, Orbis, vel mundanus, aut confusio vel ignominia, seu portatus vel adductus Filius Iaphet, Gene. 10. a. 2. A quo Iberes (licet quidam Italos suspicentur) originem traxerunt, Ezech. 27. c. 13. תֻּבַל θοβέλ

Thyatir, Odor siue sacrificium laboris vel contritionis. G. Vrbs Lydiæ regionis in Asia minore: Macedonum habitatio, quam nōnulli Mysorum vltimā dicūt, Apoc. 1. c. 11, & 2. g. 24. θυάτειρ

Thyatireni, Idem. p. n. Act. 16. c. 14. θυατείρη

T I

Tiberias, Bona visio, vel vmbilicus, aut confractio. D. Vrbs Galilææ ad mare sita, quod ab ipsa ciuitate appellatur mare Tiberiadis. Iohan. 6. a. 1, & Lacus Genesareth, Vide Genezar. Hanc ciuitatem olim Cenereth appellatā, Herodes Tetrarcha in honorem Tiberii Cæsaris condidit, & Tiberiadem vocauit, teste Iosepho lib. 18. capite 4. antiquit. Iudaic. & Egesippo lib. 2. cap. 3. iuxta quem Dominus stupendo miraculo pauit ferè quinque millia hominum quinque panibus, Iohan. 6. a. 1. τιβεριάς

Tiberius, Idem. D. Imperator quidam apud Romanos, Luc. 3. a. 1. τιβέριος

Tigris, Hebraicè dicitur Hidécel, & interpretatur acumen velocitatis, aut acutus sonitus vel vox, seu lætus sonitus, vel læta velocitas: aut ex Syro & Hebræo, vna vox, vel vnisonus, aut vnica velocitas. Fluuius qui Mesopotamiam amplectitur, & in Armeniæ maioris regione caput tollit, mirè quàm lucido, conspicuóque fonte in loco edito, qui Elongosine nominatur, Euphrátem in sinū defert Persicum cum amne Coaspe. Hæc Solinus. Gene. 2. c. 14. חִדֶּקֶל τίγρις

Timæus, Cæcus vel cæcitas. D. Pater Bartimæi, Marc. 10. g. 46. τιμαῖος

Timon, Honorabilis, vel pretiosus. Nomen diaconi cuiusdam, Act. 6. b. 5. τίμων

Timótheus, Honor Dei, vel honorans Deum, aut pretiosus Deo. G. Discipulus quidā Paulo charus, de quo Act. 16. a. 1, & 1. Mach. 5. a. 6. τιμόθεος

Titan, Iudith 16. b. 8. Nomen populi. τιτάνες

Titus, Honorabilis. G. Nomen viri, cognomento Iusti, Act. 18. b. 7. τίτος

T O

Tob, Bonus, siue bonitas. Nomen terræ ad quā fugit Iepthe, Iudic. 11. a. 3. Verisimile est esse in tribu Gad: fugere enim noluit ad alienigenas Ammonitas, vel Gessuri. טוֹב τώβ

Tob-adoniás, bonus dominator Dominus, aut bona basis Domini. Nomen viri, 2. Para. 17. b. 8. טוֹב אֲדוֹנִיָּה τωβαδωνιά

Tobiá, siue Tobias, Bonus Dominus, siue bonitas Domini. Nomen viri, 1. Esd. 2. c. 60. Zach. 6. d. 14, & 2. Paralip. 17. b. 8. טוֹבִיָּה τωβίας

Toparchia, Territorium. G. 1. Mach. 11. c. 28. τοπαρχία

T R

Traconitis, Saxosa, vel aspera. G. Syriæ regio, quæ & Ituræa dicta est, iuxta Arabiæ desertum, quod Bosræ iungitur contra Australem plagam, quasi ad Damascum respiciens, cui præerat Philippus frater Herodis procuratoris Galilææ, Luc. 3. a. 1. τραχωνῖτις

Tres

τρεῖς ταβέρναι Tres tabernæ, Loci nomen iuxta Romam, Act. 28. d. 15.

Tripolis, Trium ciuitatum, f. regio. 2. Mach. 14. a. 1

τρίπολις Troas, Perforata. G. Ciuitas Asiæ, maritima, eadem Antigonia dicta, Act. 16. b. 8.

τρωάς τρόφιμος Trophimus, Nutritus, vel educatus. G. Vir Ephesius, Act. 20. a. 4, & 21. f. 29.

סֻכִּיִּים τρωγλοδύται Troglodytæ, Hebraicè dicitur Suchiim, & interpretatur vncti vel vngentes, aut cooperti vel obumbrati, id est, in tabernaculis vel tuguriis habitantes. Populi, 2. Para. 12. a. 3.

τρύφαινα Tryphæna, Deliciosa, vel delicata. G. Mulier, Rom. 16. b. 12.

τρύφων Tryphon, Deliciosus, vel delicatus. G. Vir quidam, 1. Machab. 11. d. 39.

τρυφῶσα Tryphosa, Deliciosa, vel delicata. G. Mulier, Ro. 16. b. 12.

T V

תּוּבַל-קַיִן θοβέλ Tubal-cáin, Mundana possessio, vel æmulatio, aut mundi nidus, seu confusionem possidens, vel ignominiam æmulans. Filius Lamech ex Sella vxore sua, Gen. 4. d. 22.

τουβιανοί Tubianæi, Paleæ, vel paleati, aut bene respondentes, vel bene gratificãtes. D. Arabes, iidem Nabathæi, 2. Mach. 12. c. 17, legendum Tubiaeni.

τουβίον Tubin, Bene mensurata, vel bona mensura, aut bonum vinum. Nomen loci. D. 1. Mach. 5. b. 13.

T Y

τυχικός Tychicus, Casualis, vel contingens. G. Vir Asianus, Act. 20. a. 4. Coloss. 4. b. 7.

τυφωνικός Typhonicus, Turbulentus, vel tempestuosus. Vnus è ventis subitis ac repentinis nomine τύφων, Act. 27. c. 14.

τύραννος Tyrãnus, Imperãs, vel princeps. G. Esth. 6. c 9. Act. 19. b. 9.

צֹרִים τύριοι Tyrii, Hebraicè dicitur Sorim, & interpretatur tribulantes, siue obsidentes, aut angustiantes, vel ligantes, siue vinculati, vel figurantes, aut plasmantes, siue fortes, vel petræ. 2. Esd. 13. c. 16. Act. 12. d. 20.

צֹרִי τύριος Tyrius, Idem, f. n. 3. Reg. 7. b. 14, & 2. Para. 2. c. 14.

צוֹר τύρος Tyrus, Hebraicè dicitur Sor, & interpretatur tribulatio vel obsidio, siue angustia, aut vinculum, vel colligatio, seu plasmatio, aut figuratio, vel fortitudo, aut petra. Ciuitas maritima, munita, metropolis Phœnices: quondã insula septingentis passibus diuisa à Continente, mari præalto: sed vix credibili opere, comportatis aggeribus, per Alexandrum Magnum adiuncta Continenti. Est in tribu Nephthali, vicesimo fermè milliario à Cæsarea Philippi, Ios. 19. b. 29. Isaiæ 23. a. 1. Matth. 11. c. 21.

V

βαγώα Vagao, Interior, vel intimus, aut elatus vel eleuatus, aut corporeus. D. Nomen viri, Iudic. 12. b. 10.

וַיִּקְרָא Vaicra, Et vocauit. Liber Leuitici, sic vocatus ab Hebræis: quia sic incipit.

וַיְדַבֵּר Vaiedabber, Et loquutus est, siue loquutúsque est. Liber Numerorum: quia sic incipit.

וַיְזָתָא βαιζαθά Vaiezathá, Aspergens thalamum, vel cubiculũ: aut ex Syro & Hebræo, Væ oliuæ. Filius Amã filii Amadatha. Esth. 9. b. 9.

גֵיא-שְׁמָנִים Vallis pinguium, Heb. גיא שמנים. Nomen loci, Vide Gethsemani.

גֵיא-מֶלַח Vallis salinarum, 2. Reg. 8. d. 13. Vide Gemelli. γεμελέχ

עֵמֶק הַשִּׂדִּים φάραγξ Vallis syluestris, siue campestris, Hebraicè y Emechassidim, vallis est, quæ postea palus effecta, lacus Asphaltus cœpit vocari, vt ait Iosephus: cui consentit quod R. Selomoh scribit in Genesin, his verbis, עמק השדים, vocatur vallis camporum, quòd ibi essent campi multi. Nunc autem est mare salsum: nã successu temporum diffudit se mare in medium eius, & facta est mare salsum. Gen. 14. a. 3.

וַנְיָה οὐανία Vaniá, Nutrimentum Domini siue arma Domini. Nomen viri, 1. Esd. 10. d. 36.

וָפְסִי ἀβί Vapsí, Fragmentum, vel particula, aut diminutio, vel diminutus. Pater Nahabi principis tribus Nephthali, Nu. 13. b. 15.

וַשְׁנִי καὶ ὁ δεύτερος Vasseni, Secũdus, vel dualis, siue mutatus, aut coccineus, vel dens, aut annus meus. Primogenitus filiorum Samuelis, 1. Paral. 6. b. 28.

וַשְׁתִּי ἀστί Vasthí, Bibens, vel potans, aut duplicans vel ponens, aut stamen. Vxor Assueri regis, Esth. 1. b. 9.

V B

אוּבִיל ἀβίλ Vbil, Adductus, vel portatus, aut luctuosus vel veterascens. Nomen viri, 1. Para. 27. d. 30.

V E

אוּאֵל οὐιήλ Vel, Aut Deus, siue aut fortis, vel desiderans, aut concupiscens Deum. Nomen viri, 1. Esd. 10. d. 34.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת Velle-semoth, Secundus liber Legis: & interpretatur, Et hæc nomina: quia sic liber ille incipit in Hebræo. Græcè autẽ Exodus vocatur, id est, exitus: quia in eo filiorum Israël exitus de Ægypto continetur.

V L

אוּלַי οὐλαί Vlai, Fortitudo, vel stultitia, aut forsitan. Nomen fontis, vnde flumen Vbal oritur iuxta Danielem, cap. 8. a. 2.

אוּלָם οὐλάμ Vlám, Vestibulum, vel porticus, aut fortitudo, vel stultitia eorum. Filius Sares filii Machir, 1. Paral. 7. d. 16. Primogenitus Esec, 1. Para. 8. d. 39.

V R

Vr, Ignis, vel lumen, aut lux. Significat etiam vallem. Vrbs Chaldæorum, sic dicta (vt quidam volunt) quòd in valle sita sit: vnde Nachor, Gen. 24. b. 10: & Thare pater Abraham, Gen. 11. d. 31. Sic dicebatur pater Eliphal. 1. Para. 11. g. 35. אוּר χώρα οὐρ

Vrbanus, Latinum est. Adiutor Pauli in euangelio, Roma. 16. b. 9. οὐρβανός

Vrbs, Siue ciuitas palmarum, Deut. 34. a. 3. Iudic. 3. b. 13. quæ & Iericho dicitur, 2. Paralip. 28. c. 15. עִיר הַתְּמָרִים πόλις τῶν φοινίκων

Vri, Ignis, vel lumẽ, aut lux. Filius Hur filii Caleb ex Ephráta vxore, 1. Para. 2. c. 20. Pater Gaber, 3. Reg. 4. b. 19. אוּרִי οὐρεί

Vriá, siue Vrias, Ignis Domini, siue lumen Domini, aut lux Domini. Sacerdos quidam, Esaiæ 8. a. 2, & 4. Reg. 16. b. 11. Propheta, filius Semei, de Cariath-iarim, Ierem. 26. f. 20. Maritus Beth-sabee, 2. Reg. 11. a. 3. & 1. Paralip. 11 g. 41. אוּרִיָּה οὐρίας

Vriél, Ignis Dei, aut lumen Dei, siue lux Dei. Pater Maacha siue Michai matris Abiam regis Iuda, 2. Para. 13. a. 2: qui 3. Re. 15. a. 2, dicitur Abessalom. Filius Thahath, 1. Para. 6. b. 24. אוּרִיאֵל οὐριήλ

V T

Vthái, Peruersitas, aut hora, vel temporalis. Viri nomen, 1. Esd. 8. b. 14. עוּתַי οὐθαί

V Z

Vzál, Ambulans, seu velificans, aut distillans. Filius Iectan, Gen. 10. d. 27. אוּזָל αἰζήλ

X

Xanthicus mensis, est mensis Aprilis. G. 2. Machab. 11. g. 30. ξανθικός

Z

Zabad, Dos, siue dotatus. Filius Nathan filii Hethæi filii Sesan, 1. Para. 2. e. 36, & 2. Para. 24. g. 26, & 1. Esd. 10. d. 27, & 33. Filius item Thahath, 1. Para. 7. d. 20. Filius Ooli, 1. Para. 11. g. 41. זָבָד ζαβάδ

Zabadæi, Idem. p. n. D. 1. Mach. 12. e. 31. ζαβαδαῖοι

Zabadias, Dos Domini, siue dotauit Dominus, aut dotatio Domini. Filius Beriæ, 1. Para. 8. b. 15, & 27. a. 7. זְבַדְיָה ζαβαδία

Zabbái, Fluxus, siue fluens. Nomen viri, 1. Esd. 10. d. 28. זַבַּי ζαβού

Zabdí, Dos, vel dotatus, siue fluxus abundantia. Pater Charmi patris Achan, Iosf. 7. a. 1. Filius Semei, 1. Para. 8. b. 19. זַבְדִּי ζεβδί

Zabdias, Idem, Nomen viri, 1. Para. 27. d. 27. ζαβδί

Zabdiél, Dos Dei, siue dotatus Dei. Nomen viri, 1. Paralip. 27. a. 2, & 1. Mach. 11. b. 17. זַבְדִּיאֵל ζαβδιήλ

Zabiná, Fluxus, vel fluens nunc: aut Syriacè, venditio, vel emptio. Nomen viri, 1. Esd. 10. d. 43. זְבִינָא ζαβεννά

Zabúd, Dotatus, vel dos. Filius Nathan sacerdos, 3. Reg. 4. a. 5. זָבוּד ζαβούθ

Zabulón, Habitaculum, vel habitans. Decimus filius Iacob ex Lia vxore sua, Gene. 30. c. 20. Terminus Zabulon pertinet vsque ad Sidonem, Gene. 49. b. 13. זְבֻלוּן ζαβουλών

Zabulonitæ, Idem. p. n. 1. Para. 27. c. 19.

Zabulonites, Idem. f. n. Iudic. 12. d. 11. ζαβουλωνίτης זְבוּלֹנִי

Zacchæus, Purus, aut nitidus: vel Syriacè, iustus aut iustificatus. D. Nomen viri, 2. Mach. 10. d. 19. Luc. 19. a. 2. ζακχαῖος

Zacchái, Purus, aut nitidus: vel Syriacè, iustus. Nomen viri, 1. Esd. 2. a. 9. זַכַּי ζακχαία

Zacchúr, Memor, siue memorans, aut masculinus. Filius Masma, 1. Para. 4. c. 26, & 24. d. 27. זַכּוּר ζακούρ

Zacharias, Memoria Domini, aut masculus Domini. Nomen principis filii Mosollamiæ, 1. Para. 5. a. 7, & 9. d. 21. Filius Barachiæ, Esa. 8. a. 2. Filius item Ieroboã filii Ioas regis Israel, 4. Reg. 14. g. 29. זְכַרְיָה ζαχαρίας

Zacher, Memoria, siue masculus. Filius Abigabaon, 1. Para. 8. c, 31: qui 9. f. 37, dicitur Zacharias. זָכֶר ζεχρί

Zammá, Cogitatio, aut scelus, vel turpitudo. Filius Semei filii Ieth, 1. Paral. 6. c. 42, & filius Iahath filii Lobni, 1. Paral. 6. b. 20. זִמָּה ζαμμά

Zambri, Cantans, vel psallens, seu vitis, vel palmes, aut amputatio, vel præscissio. Regionis nomen, Ier. 25. e. 25. Filius Salu, Num. 25. d. 14. Filius Ela filii Baasa, 3. Reg. 16. c. 9. Filius itẽ Ioada filii Ahas. 1. Para. 8. d. 36. Scribe vbique Zamri. זִמְרִי ζαμρί ζαμβρί

Zamirá, Cantus, cantio, vel surculus, siue propago. Filius Bechor filii Beniamin filii Iacob, 1. Para. 7. b. 8. זְמִירָה ζαμαρία

Zamrán, Cantor, siue cantus. Filius Abrahæ ex Cetura, Genes. 25. a. 2. זִמְרָן ζομβράν

Zamrí, Idẽ quod Zambri. Filius Zaræ filii Iuda ex Thamar, 1. Para. 2. a. 6. זִמְרִי ζαμβρί

Zanóe, Obliuio, siue abiectio, vel ista requies, aut ista consolatio. Ciuitas in tribu Iuda, Iosf. 15. e. 34, & 1. Para. 4. c. 18, & 2. Esd. 11 d. 30. זָנוֹחַ ζανώ ζανού

Zára, siue Zare, Oriens, vel Orientalis, aut claritas. Filius Rahuel filii Esau, Gen. 36. b. 13. Filius Iudæ ex Thamar, Gene. 38. g. 30. Filius Simeonis filii Iacob, 1. Para. 4. d. 24: qui Gene. 46. b. 12, Iachin dicitur. Rex Æthiopum, 2. Para. 14. b. 9. Filius Gerson filii Leui, 1. Para. 6. c. 41. Pater Iobab regis Edom, Gen. 36. d. 33. Pater item Zabdi patris Charmi, Iosf. 7. a. 1. זֶרַח ζαρεσομαί ζαρά

Zarahi, Idem. 1. Para. 27. b. 11. זַרְחִי

Zarahias,

Zarahias, Oriens Dominus, aut claritas Domini. Filius Ozi filii Bocci, 1. Para. 6. a. 6.

Zare, Vide Zara.

Zared, Aliena descensio, aut extranea vel sparsa potestas. Torrens in deserto Moab, Nume. 21. c. 12. Deut. 2. c. 14.

Zarehe, Oriens Dominus, aut claritas Domini. Nomen viri, 1. Esdr. 8. a. 4.

Zareitæ, Orientales, aut clari, Nume. 26. b. 13. c. 20.

Zares, Extranea miseria, vel extranea hæreditas: aut sparsa miseria vel hæreditas: seu circulus vel corona miseriæ vel hæreditatis. Vxor Aman filii Amadathi, Esth. 5. c. 10. d. 14.

Zathám, Oliua eorum, siue iste perfectus, aut iste consummatus, vel iste simplex. Nomen viri, 1. Para. 26. c. 22.

Zauán, Tremens, aut tremor, vel vexatio. Filius Eser filii Seir Horræi, Gene. 36. c. 27.

Z E

Zeb, Lupus. Nomen viri Madianitis ab Ephraim interfecti, Iudic. 7. g. 25. Psal. 82. c. 12. Heb. 83.

Zebedæus, Dos, siue dotatus, aut fluxus vehemens. Nomē viri, 2. Esd. 11. c. 17. Pater Iacobi & Iohannis apostolorū, Matthæi. 4. d. 21.

Zebedia, Dos Domini, siue dotauit Dominus. Nomen viri, 1. Esd. 8. a. 8.

Zebée, Victima, aut sacrificium, vel decollatio, aut iugulatio. Rex Madianitarum, Iudicum 8. a. 5. Psal. 82. c. 12. Heb. 83.

Zebida, Dotata, siue dotatio. Mater Ioacim siue Eliacim, 4. Reg. 23. g. 36.

Zebul, Habitaculum: aut Syriacè, sterquilinium. Seruus Abimélech filii Gedeonis, Iudic. 9. d. 28.

Zechri, Memor, vel memorans, siue masculinus. Filius Isaar filii Caath filii Leui, Exod. 6. c. 21, & 1. Paral. 8. b. 19, & 9. c. 15, & 2. Para. 28. a. 7.

Zechúr, Idem. Pater Sammua, Nume. 13. a. 5.

Zelotes, Æmulator. G. Cognomen Simonis Apostoli, Luc. 6. c. 15.

Zelphá, Distillatio oris, aut vilitas vel contemptus oris. Ancilla Liæ vxoris Iacob, Gene. 29. e. 24.

Zemmá, Scelus, aut cogitatio s. peruersa. Nomen viri, 2. Para. 29. c. 11.

Zenas, Viuens. G. Legisperitus quidam, Tit. 3. d. 13.

Zephrôna, Ex Syro, & Hebræo, falsitas cantici vel exultationis. Terminus est Iudæ, Nume. 34. b. 9.

Zethám, Oliua eorum, siue iste perfectus, aut iste consummatus, siue iste simplex. Nomen viri, 1. Para. 23. a. 8.

Zethán, Oliua, vel oliuetum. Filius Balan filii Iadihel filii Beniamin, 1. Para. 7. c. 10.

Zethár, Iste explorans, vel contemplans, aut oliua explorationis vel contemplationis, siue iste turtur, vel oliua turturis. Nomen eunuchi, Esth. 1. b. 10.

Zethú, Oliuetum. Nomen viri, 2. Esd. 10. a. 14.

Zethua, Idem. Nomen viri, 1. Esd. 2. a. 8.

Z I

Zíe, Sudor, aut tremor. Nomen viri, 1. Para. 5. b. 13.

Zina, Fornicatio: aut Syriacè nutrimentum vel arma. Nomen viri, 1. Para. 23. b. 10.

Zio, Iste: vel Syriacè, splendor aut claritas. Nomen secundi mensis, qui Aprilis apud nos dicitur, 3. Reg. 6. a. 1.

Ziph, Istud os, vel ista bucca: aut Syriacè, falsitas, vel falsus. Duæ sunt huius nominis in tribu Iuda ciuitates: ex quibus altera nomen magnæ dedit solitudini, Iosue 15. c. 24, & g. 55. & 1. Reg. 23. b. 14. & 1. Para. 2. e. 42: quam ædificauit Roboam, 2. Para. 11. d. 8.

Zipha, Idem. Filius Ialeleel, 1. Para. 4. c. 16.

Ziphæi, Idem. p. n. 1. Reg. 23. c. 19.

Zizá, Vniuersalis, vel omnimodus, seu bestia, vel fera aut resplendens: vel Syriacè, recedens. Filius Ionathan filii Iuda filii Onam, 1. Paral. 2. e. 33. Est & nomen principis, 1. Paral. 4. f. 37.

Z O

Zohéleth, Reptans, vel trahens. Rupes est iuxta fontem Rogel nomine, 3. Reg. 1. b. 9.

Zohéth, Separatio, aut iste stupens vel pauidus, seu iste confractus: vel ex Hebræo & Syro, iste descendens. Filius Iesi, 1. Para. 4. d. 20.

Zomzommím, Scelus, vel turpitudinem cogitātes, seu scelus sceleratorū. Populi sunt qui aliâs ab Ammonitis Raphaim nuncupantur, Deut. 2. d. 20.

Zóom, Abominans, vel immundus. Filius Roboam ex Abihail, 2. Paral. 11. d. 19.

Zorobabél, Alienus à confusione, aut aliena vel extranea confusio, siue extranea commistio, aut dispersio confusionis vel commistionis, seu circulus commistionis vel confusionis. Dux in Iuda, Agg. 1. a. 1. Filius Phadaia filii Iechoniæ, 1. Paral. 3. c. 19, & 1. Esd. 2. a. 2.

Z V

Zuzim, Postes, vel superliminaria, aut splendentes: vel Syriacè, recedentes, aut pecuniæ. In Gen. 14. a. 5. non est nomen proprium. LXX. enim, gentes fortes; Chaldæus interpres robustos, interpretantur. quod & annotauit Hieronymus in quæstionibus in Genesin, dicens sic debere legi in eo loco, Et robusti in Ham. vt sit proprium loci: non autem legatur in eis.

FINIS.

HANC nominum propriorum interpretationem, nunc multo quàm antè emendatiorem, ad sacræ Scripturæ studiosorum vtilitatem euulgari, & imprimi posse censemus. Tertio Idus Martias, Anno CIↃ. IↃ. LXXI.

AVGVSTINVS *Hunnæus S. Theologiæ professor Regius.*

CORNELIVS *Reyneri Goudanus, S. Theologiæ professor Ordinarius.*

ורישה מטי בשמיא מרגין

LVII.

3 אצלי קדם אלה עלאה תקיפא דיפ[illegible]ד
לעכביתא די גמר אוספלידא ארום פציתא
נפשי ממותא דמיתין ביה חייביא הלא רגלי
מלתקלא בחובא מטול דאטייל קדם יי בגינתא
ועדן למחמי בנהור צדיקיא עולא אמטולתיו
עזולא *Lege cum Elia*

1 סהדותא דיביני יעקב ולבן פרשגן LX.

LXVIII.

10 כד שמעו בית ישראל ית קל גבורתך
פרחו נפשיהון מן יד אחיתתא עליהון טליין
16 טור מוריה אתר די פלחו אבהת
עלמא קדם יי' אתבחר לבנין בית מקדשא
וטור סיני למוהבית אוריתא טור מתנן טור
תבור וכרמל אתפסילו אתעביד להון גבבא היך
טור מתנן 17 טוריא לית רעותי למתן
אוריתא על טוריא גיותנין מבסרניא הא טור
19 סליקתא לרקיעא משה נביא שבית'
28 תמן בנ' זעיר בשבטיא דמן שירויא נחת
לימא מטול היכנא קביל מלכותא מן שירויא
ובתריהון נח' רבר' יהודה רגמו יתהון שבטיא
אבנין וקבילו רבנותא בתריהון רבני זבולן
הוון תגריהון רבני נפתלי הוון גבריהון

כד הוו יתיבין במצרים LXXVIII.
אתרברבו בני אפרים מיני קיצא וטעו ונפקו
תלתין שנין קדם קיצא בזיני 49 יגרי
בהון מאתן וחמשין מחן 65 ת"א בעדן
דשבו פלשתאי ארונא דיי' בחרבא נפלו
כהני שילו חפני ופנחס ובעדן דכשרו נשותי
לא בכין ארום מיתו אוף אינון בההוא יומא

LXXXI.

3 שויה דלא קריב לאחת רבוניה ביה ביום'
עבר עמי את לטבא בזמן .*vlt.* LXXXVI.
ועייל שלמה ברי ית ארונא בבית מקדשא
יתפתחן תרעיא אמטולתי ויחמון

LXXXVIII.

3 ת"א ייתי קדמך צלותי על עמך בית ישראל
והט אודנך ותושבחתי דשבחית ליקרך

CI.

8 לעלמא דאתי דאמתיל לנהור צפריא
8 תסולוי דעבד לאמיך חדיין באתר .CIII
ביונתא

CVII.

4 על עמא דבית ישראל אתנבי ואמר עמא
בית ישראל טעו 10 על צדקיהו ורברבני
ישר' אתנבי ואמר צדקיהו ורברבני ישראל
וגלו בבבל ויתיבו בחשוכא וטולא דמותא
18 על חזקיה מלך שבטא דבית יהודה
אתנבי ואמר חזקיהו מלך דבית יהודה דסריב
למסב אתת' אסתגיף היך שטי' 24 על
מלחיא דיונה בר אמיתי אתנבי ואמר מלחיא
נחותי ימ' 33 על דרא דיואל בר פתואל
אתנבי ואמר כד מרדו בית ישראל ביומי דיואל
נביא איתי בצורתא בעלמא שוי
35 כד חבו לאוריתא שוי

1 על יד דוד תושבחא אמר יי' CX.
במימרה לשואתי רבון כל ישראל ברם אמר
ליתוב ואוריך לשאול דמן שבטא דבנימין עד
דימות ארום לית מלכותא מקרבא אחברתה
ובתר כן אשוי בעלי דבבך כביש לרגלך

8 מיתיב כנישתא דישראל CXIII.
דמתילא לעקרא דיתבא מודיקא לאנשי
ביתה מליא אוכלוסין היך אמא די על בניא
חדיא הללויה

CXVI.

9 אמלל בכנשת צדיקי אנא
12 אסובר לעלמא דאתי ובשמ'

CXVIII.

23 אמרו ארדיכליא היא פרישא קדמנא
אמרו בנוי דישי *sic sequenti vers. post*
בה אמרו בנ' דישי *post* & אמר ארדיכ' ,יי'
25 יי כדון אמ' ארדכ'
כדון אמרו ישי ואנתתיה &
26 דיי' אמר דוד & דיי אמרו ארדכ'
27 לנא אמרו שבטיא דבית יהודה כפ'
בקרנת מדבחא אמר שמואל נביא &
28 אשבחנך אמר דוד מתיב שמואל ואמר
שבחו כנשתא דישראל אודו

CXX.

4 גירין דגברא שנונין היך ברקין מלעיל
עם גומרי ריתמין דדלקין בגהינם מלרע

CXXI.

על מסקין דתחומא *sic in sequentibus.*
5 יטליל עלך מן בגלל מזותא דקביעא על
סטר ימינך במיעלך 8 מפקך לפרגמטיא
ומעלך למעסק באוריתא מן השת'

CXXII.

4 לישראל די שכינתיה שריא ביניהון
במיזלהון לאוריא

CXXVI.

6 מהלכא יהלוך בבכותא תוריא דמסובר
אסרתוי ורעי †חזיז מן & נגדא דבר זרעא
חזין: *Baal Ar. El. & al. cod.* תלמא

CXXXII.

6 חורשי לבנן אתר דצליאו אבהת עלמא
9 עבדך במעל ארונא במצע תרעיא לא
תתיב אפי שלמה

CXXXVII.

4 מן יד קטעו ליואי אליוניהון בכביהון
ואמרין היכ' 5 מתיבא קל רוחא דקודשא
ואמרה דאין אנשי' 7 אמר מיכאל רבה
דירושלם אידכר 8 אמר גבריאל רבה דציון
לאומא בבליתא בזזיתא טב ליה דישלם לך
ית גומליך ביש די גמ'

CXXXIX.

2 אוחבותי למעסק באורית' ואוקימותי
למיזל בקרבא אתבי'
3 וברבעותי למעסק באוריתא אתעבד'

XLV.

6 פקח אבמנין דמתילין לסמין

IN CANTICIS.

CAP. I.

4 ונדבח בעסרין ותרתין אתיין דמכתבא
בהון ונהי וגו

8 *Quere hunc versum inter Annotationes.*

10 זמנין שבעה דסכום ענינין דמתפרשין
בהון ארבעין ותשע אפין ואתנגון 11 ביש
לחדא ונחתמכתש סגירו על בסריהון

CAP. II.

1 הוו ענני יקרא מסחרן להון ארבעה
מארבע רוחי עלמא בגין דלא ישלוט בהון
עינא בישא וחד מן עליהון בגין דלא ישלוט
בהון שרבא ושמשא ואוף לא מטרא וברדא
וחד מלרע להון דיהוה מסובר יתהון היכמה
דמסובר תורביינא ית ינקא בעטפיה וחד הוה
רהיט קדמיהון מהלך תלתא יומין למככא
טוריא ולמדלי משריא וקטיל כל חיון קלן
ועקרבין די במדברא והוה מצלל להון אתר
כשר למבת בגין דהוו עסיקין באולפן דאוריתא
דאתיהיבת להון ביד ימינא דיי'
Antepenult. ומקטל יתהון על דהוה
בידיהון פסלה דמיכה בי החיא

CAP. III.

3 ודבש והכדין אנא מעיל ית בניהון לארעא
צדיא וריקניא כען 5 בית ישראל בשתין
אתין דמסרין למשה רבהון ובהתיא

IIII.

8 דעתידין למפרקיך משיח בר דוד ומשיח
בר אפרים דמין *sic infra cap.7. versu. 4.*

V.

14 כתלגא ועסיק בעשרין וארבעה ספרין
דאוריתא ופתגמי נבואה וכתיבי ובליליא הוא
עסיק בשתא סדרי משנה וזיו יקרא

VIII.

13 דגהינם דברא יתיה יי' ביומא תנינא
לבריית

IN ISAIA.

CAP. X.

Hęc interseruntur in V. מלכא דאתור
נטל ועבד תלת אונין ודבר עמיה ארבעין
אלפין גוספנין דדהב דבני מלכין קטירי תגא
יתבין בהון ודבר עמה מאתן אלפין אחידי
סייפין ורומחין ודבר עמה מאתן ושיתין
אלפין מחצצי גירין גוברין דרהטין קדמוהי
מאה אלפין אורכא דמשריתיה ארבע מאה
פרסין צואר סוסותיה ארבעין פרסין מנין
משיריתיה מאתן ושיתין אלפין רבוא חסר חד
וכן אתו על אברהם כד רמו יתיה לגו נורא
יקידתא וכן עתידין למיתי עם גוג ומגוג כד
ישלם עלמא קיצי למתפרקא משריתא
קדמיתא כד עברו בירדנא שתו מיא דהוו
בירדנא משיריתא תניתא כד עברו בירדנא דלו
עיקבי סוסותא ושתו מיא משריתא תליתאה
כד עברו בירדנא חפרו בירין ושתו מיא אתא
וקם בנוב וגו'

IN THRENIS.

CAP I.

2 דישראל והתיא ליליא תשע יומין באב
הוה וכד שמעו

II.

9 טמעו בארעא הרעתא על דינכסו חזירא
ואובילו מן דמיה עליהון הוביד

III.

5 מריריי יומא צערא דאצטער ירמיה על
חורבן בית מקדשא ויונה באיטלקותיה ביומא
דטורסים ׃ 7 רננא דהרנגול ברא למקלסא
בה IIII.

11 *Hic versus habet duas interpretat.*
היכמה דאריא יהובד מדליה עדאה היכדין
יהובד ישמעאל מדלית זכותא ובנוי לסטיא
אתפרשו מן אורחין תריצין ׃ ה״א ישמעאל
דמתיל לאריון יהובד מדליה זכותא ובנוי דלוט
דמתיל לליתא יתפרשון מקהלא ׃ V.
7 ת״א ארום בר נש לליעות אתיליד וסופוהי
היך גיצין דנתרין מן גומריא ומתגבהין היכדין
יעוף *Hunc versum agnoscit Bahal Ar.*

VI.

6 ת״א כמה דלא מתאכיל מידי בשש בלא
מלחא הכדין לית טעמא בריוא במרי לחמא ׃
7 ת״א סריבת למקרב נפשי הינון עבדין יתי
[a] איסתנים והות מיסתייא לסעודתי *Baal. Ar.*
אסתנים *legit sine Iod in principio, ἀσθενής.*

VII.

11 הכימא אנא רבא דמתרגיף לקיצייא אין
לויתן דאיטימוס לאתחדא ארום חשוי עלי
נטירא ׃ XI.
2 ובר נש מפלפל ידיק ועולם מסרבן
דאיתבן גברא רבא מתעביד ׃

XII.

5 ת״א בוערא בסיר לעשו דמן [†] מחשבתא
רחיץ שליו ברם הוא מעתד לאזדעזעת רגלא ׃
[†] *Al.* מחשבא 6 ת״א ובני עשו דשליין
במשכניהון יתמסרון לבוזין ובני ישמעאל
דרחיצין יתמסרון לשאר אומיא דמרגיזין אלהא
דכמתהון דזמן אלמולא בידה׃ XIII.
4 כמאסי אליל ומודרקא דפלטיה סכינא
הכדין כלכון ׃ XIIII.
14 וכרם לוט דאתפרש מאברהם דמתיל
לטור רם נתר ותקיפא סליק איקר שכינתיה
מסדום דהוא אתרה ׃ 22 ת״א ברם בסריה
מן ריחשא עלוי כאיב ונפשיה בביה דינא עלוי
מתאבלא׃ XV.
10 ת״א לחוד אליפז דסיב ובלדד דקשיש
בהדנא וצופר דרב מאבוך יומיא ׃ 18 ת״א
דשבטוי דיעקוב חכימיא יתובון ולא כסיאו
ממה דאלפתנון אבהתהון ׃ 20 ת״א כל יומי
דעשו רשיעא מורכין ליה דיעכד תתובא ולא
תב מנין שניא אטמרו לישמעאל תקיפא ׃
29 ת״א מנהון [†] ולהלהון טבתא דדתן ואבירם
עותרה *et paulo antè post* ולא להון *Al.cod.*
דקרח *additur*
32 ת״א עד לא יומי חתמלי סבתיה וכלהיה לא
תהי גננא׃ XVIII.
4 ת״א דטריד נפשה לגרמה אפשר דמטולתך
תתנשי ארעא מן למתב ותקיפא יסתליק מן
אתרה׃ 12 ת״א יהי כפן ביר בוכרה וצעירא
מכוין לאנחתה ׃ 13 ת״א יכול בסרא תקוף
משכיה וגמר בנוהי שרוי מתא ׃ 16 ת״א
מארעא בנוי ישתיצון ומשמיא יתגזר אובדניה

XXIIII.

2 דרא דטובענא דתחומיא וגו׳ ׃ 19 ת״א
היך צהותא והומא דאנסין מימי תלגא וליתיהון
הכדין וגו׳ ׃ מטול דבטילו אפרשותא דמעשר
דאתפקדו בעדן חומא דקיטא אתמנעו מנהון

מימי מטרא ותלגא לבית קבורתא אתחיבו ׃

XXV.

2 מיכאל מן ימינא והוא דאשא וגבריאל
מסמאלה והוא דמיא ובריתא קדישתא [†] פתיכין
אשתא ומיא ובשולטנותה וברזלתי עבד
פתיכין אשא *El.* שלמא בשמי שמיא דילה׃
פירוש מעורבין ׃ XXVIII.
7 ת״א שביל אילן חיי דלא חכמיה סמאל
דפרח היך עופא ולא סרקתה עינא דחוה ׃
8 ת״א לא הליכו בה בני דאדם ולא סטא
עלוהי חויא ׃ 17 ת״א לא יסדרנה גבר עתיר
בדהב וזכוכיתא אין לא יהב חלופה מאני
דדהבא סנינא׃ [a] *El. in radice* זגז *ait in qui
busdã exemplaribus pro* וזכוכיתא *inue-
niri* וזגוגיתא
18 ת״א לית אפשר דתשתכח [†] בקילותא אלהין
ביוקרא היך דהבא ומאן דלא ינטרונה אזלא
ומתברא היך זגוגיתא ׃ ופירוג אגרה לעלמא
בזילותא *El.* [a] דאתי מאני פיזוניא ׃

XXIX.

15 ת״א תייר הויתי למסכנא ודמי לסמיא
וטייל לקצור ערסא דמתיל לחגרא אנא ׃

XXX.

2 ת״א לחוד חיל ידיהון למה לי לקבלותיה
שוחדא אין אתגזר להון להובדא בכוך
קבורתא ׃ 4 ת״א דשבקין פתגמי אוריתא
מן לוח לבהון מטול מלי דעלמא עקרי רותמיא
מתוקדין ומתעבדין גומרין למזוניהון ׃
19 אקשו יתי לאדם דאתברא מן טינא
ואמתיל לאברהם דאידמי לעפר וקטם ׃
24 לחוד לא ברתחא ישדר מחתה אין בעידן
צעריה זקבל צלותהון ׃ XXXIIII.
9 ת״א ארום אמר לא יסתכן בר נש במרהטה
עם אלהא ׃ 28 ת״א באתר רשיעיא
פורענותהון בתר דיחמון צדיקיא ויזכון בדינא׃

XXXV.

18 האפשר דמסדר צלותך לא בעקתא וכל מה
בה *Lego* [†] ומתקפין [†] כח מדבקין חילא
10 ת״א לא תגייר אתת חברך בליליא לסלקא
עמיא חילופיהון ׃ 33 ת״א דיתחוי לישן
תליתאי בחבריה קנאתא ורוגזא עלוי יסק
יתחוון באוריתא חד עם חבריה מטננין ברוגזא
ומסלקין ליה לעילא ׃ XXXVII.
1 ת״א על בנוי באהרון אתנבי ואמר לחוד
לחרא לבי תווה ושוור מן אתריה׃ 12 ת״א והוא
ברחמוהי מיא טמיעתא מהפך באפותיקוהי
לעובדיהון דבני נשא מגלי יתה ומשדר
יתהון לכל דפקדנון על אפי תבל ארעא ׃
21 ת״א והשתא לא אסתכלו באוריתא
אתעבידו שמיא בהירין מן לאחתא טלא ומטרא
ורוח עברת ודכאינון׃ 22 ת״א מן צפונא
[a] אסתנא ייתי וינהר עלמא קדם אלהא דחיל
אסתני ובערוך אסתנא *El.* יודון עלוי עלמא ׃
23 ת״א שדי לא ספיקנא למשתעי סוגעי חילא
ודינא׃ 24 מטול דדחילו מנה גבריא לא
יחמי מבנוהי היך כל חכימי לבא ׃

XXXVIII.

12 ה״א הביומי בראשית הויתא ופקדתא
למהוי צפר ידעתא קריץ הן אתריה׃ 13 ת״א
למיחד בסטרא ארעא דישראל ואטלטלו דרא
רשיעיא מנה ׃ 14 אתהפכת היך טינא
חותמא דילהון ולא אתבריאו כמו גושמיהון

בלא נשמתהון היך כסו סריך ׃ 25 ת״א מאן
טאיף לשטפא דתהומא חריצי מיא וקצתהון
[illegible]לא לחילא ואורחא לעני דמחתין מתמן מיא
בקליא ה״א מאן עבד שטפא למרזיבא דמיא
ולעילא ארחא דעננא דמחית מטרא בקלין ׃
36 לתרנגול ברא ביונתא למקלסא למריה ׃
37 ת״א מן ימני שבעתי שמיא בחוכמתא
וכילוות שמיא מן ישרי ׃ XLII.
14 ימימה הוה קרי לה דהוה שופרהא
כיממא קציעה הוה קרי לה דהוות יקירא כעין
קציעתא קרן הפוך הוה קרי לה דהוות סגי זיו
יקר אפהא היך אזמרגדא ׃

IN PSALMIS.

VII.

4 אין עבדית שירתא הדא בכונתא בישא
אין אית טלומא ׃ IX.
*Hic versus habet hunc titulum in
manuscripto codice* לשבחא על בסימות
קלפונין על ידא דבן תושבחתא לדוד ׃
1 מיתותא דגברא [†] דנפק מביני משריתא
דנפק פולמירכא *Al.* תושבחתא *vel* תושבחתא
6 עממי דפלשתאי הובדת גלית רשיעא שו ׃
XII. 4 מאן דכפרין בעיקרא דאמרין וגו
XIIII. 1 לשבחא ברוח נבואה על
6 מלכת עניא [†] דמכוונין לכון תבהתון
Al. דמכסן להון XVI.
4 הינון הודעו כוח גבורתי מן שירוייא וגיות׳

XVIII.

10 סליק זדוניה דפרעה היך קוטרא הבכן
שלח רוגזה כאשא בערא דמן קדמוי משתיציא
מזופיתיה כגומרין דנור דלקא ממימרה ׃
18 שלח נביותי מלך תקיף דיתיב בתקוף
רומא ׃ 28 מטול דאנת ית עמא בית ישראל
דחשיבין ביני עממיא בגלותא אנת עתיד׳
29 מטול דאנת תנהר שרגא דישראל
דמיטפיא בגלותא דאנת הוא מריה דנהורא
דישראל יי אלהי יפקינני מחשכא לניהור
יתמינני בניחמותי׳ דעלמא דעתיד למיתי
לצדיקיא ׃ 41 חילא היך קמור למעבד ׃
45 במיזלי מזין בריש עמ׳ 49 תגברני מן
גוג ומשיריית עממין חטופין דעמ׳ ׃
et sequenti 3 יתיב במנא דברני XXIII.
בגלותא *post* אזל *legitur*
5 פתור מנא זקיף קב׳ מע׳ דה׳ בעופיא
פטימיא גושמה ובמשח ׃ XXXII.
2 טב למשה בר עמרם דלא חשיב יי׳
תושבחתא לדוד צריר לבונתא. XXXVIII.
דכרנא טבא על ישראל ׃ XXXIX.
11 ומסיית היך עמר דאתגרדים גושמיה
8 וגליליך עלי עברו בזמן דנפקנא XLII.
ממצרים ׃ XLIIII.
5 ארום כל זמן דעסיקו באוריתא אתרעי׳
18 בעדנא ההיא תימרון נדכר XLVI.
6 יסיעינה יי בזכותיה דאברהם דצלי עלה
לעידוני ׃ 7 ארים קלה וכד יהב אוריתא
לעמיה אתמוג׳ XLIX.
16 אמר דוד ברוח נבואה ברם אל
17 על קרח וסיעתיה אתנבי ואמר לא תדחל
משה ארום אתעתר קרח גב׳ דמצותא ׃
19 ארום נפשה דמשה L.
8 מן יומא די חרוב בית מקדשי לא קב׳ ׃
10 ותרנגול ברא דקרצולי שרין בארעא

LOCA EX CHALDAICA PARAPHRASI REIECTA, QVÆ SVPERVACANEA ESSE VIDEBANTVR.

IN LIB. IVDICVM.

Sic legitur in Ven. cap. 5. versu 1.
בַר אֲבִינֹעַם עַל נִיסָא וּפוּרְקָנָא דְאִתְעֲבִידָא
לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר ׃
3 שְׁמַעוּ מַלְכַיָא דְאָתוּ עִם סִיסְרָא לִקְרָבָא
אֲצִיתוּ שִׁלְטוֹנַיָא דַהֲוָה עִם יָבִין מַלְכָּא דִכְנַעַן
לָא בְחֵילַתְכוֹן וְלָא בִגְבוּרַתְכוֹן אִתְגַבַּרְתּוֹן
וּסְלֵקְתּוֹן עַל דְבֵית יִשְׂרָאֵל אַמְרַת דְבוֹרָ׳ בִנְבוּאָה
קֳדָם יְיָ אֲנָא מְשַׁבְּחָא מוֹדָא וּמְבָ׳ וגו׳ *Alius*
codex habet שִׁלְטוֹנַיָא דְעִם יָבִין מַלְכָּא
דְחָצוֹר לָא בְחֵילֵיכוֹן ׃
4 יְיָ אוֹרַיְתָךְ דִיהַבְתָּא לְיִשְׂרָאֵל כַּד עָבְרִין
עֲלַהּ שָׁלְטִין בְּהוֹן עַמְמַיָא וְכַד תָּיְבִין לַהּ
מִתְגַבְּרִין אִנוּן עַל בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן יְיָ׳ בְּיוֹם
אִתְגַלִיתָךְ לְמִתְּנָה לְהוֹן מִשֵׂעִיר בְּהוֹן אִתְגַלֵיתָא
בְהוֹי יְקָרָךְ עַל תְּחוּמֵי אֱדוֹם אַרְעָא זָעַת ׃
5 טוּרֵי זָ׳ מִן קֳ׳ יְיָ טוּרָא דְתָבוֹר טוּרָא
דְחֶרְמוֹן וְטוּרָא דְכַרְמְלָא מִתְרַגְשִׁין דֵין עִם דֵין
וְאָמְרִין דֵין לְדֵין דֵין אָמַר עֲלַי תִּשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּהּ
וְלִי חַזְיָא וְדֵין לְדֵין אָמַר עֲלַי תִּשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּהּ וְלִי
חַזְיָא אַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּהּ עַל טוּרָא דְסִינַי דְהוּא
חֲלַשׁ וּזְעֵיר מִכָּל טוּרַיָא דֵין סִינַי מִתְרְגִיף וּמִתְ׳
8 וְכַד תָּבוּ לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא לָא יְכִילוּ לְהוֹן
עַד דְאִתְגַבַּרוּ וּסְלִיק עֲלֵיהוֹן סִיסְרָא סַנְאַ׳
וּמְעָ׳ בְּאַרְ׳ אַלְ׳ רֵישֵׁי מַשִׁירְיָן בְּחַמְשִׁין אַלְפִין
אֲחִידֵי סַיְפִין בְּשִׁיתִּין אַלְפִין אֲחִידֵי רוּמְ׳
בְּשִׁבְעִין אַלְפִין אֲחִידֵי תְרֵיסִין בְּתַמְנָן אַלְפִין
מְחַצְצֵי גִירַיָא בַר מִתְּשַׁע מְאָה רְתִיכִין דְבַרְזְלָא
דַהֲוָה עִמֵּהּ וּרְתִיכוֹהִי כָּל אִלֵין אַלְפַיָא וְכָל
אִלֵין מַשִׁרְיָתָא לָא יְכִילוּ לְמֵיקָם קֳדָם בָּרָק
וּקֳדָם עַשְׂרָא אַלְפִין גַבְרָא דְעִמֵּהּ ׃
11 בֵית מְכוֹנַת לִסְטִין וּמְתוֹבַת מוֹכְסִין עַל
גוּבֵּי׳ בֵית שַׁקְיָא דְמַיָא לַאֲתַר דַהֲוָאָה נָפְקָן בְּנָתָא
דְיִשְׂ׳ לְמִמְ׳ מַיָא דְלָא הֲוָאָה יְכִלִין לְאִשְׁ׳ קָל
טַרְפַ׳ פַּרְסַ׳ רַגְלֵיהוֹן מִן קֳדָם סַנְאָה וּמְעָ׳ תַּמָן
יוֹדוּן עַל זָכוּתָא דַיְיָ׳ וְעַל זַכְוָתֵיהּ דְיָתִיב קִרְוֵי וגו׳
16 בֵּין תְּחוּמִין בְּפָרָשַׁת אוֹרְחָא לְמִשְׁמַע
בְּשׂוֹרְתָּא דָא מִן דָא לְבָרָק אַתּוּן אָמְרִין דִילָךְ
אֲנַחְנָא לְסִיסְרָא אַתּוּן אָמְרִין דִילָךְ אֲנַחְנָא
לְמִשְׁמַע בְּשׂוֹרָא לְמִידַע אֵידָא הִיא מַשִׁרְיָתָא
נָצְחָא בִקְרָבָא לְמֶהֱוֵי עִמֵּהּ וגו׳ ׃
24 טוּבָתָא יָעֵל אִתַּת חֶבֶר שַׁלְמָאָה דְקַיֵמַת מַה
דִכְתִיב בְּסֵפֶר אוֹרַיְתָא דְמשֶׁה לָא יֶהֱוֵי תִקּוּן זֵין
דְגַבַר עַל אִתְּתָא וְלָא יִתַּקַן גְבַר בְּתִקוּנֵי אִתְּתָא
אֱלָהֵין יְדָהָא לְסִיכְּתָ׳ וגו׳ ׃
31 כְּזִיהוֹר יְקָרֵהּ עַל חַד תְּלָת מְאָה וְאַרְבְּעִין
וּתְלָתָא בְּמִפַּק וגו׳ ׃

IN I. LIB. SAM. *Cap. ij.*

1 וַאֲמֶרֶת כְּבַר שְׁמוּאֵל בְּרִי עָתִיד לְמֶהֱוֵי
נְבִיָא עַל יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמוֹהִי יִתְפַּרְקוּן מִידָא
דִפְלִשְׁתָּאֵי וְעַל יְדוֹהִי יִתְעַבְדָן לְהוֹן נִיסִין וּגְבוּרָן
בְּכֵן תְּקוֹף לִבִּי בְּחוּלָקָא דִיהַב לִי יְיָ וְאַף הֵימָן
בַּר יוֹאֵל בַּר בְּרִי שְׁמוּאֵל עָתִיד דִיקוּם הוּא
וְאַרְבַּעָה עֲשַׂר בְּנוֹהִי לְמֶהֱוֵי אָמְרִין [a]בְּשִׁירָה עַל
יְדֵי נִבְלִין וְכִנוֹרִין עִם אֲחֵיהוֹן לֵיוָאֵי לְשַׁבָּחָא
בְּבֵית מַקְדְשָׁא בְּכֵן רָמַ׳ קַרְ׳ בְּמֵתְ׳ דְמַנִי לִי
יְיָ וְאַף עַל פוּרְעָנוּת נִיסָא דַעֲתִיד לְמֶהֱוֵי
בִּפְלִשְׁתָּאֵי דַעֲתִידִין דְיֵיתוּן יַת אֲרוֹנָא דַיְיָ׳
בַּעֲגַלְתָּא חֲדַתָּא וְעִמֵּהּ קָרְבַּן אֲשָׁמָא בְּכֵן תֵּימַר
כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל אֶפְתַּח פוּמִי
[a]*Al. codex reiicit* ב *in* בְּשִׁירָא
2 עַל סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְאָתוּר אִתְנַבִּיאַת
וַאֲמַרַת עָתִיד [†]דִיקוּם הוּא וְכָל [a]חֵילָוָתֵיהּ עַל
יְרוּשְׁלֵם וְנֵס סַגִי יִתְעֲבֵד בֵּהּ תַּמָן יִפְּלוּן פִּגְרֵי
מַשִׁרְיָתֵהּ בְּכֵן יוֹדוּן כָּל עַמְמַיָא [a]אוּמַיָא
וְלִישָׁנַיָא וְיֵימְרוּן לֵהּ דְקַ׳דִּישׁ אֶלָ׳ וגו׳
אֻמַיָא & חֵילָוָתֵיהּ & דְיִסַק [a]*al. cod.*
3 עַל נְבוּכַדְנֶאצַר מַלְכָּא דְבָבֶל אִתְנַבִּיאַת
וַאֲמֶרֶת אַתּוּן כַּסְדָאֵי וְכָל עַמְמַיָא דַעֲתִידִין
לְמִשְׁלַט בְּיִשְׂרָאֵל
וְעַל כָּל עוֹבָדוֹהִי מְתִיחַ דִינֵהּ *& paulo post*
4 עַל מַלְכוּת יָוָן אִתְנַבִּיאַת וַאֲמֶרֶת [a]קַשְׁתַּת
דְגִבָּרֵי יְוָנָאֵי [a]יִתַּבְרוּן וּדְבֵית חַשְׁמוֹנָאֵי דַהֲווֹ
חַלָשִׁין יִתְעַבְדָן לְהוֹן נִיסִין וּגְבוּרָן
יִתַּבְרָן & קַשְׁתֵּי *Al. cod.*
5 עַל בְּנוֹהִי דְהָמָן אִתְנַבִּיאַת וַאֲמֶרֶת דַהֲווֹ
סַבְ׳ בְּלַחְ׳ וְגָאָן בְּעוּתְרָא וְסַגִיאִין בְּמָמוֹנָא
אִתְמַסְכַּנוּ תָּבוּ לְאַתְרָא בְּלֶחֶם וּמְזוֹן פוּמְהוֹן
מָרְדְכַי וְאֶסְתֵּר דַהֲווֹ חֲשִׁיבִין מִסְכְּנִין עֲתַרוּ
וְאִתְנְשִׁיאוּ יַת מִסְכְּנוּתְהוֹן תָּבוּ לְמֶהֱוֵי בְּנֵי חוֹרִין
כֵּן יְרוּשְׁלֵם דַהֲוָת כְּאִתְּתָא עַקְרָא עֲתִידָא
[a]דְתִתְמְלֵי מֵעַם גָלְוָתָהָא וְרוֹמִי דַמְלְיָא סַגִי
עַמְמַיָא יְסוֹפוּן מַשִׁרְיָתָהָא תִּצְדֵי [a]וְתֶחֱרוּב
וְתֶחֱרַב & לְיִתְמְלֵי [a]*Al.*
6 כָּל אִלֵין גְבוּרָתָא דַיְיָ דְהוּא שַׁלִיט

Cap. xvij. versu 8.

8 אֲנָא הוּא גָלְיַת פְּלִשְׁתָּאָה דְמִן גַת דִקְטָלִית
תְּרֵין בְּנֵי עֵלִי כָּהֲנֵי חָפְנִי וּפִינְחָס וּשְׁבֵיתִי יַת
אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ׳ [a]וְאֵבֵילִית יָתֵהּ לְבֵית דָגוֹן
[a]טַעֲוָתִי וַהֲוָה תַמָן בְּקִרְוֵי פְּלִשְׁתָּאֵי שִׁבְעָה יַרְחִין
אַף כָּל קְרָב וּקְרָב [a]דַהֲווֹ לְהוֹן לִפְלִשְׁתָּאֵי אֲנָא
נָפֵיק בְּרֵישׁ חֵילָא וּנְצַחְנָא בִקְרָבָא וּרְמֵינָא
קְטִילִין כְּעַפְרָא דְאַרְעָא וְעַד כְּעַן לָא אַכְשַׁרוּ
יָתִי פְּלִשְׁתָּאֵי לְמֶהֱוֵי רַב אַלְפָא עֲלֵיהוֹן וְאַתּוּן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַה גְבוּרָא עֲבַד לְכוֹן שָׁאוּל בַּר
קִישׁ דְמִן גִבְעֲתָא דְמַנִיתוּן יָתֵהּ מַלְכָּא עֲלֵיכוֹן
אִם גְבַר גִבָּר הוּא יֵיחוּת וְיַעְבֵּד קְרָבָא עִמִּי וְאִם
גְבַר חַלָשׁ הוּא בְּחַרוּ וגו׳
אַף כָּל *Et pro* טָעוּתִי & וְאוֹבֵילִית *Al. cod.*
דַהֲוָה *Item* וְעַל כָּל

IN II LIB. SAM. *Cap. 22.*

3 אֱלָהִי דְאִתְרְעִי בִי קָרְבַנִי לְדַחַלְתֵּהּ תְּקָפִי
vel vt מֵיד כָּל חָטוּפִין שֵׁיזֵב יָתִי *Ibid.*
מִיַד כָּל חָטוּפִין וְאָנְסִין שֵׁיזֵב יָתִי ׃ *Kimhi*
5 וְחֵילָא לֵית לַהּ לְמֵילַד וְהִיא מְסַכְּנָא לִמְמָת
סִיעַת חַיָבִין בְּעֲתַת ׃
7 אֲמַר דָוִד כַּד עָקָא וגו׳
וּבָעוּתִי קָדָמוֹהִי מִתְעַבְדָא ׃ *& paulo post*
מִתְקַבְּלָא וּמִתְעַבְדָא *& al. cod.*
9 סְלִיק [a]זְדוֹנֵי דְפַרְעֹה רַשִׁיעָא כִּתְנָנָא
קֳדָמוֹהִי בְּכֵן שְׁלַח רֻגְזֵהּ כְּאֶשָׁא בָעֲרָא דְמִן
קֳדָמוֹהִי מְשֵׁיצָאָה מְזוֹפִיתֵהּ כְּגוּמְרִין דְנוּר
דַלְקָא [†]מֵימְרֵהּ
מִמֵּימְרֵהּ & זְדוֹנֵיהּ *Al. cod.*
27 עִם יַעֲקֹב וגו׳ מִכָּל עַמְמַיָא וְאַפְרֵשְׁתָּא
זַרְעֵיהּ מִכָּל [a]פְסוּלָא פַרְעֹה וּמִצְרָאֵי
Al. cod. פְּסוּלָא *El. asserit quosdam cod.*
legere פְּסִילָא
28 וְיַת [a]עַמָא בֵית יִשְׂרָאֵל דְמִתְקְרָן בְּעָלְמָא
עַמָךְ [a]*Al. cod* הָדֵין עַם חָשׁוֹךְ אַתְּ
32 בְּכֵן עַל נִסָא וּפוּרְקָנָא דְתַעֲבֵד לִמְשִׁיחָךְ
וְלִשְׁאָרָא דְעַמָךְ וְאִשְׁתַּאֲרוּן יוֹדוּן כָּל עַמְמַיָא
אוּמַיָא וְלִישָׁנַיָא וְיֵימְרוּן לֵית אֱלָהָא אֶלָא יְיָ אֲרֵי
לֵית בַּר מִנָךְ וְעַמָךְ יֵימְרוּן לֵית דְתַקִיף ׃
36 וּבְפוּרְקָנָךְ וּבְמֵימְרָךְ אַסְגִיתָ׳ ׃
47 בְּכֵן עַל נִסָא וּפֻרְקָנָא דַעֲבַדְתְּ לְעַמָךְ
בֵית יִשְׂרָאֵל אוֹדִיאוּ וַאֲמַרוּ קַיָם הוּא ׃
49 תִּגְבְּרִינַנִי מִגוֹג וּמִמַשִׁרְיַת עַמְמִין חָטוֹפִין
דְעִמֵּהּ תְּשֵׁיזְבִינַ׳. *Confer, si iuuat, Ps. 18. cum hoc capite; ex quo Paraphrastes quisquis ille sit, multa desumpsit.*

CAP. XXIII.

4 עֲתִידִין [a]לְאַנְהָרָא כְּזִיהוֹר יְקָרֵיהּ כִּנְהוֹר
צַפְרָ׳ דְאָזִיל יָתֵקֵן וּכְשִׁמְשָׁא דַעֲהִיד לְאַנְהָרָא
כְּזִיהוֹר יְקָרֵיהּ עַל חַד תְּלָת מְאָה אַרְבְּעִין
וּתְלָתָא כִּנְהוֹר (שִׁבְעָה כוֹכְבַיָא) שִׁבְעַת יוֹמַיָא
יַתִּיר מִכְּדֵין תִּתְרַבּוּן וְיֵיטַב לְכוֹן דַהֲוֵיתוּן מְחַמְדִין
לִשְׁנֵי נֶחָמָתָא דְאַתְיָן הָא כְּ׳ כָּרָא דְמִסוֹבַר בִּשְׁנֵי
בְּצוֹרְתָא [a]*Al.* לְאַזְהָרָא *& inclusa non agnoscit.*
6 *Pro* וְכָל בַּר אֱנָשׁ חָיִם *rectè legitur in Ven.* וְכַר אֱנָשׁ חָיִם
8 דָוִד [a]גִבָּרֵיהּ רֵישֵׁי מַשְׁ׳ יָתִיב עַל כּוּרְסֵי דִינָא
וְכָל נְבִיָא וְסָבַיָא מַקְפִין לֵהּ מְשִׁיחַ בִּמְשַׁח וגו׳
מִגִבָּרֵי רֵישֵׁי. [a]*Kimh.*
11 אָגֵא דְמִן הֲרָר טוּרָאָה *sic & Kimh.*

IN I. LIB. REGVM. *Cap. v.*

33 וְאִתְנַבִּי עַל מַלְכֵי בֵיהּ דָוִד דַעֲתִידִין לְמִשְׁלַט
בְּעָלְמָא הָדֵין וּבְעָלְמָא דְאָתֵי דִמְשִׁיחָא וְאִתְנַבִּי
עַל בְּעִירָא

IN LIBRO IOB.

CAP. I.

3 וַהֲוָה גֵיתוֹהִי שִׁבְעָא אַלְפִין דְעָאן מִן אַלְפָא
לְכָל בְּרָא וּתְלָתָא אַלְפִין דְגַמְלַיָא מִן אַלְפָא לְכָל
בְּרָתָא וַחֲמֵשׁ מְאָה פַּדְנִין דְתוֹרִין לְגַרְמֵיהּ וַחֲמֵשׁ
מְאָה אַתְנָן לְגֶרֶם אִתְּתֵהּ וּפוּלְחָנָא סַגִיעָא
לַחֲדָא וַהֲוָה גַבְרָא הַהוּא רַב בְּנִכְסִין מִכָּל בְּנֵי
מַדִנְחָא ׃
4 שֵׁירוּתָ׳ בֵית גְבַר יוֹמֵהּ עַד מִשְׁלַם יוֹמֵי
שַׁבְעָא וּמְשַׁדְרִין וּמְזַמְנִין לִתְלָת אַחְיוּתְ׳
5 שְׁלִימוּ יוֹמֵי שֵׁירוּתָא וּשְׁדַר
12 סִטְנָא בְּחַרְמָנָא מִן *sic & Aruc. et El.*

II.

11 עֲלוֹהִי כַּד חֲמוֹן יַת אִילָנֵי פַּרְדֵסֵיהוֹן דִי
יַבִּישׁוּ וּלְחֵם סְעוּדַתְהוֹן אִתְהֲפִיךְ לְבִסְרָא חַיָא
וַחֲמַר מִשְׁתֵּיהוֹן אִתְהֲפִיךְ לִדְמָא וַאֲתוֹ גְבַר
מֵאַתְרֵהּ וּבְהָא זְכוּתָא אִתְפַּצִיוּ מִן אֲתַר מְזוּמַן
לְהוֹן בִּגְהִינָם אֱלִיפָז דְמִן וגו׳

solum est dicendū. Verùm Kimhi habet: לִכְמוֹצָא דִנְשָׁבָא מִן קֳדָם רוּחָא.
Et pro וּכְטוּלָא *asserit alios codic. continere* וְכִתְנָנָא *Et sicut fumus.*

III.

5 *Pro, vt discernat) scribo, in perpetuum.*
Et pro אִצְדְּרִיאָה *) Hispal. habebat* אִצְדְּרִיתִי *.i. Vastaui.*

IN AGGÆVM.

CAP. I.

3 *Post, verbum) adde, prophetiæ.*

IN ZACHARIAM.

CAP. I.

8 קְתָחִין *) Bahal Ar. & El.* קְחָחִין *sed non interpretantur. Alij aliter pro Hebr.* שְׂרֻקִּין.

II.

9 לְמִפְלְחֵיהוֹן *) Non malè Venet.* פַּלְחֵיהוֹן.

III.

2 *Pro,* יָנְעַר *voce Hebræa) alij habent* יְנוּף.

V.

4 וְתִבִית *) Repone ex V.* ותבית*, siue* וְתִבִית*, vt ibidem scribitur .i. Et pernoctabit: pro* וְלָנָה.

XII.

2 *ebrietate) scribe, inebriatiuo.*

XIIII.

10 יִקְפָּא *) V.* יִקְפָּא.
16 לְמִסְנַר *) Scribe* לְמִשְׁנַר.
24 כְּרוּכַת *) In Hispalensi erat scriptum* כריכת*, pro Hebr.* מְצִלּוֹת*. Verùm vtra lectio sit eligẽda, examinent doctiores.*

IN MALACHIAM.

CAP. I.

1 *Post* מַלְאָכִי *) additur in alijs* דְּיִתְקְרֵי שְׁמֵהּ עֶזְרָא סָפְרָא *Cuius nomen vocabatur Ezras scriba.*

II.

12 *Pro* וְיִשֵׁיצֵיהּ מְקָרִיב *) legitur in V. non malè* לָא יְהֵי לֵהּ מְקָרִיב.
12 וְעָבְרָא *) Meliùs Kimh.* וְעָבְרִין.

IIII.

וּתְטוּלוּן *) V.* וְתִטְלוּן*, pro Hebr.* וּפִשְׁתֶּם*. Vide suprà Ieremiam cap. 50. vers. 11.*

FINIS.

4 מְסוֹגִיאוּת סְיָג *) .i. Præ multitudine sepis: sic etiam Kimhi legit* מסגיאות סייג*, sed Elias & V.* כִּסְיוּגַת סְיָג*, à verbo* סוג *Sepire.*
6 מִתְקְלָא מִקְלָא *) Non malè omittitur* מִתְקְלָא *in Ven.*
8 & 10 *pro* בְּעֵל *) Lege cum Kimhi* בְּעֲלַת.
12 חַרְמָנֵי *) Legendum cum R. Salom. Kimhi, & alijs* חַרְמְנֵי*, vt etiā suprà Amos 4. legitur, licet ibi malè habeatur* חרמני *siue* חרמיני.
20 *Pro* חָתָן *) R. Sal. legit* חֲתַב.

IN NAHVM.

CAP. I.

3 *subiecit) al. scabellum.*
9 וּמְנִין עָקָא *) Venet.* וְמִנִּין חֲדָא בָּתַר עָקָא.

II.

7 וְיִתְּבָא צִבָּא *) Bahal Aruch legit* וְיָתְבַת צִבְיָא *q. d. Insidens carrucis, siue curribus opertis. iuxta illud Isa.* וְיָתוּן בִּרְתִכִין בְּצִבִּין.

III.

12 יִתְעֲרוּכְנוּן *) Elias adducit radicem* דערן*, legitq;* יִתְעֲרוּנְכוּן*, & putat habere significationem Mouendi & tremendi.*
14 *Pro, cæmenta) lego, dominium. & pro, lutū) repono, luto.*

IN HABACVC.

CAP. II.

2 *Scribe & explana) Videtur corrigendum, Scripta est & explanata prophetia.*
19 *simulachro, lignum) Scribo, simulachro ligneo.*

IN SOPHONIAM.

CAP. I.

10 וְנִבְעֲתָא *) Kimhi legit* נוכשתא *sed asserit alios cod. habere* נִבְעֲתָא.
15 *Dies transibit) repone, Dies iræ.*

II.

1 *Pro* הָרָא *) V.* דְּרָא*, vt habet versio. sed* הָרָא *malim.*
2 לִכְמוֹצָא דְנָסְבָא רוּחָ *) Mallem cum Rabbi Salomone legere* לְמוֹצָא דְנַשְׁבָא רוּחַ*. Ven. habet vt Hispal. sed malè, teste Elia; qui etiam sic inuenit: nam* כְּמוֹצָא *siue* לְמוֹצָא

Ibid. וּכְדוּ דְחָבוּ עַל דְּפָלְחוּ לְטָעֲוָ *) V.* וכדו דחבו עד דפלחו לט'*. R. Sal. non malè videtur legere,* וכדו דחבו כְּפָלְחָן טַע'.
14 מִדְּקְטוֹל *) V.* מִיד קְטוֹל.

IN IOELEM.

CAP. II.

17 אוּסְנַנְא *) In Hisp. erat* חִצְנַנָא*, quæ lectio propiùs accedit ad illam quam Bahal Aruch adfert* חִבְנַנָא*, pro Hebr.* מַמְּגֻרוֹת.
20 סְרוּחָה *) Videtur planè legendum cum Elia* סְרוּתָהּ*, sicut etiā Hispal. atque etiam infrà Amos 4. eodem modo legitur.*

IN AMOS.

CAP. II.

6 *Post, sceleribus) adde, Israel.*

III.

הֵישׁוּר קוּלָא *) sic & V. sed Elias* חֵיעֲלֵה*, pro Hebr.* חֵיסַק קוּלָא.
12 חִסְחוּס *) sic & V. & R. Sal. sed Bahal Ar. videtur* חָכְחוּס *legere per* ח*, nam radicē facit* סחס.

IIII.

2 כְּדוּנִית *) sic Hisp. & Kimhi; sed Bahal Aruch, Elias, & alij* כִּדְגוּנִית.

VI.

וְעֻמְקִין *) Elias* ועומקין *legit, dicitq; alios codices habere* וְעוּמְקִין*. Kimhi sine Vaf* ועמקין.

VIII.

חֲמָמַת *) Videtur reponendum* חֲמָמַת *per* ח*, à verbo Syrico* חמם *.i. Verrere. vnde* חממא *Scopæ.*

IN ABDIAM.

10 *Pro* מַחְטוֹף *) corrige* מַחֲטוֹף.

IN MICHEAM.

CAP. I.

8 כְּשַׁבְרָא *) V.* כְּשׁוֹלְלָיָא *pro Hebræo* כשׁוֹלָל.
11 בֵּית צוֹלָאֵי *) sic & El. & V. pro Hebr.* בֵּית אֵצֶל*; sed Elias fatetur se quid significet, nescire.*

VI.

7 בִּכְרִי *) Corrige* בְּכָרַי.

VII.

2 מִצְרִין *) Venet.* מְסִירִין*, vel si mauis* מְסָרִין.

XLIII.

7 בִּקְרִיבִיכוֹן *) V. [* בְּקָרִיבְכוֹן.
16 לְפִתוּרֵי לֶחֶם *] sic & Ven. sed Kimhi non malè videtur interserere* לפתורי דלחם*, saltem in V.* ר *nam in Hisp. non legitur* ר.

XLVII.

13 יִתְקַבַּל *] Kimhi legit* וְקַבָּל *non malè, vt habet versio.*
16 בְּרִיכַת עֲנָבָאֵ *] sic & V. sed Kimhi* עגיבה*. El. verò rectè* בִּרְדַת עֲנָבַאֵ*; quia in Heb. est* חֲצַר הַתִּיכוֹן.
18 בְּיִשְׂרָאֵל *] Corrige* דְיִשְׂרָאֵל.

XLVIII.

10 *Post, sanctuarij] adde Domini.*
18 *Pro, viginti] scribe, Decem, bis.*

IN HOSEAM.

CAP. I.

4 שְׁמְחוֹן עַמָּא מִבְּר' *) Venet. & Kimhi non legunt* עַמָּא*, sed pro* שְׁמְהוֹן *Kimhi cum Hisp.* שְׁמֵהּ.

II.

6 דְמִסְפְּקִין בְּכַתְל' *) V.* דִמְסַפְסְפִין.

III.

Vlt. בְּחַמְרָה *) V.* בְּחַבְרָהּ.

IIII.

9 לְכַהֲנָא *) V.* כְּכַהֲנָא.
Vlt. טַעֲוָתְהוֹן *) R. Sal.* תּוֹעֲבָתְהוֹן.

IX.

7 וּמְשַׁעַמְמִין *) V.* וּמְשַׁעֲמְמִין*. El.* וּמְשַׁעְמְמִין*. Kimhi sine Vaf vel Kibbuts* ומשעממין.
16 טַרְפָּה *) V.* כוּפָּה*, qua voce vtitur sæpiùs Ionathan. mendosè paulo pòst in V.* נוב *pro* נוב *legitur vt suprà.*

X.

10 מְצֻוְרִיכוֹן *&* וְתִכוֹן *) V. habet affixum tertiæ personæ* הון.
Et pro מְכַבְּשִׁין *) V.* כְּבִישִׁין*, Peil quod tollit ambiguitatem.*
14 בְּרַכְּךָ *) Scribe* בְּרַכְּךָ.

XI.

4 וּמוֹרִיךְ *) sic & V. sed R. Sal. legit* וּמָחִיר.
12 בְּכַדְבִין *) Non legitur* ב *in V. etsi* ב *non malè conueniat: vt sit sensus, Ambularunt in mendacijs; quia verbum* סנא *per* הליך *exponitur à Bahal Ar. & Elia. vt suprà diximus.*

XIII.

1 מִדְבַרְבְּרִין *) Ven. & R. Salom.* מִתְרַבְרְבִין.

HAS Varias Chaldaicæ Paraphraseos lectiones ad vtilitatem Chaldaicæ linguæ studiosorum imprimi posse, nos infrascripti censemus. Septimo Idus Martias, Anno cIↃ. IↃ. LXXII.

Augustinus Hunnæus.

Cornelius Reyneri Goudanus.

Iohannes VVilhel. Harlemius.

verò quosdam codices לְאַתַּר נטרין *habere.*

17 בִּרְחֹשׁ דִּיחוֹשׁ] *sic habent omnia correctiora exemplaria, præter R. Salomonem, qui* רוחש *legit, interpretaturq́.* קבוצת מנינים הרבה. *Vide Lexicon in radice* חש.

19 בְּעַרְקִין] *sic V. sed mendosè. Restitue igitur ex Bahal Aruch, Kimhi, & alijs* בְּעַרְקִין.

23 חֲרִיב] *sic quædā exemplaria. sed Bahal Ar. et quidam alij per* ח, חֲרִיב. *sic corrige Mich. 2. & alibi.*

24 וְחַפַּן] *Meliùs* חַפַּן *sine* ו.

Ibid. כִּנּוּזִין] *In manuscripto erat aliena manu correctum* דִּגְנַזֵי. *& pro* כשפין (*vel* כושפין, *vt scribit auctor Aruch*) *erat* דושפין. *Vide Lexicon Syrochaldaicum.*

גלף] *In V.* גלב *vt videtur in manuscript. fuisse scriptum.*

34 דַּהֲוַת יָתְבָא בְּגוֹ יַמְמַיָא] *Ven.* דַּהֲוַת מְסַפְּקָא סְחוֹרְתָּא לְעַמְמַיָא *id est, Quæ suppeditabat negociationem populis.*

XXVIII.

16 וְאַבְדְנָךְ] *Posset scribi* וְאוֹבַדְנָךְ. *Et pro* דְרַבְרְבָתָא] *non malè scripseris cum Venet.* דְּרַבְרְבָנָא. *i. Magnus, magnificus.*

XXXI.

3 וְעָפְיָה] *V.* דנופה.

10 מַלְכוּתָה] *Lege sine affixo, vt certè erat in Hisp.* מַלְכוּתָא.

14 עַרְעִיתָא] *Corrige* צַרְעִיתָא.

XXXII.

6 דַּהֲנִיתָא] *Videtur scribendū* דַּחֲנִיתָא; *quia in Comment. Kimh. gemino Iod scribitur* דחנייתא.

27 וְשַׁכְבוּן] *Corrige* יִשְׁכְּבוּן.

XXXIII.

13 Post, iustitia] adde, sua.

30 דְרָגִין] *V.* דְּרַגִּין. *Kimhi* דרגין, *mendosè, ni fallor,* ר *pro* ר, *licet* דגן *siue* רנן, *præcipuè in Prouerbiis, sæpissimè pro verbo Hebr.* הגה *reperiam. Vide infr. cap. 36. vbi legitur* רְגָנַת *pro Hebr.* רַבַּת.

XXXIIII.

5 לְאִשְׁתֵּיזָבָא] *sic & Ven. sed Kimhi duplicem adfert lectionem,* לְאִשְׁתֵּיזָבָא *&* לְשֵׁיזָבָא.

6 Ante, faciem] adde, omnem.

9 Hic versus in Commentariis sic legitur, בְּכֵן פַּרְנָסַיָא רַשִׁיעַיָא תוּבוּ לְאוֹרַיְתָא וַאֲנָא עָתִיד לְרַחֲמָא עֲלֵיכוֹן עֵיצִתוּ לְאַלְפָא אוֹרַיְתָא וְקַבִּילוּ פִּתְגָמַא דַיי׳:

XXXVI.

4 Adde, Dei.

19 וְאִבַּדַּרְנוּן] *V.* וְאִתְבַּדַּר *vt est in Hebr.* וַיִּזָּרוּ.

23 לְעֵינֵיכוֹן] *V.* לְעֵינֵיהוֹן, *vt habet versio, atque etiam quædam exemplaria Hebraica.*

26 חֲרָדְתָא] *V.* דְחִילָא. *i. Timentē.*

XL.

33 Pro altero, quinquaginta] repone, viginti quinque.

XLI.

6 נְחִין] *V.* נְהִין. *melius si scribas* נְיחִין.

IN EZECHIELEM.

Ex B. Ar. Montani siue Hispalensi exemplari.

VII.

12 & 13 מְזוֹבְנָא) *Non malè Ven.* מְזוּבְנָא *Toar more Syriaco formatum. Kimhi* מְזַבִּינָא.

20 Pro, posuit) videtur reponēdum, posueram.

VIII.

14 Adde post, sanctuarij) Domini.

IX.

4 וְדִמְאַנְקִין) *V.* וּדְמִתְנַנְקִין.

XI.

19 Pro, vobis) repone, eis. & 21. adde, Deus.

XIII.

18 דְקִיעֵי חֲשׁוֹךְ) *In Hispal. erat* דְקִיעֵי. *Bahal Ar.* רקועי.

Et paulò pòst pro מְרַבְקֵי יְרִין; *quæ lectio habetur apud Eliam, Ven. & multos alios, atque etiam Ier. cap. 38. Bahal Aruc legit (quem sequitur Pagninus in suo Lexico)* מַרְפְּקֵי יְדוֹי, *voce in Misnaioth pro Axilla frequenter vsurpata. Hanc etiam Kimhi videtur approbare.*

22 דְאַכְהֵיתוּן) *V.* דְּאַכְהֵיתוּן. *pro Hebr.* הַכְאוֹת. *El. ferè vt Hispal. à verbo* כהה *ד*אַכְהֵיתִין.

XVI.

4 לְאִתְנַקָּצָה) *rectè, vt quidam interpretantur vocē Hebr.* לְמִשְׁעִי. *Sed R. Salomoh, Elias, & Venet.* לְאִתְנַכְּרָא. *i. Vt scalpatur; veluti Elias putat exponendum.*

Ibid. post וְמַעֲנָן) *R. Sal. legit* לְהוֹן.

45 דְאַתְרְכוּ) *V.* דְּאִתְרְכוּ. *i. Educati sunt.*

Ibid. pro, sorores) reponendum censeo, soror; & pro עַמְּהֶן) *scribo* עַמְּהֵן, *vt sit sensus: Consumptus est populus earum .s. vrbium, patres cum filijs.*

48 Adde, Deus. sic infr. cap. 18. vers. 3.

52 דְאִתְעֲבָרְתְּ) *Scribe* דְּאִתְעֲבַרְתְּ.

55 לְאוֹרְלְהֶן) *V. & El. scribunt* לְאֲוֵילְהֶן.

XVIII.

17 לָא אָתֵיב) *Non legitur* לָא *in Hispal. nec in Hebr. ideo delendum. Ibid. pro* וְרִבִּית) *scribitur passim in Hisp.* וְרַבִּיתָא.

XIX.

Post, populum) adde, eius.

XX.

37 בְּמַסֹּרֶת) *V.* בְּמַסוֹרֶת, *vt in Hebræo legitur pro* מָאֲסוֹרֶת.

XXIII.

4 וַהֲוָאָה מְשַׁמְּשָׁה] *sic & V. perperam. sed restituo ex Commentarijs Kimhi* מְשַׁמְּשָׁן.

40 Pro, plateas] repono, palatia.

XXVI.

17 לְכָל יָתְבַ׳] ל *non legitur in Commentarijs Kimhi, & rectè.*

XXVII.

6 לְאַתְּיְטְרוּן] *Hæc vox quid significet, ignorat Kimhi. Asserit & El. cum* ר, דִרְגְלוֹהִי, *vel cum C.* דִּרְגְלוֹהִי.

6 וְשְׁגָא) *C.* וְרַחַק.

11 סְפָּוּ) *C.* סְפּוּ.

12 אָן עֲבוּר) *C.* אִין עֲבוּר *Non est frumentum.*

כְּמִקְטָל) *C.* בְּקִטּוֹל.

14 מְשַׁשׁ) *Mallem cum C.* מַמְשׁ, *vt alibi ostendi.*

נְבָאוּ) *C.* נְבִיוּ.

17 לְאִתְפַּרְעָא) *C.* לְאִתְפַּרְעָא. *sic inf. cap. 3. vers. 28.*

18 Pro יְקָרָא) *legitur in Compl.* דְקַרְתָּא *.i. Vrbis.*

Ibid. תִשְׁתְּקַ) *C.* תִּשְׁבַּק. *i. Desinat, cesset.*

20 לְמָן) *Scribe cum V.* לְמַאן.

רִנְנְתָא) *C.* רִנְנְתָא.

21 דְמַחוֹזִין) *C.* כְּמַחוֹזִין.

22 בְּיוֹמָא תְקַף) *C.* בְּיוֹם תְּקוֹף.

III.

1 רְחַזָא עֲנָיֵי) *C.* דִּחְזָא עַנְיָא.

2 חֲשׁוֹכָא) *Scriberem cum C.* לַחֲשׁוֹכָא.

6 יְסוֹרִין) *C.* אֲסוֹרִין.

7 רִגְלוֹי) *C.* רִגְלָאי.

9 כְּרָאוּ) *C.* סְרַךְ. *huius vocis fit mentio hic infrà: pro Hebræo* עִוָּה. *Videtur idem esse quod* סרב, *quod mox sequitur.*

10 דְמִתְּמַטַר בְּכִבְשָׁא) *Cōpl.* דְמִתְּמַטַר *.i. qui obseruat in occultis.* בְּטוֹמְרָיָא

12 פַּלְגְלְסָא) *Scribe cum Bahal Ar. & Elia* פַּלְגִּיסָא.

19 עֲנְיִי) *Scribe cum C.* ענוּר.

23 מְרַחִישׁ) *C.* מְרַחִיק.

26 לְאוֹרְכָא) *C.* לְאוֹרִיכָא.

27 מִנְּהּ *præponitur* לְאִתְפַּרְעָא *in Complut.*

33 זְחוּחָה) *Legendū cum Bahal Ar. & correctioribus exemplaribus* זְהוּהָא.

Post כֵּן *additur in C.* גְּרַם *vt est in versione.*

41 Ante שְׁכִינְתָּה) *additur in Compl.* דִּמְדוֹר.

62 קָמִין) *C.* קָיְמִין. *& in* וּלְחֵיוֹי *videtur* ל *redundare.*

65 וּשְׁלָאֲחוֹתַךְ שְׁלְהֵי) *Complut.* וְשַׁלְהָאוּתָךְ יְשַׁלְהֵי.

IIII.

3 דְרָמִין) *Scribe cum C.* דִּרְמִין, *vel* דִּרְמִין.

Ibid. וְרֹבֵי) *C.* וְרוּבֵי.

4 בְּצְחוּתָא) *Etsi recta sit lectio, C. tamen habet* בְּצַחוּתָא, *vt Elias docet legendum.*

9 פְּרִיק) *C.* פָּרִיק.

13 כְבוּאָתָא) *Repone ex Compl.* נְבִיאָתָא.

15 בְּשַׁלִּיתְהוֹן) *C. melius* בְּשַׁלְיָתְהוֹן.

17 בִּסְכוּתְנָא דְאִסְתְּכִינָא) *Compl.* בְּסַכִּיוּתְנָא סְכֵינָא.

21 בְּאַרְעָא אַרְמִינָאָה) *C.* בְּאַרַע אַרְמִינְיָא.

Ibid. פַּרְסָאֵר) *C.* פַּרְסָאֵי.

22 יְדוּ מַשֵׁר) *C.* יְדֵי.

V.

5 וְטַעֲנוּ) *C.* וּטְעִינוּ.

6 לְמִצְרַיִם) *C.* לְמִצְרִים.

16 נְפָלָא) *C.* נְפַלַת.

17 Pro אָלֵין עַמָּא) *legitur in C.* אִלֵּין עַמָּא *citra vocem* עַמְמַיָא.

27 חוּרְמִינִי) *Bahal Aruch & El. legunt* הורמיני *cum* ח, *quemadmodum Mich. 2. & Amos 4.*

35 וּבוּזְזִי) *V. & Kimh.* וּבוֹזְזִי. *Deprædator mei.*

42 כְּסָנֵי) *V.* דְסָנֵי.

LII.

25 גְּנָאָה) *sic & Ven. sed Bahal Ar. & alij doctiores* גנוזא *legendum esse docent, vt in libris Regū ostendimus.*

IN THRENOS.

Ex editione Veneta.

CAP. I.

1 וְקַרְתָּא הֲוַת) *C. meliùs cum relatiuo* דַּהֲוַת.

3 אֲחוּהוֹן) *Scribendum, vt dixi sæpiùs,* אֲחֵיהוֹן.

אִשְׁכְּחָא) *C.* אִשְׁכְּחוּ.

4 דַּהֲוָה) *Scribe cum C.* דַּהֲוַת.

אִצְטְרָית) *C.* אִצְטְרַיַּת.

לְחִנְנָא) *C.* לְחִנָּא.

5 קְנִיאַת מְרוֹרְתָּא) *Repone ex C.* סְנִיאוּת מְרוֹרְתָּא *quemadmodum etiam legitur infrà vers. 22.*

7 חֲזוּתָאה) *Scribe cum C.* חֲזוּתָא.

8 בְּטַל הֲוַת כָּל עַמְמַ׳) *Com.* וּבְטַל. הֲוַת בְּכָל עַמְמַ׳.

9 דְמַלֵּל) *C.* דִּי מְמַלֵּל.

Et post מִסְתַּכַּל) *adde ex Compl.* עַנְיִי; *ית סנופי quia in Hebr. est*

13 Post, meas) adde, fortes.

Ante בַּעֲלֵי) *additur in C.* קְרָם, *vt est in versione; nisi dicamus ex* קְרָל *factum esse* קְבֵל.

14 אִשְׁכְּשׁוּ) *sic restituimus ex Elia; quia in Ven. mendosè legebatur. C. habet* אִשְׁתַּכְשׁוּ.

Ibid. בִּידוּי מָן) *Lege cum Comp.* בִּידֵי דְמָאן.

15 Pro כְּבַשׁ) *videtur legendum* כְּבַשׁ. *i. Strauit, pro Hebr.* סִלָּה *quod vertitur Psalm. 119, 118. per* כבש.

לְתַבְרָא) *C.* לְתַבָּרָא.

דִּי הֲוָה) *C.* עַד דִּיהֲוָה.

שַׁדְיִן) *Legendum* שְׁדִין.

16 וּמַלֵּל) *Scribe cum C.* וּמְמַלֵּל. *Sic versu sequente pro* דְמַלֵּל *Cōpl. habet* דִּי מְמַלֵּל *rectè.*

Item pro בְּנוּר) *mallem cum C. legere* בְּנֵי.

17 Post אִתְּתָא) *non malè additur in C.* יָתְבָא.

18 דְלָא) *Non legitur* ד *in C. & ante* קְטָלִין *præponitur* ד, דִּקְטָלִין. *sed videtur* יַעֲבְרוּ *in plurali legendū.*

Ibid. בְּאַרְעָהוֹן) *C.* בְּאַרְעֲכוֹן.

20 חֲרָנַת כַּפְנָא) *Alij* חֲרָנַת כַּפְנָא. *Vide Kimhi 2. Sam. 22.* חרג *autē significat Timere, terrere.*

Ibid. חַבְלָא דִי מִמְכָן) *Compl. rectè* מְחַבְּלָא דִי מְמַנֵּי.

21 לְצַדִּיאוּתְנָ׳) *Complut. rectius* לְצַדְּאוּתְנִי.

22 עַל כָּל) *Non legitur* כָּל *in C.*

II.

1 רִגְלוֹהִי) *Scribe cū Bahal Ar.*

רחל *in alijs; ac tantum legitur* אליא *: nam* וּכְבַן *non refertur ad* רחל *, sed ad domum Israel: vt sit series: Plorantq; in amaritudine: Ierusalem plorat. &c. quia Chaldaus per Rahel videtur Ierusalem intelligere.*

39 לִבְרֵיכַת עֲזִירָא *) Ven.* לִבְרֵיכַת עֲזָרָה.

40 אִירִיתָא *) Bahal Ar.* ארוותא. *El.* אוריתא, אִירִיתָא *, & vt habent quidam codices; interpretaturq; Germanicè* Velden. *pro Hebræo* הַשְּׁדֵמוֹת.

XXXII.

8 וְכֵן *) Scribe cum V.* זְבַן. *sic vbicunque est in Hebr.* קנה *, scribe in Cal.*

11 ratificatum, pro כְּעֵיץ *) sed V. pro* כעיץ *habet* כְּעֵץ *.i. Plumbum. sic infrà vers. 14. post vocem* דִּכְתִיב.

XXXV.

פְּצִין *) sic omnia exemplaria. sed Elias putat* פְּצִימִין *legendum.*

XXXVI.

27 Post, prophetiæ) adde, à facie Domini.

XLII.

20 Post, Domino) adde, Deo nostro.

XLIIII.

10 Pro, eis) lege, vobis.

12 וַעֲטָה *) V.* וִירוֹקִין.

19 כַּרְדוּטִין *) Bahal Ar. & Kimh. legunt per* ו, כַּרְדוּמִין *. Et melius scribas pro* לְטַעֲוָתָא *in singulari* לִטְעוּתָא *, vt habet versio.*

XLVI.

4 אֶסְרוּ *) V.* טַקְסוּ.

9 וְיִשְׁתַּגְשׁוּן *) Ven.* וְיִשְׁתַּנְשְׁנוּן. *El.* וְיִשְׁתַּנְשְׁנוּן *; qui putat mendosè cum simplici* נ *scribi.*

Et paulò pòst כּוּנְרִין וּמִיתָן *) lege potius cum V.* בְּנָרִין וּמָגִנָּן *, vt legitur Isa. vltimo.*

11 כַּמְנִין *) V. & El.* סַמְמָנִין *, vt suprà legitur cap. 22.*

XLVIII.

26 וְיִתְרְשׁוּן *) Kimh. in exemplari Ven.* וִירַדְשׁוּן *,* וְיִרְשׁוּן *, sed in Hisp. quemadmodum Elias legit hîc & Isa. 25. Bahal Ar. verò in radice* רש *citat* וְהַשְׁרְשׁוּן *, mendosè, ni fallor; vt Ven.* וְיִדְרְשׁוּן.

33 אַרְמַלֵּת *) Mallem scribere* אַבְּלֵת *, quemadmodum legitur Isa. 16.*

XLIX.

13 Pro לְמַעְרַק *) legitur in Veneto* לְמִנְחַ.

L.

11 תְּרוּצוּן כְּעֶגְלֵי *) sic & V. nisi quod pro* עֶגְלֵי *habeat* כְּעֶגְלָא *. Kimchi* תְּרוּצוּן כְּעֶגְלָא.

Ibid. וּתְצוּלוּן *) V.* וּתְשׁוּלוּן.

22 Pro, de) lege, in.

44 Pro, quos) scribo, quo.

LI.

2 אַרְעָא *) Scribe* אַרְעָה.

14 Pro, eos) scribe, te.

16 מוֹהֲבָה *) V.* מַתְּנָה.

26 erit) Melius, eris.

IX.

22 חֲצוֹרָאָה *) Lego* חֲצוֹרָא *, vel cum V.* חַצְרָא.

23 חֲכִימָא *) Alij addunt post* דִּיר *. & post* מְנוֹת *) addunt* גִּבְרָא *. & post* עֲתִירָא *)* עַמְרִי.

X.

2 דְמִשְׁתַּנְיִן *) V.* רְמִשְׁתַּנְיִן *.i. Mutantur.*

9 דִּמְפָרַח *) pro Hebr.* מֵרְקַע *. V.* דִּמְחַפַּן.

קִינֵי תִּכְלָא *) lego* קִינֵי *; quia plerunque scribitur sine punctis* קיניר *instar* כִּכְרֵי.

24 חֲשׁוּן *) Scribe* חֲשׁוֹךְ.

XIII.

מִן לֵית *) Non legitur* מִן *in V.*

23 הִינְדוּאָה *) Alij scribũt* חִידוּאָה. *Scribo ibid.* תִּרְלוֹן.

XV.

10 וּלְמָא *) V. rectius* רשומה *, pro quo separatim scribo* רְשׁוּ מָא.

13 Pro, eorum) scribe, vestram.

XVI.

6 וְזַעֲרִין *) Alij* וְרַעֲוִרִין.

Ibid. רַחֲמֵי *) Potest sine affixo scribi* רַחֲמֵי *, vt habet V.*

18 אַרְעָא בֵּית *) Lege cum V.* אַרְעָא.

XVII.

6 כְּעָרוֹבִיתָא *) Bahal Ar. & Kimhi cum alijs legunt* כְּעַבּוֹבִיתָא *.i. Genus spinæ. &c.*

16 Adde post, labijs) meis.

XVIII.

4 טִינָא *) V.* דְטִינָא.

13 שְׁכַן *) V.* שְׁנָא *. Kimh. in V.* שנוי *; nam in manuscr. Hisp. est sine Iod; pro Hebr.* שַׁעֲרֻרִת *. Vide Isa. 5. vers. 30. & infrà 23, 14.*

20 & 22 פַּחִית *) El.* פַּחַת *. V.* פַחַת.

23 רְמַן *) V.* דִּמַן.

XIX.

1 זְלוּעַ *) sic El. V. & Kimhi; qui tamen dicit quosdam codices habere* דְּלוּעַ *. Bahal Ar. scribit per* ז.

XX.

23 Post, Domino) adde, confitemini coram Domino.

XXI.

8 קֳדָמֵיהוֹן *) sic & V. sed videtur* קֳדָמֵיכוֹן *reponendum ex Hebr.*

XXII.

6 אַתּוֹתָבַת *) Ven.* אִתְיְתָבָא *. pro Hebr.* נוֹשָׁבָה.

15 לְמַלְכָּא *) V. melius* כְּמַלְכָּא.

XXIII.

27 Scribe, somnio.

XXV.

26 Regibus pop. qui) scribe: Regnis popul. quæ.

23 רְמַן *) V.* רְמַן *Proiecti.*

XXVII.

8 Ante רְאָבְּכַר *) adde* עַד.

12 Pro, loqueris) scribe, locutus sum.

XXVIII.

18 כְּרַקְטְלִין *) Non legitur in V.*

26 דִּמְשַׁתְּלַר *) Alia exemplaria habent* דִּמְשַׁתְּתוּ.

XXX.

11 וְאֵיתֵיתִי *) Ven. & Kimh. melius* וְאֵיתֵי *. & ante* דין *addũt* כְּרַם.

XXXI.

15 רָחֵל אִלְיָא *) Omittitur vox*

LXI.

4 צְדִית *) Ven.* צְדָא *, pro Hebr.* שְׁמָמוֹת.

7 רְאִתְבְּחַתּוּן *) Scribe* דְּאִתְבְּחַתִּיתוּן *; vel lege cum V.* דִּבְהַתְּתוּן.

LXII.

6 מִדְאֲמַר *) V.* מִתְאֲמַר.

LXIIII.

1 מְלַהֲבָא *) Repone ex V. & alijs* מְלַחֲכָא *Lambebat; vt habet versio. nam loquitur de Elia in monte Carmel sacrificante, teste R. Sal.*

4 מִתְרְעִין *) V.* מִתְעַרְעִין *.i. Occurrunt, vt est in Hebr.* פָּגַעְתָּ.

5 בְּמִתַּר *) Scribe* כְּמִטַּר.

LXV.

4 וְרֶטֶף *) sic omnes habent. Elias putat idem esse quod* רְטַב.

רְחַק *) V.* קְרַב *. Verbum Hebr. variè exponitur.*

12 זַנְגִין *) El. & V.* אַנְגִין *.* (gaudium, pro, gaudentem.)

LXVI.

1 אַשְׁכִינַת *) V. non malè* אַשְׁרָיוּת.

2 דְּמִשְׁתַּבַּר *) Bahal Ar. & alij* וּמִשְׁתְּנֵי *id est, Festinans præ nimio horrore, vt exponit Elias.*

5 דְּמִשְׁתַּנַּן *) V.* דְמִשְׁתַּנַן *vt suprà.*

20 וּבִרְחֵילִין *) El.* וּבִרְחֵילָוָן *, pro Hebr.* בַּצַּבִּים *; quæ quidem vox Hebr. alibi exponitur per* וּבְכַר חֲפִּין *vnde puto illam vocem esse deprauatam ex* וּבְכַר חֲפִּין.

IN IEREMIAM.

CAP. II.

22 וּמְחַוְּרִין בְּבוֹרִיתָא *) Bahal Ar. solus affert aliam lectionem, nempe,* וְיִתְסַגֵּי לָךְ צְרִיפָּא *, pro Hebræo,* וְתַרְבִּי לָךְ בֹּרִית. *Sed illa Bahal Ar. verba etsi Elias etiam adferat, non videntur Ionathano adscribenda.*

III.

17 וְיִתְנְהוֹן *) Scribe* וְיִתְנְהוֹן. *sic infrà 15, 19.* וְיִתִינְהוֹן *& alibi: nã radix est* נהה *, vt docet Kimh. in libro radicum: & quòd Iod hîc sæpius scribatur in medio, id fit, vt ostendatur per scheua efferendum, quemadmodum in* משׁוריון *pro* מְשָׁרְיָן *videmus.*

V.

7 Scribe יִתְהוֹן.

30 תֵּימַה *) sic & V. Kimh. dicit quosdam codic. habere* תֵּימָא *, & significare* כִּלְיוֹן *Consumptionem.*

VI.

25 לֵהּ מִתְכַּנְשִׁין *) Scribe cum V. et Kimh.* לְדִמִתְכַּנְשִׁין *siue* לְמִתְכַּנְשִׁין *, vt habet exemplar Hispal. vt inf. cap. 12. vers. 12.*

26 וְחוּפוּ *) sic & V. sed Kimhi* וְחַבּוּ *. vide idem infrà Ier. 25.*

VIII.

6 אַצִּיתִי *) sic & Kimh. V.* אֲצִית.

Ibid. Multiplicant voluntat.) pro מְסַגַּן בִּר' *; quod Bahal Ar. & El. Qui ambulant in voluntate. exponunt.*

8 לְמִזִיפָא *) Elias scribit* לְמִזְיְפָא *estq;* פסול *.i.* לשון זיוף.

20 אִיתִיב *) Scribo* אִיתַּב *.i. Habitabiles reddidero.*

28 וְאֶמְמַר *) Corrige* וְאֶמְמַר.

XLIIII.

13 וּבִנְצוּרִין *) Elias dicit quosdã codices habere* וּבִנְצָמִין.

Pro Conflatile) repone, conflat.

XLVII.

2 מַרְוָה *) V.* מְרוֹעָא *pro Hebræo* דִּיתַיִם.

10 מְנַעַת יָתִיךְ מִלְּמִהַב *) Venet.* שׁוֹבְקַתְךְ *, pro Hebr.* מִקַּלְקְלָתִיךְ.

XLVIII.

1 Domini, & de) Scribe, Israel, & de.

5 אַתְּכְנוּן *) In Hisp. erat aliena manu scriptum in margine* פַּקְרָנוּן *quia in Hebr. est* צוּם.

XLIX.

5 Pro priore, Israel) substitue, Iacob. sic versu sequenti.

15 Pro וְאִם לֵית *) puto reponendum* וְאִם אִית *, alioqui sensus non constabit. vt sit, Si est coram eo obliuio.*

17 יְהִבְנוּן *) V.* בְּנִיכִי.

L.

2 אִתְפַּקְרָא אִתְפַּקְּדַּ' *) Legendum cum V.* אִתְקְפָּרָא אִתְקְפַּר' *; quia vox* קפר *alibi respondet Hebrææ* קְצַר.

LI.

13 דְּמִתַּתְקְנִין *) Videtur substituendum* דִּמְתַקְּן.

16 בְּפָמֵי נְבִיאָיָא *) Ven.* בְּפָמָךְ *, vt in Hebr.*

19 כִּר אַרְבְּעִיתוּן *) Malim cum V.* צִרְבַּע יְתְהוֹן.

20 כִּמְזָרְקֵי מְצַדְּנָן *) V. non malè* מְצַדָּן *.i. Retia.*

LIII.

5 וְכַדְנַתְּנְחִי *) Scribe* וְכַדְנַתְנַנְחִי. *Vide radices Kimh. de hoc verbo in radice* נָהָה *, vbi dicit Chaldæũ, verbũ Hebr.* קָנָה *vertisse per* נָהָה.

9 נִבְלִין *) Lego* נִבְלִין.

12 יִתְפַלֵּג *) V. rectius* אִפַּלֵּג.

LII.

2 וְקֵרָא *) V. melius* יִקַּרָךְ.

LIIII.

1 אֲצְדִית *) V.* צָדִית.

6 עָרְעֵת *) V.* עֲרַעֲךְ *melius.*

LVI.

3 פְּרִיסְאָה *) V.* סָרִיסָא.

LVII.

2 אוֹרַיְתָא *) V.* אוֹרַיְתָה.

8 וּקְצַצַת לִיךְ *) Additur in Venet.* קְיָם *. & pro* קְצָצַת *legitur* וּגְזַרְתְּ.

15 לְסוֹפָא *) Ven.* לְאַפְרַשׁ *, vt erat antea in Hisp. scriptum, sed à nescio quo erasum.*

LVIII.

5 תַּלְכָּף *) V.* כְּפַף.

Ibid. יַתְבָא *) V.* בָּאתְ *. non malè, à verbo* בַּת *Pernoctare.*

LIX.

5 Pro מְפַרְתִין *&* מְפַקְקָן *) V. & quædã exemplaria* מְפַרְתִין *, à verbo Syro* פְּרַת *Crepare, dissilire, dirumpere.*

13 פְּתַן *) V.* מוֹתַן.

LX.

עֵיפָה *) sic Hebr. V.* וְהוֹלִד.

mea sententia, quia præcedit prius בְּמִיגְבָּ'.

XXXV.

3 ‏וְדַעֲלֵן) Elias torquet se in hac voce, cùm merè Syrica sit; significat enim Labefactare.

8 Pro, Vsque in viam) repone, transeuntes viam.

XXXVI.

4 ‏וְרִבּוֹנָא) V. דְּרַבְּתָנָא.

6 ‏אֲרֵי) V. הָא.

XXXVII.

13 ‏וְאִגְלִיאוֹנוּן) Legendum vt 2. Reg.18,34. teste Pagn. וְאִגְלִיאַנּוּן.

26 ‏רִשְׁחוּ) sic & Bahal Ar. sed El. רִשָּׁהוּ vt 2. Reg. 18. diximus.

27 ‏דִּסְלִק) Scribe דִּשְׁלוֹק, vt ibidem legitur.

30 ‏בַּת כְּתִין) Aliquādo credidi sic esse legendū: quasi esset illud quod renascitur ex sponte nascentibus. sed cùm ferè omnia exemplaria בַּת כְּתִין legant, sic repone.

31 ‏עָפִּיָה) V. & El. נוּפָּה, eodem sensu.

XXXVIII.

12 ‏אִתְקְפָּרוּ) Ven. אִתְקְפָּלוּ, vel אִתְקְבָלוּ per כ, vt El. dicit se in quibusdam codicib. inuenisse. קפל autem apud Syros Detrahere, abscindere, auferre sicut vestem, pannum à tela &c. significat.

Ibid. ‏כְּנוּל גַּרְדָּאִין) נוֹל inuenitur pro Textore. El. & Ven. גִּיל. Elias ait id esse quod abscinditur à tela iam texta. sed R. Sal. כְּנְהַל נַרְוִין .i. Tanquam acutum instrumentum quod אורן vocatur.

21 ‏וְיִשְׂטְחוּן) Bahal Ar. docet esse legendum וְיִשְׁמְרוּן. Alij aliter habent. ‏אֲרֵי גַלֵּי) V. אֲנָא גַלֵּי.

XL.

15 ‏מְרוֹל וּכְעִיוֹל) El. מְרוֹל. sic erat in Hisp. quemadmodum alibi legitur.

16 ‏חֵיוְתָא רַבָּה) V. melius דְּבָה.

20 ‏בְּרִאָא) Ven. & El. אוֹרֶן בָּרֵי. הַמְסֻכָּן תְּרוּמָה, pro Hebr. אָעָא. Elias interpretatur אורן Ramum. al. Ornum lectam.

22 ‏כְּמִיסְכֵּן) V. rectius כְּמִסְכֵּן.

31 ‏כְּצִמַּח) El. & V. כְּצַמוֹחַ. sed Elias nescit quid hæc vox significet: cùm apud Syros sit Iubar, splendor, radius.

XLI.

1 ‏וּמְמַלְּלִין] Malim cum Ven. יְמַלְּלוּן.

2 ‏קָרֵב] V. קָרְבָה forte meliùs.

‏קְטוֹלִין] V. & R. Sal. passiuè קְטִילִין Interfecti; vt ipse R. Sal. exponit.

Pro ‏רְדִיפִין] V. רַדְפִינוּן id est, Et persecutus est eos.

10 ‏וְאֲסַרִינָךְ] V. אֲחַרִינָךְ, vel potius אֲחַרְנָךְ, ab אחר. & pro ‏קְשׁוֹט] V. meliùs קְשׁוֹטֵי cum affixo.

16 ‏תְּבַרְבְּרוּן] V. תְּרַרְנִיךְ, eodem sensu.

22 Pro, annuncient] repono, annunciate.

XLII.

4 ‏וְעֵטָה] Corrige מִרְעַת.

XXVII.

3 ‏לְלִילֵי) V. כְּבַר לֵי'.

8 Hunc versum exponendum puto in secunda persona; nempe: In mensura qua metiebaris. &c. (& sic pro רַ'הּ reponendum esset ex V. לַךְ, alioqui oratio esset incongrua.) & paulò pòst pro הִיגֵי) V. & El. מְגֵי rectius.

10 ‏מִלְּמִפַּק) In Hisp. erat מִלְּמִסַּק.

13 Dele alterum (in.)

XXVIII.

2 Pro ‏מָאן) Malim cum V. מְחַן .i. Plagæ. & pro ‏כִּדְיִיתוּן) Ven. כַּד יֵיתוּן Sic venient.

6 Scribe (pace.)

10 ‏רָאִם כֵּן יְתוּבוּן) Adduntur hæc in Ven. רָאִם יְתוּבוּן יִשְׁתְּבֵק לְהוֹן .i. Remittetur eis.

16 Scribe (commouebuntur.) Et sequenti versu (absconditi.)

22 ‏וְאָסוּרֵי) V. יְסוּרֵי.

25 ‏וְאִתוּב וְאֶכְנוֹשׁ) V. rectè, vt est in Hebr. וְיִתוּב וְיִכְנוֹשׁ.

Ibid. ‏לְגִנִּין) sic & El. sed V. כְּוִיר. Vide Lexicon.

XXX.

6 ‏נִטְלִין עַל) Quidam habent מְטוּלִין .i. Onera. vt inf.cap.46.

11 ‏מִמִּסְטְנָא) Ponitur pro Hebr. מִמְּסָרְתָא. V. מְבִי אוֹרַח. sed illud puto exponendum, A diuerticulo nostro; nisi sit infinitiuus pro מִמִּכְטְנָא.

13 Cuius interitus veniet subito) verto: cuius interitus adferet errorem .i. ruinam.

Pro ‏כִּקְן) V. מִתְּקַף Validum. pro Hebr. כְּשֻׁגְבָה.

14 Post ‏דִּחְסַף) in alijs additur רַפְחָרָא .i. Figuli.

17 Pro, increpantis) repono, increpationis; quia est nomen vt in Hebræo.

‏כְּבוּעֲרָא) V. כְּבוּעֲרָא; sed illam lectionem esse veriorem, docent Bahal Ar. & Elias.

19 ‏קִבְלָךְ צְלוֹתָךְ) Rectè omittitur in Ven. קִבְלָךְ, cùm illa certè abundet.

20 ‏פְּסִילִין) Postponitur in alijs בְּרוּר, pro Hebr. נִצָּב, nam refero ad שַׁלְהוֹבֵי quod præcessit. פְּסִילִין

XXXI.

4 ‏מִתְעַגֵּל) V. מִזְדַּעְזַע .i. Commouebitur.

XXXII.

6 ‏בְּצַהֲוְתָא לְמַיָּא) R. Salom. כְּמַיָּא .i. Tanquam aquæ sitibūdo. לִצְמֵיא

14 ‏וּכְרוּ חֲרוּב) Ven. וּכְרוּ. & pro ‏וּגְרוּ) scribo וְצָרוּ, vel cum V. וְצָדוּ.

XXXIII.

3 ‏אִתְבַּרְבְּרָא) V. אִתְבַּדְּרָא Corrige אִתְבַּדַּרָא.

4 ‏רְאִזְן וּבָאִזְן) Bahal Ar. & V. & El. רְאָזֵן וְאָזֵן. quidam deducūt ab אזא Ardere, & זַרְקִיתָא Craticulas exponunt. aliter noster Interpres.

11 ‏אִתְעֲשְׁתוֹן) Scribo אִתְעַשְׁתוּן.

13 ‏טָבַיָּא) V. חֲיִבַיָּא.

XXXIIII.

16 ‏וּבְמִימְרָה) V. וּבִרְעוּתֵהּ melius,

13. ‏מָרְדָא ponitur pro Græco γῆ πολλῆ. Vide Lexicon.

13 Post, aquarum) adde, fortium. ‏וְאָזוּף) Scribe potius cum Ven. וְיָזוּף Et increpabit. vt est in Hebræo.

14 Post ‏צִפְּרָא) Legitur in Venet. וְהָא.

XVIII.

2 Pro, aquis) scribe, mari.

4 ‏פְּצִיחַ) Dubitat Elias quid hæc vox significet. Verùm videtur hic significare Serenum vel amœnum, vt apud Syros.

XIX.

7 ‏וְיֶחְבּוֹר) Corrige יַחְרוּב.

10 ‏שְׁתִימְתָּא) V. & alij שְׁתִי מְתָא: sed cùm שתות Hebr. pro Fundamentis capiatur, quid si שְׁתִיסְתָא legatur?

11 ‏טְנִיס) Scribe טְנַס cum *.

14 ‏בְּחוּבָה) Restitue ex Bahal Ar. בְּתוּבָה.

XXI.

2 Pro, inferunt) repono, patiuntur. & pro, diripiunt) diripiuntur. vt paulò suprà, & infrà cap.24. legitur.

8 ‏בִּכְסוּנֵיהוֹן) Noster Interpres vertit, Cum loricis suis. alij, Cum cōmeatu suo: à כסון Græca voce Frumento.

10 ‏כְּאַבְרָא) Lego כְּאַכְּרָא .i. Sicut agricola, qui nouit terere. &c. quemadmodum Pagninus videtur legisse.

16 ‏בְּסוֹף כָּל) Non legitur כל in Venet.

XXII.

1 ‏כְּרִין) V. כְּרֵין, pro Hebr. אֵיפוֹא.

18 ‏לַאֲתַר) V. לְאַרְעָא, vt est in Hebræo.

19 ‏מִמְּקוֹמָךְ) V. מִמְּקוֹמָךְ. & pro ‏אֲמַגַּר) V. יִמְגַּר, vt est in Hebr.

XXIII.

Pro, vestræ) scribe, eorum. licet infrà vers. 14. in secunda persona ponatur.

2 ‏עָבְרָן) Lege עָבְרִין .i. Transeunt; vt habet versio.

5 ‏דִּבְּקַצַר) Legitur pro ב in Ven. כ.

17 ‏דְּעַל מַלְכוּ אַרְעָא) V. & Kimh. דְּעַל אַפֵּי אַרְעָא, vt est in Hebr.

XXIIII.

1 ‏וְתַחְפֵּי) Kimh. וְיִתְחַפּוּן.

16 ‏לְבִזּוּ בְּזוּזִין) reijcerem בזוז cum Ven.

XXV.

4 ‏בְּטָלָל) V. כְּטָלָל.

5 ‏כְּבַּף כְּכַר) V. כַּף כְּכַר, sicuti alibi inuenitur: vt infrà cap.32. vbi in Hisp. legitur כְּיַקַּר.

11 ‏אִשְׁנָאוּת יְדוֹהִי) V. & R. Sal. ידוין sine אִשְׁוַת. sed R. Sal. אשוות accipit pro Locis. ac si d. Loca ad insidias apta.

XXVI.

7 ‏עָבְדֵי) Vide num malè possit legi cum V. עוֹבְדֵי.

12 ‏דְּתַקֵּן) V. rectius תְּתַקֵּן.

16 ‏רַחֲלִין) V. דְּכִירִין Memores.

XI.

6 ‏דּוּבָא) Venet. & El. דִּיבָא. Vtrunque interdum confunditur pro Vrso & Lupo, teste Elia.

16 ‏מִפַּקְהוֹן) Mallem cum Venet. מַסְּקְהוֹן Ascenderunt; quia in Hebræo est עֲלֹתוֹ.

XIII.

8 ‏וְזִיעַ) V. זִיעַ Tremor.

‏וְתַמְהוֹן) Legitur in V. loco וְתַמְסוֹן, vt sit sensus; Vnusquisque cum proximo suo stupebit; facies eorum facies inflammatæ, ardentes.

17 ‏מִטַּפְּיָין .i. Placantur.) El. & V. מִטַּסְקִין. de quo vide Lexic.

22 ‏וְיִנְצְפוּן) Kimhi dicit quosdam cod. וְיִנְצְפֻן, alios verò וינפצן habere.

XIIII.

4 ‏מְרְוָתָנָא מְשַׁעְבְּדָ') Mallem cum V. מְרוֹת מְשַׁעְבְּ' .i. Subiectio, siue dominium subijcientium nos.

18 ‏שְׁכִיבִין) Kimhi dicit quosdam codices habere אִתְכְּנִשׁוּ.

19 ‏כְּרִיטָא) Bahal Ar. כְּרִיטָא, quem sequitur El. licet alibi כריט & כרוט citet.

Ibid. ante ‏בֵּית) additur in V. אַבְנֵי.

21 ‏בְּעֵל) Mallem cum Ven. בַּעֲלֵי iuxta Hebr.

23 ‏וְאַחְמְמִנָּה כְּמָרֵה דְמִתְהַמְּמִין) בְּמַבְרִינְּיָא sic etiam Bahal Aruch, nisi quod pro בְּמַבְרִינְיָא legat בְּמַבְרִינָא. Verùm cùm apud Syros חמם significet Scopare, restituendum puto וְאַחְמְמִנָּה &c. vt quidam codices habent.

29 ‏מַפְרִיחַ) In Hisp. erat scriptum מַפְרַת, sed aliena manu erat in margine scriptum מַפְרִיחַ, vt habet V. quid autem apud Syros פרת significet, vide infrà cap.59.

XV.

6 ‏אַף דִּתְאָה) Lege cum Venet. סַף דִּתְאָ' Consumpta est herba.

XVI.

1 ‏דִּתְקוֹף) V. דִּיתְקוֹף.

2 ‏אַטְלְטֵל) Quid si אֲטַלְטֵל .i. Commouebo, vagari faciam, legatur?

Ibid. ‏יִתַּפְקָן) Ven. יְתַפְּקָן, id est, Educentur.

3 Contingatis) Scribe, contingas; nisi malis totum versum in plurali legere, quemadmodum est in Veneto.

4 ‏מְטַלְטְלַיָּא) V. מְטַלְטְלַי, pro quo lego מְטַלְטְלַי Profugi mei.

Ibid. ‏אַרְעָא) in V. legitur מֵאַרְעָא .i. A terra.

10 ‏עָצוֹרִין) Scribe potiùs עָצוֹרִין vel vt alia exemplaria, עָצְרִין .i. Calcatores.

14 ‏סְנִיָא) Mallem cum V. סַנְיָא.

XVII.

2 ‏חַבְּבָן) Venet. דְּבַרו Desolata sunt. pro Hebr. עֲרוּעֵר.

6 ‏עִנְבְּפָא) Rectè quidē: sed Bahal Ar. legit צִנְבְּפָא.

‏מִרְדָא) Elias duplicem lectionem affert, מִרְדָא & בִּרְבָּה. Matt.

8 אתקלו] *Scribe in Ithpael* אתקלו.
20 וקולמומסנא] *sic ferè Bahal Ar.* וקלמומסנא; *sed hanc lectionē reijcit Elias, scribens* וקלמומסנא, *ferme vt V.* וקול מומסנא, *pro Hebræo* והקשרים.
21 וטלטולנא] *V. & El.* וטלטולנא, *sed Bahal Ar. videtur rectiùs habere* וטלולנא *Ornamenta ab vmbra nomen sortita.*
24 יהבין] *V. rectiùs* יהבן.

IIII.

6 לאטלא] *V.* לאטללא.

V.

13 *& alibi pro* סגויהון] *scribitur in V.* סגויהון.
24 כשבו] *V.* כשבו. *sic Pagn. et alij. qui hoc adducunt pro Putredine, quia in Hebr. est* כמק. *nulla apud alios huius vocis fit mentio.*
30 *Pro* עמא] *lege cum V.* ימא *.i. Maris.*
Ibid. עקא דצתי] *V.* עקא ותבר איתי.

VI.

9 מחנן] *Mallem cum V.* מחנא.
10 טממים *vt infrà 32, 33. et 44*] *V. & El.* עמעם.
13 דמנתר] *V. meliùs* דבמתר. *El.* דמתר.

VII.

חטן] *V. fortè meliùs* חטו.
19 מדברי] *Alij* מתברי, *siue* מתברי.
20 בכבניא] *El.* בכבניא. *sic quoque erat in Hisp.*

VIII.

1 *Pro, Festina*] *Mallem, Festinans.*
2 בימי] *Ven.* בנבואת *.i. In prophetia.*
4 *capientur*] *Mallem, captiuabit, capiet.*
8 *Pro, peruenient*] *scribe, perueniet. & pro, plenitudinem*] *melius, latitudines, verteris.*
11 מלמהלך] *V.* מלמהך.
22 ושלחי] *Ven.* שלהוי, *à verbo* שלהי *Fatigare.* משלהי *inuenio in Ar. pro* עיף.
23 לדייתי] *V.* בלדייתי *meliùs.*
עם] *V.* עם *.i. Populus.*

IX.

4 כדרשמי כתמא] *Nō malè omittitur* כר *in Veneto.*
10 ישרר] *V.* יעדר, *pro Hebræo* ויסכסך.
18 *Adde post Dominus*] *exercituum.*
חרובת] *V. R.Sal. & El.* חרובת, *pro Hebr.* בעתם. *de quo vide Lexic.*

X.

6 כסין] *V.* כסין. *Apud Eliam* כסין *&* כסאן *legitur.*
14 כבשת] *Meliùs V.* כנשת *id est Collegi.*
16 *Post* ותחות] *inseritur in Venet.* מאני.
23 *Post* רשיער] *additur in V.* בגו *.i. In medio.*
26 עמא] *Meliùs Venet.* ימא, *Mare. & pro* להון, *legitur* לכון, *Vobis.*

XI.

VII.

1 כיוחרין) *Scribe cū C. & El.* כיוחרין.
2 על על) *Non malè omittitur in C.* על.
4 ולמנגר מן דית') *Lege cum C.* מן דמת'.
5 אלהא) *C.* אלהיה.
Ibid. על חטר') *Meliùs Complut.* ית חטר'.
7 *Pro* ארבעת) *repone* אצבעת. *C.* אצבעין.
Ibid. כאתכלא) *C. meliùs* כאתכלין.
8 *Ante* בעפרא) *additur in C.* דבחנת ותה.
Et pro ושתמעו) *lege cum Com.* אשתמע.
9 דמתל) *Repone ex C.* דמתול.
10 מתויה) *C.* מתויה.
11 מצלא) *C.* מצליא *rectè.*
12 זכותא צריק') *Lege cum Cōpl.* זכותא דצדיק'.
Ibid. pro כרומנא אר) *Complut.* כרמונא ואר.
13 ואמר) *C.* יאמר. *sic vers. 4. cap. sequentis.*

VIII.

5 כובא) *C.* כיפיא.
בארעא) *sic C. sed V.* באלה.
ומתפנקין) *C. meliùs* ומתפנקא.
לקבל) *C.* לקבלא.
אמן) *C.* אמחון.
6 דעמא) *C.* דעממיא. *sic infrà vers. 13.*
לאוקירא) *C.* לאומרא.
10 ובנור) *C.* ובנר. *melius.*
כמגדלא) *C.* כמגדליא.
בשלמא) *C.* בשלמתא.
11 לכרמא) *C.* לכרמה.
אשתארא) *C.* אשתארת.
רחבעם) *Lege cum C.* דרחבעם.
13 אשמיעני אוריתא קל) *Compl.* אשמעת ית קל אור'.
עברת) *Scribe* עברת, *vel lege cum C.* עברא.

IN IIII. TOMVM.

Ex B. Ar. Montani siue Hispalensi exemplari.

IN ISAIAM.

CAP. I.

12 לאתרושון] *Pro Hebr.* רמס. *nequaquam mihi arridet. legendum puto cum V.* לא תדושון *.i. Ne conculcetis.*
25 *Post* גבורתי] *adde ex V.* עלך *Super te, contra te.*
26 אולא] *Alibi & sæpius scribitur* אולא.
29 מגביאת] *Rectiùs, meo iudicio,* מגנת, *vt infrà cap. 65. & 66. vbi omnia exemplaria habent* גנואך.

II.

19 *&* 21 *pro* דחילא] *Ven. habet* דחלתא *.i. Timor. sic supr. vers. 6.*

III.

3 שרורב] שר *videtur redundare, nec etiam legitur in V.*

7 ובתקפי) *C.* ובתקיפי, *vt infrà cap. 3. vers. 5.*
אחוכון) *Lege* אחיכון.
8 ולמפק) *Repone ex C.* ולאפקא.
Ibid. וטפו) *Lego cum C.* וטפו.
12 לאבוכון) *C.* לאברהם אבוכון.
14 בשמתא] *sic & El. sed Compl.* בשמא *habet. Bahal Ar. autem & El.* שמתא *interpretantur Anathema, excidium, diramq́ mortē.*
Ibid. ענבא) *C. meliùs* ענבי.

III.

2 דאסתלק) *C.* דאסתלקת.
5 כנענאי) *C. meliùs* דכנענאי. *sic versu 7. scribe* דמלכא.
9 דאתי) *Lege cum C.* דאיתי.
10 מן עלנה) *Non legitur* מן *in C.*
11 פלכנא אר') *Scribe cum Ven.* פלכנא דארע'.

IIII.

1 *Post* נפקת) *in alijs legitur* ברת. *sic suprà.*
2 עדרא ענ') *Scribe cum Cōpl.* עדרא דענ'.
3 *Pro* חזן בעין צלות') *Mallem ex C. reponere* הוו בעין בצלותא. *sic vers. 5. pro* דהון *scribe cum C.* דהוו.
4 דאורי הוה עסיק דחיצ') *Repone ex C.* אוריתא דהוה עסיק בה הוו דחיצין.
8 תעלון) *Scribe potiùs cum C.* תעולי.
11 ספותור) *Scribe cū C.* שפותהון.
Ibid. במללותיך) *C.* במללותיך.
13 מתול חכי) *C.* מטול חכי.

V.

2 כגבר דציצות) *Meliùs Compl.* כגבר דציצת.
4 אתגולגלו) *C.* אתגולגלו.
6 וסמיו) *C.* וסמיו.
8 רחמהכון) *C.* רחמנא *Amicus noster.*
12 דזכותא יתבי) *Scribe cum C.* זכותא דיתבי.
13 וספותיה) *Scribe cum C. sine affixo* וספותי.
14 אבהת) *C.* אבהן.
Ibid. בירלא) *sic & El. C.* בולאר.
& pro טבצג) *C.* זבאר.
Item מריבג) *C.* מרבאג.
15 וצדיקיא) *Mallem cum C. legere* דצדיקיור, *vt respondeat Hebræo* שוקיו.
Ibid. קרבא) *Meliùs in C.* וקרבא.
16 וכן אמרו) *Hæc duo verba leguntur in Comp. post* נביאיא, *idq́ rectè.*

VI.

1 דפרנס) *C. meliùs* דמפרנס.
2 אפלחא) *C.* פלחא.
3 ואי) *C.* יאה.
Pro קדמאי) *scribe cum Compl.* קדמאי.
4 *Post* אצריכו) *adde ex C.* יתי.
Ibid. גלושישותא) *C. vt suprà & vt Bahal Ar. citat* גלשושיתא.
5 עדרא) *C. meliùs* עדרי. *&* דהוו *in C. legitur post* היכמה.
6 בצהותא) *Comp.* בצחותא *.i. In siti: i. vt expono, cum summa auiditate.*
8 אשרו) *C.* אשרו.

IN CANTICA.

Ex Veneta editione.

CAP. I.

1 טבלא) *Huius vocis meminit Bahal Ar. citans locum Eccl. C. hîc* ובלא *legit.*
3 לעמא) *C.* לעמך.
Ibid. ואתתך טבא) *Compl. meliùs* ואתתך טבא. *Ibid. pro* אורחא) *Lege cum C.* אורח.
4 בשפולא רטו') *Meliùs Comp.* בשפולי טו'.
Ibid. pro ונרחם) *Scribe potiùs cum C.* ונרחם.
6 *& quia) Censeo (&) delendum.* *Ibid.* אלהי) *C.* אלהי.
7 זמנה משה) *C.* זמנא דמשה.
8 *Pro* נביא את בעיא לחון *&c.) sic legitur in Complut.* נביא אר את. בעיא למחי בגלותא דכנישתא דיש' דמתילא לרביא *.i. Prophetæ: Si tu quæris viuere in captiuitate congregationis. &c.*
Ibid. דזכני) *C.* דבנו.
9 *Ante* דאשתקעו, דאשתנקו, *siue vt habet C.) leguntur hæc in alijs,* ונגב ית ימא וית טינא לא נגב אמרו רשיעיא ועבדלאין ונכראין די בביניהון ותמור דימא יכל לנגבא וית טינא לא יכל לנגבא * בי היא שעתא תקף רגזה דיי' עליהון ובעא לשנקותהון במור דימא היכמה דאשתנקו וגו' (*Compl.* בחתיא.)
Ibid. pro דראית) *repone ex Comp.* דרא ית.
10 לאתיהבא) *C.* לאתיהבא.
Ibid. כזממין) *.i. Sicut frena. C.* כנזמין. *vt habet versio.*
11 נרוף) *C.* גליף. *sic inf. cap. 3. vers. 8.* חנירא *pro* חגורא.
12 וערבובין) *C.* וערברובין.
Ibid pro כנרדא ריח') *repone ex C.* כנירא דריח', *facile enim fuit* ב *pro* נ, *&* י *pro* ר *scribere.*
13 ביהיא) *C.* בחאי; *sic vbique scribit.*
14 לבית דרע) *C.* לבר זרע.
Ibid. משבחותהון) *Lege cum C.* משבח יתהון.
Item במלא') *Compl.* דמלא כ' *melius.*
17 דבשורוהי) *Repone ex Compl.* דכשורוהי; *vel ex El.* דכשרוהי.
Ibid. ושירותוהי) *C.* ושרתוי.
Et בראתי ושאני) *sic & Elias. C.* ברותי ושאני; *sed Bahal Aruch illa ligna vocat* בורתא *&* שגא.

II.

1 בעדן משרי) *C.* בעדן דמשרי.
3 בסיכן) *Repone ex C.* בסימן. *sic pro* בטרין *lege cum C.* נטירין.
4 ותכם פקור') *El.* ותקום בקור'. *sed Comp. legit per* כ, ותכם כן בקו'. *Quæ autem scribuntur per* כ, *inquit Elias, habent* הכשוט *Ornamenti significationem.*
5 בתראי) *C.* בתראי.
Et ante לבית) *non malè* יתי *additur in C.*
מרעת) *Melius C.* מרעת.

14 Post סְמִיָא) additur in Mas. גְבִינָא Gibbosum.
17 תַצְרִי) In Mas. erat תִצְלֵי. Hic versus sic legitur in aliis: גְבַר שְׁלִים וְלָא חִבּוּלָא מִן יוֹמֵי אָדָם עַד דִי אִתְיְלִיד אַבְרָהָם צַדִיקָא דִי אִשְׁתְּכַח מְהֵימַן וְזַכַאי בֵּין אֲלַף מַלְכִין דְאִתְכְּנַשׁוּ לְמֶעְבַּד מִגְדְלָא בְבָבֶל וְאִתְּתָא דִבְכָל אִלֵין נְשֵׁיהוֹן דְמַלְכַיָא כְּשָׂרָה .i. Virum perfectum. &c. à diebus Adam, donec nasceretur Abraham iustus, qui inuentus est fidelis, & purus inter mille reges qui conuenerãt, vt struerent turrim Babel: mulierem autem quæ inter omnes illorum regum vxores esset sicut Sarah, non inueni.

VIII.

3 בְּדִיל וְלָא). Non malè omittitur in Ven.
4 בְּתַר דְאִתְגְזֵרַת מֵימְרָא דְמַלְ') V. בַּאֲתַר אִית גְזֵרַת מַלְכָּא מֵימְרָא דְמַלְ' .i. Vbi est decretum regis, verbum regis. &c.
8 יִפּוֹק) V. יִפְכוֹק .i. Succidatur.
13 וְיִפַּלְחוּן) Non malè וְיִחַלְפוּן Et præteribunt, mutabuntur.

IX.

1 גְבַר אַף) גְבַר nõ legitur in V.
3 In fine pro חִיבָא) non malè legeris cum V. חַיָבַיָא.
9 Post יְיָ לָךְ) additur in Venet. בְּעָלְמָא הָדֵין תְּחוֹת שִׁמְשָׁא In hoc sæculo sub Sole: quia hæc verba repetuntur in Hebræo.
14 לְמִטְעֵי) Scribe לְמִטְעֵר vt erat in Mas.

X.

1 Pro, tradat) repone, putrescere faciat.i. Infamem reddat: pro Chaldæo מַסְרִי, à verbo סְרָא.
8 Pro וְתַקְפוּ) scribe וּרְתַקְפוּ, vt erat in Mas.
Ibid. דְנָכֵל) V. דְנָכַת Qui mordet.
18 דוֹתָא) Scribo דְוָתָא .i. Menstruata.

XI.

2 בִּכְסְלֵו) In Mas. erat בְּמַרְחֶשְׁוָן .i. In Octobri.
7 לְרַעֲתִיר) Mallem cum V. legere רַעֲתִיר sine ל.

XII.

5 וְיִתְרַפְּסוּן) Elias scribit cum ש, וְיִתְרַפְּשׁוּן, dicitq; Thargum Ierosolymitanum vti hoc verbo pro כתש & עזב Dimittere, relinquere.
6 וְגַלְשׁוּשִׁיתָא) Ven. וְנַבְשׁוּשִׁיתָא. vtrunque inuenitur pro eodem, inquit Bahal Ar. citãs illud Cant. 4. וְעָנְרוּ נַבְשׁוּשִׁיתָא &c.
Ibid. וְתִצִיץ, El. & V. וְתִפִיץ, pro Hebr וְיָנֵאץ.
10 Pro וְהוּא) lege cum V en. וְתוּב; quia in Hebr est עוֹד.
11 דְאָנְסִין) Bahal Ar. & Ven. דְאָנְצִין .i. Extimulant; vt exponendum videtur. iuxta illud 1. Sam. 3. vt quidem citat Bahal Ar. in radice זקת. Et post דְמַאלַף) legitur in aliis זְקַת.

FINIS ECCLESIASTÆ.

IN

Ibid. לְבְכִין) est à לבך Syro.
20 וְרַדְעִיתָ אוּשְׁטָא) comp. וּרְדַעְיָתָא שְׁלַחַת.
23 לְכַגְעָנָאָה) sic & Bahal Ar. C. לִכְנַעֲנָא. El. לִבְנָא תַגָרָא. Bahal Ar. pro וְזוּנָרָא legit וְזִינָארָא. El. verò וְזִינוּרָא. Est autẽ idem quod זונס & זוני, inquit Bahal Ar.
25 וְהָרָיָא) C. וְהַדְרָא.
29 Post דְקָנְיֵי) adde ex C. עָתְרָא.
Et pro דְקָנְיֵי) scribe דִקְנִי, in plurali femin. more Syrorum.
30 הוּא quod bis legitur, non habet C. Et pro תִשְׁבַּחְתָּא) lege cũ C. מִשְׁתַּבְּחָא.
31 עוֹבָדֶיהָ) C. עוֹבָדָהָבָא.

IN ECCLESIASTEN.

Ex Masiano exemplari.

Cap. I.

11 Post לְרַכְוָא) Adde ex Venet. קַדְמָאִין .i. Primis, pristinis.
13 Scribe וּלְאַלָלָא cum coniunctione.

II.

3 שִׁמְשָׁא) V. vt Hebr. שְׁמַיָא.

III.

4 לְשַׁפָּחָא בְּהִלוּלָא) Bahal Ar. לְטַבְּנָא בְּחִילוּלָא. El. & Ven. בְּהִלוּלָא.
6 לְמֵישַׁר) Infinitiuus ab אשר. V. rectius לְמִשְׁרֵי à שְׁרָא Proiicere. pro Hebr. לְהַשְׁלִיךְ.
7 לְאַחָרָאָה) V. לְאַחָאָה. Neutrũ placet. ego crediderim legendum לְאַחָטָא, à verbo חטט, pro Hebræo לִתְפּוֹר.

IIII.

5 Post finẽ versus adde ex V. נַעֲתִיר לְשַׁלָמָא בְּרִינָא בְּטַרְחָא וּבִתְבִירוּת רוּחָא) quia in Hebræo est עָמָל וּרְעוּת רוּחַ.
12 דְמַגְרְלְיָא) Scribe, vt erat in M. דְמִתְגַרְלָא pro דְמַגַרְלָא.
16 לְבַתְרָאֵי) Lege cũ aliis sine ל.

V.

9 Pro דִי יִרְחַם) Scribe potiùs דְיִרְחַם in Kal: quia in Pael significat plerumque Misereri.
13 מְנֵה) Scribe cum V. מִנָה.
Ibid. pro אַגְרְתָא) lege potiùs cum V. אַגְרָא.
14 בְּלָא זָכוּ) Non malè V. בְּלָא כְסוּ. Absque vestimento, operimento.
Ibid. post finem additur in V. לְמֶחֱוֵי לִזְכוּ בִידֵהּ.
15 לְקַבְּלַת) Scribe cũ V. לְקַבָּלַת.
19 אִתְמְסַר) V. אִתְמְסַרוּ.

VI.

3 אָן) Corrige אִין. & pro הִי legitur in V. הוּא.
8 לְחַכִּימַיָא) Lege cũ V. לְחַכִּימָא.

VII.

3 לֵב כָל) Deleatur לֵב.
6 נוּבְלָא) Lege cum Bahal Ar. & V. טַבְלָא. Vide Cantic. cap. 1. vbi C. habet יוּבְלָא.
13 דְמִסְתְּמַר) Mallem cum V. legere דְמִסְתַּתַּר .i. Absconditur.

teriora, à בַר. Et pro מִן scribe מַן.
8 רִגְלְתָא) Compl. רִגְלוּתָא. Ego רִגְלוּתָא lego.
11 לְדָרָא) Non legitur ל in C.
13 וּגְבִינִין) C. וּגְבִינוּ.
14 וְחִרְפֵי) Lege cum C. וַחֲרִיפֵי; vel cum Elia וַחֲרִיפִין .i. Acuti.
Et pro בְכוּי) lege cum El. כַבּוּר, vel cum C. נִיבוּר.
16 וְאַתְרַת רַחֲמֵי) C. וּנְגִירָא דְרַחֲמָא.
17 Hunc versum ita restitue ex C. & El. נְחִצוּנֵהּ עָרְבֵי רְנַחְלָא וְיִסְמוּן יָתֵהּ בְּנֵי נִשְׁרָא. Hæc quatuor postrema verba desiderantur in V. i. Excæcabuntq; illum filii aquilæ. חֲצָא verò apud Syros, Effodere, est.
21 יָכִל) C. non malè מֶשְׁכְּחָא .i. Potest; quia apud Syros שכח etiã Posse significat.
22 יִשְׁבַּע) Scribe cum C. דְשָׂבֵעַ.
23 דְתְחוֹת) ד non legitur in C.
25 שוּמְשְׁמָנֵי) sic & Pagn. & alii perperam. Repone ex C. & El. atque etiam Bahal Ar. שׁוּשְׁמָנֵי.
26 וְחִנָנֵי) C. וְחִנְכֵי. Bahal Ar. וְחַזְמֵי legit per ה, pro Hebr. שְׁפַנִּים.
28 דְמִסְבְּכָא בִּידָיָא) sic & El. nisi quòd בִּידָתָא legit, sed nescit quid דְמִסְכְּכָא significet. C. verò habet דְמִסַבְרָא בְּאִידָיָא .i. Se manibus sustinens. Ibid. pro עֲמְרָא) lego עָמְרָא .i. Habitat.
31 דְמִזְרְזַל) Pro Hebræo זַרְזִיר. C. דְמִזְדַרְזַל; & pro אַבְרָא, אַבְרָא. El. vt Ven. legit, sed fatetur se, quid sit, nescire. Neutrum certè etiam intelligo: nisi legatur דְמִזְרְזַרוּ.
33 הֵאִיתָא) C. חֲנָאתָא. Videtur חֶמְאֲתָא legendum.

XXXI.

2 Pro מָה) C. וַי legit. Bahal Ar. יָי.
5 לָא תִשְׁתֵי) C. דְלָא תִשְׁתֵי.
7 וְנִשְׁתֵּה) Lege cum C. דְיִשְׁתּוּן.
Ibid. וְשַׁחֲקֵיהוֹן) id est, Tribulationum suarum, θλίψεων ἀυτῶν ἢ τῶν πονῶν, vt habent LXX. à verbo Syro; Elias ignarus linguæ Syricæ, deducit ab illo Ierem. 37. שחקן, à verbo שחק Conterere.
8 Pro לְהַלֵין דְלָא מַכְטוּ דִין) C. habet לְאִילְמָנָא. Et pro וְדִין לְכָלְהוֹן בְּנֵי) וּלְדִין כָל בְּנֵי חֲלוּף. C. שְׁוִילֵי.
10 מַנִי) C. מִנְחוּ.
Et post טָבְתָא) adde ex C. טִימְתָא .i. Precium eius, æstimatio eius.
14 אֶלְפָּה) Auctor אהל מועד .i. Libri synonymorum, אלפת. Syri vbique scribunt וְלִפָּא; quia Aleph & Iod in hac lingua inter se permutantur. mendosè verò in Ven. legitur זַלְפֵיהּ.
Ibid. מֵכְלוּתָא) C. מֵיכְלוּתָהּ rectè.
17 וּזְרַזַת דִרְעֵיהַ) Lege cum C. וְזָרַזַת דְרָעָהָא.
19 בְּכָשְׁרָא) Legendum cũ Bahal Ar. בְּכִנְשְׁרָא, vel cum El בִּכְנָשְׁרָא; qui nos monuerunt, vt reponeremus pro, מְעוּלָא, quod perperam in Ven. legitur; & in Lexicis falsò citatur; מְעִזְלָא sic enim legit Bahal Ar. Elias verò in plurali non tam rectè מעזלין.

מַנְדִירְעֵי videtur מַנְדְעָא legendum; pro Hebr. יָדַע.
24 Ante וְלָא) Potest addi ex C. מְטוּל. Et pro שְׁלַם) C. legit לָא מְשַׁלֵם, fortè pro מְשַׁלֵם, vt habent LXX. οὐδὲ παραδίδωσι .i. Non tradet.
25 שְׁוַח) .i. Pullauit, exortum est. verbum Syr.
26 Post וְגַרְיָא) adde ex C. רְחַקְלָא, .i. Agri.

XXVIII.

5 וּרְבַעֵי) C. וּרְתַבְעֵי.
6 דְמְעַקְמָן) C. דִמְעַקְּמִים אָרְ'.
7 לְזַלְזִילֵי) Baal Ar. לְזַלְזוּלֵי. C. & El. לְזַלִילֵי, pro Hebr. זוֹלְלִים.
8 מְזַלֵּה) Lege potiùs cum C. מוֹלֵהּ.
10 Pro וְשִׁלְמֵי & בְּוִמְצָא) Rectiùs cum C. legeris בְּנִמְצַת & וּשְׁלִימֵי.
17 בְּצוּרוּנֵהּ) Pro Hebr. יִתְמְכוּ בוֹ Legerim cum C. נַעֲדְרוּנֵהּ .i. Iuuabunt illum.
18 וְדִמְעַקְמָן) C. דִמְעַקַל מִן. vide cap. 10.
22 לְמַזְלָא) C. לְמוֹלָא.
25 Post רְחַב) adde ex Elia נַפְשָׁא.
26 נִתְחַמֵי) .i. Abscondetur: quia חמא, teste Masio, Abscondere etiã significat; vt patet quoque versu sequenti.

XXIX.

3 מַזְלָא) C. מוֹלֵה.
4 Pro לַה) rectius legeris לֵה, vt est in C.
8 נִבְרָא) Repone ex C. נִבְרֵי.
Ibid. pro מְמַלְלִין בַּבְרָא) C. habet וּכְרַכָא, siue potiùs יִצְרָן כְּרַכָא, vt videtur legisse Interpres: q.d. Deuastant ciuitatem; pro Hebræo יָפִיחוּ קִרְיָה.
9 וְאַחֵךְ) Videtur legendũ וְחָאֵךְ, vel ex C. reponendum וְנָחֵךְ.
10 דְאַשְׁר) Repone ex C. דְאַשְׁדִין.
Et pro לַה) legerim לֵה.
11 כְּיִבְּ) Repone ex C. & El. מַחֲשֵׁל, iuxta illud Dan. 2. וְחָשֵׁל.
12 דְאַצִית Lege cum C. דְצָאֵת.
13 מְכַבְנָא וְגַב' מַצְעָיָא פְּגָחוּ) Comp. רְשָׁיָא וְגַב' מְצִיעָא פְּגִיעוּ .i. Fænerator; vt habent LXX. Et pro פְּגָחוּ) repone פְּגִעוּ.
Ibid. עִינָוֹר) C. עִינֵי.
17 בְּרַךְ) Non legitur ב in C.
18 מִתְּפְרַע) C. מִתְפְּרַע; quia in Hebr. est יִפָּרַע.
19 הָדַע נִיר) C. נִיר .i. γὰρ; quã quidem vocẽ Græcã frequenter vsurpãt Syri. q.d. Seruus enim intelligens non vapulabit. nam כלץ apud illos Vapulare est.
21 מִתְפְּנֵק) C. actiuè דִמְפַנֵק.
Ibid. מְנַסֵח) מְנַסֵּח siue מְנַכֵּח) C. מִכְּכֵח eodem sensu. vide Lexic. in נכח.
22 Pro מְרַת) quod mendosè legitur in V. rectè C. מְגָרֵג.
24 מוֹרֵה) El. מוֹרֵה legit pro Hebræo יַגִּיד.

XXX.

4 בִרְיָתָא) C. בִּרְיָאתָא .i. Creaturas. nisi malis בִּרְיָתָא id est, Ex-

à verbo כְּרָא, *quomodo habent* LXX. *&c.*

21 צָהִי אִשְׁקֵיהּ) C. צָהִי אִשְׁקֵי.

22 כְּשְׁלְמָה) C. יָשְׁלָם.

23 וְלִשָּׁנָא) C. וְלִשְׁנָא.

24 Pro, Stare] corrige Habitare.

26 אֱנָשׁ] *Non legitur in* C.

27 מִקְּרְתָא] *Lege cum Complut.* מִיקְרְתָא.

28 דְּתְרִיצָא) *Repone ex Complut.* דִּתְרִיצָא.

Ibid. שׁוּכָא] *sic etiam Pagn. & alij, sed perperam, ni fallor.* C. שׁוּרְתָא, *fortè pro* שׁורא.

XXVI.

4 תְּהַל) *.i. Des. à verbo Syro* נְתַל.

8 Pro נִקְיָא דְמָסָא, *siue, ut C. habet,* כֵּיפָא דְּפִיכָּא] *repone ex Bahal Ar.* בִּזְקָא דְכֵיפָא. *Fragmentum petræ.*

9 בִּפְמָה דְסַכְלָא) C. בְּפֻמְהוֹן דְסַכְלֵי.

12 בְּעַיְנָה נַפְשֵׁיהּ) *Repone ex C.* בְּעַיְנֵי נַפְשֵׁהּ. *Et ante* סַכְלָא) *C. addit* פָּקַח *.i. Vtile,* συμφέρον, *apud Syros.*

18 דִּמְתְּחַת דְמוֹשִׁיט] *C.* דִּמְתְחַר. *In V. erat* דִּבְשִׁיט *quod idē significat, maximè apud Arabes.*

Ibid. שְׁנוּנֵי) C. שְׁבִינֵי.

21 מְחַר כְּחוּתָא] *Lege cum El.* מְחַרְחַר; *sed pro* כְּחוּתָא *nescio quid possit substitui, nisi* כְּרִיוּתָא. *siue* חרותא *.i. Rixam.*

22 מִתְכֻּן) *Bahal Ar.* מראכנן. *C.* מִרְכַּן, *fortè à verbo* ראב. *de hoc suprà cap. 18.*

Ibid. לְגִנָּה] C. לְגִוָּה.

23 דְקָרִים) *Meliùs El.* דְקָרִים *Obductum, tectum.*

חֲסָפָא) *C.* חֲצָפָא. *Elias dicit in quibusdam codicib. scribi* כַּחֲסָפָא.

28 ופמה) *Compl.* וּפֻמָּא. *Et pro* תַּרְכוּנְתָא] *Complut. & Bahal Ar.* תַּרְכוּנְתָא. *Vtramque lectionem El. agnoscit. quarum illam per* ח *ego credo esse veriorem.*

XXVII.

4 חֵמְתָּא) *est vox Syr. nam* חֲאמְתָּא *illis* שֶׁטֶף *Impetum,* ὁρμήν, *significat.*

7 דִּישָׁא כַבְרִיתָא) *Bahal Ar. sic hunc locum citat* דִּישָׁא כַבְרִיתָ.

Et pro וּמְרִירוּ) *lege cum C.* מְרָם וּמְרִירוּ, *vel potiùs* מַרְעָם דִּמְרִי. *nā hoc apud Syros idē est quod* מרעם.

Ibid. pro לֵהּ) *El. habet* לָהּ, *nisi malis cum C. legere* חֲלִילָא *coniunctim.*

10 שִׁכְבָא) C. שִׁבְקָא.

12 וְחַסְרִין) *Multantur; à verbo Syro* חסר, *quod Multare significat.*

19 Pro לִבְּה) *repone ex C.* לִבְחוֹן.

20 וְעַיְנֵיהוֹן דְגִבְרָא) *Lege cum C.* וְעַיְנֵי דִבְנֵי נָשָׁא.

22 Pro וּרְאַרְדְּךָ *voce ipsi Eliæ incognita] C. legit* וּבְאוּדְרֵי אוּרְדָּךְ, *pro Hebræo* בְּעֶלִי. *Libenter legerim* בְּאִדְּרָךְ *.i. In area tua.*

Ibid. pro מַעֲבִיר) *Lege potiùs cum C.* תַעֲבַר.

33 נִרְגַּע) *Ex Complut. lectione* מנרגיע

ex quibus vestigijs videtur reponendum דִּסַמְכָּנוּת, *vel* דִּסַמְכָּן, *siue* אֲבַרְמְדוּת.

30 מְעַקְּבָא] *A verbo Syro* עקב, *Inuestigare.*

32 נְכָת] *Perperam V. Pagn. & alij* צבת. *Facile enim fuit ex* צ *facere* ע, *&* כ *mutare in* ב.

33 וְיֵחֲזוּן] *A verbo Syro* חר *Aspicere.*

35 וּבְזוּנִי] *C.* וּבְזְעוּנָנִי *.i. Et conciderunt me. Et pro* עוֹד] *C.* תוּב.

XXIIII.

2 דִּיכוּנָא דָנֵי] *C.* אֶנְוּנָא דְנֵי. *Elias* אֲנִינוּתָא; *qui putat hanc radicem Luctum & planctum significare. de hac voce & de* דָּנֵי *vide suprà cap. 21.*

4 מְזֻלָּא וִיקְרָא] *Lege cum Comp.* מוּלָא וִיקְרָא.

5 עֲשׁוּנָא] C. עֲשִׁינָא.

8 לְמַכְאָשׁ] C. לְמַכְאָשָׁא.

12 Post יַרְגָּנָא] *C. addit* דָא חֲלָא. *& pro* בְּצָר] *quod pro* בְּחֵי *feceramus; C. habet* בְּקוֹ.

13 וְכִבְרִיתָא דְחִילָא] *sic & C. nisi quod pro* חֵילָא *legit* חָלָא. *De* כַּבְרִיתָא *alibi diximus.*

14 Ante אֶתְחַכֵּם] *Additur in C.* אִיתְעַיְאַת.

16 וְקָאֵי] C. וְקָאֵם.

19 הִתְחַסֵּם] *Repone* תִתְחַסֵּם, *à verbo Syro* חסם *Inuidere malo animo. &c.*

Ibid. בִּרְשִׁיעֵי] *C.* בִּרְשִׁיעוּת. *In V. malè* בִּרְשִׁיעִיהּ.

22 וְסִפְּוּנָא] *C.* וְסִפְּוּתָא, *pro Hebræo* וּפִיד. *fortè hoc à verbo* קְף *deducitur: nisi dicamus Chaldæum Paraphrasten* פִּי *legisse pro* פִּיד.

23 Ante הָלֵין] *adde ex C.* אַף.

28 וְרָגְלָא] *Alij* דָּגְלָא.

34 תִּדְרְכִין] *Vide cap. 6. C.* תְּרִכִין.

Ibid. pro וְצָרִיכוּתָא] C. וּצְרִיכוּתָא.

Item טַבְלָרָא] *C.* טָב לִבָּא. *Vide suprà cap. 6.*

XXV.

1 שְׁלָמָה] *Adde* ר *ex C.* דִשְׁלָמָה.

7 דְמִשְׁפְּלָךְ) C. דְנִשְׁפְּלָךְ.

9 בְּאַחֲרִיתָא) *Non legitur in* C.

10 חַסִּיךָ) *El.* בְּחִסִּיךָ.

12 מָאנֵי *&* קוּדְשֵׁי) *El. rectiùs* וּמָנָא *&* קֻדְשָׁא.

Ibid. adde ex C. ר *ante* חַכִּימִ.

15 רָשְׁאָנָא) רְאַשְׁנָא *quod legitur in Venet. fortè deducitur à verbo* אִתְרְשַׁן *Dominari.*

17 נִסְבְּעָךְ) C. נִסְבְּעָךְ.

18 פְּרִיעָא) *C.* פְּרִיפָא, *fortè à* פרס *.i. Frangere, scindere. pro Hebr.* מַפִּיץ.

20 דְקָרְתָא) *El.* דְקַרְתָּ. *compl.* דִקְרִירוּתָא.

Ibid. pro סַמָּא) *repone ex C.* סָסָא, *ut est in Græco* σής. *Et pro* מַלְטוּתָא) *lege cum C.* בּוּלְטִיתָא *de qua voce vide cap. 12.*

Item בַּרְיוּתָא מַחְרָה] *In V. erat rectè. nam* חר *apud Syros est Contristare, molestia afficere. Comp. pro* בַּרְיוּתָא *legit* בַּרְיוּתָא *quid si* בַּרְיוּתָא *facias? .i. Dolor.*

רָמָה *q. d. Percussiones eius.*

XXI.

1 טוֹפָא) *C.* טוּפֵר *siue* וְטוֹפֵר.

מִרְכַּן) C. נִרְכַּן.

4 וּבְעֵר) *C.* וּפְתֵי *pro Hebr.* וּרְחַב.

לְחַטְיָא) C. חַטָּאתָא.

5 וְרַבְרְבָן לֵית) *Com.* דְּתִקוּפָא כְרַם ל'. נְבָא *in Psal. Syric. ponitur pro Hebr.* חָסִיר.

Ibid. וְרְגַלָא מְסַר לְחַסַר) *C.* וְכָל קְלִיל בְּרַם לְחַסַר.

7 דִיבוּנָא) *C.* אֲנוּנָא *pro Hebr.* שׁוֹר. *vide infrà cap. 24.*

וְלָא עָנַן וְיַעֲבְדוּן) *Scribendum puto* צָבְיָן, *ut infrà vers. 25. fecimus ex* צבין: *nam facile fuit pro* צ *scribere* ע, *& pro* ן, ץ. *C.* אֲרוּם מְסָרְבִין לְמֶעֱבַד.

10 מִרָחֵם) *C. passiuè* מִירְחַם *pro* מִתְרָחֵם. *Ibid.* חַבְרוּהִי) *Complut. meliùs* חַבְרָה.

11 וּכְסָכְלְתָנָה) *Repone ex Compl.* וּבְסָכְלְתָנוּתָא.

15 וְשִׁנְנָא) *Ex alijs locis repone* וְשִׁיצְיָא.

24 חֲרְיָנָא בְּזִדְנוּתָהּ) *C.* בְּחוּרְיָנָא זְדָנוּתָא *.i. In contentione superbia.*

27 דְמַעֲבַרְתָּ) *Scribe cum C. & El.* דִבְעֲבָרְתָּא.

XXII.

1 Ante שְׁמָא] *adde ex Compl.* אִתְבְּחַר.

6 אֲרָבָא) *C.* אוכח *pro Hebr.* חֲנוּך.

13 בְּחַכִּינְנוּתָה) *sic & Bahal Ar. & alij, sed C.* בְּחַכִּינְנוּתָא *per* ב, *ut Syri scribunt.*

19 Post הָדָא] *adde ex Complut.* אַף אַנְתְּ.

20 Post וְהָא] *adde ex C.* כְּתָבַת *.i. Scripsi.*

21 וּמְלוֹד דִתְרִיצְתָא] *Cōpl. meliùs* וּמִלֵּי דִתְרִיצוּתָא.

25 אוֹרְחוֹתִיו] *Repone ex Compl.* אָרְחָתָהּ.

27 דְפָרַע נְסַב] *Repone ex Compl.* לְפָרַע לְמָא נְסַב.

XXIII.

2 סַכְּנָא] *Corrige* סַכְּנָא.

4 לְעָתִירָא] *C.* לְעַתְרָא, *pro Hebr.* לְהַעֲשִׁיר.

7 דָם רָמָא] *sic & El. putat legendum: in omnib. enim exemplarib. erat* רָם דְמָא *&* רָם, *quod apud Syros est Obseruare, spectare.*

20 בְּאִלֵּין דְיְהַוָן *&c.] Hæc verba in C. occupant principium versus, iuxta Hebr. ordinem.*

22 דִין יַלְבַד] *C.* דְיַלְבַד.

24 נִרְדּוּץ מְרוֹץ] *C.* נִרְחוֹן וְנִרְוֹץ, *sed pro* ר *legendum est* ז, *ut vides suprà versu 16.*

25 וְנִרוּץ] *C. meliùs* וְהִרוּץ.

28 דִיצַר אַבְנָא] *C.* וּצְאָרָא בְנַיָא.

29 דִינָא] *C.* בְּוִיתָא, *pro Hebræo* אָבוּי. *Hoc apud Syros Consolationem significat: illud verò puto mendosum esse pro* דִינָא *siue* דוונא *Dolor. nisi Vaf scriptum sit pro* ב. רוּבָא רִיבָא *quasi .i. Tumultus, ut habent Septuaginta.*

Ibid. Pro סוּרָא] *C. legit* סוּתָא, *pro Hebr.* שִׂיחַ. *mutato* ש *in* ס.

Item pro יוּרְבָן קַבְצָן] *C.* יוּרְמַעְבְּצִין

potest scribi מִבַּטְּלִין *q. d. Lites abrogantur forte.*

19 דִמְתְעַתַּר) *C.* דִמְתְעַתְּרוּ *.i. Qui ditescit, iuuatur opibus, pro Hebr.* נִפְשַׁע, *quod variè exponitur.*

22 רְעוּתֵהּ) *Non est affix. in* C.

23 בְּמַלֵּל) *Scribe* בְּמַלֵּל, *aut lege cum C.* מְמַלֵּל.

24 דִבְקַת) *Repone ex C.* דִבְקַף; *nam* דִבְקַת *non conueniret cum nomine mascul.* רַחֲמָא *siue* רְחִימָא, *ut est in C.* נְקַף *autem valet apud Syros idem quod* רבק.

XIX.

1 Pro חֲוּוּ) *Scribe* חֲוּ.

4 מְזַלָּא) C. מוּלָא.

7 Pro שְׁרִיר, *ut legūt V. & El. C. habet* שְׂרִיד *.i. Residuum. Elias tamen quodam in loco etiam* שְׂרִיד *citat.*

10 דִּנְשְׁתַּלַט) C. לְמִשְׁלַט.

11 Pro אַרְחֵהּ) *Repone ex Complut.* רְגִזֵהּ.

14 וּמְנֵי וְדָלְתוֹ הוּא דְאַבָּר) *sic V. sed Compl.* וּמוּלָא יָרְתוּתָא חַיְד דְאַבָּא. *sed legendum* דְאַבְהָתָן.

Ibid. מִתְמַסְרָא) *sic legit El. qui asserit* מִתְמַכְרָא *mendosè legi in aliis exemplaribus, sed falsò.*

17 Pro בְּזִיף) *repone ex C.* דִיְזִיף. *Et pro* מְשַׁתְּלֵם) *melius Compl.* יְשַׁלֵּם.

18 תְּרְמִי) C. תִּרְמֵי.

21 בְּלִבֵּי דְגַבְרִין) *Meliùs Compl.* בְּלִבָּה דְגַבְרָא.

23 דְשָׁמַע) *Repone ex C.* דְשַׂבְעָ.

24 דְמַטְשֵׁי) *sic C. In Venet. est mendum.*

26 דְמָזֵין) *Ex C.* דְבָאִיז *.i. Prædatur, repono.*

27 פְּרַשׁ) *C.* פּוֹשׁ *pro Hebr.* חֲדַל.

Ibid. דְפֻמָּה) C. פֻּמֵּי.

28 דְנִזְלָא) *Rectiùs El.* דְנִזְלָא.

29 Post לְנִשְׁמֵיהוֹן) *adde ex C.* דְסַכְלֵי *.i. Stultorum.*

XX.

1 לְמִמְקַל) *Non legitur* ל *in C.*

2 חֵמַת) *Est verbum Syr. Ad iram prouocare.*

3 מִצְטְרִי) *sic Bahal Ar. & El. .i. Deridetur. V. mendosè per* ר. *vide suprà cap. 18.*

4 מִתְחַסַּר) *.i. Contumelijs afficitur. quasi in Hebræo esset scriptum* מִחָרֵף. *sic Chaldæus quoq. legit* יֶחֱרַשׁ *pro* יַחֲרִישׁ.

6 גִבְרָא) *Lege cum C.* גַּבְרֵי.

17 בְּלַחְמָא רַגְלָא) *Lege cum C.* דְגִזְלָא *siue* לַחְמָא דְגִזְלָא.

Ibid. חֲצָצָא) *Ex El. suppleuimus. quia in V. erit omissum. C. etiam illud habet.*

22 דְמִסְתַּרְהַבָא) C. דִמְסַחְרְהָבָא.

23 וּמִשְׁחַתָּא) *Mallem cum C. legere* וּמְסָאתָא.

25 תַרְיָאלֵהּ נַפְשֵׁיהּ) *Compl.* תַיְיָא לֵהּ, וּבָתַר נִדְרִים לְבַקֵּר. *pro Hebr.* נַפְשֵׁהּ.

27 נִשְׁמְתָהּ) *C. melius* נִשְׁמְתָא.

30 שְׁאֲנִיד) *sic & El. mendosè. Repone ex C.* שׁוּחְנֵי.

Ibid. וּמַחְוְתֵי בְּגוֹ דְכַרְסָה) *Compl.* וּמַחְוְתוּהִי בִגְוָה דְכַרְסָא. *Videtur à* דְמְוִין, *ut* מַחָה *à se esse* מַחְוְתוּהִי

קַרְיָא מַטְעֵי דִינֵהּ q.d. *Et antequam vocetur, deserit causam suã. quod si* קַרְיָא *legas, erit, Antequam comprehendatur, à verbo* קרא. *Quidam* צְרִיָא *legendum putant; quia verbum Hebr.* גרע *ferè passim per* צרא *vertitur.*

18 מְשַׁלֵּם) *Propriè Tradens: à verbo Syro.*

22 רְכִיכְתָא) *sic & Elias. sed C.* רְכִיכְתָא. *Infrà cap. 18,25.* רְכִיכְתָא *legitur pro eadem voce Hebr.*

25 מַכְבַּד) *Videtur verbum deductum à* כבר *.i. Iecore, quod pro Felle capitur Act. 8. nisi ibi* כבר *legatur. In V. erat* מַכְבַּר. *sic etiã El. habet; qui putat radicem esse* כבר, *sed nescit quid propriè significet. Et pro* וּמְמַרְבַּר) *C.* וּמַכְמִיר *.i. Contristans.*

XVIII.

1 רִיוְתָא) *Adde ex Elia* ל, לְרִיוְתָא. *Et pro* פַּחְיָא *mendosè legitur in C. & V.* פַּחְיָא, *nam* פהיא *est vox Syriaca, inueniturq́; vers. sequent. de hac vide Lexicon.*

מִצְטְרִי) *Sic legunt Bahal Ar. & Elias, quos sumus secuti. C. verò & Ven.* דְמִצְטְרִי. *Si legas* מְצַטְרִי *erit, Deridebitur, exprobrabilis erit, vt habent Hieron. & LXX. si autem* מִצְטְרִי, *exponere licebit, Insolens erit, lasciuiet: iuxta illud 1. Cor. 5.*

2 בְּסַכְלְתָנָא) *C. meliùs* בְּבִינָא.

7 שַׁנְיָא) *Repone ex C.* שַׁצְיָא.

8 רְשִׁגוּשְׁיָא דְרַאַבְנָן) *Hic Eliam sumus secuti: nam in Venet. erat* דַחֲבִינָנָא. *C. & Bahal Ar. habent etiam hanc lectionem; & pro* דְרַאבְנָן *in V. legebatur* דְרָאבְנָן. *in C. verò* מִתְאַבְנָן *.i. fortè, afferentia tristitiam. Bahal Ar.* מְרַאבְנָן *fortè à* רכן *Inclinare. sed miror Hebr. vocem* נִרְגָּן *expressam hic per* דַחֲבִינָנָא *.i. Pigri: siue* דַחֲבִינָנָא *vt volunt Syri; cùm alibi pro ea* שְׁגוּשָׁא *inueniatur.*

11 מַגְלֵה) *Lego potiùs cum C.* מוּלֵה, *vt sæpiùs diximus.*

תַּקִיפָא בִנְגוֹדֵיהּ *C.* (יוֹרֵם מְשָׁרֵה *id est, Fortis in sua protractione. vnde videtur Chaldæus deduxisse Hebr. vocem* בְּמַשְׁכְתוֹ, *à* מָשַׁךְ *.i. Trahere, sicut El. existimat in radice* נגר; *cùm idem ex cap. 25. adfert.*

13 *Pro* וּבַחֲתָנָא) *vt legitur in V. C. habet* וּבַחְתָא.

14 כָּרְהֲנֵה) *Ex Bahal Ar. restituimus. sed malè El.* כָּרְהֵיה *Morbum dici putat, quòd in inuitum cadat: qui si radicem* כרה *(quæ vox est Syra, Aegrotare significãs) apud Bahal Ar. vidisset, suam interpretationem reiecisset. In Ven. erat etiam perperam* וּבוֹרְהֲנֵה; *in C. verò* וּמַרְעִיתֵהּ *illius synonymũ. vide infr. cap. 23,35.*

Pro תְּסַבַּר *vt legit El. Bahal Ar. C. & V. habent* תְּסוֹבַר.

18 מְבַטְּלִין *vt legitur in C. et V.)*

XVI.

1 מִן בַּר נַשׁ) *C.* לְבַר נַשׁ, *pro Hebræo* לְאָדָם.

6 *Pro* מִסְטְיָא) *non malè scriberetur* מִסְטְיָא *.i. Recedere à malo. sic infr. vers. 17. pro* מִסְטְיָא. *C. habet* מִכְמֵי.

8 דְלָא בְדִינָ') *C.* בְּלָא דִינָא.

11 וַעֲבָרוּ) *C. meliùs* וְעוֹבָרוּ.

15 כְּבִירְאַתָא) *Repone ex Compl.* כְּבִרִיתָא: *nam* כְּבִיר *alibi ponitur pro* יוֹרֶה. *& sic erit Nubes matura .i. serotina.*

16 *Pro* סַנְיָא) *Repone ex C.* סָאמָא.

17 וּרְמִזְדַּהַר) *C.* וּרְמִזְדְּהַר.

19 *Pro* מִן הוּא דְמַפְ') *Scribe* מִן הַוֵו דְמַפַּל': *nam in V. scribitur* הַוֵו *pro* חוּא, *quod idem valet quod* חַוֵו. *sic infr. vers. penultimo est legendũ.*

22 *Post* סְכָלָא) *adde ex C.* דְמָרֵיהּ. *nam omissum est in V.*

24 כַּבְרִיתָא) *C.* כְּבְרִיתָא; *sed diximus sæpiùs, apud Syros* כַּבְרִיתָא *scribi: in Aruch (quam sequitur El.)* כַּבְרִיתָא *per* ד.

26 לַעֲוָתָא) *C.* לְעוּתָא.

Ibid. פְּמָא) *C. & El.* פְּמֵהּ. *sic & ל'ה scribunt cum* ה *affix. mascul.*

כִּיפָא) *C.* כִּיפָא. *vtramque lectionem agnoscit Elias.*

27 חָפַר) *Reposuimus ex El. pro* חֲסִיר, *quod perperam in Ven. legebatur.*

Ibid. וּבְסִפְוָתָא) *C. addit affixum* וּבְשִׂפְוָתֵהּ. *Item* זְלוֹקִי, *siue* זְלִיקִי, *vt habet Compl. Elias dicit* ז *esse loco* ד, *quia sunt literæ permutabiles, quasi* דְלִיקִי. *verùm Syris* זליק *vocabulum notum.*

28 *Pro* מְפָרֵק רַחֲמֵהּ) *quod reposueramus pro* מַעְרִיק, *quia sæpiùs in hoc libro ponitur pro Hebr.* מַפְרִיד, *legitur in C.* מַעְרִק רְחִימֵהּ *.i. Fugat amicum. Malè Pagn. & alij, qui* עֲרַק *radicem citant. Ineptè etiam illi* נָוֵיה *siue* נָוֵה, *quod perperam legitur infr. vers. 30. in Venet. adducunt pro, Annuere: cùm legendum sit cum C. & El.* רְגָזִים.

בְשִׂפְוָתָא) *Scribe cum* תֵּת *vt suprà; sic enim C. habet.*

31 רְשַׁבְחִירָא) *Scribe cum Complut.* דְשַׁבְהוֹרָא.

XVII.

2 וְרָתְתָא) *C.* וְרְתוּתָא.

3 נַבְרְלְסָאמְ') *Repone* בָּקֵר *ex C.*

Ibid. לְבָה) *Repone ex C.* לִבְּנָא.

4 וְרַגְלוּתָא) *Etsi hæc lectio, vt dixi, tolerari potest; cum Elia tamen & Bahal Aruc* וְרַגְלוּתָא *mallem legere.*

5 דְמִצְדִי) *à verbo* צְרָא *Ridere.*

Ibid. אֲבָהֵיהוֹן) *C.* אֲבָהָתְהוֹן.

8 שְׁכוּלָא) *C.* סַכְלָא *pro* שִׁכְלָא.

9 וּדְסָנֵי) *C.* וּדְשָׁנֵי, *pro Hebræo* וְשֹׁנֶה.

10 טָב מִן) טָב *apud Syros valet idem quod* יַתִּיר.

11 *Pro* נוּכְרָיָא *vt legitur in V.) C.* אַכְזְרַיָא. *Elias* נַכְזְרָאִי.

14 וְקָדָם קַרְיָא מַטְעֵי דִינָא) *C.* וּקְרָם.

quia in Hebræo est חֲלוֹא.

23 וְסִפְוָת' יַתִּירָא) *Lege cum C.* וְסִפְוָת' יַתִּירְתָא.

26 רְחַלְתֵהּ) *C. cum* ב *præfixo* בִּרְחַלְתֵהּ. *& pro* סַבְרָא) *habet* תִּיכְלוֹן, תְכְלָן. *sic pro* סִבְרָא. *Vtrãque lectionem agnoscit Elias.*

27 לְמִסְטֵי מִן פַּחָא) *C.* לְרְמִסְטֵי מִן פַּחְתָא.

29 *Pro priore* רוּחָה) *C. habet* רְנָזֵהּ.

30 דִבְסָרָא וְחֵיךְ נִטְלֵיתָא) *Repone ex C.* לְבַסְרֵהּ וְהֵיךְ בְּלוֹטִיתָא: *nam suprà monui* נִטְלֵיתָא *siue* מְטַלִיתָא *mendosè legi pro* בְּלוֹטִיתָא.

Et pro קִיסַם חֲכִין) *quod perperam in V. legitur; restitue ex C.* קִיסָא חָכִין.

31 *Pro* נַפְשֵׁהּ) *videtur legendum* לְנַפְשֵׁ'. *vel potiùs* לְבָרֵהּ *vt infr. cap. 14,4. Elias hic & infr. pro* נַפְשֵׁהּ *habet* בָּרֵהּ *.i. Creatori suo: nam in Hebr. est* עֹשֵׂהוּ.

Et pro עֲלִיבָא *siue* עֲלִבָא) *(sic enim El. vtrumque dicit se inuenisse) C. habet* עַל עוּלְבָּא.

XV.

1 מִתְהַפְּכָא) *Repone ex C.* מִתְהַפְּכָא.

5 מַרְדוּתָא) *Sic legitur in C. In V. perperam* מַאוּרְחָתָא, *quam lectionem reiecimus, alteram reponentes ex versione.*

7 מוֹרְעִין) *C.* מַבְעִין *non malè.*

8 *Quia in V. mendosè legebatur* מְיַחְתִין *pro* מְרַחֲקַת, *vt habet C. reposueramus ex Vers.* מְרַחֲקָתֵהּ, *quod passim ponitur pro Hebræo* תוֹעֲבַת.

12 מַכְמֵם) *Repone ex C.* דְמַכִּים. *Elias facit radicem* כַּם. *hoc verbum quadrifariam inuenitur, vt monui alibi.*

13 חַרְיָא) *Videtur ex Hebræo planè restituendum* חַרְיָא.

14 *Ante* שְׁטִיוּתָא) *adde ex Complut.* מְמַלֵּל.

16 מִן סִמְתָא וְזִרְבָתָא) *C.* מְסוּמָא *pro Hebr.* מֵאוֹצָר. דְדַהֲבָא תוּרְבָתָא: *illic mendosè* וְזִרְבָתָא *ponitur pro Hebræo* רַב. *videtur itaque* תוּרְבָתָא *melius conuenire, vtpote à* רַב *deductum.*

18 חָיְתָה) *Repone ex C.* חַרְתָא, *quod apud Syros est Contentio. sic & El. in rad.* חרר. *sed in radice* רעך *mendosè vt Ven.*

20 וּבְרָא סַכְלָא) *C.* וְסַכְלָא אֱנָשָׁא.

23 בְּעִדָנֵה סָגוּ) *C.* בְּעִדָנָא סָגֵי.

25 דִנְיוְתָנֵיָא נִסְטַר) *C.* דְנֵיוְתָנָא נִסְטַר *El. etiam* נִסְתַּר *legit.*

26 בְּסִימוּתָא) *C.* בְּסִימְתָא.

28 וַאֲנֵי) *C.* דַאֲנֵי. *Elias etiã legit; sed putat mendum esse. Ego certè, quia Iod siue* ר *in manuscriptis interdũ videntur esse* ר, *crediderim* רָנֵי *vbique reponendum; cùm maximè in Psal. et alibi verbũ* רנה *vertatur per* רְנַן *siue* חֲנַח.

29 דְרַשִׁיעֵי) *Repone ex C.* מִן רְשִׁיעֵי.

31 רַחְבִּימֵי') *ר non habet C. idq; rectè.*

32 *Pro* מְרֵשׁ) מָרִישׁ *ex Bahal Ar. reponendum.*

12 לְמֶעְדְּרוֹ) *Repone ex Compl.* לְמַעְדְּרֵהּ.

מִיתְאַ) *C.* מֵיתוֹ.

13 רְבָזֵי עַל) *Non legitur in C.* עַל. *Et pro* מְבוּעֵי *C. habet* מַבּוּעָא.

18 *Post* וּמִן) *adde ex C. & El.* דְאִית.

מָרֵשׁ) *Legendũ cum Bahal Ar.* מָרִישׁ *vt suprà.*

19 דְיֵאָיֵח) *C.* דְאִית, *pro Hebræo* נָוֶה. *Et pro* וּמִתְרַחֲקָא) *legendũ cum C.* וּמְרַחֲקְתָא.

בִּישְׁתָא) *Ex Versione Complut. restituimus pro* יְרִיעֲתָא, *quod in V. perperam legitur.*

23 *Hic versus quia variè exponitur; ideo C. habet aliam interpretationem:* מְנִיעוּת עֲבוּרָא חֲקִיל מִסְכְנָיָא וְאִית חֲקִיל דְמִסְיַף בְּדְלָא פְלִיחַ כְּחִלְכְתֵהּ: *Vide Pagn. in rad.* ניר.

25 *Pro* וּכְרִיבֵי) *Lege cum Compl.* וּכְרִיסָא.

XIIII.

1 בֵּיתָא) *C. legit cũ affix.* בֵּיתֵהּ.

2 *Pro* וּדְעָשִׁיק) *In C. & Ven.* וְדַעֲתִיר *legitur. quæ quidem lectio* עֲשִׁיר *non conuenit cum Hebr.* נָלוֹז; *itaque videtur reponendum ex R. Sal.* וַעֲקִים.

3 *Pro* וְקָתָא) *quod ex Elia restituimus; perperam legebatur in V. & alius* וְקְתָא *sic vers. sequenti pro* אוּרְוָתָא, *quod mendosè in V. ponitur, reposuimus ex eodem* אֻרְוָתָא, *sicut C. etiam habet.*

5 רַגְלָא) *sic & C. Verùm Bahal Ar. & El. veriorem habent lectionem,* רַגְלָא, *à verbo* רגל *Syris notissimo: licèt possis deducere* רַגְלָא *à verbo Hebr.* רגל, *vt significatione conueniat cũ* רְכִיל, *mutato* כ *in* ג.

6 וְלִילָא) *C.* קְלִילָא.

8 רְאָרְחָא) *Adde affix. ex Complut.* דְאָרְחֵהּ.

10 נַפְשֵׁהּ) *Adde ex C.* ר, דְנַפְשֵׁהּ.

11 מַפְרַח) *Repone* מַפְרִיעַ *vt in C. & Ven. legitur; nam* פְּרַע *apud Syros, etiã Gemmare, florere &c. significat.*

12 תְרִיצָא) *Non malè C.* דְתְרִיצָא.

14 דְמְרִיחַ) *Est à verbo Syro* מרח, *quasi temerariuss. &c.*

15 מִתְכַּוֵּן) *Rectiùs C.* מִתְבַּיֵּן *pro Hebr.* יָבִין.

16 מִתְחֲרֵט) *Est à verbo Syro* חלט *.i. Miscere,* μετέχειν. *non autem ab illo Leu. 24.* לחלוטין, *vt El. & alij putant. Chaldæus videtur pro Hebr.* מתעבר *legisse* מתערב.

17 דְכַרְיָא) *Est à* כְּרָא, *quod apud Syros valet* קצר *Breue esse. Idem infrà occurrit, sed cum* ה, דְכַרְיָה *vbi mendosè in V. legitur* דְּכָרִיהּ.

וְסַנְיָא) *Lege potiùs cum C.* וְסָנֵי.

18 טַבְיוּתָא) *Mendosè legitur in V. pro* שַׁטְיוּתָא; *vt rectè habet Complut.*

19 נִתְּנוּ) *C.* נִתְנוּן *pro* נְתִיהוֹן *vt arbitror.*

Ibid. in Ven. תַּרְעֵיה) *legitur pro* תַּרְעָיָא, *vel potiùs, vt Complut. habet,* תַּרְעֵי.

22 עָוְלֵי) *Lege cum Compl.* חֲילָא.

בְּאַמְצוּ. *Et post* עֲנָנֵי) *additur in C.* שְׁמַיָּא.

29 שָׂם) *C.* שַׁוִּי. *Et* שָׂם שִׁית אַסְוָא) *sic & Bahal Ar. diuisim in radice* שתם, *vt supr. cap. 3. monuimus. sed C. vtrobique facit vnam vocem: hîc enim sic legit:* וְכַד שַׁוִּי שִׁיתַאסְוָה.

31 וְכַד הֲוָה) *C.* וְכַד אַחֲרֵי הֲוָה; *sed pro* אַחֲרֵי *censeo legendum* חֲרֵי, *& tunc sensus erit integer.*

33 תָּרְשׁוֹן) *vel vt El.* תִּרְשׁוֹן. *Baal Ar. in Hiph. rectiùs* תַּרִישׁוֹן. *vide supr. cap. 4. vers. 15.*

34 אִסְקוּפוּתִי) *C.* אִסְקוּפְּתִי. *El.* אַסְקוּפְּתִי.

Ibid. תִּנְטַר פָּנַי) *sic & El. mendosè. C.* לְמַטַּר סָפַּן *rectè.*

35 דִּמְשַׁבַּח לִי) *C.* דִּישְׁבְּחִנַּנִי.

IX.

1 תִּתְבְּנֵי בֵּיתָא) *Compl.* תִּתְבְּנִיָּא בֵּיתָהּ, *sed neutra lectio placet, nec conuenit cum Hebr.* בָּנְתָה. *non malè igitur hunc locum correxeris ex cap. 14. vers. 1.* בְּנִיָּא.

וְעַתְרַת) *Sic ex El. correximus, in V. enim erat* וְעַתִּירַת, *cui videtur Chaldæus Hebr. vocem* חָצְבָה *tanquam* הַצְּבָה *legisse.*

2 פְּתוּרְתָהּ) *C.* פָּתוּרָהּ.

3 וְשַׁדַּר' טַלְיָתָא דְּנִקְרְיָן עַל גַּיב) *Sic V. sed C. & El. non legunt coniunctionē in principio. &* טַלְיָתְהָא *cum affixo legunt. sed pro* דְּנִקְ' עַל, גַּיב *C. habet* דְּתִקְרְיָן עַל נַב.

4 *Pro* בָּאתָא *quod mendosè in Ven. legebatur, ex vers. 16. fecimus* בְּאתָא. *In Compl. est* בַּאתוֹ *cū Vaf loco Iod.*

7 דִּירְדֵי) *C.* דְּרָדֵי *Et* וְנָסֵב) *In C. non legitur Vaf.*

8 תִּבוּס) *C.* תִּכְסַן. *Huius radicis variæ sunt formæ:* בוס כסא כסן *siue* כס *&* מכסן.

Et נִסְנֵיךְ) *In Venet. erat mendosè scriptum* נִסְטָךְ, *ex quo pro* ט *fecimus* נר. *quæ literæ paruo discrimine in manuscript. dignoscuntur. C.* נִסְכוּךְ.

11 דְּרָבָה בֵּיסְנְאִין יוּמַתָךְ וְיוֹסְ') *sic V. sed C. meliùs* דְּבִי סַנְעִין יוֹמַיִךְ וְכוּ'. *Nos ex Hebr. pro* רָבָה *fecimus* דְּבִי.

14 בֵּיתָא) *Scribe cum C.* בֵּיתָהּ.

16 *Pro* מְטוּל) *repone ex Complut.* מַאן.

17 מַיְ' גְנוּבָ' חָלִים) *sic & Elias; quem miror etiam* חָלִים *cum* ם *citare. sed C. lōgè rectiùs* גְּנִיבֵי חַלְיָן.

Ibid. pro דְּטֵיטוּנָא) *quod citat Baal Ar. legere mallem cum C.* דְּטִישׁוּנָא; *quia alibi* טִישָׁא *pro Hebr.* סֵתֶר *ponitur.*

18 דִּגְנְסְרֵי אַפִּילַת) *Pro* נִסְרֵי *quem Pagnin. etiam adfert, C. legit* דְּגוּבְרֵי *rectiùs; quia vox Hebr.* רְפָאִים *exprimitur sæpiùs per* גִּבָּרֵי. *& post* אַפִּילַת *addit* תַּמָן *.i. Ibi.*

Item pro דִּמְזַמְּנִין) *C.* דְּמִזְדַּמְּנִין.

X.

2 דְּרַשִׁיעָא) *El.* דְּרַשִׁיעֵי, *sed C. rectiùs* דְּרַשְׁעָא.

4 מְמַכְּכָא) *C.* מְמוּכְתָא:

6 רֵישֵׁי דְּצַדִּיקַיָּא) *C.* רֵישָׁא דְּצַדִּיקָא.

(sic infr. vers. 11. *Et pro* נִכְסֵי חֲטוּפַיָּא) *C.* נִכְסָא חֲטוּפָא. *Verùm* וּבְפְמֵה' *videtur sine* ב *legendum; vt colligere licet ex vers. 11. vbi eadem verba repetuntur.*

8 בְּשִׁפְוָתֵיהּ) *sic & C. sed Elias reiicit affixum.*

9 בִּתְמִימוּתָא) *C.* בִּשְׁלִימוּתָא. *Et pro* וְדִמְעַקֵּם) *quod ex Veneta lectione mendosa* וּדְמַעְק מִן *feceramus; C. & El. legunt* וְדִמְעַקֵּל. *sic paulò antè pro* בְּכַעֲרָא) *non malè posset legi cum C.* בְּסִבְרָא.

14 שַׁנְיָא) *Repone ex C. & El.* שַׁצְיָא. *sic vbique ferè verbū Hebr.* מְחִתָּה *redditur. Hinc magnam literarum* צ *&* נ *in manuscript. affinitatem videre licet.*

15 דְּעָתְרֵהּ) *C.* דְּעוּשְׁנָא *.i. Fortitudinis. & pro* וְסִימָא) *quod in V. mendosè legebatur, restituimus ex Elia* וְסִימַנָּא, *quam lectionem in Cōpl. inuenimus; sed in plurali,* וְסִימָנֵי דְּמִסְכְּנֵי *.i. Signa pauperum.*

17 נָטְרֵי) *Repone ex C.* נָטְרָא

20 סָמָא) *Omissa est vox* סְנִינָא *in Ven. quam supple ex C. sed pro* סָאמָא *legitur in C.* סִירְנָא.

Ibid. מַחְתָא) *Elias non videtur hanc vocem intelligere: quia si simpliciter accipiatur pro Plaga, non conuenit huic loco. quid si Muccum narium, excrementum, interpretemur? vide Masium.*

24 חֲרִיצוּתָא) *C.* חִרְיוּנְתָא.

25 שְׁתַאסְנָן בְּעַ') *El. non legit* ב. *quod ideo quidam volunt esse singulare. In C. tamen cū* ב *legitur:* שִׁיתָאסֵין בְּעָ'.

27 תְּיוֹסֵף יוֹמָתָא) *C.* תּוֹסֵף יוֹמַיָּא.

Ibid. בְּזְעֵן *erat mendosè in Ven. pro quo reposuimus ex Elia* בִּזְעֵרָן, *cuius rei vestigia apparent in C. vbi* נוּעֲרָן *legitur.*

28 וְסִבְרָנָא) *Crederem* וְסִבְרָא *esse reponendum.*

29 דְּעָבְדִין עֲוִתָא) *Inuenitur etiā* עֲאַתָא *pro eodem, teste Elia, sed nescit vtra lectio sit melior. Verùm* עָתָא *apud Syros capitur pro* אָוֶן.

30 יְקוּעְרוּן) *sic V. Elias dicit se* יְקַנְעֲרוּן *inuenisse; at se ignorare quid sit: & etiam quosdam codices habere* יְרָיִן. *In C. verò legitur* בִשְׁרְיָין. *verùm puto pro* יִקְנַעֲרוּן *aliquando fuisse scriptum* יִתְנַעֲרוּן. *à verbo* יער.

31 דְּצַדִּיקֵי מוֹרְעֵיהּ) *Cōpl.* דְּצַדִּיקָא *יְמַלֵּל. sed pro* מוֹרְעֵיהּ *credo fuisse olim scriptum* מוּעֵי, *vt citat Ar. à verbo* יְעָא, *quod Syrè Pullulare &c. significat. vnde* מוּעֵי *pro Hebræo* יָנוּב *Producet, germinabit.*

Ibid. חֲפִיכוּ) *C.* הֲפוּכָא.

XI.

1 מְסַבְּא) *Repone ex C. & El.* מְסַחְתָא *vel ex aliis* מְסָנָא. *nam ex Syro Diction.* מִיסוּנָא *etiam inueniri docemur. nam apud Syros trifariam hoc nomen inuenitur.*

Ibid. וּבְמַתְקְ') *Nō legitur* ב *in C.*

2 תֵּיד דְעַלָא) *C.* חֵיאַךְ בְּעִילָא *fortè pro* דְעֻלָא.

3 וְנִדְרְכִנּוּן) *C.* תִּתְרְכִנּוּן *Expellet eos. Et paulò antè* וְנִטַּלְטְלוּן) *Cōpl.* וּמְטַלְטְלִין *fortè pro* וְנִיטַלְטְלִין.

7 צָאתָא) *C.* עוּלָא.

8 עַל הֵל' בִיש תְחו') *C. meliùs* וְעָאל רְשִׁיעָא חִלְפּוֹי.

9 *In Ven. legitur* נִכְלָא בְּפוּמֵהּ מְקַבִּיל אַרְעֵיהּ) *mendosè. sed in C. rectè* בְּפוּם נִכְלָא מְחַבֵּל חַבְרֵהּ. *Nos ex versione pro* מְקַבְּ' אַרְ' *restituimus* מְחַבֵּל חַבְרֵ'.

10 בְּטָבַתְהוֹן) *C.* בְּטוּבַתְ'.

Ibid. pro תְּרִין) *quod mendosè in V. legitur, fecimus* תְּרוּץ. *C.* תַּחְדֵּי. *Verùm crederem aliquando fuisse scriptum* תִּרְנֵּי *à verbo Syro: quod sæpè in hoc libro occurrit.*

11 דְּצַדִּיקֵי תִּתְרוֹמַם) *C.* דִּתְרִיצֵי תִּתְרוֹמֵם.

14 מְדַבְּרָא) *C.* מְדַבְּרָנָא. *vide cap. 20. vbi Elias citat vtramque lectionem.*

Ibid. דְמַלְכַּתְנוּתָא) *C.* דְּמוּלְכָּנוּתָא.

15 עָרֵב) *Quod in V. desiderabatur, ex versione reposuimus. Complut.* עָרֵב.

17 *Post* פָּרַע) *adde ex C.* לְנַפְשֵׁהּ *.i. Sibi ipsi.*

Ibid. In V. erat נוּכְרַיָּא) *C.* בְּאַכְזְרוּתָא. *El. &* נוּכְרַיָּא *et* נִכְזְרוּיָא *adfert. vide infrà cap. sequent. vers. 10.*

18 קְשְׁטֵהּ) *C. meliùs* קְשְׁטָא.

22 קְדָשֵׁהּ) *El. & C.* קְדָשֵׁי *sine affixo.*

בְּנַחִירַיָּא) *sic correximus, quia in V. mendosè legebatur* בְּנְחִירַיהּ. *El. & C.* בְּנַחִירֵי.

דְּשַׁפִּירְתָּא) *C.* דְּשַׁפִּירָא וְסָרֵי טַעֲמָ' וּטְרִירָא טַעְמָ' *.i. Expulsa sensu. id est Fatua. fortè* טְרִירָא *legitur pro* פְּרִידְתָא, *vt alibi occurrit.*

25 תִּרְכַּן) *Mendosè Pagn. et alij, qui* רכן *radicem faciunt, cùm legi debeat cum C.* תִּרְוַּן.

26 לְבַעֲלֵי) *C. non malè* לְבְעִיל.

29 פַּחְתָא) *C.* רוּחָא. *Vide Iob cap. 20. vers. 3. vbi* פּוּחָא *ponitur pro Vento. El. etiam hîc* פַּחְתָא *cū aliis videtur pro Vento accipere.*

30 לְצַדִּיקָא) *C.* דְּצַדִּיקֵי.

וּמְקַבְּלְנָא) *C.* וּמְקַבְּלָא. *Et post* חָכְמְתָא) *additur in C.* רְעִיתָא.

XII.

2 דְּקַבֵּל) *C.* דִּמְקַבֵּל. *Et pro* דְּאֶלָה') *C.* מְאֶלָה'. *Sic pro* רוֹעְיָא) *C.* רִשְׁעָא *q. d. Viri impij consilium est impietas.*

4 מַלְטִיתָא) *Sic etiam Pagn. & alij pro* רָקָב, *sed videtur* בְּלוּטִיתָא *reponendum ex cap. 14. vbi Ven. habet malè* בִּיטְלִיתָא. *& ex Iob cap. 41. in Ven. editione.*

7 וּבָתֵיהוֹן) *C. rectiùs* וּבֵיתְהוֹן.

9 דִּלֵילָא וְעָבְדֵי אִית) *C.* דְּלֵילָא וְעָבֵד אִיהוּ.

Ibid. מִן הוּא דְּמִתְ') *In Ven. erat* מִן הֲוו, *pro quo scribe Syrorū more* מִן הַו; *nam* הַו *est pronomen* הוּא. *El.* מִדְּמִתְיַקַּר.

11 בְּאַרְעָא) *Scribe cum Compl.* בְּאַרְעֵהּ *cum affixo.*

12 רָאַת) *Mendosè. Repone* רָאִיג *ex Compl.*

14 טוּבָן אַיְדוֹ) *Repone ex C.* עוֹבַד' אַיְ' *.i. Opus. nam* טובת *dicendum esset.*

16 בַּרוּמֵיהּ) *C. fortè meliùs* בְּדְיוֹמֵהּ *pro Hebr.* בַּיּוֹם *.i. In ipso die.*

17 וְסָהֲדוּ' דְשִׁקְ' רַמָ' הוּא) *C.* וּמַסְהַד בְּדִבְרוּתָא סִיהֲדָא דְשִׁקְרָא.

18 רִגְשָׁא) *In C. legitur* רְגַשְׁמָא, *pro quo lego* דְּגָשְׁתָא *.i. Pungens. à verbo Syro* רגש, *eamq; puto verissimam esse lectionem; mutata solùm litera* מ *in* ת. *vel si mauis* רִגְשָׁא, ר *versa in* ד. *Ab hoc verbo puto* דָּגֵשׁ *Hebræorum dici, quasi Pungens vel punctum. quemadmodum apud Latinos Punctum dicitur à pungendo.*

Ibid. מַאסְיָא) *C.* מַסֵּי.

21 וַעֲתָא) *Sic in V. sed mēdosè. Bahal Ar.* דְּעָתָא; *quæ vox alibi inuenitur pro* אָוֶן, *vt dixi.*

22 כִּפִּיתָה דְשׁ') *Repono ex Cōpl.* שְׁפִּוּתֵי שִׁקְ'.

23 כְּנֵי) *C.* וְסָנֵי, *pro Hebr.* וְקָרָא. *Et* וְרִיעָתָא *pro* אִוֶּלֶת.

25 מַרְחַלָא וּמִלְּתָא טָבְתָא, *siue, vt Ven. habet,* מִידַּחֲלָא) *C. longè meliùs* מַרְחַלְתָא וּמִלְּתָא טָבְתָא. *nam* מְחַדְיָא *quod sequitur est singulare.*

26 מְתַעֵי *&* וְאָרְחֵיהוֹן) *Compl.* מְתַעְיָא *&* וְאוֹרְחַתְהוֹן.

27 נִסְתַקְבַּל) *Est à verbo Syro* סקבל *.i. In aliquem incidere. &c. Vide Lexicon.*

וּמַזָּלֵה) *Mallem legere cum C.* וּמוּלָה: *nam hæc vox melius exprimit, meo iudicio, vocem Hebr* הוֹן, *vt in Iob & alibi monui, quàm* מַזָּל.

28 וְאוֹרַח דַּאֲבָהָתְנָא) *Mendosa est hæc lectio. Ex C. verò, etsi non mihi videtur plane esse vera, aliquis potest elici sensus, nec à veritate Hebr. alienus:* אוֹרְחָא דְאַכְּתָנָא *q. d. Iter prauum. ab* אַכְתָּא *.i. Iniuria, offensa. Matth. 5. Vide num* דְּמַבְּהֲתָנָא *legi possit.*

XIII.

1 בְּעָתָא) *Sic C. & El. sed hic putat* ב *esse seruile. Aruch reiicit* ב *pro Hebr.* גְּעָרָה. *sic inf. vers. 8.*

2 תִּתְחֲיוֹת) *Mendosè; pro* תִּתְחַטַּף *.i. Diripietur. vt legitur in C. facile enim fuit ex* ט *facere* יו, *& ex* ף, ת.

3 בְּנַפְשֵׁהּ) *Lege potiùs cum C.* בְּנַפְשֵׁהּ. *Et pro* שַׁנְיָא) *repono* שַׁצְיָא; *quia suprà docui Hebr. vocem* מְחִתָּה *per illam reddi.*

7 וּמַזָּלֵהּ סַגִּיאָה) *C.* וּמוּלָא סְגִיעָא. *Vide suprà, & infrà.*

8 דְּגַבְרָא) *Legerim potiùs cum C.* לְגַבְרָא.

9 כְּרֵיז) *Mendosè in V. legitur; pro* כְּרִיז *verbo Syro; vt alibi dixi. C.* כִּיתְיָן, *vbi* ז *positum est pro* ז.

11 וּמַזָּלֵהּ מִן עַוְלָא דְּמַרְהֵ) *Compl.* מַמּוֹנָא מִן עֵילָא דְּרַמְיוּתָא *.i. Diuitiæ occasione fraudulenta .i. fraudulenter parta.*

בְּמְנָא מִתְתַּק] C. בְּמָה מַתְּקְ'. pro quo potest scribi מַתַּקְלָן.
21 Mendosè scribitur in Venet. בְּעֵינָ'] pro מֵעֵינָ'. vt rectè habet C.

V.

3 דְּכַבְרִיתָא] Sic ferè vbiq. hanc vocem scribi video; præterquam in Bahal Aruc, qui in radice ככר, כַּכְרִיתָא legit; quem sequitur etiam Elias; licèt aliquando eos alibi aliter citare reperiam. Syros verò כַּבְרִיתָא per כ in secunda, & ר in tertia pronunciare, docet nos Masius.
4 גִּירְדָא] Mendosè in V. legitur, atque in Pagnini Lexico: pro גּוּדָא .i. Absynthium, vt C. rectè habet. vel, pro גִּידֵי, vt El. quem sumus secuti. Et pro מִן] rectiùs legas cum C. חֵיךְ.
5 מְסַמְכָא] Repone ex C. מְסַמְּכָן,
7 מֵימְרֵי דְּפְ'] Mendosè in Venet. מֵימְרֵיהּ cum ה, quam C. reijcit: legens מֵימְרֵי פֻּמְ'.
8 דְּבֵיתָא] Lege cm C. דְּבֵיתָהּ cũ affixo.
9 לְנָכְרָאִין] Com. לְבַר עַמְמִין pro Hebr. לַאֲכְזָרִי.
10 תַּעַל] Non legitur in C. neo vllum verbum est in Hebr.
12 אֲשְׁלֵי] Bahal Ar. & El. hic & alibi אַסְלֵי legunt cum ס. pro verbo נָאַץ.
14 עַד כֹּל' חֲוֵית לִי בִישִׁין] Repone ex C. עַד קָלִיל חֲוֵית בְּכָל בִּישִׁין; quia hæc lectio conuenit cum Hebr.
Et וַעֲרְתָא] C. וְצִבּוּרָא. vtramque lectionem Elias agnoscit.
15 רְדַיָא] Sunt Fluenta, à verbo Syro רְדָא Fluere. quod quid significaret, Elias fatebatur se ignorare.
19 חֲוּנָא] C. הַוְנָא. sic & Elias, qui & alibi חַוְנָא legit. De hac dictione vide Masiũ. nã est vox Syrica, הַוְנָא pro, Mente, intellectu.
Ibid. מִזְמַן וּבְרַחֲמוּתָא תִּגְרַס] C. זְמַן legit, sed pro א in וּבְרַחֲמוּתָא habet ה affixum eleganter: & pro תִּגְרַס, quam lectionem solus Elias affert, תִּגְרֵם cum ם, vt etiam erat in V. גְּרַס autem apud Magistros est Legere, discere. quod si תִּגְרַם retineas, erit Augescas, crescas, promoueas; quasi esset scriptum in Hebr. תִּשְׁנֶה cum שׂ smol.
20 עוּבַח] sic & El. sed C. צִיבָא Bahal Ar. חוּבָה per ח.
22 נִתְפְּכִיךְ] sic & C. Pagnin. & alij, sed perperam: pro quo ex Bahal Ar. et El. reposuimus נִתְפַּכַּר. quam quidem lectionem esse verissimam, discimus ex 2. Tim. 2. vbi פכר pro ἐμπλέκειν legitur.
23 וּבְסַגְעֵי] C. non malè וּבְסַגְעָא.

V I.

2 Pro אִתְאַחַדְתָּ' & אִתְצֵידְתָא] in C. legitur אִתְצֵידְתָּ' & אִתְקַלְתָּ. Et pro מֵאֲמְרָא דְּפ', quod bis reperitur in hoc versu; C. habet lõgè rectius בְּאֵמְרֵי פוּמְ', nisi illic scribas מֵאֲמָרֵי.
3 Post עֲבַד] adde ex C. רָא.
גְּרַג] Potest in Pail etiam scribi גָּרַג .i. Incita, adhortare, à verbo Syro. Et pro הֲבִיל, quod Baal Ar. לאלתר .i. Mox, illico, exponit, quid si קְבִיל legatur? .i. Interpel[l]a. nam ח & ק non facilè discernuntur.
4 וְנִימְתָא] Sic Bahal Ar. El. & V. sed C. וּנְיוּמְתָא. sic infrà vers. 10. vbi V. & El. habent נוּמֵיתָא.
5 נִשְׁכָא] Repone ex C. Bahal Ar. & El. נִשְׁבָא.
6 לִשְׁמְשְׁמְנָא] Sic Lexica etiam, sed perperam. Repone ex Bahal Ar. & El. לְשׁוּשְׁמְנָא.
אָרְחָתְהוֹן] Melius legeris cum C. אָרְחָתֵיהּ: nam in Hebr. est affixum singulare.
7 חֵיךְ] Non legitur in C. nec in Hebræo.
8 וְנָבְשָׁא] Cùm nusquam hoc verbum sit in vsu pro Coaceruare, nisi in nostris Lexicis, videtur cum C. legendum וְגָרְשָׁא .i. Et coaceruat: à גרש quod in Aruch inuenitur, & apud R. Sal.
11 וְתַדְרְכִךְ] vel potiùs וְתַדְרְכָךְ .i. Te apprehendat; à verbo Syro דרך; sic enim est in Compl. Malè in V. legitur וְתִירְכִיךְ.
Ibid. Pro כְּשֵׁירָא] quod Pagn. et alij Clypeum (quia in Hebr. est מָגֵן) exponunt; fortè à כשר .i. Trabe; vt metaphoricè pro quacunque re forti capiatur. C. inf. cap. 24. legit טָב לִבָּא .i. Recto corde; vt hic videtur exponendum.
13 וְתָכֵם] A תכם, quod El. nescit quid significet, verbo Syrico pro, Offendiculum dare.
Ibid. Pro וְרָמִז] Non malè ex C. potest legi וְרָמֵי, quod Hebræo מֹרֶה optimè respondet, licet Isa. 58. מַרְמֵיז בְּאֶצְבַּע inueniatur.
16 צַסְלֵית] C. אַסְלְיוּת.
18 Pro רָעֲתָא) Repone בִישְׁתָא, nisi malis ר in ד, hoc modo: דְעָתָא; quæ vox alibi pro אָוֶן ponitur.
19 סָהֲ' רְשְׁק' רְמַלִּל כַּדְּבוּתָא) Hoc ordine, nec malè, sic legitur in C. מְמַלֵּל כַּדְבוּבַיָא סָהֲ' דְשִׁקְרְ'.
21 בְּצַוְּרָ') C. עַל צַוְּארָ', vt est in Hebræo.
22 תִּתְדַּבַּר) C. תְּדַבֵּר. Sic pro תִּתְנְטַר C. תִּנְטוֹר fortè meliùs.
Item pro רְצִנָךְ) In quo Elias nõ parum se cruciat, legendum censeo רְנָנָךְ .i. Meditatio tua. vel רְנָיָךְ, à verbo רְנָא .i. meditari: nam facile fuit ex נ facere צ, vt alibi docebimus.
24 רְתִנְטַרִיךְ) C. לְמִטְּרָךְ.
25 תְּשַׁרְגְּנָךְ) C. תַּרְבְּרִינָךְ.
Ibid. pro בְּנְבִיבוּתָהּ) malim cum Bahal Ar. & C. legere בְּנִבְיָנָהָא.
26 מְלְתָא) Lege cum C. אַחְתָא, vt etiam Elias quodam in loco citat: nam & alibi alteram lectionem agnoscit. Et pro צִיְרָא) C. צִרְיָא. vide צְרָא.
27 בְּעָבֵה) Bahal Ar. legit בְּחָבֵה per ח.
וּלְבוּשֵׁה לָא יָקַר) Compl. rectius וּלְבוּשׁוֹ לָא יְקִירָן.
28 אֲוִ) C. אוֹ.
29 מַה רְאָעַל) Repono ex C. מַאן רְאַטֵּיל. El. quoque מַאן habet; sed in רְאָעַל à V. non discrepat. puto esse literarum transpositionem pro רְעָאֵל.
30 לָא לְמִתְּרַמְרוּ) Repone vt erat in V. לָא לְמִתְרַמְּרוּ .i. vt ego expono, Non est mirandũ, οὐ θαυμαστὸν, iuxta LXX. non mirum videri debet, si fur furetur: à verbo Syro רְמַר est infinit. Syr.
נַפְשֵׁהּ) Sic Compl. In V. erat mendosè נַפְשִׁי.
31 וְכָלֵּהּ מַזָּלָא) Lego cũ Compl. וְכוּלָּא מוּלָא, sic enim vbiq. video scriptum in manuscriptis, pro Hebræo הוֹן, quod puto ab Arabibus sumptum esse vocabulum: quibus מאל siue מִיל est Substantia, opes. Bahal Aruch in radice מרל legit וְכוּלֵּיהּ מִירְלָא.
33 מַכְתְּשֵׁי) C. מַכְתַּשׁ.
34 דְּפַרְעָנָא) C. דְּפֻרְעָנוּתָא.
35 מְהִיבָה) Mendosè legunt Ven. Pagn. & alij, pro מְהִיבָה, vel potiùs pro מְיַהֲבָה, vt C. habet, siue מוּהֲבָה.

V I I.

6 Hîc versus qui corruptus est in Venet. sic legitur in C. כְּוַנְתָּא זְעִירִיתָא דְבֵיתִי וּמְתּוֹרִיקֵי דִירִי: אוּרֵיקִית) Ex Elia זְעֲרָתָא correximus: in Ven. enim perperam erat זְעֲוִיתָא. Is autem in תרק fatetur quid הַרְקִין sit, se nescire; & conqueritur id Bahal Ar. non adduxisse; cùm tamen ipse Bahal Ar. in rad. בלס dicat חַרְקַנְיָא idem esse quod בולוס Fenestram vitream.
8 לְקָבֵל עֵינוּתָא) sic & Pagn. & alij, sed perperam. C. verò rectè לְקָבֵל פִּינַּת' siue פִּנְתָא, facile enim fuit ex פ facere ע. vide infrà vers. 12.
9 וּבַחֲבִירָא) N. וּבַחֲבִירָא mendosè: vt suprà cap. 4. dixi. pro וּבַהֲבִיר'.
10 בְּאַכַּכְמָא) Sic Pagn. & alij, sed puto esse mendum, cùm maximè Baal Ar. aut Elias nullam faciat huius vocis mentionem. ac ideo censeo substituendũ בְּאַסְכֵּמָא רְזָנִי' .i. Habitu meretricio. à verbo Syro סְכַם Formare, fingere, induere formam. &c. vnde אַסְכִימָא σχῆμα, &c. vide Lexicon. Nam בְּאִסְמְכָא quod est in C. non mihi satisfacit. Ibid. דְעָלִימֵי) Perperam in Ven. legebatur cum affix. דַעֲלִימֵיהּ. Non malè cum C. legeris דְעוּלֵימֵי.
11 בְּבֵיתָא) Rectiùs C. בְּבֵיתָהּ.
12 בְּעָדָנ' bis) Non legitur ב in Complut.
13 וְאַחְצְפָה) Nõ malè C. וְאַחְצְפַת. vel El. חַצִיפַת.
14 יוֹמָנָא) C. יוֹמָא.
15 Pro דְמַפְּכְיָא) quod El. fatetur se ignorare, C. habet דְמַסְכְיָא .i. Prospectans, respiciens. Item לְרְגָשָׁא p) videtur לְרַגָּשָׁךְ legendũ.
16 שַׁוֵּית) C. שַׁוִּית. קְרִמְתָ') C. קְרָמֵיתָא.
17 וּבְרְקְמָא) sic V. & quidam cod. sed correctiores libri, vt Bahal Ar. El. & C. habent וְכוּרְכְּמָא.
18 בְּרַאֲוָנְתָא) C. בְּרִינְוָתָא.
20 דְעֵרָא) C. דְעִדְנָא.
21 בְּסְנְיָא) C. בְּסְנְעַיָא.
22 Post לַאֲכוּרָא) additur in C. & El. דְסִכְלָא .i. Stulti. quia in Hebr. est אֱוִיל, licèt LXX. illud non habeant.
23 אִנְלָא רְמַפְרִ') C. אִילָא דִפְרִיחַ. V. & El. אִילָא דְמַפְרִיחַ.

V I I I.

2 אִיתָה) C. אָתְיָא .i. Venit, it.
3 וּבְמַעֲלָנָא & בְּפְמָא) C. legit in plurali בֵי & מֵי.
6 שְׁרִירוּתָא) sic & El. sed cum ש dextro, pro Hebr. נְגִירִים. C. שְׁרַרוּתָא. vel potiùs in plurali שְׁרִירְוָתָ' .i. Certa, firma, vera. sic infr. pro תְרִיצוּתָא] scribi potest תְּרִיצְוָתָ'.
7 דְנָא פְּמִי וְרִחוּקָא) Cõpl. יְמַלֵּל. יֶהְגֶּה חִכִּי:, pro Hebr. מוֹרִיגִי וּמְרַחַק sed pro דְנָא censerem legendum רְנֵא; quod verbum plerumque respondet Hebræo הָגָה. In Cõpl. est רְשִׁיעָא, meliùs quàm רַשְׁעָא.
9 וְכֻלְּן) C. כֻּלְּהוֹן.
10 מַרְדוּתָא) C. melius מַרְדוּתִי.
11 דְּטָבְתָ') Meliùs in C. דְּטָבָא.
Ibid. פָּחֵר) Corrige ex C. & ex cap. 3. פָּחֵם.
12 בְּרֵית) Repone ex C. דָּרִית siue דָרֵת .i. Habito.
וְיִרִיעֲתָא) Hanc vocem ex versu superiori suppleuimus, quia desiderabatur in V. quam nos posteà in C. adscriptam reperimus.
14 וּמַלְכָנָא) C. וּמוּלְכָתָא.
15 מְטוּל אֲנָא) C. rectiùs מְטוּלְתִי.
Ibid. וְשַׁלִּיטֵי אֲנָא מְשִׁיחָן) Repone ex C. וְשַׁלְטוֹנֵי מְשִׁיחִין .i. Potentes vnguuntur.
16 דַּרְבָנֵי מִתְרַבְרְבִ') Sic ex El. restituimus: nam perperam in V. legebatur דוּכְרָנֵי מִתְדוֹרְכִין. Illam eandem etiam lectionem habet C. Quod autem in annotationibus quas fecit in Radices Kimhi, El. מִתְדוֹרְכִין citet, puto esse mendum.
18 וּמַזָּלַיָא) Legerim potiùs cum Compl. וּמֵילָא, de quo suprà cap. 6. vers. 31.
19 In סְגִיָּנָא) Dele camets sub Iod. Et pro סַגְיָא) Repono ex C. סִימָא.
21 רְאֵירָת לְרָחֲמוּי) Ex C. lectione רַאֲיוֹרֵת לְרַחֲמַי repono דְאִיוֹרַת (instar אֲוֹסֵף) in Aphel.
22 בִּרְיָתֵהּ) C. בִּרְיוּתֵיהּ.
23 אִתְתַּ' מִן רֵישֵׁהּ) C. אִתְקְנֵת מִן רְשִׁיתָא.
24 אִתְיְלִדֵת) C. אִתְקְנֵת.
25 קְדִים) sic & El. Verùm cùm in C. non legatur, videtur certè superfluum.
Ibid. אִתְבְּנֵית) Repone ex Compl. אִתְבִטְנֵת à בטן, quod sæpe Hebraũ verbum חולל exprimit.
26 וְנַחֲלֵי) C. וְאַשְׁקְקֵי pro Hebr. וְחוּצוֹת.
28 אוּגְרִים) C. אִיגְרִים pro Hebr.

redundat. In C. tantùm ponitur אִין תִּרְמְךָ לָא.

25 (דְּלוּחְיָא מִן; C. et Ar. דְּחַלְיָא וּמִן quæ vox cũ sua radice frequentius in אֻמַּת, quàm רחל inuenitur. At pro חִיְבָא] quod quidã Extinctionem exponunt, ex C. & Bahal Ar. repone חֵיפָא; quia apud Syros est idẽ quod שׁוֹאָה, ὅρμημα, Impetus, & pro שֵׁטֶף capitur. Illic pro מִן) Ar. habet רְמִן.

26 וְלָא תִתְצִיד) Potest legi cum El. דְּלָא, vel לָא תִתְצְרִי cum C. vide supr. cap. 2. vers. 19. & Lexicon Syricum in צרא.

27 תִּתְמְכַע. (Comp. תִּתְכְּלֵי לְמֶעְבַּד. מַלְמַע'. sic vers. seq. יָתוּב) Complut. יֶהֱזוֹר.

31 תִּצְבֵּי] Secuti Interpretem Compl. sic restituimus: nam mendosè habebat Ven. תִּצְנֵר. hinc valeant Lexicographi cum suo verbo צן pro בחר.

32 מִן] Non legitur in C.

Pro שׁוּעִיתָה] quod etiam El. citat, C. habet רְזִיָּה,

33 מַעַמְרְהוֹן] sic etiam in C. sed cùm pro Hebr. נָוֶה sit positum; censeo legendum מְעַמְרְהוֹן, à verbo עֲמַר Habitare, apud Syros.

34 Ante כְּסֶרֶף] quod respondet Hebr. יָלִיץ. additur in C. דְּצַדִּיקֵי & pro וּלְעַנְוְנֵי] longè rectiùs C. habet וּלְעַנְוְתָנֵי.

35 נִיקְחַן] Perperam. Scribe נְקַחַן, vt rectè habet C.

IIII.

3 וִיחִידָא] C. וִיחִידָאי.

4 וְאַלְפַּן לִי] Scribe potiùs cum C. וְאַלְפַּנִי. i. Et docebat me.

יְיָ] Non legitur in C. ac videtur inducendum; quia non est in Hebræo.

מְלוֹי] Repone ex C. & El. מְלַי.

5 מַאמְרֵיה דְּפ'] Lege cum Comp. מַאמְרֵי; est enim in Hebr. מֵאִמְרֵי.

10 מִנֵּי וְנִפְנְיוֹן] Mendosè: pro מְלַיְי וְסַיְנוֹן, vt rectè habet C.

11 אָרְחָתָא] Scribe cum Compl. בְּאוֹרְחָא.

12 תִּטְעַק] C. תִּטְעְיק. El. תִּטְעַק; qui putat עַק esse radicem. Ego credidi aliquãdo ט ex ת factũ esse; quasi diceres תִּתְעִיק. Non malè legeris cum Bahal Ar. תַשְׁנִיק, quam lectionẽ Elias asserit se in alio codice reperisse. nam שנק pro Arctare, angustiis afficere, etiam capitur. Vide Ps. 31. vbi תטעיק etiã occurrit.

15 צְרִישׁ) sic & C. sed Bahal Aruch nos monet hîc, & alibi, per ר legendum אֲרִישׁ. Vide ipsum in rad. רש & El. sic & infr. cap. 8.

16 וּפְרִידָא) C. וּפְרִיבָא. i. Et constringetur.

17 דְמֵיכַל' מֵיכַל' דְּרַשִׁיעֵי) C. מְטוּל דְמֵ' מֵיכוּלְתָא דְּרַשִׁיעָא.

18 נְהִרָה) C. נְהוֹרָה. fortè meliùs.

19 וְאָרְחָא דְּרַ' חַבִּירָא וְלָא) C. non legit coniunctionẽ, nec in principio, nec in medio; sed pro חַבִּירָא ex Baal Ar. & El. חֲבִירָא reponendũ.

במנא

Ibid. צְיִרִין) Lege cum C. צָדְיָין. i. Venantur, capiunt, apprehendunt. Vide Dictionar. Syric. Ideo malè Pagnin. qui צר pro Apprehendere adducit.

20 הַלֵּךְ) non rectè. C. תַּלִּיךְ fortè pro תְּהַלֵּךְ. Et pro בְּאָרְחָתָא) C. rectiùs בְּאוּרְחָא.

21 Pro עָמְרִין) legerem צָמְרִין. i. Habitant; quia in Hebr. est יִשְׁכְּנוּ.

Et in voce וּדְלָא) Vaf est delendum, vt ex C. docemur.

מִשְׁתּוֹתְרִין) C. מִשְׁתַּיְרִין nõ malè.

נְסוּפִין) sic restituimus, quia in V. perperam legebatur כִּיסוּפִין. C. יְסוּפוּן.

III.

2 דְיוֹמָתָא) Compl. דְיוֹמַיָּא. sic inf. vers. 16.

4 בְּנֵי אֱנָשׁ') C. בַּר נָשָׁא.

5 בְּיוֹנְתָא דִּלְבָךְ) C. melius בְּיוֹנְתָךְ In Hebr. enim est בִּינָתְךָ.

6 תְּרֵץ) C. rectiùs יְתָרֵץ.

8 לְכַנְשְׁרָךְ) vel vt El לְכוֹנְשְׁרָךְ. C. לְכוּנְשָׁךְ; quam lectionem Elias asserit etiam in quibusdam codic. inueniri: & לְכוּשְׁרָךְ; miraturq́ neutram in Bahal Ar. citari.

9 לֶאֱלָהָךְ) Lege potiùs cum C. לֶאֱלָהָא: nam nullum est affixum in Hebræo.

11 תַּמְרִק) sic & El. qui putat illud Spuendi, et nauseãdi significationẽ habere. Pagn. verò, Defrices te, tergas te. C. תַּמַּיִךְ vel תְּמַיֵּךְ q.d. Affligas te, vel mollescas. quo significatu verbũ קוץ à quibusdam exponitur. vnde vulgata versio Deficias. vel est verbum à nomine Syrico מאכא.

15 פְּחַם לָהּ) Lege cum C. & El. לַהּ. פחם autem apud Syros est, Similem esse, comparari: quia El. qui Syricæ linguæ erat ignarus, in hac voce tanquã ignota se torquet.

18 אִילָנָא) Repone ex C. אִילָנָא.

דְמִתַּמְכִין) C. דְמִתְעַסְקִין. i. Qui tenuerint, apprehenderint

19 שִׁיתְאַסְיָה אַרְעָ') sic El. quem sumus secuti. In V. erat שִׁית אַסְיָה דְאַרְ'; sicut citat Bahal Ar. in radice שתס. C. ferè eodem modo cũ ר, sed coniunctim, שִׁיתְאַסְיָה דְאַ'. Sed miror Bahal Ar. cùm שתס radicem faciat, duas dictiones legere, perinde ac si אָסְיָא pro Fundamentis accipi debeat quasi אֻשְׁיָא, vt apud Ezech. & alios legimus.

Ibid. וּשְׁמַיָּא צְעִי דְמִטְלָא) C. וַעֲנָנֵי רְסוּ טַלָּא. Hic locus egregiè hactenus fuit corruptus; insigniterq́ doctis imposuit, qui צְעִי pro Stillare posuerunt. quod non fecissent, si Bahal Ar. consuluissent in radice רס, qui paulò aliter quàm C. legit, nempe וַעֲנָנֵי רַס טַלָּא, sed pro רַס reponendum est רְסוּ ex Compl.

21 נִזַּל בְּעֵינָ') Pro quo fecimus נִיזַּ' מְעֵי'. C. verò נִזַּל מֵעַי', sicut El. videtur voluisse legere in rad. לוז; vbi בִּיזְלֵן à typographo pro נִיזְלֵן est positum.

24 אִם תִּשְׁכַּב יִתְרְמֵךְ וְלָא) Alterũ quo videtur reponendum וְאֶרְמַךְ; licèt C. etiam cum V. consentiat.

28 Post נִקְרָץ) in C. additur לִי; idq́ rectè. & pro תַּשְׁכְּחָנְנִי) reponendum est ex C. נַשְׁכְּחָנַ'.

31 דְאָרְחָתְהוֹן) sic ex Hebr. restituimus: quam etiam lectionem habet C. sed pro יִסְבְּעוּן ibi legitur שְׁבַעוּ.

32 וְטוּעֵי) In versione (error) repone, pro (terror) nam hîc, vt quidam vocem Hebr. שַׁלְוַת pro שָׁלוֹת exponũt, טוּעֵי Errorem significat; non autem Prosperitatem, vt volunt Pagn. & alij.

33 וְנִשְׁלֵה) Sic ex El. restituimus: mendosè enim erat scriptum in V. וְנִשְׁרָא. sed malim cum C. וְנִשְׁלֵח) hiric sub נ reponere, vt sit intransitiuum.

II.

1 מְלוֹי) Rectiùs in C. מְלַי. vide Iob 29, 24. quæ diximus de vtroque affixo.

Et pro וּפִקְדָנִי) non malè Compl. וּפִקְּדָנַי cum affixo plurali. sic cap. seq. vers. 1. corrige.

2 וְתַצְלֵי) C. דְצַלִּית.

Pro לְבָא) quod mendosè in V. legebatur, fecimus ex Hebr. לְבָךְ. Hanc etiam Compl. exemplar lectionem confirmat.

3 וְאִמָּא) C. נַאֲרוּם אִןְ' pro Hebr. כִּי אִם. Thargũ videtur אִם legisse.

Et pro תִּתְקְרֵי) repone ex Complut. תִּקְרֵי.

4 וְתִבְעֵי) Scribe cum Complut. אִין תִּבְעֵיה: quia אִם legitur in Hebræo, & affixum.

Ibid. תְּצִיצְיָה) sic C. propemodum תֵּיצוּצְיָה. El. etiam vt V. sed putat תִּבְצְיָה legendum; quòd hoc verbũ sit Syris admodum familiare pro Quærere &c. vt cap. 20. & 25.

5 וִירִיעְתֵה) Scribendum est sine affixo cum C. וִידִיעְתָא.

7 סְבַהְיֵי) El. כְּבַהְיֵי. sed C. sine ס, בַּהְיֵי pro Hebr. תּוּשִׁיָּה. Elias mendum esse putat, quia fatetur se ignorare quid significet. Quidam verò à Senio deducũt. q. d. Diuturnitatẽ, stabilitatem. בהיר apud Arabes, Honorem, gloriam, significat.

Ibid. לְאִלֵּין) sic in C. Perperam in V. passim scribitur לְאִלֵּין pro לְאִלֵּין.

9 וְתִרִיצוּתָ' דְכָל שְׁבִלֵי) Complut. וְתְרִיצְתָא דְכָל שְׁבִילֵיו non malè.

10 לְלִבָּךְ) C. בְּלִבָּךְ.

12 דְמִמַּלְיָא מִפַּרְכִיתָא) Repone ex C. דְמִמַּלְלָא חֲפוּכְתָא; quanquam El. cùm fateretur se nescire quid סְפַרְכִיתָא, vt in V. legitur, credit esse legendum מְפַרְכִיתָא, à verbo פְּרַךְ. Pro דְמִמַּלְלָא fortasse olim concisè fuit scriptum דממל'.

17 Pro, ducatum, nõ malè, educationem, posset legi.

18 דְבִטְמְקָא) Pro Hebr. כִּי שָׁחָה C. aliter, אֲרוּם דְּכִמַעְמְרָא q.d. Quia sicut habitatio, à verbo Syro עֲמַר.

19 Post דְעָיְלִין) adde ex C. עָלַהּ. i. Ad eam.

IN PROVERBIA.

Ex editione Veneta.

CAP. I.

4 לְשַׁבְרֵי) Sic ex aliis correximus. nam perpetuò in Ven. לְשַׁכְרֵי malè legebatur.

5 וְסָכְלְתָנוּתָא) Repone ex Complutensi וְסָכְלְתָנָא: in Hebr. enim est וְנָבוֹן adiectiuè.

6 מַתְלָאָה) Lege potiùs cum El. מַתְלָא, vel cum C. מְתְלָא:

וּפִלְאָתָא, vel vt Syri scribunt, וּפֶלְאֲתָא, significat Syricè Parabolam, similitudinem, αἴνιγμα: vt videre est 1. Corint. 12. Hic liber enim totus Syrica lingua fuit conscriptus.

Ibid. וְאָחֲרָתְהוֹן) Scribe potiùs cũ C. וְאָחוּרֵיהוֹן.

7 רֵישׁ חָכְ' דְחַלְ' דַיָי') C. רְחַלְתָא דַיָי רֵישׁ יְדִיעָא eo ordine quo legitur Hebr. hemistichium.

8 תִּטְעֵי) Verbum טְעָא apud Syros significat etiam Obliuisci, negligere, repellere.

9 דְחִסְדָא) Sic legitur in Compl. cum ד. non autem cum ו, vt malè Ven. habet.

10 נִשְׁרוּ לָךְ) C. נַשְׁרוּן לָךְ. Elias בַּשְּׁרֵי omnes perperam; atque ij qui eos sunt secuti. nam Bahal Aruch nobis veram huius hemistichij lectionẽ in radice שרל reliquit: cui ob antiquitatem præ cæteris fides adhibenda est: nempe, בְּרִי אִם יְשַׁדְלוּנָךְ חַטָ' &c. sed pro יִשְׁ' puto olim fuisse scriptum נִשְׁ' cum נ; cuius rei remãserũt vestigia apud alios: nam נ Syri vtuntur loco Iod in tertiis personis.

13 בָּתָנָא) C. בָּתֵּינָן cum affixo Syrico.

14 כִּימָךְ אַרְמֵח) Repone ex Bahal Ar. C. & El. פִּיסָךְ, & pro אַרְמֵה (vel אַרְמָא, vt legunt Bahal Ar. & El.) non malè posset legi cum C. תַּרְמֵי.

בֵּינָתְנוּן) Sic etiam Bahal Ar. & C. Putarim tamen pro נוּן legendum נָן, nisi malis Eliam sequi, qui בְּנַוָנָא legit.

18 לְדְמָן) Mendosè. pro לְדְמְהוֹן vt rectè legitur in Compl. sic pro יְמְטְשׁוּן נַפְשָׁתְ') repone ex Compl. וּמַטְשִׁין דְנַפְשֵׁ'.

20 וּמִשְׁקְקֵי) Melius legeris cum C. וּבִשְׁקְקֵי, vel cum El. וּבִשְׁקָקִין.

22 Post שַׁבְרֵי) in Compl. additur אַתּוּן.

23 תִּתְפְּנוּן) C. תְּתוּבוּן pro Hebr. תָּשׁוּבוּ. Et ante אֲבַע) in C. הָא rectè additur. sic post מְלַי) legitur יָתְכוֹן rectè quidem; si absque affixo נוּן, verbum præcedens legeretur, nempe וְאוֹדַע.

25 וְשַׁנֵּיתוּן) Mendosè, ni fallor, pro וְשַׁטְתּוּן vt est in C. i. Despexistis. Error facilè deprehendi potest.

26 וְאַף דַּף) Ponitur pro Hebr. אֶלְעַג, sed perperam, ni fallor. pro

XCVII.

3 תְּצַלְהֵב וּמְשַׁרְבֵב) *N. & Ven.* תְּהַלֵּךְ וּמְצַלְהֲבָא , *pro Hebræo* תְּהַלֵּךְ וּתְלַהֵט .

XCIX.

4 דִינָא) *Alij præponunt* ד , *q.d. Tu diligis fortitudinē regis* דְדִינָא *Iudicij .i. Iudicium facientis.*

C.

אִידְעוּ) *Imperat. Cal, cum prothesi* א. *sicut suprà* אֵיהַב , *instar* אֶרְכַּר אֶשְׁתּוּ ; *quæ quidem figura frequentissima est in nominibus: vt à* יְמַר , *dicitur* אִימַר . *N.* אוֹרְעוּ, *V.* אוֹרִיעוּ, *pro Hebr.* דְעוּ.

CI.

5 אֲנַמֵּר) *Cùm verbum* הצמות *frequētiùs exprimatur verbo* מנר, *mallem cum N. & V. legere* אֲמַנֵּר. *vide supr. Psal. 94, 23. idem infr. vers. 8. occurrit.*

CII.

4 תַּפְיָן) *N. El. & V.* תַּפְיָא.

8 *Pro* דְנָיֵר) *legitur in Neb. & Ven.* דְפָרַח וְנָיֵר *id est, Quæ volat & mouetur.*

9 מִתְלַעֲבִין) *N. & Ven.* מִתְלַעֲבִי *vt in Hebr. cum affixo.*

17 אִתְבְּנֵי יְיָ) *Repone ex Neb.* בְּנָא יְיָ , *alioqui legendum esset cum V.* אִתְבְּנֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ.

25 אִיתֵי) *Alij* אַחֵי *.i. Viuifica.*

CIII.

11 עִלָּוֵי) *Addo ex alijs* מ, מַעִלָּוֵי.

15 יִנְעֵי) *N.* יְנִיץ. *V.* נִיץ.

CIIII.

2 דִמְעַטֵף) *Scribe potiùs cum alijs* דְמִתְעַטֵף.

23 בְּנֵי נָשׁ') *N. & V.* בַּר.

Ibid. עִדוּנֵי) *N. & V.* עִירוּבֵי.

27 סְבוּרִין) *N.* סְבִירִין , *V.* סְבִירָן. *sic vers. seq. pro* יְכַנְשׁוּן) *alij habent* וְכָנְשִׁין.

34 שׁוּחִי) *Alij* שׁוּתִי , *pro Hebr.* שִׂיחִי.

CV.

41 וְדָיְבוּ) *Neb.* וּדְאִיבוּ.

Et בְּצַחְוָתָא) *N.* בְּצָהוּתָא. *Ven.* בְּצַחֲוָתָא.

CVI.

13 אִסְתַּחַרוּן) *V.* אִסְתַּבַּרוּ , *Ithpeal à* סבר, *quod etiam Expectare, sperare, significat.*

14 צְהִי) *N.* צְהֵי. *V.* צְדוּ.

28 וְאַדְבְּקוּ) *Scribe cū N.* וְאִדְּבְקוּ. *sic infr. Psalm. 119. vers. 25. & vers. 31.*

40 *Pro* וּרְחַמַת מֵימְרֵה) *Mallem legere ex N. & V.* וְרָחִק *in Pail, & masculinè.*

42 *Pro* וְדָחֲקוּנוּן) *lege cum Neb.* וּדְחָקוּנוּן.

43 וְאִתְמְסִיו) *Nec malè legeris cū N. & V.* וְאִתְמְכִיו , *pro Hebr.* וַיָּמֹכּוּ.

CVII.

5 צְחָיִן) *sic & N. sed V.* צְהִינִין ; *Elias verò, vt solet, cum* ה *legit* צִיהֲנִין.

27 וְטָעִין) *N. & V.* וִיכוּעוּן.

33 יַמָּא הֵיךְ צַהֲוָתָא) *Ven.* מַיָּא הֵיךְ צִיהוּתָא. *N. per* ה מַיָּא הֵיךְ צַחֲוָנָא *siue, vt habet Elias,* צַחוּתָא.

Sic vers. 35. צַדְיָא) *Neb.* צַחְיָא, *Ven.* צִיהֲיָא.

CIX.

3 וּמְלֵילֵי) *Mallem ex N. & V. reponere* וּמְמַלְלֵי *siue* וּמְמַלְלֵי.

31 נַפְשֵׁי) *Lege cum N. & Ven.* נַפְשֵׁהּ *Animam eius.*

CX.

4 *Pro* רְאָנָא) וְ *additur in N.* וְלָא יְתִיב רְאַנְתְּ. *sic & V. sed pro* יְתִיב *habet* יְתוּב *.i. Et non pœnitebit; & tu præfectus eris. &c.*

CXII.

3 מָזָלָא) *Lege* מוֹלָא *cum exemplari Mas. licèt N. & V.* מַזָּלָא *habeant. Per* מוֹלָא *enim vox Hebr.* חוֹן *in manuscriptis perpetuò exprimitur: sed latius in Iob de hac voce diximus.*

10 תְּחוֹבַר) *N.* תְּאבַר , *V.* תֵּבִיר.

CXIII.

6 דְמַכִּיךְ) *N. & V.* דְמְמִיךְ *Benoni à* מְכַךְ.

CXIIII.

3 וְאַפֵּיךְ) *Scribo* וַאֲפַךְ , *vel cum alijs* וַאֲפַךְ , *vt* תֵּפֵיךְ *quod sequitur, sit futurum pro* תֶּאֱפַךְ.

6 מְטַפְסִין) *N. non malè* תְּטַפְּסוּן.

8 לְעֵינְנָן) *Rectiùs scribas* לְעֵינְנָן. *V. & El.* לְעֵינָן, *sed N.* לְעֵיְנִין.

CXV.

2 *Pro* הוּא) *Lege cū alijs* הָשְׁתָּא; *quia in Hebr. est* נָא.

7 מְרַגְּנִין) *Alij legunt* מְרַנְנִין.

CXVI.

3 אַשְׁכַּח) *Repone* אַשְׁכַּח.

19 בְּרָרְתַיָא) *N.* בְּרָרַת. *V.* בְּרָרְתָא.

CXVIII.

10 *& sequent.* אֶתוֹשְׁשִׁנוּן) *N. & V.* אֶתוֹשִׁינוּן, *à* נְתַשׁ. *El. vtramque lectionem agnoscit:* אֶתוֹשְׁנוּן *&* אֶתוֹשֵׁשׁ'.

12 דְבוּרְיָתָא) *El. Neb. & Ven.* זְבוּרְיָתָא.

18 מַכְסָנָא אַכְסַנְנַנִי)*sic & N. sed V. & El.* מִכְסָא אַכְסַנַנִי.

22 וְזַכָּאָה) *Lege potiùs cum Neb. & Ven.* וְזַכָּא *siue* וזכה.

26 מִבֵּית מַקְדַּשׁ) *corrige* מִבֵּית מְקְדְּ'.

27 תִּקַרְבְּנֵהּ) *Mallem cum V. legere* תְּקַרְבוּנֵהּ.

CXIX.

5 דְאִתְקְנַת) *N.* יִתַּקְנַן .*V.* דִיתַקְנַן *.i. Vt dirigantur.*

14 מָזָלָא) *Lege, vt suprà dixi,* מוֹלָא.

35 תַּדְבְּרִנְנִי) *N. & V.* תַּדְרְכִנַנִי.

45 אוֹרְחָךְ) *N. & V.* אוֹרַיְתָא.

67 אֶתְתְּנַף) *Corrige* אֶסְתְּנַף.

70 אִטְמְטַם) *Alij legunt* אִטַּפַּשׁ *Infatuatus est.*

89 סַהֲדָוָת) *Corrige* סַהֲדְוָתָ ; *vel lege in singulari cum V.* סַהֲדוּת.

91 וְקַיְמְתָא) *N. & V.* וְקַיָּמָא *siue* וְקַיָּמָא. *pro Hebr.* וַתַּעֲמֹד.

96 מָה דְאִשְׁתַּדַּל וְאִכְתַּכַּל) *N.* מָה דְאִשְׁתְּדַר וְאִשְׁתַּכְלַל *.i. Quæ incepta sunt & fundata. eandem lectionem habet Venet. nisi quod per* ר, דְאִשְׁתְּדַרִי *.i. Proiecta sunt, vel mouentur.*

98 כְּלֵי) *Alij* כָּל.

108 נִכְסֵיתָא) *V.* נִיכְסָאתָא ; *sed reponendum ex Elia & V.* נִכְסָתָא. *.i. Voluntaria. Vide Psal. 54.*

119 בַּטֵּלְתָּ) *N.* קְטַלְתָּ.

122 עָרֵב) *El. & V.* בַּסִּים *siue* בְּסִים *.i. Lætitia afficias. N.* בְּסִים *perperam. pro Hebr.* עֲרֹב.

CXXV.

3 שַׁבְטָא רִשִׁיעַ') *Ven. non malè* שֵׁבֶט רִשְׁעָא.

CXXVI.

1 הֲוֵינָא הֵיךְ בְּהֵוֵי דַמְּיִן *&c.*) *Alij* מַרְעַיָא דְאִתְּסִיו *.i. Fuimus sicut ægroti qui conualescunt: pro Hebr.* חֹלְמִים ; *quia* חלם *apud Syros, Sanum esse, significat.*

5 בְּבִיעַ בְּחֶדְוָא) *Alterum redundat, nec in alijs* בְּבִיעַ *legitur. & pro* יִקְצְרוּן , *alij habent Chaldaicè* יַחְצְדוּן.

6 מְסוֹבַר בַּר זַרְעָ') *Addendū puto ex alijs* נְגִדָא דְבַר זַרְעָ' *.i. Traham sementis. vt vox Hebr.* מֶשֶׁךְ *exprimatur.*

CXXVII.

4 בֵּן בְּנֵי הֵיכְדֵין אֵנ' *&c.*) *Alij* דְעוּלֵימָ'.

CXXIX.

3 לְמוּרְדְיוּתְחוֹן) *Non malè Neb.* לְמוּרְדָוָתְהוֹן.

6 דְיִנִיץ) *Alij* דְיֵצִיץ. *Vide Psal. 32. vers. 17. vbi in omnib. exemplarib.* יְנִיץ *habetur.*

CXXXII.

6 חֻרְשָׁא) *Mallem cum N. & V.* חֻרְשֵׁי.

8 מַשְׁרוּי) *Non malè legeris cū N.* מִשְׁרוּי *q.d. Reside in domo mansionis quietis tuæ.*

CXXXIII.

1 בְּמוּם) *Corrige* בְּסִים.

CXXXV.

3 עֲבַר) *Videtur redundare; cùm nec in Hebr. nullum verbum legatur, nec in alijs exemplarib.*

CXXXVI.

6 לְמִרְדַר) *El. N. & V.* לְרָדַר.

15 וְשַׁנֵּק) *N.* וְשַׁרְנֵיק.

23 בְּאִתְמַסְכְּנוּת) *Lege potiùs cū N. & V.* בְּאִתְמְכָכוּתָנָא *pro Hebr.* בְּשִׁפְלֵנוּ.

CXXXVII.

6 *Post Initio) adde, gaudij.*

Et pro כְּתֵי) *Alij legunt* בֵּית *Domus.*

7 פְּנוֹן פְּנוֹן) *Alij,* צָרוּ צָרוּ *Vastate.*

8 בַּבְלַיְתָא בְזוּזִין) *Neb. & Ven.* בַּבְלֵיתָא בְזוּזִיתָא *.i. Babylonica deprædatrix.*

9 דְיוּחַד) *Mallem cum N. & V. in Benoni Cal* דְאָחַד.

CXXXVIII.

2 *Pro* אַסְנְיעֲתָא) *Scribe* אַסְנָעֲתָא: *vel lege cum N. & V.* אַסְנֵיתָא.

Ibid. pro בוּלֵי) *mallem cum aliis* כָּל. *sic 4 pro* מֵימַר) מֵימְרֵי.

CXXXIX.

4 אַתְּ מֵימְ' רְיָי יְדַע' כָּל גִּשְׁמִי) *Neb. & Ven.* הָא יְיָ יְדַעְתְּ מַחְשְׁבַת לִבִּי כֹּלָּא *.i. Tu Domine nosti omnes cordis mei cogitationes.*

6 פְּרִישָׁא מִנְדְעָא) *Alij* מִכַּסְיָא מִתְכַּסְיָא *pro* לְמִנְדַע.

Ibid. אִזְדְקַפַּת) *N.* אִתוּקְפַּת. *Venet.* אִתְקְפַת.

11 חֲשׁוֹכ' עָלַי קַבְלָא בְ' וְלֵילְיָא מַנְהַר עָלַי) *Aliter legitur hic versus apud alios,* חוּשַׁךְ דְמַחַבְרַבַּר עָלַי *: וְלֵילְיָא קְבִיל אַמְטוּלָתִי .i. Tenebræ obscurant me; & nox est obscura propter me. vel, vt interpretor, Si sint tenebræ .s. Deus conterit me* חברברין *.i. Liuoribus; si sit nox, obscuritate contegit me vndique.*

13 *& vers. sequent.* דְאָמַר) *Alij* דְאָמֵי.

14 פְּרַשְׁתָּ) *Alijs* פָּרֵשֶׁת *.i. Declaraui; vel mirificaui.*

16 בְּחַר) *N.* בְּרַר. *V.* כְּחַר.

21 מְרַגַּג) *Alij melius* מְנַגֵּג. *pro Hebr.* אֶתְקוֹטָט. *nam* רגג *Desiderare est.*

CXL.

10 דִסְפָּתְהוֹן) *N. & V.* דִסְפְּוָתְהוֹן.

11 בְּגִיצִין דְמַחְמוֹרִין) *N. & Ven.* בְּגִיצִין דְמַחְמְרִין *.i. In fauillas.*

CXLI.

1 חַשְׁחֵשׁ) *N. & V.* חִישׁ.

3 *Pro* מַטְּרַת) *mallem cum aliis legere* כִּטְרָא: *& sic versum interpretor: Pone Dñe custodiam ori meo, quæ custodiat leuation. &c.*

7 בְּעַשְׁנָה) *N.* בְּמַרְדַּיָא. *V.* בְּמַרְדַּיָא. *.i. Sarculis.*

9 וְתַקְלָן עָבְדֵי) *Repono ex Elia* וְתַקְלֵי עָבְדֵי.

CXLII.

4 אֲהַלֵּךְ) *In alijs præponitur* ד *vt Psal. sequent.*

וְמִינָךְ) *Lege cum alijs* וְמִינָא.

CXLIII.

1 *Corrige, (orationem meam.)*

3 דְכַדֵּךְ) *Sic & El. legit: qui asserit se* דְכַרֵךְ *in aliis exemplarib. inueniße: idq; mendum esse. sicut suprà Psal. 10. legitur.*

6 רְצַחֲיָא) *N. & V.* רְצַחְיָא.

10 בְּאוֹרַח תְּרִיץ) *sic & N. sed V.* בְּאַרְעָא *legit: vt est in Hebr.*

CXLIIII.

2 דְמַכְבֵּשׁ) *Alij* דִי מְרַדֵּד.

10 דְאַפְצֵי) *Mallem* דְפָצֵי *cū alijs legere.*

13 תַּסְבְּרָיְנָא) *Bahal Ar. hîc & Psalm. 68. legit* ר *pro* ב *,* תַּסְוְרַיָא *.i. Thesauri. sic & El. qui tamen in radic.* טסבר *ait se nusquam cum Vau scriptum reperiße.*

CXLV.

16 הוּרְעוּתְהוֹן) *V.* רְעוּתְהוֹן. *N.* כִּרְעֲוָתְהוֹן *pro Hebr.* רָצוֹן.

CXLVI.

4 אוּבְדוּ) *N.* וְהוֹבְדוּן. *Ven.* הוֹבְדוּ. *melius cum* ה*, pro Hebr.* אָבְדוּ.

CXLVII.

3 אֲרוֹכִין) *Alij* אַרְכָא לְמַרְעֵיהוֹן. *pro Hebr.* לְעַצְּבוֹתָם, לְצַעֲרֵי'.

17 *Post* אֶפְשַׁר) *non malè posset ex alijs addi* לֵהּ.

18 *Pro, sedere, scribe, flare.*

CXLVIII.

11 נְגוּדֵי) *Alij* רַבְנֵי.

CXLIX.

1 רִידָה) *Non legitur in aliis, et certè redundat.*

CL.

4 בְּחַרְדְּבִילִין) *N.* בְּהַרְדוּבְלִין. *videtur esse hydraules. V.* בַּחֲלִילִין.

LXXXVII.

2 קֻדְשָׁא) *N. & V.* מַרְדְּשָׁא.

4 אִתְרַבָּא) *N. & Ven.* אִתְרַבְּרָא. *Educatus est. sic vers. 6.*

7 תִּשְׁבַּחְתָּן) *N. & V.* תִּשְׁבַּחְתְּן.

LXXXVIII.

11 דְאִתְמַכְרוּ) *N. & Ven. fortè melius* דְאִתְמְסִיו. *id est, Liquefacta sunt, consumpta sunt.*

15 תְּנֵשֵׁי) *N.* תִּשְׁבּוֹק, *V.* שְׁבַקְתְּ. *pro Hebr.* תִּזְנַח.

16 וּנְגוֹר) *N. & V. & El.* וּנְגִיר. *pro Hebr.* יְגוֹנוּ, *sic pro* טְעוּנָה *habent* טְעִינָא.

LXXXIX.

10 בְּגֵיוֹנוּתָא) *Mallem cum N. & V.* בְּגֵיוְתָנוּתָא.

19 תְּרִיסֵי אַרְעָא) *N. & V.* תְּרֵיסְנָא, *pro Hebr.* מְגִנֵּנוּ.

33 *Post* דִמְכַתְּתִין) *additur in alijs* לְהוֹן, *vt sit sensus: Et per Dæmones perniciosos qui plagas illis inferant.*

50 הָאוּ) *V.* אֲן.

XC.

5 דְמָכִין) *N.* דְמָכִין *.i. Sicut dormientes erunt.*

12 מַן יִתְכַּ') *Quis diriget? sic & N. sed V.* כֵּן.

מַבְנֵי) *Lege cum El. N. & V.* מַבַּע *.i. Ebullire facit, profert. nam facile fuit ex* ע *resoluere in* נו.

13 לְעָמַךְ) *sic & N. sed V.* לְעַבְדָךְ.

14 שְׂבַע) *Scribe cum N. vel Ven.* שִׂבַּע.

XCI.

3 שֵׁדִי) *Non male additur* ר *in Ven.* רְשֵׁדִי.

5 רְשֵׁדֵי) *Repone ex V.* רְשֵׁדֵי, *vel ex N.* רְשְׁדִי : *nam* שְׁרָא *non legitur pro Emittere, proijcere.*

11 לְנַטוֹרָךְ) *Infinit. Hebr. Ven.* לְמִטְרָךְ.

14 *Pro priore* אֲשֵׁגְבְּנֵה) *repone ex alijs* וַאֲשֵׁזְבִנֵּה.

XCII.

5 אַחְרָיְתָנִי) *Ven. fortè rectiùs* אַחֲרִיתָנִי *cum Iod expresso.*

16 דִירִי) *Instar N.* נְיוֹרִי, דְרֵי *V.* דְרֵי. *sic* עוּלְתָא) *alij scribunt* עַוְלְתָא.

XCIII.

13 קוֹתָא) *V.* שוּתָא. *N.* שַׁחְתָּא.

12 וְפַּגְנוּן) *Neb.* וְפַרְקִנוּן, *Ven.* וּפַרְיְקִנוּן. *sed mendosè pro* וּפַרְקִינוּן.

20 כְּרִית) *N.* בְּרִית, *V.* בְּרִית.

21 *Pro* מִקְטוֹל) *N. & V. addunt* דִין דְקְטוֹל.

23 יְמַגְּרִנּוּן *&c.*) *Neb. & Ven.* יְגַמְּרִנוּן. *sed verbum* מגר *sæpius exprimit verbum Hebr.* הצמית.

XCV.

10 דִנְעֲוָתְהוֹן) *Non additur affixum in alijs.*

XCVI.

6 וְאוֹרֵיתָא) *N.* וּשְׁבַחָא, *Ven.* וְתוּשְׁבַּחְתָּא *pro Hebr.* וְתִפְאֶרֶת.

7 *& in sequent. vers. pro* אִיתַבוּ) *alij habēt* הַבוּ; *quæ forma est vulgarior. nam* אִיהַב *pro* הַב *in Paraphrasi is non legi aliàs.*

12 יְבוּעַ) *Potest scribi cum V.* יַבִּיעַ *vel cū N.* יְבוּעַ *.i. Exultabit laude.*

XCVII.

angelorum. siue vt El. אִזְגְּרִין. *N. verò* רִשְׁגְּרִין, *sed puto esse mendū.*

51 שֵׁירוּיֵ צַעֲרֵיהוֹן) *Ad verbum sonat: Primitias paruulorum illorum. Neb. Ven. & El.* שֵׁירוּי צָעַר'. *Primitias dolorū &c. pro Hebr.* רֵאשִׁית אוֹנִים, *quod variè exponitur.*

52 רַעְיָא) *N.* עֲדָרְיָא. *V.* עֲנָא עֲדְרָא; *rectè quidem, si* עֲנָא *tollatur: pro Hebr.* כַּעֵדֶר.

55 וְאַשְׁרֵי יַתְהוֹן) *sic & Ven. sed N. vt in Hebr.* וְאַפֵּיל יַת'.

58 בְּנִכְסֵיהּ) *V.* בְּנִכְסַי'. *N.* בְּכַמְתֵּי'; *pro Hebr.* בְּבָמוֹתָם.

63 מְשַׁבְּחָן) *Ven.* אִשְׁתַּבְחָן, *Neb.* אִשְׁתְּבָחוּ.

LXXIX.

נְמַר) *N. & V.* נַמְרוּ. *Verbum Hebr. est singulare.*

8 *Post* עֲנָן) *Additur non malè in N. & V.* דְמָן.

11 אֲנִיקְתָא) *N.* אוּנְיקְתָא. *V. & El. rectiùs, meo iudicio,* אֲנָקְתָא.

13 רַאֲוָתָךְ) *Corrige* רְעוּתָךְ.

LXXX.

7 לְנָא) *sic & N. sed V.* לְהוֹן, *pro Hebr.* לָמוֹ.

12 תַּלְמִידֵיהָ) *Scribe potiùs cum N. & V.* תַּלְמִידָהָא.

13 נוּדְרָהָא) *N.* נִידָהָא. *V.* נוּדַרְהָא *sic & El. cum quo mallem* תְּקָפְּתָ' *scribere, pro* תְּקָפַת.

14 יְתַבְרִנָּה) *Bahal Ar. N. El. & Ven. cum alijs* וְנוּבְרִנָּה *.i. More porcorum effodiet eam.*

17 וּמְפַרְכָּא) *Posset etiam scribi cum N.* וּמְפָרְכָא.

LXXXI.

3 וּפְּקְרוֹ) *V.* וּסְרָרוּ *siue potiùs vt N.* וְסַרְרוּ.

8 *Pro* דְאָכְלִין) *scribe ex Neb.* דְאַכְלִין.

11 *Pro* יְתָה) *Melius cum Neb. scripseris* וְתֵיה, *vt referatur ad* אַפְּתֵי פֻּמָּךְ *.i. Dilata os tuum.*

LXXXII.

1 דַיָנֵין בְּקוּשְׁט) *Scribi potest* דַיָנִין בְּקֻ' *.i. Iudicantes in veritate: nisi malis cum aliis legere* דַיָנִין קַשׁוּט *Iudices veros.*

LXXXIII.

4 רְמִטְמְשִׁין) *Neb. & Ven. eodem modo legunt. videtur tamē prius* ט *esse loco* ת, *pro* דְמִתְטַמְשִׁין.

וְנִכְסִינוּן) *Scribe cum N.* וּנְכַס'.

15 וְזֵרֵי) *Expono Herbas. V.* וְזַרֵי, *à* זרז *.i. Cingere. N.* וְרָדֵי *Et vorat, vt habet Interpres, à* רְדָא *id est* שלט, *Dominari.*

LXXXIIII.

3 מְרַבְּנָךְ) *sic & V. sed N. longè melius* מְרַבָּן.

13 דְמִתְרְחֵיצִין) *Scribe potiùs cum N. & V.* דְמִתְרַחְצִין.

LXXXV.

תִּנְטוֹר) *Seruabis. N.* תִּנְגּוֹר *Protrahes; vel vt V.* תַּנְגִּיד, *pro Hebr.* תִּמְשֹׁךְ.

11 אוֹרְעָן) *N.* אוֹרְעוּן, *V.* אוֹרְעִין, *El.* אִרְעַן, *& sine Vaf* אַרְעַן; *quæ forma est Chald. vulgarior et familiarior. nā* אוֹרְעִין *est Benoni Hebr.*

LXXV.

3 אֲרוּם זִמְנְ') *Expono, Cùm acciderit tempus, cùm se obtulerit opportunitas. ab* אָרַע *siue* עָרַע, *nisi malis in futuro legere tanquam* אֶירַע *siue* אִירַע *.i. Statuero; vt Iod defectum* א *exprimat.*

5 *Pro* וּבְזוּוָא) *N. & V. habent* וּבְשִׁיעַא. *Et pro, Cornu, corrige, gloriam.*

9 וּמִן רְשַׁרֵי מִנֵּה מְדִין קַדְ') *N. et V.* מִמַּה רְשָׁרֵי מִנֵּה קְשֵׁי מִן, *fortè rectiùs* דִין קַדְמָאֵי *Alludit enim ad illud Ierem. 51,5. Calix aureus. &c. q. d. Id quod fundetur ex eo, erit durius & acerbius illo priore. pro* רְשָׁרֵי *substituendum est* דְשָׁרֵי.

11 מַלְכוּת) *Videtur redundare: nec etiam legitur in alijs. Et pro* יַתְקִיטְפוּן) *alij legūt* אֶתְלֵשִׁינוּן *id est, Eradicabo illos. sed pro* כֵּין *repono* כוֹן; *nisi illud ad* מַלְכוּת *referas, vel ad* תְּקוֹף.

Ibid. מִתְקוֹף) *Legerem cum alijs sine præpositione; vt sit sensus, Exaltabitur autem robur celsitudinis iustorum.*

LXXVI.

11 דְרִתְחָא רְאִשְׁתְּאַר) *V. melius in plurali* דְרִתְחַיָא רְאִשְׁתְּאַרוּ. *Hic versus habet duas interpretationes: quarum altera hæc est:* אֲרוּם בַּר יַתְקוֹף רוּגְזָךְ עַל עַמָּךְ יְתוּבוּן וְיוֹדוּן לִשְׁמָךְ וְאַנְתְּ תֵאיב מִן רוּגְזָא בְּרַם עַל שְׁאָר עַמְּמַיָא מָאנֵי רוּגְזָא תַזְרֵז:

LXXVII.

8 לְמִתְרְעֲוָא) *Mallem cum alijs pro Vaf legere Iod.*

11 אִשְׁתְּנִיו גְבוּ') *Non est nomen, vt quidam putant, sed verbū plural. num. q.d. Mutata est potentia dexteræ Dñi. s. in me .i. qui anteà sua dextra hostes conterebat; nunc cōuertit illā aduersum me. Altera extat interpret. nempe* בָּעוּתִי הִיא שְׁנַיָּת דִּקוּן מִיַמִּין; *quia voces Hebr.* שְׁנוֹת *&* חַלּוֹתִי *possunt variè exponi.*

7 יְחֲמוֹן) *Neb. & Venet. fortè melius* יְחַמּוּן.

LXXVIII.

2 אִבּוּעַ חִידָן) *Mallem substituere ex V.* חוּדָן: *nam illud videtur venire à* חֲדָא *vel ex El.* חוּדִין *licet ipse etiam* חִידִין, *vt V. habet, adferat: sed puto vtrumque esse mendosum. Et pro* אִבּוּעַ *reponerem ex V.* אַבִּיעַ.

14 הֵיךְ) *Videtur redundare, nec legitur in alijs.*

17 *Post* לְמִרְגַז) *alij addunt* קֳדָם.

Ibid. צְחִי) *sic & N. sed V.* צְחוֹי.

25 יְהַב) *N. & V.* שְׁלַח, *vt est in Hebr. sic 28. pro* וְאַשְׁרִי) *alij habent* וְאַפִּיל.

39 אָתֵיב) *Repone ex N. & V.* תָּאִיב.

41 אִתְּווֹ) *Repone Signauerunt; vt habet versio; sic erat in Mas. vel* אִתְּוִיו *vt est in N. sed non tam rectè.*

49 דְעַבְדִין) *siue* דְעֲבָדִין *.i. Ministrorum. V.* דְאִזְגַּדִין *.i. Nunciorum,*

5 אָתֵב אֲשִׁלֵם) *In N. & V. non legitur* אָשֵׁב, *& certè videtur superfluum.*

9 אוּמֵי) *V.* אֲמַר, *N.* עִמִּי. *sic infrà 70. vers. 6. & alibi.*

11 נַפְשִׁי) *N. & V.* דְנַפְשִׁי.

13 קִרְקְסוֹן) *Elias & Ven. scribunt* קִרְקָסִין, *quod Elias exponit Domum, in qua ludicra exercentur: theatra, vt est in Aruch. Videtur esse vox Græca* καρχήσιον. *q. d. Domus* καρχησίων, *poculorū.*

14 רְעוּתָא) *N. & V.* רַעֲוָא.

21 מַרְעָא) *Neb.* הַרְעָא, *V.* מוֹצָא, *pro Hebr.* נָאֱנוֹשָׁה.

23 קַרְמֵי כְּאַבְלֵי) *V.* קַרְמֵי כְּאַבְלֵי *N.* קוּמוּר בְּאַבְלֵי.

30 הַתְקִף יְתִי) *N. & V.* תְשֵׁזְבִינַנִי.

LXX.

1 *Ante* עַל) *additur in N. & V.* לְמִדְכַר.

4 יִתְפָּרְעוּן) *N. & V.* יִתְכַּרְעוּן *.i. Puniantur.*

11 וְאַחוֹזוּ) *N.* וְאַחִידוּ, *V.* וְאַחֲוִירוּ.

17 אַלְפְּתָנָא) *N. & V.* אַלְפְתָנִי.

LXXII.

5 *Post* וִיצַלוּ) *additur in Neb. & V.* קֳדָמָךְ.

10 דְמַרְסִיס) *Neb.* רְטַוּרְסוּס, *Ven.* וְטוּרְסוּס.

12 בָּעֵי מִטוּ) *sic & Venet. sed Neb.* מְטֵי.

LXXIII.

3 בְּעִדָּן שְׁלֵים) *Neb. & Venet.* בְּעִדָּן דִשְׁלָם.

5 אָסוּרֵי) *Lego cum alijs* וְסוּרֵי.

7 רוּטְבֵיהוֹן חָפוּ עַל לוּחֵי לִבֵּיהוֹן) *N. .i.* חִטְבֵיהוֹן חָפַּת לִבָּא *Incisiones suas quæ operuerunt cor. vt habet Interpres. V.* חוּטְבֵיהוֹן חָפוּרַת לִבָּא. *Hanc postremam lectionem Elias agnoscit, sed affirmat quosdam codic.* רוּטְבֵיהוֹן, *alios verò* חָטְבֵיהוֹן *etiam habere. verùm puto ex* רוּטְבְּ' *factum esse* חוּטְבְּ', *& ex* חִפּוּ, חָפוּרַת, *vt sit sensus: Tantus est viror & succus eorum, vt ipsum cor operiat.*

8 מְרוּטְבָא) *N.* מְפוּטְמָא, *V.* מִן פִּיטְמָא *.i. Præsaginatione, crassitudine.*

10 בְּנִין כֵּן עַל מֵימְרָ' רַיֵ' וְמִי') *N. et V.* בְּכֵן הָאִיב עַל עַמֵּיהּ *[V.* עַמְּנָא*]* רַיִ' לְמַלְכוּתְהוֹן *מְחוֹנוּן *hæc vox non legitur in N.*

12 *Pro* בִּשְׁלוּתָא) *Mallem cum aliis scribere* בְּשָׁלוּתָא, *nam illud propriè significat, In errore. sic infr. Psal. 94. vers. 3. corrige.*

LXXIIII.

5 כְּכוּלְבָא) *sic El. N. & V. sed Mas.* בְּכוּלְבִיָא, *quo modo Bahal Ar. citat illud Samuel. 13. & Iud. 9. Vide illic.*

11 עוּכָךְ) *Scribe potiùs* עֻבָּךְ. *V.* עִטְפָךְ.

14 לְתַמְּנִין) *N.* לְיִרוֹדֵי, *V.* לִירוּדִי, *El.* לִירוּדֵי *pro Hebr.* לְצִיִּים.

20 פְּרִיס) *Scribo* פְּרִיס.

22 *Post* קְלָנָא) *non malè addideris ex N. & V.* דְעַמָּךְ, *vt affixū Hebr. exprimatur.*

pòst pro (תְמוֹנְנָה צְמַחְיָתָה) *legitur in N.* תְּתַמְסִינָה נִיצְיָתָא, *pro quo* תְּמַסְסִינָה *legendum puto. Insigne mendum est in Ven. vbi* בְּצִיצְיָתָא *pro* נִצְיָתָא *Flores eius; ponitur, omisso verbo. sic* אַשְׁרֵךְ *pro* אַשְׁרְךָ.

LXVI.

2 יַקִּירוּ) *N. forte rectius* אִיקַר *vel vt V.* אִיקַר: *nam est in Hebr.* כְּבוֹד.

3 מִן קֳדָמָךְ) *N. & V.* לָךְ.

7 מְסַרְחוֹן) *pro Hebr.* סוֹרְרִין. *N.* מְסָרְחוֹבִין, *V.* מְסַרְחֲבָן *i. Temerarij; ijdem qui Hebraicè* נִמְהָרִים *vocantur. sed videtur legendum* מְסָרְבִין *i. Rebelles; vel* מְסָרְחִין *Peruersi, nefarij homines. vel potius* סַרְבָנִין, *vt infr. Psalm. 68. vers. 19. licèt Psalm. 78. vers. 84. per* מְסַרְהֲבִין *vertatur in Mas. & in Ven.* מְסוֹרְהֲבָן.

12 מָרֵי מוֹזְפָנָא) *Mallem legere cum N.* מָרֵי מוֹזוֹפִיתָא; *nisi* מוֹזְפָנָא *sine* מָרֵי *legas; id est, Exactor, fœnerator.*

Ibid. כְּר בְּכוֹר) *N.* כְּדְנוֹר *i. Tanquam igne. V.* כְּהֵי בְנוּרָא *pro Hebræo* כָּאֵשׁ.

LXVIII.

7 זְווּגִין) *El. & N.* זוּגִין.

לְבַר זָנָא) *sic & Neb. sed Ven.* לְבַר זוּנָא.

Ibid. שָׁרְיָן) *N. & Ven.* שְׁרוֹן *in præterito.*

14 מְטַלְטְלָא) *Mallem cum Ven. legere* מְטַרְדָא, *vel cum N.* מְטַרְדָא; *nam* מְטַלְטְלָא *sonat, Vaga.*

15 נְחַנָם) *N. addit* סְנַן *q. d. Depurauit, repurgauit gehennam tanquam niuem. sed in Ven.* עֲנַן; *quod puto mendum esse.*

16 טוּר דְשָׁכַן גְיִיתְנִין) *In Neb. & Venet. hic locus aliter exponitur:* טוּר תָבוֹר וְכַרְמֶל אִתְפְּסִילוּ אִתְעֲכִיר לְהוֹן גִּבְבָא.

19 לְהוֹן) *Sic V. Lege potiùs cū N.* יָתְהוֹן *s. Verba. quemadmodū etiam erat in Mas.*

21 מִתְגָּרְיָן) *Alij habent* מִתְגָּרְיָן *vel* מִתְגָּרִין *i. Immittuntur, suscitantur.*

24 קְטוֹלִין) *Mallem cum alijs legere* קְטִילִין *i. Eorum qui interficiuntur.*

28 רְגִמוּנִין) *Scribo* רַגְמוּנִין *N. et V.* רְגַמוּ יָתְהוֹן *Lapidarūt ipsas.*

30 *Ante* לָךְ) *additur in Neb. El. & Ven. atque etiam Aruch,* מִפַּנְקְטֵיהוֹן *E palatiis suis; vel de pinguibus suis. & pro* (רוֹרוֹנָא) קָרְבָנָא.

32 אוּכְמַיָא) *El. & Ven.* אוּסְמָנָא *quod El. dicit esse Argentum, ab* אסימון. *cuius fit mentio in Aruch. N.* אוּכְמָנָא, *sed puto nostram lectionem esse veriorem.*

33 עַמְמַיָא) *N. & V.* אַרְעָא.

34 נְבוּתָה לִנְבוּאָה) *Alij* נְבִוְאַתָּא לִנְבִיָא *voc. prophetiæ prophetæ.*

LXIX.

1 עַל שׁוֹשַׁנַיָא) *Neb. & Venet.* עַל גָּלוּת סַנְהֶדְרִין *Super captiuitate συνεδρίου.*

ר יִגַר *i. Cumulus; cuius fit mentio Gen. 31.*

5 כַּס רְלוֹט) *Lege potiùs cum N* חֲמַר רִילוּט; *vel cum V.* חַמְרָא דִלוֹט: *nam in Hebr. est* יַיִן *i. Vinum.*

10 בְּעָטִית מוֹאָ' אִטַמְשׁוּ רַגְלֵי בְאָרוֹם נָב' *Hic egregiè suam inscitiam prodiderunt præclari illi viri qui literis puncta addiderūt; cùm pro* בַּעֲטֵת *Conculcaui; & pro* בְּאָדָם *siue* בְּאָדָם *id est, In sanguine; fecerunt* בְּעָטִית *siue* בְּעָטִית, *vel, vt alij* בַּעֲטָיִת, *&* בְּאָרוֹם. *Locum igitur hunc sic restitue:* בַּעֲטֵת *Conculcaui Moabitas; intincti sunt pedes mei* בְּאָדָם *i. In sanguine fortium eius. &c. Hunc enim versum sic corrigendum esse, me monuit versus Psalmi 108. cuius principiū est* רוֹשֶׁשֶׁת, *quod planè idem significat quod* בַּעֲטֵת, *& Elias in radice* טמש, *qui hoc hemistichium sic citat:* בְּעִיטִית מוֹאֲבָאֵי אִטַמְשׁוּן רַגְלַי בְּאָדָם גִּבָ', *siue, vt Neb. habet,* בְּאָדָם. *Et paulò pòst pro* (דוֹרִי) *scribe* בְּרוֹרֵי, *nisi malis in singulari* בְּרוֹר, *vt est in V.*

LXI.

3 טוּר רָם) *Neb. & V.* טִינַרָם *Petram altam.*

LXII.

9 זְחוֹחִילְבּ') *sic & Bahal Aruc. Elias verò et N.* זָחוּחֵי. *Vide supr. V. perperam* דְחוּחֵי.

10 מֵיזַלְיהוֹן) *Mallem cum N. & Venet.* מַזָּלֵיהוֹן. *& pro* (נַרְמֵיה) נַרְמֵיהוֹן.

12 וְתַנְיֵיתָא דְנָא שְׁמַעְנָא) *N. et V.* וְתַרְתֵּין זִימְנִין דְנַן שְׁמָעִית מִן פּוּם מֹשֶׁה סַפְרָא רַבָּא *id est, Et bis hæc audiui ex ore Mosis Scribæ magni.*

LXIII.

2 צְחֵית) *Pro Hebr.* צָמְאָה. *V.* צַחֲיַית, *sed mendosè, vt putat El. qui* צְחַת *legit; vel iuxta quosdam codic.* צַחְיָית, *vt etiā habet N. Verùm cùm Elias Syricæ linguæ fuerit ignarus, nesciebat* צחה *etiam esse in vsu pro,* צחה, *vt apparet infrà Psal. 104. vbi omnia exemplaria per* ה *legunt.*

Ibid. צְחָיָא) *pro Hebr.* צִיָּה. *Neb.* צַחְיָא. *V.* צַדְיָא *Deserta, vasta.*

9 בְּמֵימְרִי) *Lege potiùs cum N. & V.* בִּי.

Vlt. יִסְרְנַק) *Lege potiùs cum Elia* יִסְּרְנַק *Præfocabitur, obstruetur.*

LXIIII.

6 יִתְקְפּ') *Meliùs N.* יַתְקְפּ'.

LXV.

6 וּבְזוּת) *Corrige* וְבְנוּת.

10 אַדְכַּר') *Alij legunt cum Iod* אִידְכַּר'. *sic suprà.*

11 תְּקוֹף מַרְבְּיָנֵי צִמְחַיָּתָהָא) *Non legitur* תְּקוֹף *in N. nec in V. quorū quidē N. habet* מַרְבִּיצֵי צִמְחָהָא *i. Irrigationes germinum, vt exponit Interpres N. forte à verbo in Misneh vsurpato* רְבַץ *i. Fundere aquā, quod mihi videtur lōgè petitū, cùm* מַרְבִּיצֵי *potiùs sit à verbo Hebr.* רָבַץ *q. d. Lectos hortorum. V. verò* מַרְבִּינֵי צִמְחָהָא. *Et paulo*

8 בְּנִבְסְתָא) *sic & V. In N. verò* בְּנִיסְכָת'; *sed horum nullus assecutus est veram lectionem, corrigendum est ergo ex Elia* בְּנִסְבְּתָא, *i. Voluntariè; quia hac voce vsus est auctor Thargum Ierosol. (teste Bahal Aruch) pro Hebr.* נְדָבָה. *vide infr. Psal. 119.*

LV.

4 יַעְדוֹן) *i. Transferent. N. & V.* יִיגְרוֹן *i. Tendent, protrahent. pro Hebr.* יָמִיטוּ. *Sic facile fuit* ע *&* יג *aliam pro alia scribere.*

לִי בְכוּ) *Bis térue in manuscriptis* בְכוּ *inueni sine* ד. *cùm alij citra illam nunquam scribant.*

15 נְתְרִיץ) *Malim legere cum N.* נַתְרִיץ, *vel cum V.* נְתָרִיץ *Dirigemus, rectum faciemus.*

LVI.

1 *Pro* שְׁתִיקוֹתָא) *Non malè N.* שְׁתִיקְתָא *Silenti, mutæ.*

2 יָתְבֵי) *Repone ex V.* יִשְׁבִּי, *cuius fit mentio 2. Sam. 21, 16. vbi ille dicitur Dauidem voluisse transfodere. alioqui si legas* יָתְבֵי, *oratio erit incongrua.*

7 *Post* וְיִטְשׁוּן) *N. & V. addunt* כְּמָנָא *i. Insidias.*

8 בְּרְנוּשׁ) *Meliùs N.* בְּרְנַז. *Ven.* בְּרְגִיז.

LVII.

3 דְזַמִּין עַכְּבוּבִית') *El. N. & V.* דִיפַּקִיד לְעַכְּבִיתָא. *hæc forma est frequens in Scriptura.*

4 יְזַמֵן) *N. & V.* יְשַׁדַּר *i. Mittet.* שְׁאָפִי) *N. & V.* שָׁיְפִי.

5 חָרְיָא) *Neb.* חַיְירָא *forte à verbo Syrico* חֲרָא *vel* חוּר *i. Incendere, ardere. q. d. Anima mea incēditur. de quo supr. Psal. 2. Elias verò* חָרְיָא, *& V.* חַיְירָא *eodē significatu. ab* חָרַר.

LVIII.

3 עָלָא) *Non malè N.* עָלָאן. *in plurali.*

יְתַקְפוּן) *N. & V.* יְתַקְנוּן *id est, Concinnant, meliùs.*

4 כְּדְבוּבָא) *In Mas. erat* כְּדְכוּבָא *cum* כ *in tertia, quemadmodum etiam in ipso Mas. alibi sæpè inueni scriptum, atque in Nebiens. licèt El. per* ב *semper scribat. V.* כַּדְבוּתָא.

5 הֵיךְ גְּוַן אִי') *N. & V.* בְּגַוַן *In colore. q. d. in modum veneni.*

חֲרְמְתָא) *Puto legendum cum N. & V.* חַרְמָנָא. *sic & Elias, qui pro* חֵירָשׁ' *habet* חַרְשָׁא.

7 וְכַבֵּי) *N. & V.* וְנִיבֵי.

8 אֲנְגִיד) *N. fortè meliùs* יְנֵגֵד. *Ven.* וּנְגִיד.

מִתְגְּזְרִין) *sic & Neb. sed Ven.* מִתְנוֹרְרִין *eodem sensu.*

11 אַסְטְרוֹר) *Neb. scribit per* ת אִסְתְּהֲרִיה. *sic & V.* אִסְתַּהוֹר'.

LIX.

16 לְמִזְבַּז) *Malim cū alijs legere* לְמִבַּז: *nam non puto* זבז *alibi pro* בזה *reperiri.*

LX.

2 אוֹנְר סַחֲרוּ') *Repone ex N. vel V.* אִינַר *siue* אִיגַר, *vt idem sit quod*

19 תִּתְבָּרֵךְ) *N. & V.* יִבָרֵךְ לָךְ.

21 וְאִשְׁתַּוּ) *Neb.* וְאִשְׁתְּוְיָא, *Ven.* וְאִשְׁתַּוְיָן.

L.

5 קְיַם) *Alij legunt* קְיָמִי *melius. sicut paulò pòst pro* לְקָרְבָנַיָא) *Ven.* לְקָרְבָנָא.

16 תְּרְבֵּר) *sic N. & Ven. sed in Mas. erat non malè* תְּרַבֵּר *i. Vt assumas; vt est in versione. sicut legitur Genes. 40, 20. pro Hebr.* וַתִּשָּׂא.

19 לִישָׁן תְּלִיתָאֵי) *N. & V.* לִישָׁן בִּישָׁא *i. Lingua mala.*

20 אוּמָךְ) *sic passim scribitur in M.* אוּמָא *pro* אִמָא.

21 *Post* עַלְמִין) *in alijs additur* שְׁלִים *i. Perfectus.*

Et pro אֱהֵוִי רוּנְמַת *&c.) N. & V. hæc habent* אֱהֵוִי תַּקִּיף דִּכְמָךְ *id est, Ero fortis sicut tu.*

23 יִצְדֵי אוֹר') *Malim cum V. legere* יַעְדֵי *i. Abiecerit viam malā, vel recesserit à via mala. nam facile fuit ex* ע *facere* צ. *sic etiam videtur Pagnin. legere in rad.* שום *in suo magno Thesauro, qui habet Qui amouerit &c. Mendosè legitur in N.* יִצְרֵי.

LI.

3 טָבָאתָךְ) *N.* טַבְוָתָךְ, *V.* טִיבוּתָךְ.

4 מְעָוְתִי) *scribe cum N. & V.* מְעָוְיָתִי.

7 *Hic versus aliter legitur in N. & V.* הָא בְעָוָיָא אִתְיְלִידֵת וּבְחוֹבָא עַבְּרַת מִנִּי אִמִּי: *i. Ecce in iniquitate genitus sum, & in peccato impræagnata est de me mater mea.*

Pro יִתְחַמַּבְנִי *lego* תַּחְמְבְנִי.

9 תְּחוּרְנַנִי) *Quia* אַחֵוַר *vel* אֶתְחַוַּר (*vt legitur in N. & V.*) *mox sequitur, puto aptiorem, magisq́; propriam esse lectionem N. & V. nempe* תַּסְחִינַנִי *Lauabis me.*

12 בְּוְשְׁמִי) *N. & V.* בְּגַוִּי *i. In medio mei.*

16 תְּשְׁבַּחְתָּךְ) *vel* תְשְׁבַּחְתָּא *vt legitur in N. editio Ven. non agnoscit, cui hac in re planè suffragari auderem.*

21 *Pro* רָא בְּכֵן) *puto reponendū* הַבְּכֵן, *quia in alijs legitur* הָא בְּכֵין.

LII.

8 בְּפֻרְעָנוּתָךְ) *sic & N. sed Ven.* בְּפֻרְעֲנוּתָ' דְרַשִׁיעַיָא *i. Punitionem impiorum.*

LIII.

5 *Corrige (Nutrimentum) & (manducato.)*

6 בֵּין) *N. & V.* מִן.

7 פֻּרְקָנוּת) *Scribe in plurali* פֻּרְקָנֵית, *vel lege cum N. & V.* פֻּרְקָנַיָא.

Et pro יְחְזוֹר) *Malim ex N. reponere* יַחֲזַר; *quia Aphel frequentius vsurpatur quàm Cal, pro Reducere.*

LIIII.

3 וּבְרוּחַ) *N. & V.* וּבְכֹחַ, *sed facile fuit* ר *&* כ *alterum in alterius locum surrogare.*

5 שְׁוִין & תְבְעָן) *N. & V. non malè in præterito* שַׁוִּין & תְּבַעוּ.

10 *Post* אֲבָךְ *) Non malè posset addi ex N. & V.* וּלִיקָרוּתָךְ *id est, Et ut exhibeant tibi honorem.*
Ibid. הֵיךְ בְּאוּכְרֵי' *) Neb. & Ven.* הֵיךְ בְּאוּכְרֵי' *non malè.*
12 יְרוּג *) N. & V.* יְרוּג.
15 וְיִתְתַּאֵין *) Scribe ex N. & V. passiuum ab* אֲתָא. *sic versu sequenti pro* תֵּתְיָן *) repone ex Neb.* יְתֵיתְיָן.

XLVI.

1 לִבְנֵי קֹרַח עַל יַד' *) Alij sic trāsponunt,* עַל יְדֵיהוֹן דִבְנֵי קֹרַח *id est Per manus filiorum Corach.*
5 וְטוּפֵיהוֹן *N. & V.* וּמַבּוּעֵיהוֹן *.i. Et fontes & scaturigines eorum.*

XLVIII.

3 דְמִשׁוּרָא *) N. & V.* שִׁירָא *id est Qui est ad latus.*
8 תַּרְסִיס *) In alijs scribitur cū* ט, טַרְסִיס.
10 אַשְׁוֵינָא *) sic etiam N. sed V.* אַשְׁוֵינוּ *.i. Proposuimus; vel (vt habet Hieron.) Aestimauimus Domine bonitatem tuam.*
12 בוּעָא *) Nō videtur malè posse legi cum V.* יְבוּעוּן *Exultabunt.*
14 לְאוּכְלוֹסִיתָא דְמִלְעֵילָא *) Aliorū lectio videtur mihi rectior: nempe* לְאוּכְלוֹסְהָא רָמַן לְעֵיל כְּיַר' *.i. Ponite corda vestra ad ὄχλους vel cœtus eius; excelsa sunt siue eriguntur & eminent sicut colles in sublime siue sursum palatia eius. quia in Hebr. est* פַּסְּגוּ *quod quidam exponunt: Erigite instar* פסגות *id est Collium.*

XLIX.

2 אַחְוַיתָא *) sic etiam V. sed N.* אוֹרָיְתָא *.i. Legem.*
4 בְּיוּנָא *) Licèt hæc lectio nō videatur contemnenda; tamen N. exemplar quod* בְּיוּנָא *habet, vel V. quod* בִּינָא, *propius accedit ad Hebræam vocem* תְּבוּנוֹת *. id est, Intelligentias.*
6 *Ante* מְחַזֵר *) videtur addendum ex N. et V.* בְסוֹף *In fine meo. nisi dicas* כוּרְחָנֵי *respondere Hebræo* עֲקֵבַי.
7 *Ante* דְמִתְרַחְצִ' *) præponitur in alijs* וַי לְחַיָּבַיָּא *.i. Væ impijs.*
9 וְיִפְסוֹ' *) ראלו &c. vsque ad Hoc hemistichium sic legitur in N.* דְאִלּוּ יָהֵב יְהִי יְקַר בְּפוּרְקָן בְּנַפְשֵׁהּ *id est, Quod si dederit, preciosus erit in redemptione animæ ipsius. In Ven. autem sic,* וִיהִי יְקַר פּוּרְקָנֵהּ *Et preciosa erit redemptio eius.*
פּוּרְעֲנוּתְהוֹן *) N.* פּוּרְעֲנוּתֵהּ *Vltionem eius. Vtcunque sit, videtur in nostra editione pro* יְחִיב *reponendum* יְהִיב.
13 אִשְׁתָּוְאָה *) Scribitur in N. & V.* אִשְׁתְּוָא *pro Hebr.* נִדְמוּ.
15 *Pro* שְׁוַיִן *) malim ex V.* שְׁווֹ *reponere. Et pro* וּפַלְחוּ בְהוֹן *, vt etiam in N. legitur) Venet. habet* וּפַלְחֵי אוֹרָיְתָא *.i. Cultores legis.*
Nec malè pro וְתִרִיצַיָּא קְטוֹל גּוּפ' *) legeris cum N. & V.* וְתִרִיצַיָּא אַלְקוּ *.i. Et rectos percusserunt; propterea corpora. &c.*

catur à פוג*, scribendum erit* פְּגַת *id est, Dissolutus sum; si verò à* פְּגָא *, fiet* פְּגִית.
Ibid. רְגוּשַׁת *) Alij* רְגִישַׁת.
10 רְגוּנִיתִי *) N.* רְגוֹנְתִי*, V.* רְגִינְתִי.
13 פִּיתְיָן *) Alij* פִּתְיָן*, quæ forma est vulgarior. sic paulò post* וּבְעֵתָה *puto esse malè positum loco* וְתִבְעֵי*, pro quo alij habent* וּבְעֵי.
Ibid. מְמַלְלִין *) Malim legere cum alijs* מְרַנְנִין *.i. Meditantur; quia in Hebræo est* יֶהְגוּ.
14 חֲרֵשִׁית *) Neb. fortè meliùs* חֲרֵשׁ*, vel V.* חַרְשָׁא*, pro Hebr.* חֵרֵשׁ *id est, Surdus.*

XXXIX.

12 בְּמִכְּכְּנוּתָא *) Mendosè etiam sic scribitur in alijs pro* בְּמִכְּכְּנוּתָא *à verbo* כסן *. vel potius p* בְּמִכְּנְכְּנוּתָא*. In Hebr. enim est* תוֹכָחוֹת *. vide cap. 38. vers. 15.*

XL.

3 וּמִן כַּסְיָאן *) In Mas. erat* כַּסְיָאן*, quod videtur simile esse illi quod in Iob legitur in Mas.* כַּסְיָא. *N. aūt* וּמִסְכָּן*, & V.* מִכְּכַן *mendosè. pro Hebr.* מִטִּיט*. El.* מְסִין*. Ar.* מכסן.
4 וְיִסוֹכְרוּן *) Alij meliùs, mea sententia,* וְיִסְכְּרוּן.
5 *In Masiano vbique scribitur* כ *cum* ב *in tertia;* כַּרְכוֹבָא *cùm Elias & alij legant* ב *cum* כַּרְבוּבָא.
6 *Pro* וְרַעְיוֹנִיכְךְ *) malim cum N. legere* וְרַעְיוֹנָךְ.
7 פּוּרְקָנָךְ *) Sic V. sed Mas. & N. habent* פּוּרְקָנָךְ *id est, Præcepta tua.*

XLI.

7 וְקִנְף *) Neb. & Ven.* וּבְסוֹף *pro Hebr.* וְיִקְבָּץ.

XLII.

2 פְּצִירֵי *) N.* פַּרְצוֹדֵי*, V.* פִּרְצוּדֵי.
sic & El. alibi. sed in nostris exemplaribus hæc vox nusquam inuenitur, imò nec in Aruch, saltem in hac significatione; scilicet pro Riuulis, siue decursu aquarum.
5 אַתְרְגוֹשְׁתָא עִמְ' *) Hic videtur* ד *addendum ante* עִמְּ'*; alioqui legendū erit cum N. & V.* אִתְרְגוֹשַׁת.
quia est in regim.
8 תְּהוֹמָא *) Idem quod* תַּהֲוָמָה *. N.* אַרְעָאָה.
11 *Alterum* מְעִיקֵי *) non legitur in N. nec in V. & certè videtur superfluum.*

XLIII.

1 חֲסִיד *) N. & V.* זַכַּאי.
2 אַנְשִׁיתָנִי *) N. & V.* שְׁבַקְתָּנִי *id est, Dereliquisti me?*

XLIIII.

17 וּמְחָרֵף *) id est* וּמְגַדֵּף*, vt legunt N. & V.*
וְנוֹקִים *) Neb. & Venet.* וְנַכְּיַם *in Benoni.*
19 אִסְטוּרְנָא *) In V. pro* ט *legitur* ת*. sic etiam alibi sæpius.*

XLV.

9 אַקְכֵּי אָלוֹ' *) V. & Bahal Ar.* אַקְסִיל אָל' *.i. ξύλον.*
Ibid. מִנִּי *) N. & V.* מֵאַרְעָ מִנִּי *.i. De terra Minni. vt quidam interpretantur.*

6 עֲכָאנוּ *) Vox certè nihili: pro qua reponendum est ex Bahal Ar. & Neb.* עֲכָצוּ*, licèt Bahal Aruch non explicet, quid sit; vt ipse Elias refert. pro Hebr.* יֶחְפָּרוּ *nisi magis tibi arrideat lectio V.* עָצְבוּ.

XXXV.

1 אַתְרְגְרֵב *) N.* אַתְרְגָּ*, V.* אִיתְגְּרָ. *pro Hebr.* רִיבָה.
3 וּמְרוּק תִּיקָא *) Sic scripsimus, quia coniunctim priùs legebatur. & Interpretes exponebant Genus spiculi vel lanceæ.*
4 וְיִתְכַּלְמוּן *N.* וְיִתְכַּנְּעוּן*. sic infrà vers. 26.*
6 וְחֵכִירָא *) sic & V. sed Neb.* חַבִּירָא *cum* ה *. Infr.* וְחַכִּירָא *legitur cum* ח *&* ב *in* כ *in N. & Ven. in Mas. verò, vt etiam alibi, cum* כ*. verùm ex Bahal Ar. docemur,* חַבִּיר*, vbique esse legendum.*
10 דְּנְכְנַךְ *) Neb. & V.* דְּכְוָתָךְ*. Puto illic ex altero Vaf factum esse. Item pro* אוּנְכְּיָה *) alij habent* אֲנָקָה.
28 *Pro* כּוּלֵי *) malim legere* כּוּלָא *cum Ven.*

XXXVI.

2 לִבְבָה *) sic & N. sed V. cum affix. 1. pers.* לִבְבִי.
8 כְּטַלְלָיָא *) Malim cum Neb. & V. legere* בְּטַלַּל.
9 מִרְתָן *) Nisi hic* ח *dicas factū esse ex Hebræo* ש *: vt ex* יָשַׁב *fit* יְתַב *&c. legendum censerem* מִרְחַן *ex N. & V.*
10 טוּפַר *) V.* טְיֵיפֵי*, N.* טַיְפֵי.
Et pro אוֹרַח *) alij habent* נְהוֹרָא.
Et paulo antè pro כְּרִיל נְהוֹר *) alij* בְּזִיו.

XXXVII.

1 תְּרַגְּנָ *) Alij rectè* תְּרַגְּ*. sic inf. ỳ. 7. Et pro* לְמָזְוֹן *) Ven. habet* לְמִזְדַּוֵּג *.i. vt vnias te, associes te.*
3 וְעַסוֹק *) Sic etiam N. pro Hebræo* וּרְעֵה*; sed V.* וְחַסִּין *id est, Posside, vel roborare.*
7 אַמְתַן *) In alijs non legitur; ac certe videtur redundare.*
16 *Al.* מַרְכָּבַת *) מֶרְכֶּבֶת.*
20 *Ante* מִתְפַּטְּמִ' *) legitur in alijs non malè* דְּמִן אֲוָּנָא *.i. Qui initio (saginantur) quod opponitur illi quod sequitur,* וְסוֹפֵיהוֹן *.i. Et finis eorum.*
22 וְרַמְלַטְלֵיטִין *) Alij non malè in passiuo* וּרְמִתְלַטְּטִין*. sic 28. pro* מְנַטְרִין *) legitur in N.* מִינַטְרִין.
33 בְּמִקְמֵיהּ *N.* בְּמִקְמְּיהּ לְדִינָא *.i. Cùm steterit in iudicio.*

XXXVIII.

5 *Pro* יַקִּירוּ *) posset meliùs scribi in Cal* יְקַרוּ*. Et pro* יַקִּיר *) alij habent* יְקַר.
8 כְּפַלְּר *) כְּסָלִי legitur in alijs.*
9 פַּגְמְיַת *) videtur alterum Iod in manuscriptis additum ab imperitis, quod, cùm addita sunt puncta, remansit, vt alibi sæpius factum deprehendi. nam analogicè scribendum esset* פַּגְמַת*, pro quo N. & V. legunt* פגיית *cum Iod redundante, ni fallor. nam si dedu-*

sic pro בְּמַמְרִי *alij habent* בְּמַמְרֵי*. & paulo post pro* יְתָרִם *) repone ex alijs* יְרוֹרָם.
6 כְּכִסְיָן לְרַעֲ' *) Alij* בְּכַסֵּי רַעֲ' *vel* כִּיכַּס'.
11 וְתוּשְׁבְּחָתָא יְיָ *) pro Hebr.* שׁרְרַי *quod vertitur in Neb.* תוּשְׁבַּחַי *.i. Laudes meas. in V. verò* תוּשְׁבְּחָן.

XXIX.

6 מַכְּרֵי פָּרֵיר *) Restituo ex Neb.* מַסְרֵי פֵּרוּ *.i. Putrefaciens fructus suos: sit Mons à Libano* שִׂרְיוֹן *ור natura longè diuersus: qui quidem Libanus erat mons fructuum bonitate præstantissimus. Et pro* כִּיר *repono* כִּיר*, quod idem valet in Tharg. Ierosol. quod* בַּר *N. & V. habent* בַּר*. Et pro* רְמָנֵין *N.* רְאֵימְיָא *legit: rectè.*

XXX.

5 אֶרְכָרוּ *) Non malè V.* אַדְכָּרוּת *id est, Memoriam; quia in Hebr. est* לְזֵכֶר.
12 אִילוּיִ *) V.* אִילוּיִ.

XXXI.

5 דִּנְנוּ דִכְמָנוּן אַמְטוֹל' *) Neb.* דִּנָא דִּפַרְסִין לִי*, V.* דִפְּרִשׁוּן לִי *id est, Quem extendunt mihi.*
10 חֲשִׁכַּת *) N. & Ven.* בְּלָאַת *vel* כְּלָאַת *. id est, Inueterata est. pro Hebr.* עָשְׁשָׁה.
11 *Pro* מִתְכַּלְיָאוּ *) N. habet* כְּלוּ.
12 מִן קֳדָמַי *) Alij* מִן קְדָמָאי.
13 לְמִמָּאן *) Alij vel* כְּמָאן *vel* בְּמָן.
14 סַב וּבִישׁ *) In Mas. scriptum videbatur* סַבוּ בִּישׁ*, sed malim cū N. & V. legere* טַב בִּישׁ.
16 זִמְנֵי פֻּרְקָנִי *) N.* זִמְנֵי פּוּרְקָנִי*, V.* וּמְנֵי פּוּרְקָנִי *; sed puto in N. pro* זִמְנֵי *scribendnm* וּמְנֵי *, q.d. Tempora redemptionis meæ.*
18 יִשְׁתַּתְקוּן *) Geminatur vltima litera. In N. verò secunda* יִשְׁתַּתְקוּן *sed lectio V. videtur mihi simplicior* יִשְׁתְּקוּן.
19 צַדִּיקְנָא *) N. non malè in singulari* צַדִּיקָא.

XXXII.

5 עֲוֵין *) Malim cū N.* עֲוָיַת *legere.*
6 עַל *vel* מטול *redundat. lege igitur cum V.* מְטוּל דָא*, vel cum N.* עַל דָא.
7 *Vox Hebræa* מֵצַר *) vertitur variè. In Mas. videtur versa ac si fuisset scripta* מִצַּר *: nam legitur* בְּמֵימְרָךְ*. In Neb.* בְּמֵימְרָךְ *.i. In verbo tuo. In Ven. verò* מִמְּעִיקָא *Ab inimico.*
9 דְחַדָא *) V.* כַּחֲדָא *.i. Simul.*
10 וְדַרְדְּרֵץ *) Alterum* ד *videtur redundare. In Neb. legitur* וְמַסְבִּיר *pro* וְדַבִּיר*, ni fallor. In V.* וְדַבְלֵי.

XXXIII.

3 *Pro* לְנַגְּנָא *) N. & V.* לְשַׁבְּחָא.
8 דְּחִילוּ *) N.* דְחוּלוּ *in Imperat. sed V. in futuro* יִדְחֲלוּן *pro Hebr.* יִירְאוּ.
13 לְוַת *) Alij* יַת.
18 *Post* דַיְיָ' *) in alijs legitur* מִסְתַּכְּלִין.

XXXIIII.

5 וְעֲבֵיתוּנֵי *) Non malè N.* וְעֲבֵי יַתִי *V. n.* וְעַכְּבַר.

4 וּדְכַרְנְיָתָךְ) N. וּרְנְיָתָךְ. sic quoque V. pro Hebr. מִנְחָתֶךָ.
5 מַלְכָּךְ) N. מִלְכָּךְ, V. מַלִיכְנָךְ.
6 נְטַקְס) N. גִיטַקְס, V. נִיטְקְב.
7 מְמוּתְבֵה) sic & N. sed Ven. מְמוּתְבֵי.
Ibid. קַדִישָׁא) N. & V. קַדִישָׁא.
10 Pro מַקְרִינַן) mallem cum N. מַקְרִינַן.

XXI.

2 וְמָלוּךְ) sic & N. sed V. יֶחֱדֵי vt in Hebr. יִשְׂמַח.
8 עִילָּאָה) Præpone ר ex Venet. רְעִלָּאָה.
14 וּגְרוֹנְנָא) V. וּגְרוֹצִיצָא.

XXII.

3 תִתְקַבֵּל) Non malè N. & V. תְקַבֵּל.
4 תֻשְׁבַּחְתָּא) In aliis est plural. תֻּשְׁבְּחָן.
9 Pro פְּצָצַח) malim פְּצָא legere.
10 רַחְצָנִי) N. & V. אַסְבַּרְתָּנִי .i. Sperare me fecisti. pro Hebræo מַבְטִיחִי.
13 בּוּתְנָן) N. & V. מַתְנָן.
15 מִתְמַמַס) N. & V. מִתְמְסֵי.
16 לְיחָתִי) N. & V. חֵילוּ.
אַטְמֵיתַנִי) N. אַמְטֵיתַנִי, Venet. אַמְטֵיתְנִי Pertingere fecisti me .i. Deduxisti me.
17 Post בְּבָתִין) additur in aliis חֵיךְ אַרְיָא vel חֵיךְ כְּאַרְיָא.
18 אֶבָרִי) N. & V. נִרְמֵי.
19 פִּתְגִיר) Mallem cum N. פִּתְגִי quemadmodum Bahal Aruch videtur legere.
23 לְאָחֵיר) Malim cum N. & V. legere לְאָחֵי vel לְאָחוּ.

XXIII.

2 צַחֲוֹתָא) N. צַחֲוָתָא, V. צִיחָתָא.
מוּרְדְנִיחַ) N. מֵי נֵיחָא, V. rectiùs מֵי נִיחָיָא.
5 כַּהֲנֵי) scribe cum aliis כָּהֲנֵי.

XXIIII.

1 וּמְלִיָּתָהּ) videtur redundare: nam præcedit וּבְרִיָּתָהָא, nec etiam in aliis legitur.
2 אַתְשִׁיסָהָא) Mallem ex Neb. vel V. שִׁיתְאַסְתָּא legere. Et paulò pòst pro אַתְקְנִתָּה) repone ex aliis אַתְקְנָהּ.
6 אַפֵּי שְׁכִינְתֵּה) Ven. אַפּוּי יַעֲ״ב, sed N. legit יַעֲקֹב in medio versu post לֵהּ.

XXV.

9 מְרַדְנִין) verbum deductum à רדנין, quod apud Bahal Aruch inuenitur pro Ducibus. N. & Ven. מְרָרִיךְ, vt supr. vers. 5.
12 תְאָב) Malim cum N. legere וְכֵית, vel potiùs cum V. חֲבִית, nam in Hebr. est תְּלִין. Et pro אַחְסָנָא non malè posset substitui בְּאַרְעָא ex N. vel potiùs sine ב ex V. nam Hebr. habet אָרֶץ.

XXVI.

4 וְבָרְאֵי) N. & V. וּבָרֵי.

XXVII.

2 לְנַמְרָא) N. & V. לְנַרְמָא.
4 וּלְבַקְרָא) sic etiam V. sed N. & Bahal Ar. וּלְבַשְׁקָרָא.
5 בִּטְלָלוֹ) Malim cum N. & V. legere cum affix. singul. בְּטַלְלֵהּ.

XI.

6 מִטְרָא) Non malè cum N. & Ven. legeris מִטְרִין, vt construatur cum מַפְחִין, Benoni Aphel à נפח.
Ibid. וּכְבִירִיתָא) N. וְכִבְרִיתָא. V. mendosè וּכְבוּרְיָתָא. Verùm ex Syrico Dictionar. docemur כִּבְרִיתָא legendū esse, nisi malis Bahal Ar. sequi, qui perpetuò כִּבְרִית' scribit; cui Elias suffragatur.

XIIII.

3 Pro אַף) N. & V. אֲפִילוּ.

XVII.

3 אִסְתְּעַרְתָּ') N. & V. אַסְעַרְתָּ.
4 אַכְכַנְתְּ) sic & N. sed V. in 2. persona אַכְסַנְתָּא id est, Arguisti.
7 דְסִבְרֵי) Non malè scripseris דְסָבְרֵי.
10 פִּיּוּמְחוּן) N. & V. פּוּמְחוּן.
12 אַרְיָא) V. אַרְיָא; quæ forma videtur frequentior.
Ibid. וּכְשִׁחָצָא) V. וּכְשַׁחְלָא.
15 דְּאִתְּעַר אֵיקָ') N. & V. legūt מִן אֵיקָר. vt & Pagninus.

XVIII.

8 רְתַקִיף) Scribe cum N. וּתְקִיף.
16 שִׁיתְמַיָא) Non malè Nebiens. שִׁיתְאַסְנָא.
37 אַסְגַעְתְּ) sic & N. sed Ven. אַפְתִּית pro Hebr. תַּרְחִיב .i. Dilatasti. Et paulò pòst scriberē רְכוּבְתִי cum pathah.
42 מְצַלוּ) est Benoni, qualia in Misnaioth multa. nō malè cum V. legeris מְצַלַּן.

XIX.

2 רְמְרִיקִין) In Mas. erat רְמְרִיקִין sic in Ven. דִמְרִיקָן femin. sed N. דִמְדִיקָן, cui præferrem lectionem Mas. & V. nam דִמְרִיקָן בְּאַוִירָא periphrasis est ipsius תַּרְקִיעַ q. d. Illa quæ diffunduntur per aëra annunciant. &c.
3 מְחַוֵּי מֵימ') N. מוֹסִיף וּמוֹעֵי מֵי'. i. Addit & profert palam verb. verùm ex Bahal Ar. וו geminante videtur scribendum וּמַוֵּעֵי. à verbo Syro יְצָא Orior, pullulo, profero.
4 וְלָא מִשְׁתַּמְעִין) N. וְלֵית מִשְׁתַּמַע sic V. nisi quod דְלָא habeat. קָלְ'
5 עֵינְיֵיתְהוֹן) N. & V. עִנְיָנֵיהוֹן .i. Rerum, effectuum, negociorum eorum.
6 Alterum רְנָפֵק חַיִּר post videtur ociosum: nec etiam legitur in aliis, nec in Bahal Ar. in rad. נן.
Et paulò pòst pro צְרִיכוּבָא) repone ex N. בִּרְכוּבָא .i. In teneritudine, tenerè, imbecillis. vt opponatur illi quod sequitur בְּתָקוֹף .i. In fortitudine. nam Sol cùm manè primū exoritur, suo calore videtur destitutus; instar sponsi thalamū suum iam egredientis, qui nondum recuperauit suas vires.
7 וּתְקוּפֵּהּ) N. & V. וְתוּקְפֵהּ.
11 וְכוּבְרִיתָא) Vide supr. Psal. 11.
12 רְבֵיחוֹן) N. & V. טַבְהוֹן.
13 יַחְכוּם) N. יַחְכִּים, V. יֶחְכַּם.
14 אִיזֵין) N. & V. הֵידִין pro Hebræo אָז.

XX.

2 יִתְקַבֵּךְ) N. & V. יְשַׁגְבִינָךְ.

uerbiis occurrit pro רַקְבּוֹן.
21 פְּרִירִין] sic & El. V. verò פְּרִירִין quasi frusta. vide suprà cap. 38.
24 אַרְעָא] Ven. עַפְרָא vt est in Hebræo.
25 טוּרֵי) ponitur pro שָׁחַץ. Puto autem ex כו factum esse in Mas. ט; ac planè esse legendum cum Ven. כְּחָרֵי, vel cum El. כְּחַר.

IN PSALMOS.

Ex Masiano exemplari.

PSAL. I.

3 כְּאִילָן דְנָצ') Nebiens. & Ven. כְּאִילַן חַיֵי דְנָצ' Sicut arbor vitæ. etc.

II.

12 דְיִיחוֹר) Sic Elias & Ven. quorū lectionem sumus secuti. verùm cùm איתר Syriacè in Act. & alibi inueniatur pro Incendere, accendere, non malè Mas. & Nebiens. דִיחוֹר vel יֵחוֹר habent, pro Hebr. יִבְעַר. vide Psal. 57.

III.

5 Pro מטר וּבֵית) repone מִטּוּר בֵּית.
7 מֵרַבְוָן) pro Hebræo מֵרִבְבוֹת, quod N. & V. deducunt à רוב, interpretantes מַצּוּתָא .i. A lite, à contentione.

V.

2 רִנְגִי) N. רִינְנִי.
13 לְצַרִיקַיָא) Sic N. & V. cum Masiano. verùm ex Hebr. legerem לְצַדִּיקָא.

VI.

2 תְכַסִּינַנִי) N. תְּמַכְסִינַנִי à radice מכסן. V. תַּכְנְעֵנִי.
8 אִתְכְּלִיַּת בְּכָל עָקְתַי) N. בְּלַאת. V. non malè אִתְבְּלִיאַת. בְּכָל עִיקְתִי, pro Hebr. עָתְקָה בְּכָל, בְּכָל מְעִיקַי צוֹרְרָי.

VII.

1 תִּרְגּוּמָא דְאוֹרַיְתָא) N. תִּירְגְמָא, V. תּוּרְגְּמָנָא דְאוֹדֵיתָא, דְאוֹדָאוּתָא .i. Interpretatio confessionis.
10 לְבָא) Malim in plurali cum N. legere לְבָבַי.
17 מוֹחֵהּ) N. & V. מוֹקְרֵהּ. & pro יְחִית) N. & V. habent יֵיחוֹת.

VIII.

3 Pro וְנָקֵם נְקָמְתָא) N. & V. & Aruch & El. legunt וְנָזוּמָא.
9 וְנוּנֵי יַמָּא עָבְרֵי אָרְ') El. pro נוּנֵי citat בְּיוּרֵי. & N. pro עָבְרֵי אָר' habet וְלִוְיָתָן דְּנָנַח אִיסְרְטֵי vt Bahal Aruch in rad. נגח. sic etiam V. sed pro דְּנָנַח substituit רַחֲלִיף.

IX.

4 Pro דְבָבָא) legerem cum N. & V. דְבָבַי.
7 Post אֶשְׁתֵּיצִיו) Venet. addit חֵילְוָתֵיהּ Exercitus eius.
Ibid. pro שְׁבַקְתְּ מִלְמִתַב) N. & V. צַדִּיתָא Deuastasti.
14 פִּרְשָׁוָתָךְ) Potest cum N. & V. legi שִׁבְחָתָךְ, pro Hebr. תְּהִלָּתֶיךָ.

X.

2 בְּנֵוַת) N. & V. בְּנִכְסוּת.
8 וְטוּשׁוֹן) N. & V. יְטַשְׁשׁוּן.

ex Bahal Ar. nam pro זוב' ושעב' מְשַׁבֵּשׁ' (cuius hemistichij mentionem facit in radice שעבז) in rad. וותן citat וְחָבְיָא דְּפַחְדוֹהִי .i. Neruos testiculorū. sic & Elias. מְשַׁבְשְׁבִין autem & מְשַׁבְשִׁין eadem sunt, teste ipso Elia in radice שבש.
13 כְּמַטְלוֹת') El. & V. כְּמַטְלְנָא forte à נטל deducitur, inquit El.
14 Pro שִׁירוּר) scribe potiùs שֵׁירוּי. In Ven. est שֵׁירוּיָא.
15 וְנָחֲכוּן) sic ex V. reposuimus. nam in Mas. erat וְנַגְדּוּן, forte pro וַעֲדְנוּן. In Hebr. est יִשְׂחֲקוּן.
16 וְשְׁכוּב) V. & El. יְגֵנִי eiusdem significati, teste Bahal Ar. & pro בִּרְכִימָא quod supr. vers. 13. legitur in Mas. גַחְשָׁא in V. habetur.
17 וְנוּנְבֵה) El & V. נְנוּנְה forte meliùs. pro Hebr. צִלְלוֹ. Vide inf. vers. 26. vbi צִלְצַל vertitur per גְנוּנָא.
18 נְגִיד יַרְדְ') Potest scribi נְגִיד יַר' id est, Trahet Iordanem; vel fluet Iordanis.
20 תִמְשׁוֹךְ) sic in Hebr. legitur. sed V. תְּנְגִיד.
תְקָרַח) Elias putat hoc verbū pro Perforare accipi, à quo venit nomen מַקְרֵחַ Terebella.
21 Pro אַגְמוֹנָא) Bahal Ar. El. & V. legunt אוּנְקְלָא.
22 בְּעוּתָא) Non malè cum Ven. legeris בָּעוּתִין.
24 רְתִרְתַח) V. דְתִנַּחַ.
26 בְּמַשְׁכְּבֵה) Non legitur ב in V. nec in Hebr.

XLI.

4 דְּרִקְנֵהּ) V. דִּפְרוּמְבִּיַּיהּ sic Baal Ar. & El. nisi quod pro ה affixo in fine legāt א, mendosè. Vox Hebræa רָסֶן alibi redditur eadē voce Chaldaica.
6 Post מַתְרִיסִין) legitur in Ven. אֲחִיד, quod respondet Hebr. קָגוּר. מַתְרִיסִין autem siue מְתָרִיסִין, vt habet V. videtur verbum à תְּרִיס, id est, Scuto, deductum.
8 מִדַּבְקִין) Elias & Venet. מִתְאַרְקִין à verbo ארק, quod idem significat quod רבק, Hefften, vt exponit El. Germanicè. sic infrà vers. 14. vide Aruch, & R. Sal. in hunc locum. Sic מִתְפָּרְשִׁין) V. מִתְפָּרְדִין.
9 מַקְקוּר] (iuxta illud 2. Reg. 4. וַיְזוֹרֵר) pro quo Hebr. אִתְמְקְמַק רִבְיָא V. & El. זְרִירוּ. Hebr. עֲטִישֹׁתָיו.
כְּתִימוּר) Lege potiùs כְּתִימוֹרֵי vt in Ven.
10 נִיצֵי) vt cap. 5. V. נוֹצִין. El. נִיצִין de quibus vide illic.
11 דְעָבַר) Rectiùs scribas דְעָבֵר, vt ex V. docemur. vbi כֵּיפָא Curuamen expono.
15 מְתוּסַר) Versu præcedente legitur מִתְיַסַּר. sicut hic Venetum exemplar habet.
וּנְתִיךְ] V. וְאַתִּיךְ.
16 מִן מִכְפַּיָּה] vide supr. cap. 31.
17 תְמוּת] V. תְּקוּם vt est in Heb.
18 קְרִיחָא] sic & El. sed Ven. בוּלְטִיתָא. quæ vox sæpè in Pro-

Ibid. (וְעַבְּרָן) *El.& V.* יְרַפְשׁוּן *id est, Et ostia, portas.*

11 (יִתְנְּבֵשׁ) *V.* תְּשַׁוֵּי *pro Hebræo* יָשִׂית *.i. Ponet.*

12 (יְדַעְתָּא) *Cùm V. & El. scribant cum duplici Iod* יְיַדַעְתָּא *, videtur substituendum* יְדַעְתָּ *, vt sit Piel Hebr. vel* יִדַּעְתָּ.

13 (בְּטַרְדֵי) *V.* בְּנַרְפֵּי *.i. Alas. in altera tamen interpretatione legitur mendosè pro* בְּטַרְדֵי .בְּסִטְרָא

15 (וְדַבְּרָא) *Ven.* כְּרַמְמָא *.i. Excelsum. vt in Hebr.*

16 (מַעֲרַב לְסַגּוּר) *Malim cum V. & El. legere* מְעַרְבְּלֵי סְגוּר *.i. Confusiones & intricationes conclusionis maris. pro* נִבְכֵי יָם *quod verbum Exod. 18. & Ioel 1. redditur per verbum* ערבל.

18 (בְּתוּי אַרְעָא דִּנְגוּנֵי) *V. fortasse melius* פִּתְוֵי אַרְעָא דִּנְהוֹרָא *quia in Hebræo est* רַחֲבֵי.

21 Hic versus est legendus cum interrogatione, vt docemur ex V. editione, quæ pro יָדַעְתָּ *habet* הֲיָדַעְתְּ *.i. Num nosti?*

22 (לְקוֹרְטוּרֵי) *Bahal Ar. in rad.* קרט *affert hunc locum, legitq́;* לְקוֹרְטְרֵי *. suprà verò cap. 3. vltimum* ר *reijcit: quæ res Eliam torquet. vide cap. 3.*

24 (מִתְקַבַּל) *Non malè V.* יִתְפְּלֵיג *quia in Hebr. est* יֵחָלֵק *id est, Diuidetur.*

25 (פְּלַג לְשֶׁטֶף) *V. & El.* טַיְף לְשֶׁטֶף *Diffluere, & latè se diffundere fecit.*

32 (וְעַיִשׁ עַל בְּנָהָא) *V. Bahal Ar. Ven. & El.* וְזַנְתָּא עַל אֶפְרוֹחָהָא *. id est, Gallina pinguis, super pullos suos. Vide Dictionar. Syro-Chald. Elias asserit quædam exemplaria* וְעַיִשׁ *habere.*

36 (לְתַרְנְגוֹל) *Ven. præter hanc, etiam aliam interpretationem addit: nempe* לְלִבָּא בִּינְתָא *.i. Cordi intelligentiam. Vox enim Hebr.* לַשֶּׂכְוִי *bifariam exponitur.*

37 (לְזִיקָא) *Non malè V.* לְזִיקַיָּא *in plurali.*

XXXIX.

13 (וְחִוַּרְיָתָא וְנִיצְצָתָא) *El.* חִוַּרְתָּא וְנוֹצִיצִיתָא *V. vt Mas. nisi quod cũ affixo videtur legere* וְנוֹצִיצִיתָהּ *q.d. Et pluma eius; nisi dicas* ה *positum esse mendosè loco* ת.

20 (לְשַׁלְוִשְׁתָּא) *In Masiano erat* לְשַׁלְוִשְׁתָּא *: sicut etiã El. in radice* שלשל *, ex qua* לְשַׁלְוִשְׁתָּא *putat deduci.*

21 (מַחְפְּרִין) *V.* מַחְפְּשִׂין *id est, Inquirunt.*

32 (רִיגְּצַר) *Malim cum V.* רִגְצַר *in Benoni.*

XL.

5 (אַתְקֵן) *Scribo* אַתְקֵן *, & expono Ornare; vel orna te. quia verbum* תקן *etiam significat Ornare.*

12 (כְּפֵף זִכְנָהּ) *V. & alij mendosè* כְּפִיף וְנוּכְחֵיהּ *; sed Bahal Ar.* כְּפִין *Hic versus videtur habere duplicem interpretationem: vt apparet ex Bahal*

14 (וְזָהוּהִי) *sic V. & Bahal Ar. El. autem* וְזָהוּהִי *, deducitq́; ab illo Exod. 21.* וְלֹא יְזִיחֶנּוּ הַחֹשֶׁן *non malè quidem: sed Bahal Ar. auctoritas nobis maior haberi debet. Miror certè illum alioqui diligentem virum, radicem* זה *in Aruch non obseruasse. de hoc vide Psal. 62.*

14 (תְּמוֹת) *Corrige* תְּמוּת.

15 Pro (וּמְפַרְסֵם) *non malè possset legi actiuè* וּמְפַרְסֵם *, vt habetur in Ven. & versione.*

17 (נְמָרַת) *V.* אִשְׁלַמְתָּא *pro Hebr.* מְלַאת.

18 (אִטְעִיָךְ) *& in V.* טְעִינָךְ *perperam. scribe* יְטַעְיָנָךְ *; in Hebræo enim est* יְסִיתְךָ.

(מוֹלָא) *In Mas. erat* מוּלָא *& rectè. atque hãc veram esse lectionem, docemur ex Prouerbijs, vbi hæc vox sæpè occurrit, in nostris scilicet manuscriptis exemplarib.*

19 Ante (חֵילָא) *legitur in Ven.* מַשְׁכְּחִין *. q. d. Qui robusti sunt, inuenient robur?*

20 (תַרְחוּק) *V.* תַּרְחוּק *non malè, mea sententia. q. d. Vrgeas, festines; quo verbo vtitur Chaldæus Gen. 19. pro Hebr.* אוּץ *. In Hebræo enim est* תִּשְׁאַף *, quod quidam exponunt, Sis sedulus, solicitus, vrgeas.*

22 (בְּלְחוֹדֵי) *Venet. fortè melius,* בִּלְחוֹדוֹי.

27 (טוּיפֵי) *In Mas. erat* טַוְפֵי *; quam formam sæpiùs inuenio pro Riuis vsurpari.*

32 (לְמֶחֱת) *In Mas. erat* לְמִרְדַּף.

XXXVII.

11 Hic, בְּרִי *Hebræum, variè exponitur. à quibusdam enim deducitur à* בָּרוּר, ברה *.i. Purum: ab alijs à* רְוָה *In irrigatione. à* ב *&* רִי *. Vnde in Mas.* בְּטַחֲבוּת *.i. In humiditate: à verbo* טחב *, quod in Aruch significat* קור *Frigus, humidum esse, humectare. in Ven. verò* בְּבַרְיְרוּתָא *.i. In puritate.*

12 (אַרְעָתָא) *V.* אַתְרָא *.i. Loco.*

17 (מַשְׁחַנִין) *Scribe potiùs* מַשְׁחֲנִין *vel* מְשַׁחֲנִין.

23 (אַשְׁכַּחְנֵהּ) *V.* אַשְׁכַּחְנוּנֵהּ דְּרָאֲנָת *, neutra lectio mihi probatur; nisi illic scribas* אַשְׁכַּחְנוּהִי *: & hic* אַשְׁכַּחְנוּךְ*. Et pro altero* (חֵילָא) *lege potius cum Ven.* צִדְקְתָא *id est, Iustitiæ.*

24 Verbum (יִרְאוּת) *bifariam exponitur à Chaldæo; vno modo per* יְחַמֵּר *.i. Videbit: vt habet Mas. & altera interpretatio Venetæ editionis; altero verò per* יִדְחַל *.i. Timebit; vt legitur in V. nempe in priore interpretat.*

Et post (יְחַמֵּי) *in V. additur* הֵיךְ.

XXXVIII.

10 (פְּרִירָא) *sic & V. à verbo* פַּר *i. Diuidere & frangere. q. d. Litora quæ à mari sunt diuisa & abscisa; vel quæ à fluctibus franguntur. nisi malis esse Insulas. El. verò* פְּרִירָא *.i. Lapillos.*

Ar. & aliis docemur, qui pro eo נַפְשָׁהּ *legunt.*

Ibid. Sic vertendum puto: Præ nausea, quam capit vel contrahit sibi, abominatur anima eius. &c.

24 (כְּשׁוּחָא) *Pro Hebr.* שַׁחַת *; quæ vox sæpè occurrit in hoc capite. eam autem hîc & supr. in V. per* שְׁחִיתָא *vel* שׁוּחְתָא *versam esse legimus: in Mas. verò per* שׁוּחָא *, vt hic vides: vel per* שְׁחוּתָא *, vt supr. vers. 18. & 22.*

25 (אִתְקְלִישׁ) *sic etiam Ar. in rad.* טרפש *& El. eamq́; lectionẽ veriorem esse credo, quàm V. & aliorũ qui* אִתְחֲלִישׁ *habent. vide Lexicon Hebr. in radice* רטפש.

27 (וְאָמַר) *V. non malè* וְיֵימַר.

28 (בְּשַׁלְחָא) *Ven.* בְּשׁוּחְתָא *, pro Hebr.* בַּשָּׁחַת.

XXXIIII.

2 (וּמְנַדְעִין) *V.* וְיִדְעִין *pro Hebr.* וְיֹדְעִים.

7 (דּוֹחְכָא) *El.* ה *cum* רוּחְבָא *; sic enim vbique legit.*

9 Pro (וְאֵלֵף) *videtur scribendum* יְאַלֵּף.

15 (יִשְׁכּוֹב) *V.* יְתוּב.

17 (יִסְתְּמַר) *V.* יִסְתָּמֵר *quod videtur, Adhibebit medicinam, significare: propter vocem Hebr.* יַחֲבֹשׁ *quæ duplicem habet interpretationem.*

24 Hic versus aliter legitur in Ven. יְתַבַּר גַּלְלֵי יַמָּא דְּסַגִּיעִין בְּגוֹ מַיָּא *: וַאֲקִים חוֹרָנִין בַּתְרֵיהוֹן .i. Conteret fluctus maris, qui multi sunt in medio aquarũ: & suscitabit alios post eos.*

25 (וּמְדַכְּאִין) *V.* וּמְדַכְּכִין.

26 (דִּיזַכּוּן דִּינָא) *V. in altera interpretatione habet* יִזְכוּן בְּדִינָא *id est, Iustificabuntur in iudicio. nam in priore tantùm hæc leguntur* :בַּאֲתַר דְּחָמַיִן *.i. In loco videntium.*

29 (יִשְׁדּוּךְ) *Rectiùs legas cum V.* יִשְׁדִּיךְ.

33 In versione pro (ei) repone potiùs (illud.)

36 (אֲבָא דִּבְשְׁמַיָּא יִבְחַן) *V. & El.* צְבִינָא דְּיִתְבְּחַר *.i. Optarem vt probaretur. &c. pro Hebr.* אָבִי יִבָּחֵן *, quod quidam, Voluntas mea; alij, Pater mi, ô Deus, exponunt.*

37 (מְסַפֵּק) *Potest exponi cum R. D. Abundare, & sufficere facit. El. & Ven. videntur in passiuo legere* מִיסְתַּפַּק.

XXXV.

4 (מִן) *V. non habet; ac certè videtur expungendum.*

10 (תִּשְׁבַּחְתָּא) *Scribe in plurali* תִּשְׁבְּחָן *; vel lege cum V.* תִּשְׁבַּחְתָּא.

14 (וּבְרַם אֲרוּם) *V.* וּבְרַם אֲרוּם *pro Hebr.* אַף כִּי.

Ibid. (אֶדְיָן) *ponitur pro Hebr.* דִּין *. videtur* אִדְּיָן *vel* אִדַּיָּן *esse passiuũ pro* אִתְדַּיַּן *.i. Contende iudicio.*

XXXVI.

5 (דַּרְמָא) *V.* רַבָּא.

11 (בְּבַסִּימַיָּא) *Bahal Ar. El. & Ven.* בְּחַמְזוּמֵיָּן *.i. In epithalamijs, in carminibus nuptialibus.*

Gemitus. pro Hebr. אַנְחָתָהּ *, quasi radix esset* אָנַח *, cùm illud reuera deducere oporteat à* נָחָה *, pro quo V.* דְּבַרְנִי בְּנִיחוּתָא.

23 (וּמִרְחַלְתֵּהּ) *V. & El.* וּמִן מְסִיפַהּ *forte, inquit Elias, venit ab illo verbo quod sequent. cap vers. 6. inuenitur* אִסְתְּפִיתִי *quod exponitur, Perculsus fui, expaui; alij Dubitaui. In Hebr. est* מִשְׂאֵתוֹ.

25 (וְאֵין כְּס' סוֹפְקַת) *Malim cum Ven. legere* נֵצְרוּם *.i. & quòd. nec etiam malè* אַשְׁכְּחִית *.i. Inueni. vel potiùs* אַשְׁכַּחַת *.i. Inuenit; vt Hebr.* מָצְאָה *respondeat; pro* סוֹפְקַת *quod vertendum fuisset, Suffeci. ac si d. Et quòd in multitudine manu mea suffeci .i. Acquisiui diuitias infinitas.*

26 (אִסְתַּהַר') *Videtur idem esse quod Astrum.*

28 (כְּדַבְּבַת) *cum geminatione* ב*, vt dicimus* כַּרְבוּב *.i. Mendacium. V. verò* כְּרַבַּת.

29 (בְּתַבְרָא) *V.* בִּצְעָרָא *.i. Ob tribulationem, afflictionem.*

Ibid. (וְאֵין אַתְעֶ') *Ven.* וְחַבְּבֵת אֲרוּם *.i.* אַרְעָה *.i. Et iubilaui cùm eueniret illi. &c.*

32 (לְאַכְסַנְיָא) *Non malè Ven. & El.* לְאַכְסַנְיָא *in singulari.*

33 (מִרְדֵי) *Non malè posset addi ex V.* קַדְמוֹי *, & legi* מִרְדֵי *cum affixo plurali.*

34 (אִתְּקַף כַּר' רַכ') *V.* אִתְנַבַּר רִכְפַּת נִיוֹתַנְיָא.

36 (אֲכַבְּנֵהּ) *Hoc verbum suprà cap. 23. legitur, pro Tegere, inuoluere. V.* אֲכַרְבִּינֵהּ *pro* אֲכַרְבִּינָהּ*, ni fallor.*

37 (אַרְדְּנָבַת) *Videtur hoc verbũ à* דּוֹרוֹן *.i. Donum, formatum. V.* אֶמְרָבְנֵהּ.

Vers. vlt. (חוּזְמֵי) *V. & alij* הַזְמֵי *. sic Aruch etiam legit, & interpretatur* קְנֵה *Rubum.*

XXXI.

16 (וְיִשְׁהֲקוֹן קָמוֹ) *Venet. non legit* קָמוֹ *, sed tantùm* שְׁתָקוּ *, quod respondet Hebræo* עָמְדוּ.

22 Pro (יְסוֹבַר) *in Venet. legitur* יִסְבַּר לְיאָמִין.

XXXIII.

3 (וּמַנְדְּעִי) *Malim cum V.* מַנְדְּעִי.

7 (טוֹנִי) *Elias vult* טוּנִי *dici per absorptionem literæ* ע *, pro* טוּעֲנִי *.i.* מַשָּׂאִי *.i. Onus meum.*

10 (תְּרַעֲמוּתָא) *Scribe potiùs in plurali* תְּרַעֲמְתָא *, vel lege cum V.* תַּרְעוּמְתָא.

11 Hic vocem Hebr. בַּסַּר *vertit Chaldæus ac si scriptũ fuisset* בַּסִּיר *, teste Elia,* בְּשִׁיץ *; quod tamen quidam Neruum exponit.*

12 (דַּכְיַת) *Rectiùs* דִּכְיַת *scripseris.*

14 (שׂוּתָא) *Ponitur suprà ca. 30. pro* מִלְּתָא *, Verbo, sermone. & alibi pro* שִׂיחַ *. à verbo* שׂות *, vt putat Elias.*

17 (בַּר נַשׁ מְעוֹבָ') *Venet.* בַּר נַשׁ מָרֵי עוֹבָ'.

20 Pro (נִשְׁמְתָא) *scribendum est cum affixo* נִשְׁמְתֵהּ *, vt ex Bahal*

vt rectè habent El. & Maſ. Eodē modo igitur hic eſt corrigendum.

11 Pro שְׁרָא *) ſcribe cum V. & El.* שְׁרָא *, ſeua cum* ש.

Ibid. וַאֲתִיב לִי *) Hîc verbum Heb.* וַיְעַנֵּנִי *perinde accipitur, ac ſi eſſet ſcriptum in Cal: cùm in Piel ſit propriè Affligere. veluti V. habet* וְסַגְּפַנִי *id eſt, Afflixit me.*

Et וְרוֹמְמָא *) V.* זְמָמָא *. illud pro* דְמָמָא *poſitum eſſe credo; vt idem ſit quod* זְמָמָא *.i.* רֶסֶן *Frenum: quia* ד *&* ז *ſæpius permutantur. etſi nuſquam* דְמָמָא *pro* זְמָמָא *reperiri putem.*

16 יַחְרוּנַנִי *) V.* יֶחְרְוּנַנִי *; ſed melius ſcribas* יֶחֶרוּנַנִי *futurum ab* אֲחַר.

17 מִתְפַּקְפְּקִין *) ſic & V. ſed El.* מִתְפַּקְקִין *.i. Diſſoluuntur, euertūtur; vt Bahal Ar. exponit,* זִלְזוּל וְשִׁבּוּר הַיְתָרִים.

Et pro וְדִהְעָסָן *) ſcribe* עַסָ. *Videtur hic Chaldæus legiſſe* וְחֹרְקֵי *pro* וְעֹרְקֵי.

Item שָׁרְכִין *) El. & V.* שָׁכְבִין *id eſt, Dormiunt, iacent.*

18 יִתְלַבַּשׁ *) V.* יִתְבַּלַּשׁ *pro Hebr.* יִתְחַפֵּשׂ *, quod & Mutare veſtes, & Quærere ſignificat.*

22 לְרוּחָא *) V.* לְפוּחָא*. Vide ſupr. quæ diximus, cap. 20. verſ. 3.*

23 דְמוּתָ' *) V.* דִלְמוּתָ'.

24 Pro, ſi in ſcabie poſuerit) nō malè poſſet verti: quòd ſi in vlcera. ſ. immiſerit plagam ſuam, ponet. &c.

אַסְפַּלְעִיתָא *) In Maſiano erat* אִסְפַּלְנִיתָא *, quemadmodum Bahal Ar. adfert; atque Elias teſtatur in quibuſdam cod. inueniri; qui tamen malè cum Pagn. & V. cum* ע *legit* אִסְפַּלְעִיתָא *; quos nos malè ſumus ſecuti. Hoc quidem mendū puto eſſe natum ex* ע *&* נו *, quæ literæ in manuſcriptis non facilè dignoſcuntur*

27 אִתְרַתַּחוּ *) Ven.* חָמְרוּ *pro Hebræo* רֻתָּחוּ.

XXXI.

5 זְרִיזוּת *) Mendosè, ni fallor, pro Hebr.* מִרְמָה. *Lege igitur cum Ven.* נְכִילוּת.

6 בְּמִשְׁחָתָא *) Legendum eſt cum Maſ.* בְּמִסְחָתָא *; ſic enim erat ſcriptum cum* ס *, quæ vox paſſim inuenitur pro* מֹאזְנַיִם.

8 אֶרְרַע *) V.* אֶזְרַע *.* ד *&* ז *inter ſe crebrò permutantur.*

Ibid. נִצְרַי *) V.* נִצַּיו. *El.* נִצְרַי *&* נִצַּיו *adfert; dicitq́; ; nצַּיו poſſe deduci à* נֵץ *.i. Flos. in* נִצְרַי *autem ſe mirum in modum torquet; idq́; fruſtrà; cùm Iſa. 11. & alibi* נֵצֶר *pro Planta tenera & propagine inueniatur.*

18 Hic verſus bifariam redditur. In Maſ. enim legitur כֵיבָא *pro Hebr.* כְּאָב *, ac ſi eſſet* כְּאֵב *.i. Dolor: (pro quo verſio vulgata Miſeratio.) In V. verò* כְּאַבָא *.i. Sicut pater. quam lectionem ſumus ſecuti.*

Ibid. in Maſ. erat תּוּנְהָתָא *id eſt, Gemitus.*

rectè conuenit interpretationi Ab. Ezræ, qui נָר *pro* מוּגָר *id eſt, Effuſum, dici vult.*

8 לִיוֹנָא *) Vox eſt Latina. ſed V. habet* לִיתָא *vel* לִיתָא.

13 Repone in verſione pro (qui peccant) (qui deliciantur, vel qui delicatè degunt.) nam hîc מִתְחַטִּין *, vel* מְחַטְּיִן *vt habet V. ſed non tam rectè, id ſignificat.*

18 וּבִירוּרִין *) pro Heb.* גָּבִישׁ. *Bahal Ar. & V.* וּבִירוּצִין *. El.* וּבִירוּלִין. *ſed Bahal Ar. non interpretatur quid illud ſignificet; imò nec eius radicem adducit.*

19 מַרְגְּלָא יְקָרָא *) V. & El. in rad.* מַרְגְּלָא יַרְקָא *,* ירק *Margarita viridis; quæ lectio magis quadrat cum dictione* פטרת *, quæ vertitur ab Onquelos* ירקן. *El. tamen in rad.* כוש *etiam* יְקָרָא *legit.*

19 בְּפַטְלִין *) Bahal Aruch legit* בפיטלון *, vt ſupr. verſ. 16. vbi El. neſcio an rectè, habet* בְּפִיטַלְיָין. *quare videtur ex Aruch ſcribendum perpetuò* פִּטְלוֹן *vel* פִּטְלַוָן *in plurali, licèt exemplaria varient.*

22 בְּמִתְיַהֲבָא *) In Maſ. erat corruptè ſcriptum* בְּמִיתַיְיבֵיהּ *; ex quo tamen illic corrigo* בְּמִתְיַהֲבָהּ *, vt affixum referatur ad* חָכְמָה. *Et pro* שְׁמוּעֲתָא *repono* שְׁמוּעֲתָהּ *, quia affixum eſt in Hebr.*

XXIX.

3 Pro כַּד אַנְהָ' *) Malim legere cū* ב *, & coniunctim, vt eſt in Ven.* בְּאַנְהָ'.

5 בִּימַי עוּלִימַי *) Legerem potiùs cum V.* דִּילִי עוּלֵימַי *q. d. In circuitu meo erant pueri mei. vt eſt in Hebræo, & in vulgata verſione.*

6 אַסְרָטֵי *) Scribo* טֵי *cū affixo. vel lege cū Elia* אִסְתְּוִוּרַי. *Et pro* בְּשָׁמְנָא דְגוּבְנִין *id eſt, Pinguedine caſeorum; El. & V. habent* בְּלַוָאֵי *id eſt, Butyro.*

Ibid. טוּפֵי *) Ven. & El.* טְוָפֵי. *ſed El. dicit in quibuſdam codicib. inueniri* טְוָפֵי *, quam formam certè puto frequentiùs legi.*

9 רַבְרְבֵי' כַּלּוּ *) V.* כְּנִישׁוּ' נְגִידֵי *pro Hebr.* עָצְרוּ.

24 אַרְחֵךְ *) V.* אַנְחֵךְ. *Et* אַפֵּי *) ſic & El. melius quàm V. & Bahal Ar. meo iudicio, qui* אַפּוֹי *legunt; licèt certò ſciam affixum 3. perſonæ multis in locis pro prima inueniri. ſed vbicunque hoc occurrit, exēplaria inter ſe diſſentire, diligenter obſeruaui: vt cap. ſequent. verſ. 10. legitur* קוּמוֹי *in Maſ. in V. verò* קֳדָמַי.

25 Pro וְאַשְׁרֵי *) ſcribo potiùs* וְאֶשְׁרֵי.

XXX.

1 דְרַעְדְּקִין *) El. & Ven.* דִּרְדְּקִין. *vtrumque inuenitur.*

3 צַדְיָא *) V.* צַחְיָא *i. Sicca, arida. & pro* בְּרַמְשָׁא *) non malè ſcribas* כְּרַמְשָׁ' *quia V. habet* הֵיךְ רַמְשָׁ' *q. d. Tenebroſam ſicut veſpera.*

8 וְשִׁתַּתְּפוּן *) ſic & V. ſed malè ſicut ſuprà cap. 5. bis reperitur hoc verbū in V. mendosè, pro* יִשְׁתַּכְּפוּן,

דְמַשְׁכַּת *autem cenſeo reponendum* דְמֵישְׁרָא *; quæ vox infrà cap. 39, 6. occurrit pro* עֲרָבָה *: cuius rei veſtigia in V. videntur remanſiſſe, cùm pro* מֵישְׁרָא *ſcriptum eſt* מִטְרָא. *Et* וְחֵיכְרִין *non legitur in V. ac etiam videtur reÿciendum.*

7 Pro לְחוֹן *) in Maſ. erat* לֵהּ.

8 מִשְׁרוֹי *) Scribe potius* מְשָׁרוּי.

9 מְבַזַּת *) Poteſt etiam exponi A præda, vt vox Hebr.* מְשֹׁר *exponitur.*

21 דְמִיַּרַע *) V.* דִמְרַע *pro Heb.* רֹעֶה.

24 Hunc totum verſum aliter legit V. אוֹרִיכוּ כִזְעֵיר פּוֹן וְלֵיתוֹי רִשְׁעָא וְאִתְמַסְכְּנִיאוּ בְּזִמַן דִיסוּפוּן יִתְקַטְעוּן וּכְרֵישׁ שִׁבּוּלָא יִתְקַטְפוּן : *id eſt, Expectarunt pauliſper, & nō eſt iniquitas; humiliati ſunt autem; vel depauperati ſunt; (ſed ex R. Sal.* וְאִתְמַסְכְּנוּ *lego) tempore quo peribunt, auferentur; & ſicut ſummitas ſpicæ ſuccidentur.*

25 Poſt לָא *) legitur in V.* קְשׁוֹט *Verum, veritas.*

XXV.

5 דְפַנְמָא *) Aliter Elias exponit, quàm noſter Interpr. vide Lexicō.*

XXVI.

3 לְסַגְעָנָא *) Pro Hebr.* לָרֹב. *V.* לְסוּגְעָא.

14 וְרִכְפַּת *) Aliȷ* וְרִכְפַּת *; quæ vox ſæpiùs capitur pro Strepitu, tonitru, & multitudine. &c.*

XXVII.

6 יְהַרְהֵר *) V.* יַחְסַר. *id eſt, Opprobrio afficiet. pro Hebr.* יֶחֱרַף.

23 וִיכַרְבֵּק *) Sic legitur in Ven. pro Hebr.* וְיִשְׁרֹק *.i. Et ſibilabit. ſed id nuſquam alibi, quod ſciam, inuenitur. In Maſ. autem erat* יִסְלֵי *, quam lectionem non probauimus, donec in Elia, hunc locum citante in radice* אסל *, reperiremus* וִיסַלֵּי *, .i.* וְיִמְאַס *vel* יִנְאַץ *Reÿciet, abominabitur. quæ quidem lectio non malè quadrat cum verbo* יִשְׂפֹּק *, quod non propriè Plaudet ſignificat, vt quidam volunt; ſed Percutiet violenter, impellet. Verùm cùm verbū Hebr. alibi per* אַכְלִי *expreſſum inueniamus, veriſimile eſt ex* כ *factum eſſe* ס *pro* וְיַכְלֵי.

XXVIII.

2 Pro וְאַבְנָא יַתִּיךְ כַּרְכוֹ' *) quod ex V. & El. ſumpſimus, in Maſ. erat* וּמִן עַפְרָא יִתְנְסַךְ נְחָשָׁא *id eſt, Et ex puluere ſiue terra funditur, conflatur æs. pro Heb.* וְאֶבֶן יָצוּק נְחוּשָׁ'.

3 אַבְנִין מְפוּלָמִין *) Al.* מְפוּלְמִין *vel* מְפַלְמִין *, quod quidam interpretantur Fortes (decepti fortaſſe Hebr. voce* אֹפֶל *, quam volūt idem ſignificare quod* עֹפֶל *) ſed fallūtur, meo iudicio: nam* מְפוּלָמִין *videtur eſſe Toar, formatū ex* פְּלוּמָא *, quod in Aruch diſcimus eſſe Vallem cœnoſam, ſiue locum paludoſum; vel potiùs* מ *eſt præpoſitio: ac ſi dicas, E cauernis, locis concauis, vnde lapides extrahi ſolent.*

4 Quia vox Hebr. נָר *eſt ambigua, in Maſ. vertitur* דְמִפְלַח *; in V. verò & Elia* דְמִזְדְלַח *, quod*

14 דְחוּרְמָנָא *) ſic & El. ſed cum V. malim legere* דְחוּרְמָנֵי *licèt mēdosè* ה *mappic ſit adſcriptum.*

16 Pro תַּנִּינַיָּא *) El. & V. legunt* חִוְיָא *, Hebr.* אֶפְעֶה.

17 וְלֵיוָאי *) In Maſ. erat* וְלַחַאי. *V.* וְלֵיוָאֵי. *El.* וְלָוָאֵי. *Alibi ſcribitur* לְוַי *pro Butyro.*

18 כִּדְתְקַפָּה מִתְפָּרַג *) Ven.* נִדְעֲתָרֵה. מִתְיְהִיב שַׁלְחוּפֵהּ *.i. Cùm diuitiarum eius data fuerit permutatio.*

23 עֲלוֹי מִטְרָא דְפֻרְעֲנוּת בְּקִרְבֵהּ *) Bahal Ar.* עֲלֵיהוֹן מִטְרִין דְפֻרְעֲנוּתָא. *V. etiā* בְּשִׁלְדֵהּ *legit. Vocis Hebrææ varia eſt interpretatio.*

25 בְּמְרִירָתֵהּ יְהַלֵּךְ *) V.* מְמְרִירָתָא. *יַהֲלוֹךְ. ſic etiam Elias in radice* מרר *; ſed in radice* ברק *,* מְמְרִירָתָא *cum hiric ſub* מ.

XXI.

3 כֵן *) Videtur ocioſum, nec legitur in Ven. Ibid.* תִּרְחַךְ *) El. et Ven.* תְּרַחַךְ. *ſic El. ſemper ſcribit. miraturq́; Bahal Aruch nec* רחך *nec* רהך *attuliſſe.*

4 הָא בְרַם אֲנָ' *) V.* אֶפְשַׁר דַאֲנָא.

7 לַחֲרָא *) In V. legitur* לְחוּר *pro Hebr.* גַּם'.

10 יִפַּקְטֵן *) Huius vocis aliȷ faciūt radicē* פקט *, aliȷ verò melius* פקטז *quemadmodum Bahal Aruch legere videtur in radice* אפקטפיזון *: quam vocem dicit pro Vomere accipi; ab* הוֹצִיא עוֹרֶף *.i.* אפיק טפי זון *.i.* הַמָּזוֹן *.i. Eduxit ſuperfluitatē cibi. repone igitur* יִפַּקְטֵיז.

13 קְבוּרָא *) El. & V.* לְבֵי קְבוּרְתָא.

16 אִשְׁתַּדַּר *) Ven.* אִשְׁתָּאַר *id eſt, Relictum eſt.*

23 בְּתָקוֹף *) V.* בְּתֻקְפֵּיה *non malè.*

שְׁלָאֲנָן *) V.* שְׁרִיךְ.

24 בִּיזוֹי *) Bahal Ar. & El. interpretantur* תְּדוֹי *Vbera eius.*

28 פְּרִיסָא *) V.* פְּרָכָא *pro Heb.* אֹהֶל.

29 וְסִמְנֵיהוֹן *) V.* וְסִמְנֵיהוֹן.

32 וְאִיתוּא *) V.* וְהוּא.

נְעִיר *) V. & El. legunt cum ſeua* נְעִיר *, quod à* נער *.i. Excutere deduco; non ab* עור *, alioqui* יְעִיר *eſſet futurum Syricum pro* יָעִיר *, quod non placet.*

XXII.

14 סַתִּיר *) V.* טְמִיר.

XXIII.

9 מִכַּוִּין *) pro Hebr.* יַעְטֹף *quod exponitur à quibuſdam, Abſcondetur, tegetur: ab aliis, Diuertet, reſpiciet. ex quo factum eſt vt in hunc locum ſit duplex interpretatio: nam in V.* מְכַבְּיִן *legitur. quod verbum capitur pro Tegere.*

12 Pro, Oris mei, repone, Oris eius.

XXIIII.

1 וְיָתֵהּ *) V.* יָתוֹי *; quia in Hebr. eſt duplex lectio. Pro* וּרְחִימִין *) Malim ſcribere* וּרְחַכְמִין. *ſic pro* חֲמִין *ſcribo* חֲמִין.

5 דְמַשְׁכַּת *) ponitur pro Hebr.* עֲרָבָה *, ſed qua ſignificatione, ignoro. nam à* מְשַׁךְ *deducere, videtur abſurdum. V. pro eo legit* כְּמִטְרָא אָנֵס *id eſt, Sicut pluuia rapiens, & omnia ſecum conuerrens. Pro*

habet מַחְתָּן, sed minùs rectè; & pro שְׁרָן in Maſ. erat שָׁבַן.

XVIII.

3 (טְמָעֲנָא בְּמֻחֲם') Ven. & Elias טְמָעֲנָנָא, ſed puto erratum.

5 (נְצִיץ) Corrige, vt in Maſ. erat, נִיץ, quia in Bahal Ar. hæc vox inuenitur: niſi dicas נִיץ idem eſſe quod נִיצוֹץ Scintilla. ſed in El. & V. legitur נִיהָ, vel נִיָּה cum ſub Iod, vt habent quidam codices, teſte Elia.

8 (סְרִינוּתָא) V. סְרִינְתָא. El. סְרִינְתָא.

9 (יִתְחַר בְּתִקְלָא דְּפוּח') Ven. יְחוּר בְּתִיקְלָא דְפַחָא. ſic El. ſed pro יְחוּר habet אֶחוּר.

(עָלְוִי נִירִין') Dele ſere ſub Vaſ. נִכְרַיָּא autem Latrones, qui domos more porcorum perfodiunt, interpretor. à verbo נכר, cuius mentionem facit Bahal Ar. & poſt eum El. quod Pſal. 68. in quibuſdam exemplaribus inuenitur.

11 (וּמִכַּדְּרִין) V. וּמִתְבַּדְּרִין, ſed illa lectio videtur propiùs ad Hebr. וְהֻפְּצָה accedere.

17 (אַשְׁקָקִי) ſic et Ven. ſed Elias legit in ſingulari אַשְׁקָק, idq; rectè.

21 (לֵהּ) Videtur delendum, nec etiam in V. legitur.

XIX.

4 Pro (שְׁנֵיתִי) V. habet שְׁלֵיתִי.

Et verſ. 6. pro (אֲחַר) V. & El. אֲחוֹר, pro quo puto ſcribendum אֲחוֹר vel אֲחוֹר, vt reſpondeat Hebræo חָקִיף.

14 (וְאִשְׁתְּמוֹדְעֵי) V. וּמְיַדְעֵי.

15 Pro (דְאָרֵי) V. דִּיָּרֵי.

18 Pro (רַחְקוּ) Meliùs ſcribas cum V. רַחְקוּ.

23 (בְּפַתְקָא) Vtrunque inuenitur ת cum פִּתְקָא, & ט cum פִּטְקָא, teſte Elia.

24 (מִן פַּרְזְל') Elias דְּפַרְזְל. Ven. דְּפַרְזְלָא.

25 (עֲלֵי) V. עַל עַפְרָא vt in Hebr. עַל עָפָר.

29 Pro (סַרְחָנוּתָא) Rectiùs legas in plurali סַרְחָנְיָתָא.

XX.

2 (דְּחִישׁוּתִי) V. דִּרְהִישָׁתִי & El. דִּרְהִישׁוּתִי, qui putat ſignificare מְהִירוּת id eſt, Feſtinationem; qua ſignificatione interpretatur illud Pſalm. 55. אַרְחִישׁ.

3 (וּכְפוּחָא) V. וְהֵיךְ פַּרְחָא & El. פַּרְחָא; licèt pro רוּחַ in V. infr. cap. 30, 22. legatur לְפוּחָא: vbi tamen Maſ. habet לְרוּחָא. פַּחָא verò inuenitur Prouer. 11 pro רוּחַ, teſte Elia & Ven. vbi Compl. legit רוּחָא. Verùm puto ex פּוּחָא in manuſcriptis factum eſſe פרחא, quia ר & ו facilè confunduntur. Quin ſi pari ratione ex רוּחָא, פּוּחָא factum eſſe dicam? vide cap. 28, 7. vbi Ven. Pagn. & alij טוֹפִיתָא pro טַרְפִּית' legunt.

10 (וְרִיעוּן) V. וִירָעוּן.

11 (חִילְוָה) V. חֵילֵיהּ pro Hebræo עֲלוּמָיו.

12 (וְמַעְנְבָה) V. יַבְדְּבְנַהּ. id eſt, Calcauit illud.

perperam pro וְּמִתְעֵינוּן vel יִתְעַ'.

XIII.

3 (וּמִכְּבָנָא) Ven. וּמִכְבְּנָא Infinit. Syr. Inueniuntur enim radix כבן, מִכְסַן & כְּבָה vel כְּסָא, כְּסַן.

4 (כְּמָאסִי) V. in Pail כְּמָאסִי.

7 (נִכְלָן) Quid ſi נִכְלָא ex Hebr. in ſingulari legeretur: vel cum Ven. כִּילְתָא?

12 (אַבְנָ) V. לִבְּנַ.

14 (בִּשְׁנִי) Ven. בְּכְבַּאי.

17 (וְתַנּוּ) videtur וְתַנּוּי ſcribendum. In Maſ. erat וְתָנֵי, pro Hebr. אַחֲוָתִי.

25 Pro (דַּשְׁקִיף) ſcribe potiùs יָבֵשׁ. ſic pro יָבֵשׁ El. habet דִּשְׁקִיף.

XIIII.

4 Ante (נְכַר) V. ponit מִן.

16 (בְּסִיעָתִי) Malim בְּסִיעוּתִי. In V. eſt בְּסִיעוּתִי. Et pro malim תְּמַנֵי in Cal legere תְּמַנֵי.

19 (שְׁאָפוּ) V. & El. שִׁיפָא à verbo שָׁף Frangere.

20 (קְלִסְטוֹרָה) V. legit קְלִסְטְרָה. vtroque modo inuenitur.

XV.

3 (מְשַׁשָּׁא) In Maſiano erat מַמְשׁ, quam lectionem probo: cùm in noſtris exemplaribus Thren. 2. & alibi, inueniamus ſcriptum מַמְשׁ, non autem מְשַׁשָּׁא. Apud Magiſtros enim ממש frequentiſſimè vſurpatur pro Re quapiam, Subſtantia.

7 (נִבְכַּרְמָאָה) Pro ב videtur כ legendum. q. d. An ſicut homo primus. &c.

24 (דִּמְעַתַּר לְאִתְּתַחֲרָא בִּלְגוֹנִין) Bahal Ar. Ven. & Elias דְּאִיטְמוּס לִגְלוּנְקְרָא. vel vt Bahal Ar. לִגְלוּנְקְרָא.

28 (שְׁכוּנַאן) V. שְׁכוּנָן.

33 (בְּהֶרָה) V. mendoſè, ni fallor, בּוּרְתָהּ; Elias vero longè meliùs בוּסְרָה.

35 (מַתְכִּין) Videtur מַתְכִּין ſcribendum, à נְתַךְ q. d. Effundunt.

XVI.

8 (וּנְקַפְתַּנִי) V. תִּקְפְּתַנִי. ſic & El. ſed mendoſè, vt puto: cum ipſe in נְקַף id adducat. interpretaturque, Et impulit me, vel excuſſit me.

9 (כְּאֻמֵּיל) Ex V. addendum puto מְעִיקִי id eſt, Hoſtis meus.

11 (מְמַרְטָ) Ven. & Pagn. מְמַרְטָט. El. autem legit quidem מְמַרְט, ſed dicit ſe in codice quodam reperiſſe מְמַרְטַט.

16 (בְּכִיתָא) V. & El. בְּכוּתָא.

17 (חֲטוּפִין) V. in ſingul. חֲטוּפָא.

18 (אַרְמִי) V. אַרְמֵי pro Hebr. רָמִי.

19 (בִּמְרוֹמַם) Malim cum Venet. בִּמְרוֹמַיָּא.

22 (וְאִיסְרַיָּא) Ven. fortaſſe meliùs וְאִסְרָטָא.

XVII.

1 (חַבְלָה) V. & El. מִתְחַבְּלָא.

Ibid. (רוּעְכוּ) V. רְעִיכוּ; quæ forma magis Chaldaiſmum redolet.

3 (יָקְרָב) Ven. יִקְנָם pro Hebræo יִתָּקֵעַ.

16 (תִּגְרוּ) Bahal Ar. El. & V. תִּגְרוּ legunt. à תְּגַן .i. גוף Corpus; & רו Duo. Pro הָתָן Bahal Aruch

uenit cū Hebr. עֹזְרֵי: nam רְמִסְתֵּיעַ' paſſiua eſt ſignificationis. Ego verò pro אִיתְּנָנַיָּא cenſerem legendum גֵּיתְנָנַיָּא niſi dicas, illud idem eſſe quod אִיתְנַנָּא.

15 (וְכָאִית) Videtur ſcribendum, vt ſit intranſit. וְכֵית vel זְכָאת ex V. aut זְכֵית.

23 (מִתְמַסְמְסִין) V. & El. מִתְמַכְמְכִין.

25 (טוּל עוּפָא) In Maſ. erat עוּל quod poteſt idem eſſe quod עִיל .i. Pullus.

26 (הֵיךְ סְפִינַן) V. & El. videntur legiſſe aliam interpretationem עִם אִלְפַיָּא.

28 (דְּחִית) pro Hebr. נִכְחָדוֹת, quod vertitur in V. כְּנִשׁוּת id eſt, Congregaui, perinde ac ſi radix eſſet אגר.

31 (בִּשְׁנוּ) Ven. בִּשְׁחוּתָא.

X.

1 (אִתְנְזוּת) V. & Pagn. אִתְנְזְרִית. id eſt, Crudelis effecta eſt. ſed quia in Maſ. ſcriptum erat cum Iod אִתְנְזִית, quam literam ſæpè imperiti ſcripſerunt pro ר, ideo cenſeo legendum אִתְנְזְרַת id eſt, Succiſa eſt. נְקָטָה enim ſic Hebræi interpretantur.

15 (סְגוֹפִי) Scribe סְגוֹפִי cū affixo.

16 (יְדִיךְ) Maſ. & V. habent יְדֵיהּ & eſt vera lectio. q. d. Si eleuaueris manum eius .i. Si dolorē meum grauiorē reddideris. Et pro תְּרֵין ſcriberem תְּרֵין.

22 (דְּתִימוֹרְאָה) Repone דְּתִימוֹרַתָּא. Et paulo pòſt pro יְתוּב ſcriberem יְתוּב id eſt, Habitatio. nec malè deleri poſſet בַּהּ: nam in V. non legitur, nec quod ſequitur כְּעָרַע.

XI.

3 (כְּרְבוּנִיךְ) V. כְּרַבְרְבָךְ quæ forma alibi ſæpiùs inuenitur.

6 (כְּסוּנַן) ſic V. ſed in Maſ. erat fortaſſe rectiùs, כְּסָנָן, plurale à כְּסוּ.

Ibid. (בְּכוּפְלָא) Alij reijciunt ב non malè.

12 (וְעִילָא מְרוֹד') Lege cum Elia עִיל vel עֲוִיל מְרוֹד'. alioqui oratio eſſet inepta ſine ר, nempe וְעִילָא מְרוֹד'. Et paulo poſt יוֹמֵי videtur ocioſum, nec legitur in V.

14 Pro (תַּשְׁרֵי) poteſt ſcribi תַּשְׁרֵי pro Hebræo תַּשְׁכֵּן. Et pro עֲוֵלָא in Maſ. erat עַוְלְתָא.

17 (דְּהָלֵיךְ בְּנְרְנִיתָא) In Maſ. erat דַּהֲלֵיךְ בִּגְרַג' id eſt, Quod conſumptum eſt in glebam. eleganter. ſic etiam Elias in radice גרגש, licèt non adducat, ſed pro ב habet כ .i. Sicut gleba. De חלר autem vide Lexicon.

20 (מִכָּחֵי) V. מִכָּחַ in ſingulari.

XII.

3 Pro (הֲוַיתְהוֹן) repone דְּכְוָתְכוֹן vel lege cum V. דִּכְוָתְכוֹן.

6 (יִתְמַכְּרוּן בִּיד) Nō malè יִתְאַסְרוּן .i. Vincientur, ligabuntur.

9 (מֵימְרָא דַיְיָ) Ven. מְחַת יְדָא דַיְיָ Percuſſio vel plaga manus Dñi.

24 (וְרַתְעֵינוּן) V. וְיִתְעֵינוּן à רתע pro Hebræo הִתְעֵם. ſic verſu ſequenti vbi Venet. habet וְיִתְעֵינוּן

, וְסַדְרִין quod mox ſequitur, referendum eſſe ad גִּרְרֵי id eſt, Sagittas. alioqui legendum eſſet כִּיעוּתֵי vel בְעוּתִין.

5 (דְּמַבְּרִין) V. Pagn. & quidā alij דְּמַבְּרִים cuius tamen radicis nec Bahal Aruch, nec Elias factum mentionem.

Et paulò pòſt (יַנְגַּח) ſic etiā Bahal Ar. V. verò & quidam alij נְגִיחַ id eſt, Cornupetet, quod cum Hebræo יָנְעָה non conuenit.

(אַסְפַּסְתָּה) Sic etiam Bahal Ar. niſi quod pro אִם' legit אִים'. V. autē, Pagn. & alij malè אַסְפַּסְתָּה.

6 (חַלְמוֹנָא & חֶלְבּוֹן) Bahal Ar. citat illa in litera ה. vnde Elias dicit per ח eſſe mendum: etſi meminerim alicubi in Bahal Ar. per ח legi.

10 (בִּרְתִיתָא) Ven. בִּרְתִיתָא id eſt, In feruore.

Ibid. (חָס) V. יְחוּס in futuro.

12 (קְרִים) Sic omnia habēt exemplaria. ſed in Maſ. erat קְרִים, pro quo poſſet legi קְרִים id eſt, Obducta, obtecta cute.

13 Pro (קוּעַ) ſcribe סִיוּעֵי.

Ibid. (אִתְנַבְרַחַת) V. אִתְבְּרֵחַת eodem planè ſenſu.

17 (אִתְנַמְּרוּ) V. legit cum Elia per tranſpoſitionem אִתְמַנַּרוּ. Sic pòſt (אִתְחֲמִיו) V. אִתְמְחִיו Deleti ſunt.

25 Pro (בְּטִימִין) repone בְּסִימִין.

Ibid. (אִמְתִּילוּ) Mallem legere paſſiuè אִמְתִּילוּ Similes ſunt.

VII.

11 Pro (תְּבַעְתָּ) ſcribe תְּבַעְתְּ ex Ven. nam illud ſonat Quæſiuiſti. ſic infrà cap. 9. verſ. 34. pro תִּבְעַת ſcribi poteſt תְּבַעַת.

15 (שְׁנוּקָא) V. שִׁרְנוּקָא. Elias dicit vtrunque inueniri, & שְׁנוּקָא & שִׁרְנוּק'.

16 Pro (רְחֵקַת) mallem ſcribere in Pail רַחֵקַת. ſic infrà cap. 10. v. 3. pro תְּרַחֵק ſcribe potiùs תְּרַחֵק. v. vlt. (וְתִבְעֵינ') poteſt etiam in Cal legi וְתִבְעֵינ'. vel cum Venet. וְתִתְבְּעֵינַנִי.

VIII.

11 (בִּיסְנָא) Sic Ven. ſed in Maſ. erat בִּיסְיָא, quod nuſquam inuenio pro Hebræa voce בִּצָּה, quam Aruch & El. videntur retinere; vt Ezec. 7. inuenitur: niſi fortè בִּצְנָא ponatur pro בִּצְיָא.

14 (בֵּי מְטֵיאַתָא) In Maſ. erat בִּית מְטִיאַתְהּ. ſed El. legit מִטְוִיתָא. à verbo טְוָה.

17 (יְעִין) Ven. & El. יְעִיּוֹן. El. Conſiderabit, contemplabitur, exponit.

IX.

5 (דִּקְמִין כְּטוּר') Ven. non malè דִּתְקִיפִין הֵיךְ טוּר' id eſt, Fortes inſtar montium.

9 (שִׁטְרֵי מַזָּל מַלָּךְ') Ven. non legit מַזָּל nec El. qui שִׁטְרֵי exponit Dominia, poteſtates.

13 (אוּתְנְנָיָא דְּמִסְתַּיְעִין') El. אוּתְנְנָא legit, ſed quid ſit, fatetur ſe ignorare. ſic Ven. אִיתְנְנָא, & in Pail legunt דְּמְסַיְעִ' quod non malè con-

8 לְאִתְקַרְסְפָּא) Sic Pagn. et quidā alij; sed Bahal Ar. לְאִתְקַרְצְפָא, teste Elia; qui dicit per ס mendosè scribi. V. perperam לְאִתְקְרַנְפָּא legens נ pro צ.
10 בֵּית) V. בְּבֵית.
13 דְּמִתְמַלֵּל) V. דִימְמַלֵּל.

III.

2 וּפֻּם) Malim legere cum Elia in Thisbi וּפֻּמִּים vel וּפֻם. V. וְאַתִיב.
De hac voce vide Præfationem.
3 דַאֲמַר) Alij præponunt וּמַלְאַכָא דִמְמַנִּי vel, דִי מְמוּנֵי עַל עִבּוּר לֵילְיָא ut quidam codex habet.
5 וְטַנְּפוּן יָתֵהּ) V. וְטַנְכוּן יָתֵ'. sic Bahal Ar. וְזַנּוּנֵיהּ verbum deductum à טִין .i. Lutū. q.d. Polluant, coinquinent eum tanquam luto.
8 לְמִדְכַּר בְּאִתְעָרוּתְהוֹן) Potes legere cum V. לְמִדְכַּר, vel cum Elia לְאַדְכַּר .i. Memorare. quod autem V. בְעִתְאוּרַתְהוֹן legat, apertè vides confusam literarum א & ע transpositionem. & Elias cæcutire videtur, qui in radice עתר scribit בְּעָתְאוּרָתְהוֹן. nullo sensu, cùm præcedat דְּאִטּוֹמַן ut ipse legit.
9 בְּשֵׁף בּוּרְמָה) V. בְּשֵׁף שִׁירָה pro Hebr. בַּשֶּׁפֶו.
15 קוּרְטֵיהוֹן) Sic & Bahal Ar. fortè à peregrina voce, Court; id est, Aulam, palatium significante. teste Elia, qui cum Ven. קוּרְטִירִיהוֹן legit.
26 שְׁלָוְתִי וְלָא) Non leguntur in Venet.

IIII.

10 מְרַתְּחִין) Ven. מַרְתִּיחִין id est, Ebulliunt furore.
11 לְאַרְיוּתָא) Libenter scriberem in plurali לְאַרְוָתָא vel לְאַרְיָן ex V. editione, in qua legitur לְאַרְיוֹן. & paulò pòst pro כְּלַסְטִיסְיָא, pro quo habet V. in priore interpretatione לִסְטַיָא) legitur in altera, לְלַיְתָא; quia in Hebr. est לָבִיא.
12 בִּתְקוֹף) V. בִּנְטִיר.
14 וְסִגְעַר) V. non malè וְסוּגְעַר.
16 וְקָל סוּנְעִין) Sic V. sed Elias cum א, וְקָל סוּנְאִין. In Mas. verò erat קַלְפוּנִין, quam vocē verterat noster Interpres Organa. Nusquā alibi contigit illam inuenire præterquam in titulo cuiusdam Psalmi, idq; in ms. libri margine.
20 מִתְמַחִין) Elias elegantissimè מִשְׁתַּתְפִין. V. perperam וְשִׁתַּפְפוּן.

V.

13 אִסְטַגְנִינוֹי) Bahal Aruch dicit etiam inueniri cum צ, אִצְטַגְ', & Elias interpretatur Astrologos.
16 וּמַלְכְּתָא) V. וּגְבִירְתָּא pro Hebræo וְעוֹלָתָה.
18 מַכְאָה) V. כֵּיבָא .i. Dolorem.
21 בְמִזְקָא) V. בְּנִיזְקָא.
Ibid. עֲרִימַיָא) V. עֲנָנַיָא Nubes.
24 מַקְרְשַׁד וְלָא תַנְזִק) V. מַשְׁכְּנָךְ & תִּינְזִיק intransitiuè, quantum possum colligere. q.d. Damno afficieris.

VI.

4 בִּיעוּתָא דְמִן) Sic Ven. & El. qui tamē מִן sine ד legit. unde videtur

6 Post מַלְכְּתָא] videtur addendum וְיָתֵיהִיב לָךְ, ex cap. 7, 2. & 9, 12. ubi eadem verba repetuntur.
12 Post מַלְכְּתָא] non malè posset addi ex V. עִם מַלְכָּא.

VI.

13 Pro רַחֲמוֹי] malim legere רַחֲמוֹי ut alibi: vel cum Ven. רְחִימוֹי.
Et pro רַעְרָעָה scribe רַעְרְעָה.

VII.

4 טוּמִין] Alibi inuenitur טִימִי singulare. El. & V. legunt טִימִין à Græco verbo τιμή. Et pro רְוָחָא Elias legit רְוָחִין.
Ibid. pro אֻזְנִירָא] repone אֻנְזִיקָא: vel lege cum Elia אַנְזִי׳א.

VIII.

2 גְּנִיזָה] Ven. & El. גְּנִיסָה pro Hebr. בֵּית.
4 תִּגְרָא] Ven. תִּגְרָא ut antè diximus.
10 Pro וְאַסְתַּתַם] malim actiuè וְאַסְתָּם legere.
Ibid. pro רִכְבֵי] scribe רָכְבֵי; vel cū Elia דִרְכִיבוּ.
15 וּחֲרִי] V. וְחוּרִי pro Hebr. וְחוּר.
22 Scribe וּמִתְכַּן cum ו coniunctione.

X.

3 תְּבַע טַב לְעַמָּא] Scribe תָּבַע טָב לְעַמֵּה ex Ven.

IN LIB. IOB.

CAP. I.

1 אַרְמִינְיָא] Ven. דְעוּץ ut est in Hebr. quod tamen alibi vertitur à Chaldæo Paraphrast. per vocem אַרְמִינְיָא, teste Bahal Aruch.
Ibid. דְחִיל׳א דַיְיָ] Malim cum Ven. legere דָחִיל מִן קֳדָם יְיָ. sic infr. vers. 8. & cap. 2. vers. 3.
5 וְאַרְגִיזוּ קֳדָם] &c. וְלָא צַלּוֹ בִשְׁמֵ' יְיָ בְּרַעְיָנְהוֹן. sic infr vers. 11. pro יְצַלֵּי V. habet יַרְגְּזִנָּךְ. ut etiam infrà cap. 2. vers. 5. legitur in Mas.
6 In fine לְמֵיקַם קֳדָ' יְהוָה] non leguntur in V. & certè videntur superflua, cùm eadem verba priùs in eodem versu legantur.
7 Hunc versum cōfer cum cap. 2. ver. 2. nam pro וּלְמֵיזַל malim legere וּמִלְמֵיזַל.
14 וְעָזְגַר] Cū ע, ut testatur Baal Aruch inueniri in Tharg. Ierosol. sed V. & El. legunt cum א, וְאַזְגַּר.
21 וְכַרְמַתְכְּנֵב] V. וּבֵית דִּינָה נְסִיב pro Hebr. וַיְיָ לָקָח.
22 הֲדַר מַלֵּי מְטָחָא] Bahal Aruch מְסַדֵּר in מְסַדַּר מַלֵּי מְטָחָא. Ven. legit Benoni. sed pro מְטָחָא habet מֵיחֲטֵי minùs rectè. pro Hebr. נָתַן תִּפְלָה.

II.

2 Vltimum hemistichium supr. cap. 1. vers. 7. eo modo quo hîc legitur in Venet.
3 מְתוּקַף] Sic ferè ubiq. Masianū. V. מְתַקַּף. vide infr. vers. 9. & cap. 8.
5 וּלְנַפְשֵׁהּ) Lege cū V. וּלְבִשְׂרֵהּ nisi נֶפֶשׁ pro Corpore hîc accipias.
7 מִן פְּרִיסַת) V. מִפַּרְסַת.

IN III. TOMVM.
Ex Masiano exemplari.

IN ESTHER.

CAP. I.

6 מְטַכְּסִין] Deducitur à verbo טַכֵּס Ordino, adapto. Elias dicit habere significationē Ornamenti. q. d. Aptissimè compositis.
Ibid. עִלָּוֵי מַרְמְרִין] In alijs interseritur עַמּוּדֵי, quæ lectio optimè quadrabit. Et pro עַרְסָא דִמְלָת'] lego cum alijs עַרְסָן; ubi מְלָתִין non significat Aceruos, sed Melotas, iuxta illud Gen. 49, 11.
Item pro שַׁרְיָן שְׁנוּי כֻּבֵ'] Malim legere cum alijs שַׁרְיָן עַל סְטָיו כֻּבֵ' id est, Insidētes super pedem colūnæ.
Et pro Filorū perplexionibus] repono, Pario lapide, ut vox Hebr. satis indicat. Est enim lapis, teste R. D. Kimhi, preciosus, quem dicunt inueniri בכרכי הים in munitionibus maris.
13 Ante חַכִּימִין] adde ex Venet. אֲרוּם. sic vers. 16. כָּל ante vocem רַבְרְבָנַיָא.
22 מְסָרְכָן] Videtur à סָרֵךְ deduci. Ven. מְסָרְבָן.

II.

14 Scribe מַטְרוֹנְיָתָא in plurali.
21 כְּנַסוּ] Elias & quidam alius codex legunt (iuxta illud Dan. 2. בְּנַס) בְּנַסוּ id est, Irati sunt.
Ibidem pro פַּלְטִירַיָא] Ven. & Elias habent in singulari פַּלְטִירָא. sic cap. 4. vers. 2.

III.

4 Pro חֲיִתְקַיְמִין] repone הֲיִתְקַיְמוּן
6 Post וִיהוּדָאֵי] adde ex Ven. & ex versione דִּי בְּכָל מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ illa enim leguntur in Hebræo. sic versu sequenti post עַדְבָא] adde קֳדָם הָמָן. & in versione post, sortem, adde, coram Aman.
12 Post מַלְכָּא addenda censeo ex Ven. וּלְוָת הִיפַּרְכִין דְמִתְמַנָּן אַרְכוֹנִין pro עַל כָּל פִּלְכַיָּא וּפִלְכַיָא וּלְוָת רַבְ' Hebr. וְאֶל-הַפַּחוֹת אֲשֶׁר עַל מְדִינָה וּמְדִינָה.
13 Post לְשֵׁיצָאָה] adde ex Ven. לְהָרֹג, quia in Hebr. est וּלְקַטָּלָא.
Ibid. alterū בְּיוֹמָא videtur ociosum, nec etiam legitur in V.

IIII.

2 עַד פַּלְטֵירָא] Melius V. עַד קֳדָם תְּרַע פַּלְטֵירָא Coram porta palatij.
3 Pro דִּינָא] non malè posset substitui דִּינֵיהּ ex Ven.
5 Post לַהֲתָךְ] adde ex secundo Tharg. Esther לַהֲתָךְ *מְסָרִיסֵי מַלְכָּא (*רַבְנֵי vel potiùs) דִּי הֲוָה קָאִים קֳדָמָהָא] ut verba Hebraica explicentur, לַהֲתָךְ מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ.
11 תִּגְרָא] pro Hebr. שַׁרְבִיט Ven. תִּגְרָא. In Psalm. inuenitur תגרא pro משענת, ut etiam citat Bahal Aruch in radice גר. sic infrà cap. 5, 2. bis.

V.

2 Post רַחֲמִין] adde ex V. בְּעֵינוֹי.

tamen illic, & in nostris exemplaribus inuenitur scriptum cum ח, quemadmodum etiam citat Bahal Ar. גלין שחי, ubi fortè Iod ponitur pro Vaf, quas sæpiùs inter se confundi videmus.
26 דְסָלִיק עַד לָא) Ven. & Elias דְיִשְׁלוֹק עַד דְלָא melius. nam in Hebræo est וּשְׂרֵפָה, cui non malè respondet שְׁלַק. vide cap. Isa. 37.
32 מַלְיִיתָא) Cùm in Comment. Kimh. Ven. & alijs sit duplex Iod, scriberem cum Iod mobili מַלְיְיתָא.

XX.

9 חֵיאַךְ) Repone ex V. חֵיךְ.
11 אֶבֶן שַׁעַת) Libenter legerim cum Bahal Ar. & Ven. אֶבֶן שָׁעֲיָא.

XXI.

13 מַתְקוֹלֶת בֵּית) V. & Kimh. legunt מַתְקוֹלֶת צָרוּת בֵּית. Al. cod. pro צרות habet צְדִיַת fortè melius: nam quid צרות hic significare possit, ignoro: nisi ר pro ד positū esse dicas pro צְדוּת, q.d. Perpendiculum vastationis domus. &c.
16 Pro רַאֲשַׁר) corrige דַאֲשַׁר.

XXII.

13 וְעַל דְאִשְׁתְּאַר בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה) V. וְעַל כָּל דְבֵית יְהוּדָה. ut in Hebr.

XXIII.

2 וּנְבִיאַיָא) Kimh. & V. וְסָפְרַיָא pro Hebr. וְהַנְּבִיאִים.
Ibid. סַדַּר) V. וּקְרָא ut Hebr.
4 בְּנַחְלָא דְקִדְרֹ') Kimh. & Ven. בְּמֵישַׁר קִדְרוֹן. sic infr. vers. 6.
6 לִקְבְרֵי בְּנֵי גַלְיָא) V. & Kimh. עַל קֶבֶר בְּנֵי הָעָם. Hebr. לִקְבְרֵי גַלְיָא. Kimhi dicit esse nomen Idoli.
7 In versione pro (munculas) corrige, domunculas.
Ibid. בָּתֵּי דְאַקְדִישׁ טַעֲ') Venet. בָּתֵּי. בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים. Hebr. הַקְדִישׁ טַעֲ.
11 בְּמַעֲלָנֵי בֵּית) Lege potiùs cum Kimh. & V. מִמַּעֲלָנָא דְבֵית.
Ibid. מֶלֶךְ גּוֹאָה) Kimh. & V. מֶלֶךְ נְוָאָה. Ex hoc loco & alijs præcedentibus & sequentibus colligere licet radicē esse נוז, ut docēt Bahal Ar. & Elias. vide infr. cap. ult. vers. 19. ubi in Ven. est נְוָזָא.
12 וְאַרְחֵיק מִתַּמָּן) Sic & V. sed R. D. Kimh. dicit in quibusdam exemplarib. etiam inueniri וּפַלִּינוּן מִתַּמָּן pro Hebr. וַיָּרָץ מִשָּׁם.

XXIIII.

7 Pro עַל נְהַר) non malè legeris cum V. עַד, ut est in Hebr.

XXV.

1 וּבְנָא) Ven. וּבְנוֹ in plurali, ut est in Hebr. sic vers. 4. pro וַאֲזַלוּ non malè corriges וַאֲזַל, ut etiam est in Hebr. nam de Rege potissimùm sit sermo.
7 בְּשַׁלְשְׁלוּ) V. בְּשִׁירְשְׁלָן, quam lectionem præferrem: nam illic puto ו pro ן scriptum.
27 וְאַפֵּיק יָתֵהּ) Hæ duæ voces etsi in V. non legantur, nec in Hebr. reddunt sententiam clariorem.

FINIS II. LIBRI
REGVM.

30 בֵּית עֲבָרָה) *V. rectè* בְּיַד עֲבַד' *vt in Hebr.*

X.

6 וְתֵיתוּן) *Scribe* וְתֵיתוּן *vt rectè erat in Maſ. mendosè verò in V.*

7 וְשַׁדְּרִינוּן) *Sic & V. ſed mendosè. Repono igitur* וְשַׁדְּרוּנוּן *vel* וְשַׁדְּרוּן.

31 כְּטָא מִכָּל) *V. vt Hebr.* מֵעַל. *idem occurrit infr. ca. 15. ver. 18.*

34 וְכָל גְּבַרְוָתֵיהּ) *Malim ſingulariter cum Hebr. legere* וּגְבוּרְתֵיהּ.

XI.

4 לְוַת מַקְדְּשָׁ') *Sic Venet. ſed in Maſ. erat* לְבֵית מַקְדְּשָׁ'.

6 בִּתְרַע גִּבָּרַיָּא) Kimchi *dicit quædam exemplaria habere* בִּתְרַע נְטוֹרַיָּא *.i. In porta cuſtodum. pro Hebr.* סוּר *Ibid.* מִשְׁתַּדְּלֵי) *Ven.* מִרְאַשְׁתְּלֵי *pro Hebr.* מַכֵּח.

13 קָל רַדְנִּנִין) *V.* Kimh. *& El.* קָל דְּרַקְדָנִין *id eſt, Vox ſaltantium. Hebr.* קוֹל הָרָצִים.

14 מֵירְדָא מֵיר') *V.* מֵירְדָא מֵיר'. *ſed El. videtur rectius ſcribere* מֶרְדָא. *Hinc colligere potes quantum varient in ſcribendi ratione illi qui puncta addiderunt.*

19 *Poſt* כְּאוֹרַח) *cenſerem addendum ex Ven.* תְּרַע.

XII.

9 חֲרַבָּה) *Elias & Ven.* חוֹרָא, *pro Hebr.* חֹר.

Ibid. נָטְרֵי הֵיכְלָא) Kimh. *Elias & Ven.* אֲמַרְכְּלַיָּא.

XIIII.

6 *Ante* אֱנָשׁ) *non malè addideris ex V.* אֱלָהִין, *pro Hebr.* כִּי אִם.

13 וּפְרַט) *V.* וּפְרַץ *vt in Hebr.*

21 רַאַרְעָא) *Venet.* דִיהוּדָה *vt in Hebræo.*

25 עִם עַבְדָּה) *V.* בְּיַד עַבְדֵי'.

XVI.

6 וַאֲרוֹמָאֵי) *V.* וַאֲרַמָאֵי. *In Hebr. eſt duplex lectio.*

13 יַת נִכְסַת) *V.* יַת דַּם נִכְסַת.

11 טְקוּס שַׁבְּתָא) *Sic etiam Ven. &* Kimh. *qui tamen teſtatur ſe in quibuſdam exemplarib. inueniſſe* טֶכֶס מַרְבִּתָא.

XVIII.

16 סְקוּפָּהָא) Kimh. *& V.* סְקוּפַּיָּא. *Non legitur affixum in Hebr.*

19 מַלְכָּא דְרַבְּתָא) *V.* מַלְכָּא רַבְּתָא *pro Hebr.* מֶלֶךְ גָּדוֹל. *Miror ſanè, cùm* רַבְּתָא *ſit femin. cum* מַלְכָּא *maſculino conſtrui. fortè* רַבָּא *eſt legendum, vel potius* רַבְּתָנָא, *vt infr. habes verſ. 28. & in Iſaia.*

30 מִן יְדֵי] *Ven.* מִן יְדֵיהּ, *Hebr.* מִיָּדוֹ.

XIX.

13 טַלְטִירְלוּנִין וְאַגְלִיאוֹנִין] *Cùm paulò antè* הֵנַע וְעִוָּה *Chaldæus Paraphraſtes, tanquam verba, verterit ſingulariter; hîc ſimiliter ex Ven. reponenda ſunt in ſingulari* טַלְטְלָנוּן וְאַגְלִינוּן, *vt ad regem Aſſyriorum referatur. vel* וְאַגְלִיאָנוּן *vt legit Pagninus in ſuo Theſauro in radice* נוּעַ.

28 רִשְׁחוּ) *Ven.* דִּישְׁחוּ. *Elias hîc & Iſa. 37.* וְשָׁחוּ *per* ה *legit. In V. tamen*

21 וְנֶמֶר) Kimh. *& V.* וּמַגַּר.

38 בְּמַעְפְּרָא) *Bahal Ar.* מַעְפוּרָא, *R. Sal.* בְּמַעְפּוֹרְתָא. *Kimh. duplicem adfert lectionem* בְּמַעְפַּרְתָּא עֵינוֹהִי *&* בְּמַעְפְּרָא עַל אַפּוֹהִי. *El. & Ven. vt Maſ.*

XXI.

2 דְמֵי מַה) *V. & El.* דְמוֹהִי.

5 *Pro* רוּחָךְ) *Ven.* רוּחָךְ *melius: nam alterum eſt Hebræum.*

XXII.

9 לְנַוָאָה) *In Maſiano erat ſcriptū* לְגוֹאָה, *& ſic inuenio perpetuò ſcriptum in exemplaribus Hiſpanicis. ſed Bahal Ar. hîc* לְנַוָאָה *vel* לְגוֹאָה *legit. Elias* נַוָּה. *Venet. nunc* לְנַוָּאָה *modò* נַוָּאָה, *modò* לְנַוָּאָה, *vt infrà cap. 3. verſ. 6.*

34 דִּבְקֵי שִׁרְיָנָא) Kimhi *& Ven.* דִּבְקֵי וּבֵין שִׁרְיָ'. *Hebr.* הַדְּבָקִים וּבֵין הַשִּׁרְיָן.

IN LIBR. II. REGVM.

CAP. I.

17 לֶאֱלָהוּ) *Non legitur* ל *in Hebr. nec in Ven.*

III.

חוֹבֵי רַשְׁעָתָא) Kimh. *& Venet.* רִשְׁעָתָא *rectè.*

27 *In fine* דְיִשְׂרָאֵל) *Non legitur in Hebr. nec alibi.*

IIII.

34 וְאַלְהִית) *pro Hebr.* וַיִּגְהַר. *El. fortè melius* וְאַלְהֵיהּ *q. d. Et defatigauit ſeipſum. Bahal Ar. per* ח *legit* וְאַלְחַת, *ſed quid ſit, nō explicat. ſic verſu ſequenti.*

35 וְאִתְמַקְמַק) *Hebr.* וַיְזוֹרֵר. *Bahal Ar.* וְאִתְמְקַק, *El.* וְאִתְמוֹקַק. *Ven.* וְאִתְמוֹרַק; *ſed hoc puto eſſe mendū.*

VI.

2 שְׁרִי) *Sic & Bahal Ar. Alij* כְּשׁוֹרָא.

VII.

9 חוּבְנָא) *V.* חוּבָא.

VIII.

7 מְמְרַע) *Scribe* מְמְרַע, *vel lege cum Ven.* מְרַע. *ſic vbicunque* מְרַע *inueneris cum ſere, ſcribe cum alijs* מְרַע *in Cal, ſeua ſub* מ. *atque etiam corriges vbicunque legeris* מִתְמְרַע *ſine daghes, vel* מִמְרַע *repones. vt ſuperiorib. libris.*

IX.

15 מַחְתָּא) Kimhi *docet ſcribendum in plurali* מַחְתָּא; *nam ſine punctis in eius Commentariis ſic inuenitur ſcriptum* מחאתא.

17 מַשְׁרְיַת אֲנָא') *In Maſiano erat* מַשְׁרִיתָא, *in V.* מַשְׁרֵי. *Vide Iud. 5, 16. vbi etiam* מַשְׁרֵי *legitur.*

25 *Pro* רַבֵּיר) *malim* רְכִיר *legere in Imperat. vt eſt in Heb.* זְכֹר.

26 קֳדָמוֹהִי) *Rectius* Kimh. *& V.* קֳדָמַי; *nam affixū* והי *apud politiores Paraphraſtas non puto inueniri pro prima perſona: ſi modò rectè exemplaria cum exempl. conferantur.*

32 נוֹאִין) *V.* נַוָּאִין. *Vide ſupr. cap. 22. verſ. 9. libri 1. Regum.*

Vlt. דַעֲרָא כְּרַעוּתֵיהּ) *Ven.* דַעֲרָא מַרְעוּתֵהּ.

XIII.

11 וּשְׁמֵהּ מִיכָה) *Hæ duæ dictiones abſunt à Ven. licet R. Kimhi dicat in quibuſdam exemplaribus inueniri. Prophetæ nomen non memoratur in textu Hebraico.*

XIIII.

3 וּזְלוּעַ) *Sic Bahal Ar. et Elias. ſed miror in V. ac etiam in Commentarijs Kimhi* וְקָלוּעַ *ſcriptum.*

4 קָמָא עָ') *V.* קְהָא עָ' *pro Hebr.* קָמוּ עֵינָיו. *Videtur hic pro* קְהָא *ſcribendum* קְהִיָא.

8 *Pro* וִיהַבְתָּא) *ſcribe tum affixo* וִיהַבְתָּהּ.

9 *Pro* מַתְּבָא) *non malè legeris cum Ven. in plurali* מַתְּכָן *vt eſt in Hebræo.*

10 דִמְגַנְדְּרִין בְּגִיל') *Ven. &* Kimh. דִמְגַנְדְּרִין בְּגוֹלִילִין; *ſed El. longè aliter, & non malè, mea ſententia,* דִמְגַנְדְּרִין בְּגִלוּלַיָּא *iuxta illud Gen. 29.* וְגַנְדַּר יַת אַבְנָ' *Et reuoluit lapidem.*

11 בְּמֵימְרָא) *Rectius V. ſine* ב. *alioqui legendum paulò pòſt pro* גְּזַר *in Peil* גְּזִיר, *vt in Iſaia ſæpius inuenitur.*

22 דַעֲבַדוּ קֳדָמֵיהוֹן) *Venet. legit* אֲבָהָתְהוֹן *fortè rectiùs; in Hebræo enim eſt* אֲבֹתָם.

28 לְרוּבָא) *Sic V. &* Kimh. *ſed puto cum Elia mendum eſſe. pro Hebr.* תָּא. *In Maſ. erat* לְרוּכָא, *quā lectionem Elias putat eſſe veriſſimam. nam* רוּכָא *in Miſnaioth* מָקוֹם *i. Locum ſignificat, vt & apud Syros.*

XV.

יַת טַעֲוָתָא) *Non malè cum Ven. legeris cum affixo* יַת טַעֲוָתֵהּ *vt eſt in Hebræo.*

21 בְּתִרְצָה) *Sic eſt in Hebr. Ven. &* Kimh. בְּתַרְעִיתָא.

29 אִשְׁתְּאַר) *V. actiuè vt eſt in Hebr.* אַשְׁאַר.

XVII.

3 וְתִסְטַמַּר) *V. rectiùs* וְתִטַּמַּר.

21 *Pro* בַּעֲלָיָא) *Malim cum V. et Kimh. legere ſingulariter* בַּעֲלָא.

XVIII.

27 בִּכְפַל רָם) *Ven.* בִּכְפַל רַב.

Ibid. אִשְׁתְּהֵיף) *Elias putat idem eſſe quod* אִשְׁתַּתֵּיף, *vt* ר *ſit loco* ת, *à* שתף. *ac ſi dicas, Eſt illi* שותפות *Commercium, ſocietas aut negociū cum alio.*

40 דְקִדְרוֹן) *V.* דְקִישׁוֹן *vt in* Hebr.

45 דִמְזָרֵז) Kimh. *& V.* דִמְזְרַז. *ſic ſequenti cap. verſ. 4. pro* מְטָרֵף Kimh. *& Venet. legunt* מִתְטְרַף *in Ithpeal.*

XX.

12 וְאִזְדְרִיזוּ) Kimh. *& Ven.* וּכְמַנוּ. *Et inſidiati ſunt. pro Hebr.* וַיָּשִׂימוּ.

20 *Pro* סוּסָיָא) *malim cū* Kimh. *& V.* סוּסָוָן *legere. niſi malis* סוּסָיָא. *Et paulò pòſt* תְּרֵין זוּג פָּרָשִׁין) Kimh. *dicit ſe ſic inueniſſe in alio codice; vulgatos autem libros habere* תְּרֵין רְתִיכִין. *In Maſ. non erat* זוּג.

de Adonia fratre maiore, ſiue ſeniore. Ibid. חֲרָא) *Non malè legeris cum* Kimh. רָא.

III.

8 בְּעַמָּךְ) *ſcribe cum V. Et paulò pòſt pro* לָא *ſcribe* דְלָא. *ſic verſu ſequenti* עַמָּךְ *circa finem.*

26 אִתְגוֹלְלוּ) *Ven.* אִתְגַלְלוּ, *Elias* אִתְגַלְגְלוּ.

VI.

4 כְּלִיסְנָא) *Sic & V. Sed Elias legit* כְּלוּכְנָא *vt Bahal Aruc citat. & etiam Rab. Sal. & Kimh. infr. cap. 7. verſ. 4. dicitq́ etiam inueniri per* ק, קְלוּכְנָא.

Ibid. בֵּית אַנְחַת) *Sic & V. Sed D. Kimh. & El. legunt* בֵּית אֲבָהָת.

6 עֲבַד לְגֵיו לְבָרָא) *V.* עֲבַד לְבֵיתָא כְּחוֹר כְּחוֹר לְבָרָ'. *Et pro* גִּיחִין *ſcriberem* בָּיְתִין.

33 מִן רְבִיעֲתָא) *Venet. R. Sal. & Kimh.* מִן אַרְבְּעָה סִטְרֵיהוֹן.

VII.

7 פְּרוּסְדָא) *Bahal Aruch dicit quoſdam codices habere* פְּרוּזְדָא *cū* ז. *Kimchi autem ait idem eſſe quod* פְּרוֹסְדוֹר *vel* פְּרוֹזְדוֹר. *El. verò aſſerit inueniri in quibuſdā codicibus* פְּרוֹזְדֵר, *& eſſe Græcam vocē, atque ſignificare* לַחֲצַר מַה שֶּׁבֵּין הַשַּׁעַר הַמֶּלֶךְ. *fortè à* πρὸς *&* θύρα *dictā.*

16 מִתִּיךְ) *V.* מַתַּךְ *pro Hebr.* מֻצָּק.

19 וּקְרוֹנְתְהוֹן) *Lege cum Venet.* קְרוֹנָתָן *vt etiam habes verſu ſequenti, nō eſt enim affix. in Hebr.*

30 מִכְבַּשׁ) *V.* בִּכְבַשׁ.

37 וְעָבְרָא) *pro Hebr.* קֶצֶב. *Elias cum ſegol* וְעֶבְרָא; *V. verò aliter* וְעוֹבָרָא *ſed puto eſſe mendum, licet ſenſus non ſit adeò abſurdus.*

VIII.

9 כַּאֲרוֹנָא מִחֲתִין תְּרֵין) *V. iuxta Hebr.* לֵית אֲרוֹנָא לְחוֹר תְּרֵין.

21 כְּתִיבִין) *Non legitur in Ven nec hîc conuenit cum* קַיָּמָא, *niſi ſcribatur* כְּתִיב *aut* כְּתִיבָא.

23 דְפַלְחִין) *Venet.* דִי מְהַלְכִין *pro Hebr.* הַהֹלְכִים. *Vtraque lectio eſt bona.*

27 דְמֵי) *Ven.* חָמֵי.

34 דְקַיֶּמֶת) *V.* וִיהַבְתְּ *pro Hebræo* נָתַתָּ. *ſic infr. cap. 15. verſ. 4. vbi* נָתַן *ſic redditur. & cap. 8. verſ. 19. libri ſequentis.*

46 וְיִשְׁתְּבוּן שְׁבֵיהוֹן) *Ven.* וְיִשְׁבּוּנוּן שׁוֹבֵיהוֹן. *Hebr.* וְשָׁבוּם שֹׁבֵיהֶם.

IX.

וְשַׁכְלֵל) *Ven.* וְשַׁלִּים.

X.

1 בְּמַתְלִין) *V. & El.* בְּחוּדָאִין.

11 דְמַתְיָא) *V.* רְאַתְיָא *non rectè. verùm pro* דְמַתְיָא, *puto ſcribendū* דְמַיְתְיָא.

XII.

3 בְּכָל קְהָ') *ſcribe* וְכָל *cum V.*

7 וְתִפְלְחֻנּוּן) *Repone ex Venet.* וְתִפְלְחֻנוּן.

14 *Scribe* כְּמַלְכָּא *cum* כ.

16 מַה לְנָא) *Hîc* מַה *ſignificat* לָא *vel* לֵית *vt habet Ionathan, teſte R. D. Kimhi. ſic & V.*

32 לְוַת כּוּמְרֵי) *Lege cum Venet.* יַת כּוּמְ'.

XV.

4 וְאֶרְנִינְהּ) *Sic & V. sed Kimh. clarius legit* וְאֶדְוֹנִינְהּ.

XVI.

6 *Pro* גְּבְרְנָא) *scribe cum Ven.* גִּבְּרַיָּא.

21 אִתְרְגֵימְא מֵאֲבוּךְ) *Ven.* אִתְגֵּ' כַּאֲבוּךְ.

XVII.

2 כְּדְתֵי) *V.* כַּד הוּא.

19 הַרִיפּוֹת *pro Hebr.* דְקְלִין) *Alij legunt* דְקִיקִין *vt Bahal Ar. sed El. putat* ד *esse seruile, vt sit idem quod* קַלְיָא *id est, Tostum frumentum, aut species leguminis.*

XVIII.

16 זְעַר) *Bahal Aruch etiam sic citat. & Elias dicit se nusquam, præterquam in Aruch, illam lectionem inuenisse: quia legit* קְנַע, *vt & V. Hebr.* חָשַׂךְ.

XIX.

6 חֵזוּיְתָא) *Non malè Ven.* חֲיוּיְתָא, *nam in Hebr. est* חֲנִיתֻ.

7 מִנְעוֹרְךְ) *Hebr. est. V.* מִזְעוּרָךְ.

26 מֵחֲגַר) *pro Hebr.* פִּסֵּחַ. *V. non malè* חֲגִיר.

XX.

15 וְאַקִּפָּה מִשְׁרָן) *sic Venet. In Mas. autem erat* וְאַחֲפָּה, *quod non placet. Kimhi verò optimè* וְאַקִּיפָא *vt sit plural. femin.*

25 וְשִׁישָׁא) *V.* וְשִׁוָא. *Duplex est lectio in Hebr.*

XXI.

4 בְּרִיכִין) *Lege potiùs cum Ven.* צְרִיכִין, *vt sensus fiat clarior: q.d. non indigemus pecunia. puto enim in Mas. mendosè* ב *pro* צ *scriptũ esse; cuius rei etiam exemplum Psalm. 19. habes.*

XXII.

2 מְרְמוֹהִי) *Non malè præposueris cum V.* ר, *vt* מְשִׁיצִי *referatur ad clausulam præcedentem. In Ven.* מְשֵׁיצָאָה *legitur.*

24 כָּל יוֹמַי) *Non legitur in Hebræo nec Ven.*

47 וּמְרְמָא) *Melius Ven.* כְּרוֹמָם, *nam in Hebr. est* וְרָם.

XXIII.

1 *Scribe* וּתְקִין *in Peil.*

3 רֵיקִים) *Ven.* דִּיקוּם *quod est vulgarius.*

4 כְּבָרָא דִמְסַבְּרָא בִּשְׁנֵי בְּיצָרְתָּ') *V.* כְּאִבְרָא דִמְסוֹבָר בְּשָׁ' בְּצוֹרְתָא.

11 דְטְלוֹפְחִין) ר *videtur certè abundare, nec etiam legitur in V.*

26 דְמִן פַּרְעָתוֹן) *V.* דְמִן בֶּרֶט *vt est in Hebræo.*

XXIIII.

7 לְמִבְצַר צוֹר) *Hebræa sunt. sed in V. Chaldaicè vertuntur* לְקִרְוֵי כְּרִיכָן.

23 אֲרַוְנָה מַלְכָּא) *Kimhi legit* אֲרַוְן לְמַלְכָּא.

IN I. LIB. REGVM.

CAP. II.

5 וְדִמֵּי דִי יִתְחֲשִׁיב) *V.* וּדְמֵי דִּמְחַשִּׁיב *i. Cogitabat quod reputaretur.*

22 קְשׁוֹט) *pro Hebr.* גָּדוֹל. *Ven. fortè meliùs* קְשִׁישׁ, *nam loquitur de Ado-*

III.

29 כַּאֲגַר) *sic & V. sed El. legit cũ* ר, *interpretaturq́; Germanicè* Krucken.

35 לְאוֹבְלָא) *V. & El.* לְאוֹבָרָא.

IIII.

2 תַּרְתֵּין) *Non legitur in Hebr. nec in Ven.*

V.

9 מְלִיתָא) *Quidam scribunt, teste Elia, cum Iod mobili* מַלְיָיתָא. *sic, vbicunque inueneris, videtur scribendum.*

11 *Post* אָעֵין) *additur in Kimh. & Ven.* וְאַבְנִין.

VI.

5 אָעֵי בְּרָזִן) *pro Heb.* עֲצֵי בְרוֹשִׁים. *V.* אָעֵי בְּרָזוֹן *fortè à verbo* ברז *Perforare. q.d. Instrumenta musica perforata. sed illa lectio est verior.*

13 כַּד נְטָלוּ אֲרוֹנָ') *Ven.* כַּד נָטְלוּ *pro Hebr.* נָטְלֵי אֲרוֹ' . צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲ'

Et paulò post דְּרְגִין) *sic Kimh. sed El. & V. & alij* זוּגִין *pro Hebr.* צְעָדִים.

17 *Post* יָתֵיהּ) *adde ex V.* בְּאַתְרֵהּ.

VII.

7 לְכָל חַד) *V.* עִם חַד *pro Hebr.* אֶת אַחַד. *sic vers. 10.* קֳדָמַי *videtur abundare.*

Item בְּנֵי רִשְׁעָא) *V.* בְּנֵי רְשִׁיעָא.

23 וּכְיִ) *Lege potius cum V.* וּמַן.

IX.

7 וְאוֹתֵב לָךְ) *Ven. fortè melius* וְאָתִיב לָךְ *pro Hebr.* וַהֲשִׁבֹתִי לָךְ.

X.

4 וּבְרַע) *In Masiano erat cum* ר וּבְרַע.

XII.

3 בְּחַיְּקִיהּ) *Sic & V. Sed Elias dicit mendum esse, & legendum* בְּחַיְנֵיהּ.

28 וּשְׁרוּ) *Lege cum V.* וּשְׁדֵי, *vt numero conueniat cum Hebr.*

31 וּגְדֵר) *R.Sal. R.D.Kimh. Elias & alij legunt* וּגְרַר.

XIII.

13 חֲסֹדֵי) *V.* חֲסוּדֵי.

18 לְלִבְשַׁן בְּנָת) *V.* לְלָבְשִׁי בְּנָת *quod certè mihi videtur rectius.*

32 וַיְמַר מַלְכָּא) *Non malè cum V. legeris* וַיֵּמַר רִבּוֹנִי, *quia in Hebræo est* אֲדֹנִי.

37 יוֹמִין סְגִיאִין) *V.* כָּל יוֹמַיָּא.

XIIII.

5 כְּרַם אֶתְתָא) *R. Sal. D. Kimh. & V* בְּקוּשְׁטָא *pro Hebr.* אֲבָל.

7 יְרוּתָא) *Rectius V.* יְרוּתָא, *pro Hebr.* הַיּוֹרֵשׁ.

14 *Pro* דְּרִינָא) *scribe* דְּדַיְנָא; *colligitur enim ita scribẽdum ex Kimh. Commentarijs, quia* מדריונא *cum duplici Iod scribitur.*

15 תְמַלֵּל) *V.* אֲמַלֵּל. *vtraque lectio sensu conuenit.*

Ibid. פִּתְגָמָא הָדֵין) *V. iuxta Hebr.* פִּתְגָמָא דְאַמְתֵיהּ.

21 עֲבַדִית) *Sic Ven. Verùm in Mas. erat* עֲבַדְתְּ, *vt est in Hebræo, iuxta Massoritarũ correctionem.*

Sic vers. sequenti pro רְעַבְדָּךְ *V. habet* רְעַבְדֵּהּ *varia enim est lectio in Hebr.*

Munster. Elias verò rectè et Pagn. per ר *cum* שְׂרָא, *quod non semel, præcipue in hoc capite, inuenies.*

42 בֵּינָנָא) *V.* בֵּינָא *pro Hebræo* בֵּינֵי.

XXI.

5 וְהוּא לָא) *Non legitur negatio in Hebr. nec in Ven.*

11 מְשַׁמְּעִין) *Ven.* מְשַׁבְּחִין, *pro Hebr.* יַעֲנוּ.

XXII.

8 דְּכָאִיב לִי) לִי *videtur redundare. nec legitur in Hebr.*

15 וּבְכָל בֵּית) *Legitur* בְּכָל *in Hebræo & Ven.*

18 לְשָׁלוֹט) *Malim cum V.* וְשָׁלוֹט *legere. alioqui dicendũ erit* לְשָׁלוֹט *esse Infinit. Hebraic.*

22 וּכְל בֵּית) *Non malè legeris cũ V.* בְּכָל נֶפֶשׁ בֵּית. *sic enim est in Hebræo.*

XXIII.

11 *Post* חֲסַבַר) *legitur in Ven.* שָׁאוּל *vt etiam in Hebr.*

18 לְאַרְחֵיהּ) *Sic & Kimh. V.* לְבֵיתֵהּ *vt est in Hebr.*

26 מִתְבְּעַת) *V.* מִתְבְּעֵי *pro Hebr.* נֶחְפָּז.

XXIIII.

11 וְחָטִית עֲלָךְ) *Sic & V. verùm D. Kimh. dicit quædam exemplaria legere* וְחָבַת נַפְשִׁי עֲלָךְ, *quod nõ malè cũ Hebr. cõuenit* וְחָטַס עֲלֶיךָ.

12 סְטֵית) *V.* חֲטֵית *pro Hebræo* חָטָאתִי.

16 דִינָךְ דִינִי) *Quia in Hebr. est* וְיָרֵב אֶת רִיבִי, *puto reponendum ex V.* וִידוּן דִינִי: *nam Mas. lectio non placet.*

XXV.

1 וּנְפַק) *V.* וּנְחַת *pro Heb.* וַיֵּרֶד.

18 עָאן תַּכְבְּרָא) *Sic legunt etiam R.Sal. Elias & V. sed Kimh. legit per* ח, תַּחְבְּרָא, *nescit autem quid significet. Hebr.* צֹאן עֲשׂוּיוֹת *quod R. Sal. interpretatur Oues refertas carne tenera & ouis.*

29 *Post* דִּרְבוּנִי) *addendum* גְּנִיזָא *ex V. El. & D.Kimh. vt respondeat Chaldaica vox Hebr.* צְרוּרָה.

XXVI.

18 וְלָא בִידִי) *V.* וּמַה בִידִי, *Hebr.* וּמַה בְּיָדִי.

XXX.

21 וְעָרַע דָוִד יָת עַמָּ') *pro Hebr.* וַיִּגַּשׁ דָּוִד אֶת עָם. *Kimh. dicit in quodam exemplari legi* וּקְרִיב דָוִד לְוָת עַמָּא.

XXXI.

4 וְיִתְלַעְבוּן בִּי) *Ven.* וְיִתְלַעֲבוּן בִּי. *Kimh.* וְיִתְעַלְצוּן, *sed puto mendum esse, & צ esse loco ב: nam dicit importare Contemptum, iuxta illud* כמתעתע, *quod Chaldæus reddidit* כמתלעב, *pro Hebr.* וְהִתְעַלְּלוּ בִי. *Elias in rad.* לעב *legit* וְיִתְלַעֲבוּן.

IN II. LIBRVM SAMVELIS.

CAP. I.

20 *Scribe* יַחְדוּן.

26 *Pro* חֲבִיבַת) *Scribe* חֲבִבַת.

21 וּלְאַפָּצַת זָנַת) *V. Kimh. & El.* וּלְאַכְנָצָא זָנַת, *Bahal Ar.* וּלְאַנְצָא *à verbo* אנץ *quod Eccl. 12. inuenitur pro Acuere.*

XIIII.

9 מַקְרִיבְנָא) *Scriberem* מַקְרְבָנָא *in Macor ex Cal. alioqui legendum cum V.* דְנַתְמְטָר.

17 *Pro* שְׁנָא) *corrige* שְׁנָא.

XV.

23 אֱנָשׁ דְמוֹסִיף) *Ven. addit* דִּפְצַר וּמוֹסְ'.

33 *Pro* רְאַתְבְּלַת) *scribe* רְאַתְכְּלַת.

XVII.

5 גַּלְבִין) *Inuenitur in quibusdam exemplaribus, teste Kimhi, cum* כ, גַּלְכִין, *pro Hebr.* קַשְׂקַשִּׂים. *Bahal Aruch etiam per* כ *legit.*

11 פְּלִשְׁתָּאָה) *Nõ malè posset addi ex V. iuxta Hebr. dictio* הָאִלֵין.

18 עֲרְבְּהֶם) *pro Hebr.* טִירְחוֹן *Kimh. habet* טבהון, *interpretaturq́;* עִנְיָנָם *Res, negocia eorum, vt & Syri.*

20 *Pro* עַל נְטִירָא) *malim cum V. legere* עַל בְּטָרָא *id est, Custodi.*

30 *Post* עַמָּא) *non malè posset addi* פִּתְגָמָא *ex Ven. iuxta Hebr.*

31 *Pro* וְבְּבְרוֹהִי) *legitur in Ven. in singul.* וְכִבְרוֹהִי *iuxta Hebræum* וַיִּקָּחֵהוּ.

39 אִילוּף) *R.Sal. R.Kimh. & V. melius videntur habere* אֲלִיף. *sic paulò pòst pro* אִילוּפִית *scriberem* אֲלִיפַת, *vel potiùs verbo pass.* אֱלִיפַת.

40 וּבְטַרְמִיָּה) *Bahal Ar. R..D. Kimh. Elias & Ven. per* ח *legunt* וּבְתוּרְמִילֵיהּ, *R. Sal.* וּבְתַרְמִילִ'.

42 בְּרֵיהּ *erat in Mas. sine affixo, & rectè.*

49 וְאַחוּר) *pro Hebr.* וַיִּתְקַע. *El. & Ven.* וְאִתְקְעָ.

XVIII.

11 וְאַבְרְזִינָהּ) *Scribo* וְאַ' *vt in versione est: Et infixit eam. in Aphel 3. persona, vt videtur Kimh. innuere, qui sic interpretatur* ונקבה החנית *; sed scriberem cum V.* אַמְחֵינָה *cum affix. mascul. alioqui esset scribendum.*

XIX.

24 בְּיַשְׁן) *Sic, teste Kimhi, quædam exemplaria habent; alia verò* בְּרְשַׁן, *vt etiam R. Sal. qui dicit* משנע ברשן *Arabicè significare Insanum. Bahal Ar. videtur legere duabus vocibus* בר שאן. *Si legas* בְּיִשַׁן, *erit adiectiuum à* ביש, *quasi esset, Verecundus, pudefactus.*

XX.

4 וְיִתְעֲבִיד) *In Hebr. est prima persona actiua* וְאֶעֱשֶׂה, *pro quo V. legit* וְאֶעֱבִיד.

20 שְׁדֵי) *Malim legere cum V.* אֲשָׁרֵי *pro Hebr.* אוֹרֵה, *nisi in Cal malis* שָׁרֵי *scribere, vt Benoni sit loco futuri.*

25 *Pro* מְתָקַן) *scribe* מְתַקַּן, *vel cum V. & El.* מְתַקַּן.

36 לְעָלִימָא) *Lege cũ affix.* לְעָלִימָה *vt est in Ven. & Hebr. Et paulò pòst verbum* יָרֵה *vertitur in Mas. per* ר *cum* שְׂרָא, *veluti etiam citat*

11 Post אֶעֱבִיר) adde לִיךְ ex Ven.

IIII.

11 אֲבוּנָן) V. אֲבוּכוֹן.
Ibid. pro קֳרֵי) scribe קְרִי.
16 Pro בְעִיטְפָּתְהּ) repono בְעַטְפְּתָא vel בְעַטְפְּתָה ex Ven.

IN I. LIBRVM SAMVELIS.

CAP. II.

5 לְאַגְרָא) Malim cum alijs legere לְאִתְגְרָא à verbo אֲגַר.
Ibid. pro יוֹסְפָן) lego תְּסוּף.
9 Pro זַכֵּי) scribitur in Maſ. זַכֵּי rectè, niſi malis ſcribere זָכֵי.
16 וַאֲמַר לָא) In Hebr. legitur לוֹ. Ven. לֵיהּ. Hieron. & LXX. Nequaquam.
30 Pro אֲיַקַּר) ſcriberem אֲיַקַר.
33 Pro אִיפְּסוֹק) ſcribe אַפְסוֹק, vel cum V. אַפְסֵיק.

III.

3 וְיָקְלָא דִיחוּת) Pro דִיחוּת V. & Kimh. legunt אִשְׁתְּמַע.

IIII.

10 רַגְלֵי) V. רִגְלִי pro Hebr. רַגְלִי & pro וְאִתְקְטִילוּ V. habet וְאִתְקְטַל in ſingulari.
18 וְאִיתְבְּרַת פִּרְקוּתֵיהּ) V. & El. פְּקוּתֵיהּ pro Hebr. מַפְרַקְתּוֹ.

VI.

3 אֲשָׁמֵיהּ) Malim ſine affixo cũ V. legere אֲשָׁמָא. ſic verſu ſequẽti.
4 שִׁרְיָא) V. שְׁוָיָא.

VIII.

20 וְנֵגִיחַ) Pro Hebr. וְנִלְחַם. Poteſt etiam legi וְנֵגִיחַ teſte R. Dauid.

IX.

2 רַב) V. רָם pro Hebr. גָּבֹהַּ.
4 מַתְבְּרָא) V. & Kimh. מַדְבְּרָא, pro Hebr. שַׁעֲלִים.
7 בְּעֵיל לְגַבְרָא) R. Sal. et Kimh. בְּעֵיל לְגַבְרָא. ſic infrà verſu 9. vbi Ven. legit גַּבְרָא.

X.

9 אִתְפְּנִי לְמֵיזַל) V. poſt כַּד אִתְפְּנִי addit בֵּיתֵיהּ.
26 וְאִתְּיְהִיב) Alij legunt ד pro י, fortaſſe meliùs.

XI.

2 קְשׁוֹט) V. קְשִׁיט: Elias dicit vtrumque inueniri, & קְשִׁיט & קְשִׁיט.
3 וּמִן דְמִן קְבִיל) Kimh. & V. legunt iuxta Hebr. וּמִיד מִן. Facile fuit ex Iod literam Nun protrahere.
8 בְּאַרְעָא) Textus Hebr. habet בַּמָּקוֹם, quem Veneti ſunt ſecuti בְּאַתְרָא.
11 Pro יְרֻבַּעַל) V. legit גִּדְעוֹן.
12 לְוָתְכוֹן) Pro Hebr. עֲלֵיכֶם, V. עֲלֵיכוֹן.
18 וְצַלִּי) V. וּקְרָא vt Hebr.
19 אֱלָהָנָא) In Hebr. eſt אֱלֹהֶיךָ, pro quo V. habet אֱלָהָךְ.
20 עֲבַדְתּוּן) V. גְּרַמְתּוּן. Kimh. dicit vtroque modo inueniri in diuerſis exemplaribus.

XIII.

20 כוּלְבֵיהּ) Kimhi dicit quædã exemplaria habere cum כ, nempe כוּלְבֵיהּ. ſic & Bahal Aruc legit.

non eſt interpretatus, teſte R. Dauid Kimchi. Venet. tamen habet וְעָקַת נַפְשֵׁיהּ.

XI.

2 מִשְׁבְּטָא אוֹחְרֵי) Non legitur מִשְׁבְּטָא in V. nec in Hebr.
23 לְמֵירְתָה) Malim cum Venet. לְמֵירְתֵיהּ, vt referatur ad Amorrhæum: nam affix. fem. non conuenit cum præcedentib.
34 מְנָה) Sic etiã videtur Kimh. legere. Hebr. מִמֶּנּוּ de quo diſputant Interpretes. V. מִנֵּיהּ.

XIII.

16 תִיתְחֲרִיגְנֵי) à verbo אֲחַר. Rectè ſcriberetur תִּתְחֲרִיגְנֵי.

XIIII.

11 נִכְרִין) V. חֲבֵרִין cum Hebr. מֵרֵעִים melius conuenit.

XV.

14 וְהוּא) V. rectius וְהוּאָה: nam verbum plurale eſt in Hebr. & paulò pro וְאִיתְפְּסַקוּ Venet. legit וְאִתְפְּסַקוּ.
19 כֵיפָא דִבְלוּגָא) Sic etiam V. ſed R. Kimhi dicit ſe in quibuſdam codic. inueniſſe כְּבָא דְּבַל, in alijs verò רוּמְזָא רַב'.

XVI.

25 קְרֵן) V. קְרוֹ id eſt, Vocate.

XVIII.

1 Poſt אִתְפַּלְּגַת) non malè poſſet addi ex V. לְחוֹן.
25 וְתוֹכִיף) V. וְתֵסִיף.

XIX.

בִּדְרֵי יוֹמָא) בִּדְרֵי non legitur in V. nec in Comment. Kimhi.
21 לְחַמְרֵיהּ) Non inconcinnè leges vt erat in Maſiano לְחַמְרָא, ſine affixo.

XX.

18 Pro מִשְׁכְּנָךְ) corrige מִשְׁכְּנָךְ, ſic enim habent Maſ. & alij.
28 Pro כַּהֲנָא) legitur in Hebr. בַּר אַהֲרֹן, & in V. בֶּן אַהֲרֹן.

IN LIB. RVTH.

CAP. I.

2 מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן) Ven. addit אֶפְרָתִין, vt etiam in Hebr. legitur.
9 Pro יְהַב) ſcribe יְהַב in futur. pro Hebr. יִתֵּן.
12 מִבַּעְלָא) ponitur pro מִתְבַּעֲלָא.
19 וְאִכְּנִישׁוּ) pro Hebr. וַתֵּהֹם, V. וְאִרְגִּישׁוּ.
20 בְּרַם) Malim legere cum V. אֲרוּם pro Hebr. כִּי.
21 Poſt אֲזָלִית) Ven. legit מִבַּעֲלִי וּמִבְּנַי.
22 וְיָתְבַת) Ven. וְתָבַת pro Hebr. וַתָּשָׁב.

II.

3 וְאוֹרַע אַרְעוּתָא) Venet. וְאוֹרַע אַרְעוּתָא, El. אֲרַעְתָּא. Legitur affixum in Hebr. וַיִּקֶר מִקְרֶהָ.
6 דְמִן עַמְּ') Non legitur ר in V. & rectè.
14 Poſt קְרִיבִי) adde ex V. חַלְּבָא, quia in Hebr. eſt הֲלֹם.
21 תְּכוּתְפִין) Malim cum Ven. תִּתוֹסְפִין vt ſuprà verſ. 8.

III.

3 בִשְׁמָנִין) V. בוּסְמָנִין.

קְשָׁא re volens, vt arbitror, קֶשֶׁט vel קוֹשְׁט & נְקַשׁ eſſe eiuſdem ſignificati.

V.

11 בֵּית מְתוּבַת) V. & El. מְכוֹנַת. Et pro וּמְתוּבַת V. legit וּמְכָנַת.
16 אִידָא מִשְׁרֵי נִצְחָא) V. videtur clarior lectio: אֵידָא הִיא מַשְׁרִיתָא נָצְחָא id eſt, Quiſnam exercitus ſit ſuperior. Nã מַשְׁרֵי pro מַשְׁרִיתָא poſitum eſt in Maſ. fortè neglecto apice ſuper Iod, qui ſolet oſtendere vltimas literas deeſſe. vel dic מַשְׁרֵי idem eſſe quod מַשְׁרִיתָא, ſicut inuenitur זַרְעֵיתָא pro זַרְעֵי, infr. cap. 18. verſ. 19. in V. nam in Maſ. זַרְעוּ legitur.
28 בְּעַר) Videtur delendũ, quia eſt vox Hebr. quam מִן ſatis exprimit, nec legitur in V. Irrepſit, vt exiſtimo, in contextum, quia tanquam index verſus Hebraici, in principio ponebatur. (In vſque) igitur in verſione eſt expungendũ.
30 Non malè poſſet præponi חֲלָא ex Hebr. & Ven. ſic ſequent. cap. verſ. 15. ante vocem הָא.
31 pro Miſericordiæ &c. repono, Qui autem diligunt eum, ſplendebunt tanquã Sol exoriens. &c.

VI.

2 Scribe in plurali מְטַמּוֹרְיָתָא, & מְעָרָתָא. וּמְצָדָתָא vide cap. 13. lib. 1. Sam. verſ. 6. & 23. ỳ. 23.
31 יְהַב) V. יִתְיְהִיב futur. paſſ. vt rectè habet verſio.
38 וּנְפַק טַלָּא) Lege cum El. & Ven. וּנְפַץ pro Hebr. וַיָּמַץ.

VII.

14 מַשְׁרִיתָה) Sine affixo legendum cum V. מַשְׁרִיתָא, vt etiam eſt in Hebr. & delendum (eius).
24 וִיחוּדוּ) Eſt imperat. ab אחד pro Hebr. לִכְדוּ. Non malè poſſet legi cum V. וְאַחוּדוּ.

VIII.

16 וְנַרִּיד) Pro Hebr. וַיֹּדַע id eſt, Et contriuit, comminuit, vt omnes interpretes vertunt. Ven. & Kimchi וְתַבַּר, El. וְנַרֵד. Alij גדר iuxta illud Dan. 4. גֹּדּוּ Succidite.
24 עַרְבָאֵי קְטִילוּ) Sic etiam habet Kimh. in Comment. ſed Ven. pro קְטִילוּ legit אִנּוּן, vt eſt in Hebræo הֵם.

IX.

4 סָרִיקִין וּבַקְרִין) Venet. סְרִיקִין וּמְסִירִין. Vtraque lectio legitur in Comment. vbi vox בַּקְרִין explicatur fuſiſſimè: vel iuxta primam ſignificationẽ Paſtores boum, qui inter homines habentur viliſſimi. vel ב pro פ quaſi פַּקְרִין homines libertate donati aut dimiſſi. Item Temerarij, præſumptuoſi.
31 צִדְּרִין) Benoni Hebr. V. צַיְּרִין Chaldaic.
41 Pro מְלָמְתַב) ſcribe מִלְמִתַּב, vt ſit diſcrimen inter תוב & יתב.

X.

4 Pro קְרַת) repono ex V. קִרְוָן: quia in Hebr. eſt יִקְרְאוּ.
16 וְאִתְקְצַר נַפְשֵׁיהּ &c.) Maſ. retinet verba Hebraica: quæ Ionathã

29 שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה לְזַרְעִ') Inſerendum videtur ex Ven. דִבְנֵי מְנַשֶּׁ' ſic enim in Hebr. eſt מַטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה.
33 Poſt יְהוָה) addere potes ex V. אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל. iuxta Hebr.

XIIII.

2 יַת מֹשֶׁה) Malim legere cũ V. בְּיַד מֹשֶׁה vt eſt in Hebr. ſic verſ. 10. עִם יִשְׂרָאֵל) עִם videtur delendum, cùm deſit in Hebr. & Ven.

XVI.

13 תְּקוּפוֹ) Scribe תְקִיפוֹ. ſic paulò poſt pro תְּרֵכוּנוּן vt habet Venet. legendũ cum Maſ. תְּרֵכִינוּן: in Hebræo enim eſt ſingulare.
16 וּלְרַבְרְבַת מֵישַׁר) בֵּית videtur irrepſiſſe in cõtextum, nam nec in Hebr. nec in Ven. legitur.

XVIII.

6 וְתִיתוֹן) Non malè ſcriberetur cum V. וְתֵיתוֹן pro Hebr. וַהֲבֵאתֶם.

XX.

4 & alibi pro וְיָתֵיב) Scribo יָתֵב vt reſpondeat verbo Hebr. יָשַׁב.
7 בִּמְצַרְע רַבִּית) V. melius בְּטוּרָא רַבִּית, ſic enim in Hebr. eſt. vt infrà verſ. 11. cap. ſequenti.

XXI.

45 בְּטֵיל) Scriberem intranſitiuè בְּטֵל pro Hebr. נָפַל. ſic in fin. ca. 23.

XXII.

19 אַחְסַנְתְּהוֹן) Scribe vt erat in Maſ. אַחְסַנְתְּכוֹן.
34 Prius סָהִיד videtur redũdare.

XXIIII.

8 וִירִיתוּן) Scribendum וִירִיתְתוּן, vel legendum cum V. וִירִיתְתוּן.
19 מִן קֳדָם דִין לָא יִשְׁבּוֹק) Veneta videtur melior מִן קֳדָם דִין דִקְשׁוֹט לָא יִשְׁבּוֹק &c.
27 לְדִכְרָן) Pro voce Hebræa לְעֵדָה, quæ in V. duabus exprimitur לְדִכְרָן וּלְסָהֲדוּ.

IN LIB. IVDICVM.

CAP. I.

35 וְתַקִיפַת בֵּית) Non malè poſſet interſeri יַד ex Hebr. vt habetur in Ven. וְתַקִיפַת יַד בֵּית.

II.

4 Pro Hebr. מַלְאַךְ יְיָ, Maſ. habet נְבִיָּא דַיְיָ, V. גַּבְרָא דַיְיָ.
9 בְּתִמְנַת סֶרַח) Venet. legit vt Hebr. בְּתִמְנַת חָרֶס.
10 לְבֵית אֲבָהָתוּהִי) Quamuis non ſit mala lectio, pro Hebr. אֶל אֲבוֹתָיו videtur tamen æquè rectè poſſe legi לְוָת אֲבָהַת' vt habet Ven. Puto enim ex לְוָת ob quandam affinitatem literarum in pronũciatione, לְבֵית factum eſſe.
18 וּמִשַׁעְבְּדֵי') Scribere in Benoni cum Ven. וּמְשַׁעְבְּדַ'.

IIII.

7 וְאִיתְּבֵיב) Scribe וְאַתְבֵּב vel וְאַתְּבִיב aut וְאַתְבֵּב, quæ forma eſt vſitatior.
11 Pro עִם מֵישַׁר) legerem cum Hebr. & Ven. עַד, niſi עִם accipias pro, Prope, iuxta.
22 וּקְשַׁת יַת סִיכַּת') Ven. & Elias וּנְקִישַׁת יַת סִכַּ'. ſic etiam Bahal Ar. in radice קְשַׁ, citat וּנְקַשַׁת, innue-

IN LIB. IOSVE.

Ex Masiano exemplari.

CAP. I.

14 אֲחוּכוֹן (*Lege, ut verſ. ſequenti,* אֲחֵיכוֹן. *ſic infr. cap. 22. ver. 8.*

II.

וְתַיחוֹן (*pro Hebr.* וְהַחֲיִתֶם. *Cū nullam videam analogiam, vt ſit tranſitiuum, videtur legendum per tranſpoſitionem* וּתְחִיוֹן, *vel in Aphel* וְתַחְיוֹן.

III.

11 דִרְבּוֹן כָּל עָלְמָא (*V.* אַרְעָא *pro Hebr.* הָאָרֶץ *vt verſu ſequenti.*

IIII.

18 וּנְחַת (*Melius legetur cū V.* וְנִחָא, *à verbo* נוח, *quia præceſſit* אִתְנַגְדָא, *vt ſint pluralia.*

V.

8 וְיִתִיבוּ עַמָּא (עַמָּא *videtur certè abundare, quia hæc vox paulò antè ponitur, nec in Hebr. aut V. legitur.*

VI.

8 אַזְלִין וְתָקְעִ' (*pro Hebr.* עָבְרוּ *Ven.* עָבְרִין וְתָקְ'.

23 וְאַשְׁרְיוּנוּן (*Sic V. ſed legendū vt erat in Maſiano* וְאַשְׁרִיאוּנוּן *quia in Hebr. eſt verbū plurale* וַיַּנִּיחוּם.

27 מֵימְרֵיהּ סַגִּי (*Malim cum V. legere* שְׁמָעֵהּ *id eſt, Fama eius. vt eſt in Hebr.*

VII.

17 וְיִתְאֲחַד (*Actiuè legitur in Ven.* וַאֲחַד *vt in Hebr.* וַיִּלְכֹּד.

VIII.

15 וְאַפְּכוּ לְמַדְבְּרָא (*V.* וְאַפְּכוּ לְאוֹרַח מַדְבְּרָא *pro Hebr.* וַיָּנֻסוּ דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר.

X.

33 אִשְׁתְּאַר (*Actiuè in V. legitur* אַשְׁאַר, *vt Hebr.* הִשְׁאִיר.

XI.

14 עֲרָאֵת קְרְיָתָא (*Cùm hic nullum ſit regiminis ſignum, legerem cum alijs* עֲרָאֵת דִקְרְ' *vel* עֲדֵי *interpoſito* ד.

17 וְעַד מֵישַׁר (*Videtur legendum cum V.* וְעַד מֵישַׁר, *quia in Hebr. eſt* וְעַד בַּעַל.

XII.

7 בִפְלַגְוָתְהוֹן (*Scriberem, vt ſuprà verſ. 23. in plural.* כִּפְלְגְוָתְהוֹן, *vt eſt in Hebr.*

XIII.

2 כָּל תְּחוּם (*V.* כָּל תְּחוּמֵי, *vt in Hebr.* כָּל גְּלִילוֹת.

4 דְרָגָל צִידוֹנָאֵי (*V.* דִי לְצִידוֹנָאָה *Hebr.* אֲשֶׁר לַצִּידוֹנִים. *Vnde videtur lectio V. rectior, ſi modò legatur in plurali: nam quid* כָּל *ad hunc locum faciat, non video.*

6 עַד חֲרָצֵי מַיָּ' (*V. et Bahal Ar. El.* חֲרִיצֵי.

8 *Poſt* לְיַרְדְּנָא (*addendum ex V.* מִדִּנְחָא, *nā legitur in Heb.* מִזְרָחָה.

19 דְעָקָא (*Hebr.* הָעֵמֶק, *Venet.* דְמִישְׁרָא.

23 קִרְוֵי יִשְׂרָאֵל (*Hebr.* עָרִים, *V.* יִשְׂרָאֵל קִרְוַיָּא. *Miror vocem illic adyci, cùm tantum fiat de tribu Ruben mentio.*

27 מַלְכְוַת (*Cùm Hebr.* מַמְלְכוּת *ſit ſingulare, cenſeo legendum cum V.* מַלְכוּת *vt ſuprà. ſic vbicunque hoc occurrerit, corrigere licebit.*

16 תֵּיחַי (*Puto certè eſſe metatheſin pro* תְּחַיֵּי *vt alibi dixi. Ven. habet* תְּקַיֵּם.

XXII.

2 דִתְּבַע (*Malim* דִיתְבַע *legere.*

21 וְימוּת (*Lege potius cum Ven.* וּתְמוּת, *licet genera ſæpè confundantur.*

XXIII.

14 לְמִסַר (*Malim cum V. legere* לְמִמְסַר.

21 לְשַׁלָּמֵיהּ (*Venet. non malè* לְשַׁלְמוּתֵיהּ. *ſic infrà cap. 24. verſ. 4. pro* לְנַסָּבְהָ *nō malè legit* לְמִסְּבָהּ, *quod infr. cap. 24. verſ. 19. etiam inuenies.*

XXV.

1 וִידְנִינוּן (*Ponitur pro Hebr.* וּשְׁפָטוּם. *V.* וִידוּנוּן. *Malim reponere* וִידִינְנּוּן *tranſpoſitis literis. Item hoc capite, vt etiam alibi, in Complut. verbū* לְקָא *ſcribitur in Cal, pro Percutere; cùm tamen potiùs cum V. ſit legendum in Aphel.*

4 תַחֵיר (*Eſt futur. Aphel à verbo* אחר, *V.* תֵיחוּר *non malè.*

7 יִבַּמֵר (*Hebr.* יַבְּמִי. *V.* לְיַבְּמוּתִי. *vide ſupr. cap. 23. verſ. 21. vbi ſimilis Infinitiuus legitur.*

XXVIII.

20 *In verſione omiſſa eſt vox, Conturbationē, poſt Maledictionē.*

24 עַד דְתִשְׁתֵּיצָךְ (*V. rectiùs ſine affixo,* עַד דְתִשְׁתֵּיצֵי. *ſic infrà ver. 45. & 51. & verſ. 61. vbi idem occurrit.*

29 *Pro* דְמַשֵּׁשׁ (*ſcriberem cum V.* דִי יְמַשֵּׁשׁ, *&* עֲשִׁיק וַאֲנִיס *in Peil, cum Elia. ſic verſ. 33.* רְצִיץ, *niſi malis cum V. & El.* רְעִיעַ *legere.*

40 תְּשׁוּף (*Hoc verbum alibi occurrit ſæpè, vt 2. Samuel. 12. & Mich. 6. ſed V. legit* תְּסוּךְ *& El. qui dicit in Tharg. retineri vocem Hebræam.*

42 *Verbum Hebr.* יְיָרֵשׁ *vertitur in Compl. per* יְתָרֵךְ, *vt alibi ſæpè. ſed in Ven. per* יַחְסְנִנֵּהּ, *& Elias* יְיָרְתִינָא *cum* א *pro* ה *affixo. Bahal Aruch verò vt Ven.*

54 דְיִשְׁתְּאַר (*Ven. actiuè* דִי יַשְׁאֵיר *vt Hebr.*

59 חֵימְנִין *&* הֵימְנָן (*V. & Elias* מְהֵימְנָן *&* מְהֵימְנִין.

61 *Pro* כָּל מַרְעִין וְכָל מָחָאן (*Malim in ſingulari legere cum Ven.* כָּל מְרַע וְכָל מְחָא.

65 לֵב תָּהֵי (*V.* לֵב רְחוּל, *ſed hic puto eſſe mendum. R. Sal.* לֵב דַּחִיל *Hebr.* רַגָּז, *Et* מַפְּחַן נְפַשׁ, *Venet.* מַפַּחַת נְפַשׁ.

67 תָּהֵי *&* מִתְּהוּת (*V. & El.* תְּוַהּ *&* מִתְּוְהוּת.

XXIX.

5 יְחִיפוּ (*V.* עֲדוּ.

9 דְתִשְׁכְּלוּן (*V.* דְתַצְלְחוּן.

26 וְדַעוּנִין (*Lege cum V.* יְדַעוּנִין. *ſic infr. cap. 32. verſ. 17.*

XXX.

4 יְקָרְבִינָּךְ (*V.* יְרַבְּרִינָךְ.

XXXII.

Pro וּמְחֵי (*malim ſcribere* וּמַחֵי *in Benoni Aphel. à verbo* חֲיָא.

FINIS V. LIBRORVM MOSIS.

23 בְּפְצִיחַ (*Pro Hebr.* בַּחֲצֵרִים. *V. & El.* בְּרְפִיחַ, *ſed illud mallem.*

25 וַיְעַתֵּד (*Ven.* וְעַפֵּךְ *pro Hebr.* פְּחָדֶךָ.

30 וּתְקֵף (*Scribe* וְתַקִּף, *aut lege cum V.* וְאַתְקִיף.

III.

3 וּמְחֵינֵיהּ (*ponitur pro Hebr.* וַנַּכֵּהוּ *id eſt, Percuſſimus eum. ſed V. videtur rectiùs habere* וּמְחֵינַהִי *vide cap. 29. verſ. 7. vbi habes 1. pluralem cum affixo.*

9 טוּרָא תְּלָג' (*Scribe* טוּרָא דְתַל", *vel lege cum V.* טוּר תַּלְגָ'.

IIII.

10 *Pro* יַלְפוּן (*ſcribe* יַלְּפוּן, *vel lege cum V.* יְאַלְּפוּן: *nam in Hebr. eſt* יְלַמְּדוּן *id eſt, Docebunt.*

27 דְאַגְלֵי (*V.* דִי יְדַבֵּר *pro Hebr.* אֲשֶׁר יְנַהֵג. *ſic infr. cap. 28. ver. 37. vbi idem verbum occurrit.*

V.

23 כִשְׁמְעֲכוֹן (*Malim cum V. legere* כְּמִשְׁמַעֲכוֹן.

VI.

24 *Pro* כְּמֵיטַב (*reponendū* לְמֵיטַב, *vel legendum cum V.* דְיֵיטַב.

VIII.

14 וְיִתְקַף לִבָּ' (*V.* וִירִים לִבָּ', *pro Hebr.* וְרָם לְבָבְ'.

20 מַגְּלֵי (*V.* מוֹבֵד *pro Heb.* מַאֲבִיד.

IX.

1 *Verbum Hebr.* לָרֶשֶׁת (*vt alibi ſæpè, transfertur in Complut. per* לְתָרְכָא. *in Ven. verò per* לְמֵירַת. *ſic infrà cap. 12. verſ. 29.*

X.

2 בְּאָרְחָן (*Non malè poſſet addi ex Hebr. & V.* בְּכָל אָרְחָ'.

XII.

1 *Pro* אֱלָהָךְ (*reponendum cenſeo ex V.* אֱלָהָא, *nam abſurdum eſt dicere* אֱלָהָךְ דַאֲבָהָתָךְ, *pro* אֱלָהָא דַאֲבָהָתָךְ.

XIII.

3 רַחֲמִין קֳדָם יְהֹוָה (*pro Hebræo* אֹהֲבִים אֶת יְהֹוָה. *Lectionem Ven. præferrē quæ ſic habet* רָחֲמִין יַת יְיָ.

14 אִתְעֲבִידָא (*Malim cum Ven.* אִתְעֲבִידַת.

XIIII.

21 *Pro* תְּזַבְּנִנָּהּ (*ſcriberē* תְּזַבְּנִנָּה. *ſic infrà cap. 21. verſ. 19. & cap. 24. verſ. 7.*

XVI.

16 רֵיקְנִין (*Videtur* רֵיקָנִין *legendum cum V. niſi malis* רֵיקָנוּ *ſine* ן, *vt legitur in Eſther.*

XVII.

5 לִקְרְוַךְ (*Hebr.* אֶל שְׁעָרֶיךָ, *Ven.* לִתְרַע בֵּית דִּינָךְ.

7 *Pro* עֲבִיר (*ſcribe* עֲבֵר. *ſic ver. 11. & 10. pro* יַלְּפוּנָךְ *ſcribe cum V.* יַלְּפוּנָךְ, *in quo verbo ſæpè erratum eſt. vide infr. cap. 20. ver. 18. & 24. verſ. 8.*

XVIII.

3 *Pro* נִכְסֵי (*ſcribe ex V.* נִכְסֵי.

9 *Scribe* תוֹעֲבָתָא. *ſic verſ. 12.*

XX.

4 אֱלָהָךְ' (*Melius legeris* אֱלָהֲכוֹן *cū V. ſic infr. cap. 29. verſ. 6.*

8 וִיכוּפוּן (*Non malè legeris cum V.* וְיִסְפּוּן.

nomina deſinētia in ות, *facies pluralia, cùm res poſtulabit.*

XVIII.

13 דְיִתְכוֹן (*Malim legere cum V.* דִי יֵיתוֹן *quia in Hebr. eſt* יָבִיאוּ.

30 בְּאַפְרְשׁוּתְכוֹן (*V.* בְּאַפְרַשְׁתְּכוֹן, *vt verſ. 32.*

XXI.

11 בְּמְנַת (*Alij* בְּמְנָת.

XXII.

17 *Pro* יְקָרָא (*malim ſcribere cū V. in Macor,* יַקָּרָא, *vt infrà rectè legitur cap. 24. verſ. 11. vbi V.* יְקָרָא *habet: ex quibus locis inconſtantiam ſcriptorū licet perſpicere.*

XXIIII.

9 *Pro* לִטָּךְ יְחוֹן לִטִּין (*malim ſcribere* לִיטִין *&* לְיִטָּךְ, *vt monuimus ſuprà Gen. cap. 27.*

22 *Ante* אֲתוּרָאָה (*legitur in V.* עַד מָה *vt in Hebr. quod Aben Ezr. interpretatur* עַד מָתַי. *Hierō. Quādiu (poteris permanere?)*

24 וְצִיצָן (*V. & El.* וְסִיעָן *pro Hebræo* וְצִים.

XXVIII.

14 בְּאִתְחַדְרוּתֵהּ (*Reponendū cenſeo ex V.* בְּאִתְחַדָּתוּתֵיהּ: *facile enim fuit* ר *pro* ת *ſcribere, quippe cùm literæ ſint eiuſdem organi, pro Hebr.* בְּחָדְשׁוֹ.

XXX.

15 *Pro* בְּעָלָה (*ſcribe* בְּעָלַת.

XXXI.

50 וְאַשְׁבְּבִין (*V.* וְשִׁבְּבִין, *El.* שְׁבְבִין, *pro Hebr.* וְצָמִיר.

XXXII.

3 שְׁכְלָלְתָא (*V.* מַכְלָלְתָא *pro Heb.* עֲטָרוֹת. *Ibid. pro* שׁוֹפָן דְבֵית נִמְרָא, *V. habet* וְכוּמְרִין דְבֵית נִמְרִין.

Item verba Hebr. וְאֶלְעָלֵה וּשְׂבָם וּנְבוֹ *quæ Complut. retinet: in Ven. Chaldaicè vertūtur ad hūc modū:* וּבַעַל דִיבוֹן זְסִימָא וּקְבוּרְתָא דְמֹשֶׁה.

33 *Pro* מַלְכְוָת (*lego cum Ven. in ſingulari* מַלְכוּת.

XXXIII.

45 *Pro* מֵעִיִּים (*V. habet* בְּמְגִיזָתָא.

53 וְתֵירְתוּן יַת אַרְ' (*V.* וְתִתְרְכוּן יַת. יָתְבֵי אַרְעָ'. *vide ſupr. 1. cap.*

55 מַפְּקְנִיכוֹן (*cū V. lege* מַקְפְּנִיכוֹן *id eſt, Circundantia vos, vt rectè habet verſio.*

XXXIIII.

3 דְסִין (*V. vt Hebr. per* צ *legit.*

XXXV.

22 מְחָתִי (*Ven.* דְחָתִי, *vt legitur verſ. 20. pro Hebr.* הֲדָפוֹ.

XXXVI.

8 מֵירַת (*Hebr.* יֹרֶשֶׁת; *V.* יָרְתַת. *Verſ. vlt.* יַת מֹשֶׁה (*V.* בִּידָא דְמֹשֶׁה *vt etiam Hebr. habet.*

IN DEVTERON.

CAP. I.

11 דַאֲבָהַתְהוֹן (*Corrige ex Ven.* דַאֲבָהַתְכוֹן.

16 אֲחוּכוֹן (*Repone ex V.* אֲחֵיכוֹן.

44 *Pro* דְנַתְזָן (*malim ſcribere* דְנָתְזָן *ſine daghes.*

II.

21 וְתָרֵיכְנוּן (*Lege cum Venet.* וְתָרֵיכוּנוּן, *ſic verſu ſequenti.*

IN LIB. NVMERI.

CAP. I.

51 (וּבְמִשְׁרֵי) *Scribo cum Venet.* וּבְמִשְׁרֵי *ut sit infinitiu. pro Hebr.* וּבְחֲנוֹת. *sic infrà cap. 10. vers. 36.*

II.

2 (בְּאָתָן) *Ven.* בְּאָתָן *pro Hebr.* בְּאָתֹת.

III.

4 (עַל אַפֵּי אַהֲרֹן) *Quia in Hebr. est* עַל פְּנֵי אַהֲרֹן, *videtur* אַפֵּי *interserendum, ex Ven. sic etiam habet versio: In conspectu. &c.*

IIII.

14 (דְשִׁמְשׁוֹן) *Scribe cum Ven.* דִּי יְשַׁמְּשׁוּן.

V.

7 (וִיוּדוּן) *Scriberem cū V.* וִיוֹדוּן; *nulla enim fit mutatio in coniugatione Pail.*

8 (דְמִתִּיב) *pro Hebr.* הַמּוּשָׁב. *V. non malè* דְּאִתּוֹתַב. *Illud rariùs accipitur passiuè.*

19 (וְיֵימֵי) *Malim cū El. & V. legere* וִיוֹמֵי *in Aphel pro Heb.* וְהִשְׁבִּיעַ.

24 & 27 (לְלָטִין) *V.* לְמָרֵר, *Hebr.* לְמָרִים.

VI.

7 *Pro Hebr.* נֵזֶר, *Compl. habet* כְּלִילָא, *V. verò* נִזְרָא.

12 (וְיַזַּר) *Quia in Hebr. est Hiphil, non malè cum V. legitur* וְיַזִּיר.

Ibid. pro (וְבַטְלִין) *scribo cum Ven.* יִבַּטְלוּן *in Cal.*

26 (יִסַּב ... יִסַּב) *Ven.* יַעֲדֵי יְהוָה רָגְזֵיהּ מִנָּךְ, *yhwh* אַפֵּיהּ לְוָתָךְ, *quæ verba videntur magis Hebraic. exprimere:* יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ.

XI.

5 (וְכָרְתֵי) *V.* וְכַרְתִּי, *El.* וּכְרָתֵי, *pro Hebr.* הֶחָצִיר.

29 (רְעֵינָא פּוֹן) *Scriberem* רָעֵינָא, *ut sit Benoni cū pronomine. alioqui* רְעֵינָא *sonat, Vellemus.*

XII.

8 (בְּחֵיזוּ) *pro Hebr.* בְּחִידוֹת, *à verbo* חוּר. *V.* בְּחִידָן *vbi melius exprimitur litera quiescens. Elias* בְּחִידִין.

XIII.

27 (וְאַחֲזִינוּן) *Repono ex Venet.* וְאַחֲוֵיאוּנוּן, *quia in Hebr. est* וַיַּרְאוּם.

XIIII.

24 *Verbum Hebr.* יוֹרִשֶׁנָּה, *vertitur in Compl.* יְרִתוּנַהּ. *In V. verò* יְתָרְכוּנַהּ, *quia* ירש *Expellere & possidere significat.*

XVI.

33 (וַאֲבוֹדוּ) *V.* וַאֲבָדוּ *quod videtur melius cum Hebr.* וַיֹּאבְדוּ *conuenire; cùm* אובד *sit potiùs Aphel quàm Cal. vide Eliam.*

38 *Pro* קָרֵיבוּנוּן, *lege cum Ven.* קֻרְבָּנַיָּא, *vel cum affix. mascul. pro Hebr.* הִקְרִיבֻם.

41 *In versione omissum est: Contra Moseh & cont.*

XVII.

8 (שְׁקֵדִין) *Rab. Sal. Ven. & Elias* שִׁגְדִין, *ut Gen. 43*

10 (וִיסוֹפָן תְּרַעֲמוּתְהוֹן) *Scribendū* תַּרְעֲמָתְהוֹן, *vel legendum cum V.* תֻּרְעֲמַתְהוֹן, *ut infrà cap. seq. vers. 11. pro* תְּלֻנּוֹת, *repone ex V.* אַרְמְיָת. *Ad hāc formā vbicunq. inueneris nomina*

IN LEVITICVM.

CAP. I.

16 (דְמוֹשְׁדִין קִטְמָא) *V.* דְּמוֹקְדִין קִטְמָא.

II.

16 (מַגְרֻשָׁה) *sic etiam Hebr. sed Ven.* מְפָרוּכָה.

V.

2 *Pro, Postea sciuit quod, repone, Immundus est, &c.*

3 (סוֹבְתֵיה) *V.* סָאוֹבְתֵיהּ *à verbo* סָאֵב. *sic ferè semper legitur in Complut.*

VI.

18 (יֵיכְלוּנָהּ) *Hebr.* יֹאכֲלֶנָּה, *Ven.* יֵיכְלִנַהּ. *sic cap. seq. ver. 5.* דְּכוּרָא.

20 (פַּלְגוּתָא) *Legendum bis cum affix.* פַּלְגוּתַהּ *ut Ven. habet.*

VII.

12 (וְסוּלְתָּא רְבִיכָא) *Lege cum Elia* רְבִיכָא, *vel potiùs cum Ven.* רְבִיכָא, *Tostam vel frictam, quia est in Hebr.* מֻרְבֶּכֶת.

VIII.

29 (וְאֲרִימֵיהּ) *Melius V.* וַאֲרִימֵהּ *ut Iod Aphel appareat. pro Hebræo* וַיְנִיפֵהוּ.

IX.

5 (וְקָרִיבוּ) *V.* וּנְסִיבוּ. *Hebr.* וַיִּקְחוּ.

23 *Pro* (וּבָרִיכוּ) *corrige* וּבָרִיכוּ.

XI.

3 & 7 *et alibi* (וּמְטַלְפָא) *sic & Bahal Aruc. Malim ex Ven. scribere* וּמְטַלְּפָא, *nam puto Iod aliquando in manuscriptis exprimere scheua. Elias scribit in Pail* וּמְטַלְּפָא.

18 (וּבוּתָא) *vel cum Elia* וּבַוְתָא, *nam mendum est in V.* וּבַוְתָא. *vide cap. 14. Deut. vbi etiam V. rectè* וּבַוְתָא.

XII.

4 (בְּדַם דְכִי) *Ven.* בִּדְמֵי דְכוּ, *Hebr.* בִּדְמֵי טָהֳרָה.

XIII.

2 (וְיִתְתֵי) *Scribe ex V.* וְיִתַּיְתֵי *pass. ab* אֲתָא, *ut Iod in medio vel saltem fere cum daghes vicem* א *suppleat.*

6 (עָמָא מַכְתָּשָׁא) *Lege cū V.* עָמְיָא. *ut infr. ver. 28. vel cum Elia* עָמֵי.

13 (וְיִדְכֵּי) *Repone ex Ven.* וִידַכֵּי *pro Hebr.* וְטִהַר.

XV.

14 (וְיֵיתֵי) *In Hebr. est* וּבָא, *vnde V. rectè* וְיֵיתֵי.

XVI.

27 (וְתִפְּקוּן) *Lego iuxta Hebr. cū V. & versione ipsa* יַפִּיק.

XIX.

20 (אִתְחַרְתָּא) *Elias & V.* אִתְחַרְדַת.

XX.

2 (גִּיוֹרָא דְיִתְגַּיְירוּן) *Malim cum V. legere* גִּיּוֹרַיָּא, *ut nomen & verbū numero conueniant. sic alibi; ut Num. cap. 15. vers. 26. corrige.*

22 (תְרַחֵק) *pro Hebr.* תָּקִיא, *Ven.* תְרוֹקֵן *vt alibi.*

XXV.

14 (תְּזַבּוּן) *Repono ex Elia & V.* (*qui tamen malè in Cal legunt*) תְּזַבְּנוּן *pro Hebr.* תִּמְכְּרוּ.

XXVI.

26 *Pro* (בְּדְאִתְבַּר) *scribo* בְּדְאֶתְבַּר.

Ibid. pro (וְתִפְּנָן) *repono* וְתִפְּנָן, *nisi malis cum Elia* וְאִפִּין.

37 (תְּקוּמָה) *sic Hebr. V. verò vertit* סִיעָא.

FINIS LEVIT.

XVII.

1 (עַל כַּרְסֵיהּ וְקַרָא) *Sic etiam V. sed malè. Legendū cum Elia* כָּרְסֵי *sine* ה. *nam vbicunque additur affixum, sequente alio nomine, nisi* ד *ipsi præfigatur, ineptam locutionem esse censeo.* כָּרְסֵי יְקָרָא *siue*

XX.

11 (בְּרַךְ) *Rectè quidem Hebraico more. sed Chaldaic.* בְּרַךְ *ut V. habet. Hinc disces pro arbitrio cuiusque imposita fuisse puncta.*

XXII.

18 (תֵּיחֵי) *Hebr.* תְחַיֶּה. *licet Elias etiam* תְּחֵי *habeat, Ven. lectionem esse verissimam non dubito, nempe* תֵּיחֵי *in Aphel, i. Viuificabis.* תְּחֵי *enim vel* תֵּחֵי *sonat Viues. quod hic non quadrat.*

28 (תֵּיקַל) *Malim cum V. legere* תַּקִּיל *in Aphel. à* קְלַל.

XXIII.

27 (וְאַתְבַּר) *pro Hebr.* וְהִמְתִּי. *V.* וַאֲשֵׁיצֵי *quod videtur melius exprimere verbum Hebr.*

31 (וְאַתְרְכִינוּן) *pro Hebr.* וְגֵרַשְׁתָּמוֹ. *V.* וּתְתָרְכִנּוּן *in secunda persona, ut Hebræi interpretantur.*

33 (וְלָא תִּפְלַח) *Hebr.* כִּי תַעֲבֹד, *sic V.* אֲרֵי תִפְלַח. *Hieron. si seruieris.* LXX. ἐὰν δὲ δουλεύσῃς.

XXIIII.

3 (כַּחֲדָא) *pro Hebr.* קוֹל אֶחָד, *Ven.* קָלָא חַד.

XXVI.

31 (עוֹבַר אוֹמָן צוּרַת כְּרוּבִין) *V. inter* עֲבַר *&* אוֹמָן *interserit* צוּרַת, *In Hebr. enim legitur,* מַעֲשֵׂה *quæ verba in Complut. sunt omissa.* אַתָּה

XXVII.

2 *In versione post (Super) adde (quatuor.)*

XXVIII.

4 (וְכִתּוּנִין דְרִמְצָן מְצַנְפִּין) *El. & Venet. legunt singulariter* וּכְתוּנָא מְרַמְצָא מְצַנֶּפְתָּא *pro Hebr.* וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת.

XXX.

7 (בְּאַתְקָנוּתֵיהּ) *Scribe cum Ven.* בְּאַתְקָנוּתֵהּ. *sic pro* יַקְטְרִנָּה *malim in Aphel* יַקְטַר *scribere.*

15 (יִסְגֵּי) *Scribe cum V.* יַסְגֵּי.

XXXII.

29 (קְרִיבוּ) *Scribe* קָרִבוּ.

XXXIII.

11 (דְמִמַּלֵּל) *Malim cum V.* דְּמִמַּלֵּל *legere.*

19 (אַעְבַּר) *Scribe* אַעְבַּר *in Aphel. V. in Pail* אֲעַבַּר. *Ibid.* (וְקָרֵי) *Hebr.* וְקָרָאתִי *quod retinuit Ven.*

XXXIIII.

16 (וִיטְעֲנָן) *Lege potiùs cū V.* וְיִטְעֲיָן *ut respondeat Hebr.* וְזָנוּ.

XXXVIII.

16 (וְחַפּוֹ) *Hebr.* וְצִפּוּר, *V.* וְחַפִּי.

XXXIX.

12 (בְּנִקְבֵי תַרְמְיָא) *pro Hebr.* לֶשֶׁם, *Elias* קַנְכֵּירָא, *V.* קַנְכֵּרֵי תַרְקְיָא, *שבו* טַרְקְיָא.

30 (כְּתַב מְפָרַשׁ) *Videtur ex V. addendum* כְּגִלּוּף דְעִזְקָא *ut supr. legitur vers. 6. ut verbis Hebraic. respondeant Chald.*

FINIS EXODI.

19 (וְאַמְרַת) *V. rectiùs* וַאֲמַרַת, *ut rectè legitur infr. sequent. cap. vers. 20. nam* אֲמָרַת *non potest esse plurale.*

II.

12 (וְאַטְמְרֵיהּ) *Lege cum Elia & Ven.* וְטַמְרֵיהּ, *nam videretur femina abscondisse arena interfectum à Mose.*

17 (וְתַרְדוּנִין) *Lege cū V.* וְתָרְדוּנִין. *Malè etiā Elias* וְתָרְדִינוּן, *quia verbum Hebr. est plural.* וַיְגָרְשׁוּם.

IIII.

3 (רְמוֹהִי) *Lege cū V.* רְמִיהִי, *nam loquitur duntaxat ad Mosem.*

V.

11 (וְמָנְעַ) *V.* אִתְמְנַע. *sic vers. sequenti* וּבַדֵּר *pro Hebr.* וַיָּפֶץ, *quod intransitiuè sumitur. Venet. legit* וְאִתְבַּדַּר.

VIII.

3 (וְיִרְבֵּי) *V. rectiùs* וְיַרְבֵּי *id est, Et multiplicet, vel producat, ut habet versio.*

5 (אַרְדְעָנָא) *Alij legūt per* ת אַרְדְעָנָא, *vide Bahal Aruch & Eliam.*

IX.

14 (אֲנָא שְׁלַח) *Scribendum analogicè* אֲנָא שָׁלַח *in Benoni.*

15 (וְאִשְׁתְּצִיתָא) *V.* וְאִשְׁתֵּיצִיתָא, *non malè ad differentiam 1. personæ, quæ sic terminatur.*

17 (אַתְּ כְּבֵישַׁת) *Scribendum* אַתְּ כָּבֵשׁ, *nisi malis* אַתְּ כְּבֵשְׁתְּ *legere. sed prius magis respondet Hebr.* מִסְתּוֹלֵל.

XII.

21 (אִתְנְגִידוּ) *pro Hebr.* מִשְׁכוּ, *V. melius* אֶתְנְגִידוּ *i. Trahite. nā* נְגִידוּ *Trahimini, sonat.*

36 (וְתְרוֹקִינוּן) *Repone ex V.* וְרוֹקִינוּ *nam in Hebr. est* וַיְנַצְּלוּ, *nō (ut cap. 3. vers. ult.)* וְנִצַּלְתֶּם *vel* נִתְנַצְּלוּ.

XIII.

21 (לְאַשְׁרָיוּתְהוֹן בְּאוֹרַ) *Heb.* לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ, *quæ verba non malè à Ven. redduntur* לְדַבָּרוּתְהוֹן בְּאוֹרְחָא *Vt deduceret eos per viam.*

XV.

1 (עַל גֵּיוְתָנָא) *Scribe* גֵּיוְתָנָא, *alioqui legendum cum V. & Elia* עַל גֵּיוְתָנַיָּא. *i. Super magnificos, ut habet versio. Ibidem rectè etiam legeris cum V.* וְרָכְבֵהּ *pro* וְרָכְבֵיהּ *quia hic est Benoni Hebr. sic infr. vers. 21. vbi eadem verba repetuntur.*

11 (דְחִיל תִּשְׁבְּחָן) *Ad verbū, Terribilis laudib. vt Heb.* נוֹרָא תְהִלֹּת.

19 (עַל סוּסְוָת) *Melius V.* עֲלוּ סוּס, *nam illa numero discordant.*

XVI.

14 (דְעָדַק דְגִיר) *sic & V. Verùm R. Sal.* כְּגִיר *legit, iuxta illud Isa. 27.* כְּאַבְנֵי גִיר *Sicut lapides calcis. q.d. Ros ille erat tenuis instar calcis parietibus illitæ. quæ interpretatio licet non sit contemnenda; Elias tamen meliorem lectionem videtur habere, qui in Methurgeman in radice* גרר *legit* כְּגִיר *id est, Instar Coriandri. Hinc colligi potest, quàm sæpe transscriptoribus imposuerit in libris manuscriptis literarum affinitas.*

IN GENESIM.

CAP. I.

ẏ. 11. תַּרְאֵי] *pro Hebr.* תַּרְשָׁא *ſed Veneta editio* תַּרְאִית, *Elias* תַּרְאַת *fortè per trāſpoſitionem literarū pro* תַּרְתָּא, *à nomine* רִתְאָה *quod mox ſequitur.*

20 דְּפָרַח] *pro Hebr.* יְעוֹפֵף. *ſed cùm V. meliùs legeris* יְפָרַח, *vel potiùs* יְפָרַח *cum Elia, in Cal.*

Paulò antè pro יִרְחֲשׁוּן *ſcribo* יַרְחֲשׁוּן *in Aphel, id eſt, Producant, edant.*

21 דִּרְחֵישָׁא דִּרְחִישׁוּ] *pro Hebr.* הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ *V.* דְּרִחְשָׁא דִּי *&* דְּרַחֲשָׁא דִּי אַרְחִ' *Elias* אַרְחִישׁוּ. *certè meliùs. nam verbum* רחשׁ *in Cal reſpōdet Hebr.* רָמַשׂ*: in Aphel verò verbo* שָׁרַץ. *ſed pro* דִּרְחִישָׁא *vel* דְּרַחֲשָׁא *ſcribo* דְּרָחֲשָׁא *in Benoni ex Ven. mutato hiric in -:. Sic* ẏ.25. *pro* דִּרְחִישַׁת *V. habet* דְּרָחִשָׁא.

II.

2 וְחַמִּיר] *pro Hebr.* וַיְכַל. *V.* וְשֵׁצִי. *Et compleuit.*

14 חִדֶּקֶל] *ſic et Heb. ſed alij* דִּגְלַת.

III.

15 יְהֵי נָטַר] *V.* יְהִי דְּכִיר *id eſt, Erit memor.*

16 תִּיוּבְתִּיךְ] *Hebr.* תְּשׁוּקָתֵךְ *V.* תְּאוּבְתִּיךְ *id eſt, Deſiderium tuū, vt quidam interpretantur.*

24 וְאַשְׁרְיֵיהּ] *Hebr.* וַיַּשְׁכֵּן. *Legendum igitur cū V. ſine affixo,* וְאַשְׁרִי.

IIII.

15 דְּקָטְלִין לְקַיִן] *Legerem cum V.* דְּיִקְטוֹל *in ſingul. vel* דְּקָטֵל, *quia mox ſequitur* יִתְפְּרַע.

23 אֲצִיתָ] *pro* אֲצִיתְנָא, *non malè cum V.* אֲצִיתוּ *legeris. in hac enim lingua genera confunduntur.*

24 לְשַׁבְעָ' דָּרִין יִתְפַּרְעוּן] *V.* שִׁבְעָא דָּרִין אִיתְלִיאוּ, *quam lectionem R. Sal. videtur approbare; cùm Hebraicè exponit, Septē ætates* נִתְלוֹת *appenſæ ſunt. pro Hebr.* יֻקַּם.

26 שְׁרִיאוּ בְּנֵ' אֱנָ' לְצַלָּאָה] *Hebr.* הוּחַל לִקְרֹא *V.* חֲלוּ בְּנֵי אֱנָ' מִלְּצַלָּאָה.

VI.

17 וִימוּתוּן] *Mallem cum V. ſingulariter legere* יְמוּת.

VII.

20 וְחַפּוֹ] *Hebr.* וַיְכֻסּוּ. *V. paſſiuè* וְאִתְחַפִּיאוּ.

22 דְּנִשְׁמְתָא רוּחַ'] *V. meliùs in regim.* בְּנִשְׁמַת.

VIII.

22 יִבְטְלוּן] *Melius V. in Cal,* יִבְטְלוּן *nam in Hebr. eſt* יִשְׁבֹּתוּ.

X.

11 רְחוֹבוֹת קַרְתָּא] *Verbum Hebr.* רְחֹבוֹת *in V. vertitur appellatiuè (vt videtur)* רְחֹבֵי *id eſt, Plateas. vide infr. cap. 36. 37. vbi idem occurrit, ſed è diuerſò. nam illic Complut.* רְחֹבֵי, *V. verò* רְחֹבוֹת *habet.*

18 צְלְמוֹדָאֵי *Heb.* הַצְּמָרִי. *V.* צְמָרָאֵי.

XI.

28 בְּחַיֵּי תֶּרַח] *Hebr.* עַל פְּנֵי תֶּרַח *V.* עַל אַפֵּי תֶּרַח *Vide Dictionariū Hebr. in radice* נָפַל.

29 אֲבוּהִי דְּמִלְכָּ'] *cū affixo maſc. quaſi* יִסְכָּה *&* מִלְכָּה *Viri eſſent, nō mulieres. V.* אֲבוּהָא *cum affixo fem.*

XIII.

2 יַקִּיר] *Hebr.* כָּבֵד, *V.* תַּקִּיף.

XIIII.

17 בֵּית רִיסָא] *Lege cum Bahal Aruch, R. Sal. Elia, & alijs* בֵּית רֵיסָא *vt etiam apparet ex cap. 31. Ierem. Eſt autem* בֵּית רִיס *Locus vnius* רִיס *(inquit R. Sal. in hunc locum) id eſt, Menſuræ quæ 30 kanim continet. D. Kimhi verò Ier. 31. dicit eſſe Locum curſus equorum, menſura 70* קָנִים *ſpacioſum. Facit autem kaneh ſex cubitos & palmum.*

XV.

2 פַּרְנָסָאָה] *V. et El. fortè melius* פַּרְנָסָא.

14 דְּיִפְלְחוּן דָּא'] *In V. clarior eſt ſenſus* דְּיִפְלְחוּן בְּהוֹן, *addita voce* בְּהוֹן, *vt verſu præcedente. nam verbum Hebræum videtur tranſitiuè hîc exponendum perinde ac ſuperius.*

XVI.

6 וְעַנְיָהּ] *Repone ex V.* וְעַנִּיתַהּ. *Ex Complut. enim lectione colligeretur, Abrahamum afflixiſſe ſuam ancillam.*

XVIII.

6 גְּרִיסָן] *repono ex V.* גְּרִיצָן.

15 דְּחֵילַת] *Rectè V.* דְּחֵלִית *in tertia perſona: vt Hebr.* יָרֵאָה *Timuit: ſicut etiā rectè habet verſio. nam* דְּחֵלִית *ſonat Timui.*

XIX.

8 יַדְעוּנִין] *V.* יַדְעִינוּן *rectè quidē ſi pro* כּוֹן *ſcribatur* כִּין *affix. femin.*

XXI.

2 וְאַעְדִּיַת] *V.* וְעַדִּיאַת, *quæ forma eſt frequentior pro Concepit.*

XXIIII.

18 וְנַחְתַת קוּלְתָ'] *Legendū cum V.* וְאַחִיתַת *tranſitiuè. reſpondet enim melius Hebræo* וַתֹּרֶד כַּדָּ' *id eſt Depoſuit. &c. non autem Deſcēdit. ſic infrà verſu 46.*

19 וְשֵׁיצִי] *Repone ex Ven.* וְשֵׁיצִיאַת *in femin. vt reſpondeat Hebr.* וַתְּכַל *verbo femin.*

27 בְּאוֹרַח תַּקְנָן] *Lege cū V.* תַּקְנָא. *nam* תַּקְנָן *eſt plurale: niſi dixeris eſſe inſtar* בְּזִלָּן, *ſed non placet.*

61 וְעוּלֵימוּתְהָא] *Venet. melius* וְעוּלֵמָתְהָא.

XXV.

13 שְׁמָהָן בְּנֵי] *Analogia poſtulat vt legatur* שְׁמָהַת *ſicut V. habet. ſic infr. 36. verſ. 10. & alibi ſæpius.*

25 כּוּלֵּם] *V. & El. cum alijs legunt* כְּכָלָן, *ſic & Tharg. Ieroſol. de quo vide Lexicon.*

26 וּקְרוֹ] *Poteſt legi* וּקְרָא *ex V: nam in Hebr. eſt verbū ſingulare.*

27 גְּבַר שְׁרָכָן] *ſic & V. ſed mendosè, teſte Elia; qui in radice* שרך *&* שרך *docet legendum* נַח שַׁרְכָן *i.* אדם בטל *ſiue* אדם של מנוח והשקט *vt exponit Bahal Aruch, id eſt, Vir quietis, ceſſator, & otioſus.*

XXVI.

19 נוֹבְעִין] *Eſt Benoni Hebr. verùm malim cum V. legere* נָבְעִין. *Sic vbicunque reperies huiuſmodi Participia, crede Chaldaica eſſe reponenda: quorum exempla infinita, ſi opus eſſet, adducerem.*

29 וּשְׁלַחוּנָךְ] *Nō reſpondet Hebr.* וּנְשַׁלֵּחֲךָ, *nam dicendum eſſet per metatheſin* וּשְׁלַחְנוּךְ, *vel cum Ven.* וּנְשַׁלְחִנָּךְ.

XXVII.

25 דִּיתְבָּרְכִ'] *Repone ex Ven.* דִּי' תְּבָרְכִ' *vt rectè legitur verſ. 31.*

29 לִיטָךְ] *Scriberem in Benoni* לָיְטָךְ *id eſt, Maledicentes tibi. nam* לִיטָךְ *ſonat Maledicti tui.*

36 וְאַכְמַנִי] *V.* וְחַכְּמַנִי *vtrunque affert Elias in radice* כמן, *ſecutus R. Sal. pro Hebr.* וַיַּעְקְבֵנִי.

44 דְּיִתְתוּב] *Scribe* דִּי תְתוּב *licèt in V. maſculinè* דִּיתוּב *legatur.*

XXVIII.

11 אִיסַּהֲרוֹהִי] *V.* אִיסָרוֹהִי. *El.* אִסּוֹרֵי. *Alibi etiam Elias* אֲסַרוֹהִי *vide 1. Sam. 26, 8. Bahal Aruch affert* אִיסּוּרָךְ *in radice* אסר *&* סר *pro Hebr.* מְרַאֲשֹׁת.

XXX.

37 *Poſt* [*Virgas populeas*] *adde in verſione* [*virides.*]

XXXI.

42 וּדְחִיל לֵיהּ] *V. rectiùs* וּדְדָחִיל לֵהּ *cum* ר *id eſt, Et quem timuit.*

XXXII.

20 אֲנַחִינֵהּ] *V. melius in Aphel* אַנְחִינֵהּ.

XXXIII.

13 יִדְחוֹקִינוּן] *V.* אַדְחוֹקִינוּן *pro Hebr.* וּדְפָקוּם *Neutrum conuenit cum Hebr. Ideo tranſpono literam* ו *in Complut. & ſcribo* יִדְחֲקוּנוּן.

XXXIIII.

8 וְאִתְחַתְנָא בְּנַבָא] *V.* וְאִתְחַתְּנוּן בְּנָא, *vel vt El.* וְתִתְחַתְּנוּן בְּנָא *melius. nam* אִתְחַתְנָא *non poteſt eſſe Imperat. nec* בְּנַבָא *rectum eſt, niſi ſcribatur* בִּיגְבָא.

XXXV.

7 וְיִתְגְּלֵי לֵהּ מַלְאָכָא] *Hebr.* נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים *V.* אִתְגְּלִיאוּ לֵיהּ מַלְאָכַיָּא.

XXXVII.

2 טִיפְחוֹן] *Perperam pro* טִיבְחוֹן *nam* טִפָּא *Stillam ſignificat. V. & El.* דִּבְחוֹן. *Verùm Prouer. 10. & 25.* טִבָּא *pro* דִּבָּה *legitur.*

27 וּנְזַבְּנִיןַּ'] *ex V. reponerē* וּנְזַבְּנִיהַ *in Pail. nam in Cal hoc verbum ſignificat Emere. hinc multa in Exodo corriges.*

XXXVIII.

24 זַנְיָאַת) *ſic etiam V. ſed El. rectius in Cal* זַנִּיאַת, *vel analogicè* זָנִית.

XXXIX.

22 וְיַת כָּל דְּעָבְדִין תַּמָּן הוּא הֲוָה מִתְעֲבֵד) *R. Salomoh pro* הוּא *legit* מִמֵּימְרֵהּ, *& V.* בְּמֵימְרֵיהּ. *Compl. editio videtur voluiſſe exprimere verba Hebr.* הוּא הָיָה עֹשֶׂה, *ſed malè. nam dicendum erat* עָבֵד, *aut legendum cum R. Sal. vel Ven.*

XL.

1 בֵּית שַׁקְיָא) *Hebr.* מַשְׁקֵה. *Miror hic* בֵּית *eſſe poſitū, cùm nullo modo quadret, nec in alijs exemplaribus inueniatur. ideo aliqua nota hunc locum vtpote ſuſpectū inter imprimendum inſignire voluimus.*

20 וּדְכַרְיַת רֵישׁ) *Non malè pro Hebr.* וַיִּשָּׂא אֶת רֹאשׁ *vt hîc* דְּכַר *vel* נְשָׂא *capiatur pro Recenſere, recordari. V.* וְאִדְּכַר.

XLI.

20 חֲסִירָתָא) *Pro Hebr.* הָרַקּוֹת, *quas verſu præcedenti vocauit* חֲשִׁיכָן, *vbi V. legit* חֲסִיכָן, *hic verò cum Elia* חֲסִיכָתָא. *ſic infrà* ẏ.27. *vbi quoque in C.* חֲסִירָתָא *legitur, in V.* חֲסִיכָתָא.

33 וּמַבְּינָהּ) *Non malè V.* וִימַנֵּיהּ *nam in Hebr. eſt futurum. & ſic planè eſt legendum, vt apparet ex præcedentibus & ſequentibus.*

34 וְיִזְרְזוּן) *Sic & R. Sal. numero plurali: cùm tamen Hebr. ſit ſingul.* וְחִמֵּשׁ, *V.* וִיזָרֵז.

35 וְיִצְרוּן) *pro Hebr.* וְיִצְבְּרוּ. *Ven.* וְיִצְבְּרוּן.

XLII.

20 וְחֶמְנוּן) *V.* וְיִתְהֵמְנוּן.

33 סִיבוּ) *Imperat. à* נְסַב. *V.* סַבוּ, *ſic infrà cap. 43, 12. & alibi.*

XLIII.

11 וְשִׁקְדִּין) *V. & El.* וְשִׁגְדִּין *pro Hebr.* וּשְׁקֵדִים.

XLVI.

10 כְּנַעֲנָאָה) *V.* כְּנַעֲנֵיתָא *femin. pro Hebr.* הַכְּנַעֲנִית.

26 וְשֵׁשׁ) *V. rectiùs* וְשִׁית, *cùm* שֵׁשׁ *Hebræum ſit.*

XLVII.

18 וּשְׁלִימָא שַׁתָּ') *V.* וּשְׁלִימַת *non malè 3. perſon. fem. pro Heb.* וַתִּתֹּם.

25 *Repone in verſione pro Inuenimus, Inueniamus, quia legitur* נִשְׁבַּח *& in Hebr.* נִמְצָא.

XLVIII.

6 אַחוּהוֹן) *Ven. melius* אֲחֵיהוֹן, *nam illud eſt ſingulare. ſic infrà cap. ſeq.* ẏ. 19.

17 וּסְעָרָא לִידָא) *Hebr.* וַיִּתְמֹךְ יַד. *V.* וְסָעֲרָה לִידָא, *El. nō malè* וְסָעַר יְדָא. *Illic igitur pro* א *repone* ה, *vel lege cum Elia.*

21 וְאָתִיב) *Malim cum V. legere* וְיָתֵיב *in futuro, niſi dicas Vaf cōuertere præteritum in futurum.*

XLIX.

6 *Pro (Conueniat gloria mea) cenſerem reponendū (Non deſcendi à gloria mea, q. d. non receſſi à Deo meo, qui eſt gloria mea) nam verba Hebr.* נְחָתֵית מִן יְקָרִי *ita ſonant.*

8 אַתְּ אוֹדִיתָא) *pro quo verſio, Laudabo te, malè; cùm legendum ſit, Confeſſus es.*

9 דְּתִתְרְעָזְעִינֵּיהּ) *ex Ven. repone* דְּתִזַעְזְעִנֵּיהּ *vt ſit Pael. nam Ithpael illic incongruè ponitur; idq́ cū affix.*

17 *Pro, Quaſi coluber aſpis inſidiabitur; ſic lege: Quaſi coluber quieſcet in via, & tanquam aſpis inſid.*

IN EXODVM.

CAP. I.

11 בֵּית אוֹצְרָא) *Rectiùs in V. pluraliter* בֵּית אוֹצְרַיָּא *quia in Hebr. eſt* מִסְכְּנוֹת.

tractaretur, imò verò cùm crassis quibusdam tenebris misere obuoluta iaceret, tantam contraxit rubiginem, vt non modò pristino suo splendore carere videretur; verùm etiam quodam veluti luctu & squalore planè deformis conspiceretur. Id quod multis ac diuersis de causis euenit. In primis tanta fuit I.
librariorum inscitia, vt cùm tanquam ignotam linguam ex intricatis & obscuris manuscriptis exemplaribus describerent, aliam literam pro alia nonnunquam surrogarent. Deinde ob illam concisam scri- II.
bendi consuetudinem, qua duntaxat primas literas exprimebant, relicto tantùm apice lateri dictionis concisæ ascripto, qui dictioné non esse integrá indicabat; orta est tanta confusio, vt librarij planè insulsi & imperiti, nulla habita ratione constructionis verborum seu sententiarum, sæpiùs addiderint, & diminuerint, & hoc pacto infinita loca deprauarint. Præterea non minus periculum peperit illa literarum III.
in vnum impressio & connexio, qua vbique Iod (in manuscriptis scilicet) in vicinæ literæ ventre pingitur; ita vt sæpenumerò vnam literá pro duabus expresserint: quę res effecit, vt ea loca, in quibus id occurrebat, in alium sensum detorquerentur. Cui etiam accedit magna literarum affinitas, quæ maximè in IIII.
calamo exaratis codicibus incredibile non solùm huic linguæ, verùm etiam ceteris omnibus detrimentum attulit. Porrò non rarò accidit, vt cùm vnius & eiusdem organi (vt loquuntur) multæ sint literę, V.
ob similitudinem soni, librarij alias pro iis, quas debuerant, scripserint. idque infinitis penè in locis à nobis est obseruatum. Est & alia ratio quæ sciscitantibus, cur in his Paraphrastis tanta deprehendatur VI.
lectionum varietas, proponenda est: eaque est, Thargumistarum numerus, quorum omnium Thargumin: id est, Interpretationes, ad manus nostras nondū peruenerūt. Nam cùm infinitis in locis dictiones planè inter se dissimiles (facile enim est discernere quæ librariorum culpa deprauata sint) eodem tamen sensu remanente, reperias; credibile est eas ex aliis Thargumin esse transfusas; vel à sciolis, cùm scriptura esset intricatior, in earum, quas oporteret, locum substitutas. quod in lingua Latina accidisse, quotidie conqueruntur ij qui ad vetustissima exemplaria libros conferunt. Huius rei testis esse potest ipse Elias in suo Thesbite, in radice פָּם, qui sic scribit: Audiui, inquit, qui dicunt, וּפְּזִים vel פְּזִים, quod Clamare significat, respondere huic loco qui est Iob 3. וַיַּעַן אִיּוֹב Et respondit Iob. q. d. Et clamauit Iob. Sed scrutatus sum multa exemplaria, eaque emendatiora, & non inueni nisi וַאֲתִיב, id est, Et respondit. quemadmodū reliquis in locis transfertur. At verò fortasse contigit, vt ita sit translatū in Thargum Ierosolymitano, aut in Thargum Aquilæ, aut in Thargum Rabbi Iosæ, quod non inuenitur apud nos hodie. Similiter dicunt illud Amos 6. עַל פִּי הַנֶּבֶל הַפֹּרְטִים Concinentes cum voce Psalterij, in Thargum reddi per דִמְקַרְבִּין, quæ tamen omnia non inueniuntur in nostro Thargum. hæc ille. qui horum etiam auctorum, in Præfatione libri Masoreth hammasoreth, mentionem facit. Nam quid abbreuiatio illa א״ת id est, Alia interpretatio, siue alius interpres, in Hagiographis præcipuè, indicat, nisi varios fuisse Interpretes? quod etiam facilè apparet in Bahal Aruch, quem sæpius in Hagiographis Interpretationem Onquelos citare obseruamus. His & illud accedit, ob eorum qui libris conscribendis operam dabant, VII.
incuriam, multas literas, ex eo, in quo collocari debuerāt, loco in aliū esse translatas: adeò vt quæ priùs, eæ posteriùs; quæ autem posteriùs, eæ priùs adscriptæ sint; qua ex re non minimum & obscuritatis manauit, ac deprauationis. Postremò nō rarò euenisse videmus, vt ob nimiam, ac præproperam illorum VIII.
festinationem synonyma (quæ vocant) alia in aliorum sint substituta locum; quale est מְטוֹל pro אֲרוּם, סָבִיר pro רָחִיץ &c. Quamobrem cùm nobis fuerit propositum, in idque omni cura incubuerimus, vt ei corruptelæ, quātum in nobis esset, remediū afferremus; correctissima ad eam rem exemplaria elegimus: nempe in Pentateuchum, Editionem Complutensem: In priores Prophetas, Esther, Iob, Psalmos, & Ecclesiasten, Andreæ Masij: atque in posteriores Prophetas, Ariæ Montani, exemplar manuscriptum. Prouerbia verò, Cantica, & Threni, quia ex Complutensi Bibliotheca, nisi Bibliorum editione iam absoluta, haberi non potuerunt; exemplar Venetiis excusum, idque satis corruptum, nobis imitandum proposuimus. quos quidem libros maximo labore & incredibili patientia ad Complutense manuscriptum exemplar collatos, vir clariss. simul ac doctiss. Franciscus Fontanus, doctor medicus, Hebraicæ & Chaldaicæ linguæ Professor Compluti, pro sua humanitate, reique publicæ iuuandæ desiderio ad nos transmisit. quod quidem beneficium id certè est, vt laudem apud quosuis Chaldaicæ linguæ studiosos amplissimam mereatur. Verumenimuerò, quia nihil simul & inuentum & perfectum esse potest; siqua loca in hac nostra editione non satis emendata, quoad Grammatices rationē, comperiantur; ea cū exemplaribus tum impressis, tum etiam scriptis, summo studio maximaq. diligētia & collata & correcta, atq. inter nostras hasce Annotationes relata, vobis tandem exhibemus. Quæ quidem Annotationes vos, vt opinor, molesto labore subleuabunt, & quæ in ipsa Paraphrasi vobis minùs satisfacient, in iis latiùs explicata reperietis. Accipite igitur nostros hosce labores, quos vestræ vtilitatis gratia lubenti animo suscepimus; iisque ita fauete, vt nos nostramque diligentiam à liuidorum hominum calumniis vestra opera vindicandam esse putetis. Valete.

VARIÆ LECTIONES ET ANNOTATIVNCVLÆ, QVIBVS THARGVM, ID EST, CHALDAICA PARAPHRASIS INFINITIS IN LOCIS ILLVSTRATVR ET EMENDATVR.

FRANCISCVS RAPHELENGIVS CHALDAICAE LINGVAE STVDIOSIS S.

INTER ea omnia ob quæ præclarissima hæc sacrorum librorum editio est planè admirabilis, vel hoc præcipuum haberi debet, quòd Chaldaica Paraphrasis, quæ quidem in Complutensibus Bibliis desideratur, integra huc accessit: nimirum quæ ad Hebraici contextus intelligentiam maximum est allatura adiumentum. Eam autem, cùm ob librariorum imperitiam plerisque in locis fœdè corruptam esse videremus; pro eo quo sumus in vos, remq. totam literariam animo, summo studio, summaque animi contentione enitendum esse duximus, vt eam vobis qualem optare debetis, hoc est, integram, & nulla corruptione, labéue aspersam exhiberemus. Quod quidem vt præstari posset, eam ad Danielis Esdræque analogiam retulimus. Ne verò quisquam id à nobis temerè factum esse putet; operæpretium erit vos de totius nostri instituti ratione certiores facere. In primis itaque, vel vnico hoc argumento nostrum hoc institutum probari debet, quòd, scilicet, totidem fuerunt נקדנים id est, Punctatores (vt vocant) quot regiones, ex quibus ad nos allata sunt exemplaria. Adeò vt vel hinc facilè intelligere liceat, pro eo, quemque, quod sibi visum est, scripsisse. Id quod facilè deprehendent ij qui eos libros qui Venetiis sunt impressi, cum Nebiensi Psalterio conferent. Nam abhinc aliquot annos (vt ipsemet Elias Germanus est testis) quidam homines & obscuri & indocti puncta in Chaldaica paraphrasi literis addiderunt; atque hac de causa eorū iudicium adeò deprauatum esse deprehenditur, vt nulla inde Grammaticæ ratio constitui posit. Ac præter huius viri testimonium, quod certè magnum apud nos pondus habet, accessit etiam auctoritas duorum præstantissimorum manuscriptorum exemplarium, quorum vnum B. Arias Montanus ex Hispaniis ad nos deferendum curauit; alterum verò Andreæ Masio, qui illud Romæ cùm esset, emit, eiusque postea (quæ eius in rem literariam est animi propensio) nobis copiam fecit, acceptum referre debemus. ea enim in scribendi quoque ratione ab aliis differre comperimus. Præterea non parum nos in nostra hac sententia confirmauit Syrica lingua Chaldaicæ affinis. cuius linguæ & Grammaticam & Dictionarium nobis exhibuit is, quem dixi, Andreas Masius. Nam ex nouo Testamento, quod ante aliquot annos ea lingua eiusque typis est excusum, nostram hanc, quam secuti sumus, veram & germanam esse scribendi rationem facilè statuere potuimus. Nam, vt vnum atque alterum exemplum in medium afferam, ex quo de reliquis iudicare possis, Primam personam singularem verborum præteriti temporis, cùm à Syris קְטָלֵת, à Chaldæis verò קִטְלַת: item יֶעְבַּר, in Daniele & aliquot in locis apud Paraphrastas scriptum reperiamus; Sole clarius esse debet argumentum, Librarios illos, qui cùm scriptos sine punctis codices, in quibus literæ אוי vice vocalium ponebantur, haberēt, turpiter hallucinatos esse, cùm ex קטלית fecerint קְטָלִית, & ex יעיבר, יֶעְבַּר; nulla habita ratione analogiæ; cùm scribendum fuisset cum Daniele & Esdra, vt hic suprà vides; qui soli nobis veluti maximæ auctoritatis exemplaria esse debent; ad quorum normam omnem nostram scribendi rationem referamus. Hoc autem modo, cùm olim sine vocalibus scribebatur; vitandæ obscuritatis gratia, hæ, quas dixi, literæ אוי (eas matres locutionis vocat Auctor creationis, vtpote quæ omnes vocales contineant) pro punctis sufficiebantur: א raro, pro ָ vel ַ; idque pręcipuè in ambiguis; vt פאצי pro פָּצֵי Eruens, saluans. הליתאי pro תְלִיתַי. Iod & Vaf passim: atq. Iod quidem pro segol, vt איעבד pro אֶעְבֵּד Faciam, מירדא pro מֶרְדָא, vt scribit Elias. Et sere, vt סטריה pro סִטְרֵהּ Latus eius. Et hiric שינא pro שִׁנָא. Et interdū pro ְ, imò etiam pro ֲ vel daghes imprimendi literæ sequēti signo: vt ואיקריב pro וְאֶקְרֵב vel וַאֲקָרֵב & יעיבר vt suprà. Postremò Vaf pro holem, vt קטול pro קְטוֹל Occisor. & Surec נוני pro נוּנֵי. Et Kibbuts & hateph camets קורבן pro קֻרְבָּן vel קָרְבָּן Oblatio. Et pro seua nonnunquā, vt וניחי pro וְנֵחֵי Et viuemus. Cùm Iod aut Vaf in medio sunt mobilia, bis subiiciuntur: vt מוועי pro מְוָעֵי: vt legitur in Aruc. דיירי pro דָּיְרֵי Habitatores. Et in fine Iod geminatū facit ay. Quinetiā א in fine, mappic indicare videtur. vt אבהא pro אֲבָהּ Pater eius feminę. Nos igitur Caninij, qui primus hanc rationem adinuenit, & quorundā aliorū insistentes vestigiis, id præstitimus, vt præclarū hoc Opus vnica scribendi forma, eaq. omniū præstantissima, vbiq. sui simile esset: relictis tamē interim in prioribus Tomis, literis ociosis ex veteris scripturæ reliquiis, ne à calumniatoribus primo aspectu audaces nouatores videremur; maximè cùm in Daniele & Esdra nonnunquā ociosas literas, nec vbiq. sublatas videas. Porrò longè grauior huic Paraphrasi, atq. adeò toti linguæ calamitas accidit. Cùm enim illa à paucis admodū

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS DE VARIA IN HEBRAICIS LIBRIS LECTIONE, AC DE MAZZORETH RATIONE ATQVE VSV,

PRÆFATIO AD LECTOREM.

AGNA olim antiquis Iſraelitis ſacrorum librorum lectionis conſeruandæ religio magnaque cura fuit, & ille ſibi diuinitus creditus & commendatus theſaurus, in quo vitæ æternæ myſteria continebantur, omni diligentia atq. cuſtodia digniſſimus habitus, atque ita conſeruari debere creditus eſt, vt ne quid nō verbo tantùm, ſed nec minimorum etiam apicum detrimenti in eo fieret, omnibus modis & rationibus fuerit proſpectum. Nulla autem eius conſeruandæ commodior ac certior ratio viſa fuit, quàm vt omnium mentibus ſummo ſtudio aſſidua lectio, meditatio, recitatio ac pronuntiatio ab ipſa vſque pueritia inita conſtaret. Hoc enim pacto & librorum incorrupta veritas conſeruari, & ſapientiæ in ipſis contentæ maximus vſus percipi potuit; atque Dei mandato obediri, à quo legis & diſciplinæ ſuæ cognitio & cura huiuſmodi impoſita fuit. Sicut ſcriptum eſt: Audi Iſrael ceremonias & iudicia, quæ ego loquor in auribus veſtris hodie; *Deut.5.* diſcite ea, ac opere complete. Quanquam enim diuinæ legis ſacri libri à Moſe conſcripti in tabernaculi interioris arca religioſiſſimè ſeruandi depoſiti fuerint, multa tamen illorum exemplaria ſacerdotum, quibus id munus creditum eſt, manu aut aliorum opera deſcripta à ſacerdotibus collata & probata, ad lectionis doctrinæ & explicationis, atque omnem publicarum & priuatarum vſum rerum multis ex Iſraelitico populo fuere: illi enim libri omnibus & pueris & ſenibus, viris & fœminis legendi propoſiti ſunt, ad quorum normam omnes ſingulorum vitæ rationes inſtitui debuere. Et nunc audi Iſrael præ- *Deut.4.* cepta & iudicia quæ ego doceo te, vt facias ea, vt viuas, & ingrediens poſſideas terram, quam Dominus Deus patrum veſtrorum daturus eſt vobis: non addetis ad verbū quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Cuſtodite mandata Domini Dei veſtri, quæ ego præcipio vobis. Ne obliuiſcaris verborum quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ, docebis ea filios & nepotes tuos; & cætera quæ in hanc ſententiam plurima Moſes illo in loco diuinorum librorum lectionis, ac perpetuæ meditationis & memoriæ commendandæ ſtudio ſubiungit.

SED cùm Satanæ malitia & callido conſilio contentoque conatu ſæpe procuratum fuerit, vt hominum animi à ſacrorum librorum lectione & meditatione auerterentur, humana etiam nequitia ab honeſto labore & ſtudio ad ignauiam & viles curas plerumque degenerans, commoditates multas Satanæ crearet, ad id quod cupiebat, obtinendum: accidit aliquando vt diſceſſione in populo Iſraelitico facta, & hominibus vitioſa conſuetudine corruptis, non modò illud diuinorum oraculorum ſtudium intermiſſum, atque memoria omnis & exercitatio penè extincta fuerit; ſed præter illud ſacræ legis primum exemplar, quod in arca ſeruabatur, vix vnum in omni illa quondam ſancta Ieruſalem ciuitate huius magni theſauri publico repoſitorio reperiretur: cuius lectio Scribis, Sacerdotibus & Regibus ipſis omnino peregrina, & ad admirationem vſque obſoleta viſa fuit. Quanquam verò illa iam tempeſtate diuinæ legis exemplaria aliquot Ioſiæ regis optimi iuſſu ſacerdotum & ſcribarum procuratione deſcripta, & non ſtudioſis modò, ſed populo omni fuerint tradita: tamen Iſraelitarum & Iudæorum rebus non multò pòſt labefactatis, hominibuſque ipſis longa & miſerrima ſeptuaginta annorum ſeruitute occupatis, fieri non potuit, quin aliquod detrimentum ſacris etiam libris allatum fuerit; vel quòd qui antea docti inſtructique eorū lectione fuerant, inopia & rei familiaris cura importuno & aſſiduo labore preſſi, non poſſent mentis atque animi contentione omni id ſtudium in ſacris libris ponere, quod res ipſa poſtulabat: vel, quòd amiſſo iam illius linguæ familiari vſu, atque in peregrini ſermonis conſuetudinem mutato, ille germanus Hebraicorum verborum ſonitus minùs rectè exprimi poſſet ab omnibus, niſi multa cura quam vel continuæ miſeriæ tædium non admitteret, vel etiam antiquioribus hominibus extinctis, qui his ſuperſtites manerent poſteri in aliena regione & lingua nati atque educati, quicquid in ſacris libris legerent, ad familiaris figuram ſermonis pronuntiarent. Conſtat enim apud omnes qui antiquas Hebræorū hiſtorias legerunt, Iudæis Hebraicæ linguæ vſum in Chaldaicum primùm ſermonem, deinde ex illa captiuitate in patriam reſtitutis, in Syriacum degeneraſſe. Cùm verò Hebræi omnes & Chaldæi, atque alij etiam qui harum nationum linguas, tamen degeneres, retulere, vt Arabes & Syri libros ſcriptaque omnia ſua ſine vocalibus ſcribere conſueuerint, atque adeò ſacra omnia tum Legis, tum Prophetarum & Pſalmorum volumina hanc formam quondam tenuerint; nihil mirandum eſſet, ſi vel temporum iniuria, vel huiuſmodi tempeſtatum, in quas populus incidit, cauſa, vel quorundam librariorum incuria aliquid vitij in ſcripturam ſacrorum voluminum irrepſerit,

quod

quod postea per doctissimos viros, qualis Esdras, & postea Gamaliel, Iosefus, & Eleazarus, aliique magni nominis fuere, diligenter vt sartum tectum redderetur, fuerit procuratum: ita vt cùm huius linguæ vsus non iam vulgaris vt antea, sed inter doctos tantum contineretur, magno studio communiter prospectum fuerit, vt sacra lectio quàm integerrima incorruptissimaque constaret. Ex horum autem virorum vel collegio vel institutione per discipulos posterioribus sæculis accepta & exculta illum vtilissimum thesaurum ad nostra vsque tempora conseruatum extitisse arbitramur, qui quod quærentibus varias Hebraicorum Bibliorum quæcunq. vnquam fuere, lectiones abundè & fideliter tradat, מַסּוֹרָה hoc est, Traditio, vel traditionalis est appellatus, idemq. tanta diligentia olim, tanta cura conseruatus & sedulitate, vt nullam vel minimam in variis exemplaribus discrepantiam admisisse vel à diligentissimo & perspicacissimo alicuius ingenio & iudicio deprehensus vnquam fuerit: in quo duo maxima & cognitu dignissima, atque ad morosos calumniatores redarguendos oportunissima animaduertere est; quæ diuinam prouidentiam sacrorum librorum integritati perpetuò assistentem, probare possunt. Alterum est, ferè omnem librorum varietatem, siue ea ex deprauatione antiquæ pronuntiationis, siue ex librariorũ incuria aut inscitia profecta fuerit, in sola Grammatica nonnullarũ dictionum scriptura consistere, eamque in punctis, hoc est, vocalibus iis quæ vicinitate quadam ita contiguæ sibi sint, vt ab vnius recta pronuntiatione aberrantibus, in aliam ferè deflectendum sit: id quod non huic modò, sed cæteris omnibus linguis accidere, imò vsu venire videmus. Apud Græcos enim α & η, ε & ι, adeò sibi assonæ vocis erant, vt quæ ab aliis per Alpha & E psilon, pronuntiabãtur & scribebantur, ab aliis per Ita & per Iota prolata scriptaque constarent; ex quo fonte illæ Græci sermonis varietates, quas Dialectos dicunt, emanarunt. Videmus autem, quotidianoque experimento obseruamus, vnius linguæ homines, qui alienam pronuntiare etiam diligenter studioseque curant, tamen in hanc vocalium vicinitatem à germano sono quàm sæpissimè deflectere. Italus cùm Hispanicum sermonem imitatur, pro *señor*, *signor*; pro *nueſtro*, *noeſtro* sonat: contrà Hispanus pro Italico *signor*, suum *señor*; pro *puoco*, *póco* profert. Quin & in vna eademque lingua in eadem vrbe qui rudius sonant, vt negligentiores aut rusticiores aliquando plures sunt, in hanc assonantiam vocalium plerumque proruunt. Nam vt è patria mea lingua exempla tantùm afferam, cùm possem & ex aliis, quas quoque noui, afferre passim, audimus pro *principe*, *prencipe*; pro *iuſtitia*, *ioſticia* in Hispanico sermone pronuntiari: & tamen quanquam hæc in vocalibus varietas vel vitio, vel consilio admittatur, dum consonantium præcipuarum expressa constet vis, nullum in significatione detrimentum accipitur. facilè namque cognoscit Italus quid sibi significet Hispanus cùm sic loquitur: *señor nueſtro.* Nulla significationis parte eruditioris pronũtiationis compos Hispanus fraudatur, cùm à rusticis audit, *Señor prencipe demando ioſticia.* vt interim omittam quæ plurima Latini de suarum vocalium affinitate & transmutatione etiam notauere, vt de Sylla, Sulla; Vertuno, Vortuno; Mesij, Misij; vestrum, vostrum, & cæteris. Hæc autem quæ in hoc genere producta nobis sunt, eò omnia tendunt, vt ostendamus nullum ferè esse in sacrorum librorum lectione detrimentum sententię, vbi varietas tantùm in vocalium vicinitate punctorum aut etiam in quantitate consistit, vt cùm pro longa, breuis; pro breui, semibreuis in ipso lectionis contextu scripta est; pro a simplici, a compositum; pro e, i; pro u, o, vel contrà legitur; vbi litera duplex, hoc est, affecta puncto daghes pro simplici, quam raphen notat, scribitur. Et quidem maxima in his lectionibus varietatis pars in huiusmodi punctorum discrepantia consistit, vt toto huius MAZZORETH, siue variarũ lectionum volumine apertissimè demonstrabitur. Sed est etiam aliud varietatis genus in iis consonantibus literis, quæ vel pronuntiationis affinitate, vel figuræ similitudine, quàm proximè aliæ alias referunt. cuius generis sunt אהוי כפת בגר. ה, ח, ו. & aliæ, quarum affinitatem vel in hoc quadrato characterum genere, quo à discessione Israelitarum Iudæi vsi sunt, facile erit cuiuis obseruare: vel in alio illo antiquo, quod commune omnibus Israelitis cùm fuisset, apud Samaritanos est conseruatum, qui illarum literarum ignari non sunt, animaduertere etiam possunt.

EST & alia quoque varietas, quæ tametsi rarioribus exemplis deprehendatur, tamen plus vel dubitationis vel negotij afferre legentibus possit, ad germanæ lectionis statuendam rationem: id verò genus est, cùm verba omnino & voce & significatione dissimilia indicantur, alterum in contextu ipso lectionis, alterum in margine annotatum. cuiusmodi illa sunt, יִשְׁכָּבֶנָּה יִשְׁגָּלֶנָּה וּבַטְּחֹרִים וּבַעְפֹלִים quæ admodũ rara sunt, pro tantæ horum librorum antiquitatis, & illius gentis apud quam conseruata sunt, calamitatum ratione penè immensa. Ea verò quæcunque huius generis fuerint, quanquam ex antecedenti & consequenti sententiæ obseruatione dignosci recto iudicio possent, tamẽ vbi semel olim vel ex traditione, vel ex alio quouis argumento discrepare dicta fuere, tanta religione sunt excepta, vt in Mazzoreth cum aliis omnibus referri debere iudicarentur: neutra enim earum reiicienda, imò vtraque simul & retinenda & componenda visa est. Quanquam enim altera magis sequacem apertamque sententiam redderet, vtraque tamen simul plenã magis & significationis pondere grauiorem reddere cõperiebatur. Hæc, quam exposuimus, omniũ in Hebraica lectione varietatẽ, summa est, quas diligẽtissimè obseruatas, collectas & enumeratas à multis annis, quorum certa ratio nondum constat, ad nostra vsque tempora in omnibus manusc. Bibliorum exemplaribus, quæ vel in Asia, vel in Africa, vel in Europa sunt, sine vlla discrepantia adscripta, magna cum legentium omniũ admiratione visuntur. Neq. enim tantam harũ מסורה similitudinẽ & constantiam manifesto diuinæ prouidentiæ argumento carere arbitramur,

cùm

cùm id in nullis aliis vel Chaldæorum, vel Græcorum, vel Latinorum libris contingere videamus. Esse autem & fuisse antiquissimum huius Mazzoreth vsum, atque ab ipsis Israelitarum primis ferè calamitatibus natum, tum res ipsa, quæ ferè, vt diximus, pronuntiationis varietate constat, tum etiam Hebræorum doctorum libri omnes docent, quibus hæc MAZZORETH auctoritas frequenter citatur. Sunt nobis integra Biblia Hebraica manuscripta ante annos, vt scriptura indicat, quadringentos: sunt in Complutensi bibliotheca nostris antiquiora: elegantissima vidimus Bononiæ in Prædicatorum monasterio, & in Canonicorum cœnobio; vidimus Mediolani apud Dominicanos optima & antiquissima exemplaria: in quibus omnibus constantissima & sibi omnino consentiens MAZZORETH adscripta est eadem quæ in Venetis & in Bombergianis codicibus circumfertur. Hanc autem quòd non minus vtilem quàm cæteræ in aliis linguis variæ lectiones, imò præter cæteras vtilissimam fore arbitraremur, huic sacro Regiorum Bibliorum Apparatui addendam quàm fidelissimè curauimus, addita interpretatione eorum verborum, quæ non Grammatica tantùm ratione, sed significatione ipsa discrepare obseruantur: vt doctus lector, vtraque lectione simul composita, in arcano illo sententiæ inueniendæ genere exerceatur. ipse enim vltrò vbi hanc rationem inuenerit, planè iudicabit neutram partem esse meritò reijciendam.

PORRÒ verba ad indicandam varietatem lectionis, iam inde à principio in Mazzoreth vsurpata sunt כתיב קרי יתיר, quorum illæ significationes sunt: כְּתִיב indicat sic scriptum esse in contextu: קְרִי verò ita legi solere; יתיר autem literam vel punctum præter Grammaticam rationem redundare docet. Hæc igitur quicunque attentè atque æquo animo legerit omnia, intelliget nimirum vel temporum iniuria, vt credere par est, vel Iudæorum inuidia, vt quidam accusare volunt (qui tamen neque auctorem, neque tempus, neque argumentum certum, quamobrem Iudæi id fecerint, indicant) non tantam calamitatem esse allatam, quantam apud huius Mazzoreth antiquissimæ ignaros exclamari audimus. Quod superest, illud est, Christianum omnem lectorem admonere & obsecrare, vt omnibus iis lectionibus, quæ ad diuini verbi explicationem & cognitionem pertinent, vno tantùm pietatis exercendæ & promouendæ studio ductus vtatur; fugiat verò contentionem, cuius nullus vnquam in pietate colenda probatus vsus fuit. Datum Antuerpiæ, Idib. Ianuariis. 1572.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI DE EXEMPLARI PSALTERII ANGLICANI ANIMADVERSIO.

VM in disciplinarum & scientiæ rationibus componendis nihil magis incommodum sit, quàm vt incerta pro certis habeantur; lectorem admonendum duximus, non omnia, quæ aliquando commendantur, manuscripta exemplaria eam fidem mereri, quam ex commendantium auctoritate æstimari oportuerat. id cùm frequenti iam exemplo in alijs libris deprehenderimus, in vno Anglicano Psalterio Hebraicis literis manuscripto manifestè indicare possumus, quòd id exemplaris correctissimi et antiquissimi nomine à doctissimo in nostra ætate scriptore, præcipuè in Ecclesia dignitatis viro non à se visum, sed ex alterius relatu summè laudabatur, atque ad grauissimæ sententiæ à se prolatæ, testimonium & argumentum citabatur in libro qui De optimo genere interpretandi scripturas inscribitur: illic enim contendit auctor, multa in Biblijs Hebraicis loca esse deprauata & corrupta, Iudæorum, vt dici solet, malitia; idque adstruit ex fide exemplaris Psalterij, quod magno in pretio haberi in Anglia dicit, idemque sancti Augustini Archiepiscopi fuisse quondam affirmat, in eoque multa esse correcta, quæ in aliis Biblijs corrupta sunt; vt quòd Ierusalem *perpetuò scribatur, & non* Ierusalaim, *vt in omnibus legitur alijs: atque vt verè vocabatur illa ciuitas, sicut à nobis in Geographia est demonstratū. Deinde vnum maximi momenti affert locū, ibidem, vt ait, integrè conseruatum, in cæteris verò mutilum; is est Psalmi nonagesimi sexti decimus versus, Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit à ligno; testatur enim illud, à ligno, in hoc Psalterio esse, quod Iudæorū malitia olim euulsum inde sit, vt ex Iustino Martyre auctore Græco ipse alijque citant. Cùm verò ad huius sacri Bibliorum operis instructionem nihil non conquirendum nulli difficultati, aut tempori, aut loco cedendum duxerimus, atque varia Hebraica, Græca, Chaldaica, & Latina exemplaria, Deo nostros conatus promouente, comportauerimus; nacti etiam sumus illud exemplar Psalterij appellatum Anglicanum, quod tanquam thesaurum magnum diligentissimè conseruatum Ioannes Clonens doctissimus & pientissimus vir ex Thomæ Mori familia possidet; is enim & optimi exemplaris Pentatheuci Græci, & huius Psalterij nobis copiam fecit. Sed cùm Psalterium videremus, non potuimus non vehementer dolere, grauissimo & doctissimo viro, qui ex aliena fide scripserit & docuerit, sic turpiter esse impositum. Cùm primis enim neque liber antiquus est, neque ab aliquo, qui Hebraicam linguam cognorit, scriptus, sed à scriba Latinas eleganter pingendi literas non ignaro, octoginta, aut ad summum centum ab hinc annis depictus, breuis liber charactere Hebraico, imitatione magis & pingendi peritia quàm legendi notitia relato, adeò corruptè descripto, vt vix vllum verbum integritatem suam retinere videatur. habet nonnullorum Psalmorum Latinam interpretationem nostram vulgatam, & annotatiunculas illum Iacobi de Valentia stylum redolentes, perbreues illas & raras. Cùm puerilem omninò rem esse deprehendissem, tamen ad nonagesimū sextū Psalmū me contuli; ibi non modò non reperi illud testimonium, à ligno, verùm totum illum dimidium versum desideraui, videlicet, Dicite in gentibus quia Dominus regnauit: & tamen in toto libro quanquā plura verba & integræ sententiæ desiderentur,*

2 *nihil*

nihil tamen deest quod scriptum antea fuerit; constat enim integra & continuata scriptura, eaque, ut diximus, penè recens, puncti & vocalis ex minio accentus ex Heliotropio depicti, capitales literæ aliquot in initiis Psalmorum aureæ, sed quæ Latinam magis quàm Hebraicam referant formam: ludere ne an illudere scriba ille voluerit, satis dignoscere non poteram. quod ad antiquitatem attinet, sciunt pictores quantam ætatem Heliotropij color ferre valeat, rarissime enim centesimum attingit annum. Vt autem antiquorum & diligenter scriptorum exemplarium fidem sanctam, ita huiusmodi nullam esse oportuit, etiam si mille essent reperta & lecta, nedum unius nunquam visi ab eo, qui summam auctoritatem affirmare contendebat. Quod Sancto Augustino adscribatur, sic res habet: In prioribus membranis vacuis sunt voculæ quædã scriptæ, eo modo quo scribere solemus, cùm calamũ temperantes experimur, sed à scriptore pingendi literas rudissimo, inter alia verba illa ter aut quater sunt: Hic liber, Hic liber est, hic liber est Sancti Augustini *: atque ille quisquis fuit scriptor, vel alius, cultello abrasit* ncti Augustini *; ita tamen ut obiecta luci membrana lectionem integram prodat, namque atramentum tenacius hæserat, quàm ut abradere ille voluerit vel potuerit. Hinc scilicet æstimatio & auctoritas libro facta est ab iis qui Hebraicè omnino ignorauerint: clarè enim legitur:* Hic liber est sa*: reliqua ad lucem in rasa membrana legũtur. Hæc est antiquitas & maiestas. Est deinde alius versiculus huic subiunctus, qui & scriptoris testimonium & eius scripturam commendat,* Hic liber est sa, *sed litera nescio qua. Porrò idem liber, ut ille habet, multis hîc Antuerpiæ doctis, & Hebraicarum literarum peritis ostensus est (interim dum apud nos per octo menses integros mansit) Christophoro Plantino, qui illum ad nos deferri curauit, Francisco Raphelingio Plantini genero, Guidoni Fabritio eiusque fratri, Ioanni Harlemio, Ioanni Goropio Becano, Aluaro Nonio, doctoribus & aliis compluribus, redditus est à nobis Clementi ad quem pertinebat: isque illum in sua bibliotheca Mechliniæ habet: certior à nobis factus, quid thesauri in eo contineatur. Vt verò totius rei breue specimen præberemus, quod satis esset ad cætera cognoscenda, cum ipsum nonagesimũ sextum Psalmum fidelissimè ad illam fidem descriptũ, huic nostræ animaduersioni adprimendum curauimus.*

PSALMVS XCVI.

Ex Clementis Angli exemplari descriptus.

[a] alia exempl. ליום

[b] alias לחצרותיו

Vetus interpres: In atria eius.

1 שירו ליוי שיר חדש שירו ליוי כל הארץ׃ 2 שירו ליוי ברכו שמו בשרו מיום [a]אל יום ישועתו׃ 3 ספרו בגוים את כבודו בכל
העמים נפלאותיו׃ 4 כי גדול אדני ומהלל מאד ונורא הוא על כל אלהים׃ 5 כי כל אלהי העמים אלילים ויוי שמים עשה׃
6 הוד והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו׃ 7 הבו ליוי משפחות עמים הבו ליוי כבוד ועוז׃ 8 הבו ליוי כבוד שמו שאו
מנחה ובואו [b]לפניו׃ 9 השתחוו ליוי בהדרת קודש חילו מלפניו כל הארץ׃ *Principium versiculi 10. deest, nempe* אמרו *&c.* Dicite in Gentibus, quia Dominus regnauit.
אף היכון תבל בל תמוט ידין עמים במשרים׃
11 ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלאו׃ 12 יעלוז שדי וכל אשר בו אז ירננו כל עצי היער׃ 13 לפני יוי כי בא כי בא
לשפוט הארץ ישפט תבל בצדק ועמים באמונתו׃

GENESIS.

קרי *i. legitur.* כתיב *i. scribitur.*

היצא הוצא 8, 17
וצבוים וצבים 10,19
Idem infr. cap. 14. occurrit.
הנערה הנער 24,14
ſic infra pluries.
ויושם ויישם 33
גוים גיים 25,23
יתיר ה׳ צירה 27,4
ה *i. abundat.*
באגד בגד 30,11
צואריו צוארו 33, 4
יעוש יעיש 36,5
ſic infr. verſ. 14.
תימן תומן 15
אסירי אסורי 39,20
האסירים האסורים 22

EXOD.

מה זה מזה 1, 2
יבאך ובאך 13,11
וילונו ויּלונו 16,2
תלינו תלונו 8
לו לא 21,8
ועמדיו ועמדו 27,11
מטבעתיו מטבעתו 28,28
ſic infr. cap. 39,21.
ברעו ברעה 32,17
מידיו מידו 19
בריחיו בריחו 35,11
קצותיו קצותו 37,8

LEVITICVS.

ידיו ידו 9, 22
ſic infr. 16,21.
לו לא 11,21
יקרחו יקרחה 21,5
לו חמ׳ לא חמ׳ 25,30

NVMERI.

קריאי קרואי 1, 16
הפדוים הפדים 3, 51
מצתי 11 *cum defectu* א *pro* מצאתי
עניו ענו 12,3
תלינו תלונו 16,11
ויורש ויירש 21,32
קריאי קרואי 26,9
הניאון הנואון 32,6
והיו והיה 34,4

DEVTERON.

בניו בני 2, 33
מצותיו מצותו 5, 10
Idem habes infr. 8, 2. & 28,10.
שפכו שפכה 21,7
22, *Per totum caput ſæpe* נער *inuenitur pro* נערה

ק׳ כת׳

ובטחורים ובעפלים 28,27
ישכבנה ישגלנה 30
וצבוים וצביים 29,28
יתיר ו׳ במותי 13
בניו בנו 33,9

IOSVE.

אחיותי אחותי 2, 13
ובניו ובינו 3, 4
מאדם באדם 16
כעלות בעלות 4, 18
עברם עברנו 5, 1
ויאמר ויאמרו 6, 6
תקעי תקעו 8
הלוך הולוך 12
וארא ואראה 7, 21
ביניו בינו 8, 11
לעי לעיר 12
בעי בעיר 16
ויאמר ויאמרו 9, 7
ושפלתו ושפלתה 11,16
והיו והיה 15,4
ſic infr. 18, 12. & verſ. 19.
הגדול הגבול 47
ושוכו ושוכה 48
וינום וינום 53
יכלו יוכלו 63
תצאתיו תצאתו 16,3
העמונה העמוני 24
ושחצימה ושחצומה 19,22
והיו ויהיו 29
גולן גלון 20,8
ſic infr. verſ. 27.
ראשונה ראישנה 21,10
כעבר מעבר 22,7
ביניגו בנינו 24
וארבה וארב 24,3
ואביא ואבאה 7
מעבר בעבר 15

IVDICVM.

יושבי ישב 1, 27
בצעננים בצענים 4, 11
צמתי 19 *cum defectu* א *pro* צמאתי
ובאו יבאו 6, 5
צליל צלול 7, 13
וינסו ויניסו 21
מלכה מלוכה 9, 8
מלכי מלוכי 12
ורעותי ורעיתי 11,37
ואשימה ואישמה 12,3
דברך דבריך 13,17
פלי פלאי 18
לי לה 16,18
האסורים האסירים 21
ſic infr. verſ. 25.
כטוב כיטוב 25
וחמישני והימשני 26

ק׳ בת

ואת ואתי 17,2
להשיבה להשיבו 19,3
כעלות בגלות 25
בני 20,13
ויציו ויצו 21,20
לריב לרוב 22

RVTH.

יעש יעשה 1, 8
מודע מידע 2, 1
ושמת ושמתי 3, 3
וירדת וירדתי
ושכבת ושכבתי 4
אלי 5
אם 12 *ſcribitur ſed non legitur.*
אלי 17
ואדעה ואדע 4, 4
קנית קניתי 5

I SAMVEL.

1, 17 שלתך *cum defectu* א *pro* שאלתך
ולו ולא 2, 3
מריביו מריבו 10
עליו עלו
בעיניו בעינו 3, 18
יד יך 4, 13
5, 6 *& ſæpius in hoc capite.*
בטחורים בעפלים
ויעלהו ויעלה 7, 9
מבנימין מבן־ימין 9, 1
הנגה הנג 26
10,7 תבאינה *cum iod redundante.*
כחם בחם 11,9
ויאמרו ויאמר 12,10
ויוחל וייחל 13,8
אמרו אמר 19
ותארנה ותראנה 14,27
ויעט ויעש 32
השלל שלל
ויאמר ויאמרו 15,16
ועץ וחץ 17,7
ממערכות ממערות 23
ויאהבהו ויאהבו 18,1
לשיר לשור 6
עוין עון 9
בניות בנוית 19,18
בניות בנוית 19
ſic infr. verſ. 23 bis.
לא־יעשה לו־עשה 20,2
אל על 24
אזני אזנו 22,17
לדואג לדויג 18
ſic infr. bis.
24,5 איביך *Iod abũdat.*
ſic infr. cap. 26,8.
מהמערה מן־המערה 9

ק׳ כת׳

ואתה ואת 19
כלבי כלבו 25,3
בנו 8 *deficit* א *pro* באנו
אביגיל אבוגיל 18
עשויות עשוות
ותבאת ותבאתי 34
סביבתיו סביבתו 26,5
ſic infr. verſ. 7.
מראשתיו מראשתו 7
חנית החנית 22
יסף יוסף 27,4
והגזרי והגרזי 8
בניו בנו 30,6
היורד הורד 24

II SAMVEL.

ואומר ויאמר 1, 8
בבגדיו בבגדו 11
דמך דמיך 16
לאביגיל לאביגל 3, 3
ליש לוש 16
מובאך מבואך 25
היית הייתה מוציא 5, 2
והמביא והמבי המוציא
שנואי שנאו 8
6,23 ילד *Occidẽtales ſcribunt* ולד
8, 3 פרת *legitur ſed non ſcribitur.*
ישראל בישראל 10,9
11,1 המלאכים א *redundat pro* מלכים.
24 ויראו המוראים א *redũdat in his duabus vocibus pro* וירו המורים
12,2 ראש *abundat* א *pro* רש
בעיני בעינו 9
וחנני יחנני 22
ותקרא ויקרא 24
במלבן במלכן 31
13,8 ותלוש *abundat* ו *pro* ותלש
שומה שימה 13,32
אם 34 *ſcribitur ſed non legitur.*
עמיהוד עמיחור 37
שים שום 14,7
מהרבת מהרבית 11
19 אש *duo ſunt deficientia, pro* איש
עשיתי עשיתי 21
עבדך עבדו 22
והציתוה והוציתוה 30
ישוב ישיב 15,8
אניעך אנועך 20
אם 21 *ſcribitur ſed non legitur.*

בערבות בעברות 28
prius ſignificat In tranſitibus: alterum verò, In campeſtribus.
והלחם ולהלחם 16,2
illic ל *redundat.*
כה כו 10
כי וכי
בעיני בעוני 12
לו לא 18
איש 23 *legitur ſed non ſcribitur.*
באחד באחת 17,12
בערבות בעברות 16
לעזור לעזיר 18,3
נפוצת נפצות 8
ולו ולא 12
כן על 20 *legitur ſed non ſcribitur.*
לו לא 19,6
הירדן בירדן 31
והעבירו ויעבירו 40
ויוחר וייחר 20,5
עינינו עיננו 6
ויקהלו ויקלהו 14
הכרתי הכרי 23
ושוא ושיא 25
לנו לי 21,4
יתן ונתן 21,6
שבעתים 9 *Iod abundat pro* שבעתם
המת והם
בבחלת תחלת
חלום שם הפלש 12
חלאום שמה פלש
וישבי וישבו 16
מדון מדין 20
שמעא שמעי 21
ויתגעש ויתגעש 22,8
ויהם ויהמם 14
דרכי דרכו 33
רגלי רגליו 34
מגדול מגדיל 51
דודו דדי 23,9
הגברים גברים
ואחריו ואחרו 11
שלשה שלשים 13
השלשה השלשי 18
חיל חי 20
הארי האריה
איש אשר 21
חצרי חצרו 35
נשאי 37 *redundat Iod pro* נשא
הארונה האורנה 24,16
ארונה ארניה 18

I LIB. REGUM.

1, 27 עַבְדְּיךָ Iod redundat pro עַבְדְּךָ
אֵל עָל 33
יִהְיֶה יְהִי 37
אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ 47
2, 24 וַיּוֹשִׁיבַנִי Iod redundat pro וַיּוֹשִׁיבֵנִי
הָאֶחָד אֶחָד 7 4,
רַגְלָיו רַגְלוֹ 3 5,
יָצִיעַ יָצוּעַ 5 6,
16 מִיַּרְכּוֹתֵי redundat ו pro מִיַּרְכְּתֵי
בְּרַחוּקוֹת בְּרַתִּיקוֹת 21
הַשְּׂבָכָה שְׂבָכָה 20 7,
וְקָו וְקָוֶה 23
הָאֵלֶּה הָאֹהֶל 45
8, 26 דְּבָרֶיךָ Iod abundat
וַיִּשְׁתַּחֲווּ וַיִּשְׁתַּחֲוְ 9 9,
הַדְמוֹר תַּמֹר 18
וַיְדַבְּרוּ וַיְדַבֵּר 7 12,
וַיָּבֹא וַיָּבוֹ 12
וַיָּבֹא וַיָּבֹאוּ 21
מִלְּבּוֹ מִלְּבַד 33
אַתְּ אַתִּי 2 14,
שִׁישַׁק שׁוּשַׁק 25
וְקָדְשֵׁי וְקָדְשׁוֹ 15 15,
הַמֶּלֶךְ מֶלֶךְ 18
16, 26 וּבְחַטָּאתוֹ וּבְחַטֹּאתָיו
וּבְשָׂגוּב וּבִשְׂגִיב 34
הֵת הָתָן 15 17,
הִיא וָהוּא הוּא וָהִיא 16
מַחֲבְהֶמָה מִן בְּהֵמָה 5 18,
36 וּבִדְבָרֶיךָ cum Iod redundante.
אֶחָד אֶחָת 4 19,
מֵעָלַי מֵעַל 40 20,
סְפָרִים הַסְּפָרִים 8 21,
21 מֵבִי cum defectu א pro מֵבִיא
אָבִיא אָבִי 29 sic
עָשָׂה עָשָׂר 49 22,
נִשְׁבְּרוּ נִשְׁבְּרָה

II. REGUM.

הַגַּיאָיוֹת הַגֵּיאָוֹת 16 2,
וַיַּכּוּ וַיַּכּוּ 24 3,
לָךְ לְכִי 2 4,
שְׁכֵנָיִךְ שְׁכֵנַיִכִי 3
מוּצָקֶת מִיצָקֶת 5
נִשְׁיֵךְ נִשְׁיֵכִי 7 4,
וּבָנַיִךְ בָּנַיְכִי
אַתְּ אַתִּי 16
אַתְּ אַתִּי הָלֶכְתִּי 23
הָלֶכְתְּ
אֲמָנָה אֲבָנָה 12 5,
18 נא scribitur, sed non legitur.
מֵאַיִן מֵאַן 25
וְהִזְהִירוּ וְהִזְהִירוֹ 10 6,
דִּבְיוֹנִים חֲרְיוֹנִים 25

בַּשָּׂדֶה בְּהַשָּׂדֶה 12 7,
הֶמוֹן הֶהָמוֹן 13
ה cum בְּהַחֲפָזָם 15
בְּחָפְזָם redundant
לוֹ לֹא 10 8,
שָׁנִים שָׁנָה 17
לְהַגִּיד לְגִיד 15 9,
שָׁלְשׁוֹ שְׁלֹשָׁה 24
33 שְׁמְטוּהוּ ו redundat pro שִׁמְטוּהָ
וְהָיְתָה וְהָיְת 37
לְמוֹצָאוֹת לְמַחְרָאוֹת 27 10,
רָאָתָה וְרָאָתָה 1 11,
הַמְּמֹתִים הַמְמוּתִים 2
הַמֵּאוֹת הַמֵּאיוֹת 4
sic vers. 9. & 15.
מִזְבְּחֹתָיו מִזְבְּחֹתָו 18
הַמֶּלֶךְ מֶלֶךְ 20
מִיָּמִין בְּיָמִין 9 12,
יְדֵי יַד 11
הַמְפַקְּדִים הַפְּקֻדִים
הַחֵטְיא הַחֲטִי 6 13,
14, 2 יְהוֹעַדִּין redundat Iod pro יְהוֹעַדָּן
יוֹמַת יָמוּת 6
מֶלַח הַמֶּלַח 7
וַיָּבֹא וַיָּבֹאוּ 13
הַמֶּלֶךְ מֶלֶךְ 25 15,
וַאֲדוֹמִים וַאֲרוֹמִים 6 16,
וַיְצַוֶּה וַיְצַוֵּהוּ 15
אֶת וְאֶת 17
מוּסַךְ מֵיסַךְ 18
נְבִיאַי נְבִיאָיו 13 17,
16 שְׁנַיִם duo שְׁנֵי duo
וַיַּדַּח וַיַּדָּא 21
secundum puncta legitur, Et expulit. sed secundum literas וַיַּדֵּא & auolare fecit.
וּמִסְפַּרְוַיִם וּסְפַרְוַיִם 24
אֱלֹהֵי אֱלֹהֵ סְפַרְוָיִם 31
סְפַרְוָיִם
צֹאָתָם חֹרֵיהֶם 27 18,
מֵימֵי רַגְלֵיהֶם שֵׁינֵיהֶם
קָצוֹ קִצֹּה 23 19,
לְהַשְׁאוֹת לַהְשׁוֹת 25
צְבָאוֹת 31
בָּנָיו 37
חָצֵר הָעִיר 4 20,
נְכֹתוֹ נְכֹתָה 13
יִקָּחוּ יִקָּח 18
שִׁמְעָה שִׁמְעָיו 12 21,
וַיִּתְנֵהוּ וַיִּתְנֵה 5 22,
בֵּית בְּבֵית
בֵּן בְּנֵי 10 23,
מִמְּלוֹךְ בִּמְלֹךְ 33
זְבוּדָה זְבִידָה 36
עָלוּ עָלָה 10 24,
אֵילֵי אוּלֵי 15
חֲמוּטַל חֲמִיטַל 18
אַמּוֹת אַמָּה 17 25,

I. PARALIPOM.

וְרִיפַת וְדִיפַת 6 1,
עֲוִית עֲוִית 46
עַלְוָה עַלְיָה 51
יֹשְׁבֵי יֹשְׁבֵו 55 2,
הוֹדַוְיָהוּ הוֹדַיְוָהוּ 24 3,
וְצֹחַר יִצְחָר 7 4,
וְתִילוֹן וְתוֹלוֹן 20
הַמְּעוּנִים הַמְּעִינִים 41
בְּנֵי בְּנוֹ 26 6,
צוֹף צִיף 35
יָשׁוּב יָשִׁיב 1 7,
יְעוּשׁ יְעִישׁ 10
בִּרְזָיִת בִּרְזָוִת 31
וּפְנוּאֵל וּפְנִיאֵל 25 8,
בְּנִי מִן בִּנְיָמִן 4 9,
פְּטוּרִים פְּטִירִים 33
יְעִיאֵל יְעוּאֵל 35
הַשָּׁלִישִׁים הַשָּׁלוֹשִׁים 11 11,
וְלוֹ וְלֹא 20
וִיעִיאֵל וִיעוּאֵל 44
וִיזִיאֵל וִיזוּאֵל 3 12,
גְּדוֹתָיו גְּדִיתָיו 15
הַשָּׁלִישִׁים הַשָּׁלוֹשִׁים 19
חוּרָם חִירָם 1 14,
יְדוּתוּן יְדִיתוּן 38 16,
יָעִיר יָעוּר 5 20,
בְּנֵי בְּנוֹ 7 22,
שְׁלֹמִית שְׁלֹמוֹת 9 23,
25, 1 הַנִּבִּיאִים Iod redundat pro הַנִּבְּאִים
וּשְׁלֹמִית וּשְׁלֹמוֹת 25 26,
הוּא הִיא 16 29,

II. PARALIP.

חוּרָם חִירָם 11 4,
7, 6 מַחְצְצְרִים abundat צ pro מַחְצְרִים
8, 18 אוֹנִיּוֹת ו redundat pro אֳנִיּוֹת
יֶעְדּוֹ יֶעְדִּי 29 9,
בַּת בַּן 18 11,
עֶפְרַיִן עֶפְרוֹן 19 13,
17, 8 וּשְׁמִרִימוֹת
וּשְׁמִירָמוֹת
מִיכָיְהוּ מִיכָהוּ 8 18,
יָרֵב וָרֵב 27 24,
25, 9 לְמְאוֹת ו redundat pro לְמֵאת
26, 3 יְכוֹלְיָה Iod redundat pro יְכָלְיָה
7 הָעַרְבִיִּים Iod redundat.
יְעִיאֵל יְעוּאֵל 11
הַחָפְשִׁית הַחָפְשׁוּת 21
לְזַוָּה לְזַעֲוָה 8 29,
יְעִיאֵל יְעוּאֵל 13
יְחִיאֵל יְחוּאֵל 14
31, 12 כּוֹנַנְיָהוּ ו redundat pro כָּנַנְיָהוּ
sic vers. sequenti et cap. 35. vers. 9.

מִיצִיאֵי מוֹצִיאָו 21 32,
וַיָּבֶן וַיָּכֶן 16 33,
34, 5 מִזְבְּחוֹתֵיהֶם Iod redundat pro מִזְבְּחוֹתָם
בְּחַרְבֹתֵיהֶם 7
וַיָּשְׁבוּ וַיָּשָׁבִי 9
25 וַיְקַטְּירוּ Iod redundat.
הַמְּבִינִים הַמְּבוֹנִים 3 35,
36, 17 כַּשְׂדִּיִּים Iod redundat.

I. ESDREA.

נְפוּסִים נְפִיסִים 50 2,
וַיַּעֲלוּ וַיַּעַל 3 3,
וְלוֹ וְלֹא 2 4,
וּמְבַהֲלִים וּמְבַלְּהִים 4
אַרְכְּוָיֵא אַרְכְּוָי 9
5, 15 אֵלֶּה ה redundat pro אֵל
דָּיְינִין דָּאנִין 25 7,
לִשְׁרֹשִׁי לִשְׁרֹשׁוּ 26
יְעִיאֵל יְעוּאֵל 13 8,
וְאֶצְוֶה וָאוֹצְאָה 17
הַנְּתִינִים הַנְּתוּנִים
25 וָאֶשְׁקוֹלָה redundat Iod pro וָאֶשְׁקֳלָה
10, 12 כִּדְבָרֶיךָ Iod redundat.
כְּלוּהוּ כְּלוּהִי 35
וַיַּעֲשִׂי וַיַּעֲשׂוּ 37
יַדִּי יַדּוֹ penult.
נָשָׂאוּ נָשְׂאֵי vlt.

NEHEMIAS.

הֵם הֵם 13 2,
וַיַּעֲמִיד וַיַּעֲמִידוּ 15 3,
אַחֲרָיו אַחֲרָו 30
4, 13 בַּצְחִחִיִּים Iod redundat.
וָאֹמַר וַיֹּאמַר 3 7,
נְפִישְׁסִים נְפוּשְׁסִים 52
אַתָּה אַתְּ 6 9,
יְדוּתוּן יְדִיתוּן 17 11,
וְעֻנִּי וְעֻנּוֹ 9 12,
לִמְלִיכוּ לִמְלוּכִי 14
לְעִדּוֹא לְעִדּוֹא 16
38 לְמוֹאל cum א redundante.
רָאשֵׁי רָאשׁ 46

ESTHER.

וּבִמְלֹאות וּבִמְלוֹאת 5 1,
מְמוּכָן מוֹמְכָן 16
כְּאָמְרָם בְּאָמְרָם 4 3,
4, 4 וַתָּבוֹאינָה Iod redundat vt & בַּיְּהוּדִיִּים 7 in cap. 8, 1.
עֲתִידִים עֲתוּדִים 14 8,
וְקִבְּלוּ וְקִבֵּל 27 9,
אֲחַשְׁרֹשׁ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ 1 10,

IOB.

אַתָּה אַתְּ 10 1,

וְיָדָיו וְיָדוֹ 18 5,
לוֹ לֹא 21 6,
וְשׁוּבוּ וְשָׁבִי 30
עָלַי עָל 1 7,
וְגוּשׁ וְגִישׁ 5
תַּחְתָּיו תַּחְתָּו 12 9,
כְּמוֹ בְּמוֹ 19
וַחֲדַל יַחְדֵּל יָשִׁית 20 10,
וְשִׁית
חֻקָּיו חֻקּוֹ 5 14,
בִּקְדֹשָׁיו בִּקְדֹשׁוֹ 15 15,
31 בַּשָּׁו deficit א pro
בַּשָּׁוְא
חֲמַרְמְרוּ חֲמַרְמְרָה 16 16,
וּבָאוּ וּבָאוּ 11 17,
שַׁדּוּן שַׁדִּין vlt. 19
יְכַלּוּ יְבַלּוּ 13 21,
עֵינָיו עֵינוֹ 20
וְיֹדְעָי וְיֹדְעוּ 1 24,
עֲנִיֵּי עֲנָוֵי 4
יִקְצוֹרוּ יִקְצִירוּ 6
וּבִתְבוּנָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ 12 26,
דְּרָכָיו דְּרָכוֹ 14
גְּבוּרֹתָיו גְּבוּרָתוֹ
יִתְרִי יִתְרוֹ 11 30,
לְהוּתִי לְהַיָּתִי 13
תְּשִׁיָּה תֻּשִׁיָּה 22
מוּם מְאוּם 7 31,
וְהוּא וְהִיא 11
חֲלָצִיו חֲלָצָו 20
וּשְׁפוּ וּשְׁפִי 20 33,
נַפְשׁוֹ נַפְשִׁי 29
וְחַיָּתוֹ וְחַיָּתִי
בְּתַחְבּוּלֹתָו 11 37,
בְּתַחְבּוּלֹתָיו
מִן מִנִּ 1 38,
יָדַעְתָּ יָדַעְתָּה שַׁחַר 12
הַשַּׁחַר
יְלָדָיו יְלָדוֹ vlt.
יָשִׁיב יָשׁוּב 12 39,
כְּנָפָיו כְּנָפוֹ 26
וְאֶפְרֹחָיו וְאֶפְרֹחוֹ 30
מִן מִנִּ 6 40,
יְעוֹרְנוּ יְעִירְנוּ 1 41,
לוֹ לֹא 4
יָדַעְתִּי יָדַעְתָּ 2 42,
שְׁבוּת שְׁבִית 9

PSALMI.

הַיְשַׁר הוֹשַׁר 9 5,
וְאַתָּה וְאַתְּ 4 6,
עֲנָוִים עֲנִיִּים 14 10,
עֲנִיִּים עֲנָוִים 19
דְּרָכָיו דְּרָכוֹ 5 10,
יִדְכֶּה וְדָכָה 10
חֵלְכָּאִים scribitur vna dictio, sed leguntur duæ.
עֲנָוִים עֲנִיִּים 12
נוּדִי נוּדוּ 1 11,
חֲסִידְךָ חֲסִידֶיךָ 10 16,
סְבָבוּנוּ סְבָבוּנִי 11 17,

רצפונך

צפונך וצפינך 14
יגיל 21,2 Iod redundat
כרו כארי 22,18
נפשי נפשו 24,4
דרשיו דרשו 5
צרפה צרופה 26,2
בסכו בסכה 27,5
מירדי מיורדי 30,4
רדפי רדופי 38,21
לידותון לידיתון 39,1
ואשר יאשר 31,3
וצורם וצירם 49,15
הרב הרבה 51,4
ישיב ישוב 54,7
ישי מות ישימות 55,16
יצפונו יצפינו 56,7
חציו חצו 58,8
חסדי חסדו 59,10
יניעון ינועון 16
ועני ועננו 60,7
ירומו ירימו 66,7
חושה חישה 71,14
הראיתני הראיתנו 20
תחייני תחיינו
תעלני תעלנו
ינון ינין 72,17
נטיו נטוי 73,2
שפכו שפכה
ישוב ישיב 10
הוא היא 16
ועתה ועת 74,6
חיקך חוקך 11
ידותון ידיתון 77,1
אזכור אזכיר 12
בגוים בגיים 79,10
שבית שבות 85,2
חרום חרים 89,18
שתה שת 90,8
עולתה עלתה 92,16
אהכבו כבו 96,3
ולו ולא 100,3
כחי כחו 102,24
רגלו רגליו 105,18
דברו דבריו 28
שליו שלו 40
ועני ועננו 108,7
וידעי וידעו 119,79
לדבריך 114 Iod redundat. sic vers. 161. in ומדבריך
לגאי לגאיונים. vlt. 123, יונים
שביתנו שבותנו 126,4
למעניהם למענותם 129,3
פליאה פלאיה 139,6
ולו ולא 16
יכסימו יכסומו 140,10
ימוטו ימוטו 11
ידעתי ידעת 13
וגדלהך וגדלותיך 141,6
דבריו דברו 147,19
צבאיו צבאו 148,2

PROVERBIA.

כשואה כשאוה 1,7
יצפן וצפן 2,7
חסידיו חסידו 8
מפנינים מפניים 3,15
ידך ידיך 27
לרעך לרעיך 28
תריב תרוב 30
לבני לפני 4,3
יכשילו יכשולו 16
בעיניו בעינו 6,13
ברגליו ברגלו
מדינים מדנים 14
תועבת תועבות 16
אהבי אהביה 8,16
מצא מצאי 35
ישדם ושדם 11,3
ישיב ישוב 12,14
הולך הליך 13,20
יחכם וחכם
ענוים עניים 14,21
ופי ופני 15,14
ענוים עניים 16,19
שפתו שפתיו 27
תמוש תמיש 17,12
יקר וקר 27
ובא יבא 18,17
ומדינים ומדונים 19
לו לא 19,7
ימות יומת 16
גדל גרל 19
ושאל ישאל 20,4
נכריה נכרים 16
מבהלת מבחלה 21
תמרוק תמריק 30
מדינים מדונים 21,20
sic vers. 19.
יבין יכין 29
דרכו דרכיו
ונסתר ויסתר 22,3
שלשים שלשום 20
ארחתיו ארחתו 25
התעיף התעוף 23,5
יעוף ועיף
גיל יגיל גול יגול 24
ויולד יולד
ישמח וישמח
תצורנה תרצנה 26
מדינים מדונים 29
sic cap. 25, 24.
בכום בכיס 31
אויבך אויביך 24,17
לו לא 26,2
מדינים מדונים 21
בשפתיו בשפתו 24
ורעה 27,10 cum ה redundante pro ורע
ואבדו ואבדה 20
Secundum literas legitur ואבדה sed secundum puncta ואבדו
ודור דור 24
ובהרבית 28,8 ב redund.
שנא שנאי 16
אדניו אדנו 30,10
וארבעה וארבע 18
אי או 31,4
Ratione puncti legitur אי et ratione vaf או
נטעה נטע 15
בלילה בליל 17
הילכות 26 Iod redundat vel est metathesis pro הליכות

ECCLESIAST.

עינו עיניו 4,8
רגליך 17 י redundat
הוא היא 5,9
ראות ראית 10
שהתקיף 6,10 ה redūdat
אתה את 7,24
יחבר יבחר 9,4
Secundum priorē lectionem est Eligetur. secuudum alteram verò Consociabitur.
כשהסכל 10,3 ה redundat.
כנפים הכנפים. vlt. 10
ובמראי 11,9 scribitur Iod, sed legitur ה pro ובמראה
ירתק ירחק 12,6
secundum priorem lectionē, Elongabitur? secundum alteram Cōstringetur.

CANTIC. CANTICORVM.

רהיטנו רחיטנו. vlt. 1,
הסתיו הסתו 2,11
לך לכי 13
ומראיך 14 י. redūdat
באחת באחד 4,9

ISAIAS.

מה לכם מלכם 3,15
נטויות נטוות 16
ישאג ושאג 5,29
לו לא 8,3
למרבה למרבה 9,6
ולשומו ולשימו 10,6
ועתידתיהם 13 ועתודתיהם
כביר כאביר
בת בית 32
מודעת מידעת 12,5
תשכבנה תשגלנה 13,16
וריבון 15 scribitur, sed corrigitur ודיבון
הביאי הביאו 16,31
עשי עשו
ואשקוטה 18,4 cū vaf redundante.
כתים כתיים 23,12
בחוניו בחיניו 13
במו בם 25,10
דלתיך 26,20 Iod redundat. sic vaf in יעבור
שוט שיט 28,15
יעבר עבר
ספר הספר 29,11
בם בה 31,32
היא הוא 33
והכרמל וכרמל 32,15
צואתם חראיהם 36,12
מימי שיניהם
רגליהם
ואכלו ואכול 37,30
Ratione punctorū legitur ואכלו sed ratione literarum ואכול
ונראת ונרא 41,23
ראות ראית 42,20
למשסה למשוסה 24
מאתי מיאתי 44,24
אישר אושר 45,2
עצתי עצתו 46,11
הכרי הכרו 47,10
אחטום 48,9 ו. redūdat
לו לא 49,5
ונצורי ונצירי 6
ופצחו יפצחו 13
התפתחי התפתחו 52,2
משליו משלו 5
הנה הן 54,16
ותחת תחת. vlt. 55.
צפיו צפו 56,10
ניב נוב 57,19
מטעו מטעי. penult. 60,
וצניף וצנוף 62,3
לו לא 63,9
ומרק ופרק 65,4
אל על 7
אחת אחד 66,17

IEREMIAS.

נצחו נצחה 2,14
אעבור אעבוד 19
נפשה נפשו 23
וגרונך וגורנך 24
ילדתנו ילדתני 26
למדת למדתי 41
שכבת שגלת 3,2
קראת קראתי 4
ותרא ותראה 7
תקראי תקראו 19
תשובי תשובו
תקעו ותקעו 4,5
אוחילה אוחולה 19
שמעת שמעתי
ואת ואתי 30
אסלח אסלוח 5,7
מיזנים מוזנים 8
יורה ויורה 24
ביר בור 6,6
ואבדו יאבדו 21
תצאו תצאי 25
תלכו תלכי
לבם סא׳ דרכם. antepen.
מאשתם penult. scribitur vna dictio, sed leguntur duæ.
הוציאי הוציא 7,22
יוציאו ויוציאו 8,1
במרצתם במרצותם 6
וסים וסוס 7
שחוט שוחט 9,7
הארץ ארץ 10,13
יושבת יושבתי 17
ושירת ושית 13,16
שאו שאי 20
וראו וראי
למרתי 21 Iod redundat.
צעיריהם צעוריהם 14,3
ואליל ואלול 14
ותרמית ותרמות
לכם סא׳ להם 14
לזועה לזועה 15,4
אלמנותיו אלמנותו 8
בא באה 9
שריתיך שרותך 11
דברך דבריך 16
לדיגים לדוגים 16,16
יראה ירא 17,8
כדרכיו כדרכו 10
ימיו ימו 11
וסורי יסורי 13
העם עם 18
שמוע שמע 22
בו בה 23
והנה הוא והנהו 18,2
הרע הרעה 9
שבילי שבולי 14
שריקת שרוקת 15
שוחה שיחה 21
ויהיו והיו 23
החרסית החרסות 19,2
מביא מבא 15
וחיה יחיה 21,9
מעלליכם מעלליהם 12
שמעי סא׳ שמע 22,2
ועבדיו ועבדו 4
נושבו נושבה 6
ישבת ישבתי 23
מקננת מקננתי
נחנת נחנתי
דברו דבריו 23,17
לזועה לזועה 24,9
הכעיסני הכעסוני 25,7
והבאתי והבאותי 13
הזארת הזאתה 26,6
מיכה מיכיה 18
בשנה בשנת 28,2
19,14

שבותכם שביתכם 29,14
לזועה לזועה 17
היודע הודע 22
30,16 שאסיך א redundat.
באים 31,38 .. legitur sed non scribitur.
קו קוה 39
השדמות השרמות 40
בשנה בשנת 32,1
ועיניו ועינו 4
ובתורתך ובתרותך 23
החטיא החטי 35
אשיב אשוב 33,26
ויכבשום ויכבישום 34,11
לזועה לזועה 17
הכלוא הכליא 37,4
ואיה ואיו 19
וחיה יחיה 38,2
סחבות הסחבות 11
אח 16 scribitur, sed non legitur.
אם 39,13 scribitur, sed non legitur.
מביא מבי 17
הדבר דבר 40,3
עיפי עופי 8
העשת העשו vlt.
כמהם כמוהם 41,17
אנחנו אנו 42,6
התעיתם התעתים 19
שפרורו שפרורו 43,11
ובא ובאה 12
הרבית הרביתי 46,10
צעירה צעורה 48,4
הלחית הלחות 5
כמוש כמיש 7
יעדו יעד
ושבי ושבי 18
הלילו הלילו 20
וזעקו וזעקי
מיפעת מופעת 21
הנם הנים 43
תהלת תהלה 49,25
עליכם עליהם 30
עילם עולם 36
אשיב אשוב 38
שבות שבית
היו היה 50,6
שובבום שובבים
צאו יצאו 8

תשמחו תשמחי 22
תעלזו תעלזי
תפושו ● תפושי
ותצהלו ותצהלי
אשויתיה אשויתיה 25
secūdum litteras legitur אשויתיה secundum puncta אשויתיה
לה 28 legitur, sed non scribitur.
אריצם ארוצם 44
ידרך 51,3 scribitur, sed non legitur.
שכנת שכנתי 13
אכלני אכלנו 34
הממני הממנו
הציגני הציגנו
הדיחנו & בלענו
הדיחני & בלעני
חמוטל חמיטל 52
בית בבית 11
אחד האחד 20
קומת קומה 21
הכלוא הכליא 31
המלכים מלכים 32
חייו חיו 33

THRENI.

מבת מזבת 1,6
מעמודיהם 11 vaf redundat.
העמים עמים 19
ולא לא 2,2
שביתך שבותך 13
בלילה בליל 18
ארי אריה 3,10
ותשוח ותשיח 19
חטאיו חטאו 37
תנים תנין 4,3
כי ענים scribuntur duæ dictiones, sed legitur vna.
כל וכל 12
וזקנים זקנים 16
עודינו עודינה 17
יושבת יושבתי 21
הביטה הביט 5,1
ואין אין 3
ולא לא 5
ואינם אינם 7
ואנחנו אנחנו
ונשובה ונשוב penult.

EZECHIEL.

וידי וידו 1,7
ואשב ואשר 3,15
הימני הימיני 4,6
צפיעי צפועי 15
ולגאיות ולגיאות 6,3
ארבע ארבעת 7,2
וחללוהו וחללוה 20
מה הם מהם 8,6
אליו אלו 9,4
אל על 5
עינכם עיניכם
ככל אשר כאשר vlt.
עזרו עזרה 12,14
בא בה 14,3
שש ששי 16,13
אכלת אכלתי
נתת נתתי 18
ילדת ילדתי 20
זכרת זכרתי 22
sic vers. 43.
תזנותיך תזנותך 25
עשית עשיתי 31
sic vers. 43 et 47. et 51.
היית הייתי
נתת נתתי 36
אחותיך אחותך 51
שביתהן שבותהן 53
שבות שבית
sic paulo post bis.
ועשיתי ועשית 29
פארות פארת 17,6
מברחיו מברחו 21
ויראה וירא 18,13
הרשע רשע 19
חטאתיו חטאתו 20
מדרכיו מדרכו 22
צדקתיו צדקתו 23
וישב וישוב 27
בקסום 21,27 vaf redundat.
לסיג לסוג 22,17
כשדיים 23,13 Iod redundat.
ותעגבה ותעגב 15
סבאים סובאים 41
עתה עת 42
יזנו יזנת
לבז לבג 25,7
וקריתימה וקריתמה 9
היושבת היושבתי 27,3
כתיים כתים 6

והבנים והובנים 15
חחים חחיים 29,4
בכף בכפך 7
תחול תחיל 30,16
סרעפתיו סרעפתו 31,5
חתיתי חתיתו 32,32
צדקתיו צדקתו 33,14
חטאתיו חטאתו 16
ביערים ביעורים 34,35
תשובנה תישבנה 35,9
שממו שממה 12
את אתי 36,8
וגויך וגויך
sic vers. sequentib. 9. & 10.
תשכלי תכשלי 9
חבריו חברו 37,16
sic vers. sequent. et 19.
יהיו יהית 22
שבות שבית 39,28
תיו במעלתו 40,6
ואיליו ואילו 9
האיתון היאתון 15
ותאיו ותאו 21
sic infra sæpius.
ואליו ואלו ואלמו
ואלמיו
sic paulo post aliquoties
וחלונו ואילמו ותמרו 22
גיו מיו ריו
et paulo post aliquoties.
מיו
תיו עלותו 26
ליו מעלו 31
& infr. sæpe.
סוסדות מיסדות 41,9
ואתוקיהא 16
ואתיקיהא
ומתחתה לשכות 42,9
ומתחת הלשכות
המביא המבוא
ולבשו ילבשו 14
מאות אמות 17
צורתיו צורתו 43,11
תיו תורתו
sic sequent. cap. vers. 6.
יכפרו וכפרו 26
ידיו ידו
למשפט לשפט 44,24
ישפטהו ושפטהו
חמשה חמש 45,3
והיה יהיה 5

יצא יצאו 46,9
יעשו ועשו 15
בירכתים בירכתם 19
עמדו יעמדו 47,10
בצאתיו בצאתו 11
והיה והיו 12
בתוכו בתוכה 48,8
sic infr. vers. 15. & 21.
יעביר יעבור 14
חמש 16 scribitur, sed non legitur.
תבואתו תבואתה 18

OSEE.

ואמאסאך 4,6 aleph redundat.
שערוריה שעריריה 6,10
ו אכתוב 8,12 abundat
רבי רבו
בל בלי 9,15
עונותם עונתם 10,10

IOEL.

אשיב אשוב 4,1

AMOS.

ענוי ענוי 8,4
ונשקעה ונשקה 8
מעלותיו מעלותו 9,6

OBADIAS.

שעריו שערו vers. 11

MICHAH.

שולל שילל 1,8
התפלשי התפלשתי 10

NAHVM.

וגדל וגדול 1,3
בהליכתם בהליכותם 2,6
וכשלו יכשלו 3,4

HABACVC.

עזו עזה 3,3
פרזיו פרזו 13

SOPHONIAS.

שביתכם שבותם 2,8

HAGGAEVS.

ואכבדה ואכבד 1,8

ZACHAR.

ומעליליכם 1,4 Iod redundat.
וקו וקוה 16
אליו אלו 2,8
ואמר ויאמר 4,2
הבציר הבצור 11,2
תשכבנה תשגלנה 14,2
ויקפאון יקפאון 6

FINIS.

ILLVSTRISS. D. SIRLETI S. R. E. CARDINALIS, ANNOTATIONES VARIARVM LECTIONVM IN PSALMOS, AD SACRI BIBLIORVM APPARATVS INSTRVCTIONEM.

IN LIBRIS vulgatis inſcriptio Pſalmi ſecundi eſt ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ, ſed in exemplari Vaticanæ bibliothecæ nulla eſt inſcriptio, neque apud Hilarium Pittauenſem Epiſcopum, neque apud Ioannem Chryſoſtomum inuenimus inſcriptum eſſe hunc Pſalmum, quemadmodum neque Euſebius Cæſarienſis habuit inſcriptionem. Theodoritus Cyri annotat Pſalmum hunc ἀνεπίγραφον eſſe apud Hebręos. Conuenit cum his omnibus & beatus Auguſtinus. Melius igitur in Vaticano exemplari legitur ſine inſcriptione, quàm in Complutenſi in quo eſt inſcriptio ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Verſ. 9. Quod legitur in vulgatis libris, ὡς σκεύη κεραμέως, in Vaticano eſt, ὡς σκεῦος κεραμέως: quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *vt vas figuli.* Alij habent in numero multitudinis. Sed verior lectio eſt illa, ὡς σκεῦος, quippe quæ conuenit cum Hebræo, & cum noſtra vulgata editione. Sic legit beatus Hilarius, ſanctus & grauis Doctor, quemadmodum & beatus Auguſtinus. In Complutenſi legitur ὡς σκεύη, quam lectionem habuit Euſebius Cæſar. & Theodoritus Cyri.

PSAL. III. verſ. 5. quod legitur, ἐγὼ δὲ ἐκοιμήθην, in Vaticano libro eſt, ἐγὼ ἐκοιμήθην, quam lectionem ſecutus Interpres vertit: *ego dormiui*. Sic legit Euſebius Cæſar. & Theodoritus Cyri. In Complutenſi legitur, ἐγὼ δὲ ἐκοιμήθην. ſed melius in Vaticano exemplari quod non habet coniunctionem illam, δὲ, ſicut neque in Hebræo legitur.

In eodem Pſalmo vulgati libri habent ἐξηγέρθην ὅτι κύριος ἀντιλήψεταί μου. ſed Vaticanus habet, καὶ ἐξηγέρθην ὅτι κύριος ἀντελήψατό μου, quæ lectio conuenit cum noſtra vulgata editione, in qua legitur, *Et exurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.* Complutenſis habet ἐξηγέρθην, ὅτι κύριος ἀντιλήψεταί μου.

INSCRIPTIO quarti Pſalmi eſt in libris impreſſis, εἰς τέλος ἐν ὕμνοις ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ. Vaticanus noſter habet, εἰς τὸ τέλος ἐν ψαλμοῖς ᾠδὴ τοῦ Δαβίδ: ſic & Euſebius Cæſ. in ſuis Comment. Theodoritus legit εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς ᾠδὴ τοῦ Δαβίδ. hanc inſcriptioné ſequitur beatus Auguſtinus, vt apparet in quarti Pſalmi enarratione.

PSAL. V. verſ. 4. legitur in Complutenſi τὸ πρωῒ παραστήσομαί σοι καὶ ἐπόψει με. in Vaticano exemplari τὸ πρωῒ παραστήσομαί σοι καὶ ἐπόψομαι. Sic habet & beatus Hieronymus in editione LXX. hanc lectionem ſecutus Interpres vertit, *Mane adſtabo tibi & videbo*. Theodoritus legit, ἐπόψει με, ſed veriorem putamus lectionem ἐπόψομαι, quæ & conuenit cum Hebræo.

Eod. Pſal. verſ. 9. quod habent vulgati libri κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου: in Vaticano legitur κατεύθυνον ἐνώπιόν μου τὴν ὁδόν σου. quam lectionem vt à LXX. Interpretibus editam approbat ſanctus Hieronymus: Theodoritus ſequitur, & interpretatur ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου, quemadmodum & Interpres videtur legiſſe, & ſanctus Auguſtinus. Sic enim habet, *Dirige in conſpectu tuo iter meum.* Complutenſis conuenit cum vulgata. In Vaticano libro legimus ἐνώπιόν μου τὴν ὁδόν σου, quod conuenit cum Hebræo.

PSAL. VI. verſ. 8. & 9. in vulgatis eſt ἤκουσε κύριος: in Vaticano εἰσήκουσε κύριος. Sic habet Theodoritus Cyri; ſic & Interpres habuit, itaque vertit, *Exaudiuit Dominus.*

Verſ. 10. Αἰσχυνθείησαν καὶ ταραχθείησαν πάντες οἱ ἐχθροί, In Vaticano legitur Αἰσχυνθείησαν καὶ ταραχθείησαν σφόδρα πάντες οἱ ἐχθροί μου. quam lectionem videtur ſecutus Interpres: itaque vertit, *Erubeſcant & conturbentur vehementer omnes inimici mei*. Sanctus Doctor Hieronymus fatetur in editione vulgata nõ haberi vocẽ illam *vehementer*, ſed tamen ab omnibus Interpretibus verſum fuiſſe σφόδρα; quod in Hebręo legitur.

PSAL. IX. verſ. 7. in Complutẽſi, & vulgata Græca lectione habetur, ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ· ſed in Vaticano exemplari legitur, ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. quam lectionem ſecutus eſt Interpres, & in Hebræo etiam habetur in numero multitudinis.

In eodem Pſalmo verſ. 9. vulgata editio Græca impreſſa habet, ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσι. Sic & in Complutenſi legitur. Sed in Vaticano libro inuenimus ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψει. quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *In opportunitatibus, in tribulatione.* In Hebræo etiam legitur in numero ſingulari.

Item verſ. 15. quod legitur in libro impreſſo & Complutenſi ἀγαλλιασόμεθα ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου, In Vaticano eſt, ἀγαλλιάσομαι ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου, quemadmodum & Interpres videtur legiſſe. Et in Hebræo habetur in numero ſingulari.

Item verſ. 1. Pſalmi decimi ſecũdùm Hebræos, impreſſus liber habet, ὑπερορᾷς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσι: ſed in Vaticano eſt ὑπερορᾷς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψει. quemadmodum & Interpres legit, & in Hebræo habetur.

In eodem verſ. 12. impreſſus liber habet, ἀνάστηθι κύριε ὁ θεός μου. ſic & Complutenſis. In Vaticano eſt ἀνάστηθι κύριε ὁ θεός, quemadmodum & Interpres habet, & Hebræa lectio.

Quod in eodem propè verſu legitur in vulgata lectione, τῶν πενήτων σου εἰς τέλος, In Vaticano non leguntur hæc verba, σοῦ εἰς τέλος, neque in Hebræo. bene igitur Interpres conuertit hæc, μὴ ἐπιλάθῃ τῶν πενήτων. ne obliuiſcaris pauperum. In Complutenſi leguntur etiam illa, σοῦ εἰς τέλος.

Paulò pòſt verſ. 14. impreſſus habet, τοῦ παραδοῦναι αὐτόν. ſed in Vaticano legitur τοῦ παραδοῦναι αὐτούς. quæ verba Interpres conuertit, *Vt tradas eos*. Complutenſis habet, τοῦ παραδοῦναι αὐτόν.

Item illud verſ. 16. κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, in Vaticano legitur, κύριος βασιλεύσει εἰς τὸν αἰῶνα: quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *Dominus regnabit in æternum.* Ita legit & ſanctus Auguſtinus.

QVOD in extremo verſu Pſalmi 10. legitur εὐθύτητας εἶδε, in Vaticano eſt εὐθύτητα εἶδε, quemadmodum & Interpres legit. Sic habet & Clemens Alexandrinus in Stromate VI. Sic & ſanctus Auguſtinus, & Theodoritus. in Hebræo etiam habetur in numero ſingulari. In Complutenſi legitur εὐθύτητας εἶδε.

PSAL. XI. verſ. 2. lectio impreſſa habet ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακά: in Vaticano legimus ἐν καρδίᾳ ἐλάλησαν. ſic & Interpres habuit, ſic & beatus Auguſtinus, & Theodoritus. in Complutenſi legitur ſicut in vulgato libro impreſſo.

Item verſ. 3. in aliquibus libris impreſſis legitur, καὶ γλῶσσαν μεγαλορρήμονα, in Vaticano legitur ſine coniunctione illa καὶ, ſicut & in Complutenſi, in Hebræo, in ſancto Auguſtino, & in vulgata noſtra editione.

Paulò pòſt verſ. 4. τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστιν: in Vaticano legitur τὰ χείλη ἡμῶν ἀπὸ ἡμῶν ἐστι. quam le-

ctionem secutus Interpres vertit, *Labia nostra à nobis sunt*. In Complutensi habetur, παρ' ἡμῖν, quemadmodum & beatus Augustinus videtur legisse. habet enim, *Labia nostra apud nos sunt*. Quę lectio videtur etiam magis cum Hebræo conuenire.

Prope finem vers. 8. legitur καὶ εἰς τὸν αἰῶνα, in Vaticano habetur sine coniunctione illa καὶ, sic & in Hebręo.

PSAL. XII. vers. 3. impressus liber habet, ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός. in Vaticano legitur ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας, quemadmodum & in Hebræo. Interpres sic legit.

PSAL. XIII. vers. 4. quod legitur, οἱ ἐσθίοντες τὸν λαόν μου, in Vaticano habetur, οἱ κατεσθίοντες τὸν λαόν μου. Ita videtur legisse & Interpres.

QVARTI DECIMI Psalmi inscriptio est in libris impressis, εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, sed in Vaticano legitur tantùm ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, *Psalmus Dauid*. Sic est & apud beatum Augustinum, & sanctum Hieronymum, neque in Hebræo quicquam amplius habetur.

PSAL. XV. vers. 3. in libris impressis legitur ἐθαυμάστωσεν ὁ κύριος πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ, in Vaticano autē est, ἐθαυμάστωσε πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ, neq. in Hebræo legitur vox illa, *Dominus*, sic & Interpres habuit.

PSAL. XVI. vers. 2. οἱ ὀφθαλμοί μου ἰδέτωσαν εὐθύτητας, in impresso libro & Complutensi. sed in Vaticano legitur, οἱ ὀφθαλμοί σου ἰδέτωσαν εὐθύτητας. sic habuit Interpres, & est in Hebræo.

Item in vers. 8. φύλαξόν με κύριε ὡς κόρην, in Vaticano legitur φύλαξόν με ὡς κόρην, sic habuit Interpres, sic est & in Hebræo.

PSAL. XVII. vers. 3. κέρας σωτηρίας μου καὶ ἀντιλήπτωρ μου: in Vaticano legitur, κέρας σωτηρίας μου, ἀντιλήπτωρ μου, neque in Hebræo est coniunctio &.

Item vers. 9. quod in aliquibus impressis legitur ἄνθρακες ἀνήφθησαν ἐπ' αὐτοῦ, in Vaticano & Complutēsi melius habetur, ἄνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ: sic habuit Interpres, & est in Hebræo.

Item vers. 15. ἐξαπέστειλε βέλη, in Vaticano legitur καὶ ἐξαπέστειλε βέλη. sic & Interpres legit, & in Hebræo habetur.

Item vers. 36. καὶ ἔδωκας μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας, in Vaticano legitur, καὶ ἔδωκας μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας σου: quam lectionem secutus est Interpres, & sic in Hebræo legimus.

Vers. 47. ζῇ κύριος καὶ εὐλογητὸς ὁ θεός, in Vaticano legitur, ζῇ κύριος, καὶ εὐλογητὸς ὁ θεός μου: quam lectionem secutus Interpres vertit, *Viuit Dominus, & benedictus Deus meus*.

Vers. 51. & vlt. μεγαλύνων τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως, in Vaticano legitur, μεγαλύνων τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, quæ lectio conuenit cum editione Latina vulgata, & cum Hebræa.

PSAL. XIX. vers. 6. legitur in libris impressis καὶ ἐν ὀνόματι κυρίου θεοῦ ἡμῶν, sed in Vaticano est, καὶ ἐν ὀνόματι θεοῦ ἡμῶν, sic habuit Interpres, & est in Hebræo.

PSAL. XXI. vers. 12. οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν μοι, in Vaticano ita est, οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν: quam lectionem secutus Interpres vertit, *non est qui adiuuet*; & in Hebræo tantundem est.

Item illud vers. 24. φοβηθήτω δὴ ἀπ' αὐτοῦ, in Vaticano legitur, φοβηθήτωσαν αὐτόν: in Complutensi, φοβηθήτω δὴ αὐτοῦ. Interpres videtur legisse vt est in Vaticano.

Post verba illa vers. 26. παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ. Impressi libri habent, ἐξομολογήσομαί σοι; sed in Vaticano legitur post ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ, τὰς εὐχάς μου ἀποδώσω, *vota mea reddam*. quæ lectio videtur melior, quia conuenit cum vulgata Latina, & Hebræa.

PSAL. XXII. vers. 5. impressi habent, καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον. Vaticanus verò, καὶ τὸ ποτήριόν μου μεθύσκον. quam lectionem secutus Interpres vertit, *Et calix meus inebrians*: eamque veriorem esse affirmat beatus Hieronymus in epistola ad Suniam, & Fretelam. cùm & LXX. & Hebræi, & omnes Interpretes sic habeant. In Complutensi verò legitur, τὸ ποτήριόν σου, &c.

PSAL. XXIII. vers. 6. quod in libris impressis legitur, αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν κύριον, in Vaticano habetur, αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων αὐτόν. quæ lectio videtur melior, cùm sit congruens vulgatæ nostræ, & Hebrææ.

PSAL. XXIIII. vers. 2. post verba illa, μὴ καταισχυνθείην, impressi libri & Cōplutensis habent, εἰς τὸν αἰῶνα. sed Vaticanum exemplar non habet, neque vulgata editio, neque Hebræa.

In eodem Psalmo vers. 14. quod legitur καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ δηλώσει αὐτοῖς, in Vaticano est, καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ τοῦ δηλῶσαι αὐτοῖς. quam lectionem secutus Interpres vertit, *Et testamentum ipsius, vt manifestetur illis*. Eandem sequitur beatus Augustinus in Commentariis. beatus Hieronymus secutus priorem vertit: *Et testamentum ipsius manifestabit illis*.

Inscriptio PSAL. XXV. in libris impressis est ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, sed in Vaticano hoc tantùm legitur, τοῦ Δαβίδ. neque in Hebræo habetur quicquam amplius.

PSAL. XXVI. vers. 3. ἐὰν δὲ παρατάξηται: in Vaticano, & Complutensi legitur sine coniunctione illa δὲ, quæ lectio conuenit cum vulgata.

In eodem vers. 4. ταύτην ζητήσω, in Vaticano ταύτην ἐκζητήσω. Ita videtur legisse Interpres, quamobrem vertit, *hanc requiram*.

Item illud vers. 4. καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν τὸν ἅγιον αὐτοῦ. in exemplari Vaticano legitur, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν αὐτοῦ: quę lectio conuenit cum vulgata nostra Latina, & Hebræa. Sic legit & sanctus Doctor Hieronymus.

Vers. 6. qui legitur in libris impressis, ἐκύκλωσα καὶ ἔθυσα ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ θυσίαν αἰνέσεως καὶ ἀλαλαγμοῦ, in Vaticano habetur sic, ἐκύκλωσα καὶ ἔθυσα ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ θυσίαν ἀλαλαγμοῦ: quam lectionem secutus Interpres vertit, *Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis*. Sic legit & sanctus Augustinus, nisi quod pro *hostiā vociferationis* habet, *hostiam iubilationis*.

Paulò pòst vers. 8. vulgati libri habent, σοὶ εἶπεν ἡ καρδία μου, κύριον ζητήσω: in Vaticano autem non leguntur verba illa, κύριον ζητήσω. quæ neque sunt in editione nostra vulgata, neque in Commentariis beati Augustini: conuenit etiam Hebraica lectio.

PSAL. XXVII. vers. 1. in quibusdam libris impressis post verba illa primi versus, μὴ παρασιωπήσῃς ἀπ' ἐμοῦ, desunt hæc, μήποτε παρασιωπήσῃς ἀπ' ἐμοῦ, in Cōplutensi non desunt, nisi hæ duæ voces ἀπ' ἐμοῦ. in Vaticano lectio est integra: vt etiam in Theodorito.

Sequens vers. εἰσάκουσον κύριε τῆς φωνῆς, in Vaticano legitur, εἰσάκουσον τῆς φωνῆς: quam lectionē veriorem esse docet beatus Hieron. in his quæ scripsit ad Suniam & Fretelam. Ait enim additam esse vocem illam κύριε.

Eod. Psalmo vers. 3. quod legitur, μὴ συνελκύσῃς με μετὰ ἁμαρτωλῶν: Vaticanum exemplar habet sic, μὴ συνελκύσῃς μετὰ ἁμαρτωλῶν τὴν ψυχήν μου. hanc lectionem secutus est beatus Augustinus in Comment. Sed neq. Theodoritus, neq. alij, quos legerim, habent, nisi Vaticanus tantùm liber: quod volui notare, ne quis cùm pro eo, quod in vulgata legitur: *Ne simul trahas me cum peccatoribus*, in Commentariis sancti Augustini legit, *Ne simul trahas cum peccatoribus animam meam*; existimet temerè hoc dixisse sanctum Doctorem illum, cùm etiam, vt diximus, in nonnullis exemplaribus Græcis lectio illa inueniatur, μὴ συνελκύσῃς μετὰ ἁμαρτωλῶν τὴν ψυχήν μου.

INSCRIPTIO Psalmi XXIX. in libris impressis est, ψαλμὸς ᾠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβίδ: in Vaticano autem legitur, εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς ᾠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβίδ. Eandem inscriptionem habet Theodoritus in suis Commentariis: nisi quòd verba illa, εἰς τὸ τέλος, habet in fine inscriptionis. Eandem secutus est & sanctus Augustinus. Sic enim habet, *In finem Psalmus cantici dedicationis domus ipsi Dauid*.

In eodem Psalmo vers. 8. vulgati libri habent, ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου: in Vaticano legitur sine coniunctione illa δὲ, ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου: quam lectionem

lectionem ſecutus Interpres conuertit, *Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus.* Eodem modo habet & ſanctus Auguſtinus in ſuis Commentariis, neque in Hebræo legitur coniunctio aliqua.

Psal. xxx. verſ. 5. Vulgati libri Græci habent, ὅτι σὺ εἶ ὑπερασπιστής μου κύριε, in Vaticano habetur hoc tantùm. ὅτι σὺ εἶ ὑπερασπιστής μου. Sic & vulgata Latina editio, & beatus Auguſtinus legit in enarratione huius Pſalmi.

Eod. Pſalmo verſ. 9. quod legitur in vulgatis οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, in Vaticano eſt, οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθροῦ. quam lectionē ſecutus Interpres vertit, *Nec concluſiſti me in manibus inimici.* Sic & beatus Auguſtinus: niſi quòd pro *in manibus*, legit *in manus.*

Psal. xxxi. verſ. 2. pro eo quod vulgata editio habet, *Nec eſt in ſpiritu eius dolus:* In libris Græcis impreſſis legitur, οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος; *Nec eſt in ore eius dolus.* quam lectionem ſecutus eſt & beatus Auguſtinus. Verùm lxx. Interpretes, & Theodotion quinta & ſexta editio, & Aquila & ipſum Hebraicum *in ſpiritu eius* habent, vt ſanctus Hieronymus annotauit in his quæ ſcripſit ad Suniam, & Fretelam. Vera igitur lectio Græca eſt, οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ δόλος. quam ſecutus Interpres vertit, *Nec eſt in ſpiritu eius dolus.* Ita legit beatus Ambroſius in libro ii. de Pœnitentia cap. v. & de Noë cap. lxx.

Psal. xxxii. verſ. 3. Vaticanus liber habet, καλῶς ψάλατε ἐν ἀλαλαγμῷ: pro quo in vulgatis libris legitur, καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ, conuenit cum Hebræo: ſed Interpres legit καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ.

In eodem Pſalmo verſ. 5. vulgata editio habet ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ κύριος. ſed in Vaticano legitur ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν. quam lectionē ſecutus Interpres vertit, *Diligit miſericordiam, & iudicium:* neque in Hebræo eſt amplius. Sic legit & ſanctus Doctor Auguſtinus.

Item illud verſ. 20. ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν, in Vaticano legitur, ἡ ψυχὴ ἡμῶν, neque in Hebræo eſt amplius. hanc lectionem ſecutus Interpres vertit, *Anima noſtra, &c.* ſic legit & beatus Auguſtinus.

In extremo verſ. eiuſdem Pſalmi legitur γένοιτο κύριε τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς. At in Vaticano exemplari eadem verba leguntur hoc ordine, γένοιτο τὸ ἔλεός σου κύριε ἐφ' ἡμᾶς. quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos.* Eodem ordine verborum legitur hic verſus & in Hebræo.

Psal. xxxiii. verſ. 5. quod legitur in vulgatis libris ἐκ πασῶν τῶν θλίψεών μου. in Vaticano habetur, ἐκ πασῶν τῶν παροικιῶν μου: ſed Interpres legit, ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων μου. Itaque vertit, *Ex omnibus tribulationibus meis.*

Inscriptio Pſalmi xxxiiii. in vulgatis libris eſt, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ: ſed in Vaticano eſt τῷ Δαβίδ, neque in Hebræo eſt amplius.

In eodem Pſalmo verſ. 11. legitur in Gręcis vulgatis, ἀναστάντες μοι μάρτυρες, in Vaticano autem, ἀναστάντες μάρτυρες: quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *Surgentes teſtes.* Conuenit lectio Vaticani libri cum Hebræo. Eodem modo legit & ſanctus Auguſtinus in Commentariis.

In eodem Pſalmo verſ. 20. καὶ ἐπ' ὀργὴν δόλους διελογίζοντο: ſed Vaticanus liber habet, καὶ ἐπ' ὀργῇ τῆς γῆς δόλους διελογίζοντο. Sed Interpres legit, vt eſt in Vaticano. itaque vertit, *In iracundia terræ dolos cogitabant.* Sic legiſſe videtur & Theodoritus.

Item verſ. 24. quod legitur, κρῖνόν με κύριε κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου, in Vaticano eſt, κρῖνόν με κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου: quam lectionem habet Hebraica & vulgata noſtra editio.

Inscriptio Pſalmi xxxv. in libris Gręcis vulgatis eſt, εἰς τὸ τέλος τῷ παιδὶ τοῦ κυρίου Δαβίδ, in Vaticano eadem eſt, niſi quod pro τῷ παιδὶ legitur τῷ δούλῳ.

Inscriptio Pſalmi xxxvi. in vulgatis eſt, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ſed in Vaticano tantùm legitur, τῷ Δαβίδ, neque amplius eſt in Hebræo.

Pro eo quod in eodem Pſalmo verſ. 4. legitur in Græcis impreſſis, δῴη σοὶ τὰ αἰτήματα, Vaticanus codex habet δώσει σοὶ τὰ αἰτήματα. quam lectionē ſecutus eſt & Interpres Latinus.

Item quod legitur verſ. 7. ἐν ἀνθρώπῳ ποιοῦντι παρανομίαν, in Vaticano eſt, ἐν ἀνθρώπῳ ποιοῦντι παρανομίας.

In eodem verſ. 23. legitur, καὶ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ θελήσει σφόδρα, in Vaticano habetur, καὶ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ θελήσει. quā lectionē ſecutus Interpres vertit, *Et viam eius volet.*

Item in vulgatis Græcis verſ. 24. habetur, κύριος ἀντιστηρίζει χεῖρα αὐτῷ. ſed in Vaticano legitur κύριος ἀντιστηρίζει χεῖρα αὐτοῦ: quam lectionem ſequens Latinus Interpres vertit, *Dominus ſupponit manum ſuam.*

In eodem verſ. 26. legitur, ἐλεεῖ καὶ δανείζει ὁ δίκαιος: in Vaticano habetur, ἐλεεῖ καὶ δανείζει: quæ lectio conuenit cum vulgata editione.

Psal. xxxvii. verſ. 21. prope finem, quod legitur, οἱ ἀνταποδιδόντες μοι κακὰ, in Vaticano eſt, οἱ ἀνταποδιδόντες κακὰ: quæ lectio conuenit cum editione vulgata Latina.

Psal. xxxviii. verſ. 11. vulgata lectio Græca habet, ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος: ſed Vaticanus codex, ἀπὸ τῆς ἰσχύος. Sic & Interpres Latinus habuit.

Sequens verſ. 12. habet, πλὴν ματὴν πᾶς ἄνθρωπος, in Vaticano legitur, πλὴν ματὴν πᾶς ἄνθρωπος ταράσσεται. quæ lectio conuenit cum editione Latina vulgata.

Psal. xxxix. verſ. 7. vulgata lectio Græca continet, ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἐζήτησας: ſed Vaticanus codex, ὁλοκαύτωμα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ᾔτησας: quam lectionem ſecutus Interpres Latinus vertit *holocauſtum, & pro peccato non poſtulaſti.* In epiſtola verò ad Hebræos cap. 10. verſ. 6. Paulus Apoſtolus habet *holocautomata.*

Psal. xl. verſ. 4. vulgata lectio Græca eſt, κύριος βοηθήσει, Vaticanus verò liber habet, κύριος βοηθήσαι. Sic & Interpres Latinus habuit: itaque vertit, *Dominus opem ferat.*

In eodem legitur verſ. 7. in vulgatis, καὶ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν: ſed in Vaticano habetur, καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν. quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *Et ſi ingrediebatur, vt videret.* quæ lectio verior eſt, & conuenit cum Hebræo.

Psalm. xliii. verſ. 2. vulgata lectio eſt, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. in Vaticano eſt, οἱ πατέρες ἡμῶν: quod etiam in Hebræo legitur ſine coniunctione.

Item illud verſ. 10. οὐκ ἐξελεύσῃ ὁ θεὸς ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν: in Vaticano legitur, οὐκ ἐξελεύσῃ ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν. Vocem illam ὁ θεὸς neque in Græcis emendatioribus, neque in Hebræo legimus. beatus etiam Hieronymus in his, quæ ſcripſit ad Suniam & Fretelam, aſſerit hoc loco ſuperfluum eſſe. At beatus Auguſtinus videtur legiſſe, vt nunc habetur in vulgatis libris Græcis.

In eodem Pſalmo verſ. 13. legitur in Complutenſi, & aliis vulgatis libris Græcis, καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν: ſed in Vaticano, καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν: quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *Et non fuit multitudo in commutationibus.* Corruptè autem legitur, ἀλαλάγμασιν, cùm ſit legendum ἀλλάγμασιν: beatus Auguſtinus legit, & interpretatur, ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν, hoc eſt, *in iubilationibus*; ſed verior lectio eſt, ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν.

Psal. xliiii. verſ. 12. & 13. quod legitur, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ, καὶ θυγάτηρ τύρου, in aliis manuſcriptis Græcis habetur his verbis: προσκυνήσουσιν αὐτῷ θυγατέρες τύρου ἐν δώροις. Ita vertiſſe lxx. Interpretes

testis est Theodoritus. Hanc lectionem secutus beatus Augustinus legit, *Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus.*

In eodem Psalmo vers. 17. vulgata lectio habet, ἐγενήθησαν υἱοί σου: sed Vaticana ἐγενήθησάν σοι υἱοί. quam secutus Interpres Latinus vertit, *Nati sunt tibi filij.* sic legit & beatus Augustinus.

Item illud vers. 18. μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου: in aliis legitur μνησθήσονται τοῦ ὀνόματός σου. Priorem lectionem sequitur Hieronymus, in his quæ scripsit ad Principiam virginem; posteriorem Augustinus in Commentariis.

PSALM. XLV. vers. 6. καὶ οὐ σαλευθήσεται, in Vaticano legitur, οὐ σαλευθήσεται. In Hebræo etiam legitur sine coniunctione. sic & in Commentariis sancti Augustini.

Paulò pòst vers. 7. vulgati libri habent, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ ὕψιστος. sed Vaticanus, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ: quæ lectio verior est, congruens cum Hebræo, & cum nostra vulgata.

Paulò pòst vers. 9. in vulgatis Græcis, δεῦτε καὶ ἴδετε. in Vaticano, δεῦτε ἴδετε: neque in Hebræo legitur cum coniunctione. Item illud, τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ: in Vaticano est, τὰ ἔργα τοῦ κυρίου. quam lectionem secutus est Interpres Latinus, & sanctus Augustinus.

PSALM. XLVII. vers. 10. vulgata lectio Græca habet, ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου. sed Vaticanus codex, ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου. quam lectionem secutus Interpres vertit, *In medio templi tui.* Priorem lectionem sequitur sanctus Augustinus in huius Psalmi enarratione. Verùm sanctus Hieronymus scribens ad Suniam & Fretelam, probat veram lectionem esse ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου: Complutensis habet ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου.

PSAL. XLVIII. vers. 15. vulgati libri habent, ἐκ τῆς δόξης αὐτῶν ἐξώσθησαν: Vaticanus verò, ἐκ τῆς δόξης αὐτῶν sine verbo illo ἐξώσθησαν: neque Augustinus habuit, neque Theodoritus in libris emendatis.

Vers. 21. & vlt. Psalmi legitur in libris vulgatis, καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὤν: sed in Vaticano habetur, ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὤν. quam lectionem veriorem esse docet beatus Hieronymus: quo loco ad Suniam & Fretelam scribens, ait: Sciendum quòd iste versiculus, *Homo cùm in honore esset*, bis in hoc Psalmo sit, & in priori additam habeat *&* coniunctionem, in fine non habeat. hæc sanctus & illustris Doctor Hieronymus. beatus etiam Augustinus legit sine coniunctione.

PSALM. XLIX. vers. 7. quod legitur in libris vulgatis, ἄκουσον λαός μου ἃ λαλήσω σοι: In Vaticano exemplari est, ἄκουσον λαός μου καὶ λαλήσω σοι. liber Cõplutensis habet vt Vaticanus. quã lectionem sequitur Interpres.

In eodem Psalmo vers. 10. vulgati libri habẽt τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ. ita & Complutensis. sed in Vaticano legitur τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ. quam lectionem testatur Euthymius se vidisse in nonnullis exemplaribus. hanc & Interpres secutus vertit, *syluarum.*

In eodem Psalmo vers. 15. quod vulgati libri habent, ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου: in Vaticano legitur, ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. sic & Interpres habuit, neque in Hebræo est aliquid amplius. sanctus Augustinus legit; *In die tribulationis tuæ.* Sic & in Complutensi legitur.

Item illud vers. 18. καὶ μετὰ μοιχοῦ: in Vaticano legitur, καὶ μετὰ μοιχῶν. quam lectionem secutus Interpres vertit, *Et cum adulteris:* in Complutensi habetur, καὶ μετὰ μοιχοῦ. sed verior illa est, καὶ μετὰ μοιχῶν: nam & in Hebræo legitur in numero multitudinis. Sanctus Augustinus legit, *& cum adulteris.* Euthymius Monachus secutus est alteram illam lectionem μετὰ μοιχοῦ.

In eodem Psalmo vers. 21. in vulgatis legitur, παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου. in Vaticano habetur, παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου. quam lectionem habuit Interpres, & beatus Augustinus. Verba verò illa τὰς ἁμαρτίας σου puto notata esse pro glossemate, & postea irrepsisse in contextum verborum: cùm vera lectio sit παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου. Et tamen in Complutensi, in Euthymio, & aliis coronidem hanc impressam legimus.

In extremo versu eiusdem Psalmi legitur in vulgatis, δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου: sed in Vaticano exemplari est, δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ. quod & Interpres vulgatus sic habuit: itaque vertit, *Ostendam illi salutare Dei.* Ad eundem modum legit sanctus Augustinus. Hanc lectionem puto veriorem esse; cùm & in vetustissimo Vaticano exemplari legatur, & conueniat cum Hebræo. Theodoritus Cyri legit, δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ μου.

INSCRIPTIO Psalmi quinquagesimi habet in libris Græcis vulgatis, ἡνίκα εἰσῆλθε πρὸς Βηρσαβεὲ τὴν γυναῖκα οὐρίου. Vaticanus codex non habet verba hæc: τὴν γυναῖκα οὐρίου, neque in Hebræo sunt, neque in enarratione sancti Doctoris Augustini.

Quod vulgati libri habent vers. 13 καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον, in Vaticano legitur, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου. quo ordine & in Hebræo scriptum inuenimus.

PSAL. LI. vers. 4. quod vulgata lectio Græca habet, ξυρὸν ἠκονημένον, in Vaticano legitur, ξυρὸν ἐξηκονημένον.

Item quod sequitur paulò pòst ἠγάπησας πάντα ῥήματα, in Vaticano est, ἠγάπησας πάντα τὰ ῥήματα.

PSAL. LII. vers. 5. quod in vulgatis legitur, οἱ κατεσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου: Vaticanus liber habet, οἱ κατεσθίοντες τὸν λαόν μου βρώσει ἄρτου.

Item illud, τὸν κύριον οὐκ ἐπεκαλέσαντο: in Vaticano legitur, τὸν θεὸν οὐκ ἐπεκαλέσαντο. quam lectionem puto veriorem, quia conuenit cum Hebræo; quam & Interpres noster habuit: ac propterea vertit, *Deum non inuocauerunt.* Eandem secutus est & beatus Augustinus in Commentariis.

PSAL. LIIII. titulus, in vulgatis legitur, εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Ἀσάφ. sed in Vaticano est, εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαβίδ: quæ lectio conuenit cum Hebræo; quam & sanctus Augustinus secutus est: sic enim habet, *In finem in hymnis intellectus ipsi David.* Eodem modo Theodoritus & Euthymius.

Eodem Psalmo vers. 9. quod legitur in vulgatis, προσεδεχόμην τὸν θεὸν τὸν σώζοντά με: in Vaticano est, προσεδεχόμην τὸν σώζοντα. quam lectionem secutus Interpres vertit, *Expectabam eum qui saluum me facit.* Eandem habet & sanctus Augustinus in Commentariis, nisi quòd pro *facit*, habet *faceret:* Sic enim ait, *Expectabam eum qui saluum me faceret.* in Complutensi legitur vt in vulgatis Græcis libris.

In eodem Psalmo vers. 10. impressi libri habent, καταπόντισον κύριε καὶ καταδίελε: in Vaticano legitur sine coniunctione illa καὶ, quæ neque in Hebræo est. & videtur verior lectio si legatur ἀσυνδέτως.

Item vers. 11. quod legitur, καὶ ἀνομία καὶ κόπος, in Vaticano habetur, ἀνομία καὶ κόπος: quod & Interpres sic legit, & beatus Augustinus, Complutensis, Theodoritus, & Euthymius habent, καὶ ἀνομία καὶ κόπος: sed puto melius legi sine coniunctione priore.

In eodem Psalmo vers. 17. vulgata lectio Græca habet, καὶ ὁ κύριος εἰσήκουσέ μου: sed in Vaticano legitur, καὶ ὁ κύριος ἔσωσέ με. hanc lectionem secutus Interpres vertit, *Et Dominus saluauit me;* quæ conuenit cum Hebræo; licet beatus Augustinus habeat, *Et Dominus exaudiuit me:* nimirum quod in multis exemplaribus legitur, καὶ ὁ κύριος εἰσήκουσέ μου: & ipse secutus est Theodoritus, & Euthymius monachus.

Est in eodem vers. 22. iuxta vulgatos libros, ἤγγισαν αἱ καρδίαι αὐτῶν: sed in Vaticano legitur ἤγγισεν ἡ καρδία αὐτοῦ. hanc lectionẽ secutus Interpres vertit, *Appropinquauit cor illius.* Eandem habuit & sanctus August. quæ cõuenit etiam cũ Hebræo. Cõplutẽsis habet ἤγγισαν αἱ καρδίαι αὐτῶν. Eodẽ modo legit Theodor. & Euthym.

Item quod sequitur vers. 22. ἡπαλύνθησαν οἱ λόγοι αὐτῶν: in Vaticano legitur ἡπαλύνθησαν οἱ λόγοι αὐτοῦ. Sic legit &

legit & Interpres: nam habet, *Molliti sunt sermones eius*. Ita & sanctus Augustinus. sed Theodoritus, Euthymius, & Complutensis habent αὐτῶν. sed puto melius legi αὐτοῦ, quia conuenit cum Hebræo, cum vulgata editione, & cum sancto Doctore Augustino.

In vers. 24. & vlt. legitur, ἐγὼ δὲ κύριε ἐλπιῶ ἐπὶ σέ: sed in Vaticano, ἐγὼ δὲ ἐλπιῶ ἐπὶ σέ: quæ lectio conuenit cum vulgata Latina, & cum Hebræa. sanctus Augustinus secutus est priorem lectionem.

PSAL. LV. vers. 3. & 4. quod vulgata lectio habet ἀπὸ ὕψους ἡμέρας οὐ φοβηθήσομαι, legendū esse, ἀπὸ ὕψους ἡμέρας φοβηθήσομαι, affirmat beatus Hieronymus in his quę scripsit ad Suniam & Fretellam, quo loco dicit additam esse negationem illam οὐ. Eius autem verba sunt. Dicitis in Græco vos inuenisse, ὅτι πολλοὶ πολεμοῦντές με, ἀπὸ ὕψους ἡμέρας οὐ φοβηθήσομαι, id est non timebo, quod additum est: & est ordo; Quoniā multi dimicant aduersum me, idcircò ego ab altitudine diei timebo, hoc est, non bellantes aduersum me, sed tuum excelsum timebo lumen. Ex his beati Hieronymi verbis apertè intelligimus, LXX. Interpretes vertisse φοβηθήσομαι sine negatione. quam lectionem retinuit Interpres noster vulgatus, neque in Hebræo legitur hic versus cum negatione, neque apud sanctum Augustinum, nisi quod videtur legisse φοβηθήσονται pro φοβηθήσομαι. Mirum tamen videtur quòd in Theodorito, Euthymio, & Complutensi legatur οὐ φοβηθήσομαι, & vix in vno Hieronymo inueniatur vera lectio, quam & Interpres secutus est. Non deest Græcus codex, qui habet, ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με, φοβηθήσονται· ἐγὼ δὲ ἐπὶ σοὶ ἐλπιῶ. hanc lectionem secutus est beatus Augustinus, vt ex eius enarratione in hunc Psalmum cognosci potest.

In eodem Psalmo vers. 8. legitur ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς σώσεις αὐτούς: sed emendatiores libri habent, ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς σώσεις αὐτούς. Ita legit Interpres: itaque vertit, *pro nihilo saluos facies illos*. Sic vertit & beatus Hieronymus ex LXX. & sanctus Augustinus in Commentariis, & multis annis antea Arnobius & Hilarius. Theodoritus & Euthymius legunt & interpretantur, ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς ὤσεις αὐτούς. Complutensis habet σώσεις αὐτούς. puto detracto σ ex σώσεις factum esse ὤσεις propter collisionem alterius σ præcedentis dictionis μηδενός.

Vers. 14. & vlt. iuxta vulgatos libros legitur, εὐαρεστήσω ἐνώπιον κυρίου: sed Vaticanus habet, εὐαρεστῆσαι, quod Interpres vertit, *vt placeam*. Ita enim commodè verti solent, ἀπαρέμφατα. si legisset εὐαρεστήσω, reddidisset *placebo*. Theodoritus, Euthymius, & Complutensis habent, εὐαρεστήσω.

PSAL. LVI. vers. 8. legitur, ᾄσομαι καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ μου: in Vaticano habentur hæc verba, ᾄσομαι καὶ ψαλῶ. Ita legit Interpres: nam vertit, *Cantabo, & psalmum dicam*. Et beatus Augustinus legit in sua enarratione *Cantabo, & psallam*. verba illa ἐν τῇ δόξῃ μου, putamus addita esse huic loco ex Psalmo CVII.

PSAL. LVII. vers. 9. vulgati libri Græci habent, ἔπεσε πῦρ ἐπ᾽ αὐτούς: in Vaticano tantùm legitur, ἔπεσε πῦρ. illud autem ἐπ᾽ αὐτούς additum esse opinor: cùm neque vulgata editio habeat, neque Vaticanum miræ vetustatis exemplar, neque sanctus Augustinus.

PSALM. LVIII. vers. 7. iuxta vulgatos libros legitur, ἰδοὺ αὐτοὶ ἀποφθέγξονται: Vaticanus verò habet, ἰδοὺ ἀποφθέγξονται. ita & Interpres noster legit: quam ob rem vertit, *Ecce loquentur*.

In eodem Psalmo vers. 12. impressi libri habent, μήποτε ἐπιλάθωνται τοῦ νόμου σου: sed in Vaticano legitur, μήποτε ἐπιλάθωνται τοῦ λαοῦ μου. Ita & Interpres legit: quare & vertit, *Ne fortè obliuiscantur populi mei*. sanctus Augustinus legit, *Nequando obliuiscantur legis tuæ*: nimirum secutus est lectionem illam, μήποτε ἐπιλάθωνται τοῦ νόμου σου, quemadmodum Theodoritus, & Euthymius. Veriorem autem lectionem esse, μήποτε ἐπιλάθωνται τοῦ λαοῦ μου, affirmat sanctus Hieronymus in his quæ scripsit ad Suniam & Fretellam: quo loco asserit à LXX. Interpretibus, & à se ita versum esse. Corruptè igitur legitur, τοῦ νόμου σου, pro τοῦ λαοῦ μου.

PSALMI LX. titulus iuxta vulgatos libros legitur, εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις τοῦ Δαβὶδ ψαλμός: sed in Vaticano habetur, εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις τοῦ Δαβίδ. hunc titulum sic habet B. Augustinus; nam sic legit, *In finem in hymnis ipsi Dauid*. neque in Hebræo est quicquam amplius.

PSAL. LXI. vers. 2. vulgati libri habent, παρ᾽ αὐτοῦ γὰρ τὸ σωτήριόν μου: sed in Vaticano legitur, παρ᾽ αὐτοῦ γὰρ τὸ σωτήριόν μου. hanc lectionem habuit Interpres: itaq. vertit, *ab ipso enim salutare meum*: ad eundem modum legit Augustinus. Complutensis habet παρ᾽ αὐτοῦ. lectio illa παρ᾽ αὐτοῦ conuenit cum Hebræo.

In eodem Psalmo vers. 9. habent vulgati codices, ἐλπίσατε ἐπ᾽ αὐτὸν πᾶσα συναγωγὴ λαῶν: sed in Vaticano legitur, ἐλπίσατε ἐπ᾽ αὐτὸν πᾶσα συναγωγὴ λαοῦ: quā lectionem secutus Interpres vertit, *Sperate in eo omnis congregatio populi*. Eandem habuit & sanctus Augustinus. sic enim legit, *Sperate in eo omne concilium plebis*. In Hebræo non legitur in numero multitudinis, sed in singulari. Itaq. bene habet nostra Latina editio vulgata, *populi*, & non *populorum*.

Item vers. 9. quod sequitur, ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ὁ θεὸς βοηθὸς ὑμῶν: Vaticanus habet hæc omnia præter coniunctionem illam ὅτι, quam neque Interpres noster habuit: sic enim vertit, *Effundite coram illo corda vestra, Deus adiutor noster*. Ita legit & sanctus Doctor Augustinus. libri Græci vulgati habent illud ὅτι.

Item in eodem vers. 11. καὶ ἐπὶ ἅρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε: at in Vaticano; καὶ ἐπὶ ἁρπάγματα μὴ ἐπιποθεῖτε. Ita legit Interpres: quam ob rem vertit, *Rapinas nolite concupiscere*. Sanctus Augustinus secutus est priorem lectionem.

PSAL. LXII. titulus in libris Græcis partim legitur, ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας, partim, ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰδουμαίας. priorem lectionē habet Complutensis, & beatus Hieronymus; posteriorem sanctus Augustinus. Euthymius testatur vtramque lectionem in exemplaribus Græcis inueniri: sed in Hebræo legitur, *in deserto Iudææ*.

In eodem Psalmo vers. 2. vulgata lectio est, ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου: sed Vaticanus habet, ἐδίψησέ σοι ἡ ψυχή μου: quam lectionem veriorem esse, testis est sanctus Doctor Hieronymus, in his quæ scripsit ad Suniam & Fretellam. Hanc & beatus Augustinus secutus legit, *Sitiuit tibi anima mea*.

Est in eodem, vers. 6. καὶ χείλη ἀγαλλιάσεως αἰνέσει τὸ στόμα μου: sed in Vaticano est, καὶ χείλει ἀγαλλιάσεως αἰνέσει τὸ στόμα μου: & certè cōgruentius videtur legi sic, vt χείλει sit casus tertius, non quartus. hanc lectionem secutus Interpres videtur, nisi quod pro *labio exultationis*, vertit, *labiis exultationis*.

Item illud vers. 9. ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο: in Vaticano legitur sine coniunctione illa δὲ, quam neq. Interpres habuit, neque sanctus Augustinus. Euthymius, & alij Græci legunt versum hunc cum coniunctione illa quam diximus.

PSAL. LXIIII. titulus in libris plerisque Græcis est, εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς ᾠδῆς τοῦ Δαβίδ, ᾠδὴ Ἱερεμίου καὶ Ἰεζεκιὴλ τοῦ λαοῦ τῆς παροικίας ὅτε ἔμελλον ἐκπορεύεσθαι: in Vaticano non legitur nisi hoc tantùm, εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς ᾠδῆς τοῦ Δαβίδ, neque quicquam amplius habet Hebraica lectio. Sanctus Augustinus legit vt Euthymius, & alij plerique Græci habent.

In eodem Psalmo vers. 8. post verba illa ἤχους κυμάτων αὐτῆς: vulgati libri habent, τίς ὑποστήσεται; sed Vaticanus non habet. quæ lectio verior est, cùm beatus Hieronymus affirmet additum esse illud τίς ὑποστήσεται; hoc est, *quis sustinebit*? itaque superfluum hoc esse dicit. beatus Augustinus legit, *quis sufferet*. Ex quo ap-

paret secutum fuisse lectionem illam τίς ὑποςήσεται.

Post aliquot versus vers. 10. & 11. ibidē legitur iuxta vulgatos libros, ὅτως ἡ ἑτοιμασία τας, &c. sed in Vaticano est, ὅτως ἡ ἑτοιμασία σου τῆς &c. hanc lectionem secutus beatus Augustinus, ait, *Ita est præparatio tua*. Lege quæ scripsit sanctus Hieronymus ad Suniam & Fretellam.

PSAL. LXV. vers. 2. vulgata lectio est, ἀλαλάξατε τῷ κυρίῳ: in Vaticano legitur, ἀλαλάξατε τῷ θεῷ. Ita & Interpres habuit. quare vertit, *Iubilate Deo*. Ita legit & sanctus Augustinus; & conuenit lectio hæc cum Hebræo. Theodoritus, Euthymius, & Complutensis habent, τῷ κυρίῳ: sed melius legitur τῷ θεῷ, quemadmodum in Vaticano exemplari vetustissimo habetur; & in vulgata editione nostra Latina. Ita etiam legit S. Hilarius, licet testetur in Græcis esse ἀλαλάξατε τῷ κυρίῳ.

Paulò pòst vers. 4. Græci libri habent, ψαλάτωσαν δὴ τῷ ὀνόματί σου ὕψιστε: sed in Vaticano legitur hoc tantùm, ψαλάτωσαν δὴ τῷ ὀνόματί σου. Ita legit & Interpres noster, & sanctus Augustinus, atque ante illum Hilarius. vocem illam ὕψιστε puto additam; licet inueniatur in Theodorito, Euthymio, & Complutensi.

In eodem Psalmo, vers. 15. in plerisque Græcis, tam scriptis quàm impressis, legitur μετὰ θυμιάματος καὶ κριῶν. at beatus Hieronymus in his quæ scripsit ad Suniam & Fretellam, asserit scriptum inueniri, μετὰ θυμιάματος καὶ κριῶν, sed malè. veram enim lectionem esse, μετὰ θυμιάματος τῶν κριῶν. Et tamen Theodor. Euthym. Complutensis, & omnes Græci, quos ego legerim, habent μετὰ θυμιάματος καὶ κριῶν. Et ex nostris Latinis Hilarius, & Augustinus. Editio nostra vulgata Latina veram illam habet lectionem, quam probat sanctus Hieronymus, quæ & conuenit cum Hebræo.

In eodem versu tam scripti quàm impressi Græci habent, ἀνοίσω σοὶ βόας: in nostro emendatiore legitur ποιήσω σοὶ βόας. Lectio hæc conuenit cum Hebræo. sed priorem illam secutus Interpres vertit, *Offeram tibi boues:* quam in omnibus non exemplaribus solùm, sed etiam Interpretibus inuenire licet. Verbum autem illud ποιήσω, non mirum si à Græcis versum est ἀνοίσω. Nam solet poni verbum ποιεῖν pro sacrificare & offerre, etiam in diuinis literis, quemadmodum & Facere apud Latinos scriptores.

In sequenti versu legitur, καὶ διηγήσομαι ὑμῖν πάντες οἱ φοβούμενοι: Vaticanus non habet vocem illam ὑμῖν. Conuenit cum Hebræo, & cum editione nostra vulgata, licet sanctus Hilarius habeat; sed beati Augustini enarratio non habet.

Item illud, vers. 18. μὴ εἰσακουσάτω μου κύριος, totidem verbis legitur in Vaticano, excepta voce illa μου, quam neque Interpres habuit in suo exemplari: neque sanctus Augustinus. Conuenit etiam cū Hebræo.

Mox sequitur διὰ τοῦτο εἰσήκουσέ μου ὁ θεὸς, Interpres noster legit, διὰ τοῦτο εἰσήκουσεν ὁ θεός. itaque vertit, *Propterea exaudiuit Deus*. Vocem autem illam μου superfluam esse in Græcis, quemadmodum & me in aliquibus Latinis codicibus docuit sanctus Hieronymus, in his quæ sæpè citauimus. Conuenit etiam lectio nostra cum Hebræo.

PSAL. LXVI. vers. 2. quod vulgata lectio Græca habet, ὁ θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς, καὶ εὐλογήσαι ἡμᾶς, ἐπιφάναι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐλεήσαι ἡμᾶς: in Vaticano legitur sine illa repetitione in fine, καὶ ἐλεήσαι ἡμᾶς: quæ neque sunt in Hebræo. Sed omnia Græca exemplaria quæ ego viderim, cumque his Theodoritus, & Euthymius habent verba illa in fine, καὶ ἐλεήσαι ἡμᾶς: solum exemplar quod sæpè citauimus non habet. In editione nostra vulgata legitur repetitio illa, quemadmodum & apud sanctum Hilarium. Solus beatus Augustinus non legit verba illa: sic enim enarrat hunc locum, vt facilè appareat legisse, vt est in Vaticano. Connectit enim quod sequitur: *Vt cognoscamus in terra viam tuam*, cum verbis illis; *illuminet vultum suum super nos*. Hæc notauimus, non quòd existimemus vulgatam lectionem Græcam, aut Latinam imminuendam; neque repetitionem illam remouendam: sed vt ostendamus, non mirum videri, si Augustinus in Commentariis suis non habeat; cùm varij sint Græci libri, & Doctores, prout alij in alios libros inciderunt, plerunque legere, atque interpretari.

PSAL. LXVII. vers. 3. impressi Græci & plerique scripti habent οὕτως ἀπολοῦνται οἱ ἁμαρτωλοί: Vaticanus verò, ὅτως ἀπόλοιντο: ita legit Interpres. quare & vertit, *sic pereant*. Eodē modo legunt viri docti, & sancti Hilarius & August. Theod. & Euthymius habēt ἀπολοῦνται.

Item versus ille ταραχθήτωσαν ἀπὸ προσώπου: in Vaticano est, ταραχθήσονται ἀπὸ προσώπου. ita legit Interpres: nam vertit, *turbabuntur à facie*. Et ita legit sanctus Hilarius, & beatus Augustinus.

In eodem Psalmo vers. 13. impressi libri, & plerique scripti habent: ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ τῇ ὡραιότητι: sed in Vaticano legimus, ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ, καὶ τῇ ὡραιότητι. quam lectionem habuit Interpres. itaque vertit, *Rex virtutum dilecti dilecti*. Sic legit & interpretatur beatus Augustinus. Repetitio, inquit, pertinet ad commendationem: quanquā istam repetitionē non omnes codices habent.

Est & in eodem, vers. 20. κύριος ὁ θεὸς εὐλογητὸς, εὐλογητὸς κύριος ἡμέραν καθ' ἡμέραν: sed in Vaticano hoc tantùm legitur, εὐλογητὸς κύριος ἡμέραν καθ' ἡμέραν. hanc lectionem secutus Interpres vertit, *Benedictus Dominus die, quotidie*. Eandem & beatus Hieronymus probat vt meliorem in his quæ sæpè citauimus. Sanctus Augustinus testatur in nonnullis codicibus haberi, *Benedictus Dominus Deus de die in diem*: sed in Græcis sic haberi, vt suprà diximus. Lege Augustinum. Hilarius habet, *Dominus Deus benedictus de die in diem*.

Eiusdem Psalmi vers. 25. qui legitur in Græcis codicibus vulgatis, ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου: scriptoris vitio deprauatus est, vt docet sanctus Hieronymus ad Suniam. Sic enim in Septuaginta, & in Hexaplis se scriptum inuenisse affirmat: ἐθεώρησαν τὰς πορείας σου. quam lectionem secutus Interpres vertit: *viderunt ingressus tuos*. Ita etiam ab Aquila, Symmacho, & Theodotione versum esse dicit, eodemque modo legi in quinta & sexta editione, idque cōuenire cum Hebræo. Græci libri tam impressi quàm scripti habent, ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου ὁ θεός. quam lectionem Theodoritus, & Euthymius habuerunt. eandem secutus & beatus Augustinus, legit, *visi sunt gressus tui Deus*. Ita & Cassiodorus monachus, & ante omnes istos S. Hilarius.

PSAL. LXVIII. titulus in vulgatis libris est, εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων ψαλμὸς τῷ Δαβίδ: In Vaticano verò totidem verbis legitur, excepta voce illa ψαλμὸς. Ita legerunt Augustinus & Cassiodorus. Hilarius verò habet vt est in vulgatis Græcis.

In eodem Psalmo vers. 18. iuxta vulgatam lectionem, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου: in Vaticano legitur, καὶ μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου. Ita legit Interpres & Cassiod. quemadmodū etiam & in Hebræo inuenitur.

Item illud vers. 31. αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μου μετ' ᾠδῆς: in Vaticano est, αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μετ' ᾠδῆς. Ita legit Interpres. Sic enim habet, *Laudabo nomen Dei cum cantico*. hanc lectionem probat sanctus Hieronymus ad Suniam his verbis: In sexagesimo octauo *Laudabo nomē Dei cum cantico*, pro quo dicitis vos reperisse in Græco, αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μου μετ' ᾠδῆς, id est, *Laudabo nomen Dei mei cum cantico*; sed *mei* superfluum est. Ita habet Hilarius, Augustinus & Cassiodorus.

Item illud vers. 35. καὶ ἡ γῆ, θάλασσα, καὶ πάντα τὰ ἕρποντα ἐν αὐτῇ: Vaticanus codex habet pro ἐν αὐτῇ, ἐν αὐτοῖς. quam lectionem secutus Interpres vertit, *omnia reptilia in eis*: in Hebræo etiam legitur וְכָל־רֹמֵשׂ בָּם Sanctus Augustinus eodem modo legit. sic enim habet, *omnia repentia in eis*. Cassiodorus, *omnia reptilia in eis*. sanctus Hilarius secutus lectionem illam, τὰ ἕρποντα ἐν αὐτῇ habet, *omnia repentia in eo*.

Paulò

Paulò pòst verſ. 37. vulgata lectio habet, καὶ τὸ σπέρμα τῶν δούλων σου κατασχήσουσιν αὐτήν: ſed in Vaticano exemplari habetur, καὶ τὸ σπέρμα τῶν δούλων αὐτοῦ καθέξουσιν αὐτήν; quam lectionem habuit Interpres. itaq. vertit, *Et ſemen ſeruorum eius poſsidebit eam*. Sic & ſanctus Hilarius. Ita & beatus Auguſtinus: *& ſemen*, inquit, *ſeruorum eius obtinebunt eam*. Theodoritus, & Euthymius habent τῶν δούλων σου, ſed melius, τῶν δούλων αὐτοῦ. Nam & in Hebræo eſt, וְזֶרַע עֲבָדָיו

Item quod ſubiungitur verſ. eod. καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου: Vaticanus liber habet, καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομα αὐτοῦ. quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *& qui diligunt nomen eius*. Sic legit ſanctus Auguſtinus, & ante illum Hilarius, cum quibus conuenit Caſſiodorus monachus. Græci libri tam impreſſi quàm ſcripti plerique habent τὸ ὄνομά σου. ſed melius in Vaticano, τὸ ὄνομα αὐτοῦ; nam & in Hebræo legitur וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ

PSAL. LXIX. verſ. 5. quod legitur in vulgatis libris πάντες οἱ ζητοῦντές σε ὁ θεός: in Vaticano eſt, πάντες οἱ ζητοῦντές σε. quã lectionẽ habuit Interpres, & B. Auguſt. Nec dubito illud, ὁ θεός additũ eſſe: cùm neque in vetuſtis exẽplaribus, neq. in editione noſtra vulgata, neq. in Hebræo ſit, neq. in Comment. ſancti Auguſtini.

PSAL. LXX. titulus iuxta vulgatos libros eſt, τῷ Δαβὶδ ψαλμὸς τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ καὶ τῶν πρώτως αἰχμαλωτισθέντων ἀνεπίγραφος παρ' ἑβραίοις: in Vaticano totidem verbis legitur, excepta voce illa, ψαλμὸς, & illis ἀνεπίγραφος παρ' ἑβραίοις. hanc lectionem ſequitur ſanctus Auguſtinus: ſic enim habet: *Ipſi Dauid filiorum Ionadab & eorum qui primi captiui ducti ſunt*. Caſſiodorus legit, *Dauid Pſalmus filiorum Ionadab, & priorũ captiuorum*. Theodoritus, Euthym. Complut. & alii plerique habent inſcriptionẽ quam priorẽ poſuimus. In Hebræo legitur ἀνεπίγραφος.

In eodem Pſalmo verſ. 12. legitur, ὁ θεός μου μὴ μακρυνῃς ἀπ' ἐμοῦ: ſed in Vaticano ὁ θεὸς μὴ μακρυνῃς ἀπ' ἐμοῦ. hanc lectionem vt meliorem probat S. Hieronymus ſcribens ad Suniam; ſic enim habet: Quod dicitis in ſeptuageſimo Pſalmo poſitum eſſe, ὁ θεός μου μὴ μακρυνῃς ἀπ' ἐμοῦ, id eſt, *Deus meus ne elongeris à me: meus*, ſuperfluum eſt. Vides vt ſanctus Doctor affirmat vocẽ illam μου ſuperfluam eſſe. Et tamẽ habet B. Auguſtinus, Theodorit. Euthymius, & Complutenſis præter vnum Vaticanum codicem, in quo eſt vera lectio, quã & Interpres ſecutus eſt, & Caſſiodor. monachus. Conuenit etiam cum Hebræo. Sic enim habet אֱלֹהִים אַל תִּרְחַק

In eodem Pſalmo, ver. 14. vulgati libri habent, ἐγὼ δὲ διὰ παντὸς ἐλπιῶ ἐπὶ σέ: in Vaticano non eſt illud, ἐπὶ σέ, neq. Interpres habuit, neq. in Hebræo legitur. In ſancto Auguſtino eſt & in Caſſiodoro, & aliis plerisque.

Paulò pòſt verſ. 17. ſequitur in libris impreſſis, & plerisque manuſcriptis, ὁ θεός μου ἃ ἐδίδαξάς με: ſed Vaticanus habet, ὁ θεὸς ἐδίδαξάς με. Sic habuit Interpres. Itaque vertit, *Deus, docuiſti me*. Ita legit beatus Auguſtinus, ita & Caſſiodorus: Theodoritus, & Euthymius legunt, ὁ θεός μου ἃ ἐδίδαξας: ſed melius legi, ὁ θεὸς ἐδίδαξάς με, vt in Vaticano eſt, non ſolùm vulgata lectio, ſed etiam beatus Hieronymus ſcribens ad Suniam & Fretellam, oſtendit; idque conuenit cum Hebræo quod ſic habet אֱלֹהִים לִמַּדְתַּנִי

Sequitur verſ. 18. in libris impreſſis & plerisque ſcriptis, ὁ θεός μου μὴ ἐγκαταλίπῃς με: ſed melius in Vaticano, ὁ θεὸς μὴ ἐγκαταλίπῃς με; quemadmodum & vulgata lectio noſtra habet: *Deus ne derelinquas me*. Sic legit beatus Auguſtinus, & Caſſiodorus. Itaque putamus additam eſſe vocem illam μου: nam neque in Hebræo eſt: ſic enim habet, אֱלֹהִים אַל תַּעַזְבֵנִי

Item verſ. 19. pro eo quod legitur paulò pòſt ἃ ἐποίησάς μοι μεγαλεῖα: in Vaticano inueni ſcriptum, ἃ ἐποίησας μεγαλεῖα. quam lectionem vertit Interpres, *quæ feciſti magnalia*. Eandem ſequitur beatus Auguſtinus & Caſſiodorus monachus. Itaque videtur vox illa μοι addita, quippe quòd neque in Hebræo legitur. Sic enim habet, אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת

Legitur in eodem, verſ. 20. καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με: ſed in Vaticano eſt, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς πάλιν ἀνήγαγές με. Ita legens Interpres vertit, *& de abyſsis terræ iterum reduxiſti me*. Sic habet & S. Auguſtinus, & Caſſiod. Itẽ quod ſequitur verſ. 21. ἐπλεόνασας ἐπ' ἐμὲ τὴν μεγαλωσύνην σου: in Vaticano legitur ſine illis vocibus ἐπ' ἐμέ. ſic habuit Latinus Interpres: nam vertit, *Multiplicaſti magnificentiam tuam*. neque ſanctus Auguſtinus legit illud ἐπ' ἐμέ, neq. Caſſiodorus. Græci tam ſcripti, quàm impreſſi habent, ἐπλεόνασας ἐπ' ἐμέ. Statim ſubiungitur in vulgatis libris, καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς πάλιν ἀνήγαγές με: in Vaticano eſt hoc tantùm, καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με. Tantundem habuit Interpres: nam vertit, *Et conuerſus conſolatus es me*. Sic legit Caſſiodorus. Verba illa quæ in Græcis plerisque ſequuntur, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς πάλιν ἀνήγαγές με: videntur repetita è loco ſuperiore: quæ neque in Hebræo, neque in Vaticano exemplari leguntur. At beatus Auguſtinus legit, & interpretatur, quemadmodum & Euthymius monachus.

Sequitur verſ. 22. in vulgatis Græcis, καὶ γὰρ ἐγὼ ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς κύριε: in Vaticano exemplari nõ leguntur verba illa, ἐν λαοῖς κύριε, neque Interpres noſter legit. Sic enim vertit, *Nam & ego confitebor tibi in vaſis, &c.* Ita & beatus Auguſtinus, niſi quòd pro *Nam & ego*, habet, *Etenim ego confitebor tibi*. Voces illas ἐν λαοῖς κύριε habent Theodoritus, & Euthymius. Sed neq. in editione vulgata Latina leguntur, neque in exemplari Vaticano, vt diximus, neque in Hebræo.

PSAL. LXXI. titulus iuxta vulgatos codices eſt, εἰς Σολομῶν ψαλμὸς τῷ Δαβίδ: ſed in Vaticano legitur hoc tantùm, εἰς Σολομῶν: atque ita ſanctus Doctor Auguſtinus legit. Ait enim, *In Salomonẽ* quidem Pſalmi huius titulus prænotatur. Conuenit inſcriptio hæc cum Hebræo, in quo ſic legitur לִשְׁלֹמֹה

In eodem Pſalm. ver. 3. vulgata lectio habet, ἀναλαβέτω τὰ ὄρη εἰρήνην τῷ λαῷ καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην: in Vaticano totidem verbis legitur, niſi quòd pro δικαιοσύνην eſt ἐν δικαιοσύνῃ, quæ lectio conuenit cum Hebræo. ſic enim in illo eſt: יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם לָעָם וּגְבָעוֹת בִּצְדָקָה

Item illud verſ. 8. quod in vulgatis libris legitur, ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων: in Vaticano eſt, ἀπὸ ποταμοῦ ἕως περάτων. Sic habuit Interpres, atque ideò vertit, *à flumine vſque ad terminos*. Sic legit B. Auguſtinus, & Theodor. Conuenit etiam cum Hebræo, in quo legitur in numero ſingulari, vt habet vulgata noſtra editio.

Prope finem Pſalmi verſ. 18. legitur in libris tam impreſſis quàm manuſcriptis, εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ ἰσραήλ. ſed in libro beati Hieronymi ad Suniã, docemur locũ hunc ſic legi debere, εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς, ὁ θεὸς τοῦ ἰσραήλ: ſic enim ſcribit Doctor ille: Dicitis in Græco bis *Deus* non haberi, cùm & in Hebraico ſit, & apud LXX. & manifeſtiſſimè triplex Domini Dei, Deique nuncupatio myſterium ſit Trinitatis.

Sequitur verſ. 19. & vlt. καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Vaticanus liber non habet hæc, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Apertè autem intelligimus hæc addita eſſe à beato Hieronymo, qui ſic ait, ſcribens ad Suniam. Illud & *in ſæculum ſæculi*, ſuperfluè, ſciatis à Græcis eſſe appoſitum, quod nec Hebræus habet, nec LXX. Interpretes. S. Auguſtinus in ſua enarratione habet, & interpretatur.

PSAL. LXXII. ver. 6. quod vulgata lectio habet, διὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία αὐτῶν εἰς τέλος: in Vaticano ſcriptum inuenimus ſine illis vocibus αὐτῶν εἰς τέλος, quæ neq. Interpres habuit: nam vertit, *Propterea tenuit eos ſuperbia*. Item beatus Auguſtinus, *ideò*, inquit, *obtinuit eos ſuperbia*. hãc lectionem puto veriorem eſſe: cùm in editione vulgata, & in exemplari Vaticano inueniatur, atque in Commentariis ſancti Auguſtini & in Hebræo: ſic enim in illo eſt לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַאֲוָה

Item verſ. 7. quod ſequitur, ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν, ſanctus Hieronymus ſcribens ad Suniam,

 affirmat

affirmat legendum, ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν. Hieronymi verba sunt: De septuagesimo secúdo, *prodijt quasi ex adipe*; & vos dicitis in Græco reperisse ἐξελεύσεται, id est, *prodiet*, quod falsum est. Nam & apud LXX. Interpretes ita scriptum est, ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν. sanctus August. ita legit, vt editio nostra vulgata: sed Græci tam impressi quàm scripti habent, quod sanctus Hieron. affirmat mendosè legi.

Est in eod. Psalmo iuxta vulgatos libros vers. 17. καὶ συνιδεῖν εἰς τὰ ἔσχατα αὐτῶν: at sanctus Hieron. docet, scribés ad Suniam, coniunctioné illam καὶ superfluum esse.

Item illud vers. 18. quod vulgata lectio habet, διὰ τὰς δολιότητας αὐτῶν ἔθου αὐτοῖς κακά: in Vaticano exemplari legitur, διὰ τὰς δολιότητας ἔθου αὐτοῖς: quam lectionem secutus Interpres vertit, *propter dolos posuisti eis.* Eodé modo habuit locum húc S. Augustinus: sic enim habet, *propter dolositatem posuisti eis*. Cassiodorus legit, *propter dolos posuisti, eis mala*. In Hebræo legitur post verbú *posuisti* in casu dandi, sicut & in editione vulgata. itaq. videtur addita vox illa κακά, אַךְ בַּחֲלָקוֹת תָּשִׁית לָמוֹ

Vers. 24. impressi libri & scripti habent, καὶ ἐν τῇ βουλῇ σου: in Vaticano legitur, ἐν τῇ βουλῇ σου, absque coniunctione illa, quemadmodum & sanctus Augustinus legit, & Cassiodorus. Idem locus & in Hebræo est sine coniunctione.

PSAL. LXXIII. vers. 5. Græci libri scripti, & impressi habent, ὡς εἰς τὴν ἔξοδον ὑπεράνω: in Vaticano est ὡς εἰς τὴν εἴσοδον ὑπεράνω. Interpres, & sanctus Augustinus legerunt, εἰς τὴν ἔξοδον. Itaque alter habet, *in exitu*, alter *in egressu*. Cassiodorus videtur legisse, εἰς τὴν εἴσοδον. Sic enim habet, *sicut in via*. Theodoritus & Euthymius legunt, εἰς τὴν ἔξοδον.

Vers. 8. vulgata lectio habet, δεῦτε καὶ καταπαύσωμεν. LXX. Interpretum editionem habuisse, δεῦτε καὶ κατακαύσωμεν, testis est sanctus Doctor Hieronymus in iis quæ scripsit ad Suniam & Fretellam, his verbis: Sexta, inquit, editio habet, κατακαύσωμεν, id est, *comburamus*: quod & LXX. iuxta Hexaplorum veritatem transtulisse perspicuum est. Idem tamen Hieronymus fatetur se legisse etiam hoc modo in Græcis libris δεῦτε καὶ καταπαύσωμεν: quă & transtulisse se dicit, *quiescere faciamus*. quam lectionem habet etiam Interpres Latinus. Eandem habuerunt Augustinus, & Cassiodorus, nisi quòd pro *quiescere faciamus omnes dies festos*, legunt, *comprimamus omnes solemnitates*.

Vers. 9 legitur in plerisque Græcis, τὰ σημεῖα αὐτῶν οὐκ εἴδομεν. quam lectionem sequitur & Euthymius; sed codices emendatiores habent, τὰ σημεῖα ἡμῶν. Quod ita legens Interpres vertit, *signa nostra*. Sic sanctus Augustinus, & Cassiodorus. quod & cum Hebræo conuenit. Sic enim in illo est אוֹתֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ

Post aliquot versus vers. 17. vulgata lectio habet, σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὡραῖα τῆς γῆς: in exemplari Vaticano est, σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὅρια τῆς γῆς. quod nimirum & Interpres sic legit: nam vertit, *Tu fecisti omnes terminos terræ*. Sic legit sanctus Augustinus: sic & Cassiodorus. Euthymio monacho placet lectio illa, σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὡραῖα. sed melius Theodoritus & legit & interpretatur, σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὅρια. Sic habetur & in Complutensi. Conuenit lectio hæc etiam cum Hebræo, in quo legitur אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל גְּבוּלוֹת אָרֶץ

Vers. 23. & vlt. legitur in libris vulgatis, μὴ ἐπιλάθῃ τῆς φωνῆς τῶν οἰκετῶν: sed melius in Vaticano, μὴ ἐπιλάθῃ τῆς φωνῆς τῶν ἐχθρῶν. quam lectioné secutus Interpres vertit, *Ne obliuiscaris voces inimicorum*. Græca illa quam priorem posuimus, legitur apud Euthymium monachum, & Theodoritum; licet Euthymius admoneat in nónullis exemplaribus inueniri scriptú ἱκετῶν, propter affinitatem vocum οἰκετῶν, & ἱκετῶν. Sanctus Augustinus legit, *Ne obliuiscaris voces deprecantium te*, nimirum secutus eam lectioné τῶν ἱκετῶν σου. sed verior est, quam vulgata editio habet; & beatus Hieronymus scribens ad Suniam, confirmat Aquilæ, Symmachi, & LXX. Interpretú testimonio. Cóuenit etiá cú Hebræo.

PSAL. LXXIIII. vers. 2. vulgata lectio est, ἐξομολογησόμεθά σοι ὁ θεός, ἐξομολογησόμεθά σοι. Tantundem est in Vaticano, nisi quod in secundo ὁμολογησόμεθα non additur σοι, neque in Hebræo legitur.

Vers. 2. sequitur in vulgatis tam impressis quàm scriptis, διηγήσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου. de qua lectione beatus Hieron. scribens ad Suniam, sic ait: In LXXIIII. *Narrabimus mirabilia tua*: pro quo male apud Græcos legitur, διηγήσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου. Hæc Hieronymus. sed beatus Augustinus, Cassiodorus, Theodoritus, & Euthymius sequuntur lectionem hanc: *Narrabo omnia mirabilia tua*. Quamobrem apparet quòd in editione nostra Latina legitur; *Narrabimus mirabilia tua*; id legi iuxta emendationem sancti Hieronymi.

In eodem Psalmo vers. 6. vulgata lectio habet, καὶ μὴ λαλεῖτε: in Vaticano legitur sine coniunctione illa καὶ: etiam ita habet Latina editio.

PSALM. LXXVI. vers. 7. ἠδολέσχουν καὶ ἔσκαλλε τὸ πνεῦμά μου. Interpres Latinus legit, ἠδολέσχουν καὶ ἔσκαλλον τὸ πνεῦμά μου: itaque vertit, *Meditabar, & scopebam spiritum meum*. hanc autem esse veram lectionem affirmat sanctus Hieronymus scribés ad Suniam, his verbis: Pro eo quòd nos diximus *scopebam*, LXX. posuerunt ἔσκαλλον, quod Symmachus transtulit ἀνηρεύνων, id est, *perscrutabar*, siue *quærebam*, & quinta similiter. hanc lectionem secutus sanctus Augustinus legit in Commentariis: *Perscrutabar spiritum meum.* Cassiodorus habet, *ventilabam in me spiritum meum*. Complutensis habet, ἔσκαλλε τὸ πνεῦμά μου. Testis est sanctus Hieronymus in Græcis codicibus ita quoque inueniri: sed ipse legit ἔσκαλλον; quare & vertit, *scopebam*. Notanda sunt quæ pro huius verbi explanatione scripsit his verbis ad Suniam: Propriè σκαλισμὸς in agricultura dicitur in sarriendo, id est sarculando, & quomodo ibi quæruntur herbæ sarculoque secentur; sic & iste retractatum cogitationum suarum metaphορικῶς à sarculo demonstrauit. Et sciendum quòd ἔσκαλλον non semel, sed frequenter significet. Eundem locum citans sanctus Athanasius in epistola ad Serapionem legit, ἤχαλλε, sed puto mendosè scriptum pro ἔσκαλλε.

In eodem Psalmo vers. 9. ἢ εἰς τέλος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀποκόψει, συνετέλεσε ῥῆμα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. in exemplari Vaticano totidem verbis legitur hic locus, exceptis illis duabus vocibus συνετέλεσε ῥῆμα: quas & beatus Hieronymus scribens ad Suniam, affirmans in exemplaribus nó inueniri, sic ait, *à generatione in generationem*. Hoc quod Græcum sequentes, inuenisse vos dicitis συνετέλεσε ῥῆμα, id est, *consummauit verbum*, rectè non habetur in Latino, quia & in nullo habetur Interpretum. Vulgata nostra lectio nó habet, neq. Cassiodorus, neq. S. Augustinus, Theodoritus, Euthymius & Cóplutensis habent: videntur hæ duæ voces συνετέλεσε ῥῆμα additæ ex Hebræo, in quo ita legitur גָּמַר אֹמֶר לְדֹר וָדֹר

Prope finem Psalmi vers. 20. vulgata lectio habet, ἐν τῇ θαλάσσῃ αἱ ὁδοί σου: sed in Vaticano exemplari legitur, ἐν τῇ θαλάσσῃ ἡ ὁδός σου. quam lectionem secutus Interpres vertit, *in mari via tua*. Sic legit beatus Augustinus & Cassiodorus.

PSAL. LXXVII. vers. 6. καὶ ἀπαγγελοῦσιν αὐτά, beatus Hieronymus admonet vocem illam, αὐτά non esse in Hebræo: in illo enim est וִיסַפְּרוּ לִבְנֵיהֶם

In eodem Psalmo vers. 30. legitur, ἔτι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν: in Vaticano est, ἔτι τῆς βρώσεως αὐτῶν οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. Sic habuit Interpres. Nam vertit: *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum*. Conuenit lectio cú Hebræo. In illo enim sic legitur עוֹד אָכְלָם בְּפִיהֶם

Sequitur vers. 31. in libris vulgatis, καὶ ἀπέκτεινεν ἐν τοῖς πλείοσιν. sed corrupte legitur, vt affirmat sanctus Hieronymus, scribens ad Suniam: Sic, inquit, habetur in Hebræo וַיַּהֲרֹג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם quod Aquila interpretatus est, ἐν λιπαροῖς αὐτῶν. Symmachus τοῖς λιπαρωτέροις, Septuaginta, & Theodotio, & quinta editio ἐν τοῖς πίοσιν αὐτῶν: quod qui-

quod quidam non intelligentes putauerunt ſcriptum, ἐν τοῖς πλήρεσιν: hæc Hieronymus. Corruptè autem legitur apud illum, πλείοσιν pro πίοσιν, ignoratione Græcæ linguæ factũ eſt, vt ex πίοσιν fieret mutatio in πλείοσιν, nimirum ex voce obſcuriore in clariorem, vt in multis aliis factũ videmus. quòd autẽ πίων idem valeat quod *pinguior*, docent Græcarum dictionum Interpretes; & præſertim Euſtathius in Commentariis Iliados in literam τ, & aliis locis: qui & vocem hanc πίων vſitatam eſſe affirmat in ſoluta oratione, quemadmodum πίειρ apud Poetas frequentius inuenitur. Sanctus Auguſtinus ait ſe in Græcis quos habebat inueniſſe ἐν πλείοσιν: ſed interpretatur tamen illam alteram lectionem, *Occidit pingues eorum*. Cõplutenſis, Euthymius, & alij Græci mendosè habent, vt diximus, ἐν πλείοσιν.

Poſt paucos verſus verſ. 34. ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτουν. in Vaticano legitur ſine coniunctione illa τότε, neque Interpres habuit.

Item illud, καὶ οὐκ ἐμνήσθησαν, in Vaticano eſt, οὐκ ἐμνήσθησαν. quam lectionẽ habet vulgata editio Latina, & conuenit cum Hebræo, quod his verbis habet לא זָכְרוּ

Verſ. 45. ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς κυνόμυιαν: ex beato Hieronymo diſcimus legendum eſſe κοινόμυιαν: ſic enim ſcribit ad Suniam; Cœnomyia, non vt Latini interpretati ſunt, *muſca canina* dicitur per y Græcam literam: ſed iuxta Hebraicam intelligentiam per œ diphthongon debet ſcribi, vt ſit κοινομυῖα, omne genus muſcarum: ſed Aquila πάμμυιαν, id eſt omnimodam muſcam interpretatus eſt.

Verſ. 55. καὶ οὐκ ἐφείσατο ἀπὸ θανάτου, in Vaticano legitur ſine coniunctione καὶ. ſic & in Hebræo. Sic in editione vulgat.

Psal. LXXVIII. verſ. 2. quod legitur in vulgatis, ἔθεντο ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφυλάκιον. Vaticanus liber habet, ἔθεντο ἱερουσαλὴμ εἰς ὀπωροφυλάκιον. quemadmodũ & Interpres legit. ſic enim vertit, *Poſuerunt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam*. ſic ſe tranſtuliſſe affirmat ſanctus Hieronymus ſcribens ad Suniá. ita beatus Auguſtinus. Caſſiodorus ſecutus eſt lectionem ὡς ὀπωροφυλάκιον.

In eod. Pſalmo ver. 6. vulgati libri habent, ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ γινώσκοντά σε. ſed Vaticanus, ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ ἐπεγνωκότα σε. quam lectionẽ ſecutus Interpres vertit: *In Gentes quæ te non nouerunt*. Ita & ſanctus Auguſtinus. lectio conuenit cum Hebræo, in quo eſt אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ

Paulò pòſt verſ. 8. in vulgatis, οἱ οἰκτιρμοί σου κύριε: Vaticanus non habet κύριε, neque Interpres habuit, neque in Hebræo legitur.

Verſ. 13. & vltim. habet iuxta vulgatos codices, ἀνθομολογησόμεθά σοι ὁ θεὸς: in exemplari Vaticano iiſdẽ verbis legitur, excepta voce illa, ὁ θεὸς· quam nec Interpres habuit, nec eſt in Hebræo. In illo enim ſic eſt נוֹדֶה לְּךָ

Psal. LXXIX. verſ. 5. quod legitur in libris tam ſcriptis quàm impreſſis, ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν δούλων σου: exemplar Vaticanum habet, ἐπὶ τὴν προσευχὴν τοῦ δούλου σου. Ita & Interpres Latinus legit: nam vertit, *Super orationem ſerui tui*.

In eodem verſ. 12. καὶ ἕως ποταμῶν: in Vaticano legitur, καὶ ἕως ποταμοῦ. Ita & Interpres vertit, *Et vſque ad flumen*. conuenit cum Hebræo.

Item illud verſ. 15. καὶ ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ: legitur in Vaticano ſine coniunctione illa, καὶ, quæ neque in Hebræo eſt, neque in editione noſtra vulgata Latina.

Psal. LXXXI. verſ. 4. ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ ῥύσασθε αὐτόν: in Vaticano legitur ſine voce illa αὐτόν: quam neque Interpres noſter habuit, neque in Hebræo eſt.

Paulò pòſt verſ. 5. Σαλευθήτωσαν: in Vaticano habetur σαλευθήσονται. quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *mouebuntur*. Ita legit ſanctus Auguſtinus.

Psal. LXXXII. verſ. 9. καὶ γὰρ καὶ Ἀσσὺρ: in Vaticano legitur, καὶ γὰρ Ἀσσὺρ, neque in Hebræo eſt altera coniunctio.

Psal. LXXXIII. verſ. 6. Μακάριος ἀνὴρ ᾧ ἐστίν. in Vaticano legitur, μακάριος ἀνὴρ οὗ ἐστίν. Ita & Interpres legens vertit, *Beatus vir cuius*.

Paulò pòſt verſ. 8. κύριος ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων: in Vaticano eſt, κύριε ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων. Ita & Interpres habuit: ſic enim vertit, *Domine Deus virtutum*. ita legit & beatus Auguſtinus.

Psal. LXXXV. verſ. 15. in vulgatis libris eſt, καὶ σὺ κύριε ὁ θεός μου: in Vaticano legitur ſine illa voce μου. quam neque Interpres habuit, neque eſt in Hebræo. Notauit hoc ſanctus Hieronymus ſcribens ad Suniam his verbis. In Græco inueniſſe vos dicitis: καὶ σὺ κύριε ὁ θεός μου, id eſt, *Tu Domine Deus meus*, quod ſuperfluum eſt. *meus* enim nec in Hebræo habetur, nec in LXX.

Psal. LXXXVI. verſ. 5. vulgati libri habent tam impreſſi, quàm ſcripti, Μήτηρ Σιών. ſanctus Hieronymus in explanatione huius loci affirmat ſeptuaginta Interpretes tranſtuliſſe, Μήτι Σιών. cumque multi non intelligerent, addidiſſe ρ: itaque factum eſſe, vt pro μήτι legerent μήτηρ. idque vulgò legi ſolitum aſſerit ſanctus Doctor. Itaq. non negligit lectionẽ illam, ſed interpretatur: licet & alteram quoque interpretetur, quã neque Theodoritus, neque Euthymius monachus nouerunt. Illi enim & legunt, & interpretãtur Μήτηρ Σιών. Et qui multis annis fuit ante Theodoritum, & Euthymium, Apollinaris in paraphraſi quam verſibus ſcripſit in Pſalmos, legit Μήτηρ Σιών: ſic enim habet, Μητέρα τιμήεσσαν ἀνὴρ Σιῶνα καλέσσει. hanc lectionem ſecutus eſt ſanctus Ambroſius, vt licet videre in libro primo De fide ad Gratianum Auguſtum, & in Oratione funebri de exceſſu fratris Satyri. eandem ſequitur, & interpretatur ſanctus Auguſtinus, & Caſſiodorus. Cùm igitur tot, & tanti viri ſequantur Græcam illam lectionem Μήτηρ Σιών, non cenſeo mutandam eſſe in eam, quæ eſt Μήτι, ſed vt noſtra Latina vulgata, *Nunquid Sion*, retinenda & ſeruanda eſt: ita & illa Græca in editione Græca. nullũ enim neque librũ neq. Interpretem inueni (de Græcis loquor) qui non ſic habeat Μήτηρ Σιών.

Psal. LXXXVIII. verſ. 19. ὅτι τοῦ κυρίου ἡ ἀντίληψις, Vaticanus codex habet, ὅτι τοῦ κυρίου ἡ ἀντίληψις ἡμῶν. quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *Quoniam Domini eſt aſſumptio noſtra*. ſanctus Auguſtinus legit, *Quoniam Domini eſt ſuſceptio*. Caſſiodorus habet, *Quoniam Domini eſt aſſumptio*. ſed editio vulgata conuenit cum Hebræo, in quo ſic legitur כִּי לַה' מָגִנֵּנוּ

Verſ. 20. τότε ἐλάλησας ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου, totidem verbis legitur in his, quæ ſcripſit beatus Hieronymus ad Suniá, niſi quòd pro τοῖς υἱοῖς affirmat legendũ eſſe τοῖς ἁγίοις σου. Ita enim ait omnes tranſtuliſſe. Eodem modo legit Interpres: *Tunc*, inquit, *locutus es in viſione ſanctis tuis*: conuenit lectio cum Hebræo. ſic enim in illo eſt: אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ

Item illud verſ. 33. καὶ ἐν ταῖς μάστιξι τὰς ἀδικίας αὐτῶν, in Vaticano legitur pro τὰς ἀδικίας τὰς ἁμαρτίας. Ita & Interpres: *& in verberibus peccata eorum*. ſanctus Auguſtinus ſecutus eſt lectionem illam, τὰς ἀδικίας αὐτῶν.

Psal. LXXXIX. verſ. 2. quod libri vulgati tam impreſſi quàm ſcripti habent, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ. Ita legendum eſſe admonet ſanctus Hieronymus ſcribens ad Suniam, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ ὁ θεὸς: quod Hebraicè dicitur מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל

Item illud verſ. 4. quod vulgata lectio habet, ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου κύριε: in exemplari Vaticano habetur ſine voce illa κύριε, neque editio noſtra habet, neque ſanctus Auguſtinus, neque in Hebræo legitur.

Item illud verſ. 10. ὅτι ἐπῆλθε πραότης ἐφ' ἡμᾶς, ſanctus Hieronymus admonet legendum ſine vocibus illis ἐφ' ἡμᾶς. ait enim hoc ſuperfluum eſſe.

Psalm. XCIII. verſ. 9. quod legitur iuxta vulgatos codices, ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν, οὐχὶ κατανοεῖ: apud Philonem in libro περὶ φυτουργίας habetur, ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμόν,

θαλμὸν, ἐχὶ ἐπιβλέψει. hæc lectio cõuenit cũ Hebræo, vt videre poterunt qui Hebræam linguã bene norunt.

PSAL. XCVII. verſ. 3. in vulgatis legitur, ἐμνήσθη τοῦ ἐλέους αὐτοῦ τῷ Ιακὼβ. ſed beatus Hieronymus ſcribens ad Suniam, admonet illud τῷ Ιακὼβ eſſe ſuperfluum: neque enim in Hebræo eſt, neque in codicibus emendatis, neque Latina editio vulgata habet.

PSAL. CXVIII. in litera Daleth verſ. 27. iuxta vulgatam lectionem in Græcis libris habetur, ἐνύσταξεν ἡ ψυχή μου · quod Interpres Latinus vertit, *Dormitauit anima mea*; ſanctus Ambroſius legit, *ſtillauit anima mea*: ſed in explanatione affirmat aliquos codices habere *dormitauit*, quia ἐνύσταξεν, & ἔσταξεν duabus literis diſtant; potuit, inquit, Interpres, vel antiquarius ſcriptor hic falli. Et paulò pòſt idem Ambroſius, Qui facilioribus, inquit, laborum vtuntur compendiis, *dormitauit*, accipiunt. Sed Origenes qui multorum interpretationes diligenti diſcuſſit indagine, *ſtillauit*, ſecutus eſt. hæc ſanctus Ambroſius. Sed beatus Auguſtinus, & Caſſiodorus legunt, *dormitauit*, quemadmodum & editio noſtra vulgata habet. Sanctus Hieronymus in his quæ vertit ex Hebræo, legit, *diſtillauit anima mea*.

In eodem in litera Vau & verſ. 41. legitur in libris impreſſis, τὸ σωτήριόν σου κατὰ τὸν λόγον σου. ſed in Vaticano habetur τὸ σωτήριόν σου κατὰ τὸ λόγιόν σου: quæ lectio cum illa conuenit quam habet vulgata editio, *Salutare tuum ſecundum eloquium tuum*.

Paulò pòſt in eadem litera Vau verſ. 47. vulgati libri Græci habent, ἃς ἠγάπησα σφόδρα. ſanctus Hieronymus ſcribens ad Suniam, dicit vocem illam σφόδρα additam & ſuperfluam eſſe.

Verſ. 68. in litera Teth χρηστὸς εἶ σὺ κύριε: in Vaticano legitur, χρηστὸς εἶ σύ. ita legit & Interpres: nam vertit, *bonus es tu*. Illud κύριε neque in Hebræo eſt.

Paulò pòſt in eadem litera Teth verſ. 69. ἐγὼ δὲ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου: in Vaticano legitur ſine voce illa μου: quam & beatus Hieronymus additam eſſe affirmat. non eſt in editione noſtra vulgata, neque in Hebræo.

In eodem Pſal. ver. 105. λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου, in Vaticano, λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ λόγος σου; quã lectionem ſecutus Interpres vertit, *Lucerna pedibus meis verbum tuum*: Ita legit ſanctus Auguſtinus, & ante illum ſanctus Ambroſius & Caſſiodorus. Conuenit etiam cum Hebræo, in quo ſic legitur נֵר לְרַגְלִי דְבָרֶךָ

Paulò pòſt in litera Nun verſ. 109. vulgati libri Græci tam ſcripti quàm impreſſi habent ἡ ψυχή μου ἐν ταῖς χερσί σου, interpres legit ἡ ψυχή μου ἐν ταῖς χερσί μου: Itaque vertit, *Anima mea in manibus meis*. hanc lectionem approbans ſanctus Hieronymus, ſcribens ad Suniam, ait; Sciendum eſt & apud Hebræos, & apud LXX, & apud omnes alios Interpretes ſcriptum eſſe *in manibus meis*, & non *in manibus tuis*, quod Hebraicè dicitur; & omnes apud Græcos Eccleſiaſtici Interpretes iſtum locum ſic ediſſerunt; & eſt breuiter hic ſenſus: Quotidie periclitor, & quaſi in manibus meis ſanguinẽ meum porto, & tamen legem tuam non obliuiſcor: hæc ſanctus Doctor. beatus Ambroſ. in Commentariis quæ ſcripſit in hunc Pſalmum, aſſerit duobus modis hunc locum ſcriptum inueniri; ἐν ταῖς χερσί μου, & ἐν ταῖς χερσί σου. ſed in plerisque legi, ἐν ταῖς χερσί σου. ſanctus Auguſtinus: Nonnulli, inquit, codices habent, *in manibus meis*: ſed plures *in tuis*. Et hoc quidem planum eſt. *Iuſtorum enim animæ in manu Dei ſunt*. *Anima verò mea in manibus meis*, quomodo intelligatur ignoro. Caſſiodorus monachus ſecutus eſt lectionem illam: *Anima mea in manibus tuis*. Theodoritus & Euthymius legunt, & interpretantur, *Anima mea in manibus tuis*: ſed melius, vt diximus, legitur, *Anima mea in manibus meis*, vt in editione vulgata habetur, & in Hebræo in quo eſt, נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד

In eodem Pſalmo in litera Pe verſ. 136. διεξόδους ὑδάτων κατέδυσαν οἱ ὀφθαλμοί μου. ſanctus Ambroſius tractans hunc locum, hæc ſcripſit: Sunt codices qui habent διεξόδους ὑδάτων κατεβίβασαν οἱ ὀφθαλμοί μου. ſed ego in Græco codice meo κατέβησαν legi, hoc eſt, *deſcenderunt*: in quo poteſt fieri, vt in vtramlibet partem duarum adiectione, aut diminutione literarum ſcriptor errauerit. hæc ſanctus Ambroſius. Videtur Interpres Latinus ſecutus lectionem illam διεξόδους ὑδάτων κατεβίβασαν οἱ ὀφθαλμοί μου vertiſſe, *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei*. beatus Hilarius legit, *Exitus aquarum tranſierunt oculi mei*. ſanctus Auguſtinus legit, *Exitus aquarum deſcenderunt oculi mei*, videtur legiſſe διεξόδους ὑδάτων κατέβησαν οἱ ὀφθαλμοί μου. Teſtatur idẽ Doctor ſe in nõnullis codicibus legiſſe, *tranſierunt oculi mei*. ſanctus Hieron. vertit ex Hebræo, *Riui aquarum fluebant de oculis meis*. Item quod ſequitur ἐπεὶ οὐκ ἐφύλαξα τὸν νόμον σου, in codicibus emendatis legitur, ἐπεὶ οὐκ ἐφύλαξαν τὸν νόμον σου. quam lectionem ſecutus Interpres vertit: *Quoniam non cuſtodierunt legem tuam*. in Hebræo etiam legitur, עַל לֹא שָׁמְרוּ

In eodem legitur in litera Sade verſ. 138. καὶ ἀλήθειαν σφόδρα. in aliis autem emendatis, καὶ ἀλήθειαν σου σφόδρα. quam lectionem ſecutus Interpres vertit: *& veritatem tuam nimis*. Ita legit ſanctus Hilarius, & beatus Auguſtinus, & Caſſiodorus monachus.

In eodem Pſalmo legitur iuxta nonnullos impreſſos codices ἐφύλαξεν ἡ ψυχή μου τὰ μαρτύριά σου καὶ ἠγάπησεν. emẽdati libri habent poſt verbum illud ἠγάπησεν, αὐτὰ σφόδρα.

PSAL. CXIX. verſ. 2. illud ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας ſine coniunctione illa καὶ legendum eſſe affirmat beatus Hieronymus ſcribens ad Suniam. neque in Hebræo eſt coniunctio.

PSAL. CXX. verſ. 3. quod legitur, μὴ δώῃς εἰς σάλον τὸν πόδα σου, in codicibus emendatis habetur, μὴ δῴη εἰς σάλον τὸν πόδα σου. quam lectionem ſecutus Interpres vertit, *Non det in commotionem pedem tuum*. Ita legit & interpretatur ſanctus Hilarius. beatus Auguſtinus ſequitur lectionem illam μὴ δώῃς. Ita Chryſoſtomus, Theodoritus, & Euthymius monachus. Editio Complutenſis habet μὴ δῴη. quod etiam cõuenit cum Hebræo: ſic enim in illo legitur, אַל־יִתֵּן

PSALM. CXXIII. verſ. 3. quod legitur, ἐν τῷ ὀργισθῆναι τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς: Vaticanus codex habet ἐν τῷ ὀργισθῆναι τὸν θυμὸν αὐτῶν ἐφ' ἡμᾶς. Ita legit Interpres: nam vertit, *Cum iraſceretur furor eorum ſuper nos*. Ita legit ſanctus Hilarius, niſi quod pro *furor eorum*, habet, *animus eorum*. Sanctus Auguſtinus legit, vt habet vulgata noſtra editio; quæ conuenit cum Hebræo, ſic enim in illo eſt אַפָּם בָּנוּ

PSALM. CXXVI. verſ. 5. & vlt. quod impreſſi libri habent, μακάριος, ὃς πληρώσει, in Vaticano legitur, μακάριος ἀνὴρ, ὃς πληρώσει: Atque ita legendum eſſe docet ſanctus Hieronymus, ſcribens ad Suniam. Eandem lectionem ſecutus Interpres vertit, *Beatus vir qui implebit*. beatus Ioannes Chryſoſtomus legit, μακάριος ἄνθρωπος. Conuenit lectio cum Hebræo.

Extremus verſus eiuſdem Pſalmi legitur in libris vulgatis, οὐ καταισχυνθήσονται ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ ἐν πύλαις, in Vaticano exemplari leguntur hæc totidem verbis, niſi quod pro αὐτοῦ habetur αὐτῶν. Ita legit & ſanctus Ioannes Chryſoſtomus in explanatione huius Pſalmi.

PSALM. CXXVII. verſ. 6. & vlt. quod legitur in libris vulgatis, καὶ ἴδοις υἱοὺς τῶν υἱῶν σου εἰρήνην ἐπὶ τὸν Ισραήλ: in exemplari Vaticano habetur totidem verbis; niſi quòd pro εἰρήνην ἐπὶ τὸν Ισραήλ, legitur εἰρήνη ἐπὶ τῷ Ισραήλ. quam lectionem ſecutus eſt ſanctus Hilarius: ſic enim habet: *Et videas filios filiorum tuorum, & pacem ſuper Iſrael*. Ita legit & Arnobius in Commentariis: *Et videas*, inquit, *filios filiorum tuorum pacem ſuper Iſrael*. beatus Ioannes Chryſoſtomus legit, εἰρήνην ἐπὶ τὸν Ισραήλ. Ita Theodoritus & Euthymius.

PSALM.

PSALM. CXXIX. vers. 4. quod libri tam impressi quàm scripti habent ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε κύριε, in libris emendatis legitur, ἕνεκεν τοῦ νόμου σου. quam lectionem secutus Interpres vertit, *Propter legem tuam sustinui te Domine.* In Complutensi habetur, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. Ita in Commentariis Theodoriti & Euthymij. Sanctus Ioannes Chrysostomus licet legat ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου: affirmat tamen apud nonnullos legi ἕνεκεν τοῦ νόμου σου. Fatetur sanctus Hieronymus plura exemplaria inueniri, quæ habeant, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. sed tamen veram lectionem esse asserit, ἕνεκεν τοῦ νόμου σου. hanc & vulgata nostra lectio habet; Arnobius, Hilarius, Augustinus, & Cassiodorus. Conuenit etiam cum Hebræo, in quo est: וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי

PSALM. CXXX. vers. 2. impressi libri, & plerique manuscripti habent, ὡς ἀνταποδώσεις ἐπὶ τὴν ψυχήν μου. in quibusdam verò emendatis legitur, ὡς ἀνταπόδωσις ἐπὶ τὴν ψυχήν μου. hanc lectionem habuit Interpres. sic enim vertit: *Ita retributio in animam meam.* Eodem modo legit Arnobius, & beatus Augustinus, Hilarius, & Cassiodorus legunt: *Sic retribues in animam meam.*

PSALM. CXXXII. vers. 2. legitur, τὸν πώγωνα τὸν Ἀαρών. in aliis emendatioribus habetur, τὸν πώγωνα τοῦ Ἀαρών.

PSAL. CXXXV. vers. 4. quod legitur, τῷ ποιήσαντι θαύματα μεγάλα μόνῳ, beatus Hieronymus in iis quæ scripsit ad Suniam, affirmat superfluam esse hoc loco vocem illam μόνῳ. neque editio nostra vulgata habet.

PSAL. CXXXVII. vers. 1. legitur, καὶ ἐναντίον ἀγγέλων. in Vaticano habetur sine illa coniunctione καί, quæ neque in vulgata editione Latina est, neque in Hebræo.

In eodem legitur vers. 5. καὶ ᾀσάτωσαν ἐν ταῖς ᾠδαῖς κυρίου: sed in exemplari Vaticano habetur, καὶ ᾀσάτωσαν ἐν ταῖς ὁδοῖς κυρίου. Sic & Interpres habuit: siquidem vertit, *Et cantent in viis Domini.* Conuenit lectio cum Hebræo, in quo est וְיָשִׁירוּ בְּדַרְכֵי ה׳

PSAL. CXXXVIII. vers. 4. vulgata lectio habet ὅτι οὐκ ἔστι δόλος ἐν γλώσσῃ μου. beatus Hieronymus scribens ad Suniam, affirmat legendum, ὅτι οὐκ ἔστι λόγος ἐν γλώσσῃ μου. quam lectionem secutus Interpres vertit, *Quia non est sermo in lingua mea.* Conuenit etiam cum Hebræo, in quo ita legitur: כִּי אֵין מִלָּה בִּלְשׁוֹנִי

PSAL. CXXXIX. vers. 6. vulgati libri habent, καὶ σχοινία διέτειναν παγίδα τοῖς ποσί μου. At beatus Hieronymus in his quæ sæpè citauimus, affirmat superfluum esse illud, τοῖς ποσί μου: quod neque in editione vulgata est, neque in Hebræo.

Paulò pòst, vers. 8. ἐπεσκίασας ἐπὶ τὴν κεφαλήν: in Vaticano legitur, ἐπεσκίασας ἐπὶ τὴν κεφαλήν μου, quemadmodũ & Interpres legit, & in Hebræo est: sic enim in illo habetur, סַכּוֹתָה לְרֹאשִׁי

In eodem legitur vers. 13. ποιήσει κύριος τὴν κρίσιν τῶν πτωχῶν. sed Vaticanus codex habet, ποιήσει κύριος τὴν κρίσιν τοῦ πτωχοῦ. Ita & Interpres habuit. Conuenit lectio cum Hebræo in quo est יַעֲשֶׂה ה׳ דִּין עָנִי

PSAL. CXL. vers. 7. vulgatus codex habet, διεσκορπίσθη τὰ ὀστᾶ αὐτῶν. Vaticanus verò, διεσκορπίσθη τὰ ὀστᾶ ἡμῶν. ita legit Interpres Latinus, atque ita legendum esse affirmat sanctus Hieronymus scribens ad Suniam: sic etiam habetur in Hebræo.

PSAL. CXLIII. vers. 3. pro eo quod vulgati libri habent, ὅτι λογίζῃ αὐτῷ, Vaticanus habet, ὅτι λογίζῃ αὐτόν: atque ita legens Latinus Interpres vertit, *Quia reputas eum.*

In eodem vers. 5. legitur in vulgatis, κύριε κλῖνον οὐρανούς, sed in Vaticano habetur, κύριε κλῖνον οὐρανούς σου. hoc vertit Interpres Latinus: *Domine inclina cælos tuos.* Conuenit lectio cum Hebræo.

PSAL. CXLVII. vers. 16. quod legitur, διδόντος χιόνα αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον, in Vaticano exemplari est, διδόντος χιόνα ὡσεὶ ἔριον: quã lectionẽ secutus Interpres vertit, *Qui dat niuem sicut lanam.* Conuenit lectio cũ Hebræo.

Vers. 19. vulgati codices habẽt, ὁ ἀπαγγέλλων τὸ λόγιον αὐτοῦ τῷ Ἰακώβ, sed in Vaticano exemplari legitur, ὁ ἀπαγγέλλων τὸν λόγον αὐτοῦ. hanc lectionem sequens Latinus Interpres vertit, *Qui annuntiat verbũ suũ Iacob.*

PSAL. CXLIX. vers. 9. & vlt. legitur iuxta vulgatos codices δόξα αὕτη ἔσται πᾶσι: sed Vaticanus habet δόξα αὕτη ἐστὶ πᾶσι. sic legens Latinus Interpres vertit, *Gloria hæc est omnibus.* licet Theodoritus, & plerique Græci tam codices, quàm Interpretes habeant ἔσται. Tamen beatus Augustinus legit: *Gloria hæc est omnibus.* Et ante illum Arnobius, & postea Cassiodorus monachus. At ne quis putet in solis nostris Latinis ita legi, addam non in solo Vaticano exemplari legi, δόξα αὕτη ἐστί, verumetiam in Commentariis sancti Ioannis Chrysostomi, qui legit, & interpretatur, δόξα αὕτη ἐστὶ πᾶσι τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ.

FINIS.

Eruditiss. istas in Græcum Psalterium notationes, dignas quæ typis mandentur, censemus. Anno 1571. Postridie Calend. Nouembris.

Augustinus Hunnæus.

Cornelius Reyneri Goudanus.

Johannes Harlemius.

VARIARVM IN GRÆCIS
BIBLIIS LECTIONVM LIBELLVS,
A GVLIELMO CANTERO CONCINNATVS.

PRAEFATIO.

VARIARVM *in Græcis Bibliis lectionum causam permagnam dedit, si verum fateri volumus, interpretum numerus. Cùm enim plures olim Græcæ translationes extiterint, quemadmodum sex Epiphanius De mensuris & ponderibus enumerat: factum inde videtur, vt quibusdam in locis nostræ editiones aliam aliæ translationem secutæ sint; quodq. suo iam tempore querebatur in Esdram & Nehemiam D. Hieronymus, de* LXX *virûm codice non vsquequaq. rem constare, quippe quem varietas ipsa laceratum atque inuersum demonstraret; nobis multo liceat conqueri iustiùs. Veruntamen hac in varietate nec omnem collationis operam fore superuacuam credidimus; nec eandem vsque ad minutissima quæque proferendam putauimus: sed mediam ingressi viam, quæcunque scripturæ cum D. Hieronymi interpretatione conuenirent, annotandas omnes duximus; quibusdam etiam aliis, quoniam ad rem pertinere videbantur, non omissis. Reliquæ enim varietates non magni erant momenti, vt cùm* ἤλθοσαν *pro* ἦλθον, *&* καὶ τοῦτο *pro* τοῦτο δὲ *verbi gratia scriptum fuerat. Nominum quoque propriorum tam crebra fuit varietas, vt etiam sola libellum integrum postulare potuerit. Libris autem duobus hac in collatione vsi sumus: quorum vnus Octateuchum manu satis antiqua descriptam continebat, à doctissimo viro D. Clemente Anglo suppeditatus; alterum conficiebat editio Bibliorum Græcorum Germanica, cum duobus Vaticanis Bibliorum codicibus collata, notísque inde collectis ad margines insignita, quæ tamen permultis in locis non tam scripturam variam exprimerent, quàm errata Typographica, quibus illa scatet editio, tollerent. qui quidem liber ex Illustriss. Cardinalis Granuellani bibliotheca depromtus fuit. Quod si nobis ipsam quoque Germanicam editionem, itemque Aldinam conferre per tempus licuisset; plures, credo, varietates habuissemus annotandas, veruntamen quæ remorari sæpè potiùs, quàm iuuare lectorem potuissent. Si quis tamen illas quoque desiderat, sibi eas per se, quoniam editiones in manibus versantur, comparet licet. nobis quidem ea, quæ de scriptis prolata sunt libris, in medium sufficit hoc loco contulisse. Rationem denique in annotando secuti eam sumus, vt quæ vel ex D. Clementis codice solo in Octateuchum, vel ex Vaticanis in reliquos libros collegeramus; hæc nota nulla, quoniam auctorem per se proderent, insigniremus: quæ verò per Octateuchum aut è Vaticanis tantùm erant depromta, iis V. literam; aut ex vtroque volumine, bis vtramque C. & V. apponeremus. Quæ omnia Catholicæ Romanæ Ecclesiæ iudicio censuræque submissa sunto.*

GENESIS.

Cap. i.

Vers. 6. καὶ ὕδατος. καὶ ἐγένετο οὕτως.
7. στερεώματος. καὶ ἐγένετο οὕτως. C. & V.
11. ἐν αὐτῷ καθ' ὁμοιότητα ἐπὶ τῆς γῆς,
14. τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς, καὶ ἔστωσαν
21. κατὰ τὸ γένος αὐτῶν. C. & V.
22. τὰ ὕδατα τὰ ἐν ταῖς C. & V.
26. καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς,
28. τῆς γῆς. καὶ εἶδεν ὅτι καλόν.
30. ἑρπετῷ τῷ ἕρποντι

Cap. ij.

3. ὁ θεὸς ποιῆσαι.
12. καλὸν καὶ ἐκεῖ
19. ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἔτι ἐκ τῆς γῆς, καὶ πάντα ἐκάλεσεν αὐτὰ ὁ ἀδὰμ
20. τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ. τῷ δὲ

Cap. iij.

8. ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου C. & V.

Cap. iiij.

5. καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ
14. εἰ ἐκβάλῃς
24. ἐκδεδίκηται ἐκ κάϊν

Cap. v.

3. καὶ ἐγέννησεν υἱὸν κατὰ
25. ἑκατὸν ὀγδοηκονταεπτὰ. καὶ
26. ἔτη ἑπτακόσια ὀγδοηκονταδύο.

Cap. vi.

14. τῇ ἀσφάλτῳ ποιήσῃ.
19. τῶν θηρίων, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ ἀπὸ

Cap. vij.

4. προσώπου πάσης τῆς γῆς,
8. τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν τῶν μὴ καθαρῶν, καὶ ἀπὸ
17. νύκτας ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ

Cap. viij.

2. τοῦ οὐρανοῦ. καὶ συνεχέθη ὁ ὑετὸς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.
10. πάλιν ἐξαπέστειλε
11. ἡ περιστερὰ πρὸς ἑσπέραν.
12. ἡμέρας ἑτέρας, πάλιν ἐξαπέστειλε
13. μηνὸς μιᾷ τοῦ μηνὸς ἐξέλιπε
19. ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ ἐν μιᾷ τοῦ μηνὸς τοῦ τρίτου.
21. προσθήσω οὖν ἔτι πατάξαι,

Cap. ix.

2. τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς κτήνεσι τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ
3. καὶ πᾶν ἑρπετὸν,
15. οὐκ ἔσται ἔτι ὕδωρ

Cap. x.

2. καὶ ἰωϊνὰν, καὶ ἐλισὰ,

Cap. xi.

4. διασπαρῆναι ἡμᾶς ἐπὶ προσώπου
15. τριάκοντα. καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ

Cap. xij.

6. τὴν γῆν εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς ἕως
14. ἡνίκα ἤγγισεν
10. ἀνδράσιν αὐτοῦ περὶ

Cap. xiij.

5. βόες, καὶ σκηναί. V.
7. τῶν ποιμένων τῶν κτηνῶν
12. ἐν πόλει τῆς περιχώρου,

Cap. xiiij.

5. οἱ μετ' αὐτοῦ,
14. κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν ἕως
17. ἀποστρέψαι αὐτὸν ἀπὸ
23. ἐγὼ πεπλούτηκα
24. μερίδα αὐτῶν. C. & V.

Cap. xv.

1. ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς,
4. λέγουσα,
12. σκοτεινὸς μέγας
21. χαναναίους, καὶ τοὺς εὐαίους καὶ τοὺς γεργεσαίους,

Cap. xvi.

8. ὕδατος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν τῇ ὁδῷ σούρ.
15. καὶ ἐκάλεσε ἀβραὰμ τὸ ὄνομα

Cap. xvij.

2. πληθυνῶ σε σφόδρα σφόδρα.
6. αὐξανῶ σε καὶ πληθυνῶ σε ἐκ σοῦ ἐξελεύσονται.
8. μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν τὴν γῆν,
10. μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν.
11. διαθήκης αἰωνίου ἀναμέσον
17. ἐτῶν ἔσται

Cap. xviij.

11. καὶ σάρρα πρεσβύτεροι προβεβηκότες
22. ἀβραὰμ δ' ἔτι ἦν
30. λαλήσω ἔτι ἅπαξ

Cap. xix.

6. λὼτ πρὸς αὐτοὺς ἔξω πρὸς
8. ποιήσητε οὐδὲν ἄδικον, V.
11. τῆς θύρας τοῦ οἴκου
15. τὰς δύο θυγατέρας
28 ἰδοὺ ἀνέβαινε φλὸξ
35. ἐπότισαν δὲ καὶ ἐν

Cap. xx.

1. ἐκεῖθεν εἰς γῆν πρὸς
3. ἐν ὕπνῳ τὴν νύκτα,
4. καὶ δίκαιον ἀπολεῖς.
6. μὴ ἁμαρτεῖν σε εἰς ἐμέ.
9. ὅτι ἐπήγαγες

Cap. xxi.

3. καὶ ἐκάλεσεν ἀβραὰμ τὸ ὄνομα
10. τῆς παιδίσκης ταύτης
12. ἔστω τὸ ῥῆμα ἐναντίον
17. ὁ θεὸς τῆς φωνῆς τοῦ
18. κράτησον τῇ χειρί σου αὐτό.
26. αὐτῷ ἀβιμελὲχ,
29. ἔστησας κατὰ μόνας

Cap. xxij.

9. ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ ἀβραὰμ

Cap. xxiij.

4. κτῆσιν τάφου
15. ἀκήκοα γὰρ γῆ V.
17. ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις

Cap. xxiiij.

6. ἐκεῖθεν:
15. τῶν ὤμων αὐτῆς.
32. ὕδωρ νίψασθαι τοῖς C.& V.
36. πάντα ὅσα
38. τῷ υἱῷ μου ἰσαὰκ ἐκεῖθεν.
41. ἀθῷος ἀπὸ τῆς ἀρᾶς μου, καὶ ἀπὸ
50. τὸ πρόσταγμα
57. καὶ ἐρωτήσωμεν

Cap xxv.

20. τοῦ σύρου ἐκ γῆς μεσοποταμίας ἀδελφὴν λάβαν τοῦ σύρου, ἑαυτῷ C. & V.

Cap. xxvi.

3. δώσω πᾶσαν τὴν γῆν
7. ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ.
20. αὐτὸν οἱ ποιμένες.
25. αὐτοῦ ἐν τῇ φάραγγι γεράρων.

Cap. xxvij.

7. κυρίου, πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν με.
28. τῆς γῆς καὶ πλῆθος
36. δεύτερον τοῦτο,
37. ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐποίησα αὐτοῦ οἰκέτας.
38. φωνῇ μεγάλῃ
46. εἰ λήψεται

Cap. xxviij.

2. μεσοποταμίαν συρίας, V.
3. τέκνον, καὶ αὐξῆσαί σε καὶ πληθῦναι
5. μεσοποταμίαν συρίας, C. & V.
6. καὶ ἀναστὰς ἀπῴχετο εἰς τὴν ἐκεῖθεν. καὶ ἐν τῷ
11. ἀπήντησεν ἐν τῷ τόπῳ.
15. ἐν τῇ ὁδῷ πάσῃ,

Cap. xxix.

7. οὔπω ὥρα
8. ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος,
12. ὅτι ἀδελφιδὸς
27. ταύτην ἀντὶ τῆς
30. καὶ εἰσῆλθε

Cap. xxx.

9. ἔλαβε ζελφὰν τὴν
11 ἐν τύχῃ.
27. εὐλόγησε γάρ με
39. ῥάβδους. καὶ ἐνεκίσσων τὰ πρόβατα εἰς τὰς ῥάβδους, καὶ ἔτικτον V.

Cap. xxxi.

16. καὶ πάντα
30. νῦν οὖν εἰ καὶ πεπόρευσαι,
52. γὰρ μὴ διαβῇ

Cap. xxxij.

3. ἰακὼβ ἀγγέλους ἔμπροσθεν αὐτοῦ πρὸς
7. πρόβατα, καὶ τὰς καμήλους V.
16. ποίμνιον
17. τίνος ταῦτα τὰ
21. καὶ προπορεύονται
28. δυνατὸς ἔσῃ. C. & V.

Cap. xxxiij.

1. ἰακὼβ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, V.

Cap. xxxiiij.

16. ἡμῖν εἰς γυναῖκας,
31. ἐχρήσαντο

Cap. xxxv.

7. τοῦ τόπου ἐκείνου, V.

Cap. xxxvi.

24. ὅτε ἔνεμε τὰ

Cap. xxxvij.

20. τῶν λάκκων τούτων.
32. χιτῶνα τῷ αἵματι, καὶ ἀπέστειλαν τὸν χιτῶνα τὸν

Cap. xxxviij.

12. ἐπληρώθησαν δὲ
14. ἐκαλλωπίσατο, καὶ ἐκάθισε πρὸς

Cap. xxxix.

5. ἐν πᾶσι τοῖς
8. ἐμὲ οὐδὲν τῶν ἐν τῷ
23. καὶ πάντα ὅσα

Cap. xl.

3. φυλακῇ παρὰ τῷ δεσμοφύλακι εἰς V.
5. οἳ ἦσαν
14. καὶ μνησθήσῃ
17. κανοῦ τοῦ ἐπάνω τῆς

Cap. xli.

11. ἐνύπνιον ἀμφότεροι
30. πλησμονῆς τῆς ἐσομένης
54. οὐκ ἦσαν

Cap. xlij.

4. μαλακία ἐν τῇ ὁδῷ.

Cap. xliij.

7. μὴ ᾔδειμεν,
32. τοῖς αἰγυπτίοις πᾶς ποιμὴν προβάτων

Cap. xliiij.

32. πρός σε, καὶ στήσω αὐτὸ ἐναντίον σου,

Cap. xlv.

11. υἱοί σου, καὶ ὁ οἶκός σου, καὶ πάντα

Cap. xlvi, xlvij.

16. τὸ ἀργύριον ὑμῶν. V.
20. ἐπεκράτησεν γὰρ αὐτῶν

Cap. xlviij. xlix.

6. ἐρεῖσαι
33. τοὺς πόδας αὐτοῦ V.

Cap. l.

22. αὐτὸς, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ πᾶσα

EXODVS.

Cap. i.

10. τῆς γῆς ἡμῶν.

Cap. ij.

5. παρεπορεύοντο παρὰ τὸν

Cap. iij.

22. ἀποσυσκευάσατε τοὺς αἰγυπτίους.

Cap. iiij.

10. οὐχ ἱκανός εἰμι
15. πρὸς αὐτὸν τοὺς λόγους τούτους,
29. πᾶσαν τὴν γερουσίαν

Cap. v.

13. τὰ ἔργα ὑμῶν τὰ λεγόντων,

Cap. vi.

7. ὑμᾶς ἐκ γῆς αἰγύπτου, καὶ ἐκ τῆς

Cap. vij.

9. τὴν ῥάβδον σου, V.

Cap. viij.

16. σκνίπες ἔντε τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἐν τοῖς τετράποσι, καὶ ἐν

Cap. ix.

33. ἐξῆλθε δὲ μωυσῆς

Cap. x.

1. ἐγὼ γὰρ ἐσκλήρυνα V.

Cap. xi.

9. ἵνα πληθύνων πληθυνῶ τὰ V.

Cap. xij.

39. ἐπιμεῖναι, V.

Cap. xiij.

7. ζύμη ἐν πᾶσι

Cap. xiiij.

28. τοὺς εἰσπεπορευμένους V.

Cap. xv.

11. θαυμαστὸν ἐν δόξαις
23. διὰ τοῦτο ἐπωνόμασε V.

Cap. xvi.

35. εἰς γῆν οἰκουμένην.

Cap. xvij.

13. ἔτρεψατο ἰησοῦς τὸν

Cap. xix.

12. τοῦ μὴ ἀναβῆναι
24. μὴ βιαζέσθωσαν ἀναβῆναι

Cap. xxij.

5. ἢ τὰ βέλτιστα

Cap. xxiij.

7. παντὸς ῥήματος
28. καὶ ἐκβαλεῖ V.

Cap. xxiiij.

7. καὶ εἴπαν,

Cap. xxvi.

36. ἐπίσπαστρον τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς ἐξ ὑακίνθου V.

Cap. xxix.

20. ἀαρὼν τοῦ δεξιοῦ, καὶ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς, καὶ ἐπὶ τὸ ἄκρον

Cap. xxx.

10. ἅγια ἁγίων ἔσται

Cap. xxxij.

2. καὶ ἐκβαλῶ V.
4. πενθικοῖς. καὶ οὐκ ἔθηκαν ἀνὴρ κόσμον αὐτοῦ ἐπ' αὐτοῦ. C. & V.

Cap. xxxiiij.

19. πᾶν πρωτότοκον V.

Cap. xxxv.

35. τὰ ὑφαντὰ καὶ τὰ

LEVITICVS.

Cap. iij.

1. βοῶν αὐτὸ

Cap. xi.

41. βδέλυγμα ἔσται V.

Cap. xiij.

57. λέπρα ἐξανθοῦσά ἐστιν,

Cap. xv.

33. μετὰ ἀποκαθημένης.

Cap. xvi.

9. καὶ προσοίσει περὶ
16. ἐν αὐτοῖς ἐν μέσῳ
32. μετὰ τὸν πατέρα

Cap.

Cap. xviij.

15. γρ. γυνὴ τοῦ υἱοῦ

Cap. xix.

19. γρ. τὰ κτήνη σου οὐ κατοχεύσεις

Cap. xx.

5. ἐκπορνεύειν αὐτὸν V.

Cap. xxi.

18. ἢ χωλὸς, ἢ κολοβόρριν,

Cap. xxij.

18. προσκειμένων προσηλύτων πρὸς αὐτοὺς ἐν ἰσραὴλ,

32. τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν μου,

Cap. xxiiij.

11. τὸ ὄνομα κυρίου κατηράσατο,

Cap. xxvi.

44. καὶ οὐδὲ ὡς ὄντων

NVMERI.

Cap. iiij.

14. καὶ τὰς φιάλας, καὶ τὸ καλυπτῆρα,

23. ἐπίσκεψαι αὐτούς. V.

Cap. vi.

17. θυσίαν σωτηρίου κυρίῳ

Cap. vij.

21. βοῶν, κριὸν ἕνα, ἀμνὸν

Cap. viij.

21. ἀφαγνίσασθαι αὐτούς.

Cap. ix.

13. ἁμαρτίαν αὐτοῦ λήψεται

Cap. xi.

10. ἕκαστον

18. καλὸν ἡμῖν ἦν ἐν V.

Cap. xij.

5. καὶ ἐξῆλθον

Cap. xiij.

19. εἰ ἰσχυροὶ
εἰ ὀλίγοι

Cap. xiiij.

31. τὴν γῆν, καὶ κατακληρονομήσουσι τὴν γῆν, ἣν

Cap. xvi.

37. ὅτι ἡγιάσθησαν V.

39. καὶ προσέθηκεν V.

Cap. xvij.

4. τοῦ μαρτυρίου, κατέναντι τοῦ μαρτυρίου,

5. περιελοῦ ἀπ' ἐμοῦ τὸν V.

Cap. xviij.

31. καὶ οἱ οἶκοι ὑμῶν,

Cap. xix.

14. καὶ ὅσα ἐστὶν

22. ἀκάθαρτον ἔσται. καὶ ἡ ψυχὴ ἡ ἁπτομένη ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας.

Cap. xxij.

32. οὐκ εὐθεῖα ἡ

Cap. xxiij.

10. τὸ σπέρμα τούτων. V.

Cap. xxviij.

24. ποιήσετε τὴν ἡμέραν εἰς

Cap. xxix.

7. πᾶν ἔργον λατρευτὸν

20. μόσχους ἕνδεκα,

Cap. xxx.

16. ἐὰν δὲ περιελὼν

Cap. xxxi.

50. ὃς εὗρε σκεῦος

Cap. xxxij.

40. μωυσῆς γῆν γαλαάδ

Cap. xxxiij.

14. ὕδωρ τῷ λαῷ

Cap. xxxvi.

4. ἡ ἄφεσις τῶν V.

DEVTERONOMIVM.

Cap. i.

39. ὅστις οὐκ οἶδε

Cap. ij.

22. ὥσπερ ἐποίησε τοῖς

Cap. v.

32. οὐκ ἐκκλινεῖτε V.

Cap. vi.

3. ὅσα ἐνετείλατο κύριος τοῖς υἱοῖς

Cap. vij.

4. ἐξολοθρεύσει σε τάχος.

14. εὐλογητὸς ἔσῃ παρὰ

23. ἐξολοθρεύσῃ C. & V.

Cap. ix.

5. τὴν διαθήκην αὐτοῦ, ἣν V.

Cap. x.

16. τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν, V.

Cap. xi.

2. τὰ μεγαλεῖα

16. μὴ πλανηθῇ ἡ καρδία V.

19. καθημένου σου ἐν οἴκῳ, καὶ πορευομένου ἐν ὁδῷ, καὶ κοιταζομένου καὶ διανισταμένου V.

Cap. xij.

14. μιᾷ τῶν φυλῶν σου V.

Cap. xiij.

5. καὶ ἀφανιεῖς V.

6. παρακαλέσῃ σε ὁ

18. ἐὰν εἰσακούσῃς V.

Cap. xiiij.

10. ταῦτα ἐστιν ὑμῖν. V.

28. καὶ θήσεις αὐτὸ V.

Cap. xv.

18. εὐλογήσει

Cap. xvi.

4. θύσῃς V.

Cap. xvij.

5. τὸ πρᾶγμα τὸ πονηρὸν

7. καὶ ἐξαρεῖς V.

12. καὶ ἐξαρεῖς

19. καὶ φυλάσσεσθαι V.

Cap. xviij.

1. ἔσται

Cap. xix.

12. καὶ ἀποστελοῦσιν ἡ γερουσία τῆς πόλεως αὐτοῦ, καὶ λήψονται

19. καὶ ἐξαρεῖς V.

Cap. xx.

3. μὴ φοβεῖσθε μηδὲ τρέπεσθε μηδὲ ἐγκλίνητε

Cap. xxi.

9. ἐὰν ποιήσῃς V.

17. γρ. ἀρχὴ τέκνων

Cap. xxij.

21. καὶ ἐξαρεῖς

Cap. xxvij.

15. χειρῶν τεχνιτῶν, V.

24. τὸν πλησίον αὐτοῦ V.

Cap. xxviij.

58. μὴ εἰσακούσῃς V.

Cap. xxix.

3. πειρασμοὺς τοὺς μεγάλους οὓς

Cap. xxx.

4. οὐρανοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, ἐκεῖθεν

13. διαπεράσει ἡμῖν εἰς

Cap. xxxi.

6. θεός σου οὗτος ὁ

16. εἰς αὐτὴν, κληρονομῆσαι αὐτήν. καὶ

Cap. xxxij.

30. γρ. ἀπέδοτο

41. ἐχθροῖς μου,

Cap. xxxiij.

3. χεῖρας αὐτοῦ.

8. γρ. δήλοις

10. θυμίαμα. ἐν ὀργῇ σου

19. ἐπικαλέσονται ἐκεῖ, καὶ θύσουσι

23. κληρονομήσει.

28. ἐπὶ γῆς σίτου

IOSVE.

Cap. i.

11. ὑμεῖς διαβήσεσθε

Cap. ij.

11. οὐδενὶ ἡμῶν ἀπὸ V.

13. καὶ ζωγρήσετε

15. αὐτοὺς ἐν χοινίῳ διὰ V.

Cap. iiij.

16. τοῦ μαρτυρίου κυρίου, V.

Cap. vij.

5. ἕως σεβαρεὶμ, καὶ συνέτριψαν V.

17. καὶ προσήχθη κατὰ δήμους, καὶ ἀνεδείχθη

21. ψιλὴν ποικίλην

Cap. ix.

4. ἐλθόντες ἐπεσιτίσαντο,
ἐπὶ τῶν ὄνων

13. ἱμάτια ἡμῶν καὶ τὰ ὑποδήματα ἡμῶν

15. διαθήκην, τοῦ διασῶσαι αὐτούς.

27. ὃν ἂν ἐκλέξηται κύριος.

Cap. x.

7. πᾶς ὁ λαὸς ὁ πολεμιστὴς

10. ἐν γαβαὼν,

39. κατέλιπον ἐν αὐτῇ οὐδένα V.

Cap. xi.

15. συνέταξεν κύριος τῷ μωυσῇ.

Cap. xiij.

29. φυλῆς μανασσῆ κατὰ δήμους αὐτῶν,

30. ἐν τῇ βασανίτιδι,

Cap. xiiij.

7. καὶ ἀπεκρίθην V.

8. τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ. V.

9. ὅτι προσετέθης

Cap. xvi.

6. καὶ διελεύσεται τὸ ὅριον

Cap. xix.

10. καὶ ἔσται τὰ ὅρια

22. τῶν ὁρίων αὐτοῦ V.

27. καὶ ἐπιστρέψει

Cap. xx.

7. καὶ διέστειλαν

Cap. xxiij.

4. ἴδετε ὅτι ἐπέρριψα

Cap. xxiiij.

5. ἐν σημείοις οἷς

23. τὴν καρδίαν ὑμῶν

IVDICES.

Cap. i.

10. καὶ ἐπάταξε

16. φοινίκων μετὰ τῶν υἱῶν V.

19. οὐκ ἐδύνατο ἐξολοθρεῦσαι τοὺς V.

27. καὶ οὐκ ἐξῆρε μανασσῆς V.

Cap. ij.

19. τῆς σκληρᾶς οὐκ ἀπέστρεψαν.

Cap. iij.

1. τὰ ἔθνη ἃ κατέλιπεν V.

20. ἀναστῆναι αὐτόν. V.

21. τὴν κοιλίαν αὐτοῦ. V.

24. ἐν τῷ ταμείῳ τῷ θερινῷ. V.

30. καὶ ἐταπεινώθη

31. ἔσωσεν καὶ αὐτὸς

Cap. iiij.
9. εἰς κάδης.
17. ὅτι εἰρήνη ἦν V.
21. κεραταφω αὐτοῦ V.
Cap. v.
7. οἱ κραζοῦντες ἐν τῷ C. & V.
16. κάθησαι
26. αὐτῆς τὴν ἀριστερὰν
31. οἱ ἀγαπῶντες σε
Cap. vi.
2. ἐπὶ ἰσραὴλ σφόδρα.
14. ἰσραὴλ ἐκ χειρὸς μαδιὰμ, C. & V.
Cap. vij.
12. οὐκ ἦν ἀριθμὸς,
Cap. viij.
16. ἐρήμου, καὶ ταῖς τριβόλοις, καὶ κατέξανεν
20. ὅτι ἔτι ἦν V.
26. κλοιῶν τῶν χρυσῶν τῶν
30. ἐκπεπορευμένοι V.
Cap. ix.
13. τὸν οἶνόν μου
31. ἀβιμέλεχ ἐν κρυφῇ λέγων, V.
38. ποῦ ἐστι νῦν
Cap. x.
17. καὶ συνήλθοσαν οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ, V.
Cap. xi.
5. ἐκ γῆς τωβ. C. & V.
13. ἐπίστρεψόν μοι αὐτὴν μετ' εἰρήνης.
26. οὐκ ἐρρύσω V.
34. καὶ οὐκ ὑπῆρχεν αὐτῷ
Cap. xij.
1. ἦλθον εἰς βορρᾶν, V.
Cap. xiiij.
1. γρ. ἐκ τῶν
3. τοῦ λαοῦ σου
9. αὐτὸ ἐν τῇ χερσὶν αὐτοῦ, C. & V.
11. ἐγένετο ὅτε εἶδον αὐτόν. V.
Cap. xvi.
2. γαζαίοις λεγόντων, ὅλην τὴν νύκτα ἐπὶ τὴν πύλην τῆς πόλεως, καὶ ἐκώφευσαν ὅλην τὴν νύκτα λέγοντες,
16. λόγοις αὐτῆς πάσας τὰς ἡμέρας, V.
17. οὐκ ἀνέβη V.
21. χαλκαῖς, καὶ ἔβαλον αὐτὸν ἐν φυλακῇ, καὶ ἦν
28. τῶν δύο ὀφθαλμῶν
Cap. xvij.
3. τῆς χειρός μου τῷ υἱῷ μου τοῦ ποιῆσαι V.
13. ὅτι ἀγαθυνεῖ μοι V.
Cap. xviij.
19. κώφευσον καὶ ἐπίθες
30. υἱοῦ μωυσῆ
Cap. xix.
3. διαλλάξαι αὐτὴν, καὶ ἀπαγαγεῖν αὐτὴν πάλιν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τὸ
15. οὐκ ἦν ἀνὴρ C. & V.
18. καὶ νῦν εἰς τὸ
Cap. xx.
11. πᾶς ἀνὴρ ἰσραὴλ
13. ἠθέλησαν οἱ υἱοὶ βενιαμὶν
30. ἅπαξ καὶ δίς.
40. πόλεως ὡσεὶ στύλος
42. καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει διέφθειραν
48. ἀπὸ πόλεως διδύμων ἕως βζσα ἐξῆς τὰς εὑρεθείσας ἐνέπρησαν
Cap. xxi.
9. οὐκ ἦν ἐκεῖ C. & V.
11. ἀναθεματιεῖτε. πᾶσαν δὲ νεάνιδα περιποιήσασθε.
13. ῥεμμὼν, καὶ ἐλάλησαν αὐτοῖς, καὶ ἐκάλεσαν
14. καὶ οὐκ ἤρεσεν

RVTH.

Cap. i.
2. ἐκ βηθλεὲμ τῆς ἰούδα.
Cap. ij.
12. ἀποτίσαι σοι κύριος
Cap. iij.
18. τὸ ῥῆμα τοῦτο.

REGNORVM I.

Cap. ix.
27. καὶ ἀκουστόν σοι ποιήσω ῥῆμα θεοῦ.
Cap. xiiij.
31. μαχμὰς ἕως αἰαλὼν.
Cap. xxv.
28. ὁ κύριός μου πολεμεῖ.

REGNORVM II.

Cap. xij.
25. ἰεδδιδία ἕνεκεν κυρίου.
Cap. xiij.
9. ἔλαβε τὸ τήγανον καὶ ἐπέχεεν
Cap. xv.
35. παρὰ τοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως,
Cap. xvij.
25. θυγατέρα ναὰς

REGNORVM III.

Cap. ij.
20 τὸν υἱὸν ἑαυτῆς τὸν
Cap. iiij.
2. σαδὼκ τοῦ ἱερέως.
31. υἱὸς μαχὼλ.
Cap. xviij.
27. μεγάλη, θεός ἐστιν, μήποτε

REGNORVM IV.

Cap. iiij.
35. καὶ συνέκαμψεν ἐπὶ τὸ παιδάριον
Cap. ix.
2. ταμιεῖον ἐν τῷ ταμιείῳ.
Cap. x.
14. βαιθακὰθ ἐν τῇ σκηνῇ τεσσαράκοντα
Cap. xix.
24. ἐγὼ ἔψυξα καὶ ἔπιον
Cap. xxij.
9. καὶ εἰσῆλθε σαφὰν

PARALIPOM. II.

Cap. xviij.
9. τῆς πύλης σαμαρείας.

ESDRAS I.

Cap. iiij.
15. ἀπὸ ἡμερῶν αἰῶνος,
Cap. x.
14. καὶ πᾶς τις ἐν πόλεσιν
15. ἐμοῦ περὶ τούτου,

ESDRAS II.

Cap. iiij.
21. ἡμεῖς ποιοῦντες
Cap. vi.
8. καρδίας σου σὺ
Cap. ix.
11. ἔρριψας εἰς βυθὸν,
19. τοῖς πολλοῖς οὐκ
Cap. x.
31. καὶ ἀνήσομεν τὸ ἔτος
Cap. xiij.
29. καὶ τῆς διαθήκης

TOBIAS.

Cap. iij.
4. πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν, ἐν οἷς
12. αὐτῷ ἔσαι,
Cap. v.
9. μετὰ σοῦ, καὶ τῆς ὁδοῦ ἔμπειρος.
Cap. xij.
7. ἐξομολογεῖσθε αὐτῷ ἐνώπιον
17. εὐλογεῖτε εἰς τὸν αἰῶνα,

IVDITH.

Cap. i.
9. καὶ ταῖς πόλεσιν αὐτῆς,
11. καὶ πᾶσαν τὴν ἰδουμαίαν
Cap. v.
2. διατὶ κατενώπισαν
Cap. vi.
2. τὸ γένος ἰσραὴλ
Cap. vij.
10. καταστρωθήσονται ἐν ταῖς πλατείαις
12. κατεστρατοπέδευσαν ἐν ὄχλῳ πολλῷ, καὶ ἦσαν εἰς πλῆθος
Cap. viij.
3. κλίνην αὐτοῦ· καὶ ἐτελεύτησεν ἐν βετυλούα τῇ πόλει αὐτοῦ
16. ἐγνωμένην πλὴν αὐτοῦ.
Cap. ix.
1. μεγάλη ἰουδεὶθ πρὸς κύριον,
15. καὶ ἀπάτην εἰς θαῦμα.
Cap. xiiij.
2. καὶ ἐξελεύσεσθε
4. καὶ συνδραμοῦνται
Cap. xv.
9. καύχημα καὶ ἐπαύλεις αἱ
10. τοῦ θεάσασθαι τὰ ἀγαθὰ

ESTHER.

Cap. i.
10. εὐνούχοις τοῖς διακόνοις
Cap. iij.
14. πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν
Cap. v.
6. ὅσα ἀξιοῖς, ἕως τῆς βασιλείας ἔσαι σοι
Cap. vi.
4. ὁ δὲ ἀμὰν εἰσῆλθεν
Cap. viij.
17. ἐξετέθη τὸ πρόσταγμα,
Cap. xi.
4. φωναὶ καὶ θόρυβος

IOB.

I O B.

Cap. xij.
14. καὶ ἀνθρώπου,
Cap. xvij.
12. εἰς ἡμέραν ἔθηκαν,
Cap. xx.
25. ἀστραπαὶ δὲ
Cap. xxij.
24. καὶ θήσῃ ἐπὶ
Cap. xxiiij.
21. καὶ ἀγυναιὸν
Cap. xxix.
2. κατὰ μῆνας
9. ἐπὶ στόματι αὐτῶν.
Cap. xxx.
17. ὀστᾶ μου συγκέχυται,
30. γρ. ὀστᾶ μου συνεφρύγη ἀπὸ
Cap. xxxij.
17. ὑπολαβὼν δὲ ἀποκρίθῃ. ἄνθρωπον γὰρ οὐ μὴ αἰσχυνθῶ.
Cap. xxxiij.
2. γλῶσσά μου ἐν τῇ λάρυγγί μου
Cap. xxxv.
11. οὐρανοῦ σοφίζων.
Cap. xxxvi.
20. ἀναβῆναι λαοὺς
Cap. xxxviij.
16. ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης,
Cap. xli.
17. οὐ μὴ ποιήσωσι

PSALTERIVM.

Psal. ij.
9. ὡς σκεῦος
Psal. v.
4. καὶ ἐπόψομαι.
Psal. vi.
11. ταραχθείησαν σφόδρα πάντες
Psal. ix.
15. ἀγαλλιάσομαι ἐπὶ τῷ
Psal. xvij.
15. καὶ ἐξαπέστειλε
51. τοῦ βασιλέως αὐτοῦ,
Psal. xx.
5. εἰς αἰῶνα καὶ εἰς αἰῶνα αἰῶνος.
Psal. xxiiij.
14. αὐτοῦ τοῦ δηλῶσαι αὐτοῖς.
Psal. xxx.
16. οἱ καιροί μου.
Psal. xxxi.
2. ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ
Psal. xxxiiij.
20. ἐπ' ὀργῇ τῆς γῆς δόλους
Psal. xl.
7. καὶ εἰ εἰσεπορεύετο
Psal. xliij.
13. ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν
19. καὶ οὐκ ἐξέκλινας
Psal. xlvij.
10. τοῦ ναοῦ σου.
Psal. xlix.
10. τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ,
23. σωτήριον τοῦ θεοῦ.
Psal. liiij.
17. ὁ κύριος ἔσωσέ με.
Psal. lviij.
12. ἐπιλάθωνται τοῦ λαοῦ μου.
Psal. lxij.
6. χείλη

Psal. lxvij.
13. ἀγαπητοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ, καὶ τῇ
Psal. lxxi.
8. ἀπὸ ποταμοῦ
Psal. lxxiij.
5. τὴν εἴσοδον
8. καὶ καταπαύσωμεν
23. τῶν ἐχθρῶν σου,
Psal. lxxvij.
51. τοῖς πίοσιν αὐτῶν,
Psal. lxxxvi.
5. μή τι σιὼν
Psal. lxxxviij.
20. τοῖς ἁγίοις σου,
Psal. lxxxix.
2. σὺ εἶ ὁ θεός.
Psal. cxviij.
105. ὁ λόγος σου,
136. οὐκ ἐφύλαξαν
Psal. cxxvi.
2. ἐγείρεσθαι
Psal. cxxxviii.
4. οὐκ ἔστι λόγος
Psal. cxlvij.
19. τὸν λόγον αὐτοῦ

PARABOLÆ.

Cap. i.
8. παιδείαν πατρός σου,
Cap. vij.
8. παραπορευόμενον ἐν ἀγορᾷ ἐν γωνίᾳ
Cap. viij.
22. ἔκτισέ με
28. πηγὰς τῆς ἀβύσσου.
Cap. x.
12. καλύπτει
Cap. xi.
6. ἀβουλίᾳ αὐτῶν ἁλίσκονται
Cap. xij.
19. ἐπιθυμίαι ἀσεβῶν
Cap. xv.
13. οὔσης πνεῦμα σκυθρωπάζει.
Cap. xvi.
4. τοῦ θεοῦ. καὶ ἑδράζων πνεύματα κύριος. κύλισον ἐπὶ κύριον ἔργα σου, καὶ ἑδρασθήσονται λογισμοί σου. πάντα εἰργάσατο κύριος δι' ἑαυτὸν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς
Cap. xvij.
11. γρ. ἐγείρει
19. μάχαις. ὑψῶν θύραν ἑαυτοῦ ζητεῖ συντριβήν
Cap. xxi.
21. ζωὴν καὶ δικαιοσύνην καὶ
Cap. xxv.
2. κρύπτειν
τιμᾶν
7. ταπεινωθῆναί σε
20. περιαιρῶν ἱμάτιον. ἐν ἡμέρᾳ ψύχους ὥσπερ ὄξος
Cap. xxvi.
6. ἑαυτοῦ ποδῶν
Cap. xxvij.
27. θεραπόντων. καὶ τοῖς κορασίοις σου εἰς ζωήν.

ECCLESIASTES.

Cap. ij.
8. υἱῶν ἀνθρώπων
12. παραφορὰν

Cap. iij.
10. εἶδον σύμπαντα τὸν
Cap. vij.
9. ἔσχατα λόγου
Cap. viij.
3. πορεύεσθαι,
4. καθὼς λαλεῖ βασιλεὺς

CANTICVM.

Cap. iiij.
9. ἐν ἑνὶ ἐνθέματι
Cap. viij.
4. ἐὰν ἐγείρητε

SAPIENTIA.

Cap. i.
6. πνεῦμα σοφίας,
Cap. ij.
7. ἄνθος ἔαρος.
9. μηδεὶς λειμὼν
23. ἀϊδιότητος
Cap. vi.
25. ὁ τοιοῦτος οὐ κοινωνήσει
Cap. x.
4. δι' ὃ
Cap. xi.
7. ταραχθέντος
Cap. xij.
6. μύστας θιάσου.
Cap. xiiij.
23. ἐξάλλων θεσμῶν
Cap. xviij.
9. τῆς ὁσιότητος νόμον
21. ὅπλον λαβών,
Cap. xix.
8. δι' οὗ πανεθνεὶ διῆλθον
16. ὅτε

ECCLESIASTICVS.

Cap. i.
7. ἐπιστήμη σοφίας τίνι ἐφανερώθη; καὶ τὴν πολυπειρίαν αὐτῆς τίς συνῆκεν;
8. αὐτοῦ, καὶ κυριεύων.
14. ἀγάπησις κυρίου ἔνδοξος σοφία. οἷς δ' ἂν ὀπτάνηται, μερίζει αὐτὴν εἰς ὅρασιν αὐτοῦ.
Cap. ij.
14. καρδίαις δειλαῖς
11. ψυχὰς αὐτῶν λέγοντες
Cap. iiij.
5. ὀφθαλμὸν σου χάριν ὀργῆς,
Cap. v.
16. ψίθυρος ἐν τῷ βίῳ σου,
Cap. x.
1. παιδεύσει
Cap. xi.
16. ἐπὶ κακίᾳ συγγηρᾷ κακά.
28. τρυφῆς πολλῆς,
Cap. xij.
7. οὐκ ἐπιγνωσθήσεται ἐν
Cap. xiij.
11. ἐν ἀφροσύνῃ
15. λόγοις σου,
Cap. xvi.
2. ἐπὶ τὸν κόπον αὐτῶν.
17. οὐ μὴ γνωσθῶ,
23. διανοεῖται κενά,

32. ψυχὴ παντὸς
Cap. xvij.
8. ἐκλεκτοί ἵνα διηγῶνται τὰ μεγαλεῖα τῶν ἔργων αὐτοῦ.
Cap. xxviij.
12. καὶ κατὰ τὴν ἰσχὺν
Cap. xxix.
10. πολλοὶ οὐ χάριν
Cap. xxxi.
5. αὐτῆς πληθύνεται.
Cap. xxxij.
6. ὅπου οὐκ ἀκέραμα,
12. ὡς οὐ γινώσκων
25. ἀπροσκόπως.
Cap. xxxiiij.
21. μωκήματα ἀνόμων.
Cap. xxxvi.
16. σιῶν ἄρρητα λόγιά σου,
Cap. xli.
25. ἀνθρώπου συγχύσεως.
Cap. xlv.
20. τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.
31. υἱοῦ ἰεσαὶ ἐκ
Cap. xlvi.
8. πανοπλίαν αὐτοῦ,
Cap. xlvij.
15. σολομὼν ὃς ἐβασίλευσεν
ᾧ ὁ θεὸς
Cap. xlviij.
20. καὶ ἐπῆρε
Cap. l.
13. δέχεσθαι μέρη
28. ἐν ὄρει σηεὶρ καὶ σαμαρείας,

ESAIAS.

Cap. i.
24. τοῖς ὑπεναντίοις μου,
Cap. ij.
14. ἐπὶ πᾶν ὄρος
Cap. v.
30. ἐμβλέψονται εἰς τὴν γῆν ἄνω
Cap. vij.
20. τοῦ μεμισθωμένου
22. βούτυρον καὶ μέλι
Cap. x.
6. λαοῦ συντάξω ποιῆσαι
Cap. xij.
1. καὶ ἐρεῖς
Cap. xiij.
3. αὐτούς. ἡγιασμένοι εἰσὶ καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτούς. γίγαντες
16. ῥάξουσιν ἐνώπιον
Cap. xv.
3. ταῖς πλατείαις αὐτῆς
Cap. xvij.
5. σταχύων ἐν βραχίονι ἀμήσῃ,
Cap. xviij.
6. ἐπ' αὐτὸν ἥξει.
7. εἰς ὄρος σιών.
Cap. xxv.
12. καταβήσονται
Cap. xxvi.
18. ὁ ἐποιήσαμεν
Cap. xxviij.
19. παρελεύσεται ἡμέρας,
Cap. xxx.
11. λόγιον τοῦ ἁγίου τοῦ ἰσραήλ.
Cap. xxxi.
1. οὐκ ἦσαν πεποιθότες
2. σοφὸς
Cap. xxxiiij.
13. καὶ ἔσαι ἐπαύλεις
17. κληρονομήσονται·

Cap. xxxvij.
12. γρ. ῥασὲμ αἵ εἰσιν
20. ἐκ χειρὸς αὐτοῦ·
Cap. xli.
28. ἰδοὺ οὐδείς.
Cap. xlij.
3. εἰς ἀλήθειαν
9. ἐγὼ ἀναγγέλλω·
Cap. xliij.
8. κωφοὶ
Cap. xliiij.
3. ὅτι ἐγὼ δώσω
4. ἐπὶ παραρρέον ὕδωρ.
Cap. xlv.
21. ἀνηγγέλη ὑμῖν.
Cap. xlvi.
6. μισθωσάμενοι χρυσοχόον
Cap. li.
13. καὶ ἐφόβου πάσας
Cap. lij.
7. ὡς ὡραῖοι ἐπὶ
Cap. liij.
2. ὡς παιδίον
Cap. lvij.
4. σπέρμα ἄνομον;
Cap. lxij.
1. ἡ δικαιοσύνη αὐτῆς,
Cap. lxiij.
11. ἀναβιβάσας ἐκ τῆς θαλάσσης τὸν ποιμένα
Cap. lxv.
18. ἐν αὐτῇ ὅσα ἐγὼ κτίζω.
20. ὁ νέος ἄωρος ἡμέραις ἑκατὸν
Cap. lxvi.
6. ἀνταποδιδόντος ἀνταπόδοσιν τοῖς

IEREMIAS.

Cap. iij.
5. γρ. καὶ ἠδυνάσθης.
Cap. iiij.
10. καὶ ἰδοὺ ἥψατο ἡ μάχαιρα
19. γρ. μαιμάσσει
30. καὶ σὺ ἡ ταλαίπωρος τί
Cap. vi.
7. κακίαν
8. παιδεύθητι
28. ὡς χαλκὸς
Cap. ix.
14. τῶν ἀρεστῶν
24. ἐν τῷ συνιεῖν
Cap. xv.
15. εἰς μακροθυμίαν σου λάβῃς με.
Cap. xvij.
17. μοι σὺ ἐν
Cap. xx.
3. μέτοικον κυκλόθεν.
9. ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον καὶ συνεχόμενον ἐν τοῖς
Cap. xxij.
15. σὺ ἁμιλλᾶσθαι πρὸς τὴν κέδρον ἐν
28. ἐξερρίφη αὐτὸς καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ
Cap. xxix.
14. ὑμῖν, λέγει κύριος.
Cap. xxxi.
8. φασέκ. ἐν αὐτοῖς χωλὸς καὶ τυφλὸς, ἔγκυος καὶ τίκτουσα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ. καὶ τεκνοποιήσει
18. ἐπαίδευσάς με κύριε
Cap. xliiij.
17. καὶ ἐν διόδοις ἱερουσαλήμ·
Cap. xlv.
4. γῆν τὴν ἐκείνην.

Cap. xlvi.
7. ὡσεὶ ποταμῶν κυμαίνεται τὰ ὕδατα αὐτοῦ.
10. ἡ μάχαιρα κρέατα,
Cap. lj.
16. εἰς φωνὴν ἤχους αὐτοῦ ἔθετο πλῆθος ὕδατος

THRENI.

Cap. ij.
20. εἰ ἀποκτενοῦσιν
Cap. iij.
38. κακὰ καὶ τὰ ἀγαθά.

BARVCH.

Cap. ij.
5. καὶ ἐγενήθημεν
Cap. iij.
7. ἀπεστρέψαμεν ἀπὸ καρδίας ἡμῶν
30. αὐτὴν ὑπὲρ χρυσίου
Cap. iiij.
8. τὸν τροφεύσαντα ὑμᾶς
Cap. vi.
25. αἰσχύνονται
27. οὐδὲ πτωχοῦ
28. καὶ λεχὼ ἅπτονται·

EZECHIEL.

Cap. ij.
4. οὓς ἐγὼ ἀποστελῶ
Cap. viij.
5. πρὸς βορρᾶν. καὶ ἀνέβλεψα τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πρὸς βορρᾶν. καὶ
Cap. x.
21. χειρῶν ἀνθρώπου
Cap. xiij.
10. ὑμεῖς ἐκστρέφετε
Cap. xiiij.
6. καὶ ἀποστρέψατε
14. αὐτοὶ ἐν τῇ
Cap. xvi.
47. ἐποίησας παρὰ μικρὸν,
Cap. xx.
26. ἐν τοῖς δόμασιν
Cap. xxij.
13. ἰδοὺ οὖν πατάξω
Cap. xxv.
16. ἐγὼ ἐκτενῶ
Cap. xxvij.
27. πολεμισταί σου οἱ ἐπὶ σοὶ,
Cap. xxxij.
27. τοὺς γίγαντας
Cap. xxxviij.
12. κατῳκίσθη, καὶ ἐπὶ ἔθνος συνηγμένον ἀπὸ ἐθνῶν
Cap. xl.
4. ἀνὴρ, ὃν ἑώρακα.
Cap. xlij.
6. στῦλοι τῶν ἐξωτέρων.
13. πρὸς κύριον εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. καὶ ἐκεῖ θήσουσι τὰ ἅγια
Cap. xliij.
24. ἐπ' αὐτὰ ἅλα,
Cap. xlv.
20. καὶ νηπίου ἀπόμοιραν καὶ
23. καὶ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας
Cap. xlvi.
9. ἐξελεύσεται κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς πύλης τῆς πρὸς βορρᾶν.
19. εἰς τὴν εἴσοδον
21. κλίτη αὐλῆς, κατὰ τὸ κλίτος αὐλὴ αὐλή.
Cap.

Cap. xlviij.
11. λελῖτων καὶ ἀπὸ τ

DANIEL.

Cap. iij.
7. πίπτοντες πάντες οἱ λαοὶ,
98. φυλαῖς, καὶ γλώσσαις
Cap. iiij.
5. θεοῦ ἁγίου
9. καὶ ἐξ αὐτοῦ
20. ἐπ' αὐτῷ.
23. μθυεῖ
Cap. vi.
4. καὶ δανιὴλ ἐκ πλαγίων τῆς βασιλείας,
Cap. vij.
7. ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς,
20. πρότερον τρία κέρατα.
28. ἐγὼ δανιὴλ λόγοις ἀνεπλήσθην πολλοῖς,
καὶ οἱ διαλογισμοί μου
Cap. viij.
26. ἡμέρας πολλὰς ἔσαι.
Cap. ix.
13. ἀληθεία σου.
24. τὴν ἁγίαν σου, ἕως τοῦ παλαιωθῆναι
τὸ παράπτωμα καὶ τοῦ
Cap. x.
17. καὶ ἐγὼ ἠσθένησα καὶ ἀπὸ
Cap. xi.
13. τῶν καιρῶν ἐνιαυτῶν
24. ἐν πίοσι χώραις
Cap. xij.
1. θλίψεως, θλίψις οἷα

OSEAS.

Cap. ij.
7. ὅτι καλῶς
Cap. v.
13. ἐδυνάσθη ἰάσασθαι ὑμᾶς,
Cap. ix.
8. σκοπὸς ἐφραὶμ
Cap. x.
6. καὶ αἰσχυνθήσεται
15. ἀπὸ προσώπου ἀδικίας κακῶν
Cap. xiij.
14. ἡ νίκη σου

IOEL.

Cap. i.
7. εἰς συγκλασμόν·

Cap. ij.
27. καὶ ἐγὼ κύριος
32. εὐαγγελιζόμενοι
Cap. iij.
17. ὑμῶν ὁ κατασκηνῶν

AMOS.

Cap. ij.
16. καὶ ὁ κραταιὸς εὑρήσει
Cap. v.
21. ὀσφρανθῶ θυσίας ἐν ταῖς
Cap. vi.
2. καταβῆτε ἐκεῖθεν εἰς γὲθ
14. ἔθνος, λέγει κύριος τῶν δυνάμεων, καὶ
ἐκθλίψουσιν

IONAS.

Cap. ij.
10. εἰς σωτήριον τῷ κυρίῳ.
Cap. iij.
7. γευσάσθωσαν μηδὲν,
Cap. iiij.
2. ὅτι σὺ ἐλεήμων

MICHEAS.

Cap. iij.
3. καὶ ἐμέλισαν
5. ἤγειραν ἐπ' αὐτὸν
Cap. vi.
13. ἐγὼ ἄρξομαι τοῦ πατάξαι σε
16. ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν,
Cap. vij.
2. ἀπόλωλεν εὐσεβὴς
11. καὶ ἀποτρίψεται

NAVM.
Cap. ij.
5. τὰ τείχη αὐτῆς,

ABACVC.
Cap. i.
13. ἐπὶ πόνον οὐ δυνήσῃ.
Cap. iij.
13. σῶσαι τὸν χριστόν σου.

AGGÆVS.
Cap. i.
14. καταλοίπων παντὸς τοῦ λαοῦ,

ZACHARIAS.
Cap. iiij.
11. ἐξ εὐωνύμων αὐτῆς;
Cap. vi.
7. ἐπέβλεπον τοῦ πορεύεσθαι τοῦ περιοδεῦσαι
Cap. vij.
10. μνησικακείτω
Cap. viij.
12. λαοῦ μου τούτου
Cap. ix.
11. διαθήκης σου
Cap. xiij.
6. καὶ ἐρεῖ
7. ἐπὶ τοὺς ποιμένας.
8. καὶ ἔσαι ἐν πάσῃ τῇ γῇ,

MALACHIAS.
Cap. iij.
10. ἐπισκέψασθε δὴ

MACHABÆOR. I.
Cap. ij.
21. ἡμῖν θεὸς καταλιπεῖν
Cap. iij.
41. δυνάμεις συρίας
45. ἄκρα· ἐκεῖ κατάλυμα τοῖς
Cap. ix.
10. καὶ εἰ ἤγγικεν
11. ἵππος εἰς δύο
Cap. xi.
22. ἔδωκαν αὐτὴν τῷ

MACHABÆOR. II.

Cap. i.
18. μέλλοντες οὖν ἄγειν
36. τοῦτον τόπον νέφθαρ,
Cap. v.
8. ἔτυχεν ἐγκληθεὶς
Cap. vi.
21. δι' αὐτῶν παρασκευασθέντα,
Cap. x.
29. ἰουδαίων ἐξ ὧν οἱ
Cap. xiiij.
22. διέταξεν δὲ ἰούδας
Cap. xv.
21. δι' ὅπλων ἡ νίκη,

τέλος.

VARIARVM NOVI TESTAMENTI LECTIONVM LIBELLVS A GVLIELMO CANTERO CONCINNATVS.

MATTHÆVS.

vers. *Cap. i.*

11. ἐγέννησε τὸν ἰακείμ. ἰακεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰεχονίαν
22. τοῦ ἠσαΐου
23. καλέσεις

Cap. iij.

16. καταβαῖνον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡσεὶ

Cap. vij.

18. οὐδὲ πάλιν δένδρον
19. Πᾶν οὖν δένδρον

Cap. viij.

8. λόγῳ

Cap. ix.

11. ἐσθίει καὶ πίνει
18. ἄρχων τὶς

Cap. x.

10. ῥάβδους
ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ
12. αὐτὴν λέγοντες, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

Cap. xij.

36. ῥῆμα πονηρὸν,

Cap. xiij.

4. πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ,
22. συμπνίγει τὸν λόγον τοῦτον,
23. τριάκοντα. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.
24. σπείραντι
32. μεῖζον πάντων τῶν
43. τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν τοῦ
54. τούτῳ πᾶσα ἡ

Cap. xiiij.

12. τὸ πτῶμα αὐτοῦ,

Cap. xv.

22. ἐξελθοῦσα, ἔκραξεν ὀπίσω αὐτοῦ,
30. αὐτοὺς πάντας.
33. Πόθεν οὖν ἡμῖν

Cap. xvi.

8. οὐκ ἔχετε;

Cap. xvij.

1. καὶ ἀνάγει
5. νεφέλη φωτὸς
12. οὐκ ἐπίστευσαν αὐτῷ,

Cap. xviij.

26. ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, παρεκάλει αὐτὸν,
35. πατὴρ ὑμῶν

Cap. xix.

3. πᾶσαν ἁμαρτίαν;
17. τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστιν ὁ ἀγαθός. εἰ δὲ θέλεις
24. βασιλείαν τῶν οὐρανῶν

Cap. xx.

4. ἀμπελῶνά μου
7. ἀμπελῶνα μου,
22. ἐγὼ πίνω· ἢ τὸ

Cap. xxi.

3. τὶ ποιεῖτε,
7. καὶ ἐκάθισεν
45. καὶ οἱ γραμματεῖς

Cap. xxij.

7. βασιλεὺς ἐκεῖνος
10. ὁ νυμφὼν
44. ὑποκάτω τῶν
45. ἐν πνεύματι καλεῖ

Cap. xxiij.

6. τὰς πρωτοκλισίας
9. οὐρανοῖς. πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε
13. βασιλείαν τοῦ θεοῦ
25. καὶ ἀδικίας.
35. ἐφονεύσατε

Cap. xxiiij.

6. πάντα ταῦτα
9. θλίψεις
24. πλανηθῆναι
41. ἀφίεται. δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς· εἷς παραλαμβ. καὶ εἷς ἀφίεται.
49. ἐσθίῃ δὲ καὶ πίνῃ

Cap. xxv.

29. ὃ δοκεῖ ἔχειν

Cap. xxvi.

13. εἰς μαρτύριον
16. παραδῷ αὐτοῖς.
23. ἐμβαπτόμενος
26. καὶ εὐχαριστήσας,
45. χεῖρας ἀνθρώπων.
63. Θεοῦ τοῦ ζῶντος.
70. πάντων αὐτῶν,

Cap. xxvij.

1. συμβούλιον ἐποίησαν
33. ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον
34. πιεῖν οἶνον
41. πρεσβυτέρων καὶ φαρισαίων

Cap. xxviij.

2. θύρας τοῦ μνημείου,
6. εἶπε ὑμῖν.
10. τοῖς μαθηταῖς

MARCVS.

Cap. i.

2. ἐν ἠσαΐᾳ τῷ προφήτῃ,
8. βαπτίζω ὑμᾶς
11. ἐν σοὶ εὐδόκησα.
12. πνεῦμα ἅγιον αὐτὸν
13. τεσσαράκοντα, καὶ νύκτας τεσσαράκοντα
21. εἰσπορεύεται
24. οἴδαμέν
29. ἐξελθὼν ἦλθεν
33. θύραν αὐτοῦ,
34. αὐτὸν χριστὸν εἶναι.
38. κώμας καὶ πόλεις

Cap. ij.

4. προσενέγκαι αὐτῷ
8. οὕτως αὐτοὶ
16. τίνος ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;
23. πάλιν πορεύεσθαι
24. ποιοῦσιν οἱ μαθηταί σου

Cap. iij.

4. Τί ἔξεστι
11. ὁ ἅγιος τοῦ
18. καὶ Λεββαῖον,
29. αἰωνίου ἁμαρτίας.
32. ἀδελφοί σου, καὶ αἱ ἀδελφαί σου

Cap. iiij.

21. λύχνος ἅπτεται,
31. κόκκον
34. αὐτοῖς τὸν λόγον.
37. βυθίζεσθαι.

Cap. v.

1. Γερασηνῶν
11. πρὸς τῷ ὄρει
23. ζήσῃ.

Cap. vi.

2. ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ,
3. αὐτοῦ πᾶσαι
14. ἡρώδης τὴν ἀκοὴν ἰησοῦ
26. βασιλεὺς ὡς ἤκουσε,
31. Δεῦτε ὑπάγωμεν
54. αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου,
56. ἐν ταῖς πλατείαις

Cap. vij.

4. ἀγορᾶς ὅταν ἔλθωσιν,
5. κοιναῖς χερσὶν
36. μηδὲν

Cap. viij.

1. πάλιν πολλοῦ
6. καὶ εὐχαριστήσας
14. ἐπελάθοντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λαβεῖν
25. πάντα.
29. χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

Cap. ix.

2. καὶ ἀνάγει
12. καθὼς γέγραπται
31. χεῖρας ἁμαρτωλῶν
35. ἔστω
40. ἡμῶν vtrobique.

Cap. x.

7. Καὶ εἶπεν, ἕνεκεν
14. βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
17. προσδραμών τις πλούσιος, &
20. μου. τί ἔτι ὑστερῶ;
21. σταυρόν σου,
25. γάρ ἐστι
30. ἀδελφὰς, καὶ πατέρα, καὶ μητέρα,
43. ἔστω

Cap. xi.

1. ἤγγιζεν
15. ἔρχονται πάλιν
27. πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ.

Cap. xij.

7. γεωργοὶ θεασάμενοι αὐτὸν ἐρχόμενον πρὸς αὐτοὺς, εἶπον
9. γεωργοὺς τούτους,
13. παγιδεύσωσι λόγῳ.
20. Ἑπτὰ οὖν
28. ἰδὼν
31. αὐτῇ,

Cap. xiij.

2. ὧδε λίθος
7. ταῦτα γενέσθαι.

Cap. xiiij.

2. Ἔλεγον γὰρ,
16. καὶ ἐποίησαν καθὼς
25. Ἀμὴν δὲ
27. πρόβατα τῆς ποίμνης.
34. γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.
37. ἰσχύσατε
62. ἐπὶ τῶν νεφελῶν
64. Ἠκούσατε πάντως
65. Προφήτευσον ἡμῖν, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε.

Cap. xv.

3. πολλά. αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο.
22. ἄγουσιν αὐτὸν
32. πιστεύσωμεν αὐτῷ.

Cap. xvi.

2. ἔτι ἀνατείλαντος
9. σαββάτων
19. κύριος ἰησοῦς

LVCAS.

Cap. i.

34. ἔσαι μοι τοῦτο
35. γεννώμενον
64. γλῶσσα αὐτοῦ διηρθρώθη,
66. καὶ γὰρ χεὶρ

Cap. ij.

20. ὑπέστρεψαν
24. τὸ γεγραμμένον
38. ἐν τῷ ἰσραήλ.

Cap. iij.

1. ἐπιτροπεύοντος Ποντίου
10. ποιήσομεν, ἵνα σωθῶμεν;
12. βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ·
26. Ἰωσὴχ,

Cap. iiij.

7. ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς
35. ἀνακραυγάσαν ἐξῆλθεν
38. Σίμωνος καὶ ἀνδρέου·
41. δαιμόνια πολλὰ

Cap. v.

7. ὥστε παρά τι βυθίζεσθαι
22. ὑμῶν πονηρά;

Cap. vi.

5. τοῦ σαββάτου· τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ θεασάμενός τινα ἐργαζόμενον τῷ σαββάτῳ, εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπε, εἰ μὲν οἶδας τί ποιεῖς, μακάριος εἶ· εἰ δὲ μὴ οἶδας, ἐπικατάρατος καὶ παραβάτης εἶ τοῦ νόμου.
7. κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ.

Cap. vij.

16. αὐτοῦ εἰς ἀγαθόν.
27. Οὗτος γάρ ἐστι
40. εἰπέ. ὁ δὲ εἶπε.
45. εἰσῆλθεν,

Cap. viij.

2. ἀπὸ νόσων καὶ μαστίγων καὶ ἀσθενειῶν
18. αὐτῷ, καὶ περισσευθήσεται.
24. γαλήνη μεγάλη.
26. Γερασηνῶν,
51. οὐδένα σὺν αὐτῷ,
52. οὐ γὰρ ἀπέθανεν

Cap. ix.

16. τὸν οὐρανὸν, προσηύξατο καὶ εὐλόγησεν
35. ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα.
47. εἰδὼς
59. ἀπελθεῖν
62. στραφεὶς καὶ βλέπων

Cap. x.

1. ἑβδομήκοντα δύο,
11. ὑμῶν εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν,
21. τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ

Cap. xi.

8. ὅσον
13. ὁ πατὴρ ὑμῶν
15. τὰ δαιμόνια. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπε, πῶς δύναται σατανᾶς σατανᾶν ἐκβάλλειν;
33. κρυπτὴν
38. φαρισαῖος ἤρξατο διακρινόμενος ἐν ἑαυτῷ λέγειν, διατί οὐ
42. ταῦτα δὲ ἔδει
51. Ζαχαρίου τοῦ δικαίου
53. ἀποστοματίζειν

Cap. xij.

7. διαφέρετε ὑμεῖς.
15. ἀπὸ πάσης τῆς
21. πλουτῶν. ταῦτα λέγων ἐφώνει, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.
23. Οὐχὶ ἡ
57. διακρίνετε

Cap. xiij.

7. ἔτη ἀφ' οὗ ἔρχομαι
ἔκκοψον οὖν
15. ὑποκριταὶ
25. οὐ ἂν εἰσέλθῃ

Cap. xiiij.

24. τοῦ δείπνου. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

Cap. xv.

10. χαρὰ ἔσαι
17. λιμῷ ὧδε ἀπόλλυμαι.
22. Ταχέως ἐξενέγκατε

Cap. xvi.

6. κάδοις
8. ἐποίησεν. διὸ λέγω ὑμῖν ὅτι
18. μοιχεύει. εἶπε δὲ καὶ ἑτέραν παραβολήν.

Cap. xvij.

2. εἰ λίθος μυλικὸς

Cap. xviij.

8. Ναὶ λέγω
22. ὕπαγε πάντα
31. περὶ τοῦ υἱοῦ

Cap. xix.

21. ἔσπειρας καὶ συνάγεις ὅθεν οὐ διεσκόρπισας.
22. ἔσπειρα καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισα.
26. δοθήσεται· καὶ περισσευθήσεται.
46. ἔσαι

Cap. xx.

1. ἱερεῖς
21. καὶ οὐδενὸς
24. δηνάριον· οἱ δὲ ἔδειξαν. καὶ εἶπε, τίνος

Cap. xxi.

4. ἔβαλε. ταῦτα λέγων ἐφώνει, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.
34. αἰφνίδιος

Cap. xxij.

30. ἐπὶ δώδεκα θρόνων,
42. παρένεγκε
61. σήμερον ἀπαρνήσῃ

Cap. xxiij.

1. ἤγαγον
2. ἔθνος ἡμῶν,
15. ἀνέπεμψε γὰρ αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς·
22. οὐδὲν ἄξιον
46. παρατίθεμαι

Cap. xxiiij.

32. κεκαλυμμένη ἦν
47. ἀρξάμενον

IOANNES.

Cap. i.

3. οὐδὲ ἕν.
4. ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ
14. πλήρη
26. βαπτίζω ὑμᾶς
27. ὑποδήματος. ἐκεῖνος ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.
41. πρῶτον

Cap. ij.

15. ποιήσας ὡς φραγέλλιον
17. καταφάγεται
24. γινώσκειν τὰ πάντα

Cap. iij.

36. μένει

Cap. iiij.

25. Οἴδαμεν

Cap. v.

3. ξηρῶν, παραλυτικῶν, ἐκδεχομένων
4. γὰρ κυρίου κατ
5. ἀσθενείᾳ αὐτοῦ.
32. μαρτυρία αὐτοῦ
44. παρ' ἀνθρώπων λαμβάνοντες

Cap. vi.

17. ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ πλοῖον,
38. πέμψαντός με πατρός.
40. Τοῦτο γάρ ἐστι
56. ἐν αὐτῷ. καθὼς ἐν ἐμοὶ ὁ πατὴρ, κἀγὼ ἐν τῷ πατρί. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ λάβητε τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν αὐτῷ.
59. Καπερναοὺμ σαββάτῳ.

Cap. vij.

9. εἰπὼν αὐτοῖς ἔμεινεν
23. Ει οὖν περιτομὴν
32. Ἤκουσαν οὖν οἱ
39. ἅγιον ἐπ' αὐτούς;
52. ἴδε τὰς γραφάς

Cap. viij.

2. πάλιν βαθέος
4. αὐτῷ πειράζοντες,
5. λέγεις περὶ αὐτῆς;
6. γῆν μὴ προσποιούμενος.
11. κατακρινῶ.
27. ἔγνωσαν οὖν
πατέρα αὐτοῦ
ἔλεγεν τὸν θεόν.

Cap. ix.

1. γενετῆς καθήμενον
9. Ἐκεῖνος δὲ
17. Λέγουσι οὖν τῷ
36. Καὶ τίς ἐστι

Cap. x.

21. δαιμόνιον ἔχων δύναται
26. ἐμῶν.
27. Καθὼς εἶπον ὑμῖν, τὰ πρόβατα
34. Ὅτι ἐγὼ

Cap. xi.

15. Εἶπεν οὖν αὐτῇ
30. Οὔπω γὰρ
44. καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν

Cap. xij.

19. κόσμος ὅλος
28. δόξασόν μου
32. πάντα
35. περιπατεῖτε οὖν ἕως
47. μὴ φυλάξῃ,

Cap. xiij.

18. ἐγὼ γὰρ οἶδα
34. ἵνα καθὼς ἠγάπησα

Cap. xiiij.

22. καὶ τί γέγονεν
23. τὰς ἐντολάς μου τηρήσει
30. εὑρήσει οὐδέν.

Cap. xv.

1. ἀληθινὴ, ὑμεῖς τὰ κλήματα,
8. καὶ γενήσεσθε.

Cap. xvi.

21. τῆς λύπης,

Cap. xviij.

29. πρὸς αὐτοὺς ἔξω,

Cap. xix.

2. αὐτὸν, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν,
6. σταύρωσον αὐτόν.
13. τούτων τῶν λόγων,
27. ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος
28. ἰδὼν
τετέλεσται περὶ αὐτοῦ,
36. ἀπ' αὐτοῦ.
40. αὐτὸ ἐν ὀθονίοις

Cap. xx.

22. ἐνεφύσησε αὐτοῖς,
24. οὐκ ἦν ἐκεῖ
31. ζωὴν αἰώνιον ἔχητε

Cap. xxi.

13. καὶ εὐχαριστήσας δίδωσιν
24. ὁ καὶ γράψας

ACTA.

Cap. i.

5. ἐβάπτισεν ἐν ὕδατι,
15. τῶν ἀδελφῶν
23. Ἰωσὴφ

Cap. ij.

24. ὠδῖνας τοῦ ᾅδου,
43. ἐγίνετο ἐν ἱερουσαλήμ.

Cap. iij.

13. ὃν ὑμεῖς μὲν
20. τὸν προκεχειρισμένον

Cap. iiij.

27. ἐπ᾽ ἀληθείας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ
33. ἰησοῦ χριστοῦ,

Cap. v.

3. ψεύσασθαί σε εἰς τὸ
15. καὶ εἰς τὰς
αὐτῶν. ἀπηλλάσσοντο γὰρ ἀπὸ πάσης ἀσθενείας ἣν εἶχεν ἕκαστος.
36. ἑαυτὸν μέγαν,

Cap. vi.

8. πλήρης χάριτος
λαῷ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ.
10. σοφίᾳ τῇ οὔσῃ ἐν αὐτῷ
πνεύματι τῷ ἁγίῳ
ἐλάλει διὰ τὸ ἐλέγχεσθαι αὐτοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ μετὰ πάσης παρρησίας.
11. μὴ δυνάμενοι οὖν ἀντοφθαλμεῖν τῇ ἀληθείᾳ

Cap. vij.

1. ἀρχιερεὺς τῷ στεφάνῳ,
8. καὶ οὕτως
18. ἕτερος ἐπ᾽ αἴγυπτον,
21. Ἐκτεθέντος δὲ αὐτοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν ἀνείλετο
24. ἀδικούμενον ἐκ τοῦ γένους,
αἰγύπτιον· καὶ ἔκρυψεν αὐτὸν ἐν τῇ ἄμμῳ.
35. δικαστὴν ἐφ᾽ ἡμᾶς;
52. τοῦ δικαίου τούτου
55. πλήρης πίστεως καὶ πνεύματος
58. ἐκβαλόντες αὐτὸν

Cap. viij.

10. ἡ καλουμένη μεγάλη.
24. εἰρήκατε· ὃς πολλὰ κλαίων οὐ διελίμπανεν.

Cap. ix.

5. ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος
6. κἀκεῖ λαληθήσεταί σοι
22. ἐνεδυναμοῦτο τῷ λόγῳ,
30. καὶ νυκτὸς ἐξαπέστειλαν

Cap. x.

3. ὡσεὶ περὶ ὥραν
5. σίμωνά τινα
17. διερωτήσαντες καὶ μαθόντες
26. Ἀνάστηθι· τί ποιεῖς;
29. μεταπεμφθεὶς ὑφ᾽ ὑμῶν.
32. σίμωνός τινος
39. ὃν καὶ ἀνεῖλον
48. κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ.

Cap. xi.

17. τὸν θεὸν τοῦ μὴ δοῦναι αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον;
21. μετ᾽ αὐτῶν τοῦ ἰᾶσθαι αὐτούς·

Cap. xij.

6. προσάγειν
10. ἐξελθόντες κατέβησαν τοὺς ἑπτὰ βαθμοὺς, καὶ προῆλθον
12. συνηθροισμένοι ἀδελφοὶ
25. ἱερουσαλὴμ εἰς ἀντιόχειαν

Cap. xiij.

6. εὗρον ἐκεῖ ἄνδρα τινα
23. ἰσραὴλ σωτηρίαν,
26. ὁ λόγος οὗτος
41. καὶ θαυμάσατε καὶ ἐπιβλέψατε καὶ

Cap. xiiij.

7. εὐαγγελιζόμενοι. καὶ ἐκινήθη ὅλον τὸ πλῆθος ἐπὶ τῇ διδαχῇ. ὁ δὲ παῦλος καὶ βαρνάβας διέτριβον ἐν λύστροις.
10. τῇ φωνῇ, Σοὶ λέγω, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ ἀνάστηθι

Cap. xv.

1. τῆς ἰουδαίας τῶν πεπιστευκότων ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν φαρισαίων, μὴ περιτμηθῆτε, καὶ τῷ ἔθει μωϋσέως περιπατῆτε οὐ
20. αἵματος· καὶ ὅσα ἂν μὴ θέλωσιν ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖν.
30. κατῆλθον
34. αὐτοῦ· μόνος δὲ ἰούδας ἐπορεύθη.
37. ἐβούλετο

Cap. xvi.

1. δὲ καὶ εἰς
7. Ἐλθόντες δὲ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἰησοῦ.
17. ὑμῖν
35. γενομένης συνῆλθον οἱ στρατηγοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τὴν ἀγοράν. καὶ ἀναμνησθέντες τὸν σεισμὸν τὸν γεγονότα, ἐφοβήθησαν, καὶ ἀπέστειλαν τοὺς ῥαβδούχους ἐκείνους οὓς χθὲς παρέβαλες
39. καὶ παραγενόμενοι μετὰ φίλων πολλῶν εἰς τὴν φυλακὴν, παρεκάλεσαν αὐτοὺς ἐξελθεῖν, εἰπόντες, Ἠγνοήσαμεν τὰ καθ᾽ ὑμᾶς ὅτι ἐστὲ ἄνδρες δίκαιοι. καὶ ἐξαγαγόντες, παρεκάλεσαν αὐτοὺς, λέγοντες, Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἐξέλθετε, μήποτε πάλιν συστραφῶσιν ὑμῖν, ἐπικράζοντες καθ᾽ ὑμῶν.
40. τοὺς ἀδελφοὺς, διηγήσαντο ὅσα ἐποίησε κύριος αὐτοῖς παρακαλέσαντες αὐτούς.

Cap. xvij.

25. καὶ τὰ πάντα·

Cap. xviij.

5. εἶναι τὸν
11. Ἐκάθισέ τε ἐν κορίνθῳ ἐνιαυτὸν

Cap. xix.

5. ἰησοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
9. ὁδὸν τοῦ θεοῦ
τινὸς ἀφ᾽ ὥρας πέμπτης ἕως δεκάτης.
13. καὶ ἀπὸ τῶν
ὑμᾶς διὰ τὸν
28. θυμοῦ δραμόντες εἰς τὸ ἄμφοδον, ἔκραζον
39. περαιτέρω ἐπιζητεῖτε,

Cap. xx.

4. σώπατρος πύρρου
7. συνηγμένων ἡμῶν τοῦ κλάσαι
8. οὗ ἦμεν
18. πρὸς αὐτὸν ὁμοθυμαδὸν,
Ὑμεῖς ἀδελφοὶ ἐπίστασθε
23. διαμαρτύρεταί μοι,
μένουσιν ἐν ἱεροσολύμοις.
24. διαμαρτύρεσθαι ἰουδαίοις καὶ ἕλλησι τὸ
26. πάντων ὑμῶν.
31. ἕκαστον ὑμῶν.

Cap. xxi.

8. ἐξελθόντες ἤλθομεν εἰς
13. παῦλος καὶ εἶπε,
15. ἐπισκευασάμενοι
16. καὶ τινὲς τῶν
21. τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρῴοις περιπατεῖν.
23. εἰσὶν ἐν ἡμῖν

Cap. xxij.

12. κατοικούντων ἐν δαμασκῷ
20. πρωτομάρτυρός σου,
23. αὐτῶν ἐπιπλεῖον καὶ
25. προσέτειναν
τὸν ἐφεστῶτα
30. κατηγορεῖτο

Cap. xxiij.

1. τῆς ὥρας.
9. ἀναστάντες τινὲς τῶν γραμματέων
23. στρατιώτας ἐνόπλους διακοσίους,

Cap. xxiiij.

1. μετὰ τινῶν
3. Πάντοτε
7. ἀπήγαγε, καὶ πρός σε ἀπέστειλε.
8. παρ᾽ ὧν
9. Συνεπέθεντο
10. κριτὴν δίκαιον
13. δύνανταί σοι
14. τοῖς ἐν τοῖς προφήταις
16. δὲ καὶ αὐτὸς ἔχων
23. ἀκριβέστερον διαγνώσομαι

Cap. xxv.

2. οἱ ἀρχιερεῖς
3. παρ᾽ αὐτοῦ
5. ἐστὶν ἄτοπον
6. ἡμέρας οὐ πλείους ὀκτὼ ἢ
15. καταδίκην.
21. ἀναπέμψω
26. τῷ κυρίῳ μου τί γράψω.

Cap. xxvi.

6. τοὺς πατέρας ἡμῶν
17. λαοῦ τῶν ἰουδαίων
20. τὸν ζῶντα θεὸν,

Cap. xxvij.

1. παρεδίδου
2. πλεῖν ἐπὶ τοὺς
5. κατήχθημεν εἰς
22. οὐδεμιᾶς
33. μεταλαβεῖν τινὸς τροφῆς,

Cap. xxviij.

1. διασωθέντες οἱ περὶ τὸν παῦλον ἐκ τοῦ πλοὸς,
14. παρεκλήθημεν οὐ μετρίως

AD ROMANOS.

Cap. i.

9. γάρ μοι

Cap. ij.

5. καὶ δικαιοκρισίας
17. Εἰ δὲ

Cap. iij.

26. ἰησοῦν.
28. Λογιζόμεθα γὰρ πίστει
31. νόμον συνιστάνομεν.

Cap. iiij.

1. τὸν προπάτορα
15. οὗ δὲ
25. δικαιοσύνην ἡμῶν.

Cap. v.

11. καυχώμεθα
17. τὴν δωρεὰν

Cap. vi.

3. ἀγνοεῖτε ἀδελφοὶ
12. ὑπακούειν αὐτῷ
15. τί οὖν ἐροῦμεν;

Cap. vij.

4. ὑμᾶς ἀνδρὶ ἑτέρῳ
7. ὅτι ὁ νόμος
25. χάρις δὲ τῷ

Cap. viij.

15. διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος
18. Λογίζομαι δὲ
28. Οἴδαμεν γὰρ
37. ἡμᾶς χριστοῦ.

Cap. x.

1. ὑπὲρ αὐτῶν ἐστιν
8. λέγει ἡ γραφή;

Cap. xi.

7. ὃ ἐπιζητεῖ

13. Ὑμῖν δὲ
28. μὲν οὖν τὸ
31. αὐτοὶ ὕστερον ἐλεύθωσι·

Cap. xij.

3. τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ
μέτρον χάριτος.

Cap. xiij.

10. τοῦ πλησίον

Cap. xiiij.

11. γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων·
15. Εἰ γὰρ
23. Post hunc versum subiiciuntur tres vltimi capitis postremi.

Cap. xv.

8. Λέγω γὰρ
9. ἐν ἔθνεσι κύριε;
14. ἄλλους νουθετεῖν.

Cap. vi.

5. τῆς ἀσίας
16. αἱ ἐκκλησίαι πᾶσαι
27. αἰῶνας τῶν αἰώνων.

AD CORINTHIOS I.

Cap. i.

6. τὸ κήρυγμα
13. μὴ μεμέρισται
15. ἐβαπτίσθη.

Cap. ij.

1. τὸ μυστήριον
13. ἀλλ' ἐν διδαχῇ

Cap. iiij.

2. ζητεῖτε
14. νουθετῶν.
16. γίνεσθε, καθὼς ἐγὼ χριστοῦ.
17. ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

Cap. v.

5. κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ
11. ἢ πόρνος,
13. κρινεῖ.
ἐξαίρετε

Cap. vi.

6. Ἀλλὰ καὶ ἀδελφὸς

Cap. vij.

3. τὴν ὀφειλὴν
29. ὅτι ὁ καιρὸς
33. τῇ γυναικὶ, καὶ μεμέρισται.
34. καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἄγαμος καὶ ἡ παρθένος μεριμνᾷ
35. καὶ εὐπρόσεδρον

Cap. ix.

10. ὁ ἀλοῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν.
16. οὐαὶ γάρ μοι
20. ὑπὸ νόμον, μὴ ὢν αὐτὸς ὑπὸ νόμον,
23. εὐαγγελίου τοῦ θεοῦ,

Cap. x.

1. θέλω γὰρ ὑμᾶς
14. ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ,

Cap. xi.

17. παραγγέλλω οὐκ ἐπαινῶν

Cap. xij.

2. ὅτι ὅτε
31. τὰ μείζονα.

Cap. xiij.

9. Ἐκ μέρους δὲ

Cap. xiiij.

2. ἀκούει αὐτοῦ,
31. καθ' ἕνα ἕκαστοι
33. τῶν ἁγίων διδάσκω.
34. ὑποτασσέσθωσαν
39. ἀδελφοί μου
40. Πάντα δὲ

Cap. xv.

11. ἐπιστεύσαμεν.
25. τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ
29. ὑπὲρ αὐτῶν;
31. καύχησιν ἀδελφοὶ,
44. ἔστι καὶ σῶμα πνευματικόν.
57. τῷ δόντι

Cap. xvi.

15. στεφανᾶ καὶ φουρτουνάτου,

AD CORINTHIOS II.

Cap. i.

6. ἐν ὑπομονῇ πολλῇ
14. κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ.

Cap. ij.

3. λύπην ἐπὶ λύπῃ
16. ὀσμὴ ἐκ θανάτου,
ὀσμὴ ἐκ ζωῆς

Cap. iij.

1. ἢ μὴ

Cap. iiij.

4. μὴ διαυγάσαι
τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου.
14. ἡμᾶς σὺν ἰησοῦ

Cap. v.

5. θεὸς καὶ χρίσας ἡμᾶς

Cap. vi.

16. ἡμεῖς γὰρ ναὸς θεοῦ ἐσμὲν

Cap. vij.

11. κατειργάσατο ἐν ὑμῖν
12. σπουδὴν ἡμῶν τὴν ὑπὲρ ὑμῶν
16. χαίρω οὖν ὅτι

Cap. viij.

16. τῷ δόντι
18. τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν,
19. πρὸς τὴν αὐτὴν
21. Προνοοῦμεν γὰρ καλὰ

Cap. ix.

9. τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Cap. x.

6. πᾶσαν παράβασιν καὶ παρακοὴν
9. Ἵνα δὲ μὴ
12. συνιᾶσιν

Cap. xi.

1. μικρόν τι τῆς ἀφροσύνης
9. οἱ ἀδελφοί μου

Cap. xij.

14. τρίτον τοῦτο ἑτοίμως

Cap. xiij.

1. Ἰδοὺ τρίτον
4. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς
13. τοῦ κυρίου ἡμῶν

AD GALATAS.

Cap. ij.

9. ἡμεῖς μὲν εἰς
11. ἦλθε κηφᾶς
16. Εἰδότες δὲ ὅτι

Cap. iiij.

4. γεννώμενον ἐκ γυναικὸς
15. καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
21. οὐκ ἀναγινώσκετε;
25. δουλεύει γὰρ μετὰ
28. Ὑμεῖς

Cap. vi.

1. ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἔν τινι

AD EPHESIOS.

Cap. i.

1. τοῖς ἁγίοις πᾶσι
3. ἐν χριστῷ.
11 πρόθεσιν τοῦ θεοῦ τοῦ
16. ποιούμενος πάντοτε ἐπὶ

18. τῆς καρδίας ὑμῶν

Cap. ij.

1. ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν,

Cap. iij.

1. πρεσβεύω ὑπὲρ
5. ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
7. τῆς δοθείσης μοι
9. ἡ οἰκονομία

Cap. iiij.

6. πᾶσιν ἡμῖν.
7. ἡ χάρις αὕτη
28. ταῖς ἰδίαις χερσὶν

Cap. v.

18. ἀλλὰ μᾶλλον πληροῦσθε
27. παραστήσῃ αὐτὸς ἑαυτῷ

Cap. vi.

7. δουλεύοντες ὡς τῷ
9. καὶ ὑμῶν καὶ αὐτῶν

AD PHILIPPENSES.

Cap. i.

14. τὸν λόγον τοῦ θεοῦ λαλεῖν
23. Συνέχομαι δὲ
πολλῷ γὰρ μᾶλλον

Cap. ij.

4. σκοποῦντες
12. ὑπηκούσατέ μοι,
22. τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ.
26. πάντας ὑμᾶς ἰδεῖν

Cap. iij.

13. οὔπω λογίζομαι

Cap. iiij.

23. μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν.

AD COLOSSENSES.

Cap. i.

6. καρποφορούμενον καὶ αὐξανόμενον,
12. τῷ θεῷ καὶ πατρὶ
22. τοῦ θανάτου αὐτοῦ,

Cap. ij.

1. Θέλω δὲ ὑμᾶς
ἐν λαοδικείᾳ, καὶ τῶν ἐν ἱεραπόλει;
2. συμβιβασθέντες

Cap. iij.

15. τοῦ χριστοῦ
19. παραπικραίνεσθε
21. μὴ παροργίζετε

Cap. iiij.

8. γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν
12. πεπληροφορημένοι
15. κατ' οἶκον αὐτῶν

AD THESSALONICENSES I.

Cap. ij.

7. νήπιοι
12. τοῦ καλέσαντος

Cap. iij.

13. ἐν δικαιοσύνῃ,

Cap. iiij.

1. θεῷ, καθὼς καὶ περιπατεῖτε,

Cap. v.

24. ποιήσει τὴν ἐλπίδα ὑμῶν βεβαίαν.

AD THESSALONICENSES II.

Cap. i.

7. ἰησοῦ χριστοῦ
10. τοῖς πιστεύσασιν

Cap. ij.

3. τῆς ἀνομίας,

Cap. iij.

6. παρέλαβον

AD

AD TIMOTHEVM I.

Cap. i.

1. θεοῦ πατρὸς, καὶ σωτῆρος ἡμῶν κυρίου
12. ἐνδυναμοῦντί με

Cap. ij.

6. τὸ μυστήριον

Cap. iij.

16. ὤφθη ἀνθρώποις

Cap. iiij.

1. πλάνης

Cap. vi.

15. δείξει ἡμῖν ὁ μακάριος
19. τῆς ὄντως ζωῆς.

AD TIMOTHEVM II.

Cap. i.

12. τὴν παρακαταθήκην μου

Cap. ij.

13. ἀρνήσασθαι γὰρ ἑαυτὸν
19. ὄνομα κυρίου.
22. μετὰ πάντων τῶν

Cap. iiij.

2. τὸν λόγον τοῦ θεοῦ,
3. τῆς ὑγιαινούσης πίστεως καὶ διδασκαλίας
14. ἀποδώσει

AD TITVM.

Cap. i.

7. μὴ αἰσχρόλογον.

Cap. ij.

5. τοῦ θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται.
10. ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις.

AD PHILEMONEM.

Cap. i.

6. παντὸς ἔργου ἀγαθοῦ

AD HEBRÆOS.

Cap. iij.

6. ὅς οἶκος
10. γενεᾷ ταύτῃ,

Cap. iiij.

1. ἐξ ἡμῶν
7. ταῖς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ.
8. αὐτὸς

Cap. v.

3. διὰ ταῦτα

Cap. viij.

11. διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πολίτην

Cap. ix.

9. τὸν ἐνεστηκότα καθέστηκε,
10. δικαιώματα
14. συνείδησιν ἡμῶν
15. λάβωσιν οἱ κληρονόμοι τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Cap. x.

1. οὐδέποτε δύναται
2. Ἐπεὶ κἂν
6. οὐκ ἐζήτησας.
10. ἐσμὲν διὰ
11. ἀρχιερεὺς
27. μέλλων
34. ἔχειν ἑαυτοὺς vel ἑαυτοῖς

Cap. xi.

4. ἔτι λαλεῖ.
5. οὐχ εὑρίσκετο,
11. σάρρα στεῖρα οὖσα δύναμιν
29. κατεποντίσθησαν.

Cap. xij.

1. ἀπερίστατον ἁμαρτίαν
3. Αναλογίσασθε οὖν τὸν
26. σείσω
28. ἔχομεν χάριν δι' ἧς λατρεύομεν

Cap. xiij.

15. ἀναφέρομεν

IACOBI.

Cap. i.

18. Βουληθεὶς γὰρ ἀπεκύησεν
22. ποιηταὶ νόμου,
25. ἐπιλήσμων

Cap. ij.

18. χωρὶς τῶν ἔργων σου
25. τοὺς κατασκόπους,

Cap. iij.

3. Εἰ δὲ
6. τῆς γενέσεως ἡμῶν,
8. ἀκατάστατον

Cap. iiij.

11. οὐκέτι εἶ ποιητὴς
12. νομοθέτης καὶ κριτής. σὺ δὲ τὶς
13. πορευσόμεθα καὶ ποιήσομεν καὶ ἐμπορευσόμεθα καὶ κερδήσομεν
15. ποιήσομεν
16. κατακαυχᾶσθε

Cap. v.

1. ἐπερχομέναις ὑμῖν.
7. ἀδελφοί μου,
8. μακροθυμήσατε οὖν καὶ
11. ὑπομείναντας πολυεύσπλαγχνος
12. ἤτω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν μὴ ὑπὸ κρίσιν
16. Ἐξομολογεῖσθε οὖν ἀλλήλοις
19. Αδελφοί μου, τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας
20. ψυχὴν αὐτοῦ

PETRI I.

Cap. i.

2. Κατὰ πρόθεσιν
3. ἐλπίδα ζωῆς
8. οὐκ ἰδόντες
16. ἔσεσθε,
24. δόξα αὐτῆς ὡς

Cap. ij.

2. αὐξηθῆτε εἰς σωτηρίαν,
11. Αδελφοί,
15. ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς φιμοῦν
19. χάρις παρὰ τῷ θεῷ,
20. κολαζόμενοι
21. ἀπέθανεν ὑπὲρ ὑμῶν, ὑμῖν ὑπολιμπάνων

Cap. iij.

7. συγκληρονόμοις χάριτος ποικίλης ζώσης, ἐγκόπτεσθαι
13. ζηλωταὶ γένησθε;
15. τὸν χριστὸν
16. Αλλὰ μετὰ ἔχοντες ἁγνὴν,
18. περὶ ἁμαρτιῶν ἀπέθανε,
19. ἐν φυλακῇ κατακεκλεισμένοις
20. ὅτε ἀπεξεδέχετο ὀλίγοι

Cap. iiij.

10. καλοὶ κληρονόμοι
14. τῆς δόξης καὶ δυνάμεως
16. τῷ ὀνόματι τούτῳ.

Cap. v.

1. Πρεσβυτέρους οὖν τοὺς
2. ἑκουσίως κατὰ θεὸν
8. καταπιεῖν·
14. φιλήματι ἁγίῳ.

PETRI II.

Cap. i.

1. τοῦ κυρίου ἡμῶν
4. ἐπιθυμίας καὶ φθορᾶς.
10. σπουδάσατε διὰ τῶν καλῶν ἔργων βεβαίαν
11. τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν
12. οὐ μελλήσω

Cap. ij.

2. ταῖς ἀσελγείαις·
4. κρίσιν κολαζομένους τηρεῖν.
8. ἀθέσμοις ἔργοις
16. παραφροσύνην
17. ὁμίχλαι ὑπὸ
18. ἀσελγείας τοὺς ὀλίγους
21. ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ἐπιστρέψαι εἰς τὰ ὀπίσω

Cap. iij.

7. γῇ τῷ αὐτῷ λόγῳ
8. ἀδελφοὶ,
10. οὐρανοὶ μὲν ῥοιζηδὸν
14. ἄμωμοι
18. χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρός. νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

IOANNIS I.

Cap. i.

2. ἐφανερώθη ἐν ἡμῖν
5. ἡ ἀγγελία

Cap. ij.

4. ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ
7. Αγαπητοὶ,
14. Ἔγραψα
23. ἔχει. ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν, καὶ τὸν πατέρα ἔχει.
27. ἐν ὑμῖν μενέτω, τὸ αὐτοῦ χρίσμα μένετε ἐν αὐτῷ

Cap. iij.

11. ἡ ἐπαγγελία
16. ἀγάπην τοῦ θεοῦ,

Cap. iiij.

3. ἀκηκόαμεν
8. ἀγαπῶν, ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστιν, ὅτι
9. Ο'τι ἐν
19. Ημεῖς οὖν ἀγαπῶμεν

Cap. v.

5. τὶς δέ ἐστιν
6. ὕδατος καὶ πνεύματος ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πνεύματι
10. τὴν μαρτυρίαν τοῦ θεοῦ πιστεύων τῷ υἱῷ,
12. τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ,
20. ἀληθινὸν θεόν.
21. τεκνία μου,

IOANNIS II.

Cap. i.

5. γράφων
7. ἐν σαρκί. ἔτις οὐχ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν χριστὸν ἐν σαρκὶ,
8. ἀπολέσητε καὶ εἰργάσασθε καὶ ἀπολάβητε
12. ἡ χαρὰ ὑμῶν

IOAN

IOANNIS III.

Cap. i.

4. χαρὰν
7. τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ
10. καὶ τοὺς ἐπιδεχομένους

IVDÆ.

Cap. i.

1. ἠγαπημένοις,
3. κοινῆς ὑμῶν σωτηρίας,
5. εἰδότας πάντα, ὅτι κύριος ἅπαξ λαὸν
12. συνευωχούμενοι ὑμῖν,
13. ἀπαφρίζοντα
14. ἁγίων ἀγγέλων αὐτοῦ,
15. σκληρῶν λόγων ὧν
16. πορευόμενοι τῇ ἀσεβείᾳ καὶ τῇ παρα-
νομίᾳ,
18. ἐλεύσονται ἐμπαῖκται,
19. ἀποδιορίζοντες ἑαυτοὺς,
22. ἐλέγχετε διακρινομένους,
23. ἁρπάζοντες, οὓς δὲ ἐλεεῖτε ἐν φόβῳ,
μισοῦντες
24. καὶ ἀσπίλους στῆσαι
25. ἡμῶν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν
ἐξουσία πρὸ παντὸς αἰῶνος,

APOCALYPSIS.

Cap. i.

2. εἶδε· ἅ τινά εἰσι, καὶ ἃ χρὴ γενέσθαι με-
τὰ ταῦτα
9. ὑπομονῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ,
11. ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις
12. ἐπέστρεψα ἐκεῖ βλέπειν
19. γράψον οὖν ἃ

Cap. ij.

7. τοῦ θεοῦ μου.
14. ὃς ἐδίδαξε τὸν βαλὰκ
16. μετανόησον οὖν.
20. τὴν γυναῖκά σου
21. οὐ θέλει μετανοῆσαι.
27. συντριβήσεται,

Cap. iij.

1. τὰ ἑπτὰ πνεύματα
2. ἃ ἤμελλες ἀποβάλλειν
τοῦ θεοῦ μου.
4. Ἀλλὰ ἔχεις
7. κλείει, εἰ μὴ ὁ ἀνοίγων
18. ἵνα ἐγχρίσῃς τοὺς

Cap. iiij.

3. σαρδίῳ
6. θρόνου ὡς θάλασσα
8. καθ' ἓν αὐτῶν ἔχοι
ἅγιος nouies
11. εἶ ὁ κύριος καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ ἅγιος
λαβεῖν

Cap. v.

6. ἅ εἰσι
10. ἐποίησας αὐτοὺς τῷ
βασιλεύσουσιν
11. πρεσβυτέρων· καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν
μυριάδες μυριάδων,
14. ζῶα λέγοντα

Cap. vi.

1. εἶδον ὅτι
τῶν ἑπτὰ σφραγίδων,
8. ἐδόθη αὐτῷ
9. μαρτυρίαν τοῦ ἀρνίου
12. σελήνη ὅλη ἐγένετο

Cap. vij.

2. ἀναβαίνοντα
10. τῷ θεῷ ἡμῶν τῷ καθημένῳ
11. τοῦ θρόνου αὐτοῦ
14. κύριέ μου
ἐλεύκαναν αὐτὰς

Cap. viij.

7. μεμιγμένα ἐν αἵματι
τρίτον τῆς γῆς κατεκάη, καὶ τὸ τρίτον
τῶν δένδρων
11. τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς

Cap. ix.

2. καμίνου καιομένης.
7. στέφανοι χρυσοῖ,
11. ἔχουσαι
16. τοῦ ἵππου, μυριάδες
18. τριῶν πληγῶν τούτων
19. εἰσιν, καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν·

Cap. x.

5. χεῖρα αὐτοῦ τὴν δεξιὰν

Cap. xi.

1. ῥάβδῳ, καὶ εἱστήκει ὁ ἄγγελος λέγων
2. τὴν ἔξωθεν
4. τοῦ κυρίου τῆς
8. ὁ κύριος αὐτῶν
13. ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
16. ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ

Cap. xij.

2. ἔκραζεν
12. οὐαὶ τῇ γῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ,
14. ὅπως τρέφηται

Cap. xiij.

1. ὀνόματα
5. ἐξουσία πόλεμον ποιῆσαι
7. φυλὴν καὶ λαὸν καὶ γλῶσσαν
14. τοὺς ἐμοὺς τοὺς κατοικοῦντας

Cap. xiiij.

1. ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ
2. ἤκουσα ὡς κιθαρῳδῶν
4. οὗτοι ὑπὸ ἰησοῦ ἠγοράσθησαν
7. φοβήθητε τὸν κύριον
8. ἄγγελος δεύτερος
9. καὶ ἄλλος ἄγγελος τρίτος
18. βότρυας τῆς ἀμπέλου τῆς

Cap. xv.

3. τῶν ἐθνῶν.
4. μόνος ἅγιος,
6. ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,

Cap. xvi.

1. τὰς ἑπτὰ φιάλας
21. πληγὴ αὕτη σφόδρα.

Cap. xvij.

5. τῶν πόρνων
8. καὶ παρέσται.
13. θηρίῳ διδόασιν.

Cap. xviij.

1. εἶδον ἄλλον ἄγγελον
5. ἐκολλήθησαν
11. κλαύσουσι καὶ πενθήσουσιν
14. λαμπρὰ ἀπώλοντο ἀπὸ
17. τῶν πλοίων πλέων
20. ἅγιοι, καὶ οἱ ἀπόστολοι

Cap. xix.

1. ἤκουσα ὡς φωνὴν
6. λεγόντων θεὸς ἡμῶν ὁ
14. στρατεύματα τὰ ἐν
15. ῥομφαία δίστομος ὀξεῖα
17. δεῖπνον τὸ μέγα

Cap. xx.

2. σατανᾶς ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην
ὅλην.
3. καὶ ἔδησεν αὐτὸν,
6. βασιλεύσουσι μετὰ ταῦτα
12. τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ

Cap. xxi.

3. λαὸς αὐτοῦ
6. ἐγὼ γέγονα
8. ἀπίστοις καὶ ἁμαρτωλοῖς καὶ ἐβδε-
λυγμένοις φαρμακοῖς
21. ὕαλος διαυγής.
27. κοινὸν

Cap. xxij.

3. πᾶν κατάθεμα
6. τῶν πνευμάτων τῶν προφητῶν
7. καὶ ἰδοὺ
11. δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω
18. Μαρτυρῶ ἐγὼ
ἐπιθήσαι ὁ θεὸς
19. ἀφέλοι ὁ θεὸς
21. πάντων τῶν ἁγίων ὑμῶν.

FINIS.

AD LECTOREM.

N his lectionibus colligendis hoc à nobis obseruatum est, vt, posteaquam eas adiumento lectoribus esse, non impedimento cupiebamus, eas ferè scripturas omnes, quæ vel idem prorsus valerent, vt cùm ἐποίει *pro* ἐποίησε *Luc. iij. scriptum fuerat; vel errata duntaxat essent typographica, vt cùm* ὑποπιάζω *pro* ὑπωπιάζω *1. Corinth. ix. erat annotatum; vel etiam glossæ meræ essent, vt cùm* προσέταξεν *pro* συνέταξεν *Matth. xxvi. fuerat positum; plerunque omitteremus, cùm præsertim aliunde quoque peti illæ possent: reliquas autem quanta & poteramus, & debebamus fide atque diligentia colligeremus. Ad id autem perficiendum quoniam vulgatæ editionis exemplari Græco certis de causis vsi sumus, quod etiam cum Complutensi codice inter alios fuerat collatum; si hac re nonnunquam continget, vt varia lectio heic annotata in Complutensi contextu reperiatur: id ad eum confirmandum valere, postquam cæteris lectionibus ea fuit prælata, prudens Lector intelliget. Quæ itidem omnia Catholicæ Romanæ Ecclesiæ iudicio censuræque submittimus.*

Hunc variarum lectionum in Græcis Bibliis libellum à GVLIELMO CANTERO concinnatum ad sacræ Scripturæ studiosorum vtilitatem imprimi posse nos infrascripti censemus. Louanij XIII. Calend. Decemb. Anno CIↃ. IↃ. LXXI.

Augustinus Hunnæus.

Cornelius Reyneri Goudanus.

Johannes Harlemius.

VARIÆ LECTIONES IN LATINIS BIBLIIS EDITIONIS VVLGATÆ, EX VETVSTISSIMIS MANVSCRIPTIS EXEMPLARIBVS COLLECTÆ, ET AD TEXTVM HEBRAICVM, CALDAICVM, GRÆCVM ET SYRIACVM EXAMINATÆ,

Opera & industria aliquot Theologorum in Academia Louaniensi.

PRÆFATIO IOHAN. HARLEMII.

VM apud omnes sacrarum literarum peritos magno semper in precio habita fuerint Biblia olim Compluti studio, & sumptibus Ximenii Cardinalis impressa; non immeritò placuit viris illis doctissimis, quibus à Rege Catholico horum magnorum & regiorum Bibliorum cura commissa erat, vt in hoc sacro opere ex illis Complutensibus Bibliis, vulgatæ editionis textus imprimeretur; &, si quæ præterea inuenirentur in antiquis manuscriptis exemplaribus ab hoc textu variæ lectiones, eæ ad finem totius operis adiungerentur. Quod vt fieret accuratiùs, præter ea manuscripta, quibus olim in editione Bibliorum Louaniensium D. Hentenius vir doctissimus vsus erat, quorum aliquot nobis ex diuersis bibliothecis connumerata fuerunt, alia quindecim ab eximio Theologo Domino Augustino Hunnæo nobis suppeditata sunt, qui ea summo labore, nec exiguis sumptibus ex variis locis sibi comparauerat. Ad hæc, cùm varias vulgatæ Latinæ editionis lectiones inuenimus, quænam earum ad textum Hebræum, Caldæum & Græcum in veteri instrumento, aut ad Syrum & Græcum in nouo, propius accedat, indicare voluimus, tum quòd hoc omnibus sacrarum literarum studiosis longè gratissimum fore putaremus; tum quòd turbatis riuulis ad fontes recurrendum esse excellentes doctores, atque Ecclesiæ Catholicæ lumina semper iudicauerint. certè B. Hieronymus in epistola ad Suniam & Fretellam ita loquitur: Sicut, inquit, in nouo testamento, si quando apud Latinos quæstio exoritur, & est inter exemplaria varietas, recurrimus ad fontes Græci sermonis, quo nouum scriptum est instrumentum, ita in veteri testamento, si quando inter Græcos, Latinosque diuersitas est, ad Hebraicam recurrimus veritatē, vt quicquid de fonte proficiscitur, hoc quæramus in riuulis. Hæc B. Hieronymus, cuius sententiā secutus B. Augustinus cap. 11. libri secundi de doctrina Christiana in hunc modum scribit. Latinæ linguæ homines, quos nunc instruendos suscepimus, & duabus aliis ad scripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa scilicet, & Græca, vt ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationē attulerit Latinorū interpretum infinita varietas. Hæc ille. Porrò, vt breuiter & facilè quæ lectio cum Hebræo, aut Caldæo, aut Græco, aut Syro textu magis conueniat, exemplaribus discrepantibus, significaremus, his quatuor literis H.C.G.S. compendii caussa vsi sumus. Vbi verò vel certò statui non potuit, quæ lectio ad fontes propiùs accederet, vel locus de quo agebatur non erat vsque adeo magni momenti, notis illis prætermissis, hoc signum dumtaxat ascripsimus Ms. quo significatur lectionē illam in aliquibus manuscriptis exemplaribus inueniri. Quòd si locus occurrebat in quo suspicabamur à librariis errorem aliquem per incuriam fortassis esse commissum, qui tamen ex manuscriptorum collatione deprehendi non poterat, eum cùm sine fide alicuius exemplaris manuscripti inter varias lectiones collocare non auderemus, ad finem harum lectionum adiecimus. Atq; vt ad oculum appareret in quo lectionum varietas posita sit, ea verba, in quibus codices discrepant, alio genere characteris excudi curauimus. Cæterùm quicquid in hac re præstitum est, id totum Catholicæ atque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, cuius est de germana sacræ scripturæ lectione, & vera eiusdem interpretatione statuere, iudicio ac censuræ libenter submittimus.

EXPLICATIO QVORVNDAM SIGNORVM QVIBVS IN HIS VARIIS LECTIONIBVS VSI SVMVS.

Ms. significat lectionem diuersam à lectione textus impressi in his Bibliis regiis, petitam tamen ex aliquo vel aliquibus vetustis editionis vulgatæ codicibus manuscriptis.
H. significat quæ inter variantes lectiones propius accedat ad textum Hebraicum.
C. Paraphrasim Caldaicam in Bibliis regiis excusam.
G. textum Græcum in iisdem Bibliis positum.
S. lectionem Syriacam noui testamenti eorundem Bibliorum.
Hier. in prophetis, notat quam lectionem habeat D. Hieronymus in textu adiuncto ipsius in prophetas commentariis.

IN GENESI.

CAP. I.

4 Diuisit *Deus* lucem à tenebris. MS. H. C. G. *pro*, diuisit lucem, &c.

Hanc lectionem, & sequentes omnes sic lege. Geneseos capite 1. versu 4. Diuisit *Deus* lucem à tenebris. *legunt quædam exemplaria Manuscripta, quibus fauet textus Hebræus, Caldæus, & Græcus* pro *eo quod alia Manuscripta & Codex Complutensis seu Biblia Regia legunt,* Diuisit lucem à tenebris, *omittendo voculam,* Deus.

25 species suas *et* iumenta. MS. H. C. G. *pro*, species suas, iumenta.

CAP. 2.

24 et matrem *suam*, et adhærebit. MS. H. C. *pro*, & matrem, & adhærebit.

CAP. 3.

11 Cui dixit, quis enim indicauit. MS. H. C. G. *pro*, Cui dixit *Dominus*, quis enim indicauit.

15 *Ipse* conteret caput tuum. MS. H. C. G.

Irenæus lib. 3. aduersus hæreses cap 38. videtur legere, Ipsum *conteret caput tuum vt referatur pronomen ad semen. quam lectionem etiam admittunt Hebræa & Chaldæa* *pro*,

Ipsa conteret caput tuum. *quæ lectio est in pluribus Manuscriptis.*

23 *et* emisit eum Dominus. MS. H. C. G. *pro*, emisit eum Dominus.

CAP. 5.

3 genuit ad imaginem. MS. H. C. G. *pro*, genuit *filium* ad imaginem.

CAP. 8.

5 Decimo *autem* mense. MS. G. *pro*, Decimo *enim* mense. H. C. Decimo mense.

CAP. 9.

16 Inter Deum & *inter* omnem animam viuentẽ. MS. H. C. G. *pro*, inter Deum & omnem animam viuentem.

CAP. 8.

17 Hoc *erit* signum fœderis. MS. *pro*, hoc *est* signum fœderis.

CAP. 10.

7 Saba, *et* Heuila. MS. H. C. G *pro*, Saba, Euila.

9 *Ob* hoc exiuit prouerbium. MS. H. C. G. *pro*, *Ab* hoc exiuit prouerbium.

22 Et Arphaxad, *et* Lud. MS. H. C. G. *pro*, Et Arphaxad, Lud.

CAP. 11.

10 Hæ generationes Sem. MS. H. C. G. *pro*, Hæ *sunt* generationes Sem.

13 Postquam genuit Sale, *quadringentis* tribus annis. MS. H. C. *pro*, postquam genuit Sale, *trecentis* tribus annis.

CAP. 12.

1 In terram quam *monstrabo* tibi. MS. *pro*, In terram quam *monstrauero* tibi.

7 Apparuitq*ue* Dominus Abram. MS. G. *pro*, Apparuit *autem* Dominus Abram.

CAP. 13.

2 Erat autem diues valde *Abram* in possessione. MS. H. C. G. *pro*, erat autem diues valde in possessione.

7 Vnde *et* facta est rixa. MS. H. C. G. *pro*, vnde facta est rixa.

16 Si quis *possit* hominum. MS. *pro*, si quis *potest* hominum.

17 Surge & perambula terram. MS. H. C. G. *pro*, surge *ergo* & perambula terram.

CAP. 14.

7 Et venerunt ad fontem Misphat. MS. H. C. G. *pro*, Venerunt *vsque* ad fontem Misphat.

10 Rex Sodomorum & Gomorrhæ. MS. H. *pro*, & *Rex* Gomorrhæ.

11 Sodomorum & *Gomorrhæ*. MS. H. C. G. *pro*, Sodomorum & *Gomorrhæorum*.

CAP. 16.

1 non genuerat liberos. MS. *pro*, non genuerat *sibi* liberos. H. C. G. *legunt* non genuerat *ei, (scilicet Abrahamo)* liberos.

2 Cumque ille *acquieuisset* deprecanti. MS. H. C. G. *pro*, Cumque ille *acquiesceret* deprecanti.

13 Vocauit autem nomen Domini. MS. H. C. G. *pro*, vocauit autem *Agar* nomen Domini.

CAP. 17.

4 Ego sum, & pactum meum tecum. MS. H. G. *pro*, & *ponam* pactum meum tecum.

20 Et faciam illum in gentem magnã. MS. H. C. G. *pro*, et faciam illum *crescere* in gentem.

23 Vniuersosque quos emerat cunctos mares. MS. H. C. *pro*, *et* cunctos mares.

CAP. 18.

2 De ostio tabernaculi, & adorauit in terram. MS. H. C. *pro*, tabernaculi *sui*.

13 Quare risit Sara dicens. MS. H. C. G. *pro*, quare risit Sara *vxor tua* dicens.

24 Nequaquam *facies* iudicium. MS. *pro*, nequaquam *facias* iudicium *hoc. Secũdum Hebraica videtur legendum per interrogationem.* Qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium? q. d. omnino facies æquum & iustum.

CAP. 19.

1 Qui cùm vidisset, surrexit. MS. H. C. G. *pro*, qui cùm vidisset *eos*.

4 Vallauerunt domum à puero vsq. ad senem. MS. H. C. G. *pro*, Vallauerunt domum *illius* à puero vsque ad senem.

14 Surgite egredimini de loco isto. MS. H. C. *pro*, surgite, *et* egredimini de loco isto.

CAP. 21.

6 Risum fecit mihi Deus, quicunque audierit. MS. H. C. G. *pro*, Risum fecit mihi Deus, *&* quicunque audierit.

20 Et fuit cum eo. MS. H. C. G. *pro*, Et fuit *Deus* cum eo.

CAP. 24.

7 Dominus Deus cæli, qui tulit me. MS. H. C. G. *pro*, Dominus Deus cæli *& terræ* qui tulit me.

12 *Dixit*, Domine Deus. MS. H. C. G. *pro*, *orauit Dominum dicens*, Domine Deus.

16 Et impleuerat hydriam ac reuertebatur. MS. H. C. G. *pro*, hydriam *aquæ* ac reuertebatur.

24 Bathuelis filij *Melchæ*, quem peperit *Nachor*. MS. H. C. G. *pro*, Bathuelis filij Nachor, quem peperit *ei Melcha*.

31 Et locum camelis, & introduxit. MS. H. C. G. *pro*, camelis *tuis*, & introduxit.

CAP. 25.

22 Quid necesse fuit *me* concipere. MS. H. C. G. *pro*, quid necesse fuit concipere.

22 Perrexitque vt consuleret Dominum. MS. H. C. G. *pro*, perrexitque *Rebecca*.

CAP. 25.

34 Duxit *vxorem* Iudith filiam. MS. H. C. G. *pro*, duxit *vxores duas*.

CAP. 27.

3 Sume arma tua, pharetram. MS. H. C. *pro*, *&* pharetram.

28 frumenti & vini, & seruiant. MS. H. C. G. *pro*, frumenti, vini, *& olei*, & seruiant.

CAP. 30.

30 Prouideam *etiam* domui meæ. MS. H. C. G. *pro*, prouideam domui meæ.

CAP. 31.

4 misit *Iacob* & vocauit. MS. H. C. G. *pro*, misit & vocauit.

17 Surrexit *itaque* Iacob. MS. *pro*, surrexit *autem* Iacob.

29 Deus patris *vestri* heri dixit. MS. H. C. *pro*, patris *tui* heri dixit.

29 Ne loquaris *cum* Iacob quicquam. MS. H. C. G. *pro*, *contra* Iacob quicquam.

40 æstu *vrebar* & gelu. MS. H. C. G. pro, æstu *vrgebar* & gelu.

49 Tumulus testis intueatur & iudicet. MS. H. C. G. *pro*, tumulus testis, *& adiecit Laban*, intueatur & iudicet.

CAP. 32.

1 Iacob *quoque* abiit. MS. G. *pro*, Iacob *autem* abiit.

22 Cumque *mane* surrexisset. MS. H. C. G. *pro*, cumque *nocte* surrexisset.

23 remansit solus. MS. H. C. G. *pro*, remansit *Iacob* solus.

CAP. 36.

2 filiam Anæ *filiæ* Sebeon. MS. H. C. *pro*, filiam Anæ *filij* Sebeon.

11 & Cenor. Erat autem. MS. H. C. G. *pro*, & Cenor *& Chore*. Erat autem.

CAP. 37.

6 Dixitque *ad eos*, audite. MS. H. C. G. *pro*, Dixitque *Ioseph fratribus suis*, audite.

33 Quam cùm *agnouisset* pater. MS. H. C. *pro*, quam cùm *cognouisset* pater.

CAP. 38.

7 & ab eo occisus est. MS. H. C. G. *pro*, & *ideo* ab eo occisus est.

CAP. 40.

17 portare me omnes cibos. MS. H. C. G. *pro*, portare me *putabam* omnes cibos.

CAP. 41.

24 Coniectoribus *somniorum*, & nemo est. MS. H. G. *pro*, Coniectoribus *somnium*, & nemo est.

46 Triginta *autem* annorũ erat. MS. H. C. G. *pro*, triginta annorum erat.

55 In cuncta *autem* terra Ægypti. MS. *pro*, in cuncta *etiam* terra Ægypti.

55 terra Ægypti *panis* erat. MS. H. C. G. *pro*, terra Aegypti *fames* erat.

CAP. 42.

13 *serui tui fratres sumus*. MS. H. C. G. *pro*, *fratres serui tui sumus*.

21 videntes *angustiam* animæ illius. MS. H. C. G. *pro*, *angustias* animæ illius.

23 Nesciebant *autem* quòd intelligeret. MS. G. *pro*, nesciebant *enim* quòd intelligeret.

28 pecunia *mea* en habetur. MS. H. C. *pro*, pecunia en habetur.

CAP. 43.

3 sub *testificatione* iurisiurandi. MS. *pro*, sub *attestatione* iurisiurandi.

11 terræ *fructibus* in vasis. MS. G. *pro*, terræ *frugibus* in vasis.

16 quoniam mecũ sunt comesturi meridie. MS. H. C. G. *pro*, quoniam *hodie* mecum sunt comesturi meridie.

17 fecit ille *sicut* fuerat imperatum. MS. H. C. G. *pro*, fecit ille *quod sibi* fuerat imperatum.

30 festinauitque, quia commota fuerant. MS. H. C. G. *pro*, festinauitque *in domum*, quia commota fuerant.

CAP. 44.

4 paululum *: cum* Ioseph. MS. *pro*, paululum *tunc* Ioseph.

18 oro domine *mi* loquatur seruus. MS. H. C. *pro*, oro domine *audi me*, vt loquatur seruus.

22 suggessimus domino meo. MS. H. C. G. *pro*, suggessimus *tibi* domino meo.

CAP. 45.

5 ante vos. Biennium est enim. MS. H. C. G. *pro*, ante vos *in Aegyptum*. Biennium est enim.

23 Addens *ei* asinos. MS. H. C. G. *pro*, addens *eis* asinos.

26 Ioseph viuit. MS. H. C. *pro*, Ioseph *filius tuus* viuit.

CAP. 47.

15 Da nobis *panem*, quare morimur. MS. H. C. *pro*, Da nobis *panes*, quare morimur.

CAP. 48.

19 & iste *quidem* erit in populos. MS. *pro*, & iste *quippe* erit in populos.

CAP. 49.

3 maior imperio. MS. *pro*, maior *in* imperio.

8 manus *tua* in ceruicibus. MS. H. C. *pro*, manus *tuæ* in ceruicibus.

CAP. 50.

8 *atque* armentis quæ dereliquerant in terra Gessen. MS. H. C. G. *pro*, *absque* armentis quę dereliquerant in terra Gessen.

15 quod fecimus *ei*, mandauerunt ei. MS. H. C. G. *pro*, quod fecimus, mandauerunt ei.

IN EXODO.

CAP. I.

13 Illudentes eis, atque ad amaritudinem. MS. H. C. G. *pro*, illudentes *& inuidentes* eis, atque ad amaritudinem.

CAP. 2.

23 Alterum verò peperit, quem vocauit Eliezer, dicẽs: Deus enim patris mei adiutor meus, & eripuit me de manu Pharaonis.

Hic versus in quibusdam MS. *non legitur, nec apud Hebræos aut Caldæos est; Græci tamen legunt.*

25 & *cognouit* eos. MS. H. G. *pro*, & *liberauit* eos.

CAP. 4.

12 docebóque *te* quid loquaris. MS. H. *pro*, docebóque quid loquaris.

CAP. 5.

12 per omnem terram Ægypti. MS. *pro*, *in* omnem terram Ægypti.

19 filiorum Israel in *malo*. MS. H. G. *pro*, filiorum Israel in *malum*.

19 non minuetur quicquam de lateribus. MS. H. C. G. *pro*, quicquam *operis* de lateribus.

23 vt *loqueretur* in nomine tuo. MS. *pro*, vt *loquerer* in nomine tuo.

CAP. 6.

20 Aaron & Moysen. fueruntque anni. MS. H. C. *pro*, & Moysen, *& Mariam*. fueruntque anni.

CAP. 7.

14 non vult dimittere. MS. H. C. G. *pro*, *&* non vult dimittere.

20 feceruntque *ita* Moyses. MS. H. C. G. *pro*, feceruntque Moyses.

24 bibere *de aqua* fluminis. MS. H. C. *pro*, bibere *aquam* fluminis.

CAP. 8.

9 & à domo tua, & tantum in flumine remaneant. MS. H. C. *pro*, à domo tua, & *à seruis tuis & à populo tuo*; & tantum in flumine remaneant.

21 & implebuntur domus. MS. H. C. G. *pro*, & implebuntur *omnes* domus.

CAP. 9.

3 super agros *tuos*, & super equos. MS. H. C. G. *pro*, super agros & super equos.

15 extendens manum *meam*, percutiam te. MS. H. C. G. *pro*, extendens manum, percutiam te.

35 nec dimisit filios Israel. MS. H. C. G. *pro*, nec dimisit Israel.

CAP. 10.

9 solemnitas Domini nostri. MS. H. C. *pro*, solemnitas Domini *Dei* nostri.

11 non *fiet* ita. MS. *pro*, non *fiat* ita.

18 egressusque est de conspectu. MS. H. C. *pro*, egressusque *Moyses* de conspectu.

CAP. 11.

4 media nocte *egrediar* in Ægyptum. MS. H. *pro*, media nocte *ingrediar* in Aegyptum.

CAP. 12.

11 & calceamenta *vestra* habebitis. MS. H. C. *pro*, & calceamenta habebitis.

19 *fermentum* non inuenietur. MS. H. C. G. *pro*, *fermentatum* non inuenietur.

31 Ite immolate Domino. MS. H. C. *pro*, Ite, *&* immolate Domino.

33 populum de terra exire. MS. H. C. G. *pro* populum Israel de terra exire.

37 absque paruulis, sed & vulgus. MS. H. *pro*, absque paruulis, *& mulieribus*; sed & vulgus.

50 fecerunt *autem* omnes. MS. G. *pro*, feceruntque omnes.

16 *Inter* oculos tuos. MS. H. C. *pro*, *ante* oculos tuos.

CAP. 15.

19 Ingressus est enim *equus* Pharao. MS. H. G. *pro*, Ingressus est enim *eques* Pharao.

CAP. 16.

7 *Audiuit* enim murmur. MS. H. C. G. *pro*, *Audiui* enim murmur.

16 quem præcepit Dominus. MS. H. C. G. *pro*, quem præcepit *vobis* Dominus.

29 nullus egrediebatur. MS. H. C. G. *pro*, *&* nullus egrediebatur.

33 *præcepit* Dominus. MS. *pro*, *præceperat* Dominus.

CAP. 17.

8 contra Israel. MS. H. G. *pro*, contra *filios* Israel.

CAP. 18.

12 omnes seniores Israel. MS. H. C. G. *pro*, seniores *filiorum* Israel.

14 quid est *hoc* quod facis. MS. H. C. G. *pro*, quid est quod facis.

CAP. 19.

1 egressionis *filiorum* Israel. MS. H. C. G. *pro*, egressionis Israel.

13 manus non *tanget* eum. MS. H. C. G. *pro*, manus non *tangent* eum.

16 & timuit *omnis* populus. MS. H. C. G. *pro*, & timuit populus.

CAP. 20.

23 non facietis *mecum* deos. MS. H. C. *pro*, non facietis deos.

25 cultrum *tuum* super eum. MS. H. C. G. *pro*, cultrum super eum.

CAP. 21.

14 Si quis *de industria* occiderit. MS. *pro*, si quis *per industriam* occiderit.

CAP. 22.

29 decimas *tuas* & primitias. MS. H. *pro*, decimas & primitias.

CAP. 23.

6 non declinabis in *iudicio* pauperis. MS. *pro*, non declinabis in *iudicium* pauperis.

15 solemnitatem azymorum. MS. H. C. G. *pro*, solemnitatem *quoque* azymorum.

16 septem dies *comedes* azyma. MS. H. C. *pro*, septem dies *comedetis* azyma.

17 coram Domino Deo non immolabis. MS. H. C. *pro*, coram Domino Deo *tuo* non imm.

18 victimæ *meæ*. MS. H. C. G. *pro*, victimæ *tuæ*.

20 Ecce ego *mitto* angelum. MS. H. C. G. *pro*, Ecce ego *mittam* angelum.

20 angelum qui præcedat te. MS. H *pro*, angelum *meum* qui præcedat te.

21 cùm *peccaueritis*. MS. H. C. *pro*, cùm *peccaueris*.

CAP. 24.

1 & septuaginta senes Israel. MS. *pro*, septuaginta senes *ex* Israel.

10 *&* sub pedibus. MS. H. C. G. *pro*, sub pedibus.

12 quæ scripsi vt doceas *eos*. MS. H. C. G. *pro*, quæ scripsi vt doceas *filios Israel*.

16 vocauit eum de medio. MS. H. C. *pro*, vocauit eum *Dominus* de medio.

CAP. 26.

24 eruntque coniunctæ. MS. H. C. G. *pro*, eruntque *sibi* coniunctæ.

CAP. 28.

33 cocco bis tincto, mistis in medio. MS. H. C. *pro*, cocco bis tincto, *& bysso retorta*, mixtis in medio.

CAP. 29.

31 Arietem autem *consecrationum* tolles. MS. H. C. *pro*, Arietem autem *consecrationis* tolles.

33 quia *sancta* sunt. MS. H. C. G. *pro*, quia *sancti* sunt.

42 sacrificium est Domino, oblatione. MS. H. C. G. *pro*, sacrificium est Domino *Deo*, oblat.

CAP. 30.

13 qui transit ad *numerum*. MS. H. C. *pro*, qui transit ad *nomen*.

19 lauabunt in *eo* Aaron. MS. *pro*, lauabunt in *ea* Aaron.

24 *olei* de oliuetis, mensuram. MS. *pro*, *oleum* de oliuetis, mensuram.

34 *Onycha*. MS. H. C. G. *pro*, *Onychan*.

34 *galbanen*. MS. *pro*, *galbanum*.

CAP. 31.

15 sex diebus *facies* opus. MS. G. *pro*, sex diebus *facietis* opus.

17 ab opere cessauit. MS. H. *pro*, ab *omni* opere cess.

CAP. 32.

1 ignoramus quid acciderit *ei*, dixitque. MS. H. G. *pro*, ignoramus quid acciderit; dixitque.

7 Dominus ad Moysen, vade. MS. H. C. *pro*, ad Moysen *dicens*, vade.

13 recordare Abraham, Isaac, & Israel. MS. H. C. *pro*, recordare Abraham *&* Isaac, & Israel.

21 Dixitque *Moyses* ad Aaron. MS. H. C. G. *pro*, Dixitque ad Aaron.

35 percussit *ergo* Dominus. MS. *pro*, percussit *autem* Dominus.

CAP. 33.

1 ad Moysen, vade. MS. H. C. G. *pro*, ad Moysen *dicens*, vade.

3 populus duræ ceruicis *es*. MS. H. C. G. *pro*, populus duræ ceruicis *est*.

9 loquebaturque cum Moyse. MS. H. C. G. *pro*, loquebaturque *Dominus* cum Moyse.

13 ostende mihi *viam* tuam. MS. H. C. *pro*, ostende mihi *faciem* tuam.

19 *vocabo* in nomine Domini. MS. H. C. G. *pro*, *vocabor* in nomine Domini.

CAP. 34.

4 portans secum *duas* tabulas. MS. H. C. G. *pro*, portans secum tabulas.

9 *&* auferas. MS. H. C. G. *pro*, *vt* auferas.

10 populus, in cuius es medio. MS. H. C. G. *pro*, populus *iste*, in cuius es medio.

13 sed aras eorum destrue. MS. H. C. G. *pro*, sed *&* aras eorum destrue.

13 destrue *&* confringe statuas. MS. H. C. G. *pro*, destrue, confringe statuas.

15 *&* comedas. MS. H. G. *pro*, *vt* comedas.

25 de *victima* solemnitatis. MS. H. C. *pro*, de *victimis* solemnitatis.

28 cum Domino quadraginta dies. MS. H. C. *pro*, cum Domino *Moyses* quadraginta dies.

29 tabulas testimonij. MS. H. C. G. *pro*, tabulas *lapideas* testimonij.

CAP. 35.

5 & *prompto* animo. MS. H. C. *pro*, & *prono* animo.

23 si quis habebat hyacinthum & purpuram. MS. H. C. *pro*, si quis habebat *aurum* hyacinthum & purpuram.

23 & *ianthinas*. MS. *pro*, *hyacinthinas*.

CAP. 36.

38 basesque earum fudit æneas, *quas & operuit auro*. MS. H. C. & Græca non legunt illa vltima verba.

CAP. 37.

20 *thymiama* de aromatibus. MS. H. C. G. *pro*, *thymiamata* de aromatibus.

CAP. 38.

21 iuxta præceptum Moysi in *cæremonias* Leuitarum. MS. *pro*, iuxta præceptum Moysi in *cæremonijs* Leuitarum.

28 & septuaginta quinque fecit capita. MS. H. *pro*, & septuaginta quinque *siclis* fecit capita.

CAP. 40.

21 in tabernaculum; appendit ante. MS. H. C. G. *pro*, in tabernaculum *testimonij*, appendit ante.

IN LEVITICO.

CAP. 2.

2 ad filios Aaron *sacerdotes*. MS. H. G. *pro*, ad filios Aaron *sacerdotis*.

CAP. 3.

1 *immaculatum* offeret. MS. H. C. G *pro*, *immaculata* offerent.

2 filij Aaron *sacerdotes*. MS. H. C. G. *pro*, filij Aaron *sacerdotis*.

6 Immaculata erunt, si agnum. MS. H. C. G. *pro*, immaculata erunt *omnia*, si agnum.

13 *super* altaris circuitum. MS. H. C. G. *pro*, *per* altaris circuitum.

CAP. 4.

2 anima *cùm* peccauerit. MS. G. *pro*, anima *quæ* peccauerit.

6 asperget *eo* septies. MS. H. C. G. *pro*, asperget *eum* septies.

8 adipem vituli *auferet* pro peccato. MS. C. G. *pro*, adipem vituli *offeret* pro peccato.

13 turba Israel ignorauerit. MS. H. C. G. *pro*, turba *filiorum* Israel ignorauerit.

23 offeret hostiam Domino. MS. *pro*, offeret hostiam *coram* Domino.

CAP. 5.

1 audierit vocem *adiurantis*. MS. H. C. *pro*, audierit vocem *iurantis*.

1 quod *aut* ipse vidit. MS. H. C. G. *pro*, quod ipse vidit.

6 & pro *peccato* eius. MS. H. C. G. *pro*, & pro *peccatis* eius.

11 aut duos pullos *columbæ*. MS. H. C. *pro*, aut duos pullos *columbarum*.

17 Anima *si* peccauerit. MS. H. *pro*, anima *quæ* peccauerit.

19 deliquit in *Dominum*. MS. *pro*, deliquit in *Domino*.

CAP. 6.

10 *vorax* ignis exussit. MS. *pro*, *vorans* ignis exussit.

CAP. 7.

14 *offeretur* Domino. MS. H. C. G. *pro*, *offertur* Domino.

18 *&* si quis de carnibus. MS. H. C. G. *pro*, si quis de carnibus.

18 Irrita fiet oblatio. MS. H. C. G. *pro*, Irrita fiet *eius* oblatio.

CAP. 8.

3 omnem cœtum ad ostium. MS. H. C. G. *pro*, omnem cœtum *Israel* ad ostium.

34 vt ritus sacrificij *compleatur*. MS. *pro*, vt ritus sacrificij *compleretur*.

CAP. 9.

3 & vitulum atque agnum *anniculos*. MS. H. C. *pro*, & vitulum atque agnum *anniculum*.

CAP. 10.

6 fratres *quoque* vestri. MS. H. C. *pro*, fratres vestri.

CAP. 11.

4 quicquid autem ruminat *quidem*, & habet. MS. *pro*, quicquid autem ruminat, & habet.

9 hæc sunt quæ gignuntur. MS. H. C. *pro*, hæc *etiam* sunt quæ gignuntur.

CAP. 14.

34 *Cùm* ingressi fueritis. MS. H. C. G. *pro*, *Cumq́;* ingressi fueritis.

36 præcipiet vt *efferant* vniuersa. MS. *pro*, præcipiet vt *efferantur* vniuersa.

49 in *purificationem* eius. MS. H. G. *pro*, in *purificatione* eius.

CAP. 15.

20 & in quo dormierit. MS. H. G. C. *pro*, & *locus* in quo dormierit.

21 qui tetigerit, lectum *eius* lauabit. MS. H. C. G. *pro*, qui tetigerit, lectum *suum* lauabit.

CAP. 16.

17 donec egrediatur. MS. H. C. G. *pro*, donec egrediatur *tabernaculum*.

23 Reuertetur *Aaron* in tabernaculum. MS. H. C. G. *pro*, reuertetur in tabernaculum.

29 mense septimo, decima. MS. H. C. G. *pro*, mense *autem* septimo, decima.

32 & cuius manus *initiata est*. MS. H. *pro*, & cuius manus *initiatæ sunt*.

CAP. 17.

8 homo de *domo* Israel. MS. H. C. *pro*, homo de *filijs* Israel.

12 qui *peregrinatur inter* vos. MS. H. G. *pro*, qui *peregrinantur apud* vos.

26 atque iudicia non faciatis ex omnibus. MS. H. C. G. *pro*, atque iudicia, *vt* non faciatis.

CAP. 19.

8 & peribit anima *illa* de populo suo. MS. H. C. *pro*, & peribit anima *illius* de populo suo.

22 & pro *delicto* eius. MS. *pro*, & pro *peccato* eius.

31 *Ne* declinetis ad magos. MS. H. *pro*, *Non* declinetis ad magos.

33 *Ne* exprobretis ei. MS. *pro*, *Non* exprobretis ei.

CAP. 20.

7 quia ego. MS. H. C. G. *pro*, quia *&* ego.

7 ego sum Dominus. MS. H. C. *pro*, ego sum *sanctus* Dominus.

21 absque *liberis erunt*. MS. H. C. G. *pro*, absque *filijs erit*.

26 *&* eritis mihi. MS. H. C. G. *pro*, eritis mihi.

CAP. 21.

10 vestimenta *sua* non scindet. MS. H. C. G. *pro*, vestimenta non scindet.

16 per familias *suas*, qui habuerit. MS. H. C. *pro*, per familias, qui habuerit.

23 ad altare, *quia* maculam habet. MS. H. C. G. *pro*, ad altare *qui* maculam habet.

CAP. 22.

5 qui *tanget* reptile. MS. H. C. G. *pro*, qui *tangit* reptile.

15 quæ *offerunt* Domino. MS. H. G. *pro*, quæ *offeruntur* Domino.

CAP. 23.

8 Nullumque opus seruile facietis, locutusque est. MS. H. C. G. *pro*, Nullumque opus seruile facietis *in eo*, locutusque est.

11 vt *acceptabilis* sit. MS. *pro*, vt *acceptabile* sit.

32 Die nono mensis. A vespera. MS. H. C. G. *pro*, Die nono mensis *septimi*. A vespera.

CAP. 24.

7 in monumentum oblationis *Domino*. MS. H. C. G. *pro*, in monumentum oblationis *Domini*.

16 omnis multitudo, siue ille ciuis. MS. H. C. G. *pro*, omnis multitudo *populi*, siue ille ciuis.

18 *reddat* vicarium. MS. G. *pro*, *reddet* vic.

21 *reddat* aliud. MS. *pro*, *reddet* aliud.

CAP. 25.

2 *sabbathizet* sabbathum. MS. H. C. G. *pro*, *sabbathizetis* sabbathum.

2 sabbathum *Domini*. MS. *pro*, sabbathum *Domino*.

5 *gignit* humus. MS. *pro*, *gignet* humus.

6 ancillæ *tuæ*, & mercenario tuo. MS. H. C. G. *pro*, ancillæ, & mercenario.

8 quæ simul faciunt *annos* quadraginta nouem. MS. H. C. G. *pro*, quæ simul faciunt quadraginta nouem.

12 sed statim *oblata* comedetis. MS. *pro*, *ablata*.

16 *&* quanto minus temporis. MS. H. C. G. *pro*, quanto minus temporis.

33 *Leuiticarum*. MS. *pro*, *Leuitarum*.

CAP. 26.

2 & pauete sanctuarium meum. MS. H. C. *pro*, pauete *ad* sanctuarium meum.

15 *si* spreueritis leges meas. MS. H. C. *pro*, *sed* spreueritis leges meas.

30 & simulachra *vestra* confringam. MS. H. C. G. *pro*, & simulacra confringam.

45 ego Dominus. hæc sunt. MS. H. C. *pro*, ego Dominus *Deus*. hæc sunt.

CAP. 27.

8 & *ad* æstimationem. MS. G. *pro*, & æstimationem.

9 si quis vouerit *Domino*, sanctum erit. MS. H. C. G. *pro*, si quis vouerit, sanctum erit.

11 Animal *autem* immundum. MS. H. C. G. *pro*, Animal immundum.

19 & possidebit *eum*. MS. *pro*, & possidebit *eam*.

27 iuxta æstimationem *tuam*. MS. H. *pro*, iuxta æstimationem *suam*.

30 *siue de frugibus, siue de pomis arborum*, Domini sunt. MS. H. C. G. *pro*, *siue de pomis arborum, siue de frugibus*, Domini sunt.

IN NVMERIS.

CAP. I.

3 & numerabitis *eos*. MS. H. C. G. *pro*, & numerabitis *eas*.

5 de Ruben. MS. H. C. G. *pro*, de *tribu* Ruben. Sic vbique vsque ad versum decimum sextum abundat *tribu*.

22 per generationes *suas* & familias. MS. H. C. G. *pro*, per generationes & familias.

24 per generationes *suas* & familias. MS. H. C. G. *pro*, per generationes & familias.

47 Leuitæ autem in *tribu* familiarum suarum. MS. H. C. G. *pro*, Leuitæ autem in *tribubus* familiarum suarum.

50 *constitue* eos. MS. H. C. G. *pro*, *constitues* eos.

51 *castrametandum* erigent. MS. H. *pro*, *castrametanda* erigent.

CAP. 4.

6 velamine *ianthinarum* pellium. MS. *pro*, velamine *hyacinthinarum* pellium.

7 & ponent cum *ea* thuribula. MS. H. C. G. *pro*, & ponent cum *eo* thuribula.

8 velamento *ianthinarum* pellium. MS. *pro*, velamento *hyacinthinarum* pellium.

10 operimentum *ianthinarum* pellium. MS. *pro*, operimentum *hyacinthinarum* pellium.

11 operimentum *ianthinarum* pellium. MS. *pro*, operimentum *hyacinthinarum* pellium.

14 velamine *ianthinarum* pellium. MS. *pro*, velamine *hyacinthinarum* pellium.

25 velamen *ianthinum*. MS. *pro*, *hyacinthinum*.

CAP. 5.

21 In populo *tuo*. MS. H. C. G. *pro*, In populo *suo*.

CAP. 6.

5 non transibit *super* caput eius. MS. H. C. G. *pro*, transibit *per* caput eius.

12 *dies* separationis illius. MS. H. C. *pro*, *die* separationis illius.

14 *&* *offeret* oblationem. MS. H. C. G. *pro*, *vt offerat* oblationem.

CAP. 7.

2 familiarum *qui* erant. MS. *pro*, familiarum *quæ* erant.

5 In ministerio tabernaculi *testimonij*, & trades. MS. H. C. G. *pro*, in ministerio tabernaculi, & trades.

84 in *dedicationem* altaris. MS. *pro*, in *dedicatione* altaris.

CAP. 8.

19 de medio *filiorum Israel*. MS. H. C. G. *pro*, de medio *populi*.

CAP. 11.

1 quod cùm audisset *Dominus*, iratus est. MS. H. C. G. *pro*, quod cùm audisset, iratus est.

4 flagrauit desiderio sedens & flens. MS. H. C. G. *pro*, flagrauit desiderio *carnium* sedens & flens.

18 *&* comedetis carnes. MS. H. C. G. *pro*, comedetis carnes.

21 & ait Moyses, sexcenta millia. MS. H. C. G. *pro*, & ait Moyses *ad Dominum*, sexcenta millia.

24 de senibus *populi*. MS. H. C. G. *pro*, de senibus *Israel*.

34 populum qui desiderauerat. MS. H. C. G. *pro*, populum qui desiderauerat *carnes*.

CAP. 12.

8 loquar ei *&* palam. MS. H. *pro*, loquar ei palam.

CAP. 13.

28 *misisti* nos. MS. H. G. *pro*, *misistis* nos.

29 grandes *nimis* atque muratas. MS. H. C. G. *pro*, grandes atque muratas.

CAP. 14.

10 cunctis filijs Israel. MS. H. C. G. *pro*, cunctis *videntibus* filijs Israel.

24 *sed* seruum meum. MS. H. C. G. *pro*, seruum meum.

CAP. 15.

26 inter *vos*. MS. G. *pro*, inter *eos*.

CAP. 16.

13 de terra quæ lacte & melle manabat. MS. H. C. G. *pro*, de terra *Aegypti*, quæ lacte & melle manabat.

26 à tabernaculis *hominum istorum* impiorum. MS. H. C. G. *pro*, à tabernaculis impiorum.

CAP. 17.

12 omnes *periuimus*. MS. H. C. G. *pro*, omnes *peribimus*.

CAP. 18.

9 *cedit* in sancta sanctorum. MS. *pro*, *cedet* in sancta sanctorum.

15 quicquid primum *erumpit*. MS. C. G. *pro*, quicquid primum *erumpet*.

20 nihil *possidebis*, nec *habebis* partem. MS. H. C. G. *pro*, nihil *possidebitis*, nec *habebitis* partem.

CAP. 19.

3 *tradetisq́;* eam Eleazaro. MS. H. C. *pro*, *tradesq́;* eam Eleazaro.

CAP. 20.

11 & iumenta *eius*. MS. H. C. G. *pro*, & iumenta.

16 *&* ecce in vrbe cades. MS. H. C. G. *pro*, ecce in vrbe cades.

20 non *transibis*. MS. H. C. G. *pro*, non *transibitis*.

23 ad Moysen pergat, inquit. MS. *pro*, ad Moysen *dicens* pergat, inquit.

CAP. 21.

18 profectique sunt. MS. H. C. G. hæc verba non legunt.

20 *de* Bamoth. MS. H. C. G. *pro*, Bamoth.

CAP. 22.

11 *abijcere* eum. MS. *pro*, *abigere* eum.

23 angelum *Domini* stantem. MS. H. C. G. *pro*, angelum stantem.

32 *verberasti* asinam tuam? MS. H. C. G. *pro*, *verberas* asinam tuam.

37 *vocarem* te. MS. C. *pro*, *vocarent* te.

CAP. 23.

13 *&* inde maledicito ei. MS. H. C. G. *pro*, inde maledicito ei.

CAP. 26.

16 *Heri*, ab hoc, familia Heritarum. MS. H. C. *pro*, *Her*, ab hoc, familia Heritarum.

62 *quia* non sunt recensiti. MS. H. C. G. *pro*, *qui*

CAP. 27.

14 in Cades *in deserto* Sin. MS. G. *pro*, in Cades *deserti* Sin.

CAP. 28.

28 per arietes *duas* (subaudi, decimas) H. C. G. *pro*, per arietes *duos*.

30 Hir-

30 hircum quoque *vnum*, qui mactatur. MS. H. C. G. *pro*, hircum quoque, qui mactatur.

CAP. 31.

26 *tolle* summam eorum. MS. H. C. G. *pro*, *tollite*.
26 & principes vulgi. MS. H. C. G. *pro*, & *omnes* principes vulgi.

CAP. 32.

38 familiarum *per* tribus Israel. MS. *pro*, familiarũ tribus Israel.
31 seruis *tuis* ita faciemus. MS. H. C. *pro*, seruis *suis* ita faciemus.
33 Og regis Basan, terram eorum. MS. H. C. G. *pro*, Og regis Basan, *&* terram eorum.

CAP. 34.

9 *Zephrona*. MS. H. C. G. *pro*, *Hebrona*.

CAP. 35.

19 vt apprehenderit eum, *interficiet*. MS. H. C. G. *pro*, vt apprehenderit eum, *interficietur*.
22 quòd si fortuitu, absque odio. MS. H. C. *pro*, quòd si fortuitu *&* absque odio.

CAP. 36.

10 vt fuerat imperatum. MS. *pro*, vt *sibi* fuerat imperatum.

IN DEVTERONOMIO.

CAP. I.

13 & quorum cõuersatio. MS. *pro*, & *gnaros*, quorum conuersatio.
19 & maximam quam vidistis. MS. H. C. G. *pro*, & maximam *solitudinem*, quam vidistis.

CAP. 2.

14 ad transitum *torrentis* Zarid. MS. H. C. *pro*, ad transitum Zarid.
14 omnis *generatio* hominum. MS. H. C. G. *pro*, omnis *congregatio* hominum.
20 quos Ammonitæ vocant *Zomzommim*. MS. H. *pro*, quos Ammonitæ vocant *Zomim*.
27 *transibo* per terram tuam. MS. H. C. *pro*, *transibimus* per terram tuam.
27 publica *gradiar* via. MS. H. C. G. *pro*, publica *gradiemur* via.
28 vende *mihi vt vescar*. MS. H. C. G. *pro*, vende *nobis vt vescamur*.
28 & sic *bibam*, *tantum est mihi* concedas. MS. H. C. G. *pro*, & sic *bibemus*, *tantum est nobis* concedas.
29 donec *veniam* ad Iordanem & *transeam*. MS. H. C. G. *pro*, *veniamus*, & *transeamus*.
30 cor illius, vt traderetur. MS. H. C. G. *pro*, cor illius, *ita* vt traderetur.
36 *&* oppido. MS. H. C. G. *pro*, oppido.

CAP. 3.

11 de stirpe gigantum monstratur lectus. MS. H. C. G. *pro*, de stirpe gigantum, *&* monstratur lectus.
13 Basan *vocatur* terra gigantum. MS. *pro*, Basan *vocabatur* terra gigantum.

CAP. 4.

7 Sicut Dominus Deus noster. MS. H. C. *pro*, Sicut Deus noster.
32 quo creauit Deus hominem. MS. H. C. *pro*, quo creauit *Dominus* Deus hominem.
33 vocem *Dei* loquentis. MS. H. C. G. *pro*, vocem *Domini* Dei loquentis.

CAP. 5.

11 nomen *Domini* Dei tui. MS. H. C. G. *pro*, nomẽ Dei tui.
14 *&* bos & asinus. MS. H. C. *pro*, bos & asinus.
14 seruus *tuus*, & ancilla tua. MS. H. C. G. *pro*, seruus & ancilla.
30 vade & dic eis. MS. H. C. G. *pro*, vade *ergo*, & dic eis.
33 & protelentur dies in terra, MS. H. *pro*, & protelentur dies *vestri* in terra.

CAP. 6.

3 & obserua vt facias, & bene sit tibi. MS. H. C. *pro*, & obserua vt facias *quæ præcepit tibi Dominus*, & bene sit tibi.
5 *&* diliges Dominum. MS. H. C. G. *pro*, diliges Dominum.
11 *cunctarum* opum. MS. H. C. G. *pro*, *multarum* opum.
13 & illi seruies MS. H. C. *pro*, & illi *soli* seruies.
20 Dominus Deus noster *vobis*. MS. H. C. *pro*, Dominus Deus noster *nobis*.

CAP. 7.

1 Cùm introduxerit te. MS. H. *pro*, Cùm *verò* introduxerit te.
11 quæ ego *mando* tibi hodie. MS. H. C. G. *pro*, quę ego *mandabo* tibi hodie.

CAP. 8.

3 *viuat* homo. MS. *pro*, *viuit* homo.
16 ac probauit *te* ad extremum. MS. H. C. G. *pro*, ac probauit ad extremum.

CAP. 9.

1 tu *transgrederis* hodie. MS. H. C. G. *pro*, tu *transgredieris* hodie.
5 *ingrederis* vt possideas. MS. H. G. *pro*, *ingredieris* vt possideas.
7 in solitudine; ex eo die. MS. H. C. G. *pro*, in solitudine; *&* ex eo die.
9 vt acciperem tabulas lapideas. MS. H. G. *pro*, vt acciperem *duas* tabulas lapideas.

CAP. 10.

20 & ei seruies. MS. H. C. *pro*, & ei *soli* seruies. G.

CAP. 11.

8 *vt* possitis introire. MS. H. C. G. *pro*, *&* possitis introire.
10 ad quam *ingrederis* possidendam. MS. H. G. *pro*, ad quam *ingredieris* possidendam.
24 & *à* Libano, *à* flumine magno. MS. & Libano *&* flumine magno.

CAP. 12.

11 holocausta *vestra* & hostias. MS. H. C. G. *pro*, holocausta & hostias.
18 tu & filius tuus, & filia *tua*. MS. H. C. G. *pro*, tu & filius tuus, & filia.
27 sanguinem hostiarum *tuarum* fundes. MS. H. C. G. *pro*, sanguinem hostiarum fundes.
29 ad quas *ingrederis* possidendas. MS. H. *pro*, ad quas *ingredieris* possidendas.

CAP. 15.

4 vt benedicat tibi Dominus in terra. MS. H. C. *pro*, vt benedicat tibi Dominus *Deus tuus* in terra.

CAP. 16.

6 *immolabis* phase. MS. H. C. G. *pro*, *immolabisq;* phase.
12 ac facies quæ præcepta sunt. MS. H. C. G. *pro*, ac facies quæ *tibi* præcepta sunt.

CAP. 17.

2 *cùm* reperti fuerint. MS. H. C. *pro*, *cumq;* reperti fuerint.

CAP. 18.

1 & hæreditatem cum Israel MS. H. C. G. *pro*, & hæreditatem cum *reliquo populo* Israel.
5 Nomini Domini ipse & filij eius in sempiternum. MS. H. C. G. *pro*, Nomini Domini *Dei tui* ipse & filij eius in sempiternum.

CAP. 19.

1 in vrbibus *earum*, & in ædibus. MS. H. C. G. *pro*, in vrbibus *eius*, & in ædibus.
11 odio habens proximum *suum*, insidiatus fuerit. MS. H. C. G. *pro*, odio habens proximũ, insidiatus fuerit.
13 & auferes *innoxium* sanguinem. MS. H. C. G. *pro*, & auferes *noxium* sanguinem.
21 *&* non misereberis. MS. H. *pro*, non misereberis.

CAP. 21.

5 & ad verbum eorum omne negotium, & quicquid. MS. H. C. G. *pro*, & ad verbum eorum omne negotium *pendet*, & quicquid.
6 & venient *omnes* maiores. MS. H. C. G. *pro*, & venient maiores.
15 *genuerintq;* ex eo liberos. MS. *pro*, *genueritq;* ex eo liberos.
19 & *educent* ad seniores. MS. H. C. G. *pro*, & *ducent* ad seniores.

CAP. 22.

19 dimittere *eam* omnibus diebus. MS. H. C. G. *pro*, dimittere omnibus diebus.

CAP. 23.

14 in medio castrorum *tuorum*. MS. H. C. *pro*, in medio castrorum.
20 ad quam *ingrederis* possidendam. MS. H. G. *pro* ad quam *ingredieris* possidendam.

CAP. 24.

9 *Memento* quæ fecerit Dominus Deus *tuus* Mariæ. MS. H. C. *pro*, *mementote* quæ fecerit Dominus Deus *vester*.

CAP. 25.

7 suscitare *nomen* fratris sui. MS. H. C. G. *pro*, suscitare *semen* fratris sui.

CAP. 26.

3 iurauit *Dominus* patribus. MS. H. C. *pro*, iurauit patribus.
18 *&* Dominus elegit. MS. H. C. G. *pro*, *en* Dominus elegit.

CAP. 27.

10 quas ego præcipio tibi *hodie*. MS. H. C. G. *pro*, quas ego præcipio tibi.
12 ad benedicendum *populo* super montem. MS. H. C. G. *pro*, ad benedicendum *Domino* super montem.
15 qui *faciet* sculptile. MS. H. C. G. *pro*, qui *facit* sculptile.

CAP. 28.

7 qui *consurgunt* aduersum te. MS. H. *pro*, qui *consurgent* aduersum te.
13 constituet te Dominus in caput. MS. H. C. *pro*, constituet te Dominus *Deus tuus* in caput.
21 ad quam *ingrederis* possidendam. MS. H. C. G. *pro*, ad quam *ingredieris* possidendam.
25 ante hostes tuos: per vnam viam MS. H. C. G. *pro*, ante hostes tuos: *&* per vnam viam.
36 *ducet* te Dominus. MS. H. C. G. *pro*, *ducetq;* te Dominus.
48 quem *immittet* tibi Dominus. MS. H. C. G. *pro*, quem *emittet* tibi Dominus.

CAP. 29.

5 nec calceamenta pedum *tuorum*. MS. H. *pro*, nec calceamenta pedum *vestrorum*.
11 & *aduena* qui tecum *moratur* in castris. MS. H. G. *pro*, & *aduenæ* qui tecum *morantur* in castris.
13 & ipse sit Deus tuus. MS. H. C. G. *pro*, & ipse sit *Dominus* Deus tuus.
29 vt faciamus vniuersa *verba* legis huius. MS. H. C. G. *pro*, vt faciamus vniuersa legis.

CAP. 30.

3 reducet Dominus Deus tuus captiuitatẽ tuã. MS. H. C. *pro*, Reducet *te* Dominus Deus tuus *de captiuitate tua*.
6 Dominum Deum tuũ *in* toto corde tuo. MS. H. C. G. *pro*, Dominum Deum tuum *ex* toto corde tuo.
16 ad quam *ingrederis* possidendam. MS. H. G. *pro*, ad quam *ingredieris* possidendam.
19 vitam & *mortem*. MS. H. C. G. *pro*, vitam & *bonum*.

CAP. 31.

4 *Deleuitque* eos. MS. H. C. G. *pro*, *Delebítque* eos.
13 & timeant Dominum Deum *vestrum*. MS. H. C. G. *pro*, Dominum Deum *tuum*.
16 ad quam *ingreditur*. MS. H. G. *pro*, ad quam *ingredietur*.
22 scripsit *ergo* Moyses canticum. MS. *pro*, scripsit *quoque* Moyses canticum.
23 præcepitque Iosue filio Nun. MS. H. C. *pro*, præcepitque *Dominus* Iosue filio Nun. *Græcus legit*, & præcepit *Moyses* Iosue.

CAP. 32.

5 peccauerunt ei, non filij eius. MS. H. G. *pro*, peccauerunt ei, *&* non filij eius.
13 *&* sugeret mel. MS. H. *pro*, *vt* sugeret mel.
14 & sanguinem vuæ *biberet* meracissimum. MS. H. *pro*, & sanguinem vuæ *biberent* meracissimum.
30 quomodo *persequatur* vnus mille. MS. *pro*, quomodo *persequebatur* vnus mille.
35 retribuam in tempore MS. H. C. G. *pro*, retribuam *eis* in tempore.
46 quæ scripta sunt legis huius. MS. H. C. G. *pro*, quæ scripta sunt *in volumine* legis huius.

CAP. 33.

8 & doctrina tua viro sancto tuo. MS. H. G. *pro*, & doctrina tua *à* viro sancto tuo.

10 *holocaustum* super altare tuum. MS. H. G. *pro, holocausta* super altare tuum.

IN IOSVE.

CAP. 2.

7 ad *vada* Iordanis. MS. H. C. G. *pro*, ad *vadum* Iordanis.
13 *&* salutis. MS. H. C. *pro, vt* salutis.
19 & nos erimus *innoxij*. MS. H. C. G. *pro, alieni.*

CAP. 3.

4 vt procul videre possitis. MS. *pro*, vt procul *magis* videre possitis.
12 de tribubus Israel. MS. H. C. G. *pro*, de *duodecim* tribubus Israel.
13 qui portant arcam Domini Dei. MS. H. C. *pro*, arcam *fœderis* Domini Dei.
16 ab vrbe quæ vocatur *Adam.* MS. H. C. G. *pro, Edom.*

CAP. 4.

9 arcam fœderis, & sunt. MS. H. C. *pro*, arcam fœderis *Domini*, & sunt.
10 *vt* dixerat ei Moyses. MS. H. C. G. *pro*, *&* dixerat ei Moyses.
16 arcam fœderis vt ascendant. MS. H. C. G. *pro*, arcam fœderis *Domini* vt ascendant.
11 die altero azymos panes. MS. H. C. G. *pro*, die altero, *&* azymos panes.

CAP. 6.

9 omnisque præcederet *armatus* exercitus. MS. H. C. G. *pro*, omnisque *populus* præcederet armati exercitus.
18 ne de his quæ præcepta sunt quippiam contingatis. MS. *pro*, ne de his quæ præcepta sunt *vobis*, quippiam contingatis.

CAP. 8.

8 Cúmque ceperitis *vrbem*, succendite eam. MS. H. C. G.
12 inter *Beth-el* & Hai. MS. H. C. *pro*, *Bethauen* & Hai.
31 & obtulit super eo *holocausta* Domino. MS. H. C. G. *pro*, *holocaustum.*
33 & maiores natu. MS. H. C. G. *pro*, *& omnes* maiores natu.
34 quæ scripta *erant* in legis volumine. MS. *pro*, *fuerant.*

CAP. 9.

4 & callidè cogitantes. MS. H. C. G.
18 contra principes, qui responderunt eis. H. C. G. *pro*, contra principes *Israel*, qui responderunt eis.
20 si peccauerimus *eis*. MS. H. C. G.

CAP. 10.

7 viriq; fortissimi. MS. H. C. *pro*, viri fortissimi.
8 nullus ex eis tibi resistere poterit. MS. H. C. G. *pro*, nullus *enim* ex eis tibi resistere poterit.
17 in spelunca Maceda. MS. H. C. G. *pro*, in spelunca *vrbis* Maceda.
23 *&* *eduxerunt* ad eum. MS. H. G. *pro*, *adduxerunt* ad eum.
23 Cumque *educti* essent ad eum. MS. H. G. *pro*, *adducti.*
25 aduersum quos *dimicatis*. MS. H. C. *pro*, *dimicabitis.*
32 In manus Israel. MS. H. C. G. *pro*, in manus *filiorum* Israel.

CAP. 11.

7 & omnis exercitus cum eo. MS. H. C. G. *pro*, & omnis exercitus *eius* cum eo.
11 ipsamque vrbem *combussit* incendio. MS. H. C. G. *pro*, *peremit.*
19 Non fuit ciuitas, quæ se traderet. MS. H. C. *pro*, non ciuitas quæ se *non* traderet.

CAP. 12.

3 quæ subiacet *Asedoth Phisga*. MS. H. G. *pro*, quę subiacet *Aseroth vsque Phasga.*
5 & dimidiæ partis Galaad, terminos. MS. H. C. *pro*, & dimidiæ partis Galaad *ad* terminos.
5 *terminum* Sehon regis Hesebon. MS. H. C. *pro*, *terminos.*
7 vsque ad montem cuius pars ascendit. MS. H. C. G. *pro*, vsque ad montem *Libani*, cuius pars ascendit.
8 In *Asedoth* & in solitudine. MS. G. H. *pro*, *Aseroth.*
17 rex Taphua vnus, rex *Hepher* vnus. MS. H. C. G. *pro*, *Opher.*
18 rex Aphec vnus, rex *Lasaron* vnus. MS. H. C. *pro*, *Saron.*
19 rex *Madon* vnus. MS. H. C. *pro*, *Madan.*
20 rex *Semeron Moron* vnus. MS. H. C. *pro*, *Samerō.*

CAP. 13.

6 Omnium qui *habitant* in monte. MS. H. C. G. *pro*, *habitabant.*
16 quæ ducit Medaba Hesebon. MS. H. C. *pro*, Medaba *&* Hesebon.
17 cunctósque viculos *eius* qui sunt. MS. H. C. *pro*, *earum.*
21 & *Reba* duces Sehon. MS. H. C. *pro*, & *Rebec.*
26 & ab Hesebon vsque *Ramath*. MS. H. C. *pro*, *Ramoth.*
28 per familias suas, ciuitates. MS. H. C. *pro*, per familias suas *&* ciuitates.

CAP. 14.

2 & dimidię tribui: duabus enim. MS. H. C. G. *pro*, & dimidiæ tribui *Manasse*: duabus enim.
4 sed in eorum *successerunt* locum. MS. *pro*, *successerant.*

CAP. 15.

1 à termino Edom desertum Sin. MS. H. à termino Edom *vsque ad* desertum Sin.
3 & circuiens *Carcaa*. MS. H. *pro*, *Cariathaa.*
8 Ascenditque per *vallem* filij Ennom. MS. *pro*, *conuallem.*

CAP. 17.

4 deditque *eis* iuxta imperium. MS. H. C. G.
12 habitare in terra *ista*. MS. H. C. G. *pro*, *sua.*
14 quare dedisti mihi possessionem sortis. MS. H. C. G. *pro*, quare dedisti mihi *terram in* possessionem sortis.
17 ad domum Ioseph, Ephraim & Manasse. MS. H. C. G. *pro*, ad domum Ioseph *&* Ephraim & Manasse.

CAP. 18.

2 *Remanserunt* autem filiorum. MS. *pro*, *Remanserant* autem filiorum.
4 iuxta *terminum* vniuscuiusque multitudinis. MS. *pro*, *numerum* vniuscuiusque multitud.
8 vt hic coram Domino in Silo. MS. H. C. G. *pro*, vt hic coram Domino *Deo vestro* in Silo.
13 descenditque in *Ataroth Addar*. MS. H. G. *pro*, *Astaroth Addar.*

CAP. 19.

9 in medio hæreditatis *eorū*. MS. H. C. G. *pro*, *eius.*
10 terminus possessionis *eorum* vsque *Sarid*. MS. H. C. G. *pro*, terminus possessionis *filiorum Zabulon* vsque *Sarith.*
11 de Mari & *Merala*. MS. H. G. *pro*, *Medalaa.*
15 & *Semeron* & *Iedala*, & Beth-lehem. MS. *pro*, & *Semron* & *Iedaba*, & Bethlehem. H. legit, *Simron* & *Idalah*. G. legit, *Iedala.*
19 & *Seon*, & *Anaharath*. MS. H. *pro*, & *Senon*, & *Naaroth.*
33 & Elō *in Saananim*. MS. H. *pro*, & Elō *Sannanim.*
34 contra occidentem *in* Azanoth-thabor. MS. H. G. *pro*, *&* Azanoth-thabor.
46 & aquæ *Iercon*. MS. *pro*, & aquæ *Hiercon.*

CAP. 21.

5 & *dimidia tribu* Manasse. MS. H. C. G. *pro*, *dimidiæ tribus.*
14 & Iether & *Esthemoa*. MS. H. C. *pro*, *Isthimon.*
30 *Messal* & Abdon. MS. *pro*, *Masan.*

CAP. 22.

7 ad occidentalem plagam. MS. H. C. G. *pro*, ad occidentalem *eius* plagam.
17 macula huius sceleris in *nobis* permanet. MS. H. C. G. *pro*, *vobis.*
21 & *dimidia* tribus Manasse. MS. H. G. *pro*, *dimidiæ.*

CAP. 23.

13 iam *nunc* scitote. MS. *pro*, *tunc.*

CAP. 24.

17 de terra Ægypti, de domo seruitutis. MS. H. C. G. *pro*, de terra Ægypti, *&* de domo seruitutis.

IN LIBRO IVDICVM.

CAP. 1.

27 & *Tanach* cum viculis suis. MS. H. C. G. *pro*, *Canath.*
30 habitatores *Cetron*. MS. G. H. *pro*, *Cethron.*
35 quod interpretatur *testaceo*. MS. *pro*, *testatio.*

CAP. 2.

9 in *Thamnath-hares* in monte Ephraim. H. G. *pro*, in *Thamnathsare* in monte Ephraim.
10 qui non *nouerant* Dominum. MS. *pro*, *nouerunt.*
12 *Deosq;* populorū qui habitabant. MS. *pro*, *Deos quoque* populorum qui habitabant.

CAP. 3.

5 qui *habitabant* in monte Libano. MS. C. *pro*, *habitabat* in monte Libano.
30 & quieuit terra octoginta annis. post hunc. MS. H. C. G. *pro*, octoginta annis *à prælijs*, post hunc. &c.

CAP. 4.

18 intra ad me domine mi, *intra* ne timeas. MS. H. C. G.

CAP. 5.

10 super nitentes *asinas*. MS. H. C. *pro*, *asinos.*
10 & *sedetis super iudicium*. alia legunt, *sedetis in iudicio*. *pro*, *sedetis supra in iudicio*. priorem lectionem sequuntur H. & C. posteriorem G.
11 ibi narrentur iustitiæ Domini, clementia in fortes Israel. MS. H. G. *pro*, iustitiæ Domini *&* clementia in fortes Israel.
19 reges Chanaā in *Thanach*. MS. H. C. *pro*, *Thane.*
24 & benedicatur in Tabernaculo. MS. H. C. G. *pro*, in Tabernaculo *suo.*

CAP. 6.

13 Cur apprehenderunt nos. MS. *pro*, Cur *ergo* apprehenderunt nōs.
36 si saluum *facies* per manum meam. MS. *pro*, si saluum *facis* per manum meam.
36 per manum meam Israel. MS. H. C. G. *pro*, per manum meam *populum* Israel.

CAP. 7.

4 quem ire prohibuero, *ipse* reuertatur. MS. H. C. G. *pro*, quem ire prohibuero, reuertatur.
5 qui lingua lambuerint aquas. MS. H. C. G. *pro*, qui *manu &* lingua lambuerint aquas.
12 Cameli *quoque* innumerabiles erant. MS. C. *pro*, *autem.*
22 fugientes vsque ad *Beth-seta*. MS. H. C. G. *pro*, *Bethseca.*

CAP. 9.

1 domus patris *matris* suæ. MS. H. C. *pro*, domus patris *matrisq;* suæ.
28 quis est Abimelech. MS. H. C. *pro*, quis est *iste* Abimelech.
39 *spectante* Sichimorum populo. MS. H. C. G. *pro*, *expectante* Sichimorum populo.

CAP. 11.

18 venitque *contra* orientalem plagam. MS. *pro*, venitque *ad* orientalem plagam.

CAP. 12.

1 igitur incendemus *te*, & domum tuam. MS. H. C. G. *pro*, igitur incendemus domum tuā.
4 cunctis viris Galaad. MS. H. C. G. *pro*, cunctis viris *de* Galaad.
11 cui successit *Elon* Zabulonites. MS. H. C. G. *pro*, cui successit *Abialon* Zabulonites.

CAP. 13.

15 *dixitq;* Manue ad angelum Domini. MS. H. C. G. *pro*, *dixit itaque* Manue ad angelū Domini.
20 Quod cùm *vidissent* Manue. MS. H. C. G. *pro*, Quod cùm *vidisset* Manue.

CAP. 16.

4 quæ *habitabat* in valle Sorec. MS. *pro*, *habitauit.*
13 ostende quo vinciri debeas. Si, inquit. MS. *pro*, ostende quo vinciri debeas. *Cui respondit Sampson*, Si, inquit.
28 Domine Deus memēto mei. MS. H. C. G. *pro*, Domine Deus *meus*, memento mei.

CAP. 17.

7 fuit quoque alter adolescens. MS. H. C. G. *pro*, fuit quoque *in tempore illo* alter adolescens.

CAP. 18.

9 & *ascendamus* ad eos. MS. H. C. G. *pro*, *eamus.*
13 *&* inde transierunt. MS. H. C. G.
30 filium *Gerson* filij Moysi. MS. H. C. G. *pro*, *Gersan* filij Moysi.

CAP. 19.

10 sed statim *surrexit* & venit. MS. H. C. G. *pro*, sed statim *perrexit* & venit.
28 surge *&* ambulemus. MS. H. C. G. *pro*, *vt.*

CAP. 20.

8 stansque omnis populus, quasi vnius hominis

nis. MS. H. C. G. *pro*, ſtanſque omnis populus, *&* quaſi vnius hominis.
23 & dicerent, *debeo* vltra procedere. MS. H. C. G. *pro*, & dicerent, *debemus* vltra procedere.
23 contra filios Beniamin fratres *meos*. MS. H. C. G. *pro*, contra filios Beniamin fratres *noſtros*.
40 *&* viderunt. MS. H. C. G. *pro*, *vt* viderunt.

CAP. 21.

1 *Iurauerunt* quoque filij Iſrael. MS. *pro*, *Iurauerant* quoque filij Iſrael.
11 quæ cognouerunt viros, interficite. Inuentæque ſunt. MS. H. C. G. *pro*, quæ cognouerũt viros, interficite; *virgines autem reſeruate*. Inuentæque ſunt, &c.
13 vt *eos* ſuſciperent in pace. MS. H. C. G. *pro*, *eas*.

IN RVTH.

CAP. I.

13 Nolite quæſo filiæ mi: quia veſtra anguſtia. MS. H. G. *pro*, Nolite quæſo filiæ mi *facere hoc*: quia veſtra anguſtia.

CAP. 2.

9 de quibus & pueri bibunt. MS. H. C. G. *pro*, de quibus & pueri *mei* bibunt.
13 quæ ait, *inueniam* gratiam. MS. H. G. *pro*, *inueni*.

CAP. 4.

3 partem agri fratris noſtri Elimelech *vendit* Noemi. MS. C. G. *pro*, *vendet*. Hebraicè, *vendidit*.
7 & dabat *proximo* ſuo. MS. H. *pro*, *propinquo*.
15 qui te *diligit*. MS. H. G. *pro*, qui te *diliget*.
19 Eſron genuit *Ram*; *Ram* genuit Aminadab. MS. H. C. G. *pro*, Eſron genuit *Aram*; *Aram*.

IN I. REGVM.

CAP. I.

24 & *vno modio* farinæ. MS. H. C. G. *pro*, & *tribus modijs* farinæ.
26 & ait, obſecro mi Domine. MS. H. C. *pro*, & ait *Anna*, obſecro mi Domine.
26 viuit anima tua *domine*, ego ſum. MS. H. C.

CAP. 2.

1 cornu meum in *Domino*: dilatatum eſt. MS. H. C. *pro*, cornu meum in *Deo meo*: dilatatũ eſt.
5 *Saturati* prius, pro panibus ſe locauerunt. MS. H. C. *pro*, *Repleti* prius, pro panibus, &c.
9 quia non in fortitudine roborabitur vir. MS. H. *pro*, quia non in fortitudine *ſua* roborabitur vir.
27 cùm *eſſent* in Ægypto. MS. H. C. G. *pro*, *eſſet*.
29 Quare calce *abijcitis* victimam meam. MS. *pro*, Quare calce *abiecistis* victimam meam.

CAP. 3.

2 Heli iacebat in *loco* ſuo. MS. H. C. G. *pro*, Heli iacebat in *lectulo* ſuo.
5 Non vocaui: reuertere. MS. H. C. *pro*, Non vocaui *te fili*: reuertere. Græci legunt, Non vocaui *te*, reuertere.
10 loquere, quia audit ſeruus tuus. MS. H. C. *pro*, loquere *domine*, quia audit ſeruus tuus.

CAP. 4.

13 contra viam *ſpectans*. MS. H. C. G. *pro*, *expectãs*.
13 erat *enim* cor eius pauens. MS. G. *pro*, *autem*.
20 dixerunt ei *quæ* ſtabant. MS. H. C. G. *pro*, *qui*.
22 *&* ait, tranſlata eſt. MS. H. C. G.

CAP. 5.

11 *vt* reuertatur. MS. *pro*, *&* reuertatur.
11 *&* non interficiat. MS. H. C. G. *pro*, *vt* non.

CAP. 6.

1 & vocauerunt Philiſtijm. MS. H. C. G. *pro*, & *poſt hæc* vocauerunt Philiſthijm.
19 percuſſit autem de viris Bethſamitibus. MS. H. C. G. *pro*, percuſſit autem *Dominus* de viris Bethſamitibus.
21 & *ducite* eam ad vos. MS. *pro*, *reducite*. H. *aſcendere facite*. G *reducite*.

CAP. 7.

1 in domum *Abi-nadab* in Gabaa. MS. H. C. G. *pro*, in domum *Aminadab*.
2 ex qua die manſit arca in Cariathiarim. MS. H. C. G. *pro*, ex qua die manſit arca *Domini* in.
3 de medio veſtri, & Aſtaroth. MS. H. C. G. *pro*, de medio veſtri *Baalim* & Aſtaroth.
11 Egreſſique *viri* Iſrael. MS. H. G. *pro*, *filij*.
12 & vocauit nomen *eius* lapis-adiutorij. MS. H. C. G. *pro*, & vocauit nomen *loci illius*.
15 *Iudicauit* quoque Samuel. MS. H. C. G. *pro*, *Iudicabat* quoque Samuel.

CAP. 8.

1 poſuit filios ſuos iudices Iſrael. MS. H. C. G. *pro*, poſuit filios ſuos iudices *in* Iſrael.
17 greges veſtros addecimabit. MS. H. C. *pro*, greges *quoque* veſtros addecimabit.

CAP. 9.

1 filius Abiel, filij *Seror*. MS. H. C. G. *pro Seor*.
1 filij *Bechorath*, filij Aphia. MS. H. C. G. *pro*, filij *Bechor*, filij Aphia.
5 ad puerum *ſuum*, qui erat cum eo. MS. H. C. G.
12 eſt hodie *populo* in excelſo. MS. H. C. G. *pro*, eſt hodie *populi* in excelſo.
13 quia *benedicit* hoſtiæ. MS. G. C. *pro*, *benedicet*.
13 & deinceps *comedunt* qui vocati ſunt. MS. C. G. *pro*, & deinceps *comedent*.
14 cumque *illi* ambularent. MS. H. C. G.
26 & iã eluceſceret. MS. *pro*, & iam *dies* luceſceret.

CAP. 10.

2 *Cum* abieris hodie à me. MS. H. C. G. *pro*, *Cumq́*.
3 inuenient te *ibi* tres viri. MS. H. C. G.
21 & non eſt inuentus, & conſuluerunt. MS. H. C. G. *pro*, & non eſt inuentus *illic*, & conſ.
22 ille *verò* diſſimulabat ſe audire. MS. *pro*, ille *enim* diſſimulabat ſe audire.

CAP. 12.

6 de terra Ægypti. Nunc ergo. MS. H. C. G. *pro*, de terra Aegypti *adeſt*. Nunc ergo.
7 quas fecit vobiſcum. MS. H. C. G. *pro*, quas fecit *Dominus* vobiſcum.
24 in veritate ex toto corde veſtro. MS. H. C. *pro*, in veritate, *&* ex toto corde veſtro.
24 quæ in vobis geſſerit. Quod ſi. MS. H. C. *pro*, quæ in vobis geſſerit *Dominus*. Quod ſi.

CAP. 13.

4 clamauit *autem* populus. MS. G. *pro*, *ergo*.
7 tranſierunt Iordanem terram Gad & Galaad. MS. H. *pro*, tranſierunt Iordanem, *in* terram Gad, & Galaad.
17 contra viã *Ephra*. MS. *pro*, contra viã *Ephraim*. H. C. עָפְרָה.
17 ad terram *Sual*. MS. H. *pro*, *Saul*.

CAP. 14.

2 quæ erat in *Magron*. MS. H. C. *pro*, quæ erat in *agro Gabaa*. G. μαγδών.
7 perge quò cupis, ero tecum. MS. H. C. G. *pro*, perge quo cupis *&* ero tecum.
10 aſcendamus quia tradidit eos. MS. H. C. G. *pro*, aſcendamus *ad eos*, quia tradidit eos.
10 *&* hoc erit nobis ſignum. MS. H. C.
15 in caſtris, per agros. MS. H. C. *pro*, in caſtris *&* per agros.
19 & clarius *reboabat*. MS. *pro*, *reſonabat*.
21 vt eſſent cum Iſraele, qui erat cum Saul. MS. H. C. G. *pro*, vt eſſent cum Iſrael, *& his qui* erant cum Saul.
35 cœpit ędificare altare *Domini*. MS. *pro*, *Domino*.

CAP. 15.

9 quicquid *verò* vile fuerit. MS. G. *pro*, *ergo*.
18 & *pugna contra* eos. MS. G. *pro*, *pugnabis*. H. C.
23 abiecit te, ne ſis rex. MS. H. *pro*, abiecit te *Dominus*, ne ſis rex.
32 Agag pinguiſſimus. Et dixit Agag. MS. H. C. *pro*, Agag pinguiſſimus *tremens*. Et dixit.
34 in Gabaa *Saulis*. MS. H. C.

CAP. 16.

7 *&* dixit Dominus. MS. H. C. G.
16 Iubeat dominus noſter, & ſerui tui. MS. H. C. G. *pro*, Iubeat noſter rex, & ſerui tui.
23 ſpiritus Dei arripiebat Saul. MS. H. *pro*, ſpiritus Dei *malus* arripiebat Saul. G.

CAP. 17.

1 conuenerunt in *Socho* Iudæ. MS. H. C. G. *pro*, conuenerunt in *Sochot* Iudæ.
26 qui exprobrauit *acies* Dei viuentis. MS. H. C. *pro*, qui exprobrauit *aciem* Dei viuentis.
36 *quia* auſus eſt. MS. H. C. *pro*, *qui* auſus eſt.
42 cumque inſpexiſſet Philiſtæus. MS. H. C. G. *pro*, cumque inſpexiſſet *eum* Philiſtæus.
45 quibus exprobraſti hodie, dabit te Dominus. MS. H. C. *pro*, quibus exprobraſti hodie *&* dabit te Dominus.
48 & *cucurrit* ad pugnam. MS. H. C. *pro*, *occurrit*.
49 & funda iecit, & percuſſit. MS. H. G. *pro*, & funda iecit, & *circumducens* percuſſit.
49 percuſſit *Philiſthæum* in fronte. MS. H. C. G. *pro*, percuſſit *eum* in fronte.
53 perſecuti *fuerant* Philiſtæos. MS. *pro*, *ſunt*.
55 principem militiæ, de qua ſtirpe. MS. H. C. G. *pro*, principem militiæ *ſuæ*, de quâ ſtirpe.
55 Deſcendit hic adoleſcens *Abner*? MS. H. C. G.
57 habentem in manu, & ait. MS. *pro*, habentem in manu *ſua*, & ait.

CAP. 18.

16 ipſe *enim* ingrediebatur. MS. G. *pro*, ipſe *autem*.
17 Non ſit manus mea in *eum*. MS. G. *pro*, *eo*.
20 Dilexit autem Michol *filia* Saul *altera Dauid*. MS. H. C. G. *pro*, Dilexit autẽ *Dauid* Michol *filiam* Saul *alteram*.
30 quam omnes *ſerui* Saul. MS. H. C. G. *pro*, *viri*.

CAP. 19.

3 vbicumque *fueris*. MS. H. C. G. *pro*, *fuerit*.
4 Ne *peccet* rex in ſeruum *ſuum* Dauid. MS. H. C. G. *pro*, Ne *pecces* rex in ſeruum *tuum* Dauid.
11 ſatellites ſuos in domum Dauid. MS. H. C. G. *pro*, ſatellites ſuos *nocte* in domum Dauid.
17 locutus eſt mihi, dimitte me. MS. H. C. G. *pro*, locutus eſt mihi *dicens*, dimitte me.
20 ſpiritus Domini *ſuper nuntios Saul*. MS. H. C. G. *pro*, ſpiritus Dei *in illis*.
23 & *ambulabat* ingrediens. MS. *pro*, & *ambulauit*.

CAP. 20.

2 Abſit, non morieris. MS. H. C. *pro*, abſit *à te*, non.
2 celauit me pater meus. MS. *pro*, celauit *à me* pater meus.
2 nequaquam erit iſtud. MS. H. C. G. *pro*, nequaquam *enim* erit iſtud.
10 pater tuus dure. & ait. MS. H. C. G. *pro*, pater tuus dure *de me*. & ait.
11 & egrediamur in agrum. MS. H. C. G. *pro*, & egrediamur *foras* in agrum.
13 & hæc *addat*. MS. H. C. *pro*, & hæc *augeat*.
29 quoniam ſacrificium ſolenne eſt in ciuitate, vnus. MS. H. C. G. *pro*, quoniam ſacrificium ſolenne eſt in ciuitate *mea*, vnus.
33 vt *interficeret* Dauid, MS. H. C. G. *pro*, vt *interficeretur* Dauid.

CAP. 21.

2 Nam & pueris condixi. MS. H. C. G. *pro*, Nam & pueris *meis* condixi.
8 aut gladium? quia gladium meũ. MS. H. C. G. *pro*, aut gladium *da mihi*, quia gladiũ meũ.
9 ecce gladius Goliath. MS. H. C. G. *pro*, ecce *hic* gladius Goliath.
11 *ad eum*, nunquid non iſte. MS. H. C. G.
12 poſuit *ergo* Dauid. MS. *pro*, poſuit *autem*.
13 os ſuum coram *eis*. MS. H. C. G. *pro*, *Achis*.
15 hiccine *ingredietur* domum meam. MS. H. C. G. *pro*, *dimittite illum hinc*, *ne ingrediatur* domum meam.

CAP. 22.

9 filium Achitob, qui conſuluit. MS. H. C. *pro*, filium Achitob *ſacerdotem*, qui conſuluit.
12 & ait Saul, audi fili. MS. H. C. *pro*, & ait Saul *ad Achimelech*, audi fili.
17 ſcientes quòd fugiſſet, non indicauerunt mihi. MS. *pro*, ſcientes quòd fugiſſet; *&* non indicauerunt mihi. H. C. G.
18 & irrue in ſacerdotes: conuerſuſque. MS. H. C. G. *pro*, & irrue in ſacerdotes *Domini*: conuerſuſque.
22 ſciebam in die illa. MS. H. C. G. *pro*, ſciebam *enim* in die illa.
22 omnium animarum *domus* patris mei. MS. H. C. G.

CAP. 23.

12 Dixitque Dauid. MS. H. C. G. *pro*, Dixitque *rurſum* Dauid.
19 Nonne Dauid latitat. MS. H. C. *pro*, Nonne *ecce* Dauid latitat.
22 vel quis viderit eum ibi: recogitat enim. MS. H. C. *pro*, vel quis viderit eum ibi *vbi dixiſtis*: recogitat enim.
26 Ibat Saul ad latus montis. MS. H. C. *pro*, Ibat Saul *&* *viri eius* ad latus montis.

CAP. 24.

8 viros ſuos ſermonibus, & non permiſit

MS. H. C. G. *pro*, viros suos sermonibus *istis*, & non permisit.
14 ab impiis *egreditur* impietas. MS. *pro*, *egredietur*.
19 & tu indicasti hodie. MS. H. C. G. *pro*, & tu indicasti *mihi* hodie.
20 *dimittit* eum in via bona? MS. *pro*, *dimittet* eum.

CAP. 25.

1 & planxerunt eum, & sepelierunt. MS. H. C. G. *pro*, & planxerũt eum *nimis*, & sepelierũt.
4 Cùm *ergo* audisset. MS. *pro*, Cùm *autem*.
6 & dicetis. MS. *pro*, & *sic* dicetis. H.
7 pastores tui, qui erant. MS. H. C. G. *pro*, pastores tui *greges tuos*, qui erant.
12 omnia verba quæ dixerat. tunc ait. MS. H. C. G. *pro*, omnia verba quę dixerat *Nabal*. tunc
13 Tunc ait Dauid *viris* suis. MS. H. C. G. *pro*, Tũc ait Dauid *pueris* suis.
19 præcedite me, ecce ego post tergum. MS. H. C. *pro*, pręcedite me, *&* ecce ego post tergũ.
29 persequens te, *&* quærens animam tuam. MS. G. *pro*, *vel* quærens.
30 omnia quæ locutus est. MS. H. C. G. *pro*, omnia *hæc*, quæ locutus est.
36 venit *ergo* Abigail. MS. *pro*, venit *autem*.

CAP. 26.

4 & didicit quòd venisset certissimè. MS. H. C. *pro*, & didicit quòd *illuc* venisset certissimè.
12 qui erat ad caput *Saul*. MS. H. C. *pro*, qui erat ad caput *eius*.
19 *quia* eiecerunt me hodie. MS. H. C. G. *pro*, *qui*.
23 Dominus autem *retribuat* vnicuique. MS. *pro*, Dominus autem *retribuet* vnicuique.

CAP. 27.

1 *&* desperet Saul. MS. H. C. G. *pro*, *vt* desperet.
3 *Dauid*, & duæ vxores eius. MS. H. C. G.
9 omnem terram, nec relinquebat. MS. H. C. G. *pro*, omnem terram *illorum*, nec relinquebat.

CAP. 28.

19 cras *enim* tu, & filij tui. MS. *pro*, cras *autem* tu.
20 extimuerat enim *valde* verba Samuelis. MS. H. C. G. *pro*, extimuerat enim verba Samuelis.
21 mulier illa ad Saul, *& vidit*: cõturbatus enim. MS. H. C. G. *pro*, mulier illa ad Saul: cont.

CAP. 29.

3 *dixerunt* principes Philisthijm; quid sibi. MS. H. C. G. *pro*, *dixerũtq́;* principes Philisthijm *ad Achis*; quid sibi.

CAP. 30.

8 Dixitque ei, persequere. MS. H. C. *pro*, Dixitque ei *Dominus*, persequere.
10 & quadringenti viri: substiterant enim. MS. H. C. G. *pro*, & quadringẽti viri *cum eo*: substiterant enim.
16 qui cùm *duxisset* eum. MS. H. C. G. *pro*, qui cùm *dixisset* eum.
17 nisi quadringenti viri adolescentes. MS. H. C. G. *pro*, nisi *tantum* quadringenti viri.
19 Nec defuit *quicquam* à paruo. MS. *pro*, *quisquã*.
30 & qui in *Harama*, & qui in lacu Asan. MS. *pro*, *Rama*. H. C. *Horma*. G. *Erma*.

CAP. 31.

4 Arripuit itaque Saul gladium, & irruit super eum. MS. H. C. *pro*, Arripuit itaque Saul gladium *suum*, & irruit super eum.
7 & filij eius. MS. H. C. G. *pro*, & *tres* filij eius.
9 in *templo* idolorum *suorum*. MS. H. C. *pro*, in *tẽplis* idolorũ. Græci quoque addunt, *suorũ*.
12 veneruntque Iabes-galaad. MS. H. C. G. *pro*, veneruntque *viri* Iabes-galaad.
12 & combusserunt ea *ibi*. MS. H. C. G. *pro*, & cõbusserunt ea *igni*.

IN II. LIBRO REGVM.

CAP. 1.

23 & decori in vita sua. MS. H. *pro*, & decori *valde* in vita sua.

CAP. 2.

5 Benedicti vos Domino. MS. H. *pro*, Benedicti vos *à* Domino.
6 *sed* & ego reddam gratiam. MS.
9 & super *Assuri*. H. C. G. *pro*, & super *Gessuri*.
24 ex aduerso vallis itineris deserti. MS. H. C. G. *pro*, ex aduerso vallis, *&* itineris deserti.
31 trecentos sexaginta *viros*, qui & mortui sunt. MS. H. C. G.

CAP. 3.

13 antequam adduxeris Michol. MS. H. C. G. *pro*, antequam adduxeris *mihi* Michol.
25 quoniam ad hoc venit vt deciperet te. MS. H. C. G. *pro*, quoniam ad hoc venit *ad te*, vt deciperet te.
32 leuauit rex vocem suam. MS. H. C. G. *pro*, leuauit rex *Dauid* vocem suam.
33 plangensque rex Abner, ait. MS. H. C. G. *pro*, plangensque rex *& lugens* Abner, ait.

CAP. 4.

6 Ingressi sunt autem domum, assumentes spicas tritici. MS. H. C. *pro*, ingressi sunt autem domum *latenter*, assumentes spicas tritici.

CAP. 5.

8 & tetigisset domatum fistulas, & cæcos & claudos odientes. MS. H. C. G. *pro*, & tetigisset domatũ fistulas, & *abstulisset* cęcos & claud.
23 Non ascendas, sed gira. MS. H. C. *pro*, Non ascendas *contra eos*, sed gira.

CAP. 6.

4 præcedebat arcam, Dauid autem. MS. H. C. G. *pro*, præcedebat arcam *Dei*, Dauid autem.
6 Postquam autem venerunt ad *Aream-Nachon*. MS. H. G. *pro*, *aream Nachor*.
18 Cumque complesset offerens *holocaustum* & pacifica, MS. H. C. *pro*, *holocausta* & pacifica.

CAP. 7.

6 Quia eduxi *filios* Israel. MS. H. C. G.
23 *gentibus & dijs eius*. MS. H. C. *pro*, *gentem & deum eius*. Græci quoque in plurali legunt, *gentes*.
26 atque dicatur, Dominus exercituum. MS. H. C. G. *pro*, atque dicatur Dominus *Deus* exercituum.
29 *&* benedictione tua benedicetur. MS. H. C. G.

CAP. 8.

13 cæsis decem *&* octo millibus. H. C. G.

CAP. 10.

3 & non ideo vt inuestigaret. MS. H. C. G. *pro*, & non ideo vt *te* inuestigaret.
9 elegit ex omnibus. MS. H. C. G. *pro*, elegit *sibi* ex omnibus.
17 & pugnauerunt contra *eum*. MS. H. C. G. *pro*, contra *Israel*.
19 timueruntque Syri auxilium præbere *vltrà* filijs Ammon. H. C. G.

CAP. 11.

1 Factum est *ergo* vertente anno. MS. *pro*, *autem*.
2 accidit vt surgeret Dauid. MS. *pro*, accidit *quadam die* vt surgeret Dauid. H. C. *ad tempus ipsius vesperæ*. G. *in tempore meridiano*.
11 arca & Israel, & Iuda. MS. H. G. *pro*, arca *Dei* & Israel, & Iuda.
12 Mansit *autem* Vrias in Ierusalem. MS. H. C. G.
21 Abimelech filium *Ierobosεth*. MS. H. C. *pro*, Abimelech filium *Hierobaal*.

CAP. 12.

15 quem *pepererat* vxor. MS. *pro*, quẽ *peperit* vxor.
19 Cùm ergo Dauid *vidisset* seruos. MS. H. C. G. *pro*, Cùm ergo Dauid *audisset* seruos.
20 cumque mutasset *vestes*. MS. H. *pro*, *vestem*.

CAP. 13.

2 & deperiret in eam, ita vt propter. MS. *pro*, & deperiret in eam *valde*, ita vt propter.
6 & cibum capiam de manu eius. MS. H. C. G. *pro*, & cibum *paratum* capiã de manu eius.
14 Noluit autem acquiescere. MS. H. C. *pro*, Noluit autem *Amnon* acquiescere.
15 & exosam eam habuit *Amnon* odio magno nimis. MS. H. C. G.
16 Quæ respondit *ei*, Maius est. MS. H. C. G.
26 Et ait Absalom, Si non vis venire. MS. H. C. G. *pro*, & ait Absalom *ad Dauid*, Si non vis venire.
27 Coegit *autem* Absalom eum. MS. *pro*, *itaque*.
31 Surrexit itaque rex, & scidit. MS. H. C. G. *pro*, Surrexit itaque rex *Dauid*, & scidit.
37 Dauid filium suum. MS. H. G. *pro*, Dauid filium suum *Amnon*.
37 *cunctis* diebus. MS. H. C. G. *pro*, *multis*.

CAP. 14.

20 seruus tuus Ioab præcepit istud. MS. H. C. G. *pro*, seruus *enim* tuus Ioab præcepit istud.
22 fecisti enim sermonem rex, serui tui. MS. H. C. G. *pro*, fecisti enim sermonem *domine mi* rex, serui tui.

CAP. 15.

7 dixit Absalom ad regem, Vadam. MS. H. C. G. *pro*, dixit Absalom ad regem *Dauid*, Vadam.
10 *Regnauit* Absalom in Hebron. MS. H. C. G. *pro*, *Regnabit* Absalom in Hebron.
12 cùm immolaret victimas: *&* facta est. MS. H. C. G.
18 & omnes Gethæi sexcenti viri. MS. H. C. G. *pro*, & omnes Gethæi, *pugnatores validi* sexc.
24 Venit autem & Sadoc, & vniuersi Leuitæ. MS. H. C. G. *pro*, Venit autem Sadoc *sacerdos*, & vniuersi Leuitæ.
26 faciat *mihi* quod bonũ est coram se. MS. H. C. G.
31 quòd *&* Achitophel esset in coniurat. MS. G.
34 seruus tuus sum *ego* rex. MS. H. C.
35 quodcunque audieris *de* domo regis. MS. H. C. G. *pro*, quodcũque audieris *in* domo reg.

CAP. 16.

2 Respondítque Siba, asini, domesticis regis. MS. C. H. G. *pro*, Respondítque Siba, *Domine mi rex*, asini domesticis regis.
2 ad vescendum pueris: vinum autem. MS. H. C. G. *pro*, ad vescẽdum pueris *tuis*: vinum autẽ.
7 cùm malediceret, egredere. MS. *pro*, cùm malediceret *regi*. H. C. & G. legunt, *ei*.
11 quanto magis *nunc* hic filius MS. H. C. G.
14 Venit itaque rex, & vniuersus populus. MS. H. C. G. *pro*, Venit itaque rex *Dauid* & vniuers.
14 & *refocillatus est* ibi. MS. H. C. *pro*, & *refocillati sunt* ibi.

CAP. 17.

5 Vocate *&* Chusa Arachiten. MS. H. C.
10 & fortissimus *ipse* cuius cor est. MS. H. C. *pro*, & fortissimus *quisque* cuius cor est.
10 scit enim omnis Israel. MS. H. C. G. *pro*, scit enim omnis *populus* Israel.
11 Congregetur ad te vniuersus Israel. MS. H. C. G. *pro*, Congregetur ad te vniuersus *populus* Israel.
28 & frixum cicer. MS. *pro*, & frixum *oleo* cicer.

CAP. 18.

3 quia tu vnus pro decem millibus computaris. MS. H. C. G. *pro*, quia tu vnus *solus* pro dec.
22 Quid vis currere fili mi? Non eris boni. MS. H. C. G. *pro*, Quid vis currere fili mi? *veni huc*. Non eris boni.

CAP. 19.

4 Absalom fili mi, *fili mi*. Ingressus ergo. MS. H. C. G. *pro*, Absalom fili mi. Ingressus ergo.
11 peruenerat ad regem in domo eius. Fratres mei vos. MS. H. C. G. *pro*, peruenerat ad regem in domo eius. *Quia dixerat rex, hæc dicetis ad populum*: Fratres mei vos.
15 & Iuda venit. MS. H. C. *pro*, Et *omnis* Iuda venit.
25 Cumque *Ierusalem* occurrisset regi. MS. sed H. C. & G. legunt, *in Ierusalem*. *pro*, Cumque occurrisset regi.
35 cibus *&* potus. MS. *pro*, cibus *aut* potus.
36 paululum *procedat* famulus tuus. MS. H. C. G. *pro*, paululum *procedam* famulus tuus.
37 in ciuitate mea, iuxta sepulchrum. MS. H. *pro*, in ciuitate mea, *& sepeliar* iuxta sepulchrũ.

CAP. 20.

1 neque hæreditas in filio Isai: in tabernacula. MS. H. C. *pro*, neque hæreditas in filio Isai: *reuertere* in tabernacula.
1 in tabernacula *sua* Israel. MS. H. C. G. *pro*, in tabernacula *tua* Israel.
5 quod ei constituerat. Ait autem Dauid. MS. H. C. *pro*, quod ei constituerat *rex*. Ait autẽ D.

CAP. 21.

1 & domum sanguinum. MS. H. C. *pro*, & domũ *eius* sanguinum.
4 super argento & auro quæstio contra Saul. MS. H. C. G. *pro*, super argẽto & auro quæstio, *sed* contra Saul.
4 Ad quos ait. MS. H. C. G. *pro*, Ad quos *Rex* ait.
7 propter iusiurãdum Domini, quod *fuerat* inter Dauid. MS. *pro*, *fuit* inter Dauid.

CAP. 22.

7 De templo suo vocem meam. MS. H. C. G. *pro*, de templo *sancto* suo vocem meam.
9 & ignis de ore eius *vorabit*. MS. H. *pro*, *vorauit*.

24 Et

24 Et ero perfectus *cum* eo. MS. *pro*, Et ero perfectus *coram* eo.
33 Deus qui *accingit* me fortitudine. MS. H. G. *pro*, Deus qui *accinxit* me fortitudine.
36 & mansuetudo *tua* multiplicauit me. MS. H. C. G. *pro*, & mansuetudo *mea* multiplicauit me.
47 & *exaltetur* Deus. MS. *pro*, & *exaltabitur* Deus.

CAP. 23.

4 *&* sicut lux. MS. H. G. *pro*, Sicut lux.
15 Desiderauit ergo Dauid, & ait. MS. H. C. G. *pro*, Desiderauit ergo Dauid *aquam de lacu*, & ait.
18 princeps erat de tribus *istis*: ipse est. MS. H. *pro*, de tribus: ipse est.
19 nominatus in *illis* tribus. MS. H. *pro*, nominatus in tribus.
33 Semma de *Orori*. MS. *pro*, *Orodi*. H. habent, *Harari*. G. Sama *Arorites*. C. Sama qui ex *Harar*.
36 *Bani* de *Gadi*. MS. H. C. G. *pro*, *Bonni* de *Gaddi*.

CAP. 24.

1 dicentem, vade. MS. H. C. G. *pro*, dicentem *ad Ioab*, vade.
2 & *numerate* populum. MS. H. *pro*, *numera* pop.
18 venit autem Gad ad Dauid. MS. H. C. G. *pro*, venit autem Gad *propheta* ad Dauid.

IN III. REGVM.

CAP. I.

2 dormiatque in sinu *tuo*. MS. H. C. *pro*, dormiatque in sinu *suo*.
8 & robur exercitus. MS. H. C. G. *pro*, & *omne* robur exercitus.
17 Domine mi, tu iurasti. MS. H. C. *pro*, Domine mi *rex*, tu iurasti.
21 & filius meus *Salomon* peccatores. MS. H. C. G. *pro*, & filius meus peccatores.
25 & principes *exercitus*; Abiathar quoque. MS. H. C. G. *pro*, & principes; Abiathar quoque.
50 & abijt, tenuitque cornua altaris. MS. H. C. G. *pro*, & abijt *in tabernaculum Domini*, tenuitque cornua altaris.

CAP. 2.

2 Ego ingredior. MS. H. C. G. *pro*, *Ecce* ego ingredior.
2 & esto vir, & obserua. MS. H. G. *pro*, & esto vir *fortis*, & obserua.
3 & obserua custodias Domini Dei tui. MS. H. C. G. *pro*, & obserua *vt* custodias *mandata* Domini Dei tui.
9 *&* *scies* quæ facies ei. MS. H. C. G. *pro*, *vt scias* quę facies ei.
11 in Ierusalem *verò* triginta tribus. MS. H. C. G. *pro*, In Ierusalem triginta tribus.
28 Venit autem nuntius ad *Ioab*, quòd Ioab declinasset. MS. H. C. G. *pro*, Venit autē nuntius ad *Salomonem*, quòd Ioab declinasset.
30 & hæc *respondit* mihi. MS. H. C. G. *pro*, & hæc *locutus est*.
41 Nuntiatum est autem Salomoni. MS. H. C. G. *pro*, Nuntiatum est autem *regi* Salomoni.
42 egressus *ieris* huc & illuc. MS. H. C. G. *pro*, egressus *fueris* huc & illuc.
46 qui *egressus* percussit eum. MS. H. C. G. *pro*, qui *aggressus* percussit eum.

CAP. 3.

4 Abijt itaque in Gabaon. MS. *pro*, Abijt itaque *Salomon* in Gabaon. H. & C. legunt, *rex* in Gabaon.
6 super thronum *eius*, sicut. MS. H. C. G. *pro*, *super thronum*, sicut.
7 Et nunc *Domine* Deus meus, tu. MS. H. C. *pro*, Deus meus, tu.
14 sicut ambulauit *Dauid* pater tuus. MS. H. C. G. *pro*, sicut ambulauit pater tuus.

CAP. 4.

2 filius Sadoc *sacerdos*. MS. G. *pro*, filius Sadoc *sacerdotis*.
10 ipsius erat Socho. MS. H. C. G. *pro*, ipsius *enim* erat Socho.
13 ipse *præerat* in omni regione Argob. MS. *pro*, ipse *erat* in omni regione Argob.
19 in terra Galaad, in terra Sehon. MS. H. C. G. *pro*, in terra Galaad, *&* in terra Sehon.

CAP. 5.

4 requiem dedit *Dominus* Deus meus. MS. H. C. G. *pro*, dedit Deus meus.
5 sicut locutus est *Dominus* Dauid. MS. H. C. G. *pro*, sicut locutus est Dauid.
6 vt præcidant mihi cedros. MS. H. C. G. *pro*, vt præcidant mihi *serui tui* cedros.
15 *fueruntq́;* Salomoni. MS. H. C. G. *pro*, *fuerunt itaque* Salomoni.

CAP. 6.

8 in *parte* erat. MS. *pro*, *pariete*. H. C. G. *ad humerum* seu *latus*.
15 & vsque ad laquearia operuit lignis. MS. H. G. *pro*, & vsque ad laquearia, *&* operuit lign.
31 Et in ingressu oraculi fecit ostiola. MS. H. C. G. *pro*, Et in ingressu oraculi fecit *duo* ostiola.

CAP. 7.

2 & quatuor *deambulacra* inter columnas. MS. *pro*, & quatuor *deambulatoria*.
6 & epystilia super columnas. porticū quoque MS. H. C. G. *pro*, & epystilia super columnas *fecit*. porticum quoque.
25 Et *stabat* super duodecim boues. MS. H. C. *pro*, & *stabant* super duodecim boues.
29 & *inter iuncturas* similiter desuper. MS. G. *pro*, & *in iuncturis* H. & C. habet, & *super iuncturas*.
40 fecit *quoque* Hyrā. MS. H. C. G. *pro*, fecit *ergo* H.
40 *lebetas* & scutras. MS. *pro*, *lebetes*, & scutras.
47 Et posuit Salomon omnia vasa: propter multitudinem autem. MS. H. C. G. *pro*, & posuit Salomon omnia vasa *in domo Domini*: propter multitudinem autem.
49 & candelabra quinque ad dexteram. MS. H. C. G. *pro*, & candelabra *aurea* quinque ad.
49 ex auro *primo*. MS. *pro*, ex auro *puro*.
51 quod faciebat *rex* Salomon. MS. C. H. *pro*, quod faciebat Salomon.

CAP. 8.

2 in mense *Ethanim*. MS. H. *pro*, in mense *Bethanim*. G. habent, *Athanim*.
13 Ædificans ædificaui domum *in* habitaculum tuum. MS. C. *pro*, *&* habitaculum tuum.
15 Et ait, Benedictus. MS. H. C. G. *pro*, Et ait *Salomon*; Benedictus.
15 & in *manu sua* perfecit. MS. quibus magis videntur fauere H. C. *pro*, *manibus eius*.
19 non ædificabis domum. MS. H. C. G. *pro*, non ædificabis *mihi* domum.
26 & nunc Deus Israel. MS. H. C. *pro*, & nunc *Domine* Deus Israel.
36 super terram *tuam* quam dedisti. MS. H. C. G. *pro*, super terram, quam.
63 rex et *omnes* filij Is. MS. H. C. G. *pro*, rex & filij Is.

CAP. 9.

4 sicut ambulauit *Dauid* pater tuus. MS. H. C. G. *pro*, sicut ambulauit pater tuus.
11 tunc dedit *rex* Salomon. MS. H. C. G. *pro*, tunc dedit Salomon.
14 misit *quoque* Hiram. MS. H. C. G. *pro*, *ergo*.
14 ad regem centum viginti. MS. H. C. *pro*, ad regem *Salomonem* centum viginti.
24 quam ædificauerat ei: tunc ædificauit Mello. MS. H. C. G. *pro*, quam ædificauerat ei *Salomō*.

CAP. 10.

2 venit ad Salomonē. MS. H. C. *pro*, venit ad *regē* S.
3 omnia verba quæ *proposuerat*. MS. *pro*, *proposuit*.
14 quod *afferebatur* Salomoni. MS. *pro*, *offerebatur*. H. C. *&* G. quod *veniebat*.

CAP. II.

3 fueruntque ei vxores reginæ septingentæ. MS. H. C. G. *pro*, fueruntque ei vxores *quasi* reg.
31 *Ecce* ego scindam. MS. H. C. G. *pro*, Ego scindā.

CAP. 12.

1 congregatus erat omnis Israel. MS. H. C. G. *pro*, congregatus erat omnis *populus* Israel.
16 vel quæ hæreditas in filio Isai? in tabernacula tua Israel. MS. H. C. *pro*, vel quæ hæreditas in filio Isai? *Vade* in tabernacula tua Israel.
32 quę *celebrabatur* in Iuda. MS. *pro*, quę *celebratur*.

CAP. 13.

6 *Orauitq́;* vir Dei. MS. H. C. G. *pro*, *Orauit* vir Dei.
11 ad quem *venit filius suus* & *narrauit* ei. MS. H. C. *pro*, ad quem *venerunt filij sui*, & *narrauerūt* ei.
12 *Et* ostēderunt ei. MS. H. C. G. *pro*, Ostenderūt ei.
15 *Dixit* ad eum. MS. *pro*, *Dixitq́;* ad eum.

23 Strauit asinum *prophetæ*, quem reduxerat. MS. H. C. G. *pro*, Strauit asinū *suum prophetæ*, quem.
29 intulit in ciuitatem *prophetes senex*. MS. *pro*, *prophetæ senis*.
30 & planxerunt eum, heu mi frater. MS. H. C. G. *pro*, & planxerunt eum, heu *heu* mi frater.

CAP. 14.

16 Et tradet Dominus Israel. MS. H. C. G. *pro*, Et tradet Dominus *Deus* Israel.
20 Et dormiuit cum patribus suis. MS. H. C. G. *pro*, Et dormiuit *Ieroboam* cum patribus suis.

CAP. 15.

14 cum Domino cunctis diebus suis. MS. H. C. G. *pro*, cùm Domino *Deo suo* cunctis diebus s.
24 Et dormiuit *Asa* cum patribus suis. MS. H. C. G. *pro*, Et dormiuit cum patribus suis.

CAP. 16.

24 à *Semer* duobus talentis argenti. MS. H. C. *pro*, *Somer*. G. habent *Semmer*.

CAP. 17.

7 post dies autem siccatus est torrens. MS. G. *pro*, post dies autē *aliquantos* siccatus est torrēs. H. & G. habent, & fuit in fine dierum.
10 & abijt in *Sareptha*. Cumque venisset. MS. H. C. *pro*, in *Sareptam Sidoniorū*. Cumque venisset.
17 & erat languor *eius* fortissimus. MS. H. C. G. *pro*, & erat languor fortissimus.
19 Et ait ad eam, Da mihi filium tuum. MS. H. C. *pro*, Et ait ad eam *Elias*, Da mihi filium t.

CAP. 18.

3 timebat Dominum valde. MS. H. C. G. *pro*, timebat Dominum *Deum* valde.
8 Cui ille respondit, Ego: Vade. MS. H. C. G. *pro*, Cui ille respondit, Ego. *Et dixit*: Vade.
9 quoniam *tradis* me. MS. H. C. G. *pro*, *trades*.
21 ad omnem populum, ait. MS. H. C. G. *pro*, ad omnem populum *Israel*, ait.
24 Optima propositio. Dixit ergo. MS. H. C. *pro*, Optima propositio, *quā locutus est Elias*. Dix.
44 Iunge & descende. MS. H. C. *pro*, Iunge *currum tuum*, & descende.

CAP. 19.

1 & quomodo occidisset vniuersos prophetas gladio. MS. H. C. G. *pro*, & quomodo occidisset vniuersos prophetas *Baal* gladio.
2 hæc faciant dij. MS. H. C. *pro*, hęc *mihi* faciāt dij.
5 Et ecce angelus tetigit eum. MS. H. C. G. *pro*, Et ecce angelus *Domini* tetigit eum.
6 *Et* respexit. MS. H. C. G. *pro*, Respexit.
10 quia dereliquerunt pactum *tuum* filij Israel. MS. H. C. G. *pro*, *Domini*.
11 & ecce Dominus *transit*. MS. H. *pro*, *transijt*.
18 quod nō *adorauit* eū. MS. H. C. G. *pro*, *adorauerit*.
19 & ipse in duodecim arantibus vnus erat. MS. H. C. G. *pro*, & ipse in duodecim *iugis boum* ar.

CAP. 20.

9 *Respondit itaque* nuntijs. MS. *pro*, *Respondit q́;*.
12 cùm audisset verbū istud. MS. H. C. G. *pro*, cùm audisset *Benadab* verbum istud.
19 ac reliquus exercitus sequebatur *eos*. Et. MS. H. C. G. *pro*, sequebatur. Et.
21 & percussit Syriam plaga magna. Accedens autem. MS. H. C. G. *pro*, & percussit Syriam plaga magna *nimis*. Accedens autem.
24 Tu *verò* verbum hoc fac. MS. *pro*, Tu *ergo*. H. G. & C. habent, *&* tu.
28 Et accedens vir Dei. MS. H. C. G. *pro*, Et accedēs *vnus* vir Dei.
30 qui *remanserant* in Aphec. MS. *pro*, *remanserunt*.
33 frater tuus *Benadad*. Et dixit eis. MS. H. C. *pro*, frater tuus *Benadab viuit*. Et dixit eis.
38 & mutauit aspersione pulueris oculos suos. MS. H. C. G. *pro*, & mutauit aspersione pulueris *os &* oculos suos.

CAP. 21.

6 dabo tibi vineam pro ea. MS. H. C. G. *pro*, dabo tibi vineam *meliorem* pro ea.
15 Surge, *&* possidе vineam. MS. G. *pro*, Surge, posside vineam.
20 Num inuenisti me *inimice mi*? MS. H. C. G. *pro*, Num inuenisti me *inimicum tibi*?
27 & *ambulabat* demisso capite. MS. G. *pro*, & *ambulauit* demisso capite.

CAP. 22.

4 *&* *sicut* populus meus, & populus tuus: & *sicut* equi

equi mei, *ita & equi* tui. MS. H. C. G. *pro*, Populus meus, & populus tuus *vnum sunt*, & *equites* mei, *equites* tui.
13 sit ergo *&* sermo tuus. MS. G. *pro*, sit ergo serm.
36 in ciuitatem *suam* & in terram suam. MS. H. C. G. *pro*, in ciuitatem, & in terram suam.

IN IIII. REGVM.

CAP. I.

6 Ite *&* reuertimini ad regẽ. MS. *pro*, Ite, reuert.
10 Si homo Dei *ego* sum. MS. H. C. G. *pro*, Si homo Dei sum.
12 Descendit ergo ignis *Dei* de celo. MS. H. C. *pro*, Descendit ergo ignis de cælo.

CAP. 2.

1 *ibat* Elias. MS. H. C. G. *pro*, *ibant*.
15 videntes autem *eum* filij prophetarum. MS. H. C. G. *pro*, videntes autem filij proph.
18 Nunquid non dixi vobis, nolite *ire*? MS. H. C. G. *pro*, *mittere*.
19 sicut tu ipse domine *perspicis*. MS. H. C. G. *pro*, sicut tu ipse domine *prospicis*.
23 Ascendit autem inde in Beth-el. MS. H. C. *pro*, Ascendit autem inde *Eliseus* in Bethel.

CAP. 3.

10 Dixitque rex Israel, Heu, cõgregauit nos. MS. H. C. G. *pro*, Dixitq; rex Israel, Heu, *heu, heu*, congregauit nos.
12 & Iosaphat, & rex Edom. MS. H. C. *pro*, Et Iosaphat, *rex Iuda*, & rex Edom.
21 audientes quòd *ascendissent* reges. MS. H. C. G. *pro*, quòd *descendissent tres* reges.

CAP. 4.

8 & transibat Eliseus per Sunam: Erat autẽ. MS. H. C. G. *pro*, & transibat Eliseus per Sunam *ciuitatem*: Erat autem.
17 & in hora eadem, qua dixerat *ei* Eliseus. MS. H. C. G. *pro*, qua dixerat Eliseus.
19 Caput meum, caput meum. At ille dixit. MS. H. C. G. *pro*, Caput meum *doleo*, caput meũ *doleo*. At ille dixit.
41 Afferte, inquit, farinam. *Et* misit in ollam. MS. H. C. G. *pro*, Afferte, inquit, farinam; *Cumq; tulissent*, misit in ollam.
42 deferens viro Dei panes primitiarum, viginti panes hordeaceos. MS. H. G. *pro*, deferens viro Dei panes primitiarũ, *&* viginti pan.

CAP. 5.

1 Naaman *autem* princeps militiæ. MS. H. C. G. *pro*, Naaman princeps.
13 pater, si rem grandem dixisset. MS. H. C. G. *pro*, pater *&* si rem grandem dixisset.
15 quòd non sit Deus in vniuersa terra. MS. H. C. G *pro*, quòd non sit *alius* Deus in vniuers.
19 Abijt ergo ab eo electo *terræ* tempore. MS. H. C. G. *pro*, ab eo electo tempore.

CAP. 6.

2 & *tollamus* singuli. MS. H. C. G. *pro*, & *tollant*.
5 & ait, *Eheu* domine mi. MS. H. C. G. *pro*, *heu, heu, heu* domine mi.
13 *Annuntiaueruntq;* ei, dicentes. MS. H. C. G. *pro*, *Annuntiauerunt* ei.
15 dicens, *Eheu* domine mi. MS. H. C. G. *pro*, *heu heu heu*.
17 aperi oculos huius. MS. H. C. G. *pro*, aperi oculos *pueri* huius.
31 Et ait, Hæc mihi faciat Deus. MS. H. C. G. *pro*, Et ait *rex*: Hæc faciat mihi Deus.

CAP. 7.

6 sonitum *audire* fecerat. MS. *pro*, *audiri*.
6 & equorum, exercitus plurimi. MS. H. C *pro*, & equorum *&* exercitus plurimi.
6 rex Israel, reges *Hethæorum*. MS. H. C. G. *pro*, rex Israel, reges *Gethæorum*.
17 in cuius manu *incũbebat*. MS. G. *pro*, *incubuerat*.
17 iuxta *verbum* quod locutus fuerat. MS. *pro*, iuxta quod locutus fuerat.

CAP. 8.

1 *vocauit* enim Dominus famem. MS. H. C. G. *pro*, *vocabit* enim Dominus famem.
6 quæ narrauit ei. Deditque ei. MS. H. C. G. *pro*, quæ narrauit ei *vera esse*. Deditque ei.
16 Achab regis Israel, *& Iosaphat regis Iuda* regnauit. MS. H. C. *pro*, Achab regis Israel regnau.
21 & *omnes currus* cum eo. MS. H. C. G. *pro*, & *omnis exercitus* cum eo.
29 quia *vulneraverant* eum. MS. *pro*, *vulnerauerunt*.
29 Syri in *Rama* præliantẽ. MS. H. G. *pro*, *Ramoth*.

CAP. 9.

8 Et interficiam de Achab. MS. H. C. G. *pro*, Et interficiam de *domo* Achab.
21 Et ait Ioram, *iunge* currum. MS. H. C. *pro*, Et ait Ioram, *iungite* currum.
21 *Iunxitq;* currum eius. MS. H. C. *pro*, *Iunxeruntq;* currum eius.
27 percutite in curru suo, in ascensu Gaber. MS. H. C. G. *pro*, percutite in curru suo. *Et percusserunt eum* in ascensu Gaber.
29 filij Achab regnauit Ochozias. MS. H. *pro*, filij Achab *regis Israel* regnauit Ochozias.

CAP. 10.

8 Venit autem nuntius, & indicauit ei. MS. H. C. G. *pro*, Venit autem nuntius *ad eum*, & indic.
13 fratres Ochoziæ sumus. MS. H. C. G. *pro*, fratres Ochoziæ *regis* sumus.
15 Et ait ad eum, Nunquid est. MS. H. C. *pro*, Et ait *Iehu* ad eum, Nunquid est.
15 Nunquid est cor tuum rectum, sicut cor meũ cum corde tuo? MS. H. C. *pro*, Nunquid est cor tuũ rectum *cum corde meo*, sicut cor m.
15 da manum tuam. MS. H. C. G. *pro*, da *mihi* man.
22 Dixitque his qui *erant* super vestes. MS. *pro*, qui *præerant* super vestes.

CAP. 11.

6 Tertia autem pars sit ad portam *Sur*. MS. H. *pro*, Tertia autem pars sit ad portam *Seyr*.
9 qui ingrediebantur *sabbatho* cum his. MS. H. C. G. *pro*, qui ingrediebantur *per sabbathum* cũ.
15 præcepit autem Ioiada *sacerdos* centurionibus. MS. H. C. G. *pro*, Ioiada centurionibus.
16 iuxta palatium *regis*, & interfecta est ibi. MS. H. C. G. *pro*, iuxta palatium, & interfecta est ib.

CAP. 12.

8 & instaurare sartatecta *templi*. MS. *pro*, & instaurare sartatecta *domus*.
14 vt instauraretur *ex ea* templum Domini. MS. *pro*, vt instauraretur templum Domini.
18 quæ *consecrauerant* Iosaphat, & Ioram. MS. H. C. G. *pro*, quæ *consecrauerat* Iosaphat & Ior.

CAP. 13.

5 & liberatus est de manu Syriæ. MS. H. C. G. *pro*, & liberatus est de manu *regis* Syriæ.

CAP. 14.

2 Nomen *autem* matris eius *Ioadam*. MS. H. C. *pro*, Nomen matris eius *Ioaden*.
4 adhuc enim populus immolabat, & adolebat in excelsis. MS. H. *pro*, adhuc enim populus adolebat & immolabat *incensum* in exc.
6 neque filij *moriemtur* pro patribus. MS. H. C. G. *pro*, neque filij pro patribus.
7 vocauitque nomen eius *Iectehel*. MS. H. C. G. *pro*, vocauitque nomen eius *Iezechel*.
17 Ioas filius Ioachas regis Israel *quindecim* annis. MS H. C. G. *pro*, Ioas filius Ioachas regis Israel *vigintiquinque* annis.
22 Ipse autem ædificauit *Elath*. MS. H. C. G. *pro*, Ipse autem ædificauit *Abylam*.
25 filium Amathi *prophetæ* qui erat. MS. *pro*, filium Amathi *prophetam* qui erat.
26 vsque ad clausos *carcere* & extremos. MS. *pro*, vsque ad clausos *carceris* & extremos.

CAP. 15.

25 iuxta Argos, & iuxta *Arie*. MS. H. C. G. *pro*, iuxta Argos, & iuxta *Ariph*.
34 quæ *fecerat* Ozias. MS. *pro*, quæ *fecit* Ozias.

CAP. 16.

5 rex Israel *in Hierusalem ad præliandum*. MS H. C. G. *pro*, rex Israel *ad præliandum in Hierusalem*.
8 Et cùm collegisset *Achaz* argentum. MS. H. C. G. *pro*, Et cùm collegisset argentum.
19 Reliqua autem verborum Achaz quæ fecit. MS. H. G. *pro*, Reliqua autẽ verborum Achaz *& omnia* quæ fecit.

CAP. 17.

6 posuitque eos in *Hala*, & in *Habor*. MS. H. C. G. *pro*, Posuitque eos in *Haylam* & in *Abor*.
9 Et *operuerunt* filij Israel. MS. H. G. *pro*, Et *irritauerunt* filij Israel.
12 de quibus *præceperat* eis Dominus. MS. *pro*, de quibus *præcepit* eis Dominus.
15 quibus *testificatus* est eos. MS. *pro*, quibus *contestatus* est eos.
17 & *diuinationibus* inseruiebant. MS. H. C. G. *pro*, & *diuinationi* inseruiebant.
22 quæ fecerat: non recesserunt ab eis. MS. H. C. G. *pro*, quæ fecerat: *&* non recesserunt ab eis.
24 Adduxit autem rex Assyriorum de Babylone. MS. H. C. G. *pro*, Adduxit autem rex Assyriorum *viros* de Babylone.
24 & de *Cutha*, & de *Aua*, & de Emath. MS. H. G. *pro*, & de *Curtha*, & de *Ahiat*, & de Emath. Chaldæus quoque legit, *Choth*.
25 & immisit *in eos* Dominus leones. MS. H. C. G. *pro*, immisit *eis* Dominus leones.
27 *&* vadat & habitet cum eis. MS. H. C. G. *pro*, *vt* v.
41 Nam *&* filij eorum. MS. H. C. G. *pro*, Nam filij.

CAP. 18.

2 Nomen matris eius *Abi*, filia Zachariæ. MS. H. C. G. *pro*, Nomen matris eius *Abisa*, filia Zac.
4 vocauitque nomen eius *Nehustan*. MS. H. C. *pro*, vocauitque nomen eius *Nohestam*. Græci legunt, *Nehestam*.
5 in Domino Deo. MS. H. C. G. *pro*, *&* in Domin.
11 collocauitque eos in *Hala*. MS. H. C. *pro*, collocauitque eos in *Hayla*.
26 & Sobna, & Ioahe. MS. H. C. G. *pro*, & Sobna *scriba*, & Ioahe.

CAP. 19.

3 Qui dixerunt *ei*, hæc dicit Ezechias. MS. H. C. G. *pro*, Qui dixerunt: hæc dicit.
17 dissipauerunt reges Assyriorum gẽtes, & terras. Et miserunt deos. MS. H. C. G. *pro*, dissipauerunt reges Assyriorum gentes & terras *omnium*. Et miserunt deos.
19 saluos nos fac de manu *eius* vt sciant. MS. H. C. G. *pro*, saluos nos fac de manu *eorum* vt.

CAP. 20.

1 hæc dicit Dominus: Præcipe domui tuæ. MS. H. C. G. *pro*, hæc dicit Dominus *Deus*: Præc.
5 lachrymam tuam: ecce sanaui te. MS. H. C. G. *pro*, lachrymam tuam, *&* ecce sanaui te.
8 *Dixit* autem Ezechias MS. H. G. *pro*, *Dixerat* aut.
12 misit *Berodach* Baladan. MS. H. C. G. *pro*, misit *Merodach* Baladan,
13 quòd non *monstraret* eis. MS. *pro*, quòd non *monstrasset* eis.
14 de terra longinqua venerũt, de Babylone. MS. H. C. *pro*, de terra longinqua venerunt *ad me* de Babylone.
15 Omnia *quæ* sunt in domo mea. MS. H. C. *pro*, Omnia *quæcunque* sunt in domo mea.
15 Nihil est quod non monstrauerim eis. MS. H. C. G. *pro*, Nihil est *enim* quod non monstr.
18 quos generabis *tollent*. MS. H. C. G. *pro*, quos generabis *tollentur*.
19 *Dixitq;* Ezechias ad Isaiam. MS. H. C. G. *pro*, *Dixit* Ezechias ad Isaiam.
19 sit pax & veritas in diebus meis. MS. H. C. G. *pro*, sit *tantum* pax & veritas in diebus meis.

CAP. 21.

8 si *tamen* custodierint. MS. H. C. G. *pro*, si custod.
16 donec *impleret* Ierusalem. MS. H. C. G. *pro*, donec *impleretur* Ierusalem.
19 filia *Harus* de *Iateba*. MS. H. C. *pro*, filia *Arus* de *Ietheba*.
21 quibus *seruierat* pater eius. MS. H. C. G. *pro*, quibus *seruiebat* pater eius.

CAP. 22.

1 filia *Adaia* de *Besecath*. MS. H. *pro*, filia *Phadaia* de *Besechat*. G. *Adeia*.
5 per præpositos *in domo* Domini. MS. H. C. G. *pro*, per præpositos *domus* Domini.
6 ad instruendũ templum. Verumtamen. MS. H. C. G. *pro*, ad instruendũ tẽplum *Domini*. Ver.
8 Volumen Saphan, qui & legit illud. MS. H. C. G. *pro*, volumen Saphan *scribæ*, qui & leg.
9 vt distribueretur fabris *à* præfectis. MS. *pro*, vt distribueretur fabris *ac* præfectis.
12 & Achobor filio *Michaia*. MS. H. C. G. *pro*, & Achobor filio *Micha*.

CAP. 23.

4 quæ facta fuerant Baal, & luco. MS. H. C. G. *pro*, quæ facta fuerant Baal, & *in* luco.
15 quod erat in Beth-el, excelsum. MS. H. C. G. *pro*, quod erat in Bethel, *&* excelsum.
19 secũdum omnia *opera* quæ fecerat in Beth-el.

MS. H.

MS.H.C.G.*pro*,secundum omnia quæ.
29 Pharo *Necho* rex Ægypti. MS.H.*pro*, Pharao *Nechao* rex Ægypti.
29 & abijt Iosias rex in occursum eius. MS.H.C.G.*pro*,& abijt Iosias rex *Iuda* in occurs.
33 in *Rebla* quæ est in terra Emath. MS.H.C.G.*pro*, in *Reblatha* quæ est in terra Emath.
36 nomen matris eius *Zebuda*. MS.H.C.G.*pro*,nomen matris eius *Zebida*.

CAP. 24.

8 nomen matris eius *Nehusta*. MS.H.C.*pro*, nomen matris eius *Nohesta*.
11 ad ciuitatem *quum serui eius oppugnarent* eam. MS.H.C.G.*pro*, ad ciuitatem *cum seruis suis vt oppugnaret* eam.
15 & eunuchos *eius*. MS.H.C.G.*pro*,& eunuchos *regis*.
17 Et cõstituit *Mathaniam* patruum eius pro eo. MS.H.C.G.*pro*,Et constituit *Mathathiam* pat.

CAP. 25.

9 & *omnes* domos Ierusalē. MS.H.C.G.*pro*,& do.
9 omnemque domum *magnam* combussit igni. MS.H.G.*pro*, omnemque domum combus.
16 quas fecerat Salomon. MS.H.C.G.*pro*, quas fecerat *rex* Salomon.

IN I. LIB. PARALIPOM.

CAP. I.

16 & Samaræum & *Hamathæum*. MS.H.G.*pro*,& Samaræum, & *Emathæum*.
17 & Gether,& *Mesoch*. MS.G.*pro*,*Mes*.H.legunt, *Masech*.
30 *Hadad*,& Thema,*Iethur* Naphis. MS.H.G.*pro*, *Addad* & Thema, *Iachur* Naphis.
39 *Hori*, *Homam*. Soror autem. MS.H.*pro*, *Horri*, *Ahobiman*. Soror autem.
42 filij *Dison*,Hus & Aran. MS.H.*pro*, filij *Disan*, Hus & Aran.

CAP. 2.

13 secundum *Abinadab*. MS.H.G.*pro*, secundum *Aminadab*.
28 filios Semei & *Iada*. MS.H.G.*pro*,filios Semei, & *Iadan*.
29 quæ peperit ei *Ahobban*. MS.H.G.*pro*, quæ peperit ei *Ahobbam*.
32 Filij autem *Iada* fratris Semei. MS.H.G.*pro*,Filij autem *Iadai* fratris Semei.
33 Isti fuerunt filij *Ierameel*. Sesan autem. MS.H.*pro*,Isti fuerunt filij *Ieramehel*. Sesan aut.
41 Sellum genuit *Icamiam*;*Icamia* autem. MS.*pro*, Sellum genuit *Ithamiam*; *Ithamia* autem. H.*Iechamia*. G.*Iacemiam* legunt.
45 Filius *autem Samai*. MS.H.G.*pro*,filius *Semei*.

CAP. 3.

5 quatuor de *Beth-sua* filia *Ammiel*. MS.H.*pro*, quatuor de *Bersabee*,filia *Amihel*.
6 Iebaar quoque & *Elisama*. MS.H.G.*pro*, Iebaar quoque & *Helisua*.
22 & Saphat sex numero. MS.H.G.*pro*,& Saphat, *&* *Sesa* sex numero.

CAP. 4.

2 hæ *cognationes* Sarathi. MS.*pro*, hæ *generationes* Sarathi.
15 Filijque *Ela* Cenez. MS.H.G.*pro*,Filijque *Hela* Cenez.
20 Amnon & *Rinna*:filius *Hanan*. MS.H.*pro*,Amnon & *Rimma*: filius *Anan*.
22 & *qui reuersi* sunt. MS.G.*pro*,& *quæ reuersæ* sunt.
35 & Ioel,*&* Iehu. MS.H.G.*pro*,& Ioel,Iehu.

CAP. 5.

15 *princeps* domus in familijs suis. MS.H.G.*pro*, *principes* domus in familijs suis.
24 & hi *fuerunt* principes. MS.*pro*,& hi *fuerant*.
24 Epher *&* Iesi. MS.H.G.*pro*,Epher, Iesi.

CAP. 6.

19 hæ autem *cognationes* Leui. MS.G.*pro*, hæ autem *generationes* Leui.
60 Omnes ciuitates tredecim, per cognationes suas. MS.H.G.*pro*, Omnes ciuitates tredecim *cũ suburbanis suis*, per cognationes suas.
75 *Hacoc* quoque & suburbana eius. MS.*pro*, *Asach* quoque & suburbana eius. H.&G.legunt, *Hucoc*.

CAP. 7.

4 *Cumq;* eis per familias. MS.H.G.*pro*, *Cum* eis per familias.

14 Porro *filij* Manasse. MS.H.G.*pro*, Porro *filius* Manasse.

CAP. 8.

11 Mehusim verò genuit *Abitob*. MS.H.G.*pro*, Mehusim verò genuit *Achitob*.

CAP. 10.

2 percusserunt Ionathan, & *Abinadab*. MS.H.C.*pro*,percusserunt Ionathan & *Aminadab*.
10 in phano dei sui *caput* affixerunt. MS.H.G.*pro*, in phano dei sui *& corpus* affixerunt.

CAP. II.

17 Desiderauit igitur Dauid,& dixit. MS.H.G.*pro*, Desiderauit igitur Dauid *aquam*, & di.
22 Banaia filius Ioadæ, *vir robustissimus*. MS.*pro*, Banaia filius Ioadę *viri robustissimi*. H.&G.habent, Banaia filius Ioadæ, *filius viri potentis*.

CAP. 12.

2 de fratribus Saul ex Beniamin. MS.H.G.*pro*,de fratribus Saul ex *tribu* Beniamin.
18 Spiritus verò induit Amasai. MS.H.G.*pro*,Spiritus verò *Domini* induit Amasai.
20 & Michael & Iozabad. MS.H.G.*pro*, & Michael, *& Eduas*, & Iozabad.

CAP. 13.

2 à Domino Deo nostro *egreditur* sermo. MS. à Domino Deo nostro *egredietur* sermo.
6 Dauid & omnis Israel. MS.H.*pro*, Dauid & omnis *vir* Israel.

CAP. 14.

4 qui nati sunt *ei* in Ierusalem. MS.H.G.*pro*, qui nati sunt in Ierusalem.

CAP. 15.

25 Igitur Dauid,& maiores natu Israel. MS.H.G.*pro*, Igitur Dauid & *omnes* maiores natu Isr.

CAP. 16.

24 gloriam eius in cunctis populis. MS.H.G.*pro*, gloriam eius *&* in cunctis populis.

CAP. 17.

5 quo eduxi Israel vsque ad diem hanc. MS.H.G.*pro*, quo eduxi Israel *de terra Aegypti* vsque.
21 Quis *autem* est alius. MS.*pro*,Quis *enim* est al.

CAP. 19.

13 quod in conspectu suo bonum est *faciet*. MS.G.*pro*,quod in conspectu suo bonum est *faciat*.

CAP. 20.

5 filius Saltus *Lehemitem* fratrem. MS.*pro*, filius Saltus *Bethleemites* fratrem. H.verò & G.legunt,*Lachmi*.

CAP. 21.

10 Et dic: hæc dicit Dominus. MS.H.G.*pro*,Et dic *ei*:hæc dicit Dominus.

CAP. 22.

4 & Tirij *deportauerant* ad Dauid. MS.*pro*, & Tirij *deportauerunt* ad Dauid.
12 *Det quoque* tibi Dominus. MS.*pro*, *Detq;* tibi D.
18 & tradiderit omnes in manus vestras. MS.H.G.*pro*,& tradiderit omnes *inimicos vestros* in manus vestras.

CAP. 23.

3 à *triginta* annis & supra. MS.H.G.*pro*,à *viginti* annis & supra.
29 & ad *feruentem similam*, & super omne pondus. MS.*pro*,& ad *torrendum*,& super omn.

CAP. 24.

5 inter se familias fortibus. MS.H.G.*pro*, inter se *&* familias fortibus.
5 & principes Dei, tam de filijs Eleazar. MS.H.G.*pro*,& principes *domus* Dei,tam de fil.
16 decimanona *Pheteia*. MS.H.G.*pro*, decimanona *Apheceia*.

CAP. 26.

13 Missæ sunt *autem* sortes ex æquo. MS.*pro*,Missæ sunt *ergo* sortes ex æquo.
25 *Fratres* quoque eius Eliezer. MS.H.*pro*, *Frater* quoque eius Eliezer.
28 *omnes qui* sanctificauerant ea. MS.H.G.*pro*,*omnesq;* sanctificauerant ea.

CAP. 27.

4 exercitus vigintiquatuor *millia*. MS.*pro*,exercitus vigintiquatuor *millium*.
24 quia super hoc ira irruerat in Israel. MS.H.G.*pro*,quia super hoc ira *Dei* irruerat in Isr.
27 Semeias *Ramathites*. MS.H.G.*pro*,Semeias *Romathites*.

CAP. 28.

2 & scabellum pedum Dei nostri. MS.H.G.*pro*, & scabellum pedum *Domini* Dei nostri.
14 pro vasorum *ad opera* diuersitate. MS.*pro*,vasorum,*& operum* diuersitate.
21 Et nouerunt tam principes quàm populus *facere* omnia præcepta tua. MS.*pro*, Et nouerunt tam principes quàm populus omnia.

CAP. 29.

2 Ego *autem* totis viribus meis. MS.*pro*, Ego *enim* totis viribus meis.
2 præparaui impensas domus Dei mei. MS.H.G.*pro*,præparaui impẽsas domus *Domini* Dei.
9 cùm vota *sua* sponte promitterent. MS.H.*pro*, cùm vota sponte promitterent.

IN II. PARALIP.

CAP. I.

16 *&* de Coa. MS.H.G.*pro*,de Coa.
17 regnis *Hethæorum*. MS.H.G.*pro*, regnis *Cethæorum*.

CAP. 3.

17 Et quæ ad læuam Booz. MS.H.G.*pro*,& quæ ad læuam *vocauit* Booz.

CAP. 4.

2 Mare etiam fusile. MS.H.G.*pro*, Mare etiam *æneum* fusile.
3 quasi duobus versibus,*aluum* maris circuibãt. MS.*pro*, quasi duobus versibus *labium* maris circuibant.
7 *qua iussa erant* fieri. MS.*pro*,*quam iusserant* fieri.
22 id est in *sancto* sanctorum. MS.*pro*,id est in *sancta* sanctorum.
22 quod fecit Salomon in *domum* Domini. MS.*pro*,quod fecit Salomon in *domo* Domini.

CAP. 5.

12 & cum eis *sacerdotes* centum viginti. MS.H.G.*pro*,& cum eis *cantores* centum viginti.

CAP. 6.

9 sed non tu ædificabis domum. MS.H.*pro*, sed non tu ædificabis *mihi* domum.
13 & quinque *cubitos* latitudinis. MS.H.G.*pro*, & quinque latitudinis.
20 vt *inuocaretur* nomen tuum. MS.*pro*,vt *inuocetur* nomen tuum.
26 propter peccata populi, & deprecati. MS.*pro*, propter peccata populi *tui*, & deprecati.
35 *tu exaudies* de cælo. MS.H.G.*pro*, *vt exaudias* de cælo.
42 Domine Deus ne. MS.H.G.*pro*,Domine Deus *meus* ne.
42 ne *auertas* faciem Christi tui. MS.*pro*, ne *auerteris* faciem Christi tui.

CAP. 7.

7 Et sacrificia & adipes. Fecit ergo Salomon. MS.H.*pro*,Et sacrificia & adipes *pacificorum*. Fecit ergo Salomon.

CAP. 8.

6 voluit Salomon atque disposuit. MS.H.G.*pro*, voluit *rex* Salomon atque disposuit.
11 Dixit enim:Non habitabit. MS.H.G.*pro*,Dixit enim *rex*:Non habitabit.
18 misit *autem* ei Hiram. MS.*pro*,misit *ergo* ei Hir.

CAP. 10.

1 vt *constitueret* eum regem. MS.*pro*, vt *constituerent* eum regem.
10 At illi responderunt iuuenes. MS.H.G.*pro*, At illi responderunt *vt* iuuenes.

CAP. 12.

11 Cumque introiret rex domum *Domini*. MS.H.G.*pro*, Cumque introiret rex domum *Dei*.
14 *Fecit autem* malum. MS.*pro*, *Fecitq;* malum.

CAP. 13.

3 Ieroboam *instruxit* è contra aciem. MS.*pro*,Ieroboam *construxit* è contra aciem.

CAP. 14.

2 Fecit *autem* Asa. MS.*pro*,Fecit *ergo* Asa.
8 *omnes* isti viri fortissimi. MS.H.G.*pro*, *omnesq;* isti viri fortissimi.

CAP. 15.

1 Azarias autem filius *Oded*. MS.H.G.*pro*, Azarias autem filius *Obed*.
4 in angustia sua ad Dominum Deum Israel. MS.H.G.*pro*, in angustia sua, *& clamauerunt* ad Dominum Deum Israel.

CAP.

CAP. 16.

9 & propter hoc *ex* præſenti tempore. MS.H.G. *pro*, & propter hoc *etiam* præſenti temp.

CAP. 17.

13 & multa opera *parauit* in vrbibus Iuda. MS. *pro*, & multa opera *patrauit* in vrbibus Iud.

14 In Iuda *principes* exercitus. MS.H.G.*pro*, In Iuda *princeps* exercitus.

14 & cum eo *robuſtiſſimi* viri. MS.H.G.*pro*, & cum eo *robuſtiſſimorum*.

CAP. 20.

9 & exaudies, ſaluoſque facies. MS.H.G.*pro*, & exaudies *nos*, ſaluoſque facies.

17 non eritis vos qui dimicabitis. MS.H.G.*pro*, non *enim* eritis vos qui dimicabitis.

17 cras *egredimini* contra eos. MS.H.G. *pro*, cras *egrediemini* contra eos.

CAP. 21.

3 & *penſitationes* cum ciuitatibus. MS.*pro*, & *penſationes* cum ciuitatibus.

9 Cumque *tranſiſſet* Ioram. MS.*pro*, Cumq; *tranſiret* Ioram.

CAP. 22.

7 Et cùm veniſſet, egrederetur cùm eo. MS.H.G. *pro*, Et cùm veniſſet, *&* egrederetur cum.

CAP. 23.

1 Azariam videlicet filium *Ierobam*. MS.H.*pro*, Azariam videlicet filium *Hieroboam*.

4 Iſte eſt *ergo* ſermo. MS.H.*pro*, Iſte eſt ſermo.

8 & *egreſſuri* erant. MS.H.*pro*, & *ingreſſi* erant.

CAP. 24.

5 ad ſartatecta templi Dei *veſtri*. MS.H.G.*pro*, ad ſartatecta templi Dei *noſtri*.

7 & filij eius *deſtruxerant* domum Dei. MS.*pro*, & filij eius *deſtruxerunt* domum Dei.

7 *ornauerant* phanum Baalim. MS.H.*pro*, *ornauerũt* phanum Baalim.

18 & facta eſt ira contra Iudam & Ieruſalem. MS.H.G.*pro*, & facta eſt ira *Domini* contra Iudam & Ieruſalem.

27 *regnauitq;* Amaſias filius eius pro eo. MS.*pro*, *regnauit autem* Amaſias filius eius pro eo.

CAP. 25.

1 Nomen matris eius *Ioadan* de Ieruſalem, MS.H.*pro*, Nomen matris eius *Ioiadem* de Ieruſalem. G. habent, *Ioadain*.

14 Amaſias *verò* poſt cædem. MS.*pro*, Amaſias *quoque* poſt cædem.

16 *quia* feciſti hoc malum. MS.H.G.*pro*, *qui &* feciſti hoc malum.

27 Cumq; fugiſſet *in* Lachis. MS.H.G.*pro*, Cumque fugiſſet Lachis.

CAP. 26.

6 Et *in* Philiſthijm. MS.H.G.*pro*, Et Philiſthijm.

21 & *iudicabat* populum terræ. MS.*pro*, & *iudicauit* populum terræ.

CAP. 28.

12 & *Amaſa* filius Hadali. MS.H.*pro*, & *Amaſias* filius Hadali.

14 Diuiſeruntque viri bellatores prædam. MS.H.G.*pro*, Diuiſeruntque viri *Iſrael* bellatores prædam.

CAP. 29.

3 *Ipſe* anno & menſe primo. MS.H.*pro*, *Ipſo* anno & menſe primo.

17 ingreſſi ſunt porticum templi Domini. MS.H.G.*pro*, ingreſſi ſunt porticum *domus* templi Domini.

23 *immolaueruntq;* agnos. MS.H.G.*pro*, *immolauerunt* agnos.

24 & aſperſerunt ſanguinem eorum altari. MS.*pro*, & aſperſerunt ſanguinem eorum *coram* altari. G. habent, *ad altare*.

25 ſecundum diſpoſitionem Dauid, & Gad Videntis. MS.H.*pro*, ſecundum diſpoſitionem Dauid *regis* & Gad Videntis.

30 qui laudauerunt *eum* magna lætitia. MS.*pro*, qui laudauerunt *Deum* magna lætitia.

CAP. 30.

5 & populus *necdum* congregatus *erat* in Ieruſalem. MS.*pro*, & populus *nondum* congregatus *fuerat* in Ieruſalem.

8 tradite manus Domino. MS.H.G.*pro*, tradite manus *veſtras* Domino.

24 Ezechias *enim* rex Iuda. MS.H.G.*pro*, *autem*.

CAP. 31.

16 & quicquid per ſingulos dies *cõducebat* in miniſterio. MS.*pro*, & quicquid per ſingulos dies *conducebant* in miniſterio.

20 *Fecitq;* Ezechias. MS.H.G.*pro*, *Fecit ergo* Ezech.

CAP. 32.

4 qui *fluebat* in medio terræ. MS.H.G.*pro*, qui *fluebant* in medio terræ.

15 cunctarum gentium atque *regnorum* liberare. MS.H.G.*pro*, cunctarum gentium atque *regionum* liberare.

15 eruere vos de manu *mea*. MS.H.G.*pro*, eruere vos de *hac* manu.

CAP. 33.

8 & cæremonias atque iudicia per manũ Moyſi. MS.H.G.*pro*, & cæremonias atque iudicia *quæ mandaui* per manum Moyſi.

CAP. 34.

3 & duodecimo anno poſtquam cœperat. MS.H.*pro*, & duodecimo anno poſtquã *regnare* cœperat. G. quoque non habent, *regnare*.

4 & ſuper *tumulos* eorum. MS.H.G.*pro*, & ſuper *cumulos* eorum.

9 *acceptamq;* ab eo *pecuniam*, quæ illata fuerat. MS.H.G.*pro*, *acceptaq;* ab eo *pecunia*, quæ illata fuerat.

14 reperit Helcias ſacerdos librum legis Domini per manum Moyſi. MS.H.G.*pro*, reperit Helcias ſacerdos librum legis Domini, *qui datus fuerat* per manum Moyſi.

33 Cunctis diebus eius non receſſerunt. MS.H.G.*pro*, Cunctis diebus *vitæ* eius non receſſer.

CAP. 35.

3 Nunc *autem* miniſtrate Domino Deo veſtro MS.*pro*, Nunc *ergo* miniſtrate Domino D.

7 qui fuerat inuentus. MS.H.G.*pro*, qui *ibi* fuerat inuentus.

15 prophetæ regis ianitores. MS.H.G.*pro*, prophetæ regis *Dauid* ianitores.

CAP. 36.

8 & quæ *inuenta* ſunt in eo. MS.*pro*, & quæ *inuenta* ſunt in eo.

10 Miſit Nabuchodonoſor rex, qui & adduxerunt. MS.H.G.*pro*, Miſit Nabuchodonoſor rex *nuntios*, qui & adduxerunt.

21 *Vt* impleretur ſermo Domini. MS.H.G.*pro*, *Et* impleretur ſermo Domini.

IN I. LIBRO ESDRÆ.

CAP. 2.

1 & reuerſi ſunt in Ieruſalem & *Iudam*. MS.H.G.*pro*, & reuerſi ſunt Ieruſalem & *Iudæam*.

20 Filij Gebbar *nonaginta* quinque. MS.H.G.*pro*, Filij Gebbar *nongenti* quinque.

CAP. 4.

3 domum Deo noſtro; *ſed noſipſi ſoli ædificabimus Domino Deo noſtro*, ſicut præcepit. MS.H.G. *pro*, domum Deo noſtro, ſicut præcepit.

6 In regno autẽ Aſſueri, in principio regni eius. MS.H.G.*pro*, In regno autem Aſſueri, *ipſe eſt Artaxerxes*, in principio regni eius.

15 & bella *concitant* in ea. MS.H.*pro*, & bella *concitantur* in ea.

18 *Accuſatio* quam miſiſtis ad nos. MS.H.G.*pro*, *Accuſationem* quam miſiſtis ad nos.

CAP. 6.

3 in loco vbi *immolent* hoſtias. MS.*pro*, in loco vbi *immolant* hoſtias.

7 & *domum* Dei *illam ædificent* in loco ſuo. MS.G. *pro*, & *domus* Dei *illa ædificetur* in loco ſuo.

CAP. 8.

28 Domino Deo patrum *veſtrorum*. MS.H.*pro*, Domino Deo patrum *noſtrorum*.

CAP. 9.

6 ſuper caput & delicta noſtra. MS.H.*pro*, ſuper caput *noſtrum*, & delicta noſtra.

7 & *pro* inquitatibus noſtris. MS.*pro*, & *in* iniquitatibus noſtris.

10 Et nunc quid dicemus Deus noſter poſt hæc? MS.H.G.*pro*, Et nunc quid dicemus *Domine* Deus noſter poſt hæc?

CAP. 10.

5 & eorum qui *timent* præceptum. MS.H.G. *pro*, & eorum qui *tenent* præceptum.

17 qui *duxerant* vxores alienigenas. MS.*pro*, qui *duxerunt* vxores alienigenas.

IN II ESDRÆ.

CAP. 1.

2 & viri *ex* Iuda. MS.H.*pro*, & viri Iuda.

7 & non cuſtodiuimus mandatum, & ceremonias. MS.H.*pro*, & non cuſtodiuimus mandatum *tuum* & cæremonias.

8 ego *diſpergam* vos in populos. MS.H.G.*pro*, ego *diſperdam* vos in populos.

CAP. 3.

2 Et iuxta *eum* ædificauit Zachur. MS.H.G.*pro*, iuxta *eos* ædificauit Zachur.

4 & iuxta *eos* ædificauit Moſollam. MS.H.G.*pro*, & iuxta *eum* ædificauit Moſollam.

10 Et iuxta *eos* ædificauit *Iedaia* filius *Haromaph*. MS.H.G.*pro*, Et iuxta *eum* ædificauit *Ioiada* filius *Aromath*.

12 Et iuxta *eum* ædificauit Sellum. MS.H.G.*pro*, & iuxta *eos* ædificauit.

21 filius Vriæ filij *Haccus*. MS.H.G.*pro*, filius Vriæ filij *Atthus*.

23 Poſt *eum* ædificauit Beniamin. MS.H.G.*pro*, Poſt *eos* ædificauit Beniamin.

23 & poſt *eum* ædificauit Azarias. MS.H.*pro*, & poſt *eos* ædificauit Azarias.

27 Poſt *eum* ædificauerunt. MS.H.G.*pro*, Poſt *eos* ædificauerunt.

28 Surſum autem *à porta* equorum. MS.*pro*, Surſum autem *ad portam* equorum. H. & G. habent, *ſupra portam* equorum.

CAP. 4.

16 ædificantium *in muro*. MS.H.G.*pro*, ædificantiũ *muros*.

CAP. 5.

8 vos igitur *vendetis* fratres. MS.H.*pro*, *vendite*. quædam MS. cum G. legunt, *venditis*.

15 qui *fuerant* ante me. MS *pro*, qui *fuerunt* ante.

CAP. 6.

2 Miſerunt Sanaballat & Goſſem ad me, MS.H.G.*pro*, Miſerunt Sanaballath & Goſſem *Arabs* ad me.

2 in *viculis* in Campo-ono. MS.H.G.*pro*, in *vitulis* in Campo-ono.

CAP. 7.

7 Qui *venerũt* cum Zerobabel. MS.H.G.*pro*, Qui *venerant* cum Zerobabel.

21 Filij Ater, filij Hezeciæ *nonaginta* octo. MS.H.G.*pro*, Filij Ater, filij Hezeciæ *nongenti* octo.

66 quadraginta duo millia *trecenti* ſexaginta. MS.H.G.*pro*, quadraginta duo millia *ſexcenti* ſexaginta.

CAP. 8.

10 & mittite partes *ei* qui non *præparauit*. MS.H. *pro* & mittite partes *eis* qui non *præparauerunt*.

16 Et egreſſus eſt populus. MS.H.G.*pro*, Et egreſſus eſt *omnis* populus.

CAP. 9.

7 Tu ipſe *Dominus* Deus. MS.*pro*, Tu ipſe *Domine* Deus.

25 ciſternas ab *alijs* fabricatas. MS.*pro*, ciſternas ab *eis* fabricatas.

33 quia veritatem feciſti, nos autem. MS.H.G.*pro*, quia veritatem feciſti *nobis*, nos autem.

CAP. 10.

29 in manu Moyſi ſerui *Dei*, vt facerent. MS.H.G. *pro*, in manu Moyſi ſerui *ſui*, vt facerent.

36 vt *offerrentur* in domo Dei noſtri. MS.*pro*, vt *offerantur* in domo Dei noſtri.

CAP. 11.

1 vt *tollerent* vnam partem. MS.*pro*, vt *tolleret* vnã partem.

11 filius Achitob *princeps* domus Dei. MS.H.G. *pro*, filius Achitob *principes* domus Dei.

34 Neballath, *Lod*, & Ono valle artificum. MS.H. *pro*, Neballath, & Ono. G. pro *Lod* habent *Lydda*.

CAP. 12.

12 erant ſacerdotes principes familiarum. MS.H. *pro*, erant ſacerdotes *&* principes famil.

CAP. 13.

22 *Dixi quoque* Leuitis. MS.*pro*, *Dixiq;* Leuitis.

IN III. ESDRÆ.

CAP. 1.

12 & hoſtias coxerunt in *amulis*. MS.*pro*, in *emolis*.

IN LIBRO TOBIÆ.

Quia exemplar Chaldaicum, ex quo D. Hieronymus Tobiam & Iudith in Latinum vertit, non extat, & Græcus textus multùm à Latino diuersus est, horum duorum librorum varias lectiones Latinas, ad nullius alterius linguæ exemplaria contulimus. quæ autem inter varias lectiones sit verior, ex totius narrationis serie, diligens & prudens lector iudicabit.

CAP. I.

15 Pergebat *ergo ad* omnes. MS. *pro*, pergebat *enim per* omnes.

CAP. 3.

6 fac mecum *misericordiam*, & præcipe. MS. *pro*, fac mecum, & præcipe.

CAP. 5.

16 reducam eum *sanum* ad te. MS. *pro*, reducam eum ad te.

CAP. 8.

9 accipio sororem meam, sed sola posteritatis dilectione. MS. *pro*, accipio sororem meam *coniugem*, sed sola posteritatis dilectione.

CAP. 12.

9 facit inuenire *misericordiam & vitam*. MS. *pro*, facit inuenire vitam.

IVDITH.

CAP. 4.

8 humiliauerunt animas suas in ieiuniis, ipsi & mulieres. MS. *pro*, humiliauerunt animas suas in ieiuniis *& orationibus*, ipsi & mulieres.

CAP. 7.

13 iuuenes *senésq;* & paruuli. MS. *pro*, iuuenes & paruuli.

CAP. 13.

12 fecit virtutem *magnam* in Israel. MS. *pro*, fecit virtutem in Israel.

CAP. 16.

7 tradidit eum in manu fœminæ, & *confodit* eũ. MS. *pro*, tradidit eum in manu fœminæ, & *confudit* eum.

13 conopœũ quod ipsa sustulerat *de cubili ipsius*, obtulit in anathema. MS. *pro*, conopœum quod ipsa sustulerat, obtulit in anathema.

IN LIBRO ESTHER.

CAP. I.

3 *fecit* grande cõuiuium. MS. G. *pro*, *fecerat* grande conuiuium.

21 fecitque *rex* iuxta consilium. MS. H. G. C. *pro*, fecitque iuxta consilium.

CAP. 2.

1 His *ita* gestis. MS. *pro*, His *itaque* gestis.

1 *&* quæ fecisset. MS. H. C. *pro*, quæ fecisset.

14 in secundas ædes *deducebatur*. MS. H. G. C. *pro*, in secundas ædes *deducebantur*.

21 & in primo palatij limine *præsidebant*. MS. G. *pro*, & in primo palatij limine *residebant*.

CAP. 3.

3 qui ad fores palatij *præsidebant*. MS. *pro*, qui ad fores palatij *residebant*.

11 de populo *autem*, age. MS. H. C. G. *pro*, de populo, age.

15 & cunctis qui vrbe erant, flentibus. MS. H. C. G. *pro*, & cunctis *Iudæis* qui vrbe erant flentibus.

CAP. 4.

4 vt ablato sacco *induerent eum*. MS. *pro*, vt ablato sacco *indueret eam*.

6 iuit ad Mardochæum stantem in platea ciuitatis. MS. H. C. *pro*, iuit ad Mardochæum, *& inuenit eum* stantem in platea ciuitatis.

16 non *comedatis* & non *bibatis* tribus diebus. MS. G. *pro*, non *comedetis* & non *bibetis* tribus diebus.

CAP. 8.

7 Domum Aman concessi Esther: & ipsum. MS. H. C. *pro*, Domum Aman concessi Esther *reginæ*: & ipsum.

12 id est tertia decima mensis duodecimi Adar. MS. H. G. *pro*, id est tertia decima *die* mensis duodecimi Adar.

CAP. 9.

2 formido *penetrarat*. MS. *pro*, formido *penetraret*.

CAP. 16.

4 mendaciorum *funiculis* conentur subuertere. MS. *pro*, mendaciorum *cuniculis* conentur subuertere.

IN LIBRO IOB.

CAP. I.

4 Et faciebant *conuiuium* per domos. MS. H. C. G. *pro*, Et faciebant *conuiuia* per domos.

11 nisi in faciem *tuam* benedixerit tibi. MS. H. C. G. *pro*, nisi in faciem benedixerit tibi.

20 & scidit *tunicam suam*, & tonso capite. MS. H. C. G. *pro*, & scidit *vestimenta sua*, & tonso capite.

CAP. 2.

5 quod in *facie tua* benedicat tibi. MS. H. C. *pro*, quod in *faciem* benedicat tibi.

10 quasi vna de stultis locuta es. MS. H. *pro*, quasi vna de stultis *mulieribus* locuta es.

10 mala quare non *suscipiamus?* MS. H. C. *pro*, mala quare non *sustineamus?*

CAP. 3.

4 & non *illustret* lumine. MS. H. *pro*, & non *illustretur* lumine.

18 Et vincti pariter sine molestia. MS. H. C. G. *pro*, Et *quondam* vincti pariter sine molestia.

CAP. 5.

6 & de humo non *orietur* dolor. MS. *pro*, & de humo non *egredietur* dolor.

15 Porrò saluum faciet à gladio oris eorum. MS. H. C. G. *pro*, Porrò saluum faciet *egenum* à gladio oris eorum.

CAP. 6.

3 hæc grauior *apparet*. MS. *pro*, hæc grauior *appareret*.

20 Confusi sunt quia *sperauerunt*. MS. H. C. G. *pro*, Confusi sunt quia *speraui*.

25 qui possit arguere? MS. H. C. *pro*, qui possit arguere *me*?

CAP. 8.

7 in tantum vt priora tua fuerint parua. MS. H. C. G. *pro*, in tantum vt *si* priora tua fuerint parua.

CAP. 9.

4 quis *restitit* ei. MS. H. C. G. *pro*, quis *resistit* ei.

11 si abierit, non intelligam *eum*. Si. MS. H. C. *pro*, non intelligam. Si.

CAP. 10.

8 Manus tuæ *plasmauerunt* me, & *fecerunt* me totum. MS. H. C. G. *pro*, Manus tuę *fecerunt* me, & *plasmauerunt* me totum.

11 *&* ossibus & neruis. MS. H. C. G. *pro*, ossibus & neruis.

16 quasi *leæna* capies me. MS. *pro*, quasi *leænam* capies me.

CAP. 11.

2 Non *&* audiet? MS. *pro*, Non audiet?

CAP. 12.

15 *Et* si emiserit eas. MS. H. C. G. *pro*, Si emiserit eas.

CAP. 14.

16 sed *parces* peccatis meis. MS. H. *pro*, sed *parce* peccatis meis.

CAP. 15.

7 & ante colles formatus? MS. H. C. G. *pro*, & ante *omnes* colles formatus?

21 ille insidias suspicatur. MS. H. C. G. *pro*, ille *semper* insidias suspicatur.

CAP. 16.

10 Aperuerunt super me ora sua, exprobrantes. MS. H. C. *pro*, Aperuerunt super me ora sua, *&* exprobrantes.

13 *&* non pepercit. MS. H. C. *pro*, non pepercit.

CAP. 17.

7 Caligauit *ab indignatione* oculus meus. MS. H. C. G. *pro*, Caligauit *ad indignationem* oculus meus.

9 & *mundus* manibus. MS. H. C. G. *pro*, & *mundis* manibus.

CAP. 18.

4 *Qui* perdis animam tuam. MS. C. *pro*, *Quid* perdis animam tuam.

11 & inuoluent *eum* pedes eius. MS. H. *pro*, & inuoluent pedes eius.

CAP. 19.

10 & quasi euulsæ *arboris* abstulit spem meam. MS. *pro*, & quasi euulsæ *arbori* abstulit spem meam.

19 & quem maximè diligebã, *aduersatus est mihi*. MS. H. C. G. *pro*, & quem maximè diligebã, *auersatus est me*.

29 quoniam vltor *iniquitatis* gladius est. MS. *pro*, quoniam vltor *iniquitatum* gladius est.

CAP. 21.

15 *Quid* est omnipotens. MS. H. C. G. *pro*, *Quis* est omnipotens.

25 in amaritudine animæ, absque vllis opibus. MS. H. C. *pro*, in amaritudine animæ *suæ*, absque vllis opibus.

CAP. 22.

4 Nunquid timens *te*, arguet te. MS. H. C. G. *pro*, Nunquid timens arguet te.

12 An *non* cogitas. MS. H. C. G. *pro*, An cogitas.

29 & qui inclinauerit oculos, ipse saluabitur. MS. H. C. G. *pro*, & qui inclinauerit oculos *suos*, ipse saluabitur.

CAP. 24.

5 *vigilantes* ad prædam. MS. H. C. *pro*, *vigilantésq;* ad prædam.

CAP. 27.

12 & *vt* quid *hæc* sine causa. MS. *pro*, & quid sine causa.

CAP. 28.

7 nec intuitus est *eam* oculus vulturis. MS. H. C. G. *pro*, nec intuitus est oculus.

CAP. 30.

8 filij stultorum & ignobilium, in terra. MS. H. C. *pro*, filij stultorum & ignobilium, *&* in terra.

CAP. 31.

7 & si *secutum est oculos meos* cor meum. MS. H. C. G. *pro*, & si *secutus est oculus meus* cor meũ.

19 Si despexi *pereuntem*. MS. H. C. G. *pro*, Si despexi *prætereuntem*.

CAP. 32.

4 eo quòd seniores *se* essent. MS. H. C. G. *pro*, eo quòd seniores essent.

10 ostendam vobis etiam ego meam *scientiam*. MS. H. C. G. *pro*, ostendam vobis etiam ego meam *sapientiam*.

11 donec disceptaremini sermonibus, & donec. MS. H. C. G. *pro*, donec disceptaremini sermonibus *vestris*, & donec.

CAP. 33.

7 non te terreat, & *eloquium meum*, non sit tibi *graue*. MS. *pro*, non te terreat, & *eloquentia mea* non sit tibi *grauis*.

17 ab his quæ *facit*. MS. *pro*, ab his quæ *fecit*.

22 *Appropinquauit* corruptioni. MS. H. C. G. *pro*, *Appropinquabit* corruptioni.

CAP. 34.

37 *Quia*. MS. H. C. *pro*, *Qui*.

37 *addit* super peccata. MS. *pro*, *addidit* super peccata. Porrò H. & C. *legunt*, *addet*.

37 & tunc *multiplicet sermones suos* ad Deum. MS. H. C. G. *pro*, & tunc ad *iudicium prouocet sermonibus suis* Deum.

CAP. 36.

5 Deus *potens* non abiicit. MS. H. G. *pro*, Deus *potentes* non abiicit.

6 & iudicium pauperibus *tribuet*. MS. H. C. G. *pro*, & iudicium pauperibus *tribuit*.

23 aut quis *potest* ei dicere. MS. *pro*, aut quis *audet* ei dicere.

CAP. 37.

8 Ingredietur bestia latibulum, & in antro. MS. G. *pro*, Ingredietur bestia latibulum *suum*, & in antro.

12 Quæ lustrant per circuitum. MS. H. C. G. *pro*, Quæ lustrant *cuncta* per circuitum.

CAP. 38.

6 aut quis *dimisit* lapidem. MS. *pro*, aut quis *demisit* lapidem.

13 extrema terræ, *&* excussisti. MS. H. C. *pro*, extrema terræ, excussisti.

13 & *excluſiſti* impios ex ea. MS. *pro*, *excuſſiſti* impios ex ea.

16 Nunquid ingreſſus es *profunda* maris. MS. H. *pro*, *profundum* maris.

18 Nunquid conſideraſti *latitudines* terræ? MS. H. *pro*, Nunquid conſideraſti *latitudinem* terrę?

34 Nunquid eleuabis *ad nebulam* vocem tuam. MS. H. C. *pro*, Nunquid eleuabis *in nebula* vocem tuam.

38 Quando *fundebatur* puluis in terra. MS. H. G. *pro*, Quando *fundabatur* puluis in terra.

CAP. 39.

4 & non *reuertuntur* ad eas. MS. H. C. *pro*, & non *reuertentur* ad eas.

13 Penna *ſtruthionum* ſimilis eſt. MS. H. G. *pro*, Penna *ſtruthionis* ſimilis eſt.

16 *Induratur* ad filios ſuos. MS. G. *pro*, *Duratur* ad filios ſuos.

28 In petris manet, *&* in præruptis. MS. H. C. G. *pro*, manet, in præruptis.

CAP. 40.

3 vt *tu* iuſtificeris. MS. *pro*, vt iuſtificeris.

6 Diſperge ſuperbos in furore tuo, & reſpiciens omnem. MS. H. C. G. *pro*, Diſperge ſuperbos in furore tuo, *& confunde eos*, & reſpiciens.

16 in ſecreto calami, *&* locis humentibus. MS. H. C. G. *pro*, in ſecreto calami, *in* locis hum.

27 *Pone* ſuper eum. MS. H. C *pro*, *Pones* ſuper eum.

CAP. 41.

2 Quis ante dedit mihi MS. H. C. *pro*, *Et* quis ante dedit mihi.

3 Non parcam ei, *&* verbis potentibus. MS. H. C. G. *pro*, non parcam ei verbis potentibus.

CAP. 42.

4 & *oſtende* mihi. MS. H. C. G. *pro*, & *reſponde* mihi.

16 Vixit autem Iob poſt hæc. MS. H. C. *pro*, Vixit autem Iob poſt *flagella* hæc.

IN LIBRO PSALMORVM.

PSAL. 5.

9 dirige in cõſpectu *meo* viam *tuam*. MS. H. C. *pro*, dirige in conſpectu *tuo* viam *meam*. ſicut tamen G. habent. Priorem lectionem quia magis reſpondet Hebræis, videtur D. Hieronymus magis probare, ep. ad Sunniam & Fretellam.

PSAL. 10.

7 Quoniã iuſtus Dominus iuſtitias dilexit. MS. H. C. *pro*, Quoniã iuſtus Dominus, *&* iuſtitias dilexit. ſicut tamen G. habent.

PSAL. 12.

4 ne vnquam obdormiam in *mortē*. MS. G. H. *pro*, ne vnquam obdormiam in *morte*.

PSAL. 13.

5 Quoniã Dominus in generatione *iuſta eſt*. MS. H. *pro*, Quoniam Dominus in generatione *iuſtorum*. ſicut tamen G. habent.

PSAL. 16.

1 Intende *deprecationi meæ*. MS. G. *pro*, Intende *deprecationem meam*.

2 oculi *tui* videant *æquitates*. MS. H. C. *pro*, oculi *mei* videant *æquitatem*. G. legunt, oculi *mei* videant *æquitates*. Primam lectionem quę reſpondet Hebræo, pro vera habet D. Hieronymus, ep. ad Fretellam.

PSAL. 21.

20 auxilium tuum, ad defenſionem. MS. *pro*, auxilium tuum *à me*, ad defenſionem. ſicut G. tamen habent.

De hoc loco ſcribit D. Hieronymus in ep. ad Sunniam & Fretellam, in hæc verba: Tu autem Domine ne elõgaueris auxilium *tuum: dicitis inueniſſe vos, meum, quod & verum eſt, & ita corrigendum. Neque enim ſi quid ſcriptorum eſt errore mutatum, ſtulta debemus contentione defendere.*

PSAL. 26.

8 exquiſiuit facies mea. MS. H. C. *pro*, exquiſiuit *te* facies mea. ſicut G. tamen habent. Sed melius, inquit Hier. ſuperius eſt.

PSAL. 30.

9 in *manibus inimici*: ſtatuiſti. MS. *pro*, in *manus inimicorum*: ſtatuiſti. ſicut G. tamen habent. H. habent, *in manu inimici*.

PSAL. 32.

7 Congregãs ſicut *in* vtrem aquas. MS. *pro*, ſicut vtrem, ſicut G. tamen habent.

PSAL. 37.

17 & dum *commouerentur* pedes mei. MS. *pro*, & dum *commouentur* pedes mei. H. & G. habẽt & in vacillari pedes meos.

PSAL. 43.

6 ſpernemus inſurgẽtes *in nos*. MS. *pro*, ſpernemus inſurgentes *nobis*. ſicut G. tamen habent.

10 & non egredieris in virtutibus noſtris. MS. H. C. *pro*, & non egredieris *Deus* in virtutibus noſtris. ſicut G. tamen habent. Sed *Deus*, inquit Hier. ſuperfluum eſt.

PSAL. 46.

5 ſpeciem Iacob, *quem* dilexit. MS. *pro*, ſpeciem Iacob, *quam* dilexit. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 47.

5 Quoniam ecce reges congregati ſunt. MS. H. C. *pro*, Quoniam ecce reges *terræ* congregati ſunt. ſicut G. tamen habent.

De *hoc loco* D. *Hieron. In veteribus Latinorum codicibus ſcriptum erat*, reges terræ: *quod nos ſuſtulimus, quia nec in Hebræo, nec in Septuaginta reperitur.*

PSAL. 48.

3 & filij hominum in vnũ, diues & pauper. MS. G. *pro*, & filij hominum, *ſimul* in vnũ, diues & pauper. H. & C. habent, *ſimul*: ſed deinde omittunt, *in vnum*; vt hoc loco *ſimul* poſitũ videri poſſit.

PSAL. 51.

2 Cùm venit *Doeg* Idumæus. MS. H. C. *pro*, Cùm venit *Doec* Idumæus. ſicut G. tamen habẽt.

2 Venit Dauid in domũ *Achimelech*. MS. H. C. *pro*, in domũ *Abimelech*. ſicut G. tamen habent.

7 & emigrabit te de tabernaculo, & radicem tuam. MS. H. C. *pro*, & emigrabit te de tabernaculo *tuo*, & radic. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 53.

5 quæſierunt animam meam, non propoſuerũt. MS. H. C. *pro*, quæſierunt animam meam, *&* non propoſuerunt. ſicut G. tamen habent.

6 adiuuat me, Dominus ſuſceptor eſt, MS. H. C. *pro*, adiuuat me, *&* Dominus ſuſceptor eſt. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 54.

17 Et Dominus *ſaluauit* me. MS. *pro*, & Dominus *exaudiuit* me. H. legunt *ſaluabit me*. G. *exaudiuit me*.

PSAL. 55.

13 quæ reddam *laudationes tibi*. MS. H. *pro*, quæ reddam *laudationis tuæ*. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 57.

4 *Abalienati* ſunt peccatores. MS. G. *pro*, *Alienati* ſunt peccatores.

PSAL. 58.

15 *Et* conuertẽtur ad veſperam. MS. H. C. *pro*, Conuertentur ad veſp. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 65.

17 & *exultaui* ſub lingua mea. MS. *pro*, & *exaltaui* ſub lingua mea. ſicut tamen H. & G. habẽt. C. habent, & laus eius ſub lingua mea.

PSAL. 70.

16 introibo in *potentias* Domini. MS. *pro*, introibo in *potentiam* Domini.

PSAL. 71.

11 omnes reges: omnes gentes. MS. C. H. *pro*, omnes reges *terræ*: omnes gentes. ſicut G. tamẽ habent. Sed *terræ*, inquit Hieronymus, ſuperfluum eſt.

PSAL. 73.

2 *montem* Sion. MS. *pro*, *mons* Sion.

PSAL. 77.

38 Et *multiplicauit* vt auerteret. MS. *pro*, Et *abundabit* vt auerteret. H. & G. habent, & *multiplicabit* ad auertendum. C. habent, *multiplicat*.

53 & *deduxit* eos. MS. G. *pro*, & *eduxit* eos. H. habent, & *duxit* eos.

PSAL. 78.

13 In *generationem* & generationem. MS. G. *pro*, In *generatione* & generationem.

PSAL. 82.

19 tu ſolus altiſſimus *ſuper omnem terram*. MS. G. H. C. *pro*, tu ſolus altiſſimus *in omni terra*.

PSAL. 88.

20 poſui adiutorium *ſuper* potentem. MS. H. G. *pro*, Poſui adiutorium *in* potente.

34 neque *decipiam* in veritate mea. MS. H. C. *pro*, neque *nocebo* in veritate mea. G. habent, neque *iniuria afficiam*.

40 *Euertiſti* teſtamentum. MS. H. G. C. *pro*, *Auertiſti* teſtamentum.

43 Exaltaſti dexteram *inimicorum eius*. MS. H. *pro*, Exaltaſti dexteram *deprimentium eum*.

45 *&* ſedem eius in *terram* colliſiſti. MS. G. H. C. *pro*, & ſedem eius in *terra* colliſiſti.

PSAL. 89.

1 Domine refugium *tu* factus es nobis. MS. H. C. *pro*, refugium factus es. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 91.

4 In decachordo *&* pſalterio. MS. H *pro*, In decachordo pſalterio.

PSAL. 93.

20 qui fingis *dolorem* in præcepto. MS *pro*, qui fingis *laborem* in præcepto. ſicut tamen H. & G. habent.

PSAL. 94.

2 *Præueniamus* faciem eius. MS. G. *pro*, *Præoccupemus* faciem eius.

PSAL. 96.

10 de manu *peccatorum* liberabit eos. MS. H. C. *pro*, de manũ *peccatoris* liberabit eos. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 97.

1 *Liberauit* eum dextera eius. MS *pro*, *Saluauit* eũ dextera eius. ſicut tamen H. G. & C. habẽt.

PSAL. 99.

1 Iubilate *Domino* omnis terra. MS. H. C. *pro*, Iubilate *Deo* omnis terra. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 101.

19 *Scribantur* hæc MS *pro*, *Scribatur* hæc. cui tamẽ lectioni magis videntur fauere H. C. & G. quæ videntur ſignificare, *Scribatur hoc*.

PSAL. 102.

20 Benedicite Domino angeli eius. MS. H. C. *pro*, Benedicite Domino *omnes* angeli eius. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 103.

14 Vt *educat* panem. MS. *pro*, Vt *educas* panem. H. G. & C. habẽt, ad educendũ panem: quod ambiguum eſt. poſteriorem tamen lectionem, *Vt educas*, magis probat D. Hieronymus, ep. ad Sunniam & Fretellam.

PSAL. 107.

9 & Ephraim *fortitudo* capitis mei. MS. H. C. *pro*, & Ephraim *ſuſceptio* capitis mei. G. habent, defenſio, vel ſuſceptio.

PSAL. 117.

4 Dicant nunc qui timent Dominum. MS. H. C. *pro*, Dicant nunc *omnes* qui timent Dominum. ſicut G. tamen habent.

23 eſt *hoc*, eſt mirabile. MS. H. C. *pro*, eſt *iſtud*, *&* eſt mirabile. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 118.

118 diſcedentes à *iuſtitiis* tuis. MS. *pro*, diſcedẽtes à *iuſtificationibus* tuis. ſicut G. tamen habẽt. H. & C. habent, à *præceptis* tuis.

145 Clamaui in toto corde, exaudi me Domine. MS. H. C. *pro*, Clamaui in toto corde *meo*, exaudi me Dom. ſicut G. tamen habent.

146 & cuſtodiã *mandata* tua. MS. *pro*, & cuſtodiã *teſtimonia* tua. ſicut tamen H. G. & C. habẽt.

150 Appropinquauerunt perſequentes mẽ *iniquè*. MS. *pro*, Appropinquauerunt perſequentes me *iniquitati*.

PSAL. 120.

7 Dominus *cuſtodiet te*. MS. H. C. *pro*, Dominus *cuſtodiat* te.

PSAL. 131.

7 *Introibimus* in tabernacula eius, *& adorabimus*. MS. G. *pro*, *Intremus* in tabernacula eius, *adoremus*.

PSAL. 136.

1 dum recordaremur Sion. MS. *pro*, dum recordaremur *nos* Sion. H. & G. habent, in recordari nos Sion.

PSAL. 137.

4 quia audierunt verba oris tui. MS. H. C. *pro*, quia audierunt *omnia* verba oris tui. ſicut G. tamen habent.

PSAL. 139.

4 Acuerunt linguam ſuam ſicut *ſerpẽtes*. MS *pro*, *ſerpentis*. ſicut G. tamen habent. H. & C. legunt *ſerpens*.

8 Domine

8 Domine *Deus* virtus salutis meæ. MS. C. H. *pro*, Domine *Domine* virtus salutis meæ. sicut G. tamen habent.

PSAL. 143.

10 Qui *dat* salutem regibus. MS. *pro*, Qui *das* salutem regibus. H. & G. habent, *danti* saluté regibus.

10 qui *redemit* Dauid seruum *suū* de gladio maligno. MS. G. H. *pro*, qui *redemisti* Dauid seruum *tuum* de gladio maligno.

PSAL. 144.

7 & *iustitiam tuam* exultabunt. MS. *pro*, & *iustitia tua* exultabunt. H. & C. habent, & iustitiam tuam canent, siue, laudabunt. G. & iustitiæ tuæ exultabunt.

PSAL. 146.

4 & omnibus eis nomina *vocat*. MS. C. *pro*, & omnibus eis nomina *vocans*. sicut G. tamen habent. H. habent, *vocabit*.

PSAL. 148.

4 & *aquæ* quæ super cælos *sunt*. MS. H. C. *pro*, & *aqua* quæ super cælos. sicut G. tamen habēt. H. non habēt, *sunt*, sed subintelligunt.

PSAL. 149.

4 & *exaltauit* mansuetos in salute. MS. *pro*, & *exaltabit* mansuetos in salute. sicut G. tamen habent. H. & C. habent, *glorificabit*.

6 *Exaltationes* Dei in gutture eorum. MS. G. H. *pro*, *Exultationes* Dei in gutture eorū. C. habent, *Laudes* Dei in gutture eorum.

IN PROVERBIIS SALOMONIS.

CAP. I.

4 vt detur paruulis astutia, adolescenti scientia. MS. H. G. *pro*, vt detur paruulis astutia, *&* adolescenti scientia.

22 quæ sibi sunt noxia *cupiunt*. MS. quibus fauēt G. *pro*, quæ sibi sunt noxia *cupient*. H. *cupiuerunt*.

CAP. 2.

12 vt eruaris à via mala, ab homine. MS. H. *pro*, vt eruaris à via mala, *&* ab homine. sicut tamen G. & C. habent.

CAP. 3.

15 Pretiosior est cunctis opibus: & omnia. MS. H. C. G. *pro*, Pretiosior est cunctis opibus *sapientia*: & omnia.

21 Custodi legem atque consilium: & erit. MS. H. C. *pro*, Custodi legem *meam*, & consiliū *meum*: & erit.

CAP. 4.

11 monstrabo tibi, ducam te per. MS. H. *pro*, mōstrabo tibi, *&* ducam. sicut C. tamē habent

16 non enim dormiunt nisi malefecerint. MS. H. G. *pro*, non enim dormiunt nisi *cùm* malefecerint. C. habent, *donec* malefaciant.

26 Dirige *semitam* pedibus tuis. MS. H. *pro*, *semitas*. sicut G. tamen habent.

28 Vias enim, quæ à dextris sunt, nouit Dominus: peruersę verò sunt quæ à sinistris sunt.

29 Ipse autem rectos faciet cursus tuos: itinera autem tua in pace producet.

Hos duos versus pleraque manuscripta cū Græcis legunt. H. autem & C. non habent.

CAP. 5.

3 fauus enim *stillans* labia meretricis. MS. *pro*, fauus enim *distillans* labia meretricis.

4 quasi absynthium, & acuta quasi gladius biceps. MS. H. C. G. *pro*, quasi absynthium, & *lingua eius* acuta quasi gladius biceps.

21 Respicit Dominus *vias* hominis. MS. H. C. G. *pro*, Respicit Dominus *viam* hominis.

CAP. 6.

10 paululum conseres manus, vt dormias. MS. H. G. *pro*, paululum conseres manus *tuas*, vt dormias. sicut C. tamen habent.

CAP. 7.

3 Liga *ea* in digitis tuis. MS. H. *pro*, liga eam in digitis tuis.

7 Et *video* paruulos. MS. *pro*, *videbo*.

18 Veni inebriemur vberibus, donec illucescat dies, & fruamur cupitis amplexibus. MS. H. C. G. *pro*, Veni inebriemur vberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies.

CAP. 8.

11 Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis *gemmis*. MS. H. G. C. *pro*, cunctis *opibus* pretiosissimis.

17 Et qui manè *vigilant* ad me. MS. H. G. C. *pro*, Et qui manè *vigilauerint* ad me.

25 ante colles ego parturiebar. MS. H. C. *pro*, ante *omnes* colles ego parturiebar. sicut G. tamē habent.

31 ludens coram eo omni tempore: ludens in orbe terrarum. MS. H. C. *pro*, ludens coram eo omni tempore, *&* ludens in orbe terr.

34 qui audit me, qui vigilat. MS. H. *pro*, qui audit me, *&* qui vigilat. sicut tamē G. & C. habēt.

CAP. 9.

14 *Sedit* in foribus. MS. H. G. *pro*, *Sedet* in foribus.

CAP. 10.

31 *&* lingua prauorum peribit. MS. H. C. G. *pro*, lingua prauorum peribit.

CAP. 12.

2 hauriet gratiam à Domino. MS. H. C. G. *pro*, hauriet sibi gratiam à Domino.

17 Qui quod nouit loquitur, *index* iustitiæ est. MS. H. G. C. *pro*, Qui quod nouit loquitur, *iudex* iustitiæ est.

CAP. 13.

2 De fructu oris, homo satiabitur bonis. MS. G. H. *pro*, De fructu oris *sui* homo satiabitur bonis. sicut C. tamen habent.

2 anima autem *præuaricatorum* iniqua. MS. H. G. *pro*, anima autem *impiorum* iniqua.

23 & *alij* congregantur. MS. *pro*, & *aliis* congreg.

24 Qui parcit virgæ *suæ*, odit filium suum. MS. C. H. *pro*, Qui parcit virgæ, odit filium suum. sicut G. tamen habent.

CAP 14.

4 Vbi autē plurimæ segetes. MS. H. C. G. *pro*, Vbi autem *apparent* plurimæ segetes.

7 & *nesciuo* labia prudentiæ. MS. H. *pro*, & *nescit* labia prudentiæ.

8 & *imprudentia* stultorum errans. MS. H. C. G. *pro*, & *prudentia* stultorum errans.

11 tabernacula *verò* iustorum germinabunt. MS. H. C. G. *pro*, tabernacula iustorum germin.

29 multa gubernatur *prudentia*. MS. C. G. *pro*, multa gubernatur *sapientia*. H. habent, *intelligentia*.

32 In malitia sua *expellitur* impius. MS. *pro*, in malitia sua *repelletur* impius. H. & G. *expelletur*.

33 & indoctos *quoque* erudiet. MS. *pro*, & indoctos *quosq;* erudiet.

CAP. 15.

14 Cor *sapientis* quærit doctrinam. MS. C. *pro*, Cor *sapiens* quærit doctrinam. H. Cor *intelligens*. G habent, Cor *rectum*.

28 Mens iusti meditabitur *obedientiam*. MS. *pro*, Mens iusti meditabitur *sapientiam*. H. meditabitur *ad respondendum*, vel, *ad humiliandū*. C. meditabitur *in fide*. G. Corda iustorum meditantur *fidem*.

CAP. 16.

18 & ante ruinam, *exaltatur* spiritus. MS. C. *pro*, *exaltabitur*. H. habent, & ante ruinam *elatio* spiritus. G. *immodestia*.

21 & qui dulcis eloquio, maiora *percipiet*. MS. *pro*, & qui dulcis eloquio, maiora *reperiet*. H. habent, addet doctrinā. G. plura audient. C. addit disciplinam.

25 & *nouißimum* eius *ducit* ad mortem. MS. *pro*, & *nouißima* eius *ducunt* ad. sicut G. tamen habent. sed H. & C. *nouißimum* eius *viæ mortis*.

27 vir *impius* fodit malum. MS. *pro*, vir *insipiens* fodit malum. sicut G. tamen habent. H. habent, vir *belial*.

30 mordens labia sua *perficit* malum. MS. C. G. *pro*, mordens labia sua *perficiet* malum. H. habent, *perfecit*.

CAP. 17.

10 Plus proficit *correptio* apud prudentem. MS. H. C. G. *pro*, Plus proficit *correctio* apud prudentem.

18 plaudet manibus cū spopōderit. MS. H. *pro*, plaudet manibus *suis* cūm spoponderit.

CAP. 18.

5 Accipere personam impij non est bonum. MS. H. C. G. *pro*, Accipere personam impij *in iudicio* non est bonum.

10 ad *ipsum* currit iustus. MS. G. *pro*, ad *ipsam* currit iustus.

15 Cor *prudens* possidebit scientiam. MS. H. *pro*, Cor *prudentis* possidebit scientiam. sicut G. tamen habent.

21 Mors & vita in *manu* linguæ. MS. H. C. G. *pro*, Mors & vita in *manibus* linguæ.

CAP. 19.

16 Qui autem negligit *vias suas*, mortificabitur. MS. H. G. *pro*, Qui autem negligit *viam suā*, mortificabitur.

19 Qui impatiens est. MS. H. C. G. *pro*, Qui *enim* impatiens est.

21 Voluntas autem Domini permanebit. MS. H. C. *pro*, Voluntas autem Domini *in æternum* permanebit. sicut G. tamen habent.

25 intelliget *disciplinā*. MS. *pro*, intelliget *sapientiā*. H. & C. habent, *scientiam*. G. *sensum*.

26 ignominiosus *est* & infelix. MS. H. C. *pro*, ignominiosus *erit* & inf. sicut G. tamen habent.

CAP. 20.

7 beatos post se filios *derelinquet*. MS. G. *pro*, beatos post se filios *relinquit*. H. & C. habent, beati filij eius post eum.

18 cogitationes *consiliis* roborantur. MS. *pro*, cogitationes *consilij* roborantur. H. G. & C. habent, Cogitationes *in consilio* firmantur.

20 extinguetur *lucerna* eius. MS. H. C. G. *pro*, extinguetur *lumen* eius.

22 Ne dicas, reddam malum: expecta Dominū. MS. H. C. G. *pro*, Ne dicas, reddam malum *pro malo*: expecta Dominum.

25 & post vota, *tractare*. MS. H. *pro*, & post, vota *retractare*. G. habent, post enim votum fecisse, pœnitere contingit. Ad quem sensum videtur etiam respexisse Caldæus Paraphrastes.

CAP. 21.

5 Omnis autem piger *semper* in egestate est. MS. *pro*, piger in egestate est.

12 vt detrahat impios *in malum*. MS. H. C. G. *pro*, vt detrahat impios *à malo*.

16 Vir qui errauerit *à* via doctrinæ. MS. H. C. G. *pro*, Vir qui errauerit *in* via doctrinæ.

18 & pro *rectis* iniquus. MS. H. C. G. *pro*, & pro *recto* iniquus.

27 *quia* offeruntur ex scelere. MS. H. C. G. *pro*, *quæ* offeruntur ex scelere.

CAP. 22.

1 super argentum & aurum. MS. H. C. *pro*, super argentū *enim* &. G. pro, *enim*, habent, *autem*.

5 Arma & gladij in via *peruersi*. MS. H. C. G. *pro*, Arma & gladij in via *superbi*.

8 metet *malum*. MS. H. C. *pro*, metet *mala*. sicut G. tamen habent.

19 vnde & ostendā tibi hodie. MS. H. C. *pro*, Vnde & ostendam *eam* tibi hodie.

21 *respondere*s ex his, illis. MS. *pro*, *respondere* ex eis, illis. H. & G. habent, *ad respondendum*.

27 operimentū *tuum* de cubili. MS. H. C. *pro*, operimentum de. sicut G. tamen habent.

CAP. 23.

5 & *auolabunt* in cælum. MS. *pro*, & *volabunt* in cælum. sicut H. & C. tamen habent.

28 & quos incautos *viderit*, interficiet. MS. *pro*, & quos incautos *inuenerit*, interficiet.

29 cui *suffusio* oculorum? MS. *pro*, cui *suffossio* oculorum? H. habent, cui *rubor* oculorum? G. cuius *liuidi* oculi? C. & cui extrema oculorum prominent?

32 *sed* in nouissimo mordebit. MS. G. *pro*. *et* in nouissimo mordebit.

CAP. 24.

10 Si desperaueris *lassus*. MS. H. C. G. *pro*, Si desperaueris *lapsus*.

29 sic faciam ei: reddam vnicuique. MS. H. *pro*, sic faciam ei, *&* reddam vnicuique, sicut C. tamen habent. G. habent, reddam *autem* ei.

CAP. 25.

13 qui *misit* eum. MS. *pro*, qui *miserit* eum. H. habent, mittentibus eum. G. eis qui miserunt eum.

24 si *sitierit*, da ei aquam bibere. MS, *pro*, si *sitit*, da ei aquam bibere. G. habent, si *sitiat*.

CAP. 26.

2 Sicut auis ad *alia* trāsuolans. MS *pro*, Sicut auis ad *alta* transuolans. H. G. C. nec, *alta*, habent, nec, *alia*. sed tantùm, sicut auis volans.

16 Sapientior sibi *piger* videtur. MS. H. C. G. *pro*, Sapientior sibi *stultus* videtur.

17 sic qui transit impatiens. MS. H. *pro*, sic qui transit *&* impatiens. sicut C. tamen habent.

22 & ipsa perueniunt ad intima *ventris*. MS. H. C. G. *pro*, ad intima *cordis*.

CAP. 27.

4 & impetum concitati ferre quis poterit? MS. *pro*, & impetum concitati *spiritus* ferre quis poterit? H. & C. habent, & quis stabit corā zelo, aut, inuidia? G. habent, sed nihil sustinet zelus.

5 Melior est manifesta *correptio*. MS. H. C. G. *pro*, Melior est manifesta *correctio*.

24 sed corona tribuetur in generatione & generationē. MS. H. C. G. *pro*, sed corona tribuetur *tibi* in generatione & generationem.

26 & hœdi, agri pretium. MS. H. *pro*, & hœdi *ad* agri pretium. sicut C. tamen habent.

CAP. 28.

24 Qui subtrahit aliquid à patre suo, *&* à matre. MS. H. C. *pro*, Qui subtrahit aliquid à patre suo, *vel* à matre. sicut G. tamen habent.

25 qui verò sperat in Domino, *sanabitur*. MS. *pro*, qui verò sperat in Domino, *saluabitur*. H. & C. habent, *impinguabitur*. G. *in cura erit*.

CAP. 29.

1 & eum sanitas non *sequitur*. MS. G. *pro*, & eum sanitas non *sequetur*.

3 Qui autem nutrit *scorta*, perdet substantiam. MS. H. G. *pro*, Qui autem nutrit *scortum*, perdet substantiam. sicut C. tamen habent.

6 & iustus *laudabit* atque gaudebit. MS. H. C. G. *pro*, & iustus *laudabitur* atque gaudebit.

15 Virga atque *correptio* tribuit sapientiam. MS. H. C. G. *pro*, Virga atque *correctio* tribuit.

21 Qui delicatè à pueritia nutrit seruum suum. MS. H, *pro*, Qui delicatè à pueritia *sua* nutrit seruum suum. sicut C. tamen habent.

24 Qui cum fure *partitur*. MS. H. C. *pro*, Qui cum fure *participat*.

27 qui recta sunt via. MS. *pro*, qui *in* recta sunt via.

CAP. 30.

5 clypeus est sperantibus in se. MS. H. C. G. *pro*, clypeus est *omnibus* sperantibus in se.

17 *effodiant* eum corui. MS. G. *pro*, *suffodiant* eum corui.

23 per odiosam mulierem. MS. H. C. *pro*, *&* per odiosam. sicut G. tamen habent.

23 cùm *in matrimonium* fuerit assumpta. MS, *pro*, cùm *matrimonio* fuerit assumpta.

25 *quæ præparant* in messe. MS. G. *pro*, *qui præparat* in messe. H. habent, *&* *præparauerunt*.

31 Gallus succinctus lumbos, & aries. MS. H. C. G. *pro*, Gallus succinctus lumbos *suos*, & aries.

32 & qui stultus *apparuit*. MS. *pro*, & qui stultus *apparuerit*.

CAP. 31.

9 & *iudica* inopem & pauperem. MS. H. C. *pro*, & *vindica* inopem & paup. G. habent, *diiudica*.

27 *Considerat* semitas domus suæ. MS. H. *pro*, *Considerauit* semitas domus suæ.

IN ECCLESIASTE.

CAP. 1.

2 Vanitas vanitatum, omnia vanitas. MS. H. C. G. *pro*, vanitas vanitatum, *&* omnia vanitas.

CAP. 2.

3 *quod* facto opus est. MS. *pro*, *quo* facto opus est.

8 & *vrceos* in ministerio. MS. *pro*, & *vrceolos* in ministerio.

21 & hoc *ergo* vanitas, & magnum malum. MS. *pro*, & hoc *quoque* vanitas, & magnum malum. H. G. & C. tamen habent, etiam hoc vanitas, & magnum malum.

CAP. 4.

17 multo melior est obedientia. MS. H. C. G. *pro*, multò *enim* melior est obedientia.

CAP. 5.

2 & in multis sermonibus *inuenitur* stultitia. MS. *pro*, & in multis sermonibus *inuenietur* stultitia. H. G. & C. habent, & vox stulti in multitudine verborum.

9 Auarus non *impletur* pecunia. MS. *pro*, Auarus non *implebitur* pecunia. sicut tamen H. G. & C. habent.

CAP. 6.

3 *Si* genuerit quispiam centum *filios*. MS. *pro*, Si genuerit quispiam centum *liberos*.

CAP. 7.

3 & viuens cogitat. MS. H. G. *pro*, & viuens *homo* cogitat.

3 quid *futurus* sit. MS. *pro*, quid *futurum* sit. C. quoque satis innuunt illam lectionem.

CAP. 8.

15 de labore suo, *in* diebus vitæ suæ. MS. *pro*, de labore suo, *omnibus* diebus vitæ suæ. sicut C. tamen habent. H. & G. tamen habent, diebus vitæ suæ.

16 & intelligerem *distentionem*, quæ versatur. MS. H. C. G. *pro*, & intelligerem *dissensionem*, quæ versatur.

CAP. 9.

3 & post hæc ad inferos *deducuntur*. MS. *pro*, & post hæc ad inferos *deducentur*. H. & G. tantùm habent, & post hæc ad mortuos.

12 & *sicut* aues laqueo comprehenduntur. MS. H. C. G. *pro*, & aues.

12 sic capiuntur homines tempore malo. MS. *pro*, sic capiuntur homines *in* tempore malo.

CAP. 10.

19 In *risum* faciunt panem. MS. H. C. G. *pro*, In *risu* faciunt panem.

20 & qui *habet* pennas, *annuntiabit* sententiā. MS. H. C. G. *pro*, & qui *habēt* pennas, *annuntiabūt*.

CAP. 11.

6 Manè semina *sementem tuam*. MS. *pro*, Manè semina *semen tuum*.

6 hoc *an* illud. MS. C. G. *pro*, hoc *aut* illud. sicut H. tamen habent.

8 & in omnibus his *lætatus* fuerit. MS. H. G. *pro*, & in omnibus his *lætus* fuerit.

CAP. 12.

2 tempus afflictionis, & appropinquent. MS. H. G. C. *pro*, tempus afflictionis *tuæ*, & approp.

3 antequam *tenebrescat* sol. MS. H. C. G. *pro*, antequam *tenebrescant* sol.

3 & lumen, *& luna*, *& stellæ*. MS. H. G. C. *pro*, & lumen, *& stellæ*, *& luna*.

9 Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, omnia vanitas. MS. H. C. G. *pro*, *&* omnia vanitas.

12 quæ per magistrorum *concilium* data sunt. MS. H. G. *pro*, quæ per magistrorū *consilium* data.

14 hoc est *enim* omnis homo. MS. H. C. G. *pro*, hoc est omnis homo.

15 *Et* cūcta quæ fiunt. MS. *pro*, Cuncta quæ fiunt. Porrò H. C. & G. legunt, *Etenim*, vel, *Quia* cuncta &c.

IN CANTICIS CANTICORVM.

CAP. 1.

8 post vestigia gregū, & pasce. MS. H. G. *pro*, gregum *tuorum*, &c.

CAP. 2.

10 *Et* dilectus meus. MS. C. *pro*, *En* dilectus.

CAP. 3.

1 Per *noctes* quæsiui. MS. H. G. *pro*, Per *noctem*.

11 Egredimini *& videte filiæ Syon* regem Salomonem. MS. H. G. C. *pro*, Egredimini *filiæ Sion*, *& videte* regem.

CAP. 4.

16 Et *fluant* aromata illius. MS. G. *pro*, *fluent*.

CAP. 5.

1 *&* comedat fructū. MS. H. C. G. *pro*, *vt* comedat.

1 cum melle meo, bibi vinum. MS. H. C. G. *pro*, cum melle meo, *&* bibi.

7 Qui *circumeunt* ciuitatem. MS. H. G. *pro*, *circuierunt* ciuitatem.

7 Tulerunt pallium meum *mihi* custodes murorum. MS. *pro*, pallium meum custodes murorum. H. habent, pallium meum *à super me*. G. *à me*. quibus fauent & C.

CAP. 6.

1 vt pascatur in hortis. MS. H. G. *pro*, vt *ibi* pascatur in hortis.

5 sicut *grex* ouium. MS. H. *pro*, *greges*.

10 vt viderem poma *conuallis*, *vt* inspicerem. MS. H. G. *pro*, poma *conuallium*, *&* inspicerem.

12 Reuertere, reuertere *Sulamitis*. MS. H. G. *pro*, *Sunamitis*.

CAP. 7.

1 Quid videbis in *Sulamite*. MS. H. G. *pro*, videbis in *Sunamite*.

5 sicut purpura regis, *vincta* canalibus. MS. H. G. C. *pro*, *iuncta*.

CAP. 8.

1 & deosculer *te*, & iam. MS. H. G. *pro*, & deosculer, & iam.

7 Aquæ multæ non *poterunt* extinguere. MS. H. G. C. *pro*, non *potuerunt*.

IN LIBRO SAPIENTIÆ.

CAP. 1.

9 Auditio ad *Dominū* veniet. MS. G. *pro*, ad *Deum*.

15 & immortalis, impij autem. MS. G. *pro*, & immortalis, *iniustitia autē mortis acquisitio*: impij autem.

16 quoniam digni sunt. MS. G. *pro*, quoniā *morte* digni sunt.

CAP. 2.

1 Dixerunt enim cogitantes. MS. G. *pro*, Dixerūt enim *impij* cogitantes.

3 quia *extincta* cinis erit corpus nostrum. MS. *pro*, quia *extinctus* cinis erit corpus nostrū. Fortè legendum, *qua extincta*: vt referatur ad scintillam.

10 nec *veterani* reuereamur canos multi tēporis. MS. G. *pro*, nec *veterano*, *nec* reuereamur.

CAP. 3.

5 *&* in paucis vexati. MS. G. *pro*, in paucis.

7 fulgebunt, & tanquam scintillæ. MS. G. *pro*, fulgebunt *iusti*, &.

19 *Nationis* enim iniquæ. MS. G. *pro*, *nationes* enim.

19 Diræ sunt *consummationes*. MS. G. *pro*, *consummationis*.

CAP. 5.

11 aut *tanquam* auis. MS. G. *pro*, aut auis.

18 accipiet armaturam. MS. G. *pro*, *&* accipiet.

24 perducet omnē terram, *iniquitas* illorum. MS. G. *pro*, *iniquitatis*.

CAP. 7.

20 differentias *arborum*. MS. *pro*, *virgultorum*. G. habent, *plantarum*.

CAP. 8.

17 quoniam *immortalitas* est. MS. G. *pro*, *immortalis*.

21 & hoc ipsum erat *sapientiæ*. MS. *pro*, erat *summa sapientia*. G. habent, & hoc erat *prudentiæ*.

CAP. 9.

18 Et *sic* correctæ *sunt* semitæ eorum qui sunt in terris, & quæ tibi placent *didicerunt* homines. MS. G. *pro*, Et *si* correctæ *sint* semitę. &c. & *didicerint*.

CAP. 10.

2 *Et eduxit illum de limo terræ*. Hæc verba nec MS. legunt, nec G.

3 Per iram homicidij *fraternitatis* deperiit. MS. *pro*, *fraternitas*. G. habent, Fratricidialibus deperiit furoribus.

5 & in filiis *misericordia* fortem. MS, *pro*, *misericordiam*. G. habent, & in *filij visceribus* fortem.

17 & fuit illis in velamento *die*. MS. *pro*, *diei*.

18 Transtulit illos. MS. G. *pro*, *Et* transtulit illos.

CAP. 11.

2 & in locis desertis *fixerunt*. MS. G. *pro*, *fecerunt*.

21 *Sed* & sine his. MS. G. *pro*, *Nam* & sine his.

23 *quæ* descendit. MS. G. *pro*, *qui*.

24 *Sed* misereris omnium. MS. G. *pro*, *Et* misereris.

CAP. 12.

CAP. 12.

6 & deuoratores sanguinis, *à medio sacramenti tuo*, & auctores. MS. G. pro, & deuoratores sanguinis, & auctores.
6 perdere voluisti per manus parẽtum nostrorum. MS. G. pro, perdere voluisti *à medio sacramento tuo*, per manus.
12 In *conspectum tuum* veniet. MS. G. pro, in *conspectu tuo* veniet.
13 quoniam non iniustè *iudicasti* iudicium. MS. G. pro, *iudicas*.
19 Docuisti autẽ populum tuum. MS. G. pro, *enim*.
19 quoniam das locum. MS. G. pro, quoniam *iudicans* das locum.
26 Qui autẽ ludibriis *increpationis* non sunt. MS. G. pro, *& increpationibus*.
26 non sunt *correpti*. MS. G. pro, *correcti*.

CAP. 13.

3 quorum si specie delectati. MS. pro, quorum *&* si specie. G. habẽt, quorum si *quidem* specie.
9 Si enim tantum *potuerunt* scire. MS. G. pro, *potuissent*.
15 Ponens illud, confirmans ferro. MS. G. pro, *&* confirmans.

CAP. 14.

3 Tua autem Pater prouidẽtia gubernat. MS. G. pro, prouidentia *ab initio cuncta* gubernat.
11 & in tentationem *animis* hominum. MS. G. pro, *animæ*.
14 Superuacuitas enim hominũ *aduenit* in orbẽ terrarum. MS. G. pro, hominũ *hæc aduenit* in.
15 Qui tunc homo mortuus fuerat. MS. G. pro, Qui tunc *quasi* homo.
16 conualescẽte *iniqua* consuetudine. MS. G. pro, *antiqua*.
17 propter quod longè essent. MS. pro, propter *hoc* quod. G. habent, *eò* quod.
19 Ille enim volens placere illi. MS. G. pro, volens *plus* placere.
20 Multitudo autem hominum *adducta* per speciem operis. MS. G. pro, *abducta*.
20 Nunc Deũ *existimauerunt*. MS. pro, *æstimauerũt*.
24 sed alius alium. MS. G. pro, sed *&* alius alium.
26 Inordinatio, *mœchia & impudicitia*. MS. C. pro, *mœchiæ & impudicitiæ*.

CAP. 15.

6 digni sunt, qui spem habent. MS. G. pro, digni sunt *morte*, qui.
8 Et post pusillum *se ducit*. MS. pro, *reducit se*. G. habent, paulò post *abibit*.

CAP. 16.

1 Propter hęc *per* his similia. MS. pro, Propter hęc *et* his similia. G. habẽt, propter *hoc per* similia.
8 *Et* in hoc autem. MS. G. pro, In hoc autem.
8 ostendisti inimicis *nostris*. MS. G. pro, *tuis*.
10 Nec draconũ venenatorum vicerunt dentes. MS. G. pro, Nec draconũ, *nec* venenatorum.
11 In memoria enim sermonũ tuorum *examinabantur*. MS. pro, *exterminabantur*. G. habent, *inserebantur*.
11 & velociter *saluabantur*. MS. G. pro, *sanabantur*.
13 Tu *enim* vitæ & mortis habes potestatem. MS. G. pro, Tu *es Domine qui* vitæ.
19 vt *iniquæ* terræ nationem exterminaret. MS. G. pro, *iniquam*.
21 *Substantia* enim *tua* dulcedinẽ tuã. MS. G. pro, *Substantiã* enim *tuam*, & dulcedinem tuam.
21 quam in filios habes, *ostendebat*. MS. G. pro, *ostendebas*.
23 Vt nutrirentur iusti, etiam suæ virtutis. MS. G. pro, iusti, *ignis* etiam.
24 *Excandescit* in tormentum. MS. pro, *Exardescit*.
25 Propter hoc & tunc *in* omnia. MS. G. pro, & tunc omnia.

CAP. 17.

7 & sapientiæ, *gloriæ* correptio. MS. G. pro, *gloria* correptio.
10 *Frequenter enim præoccupant pessima, redarguente conscientia.* Hunc versum omittũt MS. & G.
11 dat testimonium *condemnata*. MS. G. pro, data *est in omnium condemnationem*.
13 maiorem *computat conscientiam* eius *causæ*. MS. pro, maiorem *putat potentiam* eius *causa*. Est tamen MS. quod *potentiam* legit. G. habent, maiorem putat ignorãtiam, præbente tormentum causa.
14 Qui *impotentem vere* noctem. MS. G. pro, Qui *in potentem venere* noctem.

CAP. 18.

1 Et horum quidem vocẽ audiebant. MS. G. pro, vocem *inimici* audiebant.
2 magnificabant: & qui. MS. G. pro, magnificabãt *te*: & qui.
2 gratias agebant: & vt esset. MS. G. pro, gratias agebant *tibi*: & vt.
5 Et vno exposito filio, *&* liberato. MS. G. pro, *sed* liberato.
8 Sicut enim læsisti aduersarios, sic & nos. MS. G. pro, aduersarios *nostros*, sic & nos.
9 In *concordia* disposuerunt. MS. G. pro, In *concordiam* disposuerunt.
9 *patrum iam* decantantes laudes. MS. G. pro, *patri omnium*.
13 Tunc cùm fuit exterminium. MS. G. pro, Tunc cùm *primum* fuit exterminium.
15 Omnipotens sermo tuus exiliens. MS. G. pro, tuus *Domine* exiliens.
18 causam demonstrabat. Visiones enim. MS. G. pro, causam demonstrabat *mortis*. Visiones.

CAP. 19.

3 habentes *luctus*. MS. G. pro, *luctum*.
9 Qui *liberabas* illos. MS. pro, *liberasti*.
15 qui eisdẽ vsi erant *iustitiis*. MS. G. pro, *institutis*.

IN ECCLESIASTICO.

CAP. 1.

8 creator, omnipotens. MS. pro, creator *omnium*, omnipotens. G. hæc non habent.
12 gaudium *et* longitudinem dierum. MS. G. pro, gaudium *in* longitudinem.
19 Et in diebus *consummationis* illius. MS. pro, *consolationis*. G. hæc non habent.
34 Non sis incredibilis timori Domini. MS. G. pro, *Contumax* nõ sis *&* incredibilis timori *Dei*.

CAP. 2.

2 & sustine: inclina. MS. pro, *&* inclina.
17 & quid *facietis*. MS. G. pro, *facient*.
18 Conseruabunt *viam* illius. MS. G. pro, *verbum*.

CAP. 5.

13 *profer* responsum. MS. G. pro, *proferas*.
16 nõ appelleris susurro, & lingua tua ne capiaris. MS. G. pro, susurro *in vita tua*, & *in* lingua.

CAP. 6.

3 Et folia tua *comedet*, & fructus tuos *perdet*, & *relinqueris*. MS. pro, *comedat, perdat, relinquaris*. G. habent, *comedes, perdes, dimittes te*.
5 & lingua *gratiosa* in bono. MS. pro, *eucharis*. G. habent, *beneloquens*.
31 alligatura *salutaris*. MS. pro, *salutis*.
32 *superpones* tibi. MS. pro, *impones*. G. habent, *circumpones*.
33 disces: & si. MS. G. pro, disces *eam*: & si.

CAP. 7.

2 & *discedent* mala abs te. MS. pro, *deficient*. G. habent, *declinabit* à te peccatum.

CAP. 8.

6 omnes in *correptione* sumus. MS. G. pro, *corruptione*.
12 *dare* responsum. MS. G. pro, *dabis*.

CAP. 9.

10 in via conculcabitur. MS. pro, in via *ab omnibus prætereũtibus* cõculcabitur. Istud nõ est in G.
24 & *princeps* populi. MS. G. pro, *principes*.

CAP. 10.

12 *Sic* & rex, hodie est. MS. pro, *Sicut* & rex.

CAP. 11.

8 & in medio *sermonum*, ne. MS. G. pro, *seniorum*.
31 & sicut *prospectator*. MS. pro, *prospector*.
35 à *tuis* propriis. MS. G. pro, à *viis* propriis.

CAP. 13.

7 narrans tibi bona. MS. G. pro, tibi *omnia* bona.
17 Audiens verò illa. MS. G. pro, Audiens verò *verba* illa.
22 aut quæ *pax* diuiti. MS. G. pro, aut quæ *pars bona* diuiti.
25 *expellitur* & à notis. MS. G. pro, *expelletur*.

CAP. 14.

14 & particula *boni doni* non. MS. pro, *bonæ diei*. G. habent, *desiderij boni*.

CAP. 15.

1 Qui timet Deum, faciet *illud*. MS. pro, faciet *bona*. G. faciet *illa*.
9 in ore peccatoris: quoniã à Deo. MS. pro, in ore peccatoris, *quia non est à Domino missus*: quoniã à Deo. G. quoniam non est à Domino missa illi. In sapientia enim dicetur laus.
16 fidem placitam *facere*. MS. G. pro, *seruare*.

CAP. 16.

9 peregrinationi illorum, & execratus. MS. G. pro, illorum, *& percussit eos*, & execratus.
13 sic *correptio* illius. MS. pro, sic *& correctio* illius. G. habent, sic *& correptio* illius.
20 *Et in omnibus his insensatum est cor.* MS. non legunt hæc verba.
22 & interrogatio *omnium* in, MS. G. pro, *hominum*.
27 *&* in iudicio Dei. MS. G. pro, in iudicio Dei.
27 & ab institutione *ipsorum*, distinxit. MS. G. pro, & ab institutione *hominũ impiorũ*, distinxit.

CAP. 17.

7 Posuit *oculum suum* super corda. MS. G. pro, posuit *oculos ipsorum* super corda.
10 constituit cum illis, & iudicia sua. MS. G. pro, cũ illis, *& iustitiam* & iudicia sua.
14 omnia opera illorũ. MS. pro, *&* omnia opera. G. habent, *ideo* omnia opera illorum.
16 *super* iniquitatem illorum. MS. pro, *propter*, vel, *per*. sicut & MS. quædam habent. G. non sunt absconsæ iniustitiæ illorum ab eo.
17 in *interiores* partes terræ. MS. pro, *inferiores*. G. hæc non habent.
18 & *conrogauit* deficientes. MS. G. pro, *confirmauit*.
19 Precare ante faciem *eius*. MS. pro, *Domini*.
20 ab iniustitia. Et. MS. G. pro, ab iniustitia *tua*. Et.
24 *Ante mortem confitere.* Hæc verba nec MS. quædam legunt, nec G.
25 *Confessio.* Hoc verbum negligunt multa MS. G. tamen habent.
30 aut quid nequius excogitauit. MS. G. pro, aut quid nequius *quàm quod* excogitauit.

CAP. 18.

9 & *effudit* super eos. MS. pro, *effundit*. G. habent, *effundet*.
15 *Miseretur excipientis* doctrinam miserationis. MS. G. pro, *miserator excipiens*.
18 *&* vtraque cum. MS. G. pro, *sed* vtraque.
25 in *conuersione faciei*. MS. G. pro, in *conuersatione facies*.
26 & *necessitatum* paupertatis. MS. G. pro, & *necessitatem*.
27 *mutabitur* tempus. MS. pro, *immutabitur*.
28 Homo sapiens in omnibus *metuet*. MS. pro, *metuit*.
30 & *instillauerunt* prouerbia. MS. G. pro, *implorauerunt*.

CAP. 19.

16 Est qui labitur lingua, sed non ex animo. MS. G. pro, lingua *sua*, sed &c.
20 & ipsa execratio. MS. G. pro, & *in* ipsa.
21 in timore, quàm qui. MS. G. pro, in timore *Dei*, quàm qui.

CAP. 20.

5 tacens, non habens. MS. pro, *&* non habens. G. habent, non enim habet.
16 & non erit gratia bonis illius. MS. G. pro, gratia *in* bonis.
20 homo *ingratus*, quasi. MS. pro, *acharis*: quod verbum textus Græcus habet.

CAP. 21.

8 Potens lingua *mendaci*. MS. pro, *audaci*. G. neutrum habent.
11 Et in *fine* illorum. MS. G. pro, in *finem*.
12 Qui *custodit* iustitiam. MS. pro, *custodierit*.
15 Vbi *abundat* amaritudo. MS. G. pro, *est* amaritudo.

CAP. 22.

3 filia autem in deminoratione fiet. MS. G. pro, filia autem *fatua* in.
8 Qui narrat verbum non *attendenti*. MS. pro, non *audienti*.
8 de graui somno. Qui *enumerat* stulto, & in fine dicit. MS. pro, de graui somno. *Cum dormiente loquitur* qui enarrat stulto sapiẽtiam, & in fine *narrationis* dicit. G. habent, narrat dormiẽti qui narrat fatuo, & in fine dicet.
19 Loramentum ligneum. MS. G. pro, *Sicut* loramentum.

21 *Sicut ornatus arenosus in pariete limpido,&c.* verba ista non leguntur in MS. G. tamen habet.
21 sicut *pali* in excelsis. MS. G. *pro,* sicut *paleæ* in excelsis.
27 fidem possidecum *proximo.* MS. G. *pro,* cum *amico.*
32 vt non cadam *ab ipsis.* MS. G. *pro, in ipsis.*

CAP. 23.

1 ne derelinquas me in cōsilio eorum. MS. G. *pro,* in *cogitatu &* consilio eorum.
2 vt *in* ignorationibus eorum. MS. G. *pro,* vt ignorationibus eorum.
3 in *conspectu* aduersariorum, & gaudeat. MS. G. *pro,* in *conspectum* aduersariorum *meorum,* & gaudeat.
8 In vanitate sua *apprehendetur* peccator. MS. G. *pro, apprehenditur.*
8 & *maledicus* scandalizabitur. MS. G. *pro, maledictus.*
13 Et si frustrauerit, delictum illius. MS. G. *pro,* frustrauerit *fratrem,* delictum.
14 Replebitur enim retributione *pessima* domus illius. MS. *pro,* retributione domus illius. G. habent, *calamitate,* quod cum *retributione pessima* coincidit.
16 & in delictis non *volutabunt.* MS. G. *pro, voluptabunt.*
17 *indisciplinatæ* loquelæ. MS. *pro, indisciplinosæ.*
24 non *cessabit* transgrediens. MS. G. *pro,* non *fatigabitur.*
27 & non *intelligit.* MS. *pro, intellexit.*

CAP. 24.

14 ad initio, ante secula. MS. G. *pro,* ab initio, & ante.
39 à mari enim *abundauit.* MS. G. *pro, abundabit.*
41 ego quasi fluuius *vorax.* MS. *pro, Dorix.* G. habent, Διώρυξ, id est, fossa.
42 Rigabo hortum *meum* plantationum. MS. G. *pro,* hortum plantationum.
42 & inebriabo *pratus* mei fructū. MS. *pro, partus.* G. habent, viriditatem meam iustam.
45 & illuminabo sperantes. MS. *pro,* & illuminabo *omnes* sperantes.

CAP. 25.

5 *et* quomodo in senect. MS. G. *pro,* quomodo in.
23 in medio proximorum *eius.* Ingemuit. MS. G. *pro,* proximorum. Ingemuit.

CAP. 26.

9 in muliere *infideli.* MS. *pro, zelotypa.* G. ἀντίζηλος.
13 *vtatur se.* MS. G. *pro, abutatur se.*
14 *oculis* caue. MS. G. *pro, oculorum eius* caue.

CAP. 27.

5 remanebit *stercus.* MS. G. *pro, puluis.*
12 homo *sanctus.* MS. *pro, sensatus.* G. habent, *pius.*
19 non *persequaris* post eum. MS. G. *pro, persequeris.*
21 sic *dereliquisti* proximum. MS. G. *pro,* sic *qui reliquisti* proximum.
28 & plaga dolosa diuidet. MS. G. *pro,* dolosa *dolosi* diuidet.
29 proximo, offendet in eo. MS. *pro,* proximo *suo,* offendet.

CAP. 28.

11 *immittet* inimicitiam. MS. G. *pro, immittit.*
20 nō habebit requiem, nec *habitabit cum requie.* MS. G. *pro,* nec *habebit amicū in quo requiescat.*
26 *&* in flamma sua. MS. G. *pro,* in flamma sua.

CAP. 29.

6 verba *acediæ* &. MS. G. *pro, tædij.*
7 *Aduersatus solidè,* vix reddet dimidium. MS. *pro, aduersabitur, solidi* vix reddet dim.
19 fidem facit *pro* proximo suo. MS. G. *pro,* fidem facit proximo suo.
22 *derelinquet* liberantem se. MS. G. *pro, dereliquit* liberantem se.
24 multos perdidit *dirigentes.* MS. G. *pro, diligentes.* G. habent, *diuites.*
30 *super* minimum *& magnum* placeat tibi. MS. G. *pro,* minimum *pro magno* placeat tibi.

CAP. 30.

8 *euadit* durus. MS. G. *pro, euadet.*

CAP. 31.

10 *quis* probatus est. MS. G. *pro, qui.*
13 non dicas, *simulata* sunt. MS. *pro, si multa* sunt. sicut G. tamen habent.
17 in conuiuio. Intellige. MS. G. *pro,* in conuiuio *vineo.* Intellige.
32 quæ vita est quæ minuitur? *vinum.* MS. *pro,* quæ vita est quæ minuitur *vino?* G. habent, quæ vita ei qui diminuitur vino?
36 exultatio animæ & *cordis.* MS. G. *pro, corporis.*

CAP. 32.

10 Loquere in tua causa vix. Si bis. MS. *pro,* vix *cum necesse fuerit.* Si bis. G. habent, Loquere si necessitas tui.
13 In medio magnatorum non præsumas. MS. G. *pro,* In medio magnatorum *loqui* non præsumas.
14 Ante *tonitruum* præibit coruscans. MS. G. *pro,* ante *grandinem.*

CAP. 33.

8 & præceptū custodiente. Et immutauit. MS. G. *pro,* custodiente, *per Dei sapientiam diuiduntur.* Et immutauit.
12 *Dominus* separauit eos. MS. G. *pro, Domini.*
31 Si est tibi seruus, sit tibi. MS. G. *pro,* seruus *fidelis,* sit.

CAP. 34.

3 similitudo hominis. MS. G. *pro,* similitudo *alterius* hominis.
10 in multis *fatuus.* MS. G. *pro,* in multis *factus.*

CAP. 35.

3 *Et propitiationem litare sacrificiis super iniustitias.* Hæc verba nec in MS. nec in G. reperiuntur.
21 non *conrogabitur.* MS. *pro,* non *consolabitur.* sicut G. tamen habent.
21 *quousq;* contribulet dorsum. MS. G. *pro, vt.*

CAP. 36.

12 inimicorū dicentium. MS. G. *pro, &* inimicorū.
16 inenarrabilibus *verbis* tuis. MS. G. *pro, virtutibus.*
19 *&* sciant omnes. MS. G. *pro, vt.*
21 contingunt cibum *fera,* &c. MS. G. *pro,* contingunt cibum, &c.

CAP. 37.

4 Sodalis amico *coniucundatur.* MS. G. *pro, coniucundabitur.*
11 de *ea* quæ æmulatur. MS. G. *pro,* de *his* quæ.
21 immutabit cor: partes. MS. G. *pro,* cor: *ex quo* partes.
33 & *aplestia* appropinquabit. MS. G. *pro,* & *auiditas.*
34 propter *aplestiam* multi obierunt. MS. G. *pro, crapulam.*

CAP. 39.

15 nomen, derelinquet plus. MS. G. *pro,* nomen *eius,* derelinquet plus.
22 in verbo eius. MS. G. *pro,* in verbo *enim* eius.
28 conuertit aquas. Et siccata est. MS. *pro,* aquas *in siccitatem.* Et. G. habent, aquas in *salsuginem.*
33 in tempore consummationis. MS. G. *pro, &* in tempore.
37 in *necessitatem* præparabuntur. MS. *pro,* in *necessitate.* G. habent, ad manus.
38 & *in* scripta dimisi. MS. G. *pro,* & scripta.

CAP. 40.

2 *adinuentio* expectationis. MS. G. *pro, adinuentiones.*
3 vsq; ad *humiliatum* in *terra* & *cinere.* MS G. *pro,* vsque ad *humilitatum* in *terram* & *cinerem.*
5 somnus *mortis* immutat. MS. *pro, noctis.* sicut G. tamen habent.
6 modicum tanquam nihil. MS. G. *pro,* modicum *autem* tanquam.
10 omnia quę de terra. MS. G. *pro,* omnia *enim* quę.
21 *tibia* & psalterium. MS. G. *pro, tibiæ.*
25 aurū & argentum *constituet pedem.* MS. G. *pro,* & argentum, *& constitutio pedum.*

CAP. 41.

6 & *quid superueniet* tibi. MS. G. *pro,* & *quæ superuenient* tibi.
18 & thesaurus *occultus.* MS. *pro, inuisus.* sicut G. tamen habent.
20 veruntamen *reueremini* in his. MS. G. *pro,* verun tamen in his.
28 *Caue.* Verbum istud nec MS. legunt, nec G.

CAP. 42.

6 de *correptione* emptionis. MS. *pro,* de *corruptione* emptionis. G. habent, de differente venditione mercatorum.

CAP. 43.

in firmamento cæli *resplendent* species cæli. MS. G. *pro, resplendens gloriosè* species.
11 & non *exardescent* in. MS. *pro, deficient.* G. habēt, & non *accendentur.*
21 tanquam *acumina* tribuli. MS. *pro, cacumina.* G. habent, sudium *cacumina.*

CAP. 44.

3 in *potentatibus* suis. MS. *pro, potestatibus.*
5 in *peritia* sua. MS. G. *pro, pueritia.*
5 carmina *in scriptura.* MS. G. *pro,* carmina *scripturarum.*
16 vt det gētibus *pœnitentiam.* MS. G. *pro, sapientiā.*
22 dedit illi *semen.* MS. G. *pro, gloriam.*
24 & *in* Isaac eodē modo. MS. G. *pro,* & Isaac.
25 & testamentum confirmauit. MS. G. *pro,* & testamentum *suum* confirmauit.

CAP. 45.

5 audiuit eum. MS. G. *pro,* audiuit *enim* eum.
6 & dedit illi *coràm* præcepta. MS. G. *pro,* illi *cor ad* præcepta.
7 Aaron fratrem *eius.* MS. *pro, suum.*
9 zona *gloriæ.* MS. G. *pro, iustitiæ.*
12 *stola sancta* auro. MS. G. *pro, stolam sanctam.*
14 *coronam auream* super mitram eius, *expressam.* MS. G. *pro, corona aurea* super mitram eius, *expressa.*
14 *desideria* oculorum. MS. G. *pro, desiderio.*
17 sacrificia ipsius *consumpta* sunt. MS. *pro, consummata* sunt. G. habent, tota offerentur.
21 dedit illi. MS. G. *pro, &* dedit illi.
25 *diuisit* illi. MS. G. *pro, dimisit* illi.
27 Cæterum *in terra,* gentes. MS. G. *pro, inter* gentes.
31 & testamentum Dauid *regis.* MS. *pro, regi.*

CAP. 46.

4 ipse Dominus *perduxit.* MS. G. *pro, percussit.*
12 *vt videret* omnes. MS. G. *pro, & viderunt* omnes.
15 *permanens* ad filios illorum. MS. *pro, permanēte.*
17 & vidit *Dominus* Iacob. MS. G. *pro, Deum.*

CAP. 47.

3 sicut *cum* agnis. MS. *pro,* sicut *in* agnis. sicut G. tamen habent.
16 retexit anima *tua.* MS. G. *pro, sua.*
30 valde auerterunt illos. MS. G. *pro,* valde *enim* auerterunt illos.

CAP. 48.

1 quasi *fax* ardebat. MS. G. *pro, facula.*
10 in *indiciis* temporum. MS. *pro,* in *iudiciis.*

CAP. 50.

1 corroborauit *populum.* MS. G. *pro, templum.*
2 & *excelsa* templi. MS. *pro, excelsi parietes* templi. G. habent, excelsus circuitus templi.
4 à *pernicie.* MS. *pro,* à *perditione.* G. habent, à casu.
11 & vestiri eum consummatione. MS. G. *pro, in* consummatione.
30 Qui *ponet* illa in corde suo. MS. *pro, ponit.*

CAP. 51.

33 comparate vobis sine argento. Et collū. MS. G. *pro,* sine argento *sapientiam.* Et collum.

IN ESAIA.

Hier. *significat quòd lectionem habeat textus commentarii Hieronymi adiunctus.*

CAP. I.

3 Israel autem non cognouit. MS. Hier. H. C. *pro,* Israel autē *me* non &c. sicut G. tamē habent.
11 Plenus sum *holocausto* arietū & *adipe* pinguiū. MS. Hier. *pro,* plenus sum. *holocausta* arietū & *adipem* pinguium. Hebræi videntur vtramque lectionem admittere.
13 ne *afferatis* vltrà. MS. *pro, offeratis.* sicut Hier. tamen habet. H. & C. habent, ne *addatis adducere,* vel *venire facere.* quod etiam pro offerre vsurpatur.
15 Manus vestræ. MS. Hier. H. *pro,* Manus *enim* vestræ. sicut G. tamen & C. habent.
23 Principes tui *inobedientes.* MS. Hier. G. *pro, infideles.* H. habent, *declinantes.* C. *rebelles.*
24 heu consolabor. MS. Hier. H. *pro,* heu *ego* cons.

CAP. 2.

3 Venite *&* ascendamus. MS. H. G. C. *pro,* Venite, ascendamus.

7 *&* repleta est. MS. Hier. H.C. *pro*, repleta est. sicut G. tamen habent.
11 Oculi *sublimes* hominis. MS. Hier. G. *pro*, *sublimis*. H. & C. habent, oculi *sublimitatis* hominis, i. oculi elati & sublimes.
17 Et incuruabitur sublimitas hominum. MS. Hier. H.C. *pro*, *omnis* sublimitas. G. habent, *omnis homo*.

CAP. 3.

1 Et omne robur aquæ, fortem. MS. Hier. H.C. *pro*, *Et* fortem.
5 Et *irruet* populus. MS. C. *pro*, *corruet*. sicut tamen G. & Hier. habent. H. videntur significare, & *opprimetur*, vel *expilabitur* populus. nonnulli exponũt, erit *exactor*, aut *violenter aget* populus, vt significetur seditio.
6 Domesticum patris sui. Vestimẽtum tibi est. MS. Hier. H. *pro*, patris sui, *& dicet*: Vestimentum, &c. G. & C. habent, *dicens*.
7 *Respondebit* in die illa. MS. H. C. *pro*, *respondebitque*. Hier. habet, *&* respondebit. G. *&* respondens.
9 Agnitio vultus eorum *respondit* eis. MS. Hier. H. *pro*, *respondebit*. G. habent, *restitit*. C. *testificatur* contra eos.
16 Et dixit Dominus: Pro eo. MS. Hier. H.C.G. *pro*, Dominus *Deus*. Pro eo.
16 Et plaudebant, ambulabant. MS. H. *pro*, *&* ambulabant, sicut Hier. tamen habet.

CAP. 5.

2 Et plantauit *eam* electam. MS. *pro*, *vineam* electam. sicut G. tamen habent. H. habent, & plantauit *eam vitem optimam*: quibus consentiunt C. Hier. habet, & plãtauit *vineam Sorec*: quod solus, ait, Symmachus, *electam* est interpretatus, exprimens sensum qui tenetur in verbo.
6 Et ascendent vepres. MS. H. *pro*, & ascendẽt *super eã* vepres. sicut tamẽ G. & Hier. habẽt.
7 Vinea *enim* Domini. MS. H. G.C. *pro*, *autem*. sicut Hier. tamen habet.
9 In auribus meis sunt hæc, *Domini* exercituũ. MS. Hier. G. H. *pro*, sunt hæc, *dicit Dominus* exercituum.

CAP. 6.

3 Sanctus Dominus exercituum, MS. Hier. H. G.C. *pro*, Dominus *Deus* exercituum.

CAP. 7.

4 In ira furoris Rasin *&* Syriæ, &c. MS. Hier. H.C. *pro*, Rasin *regis* Syriæ.
14 Et *vocabis* nomẽ eius EMANVEL. MS. Hier. G.H. *pro*, *vocabitur*. C. habent, *vocabit*. quo modo etiam H. verti posse testatur Hier.

CAP. 8.

18 Et pueri, quos. MS. H.G.C. *pro*, & pueri *mei*, quos.
19 A Deo suo *requirit*. MS. Hier. *pro*, *requiret*. sicut tamen H. & G. habent.
19 Requirit, pro viuis *à* mortuis? MS. Hier. H. G. C. *pro*, requirit *visionem*, pro viuis *ac* mortuis.
21 Et transibit per eam, corruet. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *&* corruet.
22 Et tenebræ, dissolutio, &c. MS. Hier. H *pro*, *&* dissolutio.

CAP. 9.

13 Incuruantem & *refrenantem* die vna. MS. *pro*, *deprauantem*. sicut tamen habent MS. quędam, Hier. & Compl. G. habent, *magnum & paruum*. C. *dominatorem & satrapam*. H. *ramum & iuncum*.
17 Et conuoluetur superbia fumi. MS. H. *pro*, *in* superbia. sicut Hier. tamen habet.
20 Et Ephraim Manassen: simul ipsi. MS. Hier. H.C. *pro*, *&* simul. G. habent, *quia* simul.

CAP. 10.

5 In manu *eorum* indignatio mea. MS. H. Hier. G.C. *pro*, *eius*.
24 In virga percutiet te. MS. Hier. H. *pro*, in virga *enim*.
25 Indignatio & furor meus. MS. H.G. C. *pro*, indignatio *mea*, &c. sicut Hier. tamen habet.
32 Filiæ Sion, collem Ierusalem. MS. Hier. H. *pro*, *&* collem. sicut tamen G. & C. habent.

CAP. 11.

8 Super *foramine* aspidis. MS. H.G.C. *pro*, *foramina*. Hier. habet, super *foramen*.
8 Et in *cauernam* reguli. MS. Hier. H.G.C. *pro*, *cauerna*.

CAP. 13.

4 Regum *&* gentium congregatum. MS. G. *pro*, regum, gentium. sicut tamen Hier. H. & C. habent: nisi quod H. & C. pro *regum*, habeant *regnorum*.
4 *Præcipit* militiæ belli. MS. H. C. *pro*, *præcepit*. sicut tamen Hier. & G. habent.
9 Ecce dies Dñi *venit*. MS. Hier. H. G. *pro*, *veniet*.
18 Et *lactentibus vteri*. MS. Hier. quibus consentiunt H. quæ habent, & *fructui ventris*. G. quæ habent, & *filiorum vestrorum*. & C. quæ habent, & *super paruulum ventris*, &c. *pro*, & *lactantibus vteris*.

CAP. 14.

9 Infernus subter conturbatus est. MS. G. *pro*, subter *te*. sicut Hier. & C. tamẽ habent. H. infernus subter conturbatus est tibi, vel propter te.
20 Tu enim terram tuam *disperdidisti*. MS. Hier. *pro*, *disperdisti*.
27 Dominus *enim* exercituum decreuit. MS. H. Hier. G.C. *pro*, Dominus exercituum.
31 Et non est qui *effugiet* agmen eius. MS. *pro*, *effugiat*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 15.

3 Et in plateis eius omnis *vlulat*. MS. H. habent, omnis *vlulabit*. G. *vlulate*. C. omnes *vlulant*, *pro*, omnis *vlulatu*. sicut Hier. tamẽ habet.
3 *Descendit* in fletũ. MS. H. quibus C. cõsentiũt, *pro*, *descendet*. sicut Hier. tamen habet.
5 Vitulam *cõternantem*. MS. Hier. H.G.C. *pro*, *consternantem*.

CAP. 16.

1 Emitte agnum dominatorem terræ. MS. Hier. H.G.C. *pro*, agnum *Domine* dominatorem.
14 Et nunc locutus est *Dominus* dicẽs. MS. Hier. H.G.C. *pro*, locutus est dicens.
14 Et relinquetur paruus & modicus. MS. H. Hier. G. C. *pro*, *in eo* paruus &.

CAP. 17.

4 Et pinguedo carnis eius *marcescet*. MS. *pro*, *emarcescet*. Hier. habet, & pingues carnes eius *marcescent*.
8 Non *respiciet* lucos & delubra. MS. H. *pro*, *respicient*. sicut tamen Hier. & G. habent.

CAP. 18.

2 Ad gentem expectantem, *exspectantem* & conculcatam. MS. H. quoque eandem vocem repetunt, non tamen G. nec Hier.
4 Dominus ad me: Quiescam. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *Ego* quiescam.
5 Totus *efflorebit*. MS. *pro*, *effloruit*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 19.

4 Ait Dominus *Deus* exercituum. MS. Hier. *pro*, Dominus exercituum. sicut G. tamẽ habẽt. H. & C. habent, *Dominator* Dñs exercituũ.

CAP. 20.

4 *Nudum* & *discalceatum*. MS. *pro*, *nudam* & *discalceatam*, quod tamen H. magis exigere videntur. G. & C. habent, *nudos* & *discalceatos*. Hier. habet, *Iuuenum* & *senum nudam* & *discalceatam*.
6 *Ecce hæc* erat spes nostra. MS. Hieron. H.G.C. *pro*, *haccine* erat.

CAP. 21.

12 Cõuertimini, venite. MS. Hier. *pro*, *&* venite.

CAP. 22.

8 Et *videbis* in die illa. MS. Hier. H. *pro*, *videbitis*. G. habent, *inspicient*.

CAP. 23.

16 Sume citharam. MS. Hier. H.G. *pro*, sume *tibi* citharam.
18 Et erunt *negotiatio* eius. MS. H.G.C. *pro*, *negotiationes*. Hieron. habet, & *erit negotiatio* eius.

CAP. 24.

2 Sic dominus eius: sicut ancilla. MS. Hieron. H. C. *pro*, *&* sicut ancilla. G. tamen habent *&*.
4 Defluxit orbis, infirmata est. MS. Hier. H.C. *pro*, *&* infirmata est.

CAP. 25.

1 Domine Deus meus es tu, exaltabo te. MS. Hier. H.G.C. *pro*, *&* exaltabo te.
6 Conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum. MS. Hier. H. *pro*, *conuiuium* pinguium medullatorum.

CAP. 26.

6 Conculcabit eã pes, *pedes* pauperis. MS. Hier. H.G.C. *pro*, *pes* pauperis.
10 Et non discet iustitiam: in terra. MS. Hier. H. G. *pro*, iustitiam *facere*: in terra.
11 *Et* non videant. MS. Hieron. G. *pro*, *vt* non. H. neutrum habent, sed tantum: non videbunt.

CAP. 27.

8 *Meditata* est in spiritu suo. MS. *pro*, *meditatus* est. sicut tamen habent Hieron. H. G. & C.

CAP. 28.

21 *Sicut* in valle. MS. Hier. H. quibus C. sensu conueniunt, *pro*, *sic* in valle.
21 Alienum opus eius. MS. Hier. H. *pro*, alienum *est* opus eius.
21 Peregrinum opus eius ab eo. MS. H.G. *pro*, peregrinum *est* opus. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 30.

4 *Erant* enim in *Tani*. MS. H.C. *pro*, *ierant* enim in *Taphnis*. Hier. habet, *erunt*. G. habent, quia *sunt* in Thanis: *pro*, *Taphnis*, & *Tani*. H. habent *Tsoan*.
8 Nunc *ergo* ingressus. MS. G. *pro*, nũc ingressus. sicut tamen Hier. & H. habent.

CAP. 32.

7 Cogitationes *concinnauit*. MS. Hier. H. *pro*, *concinnabit*. G. habent, iniqua *cogitat*.
10 Post dies & *annum* vos. MS. H. *pro*, & *annos*, *&* vos. G. habẽt, *diebus anni*. C. *diebus* enim cum *annis*. Hier. habet, & *annum &* vos.
11 Exuite vos, & *confundimini*. MS. Hier. *pro*, *confundemini*. H. habent, & *nudare*. G. *nudæ estote*. C. *nudamini*.
13 *Spina* & vepres ascendent. MS. Hieron. *pro*, *spina*.

CAP. 33.

2 Te enim *expectauimus*. MS. Hier. H.G. C. *pro*, *expectamus*.
6 In temporibus *tuis*. MS. Hier. H. *pro*, *suis*. C. habent, in tempore *suo*.
10 Nunc exaltabor, nunc *subleuabor*. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *&* nunc *sublimabor*: videtur tamen æquè posse verti *sublimabor*, ac *subleuabor*.
11 Concipietis ardorem, parietis stipulam. MS. Hier. H. *pro*, *&* parietis.
15 Et loquitur *veritates*. MS. Hier. *pro*, *veritatem*. H. habẽt, *rectitudines*. G. *rectam viam*.

CAP. 34.

6 Et hircorum, de sanguine. MS. Hier. H. *pro*, *&* de sanguine.

CAP. 35.

4 Confortamini, nolite timere. MS. H. G. *pro*, *&* nolite. sicut tamen Hier. & C. habent.
4 Et saluabit *vos*. MS. Hier. H.C. *pro*, *nos*, sicut G. tamen habent.

CAP. 37.

14 Et expandit eos *Ezechias* coram Domino. MS. H.G. *pro*, eos coram Domino. sicut G. tamen habent.
28 Et introitum tuum cognoui. MS. H. *pro*, *ego* cognoui. sicut G. tamen habent.
29 In *viã*, per quã venisti. MS. Hier. *pro*, in *via*.

CAP. 38.

5 Et vidi *lachrymã tuã*. MS. H. *pro*, *lachrymas tuas*.
16 Domine sic viuitur. MS. *pro*, Domine *si* sic viuitur. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 40.

14 Et erudiuit eum *scientiam*. MS. *pro*, *scientia*.
19 Nunquid sculptile *conflauit* faber? MS. Hier. H.G. *pro*, *conflabit*.
21 Nunquid non *scitis*? MS. *pro*, *scietis*. sicut tamen H. Hier. & G. habent.

24 *Equidem*

24 *Equidem* neque *plantatos*, neque *satos*, neque radicato in terra trunco eorum.MS. *pro*, *Et quidem* neque *plantato*, neque *sato*, neque &c. H. habent, Etiam non sunt plantati, etiam neque sunt sati. G. Non enim plantabuntur, neque seretur. Hier. *Equidē* neq; *plantatus*, neq; *satus*, neque *radicatus* in terra truncus eorum.
28 Qui creauit terminos terræ, non deficiet. MS. Hieron. H. G. C. *pro*, *&* non deficiet.

CAP. 41.

2 *&* sicut stipulam. H. G. C. *pro*, sicut stipulam. sicut H. tamen habent.
7 vt non *moueretur*. MS. *pro*, *moueatur*.
12 erunt quasi non sint. MS. H. G. C. *pro*, *& erunt*.
18 Aperiam in *supremis* collibus. MS. H. *pro*, in *supinis*. sicut Hier. tamen habet. G. habent, in *montibus*. C. in *torrentibus*.

CAP. 42.

13 *&* sicut vir prœliator. MS. *pro*, sicut vir &c. sicut H. tamen habent.

CAP. 43.

3 Ægyptū, Æthiopiam. MS. H. C. *pro*, *&* Æthiopiam. sicut G. tamen habent.
20 glorificabit me. MS. H. G. C. *pro*, *&* glorificabit.

CAP. 44.

7 Ex quo constitui populum antiquū. MS. Hier. H. G. C. *pro*, constitui mihi.
11 conuenient omnes. MS. Hier. H. G. C. *pro*, conuenient *enim* omnes.
16 & de medio eius carnes comedit. MS. Hier. H. G. C. *pro*, carnes *coxit*, *&* comedit.
20 Cor insipiens *adorauit* illud. MS. H. *pro*, *adorabit*. sicut tamen Hier. habet.

CAP. 45.

4 & vocaui te *in* nomine tuo. MS. H. *pro*, te nomine tuo. sicut tamen G. habent.
5 Ego Dominus, *&* non est amplius. MS. H. G. C. *pro*, Ego Dominus, non est.
9 Væ qui contradicit *factori* suo. MS. *pro*, *fictori*. H. habent, *plasmatori*.
12 Ego, manus meæ. MS. H. G. C. *pro*, Ego, *&* manus meæ.

CAP. 46.

6 conducentes *aurificem*. MS. Hier. H. G. *pro*, *artificem*.
8 & *confundimini*. MS. *pro*, *confundamini*.
13 & *Israelis* gloriam meam. MS. H. G. *pro*, *in Israel*.

CAP. 49.

3 Quia in te *gloriabor*. MS. Hier. H. G. *pro*, *glorificabor*.
5 Et nunc dicit Dominus. MS. Hier. H. C. *pro*, Et nunc *hæc* dicit. G. habent, *sic* dicit.
6 *Ecce* dedi te in lucem gentium. MS. G. *pro*, dedi te in lucem. sicut Hier. habet. H. habent, *&* dedi.

CAP. 50.

1 Ecce in iniquitatibus vestris. MS. H. G. C. *pro*, Ecce enim in.
6 ab increpantibus & conspuentibus. MS. Hier. H. G. C. *pro*, & conspuentibus *in me*.

CAP. 53.

2 Et *ascendit*. MS. H. *pro*, *ascendet*.
11 *In* scientia sua iustificabit. MS. Hier. H. C. *pro*, Scientia sua.
11 Ipse iustus *seruus meus* multos. MS. H. *pro*, *seruos meos*. sicut Hier. habet.

CAP. 54.

1 *Lætare* sterilis. MS. G. *pro*, *Lauda*. H. habent, *Præconiza*.
1 quàm eius quæ *habet* virum. MS. *pro*, *habebat*. H. habent, quàm filij maritatæ. G. quàm habentis virum.

CAP. 55.

13 Pro *saliunca* ascendet abies. MS. *pro*, Pro *saliuncula*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 57.

21 Nō est pax, dicit Deus meus, *impiis*. MS. Hier. H. *pro*, Non est pax *impiis*, dicit Deus meus. sicut tamen G. habent.

CAP. 58.

2 Rogant me iudicia iustitiæ: appropinquare Deo volunt. MS. H. *pro*, *&* appropinquare. sicut G. tamen habent.

7 Induc in domū. Cùm videris nudum. MS. H. *pro*, in domum *tuam*. sicut tamē G. habent.

CAP. 60.

9 Me enim insulæ *expectant*. MS. *pro*, *expectabunt*. sicut tamen H. & C. habent. G. habent, *expectauerunt*.

CAP. 61.

1 Eo quòd vnxerit *Dominus* me. MS. H. *pro*, vnxerit me. sicut tamen G. habent.
3 vt ponerem lugentibus Syon. MS. Hier. H. G. C. *pro*, vt ponerem *fortitudinem* lugentibus.
8 Diligens iudiciū, odio habens. MS. H. C. *pro*, *&* odio habens. sicut G. tamen habent.
8 rapinam in *holocausto*. MS. *pro*, in *holocaustum*.

CAP. 63.

10 & afflixerunt spiritum *sanctum* eius. MS. G. *pro*, *sancti* eius. Hier. habet vtrunque. H. habent, *sanctitatis* eius.
11 Moysi populi sui. MS. H. Hier. *pro*, *&* populi.

CAP. 64.

8 & ne vltrà memineris iniquitatis: ecce. MS. H. C. *pro*, iniquitatis *nostræ*: ecce. sicut G. tamen habent.

CAP. 65.

1 ad gentem quæ non inuocabat nomē meum. MS. Hier. H. G. C. *pro*, ad gentem, *quæ nesciebat me*, *&* quę non inuocabat nomē meū.
6 & retribuam in *sinum* eorū. MS. H. G. *pro*, in *sinu*.
22 Et opera manuum eorum inueterabūt *electis meis*. Nō laborabunt frustra. MS. Hier. quibus accedunt H. & C. quæ habent, Et opus manuum suarum inueterabunt *electi mei*. Quam lectionē agnoscit Hier. & Septuaginta ab eo citati. Nō &c. *pro*, *Electi mei* nō laborabūt frustra. sicut G. tamē hodie hab.

CAP. 66.

1 Et quis *est* iste locus *quietis* meæ? MS. *pro*, Et quis iste locus *requietionis* meæ? H. & G. vtroque modo possunt verti.
17 post *vnam* intrinsecus. MS. H. *pro*, post *ianuam*. sicut tamen habet textus Hier. commentariis additus.
22 dicit Dominus: sic stabit. MS. Hier. H. G. C. *pro*, dicit Dominus *Deus*: sic stabit.

IN IEREMIA PROPHETA.

CAP. 1.

7 Noli dicere, Puer sum. MS. H. C. *pro*, *Quia* puer sum. sicut tamen Hier. & G. habent.
9 Et dixit *Dominus* ad me. MS. Hier. H. G. C. *pro*, Et dixit ad me.

CAP. 2.

7 fructum eius, & *optima* illius. MS. *pro*, & *bona* illius. sicut tamen Hier. & G. habent. H. habent, & *bonum* eius.
11 Si mutauit gens deos, & certè. MS. H. C. *pro*, deos *suos*, &c. sicut G. tamen habent.

CAP. 4.

10 *Et* ecce peruenit gladius. MS. H. G. C. *pro*, Ecce peruenit.
31 Vox filiæ Syon *intermorientis*. MS. *pro*, *inter morientes*. sicut Hier. habet.

CAP. 5.

4 Ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui. MS. Hier. H. *pro*, *&* iudicium. sicut G. tamen habent.
6 Quia *multiplicatæ* sunt præuaricationes eorū. MS. Hier. *pro*, *multæ*.
8 Equi amatores, & emissarij facti sunt. MS. *pro*, amatores *in feminas*, &c. sicut Hier. tamen habet. Istud, *in feminas*, neque etiam H. habent, nec G. nec C.
13 Prophetæ fuerunt in ventum, & responsum. MS. H. G. C. *pro*, in ventum *locuti*, &c.
14 in ore tuo ignem. MS. G. *pro*, *in* ignem. sicut tamen Hier. & H. habēt. C. habēt, *instar ignis*.
14 & populum istum ligna. MS. H. G. *pro*, *in* ligna. sicut tamen Hier. habet.
17 & armenta tua: comedet vineam tuam. MS. H. *pro*, *&* comedet. sicut tamen G. habent.
19 Sic seruietis alienis in terra non vestra. MS. H. G. *pro*, *diis* alienis. quomodo Hier. saltem intellexit. C. habent, populis colētibus idola.

10 Annunciate *hoc* domui Iacob. MS. H. G. Hier. *pro*, *hæc*. sicut G. tamen habent.

CAP. 6.

18 Et *cognosce* congregatio. MS. Hier. H. *pro*, & *cognoscite*.
19 Ecce ego *adduco* mala. MS. H. G. *pro*, adducam.
21 vicinus & proximus, *&* peribunt. MS. Hier. C. *pro*, vicinus & proximus peribunt. sicut tamen G. habent. H. vtramque videntur recipere lectionem.
27 & probabis *viam* eorū. MS. Hier. H. G. *pro*, *vias*.
24 sed abierunt in *voluntatibus*. MS. Hier. *pro*, *voluptatibus*. H. & C. habent, in *consiliis*. G. in *desideriis*.
32 & *sepelient* in Topheth. MS. H. G. C. *pro*, *sepelientur*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 8.

4 Nunquid qui *cadet*, non resurget? MS. Hieron. *pro*, *cadit*. H. & C. habent, Nunquid *cadent*, & non &c. G. *cadens*.
11 & sanabant *contritionem* filiæ, MS. Hier. H. G. C. *pro*, *contritiones*.

CAP. 9.

2 adulteri sunt, cœtus præuaricatorū. MS. Hier. H. G. *pro*, *&* cœtus.
20 & *assumat auris vestra*. MS. Hieron. H. C. *pro*, & *assumant aures vestræ*. sicut G. tamen habēt.
21 per fenestras *nostras*, ingressa est domos *nostras*. MS. H. Hier. C. *pro*, per fenestras *vestras*, ingressa est domos *vestras*. sicut G. tamen habent.

CAP. 10.

5 in similitudinem palmę *fabricata* sunt. MS. Hieron. *pro*, *fabricatæ* sunt.
9 & aurum de *Ophaz*. MS. Hier. H. *pro*, *Ophir*. G. habent, *Mophaz*.
14 omnis homo à sciētia, confusus est. MS. Hier. H. G. C. *pro*, à scientia *sua*, confusus est.
22 & *habitaculum* draconum. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *habitacula*.

CAP. 11.

4 quæ *præcipio* vobis. MS. Hier. G. *pro*, *præcepi*. H. habent futurum Piel.
13 & secundū numerum viarum Ierusalem. MS. Hier. H. G. C. *pro*, viarum *tuarum* Ierusalem.
15 in domo mea *facit*. MS. *pro*, *fecit*. sicut tamen Hier. & G. habent.
19 super me consilia, Mittamus lignū. MS. Hier. H. *pro*, *dicentes*, Mittamus. sicut G. habent.

CAP. 12.

12 Venerunt vastatores. MS. Hier. H. G. C. *pro*, venerunt *omnes* vastatores.
12 vastatores: quia gladius Domini. MS. Hier. H. G. C. *pro*, vastatores *terræ*, quia &c.

CAP. 13.

6 Surge, vade ad Euphraten. MS. H. G. *pro*, *&* vade.
18 humiliamini: sedete, quoniam. MS. Hier. H. G. C. *pro*, sedete *in terra*, quoniam.
18 quoniam *descendit* de capite vestro. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *descendet*.

CAP. 14.

8 saluator *eius* in tēpore tribulationis. MS. Hier. H. C. *pro*, saluator *noster* in &c.
9 velut vir vagus, *vt* fortis. MS. H. *pro*, vagus *&* fortis.
14 & diuinationem, *& fraudulentiam*. MS. *pro*, & diuinationem *fraudulentam*. sicut Hieron. habet. H. habent, & diuinationem, *& nihil*. G. & diuinationes, *& auguria*.
18 Propheta *namq;* & sacerdos. MS. *pro*, *quoque*. sicut Hier. habet. H. habent, etiā propheta, etiā sacerdos. G. & C. propheta & sacerdos.
20 *iniquitatem* patrum nostrorum. MS. H. *pro*, *iniquitates*.

CAP. 15.

1 Si *steterit* Moyses & Samuel. MS. Hier. H. G. *pro*, *steterint*.
14 in furore meo: super vos ardebit. MS. Hier. H. G. *pro*, *&* super vos.

CAP. 16.

14 Propterea, ecce dies *veniunt*. MS. Hier. H. G. *pro*, *venient*.

CAP. 17.

CAP. 17.

4 Quoniam ignem *succendistis* in furore meo, MS. Hier. H. G. *pro*, *succendisti*.

9 Prauum est cor *omnium*, & inscrutabile. MS. Hier. *pro*, *hominis*. H. & C. habent, Dolosum est cor *præ omnibus*. G. Profundum est cor *super omnia*.

26 de ciuitatibus Iuda, & circuitu Ierusalem. MS. *pro*, & *de* circuitu. sicut tamen H. & C. habent.

CAP. 18.

15 in viis suis, in semitis seculi. MS. H. G. C. *pro*, *&* in semitis.

CAP. 19.

2 ad vallem *filij Ennom*. MS. Hier. H. *pro*, *filiorum Ennon*. sicut G. tamen habent.

2 quæ ego *loquar* ad te. MS. Hier. H. G. C. *pro*, quæ ego *loquor*.

6 Propterea, ecce dies *veniunt*. MS. Hier. H. G. *pro*, *venient*.

8 Super *vniuersas plagas* eius. MS. H. C. *pro*, Super *vniuersa plaga* eius. sicut tamen G. & Hier. habent.

CAP. 21.

7 & non *mouebitur*, neque parcet. MS. *pro*, & nõ *flectetur*. sicut Hier. omnino habet. H. & C. habent, non *ignoscet*.

CAP. 23.

4 *&* non formidabunt vltrà. MS. H. G. C. *pro*, non formidabunt vltrà. sicut Hieron. tamen habet.

6 In diebus *illius* saluabitur Iuda. MS. H. G. C. *pro*, *illis*. sicut Hier. tamen habet.

13 Vidi fatuitatem: prophetabant in *Baal*. MS. Hieronym. H. G. *pro*, *&* prophetabant in *Baalim*.

14 Vidi similitudinem, *adulterium*, & iter mendacij. MS. Hier. *pro*, *adulterantium*. H. habent, Vidi turpitudinem, *adulterare*, &c. G. Vidi horribilia, *adulterantes*, &c.

19 Turbo dominicæ indignationis *egreditur*. MS. G. *pro*, *egredietur*. sicut tamen Hier. habet. H. habent, *egressus est*.

24 Nunquid non cælum & terram ego *impleo*? MS. Hier. H. G. *pro*, *implebo*.

CAP. 25.

2 *quod* vel *qua* locutus est Ieremias. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *&* locutus est.

38 quasi leo vmbraculum suum, *quia* facta. MS. H. G. C. *pro*, suum, facta.

CAP. 28.

9 Cùm venerit verbum eius, scietur. MS. Hier. H. G. *pro*, *tunc* scietur.

CAP. 29.

1 Verba libri *quem* misit. MS. Hier. *pro*, *quæ* misit. sicut tamen G. habent. H. & C. vtrunque admittunt.

6 & *multiplicamini* ibi. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *multiplicabimini*.

8 Hæc *enim* dicit Dominus. MS. Hier. H. G. C. *pro*, Hæc dicit Dominus.

14 *&* inueniar à vobis. MS. Hier. H. G. C. *pro*, inueniar.

15 quia dixistis, *Suscitauit* nobis. MS. H. G. C. *pro*, *Suscitabit*. sicut tamen Hier. habet.

CAP. 30.

13 ad *alligandum: curationum* vtilitas. MS. Hieron. quibus satis fauent H. G. C. *pro*, ad *alligandam curationem tuam*, vtilitas.

16 & qui te vastant, vastabuntur. MS. Hier. H. G. C. *pro*, & *omnes* qui te.

CAP. 31.

14 Populus meus bonis *meis* adimplebitur. MS. Hier. H. G. C. *pro*, bonis adimplebitur.

17 filij ad terminos suos. MS. Hieron. H. G. C. *pro*, filij *tui* ad terminos suos.

18 Castigasti me, & eruditus sum. MS. Hieron. H. G. C. *pro*, Castigasti me *Domine*, & eruditus sum.

32 Pepigi cum patribus *eorum*. MS. H. G. C. *pro*, cũ patribus *vestris*. sicut Hier. tamen habet.

34 *Cognoscite* Dominum, MS. Hier. H. C. *pro*, *Cognosce*. sicut G. tamen habent.

38 Ecce dies *veniunt*. MS. Hier. H. G. *pro*, *venient*.

39 Et exibit vltrà *norma* mensuræ. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *normam*.

CAP. 32.

32 ipsi, & reges eorum, principes eorum. MS. H. *pro*, *&* principes. sicut tamen Hi. & G. habẽt.

33 docerem eos *diluculo*, & erudirẽ. MS. H. G. *pro*, docerem eos, & erudirem diluculo.

CAP. 33.

2 Qui facturus est, *Dominus* formaturus. MS. H. C. *pro*, Qui facturus est, *&* formaturus. sicut G. tamen habent.

6 Ecce ego obducam *ei* cicatricem. MS. H. G. *pro*, *eis* cicatricem.

16 Et hoc est quod *vocabit eam*. MS. *pro*, & hoc est *nomen* quod *vocabunt eum*. sicut G. habent: nisi quòd pro, *eum*, habeant, *ei*. H. habent. Et iste qui *vocabit eam*.

22 & metiri *arena* maris. MS. H. G. C. *pro*, *arenæ* maris.

CAP. 34.

5 quia verbum ego locutus. MS. H. G. *pro*, verbũ *hoc* ego locutus.

11 seruos & ancillas quos. MS. H. G. C. *pro*, seruos *suos*, & ancillas *suas*, quos.

11 quos *dimiserant* liberos. MS. *pro*, *dimiserunt*.

17 *Ecce* ego prædico vobis libertatem. MS. H. G. C. *pro*, *Et* ego.

CAP. 35.

10 & obedientes *fecimus*. MS. H. G. C. *pro*, & obedientes *fuimus*.

17 Ecce ego *adduco*. MS. H. G. *pro*, *adducam*.

CAP. 36.

30 dicit Dominus contra. MS. H. G. C. *pro*, Dominus *Deus* contra.

CAP. 38.

4 ad eos *iuxta* verba hæc. MS. H. G. *pro*, *vniuersa* verba hæc.

5 Nec enim fas est *regem* vobis. MS. H. G. C. *pro*, fas est *vobis*.

6 in funibus, & in *lacu* nõ erat. MS. H. C. *pro*, in funibus, in *lacum*, *in quo* non erat. G. habẽt, in funibus *in lacum*, & in *lacu* non erat.

11 & antiqua quæ. MS. H. C. *pro*, & antiqua *vestimenta*, quæ.

12 ad Ieremiam, Pone. MS. H. G. C. *pro*, ad Ieremiam *prophetam*, Pone.

12 & *subter* funes. MS. *pro*, & *super* funes. G. habent, *subfunibus*. H. *desubter* funes.

20 Respondit autem Ieremias, Non te tradent. MS. *pro*, Respondit autem Ieremias, *& dixit ei*, Non &c. H. G. C. habent, Et dixit Ieremias, Non.

CAP. 40.

8 Et *Iohanan & Ionathan filij* Careæ, & Sareas filius. MS. H. C. *pro*, Et *Iohannã filius* Careæ, *&* Ionathan, & Sareas filius.

11 & in *filiis* Ammon. MS. H. G. C. *pro*, & in *finibus* Ammon.

CAP. 42.

1 filius *Osaiæ*. MS. *pro*, Oziæ. H. habent, Hosahaiah. G. Ὡσαίου.

19 Obtestatus sum *vos* hodie. MS. *pro*, *vobis*. H. habent, contestatus sum *in vos*. G. contestatus sum *vobis*.

CAP. 43.

2 filius *Osaiæ*. MS. *pro*, *Osiæ*. vt suprà cap. 42. vers. 1.

3 *vt* interficiat nos. MS. quibus G. C. & H. fauent. *pro*, *&* interficiat.

9 Sume lapides grandes. MS. H. *pro*, Sume *tibi* lapides.

CAP. 44.

1 ad Ieremiam, ad omnes Iudæos, MS. H. *pro*, *&* ad omnes. G. habent, omnibus Iudæis.

4 *huius* quam odi. MS. *pro*, *huiuscemodi* quã *odiui*. H. quoque, G. & C. habent tantùm, *huius*.

7 malum grande contra animas. MS. H. G. C. *pro*, malum grande *hoc* contra.

12 in terra Ægypti, cadent in gladio. MS. H. *pro*, *&* cadent. sicut G. tamen habent.

17 sine viris nostris *fecimus* ei. MS. H. G. *pro*, *faciemus* ei.

19 & ad libandum *ei* libamina. MS. H. G. C. *pro*, & ad libandum libamina.

CAP. 46.

6 non *fugiat* velox. MS. G. *pro*, non *fugiet*. sicut C. tamen habet. H. vtroq; modo reddi possũt.

12 in fortem, *&* ambo. MS. *pro*, in fortem, ambo. H. habent, *simul* ambo. G. *in idipsum* vtriq;.

19 in *solitudinem* erit. MS. H. G. C. *pro*, in *solitudine* erit.

25 & super *eos* qui confidunt. MS. H. G. *pro*, & super *omnes* qui.

CAP. 47.

2 Ecce aquæ *ascendunt*. MS. H. G. *pro*, *descendent*.

2 *vlulabit omnis habitator*. MS. H. *pro*, *vlulabunt omnes habitatores*. sicut tamen G. habent.

6 Vsquequo non *quiescis*? MS. *pro*, *requiesces*. H. G. C. habent, *quiesces*.

CAP. 48.

13 Moab *ascendit*. MS. H. G. C. *pro*, *ascendet*.

34 Aquæ *quoque* Nemrim. MS. H. G. C. *pro*, aquæ *verò* Nemrim.

38 super omnia tecta. MS. H. C. *pro*, *&* super. sicut G. tamen habent.

CAP. 49.

11 pupillos tuos, ego faciam eos. MS. H. *pro*, *&* ego.

29 formidinem in circuitu: fugite. MS. H. G. C. *pro*, in circuitu *eius*. fugite.

CAP. 50.

2 confusa sunt sculptilia. MS. H. G. C. *pro*, sunt *omnia* sculptilia.

2 sculptilia *eius*. MS. H. C. *pro*, sculptilia *eorum*. sicut G. habent.

3 *ascendit* contra eam. MS. H. G. C. *pro*, *ascendet* contra eam.

7 patrum eorum Domino. MS. H. G. C. *pro*, eorũ *à* Domino.

8 ante *gregem*. MS. H. *pro*, *greges*. G. habent, ante faciem *ouium*.

9 Ecce ego *suscito*. MS. H. G. *pro*, *suscitabo*.

11 sicut *vitulus* super. MS. *pro*, *vituli*. sicut G. tamen habent. H. habent, *vitula*.

12 in gentibus, deserta. MS. H. G. C. *pro*, in gentibus, *&* deserta.

19 pascetur *Carmelum*. MS. *pro*, *Carmelus*. H. habent, & pascetur *Charmel*. C. in terra *Charmel*. G. in *Carmelo*.

31 quia *venit* dies tuus. MS. H. G. C. *pro*, quia *veniet* dies tuus.

41 Ecce populus *venit*. MS. H. G. C. *pro*, *veniet*.

CAP. 51.

6 & saluet vnusquisque. MS. H. G. C. *pro*, *vt* saluet vnusquisque.

6 quoniam tempus vltionis est. MS. H. C. *pro*, vltionis *eius* est. sicut G. tamen habent.

11 implete pharetras. MS. H. G *pro*, *&* implete.

16 & producit *ventum* de thesauris. MS. H. *pro*, *ventos*. G. habent, *lumen*.

52 super sculptilia *eius*. MS. H. G. C. *pro*, super sculptilia *Babylonis*.

CAP. 52.

4 decima mensis. MS. H. G. *pro*, decima *die* mensis.

6 nona mensis. MS. H. G. *pro*, nona *die* mensis.

16 princeps militiæ *in* vinitores. MS. H. G. *pro*, militiæ, vinitores.

22 omnia *ærea*: *similiter columnæ secundæ*, *& malogranata*. Et fuerunt. MS. H. G. C. *pro*, omnia *ænea*. Et fuerunt.

IN THRENIS IEREMIÆ.

CAP. 1.

19 vt refocillarent *animam suam*. MS. Hier. H. *pro*, *animas suas*. sicut tamen G. habent.

CAP. 2.

12 in *sinum* matrum suarum. MS. H. G. *pro*, in *sinu*. sicut Hier. tamen habet.

15 mouerunt *caput suum*. MS. Hier H. G. *pro*, *capita sua*.

16 & fremuerunt dentibus, dixerunt. MS. H. G. *pro*, dentibus *suis*, *&* dixerunt.

16 dixerunt, *Deuorauimus*. MS. H. G. C. *pro*, *Deuorabimus*.

20 si *occidetur* in sanctuario. MS. H. G. *pro*, *occiditur*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 3.

2 me minauit, & *abduxit*. MS. *pro*, *adduxit*. sicut Hier. tamen habet. H. habent, *fecit ire*. G. *deduxit*.

10 Leo in *absconditis*. MS. Hier. H. C. *pro*, in *abscondito*.

17 Et repulsa est *à pace* anima. MS. H. G. C. *pro*, repulsa est anima.

21 *hoc* recolens. MS. H. G. C. *pro*, *hæc*.

23 *Nouæ* diluculo. MS. H. C. G. *pro*, *noui*.

43 & percussisti *nos*, occidisti. MS. H. G. C. *pro*, & percussisti, occidisti.

61 Omnes cogitationes *eorũ* aduersum me. MS. H. G. C. *pro*, cogitationes aduersum.

CAP. 4.

14 Cumque non possent, tenuerunt. MS. Hier. H. G. *pro*, possent *intrare*, tenuerunt.

17 quæ saluare non poterat. MS. H. G. C. *pro*, *nos* nõ poterat. sicut Hier. tamen habet.

22 *discooperuit* peccata tua. MS. Hier. H. G. *pro*, *discooperiet*.

CAP. 5.

6 vt *saturaremur* pane. MS. *pro*, *saturemur*.

IN PROPHETIA BARVCH.

CAP. I.

7 Et ad sacerdotes. MS. G. *pro*, & ad *reliquos* sacerdotes.

8 Cùm *acciperet* vasa. MS. G. *pro*, *acciperent*.

9 & *vinctos & potentes*. MS. G. *pro*, & *cunctos* potentes.

9 & duxit eos in Babylonem. MS. G. *pro*, *vinctos* in Babylonem.

21 quos misit ad nos. Et abiuimus. MS. G. *pro*, quos misit ad nos, *& ad iudices nostros*. Et abiuimus.

CAP. 2.

1 iudicauerunt in *Israel*. MS. G. *pro*, iudicauerunt in *Ierusalem*.

18 Super *magnitudine*, & incedit. MS. G. *pro*, super *magnitudinem mali*, & incedit.

19 fundimus misericordiam ante. MS. G. *pro*, fundimus *preces, & petimus* misericordiam.

22 Quòd si non audieritis. MS. G. *pro*, Quòd si nõ *feceritis*, *nec* audieritis.

CAP. 3.

27 Neque viam disciplinę *dedit illis*. MS. G. *pro*, disciplinæ *inuenerunt*.

CAP. 4.

37 Veniunt collecti *tibi* ab oriente. MS. *pro*, collecti ab. sicut G. tamen habent.

CAP. 6.

7 Nam *lingua* ipsorum polita. MS. G. *pro*, nã *ligna* ipsorum polita.

IN PROPHETIA EZECHIELIS.

CAP. I.

3 *Iuxta fluuium* Chobar. MS. *pro*, *secus flumen*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 2.

3 *Ipsi &* patres eorum. MS. Hier. H. G. C. *pro*, Patres eorum.

CAP. 3.

10 quos loquor ad te. MS. H. G. C. *pro*, quos *ego* loquor ad te.

19 in *iniquitate* sua. MS. Hier. H. G. *pro*, in *impietate* sua.

CAP. 4.

3 *Pones* eam murum. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *Pone* eam *in* murum.

4 & assumes *iniquitatem* eorum. MS. Hier. H. *pro*, *iniquitates*. sicut G. tamen habent.

7 Brachium tuum erit *exertum*. MS. Hieron. *pro*, *extentum*. H. habent, *discoopertum*. G. Brachium tuum *roborabis*.

13 Et dixit Dominus. MS. Hier. H. C. *pro*, *Hæc dicit*. sicut G. tamen habent.

14 Et dixit, *Ha, ha, ha*. MS. *pro*, *A, a, a*. Hier. & H. habent *Ahah*.

16 Ecce *ego* conteram. MS. H. Hier. G. C. *pro*, Ecce conteram.

16 & comedent panem in pondere. MS. Hier. H. G. *pro*, & comedent panẽ *suum* in pondere.

17 & *contabescant* in iniquitatibus. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *contabescat*.

CAP. 5.

4 Et ex *eo* egredietur. MS. Hier. H. G. *pro*, ex *eis* egredietur.

13 Cùm impleuero indignationem. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *omnem* indignationem.

16 fames pessimas in *eos*, quæ. MS. G. *pro*, in *eis*, quæ.

CAP. 6.

9 in vniuersis abominationibus *suis*. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *illis*.

11 Domus Israel, *qui* gladio. MS. Hieron. H. *pro*, *quia* gladio.

14 & faciam terram desolatam. MS. Hier. H. G. C. *pro*, terram *eorum* desolatam.

CAP. 7.

7 Venit *confractio* super. MS. *pro*, *contritio*. Hieronymus habet, *contractio*. G. *complicatio*. C. *regnum*. H. הַצְּפִירָה: quod variis modis ab interpretibus exponitur.

10 Egressa est *confractio*. MS. *pro*, *contractio*. vt suprà vers. 7.

14 Super *omnem multitudinem* eius. MS. Hier. H. G. *pro*, super *vniuersum populum* eius.

27 & secundum *iudicia* eorum. MS. H. G. *pro*, *iudicium* eorum.

CAP. 8.

12 Certè *vidisti* fili hominis. MS. H. G. C. *pro*, *vides*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 9.

2 In manu *sua*. MS. Hier. *pro*, *eius*.

6 *Paruulos* & mulieres. MS. G. *pro*, *Paruulum*. sicut tamen Hier. & H. habent.

CAP. 10.

1 Sapphirus, quasi. MS. Hier. H. *pro*, *&* quasi.

2 quæ sunt subtus *Cherub*. MS. Hieron. H. C. *pro*, *Cherubin*. sicut G. tamen habent.

10 quasi sit rota in medio. MS. Hieron. H. C. *pro*, quasi *si* sit.

11 gradiebantur, non reuertebantur. MS. H. G. *pro*, *&* non. sicut tamen Hier. & C. habent.

CAP. 11.

21 Quorum cor post offendicula. MS. *pro*, quorũ *autem* cor. sicut Hier. tamen habet.

24 Adduxitque *me* in Chaldæam. MS. H. C. G. *pro*, adduxit in. sicut Hier. tamen habet.

24 in *visione*, in spiritu Dei. MS. Hier. H. G. C, *pro*, in *visionem*.

CAP. 12.

4 Vasa *transmigrationis*. MS. H. C. *pro*, *transmigrantis*. sicut Hier. tamen habet. G. habent, *captiuitatis*.

7 præceperat mihi: vasa. MS. Hieron. H. G. C. *pro*, mihi *Dominus*: vasa.

7 quasi vasa *transmigrationis*. MS. H. C. *pro*, *transmigrantis*. Hier. habet, *migrãtis*. G. *captiuitatis*.

19 propter *iniquitatem* omnium. MS. Hier. H. G. *pro*, *iniquitates*. C. habent, *rapinam*.

25 Dominus loquar, quodcunque. MS. H. *pro*, *&* quodcunque. sicut G. tamen habent.

CAP. 13.

4 quasi vulpes in *desertis*. MS. Hier. H. G. *pro*, in *deserto*.

10 dicentes pax, & non est. MS. Hier. H. G. C. *pro*, pax, *pax*, &.

CAP. 15.

2 Quid fiet ligno vitis? MS. Hier. *pro*, *de* ligno. H. & G. habent, Quid fiet, seu, erit lignum vitis?

6 Sic *tradidi* habitatores. MS. H. G. C. *pro*, *tradam*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 16.

14 in decore *tuo*. MS. *pro*, *meo*. sicut H. & C. tamen habent.

22 & fornicationes *tuas*, non es. MS. H. G. C. *pro*, & fornicationes non es.

25 multiplicasti fornicationes. MS. Hier. H. G. C. *pro*, multiplicasti *omnes* fornicationes.

27 Et auferam *ius tuum*. MS. *pro*, *iustificationẽ tuam*. sicut Hier. tamen habet. H. habent, *statutum tuum*. G. *legitima tua*.

45 Soror sororum tuarũ *es tu*, quę. MS. *pro*, tuarum, quæ. sicut G. tamen habent. Hier. & H. habent, tuarum *tu*, quæ.

50 & abstuli eas, sicut *vidi*. MS. H. *pro*, *vidisti*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 17.

4 in *vrbem* negotiatorum. MS. G. *pro*, in *vrbe*. sicut tamen Hier. H. & C. habent.

9 & *fructum* eius distringet. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *fructus* eius.

12 Ecce *venit* rex. MS. Hier. H. G. C. *pro*, Ecce *veniet* rex.

CAP. 18.

2 & dentes filiorum *obstupuerunt*. MS. Hier. G. *pro*, *obstupescunt*. H. habent, *obstupescent*.

9 in præceptis MS. H. *pro*, *&* in præceptis. sicut tamen G. habent.

17 nõ acceperit, iudicia mea. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *&* iudicia.

CAP. 19.

7 & ciuitates eorum in. MS. Hier. H. C. *pro*, ciuitates *earum*.

CAP. 20.

21 filij in præceptis. MS. H. C. *pro*, *&* in præceptis.

28 vt darem *illam* eis. MS. H. G. *pro*, vt darem eis.

42 Cùm *induxero* vos. MS. Hier. G. *pro*, *adduxero*.

46 *Ha, ha, ha*. MS. Hier. *pro*, *A, a, a*. H. habent, *Ahah*.

CAP. 21.

11 Limatus est, *vt sit* in manu. MS. Hier. *pro*, est, in manu. H. & G. habent, *ad dandum eum* in manu.

17 Plaudam *manum* ad manum. MS. G. *pro*, *manu* ad. sicut Hieron. tamen habet. H. vtroque modo possunt verti.

22 In cæde, *&* eleuet. MS. G, *pro*, *vt* eleuet. sicut Hieron. tamen habet. H. habent, *ad eleuandum*.

CAP. 22.

2 *Nonne iudicas*, nonne iudicas ciuitatem. MS. H. C. *pro*, Nonne iudicas ciuitatem, sicut tamen Hier. & G. habent.

31 indignationem meam, in igne. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *&* in igne.

CAP. 23.

8 in adolescentia *eius*. MS. Hier. *pro*, *sua*.

24 & rota, *&* multitudo. MS. H. G. C. *pro*, & rota, multitudo. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 24.

1 decima mensis. MS. Hier. H. G. *pro*, decima *die* mensis.

4 partem bonam, fœmur. MS. Hier. H. G. *pro*, *&* fœmur.

14 *venit*, & faciam. MS. Hier. H. C. *pro*, *veni*. G. habent, *veniet*.

CAP. 25.

7 & *scies* quia. MS. H. G. C. *pro*, *scietis*.

CAP. 26.

15 Deus Tyro. MS. Hieron. H. G. C. *pro*, Deus *de* Tyro.

CAP. 27.

16 *Gemmam* & purpuram. MS. *pro*, *guttam* & purpuram. sicut tamen Hier. & G. habent. H. habent, *carbunculum*.

CAP. 28.

4 in sapientia *tua*, &. MS. H. G. C. *pro*, in sapientia, &.

12 plenus sapientia *&* perfectus. MS. Hier. H. G. C. *pro*, plenus sapientia, perfectus.

CAP. 29.

10 in *solitudines*, gladio. MS. Hier. H. *pro*, in *solitudinem*. sicut tamen G. habent.

15 humile: inter cætera. MS. Hieron. H. C. *pro*, *&* inter.

20 quod *laborauerunt*. MS. Hier. H. *pro*, *laborauerit*. G. habent, *laborauit*.

CAP. 30.

3 *Appropinquat* dies. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *Appropinquabit*.

14 iudicia in Alexandria. MS. Hier. H. G. C. *pro*, iudicia *mea* in Alexandria.

24 & confringam *brachia*. MS. H. *pro*, & confringam *brachium*.

CAP. 31.

17 in medio nationum. Cui. MS. Hier. H. C. *pro*, nationum *eius*. Cui.

CAP. 32.

CAP. 32.

16 Et plangent eum, filiæ gentium *plangent* eum super. MS.H.G.C.*pro*, filiæ gentium super. sicut Hier. tamen habet.

18 Cane lugubre. MS.Hier.*pro*, Cane carmen lugubre. H.habent, *Conquerere*. G.*Plange*.

20 datus est, attraxerunt eam. MS.Hier.H.*pro*, *&* attraxerunt.

21 *Interfecti* gladio. MS. H. G. C. *pro*, *Interfectisq;*. Hier.habet, *Interfectisq;*.

22 Sepulchra *eius*. MS. Hieron. H.G. *pro*, Sepulchra *eorum*.

23 formidinem in terra. MS. Hier. H.*pro*, formidinem *suam* in. sicut G.tamen habent.

30 *Qui* dormierunt. MS. *pro*, *Quia*. sicut Hier. tamen habet. H. & C. habent, *&* dormierũt.

CAP. 33.

3 Et non *se* obseruauerit. MS.Hier.C.*pro*, Et non obseruauerit. sicut G.tamen habent. H.habent, & non cauerit.

5 Animam suam *saluauit*. MS.H.G.C. *pro*, *saluabit*.

CAP. 34.

10 Cessare *eos* faciam. MS. Hier.H.G.C.*pro*, Cessare faciam.

10 Non pascant gregem, nec. MS. H.*pro*, gregem *meum*, nec. sicut tamen habent Hier. & G.

10 Non erit eis in escam. MS. H. C. *pro*, Non erit *vltrà* eis. sicut Hier.tamen habet.

12 In *quos* dispersæ fuerant. MS.*pro*, In *quibus*. sicut Hier.tamen habet.

18 pedibus vestris *turbabatis*. MS. Hier.G.*pro*, *turbastis*.

26 In tempore suo, pluuiæ. MS. Hier. H.G.C. *pro*, *&* pluuiæ.

CAP. 35.

15 Quia ego Dominus. MS. Hier.H. C. *pro*, Quia ego Dominus *Deus*. sicut G. tamen habent.

CAP. 37.

10 & *vixerunt*. MS. Hieron. H.G.C. *pro*, & *reuixerunt*.

CAP. 38.

2 contra Gog, terram. MS.Hier.H.C.*pro*, *&* terram. sicut G.tamen habent.

8 in *nouissimis* annorum venies. MS.*pro*, in *nouissimo*. sicut tamen H.G.& C.habent.

CAP. 39.

2 & *seducam* te. MS.*pro*, & *educam* te. H. habent, *sextabo* te. G. *deducam*. Hieron. *reducam*, & *deducam*.

18 Arietum, agnorum. MS Hier.H.*pro*, *&* agnorum. sicut G.tamen habent.

23 *Eo* quòd *dereliquerint* me. MS.Hier.H.G.*pro*, *&* quòd *reliquerit* me.

CAP. 40.

16 Pictura palmarum. Et.MS.H.G.C.*pro*, palmarum *cælata*.

33 & *vestibula eius* in circuitu. MS.H. C.*pro*, & *vestibulorum* in.

39 vt *immolaretur*. MS *pro*, vt *immoletur*.

45 Sacerdotum *erit*, qui excubant. MS.*pro*, Sacerdotum qui. sicut tamen H. & G.habent.

CAP. 41.

7 Ad superiora in mediũ. MS.H.C.*pro*, *&* in medium. sicut tamen Hier.& G.habent.

CAP. 43.

12 *Omnis finis* eius. MS.H.C.*pro*, *omnes fines* eius. sicut tamen Hier.habet.

24 offerent eos holocaustum. MS. H. G.C. *pro*, *in* holocaustum.

27 Expletis autem diebus. MS. Hier. H.G.C. *pro*, *septem* diebus.

CAP. 44.

4 Ianitores domus in omni. MS.Hieron.H.G.C. *pro*, *&* in omni.

CAP. 45.

7 *Longitudinem* autem. MS *pro*, *longitudinis*.

15 quæ *nutriunt*. MS.*pro*, *nutriuit*. H.& C. habent, de *irriguo*, vel, *pinguibus*. Hieron. habet *nutrit*.

20 & expiabitis. MS. Hier. H. C.*pro*, *expiabis*.

CAP. 46.

11 *de* agnis autem. MS.*pro*, *in* agnis autem. sicut H. habent. Hieronymus habet, Agnis autem.

CAP. 47.

12 Lignum *fructiferum*. MS. *pro*, *pomiferum*. sicut tamen Hier.habet: habet etiã *frugiferum*. H. G.& C.habent, lignum *cibi*, *comestibile*, seu, *cuius fructus comeditur*.

17 ad Aquilonem, *&* terminus. MS. H.G. C. *pro*, ad Aquilonem terminus. sicut Hier. tamẽ habet.

18 Metiemini, *etiam* plagam. MS.H.C.*pro*, metiemini plagam.

CAP. 48.

1 Damasci *ad Aquilonem*. MS.Hier.G.*pro*, *ab Aquilone*.

2 Et *ad terminum* Dan. MS.*pro*, *à termino*. sicut tamen Hier.& G.habent. H.& C.habent, *super*, vel *iuxta terminum* Dan.

12 Et erunt *eis* primitiæ. MS.H. G.C. *pro*, & erunt primitiæ. sicut tamen Hier. habet.

21 Sed & *ad mare*, è regione. MS. H.G.*pro*, *à mari*.

31 ciuitatis *in* nominibus tribuum Israel. MS. G. *pro*, ciuitatis nominibus. Hieron. habet, *ex* nominibus. H. &. C. *super*, siue, *secundum* nomina tribuum Israel.

IN DANIELE PROPHETA.

CAP. I.

5 Et *de* vino, vnde. MS. Hier. H. G.*pro*, & vino, vnde.

CAP. 2.

2 Præcepit *ergo* Rex. MS.Hier.*pro*, Præcepit *autẽ* Rex. H.& G.habent, *Et* dixit rex.

8 *Respondit* rex, & ait. MS. Hier. C.*pro*, *responditq;*. sicut G.tamen habent.

23 Tibi Deus patrum *meorum* confiteor. MS. G. *pro*, *nostrorum*. sicut Hier.tamen habet. C. habent, *patris mei*.

40 erit velut *ferrum*. MS. Hier. C.G.*pro*, *ferreum*.

41 partem *testæ* figuli. MS.C. *pro*, *testeam*. sicut G. habent. Hier.habet, *testam*.

47 & Dominus regum, *&* reuelans. MS.Hier.C. G.*pro*, regum, reuelans.

48 & præfectum *magistratuum*. MS. Hier.C.*pro*, & præfectum *&* *magistrum*. G. habent, & principem *satraparum*.

CAP. 3.

14 quam *erexi*. MS.*pro*, *constitui*. sicut Hier.tamen habet. C.habent, quam *stare feci*.

33 & his qui *colunt* te. MS.Hier.*pro*, *colebãt*. G.habent, & *colentibus* te.

52 & laudabilis, & superexaltatus. MS. G. *pro*, & laudabilis, *&* *gloriosus*, &. sicut Hier. tamẽ habet.

54 & *supergloriosus* in secula. MS. G.*pro*, & *superexaltatus*, sicut Hier.tamen habet.

65 Benedicite omnis spiritus Domino. MS.G.*pro*, omnis spiritus *Dei* Domino. sicut Hier. tamen habet.

67 Benedicite frigus & *æstus*, seu, *cauma*. MS. G. *pro*, *æstas*. sicut Hier. tamen habet.

92 Respondit & ait. MS. C.*pro*, Respondit *rex*, & ait. sicut tamen Hier. & G. habent.

100 & regnũ eius, regnum sempiternũ. MS.C.G. *pro*, & regnũ eius, *quia* regnum. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 4.

6 Princeps ariolorum, *quem* ego scio. MS.Hier. in commẽt. G.*pro*, *quoniam* ego. sicut tamen Hier. habet.

24 forsitan ignoscet delictis. MS. H. G. *pro*, ignoscet *Deus* delictis. sicut Hier.tamen habet.

25 Omnia venerunt super. MS. C.*pro*, Omnia *hæc* venerunt. sicut tamen Hier.& G.habent.

27 Babylon magna. MS. C. G *pro*, Babylon *ciuitas* magna. sicut Hier.tamen habet.

28 regnum *transiit* à te. MS. C. *pro*, regnum *tuum transibit* à te. Hier. & G.habent quidẽ *transiit*: sed habent quoque, *tuum*.

29 & cum bestiis feris. MS.*pro*, *&* feris. sicut tamẽ Hier.habet. C.& G. habent, & cum bestiis agrestibus, seu, agri.

30 Et vngues eius quasi auium. MS.C.G.*pro*, quasi *vngues* auium, sicut Hier.tamen habet.

34 & viæ eius iudicia. MS. Hi.C.G.*pro*, *omnes* viæ.

CAP. 5.

8 nec interpretationem indicare regi. MS. Hier. G.*pro*, nec interpretationem *eius* indicare.

12 Intelligentiaque, interpretatio. MS. *pro*, *&* interpretatio. sicut Hier.tamen habet. C.habent, & intellectus interpretans. G.coniectura cognoscens.

CAP. 6.

7 Principes regni, magistratus. MS. C. *pro*, regni *tui*. sicut tamen Hier.& G.habent.

27 de *manu* leonum. MS.C.*pro*, de *lacu* leonum. sicut Hier. tamen habet. G. habent, ex *ore* leonum.

CAP. 8.

14 & mane, duo milia. MS.H. *pro*, & mane, *dies* duo milia. sicut tamen Hier. & G. habent.

16 fac intelligere *istum* visionẽ. MS.H.G.*pro*, *istam*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 9.

3 Ad Dominum Deum, rogare. MS. Hier.H.G. *pro*, Deum *meum*, rogare.

20 *Et* prosternerem preces. MS.H.G. *pro*, *vt* prosternerem preces. sicut Hieronym. tamen habet.

21 in oratione, ecce vir. MS.Hier.H.G.*pro*, in oratione *mea*, ecce.

23 Tu *ergo* animaduerte. MS.Hier.*pro*, *autem*. H.& G. habent, *&*.

24 Impleatur visio, & *prophetes*. MS.H. *pro*, *prophetia*. sicut Hier. & G.tamen habent.

CAP. 10.

1 Anno tertio Cyri. MS. Hieron.H. G.*pro*, Anno tertio *regni* Cyri.

17 Nihil in me remãsit. MS.*pro*, nihil *enim* in me. sicut Hier.tamen habet. H.& G.habent, *Et* ego ex tunc &c.

20 Cùm *ergo* egrederer. MS.*pro*, Cùm *enim* egrederer. H.& G habent, *&* ego egrediens.

CAP. 11.

14 *Et* in temporibus illis. MS.Hieron.H.G.*pro*, In temporibus illis.

45 inter maria. MS. H. G. *pro*, inter *duo* maria. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 12.

2 alij in vitam ęternam: *&* alij. MS.Hier.H.G.*pro*, alij in vitam æternam, alij.

13 Tu autem vade ad. MS.H.*pro*, Tu autem *Daniel* vade. sicut tamen Hier. & G.habent.

CAP. 13.

15 Factum est *ergo*, cùm. MS.*pro*, *autem*. sicut tamẽ Hier.habet. G.habent, *Et* factum est.

23 in manus *vestras*, quàm peccare. MS. Hier. G. *pro*, in manus *hominum*, quàm.

39 & *apertis ostiis* exiliuit. MS. Hier. *pro*, & *aperto ostio* exiliuit. G. habent, & *aperiens ostia* ex.

45 Suscitauit Dominus spiritum *sanctum* pueri. MS. Hier.G.*pro*, spiritum pueri.

56 iussit venire *alterũ*. MS.G. *pro*, *alium*. sicut Hier. habet.

62 aduersus *proximum*. MS.Hier.G. *pro*, *proximam*.

CAP. 14.

10 Ecce nos *egredimur* foras. MS.G.*pro*, *egrediemur* foras. sicut Hier.tamen habet.

12 *Contemnebant* autem. MS. Hier. G.*pro*, *Confidebant* autem.

20 Tunc apprehendit sacerdotes. MS. G. *pro*, Tunc apprehendit *rex* sacerd. sicut Hier. tamen habet.

24 Dixitque Daniel, Dominũ Deum. MS.G.*pro*, Daniel *regi*, Dominum. sicut Hier. tamen habet.

24 Quia ipse est Deus viuens. Tu autẽ rex. MS. G.*pro*, quia ipse est Deus viuens: *iste autẽ non est Deus viuens*. Tu autẽ. sicut Hier. tamen habet.

26 Et dixit, Ecce. MS.G.*pro*, Et dixit *Daniel*, Ecce. sicut Hier.tamen habet.

36 Daniel, tolle prandium, quod. MS.G.*pro*, Daniel *serue Dei*, tolle. sicut Hier. tamẽ habet.

37 Recordatus es *enim* mei. MS.G. *pro*, es mei. sicut Hier. tamen habet.

37 Et non dereliquisti *quærentes* te. MS. *pro*, *diligentes* te. sicut Hieron. tamen habet. G.habent, *exquirentes*.

39 Et ecce Daniel sedens, & exclamauit. MS. G

sedens

sedens *in medio leonum*. Et. sicut Hieron. tamen habet.

40 Et extraxit eum. Porrò illos. MS. G. *pro*, eum *de lacu leonum*. Porrò. sicut Hier. tamē habet.

IN OSEE.

CAP. I.

2 Principium loquēdi *Domini*. MS. Hier. *pro*, *Domino*. H. habēt, Principio locutus est *Dominus*. G. & C. Principium verbi *Domini*.

2 Et filios *fornicationum*. MS. Hier. H. *pro*, *fornicationis*. sicut G. tamen habent.

CAP. 3.

1 Adhuc vade, dilige. MS. Hier. H. *pro*, *&* dilige. sicut G. tamen habent.

CAP. 5.

1 Et rete expansum. MS. Hier. H. *pro*, Et *sicut* rete. sicut tamen G. & C. habent.

CAP. 6.

5 dolaui in prophetis, occidi. MS. H. G. *pro*, *&* occidi. sicut Hier. tamen habet.

6 Plus quàm *holocausta*. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *holocaustum*.

CAP. 7.

5 *die* regis nostri. MS. C. *pro*, *dies*. sicut tamē habet Hier. & G. H. vtroq; modo possunt verti.

12 Rete meū, quasi, MS. Hier. H. G. C. *pro*, *&* quasi.

CAP. 8.

2 Me *inuocabant*. MS. *pro*, *inuocabunt*. sicut tamen Hier. H. & G. habent. C. habent, *orant*.

4 Argentum suū & aurum suum. MS. Hier. H. G. C. *pro*, Aurum suum & argentum suum.

9 dederunt amatoribus. Sed & cum. MS. Hier. H. *pro*, amatoribus *suis*. Sed.

CAP. 9.

7 Et *multitudo* amentię. MS. *pro*, *multitudinem*. sicut Hier. tamen habet. G. habent, multiplicata est amentia.

CAP. 10.

12 Seminate vobis *iustitiam*. MS. *pro*, *in iustitia*. sicut tamen Hier. & G. habent. H. habent, *ad iustitiam*. C. agite vobis opera bona.

13 In viis tuis, in multitudine. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *&* in multitudine.

CAP. 11.

1 *Pertransiit* rex. MS. *pro*, *pertransit*. sicut Hier. tamen habet. H. habent, *succisus est*. G. *proiectus es*. C. *probro affectus est*.

12 Et cum sanctis, *fidelis*. MS. Hier. H. *pro*, *fidelibus*.

CAP. 12.

11 Si *in* Galaad idolum. MS. C. *pro*, Si Galaad. sicut tamen Hier. & H. habent.

IN IOELE.

CAP. I.

2 Audite *hoc* senes. MS. Hier. H. C. *pro*, *hæc*. sicut G. tamen habent.

6 Gens enim *ascendit* super. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *ascendet*.

CAP. 2.

19 Et replebimini *eo*. MS. Hier. H. C. *pro*, *in eis*. G. habent, *eis*.

20 Et extremum eius ad mare. MS. Hier. H. G. C. *pro*, eius *vsque* ad mare.

CAP. 3.

3 In *prostibulum*. MS. *pro*, in *prostibulo*. sicut Hier. tamen habet.

9 Clamate *hoc* in. MS. H. C. *pro*, *hæc*. sicut tamen Hier. & G. habent.

21 Sanguinem eorum, *quem* non. MS. Hier. *pro*, *quos* non. H. G. C. non ponunt relatiuum.

IN AMOS.

CAP. I.

6 Non conuertam *eam*. MS. *pro*, *eum*. sicut tamen H. habent. Hier. & G. habent, *eos*.

9 Non conuertam *eam*. MS. G *pro*, *eum*. sicut tamē Hier. & H. habent.

10 Et *immittam* ignem. MS. Hier. C *pro*, *mittam*. sicut H. tamen habent. G. habent, *emittam*.

14 In muro *Rabba*. MS. H. G. C. *pro*, *Rabbath*. Hier. habet, in muro *Rabbæ*.

CAP. 2.

10 duxi vos in *deserto*. MS. Hi. H. C. G. *pro*, in *desertū*.

CAP. 3.

12 Et in *Damasco grabati*. MS. *pro*, Et in *Damasci grabbato*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 4.

5 Et de *fermentato* laudem. MS. *pro*, *fermento*. sicut tamen Hier. & H. habent.

CAP. 5.

8 Et diem nocte mutantem. MS. Hier. *pro*, Et diē *in* nocte. G. habent, Et diem *in* noctem obscurans. quibus fauent H. & C.

26 Sydus Dei vestri, *quæ* fecistis vobis. MS. Hier. H. C. *pro*, Sydus Dei vestri *Remphan*, *figuras quas* fecistis. sicut G. tamen habent.

CAP. 6.

1 Væ qui opulenti estis. MS. Hier. H. G. C. *pro*, væ *vobis* qui.

2 Et ad optima *quæque*. MS. Hier. *pro*, *quoque*.

CAP. 8.

7 In *superbia* Iacob. MS. H. *pro*, in *superbiam* Iacob. sicut Hier. tamen habet. G. habent, per superbiam Iacob.

CAP. 9.

1 Nō erit fuga eis *qui fugient*, & qui fugerit. MS. H. G. C. *pro*, Non erit fuga eis, & qui fugerit.

5 Et *tabescet*. MS. *pro*, *tabescit*. sicut Hier. tamen habet. G. habent, Et *commouet eam*.

IN PROPHETIA ABDIÆ

3 Qui *dicit* in corde *suo*. MS. H. C. Hier. (licèt textus aliter habeat.) *pro*, Qui *dicis* in corde *tuo*. sicut G. tamen habent.

11 Cùm stares aduersus, quando. MS. H. C. G *pro*, aduersus *eum*. sicut Hier. tamen habet.

15 Retributionem tuam *conuertet*. MS. Hier. *pro*, *conuertam*. H. G. C. habent, *conuertetur*.

16 Quomodo enim *bibistis*. MS. H. C. *pro*, *bibisti*. sicut tamen G. & Hier. habent.

20 Omnia Chananæorum. MS. Hier. H. G. C. *pro*, Omnia *loca* Chananæorum.

IN IONA.

CAP. I.

10 Quia indicauerat eis. Et dixerunt. MS. Hier. H. G. C. *pro*, eis *Ionas*. Et dixerunt.

11 & intumescebat. Et dixit. MS. Hier. H. G. C. *pro*, & intumescebat *super eos*. Et dixit.

12 Grandis super vos. MS. H. *pro*, grandis *venit* super vos. Hier. & G. habent, *est*.

CAP. 3.

5 Et crediderūt viri Niniuitę in *Deum*. MS. Hier. *pro*, in *Deo*. sicut H. tamen habent. G. habent, Et crediderunt viri Niniue *Deo*. C. *in verbo Domini*.

10 Super *malitia*, quam. MS. Hier. G. *pro*, super *malitiam*. H. habent, super *malo*. C. *à malo*.

IN MICHEA.

CAP. I.

3 Dominus *egreditur*. MS. H. G. C. *pro*, *egredietur*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 2.

13 *Diuident* & transibūt. MS. Hier. pro, *diuidet*. H. habent, *effregerunt*. G. *diuiserunt*.

CAP. 4.

6 *Et* quam afflixeram. MS. Hier. H. G. C. *pro*, quam afflixeram.

8 Nebulosa, *filiæ* Syon. MS. Hier. *pro*, *filia*.

CAP. 5.

9 Exaltabitur manus tua. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *&* exaltabitur.

CAP. 6.

5 Quid cogitauerit Balac. MS, H. C. *pro*, quid cogitauerit *contra te* Balac. sicut Hier. & G. tamen habent.

9 Timentibus nomen *tuum*. MS. Hier. H. *pro*, *eius*. sicut G. tamen habent.

16 Et ambulasti in *voluntatibus* eorum. MS. Hier. *pro*, *voluptatibus*. H. & G. habent. & *ambulastis* in *consiliis* eorum. C. & *ambulastis* in *legitimis* eorum.

CAP. 7.

6 Et filia *consurgit*. MS. Hier. H. C. *pro*, *consurget*. sicut G. tamē habēt. Sed H. G. C. nō legūt, *&*. Secundum *dies* egressionis tuę. MS. Hier. H. G. *pro*, *diem*.

IN NAHVM.

CAP. I.

11 Ex te exibit cogitans. MS. H. G. C. *pro*, Ex te *enim* exibit. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 2.

4 In itineribus *conturbatæ* sunt. MS. *pro*, *conturbati* sunt. sicut Hier. tamen habet.

13 Quadrigas *eius*. MS. H. Hier. *pro*, *tuas*. sicut tamen G. & C. habent.

CAP. 3.

5 Et ostendam gentibus nuditatem tuam. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *in* gentibus.

15 Congregare vt bruchus. MS. H. G. C. *pro*, congregare *ergo* vt. sicut Hier. tamen habet.

IN HABACVC.

CAP. I.

17 Interficere gentes non *parcet*. MS. H. G. *pro*, nō *cessat*. sicut Hier. tamen habet.

CAP. 3.

3 de monte Pharan. *Semper*. Operuit. MS. Hier. *pro*, Pharan. Operuit. H. habent, *sela*. G. *diapsalma*.

8 indignatio tua? *quia ascendes* super. MS. H. *pro*, *qui ascendis*. Hier. habet. *qui ascendes*. G. *ascēsurus*.

12 Conculcabis terram, in furore. MS. Hier. H. C. *pro*, *&* in furore. sicut G. tamen habent.

16 *Ad vocem* contremuerunt. MS. Hier. H. *pro*, *A voce*. sicut G. tamen habent.

IN SOPHONIA.

CAP. 2.

3 *Qui* iudicium. MS. Hier. H. C. *pro*, *Quia* iudiciū.

10 Hoc eis *eueniet* pro superbia sua. MS. Hier. *pro*, *euenit*.

CAP. 3.

9 Vt inuocent omnes *in nomine* Domini. MS. H. C. *pro*, vt inuocent omnes *nomen* Domini. sicut tamen Hier. & G. habent.

17 Silebit in dilectione tua, exultabit. MS. Hier. H. C. *pro*, tua, *&* exultabit. sicut G. tamen habent.

IN AGGÆO.

CAP I.

4 In domibus *vestris* laqueatis. MS. H. *pro*, in domibus laqueatis. sicut Hieron. & G. tamen habent.

IN ZACHARIA.

CAP. I.

12 Iste septuagesimus annus est. MS. Hier. G. *pro*, Iste *iam* septuagesimus.

CAP. 3.

1 Et ostēdit mihi Iesum. MS. Hier. H. C. *pro*, mihi *Dominus* Iesum. sicut. G. tamen habent.

CAP. 4.

2 Et septē, *et septem* infusoria lucernis. MS. Hier. H. *pro*, Et septem infusoria. G. habent, Et septem fusoria lucernarum, septem lucernis.

CAP. 5.

1 Et dixi, Ego video. MS. Hier. H. G. C. *pro*, Et dixi, *Ecce* ego video.

CAP. 6.

2 *Et* in quadriga secunda, equi nigri, *&* in. MS. H. G. C. *pro*, In quadriga secūda, equi nigri, in. Hier. prius, *&*, omittit.

3 Equi varij, fortes. MS. H *pro*, *&* fortes. sicut tamen Hier. & G. habent.

7 Ite, perambulate terram. MS. H. *pro*, Ite, *&* perambulate. sicut tamen Hier. & G. habent.

CAP. 7.

2 Et viri qui erant cum *eo*. MS. Hieron. H. G. *pro*, cum *eis*.

12 In spiritu suo per manum. MS. Hier. H. G. C. *pro*, in spiritu suo *sancto*, per manum.

CAP. 9.

9 Super *asinum*, & super. MS. H. C. *pro*, super *asinam*. sicut Hier. tamen habet. G. habent, super *subiugalem*.

CAP.

CAP. 10.

2 Locuti sunt frustrà, vanè, MS. H. G. Hier. pro, & vanè.

CAP. 12.

6 Et sicut *facem* ignis in fœno. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *faciem* ignis in fœno.

CAP. 13.

4 Cùm *prophetauerit*. MS. Hier. H. G. C. *pro*, *prophetauerint*.

8 Partes duæ in ea *disperdentur*. MS. H. G. C. *pro*, *dispergentur*.

9 Exaudiam eum, dicam. MS. Hier. H. C. *pro*, & dicam, sicut G. tamen habent.

CAP. 14.

1 Ecce dies Domini *venit*. MS. H. *pro*, *veniet*. Hier. & G. habent *veniunt*.

1 Et *diuident* spolia. MS. C. *pro*, *diuidentur*; sicut tamen Hier. & G. habent. H. habent, *diuidetur* spolium tuum.

10 Et *habitabit* in loco suo. MS. Hier. H. *pro*, *habitabitur*. G. habent, *permanebit*.

10 Ad locum portæ prioris, vsque ad. MS. Hier. H. *pro*, & vsque ad, sicut tamen G.

IN MALACHIA.

CAP. 1.

3 In *desertum draconis*. MS. *pro*, in *dracones deserti*, sicut Hier. tamen habet. G. habent, in *domos deserti*. C. in *vastationem deserti*. H. in *dracones* deserti, vel *draconibus* deserti.

CAP. 2.

12 De *tabernaculis* Iacob. MS. Hier. H. C. *pro*, de *tabernaculo*.

CAP. 3.

5 Mercedem mercenarij, viduas & pupillos. MS. Hier. H. C. *pro*, mercedem mercenarij, & *humiliant* viduas & pupillos. G. habet, & qui opprimunt per potentiam viduas, & percutiunt pupillos.

8 In quo *confiximus* te. MS. H. G. C. *pro*, *configimus*, sicut Hier. tamen habet.

IN LIBRIS MACHABÆORVM.

LIBRI PRIMI MACHAB.

CAP. 1.

7 A iuuentute: & *diuisit*. MS. G. *pro*, à iuuentute *sua*: & *dimisit*.

11 Radix *peccatrix* Antiochus. MS. G. *pro*, *peccati*.

67 Super populum valde. MS. *pro*, super populum *Israel* valde. G. habent, super Israel valde.

CAP. 2.

30 Quoniam *indurauerunt* super eos mala. MS. *pro*, *inundauerunt*. G. habent, *multiplicata sunt*.

42 Synagoga *Asidæorum*, fortis. MS. G. *pro*, *Iudæorum*.

64 Viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriosi eritis. MS. G. *pro*, viriliter agite in lege: quia *cùm feceritis quæ vobis præcepta sunt in lege à Domino Deo vestro*, in ipsa gloriosi eritis.

CAP. 3.

16 Exiuit Iudas obuiam *illi* cum paucis. MS. G. *pro*, *illis*.

CAP. 5.

67 Dum *vult* fortiter facere, dum sine consilio *exit* in prælium. MS. G. *pro*, dum *volunt* fortiter facere, dum sine consilio *exeunt* in prælium.

CAP. 6.

46 Et iuit sub *elephantum*, &c. MS. G. *pro*, sub *pedes elephantis*, &c.

56 Reuersus *esset*. MS. *pro*, reuersus *est*.

CAP. 7.

7 Quod fecit nobis & regionibus regis. MS. G. *pro*, nobis *in* regionibus.

8 Et misit eum. Et Alcimum. MS. G. *pro*, & misit eum, *vt videret exterminium quod fecit Iudas. Sed* & Alcimum.

CAP. 9.

61 Qui principes erant *malitiæ*. MS. G. *pro*, *militiæ*.

CAP. 10.

38 Nisi *summi Sacerdotis*. MS. G. *pro*, nisi *summo Sacerdoti*.

40 Et ego *do* singulis annis. MS. G. *pro*, *dabo*.

47 Et complacuit eis in *Alexandro*. MS. G. *pro*, in *Alexandrum*.

CAP. 11.

19 Anno centesimo *sexagesimo* septimo. MS. G. *pro*, anno centesimo *septuagesimo* septimo.

CAP. 12.

16 *Numenium* Antiochi, & Antipatre Iasonis, & misimus. MS. G. *pro*, *Neumenium* Antiochi *filium*, & Antipatrem Iasonis *filium*, & misimus.

19 Quod *miserat* Onias. Rex Spartiatarum Onias Ionathæ sacerdoti. MS. *pro*, *misit*. G. sic habent, Quas miserunt. Oniares rex Spartiatarum Oniæ sacerdoti.

30 *Transierant* enim flumen. MS. *pro*, *transierunt*. G. habent aoristum.

CAP. 13.

46 Sed secundum misericordias tuas. Et flexus Simon. MS. G. *pro*, sed secundum misericordias tuas, & *seruiemus tibi*. Et flexus, &c.

51 Et ramis palmarum, & *cinnyris*, & cymbalis. MS. G *pro*, & ramis palmarum, & *citharis*, & *cynaris*, & cymbalis.

54 Quod vir esset. MS. G. *pro*, quod *fortis prælij* vir esset.

CAP. 14.

31 Calcare & atterere. MS. G. *pro*, calcare *sancta*, & atterere.

31 Et extendere manus in sancta *eorum*. MS. G. *pro*, in sancta *sanctorum*.

35 Eo quod ipse *fecerat* hæc omnia. MS. *pro*, *fecerit*.

CAP. 15.

24 Principi Sacerdotum. Antiochus. MS. G. *pro*, Principi sacerdotum, & *populo Iudæorum*. Antiochus.

CAP. 16.

1 Quæ fecit Cendebæus. Et vocauit. MS. G. *pro*, Cendebæus *in populo ipsorum*. Et vocauit.

SECVNDI MACHABÆORVM LIBRI

CAP. 1.

12 Contra sanctam ciuitatem. MS. G. *pro*, contra *nos* & sanctam ciuitatem.

14 Et vt *acciperent* pecunias. MS. *pro*, *acciperet*, G. habent, gratia accipiendi pecunias.

CAP. 2.

10 Et consumpsit holocaustum. Et dixit Moyses. MS. *pro*, & consumpsit holocaustum: *sicut & Salomon orauit, & descendit ignis de cælo, & consumpsit holocaustum*. Et dixit Moyses, sicut G. tamen habent, nisi quòd posteriora verba paulò aliter habeant, hoc videlicet modo, & *descendens ignis consumpsit holocausta*.

14 Ea quæ *deciderant* per bellum. MS. G. *pro*, *didicerat*

23 *Et* vt leges. MS. G. *pro*, Vt leges.

CAP. 3.

1 Propter Oniæ pontificis pietatem. MS. G. *pro*, Pontificis *dispositionem* & pietatem.

13 Dicebat omni *regia* deferenda. MS. *pro*, dicebat omni *genere regi ea esse* deferenda. G. habent, omnino dicebat in regium referenda hæc esse.

36 Viderat opera *magni* Dei. MS. *pro*, *magna*: G. habent, *maximi* Dei.

CAP. 4.

19 Non oporteret, in alios sumptus. MS. *pro*, *sed* in alios. In G. hæc non habentur.

CAP. 5.

26 Omnésque qui ad spectaculum. MS. G. *pro*, omnésque *simul* qui ad spectaculum.

CAP. 7.

28 Peto *à te* nate, vt aspicias. MS. *pro*, peto nate. G. habent, peto *te* nate.

CAP. 8.

1 Et conuocantes cognatos, & eos qui. MS. G. *pro*, cognatos & *amicos*, & eos qui.

CAP. 10.

17 Et omnes simul, non minus *viginti* milibus. MS. G. *pro*, non minus *viginti quinque* milibus.

CAP. 11.

18 Et quæ res permittebant, *concessit*. MS. G. *pro*, *consensi*.

CAP. 12.

2 Demophon, *super hos* & Nicanor. MS. G. Demophon *superbus* & Nicanor.

16 Sanguine *infectum* fluere videretur. MS. *pro*, *interfectorum*. G. habent, fluens sanguine impletum videretur.

43 Offerre pro *peccato* sacrificium. MS. G. *pro*, offerre pro *peccatis mortuorum* sacrificium.

CAP. 14.

9 Sed his singulis, ô Rex, cognitis. MS. G. *pro*, sed *oro* his, &c.

13 Vt ipsum quidem Iudam caperet: eos verò. MS. *pro*, caperet *viuum*: eos verò. G. habent, ipsum quidem Iudam auferri.

19 Et Matthiam, vt darent. MS. G. *pro*, & vt darent.

21 Et *à* singulis sellæ. MS. G. *pro*, & singulis sellæ.

VARIAE LECTIONES IN NOVO TESTAMENTO AD TEXTVM GRÆCVM ET SYRIACVM EXPENSÆ.

LECTORI.

NOVVM *Testamentum horum Bibliorum regiorum multas habet varias lectiones in margine iuxta vulgatam editionem Latinam notatas; quas si quando veriores existimabamus, inter has quoque lectiones varias posuimus: quod si quasdam vt plerasque in his nostris non reperias, existima id factum esse, quòd lectio in ipso contextu posita propius accedat ad textum Græcum aut Syriacum, quàm quæ in margine collocata est. id enim ferè vbique obseruatum inuenies, quòd minùs probata lectio ad marginem reiecta sit.*

IN EVANGELIO MATTHÆI,

CAP. 2.

6 Dux qui *reget*. MS. *pro, regat.*

14 Qui *surgens* accepit. MS. *pro, consurgens.*

CAP. 3.

9 Quoniam *potest* Deus. MS. *pro, potens est* Deus.

10 Non facit fructum bonum *exciditur*, & in ignem *mittitur*. MS. G. S. *pro, excidetur, mittetur.*

12 Congregabit triticum *suum* in horreum. MS. G. *pro*, triticum in horreum.

CAP. 4.

10 Vade *post* me sathana. MS. al. *retro* me. Syri neutrum habent, similiter multa Græca & Latina MS. vt possit videri aliunde insertum.

CAP. 5.

41 Vade cum illo duo. MS. G. S. *pro, alia* duo.

CAP. 6.

22 Lucerna corporis est oculus. MS. G. S. *pro*, corporis *tui* est oculus *tuus.*

CAP. 7.

12 *Ita* & vos facite illis. MS. G. S. *pro*, & vos facite illis.

CAP. 8.

13 Et sanatus est puer *in* illa hora. MS. G. S. *pro, ex* illa hora.

CAP. 9.

18 Vnus accessit & *adorauit* eum. MS. *pro, adorabat* eum.

18 Dicens, Filia mea modò defuncta est. MS. G. S. *pro*, Dicens, *Domine*, filia mea modò.

23 Et turbam tumultuantem, *dixit ad eos*. MS. G. S. *pro, dicebat*, Recedite, &c.

38 Vt *eijciat* operarios in messem suam MS. G. S. *pro, mittat.*

CAP. 10.

26 Nihil est enim opertum, quod non *reuelabitur*: & occultum, quod non *scietur*. MS. G. *pro, reueletur, sciatur.*

CAP. 11.

12 Et violenti *diripiunt* illud. MS. G. *pro, rapiunt.*

CAP. 13.

8 Et dabant fructum, aliud *centum*, aliud *sexaginta*, aliud *triginta*. MS. G. S. *pro, centesimum, sexagesimum, trigesimum.*

14 In eis prophetia Isaiæ, *dicens*. MS. G. *pro, dicentis.*

47 Ex omni genere congreganti. MS. G. S. *pro*, genere *piscium* congreganti.

CAP. 15.

9 Docentes doctrinas, mādata hominum MS. G. S. *pro*, doctrinas *&* mandata.

CAP. 16.

3 Rutilat enim triste cælum. *Hypocritæ*, faciem ergo cæli, &c. MS. G. S. *pro*, triste cælum. Faciem ergo.

19 Erit solutum in cælis. MS. G. S. *pro*, solutum *&* in cælis.

CAP. 17.

1 Et *subducit* illos in montem. MS. G. *pro*, & *ducit* illos.

CAP. 19.

4 Quia qui fecit ab initio, masculum. MS. G. S. *pro*, qui fecit *hominem* ab initio, masculum, &c.

CAP. 20.

4 Ite & vos in vineam, & quod iustum. MS. G. S. *pro*, vineam *meam*. Idem v. 7.

CAP. 21.

37 Verebuntur filium meum. MS. G. S. *pro, fortè* verebuntur.

CAP. 22.

30 Sed *sunt* sicut angeli Dei. MS. G. S. *pro, erunt* sicut, &c.

CAP. 23.

25 Intus autem *plena sunt* rapina. MS. G. S. *pro, pleni estis.*

37 Pullos suos sub alis, & *noluistis*. MS. G. S. *pro, noluisti.*

CAP. 24.

34 Donec omnia *hæc* fiant. MS. *pro, ista.*

CAP. 26.

11 Me autem non semper *habetis*. MS. G. *pro, habebitis.*

14 De duodecim, qui *dicitur* Iudas. MS. G. *pro, dicebatur.*

24 Per quem Filius hominis *traditur*. MS. G. S. *pro, tradetur.*

71 Vidit eum alia: & ait his. MS. G. S. *pro*, alia *ancilla.*

CAP. 28.

6 Venite, videte locum. MS. G. S. *pro*, venite *&* videte.

IN EVANGELIO MARCI.

CAP. 2.

1 Intrauit Caphernaum post dies, & auditum est. MS. G. S. *pro*, post dies *octo.*

2 Et *confestim* conuenerunt multi. MS. C. *pro*, & conuenerunt.

9 Dimittuntur tibi peccata, an dicere. MS. G. *pro*, peccata *tua.*

15 Multi qui *&* sequebantur eum. MS. G. S. *pro*, qui sequebantur.

24 Ecce quid faciunt Sabbathis, quod non licet. MS. G. S. *pro*, quid faciunt *discipuli tui* Sabbathis.

26 Non licebat manducare nisi Sacerdotibus. MS. G. S. *pro, solis* Sacerdotibus.

26 Et dedit eis *&* qui cum eo erant. MS. S. *pro*, & dedit eis qui cum eo erant.

CAP. 3.

9 Et dixit discipulis suis. MS. G. S. *pro*, dixit *Iesus.*

9 Dixit discipulis suis, vt nauicula sibi *deseruiret* propter turbam. MS. *pro*, vt *in* nauicula sibi *deseruirent.*

29 In Spiritum sanctum, non *habebit* remissionem. MS. *pro, habet.*

CAP. 4.

32 Et cùm *seminatum* fuerit. MS. G. S. *pro, natum* fuerit.

32 Ascendit, & fit maius omnibus. MS. G. S. *pro*, ascendit *in arborem.*

CAP. 5.

7 Quid mihi & tibi, Iesu fili Dei *summi*? adiuro. MS. *pro, altissimi.*

35 Veniunt *ab Archisynagogo*, dicentes. MS. G. quædam tamen legunt, *ab Archisynagogi* f. domo. S. *è domo principis Synagogæ. pro*, veniunt *ad Archisynagogum*, dicentes.

CAP. 6.

21 Herodes *in natalitiis suis* cœnam fecit. MS. quædam, al. *in natali suo*, al. *natali suo*. G. *natalibus suis*. S. in domo natiuitatis suæ, *pro, natalis sui* cœnam fecit.

CAP. 7.

6 Cor autem eorum longè *abest* à me. MS. G. S. *pro, est* à me.

CAP. 8.

28 Dicentes Ioannem Baptistam. MS. G. S. *pro*, dicentes *alij* Ioannem.

CAP. 10.

17 Cùm egressus esset in *viam*. MS. G. *pro*, in *via.*

17 Rogabat eum, Magister bone. MS. G. *pro*, Rogabat eum *dicens*, Magister.

40 Non est meum dare, sed quibus paratum est. MS. G. S. *pro*, non est meum dare *vobis*, sed quibus.

CAP. 12.

29 Dominus Deus *noster*, *Dominus* vnus est. MS. G. S. *pro*, Dominus Deus *tuus*, *Deus* vnus est.

CAP. 14.

2 Ne fortè tumultus fieret *populi*. MS. G. *pro, in populo.*

20 Qui intingit mecum in *catinum*. MS. G. *pro*, Qui intingit mecum *manum* in catino.

61 Tu es Christus filius benedicti. MS. G. S. *pro*, filius *Dei* benedicti.

CAP. 15.

29 Vah qui *destruis* templum, & in tribus diebus. MS. G. S. *pro*, qui *destruit* templū *Dei*, & in tribus d.

IN EVANGELIO LVCÆ.

CAP. 1.

29 Quæ cùm *vidisset*, turbata est. MS. G. S. *pro, audisset.*

68 Fecit redemptionem *plebi suæ*. MS. G. *pro, plebis suæ.*

CAP. 2.

18 Et omnes qui *audierunt*, mirati sunt. MS. *pro, audierant.*

18 Mirati sunt de his quæ dicta erant. MS. G. S. *pro*, mirati sunt *&* de his.

38 Expectabant redemptionem *in Ierusalem*. MS. G. S. *pro, Israel.*

CAP. 3.

9 *Exciditur*, & in ignem *mittitur*. MS. G. S. *pro,*

pro, excidetur, mittetur.

CAP. 4.

7 Tu ergo si adoraueris coram me. MS. G.S. *pro, si procidens* adoraueris.

CAP. 6.

9 *Interrogabo* vos, si licet Sabbathis. MS. G. S. *pro, interrogo* vos.

11 Quidnam facerent Iesu. MS.G.S.*pro, de* Iesu.

CAP. 7.

37 Vt cognouit quòd *accubuisset*. MS. *pro,* quòd *Iesus accubuit.*

CAP. 8.

13 Radices non habent, *qui* ad tempus credunt. MS.G. *pro, quia* ad tempus credunt.

38 Et *rogabat* illum. MS. *pro, rogauit* illum.

CAP. 9.

3 Tuleritis in *viam*. G.S. *pro,* in *via.*

4 Inde exeatis. MS. G.S. *pro,* inde *ne* exeatis.

57 Sequar te quocunque ieris *Domine*. Dixit. MS.G.S. *pro,* quocunque ieris. Dixit.

CAP. 10.

21 Exultauit *in* spiritu & dixit. MS.G. exultauit spiritu.

CAP. 11.

2 Regnum tuum. *fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra.* panem. MS. G. S. *pro,* regnum tuum. panem nostrum.

17 Regnũ in *seipsum* diuisum. MS.G.S. *pro,* in *se.*

17 *desolatur,* & domus. MS.G. *pro, desolabitur.*

17 Domus supra domum *cadit*. MS. G. *pro, cadet.*

22 Arma eius *aufert.* MS. G. S. *pro, auferet.*

22 Spolia eius *distribuit*. MS. G. S. *pro, distribuet.*

25 Inuenit scopis mundatam. MS. G, *pro, eam* scopis mundatam.

26 Septem alios spiritus nequiores se. MS.G.S. *pro,* spiritus *secum* nequiores.

CAP. 12.

1 Turbis autem *circunstantibus*, ita. MS. *pro, concurrentibus.*

35 Lucernæ ardentes, & vos. MS.G.S. *pro*, ardentes *in manibus vestris.*

40 Filius hominis *venit.* MS.G. *pro, veniet.*

42 Quem *constituet* Dominus. MS. G. S. *pro, constituit.*

47 Et non præparauit. MS. G. *pro*, non *se* præparauit.

51 Pacem veni *dare in terra.* MS. G. *pro, mittere in terram.*

CAP. 13.

15 Dixit: *Hypocrita,* vnusquisque. MS.S.G. quędam: *pro, Hypocritæ,* vt quædam G. etiam habent.

CAP. 14.

29 Ne *postea* quàm posuerit. MS. *pro, post* quam.

CAP. 17.

29 Plantabant, ædificabant. MS.G. *pro,* plantabant *&* ædificabant.

CAP. 18.

30 In seculo *venturo*. MS. G. S. *pro, futuro.*

CAP. 19.

23 Cum vsuris vtique exegissem *illam*. MS.G.S. *pro, illud.*

37 Omnes turbę *discentium* gaudentes. MS. quędam, al. *discipulorum,* sic etiam G. & S. *pro, descendentium.*

CAP. 20.

20 In sermone *vt* traderent. MS.G. *pro, &.*

35 Neque *nubunt,* neque *ducunt* vxores MS.G.S. *pro, nubent* neque *ducent.*

CAP. 21.

17 Eritis odio omnibus propter. MS. G. S. *pro,* odio omnibus *hominibus* propter.

CAP. 22.

22 Per quem *traditur*. MS.G.S. *pro,* tradetur.

26 Fiat sicut *iunior*. MS. G. *pro, minor.*

31 Ait autem Dominus: *Simon*, Simon, ecce. MS.G. *pro, Simoni:* Simon.

64 Et *interrogabant* eum dicentes. MS. G. *pro*, *interrogauerunt* eum dicentes.

IN EVANGELIO IOANNIS.

CAP. 1.

9 Hominem venientem in mundum. MS. S. *pro,* in *hunc* mundum.

29 *Postera* die *videt* Ioannes. MS.G.S. *pro, altera* die *vidit.*

31 Vt manifestetur *Israeli*. MS. G. S. *pro, in Israel.*

CAP. 2.

14 Vendentes *boues & oues*. MS. G. S. *pro, oues & boues.*

CAP. 3.

3 Nisi quis *natus* fuerit denuò. MS. G. S. *pro*, *renatus.*

4 In ventrem matris suæ *iterum* introire. MS. *pro, iterato.*

4 Iterum introire & *nasci*. MS. G. S. *pro, renasci.*

20 Omnis enim qui *mala* agit. MS. G. S. *pro*, *malè* agit.

22 Et illic *demorabatur* cum eis. MS. *pro, morabatur.*

33 Qui *autem* accepit eius testimonium. MS.S. *pro,* qui accepit.

CAP. 4.

21 Quia *venit* hora. MS.G.S. *pro, veniet.*

48 Non *credetis*. MS.G.S. *pro,* non *creditis.*

CAP. 5.

24 Sed *transiit* à morte. MS.G.S. *pro, transiet.*

27 Dedit ei *&* iudicium. MS.G.S. *pro*, dedit ei iudicium.

CAP. 6.

13 Ex quinque panibus ordeaceis, quæ *superfuerant*. MS.G.S. *pro,* ordeaceis *& duobus piscibus,* quæ *superfuerunt.*

23 Manducauerant panem, gratias *agente* Domino. MS. G. S. *pro*, gratias *agentes* Domino.

41 Ego sum panis, qui de cælo descendi. MS. G. S. *pro,* ego sum panis *viuus*, qui.

CAP. 7.

1 Posthæc ambulabat. MS. G.S. *pro*, posthæc *autem* ambulabat.

1 In *Galilæa*, non enim volebat in *Iudæa* ambulare. MS. G. S. *pro,* in *Galilæam, Iudæam.*

29 Ego scio *ipsum*, quia ab ipso sum. MS.G.S. *pro,* ego scio *eum, & si dixero quia nescio eum, ero similis vobis mendax, sed scio,* quia ab ipso sum.

39 Nondum enim erat Spiritus *sanctus*, quia Iesus nondum erat glor. G. MS. quædam, alia verò cum S. legunt, nondum enim erat Spiritus *datus*, quia Iesus, &c.

39 Nondum *fuerat* glorificatus. MS.G. *pro, erat.*

CAP. 8.

12 Non *ambulabit* in tenebris. MS. G.S *pro, ambulat.*

25 Principium *quia* & loquor vobis. MS.G. August. *pro, qui* & loquor vobis.

46 Quis ex vobis *arguit* me. MS.G. *pro, arguet.*

CAP. 10.

11 Ponit pro ouibus. MS. G.S. *pro*, ponit pro ouibus *suis.*

15 Pono pro ouibus. MS. G. S. *pro*, pono pro ouibus *meis.*

CAP. 11.

1 Quidam *infirmus* Lazarus. MS. G. S. *pro, languens.*

11 Post *hoc* dicit eis. MS.G. *pro, posthæc* dicit eis.

27 Filius Dei, qui in mundum venisti. MS. *pro,* Dei *viui,* qui in *hunc* mundum venisti.

48 Et tollent *&* nostrum. MS. G. *pro*, tollent nostrum.

49 Ex ipsis Caiphas, cùm esset. MS.G. *pro,* Caiphas *nomine* cùm esset.

56 Ad diem festum. MS.S. *pro,* ad diem festum *istum.*

CAP. 12.

7 *Sine* illam, vt in. MS. G. S. *pro*, *sinite* illam, vt in.

8 Me autem non semper *habetis*, MS.G.S. *pro, habebitis.*

CAP. 13.

5 Deinde *mittit* aquam. MS.G.S. *pro, misit.*

8 Non *habes* partem. MS. G. S. *pro, habebis.*

CAP. 14.

7 Amodo *cognoscitis* eum. MS. G. S. *pro*, *cognoscetis.*

CAP. 15.

2 Non ferentem fructum *tollit*. MS. G.S. *pro, tollet.*

6 Et *colligunt eos*. MS. G. *pro, colligent eum.*

6 Et in ignem *mittunt* & *ardent*. MS. G. S. *pro, mittent & ardet.*

27 Et vos testimonium *perhibetis* de me, quia. MS. G. S. *pro, perhibebitis* de me.

CAP. 16.

16 Modicum, & iam non *videtis* me. MS.G. *pro, videbitis,* sicut tamen S. habent.

22 Gaudium vestrum nemo *tollit* à vobis. MS. G. *pro, tollet.*

23 Me non *rogabitis* quicquam. MS. *pro, interrogabitis,* quod tamen S. vox magis significat. Græca vox ambigua est.

CAP. 17.

5 Priusquam mundus *esset* apud te. MS.G. *pro, fieret.*

12 Quos dedisti mihi custodiui. MS.G. *pro, ego* custodiui.

18 Tu me misisti in mundum, & ego misi eos. MS. G. S. *pro, ita* & ego.

CAP. 18.

16 Exiuit ergo discipulus *ille* alius. MS. S. *pro,* discipulus alius.

18 Quia frigus erat, & *calefiebant*. MS. *pro, calefaciebant se.*

CAP. 19.

27 Accepit eam discipulus in *sua*, plu. n. MS. *pro, suam.* G. in *propria*, plu. n. S. *apud se.*

CAP. 20.

12 Et *videt* duos angelos. MS.G.S. *pro, vidit.*

12 Vbi positum *fuerat* corpus Iesu. MS. *pro, erat* corpus.

25 Nisi videro in manibus eius *figuram* clauorum. MS.G. *pro, fixuram* clauorum. S. legunt *domum*, seu *locum* clauorum.

CAP. 21.

1 *Posthæc* manifestauit se iterum. MS. G. *pro, postea.*

12 Et nemo audebat *discetium* interrogare eum. MS.G.S. *pro, discumbentium.*

14 Cùm *resurrexisset* à mortuis. MS. *pro*, *surrexisset.*

18 Et ducet quò non vis. MS.G.S. *pro,* quò *tu* non vis.

22 *Si* eum volo manere MS. G. S. Chrysostomus, Cyrillus: *pro*, *Sic* eum volo manere. Hanc tamen lectionem habet commentarius D. Augustini in hunc locum, & citat Ambrosius in Psalm. 118. serm. 20. Quædam MS. legunt, *Si sic* eum volo manere. Idem v. 23.

IN ACTIS APOSTOLORVM.

CAP. 1.

15 Erat autem turba *nominum* simul. MS. G. *pro, hominum,* sicut S. tamen habent.

19 Lingua eorum *Haceldama*. MS.G. *pro, Haceldema.* S. habent, *Hacaldemo.*

20 Fiat commoratio *eius* deserta. MS.G. S. *pro,* commoratio *eorum* deserta.

CAP. 2.

22 Sicut *&* vos scitis. MS. G. S. *pro,* sicut vos scitis.

29 Quoniam *&* defunctus est. MS. G. S. *pro,* quoniam defunctus est.

CAP. 3.

24 Qui locuti sunt, *&*, (vel) *etiam* annunciauerunt.

uerunt. MS. G. S. *pro*, locuti sunt, annunciauerunt.

CAP. 4.

2 Et annũciarent in *Iesu* resurrectionem. MS. G.S. *pro*, in *Iesum*.

32 Erat cor & anima vna. MS. G. *pro*, erat cor *vnum* &, &c. sicut S. tamen habent.

33 Iesu Christi Domini & gratia. MS. G. S. *pro*, Domini *nostri* & gratia.

CAP. 5.

8 Dic mihi si tanti. MS. G.S. *pro*, dic mihi *mulier* si tanti.

15 Obumbraret quenquam illorum. Concurrebat autem, &c. MS. G. S. *pro*, quenquam illorum, *& liberarentur omnes ab infirmitatibus suis*. Concurrebat autem, &c.

34 Iussit *pusillum* foras *Apostolos secedere*. MS. quædam; alia verò pro *secedere*, legunt *abduci*. G. habent, Iussit foras *pusillum quid Apostolos facere*. S. verò sic legunt: Iussitq; *vt illi abducerent Apostolos* foras *paululum temporis*; pro eo quòd multi codices legũt, Iussit foras *ad breue homines fieri*.

36 Et omnes *quicunque* credebant ei. MS. G. *pro*, & omnes *qui* credebant ei.

38 Et nunc dico vobis. MS. G. *pro*, & nunc *itaque* dico vobis.

39 Poteritis dissoluere *illud*, ne fortè. MS. G.S. *pro*, dissoluere *eos* ne fortè.

CAP. 7.

6 Locutus est autem Deus. MS. G. *pro*, locutus est autem *ei* Deus.

14 Et omnem cognationem in animabus. MS. *pro*, cognationem *suam* in. sicut tamen G. & S. habent.

34 Et nunc veni, mittam te in MS. G. S. *pro*, veni *&* mittam te in.

44 Tabernaculum testimonij fuit patribus nostris. MS. S. *pro*, fuit *cum* patribus nostris. G. legunt, *in* patribus nostris.

51 Dura ceruice & *incircuncisis* cordibus. MS. *pro*, *incircuncisi* cordibus. G. & S. legunt, *incircuncisi corde*.

60 Clamauit voce magna, Domine ne. MS. G. *pro*, voce magna, *dicens*: Domine, &c. S. legunt, voce alta, & dixit: Dñe, &c.

CAP. 8.

33 Quoniam *tollitur* de terra. MS. G. S, *pro*, *tolletur*.

36 Ecce aqua, *quid* prohibet. MS. G. *pro*, ecce aqua, *quis* prohibet. S. habent, quę prohibitio est.

CAP. 9.

6 Ingredere ciuitatem, & dicetur tibi. MS. G. *pro*, & *ibi* dicetur tibi. sicut S. tamen habent.

20 Ingressus, in *Synagogis* prædicabat. MS. G. verò & S. non habent *ingressus*, sed tantum, Et continuò in *Synagogis* prædicabat, &c. *pro*, ingressus in *Synagogas*, prædicabat, &c.

23 Consilium fecerunt Iudæi, vt. MS. G. S. *pro*, Iudæi *in vnum* vt.

34 Ænea, *sanat* te Dominus. MS. G. S. *pro*, *sanet*.

CAP. 10.

11 Et *videt* cælum apertum. MS. G. *pro*, *vidit*. sicut S. tamen habent.

22 *Accersire* te in domum. MS. *pro*, *accersiri*. G. cùm verbum habeant medium, vtroque reddi possunt modo. Syri, vt mittens introducat te in domum suam.

30 *At* Cornelius ait. MS. *pro*, *&* Cornelius ait. sicut G. tamen habent. Syri eandem coniunctionem nunc pro *&*, nunc pro *at* vsurpant.

CAP. 11.

28 Sub Claudio *Cæsare*. Discipuli autem. MS. G. S. *pro*, sub Claudio. Discipuli autem.

CAP. 14.

1 Factum est autem *Iconij*. MS. *pro*, *in Iconio*. sicut tamen G. habent. S. verò Iconij hic mentionem non faciunt.

6 Euangelizantes erant. Et quidam vir Lystris. MS. G. S. *pro*, Euangelizantes erant. *Et commota est omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autem & Barnabas morabantur Lystris*. Et quidam vir Lystris. Hæc tamen verba reperiuntur in quodam Græco exemplari Italico MS. & in multis Latinis.

16 Et lætitia corda *vestra*. MS. *pro*, *nostra*. sicut G. tamen habent. S. verò legunt, corda *earum*, s. gentium.

18 Et *lapidato Paulo* traxerunt. MS. quibus G. & S. magis consentiunt, *pro*, *lapidantésque Paulum*.

18 *Existimantes* eum mortuum esse. MS. *pro*, *æstimantes*. G. & S. habent, *putantes*.

25 Loquentes verbum Domini in *Perge*. MS. G. S. *pro*, in *Pergen*.

CAP. 15.

34 Visum est autem Silæ ibi remanere. Paulus autem. MS. *pro*, Visum est autem Silę ibi remanere. *Iudas autem solus abiit Ierusalem*. Paulus autem. Syri non solùm illud omittunt quod MS. sed & hoc: *Visum est autem Silæ ibi remanere*. Græca conueniunt cum priore lectione. vnicum tamen MS. Græcum Italicum habet illa verba: *Iudas autem solus abiit Ierusalem*.

41 Confirmans ecclesias. Ea verò quæ sequuntur, videlicet, *Præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum*, quædam MS. non legunt, nec G. nec S.

CAP. 16.

1 Filius mulieris *cuiusdam* Iudææ. MS. G. S. *pro*, mulieris Iudææ.

CAP. 17.

22 Per omnia quasi *superstitiosiores* vos video. MS. G. *pro*, *superstitiosos*. S. quoque superstitionis eminentiam indicant, legentes, video vos inter omnia nimios esse in cultu dæmonum.

CAP. 18.

10 Ego sum tecum, & *nullus nocere poterit tibi*. MS. S. *pro*, & *nemo apponetur tibi, vt noceat te*. quomodo tamen G. ad verbum habent.

CAP. 19.

9 Maledicentes *viæ* coram multitudine. MS. *pro*, maledicentes *viam Domini*. S. habent, *viam Dei*. G. verò *viam* habent: sed nec *Dei*, nec *Domini*.

11 Virtutésque non quaslibet faciebat. MS. G. S. *pro*, virtutésque non *modicas* quaslibet faciebat.

16 Ita vt nudi & *dilacerati* effugerent. MS. *pro*, & *vulnerati*. sicut tamen G. & S. habent.

20 Crescebat verbum *Dei* & *confortabatur*. MS. *pro*, verbum *Domini* & *confirmabatur*. G. habent, verbum *Domini* crescebat & *dominabatur*. S. verò sic legunt, Inualescebat progressúsque faciebat fides in *Deum*.

23 Turbatio nõ minima de via. Demetrius, &c. MS. G. *pro*, de via *Domini*. Demetrius, &c. S. habent, propter viam *Dei*.

CAP. 20.

4 Comitatus est autem eum *vsque in Asiam Sopater* Pyrrhi. MS. G. S. *pro*, comitatus est autem eum *Sosipater* Pyrrhi.

7 Paulus disputabat eis, profecturus. MS. G. *pro*, disputabat *cum* eis. Syra habent, verba faciebat ad eos.

14 Cùm autem *conuenisset* nos in Asson. MS. *pro*, *inuenisset*, vel, *conuenissemus* in Asson. G. magis videntur habere, Cùm autem *obuiasset*, vel, *coniunctus esset nobis* in Asson. S. vt autem recepimus eum, ex Theso, &c.

15 Et sequenti venimus Miletum. MS. G. *pro*, & sequenti *die* venimus. sicut S. tamen habent. Addunt quoque hic G. & S. *& subsistimus Togillij*, & sequenti, &c.

29 Lupi *graues* in vos. MS. G. *pro*, lupi *rapaces* in vos. S. habent, lupos *efferos*.

33 Argentum *aut* aurum. MS. G. S. *pro*, argentum *&* aurum.

CAP. 21.

7 Nauigatione *expleta*. MS. G. *pro*, *explicita*.

8 Qui erat de septem. MS. G. *pro*, qui erat *vnus* de septem. sicut S. tamen habent.

16 *Mnasonem* quendam. MS. G. S. *pro*, *Iasonem* quendam.

CAP. 22.

12 Ab omnibus *habitantibus* Iudæis. MS. S. *pro*, *cohabitantibus in Damasco* Iudæis. G. tamẽ habent, *in Damasco*.

16 Et *abluere* peccata tua. MS. S. *pro*, *ablue*. G. cùm verbum habeat medium, vtroque possunt verti modo.

28 Hanc *ciuitatem* consecutus. MS. *pro*, *ciuilitatem*. sicut tamen G. magis videntur habere.

CAP. 23.

9 Et *surgentes* quidam Pharisæorum. MS. G. *pro*, *exurgentes*. G. vtroque modo licet vertere. Addunt hic G. & S. Surgentes *quidam Scribæ ex partibus Pharisæorum*.

13 Plus quàm 40. qui hanc. MS. G. *pro*, plus quàm 40. *viri* qui, &c. vt S. tamen habent.

17 Adolescentem hunc *perduc* ad, &c. MS. *pro*, *adduc*. G. & S. magis habent, *abducito*.

23 Et *conuocatis* duobus. MS. *pro*, *vocatis*. G. & S. magis habent, *aduocatis*.

24 Vt imponentes Paulum, *eum* saluum. MS. S. *pro*, Paulum saluum, quo modo G. tamen habent.

25 *Timuit enim ne fortè raperent eum Iudæi & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tanquam accepturus pecuniam*: totum hoc negligunt quædam MS. G. & S.

35 Cùm *&* accusatores tui. MS. G. *pro*, cùm accusatores. quomodo S. tamen habent.

CAP. 24.

5 Et concitantem *seditiones* omnibus. MS. *pro*, *seditionem*, quomodo tamen & G. & S. habent.

6 Quem *apprehendimus*, à quo poteris ipse iudicans. MS. quædam *pro*, Quem *& apprehensum*, *voluimus secundum legem nostram iudicare*. *superueniens autem Tribunus Lysias*, *cum vi magna eripuit eum de manibus nostris*, *iubens accusatores eius ad te venire*: à quo poteris ipse iudicans. G. verò & S. hæc omnia habent, immò & versui 7. nonnulla verba addunt. Manuscriptis autem in eo consentiunt, quòd legant, Quem *apprehendimus*, *pro*, quem *& apprehensum*.

14 Sic deseruio *patrio* Deo meo. MS. G. *pro*, *patri*. S. colere Deum patrum meorum.

18 Hanc versus 18. partem, videlicet, *Et apprehenderunt me*, *clamantes & dicentes*: *Tolle inimicum nostrum*, omittunt tum MS. tum G. tum S.

26 Quod pecunia daretur à Paulo. MS. *pro*, pecunia *ei* daretur. G. & S. habent, *sibi*.

CAP. 25.

24 Interpellauit me Ierosolymis, *& hic* petentes. MS. G. S. *pro*, Ierosolymis, petentes.

CAP. 26.

7 In *quam* duodecim. MS. G. S. *pro*, in *qua*.

14 *Saul, Saul*, quid me persequeris. MS. G. S. *pro*, *Saule, Saule*, quid. &c.

17 Eripiens te de *populo* &. MS. G. S. *pro*, de *populis* &.

11 Comprehensum *me* tentabant interficere. MS. G. S. *pro*, comprehensum tentabant, *volentes me* interficere. G. tamen non habent *me*.

26 Constanter *loquor*. MS. G. S. *pro*, *eloquor*.

31 Dignum quid *facit* homo iste. MS. G. *pro*, *fecit*. sic tamen Syra habent.

CAP. 27.

2 Nauem *Adrumetinam*. MS. *pro*, *Adramytenam*. G. habent, *Adramyttenam*. S. verò legunt, nauigium *quod erat ex Adramanto*.

2 Nauem

9 Eo quod *&* ieiunium. MS. G. *pro*, eò quod ieiunium.

CAP. 28.

4 Qui cùm *euaſerit* de mari. MS. *pro*, *euaſit*. G. *quem ſaluatum* ex mari, &c.

6 Diu autem illis *ſperantibus*. MS. *pro*, *expectantibus*, ſicut tamen S. habent. G. verò vtroque modo poſſunt verti.

26 Et dic *ad eos*. MS. G. *pro*, & dic: Aure, &c. S. habent, & dic *eis*.

IN EPISTOLA D. PAVLI AD ROMANOS.

CAP. I.

3 Qui factus eſt ex ſemine Dauid. MS. G. S. *pro*, eſt *ei* ex ſemine.

13 Habeam *&* in vobis. MS. S. *pro*, habeam in vobis. ſicut G. tamen habent.

18 Qui veritatem in iniuſtitia detinent. MS. G. S. *pro*, qui veritatem *Dei* in iniuſtitia, &c.

20 Diuinitas: vt ſint inexcuſabiles. MS. G. *pro*, *ita* vt ſint inexcuſabiles. ſicut S. tamen habent.

25 In *mendacio*. MS. G. *pro*, in *mendacium*.

28 Vt faciant ea quæ non *conuenit*. MS. S. *pro*, quæ non *conueniunt*. ſicut G. tamen habent.

32 Non ſolùm ea faciunt, ſed etiam conſentiunt. MS. G. S. *pro*, non ſolùm *qui* ea faciunt, ſed etiam *qui* conſentiunt.

CAP. 2.

1 Eadem enim agis *qui* iudicas. MS. G. *pro*, *quæ* iudicas. ſicut S. tamen habent.

5 In *diem* iræ. MS. S. *pro*, in *die* iræ, ſicut G. tamen habent.

12 Sine lege *&* peribunt. MS. G. S. *pro*, ſine lege peribunt.

18 Et noſti voluntatem, & probas. MS. G. *pro*, voluntatem *eius*, &c. ſicut S. tamen habent.

CAP. 3.

6 Iudicabit Deus mundum. MS. S. *pro*, Deus *hunc* mundum.

27 Vbi eſt ergo gloriatio? excluſa eſt. MS. G. S. *pro*, gloriatio *tua*? excluſa eſt.

30 Qui *iuſtificabit* circuncifionem. MS. G. *pro*, *iuſtificat*. ſicut S. tamen habent.

CAP. 4.

5 Reputatur fides eius ad iuſtitiam. Sicut & Dauid, &c. MS. G. S. *pro*, ad iuſtitiam, *ſecundum propoſitum gratiæ Dei*. Sicut & Dauid, &c.

9 In circuncifione, an etiam in præputio? MS. G. S. *pro*, in circuncifione *tantùm manet*, an etiam, &c.

16 Vt ſecundum gratiam, *vt* firma ſit. MS. G. S. *pro*, ſecundum gratiam firma ſit.

17 Ante Deum, cui *credidit* qui. MS. G. *pro*, *credidiſti*. ſicut S. tamen habent.

18 Secundum quod dictum eſt, ſic erit. MS. G. S. *pro*, dictum eſt *ei*, ſic erit.

18 Sic erit ſemen tuum. Et non infirmatus. MS. G. S. *pro*, ſic erit ſemen tuum, *ſicut ſtellæ cæli, & arena maris*. Et non infirmatus.

19 Corpus ſuum *iam* emortuum. MS. G. *pro*, corpus ſuum emortuum. vt tamen S. habent.

23 Quia reputatum eſt illi. Sed & propter nos. MS. G. *pro*, eſt illi *ad iuſtitiam*. Sed &, &c. ſicut S. tamen habent.

24 Qui ſuſcitauit Ieſum Dominum noſtrum. MS. G. *pro*, Ieſum *Chriſtum* Dominum noſtrum. ſicut S. tamen habent.

CAP. 5.

2 Habemus acceſſum *fide* in gratiam iſtam. MS. G. *pro*, habemus acceſſum *per fidem* in gratiam iſtam.

13 Peccatum autem non *imputatur* cùm lex non *eſt* MS. G. *pro*, non *imputabatur*, cùm lex non *eſſet*.

16 Et non ſicut per vnum *peccantem*. MS. *pro*, per vnum *peccatum*, ſicut S. tamen habent. G. verò legunt, Et non ſicut per vnum *qui peccauit*: habent enim Aoriſton participij.

Si enim *in* vnius delicto. MS. *pro*, ſi enim vnius delicto. ſicut G. tamen habent. S. verò legunt, Nam ſi *propter* vnius delictum.

20 Superabundauit gratia. MS. G. S. *pro*, ſuperabundauit *&* gratia.

21 Peccatum in *morte*: ita. MS. G. S. *pro*, in *mortem*.

CAP. 6.

16 Neſcitis quoniam cui. MS. G. S. *pro*, *An* neſcitis.

21 Quem ergo fructum habuiſtis tunc, in quibus. MS. G. *pro*, tunc *in illis*, in quibus.

CAP. 7.

2 Si autem mortuus fuerit vir, liberata eſt, &c. MS. G. *pro*, vir *eius*, liberata eſt, &c. ſicut S. tamen habent.

2 *Liberata* eſt à lege. MS. S. *pro*, *ſoluta* eſt. ſicut tamen G. magis habent.

3 Liberata eſt à lege, vt non ſit. MS. G. S. *pro*, à lege *viri*, vt non ſit.

CAP. 8.

7 Sapientia carnis *inimicitia* eſt *in Deum*. MS. G. S. *pro*, *inimica* eſt *Deo*.

7 Legi enim Dei non *ſubijcitur*. MS. G. S. *pro*, non *eſt ſubiecta*.

10 Spiritus verò *vita*. MS. G. S. *pro*, *viuit*.

10 Spiritus verò vita propter *iuſtitiam*. MS. G. S. *pro*, *iuſtificationem*.

20 Subiecit eam in *ſpem*. MS. *pro*, in *ſpe*.

23 Adoptionem filiorum expectantes. MS. G. S. *pro*, filiorum *Dei* expectantes.

34 Qui *&* eſt ad dexteram. MS. G. S. *pro*, qui eſt ad.

35 Quis nos ſeparabit. MS. G. S. *pro*, quis *ergo* nos.

CAP. 9.

4 Et gloria, & *teſtamenta*, &c. MS. G. S. *pro*, *teſtamentum*.

6 Non enim omnes qui ex Iſrael, Iſraelitę ſunt. MS. G. S. *pro*, non enim omnes qui ex *circuncifione ſunt* Iſrael, *hi* ſunt Iſraelitæ.

10 Non ſolùm autem, ſed & Rebecca. MS. G. *pro*, non ſolùm autem *illa*, ſed.

10 Ex vno *concubitu* habens Iſaac *patre noſtro*. MS. Græca, ex *vno concubitum* habens Iſaac patre noſtro. Syra, cùm *vnius patris noſtri* Iſaac habuiſſet conſuetudinem.

31 Iſrael verò *ſectans* legem iuſtitiæ. MS. G. *pro*, *ſectando*.

CAP. 10.

8 Sed quid dicit? Prope eſt. MS. G. S. *pro*, ſed quid dicit *ſcriptura*? prope eſt.

13 Omnis enim *qui* inuocauerit. MS. G. *pro*, omnis enim *quicunque* inuocauerit.

16 Sed non omnes *obedierunt* Euangelio. MS. G. S. *pro*, *obediunt*.

CAP. II.

5 Secundum electionem gratiæ factæ ſunt. MS. G. *pro*, gratiæ *Dei ſaluæ* factæ ſunt. S. quidem non habent *Dei*, ſed reſiduum *relictum eſt*, ſeu *remanſit* ſecundum electionem gratiæ.

19 *Dices* ergo. MS. G. S. *pro*, *dicis* ergo.

CAP. 13.

1 A Deo *ordinatæ* ſunt. MS. G. S. *pro*, *ordinata* ſunt.

5 *Ideo neceſſitati* ſubditi eſtote. MS. G. *pro*, *ideoq́ neceſſitate*. S. *neceſſe eſt* nobis vt ſubiiciamur.

10 Dilectio, *proximo* malum non operatur. MS. S. *pro*, *proximi*, ſicut G. tamen habent.

14 Sed *induite* Dominum Ieſum. MS. S. *pro*, *induimini*. G. poſſunt vtroque verti modo.

CAP. 14.

2 Olus *manducat*. MS. G. S. *pro*, *manducet*.

9 Chriſtus *&* mortuus eſt. MS. G. S. *pro*, Chriſtus mortuus eſt.

11 Mihi *flectet* omne genu. MS. G. S. *pro*, *flectetur*.

19 Et quæ ædificationis ſunt inuicē. Noli propter. MS. G. S. *pro*, inuicem *cuſtodiamus*. Noli propter.

CAP. 15.

12 In *eo* gentes ſperabunt. MS. G. *pro*, in *eum*. S. *ſuper eum* ſperabunt.

13 In ſpe, *in* virtute. MS. G. S. *pro*, *&* virtute.

16 Oblatio gentium accepta, ſanctificata. MS. G. *pro*, accepta *&* ſanctificata. ſicut S. tamen habent.

18 Quæ per me non *effecit*. MS. G. S. *pro*, non *efficit*.

30 Et per charitatem ſpiritus. MS. G. S. *pro*, & per charitatem *ſancti* Spiritus.

CAP. 16.

23 Hoſpes meus & *vniuerſæ eccleſiæ*. MS. G. S. *pro*, & *vniuerſa eccleſia*.

27 Cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen. MS. G. S. *pro*, cui *honor &* gloria. G. tamen & S. non habent *cui*. G. verò etiam *ſeculorum* omittunt.

IN PRIORE D. PAVLI AD CORINTHIOS EPIST.

CAP. I.

10 Sitis autem perfecti *eadem mente*, & eadem *ſententia*. MS. S. G. *pro*, perfecti *in eodem ſenſu*, & *in* eadem *ſcientia*. G. tamen vtrobique habent præpoſitionem *in*.

20 Vbi *conquiſitor* huius ſeculi. MS. G. *pro*, *inquiſitor*.

CAP. 2.

1 Veni non *per ſublimitatem* ſermonis. MS. *pro*, *in ſublimitate*. G. habent, *per*, vel *ſecundum ſublimitatem*.

12 Non ſpiritum mundi accepimus. MS. S. *pro*, *huius* mundi.

CAP. 3.

4 Nonne *carnales* eſtis? MS. G. S. *pro*, nonne *homines* eſtis?

11 *Qui* eſt Chriſtus. MS. G. *pro*, *quod* eſt Chriſtus.

13 Dies enim declarabit. MS. G. S. *pro*, dies enim *Domini* declarabit.

CAP. 4.

8 Et vtinam *regnaretis*. MS. *pro*, *regnetis*.

8 Et nos vobiſcum *regnaremus*. MS. *pro*, *regnemus*. ſicut tamen G. habent.

CAP. 5.

7 Expurgate *igitur* vetus. MS. G. *pro*, expurgate vetus.

CAP. 6.

11 Et hæc *quidam* fuiſtis. MS. G. *pro*, *quidem*.

19 Quoniam membra veſtra, templum *eſt* ſpiritus ſancti. MS. *pro*, templum *ſunt* ſpiritus ſancti. G. & S. habent, Quoniam corpus veſtrum, templum eſt ſpiritus ſancti.

CAP. 7.

8 Si ſic *maneant*, ſicut & ego. MS. G. *pro*, *permanſerint*, vel *permaneant*.

11 Et vir vxorem *ne* dimittat. MS. *pro*, *non*.

24 In hoc *maneat* apud Deum. MS. G. *pro*, *permaneat*.

36 Non peccat, nubat. MS. G. S. *pro*, non peccat, *ſi* nubat. G. habent, *nubant*.

CAP. 9.

2 Si aliis non ſum Apoſtolus. MS. G. *pro*, *&* ſi aliis. ſicut S. tamen habent.

5 Nunquid non habemus poteſtatem, *mulierem* ſororem. MS. G. S. *pro*, *mulierculam*.

13 Edunt: qui altari. MS. G. *pro*, edunt: *&* qui.

CAP. 10.

17 *Nam* omnes de vno pane. MS. G. S. *pro*, omnes *qui* de vno.

28 Hoc *immolatitium* eſt idolis. MS. *pro*, hoc *immolatum* eſt idolis. G. vnum nomē habent, videlicet εἰδωλόθυτον.

29 Iudicatur ab *alia* cōſciētia. MS. G. S. *pro*, *aliena*.

31 Siue bibitis, *ſiue* quid facitis. MS. G. S. *pro*, ſiue bibitis, *vel aliud* quid facitis.

CAP. II.

6 Si non velatur mulier *&* tondeatur. MS. G. S. *pro*, mulier, tondeatur.

7 Non debet velare caput: quoniam. MS. G. *pro*,

caput *suum:* quoniam sicut s. tamen habent.
16 Neque *ecclesiæ* Dei. MS.G.*pro, ecclesia,* sicut s. tamen habent.
27 *Vel* biberit calicem. MS.G.*pro, & biberit.*

CAP. 12.

3 Dicit anathema *Iesum.* MS.G.S. *pro, Iesu.*

CAP. 13.

3 Et si tradidero corpus meum vt ardeam. MS. G.S. *pro, ita* vt ardeam.
13 Nunc autem *manet* fides, spes, charitas. MS. G. *pro, manent.*

CAP. 14.

3 Hominibus loquitur ædificationem. MS.G.S. *pro,* loquitur *ad* ædificationem.
10 Genera linguarum sunt in mundo. MS. S. *pro,* in *hoc* mundo.
33 Sicut & in omnibus ecclesiis sanctorum mulieres. MS. G. S. *pro,* sanctorum *doceo* mulieres.

CAP. 15.

21 Quoniam *enim* per hominem mors. MS.G. *pro,* quoniam *quidem* per.
23 Deinde ij qui sunt Christi, in aduentum eius. Deinde finis. MS.G.S. *pro,* Christi, *qui* in aduentum eius *crediderunt*. Deinde finis. G. & S. in *aduentu eius*. Deinde finis.
34 Euigilate *iustè* &. MS.G.S. *pro, iusti.*
35 Sed *dicet* aliquis. MS.G.S.*pro, dicit.*
35 Quali autem corpore *veniunt*. MS.G. *pro, venient*, sicut s. tamen habent.
38 Dat illi corpus sicut *voluit*. MS. G. *pro,* sicut *vult.*
39 Sed alia *quidem* hominum, alia verò pecorum. MS. G, *pro,* sed alia hominum, alia pecorum.
42 *Surgit* in incorruptione.
43 *Surgit* in gloria.
Surgit in virtute.
44 *Surgit* corpus spiritale. MS.G.S. *pro, surget.*
54 Cùm autem *corruptum hoc induerit incorruptionem, &* mortale hoc. MS. G. S. *pro,* cùm autem mortale hoc, &c.

CAP. 16.

12 De Apollo autem fratre, multum rogaui eũ. MS.G.S.*pro,* de Apollo autem fratre, *vobis notum facio, quoniam* multum rogaui eum.

IN POSTERIORE D. PAVLI AD CORINTHIOS EPIST.

CAP. I.

6 Quæ operatur *in* tolerantiam. MS.G.*pro,* quę operatur tolerantiam.
12 Conuersati sumus in mundo. MS. S. *pro,* in *hoc* mundo.
18 Quia sermo noster qui *fit* apud vos. MS. *pro,* qui *fuit* apud vos. G. & S. neutrum habent, sed alterum subaudiunt.
20 Amen Deo ad gloriam *per nos*. MS.G.*pro,* gloriam *nostram*. S. per ipsum *damus Amin ad gloriam Dei.*
21 Cõfirmat nos vobiscum in *Christum*, & qui. MS.G. *pro,* in *Christo.*

CAP. 2.

4 Quam charitatem *habeo* abundantius. MS.G. *pro, habeam.*
10 Cui autem aliquid *donatis*, & ego. MS.G.S. *pro, donastis.*

CAP. 3.

6 Non *literæ*, sed *spiritus*, litera enim. MS.G.*pro,* non *litera*, sed *spiritu*, litera enim. S. habẽt, non in *scriptura*, sed in *spiritu.*
9 Damnationis, gloria est. MS. G.S. *pro,* damnationis, *in* gloria est.
12 Multa fiducia *vtamur*. MS.G. *pro, vtimur.*

CAP. 4.

1 Ideo habentes hanc *ministrationem*. MS. G. *pro, administrationem.*
5 Sed Iesum Christum Dominum: nos autem. MS. G. *pro,* Dominum *nostrum*: nos autẽ, sicut s. tamen habent.
6 *Qui* illuxit in cordibus nostris. MS. G.S. *pro, ipse* illuxit.
16 Noster homo *corrumpitur*, tamen is. MS. G. *pro, corrumpatur.*

CAP. 5.

13 Siue enim mente *excidimus*, Deo. MS.S. *pro, excedimus.*

CAP. 6.

1 Adiuuantes autem *&* exhortamur. MS. G. *pro,* autem exhortamur.

CAP. 7.

12 Quam habemus pro vobis *ad vos* corã Deo. MS.G. *pro,* pro vobis coram Deo.

CAP. 8.

6 Perficiat in *vos* etiam. MS.G. *pro,* in *vobis.*
7 Et omni sollicitudine, & charitate vestra. MS. G. S. *pro*, & omni sollicitudine, *insuper* & charitate vestra.
8 Etiam vestræ charitatis, *ingenuum* bonum cõprobans. MS.G. *pro, ingenium.*
15 Qui multum *habuit*, non abundauit. MS.S. *pro,* qui multum, non abundauit, sicut G. tamen habent.
23 Apostoli ecclesiarum, *gloria* Christi. MS.G. *pro, gloriæ.*

CAP. 10.

18 Sed quem *Dominus* commendat. MS. G. S. *pro, Deus* commendat.

CAP. II.

17 Non loquor secundum *Dominum*: sed quasi MS.G.S. *pro, Deum.*
21 Quasi nos infirmi fuerimus. In quo. MS.G.S. *pro,* fuerimus *in hac parte*. In quo.
23 Ministri Christi sunt, (vt minus sapiens dico) plus ego. MS.G.S.*pro,* ministri Christi sunt, & ego (vt minus sapiens dico) plus ego.
33 Et effugi manus eius. MS. G. S. *pro, & sic* effugi.

CAP. 12.

6 Ne quis *in* me existimet. MS.G. S. *pro*, ne quis me.
6 Supra id quod videt me, aut audit. MS.G.S. *pro,* videt *in* me, aut.
11 Nihil enim minus, *fui* ab iis. MS. S. *pro, feci.*
12 Signa tamen *Apostoli* facta sunt. MS. G. *pro,* signa tamen *Apostolatus mei*, facta sunt. S. habent, Signa *Apostolorum* edidi inter vos.
15 Et superimpendar ipse pro. MS. *pro, ego* ipse, sicut s. tamen habent. G. nec *ego* habent, nec *ipse.*

CAP. 13.

3 Qui in *vos* non infirmatur. MS. G. *pro,* in *vobis.*
6 Spero autem quòd *cognoscetis*. MS. G.S. *pro, cognoscitis.*

IN EPISTOLA D. PAVLI AD GALATAS.

CAP. 2.

2 Seorsum autem iis qui videbantur: ne fortè. MS.G. *pro,* qui videbantur *aliquid esse*, aut, *maiores*: ne fortè. S. tamen habent, qui existimantur *aliquid esse.*
5 Quibus neque ad horam cessimus *subiectione*. MS. *pro,* cessimus *subiectioni*. Græca & Syra videntur significare, *cessimus subiectione*, vel ad subiectionem vt illis subiiceremur.
6 Qui videbantur esse, nihil contulerunt. MS. G. *pro*, esse *aliquid*, nihil, &c. sicut s. tamen habent.
16 In Christo Iesu *credidimus*. MS. G. *pro, credimus*, sicut s. tamen habent.
18 Iterum hæc *ædifico*. MS.G.S. *pro, reædifico.*

CAP. 3.

1 In [illegible] *vos* crucifixus? MS. *pro, in vobis*, sicut [illegible] tamen habent.
7 *Cognoscitis* ergo quia. MS. *pro, cognoscite.*
21 Lex quæ *possit* viuificare. MS. *pro, posset.*

CAP. 5.

19 Immunditia, luxuria. MS. *pro*, immunditia, *impudicitia*, luxuria. G. tamen & S. videntur *impudicitia* habere, & *luxuria* omittere.
24 Carnem crucifixerunt. MS. G. *pro,* carnem *suam* crucifixerunt, sicut s. tamen habent.

CAP. 6.

6 Is qui catechizatur *verbum*. MS. G. *pro, verbo.*

IN EPISTOLA D. PAVLI AD EPHESIOS.

CAP. I.

6 Gratificauit nos in dilecto. In quo. MS.G.S. *pro,* in dilecto *Filio suo*. In quo.
10 In *dispensationem* plenitudinis. MS.G. *pro,* in *dispensatione.*
22 *Super omnia, ipsi ecclesiæ.* MS. G. S. *pro, supra omnem ecclesiam.*

CAP. 2.

3 Facientes *voluntates* carnis. MS.G. *pro, voluntatem*, sicut s. tamen habent.
12 *Quod* eratis illo in tempore. MS.G. *pro, qui* eratis.
12 Et sine Deo in mundo. MS. S. *pro,* in *hoc* mundo.
14 *Inimicitiam* in carne sua. MS. G.S. *pro, inimicitias.*
16 Interficiens *inimicitiam* in. MS. G. S. *pro, inimicitias.*

CAP. 3.

7 Cuius factus sum minister. MS.G.S. *pro,* cuius factus sum *ego* minister.
16 Per spiritum eius in *interiorem hominem*. MS. G. *pro,* in *interiori homine.*

CAP. 4.

3 Sicut *&* vocati estis. MS.G. *pro,* sicut vocati estis.
10 Vt *impleret* omnia. MS.G. *pro, adimpleret.*
30 In *diem* redemptionis. MS.G.S. *pro, die.*

CAP. 5.

11 Magis autem *&* redarguite. MS.G. *pro,* magis autem redarguite, sicut s. tamen habent.
13 Omne enim quod *manifestat*, lumen est. MS.S. *pro, manifestatur*. G. ambigua sunt, sed præcedentia, declarant magis vertendũm, *manifestat.*
23 Ipse saluator corporis. Sed. MS.G.S. *pro,* corporis *eius*. Sed.
33 Vxor autem *vt* timeat virum. MS.G. *pro,* vxor autem timeat virum.

CAP. 6.

13 Et *omnibus perfectis* stare. MS.G. *pro, & in omnibus perfecti* stare. S. habent, quũmque instructi fueritis in omnibus, stetis.

IN EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

CAP. I.

1 Cum episcopis & *diaconis*. MS. *pro, diaconibus.*
18 Christus *annunciatur*. MS.G. *pro, annuncietur.*
24 Permanere autem in carne, *magis* necessarium. MS.G. *pro,* in carne, necessarium.
30 Et nunc *auditis* de me. MS.G.S. *pro, audistis.*

CAP. 2.

1 Si qua viscera *ac miserationes*. MS.G.S. *pro,* si qua viscera *miserationis.*

10 Cælestium *&* terrestrium. MS. G.S. *pro*, cælestium, terrestrium.
22 Mecum seruiuit in *Euangelium*. MS. *pro*, in *Euangelio*.

CAP. 3.

4 Quanquam ego habeam confidentiam in carne. MS. *pro*, quanquam *&* ego. G. & S. hoc quidem loco non habent *&*, sed paulò pòst, *&* in carne.
17 Sicut habetis formam *nos*. MS. G. *pro*, formã *nostram*.

CAP. 4.

1 Gaudium & corona mea. MS. G. *pro*, gaudiũ *meum*, &, sicut S. tamen habent.
8 Si qua laus, hæc cogitate. MS. G. S. *pro*, si qua laus *disciplinæ*, hæc cogitate.
17 Requiro fructum abundantem, in *rationem vestram*. MS. G. *pro*, in *ratione vestra*.

IN EPISTOLA AD COLOSSENSES.

CAP. 1.

12 Gratias agentes Patri. MS. *pro*, gratias agentes *Deo &* Patri, sicut G. tamen habent: S. habent, Deo Patri.
25 Data est mihi in *vos*. MS. G. *pro*, in *vobis*.
28 Docentes *omnem hominem* in omni sapientia. MS. S. *pro*, docentes in omni sapientia, sicut G. tamen habent.

CAP. 2.

7 Confirmati fide. MS. *pro*, confirmati *in* fide, sicut tamen G. & S. habent.
7 Abundantes in *ea*. MS. G. S. *pro*, in *illo*.
14 Chirographum *decretis*. MS. G. *pro*, *decreti*.
20 Ab elementis mundi. MS. S *pro*, *huius* mundi.
21 Ne *tetigeris*, neque *gustaueris*, neque *contrectaueris*. MS. G. S. *pro*, ne *tetigeritis*, neque *gustaueritis*, neque *contrectaueritis*.

CAP. 3.

1 Si consurrexistis Christo. MS. G. *pro*, *cum* Christo.
14 Charitatem, quod est. MS. G. S. *pro*, charitatem *habete*, quod est.
20 Placitum est Domino. MS. *pro*, *in* Domino, sicut G. tamen habent. S. habent, *coram* Domino.
25 Non est personarum acceptio *(apud Deum.)* MS. G. S. id quod parenthesi inclusum est non legunt.

IN PRIORI EPIST. AD THESSALONICENSES.

CAP. 1.

8 Sed *&* in omni loco. MS. G. S. *pro*, sed in omni loco.

CAP. 2.

2 Fiduciam *habuerimus* in Deo nostro. MS. *pro*, *habuimus*, sicut G. tamen habent.
7 Sed facti sumus *lenes* in medio vestrum. MS. *pro*, paruuli. G. vtroque modo licet vertere. S. habent, *mansueti*.
13 Accepistis non vt verbum hominum. MS. G. *pro*, accepistis *illud*, non, &c. sicut S. tamen habent.
16 Prȩuenit *autem* ira Dei. MS. G. S. *pro*, prȩuenit *enim* ira Dei.

CAP. 3.

6 Sicut nos quoque vos. MS. S. *pro*, sicut *&* nos quoque vos. G. habent, sicut & nos vos.

CAP. 4.

6 Sicut *&* prædiximus. MS. G. S. *pro*, sicut prędiximus.
15 Residui sumus in *aduentum* Domini. MS. G. *pro*, in *aduentu*.

CAP. 5.

27 Vt legatur epistola omnibus sanctis. MS. *pro*, epistola *hæc* omnibus sanctis, sicut S. tamẽ habent.

IN POSTERIORI EPIST. AD THESSALONICENSES.

CAP. 2.

2 Neque per epistolam, tanquam per nos, quasi instet. MS. G. S. *pro*, tanquam per nos *missam*, quasi instet.
4 Ostendens se *quia* sit Deus. MS. G. *pro*, *tanquã* sit Deus, sicut S. tamen habent.
14 *Ad quod* & vocauit vos. MS. *pro*, *in quam* & G. habent, *In quod*: S. verò, *Ad hæc*.

CAP. 3.

11 *Audimus* enim inter vos. MS. G. *pro*, *audiuimus*, sicut S. tamen habent.

IN PRIORI EPISTOLA AD TIMOTHEVM.

CAP. 1.

2 Gratia, misericordia, pax à Deo. MS. G. *pro*, gratia, *&* misericordia, *&* pax, sicut S. tamen habent.
15 Venit in mundum. MS. S. *pro*, in *hunc* mundum.
16 Ad *deformationem* eorum. MS. *pro*, *informationem*, sicut G. tamen habent. S. habent, vt exemplo iis essem, &c.

CAP. 2.

6 Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis. In quo MS. G. S. *pro*, pro omnibus, *cuius* testimonium temporibus suis *confirmatum est*. In quo. S. tamen habent, testimonium *quod euenit* tempore suo.

CAP. 3.

2 Ornatum, hospitalem. MS. G. *pro*, ornatum, *pudicum*, hospitalem.

CAP. 4.

7 Exerce teipsum ad. MS. *pro*, exerce *autem* teipsum ad, sicut G. tamen habent. S. habent, *&* exerce teipsum.
10 *Quod sperauimus* in. MS. G. *pro*, *quia speramus*.

CAP. 5.

4 *Discant* primùm domum. MS. G. S. *pro*, *discat*.
5 *Sperauit* in *Deo*. MS. quædam, & G. Alia MS. legunt *sperat*, *pro*, *speret in Deum*.

CAP. 6.

7 Nihil enim intulimus in mundum. MS. S. *pro*, in *hunc* mundum.
9 Laqueum & desideria. MS. G. S. *pro*, laqueum *diaboli* & desideria.
19 Vt apprehendant *veram* vitam. MS. S. *pro*, *bonam* vitam. G. habent, *æternam* vitam.

IN POSTERIORI EPIST. AD TIMOTHEVM.

CAP. 1.

9 Vocauit vocatione sancta. MS. G. S. *pro*, vocatione *sua* sancta.

CAP. 2.

4 Nemo militans implicat. MS. G. S. *pro*, nemo militans *Deo* implicat.
8 Memor esto Iesum Christum. MS. G. S. *pro*, memor esto *Dominum* Iesum Christum.
14 (Ad nihil enim vtile est) ad subuersionem. MS. G. S. *pro*, *nisi* ad subuersionem.
25 Corripientem eos qui resistunt, nequando. MS. G. S. *pro*, qui resistunt *veritati*, nequando. S. autem habent, qui contendunt *aduersus se*.
26 A quo *capti* tenentur. MS. G. *pro*, *captiui*. S. quo capti (vel) irretiti sunt.

CAP. 4.

5 Ministerium tuum imple. Ego enim. MS. G. S. *pro*, imple. *Sobrius esto*. Ego enim.
17 Prædicatio *impleretur*. MS. *pro*, *impleatur*, sicut G. tamen habent.
18 *Liberabit* autem me. MS. G. S. *pro*, *liberauit*.
21 *Salutat* te Eubulus. MS. G. S. *pro*, *salutant*.

IN EPIST. AD TITVM.

CAP. 1.

9 Vt potens sit *&* exhortari. MS. G. S. *pro*, vt potens sit exhortari.

CAP. 2.

5 Prudentes, castas, domus curam. MS. G. S. *pro*, castas, *sobrias*, domus curam.
7 *Integritatem*, *grauitatem*. MS. G. *pro*, *in integritate*, *in grauitate*.
11 Dei *salutaris*, omnibus. MS. G. S. *pro*, Dei *saluatoris nostri*, omnibus.

IN EPISTOLA AD PHILEMONEM.

6 In agnitione omnis boni. MS. S. *pro*, omnis *operis* boni, sicut G. tamen habent.
6 Boni *in vobis* in Christo Iesu. MS. G. S. *pro*, boni in Christo Iesu.
12 Quem remisi. Tu autem. MS. G. *pro*, quem remisi *tibi*. Tu autem, sicut S. tamen habent.
12 Tu autem illum, id est, mea viscera. MS. G. *pro*, tu autem illum, *vt* mea. S. habent, *sicut* meum natum.

IN EPISTOLA D. PAVLI AD HEBRÆOS.

CAP. 1.

3 *Sedit* ad dexteram. MS. G. S. *pro*, *sedet*.
12 Et velut amictum *inuolues* eos. MS. G. S. *pro*, *mutabis*.
14 Qui hæreditatem *capient*. MS. G. S. *pro*, *capiunt*.

CAP. 2.

5 Non enim angelis subiecit orbem terræ. MS. G. S. *pro*, subiecit *Deus* orbem terræ.
10 Per *passiones*. MS. G. S. *pro*, per *passionem*.

CAP. 4.

3 Ab institutione mundi *factis*. MS. G. S. *pro*, *perfectis*.

CAP. 5.

7 Et lacrymis offerens, *&* exauditus. MS. G. S. offerens, exauditus.

CAP. 7.

9 Qui decimas *accipit*, decimatus est. MS. G. *pro*, *accepit*.
25 Semper viuens ad interpellandum pro *eis*. MS. G. S. *pro*, pro *nobis*.

CAP. 9.

12 Hircorum & vitulorum. MS. G. S. *pro*, *aut* vitulorum.
26 Ad *destructionem* peccati. MS. *pro*, *destitutionem*. S. vt aboleret peccatum. G. ad *abrogationem* seu *profligationem* peccati.

CAP. 10.

30 Mihi vindicta, ego retribuam. MS. G. S. *pro*, *vindictam*.

30 Etiterum: Iudicabit Dominus. MS.G.S. *pro*, & iterum, *quia* iudicabit.

39 Non sumus subtractionis in perditionem. MS.G.S. *pro*, subtractionis *filij* in perditionem.

6 Impossibile est placere. Credere. MS.G. *pro*, placere *Deo*. Credere, &c. sicut S. tamen habent.

34 *Effugerunt* aciem gladij. MS. *pro*, *effugauerunt*. G. habent, *fugerunt*. S. verò, *erepti sunt* ab acie gladij.

CAP. 12.

1 Curramus propositum nobis. MS.G. *pro*, curramus *ad* propositum.

2 Atque in dextera sedis Dei *sedit*. MS.G.S. *pro*, *sedet*.

4 Nondum vsque ad sanguinem. MS.G.S. *pro*, nondum *enim* vsque.

11 Per eam, *reddit* iustitiæ. MS.G. *pro*, *reddet*.

19 Quàm qui *audierant*. MS. *pro*, *audierunt*.

CAP. 13.

1 Charitas fraternitatis maneat. Et. MS.G. *pro*, maneat *in vobis*. Et. sicut S. tamen habent.

2 Per hanc enim *latuerunt* quidam. MS.G. *pro*, *placuerunt*. S. vtrumque coniunxisse videntur.

23 Cognoscite fratrem *nostrum*. MS.S. *pro*, *vestrum*. G. neutrum habent.

24 Salutant vos de Italia. Gratia. MS.G.S. *pro*, de Italia *fratres*. Gratia.

IN SEPTEM CATHOLICIS

EPIST. LECTIONES VARIÆ.

IN EPIST. D. IACOBI

CAP. I.

25 In legem *perfectam*. MS.G.S. *pro*, *perfecta*.

CAP. 2.

9 Si autem *personas* accipitis. MS.S. *pro*, *personam*. G. vnam habent dictionem, quæ significat personas accipere.

13 Qui non *fecerit* misericordiam. MS. *pro*, *facit*, vel *fecit*.

CAP. 3.

2 Hic perfectus est vir, *potens* etiam fræno. MS.G. *pro*, *potest*.

3 Ad consentiendum nobis, *&* omne corpus. MS.G.S. *pro*, *etiam* omne corpus.

4 Circunferuntur à modico gubernaculo. MS.G.S. *pro*, circumferuntur *tamen*, vel *autem*, à modico.

12 Sic neque *salsam*, dulcem potest. MS.G. *pro*, *salsa*. Græcè enim est: sic neque vllus fons, salsam & dulcem facere aquam. S. verò habent: sic neque aquæ salsæ, possunt effici dulces.

14 Et contentiones in cordibus vestris. MS.G. *pro*, & contentiones *sunt* in cordibus vestris.

17 Modesta, suadibilis, plena misericordia. MS.G.S. *pro*, suadibilis, *bonis consentiens*, plena misericordia.

CAP. 4.

5 Qui habitat in *nobis*. MS.G.S. *pro*, in *vobis*.

8 *Appropinquate* Deo, &. MS. *pro*, *appropiate*.

11 Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui. MS.G. *pro*, fratres *mei*. Qui. sicut S. tamē habent.

12 Vnus est legislator. MS.G. *pro*, vnus est *enim* legislator. sicut S. tamen habent.

CAP. 5.

3 Thesaurizastis in nouissimis. MS.G.S. *pro*, thesaurizastis *vobis iram* in nouissimis.

6 *Addixistis* & occidistis. MS. *pro*, *adduxistis*. G. & S. habent, *condemnastis*.

6 Et non *resistit* vobis. MS.G. *restitit*.

VARIÆ LECTIONES IN PRIORI EPISTOLA

D. PETRI.

CAP. I.

6 In quo *exultatis*, modicum nunc. MS.G. *pro*, *exultabitis*. sicut S. tamen habent. G. tamen, &, *exultatis*, & *exultate*, verti posse videntur.

8 Non videntes, credentes autem. MS.G.S. *pro*, non videntes *creditis*, credentes autem.

12 In *quæ* desiderant. MS.G.S. *pro*, in *quem*.

21 Et spes esset in *Deum*. MS.G. *pro*, in *Deo*.

CAP. 2.

3 Si gustastis quoniam. MS.G.S. *pro*, si *tamen* gustastis.

3 Si gustastis quoniam *suauis*. MS. *pro*, *dulcis*. S. habent, quoniam *bonus*.

8 In *quod* & positi sunt. MS.G. *pro*, in *quo* & positi sunt.

11 Obsecro tanquam aduenas. MS.S. *pro*, obsecro *vos* tanquam. sicut S. tamen habent.

20 Sed si bene facientes, *patientes*. MS.G. *pro*, *patienter*.

21 Pro nobis, *nobis* relinquens. MS.S. *pro*, nobis, *vobis* relinquens, sicut G. tamen habent.

CAP. 3.

4 *Quod* est in conspectu Dei. MS.G. *pro*, *qui est*.

8 In *fine* autem omnes. MS.G.S. *pro*, in *fide* autem.

14 *Et* non conturbemini. MS. *pro*, *vt* non. G. habent, ne verò conturbemini.

18 Pro peccatis mortuus est. MS.G. *pro*, pro peccatis *nostris* mortuus est. sicut S. tamen habent.

19 His qui in carcere erant *spiritibus*. MS.G.S. *pro*, erant, *spiritu*.

CAP. 4.

2 Sed *voluntati* Dei. MS.G.S. *pro*, *voluntate*.

4 In quo *admirantur*. MS. quædam legunt *peregrinantur*. G. vtroque modo verti posse videntur: quod enim peregrinum & insolens est, admiramur. S. habent, Et ecce nunc *admirantur*.

6 Secundum Deum spiritu. MS.G.S. *pro*, *in* spiritu.

7 Omnium autem finis *appropinquauit*. MS.G. *pro*, *appropinquabit*. S. habent, *instat*.

8 Mutuam in *vosmetipsos* charitatem. MS.G.S. *pro*, in *vobismetipsis*.

14 Quoniam *gloria* Dei spiritus *in vobis requiescit*. MS. quædam al. *Gloriæ & Dei spiritus in vobis requiescit*. G. verò sic habēt: Quoniam *gloriæ &* Dei spiritus *in vobis requieuit*. S. verò hoc legunt modo: Quoniam spiritus gloriosus Dei requiescit super vos: *pro*, quoniam, *quod est honoris, gloriæ & virtutis* Dei, *& qui est eius* spiritus, *super vos requiescet*.

18 Vix *saluatur*. MS.G.S. *pro*, vix *saluabitur*.

CAP. 5.

1 Testis Christi passionum, & eius. MS.G.S. *pro*, *qui* & eius.

IN POSTERIORI EPIST. D. PETRI.

CAP. I.

3 Et pietatem *donata est*. MS.G. *pro*, *donata sunt*.

4 Per *quæ* maxima. MS.S. *pro*, per *quem*, aut *quam*.

8 Hæc enim *vobis quum* assint. MS.G. *pro*, hæc enim *si vobiscum* assint.

16 Non enim *doctas* fabulas. MS. *pro*, *indoctas*. G. σεσοφισμένοις quod significat *arte compositas* & *artificiosè confictas*, seu (vt ita dicar) *sophisticatas* fabulas.

CAP. 2.

10 Non metuunt blasphemantes. MS.G. *pro*, non metuunt *introducere* blasphemantes.

13 *Coinquinationes* & maculæ. MS.G. *pro*, *coinquinationis*.

15 Exercitatum auaritia. MS.G. *pro*, *in* auaritia.

16 Subiugale mutum, in hominis. MS.G. *pro*, mutum *animal*, in hominis.

16 Subiugale mutum, hominis. MS. *pro*, *in* hominis. sicut G. tamen habent.

CAP. 3.

9 Dominus promissi, sicut. MS.G. *pro*, Dominus *promissionem suam*, sicut.

12 In aduentum diei *Dei*. MS.G. *pro*, diei *Domini*.

IN EPISTOLA PRIMA D. IOANNIS.

CAP. I.

4 Vobis, vt gaudium vestrum. MS.G.S. *pro*, vobis, vt *gaudeatis*, & gaudium vestrum G. tamen & S. *pro*, *vestrum*, habent *nostrum*.

CAP. 2.

14 *Scripsi* vobis *adolescentes*. MS.G. *pro*, *scribo* vobis *iuuenes*.

22 Iesus est Christus. MS.S. *pro*, Iesus *non* est Christus. sicut G. tamen habent.

CAP. 3.

11 Vt *diligatis* alterutrum. MS.S. *pro*, *diligamus* sicut G. tamen habent.

15 In *semetipso* manentem. MS. *pro*, in *se* manentem. sicut tamen G. & S. habent.

CAP. 4.

4 Et vicistis *eos*. MS.G.S. *pro*, *eum*.

14 Misit Filium saluatorem. MS.G. *pro*, Filium *suum* saluatorem. sicut S. tamen habent.

21 Habemus *ab eo* vt. MS.G.S. *pro*, habemus *à Deo* vt.

CAP. 5.

7 Testimonium dant cælo. MS. *pro*, dant *in* cælo, sicut G. tamen habent. S. hunc versum non habent.

13 Hæc *scripsi* vobis. MS.G.S. *pro*, *scribo*.

15 Quas *postulauimus* ab eo. MS.G.S. *pro*, *postulamus*.

16 Ad mortem, *petet*, & *dabit* ei *vitam*, *peccantibus*. MS.G. *pro*, *petat*, & *dabitur* ei *vita*, *peccanti*. sicut S. tamen habent, nisi quod pro *peccanti*, habeant *peccantibus*.

EPISTOLA D. IOANNIS SECVNDA.

7 Venisse in *carne*. MS.G. *pro*, venisse in *carnem*.

11 Totum istud: *Ecce prædixi vobis, vt in die Domini non confundamini*, negligunt & MS. pleraque & G.

EPISTOLA S. IVDÆ.

3 Deprecans *supercertare*. MS. *pro*, *supercertari*. G. ambigua sunt.

14 Prophetauit autem de his. MS. *pro*, *&* de his, sicut G. tamen habent.

18 Ambulantes *impietatum*. MS.G. *pro*, *in impietate*, vel *impietatibus*.

20 Sanctissimæ *vestræ* fidei. MS. *pro*, *nostræ*. sicut G. tamen habent.

21 *Ipsos vos* in dilectione. MS. *pro*, *vosmetipsos*.

24 In exultatione, soli Deo. MS.G. *pro*, in exultatione, *in aduentu Domini nostri Iesu Christi*, soli Deo.

IN

IN APOCALYPSI IOANNIS APOSTOLI, LECTIONES VARIÆ. IN LATINIS BIBLIIS.

CAP. I.

13 Candelabrorum similem. MS. G. *pro*, candelabrorum *aureorum* similem.

CAP. 2.

1 *Et* in huius capitis initio negligunt MS. & G.
4 Habeo aduersum te, quod charitatem. MS. G. *pro*, habeo aduersum te *pauca*, quod.
19 Et charitatem & ministerium. MS. G. *pro*, & charitatem *tuam*, &c.
22 Ecce *mittam* eam in lectum. MS. *pro*, ecce *ego mitto* eam. G. habent, ecce *mitto* eam.
23 Interficiam in *morte*. MS. G. *pro*, in *mortem*.
24 Doctrinam hanc, qui non cognouerunt. MS. G. *pro*, *&* qui non.
24 Qui non cognouerunt *altitudines* sathanæ. MS. G. *pro*, *altitudinem*.
26 Et qui vicerit, & *qui* custodierit. MS. *pro*, & custodierit. G. habent, & vincens, & custodiens.
27 In virga ferrea, tanquam vas figuli. MS. G. *pro*, *&* tanquam.

CAP. 3.

2 Non enim *inueni* opera tua. MS. G. *pro*, *inuenio*.

CAP. 4.

3 Et *Sardini*. MS. *pro*, *Sardij*. G. habent, similis aspectu lapidi Iaspidi & *Sardio*.

CAP. 5.

5 *Dicit* mihi. MS. G. *pro*, *dixit* mihi.
9 Dignus es accipere. MS. G. *pro*, dignus es *Domine* accipere.
Regnabimus, vel, *regnabunt* super terram. MS. G. legunt, *regnant*. Compl. autem, *regnabimus*.

CAP. 6.

13 Et stellæ *cæli* ceciderunt. MS. G. *pro*, & stellæ *de cælo* ceciderunt.

CAP. 7.

1 Ne *flaret ventus* super terram. MS. G. *pro*, ne *flarent* super terram.
3 Nolite nocere terræ, *neque* mari. MS. G. *pro*, terræ *&* mari.

CAP. 8.

3 Vt daret orationibus sanctorum. MS. G. *pro*, vt daret *de* orationibus.
3 Ante thronum. Et. MS. G. *pro*, ante thronum *Dei*. Et.
12 Et *nox* similiter. MS. G. *pro*, *noctis*.
13 Vocibus *tubæ* trium angelorum. MS. G. *pro*, vocibus trium angelorum.

CAP. 9.

5 Vt *cruciarentur*, mensibus. MS. *pro*, vt *cruciarent*, mensibus. G. habent, vt *crucient*.

CAP. 11.

15 In secula seculorum. Et. MS. G. *pro*, seculorum, *Amen*. Et.

CAP. 12.

2 In vtero habens, *clamat*. MS. *pro*, *clamabat*. sicut G. tamen habent.
7 Et factum est prælium in cælo. MS. G. *pro*, prælium *magnum* in cælo.

CAP. 13.

8 Omnes qui *inhabitant* terram. MS. *pro*, *inhabitabant*. G. possunt vtroque modo verti.
17 Nisi qui *habet* characterem. MS. *pro*, *habeat*. G. vtroque modo possunt verti.

CAP. 17.

4 Plenum *abominationum*. MS. G. *pro*, *abominatione*.
6 Cùm *vidissem* illam. MS. G. *pro*, *viderem*.
10 Vnus est, alius nondum venit. MS. G. *pro*, vnus est, *&* alius.
12 Vna hora *accipiunt* post. MS. G. *pro*, *accipient*.

CAP. 19.

11 Et *in* iustitia iudicat. MS. G. *pro*, & *cum* iustitia.
15 Procedit gladius acutus. MS. *pro*, gladius *ex vtraque parte* acutus. sicut G. tamen habet.
20 In stagnum ignis *ardens sulphure*. MS. G. *pro*, ignis *ardentis*, *& sulphuris*. G. tamen præpositionem interiiciunt, hoc modo: ardens *in* sulphure.

CAP. 20.

4 Nec acceperunt characterem in frontibus. MS. G. *pro*, characterem *eius* in frontibus.

CAP. 21.

15 Habebat mensuram *arundinem* auream. MS. G. *pro*, *arundineam*.

CAP. 22.

5 Quoniam Dominus Deus *illuminat* illos. MS. *pro*, *illuminabit*. sicut G. tamen habet.
7 Verba libri huius. MS. *pro*, verba *prophetiæ* libri huius. sicut G. tamen habent.
9 Verba libri huius. MS. G. *pro*, verba *prophetiæ* libri huius.
11 Qui iustus *est*, *iustitiam faciat* adhuc. MS. G. *pro*, qui iustus, *iustificetur* adhuc. G. tamen non habent *est*.

FINIS.

APPROBATIO.

HAS *variæ in Latinis Bibliis editionis vulgatæ lectiones ex manuſcriptis collectas, & ad textum Hebraicum, Caldaicum, Græcum & Syriacum examinatas, cum ſumma ſacræ Scripturæ ſtudioſorum vtilitate imprimendas, nos infraſcripti Theologi cenſemus. Louanij, die 4. Februarij, 1572.*

Auguſtinus Hunnæus.
Cornelius Reyneri Goudanus.

LOCA QVÆDAM IN QVIBVS A LIBRARIIS ERROR ALIQVIS COMMISSVS VIDERI POTERAT, QVEM TAMEN EX MANVSCRIPTIS DEPREHENDERE NEQVIVIMVS.

GENESIS 30.

versu 35. Cunctum autem gregem vnicolorem, id est, albi & nigri velleris tradidit in manu filiorum suorũ. Hactenus non vidi Ms. quæ aliter legerent: posset tamen dubitari an pro *vnicolorem*, non sit legendum *bicolorem* aut *varicolorem*; cùm omnes codices Hebræi & Caldæi (quibus etiam Græci fauere videntur) constanter legant: Omne in quo erat album (seu macula alba) & omne nigrum (seu nigram maculam habens) in pecudibus, & dedit in manu filiorum suorum. Ipsa quoque conuentionis ratio videtur significare, quòd maculosæ pecudes essent in manu filiorum Laban; vnicolores verò, id est, omnino albæ vel nigræ sine macula, essent in manu Iacob; quodque Iacob habiturus esset varias ex vnicoloribus natas.

I. REGVM 14.

14. In media parte iugeris, *quam* par boum in die arare consueuit. anne potius legendum videtur, in media parte iugeris *quod* par boum in die arare consueuit, vt referatur relatiuum non ad partem, sed ad iugerum; nam par boum integrum iugerum arat vno die.

CAP. 20

6. Si *respiciens* requisierit me pater tuus. anne fortè legendum, Si *requirens* requisierit me pater tuus; sicut legunt Hebræa, Caldæa, & Græca.

CAP. 23.

19. in colle Achilæ, quæ est. anne potius legendum cum Græcis, in colle Achilæ, qui, scilicet collis, est &c. Idem cap. 26. v. 1. econtrario 2. Regum 6. v. 3. videtur positum, qui erat in Gabaa, pro, quæ (scilicet domus) erat in Gabaa.

ESTHER.

CAP. 8.

15. Hyacinthinis videlicet & *aerinis*. fortasse scriptum fuit olim, & *aeriis*, id est, ætherei coloris: nam חוּר candorem seu album colorem significat.

SAPIENTIÆ.

CAP. I.

v. 6. non liberabit *maledictum* à labiis suis. posset videri olim lectum fuisse, non liberabit *maledicum* à labiis suis, cùm Græci habeant βλάσφημον blasphemum. D. Hentenius in margine Bibliorum Louanii primùm editorum notauit vnum exemplar sic legere. Cæterùm cùm ex omnibus exemplaribus Ms. quæ habebamus, nullum esset quod legeret *maledicum*, non ausi fuimus inter manuscriptorum varias lectiones collocare.

CAP. 8.

v. 17. immortalis est in cogitatione sapientia. multa Ms. legunt, immortalitas est in cogitatione sapientiæ: quod propiùs accedit ad Græcum textum, ex quo tamen videri possit scriptum *cogitatione* pro *cognatione*, cùm Græcis sit συγγενείᾳ.

CAP. 19.

v. 13. per vim *fluminum*. ex Græco videri posset scribendum *fulminum*, pro fluminum, τῶν κεραυνῶν.

IESAIAS.

CAP. 40.

v. 2. completa est malitia eius. Sic quidem Ms. sed inquirat diligens lector an non fuerit olim lectum, completa est militia eius: cùm Heb. sit צְבָאָהּ. ex commentariis D. Hieronymi difficile est iudicare vtrum ipse legerit.

v. 9. ascende tu *qui* euangelizas Sion. Heb. מְבַשֶּׂרֶת fœmin. gen. euangelizans Sion. legit quoque Hieron. tu *quæ* euangelizas Sion, & asserit in commentariis sic omnes interpretes vertisse.

IEREMIAS.

CAP. 36.

v. 13. *legentem* Baruch ex volumine. anne sit potius scribendum, *legente* Baruch ex volumine, vt sit ablatiuus absolutè positus: nam G. habent ἀναγινώσκοντος τοῦ Βαρούχ: Heb. בִּקְרֹא in legendo, seu cùm legeret Baruch.

